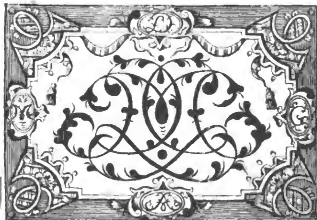

CONTROVERSIIS
CHRISTIANÆ FIDEI
ADVERSUS HUJUS TEMPORIS HÆRETICOS,
Tomus Tertius,
CONTROVERSIAS QUINQUE GENERALES COMPLECTENS,
Quarum singulæ in alias particulares Controversias dividuntur.

EDITIO ULTIMA JUXTA VENETAM ANNI MDXCIX. Correctionibus tamen & additionibus Auctoris in fine nobilitata; cui etiam quadruplex Index, Primus Scriptorum omnium in hoc volumine citatorum; Secundus Sectariorum, & Hæreticorum recentiorum; Tertius difficiliorum Scripturæ locorum passim explicatorum; Quartus Rerum ac Sententiarum in hisce omnibus Controversiis contentarum, ut copiosissimus, ita & serie Alphabetica in Lectorum gratiam ordinatè admodum, & concinnè digestus.

VENETIIS, MDCCXXI.
Apud JOANNEM MALACHINUM, sub Signo S. IGNATII.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

gitur, sive nomen, sive natura, sive numerus, sive efficacitas, sive quid aliud in controversiam adducatur, non modò inter se acerbissimis contentionibus altercantur, sed etiam ita ineptè, atque absurdè plerumque disputant, ut de stultitiæ palma contendere, vel de gloria imperitiæ dimicare velle videantur. Et quoniam præfationem à nobis solito pleniorem, ac jucundiorem novi hujus Gymnasii amplitudo, nova studiorum auspicia, novi auditorum concursus, ipsæ propemodum sedes, ac parietes postulare videntur. non mediocriter lætor, hoc se mihi hodierna die ad disputandum argumentum obtulisse. Differendum est enim de hæreticorum hujus temporis vanitate, & levitate, idque in re Sacramentaria, idest, summis, gravissimisque nostræ fidei controversiis. Quæ sanè disputatio nec jucunditate vacua esse poterit, cùm spectaculum furiosorum inter se, & cum sanis concertantium exhibeat, nec sua etiam utilitate privabitur, cùm hoc exemplo luculenter ostendat, in quas errorum tenebras incidant, quæque ad præcipitia absurdissimarum hæreseon ruant, qui semel à præclarissima, munitissimaque Catholicæ veritatis arce recesserint.

Principio igitur cùm Sacramenti vocabulum in quæstionem apud Hæreticos nostros venisset, & Martinus Lutherus in Babylone sua eam vocem haud multùm sibi probari significasset, continuò discipuli ejus, qui Lutherum, non ut hominem quendam vulgarem, sed ut novum Prophetam de cœlo lapsum, suspiciebant, ejusque non sententias tantùm, sed etiam nutus tamquam oracula observabant, Sacramenti nomen apertè improbare, ac repudiare cœperunt. Itaque Andreas Carolstadius in lib. de Imaginibus & Sacramentis, Sacramenti nomen palàm oppugnavit. Philippus Melanchthon in locis primùm editis, capite de signis: *Quæ*, inquit, *alii Sacramenta nos signa appellamus, quòd si signi nomen displicet*, σφραγῖδας *appelles*, Zuvinglius in lib. de vera & falsa religione: *Vocem istam*, inquit, *Sacramenti, magnopere cuperem Germanis numquam fuisse receptam*. Calvinus, ut cæteris gravior & sapientior videatur, etsi nomen hoc parum probet lib. 4. Institut. cap. 14. non tamen existimat operæpretium, de nomine litigare. Non diu post exorta inter Lutherum, & Sacramentarios gravissima simultate, cùm animadverteret Lutherus Sacramenti nomen vehementer Sacramentariis improbari; probare ipse cœpit, acerrimèque tueri, ac propugnare, ut ex eo libro cognosci potest, quem contra Andream Carolstadium scripsit: quem quidem Andream, aureum aliquando amicum suum, in Absalonem & Judam posteà conversum miserè deplorat.

nobis prohibeas, quod ille non prohibuit? Uter ineptior, Auditores? Nam si non licet in rebus divinis his vocibus uti, quas Deus in ſacris literis non instituit, indicet nobis Carolſtadius, ubinam legerit in Scripturis Trinitatem, eſſentiam, perſonas, ὁμοούσιον, aliaque id genus, quæ trita ſunt, & pervulgata, non magis apud Catholicos, quàm apud ipſos hæreticos Sacramentarios? & ſi non licet Baptiſmum & Euchariſtiam vocare Sacramenta, quòd Deus non juſſerit ita vocari, cur ipſi Baptiſmum & Euchariſtiam ſigna, ſymbola, teſſeras, Σφραγῖδας appellant? Neque enim locum indicare poterunt in Evangelio, vel in Apoſtolo, ubi ejuſmodi vocibus, vel Baptiſmus, vel Euchariſtia nominetur. Sed nec Lutheri ratiocinatio multo plus habet ponderis, aut ſoliditatis. Etenim ſi prohibere non licet ea vocabula, quæ Deus in ſacris literis non prohibuit; non igitur prohibeantur Ariani Filium Dei dicere ἑτεροούσιον Patri: ſinantur Macedoniani Spiritum ſanctum vocare creaturam: liceat Michaeli Serveto Verbum æternum definire, idealem rationem Chriſtum hominem repræſentantem: liberum ſit Valentino Gentili Deum Patrem eſſentiatorem, Deum Filium eſſentiatum nominare; concedatur denique, ut alia prætermittam, novis Samoſatenis, ut vocent imagines Trinitatis, Cerberos tricipites, & tricorpores Geriones: ſiquidem nihil horum in ſacris literis Deus prohibuiſſe legitur.

Quantò graviùs, maturiùs, ſapientiùs Eccleſia Catholica nomen Sacramenti retinet, quòd eam vocem aptiſſimè quadrare intelligat in Baptiſmum, & Euchariſtiam, aliaque ejuſdem generis ſacra myſteria; quodque eadem voce uſos eſſe videat Tertullianum, Cyprianum, Lactantium, Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum, & quotquot jam inde ab initio Chriſtiani nominis, de ſacris noſtræ fidei rebus Latinè ſcripſerunt? Sed de nomine ſatis multa. Ad Sacramenti naturam, atque vim accedamus.

Scriptores Catholici tanta conſenſione docent, ac ſemper docuerunt, novæ legis Sacramenta inſtrumenta quædam eſſe noſtræ juſtificationis, ut id etiam Adverſariorum noſtrorum teſtimonio comprobetur. Sic enim Calvinus loquitur lib. 4. Inſtitut. cap. 14. §. 14. *Magno conſenſu Sophiſticæ ſcholæ tradiderunt, Sacramenta novæ legis juſtificare, & conferre gratiam, modò non ponamus obicem peccati mortalis. Quæ ſententia dici non poteſt quàm ſit exitialis & peſtilens, eoque magis, quòd multis ante ſæculis magna Eccleſiæ jactura, in bona orbis parte obtinuit.* Hæc ille: qui, ut videtis, licèt pro ſuo more Catholicos, ſophiſtas, & Eccleſiæ fidem, peſtem, ac perniciem vocet: tamen negare non potuit magnum eſſe inter Catholicos omnes conſenſum, ac ſententiam noſtram multis jam ſæculis in bona orbis terrarum parte viguiſſe: cùm de ipſis contrà rectiſſimè, veriſſimèque dicamus, nihil apud eos antiquum, nihil certum, nihil ferè ab omnibus communi conſenſione receptum, ſed omnia nova, incerta omnia, eaque breviſſimis, atque anguſtiſſimis finibus circumſcripta. Nam etſi permulti, ac penè innumerabiles hoc tempore longè, lateque graſſantur Hæretici, tamen in tot mi-

nutiſ-

ejuſmodi miraculis, atque prodigiis, quibus ad faciendam fidem Prophetæ, & Apoſtoli utebantur.

Sed hæc ſententia tam eſt abſurda, ut nihil ferè cogitari poſſit abſurdius. Nam ſigna, atque prodigia ad confirmandam prædicationem meritò adhibentur, cùm ſint ex ſe nota, & illuſtria, neque à prædicatione ulla ratione dependeant: contrà autem Sacramenta nullam ex ſe vim habent, ac ne Sacramenta quidem eſſe intelliguntur, niſi teſtimonio verbi confirmentur. Itaque qui à prædicatore divini verbi vel morbos repentè curari, vel Dæmones verbo pelli, vel cæcos illuminari, vel ab inferis mortuos revocari conſpiciunt, ipſa miraculi vi tamquam fulgore quodam ita percelluntur, ac proſternuntur, ut vel inviti verbis tanti viri fidem habere cogantur. Qui verò aquis hominem ablui, quod in Baptiſmo facimus, vident, nihil mirantur, neque facilè credunt in ea lotione aliquid ſublimius latere, niſi verbo Dei antè crediderint. Quòd ſi non antè Sacramenta ſuſpicere incipimus, quàm verbo Dei fidem habeamus: quo pacto, quæſo, fieri poteſt, ut Sacramentis divina eloquia confirmentur? An non ridiculus eſſet, qui Ethnico diceret; Ut credas vera eſſe quæ dico, amphoram iſtam aquæ ſuper caput tuum effundam? Egregia ſanè probatio: niſi enim ex Dei verbo diſceremus lotionem illam, & illam unctionem ad purgandos animos valere, quis id crederet? quis non rideret? Neque enim id habet aquæ natura, ut morbos animi curet, & cordis maculas eluat; ſed quidquid in hoc genere poteſt, ex inſtitutione divina poteſt, divinam autem inſtitutionem divina eloquia patefaciunt.

Porrò comparatio illa, qua verbum diplomati, Sacramentum ſigillo ab adverſariis paſſim confertur, tam eſt inepta, ut nihil ineptius fingi queat; multoque rectiùs verbum Dei, ſigillum Sacramenti, quàm Sacramentum, verbi Dei ſigillum dici poſſit. Nam ut ſigillum, etiam ſine diplomate vim ſuam habet, atque agnoſcitur, & honoratur; diploma ſine ſigillo non agnoſcitur eſſe diploma, nec vim ullam habet: ſic etiam verbum Dei ſine teſtimonio Sacramenti, ſuam, eamque ſummam habet auctoritatem; Sacramentum verò ſine verbi teſtimonio, nullam. Non igitur Sacramentum, ut illi volunt, ſigillum verbi, ſed verbum, ſigillum Sacramenti nominari debuiſſet.

Deinde ſi Sacramentum, ut Lutherani volunt, nihil eſt aliud, niſi excitandæ, vel alendæ fidei inſtrumentum, quorſum infantes, amentes, dormientes interdum in Eccleſia baptizantur? Num ea vis eſt in Sacramentis, ut iis etiam qui uſum rationis non habent, fidem perſuadeant? An potiùs rectè docent A-

refugiant, ejulent, obluctentur? Quæro igitur, vel intelligunt quid agunt, vel non intelligunt. Si non intelligunt, nec credunt: si non credunt, perperam baptizantur; & vicerunt Anabaptistæ. Si intelligunt, sacrilegi sunt, qui sic pervicaciter Sacramenta recusant, nec tam purgantur, quàm maculantur. Non igitur baptizentur; & vicerunt Anabaptistæ. Quid? quòd has ineptias jam olim in epist. ad Dardanum risit Augustinus, & ad exemplum S. Joannis, qui singulari miraculo in utero exultavit, argutè respondit; aliquando etiam asinam Balaam sapienter esse locutam, nec tamen ob id admonitos esse homines in deliberationibus suis asinina expectare consilia.

Sed Lutherum dimittam, si unum ab eo quæsiero, in quonam Evangelio, vel Apostolo, vel Propheta legerit, Sacramenta novæ legis esse testimonia, vel sigilla verbi Dei? Nos quidem passim legimus Joannis 3. Actor. 22. 1. ad Corinth. 6. ad Ephes. 1. ad Titum 3. 1. Petri 3. Baptismo renasci, ablui, purgari, sanctificari, renovari, salvari fideles: obsignari promissiones nusquam legimus, nisi fortè in Evangelio secundùm Lutherum. Neque potest Lutherus hoc argumentum contemnere, cùm in lib. adversus Joannem Cochlæum scriptum reliquerit, in rebus sacris vehementissimum & robustissimum locum esse, argumentum ducere ab auctoritate negativè. Vel igitur locum indicet in verbo Dei, ubi Sacramenta novæ legis, testimonia nominentur; vel certè argumento vehementissimo, & robustissimo sententiam suam nos refutare fateatur.

Venio nunc ad Zuvinglium. Is in lib. de vera & falsa religione, ubi Lutheri sententiam, aliasque nonnullas satis acriter oppugnavit, aperit mentem suam, ac docet, Sacramenta nihil esse aliud, nisi quandam oppignerationem, ac veluti jusjurandum, quo se homines Christo, & ejus Ecclesiæ fideles fore publicè profitentur; ex quo illud sequitur, in Sacramentorum celebratione nihil Christum agere, & non modò non purgare peccata, neque homines renovare, ut volunt Catholici, sed ne attestari quidem nostræ justificationi, ut docent Lutherani. Quæ sententia tantum abest, ut ullo Scripturæ testimonio confirmari queat, ut cum universis Scripturis apertissimè pugnet. Nam si Baptismus mea tantùm est oppigneratio, non autem Christi actio, quid est quod ait Joannes: *Hic est qui baptizat?* quid est illud, quod ait Apostolus: *Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ?* & si Baptismus non purgat peccata, sed testimonium solum præbet futuræ fidelitatis, cur Paulo Ananias dixit: *Baptizare, & ablue peccata tua?* Cur ipse Paulus Baptismum definivit lavacrum regenerationis? & quid sibi vult illud, quod jam citavimus, *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ?* Denique ut alia multa prætaream, res est in Ecclesia explorata, ac certa, & ipsis etiam fœminis, ac pueris nota, Sacramenta Christiana ex Christi passione, ac meritis vim habere: atque in ejus rei signum sanguinem, & aquam ex Christi latere profluxisse. *Tunc*, inquit S. Leo epist. 4. cap. 6. *regenerationis potentiam sanxit*,

quan-

Jam verò Joannes Calvinus mira calliditate, cùm Lutherum ſimul ac Zuvinglium amplecti velle videatur, ab utroque diſſentit, atque utroque rejecto, ſuum ac proprium dogma conſtituit. His enim verbis affirmat in 4. lib. Inſtitut. cap. 14. §. 1. veram, propriam, ſimplicem definitionem Sacramenti contineri: *Sacramentum, externum eſt ſymbolum, quo benevolentiæ erga nos ſuæ promiſſiones conſcientiis noſtris Dominus obſignat, ad ſuſtinendam fidei noſtræ imbecillitatem, & nos viciſſim pietatem erga eum noſtram tam coram eo, & Angelis, quàm apud homines teſtamur*. Quis non juraret, Calvini ſententiam ex Lutheri, Zuvingliique ſententia eſſe conflatam? Quod enim Calvinus ait, Sacramento promiſſionem benevolentiæ à Domino obſignari ad ſuſtinendam fidei imbecillitatem, ex Luthero ſumptum videri poteſt: quod verò addit, eodem nos Sacramento teſtari noſtram erga Dominum pietatem, ad Zuvinglii ſententiam pertinet. Sed non tanta erat vel in Calvino modeſtia, vel in Luthero, & Zuvinglio auctoritas, ut horum ille diſcipulus aut eſſe, aut haberi ſe pateretur. Itaque licèt Zuvinglio Calvinus concedat, Sacramenta eſſe quandam veluti profeſſionem noſtræ erga Deum fidelitatis: in eo tamen ab eo diſſentit, quòd negat hunc eſſe vel ſolum, vel primarium Sacramentorum uſum, & ea de cauſa, nomine Zuvinglii prætermiſſo, ejus ſententiam loco notato palàm oppugnat, omniaque ipſius argumenta ſigillatim diluit. Inter Lutherum autem, & Calvinum hoc intereſt, quòd cùm uterque Sacramenta faciat teſtimonia, vel ſigilla divinæ promiſſionis, eam promiſſionem eſſe vult Lutherus juſtificationis præſentis, Calvinus electionis æternæ.

Quamobrem in Antidoto Concilii, ſeſſione ſexta, capite quinto, infantes baptizari dicit, non ut in adoptionem filiorum à Deo recipiantur, ſed ut obſignetur promiſſio vitæ, quæ ad eos per gratiam prædeſtinationis jam antè pertinebat. Et ſeſſione ſeptima, canone ſeptimo ad eum finem Sacramenta referenda eſſe affirmat, ut certos nos reddant perpetuæ adoptionis, & gratiæ, ad quam videlicet ante mundi conſtitutionem prædeſtinati ſumus.

Sed hæc ſententia multis nominibus falſa, abſurda, pernicioſa, impia eſt. Nam & cum Scripturis apertè pugnat, & multis regnum cœlorum claudit, & Sacramentum falſum, miniſtros ſacrilegos, Deum mendacem, & quaſi perjurum facit. Si falſum non eſt, Sacramenta ſolùm ad præteritum, ideſt, ad gratiam electionis referri; cur Ananias in præſenti dicit: *Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua?* Cur Baptiſmum Paulus vocat lavacrum

cera, vel charta, ut Calvinus significat, egregium ...
ſtæ faciunt, cùm parvulos baptizant: nam & diploma ſcribunt ſine charta, & ſigillum imprimunt ſine cera.

Eſſe autem eandem ſententiam multis ac potiſſimùm parvulis pernicioſam, dubitari certè non poteſt. Nam cùm Sacramenta Calvinus, filiis præſertim hominum fidelium, quos juſtos ac ſanctos naſci docet, ad accipiendam Chriſti gratiam minimè neceſſaria eſſe, multis perſuaſerit, id conſecutum eſt, ut non pauci eadem Sacramenta contempſerint, atque indies magis contemnant, atque interim multorum animæ parvulorum, quæ ſanctæ à Calvino eſſe finguntur, non expiatæ ſalutaribus aquis, in æternis ſordibus perſeverent.

Sed illud graviſſimum, quòd iſta Calvini ſententia Sacramentum, ut dixi, falſum, miniſtrum ſacrilegum, Deum mendacem facit. Etenim ſi Sacramentum divinum eſt jusjurandum, atque ſigillum, quo electionis æternæ promiſſio obſignatur, quoties contingit (contingit autem frequentiſſimè) ut reprobi baptizentur, toties item contingit, ut Sacramentalia verba ſint falſa, & ore miniſtri mentiatur Deus. Fingite animis adeſſe jam hoc loco Philippum Diaconum, qui Magum Simonem baptizet: certè cùm Philippus aquam aſpergit, ac dicit, Ego te baptizo, eodem ipſo memento, ſi Calvino credimus, & Deus Dicit: Ego Deus æternus teſtor, ac juro, & ſigillo meo divino confirmo, te Simonem à me jam inde ab æternitate electum, & ad regnum cœlorum irrevocabiliter prædeſtinatum. Atqui falſum hoc teſtimonium, falſum jusjurandum, fallax ſigillum fuiſſe, nemo eſt qui neſciat, cùm Simon ille impius, Hæreſiarcha, & Magus tandem perierit. Neque verò ſatis ſibi cavet Calvinus, cùm ait: Deum, quod ad ſe attinet, verum ſigillum, ac teſtimonium offerre. Nam non offert ſolùm, ſed etiam reipſa præbet, cùm reipſa homines baptizantur, neque enim Sacramentum oblatio, ſed juſtificatio eſt divinæ benevolentiæ, ut idem ipſe docet Calvinus in Catechiſmo breviore. Itaque tùm offert teſtimonium, tùm offert Sacramentum: cùm autem Sacramentum præbet, ac dicit: Ego te baptizo, non offert, ſed præbet teſtimonium, & quidem falſum, & fallax, cùm reprobi baptizantur.

Tres adhuc ſuperſunt excutiendæ opiniones; ſed eas, quia magna pars hora præteriiſſe videtur, breviter leviterque attingam. Igitur Andreas Carolſtadius, ut ipſe quoque dux novi agminis haberi poſſet, novum dogma excogitavit: nimirum aſſeruit, nihil eſſe aliud Sacramenta Chriſtiana, quàm ſymbola quædam, ac teſſeras, quibus internoſcuntur Chriſtiani à Judæis, Mahumetanis, Paganis: quales erant olim apud Romanos togæ, pallia apud Philoſophos, & nunc apud Chriſtianos veſtimenta varia Monachorum. Neque multum ab hac ſententia diſcrepat, quod Anabaptiſtæ de Sacramentis diſputant. Siquidem Sacramenta eſſe volunt allegorias, ut ipſi loquuntur, operum bonorum: non enim alia de cauſa homines baptizari, & corpus Domini ſu-

mere,

ret, & nova dogmata cudendo Hæresiarcha jure salutari posset, omnia simul Christiana Sacramenta repudiavit: quippe homo supra modum spiritalis, atque Angelicus, solo spiritu vivendum putat. Nec mirum si Sacramenta ei corporalia sordeant, qui Scripturarum etiam divinarum literas, & verba contemnit. Illud magis admiror, cur non tacita mentis cogitatione contentus, verbis & literis corporalibus dogmata sua explicanda putaverit: non enim decet virum tam spiritalem, pulmoni ac palato, linguæ, ac dentibus, sapientiæ suæ arcana committere. Huc videlicet Aud. Sathan spectabat, huc tendebat longo illo ambitu hæresum variarum, ut fontes illos salutares, thesauros illos charismatum divinorum, pharmaca illa cœlestia Christi sanguine comparata omnino Christianis eriperet. Sed si non planè isti spiritales homines hominem exuissent, intelligerent profectò, nihil magis appositum à divina providentia institui potuisse, quàm ut homines, qui spiritu & corpore constant, per corporalia signa ad dona spiritalia pervenirent: *Si tu*, inquit S. Joannes Chrysostomus hom. 83. in Matth. *incorporeus esses, nuda tibi Deus, & incorporea dona tradidisset: sed quoniam corpori adjunctum spiritum habes, in rebus corporalibus spiritalia tibi traduntur*. Quid? quod ipsa etiam Sacramenta non omnino corporalia, sed magna ex parte spiritalia sunt? Corporale est elementum, corporale etiam verbum; sed mirifica illa virtus & potestas, qua fit, ut aqua corpus tangat, & cor abluat, ut sanctus loquitur Augustinus, planè spiritalis est. Itaque Dominus Nicodemo, non ex aqua solùm, sed ex aqua & spiritu renascendum esse pronunciavit, nimirum, ut Gregorius Nazianzenus in oratione de Baptismate annotavit, ideò ex aqua & spiritu, quia medicamentum partim corporale, partim spiritale, aptissimè convenit in eos ægrotos, quorum natura corpore, & spiritu continetur.

Diximus Aud. de nomine, diximus etiam de natura, & efficacitate Sacramenti. Quòd si jam de numero Sacramentorum, hæreticorum sententias enumerare vellem; hinc etiam facilè demonstrarem, quanta eorum vanitas, & stultitia sit, cùm unus Lutherus modò unum, modò duo, modò tria, modò etiam septem Sacramenta numeraverit. Si verò etiam ritus, ac cæremonias eorum explicare aggrederer, tum verò maximè, quamvis in re seria, rideretis: Tot enim fermè apud eos exstant formæ Sacramentorum administrandorum, ut numerari vix queant, & quod summis Pontificibus tribui posse negant, ut ritum aliquem in Ecclesia statuant, id sibi apud eos quivis homuncio passim assumit. Quòd si postremò quid de Sacramentis singulis hæretici

sen-

sine auctoritate, & sine ratione fabricatum figmentum.

Lutherani autem aliud monstrum longè etiam tetrius Ecclesiæ pepererunt: Nam ut facile eis esset veram Christi carnem in Sacramento habere præsentem, eandem carnem ab ipsa sua Conceptione ubique fuisse, ac semper, omniaque omnino loca, eo modo quo Deus facit, replere docuerunt. Quod portentum (neque enim dogma, vel sententia, vel opinio, vel simplex etiam hæresis nominari debet) Scripturis repugnat, adversatur Patribus, evertit Symbolum, Christi naturas cum Eutychete confundit; & ipsum denique quod mirandum videtur, Sacramentum destruit, pro quo astruendo fabricatum est. Nam si Christi corpus ab ipsa sua Conceptione semper ubique fuit, mentitur certè qui illud alicubi aliquando non fuisse affirmat: ergo mentitur Angelus, cùm apud Marcum ait: *Surrexit non est hic*: quomodo enim hìc non est, qui ubique est? Dominus ipse mentitur, cùm ait: *Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, ut credatis, quia non eram ibi*: quomodo enim Domine ibi non eras, qui ubique eras? Porrò S. Augustinus, ut de cæteris taceam, in epist. ad Dardanum ex proposito hoc tractans, copiosè docet, esse Christum, ut ipse loquitur, per id quod Deus est, ubique; per id quod homo est, non ubique.

Jam verò Symbolum fidei monstrosa ista Ubiquitas, (hoc enim barbaro vocabulo barbarus error nominari meruit) ita corrumpit, atque depravat, ut Christi Conceptionem, Ortum, Passionem, obitum, Sepulturam, Descensionem ad inferos, Reversionem ab inferis, Ascensionem in cœlum, Reversionem à cœlo, non vera & propria, sed metaphorica, ac penè phantastica cum Marcione, & Manichæo nobis efficiat. Id enim habet de Christi conceptione Symbolum rectæ fidei, in solius Beatissimæ Virginis utero Christi corpus novem illis mensibus fuisse: Atqui idem illud corpus in uteris omnium fœminarum, immò etiam & virorum fuit, si ubique semper fuit. De Ortu verò id Symbolum docet, Christi corpus nono exacto mense verè, & propriè ex utero prodiisse; & eo modo verè, & propriè natum esse. At si vera somniant Ubiquistæ, ante nonum mensem, erat extra uterum, & post nonum mensem adhuc erat in utero; neque inde unquam verè prodiit, aut prodire potest, cùm id, quod verè ubique est, nulla ratione verè moveri queat. Quemadmodum igitur Deus cùm apparet alicubi, non eò venisse propriè, sed metaphoricè dicitur, quia ubique cùm sit, non venit ubi non erat, sed apparet ubi non videbatur: sic etiam Christi ortus, non verus, ac proprius, sed apparens, ac metaphoricus dicendus erit; cùm non venerit illa caro ubi non erat, nec locum deseruerit, ubi erat, sed cerni tantùm cœperit, ubi antea minimè cernebatur. Quod idem de Passione, de Morte, de Sepultura, de cæteris fidei capitibus intelligi debet. Qui enim semper ubique fuit, non verè, & propriè, sed metaphoricè solùm transiit de Cœnaculo ad hortum, de horto ad Concilium Judæorum, de Concilio ad Prætorium, de Prætorio ad Calvarium, de Calvario ad Crucem, de

Cru-

Quid, quòd portentosa ista Ubiquitas, Sacramentum ipsum, ut dicebam, tollit, pro quo asserendo fabricata est? Nam si in ipsa privata domo in pane, in vino, in pomis, in piscibus, in oleribus, in omni ciborum genere, in ipso aere quem attrahimus, Christi carnem verè sumimus, quid necesse est in Ecclesiam convenire? quid panem frangere, & vinum miscere? quid verba illa sacra pronunciare? Quid habet sacra cœna præ vulgari prandio? Quid panis Eucharistiæ præ pane pistoris? quid altare præ mensa?

Atque ut magis adhuc Lutheranorum sapientiam admiremini, novum hoc monstrum intra paucos annos, in una eademque Provincia, iisdem auctoribus Lutheranis prodiit, periit, revixit; siquidem ab ipso Luthero, ut ex multis ejus testimoniis Brentius probat, excogitatum eodem regnante Luthero fœliciter in Saxonia floruit. Luthero deinde mortuo, ac rerum potiente Melanchthone, paulatim languescere ac deficere cœpit; donec tandem in ipsa Saxonia in Dresdensi Lutheranorum Concilio, quod ante annos tredecim habitum est, publico decreto damnatum, explosum, exterminatum est: sed his proximis annis Melanchthonico everso imperio, atque imperante in Saxonia Schmidelino, rursus ab inferis revocata, & in suam sedem restituta magno cum honore Ubiquitas est. Ista videlicet est constantia fidei Lutheranæ, ut nunc sacrosancta fidei dogmata esse debeant, quæ ante annos tredecim pestilentissimæ hæreses erant.

Sed finis sit; nolo enim in ejusmodi nugis percensendis orationem ponere longiorem. Quæ tamen, si ut verè sunt, sic ab omnibus hominibus haberentur pro nugis, labore nos atque negotio magno levarent. Sed quoniam tanta est Satanæ versutia, tanta hæreticorum fallacia, tanta populorum ad res novas propensio, ut permultis jam, non inquam hominibus, sed populis, Provinciis, Regnis, cum summa Ecclesiæ Catholicæ jactura, & honoris Dei, Christique meritorum obscuratione persuasæ sint; idcircò nobis totis viribus enitendum est, ut in hæc ipsa studia, ita diligenter incumbamus, ut aliquando hæreticorum fraudes detegere, Christi gloriam amplificare, Ecclesiam propagare, damna resarcire, Satanam confundere Christo duce, & adjutore valeamus.

Secundę Controversiæ generalis.

DE BAPTISMO, ET CONFIRMATIONE.

Tertię Controversiæ generalis.

DE SACRAMENTO EUCHARISTIÆ.

Quartę Controversiæ generalis.

DE SACRAMENTO POENITENTIÆ.

Quintę Controversiæ generalis.

DE EXTREMA UNCTIONE, ORDINE, ET MATRIMONIO.

S. Epiphanius.
Evodius.
Eusebius Cæsariensis.
Eusebius Emissenus.
Euthymius Zigadenus.
Gennadius.
S. Germanus Constantinopolitanus Patriarcha.
S. Gregorius Nazianzenus.
S. Gregorius Neocæsariensis.
S. Gregorius Nyssenus.
Græcorum Censura ad Confessionem Lutheranorum; seu Censura Orientalis; seu Hieremias Constantinopolitanus Patriarcha.
S. Ignatius.
S. Joannes Chrysostomus.
Joannes Climacus.
Joannes Damascenus.
S. Justinus Martyr.
Macharius Ægyptius.
Maximus Monachus.
Methodius.
Michael Psellus.
Nicolaus Cabasilas.
Nicolaus Methonensis.
Oecumenius.
Origenes.
Passio S. Andreæ Apostoli.
Photius.
Proclus Constantinopolitanus.
Procopius Gazæus.
Samonas Gazensis.
Simeon Thessalonicensis.
Solitarius.
Sophronius.
Stephanus Heduensis.
Theodoretus.
Theodoretus Studytes.
Theophylactus.
Theophylus Alexandrinus.
Theophylus Antiochenus.
Victor Antiochenus.

Scriptores Latini.

Adelmannus Brixiensis.
Adrianus.
Alanus Copus.
Albertus Magnus.
Albertus Pighius.
Albinus Alcuinus.
Alexander I. Papa.
Alexander Alensis.
Algerus.
Aloysius Lipomanus.
Alphonsus à Castro.
Alphonsus Tostatus Abulensis.
Alphonsus Virvesius.
Amalarius Trevirensis.
S. Ambrosius.
Ambrosius Catharinus.
Censura Orientalium.
Censura Coloniensium.
Christianus Druthmarus.
Chrysostomus Javellus.
Claudius à Sainctes.
S. Clemens Romanus.
S. Cœlestinus Papa.
Conradus Brunus.
S. Cornelius Papa.
Cornelius Jansenius.
S. Cyprianus.
S. Damasus Papa.
Diegus Andradius Payva.
Dionysius Carthusianus.
Dominicus à Soto.
Egesippus.
Enchiridion Coloniense.
S. Evaristus Papa.
S. Eucherius.
S. Eusebius Papa.
S. Fabianus Papa.
Faustus Rhegiensis.
Felix X. Papa.
Franciscus Victoria.
Franciscus Ferrariensis.
Fridericus Staphylus.
S. Fulbertus Carnotensis.
S. Fulgentius.
Gabriel Biel.
Gagnæus.
Gaspar Casalius.
Gaspar Scatzgerus.
S. Gaudentius.
Gelasius Papa.
Godefridus Tilmannus.
Gratianus.
S. Gregorius Papa.
Gregorius de Valentia.
Guitmundus Aversanus.
Gulielmus Alanus.
Gulielmus Bibliothecarius.
Gulielmus Durandus.
Gulielmus Lindanus.
Gulielmus OcKam.
Gulielmus Parisiensis.
Haymo.
Helychius, sive Isicius.
S. Hieronymus.
S. Hilarius.
Hilarius Papa.
Honorius I. Papa.
Hosius Cardinalis.
Hugo Lingoniensis.
Hugo de S. Victore.
Humbertus.
S. Hippolytus Martyr.
Jacobus Almain.
Jacobus Pamelius.
Jacobus Latomus.
S. Innocentius I.
Innocentius II.
Joannes Medina.
Joannes Parisiensis.
Joannes Roffensis.
Joannes Scotus.
Jodocus Clictovæus.
Jodocus Tiletanus.
Jonas Aurelianensis.
S. Irenæus.
S. Isidorus.
Julianus Pomerius.
Julius Papa I.
Ivo Carnotensis.
Lactantius.
Lanfrancus.
S. Leo I.
Leo IX.
Leo Tuscus.
Leontius.
Lucius III.
Malmes Beriensis.
Marcellus Francolinus.
Marianus Victorius.
Marsilius Patavinus.
Martinus Bracarensis.
Martinus Ledesmius.
Martinus Peresius.
S. Maximus Episcopus.
S. Melchiades Papa.
Melchior Canus.
Michael Bajus.
Missale Pii V.
Minutius Felix.
Navarrus.
Nicolaus Papa.
Nicolaus Cusanus.
Nicolaus Lyranus.
Nicolaus Sanderus.
Optatus Milevitanus.
Ordo Romanus.
Pacianus.
Palladius.
Paschasius Corbejensis.
S. Paulinus.
Paulus Burgensis.
Petrus Ajala.
S. Petrus Chrysologus.
Petrus Cluniacensis.
Petrus Damiani.
Petrus Galatinus.
Petrus Lombardus.
Petrus Paludanus.
Petrus à Soto.
S. Pius Papa I.
Pontificale Romanum.
Possidius.
Primasius.
S. Prosper Aquitanus.
Rabanus Maurus.
Radulphus Flaviacensis.
Remigius Altisiodorensis.
S. Remigius Remensis.

Historici Græci & Latini; Philosophi & Humanistæ.

Abbas Urspergensis.
Ado Trevirensis.
Æneas Sylvius.
Aimoinus.
Albertus Krantzius.
Aristoteles.
Aulus Gellius.
Ausonius.
Bernardus Luxemburgensis.
Blondus.
Evagrius.
Eusebius Cæsariensis.
Eutropius.
Gilbertus Genebrardus.
S. Gregorius Turonicus.
Guido Carmelita.
Gulielmus Abbas.
Homerus.
Joannes Diaconus.
Joannes Micrologus.
Josephus Historicus.
Laurentius Surius.
Laurentius Valla.
Ludovicus Vives.
Macrobius.
Marcus Tul. Cic.
Martinus Polonus.
Nicephorus Calixtus.
Nicephorus Cartophilax.
Nicolaus Villagagnonius.
Ovidius.
Paulus Æmilius.
Paulus Diaconus.
Philastrius.
Philippus Bergomensis.
Philo Judæus.
Platina.
Plinius.
Polydorus Virgilius.
Prudentius.
Ruffinus.
Salustius.
Sedulius.
Sigebertus.
Simeon Metaphrastes.
Socrates.
Sozomenus.
Strabo.
Svetonius.
Sulpicius Severus.
Titus Livius.
Trithemius.
Tripartita historia.
Trismegistus.
Valerius Maximus.
Varro.
Victor Uticensis.
Volaterranus.
Virgilius.

SECTA:

Alexander Alesius.
Anabaptistæ.
Andreas Carolstadius.
Berengarius.
Bernardinus Ochinus.
Bertramus.
David Chytræus.
Erasmus Roterodamus.
Georgius Major.
Henricus Bullingerus.
Hermanus Hamelmannus.
Jacobus Schmidelinus.
Joachimus VVestphalus.
Joannes Brentius.
Joannes Calvinus.
Joannes Huss.
Joannes Langus.
Joannes à Lasko.
Joannes Oecolampadius.
Joannes Tilmanus.
Joannes VViclef.
Joannes VVigandus.
Lucas Lossius.
Magdeburgenses.
Martinus Bucerus.
Martinus Kemnitius.
Martinus Lutherus.
Matthias Illyricus.
Nicolaus Selneccerus.
Otho Prunfelsius.
Petrus Oxoniensis.
Petrus Boquinus.
Petrus Martyr.
Philippus Melanchthon.
Sarcerius.
Theodorus Beza.
Tilmannus Heshusius.
Udalricus Zvvinglius.
VVilhelmus Klebitius.
VVolfgangus Musculus.

Veteres Sectarios de industria prætermittendos putavi, tum quia eorum errores obiter in hoc opere confutantur, & vel ad primum Tomum jam impressum, vel ad tertium Deo volente imprimendum pertinent; tum etiam, quia multa eorum nomina infrà in rerum ac sententiarum indice continentur.

PRIMA

CONTROVERSIA GENERALIS,

DE

SACRAMENTIS IN GENERE.

DUOBUS LIBRIS EXPLICATA.

Qui est de natura & causis Sacramentorum.

LIBER SECUNDUS.

De effectu, numero, & cæremoniis Sacramentorum.

PARTITIO HUJUS LIBRI.

DE

LIBER PRIMUS

Qui est de natura, & caufis Sacramenti.

DE SACRAMENTIS bipartita Difputatio eft. *Primùm* enim generatim de omnibus. *Deinde* feorfim de fingulis explicandum erit. Ac generalis quidem Difputatio duo habebit quafi prolegomena. *Unum* de erroribus circa Sacramenta. *Alterum* de mendaciis, & calumniis recentium hæreticorum. Deinde fex continebit principales controverfias. *Unam* de nomine, & fignificatione Sacramenti. *Alteram* de natura, & definitione. *Tertiam* de caufis tum intrinfecis, tum extrinfecis. *Quartam* de effectis, ideft, gratia, & charactere. *Quintam* de numero. *Sextam* de cæremoniis.

Scripferunt de hoc argumento plurimi, fed præcipui inter hæreticos mihi videntur Lutherus in lib. de captivit. Babylonica, & in affertione articulorum; Philippus in locis, & in Apologia Confeffionis Auguftanæ; Joannes Calvinus lib. 4. Inftit. cap. 14. & feq. Martinus Kemnitius Tom. 2. Examinis Concil. Trid.

Ex noftris præter Scholafticos in 4. Sententiarum Thomas Waldenfis Tom. 2. toto; Gulielmus Parifienfis in lib. de Sacramentis; Joannes Eckius in homiliis de Sacramentis; Joannes Roffenfis in refutatione articulorum Lutheri; Hofius Cardinalis in Confeffione Polonica; Ruardus Tapper in explicatione articulorum Lovanienfium; Jodocus Tiletanus in refutatione examinis Kemnitii; Gulielmus Alanus in lib. de Sacramentis in genere; Gulielmus Lindanus in Panoplia lib. 4. Petrus Soto, de Inftitut. Sacerdotum.

CAPUT PRIMUM.

De erroribus.

ANtiqui errores de Sacramentis ad quatuor capita revocari poffunt. Primum enim quidam omnia Sacramenta de medio tollere conati funt. Ii fuerunt quos Epiphanius hærefi 40. Archonticos, Theodoretus lib. 1. de hæreticorum fabulis cùm Archonticos, tum etiam Afcodritos, feu Afcodrupitas appellat. Ifti enim auctore quodam Petro Anachoreta Syro, Baptifmum & Eu-

A charistiam execrabantur, Epiphanio tefte, necnon (ut addit Theodoretus) omnia alia figna fenfibilia, & corporalia, ac folùm in cognitione ejus quod eft, veram redemptionem conftituebant.

Huc etiam pertinet error Fraticellorum, feu Beguinorum, qui Sacramenta Ecclefiaftica defpiciebant, ut teftatur Joannes Papa XXII. in Extravaganti, fancta Romana, de religiofis domibus.

Huc denique pertinent Pauliciani, qui tefte Euthymio in 2. par. Panopliæ, tit. 21. tollebant de medio omnem Sacramentorum materiam; aquam, vinum, panem, oleum, & folùm verbis quibufdam loco Sacramentorum utebantur: ut, exempli gratia, Baptifmum effe dicebant illa verba: *Ego fum aqua viva.*

si quidem eos negare dicit, Sacramenta novæ legis gratiam conferre.

Tertia hæresis eorum fuit, qui aliqua Sacramenta de medio tollebant. Multi enim Baptismum rejecerunt, ut ii, quorum hæresim Gajanam appellat Tertullianus initio libri de Baptismo: item Manichæi, teste Augustino hæresi 46. & Seleuciani apud eundem Augustinum hæresi 59. & alii, de quibus postea.

Rursus quidam rejecerant Sacramentum Confirmationis, ut Novatiani, Theodoreto teste, lib. 3. de fabulis hæreticorum.

Alii Sacramentum Eucharistiæ nullum esse dixerunt. Scribit enim Petrus Cluniacensis in lib. contra Petrobrusianos, unum ex erroribus Petrobrusianorum fuisse, corpus Christi ex pane semel tantùm factum esse, ea videlicet nocte, qua Dominus traditus est: deinceps autem nec factum esse, nec fieri posse. Scribit etiam Euthymius in Panoplia par. 2. tit. 23. unum ex erroribus Bogomilum fuisse, Eucharistiam nihil esse aliud, quàm Pater noster.

Alii Sacramentum Pœnitentiæ sustulerunt, ut Novatiani, teste Epiphanio hæresi 59. & Augustino hæresi 38. Alii Sacramentum Ordinis nihil omnino esse dixerunt, ut quidam Taudemi sectatores, ut refert is, qui Sigeberti Chronicum supplevit, ad annum Christi 1124.

Alii Extremam unctionem detestati sunt; ut Albigenses, teste S. Antonino 4. par. tit. 11. cap. 7. §. 5. Summæ Theologicæ; & postea Flagellantes, teste Bernardo Lutzemburgensi in Catalogo hæreticorum.

Alii denique Matrimonium sustulerunt, ut Encratitæ, teste Augustino hæres. 33. Manichæi, eodem Augustino teste hæres. 46. & alii permulti.

Quarta hæresis eorum fuit, qui certa Sacramenta non quidem tollebant, tamen non rectè intelligebant, vel administrabant. In iis erant Marcosii à Marco quodam, vetustissimi hæretici, qui Baptismum conferendum esse dicebant, non in nomine Trinitatis, sed in nomine ignoti Patris, in veritate matre omnium; in Jesu, qui descendit in unitate, & redemptione, & potestatum communione: ita refert Theodoretus lib. 1. de fabulis hæreticorum. Item Marcionitæ, qui secundò, & tertiò homines baptizabant; ut Epiphanius refert hæresi 42.

Sic etiam permulti circa Eucharistiam errarunt, volentes quidem Sacramentum esse, sed non continere verum Domini corpus; ut quidam olim ipso ferè tempore Apostolorum, ut referunt Ignatius in epistola ad Smyrnenses, & Theodoretus in tertio Dialogo, circa medium; ac deinde Berengarius, teste Lantfranco in lib. adversus Berengarium: postea Joannes Wiclefus, teste Concilio Constantiensi sess. 8.

cramenta non tollunt omnia, omnia tamen virtute, & efficacia spoliant, ut olim faciebant Messaliani: ut enim illi orationi, ita isti fidei omnia tribuunt, Sacramentis autem planè nihil, nisi ut sint nuda signa, eaque non omnino necessaria. Sic enim scribit Lutherus in assert. primi articuli: *Hæretica, sed usitata sententia est, Sacramenta novæ legis dare gratiam iis, qui non ponunt obicem. Scriptura enim dicit: Justus ex fide sua vivet, non dicit, ex Sacramentis vivet.* Hæc ille. Neque ab hac sententia ullus, quòd sciam, ex hæreticis hujus temporis dissentit.

Rursus non defuerunt hoc tempore, qui tollant è medio aliqua Sacramenta, licèt non omnia. Nam Svvenckfeldianis exceptis, cæteri omnes duo Sacramenta recipiunt, Baptismum, & Eucharistiam; duo rejiciunt, Confirmationem, & Extremam unctionem: Matrimonium recipiunt quidem, sed non pro Sacramento: de Pœnitentia, & Ordinatione inter se contendunt, ut postea explicabimus.

Denique non defuerunt etiam, qui certa Sacramenta reciperent, sed erroribus admixtis. Nam Anabaptistæ Sacramentum Baptismi recipiunt, sed pro adultis, non pro infantibus. Zvvingliani recipiunt Sacramentum Eucharistiæ, sed corpus Dominicum esse negant. Lutherus Sacramentum Absolutionis non negat, sed nec integram confessionem, nec ullam satisfactionem requirit, aut admittit; nec verum ministrum Sacramenti hujus agnoscit, ut patet ex assertione articulorum, quinti, sexti, septimi, octavi, noni, decimi. Denique ordinationem ministrorum omnes admittunt, sed nec agnoscunt verum ministrum, nec verum ritum hujus Sacramenti.

Ita videmus omnes quatuor hæreticorum classes, quæ variis temporibus per 1500. annos Ecclesiam Catholicam vexaverunt, omnes simul hoc nostro sæculo contra eandem Ecclesiam conspirasse. Sed quo duce de veteribus illis Catholica triumphavit, de novis etiam sine dubio triumphabit: quandoquidem idem ille dux, nec vires amittere potest, & Ecclesiæ suæ semper se adfuturum certa testificatione promisit.

CAPUT II.

De mendaciis, & calumniis adversariorum.

Necessariò prorsus annotanda sunt mendacia præcipuorum hostium Ecclesiæ, quòd hoc multum valeat ad auctoritatem detrahendam, ipso teste Luthero, qui ita scripsit quondam in lib. contra Emserum: *Si semel deprehenderer, ita mentitus, falsus,*

mus & doceamus. Proinde res utilissima est, eorum mendacia detegere. Nos igitur solùm de Sacramentis mendacia quædam crassiora breviter annotabimus.

Igitur Lutherus in libro de captivitate Babylonica, cap. 1. quod est de Eucharistia, Primò mentitur, cùm ait: *Non moror Concilium Constantiense, cujus auctoritas si valet, cur non valet & Basileensis, quod contrà statuit, Bohemis licere utramque speciem sumere? Quod iste adulator ignorans adducit pro suo somnio*. Hæc ibi. Et sanè quòd Constantiense, & Basileense Concilium inter se pugnent, quantum ad Communionem sub una specie, mendacium impudentissimum est. Idem enim omnino statuunt Concilium Constantiense, sess. 13. & Basileense, sess. 30. nimirum laicos non teneri divino jure ad utramque speciem sumendam, proinde servandam esse Ecclesiæ legem, vel consuetudinem; quibus decretis non repugnat, quod Basileense Concilium concesserit Bohemis utriusque speciei usum, modò faterentur id sibi concedi ab Ecclesia, non autem ad hoc teneri divino jure.

Secundò mentitur ibidem, cùm ter, aut quater repetit, S. Thomam auctorem esse illius sententiæ, quam omnes Catholici tenent, quòd in Sacramento altaris, non sit substantia panis & vini, sed accidentia solùm: quod est crassissimum mendacium. Nam Innocentius III. in Lateranensi Concilio, c. 1. (ut omittam testimonia antiquiora) hoc ipsum definivit anno 1215. quo tempore S. Thomas nondum erat natus.

Tertiò mentitur ibidem, cap. 2. quod est de Baptismo, cùm ait loquens de Scholasticis: *Asserunt impii homines, non debere hominem esse certum de remissione peccatorum, seu gratia Sacramentorum: qua impietate orbem totum dementant*. Hoc mendacium est ipso Luthero teste. Nam paulò infrà idem ipse verissimè sic dicit: *Omnes tamen admittunt Sacramenta esse signa efficacia gratiæ*. Non igitur jubemus homines dubitare de gratia Sacramenti, cùm dicamus esse signa efficacia gratiæ. Jubemus quidem dubitare de propria dispositione, & proinde de consecutione gratiæ; sed hoc non est dubitare de gratia Sacramentorum. Non enim efficacia Sacramenti pendet ex mea dispositione, sed ex divina institutione: quomodo qui oculos claudit, non potest videre Solem, & tamen non propterea dubitat de efficacia Solis ad illuminandum. Neque hoc Lutherani negare possunt; nam Lutherus in libro contra rebaptizantes, quem edidit Anno 1528. sic ait:

veritatem, & nostram fidem prorsus intacta relinquunt. Mendacium est apertissimum; nam de fide suscipientis Sacramenta, & recto usu multa disputat Magister, lib. 4. dist. 4. & 9. & Scholastici ibidem. Veriùs de Magistro scripsit Franciscus Stancarus in lib. de Trinitate, & Mediatore: *Ego*, inquit, *judico unum Petrum Lombardum pluris esse, quàm centum Lutheros, ducentos Melanchthones, trecentos Bullingeros, quadringentos Petros Martyres, & quingentos Calvinos: qui omnes si in mortario contunderentur, non exprimeretur una uncia veræ Theologiæ, præsertim in articulo de Trinitate, Incarnatione, Mediatore, & Sacramentis*.

Quintò mentitur, cùm ibidem sic loquitur: *Et hinc impulsi sunt tantùm tribuere Sacramentis novæ legis, ut ea statuerent, prodesse etiam iis, qui in peccatis mortalibus sunt, nec requiri fidem, aut gratiam, sed sufficere, non posuisse obicem, hoc est, actuale propositum denuò peccandi*. Et infrà: *Prodesse dicunt ea etiam impiis & incredulis, modò non ponant obicem, quasi ipsa incredulitas non sit omnium obstinatissimus, & hostilissimus obex gratiæ*. Hæc ille. Quam sententiam sæpè repetunt tum ipse, tum etiam filii, & sectatores ejus; nec solùm veri Lutherani, sed etiam Calvinus iisdem verbis utitur in Antidoto sess. 7. can. 5. & 6. Ubi tria nobis tribuunt. Unum quòd dicamus, Sacramenta prodesse iis, qui sunt in peccato mortali: quod quidem verissimum est, modò peccatores pœnitentiam agere velint; nam Baptismus, & Absolutio ad hoc sunt instituta, ut peccata remittant. Et certè mirum est, hoc nobis tamquam errorem tribui à Lutheranis, cùm ipsi velint omnia Sacramenta habere promissionem reconciliationis, ac remissionis peccatorum: de qua re infrà dicemus. Si verò loquantur de peccatoribus impœnitentibus, est merum mendacium, quod Catholici dicant, Sacramenta prodesse peccatoribus: omnes enim Catholici requirunt pœnitentiam, tamquam dispositionem ad gratiam recipiendam.

Deinde nobis tribuunt, quòd dicamus non requiri gratiam ad hoc, ut nobis prosint Sacramenta: quod quidem mendacium est manifestum. Nam si per gratiam intelligant favorem Dei, ut ipsi ordinariè intelligunt, omnes Catholici dicunt, justificationem à peccatis dari in Sacramentis ex gratia Dei, & merito Christi, non ob merita accedentis. Si verò per gratiam intelligant inhærentem qualitatem, qua formaliter justificamur; Fatemur hanc non requiri ante perceptionem aliquorum Sacramentorum, ut

therus in homiliis de Baptismo, & in lib. contra rebaptizantes; nec non etiam Calvinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 16. Si verò loquuntur de fructu Sacramenti, falsum est Catholicos non habere pro obice incredulitatem: omnes enim Catholici requirunt necessariò in adultis actualem fidem, & sine ea dicunt neminem justificari. Vide Magistrum lib. 4. dist. 4. & S. Thomam 3. par. qu. 68. art. 8. Item Jus Canonicum, quod Lutherus combussit, de consecrat. dist. 4. per multos canones.

Occasio hujus fraudis fuit, quòd Catholici non requirant in Sacramentis fidem illam specialem, quam adversarii solam esse putant veram fidem justificantem. Sed (ut omittam quòd ista non est vera fides, sed opinio temeraria) si ideò verè nobis tribui posset, quòd non requiramus fidem in Sacramentis, quia non requirimus fidem illam specialem; nos etiam illis tribuere possemus, quòd non requirant fidem in Sacramentis, quia non requirunt eam fidem, quam nos solam docemus esse veram fidem.

Cæterùm si candidè agendum sit, distinguendæ sunt quæstiones. Aliud enim est quærere, an in Sacramentis requiratur vera fides, aliud autem, quænam sit vera fides. Et quidem in priore quæstione convenimus, in posteriore dissidemus.

Portò de infantibus non potest esse quæstio, tum quia ipsi nec ponunt, nec possunt ponere obicem incredulitatis: incredulitas enim non est non credere, sed nolle credere: tum etiam quia infantes sicut peccaverunt aliena voluntate, & sunt aversi à Deo habitualiter, ita satis est, si credant aliena voluntate, & convertantur habitualiter per infusionem fidei, spei, & charitatis. Unde Philippus in locis anni 41. cap. de usu Sacramentorum dicit, de adultis solùm esse intelligendum, quòd oporteat eos actu credere.

Sextò mentitur in assertione primi articuli, ubi Scotum facit auctorem illius sententiæ, quòd Sacramenta conferant gratiam non ponenti obicem: quam sententiam ipse hæreticam vocat. Sed mentitur apertissimè. Nam Innocentius III. idem docuerat, cap. Majores, de Baptismo, & ejus effectu; longo tempore ante quàm Scotus nasceretur: necnon S. Augustinus in epist. 23. ad Bonifacium, ubi posteaquam dixerat, parvulis prodesse Baptismum etiamsi actu non credant; ita loquitur: *Hoc qui non credit, & fieri non posse arbitratur, profectò infidelis est, etiamsi habeat fidei Sacramentum: & longè melior est ille parvulus, qui etiamsi fidem nondum habeat in cogitatione, non tamen ei obicem contrariæ cogitationis opponit; unde Sacramentum ejus fideliter percipit.*

Septimò mentitur ibidem, cùm ait, Scotistas non requirere in usu Sacramenti fidem, nec bonum propositum, seu bonum motum cordis. Quod menda-

mentum non damno, sed hoc esse, quod ab Apostolo Jacobo præscribitur, constanter nego, cùm nec forma, nec usus, nec virtus, nec finis ejus cum nostro consentiat. Numerabimus tamen ipsum inter ea Sacramenta, quæ nos constituimus, ut sunt salis & aquæ consecratio, & aspersio: neque enim negare possumus, creaturam quamlibet per verbum Dei, & orationem sanctificari, quod Apostolus Paulus nos docet. Hæc ille.

Alterum mendacium est, quòd eandem vim tribuamus aquæ benedictæ, & Baptismo: id enim nullus unquam Catholicorum docuit: alioqui non septem Sacramenta, sed multò plura faceremus. Hæc
C pauca ex Luthero sufficiant.

CAPUT III.

Mendacia Philippi.

PRimò in ipsa Confessione art. 13. damnat Scholasticos, quòd non doceant requiri fidem in usu Sacramentorum. Sed fusius, & clarius exposuit mentem suam in Apologia ejusdem articuli, ubi sic ait: *Hic damnamus totum populum Scholasticorum Doctorum, qui docent, quòd Sacramenta non ponenti obicem,*
D *conferant gratiam ex opere operato, sine bono motu utentis. Hæc simpliciter Judaica opinio est, sentire, quòd per ceremoniam justificemur, sine bono motu cordis, hoc est, sine fide; & tamen hæc impia, & superstitiosa opinio, magna auctoritate docetur in toto regno Pontificio.* Hæc ille.

Hoc mendacium est longè impudentius mendaciis Lutheri. Nam Lutherus non accusabat omnes, sed Scotistas tantùm, Philippus autem totum populum Scolasticorum damnat: immò etiam totum regnum Pontificium. Esse autem mendacium apertissimum, tam est manifestum, ut probatione non egeat. Nam, ut suprà diximus, omnes Scholastici cum Magistro lib. 4. distinct. 4. requirunt actualem fi-
E dem, quæ sine motu cordis esse non potest: & ipse idem Philippus in Apologia articuli de Pœnitentia, dicit, Catholicos requirere contritionem vel attritionem. Et quid est contritio, vel attritio, nisi motus cordis.

Secundo in ipsa etiam Confessione Augustana in articulo de Missa: *Falsò*, inquiunt, *accusantur Ecclesiæ nostræ, quòd Missam aboleant: retinetur enim Missa apud nos, & summa reverentia celebratur.*

Hoc esse mendacium, probare possumus ex articulis Smalchaldicis, qui non minoris sunt auctoritatis apud Lutheranos, quàm ipsa Confessio: unde etiam simul cum ipsa Confessione ponuntur in libro Concordiæ. In illis igitur articulis sic legimus: *Cæterùm Draconis cauda ista (Missam intelligo) peperit multiplices abominationes, & idololatrias.* Et paulò ante:

Abro-

cum celebretur à Sacerdote, ut est publicus minister, & pro communi, & publica utilitate totius Ecclesiæ. Si verò per Missam privatam intelligat Missam, quæ ab uno Sacerdote dicatur sine distributione Eucharistiæ populo facta, mentitur ejusmodi Missas non fuisse ante Gregorii tempora. Nam Augustinus lib. 22. de Civit. Dei cap. 8. meminit Missæ privatæ: scribit enim unum ex suis presbyteris sacrificium corporis Domini obtulisse in domo rustica cujusdam nobilis viri, quæ vexabatur infestatione malignorum spirituum, & continuò eam domum liberatam fuisse: *Perrexit*, inquit, *unus obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit, ut cessaret illa vexatio, Deoque protinus miserante cessavit.* Hæc ille. Hìc certè Augustinus, qui ducentis annis Gregorium præcessit, meminit Missæ dictæ ab uno, in loco privato, sine distributione Sacramenti populo facta; & quæ Deo gratissima fuerit, ut eventus probavit.

Quartò mentitur in eadem Confessione Augustana, in artic. de Confessione, ubi sic ait: *Antea immodicè extollebantur satisfactiones, fidei verò, & meriti Christi, ac justitiæ fidei, nulla fiebat mentio.* Atque ita quidem loquitur in Confessione, in Apologia autem art. 11. ita rem exaggerat: *Nunc*, inquit, *de hac fide consequente remissionem peccatorum, nulla est syllaba in tanta mole Constitutionum, Glossarum, Summarum, Confessionalium; nusquam ibi Christus legitur.* Et infrà in Apolog. art. 15. *Exstant*, inquit, *immensi libri, immò bibliotheca tota, nullam syllabam de Christo, de fide in Christum &c.*

Hæc tam magna sunt mendacia, ut mirum sit, si ea tota Germania capere possit. Nullus enim est liber Catholicus, in quo de Sacramento ullo agatur, quin in eo sæpè fides, & Christus nominentur. Certè S. Thomas, qui minimè obscurus est auctor 3. par. quæst. 62. art. 5. dicit & probat, Sacramenta omnia vim habere ex meritis Christi, & ejusdem Christi merita per fidem nobis applicari.

CAPUT IV.

Mendacia Calvini.

Venio nunc ad Calvinum, qui lib. 4. Institut. cap. 14. §. 14. sic ait: *Magno consensu Sophistica schola tradiderunt, Sacramenta novæ legis justificare, & conferre gratiam, modò non ponamus obicem peccati*

tholici dicunt, causam justificationis in Sacramentis, ut in vasis includi, sed ipsa Sacramenta causas instrumentales justificationis faciunt. Sed nec virtutem Spiritus sancti, idest, vim illam, quam Deus tribuit Sacramentis ad justificandum, ullus Catholicus docet contineri in Sacramentis, sicut in vasis;
C virtus enim illa est id, per quod Sacramentum operatur. Sed fortè Calvinus ex eo mentiendi ansam accepit, quòd interdum Catholici gratiam in Sacramentis, ut in vasis contineri dicunt. Gratia enim effectus est Sacramenti, proinde in Sacramento continetur, ut quilibet alius effectus in sua causa: omne autem quod continet, saltem metaphoricè, vas dici potest. Adde quòd potest etiam vas accipi pro instrumento: qua significatione eleganter David Psalm. 7. vocat sagittas, vasa mortis; & Ezech. cap. 9. vocat arma, vasa interitus, quia sagitta, cæteraque arma causæ instrumentales sunt mortis. Neque id negare potest Calvinus, cùm in Antidoto Concilii Tridentini sess. 7. can. 4. & 5. affirmat Sacramenta esse causas gratiæ conferendæ instrumentales.
D Tertium mendacium est in eodem cap. §. 26. ubi sic ait: *Quidquid de opere operato nugati sunt Sophistæ, non modò falsum est, sed pugnat cum Sacramentorum natura, quæ instituit Deus, ut fideles vacui bonorum omnium, & inopes, nihil præter mendicitatem eò adferant. Unde sequitur, ea recipiendo nihil istos agere, unde laudem mereantur, vel in hac actione, quæ eorum respectu merè passiva est, nullum illis posse opus adscribi.* Hoc mendacio testatur ignorantiam, vel malitiam suam Calvinus: non enim opus operatum vocant Theologi opus aliquod meritorium ejus, qui Sacramentum suscipit, vel ministrat, ut Calvinus dicit; id enim opus operantis appellamus.
E Quid autem sit opus operatum, infra suo loco dicemus. Illud hoc loco notasse sufficiat, opus operatum non pendere à bonitate ministri, meritum autem pendere.

Quartum est mendacium, cap. 17. §. 43. ubi dicit in Sacramento Eucharistiæ primum, qui azymo pane uti cœpit, fuisse Alexandrum Romanum Pontificem: *Primus*, inquit, *azymo pane delectatus est: qua id ratione, non video, nisi ut plebis oculos in novo spectaculo in admirationem traheret magis, quàm ut animos proba religione institueret.* Hoc verò mendacium cum Evangelio apertè pugnat. Scribunt enim Matth. capite 26. Marc. 14. & Lucas 22. Dominum cœnam fecisse primo die azymorum, proinde non Alexander Papa, sed Christus primus fuit, qui azymo pane in Sacramento usus est.

hoc idem auctores verbis citatis.

Septimum est in eodem cap. 19. §. 34. ubi sic ait: *Matrimonium, ut à Deo institutum, fatentur omnes, ita pro Sacramento datum, nemo usque ad Gregorii tempora viderat*. Atqui S. Augustinus, qui 200. ferè annis S. Gregorio vetustior fuit, lib. de bono conjugali, cap. 18. sic ait: *In nostrarum nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas uteri*. Et lib. 1. de nuptiis, & concupiscentia, cap. 10. ter Matrimonium Sacramentis annumerat: ut etiam alibi passim.

Octavum est in Antidoto Concilii, sess. 7. can. 13. ubi sic ait: *Conqueruntur, vel saltem gemunt, omnes pii, pluris in Baptismo fieri Chrisma, cereum, salis saporem, sputum denique, quàm aqua lavacrum, quo tota constat Baptismi perfectio*. Idem repetit in lib. de formula ministrandi Sacramenta. Hic Calvinus Lutherum mentiendo superare studuit. Ille enim (ut suprà notavimus in ultimo mendacio) solùm dicebat, nos æquare has cæremonias Baptismo; iste autem dicit, nos anteponere. Sed uterque mentitur. Nam Catholici adeò non anteponunt, vel æquant ista Baptismo, ut dicant esse præparationes ad Baptismum; item accidentales cæremonias, si conferantur cum ipsa ablutione, in qua consistit substantia Baptismi. Denique fatentur omnes Catholici, simplicem Baptismum sine cereo, sine sale, sine oleo, aliisque rebus sufficere ad justificationem: res autem illas omnes non sufficere. Vide Magistrum, & Doctores cæteros in 4. dist. 6.

CAPUT V.

Mendacia Kemnitii.

Martinus Kemnitius multa repetit ex mendaciis Lutheri, & Calvini; multa etiam addit propria. Sed quia longum esset omnia referre, solùm pauca quædam annotabo ex principio 2. par. Exam. ubi agit de Sacramentis in genere.

Primò igitur in Examine edito anno 1566. in octavo, pag. 14. sic mentitur: *Quomodo per Matrimonium, quod Syricius Pontifex definit, esse secundùm carnem vivere, quod Deo placere non possit; quomodo, inquam, justitia fidei per Matrimonium, vel incipit, vel augetur, vel reparatur juxta ipsorum Sacramenti descriptionem in decreto positam*. Desumptum est hoc mendacium ex epist. 1. Syricii, cap. 7. ubi sanctus ille Pontifex probare volens, debere Sacerdotes continere se etiam ab uxore, assumit pro argumento illa verba Rom. 8. *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt*. Hinc igitur deducit Kemnitius, Matrimonium, auctore Syricio, nihil esse aliud, quàm vitam secundùm carnem, quæ Deo placere non potest.

Sed debuit Kemnitius advertere, Syricium non loqui de Matrimonio, sed de carnis concupiscentia... *dus disputat etiam per istos ritus conferri gratiam gratum facientem: reliqui tamen agnoscunt hoc subsistere non posse*. Hoc mendacium impudentissimum est, cùm omnes ferè Theologi idem dicant, quod Richardus dicit. Sufficiet hoc loco testimonium S. Thomæ, qui 3. par. qu. 65. art. 1. docet, & probat, septem esse novæ legis Sacramenta; & in responsione ad ultimum sic ait: *In quolibet Sacramento novæ legis gratia infunditur*.

Tertiò mentitur pag. 40. ubi quærens de aqua benedicta, rosa benedicta, ense benedicto, & similibus rebus, cur non sint sacramenta, sic ait: C *Aliquid quidem respondent Scholastici, alius aliud, sed tamen nec seipsos expediunt, nec lectoribus satisfaciunt, nisi quod Gabrielis ingenuitas probatur, qui dicit aquam benedictam non esse Sacramentum, quia desit divina institutio*.

Duo sunt hìc mendacia. Unum quòd Scholastici multum laborent, ut ostendant, cur aqua, & rosa, & similia, cùm in Ecclesia benedicuntur, non sint Sacramenta. At Scholastici adeò leviter hoc expediunt, ut multi ne attingant quidem, ut per se notum, alii obiter tantùm explicent. Nihil enim horum est signum efficax gratiæ justificantis, quod est præcipuum in omnibus Sacramentis.

Alterum est mendacium, Gabrielem ingenuè confiteri, D nihil deesse aquæ benedictæ, quo minus sit Sacramentum, nisi divinam institutionem. Est, inquam, hoc verissimum mendacium, quia Gabriel in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 1. ubi de hac re agit, dicit quidem, aquam benedictam non esse à Deo institutam, sed ab Ecclesia, & ideò non esse Sacramentum, sed non dicit, nihil aliud ei deesse, nisi divinam institutionem, immò apertè indicat, alia etiam multa ei deesse. Nam non disputat eo loco propriè de aqua benedicta, sed explicat definitionem Sacramenti: & quia dixerat, ad Sacramenta requiri divinam institutionem, inde deducit à Sacramenti definitione excludi aquam benedictam, lotionem balnei, & omnia signa naturalia. Quocirca si- E cut non licet colligere ex hac ejus disputatione nihil deesse ad lotionem balnei, quò minus sit Sacramentum, nisi divinam institutionem, ita non licet colligere, nihil deesse ad aquam benedictam, nisi divinam institutionem, quo minus sit Sacramentum.

Quartò mentitur pag. 94. & 95. ubi tot sunt ferè mendacia, quot verba: *Quidam*, inquit, *ut Alensis, Thomas, Durandus &c. senserunt ipsis externis Sacramentorum elementis per verbum conferri quandam virtutem supernaturalem*. At non videtur legisse hos auctores: Siquidem Durandus contrarium docet, & S. Thomam oppugnat in 4. dist. 1. quæst. 4.

Quintò mentitur ibidem, cùm ait: *Addunt autem, ut ostendant, nec se, nec alios, quod dicunt, intelligere, esse ens incompletum (vim inditam Sacramentis) quod*

Septimò mentitur pag. 95. cùm sic ait: *Illa vero opinio, quod in ipsis Sacramentorum elementis gratia essentialiter contineatur, sicut medicina in pixide, ita ut virtus Sacramentorum sit vel essentia, vel qualitas hærens in corporalibus Sacramentorum elementis, etiam inter Scholasticos scriptores, non fuit omnibus probata, ut Bonaventura, Richardo &c.* Hic satis prodit suam imperitiam Kemnitius, & simul audaciam, cùm ea reprehendit, quæ non intelligit. Nam in primis confundit gratiam cum virtute Sacramentorum, cùm tamen sint res diversissimæ. Gratia enim est effectus Sacramenti, virtus autem id, per quod Sacramentum operatur. Quocirca gratiam contineri in Sacramentis nullus Catholicus negat, virtutem autem illam physicam non omnes admittunt. Deinde gratiam essentialiter, idest, ipsam essentiam gratiæ hærere in Sacramentis, ut medicinam in pixide, nullus etiam Catholicorum dicit: Fatemur enim omnes gratiam hærere in anima, non in Sacramentis. Ponunt tamen, ut suprà diximus, eam in Sacramento, ut in vase, metaphoricè accipiendo nomen vasis, quomodo dicuntur tela vasa mortis, quia in eis mors continetur, ut effectus in causa.

Octavò mentitur ibidem, cùm ait: *Fuerunt etiam, qui virtutem Sacramentorum in ipso opere, quo Sacramenta vel celebrantur, vel suscipiuntur, constituerunt: ita ut Sacramenta dicerentur conferre gratiam ex dignitate, & merito operis, quod exercet vel is, qui celebrat, vel qui suscipit.* Hoc etiam mendacium testis est imperitiæ Kemnitianæ, quamquam non est ejus proprium, sed à Calvino illud accepit. Vide suprà in tertio Calvini mendacio. Plurima sunt alia in Kemnitio, hæc enim solùm ex initio libri decerpta sunt.

CAPUT VI.

Mendacia Tilemanni Heshusii.

Tilemannus Heshusius, qui se Episcopum Sambiensem vocat, librum scripsit de sexcentis erroribus Pontificiorum; qui liber non habet vel unam micam salis: colligit enim errores tam inconsideratè, ut vel sint mera mendacia, vel contradictorii eorum sint hæreses apud omnes Lutheranos.

Ac ut solùm, causa exempli, discutiamus locum 15. qui est de Sacramentis, tertius error, quem notat, est desumptus ex Catechismo Romano in hæc verba: *Virtutem, quæ ex passione Christi manat,* qui est signum spirituale. Sume igitur contradicentem, nimirum, Sacramenta veteris legis imprimebant characterem spiritualem; & quære si vel ab uno ex Lutheranis approbetur. Lutherani enim non anteponunt usquam, licèt ferè æquent, Sacramenta legis veteris Sacramentis novæ legis; & tamen C summo consensu negant, Sacramenta novæ legis imprimere characterem. Id quod negat etiam ipse Heshusius ibidem in 7. errore.

Nonus error est, quòd non requiratur bonus motus interior in suscipiente Sacramentum. Hunc errorem tribuit Heshusius Gabrieli lib. 4. sent. dist. 1. quæst. 3. Sed verba Gabrielis, quæ ipse citat, detegunt fraudem. Nam Gabriel non dicit non requiri motum interiorem, cùm apertè requirat fidem, & pœnitentiam cum omnibus aliis Doctoribus, sed dicit cum Scoto, non requiri motum interiorem, qui sit meritorius gratiæ de congruo, vel de condigno. Scotus enim, & Gabriel, & multi alii docent, motus quosdam interiores esse meritorios de congruo D justificationis, sed addunt, quòd si aliquando isti motus non sint tam perfecti, ut mereantur, de congruo, tamen sufficere cum Sacramento ad justificationem.

Decimus error est, quòd Sacramenta veteris legis non contulerint gratiam, neque ex opere operato, neque ex opere operantis, seu per modum meriti, etiam si in fide, & charitate fierent. Hæc ille. Sed accipe contradicentem propositionem, & dic: Sacramenta legis veteris contulerunt gratiam ex opere operato, vel ex opere operantis, seu per modum meriti. Atqui hæc tota est hæretica omnibus Lutheranis. Nam omnes execrantur, quod dicimus de opere operato; & multò magis, quod dicimus de E opere operantis. Sacramenta enim gratiam conferre ex opere operantis, est gratiam conferre ex dignitate, & merito operis; ipsi autem nullum agnoscunt opus dignum aut meritorium, sed omnia esse volunt peccata mortalia, atque in primis idem Heshusius in eodem lib. tit. de justificatione, de lege, de operibus.

Decimustertius error est ex Concilio Tridentino desumptus, sess. 7. can. 13. *Docent*, inquit, *sine externis Papisticis ritibus, nec veritatem, nec dignitatem, nec efficaciam Sacramentorum consistere.* Hæc ille. At hæc impudentissima impostura est. Concilium enim nihil ejusmodi docet. Hæc enim sunt verba Concilii, quæ ibidem ponit Heshusius, ut nimirum non solùm sit, sed etiam habeatur impostor: *Si quis dixerit receptos, & approbatos Ecclesiæ*

DE nomine Sacramenti duæ sunt controversiæ hæreticorum, tum ipsorum inter se, tum nobiscum. Una, sitne hoc nomen usurpandum. Altera, quid propriè significet hæc vox Sacramentum.

Quod attinet ad priorem, Martinus Lutherus initio novæ suæ prædicationis visus est ab hoc nomine non parum abhorrere. Nam in libro de captivit. Babylon. quem edidit anno 20. cap. de Matrimonio: *Non habet*, inquit, *universa Scriptura sancta hoc nomen Sacramentum, in ea significatione, qua noster usus, sed in contraria. Ubique enim significat non signum rei sacræ, sed rem sacram, secretam, & absconditam*. Deinde in libro de abroganda Missa, quem edidit anno 21. *Pia*, inquit, *& fidelis conscientia meritò & dignè pavere debet, ne hoc sacrificium appellet, aut credat, quod certissima est apud Deum, & in Scripturis non dici sacrificium; & hoc solum appellet sacrificium, quod constat à Deo vocari sacrificium. Quæ enim furentior est temeritas, quàm sic os in Cœlum ponere, ut hoc sacrificium, & cultum Dei dicas, quod ille non dicit sacrificium, & cultum Dei?* Hæc ille. Cùm igitur Lutherus affirmet, vocem Sacramentum non esse in Scriptura in eo sensu, quo Ecclesia utitur Sacramentis, & simul affirmet, furentem esse temeritatem uti nominibus in rebus Dei significandis, quibus Deus ipse in Scriptura non utatur: certè colligitur non ei placuisse, ut hoc nomine uteremur.

Quocirca Melanchthon Lutherum secutus in locis communibus editis anno 21. & 22. caput, in quo agit de Sacramentis, inscribit de signis; & in medio ejus capitis: *Quæ alii*, inquit, *Sacramenta, nos signa appellamus*. Quin etiam tanta erat cupido istorum hominum omnia novandi, ut mallet Græca voce, & Latinis prorsus inaudita dici σφραγῖδας, idest, sigilla, quàm Sacramenta.

Andreas item Carolstadius in lib. de imaginibus, & Sacramentis, eundem Lutherum secutus, ex professo agit contra nomen Sacramenti.

Porrò Zvvinglius pater Sacramentariorum in lib. de vera & falsa religione, edita anno 25. dicit quidem se nolle tumultuari ob hoc nomen, apertè tamen reprehendit. Sic enim habet in cap. de Sacramentis: *Vocem istam, Sacramentum, magnopere cuperem Germanis numquam fuisse receptam*.

Sic etiam Calvinus lib. 4. Institut. cap. 14. §. 13. dicit se nolle contendere de nomine Sacramenti, & tamen non obscurè reprehendit, dum ita loquitur: *Abundè liquet Veteres, qui Sacramentorum nomen signis indiderunt, minimè respexisse, quis fuisset verbi hujus usus Latinis Scriptoribus: sed novam hanc significationem pro suo commodo affinxisse, qua simpliciter sacra signa designarent*. Hæc ille.

Cæterùm Lutherus cùm vidisset Carolstadium, & Zvvinglium, cum quibus inimicitias gerebat, abhorrere a nomine hoc... & Zvvinglium, quàm contra ipsum Lutherum, à quo illi didicerant, ut ostendimus.

Luthero autem sententia mutante, mutarunt etiam cæteri Lutherani. Nam & in Confessione Augustana recipiunt nomen Sacramenti: & Philippus in locis anno 36. inscribit caput de Sacramentis, quod antea inscripserat de signis. Brentius quoque in Confessione Wirtembergensi cap. de Sacramentis, idem nomen retinet. Ac demum Kemnitius in 2. par. Examinis non procul ab initio, vocabulum hoc ἄγραφον, idest, non scriptum in divinis literis esse dicit, & tamen retinendum, & conservandum. Solùm ergo con-
C troversia restat cum Sacramentariis, & cum priore sententia Lutheri.

Sed facilè probare possumus, nomen hoc esse usurpandum, & conservandum. Primò, quia reperitur in Scripturis. Sunt autem duo notanda antequam hanc rationem explicemus. Primò quidem Scripturas sacras non Latinè, sed vel Hebraicè, vel Græcè, à Prophetis, & Apostolis scriptas fuisse: proinde non esse demonstrandam ex Scripturis vocem Latinam, Sacramentum, sed Græcam, quæ illi respondet, nimirum μυστήριον. Idem enim omnino est Latinis Sacramentum, quod Græcis Mysterium. Neque in hoc ulla dissensio est: fatentur enim adversarii idem esse Sacramentum & Mysterium, &
D ideò utrumque vocabulum dicunt esse ἄγραφον in nostra significatione.

Secundò, aliter ex Scripturis probari posse nomen Sacramenti apud Catholicos, aliter apud hæreticos. Nam apud Catholicos, qui fatentur Matrimonium esse Sacramentum propriè dictum, probamus nomen Sacramenti esse in Scripturis, non solùm in genere, sed etiam in specie, idest, ut significat res illas septem, quas propriè Sacramenta vocamus. Ait enim Apostolus ad Ephes. 5. *Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Sacramentum, sive (ut habetur Græcè) Mysterium hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*. Ubi Apostolus Con-
E cilio Trident. teste, sess. 24. Sacramentum propriè dictum vocat Matrimonium, seu conjunctionem viri & fœminæ; est enim ea conjunctio signum rei sacræ, & arcanæ, idest, conjunctionis Christi cum Ecclesia. Neque obstat, quod Paulus videatur loqui de conjugio Adami, & Evæ, quod quidem Sacramentum novæ legis non fuit. Nam Paulus etsi allegat verba Adami, tamen ea accommodat ad conjugia sui temporis: omni enim conjugio convenit quod Adam dixit: *Erunt duo in carne una*. Unde non ait Paulus, Sacramentum hoc magnum fuit, sed, Sacramentum hoc magnum est, nimirum posteaquam à Christo addita est illi promissio gratiæ.

Apud hæreticos autem, qui Matrimonium non admittunt esse Sacramentum propriè dictum, non possumus probare ex Scripturis nomen Sacramenti; ut est

do significare rem secretam. Nam interdum Scriptura vocat Mysterium ipsum somnium oblitum, & proinde absconditum, & secretum: interdum ipsam statuæ illius, quæ per somnium apparuerat, significationem.

Item probamus ex illo Apocalyp. 17. *Et in fronte ejus nomen scriptum Mysterium*. Et infrà: *Ego dicam tibi Sacramentum mulieris*. Hinc enim habemus mulierem illam forma meretricia, quam Joannes vidit, fuisse quoddam Sacramentum, idest, signum rei latentis, nimirum Romani Imperii, vel Antichristi, ut alibi exposuimus. Non enim res ipsa latens, sed mulier, quæ videbatur, appellatur Mysterium, & Sacramentum, ob significationem, quam continebat, ut patet ex nomine scripto in fronte.

Idem probatur ex illo 2. Thessal. 2. *Nam Mysterium jam operatur iniquitatis*. Vocat enim Apostolus Mysterium iniquitatis, persecutiones Ecclesiæ primitivæ ab Imperatoribus, & hæreticis excitatas, quia significabant persecutiones excitandas in novissimis diebus ab Antichristo. Ita enim exponunt eum locum Chrysostomus, Theophylactus, Ambrosius, & alii ferè omnes.

Denique idem probatur efficacissimè ex illo Ephesios 5. *Sacramentum hoc magnum est*. Tametsi enim Erasmus, & Calvinus Mysterium à Paulo dici contendunt, non conjunctionem viri & fœminæ, sed Christi, & Ecclesiæ, eò quòd addat Apostolus: *Ego autem dico in Christo & in Ecclesia*, tamen apertissimè falluntur. Quod enim Paulus Sacramenti nomen non tribuat Christo, & Ecclesiæ, sed conjunctioni viri, & fœminæ, patet tum ex relativo pronomine, *hoc*. Refert enim id, quod dictum fuerat, nimirum: *Erunt duo in carne una*: tum etiam quia periret tota ratio Apostoli. Vult enim probare, debere viros diligere suas uxores: id verò probat, quia illud: *Erunt duo in carne una*, est magnum Sacramentum in Christo, & in Ecclesia. Quod si totum hoc Mysterium est in conjunctione Christi, & Ecclesiæ, & ad conjugium nihil pertinet, quid, quæso, Paulus probat? Vide commentarium Hieronymi, Chrysostomi, Oecumenii, & aliorum Patrum in hunc locum. Conjunctio igitur sensibilis, & externa viri & fœminæ, Sacramentum est, idest, signum rei sacræ spiritualis, & latentis, idest, conjunctionis Christi, & Ecclesiæ. Quocirca Kemnitius his testimoniis persuasus, fatetur nomen Sacramenti ut genericum est, scriptum esse, licèt ut specificum, non sit scriptum.

Falsum igitur est, quod Lutherus dicebat, Sacramentum in universa Scriptura significare rem sacram

ptismum, Eucharistiam, & alia id genus sacra Symbola. Tertullianus vetustissimus Latinorum, lib. de præscrip. cap. 16. *Ipsas quoque*, inquit, *res Sacramentorum divinorum, in idolorum mysteriis diabolus æmulatur: tingit & ipse quosdam, signat in frontibus milites suos &c.* Vide etiam lib. 1. in Marcion. ante medium. S. C Cyprianus lib. 2. epist. 1. de Baptismo & Confirmatione dicit: *Si Sacramento utroque nascantur*. Lib. 2. epist. 3. ad Cæcilium: *Quo & ipso*, inquit, *Sacramento (Eucharistiæ) populus noster ostenditur adunatus*. Et lib. 4. epist. 7. ad Magnum: *Neque enim sic in Sacramento salutari delictorum contagia, ut in lavacro carnali, & sæculari sordes cutis, & corporis abluuntur*. Eadem utuntur voce Lactantius lib. 4. cap. 17. Hilarius in illud Psal. 121. *Et abundantia diligentibus te*. Hieronymus in cap. 44. Ezech. & in cap. 1. Malach. Augustinus in epist. 118. & lib. 2. doct. Christ. cap. 3. & demum omnes posteriores.

Ex quibus Patrum sententiis colligimus, nomen hoc esse antiquissimum, & proinde retinendum, et- D iam si in Scripturis non haberetur: quomodo retinemus multa alia nomina, quæ non sunt in Scripturis, ut Trinitatem, consubstantialem, personam &c. Periculosissima enim est vocum novarum libertas in Ecclesia, cùm paulatim ex novis vocibus, novæ etiam res oriantur cùm unicuique licet in rebus divinis nomina fingere. Unde & B.Paulus prohibet prophanas vocum novitates 1. Timoth. 6. & S. Augustinus lib. 10. Civit. cap. 23. *Liberis*, inquit, *vocibus loquuntur Philosophi, nec in rebus ad intelligendum difficillimis offensionem religiosarum aurium pertimescunt: Nobis autem ad certam regulam loqui fas est, ne verborum licentia, etiam de rebus, quæ his significantur, impiam gignat opinionem*.

E Rursus colligimus, tum ex Scripturis, tum ex Patribus citatis, Kemnitium falsa, & pugnantia de hoc nomine loqui. Nam pag. 28. sic ait: *Augustinus primus fermè cœpit vocabulum Sacramenti in hac quidem materia extendere, & latiùs usurpare, quàm antiquitas fecerat. In epistola enim quinta ad Marcellinum de signis loquens inquit: Quæ cùm ad res divinas pertinent, Sacramenta appellantur. Ut igitur Augustino aliquid sit Sacramentum, satis est, si rei alicujus divinæ, vel sacræ signum sit*. Hæc ille. At falsum esse primum Augustinum fuisse, qui extenderit hoc nomen ad alia sacra signa, quàm ad Baptismum, & Eucharistiam, patet ex omnibus Scripturis citatis, & ex Tertulliano, Cypriano, ac Lactantio locis notatis: & præterea patet ex ipso Kemnitio, qui paulò ante, idest, pagina 22. sic ait: *Conjunctio viri & uxoris in conjugio, est*

Quæstione satis.

CAPUT VIII.

De etymologia, & notione Mysterii & Sacramenti.

QUIA certum est priùs in Ecclesia fuisse voces Hebraicas & Græcas, quàm Latinam, Sacramentum, & Latinos nihil aliud voluisse exprimere per Sacramentum, nisi quod Hebræi, & Græci exprimebant per sua vocabula; Primùm de Hebraica; Deinde de Græca; Postremò de Latina voce dicendum erit.

Hebræi tres habent voces, quibus Sacramenta sua significare solent. Primùm enim omnes cæremonias, inter quas numerantur Sacramenta, vocant חקים vel חקה, ut patet Exod. 12. 28. & alibi. Sed hoc nomen non tam ipsam cæremoniam, quàm legem cæremonialem significat; nam חקק statuere significat, & מחקק legislatorem. Unde in testamento novo semper cæremoniæ Judæorum dicuntur leges, ut Matth. 11. *Lex & Propheta usque ad Joannem*, idest, Figuræ illæ cæremoniarum, & vaticinia Prophetarum usque ad Joannem. Et Galat. 5. *Contestor omni circumcidenti se, quòd debitor est universæ legis faciendæ.* Idest, qui admittit circumcisionem, debet eodem jure admittere omnes cæremonias.

Aliud vocabulum est מלואים מלוא & מלואה quod consecrationem, seu initiationem significat, & habetur Exod. 28. & Levit. 8. ubi agitur de consecratione Sacerdotis. Deducitur autem hæc vox à verbo מלא quod significat implere, & perficere; quia qui Sacramentum suscipit, perficitur, ut sit idoneus ad sacram functionem peragendam.

Tertia vox est רז & רזא quæ magis in usu est Chaldæis, quàm Hebræis. Unde Hebræi nondum invenerunt veram ejus radicem; sed, ut supra diximus, satis apertè colligitur ex cap. 2. Danielis, ea voce significari tum rem ipsam secretam, tum etiam signum rei secretæ.

Porrò etymologiam Mysterii explicans Clemens Alexandrinus in oratione exhortatoria ad Gentes, cujus etiam meminit Eusebius in 2. de præparat. Evangelica cap. 5. dicit μυστήριον dici à μύσος, quod scelus, & execrationem significat. Reprehendit Dominicus à Soto hanc etymologiam in 4. dist. 1. q. 1. art. 1. quod μῖσος per jota significet scelus, & odium μυστήριον autem scribatur per ipsilon. Sed non erat opus, ut homo Latinus cum auctoribus gravissimis, atque Græcis, de Græcæ vocis etymologia contenderet. Nam etsi μῖσος odium, μύσος tamen scelus propriè significat: Porrò Clemens à μύσου deduxit μυστήριον, non à μίσου, licèt posteriorem hanc vo- quod est initio, seu sacris imbuo, unde est μύστης, idest, sacrorum antistes, qui alios initiat.

Sunt autem tres hujus vocis significationes. Prima ac præcipua est, ut Mysterium dicatur ea cæremonia, qua homines sacris initiantur. Quocirca à M. T. lib. 2. de legibus dicuntur etiam initia: & S. Ambrosius librum scripsit, de iis, qui Mysteriis initiantur. Et hæc significatio respondet etymologiæ, quam posuimus à verbo μυέω, & huic voci in hac significatione respondet vox Hebræa מלואה, idest, consecratio. Quia verò Mysteria Gentilium noctu celebrabantur, & secreta esse oportebat, in-
C de nata est.

Secunda significatio, qua Mysterium dicitur id omne, quod arcanum, & secretum est. Hinc est illud Apostoli, 1. Corinth. 13. *Si noverim Mysteria omnia.* Matth. 13. *Vobis datum est nosse Mysteria regni Dei*: Et respondet verbum Hebræum רז in priore significatione, vel etiam סוד quo frequentius utuntur, idest, secretum.

Tertia significatio ex secunda nata est, qua videlicet Mysterium dicitur omne signum externum rei arcanæ, & latentis: qua significatione omnes figuræ Testamenti veteris dicuntur Mysteria, nec non parabolæ, & similitudines quæ habentur vel in Evangelio, vel in Apocalypsi, ut testimonia suprà
D allata ostendunt. Et huic respondet vox illa רז in posteriore significatione.

Jam verò Sacramenti etymologia notissima est; dicitur enim à sacro: sed significationes multæ sunt. Prima est, ut Sacramentum dicatur pignus à litigantibus in loco sacro positum. Ut enim scribit Varro lib. 4. de lingua Latina prope finem, mos erat apud Romanos, ut cùm duo litigabant, tum qui affirmabat, tum qui negabat, deponeret quingenta æris in loco sacro apud Pontificem: finita verò lite, qui vicerat, depositum suum reciperet, qui vinceretur, perderet, ejusque depositum ærario cederet in pœnam injustæ litigationis. Illa ergo deposita Sacramenta dicebantur, quòd in loco sacro
E servarentur. Hæc significatio præter cæteras placuit Zvvinglio, in lib. de vera & falsa religione cap. de Sacramentis: *Sacramentum*, inquit, *nihil aliud est quàm initiatio, & oppigneratio. Sicut enim qui litigaturi erant, certum pecuniæ pondus deponebant; sic qui Sacramentis initiantur, sese obstringunt, & oppignerant.*

Secunda acceptio est, ut Sacramentum idem sit, quod juramentum, quod quidem nisi per rem aliquam sacram fieri non potest, cùm Deum ipsum testem citet omnis, qui jurat. Est autem hæc acceptio frequentissima in jure civili, & Canonico, & in auctoribus tum Gentilibus, tum etiam Christianis. Hæc acceptio Calvino placuit lib. 4. Instit. cap. 14. §. 13. Sic tamen, ut Sacramentum non tam sit juramentum, quo se homo obstringit Deo, quàm quo se Deus obstringit homini. Unde Nicolaus Selnece-

dammodo obstringit ad protectionem. Sed neque hæc habetur in Scripturis, neque est propria nostrorum Sacramentorum, cùm etiam sine Sacramentis per simplicem promissionem se Deus obstringere soleat.

Tertia & quarta acceptio, qua Sacramentum dicitur quæcumque res sacra, arcana, vel signum rei sacræ & secretæ, habentur in Scripturis, ut suprà ostendimus, & Sacramentis nostris conveniunt. Nam omnia nostra Sacramenta, & sacra sunt, cùm Dei sint; & arcana sunt, cùm solis fidelibus nota sint, nec debeant aliis facilè prodi, ut docet Dionysius de Eccles. hierar. cap. 1. & Cyrillus lib. 7. in Julianum, extremo, & alii Patres passim, & denique rem sacram, & occultam significent, nimirum gratiam. Sed neque hæ acceptiones sunt propriæ nostris Sacramentis, cùm plurima sint alia signa sacra, arcana, & quæ res sacras, & arcanas significent, ut omnes ferè figuræ Testamenti veteris.

Quinta igitur acceptio, qua Sacramentum significat cæremoniam initiantem, & consecrantem hominem Deo, sive (quod ferè est idem) signum rei sacræ, non cujuscumque, sed rei sacræ sacrantis, & initiantis hominem, propriissima est. Nam in primis solis Sacramentis convenit, ut postea fusiùs ostendemus.

Deinde respondet apertissimè etymologiæ Mysterii, & Sacramenti. Nam Mysterium deduximus à μυεῖν, quod est initio; & Sacramentum rectissimè deducitur à sacrando. Unde S. Augustinus lib. 15. Civit. cap. 26. *Inde*, inquit, *Sacramenta manarunt, quibus credentes initiantur:* ubi dicit, initiari Sacramentis novæ legis. Et epist. 23. dicit, Sacramenta novæ legis consecrare homines Deo. Et Tertullianus lib. de præscriptionibus, ostendere volens quemadmodum diabolus Deum imitari studeat: *Tingit*, inquit, *& ipse quosdam, utique credentes, & fideles suos; expiationem delictorum de lavacro repromittit, & sic etiam initiat Mithra*. Hæc ille; ubi Baptismi Sacramentum initiationem appellat. Et S. Ambrosius librum, in quo de Sacramentis Baptismi & Eucharistiæ tractat, inscribit, De iis, qui initiantur Mysteriis. Item Magister in 4. dist. 1. & cum eo Doctores plurimi dicunt, Sacramentum dici à sacrando. S. Thomas in 1. 2. quæst. 102. art. 5. *Sacramenta*, inquit, *propriè dicuntur illa, quæ adhibebantur Dei cultoribus ad quandam consecrationem, per quam scilicet deputabantur quodammodo ad cultum Dei*.

Denique Sacramenta veteris legis numquam vocantur in Scriptura Testamenti veteris secreta, vel væ legis constituendum. Deinde disserendum erit de ipsa formali, & artificiosa definitione Sacramenti. Postremò examinandæ, & refellendæ variæ hæreticorum sententiæ, & depravationes circa naturam, & definitionem Sacramenti.

Quod igitur ad primum attinet, Catholici Doctores, C etsi dissentiant in rebus quibusdam Philosophicis, & minutis, ut, An Sacramentum sit unum per se; An sit ens rationis &c. tamen in re Theologica mirificè conveniunt; cùm hæretici contrà inter se mirificè dissentiant, ut mox videbimus.

Igitur quæ ad Sacramentum novæ legis constituendum necessariò requiruntur, hæc sunt. Primum ut sit signum, dicitur autem signum, ut S. Augustinus definit lib. 2. cap. 1. doct. Christ. *Res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire*. Quocirca debet signum esse res aliqua cognoscibilis, debet item ducere in cognitionem alterius. Et quia hoc secundum, ducere videlicet in cognitionem alterius, in signo est D potissimum, ut idem Augustinus docet lib. 1. cap. 1. doct. Christ. ideò oportet signum, quatenus signum est, imperfectius esse re illa, quam significat, & magis illam, quàm seipsum repræsentare. Quare non dicitur homo signum suæ imaginis, licèt ex cognitione hominis sæpè cognoscantur imagines: sed contrà imago dicitur signum hominis. Jam verò quod Sacramentum signum quoddam sit, patet tum ex Scriptura, cùm Genes. 17. circumcisio dicitur signum fœderis, Roman. 6. Baptismus dicitur signum sepulturæ, & resurrectionis, 1. Corinth. 11. Eucharistia dicitur signum passionis, & mortis Christi, Ephes. 5. Matrimonium dicitur signum conjunctionis Christi, & Ecclesiæ: tum ex Patribus; Nam Dionysius E cap. 1. Eccles. hierarch. & alii Patres Græci, Sacramenta vocant σύμβολα, idest, signa, & S. Augustinus, nunc vocat signacula, ut de catechizandis rudibus cap. 26. nunc verba visibilia, ut lib. 19. contra Faustum cap. 16.

Secundum est, ut hoc signum sensibile sit: Sunt enim signa quædam etiam invisibilia, ut character animæ impressus. Sed Sacramenta visibilia, seu sensibilia signa esse debere, certissimum est. Solus fermè est Gulielmus Okam, qui in 4. dist. 1. fatetur quidem Sacramenta esse signa sensibilia, sed non putat id esse de essentia, quia posset Deus instituere Sacramentum in re spirituali, ut si statueret, ut oratio mentalis, aut meditatio passionis Christi conferret gratiam ex opere operato. At fallitur Okam, quia illa oratio, vel meditatio haberet

menta signa esse posterioris generis, docet Augustinus lib. 2. Doctrinæ Christianæ, cap. 3. & lib. 3. cap. 9. neque ullus contradicit. Res enim ipsa per se clamat.

Quartum est, ut hoc signum habeat cum re, quam significat, analogiam, & similitudinem aliquam. Tria enim inveniuntur signorum genera. Quædam enim tantam habent cum re significata similitudinem, ut sine ulla institutione naturaliter significent; quomodo imago Christi, signum est Christi, & vestigium in arena impressum, signum est pedis.

Quædam alia nullam habent cum re significata similitudinem, & ideò tota pendent ab institutione: hoc modo verba sunt signa rerum, & sonus campanæ signum senatus habendi.

Quædam denique medio modo se habent. Nam habent quidem aliquam analogiam cum re, sed tam indeterminatam, & confusam, ut magis apta sint ad significandum, quàm actu significent, nisi determinentur ab aliquo: quo modo imago hominis non facta ad alicujus particularis hominis similitudinem, neminem in particulari significat, & tamen quemlibet significare potest, si determinetur adscripto nomine alicujus, aut addito vestimento, aut alio signo particularis hominis.

Hujus tertii generis sunt omnia Sacramenta. Nam nec per se significant actu, nisi determinentur, & tamen apta sunt significare, si determinentur. Id patet discurrendo per singula. Nam ablutio externa internæ ablutionis similitudinem gerit; proinde aptissima est ad eam significandam, si ad id adhibeatur. Idem de Unctione, alimento corporis Dominici, aliisque Sacramentis dici potest.

Solum est Sacramentum Pœnitentiæ, quod cùm in solis verbis consistat essentialiter, non videtur habere naturalem analogiam cum re significata; sed habet tamen. Non enim illa verba, *Ego te absolvo*, Sacramentum sunt, quatenus significant ex humana institutione, idest, quatenus verba sunt: sed quatenus sunt veluti res quædam à Deo institutæ ad significandam, & efficiendam justificationem à peccatis. Habet autem analogiam exterior absolutio, quæ ore pronuntiatur, cum interna justificatione, quæ à Deo efficitur. Itaque absolutio significata per verba, Sacramentum est, non ut per verba significatur, sed ut significat ipsam absolutionem internam.

Unde S. Augustinus in epist. 23. ad Bonifacium: *Si Sacramenta*, inquit, *quandam similitudinem earum rerum, quarum Sacramenta sunt, non haberent, omnino Sacramenta non essent*. Et Græci Patres, passim Sacramenta vocant ἀντίτυπα, quod vocabulum significat rem ita similem alteri, ut cum illa quasi certare videatur de forma: ut si depicta imago ita probè, & quasi ad vivum rem exprimat, ut non imago, sed res ipsa videatur. Sic enim accipit hanc vocem Nazianzenus in 2. oratione de Pascha, ubi noctem Pascitur. Denique S. Augustinus in epist. ad Marcellinum dicit, signa cùm ad res divinas pertinent, Sacramenta nominari.

Porrò res illa sacra, quam Sacramenta novæ legis significant, triplex est: gratia justificans, quæ ut præsens demonstratur: passio Christi, quæ est causa gratiæ, & ut præterita commemoratur: & vita æterna, quæ est effectus gratiæ, & ut futura præfiguratur. Ita docet S. Thomas 3. par. quæst. 60. art. 3. & omnes alii Doctores. Ac de Baptismo quidem, & Eucharistia res notissima est. Nam Rom. 6. quòd Baptismus sit memoria passionis, ostendit Paulus cùm
C ait: *Quicumque Baptizati sumus in Christo, in morte ipsius baptizati sumus*. Et infrà de gratia justificationis: *Qui mortuus est, justificatus est à peccato*. Et: *Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in morte, ut quomodo Christus resurrexit à mortuis, ita & nos in novitate vitæ ambulemus*. Denique de vita æterna ibidem: *Si complantati sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus*.

Pari ratione de Eucharistia, Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationem*, idest, in memoriam passionis: nam ut exponit Paulus 1. ad Corint. 11. *Quotiescumque manducamus panem hunc, mortem Domini annuntiamus*. Item de gratia, Joan. 6. *Qui manducat me, & ipse vivet propter me*. De gloria: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum*. Unde Ecclesia canit: *O sacrum convivium, in quo Christus sumitur: Recolitur memoria passionis ejus: Mens impletur gratia: Et futuræ gloria nobis pignus datur*.

De aliis Sacramentis non est ita notum: tamen certum est, saltem implicitè, illa omnia significare; quia cùm omnia significent gratiam, consequenter etiam significant principium, & finem ejusdem gratiæ.

Est autem hoc loco notandum, id quod præcipuè & essentialiter significatur per Sacramentum novæ legis, esse solam gratiam justificantem. Nam ut infrà dicemus, Sacramenta novæ legis efficiunt quod significant, at non efficiunt passionem Christi, nec vitam beatam, sed solam justificationem: passionem
E enim præsupponunt, & vitam beatam promittunt; justificationem autem propriè adferunt.

Præterea Sacramenta, ut mox dicemus, sunt instituta ad sanctificandum. At quo propriè, & formaliter sanctificamur, gratia est; passio Christi, & vita beata extrinseca sunt.

Denique id propriè Sacramenta significant, quod per verba exprimitur: verbis autem Sacramentorum justificatio sola plerumque exprimitur. Id enim significat, Ego te abluo, Ego te confirmo, Ego te absolvo &c. Neque obstat, quod verba Eucharistiæ, *Hoc est corpus meum*, non videantur sonare sanctificationem, sed ipsum Domini corpus. Nam illud significant, ut cibum animarum, & spiritualem mentis refectionem, quæ per internam gratiam fit.

Atque ex hoc capite multa sacra signa excluduntur à ra-

rer : jam enim ab incarnatione plenus fuerat gratia.

Septimum est, in quo etiam omnes conveniunt, ut Sacramenta novæ legis, non solùm significent sanctificationem, quæ tunc fiat; sed etiam, quæ fiat vi ipsius Sacramenti, ita ut Sacramentum sit causa instrumentalis sanctificationis; id quod postea probandum erit contra hæreticos. Hinc autem excluduntur à ratione Sacramenti linguæ illæ igneæ, quæ apparuerunt super Apostolos in die Pentecostes : significabant enim charitatem ardentissimam, quæ tum Apostolis insundebatur unà cum sapientia, & eloquentia planè divina, sed Sacramentum non erant, quia non vi earum linguarum infundebatur illis charitas. Quæstio solùm remanet, an dari gratiam ex vi Sacramenti, sit proprium Sacramentis novæ legis, an verò conveniat Sacramentis in genere. Sed de hoc postea agendum erit : nunc satis est convenire omnes Doctores, quòd Sacramenta novæ legis id habeant.

Est autem hic notandum, quòd cùm dicimus de ratione Sacramenti esse ut sanctificationem significet, & efficiat; id intelligitur non de actu, sed de naturali aptitudine. Potest enim fieri, ut dum infans baptizatur, nemo sit qui cogitet, quid Sacramentum significet; quocirca nihil tunc actu significabit, tamen ex se aptum erit ad significandum. Potest etiam fieri ut Sacramenti effectus impediatur. Nam cùm quis accedit ad Baptismum, vel alia Sacramenta cum animo perseverandi in peccato, is certè non sanctificatur actu : tamen Sacramentum verè significare, immò etiam efficere sanctificationem dici potest, quia ex se id significat, & efficit : per accidens autem est ex indispositione suscipientis, ut non sequatur effectus.

Octavum, ac postremum, quod ad rationem Sacramenti pertinet, est, ut sit cæremonia religionis stata, ac solemnis, quæ hominem Deo consecret. Ita docet S. Thomas in 1. 2. quæst. 102. art. 5. & facilè probari potest. Nam ut S. August. docet lib. 19. contra Faustum, cap. 11. & lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, cap. 22. Sine Sacramentis religio esse non potest, proinde tamdiu durare debent Sacramenta, quamdiu religio durat. Quocirca Exod. 12. & alibi, dicuntur Sacramenta ejus temporis ritu perpetuo servanda, idest, numquam finem habitura, nisi in adventu Christi, quando vetus ipsum Testamentum finem habiturum erat. Sic etiam 1. Cor. 11. de Eucharistiæ Sacramento Paulus dicit : *Quotiescum-*

CAPUT X.

C *Possitne Sacramentum propriè definiri.*

HIs ita constitutis agendum est de ipsa formali, & artificiosa definitione Sacramenti : ac tria breviter tractanda sunt. Primò; An Sacramentum propriè definiri possit. Secundò; Quæ sit propria definitio Sacramenti. Tertiò; An ea conveniat tantùm Sacramentis nostris, an omni Sacramento in genere.

Igitur prima quæstio est; An Sacramentum verè, & propriè definiri, an solùm crasso quodam modo describi possit. Ratio difficultatis est, quia Sacramentum vel est aggregatum quoddam per accidens, cùm constet ex rebus & verbis; vel est ens rationis, si consideretur formaliter; ut signum ex arbitraria insti-
D tutione significans. Non possunt autem propriè definiri, nisi entia realia, & quæ sunt unum per se.

Tres sunt Doctorum sententiæ. Quidam existimant, Sacramentum propriè definiri non posse ob causas jam dictas. Ita Okam, Major, Richardus in 4. dist. 1. Alii volunt, Sacramentum esse quidem ens rationis, tamen unum per se : proinde definiri posse saltem imperfectè. Ita Scotus dist. 1. quæst. 2. & Sotus dist. 1. quæst. 1. art. 2. Tametsi enim multa sint in Sacramentis, quæ significant, tamen significatio una est ex variis illis rebus consurgens, quemadmodum una est figura domus, licèt multa sint quæ ad domum faciendam concurrunt. Alii denique volunt, Sacramentum propriè definiri posse. Ita Mar-
E tinus Ledesmius in tractatu de Sacramentis in genere, quæst. 1. art. 2.

Ut autem breviter dicam quod sentio, bifariam considerari possunt Sacramenta. Uno modo, Physicè. Alio modo, moraliter : quemadmodum etiam homo aliter consideratur à Physico, aliter à Politico.

Et quidem secundùm Physicam considerationem, quæ non est propria hujus loci, nec multum ad Theologum pertinet, longè probabilissimam esse arbitror sententiam primam. Primò, quia ad rationem, & essentiam Sacramenti non pertinet sola significatio, sed etiam res ipsa sensibilis, quæ substantia quædam est, & cum adjuncta significatione ens per accidens constituit. Nam si in sola significatione consisteret essentia Sacramenti, res ipsa sensibilis nihil

guntur Sacramenta componere ex ente reali, & rationis. Significatio enim Sacramenti, cùm ex institutione arbitraria pendeat, non potest non esse ens rationis. Quomodo autem esse potest unum per se id, ad cujus essentiam pertinet ens reale, & ens rationis?

At verò si Sacramentum consideremus moraliter, ut verè à Theologo considerari debet, est ens reale, & suo modo unum, atque eo modo definiri potest. Ut enim apud morales Philosophos definitur regnum, & civitas, & familia, & de his omnibus passiones demonstrantur, licèt illa omnia sint entia per aggregationem, si Physicè considerentur: ita etiam Theologi definiunt Ecclesiam, Concilium, Sacramentum, & alia id genus, licèt Physicè ista definiri nequeant.

Porrò Sacramentum moraliter ideò est unum, quia est unum medium, sive instrumentum ad justificandos homines. Etsi enim aqua, & verba, agere, & significare, sint res in se diversissimæ, tamen ut faciunt unum instrumentum justificationis, unum sunt: atque hoc unum ex genere, & differentia componi dicitur, ut rursum ex materia & forma, ob similitudinem compositi Metaphysici, & Physici, quam habet. Ut enim in composito Metaphysico sunt duo prædicata, unum universalius, & imperfectius, aliud minus commune, & magis perfectum: sic etiam Sacramentum duo prædicata habet, unum magis commune, & minus perfectum, nimirum, esse signum. Omne enim Sacramentum signum est, sed non omne signum est Sacramentum: alterum minus commune, & magis perfectum, nimirum, sanctificans instrumentaliter, & per modum cæremoniæ: id enim solis Sacramentis convenit. Proinde signum, est veluti genus; sanctificans, veluti differentia. Pari ratione ut in composito Physico sunt duæ partes, quarum neutra prædicatur de toto, & una est indeterminata, altera determinans; illa materia, hæc forma dicitur: sic etiam in Sacramentis sunt res, veluti materia; & verba, veluti forma; quia res ipsa, ut causa exempli, aqua, indifferens ex se ad multa significanda, vel etiam efficienda, per verba determinatur ad unum significandum, & efficiendum. Unde est illud Augustini tract. 80. in Joannem: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.*

Itaque non oportet nimis anxiè discutere, an tota ratio, & omnes proprietates generis, & differentiæ, materiæque ac formæ conveniant partibus Sacramenti: quia (ut diximus) non Physicè, sed moraliter Sacramenta à Theologo consideranda sunt.

gnum est; & communes sunt apud Catholicos, ut patet ex Hugone lib. 1. par. 9. cap. 2. Bernardo in sermone de cœna Domini, S. Thoma 3. par. quæst. 60. artic. 1. & 2. & ex Thoma Waldensi tom. 2. cap. 20. Atque hæ quidem definitiones si accipiantur, ut verba absolutè sonant, imperfectæ sunt. Multò enim plura sunt signa rerum sacrarum, aut invisibilis gratiæ, quàm sint Sacramenta: tamen si accipiantur, ut sonant secundùm sensum, & intentionem Ecclesiæ, & Doctorum bonæ sunt, & legitimæ. Siquidem per signum, intelligunt signum sensibile, institutum, practicum, rei signatæ similitudinem gerens: per rem sacram intelligunt gratiam justificantem. Quamquam
C (si rectè monet Hugo loco notato) qui primus dixit Sacramentum esse rei sacræ signum, non tam rem ipsam accuratè definire, quàm nominis interpretationem explicare voluisse videtur. Quocirca non rectè faciunt, qui pro hac definitione defendenda nimium altercantur: præsertim cùm S. Augustinus loco citato de Sacramento loquatur, tam ampla significatione, ut etiam sacrificium comprehendat.

Tertia definitio est Hugonis loco notato, qui sic definit: *Sacramentum est corporale vel materiale elementum, foris sensibiliter propositum, ex similitudine repræsentans, & ex institutione significans, & ex sanctificatione continens aliquam invisibilem, & spiritalem gratiam.* Ubi duo notanda sunt. Primò, per elementum non debere accipi elementum, quomodo
D accipitur cùm dicimus, quatuor esse mundi elementa, sed rem quamlibet, ut à verbo distinguitur, juxta illud Augustini: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Vocat autem Hugo, & quidam alii, elementum, materias omnium Sacramentorum, quia in primo Sacramento, idest, in Baptismo, verum elementum aquæ, materia est: à materia enim primi Sacramenti, materias omnium Sacramentorum nominare voluerunt. Vel etiam quia elementum materiam aptissimè significat, cùm sit corpus imperfectum; & natura sua ordinatum ad componendum mixtum: unde etiam Aristoteles materiam primam elementum vocavit.

E Secundò notandum est, Hugonem, cùm ait, Sacramentum ex sanctificatione vim habere conferendi gratiam, non intelligere per sanctificationem, ut perperam intellexit Kemnitius, pag. 94. aliquam benedictionem, vel consecrationem præcedentem, ut est illa, qua benedicitur aqua (nam etiam sine ista benedictione Sacramentum Baptismi conferri potest) sed verbum Dei quod est veluti forma perficiens Sacramentum: illis enim verbis dicitur elementum sanctificari, quia per illam efficitur Sacramentum. Porrò hæc definitio, etsi potuisset fortasse paucioribus verbis comprehendi, tamen satis integrè complectitur totam naturam Sacramenti.

Quarta definitio est Magistri Sententiarum lib. 4. dist. 1. ubi sic ait: *Sacramentum est invisibilis gratia visibilis forma, ejusdem gratiæ imaginem gerens, & causa exi-*

tur, quod dicitur esse res sensibus subjecta, instituta ad sanctificandum. Octavò, quòd similitudinem gerat rei significatæ, non habetur expressè in hac definitione, tamen colligi potest ex illa particula, *significanda*, ex illa, *ex Dei institutione*. Deus enim qui suaviter omnia disponit, numquam instituisset rem unam ad aliam significandam, nisi cum ea analogiam aliquam haberet.

Exstat alia definitio apud Gratianum, 1. quæst. 1. Can. Multi sæcularium: *Sacramentum est, per quod sub tegumento rerum visibilium, divina virtus secretius salutem operatur*. Hæc definitio à Gratiano tribuitur Gregorio; à S. Thoma in 4. dist. 1. quæst. 1. tribuitur Augustino. Sed nec hujus, nec illius est, sed Isidori: habetur enim iisdem verbis apud Isidorum lib. 6. etymologiarum, cap. 18. nisi fortè Isidorus illam acceperit ex libro aliquo nobis incognito Augustini, aut Gregorii. Sed cujuscumque sit, non est cur multum laboremus, cùm satis constet ab Isidoro allatam, ad explicandam nominis significationem, non ad rem ipsam accuratè definiendam.

CAPUT XII.

An definitio Sacramenti univocè conveniat Sacramentis legis veteris, & novæ.

SEquitur tertia & postrema quæstio; An definitiones positæ conveniant Sacramento in genere, an Sacramentis tantùm novæ legis. Duæ sunt Theologorum sententiæ. Prima est Magistri in lib. 4. dist. 1. & ibidem Alberti, Thomæ, Bonaventuræ, & aliorum, qui docent nullam definitionem convenire univocè Sacramentis novæ, & veteris legis, sed omnes convenire propriè, & perfectè Sacramentis novæ legis; easdem verò convenire Sacramentis legis veteris analogicè, & imperfectè.

Fundamentum hujus sententiæ est, quia existimant auctores citati, de ratione Sacramenti, etiam in genere, non esse solùm significare, sed etiam efficere sanctificationem: & rursus censent, Sacramenta veteris legis non efficere veram sanctificationem, sed solùm sanctificationem quandam legalem, quæ est figura veræ sanctificationis, quam sola Sacramenta novæ legis efficiunt. Ex his enim duobus rectè concludunt, Sacramentum dici analogicè de Sacramentis veteris, & novæ legis, sicut ipsa sanctificatio,

Prima propositio: *Ad rationem Sacramenti in genere non satis est, ut significet, sed requiritur etiam, ut efficiat sanctitatem, seu sanctificationem: immò magis proprium est Sacramenti sanctificare, quàm significare*. Hæc est pro prima sententia. Probatur primò, quia (ut supra diximus) in Testamento veteri Sacramenta
C raro dicuntur significare; frequentissimè autem dicuntur consecrare, & sanctificare, seu initiare, ut patet Exod. 28. & Levit. 8. In Testamento etiam novo Baptismus dicitur lavacrum regenerationis, ad Tit. 3. Et certè regenerare magis efficere, quàm significare est.

Secundò, ab etymologia: Nam omnia nomina similia Sacramento, actionem significant, non signum: ut patet de nomine vestimenti, calceamenti, impedimenti, ornamenti, firmamenti, fundamenti, & cæteris ejusdem formæ; Sacramentum igitur à sacrando dicitur, non à significando.

Tertiò, quia tota ratio, cur posterior sententia velit, Sacramentum in genere nihil esse, nisi signum;
D est illa definitio: *Sacramentum est signum sacræ rei*: ubi non tribuitur Sacramento efficere rem sacram, sed solùm significare. At jam nos ostendimus istam definitionem non esse perfectam, cùm ipse Augustinus, qui ejus est auctor, eam condemnet, quandoquidem vult eam convenire etiam sacrificio.

Secunda propositio: *Sacramenta veteris legis non ideò Sacramenta sunt, quia significant gratiam justificantem, sed quia significant & efficiunt sanctitatem legalem*. Hæc est etiam pro prima sententia contra secundam. Et probatur primò ex præcedente conclusione. Si enim ad Sacramentum in genere magis requiritur sanctificare, quàm significare, profectò Sacramenta vetera, si ullo modo Sacramenta erant,
E non solùm significabant, sed etiam efficiebant.

Secundò, quia significare gratiam aliis dandam, non est Sacramenti, ut Sacramentum est, sed ut figura, & typus rei futuræ. Nam Sacramentum, ut Sacramentum, dicit ordinem ad eum, qui Sacramento initiatur, non ad alios: ut rectè docet S. Thomas 1. 2. quæst. 101. art. 4. & quæst. 102. art. 5. figura autem dicit ordinem ad futura. Et confirmatur: quia significare gratiam dandam aliis, non erat proprium Sacramentis veteribus, sed etiam sacrificiis, aliisque observantiis Hebræorum, ut S. Augustinus demonstrat, lib. 19. contra Faustum, cap. 8. 9. 10. & 11. Nec solùm illa, sed etiam serpens æneus significabat curationem à peccatis, quam Christus allaturus erat, Joan. 3. Manna dulcedinem Eucharistiæ, & transitus maris rubri, salutem per

sent populus ejus peculiaris; per Unctionem sacerdotalem verè consecrabantur Deo filii Aaron, ut fungerentur sacerdotio, atque idem de aliis eorum Sacramentis dici potest; de quibus vide S. Thomam, 1. 2. quæst. 102. art. 5. Erant igitur illa verè, & propriè Sacramenta.

Secundò. Nulla esse potest religio sine Sacramentis, ut S. Augustinus docet, lib. 19. contra Faustum, cap. 11. Sed in Testamento veteri erat vera Ecclesia, vera religio, verum sacrificium, cur igitur non etiam vera Sacramenta?

Neque obstat, quòd omnia contingebant Judæis in figura, 1. Cor. 10. ac proinde sacrificia, Sacramenta, ritus omnes, typi quidam erant nostri sacrificii, nostrorum Sacramentorum, ac rituum; unde videtur colligi, non fuisse illa sacrificia, & Sacramenta, nisi per analogiam ad nostra. Hoc, inquam, non obstat; siquidem Sacramenta Judaica erant quidem figura Sacramentorum nostrorum, sed non solùm figuræ, verùm etiam res per se. Itaque Circumcisio non solùm erat figura Baptismi, sed etiam erat per se cæremonia instituta ad initiandos homines illius temporis, & adjungendos populo Dei; quare erat imperfectius Sacramentum, quàm sit Baptismus, tamen absolutè, & propriè Sacramentum erat. Nam etiam bos est animal imperfectius, quàm sit homo, & tamen bos absolutè, & propriè animal est: sic etiam ordinatio Aaronica non solùm figura erat ordinationis nostræ, sed etiam per se cæremonia consecrans homines ad sacrificia offerenda. Et ipsa quoque sacrificia non solùm figura erant sacrificii nostri, sed etiam per se sacrificia, instituta ad cultum Deo exhibendum, ut summo rerum omnium principio, & fini. Denique ipse etiam populus Judaicus figura erat populi Christiani, 1. Cor. 10. & tamen quis ambigere potest, an non fuerit etiam per se verus quidam populus?

Itaque non debent conferri res Judaicæ cum nostris, ut imago picta cum homine vivo, ubi nihil est imago, nisi res alterius: sed ut filii parvuli conferuntur cum viris perfectis, ut facit Apostolus, Gal. 4. Est enim Filius imago Patris, & tamen etiam per se homo: & ut comparantur certamina, atque exercitationes pueriles cum certaminibus, & exercitationibus virorum. Sunt enim certamina puerilia imagines quædam majorum certaminum; tamen habent etiam suam oblectationem, & utilitatem illi tempori congruentem.

Quarta propositio: *Illa definitio (Sacræ rei signum) convenit univocè Sacramentis omnibus tum veteribus, tum novis.* Hæc est pro secunda opinione contra primam. Notandum est autem tribus modis posse exponi definitionem illam. Primò, ut per signum intelligatur signum practicum; per rem sacram, gratia justificans. Et hoc modo non convenit definitio pro-

tio illa omnibus Sacramentis, & hoc diximus in Conclusione, secuti B. Thomam. Cæterùm ista definitio, ut suprà monuimus, non est perfecta, cùm conveniat etiam sacrificio, eodem teste Augustino loco citato.

Porrò definitiones cæteræ, idest, Hugonis, Magistri, & Catechismi Romani, non conveniunt nisi Sacramentis novæ legis: tamen facilè possent accommodari ad Sacramentum in genere, si loco, *invisibilis gratiæ*, seu *justitiæ*, poneretur, *consecrationis cujusdam*, hoc modo; Sacramentum est res sensibus subjecta, C quæ ex Dei institutione consecrationis cujusdam, tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.

CAPUT XIII.

Solvuntur argumenta Kemnitii.

EX his autem, quæ diximus, facilè responderi potest ad calumnias Kemnitii. Is enim in 2. par. Examin. cap. de numero Sacramentorum, reprehendit omnes definitiones, quas attulimus, excepta illa Catechismi Tridentini, cujus nullam facit mentionem; & præterea addit definitiones duas, unam D Scoti, alteram Gulielmi Okam, quas etiam reprehendit.

Primùm igitur, pag. 38. arguit definitionem Isidori: *Quomodo*, inquit, *juxta hanc definitionem Matrimonium erit Sacramentum?* Respondeo, aptissimè convenire hanc definitionem Matrimonio: nam sub tegumento visibilium rerum, idest, conjunctionis sponsi, & sponsæ significatur gratia invisibilis, per quam Deus cum anima jungitur; eamque justificat, sive justitiam infundat, sive infusam augeat. Neque his repugnat, quod Apostolus dicit, Matrimonium signum esse conjunctionis Christi cum Ecclesia: siquidem idem Sacramentum plurium rerum signum esse potest.

E Secundò, arguit definitiones Hugonis, quòd non rectè Sacramentum dicatur, elementum corporale, quandoquidem Sacramentum Eucharistiæ secundùm Catholicos non sit substantia aliqua, sed sola accidentia panis, & vini. Respondeo. Nec ipsa substantia panis, & vini est elementum propriè dictum, idest, corpus simplex, sed mixtum. Sed, ut suprà ostendimus, elementum vocavit Hugo rem quamlibet sensibilem, quæ adhibetur ad Sacramenta perficienda.

Tertiò, arguit definitionem Magistri Sententiarum, quòd non rectè habeat, Sacramentum esse formam visibilem. Nam in Matrimonio Catholici volunt materiam esse verba exprimentia consensum: verba autem nec visibilia sunt, nec elementum dici possint, juxta Hugonem; si elementum distinguitur con-

quam fingeat.

Quartò, arguit easdem duas definitiones, quòd non rectè habeant, Sacramentum esse signum invisibilis gratiæ, si per gratiam intelligatur gratia gratum faciens. Nam etiamsi Richardus disputet, in Matrimonio, & Ordinatione, ut in aliis Sacramentis, dari ejusmodi gratiam: *Reliqui tamen*, inquit Kemnitius, *agnoscunt hoc subsistere non posse*. Sed hoc est impudens mendacium, ut suprà diximus cap. 2.

Quintò, arguit definitionem Scoti, & Okam: Sed immeritò, cùm nihil falsi illæ contineant; & solùm verbis, non autem sententia discrepent à definitione communi.

Sextò, oppugnat omnes definitiones simul: *Si enim*, inquit, *Sacramentum est signum significans effectum Dei gratuitum efficaciter; quomodo non erunt Sacramenta, benedictio Monachorum, aqua benedicta, rosa benedicta, ensis benedictus, Agnus Dei, benedictio herbarum, campanarum, imaginum, inunctio regalis, consecratio templi, cœmiterii, altaris &c. Illa enim fiunt certis consecrationibus, & finguntur habere spirituales effectus*. Sed hæc omnia facilè refelluntur ex duplici capite. Primò, quia nec benedictio Monachorum, nec alia enumerata significant, aut efficiunt gratiam justificantem, sed alios quosdam effectus, ut deletionem venialium, & protectionem contra Dæmonem, quos effectus præcipuè habet aqua benedicta. Secundò, quia hos ipsos effectus non habent infallibiliter; non enim ex divina institutione, sed ex Ecclesiæ precibus vim habent.

CAPUT XIV.

Refellitur definitio Lutheranorum.

Accedamus nunc ad excutiendas, & refellendas adversariorum definitiones: sunt enim in hac re valdè discordes; quod est manifestum signum eos recessisse à veritate, quæ est una. Certè Kemnitius, qui alioqui conatur tegere, vel conciliare discordias suorum, in 2. part. Examinis, cap. de efficacia Sacramentorum, pagina *96*. enumerat quinque diversas sententias Lutheranorum præter suam, quæ est sexta.

Prima igitur sententia Lutheri est in lib. de captivit. Babylon. cap. ult. ubi dicit, propriè Sacramentum esse promissionem signo externo annexam. Eam recipiunt communiter Lutherani, sed paulò magis explicant. Sic enim definit Apologia Confessionis

Quartò requirit, ut Sacramentum non sit cæremonia temporaria, sed duratura usque ad mundi consummationem.

Quintò requiri dicit, promissionem de gratia, effectu, seu fructu Sacramenti.

Sextò dicit, eam promissionem debere esse annexam signo, & eo quasi vestitam, divina ordinatione. C

Septimò addit, eam promissionem esse debere non de quocumque dono Dei, sed de reconciliatione peccatoris, & peccati remissione; quam etiam partem urgent valdè Lutherus in captivit. Babylon. & Philippus in locis cap. de numero Sacramentorum.

Octavò requirit, ut promissio, quæ alioqui generalis est, per Sacramentum applicetur, & oblignetur in particulari singulis, qui cum fide utuntur Sacramentis. Hanc particulam clariùs explicant Lutherus & Philippus, & ipse etiam Kemnitius infrà capite de efficacia Sacramenti: volunt enim Sacramenta esse testimonia infallibilia gratiæ Dei, ad hoc instituta, ut excitent & nutriant fidem, ad eum modum, quo miracula facere solent. D Unde Philippus in locis anni 22. comparat Sacramenta miraculis, quibus Deus olim fidem confirmabat: & in Apologia artic. 13. dicit, Sacramentum esse testimonium infallibile, ac si Deus novo miraculo de cœlo promitteret, se velle ignoscere. Et Lutherus in lib. contra Cochlæum; *Vult*, inquit, *Petrus per Baptismum, seu signum externum, fidem provocari, & exerceri, qua salvet*; & in lib. de captiv. Babylon. cap. de Baptismo, confert Sacramenta cum vellere Gedeonis, cum Iride, quam Noe in signum accepit, & cum signo quod Isaias obtulit Regi Achaz, Isaiæ 7. In ipsa etiam Confessione Augustana, articul. 13. *Sacramenta*, inquiunt, *sunt instituta, ut sint signa, & testimonia voluntatis Dei erga nos, ad excitandam, & confirmandam fidem, in his qui utuntur, proposita*. E Et Kemnitius loco citato pag. 102. dicit, verbum & Sacramentum monstrare, ubi fides debeat quærere, & invenire Christum Mediatorem, & pag. 101. & 105. dicit, Sacramenta esse sigilla promissionis. Hæc igitur est ipsorum sententia.

Excogitavit hanc definitionem Kemnitius, ut ostenderet solum Baptismum, & Eucharistiam esse Sacramenta propriè dicta: sed nondum obtinuit quod voluit. Nam facilè demonstrare possumus, ne his quidem duobus Sacramentis eam definitionem convenire, & absolutè malam esse.

Prima igitur particula vel accipit elementum visibile, & tractabile pro qualibet re sensibili, ut acci-

tur; Homo & avis sunt bipedia, igitur omne animal est bipes: ita non sequitur, Baptismus, & Eucharistia sunt signa visibilia, & tractabilia, igitur omne Sacramentum est signum visibile, & tractabile. Satis est igitur ad Sacramenti naturam, quatenus signum est sensibile, ut aliquo sensu percipiatur; nec debet excludi sensus audiendi, cùm excellentissima omnium signorum sint ea, quæ hoc sensu percipiuntur, ut S. Augustinus docet lib. 2. doct. Christ. cap. 3.

Secunda particula, quæ requirit expressum mandatum, seu institutionem divinam, aut requirit, ut hoc mandatum sit expressum in Scripturis, aut satis est, si constet Deum hoc mandatum dedisse, licèt in sacris literis non habeatur ita expressè. Si hoc secundum sufficiat, admittimus particulam, sed tunc probabimus omnia septem Sacramenta. Licèt enim nusquam scriptum sit, Deum mandasse, vel instituisse Sacramentum Confirmationis, tamen quia legimus, Actor. 8. per manus impositionem Apostolorum datum fuisse baptizatis Spiritum sanctum, idque ordinariè, certò colligimus, à Deo id fuisse institutum: nec enim potest ulla creata potestas efficere, ut per impositionem manus, hominibus detur Spiritus sanctus. Quod idem probare possemus de aliis Sacramentis, accedente præsertim antiqua traditione, & Ecclesiæ declaratione.

Sin autem vult Kemnitius (ut reverà se velle significat) requiri mandatum Dei expressum in divinis literis; falsa est ea particula. Nam per accidens est ad mandatum, sive institutionem divinam, quòd sit scripta, vel non scripta: nam alioqui non fuissent vera Sacramenta, Baptismus & Eucharistia, quam Christus, & Apostoli dabant antequam scriberentur Evangelia. Siquidem certum est non fuisse scriptum Evangelium, quando Christus baptizabat, Joannis 3. & quando Eucharistiam discipulis dedit, Matth. 26. nec etiam quando S. Petrus jussit baptizari tria millia hominum, Actor. 2. quo etiam tempore cœpit frequentari Sacramentum Eucharistiæ, ut ibidem indicat S. Lucas.

Tertia particula, ut hæc institutio sit in Testamento novo, vera quidem est absolutè, tamen destruit sententiam adversariorum. Ipsi enim communi consensu contra communem consensum Ecclesiæ Catholicæ, docent, Baptismum Joannis habuisse eandem vim, & efficaciam cum Baptismo Christi; ac proinde Christum non tam instituisse Baptismi Sacramentum, quàm illud jam à Joanne institutum approbasse. Ita Calvinus docet lib. 4. Instit. cap. 14. §. 7. Kemnitius in 2. part. Examinis cap. de Baptismo Joannis, Philippus in locis, cap. de Baptismo Joannis & Apostolorum.

At certè, si res ita se habet, non est Baptismi Sacramentum in novo Testamento institutum: novi e-

ligi potest. Uno modo de promissione gratiæ, quæ sit effectus Sacramenti, ita ut idem sit promissio gratiæ in Sacramentis, & institutio Sacramenti, ut signi efficacis, seu instrumenti justificationis. Alio modo de promissione gratiæ præcedente, quæ Sacramento tamquam sigillo obsignetur. Sicut enim aliud est promittere, sigillum aliquod fore efficax ad imprimendum; aliud promittere centum aureos, & syngrapham sigillo obsignare: ita aliud est promittere gratiam verbis, & deinde hanc promissionem signo externo confirmare; aliud verò promittere Sacramen-
C tum fore instrumentum efficax ad justificandum.

Porrò Kemnitius confundit hæc duo. Nam in hac particula quinta dicit, requiri promissionem de gratia, seu fructu Sacramenti, ubi videtur loqui de promissione efficaciæ Sacramenti; tamen infrà, ubi cum cæteris Lutheranis dicit, Sacramentum esse sigillum promissionis, loquitur de promissione præcedente, de qua sine dubio loquuntur omnes Lutherani.

Et quidem promissio de efficacia Sacramenti invenitur in Verbo Dei secundùm Catholicos, quantum ad omnia Sacramenta; non autem secundum adversarios. Catholici enim agnoscunt pro Verbo Dei, etiam traditiones; adversarii autem, qui solas Scri-
D pturas recipiunt, non facilè ostendent promissionem istam de gratia, & fructu Sacramenti, in omnibus Sacramentis. Exemplo nobis sit Eucharistia, quæ apud adversarios etiam est Sacramentum propriè dictum. Nam habentur quidem multæ, & insignes promissiones, Joan. 6. ut illa: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*. Sed adversarii non admittunt in hoc 6. cap. Joan. agi de Eucharistia. Sic enim loquitur Lutherus lib. de captiv. Babylon. cap. de Eucharistia: *Primùm*, inquit, cap. 6. Joan. *in totum est seponendum, ut quòd nec syllaba quidem, de Sacramento loquitur*. Quod idem docent Calvinus, & alii hæretici hujus temporis in commentario ejus loci. Eo capite seposito, nullam invenient promissionem.
E Nam Matth. 26. Marc. 14. & Luc. 22. ubi habetur institutio Sacramenti, non habetur ulla promissio: solùm enim hæc verba habentur: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*. Et: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. Ubi promissio de traditione corporis, & effusione sanguinis non refertur ad Sacramentum, sed ad sacrificium, quod tunc Deo offerebatur in cœna, & postea offerendum erat in cruce. Non enim Dominus dicit, corpus suum dari Apostolis in remissionem peccatorum: sed dari pro illis, nimirum Deo, in remissionem peccatorum; & similiter non dicit sanguinem propinari Apostolis, sed effundi pro illis in remissionem peccatorum.

Promissio autem præcedens quæ à Sacramento tamquam sigillo obsignetur, non est necessaria, nec in omni-

Eucharistia quidem invenitur promissio quaedam (ut Lutherus notat in Saxonica visitatione) praecedens signum. Nam Luc. 22. & 1. Corinth. 11. habemus Eucharistiam esse signum corporis Domini pro nobis traditi, & sanguinis pro nobis effusi. Sed eo loco non habemus, Eucharistiam esse signum testificativum, & confirmativum promissionis, quale ipsi requirunt, ut patet ex ultima particula; sed signum commemorativum tantùm. Sic enim Dominus ait: *Hoc facite in meam commemorationem.*

Sexta particula, quòd promissio debeat esse annexa signo divina ordinatione, falsa est. Nam verbum, quod divina ordinatione annectitur, & quasi vestitur signo, ut inde fiat Sacramentum, numquam est promissorium, sed assertorium, vel deprecatorium. Cùm enim aqua aspergitur in Baptismo, non dicitur: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*, quam adversarii promissionem appellant; sed dicitur: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, Matth. 28. quae verba non sunt promissoria. Et Dominus, cùm primò Eucharistiam fecit, & dedit, non ait: *Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum*, aut aliquid ejusmodi, sed ait: *Accipite, & comedite, hoc est corpus meum.* In Sacramento autem Confirmationis, & Extremae unctionis, utimur verbo deprecatorio, quia sic docent nos Acta Apostolorum cap. 8. & Jacobus cap. 5. in Sacramento Ordinis, imperatorio: *Accipe potestatem*, in reliquis, assertorio.

Quod si adversarii, antequam Sacramenta ministrent, verbum praedicant, & remissionem peccatorum annuntiant, ac deinde sigillum adhibent Sacramentorum, ut Calvinus praescribit in libello de formula Sacramentorum ministrandorum; id faciunt ex capite suo, non autem (ut Kemnitius requirit) ex divina ordinatione. Nusquam enim exstat divina Ordinatio, qua jubeamur non dare Eucharistiam, aut Baptismum, nisi post concionem. Nam nec Dominus, Matth. 26. nec Paulus 1. Corint. 11. ubi tradunt ritum Eucharistiae administrandae, docent, concionem praecedere debere: & certè in Baptismo infantium, frustrà adhiberetur concio.

Septima particula, quòd illa promissio debeat esse de remissione peccatorum, falsa etiam est: & quidem Kemnitius hanc particulam addidit, ut excludat ordinationem à numero Sacramentorum propriè dictorum. Nam quia in Scripturis invenitur signum externum, quo confertur Ordinatio, nimirum impositio manus, & etiam collatio gratiae, cùm Apostolus dicat 1. Timoth. 4. *Noli negligere gratiam, quae*

Dei verba: hoc autem falsum est, igitur & illa particula falsa est. Probatur propositio, tum quia frustrà adhiberetur unum ad confirmandum aliud, nisi esset eò notiùs, & firmius: tum etiam, quia haec

C est vis sigilli & miraculi. Semper enim sigillum Regium notius est & firmius, quàm literae Regis: sigillum enim omnes norunt discernere, literas non omnes discernunt; & sigillum sine literis auctoritatem habet, literae sine sigillo non habent. Sic etiam miraculum notius est, & efficacius, quàm praedicatio. Omnes enim qui vident caecum illuminari, aut mortuum excitari intelligunt illud esse opus supernaturale, & divinum, & proinde moventur ad credendum id, quod tali testimonio confirmatur: non autem omnes, qui audiunt praedicantem, continuò intelligunt, illa esse verba Dei.

Ubi notandum est, miraculis, quae fiunt ad confirmandam fidem, non confirmari divinam auctoritatem, quasi magis credendum sit miraculo, quàm

D Deo dicenti; omnes enim sciunt, Deum non posse mentiri, & nihil esse majus divina auctoritate; sed confirmari auctoritatem proponentis fidem. Magis enim movemur ad credendum verè esse à Deo revelata, quae praedicator proponit, si miracula videamus, quàm si sola proponentis auctoritate nitamur. Unde Marc. ult. legimus: *Illi autem profecti, praedicaverunt ubique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.* Ubi vides, Deum confirmare signis non suam ipsius auctoritatem, sed praedicatorum sermonem.

Probatur jam assumptio argumenti, quòd videlicet falsum sit Sacramenta esse notiora, & efficaciora ipso Dei verbo. Nam primò nihil fingi potest

E majus, & efficacius Dei verbo. Secundò experientia docet, faciliùs intelligi, si quid verbo dicatur, quàm si nutu significetur. Quid autem sunt Sacramenta, si cum verbis comparentur, nisi nutus quidam? Pari ratione experientia docet, magis persuadere verba, quàm muta signa, modò non sint miracula. Unde Lutherus ipse fatetur, multò efficaciora esse promissionis verba, quàm Sacramenta, quae sunt mutae conciones: *Verbum ipsum* (inquit in lib. contra Joannem Cochlaeum) *quod longè praevalet signo visibili, nullum tamen per sese justificat, nisi credentem.*

Respondet Calvinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 3. Sacramenta non confirmare promissiones ex parte Dei, sed ex parte nostra: quia licet ut à Deo sunt, certissimae sunt, tamen ut à nobis recipiuntur, ob no-

gium esset ignotum, & solùm posset cognosci ex literis, quibus est appensum; esset planè superfluum. Nam vel credunt homines literas illas esse Regis, secluso sigillo, vel non; si credunt, quid facit sigillum? si non credunt, certè neque credunt sigillum esse Regium: nihil igitur confert. Pari ratione, cùm Sacramenta non sciantur esse Dei sigilla, nisi quia Scriptura hoc dicit, si creditur verbo sine Sacramentis, quorsum Sacramenta? si non creditur, certè nec Sacramenta creduntur esse Sacramenta: proinde nihil operantur.

Ad hoc argumentum respondet Calvinus lib. 4. Institut. cap. 14. §. 5. in diplomatibus quoque nihil valere sigillum sine literis, ut patet si appendatur chartæ, in qua nihil sit scriptum: & tamen cùm appenditur diplomati scripto, multum valere ad illud confirmandum. Et addit nihil esse mirandum, si promissiones Sacramentis confirmentur, cùm etiam interdum una promissio per aliam confirmetur.

Sed hæc responsio non diluit argumentum. Nam ut incipiam à posteriore exemplo promissio promissionem confirmat, quia una non pendet ab alia. Confirmavit Angelus, Lucæ 1. Promissionem conceptus Virginei, ex promissione conceptus, qui jam præcesserat in fœmina anu, & sterili. Non enim pendent invicem duo ista opera mirabilia: proinde unum, quod jam præcesserat, magnam vim habuit ad confirmandum alterum, quod nondum venerat. At Sacramenta, ut diximus, simpliciter pendent ex verbo. Quod verò attinet ad similitudinem sigilli, & diplomatis, nihil omninò est, quod Calvinus dicit. Nam sigillum appensum chartæ non scriptæ, nihil quidem confirmat, tamen non ideò pendet à literis, aut nihil est. Immò hinc intelligimus, quàm ineptè adversarii Sacramenta sigilla appellent, cùm omnino contrariam habeant proprietatem. Nam diplomatum sigilla habent suam auctoritatem sine literis diplomatis, literæ autem non habent sine sigillo: contra verò in verbo, & Sacramentis, verbum Dei, etiam sine Sacramentis, infallibilem habet auctoritatem; Sacramenta sine verbo nullam habent. Quare verbum potiùs appellandum esset sigillum Sacramenti, quàm Sacramentum, sigillum verbi.

Dicent fortasse; Esto, Sacramenta non confirment, promissiones more miraculi, vel sigilli: tamen juvant, & confirmant saltem eo modo, quo actio externa juvat, & confirmat orationem docentis. Negari enim non potest, quin aliquid conferat ad explicandum, & persuadendum ipsa actio, & motus manuum & oculorum, licèt primas partes teneat oratio. Erunt igitur Sacramenta, quasi actio quædam Dei, quæ simul cum verbo, magis movebit ad fidem, quàm solum verbum.

Respondeo, ne id quidem concedi posse. Nam actio in hominibus ideò juvat orationem, quia oratio humana inperfecta est, ut sunt omnes res crea- quàm ex verbis illius, qui ea instituit. Sed in Scripturis sanctis, quæ sunt verba Dei auctoris Sacramentorum, nusquam dicuntur Sacramenta testimonia promissionum, sed ubique describuntur, ut instrumenta justificationis. Nam Joan. 3. dicimur nasci denuò per Baptismum, & similiter ad Ephes. 5. dicit Apostolus, Ecclesiam sanctificatam, & mundatam lavacro aquæ in verbo vitæ, & ad Tit. 3. vocat Apostolus Baptismum, lavacrum regenerationis, & renovationis. Sic etiam de Eucharistia Jo. 6. dicitur: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*, atque idem de aliis probare possemus. Non possunt

C autem nisi absurdissimè istæ sententiæ ita exponi, ut Sacramenta regenerare, mundare, dare vitam æternam, nihil aliud sit, quàm testimonium dare divinarum promissionum. Quis enim ferret eum, qui ita diceret: Baptismus regenerat, idest, dat testimonium divinæ voluntatis? vel, ego te baptizo, idest, ego testificor? Estque hoc argumentum contra Lutheranos efficacissimum: siquidem Lutherus, quem cæteri in hac re libenter sequuntur, in lib. contra Cochlæum, sic ait: *In rebus sacris vehementissimus, & robustissimus locus est, arguere ab auctoritate negativè*. Vel igitur proferant locum, ubi Sacramenta dicantur testimonia promissionum, aut certè fateantur vehementissimum, & robustissimum argumentum

D nos habere.

Tria tantùm loca proferre solent, quæ speciem aliquam videantur habere. Unus est Genes. 17. ubi Circumcisio dicitur signum fœderis. Alter Rom. 4. ubi Circumcisio dicitur signaculum justitiæ fidei. Tertius, 1. Petr. 3. ubi Petrus dicit, salvos facit Baptisma, non carnis depositio fordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio, sive (ut ipsi reddunt) stipulatio, vel pactum cum Deo.

Sed in his locis non nominatur promissio, vel testimonium, neque hæc loca ad rem faciunt, ut infrà ostendemus in solutione argumentorum.

Tertium argumentum. Si solùm essent Sacramenta testimonia promissionis, & gratiæ, vel supervacanea, vel certè parum necessaria essent. Nam ha-

E bemus alia testimonia longè efficaciora: siquidem bona opera sunt testimonia adeptæ justitiæ longè meliora, quàm ablutio aquæ, vel sumptio Eucharistiæ. Nam multi impii baptizantur ficto corde, & Eucharistiam sumunt, qui proinde pejores sunt, & magis invisi Deo, quàm antea, 2. Corinth. 1. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ*, 2. Pet. 1. *Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis*, 1. Joan. 3. *Qui facit justitiam, justus est, & qui natus est ex Deo, non peccat*.

Quartum argumentum. Si Sacramenta solùm essent testimonia promissionum, ad excitandam fidem instituta, frustra baptizarentur infantes & amentes, quos certum est, non modò non credere, sed nec posse credere actu. At Lutherani omnes pugnant pro

mentum, credat promissioni.

Sed contrà, probo testimonium esse absolutum, non conditionatum. Primò, Lutherus in assert. 1. art. dicit, eum qui non credit verbo ministri dicentis: Ego te baptizo, vel, Ego te absolvo, facere Deum mendacem, cujus illa verba sunt. At si illa verba intelligerentur cum conditione, si alter credat: non essent falsa, nec fieret Deus mendax.

Secundò, si essent illa verba conditionata, rueret fides justificans Lutheranorum. Nam ipsi volunt hominem debere credere absolutè sine ulla hæsitatione, se esse justum: ergo Deus absolutè testatur illum esse justum; non enim debet homo credere, nisi quod Deus testatur. Et præterea fides debet esse certa, ergo non debet pendere à conditione, si homo credat. Nam nemò certus est secundùm Lutherum, de se an verè credat: sic enim scribit Lutherus in lib. contra rebaptizantes edito anno 1528. *Baptismus non est fundandus supra fidem baptizantis, vel baptizati, quia uterque incertus est de fide*. Et infrà: *Ita evenit, & solet fieri de fide, ut qui arbitratur se credere, nihil omnino credere sapè convincatur, & econtrà, qui nihil se putat credere, is omnium maximè credat*.

Tertiò. Adversarii ita de hac re loquuntur, ut omninò absolutum esse testimonium Dei in Sacramentis credere videantur. Sic enim loquitur Philippus in locis cap. de Baptismo: *Ego*, inquit minister, *mandato divino, & loco Christi baptizo te, idest, hoc signo testificor ablui peccata tua, & te reconciliatum esse verò Deo &c.* ubi nullam facit mentionem conditionis. Atque hæc de definitione Lutheranorum.

CAPUT XV.

Refelluntur definitiones Anabaptistarum, & Zuvinglianorum.

ALtera sententia de natura Sacramenti est quorundam, quos Lutherus, & Calvinus passim phanaticos vocant. Hi docent Sacramenta nihil esse aliud, quàm signa quædam instituta ad discernendum populum Christianum à Judæis & paganis, quomodo Romanis olim toga erat signum, quo discernebantur à Græcis, & quo modo nunc diversæ formæ, & colores vestium distinguunt diversa genera Monachorum. Auctorem hujus sententiæ Andream Carolstadium facit Lutherus in serm. de verbis cœnæ. *Hoc est corpus meum*. Qui Andreas fuerat

Christianæ inter nos societatis.

Hæc sententia partim est vera, partim etiam falsa. Etsi enim Sacramenta illum usum habeant, quòd distinguunt religionem veram à quibusdam falsis, tamen non est hic solus, vel præcipuus Sacramento-
C rum nostrorum usus. Nam primò in Scripturis nusquam legimus, Baptismum, Eucharistiam, aut alia Sacramenta instituta esse, ut distinguant populum Christianum ab aliis populis: legimus autem frequenter in eum finem esse instituta, ut justificent homines, Marci ultimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*. Non dixit, discernetur ab aliis, sed salvus erit, Actor. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti*. Et Actor. 22. *Baptizare, & ablue peccata tua invocato nomine ipsius*. Adde loca supra citata, quæ idem docent, Sacramenta videlicet instituta ad justificandum.

D Secundò alia signa sunt meliora ad distinguendum populum Dei ab aliis populis, ut confessio fidei, quæ solis convenit veris Catholicis; cùm Baptismus communis sit cum hæreticis; ut etiam charitas mutua, quæ in solis Catholicis est, cùm Sacramenta omnia sint communia cum schismaticis. Quare Dominus Jo. 13. non ait: *In hoc cognoscent omnes, quòd discipuli mei estis*, si Baptismum habueritis, aut Eucharistiam, sed si dilectionem habueritis ad invicem.

Tertiò, Sacramenta omnia vim habent ex Christi passione, in cujus rei signum ex latere Domini perfosso manavit sanguis & aqua, Joan. 19. Aqua enim Baptismum significavit, ut Ambrosius lib. 10. in Luc. cap. 105. Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus
E in cap. 19. Joan. Leo epistol. 4. cap. 6. Damascenus lib. 4. cap. 10. Hieronym. epist. 83. ad Oceanum, & August. docent, tract. 120. in Joan. qui etiam tract. 15. hoc idem probat ex illis verbis Pauli ad Ephes. 5. *Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ*, & lib. 15. Civ. cap. 26. idem probat aliis testimoniis. At certè si solùm distinguere debebant, quomodo togæ distinguunt, non erat opus Christi passione, sed satis erat humanum beneplacitum.

Denique illa sententia longissimè abest à sensu, & verbis omnium Patrum: quorum nomine unum Augustinum audiamus quæst. 84. in Levit. *Sine sanctificatione invisibilis gratiæ, visibilia Sacramenta quid prosunt?* & lib. 19. contra Faustum cap. 11. *Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimum, & ideò contempta*

ri debemus peccato, & resurrectionis, qua resurgere debemus ad novam vitam, cujus rei meminit etiam Apostolus Rom. *6.* & Eucharistia admonet pacis, & amicitiæ, quæ inter nos esse debet. *Sumus enim unum corpus, qui de uno pane participamus*, 1. Corinth. 10.) tamen non est iste solus, nec præcipuus Sacramentorum usus: proinde nec in eo posita est essentia, & natura Sacramenti.

Et probatur hoc iisdem argumentis, quibus adversus Carolstadium usi sumus. Primò, quia Scriptura dicit, Sacramenta instituta ad justificandum, 1. Corinth. *6.* *Abluti estis, sanctificati estis*. Ephes. 5. *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ*. Secundò, si solùm deberent esse allegoriæ, non erat opus, ut manarent ex latere Christi: sufficiebat enim humanum beneplacitum. Tertiò, quia non deerant aliæ utiliores, & efficaciores admonitiones ad bene vivendum, ut exhortationes, & exempla Christi, & Sanctorum. Adde quartò, quòd si ea sententia vera esset, Sacramenta non essent signa nisi futurarum rerum. At sunt etiam signa rerum præteritarum, & præsentium; nam Eucharistia repræsentat Christi mortem, 1. Cor. 11. & Baptismus significat internam ablutionem, quæ tunc perficitur, cùm exterius baptizamur, juxta illud Actor. 22. *Baptizare, & ablue peccata tua*.

Quarta definitio est aliorum, qui volunt, Sacramenta esse signa gratiæ, non quæ tunc percipiatur, sed quæ jam antea percepta fuerit. Hanc sine nomine auctoris referunt, & refellunt Zvvinglius in lib. de vera, & falsa religione, cap. de Sacramentis, & Kemnitius loc. cit. in Examine pag. *96.* Et facilè refutari potest; quia Scriptura disertis verbis docet, Sacramenta in præsenti gratiam adferre, Actor. 22. *Ablue peccata tua*.

Quinta definitio est Zvvinglii, & sectatorum ejus, excepto tamen Petro Martyre, ut suprà diximus. Zvvinglius igitur in lib. de vera, & falsa religione, cap. de Sacramentis, postquam refutavit sententiam Catholicorum, & Lutheranorum, aperit mentem suam, ac docet, Sacramenta nihil esse aliud, nisi initiationem quandam, & oppignerationem, qua videlicet homines se obligant Christo, & ejus militiæ nomen dant. Ex quo deducit, Sacramenta non esse testimonia justitiæ, propriè ei, qui Sacramenta suscipit, ut Lutherani dicebant; sed esse testimonia publica toti Ecclesiæ de obligatione, & fidelitate, quam ille debet Christo, cui se consecravit. Eandem sententiam sequitur Martinus Bucerus in Comment. 3. cap. Matth. & in præfat. secundæ editionis eorundem commentariorum, ubi addit: *Quòd si ii, qui baptizantur, sunt prædestinati, tum Sacramentum non solùm est signum, quòd illi dent nomen Christo, & recipiantur in externa Ecclesia, sed etiam adfert quandam consolationem; si verò non sunt prædestinati, tum Sacramentum est nudum signum, quòd illi recipiantur in externa Ecclesia, non autem à Deo*. Unde etiam deducit, infanti-

militare, & Ecclesiæ externæ adjungi. At Scripturæ testantur Sacramenta esse instituta ad sanctificandum, & mundandum hominem interiùs. Id enim significat Apostolus, cùm ait, Ephes. 5. *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ*. Ad quem locum respiciens S. Augustinus tractat. 80. in Joan. scripsit: *Unde hæc tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat?* Item Joan. 3. & ad Tit. 3. dicitur Baptismus lavacrum regenerationis, & renovationis. Ex quibus locis habemus, per Baptismum hominem renasci, quod ad interiorem hominem pertinet, & non solùm exteriùs C testari se esse fidelem. Huc etiam pertinent Scripturæ citatæ contra alios errores, Act. 2. & 22. 1. Cor. 6.

Tertiò probatur hoc idem. Nam Apostolus Roman. *6.* apertissimè dicit, Baptismum significare mortem, & resurrectionem Christi: & 1. Corinth. 11. dicit Eucharistiam institutam in memoriam passionis Domini: Non igitur Sacramenta significant solùm hominem initiari Deo, vel conjungi cum Ecclesia.

CAPUT XVI.

Refellitur definitio Calvini.

D POstrema definitio, ac sententia est Joannis Calvini, qui lib. 4. Instit. cap. 14. §. 1. his verbis dicit, simplicem, & propriam contineri definitionem Sacramenti: *Sacramentum, externum est symbolum, quo benevolentiæ erga nos suæ promissiones conscientiis nostris Dominus obsignat, ad sustinendam fidei nostræ imbecillitatem: & nos vicissim pietatem erga eum nostram tam coram eo & Angelis, quàm apud homines testamur*.

Est autem observandum, Calvini sententiam compositam videri ex Lutheri, & Zvvinglii sententiis. Nam quod ait, symbolum obsignare promissiones ad sustinendam fidei imbecillitatem, ex Luthero sumptum est; quod addit in fine, eodem symbolo nos testari apud homines pietatem nostram erga Deum, E ex Zvvinglio est acceptum: tamen reipsa plurimùm dissentit Calvinus ab utroque. Nam etiam cum Zvvinglio agnoscit, Sacramento nos testari hominibus pietatem nostram, tamen negat hunc esse solum, vel primarium usum Sacramenti, & acerrimè pugnat, cap. 14. à §. 5. usque ad 14. pro sententia Lutheri, & solvit omnia argumenta, quæ Zvvinglius, & Bucerus faciunt contra Lutherum, tametsi neminem eorum nominat. Pari ratione, licèt cum Luthero affirmet Sacramenta esse testimonia gratiæ, & remissionis peccatorum: tamen id longè aliter intelligit, quàm Lutherus. Hic enim semper loquitur de gratia, quæ tunc datur homini, cùm Sacramenta percipit: At Calvinus loquitur de gratia prædestinationis, ac proinde vult Sacramenta esse testimonia prædestinationis, ad eam fidem alendam instituta, qua homo certò

His explicatis refellenda est hæc definitio: tota enim est vitiosa, ut perspicuum erit, si percurramus singula verba. Primum verbum est: *Symbolum externum.* Quod quidem verum est absolutè, non tamen in eo sensu, quo accipitur à Calvino. Ille enim intelligit esse nudum symbolum, idest, symbolum quod solùm significet, non autem operetur aliquid: Nam in tota definitione non ponit alios effectus hujus symboli, nisi obsignare Dei promissiones, & testificari pietatem nostram. Neque obstat, quòd Calvinus dicat in Antidoto Concilii Trid. sess. 7. can. 5. Sacramenta esse instrumenta justificationis; nam intelligit esse instrumenta, quia excitant, vel alunt fidem; idque non per aliquam efficientiam, sed merè objectivè. Id quod explicat clarissimè Theodorus Beza in lib. de summa rei Sacramentariæ quæst. 2. cùm sic ait: *Unde efficacia illa Sacramentorum? à Spiritus sancti operatione insolidum, non autem à signis, nisi quatenus externis illis objectis interiores sensus moventur.* Hæc ille. Qua ratione certè signa etiam, quæ in foribus publicorum hospitiorum pendent, instrumenta dici possunt cœnationis, quia movent hominem, ut cogitet in ea domo paratam esse mensam &c.

At Scripturæ passim docent, Sacramenta esse res quasdam operantes, nimirum quæ mundent, lavent, sanctificent, justificent, regenerent Joan. 3. 1. Corinth. 6. Ephes. 5. ad Tit. 3. Actor. 22. imò nusquam Scripturæ dicunt, Sacramenta esse testimonia promissionum Dei, & nostræ pietatis, aut certè non tam expressè hoc dicunt, ut id quod nos asserimus, nimirum quòd sint causæ justificationis.

Alterum verbum est, *benevolentia erga nos sua.* Quod verbum duplici nomine non rectè ponitur in definitione Sacramenti. Primò; Quia ex hoc verbo sequitur, semper Sacramentum esse signum rei præteritæ, seu potiùs æternæ. Id quod ipse non potest negare, cùm per benevolentiam intelligat gratiam prædestinationis: & præterea id apertè concedit in Antidoto sess. 6. cap. 5. *Non à Baptismo,* inquit, *initium habet eorum salus, sed quæ jam in verbo fundata erat, Baptismo obsignatur.* Et ibidem: *Nisi enim jam antè ad eos pertineret vitæ promissio, Baptismum prophanaret, quisquis illis daret.* Itaque concedit ipse, Sacramentum esse sigillum præteritæ, immò æternæ Dei benevolentiæ. Neque hoc pugnat cum eo quod ipse dicit in Antidoto, sess. 7. canon 4. & 5. Sacramenta esse instrumenta justificationis. Nam vult quidem Sacramenta, quatenus fidem sustentant, & alunt, confirmare, vel augere justificationem; (fides

destinatus, an non? ergo vel neminem debet illius baptizare, vel temerè, & infideliter agit, cùm se periculo exponat prophanandi Baptismum.

Ad hoc argumentum responderet Bucerus, ministros non habere intentionem baptizandi, nisi prædestinatos: sic enim ipse dicit in præfatione commentariorum in Matthæum.

C At hoc non satisfacit. Nam in primis hoc excusat ministrum, sed non Deum, nisi fortè etiam Deus aliquando baptizet sine intentione baptizandi, quod est ridiculum. Deinde ex sententia Lutheranorum, & Calvinistarum omnium, Sacramenta non pendent ab intentione ministri. Scribit enim Lutherus in lib. de captivitate Babylonica, de Baptismo; Baptismum esse verum, & ratum, etiamsi minister intendat non baptizare, sed ludere. Nec dissentit Calvinus in Antidoto Concilii sess. 7. can. 11.

Calvinus aliter respondet, lib. 4. Institut. cap. 15. §. 16. & 17. Deum videlicet ex parte sua verè offerre

D promissionem, & sigillum promissionis omnibus, qui baptizantur, sive illi recipiant, sive non; proinde Deum semper esse veracem. Nec ministros etiam peccare diceret, si Baptismum conferant iis, qui profitentur se credere, si adulti sint, vel qui filii sint fidelium parentum, si sint infantes: Nam filios fidelium, sanctos nasci credit Calvinus, ex illa promissione Dei Genes. 17. *Ero Deus tuus, & seminis tui.* Ratio autem, cur non peccent ministri, est, quia habent probabilem rationem, unde colligant illos, quos baptizant, esse prædestinatos & sanctos.

Sed hæc solutio non satisfacit. Nam in primis, si quis Baptismum præbeat ei, ad quem scit non pertinere divinas promissiones, prophanat Baptismum,

E ut ipse Calvinus dicit, quia falsum testificatur: cur non prophanat Deus ipse Baptismum, & falsum testificatur, cùm illum præbet ei, quem scit se non prædestinasse? Non enim aliud agit hìc Deus, aliud minister, sed unum est, quod agunt: Deus enim per ministrum agit, ut patet Joan. 1. *Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.*

Præterea Sacramentum non solùm offert, sed etiam præbet testimonium benevolentiæ; sic enim idem Calvinus ait in Catechismo parvo: *Sacramentum est divinæ erga nos benevolentiæ testificatio.* Præbet igitur Deus sigillum benevolentiæ ei, qui baptizatur, etiamsi ipse non credat. Nam sine fide non percipitur quidem fructus, & res Sacramenti, tamen percipitur verum Sacramentum, ut Calvinus etiam docet lib. 4. Instit. cap. 15. §. 16. ubi contra Anabapti-

in re, quam certissimi sumus esse veram. Immò longè major adhuc requiri deberet certitudo in Sacramento secundùm adversarios, quàm in juramento nostro: Nam Sacramentum est, quasi juramentum Dei. Differt autem juramentum Dei à nostro, quòd cùm homo jurat, ipse est, qui asserit aliquid, licèt Deum in testem advocet. Unde potest esse falsum juramentum nostrum, sine ulla Dei injuria; ut si quis juret, quod putat se certò scire, & tamen reipsa decipiatur: tunc enim Deus non dat testimonium, nec ille peccat, qui Deum in testem falsitatis citavit quia credebat omnino se esse certum; ut si fortè vidit unum ab alio occidi, qui erat simillimus alteri, quem ipse numquam viderat. At in Sacramentis secundùm adversarios, Deus ipse affirmat, & quodammodò jurat illum, qui Sacramentum suscipit, esse electum & justum. Deus autem non potest ullo errore decipi. Ergo gravissimè peccat, qui Sacramentum confert ei, quem non certò scit esse justum & electum, quia cogit Deum mentiri.

Præterea etiamsi minister certò sciret eum, qui profitetur fidem, vel est filius hominis fidelis, esse justum, & electum, tamen quid faciet si offeratur illi baptizandus infans, qui sit filius Turcæ, aut Judæi, & parentes ejus, licèt infideles, libenter patiantur eum baptizari, & manere apud Christianos? Nam si eum baptizet, prophanat Baptismum, cùm nullum habeat signum, quo intelligat illum esse prædestinatum: si verò non baptizet, facit contra usum totius Ecclesiæ.

Sed objiciet fortassis aliquis pro Calvino, in iisdem angustiis versari Catholicos, cùm etiam ipsi Sacramenta præbeant iis, quos nesciunt an sint dispositi, & tamen affirment, esse signa gratiæ divinitus instituta.

Respondeo: Nullas patiuntur Catholici angustias. Ipsi enim dicunt, Sacramenta esse causas gratiæ efficaces, nisi ponatur obex; & simul significare ejusdem gratiæ infusionem, quantum est ex parte ipsius Sacramenti: denique esse eadem Sacramenta signa ejus effectus, quem facit gratia, ubicumque abest. Ut enim abluit corpus aqua Baptismi; ita abluit animam gratia Salvatoris: quod quidem perpetuum, & infallibile est, neque à dispositione pendet. Dispositio enim juvat, ut gratiam quis recipiat, sed quòd gratia, ubicumque est, abluat sordes animæ, si quas inveniat, intrinsecum est illi, & inseparabile.

Tertium verbum in definitione Calvini erat, *Promissiones*. Et quidem de promissione remissionis peccatorum disseruimus in refutatione definitionis Lutheranorum, sed Calvinus loquitur de promissione benevolentiæ prædestinationis, quæ longè faciliùs refutari potest. Nam nulla exstat ejusmodi promissio in tota Scriptura: omnes enim promissiones includunt conditionem aliquam, ut fidei, aut pœnitentiæ, aut de, dona Dei sint.

Quartum verbum est, *Conscientiis nostris*, cum quo verbo jungi potest illud aliud, *ad sustinendam fidei imbecillitatem*. Hæc verba non rectè poni in definitione Sacramenti, testatur Baptismus parvulorum, qui est verissimum Sacramentum, etiam apud Calvinum, & tamen in parvulis non est conscientia, nec actualis fides, ad quam sustentandam sit necessarium Sacramentum. Et sanè si promissio est veluti diploma, & Sacramentum veluti sigillum, conscientia erit veluti charta, vel cera: quomodo igitur, ubi nulla est
C charta, diploma scribi poterit, vel obsignari? Porrò, quod Lutherani dicunt, parvulos actu credere, dum baptizantur, jam est supra refutatum, neque id Calvinus affirmare audet, tametsi nec rejicere voluerit, ut patet ex lib. 4. Institut. cap. 16. §. 19.

Respondet igitur Calvinus, Baptismum parvulorum operari in conscientiis parvulorum, cùm primum illi usum rationis habere incipiunt, etiamsi antea collatus fuerit: recordantur enim postea Baptismi accepti, & eo signo nutriunt, & sustentant fidem suam lib. 4. cap. 16. §. 20. & 21. Quod etiam dicit de illis, qui apud Catholicos baptizati sunt, & postea fiunt Calvinistæ lib. 4. cap. 15. §. 17. At saltem rectè probamus, non rectè facere Calvinistas, quòd
D baptizent infantes: Nam longè utilius esset, eos baptizare adultos, quando fidei sunt capaces. Baptismi enim, quem in infantia accipimus, nullam habemus notitiam, nisi ex narratione aliorum: proinde nec certitudinem habemus, nisi fidei humanæ, quæ fallere potest. Deinde etiamsi certissimi essemus, tamen magis movent res visæ, quàm auditæ; quare melius esset ad fidem alendam, baptizari adultum, quàm infantem. Sed alere fidem est primarius finis, & usus Baptismi, ut ex definitione patet; malè igitur illi baptizant infantes.

Nec possunt respondere, baptizari infantes, ne fortè pereant antequam adolescant, & eo modo decedant sine gratia Dei: Nam Calvinus in Antidoto
E sess. 6. cap. 5. & alibi, docet, parvulos prædestinatos etiam sine Baptismo salvari, non prædestinatos autem, etiam cum Baptismo perire.

Nihil igitur dicere potest, nisi baptizari infantes ea solùm de causa, ut admittantur in externa Ecclesia, seu profiteantur se esse membra Ecclesiæ externæ. At hoc etiam non solvit argumentum. Nam ex sententia Calvini lib. 4. Instit. cap. 14. §. 5. & seq. finis principalis Sacramentorum est, obsignare promissiones ad alendam fidem; finis minus principalis est, profiteri se esse membrum Ecclesiæ externæ. Non autem debet finis minus principalis impedire finem magis principalem; non igitur debent infantes baptizari apud Calvinistas; siquidem apud eos in Baptismo infantium ob finem minus principalem, impeditur finis magis principalis.

Quin-

ciem, non contra.

Secundò; Apostolus nullam facit mentionem promissionis, aut pacti, cùm loquitur de sigillo Circumcisionis: vocat enim eam sigillum justitiæ fidei, non sigillum promissionis, & pacti. Vocatur autem sigillum justitiæ fidei, vel quia (ut Origenes in hunc locum scribit) Circumcisio obsignabat, & claudebat justitiam fidei, quæ suo tempore patefacienda erat; idest, sub figura, & typo Circumcisionis illius carnalis occultè significabatur, & proinde velabatur Circumcisio cordis, quæ est vera justificatio, quam Christus allaturus erat: vel, (ut Chrysost. & Theophyl. & alii docent) vocatur sigillum justitiæ fidei, quia fuit data Abrahamo in signum, & testimonium justitiæ, quam sibi acquisierat per fidem.

Tertiò dico; Fuisse hoc privilegium solius Abrahæ, & non posse transferri ad alios, quasi Circumcisio (ut hæretici volunt) in quocumque esset, testificatio esset justitiæ illius. Nam privilegium Abrahæ fuit, ut ipse esset pater omnium fidelium, tam præputiatorum, quàm circumcisorum. Et quia jam erat pater præputiatorum fidelium, quia fidem habuerat adhuc præputiatus existens, ut patet Genes.12. & ex hoc loco Pauli: *Accepit ipse primus omnium signum Circumcisionis, ut hoc modo esset etiam pater omnium circumcisorum*. Quia verò hoc privilegium habuit merito justitiæ, quam acquisierat per fidem, ideò fuit illi signum Circumcisionis sigillum justitiæ fidei. Porrò, cæteris Judæis Circumcisio est quidem signum quoddam, nimirum quòd sint filii Abrahæ, sed non est illis sigillum justitiæ fidei, sicut non sunt omnes Judæi patres multarum gentium.

Hæc esse vera, patet Primò; Quia Paulus hæc duo conjungit, cùm ait: *Accepit signum Circumcisionis signaculum justitiæ fidei, ut sit pater omnium credentium*. Non igitur habent signaculum justitiæ fidei omnes circumcisi, cùm non omnes sint patres omnium fidelium.

Secundò; Quia Paulus distinguit signum à signaculo, seu sigillo. Nam cùm ait: *Accepit signum Circumcisionis, signaculum justitiæ fidei*; pro signo, in Græco est *σημεῖον*, quod signum in genere significat; pro signaculo est *σφραγὶς*, quod propriè sigillum exprimit. Cur autem distinxit hæc vocabula, nisi ut indicaret Circumcisionem semper, & omnibus esse signum quoddam, non tamen omnibus, sed soli Abrahæ fuisse sigillum justitiæ.

Tertiò; Scriptura, cum sæpissimè loquatur de Circumcisione, nusquam tamen vocat sigillum, nisi hoc loco, ubi de Abrahamo agitur: quod est ad confirmandam: quemadmodum nos etiam suprà docuimus, Baptismum, & Eucharistiam esse signa commemorativa passionis, & mortis Domini. Multum autem interest, inter signum commemorativum, & confirmativum. Nam signum commemorativum esse potest id, quod oculis objicitur, etiamsi tota ejus efficacia pendeat à promissione; at
C signum confirmativum non potest esse, si omnino pendeat à promissione. Fuisse autem signa commemorativa tantùm, Iridem & Circumcisionem, patet. Nam ita pendebant à verbo Dei, ut si quis non crederet verbo Dei, aut non crederet illud esse verbum Dei, non etiam crederet illa esse signa; & contrà, si quis crederet verbo, non egeret illis signis.

Adde quòd S. Joannes Chrysostomus ita exposuit hæc loca: sic enim ait de Circumcisione homil.39. in Genesim: *Dato*, inquit, *eis perpetuo memoriali inierit cum eis Circumcisionis signum*. Et infrà dicit, signum Circumcisionis non esse datum à Deo, ut homines ei crederent, sed fuisse postulatum à
D Deo ab hominibus, quia Deus non credebat hominibus: *Quando*, inquit, *non habemus aliquibus fidem, curamus, ut ab ipsis signum, pignoris loco accipiamus: similiter & omnium Dominus sciens mentium inconstantiam, hoc ab eis signum petere voluit*. Hæc ille. Porrò de signo Iridis hom.28. in Genesim, sic loquitur: *Quid dicis*, inquit, *o beate Propheta? Recordabor, inquit, Testamenti mei, idest, pacti mei, promissionis, pollicitationis: non quia ipse opus habeat recordatione, sed ut nos ad illud signum respicientes nihil durum suspicemur, sed statim recordemur divinæ promissionis, & roboremur, & confidamus*.

Sed objicies eundem Chrysostomum ibidem, qui sic ait: *Si sermo meus non sufficit, ecce & signum do*
E *&c.* ubi videtur velle Iridem fuisse signum confirmativum. Sed hæc objectio paulò post diluetur.

Ad confirmationem ex humana consuetudine, Respondeo, multum interesse inter pacta Dei, & hominum. Nam ab homine, quia non videmus ejus animum, & timemus, ne fortè nos decipiat, aut obliviscatur pacti, quærimus signum externum, ut eo illum convincamus, si negaverit, aut oblitus fuerit: at Deum non posse fallere, vel oblivisci, certissimi sumus.

Tertium argumentum sumit Lutherus in lib. de Babylonica captivitate cap. de Baptismo, ex signis mirabilibus, quibus Deus confirmare solitus est promissiones suas: quale fuit signum in rore, & vellere datum Gedeoni, Judic.6. & in umbra horologii retrocedente datum Ezechiæ, 3.Reg.20.

Sed

milis formæ salvos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum. Lutherus enim in commentario hujus loci, Græcam vocem ἐπερώτημα, quam noster interpres vertit interrogationem, vult significare pactum, & hoc modo exponit: *Baptismus salvos nos facit, non quatenus lavat corpus, sed quatenus obsignat pactum, quod habet anima cum Deo, dum fide accipit promissiones ejus*. Ex quo sequitur, Baptismum esse sigillum promissionis: Eodem ferè modo exponit Calvinus, licèt vocem ἐπερώτημα non pactum, sed responsionem, & testimonium significare velit.

Respondeo; Locus hic præsens admodum obscurus est, tamen nihil juvat causam adversariorum. Oecumenius in commentario hujus loci, per interrogationem videtur intelligere pignus, & arrabonem. Dicit enim Baptisma esse quasi pignus bonæ conscientiæ, idest, qui Deo inspirante conceperunt bonum desiderium, illi vitam immaculatam sectantur, eamque ubique exquirunt, & de ea interrogant: unde cùm audierint per Baptismum mundari animas, mox accurrunt ad Baptismum, ut purgentur sordes ipsorum, atque hac ratione est Baptisma pignus bonæ conscientiæ.

Hæc expositio non favet hæreticis, ut patet; tamen non videtur ad mentem S. Petri. Nam sanctus Petrus longè amplius tribuit Baptismo, quàm ut sit pignus bonæ conscientiæ, cùm ait, per Baptismum nos salvari.

Est alia expositio Lyrani, Gagnæi, & Joannis à Lovanio, qui per interrogationem bonæ conscientiæ, intelligunt interrogationes & responsiones, quæ fiunt ante Baptismum. Interrogat enim sacerdos cathecumenum; Credis in Deum; & respondet, Credo. Abrenuncias Satanæ, & pompis ejus? Abrenuncio &c. Qui enim bona conscientia respondent his interrogationibus, illis prodest Baptismus; aliis non prodest.

Hæc etiam non favet hæreticis, sed non videtur literalis; nec est Ambrosii, Basilii, & Augustini, ut putavit Joannes à Lovanio. Nam B. Petrus antithesim facit, cùm ait: *Non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio*. Et sine dubio formalis antithesis hæc erat futura; Non ablutio sordium carnis, sed ablutio sordium mentis: qua antithesi distinguitur Baptismus noster à Baptismo Judæorum, qui erat exterior tantùm. Porrò illa pars hujus antithesis (nimirum, ablutio sordium mentis) à B. Petro non est expressa propriis verbis, sed figuratis, ut omnes concedunt. Oportet igitur descriptam esse per causam, vel per effectum: si per effectum, tunc non habet locum expositio istorum. Nam interrogatio illa, & responsio, de qua ipsi agunt, sive etiam fides & charitas, quæ per illas interrogationes, & responsiones deteguntur, præ- internæ, sed esse dispositionem. At utuo quidem rectè dicitur, sed non quadrat verbis Apostoli: ipse enim tribuit efficientiam huic interrogationi bonæ conscientiæ, majorem, quàm ipsi ablutioni externæ, quæ tamen instrumentum est justificationis.

Est igitur alia expositio, quam puto esse Sanctorum, Augustini tract. 80. in Joannem, & serm. 30. de verbis Domini, & Basilii lib. de Spiritu Sancto cap. 15. ut videlicet exprimatur à S. Petro ablutio mentis, quæ per antithesim opponitur ablutioni carnis, non per causam, ut volebat præcedens o-
C pinio, sed per effectum. Est enim usitatissima figura metonymia, qua per effectum intelligimus causam. Vocat igitur Petrus ablutionem internam, interrogationem, seu responsionem bonæ conscientiæ in Deum, quia ex illa munditia oritur pax, & quies conscientiæ; & proinde responsio bonæ conscientiæ, & etiam interrogatio apud Deum, quia audet cum fiducia Deum accedere, & interrogare, idest, cum eo colloqui, cumque rogare pro se, & pro aliis.

Addo Secundò, locum hunc non favere adversariis, sed nobis, etiamsi per ἐπερώτημα accipiatur testimonium, vel pactum. Nam in primis S. Petrus non loquitur de testimonio, vel pacto Dei, sed
D conscientiæ nostræ: ipsi autem probare deberent, Sacramentum esse sigillum testimonii, seu pacti Dei. Multum autem interest inter testimonium, seu pactum Dei, quod illi obsignari volunt Sacramento, & testimonium, seu pactum conscientiæ nostræ. Illud enim est verbum Dei scriptum, quod præcedit Sacramenti usum, & fructum, idest, justificationem: testimonium autem conscientiæ sequitur justificationem, & proinde Sacramenti usum & fructum.

Secundò, S. Petrus non dicit, Baptismo obsignari pactum, seu testimonium; sed dicit, salvari animas, & effici justificationem, ex qua oritur testimonium bonæ conscientiæ. Id quod probatur ex il-
E lo verbo; *similis formæ*. Vult enim Apostolus eo modo nos salvari per aquas Baptismi, quomodo per aquas diluvii salvati sunt, qui erant in arca Noe. Porrò aquæ diluvii non salvarunt arcam Noe testificando, vel obsignando promissiones, sed reipsa elevando arcam in sublime, ne obrueretur cum cæteris ædificiis hujus mundi: sic igitur & Baptismus salvos nos facit, non obsignando, & testificando, sed reipsa justificando animam; unde sequitur, ut diximus, testimonium, sive interrogatio conscientiæ bonæ in Deum.

Quintum argumentum esse posset pro adversariis, testimonium sanctorum Patrum, qui non rarò Sacramenta vocant sigilla, seu signacula.

Respondeo; Longè alia significatione loquuntur Patres de signaculis Sacramentorum, quàm hæretici

ci

prismo, propè finem, vocat sigillum Baptisma, eò quòd obsignet, & claudat multa mysteria, quæ solis fidelibus deteguntur: *Cætera*, inquit, *intus addisces, quæ etiam ipsa apud te ipsum occulta, clausaque habebis, Baptismo obsignata, atque retenta.*

Tertiò vocant Baptismum sigillum, vel obsignationem fidei, quia Baptismus est publica approbatio, & testificatio fidei ejus, qui baptizatur. Sic enim utitur hac voce Tertullianus in lib. de Pœnitentia, ubi dicit, catechumenos diu probari an credant, & tandem ubi constiterit, eos verè, & constanter credere, Baptismum illis dari in obsignationem, & approbationem fidei. Quomodo etiam utitur eadem voce Basilius in 3. lib. contra Eunomium, ubi dicit, primùm oportere credere, & tum demum accipere sigillum fidei Baptismum. In libro quoque de Spiritu sancto cap. 12. vocat Baptismum sigillum fidei, quia is qui baptizatur, eo signo testificatur se credere.

Denique vocari potest etiam Baptismus sigillum fidei, quia perficit, & absolvit quodammodo hominem fidelem: quomodo veteres vocabant mortem, seu occisionem pro Christo, signaculum martyrii, ut Eusebius refert lib. 5. hist. cap. 3. Confessio enim Martyrum, & supplicia pro Christo non habent perfectam laudem, dum periculum est inconstantiæ, & mutationis, sed tunc demum perfecta, & quasi sigillo quodam munita, & obsignata censentur, quando morte pretiosa consummantur. Atque hactenus de definitione.

CONTROVERSIA III.

De causis Sacramenti.

CAPUT XVIII.

Sacramenta componi ex rebus, & verbis, ut materia & forma.

De causis Sacramenti disputaturus, Primùm de intrinsecis causis dicam. Deinde de extrinsecis. Ac de intrinsecis tres erunt quæstiones. Prima; An Sacramenta constent ex rebus, ut materia, & verbis, ut forma. Secunda; Quæ sint bili ex rebus & verbis; quod Sotus non dicit.

Altera sententia est aliorum, qui docent, Sacramentum ipsum, & non solùm ejus partem materialem, constare ex rebus ut materia, & verbis ut forma. Ita S. Thomas 3. par. quæst. 60. art. 6. ad secun-
C dum, & veteres Theologi communiter.

Rursus quidam existimant, non omnia Sacramenta constare rebus, & verbis, sed solùm quædam. Ita Durandus in 4. dist. 1. q. 3. & Adrianus quæst. 2. de Baptismo.

Alii docent omnia Sacramenta novæ legis, constare rebus, & verbis. Ita Alexand. Alensis 4. par. summæ quæst. 8. memb. 3. art. 1. & 3. & Theologi communiter in 4. dist. 1. vel 3.

Alii denique volunt omnia Sacramenta constare rebus & verbis, si res & verba accipiantur largo modo pro iis signis, quæ aut sunt veræ res, & vera verba, aut certè vicem eorum gerunt; si verò acci-
D piantur in rigore, non constare omnia Sacramenta rebus & verbis. Ita docet Dominicus à Soto in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 6. & alii quidam recentiores. Sed istæ opiniones magna ex parte conciliari possunt.

Sit igitur Prima propositio: *Sacramenta veteris legis probabile est non habuisse res, & verba, sed solas res.* Hæc est S. Thomæ 3. par. quæst. 60. art. 6. ad ultimum. Ratio est, quia in Scriptura veteri, ubi præscribuntur præcipui ritus Sacramentorum, nulla fit mentio verborum, ut patet Genes. 17. ubi præscribitur ritus Circumcisionis. Exod. 12. ubi præscribitur ritus Agni Paschalis. Levit. 8. ubi præscribitur ritus Ordinationis. Præterea ratio postulare videbatur, ut Sacramenta nova ab ipso Christo instituta,
E signa essent clariora, quàm vetera, quæ Moses, ut Dei minister, instituit.

Posset objici, quòd Levit. 4. ubi præscribuntur sacrificia pro peccato (quæ erant etiam Sacramenta Testamenti veteris, ac respondebant Sacramento nostro Pœnitentiæ, ut S. Thomas docet 1. 2. quæst. 102. art. 1.) præscribitur etiam, ut oret sacerdos pro iis, quorum est Sacrificium. Sed respondetur, orationem illam sacerdotis non fuisse de essentia Sacrificii pro peccato, sed solùm addi debuisse in usu, seu administratione Sacramenti illius ad facilius impetrandum. Id quod ex eo colligitur, quòd, ut ibidem habemus, in Sacrificio pro peccato sacerdotis nulla oratio adhibebatur, sed solùm in Sacrificio pro peccato aliorum de populo. Illud autem quod habetur Num. 5. de verbis præscriptis in cæremonia

Zelo-

oratio, quæ verbis fit. In extrema unctione, Jacobi 5. ubi ponitur unctio & oratio. Credibile igitur est alia etiam Sacramenta constare rebus, & verbis, licèt non habeantur ita expressè in Scripturis. Item est communis sententia veterum Theologorum, uno Durando, vel aliis paucis exceptis, quorum loquendi modus corrigendus est, licèt in re non multum discrepent à cæteris.

Tertia propositio: *Non solùm quod est materiale in Sacramento, sed ipsum totum Sacramentum rectè dicitur constare ex rebus, ut materia; & verbis, ut forma*. Hæc est aliquo modo contra Cajetanum, & Sotum: quamvis quod ipsi dicunt, etiam aliquo modo sit verum.

C

Notandum igitur, Sacramentum propriè non esse compositum aliquod Physicum, neque artificiosum, sed cum utroque habere similitudinem quandam. Et quidem si conferatur cum composito artificioso, tum sine dubio forma ejus partim est significatio, partim virtus operativa; materia verò sunt res ipsæ, & verba, in quibus residet significatio, & virtus illa operativa. Ut enim in composito artificioso tota substantia dicitur materia, forma verò est quoddam accidens: ita Sacramentum, ut signum, formaliter dicit significationem; ut causa, dicit vim operativam; reliqua omnia ad materiam, seu subjectum pertinent. Et hoc modo accipiendo Sacramenta, rectè dicunt Cajetanus & Sotus.

D

Tamen potest etiam Sacramentum considerari, ut est simile composito Physico. Nam ut in composito Physico materia præcedit: forma accedit, ita Sacramento accedit verbum ad elementum. Item ut in composito Physico materia est indeterminata, sed coarctatur à forma; ita in Sacramento verbum determinat indifferentiam elementi. Denique, ut in composito Physico materia est imperfecta, forma est perfecta, & dat esse rei: ita in Sacramento verba sunt rebus perfectiora, cùm sint signa multò clariora, & præstantiora.

Et hoc modo totum verbum cum sua significatione est forma, & totum elementum cum sua significatione, est materia. Id quod probatur Primò, quia ita loquitur Concilium Florent. & veteres Theologi. Nam ipsi dicunt, Sacramentum constitui ex re, & verbo, ut ex materia, & forma. At remota significatione, nulla est compositio ex re, & verbo; non enim est alia conjunctio rerum, & verborum, nisi quatenus rei significatio indeterminata, determinatur per significationem verbi. Non igitur Concilium, & Theologi volunt solum subjectum significationis constitui ex rebus, & verbis, sed totum ipsum Sacramentum etiam ut signum est formaliter.

E

Præterea compositio ex re sensibili, & significatione, non est compositio ex materia & forma, ut partibus essentialibus, sed est compositio ex subjecto, & accidente. At Concilium, & Theologi di-

tollere significationem elementi, quæ est naturalis, sed solùm eam determinare, nimirum, ut cùm aqua, exempli causa, naturaliter significare possit quamlibet purgationem, determinetur à verbo ad significandam purgationem à peccatis. Manet igitur utraque significatio, sed conjunguntur inter se, ita ut ex duabus partialibus, fiat una integra, & totalis.

Secundò: Tam verbum, quàm elementum in Sacramentis significat aliquid, ut omnes docent, & patet etiam ex S. Thoma 3. par. quæst. 60. art. 6. ad primum & secundum. Sed verbum non communicat elemento suam significationem, neque verbo elementum: duæ sunt igitur, non una. Assumptio probatur. Quia elementi significatio naturalis est, ut ibidem ait S. Thomas, verbi autem voluntaria. Non igitur significatio elementi communicatur verbo, quia tum naturalis esset, non voluntaria verbi significatio: & contrà, significatio verbi non communicatur elemento, quia tunc elementi significatio esset merè voluntaria, & nullo modo naturalis.

Quarta propositio: *Ut Sacramenta constare dicantur rebus, & verbis, non est necesse, ut res non sint verba, & verba non sint res, sed sat est si aliquid fungatur vice rei, aliud vice verbi*. Hæc propositio conciliat tres ultimas sententias. Nam ut Ledesmius rectè monet, quæst. 1. art. 6. non est quæstio inter Durandum, & alios, nisi de nomine.

Probatur propositio. Nam in Sacramento Pœnitentiæ potest fieri, ut nulla sint alia signa præter verba. Ex communi enim consensu Theologorum, in Sacramento Pœnitentiæ, forma est absolutio; materia remota sunt peccata; materia proxima sunt actus pœnitentis, idest, contritio, confessio, & satisfactio, quatenus signo externo produntur. Potest autem fieri, ut quis non habeat nisi peccata verbo commissa; & tunc materia remota erunt sola verba. Potest etiam fieri, ut non ostendat signa contritionis, confessionis, & satisfactionis, nisi verbis. Non enim est de essentia Sacramenti, ut pœnitens ploret, suspiret, flectat genua &c. sed si tantùm verbo dicat sua peccata, & dicat se esse contritum, & velle satisfacere, potest absolvi: quare materia etiam proxima tunc non erunt, nisi verba. Verè tamen dicuntur esse in eo Sacramento res, & verba, quia peccatum verbo commissum, non ut verbum, sed ut peccatum est materia confessionis: peccatum autem formaliter non est verbum, sed res à verbi ratione valde distincta. Sic etiam confessio non est propriè materia Sacramenti, ut oratio quædam, sed ut actio pœnitentis. Nam ut eleganter docet S. Thomas in 4. dist. 14. quæst. 1. art. 1. singulare est in hoc Sacramento, ut actio suscipientis sit pars essentialis Sacramenti. Ut enim inter corporalia medicamenta, quædam sunt omnino extrinseca, ut emplastra, quæ applicantur ægrotis, & non requirunt ejus actionem, ut partem medicamenti; quædam

alia

tum, & solemnitatem, & alia, quæ non sunt de essentia Matrimonii.

Quinta propositio: *Non est necesse, ut in omni Sacramento res, & verba ita conjungantur, ut partes essentiales ejusdem rei.* Notandum est hoc loco, Sacramentum habere quandam similitudinem cum rebus naturalibus, quæ ex materia & forma constant: tamen non esse revera compositum naturale, & idcirco non esse requirendas omnes proprietates materiæ, & formæ, sed satis esse, si aliquæ reperiantur.

Probatur hæc propositio ex Eucharistiæ Sacramento. Siquidem in Eucharistia omnium consensu inveniuntur res pro materia, idest, panis, & vinum, & verba pro forma: *Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus*; & tamen numquam res istæ, & verba ita conjunguntur, ut materia, & forma in rebus naturalibus. Nam vel Sacramentum Eucharistiæ est solùm res ipsa consecrata, idest, species panis, & vini, ut continent corpus, & sanguinem Christi: vel etiam consecratio, aut sumptio, ut quidam volunt, Sacramenta dici possunt. Si consecratio dicatur Sacramentum, tum verba habemus, sed rem non habemus, ex qua Sacramentum componatur: tota enim consecratio in verbis consistit; nam panis, & vinum non concurrunt, ut pars consecrationis, sed ut subjectum circa quod agit Sacerdos; & in quo recipitur actio consecrantis. Cùm verò Sacramentum dicitur res ipsa consecrata, vel sumptio, tunc rem habemus, verba non habemus, ex quibus Sacramentum componatur. Verba enim respectu rei consecratæ, non sunt pars essentialis, sed principium productivum; pars enim essentialis manet cum ipsa re, verba autem non manent cum re consecrata, immò tunc primùm incipit esse res consecrata, cùm verba desinunt esse. Quocirca Concilium Florentinum in instructione Armenorum, non dicit, verba Eucharistiæ esse formam Sacramenti, sed formam consecrationis. Ex quo intelligimus, quando idem Concilium docet, in omni Sacramento esse res pro materia, & verba pro forma, non debere hoc intelligi ita propriè, ut intelligeremus in vero composito naturali.

Idem ostendi posset ex Sacramento Confessionis. Nam non solùm, ut diximus, in eo Sacramento materia sunt verba, quæ gerunt vicem rerum; sed etiam potest fieri, ut uno die fiat confessio, & altero die detur absolutio, ac proinde tum non simul sint materia, & forma: quod in nullo composito verè Physico reperitur. Quocirca tum Concilium Florentinum in instructione Armenorum, tum etiam Tri-

materiis aliorum Sacramentorum non est opus hic disserere, quoniam ea non habentur ab adversariis pro Sacramentis.

Unum hìc addam, ridiculè Brentium in Confessione Wirtembergensi, cap. de Baptismo, excludere Chrisma ab usu Sacramenti, quòd dicat ad elementa C mundi pertinere, & in usu fuisse Judæis in cæremoniis Testamenti veteris. Nam si ea ratio quidquam valeret, excludere oporteret etiam aquam. Nam aqua magis pertinet ad elementa mundi, quàm oleum, cùm sit ipsa unum ex quatuor elementis mundi, oleum verò non inter elementa, sed inter mixta numeretur. In cæremoniis quoque Judæorum longè frequentiores erant ablutiones aquæ, quàm inunctiones olei.

Sed his omissis, de quibus alio loco dicendum erit, quæstio gravissima est de verbo, quod cum re conjunctum, Sacramentum facit. Nam Catholici omnes docent, verbum Sacramenti esse pauca quædam verba à Deo præscripta, quæ super materiam à D ministro pronuntianda sint; ut in Baptismo illa verba: *Ego te Baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. In Eucharistia illa: *Hoc est enim corpus meum*; & de cæteris ad eundem modum.

At Joannes Calvinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 4. contendit verbum Sacramentale nihil esse aliud, nisi concionem; sic enim loquitur: *Hoc est quod vulgò dicunt, constare Sacramentum verbo, & externo signo. Verbum enim intelligere debemus, non quod sine sensu & fide insusurratum, solo strepitu velut magica incantatione consecrandi elementi vim habeat: sed quod prædicatum intelligere nos faciat, quid visibile signum sibi velit. Quod ergo sub Papæ tyrannide factitatum est, non caruit ingenti mysteriorum prophanatione: putant enim satis esse, si* E *sacerdos, populo sine intelligentia obstupente consecrationis formulam demurmuraret*. Et infrà: *Ergo cùm de verbo Sacramentali fieri mentionem audimus, promissionem intelligamus, quæ clara voce à ministro prædicata plebem eò manu ducat, quò signum tendit, ac nos dirigit*. Hæc ille. Sed antequam vel probemus aliquid, vel refellamus, explicanda est diligenter Calvini sententia.

Primò igitur annotandum est, Calvinum, & cæteros adversarios nostros aliter sentire, & loqui de Baptismo, aliter de Eucharistia, quæ duo sola sunt apud eos propriissimè Sacramenta. Nam in Baptismo duo genera verborum requirunt, in Eucharistia unum tantùm: siquidem in Baptismo Primo loco requirunt verbum concionale, quo à ministro proponatur, & explicetur promissio divina. Deinde requirunt, ut dum aspergitur aqua, simul dicantur illa ver-

plicationem; & tum demum fine ullo signo crucis, aut alio verbo, seu ritu sacro distribuunt panem, & vinum. Exstat alia formula Anglorum, qui Genevæ degunt, in qua post lectionem epistolæ ad Corinthios, & concionem, sequitur gratiarum actio conceptis verbis, quam alta voce pronunciat minister, & tum demum sine ullis verbis consecratoriis, distribuitur panis, & vinum.

Lutherani autem non eodem modo omnes agunt, sed alii recitant verba institutionis merè historicè, alii recitant cum intentione consecrandi, alii nihil recitant: quorum opiniones vide apud Kemnitium in 2. par. Examinis, pag. 346.

C Ex quibus sequitur habere adversarios verum Baptismum, sed non veram Eucharistiam, nisi fortè admodum paucos, eos videlicet, qui adhibent verba, & fuerunt in Ecclesia ordinati Sacerdotes.

Secundò notandum est, quod Calvinus dicit, verbum Sacramentale esse concionem, duobus modis intelligi posse. Uno modo, ut velit concionem esse partem Sacramenti essentialem, ita ut sine concione non sit Sacramentum. Altero modo, ut velit concionem non esse partem Sacramenti, sed tantùm requiri, ut Sacramentum fructuosè percipiatur.

Et quidem valde probabile est, Lutheranos, qui præter concionem adhibent verba consecrationis in omnibus Sacramentis, non requirere concionem ad essentiam, sed ad fructum tantùm Sacramenti assequendum; proinde cum eis nulla erit hoc loco altercatio: iis tamen exceptis, qui verba ipsa Sacramentalia non proferunt ad consecrandum, sed ad instruendum, & apertè Evangelii prædicationem vocant, ut facit Joannes Brentius in Confessione Wirtembergensi cap. de Eucharistia.

At Calvinus videtur quidem interdum loqui de verbo concionali, ut de re distincta à Sacramento, ut cùm ait lib. 4. cap. 14. §. 3. Sacramentum esse quasi appendicem verbi: tamen sæpius de eo loquitur, ut de parte essentiali Sacramenti. Nam in verbis suprà citatis dicit, Sacramentum constare duabus rebus, signo, & verbo, & per verbum dicit se intelligere concionem. Item ibidem explicat de verbo concionali, illud Augustini: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum:* ubi sine dubio verbum ponitur de essentia Sacramenti. Nam ibidem Augustinus, & ex Augustino Calvinus, ait: *Sine verbo, quid est aqua nisi aqua?* idest, aqua sine verbo non est Sacramentum, sed prophanum elementum. Præterea si concionale verbum non esset de essentia Sacramenti, in Eucharistia nullum esset verbum de essentia, apud Calvinistas: non enim aliud verbum in eo Sacramento habent, nisi concionale. Præterea in commentario cap. 5. ad Ephes. explicans Calvinus illud (Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ) *Apparet*, inquit, *nullam in Papatu legitimam esse signorum observationem. Nam verbum quidem per se habere jactant, sed* concionem præcedentem esse formam, illa autem verba ad ritum pertinere, ut paulò infra idem Theodorus indicat: & illa ipsa non proferri, ut consecretur aqua, sed ut etiam inde instruatur populus.

Notandum est Tertiò, tria esse, in quibus nos à Calvinistis dissentimus, quæ sunt ordine demonstranda. Primum enim nos in omni Sacramento docemus, necessarium esse verba quædam à Deo instituta pronunciari in ipsa actione Sacramenti: illi solùm in Baptismo id necessarium docent. Secundò nos docemus, ad essentiam Sacramenti non requiri verbum concionale, illi affirmant, requiri. Tertiò nos docemus, ad essentiam Sacramentorum requiri verba certa concepta, consecratoria, & hæc esse, quæ dicantur propriè verba Sacramentalia; illi hoc totum negant, & magicam incantationem vocant. Nam etiam verba Baptismi, ut dixi, non ideò recitant dum aspergunt aquam, ut consecretur aqua, sed ut instruatur populus, ut sint etiam illa verba pars quædam concionis: in quo, ut dixi, Joannes Brentius, & alii quidam ex Lutheranis cum Calvinistis conveniunt. Et hæc est ratio, cur illi lingua vulgari, nos Latina utamur in Sacramentis: illi enim populum docere volunt, qui non intelligit linguam Latinam, nos Deum invocamus ad sanctificandum elementum, Deus autem omnes linguas intelligit.

D Sit igitur Prima propositio: *Non solùm in Baptismo, sed etiam in cæteris Sacramentis requiruntur verba in ipsa celebratione mysterii.* Probatur. Nam in Eucharistia, Dominus dum panem benedixit, certa verba pronunciavit, nimirum: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*, ac deinde jussit, ut idem nos faceremus: *Hoc*, inquit, *facite in meam commemorationem*, Luc. 22. Debemus igitur & nos certis verbis uti, si facere volumus, quod ipse fecit, ut nobis imperavit.

Dicent fortasse, Christum imperasse, ut faceremus, quod ipse fecit, non autem ut diceremus verba, quæ ipse dixit. Sed nos respondemus, illud (Hoc facite) referri ad totam actionem Christi, ita ut comprehendat etiam verba. Id quod (ut omittam nunc

E alia argumenta) discimus ex traditione, & usu Catholicæ Ecclesiæ, quæ traditio si non recipiatur, in dubium revocabitur etiam forma Baptismi. Nam unde, quæso, colligitur, dum aqua aspergitur, dicenda esse illa verba: *Baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti?* certè non aliunde quàm ex illis verbis Matth. ult. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* At ex hoc loco id non potest certè colligi, nisi recipiatur Ecclesiæ traditio. Non enim Dominus ait, Dicite: Baptizo te in nomine Patris &c. satis igitur erit, si aspergentes aquam dicamus, In nomine Patris, & Filii &c.

Præterea non etiam dixit Dominus, Dicite; In nomine Patris &c. sed solùm ait: *Baptizantes eos, in nomine Patris &c.* quæ verba non cogunt, ut dicamus,

ra, adjuncta Ecclesiæ explicatione, & praxi. Quod si in Baptismo recipitur Ecclesiæ auctoritas, cur non etiam in Eucharistia, & cæteris Sacramentis?

De aliis Sacramentis idem probari potest, quamquam non sit valdè necessarium, cùm ea ab adversariis non recipiantur. In Confirmatione perspicuum est, adhibenda esse verba ex cap. 8. Actor. ubi Apostoli manus imponentes simul orabant. Unde Cyprianus in epist. ad Jubajanum: *In impositione*, inquit, *manuum invocatur, & infunditur Spiritus sanctus super baptizatos*. Idem habet Ambrosius lib. 3. de Sacrament. cap. 2. *Post fontem*, inquit, *superest, ut perfectio fiat, quando ad invocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur*. Idem habet Hieronymus in lib. contra Luciferianos; & Augustinus lib. 3. de Baptismo cap. 16.

In Sacramento Pœnitentiæ requiri etiam verba, patet ex illo Joan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur*; nec enim id fieri potest sine verbis. Unde Joannes Chrysostomus in commentario ejus loci, dicit, Deum uti, & manu, & lingua sacerdotis ad absolvendum; & S. Leo in epist. 91. ad Theodorum dicit, post Baptismum Deum sic ordinasse remedium Pœnitentiæ, ut nisi supplicationibus sacerdotum venia nequeat obtineri.

In Sacramento Ordinis requiri verba, docet Ambrosius in cap. 4. prioris ad Timotheum: *Manus impositiones*, inquit, *verba sunt mystica, quibus confirmatur ad opus electus, accipiens auctoritatem, teste conscientia sua, ut audeat vice Domini sacrificium Deo offerre*. Item Hieronymus in cap. 58. Isaiæ, dicit Ordinationem clericorum fieri ad imprecationem vocis, & impositionem manuum.

In Sacramento Unctionis ægrotorum, planum est requiri verba ex epistola Jacobi cap. 5. *Inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum ungentes eum oleo in nomine Domini &c.*

Denique in Matrimonio res est perspicua, cùm non possit constare mutua consensio, nisi verbis, aut signis æquivalentibus exprimatur. Itaque Calvinus etiam in libro de forma ministrandi Sacramenta, licèt Matrimonium non habeat pro Sacramento, tamen vult in Ecclesia celebrari, & præscribit certam formam verborum.

Secunda propositio: *Non requiritur verbum concionale ad essentiam ullius Sacramenti*. Probatur Primò; argumento ab auctoritate Scripturæ negativè, quod ab adversariis magnifieri solet, & debet, cùm nihil oporteat in rebus divinis facere sine Dei verbo, & ipsi nullum Dei verbum agnoscant, nisi scriptum.

ut ipse dicit, tropologicè. Non enim per lavacrum intelligit Baptismum, sed purgationem quamlibet, quæ per doctrinam fieri potest. Omnes autem interpretes, qui ad literam exponunt, per lavacrum intelligunt Baptismum, & per verbum, intelligunt invocationem Trinitatis.

C Remanet ergo solus locus ille Matthæi ultim. *Docete omnes gentes, baptizantes eos &c.* quo loco non negamus juberi, ut instructio præcedat Baptismum: immò hoc ipsum nos docemus, & facimus; non enim baptizamus ullos adultos, nisi priùs diu multumque instructi fuerint. Sed negamus hoc loco præscribi concionem tamquam partem essentialem Sacramenti, immò asserimus distingui hoc loco apertè doctrinam à Sacramento. Sic enim distinguit S. Hieronymus in commentario hujus loci: *Ordo*, inquit, *præcipuus, jussit Apostolis, ut primùm docerent omnes gentes: deinde fidei intingerent Sacramento, & post fidem, ac Baptisma, quæ essent observanda, præciperent*.

D Porrò, quod diximus de Baptismo, dici potest etiam de Eucharistia. Nam nec Dominus Matth. 26. nec Paulus 1. Corinth. 11. dicunt fieri debere concionem, cùm celebratur cœna Dominica: nec ipse Dominus ullam habuit concionem, nec explicuit vim Eucharistiæ (quod tamen Calvinus necessarium putat) in ipsa cœnæ celebratione. Habuit quidem postea longissimum sermonem, quem Joannes descripsit cap. 14. 15. & 16. sed is nihil ad cœnam pertinebat, tum quòd post cœnam habitus sit, tum etiam, quòd nihil in eo de cœna Dominus disseruerit. Viderit igitur Calvinus, ex quo Evangelio didicerit, concionem esse formam Sacramenti.

E Secundò probatur, non esse concionem de essentia Sacramenti. Nam si ita esset, non distinguerentur officia concionandi, & baptizandi. Quicumque enim concionaretur, hoc ipso baptizaret, quandoquidem ministraret formam Baptismi: & contrà, qui baptizaret, concionaretur, cùm Baptismus formaliter nihil aliud sit, nisi concio. At contradicit huic sententiæ Beatus Paulus, cùm ait 1. Corinth. 1. *Non misit me Christus baptizare, sed evangelizare*. In quem locum præclarè scribit commentarius, qui tribuitur Ambrosio: ostendit enim multò minus esse baptizare, quàm prædicare, ex eo, quod qui baptizat, solùm prænunciat solemnia quædam verba, & aquam infundit, quod facillimum est. Unde etiam Petrus Actor. 10. postquam prædicaverat Cornelio, non ipse eum baptizavit, sed jussit à mi-

nistris

& explicationem, ut docet S. Augustinus lib. 3. de Baptismo cap. 15. *Si Evangelicis*, inquit, *verbis*, *In nomine Patris*, *& Filii*, *& Spiritus sancti Marcion Baptismum consecrabat*, *integrum erat Sacramentum*, *quamvis ejus fides sub iisdem verbis aliud opinantis*, *quàm Catholica veritas docet*, *non esset integra*, *sed fabulosis falsitatibus inquinata*. *Nam sub eisdem verbis*, *(idest*, *In nomine Patris*, *& Filii*, *& Spiritus sancti) non solùm Marcion*, *aut Valentinus*, *aut Arius*, *aut Eunomius*, *sed ipsi carnales parvuli Ecclesiæ*, *si possent singuli diligenter interrogari*, *tot diversitates opinionum fortassis*, *quot homines numerarentur*. *Animalis enim homo non percipit ea*, *quæ sunt Spiritus Dei*. *Numquid tamen ideò non integram Sacramentum accipiunt?*

Quintò; Baptismum Catholicorum datur sine ulla concione. Etsi enim præcedit Catechismus, & sermones, ac prædicationes permultæ, tamen eo die, quo fit Baptismus, ordinariè concio fieri non solet. Et tamen Calvinus non jubet rebaptizari Catholicos, immò fatetur verum esse eorum Baptismum lib. 4. Instit. cap. 15. §. 16. *Tales*, inquit, *hodie sunt Catabaptistæ nostri*, *qui ritè nos baptizatos pernegant*, *quod ab impiis*, *& Idololatris in regno Papali baptizati sumus*. *Itaque Anabaptismum furiosè urgent &c.* Quomodo ista cohærent, ut concio sit forma Baptismi, & tamen sine concione verus Baptismus dari possit? Quomodo etiam verba ista ex libris Institutionum concordant cum verbis ejusdem Calvini supra citatis ex commentatio 5. cap. ad Ephes. ubi ait, nullam esse apud Papistas legitimam signorum observationem, quòd desiit apud eos explicatio ad populum, quæ sola facit ut mortuum elementum incipiat esse Sacramentum?

Sextò; Si forma Baptismi esset concio, parvuli certè baptizandi non essent: non enim fieri debet concio, ubi non est, qui audiat, & intelligat. Monet enim Sapiens Eccles. 32. *Ubi non est auditus*, *non effundas sermonem*. At pueri nihil intelligunt, nec attendunt, aut attendere possunt; igitur non est illis concio facienda: quare nec baptizari debent, aut possunt.

Ad hoc argumentum dupliciter responderi solet, aliqui enim, ut Lutherani, volunt parvulos percipere concionem. Sed hos suprà refutavimus dilemmate S. Augustini in Epist. ad Dardan. Aut usum rationis habent, aut non: si non habent, ergo non intelligunt; si habent, ergo sacrilegi sunt, qui Sacramentum recusant, ut patet.

Alii, ut Calvinus lib. 4. Instit. cap. 16. §. 20. dicunt, parvulos non percipere Sacramentum utiliter pro eo tempore, tamen verum Sacramentum percipere, quod postea utile sit futurum. Sed hæc solutio non est sufficiens. Nam si verbi prædicatio est de essentia Baptismi, non minus, quam aqua; certè debet percipi non minus, quàm aqua, alioqui non modò inutile, sed etiam nullum erit Sacramentum.

ius Brentium, ac cæteros Lutheranos; quæ verba ipsa consecrationis pronunciari volunt ad instruendum populum, non ad materiam consecrandam; & & idcircò nefas esse putant, si ea verba Latinè pronuncientur apud populum Latinæ linguæ imperitum.

Probatur hæc propositio Primò; Verba à Domino præscripta in Baptismo, non habent formam instructionis, sed invocationis & benedictionis. Id quod probatur ex ipsa forma loquendi Christi. Non enim ait: Docete omnes gentes nomen Patris, & Filii, & Spiritus sancti, sed: *Baptizantes eos in nomine Patris &c.* ubi verba illa, *In nomine Patris &c.* respi-
C eiunt actum baptizandi, non actum docendi: proinde sonant invocationem Trinitatis super aquæ aspersionem, non declarationem mysterii ad auditores. Deinde, si licet Scripturam exponere per Scripturam, perspicuum erit, *In nomine Patris &c.* sonare invocationem, non instructionem: sic enim accipitur ista forma loquendi in aliis locis, ut Marci ult. *In nomine meo dæmonia ejicient*. Actor. 3. *In nomine Jesu Christi surge*, *& ambula*. Matth. 7. *Nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus?* & alibi passim. Deinde, si verba ista ad instructionem pertinerent, valdè profectò imperfecta essent: non enim solùm instrui debent de Trinitate qui baptizantur, sed etiam de incarnatione, & passione Domini, & præcipuè de pro-
D missione gratiæ ob Christi meritum; quarum rerum nulla in his verbis mentio fit.

Secundò; Verba, quæ dicuntur in mysterio Eucharistiæ ab Apostolo, dicuntur verba benedictionis, quod certè non instructionem, sed consecrationem sonat. 1. Corinth. 10. *Calix benedictionis*, *cui benedicimus*, *nonne communicatio sanguinis Christi est?* Idem argumentum duci posset ab aliis Sacramentis, si ea reciperent adversarii. Vide tamen quæ diximus in confirmatione primæ propositionis.

Tertiò probatur ex illis Apostoli verbis 1. Corinth. 1. *Numquid Paulus pro vobis crucifixus est*, *aut in nomine Pauli baptizati estis?* ubi Apostolus demonstrare vult, Sacramentorum auctores non esse eos ho-
E mines, qui illa ministrant, sed Deum: idque inde probat, quia non dantur in nomine ministrorum, sed in nomine Dei, idest, Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Nomen igitur in verbis Sacramentorum, invocationem significat, ex qua colligitur auctoritas. Unde Chrysostomus hom. 3. in priorem ad Corinthios: *Noli*, inquit, *mihi dicere*, *quis baptizavit*, *sed in cujus nomine*; *neque qui baptizat*, *sed quem in baptismate invocamus*, *requiritur*. Vide de hoc loco, & de hoc argumento Optatum Milevitanum, lib. 5. contra Parmenianum.

Quartò idem probatur ex traditione Conciliorum. Nam Concilium Nicænum can. 19. jubet rebaptizari Paulianistas: quod idem statuit Concilium Laodicenum can. 8. de Cataphrygibus. At contrà Concilium I. Arelatense eodem tempore celebratum can. 8.

& Sy-

sum solum lavaturum istum ad lavacrum ducentes invocamus. Et infrà : *In nomine etiam Jesu Christi crucifixi atque in nomine Spiritus sancti abluitur is, qui illuminatur*. Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 15. *Tribus*, inquit, *mersionibus, ac totidem nomenclaturis, sive invocationibus magnum Baptismatis mysterium perficitur*. Cyrillus catechesi 3. *Aqua simplex*, inquit, *per Sancti spiritus, Christi, & Patris invocationem, sanctitatem consequitur*.

Athanasius ser. 3. contra Arianos, circa medium : *Cur*, inquit, *dum initiamur Baptismate, unà cum Patre, Filii quoque nomen recensetur? nam ut Pater sit insufficiens, nefaria vox est &c.* ubi docet, tres personas nominari in Baptismo, non quòd una non sufficiat sanctificare hominem, sed quia inseparabiles sunt ob naturæ unitatem. Quocirca vult verba illa Baptismi non dici ad instruendum populum, ut hæretici somniant, sed ad invocandum Deum, qui per Baptismum nos sanctificat.

Gregorius Nissenus in lib. de Baptismo : *Omitte*, inquit, *mecum confligere, & oppone te, si potes, Domini vocibus, quæ invocationem, & cognominationem Baptismatis hominibus instituerunt. Et quæ sunt verba Dominici præcepti? Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Et infrà : *Submittimus nos Patri, ut sanctificemur &c.*

Cyprianus, vel quicumque fuit auctor, in serm. de Baptismo Christi, propè initium : *Verborum*, inquit, *solemnitas, & sacri invocatio nominis, & signa institutionibus Apostolicis sacerdotum ministeriis attributa, visibile celebrant Sacramentum : rem verò ipsam Spiritus sanctus format, & efficit, & consecrationibus visibilibus invisibiliter manum totius bonitatis auctor apponit*.

Ambrosius lib. 2. de Sacramentis, cap. 5. *Venit*, inquit, *sacerdos, precem dicit ad fontem, invocans Patris nomen, præsentiam Filii, & Spiritus sancti, utitur verbis cœlestibus. Cœlestia verba, quæ Christi sunt, quòd baptizemus in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Si ergo ad hominis sermonem ad invocationem Sancti aderat præsentia Trinitatis, quantò magis ibi adest, ubi sermo operatur æternus?* Similia dicit de verbis Eucharistiæ lib. 4. de Sacramentis, cap. 4.

Augustinus lib. 3. de Baptismo contra Donatistas, cap. 10. *Non est*, inquit, *aqua prophana, & adultera, super quam nomen Dei invocatur, etiamsi à prophanis, & adulteris invocetur, quia nec ipsa creatura, nec ipsum nomen adulterum est. Baptismus verò Christi verbis Evangelicis consecratus, & per adulteros, & in adulteris sanctus est, quamvis illi sint impudici, & immundi, quia ipsa ejus sanctitas pollui non potest, & Sacramento suo divina virtus assistit*. Et lib. 5. cap. 20. *Si ergo ad hoc va-*

mundans corda eorum. Et Petrus Apostolus: Sic nos Baptisma salvos facit, non depositio sordium carnis, sed conscientiæ bonæ interrogatio. Hoc est, verbum fidei, quod prædicamus. Hæc ille.

Respondeo; Locus hic mirè torquere solet nonnullos, cùm tamen non usque adeò obscurus esse possit, cùm sit pars quædam concionis ad populum habitæ, nisi fortè credimus S. Augustinum per ænigmata prædicare solitum, ut Oedipo opus esset ad eum intelligendum. Referam igitur quid alii sentiant, & refellam ea, quæ non videntur rectè dicta.

C

Primùm igitur Calvinus contendit, totum hunc locum de concione intelligendum. Sed fallitur apertissimè. Primò, quoniam Augustinus ait : *Detrahe verbum, quid est aqua, nisi aqua?* At detracto verbo concionis, ad huc aqua Baptismi non est pura aqua, sed aqua sacra, & Sacramentalis. Nam apud nos nulla fit concio in Baptismo, & tamen Baptismum nostrum verum Sacramentum Calvinus esse fatetur, lib. 4. Instit. cap. 15. §. 16.

D

Secundò, Augustinus ait : *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum*. At concio non accedit ad elementum, sed præcedit, ut ipse idem Calvinus docet, lib. 4. c. 14. §. 3. Oportuisset ergo, ut diceret: Accedit ad verbum elementum, & fit Sacramentum.

Tertiò, Augustinus ait : *Unde tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo?* Et infrà : *Mundatio nequaquam fluxo & labili tribueretur elemento, nisi adderetur in verbo*. Ubi fatetur Augustinus, ipsam etiam aquam vim habere mundandi, sed eam non ex se habere, sed à verbo. At concio nihil tribuit aquæ; tota enim refertur ad instruendos auditores, non ad sanctificandam aquam. Immò id nobis objicit Calvinus in commentario, cap. 5. ad Ephesios, tamquam valde absurdum, quod in Sacramentis interdum verba referamus ad ipsum elementum consecrandum, & non ad populum instruendum.

E

Quartò, Augustinus ait : *Hoc verbo, ut mundare possit, consecratur & Baptismus*. At idem Augustinus docet verbum, quo Baptismus consecratur, esse illam invocationem : *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Sic enim loquitur, lib. 3. de Baptismo, contra Donatistas, cap. 15. *Quamobrem si Evangelicis verbis. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti Marcion Baptismum consecrabat, integrum erat Sacramentum*. Id ipsum repetit in infinitis locis.

Quintò, Augustinus ait : *Hoc verbum fidei tantùm valet in Ecclesia Dei, ut per ipsam credentem, offerentem, benedicentem, tingentem etiam tantillum, mundet infantem, quamvis nondum valentem corde credere ad justitiam, & ore confiteri ad salutem*. At verbum concio-

habent, quia creduntur, sed quia dicta sunt à Domino, qui solus potuit ex elementis facere Sacramenta. Neque verba institutionis sunt propriè verbum fidei, quod prædicamus: nam ibidem explicat Augustinus, quod sit hoc verbum fidei, cùm ait: *Quia si confessus fueris in ore tuo, quia Dominus est Jesus, & credideris in corde tuo, quia Deus illum suscitavit à mortuis, salvus eris.*

Secundò, Augustinus præter verbum, de quo hìc loquitur, non agnoscit in Sacramento aliud verbum; sed nudum ac solum elementum, ut patet ex illis verbis. *Detrahe verbum, quid est aqua nisi aqua?* Et: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Et: *Unde tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo?* Non igitur hoc verbum est verbum institutionis, cùm certum sit præter verbum institutionis, Sacramenta constare ex verbis, & elementis, & non esse nuda elementa.

Alia item Catholicorum sententia est, Augustinum loqui solùm de verbo cæremoniali, seu consecratorio. Quæ sententia melior est cæteris duabus: tamen habet hoc unum incommodum, quòd non potest reddere causam, cur Augustinus allegaverit ex c. 10. epist. ad Romanos illa verba: *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus. Quia si confitearis in corde tuo &c.* Et rursus cur paulò infrà allegaverit illa ex cap. 15. Actorum: *Fide mundans corda eorum.* Et ex 1. Pet. 3. illa: *Non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio.* Et denique illa ex cap. 15. Joan. *Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.* Nam nihil horum trahi potest, ad verba consecrationis, nisi per summam vim, & nisi ex concione populari, ut suprà dixi, ænigmata faciamus.

Dico igitur, Augustinum hoc loco non semper loqui de eodem verbo, sed nunc de Sacramentali, nunc de concionali, ut ex argumentis jam factis planum factum est.

Dices; ergo Augustinus in perpetua æquivocatione versatur, cùm iisdem sententiis tam differenter accipiat nomen verbi: exempli causa, cùm dixisset: *Unde tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo?* Subjungit: *Non quia dicitur, sed quia creditur,* ubi apertè loquitur de verbo concionali: proinde aut etiam antea loquebatur de concionali, aut vitiosam æquivocationem committit.

Præterea ad probandum, aquam habere vim ex verbo, profert testimonium B. Pauli, ex c. 10. ad Rom. *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus. Quia si confitearis &c.* Et illud Actor. 15. *Fide mundans corda eorum.* Et illud, 1. Pet. 3. *Non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio.* Et addit: *Hoc est verbum fidei quod prædicamus.* Sed quid, quæso, probat Augustinus, si æquivocè de verbo loquitur?

Denique in extrema concione cùm dixisset, aqua per verbum mundari infantem, subjungit continuò: *Hoc totum fit per verbum, de quo Dominus ait; Jam vos mundi estis propter verbum, quod locutus sum vobis;* quæ peccatorum.

Ad hanc quæstionem respondet, Christum dixisse: *Vos mundi estis, propter verbum,* & non dixisse; Mundi estis propter Baptismum, quia in omni mundatione, sive ea fiat in Sacramento, sive extra Sacramentum, semper vis mundandi oritur ex verbo. Nam si fit mundatio extra Sacramentum, necessariò fit per actualem fidem: fides autem ex auditu, auditus autem per verbum Christi, Rom. 10. Si verò mundatio fit in Sacramento; elementum quidem est, quod mundat, sed ut mundare possit, adjungitur ei verbum consecrationis. Semper igitur mundatio oritur ex verbo. Quocirca S. Augustinus illa verba Domini: *Vos mundi estis propter verbum, quod locutus sum vobis,* non restringit ad verbum concionis, sed generatim accipit; & in toto reliquo sermone id unum probare conatur, omnem mundationem fieri per verbum. Idcircò promiscuè adfert argumenta, & testimonia, nunc de verbo Sacramentali, nunc de Concionali, quia illi perinde est, modò demonstret verbum esse, quod mundat.

Ex hoc fundamento facilè explicabuntur tria illa loca, ubi videbatur esse vitiosa æquivocatio. Primus locus erat: *Unde tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur?* Hæc verba à nonnullis intelliguntur ideò esse dicta, quia nisi adsit fides vel propria in adultis, vel aliena in parvulis, Sacramentum nihil efficit. Sed hoc non rectè dicitur. Quia licèt fides in adultis requiratur, ut dispositio quædam ad Sacramentum fructuosè recipiendum, tamen non est fides, quæ dat virtutem mundandi elemento: non enim ideò aqua habet vim mundandi, quia ego credo, sed quia est Sacramentum à Deo institutum.

Id autem quærit Augustinus, unde sit virtus aquæ, non cui prosit aqua. Illud ergo: *Non quia dicitur, sed quia creditur,* significat, verbum Sacramentale non dare vim aquæ, ut est res quædam naturalis, idest, aer percussus; sic enim nihilo melius est verbum elemento: sed ut est res spiritualis, & sola fide cognoscibilis, nimirum, ut continet invocationem Trinitatis (quomodo etiam signum crucis, & nomen Jesus, honorabile est, & vim habet operandi miracula, ac dæmones coercendi; non ut est res naturalis, & sensu corporeo perceptibilis, sed ut repræsentat rem divinam) ita ut sensus sit: *Verbum non quia dicitur, sed quia creditur,* idest, non quatenus auribus sentitur, sed quatenus fide percipitur.

Esse autem hunc sensum verum hujus loci, patet ex sequentibus verbis: *Nam,* inquit, *& in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens;* ubi id vocat sonum transeuntem, quod vocaverat, Verbum quia dicitur; id vocat virtutem manentem, quod vocaverat, verbum quia creditur.

Præterea illud: *Quia creditur,* vel significat, quia creditur actu, vel quia est objectum fidei, & proinde res fide perceptibilis: non autem potest significare, quia

delis, certè nullus moveretur ad baptizandum infantes: sed non ideò fides actualis ita requiritur, ut sine illa Baptismus infructuosus esset.

Est autem hic diligenter notandum, non negari ab Augustino, verbum ipsum, ut dicitur, & ut est res sensibilis, habere virtutem; nam si aqua ipsa habet virtutem mundandi, quantò magis verbum, etiam ut sensibile? sed negari virtutem illam esse à verbo, ut est res sensibilis. Itaque totum Sacramentum habet virtutem, sed habet à verbo, ut verbum est res spiritualis, & sola fide cognoscibilis.

Alter locus difficilis erat, ubi Augustinus allegat Scripturas, Rom. 10. Actor. 15. & 1. Pet. 3. Sed respondeo, illa loca non allegari ad probandum, vim mundandi esse in aqua à verbo; sed ad probandum in genere, verbum habere vim mundandi: ille enim est Augustini scopus, ut diximus. Et quia id jam probaverat ex eo, quòd verbum Sacramentale dat vim mundandi elemento: idem probat testimoniis illarum Scripturarum. Nam illa loca demonstrant fide purgari corda hominum, fidem autem nasci ex verbo prædicationis; ex quibus sequitur, verbum vim habere mundandi.

Tertius locus difficilis erat in fine sermonis, ubi postquam dixerat, verbo Sacramentali mundari infantes, addidit: *Totum hoc fit per verbum, de quo Dominus ait: Jam vos mundi estis propter verbum, quod locutus sum vobis.* Sed jam responsum est, ista verba Domini ab Augustino non restringi ad sermonem, quem Dominus locutus fuerat post ultimam cœnam, sed intelligi de verbo generaliter, ut sensus sit; Vos mundi estis, propter verbum meum, sive quod me concionante audistis, & credidistis, sive quo in Baptismo sanctificati estis. Atque hæc de isto loco Augustini, ac de præcipuo argumento Calvini.

Altera objectio est Calvini, Brentii, Kemnitii, & aliorum, quòd sit species quædam magicæ incantationis, demurmurare certa verba super aquam, vel panem, aut aliud ejusmodi mutum elementum.

Sed hæc non tam objectio, quàm horribilis blasphemia est. Nam in primis duo sunt, quæ damnantur in incantationibus magicis. Unum, quòd aliqui putent in certis figuris, aut verbis esse naturalem virtutem aliquid efficiendi, atque hæc quidem superstitio est; cùm certò constet, nec figuras, nec verba vim naturalem ullam habere aliquid efficiendi. Alterum, quòd alii existiment, figuras, aut verba nihil ex se habere virtutis, tamen ex pacto cum diabolo inito adhiberi ad res certas efficiendas; & hæc propriè magica est incantatio, & peccatum maximum.

Porrò verba Sacramentalia omnes fatemur nullam pendeat ex pacto Diaboli, vis autem Sacramentalium verborum pendeat ex pacto Christi: manifestè sequitur, aut nullam in Sacramentis nostris esse magiam, aut Christum esse Diabolum. Ad hanc igitur horribilem impietatem adversarii nostri devenerunt, ut ex Christo Diabolum faciant.

C Dicent, se non facere Christum Diabolum, quia Christus non instituit ejusmodi verborum pronunciationem super muta elementa. Sed jam satis probavimus, Christum instituisse. Cæterum quæro ab eis, an credant Christum potuisse instituere ejusmodi signa, quæ vim haberent ex pacto ipsius aliquid operandi. Non, opinor, negabunt, nisi Christum negent esse Deum.

Nam Deus, num. 5. instituit verba quædam, quæ dicerentur super aquas, ac voluit eam esse vim illorum verborum, ut virtutem tribuerent aquis continuò interficiendi mulieres adulteras, si ab eis biberentur. Item num. 21. instituit, ut qui aspicerent æneum serpentem, continuò curarentur à morsu serpentium ignitorum. Et Christus ipse, nonne verbis,

D aut manus impositione, aut etiam luto, & sputo pellebat morbos? Potuit igitur Christus hoc instituere, ut verba Sacramentalia vim habeant ex pacto ipsius.

Rursus autem quæro, an si id Christus instituisset, quod eum facere potuisse constitit, esset magia, necne? Si dicant magiam futuram fuisse, apertè fatentur Christum esse Diabolum: si negant futuram fuisse magiam, non possunt ulla ratione nos magos appellare; id enim solùm facimus, quod Christum instituisse credimus. Si autem Christus id non instituisset, falleremur simpliciter, sed nulla ex parte magiæ crimen nos attingeret.

E Denique verba, & signa magica, non habent ullam vim; neque enim Diabolus dare potest rebus virtutes, sed solus Diabolus operatur ad eorum præsentiam. At verba, & signa Sacramentalia vim habent à Deo operandi quod significant: quare longè mirabilius, & sublimius agunt, quàm ullæ incantationes possint.

Tertia objectio Calvini sumitur ab auctoritate Christi, Apostolorum, primitivæ Ecclesiæ, & ipsius Dei: *Non est*, inquit lib. 4. cap. 14. §. 4. *quòd in hac probatione laboremus, quando minimè obscurum est, quid Christus fecerit, quid nobis facere mandaverit, quid secuti sint Apostoli, quid purior Ecclesia observaverit. Immò ab initio usque mundi notum est, quoties signum aliquod obtulit Deus sanctis Patribus, inseparabilem fuisse doctrinæ copulam, sine qua attoniti nudo aspectu sensus nostri redderentur. Ergo cùm de verbo Sacramentali*

non rectè inde colligit Calvinus, verbum Sacramentale nihil esse, nisi concionem. Aliud enim est concionari, aliud Sacramenta celebrare: utrumque fieri debet, sed non idcircò distinguenda non sunt, & tempora, & officia.

CAPUT XXI.

Res, & verba Sacramentorum ita determinata esse, ut nihil addere, minuere, aut mutare liceat.

SEquitur tertia quæstio de causis intrinsecis, utrum res, & verba Sacramentorum ita sint certa, & determinata, ut nihil in eis mutari possit. Et quidem apud Catholicos nulla ferè dissensio est, magisque explicatione, quàm altercatione res indiget.

Apud hæreticos veteres non deerant, qui res & verba Sacramentorum inverterent, ac præcipuè apud Gnosticos, de quibus vide Irenæum, lib. 1. cap. 9. & 18. Et Epiphanium hæresi 26. Interim tamen omnes, qui Sacramentis utebantur, res, & verba determinata habere volebant, & ut plurimum non recedebant à verbis in Evangelio præscriptis. Sic enim ait Augustinus, lib. 7. de Baptismo contra Donatistas, c. 25. *Facilius inveniuntur hæretici, qui omnino non baptizent, quàm qui non illis verbis baptizent.*

At nostro tempore Martinus Lutherus hæreticorum omnium audacissimus, novam hæresim excogitavit, videlicet non requiri certa verba in Sacramentis. Sic enim loquitur in libro de captivitate Babylonica, cap. de Baptismo: *Quocumque modo tradatur Baptismus, modò non in nomine hominis, sed in nomine Domini tradatur, verè salvum facit. Immò non dubitem, si quis in nomine Domini suscipiat, etiamsi impius minister non det in nomine Domini, verè baptizatum esse in nomine Domini.* Hæc ille. Itaque secundùm Lutherum si quis dicat; Ego te baptizo in nomine Lutheri, & Catharinæ uxoris ejus, vel etiam in nomine Diaboli, erit verus Baptismus, modò qui suscipit, accipiat in nomine Domini.

Retractavit postea Lutherus hunc errorem, Nam in 1. homilia de Baptismo, habita anno 1535. ita loquitur: *Clarè exprimit Christus, quas ceremonias velit, & formam ipse præscribit: ut illa ipsa signa, neque alia, illa ipsa verba, neque alia hic adhibeantur.* Et infrà: *Si infantem intingeres aqua, neque adderes verba Baptismi, sed pronunciares orationem Dominicam, aut alia quædam verba ex sacris literis, non esset verus Baptismus.* Et infrà: *Si quis pane, & vino proposito pronunciaret non ipsa verba Sacramenti, sed aut Decalogum, aut Symbolum Apostolorum, aut sententiam aliquam sacram, vel Psalmum, non esset verum corpus, & sanguis Christi.* Similia habet in tertia homilia de Baptismo, habita anno 1540.

aliquot propositiones.

Prima propositio: *Res certa, & determinata ab ipso Deo in Sacramentis esse debent.* Hæc propositio quantum ad Sacramenta novæ legis, nec ab hæreticis negatur, & apud Catholicos certissima est. Sed aliter ab illis, aliter à nobis probatur. Illi probant ex generali suo principio, quòd nullus cultus Deo placeat, nisi quem ipse instituit: cætera ad ἐθελοθρησκείαν, & traditiones hominum pertineant. Quod argumentum infirmum est, ut nos alibi sæpè ostendimus. Catholici probant ex alio principio. Quia Sacramenta novæ legis sunt causa gratiæ, & justificationis. 1. Cor. 6. *Abluti estis, sanctificati estis.*
C Ephes. 5. *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ.* At nemo potest gratiam dare nisi Deus; solus igitur potuit Deus ea determinare, quæ ad essentiam Sacramentorum pertinent.

De Sacramentis legis Mosaicæ, & legis naturæ nonnulli dubitare videntur: tamen si verè Sacramenta erant, ut revera erant, omnino sentiendum est, fuisse à Deo determinatas res eorum Sacramentorum. Nam in primis de facto constat, omnia ferè Sacramenta, quæ ad notitiam nostram venerunt, à Deo fuisse determinata. Nam Circumcisio Sacramentum fuit legis naturæ, & constat ab ipso Deo determinatum, quid, quomodo, & quo tempore faciendum esset, Gen. 17. Agnus Paschalis Sacramentum
D erat legis scriptæ, & à Deo determinatum cum ritum novimus, ex cap. 12. Exod. Idem de multis aliis probare possemus. Deinde Sacramenta vetera erant figuræ, ac typi Sacramentorum nostrorum. At determinare certas res, quæ infallibiliter significent aliquid futurum, non potest convenire nisi Deo, qui certò novit illas res futuras. Denique; Etiamsi Sacramenta vetera non efficiebant gratiam justificantem, tamen efficiebant legalem munditiam, & introducebant in populum Dei: at nemo potest determinare aliquid ad legalem munditiam efficiendam, aut ad introducendum in certam Rempublicam, nisi qui auctor est illius legis, & Reipublicæ.

Est autem hìc notandum cum S. Thoma, 3. par.
E quæst. 60. artic. 5. ad 3. in omni lege fuisse materiam Sacramenti determinatam à Deo, sed non semper eodem modo. Nam in lege naturæ, quia lex non scribebatur in tabulis, nec promulgabatur per homines, aut Angelos, sed dictabatur interiùs, atque inspirabatur cordibus hominum: ita quoque & Sacramenta inspirabantur præcipuis Patriarchis, ut Adæ, Noe, Abrahæ, qui alios deinde docebant. Quia verò lex Mosaica promulgata est per Moysem, & publicè scripta in tabulis; ita etiam Sacramenta illius temporis, à Deo per Moysem tradita, & literis mandata etiam fuerunt. Denique, quia legis novæ auctor est Verbum incarnatum, ideò etiam ab ipso Sacramenta nostra determinata fuerunt.

Secunda propositio: *Non solùm res, sed etiam verba in Sacramentis novæ legis à Deo determinata sunt, ut non*

substantialem, si pereat sensus; ut si quis una sola litera mutata dicat; Ego te baptizo in nomine Matris, & Filii, & Spiritus sancti, non habet substantialem formam. Accidentalis integritas consistit in cæteris omnibus, idest, in integro sono, ordine, & numero syllabarum.

Tertiò nota, judicium de his mutationibus, sintne substantiales, an accidentales, non debere esse mathematicum, sed morale, ita ut tunc judicandum sit, sensum verborum conservari, quando audientes intelligunt, & judicant illud significari, quod per integra verba significari solet, etiamsi alioqui verba pronuntientur valde corruptè. Exemplo esse potest, id quod refert Zacharias Pontifex in epistola ad Bonifacium, & habetur etiam apud Gratianum, can. Retulerunt, de consecrat. distinct. 4. Quidam enim ex nimia imperitia linguæ Latinæ baptizabant his verbis; Ego te baptizo in nomine Patria, & Filia, & Spiritua sancta. Quæ verba si propriè accipiantur, non significant Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & præsertim si seorsum pronunciarentur: judicavit tamen summus Pontifex prudentissimè, substantiam formæ non esse mutatam, quia facilè poterat intelligi, quid ille vellet dicere, tum ex ipsa actione baptizandi, tum etiam ex conjunctione cum verbo in nomine; Non enim ait: In nomine Patriæ, & Filiæ, quòd ratio Grammaticæ exigebat, si is de industria formam mutare voluisset; sed, in nomine Patria, & Filia: quæ cùm ex se nihil significent, signum est illum voluisse dicere, quòd alii dicunt, cùm ajunt; In nomine Patris, & Filii &c.

Pari ratione judicandum est de interruptione: Si enim quis diceret in consecranda Eucharistia: *Hoc est cor*, ac deinde recitaret unum Psalmum, vel quiesceret ad spatium notabile, & tum demum adderet, *pus meum*, sine dubio judicio prudentium non censetur dixisse: *Hoc est corpus meum*. Si verò ubi dixit: *Hoc est cor*, pateretur brevem aliquam evagationem mentis, & nonnihil etiam interquiesceret, antequam adderet, *pus meum*, non censeretur sensus formæ perire.

Notandum est quartò, non esse licitum, ut in conclusione dicimus, ullo modo verborum formam immutare, sive per eam immutationem tollatur substantialis formæ integritas, sive solùm accidentalis. Sed hoc interest, quod cùm forma mutatur substantialiter, Sacramentum non perficitur; & ideò ea integritas dicitur necessaria, necessitate Sacramenti; cùm autem mutatur solùm accidentaliter, Sacramentum perficitur, sed peccat qui ita mutat: & ideò dicitur hæc integritas necessaria solùm necessitate præcepti.

facere, quod facit vera Ecclesia, quandoquidem vult introducere ritum, qui numquam fuit in Ecclesia universali, & vera. Et hoc est, quod docet sanctus Thomas locis citatis: semper enim reddit rationem cur non perficiat Sacramentum, qui intendit introducere novum ritum, quia non habet intentionem Ecclesiæ.

C Si verò intendit introducere novum ritum, non absolutè, sed solùm respectu alicujus Ecclesiæ, quam ipse putat falsam, & interim intendat facere quod facit vera Ecclesia; tunc perficitur Sacramentum, etiamsi ipse fallatur in vera Ecclesia internoscenda. Ut exempli causa, si Græcus aliquis dum baptizat illis verbis; Baptizetur servus Christi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, intendat introducere ritum substantialem, & necessarium contra ritum Romanæ Ecclesiæ, ita ut velit persuadere, non perfici Sacramentum, si quis dicat; Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & tamen intendat facere, quod facit Ecclesia vera, quæcumque illa sit; is verè baptizabit, non obstante ipsius

D errore. Nam in eo Baptismo invenitur forma substantialis, & intentio veræ Ecclesiæ in genere, quæ omnium consensu sufficit: error enim illius circa Sacramentum, aut Ecclesiam, non irritat Sacramentum, ut omnes Catholici docent, qui docent Sacramenta ab hæreticis tradita esse valida. Non enim tenetur minister Sacramenti intendere id facere, quod facit Ecclesia Romana: alioqui nullus hæreticus verè baptizaret; sed solùm id quod facit Ecclesia Christi vera, in qua tamen intentione virtualiter includitur, ut intendat id, quod Romana Ecclesia intendit, quia illa sola est vera Ecclesia.

Itaque quod Paludanus ait in 4. distinct. 3. quæst. 1. artic. 3. non semper irritari Sacramentum, cùm quis intendit introducere novum ritum, est verum, sed

E non contra S. Thomam, ut ille fortasse putavit. Immò S. Thomas ideò non dixit: Cùm quis vult inducere novum ritum, non perficitur Sacramentum, sed, non videtur perfici Sacramentum, quia nimirum posset fieri, ut perficeretur Sacramentum, sed præsumitur non perfici, quia præsumitur non adesse intentionem debitam.

Quod verò Dominicus à Soto ait, quæst. 1. art. 8. Græcos verè baptizare illis verbis: Baptizetur servus Christi &c. quia Ecclesia Romana tolerat eum ritum; sed si Ecclesia Romana eum ritum detestaretur, tunc fore ut ipsi non verè baptizarent; non est verum absolutè. Nam si Ecclesia Romana eum ritum detestaretur, ut corruptionem formæ accidentalem, illi peccarent quidem, sed tamen verè ba-

Secundò. Mutare Sacramentorum materiam, grave sacrilegium esset, nec perficeretur Sacramentum, ut adversarii concedunt; cur igitur non sit eadem ratio de forma, quæ in verbis consistit?

Tertiò. Addere ad verba Scripturæ, vel ea mutare nullo pacto licet: igitur nec verba Sacramentorum mutari ullo modo debent, aut possunt; præsertim cùm verba Scripturæ solùm ad significandum, verba Sacramentorum ad significandum, & sanctificandum instituta sint.

Quartò. Idem probatur testimoniis Patrum. Irenæus lib. 1. cap. 18. reprehendit hæreticos quosdam, quòd mutarent formam verborum à Christo præscriptam in Sacramento Baptismi. Tertullianus in libro de Baptismo: *Lex*, inquit, *tingendi imposita est, & forma præscripta: Ita, inquit, ad omnes gentes, tingentes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Cyprianus in epist. ad Jubajanum idem habet. Item Athanasius serm. 3. contra Arianos. Basilius homil. in sanctum Baptisma, & cæteri, qui scribunt adversus Arianos, hoc argumento probant trium personarum divinitatem, quod jussi simus in Baptismo tres personas exprimere. Item Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 12. dicit, eum à gratia excidere, qui detrahit, aut addit ad verba præscripta in Sacramento Baptismi. Didymus in lib. 2. de Spiritu sancto: *Qui unum*, inquit, *de præceptis nominibus prætermittit, neque perfectionem Sacramenti attingit, nec à peccatis hominem liberat*. Augustinus lib. 6. contra Donatistas, cap. 25. *Certa sunt*, inquit, *verba Evangelica, sine quibus non potest consecrari Baptismus*. Damascenus lib. 4. de fide, cap. 16. *Quæ forma verborum in Baptismo adhibenda sit, Dominus exposuit, dicens: Baptizantes eos &c.* Accedat Concilium Arelatense I. can. 8. quod examinari jubet, qua forma verborum Ariani baptizent.

CAPUT XXII.

De fine & necessitate Sacramentorum.

Tria explicanda erunt circa finalem causam Sacramentorum. Primum, de ipso fine dicendum erit. Secundò, de necessitate, quæ ex fine cognoscitur. Tertiò, defendenda est sententia Ecclesiæ contra mendacia, & calumnias hæreticorum. Quod ad primum attinet, duo quæri possunt, cùm quæritur quis finis sit Sacramentorum. Primùm, ad quem finem assequendum Deus instituerit Sacramenta. Secundò, cur ad eum finem assequendum talia media instituerit, cùm potuerit per alia media, & etiam sine ullis mediis ad eum finem perveniri.

Prior quæstio jam explicata est in disputatione de definitione Sacramenti: jam enim ostendimus, Sacramenta instituta esse ad justificandos homines, atque ut sint signa, & causæ instrumentales gratiæ Dei.

Secunda, ut clarius appareret gratiam, quæ datur per Sacramenta, à solo Deo esse. Si enim daretur per actiones aliquas spirituales, suspicari potuissent homines, vi propria illius actionis homines justificari: nunc autem cùm per res corporales, & abjectas detur tam excellens donum, nullus relinquitur locus ejusmodi suspicioni. Qua etiam de causa Dominus Joan. 9. cæcum illuminavit sputo, & luto, non aliquo pretioso unguento: & mundum sibi subjicere voluit per homines pauperes, & obscuros.

Tertia, ut simul essent instrumenta justificationis, & signa, quibus discernerentur fideles ab infidelibus, & quibus colligeretur populus Dei, & quibus C etiam, ut sacris cæremoniis coleretur Deus. Nec enim poterant esse signa ad discernendos alios ab aliis, neque etiam cæremoniæ religionis, nisi essent externa, & sensibilia. Vide multas ejusmodi rationes apud Hugonem, lib. 1. de Sacramentis, par. 9. cap. 3. & Magistrum, ac Doctores, lib. 4. sent. dist. 1. & S. Thomam, lib. 4. contra Gentes, cap. 56. & ex recentioribus Gulielmum Alanum, lib. de Sacramentis in genere, cap. 24.

Quantum ad secundum, de necessitate, duplex est necessitas. Una dicitur necessitas præcepti. Altera necessitas medii. Et quamquam interdum hæ duæ necessitates conjunctæ sint; nam hoc ipso quòd aliquid est medium ad salutem necessarium, simul etiam est præceptum naturale, si in nostra potestate D situm sit: tamen hoc interest, quòd cùm quis ex ignorantia invincibili, aut alia justa de causa non implet præceptum, is nihil detrimenti accipit: at si quis non accipiat medium necessarium, is magnum detrimentum capit, quia non assequitur finem, licèt ex ignorantia invincibili id ei accidat. Verbi gratia, Sacramentum Confirmationis est præceptum; sed non medium ad salutem simpliciter necessarium, ideò qui negligit accipere ejusmodi Sacramentum, peccat, sed si ex legitima causa non accipiat, nec peccat, nec impeditur à salute. Quia verò Baptismus in re, vel in voto est præceptum, & medium; ideò qui non baptizatur; aut certè non desiderat E Baptismum, non salvatur, licèt ex ignorantia, vel impotentia id accidat.

Rursus necessitas medii; Aut est necessitas simpliciter quomodo alæ necessariæ sunt ad volandum. Aut ad bene esse, quomodo equus necessarius est ad iter faciendum. Denique utraque necessitas; Aut est absoluta, & naturalis, ut in exemplis positis; Aut ex institutione, & arbitratu alterius: quomodo in ludis attingere metam, est medium necessarium ad bravium; Aut est partim ex institutione, partim ex naturali congruentia, ut cùm Imperator concedit militibus urbem aliquam diripiendam, si eam vi ceperint. Ex his facilè poterit intelligi, quæ sit necessitas Sacramentorum.

Sit igitur prima propositio: *Nulla Sacramenta habent absolutam necessitatem, sed omnis eorum necessitas* pen-

apertissima. Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei*. Luc. 13. *Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.*

Quarta propositio: *Eucharistia, Confirmatio, & Extrema unctio, necessaria sunt necessitate medii ad bene esse posita divina institutione*. In hac non convenimus, quatenus numeramus Confirmationem, & Unctionem inter Sacramenta: sed de hoc alibi. Quantum ad Eucharistiam, convenimus, quòd sit in præcepto; sed quòd sit necessaria ad bene esse, ut medium, videmur convenire, sed re ipsa non convenimus. Nam dicunt quidem Calvinus in Antidoto, & Kemnitius in Examine, Sacramenta esse necessaria, ut media à Christo instituta, sed inter explicandum ita extenuant hanc necessitatem, ut eam ferè tollant. Volunt enim Sacramenta solùm esse utilia ad alendam fidem, quia repræsentant oculis id, quod verbum offert auribus. Unde Apologia Confessionis, art. 13. comparat Sacramenta picturæ: sicut ergo picturæ non possunt dici necessariæ ad salutem, nisi fortè hominibus valde rudibus; ita nec Sacramenta secundùm ipsorum sententiam. Conatur Kemnitius loco citato refellere hanc similitudinem de pictura, & ostendere nescio quam majorem necessitatem. Sed non potest negare similitudinem illam esse in Apologia, quam se in omnibus sequi profitetur. Et præterea aliis verbis idem dicit: nihil enim vult Sacramenta esse aliud, nisi ritus, in quibus visibiliter repræsentetur promissio, sicut audibiliter, ut sic loquar, repræsentatur in verbo. Itaque revera non agnoscunt necessitatem, licèt mentiantur se agnoscere, sed solùm tenuem quandam utilitatem Sacramentorum.

Quinta propositio: *Ordo necessarius est, non singulis hominibus, sed ipsi Ecclesiæ in universum, necessitate medii simpliciter, posita divina institutione.*

Sexta propositio: *Matrimonium necessarium est ad bene esse, non singulis hominibus, sed Ecclesiæ in universum*. De his non est controversia. Vide S. Thomam 3. par. quæst. 65. art. 4.

Quantum ad tertium, refellenda sunt mendacia & calumniæ Calvini & Kemnitii, contra canonem 4. sess. 7. Concilii Tridentini, ubi de necessitate Sacramentorum agitur. Verba Concilii ita habent: *Si quis dixerit, Sacramenta novæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua, & sine eis, aut eorum voto per solam fidem homines à Deo gratiam justificationis adipisci, licèt omnia singulis necessaria non sint, anathema sit*. Quo canone Concilium tria definit. Primò, Sacramenta non esse superflua ad salutem, sed necessaria; id quod

cludimus, cùm dicimus, nos sola fide Christi gratiam adipisci, ita nec Sacramenta; quorum eadem est ratio, cùm Evangelii sint sigilla. Hæc ille.

Quibus verbis reprehendit illam partem canonis, ubi Concilium damnat eos, qui dicunt, homines justificari sola fide sine Sacramentis. Ideò autem reprehendit, quia putat à Concilio damnari sententiam Lutheranorum non intellectam. Nam etsi fatentur Lutherani solam fidem justificare, & proinde Sacramenta non justificare, eo modo, quo fides justificat, tamen admittunt etiam Sacramenta alio modo justificare; quomodo non negant, Deum justificare, & Christi passionem justificare, & concionem etiam suo quodam modo justificare. Nam Deus justificare dicitur, ex auctoritate peccata remittens, & in gratiam nos recipiens: Christus justificare dicitur meritoriè, quia meruit nobis gratiam, & remissionem peccatorum; verbum, & Sacramentum justificant instrumentaliter, quatenus excitant, vel nutriunt fidem, quæ justificationem apprehendit: fides autem justificat, quia immediatè veluti quædam spiritualis manus, justificationem apprehendit; quomodo justificandi fides comitem nullum habet. Itaque ineptè Concilium ex Calvini sententia colligit Lutheranos excludere Sacramenta à justificatione, quia doceant solam fidem justificare.

Similem calumniam habet Kemnitius, pag. 80. *Quod*, inquit, *præcipuè observandum est, necessitatem Sacramentorum opponant justificationi per solam fidem, atque ea, quæ ad salutem necessaria sunt, distinguenda sunt, ut Christus promerens, Pater donans, organa, seu instrumenta verbi, & Sacramentorum, per quæ Spiritus sanctus beneficia illa novi testamenti offert, applicat, obsignat, auget, & confirmat, in credentibus, & demum fides, quæ beneficia illa apprehendit, & accipit. Singula hæc suo modo, & in suo gradu ad salutem nostram ordinata sunt. Et sicut non sequitur, Sacramenta ad salutem sunt necessaria, ergo non solus Christus suo merito nobis eam acquisivit: ita etiam non sequitur, Sacramenta ad salutem sunt necessaria, ergo non per solam fidem gratiam justificationis accipimus*. Hæc ille.

Atqui hæc est calumnia, & mendacium manifestum. Concilium enim rectè intellexit eorum sententiam, & idipsum propriè damnavit, quod illi docent. Nam non damnat eos concilium, quòd excludant Sacramenta à justificatione quovis modo, sed quòd excludant ab immediata acceptione & applicatione justificationis, quam ipsi soli fidei tribuunt. Fides enim Catholica non admittit sola fide immediatè apprehendi, & applicari hominibus gra-

lùm disponit subjectum, ut suprà diximus.

Jam verò Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 79. & sequentibus, dicit in singulis dictionibus hujus canonis latere insidias: detegit autem ipse quinque insidias: quæ tamen revera non sunt latentes insidiæ Concilii, sed patentes calumniæ Kemnitii. Primò, sic ait: *Principio artificium compositionis in hoc canone considerandum est. In singulis enim fermè dictionibus peculiares latent insidiæ.* Et infrà: *Reliquos*, inquit, *ritus, ut Confirmationis, Extremæ unctionis, auricularis Confessionis, Satisfactionis &c. volunt simpliciter esse Sacramenta ad salutem necessaria.*

Hoc esse mendacium perspicuum est, tum ex eo, quòd Concilium non addidit vocem illam (simpliciter) tum etiam quia communis sententia Theologorum, à qua Concilium numquam recedit, solùm tria Sacramenta docet esse necessaria simpliciter; Baptismum omnibus; & Pœnitentiam omnibus, qui peccant post Baptismum; & Ordinem ipsi Ecclesiæ in universum. Sine reliquis posse homines salvari, modò absit negligentia, & contemptus. Vide S. Thomam 3. parte, quæst. 65. art. 4.

Secundò sic ait idem Kemnitius: *Neque enim quisquam sanus justificationem per solam fidem ita unquam intellexit, quasi à justificatione excludatur gratia Dei, meritum Christi, & ministerium verbi, & Sacramentorum.*

Hoc est alterum mendacium. Nam etiamsi Kemnitius & Calvinus doceant, solam fidem non debere opponi Sacramentis in negotio justificationis, sicut non opponitur gratiæ Dei, & merito Christi; tamen Lutherus, quem sanum fuisse Kemnitius numquam negaret, multis in locis opposuit solam fidem Sacramentis, ac disertis verbis docuit, ita sola fide homines justificari, ut nulla pars justificationis ad Sacramenta pertineat. In lib. de capt. Babyl. cap. de Baptismo: *Baptismus*, inquit, *neminem justificat, nec ulli prodest, sed fides in verbum promissionis.* Et in assert. 1. art. *Nos dicimus*, inquit, *nec novi, nec veteris testamenti Sacramenta, sed solam fidem justificasse*: Et in lib. contra Joannem Cochlæum. *Non potest*, inquit, *ulla pars justificationis tribui Baptismo.* Hæc ille. Qui certè non dixisset, gratia Dei, aut meritum Christi non justificant, nec ullis prosunt; & nulla pars justificationis tribui potest gratiæ Dei, aut merito Christi. Lutherus igitur opposuit justificationem per solam fidem Sacramentis, quam tamen non opposuisset gratiæ Dei, aut merito Christi. Sic etiam Philippus Melanchthon, quem insanum fuisse Kemnitius numquam diceret, in locis editis, anno 1522. *Non justificant*, inquit, *signa, ut Apostolus ait, Circumcisio nihil est: ita baptismus nihil est, participatio mensæ Domini nihil est.* Hæc ille. Sed quæso, an dixisset Melanchthon, gratia Dei non justificat, & gratia Dei nihil est? Igitur opponebant veteres Lutherani solam fidem Sacramentis, quam non opponebant gratiæ Dei, aut meritis Christi: quia Sacramentis tribuebant aliquam efficientiam, quam negabant fidei tribuendam. Quod autem dignitati aut meritis operis nostri tribuendum aliquid non esse quidam dixerunt, nos de Sacramentis intelligimus; nam quod ex Sacramentis ad justificationem mentis accipimus, tribuit dignitati, aut meritis operis nostri, sed institutioni divinæ, & operi Christi. Nec enim Baptismus, aut alia Sacramenta sunt opera nostra, aut pendent ex nostra dignitate, aut merito; alioqui Sacramenta ab impiis collata non essent utilia, cujus contrarium tum Catholici, tum etiam Lutherani defendunt contra Donatistas.

Quartò addit Kemnitius: *Et propterea nominant Sacramenta novæ legis, ut sit mutua relatio legis, & nostrorum operum in ipso etiam Sacramentorum usu.*

C Hic etiam leviter calumniatur. Non enim per legem intelligit Concilium præceptum, quo opus imperatur, sed testamentum novum; idem enim significant Sacramentum novæ legis, & Sacramentum à Christo institutum, qui est auctor novi Testamenti, seu legis.

Quintò adjungit ineptissimè: *Ideò etiam votum nominant, hoc est, pollicitationem certi operis ad accipiendam justificationis gratiam.*

D Quis non miretur imperitiam, vel impudentiam hujus censoris? Nam vel ignoravit, votum in verbis Concilii non pollicitationem, sed desiderium significare, vel de industria cavillari voluit. Certè Concilium, cùm ait, Sacramenta esse necessaria, vel eorum votum, per votum voluntatem accepit. Nam ut S. Augustinus, lib. 4. contra Donatistas, cap. 23. docet, sine Baptismo, latro salvatus est, quia non ejus accipiendi voluntas defuit, sed non accipiendi necessitas adfuit. Atque hæc de nugis Kemnitianis, & de causa finali Sacramentorum.

CAPUT XXIII.

Auctorem Sacramentorum solum esse Christum.

De causa efficiente Sacramentorum, quatuor sunt controversiæ; quot sunt etiam canones de hac re in Concilio Tridentino sess. 7. Ut autem hæc facilius intelligantur, observandum est triplicem causam

E efficientem in Sacramentis à Theologis considerari. Unam principalem, & omnino independentem, in qua dicunt esse potestatem auctoritatis.

Alteram instrumentalem, sed instrumenti conjuncti, in qua dicunt esse potestatem excellentiæ. Tertiam instrumentalem, sed instrumenti separati; in qua dicunt esse potestatem ministerialem.

Prima causa omnium consensu est Deus, ipse enim solus ex auctoritate gratiam dare potest, & proinde Sacramenta instituere, quæ gratiam efficiunt, aut etiam infallibiliter significant. Secunda causa est Christus ut homo; Christi enim humanitas est instrumentum conjunctum divinitati hypostaticè, & ideò Christo ut homini tribuitur quædam potestas ministerialis quidem, quia derivata est à divinitate, tamen excellen-

art. 1. quæst. 3. & Marsilius in 4. quæst. 14. dicunt, Sacramentum Pœnitentiæ non fuisse à Christo institutum, sed ab Apostolis.

Adversus errorem hunc posuit Concilium Trident. sess. 7. canonem 1. qui talis est: *Si quis dixerit, Sacramenta novæ legis, non esse omnia à Jesu Christo Domino nostro instituta, anathema sit.* Qui canon non debet ita intelligi, quasi Concilium velit Sacramenta instituta esse à Christo immediatè, vel mediatè; sed solùm immediatè: nam alioqui Concilium frustra canonem istum posuisset; cùm nemo unquam dubitaverit, quin saltem mediatè Sacramenta à Deo sint instituta. Præterea idem Concilium, sess. 14. can. 1. agens de Sacramento Unctionis extremæ, seipsum explicat, cùm ait: Sacramentum illud ab ipso Christo institutum fuisse, sed à B. Jacobo Apostolo promulgatum. Denique, si tantùm mediatè Christus Sacramenta instituisset, idem dici posset de Sacramentis, & de aliis omnibus cæremoniis Ecclesiasticis: omnes enim sunt à Christo mediatè institutæ, quia nimirum dedit Ecclesiæ potestatem instituendi, & inspiravit, ut institueret, & astitit ne erraret in instituendo; & tamen idem Concilium non eodem modo loquitur de Sacramentis, & de aliis cæremoniis. Nam sess. 21. cap. 2. dicit, Ecclesiam habere potestatem mutandi, & instituendi circa Sacramenta, salva tamen eorum substantia.

Hæc igitur verissima Concilii sententia confirmari potest his rationibus. Primò, in Scripturis Apostoli non vocantur nisi dispensatores, & ministri mysteriorum Dei, ut 1. Corinth. 4. *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Non igitur instituerunt ipsi, sed solùm promulgarunt, & ministrarunt Sacramenta à Christo instituta.

Secundò, Sacramenta legis veteris à Deo immediatè sunt instituta, à Moyse autem solùm promulgata, ut patet ex libris Exodi, & Levitici, ubi semper cum aliquid novi instituitur, legimus: Locutus est Dominus ad Moysem; multò igitur magis par erat, ut Sacramenta novæ legis præstantiora ab ipso Deo instituerentur.

Tertiò, id Patres affirmant. Cyprianus, sive quicumque est auctor, in sermone de ablutione pedum: *Ipse*, inquit, *summus sacerdos sui est Sacramenti institutor, & auctor: in cæteris homines Spiritum sanctum habuere doctorem.* Ubi vides non Sacramenta (ut Kemnitius falsò citabat) sed quosdam alios ritus ab hominibus institutos, auctore Cypriano. Ambrosius lib. 4. de Sacramentis cap. 4. *Auctor*, inquit, *Sacramentorum quis est, nisi Dominus Jesus?* Augustinus lib. 3. doctrin

Vide Dionysium de Ecclesiastica Hierarchia, cap. de Baptismo, Tertullianum lib. de resurrect. carnis, Fabianum in epist. ad Orientales, Cyprianum lib. 2. epist. 1. & in serm. de Chrismate. Sed neque Concilium illud aliud statuit, nisi ut qui ad Sacramentum Confirmationis accedunt, jejuni sint, ut patet C ex Gratiano, can. Ut Episcopi, de consecr. dist. 5. nec enim aliud extat ex hoc Concilio. De hac tota quæstione plura dicentur, cùm de singulis Sacramentis agetur.

CAPUT XXIV.

Ministrum Sacramentorum ordinarium non esse quemlibet hominem etiam baptizatum.

Altera quæstio est de causa ministeriali in Sacramentis D conficiendis & ministrandis, quis propriè in Ecclesia sit minister Sacramentorum. Adversarii multum inter se, & nobiscum in hac quæstione dissentiunt.

Martinus Lutherus duo dicit falsa, & inter se pugnantia. Primum, omnes omnino esse ministros, non solùm homines, sed etiam dæmones. Sic enim ait in lib. de Missa privata, & unctione Sacerdotum, edito anno 1534. *Ego non dicam, quòd Papistæ dicunt, nullum Angelorum, nec Mariam quidem ipsam consecrare posse. Sed è contra dico, si diabolus ipse veniret, & ego postea resciscerem diabolum sic irrepsisse in officium pastoris Ecclesiæ, in specie hominis vocatum ad prædicandum, & publicè in Ecclesia docuisse, baptizasse, celebrasse* E *Missam, & absolvisse à peccatis, & tali munere functum esse juxta institutionem Christi, tunc cogeremur fateri, Sacramenta ideò non esse inefficacia, sed verum Baptismum, verum Evangelium, veram Absolutionem, verum Sacramentum corporis & sanguinis Christi nos accepisse.* Hæc ille.

Probat autem, tum quia fides nostra, dignitas, & efficacia Sacramentorum, non nititur qualitate personæ, sed Christi verbo, & ordinatione. Sive igitur bona sit, sive mala, sive uncta, sive non uncta, sive vocata legitimè, sive non sic vocata, sive Sathan, sive Angelus, idem efficit, modò servet Christi ordinationem: tum etiam quia Judas, qui erat membrum Diaboli, non minus prædicabat, & baptizabat, quàm cæteri Apostoli. Cur igitur non possit Diabolus, quod possunt membra ejus?

Alte-

potestatem; verùm non licere quemquam hac ipsa uti, nisi consensu communitatis, vel vocatione majoris. Et paulò ante: *Quòd si cogerentur admittere, nos omnes esse æqualiter Sacerdotes, quotquot baptizati sumus, sicut revera sumus &c.* Item in articulis à Leone X. damnatis, art. 13. *Ubi*, inquit, *non est Sacerdos, æquè potest quilibet Christianus, etiamsi mulier, aut puer esset*. Et in assertione ejusdem articuli rationem reddens, ait: *Qui enim baptizatus est, Spiritum Christi habet; ubi autem Spiritus Christi, ibi omnium potestas, & libertas*. Hæc ibi. Item in libro, quem edidit contra eandem Bullam Leonis, anno 20. *Assero*, inquit, *& amplector fiducia tota spiritus mei articulos, per eam damnatos, asserendosque pronuncio omnibus Christianis: sub pœna æternæ damnationis*. Et infrà in fine libri: *His*, inquit, *scriptis testor, me omnia damnata per Bullam istam execrabilem confiteri pro Catholicis dogmatibus*. Et infrà: *Ultimum quod habeo exponam, nempe hanc animam, & hunc sanguinem. Melius enim est me millies occidi, quàm unam syllabam damnatorum articulorum revocare*. Hæc ibi.

Ubi est obiter Notandum, revocasse postea Lutherum aliquos ex iisdem articulis, ac nominatim 36. de libero arbitrio, quem in assertione primarium, & fundamentum totius doctrinæ suæ ipse appellat. Nam in articulo isto 36. dicit, liberum arbitrium esse rem de solo titulo: & in assertione explicat, id ita intelligendum esse, ut juxta doctrinam Wiclefi omnia de necessitate absoluta eveniant. Quod quidem apertissimè revocavit in visitatione Saxonica, ubi docet, hominem esse liberi arbitrii in operibus civilibus, nec omnia necessariò evenire.

Ad hæc in lib. de abroganda Missa, edito anno 21. ex proposito docet, & probat omnes Christianos habere eandem potestatem in verbo, & Sacramentis ministrandis: *Invictis*, inquit, *Scripturis firmabimus legitimum illud, & unicum verbi ministerium esse commune omnibus Christianis, sicut & sacerdotium, & sacrificium*. Et infrà probat aliquot exemplis Scripturæ, licere etiam fœminis concionari. Item in lib. ad Pragenses, de instituendis ministris Ecclesiæ, quem edidit anno 1523. *Sacerdos*, inquit, *in novo præsertim Testamento non fit, sed nascitur, non ordinatur, sed creatur: nascitur autem in Baptismo, suntque prorsus omnes Christiani Sacerdotes*. Et ibidem prolixè probat omnes Christianos ex Baptismo habere, ut possint concionari, baptizare, consecrare, & absolvere, ac ligare. Et de clavibus habet hæc verba: *Cessent*, inquit, *hominum mendacia. Claves sunt totius Ecclesiæ, & cujuslibet membri ejus, tam jure, quàm usu, & omnibus modis*. Hæc ille. Infrà tamen monet, non licere unicuique uti hoc jure, nisi in necessitate, sed expectandam esse vocationem, & electionem multitudinis.

Ex quibus duo corollaria deducit. Unum, quod publici ministri non differant à cæteris potestate, vel dignitate aliqua, sed solo usu potestatis. Alterum, *baptizandi, ubi mulierculis injunctum reperient, quemadmodum illis permittunt?* Idem fusè docet in Institut. lib. 4. cap. 3. §. 10. & cap. 15. in fine. Itaque cum Calvino nulla nobis hoc loco controversia est. Nam quod negat laicos, & fœminas non posse in necessitatis articulo baptizare, in disputatione de Baptismo refutandum erit.

Martinus Kemnitius more suo rem totam involvens, non satis aperit quid sentiat. Nam discutiens 10. can. sess. 7. Concilii Tridentini, qui sic habet: *Si quis dixerit, Christianos omnes, in verbo, & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema*
C *sit*. Tria dicit. Queritur Primùm, canonem esse positum ad damnandam Lutheri sententiam, sed mutilatam, & depravatam: *Non enim Lutherus unquam sensit*, inquit Kemnitius pag. 138. *quemvis Christianum promiscuè sine legitima vocatione, vel posse, vel debere sibi arrogare, vel usurpare ministerium verbi, & administrationem Sacramentorum in Ecclesia*.

At debuisset distinguere Kemnitius potestatem ab executione. Nam si loquitur de sola executione, verum est, Lutherum non sensisse, posse vel debere quemvis sibi arrogare hoc ministerium sine legitima vocatione. Sed neque Concilium id in Luthero damnavit; id enim omnes fatemur esse verum. Si verò loquitur de potestate, falsum est Lutherum non ita
D sensisse: ut loca à nobis prolata demonstrant. Atque id est, quod damnavit Concilium. Neque potest dici Lutheri sententia à Concilio mutilata, vel depravata. Non enim Concilium debuit totum librum Lutheri describere, aut referre ea, quæ ab illo bene scripta sunt: sed satis fuit ea referre, quæ damnanda erant.

Deinde addit Kemnitius, Concilium fraudulenter loqui: *Obliquè*, inquit pag. 140. *& quasi aliud agentes hoc axioma petunt, Neminem, etiam si legitimè juxta præscriptum verbi Dei ab Ecclesia electus, & vocatus sit, nisi ab Episcopo aliquo unctus, & rasus sit habere ullam potestatem in verbi, & Sacramentorum administratione: & Sacramenta ab illis administrata non esse vera, & ef-*
E *ficacia. Has insidias Lector intelligat occultatas in hoc canone*.

Sed canon apertissimus est, & Kemnitius potiùs simplici ejus intelligentiæ insidias tendit. Nam Concilium non dicit, non habere ullam potestatem in Sacramentis ministrandis eos, qui non sunt ab Episcopo uncti & rasi. Nam Concilium non ignorabat ad Sacramenta Baptismi, & Matrimonii non requiri necessariò ordinationem, sed dicit non habere potestatem in omnibus Sacramentis; ut reprobet Lutheri sententiam, quæ in omnibus Sacramentis, etiam Eucharistiæ, & Pœnitentiæ tribuit laicis potestatem. Deinde Concilium non nominat unctos, & rasos; unctio enim & rasura cæremoniæ sunt accidentales, sine quibus essentia Ordinationis consistere potest. Itaque Kemnitius insidias in suis verbis occultat.

Ter-

ſe debet, non autem Angelus, ſive bonus, ſive malus. Hæc eſt adverſus Lutherum, & communis apud Theologos.

Eſt tamen obſervandum, quòd ſi fortè Angelus bonus Sacramentum aliquod miniſtraret, illud habendum eſſet ratum, quia certum eſſet id factum eſſe divina diſpenſatione extraordinaria. Quocirca refert Nicephorus lib. 11. cap. 20. S. Amphilochium ab Angelis ordinatum Epiſcopum; idque ratum habitum ab Epiſcopis ejus provinciæ. At ſi Diabolus idem faceret, iterandum eſſet Sacramentum; quia Diabolus nec habet ex ſe poteſtatem, nec peculiari Dei diſpenſatione acciperet, ſed ſibi uſurparet, ut falleret.

Probatur hæc propoſitio. Primò; Ad eſſentiam Sacramentorum, ut requiritur verum, & naturale elementum, ita verum & naturale verbum. Sed ſolus homo verè, & naturaliter loquitur: loqui enim eſt actio corporis viventis per inſtrumentum linguæ, & palati; non igitur Angelus bonus, vel malus Sacramenta conficere poteſt. Nam, ut rectè docet S. Thomas 1. par. qu. 51. art. 3. ad 4. Angeli etiam per corpus aſſumptum non poſſunt propriè loqui.

Secundò: Etiamſi vera elementa, veraque verba Angeli adhibere poſſent, tamen non propterea illa verum Sacramentum efficerent. Nam Sacramentum eſt ſignum, & cauſa infallibilis gratiæ: non autem id habent elementa, & verba naturaliter, ſed ſolùm ut à Deo aſſumuntur, ut inſtrumenta juſtificationis. Ergo non ſunt vera Sacramenta cùm à quocumque adhibentur, ſed cùm adhibentur ab eo, cui Deus id committit: quomodo etiam verba, quibus miracula faciebant Chriſtus, & Apoſtoli, non à quocumque prolata fuiſſent, eandem vim habuiſſent. Si enim quis dicat claudo: *Surge, & ambula*, nihil efficiet, niſi à Deo aſſumatur, ut inſtrumentum ad miraculum faciendum: non igitur vera Sacramenta conficere poteſt, niſi qui à Deo habet auctoritatem. Sed Deus hanc auctoritatem ſolis hominibus dedit, non Angelis bonis, vel malis. Nam Matth. 28. hominibus dixit: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, &c.* Item Luc. 22. ſolis hominibus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.* Joan. 20. ſolis hominibus dixit: *Quorum remiſeritis peccata &c.* Adhæc Epheſ. 4. *Chriſtus aſcendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus*; ubi per dona intelligit varia miniſteria, quæ ſunt in Eccleſia; nam antea dixerat: *Unicuique noſtrum data eſt gratia ſecundùm menſuram donationis Chriſti, ſicut ſcriptum eſt; Aſcendens in altum &c.* Et infrà: *Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, alios Prophetas, alios Evangeliſtas, alios Paſtores, & Doctores &c.* Denique Hebr. 5. *Omnis pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſti-*

Ad ſecundum, fatemur Judam, & membrum Diaboli fuiſſe, & vera Sacramenta miniſtraſſe: negamus autem idem convenire Diabolo. Nam Judas, non ut membrum Diaboli, ſed ut miniſter Chriſti Sacramentum adminiſtravit: fuit autem Judas Chriſti miniſter, quia verus homo erat, & à Chriſto acceperat poteſtatem baptizandi, quorum neutrum Diabolo convenit.

C Secunda propoſitio: *Verus miniſter Sacramentorum (Baptiſmo & Matrimonio exceptis) non eſt quilibet homo etiam baptizatus, ſed is ſolùm, qui ritè in Eccleſia ordinatus eſt.*

Nota, excipi Baptiſmum, quia propter ſummam ejus Sacramenti neceſſitatem, ſemper Eccleſia intellexit poſſe à quolibet homine conferri; de qua re dicemus in materia de Baptiſmo. Item excipi Matrimonium, quoniam cùm Matrimonium conſiſtat in contractu mutuo duorum, non poterat aliter fieri, quàm ut ipſi contrahentes eſſent miniſtri.

Probatur hæc propoſitio adverſus Lutheranos. Primò, ex Scripturis, quæ docent, in Eccleſia eſſe diverſa officia, nec omnia omnibus convenire; ut Roman. 12. 1. Corinth. 12. & Epheſ. 4. *Alios poſuit Apo-*
D *ſtolos, alios Prophetas &c. Et numquid omnes Apoſtoli, numquid omnes Prophetæ? &c.* Idem ergo dici poteſt de paſtoribus & doctoribus, qui ibidem nominantur. Nec reſponderi poteſt hìc agi de uſu, ut Lutherani dicunt, non de poteſtate. Nam certè Apoſtoli non habebant poteſtatem Apoſtolicam, antequam illam à Chriſto acciperent: non igitur acceperunt uſum tantùm, ſed ipſam poteſtatem.

Secundò, ex illo Heb. 5. *Nemo aſſumit ſibi honorem, niſi qui vocatur à Deo tamquam Aaron.* Non igitur omnes, qui ſunt de populo Dei, ſunt hoc ipſo Sacerdotes. Neque poteſt hic locus intelligi de exercitio tantùm: nam Aaron antequam vocaretur à Deo ad ſacerdotium, non habebat neque uſum, neque pote-
E ſtatem. Præterea aſſumere honorem, non eſt exequi poteſtatem, ſed accipere eam; quod etiam confirmatur ex ſequentibus: *Sic & Chriſtus non ſemetipſum clarificavit, ut Pontifex fieret.* Igitur aſſumere honorem eſt fieri Pontificem, non autem exercere Pontificatum.

Tertiò, Apoſtoli baptizati ſunt & baptizabant ante Chriſti paſſionem. Nam quòd baptizarent, habetur Joan. 4. quod baptizati fuerint, docet Auguſtinus in epiſt. 108. ad Seleucianum: nec eſt credibile, eos à Chriſto juſſos baptizare, antequam ipſi baptizarentur. At poteſtatem conſecrandi Euchariſtiam acceperunt poſtea Luc. 22. cùm audierunt: *Hoc facite in meam commemorationem.* Similiter & abſolvendi poteſtatem acceperunt poſtea Joan. 20. *Quorum remiſeritis.* Non igitur acceperant in Baptiſmo.

Quar-

AFESSA

sceretur in Ecclesia, si omnes uterentur hac potestate. Nam possent per vices fungi hoc ministerio: aut certè non deberet posse repelli, qui vellet ministrare, quando pauci sunt ministri, etiamsi non esset vocatus à Magistratu. At ipsi repellunt non vocatos; ergo vel injuriam eis faciunt, vel fateri debent, eos non habere potestatem.

Sextò; In lege veteri, ubi erant Sacramenta imperfectiora, non tamen omnes poterant ea ministrare, sed soli sacerdotes. Nec valet solutio, si dicas Christianos esse factos in Baptismo spirituales sacerdotes: nam etiam illi fiebant in Circumcisione spirituales sacerdotes, & poterant omnes offerre spirituales hostias. Immò quod dixit B. Petrus de omnibus Christianis: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium*. 1. Pet. 2. idem antea dixerat Moses de omnibus Israelitis Exod. 19. & tamen Ozias Rex lepra punitus fuit, quia fungi voluit munere sacerdotali. 2. Paralipom. 26.

CAPUT XXV.

Solvuntur argumenta Lutheri.

EX his ad argumenta Lutheri facile erit respondere. Ac Primùm in libro de abroganda Missa proponit sex Scripturas, quibus probet omnes Christianos æquè esse sacerdotes. Prima est 1. Pet. 2. *Tamquam vivi lapides superædificamini in sacerdotium sanctum*. Secunda ibidem: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium*. Tertia ibidem: *Ut virtutes annuncietis ejus, qui vos vocavit de tenebris in admirabile lumen suum*. Ubi Christiani dicuntur ad hoc vocati, ut annuncient, idest, prædicent virtutem Christi: igitur omnes Christiani possunt ac debent prædicare, quod est præcipuum munus sacerdotis. Quarta Apocal. 5. *Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotium*. Quinta Apocal. 20. *Erunt Sacerdotes Dei, & Christi ejus*. Sexta 2. Cor. 3. *Qui idoneos nos fecit ministros novi Testamenti*.

Addit præterea quædam loca, ut probet mulieres posse concionari, Joelis 2. *Prophetabunt filii vestri & filiæ*. Actor. 21. *Erant Philippo quatuor filiæ virgines prophetantes*. Exod. 15. Maria prophetavit. Judic. 4. Debora docuit Barach. 4. Reg. 22. Olda consilium dedit Regi Josiæ. Luc. 1. Virgo Maria prophetavit. 1. Corinth. 11. *Mulier, velato capite, oret, & prophetet*. Ex quo loco explicari putat alium ejusdem Apostoli 1. Corint. 14. *Mulieres in Ecclesia taceant*. Nam in priori loco loquitur absolutè, in posteriori prohibet, ne loquantur mulieres viris præsentibus, & loqui volentibus, & valentibus.

Rursus in lib. de instituendis ministris ad Pragenses, probat hoc ipsum dupliciter. Primò, hac ratione: Christus est Sacerdos. Psal. 109. *Tu es sacerdos in æternum*. Omnes Christiani sunt fratres Christi, Ps. 21. *clarissimè firmatum sit, ministerium verbi postremum in Ecclesia esse prorsus unicum, & commune omnibus Christianis, non modò jure, sed etiam præcepto. Quare & sacerdotium non nisi unicum, & commune erit, ut nihil valeant adversus hæc divina fulmina, infiniti Patres, innumera Concilia, æterna consuetudo, & universa mundi multitudo, quibus stipulis rasæ larvæ nituntur sacerdotium suum stabilire*. Hæc ille.

Quòd omnes possint baptizare, probat ex usu nostræ Ecclesiæ, quæ concedit etiam mulierculis ut baptizent: & proinde ut ministrent verbum: nec enim Baptismus sine verbo constat.

C Quòd omnes possint consecrare Eucharistiam, probat Primò, quia Lucæ 22. Christus in cœna omnibus dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*. Item Secundò, quia Paulus 1. Cor. 11. totam Ecclesiam alloquitur, cùm ait: *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis*. Denique Tertiò probat; quia majus est baptizare, & concionari, quàm consecrare. Nam ex concione, & Baptismo datur remissio peccatorum, ex consecratione nihil sequitur, nisi stupor sacerdotis super sua potestate & dignitate.

Quòd omnes possint absolvere, probat ex illo Matth. 18. *Quæcumque alligaveritis super terram &c.*

Quòd omnes possint sacrificare, probat, quia nullum est sacrificium in Ecclesia, nisi illud, quo juxta Paulum Rom. 12. *Sacrificamus corpora nostra per mortificationem*

D *vitiorum*. Id autem commune est omnibus.

Quòd omnes possint orare pro aliis, probat, quia oratio Dominica est communis; & in ea pro aliis etiam oratur.

Quòd omnes possint judicare, & discernere dogmata, probat dupliciter. Primò ex illis Scripturis, quæ jubent, ut fugiamus falsos Prophetas. Joan. 10. *Oves meæ vocem meam audiunt, vocem alienorum non audiunt*. Matth. 7. *Attendite à falsis Prophetis*. Secundò ex illis verbis Pauli 1. Cor. 14. *Si sedenti revelatum fuerit, prior taceat*. Hìc verò triumphat Lutherus, ac vult licere unicuique judicare Ecclesiam Romanam, licèt ipsa sedeat, ut mater, & magistra

E Ecclesiarum. Hæc sunt argumenta ex lib. de instituendis ministris. Accedat ultimò argumentum, quod facit in assertione 13. art. *Qui*, inquit, *baptizatus est, spiritum Christi habet; ubi autem spiritus Christi est, ibi omnium potestas & libertas*.

Responsio. Ad Primum, Secundum, Quartum & Quintum locum respondeo, loca illa intelligi de sacerdotio spirituali, quo offerimus hostias spirituales, idest, opera bona, ac præcipuè laudes, & preces: quod quidem sacerdotium commune est omnibus piis hominibus. Sed præter hoc sacerdotium est aliud propriè dictum; quo offertur sacrificium propriè dictum, & ad cujus officium pertinet ministrare verbum, & Sacramenta populis.

Id ita esse patet. Primò ex ipsis locis. Nam 1. Petri 2. habetur: *Offerentes spiritales hostias*. Addidit enim

Ad tertium locum: *Ut virtutes annuncietis &c.* Responsio. Non imperat S. Petrus, ut omnes Christiani publicè prædicent verbum Dei, sed ut gratias agant Deo, eumque laudent ob ejus beneficia. Nam ut rectè exponit Beda, alludit Petrus ad Canticum Hebræorum (*Cantemus Domino gloriosè &c.* Exod. 15.) quod cantaverunt liberati ex Ægypto post transitum maris rubri. Vult enim eodem modo Christianos liberatos de diabolica servitute per aquas Baptismi cantare canticum actionis gratiarum, & assiduè laudare potentiam Redemptoris. Nec malè addit Oecumenius, velle etiam B. Petrum, ut omnes Christiani non tam verbis, quàm bonis operibus annuncient Dei virtutem, ita ut eorum vita sit quasi quædam concio gentilibus, juxta illud Matth. 5. *Ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem &c.* Quomodo etiam intelliguntur multa alia loca, ut Psal. 18. *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annunciat firmamentum.* 1. Tim. 2. *Sicut decet mulieres promittentes.* Græcè ἐπαγγελλομέναις, annunciantes, *pietatem per opera bona.* Et infrà: *Mulieri docere non permitto.* Ubi vides mulieribus imperari, ut annuncient pietatem; ac ne fortè Lutherana interpretatione deceptæ putarent sibi licere etiam concionari, addit: *Per opera bona*, &; *Mulieri docere non permitto.*

Ad Sextum: *Idoneos nos fecit ministros &c.* Responsio. Non loquitur de omnibus Christianis, sed de se tantùm, & cæteris collegis suis Apostolis. Nam confert se cum Mose, qui minister fuit testamenti veteris, ac dicit, illum ministrasse literas in lapidibus insculptas, se autem, & collegas suos ministrare spiritum &c. At constat in testamento veteri non fuisse omnes ministros, & promulgatores legis, sed solum Mosem. Præterea toto capite præcedenti loquitur de se ipso, & similiter initio cap. 3. cùm ait: *Incipimus iterum nosmetipsos commendare? aut egemus, sicut quidam commendatitiis literis ad vos, aut ex vobis?*

Ad loca illa pro fœminis, Respondeo: Aliud est prophetare, idest, futura prædicere, aliud prophetare, idest, concionari, sive Scripturas interpretari. Primum non est propriè munus sacerdotis, seu præsulis Ecclesiastici, sed est gratia gratis data, quæ etiam laicis viris & fœminis convenire potest. Certè David, Elias, Elisæus, Isaias, & alii permulti, sacerdotes non erant, & tamen prophetabant, & de hoc genere prophetandi intelliguntur ferè omnia loca allegata. Alterum genus est proprium sacerdotis, neque convenit fœminis, quia fœminarum est subesse, non præesse. Et hanc rationem adfert B. Paulus 1. Corint. 14. *Mulieres taceant in Ecclesia, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse.* Nec tamen spondeo: Tria illa loca nihil probant. Nam illud 1. Pet. 2. *Ut virtutes annuncietis*, intelligitur de laude privata, non de concione, ut diximus. Illud 1. Corint. 11. *Mortem Domini annunciabitis*, intelligitur de commemoratione passionis Dominicæ, quam facimus non concionando, sed sumendo Eucharistiam; alioqui deberent omnes, qui sumunt Eucharistiam, con-
C cionari, quod est impossibile. Illud 1. Corinth. 14. *Potestis omnes prophetare, ut omnes discant, & omnes exhortentur*; non intelligitur de omnibus Christianis, sed de omnibus, qui habebant ea dona; ait enim: *Unusquisque vestrum psalmum habet, linguam habet &c.* At certè non habebant omnes donum linguarum, cùm idem Paulus dicat 1. Cor. 12. *Divisiones gratiarum sunt &c.* &: *Numquid omnes linguis loquuntur?* & hoc tempore nulli sunt, qui habeant ejusmodi donum. Vult ergo Paulus dicere: Unusquisque vestrum, qui gloriamini ob ejusmodi dona, utimini illis ordinatè, & ad ædificationem. Adde secundò, quòd non loquitur de concione publica, quæ est propria sacer-
D dotum, sed de piis collationibus, & exhortationibus quibus utebantur, cùm simul conveniebant, ut paulò post dicam. Itaque immeritò Lutherus ob hæc tria loca malè intellecta, contemnit infinitos Patres, innumera Concilia, æternam consuetudinem, & universam mundi multitudinem.

Ad alterum ex secundo officio, Respondeo: Mulieres apud nos baptizare in casu necessitatis, & ex permissione, non ex officio: quomodo etiam permittitur Judæis, & Turcis ob summam ejus Sacramenti necessitatem. Sicut ergo non sequitur, Turca potest baptizare, ergo potest omnia Sacramenta ministrare, vel, ergo est verus sacerdos; ita non sequitur, Fœmina potest baptizare, ergo potest omnia Sacramenta ministrare, vel, ergo est sacerdos.
E Neque est verum neminem baptizare, quin concionetur; verbum enim, quod in Baptismo profertur, non est concionale, ut supra demonstravimus, sed consecrativum.

Ad argumentum ex tertio officio, Respondeo: Illud, *Hoc facite*, non est dictum omnibus; alioqui tenerentur fœminæ, & pueri consecrare Eucharistiam; pari ratione illud, *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis*, non significat omnibus traditam potestatem consecrandi, sed omnibus traditum, idest, dictum, explicatum, & declaratum, quod Dominus instituerat. Denique potentia consecrandi major est, quàm baptizandi, sicut per Baptismum datur remissio peccatorum, ita & per Eucharistiam; Joann. 6. *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Et præterea per consecrationem fit con-

esse in Ecclesia aliud sacrificium, quam mortificationis vitiorum. Nam ad hoc sacrificium non requiritur altare: est autem in Ecclesia altare, ut patet ad Hebr. 13. *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt*. Sed de hoc alibi.

Ad argumentum ex sexto officio, Respondeo; Non est Sacerdotis orare quomodocumque, sed orare publicè, & tamquam publicam personam intercedere pro universo populo, ut Chrysostomus docet lib. 6. de sacerdotio.

Ad argumentum ex septimo officio, Respondeo: Illa loca: *Oves meæ vocem meam audiunt; non audiunt vocem alienorum*, &: *Attendite à falsis Prophetis*; docent debere omnes homines judicare de dogmatibus, non quidem examinando illa ad regulam Scripturæ, ut hæretici volunt; si enim id omnes facere possent, non esset opus pastoribus, & doctoribus in Ecclesia, sed examinando illa ad doctrinam antea traditam, & ad doctrinam aliorum pastorum. Facilè enim possunt omnes judicare, an doctrina sit nova, & tunc eam suspectam habere debent. Præterea Dominus alienos, & falsos Prophetas non vocat ordinarios pastores, sed extraordinarios, qui per se veniunt, ut venerunt omnes hæretici.

Illud autem: *Si sedenti revelatum fuerit, prior taceat*, in quo Lutherus triumphat, non intelligitur, nisi in collationibus quibusdam, de quibus eo loco Paulus agit, non de publica concione Pastoris, & multò minus de publico judicio Concilii, aut summi Pontificis. Id quod patet primò, usu Ecclesiæ. Numquam enim est auditum, ut dum fit publica concio, permissum sit alicui alteri loqui, & multò minus permissum est unquam privatis hominibus reluctari judicio totius Ecclesiæ.

Secundò, quia non tenemur credere unicuique dicenti sibi esse revelatum aliquid, præsertim in re gravi, & maximè si illa revelatio sit contraria doctrinæ ordinariorum Pastorum: alioqui pateret aditus omnibus hæresibus. Nullus est enim hæresiarcha, qui non jactet sua dogmata, ut verissimam Dei revelationem.

Tertiò patet ex illis verbis Prophetæ, *duo aut tres dicant, & cæteri dijudicent*. Non enim conveniret ut duo aut tres concionarentur, sed bene conveniebat, ut in collatione spirituali duo aut tres dicerent. Adde quòd Justinus in secunda Apologia propè extrema, explicans morem primæ Ecclesiæ, distinguit concionem, quam soli Præposito tribuit, à collatione spirituali, quam ibidem post concionem, & Sacramenta inter se habere soliti erant.

Ad illud argumentum postremum; Qui baptizatus est, habet spiritum Christi: ubi autem Spiritus Christi est, ibi omnium potestas, & libertas. Respondeo primò; Major propositio non est vera universaliter. Multi enim baptizantur, qui non recipiunt spiritum Christi, quia sine fide aut pœnitentia baptizantur: multi recipiunt, qui postea amittunt, & tamen non

Sequitur tertia quæstio de qualitatibus ministri Sacramentorum, utrum requiratur necessariò fides, aut charitas, ita ut hæretici, infideles, schismatici, improbi Catholici non possint Sacramenta conferre. Non quærimus autem, an peccent Sacramenta conferendo: ista enim est quæstio propriè Scholastica; sed tantùm an sit irritum, quidquid faciunt infideles, aut improbi homines, etiamsi alioqui legitimè ordinati sint Presbyteri, aut Episcopi, & nihil omittant eorum, quæ ad substantiam Sacramentorum pertinent.

C Porrò controversia de hac re nulla, aut penè nulla hoc tempore esse videtur. Nam etsi Lutherus aliquoties dicat, spiritum Christi, qui recipitur in Baptismo esse fundamentum potestatis conferendorum Sacramentorum, ex quo sequitur, solos bonos, qui spiritum Christi habent, efficaciter Sacramenta conferre: tamen ipse idem postea docuit, adeò non requiri fidem, aut probitatem ministri, ut etiam Diabolus efficaciter Sacramenta ministrare possit, ut suprà diximus. Confessio quoque Augustana, art. 8. fatetur Sacramenta esse efficacia, licèt ab hypocritis, & malis hominibus ministrentur. Quod idem habet Calvinus lib. 4. Instit. cap. 15. §. 16. Unde in Antidoto Concilii Tridentini ad can. 12. sess. 7. ubi dicitur anathema iis, qui negant Sacramenta esse efficacia, si à malis ministrentur, nihil aliud scribit, nisi

D hanc vocem, *Amen*. Denique Kemnitius in 2. parte Examinis pag. 155. affirmat canonem Concilii 12. sibi non displicere.

Tribui solet Hussitis, & Anabaptistis ea sententia, quòd Sacramenta non sint efficacia, nisi à probis, & fidelibus ministrentur. Sed mirum est si Hussitæ ita sentiant, cùm ordinationes sacerdotum suorum ab Romano Pontifice petere consueverint, cùm tamen Romanum Pontificem, & omnes Episcopos Catholicos pro hæreticis haberent, & habeant. Et certè si Hussitæ ratas habent ordinationes eorum, quos hæreticos putant, multo faciliùs ratum haberent Baptismum ab eis collatum: Id patet ex lib. Lutheri ad senatum Pragensem, ubi dehortatur Bohemos Hussitas,

E ne petant ordinationes à Romanis, cùm & ipsi Romanis, & Romani ipsis sint hæretici. Quod ergo Joannes Hus in articulis, qui damnantur in Concilio Constantiensi, sess. 14. dicit, Prælatum malum, aut præscitum esse æquivocè pastorem; & nullum esse Episcopum, dum est in peccato mortali; aut intelligitur solùm, quoad jurisdictionem; aut certè non sequuntur in hac parte Hussitæ magistrum suum.

Anabaptistis tribuit hunc errorem Kemnitius loco citato, sed quia doctrina eorum est in multis occulta, & non publicè evulgata, non scimus quibus fundamentis nitantur. Quare satis erit hoc loco primùm indicare qui fuerint olim errores de hac re. Deinde à quibus Patribus, & quibus rationibus confutati. Postremò quomodo eorum objectiones dissolvantur.

Quoad

qui cum Cypriano eum errorem definierant, revocasse sententiam suam, permotos auctoritate Stephani Romani Pontificis scribit S. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos.

Secuti sunt paulò post hæretici Donatistæ, qui pertinaciter eundem errorem tenuerunt, & auxerunt. Nam in primis, Agrippinus & Cyprianus non habebant pro hæreticis, qui contrarium sentiebant: unde nec rebaptizabant baptizatos à Catholicis etiam sibi in ea opinione contrariis. Donatistæ autem rebaptizabant etiam Catholicos, quos hæreticos putabant: Sic enim ait Augustinus in libro de unico Baptismo, cap. 13. conferens Donatistas cum Agrippino & Cypriano: *Rebaptizare hæreticos, quod illi fecisse dicuntur, tunc fuit humani erroris; rebaptizare autem Catholicos, quod adhuc isti faciunt, semper est diabolicæ præsumptionis.*

Secundò, Donatistæ errorem defendebant post Ecclesiæ definitionem in Concilio generali, quod est hæreticorum proprium. Agrippinus, & Cyprianus non viderunt ullam absolutam Ecclesiæ definitionem, ut Augustinus testatur lib. 2. de Baptismo, cap. 7. & 9.

Tertiò, Cyprianus tantùm improbabat Sacramenta tradita ab hæreticis & schismaticis, idest, ab iis, qui essent extra Ecclesiam; at non improbabat Sacramenta tradita à malis ministris intra ipsam Ecclesiam: ut Augustinus demonstrat lib. 4. de Baptismo, cap. 2. lib. 3. contra epistolam Parmeniani, cap. 2. At Donatistarum alii, omnes peccatores manifestos excludebant à Sacramentorum administratione, ut Augustinus testatur, lib. 2. contra epist. Parmeniani, cap. 10. alii, omnes omnino homines malos, etiam occultos, ut idem Augustinus refert lib. 2. cont. Cresconium, cap. 28.

Post Donatistas eundem errorem saltem ex parte docuerunt Luciferiani. Nam teste S. Hieronymo in Dialogo contra Luciferianos, admittebant illi Baptisma collatum ab hæreticis, sed non Ordinationem: quamquam Hilarius quidam Diaconus, ut ibidem ait Hieronymus, ne Baptisma quidem admitteret.

Fuerunt deinde alii tempore S. Bernardi, qui dicebantur Apostolici, qui negabant homines malos posse efficaciter Sacramenta ministrare, ut ipse testatur serm. 66. in Cantica. Quod idem postea etiam docuerunt Albigenses, ut refert S. Antoninus in summa Theologica, par. 4. tit. 11. cap. 7. §. 5.

Inter utrosque autem exstiterunt Waldenses, qui bonis laicis concedebant ministeria Sacramentorum, atque illa eadem malis sacerdotibus detrahebant, teste S. Antonino, par. 4. tit. 11. cap. 7. §. 2. Atque stasium Imperatorem, & alii.

Secundo damnarunt eandem hæresim Concilia. Primò Concilium Nicænum generale. Id enim frequentissimè testatur S. Augustinus lib. 2. de Baptismo, cap. 3. 4. 5. 7. 9. & alibi, sed quia nusquam Augustinus vocat illud Concilium Nicænum, multi dubitant de quo Concilio loquatur. At nulla est causa dubitandi; nam vocat Concilium plenarium orbis terræ. Nullum autem novit Augustinus orbis terræ Concilium, nisi Nicænum. Nam quatuor tantùm facta sunt Augustini tempore Concilia generalia, Nicænum, Sardicense, Constantinopolitanum I. & Ephesinum I. Sed ex his Ephesinum I. indictum fuit paulò ante mortem Augustini, & post mortem ejus celebratum; ex epistola Africanorum ad Imperatorem Theodosium juniorem. Concilium Constantinopolitanum de hac quæstione non tractavit.

Adde quòd Augustinus lib. 2. de Baptismo, cap. 9. testatur Concilium plenarium, in quo hæc veritas definita est, ante celebratum fuisse, quàm ipse nasceretur. Constat autem solum Nicænum celebratum esse ante Augustini nativitatem. Nam Concilium Nicænum actum est anno 327. Augustinus natus est anno 357. Concilium Constantinopolitanum actum est anno 383. Vide Chronicum Eusebii cum additione Prosperi. Concilium Sardicense nec de ista quæstione tractavit, nec notum fuit Augustino ut ostendimus in disputatione de jure appellationis, & VI. Concilio Carthaginensi.

Præterea in Concilio Nicæno canon. 19. jubentur Paulianistæ rebaptizari, ex quo apertè deducitur cæterorum hæreticorum Baptisma approbatum à Concilio fuisse.

Denique (quod unum sufficere deberet) S. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos extremo, sic ait: *Synodus quoque Nicæna omnes hæreticos suscipit, exceptis Pauli Samosateni discipulis.* Hæc ille. Ubi apertissimè dicit, à Synodo Nicæna approbatum Baptisma hæreticorum omnium (de hac enim re loquebatur) exceptis quibusdam, qui nimirum non utebantur forma legitima.

Non diu post damnavit eundem errorem Concilium Carthaginense I. can. 1. præsidente Grato Episcopo, temporibus Constantini Imperatoris, cujus Concilii meminit etiam S. Augustinus, lib. 2. cap. 2. de Baptismo contra Donatistas. Item Arelatense I. canon. 8. eodem tempore: ac diu postea Concilium Constantiense sess. 8. & Tridentinum sess. 7. can. 12.

Tertiò, refutarunt Doctores permulti, ac præcipuè Augustinus in omnibus libris contra Donatistas. Optatus in libris contra Parmenianum, Hieronym. in

siam Catholicam hoc argumentum ductum à traditione, & consuetudine Ecclesiæ, ut hoc uno superata fuerit causa S. Cypriani, qui summa eloquentia, & frequentissimo sanctorum Episcoporum Concilio, & multis divinæ Scripturæ testimoniis contra veritatem pugnabat.

Ex quo intelligimus Lutherum cum suis, contrarium spiritum habere ei, quem habuit vetus, & vera Christi Ecclesia. Lutherus enim propter unum Scripturæ testimonium perperam intellectum, contemnit æternam consuetudinem, ut ipsemet loquitur in lib. de abroganda Missa; & in lib. de instituendis ministris ad Pragenses. At vetus Ecclesia ex consuetudine ducentorum, vel trecentorum annorum explicabat omnia testimonia, quæ Cyprianus cum suis adferebat; & meritò: Nam cùm certum sit, consuetudinem universæ Ecclesiæ perpetuam non posse cum verbo Dei pugnare, & clarior sit consuetudo, quàm ipsum verbum; rectè judicabant illi, ex consuetudine verbum Dei esse interpretandum, non ob verbum Dei obscurum & ambiguum, consuetudinem abolendam, ut Lutherani hoc tempore faciendum esse contendunt.

Secundò adferebant rationem in verbo Dei fundatam, quæ potest hoc syllogismo concludi. Minister Sacramentorum operatur virtute, & auctoritate divina, Deus autem non aufert à ministro datam ei potestatem ob ejus peccatum, aut infidelitatem; ergo &c.

Probatur Major; nam Scripturæ passim hoc docent. Joan. 1. *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto*. Præcipuus ergo auctor in Baptismo Christus est, non minister, ut fusè hinc deducit Augustinus, tract. 5. in Joan. 1. Corint. 3. *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*. Præterea si ministri sua virtute baptizarent, essent diversa Baptismata, alia aliis meliora pro diversitate meritorum, & excellentiæ baptizantium. At unum est Baptisma, ad Ephes. 4. Item Apostoli numquam appellarunt Baptismum, suum, quem aliis conferebant, cùm tamen aliquando appellarent Evangelium suum, quod prædicabant, Rom. 16. & 2. Timot. 2. *Juxta Evangelium meum*. Ergo in Baptismo nihil suum agnoscebant, nisi nudum ministerium. Denique æquum fuit, ut Sacramenta non penderent ab humana virtute, ne homines in hominibus confidere assuescerent, cùm scriptum sit: *Maledictus homo qui confidit in homine*.

Probatur jam minor propositio. Nam auctoritas conferendi Sacramenta, non est gratia gratum faciens, sed gratis data: non ergo ita pugnat cum improbitate vitæ, ut simul cum ea esse non possit. Constat enim ejusmodi gratias in peccatoribus esse posse, ut patet de Caipha, qui prophetavit, cùm tamen esset pessimus. Joan. 11. 51. item de illis, qui Matth. 7. 22. dicunt: *Nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus? &c.*

dictionis à probitate vitæ ejus, in quo est, quàm potestas ordinis. Nam magis dominantur passiones in imperando, quàm in Sacramentis ministrandis, ut patet experientia.

Quartò; Non aufert Deus hominibus ob peccata naturales potentias ad opera naturalia, ut notum est: igitur nec auferre debet supernaturalem potestatem ad opera supernaturalia, in quibus non consistit meritum operantis. Nam non minus Deus providit bono totius Ecclesiæ, quàm bono mundi hujus.

Quintò; Judas peccator erat & reprobus, & tamen baptizabat, ut colligit Augustin. tract. 5. in Joann. ex illo Joan. 4. *Ipse non baptizabat, sed discipuli*
C *ejus*. Et quod efficaciter Judas baptizaverit, docet idem Augustinus ex eo, quòd non legimus rebaptizatos, quos ille baptizaverat.

Tertium argumentum sumitur à similibus rebus. Nam in primis apud Judæos circumcisi à Samaritanis, qui hæretici erant Hebræis, non circumcidebantur iterum, sed admittebantur, ut ritè circumcisi, ut Augustinus docet lib. 1. contra Cresconium, cap. 31. Deinde, verbum Dei efficaciter prædicatur ab improbis, ut colligit Augustinus lib. 4. de Baptismo, cap. 11. ex Matth. 23. *Quæ dicunt, facite; quæ faciunt, nolite facere*; & ad Philippens. 1. *Quidam ex contentione Christum annunciant non sincerè, existimantes pressuram se suscitare vinculis meis. Quid enim?*
D *dum omni modo, sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuncietur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo*. Præterea nihil refert ad efficaciam sementis, & plantationis, ut idem Augustinus ratiocinatur lib. 3. in Cresconium, cap. 8. an lotis manibus, an sordidis id fiat, modò bonum sit semen, & terra fertilis, nec desit calor solis, & pluvia de cœlo. Item ut Nazianzenus docet in orat. de Baptismo, non minus rectè imprimit imaginem Regis sigillum ferreum, quàm sigillum aureum. Item ut idem Augustinus docet lib. 3. de Baptismo, cap. 10. lumen solis, vel etiam lampadum non inquinatur, etiamsi per lutum transeat, & loca cœnosa. Denique, ut idem habet Augustinus tract. 5. in Joan. parùm refert, utrum
E aqua ad areolas irrigandas per canalem lapideum, an per argenteum transeat.

Quoad Tertium; Argumenta hæreticorum refelluntur ab Augustino diligentissimè in libris septem contra Donatistas. Præcipua erant hæc. Primum: Nemo dat, quod non habet. Hæretici & impii non habent remissionem peccatorum; igitur non dant: quare non efficaciter Sacramenta ministrant.

Respondeo ad Minorem, hæreticos non habere remissionem peccatorum formaliter, tamen habere ministerialiter, quomodo famulus, qui sæpè non habet unum obolum, tamen defert multos aureos à Domino suo ad alium aliquem. Et in rebus naturalibus & artificialibus, effectus non debet esse similis instrumento, sed causæ principali. Non habet calor formam substantialem ignis, nec habet dola-

bra

dentis: Qui non habet Spiritum sanctum, non potest remittere peccata: dictum est enim Joan. 20. *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*. At hæretici, & impii non habent Spiritum sanctum; ergo &c.

Respondeo, negando minorem. Siquidem per Spiritum sanctum eo loco intelligimus potestatem remittendi peccata, ut intelligunt Chrysostomus & Cyrillus in eum locum. Potest autem & potestas esse sine gratia gratum faciente. Quod autem nomine Spiritus sancti intelligi possint quælibet ejus dona, licèt non faciant hominem sanctum, patet ex 1. Corinth. 12. *Unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem, alii datur per spiritum sermo sapientiæ &c.* Et 1. Corinth. 14. *Spiritus Prophetarum Prophetis subjecti sunt*. Ubi spiritum vocat donum prophetandi à Spiritu sancto datum.

Posset etiam dici, voluisse Dominum significare illis verbis: *Accipite Spiritum sanctum &c.* effectum Sacramentorum præcipuè pendere à virtute Spiritus sancti: proinde necessarium esse, ut saltem assistat Spiritus, & sic accipiatur saltem ut assistens, & operans in Sacramentis, licèt non operetur in ipso ministro. Assistit autem Spiritus sanctus Sacramentis suis semper (ut Augustinus rectè docet lib. 3. de Baptismo cap. 10.) etiamsi minister sit adulter, vel homicida; quia Sacramentum numquam est adulterum.

Denique, quia non desunt qui hoc loco per Spiritum sanctum intelligant Spiritum, ut gratiam, & charitatem largitur, ac diffundit in cordibus nostris, ut Ambrosius serm. 10. in Psalm. 118. & Augustinus in commentario cap. 20. Joannis: ideò possumus addere, gratiam quidem Spiritus sancti dari per sacram Ordinationem cum potestate remittendi peccata; sed non inde colligi posse, eum, qui gratiam non habet, non posse peccata remittere. Non enim gratia illa idem est cum potestate remittendi peccata, neque cum illa ita conjuncta, ut separari nequeat: nam non datur, ut qui eam habet, possit peccata remittere, sed ut non offendat Deum in tam sancto ministerio, si ipse inimicus Dei permanens alios Deo reconciliare præsumat.

Tertium argumentum: Sacramenta sunt solius Ecclesiæ Catholicæ, quam Christus condidit; at hæretici sunt extra Ecclesiam in synagoga Satanæ.

Respondeo, Sacramenta semper esse Ecclesiæ, etiamsi interdum extra Ecclesiam reperiantur. Quocirca cùm veniunt ad Ecclesiam baptizati ab hæreticis, agnoscendum est quod est Ecclesiæ, idest, Baptisma, & retinendum, corrigendus verò error. Alioqui etiam Evangelium, & alia multa bona, & vera

fert factorem, & facturam, ut ipse ibidem ait. Posteriori loco non agit de substantia, sed de utilitate Sacramenti: & ideò absolutè hæreticos, quia carent rectâ fide, non sanctificare eos, quos baptizant, quod intelligitur de illis, qui eis in hæresi consentiunt. Et eodem modo loquuntur Ambrosius, & Leo, & alii. Unde numquam dicunt isti Patres,
C Baptismum hæreticorum esse iterandum, quod certè dicerent, si de substantia loquerentur.

CAPUT XXVII.

Requiri intentionem faciendi quod Ecclesia facit.

RESTAT Postrema quæstio de causa ministeriali; Sitne intentio ministri necessaria ad Sacramenti perfectionem. Quatuor erunt partes hujus quæstionis. Primò, explicanda erit sententia hæreticorum. Secundò, sententia Catholicorum simul ex-
D plicanda, & vindicanda à mendaciis adversariorum. Tertiò, confirmanda veritas. Quartò, solvendæ objectiones.

Quantum ad Primum, nova hæresis nostro tempore exorta est, non requiri intentionem in ministro Sacramenti; sed Sacramentum omnino perfici, si res, & verba adsint, etiamsi minister joco, aut irrisoriè, aut fictè, & mendaciter actionem illam peragat. Primus auctor videtur fuisse Lutherus. Sic enim scribit in lib. de captivitate Babylonica cap. de Baptismo: *Non dubitem*, inquit, *si quis in nomine Domini suscipiat, etiamsi impius minister non det in nomine Domini, verè baptizatum esse in nomine Domini. Non enim in conferentis tantum, quantum in suscipien-*
E *tis fide, vel usu sita est virtus Baptismi, sicut legitur exemplum de quodam mimo per jocum baptizato.* Et in art. 12. eorum, quos Leo Papa damnavit: *Si sacerdos*, inquit, *non seriò, sed joco absolveret: si tamen credat se esse absolutum, verissimè est absolutus.* Et in assertione idipsum confirmat; necnon in lib. de Missa privata, anno 34. edito, idem probat tribus argumentis, quæ postea solventur.

Ioannes Calvinus Lutherum secutus in Antidoto Concilii Tridentini sess. 7. canon. 11. *Quod*, inquit, *de intentione consecrandi garriunt, à sophistis nulla probabili ratione fuit proditum*. Et infrà: *Ego verò sacrosanctæ Christi institutioni tantum defero, ut si Epicureus quispiam, intus totam actionem subsannans, mihi cœnam ex Christi mandato, & secundùm regulam ab eo datam, rituque legitimo administret, non dubitarem pa-*

debet conscientia de intentione ministri, sed si vox Evangelii annuntiatur, fide eam apprehendens, statuat se coram Deo absolutum: quidquid sit de sacerdotis animo.

Ad hanc hæreticorum sententiam proximè accessisse videtur Ambrosius Catharinus, qui in opusculo de intentione ministri Sacramentorum distinguit duplicem intentionem: unam, faciendi simpliciter actum externum, quem facit Ecclesia: alteram, faciendi actum externum non simpliciter, sed ut Sacramentalem, sive animo celebrandi mysterium, quod Christus instituit, & Ecclesia celebrat. Et quidem priorem intentionem ait requiri, posteriorem negat. Itaque si quis dum puerum baptizat, intendat fundere aquam super puerum, & dicere; Ego te baptizo, secundùm Catharinum erit verum Sacramentum, etiamsi ille intendat aquam fundere, & illa verba dicere solùm ad lavandum corpus pueri à sordibus, vel ad ludendum eo modo. Quæ opinio non video quid differat à sententia Kemnitii, & aliorum hæreticorum, nisi quòd Catharinus in fine opusculi subjicit se Apostolicæ sedi, & Concilio; illi autem rident utrumque.

Quantum ad Secundum, sententia Catholicorum est, requiri intentionem faciendi, quod facit Ecclesia. Ita enim expresè habent Concilium Tridentinum sess. 7. can. 11. & Concilium Florentinum in instructione Armenorum.

Sunt autem hoc loco quædam notanda. Primò, non ita requiri, ut minister habeat intentionem generalem faciendi, quod facit Ecclesia, ut non possit habere particularem: immò melius est habere particularem, idest, conferendi Sacramentum Baptismi, Absolutionis, Confirmationis, consecrandi Eucharistiam &c. Sed qui non nosset nostra mysteria, satis esset, si in generali intenderet facere, quod facit Ecclesia: & hoc docent Concilia.

Secundò, non est opus intendere, quod facit Ecclesia Romana, sed quod facit vera Ecclesia, quæcumque illa sit, vel quod Christus instituit, vel quod faciunt Christiani: ista enim in idem recidunt.

E Petes, quid si quis intendat facere, quod facit Ecclesia aliqua particularis, & falsa, quam ipse putat veram, ut Genevensis, & intendat non facere, quod facit Ecclesia Romana? Respondeo, etiam id sufficere. Nam qui intendit facere, quod facit Ecclesia Genevensis, intendit facere, quod facit Ecclesia universalis. Ideò enim ille intendit facere, quod facit talis Ecclesia, quia putat illam esse membrum Ecclesiæ veræ universalis: licèt fallatur in cognitione veræ Ecclesiæ. Non autem tollit efficaciam Sacramenti error ministri circa Ecclesiam, sed defectus intentionis. Atque hinc est quod in Ecclesia Catholica non rebaptizantur baptizati à Genevensibus, qui tamen dum baptizant, intendunt facere quod facit Ecclesia Genevensis, & non quod facit Ecclesia

dicamus ore aut corde illa formalia verba, Intendo hoc facere, aut volo hoc facere, sed tantùm requirit, ut homo sit præsens animo, & attentè faciat, quod facit. Ista enim dicitur intentio in actu exercito, ut loquitur Cajetanus, & ut diximus, non necessariò exigitur; quia non est in nostra potestate, quin distrahatur aliquando nostra cogitatio, etiam dum res sanctissimas agimus. Habitualis dicitur inclinatio quædam, seu promptitudo ex habitu infuso, vel acquisito, qualis etiam in dormiente inesse potest: & hæc sine dubio non sufficit. Nam actus inde procedens, non est humanus, & deliberatus; alioqui baptizatus diceretur, si quis à dormiente, vel

C ebrio baptizatus esset. Virtualis dicitur cùm actualis intentio in præsenti non adest ob aliquam evagationem mentis, tamen paulò ante adfuit, & in virtute illius fit operatio: & hæc omnium consensu requiritur, si actualis non adsit, & sufficit. Neque repugnat huic doctrinæ S. Thomas, licèt 3. par. q. 64. art. 8. dicat, sufficere habitualem intentionem. Nam (ut ipse se explicat) per habitualem intelligit virtualem, ipse enim solùm meminit intentionis actualis, & habitualis. Scotus autem, & Gabriel, & alii posteriores, majoris claritatis gratia fecerunt trimembrem distinctionem, & virtualem appellarunt, quam S. Thomas vocat habitualem, & addiderunt

D aliam habitualem, quam S. Thomas omisit.

Ultimò notandum est, in hac tota doctrina mirificè convenire Catholicos doctores, uno Catharino excepto: Id quod patebit ex refutatione mendaciorum Tilmanni & Kemnitii.

Primò; Uterque auctor locis notatis dicit, Concilium Tridentinum definivisse, non esse ratum Sacramentum, nisi minister intendat non solùm actum, sed etiam finem Sacramenti, idest, intendat illud, propter quod Sacramentum est institutum: quod certè multum distat à nostra sententia.

Sed hoc merum mendacium est, Concilium enim in toto can. 11. non nominat finem Sacramenti, neque dicit Concilium, ut illi videntur accepisse, oportere ministrum intendere id facere, quod Ecclesia intendit, sed quod Ecclesia facit. Porrò, quod Ecclesia facit, non finem, sed actionem significat. Denique ex praxi id constat. Nam neque vetus Ecclesia rebaptizabat baptizatos parvulos à Pelagianis, neque nos rebaptizamus baptizatos à Zuinglianis & Calvinistis, & tamen scimus omnes istos baptizare sine intentione veri finis, qui est tollere peccatum originale. Neque tamen volumus à Concilio definitum id, quod vult Catharinus, & quod Kemnitius vellet, nimirum, ut solùm intendat minister facere actum externum, quem Ecclesia facit: id enim non erat opus definire, cùm à nemine unquam negatum fuisset, nec posset negari. Deinde qui intendit facere externum actum, sed non seriò, is non intendit facere, quod facit Ecclesia, sed intendit simula-

ri in ministro intentionem finis Sacramenti, sed per intentionem finis intelligit intentionem actionis integræ, & completæ, & sic idem dicit, quod alii dicunt, sed aliis verbis. Id ita esse, patet ex eodem loco, ubi duplicem finem distinguit; unum intrinsecum operi, qui nihil est aliud, nisi terminus, & complementum actionis; alterum extrinsecum, qui est fructus, & utilitas rei. Verbi gratia, in Sacramento, finis intrinsecus est completa cæremonia per res, & verba ritè conjuncta; finis extrinsecus est remissio peccatorum. Affirmat autem Alexander intentionem prioris finis necessariò requiri, non autem posterioris.

Porrò Gabriel in 4. dist. *6.* quæst. 1. conclus. 3. dicit, requiri intentionem ministri, non solùm respectu actus baptizandi, ut objecti, sed etiam respectu effectus, ut finis. Accepit autem Gabriel hæc omnia à Scoto in 4. dist. *6.* quæst. 5. Uterque autem, ut ipsi se explicant, intelligunt per actum, ut objectum, ipsum actum externum, qualem etiam intendere posset, qui joco baptizare vellet: quam intentionem etiam nos diximus non sufficere. Per effectum autem, ut finem, intelligunt finem quendam generalem, & remotum, non particularem, & proximum. Non enim volunt requiri, ut minister intendat effectum gratiæ, vel salutis, sed solùm ut intendat id facere in baptizato, quod faciunt Christiani in iis, quos baptizant; sic enim Scotus explicat. Hoc autem nihil est aliud, quàm dicere requiri intentionem respectu operis, non ut est opus quoddam naturale, & quod joco fieri potest, sed ut est opus sacrum, seu ut est cæremonia, quam Christus instituit, sive qua Christiani utuntur. Atque ita recidit hæc sententia in id, quod omnes Catholici dicunt.

Quantum ad Tertium, probanda est sententia Ecclesiæ. Prima ratio; Sicut certa forma verborum requiritur necessariò, ut determinetur indifferentia materiæ; ita requiritur aliquid, quo determinetur indifferentia formæ. Nam illa verba; Ego te baptizo, & similia, possunt habere varias significationes. Nam baptizare est tingere aquis, tingit autem aquis, qui lavat sordes corporis, qui refrigerat, qui lavando medetur &c. At nihil fingi potest, quo determinetur hæc indifferentia formæ; nisi intentio ministri, qui illa verba profert, & cujus est tota actio, ergo &c. Dicent fortasse determinari ab intentione suscipientis; at falsum est. Nam hic agimus de actione ministri, non de actione suscipientis; non potest autem actio unius determinari ab intentione alterius. Præterea quid fieret, cùm baptizantur, qui nihil intendere possunt, ut infantes? Num dicent determinari ab institutione Christi? Sed contrà; nam si Christi institutio id faceret, ut illa verba id significarent, modò proferantur exterius, sine significanter, tamen si velit ea verba proferre, satisfacit muneri suo: quia non utitur Dominus pro instrumento, nisi eius lingua, & oculis &c.

Tertiò, per membra corporalia, potentias sentientes, & etiam rationem; ut cùm Rex constituit præsides, & judices in urbibus, qui nomine suo jus dicant, & gubernent populos: in hujusmodi enim non solùm corpus, & sensus, sed etiam prudentia, & voluntas sunt instrumenta. Non enim Rex determinat actiones particulares, sed relinquit in arbitrio
C instrumenti. Quare in talibus requiritur necessariò non solùm potestas, sed etiam voluntas, & proinde intentio exercendi actiones. Nec verè est absolutus, quem judex absolvit sine intentione, licèt exterius videatur absolutus. Ministros autem Sacramentorum esse hujus tertii generis, patet ex Scripturis. Nam Matth. 24. dicitur: *Quis est fidelis servus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* ubi fidelitas, & prudentia indicant talem esse hunc servum, ut in ejus arbitrio sit facere, & non facere: ad hoc enim requiritur fidelitas, & prudentia. Præterea ideò vocantur præpositi, ad Rom. 12. *Qui præest in sollicitudine*; & Hebr. 13. *Obedite præpositis*. Denique non determinavit Christus particulares actiones,
D sed ait: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, Joan. 20. ubi manifestè relinquit in eorum arbitrio, ut solvant, vel ligent. Et hæc ratio planè convincit. Nam cùm ejusmodi instrumenta potissimùm sint instrumenta per voluntatem, & intentionem; si hæc tollatur, desinunt esse instrumenta.

Tertia ratio sumitur ex discrimine inter verba speculativa, & practica. Nam verba speculativa, quia totam efficaciam suam habent in significando, à quocumque dicantur; eandem vim habent: idem enim significant verba, sive dicantur ab homine sobrio, sive ab ebrio, sive etiam à psittaco, vel ab asina Balaam, modò non sit ambigua significatio, quia tunc, ut diximus, deberet determinari ex in-
E tentione dicentis. At verba practica, quæ præter significationem habent efficientiam, non sunt efficacia, nisi dicantur ab eo, qui habet potestatem, & voluntatem faciendi quod verba significant. Id patet inductione. Nam imperia Regum, & Judicum sunt efficacia, non imperia privatorum. Similiter qui habent donum miraculorum, efficaciter imperant morbis, & dæmonibus, non autem alii, etiamsi iisdem verbis utantur. Et ratio est, quia cùm verba per se, & naturaliter non sint operativa, necesse est ut tunc solùm sint efficacia, cùm ab eo dicuntur, qui habet potestatem. Idem de voluntate probari potest, nam potestas numquam exit in actum, nisi velit, qui eam habet. Quare de potestate prophetandi dicit Apostolus 1. Corinth. 14. *Spiritus Prophetarum prophetis subjecti sunt*. Et idem patet experientia; nam

operativam efficienter, & instrumentaliter, ut est in Sacramento, & secundùm hanc sententiam facilis est solutio. Nam in verbis Sacramentalibus est virtus operativa, sed dependenter à ministro. Tunc enim solùm illa verba habent virtutem, dum conjunguntur cum virtute, quæ est in ministro.

Alii tamen sentiunt ministrum non habere in se vim ullam efficientem respectu justificationis, sed eam solùm esse in Sacramento: ministrum autem solum concurrere, applicando Sacramenta; quomodo qui plantat, & qui rigat (quibus comparat Apostolus ministros Ecclesiæ, 1. Corinth. 3.) non producunt efficienter, & physicè fructus arborum, sed applicant agentia. Ita videtur quibusdam sentire S. Thomas 3. par. quæst. 64. art. 1. ad primum. Neque inferri debet: Ergo ministri secundùm hanc sententiam non verè, & propriè consecrant, absolvunt, lavant, reconciliant &c. Nam hoc interest inter agentia voluntaria, & res cæteras, quòd res cæteræ non dicuntur propriè agere, quando solùm applicant agentia: non enim dicitur propriè felis incendisse domum, si ignem applicuit, sed dicitur domus illa casu combusta. At agentia voluntaria quando de industria applicant agentia, dicuntur propriissimè agere. Nam & medicus propriè curat ægrotum, cùm adhibet medicinam salutarem; & propriè illum occidit, cùm de industria pro medicina porrigit venenum. Et secundùm hanc sententiam respondendum est ad objectionem positam, verba Sacramentalia non habere virtutem, & proinde non esse Sacramentalia, nisi quando moventur à Deo ut instrumenta; non autem moventur à Deo ut instrumenta, nisi quando pronunciantur ab eo, cui ipse commisit. Quare semper aliquo modo pendent verba Sacramentalia à ministri potestate, & voluntate. Quamvis igitur prior sententia probabilior videatur: tamen secundùm utramque rectè solvitur argumentum.

Quarta ratio ex absurdis, quæ alioqui sequerentur, ut bene notat Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis par. 6. cap. 13. Nam Primò, si parens aliquis duceret filium ad balnea, & dum puerum immergit, more Christiano signaret eum cruce, & diceret: Lavo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, nimirum invocans Deum, ut bene cedat illa lotio, & nihil de Baptismo cogitans; tunc ille puer deberet dici baptizatus, si non requiritur intentio baptizandi, sed sufficiant materia, & forma quomodocumque prolata. Hoc tamen planè ridiculum est.

Secundò, si Sacerdos in mensa legeret Evangelium, ut fieri solet in mensa Prælatorum, & religiosorum; & inter legendum pronunciaret illa verba: *Hoc est corpus meum*. Et: *Hic est sanguis meus*: jam totus panis, & totum vinum illius mensæ esset consecratum, si non requiritur intentio.

Tertiò, si cùm aliquis ancillam conducit, diceret; Accipio te in meam (intelligens, sed non ex-

... ergo verbum Sacramentale, quacumque intentione proferatur, efficax est, & confirmat. Quia Philip. 1. Apostolus gaudet prædicari verbum quacumque intentione, etiamsi aliqui prædicarent, ut invidiam Paulo conflarent, quia nimirum etiam eo modo poterat verbum esse fructuosum: igitur eodem modo verbum in Sacramentis, licèt joco prolatum, utile erit.

Secundò confirmat idem Lutherus in lib. de Missa privata, ex eo quòd Alexander Episcopus Alexandrinus ratum habuisse legitur Baptismum, quem Athanasius puer aliis pueris per jocum contulerat. Item ex eo, quod legitur in aliis historiis de quibus-
C dam Gentilibus parasitis, qui unum ex suis baptizarunt, ut riderent Christianos, & ille tamen continuò conversus est, ubi aqua eum attigit, ex quo intelligimus fuisse illum verum Baptismum.

Respondeo, Primum argumentum rectè probare apud eos, qui sentiunt cum Luthero Sacramenta tantùm esse instituta ad excitandam fidem, & solam fidem justificare: at apud nos nihil concludit: Nam etiamsi concedamus verbum quacumque intentione prolatum, posse excitare fidem, non tamen concedimus verbum quacumque intentione prolatum habere posse effectum Sacramentalem. Ratio discriminis est, quia ad excitandam fidem non requiritur ulla efficientia, sed sufficit significatio, ut notum est.

D Ad confirmationem dico, aliud esse intendere non concionari, aliud intendere concionari, sed ob malum finem. Paulus de hoc posteriore loquitur; & hoc modo concedimus Baptismum esse verum, & efficacem cùm minister intendit verè baptizare, licèt ob malum finem. Dices etiam, qui intendit non concionari seriò, si tamen verba concionis proferat, fructum facere poterit: Ergo &c. Respondeo, non esse eandem rationem verbi concionalis, & Sacramentalis. Nam verba concionum sunt verba, ut sic dicam, speculativa, quæ non pendent ab intentione; verba Sacramentalia sunt practica, quæ, ut probavimus, pendent ab intentione.

Quamvis autem argumenta hæc concludant in via
E Lutheri, tamen non esse rectam eam viam, patet ex istis iisdem argumentis. Nam concluditur sola verba sufficere sine aqua, vel alio elemento, item concludunt Sacramenta posse conferri ab ebrio, immò etiam à pica.

Ad Secundam confirmationem respondeo, duobus modis posse per jocum Sacramenta conferri (ut explicat Hugo lib. 2. de Sacramentis par. 6. cap. 13.) Uno modo, ut qui ludunt, intendant verè Sacramenta conferre, sed ob finem recreandi animum eo modo: quo modo possent alii verà intendere Sacramenta conferre, sed ob finem lucrandæ pecuniæ. Et hic ludus non impedit veritatem Sacramenti, quia hic jocus est extrinsecus ipsi Sacramentali actioni. Alio modo, ut qui ludunt, intendant non verè Sacramenta conferre, sed illudere, & decipere, quo modo

accidisse scribit idem Nicephorus lib. 3. cap. ult.

Ad illud de mimo, Respondeo: nihil in historia illa esse contra nos. Nam primus, qui historiam scripsit, fuit (quod sciam) Ado Trevirensis in martyrologio 8. Kalend. Septembris. Ab eo acceperunt posteriores Vincentius, speculo historiali lib. 12. cap. 102. & S. Antoninus 1. par. tit. 8. cap. 1. §. 9. summæ historialis. Porrò Ado scribit, mimum illum nomine Genesium, coram Imperatore Diocletiano gratia irridendi mysteria Christiana, se ægrotum finxisse, ac Baptismum postulasse; tum jussu Imperatoris accersitum presbyterum, & exorcistam, qui eum baptizarent. Verùm cùm à presbytero interrogaretur, quid peteret, illum repentè conversum, non fictè, sed seriò respondisse, gratiam Christi se petere, atque ita baptizatum verè & seriò, cùm & presbyter baptizare intenderet, & ille intenderet suscipere Baptismum; licèt imperator adhuc crederet eum fingere. Vide Surium, tom. 4. in vita S. Genesii.

Secundum argumentum est Calvini in Antidoto, & Kemnitii in 2. par. Examinis, loco citato, qui inde argumentum sumunt, quòd si ab intentione ministri penderet efficacia Sacramenti, periret certitudo, quam homo debet habere de effectu Sacramenti, & consolatio spiritualis, quia nemo potest certus esse de intentione alterius.

Respondeo, non debere hominem in hoc mundo quærere certitudinem de sua salute, vel justificatione infallibilem, qualis est certitudo fidei divinæ. Hæc enim non convenit huic statui, de quo dicit Apostolus, 1. Corinth. 10. *Qui stat, videat, ne cadat*. Et Philip. 2. *Cum timore, & tremore salutem vestram operamini*. De qua re vide Augustinum lib. 2. de bono persever. cap. 13. & de correpc. & gratia cap. 13. Certitudinem autem humanam, & moralem, quæ sufficiat, ut homo quiescat, ex Sacramentis habemus, etiamsi pendeant ab intentione alterius. Nam cùm habere intentionem sit facillimum, nulla est causa dubitandi, an minister habuerit intentionem, nisi aliquo signo exteriori id prodat: & hoc sufficit, ut homo non quærat iterum baptizari, sed acquiescat in accepto Baptismo.

Et Nota, Lutheranos cogi idipsum confiteri etiamsi nolint. Nam ipsi baptizantur adhuc infantes more Catholicorum; quocirca cùm adoleverint non possunt recordari, nec scire an habuerint Baptismum, nisi credere velint parentibus. Itaque parentibus credunt, qui tamen decipere possunt, & in eo acquiescunt. Quanto magis poterit acquiescere in Baptismo is, qui videt se baptizari, & intelligit verba, nec habet ullam conjecturam contrariæ intentionis mini-

aliqua temeritate sententia, quæ nullo in Catholico regionali Concilio cæpta, nullo plenario Concilio terminata sunt. Id autem fit cura secura vocis asserere, quòd in gubernatione Domini Dei nostri, & Salvatoris Jesu Christi universalis Ecclesiæ consensione roboratum est. Nunc autem res definita est in duobus generalibus Conciliis, Florentino & Tridentino. Neque refert, quòd non C recipiuntur à Lutheranis; nam neque Nicænum recipiebatur à Donatistis in causa Anabaptismi; & tamen Augustinus ubique affirmat, rem esse certam, & definitam ob illius Concilii auctoritatem. Deinde ibidem Augustinus cùm dicit, petendam esse Dei revelationem, an Baptismus joco traditus, sine vera intentione conferendi sit ratus, apertè testatur non esse certum ex Scripturis, ut adversarii jactant, Sacramenta non requirere intentionem ministri. Præterea sine dubio nos longè melius facimus secundùm Augustini sententiam baptizando eos, qui sunt baptizati sine intentione, quàm Lutherani non baptizando. Nam in re dubia præstat repetere Baptismum, saltem sub conditione, quàm exponere se periculo amittendi Baptismum. D Ad alium locum Augustini facilis est responsio: nam non dicit ebrii, sed ebriosi Baptismum esse ratum.

Ad auctoritatem Innocentii Respondeo, Kemnitium more suo non fideliter recitasse ejus sententiam. Innocentius enim in cap. Si quis puerum, extra de Baptismo &c. postquam dixerat, Sacramentum esse ratum, etiamsi minister gerat in mente non facere, quod facit Ecclesia, addidit: *Dummodo intendat baptizare*, quæ verba omisit Kemnitius. Nec verò semel, sed ter repetit Innocentius, Baptismum non esse ratum, si minister intendat non baptizare, sed tantùm lavare corpus.

E Unde illa verba Innocentii: *Etiamsi gerat in mente non facere, quod facit Ecclesia*, duobus modis possunt intelligi; uno modo, de eo, quod facit Ecclesia, quantum ad substantiam actionis; altero modo, quantum ad effectum illius actionis. Posteriori modo intellexit Innocentius, & est sensus: Etiamsi minister non gerat in mente facere, quod facit Ecclesia, idest, justificare hominem à peccatis, quia nimirum putat non habere talem virtutem illam cæremoniam; tamen si intendit verè facere cæremoniam, quam facit Ecclesia, satis est. Priori modo accepit Kemnitius, sed perperam, quia contradictorium ter ibidem habet Innocentius. Quare illud etiam Kemnitius falsò imponit Innocentio, quòd dixerit, Sacramentum esse ratum, si tantùm appareat, ministrum voluisse baptizare, etiamsi revera id non intenderit. Id enim Innocentius non dicit, sed ex verbis colligi potest.

ritus sancti baptizati essent: ubi nulla fit mentio intentionis.

Denique addit rationem Catharinus, quia nimis durum videtur, ut Deus in arbitrio impii ministri posuerit salutem hominum; & quia redditur incerta nostra justificatio. Quod tamen argumentum jam est solutum. Sed potest addi aliud ejus loco; quia inter homines, cùm dominus per servum contrahit cum alio, vel mittit munus alteri, non requiritur, qua intentione servus id faciat.

Respondeo ad S. Thomam, eum docere, requiri intentionem internam ministri. Nam 3.par.quæst.64. art.8. in corpore articuli, dicit, determinari debere ea, quæ in Sacramentis fiunt, quia ad multos usus fieri possunt per intentionem ministri. Item in respons. ad 1. dicit, ministrum, quia est instrumentum animatum, debere seipsum applicare ad opus per intentionem, qua intendat facere, quod facit Christus, & Ecclesia. Item in responsione ad tertium dicit, non esse necessariam actualem intentionem, sed sufficere habitualem; & explicat, tunc esse habitualem, quando initio operis, actu intendebat facere, quod facit Ecclesia. Item in art.9. ad 1. dicit, verum esse Sacramentum, etiamsi minister non credat Sacramentum aliquid valere, modò intendat facere, quod facit Ecclesia. Denique in art.10. clarissimè dicit, requiri in ministro intentionem Sacramentum conferendi, non autem ludendi, vel jocandi, & sine ea intentione non perfici Sacramentum. Neque obstat, quod addit S. Thomas: *Præcipuè quando suam intentionem exterius manifestat*. Nam vult dicere; Quando minister habet intentionem, non conferendi Sacramentum, sed jocandi, sed eam non manifestat, tum Sacramentum esse nullum, sed magis esse nullum, si intentionem manifestet, quia primo modo est nullum coram Deo, secundo modo est nullum coram Deo, & coram hominibus.

Ad locum objectum à Catharino ex respons. ad 2.art.8. Respondeo cum Cajetano & Soto, S. Thomam, cùm dicit, non requiri mentalem intentionem ad perfectionem Sacramenti, sed sufficere externam prolationem verborum, non loqui de perfectione Sacramenti simpliciter, sed de perfectione coram hominibus, quæ sufficit ad humanam certitudinem, & mentem pacandam, ut non requirat aliud. Id quod probatur dupliciter. Primò, quia in argumento 2. S. Thomas hoc objecerat, si requiratur intentio mentalis, nullum posse esse certum se accepisse Sacramentum. Responsio igitur debet intelligi de Sacramenti perfectione, quoad certitudinem, non absolutè. Secundò, quia in hac solutione addit S. Thomas, sufficere externam prolationem formæ, nisi exprimatur contraria intentio ministri, vel suscipientis, quæ additio optimè se habet, si agatur de certitudine, ut patet; falsa autem est, si agatur de per-

cum ait: *Sacerdos manus, & linguam præbet*, excludit virtutes, non intentionem ministri. Nam vult dicere: Minister est instrumentum Dei, non principale agens; ex hoc autem, quòd minister est instrumentum, sequitur, ut non agat in virtute propria; & proinde, ut non requiratur fides, spes, charitas, aut alia ejus virtus: tamen non sequitur, ut non requiratur intentio, immò potiùs contrà sequitur, ut requiratur, cùm homo sit instrumentum animatum, & rationale; & proinde debeat moveri à Deo secundùm naturam suam, idest, mediante propria electione & intentione.

C Dices; At ratio quam adfert Chrysostomus nimirum: Quia non est justum, ut alterius malitia, alteri noceat, concludit etiam non debere pendere Sacramenta ab intentione ministri; quia tunc nocere posset ministri malitia suscipientibus Sacramenta, si nimirum ille occultè subtraheret intentionem.

Respondeo; Rationem illam concludere de probitate, non autem de intentione, ob duas causas. Primò, quia si Sacramenta penderent à probitate, sæpissimè noceret unius malitia alteri, quia plurimi sunt mali, & non possent Sacramenta esse rata, quæ ab infidelibus, vel hæreticis, vel publicis peccatoribus aliquando urgente necessitate traduntur. At si pendeant ab intentione, rarissimè nocebit malitia ministri suscipientibus: nam intentionem omnes

D habere possunt, nec est ratio cur nolint. Secundò, quia justum est; ut non pendeant Sacramenta ab ea qualitate ministri, quæ non est omnino necessaria ipsi ministerio, qualis est probitas; at non erat æquè justum, ut non pendeant ab ea qualitate, sine qua minister non esset minister, qualis est intentio. Adde, quòd si hæc ratio probaret, Sacramenta non pendere ab intentione seriò tradendi Sacramenta, probaret etiam ea non pendere ab intentione faciendi actum illum externum, quam solam admittunt Catharinus, & hæretici. Nam etiam hoc modo potest fieri, ut malitia ministri noceat suscipienti, ut si quis nolit dicere verba, aut infundere aquam eo tempore, quo non inveniatur alius, qui possit, aut velit hoc facere.

E Et per hoc Solvitur etiam illa ratio Catharini, quòd sit nimis durum, salutem hominum esse in arbitrio impii ministri: nam cogitur ipse quoque in aliquo casu id fateri. Neque debet videri durum, quod Deus permittit, ne destruat naturam hominis, alioqui etiam videretur durum, quòd Deus reliquerit in arbitrio tyranni vitas multorum innocentium.

Ad auctoritatem Nicolai Papæ, Dico, eum non fuisse sollicitum de intentione, tum quia ea ordinariè adest, tum quia Ecclesia non judicat de internis.

Ad ultimum argumentum ex more humano, patet solutio ex nostra tertia ratione.

DE

rò commune cum Sacramentis legis veteris. *Tertia*: An Sacramenta novæ legis imprimant animæ characterem.

Prima quæstio in quatuor capita dividetur. *Primum* explicabitur status quæstionis. *Secundò* adferentur sententiæ hæreticorum. *Tertiò* confirmabitur veritas. *Quartò* solventur objectiones.

CAPUT PRIMUM.

Quis sit status quæstionis de efficacia Sacramentorum.

UOD ad Primum attinet, explicandum est, quid sit, quod quæritur, cùm disputatur de efficacia Sacramentorum ex opere operato. Nam id adversarii, ut odiosam reddant Catholicorum sententiam, perperam exponunt.

Sunt igitur hic Notanda quatuor. Primo, statum quæstionis non esse eum, quem ponit Calvinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 17. his verbis: *Tantùm hic quæritur, propriane, & intrinseca, ut loquuntur, virtute operetur Deus, an externis symbolis resignet vices suas.* Hæc ille. At nemo unquam istam quæstionem disputavit: id enim esset petere, an Sacramenta sint causæ primariæ, quod nulli unquam venire in mentem potuit, nisi furioso. Id igitur solum quærimus, an sint instrumenta Dei, idest, an Deus per sacramenta nos justificet, non autem an Sacramenta sine Deo. Sicut nemo unquam quæsivit, an faber operetur, an serræ vices suas resignet; cùm constet, serram sine fabro nihil agere.

Ex quo sequitur esse mendacium, & calumniam vanissimam hæreticorum, qui dicunt, nos abstrahere homines à Christo, & ab ejus passione, & alligare signis, quia docemus Sacramenta esse causas justificationis. Nam contrà potiùs hoc ipso trahimus homines ad Christum, & ejus passionem, quòd dicimus Sacramenta esse Christi instrumenta, quibus ille nobis applicat meritum passionis suæ; nisi fortè retrahere dicatur homines ab igne, qui dicit calorem esse instrumentum, quo ignis calefacit. Et tamen sic loquitur Calvinus ibidem lib. 4. cap. 14. §. 14. *Qui justitiæ causam à Sacramentis ducit, miseras hominum mentes in terram, suapte sponte plus satis inclinatas hac superstitione alligat, ut in spectaculo rei corporeæ potiùs, quàm in Deo ipso acquiescant.* Et similia Lutherus habet, & alii.

Secundò notandum, non esse controversiam de modo quo Sacramenta sint causæ, idest, an physicè attingendo effectum, an moraliter tantùm, & rursum si physicè, an per aliquam qualitatem inhærentem, an per solam Dei motionem: ista enim ad quæstionem fidei non pertinent; sed solùm generatim, an Sacramenta sint veræ, & propriæ causæ instrumentales justificationis, ut verè ex eo, quòd quis baptizatur, sequatur, ut justificetur. Nam in hoc conveniunt omnes Catholici, ut Lutherus ipse fatetur in lib. de captiv. Babyl. cap. de Baptismo: *Arbitrati*, inquit, *sunt quampiurimi esse aliquam virtutem occultam spiritualem in verbo, & aqua, quæ operetur in anima recipientis gratiam Dei. His alii contradicentes statuunt, nihil esse virtutis in Sacramentis, sed gratiam à solo Deo dari, quia assistit ex pacto Sacramentis à se institutis: omnes tamen in hoc concedunt Sacramenta esse efficacia signa gratiæ.* Hæc ille.

Et hoc sufficit ad fidem, & ad legitimum usum Sacramentorum; quomodo in miraculis Christi non requirebatur, ut homines, qui curandi essent, scirent in quo genere causæ fimbria Christi sanaret, satis erat, ut scirent; & crederent, tactum illius fimbriæ adferre sanitatem: neque opus erat, ut ipsi Apostoli, qui manus imponendo curabant, scirent, quomodo id fieret. Ita quoque non est necesse, ut vel ministri, vel qui suscipiunt Sacramenta, sciant, quomodo Sacramenta sint causæ justificationis.

Adde quòd hoc est commune multis mysteriis fidei, ut tantùm habeamus ex Scripturis, esse aliquid, & tamen ignoremus modum, ut Deum esse trinum, & unum: Christum esse Deum, & hominem: resurgere corpora eadem numero: Christum totum esse in Eucharistia &c. ita quoque in hac re satis est, probari posse ex fide Scripturarum, Sacramenta esse causas gratiæ: quomodo id fiat, difficillimum est intelligere, nedum explicare. Neque id mirum est. Nam si de rebus naturalibus, quas Deus fecit, quamquam sub sensum cadunt, non potest homo reddere rationem, ut ait Salomon, Eccles. 8. quantò magis

sess. 7. can. 8. vocat monstra verborum, conferre gratiam ex opere operato. Kemnitius in 2. par. Examinis pag. 115. dicit non servasse Concilium cùm hoc verbum protulit, formam sanorum verborum, quam teneri jubet Paulus, 2. Tim. 1.

Sed non est cur de nomine magna contentio fiat. Nulla enim hìc est novitas, nisi quòd contra regulam Grammaticæ, operatum, passivè accipitur. Sed neque hoc est novum. Nam etiam in epist. ad Hebr. cap. 13. contra regulam Grammaticæ passivè accipitur (promeretur) cùm legimus: *Talibus enim hostiis promeretur Deus*. Et S. Augustinus in Psalm. 138. maluit dicere ossum ossi, quàm os ossis, ut faciliùs intelligeretur: *Melius est*, inquit, *ut nos reprehendant Grammatici, quàm ut non intelligant populi*.

Quod ad rem attinet, duo dicunt nos intelligere, per opus operatum, quæ tamen, & falsa sunt, & inter se pugnantia. Primò affirmant opus operatum significare opus meritorium, seu dignitatem operis ex parte ministri, vel recipientis. Primus Lutherus ita perperam exposuit in captivitate Babylonica cap. de Baptismo, ubi dicit, Papistas ex Sacramento fecisse præceptum, & ex fide opus. Quasi dicat, Papistæ putant, Sacramenta dare gratiam, quia qui suscipit Sacramentum, facit opus bonum à Deo præceptum. Deinde Calvinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 26. *Quidquid*, inquit, *de opere operato nugati sunt Sophistæ, non modò falsum est, sed pugnat cum Sacramentorum natura, quæ instituit Deus, ut fideles vacui bonorum omnium, & inopes, nihil præter mendicitatem eò adferant. Unde sequitur ea recipiendo nihil istos agere, unde laudem mereantur, vel in hac actione, quæ eorum respectu merè passiva est, nullum illis posse opus adscribi*. Idem habet in Antidoto sess. 7. can. 8. ubi non aliter refellit, Sacramenta conferre gratiam ex opere operato, nisi quia absurdum est ex meritis hominum pendere efficaciam Sacramenti. Tandem Kemnitius in 2. par. Examinis pag. 95. *Fuerunt*, inquit, *qui virtutem Sacramentorum in ipso opere, quo Sacramenta, vel celebrantur, vel suscipiuntur, constituerunt; ita ut Sacramenta dicerentur conferre gratiam ex dignitate, & merito operis, quod exercet, vel is, qui celebrat, vel qui suscipit*.

Hanc esse falsam expositionem, & testem ignorantiæ, vel malitiæ ipsorum patet ex eo, quòd omnes Catholici opponunt opus operatum operi operantis, & per opus operantis intelligunt opus bonum, seu meritorium ipsius operantis. Deinde cùm tam Catholici, quàm Lutherani doceant contra Donatistas, Sacramentorum efficaciam non pendere à bonitate ministri, quomodo potuit cadere in mentem alicujus, ut Catholici crederent, Sacramenta conferre gratiam ex dignitate, & merito ministri? Neque enim dubitari potest, quin bonum opus, & meritum pendeat à bonitate operantis, nam: *Non potest arbor mala bonos fructus facere*, Matth. 7. Pari ratione

Calvinus in Antidoto sess. 7. can. 5. *Fingunt*, inquit, *subesse vim magicam Sacramentis, quæ sit extra fidem efficax*. Et canon. 8. *Si*, inquit, *conceditur illis, quod postulant, opere operato comparari gratiam in Sacramentis, separatur à fide pars meriti, ut per se valeat Sacramenti usus ad salutem*. Kemnitius in 2. par. Examinis pag. 125. *Pontificii*, inquit, *defendunt opinionem operis operati, quòd scilicet per Sacramenta ita conferatur utentibus gratia, ut non requiratur bonus motus interior in suscipiente*. Similia habent Philippus in Confessione Augustana art. 13. & Apologia ejusdem, & Heshusius in
C libro de sexcentis erroribus Pontificiorum tit. 15.

At hæc expositio pugnat cum superiore. Nam si opus operatum est opus meritorium suscipientis, quomodo potest fieri, ut opus operatum excludat fidem, cùm sine fide nullum bonum meritum possit intelligi? nam *sine fide impossibile est placere Deo*, Hæbr. 11. Est præterea expositio falsa, & mera calumnia, ac mendacium. Nam ipsum Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 6. disertè docet, initium justificationis fieri à fide, & pœnitentia, & idem omnes Theologi docent, ut suprà cap. 2. ostendimus in refutatione mendaciorum.

Igitur ut intelligamus, quid sit opus operatum;
D Notandum est, in justificatione, quam recipit aliquis, dum percipit Sacramenta, multa concurrere; nimirum ex parte Dei, voluntatem utendi illa re sensibili; ex parte Christi, passionem ejus, ex parte ministri, potestatem, voluntatem, probitatem; ex parte suscipientis, voluntatem, fidem & pœnitentiam; denique ex parte Sacramenti, ipsam actionem externam, quæ consurgit ex debita applicatione formæ & materiæ. Cæterùm ex his omnibus id, quod activè, & proximè, atque instrumentaliter efficit gratiam justificationis, est sola actio illa externa, quæ Sacramentum dicitur, & hæc vocatur opus operatum, accipiendo passivè (operatum) ita ut idem sit Sacramentum conferre gratiam ex opere o-
E perato, quod conferre gratiam ex vi ipsius actionis Sacramentalis, à Deo ad hoc institutæ, non ex merito agentis, vel suscipientis: quod S. Augustinus lib. 4. de Baptismo cap. 24. expressit illis verbis: *Ipsum per se ipsum Sacramentum multum valet*. Nam voluntas Dei, quæ Sacramento utitur, concurrit quidem activè, sed est causa principalis. Passio Christi concurrit, sed est causa meritoria, non autem effectiva, cùm non sit actu, sed præterierit, licèt maneat objectivè in mente Dei. Potestas, & voluntas ministri concurrunt necessariò, sed sunt causæ remotæ; requiruntur enim ad efficiendam ipsam actionem Sacramentalem, quæ postea immediatè operatur. Probitas ministri requiritur, ut ipse minister non peccet Sacramenta ministrando, non tamen ipsa est causa gratiæ in suscipiente, nec juvat suscipientem

per

[...] quosdam ex Catholicis, ut Gropperum & Alfonsum rectè exponere, quid sit opus operatum; sed addit, non ita sensisse reliquos Catholicos, neque ipsum Concilium Tridentinum, & ideò adhuc remanere integram controversiam. At miser Kemnitius neque hos, neque illos intelligere potuit, aut certè intelligere noluit: *Fingunt*, inquit, *nimirum Gropperus & Alfonsus, injuriam fieri Doctoribus Scholasticis, quasi opinione operis operati docuerint, Sacramenta alicui conferre gratiam sine fide gratiam accipiente, sed dicunt, nihil aliud ipsos disputatione de opere operato voluisse, quàm Sacramentorum veritatem non esse ex ministri operantis dignitate, seu merito æstimandam, sed ex Dei auctoris institutione, potentia, & operatione.* Et infrà: *Si hoc vellent Pontificii, quando de opere operato disputant, quia sententia vera est, nulla esset controversia. Sed nec olim Scholastici omnes hoc senserunt, & ne nunc quidem Pontificii hoc volunt, quando pro opinione operis operati dimicant, sed longè aliud monstrum sub exoticis illis verbis alitur, & Ecclesiæ obtruditur.* Hæc ille; In cujus verbis tria sunt falsa.

Primum, quod ait, Gropperum & Alfonsum fingere fieri Scholasticis injuriam &c. non enim id fingunt, sed verissimè dicunt, ut sæpè probavimus, & probabimus iterum paulò post.

Secundum, quod ait, nullam fore controversiam, si omnes Catholici idem dicerent, quod Gropperus & Alfonsus. Nam revera idem dicimus omnes, & tamen controversia manet. Nam illi duo auctores non solùm dicunt, Sacramenta non sumere efficaciam à dignitate ministri, & non excludere fidem, quod placet Kemnitio & nobis; sed etiam dicunt, Sacramenta habere veram efficaciam, seu efficientiam ad producendam gratiam ex institutione divina, quod Kemnitio placere non potest, cùm ipse (ut mox videbimus) nullam tribuat Sacramentis efficientiam, nisi ad alendam fidem per modum objecti repræsentantis divinam promissionem.

Tertium, quod ait, neque olim Scholasticos, neque nunc Pontificios intelligere opus operatum, quomodo exponunt Gropperus & Alfonsus, nimirum ut non excludat fidem. Hoc autem esse mendacium, planum fiet ex refutatione argumentorum ejus.

Primùm ergo id probat, quia Scholastici omnes dicunt, Sacramenta novæ legis dare gratiam ex opere operato; legis autem veteris dedisse ex opere operantis: At si opus operatum excluderet dignitatem ministri etiam Circumcisio dedisset gratiam ex opere operato: nihil enim nocebat circumcidentis malitia ministri. Non igitur ex sententia Scholasticorum opus operatum excludit tantùm dignitatem ministri, quod erat probandum excludere simpliciter fidem & motum internum, ita ut Sacramenta (ut ipsi calumniantur) conferant gratiam accipientibus ea sine fide, & sine interna conversione cordis.

Secundò probat ex Gabriele, qui in 4. dist. 1. q. 3. dicit, tunc esse opus operatum, cùm non requiritur motus internus.

C Respondeo; Corruptè citat Gabrielem: nam mox subjungit Gabriel, quo motu de congruo, vel de condigno mereatur gratiam. Non igitur Gabriel excludit motum internum disponentem ad gratiam, sed meritorium gratiæ. Nam etiamsi illa dispositio potest esse meritoria gratiæ de congruo, vel etiam augmenti gratiæ de condigno, si sit actus ex charitate procedens: tamen alia est gratia, quæ datur ob dispositionem; alia, quæ datur ex vi Sacramenti, ut idem auctor explicat in 4. dist. 4. quæst. 2. conclus. 4. ad primum.

Tertiò probat ex Paludano, qui in 4. dist. 1. qu. 1. conclus. 2. probat. 4. dicit, non requiri in Sacramentis, ut homo se disponat, sed dispositionem effici ab
D ipso Sacramento, & hoc esse causare gratiam ex opere operato.

Respondeo; Non intellexit Kemnitius Paludanum. Non enim loquitur Paludanus de dispositione, quæ est motus internus suscipientis, ut fides, & pœnitentia, quos motus expressè dicit requiri in Sacramentis idem Paludanus dist. 4. quæst. 5. sed loquitur de quadam dispositione ultima, ad quam putat ipse continuò sequi gratiam, & eam dispositionem esse dicit characterem in tribus Sacramentis, in aliis ornatum quendam animæ. Cùm enim non posset Paludanus intelligere, quomodo Sacramentum efficeret gratiam, excogitavit illam sententiam, quòd efficeret quandam dispositionem, ad quam continuò
E sequeretur gratia. De qua re ad Scholasticos pertinet disputare.

Quartò probat ex Marsilio in 4. sentent. quæst. 2. artic. 2. & Mesingero in 6. cap. Joannis, qui distinguunt opus operatum contra devotionem internam operantis.

Respondeo; Distinguunt, non ut excludant omnino, sed ut excludant ab efficientia, ut diximus.

Quintò probat ex S. Thoma, Paludano, & Gabriele, qui dicunt, Missam prodesse etiam illis ex opere operato, qui non habent in corde pœnitentiam.

Respondeo; Loquuntur de sacrificio, non de Sacramento. Porrò sacrificium prodest impœnitentibus per modum impetrationis, quia impetrat illis conversionem & pœnitentiam: quomodo etiam orationes nostræ, licèt non tam efficaciter, id faciunt.

Sextò

internum. Primo; Quia cum Scholastici varie exponant opus operatum, & alii excludi velint motum internum, alii nolint: Concilium canon. 8. simpliciter admittens opus operatum, & non restringens ad hanc potiùs, quàm ad illam expositionem, censetur omnes approbasse. Respondeo, Falsum est ab Scholasticis ullis per opus operatum excludi motum internum. Deinde si ita esset, Concilium nullam approbasset, sed solùm in genere definivisset, Sacramenta conferre gratiam ex opere operato.

Secundò; Quia Concilium can. 12. definit, Sacramenta non pendere ex dignitate ministri. Igitur in hoc can. 8. per opus operatum non intelligit, Sacramentum non pendere à dignitate ministri, quomodo opus operatum exponit Gropperus; sed aliquid aliud nimirum non requiri fidem suscipientis. Respondeo; Sacramenta conferre gratiam ex opere operato, propriè non significare negationem, idest, non pendere à dignitate ministri, sed significare affirmationem, idest, Sacramenta vi sua efficere gratiam, ex qua sequitur negatio, idest, non pendere à dignitate ministrantis, vel suscipientis. Itaque Concilium can. 8. definivit illam affirmationem contra Lutheranos: deinde can. 12. definivit negationem contra Donatistas & Anabaptistas.

Tertiò probat; Quia Concilium in isto can. 8. opponit opus operatum fidei: ergo intelligit excludi fidem per opus operatum. Respondeo; Si esset verum Antecedens, negari posse Consequentiam, Nam si Concilium opponeret opus operatum fidei, intelligeret excludi fidem ab efficientia gratiæ Sacramentalis, non autem excludi simpliciter. Sed tamen falsum est Antecedens, quia Concilium non opponit opus operatum fidei, sed soli fidei. Quod paulò infrà annotavit etiam Kemnitius.

Præter hæc argumenta addit Kemnitius duo expressa mendacia, quibus claudit suam disputationem de opere operato. Nam non solùm imposuit Theologis absurdam expositionem operis operati, sed etiam fingit, iam Theologos ab ipsis convictos, non audere ampliùs eam opinionem defendere: *Ipsi*, inquit, *Pontificii scriptores jam tergiversantur, nec manifestè audent suscipere defensionem hujus axiomatis, quòd usus Sacramentorum sine fide salvet suscipientes*. Atqui hoc, ut ostendimus, non fuit unquam axioma Pontificiorum, sed mendacium Lutheranorum. Deinde ut homo solers, investigat etiam causas, cur in tam absurdum errorem Scholastici inciderint: & ponit duas causas. Unam, quòd cùm legerint apud Augustinum lib. 3. de Baptismo cap. 14. non interesse ad integritatem Sacramenti, qua fide sit imbutus, qui recipit Sacramentum, & non adverterint, Augustinum loqui de substantia Sacramenti, non de utilitate & fructu; inde putaverint, non requiri fidem ut Sacramenta prosint. Alteram, quòd cùm legerint apud eundem Augustinum in epist. 23. parvulos sine

CAPUT II.

Sententia hæreticorum de efficacia Sacramentorum.

QUantum ad secundum, antiqua fuit hæresis Messalianorum, ante annos 1100. qui docebant, Sacramentis Baptismi, Eucharistiæ, & aliis non justificari homines, sed solis precibus. Ita refert Joannes Damascenus in lib. de hæres. *Baptismum*, inquit, *hominem non perficere*, C *nec divina Sacramenta accepta animi sordes expiare*, *sed solas preces*, *quæ ab illis rectè fundantur*. Armeni quoque, & novi quidam Cathari, si Guidoni credimus, negabant, Sacramenta gratiam conferre.

Sed his omissis, Lutherani de hac re interdum ita scribunt, ut videantur à Catholicis non dissentire, interdum autem apertissimè scribunt contraria. Semper tamen in eadem sententia manent, quæ est, Sacramenta non habere immediatè ullam efficientiam respectu gratiæ, sed esse nuda signa: tamen mediatè aliquid efficere, quatenus videlicet excitant, vel alunt fidem, quæ homines justificat; quod tamen ipsum, idest, excitare fidem, non faciunt nisi repræsentando. D Volunt enim eodem modo concurrere ad justificationem Sacramenta, quo prædicatio verbi, nisi quòd prædicatio adhibetur auribus, & per auditum excitat fidem, Sacramenta adhibentur oculis, & per visum excitant etiam fidem.

Hanc sententiam initiò Lutherus & Philippus nudè proponebant, atque apertè dicebant quod sentiebant, nimirum Sacramenta nihil efficere. Sunt autem loca notanda contra Kemnitium, qui impudentissimè in 2. par. Exam. pagina 111. dicit, Lutherum seriò & semper improbasse in Sacramentariis prophanam illam sententiam. *Quòd Sacramenta non sint organa, & causæ instrumentales gratiæ, sed solùm instar picturæ commonefaciant, & excitent fidem*. Hæc ille.

Audiamus nunc Lutherum. Anno 1520. in lib. de E captivit. Babylon. cap. de Baptismo: *Baptismus*, inquit, *neminem justificat, nec ulli prodest; sed fides in verbum promissionis, cui additur Baptismus; hac enim justificat*. Et ibidem: *Idem Deus, qui nos nunc per Baptismum, & panem salvat, salvavit Abel per sacrificium, Noe per arcam, Abraham per Circumcisionem, & alios omnes per sua signa*. Et paulò infrà numerat inter Sacramenta veteris legis, quæ non vult esse inferiora Sacramentis novæ legis, quoad efficaciam, signum datum Gedeoni in rore & vellere, & signum datum Manue in sacrificio; & signum oblatum Achaz ab Isaia cap. 7. & concludit: *Nostra & Patrum signa, seu Sacramenta habent annexum verbum promissionis, quod fidem exigit, & nullo opere alio impleri potest; ideò sunt signa, seu Sacramenta justificationis, quia sunt Sacramenta justificantis fidei, & non operis: unde & tota*

contra Anabaptistas: *Sicut voluntas Dei ostenditur in verbo, seu promissione, ita etiam ostenditur in signo, tamquam in pictura*. Et infrà: *Prodest & hoc moneri, Sacramenta non justificare*. Ubi vides illam ipsam similitudinem picturæ, quam tantopere execratur Kemnitius, & tamen profitetur se Apologiæ hujus sectatorem in ipso principio 2. part. Exam.

Lutherum & Philippum secuti sunt Sacramentarii, ex quibus Calvinus lib. 4. Institut. cap. 14. §. 6. utitur eadem similitudine picturæ, & §. 17. *Fixum*, inquit, *maneat, non esse alias Sacramentorum, quàm verbi Dei partes: quæ sunt offerre nobis, ac proponere Christum, & in eo cælestis gratiæ thesauros*. Et infrà: *Cavendum præterea*, inquit, *ne in errorem nos abducant, quæ ad amplificandam Sacramentorum dignitatem paulò magnificentiùs à veteribus scripta sunt: ut scilicet arbitremur, latentem aliquam virtutem Sacramentis annexam, affixamque esse, quo ipsa per se Spiritus sancti gratiam nobis conferant, cùm hoc tantùm illis divinitus injunctum sit munus, testificari nobis ac sancire Dei in nos benevolentiam*. Et infrà: *Sacramenta id sunt nobis à Deo, quod ab hominibus rerum lætarum nuncii, vel arrha in pactis sanciendis; utpotè quæ non à se quidem largiantur aliquid gratiæ, sed renuncient, & ostendant, atque (ut sunt arrha & tessera) rata apud nos faciant, quæ divina largitate nobis donata sunt*. Et §. 18. utitur exemplo Iridis & velleris Gedeonis, atque aliis, quibus utebatur Lutherus.

Porrò idem Lutherus in libris posterioribus convictus (ut verisimile est) argumentis Catholicorum, longè aliter scripsit. Nam in hom. 1. de Baptismo, quam anno 1535. edidit, circa principium 2. part. ita habet: *Ad hoc institutus est Baptismus, ut nobis serviat, nobis prosit, nobis donet, non aliquid carnale, vel corporale, sed æternam gratiam, æternam munditiam, & sanctitatem, æternam vitam*. Et in hom. 2. de Baptismo, quam habuit anno 1540. *Non potest*, inquit, *non id operari Baptismus, ad quod institutus est, videlicet regenerationem, & renovationem Spiritus sancti*. Et infrà: *Tantam virtutem & energiam habet Baptismus, ut homo, qui in peccatis conceptus & natus est, regeneretur coram Deo, & qui antè ad mortem erat damnatus, jam sit filius Dei. Quis hanc gloriam, & virtutem sacrosancti Baptismi sensibus, cogitatione, intellectu humano assequi, & percipere potest?* Et infrà: *Voluit Joannes his verbis significare Baptismum tam efficacem, ac tantæ virtutis esse, ut peccata abluere, mortem submergere & suffocare, & omnia vitia & sordes sanare & mundare posset*.

Hunc modum loquendi imitantur recentiores Lutherani, atque in primis Kemnitius. Nam in 2. par.

Verumtamen nec Lutherus, nec Calvinus, nec Kemnitius recedit à prima illa sententia, quæ nihil reverà tribuit Sacramentis efficientiæ. Nam cùm dicunt, Sacramenta esse causas instrumentales, & conferre gratiam, & esse efficacia, semper intelligunt, mediante fide, ita ut ipsa nihil aliud agant, nisi excitare, vel nutrire fidem, quæ sola justificat.

C Nam idem Calvinus ibidem can. 5. explicat, quomodo Sacramenta sint causæ instrumentales gratiæ, ac dicit, tunc demum Sacramenta suum effectum habere, si fidei serviant. Et canon. 8. dicit, eodem modo efficere in nobis gratiam Sacramenta, quo efficit verbum Dei prædicatum. At certum est, verbum non efficere, nisi excitando, vel nutriendo fidem. Denique Theodorus Beza (ut suprà notavimus) in lib. de summa rei Sacramentariæ q. 2. ita explicat Calvini præceptoris sui sententiam: *Unde efficacia*, inquit, *illa Sacramentorum? à Spiritus sancti operatione in solidum, non autem à signis, nisi quatenus externis illis objectis interiores sensus moventur*.

D Kemnitius quoque pagina 101. & seq. explicans accuratè, quemadmodum sint efficacia Sacramenta, tandem concludit esse efficacia, eo modo, quo ipsa promissio, seu promissionis verbum. Et pagina 102. *Verbum*, inquit, *& Sacramenta monstrant nobis ubi fides debeat quærere, & ubi possit invenire Christum Mediatorem, Patrem & Spiritum sanctum*. Et pag. 105. explicans, quomodo fides in Sacramentis justificet: *Non est sensus*, inquit, *quòd fides gratiam accipiat sine medio aut organo verbi & Sacramentorum: objectum enim fidei est verbum & Sacramenta, immò in verbo & Sacramentis verum fidei objectum est Christi meritum, gratia Dei, & efficacia Spiritus: & fides ideò justificat, quia illa in verbo & Sacramentis apprehendit & accipit; & hoc sensu sicut fides verbi, ita etiam fides Sacramenti, dicitur justificare*. Hæc ille.

E Denique quibuscumque verbis Catholicorum utantur Lutherani, non possunt tamen ullo modo sentire, quod nos sentimus, Sacramenta esse veras & immediatas causas justificationis, nisi recedant à primo illo suo principio, sola fides justificat, quod hactenus non fecerunt.

CAPUT III.

Quòd Sacramenta ex opere operato conferant gratiam, ex Scripturis probatur.

PRobandum jam superest, Sacramenta esse veras causas instrumentales gratiæ; ac ne frustrà laboremus, demonstrandum est simul, aliter esse causam

sam

PRimum testimonium est Matthæi 3., Marci 1. Lucæ 3. Joannis 1. ubi Joannes Baptista loquitur: *Ego baptizo vos aqua, ille vos baptizabit Spiritu sancto*. Quibus verbis non est dubium, tantum discrimen poni inter efficaciam Baptismi Joannis, & Baptismi Christi, quantum est inter aquam & Spiritum. At Baptismus Joannis efficax erat ad alendam fidem, non minus quàm Baptismus Christi; Nam in Baptismo Joannis erat externa ablutio, & verbum promissionis. Nam prædicabat Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, Luc. 3. & prædicabat simul fidem Mediatoris, dicens, ut crederent in eum, qui venturus erat, Actor. 19.

Ad hoc argumentum Calvinus in cap. 3. Matth. Respondet, eandem fuisse efficaciam Baptismi Joannis & Christi: discrimen autem, quod ponit Joannes in aqua & Spiritu, dicit in eo consistere, quòd Joannes erat minister externi ritus, Christus autem erat auctor internæ sanctificationis. At si ita est, non debuit Joannes dicere; Ego baptizo, ille baptizabit, sed; Ego baptizo, ille baptizat. Præterea si erat eadem vis utriusque Baptismi, cur Actor. 19. Paulus jussit baptizari Christi Baptismo eos, quos audivit jam fuisse baptizatos Baptismo Joannis.

Respondet Calvinus in commentar. Act. 19. non fuisse illos iterum baptizatos; sed tantùm accepisse visibiliter donum Spiritus sancti, & hoc significari illis verbis: *His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Jesu*. At præterquam quòd ista esset vitiosa æquivocatio, cùm in tota ea narratione accipiatur nomen Baptismi pro Baptismo aquæ, & quòd licebit, omnes Scripturas pervertere, si licet verba tam aperta aliò torquere, ibidem mox adjungit Lucas: *Et cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant*. Non igitur illud, *Baptizati sunt*, significat, Acceperunt donum Spiritus sancti visibiliter.

Respondet Calvinus, ista posteriora verba esse explicationem priorum. At non diceret Lucas: *Baptizati sunt; Et cùm imposuisset manus &c.* sed Baptizati sunt: Nam cùm imposuisset manus &c. vel certè, Baptizati sunt, & imposuit illis manus &c. sic enim fieri solent explicationes. Illa autem phrasis. *His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Jesu, & cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus*; evidenter ostendit, duas fuisse actiones, & diverso tempore factas, Baptismum, & manus impositionem. Denique conferatur hic locus cum alio ejusdem auctoris, nimirum Act. 8. ubi similiter habetur Baptismus in nomine Domini Jesu, & impositio manuum, & erit luce clarius per Baptismum in utroque loco intelligi verum Baptismum.

Secundum testimonium Marc. ult. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*. Hic tribuitur Baptismo vis salvandi, at non salvat nisi justificando, & abluendo sordes peccatorum.

ciunt; non enim dicit: Qui audierit verbum, & baptizatus fuerit; sed conjungit cum fide, quæ est effectus verbi. Sicut ergo fides apud adversarios immediatè justificat applicando merita Christi, non autem excitando aliquam aliam causam; cur non eodem modo fateantur Baptismum immediatè justificare applicando Christi merita, cùm Christus eodem modo loquatur de fide, & de Baptismo?

Tertium testimonium Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*. Hic locus apertè facit Baptismum aquæ causam novæ nativitatis; id enim significat præpositio, *Ex*, ut patet in omnibus similibus locutionibus.

C Neque potest dici, quòd renasci ex aqua sit renasci ex fide, quam excitat aqua. Nam Primò, debuisset potiùs Christus dicere: Nisi quis renatus fuerit ex verbo & Spiritu sancto, quàm, Ex aqua, & Spiritu sancto; cùm principalior causa excitandæ fidei, sit verbum, quàm aqua. Secundò, quia fuisset Christi sermo omnino inintelligibilis. Nam cùm nihil dixerit antea de fide, quis divinare posset, eum modò tradere rationem excitandæ fidei? Tertiò, esset falsa propositio: *Nisi quis renatus fuerit &c.* Nam si fides sola justificat, impertinens est ad salutem, unde fides excitetur, sive ex aqua, sive ex vino, sive ex alia re. Et constat multis modis, fidem excitari posse sine baptismo aquæ: concio enim abundè sufficit
D ad excitandam fidem.

Ad hunc locum non potuit aliter Calvinus respondere, nisi negando, hic agi de Baptismo, quod etiam ante illum negarunt Zvvinglius & Bucerus. Itaque Calvinus in commenr. & lib. 4. Institut. cap. 16. §. 25. negat, intelligi debere de Sacramento Baptismi, sed de sola interna renovatione. Quocirca per aquam vult intelligi Spiritum sanctum, & hunc esse sensum; Nisi quis renatus fuerit ex aqua, idest, ex Spiritu sancto, qui instar aquæ mundat &c.

At primùm; Omnes scriptores hactenus hunc locum intellexerunt de Baptismo; ut Justinus Apologia 2. Tertullianus in lib. de Baptismo, Cyprianus lib. 3. ad Quirinum cap. 25. Ambrosius lib. 3. de Spiritu sancto cap. 11. Hieronymus in cap. 16. Ezechie-
E lis, item Basilius, Gregorius Nazianzenus, Gregorius Nissenus in serm. de Baptismo; denique omnes interpretes hujus loci, Origenes, Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus, Beda, Theophylactus, Euthymius, & alii.

Secundò; Si ita liceret ludere in Scripturis, possemus negare Baptismum aquæ. Nam ubique intelligemus nomine aquæ Spiritum sanctum, & eodem modo licebit pervertere omnia alia mysteria.

Tertiò; Negari non potest, quin sit coacta, & absurda, & Scripturis inusitata locutio. Nec valet exemplum, quod Calvinus profert ex Matth. 3. *Ille vos baptizabit in Spiritu sancto & igni*. Ubi vult per ignem intelligi eundem Spiritum sanctum, ut habet similitudinem cum igne. Nam per ignem rectissimè potest

…, seu propriè signifi-cat aquam, ut concurrit Sacramentaliter ad spiritualem regenerationem.

Quartum testimonium Act. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum.* Cui simile est illud Actor. 22. *Et nunc quid moraris; baptizare, & ablue peccata tua, invocato nomine ipsius.* In his locis tribuitur Baptismo remissio peccatorum: nec potest dici id fieri, quod Baptismus excitet fidem. Nam quos Petrus alloquitur Act. 2. jam crediderant, ut Lucas ibidem indicat. Audita enim Petri concione, compuncti sunt corde, & dixerunt: *Quid faciemus viri fratres;* Petrus autem non ait: Oportet credere, vel magis credere, sed: *Pœnitentiam agite &c.* Pari ratione Paulus, cui dixit Ananias Actor. 22. *Baptizare, & ablue peccata tua,* jam crediderat, & pœnitentiam egerat triduo jejunans.

Respondet Calvinus, tum in commentario Actorum, tum lib. 4. Instit. cap. 15. §. 18. baptizari in remissionem peccatorum, seu abluere peccata Baptismo, nihil esse aliud, nisi accipere testimonium, seu sigillum acceptæ justificationis, idque ad fidem roborandam, & confirmandam.

Sed (ut omittam, quod antea demonstravimus, Sacramenta non posse esse sigilla, vel certè esse falsa sigilla, cùm non sciat minister, an ille cui applicat sigillum divinum, sit verè justificatus) quis non miretur novum istum tropum, quo abluere peccata, significat, accipere sigillum justificationis acceptæ? Inauditum est enim, ut actio significata, ponatur ad significandum signum; & quod actio futura ponatur ad significandam præteritam. Exempla esse possunt, si quis diceret; Bibe vinum, absurdè id diceret, si significare vellet; Inspice hederam, quæ in hospitio pendet. Pari ratione, si Imperatori revertenti cum victoria, diceretur: Vince hostes, idque diceretur ad significandum: Accipe triumphum in signum præteritæ victoriæ, absurdissima esset locutio. Non enim rectè dicitur: Vince hostes, ei, qui jam pugnavit, & vicit.

Quintum testimonium Act. 8. *Cùm vidisset Simon, quia per impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus sanctus:* cui loco similis est ille 2. Timoth. 2. *Admoneo te, ut resuscites gratiam, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Etsi enim hæc loca intelliguntur de Sacramentis Confirmationis & Ordinationis, quæ apud multos adversariorum non sunt propriè Sacramenta: tamen si Sacramenta, ut ipsi volunt, impropriè dicta sunt veræ causæ gratiæ, quantò magis Sacramenta propriè dicta? Porrò in his locis apertissimè impositio manuum asseritur causa gratiæ, ut patet ex illa particula, *Per.* Nec potest di-

corpus baptizati sumus. Ubi Paulus probat, nos esse unum corpus, quia per Baptismum accepimus unum Spiritum. Quod argumentum nihil efficit, si Baptismus non confert Spiritum.

Septimum testimonium Ephes. 5. *Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ.* Cui similis est locus ille Tit. 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis.*
C Ubi apertissimè dicimur mundari, & salvari lavacro aquæ, & per lavacrum: utrumque autem causam instrumentalem significat.

Respondet Calvinus in commentario horum locorum, Baptismum propriè dici lavacrum animæ, & esse symbolum efficax: quia Deus, dum hoc signum ostendit, simul etiam operatur, quod per illud significat.

At per accidens hoc modo conjungitur justificatio, quam solus Deus facit cum Baptismo: proinde non magis propriè dicimur mundari, & salvari per Baptismum, quàm per quamlibet aliam actionem, quæ tunc simul fiat. Nec potest verè dici Baptismus lavacrum regenerationis, si per illum
D Deus non lavat nos, licèt eodem tempore lavet nos. Si dicat, Deum nos mundare per Baptismum, quia ostendens illud symbolum, provocat fidem, quæ mundat: etiam dicere posset, homines inebriari per hederam, quæ pendet in hospitiis; quia illa hedera provocat ad emendum vinum, quod vinum postea inebriat.

Octavum testimonium est, 1. Petr. 3. *Quòd nos similis formæ salvos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum.* Hic habemus primùm, Baptismo nos salvos fieri. Deinde, salvos fieri simili quodam modo, quo olim tempore Noe pauci quidam salvi facti sunt per aquam. Atqui aqua illa verè & efficienter salvavit
E eos, qui erant in arca, videlicet arcam in sublime attollens.

Denique, habemus discrimen inter Baptismata Judæorum, & nostrum: quòd illa tollerent sordes carnis, nostrum purificet conscientiam. Sicut igitur Baptismata Judæorum verè tollebant sordes carnis, non tantùm significando, sed etiam efficiendo; ita & nostrum Baptisma verè lavat conscientiam, non tantùm significando, sed etiam efficiendo.

CA-

mo, exponunt ad literam de Baptismo, qui succedit expiationibus illis veteribus. Quòd autem Baptismus vim habeat mundandi, patet ex illis verbis: *Lavamini, mundi estote*. Est enim ac si diceret: Baptizamini, & eo modo mundi eritis. Unde S. Hieronymus hunc locum ita enarrat: *Pro superioribus victimis & holocaustis Evangelii mihi placet religio ut baptizemini in sanguine meo per lavacrum regenerationis, quod solum potest peccata dimittere*. Hæc ille: ubi illud, *Solum*, non excludit Deum, Christi meritum, fidem, & alia id genus, sed sacrificia & cæremonias Judaicas.

Secundò, Ezechielis cap. 36. *Effundam*, inquit, *super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & dabo vobis cor novum &c.* Hunc locum de Baptismo intelligunt Hieronymus & Theodoretus in commentar. & Cyprianus lib. 1. epist. ult. & lib. 4. epist. 7. ubi notat S. Hieronymus, per aquæ Baptismi aspersionem non solùm mundari peccata, sed etiam dari cor novum, & spiritum novum.

Tertiò, Michæas cap. 7. *De Baptismi gratia*, inquit Hieronymus in epist. 83. ad Oceanum, *vaticinatur; Projiciet in profundum maris omnia peccata nostra*. Quomodo etiam hunc locum exponit Rupertus in comment. & Augustinus in comment. Psal. 113. At quod in mare mergitur, non solùm significatur extingui, sed re ipsa vi aquarum extinguitur.

Quartò, Zacharias cap. 13. *In die illa erit fons patens domui David, & habitantibus Hierusalem in ablutionem peccatoris, & menstruatæ*. Hunc etiam locum Hieronymus & Rupertus in commentario exponunt de Baptismo, qui vim habet purgandi peccata.

Quintò, David Psal. 50. *Asperges me Domine hyssopo &c.* Sed de hoc paulò infrà dicemus, in explicatione sextæ figuræ.

Figuræ Sacramentorum.

PRima est Genes. 1. *Spiritus Domini ferebatur super aquas*. In Hebræo exprimitur, quorsum ferretur super aquas, nimirum ut eas fœcundas redderet: nam inde procreandi erant pisces, & aves, ut infrà habetur: מרחפת incubabat, more gallinæ nidum suum foventis, & ova calore animantis, inquit Hieronymus in quæst. in Genes. Fuisse autem hanc figuram Baptismi, qui constat ex aqua & Spiritu sancto, docent Tertullianus in lib. de Baptismo. Hieronymus in epist. 83. ad Oceanum. Ut igitur aqua initio mundi à Spiritu sancto vitalem quandam vim accepit, ut animalia procrearet; sic & Baptismus à Spiritu sancto vim accepit procreandi novos homines: *Ne mirum sit*, inquit Tertullianus, *in Baptismo, si aquæ animare possunt*. Et ibidem Christianos vocat pisciculos, quòd nascantur ex aquis. Qua etiam de causa literæ capitales versuum Sybillinorum faciunt ἰχθὺς, idest, piscis, & significant *Jesus Chri-*

Tertia figura est Genes. 17. de Circumcisione, de qua B. Paulus Colos. 2. sic ait: *Circumcisi estis Circumcisione non manufacta, in expoliatione corporis carnis, sed Circumcisione Christi consepulti ei in Baptismo*. At Circumcisio verè & efficienter carnem abscindebat, non autem erat solum testimonium abscissionis &c.

Quarta figura est Exod. 14. submersio Ægyptiorum in mari rubro, & transitus filiorum Israel; de qua sic loquitur B. Paulus 1. Corinth. 10. *Omnes*, inquit, *in Mose baptizati sunt in nube & in mari*. Et infrà dicit: *Hæc omnia contingebant illis in figuram*. Itaque mare rubrum figura fuit Baptismi; nubes autem obumbrans, figura Spiritus sancti; & sicut mare rubrum verè demersit Ægyptios, & liberavit Israelitas; ita Baptismus verè delet peccata, & salvat animas. Vide Cyprianum lib. 4. epistol. 7. Augustinum tractat. 11. & 13. in Joannem, & Hieronymum in epist. 83. ad Oceanum.

C

Quinta figura est Exodi 16. & 17. de Manna pluente è cœlo, & aqua scaturiente ex petra: quæ figuræ erant Eucharistiæ corporis & sanguinis Domini, eodem Paulo ibidem 1. Corinth. 10. explicante. At Manna & aqua illa verè reficiebat, & recreabat corpora Israelitarum, & non erant testimonia vel sigilla. Igitur Eucharistia verè reficit animas; alioqui erit melior figura, quàm res figurata.

D

Sexta est Numeri 19. de aqua lustrationis, quæ admistam habebat cinerem vaccæ rufæ, quam fuisse Baptismi figuram, scribit Augustinus in quæstionibus super Numeros cap. 33. Ubi notandum ex eodem Augustino, tria fuisse necessaria in hac expiatione; cinerem vaccæ rufæ, aquam & hyssopum, quo aqua aspergebatur: & quidem cinis vaccæ Christi mortem & merita significat: aqua verò Baptismum, qui Christi merita applicat: hyssopus herba humilis, radices habens in petra, fidem significat, sine qua Baptismus adultis non datur, & si fortè datur, non eis prodest. Sicut ergo in illa expiatione hyssopus non mundabat, sed aqua vim habens ex cinere vaccæ & hyssopo aspersa: sic in Baptismo non est fides, quæ propriè in Baptismo purgat peccata, sed aqua vim habens ex Christi passione, & fide suscepta. Ad has expiationes tum figurantem, tum figuratam respexit David, cùm diceret Psal. 50. *Asperges me Domine hyssopo, & mundabor, lavabis me, & super nivem dealbabor*. Petit enim eam purgationem, quam noverat figuratam, per expiationem aquæ, quæ hyssopo aspergebatur, ut exponit Theodoretus in commentario hujus loci.

E

Septima figura est Josue 4. de transitu filiorum Israel per Jordanem ad terram promissionis, duce Josue; quam fuisse figuram Baptismi, docent Ambrosius in illud Luc. 1. *Ipse præibit in spiritu & virtute Eliæ*, & Augustinus in illud Psal. 113. *Et tu Jordanis conversus es retrorsum*. Neque ullus dixerit, per aquas Jordanis non transivisse filios Israel ad terram promissionis; sed obsignatam promissionem transeundi.

Octa-

Sunt autem duo notanda ad hæc loca Scripturæ. Primum, quòd cùm tam sæpè Scriptura, & vaticiniis, & figuris, & expressis verbis loquatur de Sacramentis, tamen ne semel quidem dicat, vim Sacramentorum consistere in excitanda, vel alenda fide; sed semper explicet consistere in purgandis peccatis, & mundanda anima. Ex quo revera, si res seriò perpendatur, evidenter colligitur, falsissimam esse hæreticorum sententiam. Nam quomodo credibile est, finem immediatum, & præcipuum Sacramentorum numquam in Scriptura haberi, cùm finis mediatus tam sæpè inculcetur?

Secundò nota, quòd si licet negare, Sacramenta verè & immediatè sanctificare, cùm tam apertè Scripturæ hoc doceant, eadem ratione negari poterit, fidem justificare, quod tamen adversarii passim affirmant. Nam nihil Scripturæ tribuunt fidei, quod non tribuant etiam Sacramentis; v. gr. Lucæ cap. 7. vers. ult. dicitur: *Fides tua te salvam fecit*. Et in 1. epist. Petri cap. 3. dicitur: *Vos salvos facit Baptisma*. Item de fide Joannis 5. *Qui credit ei, qui me misit, habet vitam æternam*. De Sacramentis Joannes 6. *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*. De fide Act. 15. *Fide purificans corda eorum*. De Sacramentis Ephes. 5. *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ*. De fide ad Roman. 3. *Arbitramur hominem justificari per fidem*. De Sacramentis ad Tit. 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis*. De fide ad Roman. 5. *Justificati ergo ex fide*. De Sacramentis, Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto &c.*

CAPUT V.

Tertia classis argumentorum ex Conciliis.

Concilium Nicænum, quod nuper è Græco versum, editum est ab Alfonso Pisano in caput, quod inscribitur διατύπωσις, doctrina de Baptismo, ante 8. canonem: *Baptisma nostrum*, inquit, *non oculis corporis considerandum est, sed mentis oculis; aquam vides, considera virtutem Dei in aquis absconditam*. Et infrà: *Descendit quidem is, qui baptizabatur, peccatis obnoxius, servitutis corruptione detentus, ascendit autem ab ea servitute & peccatis liber, filius Dei, & hæres, & cohæres Christi*.

Concilium Constantinopolitanum I. in Symbolo: *Credimus unum Baptisma in remissionem peccatorum*.

Concilium Milevitanum cap. 2. *Parvuli, qui nihil*

CAPUT VI.

Quarta classis, ex Patribus Græcis.

C JAM ex Patribus Græcis; Justinus in Apologia ad Antoninum: *Remissionem ante commissorum peccatorum consequimur in aqua &c.* Et antea dixerat, neminem adduci ad Baptismum, nisi antea crediderit. Similia habet in Dialogo cum Triphone.

Clemens Alexandrinus lib. 1. Pædagogiæ cap. 6. *Multis*, inquit, *modis vocatur hoc opus, gratia, illuminatio, perfectum, & lavacrum: lavacrum quidem, per quod peccata abstergimus; gratia autem, qua remittuntur pœnæ, quæ peccatis debentur; illuminatio autem, per quam sanctam illam, & salutarem lucem intuemur; perfectum autem dicimus, cui nihil deest. Quid enim ei desit, qui Deum novit &c.*

Origenes hom. 14. in cap. 2. Lucæ: *Parvuli*, inquit, *baptizantur in remissionem peccatorum*. Et infrà: *Et quia per Baptismi Sacramentum nativitatis sordes deponuntur, propterea baptizantur & parvuli*.

D Cyrillus catechesi 3. *Mortuus*, inquit, *in peccatis descendisti, & ascendis vivificatus in justitia &c.* Vide totam catechesim. Et in præfat. catecheseon: *Magnum est sanè propositum hoc Baptisma; captivitatis liberatio, peccatorum remissio, animæ regeneratio, currus ad cœlum &c.*

Basilius lib. de Spiritu sancto cap. 15. ponit objectionem hæreticorum; Si ideò Spiritus sanctus æqualis est Patri & Filio, quia in ipso baptizamur, etiam aqua erit æqualis Patri & Filio, quia in ipsa baptizamur. Respondet: *Si quæ est in aqua gratia, non ex aquæ natura est, sed ex præsentia Spiritus &c.*

Secundùm adversarios dicere debuisset, aquam nihil facere, & sic statim objectionem solvisset. At E Basilius fatetur, in aqua esse virtutem, sed ait, eam non inesse aquæ ex aquæ natura, sed ex vi Spiritus sancti. Vide etiam hom. 13. quæ est hortatio ad Baptismum, ubi clarissimè idem habetur. Vide etiam Gregorium Nazianzenum orat. in sancta lumina, & orat. in sanctum lavacrum.

Gregorius Nyssenus in lib. de Baptismo: *Baptisma*, inquit, *peccatorum expiatio est, remissio delictorum, renovationis, & regenerationis causa*. Et infrà explicans, quomodo id fiat, multa exempla adducit earum rerum, per quas Deus miracula fecit, ut virgam Aaron, & alia; & subdit: *Atque hæc omnia cùm materia sint inanimata, atque sensus expertes, posteaquam vim Dei accepissent magnis miraculis, media intercesserunt. Ac simili consequentia rationum etiam aqua cùm nihil aliud sit, nisi aqua, superna gratia bene-*

quandam supernaturalem: At ut moveat objectivè per modum signi, non requiritur ulla virtus supernaturalis. Denique quæstio, quam proponit; Quomodo possit aqua regenerare, nulla esset, si tantùm objectivè operaretur.

Chrysostomus hom. 39. in Genes. extrema: *Nam id*, inquit, *quod illic operatur Circumcisio in depositione carnis: id agit hic Baptismus in depositione peccatorum*. Item hom. 24. in Joan. prolixè docet, esse credendum verbis Christi asserentis, aquam vim habere regenerandi, licèt modus superet rationem. Et homil. 25. *Quod*, inquit, *est matrix embrioni, hoc est fideli aqua. Siquidem in aqua fingitur, & formatur. Nam primùm dictum est: Producant aquæ reptile animæ viventis: ex quo autem Jordanis alveum ingressus est Christus, non ampliùs reptilia animarum viventium, sed animas rationales, & spiritales aqua producit*. Vide eundem hom. 35. in Joan. hom. 1. in Acta. hom. ad Neophytos, ubi enumerat decem effectus Baptismi, quos etiam in parvulis operatur, & inter tot effectus non venit illi in mentem, ut poneret, Excitare fidem; quem solum agnoscunt adversarii.

Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Joannem cap. 42. *Quemadmodum*, inquit, *viribus ignis intensius aqua calefacta, non aliter urit, quàm ipse ignis: sic Spiritus sancti operatione aqua, qua baptizati corpus aspergitur, reformatur ad divinam virtutem & potentiam*. Hæc ille. Ubi vides, sic esse instrumentum Dei aquam in Baptismo, ut est calor in aqua calefacta instrumentum ignis ad calefaciendum.

Theodoretus in cap. 10. ad Hebræos, in illud: *Aspersi corda à conscientia mala: In lege*, inquit, *utebantur aspersionibus, & corpus frequenter lavabant; qui autem ex novo Testamento vitam instituunt, per sanctissimum Baptismum animam expurgant, & à prioribus maculis liberam reddunt conscientiam*. Vide eundem Theodoretum in Epitome divinorum decret. cap. de Baptismo; Damascenum lib. 4. de fide cap. 10. Theophylactum in 3. & 5. cap. Joannis, & Oecumenium in cap. 10. ad Hebræos.

CAPUT VII.

Idem probatur ex Latinis.

JAM ex Latinis Tertullianus in lib. de Baptismo: *Priùs*, inquit, *liquor, quo viveret, dedit, idest, aqua produxit animantia, ut in Baptismo mirum non sit, si aquæ animare noverunt*. Item lib. de resurrect. carnis probat, corpus resurrecturum, quia Sacramenta corpori adhibentur, ut ad animam transeat eorum effectus: *Caro*, inquit, *abluitur, ut anima emaculetur; caro ungitur, ut anima consecretur; caro signatur, ut anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, ut anima Spiritu illuminetur; caro corpore Christi & sanguine vescitur, ut anima de Deo saginetur*. Ubi enumerat ... *sa in expiatum pectus, ac purum desuper se lumen infudit: postquam cœlitus Spiritu hausto in novum me hominem nativitas secunda reparavit, mirum in modum &c.* In quibus verbis duo notanda sunt. Primò; Si Sacramenta tantùm objectivè moverent mentem ad credendum, ut adversarii dicunt non fuisset ulla causa, cur Cyprianus difficulter crederet effectum Baptismi: non enim est hic effectus magis difficilis, quàm fit, quòd verbum Dei prædicatum valeat ad excitandam fidem. Nota secundò; Cyprianum dicere, Baptismum repentè & perniciter operari, & renovare hominem. At hoc non diceret, si crederet, Baptismum movere mentem solùm objectivè: Nam tunc C non repentè, nec ordinariè haberet suum effectum. Aliqui enim ex eodem signo, ut etiam ex iisdem verbis, celeriùs moventur, aliqui tardiùs, aliqui numquam.

Item in lib. 3. epist. 8. ad Fidum, docet, infantes baptizandos, etiam ante octavum diem (nimirum si vitæ periculum immineat) ut peccati remissionem accipiant. Quod idem jubet Syricius Papa in epist. 1. cap. 2. At si Baptisma solùm excitat fidem, & prodest infantibus tantùm ea ratione, quia cùm adoleverint, recordabuntur &c. quorsum infantes morituros baptizari vult Cyprianus? Item in epist. 7. lib. 4. ad Magnum, dicit, quomodo venenum scorpii & serpentis in aqua extinguitur; ita Diabolum obluctari, & resistere Exorcistis ante Baptismum; D At in Baptismo amittere omnem virtutem. Quæ certè omnia ridicula essent, si tantùm objectivè Sacramenta operarentur. Vide etiam sermones de Baptismo Christi, de cœna Domini, & de unctione Chrismatis. Similia habet Gaudentius in 1. tract. de Exodo.

Lactantius lib. 7. de divino præmio cap. 5. *Cùm homo cœlesti lavacro purificatus exponit infantiam cum omni labe vitæ prioris, & incremento divini vigoris accepto, fit homo perfectus ac plenus*.

Sylvester Papa (ut refert Nicephorus lib. 7. c. 33. cùm Constantinum baptizaret, ita locutus est: *Hæc aqua divina virtute per invocationem Trinitatis concepta, sicut extra corpus hominis abluit, ita animum intra* E *à sorde & inquinatione mundans, splendidiorem radiis solaribus efficit*.

Ambrosius lib. 2. de pœnit. cap. 2. *Impossibile*, inquit, *videbatur, ut peccatum ablueret aqua. Et Naaman Syrus lepram suam mundari per aquam posse non credidit: sed quod impossibile erat, Deus fecit possibile esse, qui tantam nobis donavit gratiam*. Vide etiam librum 1. de Sacrament. cap. 4. & 5. librum 2. cap. 1. & 5. librum 3. cap. 1. & librum de iis, qui initiantur mysteriis cap. 3. & 9. & lib. 9. super Lucam cap. 3. & lib. 3. de Spiritu sancto cap. 11.

Hieronymus in epist. 83. ad Oceanum: *Quantam vim*, inquit, *habeat Baptisma, & aqua in Christo sanctificata gratiam, paulò post docebo*. Et infrà, ubi plurima attulit testimonia & figuras: *Dies*, inquit, *me deficiet, si cuncta, quæ ad potentiam Baptismi pertinent, de*

immediate applicando Christi merita, atque immediatè justificando. Et ibidem cap. 24. probat, Sacramentum Baptismi multum parvulis prodesse, etiamsi illi careant fide; ex Circumcisione, quæ dabatur octavo die: *Cur ergo*, inquit, *ei praceptum est, ut omnem deinceps infantem masculum octavo die circumcideret, qui nondum poterant corde credere, ut ei deputaretur ad justitiam, nisi quia, & ipsum per se ipsum Sacramentum multum valebat?* Ubi Augustinus docet, Sacramentum non operari excitando fidem, sed vi sua efficiendo. Idem Augustinus lib. 19. contra Faustum, cap. 11. *Sacramentorum*, inquit, *vis inenarrabiliter valet plurimum, & ideò contempta, sacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, sine qua non potest perfici pietas.* Hæc ille. At si tantùm excitarent fidem objectivè, non modò non inenarrabiliter valerent plurimum, sed vix aliquid valerent. Nam de concione nemo diceret, eam inenarrabiliter plurimum valere, cùm sæpissimè multis concionibus vix aliqui moveantur: & tamen fatetur Lutherus in libro contra Joannem Cochlæum, multò efficaciorem esse concionem Baptismo. Quod verissimum est, si agatur de efficacitate provocandi fidem. Idem Augustinus tract. 80. in Jo: *Unde tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat?* Et infrà: *Mundatio nequaquam fluxo, & labili tribueretur elemento, nisi adderetur in verbo.*

Leo Papa in serm. 4. de Natali Domini: *Omni homini renascenti aqua Baptismatis, instar est uteri virginalis, eodem Spiritu replente fontem, qui replevit & Virginem, ut peccatum, quod ibi vacuavit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutio.* Et serm. 5. *Originem, quam sumpsit in utero Virginis, posuit in fonte Baptismatis: dedit aquæ, quod dedit Matri. Virtus enim Altissimi, & obumbratio Spiritus sancti, quæ fecit, ut Maria pareret Salvatorem, eadem fecit, ut regeneret unda credentem.* Hæc ille.

Auctor homiliæ de Sacramento corporis Domini, quæ habetur inter Eusebii Emisseni homilias, & in 9. tom. S. Hieronymi: *Ergo*, inquit, *ut ad nutum præcipientis Domini, repentè ex nihilo substiterunt excelsa cælorum, profunda fluctuum, vasta terrarum: ita parem potentiam in spiritualibus Sacramentis verbis præbet virtus, & rei servit effectus &c.* Et ibidem ex vi Sacramenti Baptismatis, quo repentè hominem mutat, ac renovat quoad animam, probat, non debere videri incredibile, si verba Sacramentalia mutent substantiam panis in carnem Christi. Ubi sine dubio nullum habet locum operatio illa objectiva ad provocandam fidem; neque enim in consecratione Eucharistiæ verba illa mutant panem excitando in eo fidem. Similem autem vim ponit hic auctor in consecratione respectu panis, & in Baptismo respectu animæ.

sentiamus peccatis, quod per solam fidem nec potest fieri, neque adversarii fieri dicunt.

Ad hoc argumentum ex Patribus variè respondent hæretici; Philippus in Apologia, art. 13. audacter sanè ita loquitur: *Neque ulla litera ex veteribus scriptoribus proferri potest, quæ patrocinetur in hac re Scholasticis.*

C Lutherus in lib. contra Cochlæum, agnoscit loca Augustini, quæ citaverat Cochlæus, & aliorum Patrum, sed more suo contemnit: *Quòd si qui sunt*, inquit, *ex Patribus, qui senserunt, Sacramenta sua virtute justificare, esto etiam Augustinus, ut Cochlæus contendit, nihil moror, hominum sunt dicta, sibiipsis sæpius pugnantium, pleraque humano sensu extra Scripturas docentium.* Hæc ille. At certè credibilius est, tot sanctos Patres Scripturam intellexisse, quàm unum Lutherum: quod ipse quoque concederet, nisi eum planè superbiæ spiritus excæcasset.

Calvinus respondet lib. 4. Institut. cap. 14. §. ult. Patres hyperbolicè loqui: *Fortè*, inquit, *miseros istos Sophistas deceperunt immodica illa Sacramentorum encomia, quæ de signis nostris apud veteres leguntur:*
D *quale est illud Augustini, quod veteris legis Sacramenta Salvatorem tantùm promittebant, nostra verò dent salutem. Has & similes dicendi figuras, cùm non adverterent hyperbolicas esse, & ipsi hyperbolica sua dogmata promulgarunt.* Hæc ille. At hoc nimis ruinosum est effugium. Nam citati Patres, ut plurimùm referunt ad omnipotentiam Dei hos mirabiles effectus: nulla autem est opus omnipotentia, ubi non veri ac proprii, sed hyperbolici sermones sunt. Præterea Patres ipsi aliquando monent, se non loqui hyperbolicè, ut Chrysostomus homil. 4. ad baptizandos, ubi cùm dixisset, Baptismo perfectè lavari, & mundari animas, monet se non ea dicere ambitionis gratia, idest, amplificandi, & eloquentiæ ostendendæ studio.
E Et Augustinus in epist. 23. circa finem, dicit, eos qui non credunt, posse fieri, ut parvuli etiam sine fide actuali per ipsum Sacramentum salventur, infideles esse. Ex quo intelligimus, eum non hyperbolica encomia, sed dogmata fidei tradere. Denique si diceret Calvinus, unum, aut alterum ex Patribus Hyperbole usum in oratione laudatoria, posset tolerari. At quòd omnes Græci & Latini, non modò in concionibus, sed etiam in libris dogmaticis, vel epistolis, vel commentariis Scripturarum hyperbolicè loquantur, nullo modo credibile est.

Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 98. dicit, Scripturam apertè tribuere vim justificandi Sacramentis: nec esse ea loca per tropos detorquenda in alium sensum, & sic à Patribus esse intellecta; tamen po-

non sequitur ex vi illius signi, sed aliunde: posteriora immediatè operantur, & sua quadam virtute: v. gr. cùm quis monet alium, adesse hostem, ille continuò fugit; cæterùm illius fugæ non est causa immediata illa admonitio, sed apprehensio rei noxiæ; proinde admonitio signum fuit prioris generis. Pari ratione, qui viso signo hospitii currit ad hospitium, non movetur ab eo signo immediatè, sed ab apprehensione rerum, quibus indiget, & quas illud signum repræsentat: proinde illud etiam non est propriè signum practicum, ut hìc accipimus. Nam aliquando solemus vocare signa practica omnia illa, quæ referuntur ad opus, sive mediatè, sive immediatè; quomodo accipiebatur in disputatione de intentione ministri: Tunc enim vocabamus practica omnia verba imperativa; at hìc ista vocamus theorica; practica autem dicimus, quæ præter significationem habent efficientiam, quomodo sigillum est verè signum practicum, quia non tantùm repræsentat imaginem, sed etiam eam imprimit in cera.

Cognoscuntur autem hæc varia signa ex alio discrimine. Nam verba & signa theorica non adhibentur nisi intelligentibus: cùm enim non operentur, nisi repræsentando aliquid menti, stultum esset ea signa adhibere, ubi non est usus mentis. At verba, & signa practica possunt adhiberi etiam rebus inanimis, & non modò non intelligentibus, sed ne sentientibus quidem; quomodo in Scripturis Josue imperavit Soli & Lunæ, Jos. 10. *Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra vallem Haialot*. Matth. 8. Dominus imperabat mari & ventis, Matt. 9. Luc. 7. & Joan. 11. imperavit mortuis; & Petrus Actor. 9. *Tabita*, inquit, *surge*. Matth. 17. *Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc &c.* Sic etiam quod attinet ad alia signa, Moyses percussit petram, ut daret aquas, Exod. 17. & Dominus misit digitos in auriculam surdi & muti, & tetigit etiam linguam ejus, ut eum curaret.

Controversia igitur est inter nos, & hæreticos, quòd illi faciunt Sacramenta, signa prioris generis, dum affirmant ea non justificare, nisi excitando fidem: nos facimus generis posterioris. Quare si ostendere poterimus, Sacramenta esse signa posterioris generis, obtinuimus causam.

Sit ergo prima ratio. Sacramenta rectè adhibentur non intelligentibus; ergo sunt signa posterioris generis, & verè justificant non excitando fidem more concionis, sed immediatè efficiendo sanctitatem. Consequentia manifesta est ex dictis. Antecedens probatur, quia baptizantur ritè infantes, surdi, amentes, dormientes. Exemplum insigne est apud Augustinum, lib. 4. confess. cap. 4. de quodam baptizato, dum vi morbi extra se positus esset, & omnino ignoraret, quid erga se fieret: cui tamen Sacramentum utilissimum fuit. Adde quòd Concilium Cartha-

dam mentem instituta, potuissent ab hominibus facillimè institui, & eandem vim habuissent. Non enim refert ad nudam significationem, quis illa instituerit, modò repræsentent idem objectum. Quid enim refert, quis posuerit signa in hospitiis? & numquid non eodem modo significant verba Hebraica à Deo scripta in tabulis, & verba Græca, vel Latina scripta ab hominibus? Nonne etiam modo eodem incitabant ad bellum tubæ, quas Deus fieri jusserat, Numer. 10. & tubæ prophanæ Ethnicorum? Eodem igitur modo,
C si Petrus aut Paulus, aut quivis alius instituisset Baptismum & Eucharistiam, eandem vim haberent illa signa, quam modò habent. Quod certè non potest dici secundùm Catholicorum sententiam, qui volunt hæc Sacramenta non solùm significare, sed etiam efficere id, quod ex se non potuissent.

Tertia ratio. Sacramenta non solùm pendent à Deo in institutione, sed etiam in ipso usu: ipse enim est, qui per ministros suos baptizat, consecrat, absolvit &c. ergo non sunt nuda signa ad excitandam fidem instituta, ut conciones; sed aliquid præterea efficiunt. Antecedens conceditur ab adversariis, & probatum est suprà in quæstione de causa efficiente Sacramentorum, ex illo Joan. 1. *Hic est, qui baptizat*, ex Chrysostomo homil. 83. in Matthæum, &
D Augustino tract. 5. in Joan. & ex aliis. Probatur consequentia. Nam ut verba, & signa cætera solùm significent, & animum excitent repræsentando, nihil refert à quo procedant. Sive enim dominus, sive servus loquatur, idem semper verba eadem significant; nec magis excitat signum tubæ ad bellum, si tuba infletur ab Imperatore, quàm à tubicine. Ergo si signa Sacramentalia necessariò pendent à Deo ut causa principali, quæ per ministros operetur: fateri cogimur, ea non solùm significare, sed etiam aliquid efficere.

Quarta ratio, Sacramenta non solùm pendent à Deo, ut institutore, & principali agente, sed etiam à Christi passione & morte, ut suprà probavimus in
E principio quæstionis de causa efficiente Sacramentorum: propter quod Patres communi consensu docent, Sacramenta fluxisse à Christi latere perfosso. Unde etiam multi veterum docent, Christum baptizari voluisse, ut tactu suæ mundissimæ carnis daret aquis vim mundandi, ut Ambrosius lib. 2. in Lucam, cap. 12. Nazianzenus orat. in sancta lumina, Chrysostomus homil. 25. in Joannem, Beda in cap. 3. Lucæ, & alii, & ipse etiam Lutherus in homilius de Baptismo idem fatetur. Ergo non operantur Sacramenta solùm repræsentando objectum, more concionis, sed verè efficiendo: nam alioqui non eguissent Christi meritis, nec ullam eis virtutem Christus dedisset. Et sicut concio non rectè diceretur manasse ex Christi latere, nec dicitur Christus dedisse ullam virtutem concioni ad significandum, quia id ex

ndem, nullam adferrent certitudinem. Penderet enim tunc Sacramentum à nostra fide, non à Christi institutione; quod est tollere veram certitudinem efficaciæ Sacramenti, ut Lutherus fatetur in lib. contra Anabaptistas, edito anno 1528. ubi fusè persequitur, Sacramentum non debere pendere à fide dantis, vel accipientis, sed à sola Dei institutione, ne incerta reddatur ejus efficacia.

Nec potest responderi, Sacramenta adferre certitudinem infallibilem, quia infallibiliter excitent fidem; quæ infallibiliter justificat: siquidem experimento contrarium didicimus. Quot enim sunt, qui baptizantur, & tamen non credunt? & si concio, quæ est efficacior Sacramentis, ipso etiam teste Luthero in libro contra Cochlæum, non excitat fidem infallibiliter, ut experimur; quantò minus Sacramenta infallibiliter fidem excitabunt? Ergo si ullam certitudinem Sacramenta adferunt, id est, quia ex opere operato efficiunt quod significant.

Sexta ratio, Sacramenta contrario modo se habent ad fidem, ac verbum: non igitur eodem modo operantur. Probatur antecedens. Nam verbum Dei præcedit fidem, Sacramenta autem sequuntur, siquidem: *Fides ex auditu*, Rom. 10. unde verbum prædicatur infidelibus, & hæreticis quibuscumque, ut incipiant credere. At Sacramenta requirunt fidem saltem in adultis, nec possunt rectè conferri, nisi iis, qui priùs credunt. Unde Actor. 8. cùm Eunuchus diceret: *Ecce aqua, quis prohibet me baptizari?* respondit Philippus: *Si credis ex toto corde, licet.* Et semper in Ecclesia consuetudo fuit, ut qui Christiani esse vellent, primùm fierent Catechumeni, & satis diu instruerentur, & non nisi instructi, & firmi, ac stabiles in fide baptizarentur. Justinus in Apolog. ad Antoninum explicans mores Ecclesiæ: *Quicumque*, inquit, *persuasi fuerint, & crediderint vera esse, quæ à nobis traduntur, & dicuntur, ac vivere se ita posse receperint; orare jejunantes, & petere à Deo priorum peccatorum remissionem jubentur, nobis cum eis unà & orantibus, & jejunantibus: deinde adducuntur à nobis, ubi aqua est, atque eo regenerationis modo, quo ipsi regenerati sumus, regenerantur.* Hæc ille. Ex quo sequitur, non modò falsam, sed etiam ineptissimam esse hæreticorum sententiam.

Septima ratio, Sacramenta non minus sunt efficacia, si dentur lingua Græca, aut Latina, quam non intelligat, qui Sacramentum suscipit, quàm si dentur lingua vulgari, quam omnes intelligant; Ergo non operantur more concionis, sed habent effectum suum præter fidei excitationem. Consequentia patet, quia si operarentur more concionis, nihil efficerent, nisi corpori Domini, sed satis esset, ut unus baptizaretur, & communicaret coram tota multitudine; ergo non operantur more concionis, excitando fidem. Consequentia patet. Nam si operarentur more concionis, prodessent omnibus audientibus: omnes enim excitari possunt ad fidem, qui adsunt, dum pronunciatur promissio Dei, & signo visibili ante oculos ponitur. Neque refert, quòd Sacramentum solùm dirigi videtur ad unum. Nam etiam concio potest dirigi ad unum, & tamen omnes audientes excitaret.

C

Præterea dum minister baptizat, ac dicit: Ego te baptizo, non vult dicere: Ego te abluo à peccatis (secundùm Lutheranos) sed, Ego testificor tibi remitti peccata, ut Melanchthon exponit in locis, cap. de Baptismo, & Calvinus lib. 4. Instit. cap. 15. §. 15. & omnes alii exponere coguntur. Porrò hæc testificatio non prodest ei, qui baptizatur, nisi quia interim cogitat & credit, Deum sibi esse propitium per Christum, ut ipsimet fatentur. Possunt autem omnes qui adsunt, idem cogitare & credere: siquidem promissio est communis, & quod uni dicitur, omnibus convenit. Non enim ideò illi, qui baptizatur, Deus est propitius, quia baptizatur (ex Lutheranorum sententia) sed ideò vera est testificatio Baptismi, quia Deus illi est propitius, modò per fidem apprehendat hanc Dei benevolentiam.

D

Decima ratio, si Sacramenta solùm operarentur significando, nihil interesset inter nostra Sacramenta, & Sacramenta veteris legis: nam etiam illa significabant Christi gratiam, & remissionem peccatorum, & excitare poterant fidem. Id autem esse falsum in sequenti quæstione demonstrabimus.

CAPUT IX.

E

Solvuntur objectiones ex Scripturis deprompta.

SOlvenda sunt argumenta Lutheri, Philippi, Calvini, Kemnitii, & aliorum: quæ quidem partim sumuntur à Scripturis, partim à Patribus, partim à ratione.

Ut igitur à prima classe argumentorum incipiamus. Primum argumentum sumitur ex Habacuch 2. & Roman. 1. & Hebr. 10. *Justus ex fide vivit*, inquit Scriptura, non autem dicit, Justus ex Sacramentis vivit; igitur Sacramenta non justificant, nisi excitando fidem. Confirmatur ex similibus locis, ut Roman. 4. *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam.* Et Roman. 10. *Corde creditur ad justitiam*, & non addidit Paulus: Et corpore suscipitur Sacra-

aut reputari ex fide, ut Lutherani volunt: sed significant, Justum ex fide quam habet, constanter exspectare, quæ Deus promisit, & non frangi, aut deficere, etiamsi promissiones tardari videantur. Hunc esse verum sensum non dubitabit, qui expendet locum Habacuc, & Pauli ad Hebr. uterque enim tractat de patientia, & longanimitate: *Si moram fecerit*, inquit Propheta, & ex eo Apostolus, *exspecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipso: Justus autem ex fide vivit.* Ad Confirmationem respondeo eodem modo. Nam Paulus tribuit justificationem fidei, sed non soli. Et præterea idem tribuit Scriptura in aliis locis Sacramento, ut Actor. 2. *Baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum.* Et Actor. 22. *Baptizare, & ablue peccata tua invocato nomine ipsius.*

Secundum argumentum ex Marc. ult. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.* Lutherus locis citatis in primo argumento dupliciter ex hoc testimonio argumentatur. Primò sic: Qui credit & baptizatur, salvus est, qui non credit, damnatur, etiamsi baptizaretur: Igitur non Baptismus, sed fides salvat. Secundò, sic: Dominus ait: *Qui non crediderit, condemnabitur*; & non ait: Qui non fuerit baptizatus, condemnabitur; igitur fides sola salvat, non baptismus.

Ad Primum respondeo, malam esse consequentiam. Solùm enim ex illo antecedente colligi potest: Ergo non solus Baptismus salvat; non autem, Ergo Baptismus non salvat. Alioqui ex eo, quod Paulus dicit, 1. Corint. 13. Fidem nihil prodesse sine charitate, possemus colligere: Ergo fides nihil prodest. Ad secundum dico, Dominum non dixisse: Qui non fuerit baptizatus, condemnabitur; non quia hoc non sit verissimum, cùm idem Dominus dixerit, Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei*; sed quia non erat opus hoc dicere, cùm per se intelligeretur ex eo, quod dictum erat: *Qui non crediderit, condemnabitur.* Qui enim non credit, consequenter non vult baptizari, & etiamsi vellet, nihil ei prodesset. At in affirmatione oportuit addere Baptismum fidei, quia non omnis qui credit, baptizatur. Similia sunt argumenta à genere ad speciem. Negativè enim valet: non est animal, igitur nec homo; affirmativè non valet: Est animal, igitur est homo.

Tertium argumentum sumitur ex Paulo, Rom. 4. sic enim ait Philippus in Apologia, art. 13. *Paulus reclamat* (nimirum contra Scholasticos, docentes Sacramenta ex opere operato justificare) & negat Abrahamum justificatum ex Circumcisione, sed Circumcisionem dicit esse signum propositum ad exercendam fidem nostram. Igitur eodem modo Sacramenta Christiana non justificant, nisi excitando fidem.

Respondeo Primò, non dicit Paulus, Circumcisionem fuisse signum propositum ad exercendam fidem, *potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Pharisæi*, inquit Zvvinglius, *intellexerunt, solum Deum, non autem sacramenta, posse justificare*; juxta illud Isa. 43. *Ego sum, qui deleo iniquitates.*

Respondeo: miram esse hæreticorum cæcitatem, qui malunt Pharisæis credere, quàm Christo. Nam si Pharisæi dixerunt: *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Christus ibidem paralyticum sanavit, ut ostenderet, se etiam ut hominem posse peccata dimittere: *ut autem sciatis*, inquit, *quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata; tunc ait paralytico: Tolle lectum tuum &c.* Et præterea nonne
C Christus hominibus dixit, Jo. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis?* Nec tamen ob id falsa erunt verba Isaiæ. Ipse enim loquitur de eo, qui propria auctoritate peccata dimittit, qui sine dubio solus Deus est.

Quintum argumentum est Kemnitii, ex cap. 5. ad Ephes. ubi Apostolus ait: *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ*; ubi totam vim Baptismi tribuit Paulus verbo. Verbum autem operatur excitando fidem; nam, *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi*, Rom. 10. Addit etiam Kemnitius illud, 1. Pet. 3. *Vos salvos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Jesu Christi*; ubi Baptisma dicitur salvare per resurrectionem, idest, per fidem resurrectionis.

D Respondeo, ad Ephes. 5. per verbum vitæ, non intelligi concionem, cujus effectus est fides, sed formam Sacramenti, idest, verbum consecratorium, & practicum, non concionale: Ita enim exponunt omnes interpretes, ut suprà ostendimus in quæstione de forma Sacramenti. Porrò, S. Petrus non dicit, Baptisma salvare per fidem resurrectionis, sed per resurrectionem, idest, ut Beda in hunc locum exponit, quia cùm baptizamur, repræsentamus Christi resurrectionem, emergendo ex aquis; & quia Baptismus facit justificando nos, ut in novitate vitæ ambulemus, quomodo Christus per resurrectionem novam vitam vivere cœpit, sicut etiam Paulus dicit, Roman. 6. Similis phrasis est Roman. 4. ubi Paulus di-
E cit: *Christus traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram*; quod idem est, ac si diceret, per Christi passionem morimur peccato, per Christi resurrectionem justitiæ vita vivere incipimus: ubi sine dubio præpositio, *Per*, non significat causam meritoriam, sed causam exemplarem. Non enim Christus meruit resurgendo, cùm fuerit extra viam & statum merendi.

CAPUT X.

Solvuntur objectiones ex Patribus.

Primò objiciunt Augustinum, qui ait, non Sacramentum, sed fidem Sacramenti justificare. Hanc sen-

fidei, sed objectum. Quod si alicubi inveniretur disertis verbis ea sententia, sine dubio exponenda esset pro eo solo tempore, quo quis non potest habere Sacramentum: in ejusmodi enim necessitate sufficit fides Sacramenti cum voto ejusdem, ut Augustinus dicit, lib. 4. de Baptismo, cap. 22. sicut etiam è contrario in parvulis, qui non possunt habere fidem actualem, sufficit fidei Sacramentum; ut ex epist. 23. Augustini jam probavimus.

C

Secundò proferunt illa verba Augustini ex lib. quæstionum veteri & novi Testamenti, quæst. 59. *Qui Baptismum putat carnali ratione consistere, hic non est spiritualis: nec donum cœleste poterit consequi, qui se per aquam, non per fidem commutari credit.*

Respondeo Primò, librum citatum non esse Augustini, sed alicujus hæretici, qui multa docet, & contra fidem, & contra Augustinum, ut quòd mulier non sit creata ad imaginem Dei, quæst. 21. quòd Melchisedech fuerit Spiritus sanctus, q. 109. & quòd Adam non habuerit Spiritum sanctum, q. 123.

Secundò dico, testimonium allatum non esse contra nos, sed pro nobis. Nam auctor hic loquitur de causa formali, non de efficiente justificationis, ac dicit hominem immutari, & renovari non per externam lotionem, quasi nihil sit Baptismus noster, nisi mundatio carnis, ut olim Baptismata Judæorum; sed per fidem, quæ cùm est perfecta & viva, formaliter mundat & justificat, juxta illud Petri, Actor. 15. *Fide purificans corda eorum.* Hanc autem fidem, idest, formalem justificationem hic auctor dicit dari in Baptismo: *Aqua*, inquit, *cernitur, sed qui non videtur, Spiritus operatur, ut fides in ipso sit.* Ubi non potest loqui de fide imperfecta, & inchoata, quæ secundùm nos disponit ad justificationem, & quæ secundùm Lutheranos, apprehendit justificationem; ista enim præcedere debet Baptismum. Loquitur igitur de fide perfecta, quæ infunditur in Baptismo, & quæ justificat formaliter. Quod idem definivit Concilium Trident. sess. 6. cap. 7.

D

Tertiò profert Calvinus, lib. 4. Instit. c. 14. alium locum Augustini, ex lib. 3. quæst. in Levitic. qu. 84. ubi Augustinus duo dicit. Primò, ministrum hominem solùm præbere Sacramentum visibile, Deum autem præbere invisibilem gratiam. Secundò, ita separari hæc duo, ut in quibusdam sit Sacramentum sensibile sine gratia invisibili, ut in Simone Mago à Philippo baptizato; in quibusdam invisibilem gratiam sine Sacramento visibili, ut in bono latrone.

E

Ad Primum respondeo, duobus modis hominem ministrare Sacramenta. Uno modo faciendo quod potest ex naturali sua virtute. Alio modo applican-

Respondeo: aliud esse dona Spiritus sancti, aliud ipsum Spiritum sanctum. Dona Spiritus sancti dant Sacramenta; ipsum Spiritum sanctum non potest propriè dare, nisi is, à quo ille procedit. Posset etiam dici, Spiritum sanctum ex auctoritate non dari, nisi à Deo, à quo procedit, tamen instrumentaliter dari etiam ab hominibus. Nam Act. 8. legimus, per manus Apostolorum datum fuisse Spiritum sanctum, quod etiam ibidem fatetur Augustinus.

Quintò proferunt ex Augustino, lib. 19. contra Faustum, cap. 16. illa verba: *Quid sunt, quæque corporalia Sacramenta, nisi quædam verba visibilia?* Hinc enim colligi putant, Sacramenta non justificare, nisi more concionis, aut picturæ, quæ solùm repræsentando agit.

Respondeo: Augustinum eo loco assignare unum Sacramenti effectum, idest, significationem, sed non propterea negare cæteros, quos alibi sæpè posuit. Cur autem eo loco solùm de significatione agat; causa fuit, quia disputabat de Sacramentis in genere, idest, de Sacramentis utriusque Testamenti: proinde ponere debuit effectum communem omnibus Sacramentis. Cur autem appellaverit Sacramenta visibilia verba, illa fuit causa, quia disputabat contra Manichæos, qui reprehendebant mutationem Sacramentorum veterum in nova: ac dixerat necessariò mutanda fuisse verba post Christi adventum; nam cùm veteres dicerent, Christus veniet, morietur, resurget; nos dicere debemus: Venit, mortuus est, resurrexit. Inde collegit etiam Sacramenta mutanda fuisse, ne jam falsò significarent. Ut autem similitudo aptissima demonstraretur, dixit: *Quid sunt Sacramenta* (nimirum quoad significationem) *nisi visibilia verba?*

Sextò profert Kemnitius alium locum Augustini, ex lib. 21. de civit. Dei, cap. 25. ubi B. Augustinus reprehendit eos, qui sentiebant non posse damnari eos, qui Sacramenta percipiunt Baptismi, & cœnæ Domini, licèt nec fidem, nec bonam vitam teneant. Isti enim videntur omnino sensisse Sacramenta justificare ex opere operato, ita ut vi sua justificarent, non per fidem.

Respondeo: Augustinus meritò illos reprehendit, quia illi non solùm credebant, Sacramenta justificare ex opere operato, sed credebant non posse amitti gratiam, & salutem semel acceptam in Sacramento per quæcumque peccata postea accedentia; quæ sententia non est nostra, sed potiùs Martini Lutheri, qui in lib. de captivit. Babylon. cap. de Baptismo, ait: *Vides quàm dives sit homo Christianus, seu baptizatus, qui etiam volens, non potest perdere salutem suam quantiscumque peccatis, nisi nolit credere?*

baptizatur, se credere, & etiam Ecclesia baptizans dat illi publicum testimonium ipsius fidei. Sed quamquam Patres id verè tribuant Baptismo, non tamen negant habere etiam alios effectus præstantiores; immò etiam eos asserunt, ut suprà ostendi.

CAPUT XI.

Solvuntur objectiones ex ratione deprompta.

PRima ratio est Lutheri in Babyl. cap. de Baptismo, & Philippi in Apologia, art. 13. & aliorum. In omni Sacramento requiritur verbum promissionis: ubi est promissio, ibi necessariò exigitur fides, quæ promissionem accipiat: ergo fides est, quæ immediatè operatur, & justificat. Confirmat Lutherus, quia multi per fidem salvantur sine Sacramento, ut qui non habent à quo baptizentur: & contrà, qui Sacramentum habent sine fide, damnantur. Igitur in Sacramento fides est, quæ justificat, non Sacramentum.

Respondeo: tribus modis peccare hoc argumentum, quod tamen est communissimum apud adversarios. Primùm enim, verbum promissionis requiritur quidem in institutione Sacramenti, at non requiritur in ipso usu Sacramenti: id quod patet. Nam qui baptizant non dicunt: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*, quæ est promissio; sed dicunt: Ego te baptizo in nomine Patris &c. Et qui consecrant Eucharistiam, non dicunt: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*; sed: *Hoc est corpus meum*. Et qui absolvunt, non dicunt: *Quorum remiseritis peccata*; sed: Ego absolvo te. Porrò hìc agimus de usu Sacramenti, non de institutione: agimus enim de effectu Sacramenti; operatur autem Sacramentum, dum eo utimur. Quare argumentum non est ad propositum, & falsum assumit. Secundò, etiamsi in usu requireretur semper promissio, & consequenter fides, non inde posset concludi, fidem esse, quæ immediatè justificat: diceremus enim, fidem requiri ut conditionem, & ut quæ applicaret homini Sacramentum. Sicut autem medico offerente pharmacum, & promittente sanitatem, requiritur in ægroto fides, quæ accipiat seriò illam promissionem, & medico assentiatur; non tamen est ea fides, quæ sanat ægrotum, sed pharmacum, licèt sine fide pharmacum acceptum non fuisset: ita quoque &c. Tertiò, etiamsi & promissio requireretur, & fides in Sacramento justificaret: non tamen inde concludi posset, quod illi concludunt, solam fidem agere, Sacramentum autem nihil efficere: sed concluderetur, utrumque esse necessarium, & unum sine altero non sufficere.

Ad confirmationem Respondeo, fidem, & Sacra-

Secunda ratio est Zwinglii in libro de vera & falsa religione, cap. de Sacramentis. Solus Deus novit corda hominum; igitur solus ipse potest ea mundare: non ergo Sacramenta justificant. Confirmatur, quia si Sacramenta ex opere operato justificarent, Deus esset obligatus Sacramentis, quippe qui non posset non justificare eum, qui Sacramentum percipit.

Respondeo: argumentum probat, Sacramenta non esse causas principales; non autem non esse instrumentales. Non enim est necesse ut Sacramentum noverit cor, vel conscientiam, sed satis est, si Deus
C noverit, qui per Sacramentum operatur.

Ad confirmationem dico, Deum non esse alligatum Sacramentis, sed contra Sacramenta esse alligata Deo; nam Deus potest sine Sacramentis justificare, Sacramenta sine Deo non possunt. Quòd autem Deus non possit non justificare eum, qui accipit fideliter Sacramenta, non ideò fit, quia sit alligatus Sacramentis, sed quia est alligatus (si sic loqui licet) veritati suæ, non enim potest non esse fidelis in promissis suis. Adde, quòd hæc omnia argumenta, si quid concluderent, concluderent etiam Christi sanguine, vel fide in Christum, non posse homines justificari. Nam Christi sanguis non scrutatur corda, nec penetrat ad animam magis, quàm Sacramenta:
D & sicut absurdum videtur adversariis Deum alligari aliquo modo Sacramentis, ita absurdum videri debet alligari Christi sanguini, aut nostræ fidei. Et tamen adversarii nihil sæpiùs docent, quàm nos Christi sanguine, & fide in ipsum justificari.

Tertia ratio Calvini lib. 4. Institut. cap. 14. §. 14. qui dicunt Sacramenta justificare, abstrahunt homines à Deo, & faciunt ut in spectaculo rei corporeæ acquiescant, non in ipso Deo.

Respondeo Primò, si argumentum aliquid valeret, probaret non debuisse Deum in Testamento veteri proponere serpentem æneum, quem qui aspicerent sanarentur; immò nec debuisse Deum incarnari, ne in spectaculo rei corporeæ homines acquie-
E scerent.

Secundò respondeo, contrarium sequi ex nostra doctrina. Nam cùm dicamus, Sacramenta ex se non habere virtutem, sed Deum esse, qui per illa operatur, hoc ipso trahimus homines ad Deum; quomodo qui à Christo curabantur, vel per tactum fimbriæ, vel etiam per sputum, & lutum non acquiescebant in fimbria, & sputo ac luto, sed agnoscebant, & laudabant Christi virtutem.

Quarta ratio est Kemnitii loco citato in 2. parte Examinis, cap. de efficacia Sacramenti; Eodem modo justificant verbum Dei, & Sacramenta; sed verbum justificat solùm excitando fidem, igitur & Sacramenta solùm justificant excitando fidem. Majorem propositionem probat Primò, quia Scriptura, sicut dicit Sacramenta justificare, sic etiam dicit verbum

... subjungit Apostolus: *Justitia enim Dei revelatur in eo ex fide in fidem*. At nusquam Scriptura ita exposuit modum salvandi Sacramentorum. Tertiò dico, Scripturam, & verbo, & Sacramento tribuere vim justificandi, sed nusquam dicere eodem modo justificare; neque licet ex eo quod legimus, verbum, & Sacramentum justificare, continuò colligere, ergo eodem modo justificant: Alioqui liceret etiam concludere, eodem modo justificare verbum, quo justificat Deus, vel fides, vel Christi passio; hæc enim omnia dicuntur in Scripturis justificare: & tamen non admitteret Kemnitius, ista eodem modo justificare.

Ad Secundam respondeo, verbum & Sacramenta dici posse manum Dei, per quam ad nos venit gratia & justitia: sed non eodem modo. Manus enim multa officia habere potest; nam & porrigit aliquid, & etiam operatur. Porrò verbum dici potest manus, quia offert salutem, non autem quia reipsa operetur, vel applicet; contra verò Sacramentum dicitur manus, quia applicat reipsa Christi meritum, & operatur gratiam. Cujus differentiæ signum evidens est, quòd verbum non prædicatur, nisi intelligentibus, nec prodest, nisi intelligatur, & credatur: at Sacramentum exhibetur, & prodest etiam non intelligentibus, ut infantibus, & amentibus. Pari ratione fides dici potest manus nostra, non, ut vult Kemnitius, quia apprehendat promissionem, & ipsa sola hoc modo justificet; sed quia removet obstacula, & disponit animam, ubi est necessaria talis dispositio. Alioqui non solùm non prodesset Baptismus infantibus, & amentibus, sed nec adultis, & sanis, si in ipso momento Baptismi paululùm distraherentur animo, tunc enim fides non apprehendit promissiones.

Argumentum postremum Zvvinglii est: Fieri non potest, ut Sacramenta, quæ sunt res crassæ & materiales, ad animam penetrent, igitur non purgant sordes peccati, quæ in anima resident.

Confirmari potest hoc argumentum, Primò; quia si ullo modo Sacramenta possent operari in animam, id fieri deberet per actionem, quam habent in corpora, ut Augustinus dicit de aqua, quæ corpus tangit, & cor abluit: at sæpè Sacramenta ne ipsum quidem corpus attingunt. Nam cùm quis absolvitur, non est necesse, ut sonus verborum, aut manus sacerdotis pertingat ad pœnitentem. Pari ratione Matrimonium potest fieri solis nutibus, vel inter absentes. Denique non est necesse, ut verba consecrationis realiter panem consecrandum attingant: possunt enim ea verba dici tam submissè, & in tanta distantia, ut aer motus non perveniat ad panem. Deni-

vum non est res successiva, nec pars ejus: res enim successivæ, essentialiter requirunt extensionem quandam. Igitur intelligi nequit rem successivam agere; nisi successivè, & proinde in tempore, cùm ipsa in nullo instanti sit, & non possit id quod non est, vel quando non est, agere.

Quartò; Vel est in Sacramentis aliqua virtus superaddita divinitus, vel non. Si non est, ergo non C possunt attingere effectum supernaturalem: est enim inintelligibile, quòd aliqua res maneat prorsus, sicut antea erat, & nihil accipiat, & tamen possit facere, quod antea non poterat. Si est, vel est virtus corporalis, vel spiritualis. Si corporalis, non poterit efficere rem spiritualem, neque agere in rem spiritualem, proinde nihil proderit; nam ideò virtus superaddita requiritur, quia Sacramentum non potest agere in animam, quæ est spiritus, nec potest producere gratiam, quæ est spiritualis. Si autem virtus spiritualis est, non igitur poterit esse in Sacramento corporali. Non enim accidens spirituale, & indivisibile in subjecto corporali, & extenso recipi potest; omne enim, quod recipitur, per modum recipientis D recipitur.

Præterea Quintò; Ista virtus vel esset tota in qualibet parte Sacramenti, vel pars ejus in una parte Sacramenti, & pars in altera. Non primum, quia tunc sequeretur illam non pendere à subjecto in esse, nec propriè inhærere; quare esset substantia, non accidens. Item etiam prolato quovis verbo, statim produceretur effectus, quod nemo concedit. Non etiam secundum, quia tunc esset corporea, & præterea prolato primo verbo periret pars virtutis, prolato secundo periret altera pars: & sic virtus illa, vel tota, vel maxima ex parte periret, antequam effectus inciperet produci. Quare supervacanea erat illa virtus in partibus Sacramenti præcedentibus effectum.

E Sextò; Vel ista virtus est in verbis tantùm, aut in elemento tantùm, aut in utroque. Si in verbis tantùm, quomodo Eucharistia sumpta justificat? Si in elementis tantùm, quomodo verba consecrationis Eucharistiæ operantur? Si in utroque, vel erit eadem virtus, & hoc non potest esse, cùm non possit unum accidens esse in duobus subjectis: vel erunt duæ virtutes, & tunc erunt in uno Sacramento duæ virtutes, quod videtur absurdum. Si dicas: Erunt duæ partiales. Contrà, quia tunc deberent concurrere simul ad opus; at aliquando accidit, ut una pars Sacramenti longo tempore adhibeatur post aliam, ut cùm unus hodie confitetur, & cras absolvitur.

Denique inintelligibile est (ut Kemnitius dicit) quid sit ista virtus, quando adveniat, quando desinat esse &c.

deerat defensioni fidei: immo acerrimè eam propugnabat, ostendens credendum esse, peccatum originale propagari in posteros, licèt modum ignoremus, quia id Scriptura docet, & traditio, atque usus Ecclesiæ.

Secundò posset quis respondere, Sacramenta esse veras causas justificationis, sed Morales, non Physicas: quomodo vera causa est homicidii, qui illud fieri jubet, licèt ipse hominem, qui occiditur, non attingat. Sed quamquam hæc responsio salva fide defendi potest, quam tuentur ex recentioribus Ledesmius in 4. dist. 1. quæst. 2. art. 1. & Canus in relectione de Sacramentis; & idem sensisse videntur antiqui Scholastici multi, ut Bonaventura, Scotus, Durandus, Richardus, Okam, Marsilius, Gabriel, in 4. dist. 1. vel 2. qui docent, Sacramenta verè justificare, & tamen volunt solum Deum producere gratiam ad præsentiam Sacramentorum, ita ut non sint Sacramenta causæ Physicæ, nisi, sine quibus non fieret effectus: tamen puto longè probabiliorem, & tutiorem sententiam, quæ dat Sacramentis veram efficientiam; quia Patres passim docent, Sacramenta non agere, nisi priùs à Deo virtutem, seu benedictionem, seu sanctificationem accipiant; & referunt effectum Sacramenti ad omnipotentiam Dei; & conferunt cum veris causis efficientibus, ut suprà vidimus. Secundò, quia non esset differentia inter modum agendi Sacramentorum, & signorum magicorum. Tertiò, quia tunc non esset homo Dei minister in ipsa actione Sacramentali, sed homo præberet signum actione sua, & Deus alia actione, viso eo signo infunderet gratiam, ut cùm unus ostendit syngrapham mercatori, & ille dat pecunias. At Scripturæ docent, Deum esse, qui baptizat per hominem, ut suprà ostendimus.

Tertiò igitur responderi potest, cum S. Thoma 3. par. quæst. 62. art. 4. quòd Sacramenta sint causæ efficientes, etiam Physicæ, sed instrumentales, virtus autem divinitus indita non sit aliqua nova qualitas inhærens spiritualis, vel corporalis, sed sit solùm motus, sive usus Dei. Per hoc enim quòd Deus utitur hac actione Sacramentali ad gratiam producendam, elevat eam, & facit eam attingere effectum supernaturalem, quem non posset attingere, si à quocumque alio moveretur.

Ad cujus rei intelligentiam notanda sunt quatuor. Primum est, multum interesse inter instrumenta quibus utitur Deus, & quibus utuntur homines. Sunt autem quinque differentiæ. Prima est, quòd homo eget duplici applicatione; una, qua se applicet instrumento, ut accipiendo securim in manu; altera, qua applicet instrumentum operi; prior motio est in ipso homine, posterior est in instrumento. Deus autem non eget priori applicatione; est enim immutabilis, & præsentissimus omnibus rebus, proinde etiam applicatus. Quare motio illa, qua Deus movet Sacramenta, est sola applicatio Sacramenti ad opus, & est in ipso Sacramento, non in Deo.

tum per naturalem suam virtutem concurrat, & operetur id, quod sibi proprium est. Verbi gr. cùm utitur faber securi ad faciendam cathedram, non satis est moveri securim artificiosè, sed necesse etiam est, ut securis scindat: & cùm utitur natura calore ad nutritionem, requiritur ut calor calefaciat, quod est sibi proprium; mediante enim illa actione, natura utitur calore ad convertendum cibum in carnem. At cùm Deus utitur aliquo instrumento, non est necesse, ut instrumentum per naturalem suam virtutem aliquid operetur in subjecto; & si fortè operatur, illa operatio non est causa effectus divini,
C ut talis operatio, sed solùm ut res, quam Deus ad hoc faciendum adhibere voluit. Hinc videmus in usu multorum Sacramentorum non reperiri ullam actionem propriam & naturalem eorum, ut patet de Absolutione, de Matrimonio, de consecratione Eucharistiæ. In aliis reperitur actio propria, ut lotio, aut unctio, sed, ut dixi, illa quatenus naturalis actio, non est causa, sed ut res quædam. Ex quo sequitur, ut motio, seu usus Dei in Sacramentis non solùm sit virtus agentis instrumento impressa, sed sit tota virtus & ratio, per quam agunt. Id enim, quod est in securi acies, & vis agentis illi impressa, id totum est in Sacramentis sola motio Dei.

Quarta differentia sequitur ex his duabus, quòd
D homo non potest uti qualibet re pro instrumento sui operis: Deus autem potest, & reverà utitur rebus diversissimis ad rem eandem producendam.

Quinta differentia sequitur etiam ex præcedentibus, quòd homo non potest uti instrumento, nisi quod tangat rem, in qua est producendus effectus. Quia instrumentum debet operari circa subjectum suam propriam & corporalem actionem; actio autem corporalis non fit sine contactu. Deus autem potest etiam per id, quod est in uno loco, agere in aliam rem ab eo loco remotissimam, quandoquidem non eget operatione propria illius rei.

Secundò notandum est, omnes concedere posse Deum uti quibuslibet instrumentis, quamtumvis ineptis, modò tamen illa instrumenta priùs ipse faciat
E apta. At certè id non est necesse, sed potest Deus instrumento inepto, manente inepto, efficere quidquid voluerit, quomodo potest optimus scriba calamo inepto ita dextrè uti, ut per eum rectissimè formentur literæ. Exemplum habemus Joan. 5. ubi Angelo descendente, & movente aquam, per eam aquam ita motam curabantur omnes languores. Fuisse autem hanc figuram Baptismi, suprà docuimus. Quare Patres imitati hunc modum loquendi, sæpè dicunt, Sacramenta non operari, nisi priùs in ea descendat Spiritus sanctus. Vide Tertullianum in lib. de Baptismo, Ambrosium lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 7. & Chrysostomum in cap. 5. Joannis, & ibidem Theophylactum, & Theophilum Alexandrinum lib. 1. Paschali. Pari ratione cùm Deus voluit mundum

agendum; tunc virtus non est nisi in verbis. Ita fit in Sacramento Absolutionis, & Matrimonii, & in consecratione Eucharistiæ; non enim adhibet minister peccata pœnitentis ad eum absolvendum, nec panem ad aliquid consecrandum, sed verba ad consecrandum panem. Et hinc est quòd non repugnat Sacramento Pœnitentiæ, ut uno die dicantur peccata, & alio die absolvatur pœnitens, virtus enim operativa non est in peccatis, sed in sola absolutione. In consecratione tamen Eucharistiæ requiritur præsentia panis, non quòd in pane sit virtus operativa; sed quia nisi esset panis præsens, non esset materia, in qua ageret Sacramentum: in Absolutione enim etiamsi non sit Confessio, quia jam præterit, est tamen homo, in quem cadit Absolutio. Denique aliquando minister utitur solo elemento, ut cùm porrigit Eucharistiam, & tunc virtus est in solo elemento.

Quartò notandum est, gratiam justificantem non propriè creari, nec tamen educi de potentia naturali animæ, sed educi de potentia obedientiali, seu capacitate naturali: proinde S. Thomam non pugnare secum, cùm dicit, non posse creaturam instrumentaliter concurrere ad creationem, & tamen Sacramenta concurrere ad productionem gratiæ in anima. Explico; illud dicitur propriè creari, quod fit independenter à subjecto: illud contra dicitur educi, quod dependet à subjecto, in fieri, in esse, & operari. Itaque anima rationalis verè creatur, licèt fiat in corpore, quia non pendet à corpore necessario, ut patet, quia separata esse, & operari potest, & priùs natura est in se ipsa subsistens, quàm corpori infundatur. At gratia est qualitas quædam spiritalis, quæ pendet omnibus modis à subjecto, ut patet; quare educitur. Sed non educitur de potentia naturali, quia non est in homine talis potentia; alioqui gratia esset res naturalis: ubi enim est potentia naturalis, ibi est actus naturalis. Neque obstat, quòd gratia non possit fieri, nisi à Deo; nam etiam anima non potest creari nisi à Deo, & tamen est res naturalis, quia materia est in potentia naturali ad animam. Itaque gratia non dat esse naturale, sed supernaturale homini. Est tamen in homine capacitas naturalis ad gratiam: naturaliter enim convenit homini posse recipere gratiam, ut Augustinus docet de prædestinatione Sanctorum, cap. 5. & potest ea capacitas dici etiam potentia obedientialis, quia licèt non sit talis, ut naturaliter possit concurrere etiam passivè ad productionem gratiæ, (tunc enim esset potentia naturalis) tamen est talis, ut ex ea possit fieri quidquid Deus voluerit, & hæc dicitur potentia obedientialis.

tamen spiritus sunt. Et quomodo hæc ipsa nostra corpora animas retinent tamquam in carcere; nec enim potest anima, cùm voluerit, à corpore recedere, & tamen corpus, corpus est, & anima spiritus est.

Ad primam confirmationem jam responsum est, non egere contactu id quod non agit per actionem suam propriam & naturalem.

C Ad secundam dico primò, locum Augustini non esse ad rem. Nam Augustinus cùm dicit, majus esse justificare impium, quàm creare cœlum & terram, non vult dicere, esse difficilius infundere gratiæ habitum in anima, quàm creare cœlum; sed vult dicere (ut ipse ibidem se explicat) esse opus majoris misericordiæ justificare impium, quàm creare cœlum; & etiam esse opus nobilius, quia cœlum, & terra transibunt, salus electorum non transibit. Idcirco ibidem dicit, fideles cooperari Deo in justificatione sua, proinde fideles concurrere ad opus majus, quàm sit creare cœlum, & terram. Secundò, non est improbabile posse creaturam concurrere, ut merum instrumentum Dei ad veram creationem. S. autem Thomas
D loco notato id negat de creatura, quæ concurrat disponendo subjectum per propriam actionem. Tertiò, jam ostendi gratiam propriè non creari.

Ad tertiam confirmationem posset dici non dari ultimum ullo modo intrinsecum in successivis: & ideò justificationem fieri in ultima parte sensibili, non in ultima simpliciter, quæ nulla est. Vel dicendum, justificationem fieri in instanti illo, in quo finitur actio Sacramentalis. Tametsi enim actio desinat negativè, quoad suas partes, idest, per primum non esse, tamen desinit affirmativè, idest, per ultimum sui esse, quantum ad terminum suum. Ut enim in linea non potest assignari ultima pars, potest tamen assignari ultimum punctum, quo terminatur linea: ita in tem-
E pore & motu. At (inquiunt) tunc non est actio Sacramentalis. Respondeo tunc maximè esse, eo modo, quo res successiva esse potest. Res enim successivè numquam est per suas partes in re existentes, sed semper habet quiddam indivisibile, quod vel est initium, vel finis, vel continuativum rei successivæ: & per illud dicitur esse; & tunc perfectè dicitur esse, quando illud indivisibile terminat actionem. Id patet in tempore: non enim dicitur esse una hora, nisi quando finitur. Idem patet in oratione, quæ perfectè significat cùm profertur ejus terminus.

Ad quartam jam dixi, virtutem illam esse corporalem, quia est motus rei corporalis, licèt dici possit spiritualis, ratione causæ, & effectus.

Ad quintam dico, virtutem illam esse partim in una parte Sacramenti, partim in alia: proinde paulatim

CAPUT XII.

Explicatur controversia de differentia Sacramentorum legis novæ, & veteris.

SEquitur altera quæstio de effectu Sacramenti; utrum videlicet justificare ex opere operato sit proprium Sacramentis novæ legis, an commune cum Sacramentis legis veteris. Quatuor erunt partes hujus quæstionis. Exponemus enim primò sententiam hæreticorum. Secundò sententiam Catholicorum. Tertiò probabimus veritatem. Quartò solvemus objectiones.

Quantum ad primum, convenit inter omnes Catholicos, & hæreticos, sex ut minimùm esse differentias inter Sacramenta legis novæ & veteris. Prima, quòd nunc sint alii ritus externi, quàm tunc erant, ut notum est. Secunda, quòd nunc sint pauciora Sacramenta, quàm tunc erant. Tertia, quòd sint nostra faciliora, ut patet de Circumcisione, & Baptismo, & aliis. Quarta, quòd nostra sint nobiliora saltem ratione auctoris, quia nostra ab ipso Christo immediatè instituta, & promulgata, Mosaica verò à Mose, si non instituta, certè promulgata sunt. Quinta, quòd illa fuerint figuræ nostrorum. Sexta, quòd illa essent data ad tempus, idest, usque ad adventum Messiæ: nostra duratura sint, quamdiu mundus durabit. Colliguntur hæc omnia ex Augustino in epist. 118. ad Januarium, lib. 3. de doctr. Christiana, cap. 9. & lib. 19. contra Faustum, cap. 13. in Psalm. 73.

Quæstio autem est, utrum præter has differentias, discrimen sit in effectu principali, qui est justificare à peccato. Hæretici hujus temporis nullum ferè ponunt discrimen, quamquam inter se non satis conveniunt.

Ac primum Anabaptistæ, Carolstadiani, & Zuingliani, qui (ut suprà ostendimus) nihil tribuunt Sacramentis nostris, nisi ut discernant fideles, ab infidelibus, vel sint quasi professio fidelitatis, vel admoneant bonorum operum, coguntur plus tribuere Sacramentis veteribus, quàm nostris. Melius enim discernit Judæum à non Judæo Circumcisio, quæ semper manet, & cerni potest, quàm Baptismus, qui semel exhibetur, & transit. Et eadem ratione melius admonet fidelitatis, & bonorum operum Circumcisio, quàm Baptismus, cùm illa sit permanens, crassior, & sensibilior &c.

Lutherus autem, qui vult Sacramenta nostra excitare fidem, idem tribuit Sacramentis veteribus. Unde sic ait in lib. de Babylonica captivitate, cap. de Baptismo: *Error est Sacramenta novæ legis differre à Sacramentis veteris legis, penes efficaciam significationis*, tis graviter invehitur in Anabaptistas, qui non plus tribuerent nostro Baptismo, quàm lotionibus Judaïcis; quasi ipse multum tribuat Baptismo, qui iridem illi æquare non veretur. Porrò ex hac distinctione Lutheri colligitur alius error; vel potiùs paradoxum ipsius, qui non vult esse Sacramenta ea, quæ ab omnibus veteribus dicuntur Sacramenta, ut lotiones Judaicas, agnum Paschalem, sacrificia, & similia; & contrà, ea vult esse Sacramenta, quæ à nullo, ne per somnium quidem, vocata sunt Sacramenta, ut iridem, vellus Gedeonis, umbram horologii Achaz, & similia.

C Jam Calvinus convenit cum Luthero, quòd Sacramenta veteris legis eodem modo justificarent, quo nostra, nimirum alendo fidem. Nam lib. 4. Institut. cap. 14. §. 23. *Hoc dogma*, inquit, *Scholasticum, quo tam longum discrimen inter veteris, ac novæ legis Sacramenta notatur, perinde ac si illa non aliud, quàm Dei gratiam adumbraverint, hæc verò præsentem conferant, penitus explodendum est*; & similia habet in Antidoto Concilii Tridentini, sess. 7. can. 2. Dissentit tamen à Luthero Calvinus in duobus. Primò, quòd existimat Sacramenta novæ legis uberiorem gratiam dare quàm vetera, quia nimirum clariùs excitant fidem, & proinde major fides magis justificat. *Neque tamen negamus*, inquit in Antidoto, loco citato, *quin uberior sub Christi regno percipiatur gratia*. Lutherus autem omnino

D æquat Sacramenta illa nostris. Secundò, Lutherus (ut ostendimus) non omnes cæremonias Judaicas, sed tantùm eas, quæ habent annexas promissiones, vult esse Sacramenta, & nostris æqualia. At Calvinus omnes illas cæremonias habet pro Sacramentis, quæ darent gratiam, licèt non ita copiosam, ut nostra. Nam lib. 4. Instit. cap. 14. §. 21. purificationes Judæorum numerat inter Sacramenta; & §. 26. idem prolixius docet. Et licèt uterque erret, minus absurdè Calvinus docet, quàm Lutherus.

Kemnitius in Examine Concilii partim Lutherum, partim Calvinum sequitur. Nam pag. 60. & 70. admittit Lutheri distinctionem de duplici genere signorum veterum: pag. autem 74. admittit cum Calvi-

E no uberiorem gratiam dari in Sacramentis novis, quàm in veteribus: cum utroque autem convenit in damnanda Ecclesiæ doctrina. Atque hæc de sententia hæreticorum.

CAPUT XIII.

Explicantur sententia Catholicorum.

QUantum ad secundum, Catholici omnes conveniunt, Sacramenta veteris legis; quæ propriè Mosaica dicuntur, non contulisse gratiam ex opere operato. Id enim docent omnes Theologi in 4. dist. 1. & idem definivit Concilium Florentinum in instruct.

Una igitur quæstio est de Sacramentis veteribus Circumcisione excepta, an saltem justificarent ex opere operantis. Duæ sunt autem opiniones. Prima Magistri in 4. dist. 1. qui id negat: ait enim Sacramenta illa non justificasse, etiamsi in fide & charitate susciperentur, quia data erant, ut essent oneri, non ut justificarent. Secunda est communis Theologorum, justificasse omnia illa Sacramenta ex opere operantis, idest, ex fide, & devotione suscipientis: & hæc sententia est verissima. Nam est generaliter vera sententia Apostoli ad Rom. 2. *Factores legis justificabuntur*. Quamquam ista justificatio non est propriè Sacramentalis, sed est communis omnibus bonis operibus, quæ in charitate fiunt; nec est justificatio prima, sed secunda. Quod autem Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 58. vociferatur, hanc sententiam directè, & quasi adversa fronte pugnare cum Paulo, qui Rom. 4. ex professo docet, Abrahamum non esse justificatum ex operibus, ex mera imperitia nascitur. Nam Paulus loquitur de operibus, quæ fiunt ex solis viribus liberi arbitrii, quibus operibus & nos fatemur, neminem justificari. Theologi autem cùm dicunt, Sacramenta vetera justificasse ex opere operantis; loquuntur de opere, quod oritur ex gratia Dei. Vocant enim opus operantis fidem, charitatem, obedientiam, quæ sunt omnia Dei dona, cùm sine speciali Dei auxilio non habeantur: de qualibus operibus Paulus Rom. 2. *Factores legis justificabuntur*. Et Jacobus cap. 2. *Abraham nonne ex operibus justificatus est?*

Altera quæstio est de Circumcisione, quæ non est propriè Sacramentum Mosaicum, sed legis naturæ: unde Joan. 7. *Circumcisio non est ex Mose, sed ex Patribus*. Porrò de Circumcisione duæ sunt opiniones. Prima opinio est Alexandri part. 4. quæst. 7. memb. 7. art. 4. Bonaventuræ, Scoti, & Gabrielis, in 4. distinct. 1. qui admittunt Circumcisionem ex opere operato contulisse justificationem: Pugnant autem cum hac sententia multa argumenta. Primò Scripturæ, quæ cùm dicunt, Sacramenta vetera fuisse egena elementa, non excludunt Circumcisionem, immò de illa maximè loquuntur, ut postea videbimus. Secundò Concilia, Florentinum, & Tridentinum, quæ solis Sacramentis nostris tribuunt vim justificandi. Neque valet, quod quidam dicunt, Concilia ista cùm negant, Sacramenta veteris legis justificasse, loqui tantùm de Sacramentis Mosaicis, idest, à Mose promulgatis, non autem de Circumcisione, quæ se tamen, quatenus fidei protestatio erat, & fidem applicabat. Itaque volunt ii auctores, justificatos fuisse veteres ex merito passionis Christi, ut nos justificamur, sed hoc meritum nobis applicari per Sacramenta, Hebræis autem per solam fidem; quæ tamen fides requirebat ut conditionem, sine qua non operabatur, Sacramentum Circumcisionis. Hæc sententia sine dubio probabilior est: sed quia non est nobis propositum, nisi fidem adversus hæreticos propugnare, his omissis, ad tertium caput transeamus.

CAPUT XIV.

Probatur nullum Sacramentum legis naturæ, aut scriptæ, justificasse ex opere operato.

NUnc probanda est veritas. Probabimus autem, nullum Sacramentum legis naturæ, aut scriptæ justificasse ex opere operato, sive eo modo, quo justificat Sacramentum novæ legis, contra omnes hæreticos hujus temporis, & aliquo modo etiam contra eos, qui Circumcisioni tribuunt justificationem ex opere operato.

Ac primum quidem argumentum sumitur ex divinis literis: nam & Prophetæ, & Apostoli miro consensu docent, Sacramenta vetera non justificasse, cùm de nostris contrarium asserant.

Primus locus ex Prophetis, Psalm. 39. *Sacrificium & oblationem noluisti, aures autem perfecisti mihi. Holocaustum & pro peccato non postulasti*. Ubi Scriptura non negat, Deum velle sacrificia, cùm ipse ea fieri jusserit, sed negat ea velle ad expiandum peccatum. Secundus locus Psal. 50. *Si voluisses sacrificium* (nimirum ad peccatum expiandum) *dedissem utique, holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus &c.* Ubi Scriptura opponit sacrificium contritioni; & de uno negat, quod de altero affirmat, quod non faceret, si utrumque concurreret ad justificationem: neque enim rectè diceretur nunc, Deus non vult Baptismum, sed contritionem. Tertius locus Isaiæ 1. *Quò mihi multitudo victimarum vestrarum? quis quæsivit hæc de manibus vestris?* Quartus locus Hierem. 11. *Numquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas, in quibus gloriata es?* ubi de sacrificio pro peccato loquitur. Et certè de Baptismo non diceret; Numquid Baptismus aufe-

re Paulo, Judæi circumcisi præstabant Gentibus incircumcisis, quod illi habuerint Dei legem, & oracula; non ergo Circumcisio justificabat. Nam alioqui præstitissent Judæi Gentibus etiam justitia, quod præcipuè Paulus refutare intendit; unde paulò post subjungit: *Quid ergo præcellimus eos? nequaquam. Causati enim sumus*, (idest, causam attulimus, & ostendimus) *Judæos & Græcos omnes sub peccato esse*. Ubi Paulus etiam si dixerat, Judæos præstare Gentibus ob Circumcisionem, quia fuerant illis credita eloquia Dei: tamen nunc negat, Judæos præstare Gentilibus, quia non præstant, quod attinet ad justificationem, de qua agebatur; omnes enim tam circumcisi, quàm incircumcisi peccatores sunt. Quibus verbis clarissimè docet, Circumcisionem non justificasse. Non enim vult dicere, nullum fuisse justum ante Christi adventum, cùm constet Patriarchas & Prophetas, & multos Gentiles fuisse justos, ut Melchisedech, Job, & alios. Sed vult dicere, non fuisse justos ex eo, quòd essent circumcisi, vel incircumcisi, sed ex eo, quòd in Christum venturum crederent. Ibidem addit Apostolus; *Ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo*. Quis autem neget, Circumcisionem fuisse opus legis? Ibidem: *An Judæorum*, inquit, *Deus tantùm? nonne & Gentium? immò & Gentium, quoniam unus est Deus, qui justificat Circumcisionem ex fide, & præputium per fidem*; Quasi dicat, Deus est omnium Deus, quomodo igitur credibile est, eum dedisse remedium contra peccatum solis Judæis? Possumus nos hinc etiam aliter argumentari: An masculorum Deus tantùm? nonne & fœminarum? Quis ergo credat, Deum dedisse remedium, quod solis masculis prodesset?

Secundus locus est Rom. 4. ubi Apostolus ex professo probat, Abrahamum non in Circumcisione, sed in præputio fuisse justificatum: ut inde admoneat, Circumcisionem non esse datam, ut justificaret. Si enim is, cui primo data est, non fuit ex ea justificatus, quanto minus alii ex ea justificandi erunt?

Tertius locus 1. Corinth. 7. *Circumcisio nihil est, & præputium nihil est*; ubi ita Paulus Circumcisionem ut præputium despicit, cùm agitur de justificatione.

Quartus locus est Galat. 4. *Quomodo iterum convertimini ad infirma, & egena elementa, quibus iterum servire vultis?* Quorum elementorum nomine intelligit Circumcisionem, de qua præcipuè loquitur in ea epistola, & simul etiam alias cæremonias legales: & sanè non dicerentur infirma & egena, si justificarent. Ibidem dicit, Judæos tamquam parvulos sub elementis hujus mundi servientes fuisse; nos autem viros esse perfectos: quæ sanè differentia non esset vera, si Sacramenta nostra non haberent aliam vim, quàm illa Judæorum.

Quintus locus Gal. 6. *Neque Circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura*. Ubi videmus opponi novam creaturam tam Circumcisioni, quàm Christi. Quod si nostra eandem vim haberent, adhuc essemus in umbra. Ibidem: *Circumcisi*, inquit, *estis Circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, sed Circumcisione Christi consepulti ei in Baptismo*. Ubi Paulus Circumcisionem vocat manu factam, & proinde Baptismum non manu factum, quia principalis baptizans est Deus. Item nihil tribuit Circumcisioni, nisi carnem expoliare, & eam Baptismo opponit: Notandum autem est, in textu Græco haberi: *In expoliatione corporis peccatorum carnis*; & proinde conjungendam hanc partem (*In expoliatione &c.*) cum illa (*circumcisi estis*) non cum illa (*Circumcisione manu facta*) ut sensus sit; Circumcisi estis in expoliatione corporis peccatorum, non Circumcisione manu facta, sed Circumcisione Christi spirituali consepulti ei in Baptismo. Ex quo textu sumitur idem argumentum, sed alio modo. Nam (ut exponunt Græci, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus) Paulus docet, Circumcisionem Judaicam fuisse denudationem unius pelliculæ, nostra autem Circumcisio est expoliatio totius corporis peccatorum.

Octavus est Heb. 7. *Reprobatio*, inquit Apostol. *fit præcedentis mandati propter infirmitatem & inutilitatem*. Loquitur autem de mandatis cæremonialibus, quorum præcipuum erat de Circumcisione.

Nonus locus Heb. 9. ubi cæremonias veteres dicit fuisse justitias carnis, & sanctificasse quidem inquinatos, sed solùm ad emundationem carnis.

Decimus locus Heb. 10. ubi dicit legem umbram habuisse, non ipsam imaginem rerum, nec potuisse accedentes perfectos facere; nec potuisse auferre peccata, & mundare conscientiam: & Deum hostias & oblationes noluisse, nec ei placuisse; quod intelligi debet in ordine ad justificationem ex opere operato, nam alioqui negari non potest, quin ei placuerint, ex obedientia & devotione offerentis. Nam vocantur odor suavissimus Domino, Levit. 1.

Sed videamus, quid ad hæc loca adversarii respondeant. Lutherus & Lutherani respondent, Scripturas cùm negant, Sacramenta vetera justificare, debere intelligi de illis, quæ non habent annexam promissionem.

At loca à nobis adducta, loquuntur expressè de Circumcisione, quam omnes concedunt habuisse annexam promissionem. Deinde nullæ cæremoniæ Judaicæ habuerunt promissionem magis expressam, quàm sacrificia & ablutiones. Nam Levit. 4. 5. & 6. promittitur remissio peccatorum offerenti sacrificium. Et rursus Levit. 20. 21. & 22. promittitur sanctificatio iis, qui abluuntur aqua, ut lex præcipit: & tamen Apostolus Heb. 10. disertis verbis dicit impossibile esse sacrificiis & ablutionibus Judaicis remitti peccata.

Kemnitius in Exam. 2. par. pag. 63. post solutionem Lutheri, proponit aliam, quæ est etiam Calvini lib. 4. Instit.

cat, nostra salvare, regenerare, mundare, justificare, Ephes. 5. Tit. 3. 1. Cor. 1. vetera autem esse elementa egena, nihil valere, & nihil esse, 1. Cor. 7. Gal. 5. Heb. 10. & alibi.

Tertiò Apostolus in his locis dicit, illas cæremonias fuisse inutiles ad justificandum, ubi dicit, fuisse umbras & figuras rerum nostrarum, Coloss. 2. 1. Cor. 10. Heb. 10. Ergo Apostolus vult, Sacramenta illa fuisse inutilia ad justificandum, non solùm ut falsò exponebantur à Judæis, sed etiam secundùm se, & ut erant Sacramenta à Deo instituta. Non enim ut exponebantur perperam à Judæis, figuræ dici poterant, sed solùm ut erant Sacramenta à Deo instituta. Non enim illis figuræ erant, qui nihil de Christo cogitabant, sed solum illo ritu acquiescebant.

Denique, si Paulus solùm dicere vellet, Sacramenta vetera sine fide nihil prodesse: non conferret cum præputio, nec diceret: *Circumcisio nihil est, & præputium nihil est*, 1. Cor. 7. & Gal. 6. *Neque Circumcisio aliquid valet, neque præputium*. Præputium enim non solùm sine fide nihil est, & nihil valet, sed absolutè nihil est & nihil valet.

Calvinus præter hanc solutionem adhibet alias tres. Una est lib. 4. Instit. cap. 14. §. 22. quòd Paulus loquatur de Sacramentis veteribus, non absolutè sed comparativè; ac præsertim Colos. 2. ubi vocantur umbræ illa Sacramenta. Dicit enim Calvinus, Paulum non voluisse extenuare efficaciam illorum Sacramentorum, sed magnificare efficaciam nostrorum, quæ dant uberiorem gratiam, quàm illa.

At contrà; nam si solùm differrent nostra à veteribus, quòd nostra darent majorem gratiam, illa minorem, Paulus non rectè diceret, illa nihil esse, & nihil valere; nec conferret cum præputio Circumcisionem; neque etiam distingueret illa ut umbram à corpore. Umbra enim non est corpus minus, sed nullum; nec habet aliud, nisi similitudinem corporis. Immò Heb. 10. ita extenuat ea Sacramenta, ut dicat, non fuisse imagines, sed umbras. Nam imago habet positivam, & realem corporis similitudinem: umbra autem habet similitudinem privativam, & quæ revera nihil est.

Altera solutio Calvini est ibidem §. 24. quòd Paulus loquatur de Sacramentis veteris legis pro eo tempore, quo jam erant per Christum abrogata.

At contrà. Nam Rom. 2. Paulus dicit: *Circumcisio quidem prodest, si legem observes*. Ubi indicat se loqui de eo, quod conveniebat Circumcisioni, cùm adhuc vigeret. Nam post abrogationem non prodest, sed obest, ut idem Paulus dicit Galat. 3. Vult ergo Paulus quam acceperat, cum ea vigeret. Item Coloss. 2. & Heb. 10. vocat umbras, & figuras. Non autem erant umbræ, & figuræ, nisi ante abrogationem. Item Heb. 7. dicit, abrogata illa fuisse ob infirmitatem & inutilitatem. Denique Heb. 10. ex professo docet, impossibile fuisse, ut sacrificiis, & lotionibus illis expiarentur peccata, & propterea Christum venisse, ut perficeret quod illa non poterant.

Tertia solutio est ejusdem ibidem, §. 25. ubi dicit, cæremonias legis vocari umbratiles, non quòd nihil habeant solidi, sed quia earum complementum usque ad Christum quodammodo suspensum erat. Addit etiam, quòd vocantur umbræ, non esse accipiendum de efficacia, sed de modo significandi: quia nimirum significabant res futuras, nostra significant res præteritas.

At contrà. Primò, ista solutio planè destruit textum. Nam Paulus non solùm umbratiles facit eas cæremonias, sed ipsam umbram appellat. Secundò, si ideò solùm fuissent umbratiles, quia complementum erat suspensum usque ad Christum, idest, quia repræsentabant aliquid, quod nondum aderat; nostra etiam umbratilia dici possent. Nam repræsentant resurrectionem & gloriam futuram. Tertiò, impudentissimè asseritur, Paulum non agere de efficacia, sed solùm de modo significandi. Nam illa verba: *Nihil est, nihil valet, elementa egena, infirma, inutilia, non posse expiare peccata*, & similia, non possunt nisi de efficacia exponi. Denique, Apostoli quæstio cum Judæis de efficacia erat, & de justificatione, non de modo significandi. Neque enim tam stulti erant Hebræi, ut non intelligerent, Sacramenta vetera significasse res futuras, si Messiam venturum credebant. Atque hæc de primo argumento.

CAPUT XV.

Idem probatur ex Patribus.

PRobandum est hoc discrimen etiam ex Patribus, tum ut res sit magis confirmata, tum quia Kemnitius in 2. par. Examinis pag. 56. & sequentibus usque ad 60. conatur ostendere, unum tantùm locum nos habere, eumque ex Augustino, quem tamen ipsum eripere nobis conatur. Proferemus igitur auctores veteres, Hebræos, Græcos, Latinos viginti, præter Augustinum.

I. Philo in lib. de Circumcisione, exponens omnes causas Circumcisionis, quas à majoribus se accepisse fatetur, neque clarè dicit, neque obscurè insinuat, eam institutam fuisse in remedium peccati.

II. Jo-

tas habuerit; cœlestis Hierusalem habeat nudam veritatem sine ullis signis corporalibus: Ecclesia nostra cum utraque communicet, quòd habeat signa corporalia, & simul spiritualia dona.

V. Irenæus lib. 4. cap. 30. *Circumcisionem*, inquit, *non quasi justitiæ consummatricem, sed in signo eam dedit Deus, ut cognoscibile perseveret genus Abrahæ*. Et infrà: *Et quia non per hæc justificabatur homo, sed in signo data sunt populo, ostendit, quod ipse Abraham sine Circumcisione credidit Deo, & reputatum est illi ad justitiam*. Vide eundem in eodem libro c. 28. 29. 32. & 34.

VI. Origenes lib. 2. contra Celsum dicit, Christianos meritò dimisisse Circumcisionem, Sabbatha, & similia, quòd res carnales, & corporales essent, & transisse ad legem Dei spiritalem. Item homil. 3. in Genes. ubi explicat Circumcisionis præceptum, opponit carnalem illam Circumcisionem Judæorum, Circumcisioni spirituali Christianorum: proinde vult tantum interesse inter Sacramenta illorum, & nostra, quantum interest inter carnem, & spiritum.

VII. Eusebius Cæsariensis lib. 1. demonst. Evangelicæ, cap. 10. & lib. 1. hist. cap. 1. pulchrè docet, cur data fuerint primis illis parentibus Sacramenta carnalia, & sacrificia, tamquam elementa quædam, & adumbrationes rerum spiritualium.

VIII. Eusebius Emissenus Homil. in Sabbatho post primam Dominicam Quadragesimæ in illud: *Faciamus hic tria tabernacula*. *Primum*, inquit, *tabernaculum est synagoga; secundum Ecclesia; tertium cœlum. Primum in umbra fuit, & figura; secundum in figura & veritate; tertium in sola veritate. In primo via ostenditur; in secundo invenitur; in tertio possidetur. Non enim Sacramenta Ecclesiæ, sicut Sacramenta synagogæ medicinam tantùm docent, & ostendunt, sed ipsa potius sunt medicina, & remissio peccatorum*.

IX. Athanasius orat. in illud: *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo*, circa finem, fusè docet Circumcisionem nihil fuisse aliud nisi umbram, & figuram Baptismi, qui est vera, & spiritualis Circumcisio.

X. Epiphanius hær. 8. quæ est Epicureorum: *Illic*, inquit, *Circumcisio fuit carnalis, quæ deservivit tempori usque ad magnam Circumcisionem, hoc est, Baptismum, qui circumcidit nos à peccatis*.

XI. Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 14. *Qui veritatem*, inquit, *umbræ comparans, cumque figuris conferens ea, quæ figuris significantur, universam pariter Evangelicam dispensationem elevare aggreditur*. Et infrà: *Quid*, inquit, *confers lavacra cum lavacris, quæ solam nominis appellationem habent communem, rerum verò tanta est differentia, quanta est inter somnia, & veritatem, inter umbras, & imagines, & inter ea, quæ revera sunt*.

XII. Joannes Chrysostomus hom. 27. in Gen. *Attende*, inquit, *quòd Deus Circumcisionem pro lege statui voluit, non quòd ad animæ salutem efficere hoc possit aliquid, sed ut Judæi pueri hoc gratitudinis indicium circumcisio? Et infrà: Providens Deus, quod illis circumcisionem in signum, non in salutem esset daturus*. Ibidem probat ex Prophetis, sacrificia & Sacramenta Judæorum non justificasse, ubi etiam illa vocat carnalia, & nostra spiritualia.

XIX. S. Cyprianus lib. 1. contra Judæos, cap. 8. opponit carnalem Circumcisionem Judæorum, spirituali Circumcisioni Christianorum, & addit Adamum, Henoch, Noe, & Melchisedech justos fuisse sine Circumcisione: *Quia*, inquit, *signaculum seminis nihil proficit*. Idem lib. 3. epist. 8. ad Fidum, dicit carnalem Circumcisionem, adveniente spirituali, tamquam umbram luce adveniente evanuisse.

XX. S. Ambrosius in epist. 72. ad Irenæum: *Signum*, inquit, *Circumcisio corporalis, veritas Circumcisio spiritualis: illa membrum amputat, ista peccatum*. Idem: *Si tamen idem*, in cap. 4. ad Rom. *Non ergo*, inquit, *Circumcisio aliquid habet dignitatis, sed signum est tantùm; quod signum ideò accipiebant filii Abrahæ, ut scirentur ejus filii esse, qui credens Deo hoc signum acceperat, ut æmuli essent paternæ fidei*. Vide eundem lib. 1. de Abraham, cap. 4. ubi ex professo agit de Circumcisione, & lib. 1. de Sacramentis, cap. 4. & 6. & lib. de iis, qui initiantur mysteriis, cap. 8. & 9.

XXI. S. Hieronymus in cap. 3. ad Gal. reddit causam cur fuerit Circumcisio instituta, & ne verbulo quidem indicat, fuisse in remedium peccati; *Quia*, inquit, *ex semine Abrahæ erat Christus oriundus, & ab Abraham, usque ad Christum multa erant sæcula transitura, providens Deus, ne soboles dilecti Abrahæ cæteris nationibus misceretur, & paulatim familia ejus fieret incerta, gregem Israeliticum quodam Circumcisionis cauterio denotavit. Denique per quadraginta annos in eremo nullus est circumcisus: soli quippe sine gentis alterius commistione vivebant. Statim ut Jordanis ripam transgressus est populus, Circumcisio necessariò futuro ex commistione Gentium providit errori. Quod autem à Jesu duce secundò scribitur populus circumcisus, significat in eremo cessare Circumcisionem, quæ in Ægypto rationabiliter exercebatur; & à Domino nostro Jesu Christo spirituali Circumcisione credentes esse mundandos*. Idem in cap. 1. Isaiæ dicit, Deum respuere cæremonias Judaicas, & placere ei lavacrum Baptismi: *Quod solum*, inquit, *potest purgare peccata*.

Denique S. Augustinus in Psal. 73. *Sacramenta*, inquit, *non sunt eadem, quia alia sunt Sacramenta dantia salutem, alia promittentia Salvatorem: Sacramenta novi Testamenti dant salutem, Sacramenta veteris Testamenti promiserunt Salvatorem*.

Ad hunc solum locum respondent Kemnitius & Calvinus. Kemnitius in Exam. pag. 59. & 60. respondet Augustinum loqui de Sacramentis veteribus, quæ non habebant annexam promissionem, sed erant mera signa, juxta Lutheri distinctionem.

Non valet solutio, quia Augustinus loquitur in genere de Sacramentis veteribus, & maximè de sacrificiis,

... quia eis non justificantur homines? Umbra enim sunt prænunciantes gratiam, qua justificamur. Hæc ille. Quid clarius? Nonne idem prorsus dicit Augustinus, quod postea definivit Concilium Florentinum? lib. 19. contra Faustum, cap. 13. *Instituta sunt*, inquit, *alia Sacramenta virtute majora, utilitate meliora*. Hæc ille. Igitur nostra excellunt antiquis, utilitate, & virtute; non sola significatione, tract. 41. in Joan. *In sacrificiis*, inquit, *non erat expiatio peccatorum, sed umbra futurorum*, quæst. 25. in lib. Num. *Si*, inquit, *per se attendantur Sacramenta vetera, nullo pacto possunt mederi: si autem res ipsæ, quarum hæc Sacramenta sunt, inquirantur, in eis inveniri poterit purgatio peccatorum*. Hæc de testimoniis Patrum.

CAPUT XVI.

Idem probatur rationibus in Scriptura fundatis.

PRima ratio. Sacramentum, ut justificare possit, debet habere annexam promissionem absolutam gratiæ. Nullum tale erat in lege veteri; igitur nullum eorum justificabat. Major propositio est certissima apud adversarios. Nam id asserit Lutherus in assert. 1. art. Philippus in locis anni 58. tit. de Sacramentis, Calvinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 3. denique Kemnitius in 2. par. Examinis pag. 42. ponit in ipsa definitione Sacramenti, quòd habeat promissionem gratiæ, & gratiæ non cujuscumque, sed remissionis peccatorum. Denique coguntur hoc admittere, cùm velint Sacramenta justificare excitando fidem: fides enim apud eos non justificat, nisi apprehendendo promissionem indulgentiæ.

Minor propositio probatur primò, ex Apostolo Hebr. 8. *Melius*, inquit, *sortitus est ministerium quanto & melioris Testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est*. Et infrà, explicans quæ sint istæ promissiones meliores novi Testamenti, profert illud Hierem. 31. *Propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum non recordabor amplius*.

Secundò, ex Augustino tract. in Psal. 72. ubi dicit, promissiones Testamenti veteris, & novi esse diversas, ut ipsa etiam Sacramenta sunt diversa: tunc enim promittebantur res terrenæ, nunc autem cœlestes.

Tertiò, probatur ex ipso Luthero. Nam in lib. de capt. Babyl. cap. de Euchatistia, ita loquitur: *Vetus Testamentum per Moysem datum promissio erat, non remissionis peccatorum, seu rerum æternarum, sed temporalium, nempe terræ Chanaam, per quam nemo renovabatur spiritu, unde & irrationabilem pecudem in figura Christorum*. Nam de sacrificio Abel nihil legimus, nisi placuisse Deo, postquam factum fuerat. Iris habuit promissionem solius temporalis salutis: unde Genes. 9. dicitur, data in fœdus non tantùm hominibus, sed etiam bestiis terræ, & omni reptili. Similiter in vellere Gedeonis, & in horologio Achaz, facta sunt signa ad confirmandam promissionem victoriæ contra hostes temporales. De aliis Sacramentis, ut de

C Circumcisione, de sacrificiis pro peccato, de manna, mari rubro, & cæteris idem ostendam in solutione argumentorum.

Secunda ratio. Lex ipsa vetus tota in hoc distinguitur à nova, quòd illa non justificat, hæc justificat; ergo fieri non potest, ut Sacramenta vetera, quæ erant pars quædam illius legis, justificarent. Probatur antecedens. Nam primò dicitur, Joan. 1. *Lex per Moysem data est, gratia, & veritas per Jesum Christum facta est*. Quomodo hoc est verum, si Sacramenta Mosaica gratiam conferebant? Secundò, 2. Cor. 3. illa vocatur litera occidens, nova, spiritus vivificans. At cur non erat, etiam illa spiritus vivificans, si ejus Sacramenta justificabant? Tertiò,

D Gal. 4. dicitur illa in servitutem generasse, nostra libertatem attulisse; At cur hoc, si etiam illa gratiam conferebat, quæ liberat à servitute peccati? Quartò, denique illud dicitur vetus Testamentum, quia ad veterem hominem pertinet, nec renovare novit; nostrum dicitur novum, quia renovat, ut docet August. lib. 3. contra duas epistolas Pelagian. cap. 4. unde & Apostolus ad Titum 3. vocat Baptismum lavacrum renovationis. Neque tamen hinc sequitur, non fuisse justificationem à peccatis in sanctis hominibus Testamenti veteris: erat enim, sed non per Testamentum vetus, aut per ejus Sacramenta, sed per Testamentum novum, ad quod illi pertinebant, & ad cujus participationem fide, ac desiderio pertingebant.

E Tertia ratio. Promissio in Sacramentis, quæ sunt instituta ad justificandum, non potest impleri nisi fide recipiatur, ut adversarii dicunt. At promissiones annexæ Sacramentis veteribus implebantur, etiamsi homines non crederent; non igitur Sacramenta illa erant instituta ad justificandum. Probatur minor. Nam promissio Dei annexa arcui cœlesti, qui Luthero est verum Sacramentum, fuit de non dissipanda unquam amplius terra aquis diluvii. Quæ promissio impletur, & implebitur etiamsi homines non credant. Sic etiam promissio annexa Circumcisioni fuit, ut fieret Abraham pater multarum Gentium, & daret posteris ejus terram promissionis, ut patet Genes. 17. & Rom. 4. quæ sine dubio implenda erat, etiamsi Hebræi non crederent. Ita quoque omnia sacrificia habebant annexam promissionem de Christi mor-

ARgumenta adversariorum sunt quinque. Primum est ex cap. 17. Genes. ubi Deus sic loquitur de Circumcisione: *Masculus, cujus praeputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit.* Ex hoc loco sumunt argumentum tam Catholici, qui putant Circumcisionem justificasse ex opere operato, quàm hæretici, qui non agnoscunt discrimen inter Sacramenta novi, ac veteris Testamenti.

Ac primùm Catholici Augustinum secuti in lib. 16. de civit. Dei, cap. 17. ita argumentantur; Deus minatur omni masculo Hebræorum, etiam infanti, perpetuum interitum, nisi fuerit circumcisus; ergo per Circumcisionem liberabantur masculi ab æterna morte.

C

Calvinus autem lib. 4. Instit. cap. 16. §. 3. & 4. ita argumentatur. In Circumcisione eadem est promissio, quæ in baptismo, nimirum remissionis peccatorum, & vitæ æternæ: igitur non differunt nisi externo ritu, seu signo. Probat antecedens. Nam Genes. 17. ubi instituitur Circumcisio, dixit Deus Abrahæ: *Ego ero Deus tuus, & seminis tui post te. Quibus verbis*, inquit Calvinus, *vita æterna promissio continetur: quemadmodum interpretatur Christus, qui resurrectionem inde probavit, Matthæi 22. quod dicatur Deus, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob: non est enim Deus mortuorum, sed viventium. Itaque idem est dicere, Ero Deus tuus, & Dabo tibi vitam æternam. Sed primus ingressus ad Deum est per remissionem peccatorum; ergo promisit Deus etiam remissionem peccatorum, cùm ait; Ero Deus tuus, & seminis tui.* Confirmat argumentum Calvinus ex eo, quòd Apostolus ad Ephes. 2. dicit, Gentiles, qui erant incircumcisi, fuisse sine Deo, sine Christo, sine spe, & alienos à promissionibus. Ergo ista omnia consequebantur homines per Circumcisionem.

D

Respondeo ad argumentum Catholicorum, vim totam illius argumenti pendere ex duabus vocibus, quæ habentur in editione Græca, qua utebatur S. Augustinus. Græci enim sic legunt locum citatum. *Et incircumcisus masculus, cujus non circumcidetur caro præputii in die octavo, peribit anima illa de populo suo*; ubi illa verba: *In die octavo*, sunt addita à Græcis: non enim habentur in codicibus Hebraicis, nec in paraphrasi Chaldaica, nec in Latina vulgata editione. Porrò ob illa duo verba: *In die octavo*, S. Augustinus coactus est hunc locum exponere de parvulis, ac dicere, Deum minari pœnam parvulis carentibus Circumcisione, & hinc ulterius coactus est verba sequentia: *Quia pactum meum irritum fecerunt*, exponere de peccato originali, & de pacto facto cum Adamo de non comedendo ligno scientiæ boni, & mali, quod solùm parvuli prævaricari potuerunt: & hinc ultimò coactus est illa verba: *Peribit anima illa*, ex-

E

bus modis. Primò, ex illis verbis: *Quia pactum meum irritum fecit.* Nam etiamsi S. Augustinus hoc exposuerit de pacto facto cum Adamo, tamen luce clarius est hoc debere exponi de pacto facto cum Abraham de circumcidendis masculis. Nam in illo capite octies nominatur pactum Dei, & semper accipitur pro pacto Circumcisionis. Et quid clarius illa expositione ipsius Dei in eodem capite: *Hoc est pactum meum, quod observabitis: circumcidetur ex vobis omne masculinum?* Proinde causa comminationis hoc loco non est peccatum originale, sed peccatum actuale, idest, transgressio præcepti de Circumcisione, cujus peccati soli adulti capaces sunt.

Secundò, idem probatur ex illa pœna, *Peribit anima ejus de populo suo.* Non enim ista verba significant mortem æternam, seu gehennam, sed pœnam aliquam temporalem. Nam id significat illud: *De populo suo*; non enim dicit, peribit absolutè, sed peribit de populo, idest, separabitur à populo suo, seu per mortem corporalem, seu per quandam veluti excommunicationem. Vox enim Hebraica כרת propriè excindere significat. Et ponitur hæc pœna in Scriptura passim contra omnes, qui aliquam cæremoniam omisissent, ut patet Exodi 12. & 31. Levit. 7. 17. 18. 19. 20. & 23. Num. 15. & 19. in quo ultimo loco dicitur, peritura anima illius de populo suo, qui tetigerit cadaver, & se aqua non abluerit; quæ certè omissio non videtur crimen dignum æterna morte.

Tertiò, probatur ex cap. 4. Exodi, ubi Dominus Mosem occidere voluit, quia filium suum non circumciderat. Ubi clarè videmus, pœnam illam esse mortem corporalem, & in eum latam, qui adultus sit, & capax peccati actualis, non in infantes. Et quamquam S. Augustinus quæst. 11. in Exodum, & lib. 4. de Baptismo, cap. 24. conatur ostendere filium Mosis, non ipsum Mosem in periculo fuisse ob incircumcisionem; tamen res clarissima est. Nam si Deus minaretur mortem parvulo, si non circumcidatur octavo die; quid profuisset filio Mosis Circumcisio illa facta post octavum diem? Deinde textus apertissimus est: *Cumque esset*, inquit, *in itinere in diversorio Moses, occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum.* Quem eum? nisi Mosem, de quo loquebatur in proximis verbis. Præterea sequitur: *Tulit ergo Sephora acutissimam petram, & circumcidit præputium filii sui.* Si illud: *Voluit occidere eum*, de filio Mosis intelligeretur, dixisset Scriptura: Circumcidit præputium ejus, non autem filii sui. Præterea addit Sephora, & dixit Mosi: *Sponsus sanguinum tu mihi es*, idest, jam te sponsum meum amissura eram, nisi te sanguine filii mei redemissem. Quare S. Hieronymus in comment. cap. 5. ad Galat. non dubitat, quin Moses in periculo fuerit hoc loco, non filius ejus.

Ad argumentum Calvini; nego Circumcisioni fuisse annexam promissionem remissionis peccatorum, & vitæ æternæ. Id enim repugnat. Primò, Apostolo & Au-

etiam intelligebant Patriarchæ & Prophetæ, & alii viri perfecti illius temporis, ut dicit Apostolus ad Hebr. 11. & Tob. senior. 2. Job 13. tamen ad literam, promissio terrena erat annexa carnali Circumcisioni, & hæc sola ad vetus Testamentum pertinebat; & contrarium asserere, quod facit Calvinus, nihil est aliud, quàm ex lege Evangelium facere, & omnia confundere.

C Ad probationem Calvini ex illo; *Ero Deus tuus*, Respondeo, his verbis non significari promissionem vitæ æternæ, vel remissionis peccatorum, sed tantùm, ut exponit Chrysost. in comment. hujus loci, promissionem cujusdam peculiaris protectionis; qualis debetur populo peculiari, qualis fuit Israeliticus, ut in Deuteronomio passim repetitur. Hoc autem modo Deus non tantùm erat Deus bonorum, sed etiam malorum, modò essent de populo Israel. Proinde non significant promissionem remissionis peccatorum illa verba: alioqui Deus non fuisset Deus, nisi justorum. Adde, quòd ista verba non tam sonant promissionem Dei, quàm obligationem populi. Idem enim est: *Ero Deus tuus & seminis tui*, ac si dixisset: D Non habebitis alium Deum quàm me; juxta illud Hierem. 24. *Ego ero illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum*. Et illud Gen. 29. *Si fuerit Dominus mecum, & dederit mihi panem ad manducandum, erit mihi Dominus in Deum*.

At, inquit Calvinus, *Deus non est mortuorum Deus, sed viventium; ut Christus ait; Ergo, Ero Deus tuus, significat promissionem vitæ æternæ*. Respondeo, Christi verba nihil aliud significare, nisi Deum non esse Deum eorum, qui non sunt, sed eorum, qui sunt, sive sint boni, sive mali; sive beati, sive damnati. Nam probare volebat contra errorem Sadducæorum, animas mortuorum hominum esse immortales, & ideò non extingui cum corpore, sed revera permaE nere, & vivere: id verò probavit optimè ex verbis Dei ad Mosem Exod. 4. *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob*. Cùm enim illi jam mortui essent, quantum ad corpus, nisi viverent, quantum ad animam, non diceretur, Deus esse Deus eorum; non enim Deus est Deus eorum, qui nihil sunt.

Ad illud ex epist. ad Ephes. Respondeo, Gentiles fuisse sine Deo, sine Christo, sine spe, & sine promissionibus, non quia carebant Circumcisione, sed quia carebant vera fide, & notitia veri Dei, & idola pro Deo colebant. Alioqui enim etiam inter Gentiles, qui Deum verum agnoscebant, ut olim Job, & postea Cornelius Centurio, & alii nonnulli, non erant sine Deo, sine Christo, & sine spe, etiamsi circumcisi non essent.

Argumentum secundum sumitur ex Levit. cap. 4. 5.

modo loquitur Jacobus: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei*.

Respondeo, Sacrificia vetera valuisse ad expiationem peccati, quoad pœnam temporalem, & quoad immunditiam legalem, non quoad culpam, & pœnam gehennæ, nisi quatenus signa quædam erant protestantia fidem in Christum, ut docent communiter Theologi in 4. sent. distinct. 1. & S. Thomas in 1. 2. quæst. 103. articul. 2. & Alfonsus Tostatus in cap. 1. Levit. quæst. 19.

Potest autem id probari multis modis. Primò, quia Scriptura non instituit sacrificia pro omnibus peccatis, sed solùm pro peccatis ignorantiæ, præsertim contra cæremonias legis, ut patet Levit. 4. & 5. & etiam pro peccatis circa damnum proximi, in rebus externis, & pro perjurio ex cupiditate habendi res alienas prolato, ut patet Levitic. 6. Pro aliis peccatis gravioribus, ut pro blasphemia, homicidio, adulterio, idololatria, nullum invenitur sacrificium. Neque obstat, quod Levitic. 6. dicitur, sacrificio arietis expiari omne id peccatum, quo peccare solent homines. Nam loquitur de omni peccato circa ablationem rei alienæ, non de omni peccato simpliciter, alioqui frustrà capitibus superioribus ponerentur varia sacrificia pro variis peccatis. Igitur si sacrificia non expiabant omnia peccata, sed solùm quædam, sine dubio non expiabant quoad culpam, sed solùm quoad pęnam temporalem, vel immunditiam legalem. Nam Deus numquam remittit unum peccatum quoad culpam & pœnam æternam, quin remittat omnia; & hinc etiam apparet differentia inter promissiones istas veteris Testamenti, & promissiones Sacramenti Extremæ unctionis. Jacobus enim absolutè de omnibus dicit: *Si in peccatis fuerit, remittentur ei*.

Secundò id probatur, quia sacrificia vetera, ut notat S. Thomas loco citato, non placebant Deo ex se, sed ex devotione & obedientia offerentium; ut patet: Quia Proverb. 15. victimæ impiorum dicuntur abominabiles Domino; Eccles. 34. *Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum*. Isaiæ 1. Ubi Dominus dixerat se nolle sacrificia Israelitarum; subjungit: *Manus enim vestra sanguine plenæ sunt*. Malach. 2. dicit Deus malis sacerdotibus: *Maledicam benedictionibus vestris*. Et 1. Reg. 15. *Numquid vult Deus sacrificium, & non potiùs, ut obediatur voci Domini?* Denique Genes. 4. *Respexit Deus ad Abel & ad munera ejus; ad Cain & ad munera ejus non respexit*: Unde Gregorius lib. 22. moral. cap. 12. *Iram Judicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia pla-*

F ceat

non posse sacrificiis expiari culpas animorum. Ne igitur Scripturæ inter se pugnent, cogimur fateri, in Levitico non agi, nisi de expiatione legalis immunditiæ, vel remissione temporalis pœnæ.

Argumentum tertium sumitur ex 1. Corinth. 10. ubi Apostolus loquens de manna Hebræorum, & de aqua scaturiente ex petra, sic ait: *Eandem escam spiritualem manducaverunt, & eundem potum spiritualem biberunt*. Hoc argumentum magni facit Calvinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 23. *Nihilo splendidius de illis*, inquit, *loquitur Apostolus, quàm de his: cùm docet, Patres eandem nobiscum escam spiritualem manducasse, & escam illam Christum interpretatur. Quis inane ausit facere signum illud, quod veram Christi communionem Judæis exhibebat?* Et infrà: *Ergo*, inquit, *primùm in Sacramentis pares nobis facit, nec ullam prærogativæ particulam nobis relinquit*. Idem argumentum urgent Petrus Martyr in Comment. 1. Corinth. 10. & Kemnitius in 2. part. Exam. pag. 67.

Porrò argumentum hoc quatuor habet difficultates. Nam primò, urgent particulam (*Eandem.*) Si enim eandem escam Judæi veteres manducaverunt in manna, quam nos in Eucharistia, certè ejusdem erunt virtutis manna & Eucharistia. Secundò, urgent particulam (*Spiritualem.*) Si enim esca illa, & ille potus spiritualia erant, certè spiritualem effectum habebant, proinde non erant nuda signa corporalia. Tertiò, urgent statum causæ. Nam (ut ipsi dicunt) Apostolus volebat admonere Christianos, ne nimium confiderent in perceptione Sacramentorum, & ut non crederent, sibi esse omnia salva, quia Baptismum & Eucharistiam perciperent, nisi etiam perseverarent in bonis operibus: id verò Apostolus facit exemplis antiquorum, quibus parùm profuerunt similia Sacramenta, cùm non abstinuerint se à peccatis. Oportet igitur Sacramenta illorum & nostra ejusdem esse dignitatis & efficaciæ, si Pauli argumentum aliquid valere debet. Quartò, confirmant ex Augustino, qui de isto loco Pauli disputans tract. 26. in Joannem, dicit, Sacramenta Judæorum & nostra fuisse in signis diversa; in re quæ significatur, paria; diversa specie visibili, paria virtute spirituali.

Respondeo; Calvinum & Kemnitium secum apertissimè pugnare. Nam in primis Calvinus & Kemnitius loco notato volunt, manna & aquam de petra scaturientem, immò & transitum maris rubri, Sacramenta fuisse apud Judæos, & Sacramenta justificantia, ut apud nos Baptismus & Eucharistia. At ipsi idem suprà negarunt, ista esse Sacramenta. Nam Calvinus lib. 4. Institut. cap. 14. §. 19. dicit, Sacramenta, de quibus agimus, esse cæremonias ordinarias, non aliquid quod semel, aut iterum factum est. Et Kemnitius in Examine 2. par. pag. 41. posuit in definitione Sacramenti, ut sit cæremonia quæ duret, quamdiu religio durat. Constat autem, tales non fuisse manna, aquam de petra, & transitum maris rubri.

Sed his omissis, ad primam partem argumenti respondeo; cùm Scriptura dicit: *Eandem escam manducaverunt*; non velle dicere, eandem esse escam nostram & illorum, sed eandem illorum omnium; est enim sensus: Omnes Judæi eandem escam manducarunt, & tamen non omnes placuerunt Deo. Id quod probatur: nam primò, illa non erant Sacramenta, nostra sunt Sacramenta, ut jam ostendimus. Secundò, illa erant communia etiam bestiis: nam etiam bestiæ biberunt ex aqua scaturiente ex petra, & transierunt mare rubrum; & canes, & gallinæ, & similia animantia domestica, manna in cibum sumpserunt; & id non casu aliquo, aut malitia alicu-
C jus, quomodo etiam fieri posset, ut signa Eucharistiæ à bestiis vorarentur: sed ex instituto & voluntate Dei. Deus enim aquam de petra eduxit, ut biberent homines & jumenta: & mare aperuit, & pluit manna, ut transirent, & viverent homines & jumenta. Tertiò, quia nulla legitur promissio facta comedenti manna, aut bibenti aquam illam, aut transeunti per mare rubrum: nostra autem Sacramenta habent amplissimas promissiones. Hîc planè in angustias rediguntur.

Petrus Martyr in comment. 1. Corinth. 10. conatur extricare se; & postquam petiit, ubi nam sint promissiones annexæ mari rubro & mannæ, ita respondet; *Existimo ea esse, quæ in Exodo & in Nume-*
D *ris legimus. In Exodo quippè admonebantur, ut attenderent visuri magnalia Dei. Idemque invenies de manna scriptum, si omnia diligenter percurreris*. Hæc ille. At ista testimonia sunt inopiæ & miseriæ adversariorum. Si enim aliquid haberent, notarent locum Scripturæ, non nobis injungerent, ut quæramus. Porrò diligenter quæsivi, & non inveni, nisi has promissiones. Exod. 14. filiis Israel transituris mare rubrum dicitur à Mose: *State, & videte magnalia Dei. Ægyptios enim, quos nunc videtis, non videbitis ultrà in sempiternum. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis*. Hæc autem promissio temporalis est, & continuò impleta occisis in mari rubro Ægyptiis, ut ibidem legimus. Rursus Exod. 16. exhibetur manna
E populo, & coturnices, nec ulla promissio additur, nisi illa dicatur promissio: *Vespere comedetis carnes, & manè saturabimini panibus*. Denique Exodi 17. & Num. 20. educitur aqua de petra: sed nulla est ibi promissio, nisi ista: *Cùm eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo, & jumenta ejus*.

Vidit Petrus Martyr, has esse terrenas promissiones; & idcircò ne penitus causa cecidisse videatur, ex istis ipsis promissionibus elicere conatur promissionem remissionis peccatorum. Utitur autem hac ratiocinatione; Extremum malorum, & radix omnium aliorum est peccatum; igitur cùm petimus ab aliquo malo liberari, quodcumque illud sit, tacito sensu petimus à peccato liberari. Igitur eodem modo, quæcumque bona Deus promittit aut exhibet, innituntur reconciliationi cum eo, & gratiæ ac favori

quænoet bona quæ Deus dat, inniti reconciliationi cum Deo, & gratiæ ipsius. Nec sequitur; Deus promisit populo Judæorum victoriam de hostibus, vel abundantiam cibi & potus; ergo promisit remissionem peccatorum, & vitam æternam. Vide Basilium lib. de Spiritu sancto cap. 14. ubi probat, nullam fuisse spiritalem promissionem in transitu maris rubri, mannæ, aquæ &c. ac dicit, eos universam Evangelicam dispensationem extenuare, qui signa illa nostris æquant: *Quæ*, inquit, *peccatorum remissio, quæ vitæ renovatio in mari? quod donum spirituale datum est per Moysen? quæ illic peccati mortificatio?*

Ad secundam partem argumenti dico, Manna & aquam de petra scaturientem vocari cibum & potum spiritualem, non propter effectum, sed propter causam, & propter significationem. Propter causam quidem, quia utrumque productum erat per miraculum opera Angelorum; ut indicant hoc loco Chrysostomus & Theophylactus. Unde Psalm. 77. manna dicitur panis Angelorum: *Panem Angelorum manducavit homo*. Et certè non dicitur panis Angelorum, quia eo vescantur Angeli, sed quia eum fecerunt Angeli. Et de aqua explicat idem Apostolus, cur diceretur potus spiritualis: *Bibebant*, inquit, *de spirituali consequente eos petra, petra autem erat Christus*. Ubi non ipsam aquam quam bibebant, vocat spiritualem; sed petram, quæ erat causa illius aquæ; & monet, veram causam illius aquæ non fuisse petram corporalem & visibilem, quæ fixa humi jacebat, sed quandam aliam invisibilem petram, idest, Christi Dei providentiam, quæ eos numquam deserebat. Quare cùm dicit Apostolus: *Bibebant de spirituali petra*, non est sensus (ut putat Calvinus) quòd biberent spiritualem petram, idest, Christum, sed quòd biberent aquam ex petra spirituali, idest, Christo, tamquam ex causa efficiente profluentem. Quocirca non comparat Apostolus aquam cum Christo, sed petram, quæ erat causa aquæ. Confirmatur hæc tota expositio ex Joan. 6. *Patres vestri manducaverunt manna in deserto, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*. Ubi Dominus apertissimè docet, non fuisse manna Judæorum cibum spiritualem, quoad effectum, ut est Eucharistia: qui enim manna manducarunt, mortui sunt.

Respondent Calvinus lib. 4. Instit. cap. 14. §. 25. & Martyr loco citato, Christum se accommodasse crassæ Judæorum opinioni, qui manna nihil aliud nisi cibum ventris esse cogitabant. Itaque Christum non asseruisse, se daturum meliorem cibum, quàm fuerat manna revera, sed quàm fuerat manna secundùm crassam Judæorum opinionem. At contrà. Nam vel Judæi rectè sentiebant, manna fuisse cibum corpora-

quod enim manna nihil magnum præberet, addit: *Patres nostri manducaverunt &c.* Item Cyrillus lib. 4. in Joan. cap. 11. de manna Judæorum, ita Christum loquentem inducit: *Ego sum panis vivus; ille figura, imago, umbraque solummodo fuit*.

Ad tertiam partem argumenti respondeo, scopum Apostoli non esse ostendere, non esse nimium confidendum in Sacramentis, sed potiùs non esse abutendum Sacramentis. Nam si vellet ostendere, non esse nimium confidendum in Sacramentis, idque exemplo Judæorum, accepisset in exemplum vera Sacramenta Judæorum, ut Circumcisionem, & agnum Paschalem, & similia. Ipse autem accepit alia quædam, quæ sunt quidem figuræ Sacramentorum nostrorum, non tamen sunt ipsa Sacramenta, ut suprà ostendimus. Præterea id patet ex ipso contextu. Nam c. 8. hortabatur Christianos, ne manducarent idolothyta; ne eo modo offenderent infirmos: deinde cap. 9. ostendit exemplo suo, oportere non offendere infirmos: tum cap. 10. redit ad quæstionem de idolothytis, & probat non esse ea comedenda, quia nimis turpe sit, à mensa Domini transire ad mensam dæmoniorum; id enim est signum magnæ ingratitudinis in Christum, & magnæ irreverentiæ erga Sacramenta ipsius. Ad hoc igitur ostendendum profert exempla Judæorum. Proinde non requiritur (ut vult Calvinus) ut parem vim tribuamus mari rubro & Baptismo, mannæ & Eucharistiæ. Nam quò sunt illa inferiora, eò argumentum Pauli est fortius. Si enim Judæi puniti sunt, quòd contempserint figuras Sacramentorum nostrorum, & ingrati fuerint Deo, à quo illa beneficia acceperant; quanto justius puniendi sunt Christiani, qui contemnunt Sacramenta ipsa, & ingrati sunt Deo, à quo acceperunt beneficia longè majora?

Ad quartam partem argumenti respondeo, S. Augustinum nusquam dicere Sacramenta nostra, & vetera esse paria, quoad efficaciam, sed tantùm quoad significationem, seu rem significatam, quia nimirum eundem Christum omnia significant. Vide Augustinum non solùm tract. 26. & 45. in Joannem, quæ loca adversarii citant; sed etiam in Psalm. 72. & 77. & tract. 11. in Joannem, & hom. 27. ex lib. 50. homiliarum: ubique enim hoc repetit, diversa fuisse signa, sed unam rem significatam, idest, Christum. Illa autem verba, quæ Calvinus citat ex tractat. 26. in Joannem: *Diversa sunt specie visibili, paria virtute spiritali*; non integrè & bona fide adducta sunt. Sic enim Augustinus loquitur: *Aliud illi, aliud nos, sed specie visibili quidem, tamen hoc idem significante virtute spirituali*, idest, diversa erant signa, tamen quoad vim spiritualem significandi, eadem erant, quia idem

ſtinus, tunc ſoli juſti eam manducaſſent. Id quod fatetur Auguſtinus, & ideò notat Paulum dixiſſe: *Patres noſtri eandem eſcam ſpiritalem manducaverunt*; non autem Patres veſtri, quia loquebatur ſolùm de juſtis, qui ſunt nobis ſimiles. Chriſtum autem Joannis 6. dixiſſe: *Patres veſtri manducaverunt manna*, non, Patres noſtri; quia loquebatur Dominus de malis Judæis, qui non manducaverunt illam eſcam ſpiritualiter. At hoc repugnat Apoſtoli verbis, qui ait: *Patres noſtri omnes eandem eſcam ſpiritualem manducaverunt*, & per, *Omnes*, intelligit non omnes juſtos tantùm, ſed omnes abſolutè tam bonos, quàm malos, qui in deſerto illo fuerunt. Nam ſubjungit: *Sed non in pluribus eorum beneplacitum eſt Deo*: & paulò ante dixerat: *Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt*. At certè non tantùm boni, ſed etiam mali ſub nube fuerunt, & mare tranſierunt. Verior igitur eſt Chryſoſtomi & Cyrilli expoſitio, & aliorum interpretum, quos ſuprà ſecuti ſumus. Nec mirum eſſe debet, ſi anteponimus in hujus loci explicatione Chryſoſtomum Auguſtino. Nam ille ſcripſit commentaria ex profeſſo in epiſtolam hanc B. Pauli: hìc autem obiter explicuit hunc locum in commentariis in Joannem.

Argumentum quartum ſumit Kemnitius ex Paulo Coloſſ. 2. *Circumciſi eſtis Circumciſione non manufacta, in expoliatione corporis carnis*. *Paulus*, inquit Kemnitius pag. 66. *permutatis vocabulis Circumciſionis & Baptiſmi, ſignificat nos, qui in novo Teſtamento per Baptiſmum habemus expoliationem corporis peccatorum carnis, accepiſſe, & habere idem, quod circumciſi in veteri Teſtamento per Circumciſionem acceperunt*.

Reſpondeo, hoc argumentum nihil concludere. Nam etiamſi Paulus Baptiſmum vocat Circumciſionem, quia Circumciſio fuit figura Baptiſmi; tamen non inde ſequitur, eundem fuiſſe effectum utriuſque, imò ſequitur non eſſe eundem, cùm non poſſit eſſe vis eadem figuræ, & rei figuratæ. Unde idem Apoſtolus Circumciſionem Judaicam vocat manu factam, noſtram autem negat eſſe manu factam, quia qui principaliter baptizat, Deus eſt, non homo. Neque tribuit Paulus effectum Circumciſionis Baptiſmo. Nam expoliare à corpore peccatorum, idest, à toto corpore obnoxio peccatis, & reddere hominem plenè ſpiritualem tribuit Paulus ſoli Circumciſioni Chriſtianæ, idest, Baptiſmo. Circumciſio enim Judaica non totum corpus, ſed unam particulam circumcidebat.

Argumentum quintum eſt Kemnitii pagina 67. ex Paulo ad Hebr. 13. *Chriſtus Jeſus heri, & hodie, ipſe & in ſecula*.

Reſpondeo, argumentum ſi quid concludit, tantùm concludere Sacramenta vetera idem ſignificare, quod noſtra ſignificant, nimirum Chriſtum, qui erat in Teſtamento veteri latens in figuris & vaticiniis. At ne hoc quidem concludit. Nam Apoſtolus loqui-

C

D

E

ritatem. Ex quibus argumenta adverſariorum evaneſcent.

Quoad primum Joannes Wicleſus lib. 4. Trialogi, cap. 15. (teſte Thoma Waldenſi tom. 2. de Sacramentis, cap. 109.) characterem Sacramentalem affirmat nec Scriptura, nec ratione poſſe probari. Idem hoc tempore docent omnes hæretici, ac in primis Joannes Calvinus in antidoto Concilii ſeſſ. 7. can. 9. & Martinus Kemnitius in 2. part. Exam. pagina 129. & ſeq. & Tilmannus Heshuſius in lib. de erroribus Pontificiorum tit. 5.

Argumenta ſunt tria, quibus utitur Kemnitius. Primum, quòd in Scripturis, & Patribus de charactere iſto mirum ſilentium ſit. Quod argumentum etiam Calvini eſt; & ex his, quæ dicemus, per ſeipſum corruet.

Secundum eſt, quòd inter ipſos etiam Scholaſticos nihil ſit certum; id quod ex Gabriele probat. Et hoc etiam argumentum paulò poſt evaneſcet.

Tertium, quòd primus auctor, ſive excogitator characteris fuerit Innocentius III. Papa; qui multa mala partim decrevit, partim etiam fecit, ac inter alia Othonem Imperatorem creari curavit, ac poſtea eundem excommunicavit, ac depoſuit. In quo argumento duo ſunt mendacia. Unum, quòd Innocentius III. excogitaverit primus characterem; quod mendacium eſt. Nam idem Innocentius cap. Majores, extra de Baptiſmo, refert opinionem quorundam dicentium, eos, qui inviti baptizantur, recipere tantùm characterem, ut illi, qui baptizantur ficti. Non ergo ipſe primus excogitavit characterem. Alterum, quòd idem Pontifex malus fuerit: fuit enim unus ex laudatiſſimis Pontificibus. Nam ut omittam opera ejus, libros de contemptu mundi, ſermones & epiſtolas, quæ pietatem ſpirant: laudatur ab omnibus hiſtoricis, ut optimus, & doctiſſimus. Ac ut omittam Italicos, Blondum, Platinam, & alios, ſolùm audiamus teſtimonium duorum Germanorum.

Albertus Krantzius homo Germanus, & qui ante Lutheranas contentiones ſcripſit, proinde nec odio, nec amore ducebatur lib. 9. Metropolis cap. 1. *Laudabilia*, inquit, *multa ſcripſit*, *multa conſtituit*, & lib. 12. cap. 2. *Præfuit*, inquit, *Innocentius III. Pontifex*, *cui parem multa doctrina*, *rerum magnificentia ætas illa non habuit*. Idem lib. 7. Saxoniæ, cap. 37. ſcribit, Othonem Imperatorem rebellem Eccleſiæ fuiſſe, & ideò nihil ei proſperum ſucceſſiſſe, & tandem in morte ſummum dolorem, & contritionem ob id peccatum habuiſſe, adeò, ut etiam juberet ab infimis famulis domus ſuæ in ſignum pœnitentiæ collum ſibi pedibus conculcari: quæ certè pœnitentia non Papam, ſed Imperatorem erraſſe docet.

Abbas Urſpergenſis, item Germanus, & qui tempore Innocentii vixit, & non bene erga eum affe-

CAPUT XIX.

De charactere sententia Catholicorum.

QUantum ad secundum, sententiam Catholicorum aliquot propositionibus complectemur: quibus comprehendam solutiones omnium quæstionum; quas Kemnitius attingit, & de quibus dicit nihil esse certum.

Prima: *Signum aliquod spirituale animæ imprimitur in quibusdam Sacramentis, quod character appellatur*. Hæc est omnium Catholicorum in 4. dist. 6. & habetur expressè in Conciliis generalibus, Florentino in Instructione Armenorum, & Tridentino sess. 7. canon. 9. Est autem notandum, Theologos aliquos, ut Durandum in 4. dist. 4. quæst. 1. & Scotum dist. 6. quæst. 9. & Gabrielem ibidem quæst. 2. admittere quidem characterem, sed quædam docere, quæ videntur facere pro Kemnitio. Primò Durandus dicit characterem non esse aliquid reale distinctum ab anima, sed esse solum respectum rationis: tamen ibidem dicit, characterem non esse debere negari, & hoc omnes Theologos dicere. Igitur Durandi dubitatio non est de charactere an sit, sed quid sit. Porrò cæteri omnes fatentur characterem esse aliquid reale distinctum ab anima. Scotus dubitat de ratione probandi characterem, ac dicit non posse probari ex aliquo manifesto Scripturæ testimonio, vel etiam ex Patribus: tamen ob Ecclesiæ auctoritatem non dubitat esse certissimum dari characterem. Gabriel dubitat etiam, an Ecclesia id definierit, tamen dicit, esse præsumptuosum negare characterem: his enim verbis utitur in fine primi dubii. Cæteri omnes non solùm Ecclesiæ auctoritate, sed etiam Scripturis & Patribus, docent characterem probari posse. Nulla ergo fuit inter Scholasticos quæstio, nisi de modo probandi characterem.

Nomen autem characteris acceperunt Scholastici ab Augustino, qui hoc nomine passim utitur: alii enim veteres ante Augustinum, signum, aut signaculum vocant, non characterem; res tamen eadem est. Character enim Græca vox est, & formam significat, seu figuram, & habetur in Codice Græco hoc nomen in Scripturis Hebr. 1. & in Codice Latino Apocalyp. 13. licèt non de Sacramentis, sed de aliis rebus in his locis agatur.

Secunda propositio: *Character non est relatio, sed absoluta qualitas*. Hæc est communis, Scoto & Durando exceptis. Durandus loco citato, docet characterem esse ens rationis, idest, respectum advenientem ex deputatione ad certum officium, qualis est

Sed non est mihi propositum ista latiùs disputare; neque desunt, qui sententiam illam Scoti accuratè refutaverint. Certè nomen ipsum characteris, nonne aliud, quàm relationem significat? Denique modus loquendi Patrum, qui dicunt characterem imprimi, & infigi, eoque nos consecrari, & consignari, absolutam rem nominant. Est igitur character qualitas absoluta, ex qua tamen consurgit relatio similitudinis ad Christum, cui configuramur per characterem.

Tertia propositio: *Character tria habet officia, aptum facere ad cultum divinum, configurare Christo, & distinguere ab aliis*. Explico: Primum officium est aptum facere. Est enim character potestas quædam spiritualis & supernaturalis, partim activa, partim passiva. Nam tria sola Sacramenta imprimunt characterem, Baptismus, Confirmatio, Ordo. Character Baptismatis est passiva potestas: facit enim hominem aptum ad suscipienda omnia alia Sacramenta, & sine ipso nulla Sacramentorum aliorum susceptio est rata. Character Ordinis est activa potestas ad ministranda aliis Sacramenta. Character Confirmationis habet utrumque: Nam & facit aptum ad alia Sacramenta suscipienda, & facit etiam aptum ad profitendam fidem. Videtur tamen magis principaliter esse activus, quàm passivus, character iste Confirmationis. Nam sine isto charactere tenent reliqua Sacramenta, quod non esset, si iste character esset principaliter passivus, sicut character Baptismi. Est tamen hìc notandum, istam potentiam non videri Physicam, sed moralem. Non enim character attingit effectum, sed tantùm operari dicitur, quia ubicumque est talis character, Deus ex pacto adest, & concurrit ad effectum supernaturalem producendum, quod non facit, ubi non est talis character.

Secundum officium oritur ex primo. Quia enim ista potentia derivatur à Christo, & est quædam quasi participatio potestatis Christi, qui, ut summus Sacerdos, habet omnem potestatem in Sacramentis, ideò character configurat nos Christo, & similiores illi facit, quàm sint alii, qui non habent characterem.

Tertium officium oritur ex secundo. Quia enim per characterem Christo configuramur speciali quadam ratione, inde fit ut distinguantur isti ab aliis, ut sacerdotes à laicis, & laici confirmati à non confirmatis, & baptizati à non baptizatis. Atque hinc intelligitur cur Theologi dicant, characterem esse Sacramentum, & rem Sacramenti, cùm signum externum sit Sacramentum tantùm, gratia autem sit res tantùm. Nam character est effectus Sacramenti sensibilis, & sic dicitur res: & simul est signum,

in voluntate. Alii ponunt simpliciter in substantia animæ, & hoc videtur verius, quia non est habitus, vel potentia operativa. Unde Concilia Florentinum, & Tridentinum dicunt, imprimi in anima.

Quinta propositio: *Character indelebilis est*. Hæc habetur in Conciliis notatis, & ab omnibus conceditur. Ratio à posteriori est, quia constat, Sacramenta quæ imprimunt characterem, non posse repeti. A priori multæ rationes adducuntur, sed potissima est, quia character non habet contraria, & est in subjecto incorruptibili. Non enim est sicut habitus fidei, aliarumque virtutum, qui per actus contrarios tolluntur: sed est sicut potentia secundùm quosdam, vel sicut forma, seu figura secundùm alios. Accedit quòd character est quædam consecratio animæ: consecratio autem tamdiu durat, quamdiu durat res consecrata.

C Sexta propositio: *Tria solùm Sacramenta imprimunt characterem, Baptismus, Confirmatio, Ordo*. Hæc etiam habetur in Conciliis prædictis, & ab omnibus conceditur; & ratio à posteriori eadem est, quæ superioris conclusionis. A priori difficile est, & minimè necessarium, reddere rationem. Illa potissimùm adduci solet, quòd in his tribus accipit homo novam potestatem, ac deputatur novo ministerio per novam consecrationem, & quodammodo statum mutat; & proinde accipit novum signaculum. Nam in Baptismo transit homo à Diabolo ad Christum, & adscribitur in ejus familiam, & accipit potestatem participandi Sacramenta, aliaque bona Ecclesiæ Christi.

D In confirmatione adscribitur ad militiam Christi, ut gerat vexillum ejus in fronte, & accipit robur, & potentiam, ut ex officio pugnet contra dæmones. In Sacramento Ordinis adscribitur in numerum ducum, & præpositorum hujus militiæ, & accipit potestatem distribuendi aliis bona Domini sui. In aliis Sacramentis non fit mutatio status, nec deputatur homo novo ministerio, nec accipit novam potestatem; sed vel alitur spiritualiter, ut in Eucharistia, vel accipit medicamentum contra morbos, & vulnera peccatorum, ut in Sacramento Pœnitentiæ, vel accipit antidotum contra reliquias peccatorum, ut in Extrema unctione, vel denique accipit remedium contra concupiscentiam, ut in Matrimonio.

E Septima propositio: *Nec Circumcisio, nec ullum Sacramentum veteris legis imprimebat characterem in anima*. Ita S. Thomas 3. part. quæst. 63. artic. 1. Contrarium sentit Scotus de Circumcisione in 4. dist. 6. quæst. 9. ad 1. sed verior est sententia S. Thomæ. Nam Circumcisio imprimebat in corpore characterem, & eo modo figura erat Baptismi, qui characterem in anima impressurus erat. Præterea character nobis imprimitur ad suscipienda vel ministranda opera supernaturalia: nulla autem opera Sacramentorum legis veteris erant supernaturalia. Denique Scotus quia docuerat, Circumcisionem ex opere non conferre gratiam, ergo nec eorum characteres. Denique nos egemus charactere, ut Deus nobiscum quasi ex pacto concurrat ad actiones Sacramentales; At Christus non eget, ut ullus cum eo ex pacto concurrat, cùm sit ipse causa principalis ut Deus, & instrumentalis conjuncta ut homo. Non enim facit ullus pactum secum, aut cum suo brachio de concursu.

CAPUT XX.

Probatur character ex Scripturis.

Quantum ad Tertium, probandum est ex divinis literis, characterem esse. Ubi interim Observandum est, non esse mirandum, si non inveniantur tot testimonia, & tam expressa de charactere, ut inveniuntur de gratia. Nam gratia est effectus principalis, character secundarius: item gratia est effectus omnium Sacramentorum, character aliquorum tantùm; proinde vera ratio Sacramenti potest sine charactere consistere. Denique notitia gratiæ magis necessaria est, quàm characteris. Non desunt tamen loca Scripturæ, ex quibus character colligi possit, præsertim adjuncta explicatione Patrum, & Ecclesiæ, sine qua nullum dogma Ecclesiasticum omnino certò statui potest.

Primum testimonium est 2. Corinth. 1. *Qui unxit nos Deus, & signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*. Hic tres effectus ponuntur Sacramenti confirmationis, in quo propriè ungimur, & signamur tum exteriùs, tum interiùs. Primò unctio, quæ sine dubio fit per gratiam gratum facientem. Ut enim oleum sanat morbos, reddit robusta membra, illustrat, consolatur &c. ita gratia justificans facit. Secundò est signum, seu obsignatio quædam, qua consecramur Deo, & deputamur ad ejus cultum, & per hanc intelligimus characterem, quem Patres passim signum & sigillum vocant. Tertiò pignus spiritus, idest, testimonium bonæ conscientiæ, quod sequitur justificationem, & est quasi arrhabo figuræ gloriæ. Nihil enim in hoc mundo jucundius testimonio bonæ conscientiæ: hæc est enim pax, quæ exuperat omnem sensum. Neque potest responderi per hoc signum intelligi ipsum Sacramentum externum, quo obsignantur promissiones, ut adversarii volunt; tum quia Paulus loquitur de obsignatione cordis, non corporis, ut etiam de unctione interna, & testimonio interno; tum etiam quia Paulus dicit nos obsignari, non promissiones. Alioqui etiam oporteret dicere inungi promissiones: nam eodem modo loquitur Paulus de signo, & de unctione. Vide Ambrosium lib. 1. de Spiritu sancto cap. 6. Haymonem & Theodoretum in hunc locum.

Secundus locus est Ephes. 1. *In quo & credentes signati*

... hic in regnum suum *cœleste*, idest, in regno suo cœlesti.

Hæc omnia loca Calvinus in commentario exponit de obsignatione promissionum, quam Deus in cordibus facit, ut fides magis confirmetur. Sed repugnat modus loquendi Apostoli, qui semper dicit, non obsignari, esset enim nimis impropria, & inusitata locutio, obsignari hominem, pro eo quod est, obsignari promissiones homini factas.

His accedant figura, & vaticinium Testamenti veteris. Nam Circumcisio fuit figura Baptismi omnium consensu. Circumcisio autem non solùm præcidebat carnem, quo significabatur justificatio à peccato, sed etiam relinquebat in corpore quoddam veluti cauterium, quo discernebantur Judæi à non Judæis. Quod cauterium si quid significabat, certè significabat characterem, quem in anima gerunt Christiani, quo discernemur in æternum à non Christianis. Vaticinium habetur Isai. 66. ubi loquens Dominus de vocatione gentium: *Omnes gentes*, inquit, *& linguæ venient, & videbunt gloriam meam, & ponam in eis signum &c.* Quamvis enim per hoc signum possit intelligi signum crucis, aut aliquid aliud, tamen nihil repugnat, si dicamus intelligi characterem: præsertim cùm videamus Paulum loqui de signo quodam spirituali interno, & oporteat Scripturam exponere per Scripturam, cùm id fieri potest.

Aliqui addunt aliam figuram ex Exod. 12. ubi signantur postes, & superliminaria sanguine agni, & vaticinium Ezech. 9. *Signa Thau in frontibus gementium, & dolentium*. Sed hæc loca non sunt ad rem. Nam exponuntur à Patribus de signo crucis, quod inscribitur in fronte, & rectè: nam Ezechiel nominat frontem, & idem significat superliminare, quod est in porta domus id, quod est frons in homine. Unde etiam Apoc. 7. ubi habetur similis obsignatio, etiam nominatur frons, donec signemus servos Dei nostri in frontibus eorum. Et præterea in utroque loco dicuntur salvari omnes signati, & nulli non signati salvari: quod certè non convenit characteri; multi enim cum charactere damnabuntur, & multi sine charactere salvabuntur. At omnes salvantur, qui signantur Christi cruce sanguine, idest, quibus applicatur meritum crucifixi, cujus figura est signum crucis; & nulli salvantur quibus hoc meritum non applicatur. Vide de his locis Cyprianum tract. contra Demetrianum. Hieronymum in cap. 9. Ezechiel. Gaudentium tract. 5. in Exodum.

cneum 17.

Basilius orat. 13. quæ est exhortatio ad Baptismum: *Deus*, inquit, *sub se militantibus dat tesseras &c.* Et infrà: *Quomodo vendicabit te Angelus sibi, quomodo eripiet ex hostibus, si non agnoverit signaculum?* Et infrà: *Thesaurus non obsignatus facilè diripitur à furibus: ovis non signata, citra periculum insidiis appetitur*; & infrà definiens Baptismum per suos effectus, vocat signaculum inviolabile.

C Gregorius Nazianzenus orat. in sanctum lavacrum, simili phrasi dicit Baptismum esse sigillum, quo conservantur fideles, & quo tamquam signo cognoscimur esse Dei possessio.

Chrysostomus homil. 2. in epist. ad Ephes. *Porrò idem*, inquit, *charactere Spiritus sancti nos insignivit*. Et infrà: *Signati sunt etiam Israelitæ, sed Circumcisionis nota, ut pecora; nos autem ut filii signati sumus Spiritu sancto*. Et homil. 14. nos dicit esse signatos, ut gregem Dominicum.

Epiphanius hær. 8. quæ est Epicureorum postquam dixerat Circumcisionem fuisse carnalem abscissionem, & carnale signaculum, subjungit de Baptismo: *Circumcidit nos à peccatis, & obsignat in nomen Dei*, &

D hæresi 30. vocat Baptismum signaculum Christi.

Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 6. *Spiritu*, inquit, *signamur, ut splendorem, atque imaginem ejus, & gratiam tenere possimus: quod est utique spiritale signaculum*. Item de iis, qui initiantur mysteriis, cap. 7. *Repete*, inquit, *quia accepisti signaculum spiritale*.

Augustinus lib. 6. de Baptismo, cap. 1. dicit in generali Concilio hoc approbatum: *Satis*, inquit, *eluxit Pastoribus Ecclesiæ Catholicæ toto orbe diffusæ, per quos postea plenarii Concilii auctoritate, originalis consuetudo firmata est, & ovem, quæ foris errabat, & Dominicum characterem à fallacibus deprædatoribus suis foris*

E *acceperat, venientem ad Christianæ unitatis salutem ab errore corrigi, à captivitate liberari, à vulnere sanari, characterem tamen Dominicum in ea agnosci potiùs, quàm improbari*. Vide eundem epist. 23. 50. & 204. tract. 5. & 6. in Joan. lib. 2. contra epist. Parmen. cap. 13. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. ult. lib. 1. contra Cresconium, cap. 30. tract. 5. in epist. Joan. Similia vide apud Theodoretum in cap. 1. 2. ad Corint. Haymonem, Primasium, Anselmum, Theophylactum, Oecumenium in 1. & 4. ad Ephes. Damascenum lib. 4. de fide, cap. 10.

Ad hæc loca solùm responderi posset, à Patribus non vocari characterem, seu signaculum id, quod nos dicimus, sed externum symbolum. Nam Augustinus in serm. de gestis cum Emerito tria dicit, quæ videntur valde favere huic solutioni. Primò dicit, externis cha-

rinus; vel esse spirituale, ut Ambrosius, vel opponunt cauterio Circumcisionis, quod erat in corpore, ut Epiphanius, & Chrysostomus; vel denique esse quandam consecrationem, ut Augustinus lib. 2. contra epist. Parmenian. cap. 13. Et certè anima consecratur propriè, non corpus, juxta illud Tertulliani lib. de resurrectione carnis: *Caro inungitur, ut anima consecretur.* Secundò dicunt, hærere, & manere, quod non convenit symbolo externo, quod non mansit, nisi dum fieret. Augustinus lib. 2. contra epistol. Parmeniani cap. 13. *Non minus*, inquit, *hærent Sacramenta Christiana, quàm nota corporalis, cùm videamus nec apostatas carere illis, quæ propterea illis resipiscentibus non restituuntur, quia amitti non potuerunt.* Idemque habent alii Patres, qui dicunt esse sigillum indelebile, ut Cyrillus, Nazianzenus, & alii. Quò etiam spectant allatæ Augustini locutiones locis citatis, ubi dicit characterem infigi, imprimi, portari, & alia, quæ non possunt quadrare in actionem transeuntem. Tertiò, si symbolum externum diceretur à Patribus character, vel signaculum, omnia Sacramenta imprimerent characterem: omnia enim sunt externa symbola obsignantia promissionem, ut ipsi dicunt. Cur ergo nullus unquam Patrum per Eucharistiam dixit imprimi characterem?

Ad loca autem Augustini contrà allata; Respondeo, characterem posse exterius videri, & cognosci, non in se, sed in sua causa. Cùm enim cognoscimus aliquem ritè baptizatum, simul cognoscemus illi infixum characterem, quia hic est effectus, qui semper, & necessariò sequitur illam causam. Et quòd hoc satis sit, patet; nam etiam actum externum non videmus, postquam transiit: quare nec de externo symbolo Augustinus rectè dicere potuisset, illud videri, & agnosci, quando veniunt ad Ecclesiam, qui fuerant ab hæreticis baptizati.

Ad illud de charactere Donati dico, Augustinum loqui ex hypothesi, non absolutè: vult enim dicere, si Donatus in nomine suo posset Sacramenta conferre, characterem suum imprimeret. Alioqui non ignorabat Augustinus, Baptismum in nomine Donati collatum non modò non imprimere characterem in anima, sed neque esse Sacramentum externum.

Ad ultimum dico, invocationem Trinitatis, & ipsum totum externum symbolum dici posse characterem, non impressum, sed imprimentem. Ut enim eadem imago est in sigillo, & in cera, sed imago sigilli est character imprimens, in cera est character impressus: ita Sacramentum externum, ac præcipuè forma Sacramenti est character imprimens, cùm ad ejus collationem mox sequatur character in anima, & ex vi, & impressione Sacramenti sequatur.

gendo facit bonum, & pulchrum, infundendo gratiam: & cùm vult sibi credi, in se sperari, se diligi, infundit habitum fidei, spei, & charitatis. Igitur eodem modo credibile est, cùm Deus aliquem deputat & consecrat ad Sacramenta, vel danda, vel recipienda, vel alia ministeria, id non faciat per simplicem deputationem, ut homines facere solent, sed infundendo certas qualitates, quibus illi fiant apti, & idonei ad talia officia, vel ministeria; & eas qualitates vocamus characteres.

Secunda ratio. Baptismus ex communi sententia, exceptis Anabaptistis, aliquid Sacramentale confert,
C etiamsi detur, & percipiatur sine fide; Eucharistia, & Absolutio nihil conferunt; igitur aliquem effectum Sacramentalem habet Baptismus, præter gratiam. Et idem argumentum fieri posset de Confirmatione, & Ordine. Probatur antecedens; Nam qui baptizatur ab infidelibus, & communicat cum eis in infidelitate, dicitur verè, & propriè baptizatus, si servatus sit debitus ritus, & forma verborum cum intentione; neque id negant Lutherani & Calvinistæ: At qui absolvitur sine fide, non verè est absolutus; & qui sumit Eucharistiam sine fide, non verè communicat corpori Domini, secundùm Calvinum: & secundùm Catholicos sumit quidem ore verum corpus Domini, sed nihil recipit in anima nisi pec-
D catum. Manet igitur ex Baptismo effectus aliquis Sacramentalis, qui non est gratia, cùm gratia sine fide non detur, nec est ipsa actio exterior, quia illa reperitur etiam in Eucharistia, & Absolutione; est igitur aliquid aliud permanens in anima, & hoc vocamus characterem. Alioqui reddant adversarii rationem, cur sine fide homo verè baptizetur, & non verè absolvatur, aut communicet corpori Domini. Et hæc fuit antiqua quæstio Donatistarum, qui non putabant Baptismum habere alium effectum, quàm dare gratiam, & ideò inanem putabant esse, cùm sine fide percipiebatur.

Tertia ratio. Baptismus non potest repeti, si fuerit semel ritè collatus, ut etiam Confirmatio, &
E Ordo: cætera possunt repeti, ut notum est de Eucharistia & Absolutione. Sed vera causa non potest assignari hujus discriminis, nisi character; igitur necesse est fateri imprimi per Sacramenta quædam characterem. Major propositio est recepta ab omnibus, etiam hæreticis hujus temporis, exceptis Anabaptistis. Minor probatur; Nam in primis si ponatur character, perspicua erit ratio discriminis. Ideò enim quædam Sacramenta non possunt repeti, quia semel data semper manent in suo effectu: alia repetuntur, quia non manent nec in se, nec in suo effectu; gratia enim, quæ est effectus solus aliorum Sacramentorum, facilè potest amitti, & sæpè amittitur. Præterea etiamsi aliquando non amittatur, tamen augeri potest, & sic Sacramentum potest repeti, ut gratia augeatur. At character non potest augeri per ite-

ratio-

si salvi esse velint, intrare in Ecclesiam, & initiari ad fidem; cur ergo non possunt iterum baptizari? Quare ratio Calvini solùm aliquid probaret, si homo baptizatus non posset exire extra Ecclesiam; nec perdere fidem; quæ tamen falsa esse constat. Tertiò, non minus intramus in Ecclesiam, & initiamur ad fidem per verbum, quàm per Baptismum, sed verbum repeti potest, ut magis confirmemur in fide, & Ecclesiæ fortius adhæreamus, cur ergo non poterit etiam repeti Baptismus? Quartò, Ordinatio non est initiatio fidei, neque ingressus in Ecclesiam, & tamen repeti non potest, ut Augustinus docet lib. 1. de Baptismo cap. 1.

Jam verò Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 133. ponit unam rationem non suo nomine, sed Gabrielis, quòd videlicet divina institutio sit causa, cur quædam Sacramenta iterari possint, quædam non possint. At hæc ratio parum valet: non enim sine magna ratione Deus prohiberet rem tam utilem repeti. Qui ergo non possunt ullam causam assignare, cur Deus prohibuerit, temerè dicunt Deum prohibuisse. Unde enim ipsi sciunt Deum id prohibuisse? nam Scripturæ id non apertè dicunt. Quòd si confugias ad Patrum, & Conciliorum traditionem; illa utrumque simul docet, nimirum Deum id voluisse, quia Sacramenta quædam imprimunt characterem, alia non imprimunt.

Ipse autem Kemnitius pag. 136. remittit nos ad alium locum, ubi pollicetur se ex divinis literis solidissimas rationes redditurum. Id verò præstat postea pag. 238. 239. & 240. examinans Canonem 11. de Baptismo. Ibi autem ponit quatuor rationes, quas fatetur non esse adeò solidas: deinde alias quatuor solidissimas.

Prima igitur ex non solidis est, quia Baptismus significat Christi mortem: Christus autem semel tantùm mortuus est. Hæc non valet; nam Eucharistia etiam significat Christi mortem, 1. Corinth. 11. & tamen repeti potest; & sacrificia Judæorum significabant omnia Christi mortem, & tamen frequentissimè repetebantur. Dicent, non esse hæc similia. Nam per Baptismum nos ipsi commorimur Christo: morimur enim peccato, ut ille mortuus est corporaliter. Contrà; nam vel vis rationis Kemnitii sumitur ex eo, quòd Christi mors, quæ una fuit, per Baptismum repræsentatur, vel quia nos ipsi morimur peccato. Si primum dixerint, ratio nihil concludit, quia quod semel fit, potest sæpius repræsentari, ut patet in comœdiis, ubi repræsentantur res semel gestæ: & quantum ad hoc, per accidens est, quòd nos etiam morimur in Baptismo. Si dicant secun-ptizari, qui in primo Baptismo non fuerunt justificati.

Quarta ratio non solida est, quia Ephes. 4. dicitur: *Unum Baptisma*. Hæc non est solida, quia unum Baptisma dicitur, quia solum Christi Baptisma salutare est, idque uno certo ritu celebratur. Nam alioqui etiam dicitur una fides ibidem; & 1. Corinth. 12. unus panis dicitur Eucharistia: & tamen repetimus fidei confessionem; & Eucharistiæ sumptionem. Et si quis fidem amittat, potest & debet eam iterum acquirere, & tamen non potest Baptismum iterum accipere.

C

Prima ratio solidissima est, quia pactum Dei nobiscum in Baptismo initum, perpetuum est. Non enim sequitur illam vulgarem regulam Deus: *Frangenti fidem, fides frangatur eidem*. Sed semper ipse servat pactum suum etiamsi nos infideles simus. Rom. 3. *Numquid infidelitas illorum, fidem Dei evacuabit? absit*. Quare cùm peccamus post Baptismum, non est opus novo pacto, sed satis est recurrere ad illud primum jam initum semel in Baptismo.

Hæc ratio minus est solida, quàm superiores. Nam Primò, Hebr. 6. Paulus negat posse hominem peccantem post Baptismum redire ad pactum Baptismi. Ideò enim non ait; Impossibile est iterum baptizari, sed: *Impossibile est iterum renovari*, idest, non potest homo ampliùs ea facilitate redire ad amicitiam Dei, & remissionem totius culpæ, & pœnæ, ut quondam in Baptismo, sed eget jam laboriosa pœnitentia, jejuniis, lachrymis &c. proinde eget alio pacto Dei multò magis severo, quàm esset illud primum.

D

Secundò, cùm quis sine fide baptizatur, non facit Deus pactum cum illo ullum: pactum enim est inter duos consentientes. Unde etiam Kemnitius dicit, per Baptismum non solùm offerri, sed etiam exhiberi, applicari, & dari gratiam. At certè non applicatur, nec datur ei, qui non credit: igitur saltem possent rebaptizari secundùm istam rationem illi, qui sine fide Baptismum acceperunt, quod falsum esse ipsi quoque concedunt.

E

Tertiò, sicut Baptismus est pactum, ita etiam verbum Dei, ac præsertim secundùm adversarios, qui dicunt eodem prorsus modo se habere in justificatione verbum & Sacramentum. At verbum quotidie repetitur.

Quartò, Eucharistia non minùs continet pactum Dei, quàm Baptismus, & tamen repeti potest.

Denique falsum est, pactum Dei esse perpetuum illi, qui Deo fidem frangit, ita ut promissio servanda sit, qualemcumque se præbeat is, cui promissio facta est. Nam promissiones Dei sunt conditionatæ: promittit enim se fore patrem, & sponsum in Baptismo,

Baptismo nusquam scriptum est, ut repetatur: de aliis scriptum est, ut de Eucharistia, 1. Corinth. 11. *Quotiescumque feceritis*. Et de Pœnitentia, Matth. 18. *Non dico tibi septies, sed septuagies septies*. At neque hæc ratio multum valet. Nam ut omittam, quod locus Matthæi non intelligitur de Sacramento Pœnitentiæ, sed de condonatione injuriarum, possumus Kemnitio respondere, quod respondit Lutherus Carolstadio, in lib. contra cœlestes Prophetas, de nomine Sacramenti non esse quidem scriptum, ut Baptismus repetatur, sed neque esse scriptum, ut non repetatur. Et sicut Augustinus lib. 7. Trinit. cap. 4. dicit de nomine trium personarum: *Dicimus in Deo tres personas, non quia Scriptura dicit, sed quia non contradicit*; ita & nos possemus rebaptizare, non quia Scriptura dicit, sed quia non contradicit, & res est bona, & utilissima Baptismus, si non esset periculum sacrilegii ob characterem jam impressum.

C

Tertia ratio solidissima est, quia non habemus exemplum in Scripturis Anabaptismi; & præterea Circumcisio, quæ est figura Baptismi, tantùm semel recipiebatur. At hæc est similis superiori. Nam in Scriptura non habemus etiam exemplum alicujus, qui fuerit prohibitus baptizari; immò secundùm adversarios habemus exemplum Anabaptismi. Nam Actor. 19. Paulus jussit baptizari eos, qui fuerant à Joanne Baptista baptizati: & secundùm Lutheranos omnes, & ipsum Kemnitium, eadem erat vis, & efficacia Baptismi Christi, & Joannis. Si igitur solùm exempla Scripturæ quæramus, oporteret omnino rebaptizare. Deberent itaque adversarii aperire oculos, & intelligere post Baptisma Joannis potuisse rebaptizari, quia illud non habuit effectum in animu indelebilem, ut habet Christi Baptisma. Si respiciamus exempla Patrum, deberent Lutherani omnino rebaptizare. Nam Cyprianus, & alii Africani, necnon plurimi in Asia rebaptizabant: resistebat autem illis Romana Ecclesia, quæ nolebat rebaptizari, ut patet ex Eusebio lib. 7. hist. Quare adversarii non sequuntur potiùs Africanos, & Asiaticos Patres in hac re, quàm Romanam Ecclesiam; ut in aliis omnibus rebus facere solent? Quod autem de Circumcisione Kemnitius profert, pro nobis est. Nam ideò Circumcisio non repetebatur, quia imprimebat in carne indelebilem characterem.

D

E

Quarta ratio solidissima est, quia per Baptismum nascimur spiritualiter. Una autem tantùm est nativitas spiritualis, ut una est nativitas corporalis. Unde Nicodemus, Joan. 3. *Quomodo potest*, inquit, *homo nasci, cùm sit senex?* Et rectè judicabat de nativitate corporali. Hanc rationem Kemnitius furatus est Catholicis: eam enim habet S. Thomas 3. par. q. 66. art. 9. Sed hoc interest inter Catholicos, & Kemnitium, quòd Catholici ea utuntur, ut congruentia quadam; & simul notant veram causam, quæ est impressio characteris. Quam solam, ut veram, & corporalis nullo modo posset repeti, tamen non eadem est ratio spiritualis generationis. Nam ut mors corporalis una tantùm est, ita nativitas corporalis. At mors spiritualis multiplex est, ut patet: cur igitur non possit etiam multiplex esse spiritualis generatio? Quartò, Ordinatio non est generatio, & tamen non potest repeti. Denique, qui sine fide baptizantur, revera non regenerantur, & tamen rebaptizari non possunt: & contrà, qui sunt regenerati ante Baptismum per fidem, & contritionem, & desiderium Baptismi, nihilominus postea baptizantur, ut patet de Cornelio, Actor. 10. Non igitur illa est ratio.

CONTROVERSIA V.

De numero & ordine Sacramentorum.

CONTROVERSIA V. *quæ est de numero Sacramentorum, quatuor habebit partes. Nam* Primò *exponemus hæreticorum sententias*. Secundò *probabimus Ecclesiæ Catholicæ veritatem*. Tertiò *refellemus argumenta adversariorum*. Quartò *addemus per modum appendicis aliquid de ordine Sacramentorum.*

CAPUT XXIII.

Quid hæretici sentiant de numero Sacramentorum.

QUO Ad Primum, adversarii inter se multum dissentiunt de numero Sacramentorum, quibus omnibus viam stravit Lutherus in lib. de captiv. Babyl. Nam in eo libello anno 20. edito, multa docuit. Initio libri dicit, unum tantùm esse Sacramentum, si secundùm usum Scripturæ loquendum sit. Ibidem tamen dicit, neganda esse septem Sacramenta, & tria pro tempore ponenda, Baptismum, Panem, & Pœnitentiam. In fine libri dicit, si rigidè loqui velimus, duo esse Sacramenta, Baptismum & Panem. In medio libri cap. de Confirmatione dicit, se non damnare septem Sacramenta, sed tantùm negare ea ex Scripturis probari posse. At non bene hoc cohæret cum initio libri, ubi dicit, neganda esse septem, & tria ponenda: non enim aliud est damnare, aliud negare septem Sacramenta. Ex hac inconstantia Lutheri natæ sunt variæ Lutheranorum atque aliorum hæreticorum sententiæ, quas breviter enumerabo.

Prima igitur est, unum tantùm esse Sacramentum, quamvis plura sint Sacramentalia signa. Ita Luthe-

[illegible] privata, & deni-que anno 45. qui fuit penultimus vitæ ipsius, in assertionibus contra Lovanienses. Sic enim habet assertio 35. *Pœnitentiam cum virtute clavium Absolventium Sacramentum libenter confitemur: habet enim promissionem, & fidem remissionis peccatorum propter Christum*. Idem habent ferè omnes Catechismi Lutheranorum, ut Catechismus Philippi, Brentii, & aliorum. Item libri rituales, seu agendæ ipsorum, & denique Apologia Confessionis Augustanæ, art. 13.

Ubi notandum est, Illyricum, & Kemnitium non posse defendi à perjurio, & defectione à Confessione Augustana. Nam ut refert Tilmannus Heshusius, in lib. de præsentia Corporis Christi in cœna, jurant omnes apud Lutheranos in verba Confess. & Apologiæ, qui promoventur ad gradus, vel pastoratum. Sed respondent Illyricus in Apologia Confessionis Antuerpiensis, cap. 18. & Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 44. & 903. Apologiam Confessionis largo modo appellasse Pœnitentiam Sacramentum, non quòd sit verè, & propriè Sacramentum. At solutio non valet; nam Apologia habet hæc verba: *Si Sacramenta vocamus ritus, qui habent Dei mandatum, & quibus est addita promissio gratiæ, facile est judicare, quæ sint propriè Sacramenta*. Et pauló post applicans definitionem: *verè igitur*, inquit, *sunt Sacramenta, Baptismus, Cœna Domini, Absolutio, quæ est Sacramentum Pœnitentiæ; nam hi ritus habent mandatum Dei, & promissionem gratiæ*. Hæc ibi. Præterea ideò solùm Kemnitius non vult Absolutionem esse propriè Sacramentum, quia non habet ritum à Deo præceptum. At Apologia profitetur Absolutionem habere ritum à Deo præceptum: igitur ex sententia Apologiæ Absolutio est verissimum Sacramentum.

Quarta opinio est Zuinglii in lib. de vera & falsa religione. Nam cap. de Sacramentis, duo esse docet Sacramenta, Baptismum, & Cœnam, tamen cap. de Matrimonio, addit etiam Matrimonium. Verum est quidem non libenter à Zuinglio Matrimonium vocari Sacramentum, sed causa non est, quòd putet, Sacramenti definitionem non convenire Matrimonio, sed quia timet, ne Sacramenti vocabulo obscuretur, & inquinetur dignitas Matrimonii: dicit enim esse vocabulum multò illustrius Matrimonii, seu conjugii, quàm Sacramenti.

Quinta opinio est Calvini, qui tria Sacramenta numerat, sed non eadem cum Luthero & Zuinglio: vult enim Sacramenta esse baptismum, Cœnam Domini, & Ordinationem. Etsi enim lib. 4. Instit. c. 18. §. 19. & 20. duo tantùm esse dicat Sacramenta, Baptismum, & Cœnam, tamen pauló post, cap. 19. §. 31. sicut & antea, cap. 14. §. 20. etiam Ordinationem inter vera Sacramenta numerat, ac monet, se, Lucas Lollius in Catechismo, edito anno 57. nam in eo, quem ediderat anno 54. tantùm tria posuerat.

Septima opinio composita ex Lutheranismo, Calvinismo, & Zuinglianismo non apertè, sed obscurè fuit Philippi. Nam in locis ultimò editis, anno 58. licèt quatuor tantùm faciat Sacramenta, tamen propendebat maximè ad quintum addendum, idest, Matrimonium cum Zuinglio: Fatetur enim Matrimo-
C nium esse signum rei sacræ, & habere mandatum divinum, & habere annexam promissionem. Unum tantùm dicit ei deesse, quòd fuerit ante Christum. At hoc non debuit eum impedire, quò minus Matrimonium faceret Sacramentum; nam Baptismus Joannis ex sententia ipsius fuit verissimum Sacramentum, & idem cum nostro Baptismo, & tamen fuit ante Christum. Sicut igitur Baptismum vult esse Sacramentum, quia à Christo receptum, & confirmatum, cur non eadem ratione & Matrimonium?

Octava opinio est, sex esse Sacramenta. Hanc tribuit Lindanus in tabulis analyticis Gulielmo Postello in sua Panthenosia: qui tamen vir postea Catholicè obiit.

D Nona opinio est, septem esse Sacramenta. Licèt enim fide Catholica nos teneamus septem esse Sacramenta: illis tamen hæc sententia, opinio, non fides esse potest: qui enim in uno articulo hæreticus est, fide simpliciter caret. Est igitur opinio hæc aliquorum Lutheranorum, quibus placuit, quod Lutherus initio dixerat, se non damnare septem Sacramenta; licèt ibidem etiam dixerit, se negare septem Sacramenta. Scribit Joannes Sleidanus, lib. 20. hist. biennio post obitum Lutheri, idest, anno 48. in quodam Lipsensi Conciliabulo, determinatum fuisse, Confirmationem, & Extremam unctionem esse ritus conferentes gratiam, atque adeò septem Sacramenta recipienda esse. In quo Conciliabulo interfuisse Theo-
E logos multos Wittenbergenses, ac Lipsenses, & cum iis Philippum Melanchthonem; ac tum primùm cœpisse hos, molles Lutheranos appellari scribit Surius in sua historia anni 48. Unde Matthias Illyricus in libro qui inscribitur, Adhortatio Illyrici, ad constantiam in agnita Jesu Christi religione, & Augustana Confessione; queritur, quòd in Lipsensi Interim (sic enim appellatur) septem Papistarum Sacramenta restituantur. Et præfatione septimæ Centuriæ, Hæresiarchas appellare non dubitat principes mollium, seu politicorum Lutheranorum.

Ex his colligere licet primò, miram fuisse inconstantiam Lutheri, & Philippi præcipuorum patrum Lutheranorum, idque in re gravissima. Secundò, non posse apud adversarios veram Ecclesiam esse. Nam nota præcipua veræ Ecclesiæ apud eos est consensus in doctrina Sacramentorum. Ita enim habet Luthe-

CAPUT XXIV.

Ex Scripturis, & Patribus probatur veritas Catholica de numero septenario Sacramentorum.

QUantum ad Secundum, sententia Catholicorum una est, ac semper fuit, septem esse propriè dicta Sacramenta, quæ probanda est tripliciter. Primò, ex testimoniis Scripturæ, & Patrum, quæ quidem non numerant Sacramenta, tamen reipsa omnia ista septem Sacramenta vera, & propria esse testantur. Secundò, ex testimoniis aliis Conciliorum & Doctorum, quæ præcisè numerum istum septenarium ponunt. Tertiò, rationibus seu congruentiis quibusdam.

Quantum ad Primum genus testimoniorum, notanda sunt tria. Primò, non debere adversarios petere. ut ostendamus in Scripturis, aut Patribus nomen septenarii numeri Sacramentorum. Nam nec ipsi ostendere possunt nomen binarii, vel ternarii, vel quaternarii: Scriptura enim, & Patres non scripserunt Catechismum, ut modò facimus propter hæresum multitudinem, sed tantùm tradunt res ipsas variis in locis. Neque est hoc proprium Sacramentis, sed commune aliis multis rebus. Nam Scriptura refert Christi miracula, & numquam numerat quot sint: tradit articulos fidei, & nusquam dicit, quot sint. Apostoli postea ediderunt symbolum duodecim articulorum certis de causis. Sic etiam ex Scriptura non potest sciri, quot sint libri Canonici: sed Concilia postea ediderunt Canonem, & certum numerum, quem ex traditione didicerant.

Secundò notandum, non debere etiam adversarios petere, ut ostendamus in Scripturis nomen Sacramenti attributum Confessioni, aut Ordinationi, & similibus. Nam non disputamus de nomine, sed de re: & nec ipsi ostendent hoc nomen tributum Baptismo, aut Eucharistiæ, sed soli Matrimonio, quod tamen ferè omnes hæretici negant esse verum Sacramentum. Et contrà invenimus nomen Sacramenti in Scripturis tribui multis rebus, quæ omnium consensu non sunt Sacramenta, de quibus nunc agimus; ut Ephes. 1. propositum vocandi Gentiles ad fidem, dicitur Sacramentum voluntatis Dei. Et 1. Timoth. 3. Sacramentum pietatis dicitur incarnatio Verbi. Et Apocalyp. 17. dicitur, Sacramentum mulieris, signum quoddam impressum in fronte mulieris, quæ Babyloniam repræsentabat.

Tertiò notandum, id omnino sufficere, si ostendamus ex Scripturis, & Patribus definitionem Sacramenti convenire ritibus non paucioribus, nec pluribus, quàm septem. Licèt autem non conveniant us

zatus fuerit, salvus erit. Et Tit. 3. *Salvos nos fecit per lavacrum*. Idem docent omnes Patres suprà citati in quæstione de effectu Sacramentorum.

Quòd Eucharistia sit Sacramentum.

DE Eucharistia etiam nulla quæstio est; habetur enim ritus, Matth. 26. & 1. Corinth. 11. *Accepit panem, gratias agens, fregit &c.* Et institutio, ac mandatum ibidem: *Hoc facite*, & Joan. 6. *Nisi manducaveritis &c.* Et promissio gratiæ, Joan. 6. *Qui manducat hunc panem, vivet in aternum*. Idem etiam Patres
C
docent, Augustinus epist. 118. cap. 1. ubi cùm dixisset, Christum instituisse Sacramenta numero paucissima, significatione præstantissima, observatione facillima, ponit loco exempli Baptismum, & Eucharistiam.

Quòd confirmatio sit Sacramentum.

DE confirmatione habemus ritum externum, manuum impositionem, Actor. 8. & 19. Habemus effectum gratiæ ibidem. Nam per manus Apostolorum dabatur Spiritus sanctus, eadem phrasi qua dictum est, Tit. 3. de Baptismo: *Per lavacrum regenerationis salvos nos fecit*. Institutio, & mandatum non
D
habetur expresse in Scriptura; tamen colligitur evidenter ex locis citatis. Numquam enim Apostoli ita confidenter, & ordinariè imposuissent manus ad gratiam Spiritus sancti communicandam, nisi Dominus id præcepisset. Non enim ignorabant non posse ullum hominem instituere cæremoniam, ad quam sequeretur gratia Spiritus sancti. Nam etiam Kemnitius in 2. part. Exam. pag. 13. & Apologia Confessionis Augustanæ art. 13. & Calvinus lib. 4. Inst. cap. 19. §. 2. affirmant, non posse ullum hominem efficere, ut externum symbolum contineat certam promissionem gratiæ. Proinde oportet vel Apostolos fuisse te-
E
merarios, quod nemo diceret, vel habuisse Christi mandatum. Fuisse autem cæremoniam illam ordinariam, & necessariam, & non satis fuisse orare Deum pro adventu Spiritus sancti, ex eo colligitur, quòd Apostoli primarii Petrus, & Joannes tantum laboris, & itineris susceperunt, ut irent ex Hierosolyma Samariam, ad imponendas manus iis, quos Philippus Diaconus baptizaverat. Nam orare poterant pro illis manentes Hierosolymæ.

Est autem Notandum, impositionem manuum conjunctam fuisse cum unctione & signo crucis: simul enim hæc fiunt dum crucis signum Chrismate pingitur in fronte confirmandorum, idque ministerio manus Episcopalis. Unde Dionysius lib. de Ecclesiast. hierarch. cap. 2. part. 3. & cap. 4. part. 3. meminit apertè Chrismatis in hoc Sacramento. Et Tertullianus lib. de resurrect. carnis, ubi ponit Confirmatio-

nem

jam tum est, sicut ipse Baptismus.

De Pœnitentia.

JOan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Hic habemus, Primò ritum, nimirum externum, & judicialem absolutionem, quæ est signum interioris, quæ fit à Deo per verbum externum, tamquam instrumentum. Secundò habemus promissionem gratiæ: *Remittuntur eis.* Tertiò habemus mandatum ibidem: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Unde Apostolus, 2. Cor. 5. *Deus*, inquit, *dedit nobis ministerium reconciliationis.* Et infrà: *Pro Christo legatione fungimur.*

C

Ambrosius lib. 1. de Pœnitentia cap. 7. *Quid interest utrum per Pænitentiam, an per lavacrum hoc jus sibi datum Sacerdotes vendicent? unum in utroque ministerium est. Sed dices, quia in lavacro operatur mysteriorum gratia. Quid in Pænitentia? nonne Dei nomen operatur?*

Cyrillus lib. 12. in Joannem cap. 56. comparat reconciliationem pœnitentium cum Baptismo.

Augustinus lib. 5. de Baptismo c. 20. numerat cum Baptismo, Eucharistia, & Confirmatione, etiam Reconciliationem, per manus impositionem, & in Ps. 146. in illud: *Qui alligat contritiones eorum*, disertis verbis Sacramentum appellat reconciliationem pœnitentium: *Quæ sunt*, inquit, *ista alligamenta? temporalia Sacramenta. Alligamenta medicinalia sunt contritionis nostræ. Sacramenta interim temporalia, quibus habemus consolationem.* Et infrà: Hæc Sacramenta esse dicit Eucharistiam, & manus impositionem Præpositi in Pœnitentiam, quæ in cœlo non erunt.

D

De Extrema unctione.

JAcobi 5. habemus ritum: *Orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini.* Item promissionem: *Et alleviabit eum Dominus, & si in peccatis fuerit, dimittentur ei.* Denique mandatum colligitur evidenter ex eo, quod Apostolus non auderet ita absolutè promittere tantum effectum, nisi à Domino id accepisset, ut suprà ostendimus etiam testimonio Apologiæ, Calvini, & Kemnitii.

E

Ex Patribus, Innocentius I. in epist. 1. ad Decentium cap. 8. loquens de oleo sancto infirmorum: *Pœnitentibus*, inquit, *istud infundi non potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi?*

Bernardus in vita S. Malachiæ, scribit eum vocatum, ut fœminam morituram inungeret, sed dum differtur unctio, illam expirasse; Malachiam autem vehementer doluisse, quòd sine gratia Sacramenti hujus obiisset; itaque tandiu orasse, ac flevisse, do-

quit, *Sacramentum est, & quadam consecratione utrumque homini datur, illud cùm baptizatur, istud cùm ordinatur. Itaque in Catholica Ecclesia, utrumque non licet reiterare.* Similia habet lib. 1. de Baptismo cap. 1.

De Matrimonio.

HAbemus nomen ipsum Sacramenti, Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est.* Item ritum externum, idest, contractum visibilem inter virum & fœminam: de hoc enim Apostolus dicit, quòd sit magnum Sacramentum, ut exponit Chrysostomus, & Hieronymus in hunc locum, qui etiam Nazianzenum citat, & omnes alii. Habemus etiam institutionem divinam, Matth. 19. *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Denique gratiam annexam colligimus ex hoc ipso loco Pauli. Nam conjunctio viri, & fœminæ, significat conjunctionem Christi cum Ecclesia. Illa autem conjunctio duplex est; una per naturæ conformitatem, quæ facta est in incarnatione, & hæc Christum conjungit non solùm cum Ecclesia, sed etiam cum toto genere humano: altera est per gratiam, & charitatem, & hæc est, cum sola Ecclesia; & ratione hujus dicitur Christus sponsus, & Ecclesia sponsa, juxta illud 2. Cor. 10. *Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* Igitur Matrimonium viri, & fœminæ, ut possit significare utramque unionem Christi cum Ecclesia, oportet ut non solùm sit inter conjuges unio quædam naturalis, & carnalis, qualis etiam inter Gentiles reperitur, sed etiam unio spiritualis ex gratia, & charitate proveniens. Proinde Sacramentum hoc gratiam istam confert, ut significatio sit perfecta. Quare Paulus Ephes. 5. sæpè monet viros, ut diligant uxores, sicut Christus Ecclesiam, & fœminas monet, ut viris subjectæ sint, sicut Ecclesia subjecta est Christo: & rationem reddit, quia hæc eorum conjunctio, Sacramentum est Christi, & Ecclesiæ.

Jam ex Patribus, Augustinus passim hoc docet, lib. de bono conjugali, cap. 18. *In nostrorum*, inquit, *nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas uteri.* Et cap. 24. *Bonum nuptiarum per omnes gentes, & omnes homines in causa generandi est, & in fide castitatis: quòd autem ad populum Dei attinet, etiam in sanctitate Sacramenti, per quam nefas est etiam intercedente repudio alteri nubere.* Atque hæc hoc loco sufficiant: nam in disputatione de singulis Sacramentis plura adferemus.

Lotionem pedum non esse Sacramentum.

NUnc superest demonstrare, non esse plura Sacramenta, quàm septem prædicta. Et quidem multa di-

signum crucis, nec panis benedictus, nec exorcismi, & aliæ cæremoniæ Baptismum præcedentes in Scripturis inveniuntur: proinde non possunt adversarii ea pro Sacramentis habere. Deinde illa omnia dantur etiam ante Baptismum, ut ex iisdem locis Augustini constat; At Baptismus omnium consensu est omnium Sacramentorum primum, & quasi janua. Denique nihil eorum habet promissionem gratiæ gratum facientis, neque constat an à Christo instituta sint, an ab Apostolis, cùm tamen vera Sacramenta à solo Christo institui potuerint.

De lotione pedum videtur major difficultas. Nam habemus Joan. 13. ritum externum, ipsam pedum lotionem: item promissionem gratiæ: *Si non lavero te, non habebis partem mecum*. Item mandatum Dei: *Exemplum dedi vobis*. Item: *Et vos debetis alter alterius lavare pedes*. Item esse mysterium, indicant illa verba: *Quod ego facio, tu nescis modò, scies autem postea*. Denique testimonia illa Patrum, Ambrosii, Cypriani, Bernardi; cujus testimonium adducit Kemnitius pag. 32. ad probandum Sacramenta esse plura, quàm septem, si testimoniis Patrum standum sit.

Respondeo tamen, lotionem illam pedum, nihil habuisse commune cum Sacramentis propriè dictis, & solùm posse dici Sacramentum largo modo, quemadmodum Sacramenta dicuntur omnia, quæ mysticum sensum habent, & figuræ sunt, ac typi aliarum rerum. Nam fuit revera lotio illa signum Christi humilitatis, & charitatis. Item fuit signum puritatis, qua debent homines ad Eucharistiam accedere: ideò enim immediatè ante Eucharistiæ institutionem Christus hoc fecit. Denique fuit etiam signum, & figura quædam purgationis, quam eramus habituri per Christi passionem, ut Cyrillus hoc loco exponit.

Non fuisse autem Sacramentum propriè dictum, patet Primò, quia non habemus promissionem gratiæ justificantis; illud enim: *Nisi lavero te, non habebis partem mecum*, ad literam non promittit gratiam, sed minatur pœnam ob inobedientiam, ut exponunt hoc loco Chrysostomus, & Cyrillus, & Basilius lib. 1. de Baptismo cap. 2. Si enim Petrus obstinatè recusasset illam lotionem, periisset in æternum: non quia illi deerat lotio pedum, sed quia peccaverat contra Christum, & deerat illi obedientia. Mysticè tamen significare potest, ut exponit hoc loco Augustinus, etiam justos indigere, ut Christus eos quotidie lavet à peccatis venialibus, quæ sunt veluti sordes, quæ pedibus adhærent ob humanam conversationem. Sed hoc non sufficit ad Sacramentum efficiendum, quia hìc agitur de lotione peccatorum venialium, quæ non eget nova gratia gratum faciente. Unde Dominus ait: *Qui lotus est, non eget, nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus*, idest, mundus est simpliciter, & absolutè, cùm sit justus: tamen adhuc eget lotione à peccatis venialibus. Et præterea non habemus ex hoc loco ipsam lotionem pedum reipsa tollere peccata venialia, alioqui deberemus quotidie lavare pe-

Chrysostomus, & Cyrillus, non autem ipsam materialem lotionem pedum, ut patet ex praxi Ecclesiæ; numquam enim Christiani putarunt se habere speciale mandatum de lotione pedum.

Ad loca illa Patrum facile est respondere. Nam Ambrosius vocat Sacramentum, & mysterium, quia in ipsius Ecclesia servabatur, ut sacra cæremonia, & ut aliquid Sacramentale: tamen non putabat ipse esse hanc lotionem propriè dictum Sacramentum, ut patet tum ex eo, quod fatetur non remitti peccata lethalia per eam lotionem, sed quasdam reliquias peccati originalis: tum etiam quia dicit se non reprehendere Ecclesiam Romanam, ubi hæc cæremonia non erat in usu; quod certè non diceret, si putaret esse verum Sacramentum. Porrò Cyprianus, & Bernardus, si attentè legantur, non dicunt ipsam lotionem pedum materialem, esse Sacramentum, quo homines sanctificentur: sed solùm dicunt illam unicam lotionem pedum Apostolorum à Christo factam, fuisse Sacramentum; quia per eam significabatur aliquid sacrum, quod in nobis quotidie fieri debet, idest, expiatio peccatorum venialium, quæ fit in nobis quotidie à Christo per orationem, jejunia, humilitatem, & exercitia pietatis erga proximos, quibus vacamus. Et sanè si putarent lotionem pedum esse Sacramentum, oporteret nos quotidie ex eorum sententia lavare invicem pedes: id enim ipsi dicunt, hoc Sacramentum esse quotidianarum culparum expiationem.

CAPUT XXV.

Septem esse Sacramenta, probatur ex posterioribus Conciliis, & Doctoribus.

Secunda probatio sumitur ex testimoniis, quæ præcisè ponunt numerum septenarium, quæ testimonia tria sunt. Primum est omnium Theologorum, & proinde totius Ecclesiæ ab annis ut minimum 400. Nam Magister Sentent. lib. 4. dist. 2. & omnes inde Theologi septem Sacramenta esse tradiderunt. Neque verò Magister aliquid novum scripsit, sed quod invenit in usu Ecclesiæ; quod argumentum maximi ponderis esse debet. Nam si falsum esset, quod dicimus, errasset tota Ecclesia per annos 400. perniciosissimè. Nam si Sacramenta essent pauciora, magna impietas fuisset, & superstitio, & magna deceptio animarum, habuisse tamdiu pro Sacramentis ea, quæ Sacramenta non erant. Si verò essent plura, fuisset magna impietas, tamdiu contempsisse vera Dei Sacramenta, & magnum detrimentum animarum. Secundò, magis perniciosus est error circa Sacramenta, quàm circa alia dogmata: nam reliqua ferè speculativa sunt, & earum ignoratio multos simplices excusat. At Sacramentorum cognitio ad praxim pertinet, & ad praxim singulorum hominum, Tertiò,

sincé-

no Pontifice tandem accepisse. Ubi mentitur. In primis cùm dicit, hunc numerum tentatum à Concilio apud Græcos, quasi dicere velit, conatos fuisse Patres id persuadere Græcis, sed non potuisse. At in toto Concilio, nihil omnino de numero Sacramentorum cum Græcis actum esse, ex ipso Concilio, quod exstat Græcè, & Latinè, perspicuum est. Immò instructio hæc Armenis data est toto approbante Concilio, paulò ante ejus dissolutionem, ut ibidem legimus in decreto Eugenii IV. ubi hæc ipsa institutio habetur. Ex quo intelligimus, Græcos idem omnino cum Latinis semper sensisse de numero Sacramentorum: alioqui Græci non tam facilè sine ulla quæstione instructionem approbassent. Quod etiam confirmari potest testimonio Hieremiæ Patriarchæ Constantinopolitani, qui in ea censura quam edidit ad errores Lutheranorum, septem Sacramenta ab ipsis etiam Græcis numerari recipique testatur. Sic enim loquitur cap. 7. in ea item Catholica Ecclesia septem divina Sacramenta esse, Baptismum, Sacri unguenti unctionem, sacram Communionem, Ordinem, Matrimonium, Pœnitentiam, Extremam unctionem.

Secundò mentitur Kemnitius, cùm dicit, obtrusum fuisse Armenis hunc numerum Sacramentorum, cùm eum ignorassent per annos mille, & amplius. Nam (ut in decreto Eugenii legimus) ante unionem Armenorum cum Latinis, collationes factæ sunt inter eos de fide Trinitatis, & Incarnationis, & Sacramentorum, & inspecti libri utriusque nationis, & tum demum præscripta formula instructionis: Quare non obtrusa fuit, sed post maturam discussionem, ab eis accepta: & sanè non tam facilè accepissent, nisi vidissent conformem esse antiquis libris, & ritibus Ecclesiæ suæ. Adde quòd in eadem instructione traditur Armenis doctrina de tribus personis divinis, & de duabus Christi naturis. Ut igitur Kemnitius dicit, obtrusum illis numerum septem Sacramentorum, cur non dicit etiam obtrusum numerum personarum divinarum, & naturarum Christi?

Tertium testimonium est Concilii Tridentini sess. 7. canon. 1. ubi additur anathema negantibus septem esse vera & propria Sacramenta; quod testimonium etiamsi nullum haberemus aliud, deberet sufficere. Nam si tollamus auctoritatem præsentis Ecclesiæ, & præsentis Concilii, in dubium revocari poterunt omnium aliorum Conciliorum decreta, & tota fides Christiana. Semper enim hæc fuit consuetudo apud Christianos, ut exortas controversias definirent Episcopi, qui tunc vivebant. Et præterea omnium Conciliorum veterum, & omnium dogmatum firmitas pendet ab auctoritate præsentis Ecclesiæ. Non enim habemus testimonium infallibile, quòd Concidium contra morbos, si contingat hominem ægrotare: & remedium contra reliquias morbi, ut perfectè convalescat. Ex parte Reipublicæ requiruntur duo. Primò parentes, qui propagent vitam corporalem hominum. Secundò Principes, & Magistratus, qui eam ordinent, & regant. Eodem igitur modo in vita spirituali. Primò, requiritur regeneratio, quæ est per Baptismum. Secundò, augmentatio, per

C Confirmationem. Tertiò, nutritio, per Eucharistiam. Quartò, remedium, contra morbos, si contingat regeneratum peccare, per pœnitentiam. Quintò, remedium contra reliquias peccatorum, per Unctionem extremam. Sextò, ex parte Reipublicæ, Matrimonium, quo propagentur homines ad cultum Dei deputandi. Septimò, Ordo sacer, quo regantur, & gubernentur.

Secunda ratio ex numero peccatorum, & vulnerum. Nam Baptismus est præcipuè contra originale, Pœnitentia contra actuale mortale, Unctio extrema contra reliquias peccatorum, Confirmatio contra infirmitatem, Eucharistia contra malitiam, Matrimonium contra concupiscentiam, Ordo contra

D ignorantiam.

Tertia ratio ex numero virtutum, Baptismus respondet fidei, Confirmatio spei, Eucharistia charitati, Pœnitentia justitiæ, Unctio extrema fortitudini, Ordo prudentiæ, & Matrimonium temperantiæ.

Quarta ratio ex celebritate numeri septenarii in expiationibus. Vide Exod. 29. Lev. 4. & 8. 13. 14. 15. 16. 23. Num. 19. Deut. 15. 2. Paralip. 29. Job ult. ubi semper videbis in expiatione offerri septem animalia, vel septem diebus, vel septies aspergi sanguinem &c. Unde etiam 4. Reg. 5. Naaman septies jussus est lavari ad purgandam lepram. Vide S. Thomam in 4. dist. 2. quæst. 1. 3. par. quæst. 65. art. 1. & contra Gentes lib. 4. cap. 58.

E Sed Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 16. 17. & 18. tria dicit de his rationibus. Primò affirmat, esse fundamenta principalia, & demonstrationes nostræ sententiæ: *Hæc sunt*, inquit, *demonstrationes, hæc fundamenta, quibus septenarius numerus Sacramentorum in Ecclesiam invectus & receptus fuit à scriptoribus Scholasticis*. Secundò dicit, has demonstrationes nihil valere, quia alioqui probaremus etiam septem fuisse Sacramenta in lege veteri: nam etiam tunc erant virtutes, & peccata, & vita spiritualis, & corporalis. Tertiò dicit, si ex numeris celebratis in Scriptura numerus Sacramentorum desumi debeat, posse probari tria esse Sacramenta, vel etiam duodecim, aut plura, quia multi sunt numeri celebres, & sacri in Scripturis.

Sed hæc levia sunt. Nam in primis nullus Theologorum dixit, ista esse fundamenta, & demonstrationes

tiones

si applicemus veteribus. Denique illa ratio Kemnitii de variis numeris in Scriptura celebribus, nihil concludit. Nam ratio Catholicorum sumitur ex numeris, quæ significabant expiationem peccatorum, non autem ex quibuscumque numeris. Porrò in Scriptura, ita frequens est numerus septenarius in expiationibus, ut tota Scriptura clamare videatur, futurum aliquando fuisse tempus, quo septem insignia, & efficacissima remedia darentur à Deo in expiationem peccatorum.

CAPUT XXVII.

Solvuntur objectiones.

Restat ut objectiones adversariorum diluamus, quæ sunt partim ex Scriptura, partim ex Patribus, partim ex ratione. Primùm igitur ex Scriptura tria proferunt argumenta. Primum negativum, quia Scripturæ nusquam tradunt septem esse Sacramenta. Secundum affirmativum, quia Scripturæ duo tantùm Sacramenta esse docent. Nam Joan. 19. ex latere Christi fluxerunt sanguis & aqua, idest, (ut exponunt Chrysostomus, Cyrillus, & Theophylactus eum locum, & Damascenus lib. 4. de fide cap. 10. & Augustinus lib. 2. de symbolo cap. 6. & tract. 9. in Joannem, & alii.) Eucharistia & Baptismus. Tertium, quia Scripturæ non solùm non ponunt septem, & ponunt tantùm duo, sed etiam negant esse septem. Nam Apocal. 17. Angelus vocat Sacramentum bestiam, quæ septem capita habebat; ex quo significari videtur septenarium numerum Sacramentorum ad Antichristum pertinere, qui per eam bestiam designatur. Hæc sunt argumenta Kemnitii ex Scriptura, quæ ipse habet in 2. par. Exam. pag. 18. & 50. Sed hæc levia sunt.

Ad Primum suprà respondimus, Scripturam neque septem, neque duo, neque tria, usquam expressè numerare.

Ad Secundum, locus ille Joannis non malè ita exponi potest, ut significentur per sanguinem, & aquam, Eucharistia, & Baptismus, ut exponunt ferè Græci omnes, sed non propterea excluduntur cætera Sacramenta. Solùm enim duo posita sunt, quia sunt illa magis communia, & magis principalia, & ex illis poterat idem judicium de cæteris fieri. Sicut etiam Hebr. 6. Paulus duo tantùm ponit Sacramenta, Baptisma, & manuum impositionem, idest, Confirmationem: *Non rursum jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum.* Ubi per manuum impositionem intelligunt Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, & alii Confirmationem, quæ dabatur post Baptismum, nec meminit Eucharistiæ, quæ simul dabatur (ut etiam modò datur cùm baptizantur adulti) cum Baptismo, & Confirmatione.

Dico tamen Secundò, non esse necessarium sequi

xit: *Exivit sanguis, & aqua*, idest, pretium, & applicatio illius pretii. Quod etiam confirmatur ex illo Joan. 5. *Hic est, qui venit per aquam, & sanguinem, Jesus Christus, non in aqua solùm, sed in aqua, & sanguine.* Ubi videtur ipsemet Joannes explicare mysterium, quod posuerat, Joan. 19. & simul ostendere differentiam inter Baptismum Christi, & Joannis, quòd Joannes venerit in aqua solùm, idest, Baptismum attulerit non efficacem. At Christus attulerit Baptismum efficacissimum, cùm aquam dederit sanguini suo admistam.

Ad Tertium respondeo, blasphemum esse Kemnitium, cùm Sacramenta Christi capita bestiæ esse dicit. Nam cogitur, velit nolit, ea etiam Sacramenta
C numerare inter capita bestiæ, quæ ipse habet pro veris Sacramentis, nimirum Baptismum, & Eucharistiam: hæc enim sunt ex numero illorum septem. Adde, quòd Joannes non dicit septem illa capita esse septem Sacramenta, sed unum Sacramentum: proinde, (si licet nugari) id magis quadraret in Lutherum, qui unum Sacramentum esse dixit, & plura signa Sacramentalia. Denique ipsemet Joannes septem illa capita septem reges interpretatur. Ex quo ruit totum ædificium blasphemiæ Kemnitianæ.

Jam ex Patribus. Primò, Calvinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 3. dicit, veteres cùm loquuntur propriè de Sacramentis, duobus contentos esse, Baptismo, &
D Eucharistia. Id probat ex Augustino lib. 3. doctrin. Christianæ cap. 9. & epist. 118. Addit Calvinus probationem. Nam Augustinus solet, ut plurimùm quærere mysteria in numeris: *Immò*, inquit Calvinus, *in observandis numeris curiosior esse solet, quàm necesse foret: & tamen de isto numero septenario Sacramentorum nihil unquam scripsit.*

Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 25. & sequentibus, tria asserit ex Patribus. Primò, si propriè loquamur de Sacramentis, vetustissimos Patres non agnovisse nisi duo, Baptismum, & Eucharistiam. Id probat ex Justino, Apologia 2. ex Irenæo, ex Tertulliano lib. 1. & 4. in Marcionem, & de corona militis, item ex Cyrillo in Catechesibus, ex Am-
E brosio, in lib. de Sacramentis, & de iis, qui initiantur mysteriis; qui duo auctores ex professo tractant de Sacramentis, & tamen non ponunt nisi duo.

Secundò, affirmat Patres recentiores ponere plura Sacramenta, quàm duo, sed pauciora, quàm septem, propriè loquendo de Sacramentis. Id probat ex Dionysio, quem dicit à nobis fingi esse Areopagitam, qui in Ecclesiastica hierarchia, quatuor tantùm Sacramenta exponit, Baptismum, Eucharistiam, Confirmationem, & Ordinem. Item ex Gregorio can. multi sæcularium 1. q. 1. apud Gratianum, qui tria ponit, Baptismum, Chrisma, Eucharistiam. Item ex Rabano, & Paschasio de cœna Domini. Denique ex incerto Auctore, qui sub nomine Cypriani, scripsit de operibus Cardinalibus Christi. Is enim in sermonibus de cœna Domini, de ablutione pedum, & de Chrismate, pauciora ponit, quàm septem.

Ter-

... ... solutione præmissa respondeo etiam ad singulos Patres.

Ac primùm ad Augustini testimonia à Calvino citata, dico, Augustinum in illis duobus locis non dicere esse tantùm duo, sed ponere duo, loco exempli. Id quod patet ex iisdem locis. Nam lib. 3. doctrinæ Christianæ, cap. 9. sic habet Augustinus: *Pauca pro multis, eademque factu facillima, & intellectu augustissima, & observatione castissima ipse Dominus, & Apostolica tradidit disciplina, sicuti est Baptismi Sacramentum, & celebratio corporis & sanguinis Domini.* Ubi vides particulam (*sicuti*) apertè indicare ista esse exempla. Sic etiam in epist. 118. ubi Augustinus dixit, nos habere Sacramenta numero paucissima, significatione præstantissima, observatione facillima, subjungit: *Sicuti est Baptismus, & communicatio corporis Domini, et si quid aliud in divinis literis commendatur.* Ubi etiam vides exempla esse, & indicari etiam plura esse, quàm duo; quod clariùs repetit in Ps. 103. concione 1. in illa verba: *Qui tegit aquis superiora ejus. Respice*, inquit, *ad munera ipsius Ecclesiæ, munus Sacramentorum in Baptismo, in Eucharistia, in cæteris sanctis Sacramentis.* Et in epist. 119. ad eundem Januarium, cap. 7. *Ad celebrationem*, inquit, *Sacramentorum utimur de sensibilibus rebus, aqua, frumento, vino, & oleo.* Ubi vides numerari materias omnium Sacramentorum, excepta Pœnitentia, & Matrimonio, quæ duo non habent ullam materiam consecratam.

Adde quòd Augustinus etsi in quibusdam locis non meminerit, nisi duorum, tamen alibi expressè ponit plura; & præsertim de Confirmatione, & de Ordine affirmat illa esse Sacramenta, sicut est Baptismus, lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 104. & lib. 2. contra epist. Parmeniani, cap. 13. Mentitur igitur Calvinus impudenter, cùm dicit, Augustinum duobus tantùm Sacramentis esse contentum.

Ad Confirmationem retorqueo argumentum in auctorem. Nam si S. Augustinus tantùm duo Sacramenta esse credidit, & erat curiosior, quàm oporteret in mysteriis numerorum; cur non indicavit, quæ mysteria lateant in binario numero Sacramentorum? Præterea non est verum, S. Augustinum tam curiosum fuisse, ut dicit Calvinus, in mysteriis numerorum. Non enim ignorabat esse duodecim articulos fidei, tres virtutes Theologicas, decem præcepta decalogi, & alia id genus multa, de quorum tamen numerorum mysteriis, nihil Augustinus scripsit. Sic igitur neque scripsit de mysteriis septenarii numeri Sacramentorum, ne Calvinus nimis eum curiosum in his rebus appellaret.

Venio ad loca citata à Kemnitio. Ad locum Justini Respondeo, Justinum in Apologia illa tantùm meminisse duorum Sacramentorum, quia id requirebat enim velci carnibus alicujus pueruli. De aliis Sacramentis non fuit opus, ut quidquam diceret, quia illa partim erant ignota Gentilibus, partim sine calumnia exercebantur.

C

Ad Irenæum Respondeo, Irenæum numquam instituisse disputationem de Sacramentis, sed pro locorum opportunitate modò meminisse unius, modò alterius. Nam lib. 1. cap. 9. tractat de Eucharistia, refellens deliramenta Marci cujusdam circa Eucharistiam, c. 18. tractat de Baptismo refellens deliramenta aliorum ejus temporis hæreticorum circa Baptismum. Rursus lib. 4. cap. 32. 33. & 34. tractat de sacrificiis legis veteris & novæ, & ideò simul agit etiam de Eucharistia. Item lib. 1. cap. 2. tractat de pœnitentia, & lib. 3. cap. 4. meminit Confessionis. Neque obstat, quòd non vocet Pœnitentiam Sacramentum: nam nec Baptismum, aut Eucharistiam vocat Sacramenta.

D

Ad Tertullianum idem dici posset; non enim instituit usquam disputationem de Sacramentis: sed præterea perspicuè distinguit in libro de resurrectione carnis quatuor diversa, Baptismum, Chrisma, Eucharistiam, Ordinationem. Neque valet glossa Kemnitii, quod Tertullianus Chrisma, & manus impositionem non faciat nova Sacramenta, sed velit esse cæremonias Baptismo annexas. Nam Tertullianus distinguit illa quatuor, & tribuit singulis proprios effectus. Et præterea, si de cæremoniis Baptismi ageret, non poneret manus impositionem post Eucharistiam.

Sed videamus loca à Kemnitio adducta. Primò, adfert librum primum in Marcionem. Sed locus ille pro nobis est: non enim dicit in eo libro usquam duo esse Sacramenta, sed dicit in Sacramentis Deum uti voluisse aqua, pane, & oleo; quæ sunt materiæ, quæ consecrantur in quinque Sacramentis. Nec meminit Tertullianus aliorum duorum, quia solùm volebat ostendere, Deum nostrum esse verum Creatorem elementorum, & aliarum rerum sensibilium, contra Marcionis errorem, qui id negabat. Id autem probat egregiè; quia si res istas creasset alius Deus, non eis uteretur Deus noster in Sacramentis suis.

E

Secundò, adducit librum quartum contra Marcion. ubi in margine ad num. 51. est annotatio B. Rhenani: *Baptismus, & Eucharistia, duo Sacramenta primitivæ Ecclesiæ.* Quæ annotatio Kemnitium decipit: non enim eo loco Tertullianus dicit tantùm esse duo ista Sacramenta, sed reprehendit Marcionem, quòd ad hæc Sacramenta non admitteret, nisi eos, qui damnabant conjugium.

Tertiò, adducit librum de corona militis, ubi etiam non nominantur, nisi Baptismus, & Eucharistia. Sed non advertit Kemnitius in eo libro non agi de Sa-

his libris de tribus tantùm Sacramentis tractant: scribunt enim ex professo ad Catechumenos, & eos instruunt de his rebus, quæ fiunt tempore Baptismi. Porrò cùm baptizantur adulti, tria Sacramenta eodem die illis ministrantur, Baptismus, Confirmatio, & Eucharistia: id quod certum est, tum ex praxi, quæ hodie est in Ecclesia, tum ex libris citatis Ambrosii, ubi totum ordinem Baptismi, & rerum consequentium describit. Unde Amphilochius in vita S. Basilii, ita de illius Baptismo scribit: *Baptizavit*, inquit, *Episcopus Maximinus Basilium, & Eubulum, atque ungens eos sancto Chrismate, tradidit eis vivificam communionem*.

Ad Dionysium Areopagitam dico, eum tantùm disserere in eo libro de Hierarchia Ecclesiastica, ut ipsum nomen indicat, ac de solemnibus actionibus Hierarchiæ, idest, Episcopi. Itaque tractat de Baptismo, & Eucharistia, quæ solemni ritu Episcopus administrare solet. Item de Consecratione olei, de Ordinatione clericorum, quæ à solis Episcopis fieri possunt: cætera tria omisit. Nam extrema unctio, privatim à presbytero confertur: Matrimonium non eget, quoad essentiam suam, ministerio Sacerdotum, tametsi præsentia Parochi ex decreto Concilii Tridentini omnino requiratur: & benedictio, quam novis nuptis dare solet Ecclesia, à presbytero privatim celebretur. Denique Pœnitentiam solemniter quidem olim Episcopi imponebant, & deinde in sancta hebdomada pœnitentes absolvebant: sed videtur id cœpisse post Apostolorum mortem, cùm peccata multiplicari cœpta essent. Quare hoc potius est argumentum antiquitatis horum librorum. Nec tamen ignoravit Dionysius Sacramentum Pœnitentiæ, cùm ejus meminit in epist. ad Demophilum.

Ad Gregorium dico, verba illius Canonis non videri Gregorii, nec enim in ejus operibus inveniuntur: exstant autem apud Isidorum, lib. 6. etymologiarum, cap. 19. sed cujuscumque sint, non ponit ille auctor, nisi exempla quædam.

Rabanus in libris de institutione Clericorum, tractat de Sacramentis omnibus, quæ conveniunt Clericis, lib. 1. cap. 6. de Ordine, ibidem, cap. 24. de Baptismo, Confirmatione, & Eucharistia, lib. 2. cap. 29. de Pœnitentia, ibidem, cap. 11. de Extrema unctione. Matrimonium solum omisit, quia ad Clericos non pertinet.

Paschasius in libro de cœna Domini, quid mirum, si non tractet nisi de Eucharistia, cùm hoc solum requirat argumentum illius libri? Denique Cyprianus, seu quicumque fit auctor sermonum de operibus Cardinalibus Christi, non meminit omnium Sacramentorum; quia solùm explicat Sacramenta, quæ Dominus instituit in cœna, quæ sunt Eucharistia, Chrisma, & Ordinatio. Vide sermones de cœna Domini, de ablutione pedum, & de Chrismate. Ad alia loca Kemnitii nihil opus est respondere: fatemur enim Sacramenta largo modo sumpta esse plura quàm septem.

Unum hoc superest ad finem quæstionis de numero Sacramentorum, ut eorum etiam ordinem ostendamus. Est enim unus ex Lutheranorum erroribus, non esse unum Sacramentum alio præstantius: ita enim loquitur Lutherus in lib. de instituendis ministris ad Pragenses: *Unum Sacramentum altero dignius esse non potest, cùm eodem verbo Dei omnia constent*. Quod idem majori ratione dicere coguntur Calvinistæ, qui cùm in Eucharistia non ponant Christi corpus, nisi tropicè, non est ulla ratio, cur eam Baptismo anteponant. Sed nec Lutherani rationem habent, cur Eucharistiam anteponant Baptismo. Etsi C enim fatentur in pane esse verum Christi corpus, tamen idem corpus Christi coguntur eodem modo ponere in aqua Baptismi, cùm ubique illud ponant. Sicut etiam non est ratio, cùm eundem effectum utrique Sacramento tribuant, nimirum obsignare promissiones ad alendam fidem.

Contra hunc errorem posuit Concilium Tridentinum sess. 7. can. 3. in quo dicitur anathema iis, qui septem Sacramenta novæ legis paria faciunt. Circa quem Canonem, & totam hanc rem, pauca quædam notanda sunt. Primum est, Calvinum in Antidoto, & Kemnitium in Examine 2. par. pag. 75. & sequentibus, omnino dissimulasse statum quæstionis præsentis, & rem totam ad jocum, & calumnias D vertisse. Nam uterque dicit hunc canonem à se maximè servari, cùm ipsi non faciant paria septem Sacramenta, immò tantùm discrimen ponant inter Baptismum, & Eucharistiam ab una parte, & cætera quinque ab altera, ut priora duo Christi institutionem esse dicant, reliqua verò hominum inventa. Sed hoc (ut dixi) est dissimulare statum quæstionis. Concilium enim cùm dicit anathema iis, qui septem Sacramenta faciunt paria, non vim facit in numero septenario, sed in ratione Sacramenti: hic enim est sensus canonis: Si quis Sacramenta novæ legis, quæ in 1. can. septem esse diximus, paria facit, ita ut non sit unum alio dignius, anathema sit. Esse autem hunc sensum patet, tum quia Concilium suis canonibus Lutheranorum errores damnat; error autem Lu- E theranorum non est, quòd parem faciant Baptismo Confirmationem, aut aliud ejusdem generis eorum, quæ ipsi non habent pro Sacramentis, sed quòd inter Baptismum, & Eucharistiam discrimen dignitatis non ponant; tum etiam id patet ex ipso Concilio. Nam infrà sess. 13. cap. 3. asserit Eucharistiam excellere omnibus aliis Sacramentis, quam comparationem non facit Concilium in aliis.

Nota secundò, Kemnitium dissimulata vera causa hujus canonis, alias quasdam ponere, nimirum quòd Concilium renovare voluerit antiquam contumeliam, quòd scilicet Chrisma præstet Baptismo. Item quòd Ordinis Sacramentum antecellat cæteris, quia secum adfert pingues præbendas. Denique quòd Ordinis Sacramentum tantò sit excellentius conjugio, ut simul cum eo manere non possit. Sed ista omnia

Confirmatio excellit omnibus, & ipsi etiam Baptismo (etiamsi nolint Lutherani) quoad effectum gratiæ ad bene operandum. Nam in eo Sacramento confertur plenitudo Spiritus sancti, & est Confirmatio quædam perfectio, & consummatio Baptismi: præsupponit enim totum effectum Baptismi, & superaddit gratiam copiosiorem. Unde Apostolis dicitur Luc. ult. *Sedete in civitate, donec induamini virtute ex alto*. Et ante Confirmationis effectum, quam acceperunt in die Pentecostes, licèt baptizati essent, timidissimi erant, ita ut omnes in passione fugerent; postea verò accepto Spiritu sancto, facti sunt robustissimi. Quare Cyprianus lib. 2. epistol. 1. & Cornelius in epist. ad Fabium apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 33. non timuerunt dicere non esse plenè sanctificatos, nec perfectos Christianos, qui carent Sacramento Chrismatis; etiamsi hanc vocent Calvinus & Kemnitius veterem contumeliam.

Eucharistia excellit omnibus, quoad ipsam substantiam Sacramenti. Nam cætera constant ex re sensibili, & virtute quadam agendi sibi à Deo communicata per motum: at Eucharistia non solùm virtutem quandam operativam, sed ipsum Christum auctorem illius virtutis verè continet.

Pœnitentia excellit cæteris necessitate, solo Baptismo excepto, cum quo est illi hæc excellentia communis.

Extrema unctio aliquo modo excellit Pœnitentiæ, quoad effectum gratiæ, sicut Confirmatio Baptismo. Nam præsupponit totum effectum pœnitentiæ, & superaddit gratiam copiosiorem, quæ non solùm posset delere omnia peccata si adessent, sed etiam tollit reliquias peccatorum.

Ordo excellit omnibus, excepta Confirmatione, ratione ministri; nam solùm ab Episcopo conferri potest. Immò etiam videtur excellere in hac re Confirmationi. Nam Confirmatio aliquando ex dispensatione confertur à simplici sacerdote: Ordines autem sacri, ac præsertim Sacerdotium, numquam nisi ab Episcopis conferuntur. Præterea Ordo cæteris præstat, quoad aliquid sibi proprium, quia constituit homines in gradu sublimiore, quàm sint cæteri Christiani, non (ut nugatur Kemnitius) quia præbendas pingues secum adfert.

Denique Matrimonium excellit significatione: significat enim Christi unionem cum Ecclesia; Unde ab Apostolo magnum Sacramentum appellatur Ephes. 5.

Nota quartò, simpliciter Eucharistiam omnibus excellere: nam ejus excellentia est in ipsa Sacramenti substantia. Et præterea est hoc Sacramentum consummatio omnium Sacramentorum, unde etiam post

CONTROVERSIA VI.

De cæremoniis Sacramentorum in genere.

C

De ritibus singulorum Sacramentorum suis locis agemus; hic tantùm de ritibus in genere disputandum est. Quam postremam controversiam disputare instituimus, tum quia res dignissima est, qua sciatur, tum etiam ut nullus sit canon Concilii Tridentini de Sacramentis in genere, quem non defenderimus; hactenus enim omnes defendimus, præter ultimum, qui dicit anathema iis qui cæremonias Ecclesiæ, vel contemnunt, vel sine peccato prætermitti posse putant.

Erunt autem quatuor partes hujus quæstionis. Prima de nomine, definitione, & partitione cæremoniarum. Secunda de statu causæ, & hæreticorum erroribus, & mendaciis. Tertia de explicatione, & probatione veritatis. Quarta de objectionibus adversariorum.

D

CAPUT XXIX.

De nomine, definitione, & partitione cæremoniarum.

Quod ad primum attinet, notanda sunt quædam pro statu causæ intelligendo. Primum est, quid sit cæremonia. Est autem cæremonia actus externus religionis, qui non aliunde habet laudem, nisi quia fit ad Dei honorem. Religio enim, quæ est nobilissima moralium virtutum, tres habet actus, ut quævis alia virtus. Primò, actum internum elicitum, qui est velle Deo debitum honorem, & cultum dare. Secundò, actum externum interno respondentem, qui est quælibet externa actio, quæ non aliunde est bona, & laudabilis, nisi quia fit ad Deum colendum, ut sacrificium, genuflexio, & similia. Tertiò, actum imperatum, idest, actum cujusvis virtutis, qui à religione ordinetur ad Dei honorem. Hoc modo jejunia, eleemosynæ, & alia id genus dici possunt actus religionis, quando fiunt ad colendum Deum, licèt alioqui sint etiam actus aliarum virtutum. De hoc tertio actu dixit S. Jacobus cap. 1. religionem esse visitare pupillos, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo; & S. Augustinus in Enchirid. cap. 3. dixit, Deum coli fide, & spe, & charitate. Ex his tribus actibus, primus nullo modo est cæremonia; tertius non est etiam

E

tem hoc Latinum vel dictum est ab oppido Cære, ut volunt Livius lib. 5. & Valerius Maximus lib. 1. cap. 1. quòd in eo oppido Sacra Romana servata sint, quo tempore Galli Romam diripuerunt; vel fortè rectius dictum est à carendo, ut sit cæremonia, quasi caremonia, ut vult S. Augustinus lib. 2. retractat. cap. 37. & Gellius lib. 4. cap. 9. & Macrobius lib. 2. Saturnal. cap. 3. eò quòd quædam cæremoniæ in abstinendo, & carendo positæ sunt, qualis erat apud Judæos carere usu carnis suillæ, & omnia ferè vota Nazaræorum, & aliorum, qui vini, & aliarum multarum rerum usu, & voto carebant.

Sed ad partitionem veniamus. Quinque sunt partitiones cæremoniarum. Prima partitio sumitur à fine seu effectu. Quædam enim instituuntur ad justificandum, ut Sacramenta, & de his modò non agimus: quædam ad alios quosdam effectus spirituales, ut ad dæmones coercendos, ut exorcismi, aqua benedicta &c. quædam ad solum ornatum, & significationem, ut vestis alba neophytorum, lumina cereorum &c. & de his agimus.

Secunda partitio sumitur à causa efficiente, idest, ab institutore. Quædam enim sunt ab ipsa natura quodammodò institutæ, quæ naturales dici possunt: quale est respicere in cœlum, tollere manus, flectere genua, tundere pectus cùm Deum oramus: ista enim natura ipsa docet, unde etiam communes sunt etiam Gentilibus, & quibuscumque sectis. Quædam sunt à Deo institutæ, ut multæ in Testamento veteri, & Sacramenta quædam in novo; atque hæ divinæ cæremoniæ appellantur. Quædam denique sunt ab Apostolis, vel eorum successoribus institutæ, quæ dicuntur Ecclesiasticæ. Et similis est partitio verborum; sunt enim cæremoniæ quædam verba visibilia. Videmus enim quasdam voces esse naturales, ut sunt eæ, quibus varios effectus exprimimus; nam omnes eodem modo plorant, suspirant, rident &c. alias à Deo instituras, ut Genes. 1. nomen cœli, terræ, maris, & alibi nomina aliquorum magnorum virorum; denique alias ab hominibus institutas, ut Genes. 2. Adam imposuit nomina animantibus.

Tertia partitio sumitur à causa formali. Quædam enim cæremoniæ sunt immediatè cultus Dei, ut sacrificium, oratio, adoratio &c. quædam disponunt ad colendum Deum, ut jejunia, cœlibatus, vitæ asperitas &c. quædam sunt instrumenta divini cultus, ut templa, aræ, calices &c.

Quarta partitio à causa materiali, seu ab objecto materiali. Quædam enim cæremoniæ versantur circa personas; ut exorcismi, insufflationes, aspersio cineris &c. quædam circa locum, ut consecratio templi; quædam circa tempus, ut dies festi, vigiliæ, Quadragesima, & sic etiam sunt tempora determinata Sacramentorum celebrationi: quædam circa modum, ut quòd Latinè Sacramenta ministrentur; denique quædam circa res ipsas, ut benedictiones aquæ, olei, vestium, palmarum &c.

Jam ut statum causæ intelligamus, observanda sunt tria. Primò non pauca esse, in quibus adversarii nobiscum conveniunt. Primò enim fatentur aliquas cæremonias necessarias esse ad Sacramentorum administrationem, præter cæremonias, quibus continetur Sacramentorum essentia. Secundò eas cæremonias esse adhibendas, quæ habent in Scriptura mandatum, vel exemplum, ut orationes, gratiarum actiones, exhortationes, psalmodiam: ista enim fuisse in usu Apostolorum, patet ex 1. Corinth. 14. & 1. Timot. 2. Tertiò fatentur posse Ecclesiam statuere de his cæremoniis, quæ habentur in Scripturis, certum ordinem, C & modum, quo servari debent, ne sit confusio. Ita Lutherus in lib. de piis cæremoniis, & in lib. de formula Missæ. Calvinus lib. 4. Institut. cap. 10. §. 14. Kemnitius in Examine, 2. par. pag. 171. Denique idem probant tot agendæ, quas singulæ ferè Ecclesiæ ipsorum ediderunt.

Secundò observandum est, multa ab adversariis reprehendi in doctrina de cæremoniis Catholicorum, sed omnia esse ipsorum mendacia, non dogmata nostra: quocirca sunt hæc omnia notanda, & separanda, ut verus causæ status appareat.

Igitur Kemnitius in 2. par. Examin. pag. 157. & sequentibus, hæc omnia nobis tribuit. Primò, quòd Concilium Tridentinum approbaverit quoscumque ritus ab hominibus excogitatos, licèt absurdissimos. D Idem habet Calvinus in Antidoto hujus canonis. At falsum est: nam Concilium non approbat, nisi ritus receptos ab Ecclesia universali, quos etiam ita approbat Augustinus epist. 118. ut dicat contra eos disputare esse insolentissimæ insaniæ.

Secundò, quòd asseramus retinendos ritus, qui pugnant cum Dei verbo. Tertiò, quòd Papa possit immutare Christi instituta. Quartò, quòd sit peccatum mortale, & anathemate dignum, mutare vel minimum in his cæremoniis. Idem habet Calvinus in Antidoto. Quintò, quòd anteponamus humanas cæremonias divinis præceptis. Idem habet Calvinus lib. 4. Institut. cap. 10. & Confessio in Apolog. Au- E gust. artic. 15. & ult. Sextò, quòd putemus sine his ritibus humanis non habere Sacramenta veritatem, & efficaciam. Quod sanè est mendacium impudentissimum: & idem tamen mendacium est apud Tilmannum Heshusium lib. de 600. erroribus Pontificiorum, tit. 15. errore 13. Septimò, quòd singulis cæremoniis tribuamus vim aliquam spiritualem. Octavò, quòd aliquibus cæremoniis tribuamus efficaciam Sacramentorum, ut cereo Paschali. Simile quid habet Lutherus in ult. homil. de Baptismo, ubi dicit Catholicos putare aquam benedictam, & similes res consecratas, esse Sacramenta: quamvis contrarium idem Lutherus dicat in lib. de captivit. Babylon. cap. de ordine. Nono, quòd præferamus cæremonias nostras ipsis Christi Sacramentis. Idem habet Calvinus in Antidoto, ubi impudentissimè mentitur, nos anteponere salem, & oleum, & sputum aquæ Baptismi. Decimò,

... homines justificari, & in Christi locum quodammodò successisse. Ita Calvinus loco citato §. 15. & Apologia Confess. artic. 15. Sed hæc omnia mendacia sunt, & ad statum quæstionis non pertinent. Fatemur enim omnes Catholici cæremonias Ecclesiasticas non esse præcipuum cultum; nec ab iis pendere essentiam, & efficaciam Sacramentorum; nec habere vim justificandi, ut habent Sacramenta, proinde inferiora esse Sacramentis, nec esse approbandos ritus qui pugnant cum verbo Dei; nec esse nimis multiplicandas, ita ut sua multitudine obruant quodammodo religionem, cui servire debent. Ut enim agricolæ cupiunt in vitibus præter uvas etiam pampinos, quibus ornentur, & adjuventur uvæ; sed si nimium pampini crescant, & impediant potiùs, quàm juvent, eos resecant: ita faciendum esse in ejusmodi ritibus, docet Augustinus epist. 119. cap. 19. In his ergo cum adversariis convenimus.

Nota tertiò, totam controversiam consistere in sex capitibus. Primum est, an sint aliquæ cæremoniæ à Christo, vel Apostolis institutæ, quæ non habeantur in Scriptura, sed ex traditione sola cognoscantur. Secundum est, an cæremoniæ, quæ non sunt Sacramenta, habeant vim aliquam spiritualem, ut coercendi dæmones. Tertium est, an Ecclesia possit instituere novas cæremonias. Quartum, an possit eas ita instituere, ut teneantur fideles, in conscientia eas servare, etiam citra scandalum. Quintum, an ejusmodi cæremoniæ sint res bonæ, & meritoriæ, & pars aliqua divini cultus. Sextum, an lingua Latina Sacramenta celebranda, & ministranda sint.

Ad hæc omnia Catholici respondent affirmativè, ad eadem capita, solo excepto tertio, omnes ferè Lutherani, & Calvinistæ respondent negativè: de tertio inter se non conveniunt. Lutherus enim in lib. de formula Missæ, & in libro de piis cæremoniis, & Confessio Augustana artic. 15. & 26. & Philippus in locis titulo de cæremoniis, & Illyricus in Apologia pro Confessione Antuerpiensi, cap. 10. & communiter Lutherani, fatentur posse Ecclesiam instituere aliquas cæremonias ad eruditionem, & splendorem, & ordinem Ecclesiæ; modò absit obligatio, & opinio cultus. At Calvinus lib. 4. Institut. cap. 10. §. 11. contendit id non licere ullo modo, & idem sentire videtur Brentius in Confessione Wirtembergensi, cap. de cæremoniis. Dicit enim, posse Ecclesiam instituere dispositionem concionum, lectionum, festorum, & aliarum rerum, quæ secundùm mandata, vel exempla Scripturarum celebrantur: sed non licere comminisci novos ritus ad adumbrandam veritatem, jam in Evangelio patefactam; quales sunt interdiu accendere cereos, uti vexillis, seu

breviter probatur ex eo, quòd Sacramentum Chrismatis sacrosanctum est, sicut Baptismi Sacramentum, ut Augustinus affirmat lib. 2. cap. 104. contra literas Petiliani: at Sacramenta solus Deus instituere potest; igitur Sacramentum Chrismatis Christus instituit: & tamen nusquam habemus in Scriptura mentionem Chrismatis. Item 1. Cor. 11. Apostolus ait: *Cætera cùm venero, disponam*. Et tamen
C nihil postea scripsit de ritu Sacramenti Eucharistiæ, de quo ibi agebat: neque credibile est eum non præstitisse, quod promiserat, aut ejus leges postea interiisse. Quare B. Augustinus affirmat epist. 118. inter alias Apostolorum leges unam fuisse, ut Eucharistiam jejuni susciperemus; idque cum aliis ritibus, quos Ecclesia servat Apostolum promisisse, cùm ait: *Cætera cùm venero, disponam*. Basilius libro de Spiritu sancto, cap. 27. multa enumerat, ac primo loco signum crucis, quæ ab Apostolis instituta ad nos sola traditione non scripta venerunt. Pari ratione aquam vino miscendam in Eucharistia Christum ipsum instituisse asserit Cyprianus lib. 2. epist. 3. & ex eo Augustinus lib. 3. doctr. Christian.
D cap. 21. & tamen non habetur hoc expresè in ulla Scriptura. Sed de his aliàs.

Secunda propositio: *Aliquæ cæremoniæ vim habent spiritualem*. De hac etiam alibi dicendum est; interim probatur de signo crucis. Nam omnes Patres passim affirmant frontem armandam, & muniendam contra omnes insidias dæmonum; & miram ejus esse virtutem. Vide Tertullianum initio Scorpiaci. Origenem homil. 6. in cap. 15. Exod. Cyprianum lib. 4. epist. 6. Lactantium lib. 4. cap. 26. & 27. Nazianzenum orat. 1. in Julianum. Nyssenum in vita Gregorii Thaumaturgi. Epiphanium hæres. 30. Chrysostomum homil. quòd Christus sit Deus. Ephrem in lib. de armatura spirituali. Palladium in hist. Lausia-
E ca, cap. 2. & 54. Hieronymum in vita Hilarionis. Sulpitium in vita S. Martini. Augustinum lib. 22. de civit. Dei, cap. 8. Prudentium in hymno ante somnum. Paulinum Natali 8. Sed nomine aliorum audiamus Athanasium in lib. de Incarnat. & salutari adventu Domini: *Signo crucis*, inquit, *omnia magica compescuntur, & veneficia inefficacia fiunt*. Et infrà: *Veniat, qui istorum dictorum experimentum capere velit, & in ipsis præstigiis dæmonum, & imposturis vaticiniorum, & in miraculis magiæ utatur signo crucis ab ipsis deriso, nomenque Christi invocet, & videbit, quomodo ejus rei metu dæmones fugiant, vaticinia conquiescant, magiæ & veneficia jaceant*.

Est autem Observandum, tribus modis operari signum crucis in dæmonibus terrendis. Primò ex apprehensione ipsorum dæmonum. Secundò, ex devotione hominis. Tertiò, idque potissimùm ex insti-

 tuto

votioni. Præter hos duos modos est etiam tertius ex Dei institutione, & ex opere operato. Nam sæpè homines Judæi, vel Ethnici, sine vera fide, aut devotione signo crucis adjuti sunt, ut patet de Juliano apostata apud Nazianzenum orat. 1. in Julianum; & de Josepho Hebræo apud Epiphanium hæres. 30. & de alio Hebræo apud Gregorium lib. 3. Dialog. c. 3. Quare S. Augustinus lib. 83. qq. quæst. 79. *Nec mirum*, inquit, *quod hæc signa valent, cùm à bonis Christianis adhibentur, quando etiam cùm usurpantur ab extraneis, qui omnino suum nomen ad istam militiam non dederunt, propter honorem tamen excellentissimi Imperatoris valent. Cùm autem non cedunt his signis hujusmodi potestates, Deus ipse prohibet occultis modis, cùm id justum, atque utile judicat. Nam nullo modo ulli spiritus audent hæc signa contemnere, contremiscunt hæc ubicunque illa prospexerint.* Hæc ille.

Tertia propositio: *Potest Ecclesia instituere novas cæremonias, non quidem ad justificandum impium, sed ad alios effectus spirituales.* Nota pro explicatione, cæremonias ab Ecclesia institutas tribus modis posse esse utiles. Primò, ad ornandum, & repræsentandum aliquod mysterium religionis, & eo modo juvandos rudiores; & de hoc inter Catholicos nulla potest esse dubitatio. Secundò, ad morbos curandos, & dæmones pellendos, & peccata venialia purganda, & alia id genus, idque per modum impetrationis, ut cùm Ecclesia benedicit candelas, palmas, agros &c. Ista enim valent ad effectus illos, ad quos instituuntur ex vi orationum Ecclesiæ, quæ sine dubio exaudiuntur; & de hoc etiam non est quæstio apud Catholicos. Tertio modo probabile est, posse Ecclesiam instituere ejusmodi cæremonias ad eosdem effectus per applicationem Christi meritorum; ita ut ex opere operato illos effectus producant, quomodo Sacramenta ex opere operato justificant. Christus enim sine dubio meruit Ecclesiæ suæ non solùm gratiam & gloriam, sed etiam omnia alia beneficia, quæ illi utilia esse possunt. Et quidem ad gratiam, & justificationem impii consequendam instituit ipse Sacramenta, quibus applicentur ipsius merita; nec licet jam alia signa instituere ad effectum illum principalem: ad alia beneficia minora reliquit Ecclesiæ potestatem, ut instituat signa, quibus applicentur ipsius merita. Ita quidam disputant, sed non est hoc usque adeò certum, præsertim cùm videamus non habere signa ista infallibilem effectum. Quamquam posset dici habere effectum infallibilem, si id sit utile hominibus, non autem absolutè, quia sæpè non expedit nobis ea beneficia consequi: quomodo de extrema unctione dicere solemus, quoad effectum sanitatis corporalis.

Sed quidquid de hoc sit; nostra propositio solùm asserit contra hæreticos, licere Ecclesiæ instituere novas cæremonias, non ad justificandum à peccatis mortalibus, sed ad alios fines. Probatur primò exemplis Synagogæ, vel hominum privatorum in Testamento veteri. Non est enim ulla ratio, cur non pos-

tempore, usque in præsentem diem. Neque obstat, quod hunc librum hæretici non recipiunt: satis enim est nobis, si fidem illi habeant, quam habent Livio, aut Salustio; non enim hic agitur de aliquo abstruso dogmate, sed de historia rei gestæ. Simile habemus in Machabæis lib. 1. cap. 4. ubi instituitur novum festum dedicationis altaris, ad quod festum celebrandum, etiam Dominus ipse in Hierusalem ascendit, Joan. 10.

Secundò probatur ex Apostolorum exemplo. Apostoli enim Actor. 15. congregati in Concilio, novam cæremoniam instituerunt, nimirum ut Gentiles
C abstinerent à sanguine, & suffocato: quod certè nusquam Deus jusserat, nisi Judæis, & præterea jam erat evacuata, & abrogata lex illa Judaica per Christi mortem. Unde fuit verè nova cæremonia illa Apostolorum instituta ad alium finem, quàm olim Judaica; unde vocatur dogma Apostolorum Actor. 16. Et præterea jam suprà probavimus multa alia Apostolos instituisse, licèt in Scripturis non habeantur. Nulla autem est ratio, cur non possit modò Ecclesia, quod tunc poterat. Non enim Apostoli id fecerunt ex aliqua nova revelatione sibi concessa, sed ex potestate ordinaria gubernandi Ecclesiam; ut patet ex eo, quòd Concilium coegerunt, & collatis sententiis statuerunt, quod utile esse judicarunt.

D Tertiò; Si Ecclesia non posset id facere, vel repugnantia esset ex parte Ecclesiæ, vel ex parte cæremoniarum, vel ex parte novitatis, idest, vel non posset, quia non habet auctoritatem aliquid statuendi, vel quia cæremoniæ (ut dicit Brentius) sunt propriæ Testamenti veteris, proinde non conveniunt Testamento novo, vel quia non licet aliquid addere cæremoniis à Christo institutis: At nihil horum dici potest: nam Ecclesiam posse aliquid statuere, manifestè patet, vel ex eo, quòd ab initio fidei singulis ætatibus, Concilia celebrata sunt, quæ semper canones ediderunt: damnare autem omnia Concilia, manifesta insania esset; ut interim omittam argumenta plurima, quibus hoc ipsum alibi demonstravimus.
E Non repugnare autem cæremonias novæ legi, patet ex Sacramentis à Christo institutis, quæ sunt verissimæ cæremoniæ, ut etiam adversarii concedunt. Denique non repugnare ipsam novitatem, patet, quia nusquam Dominus prohibuit, ne adderemus cæremonias ad Sacramenta ipsius commodius & utilius administranda. Immò cùm Dominus paucissimas cæremonias instituerit, nec tradiderit modum, quo ministrari deberent, id reliquit sine dubio providentiæ pastorum ipsius Ecclesiæ, ut rectè docet Augustinus epist. 118. cap. 6.

Quarta propositio: *Cæremoniæ ab Ecclesia institutæ non possunt omitti sine peccato, etiam citra scandalum.* Hæc pendet ab alia quæstione, An leges Ecclesiasticæ obligent in conscientia: quam disputavimus lib. 4. de Pontifice, cap. 15. & sequentibus. Ratio præcipua est ex Paulo Roman. 13. *Non est potestas nisi à Deo: quæ*

autem

te : &, *non solùm propter iram , sed etiam propter conscientiam*. Vide plura loco citato.

Sed in particulari , quòd cæremoniæ non sint omnes liberæ observationis, probatur ex eo, quòd propter cæremonias natæ sunt in Ecclesia gravissimæ dissensiones , & sub pœnis gravissimis impositæ sunt leges de cæremoniis , & tandem hæretici habiti sunt , qui non obediebant. Quæ omnia sunt argumenta manifesta , rem istam non esse liberam : non enim de rebus liberis nascuntur dissensiones.

Prima dissensio in Ecclesia fuit ob cæremonias legales, quæ dissensio sopita est ab Apostolis Act. 15. Ubi cùm dicunt : *Visum est Spiritui sancto , & nobis , nihil ultrà imponere vobis oneris , præter hæc necessaria , ut abstineatis vos à sanguine , &c.* non vocarent onus legem cæremonialem ; neque rem necessariam , nisi obligaret in conscientia.

Secunda dissensio fuit de die Paschatis , hoc est , de alia cæremonia. Et tanti fecit Ecclesia hanc cæremoniam, ut Victor Papa I. totam Asiam separare voluerit ab unitate fidelium, quòd nollent Asiatici in ea ei parere. Testis est Eusebius lib. 5. histor. cap. 25. Deinde verò Concilium Nicænum propter istam quæstionem potissimùm convenit, ut scribunt Epiphanius hæref. 70. & Constantinus in epist. sua apud Eusebium lib. 3. de vita Constantini : & Athanasius in epist. de synodis Arimini, & Seleuciæ: ubi etiam addit Concilium Nicænum disertis verbis imperasse , ut omnes obedirent. Et Concilium Antiochenum paulò post celebratum, excommunicat can. 1. eos, qui legem Concilii Nicæni de Paschate non servant. Denique à Patribus habiti sunt hæretici, qui eam cæremoniam diverso modo servare volebant, ut patet ex Epiphanio hæref. 50. Augustino hæref. 29. & Theodoreto lib. 3. de fabulis hæreticorum.

Tertia dissensio fuit de ritu Baptismi , an hæretici verè baptizarent. Quæ etiam dissensio multum exercuit Ecclesiam, & multa inde Concilia facta sunt, & tandem habiti sunt hæretici Donatistæ , quòd non obtemperarent definitioni Concilii generalis . Vide Eusebium lib. 6. hist. cap. 3. & Augustinum in magna parte tomi 7.

Aliæ fuerunt postea dissensiones de delectu ciborum, de temporibus jejuniorum, de diebus festis, peregrinationibus, vigiliis, cereis, aliisque cæremoniis, ob quas numerati sunt inter hæreticos Encratitæ apud Epiphanium hæref. 46. & Augustinum hæref. 23. Deinde Manichæi, qui plurimas cæremonias Ecclesiæ rejiciebant apud Augustinum lib. 20. contra Faustum , cap. 3. & 4. Deinde Eustatiani apud Socratem lib. 2. cap. 33. tum Aeriani apud Epiphanium hæref. 75. &

tare cæremonias , & §. 31. dicit , libera quidem conscientia debere servari cæremonias, sic tamen , ut non contemptim habeantur , nec supina negligentia prætereantur: & infrà dicit non esse crimen si per imprudentiam, aut oblivionem aliquid omittatur ; ubi indicat esse crimen si per contemptum , vel crassam negligentiam omittantur . At nihil aliud Ecclesia de suis cæremoniis docet.

C Quinta propositio: *Cæremoniæ non sunt res indifferentes, sed sunt res utiles, meritoriæ, & pars quædam cultus divini*. Probanda sunt hæc omnia per partes. Ac primùm, quòd cæremoniæ sint utiles, probatur his rationibus. Primò; Cæremoniæ, ut oriuntur ex interna pia affectione, & devotione, ita etiam illam conservant, nutriunt, augent, ut Augustinus docet lib. de cura pro mortuis, c. 5. & epist. 119. cap. 11. & lib. 9. Confess. cap. 6. & 7. Et nos ipsi hoc experimur, cùm intramus Basilicas ornatas, & mundas, & crucibus, ac sacris imaginibus , & aris instructas , & accensis lampadibus, devotionem facillimè concipimus: contra autem cùm ingredimur templa hæreticorum, ubi nihil est, nisi sedes ad concionandum ; & mensa lignea ad cœnam faciendam , videmur ingredi profanam aulam, non domum Dei.

D Secunda utilitas est, quòd non solùm affectum, sed etiam intelligentiam juvant cæremoniæ , ut Augustinus docet eadem epist. 119. c. 7. & præsertim rudibus sunt cæremoniæ loco Scripturæ , vel picturæ . Adde quòd aliquando ex vetustis cæremoniis meliùs persuadentur aliqua dogmata , quàm multis testimoniis. Certè S. Augustinus lib. 1. de peccatorum merit. & remiss. c. 34. & lib. 6. in Julianum cap. 2. apertissimè se probare putavit, peccatum originale esse in parvulis ante Baptismum, quia secundùm usum Ecclesiæ exorcizantur, & insufflantur, & jubentur per ora gestantium abrenunciare Diabolo, & operibus ejus.

E Tertia utilitas est , quòd juvant memoriam . Nisi enim quotannis repræsentaremus variis cæremoniis Domini ortum, apparitionem, passionem, aliaque mysteria redemptionis , facilè mandarentur oblivioni tam insignia beneficia.

Quarta est exercitium fidei . Valde enim fidem exercemus cùm contra Diabolum armamur signo crucis, vel aqua benedicta, vel similibus rebus. Protestamur enim ea cæremonia nos certò credere, tantam esse potentiam crucifixi, ut ad ejus solam imaginem dæmones fugiant.

Quinta est conservatio religionis . Id enim cæremoniæ præstant , ne religio vilescat , & contemnatur, & sic paulatim pereat. Nam excellentia religionis nostræ præcipua , quia spiritualis est , non facilè perspicitur à nobis, qui corporei sumus. Ideò non proponun-

gnitionem cæremoniarum, vel una quæstio de Paschate, abundè demonstrat. Quod idem colligitur ex Basilio, epist. 63. Leone epist. 4. Innocentio epist. 1. ad Decentium, qui reprehendunt Episcopos, qui cæremonias ignorant.

Sexta est distinctio Catholicorum ab hæreticis. Nam Sacramenta sunt quidem symbola, quædam, quibus discernimur ab infidelibus, tamen ab hæreticis vix per Sacramenta distingui possumus, sed per cæremonias optimè distinguimur. Hoc enim tempore signum crucis, abstinentia à carnibus feria sexta, & similia sunt optima signa distinguentia Catholicos ab hæreticis. Hac de causa initio Ecclesiæ mutarunt Apostoli Sabbathum in Dominicam, ne videremur judaizare: & Epiphanius in fine librorum contra omnes hæreses, recensuit cæremonias Ecclesiæ, ut indicaret quasdam veluti notas, quibus Ecclesia ab omnibus sectis discernitur. Hinc etiam sancti viri semper maluerunt mori, quàm cogi ad aliquam cæremoniam dimittendam, cùm intelligerent non abjicere signum militiæ, nisi militiæ desertores. Testis est S. Eleazarus lib. 2. Machab. cap. 6. qui maluit occidi, quàm simulare se comedisse carnem suillam, nec eo modo videretur religionem suam deseruisse: quem postea secuti sunt septem fratres Machabæi lib. 2. cap. 7. Testis est etiam ille, qui Tertulliano auctore in lib. de corona militis, mori maluit, quàm cum cæteris militibus laurea coronari: quoniam apud Christianos tum cæremonia erat id non facere.

Jam verò, quòd sint meritoriæ, ac Deo placeant, Probatur, quia omnia opera virtutum Deo placent, & apud Deum præmium merentur, si fiant ut oportet, idest, cum fide & charitate. Sunt autem cæremoniæ opera virtutum. Nam ut minimùm sunt actus religionis, sæpè etiam sunt actus simul religionis, & alicujus alterius virtutis, & denique cùm sunt imperatæ, sunt etiam actus obedientiæ. Secundò, professio fidei exterior Deo placet, ut patet Matt. 10. *Qui me confessus fuerit &c.* & Roman. 10. *Ore confessio fit ad salutem*. Sed cæremoniis profitemur fidem, ut patet; quia non minus cognoscet Turca me esse Christianum, si videat me venerari crucem, quàm si dicam me esse Christianum. Unde etiam adversarii fatentur, per Sacramenta nos protestari fidem. Tertiò, Deo placet fides, spes, charitas, devotio, & omnis interior actus bonus: ergo etiam placebunt actus exteriores, qui partim sunt effectus interiorum, partim illos ipsos (ut diximus) augent & conservant. Unde Exod. 17. cùm Moses oraret elevatis manibus, populus Dei vincebat, cùm dimitteret manus, vincebatur.

Quòd autem dici possint pars cultus divini, probatur; Nam ipsa naturalis ratio docet hominem, qui constat animo & corpore, debere Deum honorare & colere, & animo per actus interiores, & corpore per exteriores. Unde Cyprianus in serm. lum actu interno, sed etiam externo; igitur honorandus est non solùm actu interno, sed etiam externo.

Sed ad hæc omnia responderent adversarii, non negare se, quin aliquibus cæremoniis Deus coli possit, & debeat, sed id negare de cæremoniis ab hominibus inventis. Deo enim non placet ullus cultus, quem ipse non instituit, aut certè, cui non dederit testimonium verbo suo.

At contrà: Nam aut requiritur, ut in particulari, & expresè Deus approbaverit cultum, aut sufficit, si in genere, & in virtute probaverit. Non potest dici primum, Deo videlicet non placere cultum, C quem ipse in particulari expresè non probaverit. Nam sine dubio placuit illi cultus Abel, qui obtulit de adipibus gregis sui, Gen. 4. & Hebr. 11. & tamen hoc Deus non præceperat: & similiter placuit cultus Jacob, qui erexit lapidem in titulum Genes. 28. & cultus B. Virginis, quæ vovit perpetuam virginitatem, quam Deus nusquam imperaverat: ergo satis erit, si in genere Deus aliquid commendaverit. Et hoc fatetur Calvinus. Nam lib. 4. Inst. cap. 10. §. 30. probare volens geniculationem in oratione esse bonam, immò & divinam, adfert illud testimonium Apostoli, 1. Corinth. 14. *Omnia honestè, & secundùm ordinem fiant in vobis*, ac dicit, geniculationem esse bonam, & divinam, quia in genere indicatur à Paulo in illo decoro, quòd præscribit in oratione. At D hoc modo omnes nostræ cæremoniæ sunt bonæ, & divinæ: nam indicantur in genere à Deo, & probantur multis modis. Primò, in hoc ipso testimonio Pauli non magis includitur geniculatio, quàm cereorum accensio, & sacræ vestes, & alia id genus. Secundò, cùm Deus jubet obediri præpositis in genere jubet servari omnes leges Ecclesiasticas, quarum non paucæ sunt de cæremoniis. Denique, Deus est auctor omnium virtutum; Nam Sap. 8. dicitur de divina Sapientia: *Sobrietatem, & prudentiam docet, & justitiam, & virtutem, quibus nihil est in vita utilius hominibus*; ubi enumerantur quatuor virtutes Cardinales, ad quas omnes aliæ reducuntur. Deus ergo E docet, & commendat religionem, quæ est pars justitiæ, & proinde cultum externum, qui est pars quædam religionis.

Sexta propositio: *Sapientissimè institutum est, ut in Ecclesia Latina, Latinè Sacramenta administrentur*. Nota Primò: Cùm de lingua, qua Sacramenta ministrari debent, agitur, debere excipi Matrimonium. Quia enim Matrimonium consistit in consensu mutuo, necessariò requiruntur verba, vel nutus, qui ab utraque parte intelligantur. Et similiter confessio peccatorum debet fieri lingua utrique nota: licèt Confessio non tam sit Sacramentum, quàm Sacramenti materia.

Nota Secundò: Non esse de jure divino, qua lingua Sacramenta ministrentur, neque id ad essentiam Sacramentorum pertinere; tam enim valebit Baptismus,

Probatur hæc propositio Primò, ex Ecclesiæ antiqua consuetudine. Ecclesia Latina semper Latinè Sacramenta ministravit, licèt jamdudum desierit lingua Latina esse vulgaris. Id patet ex Isidoro, Alcuino, Amalario, Rabano, Strabone, Micrologo, Ruperto, Thoma Waldensi, qui scripserunt de divinis officiis in Hispania, Gallia, Germania, Italia, Anglia, quo tempore lingua Latina nusquam erat vulgaris, & apertissimè docent, lingua Latina Sacramenta ministrari solita. Describunt enim Latinè totum ritum, & formalia verba, quibus uti oportet. Præterea in Sacramentis ministrandis semper leguntur aliquæ partes divinæ Scripturæ, & maximè apud adversarios: at non extabant tunc Scripturæ, nisi Hebraicè, Græcè, & Latinè, ut patet ex Beda lib. 1. histor. Gentis suæ, cap. 1. ubi dicit, in Anglia sua ætate fuisse quatuor linguas vulgares, sed Latinam fuisse communem omnibus ratione Scripturarum. Rabanus quoque lib. 3. de Instit. Clericorum, cap. 8. dicit, non extitisse sua ætate, nisi in his tribus linguis divinas literas. Denique non proferent adversarii editionem Germanicam, vel Gallicam, vel etiam Hispanicam, aut Italicam Scripturarum, nisi à paucis annis factam. Possent objicere editionem Gothicam, quam Ulphilas Episcopus Gothorum fecisse dicitur in Tripartita historia lib. 8. cap. 13. & apud Socratem lib. 4. cap. 27. Sed Episcopus ille non priùs id fecit, quàm Arianus eum toto suo populo esse cœpit. Adde ultimò duo exempla, quæ apertè indicant olim non fuisse usum linguæ vulgaris in Sacramentorum celebratione. Unum est Moravorum, qui ut est apud Æneam Sylvium de origine Bohemorum, cap. 13. impetrarunt à Pontifice Romano, ut possent officia divina celebrare, lingua Sclavonica. Alterum Bohemorum, quibus idem petentibus, negavit Gregorius Septimus, ut est in 7. libro epistolarum ejus. At si fuisset usus communis tunc linguæ vulgaris, non petissent hanc licentiam.

Secundò probatur ratione. Nam nulla est necessitas, quæ cogat lingua vulgari Sacramenta ministrari, & contrà multa sunt incommoda, si id fiat. Non esse ullam necessitatem probatur. Nam si ulla esset necessitas, ea maximè, ut intelligant id quod dicitur, qui Sacramenta percipiunt: at hæc non est vera necessitas. Nam verba Sacramentorum, aut diriguntur ad elementa, ut consecratio Eucharistiæ, benedictio aquæ, & olei; elementa autem nullam linguam intelligunt: aut diriguntur ad Deum, ut formæ verborum deprecatoriæ qualis est in extrema unctione. Deus autem omnes linguas intelligit: aut diriguntur ad personas; sed consecrandas vel absolvendas, non autem instruendas & docendas, ut in Baptismo, & Absolutione, & proinde per accidens unitati, & communicationi, quæ deberet esse inter membra unius corporis. Et præterea cogerentur Christiani extra suas regiones carere divinis officiis.

Secundò, Sacramenta requirunt majestatem, & reverentiam quandam, quæ certè melius conservatur, si utamur lingua non vulgari, & communi. Quomodo enim æquum est ut in Sacramentis ministrandis utamur alia domo, aliis vestibus, aliis instrumentis, quàm ordinariis, & quotidianis: ita par C esse videtur, ut utamur alia lingua. Nec tamen somniamus, ut putat Kemnitius, linguam Latinam esse magis sacram, quàm sint cæteræ, sed hoc ipso dicimus eam habere plus venerationis, quòd non est vulgaris.

Tertiò expedit, ut verba Sacramentorum conceptis verbis, & eodem modo ab omnibus proferantur, ut periculum caveatur mutationis, vel depravationis. Id autem facillimè servabitur, si eadem lingua omnes utantur; difficillimè, si diversis.

Quartò, si lingua vulgari Sacramenta ministrentur, aperietur porta latissima ignorantiæ: contenti enim erunt ministri, si sciant legere. Itaque paulatim obliviscentur linguam Latinam, atque ita non D legent Patres, & proinde non intelligent Scripturas.

CAPUT XXXII.

Solvuntur objectiones contra cæremonias.

JOannes Calvinus lib. 4. Institut. cap. 10. multa objicit contra cæremonias, quæ ordine refellenda sunt. Primum argumentum, §. 2. *Apostolus 1. Corinth. 7. ne una quidem in re laqueum injicere ausus est; neque id nulla causa. Prospiciebat enim quantum vulnus infligeretur conscientiis, si earum necessitas illis imponeretur, quarum relicta esset à Domino libertas.*

E Respondeo: Agit Apostolus eo loco de continentia virginali; quam Dominus non imperaverat, sed consuluerat; & sanè æquum fuerat, ut Apostolus non faceret præceptum, quod Dominus consilium esse voluit. At non eadem est ratio aliarum rerum, de quibus Dominus nihil in particulari præscripsit. Illa enim possunt ab Ecclesia vel imperari, vel consuli, prout res ipsæ requirunt. Unde idem Apostolus, qui continentiam imperare noluit, multa alia imperavit, & præter cætera 2. Thessal. ult. sic ait: *Quòd si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, ut confundatur.* Et Apostoli Actor. 15. imposuerunt gentibus onus abstinendi à sanguine, & suffocato, & necessarium id esse dicunt; & tamen Dominus liberum id reliquerat.

Secun-

remoniis. Nam ut ex Chrysostomo, Ambrosio, Theodoreto, Theophylacto, & Oecumenio constat, scripta est contra Simonem Magum, & alios ejus temporis hæreticos, & impostores, qui persuadebant hominibus, per Angelos quosdam oportere accedere ad summum Deum, nec sufficere Christum; & præterea obtrudebant Christianis cæremonias, partim Judaicas, partim ethnicas. Hinc igitur in 1. cap. fusè tractat de excellentia Christi, ac dicit, eum esse caput omnium, & super omnia, & Angelos ab ipso, ut auctore, pendere. Deinde in 2. cap. monet, ne decipiantur per Philosophiam, videlicet Platonis & similium, qua utebantur Simoniani, & Gnostici, & simul arguit eos, quòd Sabbatha, & neomenias servent, quæ Judaica sunt, & evacuata per Christum; & quòd abstinerent à cibis quibusdam, ut immundis: & quòd in religione Angelorum ambularent putantes per eos tantùm ascendi posse ad Deum; quæ omnia sunt falsa & superstitiosa.

Deinde Respondeo ad singulas propositiones Calvini. Prima est: *Christus ad plenum nos instruxit de vero Dei cultu.* Respondeo: id verum esse de instructione generali, non autem de particulari, ut ipse etiam Calvinus fatetur infrà, §. 30. ubi agit de geniculatione.

Secunda est: *Apostolus docet non esse petendam ab hominibus doctrinam de vero cultu.* Respondeo: docet non esse petendam ab hominibus, qui contraria Christo doceant ut erant Philosophi, & Simoniani, sed benè esse petendam ab hominibus, qui super Christum ædificant, & secundùm ejus regulam, & doctrinam docent in particulari, quod ille solùm in genere indicavit. Ipse enim ait, Luc. 10. *Qui vos audit, me audit.*

Tertia est: *Apostolus damnat omnem cultum humanum, & voluntarium.* Respondeo: vocari cultum humanum, & voluntarium apud Paulum eum, qui est merè humanus, & proprio ingenio inventus, id est, qui non est conformis fidei, & principiis doctrinæ Christi; quæ autem ab Ecclesia docentur, non sunt merè humana, cùm Deo inspirante instituantur. Unde 1. Cor. 14. posteaquam instituerat Paulus varios ritus in Ecclesia de ordine prophetandi, & loquendi, & ut mulieres taceant, de quibus Dominus nihil expressè mandaverat, subjungit Apostolus: *Si quis Propheta, aut spiritualis est, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata*, ubi vocat mandata Domini, quia ejus inspiratione data erant, ideò vult à spiritualibus cognosci. Si enim fuissent expressa Domini præcepta, non fuisset opus spiritu ad ea cognoscenda.

Argumentum Tertium, §. 9. *Apostolus Galat. 5. non patitur ullo modo, ut fidelium conscientiæ in servitutem redigantur. Non ergo licet instituere cæremonias, quæ obligent in conscientia.*

Respondeo: loquitur Paulus de servitute Judaicircumcidi vellent, excidebant à gratia Christi, & simul obligabant se ad omnem legem servandam: quod erat prorsus redire ad statum veteris testamenti. Itaque Calvinus pessima fide Scripturas tractat, dum eas detorquet à vero sensu ad suam hæresim comprobandam.

Argumentum Quartum, §. 10. & 15. *Dominus Matth. 15. reprehendit traditiones hominum, & idem facit Isaias 29. Frustra colunt me mandatis hominum.*

Respondeo: in hoc paragrapho decimo sunt multa impudentissima mendacia, quæ toto sapone Genevensi numquam elui possent: ut, quòd Catholici C interdicant conjugium, & concedant scorta: quòd gravius judicent, si quis die Veneris modico carnis gustu linguam infecerit, quàm si omnibus diebus totum corpus scortando fœdaverit &c. Ad loca Scripturæ, quæ etiam passim afferuntur à Philippo, Brentio, Kemnitio & aliis, dico Dominum tria reprehendere solitum in cæremoniis Judaicis. Primò, quòd quædam pugnarent cum mandatis Dei; ut erant illa Matth. 15. & Marc. 7. ut filii donarent Sacerdotibus, quæ necessaria fuissent parentibus. Secundò, quòd multæ ex Judaicis traditionibus Pharisæorum inanes essent, & inutiles prorsus, ut lavare toties manus. Atque hæc duo genera cæremoniarum Dominus vocat mandata hominum, quòd ni- D hil haberent nisi humanum. Tertiò, quòd quasdam alias bonas & utiles servarent, sed peccarent in modo, constituentes in eis summam religionis, & pluris istas facientes, quàm divina mandata; & de his loquitur Dominus, Matth. 23. nec vocat eas humanas traditiones, sed dicit: *Hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Cæremoniæ autem Christianæ ab Ecclesia approbatæ, non sunt primi, aut secundi generis: nec adversarii adhuc protulerunt argumenta, sed sola mendacia, ad probandum contrarium. Quod si qui sunt inter Catholicos rudiores, qui pluris faciant cæremonias, quàm graviora mandata, eos corrigendos putamus. Non enim probamus, quidquid homines faciunt, alioqui multa peccata approbare- E mus: sed id, quod facere debent secundùm sanam doctrinam Ecclesiæ.

Quintum argumentum, §. 12. *Romanenses partim ex Gentilium deliriis sibi desumpserunt exemplum, partim simiarum more temerè imitati sunt veteres Judaicos ritus, qui nihilo magis ad nos pertinebant, quàm pecudum victimæ.* Respondeo Primùm, idem argumentum fecisse olim Manichæos apud Augustinum; lib. 20. contra Faust. cap. 4. & Vigilantium apud Hieronymum in lib. contra Vigilantium, quod ad Gentilium imitationem attinet. Itaque agnoscere debet Calvinus, à quibus majoribus descenderit. Secundò dico, si argumentum aliquid valeret, deberet etiam tolli Baptismus, & Cœna Domini; nam etiam Gentiles utebantur Baptismo, cùm initiarent suos Mithræ sacris; & Sacramentum etiam panis celebrabant,

Deum & Diabolum. Nam etiam sacrificia erant eadem Gentilium, & Judæorum, & tamen erant illa idololatrica, ista pia, & religiosa. Et hoc modo respondent Hieronymus Vigilantio, & Augustinus Manichæis, locis citatis. Ritus autem Judaici boni erant, sed Christum venturum prænunciantes; nostri item sunt boni, sed ab illis diversi, quia partim sunt in memoriam rerum præteritarum, partim ad significandam gloriam futuram.

Sextum argumentum, §. 13. sumitur ex epistola Augustini 119. cap. 19. qui conqueritur, quòd multitudine cæremoniarum ita aliqui Ecclesiam oneraverint, ut tolerabilior sit conditio Judæorum. Respondeo, Augustinus loquitur de cæremoniis, quas privati homines, & maximè mulierculæ sibi ipsis imponunt. Nam idem Augustinus ibidem loquens de cæremoniis supervacaneis, sic ait: *Omnia talia, quæ neque sanctarum Scripturarum auctoritatibus continentur, neque in Conciliis Episcoporum statuta inveniuntur, neque consuetudine Ecclesiæ universæ roborata sunt, sed diversorum locorum, diversis moribus innumerabiliter variantur, resecanda existimo.*

Septimum argumentum, §. 14. *Deus hoc discrimen esse voluit inter nos & Judæos quòd illos, ut pueros docuit per signa sensibilia, nos ut viros, simplicius, sine talibus signis. Id patet ex cap. 4. Joannis, ubi Dominus ait: Venit hora, qua veri adoratores in spiritu, & veritate adorabunt Patrem. Et Galat. 4. Apostolus comparat Judæos parvulis sub pædagogo degentibus.* Idem argumentum facit Kemnitius, pag. 166. ubi dicit, umbras, & figuras esse proprias Testamenti veteris, nos autem in nova lege luce verbi Dei admoneri, non umbris. Similia etiam habet Brentius in confessione Wirtembergensi, cap. ult. quod est de cæremoniis. Respondeo: discrimen inter Judæos & Christianos quod ad cæremonias attinet, duobus modis intelligi posse. Uno, ut illi solas habuerint cæremonias externas, nos autem solam lucem verbi, & spiritualem, ac simplicem veritatem. Et hoc videntur sonare verba adversariorum, ac præsertim Kemnitii, sed id manifestè falsum est. Nam Judæi præter cæremonias habuerunt etiam lucem verbi; unde est illud Psalm. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Nec solum ab eis Deus cultum externum, sed etiam internum requirebat. Nam Isai. 29. Judæos reprehendit Deus, cùm ait: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Et contra Christiani, præter lucem verbi habent etiam Sacramenta sensibilia, quæ sunt umbræ, & figuræ rerum præteritarum, & futurarum. Et sicut non repugnant novo testamento Sacramenta externa, & sensibilia, ut nos opponitur eidem Judaico; qui in umbris, & figuris consistebat. Quamvis non malè etiam Theophylactus, & B. Thomas in commentario ejusdem loci illud: *In spiritu*, opponant Judaico cultui, qui erat corporalis, illud: *In veritate*, opponant cultui Samaritanorum, qui erat falsitati & errori admixtus. Unde paulò ante Dominus dixerat: *Neque in monte hoc*, idest, Garizim, ubi Samaritani adorabant: *Ne-*
C *que in Hierosolymis adorabitis Patrem*, ac si diceret: Non coletis Deum deinceps cultu Samaritanorum falso, neque cultu Judaico, præcipuè corporali, sed cultu Christiano, qui erit in spiritu & veritate, idest spiritualis, & purus ab omni errore.

Est tamen observandum, licèt cultus Judaicus, ut veteris Testamenti, fuerit corporalis, tamen non placuisse Deo sine spirituali, & ideò Deum ab eis quæsivisse cultum etiam spiritualem, ut ostendimus ex Isaiæ 29. Sed qui eum præstabant, id non ex veteri Testamento, sed ex novo habebant; ad quod jam tunc pertinere incipiebant. Sicut etiam notum est, timorem esse veteris Testamenti proprium, & amorem novi: & tamen Deus à Judæis petebat,
D ut ex toto corde diligerent, & verè id sancti illius temporis præstabant, non ex vi Testamenti veteris, sed ex gratia novi. Pari ratione, licèt cultus Christianus sit principaliter spiritualis, tamen sine corporali esse non potest in hac peregrinatione, & ideò Sacramenta, & cæremonias alias admittit, quæ cultui spirituali deserviant.

Octavum argumentum, §. 15. *Quidquid commendationis habent opera, id totum habent obedientiæ intuitu, quam solam Deus respicit, ut testatur per Prophetam: Non præcepi de sacrificiis, & victimis, sed tantùm ut audiendo audiatis vocem meam.* Jerem. 7. & 1. Reg. 11. *Numquid vult Deus sacrificium, & non potiùs, ut obediatur voci Domini? Non ergo cæremoniæ, quas Deus*
E *non instituit, ipsi placere, aut meritoriæ esse possunt.* Confirmat ibidem argumentum suum, quia cæremoniæ nostræ non solùm non sunt meritoriæ, sed nec utiles, cùm vix ab ullo intelligantur. Respondeo: Antecedens falsum esse, & contra apertissimas Scripturas. Nam Deo placuit sacrificium Abel, Hebr. 11. quod tamen Deus non imperaverat. Et 1. Corint. 7. *Qui non nubit, melius facit.* Et ibidem de vidua: *Beatior erit, si sic permanserit*; & tamen ibidem asserit non esse præceptum, non nubere, etiam secundò. Et 1. Corinth. 9. contendit sibi fuisse licitum vivere de bonis eorum, quibus prædicabat, & tamen se maluisse vivere ex proprio labore, ut majorem mercedem haberet; id enim significant illa verba: *Melius est mihi mori, quàm ut gloriam meam quis evacuet.* Porrò Scripturæ illæ anteponunt obedientiam sacri-

observabis, ut facias. Non addes quidquam, nec detrahes. Et Proverb. 30. *Non addas ad verbum Domini, neque minuas ex eo, ne te fortè arguat, inveniarisque mendax*. Respondeo: Non prohibet Dominus in his locis quamlibet additionem. Nam sive per verbum intelligantur libri sacri, sive præcepta moralia, aut judicialia, aut cæremonialia, semper inveniemus factam fuisse additionem. Nam post Deuteronomium, ubi habetur illa prohibitio additionis ad verba Domini, scripti sunt omnes alii libri sacri, tum historici, tum prophetales, & totum novum Testamentum. Item multa sunt moralia præcepta in prophetis, & in libris Salomonis, quæ videntur addita Pentateucho: & David addidit judiciale præceptum, ut æqualiter dividerent prædam in bello, qui pugnabant, & qui sarcinas custodiebant, 1. Reg. 30. Addiderunt etiam posteriores Judæi cæremoniales leges de novis festis diebus, Esther 9. Judith ult. & 1. Machab. 4. Prohibet igitur Dominus additionem corrumpentem; & idem est: *Non addes, ac minuas*, ac si diceret, Integrè, & perfectè observa, quod ego præcipio. Id patet ex ratione, quæ redditur, Proverb. 30. *Ne fortè arguat te, & inveniaris mendax*. Non enim potest dici mendax & falsarius, qui instituit novam cæremoniam, modò illa nihil officiat cæremoniis Dei, sed ille dicitur mendax & falsarius, qui corrumpit Dei verba, aut præcepta. Potest autem duobus modis fieri ista corruptio. Uno modo, si quis ipsis Dei verbis, aut præceptis aliquid addat, vel minuat, quo illa corrumpantur; ut si quis in Sacrificiis Christi offerret panem sine vino, aut panem, & vinum, & mel. Alio modo, si quis venditaret pro Dei verbo librum non Canonicum, aut pro Sacramento aliquam cæremoniam à se inventam; aut contra librum verè Canonicum, aut verum Sacramentum detraheret de numero librorum Sacrorum, aut Sacramentorum; quod peccatum Hæretici committunt, cùm multos sacros libros negant esse Canonicos, & quinque Sacramenta tollunt de numero Sacramentorum. Idem videmus in monetarum corruptione: illi enim dicuntur falsarii, qui vel ipsas monetas corrumpunt, addendo stannum argento, aut minuendo ipsum argentum; vel qui monetas à

guuntur Samaritani illi, quod novis cæremoniis Deum colerent, sed quòd initiò non timerent Dominum, neque colerent, quippe Gentiles erant; nec sciebant legem Dei; deinde autem edocti legem Dei, simul Deum colere incepissent, & sua idola. Et 4. Reg. 16. Achaz reprehenditur, non quòd novum altare in templo exstruxerit, sed quòd jusserit fieri in templo Domini altare novum ad similitudi-
C nem altaris idolorum, quod erat in Damasco, & removerit altare Domini de loco suo, ut in optimo loco constitueret altare illud idololatricum. Denique 4. Reg. 21. Manasses non solùm novum altare in templo posuit, sed altare, ubi sacrificaretur idolis. Sic enim Scriptura loquitur: *Exstruxit altaria universæ militiæ cæli in duobus atriis templi Domini*. Et infrà: *Posuit quoque idolum luci, quem fecerat in templo Domini*. Alioqui enim novum altare erigere in templo Domini, nullum crimen fuisset. Nam 3. Reg. 8. legimus, Salomonem jussisse mediam partem atrii sanctificari ad holocausta offerenda, quoniam altare
D æneum, in quo offerri debuissent, non erat capax tantæ multitudinis victimarum: obtulit enim tum Salomon viginti duo millia boum, & centum viginti millia ovium. Atque hæc ex Calvino. Simili fide Scripturas tractat Melanchthon. Nam in Apologia Confess. Augustanæ, artic. 15. præter alia, profert hæc argumenta. Primò Ezech. 20. *In præceptis patrum vestrorum nolite incedere: Ergo non licet instituere novos cultus sine Dei mandato*. At loquitur Ezechiel de patribus idololatris: nam alioqui Scriptura dicit, Proverb. 22. *Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui*. Item Secundò argumentatur Philippus: *Si*
E *licet hominibus instituere cultus; jam omnium gentium cultus erunt approbandi, & illi etiam quos instituit Jeroboam*. Egregiè sanè, quasi verò liceat condere legem injustam, si licet condere legem novam. Tertiò addit, Dan. cap. 11. *Significat novos cultus humanos ipsam formam Antichristi fore. Sic enim inquit, Deum Maosim in loco suo colet, & Deum, quem non noverunt Patres eorum*. Et hoc præclarum est argumentum, quasi idem sit colere Deum verum novo cultu, & colere novum Deum, idest, falsum & fictitium Deum.

Finis librorum de Sacramentis in genere.

Ad honorem Dei.

SECUN-

SECUNDA

CONTROVERSIA GENERALIS.

DE BAPTISMO, ET CONFIRMATIONE.

DUOBUS LIBRIS EXPLICATA.

Argumentum & partitio disputationis de Baptismo.

LIBER SECUNDUS

De Sacramento Confirmationis.

tum, de miniſtro. *Sextum*, de ſuſcipientibus. *Septimum*, de effectis. *Octavum*, de comparatione Baptiſmi Chriſti, & Joannis: præcipua enim comparatio circa effecta verſatur. *Nonum*, de ritu, & cæremoniis. In quibus omnibus controverſiis explicandis, duos præcipuè fines intuebimur. *Unum*, ut Canones Concilii Tridentini de Baptiſmo, qui habentur in ſeptima ſeſſione, defendamus contra Calvini Antidotum, & Examen Kemnitii. *Alterum*, ut præcipuorum hujus temporis hæreticorum ſententias, & argumenta bene intelligamus, & efficaciter, Deo adjuvante, refellamus.

CAPUT PRIMUM.

De nomine, definitione, & partibus Baptiſmi.

DE nomine Baptiſmi nulla diſſenſio eſt: utuntur enim omnes hac voce, quòd in Scripturis paſſim habeatur. Significat autem Βαπτισμα propriè immerſionem. Ordinariè enim Baptiſmus fit per merſionem, idque ad Chriſti ſepulturam repræſentandam, juxta illud Coloſſ. 2. *Conſepulti ei per Baptiſmum*. Habet autem apud Patres alia multa nomina, de quibus vide præcipuè Clementem lib. 1. Pædagogi, cap. 6. Nazianzenum orat. de Baptiſmo, & Chryſoſtomum, homil. ad baptizatos; qui vocant Baptiſmum illuminationem, gratiam, donum, ſigillum, myſterium, expurgationem, & alia quædam: ſed præcipuum nomen, & communiſſimum eſt φωτισμὸς, ideſt, illuminatio: hoc enim præter tres citatos Patres, utuntur omnes alii Græci poſteriores, & ante eos Dionyſius Areopagita de Eccleſ. hierarch. cap. 2. immò & ipſe Apoſtolus, Hebr. 6. cùm ait: *Impoſſibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati &c.* Et cap. 10. *Rememoramini priſtinos dies, in quibus illuminati magnum certamen ſuſtinuiſtis paſſionum*. Unde etiam Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſes ſuas de Baptiſmo, vocat Catecheſes illuminatorum. Dicitur autem Baptiſmus illuminatio, quia in eo infunditur habitus fidei.

Quod autem attinet ad definitionem, S. Thomas 3. par. quæſt. 66. art. 1. aliquot definitiones adfert. Sed ex Scripturis Catechiſmus Romanus aptiſſimè ita definivit: *Baptiſmus eſt Sacramentum regenerationis per*

A *aquam in verbo vitæ*. Quæ definitio partim ſumitur ex Joan. 3. partim ex Paulo ad Epheſ. 5. Et quidem primo loco ponitur, *Sacramentum*, quod eſt genus. Deinde additur, *regenerationis*, quæ differentia eſt contrahens genus, & diſtinguens à Sacramentis veteris legis. Tertio additur, *per aquam*, quæ eſt alia differentia, adhuc magis contrahens, & diſtinguens ab aliis Sacramentis novæ legis. Etſi enim cætera non dicuntur propriè regenerare, tamen juſtificant impium, ac præſertim Pœnitentia: juſtificatio autem impii, præſertim hæretici, aut apoſtatæ, parum aut nihil differt à regeneratione. Unde Galat. 4. Paulus, *filioli mei, quos iterum parturio*. Sed cùm additur, *per aquam*, jam perſpicua differentia eſt. Non enim reconciliatio pœnitentium eſt regeneratio per aquam, ſed reformatio quædam, & quaſi revocatio ab inferis.

B

Ubi & illud obſervandum eſt, Sacramentum Baptiſmi non eſſe ipſam aquam, quæ eſt res permanens, ſed ablutionem, quæ eſt res tranſiens. Itaque Baptiſmus eſt Sacramentum regenerationis per aquam, ideſt, ſignum externum ſanctificans per aquæ aſperſionem. Denique additur, *in verbo vitæ*, ut exprimatur etiam forma Sacramenti, quæ eſt præcipua pars eſſentiæ.

C

Philippus in locis, anni 58. tit. de ſacrificio, ita definit Baptiſmum: *Baptiſmus ſignum eſt quo Deus nobiſcum agit, & recipit nos in gratiam*. Sed hæc definitio convenit omni Sacramento, immò etiam ipſi verbo, quod tamen non eſt Sacramentum.

Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 15. §. 1. ita definit: *Baptiſmus eſt ſignum initiationis, quo in Eccleſiæ cooptamur ſocietatem, ut Chriſto inſiti inter filios Dei cenſeamur*. Quæ definitio multa habet vitia. Nam neque eſt eſſentialis, cùm non attingat ullam partem eſſentiæ Baptiſmi; neque explicat effectum, ſeu finem principalem hujus Sacramenti. Nam finis principalis ſecundùm Catholicos, immò ſecundùm Scripturas eſt juſti-

semper fuit caput totius Ecclesiæ. Immò etiam ut homo venturus, & passurus, jam tum erat caput, cui per fidem Hebræi conjungebantur, eique inserebantur. Unde 1. Corinth. 10. Judæi dicuntur in deserto tentasse Christum. Et Apoc. 13. dicitur: Agnus occisus ab origine mundi. Eadem etiam definitio verbo Dei prædicato convenire videtur: nam etiam per verbum Dei initiamur, & cooptamur in Ecclesiam, & Christo inserimur.

CAPUT II.

De materia Baptismi.

DE materia nulla ferè dissensio est, tametsi non pauci errores de hac re aliquando exstiterint, vel etiam existant. Primus fuit error Manichæorum, qui teste Augustino, lib. de hæres. cap. 46. Baptismum in aqua non putabant adhibendum, quòd videlicet aquam, ut res cæteras corporales, non Deus, sed Diabolus procreasset. Magis verecundi fuerunt Marcionistæ, qui etsi crederent aquam esse opus mali principii, idest, Diaboli, non Dei boni: tamen eam adhibebant in Baptismo ob Christi præceptum. Refert Theodoretus, lib. 1. fabul. hæretic. se vidisse senem quendam Marcionistam, qui fatebatur in mysterio aquam adhibendam, & tamen ita illam oderat, ut faciem suam mallet proprio sputo, quàm aqua abluere, ne videlicet creatore indigere videretur.

Secundus error fuit Seleuci, & Hermiæ, qui aquam ex Baptismo excludebant, idque ob auctoritatem Scripturarum, quæ ubicumque comparant Baptismum Joannis cum Christi Baptismo, semper affirmant Joannem baptizasse in aqua, Christum baptizaturum Spiritu sancto, & igne, Matt. 3. Luc. 3. Joan. 1. Marc. 1. Actor. 1. Referunt hunc errorem Philastrius in lib. de hæresibus, & Augustinus de hæresibus, cap. 59.

Tertius error ex eodem fundamento fuit Jacobitarum, qui loco aquæ Baptismalis ferro candente imprimebant in frontibus crucis figuram. Testis est Bernardus Lutzemburgensis in Catalogo hæreticorum.

Quartus est Paulicianorum, qui teste Euthymio in 2. par. Panopliæ, tit. 21. pro elemento aquæ in Baptismo illa verba substituunt: Ego sum aqua viva.

Quintus error Lutheri est, qui in sympofiacis colloquiis, cap. 17. interrogatus, num deficiente aqua, liceat baptizare in lacte, aut cerevisia, primùm respondit: judicio divino id esse committendum; deinde addidit, quidquid balnei nomine nuncupari potest, illud esse aptum ad baptizandum. At certè balnea vini, & lactis, nedum cerevisiæ fieri posse, nemo dubitavit unquam.

Adversus hæc omnia deliramenta statuit Concilium Tridentinum ... comparat Petrus eundem Baptismum diluvio. Denique etiam Prophetæ expressè prædixerunt Baptismum aquæ, ut Ezechiel cap. 36. *Effundam super vos aquam mundam*. Cur autem aquam Deus elegerit potiùs, quàm aliud elementum, causas reddunt auctores, adferentes varias aquæ proprietates: quas vide apud S. Thomam 3. part. quæst. 66. artic. 3. & Gulielmum Parisiensem in lib. de Sacramentis cap. de Baptismo.

Neque testimonia à Seleucianis allata concludunt. Nam non docent discrimen esse inter Baptisma Joannis & Christi, quòd unum esset in sola aqua, alterum in solo Spiritu, vel igne; sed quòd unum
C esset in sola aqua, alterum non in sola aqua, sed in aqua & Spiritu, ut dicitur Joan. 3. Unde 1. Joan. 3. *Hic est, qui venit per aquam, & sanguinem, non in aqua solùm, sed in aqua, & sanguine*. Quod autem additur de igne Matth. 3. & Luc. 3. non significat ignem aliquem elementalem, ut stultè putarunt Jacobitæ, sed ignem quendam cœlestem, & divinum: nam ideò conjungitur cum Spiritu sancto. Potest autem ille ignis, vel significare linguas igneas, quæ descenderunt in Apostolos in die Pentecostes, vel ignem Purgatorii, ut Hieronymus docet in cap. 3. Matth. & Beda in cap. 3. Luc. vel etiam ignem divini judicii, ut exponit Hilarius can. 2. in Matth. vel denique ignem tribulationis in hac vi-
D ta, qui nulli baptizato deest, ut exponit auctor operis imperfecti in cap. 3. Matth.

Kemnitius in hunc canonem nihil aliud notat, nisi non esse necessarium, ut aqua Exorcizetur, & benedicatur: si aqua vera, & naturalis sufficit. Sed malè id colligit: nam etiamsi ad substantiam Sacramenti non requiratur benedictio aquæ, tamen rectè est instituta, ut infrà dicemus.

CAPUT III.

De forma Baptismi.

E FOrmam Baptismi etsi hoc tempore ferè omnes admittant, quod ad praxim attinet, quæ est singularis Dei providentia, ne innumerabiles infantes pereant, tamen fuerunt, & sunt non leves de hac re errores. Primus fuit quorumdam, qui ipso tempore Apostolorum baptizabant in nomine trium principio carentium, idest, trium Patrum, vel in nomine trium filiorum, aut trium Paracletorum. Qui error refertur, & damnatur can. 48. aliàs 49. Apostolorum.

Secundus fuit Gnosticorum, qui teste Irenæo lib. 1. cap. 18. baptizabant in nomine Ignoti Patris, in veritate Matris omnium, & in nomine descendentis Jesu.

Tertius fuit Cataphrygum, & Paulianistarum, qui non baptizabant in nomine Patris, & Filii, & Spiri-

nant suæ formæ, qua dicunt, Baptizetur N. servus Christi, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ut rebaptizare auderent Latinos baptizatos, illis verbis; Ego te baptizo &c. Refert, & damnat hunc errorem Concilium Lateranense sub Innocentio III. cap. 4. ubi non damnatur forma baptizandi Græcorum, quæ non differt à nostra, quoad substantiam, ut in Concilio Florentino sess. ult. declaratum est, sed damnatur Græcorum error, qui nostram formam damnare audebant sine ulla ratione, vel causa.

Septimus error est Lutheri, Zuvinglii, & Brentii, qui licèt forma usitata utendum esse doceant; tamen id non putant necessarium ad Baptismi substantiam. Lutherus in libro de captivitate Babylonica cap. de Baptismo, affirmat Baptismum esse ratum, quibuscumque verbis collatum, modò non in nomine hominis, sed in nomine Domini detur. Immò addit, etiamsi impius minister non det in nomine Domini, tamen esse ratum, si suscipiatur in nomine Domini. Zuvinglius in lib. de vera, & falsa religione cap. de Baptismo sub finem, apertè docet, non esse necessariam ullam certam verborum formam in Baptismo: licèt dicat se non vetare, quo minus utamur sacris verbis jam receptis. Unde Zuvingliani quidam, ut refert Joannes Eckius hom. 10. de Baptismo, baptizabant in nominibus Patris, & Filii, & Spiritus sancti; qui est manifestus Arianismus. Nomen enim, potestatem, & auctoritatem significat in Scriptura, Marci ult. *In nomine meo Dæmonia ejicient*. Joan. 5. *Ego veni in nomine Patris mei*. Ut autem est una Deitas trium personarum, ita unum nomen, una virtus, una auctoritas. Unde Ambrosius lib. 2. de Sacramentis cap. 7. & Hieronymus in cap. 4. ad Ephes. notant in Baptismo trinam fieri mersionem, & tamen non dici, In nominibus, sed in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Joannes Brentius in suo Catechismo cap. de Baptismo scribit, verum esse Baptismum, si minister post recitatum à Catechumeno Symbolum fidei, ita diceret: *Audivi jam ex te confessionem fidei tuæ, quod credas in Deum Patrem, Filium, & Spiritum sanctum: in hanc igitur confessionem intingo te in aquam, ut hoc signaculo certus sis te esse insertum Christo; vade in pace*. Monet tamen, ut forma Ecclesiæ usitata servetur. Quod quidem bene monuit, alioqui non esset ratus Baptismus.

Præter hos errores est opinio quædam incommoda multorum Catholicorum, qui putarunt sufficere ad Baptismum, invocationem unius personæ divinæ tantùm, ac præsertim Christi. Ita videntur sentire S. Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto cap. 3. Beda in cap. 10. Actor. qui ipsa verba Ambrosii citat. Ber-

ipsius Ambrosii auctoritas; quare si fortè Ambrosius non illud voluerit dicere, quod verba ejus sonare videntur, ruit fundamentum præcipuum illius opinionis.

Sed quidquid de hoc sit, certum est, Baptismum, aut absolutè, aut sub conditione repetendum, si detur in nomine Christi, aut alterius cujusvis personæ, sine expressione aliarum, ut rectè docent Theologi C omnes graviores in 4. dist. 3.

Est igitur hæc vera forma Baptismi: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Ubi non est de essentia, illa particula, *Ego*, & licèt ea non debeat omitti cùm præscribatur ab Ecclesia, tamen si omitteretur, Baptismus esset integer, quia satis exprimitur persona ministri in verbo, *Baptizo*.

Porrò hanc esse veram & necessariam formam Baptismi, colligitur ex Evangelio, sed non evidenter ex solo Evangelio, sed cogimur recurrere ad traditionem, & Ecclesiæ declarationem. Quod est Notandum contra Calvinum, & alios hæreticos, qui eandem formam præscribunt in ritu Baptismi, & eadem utuntur, cùm tamen nolint traditionem, sed D solam Scripturam admittere. In Evangelio nihil habemus nisi unum testimonium, Matth. 28. *Euntes, docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Ex quibus verbis, si sola considerentur, non cogimur dicere; Ego te baptizo, sicut non cogimur dicere cùm prædicamus, Ego vos doceo; sed videmur satisfacere, si baptizemus, & doceamus, etiamsi non exprimamus verbis nos id facere. Pari ratione non colligitur evidenter ex hoc solo loco, oportere dicere; In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: posset enim exponi hic locus, vel de fide Trinitatis, ut baptizemus in fide Trinitatis; vel etiam de auctoritate, idest, ut baptizemus auctoritate à Deo accepta; quem-E admodum cùm, Marci ult. legimus: *In nomine meo dæmonia ejicient &c.* Si tamen adjungamus ad hunc locum Evangelii, Ecclesiæ auctoritatem, constabit certissimè, omnia illa verba ad formam Baptismi pertinere.

Nam in primis esse dicendum: *Ego baptizo*, vel aliquid ejusmodi, quo exprimatur actio ministri, docet Concilium Florentinum in instructione Armenorum: docet etiam Alexander Papa III. extra de Baptismo, & ejus effectu cap. Si quis puerum: docent omnes catechismi, & rituales libri, etiam antiquissimi. Denique etiam ratio id docet. Nam sola illa verba: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, etiam cum ipsa lotione externa, non determinatè significant id, quod hoc Sacramento significari debet. Nam posset fieri lotio illa ad refrigerandum,

detur in nomine Domini, aut in nomine Christi, nisi disertè exprimantur tres personæ. Idem confirmat traditio omnium Patrum, qui affirmant, Baptismum dari debere in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Vide canon. 49. Apostolorum. Dionysium de Ecclesiastica hier. cap. 2. Justinum in Apologia 2. Origenem in cap. 6. ad Rom. in illud: *Quicumque in Christo Baptizati sumus*. Ubi etiam dicit, non haberi ratum baptismum in nomine solius Christi, nisi addantur aliæ personæ. Item Athanasium serm. 3. contra Arianos, parum à medio: ubi dicit, non esse perfectam initiationem, nisi in nomine trium personarum; quod idem habent Basilius libro de Spiritu sancto cap. 12. & Didymus lib. 2. de Spiritu sancto, non procul ab initio. Vide etiam Nyssenum in libro de Baptismo ante medium. Chrysostomum in cap. 5. ad Ephesios, in illud: *Mundans eam lavacro*. Nazianzenum oratione in sanctum lavacrum propè finem. Damascenum lib. 4. cap. 10. & Theophylactum in cap. ult. Matthæi. Præterea ex Latinis Tertullianum lib. contra Praxeam, & lib. de corona militis. Cyprianum in epist. ad Jubaianum. Hilarium lib. de Synodis in fine. Ambrosium lib. 2. de Sacramentis cap. 5. & 7. de iis, qui initiantur mysteriis cap. 4. Hieronymum in cap. 4. ad Ephes. Siricium in epist. 1. Innocentium epist. 22. Augustinum lib. 6. de Baptismo cap. 25. Leonem in epist. 4. Fulgentium de incarnatione, & gratia Christi cap. 11. Gregorium lib. 9. epist. 61.

Neque illa argumenta quæ posuimus pro eorum opinione, qui putabant Baptismum esse ratum, si in nomine solius Christi daretur, aliquid concludunt. Ad Primum de exemplo Apostolorum, aliqui Scholasticorum respondent, Apostolos id fecisse ex quadam peculiari Dei dispensatione. Sed, cùm neque in Scriptura, neque in ullo Concilio, neque in Patribus legatur talis dispensatio, solidius respondent, qui negant Apostolos baptizasse, nisi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; id quod etiam confirmatur ex cap. 19. Actor. Nam cùm quidam Paulo dixissent: *Neque si Spiritus sanctus est, audivimus*; subjunxit Paulus: *In quo ergo baptizati estis?* Quibus verbis indicat etiam suo tempore in ipsa forma Baptismi nominari solitum Spiritum sanctum. Et cùm certum sit, numquam datum esse in nomine solius Spiritus sancti, sequitur ut datus sit in nomine trium personarum. Adde, quòd cùm in Canonibus Apostolorum damnentur, qui aliter baptizant, quàm in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & antiquissimi Patres, qui vel Apostolos viderunt, vel eorum discipulos, ut Dionysius & Justinus, eandem formam Baptismi præscribant, non est ullo modo credibile Apostolos aliter baptizasse.

Quod autem Lucas dicit in Actis c. 2. & 10. & 19. baptizasse Apostolos, in nomine Domini Jesu: potest intelligi multis modis, nimirum, ut baptizasse modo hæc intelligenda sint, tamen ex modo loquendi ipsius, & ex aliis similibus locis in speciem pugnantibus, colligitur eum sensisse Apostolos baptizasse in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: alioqui, ut ipse dicit, in crimine fuissent, tamquam prævaricatores regulæ divinæ sibi datæ; sed Lucam in Actis id ipsum brevissimè significasse, exprimendo nomen Christi, & non negando nomina aliarum personarum. Fulgentius de incarnatione, & gratia Christi cap. 11. apertissimè dicit, Apostolos baptizasse, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & hoc ipsum esse baptizare in nomine Domini Jesu, ut dicitur Actor. 2. vel in morte Christi, ut dicitur Roman. 6. Basilius in libro de Spiritu sancto cap. 12. scribit in nomine Filii, intelligi omnes personas, cùm Scriptura dicit, Apostolos baptizasse in nomine Christi: proinde Apostolos revera in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizasse, non in nomine solius Christi. Ubi vult S. Basilius in una persona intelligi omnes, quod attinet ad verba S. Lucæ in Actis, non autem quod attinet ad ipsam formam Baptismi. Et hoc etiam modo aliqui volunt locutum esse Ambrosium, & ex eo Bedam. Nam Ambrosius videtur sequi Basilium, cùm eadem testimonia adducat, & de eadem re loquatur, & frequentissimè soleat Basilii sententias suas facere: certè Catechismus Romanus cap. de Baptismo, conjungit in hac re Ambrosium cum Basilio.

Ad Secundum argumentum respondeo, non sufficere in Baptismo implicitam mentionem trium personarum, tum quia Dominus in Evangelio, & omnes Patres explicitam tradunt, tum etiam quia Sacramenta sunt signa externa, & sensibilia; proinde oportet invocationem trium personarum exteriùs, & sensibiliter sonare, nec sufficit, si unius personæ invocatio exteriùs sonet, aliarum autem sola mente concipiatur, quod fit, quando implicitè solùm invocantur.

CAPUT IV.

De necessitate & institutione Baptismi.

Diximus de causa materiali & formali, nunc de necessitate dicendum quæ ad causam finalem pertinere videtur. Ac primùm nulla quæstio est, quin Baptismus sit necessarius ad salutem ex divino Christi mandato. Id enim etiam Calvinus fatetur in Antidoto Concilii sess. 7. canon. 5. Sed controversia est, an sit necessarius, ut medium ad salutem, ita ut si quis non baptizetur, pereat, etiamsi fortè ob ignorantiam excusetur à prævaricatione præcepti. Ac præcipuè habet locum controversia in parvulis,

... prædestinati etiam sine Bapti-
mo salvantur, non prædestinati autem, etiam cum Baptismo damnantur. Joannes Calvinus in Antidoto Concilii ad 6. sess. cap. 5. & lib. 4. Institut. cap. 16. §. 24. & 25. docet, parvulos fidelium etiam sine Baptismo esse sanctos, & membra Ecclesiæ, & si moriantur salvari. Fundamentum ejus est, quia putat filiis fidelium non imputari peccatum originis, idque ex vi fœderis Dei facti cum Abraham, Genes. 17. *Ero Deus tuus, & seminis tui*. Nos enim successimus per Christum in Abrahæ posteritatem. Idem habet Petrus Martyr in cap. 7. 1. ad Corinth. in illa verba: *Alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt*. Ubi apertè dicit, filios fidelium salvari sine Baptismo, & profert eadem argumenta, quæ Calvinus. Idem quoque habet Henricus Bullingerus Zuvinglii successor in Tigurina synagoga in eundem locum, 1. Corinth. 7. Hoc tamen videtur interesse inter Bullingerum & Calvinum; quòd Calvinus solos eos facit sanctos, ante Baptismum, qui nascuntur ex parentibus fidelibus: Bullingerus autem in lib. de Testamento, seu fœdere Dei unico, & æterno, docet, satis esse, si parentes aliquando fuerint fideles, licèt tunc non sint, quando filii eis nascuntur. Immò etiam videtur dicere, satis esse, si majores fuerint fideles, licèt immediati parentes non sint fideles. Ex quo sequitur secundùm opinionem hujus hominis salvari ferè omnes pueros: rari enim sunt, qui non habuerint aliquem ex majoribus suis fidelem.

Contra hos errores posuit Concilium Tridentinum sess. 7. can. 2. *Si quis dixerit, Baptismum non esse necessarium ad salutem, anathema sit*. Probatur hæc veritas. Primò ex Dei verbo expresso, Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*. Quæ verba non sonant præceptum, sed medium, ut Augustinus demonstrat lib. 1. de peccatorum meritis & remiss. cap. 30. ubi hunc locum Accuratè expendit. Et patet etiam ex ratione, quæ redditur: *Quod natum est ex carne, caro est*, &, *oportet vos nasci denuò*. Indicat enim Dominus homines nasci carnales, & peccatores, atque adeò servos peccati; & proinde necessarium esse remedium contra hæc mala, quod remedium deinceps erit Baptismus. Idem apertissimè convincitur ex figura ænei serpentis, quam ibidem Dominus ponit. Vult enim ita esse remedium contra mortem æternam renasci per fidem, & Baptismum suum, ut olim fuit serpens æneus remedium unicum contra morsum serpentium. Itaque illud: *Nisi quis renatus fuerit &c.* simile est, ac si quis diceret: Nisi comedas, non vives. Vel nisi pharmacum sumas, non conva-

expositionem refutavimus supra lib. 2. de Sacramentis cap. 3. ubi attulimus quindecim testimonia Patrum, qui hunc locum intelligunt de aqua Baptismi: & præterea idem confirmavimus aliquot rationibus.

Petrus Martyr in cap. 7. 1. ad Corinth. præter hanc Calvini explicationem, quam non improbat, adfert aliam, quòd videlicet non sit vis facienda in
C illa copulativa: *Ex aqua & Spiritu*. Satis enim est, si ex Spiritu homines renascantur, quomodo Rom. 10. dicitur: *Corde creditur ad justitiam, & ore confessio fit ad salutem*. Ubi habetur eadem copulativa particula, &, & tamen non est ejusdem necessitatis fides cordis, & confessio oris. At hoc etiam miserum est effugium. Nam in primis confessio oris, & fides cordis non referuntur ad eundem finem, seu effectum; fides enim cordis necessaria est ad justitiam acquirendam; confessio oris ad salutem non amittendam. At in Baptismo, Spiritus & aqua ad eandem regenerationem pertinent: quare loca illa non sunt similia. Præterea si non est vis facienda in copulativa, certè æquivalebit disjunctivæ: inde autem sequetur
D satis esse renasci ex aqua sine Spiritu, quod absurdissimum est. Quod enim Martyr dicit, Christum velle, ut renascamur ex Spiritu, gratis dicit. Si enim particula, &, copulativè accipitur, utrumque est necessarium; sin disjunctivè, alterutrum sufficit, quodcumque illud sit.

Zuvinglius in cap. 1. Marc. exponit per Baptismum concionem. Joan. Brentius in cap. 3. Matth. totum locum Evangelii: *Nisi quis renatus fuerit*; exponit de pœnitentia, ut sensus sit: *Nisi quis pœnitentiam egerit, non intrabit in regnum cœlorum*. Denique Joannes Wiclef, teste Thoma Waldensi tom. 2. cap. 101. per aquam in loco Evangelii Joan. 3. intelligit aquam illam, quæ fluxit ex Christi latere, ut sensus
E sit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, quæ fluet ex meo latere, idest, ex passione mea &c.

Sed hæc & similia somnia facilè refutantur. Primò, ex communi consensu Patrum suprà citatorum. Cùm enim hic locus tam variè exponatur ab hominibus hujus, & superioris ætatis, nihil rectius facere possunt homines prudentes, etiamsi Christiani non essent, quàm appellare ad judicium antiquorum, qui ante nostras lites hunc locum exposuerunt.

Secundò, refelluntur ex communi axiomate Theologorum, quo docemur Scripturam intelligere secundùm verborum proprietatem, ubi non cogimur evidenti absurdo; alioqui possemus depravare omnia loca, etiam clarissima, si liceat pro arbitrio fingere novos sensus. Porrò adversarii nullum absurdum ostendunt, quod sequatur, si hoc loco per aquam intelli-

Ecclesiæ, & Patrum: semper enim Ecclesia credidit, infantes perire, si absque Baptismo de hac vita recedant. Ac Primùm habemus testimonia Conciliorum Carthaginensis, & Milevitani apud Augustinum epist. 90. & 92. in quibus ex professo damnatur sententia eorum, qui putant parvulos salvari sine Baptismo. Quibus consonat Tridentinum Concilium sess. 6. can. 3. & sess. 7. can. 5.

Secundò, habemus testimonia Pontificum. Siricii in epist. 1. ad Himericum cap. 2. & Innocentii I. epistol. 26. ad Concilium Milevitanum, qui docent parvulos omnino perire, si absque Baptismo decedant. Item Leonis I. epist. 80. aliàs 78. ad Episcopos Campaniæ, ubi dicit, in periculo vitæ quocumque tempore esse homines baptizandos, ne careant necessaria liberatione.

Tertiò, habemus testimonia omnium ferè Patrum, qui idem docent, ut Irenæi lib. 3. cap. 19. Origenis in cap. 6. ad Rom. Nazianzeni orat. in sanctum lavacrum. Basilii orat. 13. de exhortatione Baptismi. Item Cypriani lib. 3. epist. 8. ad Fidum. Ambrosii lib. 2. de Abraham cap. ult. Hieronymi lib. 3. contra Pelagianos. Augustini lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 16. 23. 24. & 27. & epist. 28. lib. 2. de origine animæ cap. 12. & lib. 3. cap. 9. Prosperi lib. 2. de vocatione Gentium cap. 8. Fulgentii lib. de fide ad Petrum cap. 30. Bernardi serm. 66. in Cantic. & Petri Cluniacensis in epist. contrà Petrobrusianos, qui ex professo hoc tractat. Sed audiamus unum, aut alterum Augustini testimonium nomine aliorum lib. 3. de origine animæ cap. 9. *Noli*, inquit, *credere*, *noli dicere*, *noli docere*, *infantes antequam baptizentur morte præventos, pervenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum*, *si vis esse Catholicus*. Et in epist. 20. ad Hieronymum: *Quisquis dixerit*, *quòd in Christo vivificabuntur etiam parvuli*, *qui sine Sacramenti ejus participatione de vita exeunt*, *hic profectò*, *& contra Apostolicam prædicationem venit*, *& totam condemnat Ecclesiam: ubi propterea cum baptizandis parvulis festinatur*, *& curritur*, *quia sine dubio creditur aliter eos in Christo omnino vivificari non posse*.

Tertiò, probatur ratione deprompta ex fundamentis adversariorum. Nam fundamentum ipsorum est, quia filii Christianorum nascuntur liberi à reatu peccati originalis, non quidem, quòd non habeant peccatum, sed quia eis non imputatur, cùm sint filii sanctorum. Hoc enim fundamentum facilè potest everti. Primò, quia Jacob, & Esau, filii erant optimi patris Isaac, & tamen Deus Jacob dilexit, Esau autem odio habuit, antequam aliquid boni, vel mali egissent, Rom. 8. Non ergo filii sanctorum nascuntur sancti.

Respondet Petrus Martyr in commentario 1. Corinth. 7. filios sanctorum nasci sanctos, quando sunt prædestinati: quia tamen nos ignoramus, qui sint [prædestinati, ...] nis: nullam enim consolationem inde capere possunt, vel parentes, vel filii, cùm ignorent an sint prædestinati. Simile est si Rex diceret alicui: Do tibi hanc urbem pro te, & posteris, si tamen mihi placuerit posteris tuis illam concedere.

Secundò, David erat filius hominis fidelis, & tamen Psalm. 50. dicebat: *In iniquitatibus conceptus sum*, *& in peccatis concepit me mater mea*. Et Apostolus erat filius sanctorum, ut ipse affirmat 2. Corinth. 12. & tamen ait Ephes. 2. *Eramus & nos natura filii iræ*.

C Respondent: Hæc dici de corruptione naturæ, & de peccato quod revera inest, non de reatu, qui non est in filiis fidelium, cùm eis peccatum non imputetur. Sed certè, esse filium iræ, apertissimè sonat reatum. Filius enim iræ non est, nisi qui est obnoxius pœnæ, & vindictæ. Non autem est obnoxius pœnæ, cui peccatum non imputatur. Unde Paulus non ait; Sumus filii iræ, sed: *Eramus*, & tamen secundùm adversarios, peccatum semper manet etiam post Baptismum.

Tertiò, loca Apostoli Pauli de peccato originali generalia sunt, Rom. 5. *In quo omnes peccaverunt*. Et 1. Corinth. 15. *Christus pro omnibus mortuus est*, *ergo omnes mortui sunt*. Nec possunt hæc loca exponi de

D vitio naturæ, non de reatu: alioqui nemo haberet reatum. Nec potest dici, filios fidelium contrahere peccatum originale, sed mox dimitti eis, antequam nascantur. Nam si filii fidelium ideò sanctificantur, quia sunt filii fidelium, eodem momento incipient sancti esse, quo incipiunt esse filii fidelium; at eodem momento incipiunt esse filii fidelium, quo incipiunt esse simpliciter; ergo numquam habent peccatum originale, quod est contra Paulum, & contra ipsos adversarios, qui admittunt peccatum originale, & non advertunt se pugnantia dicere.

Quartò, fundamentum adversariorum, pugnat cum axiomate omnium Patrum, immò etiam omnium Christianorum, quod est, Christianos non na-

E sci, sed fieri; ut Hieronymus ait epist. 7. ad Lætam. Tertullianus in Apologetico cap. 17. in fine, & alii passim. Jam enim secundùm Calvinum, & Martyrem Christiani nascuntur, non fiunt.

Sed argumenta ipsorum videamus. Primò objiciunt illud Genes. 17. *Ero Deus tuus*, *& seminis tui post te*. Quod quidem dictum est Abrahæ, & ejus posteritati: sed nos per Christum successimus in posteritate Abrahæ. Christus enim solvit maceriam, quæ nos separabat à populo Dei.

Respondeo, promissionem illam, ut suprà ostendimus in quæstione de differentia Sacramentorum novæ & veteris legis, ad literam non fuisse promissionem remissionis peccatorum, sed peculiaris protectionis, & gubernationis, & terrenæ fœlicitatis; tamen sensu quodam mystico, fuisse etiam spirituales pro-

Augustinum epist. 200. ad Afellicum.

Secundò objiciunt illud Apostoli 1. Corinth. 7. *Filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt?*

Respondeo cum Augustino lib. 3. de peccatorum merit. & remiss. cap. 12. quidquid significetur per hanc filiorum sanctitatem, non posse ullo modo intelligi, quod adversarii volunt, filios fieri sanctos sine Baptismo. Nam ibidem Paulus dicit, sanctificari conjugem infidelem per fidelem, & tamen stultissimum esset credere, conjugem infidelem, sine conversione ad Deum, & Baptismo Christi posse pervenire ad remissionem peccatorum hoc solo, quòd adhæret conjugi fideli.

C

Porrò tres sunt hujus loci Patrum expositiones. Una est, sanctos hic vocari filios sanctitate quadam civili, quòd videlicet legitimi, non spurii sint. Ita commentarius, qui tribuitur Ambrosio, & S. Thomas, & Anselmus in hunc locum.

Refellit Martyr hanc expositionem, quia filii essent legitimi, etiamsi uterque conjunx esset infidelis: & tamen Apostolus dicit, filios nasci sanctos ex uno conjuge fideli, altero infideli; quia sanctificatur infidelis per fidelem: aliqua igitur alia sanctitas hoc loco agnoscenda est. Sed malè reprehenditur hæc expositio. Nam alia ratio est conjugii inter duos infideles, alia inter fidelem, & infidelem. Nam cùm uterque conjunx est infidelis, conjugium sine dubio est legitimum, ut civilis quidam contractus; neque de eo dubitari poterat; ut etiam non potest dubitari cùm uterque est fidelis. At cùm alter fidelis est, alter infidelis dubitari poterat, an conjugium esset legitimum propter religionis disparitatem: videtur enim fidelis pollui ob cohabitationem cum infideli. Ideò Apostolus monet Christianos, etiam tum Matrimonium esse legitimum, neque pollui fidelem ob cohabitationem cum infideli, sed è contrario sanctificari infidelem per fidelem: major enim vis est fidei, quàm infidelitatis. Esse autem etiam in tali disparitate religionis, legitimum conjugium, probat ex eo, quòd filii eorum non censentur immundi, idest, infames, & spurii, sed sancti, idest, legitimi & liberi à civili ignominia.

D

E

Altera expositio est, filios horum conjugum dici sanctos, quia consecrantur Deo ab altero conjuge fideli, & per Baptismum Christiani fiunt, & in Dei timore educantur. Hortatur enim Apostolus conjuges Christianos, ut non discedant à conjugibus infidelibus, si ipsi infideles velint cum fidelibus permanere; & rationem reddit, quia sanctificatur infidelis per fidelem, idest, vel convertitur ad fidem, vel certè est candidatus fidei, cùm non abhorreat à conjunctio cum scorto, res est per se mala, & ideò non potest fieri sancta per conjunctionem fidelis, nec potest fieri laudabilis, & retinenda, etiamsi inde nascantur filii, qui Christiani fiant. Nam non sunt facienda mala, ut veniant bona, Rom. 3. At conjugium etiam infidelium res est bona, & ideò potest fieri melior, si alter eorum convertatur ad fidem, & potest commendari, & suaderi perseverantia in tali conjugio, ob bonum, quod inde sequitur, ut filii Christiani fiant.

Tertia expositio est aliorum, ut referunt Augustinus, & Anselmus locis citatis, qui dicebant, sanctificari conjugem infidelem per fidelem, quia discebat servare leges conjugii, & non abuti Matrimonio. Infideles enim qui ignorant Deum, etiamsi legitimè conjuncti sint, tamen sæpè abutuntur Matrimonio, neque abstinent se à copula conjugali tempore menstrui, neque semper naturalem modum servant: inde autem polluitur conjugium, & filii nascuntur immundi; à qua pollutione liberantur & parentes & filii, per hoc quòd infidelis consentit habitare cum fideli, & proinde servare leges casti conjugii.

Tertium argumentum Calvini; Prophanatur Baptismus cùm datur ei, qui ad Christum non pertinet, quomodo prophanatur sigillum regium, cùm eo signatur falsum diploma.

Respondeo; Baptismum non prophanari, cùm datur immundis, sed contra potiùs sanctificare, & purgare immundos. Non enim est sigillum, ut Calvinus somniat, acceptæ gratiæ, sed est instrumentum conferens gratiam, & signum gratiæ, quæ tunc datur.

Quartum argumentum; Infantes Judæorum, qui ante octavum diem moriebantur, non poterant circumcidi, & tamen non est verisimile eos periisse; igitur sine Circumcisione salvabantur. At eadem ratio est Baptismi apud Christianos, & Circumcisionis apud Judæos.

Respondeo; Totum argumentum constare ex rebus incertis. Nam in primis multi veterum (ut suprà diximus) negant Circumcisionem datam in remedium contra peccatum. Deinde non scimus an ante octavum diem haberent infantes Judæorum aliquod remedium, & quod illud esset. Denique non est eadem ratio Christianorum & Judæorum. Nunc enim determinatum est à Christo certum remedium, & quidem communissimum, & facillimum, præter quod non licet fingere aliud; tunc autem quid fieret, certò sciri non potest, cùm Scriptura nihil dicat. Illud unum certò scimus ex divinis literis, omnes

parvulos perire sinat; interim tamen esse justissima. Nam etiamsi parvuli sine sua culpa non baptizantur, non tamen sine sua culpa pereunt, cùm habeant originale peccatum. Qui autem fingunt aliud remedium præter Baptismum, apertissimè pugnant cum Evangelio, Conciliis, Patribus, atque Ecclesiæ universæ consensu. Nam ut Augustinus ait epist. 28. non alia de causa in Ecclesia festinatur, & curritur cum infantibus periclitantibus ad Baptismum, nisi quia constat nullum esse aliud remedium. Videntur autem, qui ista fingunt, non cogitare curam infantium magis ad Deum, quàm ad se pertinere; & Christum cùm Baptismum necessarium asseruit, Joan. 3. bene scivisse, multos eo remedio sine sua culpa privandos, & facillimum esse Deo, si vellet, providere infantibus omnibus Baptismum, sicut reipsa providet omnibus electis. Quod enim Bucerus, & Martyr dicunt, infantes prædestinatos etiam sine Baptismo salvari, ineptissimè dicitur, ut Augustinus ostendit lib. 3. de origine animæ cap. 10. Quos enim Deus prædestinavit, iis remedia ad salutem efficacissimè providit. Proinde omnes, qui in infantia moriuntur, si prædestinati sint, sine dubio baptizantur, & contrà si reprobi sint, non baptizantur.

CAPUT V.

Quo tempore cœperit Baptismus esse necessarius.

QUo tempore cœperit Baptismus esse necessarius, quæstio est inter Theologos. Sed quia non est controversia cum hæreticis, exponam solùm paucis propositionibus, quæ mihi esse probabilior sententia videatur.

Prima propositio: *Baptismus ante passionem Domini institutus est*. Nota negari non posse, quin aliquem Baptismum Christus in usu habuerit ante passionem. Nam Joan. 3. & 4. dicitur Christus baptizasse per discipulos suos. Sed dubium esse potest, an ille Baptismus fuerit Sacramentum illud, quod nunc habemus, & de quo fit mentio Matth. ult. an verò fuerit præparatio quædam ad Baptismi Sacramentum postea instituendum, ut erat Baptismus Joannis. Et quidem Chrysostomus homil. 28. in Joan. & Theophylactus in cap. 3. Joan. apertè docent Baptismum illum, quo discipuli Christi baptizabant Joan. 3. non remisisse peccatum, & fuisse in aqua tantùm sine Spiritu; nec ullam fuisse differentiam inter Baptismum discipulorum Christi, & Joannis, sed utrumque fuisse præparationem ad fidem: & ideò Christum non baptizasse per se, sed per discipulos, quia non decebat eum baptizare sine Spiritu. Idem videtur sentire S. Leo epist. 4. ad episcopos Siciliæ & Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis part. 6. cap. 4.

Est hæc communior Theologorum sententia, cum Magistro in 4. dist. 3. Et ratio est. Primò, quia Joan. 3. dicitur Christus baptizasse, cùm tamen non ipse baptizaret, sed discipuli ejus, ut ibidem adjungit Evangelista. Ergo ille baptismus erat propriè Christi Baptismus, ut distinguitur à Baptismo Joannis; alioqui non ipse, sed Joannes diceretur baptizasse eos, quos discipuli Christi baptizabant. Si autem erat propriè Christi Baptismus, necessariò erat in aqua, & spiritu, non in sola aqua. Semper enim
C Scriptura ponit hoc discrimen inter Christum & Joannem, quòd iste in aqua, ille non in sola aqua, sed etiam in Spiritu baptizaret. Nec decebat ut Christus institueret inanem cæremoniam, aut munus Joannis sibi usurparet, nimirum baptizandi in sola aqua. Adde, quòd Joan. 1. dicitur de Christo in præsenti: *Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto*.

Secundò probatur hoc idem, quia Actor. 19. legimus rebaptizatos, quos Joannes baptizaverat. At nusquam legimus rebaptizatos, quos discipuli Christi ante passionem ejusdem baptizaverant. Immò probabilissimum est (ut Augustin. docet in epist. 108.) Apostolos non fuisse baptizatos, nisi ante Christi passionem.

D Tertiò Patres communi consensu docent, Christum, cùm baptizaretur in Jordane, dedisse aquis vim sanctificandi, ut patet ex Tertulliano libro contra Judæos cap. de passione; ex Hilario canon. 2. in Matth. Ambrosio lib. 2. in Luc. cap. 12. Hieronymo in Dialogo contra Luciferianos; Nazianzeno in oratione in sancta Lumina; Beda in cap. 3. Luc. & ex aliis. At certè non habuerunt aquæ vim sanctificandi, nisi ab eo tempore, quo cœperunt esse materia Baptismi.

Denique fundamentum contrariæ sententiæ non est solidum. Solùm enim adferunt Chrysostomum & Theophylactum in illud Joannis 7. *Nondum erat Spiritus datus, quia nondum Jesus erat glorificatus*. At hic
E locus intelligitur de plenitudine Spiritus sancti, quæ dari cœpit visibiliter in Pentecoste; alioqui enim omnes sancti habuerunt Spiritum sanctum, etiam ante Christi passionem.

Secunda propositio: *Baptismus Christi institutus est, quando Dominus ipse in Jordane à Joanne baptizatus est*. Nota de hac re, idest, quo puncto temporis Christus Baptismum instituerit, esse plurimas opiniones Scholasticorum, sed communiorem, & probabiliorem esse, quam nos sequimur, quam etiam amplectitur Catechismus Concilii Tridentini, & Magister cum S. Thoma, & aliis lib. 4. dist. 3.

Nota præterea, non velle nos dicere, Christum in die sui Baptismi verbis docuisse materiam, aut formam Baptismi; id enim falsum est, sed tum primum statuisse, ac decrevisse, quod postea declaravit Jo-

Matth. 23. monebat homines, ut servarent, & facerent, quæ Scribæ, & Pharisæi docebant ex cathedra Mosis; ergo etiam Circumcisio, si in remedium peccati data fuerat, usque ad Christi mortem vigebat. Non igitur toto eo tempore Baptismus Christi necessarius erat ut medium ad salutem, quandoquidem sine eo poterant homines, etiam parvuli, justificari. Quare illud Christi verbum Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit &c.* non significat ab eo die, quo Dominus cum Nicodemo loquebatur, fuisse Baptismum necessarium, sed significat necessarium futurum fuisse in lege nova, postquam cessarent cæremoniæ legales, ut rectè exponit Bernardus epist. 77. ad Hugonem. Et eodem modo exponendum est, quod ait Fulgentius lib. de fide ad Petrum, cap. 3. ex quo tempore dictum est: *Nisi quis renatus fuerit*, neminem sine Baptismo posse salvari. Accipit enim nomine temporis, non illum diem, quo ea dicebantur, sed tempus legis novæ. Denique illud etiam Luc. 16. *Lex, & Propheta usque ad Joannem*; non significat tunc legem cessasse, quoad vim, aut obligationem, sed quoad prædicationem: Joannes enim fuit ultimus Prophetarum. Unde subjungitur: *Ex eo regnum Dei evangelizatur*. Præterea in morte Christi cessavit efficacia cæremoniarum, & totius legis veteris; ergo cessavit etiam vis Circumcisionis; ergo usque ad illud tempus vim habuit lex vetus. Porrò in morte Christi cessasse vim legis, patet ex Evangelio Matth. 27. *Scissum esse velum*. Et Joan. 19. *Consummatum est*. Item ex Apostolo Rom. 7. *Mortificati estis legi per corpus Christi*. Item omnes ferè cæremoniæ legis figuræ erant Christi. Coloss. 2. & Hebr. 10. Christus autem in morte complevit opus redemptionis.

C

D

Quarta propositio: *Baptismus Christi cœpit esse necessarius necessitate medii, & præcepti à die Pentecostes*. Nota, legem veterem simpliciter cessasse in morte Christi, quia tunc cessavit universaliter ratio legis; tamen ob ignorantiam hujus rei adhuc obligasse Judæos, usque ad publicam promulgationem Evangelii: & contrà legem Evangelicam, & Sacramenta Christiana condita fuisse, & multum profuisse etiam ante Christi mortem, tamen non habuisse vim præcepti, nisi post promulgationem solemnem, ut Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 4. dicit de Baptismo. Et ratio est, quia promulgatio est de essentia legis, ut S. Thomas docet par. 2. quæst. 90. art. 4. Promulgatio autem solemnis novæ legis facta est in die Pentecostes. Quod probatur Primò, quia, ut diximus, lex vetus viguit usque ad Christi mortem:

E

CAPUT VI.

De Baptismo sanguinis & flaminis.

QUod attinet ad Postremam partem disputationis de necessitate Baptismi, quæstio est, an Baptismus aquæ suppleri possit per Martyrium, tam in parvulis, quàm in adultis; & per veram cordis conversionem in adultis.

Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 90. 91. & 92. admittit hæc tria Baptismata, ac dicit, ab antiquis venustè distincta esse tria Baptismata, sanguinis, flaminis, & fluminis. Sed dissentit à Catholicis in modo explicandi: non enim vult Martyrium aut Pœnitentiam remittere peccata, ut facit Baptismus aquæ, sed solam fidem, quæ tempore Martyrii & Pœnitentiæ, apprehendit Christum, esse eam quæ justificat. Illyricus quoque Centur. 5. cap. 4. col. 517. dicit, Prosperum contra verbum Dei, & cum magna injuria Baptismi æquasse Martyrium Baptismo. Sed Illyricus non adfert argumenta: Kemnitius autem probat, quia Martyrium & Pœnitentia sunt opera nostra; absurdum autem, & impium est, opera nostra æquare sanguini Christi, & virtuti Baptismi. Confirmat ex Augustino, qui lib. 4. contra Donatistas cap. 22. dicit, bonum latronem, qui cum Christo pendebat in cruce, non passione sua obtinuisse remissionem peccatorum, sed ex fide apprehendente Christum, cujus contrarium docuerat Cyprianus, sed eum Augustinus loco notato refutavit.

Hæc sententia Kemnitii non solùm est falsa, sed etiam secum ipsa pugnat, & mendaciis suis non caret. Nam cùm idem Kemnitius passim doceat cum Magistro suo Luthero, in ipso etiam Baptismo aquæ solam fidem justificare; an non apertè secum pugnat cùm dicit, Martyrium, & Pœnitentiam non remittere peccatum, eo modo, quo Baptismus, quia in eis sola fides justificat? Mendacia verò duo sunt in hac sententia Kemnitii. Primum, cùm ait Augustinum asserere bonum latronem sola fide Christum apprehendente justificatum. Non enim hoc Augustinus dicit; sed bonum latronem fide & conversione cordis ad Deum justificatum esse. Secundum, cùm ait, ab Augustino refutari Cyprianum, qui crediderat Martyrium justificare, eo modo, quo facit Baptismus. Id enim est impudens mendacium. Augustinus enim non modò non refutat,

ptismo, quo ego baptizor, baptizari? Et quomodo coarctor, donec perficiam illud? Idem etiam Patres passim docent. Tertullianus in lib. de Baptismo, de Martyrio loquens: *Hic*, inquit, *est Baptismus qui lavacrum regenerationis non acceptum refert, vel perditum reddit*: Prosper in epigrammatis:

Et quidquid sacri fert mystica forma lavacri.
Id totum implevit gloria Martyrii.

Cyprianus præfatione lib. de exhortatione Martyrii, dicit Martyrium esse Baptismum, & quidem Baptismo aquæ præstantiorem. Ambrosius in Psalm. 118. serm. 3. tria Baptismata distinguit, unum aquæ, alterum sanguinis, tertium purgatorii in alia vita. Hieronymus in cap. 4. ad Ephes. in illud: *Unum Baptisma*, distinguit Baptismum aquæ, à Baptismo Martyrii. Augustinus lib. 13. de Civit. Dei cap. 7. epist. 108. ad Seleucianum lib. 1. de origine animæ cap. 9. lib. 4. de Baptismo cap. 21. & 22. Cyrillus catechesi 3. ponit etiam duo ista Baptismata, ut faciunt quoque Nazianzenus, orat. in sancta lumina. Damascenus lib. 4. cap. 10. Bernardus in epist. 77. & Hugo de sancto Victore lib. 2. de Sacramentis part. 6. cap. 7.

Altera ratio est, quia Martyrium convenit cum Baptismo aquæ in tribus effectibus; nimirum, quòd Primo configurat hominem Christi passioni, & morti. Secundò remittit peccatum originale, & reliqua omnia, si quæ sint admissa. Tertiò, quòd remittit omnem pœnam peccato debitam, tam æternam, quàm temporalem: quod inter Sacramenta proprium est solius Baptismi.

Hìc tamen Observandum est, non esse hæc omnia æquè certa. Ac Primùm certum est, quòd Martyrium sit configuratio mortis Domini, ut notum est, & configuratio nobilior, quàm Baptismi aquæ; quia illa est realis, hæc Sacramentalis. Item certum est apud omnes, quòd remittat omnem pœnam, ita ut Martyres continuò perveniant ad coronam. Id quod patet vel ex eo, quòd Ecclesia numquam orat pro animabus Martyrum, sed illis potiùs se commendat: *Injuriam*, inquit Augustinus serm. 17. de verbis Apostoli, & Innocentius cap. cum Marthæ, extra, de celebratione Missarum, *facit Martyri, qui orat pro Martyre*. Unde Cyprianus lib. 4. epist. 2. ad Antonianum conferens Martyres cum aliis Christianis morientibus: *Aliud*, inquit, *est ad veniam stare, aliud ad gloriam pervenire, aliud missum in carcerem non exire inde donec solvat novissimum quadrantem, aliud statim fidei, & virtutis accipere mercedem, aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse, aliud denique pendere die judicii ad sententiam Domini, aliud statim à Domino coronari.*

De Secundo effectu est major difficultas. Nam non desunt Theologi, ut Dominicus à Soto, & ... cta, qualis requiritur etiam ante Baptismum aquæ, is virtute Martyrii ex opere operato justificabitur, & salvabitur. Ita docet expresè S. Thomas in 4. dist. 4. quæst. 3. art. 3. ad 1. & quæst. 4. tota, & Joannes Major, Gabr. & alii eadem dist. 4. lib. 4. & probatur Primò ex Martyrio infantium: constat enim infantes pro Christo occisos non solùm salvari, sed etiam haberi ab Ecclesia in numero Martyrum, ut patet de festo sanctorum Innocentium, cujus meminit Bernardus in serm. de Innocentib. & ante eum Augustinus lib. 3. de libero arbit. cap. 23. & epist. 28.

C ad Hieronymum, & ante Augustinum, Origenes hom. 3. in diversos Evangelii locos, & Cyprianus lib. 4. epist. 6. ad Tibaritanos. At parvuli nihil operari possunt, & peccatores sunt antequam baptizentur Baptismo aquæ, vel sanguinis.

Respondent quidam, eos Innocentes fuisse circumcisos, proinde ante Martyrium justificatos. Sed hoc nihil est. Nam incertum est, an fuerint illi omnes circumcisi; immò probabilissimum est, & ferè certum non fuisse omnes circumcisos. Nam occidit Herodes omnes pueros, qui erant in Bethlehem & finibus ejus, nec jussit filios tantùm Judæorum, sed omnes omnino occidi: fortasse autem non pauci erant Gentiles inter eos. Præterea jussit occidi à bi-

D matu & infrà omnes infantes; proinde eos etiam, qui nondum pervenerant ad octavum diem, quo solo poterant circumcidi. Denique non est de fide, circumcisionem justificasse, & tamen Ecclesia absolutè omnes illos infantes certò credit esse salvos. Præterea Ecclesia eos innocentes non solùm ut salvos, sed etiam ut Martyres honorat; ergo passio pro Christo suscepta aliquid eis contulit ex opere operato. Neque valet quod Sotus respondet, esse hoc privilegium parvulorum: id enim sine ullo fundamento asseritur. Si enim Martyrium ex opere operato infantibus prodest, cur non adultis? certè non minus est Martyrium, nec minus potens, & efficax adultorum, quàm infantium, sed contrà potiùs, no-

E bilius, & efficacius.

Secundò probatur ratione S. Thomæ. Nam gratia, quæ datur Martyri, remissionis omnium pœnarum, non potest esse ex opere operantis, nam vel esset ex ipsa tolerantia pœnæ; vel ex fervore charitatis. Non tolerantia pœnæ, quia multi Martyres fuerunt antea homines scelestissimi, qui millies mortem promeriti fuerant, & sine dubio non erat sufficiens satisfactio mors quædam levissima, ut per capitis abscissionem; & tamen si verè sint Martyres, dimittuntur eis omnes pœnæ. Multi etiam Confessores, plura sæpè patiuntur, quàm Martyres, & tamen non semper eis dimittitur tota pœna. Non etiam id potest tribui merito charitatis: multi etiam sancti Confessores majorem habuerunt charitatem multis Martyribus, & tamen non habuerunt indul-

gen-

cum utrumque committeret in interna conversione, & motione animi in Deum. At revera Baptismus sanguinis distinguitur à Baptismo flaminis, quia ipsa sanguinis effusio supplet Baptismum in Martyrio; in Baptismo autem flaminis sola interna conversio, & aspiratio Spiritus sancti.

Quintò sit aliquis, qui comprehensus in persecutione malit mori, quàm Christum negare, & reipsa moriatur; & tamen non habuerit ante ipsum Martyrium veram contritionem, sed solùm attritionem quandam suorum peccatorum; & denique non habuerit majorem dispositionem, quàm eam, quæ necessaria est ad Baptismum aquæ. Aut justificabitur iste, & salvabitur, aut non: si sic, ergo Martyrium ex opere operato dat primam gratiam; neque enim iste aliquid mereri potuit ante ipsum Martyrium, cùm non esset justus: si non; ergo Baptismus sanguinis non supplet Baptismum aquæ; iste enim verè baptizatur in suo sanguine, & verè Martyr est, cùm pro vera fide moriatur; fatendum est igitur eum ex opere operato justificari.

Sextò & ultimò videtur omnino hæc sententia Patrum. Cyprianus in epist. ad Jubajanum: *Numquid potest*, inquit, *vis Baptismi esse major, aut potior, quàm confessio, quàm passio?* Item Augustinus lib. 13. de Civitat. Dei cap. 7. *Quicumque etiam non percepto regenerationis lavacro pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si ablucrentur sacro fonte Baptismatis*. Hæc illi. At falsa hæc erunt, si Baptismus primam gratiam confert, & peccata etiam quoad culpam dimittit; Martyrium autem neutrum facere potest: sic enim erit longè major virtus Baptismi aquæ, quàm Baptismi sanguinis; cujus contrarium Patres docent.

Ad argumentum, quod contrà fieri solet, ex 1. Corint. 13. *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*. Et Joan. 15. *Majorem charitatem nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis*. Respondeo, hæc loca non concludere, oportere Martyrem ante ipsum Martyrium habere veram charitatem, & proinde esse justificatum. Nam prior locus non requirit, ut charitas præcedat, sed ut comitetur reliqua bona; sine charitate enim nihil sufficit ad salutem. Et hoc est verissimum: nam etiam Martyrium nihil prodesset, si Martyr de hac vita decederet sine charitate. Sed non potest decedere sine charitate, cùm vi ipsius Martyrii, ex pacto & privilegio Dei infundatur gratia, & proinde charitas. Quòd autem non sit necesse propter hunc locum Pauli, charitatem præcedere, saltem tempore, ipsum Martyrium, pa-

cus Evangelii docet, & tales videntur fuisse Martyres plurimi: tamen potest etiam fieri, ut aliquis nondum plenè justificatus, raptus ad Martyrium, vitam ponere decreverit, non tam propter Dei charitatem, quam nondum habet, quàm metu gehennæ, vel spe cœlestis præmii: certè de tali non potest dici, quòd habeat veram charitatem; & tamen bene facit ponendo vitam in confessione Christi, & Martyr est, C idest, testis veritatis. Ac de ejusmodi dicimus, remitti illis peccata, & infundi gratiam ex opere operato Martyrii.

Secunda propositio: *Perfecta Conversio, ac Pœnitentia rectè Baptismus flaminis dicitur, & Baptismum aquæ saltem in necessitate supplet*. Nota, Baptismum flaminis non dici, quamlibet conversionem, sed perfectam, quæ includit veram contritionem, & charitatem, & simul etiam desiderium, seu votum Baptismi.

Nota secundò, non fuisse apud veteres tam certam hanc propositionem, ut erat superior. Nam de Martyrio nullus veterum, quod sciam, negavit eo D suppleri Baptismum aquæ: at de conversione, & pœnitentia, non desunt, qui id negaverint. Nam liber, qui inscribitur de Ecclesiasticis dogmatibus, qui falsò tribuitur Augustino, cap. 74. apertè dicit, Catechumenum non salvari, etiamsi in bonis operibus vixerit, nisi baptismo aquæ, aut sanguinis purgatus fuerit. Tempore etiam S. Bernardi fuisse, qui idem sentirent, patet ex epistola ejus 77.

At sine dubio credendum est, veram conversionem supplere Baptismum aquæ, cùm non ex contemptu, sed ex necessitate sine Baptismo aquæ aliqui decedunt. Id enim expressè habetur Ezech. 18. *Si impius egerit pœnitentiam à peccatis suis, iniquitatum ejus non recordabor ampliùs*. Idem apertè docet Ambrosius oratione de obitu Valentin. junioris: *Quem eram*, in- E quit, *regeneraturus, amisi; sed ille gratiam, quam speraverat, non amisit*. Idem Augustinus lib. 4. de Baptismo, cap. 22. & Bernardus epist. 77. & post eos Innocentius III. cap. Apostolicam, de presbytero non baptizato. Unde etiam Concilium Trident. sess. 6. cap. 4. Baptismum dicit esse necessarium in re vel in voto. Denique vera conversio convenit cum Martyrio, & cum Baptismo aquæ, in nomine Baptismi, & in effectibus duobus; ergo credibile est convenire etiam in alio effectu, qui est dimittere culpam, & justificare hominem, & eo modo supplere Baptismum aquæ. Antecedens probatur. Ac primùm de nomine Baptismi, legimus Marc. 1. & Luc. 3. *Prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum*. Et 1. Corinth. 15. *Quid facient qui baptizantur pro mortuis? Si mor-*

est contra Kemnitium, & probatur Scripturis, Patribus, & ratione. Primò Scripturæ ipsi passioni, & pœnitentiæ tribuunt remissionem peccatorum, Matth. 10. & 16. *Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.* Marc. 8. & Luc. 9. *Qui perdiderit animam suam propter me, salvam faciet eam.* Ezech. 18. *Cùm averterit se impius ab impietate sua, & fecerit justitiam, ipse animam suam vivificabit.* Et Luc. 7. Magdalenæ dicitur: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Secundò, Patres suprà citari numquam soli fidei, sed ipsi passioni, aut pœnitentiæ, & desiderio Baptismi tribuunt justificationem. Tertiò, si sola fides operaretur in Martyrio, & Pœnitentia, non essent tria Baptismata, sed duo, vel potiùs unum tantùm: proinde non rectè diceret Kemnitius tria Baptismata venustè à Patribus distincta. Quòd si dicat esse tria Baptismata, quia sunt tria instrumenta excitandæ fidei; dicam ego esse multò plura, quia multò plura sunt instrumenta excitandæ fidei, ut patet.

Neque argumentum Kemnitii concludit. Nam non æquamus opera nostra virtuti Baptismi, aut Christi sanguini, cùm dicimus, per Martyrium, & Pœnitentiam remitti peccata, & suppleri Baptismum: sed æquamus Dei gratiam, Dei gratiæ, & Christi pactum, & institutionem, Christi pacto, & institutioni. Nam ut in Baptismo aquæ, quod præcipuè operatur, est institutio divina, & gratia; ita etiam in Martyrio, & Pœnitentia: non enim passio Martyrum ex se vim habet justificandi, sed ex pacto, & promissione Christi. Similiter pœnitentia, & conversio, est solùm dispositio quædam, ad quam ex pacto, & promissione Dei sequitur justificatio. Adde, quòd nec ipsa dispositio est præcipuum opus nostrum, sed Dei, qui primò inspirat pœnitentiam, & amorem Martyrii, & postea juvat ad perficiendum.

Quarta propositio: *Martyrium, & Conversio ad Deum, licèt Baptismata quædam sint, non sunt tamen Sacramenta.* Probatur primò, quia non habent essentiam Sacramenti: Nam in Martyrio non est ulla forma verborum de essentia; in conversione, neque est forma verborum, neque signum externum sensibile, quod necessariò requiratur. Secundò, Sacramenta sunt remedia contra peccatum ordinaria, & omni tempore convenientia. At Martyrium non est ordinarium remedium, nec omni tempore potest haberi. Tertiò, Sacramenta sunt causa gratiæ, ut actiones Dei per suos ministros: at Martyris occisio non est actio Dei per suum ministrum, sed actio Diaboli per suum satellitem, ut autem est passio concurrit ad justificationem dispositivè tantùm, ut etiam Conversio in Baptismo flaminis: atque ita diverso modo justificant ex opere operato Sacra-

re. Utrum autem existimet Baptismum non esse ratum, si à laico detur, an tantùm non licere sine peccato laicis baptizare, non satis apertè explicat.

Portò Catholici Doctores communi consensu, sex pronunciata affirmant. Primò, jus baptizandi ex officio ordinario convenire solis Sacerdotibus, idest, Episcopis, & Presbyteris, sic tamen, ut Presbyteris conveniat cum subordinatione, & dependentia ab Episcopis. Quemadmodum enim potestas absolvendi à peccatis datur Presbyteris, in sua
C ordinatione, & tamen, quia absolvere à peccatis est actus jurisdictionis, quæ est Episcoporum propria, ideò Presbyteri non possunt uti ea potestate, nisi quantum eis Episcopi concedunt: ita quoque de potestate baptizandi sentiendum est. Hinc conciliari possunt testimonia quædam auctorum, quæ alioqui contraria videri possunt. Quidam enim simpliciter affirmant officium baptizandi ad presbyteros pertinere, ut Isidorus lib. 2. de offic. divin. cap. 24. Alii dicunt Presbyteros baptizare non posse sine Episcopi facultate ut Tertullianus lib. de Baptismo, & Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos.

Secundò docent, Diaconis quoque ex officio convenire baptizare, sed in absentia Sacerdotum, aut
D eorum jussu. Ita docent iidem auctores, Tertullianus & Hieronymus. Neque his repugnant Ignatius in epistol. ad Heronem, & Epiphanius hæresi 79. qui negant Diaconis convenire munus baptizandi, & proprium id esse dicunt Sacerdotum. Nam loquuntur Epiphanius, & Ignatius de ordinario officio, Tertullianus, & Hieronymus de extraordinario, & utrique rectè dicunt: ordinariè siquidem ad solos Sacerdotes pertinet baptizare, extraordinariè etiam ad Diaconos. Quod etiam habet Gelasius in epistol. 1. cap. 9. & exprimitur in ipsa ordinatione Diaconorum.

Tertiò Catholici docent, numquam licere laicis solemniter baptizare, neque etiam privatim præsen-
E te Sacerdote, aut Diacono, aut iis etiam absentibus, extra casum necessitatis. Docet hoc Augustinus lib. 2. contra epistol. Parmenian. cap. 13. & rationem reddit, quia nemini licet usurpare alterius officium.

Quartò docent, laicis baptizatis licere in casu necessitatis baptizare. De hoc enim numquam in Ecclesia dubitatum invenio: unde nova est, & inaudita Calvini hæresis.

Quintò docent etiam, non baptizatis in casu necessitatis licere Baptismum dare, si sciant ritum. De hoc tamen veteres dubii fuisse videntur. Nam Tertullianus in lib. de Baptismo reddit causam, cur liceat laicis baptizare. *Quia*, inquit, *quod ex æquo ab omnibus accipitur, ex æquo ab omnibus dari potest.* Et Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, Tertul-

... , cum Romanus.
Et ratio idem suadet. Nam cùm non requiratur in ministro Baptismi fides, aut probitas, aut ordinatio, ut notum est, nulla est ratio, cur non sit verum Baptisma, quod à Pagano aut Judæo confertur, si adsint ea, quæ necessaria sunt ad Baptismi essentiam.

Adde, quòd nullum testimoniorum contra prolatorum convincit, non licere Baptismum à non baptizato accipere.
C Nam Gregorius II. non tam creditur jussisse rebaptizari à pagano baptizatos, propter vitium ministri, quàm propter vitium formæ Sacramentalis, quàm illi pagani, & imperiti fortè non tenebant. Augustinus autem etsi dubius fuit, tamen paratus erat generali Concilio acquiescere. Et præterea lib. 7. de Baptismo cap. 53. apertè dicit, si sententia ipsius quæratur, se responsurum, Baptismum esse ratum à quocumque, & ubicumque traditum, modò verbis Evangelicis consecratum. Elibertinum Concilium asseruit, quòd erat certum, laicum baptizatum licitè baptizare: non autem negavit expressè contrarium, sed reliquit sub dubio. Denique Tertullianus, & Hieronymus id solum fortè dicere voluerunt, Baptisma ab omnibus posse dari, ut ab omni-
D bus accipitur, idest, quia est Sacramentum omnibus necessarium, ideò ab omnibus posse accipi, & similiter ab omnibus posse dari, non quòd oporteat eum, qui dat priùs accepisse. Id mihi persuadeo, tum quia verba hunc sensum ferre possunt, tum quia si alium sensum faciant, absurdam rationem continent. Non enim est bonum argumentum; Hic habet baptismum, ergo potest dare; alioqui posset etiam presbyter ordinare presbyteros, & diaconus diaconos, quia habet ille presbyterium, & hic diaconatum. Neque est bonum argumentum, si negativè ratiocinemur; Non habet iste Baptismum, ergo non potest dare; alioqui non posset minister impius, per verba, &
E Sacramenta alios justificare, quia nimirum caret ipse justitia, & pietate. Non igitur requiritur, ut habeat in se Baptismum formaliter, qui est futurus minister, sed satis est, si habeat virtualiter, & ministerialiter, quomodo omnes habent, qui habent usum rationis, linguæ, & manuum, ut possint ex intentione verba proferre, & aquam spargere.

Sextò docent, non modò viros, sed etiam fœminas in extrema necessitate posse baptizare. Id habet expresse Concilium Florentinum, item Concilium Carthaginense IV. can. 100. ut infrà citabimus, & Urbanus II. in epistol. ad Vitalem, & habetur 30. q. 3. can. Super his, & denique idem habet consuetudo Ecclesiæ, & ratio manifesta, quæ suprà facta est pro non baptizatis.

His ergo ita constitutis, superest solùm, ut contra

sanguinem fundere cogitur. Adde, quod si in aliis omnibus probè se gessisset, hæc tamen est inexcusabilis temeritas, quòd præsente marito circumcidit filium, non privato quopiam homine, sed Moyse primario Dei Propheta, quo nullus unquam major in Israele surrexit, quod nihilo magis ei licebat, quàm hodie mulieribus sub Episcopi oculis. Hæc ille.

Sed Calvinus, qui arguit Sephoram temeritatis, & impotentiæ animi, non advertit se ex mera impotentia animi, & libidine detrahendi incredibili temeritate id facere. Nam ut ab ultimo incipiam; non peccavit Sephora, quòd præsente viro filium circumciderit; id enim fecit coacta ab ipso Moyse, vel potiùs à Deo. Licèt enim Moyses esset præsens, tamen non poterat ipse per se id facere, cùm esset in angustiis maximis, & penè exanimatus. Quod enim scriptura dicit: *Occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum*, vel significat, ut non malè exponit Rabbi Abenezra, immissum fuisse Moysi divinitus gravissimum morbum, vel, ut nostri exponunt, apparuisse ei Angelum nudato gladio, qui eum continuò vexavit, & quiescere non permisit, donec Sephora filium circumcidit; tunc enim demum Angelus Moysem dimisit. Itaque non potest dubitari, quin Moyses, si potuisset, filium ipse circumcidisset; sed quia non poterat, significavit uxori ut ipsa id faceret. Id quod ipse etiam Calvinus nesciens quid loquatur, & secum pugnans, indicavit, cùm ait: *Deo, & marito obstrepit, quòd filii sanguinem fundere cogitur*. Nam si coacta est à Deo, & à marito, non igitur temerè id sibi sumpsit, ut præsente Moyse filium circumcideret. Ubi est ergo temeritas Sephoræ, quam Calvinus inexcusabilem esse dicit?

Quod autem Calvinus dicit, Sephoram circumcidisse filium sine proposito obsequendi Deo, & projecisse præputium in terram, & obmurmurasse contra Deum, & contra maritum, sunt mera mendacia sine ullo fundamento, & ex mera libidine detrahendi profecta; Scriptura enim nihil tale dicit. Unum est verbulum, quod fortè Calvinum decepit adjuncta Lyrani expositione. Quod enim Scriptura dicit: *Et dimisit eum*, postquam dixerat: *Sponsus sanguinum tu mihi es*, Lyranus ita exponit quasi Sephora dimiserit Moysem, & recesserit ab eo indignata ob filii Circumcisionem.

Sed fallitur Lyranus, & quicumque ita exponit. Illa enim verba: *Et dimisit eum*, non possunt referri ad Sephoram, sed ad Angelum, qui dimisit Moysem, idest, destitit eum vexare, quando Sephora peracta Circumcisione dixit: *Sponsus sanguinum tu mihi es*. Nam vox Hebræa est masculini generis וַיִּרֶף, proinde non potest convenire Sephoræ, nec signifi-
cat

fcerpebantur à leonibus, 4. Reg. 17. Sephora autem circumcidendo filium, liberavit Moysem à mortis periculo. Si fortè respondeat Calvinus, non se loqui de eo tempore, quo colebant idola sua Gentes illæ, & à leonibus discerpebantur: sed de tempore posteriore, quo Deum simul cum idolis colebant, & à leonibus immunes erant: contrà objiciam, Gentes illas à leonibus liberatas, quia Deum verum vero ritu colebant, edoctæ nimirum à Sacerdote Israelita, ut eodem loco dicitur: non autem quia idola simul colebant, vel quia ritu aliquo à se excogitato utebantur. Licèt enim Gentes illæ Deo non placerent, nec apud Deum aliquid mereri possent, cùm Deum simul, & idola colerent: Deus tamen indicare voluit, quantum interesset inter cultum à se institutum, & impias Gentium superstitiones; & ideò leones immisit in eas Gentes, quando idola tantùm colebant, & leones repressit, quando Deum verum vero cultu honorare cœperunt.

Secundò, probatur eadem veritas ex eo loco, unde Calvinus sumit præcipuum argumentum, nimirum, Matth. ult. *Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos &c. Hæc dicuntur solis Apostolis, qui à Christo instituti sunt ministri Verbi, & Sacramentorum? Non ergo licet aliis id munus usurpare*. Ita Calvinus. Sed ex hoc ipso nos argumentamur, licèt ministerium Verbi sit proprium Apostolorum & Episcoporum, qui eis succedunt, tamen omnibus licet; imò omnes tenentur in articulo necessitatis docere, & instruere ignorantes, præsertim in periculo æternæ salutis. Exemplum habemus, Actor. 18. de aquila, & uxore ejus Priscilla, qui videntes Appollinem quendam prædicare, cùm non bene teneret fidem Domini, instruxerunt eum diligenter.

Ergo eodem modo, licèt munus baptizandi sit proprium Sacerdotum, tamen in necessitate licebit etiam laicis, & fœminis baptizare: imò majori ratione id licebit, cùm sit magis proprium Apostolorum, & Episcoporum prædicare, quàm baptizare: *Non misit me Dominus*, inquit Paulus, 1. Corinth. 1. *baptizare, sed prædicare*.

Tertiò probatur exemplis Scripturæ, Act. 8. Philippus Diaconus baptizavit. Qui quidem licèt non fuerit laicus, tamen non erat Apostolus, nec Episcopus, aut Sacerdos: & tamen secundùm Calvinum soli Apostoli acceperunt à Christo baptizandi potestatem, sic enim loquitur, §. 20. *Neque enim aut mulieribus, aut hominibus quibuslibet mandavit Christus, ut baptizarent, sed quos Apostolos constituerat, iis mandatum hoc dedit*. Præterea, Act. 9. Ananias Paulum baptizat; qui neque Apostolus, neque etiam Diaconus erat, sed planè laicus. Id enim factum est primo anno à passione Domini, quo tempore nondum erant ordinati ulli Episcopi, aut Sacerdotes, præter Apostolos, neque erant ulli Diaconi, præbeat, subjungit: *Alioqui & laicis jus est baptizandi. Quod enim ex aequo accipitur, ex aequo dari potest*. Alexander Episcopus Alexandrinus, cum universa sua Ecclesia ratum habuit Baptismum, quem Athanasius adhuc puer, & laicus aliis pueris contulerat, teste Ruffino lib. 10. hist. cap. 14. Concilium Nicænum, teste Hieronymo in lib. contra Luciferianos, statuit Baptisma hæreticorum esse ratum, modò detur secundùm formam Ecclesiæ. Quod antea definierat Stephanus Papa & Martyr, ut Cyprianus refert in epistola ad Pompejum. At non poterant

C ignorare Stephanus, & Patres Concilii Nicæni apud aliquas hæreses non esse verum Sacerdotium, proinde laicos esse, qui baptizarent, licèt fortasse dicerentur Sacerdotes. Concilium Elibertinum, circa hoc idem tempus celebratum can. 38. docet fideles laicos posse baptizare, cùm Ecclesia procul abest, & aliquis Catechumenus vicinus est morti. Ambrosius, seu auctor Commentariorum in epistolas Pauli, quæ Ambrosio tribuuntur in cap. 4. ad Ephes. dicit, in primitiva Ecclesia omnibus licuisse prædicare & baptizare, ob ministrorum paucitatem; nunc autem rebus Ecclesiasticis suo ordine constitutis, non licere clericis, & laicis prædicare, vel baptizare. At certè, quod licuit in primitiva Ecclesia

D ob ministrorum paucitatem, eadem ratione licere debet quocumque tempore in extrema necessitate. Hieronymus in dialogo contra Luciferianos: *Baptizare*, inquit, *si necessitas cogat, scimus etiam licere laicis*. Augustinus lib. 2. contra epistol. Parmeniani cap. 13. idem habet & Concilium Carthaginense IV, cui Augustinus interfuit, can. 100. *Mulier*, inquit, *baptizare non præsumat, nisi necessitate cogente*. Quamvis enim non habeatur in tomis Conciliorum illa exceptio: *Nisi necessitate cogente*, tamen ita canonem hunc citat Petrus Lombardus lib. 4. sententiar. dist. 6. & Gratianus can. Mulier, de consec. dist. 4. Denique idem docent de laicis baptizantibus, Gelasius epist. 1. Isidorus lib. 2. de offic. divin. cap. 24.

E & Magister cum universa Schola lib. 4. distinct. 6. & postremò Florentinum Concilium.

Ad hoc argumentum more suo ita Calvinus respondet: *Quod autem multis ab hinc sæculis, adeoque ab ipso ferè Ecclesiæ exordio usu receptum fuit, ut in periculo mortis laici baptizarent, si minister in tempore non adesset, non video quàm firma ratione defendi queat*. Hæc ille. At hæc ipsa est gravissima ratio; si quidem in rebus hujusmodi, quid majus habere possumus totius Ecclesiæ consensu, eoque antiquissimo atque adeò ab ipso exordio Ecclesiæ ad nos deducto? Sed videamus nunc quid ille contra adferat.

Primò, objicit Christi mandatum, Matth. ultim. *Euntes docete &c.* Quod quidem ad solos Apostolos pertinet. Respondeo primùm, non esse certum, an hæc dicta sint solis Apostolis. Licèt enim Matthæus men-

... motem ipsi quoque tenerent, vel permitterent. Et probat ex Augustino, qui sic loquitur lib. 2. contra epist. Parmen. cap. 13. *Et si laicus necessitate compulsus Baptismum dederit, nescio an piè quisquam dixerit, Baptismum esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate si fiat, alieni muneris usurpatio est, si autem necessitas urgeat, aut nullum, aut veniale delictum est*. Respondeo, nullam hìc esse Augustini dubitationem. Nam priora verba continent quidem oratoriam phrasim, sed planè assertivam. Idem enim est dicere: Nescio an aliquis piè hoc dixerit, ac: Nonnisi impiè id affirmari potest. Posteriora verba significant peccatum esse veniale, cùm laici non adhibent omnem diligentiam, ut Sacerdotem inveniant, qui baptizet: nullum autem esse peccatum, cùm adhibita diligentia, & Sacerdote minimè invento, ipsi baptizant.

Tertiò, objicit Concilium IV. Carthaginense, can. 100. ubi prohibentur mulieres baptizare. Respondeo, ipsum Concilium excipit casum necessitatis, ut ex Petro Lombardo, & Gratiano suprà demonstravimus. Præterea licèt Concilium non expressè exciperet, oporteret tamen intelligere eum casum esse exceptum: quemadmodum cùm Apostolus prohibet mulierem loqui, 1. Cor. 14. & 1. Tim. 2. intelligitur exceptus casus necessitatis. Quod autem Calvinus hìc respondet, nullam esse Baptismi necessitatem, jam superiore controversia refutatum est.

Quartò, objicit Tertullianum & Epiphanium, quorum ille in lib. de Virginibus velandis: *Non permittitur*, inquit, *mulieri in Ecclesia loqui, sed nec docere, nec tingere, nec offerre &c.* Et in lib. de Baptismo: *Petulans*, inquit, *mulier, quæ usurpavit docere, non utique & tingendi jus sibi pariet*. Epiphanius autem hæres. 42. quæ est Marcionis: *Permittit*, inquit, *etiam mulieribus, ut dent Baptisma &c.* & hæres. 79. dicit, ne ipsi quidem sanctissimæ Christi Matri datum esse, ut baptizaret, alioqui ipsa potiùs, quàm Joannes Christum baptizasset. Respondeo, loquuntur isti Patres de publico ministerio, non de privato in casu necessitatis. Nam Tertullianus dicit, in Ecclesia non licere mulieri loqui, docere, tingere, &c. & præterea conjungit officium dandi Baptismi, cum officio sacrificandi; sacrificium autem semper est publicum. Sicut igitur non licet mulieri sacrificare, quia id munus publicum est, ita nec licet publicè baptizare. Epiphanius quoque apertè indicat se loqui de ordinario, & publico ministerio, quia hæres. 79. ubi dicit, mulieri non licere Baptismum dare, ibidem dicit, idipsum etiam Diaconis non licere: & tamen constat ex Scripturis id Diaconis licere, saltem extraordinariè.

Calvinum, Baptismum infantibus necessarium esse, si salvari debeant, supersunt tamen adhuc duæ quæstiones. Una, cum Anabaptistis, utrum infantes capaces sint Baptismi, sive, an liceat infantes baptizare. Altera, cum Lutheranis, & Calvinistis, quæ fides necessaria in Baptismo parvulorum.

Quantum ad primam quæstionem hæresis fuit tempore S. Bernardi, quæ docebat non licere infantes
C baptizare. Refert eam, & refellit S. Bernardus sermon. 66. in Cant. & epistol. 240. Eadem est hujus temporis Anabaptistarum, non licere Baptismum tradere, nisi adultis, qui Baptismum per se flagitant. In hoc errore convenire omnes Anabaptistas, licèt alioqui in multis rebus inter se dissideant, testatur Calvinus in instructione contra Anabaptistas. Idem etiam Calvinus lib. 4. Institut. cap. 16. §. 29. testatur Michaelem Servetum, & quosdam alios Anabaptistarum Magistros contendere Baptismum suscipi non debere, nisi anno 30. qua ætate Christus Baptismum suscepit. Exorta est hæc hæresis anno Christi 1527. ut Joannes Cochlæus refert in actis Lutheri. Princeps videtur fuisse Balthasar Pacimon-
D tanus, qui postea Viennæ crematus fuit. Sic enim eum vocat Cochlæus in actis Lutheri, anni 1528. ubi dicit contra eum Lutherum scripsisse eodem anno, quamquam ex Lutheri scriptis hunc errorem Balthasar se collegisse fatetur: quod & verissimum esse, in sequenti quæstione demonstrabimus.

Ministri Transylvani, qui anno 1567. duos libros ediderunt contra Trinitatem, & Incarnationem Domini, ad finem eorum librorum addiderunt 36. argumenta contra Baptismum parvulorum, in quo apparet maxima Satanæ rabies, contra genus humanum, qui non contentus per Lutheranos, & Sacramentarios perdidisse innumerabiles animas hominum adultorum, voluit etiam animas infantium
E perdere per Anabaptistas.

Præter hos hæreticos duo auctores obliquè idipsum docuisse videntur. Erasmus præfatione paraphrasis in Matthæum, docuit, homines in infantia baptizatos, ubi adoleverint, interrogandos esse, an habeant ratum, quod ipsorum nomine in Baptismo promissum est: & si ratum non habeant, esse liberos dimittendos. Ludovicus Vives annotat. in cap. 27. lib. 1. de Civit. Dei, dicit, olim neminem consuevisse baptizari, nisi adulta ætate, & qui per se peteret Baptismum, & intelligeret quid sit baptizari.

Porrò Catholica Ecclesia semper docuit infantes baptizandos; quod etiam Concilium Tridentinum sess. 7. can. 12. 13. & 14. de Baptismo, iterum cum anathematis denunciatione definivit. Probatur hæc veritas

gumentum non potest.

Secundum argumentum colligitur ex duobus locis Evangelii, simul junctis, Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c.* Hic locus probat infantes sine Baptismo in æternum perire; est enim generalis Domini comminatio. Sed nondum habemus, posse infantes baptizari: dicent enim Anabaptistæ parvulos perire, quia unici remedii capaces non sint. At quod parvuli non pereant, Dominus docet, Matth. 19. Marc. 10. & Luc. 18. *Sinite parvulos venire ad me: talium est enim regnum cœlorum.* Ubi etiam Marcus dicit, Dominum complexum fuisse parvulos, eisque benedixisse. At quomodo parvulorum est regnum cœlorum, quomodo Dominus eos complectitur, eisque benedicit, si salvi esse non possunt?

Ad hunc locum duæ dari possunt responsiones. Una, Anabaptistarum, quòd Dominus in personis parvulorum benedixerit parvulos innocentia, & humilitate, non ætate; non enim dixit: Horum est regnum cœlorum, sed: *Talium.* Unde etiam Augustinus lib. 1. Confes. cap. 19. *Humilitatis*, inquit, *signum in statura pueri commendasti Rex noster, cùm aisti: Talium est enim regnum cœlorum.* Altera, quòd Evangelia non loquantur de infantibus, sed de pueris, qui jam usu rationis utuntur. Ut enim Tertullianus notat, libro de Baptismo, prope finem, ideò Dominus ait: *Sinite parvulos venire ad me;* Non enim veniunt nisi grandiores: infantes enim portari possunt, venire non possunt.

Sed neutra solida responsio est. Nam etiamsi Dominus in statura pueri commendare voluerit humilitatem, & innocentiam, ut Augustinus rectè docet, tamen simul etiam indicavit infantilem ætatem non esse alienam à regno & salute. Nam cùm Dominus ait: *Sinite parvulos venire ad me*, ad literam, & historicè loquitur de veris parvulis, quos, ut tres Evangelistæ testantur, multi offerebant, ut eis Dominus benediceret; & Apostoli prohibere conabantur, ne illi accederent. Quare etiam illa ratio: *Talium est enim regnum cœlorum*, debet convenire veris parvulis. Et præterea ille complexus, & benedictio veris parvulis data, apertè significat eos pertinere posse ad Christi societatem, & regnum. Itaque sicut Isaac, & Ismael sunt allegoricè duo Testamenta apud Paulum, Galat. 4. & tamen historicè duo veri homines fuerunt; sic etiam ætas infantilis typus est humilitatis, & tamen reipsa idonea est ad regnum cœlorum.

Altera solutio non est etiam solida. Nam verba Evangelistarum parvulos, & infantes significant. Matthæus, & Marcus habent *παιδία*, idest, parvulos. Lucas habet *βρέφη*, idest, infantes. Et ibidem Lucas dicit, eos portatos fuisse, non suis pedibus venisse *προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ τὰ βρέφη*, idest, *Afferebant autem ad ipsum & infantes.* Igitur illa vox, *venire*, accipitur largo modo pro eo, quod est accedere, &

Paulus, *Stephani domum.* At certe in integris domibus rarum est, ut non sint infantes aliqui. Hoc argumento utitur etiam Calvinus, sed argumentum est probabile tantùm, non autem apertè convincens. Hæc igitur ex divinis literis.

Secunda classis argumentorum continet testimonia Ecclesiæ, quæ tamquam traditionem Apostolorum id semper & docuit, & servavit. Utitur hoc argumento etiam Philippus in locis, titul. de Baptismo parvulorum, idque tamquam firmissimum in prima acie posuit; sed meritò ridetur ab Anabaptistis. Nam si in hac re valere debet traditio, & antiquæ Ecclesiæ C testimonium; cur non etiam valeat in aliis articulis? ut in asserendo Purgatorio, invocatione Sanctorum &c. Nostrum igitur est hoc argumentum, non adversariorum.

Ac primùm habemus testimonium Dionysii Areopagitæ, qui lib. Ecclesiast. hierar. cap. ult. part. ult. ab Apostolis traditum affirmat, ut infantes baptizentur. Idem docet Justinus, seu quicumque est auctor earum quæstionum, qu. 56. ubi dicit, parvulos baptizatos salvari, alios non item. Irenæus lib. 2. cap. 39. dicit, salvari omnes, qui renascuntur in Christo, infantes, pueros, juvenes, & senes. Origenes lib. 5. in cap. 6. ad Romanos: *Ecclesia*, inquit, *ab Apostolis traditionem accepit, etiam parvulis dare* D *Baptismum.* Cyprianus lib. 3. epist. 8. ad Fidum scribit, non solùm sibi, sed etiam integro Concilio visum esse, parvulos baptizari posse, etiam ante diem octavum. Hieronymus lib. 3. contra Pelagianos extremo, infantes baptizari dicit, & tum omni peccato carere. Nazianzenus orat. in sanctum lavacrum, Basilius oratione exhortatoria ad Baptismum, Chrysostomus hom. 1. ad Neophytos, Augustinus lib. 10. de Genes. cap. 23. *Consuetudo*, inquit, *matris Ecclesiæ in baptizandis parvulis nequaquam spernenda est, nec ullo modo superflua deputanda, nec omnino credenda, nisi Apostolica esset traditio.* Idem Augustinus lib. 4. de Baptismo, cap. 24. iterum repetit, Apostolicam esse traditionem, parvulos baptizandos, & lib. 1. de pec- E catorum meritis, & remiss. cap. 26. dicit, Pelagianos ausos non fuisse negare Baptismum parvulorum, quòd viderent nimis apertè pugnandum fuisse cum tota Ecclesia, si id negarent. Vide etiam Prosperum lib. 2. de vocatione Gentium cap. 8. qui (ut etiam Hieronymus & Augustinus) hoc potissimum argumento contra Pelagianos probant, dari peccatum originale, quòd infantes baptizentur, cùm nullum habeant actuale peccatum.

Jam verò Concilium Milevitanum inter alios Canones secundum edidit his verbis: *Placuit, ut quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, anathema sit.* Concilium item Gerundense, ante annos 1000. celebratum can. 5. statuit, etiam ipso die, quo nascuntur, posse infantes baptizari, si periculum mortis imminere videatur. Concilium II. Braca-

rum; tum exemplo sanctorum Innocentium, quos salvos esse semper Ecclesia docuit, ut supra probatum est, cap. 6. tum etiam quia si possunt parvuli participes esse peccati Adami, cur non etiam gratiæ Christi? Alioqui plus posset culpa quàm gratia, cujus contrarium docet Apostolus Rom. 6. Secunda propositio certissima est. Nam Matth. 12. dicitur: *Qui non est mecum, contra me est*; & ideò in Symbolo conjungimus cum Ecclesia, remissionem peccatorum: *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem, remissionem peccatorum*. Ideò etiam comparatur Ecclesia cum Arca Noe; quia sicut regnante diluvio periit, qui in arca non fuit; ita & nunc pereunt, qui in Ecclesia non sunt, ut ait Hieronymus in epist. ad Damasum de nomine hypostasis. Idem testatur celebre illud Cypriani dictum, lib. de unitate Ecclesiæ: *Non habet Deum patrem, qui non habet Ecclesiam matrem*. Vide etiam Augustinum lib. 4. de Baptismo, cap. 1. Denique Concilium Lateranense sub Innocentio III. cap. 1. *Una*, inquit, *est fidelium universalis Ecclesia, extra quam nemo salvatur*.

Habemus igitur, oportere infantes intrare Ecclesiam. At id facere non possunt nisi per Baptismum; igitur baptizentur necesse est. Assumptio probari potest. Primùm ex illo Pauli ad Rom. 8. *Quos prædestinavit, hos & vocavit; quos vocavit, hos & justificavit; quos justificavit, hos & magnificavit*. Hinc enim habemus, omnem prædestinatum vocari, justificari, glorificari, & econtrariò nullum glorificari, nisi ante justificatum; nullum justificari, nisi ante vocatum; nullum vocari, secundùm propositum, nisi ante prædestinatum. At in parvulis non potest fingi ulla vocatio, nisi per Baptismum. Tunc enim rectè dicuntur vocati, cùm in numerum vocatorum adscribantur. Præterea Actor. 2. dicitur: *Qui receperunt verbum, baptizati sunt, & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia*. Ubi videmus, baptizari nihil esse aliud, quàm Ecclesiam intrare. Unde Patres communi consensu distinguunt Catechumenos à fidelibus, ac docent illos, quòd Baptismo careant, nondum esse intra Ecclesiam, nec dici posse fideles. Vide Nazianzenum orat. in sanctum lavacrum, Chrysostomum homil. 24. in Joan. Cyrillum lib. 12. in Joan. cap. 50. Augustinum tract. 4. in Joan. & Concilium Florentinum in instructione Armenorum. Denique non potest homo Ecclesiæ, & Christo conjungi, nisi fide tantùm, aut Sacramento tantùm, aut utroque. Sed parvuli consentientibus Anabaptistis, non possunt fide ad Christum, & Ecclesiam adjungi; ergo per Sacramentum adjungi debent.

Secunda ratio. Si non possent infantes baptizari, aut impedimentum esset ex parte prohibitionis alicujus, si remitti debeat, actualem conversionem propriæ voluntatis in Deum. Secundò, quia Deus agit cum rebus secundùm earum naturas, & ideò, qui habet usum liberi arbitrii, non justificatur à Deo, nisi etiam ipse concurrat per assensum liberi sui arbitrii. At neutra causa in parvulis reperitur. Illi enim nec habent usum liberi arbitrii, nec peccaverunt per aversionem actualem propriæ voluntatis à Deo: solùm enim habent aversionem habitualem, quæ potest tolli per habitum charitatis in-
C fusum, & peccaverunt aliena voluntate. Unde æquum est, ut eis etiam prosit aliena voluntas.

Denique non obstat obligatio, quæ nascitur ex Baptismo. Nam in primis non obligatur nisi ad ea, ad quæ alioqui obligatus, vel obligandus erat. Nam ad legem divinam servandam, ad abrenunciandum Diabolo & pompis ejus, omnes tenentur etiam sine Baptismo. Rursus omnes tenentur suscipere Baptismum, idque divino mandato, & proinde omnes tenentur se subjicere Ecclesiæ, & ejus præceptis. Hoc solum inter adultos, & infantes interest, quòd illi, quia sui juris sunt, debent propria voluntate se Ecclesiæ subjicere; & nisi faciant, peccant: isti, quia
D non sunt juris sui, sed parentum, possunt eorum voluntate Ecclesiæ subjici. Itaque est illis aliena voluntas loco rectæ rationis, quam habere deberent si essent adulti: proinde nulla eis fit injuria, sed ingens beneficium, cùm baptizantur, licèt inde consequatur obligatio obediendi Ecclesiæ. Sed neque infantes illi, qui carent parentibus & tutoribus, & ab aliquo extraneo baptizantur, queri postea possunt. Nam qui illos baptizant, agunt eorum causam; sicut si quis incideret in hominem læthaliter vulneratum, qui usu linguæ, & rationis careret, eumque in domum aliquam portari, & à medicis curari juberet, certè non posset ille postea queri de isto homine, quòd eum obligasset ad solvendam medicis merce-
E dem: & si quæreretur, ac solvere nollet, ab omni justo judice damnaretur.

CAPUT IX.

Solvuntur objectiones Anabaptistarum.

SED operæ pretium erit solvere argumenta illa triginta & sex, quæ pro se adducunt Ministri Transylvaniæ.

Primum argumentum: *In sacris nullibi invenitur Pædobaptismus, & nullum de eo mandatum, vel exemplum habemus; ergo rejiciendus*. Respondeo; Argumentum hoc adversus Lutheranos magnas vires habet, quippè qui eo principio passim utuntur. At apud

deinde baptizarent, postremò monerent, non sufficere fidem, & Baptisma, nisi etiam adderent postea legis obedientiam, & opera bona. Ideò enim subjungit: *Docentes eos servare omnia, quæcumque præcepi vobis*. Qui quidem ordo servandus est, cùm fieri potest, ut etiam ab Ecclesia diligenter servatur, cùm adulti ad fidem veniunt. At si vel propter incapacitatem hominum, vel propter defectum aquæ, non possint servari omnia, vel non eodem ordine, certè præstat aliquid servare, quàm nihil. Si quis enim in deserto esset cum homine Gentili jam moriente, ubi non esset aqua, posset illum docere, & instruere, ut crederet; nec peccaret contra præceptum Domini: *Docete baptizantes*, quia id intelligitur, cùm fieri potest. Quia igitur infantes non sunt capaces doctrinæ, & capaces sunt Baptismi, mutatur in eis ordo; ut priùs baptizentur, ne fortè pereant sine hoc unico præsidio, ac deinde cùm adoleverint, doceantur. Quemadmodum si adultus ad fidem veniat, & justa de causa differendus sit Baptismus, tamen docendus erit, & monendus, ut Dei legem observet. Et stultus sanè esset, qui diceret, non debere Catechumenos legem Dei servare, & bene vivere, quia Dominus post Baptisma posuit, ut moneantur de obedientia legis præstanda.

Tertium argumentum: *Gloriatur Paulus, & gratias agit Deo, quòd neminem baptizaverit præter Cajum & Crispum, & Stephanæ domum*, 1. Corinth. 1. Quàm igitur necessarius sit Pædobaptismus, illinc collige. Et quòd præterea Christus ne quidem adultum baptizarit unquam, vel Joannes Baptista infantem. Respondeo; Quòd Christus, Joannes, & Paulus non baptizarint infantes; adversarii dicunt, sed non probant, immò contrarium est probabilius, saltem de Paulo & Joanne. Nam in domo Stephanæ, quam Paulus baptizavit, probabile est fuisse aliquem infantem. Porrò ad Joannem exibat, omnis Hierusalem, immò & omnis Judæa, ut baptizaretur ab eo, Matth. 3. & Marc. 1. Quis autem asserat, inter omnes non fuisse ullum, qui adduceret filium suum? Christus autem non baptizabat quidem ordinariè per se, sed per discipulos, Jo. 4. tamen aliquem, vel aliquos sine dubio baptizavit, ut haberet baptizatos, per quos alios baptizaret, ut scribit Augustinus in epist. 108. ad Seleucianum, & Evodius Apostoli Petri successor, in Antiocheno Episcopatu scribit, B. Virginem, & S. Petrum ab ipso Christo baptizatos, ut refert Nicephorus lib. 2. histor. cap. 3. & Euthymius in cap. 3. Joan. Sed esto ita sit, ut illi dicunt, à Christo, Joanne, & Paulo nullum infantem baptizatum, num ideò non sunt infantes baptizandi? aut num ideò antiquis temporibus non baptizabantur? Joannes enim fortè nullum infantem baptizavit, quia ejus Baptisma non erat infantibus necessarium; Christus & Pau-

Quintum argumentum: *Qui non credit, à Baptismo arcendus est*, Act. 8. *Si credis licet*. *Infantes non credunt*, Deuteron. 1. *Nec sciunt malum, nec bonum*. Respondeo; Hoc argumentum demonstratio est contra Lutheranos, qui existimant, Sacramenta nihil esse aliud, nisi instrumenta alendæ fidei: sed quid illi de hac re sentiant, sequenti capite explicabimus, ubi etiam hoc argumentum solvemus. Interim dico, sufficere infanti fidem alienam sicut ei obfuit peccatum alienum.

Sextum argumentum: *Cogi homines ad Baptismum, est plus tribuere Sacramento, quàm par sit, & Papæ*
C *opinionem stabilire, qui docet neminem sine Baptismo posse salvari*. Respondeo; Argumentum verissimè concludit; sed contra Calvinum, non contra Catholicos.

Septimum argumentum: *Conjungenda est aqua cum Spiritu*, Joan. 3. *veluti fides cum Baptismo*, Marci ult. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit*. *At infantes spiritu obtusi sunt, & credere non possunt*. Respondeo; Quod ad Spiritum attinet, locus Joannis non docet baptizatum debere sentire motionem Spiritus sancti, ut Anabaptistæ credunt, sed solùm vim aquæ in Baptismo esse à Spiritu sancto; & sicut aqua lavat exterius, ita Spiritum lavare interius, quod potest fieri etiam in dormiente, & non sentiente. Fit
D enim illa lotio, & renovatio interior per infusionem habituum, qui sine ullo nostro actu infundi possunt. Quod autem ad fidem attinet, locus Marci ult. intelligitur sine dubio de adultis. Nam præcedit: *Prædicate Evangelium omni creaturæ*: *Qui crediderit &c.* At infantibus stultum esset prædicare. Adde quod hoc ipsum fateri coguntur Anabaptistæ si sibi constare volunt. Nam docent infantes salvari sine fide, & sine Baptismo, ut Melanchthon testatur in locis, tit. de Baptismo parvulorum. Adde denique non deesse fidem illis necessariam, ut suprà diximus, & infrà dicemus.

Octavum argumentum: *Ad fidei articulos tantùm credendos Ecclesia obligatur; ergo cogi ad Pædobaptis-*
E *mum non debet, cùm non sit articulus fidei*. Respondeo; Ad fidem pertinere infantes posse baptizari. Nam etiamsi non haberetur expressè in Scripturis; habetur tamen in traditione Apostolica. Præterea deducitur evidenter ex Scripturis, ut diximus. Argumentum tamen rectè concludit contra Zvvinglium & Calvinum, qui non admittunt traditionem, & putant, Baptismum non esse necessarium; & locum Evangelii Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit &c.* detorquent ad metaphoras.

Nonum argumentum: *Si infantes baptizandi sunt, ergo & communicandi; ut ostendit vetustas, quæ ejusmodi inanes lotiones, & cœnas pueris obtrudere coacta fuit*. Respondeo; Non esse parem rationem Baptismi & Communionis. Nam Baptismus necessarius parvulis est, quia alioqui pereunt in æternum, si sine

quo poterant Eucharistiam, sed neque eæ causæ modò locum habent, & aliis de causis magis urgentibus Ecclesia id non facit. Verùm de hac re alibi plura dicenda sunt.

Decimum argumentum: *Non datur Baptismus absque pœnitentia. Actor. 2. & Marc. 1. At infantes pœnitere nesciunt*. Respondeo: Pœnitentiam necessariam esse in Baptismo adultorum, de quo tractatur in illis locis ob peccata actualia, quæ adulti commiserunt: originale enim peccatum non est materia pœnitentiæ. Non enim rectè pœnitentiam agit ejus peccati, quod ipse non commisit, & quod in ejus potestate non fuit: originale autem peccatum non ipsi committimus, sed trahimus ab Adamo per naturalem propagationem. Unde Roman. 9. dicitur de infantibus: *Cùm nihil boni, vel mali egissent*.

Undecimum argumentum: *Nazianzenus in sermone de Baptismate optat differri baptismum, donec pueri de fide sua aliquid possint respondere. Augustinus lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, parvulorum Baptismum scribit non fuisse à Conciliis stabilitum, incœpisse autem Origenis tempore*. Addunt testimonium Trismegisti, Sybillarum, & Musculi. Respondeo: Nazianzenus optabat quidem Baptismum differri usque ad triennium, ut pueri aliquo modo respondere possent; excipit tamen periculum mortis. Vult enim, si periculum conspiciatur, baptizari quocumque tempore; & probat ex Circumcisione, aliisque argumentis. Itaque duo habet Nazianzenus contra Anabaptistas. Unum, posse infantes baptizari quocumque tempore. Alterum, numquam esse differendum ultra triennium Baptismum infantium. At certè pueri trium annorum nondum utuntur ratione, neque possunt credere, aut pœnitere, aut alia præstare, quæ cupiunt Anabaptistæ. Adde, quòd Nazianzeni consilium non est probatum aliis Patribus: utilitas enim illa perexigua est, & periculum ingens incurrere possent ejusmodi infantes, ob inopinatos casus. Idem dici debet ad Tertullianum, qui in lib. de Baptismo propè finem, idem consilium dedit, quod postea Nazianzenus. Jam verò Augustinus perperam, & mendaciter citatur ab Anabaptistis. Non enim negat à Conciliis stabilitum Pædobaptismum Augustinus, quod eum infirmare velit, sed ut ostendat antiquiorem esse omnibus Conciliis. Sic enim loquitur lib. 4. de Baptismo infantium: *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissimè creditur*. Ex quibus verbis refellitur etiam mendacium de invento Pædobaptismo Origenis tempore: nam Augustinus neque dicit inventum Pædobaptismum Origenis tempore, neque dicere po-

...ta cùm sint, perfectos requirunt. Infantes admodum imperfecti; ergo &c. Respondeo: Res perfectæ si comparentur ad causam agentem, non conveniunt nisi perfectis: non enim possunt perfecta opera facere, nisi perfecti artifices. At si comparentur ad causam patientem, idest, ad materiam seu subjectum, tum conveniunt imperfectis, non perfectis: earum enim munus est perficere res imperfectas. Hujus generis

C est Baptismus respectu hominum: est enim perfectum Sacramentum, quod perficit homines imperfectos. Simile est de medicina corporali: perfecta enim medicina non datur perfectis in sanitate, sed valde imperfectis, idest, valde ægrotis. Unde Apostolus, Hebr. 6. dicit, imperfectorum esse baptizari: *Intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non iterum jacientes fundamentum pœnitentiæ Baptismatum &c.*

Decimumquartum argumentum: *Cœna Domini requirit externam fidei confessionem, & propterea ab ea arcentur parvuli. At Baptismus quoque requirit externam confessionem, cùm nihil sit aliud, nisi fidei protestatio*. Respondeo: Tam Cœna Domini, quàm Ba-

D ptismus sunt fidei externæ professiones; & ideò per eorum susceptionem profitemur fidem, etiamsi nihil omnino verbis diceremus. Quare etiam parvuli dum baptizantur, profitentur fidem; & idem facerent, si communicarent: non enim ista est causa cur arceantur à communione.

Decimumquintum argumentum: *Christi symbola ad ipsius commemorationem, & prædicationem sunt ordinata. Nihil horum possunt parvuli facere*. Respondeo: Qui suscipiunt Christi symbola; hoc ipso quod ea suscipiunt, commemorant, & prædicant Christum: quare etiam parvuli id faciunt. Dum enim merguntur in aquam, commemorant Christi mortem, & sepulturam; dum elevantur ab aqua, commemorant

E Christi resurrectionem. Neque aliud requirit Apostolus Roman. 6.

Decimumsextum argumentum: *Fides ex auditu: auditus per verbum Dei. Si dixeris infantes fidem habere, novam novæ fidei revelationem in illis demonstrabis, quod ex verbo Dei probare numquam poteris*. Respondeo: Argumentum concludit contra Lutheranos, qui fidem actualem ponunt in infantibus.

Decimumseptimum argumentum: *Christus annorum triginta baptizatur*. Respondet Nazianzenus oratione in sanctum lavacrum, non omnia quæ Christus fecit, à nobis eodem modo fieri posse, vel debere. Jejunavit ille sine omni cibo, idque mox à Baptismo; nos id facimus alio modo, & alio tempore. Eucharistiam dedit ille in cœnaculo, post cœnam, & ante passionem: nos in templis ante cœnam, post re-

 surre-

dem per habitum gratiæ illis infusum, exuunt veterem hominem, & induunt novum. Posse autem id fieri sine proprio mentis actu, docet Apostolus Roman. 5. *Sicut*, inquit, *per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi; ita & per unius obedientiam justi constituentur multi*. Itaque sicut hoc ipso, quòd aliquis nascitur ex Adam, communicatur ei peccatum Adæ, etiamsi usum mentis non habeat; ita hoc ipso quòd aliquis renascitur ex Christo per Baptismum, communicatur ei Christi justitia, & ita Christum induit, licèt per ætatem non habeat usum rationis.

Decimumnonum: *Novi Testamenti Sacramenta sunt spiritualia; infantes toti carnales*. Respondeo: Ideò recipiunt Sacramenta spiritualia, ut fiant etiam ipsi spirituales: quales verè fiunt per habitum, non per actum.

Vigesimum: *Apostoli hominum piscatores sunt, non infantium*. Respondeo: Quasi verò infantes non sint homines. Quamquam piscari propriè non est baptizare, sed prædicare; & fatemur infantibus non esse prædicandum.

Vigesimumprimum: *Qui accedunt ad Sacramenta, probare se ipsos debent*, 1. Corinth. 11. *Infantes id non possunt; ergo &c.* Respondeo: Id solum Apostolus dixit de Eucharistia, quæ requirit, ut homo sine conscientia peccati accedat, alioqui indignè accedit, & ut discernat corpus Domini. Quocirca rectè Ecclesia non communicat infantes, qui non possunt discernere corpus Domini. In Baptismo non requiritur talis probatio. Potest enim quis accedere cum conscientia peccatorum, dummodo pœniteat eum peccasse, & propositum habeat rectè vivendi: est enim Baptisma institutum, ut purget peccata. Quamvis autem requiratur in adultis ad Baptismum alia quædam probatio, ut non accedant ficto animo, neque cum affectu peccati; tamen in infantibus nulla probatio necessaria est, cùm obicem ponere non possint.

Vigesimumsecundum argumentum: *Qui Christianus fieri vult, induere debet novum hominem, exuto veteri. Id non possunt infantes*. Respondeo: Jam dixi, assumptum esse falsum. Quamquam nec major propositio est absolutè vera, cùm Christianus sit etiam is, qui est malus, modò Baptismum perceperit, & Christi fidem profiteatur.

Vigesimumtertium: *Fidelis dispensator dat cibum in tempore suo, & aspicit albas messes, non virides, & tenerrimas*. Respondeo: Id optimè servat Ecclesia, quæ parvulis dat Baptismum, non Communionem: quia Baptismi semper est tempus, non autem Communionis. Porrò regiones albæ ad messem, dicuntur homines dispositi, & idonei ad recipiendam salutem: quales semper sunt parvuli; non autem semper tales sunt adulti, qui variis desideriis & peccatis impediuntur.

de haberi potest, nimirum ex Baptismo, qui vere nos fratres sub uno Patre, immò & membra unius corporis facit. 1. Corinth. 12. *Omnes nos in uno Spiritu in unum corpus baptizati sumus*. Id quod etiam in rebus carnalibus videmus; infantes enim interdum fratres sunt hominum adultorum, quia ex eodem patre geniti sunt, licèt non vescantur eodem pane, nec bibant ex eodem poculo.

Vigesimumquintum: *Qui Sacramentorum externam partem tantùm sumit, nihil sumit. Infantes aqua sola tinguntur, cùm careant ratione; ergo &c.* Respondeo: falsa est assumptio. Licèt enim infantes careant ra- C tionis usu, non tamen carent anima rationali, ejusque potentiis, in quibus Deus per gratiam habitare potest, & habitat, cum baptizati sunt, ut Augustinus scribit in epist. 57. ad Dardanum. Ubi dicit mirabile esse, & tamen verum, quod in multis Deus non habitet, qui eum norunt, ut in Philosophis, de quibus Rom. 1. *Cùm cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt*: & contrà in multis habitet, qui eum non norunt, ut in parvulis baptizatis. Et lib. 1. de peccator. meritis, & remiss. cap. 9. *Dat*, inquit, *sui Spiritus occultissimam gratiam, quam etiam latenter infundit & parvulis*.

Vigesimumsextum: *Non debet ad Christum vocari, qui non potest à Joanne Baptista præparari*. Respon- D deo: Verum est, si egeat præparatione; parvuli autem ea non egent. Quocirca Dominus ait Matth. 19. *Sinite parvulos venire ad me*; neque jussit eos exspectare donec à Joanne præpararentur.

Vigesimumseptimum: *Baptismus est tinctio cum doctrina, & manuum impositione, Hebr. 6.* Respondeo: Non hoc dicit Apostolus; sic enim loquitur: *Intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursum jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum Baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, & judicii æterni*. Ubi illud: *Baptismatum doctrinæ*, conjungendum est cum illis, *non rursum jacientes fundamentum*. Et sensus est: Non revertamur E iterum ad fundamentum doctrinæ de Baptismo tradendæ, & de impositione manuum, idest, de Confirmatione: ista enim traduntur Catechumenis initio fidei, nunc ad altiora tendere nos oportet. Ubi non definitur Baptismus, tinctio cum doctrina; sed asseritur, doctrinam de Baptismo ad incipientes, non ad perfectos pertinere, quod est contra Anabaptistas, qui Baptismum perfectorum esse volunt.

Vigesimumoctavum: *Baptismus est mortificatio, & ablutio cum invocatione nominis Jesu, Actor. 22.* Respondeo: Etiam in parvulis Baptismus mortificat peccatum. Porrò invocatio illa non est de substantia Baptismi, sed conveniens, & adhibenda cùm fieri potest.

Vigesimumnonum: *Baptismus est ablui corpore aqua in certitudine fidei, depulsa mala conscientia. Hebr. 10.*

Respon-

Trigesimumsecundum : *Baptismus est lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti*, Tit. 3. & Joan. 3.

Trigesimumtertium : *Baptismus, qui à Prophetis figuratus est*, Ezech. 36. Zach. 13. *nihil ad infantes pertinet*. Respondeo : Falsum assumunt ex eo, quòd putant infantes non habere peccatum originale : hinc enim negant infantes regenerari, vel mundari debere.

Trigesimumquartum : *Sacramenta sunt cibi solidi. Infantes lacte indigent*. Respondeo : Sacramentum Eucharistiæ est solidus cibus, ideoque sub specie panis institutum est, nec parvulis datur. At baptismus non est cibus, sed regeneratio, quæ maximè convenit parvulis ; parvuli enim nasci solent. Quare Apostolus Hebr. 6. Baptismum imperfectorum esse dicit.

Trigesimumquintum : *Priùs nos esse oportet animales, deinde spirituales*, 1. Corint. 5. *Sacramenta sunt instrumenta spiritualia ; ergo infantes spiritu renasci non possunt*. Respondeo : Vis argumenti hæc videtur esse. Sacramenta sunt spiritualia ; ergo spiritualibus tantùm conveniunt. Sed infantes non sunt spirituales, ut ex Apostolo colligitur, qui docet nos priùs esse animales, & postea spirituales ; igitur Sacramenta infantibus non conveniunt. Sed in hoc argumento mala est prima consequentia. Sacramenta enim sic sunt spiritualia, ut homines spirituales ex animalibus efficiant, cùm vim habeant regenerandi & renovandi, Joan. 3. & Tit. 3.

Trigesimumsextum. Adultos cæcos, surdos, & mutos nemo unquam baptizare audebit ; tantò minus infantes, qui nec ambulare possunt, nec audire, nec loqui. Respondeo : Ejusmodi adulti, si indicare possint aliquo modo suam voluntatem, qua baptizari velint, aut certè antea indicaverint, quàm in eum morbum inciderint : omnino baptizari possunt ac debent, ut apertè tradit Concilium III. Carthagin. cap. 34. & Arausicanum I. can. 12. & Augustinus lib. 1. de adulterinis conjugiis, cap. 26. de ægrotis, qui repentè obmutescunt ; Quòd si sciri nequeat eorum voluntas, non baptizantur, quia in iis, qui rationis usum habent, requiritur eorum consensus, ut suprà diximus ; quod in infantibus non requiritur, ut quibus sufficit aliorum consensus. Item nescimus de adultis cæcis, mutis, & surdis, an non ponant obicem aliquem ; quod de infantibus certè scimus.

iis, quæ dicta sunt, Baptismus parvulorum, qui promissionem Dei non capiant, nec fidem Baptismi habere possint. Respondet autem, ac duo dicit. Primò, infantes credere. Secundò, fidem acquirere, non vi Sacramenti, sed per orationem Ecclesiæ, & fidem offerentium parvulum ad Baptismum ; & sic exponit, quod dici solet, parvulis fide aliena succurri. Quòd autem loquatur de fide actuali parvulorum, non de
C aliquo habitu, patet ex illis ejus verbis : *Sicut verbum Dei potens est, dum sonat, etiam impii cor immutare, quod non minus est surdum, & incapax, quàm ullus parvulus, ita per orationem Ecclesiæ offerentis, & credentis, cui omnia possibilia sunt, & parvulus fide infusa mutatur, mundatur, & renovatur*. Hæc ille. At certè impius cùm ad vocem verbi Dei immutatur, ut velit converti, actualiter immutatur, non habitualiter.

Item Lutherus in lib. contra Cochlæum anno 23. *Dicimus*, inquit, *ad Baptismum infantes credere per vim verbi, quo exorcizantur, & per fidem Ecclesiæ eos offerentis, & eis fidem orationibus suis impetrantis. Alioqui mera, & intolerabilia essent mendacia, quando baptizans à parvulo quærit, an credat, non baptizaturus, ni-
D si vice ejus respondeatur, Credo. Ut quid interrogat an credat, si certum est, eos non credere? ut Cochlæus contendit. Esto, Augustinus sic aliquando dicat ; sed Cochlæo satis sit, esse sic ab homine dictum : nos volumus hoc dictum divinis testimoniis probari. Quin asserimus parvulos prorsus non esse baptizandos, si verum est, in Baptismo non credere, ne illudatur majestatis Sacramentum, & verbum. Debemus autem & hunc negata in parvulis fidei errorem Sophistis &c.* Ubi apertissimè loquitur de fide actuali, non de habituali ; neque enim Cochlæus, aut Augustinus, aut Scholastici, quos ille Sophistas vocat, fidem habitualem in parvulis negarunt. Et præterea vult Lutherus fidem esse in parvulis ante Baptismum, dum exorcizantur, & interrogantur ; il-
E la autem non potest esse fides nisi actualis, habitualis enim non infunditur ante Baptismum, sed in ipso Baptismo. Idem etiam scripsit in lib. ad Waldenses, ubi ait, præstare prorsus omittere Baptismum in parvulis, quàm baptizare eos sine fide. Nam si sine fide accipias Sacramentum, magno tuo malo accipies. Et probat ex illo Marc. ult. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit*. Qui locus de actuali fide intelligitur.

Hæc sententia visa est admodum dura omnibus aliis, & peperit tres sectas diversas. Quidam enim negarunt parvulos baptizandos, cùm omnino crederent sine fide Baptismum nihil prodesse, ut Lutherus dixerat : & simul experimento certissimo tenerent, parvulos non credere, cùm apertè renitantur, & ejulent cùm baptizantur. Atque hi sunt Anabaptistæ, de quibus suprà diximus.

tium, licèt non sit imaginandum, quòd infantes intelligant, tamen motus eorum, & inclinationes ad credendum, & diligendum Deum, similes esse motibus fidei, & dilectionis, & hoc esse intelligendum, cùm dicuntur infantes credere.

Hanc mitigationem sententiæ Lutheri, sequi videntur communiter Lutherani. Philippus in locis anni 58. tit. de Baptismo parvulorum: *De infantibus hoc satis est tenere; Spiritus sanctus per Baptismum eis datur, qui efficit in eis novos motus, novas inclinationes ad Deum pro ipsorum modo*. Idem habet Joannes Brentius in Apolog. pro Confess. Wirtemberg. cap. de Baptismo; & David Chitræus in suo Catechismo loco 7. de Baptismo. Item Illyricus cum Centuriatoribus centur. 2. cap. 4. col. 63. & centur. 5. cap. 4. col. 517. reprehendit Justinum & Augustinum, quòd velint infantes in Baptismo non credere fide propria, sed aliena. Denique (ut omittam cæteros) Martinus Kemnitius in 2. par. Examin. Tridentini Concilii ad can. 13. 7. sess. pag. 258. & seq. dicit quidem esse difficile intellectu, & explicatu, quemadmodum infantes credant: *Tamen*, inquit, *quomodo hoc simplicissimè possit intelligi, explicatur in formula concordiæ inter Theologos Saxoniæ, & superioris Germaniæ anno 1536. constituta &c.* Et ponit breviter summam eorum, quæ ex conventiculo Wittembergensi suprà citavimus.

Est autem hìc observandum, Kemnitium mira fraude, & artificio, immò aperto mendacio asserere, hanc sententiam conventiculi Wirtembergensis concordare cum Lutheri sententiis suprà citatis, & rursum Lutherum cum Augustino; & contrà Synodum Tridentinam dissentire in hac re à Synodo generali Viennensi, quòd Synodus Viennensis docuerit infantibus in Baptismo infundi habitus fidei, spei, & charitatis: Synodo autem Tridentinæ ita forduerit illud decretum, ut ne mentionem quidem ejus facere voluerit. Quæ mendacia paulò post refellemus; atque hæc de prima sententia.

Altera sententia in altero extremo: infantibus nullam fidem in Baptismo esse necessariam. Hanc videtur primus etiam Lutherus docuisse. Nam licèt antequam Anabaptistæ exorirentur, illa scripserit, quæ suprà citavimus: tamen postquam illi apparuerunt, scripsit librum contra eos, anno 1528. & ubi ad hoc argumentum venisset de fide infantium, dixit nihil interesse, sive credant, sive non credant. Baptismum enim non fundari super fidem dantis, aut recipientis, quæ incertissima est, sed super Dei mandatum, & institutionem. Et similia habet in homiliis de Baptismo anno 37. & 40. habitis: tamen hoc principium Lutheri non est solidum. Nam etiamsi ex eo, quòd Sacramentum non pendet à fide nostra, sed à divina institutione, sequatur illud in se semper esse efficax, non tamen sequitur nobis esse utile, & fructuosum, nisi cum fide accipiatur; alio-

dignatus est Dominus, si accepto regenerationis signo præsenti vita ante demigrent, quàm adoleverint; eos virtute sui Spiritus nobis incomprehensa renovat, quomodo expedire solus ipse providet. Similia habet Theodorus Beza in sua confess. cap. 4. art. 48. & Petrus Martyr in cap. 1. & 7. prioris ad Corinthios, ubi apertè dicit, infantes non intelligere, neque credere, & tamen rectè baptizari, quia jam antea sanctificati sunt, & membra Ecclesiæ effecti per donum electionis divinæ, & promissionem parentibus factam. Immò Wolfangus Musculus, qui interfuerat Conciliabulo Wir-
C tembergensi, postea Sacramentarius factus, in locis communibus, tit. de Pædobaptismo, dicit admodum inconsultè scripsisse Lutherum, si constet parvulos non credere, baptizandos non esse: & hanc fuisse occasionem Anabaptismi.

Tertia sententia Catholicorum est: infantes non habere fidem actualem, nec tamen omni fide carere; sed habere fidem habitualem; & præterea credere fide aliena, & ipsa Baptismi susceptione. Quæ omnia, ut ordine probentur, ponam sequentes propositiones.

CAPUT XI.

Declaratur quæ fides requiratur in Baptismo parvulorum, & refelluntur errores adversariorum.

D

PRima propositio: *Infantes non habent actualem fidem*. Hæc est contra primam Lutheri sententiam. Probatur Primò, quia Scriptura Deuteron. 1. & Jonæ ult. affirmat, infantes non cognoscere distantiam boni & mali; nec usquam excipit tempus Baptismi. Quare sine Scripturæ testimonio id Lutherus affirmat.

Secundò, Patres hanc sententiam rejiciunt, ut Nazianzenus, qui oratione in sancta lumina, dicit, infantes sine sensu sanctificationis sanctificari, & Augustinus, qui epist. 57. ad Dardanum ridet hanc Lu-
E theri sententiam, ut quæ injuriam faciat humanis sensibus: & rursus epist. 23. tract. 80. in Joan. lib. 4. de Baptismo, cap. 24. & lib. 1. de peccator. meritis, & remiss. cap. 20. dicit, parvulos non habere fidem, quæ est in cogitatione: item non habere sensum fidei; denique non habere quod Paulus dicit: *Corde creditur ad justitiam*. Ex quibus intelligimus Kemnitium pag. 258. omnino temerè, & mendaciter scripsisse, eandem esse in hac re Augustini, & Lutheri sententiam. Nam suprà ostendimus, à Luthero fidem ipsam actualem tribui parvulis; cujus contrarium tot in locis dicit Augustinus. Quid, quod Lutherus in lib. contra Cochlæum fatetur, contra se in hac quæstione habere Augustinum? & tamen impudens Kemnitius, invitum Lutherum, cum invito Augustino concordare suo mendacio voluit.

Ter-

..... Denique hoc est ponere novum miraculum in auribus, & mente infantium. Neque valet, quod Lutherus adfert de orationibus, & fide offerentium. Nam aliquando contingit, ut offerentes, & parentes, & ipsi baptizantes sint infideles, & tamen verè & utiliter detur infantibus Baptismus, ut Augustinus docet, epist. 23. Neque ea vis est orationum, & fidei offerentium, ut infallibiliter miracula impetrent. Et denique si Deus miraculum facit in mente infantuli, ut corde credat ad justitiam, cur non facit etiam in lingua, ut ore confiteatur ad salutem? Fortè hoc est impossibile Deo; aut orationibus, & fide impetrari nequit? At facillimum esse, testatur asina Balaam, quæ Deo volente locuta est sapienter, Num. 22.

Quartò, probatur ratione Augustini in epist. 57. quia cùm constet infantes, & vocis ejulatu, & motibus corporis reluctari, & obstrepere Baptismo, si verè intelligerent (quod necesse est, si credere debent) quid agatur, rei fierent ingentis sacrilegii, nec abluerentur, sed magis sordidarentur.

Secunda propositio: *Non habent infantes, dum baptizantur, ullos novos motus, & inclinationes similes actibus fidei, & dilectionis.* Hæc est contra figmentum Conciliabuli Wirtembergensis, & Philippi, Kemnitii, & aliorum Lutheranorum. Probatur Primò, quia repugnat verbo Dei. Isti enim volunt hos ipsos motus infantium sine cognitione esse, & dici fidem, licèt impropriè, & eo modo infantes non justificari sine aliqua fide. At in tota Scriptura nusquam habetur nomen fidei in ea significatione, ut designet motum quemdam sine sensu, & sine cognitione; sed potiùs in contraria, ut patet Roman. 10. *Fides ex auditu*. Hebr. 11. *Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei*, & sic de aliis locis.

Secundò, repugnat rationi. Nam aut illi motus, & inclinationes sunt in corpore, aut in animo. Si in corpore, non possunt esse similes actibus fidei, & dilectionis, qui sunt in animo; nec enim corporalia dicuntur similia spiritualibus, nisi metaphoricè, & per quandam analogiam. Et præterea non potest fieri, ut motus & inclinatio ad credendum Deo, & diligendum Deum, sint corporales, cùm Deus sit objectum spirituale & altissimum, quod vix mente attingi aliquo modo potest. Si autem sint in animo, est implicatio contradictionis, quòd sint absque cognitione. Quid enim est motus intellectus, nisi intelligere? non enim aliter moveri potest intellectus, nisi intelligendo; sicut nec oculus, nisi videndo; nec sensus audiendi, nisi audiendo. Et quomodo potest voluntas inclinari, nisi præcedente cognitione? cùm objectum voluntatis non sit aliud, nisi bonum cognitum.

nibus omnium Lutheranorum. Nihil enim est apud eos certius, & communius, quàm sola fide justificari hominem; & Sacramenta nihil esse aliud, nisi instrumenta excitandæ vel nutriendæ fidei. At certè si motus illi infantium sine vera fide illis sufficiunt ad justificationem, & ad Baptismum utiliter suscipiendum; falsum est sola fide hominem justificari.
C Neque dicere possunt, hos ipsos motus esse fidem. Nam quando loquuntur de fide in materia justificationis, semper intelligunt per fidem apprehensionem divinæ misericordiæ, quæ sine cognitione esse non potest. Præterea cùm isti motus immediatè excitentur à Deo, ut ipsi volunt, & non per Sacramenta, quæ more concionis provocent fidem per externos sensus, certè ruit illud principium, Sacramenta non justificare, nisi fidem excitando more concionis. Itaque si quis rectè judicet, positis principiis de sola fide justificante, minus absurda est Lutheri sententia, quæ fidem parvulis tribuit, quàm Conciliabuli Wirtembergensis, quod motum sine cognitione iisdem concedit. Lutherus enim novum miraculum falsò excogitavit, sed eo posito, omnia illi
D constant: isti autem & miraculum fingunt, & eo posito destruunt sua ipsorum principia, & cum aperta ratione pugnant.

Tertia propositio: *Infantes non justificantur sine ulla fide.* Hæc est contra Sacramentarios: & probatur. Primò, quia Scriptura affirmat fidem esse medium ad salutem necessarium, Joan. 3. *Qui non credit, jam judicatus est*. Ex quo loco Augustinus probat, infantes baptizatos habere aliquam fidem, lib. 1. de peccatorum meritis & remiss. cap. 33. Nam eo loco Dominus non loquitur de præcepto credendi, quo sine dubio non tenentur parvuli, sed de medio ad salutem. Nam antea dixerat: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis,*
E *ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam*. Et subjunxit: *Qui credit in eum, non judicatur; qui autem non credit, jam judicatus est*. Sicut igitur aspicere æneum serpentem, non tam fuit præceptum, quàm remedium unicum salutis: ita & fides in hoc loco Evangelii asseritur necessaria, ut remedium, non ut præceptum.

Secundò, probatur ex illo Hebr. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo*. Item Roman. 3. *Arbitramur hominem justificari per fidem*; quod passim repetit, & inculcat Paulus. Quomodo igitur sine ulla fide justificari & placere Deo possunt infantes? At inquiunt Calvinus & Martyr: Si Deus prædestinavit infantes, & promisit se fore Deum ipsorum, sine dubio dabit illis Spiritum sanctum, eosque justificabit modo aliquo sibi noto, licèt non per fidem.

 Respon-

Doctorum. Nam licet aliquando disputatum fuerit, an infantes reciperent cum gratia justificante habitus harum virtutum, tamen semper fuit communior sententia, infundi parvulis per Baptismum hos habitus. Ita enim S. Thom. 3. par. quæst. 69. art. 6. item Scotus, Durandus, Gabriel, & cæteri ferè omnes in 3. dist. 23. Quocirca Concilium Viennense generale, ut habemus Clement. 1. de summa Trinitate & fide Catholica, definit hanc sententiam esse probabiliorem, & magis conformem testimoniis tam veterum, quàm recentium Theologorum. Neque hæc sententia sorduit Tridentino Concilio, ut audacter mentitur Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 261. Nam licèt Concilium Tridentinum non fecerit mentionem Concilii Viennensis; tamen illam ipsam sententiam recepit, ac definivit ut certam. Nam sess. 5. in decreto de peccato originis, definit infantes in Baptismo justificari, ita ut si moriantur in eo statu, nihil sit, quod eos ab ingressu cœli remoretur. Deinde sess. 6. c. 7. definit Concilium, in Baptismo infundi cum remissione peccatorum hæc omnia dona, fidem, spem, & charitatem, eaque menti inhærere.

Secundò, potest hæc eadem sententia colligi ex Scripturis, quibus suprà probavimus, sine fide parvulos non salvari. Cùm enim constet, fidem propriè non significare, nisi actum, vel habitum, & simul constet in parvulis actum fidei esse non posse; certè sequitur, ut in eis sit habitus. Item ex Scripturis suprà probavimus, infantes rectè baptizari, & per Baptismum justificari, & salvari. Item constat ex Scripturis, justificationem nullam esse sine fide: igitur constare etiam debet, infantes habere saltem habitualem fidem.

Tertiò, probatur ex Patribus, qui licèt non meminerint expressè horum habituum, tamen aliis verbis idem dicunt. Primùm enim omnes Græci, & multi Latini dicunt, Baptisma esse illuminationem, & qui baptizantur, illuminari. Unde etiam Augustin. tractat. 44. in Joan. dicit, cæcum natum, cùm à Christo fuit inunctus, factum esse quodammodo Catechumenum; cùm fuit illuminatus, fuisse quodammodo baptizatum. Id autem Patres sine dubio dicunt propter fidem, quæ in Baptismo recipitur, quæ est lumen cordis, ut exponit S. Thomas 3. par. quæst. 69. art. 5. Et idem colligitur ex illo Actor. 15. *Fide purificans corda eorum*. Et denique, quia sola fides ad intellectum pertinet ex virtutibus Theologicis, in quibus consistit justificatio, quæ acquiritur in Baptismo. At non recipitur in Baptismo actus fidei. Actus enim præcedit in adultis, ut dispositio; in infantibus nullus est fidei actus; igitur Baptismus illuminat ratione habitus, qui in eo infunditur. Adde quòd Augustinus lib. 1. de peccatorum meritis, & remissione, cap. 26. in fine, affirmat infantulos per Baptismum non solùm purgari, sed etiam illuminari, quod, ut dictum est, non nisi per fidem fieri potest.

objectis. 1. Joan. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*. At in parvulis baptizatis Deus habitat, ut Augustinus docet in epist. 57. ad Dardanum: igitur habenr etiam parvuli baptizati illa dona saltem quoad habitum.

Denique, Deus infundit parvulis suis occultam gratiam, cùm baptizantur, ut Augustinus docet, lib. 1. cap. 9. de peccatorum meritis, & remiss. Sed gratia justificationis infusa in cordibus, consensu omnium Theologorum, aut est charitas cum fide & spe; aut certè est quædam alia qualitas, cum qua infallibiliter conjunctæ sunt tres illæ virtutes.

Quinta propositio: *Parvuli actu credunt, partim*
C *reipsa dum baptizantur, partim aliena fide*. Prior pars est Augustini lib. 1. de peccatorum meritis & remiss. cap. 27. ubi dicit, infantibus ipsum baptizari esse credere, quia nimirum ipsa actio est fidei professio. Similia habet epist. 23. Quemadmodum etiam de sanctis Innocentibus Ecclesia loquitur, cùm ait, eos non loquendo, sed moriendo confessos esse. Neque de hac re ulla potest esse controversia. Posterior pars est contra temeritatem Illyrici, Kemnitii, & aliorum, qui errorem Papisticum esse volunt, baptizari parvulos in fide Ecclesiæ. Sufficit autem ad hanc assertionem probandam, consensus Patrum. Ita enim docet Justinus quæst. 56. Dionysius de Eccles. hierarch. cap. ult. Ambrosius, vel quicumque est au-
D ctor, in cap. 11. ad Hebr. Augustinus lib. 3. de libero arbit. cap. 23. ubi dicit, hanc esse totius Ecclesiæ sententiam. Item epist. 23. 57. & 105. lib. 4. de Baptismo, cap. 24. & 25. & serm. 10. & 14. de verbis Apostoli. Prosper de vocatione Gent. lib. 2. cap. 8. & Bernardus serm. 66. in Cantica, & denique Concilium Tridentinum sess. 7. can. 13.

Est autem hoc loco observandum, duplicem fidem requiri in Baptismo. Actualem unam, quæ præcedit Baptismum, ut dispositio quædam; & ea est, quæ exigitur à baptizandis, cùm jubentur recitare Symbolum, & interrogantur an credant. Quæ quidem, ut plurimùm, judicio gravium doctorum, non est ex habitu fidei, sed ex auxilio speciali Dei.
E Unde Catechumeni cum ista fide adhuc non dicuntur fideles à Patribus. Altera est, quæ sequitur Baptismum, quæque est pars essentialis justificationis, & non est actus, sed habitus; & hanc intelligunt baptizandi, cùm interrogati, quid petant, respondent: *Fidem vitam æternam præstantem*, ut habemus in Concilio Tridentino sess. 6. cap. 7. & in libris, qui tractant de ritu Baptismi. Jam igitur, cum Patres dicunt, parvulos baptizari in fide parentum, aut Ecclesiæ, non loquuntur de fide posteriore, sed de priore. Et cùm dicimus parvulos baptizari in fide parentum, non est sensus, parvulos justificari formaliter, aut esse fideles aliena fide; ut perperam colligunt Kemnitius & Illyricus locis citatis, ubi etiam perperam citant illud Habac. 2. *Justus ex fide sua vivit*. Non enim ullus Catholicorum docuit unquam, parvu-

[illegible] loco citato. Altera utilitas est, quòd hoc modo Deum honorant, & colunt, dum fidem profitentur, & Satanæ abrenunciant, & implent, quæ ad ritum Baptismi pertinent, saltem per os alienum. Habet enim Deus ratum hoc obsequium per alios præstitum, cùm ipsi per se non possint. Et hoc est, quod sæpè inculcat Augustinus locis citatis.

Ex quibus omnibus colligitur, fidem alienam non esse ita necessariam, ut non sit Baptismus verus, aut fructuosus, si ea desit, quandoquidem non est de essentia justificationis, vel Baptismi; tamen esse necessariam ad solemnitatem ritus, ac cæremoniæ, & sæpè, ut diximus, ad ipsum Baptismum parvulis tradendum; quia si nemo haberet fidem, nemo curaret parvulos baptizari. Superest argumenta ipsorum solvere, quæ pauca sunt & levia.

Argumentum Primum Lutheri est contra primam propositionem: *Si infantes non crederent, illuderetur Sacramentis sacrilego mendacio, dum respondetur pro infante, Credo*. Respondeo: Nullum est ibi mendacium. Non enim qui respondet, *Credo*, significat infantem credere, proprio actu, sed alieno. Ut enim Augustinus loquitur serm. 10. de verbis Apostoli: *Accommodat Mater Ecclesia infantibus aliorum pedes, ut veniant; aliorum cor, ut credant; aliorum linguam, ut confiteantur*. Idque non injuria; cùm peccato alieno prægraventur, idest, ab alio contracto, licèt sibi verè & propriè inhærente.

Secundum argumentum, *Matth. 18. Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt. Igitur pusilli credunt*. Respondeo: Pusilli, de quibus loquitur Evangelium, non infantes, sed pueri grandiores erant. Nam vocavit eos Dominus ad se; & scandalizari posse dixit; at venire suis pedibus, & scandali capacem esse, infantibus non convenit.

Tertium argumentum contra secundam propositionem: *Joannes Baptista exultavit in utero, Luc. 2. Non igitur mirum, si habeant infantes novos motus*. Respondeo Primò, exemplum unum non facere regulam generalem, ut Augustinus de hac ipsa re loquens testatur epist. 57. At quia Kemnitius dicit, hoc exemplo non se probare velle, id ita esse in omnibus infantibus, sed tantùm esse posse. Respondeo Secundò, Joannem Baptistam non habuisse motum sine cognitione, ut isti fingunt. Nam ut Ambrosius, & Beda in commentario ejus loci, testantur, Joannes cognovit Domini præsentiam, & inde exultavit. Ipsum quoque Evangelium, dum ait, exultasse illum in gaudio, satis apertè docet, illum non caruisse cognitione.

Quartum argumentum, contra eandem propositionem: *Infantes salvari possunt, dicente Domino, Marc. 10.*

enim Baptismus tollit, ac delet verè omnem culpam & pœnam. Secundò confert ex opere operato gratiam, & dona divina, quibus verè, & formaliter justificatur homo. Tertiò imprimit indelebilem characterem, ob quem reiterari non potest. Ad hos revocantur illi, quos Patres enumerant, & maximè Nazianzenus orat. in sanctum lavacrum, & Chrysostomus homil. 1. ad Neophytos, ut quòd faciat animam pulchram, Deo dilectam, splendentem, quòd eam obsignet regio sigillo, quòd faciat hæredem Dei, quòd aperiat regnum cœlorum, & similia. Adversarii Primum effectum negant; dicunt enim peccata per Baptismum non verè tolli, sed tantùm non imputari. Secundum etiam negant. Nolunt enim justificari hominem ex opere operato per Sacramenta, sed solùm per fidem. Tertium absolutè negant, & idcirco non possunt sufficientem causam reddere, cur Baptismus non repetatur. Sed de duobus effectibus posterioribus satis multa diximus in disputatione de Sacramentis in genere: solùm de primo hic agendum est. Atque hæc erit Prima quæstio; An Baptismus verè tollat peccata.

Porrò adversarii alios quinque effectus Baptismi enumerant. Primum, quòd baptizatus non possit damnari, etiamsi velit, nisi nolit credere. Secundum, quòd Baptismus liberet ab obedientia divinæ legis. Tertium, quòd liberet ab humanarum legum observatione. Quartum, quòd liberet ab omnibus votis. Quintum, quòd sola memoria Baptismi justificet à peccatis, quæ fiunt post Baptisma. Qui certè non tam sunt Baptismi effectus, quàm Lutheranorum errores; ac meritò damnantur à Concilio Tridentino sess. 7. totidem canonibus, idest, 6. 7. 8. 9. & 10. De his igitur effectibus erit altera quæstio.

CAPUT XIII.

Quòd Baptismus verè tollat peccatum.

Quòd igitur attinet ad Primam quæstionem, fuit hæresis antiquissima Origenistarum, peccata non tolli per Baptismum, sed solùm tegi: tolli autem peccata tandem per mortem. Ita habet Proclus quidam Origenista apud Epiphanium hæresi 64. ubi etiam ponit refutationem hujus hæresis ex libro S. Methodii Martyris de resurrectione. Similem hæresim postea excitarunt Messaliani, teste Theodoreto lib. 4. de fabulis hæreticor. Item rursum alii quidam tempore S. Gregorii, ut ipse refert lib. 9. epist. 39. ad Theoctistam Patriciam.

cium. Sic enim Philippus: *Augustinus ait; Peccatum in Baptismo remittitur, non ut non sit, sed ut non imputetur*. Atque hoc idem dixerat Lutherus in assert. 2. artic. & Joannes Roffensis convicit eum mendacii, ostendens Augustinum non hoc dicere. Editus est autem liber Roffensis anno 1523. & tamen Philippus anno 1530. iterum idem mendacium protulit. Præterea testatur Cochlæus in discussione Confessionis Augustanæ, artic. 2. ipsum Philippum ab Eckio convictum, & confessum esse, locum Augustini malè esse citatum: & tamen idem mendacium toties detectum, & confutatum, iterum scripserunt in lib. Concordiæ Latino, pag. 59. edito anno 1580. & semper repetunt, cùm Apologiam illam imprimunt. Denique Martinus Kemnitius in Examine 5. sess. Concilii Tridentini, pag. 430. & sequentib. idem defendit, quamvis magis cautè. Fatetur enim primò remitti in Baptismo omnia peccata, quin etiam tolli, ac deleri, & solùm restare reliquias quasdam peccati originalis. Deinde tamen addit illas reliquias esse quiddam, quod malum sit, & malum culpæ, & secundùm Scripturas peccatum dicatur, & quod hominem damnare posset, si Deus imputare illud vellet. Quod est dicere: Peccatum in Baptismo remitti, non quia tollitur, sed quia non imputatur.

Contra hunc errorem gravissimum & perniciosissimum statuit Concilium Tridentinum, sess. 5. decretum, quo affirmat per Baptismum tolli reipsa id omne, quod habet in homine rationem peccati.

Est autem hìc observandum, fundamentum adversariorum non esse aliud, nisi quia putant ipsam concupiscentiam, quam certum est manere etiam in baptizatis, usque ad mortem, esse verè & propriè peccatum, licèt ei non consentiamus, sed repugnemus. Quæ quidem quæstio non est hujus loci, sed tractari solet, & à nobis tractata est in disputatione de peccato originis. Et quia ita conjuncta est illa cum ista, ut una explicata, etiam altera terminetur; potuisset fortasse hoc loco ista quæstio præteriri: tamen quia alia sunt argumenta, quibus probatur Baptismum tollere omnia peccata; & alia, quibus probatur concupiscentiam non esse peccatum, nisi impropriè, ideò visum est hìc tractare propositam quæstionem, licèt, ut dixi, ex definitione unius consequatur etiam alterius definitio.

Primò igitur probatur ex Scripturis, Baptismo reipsa tolli omnia peccata, ita ut non solùm non imputetur, sed nec sit quod imputari possit ad culpam. Et quia Scripturarum testimonia plurima sunt, reducam ea ad aliquot capita.

Primum est eorum, quæ habent vocabula mundandi, lavandi, tollendi, delendi, auferendi, & similia, quæ in primis pugnant cum modo loquendi adversariorum, ac præsertim Lutheri; & præterea non possunt nisi ineptissimè exponi per non imputari. Non enim dicitur rectè quis tollere ab alio ignorantiam, vel malitiam, quia ignoscit illi, quod ali-

pus suum, idest, omnes electos exhibeat sine macula & ruga.

Secundum caput est eorum locorum, qui dicunt tolli maculas, aut inquinamenta, aut iniquitates. Nam secundùm adversarios non tollitur per Baptismum peccatum, nisi quoad reatum, idest, quoad obligationem ad pœnam, manere autem volunt ipsam peccati fœditatem, quæ erat causa illius reatus. Voces autem, *Maculæ*, *inquinamenti*, *iniquitatis*, & similia non significant reatum, idest, obligationem illam, quæ potest tolli per non imputationem, sed significant ipsam fœditatem, quam illi manere volunt. Cantic. 4. *Tota pulchra es amica mea, & macu-*

C *la non est in te*. Similis est locus Evangelii, Joan. 13. *Qui lotus est, non indiget, nisi, ut pedes lavet, sed est mundus totus*. Ponderat hunc locum Gregor. lib. 9. epist. 39. Non enim verè potest dici mundus totus, in quo aliquid relinquitur, quod maculæ rationem habeat. Ezech. 36. *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris*. Ephes. 1. *Elegit nos, ut essemus sancti, & immaculati*. Coloss. 1. *Reconciliavit vos in corpore carnis ejus per mortem, exhibere vos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles*. Ubi vides, non solùm non habere maculam, sed nec aliquid, unde reprehendi possint. Quod intelligitur quantum attinet ad ipsam justificationem à Deo acceptam; nam postea bene possunt

D homines labi, & facere digna reprehensione. Ex quo tollitur evasio Kemnitii, qui respondet, pag. 496. & seq. objiciendo alia loca; ubi jubemur emundari ab omni inquinamento carnis, & spiritus, 2. Cor. 7. & exuere veterem hominem, & induere novum. Ephes. 4. & Colos. 3. Sed hæc & similia intelliguntur vel de peccatis, quæ postea fiunt, vel de mortificatione sensuum & inclinationum, quæ ad malum provocant, licèt formaliter peccata non sint.

Tertium caput est ex figuris Baptismi. Nam multiplex figura præcessit. Una in Circumcisione, Coloss. 2. Altera, in mari rubro, 1. Cor. 10. Tertia, in Jordane sanante lepram, 4. Reg. 5. Quarta, in suffocatione porcorum, Matth. 8. quam allegat Na-

E zianzenus oratione in sanctum lavacrum. Quinta, in probatica piscina, Joan. 5. Sexta, in lotione, & curatione cæci nati, Joan. 9. quam explicat Augustinus, tract. 44. in Joan. At in Circumcisione verè, non autem per solam imputationem abscindebatur caro. In mari rubro, verè & propriè suffocati sunt Ægyptii, quibus ante Hebræi serviebant. Quare S. Gregorius, lib. 9. epist. 39. hunc locum tractans: *Qui*, inquit, *dicit, peccata in Baptismate, non funditus dimitti, dicat in mari rubro Ægyptios non veraciter mortuos*. Idem quoque de aliis dicendum est.

Quartum caput continet ea loca, quæ comparant mundationem justificationis rebus verè, & propriè mundis. Ps. 50. *Lavabis me, & super nivem dealbabor*. Isaiæ 1. *Si fuerint peccata vestra, ut coccinum, sicut nix*

deal-

morte. Et ibidem: *Si mortui sumus, quomodo vivemus in illo?* Idem repetitur, Coloss. 2. de quo loco Augustinus in Enchirid. cap. 52. sic loquitur: *Quemadmodum in illo vera mors facta est, sic in nobis vera remissio peccatorum: & quemadmodum in illo vera resurrectio, ita in nobis vera justificatio.* At Christi mors, & resurrectio veræ fuerunt omnibus modis, non autem veræ, quoad aliquid, & quoad aliud falsæ; igitur & remissio peccati vera mors est peccati, non quoad reatum tantùm, sed quoad omnia, quæ peccati rationem habent.

Septimum continet ea, quæ docent, Baptismo nos renasci. Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto.* Tit. 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis.* Coloss. 2. *Cùm essemus mortui propter delicta, convivificavit nos Christo.* 1. Petr. 2. *Quasi modo geniti infantes.* At certè nova ista generatio, & vita requirit veram mortem peccatorum, & veram mutationem interiorem; non autem solam imputationem. Quomodo enim verè sumus vivificati, & regeniti, si adhuc mors in nobis manet?

Octavum continet ea, quæ docent, non posse simul habitare lucem, & tenebras; peccatum & justitiam. 1. Cor. 10. *Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ Dæmoniorum.* 2. Cor. 6. *Quæ societas luci ad tenebras? quæ participatio justitiæ cum iniquitate? quæ conventio Christi ad Belial? qui autem consensus templi Domini cum idolo? Vos enim estis templum Dei vivi.* At adversarii volunt simul & Diabolum in nobis habitare per peccatum, quod verè semper est in nobis, & Christum per justificationem. Respondet Kemnitius, pag. 501. Paulum docere, non posse esse peccatum mortale simul cum justitia fidei. Papistas autem perperam hæc loca intelligere, qui inde deducunt non posse simul consistere vetustatem, & novitatem; carnem, & spiritum. At in utroque fallitur. Nam cùm fatetur non posse esse peccatum mortale cum justitia fidei, id intelligit de mortali, non secundùm naturam suam, sed ex misericordia Dei non imputante. Vult enim cum Magistro suo Luthero semper esse in nobis peccatum dignum ex se morte æterna, sed in credentibus fieri veniale, quia Deus non imputat. At hoc ipsum est contra Paulum. Quia si verè est in nobis post Baptismum peccatum natura sua mortale; ergo est in nobis iniquitas; ergo tenebræ; ergo Belial; ergo est conventio luci ad tenebras, justitiæ ad iniquitatem, Christo ad Belial; non enim iniquitas desinit esse iniquitas, quia non punitur, ut notum est. Porrò Catholici non negant esse in homine vetustatem carnis, & novitatem spiritus, cùm fateantur esse in nobis concupiscentiam, quæ est lex membrorum pugnans cum lege mentis, ad Roman. 7. contendimus: Quæ omnia fortius sunt a nobis in disputatione de peccato originis.

CAPUT XIV.

Quòd Baptismus non faciat homines impeccabiles.

C Nunc ad effectus Baptismi, quos adversarii confingunt, veniamus. Et quoniam ea ferè omnia, quæ hìc dicenda essent, ad alia loca propriè spectant, & hìc solùm tractantur propter canones Concilii Tridentini de Baptismo; solùm brevissimè rem attingemus, tot propositionibus constitutis, quot sunt Concilii Canones.

Sit igitur prima propositio: *Baptismus non id efficit, ut baptizati non possint gratiam Dei amittere, nisi nolint credere.* Hæc expressè habetur can. 6. Concilii. Sunt autem quædam breviter annotanda. Primum fuisse olim duos errores apud veteres: Unus fuit Joviniani, qui, ut referunt Hieronymus, lib. 2. contra Jovinianum, & Augustinus lib. de hæresibus,
D cap. 82. docuit, hominem verè baptizatum non posse ampliùs peccare, & si fortè peccat, non fuisse tinctum, nisi aqua. Argumentum præcipuum erant illa verba, 1. Joan. 3. *Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quia semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.* Et 1. Joan. 5. *Qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conservat eum.* Refellit hunc errorem accuratè S. Hieronymus loco notato; & certè Scripturæ divinæ passim occurrunt, ut illa Roman. 11. *Tu fide stas, noli altum sapere, sed time &c.* Et Hebr. 6. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati &c.* Et 2. Pet. 2. *Melius erat eis non cognoscere viam justitiæ &c.* Denique, Act. 8. apertè legimus, Simonem credidisse, & Ba-
E ptismum suscepisse: & tamen ibidem legimus ejus ruinam. Porrò testimonia ex epistola Joannis accipienda sunt in sensu composito, quemadmodum & illud, Matth. 7. *Non potest arbor bona malos fructus facere:* nimirum dum manserit arbor bona. Solùm enim vult Joannes ostendere, non posse consistere veram justitiam, & charitatem cum peccato mortali, proinde non esse justum, qui malè agit. Ita exponunt Augustinus, tractat. 5. in epist. Joannis, & Hieronymus, lib. 2. in Jovinianum.

Alter error quorundam fuit, qui, ut Augustinus refert lib. 21. de civit. Dei, cap. 25. docebant, baptizatos non posse damnari, etiamsi perditissimè viverent, modò ab Ecclesia Catholica non recederent. Refellit hunc errorem Augustinus ibidem ex clarissimis testimoniis Scripturarum: & præterea librum integrum

reddi de perpetua adoptionis gratia: & lib. 3. Instit. cap. 2. §. 11. & 12. docet, veram fidem semel habitam amitti non posse, esseque donum electorum proprium. Sed refutatio istius erroris, non est præsentis loci: non enim id ipse tribuit virtuti Baptismi, sed prædestinationi. Interim repugnat Scripturis apertissimè Calvini sententia, cùm Act. 8. Simon Magus crediderit, & baptizatus fuerit, & paulò post à fide, & charitate exciderit. Et præterea, si verum esset, quod vult Calvinus, nulli unquam fuissent Apostatæ, nec ulli ex Catholicis hæretici fierent, quod non solùm pugnat cum totius orbis terræ consensu, sed etiam cum Scripturis. Act. 20. *Ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se.* 1. Timot. 1. *Quidam circa fidem naufragaverunt.* 1. Timot. 4. *In novissimis temporibus discedent quidam à fide.* Et cap. 6. *Radix omnium malorum est cupiditas; quam quidam appetentes, erraverunt à fide.* Et 1. Joan. 2. *Ex nobis exierunt.*

Posteriorem errorem instauravit Lutherus in lib. de captivit. Babyl. cap. de Baptismo, ubi habet illa ipsa verba, quæ Concilium in suo canone 6. damnavit. Nec ab ea sententia discordant ejus discipuli, etsi modum loquendi non probent. Tribus enim modis potest intelligi illa propositio: *Non potest homo damnari, nisi nolit credere.* Primo, ut sensus sit, nullum esse peccatum verè, & in se mortale, nisi incredulitatem. Et hoc non docent adversarii, immò è contrario contendunt omnia opera, etiam optimè facta esse peccata mortalia, si secundùm rigorem justitiæ judicentur à Deo. Unde Kemnitius in censura canonis 6. Concilii Tridentini, probat ex Scripturis, multa peccata damnare posse hominem præter incredulitatem.

Secundo, ut sensus sit, peccata omnia ita esse conjuncta cum infidelitate; & contrà, fidem ita conjunctam esse cum justificatione, ut non possit fides consistere cum ullo peccato mortali: proinde qui habet fidem nullum habere peccatum, nec posse perire, & contrà; quicumque peccat, hoc ipso carere fide. Quod quidem simile est ei, quod Catholici dicunt de charitate: Charitas enim revera non potest consistere cum peccato mortali, & ideò nemo perit cum charitate, & nemo salvatur sine charitate. Hunc sensum vult esse Kemnitius illius Lutheranæ propositionis in 2. part. Examinis pag. 213. & sequentibus, ubi dicit, Lutherum numquam sensisse non amitti gratiam præsentem per quodlibet peccatum mortale, sed id sensisse posse hominem per veram fidem statim redire ad gratiam. Ut enim peccata destruunt fidem, ita fides reviviscens destruit omnia peccata.

Tertio modo potest intelligi ea propositio, ut sensus sit, posse hominem simul dum peccat retinere fidem, & per hoc non amittere Dei gratiam præsentem; quia licèt peccata ex natura sua hominem reum facerent, & Dei inimicum, tamen fides permanens in corde facit, ne imputentur, & non damnent. credere, subjungit: *Nulla peccata eum possunt damnare, nisi sola incredulitas: cætera omnia si redeat, vel stet fides in promissionem divinam baptizato factam, in momento absorbentur per eandem fidem.* Hæc ille. Ubi vides eum dicere, *si redeat vel stet fides.* Putavit igitur Lutherus posse stare fidem, dum quis peccat, & per eam fidem, peccata non imputari, etiam dum fiunt; quamquam Kemnitius non bona fide hanc sententiam referens, omisit illud; *vel stet fides.* Item in lib. de libertate Christiana: *Non facit,* inquit, *personam bonam nisi fides, nec malam, nisi incredulitas.* Item in quæstione; An opera faciant ad salutem, hæc est prima assertio: *Ut nihil justificat nisi fides, ita*
C *nihil peccat, nisi incredulitas.* Secunda assertio: *Justificatio propriè est fidei quarto modo; & peccatum incredulitatis.* Item in lib. de votis monasticis: *Credentis in Christum nulla sunt tam mala opera, quæ possint illum accusare & damnare.* Denique in 1. sermone super Evangelium feriæ 2. Pentecostes super illud; *Sic Deus dilexit mundum. Ubi fides,* inquit, *est, ibi nullum nocet peccatum.* Et addit; sic Deum nihili facere peccata credentium in se, quomodo pater nihili facit nugas ludentium infantium. Ubi apertè loquitur de peccatis, quæ actu fiunt, & vult ea non nocere, quia per fidem teguntur, vel excusantur.

Quòd autem etiam in secundo sensu falsa sit ea propositio, patet, quia repugnat Paulo, 1. Cor. 13.
D *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Ubi Paulus docet, posse fidem esse sine charitate, & proinde hominem cum vera fide damnari. Respondet, Paulum loqui de fide miraculorum, non de fide justificante. Contrà, quia fides miraculorum, nihil est aliud nisi excellens fides Catholica, & justificans suo modo. Unde Paulus infrà de eadem fide loquens, annumerat eam aliis virtutibus Theologicis: *Nunc,* inquit, *manet fides, spes, charitas.* Et hoc loco dicit: *Si habuero omnem fidem.* Præterea, secundùm Lutheranos nulla est ratio cur non possit fides ipsa justificans manere cum peccato. Nam nihil est aliud, nisi fiducia divinæ misericordiæ, ut ipsi passim definiunt.
E Quid autem prohibet, quò minus possit aliquis dum furatur, vel mœchatur, confidere, Deum non imputaturum eam actionem ad peccatum. Denique si potest cum fide manere peccatum factum, quod tamen verè peccatum est, & in justificatis hæret, ut ipsi dicunt, cur non etiam peccatum, quod fit? certè si peccatum non posset consistere cum fide, id non esset ratione temporis præteriti, vel præsentis, sed ratione malitiæ, & fœditatis ipsius peccati. At peccatum jam factum cum tota sua malitia, & fœditate manet præsente fide; Ergo fieri etiam potest præsente fide. Quare coguntur, si principia sua destruere nolunt, admittere tertium illum sensum cum Luthero: quem tamen fatentur Epicuræum esse ac meritò damnatum à Concilio Tridentino.

CA-

... in ipsum Baptismum . Itaque de hoc sensu non est controversia.

Altero modo intelligi potest , ut facere contra legem sit quidem peccatum , tamen non imputetur iis, qui fidem habent , nec pendeat justificatio, aut salus ab impletione legis, sed à sola misericordia, quæ per fidem apprehenditur. Et in hoc sensu Lutherani omnes docent (licèt alii timidiùs, alii liberius loquantur) non obligari Christianos ad legem divinam , sed solùm ad fidem ; immò in hoc constituunt summam libertatis Evangelicæ; ut patet ex lib. Lutheri de votis monasticis , ubi in hoc dicit consistere libertatem Evangelii, quòd pia conscientia sit libera ab omnibus operibus, non quidem faciendis (volunt enim ea fieri, ut fructus fidei) sed accusantibus , & defendentibus : quia nulla opera sunt tam mala, quæ credentem accusare valeant , & damnare; nulla tam bona, quæ eum queant defendere, & justificare. Item in comment. 2. cap. ad Galat. instituit hunc dialogum . *Si conscientia dictat, Peccasti; responde, Peccavi. Ergo Deus puniet, & damnabit; non. At lex Dei hoc dicit; sed nihil mihi cum lege. Quare? quia habeo libertatem*. Idem satis apertè docet Joan. Calvinus , lib. 3. Institut. cap. 19. §. 2. 4. & 7.

Nota secundò, quid adversarii de Concilii canone sentiant . Calvinus in Antidoto Concilii agnoscit canonem 7. Concilii , contra suam & suorum sententiam esse positum; & apertè contrarium profitetur.

At Kemnitius in Examine ejusdem canonis fraudulenter agens, more suo , prætermittit eum sensum, in quo ipsi negare solent, obligari ad legem implendam : & perperam exponit tam Concilii sententiam : ut eam refellat, quàm Lutheri , ut eam defendat. Itaque duo dicit. Primò , Lutherum non docuisse Christianos liberos esse ab obedientia legis Dei, sed id solum, gratiam Baptismi , & justificationem non pendere à conditione observatæ legis , quasi nemo justificetur, nisi qui antea id meruerit per integram legis observationem ; sed gratis dari per fidem . Secundò dicit , Concilium definire voluisse pendere justificationem, quæ fit in Baptismo, à conditione legis impletæ . Et quia Concilium id non apertè dicit , colligit ipse hoc modo ; Concilium mutuatur ex cap. 5. ad Galat. illam phrasim: *Qui circumciditur, debitor est universæ legis faciendæ* . Illa autem verba Paulus non dixit ex propria mente , sed ex mente , & abusu Pseudoapostolorum , qui putabant universam legem esse implendam , ad hoc ut circumcisi gratiam Dei obtinerent. Ergo etiam Patres Concilii idem sentiunt de gratia Baptisvum hominem nihil pertinet lex. Similia passim docet in commentario epist. ad Galat. in lib. de votis monasticis, & alibi. Denique coguntur, velint nolint hoc dicere. Nam cùm ipsi existiment legem esse impossibilem , & omnia opera etiam sanctissimorum hominum esse peccata, certè si salus penderet à conditione servatæ legis , nulli salvarentur omnino ex eorum sententia.

C Quantumlibet igitur Kemnitius tergiversetur , & mentiatur, confiteri cogitur, nisi Papista fieri velit, non ita obligari Christianos ad legem servandam , ut ab ejus observatione pendeat salus . Atque hoc ipsum est, quod Concilium damnat, & anathematizat. Nam mendacium est (ut ad secundum dictum Kemnitii veniamus) Concilii sententiam esse , pendere gratiam Baptismi à conditione legis servatæ . Concilium enim hoc non dicit , nec ullo verbo insinuat, sed contrarium disertis verbis in infinitis locis asseruit, ac præsertim sess. 6. cap. 8. ubi dicit nulla nostra merita esse ante gratiam justificationis. Et in ipso canone 7. de Baptismo perspicuè Concilium dicit, ab ipso Baptismo nasci debitum servandæ Christi legis : ex quo manifestè colligitur non requiri ad gratiam Baptismi consequendam, conditionem legis servatæ , sed solùm propositum servandæ post Baptismum. Quod etiam multò antè docuerat Concilium II. Arausicanum, canon. 25.

D Ad conjecturam Kemnitii ex phrasi desumpta ex epistola ad Galatas respondeo Primò , Concilium Tridentinum non citasse, nec nominasse epistolam ad Galat. Secundò dico, in epistola ad Galatas, sive Paulus loquatur ex mente sua , sive ex mente aliorum : non haberi, ante Circumcisionem servandam legem fuisse, sed post Circumcisionem . Id enim sonant illa verba : *Testificor omni homini circumcidenti se, quòd debitor est universæ legis faciendæ*. Addo tertiò, quòd Kemnitius dicit, loqui Paulum ex abusu

E Pseudoapostolorum; quod etiam habet Calvinus in Antidoto Concilii ad hunc 7. canonem, esse manifestam Scripturæ depravationem . Nam Paulus seriò testatur ita esse , ut dicit . *Testificor*, inquit, *omni homini &c.* Itaque si id falsum erat, ut Calvinus & Kemnitius volunt , falsus testis fuit Apostolus Paulus.

Porrò duo illa sophismata , quæ nomine Concilii Kemnitius sibi ipse objecit, somnia sunt delirantis . Si enim vigilans, & sanus fuisset, saltem argumenta finxisset, quæ haberent aliquam speciem argumenti. Illa autem nullam prorsus speciem habent . Ex eo enim , quòd renunciamus in Baptismo Satanæ , & promittimus Deo nos deinceps servituros, nullo modo colligi potest pendere gratiam Baptismi à conditione

bitores legis, ut ab ejus obedientia pendeat salus, refellendum esse in disputatione de justificatione, tamquam in proprio loco. Interim tamen adferri posse apertissima Scripturarum testimonia. Nam Matth. 19. dicitur: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Roman. 8. *Debitores sumus non carni, ut secundùm carnem vivamus. Si enim secundùm carnem vixeritis moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*. 2. Corinth. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, sicut gesserit, sive bonum, sive malum*. Galat. 6. *Nolite errare, Deus non irridetur; quæ seminaverit homo, hæc & metet*. Denique nihil sæpiùs Scriptura clamat, quàm Deum unicuique daturum secundùm opera sua.

Sed insignis omnino Lutheri responsio est ad hæc & similia loca in comment. 3. capitis ad Galatas: *Cùm illaqueant*, inquit, *te argumentis ex Scripturis pro defensione bonorum operum desumptis, simpliciter respondendum est: Hic mecum est Christus, illic vobiscum, Scripturæ testimonia pro operibus. Christus autem Dominus est Scriptura, & bonorum operum. Item responde simpliciter: Tu urges servum, idest, Scripturam, quam relinquo tibi; ego urgeo Dominum, qui rex est Scripturæ*. Egregia sanè solutio, quasi Christus, & Scriptura contraria sint, & non potiùs Christus per Scripturam nos alloquatur. Ut omittam, quod hic ille est Lutherus, qui in lib. de abroganda Missa, & in omnibus ferè scriptis suis, sola Scriptura fretus contemnit omnes Patres, omnia Concilia, omnem Ecclesiæ, & totius orbis terræ consuetudinem. Nimirum illud assequi voluit, ut ipse unus non solùm pro omnibus Patribus, & Conciliis, sed etiam pro omnibus divinis literis haberetur.

CAPUT XVI.

Per Baptismum non liberari homines ab obligatione legis Ecclesiasticæ.

Tertia propositio: *Non liberat Baptismus homines ab obligatione Ecclesiasticæ legis*. Hæc habetur in 8. canon. Concilii, estque posita adversus Lutherum, qui in libro de captivitate Babylonica, cap. de Baptismo, & alibi passim docet, non posse Papam, aut ullum hominum unam syllabam statuere, qua obligentur conscientiæ hominum baptizatorum.

Ubi illud observandum, alio modo ab adversariis liberari fideles ab obedientia legum divinarum, & alio modo ab obedientia legum humanarum. Nam divinas leges affirmant obligare in conscientia, ita ut sit peccatum eas violare; sed tamen addunt fidelibus indulgeri ejusmodi prævaricationes, seu non imputari; ac per hoc idem esse, ac si liberi essent ab earum legum observatione. At leges humanas, sive *ti, ergo liberamur ab omnibus aliis vinculis. Atque hoc est, quod Scriptura passim docent*. Matth. ultimo: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, docentes eos servare quæcumque mandavi vobis*. 1. Corinth. 7. *Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum*. Coloss. 2. *Si mortui estis cum Christo ab elementis hujus mundi, quid adhuc decretis mundi tenemini juxta mandata, & doctrinas hominum?* Ezech. 20. *In præceptis patrum vestrorum nolite ambulare*. Matth. 15. *Frustra colunt me mandatis hominum*. Et hæc quidem profert Kemnitius: addit verò unum, quod solum Calvino satis fuit: *Et unus est legislator*, inquit Ja-
C
cobus cap. 4. *qui potest perdere, & salvare*. *Ubi hoc falsum esse*, inquit Calvinus, *demonstraverint, non recusabimus, quin suis nos legibus adstringant*.

At non opus est demonstrare id esse falsum, quod Jacobus dicit, cùm sit verissimum, sed ex illo vero non bene intellecto falsum aliquid, & perniciosum, & verbo Dei repugnans à Calvino perperam esse collectum. Jacobus enim de summo Legislatore loquitur; qui ita fert aliis leges, ut nullas ab alio accipiat, quique ita potest perdere, & salvare, quos damnaverit, aut absolverit, ut nullius ope indigeat, & à nullo impediri queat: talem autem Legislatorem fatemur non esse Papam, neque Imperatorem, sed unum, & solum Deum. Sed non inde bene col-
D
ligitur non esse etiam homines quosdam verè legislatores, licèt sub Deo summo legislatore constitutos; ita ut sicut inferioribus dant leges, ita etiam accipiant ipsi à superiore, idest à Deo.

Esse autem eum sensum Jacobi patet, primò ex ipso contextu. Nam probare volebat Jacobus non debere homines aliis hominibus detrahere. Id probat, quia lex Dei id prohibet: *Qui enim*, inquit, *detrahit fratri, detrahit legi*, quasi lex bona non esset. Non esse autem detrahendum legi probat, quia: *Qui detrahit legi, judicat legem; qui autem judicat legem, non est factor legis, sed judex*. Nullum autem esse debere judicem legis divinæ, probat, quia: *Unus est Legislator*, idest, unus solus est, qui dat
E
omnibus legem, & omnes omnino, illo uno excepto, subjecti sunt legi. Hoc argumentum S. Jacobi bene intellectum, nihil aliud probat, nisi nullum esse præter Deum; talem Legislatorem, qui non ab alio legem accipiat. Secundò idem patet, quia Scripturæ, quæ certè secum non pugnant, non rarò nomen legislatoris, & judicis tribuunt hominibus, ut Proverb. 8. *Per me reges regnant, & legum conditores justa decernunt*. Psalm. 2. *Erudimini qui judicatis terram*. Et confirmatur ex similibus. Matth. 23. *Unus est Pater vester, qui est in cælis*. Item: *Magister vester, unus est Christus*. Et tamen Apostolus vocat se patrem 1. Cor. 4. & Magistrum. 2. Timot. 1.

Ad alia, quæ sunt solius Kemnitii. Respondeo, per Baptismum nos Deo addici in servitutem, ac proinde liberari à servitute contraria. Contraria autem

tamen generatim, & implicitè id mandavit.

Ad secundum ex 1. Corinth. 7. Non prohibet Apostolus servitutem humanam absolutè; nam eandem ibidem approbat tamquam utilem, ad humilitatem; sed solùm quatenus contraria esset divino obsequio; quod fieret, si quis homini serviret in iis, quæ sunt contra Deum, vel si homini serviret præcipuè propter hominem, cùm serviendum sit etiam homini propter Deum, cujus præcipuè servi sumus. Quem sensum expressit Apostolus clariùs Coloss. 3. ubi jubet servis, ut dominis suis serviant tamquam Christo, ita ut in homine cui serviunt, non tam hominem considerent, quàm Christum, ob cujus amorem libenter subjiciuntur homini.

Ad alia loca respondimus in ultimo capite libri secundi de Sacramentis in genere.

CAPUT XVII.

Per Baptismum non fieri irrita omnia vota.

QUarta propositio: *Per Baptismum non fiunt irrita omnia vota*. Hæc habetur canon. 9. Concilii Trident. estque contra Lutherum in libro de captivitate Babylon. cap. de Baptismo, & in lib. de votis monasticis, necnon Calvinum in Antidoto, & Kemnitium in Examine hujus canon. 9. qui docent, per Baptismum liberari hominem ab omnibus votis, non solùm quæ antea, sed etiam quæ postea fecerit, excepto illo uno, quod fit in baptismo, cùm promittimus nos Dei legem servaturos.

Fundamenta ipsorum sunt. Primò, quia Deus in Testamento veteri disposuit de votis, quomodo fierent, & quando, & de quibus rebus. At in Testamento novo Christus, & Apostoli nihil præscripserunt, nisi unicam promissionem, quæ fit in Baptismo. Matth. ult. Secundò, quia vel vovere volumus res à Deo præceptas, aut non præceptas. Si præceptas, frustrà id facimus, cùm in Baptismo voverimus omnia præcepta. Si non præceptas jam pugnamus cum Baptismo, qui nos liberavit ab omnibus humanis inventionibus. Tertiò, in Baptismo plus vovemus, quàm implere possimus: ergo stultus est, qui aliquid aliud vovet, & injuriam facit Baptismo, quasi votum in eo factum non sit sufficiens.

Sed hæc fundamenta debilia sunt. Nam ut ad primum respondeamus, etiamsi Christus, & Apostoli nihil de votis præscripsissent, mirum non esset, cùm vota sint de jure naturæ, ut patet ex voto [...] humana inventa, cum habeant in Scriptura commendationem, Psalm. 75. *Vovete, & reddite*. Et Eccles. 5. *Si quid vovisti Deo, non moreris reddere*. Neque potest responderi vota esse Testamenti veteris: nam liber Psalmorum, & Ecclesiastes, moralia documenta tradunt, quæ omnibus conveniunt. Denique violatio votorum pugnat potiùs cum Baptismo. Nam profitemur in Baptismo, nos servaturos omnia Dei mandata; unum autem est ex mandatis

C Dei, ut vota solvantur, ut patet ex locis citatis.

At tertium respondeo falsum, & blasphemum esse, quod adversarii assumunt, nos in Baptismo plus promittere, quàm implere possimus; id enim, & pugnat cum verbis Christi, qui Matth. 11. vocat legem suam jugum suave, & onus suum leve: & cum verbis Pauli, qui dicit Roman. 8. Christum mortuum esse, ut justificatio legis impleretur in nobis: & cum Concilio Arausicano II. canon. 25. ubi definitur, posse hominem baptizatum servare omnia Dei mandata, & cum Basilio oratione in illud: *Attende tibi*, & cum aliis Patribus, qui dicunt, blasphemum esse asserere. Dei mandata esse impossibilia. Neque putamus promissionem in Ba-

D ptismo factam esse insufficientem. Est enim sufficiens ad suum finem, idest, ad salvandum hominem, licèt addi aliquid possit, ut vel faciliùs, vel excellentius aliquis salvetur, quomodo non ideò Baptismus est insufficiens licèt melius sit, baptizari & Eucharistiam sumere, etiam testimonio adversariorum, quàm solùm baptizari: neque verbum Dei est insufficiens, licèt melius sit, verbum Dei audire & Sacramenta suscipere, quàm solum Dei verbum audire. Denique si Judæi in Circumcisione pollicebantur se Dei legem servaturos, & tamen præter ea vovere poterant multa alia, ut Kemnitius fatetur, neque dici poterat Circumcisionis promissio insufficiens, cur non poterunt Christiani vo-

E vere aliquid, etiamsi in Baptismo promiserint, se universam Dei legem servaturos? aut cur dicetur Baptismi promissio insufficiens? Atque hæc hoc loco sufficiant: nam de votis accuratè disseruimus in disputat. de monachis.

CAPUT XVIII.

Sola memoria Baptismi non posse dimitti peccata, quæ fiunt post Baptismum.

QUinta propositio: *Non potest fieri, ut sola memoria, & fide suscepti Baptismi peccata remittantur, quæ post Baptismum fiunt, sed necessarium est Pœnitentiæ Sacramentum*. Hæc habetur in 10. canone Concilii

in aliis rebus videmus: nam si quis visa imagine crucifixi, movetur ad amorem Christi crucifixi, certè etiam postea cùm imaginem non videt, si mente recogitet, & recordetur eam speciem, movebitur. Tertiò, inde rursum colligunt Sacramentum Pœnitentiæ nihil esse aliud, nisi ipsum Baptismum memoria, & fide repetitum. Et sicut post Baptismum non remanet ulla satisfactio, nec sunt necessariæ indulgentiæ, nec Purgatorium post hanc vitam; ita existimant post pœnitentiam, idest, post memoriam Baptismi nullam superesse satisfactionem &c. Quartò, inde colligunt non rectè dixisse Hieronymum in cap. 3. Isaiæ, & in epist. ad Demetriadem, & ante eum Tertullianum in lib. de Pœnitentia, Pœnitentiam esse secundam tabulam post naufragium. Nam Baptismi navis numquam frangitur; sed qui peccant, ab illa navi excidunt; unde non est opus, cùm resipiscunt, ut quærant aliquam tabulam, sed redire possunt ad ipsam navim, quæ integra, & incolumis eos expectat. Hæc est ipsorum sententia, & certè satis delicata, & mollis, ut ne Epicuro quidem meritò displicere queat.

At verò Catholici longè aliter docent. Primùm enim affirmant Baptismo remitti peccata ex opere operato, idest, vi Sacramenti, ut antea ostendimus. Secundò, inde colligunt Baptismi efficaciam non se extendere ad futurum, sed solùm ad præteritum: remittit enim peccata antea commissa, & nondum dimissa, idest, ea quæ invenit in homine, quando reipsa suscipitur. Memoria autem Baptismi utilis quidem est ad agendas Deo gratias, & ut sit quasi frænum ad non peccandum, sed nullo modo sufficit ad justificationem. Tertiò, inde colligunt amissam gratiam Baptismi, non posse iterum recuperari per Baptismum, sed quærendum esse aliud remedium magis arduum, & difficile, idest, Sacramentum Pœnitentiæ, post quod remanet luenda temporalis pœna pro satisfactione, & inde consequitur utilitas Indulgentiarum, Purgatorii locus &c. Quartò, inde colligunt rectissimè dictum esse à Patribus, Pœnitentiam post Baptismum esse secundam tabulam post naufragium, quia non redeunt, qui pœnitentiam agunt, ad navim Baptismi, sed magno cum labore navigant, ut ii, qui arrepta tabula post naufragium, in ea vehuntur.

Nota secundò, Kemnitium in Examine canon. 10. perperam exponere eum canonem, & Catholicorum sententiam. Nam pag. 229. dicit, Catholicos asserere, non posse hominem etiam per veram pœnitentiam redire ad gratiam Baptismi, & fœdus, quod Deus nobiscum cum in Baptismo pepigit. At non hoc Catholici dicunt: Fatemur enim posse hominem redire per veram pœnitentiam ad gratiam, ad fœdus nobiscum initum in Baptismo, idest, ut iterum simus filii Dei per gratiam, sed negamus id fieri per eadem instrumenta fœderis, idest, per Baptismum, aut ejus memoriam, sed per aliud Sacramentum. Nam etiam

citis, & Sacramenti efficacia?

Deinde pagina 235. & 236. Kemnitius dicit, Concilium non fuisse ausum expresè damnare Lutheri sententiam, quia metuebat judicium piarum aurium in tanta luce Evangelii, ideò eam depravasse, ac sic depravatam damnasse. Depravasse autem ostendit, quia Concilium anathema dicit illis, qui docent peccata, quæ post Baptismum committuntur, sola recordatione suscepti Baptismi dimitti; hoc est, qui sine pœnitentia in sceleribus perseverant, & pergunt; illis si tantùm perfunctoriè, & historicè recordentur; se aliquando baptizatos esse, tali recordatione peccata dimitti: & addit hanc sententiam verè Epicuream etiam à suis sonora voce damnari. At
C bonus Kemnitius dum vult ostendere à Concilio depravatam sententiam Lutheri, depravat ipse Concilii sententiam, & quidem tam manifesto mendacio, ut mirum sit. Nam Concilium in illo ipso 10. canone, quem Kemnitius iisdem verbis descripsit in suo Examine, non dicit, sola recordatione Baptismi, eaque perfunctoria, & historica dimitti peccata apud Lutheranos: sed dicit, sola memoria, & fide Baptismi. Ubi Concilium addit fidem (quam Kemnitius semper omittit, cùm canonem exagitat) & non addit historicam, aut perfunctoriam, quæ de suo Kemnitius addidit. Itaque Kemnitius partim detrahendo, partim addendo, depravavit canonem
D Concilii. Concilium autem paucis verbis pro more aliorum canonum simpliciter comprehendit Lutheri sententiam, eamque disertè, & apertè damnavit.

Nota Tertiò probationem accuratam veritatis Catholicæ, & refutationem erroris Lutheranorum, non esse hujus loci, sed ad disputationem de Pœnitentia spectare, hic verò solùm brevissimè probandum esse, non posse ad navim Baptismi redire eos, qui peccant post Baptismum, sed indigere alio remedio. Primùm igitur id probatur ex Apostolo Hebr. 9. *Impossibile est eos qui sunt illuminati, iterum renovari ad pœnitentiam*. Ubi Apostolus non vult dicere, non posse lapsos redire ad pœnitentiam ullo modo: iste enim est error Novatianorum, quem nec adversarii
E probant: sed vult dicere, non posse renovari ad pœnitentiam, quomodo renovantur, qui baptizantur. Ita enim exponunt Ambrosius, Chrysostomus, & alii interpretes; & eandem expositionem admittit Kemnitius in Examine sequentis canonis, pag. 240. & idem patet ex verbis, *Illuminati*, & *renovati*, &, *crucifigentes filium Dei*, quæ sunt propria Baptismi, in quo illuminamur, & renovamur & Christi mortem imitamur.

Dicet aliquis fortasse pro Kemnitio: Hic locus probat non posse iterari Baptismum; at non probat non posse hominem redire ad reconciliationem per memoriam Baptismi: immò verò hic locus id potissimum probat. Nam adversarii, etsi nolint repeti aspersionem aquæ, tamen repeti volunt Baptismi efficaciam, ita ut verè per Baptismum remittantur peccata

ses, quorum libri extant, aut in hac parte lapsos, aut nimis asperè, & durè locutos. Ubi apertè confitetur veteres Patres, & quidem ferè omnes non fuisse in ea sententia, ut esset æquè facilis reconciliatio in Baptismo, & post Baptismum.

Tertiò idem patet ratione. Nulla enim æquitas patitur, ut æquè facilem viam habeant ad gratiam Dei, qui peccant ante Baptismum, & qui post Baptismum; cùm illi Deum ignorarent, isti nossent: illi non haberent gratiam, isti haberent. Nam etsi Catechumeni ante Baptismum Deum per fidem noverunt, sæpè etiam charitate flagrant: tamen hæc omnia ad gratiam Baptismi pertinent. Nam & Catechismi doctrina, dispositio ad Baptismum est; & gratia illa, atque charitas quæ interdum in Catechumenis reperitur, ex voto Baptismi procedit. Sed diluamus etiam breviter ipsorum objecta.

Primum argumentum Lutheri sumitur ex illa promissione, Marci ultimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*. Hæc enim promissio semper manet, & semper est vera. Quare, qui peccando à fide, & à Baptismi fœdere recessit, si iterum incipiat credere, & amplecti fœdus Baptismi sui, certè salvus erit. Confirmat Lutherus, quia hoc modo in Testamento veteri Judæi, quando redibant ad pœnitentiam, ut reconciliarentur Deo, ad memoriam revocabant exitum de Ægypto.

Respondeo, argumentum nihil concludere: quia licèt veritas promissionis sit perpetua, tamen conditionata est, non absoluta. Alioqui omnes Apostatæ salvarentur: de illis enim verum est dicere; Crediderunt, & baptizati sunt. Itaque intelligitur conditio; Si permanserit in fide, & fœdere Baptismali, salvus erit: quòd si non permanserit, non salvabitur hoc remedio, sed aliud quærere debet. Qui enim semel excidit per peccatum mortale à fœdere Baptismi, non potest iterum ad illud redire: non enim reditur ad fœdus Baptismi per solam cogitationem, seu memoriam Baptismi. Reipsa autem baptizari, quod esset verè redire ad fœdus Baptismi, nullo modo licet. Et patet id exemplo fidei, & aliarum rerum: non enim redire dicitur ad fidem, qui cogitat se aliquando credidisse, sed qui iterum actu incipit credere. Confirmatio autem illa de exitu ab Ægypto, nihil etiam probat: non enim commemorabant exitum illum, quasi ea commemoratione peccata purgarentur, sed ut commemorato tam insigni beneficio, arguerent ipsi suam erga Deum ingratitudinem, & eo modo se ad pœnitentiam provocarent: quod commodum nobis quoque adferre Baptismum non negamus. Adde quòd si vera esset Lutheri sententia, debuissent Judæi commemorare potiùs Circumcisio-

tur; non ut Baptismus, quoties peccatur, toties repetatur; sed quia ipso, quod semel datum est, fit, ut non solùm antea, verùm etiam postea quorumlibet peccatorum venia fidelibus impetretur. Denique addit Kemnitius id totum clarissimè explicari, Roman. 6.

Respondeo nullum esse Scripturæ locum, quo probari possit, Baptismo deleri peccata futura, aut etiam præsentia, idest, quæ in præsenti committimus C nos, qui iam dudum baptizati sumus, quæ quidem respectu Baptismi, futura dici possunt. Quod autem objicitur ex Marci ultimo: *Salvus erit*, vel accipitur de salute in re, idest, de ipsa gloria sempiterna; & eam, non dubium est futuram esse, sed ea non est effectus, sed finis Baptismi. Nos autem de effectu disserimus, effectus enim Baptismi est remissio peccatorum præteritorum, finis autem vita beata futura, juxta illud Apostoli Roman. 6. *Nunc verò liberati à peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam*: vel accipitur de salute in spe, idest, de ipsa gratia justificationis; & eam certum est mox consequi ad Baptismum; proinde esse quidem futuram respectu Baptis- D mi, sed peccatorum præteritorum, non futurorum. Quemadmodum qui dicit: Si tale pharmacum acceperis, curaberis; indicat curationem secuturam post medicinam, sed eam curationem esse morbi antea contracti, non postea contrahendi.

Quod verò objicitur ex 1. Petr. 3. *Salvos facit Baptisma*, non est ad rem, nam Petrus cùm loquitur de tempore præsenti, non comparat Baptismum cum peccatis, sed tempus Christi cum tempore Noe, ac dicit, quòd sicut tempore Noe diluvium salvos fecit octo homines per arcam, ita nunc tempore Christi salvat Baptismus credentes &c.

Quod objicitur ex cap. 5. ad Ephes. *Mundans eam*, facilè explicatur. Nam illud (*mundans*) non refertur E ad singulos homines, sed ad varios, qui unam constituunt Ecclesiam. Christus enim quotidie mundat Ecclesiam lavacro aquæ, quia quotidie baptizantur aliqui; omnes tamen cum baptizantur, mundantur à peccatis præteritis, non à futuris. Quod si quis referat ad singulos homines, tum dicendum est, Baptismo purgari peccata futura, non immediatè, sed mediatè; quia videlicet, qui baptizatus est, per gratiam, quam in Baptismo accepit, impetrat veniam peccatorum venialium, quæ postea facit, si eam petat; & præterea per Baptismi characterem jus habet ad Sacramentum Pœnitentiæ, quo peccata etiam mortalia purgantur; quod Sacramentum percipere non possunt, qui Baptismo carent. Et hoc est, quod Augustinus dicit eo loco, quem citat Kemnitius. Solùm enim Augustinus dicit, Baptismo peccata futura pur-

mum, sed quomodo caveri debeant: dicit enim per Baptismum hominem mori peccato, ut deinceps vivat Deo; proinde hominem semel renatum in Christo debere omni diligentia cavere, ne iterum inquinetur, & moriatur. Sed quid hæc ad rem de qua agimus?

Tertium argumentum est ejusdem Kemnitii. Fœdus Dei cum homine perpetuum est, Isaiæ 54. *In misericordia sempiterna misertus sum tui*. Roman. 3. *Numquid illorum incredulitas fidem Dei evacuavit?* 2. Timot. 2. *Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest*. Hierem. 3. *Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen revertere ad me, dicit Dominus*. Ergo fœdus nobiscum initum in Baptismo numquam ita frangitur, quin possimus ad illud redire, illudque renovare. Et confirmat, quia Paulus Galat. 3. & 1. Cor. 12. lapsos post Baptismum revocat ad promissionem gratiæ Baptismi. Denique addit, ipsam naturam ejus promissionis hoc ostendere. Nam promissio Baptismi est: *Ut justificati gratia Christi hæredes simus vitæ æternæ*. Tit. 3. Hæc autem est generalis ratio justificationis, post quemcumque lapsum; ergo semper justificamur per Baptismum.

Respondeo, Kemnitium sine ulla verecundia ludere in Scripturis, earumque testimoniis abuti. Nam locus Isaiæ 54. continet promissionem absolutam, nimirum de fovenda perpetuò Ecclesia; ista enim promissio à nulla conditione pendet. Est enim Matrimonium inter Christum, & Ecclesiam planè indissolubile. Similiter locus Roman. 3. continet absolutam promissionem de mittendo Messia in mundum. At promissio Baptismi non est absoluta, sed conditionata, ut patet, quia includit conditionem fidei, perseverantiæ &c. Locus autem 2. Timot. 2. pro nobis est. Cùm enim Paulus dicit; *Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest*, significat Deum ita esse fidelem, quia facit quod promisit, dum justos præmio, impios pœna afficit. Unde promisit: *Si sustinemus, & conviuemus; si negaverimus, ille negabit nos*; ubi vides promissionem conditionatam. Locus Hierem. 3. docet, Deum recipere homines ad gratiam si redeant, sed non docet recipere eodem modo, & per eadem instrumenta, quibus antea recepit. Locus Gal. 3. nihil facit ad rem. Nam Paulus non docet eo loco, quomodo justificentur impii lapsi post Baptismum, ut Kemnitius fingit, sed docet homines non justificari Circumcisione aliisque operibus legis, sed per fidem Christi; id quod probat, quia qui baptizantur, Christum induunt. Locus autem 1. Corinth. 12. ne ulla quidem specie ad rem præsentem facit. Solùm enim Paulus dicit esse nos omnes unum corpus, quia in uno spiritu baptizati sumus: nec aliquid addit de lapsis justificandis post Baptismum. Denique argumentum ex natura promissionis Baptismi,

mum usque ad mortem. Multi enim olim hoc errore decepti, quòd Baptismus non purget, nisi præterita peccata, nolebant baptizari, nisi in fine vitæ, quando non ampliùs erant peccaturi. Sed Patres arguunt ejusmodi errorem; proinde credebant Baptismo purgari peccata omnia, etiam futura.

Respondeo: argumentum Calvini niti falso fundamento, quòd videlicet justificemur ipsa Christi justitia nobis imputata. Illa enim verè semper viget, nec ullis maculis opprimitur: sed falsum est, ea nos justificari formaliter. Nos enim justificamur propria, & nobis inhærente justitia, quæ planè C non viget, & maculis obruitur, & aboletur, cum peccamus. Ad confirmationem respondeo, eam pro nobis facere. Nam si Patres credidissent id, quod credit Calvinus, quando reprehendebant eos qui Baptisma differebant, istam causam reddidissent, quòd Baptismus lavet etiam peccata futura: nihil enim potuit adferri efficacius. At nullus veterum istam reddidit, sed alias quasdam, ut patet ex Basilio in oration. 13. de exhortatione ad Baptismum, & Nazianzeno oratione in sanctum lavacrum, & Chrysostomo hom. 1. in Acta, qui hortantur ad non differendum Baptismum, tum ob periculum, & incertitudinem mortis, tum ob multa bona, quæ secum adfert Baptismus.

D Quintum argumentum est Calvini ibidem, §. 4. potestas clavium non potest separari à Baptismo; ergo qui post Baptismum lapsi, virtute clavium reconciliantur, per Baptismum reconciliantur. Antecedens probat; Nam potestas clavium non exercetur sine prædicatione Evangelii, qua annunciamus impios mundari Christi sanguine: signum autem, & testimonium sanguinis Christi effusi, est Baptismus; ergo potestas clavium non exercetur sine Baptismo.

Respondeo: Si argumentum aliquid valeret, efficeret etiam nullum reconciliari, nisi per Eucharistiam, aut ejus memoriam: nam Eucharistia est etiam signum, & testimonium sanguinis Christi ef- E fusi. Sed argumentum nihil concludit, tum quia falsum est, clavium potestatem non exerceri nisi prædicatione Evangelii, tum etiam quia latiùs patet mundari impios Christi sanguine, quàm mundari per Baptismum. Siquidem Christi sanguis est, qui semper mundat, sed is per varia instrumenta applicatur; aliquando quidem per Baptismum, aliquando per alia Sacramenta, aliquando sine Sacramentis per fidem, & veram conversionem; aliquando per martyrium, ut suprà dictum est.

CA-

... egit, seu hæc tria ad unum, & eundem Baptismum pertinere, refert, & refellit Augustinus lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 32. 34. & 37.

Hoc nostro tempore Lutherus initio prædicationis suæ apertè distinguebat Baptismum Joannis à Baptismo Christi. Nam in disputatione de Baptismo legis, Joannis, & Christi edita anno 20. tria ponit discrimina inter hæc Baptismata. Primum, quòd Baptisma Joannis non sit Sacramentum, Christi autem sit. Secundum, quòd illud non remittat peccata, hoc autem remittat. Tertium, quòd baptizati à Joanne iterum essent baptizandi, non autem baptizati Christi Baptismo.

Cæterùm hæc sententia, quia non bene cohæret cum reliqua doctrina Lutheranorum de Sacramentis, non placuit Lutheri discipulis; omnes enim contrarium docuerunt, nimirum Baptisma Joannis Sacramentum fuisse, & peccata remisisse, & ab eo baptizatos non fuisse iterum baptizandos. Ita docet Melanchthon in locis anni 58. titul. de Baptismo Joannis: *Etsi*, inquit, *differentia erat in hoc articulo, Joannes de passuro Christo, Apostoli de passo, & resuscitato prædicant: tamen ministerium fuit idem, & effectus eosdem habuit in credentibus*. Ubi apertè retractat, quod scripserat in locis anni 22. titul. de Baptismo: ibi enim cum Luthero docuerat Baptismum Joannis signum fuisse mortificationis, Christi verò Baptismum, signum justificationis; & propterea debuisse iterum baptizari, quos Joannes baptizaverat. Idem habent, idem Philippus, & Alesius, & Lossius Lutherani in cap. 1. Joannis. Item Martinus Bucerus, & David Chytræus in cap. 3. Matth. Joannes Brentius hom. 21. & 29. in Lucam. Idem etiam Centuriatores, Centur. 1. cap. 4. col. 156. & cap. 10. col. 361. Item Nicolaus Selneccerus in 2. Pædagogiæ titul. de Baptismo. Item Zvvinglius lib. de vera, & falsa religione cap. de Baptismo, & Calvinus tum in Antidoto Concilii, tum in Instit. lib. 4. cap. 15. §. 7. & 8. Denique Martinus Kemnitius in 2. part. Examinis, pag. 175. & sequentib. convenit cum cæteris, quòd Baptisma Joannis remitteret peccata, & esset idem Sacramentum cum Baptismo Christi, quem Apostoli ministrabant, tamen non audet definire, an baptizati à Joanne essent iterum baptizandi Christi Baptismo. Nam proposita quæstione, & rationibus pro utraque parte, tandem ita loquitur pag. 190. in fine: *Relinquatur igitur hæc quæstio in medio, ut quæ in utramque partem rationes habet*. In quo valdè cautè, & solerter egit. Nam hoc modo non apertè repugnavit, aut priori Lutheri & Philippi sententiæ, aut posteriori, & communi sententiæ Lutheranorum: & præterea liberavit se à molestissima quæstione, in

sti Baptismus post promulgationem suam omnes homines obligat. At Baptismus Joannis non erat Baptismus Christi, ut eadem distinctione docet Magister; igitur baptizati à Joanne, obligabantur ad Christi Baptismum suscipiendum. Quare S. Thomas 3. part. q. 38. art. ult. scribit hanc opinionem esse penitus irrationabilem.

Altera opinio est, Baptismum Joannis fuisse Sacramentum quoddam, qualia erant Sacramenta veteris legis. Ita docuit Magister loco notato, & multi Scholasticorum, atque ipse etiam S. Thomas ibidem: sed meritò postea idem S. Thomas contrarium docuit 3. part. qu. 38. art. 1. Nam Sacramenta veteris legis cœperunt cum ipsa lege, & duraverunt toto tempore quo lex ipsa duravit. Baptismus autem Joannis cœpit in fine legis, & non duravit nisi annum unum, aut paulò ampliùs. Unde rectè ait S. Thomas Baptismum Joannis non pertinuisse ad legem veterem, sed potiùs ad novam, ut quandam præparationem ad Christi Baptismum.

Dices, Baptismum Joannis non fuisse Sacramentum legis veteris, nec novæ, sed medium inter utramque. At id fieri nequit. Non enim esse potest Sacramentum medium inter Sacramenta duarum legum, nisi etiam lex ipsa media sit. Lex autem media inter veterem, & novam nulla fuit: una enim abrogata, altera continuò successit: quare si Baptismus Joannis Sacramentum esset, esset omnino legis veteris, aut novæ. Neque sufficit ad rationem Sacramenti (quod veteres illos fefellisse videtur) ut significet Christi Baptismum, vel etiam gratiam dandam per Baptismum. Nam etiam diluvium 1. Petr. 3. & mare rubrum 1. Cor. 10. significarunt Baptismum, & manna Eucharistiam, & tamen non fuerunt Sacramenta, sed solùm figuræ Sacramentorum. His ergo omissis veniamus ad veritatem constituendam, & probandam contra hæreticos.

CAPUT XX.

Baptismum Joannis non fuisse Sacramentum idem cum Baptismo Christi.

AD explicandam, & probandam veritatem, tres propositiones constituendæ erunt. Prima propositio: *Baptismus Joannis non fuit Sacramentum idem cum Baptismo Christi*. Hæc est contra Philippum, Calvinum, Kemnitium, & cæteros, qui idem ministerium asserunt fuisse Joannis, & Apostolorum. Probatur primò. Baptismus Joannis ab ipso Joanne institutus erat; non ergo erat Sacramentum præsertim novæ legis. Consequentia patet, quia nullus ho-

Dices; At Baptismus Joannis à Deo, non ab ipso institutus videtur. Sic enim ipse ait, Joan. 1. *Qui misit me baptizare, ille mihi dixit*. Respondeo cum Augustino loco citato cap. 9. & 13. & cum Tertulliano libro de Baptismo, ubi tractat illam quæstionem à Christo propositam, an Baptismus Joannis esset de cœlo, an ex hominibus; Baptismum Joannis à Deo fuisse institutum, sed mediante ipso Joanne. Deus enim solùm in genere inspiravit, & inspiratione illa mandavit, ut baptizaret; sed ritum in particulari, quo baptizandum esset, ipse Joannes instituit, non à Deo præscriptum accepit. Unde meritò dicitur proprius Joannis Baptismus.

Secundò; In Baptismo Christi non sola aqua est de essentia ritus, seu Sacramenti, sed etiam invocatio Trinitatis, ut suprà probatum est: nec dissentiunt adversarii, saltem in praxi, cùm etiam ipsi ita baptizent. At Baptismus Joannis non habuit invocationem Trinitatis; non igitur est idem Sacramentum cum Baptismo Christi. Assumptio probatur, quia licèt Centuriatores, Cent. 1. lib. 2. cap. 6. col. 496. affirment Joannem baptizasse in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: tamen neque Scriptura, neque ulla Patrum traditio id docuit. Non possumus autem in ejusmodi rebus, nisi valde temerè aliquid fingere sine testimonio Scripturæ, aut traditionis. Fuerunt quidem, qui existimarent Joannem in suo Baptismo usum forma quadam verborum, nimirum, In nomine venturi Messiæ, idque propter illa verba Pauli Actor. 19. Joannes baptizavit Baptismo pœnitentiæ populum, dicens, In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent. Ita enim docet Ambrosius, lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 3. Hieronymus in cap. 2. Joelis, & Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis par. 6. cap. 6. Sed isti ipsi, præsertim duo posteriores, monent Joannem non baptizasse in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & propterea non fuisse illud perfectum Sacramentum. Adde, quòd valde probabile est Joannem nulla omnino forma verborum uti consuevisse. Illa enim verba Pauli non videntur significare Joannem baptizasse in nomine venturi, sed tantùm admonuisse populum ut crederent in venturum Messiam. Nam etiam Christum baptizavit Joannes eo ritu, quo cæteros; & certè ridiculum fuisset, Christum baptizasse in nomine venturi.

Tertiò; Baptismus Christi est Sacramentum novi Testamenti; ergo institutum ab ipso auctore novi Testamenti. Neque id negare possunt adversarii; Nam Philippus in locis anni 58. titul. de numero Sacramentorum, dicit Baptismum, & cœnam Domini, & Ablutionem esse Sacramenta instituta in prædicatione Christi, ac proinde esse Sacramenta propriè dicta. Et Kemnitius in definitione Sacramenti propriè dicti, tertiam conditionem posuit, ut in novo Testamento sit institutum, & mandatum. Joannes baptizaverat; quia licet ministerium sit idem, quoad substantiam, tamen differt quoad significationem. Distinguit enim Kemnitius tria, quæ idem efficiebant sub diversa significatione, Circumcisionem, Baptismum Joannis, & Baptismum Christi; quorum Circumcisio significabat Messiam venturum, Baptismus Joannis Messiam jam esse in via, & venire, Baptismus Christi, Messiam venisse. Inde colligit, quòd sicut Circumcisi debuerunt veniente Joanne baptizari ejus Baptismate, ut profiterentur se credere Messiam jam venire, licèt essent justificati per Circumcisionem: sic etiam baptizati à Joanne debuerunt postea Baptismo Christi baptizari, ut profi-
C terentur se credere Messiam venisse, licèt jam essent justificati Baptismo Joannis.

At contra has Kemnitii argutias nos objicimus in primis Augustinum, qui lib. 5. de Baptismo, cap. 9. eam consequentiam facit, quam nos fecimus, & quam Kemnitius negat: *Baptizatos*, inquit Augustinus, *à Paulo eos, qui jam Baptismo Joannis baptizati fuissent, legimus in Actibus Apostolorum, non ob aliud, nisi quia Baptismus Joannis non fuerit Christi Baptismus*. Præterea, si ratio Kemnitii valeret, probaremus etiam baptizatos ab Apostolis ante Christi passionem, & resurrectionem, debuisse iterum baptizari post resurrectionem. Nam Baptismus Christi ante ejus passionem, significabat Christi passionem futuram, po-
D stea verò significare cœpit Christi passionem præteritam.

CAPUT XXI.

Baptismum Joannis non habuisse eandem vim, & efficaciam, quam habet Baptismus Christi.

SEcunda propositio: *Baptismus Joannis non habuit eandem vim, & efficaciam, quam habet Baptismus Christi*. Nota, non esse quæstionem, an Bapti-
E smus Joannis potuerit remittere peccata ex devotione, & fide accedentium, vel etiam ex contritione, quam homines concipiebant ex concionibus, & Baptismo Joannis. Id enim facilè fieri potuit; & sic acceperunt illa verba Marci 1. *Prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum*; quidam Patrum, ut Basilius lib. 1. de Baptismo, cap. 2. & frater Basilii Gregorius Nyssenus in oratione de laudibus Basilii, & auctor quæstionum novi Testamenti, quæst. 29. in tom. 4. operum S. Augustini. Ipse etiam Augustinus lib. 5. de Baptismo, cap. 10. licèt existimet illa verba aliter accipienda, tamen non existimat contentiosè resistendum iis, qui docent Baptismum Joannis aliquo modo remisisse peccata, modò fateantur magnum esse discrimen inter Baptismum Christi, & Joannis. Tota igitur quæstio est: An Baptismus Joannis

... Joannis datam fuisse remissionem, sed à Christo per ministerium Joannis. Et adducit Kemnitius similem locum, ex priore ad Corinthios cap. 4. *Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit.*

Sed facilè refellitur hæc solutio; quia Joannes de suo ministerio loquitur in præterito tempore; de Christi operatione in futuro: *Ego baptizavi vos aqua, ille vos baptizabit Spiritu sancto.* Non igitur per ministerium Joannis Christus dedit remissionem; tunc enim dixisset, Ego baptizavi aqua, ille baptizavit Spiritu sancto; sicut Paulus in loco citato à Kemnitio, non dixit, Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus incrementum dabit, sed, *Deus incrementum dedit.* Porrò apud alios Evangelistas, Matthæi cap. 3. & Lucæ cap. 3. de se Joannes dicit in præsenti: *Ego baptizo vos aqua*, de Christo semper in futuro: *Ille vos baptizabit Spiritu sancto, & igne.*

Hanc nostram solutionem conatur Kemnitius oppugnare duobus modis. Primò dicit, pag. 191. per Baptismum Christi in Spiritu sancto, & igni intelligi donorum visibilium effusionem, quæ facta est in die Pentecostes. Id probat tum ex vocabulo ignis, tum ex testimonio Christi, & Petri, qui usurparunt eandem phrasim Joannis. Christus enim Act. 1. dixit Apostolis: *Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.* Et Petrus Actor. 11. *Recordatus sum*, inquit, *verbi Domini, sicut dixit; Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto.* Non igitur opponitur Baptismus Joannis Baptismo Christi, sed Baptismus aquæ, in quo non datur visibiliter Spiritus sanctus, opponitur illi effusioni donorum visibili, quæ sine aqua fiebat in primitiva Ecclesia post Baptismum, cùm Apostoli manus imponebant.

Hæc prima solutio non est sufficiens. Nam in primis vox ignis, non impedit, quò minus intelligantur verba Joannis: *Ille baptizabit in Spiritu sancto, & igni*, de Baptismi Sacramento. Nam omnes ferè interpretes ita intelligunt; ac dicunt additum esse vocabulum ignis, quia post Baptismum Christi sequitur ignis tribulationis, & ignis divini Judicii, & ignis Purgatorii; & in primitiva Ecclesia dabatur post Baptismum Spiritus sanctus in forma visibili ignis per impositionem manuum Apostolorum. Vide Hilarium, Hieronymum, & Chrysostomum in cap. 3. Matthæi, Ambrosium, & Bedam in cap. 3. Lucæ. Quod autem attinet ad verba Christi, & Petri, non est certum eodem sensu illa verba dicta fuisse à Joanne Baptista, & à Christo. Potuit enim Dominus alludere ad verba Joannis, & tamen in alio sensu illa ... significabatur, ut etiam admittit Kemnitius, pag. 192. Unde Baptisma Joannis in sola aqua non solùm distinguitur contra Baptismum ignis, idest, visibilis formæ ignis, sed etiam contra Baptismum spiritus, idest, internæ gratiæ à Spiritu sancto infusæ. Tertium Baptisma est in aqua, & Spiritu simul; & hoc est Sacramentum Baptismi Christi, quod Joannis 3. dicitur esse ex aqua, & Spiritu sancto. Ita-
C que videmus verba Joannis, quomodocumque intelligantur, semper distinguere à Baptismo Joannis tamquam externum, & corporale tantùm à Baptismo Christi, quod est partim spirituale, & partim corporale, cùm constet, vel ex Spiritu, & igni, vel ex aqua, & Spiritu.

Est igitur altera solutio Kemnitii, qui cùm vidisset priorem non esse sufficientem, reddit pag. 193. ad communem solutionem, quòd illud: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni*, referatur ad operationem Christi internam in ipso Joannis Baptismo. Et quia huic sensui videtur repugnare illud futurum (*Ipse vos baptizabit*) conatur ostendere Kemnitius, eandem Scripturam loqui de operatione Chri-
D sti etiam in præsenti, immò & in præterito tempore. Itaque citat illa loca Joan. 1. *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto.* Ubi in præsenti dicitur, *Baptizat*, & tamen tunc non baptizabat per se, nec per discipulos; ergo per Joannem baptizabat. Item ibidem: *De plenitudine ejus omnes accepimus.* Ubi in præterito dicitur, *Accepimus*; ergo operabatur Christus interna operatione, etiam antequam inciperet per discipulos baptizare. Denique Matth. 3. ut intelligeremus non esse sine efficacia Baptistæ ministerium; apparuit eo Baptizante Spiritus sanctus in forma columbæ. Addit etiam verba Angeli, Lucæ 1. *Multos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum.* Ex quo perspicuum esse dicit, non fuisse in-
E efficax Joannis ministerium.

Sed hæc nullo negotio refutantur. Nam in primis numquam reddit causam Kemnitius, cur in futuro dixerint omnes Evangelistæ; *Ipse baptizabit*, si operabatur interius Christus illo ipso tempore, quo Joannes exterius.

Deinde loca allata non faciunt ad rem. Illud enim: *Hic est qui baptizat in Spiritu sancto*, non significat, quòd tunc Christus baptizaret, cùm Joannes ita loquebatur; sed significat, quòd Christus, quando baptizat, in Spiritu sancto baptizat, non in sola aqua, ut Joannes, sicut rectè exponit Augustinus tract. 13. in Joannem, & alibi. Similiter etiam, cùm ibidem Joannes ait: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, significabat, Christum sublaturum peccata mundi, cùm instar agni immolaretur in cru-

gnus ille innocens, qui tollit peccata mundi, teste eodem ipso Joanne. Significavit igitur columba illa Christi innocentiam, & puritatem, & quòd ipse esset, qui sanctificaret, & purgaret aquas, & per aquas & spiritum homines regeneraret.

Denique verba Angeli Lucæ primo, non agunt de Baptismo, sed de concionibus Joannis. Nemo autem negat, quin Joannes efficacissimè prædicaverit, & converterit plurimos ad Deum. Sed aliud est prædicatione verbi movere corda hominum, aliud per Baptismum ea purgare. De primo argumento satis.

Secundo probatur testimoniis Patrum. Origenes lib. 5. in epistol. ad Romanos, exponens cap. 6. docet, & probat aliquot argumentis Baptismum Joannis, non remisisse peccata, & in hoc distingui à Christi Baptismo. Idem docent alii Græci. Justinus q. 37. ad Orthodoxos. Gregorius Nazianzenus oratione in sancta lumina. Joannes Chrysostomus homil. 10. & 12. in Matthæum, & homil. 16. in Joannem, & homil. 1. & 40. in Acta. Item auctor homiliarum in Marcum, quæ habentur in secundo tomo Chrysostomi homil. 1. Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Joannem cap. 57. ubi ex professo hoc tractat, ac dicit, Spiritum sanctum prævidisse futuros aliquando temerarios homines, qui non discernerent Christi Baptisma, à Joannis Baptismate; ideoque impulisse ipsum Joannem, ut apertissimè diceret; se solùm in aqua baptizare. Idem etiam habent Damascenus lib. 4. de fide, cap. 10. & Theophylactus in cap. 3. Luc. Denique S. Basilius, etiamsi lib. 1. de Baptismo dicat, Baptismum Joannis dedisse remissionem peccatorum, tamen ibidem sic loquitur: *Quantò præstantior est Spiritus sanctus aqua, tantò excedit, qui baptizat in Spiritu sancto, illum qui baptizat in aqua, & ipsum adeò Baptisma*. Et orat. 13. quæ est exhortatio ad Baptismum, sic habet: *Joannes pœnitentiæ Baptismum prædicavit, Dominus autem adoptionis filiorum Baptismum longè excellentius annunciat. Item initiatorium erat Joannis Baptisma, Christi autem perfectorium. Illud à peccato avocabat, istud cum Deo conjungit, & familiarem reddit*. Hæc ille. Ex quo intelligimus Basilium non tribuisse eandem efficaciam Baptismo Christi, & Joannis; immò Baptismo Joannis non tribuisse ullam vim justificandi, nisi ratione pœnitentiæ, & contritionis. Quomodo etiam intelligi debent verba Nysseni.

Jam ex Latinis Tertullianus in lib. de Baptismo: *Nihil*, inquit, *præstabat cæleste, Baptismus Joannis, sed cælestibus præministrabat, pœnitentia videlicet præpositus*. Et infrà: *Aut daret*, inquit, *Spiritum sanctum, & remissionem delictorum, si cælestis esset*. Ubi Tertullianus contendit, non fuisse cœlestem, sed humanum Joannis Baptismum, quia non dabat Spiritum sanctum, nec remissionem delictorum. Et infrà: *Agebatur itaque Baptismus pœnitentiæ, quasi candidatus sanctificationis, & remissionis in Christo subsecu*tius I. in epist. 22. cap. 5. Leo epistol. 4. cap. 6. Gregorius hom. 7. & 20. super Evangelia. Denique Augustinus epistola 48. & 163. Enchiridii cap. 49. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. & lib. 3. cap. 76. lib. 5. contra Donatistas cap. 9. 10. & 14. de unico Baptismo cap. 7. de unitate Ecclesiæ cap. 18. tract. 5. in Joannem, & alibi.

Ad hæc loca non aliter Calvinus respondet, nisi more suo ea contemnendo. Sic enim loquitur lib. 4. Institut. cap. 15. §. 7. *Quare neminem perturbet, quòd alterum* (Baptisma) *ab altero* (Baptismate) *discernere veteres contendunt: quorum non tanti esse nobis debet*
C *calculus, ut Scripturæ certitudinem quatefaciat. Quis enim Chrysostomo potiùs auscultet, quàm Lucæ? Nec recipienda est illa Augustini argutia; in spe dimissa fuisse peccata Baptismo Joannis, Christi Baptismo reipsa dimitti*.

At nos rectiùs dicere possumus: Quis Calvino potiùs auscultet, quàm Chrysostomo, & Augustino, & tot aliis antiquissimis & doctissimis Patribus? Non enim quæstio est, an sit credendum Lucæ, an Patribus, sed an Lucam meliùs intellexerit Calvinus, quàm tot Patres.

Porrò Kemnitius in Examine loco citato, tota ferè disputatione conatur ostendere, quæstionem istam non esse necessariam, & proinde parum referre, u-
D trum hoc, aut illud Patres dixerint. At non ita dicunt ipsi Patres.

Nam Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos adeò non putat rem istam esse levem, ut dicat eos, qui confundunt hæc Baptismata, in perversum dogma abire, & cùm Baptismo servi plus tribuunt, quàm par est, ipsum Baptismum Domini destruere. Augustinus lib. 2. cont. literas Petiliani, cap. 37. ubi dixerat, Baptismum Joannis non esse Baptismum Christi, neque ullam ejus partem aut gradum, subjungit, eos, qui contrarium sentiunt, incidere in impiam, & sacrilegam opinionem. Denique Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Joannem, cap. 57. temerarios vocat, qui contra sentiunt.

E Sed his omissis, Tertiò probatur veritas ex ipsa persona, & officio Joannis. Erat enim Joannes præcursor Domini, & solùm ad hoc venerat, ut pararet vias ejus. Id enim prædixit Angelus Luc. 1. *Ipse præibit ante illum in spiritu, & virtute Heliæ, ut convertat corda filiorum ad patres, parare Domino plebem perfectam*. Idem prædixit pater ejus: *Præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus*. Luc. 1. Idem denique ipse testatur adducens vaticinium Isaiæ. Joan. 1. *Ego vox clamantis in deserto, parate viam Domini &c.* At certè parare viam Salvatori non est dare salutem, & justificare, sed disponere ad recipiendum Salvatorem, & salutem: alioqui ipse Salvator, non præcursor Salvatoris fuisset. Unde pater ejus Zacharias Luc. 1. propriè designans officium Baptistæ: *Ad dandam*, inquit, *scientiam salutis plebi ejus*, non dixit:

eosdem, quos Joannes baptizaverat, dici baptizandos iterum à Christo. Fieri autem collationem duorum Baptismatum, est communis interpretum sententia; ut Ambrosii, & Bedæ in Lucam, Hilarii, Hieronymi, Chrysostomi in Matthæum, & aliorum Patrum citatorum.

Secundò probatur ex historia Evangelii, & Actorum. Nam ut legimus Marc. 1. & Matth. 3. ac Lucæ 3. ibant ad Joannem ut baptizarentur, tota Hierusalem, omnis Judæa, & regiones omnes vicinæ Jordani. Itaque rari admodum erant eo tempore non baptizati à Joanne. At post Domini Ascensionem ipso primo die Pentecostes, B. Petrus in Hierusalem prædicare cœpit necessitatem Baptismi Christi omnibus hominibus: *Pœnitentiam*, inquit, *agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu*; & baptizati sunt eo die tria millia, deinde paulò post quinque millia, præter eos, quos postea baptizavit Philippus, & alii discipuli in variis locis Judææ, & Samariæ, ut habemus Act. 2. 4. 8. & aliis. Igitur necesse est, ut multi à Joanne baptizati, iterum ab Apostolis baptizati fuerint. Quomodo enim credibile est, ut inter tot millia, quos Apostoli in Hierusalem baptizarunt, nullus fuerit à Joanne antea baptizatus, si verum est, quod Marcus dixit cap. 1. universos Hierosolymitas à Joanne baptizatos?

Tertiò probatur ex loco expresso Actor. 19. ubi Paulus jubet baptizari in nomine Domini duodecim viros, qui confessi fuerant, se non habere nisi Joannis Baptismum.

Ad hunc locum incredibile est, quot explicationes, & quàm diversas adversarii excogitaverint: numerantur enim ut minimùm decem apud eos diversæ opiniones. Prima est, quòd in eo capite, semper Baptismus sumatur metaphoricè, & cùm agitur de Baptismo Joannis, & cùm agitur de Baptismo Christi.

Ita Zvvinglius, qui in lib. de vera & falsa religione cap. de Baptismo, Baptismum in capite Actorum, accipi vult pro doctrina, ut sensus sit, eos duodecim viros, qui antea solùm instituti fuerant in doctrina Joannis, postea institui cœpisse in doctrina Christi.

Secunda est, quòd semper ibi accipiatur Baptismus metaphoricè; sed primo loco pro doctrina, secundo loco pro donis Spiritus sancti, quæ dabantur per manus impositionem. Ita Joannes Brentius & Lucas Lossius in cap. 19. Actor.

Hæ duæ expositiones hoc uno argumento satis refelluntur, quòd verba historica, & apertissima sine ulla causa detorquent ad impropriam significa-

C dam æquivocationem in eodem capite intra paucas lineas. Neque verum est, quod Kemnitius dicit, esse hanc explicationem Ambrosii, aut glossæ interlinealis. Nam Ambrosius in cap. 3. ad Galatas, & lib. 1. de Spiritu sancto cap. 3. apertè dicit, illos duodecim viros jussu Pauli verè & propriè fuisse baptizatos. Quod etiam admittit Kemnitius pagina sequenti; qui proinde in duabus paginis, secum ipse pugnat in Ambrosio citando. Glossa autem interlinealis, solùm dicit non fuisse eos viros rebaptizatos, quòd congruerent verba Pauli cum doctrina Joannis. Ubi non negat glossa fuisse eos viros jussu Pauli verè baptizatos; sed negat fuisse illum Anabaptismum. Anabaptismus enim est repetitio ejusdem Baptismi: illi autem non fuerunt eodem Baptismo bis tincti, sed diversissimis. Intellexerant enim ex verbis Pauli alium fuisse Baptismum Joannis, alium Christi, & hoc ipsum docuisse etiam Joannem.

D Sexta expositio est, quòd in eo capite semper accipiatur Baptismus propriè, sed non agatur nisi de Baptismo Joannis. Siquidem illa verba (*His auditis baptizati sunt in nomine Domini*) nolunt esse Lucæ narrantis, quid egerint viri illi post verba Pauli audita, sed esse verba ejusdem Pauli narrantis, quid agere solerent discipuli Joannis, auditis verbis ejusdem Joannis prædicantis Christum venturum: nimirum, baptizabantur ab eodem Joanne in nomine Christi venturi.

Hanc explicationem recitat, & laudat, ut concinnam & piam Nicolaus Selnecerus in 2. part. suæ Pædagogiæ. Sed est quidem utcumque arguta, at minimè pia, & probabilis. Nam Paulus primò dicit Joannem baptizasse populum, secundò addit eundem Joannem baptizando monuisse populum, ut crederent in Christum venturum. Si ergo verba sequentia (*His auditis baptizati sunt*) pertinent ad populum, cui loquebatur Joannes; sequetur eum populum bis baptizatum à Joanne, aut certè Paulum

E non bene rem illam narrasse: quorum utrumque absurdum est. Deinde, vel duodecim illi viri sunt jussu Pauli baptizati Baptismo Christi, vel non. Si sunt baptizati, est id quod nos contendimus: si non sunt baptizati, quorsum pertinet illa narratio Pauli? certè supervacanea videtur. Non enim alia de causa Paulus monuit eos, qui baptizati erant solo Baptismo Joannis, ipsum Joannem prædicasse Christum, nisi ut intelligerent esse necessarium præterea Christi Baptismum.

Septima expositio est, nomen Baptismi accipi propriè in toto illo capite, & eos duodecim viros bis baptizatos; sed ideò factum esse, quòd non habuissent illi verum Baptisma Joannis, sed corruptum, & adultera-

ejus. Nam in cap. 3. Lucæ apertè dicit, Baptismum Joannis fuisse in sola aqua, & pœnitentiæ, non gratiæ, & diversum à Christi Baptismo, qui constat aqua, & spiritu, & gratiam confert.

Octava expositio est Baptismum illorum duodecim virorum fuisse corruptum, non ratione formæ, sed ratione ipsorum accedentium, qui non accesserant rectè instituti in doctrina Domini, cùm ignorarent Spiritum sanctum, & ipsum Christi Baptisma. Ita docet Otho Brunfelsius in Annotationibus ad cap. 19. Actor.

C Refellitur hæc expositio, quia ignorantia non violat Baptismum. Et sanè, ut non malè dicit Calvinus hanc expositionem refellens lib. 4. cap. 15. §. 18. Institut. non sufficerent flumina, si deberent novo Baptismo corrigi ejusmodi ignorantiæ.

Nona est, viros illos duodecim fuisse revera rebaptizatos, sed malè, & per errorem, idque antequam Paulus eò veniret. Ita Musculus in locis, tit. de Baptismo.

Sed hæc expositio corrumpit textum: nihil enim in textu clarius, quàm illos Paulo audito, ejusque jussu baptizatos.

Decima est Kemnitii in 2. part. Exam. pagina 196. & 202. ubi dicit, locum istum esse obscurissimum,
D cùm tam variè à Doctoribus exponatur: & propterea quæcumque sit vera expositio, nihil certi inde posse colligi, non enim dogmata probanda sunt ex locis ambiguis.

At nos opponimus his omnibus depravationibus. Primò ipsum textum, qui si exponatur simpliciter & propriè, & sine præjudicio alicujus præconceptæ opinionis, sine dubitatione eum sensum offeret, quem nos defendimus. Secundò, consensum unanimem Patrum suprà citatorum, ac præsertim Augustini, qui locis citatis constanter docet, viros illos iterum baptizatos: quod idem habent omnes veteres expositores Actorum, ut Chrysostomus, Beda, & Oecumenius. Neque potest dici locus ambiguus, quia hæ-
E retici non conveniunt in eo explicando; ista enim ambiguitas non oritur ex natura rei, idest, ex libri obscuritate, sed ex eorum pertinacia, in suis erroribus defendendis.

Alioqui etiam Patres non convenirent, si esset locus verè ambiguus; & si ambigua dicenda essent omnia loca, in quibus aliqui non conveniunt, nihil omninò ex Scripturis probari posset: nulla enim sunt loca, in quibus non possit unus ab alio dissentire, si velit pertinaciter agere.

oblationem gratiæ, utrique in pœnitentiam, utrique in remissionem peccatorum baptizarunt, ut patet de Baptismo Joannis, Lucæ 3. de Baptismo Christi, Actor. 2.

Respondeo, hoc argumentum est fundamentum præcipuum adversariorum, & eo utuntur etiam Kemnitius, & Philippus, & alii; sed tamen non difficulter solvi potest. Nam quod attinet ad doctrinam, in duobus errant adversarii, idest, in antecedente, & consequentia argumenti. Siquidem non verum est eandem fuisse doctrinam Joannis & Christi, nisi in eo sensu, quòd nihil contrarium docuit Joannes Christo. Alioqui enim Joannes nihil docuit de resurrectione Christi, immò etiam neque expressè de passione. Nam quòd vocavit illum agnum Dei, potuit referri ad innocentiam, & mansuetudinem, etiamsi victima non fuisset. Deinde doctrina nihil facit ad Sacramenti essentiam, & veritatem; alioqui hæretici, qui habent falsam doctrinam, haberent falsa Sacramenta, qui est error Donatistarum, & à Calvino etiam, & Lutheranis rejicitur. Sicut igitur diversitas doctrinæ non facit diversum Baptisma; ita nec doctrinæ similitudo facit Baptisma esse unum vel simile.

Quod attinet ad ritum, jam suprà ostendimus, non fuisse similitudinem, nisi in materia.

Quantum ad oblationem gratiæ, falsum est quod Calvinus dicit: *Utrique in pœnitentiam, utrique in remissionem peccatorum baptizarunt.* Nam Joannis Baptismus passim dicitur Baptismus pœnitentiæ, ut Matthæi 3. Marci 1. Luc. 3. Act. 13. & 19. At Baptismus Christi nusquam dicitur Baptismus pœnitentiæ, sed lavacrum regenerationis Titul. 3. Quod autem objicitur ex Actor. 2. non convincit. Nam Petrus non dicit Baptismum Christi esse Baptismum pœnitentiæ, idest, quòd ad pœnitentiam provocet, ut faciebat Baptismus Joannis; sed dicit requiri pœnitentiam, ut dispositionem ante ipsum Baptismum. Sic enim ait: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum.* Itaque pœnitentia contrario modo se habet ad Baptismum Christi, & Joannis: nam Baptismum Joannis sequitur pœnitentia, ut ejus effectus; Baptismum Christi præcedit, ut ejus dispositio. Quod autem attinet ad remissionem peccatorum, illa tribuitur Baptismo Christi, ut immediatus ejus effectus Act. 2. *Baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum.* Et Ephes. 5. *Mundans eam lavacro.* Et Tit. 3. *Salvos nos fecit per lavacrum &c.* At Baptismo Joannis nusquam tribuitur remissio peccatorum, ut effectus immediatus, & proximus: solùm enim proferre possunt adversarii illa verba Marci 1. & Luc. 3. *Prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.* Ibi autem non tribuitur remissio peccatorum Baptismo, sed pœnitentiæ, ad quam provocabat Baptismus.

Est

Respondeo, si hoc argumentum valeret, probaret etiam tempore Moysis, & Davidis fuisse Christi Baptismum: nam tunc erat idem unum corpus Ecclesiæ, eadem spes, eadem fides, idem Deus &c. Præterea probaret hoc argumentum, apud hæreticos non esse verum Christi Baptisma; non enim apud eos est unum corpus, unus spiritus, una fides &c. Non igitur Apostolus probat idem esse Baptisma, ubi est idem Deus, eadem fides &c. sed probat debere Christianos servare cum omni diligentia unitatem spiritus in vinculo pacis; quia sunt unum corpus: & unum spiritum, unum Deum, unam fidem, unam spem, unum Baptismum habent.

Tertium argumentum, quod maximè Kemnitium movit, ibidem pag. 183. tale est. Quia ea est suavissima consolatio omnium Christianorum, quod unum & idem Baptisma habeant cum suo capite Christo. At hæc tota consolatio perit, si non est idem Baptisma Joannis cum Christi Baptismo: Christus enim Joannis Baptismo baptizatus est, nos autem baptismo Christi.

Respondeo, non est bona consolatio, quæ vel gloriam Christo detrahit, vel etiam contumeliam, & injuriam irrogat; Baptismum autem Christi ipsi Christo tribuere vix possumus sine ejus injuria. Nam cùm sit lavacrum regenerationis, & adoptionis filiorum; si is Christo tribueretur, videretur indiguisse regeneratione, & adoptione; quæ certè est maxima in Christum Blasphemia, cùm sit ipse filius Dei naturalis, & ab ipsa Conceptione sanctissimus semper, & plenus gratia fuerit, ita ut gratia crescere in eo non potuerit.

Dicet fortè cum Magistro suo Luthero in cap. 3. ad Galat. & in homil. de Baptismo, Christum fuisse quidem in se sanctum, tamen quia suscepit peccata nostra, fuisse etiam ratione eorum peccatorum, furem, latronem, homicidam, denique maximum peccatorem totius mundi; & sic indiguisse Baptismo in remissionem peccatorum præ omnibus hominibus, quia propter omnes homines. At ista omnia sunt meræ blasphemiæ in Christum. Nam etiamsi Christus susceperit in se onus peccatorum nostrorum, tamen non potest verè ipse denominari fur, latro, homicida, peccator, ut impudenter eum vocat Lutherus sine ullo exemplo Scripturæ, aut Patrum: non enim dicitur fur, qui solvit debitum, quod fur debebat, sed qui furatur rem alienam. Pari ratione peccata nostra Christus purgavit operibus virtutum suarum, non vi alicujus Sacramenti ab alio sibi ministrati.

Dices, potuit Christus accipere suum Baptisma, non ad effectum regenerationis & adoptionis conse[quendæ ... quæ] adsunt in nostro Baptismo; non igitur diversa sunt Baptismata illud, & nostrum.

Respondeo, Patres varias causas attulisse, cur Christus à Joanne baptizari voluerit. Prima est, ad exemplum humilitatis, ut ipse ait, Matth. 3. *Sine modò, sic enim decet nos implere omnem justitiam.* De qua causa vide Augustinum in Enchirid. cap. 49. &
C Bernardus serm. 4. de Epiphania. Secunda est, ut confirmaret Baptismum Joannis tamquam bonum, & Deo gratum, ut docet Hieronymus in cap. 3. Matth. Tertia, ut ostenderet quanti facere debeant peccatores Baptismum Domini sui, quando ipse Dominus, & justus tanti fecit Baptismum servi sui. Ita Augustinus tract. 4. & 13. in Joannem. Quarta, ut lavaret nostra crimina in Jordane; ut canit Ecclesia in die Epiphaniæ; & ut scribit Nazianzenus oratione in sancta lumina, ut veterem Adamum suffocaret in aquis, & novum emergere faceret. Quod quidem fecit, ut suprà diximus, non vi Baptismi accepti, sed meritò humilitatis suæ. Quinta, ut ipse in sua persona figuraret Baptismum nostrum, & gra-
D tiam, quam in eo accipimus, ut docet Augustinus lib. 15. Trinit. cap. 26.

Sed præcipua fuit, ut Baptismum salutarem institueret, & consecraret. Instituit enim sanctificando aquas tactu carnis suæ, ut supra ostendimus ex Ambrosio, & Beda in cap. 3. Lucæ; ex Chrysostomo, & Hieronymo, in cap. 3. Matthæi, & ex aliis multis Patribus: & simul figuratè ostendit effectum Baptismi sui, dum cœlum aperiri voluit, & Spiritum sanctum descendere, & vocem audiri &c. ut patet ex Hilario in cap. 3. Matth. Sed quid ista faciunt pro Kemnitio? imò quomodo non pugnant cum Kemnitio? Nam antequam Dominus baptizaretur, numquam apparuit columba, neque audita est vox de
E cœlo, neque sanctificatæ sunt aquæ; & tamen idem erat Baptismus Joannis, cum eo, qui postea fuit. Non igitur Baptismus, quem habuit Dominus à Joanne, idem erat cum nostro: Nam illud accepit, non instituit; nostrum autem instituit, non accepit.

Quintum argumentum pagina 119. Paulus dicit, 1. Corinth. 12. Nos omnes effici unum corpus per Baptismum. At unum corpus efficimur non solum inter nos, sed etiam cum Christo; igitur idem Baptisma habemus cum Christo.

Respondeo, hanc esse aliam contumeliam in Christum, quasi ille eguerit Baptismo, ut fieret membrum Ecclesiæ. Mirum est, cur non addiderit etiam, debuisse Christum per fidem, & pœnitentiam adipisci remissionem peccatorum. Respondeo igitur, Paulum loqui solùm de corpore, non de capite. Nos

per Circumcisionem, quoad Judæos, aut alio modo, quoad gentiles; nunc autem post Christi tempora, per Baptismum. Itaque tempore Joannis erant Judæi unum corpus per Circumcisionem, non per Baptismum Joannis, aut Christi, Paulus autem loquitur de tempore suo.

Septimum argumentum contra solutionem præcedentis. Etiam tempore Pauli multi erant unum corpus Christi, qui tamen non habuerant nisi Baptismum Joannis. Nam Apostoli non sunt baptizati, nisi Baptismo Joannis, excepto Paulo. Similiter Apollo quidam Act. 18. non noverat, nisi Baptisma Joannis, & tamen non est coactus rebaptizari. Denique ipse etiam Baptista non fuit à Christo, vel à discipulis ejus baptizatus.

Respondeo, Apostolos baptizatos Christi baptismo scribunt, & probant Tertullianus in lib. de Baptismo, & Augustinus epist. 108. ad Seleucianum, & lib. 3. de origine animæ cap. 9. Nam cùm Dominus Joan. 3. tam apertè pronunciaverit, neminem salvandum sine Baptismo, non debet dubitari, quin illi omnes Baptismum Christi acceperint, quos post ea tempora vixisse, & ad Ecclesiam Christi aggregatos constat, etiamsi id nusquam scriptum sit. Alioqui negabimus etiam Romanos, Galatas, Ephesios, Philippenses, Timotheum, Titum, Philemonem, & alios ad quos Paulus scribit, fuisse baptizatos, quia nusquam scriptum legimus, quando, & à quibus baptizati fuerint. Idem dici potest de Apollone, quem baptizatum fuisse Christi Baptismo affirmant Chrysostomus & Oecumenius in cap. 18. Actor. Denique de Joanne Baptista, sicut non scriptum est baptizatum à Christo, ita neque contrarium scriptum est. Et conjectura non levis est, eum fuisse à Christo baptizatum: quoniam ait Matth. 3. *Ego à te debeo baptizari*. Sed quidquid de hoc sit, certum est eum à Christo saltem spiritu baptizatum, ut affirmant Nazianzenus oratione in sancta lumina, & Hieronymus, atque Auctor operis imperfecti apud Chrysostomum in cap. 3. Matth. Quòd si non fuit baptizatus aqua Joannes, non est mirum, quia mortuus est, antequam lex de Baptismo Christi obligaret.

CAPUT XXIV.

De cæremoniis Baptismi.

DE cæremoniis baptizandorum copiosè scribit Thomas Waldensis, tom. 3. de Sacramentalibus, titul. 5. cap. 45. & sequentib. septem, contra Joan. Wickfum, qui omnes ferè Ecclesiæ Catholicæ ritus, & cæremonias circa Baptismum, rejiciebat. Easdem cæremonias fusè tradunt, & explicant Ordo Romanus; Alcuinus in lib. de divinis officiis, cap. de Sab-

populus in Ecclesia ad concionem convenit; ut coram populo fiat Baptismus. Secundò, ut qui infantes adferunt, interrogentur, an spondeant, se infantes illos, cùm adoleverint, instituturos in doctrina fidei, & morum; & sponsione facta pergatur in Baptismo. Tertiò, ut nomen imponatur infanti baptizando. Quartò, ut forma Sacramenti pronuncietur lingua patria. Quintò, ut recitetur Symbolum, & Oratio Dominica, aliæque preces. At nihil horum in Scriptura inveniet. Lutherani addunt etiam abrenunciationem Satanæ, & pomparum ejus, ut patet
C ex agenda Saxonica, & aliis similibus. Unde Illyricus etiam non audet rejicere abrenunciationem, Cent. 1. lib. 2. cap. 6. col. 497. & ipse etiam Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 219. examinans canonem 7. de Baptismo, fatetur inter baptizandum proponendam esse abrenunciationem. Denique Lutherus in suo Catechismo voluit etiam pingi signum Crucis in fronte, & pectore Baptizandi. Ego verò optarem aliquid horum demonstrari testimoniis, vel exemplis divinarum literarum. Nam Scripturæ recensent Baptismum multorum millium, Actor. 2. & 4. Item Eunuchi Reginæ Æthiopum, Act. 8. S. Pauli, Act. 9. Cornelii Act. 10. Lydiæ, & custodis carceris, Act. 16. & duodecim Asianorum, Actor. 19. sed nulla mentio
D fit diei Dominicæ, neque Ecclesiæ, aut frequentiæ populi, aut impositionis nominis, aut susceptorum, & sponsionis, aut precationis Dominicæ, & Symboli Apostolici, aut etiam signi crucis: quæ omnia notaverunt etiam Centuriatores, Centur. 1. lib. 2. cap. 6. col. 496. & 497. non haberi in Scripturis. Neque his repugnat, quòd Oratio Dominica sit in Scripturis, & Symbolum, saltem quoad sensum. Nam in Scriptura non habetur, ut recitentur ista in Baptismo; immò nulla precatio legitur facta in tot locis Scripturæ, ubi narrantur Baptismata suprà notata. Vel igitur adversarii rejiciant omnes omnino cæremonias, & solùm baptizent aspergendo aquam, & recitando verba; aut certè quærant alia argumenta, quibus op-
E pugnent ritus ab Ecclesia approbatos.

Secundò, illis objicimus testimonium veteris Ecclesiæ. Omnes enim ritus, quibus nunc utimur, antiquissimi sunt, & vel ex Apostolorum traditione manarunt, vel à sanctissimis Patribus instituti sunt, quorum auctoritas, præsertim tot sæculis jam confirmata, plus apud nos valere debet, quàm novatorum clamores, cùm ipsi nihil probare possint à nobis fieri contra sacras literas. Hoc igitur solum præstandum erit à nobis, ut adferamus pro singulis ritibus testimonia antiquitatis. Quod ut facilius fieri possit, distribuemus cæremonias Baptismi in tres classes. Aliæ enim præcedunt Baptismum, aliæ comitantur, aliæ sequuntur.

CA-

at nomen inter alios Competentes. Vide etiam lib. 9. Confess. cap. 6. de fide, & operibus cap. 6. & serm. de tempore 116. qui est ad Competentes. Eodem nomine utitur Hieronymus in epist. ad Pammachium, de erroribus Joan. Hierosolymitani.

Secunda cæremonia est, scrutinium; quo nomine significatur propriè examen, & exploratio quædam, an Competentes firmiter credant, & sincerè: tamen continet hoc nomen etiam Catechismum, & Exorcismum, & omnes cæremonias, quæ fiunt ab eo die, quo nomen dederunt, usque ad eum diem, quo baptizantur. Fiunt autem septem scrutinia, quorum principale est tertium, & fieri solet feria quarta post Dominicam quartam Quadragesimæ: tunc enim fiunt ferè omnes cæremoniæ, de quibus mox dicemus, ut patet ex auctoribus suprà citatis. Porrò hac voce scrutinii, non solùm utuntur Ordo Romanus, Alcuinus, Amalarius, & Rabanus, sed etiam antiquiores, Augustinus libro de fide, & operibus, cap. 6. & Leo in epist. 4. ad Episcopos Siciliæ cap. 6.

Tertia est, abrenunciatio Satanæ, & operum ejus; quæ sæpè repetitur, tum in scrutiniis, tum etiam postea paulò ante ipsum Baptismum, ac sine dubio de Apostolica traditione descendit. Nam ejus meminit Clemens lib. 7. constit. cap. 41. & 42. & Dionysius Areopagita de Ecclesiastica hier. cap. de Baptismo. Tertull. in lib. de spectaculis cap. 1. cùm inquit: *Aquam ingressi, Christianam fidem in suæ legis verba profitemur; renunciasse nos Diabolo, & pompis ejus, & Angelis ejus, ore nostro contestamur*. Similia habet in lib. de Idololatria, & in lib. de corona militis, ubi hoc potissimùm argumento probat, non debere Christianum fieri militem Imperatoris Gentilis, ne cogatur defendere Dæmonum templa, quibus in Baptismo renunciavit.

Ejusdem cæremoniæ apertè meminerunt Cyprianus, in lib. de duplici martyrio. Origenes hom. 12. in Numer. Cyrillus, Catechesi mystagogica 1. Basilius in lib. de Spiritu sancto cap. 11. & 27. Chrysost. hom. 21. ad populum. Ambrosius lib. 1. de Sacramentis cap. 2. & lib. 2. cap. 7. Hieronymus in cap. 6. Amos. August. lib. 1. de Symbolo ad Catechumenos cap. 1. & lib. 1. de peccatorum meritis & remiss. cap. 34.

Quarta cæremonia est, fidei professio, quam sæpiùs interrogati respondent, & postea etiam in ipso die Baptismi publicè pronunciant recitantes Symbolum. Meminit hujus cæremoniæ Clemens, & Dionysius locis citatis. Item Origenes hom. 5. in Numer. Cyprian. lib. 1. epist. 12. Cyrillus Catechesi 1. Hilarius can. 15. in Matthæum. Hieronymus in dia-

ne Dæmonum certis precibus facta, ut recedant ab homine baptizando. Hanc præter cæteras Calvinus ridet, ut inanem & fictitiam lib. 4. institut. cap. 19. §. 24. Sed nos facilè possumus ostendere ex libris ferè omnium veterum Patrum, omnia, quæ etiam hoc tempore Ecclesia retinet de Exorcismis.

Nam In primis accepisse Ecclesiam potestatem à Deo coercendi Dæmones per Exorcismos, testantur
C antiquissimi Patres, ut Justinus in dialogo cum Triphone: *Illi*, inquit, *per nomen Jesu Christi adjurati à nobis parent*. Idem habet Tertullianus in libro de corona militis, in libro ad Scapulam, in Apolog. cap. 32. & in lib. de spectaculis cap. de munere. Cyprianus in lib. ad Demetrianum: *O*, inquit, *si audire eos, & videre velles, quando à nobis adjurantur, & torquentur; spiritualibus flagris, & orationis flagellis exire coguntur*. Similia habent Minutius in Octavio. Lactant. lib. 2. cap. 16. ubi etiam dicit, interrogatos nomen ab Exorcistis, Dæmones respondere, quo nomine appellentur. Cujus etiam rei meminit Beda in cap. 8. Lucæ. Vide etiam eundem Lactantium lib. 4. cap. 27. & lib. 5. cap. 22. Augustinum lib. 10.
D civit. cap. 22. Denique (ut omittam infinitos alios) etiam Prudentius ita cecinit in Apotheosi contra Judæos:

Torquetur Apollo
Nomine percussus Christi, nec fulmina verbi
Ferre potest.
Intonat antistes Domini; Fuge callide serpens,
Exue te membris, & spiras solve latentes.
Has inter voces medius Cyllenius ardens
Ejulat, & notos suspirat Juppiter ignes.

Deinde esse in Ecclesia non solùm donum Sanctorum quorundam, sed etiam ordinarium officium exorcizandi, & coercendi Dæmones, testantur Concilia antiqua, Antiochenum canon. 10. & Carthagi-
E nense IV. can. 7. & Laodicenum can. 29. & Patres vetustissimi, ut Cyprian. lib. 4. epist. 7. & Cornel. in epist. ad Fabium Antiochenum apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 33.

Tertiò, Exorcismos non fuisse quaslibet preces pro arbitrio Exorcistæ, sed certas, & præscriptas ab Ecclesia, quæ propriè dicuntur Exorcismi, patet ex Concilio Carthaginensi IV. can. 7. & ex Joan. Micrologo lib. de observationibus Ecclesiasticis cap. 7. ubi etiam monet Exorcismos non concludi: *Per Christum Dominum nostrum*, ut alias preces, sed: *Per eum, qui venturus est judicare sæculum per ignem*, quia Dæmones maximè diem ultimi judicii timent.

Quartò, ante Baptismum præmitti Exorcismos, testatur Dionysius loco notato, & Nazianzenus orat. in sanctum lavacrum: *Ne despuas*, inquit, *Exorcis-*

cum recedit spiritus malus.

Augustinus lib. 6. contra Julianum cap. 2. *Ecclesia*, inquit, *filios fidelium nec exorcizaret, nec exsufflaret, si non eos de potestate tenebrarum, & à principe mortis erueret*. Et infrà: *Id tu commemorare timuisti, tamquam ipse ab orbe toto exsufflandus esses, si huic exsufflationi, qua princeps mundi à parvulis ejicitur foras contradicere voluisses*. Similia repetit lib. 2. de peccato originali, cap. 40. & lib. 2. de nuptiis, & concupiscentia cap. 17. & 18. & lib. 5. Hypognostici propè finem.

Ambrosius lib. de iis, qui initiant. myster. cap. 1. C *Odorem*, inquit, *vitæ æternæ vobis inhalatum carpite*. Neque hæc cæremonia rideri potest, nisi Dominus ipse rideatur, qui Joan. 20. simili cæremonia uti voluit, cùm Apostolis Spiritum sanctum dedit; nam insufflavit in eos. Ejusdem cæremoniæ meminit concilium secundum generale can. 7.

Octava cæremonia est, gustus salis. Datur enim Catechumenis gustandum sal, ut apparet ex Origene, hom. 6. super Ezech. & Concilio III. Carthaginensi, can. 5. Et fortè ad hunc salem allusit Augustinus, cùm de se puero ait lib. 1. Confess. cap. 11. *Signabar jam signo crucis ejus, & condiebar ejus sale*. Dabatur etiam panis benedictus loco Eucharistiæ, ut Augustinus testatur lib. 2. de peccat. meritis, & D remiss. cap. 26. Quamquam, & ipsum salem datum eis loco Eucharistiæ, constat ex Concilio Carthaginensi citato.

Nona est, cùm tanguntur saliva nares, & aures, & dicitur eis, Epheta, idest, adaperire. Hanc valde miratur, & conspuit Calvinus, sed eam probat, & explicat Ambrosius lib. 1. de Sacramentis cap. 1. & de iis, qui initiant. myster. cap. 1. ubi etiam adfert exemplum Domini, qui Marci 7. sputo tetigit linguam muti, & aures surdi, & dixit, Epheta. Ergo petenti Calvino cur etiam sputo tangamus nares, & aures Catechumenis, respondeamus, ut nobis dicat, cur Dominus sputo tetigit linguam, & aures muti, & surdi, Marci 7. & oculos cæci nati, E Joan. 9. Certè enim sine his cæremoniis potuit Dominus utrumque curare.

Decima cæremonia est, impositio manuum ac benedictio Sacerdotalis. Hujus meminit Dionys. loco notato, & Clemens lib. 7. constitut. cap. 39. & Concilium IV. Carthaginense can. 85. Item Cyprianus referens acta Concilii Carthaginensis in testimonio Vincentii à Thibari, asserit manus impositionem cum Exorcismis præcedere debere Baptismi regenerationem. Augustinus lib. 2. de peccat. merit. & remiss. cap. 26. *Catechumenos*, inquit, *secundùm quendam modum suum per signum Christi, & orationem manus impositionis puto sanctificari*. Atque hæc quidem cæremonia frequentissima est in divinis literis. Nam & Dominus, Matth. 19. manus imponebat parvulis, &

prioris quidem lib. 1. de Sacramentis cap. 2. posterioris autem lib. 2. cap. 7. Cyrillus utriusque etiam meminit, prioris Catechef. 2. mystagog. posterioris Catechef. 3. mystagog. Utriusque etiam meminit Augustinus serm. 206. de tempore.

Duodecima est, abstinentia vini, & carnium, & etiam rei uxoriæ, aliaque opera pœnitentiæ, non quidem ad satisfactionem, sed ut paratiores accederent ad Sacramentum Baptismi, ut patet ex Cyrillo Catechef. 1. Nazianzeno orat. in sanctum lavacrum, & Augustino lib. de fide, & operibus cap. 6. & Concilio IV. Carthaginensi can. 85.

CAPUT XXVI.

De cæremoniis, quæ Baptismum comitantur.

IN ipso autem Baptismo hæ cæremoniæ adhibentur. Primò imponitur nomen baptizato; ubi ridiculus sanè fuit Illyricus, Cent. 1. lib. 2. cap. 6. col. 497. qui ex eo probat Apostolorum tempore non fuisse in usu hanc cæremoniam, quia Eunuchus Reginæ Candacis, Actor. 8. semper vocatur Eunuchus, tam ante Baptismum, quàm post: quasi Eunuchus sit nomen proprium personæ, & non potiùs designet vitium corporis, quod sanè Baptismo tolli non potest. Sumpta videtur hæc cæremonia ex Testamento veteri. Nam in Circumcisione imponebatur nomen parvulo, ut patet Luc. 1. de Joanne; & Luc. 2. de Christo. Ejusdem apud Christianos meminit Dionys. Areopagita loco citato. Veteres, qui quando baptizabantur, vel in fine vitæ, vel certè valde adulti, non mutabant nomina in Baptismo, ut patet de Saulo, Actor. 9. & de Cornelio, Actor. 10. & de Ambrosio, Augustino, & aliis: tamen cùm baptizabantur infantes, solebant patres eorum imponere nomina Sanctorum, ut modò facimus. Id patet ex Dionysio Alexand. apud Eusebium lib. 7. historiæ, cap. 20. secundùm versionem Christophorsoni. Scribit enim is Dionysius, filiis Christianorum sæpè imponi consuevisse nomina Petri, Pauli, Joannis &c. Idem etiam patet ex ipsis nominibus multorum veterum, ut Petri Alexandrini, & Petri fratris Basilii; Joannis Chrysostomi, & Joannis Cassiani, & aliorum, qui nomina Hebraica habuerunt, cùm ipsi Græci essent. Immò etiam de hac re exstat etiam Canon 30. inter Canones Nicæni Concilii nuper ex Arabico in Latinum conversos, & editos à Francisco Turriano; in quo jubentur Christiani in Baptismo nomina imponere filiis suis, non Gentilium, sed Christianorum.

Secunda cæremonia est, ut habeant susceptores, à quibus de sacro fonte leventur, & postea diligentiùs

... ; ut Gregorius scribit lib. 1. epist. 41. ad Leandrum) ad suum errorem stabiliendum. Nam cùm trina mersio fieret à Catholicis ad significandas tres personas divinas, & triduum sepulturæ Christi, ut Gregorius ibidem dicit: Ariani trina mersione utebantur ad significandas tres naturas trium personarum. Quare & tunc Gregorio visum est, ut in Hispania una mersio fieret; & idem paulò post confirmavit Concilium Toletanum IV. cap. 5. Nunc autem pro regionum varietate, vel una, vel trina mersio adhibetur: neutrum enim est de essentia Sacramenti, ut Gregorius, & dictum Concilium locis citatis testantur.

Quinta est, tempus Paschale, & Pentecostes. Etsi enim quovis tempore dari possit Baptismus, si necessitas urgeat: tamen veteres diligentissimè servabant hanc cæremoniam, ut solùm in Sabbathis, Paschæ, & Pentecostes ordinariè baptizarent. Exstant de hac re epistolæ decretales Syricii 1. cap. 2. & Leonis I. epist. 4. & epist. 80. & Gelasii epist. 1. cap. 12. ubi severissimè reprehendunt Episcopos quosdam, qui audebant extra casum necessitatis Baptismum conferre in Epiphania, aut festis diebus Martyrum, & jubent, ut servetur antiqua consuetudo, ut solùm in Paschate, & Pentecoste detur Baptismus. Esse item hanc antiquam, & universalem consuetudinem, patet ex Catechesibus Cyrilli, quæ ideò in Quadragesima habitæ sunt, quia præparabant ad Baptismum in Paschate celebrandum. Item ex Hieronymo in epist. ad Pammachium, adversus errores Joannis Hierosolymitani, & ex illis verbis Augustini lib. de cura pro mortuis cap. 12. *Venit Pascha, dedit nomen inter alios competentes*. Denique placuisse Deo hanc cæremoniam intelligi potest ex miraculo, quod narrat Paschasinus Episcopus in epistol. ad S. Leonem, quæ habetur ante epist. 64. S. Leonis. Ubi dicit, in Sicilia suo tempore fuisse sacrum fontem, in quadam perexigua Ecclesia, in quodam monte sita, qui toto anno aridus manebat, & in sola Paschatis vigilia (quo tempore datur Baptismus) aquis redundabat hora baptizandi, cùm nulli canales, nullæ foveæ, numquam aqua vicina conspiceretur. Quod autem Illyricus objicit ex actis Apostolorum, qui non servarunt hæc tempora in baptizando Paulo, Cornelio, & similibus; solvitur ab Ambrosio in cap. 4. ad Ephes. ubi dicit, initio Ecclesiæ, ut populi ... cens natum osculari. Respondet autem Cyprianus, nihil esse cur horreat Christianus osculari eum, quem Deus ipse creavit.

Secunda est, unctio Chrismatis in vertice; quæ quidem introducta videtur, quia non semper adest Episcopus, qui possit continuò dare post Baptismum Sacramentum Confirmationis. Ideò enim interim ungitur à presbytero baptizatus, non quidem in fron-
C te, sed in vertice, Chrismate ab Episcopo consecrato. Meminit hujus cæremoniæ Damasus in vita Sylvestri. Innocentius I. epist. 1. cap. 3. Ambros. lib. 3. de Sacramentis cap. 1. & Hieronymus in dialogo contra Luciferianos, ubi dicit, presbyteris non licere sine Chrismate baptizare. Ubi apertè loquitur de unctione Chrismatis, quæ datur à presbytero in vertice: nam ibidem paulò ante asseruit, Sacramentum Confirmationis non dari, nisi ab Episcopo.

Tertia cæremonia est, cereus accensus, qui datur baptizato in signum fidei, & gratiæ acceptæ, & quòd sit translatus à potestate tenebrarum ad lumen, & sortem Sanctorum. Meminit hujus cæremoniæ Gregorius Nazianzenus in oratione in sanctum lava-
D crum, & Augustinus in Psalm. 65. in illud: *Transivimus per ignem & aquam*.

Quarta est, vestis candida, quam ferre solebant à Sabbatho sancto, usque ad Dominicam in Albis. Meminit hujus Dionysius de Ecclesiast. hierarch. cap. de Baptismo. Ambrosius lib. de iis, qui myst. init. cap. 7. & Augustinus serm. 157. de tempore, qui est 1. in octava Paschatis.

Quinta cæremonia olim fuit, delibatio lactis, & mellis, seu vini, quæ tamen hoc tempore non est in usu. Meminit hujus cæremoniæ Tertull. lib. 1. contra Marcionem, & Hieronym. in Dialogo contra Luciferianos, ubi dicit, id fieri consuevisse in signum novæ infantiæ in Christo. Unde etiam in Missa Dominicæ in Albis legitur propter Neophytos illud ex
E epistola Petri: *Quasi modò geniti infantes lac concupiscite*. Sed hæc non videtur fuisse generalis, cùm tantùm in Occidente eam viguisse scribat Hieronymus, in cap. 55. Isaiæ, in illud: *Emite vinum & lac*. Itaque non mirum, si prætermissa tandem fuit; sicut etiam illa, cujus meminit Ambrosius lib. 3. de Sacramentis cap. 1. lavandi pedes Neophytis mox à Baptismo particularis erat quarundam Ecclesiarum, & idcircò facilè exolevit.

nistro. *Sexta*, de cæremoniis. Ac ut à *Prima* incipiamus, tres erunt primæ Controversiæ partes. In *Prima* referemus errores de Confirmationis Sacramento. In *Secunda* confirmabimus veritatem. In *Tertia* solvemus objectiones.

CAPUT PRIMUM.

De erroribus, & mendaciis circa Sacramentum Confirmationis.

ÆRETICI hujus temporis ferè omnes Confirmationem de numero Sacramentorum auferunt. Etsi enim anno 1548. in conventu Lipsiensi, Theologi Lipsienses, & Wirtembergenses receperint septem Sacramenta, & nominatim Confirmationem, ut Sacramentum propriè dictum, & gratiam conferens; tamen non perstiterunt in ea Confessione. Siquidem omnes ferè eorum Doctores, & qui ante illud tempus, & qui postea scripserunt, Sacramentum Confirmationis rejiciunt.

Quia tamen negare non possunt, fuisse in veteri Ecclesia ritum aliquem, qui diceretur Confirmatio, finxerunt ipsi, ritum illum non fuisse quidem Sacramentum à Christo institutum, sed fuisse cæremoniam quandam utiliter ab Ecclesia introductam: quam in sex capita distinguit Kemnitius in 2.part. Examinis pag. 320. Is enim accuratissimè omnium describit ordinem Lutheranæ Confirmationis. Primò dicit, parvulos in infantia baptizatos, cùm perveniunt ad annos discretionis, debere institui in doctrina Catechismi, & ubi saltem principia didicerint, offerri debere Episcopo, qui coram Ecclesia admoneat puerum de suo Baptismo, quid acceperit, quid promiserit &c. Secundò, debere ipsos parvulos publicè recitare confessionem fidei, & doctrinæ, quam didicerunt. Tertiò, debere interrogari de præcipuis doctrinæ Christianæ capitibus, atque ad ea respondere. Quartò, debere moneri, ut hac professione fidei ostendant, se dissentire ab omnibus ethnicis, hæreticis, fanaticis, & prophanis opinionibus. Quintò, debere gravi exhortatione admoneri, ut in pacto Baptismi, & fidei professione perseverent, & proficiendo confirmentur. Sextò, fieri debere publicam precationem pro illis pueris, ut Deus Spiritu suo sancto illos gubernare & confirmare dignetur in hac fidei professione; & simul addi posse manus impositionem.

A Hanc sententiam breviter indicavit Lutherus in lib. de Babylon. captivit. cap. de Confirmatione. Nam, & negat esse verum Sacramentum; & addit posse recipi pro Ecclesiastica cæremonia, qualis est, consecratio aquæ, & aliarum rerum; non meminit autem Lutherus Catechismi, aut Examinis in ritu Confirmationis. Zuvinglius in lib. de vera, & falsa religione cap. de aliis Sacramentis, negat Confirmationem esse Sacramentum; & addit fuisse titum in Ecclesia institutum, & examen puerorum, qui in infantia fuerant baptizati. Quod idem postea docuit Philippus in locis cap. de Confirmatione; B Calvinus lib. 4. Institut. cap. 19. §. 4. Joannes Brentius in Confess. Wirtembergensi cap. de Confirmatione, & alii.

Non sunt autem ipsi primi, qui hoc Sacramentum rejecerunt. Nam Joan. Wicleffus in 4. lib. Trialogi cap. 14. etsi non omnino videatur hoc Sacramentum respuere, tamen non vult posse probari ex Scripturis, & apertè reprehendit Catholicorum sententiam. Immò dicit, quibusdam videri à Diabolo introductam Episcoporum Confirmationem C cum omnibus suis ritibus: nec reprehendit, sed potiùs indicat sibi placere sententiam ejusmodi. In alio etiam libro, qui fortè jam non exstat, unctionem Chrismatis apertè rejicit, ut Thomas Waldensis testatur tom. 2. de Sacramentis cap. 113. Ante Wicleffum Waldenses hæretici idem hoc Sacramentum rejecerunt, teste Ænea Sylvio in historia Bohemica cap. 35. & ante hos omnes Novatiani, de quibus sic loquitur Theodoretus lib. 3. hæret. fab. *Novatiani pœnitentiam à suo conventu arcent penitus, & iis, qui ab ipsis tinguntur, sacrum Chrisma non præ-* D *bent. Quocirca eos, qui ex hac hæresi corpori Ecclesiæ conjunguntur, benedicti patres ungi jusserunt.* Cur autem Novatiani rejecerint hoc Sacramentum, causa non fuit aliqua ratio convincens aut Scripturæ testimonium evidens: sed quia ipse Novatianus (ut scribit ex Cornelio Papa Euseb. lib. 6. hist. cap. 33.) in lecto decumbens baptizatus fuit sine consuetis Ecclesiæ cæremoniis; nec postea adimpleri curavit, quæ omissa fuerant, nec signaculo Spiritus sancti confirmatus fuit. Ob quæ, cùm malè audiret apud omnes, hoc remedium excogitavit, ut negaret, Chrismate inungi oportere homines post Baptismum. Donatistas etiam contumeliosos fuisse in S. Chrisma scribit Optatus lib. 2. contra Parmenianum; sed non constat an Donatistæ oderint hoc

Sacra-

loquens de Sacramentis Christi : *Ille*, inquit, *neque aquam Creatoris respuit, qua suos abluit, neque oleum, quo suos ungit*. Et Augustinus lib. 5. contra Donatistas cap. 20. *Si ad hoc valet, quod dictum est in Evangelio, Deus peccatorem non audit, ut per peccatorem Sacramenta non celebrentur : quomodo exaudit homicidam deprecantem, vel super aquam Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur?* Denique adeò clarè, & sæpè meminerunt Chrismatis Tertullianus, Cyprianus, & Cyrillus, ut Kemnitius hoc nomine istos Patres rejiciat, & per contemptum vocet Chrisma Cyrillium.

Idem Calvinus ibidem canon. 3. Tridentinos Patres, asinos & porcos vocat, cùm tamen modestissimus videri velit. Porrò in Institut. lib. 4. cap. 19. §. 8. *Verbum*, inquit, *unctorum est, nullam promissionem in Baptismo percepisse, qua in agonibus instruantur*. Hæc ille. Atqui hoc nullus Catholicorum docet. Nam quod citat Calvinus ex epist. S. Melchiadis: *In Baptismo regeneramur ad vitam, in Confirmatione armamur ad pugnam*, referendum est ad proprios effectus horum Sacramentorum. Baptismus enim propriè ad vitam regenerat, quamvis gratia illa regenerationis, valeat etiam ad peccata vitanda: Confirmatio autem propriè datur ad augmentum roboris, & ad pugnandum pro fide.

Rursus §. 10. aliud mendacium profert, cùm ait: *Nonne se Donatistas produnt, qui vim Sacramenti à ministri dignitate æstimant?* quia nimirum dicimus, Sacramentum Confirmationis non posse conferri ordinariè, nisi ab Episcopo. At Calvinus non ignorabat, Donatistas de alia dignitate loqui consuevisse, nimirum de dignitate probitatis, & innocentiæ, non de dignitate ministerii Ecclesiastici. Alioqui etiam Calvinus Donatista esset, cùm velit Baptismum non posse tribui à laico, neque à fœmina, sed solùm à publico Ecclesiæ ministro. Igitur contra mentem, & conscientiam suam locutus est, ac proinde mentitus.

Ibidem de Melchiade Papa & Martyre, cujus verba proximè citaverat, ita loquitur : *Os sacrilegum, tunc pinguedinem fœtore dumtaxat anhelitus tui, inquinatam, & verborum murmure incantatam, audes Christi Sacramento opponere, & conferre cum aqua verbo Dei sanctificata! At parum hoc ipsum erat tuæ improbitati, nisi etiam præferres. Hæc sunt sancta Sedis responsa; hæc Apostolici tripodis oracula*. Hæc ille. Poteratne Calvinus impudentius blasphemare in sanctissimum virum? poteratne manifestius confiteri, nihil sibi esse commune cum antiqua Ecclesia? Siquidem S. Melchiadi omnis Ecclesia, quæ tunc e-

Sacramentum Baptismi non constituerit in aqua, sed in solo oleo. At noluit intelligere Calvinus verba Magistri, ille enim confert unctionem Confirmationis, non cum unctione Baptismi, sed eum ipso Baptismo, qui ex aqua, non ex oleo conficitur. Confert enim inter se Sacramenta : non est autem Sacramentum unctio in Baptismate, sed aspersio aquæ. At, inquit Calvinus, aspersio aquæ

C fit etiam in fronte. Respondeo, hoc interesse inter Baptismum & Confirmationem, quòd Confirmatio non perficitur, nisi in fronte; aspersio autem aquæ Baptismi, potest fieri in fronte, sed potest fieri etiam extra frontem; immò nunc ordinariè cùm baptizantur infantes, solùm vertici ipsorum infunditur aqua. Ut etiam Confirmatio à solo Episcopo datur; Baptismus ab Episcopo dari potest, sed dari etiam potest à Presbytero: & idcircò tam ratione ministri, quàm ratione subjecti præstat Confirmatio Baptismo, ut rectè dicit Magister. Quare sine ulla causa mentitur Calvinus, Catholicos nullo numero habere aquam Baptismi.

D Ibidem Calvinus dicit, se ne unius quidem stercoris facere oleum, sive in Baptismo, sive in Confirmatione. Atqui de utroque oleo, omnes Sancti, & antiqui Patres honorificentissimè semper locuti sunt, ut suprà ostendimus in disputatione de cæremoniis Baptismi, & infrà ostendemus, cùm agemus de materia Confirmationis.

Jam verò Martinus Kemnitius multa similiter habet, & mendacia, & convicia; sed uno tantùm loco ero contentus. Igitur in 2. par. Exam. pag. 298. tria simul mendacia conglutinat. Primum est, quòd unctio Chrismatis ex schola Montani prodierit. Secundum, quòd Tertullianus, & Cyprianus in hac re Montanistæ fuerint. Tertium, quòd Hieronymus hanc sententiam refutet in Dialogo contra

E Luciferianos.

At nullus unquam auctor prodidit hanc fuisse hæresim Montani. Scribunt de erroribus Montani, Tertullianus de præscript. Epiphanus hær. 48. Eusebius lib. 4. histor. cap. 14. Clemens Alexandrinus strom. 4. Philastrius in Catalogo. Hieronymus in epistola ad Marcellam de erroribus Montani. Augustinus hær. 26. Theodoretus lib. 3. de fabulis hæret. Damascenus in libro de centum hæresibus, in nullo autem horum, ullum est verbum de hac re. Sed colligit Kemnitius, ut est solers, hunc fuisse errorem Montani, licèt nemo id scripserit, quia Tertullianus fuit Montanista: & ipse est, qui scribit, Spiritum sanctum dari baptizatis per Chrismatis unctionem. At non omnia, quæ Tertullianus scribit, ad Montani errores pertinent, licèt ille

in

ctus per manus impositionem, cùm etiam ante in Baptismo datus sit: sed neque Montanum, ac Tertullianum, neque sanctos Episcopos Cornelium, & Cyprianum nominat; tantum abest, ut eos refellat, ut mentitur Kemnitius. Neque ex eo, quod Hieronymus dicit, in Baptismo dari Spiritum sanctum, sequitur refutari sententiam Tertulliani, & Cypriani, qui dicunt dari in Confirmatione: alioqui Hieronymus refutasset etiam Lucam, qui ait, Actor. 8. *Nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantùm erant in nomine Domini Jesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum*. At nullos refutat Hieronymus: non enim negant Lucas, & alii, in Baptismo dari Spiritum sanctum, nisi in illa plenitudine, qua datur in Confirmatione.

CAPUT II.

Probatur ex Scriptura Sacramentum Confirmationis.

Quinque argumentis probandum est, Confirmationem esse Sacramentum verè, ac propriè dictum, ut Concilium Tridentinum docet sess. 7. canon. 1. de Confirmatione. Primò, ex Scripturis. Secundò, ex traditione, & testimoniis summorum Pontificum. Tertiò, ex Testimoniis Conciliorum. Quartò, ex testimoniis Patrum Græcorum. Quintò, ex testimoniis Latinorum.

Quod ad Primum attinet: Tria requiruntur ad essentiam Sacramenti Christiani propriè dicti. Primò, promissio gratiæ. Secundò, signum sensibile cum verbo, quod sit medium, seu organum, quo applicetur promissio. Tertiò, mandatum divinum, quo id jubeatur ministrari. Hæc tria postulant sibi ostendi ex Scripturis in quæstione de Confirmatione, Calvinus lib. 4. Institut. cap. 19. §. 5. & Kemnitius in 2. part. Exam. pag. 276. *In hac quæstione*, inquit Kemnitius, *quæ sint illa media, per quæ credendum sit Spiritum sanctum velle efficacem esse; ante omnia petimus ex verbo Dei nobis monstrari, expressum mandatum, & promissionem divinam: quando enim illa habemus, tunc scimus mediis illis, utpotè divinitus institutis, reverenter esse utendum: scimus etiam quid illis tribuendum sit*. Hæc ille. Itaque nihil aliud requirunt; & meritò: nam ad hæc revocantur omnia; & omnium consensu Sacramentum est propriè dictum, ubi hæc tria inveniuntur.

Ac promissio quidem, & certè amplissima habetur, Joan. 14. ubi Dominus promittit Spiritum paracletum, qui consoletur in omnibus adversis. Item cap. 15. ubi promittit eundem Spiritum sanctum, qui faciat discipulos fortes, atque intrepidos in te-

stione. Nam Apostoli quidem singulari miraculo, & beneficio receperunt illam gratiam promissam sine ullo medio, seu Sacramento in die Pentecostes, ut notum est ex Actor. 2. At verò cæteri recipiebant illam eandem gratiam ministerio Apostolorum per illud medium, ut patet Actor. 8. *Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum*; & antea dixerat illos venisse, ut orarent. Idem habetur Actor. 19. Et quod hoc medium sit medium, quo applicatur promissio facta de mittendo Spiritu sancto, patet ex effectu: nam cuicumque baptizato Apostoli manus imponebant, veniebat super eum

C Spiritus sanctus. Denique quòd istud donum, quod dabatur tunc omnibus baptizatis per manus impositionem, fuerit illud ipsum, quod promissum fuit Apostolis, patet ex testimonio sancti Petri, qui Actor. 2. concionabatur populo, & promittebat idem donum, quod ipse acceperat, si crederent, & baptizarentur, & allegabat Joelem, qui prædixerat donum illud effundendum, non super Apostolos tantùm, sed super omnem carnem. Idem etiam Petrus Actor. 11. testabatur, Cornelium, & ejus comites accepisse idem donum, quod acceperunt Apostoli in Pentecoste: *Nihil*, inquit, *discrevit inter nos & illos*, & tamen Scriptura nusquam meminit alterius medii, seu signi sensibilis, quo da-

D retur donum illud, nisi manus impositionis cum oratione.

Restat mandatum. Sed pro mandato damus illis mandati executionem. Numquam enim Apostoli ita ordinariè, & securè imposuissent omnibus baptizatis manus, ut veniret super eos Spiritus sanctus, nisi Dominus hoc eis mandasset. Quemadmodum etiam hic in terris cùm famulus aliquid agit, quod non potest nisi jussu Domini, & non est stultus, omnes intelligunt, eum habere mandatum, etiamsi is non dicat se habere mandatum; ut si lictores capiant magnum aliquem virum in medio foro, aut si viatores indicant senatoribus tali die habendum senatum &c. Fuisse autem ritum illum ordinarium,

E & communem omnibus baptizatis, patet ex cap. 8. & 19. Actorum. Et ex epistola ad Hebræos cap. 6. Itaque ipse etiam Calvinus cùm lib. 4. Instit. cap. 19. §. 5. postulasset mandatum sibi ostendi, respondet ipse sibi nomine Catholicorum §. 6. *Tuentur*, inquit, *se quidem Apostolorum exemplo, quos nihil temerè fecisse existimant*; ac responsionem admittens, ait: *Id sanè rectè; nec à nobis reprehenderentur, si se Apostolorum imitatores ostenderent &c.*

Nunc videndum est, quid ad hoc argumentum respondeant adversarii. Prima solutio est Calvini loco citato; quòd illa manus impositio non fuerit Sacramentum, sed quædam oblatio baptizatorum Deo: solebant enim per manus impositionem offerre Deo, quos baptizaverant.

At hæc solutio facilè refellitur. Nam in primis id Calvi-

ad hoc faciendum Petrus & Joannes. Et Actor. 19. Paulo præsente baptizantur duodecim viri, & non exprimitur à quo, quia quilibet poterat id facere: at baptizatis Paulus ipse manus imponit. Denique quid opus erat nova oblatione, cùm hoc ipso, quòd quis baptizatur, offerat se Deo, ejusque legibus, & obsequio se subjiciat?

Secunda solutio est ejusdem Calvini ibidem, & Brentii in Confessione Wirtembergensi cap. de Confirmatione, qui dicunt, Deum initio nascentis Ecclesiæ per manus Apostolorum dedisse fidelibus dona quædam visibilia Spiritus sancti, ut donum linguarum, donum miraculorum, & similia; ex quo sequitur illam impositionem manuum non fuisse Sacramentum, quia non dabat gratiam justificationis. Et confirmant ex similibus; nam umbra Petri curabantur homines Actor. 5. & per sudarium Pauli Actor. 19. & tamen non facimus inde Sacramenta.

Sed hæc etiam solutio facilè rejici potest. Nam quod dicunt, illam impositionem manuum non dedisse nisi dona quædam loquendi linguis, & miraculorum, falsum est. Nam in primis dona illa gratis data non dicuntur in Scriptura simpliciter Spiritus sanctus, nec dicitur Spiritus sanctus habitare in eo, in quo non sunt nisi illa dona; quin potius è contrario Spiritus sanctus effugiet fictum, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Sapient. 1. dona autem illa gratis data, etiam in peccatoribus interdum inveniuntur; ut patet Matth. 7. At per manus impositionem Apostolorum dabatur ipse Spiritus sanctus Actor. 8. & 19. non igitur solùm dona illa gratis data. Secundò; Id dabatur per manus impositionem, quod promiserat Dominus Joan. 14. 15. 16. & Lucæ ultimo, ut suprà ostendimus. At quod promisit Dominus, non erat donum linguarum, aut curationum (id enim fuit additamentum quoddam) sed gratia roborans, & confirmans in fide. Tertiò; Dona illa non erant communia omnibus, ut patet ex Rom. 12. & 1. Corinth. 12. *Numquid omnes prophetant? numquid omnes loquuntur linguis?* At Spiritus sanctus per manus impositionem dabatur omnibus, ut apertè colligitur ex locis notatis Actor. 8. & 19. Quartò; Apostolus Hebr. 6. numerat impositionem manus cum Baptismo, cum fide, cum pœnitentia, cum aliis rebus, quæ pertinent ad salutem; immò etiam ad fundamenta religionis, ut ibidem Apostolus dicit. At certè loqui linguis, & prophetare, non pertinet ad salutem, multò minus ad fundamenta religionis. Quintò; Si nihil aliud conferebat Spiritus sanctus datus per manus impositionem, nisi dona illa miraculorum, certè numquam Apostoli primarii Petrus, & Joannes ex Hierusalem in Sa-

nat, non descendunt linguæ igneæ. Cessavit igitur donum illud: proinde otiosa, & inanis cæremonia remansit.

Hæc quoque solutio facilè rejici potest. Nam in primis non ostendent adversarii, ubi mandaverit Dominus Apostolis, ut manus imponerent ad Spiritum sanctum recipiendum. Legimus quidem Marc. ult. *Super ægros manus imponent, & bene habebunt*; sed illa dicuntur omnibus fidelibus, non
C autem solis Apostolis: *Signa*, inquit, *eos qui crediderint, hæc sequentur &c.* Et præterea ista est impositio manus ad morbos pellendos, non ad Spiritum advocandum. Legimus item Ananiam Actorum 9. accepisse mandatum, ut Paulo manus imponeret; quem locum perperam Calvinus exponit de manus impositione, de qua nunc agimus, cùm in Antidoto Concilii Tridentini sess. 7. can. 3. de Confirmatione, tum in Institut. lib. 4. cap. 19. §. 10. Sed is locus nihil facit ad rem. Nam illa impositio manus fuit curativa ad depellendam cæcitatem corporalem, non ad dandum Spiritum sanctum: unde etiam ante Baptismum facta est. Secundò, neque ostendent Apostolis usquam factam esse pro-
D missionem, ut cui manus imponerent, daretur Spiritus sanctus. Promisit quidem Apostolis Dominus Spiritum Sanctum, quem & acceperunt in die Pentecostes: at ut ipsi aliis darent, nusquam legimus; & tamen dabant, & quidem ordinariè. Non igitur requirebatur peculiaris promissio. Tertiò, promissio generalis est non solis Apostolis, sed toti Ecclesiæ facta; igitur & cæremonia, quæ applicatur promissio, generalis esse debet, & perpetua. Probatur antecedens; Nam etiamsi Dominus Apostolos alloquebatur, cùm promittebat Spiritum sanctum, tamen in eis Ecclesiam totam alloquebatur, ut ait sanctus Leo serm. 9. de Quadragesima: *Tota*, inquit, *Ecclesia salutare suum in*
E *iis qui aderant, universaliter audiebat.* Unde etiam Dominus ait Matth. ultimo: *Vobiscum sum omnibus diebus, usque ad mundi consummationem.* Ubi alloquitur eos, qui erant omnes morituri intra centum annos, & tamen dicit se cum eis semper futurum, quia nimirum, & ipsi semper erunt in posteris suis. Item ex eo, quod ait Lucæ 22. *Hoc facite in meam commemorationem*; quod certè ad alios etiam pertinet, qui Apostoli non erant. Unde B. Petrus, qui eas promissiones rectissimè intelligebat Actor. 3. omnibus pollicebatur Spiritum sanctum, si crederent, & baptizarentur; & allegabat vaticinium Joelis; *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem.* Accedit etiam ratio evidens. Nam causa, cur Deus promisit, & dedit Spiritum sanctum, non minus locum habet in nobis, quàm in Apo-

decerant fortasse illis Baptismus, & Eucharistia; Deinde Apostoli ante Christi passionem baptizati fuerant, & Eucharistiam sumpserant, & tamen post illa omnia promittitur eis Spiritus sanctus. Non igitur acceperant hoc donum, nimirum in ea plenitudine, quæ danda erat in Sacramento Confirmationis, per Baptismum, & Eucharistiam. Præterea Actorum 8. Samaritani baptizati erant, & tamen Lucas disertis verbis dicit, Spiritum non venisse in quemquam illorum, nisi post manus impositionem Apostolorum. Denique cùm ipsa Scriptura tam apertè doceat, medium ad recipiendum hoc donum esse manus impositionem; quanta temeritas est hoc medium rejicere, & alia confingere? C

At, inquiunt, cessavit effectus ille, qui sequebatur ad impositionem manus. Respondeo; Cessavit quoad visibilia symbola, non quoad invisibilem gratiam. Nam posse dari etiam invisibiliter Spiritum sanctum, constat ex facto Domini. Joan. 20. ubi insufflavit, & dixit: *Accipite Spiritum sanctum*; debuisse autem dari semper, saltem invisibiliter, paulò ante probatum est. Fuit autem causa rationabilis, quare tunc daretur visibiliter, nunc solùm invisibiliter; quia initio Ecclesiæ ad fidem plantandam, & nutriendam, ejusmodi miracula necessaria erant. Unde Augustinus lib. 3. de Baptismo cap. 16. *Neque enim temporalibus*, inquit, *& sensibilibus miraculis attestantibus per manus impositionem, modò datur Spiritus sanctus, sicut antea dabatur ad commendationem rudis fidei, & Ecclesiæ primordia dilatanda. Quis enim nunc hoc exspectat, ut ii, quibus manus ad accipiendum Spiritum sanctum imponitur, repentè incipiant loqui linguis? Sed invisibiliter, & latenter intelligitur per vinculum pacis eorum cordibus divina charitas inspirari*. Denique idem patet ex similibus. Nam initio Ecclesiæ, qui credebant, operabantur miracula juxta illud Marci ult. *Signa, eos, qui crediderint, hæc sequentur; super ægros manus imponent, & bene habebunt*. Nunc cessavit iste effectus fidei. Nec tamen est fides otiosa, & inanis, quia habet effectum suum principalem, qui est vivificare: *Justus enim ex fide vivit*, Hebr. 10. Vide Gregorium in homilia Evangelii Ascensionis. Pari ratione in principio Ecclesiæ puniebantur peccatores visibilibus pœnis, ut patet de Anania & Saphyra, Actor. 5. de Elima Mago Actor. 13. de iis, qui indignè communicabant, 1. Corinth. 11. At num hoc tempore, quia non puniuntur ista peccata visibilibus pœnis, ideò impunita manebunt; & non salrem invisibiliter punientur, & hic, & in alia vita? Ita igitur & in bonis.

Quarta solutio est Kemnitii pag. 291. totum locum Actor. 8. & 19. nihil pro nobis facere, cùm nos impositionem manus rejecerimus, & in ejus locum unctionem Chrismatis subjecerimus.

Hæc solutio nulla est. Nam ut omittam quæ in-

Probatur veritas testimoniis Summorum Pontificum.

NUnc secundò probanda est veritas ex veterum, & sanctorum Pontificum responsis. Adferemus autem testimonia, quæ non quidem disertis verbis affirment, Confirmationem esse Sacramentum (id enim neque necessarium est, & facilè posset detorqueri ad significationem Sacramenti largo modo accepti) sed testimonia adferemus, quæ rem ipsam demonstrent; idest, cæremoniam dantem gratiam, & à Baptismo distinctam.

Primus igitur sit S. Clemens Romanus. Vide lib. 3. constit. cap. 10. 16. & 17. & lib. 7. cap. 44.

Secundus sit S. Urbanus in epistola sua decretali: *Omnes*, inquit, *fideles per manuum impositionem Episcoporum Spiritum sanctum post Baptismum accipere debent, ut pleni Christiani inveniantur*.

Tertius sit S. Cornelius Papa & Martyr, in epist. ad Fabium Antiochenum apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 33. *Non fuit*, inquit, *signaculo Chrismatis consummatus, unde nec Spiritum sanctum potuit promereri*.

Quartus sit Melchiades Papa & Martyr, in epist. ad Episcopos Hispaniæ; interrogatus, utrum majus Sacramentum esset Baptismus, an Confirmatio; respondit his verbis: *Scitote utrumque magnum esse Sacramentum*. Et addit, Confirmationem in eo præstare Baptismo, quòd solùm à summis sacerdotibus, idest, Episcopis conferetur. Ubi apertissimè docet, Confirmationem esse Sacramentum verè, & propriè dictum; quia confert cum Baptismo, & aliquo modo etiam Baptismo anteponit: Baptismum autem omnes fatentur Sacramentum esse verè, ac propriè dictum. D

Quintus sit sanctus Eusebius Papa in epistol. 3. *Manus*, inquit, *impositionis Sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab aliis perfici non potest, nisi à summis sacerdotibus*. Et probat ex Actis Apostolorum. E

Sextus sit sanctus Innocentius I. in epist. 1. ad Decentium cap. 3. *Presbyteris*, inquit, *Chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cùm tradunt Spiritum sanctum Paracletum*. Et adducit exemplum Apostolorum Actorum 8. ubi Innocentius apertè distinguit Episcopalem Confirmationem, qua tradi dicit Spiritum sanctum, ac proinde Sacramentum esse, ab unctione, quæ fit in Baptismo, quæ non est Sacramentum, sed quid Sacramentale; & præterea ab Apostolorum doctrina hoc descendere.

Septimus sit S. Damasus in epist. 4.

Octavus sit S. Leo epist. 86. aliàs 88.

Nonus sit S. Joannes III. in epist. ad Episcopos Ger-

Idem probatur ex Conciliis.

PRimum est Elibertinum Concilium antiquissimum canon. 38. Postquam enim dixerat posse laicum in necessitate baptizare, addit: *Si supervixerit, ad Episcopum eum perducat, ut per manus impositionem perfici possit*. Idem etiam infrà can. 77. jubet Diacono, si quos baptizaverit.

Secundum est Concilium Arelatense I. tempore S. Sylvestri celebratum, quod can. 8. jubet hæreticis ad Ecclesiam redeuntibus, si baptizati fuerint in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, non iterum tradi Baptismum, sed manus ab Episcopo imponi, ut accipiant Spiritum sanctum: quia nimirum hæretici illi Baptismum dare solebant, sed non Confirmationem.

Tertium est Arelatense II. sub eodem Sylvestro, quod idem statuit can. 17. nisi quòd exprimit etiam Chrisma cum manus impositione.

Quartum sit Laodicenum etiam antiquissimum, ubi canon. 7. jubentur Novatiani sancto Chrismate inungi; & canon. 48. *Oportet*, inquit, *baptizatos sacratissimum Chrisma percipere, & cœlestis regni participes fieri.*

Quintum sit Aurelianense Concilium apud Gratianum de consecr. distinct. 5. canon. Ut jejuni: *Ut jejuni*, inquit, *ad Confirmationem veniant perfectæ ætatis, ut moneantur confessionem prius facere, ut mundi donum Spiritus sancti valeant accipere.*

Sextum sit Meldense Concilium apud eundem Gratianum eadem distinct. canon. Ut Episcopi; *Ut Episcopi*, inquit, *non nisi jejuni per impositionem manuum Spiritum sanctum tradant.*

Septimum sit Concilium II. Hispalense canon. 7. ubi idem repetitur quod suprà ex Leone I. citavimus.

Octavum sit Concilium, quod celebravit sanctus Bonifacius Episcopus & Martyr, quod exstat in vita ipsius in tomo 3. Surii, ubi statutum est, ut Episcopi circumirent diœceses Confirmando.

His accedant Concilia generalia, Constantinopolitanum III. canon. 7. Florentinum in instruct. Armenorum, & Tridentinum sess. 7. canon. 1. de Confirmatione.

cujusdam à sancto Joanne Apostolo commendati curæ, ac diligentiæ Episcopi nuper creati, ac inter alia sic loquitur: *Qui (Episcopus) eum Baptismi Sacramento illuminavit, postea verò sigillo Domini tanquam perfecta, & tuta ejus animi custodia obsignavit.* Ubi apertè loquitur de Sacramento Confirmationis, quod est sigillum Dominicum in fronte impressum, & custodiam præbens per gratiam quam confert.

C III. Justinus quæst. 137. Orthodoxorum, scribit peractis mysteriis Baptismi, consignari fideles sacro unguento.

IV. Origenes homil. 8. in Leviticum propè finem: *Sic ergo*, inquit, *conversis à peccato purificatio quidem per illa omnia datur, quæ superius diximus: donum autem gratiæ Spiritus per olei imaginem designatur, ut non solùm purgationem consequi possit is, qui convertitur à peccato, sed & Spiritu sancto repleri.* Et hom. 9. ultra medium: *Omnes*, inquit, *quicumque unguento sacri Chrismatis delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut & Petrus ad omnem Ecclesiam dicit: Vos autem genus electum regale sacerdotium.*

D V. Cyrillus Hierosolymitanus ex quinque catechesibus mystagogicis, 1. & 2. scripsit de Baptismo, 3. de Sacramento Confirmationis, 4. & 5. de Eucharistia, quæ sunt tria Sacramenta, quæ eodem die percipiuntur à Neophytis. Unde apparet Cyrillum non tantùm habuisse Confirmationem pro Sacramento, sed etiam pro Sacramento propriissimè dicto, quandoquidem illud in numero ponit cum Baptismo, & Eucharistia. Præterea catechef. 3. jam citata, sic loquitur: *Quemadmodum panis Eucharistiæ post sancti spiritus invocationem non amplius est panis communis, sed est corpus Christi; sic & sanctum hoc unguentum, non amplius est unguentum nudum, postquam jam consecratum est, sed est Chrisma Christi, quod adventu Spiritus sancti per ipsius divinitatem energiam habet, quo frons, & alii sensus tui symbolicè inunguntur,*
E *& corpus quidem isto visibili unguento perungitur, anima verò sancto ac vivifico Spiritu sanctificatur.* Nota ad hunc locum primò conferri hic etiam Chrisma cum Eucharistia; quod est argumentum utrumque esse æquè propriè Sacramentum. Secundò nota, unguentum consecratum vim habere sanctificandi, quod est proprium verorum Sacramentorum, quæ sunt instrumenta sanctificationis. Tertiò, non solùm vim habere sanctificandi, sed etiam reipsa verè animam sancto Spiritu sanctificari, cùm frons Chrismate perungitur. Quartò nota, hunc auctorem cautè locutum, cùm ait, panem Eucharistiæ post consecrationem esse corpus Christi; unguentum autem post consecrationem non dixit esse Spiritum sanctum, ne putaremus à Cyrillo fin-

annem in illa epist. I. cap. 2. cum ait : *Et vos unctionem, quam accepistis ab eo, in vobis maneat, & unctio docebit vos de omnibus*, ad hoc sanctum Chrisma allusisse per quod datur Spiritus sanctus, qui docet nos de omnibus.

VI. Gregorius Nazianzenus oratione in sanctum lavacrum : *At si tu*, inquit, *per Baptismum te ipsum obfirmaveris, ac praeclarissimo, & firmissimo auxilio tibi in futurum caveris animum scilicet, & corpus unctione, & Spiritu consignans, quemadmodum olim Israel nocturno illo primigenosque tuente cruore; quid tibi accidet? & quod tibi praesidium comparatum erit? audi Salomonis paraemias; Si sederis, ait, intrepidus eris; si dormieris, suavis erit somnus tuus.*

VII. Amphilochius in vita S. Basilii, si tamen is est verus auctor ejus libri : *Baptizavit*, inquit, *Maximinus Episcopus Basilium, & Eubulum, & vestivit albis, atque ungens eos sancto Chrismate, tradidit eis vivificam communionem.*

VIII. Theodoretus in commentar. I. cap. Cantic. *Qui initiantur Baptismo post Satanae abnegationem, & confessionem fidei, veluti signo, ac nota regia spiritualis unguenti Chrismate inuncti, sub ea visibili unguenti specie invisibilem sanctissimi Spiritus gratiam percipiunt.*

IX. Joannes Damascenus lib. 4. de fide cap. 10. *Oleum*, inquit, *in Baptismate assumitur, unctionem significans, & Christos nos efficiens, & misericordiam Dei nobis annuncians per Spiritum sanctum.* Ubi apertissimè loquitur de Sacramento Confirmationis, quod datur post Baptisma. Nam paulò antè dixit, Apostolis, in forma ignis datum Spiritum sanctum; & mox subjungit, nobis dari per oleum. Certè autem confirmatio Apostolorum in die Pentecostes non respondet Baptismo, sed Confirmationi per Chrisma. Et paulò post idem auctor dicit, sicut columba attulit ramum olivae post diluvium; ita nobis post Baptismum, cujus figura fuit diluvium, advenire Spiritum sanctum per oleum, cujus figura fuit illa columba cum ramo olivae. Denique verba Graeca, τὸ ἔλαιον Βαπτίσματι παραλαμβάνεται, rectiùs verterentur : *Oleum Baptismati succedit*, quàm, *Oleum in Baptismate assumitur*, ut Oecolampadius vertit. Nam in Graeco non est, *in Baptismate*; & verbum παραλαμβάνω propriè dicitur de eo, quod assumitur, ut alteri succedat.

CAPUT VI.

Idem probatur ex Latinis.

I. TErtullianus in libr. de resurrectione carnis, videtur totum ritum brevissimè comprehendere, idest, unctionem, signum crucis, & impositionem manus : *Caro*, inquit, *ungitur, ut anima sanctum.*

II. Sanctus Cyprianus lib. I. epist. ult. *Ungi quoque necesse est eum, qui baptizatus sit, ut accepto Chrismate esse unctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit.* Et lib. 2. epist. I. *Tunc demum plenè sanctificari, & esse Filii Dei possunt, si Sacramento utroque nascantur.* Vide, Sacramentum vocari Confirmationem, & cum Baptismo conferri. Item in epist. ad Jubaianum : *Nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur, per Praepositos Ecclesiae offerantur, & per nostram orationem, & manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo Dominico consummentur.* Si quis objiciat, Cyprianum in his omnibus locis agere causam Anabaptismi : Respondendum est, id quidem esse verum, sed non ob id esse falsa, quae de ritu, & effectu sacri Chrismatis ab eo dicuntur. Nam Ecclesia Catholica semper notavit errorem Cypriani de Anabaptismo; numquam notavit ut errorem id, quod ille scripsit de Confirmatione; & Sanctus Augustinus lib. 5. de Baptismo refellit argumenta Cypriani pro Anabaptismo, nec tamen unquam, vel uno verbulo damnat, quae Cyprianus de hoc Sacramento tam magnificè scripsit.

III. Auctor sermonum de operibus Cardinalibus Christi, quae habentur inter opera Cypriani, tametsi revera non est Cyprianus, est tamen antiquus, & doctus, & apertissimè tribuit Chrismati consecrato vim sanctificandi eo modo, quo Cyrillum loquentem audivimus. Sic enim loquitur in sermone de unctione Chrismatis : *Hodie in Ecclesia ad populum acquisitionis sanctificandum, in participatione dignitatis & nominis sacrum Chrisma conficitur, in quo mixtum oleo balsamum regia, & sacerdotalis gloriae exprimit unitatem, quibus dignitatibus initiandis divinitus est unctio instituta.* Et infrà loquens de Chrismate : *Sanctificatis elementis jam non propria natura praebet effectum, sed virtus divina potentius operatur, & adest veritas signo, & Spiritus Sacramento.* Et infrà : *Et hujus unctionis beneficio, & sapientia nobis, & intellectus divinitus datur; consilium, & fortitudo caelitus illabitur; scientia, & pietas, & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo uncti cum spiritualibus nequitiis colluctamur.*

IV. Eusebius Emissenus, seu quicumque fuit auctor (nam sine dubio Latinus fuit, & insignis) in serm. de Pentecoste : *Quod* inquit, *nunc in confirmandis Neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc Spiritus sancti descensio in credentium populo donavit universis.* Et infrà : *Ergo Spiritus sanctus, qui super aquas Baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione, augmentum praestat ad gratiam.*

V. Prudentius in Ψυχομαχία, cùm pugnam luxuriae & sobrietatis describit :

Post inscripta, inquit, *oleo frontis signacula, per quae*
Unguentum regale datum est, & Chrisma perenne.

Et

ei, inquit, *unde Spiritus, quam non consignat unctus sacerdos?*

VII. Ambrosius lib. 3. de Sacramentis, cap. 2. *Sequitur*, inquit, *spirituale signaculum, quia post fontem sequitur ut perfectio fiat, quando ad invocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur*. Et lib. de iis, qui initiantur mysteriis, cap. 7. *Repete, quia accepisti signaculum spirituale*. Et infrà: *Serva quod accepisti, signavit te Deus Pater, confirmavit te Christus Dominus*.

VIII. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, posteaquam dixerat, Episcopos baptizatis per impositionem manuum dare Spiritum sanctum subjungit: *Exigis, ubi scriptum sit? In Actibus Apostolorum. Sed etiamsi Scripturæ auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret*.

IX. Augustinus lib. 15. Trinit. cap. 26. dicit, Ecclesiam adhuc servare, quod fecerunt Apostoli Act. 8. ut ejus præpositi manus imponant ad Spiritum sanctum accipiendum. Ibidem etiam meminit Chrismatis. Item in præfatione 2. concionis in Psalm. 26. dicit, hac unctione spiritualiter homines perfici. Item lib. 3. de Baptismo, cap. 16. & tract. 6. in epist. Joan. dicit, nunc quidem non loqui linguis, quibus imponuntur manus post Baptismum, tamen revera accipere Spiritum sanctum, & latenter, atque invisibiliter infundi charitatem. Sed præcipuus locus est lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 104. *In hoc unguento*, inquit, *Sacramentum Chrismatis vult Petilianus interpretari: quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus; sed potest esse in hominibus pessimis*. Et infrà: *Discerne igitur visibile sanctum Sacramentum, quod esse & in bonis, & in malis potest: illis ad præmium, istis ad judicium, ab invisibili unctione charitatis, quæ propriè bonorum est*.

X. Beda lib. 6. in Lucam, exponens illa verba Luc. 22. *Et egressus ibat secundùm consuetudinem in montem olivarum. In montem*, inquit, *olivarum discipulos educit, ut omnes in morte sua baptizatos altissimo sancti Spiritus Chrismate confirmandos esse designet*.

His accedant qui de hoc Sacramento ex professo tractant. XI. Rabanus lib. 1. de Institut. clericor. cap. 30.

XII. Amalarius lib. 1. de officiis Ecclesiasticis.

XIII. Hugo lib. 2. de Sacramentis, part. 7. &

XIV. Magister cum omni Schola lib. 4. Sentent. distinct. 7.

His accedant tria miracula ad hujus Sacramenti confirmationem à Deo ostensa. Primum exstat apud Optatum lib. 2. ubi refert, ampullam S. Chrismatis ab Arianis per fenestram projectam, Angelica manu

Nunc quid adversarii ad tam multa Patrum testimonia respondeant, & quid nobis objiciant, videamus. Calvinus primò simpliciter rejicit Patres. Nam lib. 4. cap. 19. §. 4. Hieronymum dicit in eo hallucinari, quòd Apostolicam observationem esse putaverit, ritum Confirmationis. Et §. 8. & 10. vehementissimè invehitur in S. Melchiadem, ut suprà cap. 1. notavimus. Denique §. 12. ita loquitur: *Jam verò cum verbo Dei, & probabili ratione defici se videant, prætexunt, quod solent, vetustissimam esse hanc observationem, & multorum sæculorum consensu firmatam. Etiamsi id verum esset, nihil tamen efficiunt. Non è terra est Sacramentum, sed è cœlo; non ex hominibus, sed ab uno Deo*. Hæc ille. Quasi verò nos adferamus Patres, ut Sacramentum ab iis institutum doceamus. Fatemur Sacramenta esse de cœlo, non de terra: sed tamen testes Sacramentorum homines adhibemus. Quamquam neque testimonium hoc de terra dici debet, sed de cœlo: non enim hoc testimonium ex capite suo ipsi confingunt, sed ex Apostolorum doctrina, & traditione deducunt. Adde, quòd nec admittimus nos destitui verbo Dei, ut in 2. cap. ostendimus.

Secundò; Idem Calvinus ibidem negat Patres agnovisse hoc Sacramentum: *Sed quid*, inquit, *vetustatem objectant, cùm veteres dum propriè eloqui volunt, nusquam plura duobus Sacramentis recenseant? Si ab hominibus petendum esset nostræ fidei præsidium, habemus arcem inexpugnabilem, numquam veteribus agnita fuisse pro Sacramentis, quæ isti Sacramenta ementiuntur. De manuum impositione loquuntur veteres, sed an Sacramentum vocant? Augustinus apertè affirmat lib. 3. de Baptismo, cap. 16. nihil aliud esse, quàm orationem*. Addit Kemnitius pag. 319. Gratiani auctoritatem, qui canon. Arianos 1. quæst. 1. ex hoc loco Augustini colligit, manus impositionem, non esse Sacramentum, quia repeti potest; cùm nihil sit, nisi oratio quædam.

Hæc secunda solutio duobus clarissimis mendaciis constat. Quod enim Calvinus ait, veteres non agnoscere nisi duo Sacramenta propriè dicta, constat esse mendacium ex testimoniis citatis, & idem mendacium refutavimus cùm ageremus de numero Sacramentorum. Quod autem Calvinus negat, veteres Sacramentum appellasse ritum Confirmationis, mendacium esse patet ex testimoniis Melchiadis, & Eusebii, Cypriani, atque Augustini suprà citatis. Ad locum ex Augustino citatum Respondeo, Augustinum loqui de simplici manus impositione, quæ fiebat in reconciliatione pœnitentium, non de manus impositione cum Chrismare, quæ est propriè Sacramentum Confirmationis.

ex eo quod manus impositio est oratio, non colligit non esse Sacramentum, sed non esse Sacramentum tale, ut repeti non possit. Alioqui Sacramentum esse manifestè probatur. Nam hic est materia sensibilis, impositio manuum: est forma, oratio; est effectus, gratia Spiritus sancti, ut ipse Calvinus contendit. Cur ergo non est Sacramentum? At neque ex hoc probari potest Confirmationem esse Sacramentum iterabile. Nam (ut dixi) non agitur hic de Confirmatione, sed de reconciliatione pœnitentium. Id quod probo his rationibus.

Primò, Augustinus passim docet Confirmationem fieri Chrismate, ut patet ex locis suprà allegatis. C Hic autem non solùm non meminit Chrismatis, sed apertè indicat se loqui de impositione manuum sine Chrismate; alioqui non diceret: *Quid est aliud, nisi oratio?* posset enim responderi, est consecratio, & consignatio per Chrismatis unctionem.

Secundò, Sacramentum Confirmationis semel datum non potest repeti, ut ex Concilio Tarraconensi, & ex rescripto Gregorii II. testatur Gratianus distinct. 5. de consecrat. canon. Dictum est, & canon. De homine. Et præterea idem apertè colligitur ex Augustino lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 104. ubi dicit, Sacramentum Confirmationis, sicut etiam Baptismi interdum in pessimis hominibus esse, & manere, licèt ad judicium. Quod si D manet etiam in pessimis, non debet, nec potest eis dari, cùm reconciliantur, quia jam habent, nec amiserunt. At hoc loco dicit, manus impositionem repeti posse: non igitur loquitur de manus impositione Confirmatoria.

Tertiò, Augustinus loquitur de reconciliatione hæreticorum, ut Calvinus fatetur, & ex utroque loco citato perspicuum est. Sed manus impositio reconciliatoria distincta erat, præsertim in Ecclesia Occidentali à manus impositione Confirmatoria; ergo non loquitur Augustinus de Confirmatoria. Assumptio probatur tum ex Vigilio Papa in epist. 1. cap. 3. ubi hoc expressè testatur: tum ex Gregorio lib. 9. epist. 61. ubi dicit, Arianos in Ecclesia E Orientali, consuevisse recipi per unctionem Chrismatis; in Occidentali per solam impositionem manuum. Cujus diversitatis ratio assignari solet, quia Ariani Orientales non confirmabantur per Chrisma in sua secta, Occidentales autem confirmabantur; & ideò in Oriente oportebat eos ungere, cùm redibant ad Ecclesiam, quia hoc eis deerat. Unde etiam in Concilio Nicæno ex Arabico nuper translato canon. 31. jubentur Ariani inungi, cùm ad Ecclesiam veniunt. Vel certè si etiam in Occidente Ariani rejiciebant Confirmationem; tamen cùm ad Ecclesiam redibant, non statim Chrismate ungebantur, sed postea per opportunitatem, ut modò facimus cum Lutheranis. Vel denique illa unctio in Ecclesia Orientali non erat Sacramentum, sed ritus

citavimus pro Sacramento Confirmationis. Ergo Augustinus loquitur de manus impositione Confirmatoria; vel certè æquivocè accipit in uno & eodem capite manus impositionem; quod videtur absurdum. Alterum est, quòd lib. 5. de Baptismo, cap. 23. Augustinus dicat per manus impositionem reconciliatoriam dari Spiritum sanctum. At hic per nos est effectus Confirmationis; ergo eadem erat apud Augustinum impositio manus Confirmatoria, & reconciliatoria.

Respondeo ad primum, vario modo accipere Augustinum in eo capite manus impositionem, sed sine ullo vitio. Nam propositum ejus erat solvere argumentum S. Cypriani, qui ex eo, quòd in sola Ecclesia Catholica dari potest, & accipi Spiritus sanctus, colligebat Sacramenta hæreticorum non esse vera & rata. Ad hoc argumentum diluendum Augustinus initio capitis explicat, quid intelligi debeat per Spiritum sanctum, cùm dicitur non posse dari, vel accipi, nisi in Ecclesia Catholica per manus impositionem: ac dicit intelligi donum charitatis; hoc enim non possunt habere nisi boni, & ideò non nisi in Ecclesia Catholica; quia extra illam nulli sunt boni. Hoc autem loco accipit Augustinus manus impositionem in genere, sive sit Confirmatoria, sive reconciliatoria, sive (ut sic loquar) Ordinatoria: semper enim per eam datur gratia, & charitas, nisi ponatur obex. Deinde vult Augustinus ostendere per manus impositionem dari revera donum charitatis; & declarat exemplo manus impositionis Confirmatoriæ, cùm dicit, nunc non expectari, ut loquantur linguis, quibus manus imponitur, sed latenter eis infundi charitatem. Itaque ibi accipit manus impositionem magis strictè, (idest, pro sola Confirmatoria) nec tamen est vitiosa æquivocatio; quia quod convenit toti generi, rectè declaratur exemplo unius speciei. Postea redit ad argumentum Cypriani, & distinguit tria; Sacramentum, donum Spiritus sancti gratis datum, ut prophetiam; & donum gratum faciens, idest, charitatem; ac dicit extra Ecclesiam, vel in malis hominibus esse posse duo priora, non tamen tertium; & idcircò debere ad Ecclesiam redire, ut in ea per manus impositionem reconciliatoriam illud accipiant. Et quia poterat aliquis suspicari, non posse repeti hanc manus impositionem, sicut non potest repeti Baptismus, nec Confirmatio, nec Ordinatio, ideò Augustinus subjungit, posse repeti manus impositionem, idest, reconciliatoriam, quia nihil est aliud, nisi oratio super hominem, idest, non est consecratio aliqua, quæ maneat, & characterem imprimat, unde repeti non possit, sed est tantùm cæremonia adjuvans orationem.

Ad alterum argumentum respondeo, ut jam dixi, Spiritum sanctum dari, per omnem impositionem manuum, sed ad varios effectus. Nam per impositio-

... nec Scriptura, nec ullius veterum meminit hujus Catechesis. Scriptura Actor. 8. & 19. dicit, Apostolos orasse, & imposuisse manus, & eo modo dedisse Spiritum sanctum: examinis puerorum nulla mentio. Similiter loquuntur Patres, ut suprà ostendimus. Porrò etiam S. Leo epist. 35. & 77. nihil dicit de hac re; nam loquitur de reconciliatione hæreticorum, non de examine pueri-li. Hieronymus quoque examen non nominat. Præterea ista solutio non solùm non est conformis Patrum doctrinæ, sed etiam ei repugnat. Patres enim dabant Confirmationem per unctionem, & manus impositionem etiam infantibus, ut expressè docent Innocentius I. epist. 1. & liber de Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 52. & Ordo Romanus. Et Præterea id certissimum est, quia dabant olim infantibus etiam Eucharistiam, ut patet ex Cypriano in sermone de lapsis, & tamen Eucharistiam non dabant, nisi post Confirmationem, ut ex Dionysio, Ambrosio, & aliis patet. At certè infantes non sunt capaces examinis, nec Catechismi; nec adversarii volunt examen etiam infantium, sed puerorum jam adultorum; igitur evidens est, omnes Patres non loqui de ritu Confirmationis, quam sibi hæretici hoc tempore confinxerunt. Denique, omnes ferè Patres meminerunt Chrismatis, & signaculi crucis in fronte, & in hoc ponunt essentiam hujus Sacramenti, ut ex eorum testimoniis constat.

Jam verò Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 297. & deinceps disserit de sententiis Patrum, ac ad quinque capita revocat omnes suas solutiones. Primò dicit, multos auctores qui citantur pro Sacramento Confirmationis, esse apocryphos, & supposititios. At id nihil est. Nam etiamsi epistolæ citatæ Melchiadis, Eusebii, & Urbani, necnon liber Dionysii Areopagitæ, homiliæ Eusebii Emisseni, & sermones Cypriani de operibus Cardinalibus Christi, sint apud nonnullos dubiæ Scripturæ, vel etiam supposititiæ: tamen multos habemus alios certissimos, & probatissimos auctores; & isti ipsi sunt antiquissimi, & optimi, licèt non sit certum, an sint illi, quorum nomina præferunt.

Secundò Kemnitius addit, alios auctores qui de Chrismate agunt, certos quidem esse, sed ex schola Montani prodiisse, ut Tertullianum & Cyprianum. Sed hoc esse impudens mendacium, demonstravimus, cap. 1.

Tertiò dicit, alios esse auctores certos, & probatos, qui de unctione mentionem faciunt, sed eam vocare Sacramentum impropriè, & largo modo, quia est humana cæremonia quædam in Baptismo nus dicit, malos accipere Sacramentum Confirmationis visibile, sine invisibili gratia Spiritus sancti, idque ad judicium. At certè non distingueret Sacramentum visibile ab invisibili gratia in malis, nisi crederet in bonis ista conjungi, & unum per alterum dari: neque ad judicium sumitur cæremonia humana, etiamsi à malis sumatur. Denique ibidem Augustinus dicit, Sacramentum Chrismatis esse sacrosanctum,
C sicut est ipse Baptismus. At quanta blasphemia fuisset æquare humanam cæremoniam Sacramento Baptismi.

Quarto Kemnitius dicit, etiamsi veteres variè loquantur de hac re, tamen nullum esse in puriore antiquitate Patrem, qui detrahat Baptismo suos effectus, ut eos tribuat Chrismati, ut modò faciunt Papistæ. Et quia Cyrillus videbatur illi valde obstare, in dubium revocat, an sint ejus illæ Catecheses, & an ipse aliquando erraverit in fide; & tandem rejicit tamquam falsa, quæ dicit Cyrillus. Sed hæc omnia meræ nugæ sunt. Nam nec nos dicimus detrahendos esse Baptismo suos effectus, sed damus utrique Sacramento effectus proprios. De Cateche-
D sibus autem Cyrilli nemo unquam dubitavit, neque profert Kemnitius ullam rationem, vel conjecturam, cur dubitandum sit. De fide autem, & probitate Cyrilli exstat egregium testimonium in epist. Concilii Constantinopolitani ad Damasum apud Theodoretum lib. 5. cap. 9. ubi tota illa Synodus Oecumenica Cyrillum vehementer commendat, quòd multa, & varia certamina cum Arianis ob fidem Catholicam gesserit.

Quintò Kemnitius dicit, Patres loqui valdè dissimiliter ab auctoribus recentioribus. Nam veteres inculcant manus impositionem, quæ tamen nunc abolita est; item veteres nominant oleum, sed nullus probatus auctor addit mixtionem cum balsa-
E mo, ut modò faciunt omnes recentiores: veteres tribuunt Baptismo eos effectus, quos recentiores tribuunt Confirmationi, ut dare gratiam, dare Spiritum sanctum, perficere, armare contra Diabolum &c. Denique veteres Unctionem annectunt Baptismo, recentiores separant, ac si duo essent Sacramenta. At hic etiam valdè hallucinatur Kemnitius. Nam in primis falsum est, esse abolitam manus impositionem, ut suprà ostendimus, cap. 2. Deinde balsami cum oleo mixti expressè meminit Gregorius I. Papa in cap. 1. Canticorum, qui certè probatissimus auctor est; sed de hac re postea. Præterea falsum est eosdem effectus tribui à Patribus Baptismo, quos nos tribuimus Confirmationi, etiamsi nomina effectuum sæpè sint eadem. Nam Baptismus dat gratiam, & Spiritum sanctum, sed ad alios effe-

Quod autem Kemnitius objicit de conjunctione unctionis cum Baptismo, ostendit ejus imperitiam. Nam solebant veteres etiam Eucharistiam conjungere cum Baptismo, sive adultos, sive infantes baptizarent: & tamen nemo negat Sacramenta esse distincta, Baptismum, & Eucharistiam. Hoc tempore cùm baptizantur adulti, eodem die datur Baptismus, Confirmatio, & Eucharistia, ut veteres faciebant: sed cùm baptizantur infantes, differuntur alia duo Sacramenta, donec ad usum rationis pervenerint, qui ea percepturi sunt; quia non sunt ea Sacramenta infantibus necessaria, & majori cum fructu, & reverentia percipiuntur ab adultis. Neque in hoc à nobis Lutherani dissentiunt.

CAPUT VIII.

De materia Sacramenti Confirmationis.

Sequitur altera quæstio de materia hujus Sacramenti, de qua, etsi quædam jam dicta sint in superiori quæstione, tamen accuratius res explicanda est. Igitur materiam hujus Sacramenti remotam Catholici communi consensu esse docent, oleum balsamo admixtum, atque ab Episcopo consecratum: materiam verò proximam, quæ propriè est altera pars Sacramenti, unctionem ex prædicto oleo in fronte adhibitam ad formam, seu figuram crucis. Hæretici hoc totum non modò rejiciunt, sed etiam rident, ut ex locis quæstione superiori indicatis intelligi potest; ubi pinguedinem per contumeliam vocant, & Kemnitius pag. 324. non putat impium, qui calceos in itinere torrefactos, Chrismate isto inungat: & reipsa in Gallia Calvinistæ dicuntur ocreas suas Chrismate inunxisse. Ut autem commodiùs hæc veritas probari possit, statuam sequentes propositiones.

Prima propositio: *Chrisma, sive Unctio, materia est Sacramenti Confirmationis*. Hæc certissima est Catholicis, ex Concilio Florentino in Instructione Armenorum, & Concilio Tridentino, session. 7. canon. 2. de Confirmatione. Probatur primò ex duobus locis Scripturæ, ubi vel expressè fit mentio hujus unctionis, vel certè ad eam alluditur. Prior est, 2. Corinth. 1. *Qui confirmat nos Deus, & unxit nos, & signavit, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris*. Hunc locum exponunt de Sacramento Confirmationis, Ambrosius libro de iis, qui initiantur mysteriis, cap. 7. & Anselmus, ac Theodoretus in commentario, & verba ipsa satis apertè hoc significant. Nam in primis verbum (*Confirmat*) proprium est hujus Sacramenti, in quo robur datur. Deinde (*Unxit nos*) vel refertur ad ipsam unctionem externam, vel si referatur ad internam, fit allusio ad externam; ideò enim interna illa illustra-

muni consensu Pontificum, Conciliorum, & Patrum Græcorum, ac Latinorum, quos suprà citavimus. Tametsi enim Scripturæ testimonia primum locum habent, quando perspicua sunt: tamen cùm ea non sunt ita manifesta, plus momenti habet Ecclesiæ auctoritas, quam ipsa Scriptura apertissimè commendat.

Secunda propositio: *Materia confirmationis non est oleum simplex, sed oleum mixtum balsamo*. Probatur Primò ex traditione majorum. Nam in primis Dionysius Areopagita, etiamsi non nominat balsamum, tamen apertè describit ab effectu, seu proprietate: siquidem in Ecclesiast. hierarch. cap. 4. part. 3. dicit, Chrisma componi ex variis rebus, & odoriferum esse: *Discimus*, inquit, *unguenti compositionem esse collectionem suaviter spirantium materiarum*. Secundò Clemens lib. 7. Constitut. Apostol. cap. 44. in benedictione Chrismatis mentionem facit fragrantiæ odoris. Tertiò Fabianus Papa & Martyr in epist. 2. ad Orientales apertè dicit, Christum ipsum instituisse, ut Chrisma conficeretur ex oleo admixto balsamo. Quartò Cyprianus, vel quicumque est auctor, in sermon. de unctione Chrismatis: *Hodie*, inquit, *in Ecclesia sacrum Chrisma conficitur, in quo mixtum oleo balsamum sacerdotalis, & regia gloria exprimit unitatem*. Quintò Gregorius Turonicus lib. de gloria Martyrum, cap. 40. enarrans ingens miraculum, quod exstat etiam apud Prudentium in lib. contra Judæos, pro eo, quod Prudentius dixerat: *Lotus & unctus* (sic enim requirebat ratio carminis) ille ait: *Baptismo lotus, & balsamo unctus*. Ubi videmus, Gregorio interprete, tempore Prudentii in Chrismate fuisse balsamum; immò etiam diu ante Prudentii tempora. Is enim narrat historiam, quæ tempore Ethnici Imperatoris acciderat; qui cùm victimarum intestina inspiceret, & inde per artes dæmonum responsa quæreret, nihil efficere potuit; quòd dæmones timuerint præsentiam adolescentis, qui cum Imperatore aderat, qui & Baptismo lotus, & Chrismate in fronte delibutus fuerat. Sextò Gregorius Papa, ut suprà citavimus in 1. cap. Cantic. disertis verbis asserit, Chrisma ex oleo, & balsamo confici: neque aliquid novi instituit, sed solùm refert, quod in usu Ecclesiæ erat. Septimò Concilium II. Bracarense, can. 4. celebratum paulò post Gregorii mortem, expressè etiam meminit balsami; ut etiam Concilium Florentinum in instructione Armenorum, & omnes Scholastici ac recentiores auctores.

Cæteri Patres veteres, etiamsi non expressè balsamum nominent, tamen satis apertè idem significare videntur, cùm non oleum, sed Chrisma appellant unctionem, quæ datur in Sacramento Confirmationis: nam ex Ecclesiæ usu Chrisma non significat simplex oleum, sed unguentum confectum ex pluribus rebus. Id patet ex Innocentio III. cap.

Pa-

... quod haberet, & etiam balsamum fuisse dicitur.

Denique accedit etiam congruentia, quam dum ridiculam videri vult Kemnitius, ipse se ridiculum probat. Ratio Theologorum, & ipsius etiam S. Thomæ, 3. par. quæst. 72. art. 2. est, quia debet materia Sacramenti significare effectum Sacramenti. Porrò effectus hujus Sacramenti præcipuus est confirmatio in fide; quæ duo requirit; puritatem, & fervorem fidei in corde, & constantem confessionem in ore: primum apertissimè significatur oleo, quod liquor purissimus, & subtilis, lucidus, & calidus est: secundum non minus aptè significatur balsamo, quod bonum odorem effundit ad alios.

Præterea hujus Sacramenti effectus significati sunt in illis igneis linguis, quæ apparuerunt super Apostolos in die Pentecostes. Etsi enim Apostoli sine Sacramento confirmati sint illo die ab ipso Deo immediatè; tamen non sine visibili symbolo effectum invisibilem significante. Illis ergo duobus symbolis, igni & linguis, seu potiùs uni ex duabus partibus constanti, idest, linguis igneis respondent optimè in Sacramento nostro oleum & balsamum, seu Chrisma ex oleo, balsamoque confectum.

Hanc rationem his verbis Kemnitius irridet, pagina 286. *Arrige aures, optime lector, magnum enim, & insigne audies acumen.* Et infrà: *Mıraberis scio, ubi audieris; Igni in Pentecoste respondet in Pontificia Confirmatione oleum. Qua ratione? quia oleum nutrit ignem. Sed idem facit etiam baculus quercineus, fumo bene induratus. Speciei linguarum respondet balsamum, quia est odoriferum. Sed quid linguæ commune est cum odoribus? num lingua odoramur?* Hæc ille.

At non mirum si absurdus homo, absurdè intellexit, quæ bene à doctis viris dicta, & scripta sunt. Non enim dicimus oleum respondere igni, quia nutrit ignem; sed quia sicut in Scripturis per ignem significatur sapientia, & charitas, & ipse Spiritus sanctus illustrans, & calefaciens corda, ut ignis illustrat, & accendit corpora: ita etiam in Scripturis oleum, sive unctio significat eandem charitatem, & sapientiam, & ipsum Spiritum sanctum. Nam oleum res facit lucidas, & perspicuas, & simul fovet, emollit, penetrat &c. Itaque de igne legimus Lucæ 12. *Ignem veni mittere in terram*, & ad Heb. 12. *Deus noster ignis consumens est*; & similiter de unctione legimus, Act. 10. *Unxit eum Spiritu sancto, & virtute*; & 1. Joan. 2. *Unctio docebit vos de omnibus*. Non inveniet autem Kemnitius, ubi in Scripturis Spiritus sanctus baculo quercineo comparetur. Quod attinet ad linguas & balsamum, in eo posita est similitudo, quòd sicut per linguam communicatur vox, & eo

suprà notata, qui etiam addit singulis annis feria 5. in Cœna Domini novum Chrisma consecrandum. Damasus I. epist. 4. Innocentius I. epist. 1. cap. 3. Leo I. epist. 88. Gelasius I. epist. 1. Joannes III. in epist. unica. Gregorius I. in cap. 1. Cantic. & Innocentius III. cap. Cùm venisset, extra de sacra unctione, disertis verbis docent, Chrisma esse consecrandum, idque à solo Episcopo.

C Secundò probatur ex Conciliis. Concilium Nicænum canon. *69.* secundùm Arabicum codicem in Latinum nuper conversum, expressè meminit triplicis consecrationis, quæ etiam nunc in Ecclesia viget, idest, olei Catechumenorum, olei infirmorum, & Chrismatis. Concilium Laodicenum canon. 48. sacratissimum Chrisma vocat; quo nomine non illud appellaret, nisi consecratum esset. Concilium Romanum sub Sylvestro canon. 5. prohibet presbyteris, ne Chrisma faciant, quia nimirum id ad munus Episcopi pertinet. Porrò Chrisma facere non est solùm miscere oleum cum balsamo, sed etiam simul consecrare: nam alioqui etiam pharmacopolæ Chrisma facere possent. Idem

D paulò post prohibuerunt Concilia Carthaginensia II. canon. 3. & III. canon. 36. Concilium IV. Carthaginense canon. 36. jubet Parochis, ut omni anno ante Pascha petant Chrisma ab Episcopo proprio, idque non per clericos juniores, sed per seipsos, aut per illum, qui sacrario præest. Ubi videmus in hoc Concilio, quod apud omnes est maximæ auctoritatis, idem haberi de Chrismate singulis annis renovando, quod habetur in epistola Fabiani, quam nonnulli apochrypham esse volunt. Videmus prætereà quantam reverentiam huic sancto oleo Concilium detulerit, cùm prohibuerit deferri à clericis junioribus, sed expressè præceperit, ut ipse, qui præest parœciæ, aut certè qui præest sacrario, il-

E lud accipiat ab Episcopo. Idem habet Concilium Vasense canon. 3. ubi etiam dicit, non decere, ut summa infimis committantur, & ideò non debere Chrisma deferre clericum ullum, nisi ut minimum sit Subdiaconus. Concilium Toletanum I. canon. 20. iterum declarat soli Episcopo licere Chrisma consecrare, & ab eo petendum singulis annis paulò ante Pascha. Concilium II. Hispalense canon. 7. I. Bracarense canon. 37. Concilium sancti Bonifacii Martyris, quod exstat in vita ipsius, & Wormaciense Concilium canon. 2. & 8. ac denique Florentinum in instruct. Armenorum idem habent.

Notandum autem est, hæc Concilia non solùm antiquissima esse, præter Florentinum, sed in diversissimis provinciis celebrata. Nicænum, & Laodice-

minari. Quod est Notandum contra Kemnitium, qui pag. 305. arguit Cyrillum mendacii contra verbum Dei, quòd dixerit non esse dignos nomine Christiani, qui non sunt uncti Chrismate: *Cùm tamen Constet*, inquit Kemnitius, *nomen Christianum ortum esse Antiochia, teste Luca Act.* 11. Quasi verò non potuerit Antiochiæ primum hoc nomen imponi, & tamen à Chrismate derivari. Certè meliùs noverat res Antiochenas Theophilus Antiochenus, & proximus Apostolicis temporibus, quàm Kemnitius Germanus, & qui paulò ante vivere cœpit.

C Tertullianus lib. de Baptismate: *Exinde*, inquit, *egressi de lavacro perungimur benedicta unctione*. Cyprianus lib. 1. epist. 12. *Oleum*, inquit, *in altari sanctificatur; sanctificare autem olei creaturam non potuit, qui nec altare habuit, nec Ecclesiam. Unde nec unctio spiritualis apud hæreticos esse potest, quando constet oleum sanctificari, & Eucharistiam fieri apud illos omnino non posse*. Auctor sermone de unctione Chrismatis, apud eundem Cyprianum: *Hodie*, (idest, feria 5. in cœna Domini) *unguentum ad sanctificationem paratur*. Basilius lib. de Spiritu sancto, cap. 27. *Benedicimus*, inquit, *aquam Baptismatis, & oleum Unctionis*. Cyrillus catechef. 3. mystagog. *Sanctum unguentum non ampliùs est unguentum nudum, posteaquam consecratum est, sed Christi Chrisma*. Optatus lib. 2.

D *Ut omnia*, inquit, *sacrosancta Episcopi vestri violarent, Eucharistiam jusserunt canibus infundi; & ampullam Chrismatis per fenestram, ut eam frangerent, projecerunt*. At certè nec sacrosanctum Chrisma vocaretur, nec cum Eucharistia conferri posset, nisi consecratum. Augustinus lib. 5. de Baptismo, cap. 19. & 20. tractans argumentum Cypriani, quo ille probare volebat, hæreticos non habere vera Sacramenta, quia non possunt consecrare oleum, quo inunguntur baptizati, ut accipiant Spiritum sanctum: non ait (quod certè dicere debuit secundùm Calvinum & Kemnitium) non esse opus oleum consecrare, immò superstitionem, & incantationem esse olei consecrationem, sed respondet, posse hæreticos o-

E leum consecrare, quia nimirum potestas consecrandi non est in illis ab hæresi sed ab ordinatione, quam veram, & sanctam susceperunt. Et probat à simili: nam si possunt sacerdotes homicidæ, & adulteri in Ecclesia, etiam Cypriano consentiente, oleum consecrare, cur non hæretici, modò sint verè ordinati? *Cur*, inquit, *ad verba, quæ procedunt ex ore homicidæ, possit Deus oleum sanctificare, & in altari quod hæretici posuerunt, non possit, nescio*. Vide etiam tract. 118. in Joan. propè finem.

His accedant Beda in cap. 8. Actor. Rupertus lib. 5. de divin. offic. cap. 17. & 18. Isidorus lib. 1. de divin. offic. cap. 28. Rabanus lib. 2. de Institut. clericor. c. 26. Alcuinus lib. de divin. offic. cap. de feria 5. in cœna Domini, & Amalarius lib. 1. de officiis Ecclesiast. Eucharistiam, quædam in fronte, signaculum crucis in Confirmatione. Et causam reddit, quia frons est locus pudoris: datur autem hoc signaculum, ut non erubescamus Dominum confiteri, etiam coram persecutoribus. Idem habent Rabanus, Petrus Damiani, & alii omnes.

CAPUT IX.

Solvuntur objectiones contra materiam Confirmationis.

PRima objectio Brentii in Confessione Wirtembergensi, cap. de Baptismo. Usus Chrismatis ad elementa hujus mundi pertinet, & ad Judaicas cæremonias, à quibus nos revocat Paulus Coloss. 2. *Si mortui estis cum Christo, ab elementis mundi hujus, quid adhuc his detinemini?* Respondeo; Si argumentum valeret, probaret etiam non esse utendum aqua in Baptismo, nec pane in Eucharistia, quia his rebus utebantur etiam Judæi, cùm haberent aquam expiationis, & panes propositionis: quare sicut potuit aqua, & panis deservire umbræ, & veritati, sic potest etiam oleum. Paulus autem revocat nos à cæremoniis Judaicis, quæ verè elementa erant, & egena, ut ipse alibi dicit, cùm justificare non possent: non autem à Sacramentis Christianis, licèt in eadem materia consistant.

Secunda objectio. Dionysius Areopagita non obscurè significat ritum Chrismatis desumptum ab athleticis unctionibus Ethnicorum, & partim ex lege Mosaica. At Moses Deuteronom. 12. *Cave*, inquit, *ne imiteris Gentes, & requiras cæremonias eorum &c.* Respondeo; Dionysium tribuere Chrismatis doctrinam Apostolis Christi, non Ethnicis, aut Judæis, ut suprà ostendimus. Quod autem ait de Judæis, pertinet ad figuram hujus Sacramenti, non ad ipsam essentiam, & veritatem. Quod verò de athletis dicit, non pertinet ad cæremoniam & cultum, ut somniat Brentius, sed ad effectum Sacramenti per similitudinem explicandum: ut enim athletæ ungebantur, ut vincerent in certamine corporali, ita nos ungimur sancto Chrismate, ut vincamus in certamine spirituali. Qua similitudine utuntur plurimi Patres, Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus, & alii. Non igitur facit ad rem testimonium Deuteronomii: non enim athletæ unguntur, ut ea cæremonia Deum colant.

Tertia objectio. Acta Conciliorum testantur Chrisma institutum esse à Sylvestro; non igitur Apostolis in usu esse potuit, ut Fabianus scribit. Respondeo; Acta Conciliorum, seu potiùs Damasus in vita Sylvestri, solùm testatur, Sylvestrum præcepisse, ut presbyteri tangerent verticem baptizati Chris-

mate,

... Sacramentum; ac primis quidem temporibus, quia visibiliter descendebat Spiritus sanctus, non usos fuisse eos ulla unctione, sed simplici manus impositione: siquidem, effectum internum satis testabatur externus ille ignis, qui divinitus apparebat. At postea cùm formæ illæ visibiles cessassent, tum adhibere eos cœpisse unctionem, ut per eam significarent id, quod antea visibili specie divinitus apparente significabatur. Si objicias non potuisse Apostolos instituere materiam Sacramenti: Respondent, eos non instituisse, sed à Christo id mandatum accepisse, ut modò uterentur manus impositione, modò Chrismate, prout opportunum esse judicarent. Hæc solutio non est omnino improbabilis, & ab ea non abhorret Sanctus Thomas, 3. par. quæst. 72. art. 2. & fortasse possent huc trahi testimonia Concilii Florentini, & Innocentii cap. Cùm venisset, extra de sacra unctione, qui dicunt dari in Ecclesia Sacramentum Confirmationis loco manus impositionis Apostolicæ.

Est tamen alia solutio, quæ longè mihi probabilior videtur, Thomæ Waldensis tom. 2. de Sacramentis, cap. 113. & Hugonis de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, par. 7. cap. 2. qui dicunt idem esse unctionem Chrismatis, & manus impositionem; qui enim inungit, manus imponit: & idcircò utrumque significari, etiamsi alterum tantùm exprimi videatur. Hæc solutio probabilior est. Nam constat Apostolos in Confirmatione usos esse Chrismate, cùm id asserant Dionysius, & Clemens; & præterea unctionis meminerint antiquissimi auctores, Theophilus Antiochenus, Tertullianus, Cyprianus, Cornelius, Origenes, & alii, ante quos non fuit ullum Concilium Oecumenicum, in quo id institui potuerit. Constat etiam optandum esse, ut possit defendi, Apostolos semper eadem materia usos, & non modò una, modò altera: id enim tutius, & expeditius est. At cur, quæso, id non potest defendi? *Quia*, inquiunt, *Lucas meminit impositionis manuum, & non meminit Chrismatis*. Sed nec usquam Lucas, aut alia Scriptura, aut etiam ullus veterum dicit, Apostolos vario modo hoc Sacramentum ministrasse. Et præterea in verbis Lucæ posse intelligi etiam Chrisma, multis modis probare possumus: Apostolos autem mutasse materiam, nescio an ullo modo probari possit, nisi recentiorum auctoritate.

Primò igitur sic probo: Apostolos semper manus imponendo signasse Chrismate, ac proinde Lucam ritum illum compendio perstrinxisse, & ex una parte rem totam intellexisse. Nam Patres, qui uno in loco dicunt per impositionem manus dari Spiritum ... cilium I. Arelatense, can. 8. tantùm nominat manus impositionem; & tamen Concilium II. Arelatense paulò post celebratum, & eandem rem tractans, canon. 17. nominat unctionem Chrismatis. Damasus, & Leo suprà citati, dicunt non licere Chorepiscopis ungere frontem baptizatorum Chrismate: & tamen Joannes III. hoc ipsum decretum

C citans, & nominatim allegans Damasum, & Leonem, ne semel quidem meminit Chrismatis, aut frontis, sed perpetuò hunc ritum vocat manus impositionem; ac hujusmodi exempla plurima possent adferri. Quid igitur mirum si S. Lucas ex una parte totum ritum significarit.

Secundò idem probo alia ratione. Nam Patres, quando dicunt solos Episcopos, per unctionem Chrismatis dare Spiritum sanctum, semper allegant verba Lucæ Act. 8. ut patet ex Innocentio epist. 1. Damaso epist. 4. Leone epist. 88. Cypriano ad Jubajanum, Augustino lib. 15. Trinitat. cap. 26. & ex aliis supra citatis. Ergo aut Apostoli Actor. 8. manus imponendo ungebant Chrismate, aut isti omnes Patres malè argumentantur. Dices, Bene illi ar-

D gumentantur, quia licèt Apostoli, Actor. 8. non uterentur Chrismate, tamen Chrisma successit in locum manus impositionis, qua illi utebantur. Sed contrà; nam si ita esset, saltem aliquis Patrum aliquando id significasset, ut intelligeremus vim argumenti ipsorum.

Tertiò idem probo ex aliis similibus Scripturæ locis, ubi brevissimè aliquid comprehenditur, & tamen necesse est plura intelligere. Exemplum esse potest, quod Paulus in epistolis ad Timotheum, & ad Titum semper ordinationem vocat manus impositionem. Exemplum adfert Augustinus lib. de fide & operibus, cap. 9. ex cap. 8. Actor. Ibi enim legimus, Eunuchum à Philippo baptizatum, cùm di-

E xisset: *Credo Filium Dei esse Jesum*. Augustinus autem rectè notat Lucam per compendium rem attigisse, sed omnino credendum esse de multis aliis interrogatum Eunuchum, & multas alias cæremonias adhibitas in illo Baptismo. Alterum exemplum esse potest id, quod Lucas ait, Apostolos baptizasse in nomine Christi, Actor. 8. 19. & alibi. Nam ut suprà ostendimus, Apostoli baptizabant in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: sed Lucas id per compendium dicere maluit, sciens rem esse notissimam. Aliud exemplum esse potest in eo, quod Paulus ait ad Tit. 3. nos salvari per lavacrum regenerationis: ubi nihil dixit de verbo, & tamen intellexit sine ullo dubio lavacrum cum verbo, ut ipse idem alibi expressit Ephes. 5. Et multa sunt hujusmodi, quæ longum esset recensere.

Una

uterentur Chrismate, & nos non utamur impositione manus: sed velle dicere, id ipsum quod Apostoli faciebant, cùm dicebantur imponere manus, facere nunc Episcopos, cùm dicuntur Confirmare, vel Chrismare. Distinguitur enim in his locis, non ritus à ritu, sed modus loquendi à modo loquendi; & personæ à personis; & denique illa particularis impositio manuum ab ista, quæ modò est: siquidem tunc communiter dicebatur hoc Sacramentum impositio manus, nunc dicitur communiter Confirmatio; præterea illam dabant Apostoli, istam Episcopi; denique illa erat efficacior, quia cum effectu interno, dabat etiam externum, & cum gratia gratum faciente, dabat etiam dona gratis data linguarum, & miraculorum &c. Hac ergo ratione dici potest id, quod nunc fit, esse loco ejus, quod tunc fiebat, licèt sit idem, quoad substantiam. Et quod hic sit sensus eorum locorum, probatur dupliciter. Primò, quia Concilium & Innocentius, non dicunt, Chrisma esse loco impositionis manuum, sed Sacramentum Confirmationis esse loco impositionis manuum. At certè Apostoli omnium consensu dabant Sacramentum Confirmationis, sive adhibuerint Chrisma, sive non. Secundò, quia Concilium & Innocentius ibidem dicunt Episcopos esse in Ecclesia loco, seu vice Apostolorum. At certè Apostoli veri Episcopi erant, licèt aliquid etiam ampliùs haberent.

Secunda objectio Kemnitii contra eandem propositionem sumitur ex Patribus. Nam ut ipse dicit, Tertullianus in lib. de Baptismo dicit, hanc unctionem sumptam esse ex veteri disciplina, idest, ex Testamento veteri; proinde non à Christo institutam. Cyprianus in sermone de ablutione pedum, dicit has cæremonias non à Christo, sed ab hominibus institutas, & in sermone de Chrismate dicit, relictam esse hanc unctionem ex Testamento veteri. Basilius ait, nullam extare λόγον γεγραμμένον de unctione Chrismatis. Atque ex his auctoribus dicit Kemnitius satis apertè refelli mendacium Fabiani Papæ & Martyris, qui asseruit hanc unctionem à Christo ipso Apostolis traditam.

Respondeo, Tertullianum id solum asserere, præcessisse in Testamento veteri figuras hujus Sacramenti; ex quo non sequitur non esse à Christo institutum: nam ibidem asserit diluvium fuisse figuram Baptismi, & tamen fatetur Kemnitius non negasse Tertullianum Baptismum à Christo institutum. Cyprianus in sermone de ablutione pedum non loquitur de Sacramento Confirmationis, cùm dicit cæremonias Sacramentorum ab hominibus institutas, sed intelligit alios ritus, quos adhibemus: immò contrarium colligitur ex hoc auctore, nam in isto sermone de ablutione pedum, dicit Christum esse auctorem sui Sacramenti, & sermone sequenti, qui est de Chrismate, dicit hanc unctionem. Nativum balsamum unà cum arboribus jam periisse constat. Scribit enim Plinius lib. 12. cap. 25. verum balsamum solùm in duobus hortis Judææ nasci solitum: qui horti jamdudum vastati sunt: *Periit igitur*, inquit Kemnitius, *materia Confirmationis, si ea necessariò balsamum requirit: neque potest suppleri artificioso, & fictitio balsamo balsamum naturale: quemadmodum nec aqua Baptismi fictitia aqua nec vinum Eucharistiæ fictitio aliquo vino*. His addunt quidam Catholici, non esse probabile Christum instituere voluisse Sacramentum aliquod in re tam incerta, rara, pretiosa, quæ vix magno labore, & sumptibus
C obtineri potest.

Respondeo: Quæstionem esse inter Theologos, utrum balsamum requiratur in Chrismate necessitate Sacramenti, an solùm necessitate præcepti. Et quidem veteres omnes Theologi dist. 7. lib. 4. sent. & Jureconsulti in cap. Pastoralis, extra de Sacramentis non iterandis; docent balsamum requiri necessitate Sacramenti, ita ut Sacramentum irritum sit, si absque balsamo detur. Tamen recentiores quidam, Cajetanus in 3. part. quæst. 72. art. 2. Dominicus à Soto lib. 4. sent. dist. 7. quæst. 1. art. 2. & Franciscus Victoria in summa de Sacramento Confirmationis, putant balsamum non requiri ad essentiam Sacramenti, sed necessariò adhibendum ex divino præcepto.
D Utrique nituntur quodam textu Juris canonici cap. Pastoralis, extra de Sacramentis non iterandis; quem textum utraque opinio ad se trahit. Neutra opinio est de fide, vel contra fidem; & fallitur Kemnitius pag. 309. ubi docet, Concilium Florentinum definivisse contra Scholasticos, balsamum requiri in Chrismate. Nam Concilium non expressit, quo modo requiratur, sed dixit materiam esse oleum cum balsamo, ut etiam in Eucharistia dixerat materiam esse vinum cum aqua: & tamen omnes fatentur aquam non esse ita de essentia, ut sine ea sit irritum Sacramentum.

Ad argumentum autem Kemnitii nego balsamum verum, & nativum periisse. Nam etsi aliquando
E opinione Plinii tantùm in duobus hortis Judææ nascebatur balsamum; tamen in Indiis nascitur, & inde adhuc advehitur. Neque refert si id Plinius ignoravit: nec enim ille omnia scire potuit. Neque balsamum, quod affertur ex Indiis artificiosum, aut fictitium dici debet, licèt fortè non sit idem specie cum eo, quod nascitur in Palæstina. Variæ enim possunt esse species balsami, ut sunt variæ species vini; & quælibet idonea est ad Sacramentum conficiendum. Adde, Plinium id, quod refert de duobus hortis, referre de tempore antiquo: nam suo tempore fatetur multas fuisse arbores balsami in Palæstina: & Hieronymus, qui trecentis annis fuit post Plinium, in cap. 27. Ezechielis, immò & Gregorius qui ducentis annis post Hieronymum, & quingentis post Plinium, in cap. 1. Canticorum, affirmant tempore suo in vi-

... Non igitur certum est, quod nos diximus, Chrisma in fronte adhibendum esse. Respondeo: Cyrillum loco citato, præcipuè velle frontem inungi, ut ipse expressè ait, deinde alios sensus; quod quidem non est contra nos: siquidem id solùm asserimus, nisi in fronte adhibeatur Chrisma, Sacramentum nullum esse; non tamen negamus, quin deinde possit juxta varios Ecclesiæ mores inungi etiam alia aliqua corporis pars. Porrò Ambrosius loco citato à Kemnitio, non agit de confirmatione, sed de unctione, quæ fit in Baptismo, quam etiam nos fatemur in vertice capitis faciendam: de Confirmatione autem agit Ambrosius, cap. sequenti.

CAPUT X.

De forma Sacramenti Confirmationis.

FOrma hujus Sacramenti sunt hæc verba: *Signo te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Neque dubitari potest, quin hæc sit conveniens forma, cùm apertè explicet, & causam principalem, quæ est sancta Trinitas, & causam ministerialem, quæ est ille, qui verba ipsa profert, & denique effectum Sacramenti, qui est facere Christi militem insigniendo illum cruce, & roborare, atque armare confirmando Chrismate. Habetur autem hæc forma disertis verbis in Concilio Florentino in Pontificali Romano, & apud S. Thom. 3. par. quæst. 72. art. 4.

Apud antiquiores auctores non habentur hæc omnia verba, & hoc ordine, tamen habetur idem sensus, & hoc sufficit. Nam vis formæ Sacramentalis posita est in sensu, non in sono, aut numero literarum: alioqui si quis Græcè, aut Hebraicè, aut alio idiomate ista verba proferret, nihil efficeret. Igitur Ordo Romanus, qui est antiquissimus liber, cùm ab Alcuino, & Amalario citetur, qui fuerunt ante annos 800. in officio Sabbathi sancti describens ritum confirmationis, dicit Episcopum per modum orantis hæc verba pronunciare: *Signa eos Domine signo crucis*; ac deinde cùm tangit pollice frontem, dicere: *Ego te confirmo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Ubi videmus planè eundem sensum verborum. Neque refert, quòd ibi dicatur: *Signa eum*, & nos dicamus: *Signo te*: nam semper significamus Deum esse, qui signat principaliter, & hominem qui signat ministerialiter: unde etiam forma Græcorum, qua in Baptismo utuntur: *Baptizetur servus Christi*, censetur ab omnibus legitima, etiam si nos alio modo dicamus. Quòd etiam in Ordine ... secundo intelligimus, tam quosdam, qui existimant Ambrosium posuisse formam Confirmationis, cùm ait: *Venisti ad sacerdotem; quid tibi dixit? Deus Pater omnipotens, qui te regeneravit ex aqua, & Spiritu sancto, concessitque tibi peccata tua, ipse te ungat in vitam æternam*, lib. 2. de Sacramentis, cap. 7. Nam hæc verba, quæ Ambrosius ponit, in Ordine Romano dicuntur à presbytero, cùm linit verticem baptizati; post quam cæremoniam sequitur postea

C Confirmatio Episcopalis. Unde etiam Amalarius lib. 1. de officiis Ecclesiasticis, cap. 27. dicit, ista verba esse presbyteri, qui solùm forma deprecatoria utitur. Episcopus enim non solùm deprecatoriè, sed etiam ex potestate sua, quam à Deo accepit, dicit: *Ego te confirmo.* Porrò ex Patribus Ambrosius satis apertè hujus formæ meminit, cùm ait in lib. de iis, qui initiant. mysteriis, cap. 7. *Serva quod accepisti; signavit te Deus Pater, confirmavit te Christus Dominus.* Neque est mirum, quod quædam omiserit: nam eo loco non referebat ipsam formam, sed tantùm revocabat in memoriam Confirmatorum ipsum ritum, quo fuerant confirmati; ad id autem satis erat si principalia verba commemoraret.

D Non debet autem mirum videri, si Patres non expressè ponunt hanc formam: nam neque aliorum Sacramentorum formas describunt, tum quòd res essent omnibus Christianis notæ ob quotidianum usum, tum etiam ne Gentilibus, qui libros nostros videbant, proderent ejusmodi mysteria sine necessitate. Itaque nullus ferè est veterum, qui disertis verbis scripserit formam Baptismi esse: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, tantùm dicunt Baptisma dari cum invocatione Trinitatis. Immò Dionysius, cap. ult. hierarchiæ Ecclesiasticæ dicit fas non esse literis mandare verba, quibus in administratione Sacramentorum utitur Ecclesia. Et Innocentius I. in epist. 1. cap. 3. de Confirmatione lo-

E quens: *Verba*, inquit, *dicere non possum, ne magis prodere videar, quàm ad consultationem respondere.* Denique ipse etiam Magister sentent. lib. 4. dist. 7. noluit verba formæ hujus Sacramenti ponere: tantùm ait, formam esse manifestam, nimirum verba, quibus Episcopi ubique utuntur, cùm hoc Sacramentum administrant.

Sed objectiones hæreticorum videamus.

PRima objectio Calvini est lib. 4. Institut. cap. 19. §. 5. ubi postquam recitaverat formam illam: *Signo te signo crucis &c. Pulchrè*, inquit, *& venustè, sed ubi Dei verbum?* Respondeo: Dei verbum non scriptum, sed traditum, satis testari morem universæ Ec-

cùm ait: *Qui nos confirmat Deus, & signavit &c.*

Secunda objectio, §.7. *Unde*, inquit, *vocant oleum salutis? quis eos in oleo salutem quærere docuit?* Et infrà: *Hoc verò non à me, sed à Domino, audacter pronuncio, qui oleum vocant oleum salutis, salutem, quæ in Christo est, abjurant, Christum abnegant, partem in regno Dei non habent. Oleum ventri, & venter oleo: utrumque Dominus destruet.* Respondeo: Totum hoc argumentum niti Calvini auctoritate. Nam verbum Dei non protulit, quamvis se ex Dei nomine loqui mentiatur, ubi dicatur salutem, quæ est in Christo, abjurare, qui oleum Confirmationis vocant oleum salutis. Et quidem si in oleo sine Christo salutem quæreremus aliquid Calvinus diceret, sed cùm oleum faciamus instrumentum dumtaxat applicandæ gratiæ Christi; mirum est unde suspicari potuerit Calvinus, Christum negare, qui oleum vocat oleum salutis. Adde, quòd ejusmodi phrases sunt in Scripturis frequentissimæ, ut 4. Reg. 13. sagitta salutis, 2. Cor. 6. dies salutis, Actor. 13. verbum salutis, Luc. 1. scientia salutis. Adde etiam, quòd Calvini argumentum non minus valet contra aquam Baptismi, & panem Eucharistiæ, quàm contra oleum Confirmationis: nam & illa dicitur lavacrum regenerationis, & renovationis, Tit. 3. & panis Eucharistiæ dicitur panis vitæ, Joan. 6. Respondet ibidem Calvinus in Sacramentis duo spectanda esse, naturam elementorum, & eam esse corruptibilem, & salutem adferre non posse; & vim spiritalem à verbo Dei impressam, & ratione illius aquam in Baptismo, & panem, ac vinum in Eucharistia salutem adferre. At cur, quæso, non idem nos de oleo dicere possumus?

Tertia objectio est Kemnitii in 2. part. Examinis, pag. 288. forma hujus Sacramenti: *Signo te signo crucis &c.* non habetur in vetustis scriptoribus, nec in ipsis Canonibus &c. Respondeo: Jam reddidi causam hujus rei.

Quarta objectio ibidem. In ipsis Pontificalibus non est eadem forma. Nam Gabriel recitat quosdam pro *Chrismate salutis*, dicere: *Chrisma sanctificationis*; & Gerson habet formam: *Firmo te signo crucis, & Chrismate salutis*. Respondeo: Ista omnia in idem coincidere cum nostra forma: semper enim est idem sensus, sive dicas *Salutis*, sive *sanctificationis*, sive *confirmo*, sive *firmo &c.* quamvis enim oporteat præscriptis verbis uti, & nihil mutare, & qui secus faciunt, peccent, tamen (ut sæpè diximus) dum idem sensus manet, semper Sacramentum conficitur: & potest facilè fieri, ut in variis Ecclesiis sit aliqua varietas in vocibus, modò maneat sententia eadem: ut etiam patet in forma Baptismi Latinorum & Græcorum.

tum propriè dictum, quia Scripturæ, & Patres omnes affirmant dari per hanc cæremoniam copiosissimam gratiam, atque adeò ipsum Spiritum sanctum.

Alter effectus est character, quo adscribimur in Christi militiam, sicut per Baptismum in Christi familiam. Probatur autem iste character Confirmationis, eo modo, quo character Baptismi, ex eo, quòd non potest repeti Confirmatio. Nam suprà ostendimus, rationem, cur Sacramenta quædam sint initerabilia, nullam posse reddi sufficientem, prætet characterem; quocirca etiam ab effectu demonstratur evidenter character, cùm ostendimus aliquod Sacra-
C mentum esse initerabile.

Esse autem initerabilem Confirmationem, Primò expressè probatur ex Apostolo Hebr. 6. *Non iterum jacientes fundamentum pœnitentia ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptismatum doctrina, impositionis quoque manuum &c.* ubi teste Chrysostomo, Theodoreto, Theophylacto & aliis, Apostolus per impositionem manuum intelligit Confirmationem, quæ dabatur statim post Baptismum; ac docet non licere ei, qui labitur post Baptismum & Confirmationem, iterum redire ad Baptismum, & Confirmationem: hæc enim sunt fundamenta, quæ non jaciuntur nisi semel. Secundò idem patet ex Concilio Toletano VIII. can. 7. ubi apertè dicitur, Chrisma semel
D collatum repeti non posse, ut nec sacrum Ordinem. Item ex Concilio Tarraconensi, & ex decreto Gregorii II. apud Gratianum, distinct. 5. de consecratione, can. Dictum est, & can. De homine: quibus adde Concilium Florentinum in instruct. Armenor., & Tridentinum sess. 7. can. 9. Tertiò idem patet ex Patribus. Nam Cyprianus, seu quicumque fuit auctor, in sermone de ablutione pedum: *Baptismum*, inquit, *repeti Ecclesiastica prohibent regula: nemo sacros Ordines semel datos iterum renovat: nemo sacro oleo lita iterum linit, aut consecrat: nemo impositioni manuum, vel ministerio derogat sacerdotum: quia contumelia esset Spiritus sancti, si evacuari posset, quod ille sanctificat, vel aliena sanctificatio emendaret, quod
E ille semel flatuit, & confirmat.* Augustinus lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 104. (ut suprà notavimus) apertè docet, Sacramentum Chrismatis semel datum, permanere etiam in pessimis, nec unquam aboleri: ex quo manifestè sequitur repeti non posse. Similia docet Rabanus lib. 1. de Instit. Clericorum, cap. 30. Amalarius lib. 1. de officiis Ecclesiasticis, cap. 7. & alii recentiores.

CA-

[illegible] ,
qui in lib. 11. Armenicarum qq. cap. 4. existimat, commune esse Episcopis, & presbyteris munus confirmandi, atque ab hoc Armachano arbitratur Thomas Waldensis lib. 2. de Sacramentis, cap. 114. hausisse Wicleffum suam hæresim: Fuit enim Armachanus paulò antiquior Wicleffo, quamvis eodem sæculo vixerint. Cæteri omnes communi consensu docent, solum Episcopum esse proprium hujus Sacramenti ministrum.

Est quidem inter Catholicos quæstio, an saltem ex dispensatione possit presbyter hoc Sacramentum conferre. Nam S. Bonavent. Durandus & Adrianus in 4. dist. 7. contendunt id nullo modo committi posse presbyteris; sed S. Thom. 3. p. quæst. 72. art. 11. & omnes ejus discipuli, & multi alii Theologi in 4. dist. 7. ut Richardus, Paludanus, Marsilius, & alii, & omnes Canonistæ in 1. dist. 95. contrarium docent: & quidem longè verius est, quod isti posteriores affirmant. Nam Ambrosius in cap. 4. ad Ephes. testatur in Ægypto presbyteros confirmare in absentia Episcoporum, neque reprehendit eum usum. Gregorius lib. 3. epist. 26. apertissimè permittit presbyteris Sardiniæ, ut in absentia Episcoporum confirment: & quia corruptus est hic locus Gregorii, fortè à fautoribus contrariæ sententiæ; (nam dicit se permittere, *ut baptizandos ungant*, cùm dicere deberet, *ut baptizatos*) conferatur hic locus cum epist. 9. ejusdem lib. 3. inde enim manifestè apparebit corruptio. Si quidem in epist. 26. dicit, se permittere, quod in epist. 9. prohibuerat: prohibuerat autem, ne presbyteri ungerent in fronte baptizatos. Unde etiam Gratianus, & S. Thomas hunc locum ita citant, ut esse debet, non ut modò legitur in codicibus impressis. Præterea Concilium Arausicanum I. can. 1. & 2. & Toletanum I. can. 20. & Martinus Bracarensis, cap. 52. Græcarum Synodorum, & Florentinum in instr. Armenorum, idem habent. Denique Concilium Trident. sess. 7. can. 3. de Confirmatione, ideò ait, ordinarium ministrum esse Episcopum, ut indicaret, posse extraordinaria potestate idem fieri etiam à presbytero. Ex quo apparet error Kemnitii, qui in suo Exam. part. 2. pag. 225. dicit, Concilium definivisse contra S. Thom. & alios quosdam doctores, immò & contra ipsum S. Gregorium, solum Episcopum esse ministrum Confirmationis.

Sed his omissis, probatur Catholica veritas apertissimo Scripturæ testimonio. Nam Actor. 8. missi sunt Petrus, & Joannes, ut per impositionem manuum darent Spiritum sanctum iis, quos Philippus in Samaria baptizaverat; & Actor. 19. Paulus ipse Apostolus manus imponit illis, quos alii baptizaverant. At certè nulla videtur posse fingi causa, cur soli

nii, ex parte intelligi volens totum.

Calvinus loco citato respondet, quod Apostoli fecerunt non posse tribui Episcopis, aut certè non solis Episcopis. Nam Episcopi non sunt Apostoli: quòd si tenent, quoad aliquid, locum Apostolorum, eundem locum tenent etiam presbyteri. Nam alioqui non liceret presbyteris, sed solis Episcopis communicare sub utraque specie: id enim soli Apostoli in cœna Domini fecerunt.

C Respondeo: Episcopos solos simpliciter, & absolutè Apostolis succedere. Observandum enim est in Apostolica auctoritate contineri omnem Ecclesiasticam potestatem. Erant enim Apostoli Primùm Christiani, & membra Ecclesiæ. Secundò erant Sacerdotes. Tertiò summi Sacerdotes. Quartò summi non uno in loco, sed in toto orbe terrarum, poterant enim ubique prædicare, baptizare, ordinare, leges ferre, punire &c. Sed hoc ultimum in solo Petro fuit ordinarium munus, in cæteris extraordinarium, & quasi delegatum: & ideircò soli Petro succedi videmus, non autem ulli alteri Apostolo in illa summa in totum orbem potestate. Cætera tria erant omnibus ordinaria. Quare licèt omnes Christiani a- D liquo modo succedant Apostolis, quatenus illi fuerunt primi Christiani: & omnes Sacerdotes eisdem Apostolis succedant, quatenus illi fuerunt primi Sacerdotes: & omnes Episcopi eisdem succedant, quatenus illi fuerunt primi summi Sacerdotes: tamen soli isti simpliciter illis succedunt, quia succedunt in tota eorum ordinaria auctoritate, in qua sola succedi potest. Idque patet etiam ex praxi, & testimonio Sanctorum. Nam si quis petat, quis successit Apostolo Jacobo? omnes respondent, Episcopus Hierosolymæ. Quis Apostolo Joanni? Episcopus Ephesinus. Ad hæc Concilium Neocæsariense can. 13. Damasus in epist. 4. de Chorepiscopis. Hieronymus in epist. ad Marcellam de erroribus Montani. Leo epi- E stola 88. Augustinus in Psal. 44. in illud: *Pro Patribus nati sunt tibi filii*; & alii veteres passim affirmant, Episcopos Apostolis succedere.

Sed Dices, unde scimus Apostolos manus imposuisse, Actor. 8. ut Episcopos, & non ut presbyteros, vel ut Apostolos per extraordinariam potestatem? Respondeo: quòd non ut presbyteri, inde constat, tum quia Scriptura numquam tribuit hoc officium nisi ipsis Apostolis, cùm alia officia, ut prædicandi, & baptizandi tribuat etiam aliis inferioribus ministris: quòd non ut Apostoli per extraordinariam potestatem, colligitur tum ex eo, quòd Heb. 6. numeratur hæc manus impositio cum reliquis ordinariis Ecclesiæ ritibus; tum ex eo, quòd semper in Ecclesia mansit ista consuetudo, ut Episcopi manus imponerent baptizatis.

Se-

tate ministri: Respondeo: Si de dignitate morali agatur, verum est, si de Ecclesiastica, falsissimum. Alioqui esset etiam error Donatistarum, quòd soli presbyteri ministrent corpus Domini, immò & Baptismum, secundùm Calvinum. Secundum argumentum: Presbyteri succedunt Apostolis, ut patet de ministerio Eucharistiæ, quod solis Apostolis commissum fuerat. Respondeo: Apostolos in ultima cœna presbyteros creatos fuisse, non autem Episcopos; Episcopi enim post resurrectionem facti sunt, cùm eis diceretur, Joan. 20. *Ecce ego mitto vos &c.* Itaque presbyteri in aliqua re Apostolis succedunt, sed non in omnibus, neque absolutè, ut diximus.

Tertium argumentum, 1. Timoth. 4. Paulus ait: *Noli negligere gratiam, quæ data est tibi per impositionem manuum presbyterii*; & Ananias Actor. 9. imposuit manus Paulo, & tamen non erat Episcopus. Respondeo ad hoc argumentum, quod est Armachani; Non tractari eo loco de Confirmatione, sed de Ordinatione Timothei; & præterea per illam vocem (*Presbyterii*) intelligi chorum presbyterorum, idest, Episcoporum, ut exponunt Chrysostomus, & alii: multi enim Episcopi, unum Episcopum ordinant; unus autem solus confirmat.

Ad illud de Anania, quod mutuò accepit Calvinus à Wicleffo, ut ille ab Armachano; dico Ananiam imposuisse manum Paulo ad hoc, ut visum reciperet, ut ibidem legimus. Quare non fuit confirmatoria, sed curatoria illa impositio manus; unde facta est ante Baptismum, non postea, ut fieri debet Confirmatio: neque descendit tunc visibiliter Spiritus sanctus, sed ceciderunt tamquam squamæ ab oculis ejus: *At*, inquiunt, *Ananias, cùm imponeret manus, dicebat: Salve frater, Dominus Jesus misit me, ut videas, & implearis Spiritu sancto*: *igitur finis illius impositionis manus fuit donum Spiritus sancti*. Respondeo: Ananiam exposuisse simul finem proximum & remotum sui adventus. Finis enim proximus erat, curatio à cæcitate, finis remotus, perfecta justificatio, & infusio Spiritus sancti, quam paulò post consecutus est Paulus per Baptismum. Unde paulò antea describitur visio Pauli, qua ante prævidit, quod futurum erat: *Et vidit*, inquit Lucas, *virum introeuntem ad se, Ananiam nomine, & imponentem sibi manum, ut visum recipiat*; & cap. 22. Actor. ubi narrat ipse Paulus totam hanc historiam, nihil se accepisse dicit ab Anania, nisi depulsionem cæcitatis, & postea Baptismum. Est autem valde probabile Paulum, ut cæteros Apostolos, immediatè à Deo accepisse Confirmationem sine humana impositione manuum.

Argumentum Quartum: Si jure divino Episcoporum est proprium confirmare, quomodo id etiam presbyteris Gregorius concessisse legitur? Respondeo: Jure divino solos Episcopos esse ordinarios ministros hujus Sacramenti. At non inde sequitur, quin extraordinaria concessione id possit etiam presbyteris

& imperfectam ... Episcopalem, sive sit alius à presbyterali, sive idem extensior, & major, esse potestatem absolutam, & perfectam, & independentem conferendi Sacramenta Confirmationis, & Ordinis, & ideò non solùm posse Episcopum sine alia dispensatione confirmare, & ordinare, sed etiam non posse impediri ab ulla superiori potestate, quin revera Sacramenta ista conferat, si velit, licèt peccet, si id faciat, prohibente summo Pontifice: characterem autem presbyteralem esse quidem potestatem absolutam, perfectam, & independentem, quoad Sacramentum Baptismi, & Eucharistiæ; esse autem potestatem
C inchoatam, imperfectam, & dependentem à voluntate superioris, quoad Sacramentum Confirmationis. Quocirca nisi perficiatur per dispensationem superioris ea potestas, presbyter confirmando nihil ageret, at si perficiatur, jam ex ipso suo charactere confirmabit. Id quod minus mirum videbitur, si cogitemus, characterem non esse Physicam aliquam potentiam, quæ Physicè aliquid operetur, (tunc enim difficilè esset intelligere quomodo posset perfici per dispensationem Pontificiam) sed esse signum divini cujusdam pacti, quo Deus concurrit ad effectum Sacramentalem producendum cum eo, qui habet characterem, & non cum aliis: facile enim est intelligere, unum characterem esse signum pacti ab-
D soluti, alium autem esse signum pacti conditionati. Sed de his hactenus.

Quintum argumentum est Kemnitii, loco citato. Scriptura ignorat differentiam Episcopi & presbyteri. Respondeo: Non Scriptura id ignorat, sed Kemnitius Scripturam ignorat. Nam 1. Timoth. 6. cùm dicitur: *Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus*: apertissimè tantum discrimen ponitur inter Episcopum & presbyteros, quantum est inter principem, & ejus subditos. Quocirca Aeriani ob hoc ipsum hæretici dicuntur ab Epiphanio hæres. 75. & Augustino hæres. 53. quòd negaverint hoc discrimen.

E Sextum argumentum ejusdem Kemnitii. Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos dicit, ob honorem sacerdotii fieri, ut soli Episcopi manus imponant, non ob legis necessitatem. Respondeo: Locum hunc pro nobis maximè facere. Nam Hieronymus non negat, solis Episcopis licere Confirmationem dare post Baptisma; immò hoc affirmat, & infrà id ipsum probat exemplo Apostolorum, qui in Samariam profecti sunt, ut eos confirmarent, quos Philippus baptizaverat. Et prætetea causam reddit, cur id voluerit Dominus proprium esse Episcoporum; quia id requirebat honor summi sacerdotii. Nam ut paulò post ipse idem magis explicat, necesse est in singulis Ecclesiis esse unum Episcopum, ne si multi sint pares, & non ad unum summa referatur, schismata fiant. Hinc igitur Dominus voluit, quædam esse propria Episcoporum, ut inde eorum eminentia

supra

Episcoporum potiùs, quàm Episcopi. Respondeo: Suffraganeos esse veros Episcopos, quia & Ordinationem habent, & jurisdictionem, licèt careant possessione propriæ Ecclesiæ. Quocirca licèt non possint extra suam Ecclesiam confirmare sua auctoritate, possunt tamen si ad id invitentur à proprio Episcopo.

CAPUT XIII.

De cæremoniis Confirmationis.

DUplices sunt cæremoniæ in hoc Sacramento. Primum enim multæ cæremoniæ adhibentur in consecratione Chrismatis feria 5. in cœna Domini. Deinde quædam etiam adhibentur in ipsa collatione hujus Sacramenti.

Ac ut à Primo genere incipiamus, tractant de ritu consecrationis omnes, qui scribunt de divinis officiis, cap. de feria 5. in cœna Domini, ut Isidorus, Alcuinus, Amalarius, Rabanus, Rupertus & alii.

Fiunt autem quatuor cæremoniæ. Primò benedictiones olei, & balsami per orationes: & hoc reprehendi non potest, cùm Apostolus, 1. Timoth. 4. dicat, omnia sanctificari per verbum Dei, & orationem.

Secundò fiunt etiam benedictiones olei & balsami per signum crucis: ac ne id quidem reprehendi potest, cùm sine hoc signo nihil consecrari possit, ut testantur omnes ferè Patres, sed præcipuè Chrysostomus homil. 55. in Matth. & in libro quòd Christus sit Deus; & Augustin. tract. 118. in Joan. & ser. 181. de tempore, cap. 3.

Tertiò, halat Episcopus aliquoties super ampullam Chrismatis. Et quidem hæc cæremonia ridicula, & magica videtur hæreticis: nam id apertè scribit Kemnitius, pag. 285. & Calvinus ad hanc cæremoniam respexit, cùm ait lib. 4. Institut. cap. 19. §. 10. Chrisma fœtido anhelitu inquinari: tamen & antiquissima est, cùm ejus meminerint auctores citati, Amalarius & alii; & præterea ab exemplo Domini sumpta, qui in Apostolos insufflavit, Joan. 20. ut ea cæremonia demonstraret, Spiritum sanctum in eos descendere. Et sanè cùm vult Ecclesia descensum sancti Spiritus designare ad aliquid sanctificandum; quo meliori signo uti potest, quàm eo, quo Christus ipse ad rem eandem designandam uti voluit? Quòd si magica est hæc cæremonia, Christum Magiæ doctorem faciemus, quod est impium & blasphemum.

habet ut Dei instrumentum sanctificandi: sed non adoratur ut Deus, alioqui etiam Hebræi idololatræ fuissent, qui arcam Domini ligneam adorabant; idque faciebant Propheta monente Psalm. 98. *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est.* Dices: ridiculum videtur salutare rem inanimam. Respondeo: id esse usitatissimum, in signum gratulationis etiam res inanimas salutare, ac si viverent, & sentirent. Ita Nazianzenus orat. ad 150. Patres cùm Episcopatu se abdicaret, vale dicit cathedræ, templo, psalmodiæ, aliisque id genus rebus. Hieronym. in epist. de obitu Paulæ, describit salutationem quam B. Paula ad Bethlehem habuit, cùm eam primùm vidit. Immò & Æneas apud Virgilium in 7. Æneidos Italiam salutat, cùm eam primùm ingreditur. Suntque ejusmodi exempla planè infinita.

Jam verò in ipsa Confirmatione præter cæremoniam essentialem ungendi, & signandi frontem cruce; adhibentur etiam aliæ octo cæremoniæ. Prima ut susceptor adsit, sicut in Baptismo, qui confirmandum offerat Episcopo. Estque hæc cæremonia antiquissima, ut patet ex decretis antiquorum Pontificum, & Conciliorum, quæ citantur à Gratiano, 30. quæst. 1. can. Si quis; & can. de his; & quæst. 4. can. Si quis ex uno; & de Consecrat. dist. 4. can. in Catechismo.

Secunda, ut variæ preces dicantur super confirmandos, & quidem cum manus impositione; quem ritum solum adversarii non reprehendunt.

Tertia, ut confirmato pax detur ab Episcopo, in signum acceptæ gratiæ Spiritus sancti, cujus effectus est pax.

Quarta, ut confirmatum Episcopus manu leviter cedat, ut is intelligat se contra ignominiam, & verba pro Christo ferenda, patientia præcipuè armandum.

Quinta, ut fascia ligetur frons, tum ne Chrisma facilè defluat, tum ut significet, acceptam gratiam diligenter conservandam, juxta illud 1. Joan. 2. *Unctionem, quam accepistis, maneat in vobis.* Sed in hac re servanda est Ecclesiæ consuetudo: alicubi enim ad septem dies frontis fascia conservatur, alicubi ad tres, alicubi continuò abluitur, & exsiccatur Chrisma à sacerdotibus, ut fascia opus non sit.

Sexta, ut ad septem dies non lavetur caput, seu frons. Cujus cæremoniæ meminit Hugo lib. 2. de Sacramentis par. 7. cap. 6. Tertullianus lib. de Baptismo scribit à die Baptismi per totam hebdomadam Christianos lavacro abstinere solitos: quod quidem faciebant non tantùm ob Baptismum, sed etiam & fortasse præcipuè ob Chrisma, quod eodem die dari solebat.

Septima, ut in Sabbatho Paschæ, & Pentecostes detur

Finis Librorum de Baptismo & Confirmatione.
Ad honorem Dei.

CONTROVERSIA
GENERALIS.

DE

SACRAMENTO EUCHARISTIÆ.

SEX LIBRIS EXPLICATA.

LIBER SECUNDUS

De veritate corporis Domini in Euchariſtia, ex teſtimoniis Patrum.

LI-

LIBER QUARTUS

De Sacramento Eucharistiæ.

LIBER SEXTUS

De Eucharistia: qui est secundus de sacrificio Missæ.

DE

DE SACRAMENTO EUCHARISTIÆ his omiſſis, quæ Catholici Doctores inter ſe diſputare ſalva fide, & pace Chriſtiana ſolent, quatuor hoc tempore inter Catholicos, & hæreticos verſantur controverſiæ principales: de quibus omnibus, Domino adjuvante, pro noſtrarum virium tenuitate juxta inſtituti operis rationem diſputare aggrediemur.

Prima igitur, ac præcipua controverſia eſt de vera, ac reali, & ſubſtantiali præſentia corporis, & ſanguinis Domini in hoc non minus admirabili, quàm venerabili Euchariſtiæ Sacramento. Sed quoniam ea controverſia longiſſima neceſſariò futura eſt, vitandæ confuſionis cauſa, tribus modis tractabitur, ac ſi eſſent diſtinctæ quæſtiones. *Primò* ex ſolo verbo Dei, *Secundò* ex ſolis Patribus antiquis. *Tertiò* ex judicio rationis.

Altera de modo ac ratione exiſtentiæ Chriſti in Euchariſtia; ſitnè ratio exiſtentiæ Chriſti in Euchariſtia, converſio panis & vini in corpus, & ſanguinem Chriſti, quæ ab Eccleſia Catholica dicitur tranſubſtantiatio; an potiùs aſſumtio panis & vini ad unionem hypoſtaticam corporis & ſanguinis Domini; aut omnipræſentia, ſive Ubiquitas, ut quidam loquuntur, humanitatis Chriſti, an aliquid aliud.

Tertia controverſia principalis eſt de ipſo Sacramento, ubi primùm de natura ipſius diſputandum erit, ſitnè res aliqua permanens, an actio tranſiens; ex qua quæſtione illud etiam manifeſtum fiet, utrum in Euchariſtia ſit corpus Domini ſolùm in uſu, an etiam extra uſum; deinde de materia, forma, fine, ſeu effectu, de miniſtro, de uſu, ideſt, de Communione ſub una, vel altera ſpecie; & tandem de veneratione Sacramenti diſſeremus.

Quarta & poſtrema de ſacrificio.

CAPUT PRIMUM.

De hæreſibus.

ANTEQUAM veniamus ad quæſtiones propoſitas de præſentia corporis Domini in Euchariſtia, explicandæ erunt hæreſes contrariæ, contra quas pugnandum eſt, & ſententia Eccleſiæ, pro qua pugnandum. Primi qui negarunt, Chriſti corpus eſſe in Euchariſtia, videntur fuiſſe illi ipſi, qui primi hæreſum zizania in Eccleſia ſerere cœperunt. Simoniani, Menandriani, & ſimiles; de his loquens

A ſanctus Ignatius in epiſtola ad Smyrnenſes, ſic ait: *Euchariſtias, & oblationes non admittunt, eò quòd non confiteantur Euchariſtiam eſſe carnem Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti*, quæ ſententia citatur à Theodoreto in 3. Dialogo ex epiſtola ad Smyrnenſes; ubi tamen nunc non habetur.

Ne autem glorientur Calviniſtæ ſententiam ſuam valde antiquam eſſe, illud eſt obſervandum, antiquiſſimos illos hæreticos, non tam Sacramentum Euchariſtiæ, quàm myſterium Incarnationis oppugnaſſe. B Idcircò enim (ut Ignatius ibidem indicat) negabant Euchariſtiam eſſe carnem Domini, quia negabant Dominum habere carnem. Quare nullus veterum, qui de hæreſibus ſcripſerit, hunc errorem in catalogo poſuit, ut patet ex Irenæo, Tertulliano, Philaſtrio, Epiphanio, Auguſtino, Theodoreto, Damaſceno: neque ullus veterum diſputat con-

Secundus auctor hujus erroris fuit Joann. Scotus, non ille Doctor subtilis, sed alius antiquior, qui tempore Caroli Magni circa annum Domini 800. scripsit. Is enim primus in Ecclesia Latina de hac re dubiè scribere cœpit, cujus librum de Eucharistia damnatum fuisse in Concilio Vercellensi, testatur Lantfrancus in suo libro de veritate corporis & sanguinis Domini in Eucharistia.

Tertius fuit Bertramus tempore Caroli Crassi, circa annum Domini 886. cujus liber adhuc exstat. Is rursum in controversiam vocare cœpit, an esset verè in Eucharistia illud ipsum corpus Domini, quod de Virgine natum erat. Confutavit hunc errorem doctissimè Paschasius Abbas Corbejensis, qui illo ipso tempore floruit.

Quartus fuit Berengarius Archidiaconus Ecclesiæ Andegavensis circa annum Domini 1050. qui auctor habetur hujus erroris, non quòd primus eum invenerit, sed quòd primus apertè defenderit, & propagare studuerit, & re ipsa propagaverit. Refutarunt Berengarium tres insignes scriptores, qui simul cum Paschasio editi sunt, Lantfrancus, Guitmundus, & Algerus: de quibus ita censuit Petrus Cluniacensis initio libri de sacrificio, ut diceret Lantfrancum scripsisse contra hæresim Berengarii benè, plenè, perfectè; Guitmundum meliùs, pleniùs, perfectiùs; Algerum optimè, plenissimè, perfectissimè. Porrò quatuor errores Berengarius docuit, per quos parens videtur fuisse omnium sectarum, quæ hoc sæculo vigent. Primò docuit, parvulos non esse baptizandos, ut Guitmundus testatur lib. 1. contra Berengarium; atque hinc pater dici potest Anabaptistarum. Secundò docuit, corpus Domini non esse in Eucharistia, nisi ut res significata est in suo signo, ut referunt Lantfrancus, Guitmundus, Algerus, auctores illius temporis: hinc verò pater est Sacramentariorum; quod agnoscit Calvinus in ultima admonitione ad Joachimum Westphalum. Tertiò docuit, post alteram palinodiam (nam ter revocavit errores suos, ut infrà dicemus) corpus Domini esse quidem verè in Eucharistia, sed simul cum pane, & vino; unde parens est Lutheranorum. Fuisse autem hunc errorem Berengarii, colligitur ex lib. 1. Guitmundi, qui scribit nonnullos Berengarii discipulos, qui docebant, corpus Domini verè esse in Eucharistia, sed simul cum pane; dicere solitos hanc fuisse subtiliorem doctrinam Berengarii. Idem etiam colligitur ex Concilio Romano sub Gregorio VII. cujus Concilii meminit Thomas Waldensis tom. 2. de Sacrament. cap. 43. Nam in eo Concilio coactus est Berengarius confiteri non solùm præsentiam realem corporis Domini in Eucharistia, ut antea coactus fuerat in Concil. Romano, sub Nicolao II. sed etiam transmutationem panis in corpus Domini. Quartò docuit idem Berengarius, teste eodem Guitmundo ibidem, legitima Matrimonia posse dissolvi, in

Septimus fuit auctor sectæ Flagellantium, circa annum Domini 1350. teste Bernardo Lutzemburgensi, in Catalogo hæreticorum.

Octavus fuit Joannes Wiclef, circa annum Domini 1370. is enim rursus docere cœpit non esse corpus Domini in Eucharistia, nisi ut in signo, ut patet ex 4. lib. Trialogi cap. 2. & sequentibus, usque ad 10. Hujus libri post annum Domini 1400. delati in Bohemiam, totum illud regnum infecerunt, ut scribit Æneas Sylvius lib. de origine Bohemorum cap. 35. & Thomas Waldensis tom. 11. doctrina 10. Tametsi enim Joan. Huss ab hoc errore semper abhorruit, ut ostendit Joan. Cochlæus in historia Hussitarum, tamen Jacobitæ, & alii permulti in Bohemia hunc errorem cum cæteris ex libris Wicleffi libenter hauserunt. Contra Wicleffum scripsit Thomas Waldensis in 2. tomo de Sacramentis.

Nonus patronus hujus hæresis jam nostro sæculo fuit Andreas Carolstadius Archidiaconus Wittembergensis, ac Lutheri discipulus primarius. Lutherus enim numquam apertè hanc hæresim docuit, quin potiùs acerrimè illi restitit aliquando: tamen sine dubio semina jecit hujus erroris, ut etiam Anabaptismi, de quo suprà diximus; licèt postea, tum Sacramentarios, tum Anabaptistas confutare conatus sit: siquidem multa docuit, ex quibus ansam præbuit Sacramentariis hujus hæresis renovandæ. Primùm in epist. ad Argentinenses asserit se valde propensum fuisse in eam sententiam, quæ in Eucharistia nihil præter panem agnoscit, & conatum totis viribus hoc asserere, sed non potuisse Scripturis satisfacere, quæ contrà objiciebantur. Quid igitur mirum, si discipuli ejus id tentare ausi sunt, quod Magistro gratissimum fore putabant? Deinde lib. de captivitate Babylonica cap. de Baptismo, asseruit Sacramenta non justificare, sed esse nuda signa. Ex quo rectè colligi videtur in Eucharistia non esse revera Christum: quorsum enim ibi esset, si nihil nobis conferre debebat? In eodem lib. cap. de Eucharistia, negaverat, caput 6. Joannis, ad Eucharistiam pertinere. At hæc fuit præcipua causa cur Sacramentarii negaverint realem præsentiam Christi in Eucharistia. Ibidem scripsit, verba Evangelistæ; *Hoc est corpus meum*, hunc facere sensum: Hic panis est corpus meum. Quæ sententia aut accipi debet tropicè, ut panis sit corpus Christi significativè; aut est planè absurda, & impossibilis: nec enim fieri potest, ut panis sit corpus Christi. Itaque maluerunt Lutheri discipuli recurrere ad tropum, quàm admittere manifestam absurditatem.

Denique in libro de Eucharistia ad Waldenses, negat Eucharistiam adorandam, & in dubium revocat, an cum corpore sit etiam anima, & divinitas in Eucharistia. At certè ex his manifestè sequitur, non esse revera Christum in Eucharistia. Nam ubicumque

..., qui dat cibum familiæ in tempore suo. Sed nimis frigida excusatio est: non enim laudat Christus eos, qui tempori serviant, mentiuntur in rebus tanti momenti. Immò Zuvinglius non tam se purgat, quàm inquinat hac sua defensione: ut enim ignorantiam tegat, improbitatem prodit.

Zuvinglio comes accessit Joannes Oecolampadius Apostata ex Monaco Birgittano, qui eodem tempore librum scripsit, de genuina expositione verborum: *Hoc est corpus meum*, ubi etsi in re conveniat cum Zuvinglio, tamen commodiùs exponere conatus est verba cœnæ, ut infrà dicemus. Zuvinglium, & Oecolampadium secuti sunt permulti eorum discipuli, ac præcipuè Henricus Bullingerus Zuvinglii successor, in sede Tigurina, qui scripsit Apologiam pro Zuvinglio contra Lutheranos; & Bernardinus Ochinus, qui scripsit etiam librum de cœna Domini contra Westphalum, & Petrus Martyr, qui scripsit ingens volumen de Eucharistia contra Stephanum Gardinerum, in quo refellit solutiones Gardineri ad 255. argumenta Sacramentariorum.

Undecimus patronus insignis erroris Beregariani fuit Joan. Calvinus. Is igitur anno Domini 1536. edidit primò suas institutiones, ut apparet ex epistola dedicatoria ad Regem Gallorum Franciscum, quas postea iterum edidit auctas anno 1539. & tandem anno 1559. tertiò mutata forma, & quatuor libris comprehensas edidit.

Edidit etiam anno 1540. librum de cœna Domini Gallicè, quem post annos quinque Nicolaus Gallasius Latinum fecit; in quo libro extremo apertè, ac nominatim reprehendit tum Lutherum, tum Zuvinglium, & se judicem eorum constituit, ac novam opinionem introducit, quæ tamen revera nihil differt à sententia Zuvinglii.

Unde paulò post, idest, anno 1549. edidit libellum de consensu suo cum Tigurinis in re Sacramentaria. Multa præterea de hac re scripsit in lib. de reformanda Ecclesia, in commentariis tum ad cap. 26. Matth. tum ad cap. 11. prioris ad Corinth. & in responsionibus ad Joachimum Westphalum.

Calvinum sequitur Wilhelmus Klebitius, qui scripsit librum contra Heshusium, quem inscripsit: Victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici: quando videlicet in ditione Comitis Palatini obtinuit Calvinismus. Item Petrus Boquinus, qui scripsit Examen libri Heshusii de corpore Domini, in quo egregiè Calvinum tuetur. Denique Theodorus Beza, qui adhuc superest, Calvini Genevæ in Cathedra pestilentiæ successor, multa scripsit pro errore Calviniano; ut summam doctrinæ de re Sacramentaria; li-

guinem, quo animæ nostræ verè alantur in vitam æternam. Id habet Calvinus in omnibus locis suprà citatis. In cap. 26. Matth. sic loquitur: *Verè in cœna datur nobis corpus Christi, ut sit animis nostris in cibum salutarem, hoc est, substantia corporis Christi pascuntur animæ nostræ, ut verè unum efficiamur cum eo.* Et infrà: *Non ergo vacuum & inane signum nobis proponi-*
C *tur, sed verè carnis & sanguinis Domini sunt participes, qui fide promissionem hanc recipiunt.* Et lib. 4. Institut. cap. 17. §. 5. docet, comedere Christi carnem, non esse solùm credere, sed verè participem fieri carnis ejus; & ponit exemplum: *Quemadmodum, enim*, inquit, *non aspectus, sed esus panis alimentum corporis sufficit: ita verè, ac penitus participem Christi animam fieri convenit.* Et §. 32. *In sacra sua cœna jubet me sub symbolis panis ac vini, corpus ac sanguinem suum sumere: nihil dubito, quin & ipse verè porrigat, & ego recipiam.* Et in libro de cœna Domini, cap. 2. ponit exemplum de columba, in qua apparuit Spiritus sanctus.

Ut enim illa columba dicta est Spiritus sanctus à
D Joanne Baptista, Joannis primo, quia certissimum signum erat præsentiæ Spiritus sancti; ita panis per metonymiam dicitur corpus Christi, quia est certissimum signum præsentiæ corporis Christi, quod nobis datur in cœna.

Unde ibidem affirmat, Christum nobis in cœna veram, propriamque carnis & sanguinis sui substantiam donare. Similia habet etiam Beza loco notato, de re Sacramentaria, quæst. 6. Unde etiam quæst. 7. admittit illas propositiones Lutheranorum; Corpus Christi esse in pane, vel sub pane, vel juxta panem; si sano modo intelligantur, id est, quòd significent simul cum pane verè donari nobis corpus Christi. Quia verò hoc secundum videtur pugnare cum primo (quo-
E modo enim corpus Christi verè nobis datur cum pane, & est præsens in cœna, si corpus Christi solùm est in summo cœlo, & panis tantùm est in terra?) ideò ponit tertium dictum.

Tertiò igitur dicit, non posse ingenio comprehendi, sed sola fide, quomodo fiat ista conjunctio rerum tam distantium. Sic loquitur lib. 4. Institut. cap. 17. §. 7. *Nihil*, inquit, *restat, nisi ut in ejus mysterii admirationem prorumpam, cui nec mens planè cogitando, nec lingua explicando par esse potest.* Et §. 10. *Etsi autem incredibile videatur in tanta locorum distantia penetrare ad nos Christi carnem ut nobis sit in cibum; meminerimus, quantum supra sensus omnes nostros emineat arcana Spiritus sancti virtus, & quàm stultum sit ejus immensitatem modo nostro velle metiri. Quod ergo mens nostra non comprehendit, concipiat fides, Spiritum verè* uni-

ri. Sic enim loquitur lib. 4. Institut. cap. 17. §. 12. *Vinculum*, inquit, *istius conjunctionis est Spiritus Christi, cujus nexu copulamur: & quidam veluti canalis, per quem quidquid Christus ipse & est, & habet, ad nos derivatur. Nam si solem conspicimus radiis in terram emicantem ad generandos, fovendos, vegetandos ejus fœtus, suam quodammodo substantiam ad eam trajicere; cur inferior Spiritus Christi esset irradiatio ad communionem carnis & sanguinis ejus in nos traducendam?* Et §. 32. *Ingenuè confiteor, mixturam carnis Christi cum anima nostra, vel transfusionem, qualis ab ipsis docetur, me repudiare; quia nobis sufficit, Christum è carnis substantia vitam in animas nostras spirare, immò propriam in nos vitam diffundere, quamvis in nos non ingrediatur ipsa Christi caro.* Quod ergo dixerat suprà §. 10. ad nos usque penetrare Christi carnem, licèt tanto intervallo distantem, debet intelligi, non per se, sed per virtutem suam. Quod tamen ipse viderit, quàm rectè cohæreat cum iis, quæ suprà dixerat de præsentia Christi in cœna; nisi etiam præsentiam intelligat, secundùm virtutem, non secundùm substantiam.

Quia verò, si realis aliqua qualitas, ex Christi corpore ad nos descenderet, periculum esset, ne nimis multum huic Sacramento tribueremus, ideò addit: Quintò, Communicationem istam sive corporis Domini, sive virtutis ejus tantùm fieri per fidem. Fides enim apprehendit Christum in cœlo existentem, & eum nostrum facit, ut participare possimus bona ipsius. Itaque nulla fit realis conjunctio Christi nobiscum, sed solùm per cogitationem. In quo certè nullum est mysterium, nullum miraculum, nulla difficultas intelligendi. Quis enim non facillimè capiat, fide apprehendi posse Christum, immò etiam totam Trinitatem? Sic igitur habet Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 5. *Interim verò hanc non aliam esse, quàm fidei manducationem, fatemur: ut nulla alia fingi potest.* Et §. 31. *Christus*, inquit, *præsens illis non videtur esse, nisi ad nos descendat: quasi verò, si ad se nos evehat, non æquè potiamur ejus præsentia.* Hæc ille.

Ubi videtur corrigere, vel explicare, quod dixerat, §. 10. Carnem Christi magno miraculo ad nos penetrare: nunc enim sublato omni miraculo, dicit, nos fide ad ipsum ascendere. Item §. 32. dicit, fidem esse, quæ pascitur Christi corpore: porrò fides non aliter manducat, quàm credendo. Idem repetit in aliis libris; & idem habet Beza in lib. de summa doctr. in re Sacrament. quæst. 9. 10. 11. & 13. Neque moveri debemus quòd Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 5. & 11. negat, Christum sola cogitatione, vel intelligentia manducari, ac dicit, non esse omnino idem credere in Christum, & manducare Christum.

Nam ibidem asserit, manducare Christum non esse quidem ipsum credere, sed effectum tamen ejus hoc idem Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 33. & 34. Immò in libello de consensu cum Tigurinis, solos prædestinatos dicit, percipere symbola externa cum re per Simbolum significata, sicut soli prædestinati habent veram fidem.

Septimum ac postremum eorum pronunciatum est; non esse eam vim in Sacramento Eucharistiæ, ut det ipsum corpus Christi, aut fidem non habenti, sed solùm ut testetur, & confirmet, jam haberi. Ita habet Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 2. *Magnum*, inquit, *fiduciæ, & suavitatis fructum ex hoc Sa-*
C *cramento colligere possunt piæ animæ, quòd testimonium habent, in unum corpus nos cum Christo coaluisse, ut quidquid ipsius est, nostrum vocare liceat.* Et §. 5. *Non*, inquit, *facit Sacramentum, ut Christus panis vitæ esse primùm incipiat, sed in memoriam revocat panem vitæ esse factum, quo assiduè vescamur.* Et infrà: *Pollicetur enim nobis quidquid fecit, aut passus est Christus, id ad nos vivificandos factum esse.* Et in lib. de cœna Domini cap. 3. docet, ad præparationem ad hoc Sacramentum percipiendum requiri, ut quis antea fidem veram habeat, & per fidem sit factus Christi membrum, atque adeò Christum in se habeat. Denique nisi Calvinus diceret, Eucharistiam tantùm esse testimonium acceptæ gratiæ, & veluti sigillum obsi-
D gnans, & confirmans promissionem verbo factam, destrueret omnia, quæ antea docuit de Sacramentis.

Hinc autem nos tria colligere debemus. Primum, falsò jactasse Calvinum sententiam suam de Eucharistia esse difficillimam, & incomprehensibilem humano ingenio, atque adeò summum mysterium. Non enim majus mysterium est, quòd symbola panis, & vini revocent nobis in memoriam, Christum pro nobis passum, & mortuum esse, quàm quòd id faciat imago Crucifixi, præsertim si addatur hæc inscriptio ex verbo Dei: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Nam ejusmodi imago cum tali inscriptione idem omninò facit, quod Eucharistia Calvini, & sine ullo miraculo tam imago, quàm inscriptio na-
E turaliter agit, dum memoriam passionis Domini pro nobis toleratæ excitat.

Deinde, meras ludificationes esse illa omnia magnifica encomia Eucharistiæ; cùm videlicet tot in locis Calvinus dicit, nobis unà cum symbolis dari ipsum verum, & reale Christi corpus, & eo nutriri animas nostras &c. nihil enim tandem nobis relinquit, nisi nudum symbolum rei jam habitæ.

Denique, ex hac Calvini sententia sequi illud absurdum, ut porrigere cœnam Domini, sit testificari, illum cui porrigitur, jam antea sumpsisse cœnam, & Christi corpus comedisse: Quod & est intolerabile, si respiciamus usum vocabulorum: & est sæpissimè falsum, cum plurimis porrigantur ista symbola, qui tamen non comederunt corpus Christi, secundùm regulas Calvini, cùm sint impii. Quocirca fal-

Singula vero hujus decreti aliquid continent, quo damnentur hæreticorum sententiæ. Primò, Concilium docet, post Sacramenti hujus confectionem adesse corpus Christi, quod est contra Lutheranos Ubiquistas, qui etiam ante consecrationem adesse volunt corpus Domini: est etiam contra Calvinistas, qui dicunt, Eucharistiam esse signum conjunctionis cum Christo jam antea factæ per fidem.

Secundò, Concilium dicit, Sacramenti confectionem esse consecrationem panis & vini, cujus vi, exhibetur nobis corpus Christi. Id quod est contra eosdem Ubiquistas, qui non vi consecrationis, sed vi omnipræsentiæ corporis Christi, id fieri contendunt: est etiam contra Calvinistas, qui non ex consecratione, sed ex promissione Evangelii in concione explicata volunt effici Sacramentum.

Tertiò, Concilium docet, totum Christum esse in hoc Sacramento: id quod explicatur clarius in 1. canone ejusdem sess. ubi habemus, in Sacramento esse corpus, & sanguinem Christi, unà cum anima, & divinitate. Quibus verbis indicatur, ex vi Sacramenti tantùm adesse corpus sub specie panis, & sanguinem sub specie vini; id enim solùm exprimitur in forma verborum: ac per naturalem concomitantiam sub utraque specie esse totum Christum. Ita enim ista conjuncta sunt in Christo, ut separari nequeant sine ejus dissolutione: ipse autem dissolvi, jam post resurrectionem, nullo modo potest. Porrò est hoc adversus Lutherum, qui in dubium revocat istam concomitantiam, in lib. ad Waldenses, de Eucharistia.

Quartò, Concilium dicit, Christum in Sacramento esse verè. Id quod asseritur contra omnes Sacramentarios, qui volunt Christum adesse, ut in signo, & figura. Figura enim veritati opponitur, ut colligitur ex primo canone ejusdem sessionis, ubi posteaquam Concilium dixerat, Christum esse verè in Eucharistia, explicat per negantem particulam: *Non autem solùm in signo, aut figura*.

Quintò dicit, *Realiter*, quod opponitur figmento Calvinistico, qui (ut suprà ostendimus) vult adesse, ut fide apprehenditur. Quod etiam disertis verbis Zvvinglius docet, in Confess. ad Carolum, quam citat Beza in lib. de cœna Domini contra Westphalum cap. 9. ait enim Zvvinglius, se credere in cœna Domini verum Christi corpus adesse, hactenus quidem, ut fidei contemplationi sit veluti præsens, quod corporaliter est in cœlis. Itaque Sacramentarii sæpè dicunt, reale corpus Christi in cœna adesse, sed realiter adesse numquam dicunt, quod legerim; nisi fortè loquantur de cœna, quæ fit in cœlo, ut mox dum existendi substantiæ habere debent. Porrò substantia secundùm se, neque ordinem habet ad locum, neque ad corpora circumstantia. Quare in Christo (ut est in Sacramento) est quidem debita magnitudo præter substantiam: sed per eam non occupat locum, neque extenditur ad extensionem magnitudinis, sed est per modum substantiæ. Pari ratione est in Christo sua figura, suus color, & tamen

C invisibilis est, ut Sacramento continetur, quoniam figura, & color non habent modum qualitatis, sed substantiæ, ut in Sacramento sunt. Denique habet etiam Christus, ut est in Sacramento, certas qualitates, quibus tangi posset; & tamen per se ac propriè tangi nequit, quia eæ qualitates habent (ut sæpè diximus) modum existendi substantiæ, non qualitatis. Vide S. Thom. lib. 4. contra Gentiles cap. 64. & 3. par. quæst. 76. art. 5.

Septimò, Concilium dicit, corpus Domini sub illis speciebus sensibilibus contineri; quibus verbis explicatur adhuc clariùs modus existendi Christi in Eucharistia. Christus enim non est in Eucharistia, ut in lo-

D co, vel ut in vase, aut quasi sub aliquo velo; sed est ad eum modum, quo erat substantia panis sub suis accidentibus, eo excepto, quod accidentia illa inhærebant panis substantiæ, Christi autem substantiæ non inhærent. Unde ex natura rei peracta consecratione tamdiu perseverat corpus Domini in Eucharistia, quandiu naturaliter mansisset substantia panis sub illis eisdem accidentibus: atque hoc est Christi corpus sub speciebus panis contineri.

Ex qua sententia refutatur fraudulenta quædam confessio Bezæ. Nam (ut refert Claudius à Xantes in respons. ad Apologiam Bezæ) anno 1556. Theodorus Beza, ut Lutheranos per dolum traheret ad Calvinismum, scripsit Confessionem in qua asseruit,

E Christi corpus verum, & naturale, verè & realiter esse præsens in cœna, & communicantibus verè & realiter exhiberi; atque in eam confessionem consentire asseruit Ecclesias Helvetiorum & Genevensium. Verùm cum inde Lutherani de Sacramentariis triumpharent, & Tigurini graviter in Bezam invehi cœpissent, respondit ille, se vera scripsisse, sed à Lutheranis non bene intellecta; neque enim se locutum de cœna Domini, quæ celebratur in terris, sed de illa, quæ celebratur in cœlis, ubi Christus verè, & realiter præsens est. Sed Concilium Tridentinum prævenit ejusmodi fraudes, cùm non ait in cœna corpus Domini præsens esse, sed sub speciebus panis & vini verè, & realiter contineri. Atque hæc de expositione decreti. Ex qua expositione deduci possunt aliquot regulæ de modo loquendi in hac materia.

Prima

verum, reale, naturale, animatum, quantum, coloratum &c. & carnem illam dicemus esse corporalem, non spiritualem: nisi nomen spirituale sumatur, sicut 1. Cor. 15. *Seminatur corpus animale, surget spirituale*, idest, obediens spiritui in omnibus. At non dicemus corpus Christi in Eucharistia esse sensibile, visibile, tangibile, extensum, licèt tale sit in cœlo: quia ista nomina dicunt ordinem ad corpora circumstantia, quem non habet corpus Christi in Eucharistia. Unde Augustinus, ut citatur à Gratiano de consecrat. dist. 2. can. Nos autem; invisibilem appellat Christi carnem in Sacramento: *Nos*, inquit, *in specie panis & vini, quam videmus, res invisibiles, carnem & sanguinem honoramus.*

Tertia regula. Adverbia, quæ dicunt modum existendi corporalem, non dicuntur de Christo in Eucharistia, licèt dicantur de ipso, ut in cœlo residet: alia verò nihil prohibet dici. Ratio est, quia (ut sæpè diximus) non habet Christus in Eucharistia modum existendi corporum, sed potiùs spirituum, cùm sit totus in qualibet parte. Itaque dicemus, Christum esse in Eucharistia verè, realiter, substantialiter, ut Concilium rectè loquitur, sed non dicemus, corporaliter, idest, eo modo quo suapte natura existunt corpora, nec sensibiliter, mobiliter &c. Immò contrà dici posset esse spiritualiter, ut Bernardus dicit in sermone de S. Martino, ubi affirmat in Sacramento exhiberi nobis veram carnis substantiam, sed spiritualiter, non carnaliter: tamen non videtur hæc vox multum frequentanda, quia periculum esset, ne traheretur ab adversariis, non tam ad modum, quàm ad ipsam naturam significandam; propter quod item periculum non videtur valdè usurpandum illud, non esse corporaliter, nisi addatur continuò explicatio.

Quarta regula. Verba quæ significant præsentiam corporis Domini in Eucharistia, abstrahendo à modo existendi cum ordine ad alia, simpliciter affirmari possunt; reliqua non item. Quare rectè dicemus: Corpus Domini est, continetur, manet, reperitur, sumitur, percipitur in Eucharistia: at non rectè diceremus, Corpus Christi in Eucharistia extensum est, occupat locum &c.

Quinta regula: Quamvis corpus Christi in Eucharistia per se non videatur, nec tangatur, nec moveatur; tamen ratione specierum, sive accidentium, quibus conjunctum est, potest dici, videri, tangi, moveri &c. Id patet, quia species illæ verè videntur, tanguntur, moventur; & quod eis convenit, usitatè etiam tribuitur ei, quod est cum illis conjunctum. Nam hoc modo Angeli, qui sunt spiritus, dicebantur videri, & tangi corporeis oculis, quando videbantur, vel tangebantur corpora ab illis assumpta, Genes. 19. & in toto lib. Tobiæ Scriptura passim vocat Angelos, quos dicit visos, auditos, tactos. Immò tropum. Et quidem aliqui volunt, verè, & propriè dici eo modo, quo dicerentur illa eadem verè, & propriè de pane, si adesset: panis enim verè & propriè dicitur videri, tangi, frangi, ratione accidentium suorum. Ratio horum est, quia existimant unionem Christi cum accidentibus panis, vel esse hypostaticam, vel ei valdè similem; atque idcircò fieri communicationem idiomatum inter Christum, & accidentia illa. Itaque sicut verè dicitur Deus in Christo videri, & tangi, imò etiam pati, & mori, ratione naturæ humanæ assumptæ: ita isti volunt, C Christum in Eucharistia verè, & propriè videri, & tangi ratione accidentium panis. At sententia Theologorum communis contrarium docet.

Ideò sit regula sexta ex Petro de Soto lect. 6. de Sacramento Eucharistiæ. Verba quæ significant motum localem, verè & propriè dicuntur de corpore Christi in Eucharistia existente, ratione specierum; licèt per accidens, non per se; cætera autem, quæ significant alias mutationes, vel actiones, dicuntur quidem de corpore Christi ratione specierum, sed impropriè, & figuratè.

Prima pars hujus regulæ certissima est, quia realis præsentia corporis Christi, id necessariò requirit, ut motis speciebus verè moveatur corpus Christi, quamvis per accidens: quomodo anima nostra verè mutat D locum, cùm corpus mutat locum. Itaque verè & propriè dicemus, Christi corpus in Eucharistia, attolli, deponi, deferri, collocari in altari, vel in pixide, transferri à manu ad os, & ab ore ad stomachum.

Altera pars probatur, quia si quæ conveniunt speciebus, excepto motu locali, deberent propriè convenire corpori Christi, oporteret vel recipi eas mutationes immediatè in corpore Christi, quod omnes negant; vel mediantibus speciebus, & hoc vel quia species inhæreant corpori Christi, & id etiam omnes negant; vel ratione communicationis idiomatum ob unionem hypostaticam, vel similem: & hoc etiam non habet locum. Nam, ut omittam ea, quæ E suo loco infrà dicemus contra opinionem, sive errorem de hypostatica unione, si ista esset causa, quatuor absurda sequerentur. Primum, quòd Christus in Eucharistia deberet etiam dici albus, & rotundus ratione specierum: quod tamen omnes absurdum esse confitentur. Cur enim potiùs actiones, & passiones, quàm ipsæ qualitates de Christo dicantur, si est communicatio idiomatum? certè in mysterio incarnationis, non solùm dicitur Deus ambulasse, comedisse &c. sed etiam fuisse corporeus, humilis, tristis &c. Secundum, quòd sicut dicunt Christum verè & propriè videri, & tangi; ita possent dicere eum calefieri, aut frigefieri, immò & mucidum aut acidum fieri, quando ista contingunt in speciebus, ante eorum corruptionem: quemadmodum Deus dictus est pati, vulnerari, & mori in carne. At

[illegible] corporis Domini in Eucharistia.

NUnc, ut ad probationem accedamus, Catholicam veritatem, quatuor argumentorum generibus confirmabimus, ac simul respondebimus ad ea, quæ adversarii in unoquoque genere objiciunt. Ad primum genus argumentorum pertinent Scripturæ testimonia; ad secundum, testimonia veterum Patrum; ad tertium, Ecclesiæ consensus; ad quartum, variæ rationes. Ex Scripturis quatuor argumenta peti possunt. Primum, ex figuris. Secundum, ex promissione. Tertium, ex institutione. Quartum, ex usu.

Ex figuris igitur Testamenti veteris sumitur hoc argumentum. Figuræ necessariò inferiores esse debent rebus figuratis. Figuræ autem Sacramenti Eucharistiæ, vel sunt excellentiores, vel non inferiores simplici, & naturali pane, significante corpus Christi: igitur Eucharistia non est simplex & naturalis panis significans corpus Christi, sed est ipsum corpus Christi, panis verè cœlestis, & supersubstantialis.

Major propositio ex Apostolo Paulo certissima est, qui Coloss. 2. comparat figuras Testamenti veteris umbris, impletionem autem corpori. Et Hebr. 10. comparat easdem figuras umbris, veritatem autem imagini. Umbra enim non est vera imago, sed vel est inanis similitudo imaginis, qualis efficitur, cùm quis ambulat in sole; vel certè adumbrata imago in tabula, nondum expressa, & perfecta. Hieronymus in cap. 1. ad Titum, ut in re clara non multiplicem testes: *Tantùm*, inquit, *interest inter panes propositionis, & corpus Christi, quantum inter umbram & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa, quæ per exemplaria figurabantur.* Sed etiam absque his testimoniis dubitari non potest, quin figura serviat veritati, & per eam impleatur, ac perficiatur.

Minor propositio dupliciter probari potest. Primùm, ex his figuris, quæ sunt æquales pani. Deinde ex his, quæ sunt præstantiores. Figuræ æquales sunt illæ, quæ in pane sitæ erant. Primùm panis, quem protulit Melchisedech, Genes. 14. eum enim fuisse figuram Eucharistiæ docet Chrysostomus hom. 35. in Genes. *Vides*, inquit, *quomodo Sacramentum nostrum insinuatur, vidisti typum, cogita, oro, veritatem.* Idem habent alii Patres, Cyprianus lib. 2. epist. 3. Arnobius in Psal. 109. Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 3. Hieronymus in cap. 26. Matth. Clemens lib. 4. Stromat. Eusebius lib. 5. Demonstrat.

Pascha, quod Judæi de ove celebrant, aliud, quod nos in corpore, & sanguine Domini accipimus. Leo serm. 7. de passione Domini. Gregorius hom. 22. in Evangelia. Et ex ipso Evangelio Matth. 26. Luc. 22. manifestè colligitur: non enim alia de causa Dominus post Agnum Paschalem ritu Judaico manducatum, continuò Sacramentum Eucharistiæ instituit, nisi ut significaret, ut ait Leo loco citato, antiquam observantiam novo Sacramento adimpleri, & tolli.

C Denique constat Agni Paschalis cæremoniam non tam fuisse positam in immolatione, quàm in manducatione, ut patet Exod. 12. igitur illi respondet in Testamento novo Agnus ille, qui tollit peccata mundi, quatenus manducatur; quod certè non aliter fieri solet, quàm in Eucharistia.

Jam verò Agnum Paschalem Judæorum rem fuisse præstantiorem Eucharistia nostra, si in ea non verè Christi corpus continetur nullo negotio demonstrari potest. Si enim consideremus agnum, & panem, ut res naturales, dubitari non potest, quin agnus excellat: Si verò ea consideremus ut Sacramenta, idest, symbola externa, eo modo etiam

D agnus excellit. Nam caro Christi meliùs significatur carne agni, quàm pane: item mors Christi meliùs significatur morte agni, quàm fractione panis; Christi innocentia, mansuetudo, & aliæ proprietates meliùs significantur per agnum illum electum, anniculum sine macula, qui in lege jubebatur immolari, & manducari, quàm pane, qui nihil horum habet: effectus etiam Sacramenti, sive sit nutritio quædam spiritualis, sive excitatio fidei, meliùs obtinetur per esum agni, quàm esum panis. Magis enim caro nutrit, quàm panis; & id etiam fidem magis excitat, quod meliùs repræsentat Christi mortem. Quare illa verba Domini: *Hoc est corpus meum*, aptiùs per metonymiam dici possunt de Agno Paschali, quàm de pane Eucharistiæ.

E Altera figura est sanguis Testamenti. Nam Exod. 24. & Hebr. 9. describitur Testamentum vetus, ubi legimus, Moysem nomine Dei mandata legis proposuisse: deinde aspersisse sanguinem in populum, ac dixisse: *Hic est sanguis Testamenti, quem misit ad vos Deus.*

Impleta est autem hæc figura in institutione hujus Sacramenti; quod facilè probari potest: posset enim aliquis existimare, illam esse figuram passionis Christi, & non institutionis hujus Sacramenti. Probatur igitur Primò, quia Lucæ cap. 22. disertis verbis Dominus ait: *Hic calix novum Testamentum est in meo sanguine*: igitur in ipsa cœna Testamentum institutum fuit. Secundò, quia videtur Dominus de industria uti voluisse iisdem ferè verbis, quibus usus fuit

Sacramentum ipsum Eucharistiæ. In passione autem inimici aderant, non testes, excepto Joanne, neque ullum tunc instrumentum factum est. Denique in ultima cœna Dominus vivebat, in passione non tam vivebat, quàm moriebatur. Unde Apostolus Hebr. 9. dicit: Testamentum morte confirmari; non enim valet dum vivit, qui testatus est, quasi dicat, ante mortem fieri, sed morte consequente firmari.

Hoc ergo posito, sanguinem illum Testamenti veteris, figuram fuisse sanguinis, qui nobis datur in Eucharistia; iisdem argumentis probari posset, meliorem fuisse figuram re ipsa figurata, si ibi verus sanguis, hìc tantùm sit vinum, quibus probavimus Agnum meliorem esse pane. Sanguis enim, & nobilior substantia est, quàm vinum, & melius repræsentat Christi sanguinem, quàm vinum.

Tertia figura est Manna, quod Judæis in deserto pluebat, Exod. 16. fuisse enim Manna figuram Eucharistiæ, patet ex verbis Domini, Joan. 6. *Patres vestri manducaverunt Manna in deserto, & mortui sunt; qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Idem præterea colligitur ex Apostolo, qui 1. Corinth. 10. mare rubrum comparat Baptismo, & Manna Eucharistiæ. Idem & Patres docent, Chrysostomus, Cyrillus, Theophylactus, & Augustinus in cap. 6. Joannis, & prætetea Ambrosius lib. 5. de Sacrament. cap. 1. de iis, qui init. myst. cap. 8. & 9. Denique tanta est inter Manna, & Eucharistiam similitudo, ut res ipsa clamet, illud hujus fuisse typum. Manna datum est in diserto, dum filii Israel transito mari rubro ad terram promissionis pergerent: ita etiam (ut notat Augustinus tract. 11. in Joannem) Eucharistia datur in hujus vitæ deserto, dum post Baptismum tendimus ad veram patriam, nostram, quæ est vita æterna. Deinde manna id habuit singulare, ut licèt aliqui multum, aliqui parum collegisse viderentur, omnes tamen eandem mensuram invenirent, Exod. 16. quod certè aptissimè quadrat in Eucharistiam, cùm idem sit Sacramentum, eadem virtus, idem fructus in magna parte signorum, & in parva. Denique non caret mysterio, quòd & Manna, & aqua de petra, quibus utraque species Sacramenti figuratur, contemptum, dubitationes, & contradictiones passa sint, & propterea multi inde perierint, unde refici debuissent. De manna Psal. 77. *Numquid panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?* Et Numer. 20. legimus aquam illam, aquam contradictionis appellatam. Et Numer. 21. *Anima nostra nauseat super cibo isto levissimo.* Ibidem describitur strages occisorum propter hujusmodi murmurationes. Porrò dubitationes, murmurationes, & contradictiones circa Eucharistiam hoc potissimùm tempore notissimæ sunt. Et certè si (ut Apostolus ait, 1. Corinth. 11.) multi dormiebant, idest, moriebantur corporaliter olim, quia

ter meus dat vobis panem de cœlo verum, [illegible] ibidem subjungit, longè anteponens Eucharistiam suam Mannæ Judæorum? Si verò considerentur ut symbola externa, melius Christum significat manna, quàm panis, & quia illud erat è cœlo, & quia habuit omnem saporem, & quia æqua mensura sumebatur ab omnibus, licèt diversa esse videretur.

CAPUT IV.

C

Refellitur solutio adversariorum ad argumentum nostrum.

AD hoc argumentum respondet Petrus Martyr in sua defensione de Eucharistia part. 3. pagina 692. ac duo docet. Primò jacit fundamentum quoddam, videlicet in Sacramentis veteribus fuisse symbolum externum, & rem ipsam, sicut in nostris; & licèt symbola nostra, & illorum sint diversa, tamen rem esse eandem. Et probat ex Apostolo 1. Corinth. 10. qui dicit, Hebræos eandem nobiscum escam manducasse; & ne quidquam de re dubitemus, eam ait disertis verbis fuisse Christum.

At in hac probatione bis peccat Martyr. Primò, quia Paulus nusquam dicit Hebræos eandem nobis-
D cum escam manducasse. Illa enim particula (*nobiscum*) quam sæpè inculcat Martyr, & in qua totum præsidium ponit, non habetur in Apostolo, & nos suprà in disputatione de Sacramentis in genere demonstravimus, Apostoli sensum esse, quòd Hebræi eandem escam inter se comederint, non autem nobiscum. Secundò, quia Paulus nusquam dicit, escam, vel potum illum Hebræorum, seu rem Sacramentorum illorum fuisse Christum, quod tamen disertis verbis eum dicere, Martyr solita confidentia scripsit. Verba enim Apostoli hæc sunt: *Bibebant autem de spirituali, consequente eos petra; petra autem erat Christus.* Ubi Apostolus non dicit Christum fuisse aquam, quam illi bibebant, sed petram, un-
E de illa aqua fluebat; & petram non illam materialem, ex qua visibiliter, & quodammodò materialiter aqua fluebat, sed petram invisibilem, quæ Hebræos ubique comitabatur, idest, divinam Christi providentiam, & virtutem, quæ erat causa efficiens illius aquæ, & omnium bonorum. Sed de hac re satis multa loco citato disputavimus.

Unicus restat scrupulus, quia apud Paulum (ut Martyr ibidem annotavit) idem est edere, & bibere aliquid, & de aliquo: Nam 1. Corinth. 11. dicit: *Bibere calicem*, &, *bibere de calice*; & similiter, *edere panem*, & *de pane*. At id verum est, cùm agitur de re comestibili, vel potabili, ut in exemplis positis. Quia verò non rectè dicimus bibere Petram; ideò cùm legimus, *bibere de petra*, non potest exponi, quasi idem sit, quod bibere petram, sed

torum pendet ex voluntate instituentis; & idcircò, aut nullam, aut ferè nullam dignitatem addunt signis, ut signa sunt. Exempli gratia, immolatio agni ex se non minus durabilis esse poster, & ad multos pertinere, & rem præteritam significare, quàm fractio panis: quare per accidens est, quod Hebræi adhiberent immolationem agni ad rem futuram significandam, nos fractionem panis ad rem præteritam, ut notum est. Et idem de cæteris dici potest. Adde, cùm Dominus Eucharistiam instituit, mors ipsius, quæ eo Sacramento significatur, futura erat, non præterita: igitur Eucharistia illa, quam Dominus ipse celebravit, nihil habuit præ cœna typica Agni Paschalis. Quorsum ergo Dominus iteravit cœnam, & Eucharistiam tunc dedit? Comparatio facienda est in ipsa significatione, si propria, & intrinseca dignitas signorum quæritur: illa enim sunt meliora, quæ meliùs significant. Signa vetera meliùs significare, quantum ad externam repræsentationem, adversarius non negat, & nos in nostro argumento planissimum fecimus.

Solùm ergo restat, quòd nostra videantur excellere ratione verborum. Sed hoc adversarios nihil juvat: Nam ipsi nolunt verba esse de essentia signorum, ut Catholici dicunt. Tria sunt enim genera verborum in Sacramentis. Primò, sunt verba institutionis; & hæc communia sunt Sacramentis veteribus, & novis, & non sunt propriè de essentia, cùm ad causam efficientem pertineant. Secundò, sunt verba promissionis; & hæc etiam sunt communia, & non sunt de essentia: distinguuntur enim per adversarios verba, & Sacramenta, sicut diploma, & sigillum; vel sicut fœdus, & signum fœderis. Unde Calvinus lib. 4. Institut. cap. 14. §. 1. dicit Sacramenta esse appendicem promissionum, & omnes adversarii dicunt Sacramenta esse signa confirmantia promissiones. Quamvis igitur verba promissionis sint clariora in novo Testamento, quàm in veteri, non tamen sequitur ideò Sacramenta etiam esse clariora: potest enim fieri, ut diploma clarius obsignetur sigillo obscuriore, & diploma obscurius sigillo clariore & meliore. Et hoc admittere coguntur adversarii in materia Sacramentorum, cùm fateantur signa vetera fuisse clariora, quoad externam repræsentationem. Quare si major fides excitetur in perceptione Sacramentorum novorum, quàm veterum, ut Martyr dicit, id non est ex vi signorum, sed ex vi verborum tantùm, quæ distinguuntur à signis essentialiter, ut diximus. Tertiò, sunt verba consecratoria; & illa sunt de essentia apud Catholicos, & ratione eorum sunt Sacramenta nostra signa clariora: sed hoc genus verborum adversarii explodunt, tamquam

bilius, quàm Manna: unde numquam comparant Manna cum pane, ut facere debuissent, si de significatione ageretur, sed cum ipso corpore Domini. Loca Patrum multa ad hoc propositum attulit Gardinerus in eo libro, cui respondet Martyr, ut Origenem homil. 7. in Numeros. Cyprianum serm. de cœna Domini. Ambrosium de iis, qui init. myster. c. 9. Hieronymum in 1. cap. ad Tit. Chrysostomum hom. 83. in Matth. Cyrillum lib. 4. in Joan. cap. 16. Hesychium lib. 6. in Levit. cap. 22.

C

Explicationes autem, quas ad ea loca Martyr adhibet, adeò sunt absurdæ, ut magis confirment argumentum nostrum. Tres autem sunt ejus solutiones. Prima est ad locum Cypriani; sic autem loquitur Cyprianus in serm. de cœna Domini: *Cœna disposita inter Sacramentales epulas obviaverunt sibi instituta antiqua, & nova, & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum Magister apponit discipulis*. Hoc loco Cyprianus apertè comparat Agnum Paschalem non cum pane, qui non minus consumitur in cœna, quàm agnus, sed cum corpore Christi; quod ita sumitur in cœna, ut semper integrum maneat. Respondet Martyr, agnum dici

D

consumptibilem, quia cæremonia illa cessare debebat; panem Eucharistiæ dici inconsumptibilem cibum, quia Sacramentum Eucharistiæ usque ad finem sæculi durabit. Quid magis, quæso, hac explicatione extortum? Nam non loquitur Cyprianus de cæremonia ipsa in genere, quæ tunc abroganda erat, sed de illo agno particulari, quem tunc Apostoli cum Domino comederant: *Agno*, inquit, *consumpto, quem antiqua traditio proponebat*. Sicut igitur ille agnus propriè per comestionem consumptus fuerat, ita econtrariò si antithesis valet, cibus inconsumptibilis, non est cæremonia novi Sacramenti in genere, sed est res aliqua particularis, quæ dum comeditur, non absumitur, quæ certè non est panis, sed corpus Christi. Prætereà, etiamsi Sacramentum Eucharistiæ durabit usque ad mundi finem,

E

tamen cessabit tandem: quare non rectè dici potest inconsumptibilis cibus, nisi ratione rei contentæ, quæ est absolutè inconsumptibilis; alioqui posset omnis panis, & quilibet alius cibus dici inconsumptibilis, quia durabit in specie usque ad mundi finem.

Adhibet Deinde aliam solutionem, quæ etiam convenit testimonio Ambrosii, ac dicit posse inconsumptibilem cibum vocari ipsum Domini corpus; sed quia idem corpus, & eodem modo, (idest, per fidem) percipiebant veteres in agno, quod nos in pane juxta adversarios, ideò Martyr dicit, Cyprianum opponere agnum illum irrationalem non pani,

ut

fidem habeamus? Ad hunc enim modum habendi, parum aut nihil interest, utrum Christus venturus fuerit, an venerit, sicut non magis reficit memoria præteriti cibi, quàm exspectatio futuri. Neque refert etiam utrum habeamus per signa clariora, ve obscuriora. Ac, ut similitudine rem illustremus: Si quis dimitteret debitori debitum centum aureorum in gratiam amici, qui donaturus est ei mille aureos post annum, & faceret ei syngrapham donationis, & obsignaret sigillo paulò rudiori; deinde post duos annos dimitteret alteri debitum, item centum aureorum in gratiam ejusdem amici, qui ei donavit mille aureos ante unum annum, & daret huic etiam syngrapham donationis, & obsignaret pulcherrimo sigillo: quæro, num propter sigilli, & temporis diversitatem posset dici priori debitori datam obsignatam syngrapham, posteriori autem verè debitum remissum? nullus certè sanæ mentis homo ita loqueretur, & hoc modo tamen loquitur Martyr.

Alter locus erat Ambrosii, qui ita loquitur de Manna, sicut Cyprianus de Agno Paschali: sic enim ait de his, qui initiantur mysteriis, cap. 9. *Considera nunc, uter præstantior sit, panis Angelorum, an caro Christi, quæ utique corpus est vitæ. Manna illud de cælo, hoc supra cælum; illud cæli, hoc Domini cælorum; illud corruptioni obnoxium, si in alterum diem servaretur, hoc alienum ab omni corruptione.* Ad hunc locum non respondet Martyr, sed remittit nos ad solutionem jam datam ad locum Cypriani; & nos eum remittamus ad superiorem confutationem.

Ad alia testimonia Hieronymi, Origenis, Chrysostomi; Hesychii (nam à Cyrillo fatetur se dissentire) respondet illos tribuere Hebræis tantùm symbola, nobis autem rem ipsam; quia non intelligebant multi Hebræorum, quid symbola significarent, & proinde non habebant nisi externa symbola. At solutio non satisfacit, tum quia Hieronymus, & alii comparant inter se res ipsas, non autem habentes; tum quia etiam Christiani, qui non intelligunt quid symbola significant, non habent nisi symbola secundùm adversarios.

CAPUT V.

Quòd Joan. 6. agatur de Eucharistia.

JAm ut ad Secundum argumentum ex Scripturis veniamus, probanda est eadem veritas ex promissione Domini, quæ habetur apud Joannem cap. 6. Tria autem de hoc argumento tractanda erunt. Primò disputandum est, an Joan. 6. loquatur Dominus de Eucharistia. Secundò, deducendum inde argumen-bis Domini: *Hoc est corpus meum*. Idem Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 657. ad cap. 1. sess. 21. Concilii Tridentini. Joannes Calvinus videtur quidem nonnullis in alia esse sententia. Nam lib. 4. Institut. cap. 17. §. 1. & 5. & deinceps tractans de hoc Sacramento, citat. cap. 6. Joannis: tamen §. 33. apertè sententiam suam aperit. Nam cùm citasset illa verba. *Quisquis ederit carnem meam, & biberit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo*. Ita subjungit: *Excipiunt, illic non agi de Sacramentali esu, quod ego fateor*. Non igitur voluit Calvinus intelligi

C debere sextum caput Joannis de Sacramentali manducatione: citavit tamen verba hujus capitis, cùm de Sacramento ageret, quia existimat in hoc capite tractari de spirituali Christi manducatione, cui postea Dominus addidit externa symbola. Id quod clarissimè exposuit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum par. 1. ad solutionem 32. objecti: *De sexto capite*, inquit, *Joannis an ad Eucharistiam pertineat nos ita respondemus, sermonem ibi de Sacramento cœnæ non institui*. Et infrà: *Quoniam tamen res ipsa, idest, corporis & sanguinis Christi, spiritualis manducatio, & potus ibi luculenter traditur, ad quam postea Evangelista ad finem historiæ suæ declarant, Christum adjunxisse symbola externa panis, & vini, idcirco nos*

D *caput illud à Sacramento Eucharistiæ non putamus esse alienum*. Atque hæc de hæreticorum sententia.

Porrò Catholici ferè omnes intelligi volunt hujus capitis verba de Sacramento ipso Eucharistiæ, sive de Sacramentali manducatione corporis Domini in Eucharistia. Sunt tamen pauci quidam, qui ut facilius responderent Hussitis, vel Lutheranis ex hoc capite probantibus communionem sub utraque specie, docuerunt non agi in hoc capite de Sacramentali manducatione & potu, corporis, & sanguinis Domini. In hoc numero sunt Gabriel lect. 84. super canon. Missæ. Nicolaus Cusanus epist. 7. ad Bohemos. Thomas Cajetanus in 3. part. quæst. 80. art. ult. Ruardus Tapper in explic. artic. 15. Lovanien-

E sium. Joannes Hesselius in lib. de Communione sub una specie, & Cornelius Jansenius cap. 59. Concordiæ. Multum autem interest inter Catholicos, & hæreticos, licèt in sententia eadem convenire videantur; quòd Catholici id senserunt optima intentione, ut videlicet facilius defenderent veritatem: hæretici autem, ut eandem facilius oppugnarent. Deinde Catholici subjiciunt se, ac sua censuræ Conciliorum, ac Pontificum quod hæretici non faciunt.

Porrò cæteri scriptores Catholici, quos in maximo numero citat Nicolaus Sanderus in libro de sexto capite Joannis, summo consensu docent in hoc capite agi de manducatione Sacramentali: quod sine dubio verissimum est; & probari potest quatuor argumentis. Primo ex hoc ipso loco Scripturæ. Secun-

Dominus inter donum Patris, & donum suum. Nam de Patre dicit in præsenti: *Pater meus dat vobis panem de cælo verum*; de se autem in futuro: *Panis, quem ego dabo*, quia nimirum donum Patris jam aderat, idest, Filius ejus incarnatus: donum Filii, idest, caro in Sacramento, futurum erat.

Secundum argumentum sumitur ex collatione horum verborum, cum verbis cœnæ: tanta enim est similitudo, ut planè clamare videatur divina Scriptura, ibi reddi, quod hic fuit promissum: Hic enim dicitur: *Panis, quem ego dabo, caro mea est, quam dabo pro mundi vita*. Ibi autem: *Accipite & manducate, hoc est enim corpus meum, quod pro vobis datur in remissionem peccatorum*.

Tertium argumentum ex sequentibus verbis: *Litigabant ergo Judæi ad invicem, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* & ex illis discipulorum paulò infrà: *Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?* Ex his enim colligitur tam Judæos cæteros, quàm discipulos ipsos intellexisse, aliquid novum, & mirandum proponi à Christo. Dominus autem non correxit eorum sententiam, sed iterum inculcavit: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis &c.* Quis credat rem facillimam, qualis est credere in Christum, voluisse Dominum cum tanto offendiculo discipulorum involvere tot obscurissimis metaphoris, cùm potuisset uno verbo rem totam declarare? Et confirmatur, quia solebat Dominus, si quid per parabolas obscurè proponeret, posteà discipulis explicare, ut patet Matth. 13. de parabolis seminantis, & zizaniorum, & Joan. 3. cùm dixisset: *Oportet vos nasci denuò*, & Nicodemus non intellexisset, explicuit paulò post id fieri ex aqua, & Spiritu sancto, & Joan. 10. explicuit parabolam de pastore, ovibus, ostio &c. Idem fecit & Joan. 16. de illis verbis: *Modicum, & videbitis me, & iterum modicum & non videbitis me*. Hic autem non explicuit aliter, sed dixit iis, qui non recesserant: *Vultis & vos abire?* quasi diceret, Non habeo aliud quod faciam, insinuavi mysterium, fide hic opus est, qui non vult acquiescere, abeat.

Quartum argumentum, ex illis verbis: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis; qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*; &, *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus &c.* Ista enim distinctio tam frequens carnis, & sanguinis, & cibi, ac potus, apertè indicat Christum loqui de communicatione sui sub speciebus panis, & vini: alioqui enim quorsum ista distinctio toties præsertim repetita? Spiritualis enim perceptio Christi per fidem, non eget ista distinctione.

Septimum ex verbis manducandi carnem, & bibendi sanguinem tam sæpè repetitis, & cum juramento, *Amen, amen*, confirmatis. Illa enim verba non possunt figuratè accipi, sed propriè; tum quia semper propria significatio sequenda est, nisi evidenter probetur contrarium; tum quia valdè absurdum esset Dominum non semel, sed sæpiùs juramento confirmasse, oportere manducari ipsius carnem, si
C hoc non nisi figuratè faciendum esset: neque enim juramento confirmare licet, nisi sententias apertissimas, & certissimas, & quæ non possint in alium sensum torqueri, ne detur occasio perjuriis. At propriè caro significat carnem, & manducare significat corporalem actionem, qua cibus trajicitur ab ore ad stomachum. Id autem non fit quando creditur in Christum, sed tantùm quando sumitur in Eucharistia; loquitur ergo Dominus de Sacramento Eucharistiæ.

Octavum ex collatione hujus capitis cum 3. cap. ejusdem Evangelii. Sicut enim cap. 3. Dominus ut Baptismum insinuaret, dixit Nicodemo, & aliquoties repetivit: *Oportet vos nasci denuò*, &, *Nisi quis*
D *renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto*: ita hoc loco, ut insinuaret alterum Sacramentum, nimirum Eucharistiæ, dixit, & repetivit sæpiùs: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis*, &, *Qui manducat meam carnem &c.* Et sicut eo loco mirabatur Nicodemus, neque poterat capere, quomodo fieri deberet illa regeneratio: sic etiam hoc loco mirantur discipuli, quomodo possit fieri ista manducatio.

Probatur secundò ex testimonio Ecclesiæ: Nam Concilium Alexandrinum, quod approbatum fuit in III. Synodo generali, in epist. ad Nestorium exponit illud: *Nisi manducaveritis*; de Sacramenti hujus perceptione. Idem facit VII. Synodus act. 6. in fine tertii tomi. Similiter Concilium Tridentinum sess. 13.
E cap. 2. exponit de hoc eodem Sacramento illa verba: *Qui manducat me, & ipse vivet propter me*. Itaque licèt ista Concilia non condiderint decretum aliquod de hac re: tamen satis apparet, quid senserint omnes Episcopi trium generalium Conciliorum, & proinde omnis Ecclesia, quam illi repræsentabant. Adde, quòd in die festo venerabilis Sacramenti, Evangelica lectio proponitur ab Ecclesia ex cap. 6. Joan. Adde ultimò, quòd Romanus Catechismus, qui omnibus pastoribus communis esse debet, adducit testimonia ex hoc capite, cùm de Sacramento Eucharistiæ tractat; quæ argumenta ex Ecclesiæ præsentis testimonio, licèt ab hæreticis contemnantur, tamen Catholicis maxima esse debent.

Probatur tertiò ex Patribus. Ac primùm, qui commentaria scripserunt in Joannem, summo consensu hæc

Ambrosius lib. 6. de Sacramentis, cap. 1. & de iis qui initiantur mysteriis cap. 8. & lib. 4. de fide cap. 5. Hesychius lib. 6. in Levit. cap. 22. Eusebius hom. 5. de Paschate. Etsi enim Hesychius, & Eusebius videntur Græci homines fuisse, tamen Latinè scripserunt. Hieronymus in epist. ad Hedibiam, quæst. 2. & in 1. cap. ad Ephes. August. serm. 2. de verbis Apostoli quæst. 57. in Levitic. in Ps. 33. concion. 1. de consensu Evangelistarum, lib. 3. cap. 1. & alibi. Leo sermon. 6. de jejunio 7. mensis. Cassiodorus in Ps. 109. Haymo, Sedulius, & Primasius in cap. 10. & 11. ad Corinth. Gregorius lib. 7. moral. cap. 4. Isidorus lib. 1. de officiis divinis cap. 18. Bernardus serm. 1. in vigilia Nativit. & serm. 1. de Paschate.

Ad hæc loca respondent Ruardus, & Jansenius, Patres in homiliis ad populum præsertim, accommodasse verba Joan. 6. ad Sacramentum Eucharistiæ. At major pars auctorum allegatorum, scripsit commentaria, vel disputationes, in quibus literalis sensus exprimi debet, non sensus mystici, & accommodationes. Et sanè si licet hoc dicere de isto capite, cur non licebit idem dicere de cap. 3. Joan. nimirum Patres accommodasse eum locum ad Baptismum? Adde, quòd adversarii ne unum quidem proferre possunt, qui docuerit hunc locum Joannis intelligi debere solùm de spirituali manducatione, & nullo modo de Sacramentali.

Præter hos Patres notandi sunt alii posteriores doctores, ne quis putet recentiores Catholicos contrarium sensisse, exceptis illis paucissimis, quos suprà nominavi. Ita igitur exposuerunt, qui scripserunt olim contra Joannem Scotum, vel Berengarium, ut Paschasius lib. de Sacramentis cap. 14. Adelmannus in epist. ad Berengarium, Guitmundus lib. 3. Algerus lib. 1. cap. 10. 12. & 17. Ita etiam Scholastici qui postea sequuti sunt cum Magistro lib. 4. dist. 10. Ita quoque Thomas Waldensis contra Wiclefum tom. 2. de Sacramentis cap. 92. & 94. & Joannes Gerson contra Hussitas in lib. de Communione laicorum. Denique nostro tempore contra Lutheranos plurimi, sed præter alios Nicolaus Sanderus, librum integrum scripsit de hac re.

Probatur quartò hæc eadem veritas ex absurdis, quæ sequerentur. Primò, sequeretur Joannem nihil planè scripsisse de hoc Sacramento; Nam nusquam attigit hanc materiam nisi hoc loco. At certè valdè absurdum est, Evangelistam primarium, & diligentissimum in summis mysteriis explicandis, nihil de hoc summo Sacramento scriptum reliquisse, præsertim cùm tam multa scripserit de Baptismo. Quare Augustinus lib. 3. de consensu Evangelistar. cap. 1. monet, Joannem nihil scripsisse de cœna Domini in proprio loco, ut cæteri fecerunt, quia plurima de ea re antè scripserat. Secundò sequeretur, Christum numquam explicuisse fructum, aut excellentiam hujus Sacramenti, cùm id tam sæpè fecerit de Baptismo: nam in ultima cœna solùm in-

Nunc jacto fundamento solidissimo, possumus inde sumere æquè solidum argumentum ad probandam veram præsentiam corporis Domini in Eucharistia. Dominus enim loquens de pane, quem daturus erat in cœna, disertè dixit: *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.*

Posset autem dupliciter hoc argumentum refutari. Primò, si quis diceret (quod revera dicunt hæretici) per panem hoc loco intelligi Christum absolutè, non autem ut est in Sacramento sub speciebus. C Sed hæc solutio profligata jam est omnibus argumentis, quæ fecimus capite superiori.

Secundò, si quis admitteret, per panem intelligi Eucharistiam, sed diceret, panem illum Eucharisticum dici carnem Christi, non propriè sed figuratè, sive tropus sit in verbo (*est*) sive in nomine (*caro*.)

Hæc autem solutio refutanda est fusiùs in explicatione verborum illorum: *Hoc est corpus meum*; nunc autem refutari potest ex verbis hujus ipsius loci multipliciter, & quidem solidissimè. Primò, ex comparatione panum miraculo multiplicatorum, & Mannæ, quod pluit in deserto. Dominus enim contendit panem hunc suum, quem daturum se pollicebatur, D præstantiorem esse utrisque. At certè simplex panis ob solam significationem corporis Christi non præstat panibus illis miraculo creatis, & multò minus ipsi Mannæ, quod etiam Christum significabat, ut suprà ostendimus. Præterea illi signum petebant à Christo, objicientes illi Manna, quod non sine magno miraculo pluebat Patribus in deserto; Christus autem respondet se daturum panem de cęlo verum. Nullum autem est miraculum in pane communi significante corpus Christi; neque etiam in apprehensione, & manducatione Christi per fidem. Denique Dominus aliquid promisit, quod Patres non habuissent: sicut illi habuerunt manna, quod nos non habemus. At carnem Christi per figuram, E sed significativè etiam Patres habuerunt.

Secundò, ex dubitatione Capharnaitarum, qui sine dubio intellexerunt veram carnem à Christo promissam; & similiter ex offensione discipulorum, qui eodem modo verba Christi intellexerant: quorum opinionem Dominus non correxit; sed arguit eorum dubitationem. At quis credat, Dominum, qui tantoperè sitiebat hominum salutem, passurum fuisse, ut tot discipuli ab ipso discederent, si potuisset uno verbo eos revocare, dicendo se figuratè loqui; & rem facillimam creditu se proposuisse?

Tertiò ex illis verbis: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem.* Nam in apprehensione Christi per fidem, non solùm non est vera manducatio, sed nulla potest fingi distinctio inter cibum, & potum, ut suprà diximus; ergo hìc promitti-

scipulorum, ac doceat, majorem occasionem eos habituros dubitandi in Christi absentia, si in ejus præsentia dubitant, quasi dicat: Hoc vos scandalizat, quòd carnem meam vobis edendam dare velim? quid ergo facietis, quando in cœlum ascendero, & tam procul à vobis abierit corpus meum? quomodo tunc poteritis credere idem corpus vobis in Eucharistia præsens exhiberi? Porrò hæc etiam expositio mirificè confirmat Catholicam veritatem. Nam si Dominus solùm promisisset corpus suum fide percipiendum, non fuisset difficilius, sed facilius ita illud sumere iis, qui vidissent Ascensionem Christi: Ascensio enim conspecta roboravit Apostolos in fide; non ergò Dominus diceret: *Quid ergo si videritis filium hominis ascendentem?*

CAPUT VII.

Solvuntur objectiones adversariorum.

AD hoc nostrum secundum argumentum ex cap. *6.* Joan. nihil habent, quod objiciant, nisi caput illud, ad Sacramentum non pertinere. Solvenda igitur sunt eorum argumenta.

Primum argumentum Lutheri est, quo utitur etiam Kemnitius, & alii. Cœna Domini instituta fuit pridie passionis Christi. Sermo autem ille, qui describitur Joan. *6.* habitus est integro anno ante Christi passionem; non igitur in eo de cœna agitur. Confirmat Kemnitius, quia si ideò Papistæ reformare volunt Communionem, quia Joan. *6.* dicitur: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*; oportebit etiam dicere in cœna solam aquam adhibendam, quia Joan. *4.* dicitur: *Qui biberit ex aqua hac, non sitiet in æternum.*

Respondeo: Non negamus cœnam Domini institutam fuisse pridie passionis, & non uno anno ante; dicimus tamen uno anno ante promissam à Christo, & de ejus cœnæ futuræ eximiis fructibus ab eodem disputatum. Id quod in aliis etiam multis rebus Dominus fecit. Nam claves regni cœlorum Petro promisit, Matth. *16.* & explicuit quam vim essent habituræ; quas tamen non tradidit, nisi post resurrectionem, Joan. *21.* Ad confirmationem Respondeo, Catholicos non reformare Communionem traditam, Matth. *26.* ex cap. *6.* Joan. ut Kemnitius mentitur: non enim deformatur Communio, Matth. *26.* ut reformatione indigeat. Dicimus tamen rectè explicari unum locum per alium: & quia Joan. *6.* dicitur: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*; rectè colligimus, sub una specie sumptum Sacramentum ita sufficere, ut non necessariò requirantur duæ ad

mentaliter: & sicut scriptum est Actor. *15.* *Fide purificans corda eorum*; ita scriptum est: *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ*, Ephes. *5.* Neque obstat, quòd manducatio Sacramentalis non det vitam sine fide: nam id provenit ex indispositione accedentis, non ex ipso Sacramento, quod ex se semper est efficax.

Tertium argumentum ejusdem Lutheri, & Martyris in defensione contra Gardinerum par. *1.* ad objectum *13.* pag. *94.* Dominus Joan. *6.* non solùm dicit, manducationem hujus panis dare vitam, sed etiam dicit sine hac manducatione neminem posse vivere: *Nisi manducaveritis &c.* At hoc præceptum tam arctum non potest intelligi de manducatione Sacramentali; alioqui perirent omnes infantes, qui manducare nihil possunt, sed solùm lac sugere: perirent etiam omnes, qui non communicarent, impediti aliqua necessaria causa, etiamsi alioqui baptizati & justificati essent.

Respondeo, communem esse difficultatem, quomodocumque hic locus intelligatur. Nam si velint adversarii intelligi de manducatione spirituali per fidem; quomodo, quæso, infantes manducabunt, qui nullum habent usum spiritus, nec fidem actualem ullam? Immò facilius esset infantibus instillare aliquid Sacramenti, quàm efficere, ut credant. Dico igitur hunc locum ad solos adultos pertinere, qui quidem, aut re ipsa si possunt, aut saltem desiderio, tenentur hoc Sacramentum aliquando percipere. Id ita esse patet, quia hoc Sacramentum non est institutum ad vitam dandam iis, qui non habent, sicut Baptismus; sed ad conservandam iis, qui habent. Et sic intelligitur illud: *Non habebitis vitam in vobis*, idest, non poteritis retinere, sed eam amittetis, sicut dicitur 1. Joan. 3. *Omnis homicida non habet vitam in se manentem.* Non enim sensus est, non acquirit vitam; sed non retinet, amittit, moritur: hinc enim non regeneratio, sed manducatio dicitur. Porrò ista conservatio non est necessaria, nisi iis, in quibus vita jam acquisita minui, aut perdi potest, quales non sunt infantes. Unde Dominus non ait: Nisi quis manducaverit, sicut dixit de Baptismo: *Nisi quis renatus fuerit*; sed, *Nisi manducaveritis*; ubi alloquitur circumstantes, & eorum similes, qui capaces sunt hujus præcepti. Et præterea cùm loquitur de manducatione panis, idest, cùm carnem suam panem vocat, satis apertè indicat, se non loqui de infantibus, qui non vescuntur pane, sed lacte. Denique vel hæc verba: *Nisi manducaveritis*, sonant præceptum vel medium ad salutem necessarium. Si præceptum, aut ad infantes non pertinet, cùm ejus non sint capaces, aut certè excusantur cùm non possint illud implere; id enim est commune omni præcepto. Si medium

viter cogitandum, Christi carnem pro nobis fuisse crucifixam. Præterea Clemens Alexandrinus lib. 1. Pædagogi, cap. 6. exponit hoc loco per carnem, & sanguinem Christi, verbum Dei, quo spiritualiter alimur, & inebriamur. Item Basilius epist. 141. exponit per carnem & sanguinem doctrinam Christi, & mysticum ejus adventum. Hieronymus quoque in Psalm. 147. per carnem, & sanguinem Domini Scripturas intelligit. Denique S. Bernardus in 3. versiculum Psalm. 90. *Qui habitat*, dicit manducare Christi carnem, esse passioni Domini communicare, ejusque vitam imitari.

Respondeo ad locum Augustini allatum à Luthero, qui habetur lib. 1. in Julianum, non lib. 2. ut ipse citat. Ac Primò observandum est, Augustinum non rarò dicere infantes debere edere corpus Domini, si salvi futuri sint, cæterùm non intelligit id fieri debere necessariò reipsa. Nam idem Augustinus ibidem, & lib. 3. de peccator. meritis, & remiss. cap. 4. & in serm. ad infantes, quem citat Beda in commentar. 1. Cor. 10. scribit infantes in ipso Baptismo communicare corpori Christi, & per susceptionem Baptismi implere etiam præceptum de sumptione Eucharistiæ.

Notandum Secundò, infantes non solùm non obligari ad Communionem reipsa, sed nec in voto explicito, cujus non sunt ullo modo capaces, sed tantum in voto implicito, quod votum infantes habent dum baptizantur: tunc enim infantes jus accipiunt ad Eucharistiam percipiendam. Et quia omnis qui nascitur, naturaliter appetit cibum; ideò etiam illi hoc ipso, quod renascuntur in Christo, appetunt cibum renatorum, suo tamen loco, & tempore percipiendum. Itaque infantes non communicant spiritualiter, nec Sacramentaliter in re, sed Sacramentaliter in voto implicito; ex quo sequitur, ut non sit omninò idem illis baptizari, & communicare, licèt simul fiant, cùm unum sequatur ex altero. Itaque S. Augustinus, licèt locis notatis, dicat infantes manducare Domini carnem in Baptismo, tamen alibi apertè distinguit baptizari, & comedere Christi carnem: *Aliud* (inquit serm. 11. de verbis Domini) *est nasci de spiritu; aliud pasci de spiritu; sicut aliud est nasci de carne, quod fit cùm parit mater, & aliud pasci de carne, quod fit cùm lactat infantem*, & lib. 1. de peccator. meritis, & remiss. cap. 20. apertè demonstrat hoc præceptum: *Nisi manducaveritis*, distingui à præcepto Baptismi, etiam in infantibus.

Ad argumentum ergo Respondemus, Augustinum exponere hunc locum Joan. 6. de manducatione Sacramentali, sed eam tamen manducationem tribuere infantibus, non in re, sed in voto implicito, quod per Baptismum habetur, ut diximus.

Ad alia duo loca Augustini ex tract. 25. & 26. in Joan. Respondeo, illud: *Ut quid paras dentem, & ventrem? crede, & manducasti*; & illud: *Credere in eum; hoc est manducare carnem ejus*: dicta esse ab Augustino, non de Sacramento, sed de fide Incarnationis, que misericordia sint.

Ad alios Patres Respondeo, eos exposuisse mysticè, non ad literam: sed non negasse usquam debere ista verba accipi ad literam de Sacramentali manducatione. Immò contrà citavimus nos suprà pro nostra sententia, Basilium, Hieronymum, & Bernardum: non enim pugnant sensus literalis & mysticus.

Ad ultimum Augustini ex lib. 3. de doctrina Christiana, Respondemus, figuram ponere Augustinum in his verbis, ratione modi sumendi carnem Christi, non ratione substantiæ ipsius rei. Non enim vult dicere, carnem Christi tropicè dictam manducari, idest, panem, quo significatur caro; nec veram carnem

C tropicè manducari, si essentiam manducationis spectemus, quæ solùm requirit, ut verus cibus ab ore trajiciatur ad stomachum per instrumenta vitalia; sed vult dicere tropicè manducari, quoad modum; nam ordinarius, & proprius modus manducandi carnem est, ut ea visibiliter secetur in partes, & particulatim sumatur, & cocta, non cruda &c. Caro autem Christi sumitur integra, & invisibiliter, & sine ulla sui læsione: quare non propriè, sed tantùm figuratè Christi caro occiditur, & laceratur in hac manducatione; repræsentamus enim Christi passionem. Augustinum id voluisse, perspicuum est ex duobus. Primò, quia dicit tropicè id exponendum, ne scelus aliquod, vel flagitium præcipi videatur. Porrò scelus

D esset, Christi carnem occidere, & secare in partes; non autem spirituali quodam modo ipsam veram carnem, sine ulla sui læsione in Sacramento sumere. Secundò, quia ipse idem explicat, quis sit literalis sensus, qui scelus sonare videatur, videlicet is, in quo verba Christi acceperunt Capharnaitæ, qui putarunt Christi carnem laniandam, sicut in macello fieri videmus, & cuique particulam dandam. Vide tract. 27. in Joan. & in Psalm. 98. Cùm igitur Augustinus dicit, hoc præcepto: *Nisi manducaveritis*, mandari, ut communicemus Christi passioni, & eam recolamus, ac mente revolvamus; id ipsum significat, quod Apostolus ait 1. Corint. 11. sumendam Christi carnem in Sacramento in memoriam passionis, &

E mortis Domini.

Quintum argumentum Zuinglii est, in libro de vera & falsa religione: Cibus, de quo disseritur in cap. 6. Joan. est fides; nam cùm Dominus dixisset: *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet*, dixerunt Judæi: Quid faciemus, ut operemur opera Dei? Respondit Dominus: *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille*.

Respondeo: in eo capite multa tractari; fit enim mentio triplicis panis, & ab uno transitur ad alterum occasione data inter loquendum. Primùm narratur de pane illo materiali, quem Dominus multiplicavit. Deinde, quia Judæi eum solum panem quærebant, monuit eos Dominus, ut alium panem operarentur, idest, parare, & habere satagerent. Atque hunc secundum panem dicit seipsum esse, qui de cœlo

attinet, semper vivificat, & hoc significant verba Domini: potest tamen impediri effectus aliunde, nimirum ex indispositione accedentis. Id quod commune est promissionibus similibus, ferè omnibus Luc. 11. *Omnis qui petit, accipit*, & tamen multi non accipiunt, quia (ut exposuit Jacobus cap. 4.) non bene petunt. Joel. 2. *Quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit*. Et tamen dicitur Proverb. 1. *Tunc invocabunt me, & non exaudiam, eò quòd exosam habuerint disciplinam*. Marc. ult. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*. Et tamen Actor. 8. Simon post fidem, & Baptismum, periit. Denique Apostolus 1. Corint. 10. *Unus panis, & unum corpus multi sumus, qui de uno pane participamus*, omnium consensu de Sacramento loquitur; & tamen multi de uno pane participant, qui non sunt nobiscum unus panis, & unum corpus, ut omnes hæretici, & schismatici, qui ritum hujus Sacramenti integrè celebrant.

Septimum argumentum Petri Martyris in sua defensione contra Gardinerum par. 1. objecto 13. Si illa verba: *Panis, quem ego dabo*, ad symbola cœnæ Domini pertinent, cur panem abjiciunt Papistæ? nec enim accidentia sola panis dici possunt.

Respondeo: Panis vocabulum in illis verbis: *Panis, quem ego dabo*, non significat panem triticeum, neque etiam corpus Christi absolutè, & sine respectu ad symbola, ut Martyr existimat, sed significat cibum generatim. Id enim frequens est apud Hebræos, ut nomine panis intelligatur omnis cibus: unde in isto ipso cap. 6. Joan. Manna dicitur panis; & in Psal. 77. *Panem de cœlo dedit eis, panem Angelorum manducavit homo*. Est igitur sensus: Panis, idest, cibus, quem ego dabo, est ipsamet caro, quæ crucifigenda, & occidenda est, pro salute humani generis.

Octavum ejusdem Martyris, objecto 32. Dominus Joan. 6. nullam mentionem facit panis materialis, nec calicis, neque gratiarum actionis, neque fractionis, neque distributionis, neque Testamenti, neque memoriæ, neque annunciationis mortis Christi: non igitur loquitur de Sacramento cœnæ, quod sine symbolis illis esse non potest.

Respondeo: argumentum hoc rectè probat, non fuisse hoc Sacramentum institutum, Joan. 6. sed non fuisse promissum, non probat: satis enim ad promissionem est, quòd expresserit Dominus id, quod est præcipuum, idest, carnem suam, & sanguinem. Adde, quòd etiam symbola futura insinuavit, cùm tam sæpè distinxit carnem à sanguine, & illam cibum, hunc potum appellavit: & fortasse ideò carnem suam aliquoties panem appellavit, ut indicaret sub specie panis nobis edendam.

minis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

Respondeo Primò, non oportere ob rei difficultatem deserere cognitam veritatem. Secundò, facilè solvi posse hunc nodum, si dicamus (quæ est communis solutio) vim præcepti non consistere in modo sumendi, sed in ipsa re, quæ sumenda est. Verba quidem præcepti sonant, ut sumam carnem sub specie panis per modum cibi, & sanguinem sub specie vini per modum potus: tamen mens legislatoris, ex qua lex ipsa explicanda est, non erat obligare, nisi ad res ipsas sumendas, idest, veram carnem, & verum sanguinem; quæ res tam sumuntur integrè sub una specie, quàm sub duabus. Probatur autem eam esse mentem legislatoris, tum quia fructus hujus perceptionis oritur ex ipsis rebus perceptis, non ex modo sumendi; sicut etiam medicina corporalis non prodest, quia sumitur per modum cibi, aut potus, sed quia ipsa vim habet sanandi: tum etiam quia idem Christus explicans quod dixerat, ait ibidem: *Qui manducat me, vivet propter me*; ubi videmus idem esse manducare carnem, & bibere sanguinem, quòd Christum ipsum totum manducare.

CAPUT VIII.

Referuntur variæ expositiones verborum Domini: Hoc est corpus meum.

Sequitur argumentum tertium ex ipsa institutione Sacramenti, quæ habetur Matth. 26. Marci 14. Luc. 22. & 1. Cor. 11. de qua institutione, quæ sanè præcipuum fundamentum est totius controversiæ, atque adeò totius hujus altissimi mysterii, tria dicemus. Primò, referemus expositiones præcipuas horum verborum: *Hoc est corpus meum*. Secundò, confirmabimus eam, quæ est vera, & refellemus falsas. Tertiò solvemus argumenta adversariorum.

Quantum ad Primum expositiones adversariorum plurimæ sunt, ita ut ferè numerari non possint. Lutherus in libro, quòd verba cœnæ adhuc firmiter stent, scribit decem fermè suo tempore fuisse Sacramentariorum opiniones, ac sectas. Nuper etiam anno 1577. prodiit libellus, in quo ducentæ numerantur hæreticorum vel expositiones, vel depravationes horum paucorum verborum: *Hoc est corpus meum*, tamen præcipuæ sunt solùm decem; quarum quatuor fundantur in pronomine *Hoc*; duæ in verbo *Est*; tres in nomine *Corpus*; una in pronomine *Meum*.

Prima igitur est Andreæ Carolstadii, qui intelligi

 volunt

meum, idest, corpus meum est hoc, nimirum panis, quia nutrit animas, & reficit instar panis.

Quarta est communior apud hæreticos, quòd per *Hoc* intelligatur hic panis.

Quinta est Zuvinglii, qui in libro de vera & falsa religione, cap. de Eucharistia, scribit, verba ista accipienda esse tropicè, sed tropum non esse in pronomine *Hoc*, sed in verbo *Est*, quod accipi debet pro Significat. Et sicut Carolstadius, ut fidem faceret, cœlestis Patris revelationem, ita hic spiritus cujusdam per quietem apparitionem protulit. Nam in libro, quem edidit anno 25. & Subsidium de Eucharistia inscripsit; refert se biduo disputasse in senatu Tigurino contra Missam & Eucharistiam, nec tamen fidem facere potuisse (resistente sibi scriba quodam) *est* accipi pro significat: sed tandem nocte sequenti dormienti sibi astitisse nescio quem (*ater autem*, inquit, *an albus fuerit nihil memini*) qui moneret, ut eum locum Exod. 12. arriperet: *Est enim phase, idest, transitus Domini*, ubi *est*, accipitur pro significat. Itaque die sequenti de eo loco verba fecisse ad populum, & quod volebat, obtinuisse. Sequuntur Zuvinglii expositionem Bernardinus Ochinus in defensione veræ doctrinæ de cœna Domini cont. Westphalum, & alii.

Sexta est Petri Boquini, qui in examine libri Heshusii non procul ab initio, contendit rectè dici panem esse corpus Christi, propter idiomatum communicationem, sicut propter eandem rectè dicimus in Christo, Hic homo est Deus: in qua expositione verborum, *est*, accipiendum est, pro dicitur, hoc modo: *Hoc est corpus meum*, idest, hic panis dicitur corpus meum, propter idiomatum communicationem. Ubi notat Boquinus tres uniones, ex quibus resultat idiomatum communicatio. Unam naturalem, qualis est animæ, & corporis. Alteram hypostaticam, qualis est Dei, & hominis in Christo. Tertiam Sacramentalem, qualis est inter panem, & corpus Christi in Sacramento. Simile quid habet Lutherus in lib. de Babylon. captivit. cap. 1. ubi dicit, ita verum esse, Hic panis est corpus Christi, sicut est verum, Hic homo est Deus. Hoc tamen interest inter Lutherum & Boquinum, quòd Lutherus ponit veram, & realem conjunctionem panis cum corpore Christi, ex qua vult oriri illam idiomatum communicationem: at Boquinus, qui Sacramentarius est, non ponit unionem, nisi Sacramentalem, qua uniuntur res distantissimæ, idest, panis qui est in terra, & corpus Christi, quod est in cœlo.

Septima expositio est Joannis Oecolampadii, qui tropum non agnoscit in pronomine *Hoc*, neque in verbo *est*, sed in nomine *corpus*. Vult enim panem dici corpus per figuram Metonymiæ, qua nomen rei significatæ tribuitur signo, ut sensus sit: *Hoc est corpus meum*, idest, hic panis est figura corporis mei. Ita habet in libro de genuina expositione horum verborum.

[illegible] comment. cap. 59. concord. in illa verba: *Nisi manducaveritis*. Hi docent vocabulum *corpus*, accipi pro corpore mystico, idest, pro Ecclesia, ut sit sensus: *Accipite & manducate, Hoc est enim corpus meum*, idest, quia vos discipuli estis corpus meum.

Decima est in pronomine *meum*, quam per jocum excogitavit Lutherus anno 27. in lib. Quòd verba Domini firmiter stent. Ut enim irrideat Sacramentarios, dicit se posse adferre pulchriorem expositionem in eorum gratiam, ut hic sit sensus: *Hoc est corpus meum*, idest, Hic panis est corpus à me factum, & creatum. Quod autem joco Lutherus protulit, se-
C riò accepit, ac defendit Joannes Campanus, ut testatur Lutherus in sua brevi confess. edita anno 44.

Cum his omnibus pugnat Ecclesiæ Catholicæ sententia, quæ hæc verba simpliciter, & propriè docet esse accipienda, ut sensus sit: Hoc, idest, quod his speciebus continetur, est verè, & propriè corpus ipsum meum verum, & naturale.

CAPUT IX.

Propriè, non figuratè explicanda esse illa verba: Hoc est corpus meum.

D NUnc, ut veram sententiam comprobemus. Primò in universum demonstrabimus, non esse probabile, Dominum figuratè loqui voluisse. Deinde expendemus singula verba institutionis, ac simul refellemus hæreticorum opiniones. Primum igitur non esse probabile, Dominum loqui voluisse figuratè, probamus argumentis ductis à materia, de qua agitur. Deinde à personis, cum quibus Dominus loquebatur, à loco, & tempore, in quo loquebatur. Tertiò ex consensu Patrum. Quartò ex regula interpretandi Scripturas.

Primum igitur argumentum sumitur à materia. Est autem materia de qua hìc agitur, pactum, Sacramentum, Testamentum, lex & dogma; quæ omnia
E requirunt propriam, non figuratam locutionem. Sacramentum esse, de quo hìc agitur, nemo negat. Sacramenta autem solere à Deo institui propriis verbis, ut in eorum usu non erretur, perspicuum est ex institutione Sacramentorum omnium veteris, & novæ legis. Certè Genes. 17. ubi instituitur Circumcisio, & Exod. 12. ubi instituitur Agnus Paschalis, & in toto Levitico, ubi tot sacrificia, & expiationes instituuntur, vix unquam occurrit una aliqua vox figurata: sic etiam Matth. ult. Marci ultim. & Joan. 3. ubi de Baptismi institutione, vel potiùs promulgatione, & præcepto agitur, omnia propriis vocibus explicantur. Neque obstat, quòd Joan. 3. Dominus utitur voce renascendi, quæ videtur metaphorica: nam ibidem explicatur vox illa per adjuncta: *Ex aqua & Spiritu sancto*. Et præterea non pertinet vox illa

ducent: hic est sanguis Testamenti, quem misit ad vos Deus. Sic etiam in testamentis hominum fieri videmus; nam Genes. 49. Jacob, ubi inter vaticinandum variis figuris usus fuisset, ad ipsum Testamenrum veniens, clarissimis verbis utitur: *Ego congregor ad populum meum, sepelite me cum patribus meis, in spelunca duplici, quæ est in agro Ephron Hethæi contra Mambre in terra Chanaan, quam emit Abraham*. Ita quoque & Rex David 3. Regum 2. & Tobias cap. 4. & Mathatias lib. 1. Machab. cap. 2. testamenta sua verbis simplicissimis composuerunt. Quidni igitur etiam Christus Testamentum suum tanti momenti, quo de æterna hæreditate agitur, verbis propriis, & apertis composuerit? nisi fortè deceat, ut Testamentum vetus, quod figura erat, & umbra, propriis, ac perspicuis vocibus proponatur; Testamentum autem novum figuratis, & typicis loquutionibus obscuretur? Confirmatur ex humano more, à quo etiam Apostolus argumentum sumpsit, Galat. 3. ubi dicit, testamentum hominis ita esse ratum, ut nemo audeat aliquid addere, vel demere. Jam ergo testamenta humana in proprio sensu verborum intelligenda esse, jubent humanæ leges, ff. de legat. 3. leg. non aliter, & ideò si testamento relinquatur domus, aut ager, & vellet aliquis cavillari, non esse relictam domum veram, sed depictam, & exponeret, relinquo domum, idest, signum domus; apud nullum judicem obtineret. Quantò igitur minus obtinere debent adversarii, qui Testamentum ipsum Christi contra morem omnium testamentorum, detorquere audent ad metonymias?

Porrò, pacta, seu fœdera sunt etiam, ex eo genere rerum, quæ exquisitissimis, & propriis verbis explicantur, ne locus ullus relinquatur cavillis. Testamentum autem Christi simul Testamentum, & pactum fuit; nam est Testamentum conditionatum. Id quod patet ex veteri Testamento, cui novum respondet, ut res figurata suæ figuræ. Idcircò enim à Moyse vocatur pactum, Exod. 24. & à Paulo Testamentum, Hebr. 9. quia utrumque simul erat, continebat enim donationem hæreditatis, sed cum eo pacto & conditione, si perseverarent in cultu, & religione unius veri Dei.

Sequitur lex, seu præceptum. Esse enim in hac institutione præceptum aliquod divinum, nemo negat; & patet ex illis verbis: *Accipite, edite*, item, *hoc facite*. Etsi enim, ut suprà dixi, non est in his verbis præceptum, quo obligentur omnes ad Eucharistiam sumendam: tamen præceptum est saltem, quo jubebantur Apostoli tunc illam accipere, & etiam præceptum est, ut quando sumimus, hoc modo, aut illo sumamus. Verba autem legum perspi-

fine tertiæ partis defensionis suæ contra Gardinerum non deesse in Scriptura Sacramenta, dogmata & præcepta tropis explicata. Et quidem exempla præceptorum ponit illa Matth. 7. *Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium*. Et Matth. 16. *Attendite à fermento Pharisæorum*. Et Ephes. 4. *Nolite contristare Spiritum sanctum*. Et Matth. 6. *Nolite cogitare de crastino, sufficit enim diei malitia sua; & crastinus sollicitus erit sibi ipsi*. Exempla dogmatum ponit illud: *Deus noster ignis consumens est*. Et illud: *Nos omnes unus panis sumus*; & illa, ubi Christus dicitur lapis, leo, vitis &c. Denique exempla Sacramentorum ponit: *Petra erat Christus, & Agnus erat Pesach, & Circumcisio est fœdus; & denique calix est Testamentum novum*.

Respondeo, nihil adversarium dixisse ad argumentum nostrum depromptum ex vocibus Testamenti, & pacti. Deinde, quod ad præcepta attinet, distinguenda sunt præcepta peculiaria, & propriè dicta à cohortationibus, licèt etiam ipsæ præcepta quædam continere videantur. Nam præcepta peculiaria, & propriè dicta sunt efferenda propriis vocibus, ne sit locus tergiversationi: at in cohortationibus, quæ non continent peculiaria præcepta, sed tantùm persuadent facienda, vel non facienda ea, quæ alioqui notissima sunt, aptissimè admiscentur tropi; & ejusmodi sunt allata exempla. Nam esse cavendum à falsis Prophetis, omnes norunt, etiamsi non præcipiatur: ideò Dominus, non tam id præcipit, quàm hortatur ad id faciendum adhibita similitudine ovium & luporum. Sic etiam cavendum ab hypocrisi, & falsa doctrina, quis nescit? ideò Dominus, ut non tam id præciperet, quàm excitaret ad faciendum, utitur tropo fermenti. Non esse aliquid agendum, quod displiceat Deo, nullus ignorat; idcircò Apostolus non simpliciter id scripsit, sed ut magis permoveret, uti voluit tropo contristandi Spiritum sanctum. Denique esse vitandas supervacaneas curas, & sollicitudines, omnes norunt; ideò Dominus adhibuit tropos.

Quod attinet ad dogmata, observandum est, non vocari dogmata quaslibet de Deo sententias, sed solùm eas, quæ habent peculiarem difficultatem, sive ad credendum, sive ad operandum, quales sunt articuli fidei, & canones Conciliorum: cætera autem, quæ ex illis apertissimè consequuntur, non dicuntur dogmata. Verbi gratia, Deus est unus, Deus est trinus, Deus est infinitus; Christus est Deus & homo, & similia, dogmata sunt. At Deus est ignis consumens, Christus est vitis, lapis, leo &c. non dicuntur dogmata, sed explicationes proprietatum notissimarum Dei, & Christi.

N 3 Rursus

in infinitis locis apud Paulum; & illud: *Unus panis sumus*, habetur propriè frequentissimè, ubi dicimur unus populus, una Ecclesia, una familia Dei. Sic illud Joan. 2. *Solvite templum hoc*, explicuit Evangelista esse intelligendum de corpore Domini, & illud Joan. 7. *Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*, explicuit intelligendum de Spiritu sancto, & Joan. ult. illud, *Alius cinget te, & ducet quò tu non vis*, explicuit de morte Petri accipiendum. At hoc dogma & præceptum peculiare, & præcipuum de Eucharistia nusquam habetur aliis verbis in Scriptura: nusquam enim legimus panem Eucharistiæ significare, aut esse figuram corporis Domini. Quare cogimur propriè accipere id, quod legimus: *Hoc est corpus meum*.

Jam quod attinet ad Sacramenta, ostendemus paulò post non esse tropum in exemplis allatis. Id solùm nunc est obiter Adnotandum, in exemplo: *Petra erat Christus*. 1. Corinth. 10. tria esse peccata Petri Martyris. Primò enim dicit, petram illam, ex qua fluxit aqua in deserto, Sacramentum fuisse. At id nullo modo verum esse potest, cùm fuerit res temporaria, & non cæremonia religionis, quæ frequentanda esset in populo Dei. Secundò dicit petram illam, ut etiam Manna, conferri cum Baptismo, 1. Corinth. 10. At Apostolus transitum maris confert cum Baptismo; Manna autem, & aquam de petra cum Eucharistia, ut omnes exponunt: nec tamen ita confert, quasi Sacramenta cum Sacramentis, sed quasi figuras Sacramentorum cum ipsis Sacramentis. Tertiò dicit, exemplum tropi in Sacramentis esse in illis verbis: *Petra erat Christus*. At Sacramentum erat (per adversarium) petra illa materialis; Paulus autem non de illa loquitur, sed de alia invisibili, quæ revera erat Christus, ut Deus. Sic enim ait: *Bibebant de spirituali consequente eos petra; petra autem erat Christus*. Ubi est quidem tropus in eo, quòd Christus vocatur petra; sed hoc nihil ad propositum: non enim Christus erat Sacramentum, sed petra illa visibilis per adversarios. Hic autem non petra visibilis dicitur Christus: sed Christus dicitur petra, sicut alibi dicitur leo, vel agnus, vel vitis; unde nullum ducitur exemplum tropi in Sacramentis.

Argumentum secundum sumitur à personis cum quibus Dominus loquebatur, cùm diceret: *Hoc est corpus meum*; nam loquebatur cum solis Apostolis. Dominus enim, etiamsi Pharisæis multa obscurè dicebat, quia indigni erant cognitione tam sublimium mysteriorum; tamen Apostolis, qui rudes, ac simplices erant, & instituebantur, ut magistri futuri totius humani generis, omnia vel clarissimè proponebat, vel obscurius dicta, continuò exponebat. Præterea loquebatur eo loco, & tempore, quo minimè oportebat obscurè loqui, nimirum cùm Apostoli essent primi participes tanti Sacramenti futuri. Nam ut cum debita reverentia Sacramentum perciperent, necesse erat, ut planè intelligerent, quid eis daretur.

Tertiò, probatur ex consensu interpretum. Nullus enim unquam ita exposuit, ut tropicè hunc locum intelligendum esse diceret: cùm tamen scripserint in Matthæum Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Theophylactus, Beda, Anselmus; in Lucam Ambrosius, Theophylactus, Beda; in Paulum innumerabiles. Immò contrà multi expressè monent, non esse accipiendum tropicè, sed propriè. Vide Chrysostomum, & Theophylactum in hunc locum, Cyrillum Hierosolymitanum catech. 4. mystagog. Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. Cyrillum Alexandrinum epist. ad Calosirium, Eusebium Emissenum homil. 5. de Paschate, Epiphanium in Ancorato, qui omnes docent, hic opus esse fide, ut credatur res, quæ absurdissima sensibus esse videtur. At certè, si tropicè hic locus intelligendus esset, nulla esset difficultas fidei. Quæ enim difficultas, si solùm credendum pane significari corpus Christi?

Ultimò, probatur ex communi regula explicandæ Scripturæ, quæ est ut numquam dimittamus proprium verborum sensum, nisi cogamur ab aliqua alia Scriptura, vel ab aliquo articulo fidei, aut certè à communi totius Ecclesiæ explicatione: alioqui enim peribit fides, & remanebit sola opinio de rebus divinis, & aperietur porta infinitis erroribus. Id probari potest exemplo adversariorum, qui non habent fidem, sed meram opinionem de hoc Sacramento: nam eorum sententia non nititur expresso verbo Dei, cùm verba expressa non sint, Hoc significat, sed: *Hoc est corpus meum*. Neque nituntur alio verbo Dei: nusquam enim invenient in Scripturis, *Hoc est corpus meum*, debere exponi tropicè. Etsi enim proferunt quædam loca, ubi verbum, *Est*, putant debere exponi per, Significat; tamen fatentur non ubique, *Est*, exponi debere per, Significat. Proinde non possunt ex verbo Dei solidè concludere, hæc verba accipienda esse tropicè, nisi proferant locum, ubi expressè dicatur in particulari, hæc verba exponenda esse tropicè; qualem locum nusquam invenient.

Nec habent articulum fidei, cui propria acceptio horum verborum expressè repugnet. Solent illi urgere articulum Ascensionis: sed illi non repugnare hanc veritatem, patet; quia nos utrumque credimus, & Christum verè ascendisse, & esse in cœlo, & simul esse in Eucharistia. Neque probabile est inter tot Catholicos, qui sunt, & fuerunt à tot annorum centuriis, non fuisse ullum, qui videret istam repugnantiam: præsertim cùm Doctores Scholastici longè meliùs norint regulas contradictionum, quàm omnes Lutherani, qui contemnunt subtilitatem disputationum. Idem apertissimè patet ex eo, quòd Dominus cùm primùm hoc Sacramentum præbuit discipulis non in cœlo erat, sed in terra, nondum enim ascenderat in cœlum: tunc igitur non repugna-

vit

CAPUT X.

Explicantur verba institutionis, & refelluntur hæreticorum depravationes.

VEniamus nunc ad verba institutionis. Ac primùm narrant Evangelistæ, Dominum accepto C
pane gratias egisse Deo, & panem benedixisse. Ubi observandum est, Evangelistas variè usurpasse has voces εὐλογεῖν, idest, benedicere; & εὐχαριστεῖν, idest, gratias agere. Nam Marcus, cùm de pane loquitur, utitur verbo εὐλογήσας; cùm de calice, εὐχαριστήσας; Lucas & Paulus utuntur in utroque loco voce εὐχαριστήσας. Matthæus in Latinis codicibus, & in Græco Complutensi, & in Syriaco habet: *Benedixit*, in multis tamen Græcis habet: *Gratias agens*.

Hinc nonnulli Catholicorum contendunt, utrumque verbum in Scriptura idem significare, & ejus significationem esse, Benedicere aliquid, non Gratias agere alicui. Hæretici contrà volunt, utrumque verbum poni pro Gratias agere, seu Benedicere Deo, D
ita ut non referatur ad panem benedictio, de qua hic agitur. Optimè autem videtur Jansenius in commentario hujus loci in sua Concordia observare, utrumque verbum servare suam significationem, sed in una actione intelligi etiam alteram, quia simul fiunt gratiarum actio, & oratio. Id satis probatur ex eo, quòd unus Evangelista dicat: *Benedixit*; alius: *Gratias egit*; hinc enim colligimus utrumque esse factum, sed Evangelistas ex uno intelligi voluisse etiam alterum. Idem illustrat Jansenius apposito exemplo: ait enim Apostolus, 1. Timoth. 4. *Nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; sanctificatur enim per verbum Dei & orationem*. Ubi per gratiarum actionem intelligit etiam orationem sanctificantem cibos; E
clarè enim dicit: ἁγιάζεται γὰρ διὰ λόγου Θεοῦ, καὶ ἐντεύξεως. Oportet igitur, vel εὐχαριστεῖν, non significare Gratias agere, sed solùm Benedicere, quod est valdè durum, vel significare quidem Gratias agere, sed in ea actione intelligi etiam aliam, quæ ordinariè conjungi solet, nimirum orationem, seu benedictionem. Quocirca rectè Ecclesia in Canone Missæ, utrumque exprimit: *Accepit panem, & elevatis oculis ad te Deum Patrem suum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit &c.*

Quòd autem Dominus ipsum panem benedixerit, evidenter probatur contra adversarios. Nam 1. Corint. 10. Paulus ait: *Calix, cui benediximus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* ubi in Græco est, ὃ εὐλογοῦμεν, idest, *quem benedicimus*. Neque dubium esse potest, quin Apostolus ritum servaverit, quem antea noverat à Christo ipso fuisse servatum. Item corporis Domini in Sacramento. Nam Dominus non consueverat gratias agere, nisi cùm aliquid magnum, & mirabile facturus esset: solùm enim legitur gratias egisse, cùm quinque panes multiplicare vellet, Joan. 6. rursus cùm septem panes, Matth. 15. & cùm Lazarum excitaturus esset ab inferis, Joan. 11. & denique in institutione hujus Sacramenti. Pari ratione non consuevit benedicere res insensibiles, nisi cùm in eis aliquid mirabile operaturus esset: tantùm enim legitur hoc fecisse, cùm benedixit panes multiplicandos, Luc. 9. & Marc. 8. & in Eucharistia; sicut contrà cùm maledixit ficui, eam continuò arefecit. Nam benedicere Dei, est benefacere: benedictio enim Dei non est imprecatio (ut nostra) sed effectio, ut patet Genes. 1. cùm benedixit animantibus: tribuit enim eis ea benedictione fœcunditatem. Adde etiam, quòd nusquam legitur Christus benedixisse aquam, quam symbolum Baptismi esse volebat, sicut benedixit panem, in quo Eucharistiam instituebat, quia nimirum nulla mutatio fiebat in substantia aquæ. Adde ultimò, quòd Patres ex hoc loco colligunt argumentum ad probandum idem, quod nos probare contendimus. Ambrosius (ut unum exempli gratia proferamus) libro de his, qui initiantur mysteriis, cap. 9. *Quantis*, inquit, *utimur exemplis, ut probemus hoc non esse, quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit; majoremque esse vim benedictionis, quàm naturæ? quia benedictione, & ipsa natura mutatur*. Expendamus nunc singula verba institutionis, & refutemus novem suprà citatas opiniones hæreticorum.

H O C.

Prima vox est pronomen *Hoc*, quod quidem quadrupliciter exponitur ab adversariis. Alii volunt significare, *Hic*, ut Carolstadius, quæ fuit Prima opinio. Alii, *hac tota actio*, quæ fuit Secunda opinio. Alii volunt esse demonstrativum panis, sed ita ut panis sit prædicatum, hoc modo: *Hoc est corpus meum*, idest, corpus meum est hoc, nimirum panis: quam suprà diximus esse Tertiam opinionem. Alii denique volunt ea particula demonstrari panem, sed ita, ut panis sit subjectum hoc modo, *Hoc*, idest, hic panis: & est communior sententia adversariorum, & minus absurda, quàm cæteræ.

Sed Prima explicatio ridicula est, & ridetur ab ipsis etiam hæreticis. Nam frustrà Dominus diceret, Hic sedet corpus meum, cùm id Apostoli oculis cernerent, neque admonitione egerent. Deinde malè cohærent ista verba cum superioribus. Illud enim: *Hoc enim est &c.* reddit rationem, cur debeant accipere & edere: quæ autem ratio est, Edite, quia hic sedeo?

[illegible], & sanguis neutri, Dominus autem non dixit οὗτος hic, sed τοῦτο. Latinè autem è contrario, vinum est neutri, & sanguis masculini, & tamen omnes legunt: *Hic est sanguis*, non Hoc, vinum scilicet, est sanguis. Si accipitur substantivè, tunc sensus erit: Hoc, idest, hæc res est corpus meum. Si autem illud Hoc, sive Hæc res, de pane dicatur, absurdissima propositio erit: non enim potest dici, Hoc, de re quæ cernitur, & apertè cognoscitur, nisi sit generis neutri res illa. Nemo enim demonstrato fratre suo diceret, Hoc est frater meus; vel demonstrata imagine Cæsaris, diceret, Hoc est Cæsar; ergo nec de pane, quem discipuli videbant, dici rectè potuit: *Hoc est corpus meum*. Ratio est, quia cùm semper subjectum debeat esse notius prædicato; cùm subjectum est notum audientibus in particulari, non debet efferri per nomen universale, sed tunc solùm efferri debet per nomen universale, cùm non est notum, nisi in universali. Verbi gratia, vident aliqui longè nescio quid, sed non discernunt quid sit, arbor ne, an lapis, an homo, ego autem video esse hominem; quare dicam cæteris, illud est homo; non autem, ille est homo; at si videant esse hominem, sed non discernant quis sit, Petrus, an Paulus, an quis alius; non dicam, Illud est Petrus, quia jam sciunt esse hominem, sed dicam, Ille est Petrus. Cùm ergo discipuli panem viderent, & panem esse non ignorarent, absurdissima fuisset locutio, si de illo pane Dominus dixisset: *Hoc est corpus meum*, cùm debuisset dicere: Hic panis est corpus meum. Non igitur potest fieri, ut illud *Hoc*, demonstret panem tamquam subjectum propositionis.

Sed addo argumentum robustissimum ex Scriptura. Nam si *Hoc*, demonstraret panem; ita etiam in consecratione vini, *Hic*, sive Hoc, Græcè, demonstraret vinum: quod quidem illi concedunt, sed apertè repugnat Lucas cap. 22. qui sic ait: *τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον*, idest, *Hic calix novum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis effunditur*, ubi, *qui effunditur*, non conjungitur cum illis verbis, *In sanguine meo*, sed cum illis, *Hic calix*, ut patet ex Græcis verbis. Dicit ergo Lucas calicem effundi pro nobis: non autem vas aut vinum effusum est pro nobis, sed verus sanguis; calix igitur non significat calicem vini, sed calicem sanguinis. Ad hoc argumentum non potuit Beza respondere, nisi negando textum Evangelii esse integrum. Nam cùm in hunc locum scribit, fatetur ita legi in omnibus libris, etiam vetustissimis; tamen quia destruit hic locus ejus sententiam; audet dicere, locum esse corruptum in omnibus codicibus; aut ex margine irrepsisse in textum. Quod si recipitur nulla causa est, cur non liceat totam Scripturam negare.

Tertia explicatio, quæ habet etiam suos auctores, [illegible] ni. Cùm autem Dominus dixit: *Accipite & manducate*, non obtulit per ea verba corpus suum fidei, sed panem manibus, & ori corporali Apostolorum, ut patet ex illis verbis: *Accepit panem, & cùm gratias egisset, fregit, deditque eis dicens &c.* Itaque panem obtulit manducandum, sive (ut adversarii volunt) panem verum, & naturalem; vel, ut volunt Catholici, panem conversum in suam carnem, manentibus tamen accidentibus, & specie exteriore panis. Cùm ergo panem dederit; ineptissima est illa
C ratio, Accipite, edite hunc panem: quia corpus meum nutrit instar panis.

Præterea nititur hæc sententia baculo arundineo: probat enim eam Langus, quia sic tradidit præceptor linguæ Græcæ, Valentinus Cratoaldus; & quia apud Græcos articulus est signum subjecti in propositione; in hac autem sententia τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου, articulus adjungitur corpori, non pro nomini. At stultum est in re tanta, dimissis omnibus sanctis Patribus, & tot Conciliis Ecclesiæ Catholicæ, audire quid unus ludimagister in suo angulo mussitet. Neque est universalis lex illa Grammaticæ Græcæ de articulo: sæpissimè enim ponitur articulus in prædicato ad rem demonstrandam, & definiendam, sive
D energiæ causa, ut Matth. 5. *Vos estis sal terræ*, ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας; & ibidem: *Vos estis lux mundi*, τὸ φῶς, & cap. 21. *Hic est hæres*, & alibi. Quid, quod Paulus 1. Corinth. 11. non ait τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου, sed ad confundendum hæreticum dixit τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα?

Restat igitur, ut vera sit Catholicorum sententia, qui illud, *Hoc*, demonstrare volunt, non panem, sed rem contentam sub speciebus panis; quæ etsi antea fuerat panis, tamen tunc jam erat Christi corpus. Ex quo sequitur, ut etiam ex hac particula probetur veritas corporis Domini in Eucharistia.

E S T.

E

Secundò consideranda est particula *Est*, circa quam refutandæ sunt duæ hæreticorum sententiæ, Quinta, & Sexta. Igitur eam particulam Zvvinglius contendit accipiendam esse, pro Significat, quod etiam Calvinus, & Petrus Martyr, & Beza in lib. de cœna Domini, cap. 5. aliquando dicunt; licèt aptius putent, si tropus ponatur in nomine, *Corpus*, quàm in verbo, *Est*. At verò Catholici propriè accipi volunt, ita ut, *Est*, nihil significet, nisi *Est*. Quod autem Calvinus scribit lib. 4. Institutionum, cap. 17. §. 20. Catholicos accipere, *Est*, pro Transubstantiatur, qui est tropus omnibus gentibus inauditus, mera calumnia est. Catholici enim dicunt quidem colligi ex hac voce transubstantiationem, ut infrà contra Lutherum demonstrabimus, sed non dicunt, *Est*, poni pro

Tran-

... tropi non ponuntur in verbis, nisi ratione peculiaris alicujus rei, seu naturæ, quæ in uno verbo implicatur, & non in altero; ut verbi gratia, ridere sumitur tropicè propter risum, quem significat, & sic de cæteris. At hoc verbum, *Est*, nihil significat, nisi conjunctionem unius cum altero, aut ipsum esse commune cum omnibus rebus: unde dicitur substantivum, & alia adjectiva. Quare fieri non potest, ut in eo sit aliquis tropus. Denique nullus unquam Rhetor scripsit, tropum fingi posse in verbo, *Est*. Opinio igitur Zuinglii, & sectatorum ejus, ex mera imperitia nata est; ac propterea prudentiores Sacramentarii, non in verbo, *Est*, sed in nomine *Corpus*, tropum posuerunt.

Dices, in explicatione vocabulorum, *Est*, accipitur ordinariè pro Significat, ut, Amare est diligere, idest, significat diligere. Respondeo; Id verum est, & tamen non est hic ullus tropus. Nam quia in ejusmodi sententiis prædicatur signum de signo, ideò explicatur, *Est*, per Significat; essentia enim signi est significatio. Itaque etiam in his sententiis, *Est*, significat Esse, sed quia ipsum esse, est significare, in vocibus, ideò, *Est*, explicatur per Significat; at in aliis sententiis, ubi quod prædicatur, non est signum formaliter, non potest, *Est*, explicari per Significat.

Sequitur explicatio Boquini, quæ erat Sexta opinio. Is, ut diximus, vult illud, *Est*, significare communicationem idiomatum nascentem ex unione Sacramentali panis & corporis Christi: sed toto cœlo aberrat, licèt multum sibi placeat cum isto suo novo figmento. Nam communicatio idiomatum non oritur ex qualibet unione, sed solùm ex hypostatica, ubi est unum suppositum in duabus naturis. Id verò patet exemplo unionis naturalis, quæ est inter animam, & corpus in homine. Etsi enim ex hac unione putat Boquinus nasci communicationem idiomatum, quia idem homo dicitur corporalis, & mortalis ratione corporis, & spiritualis, & immortalis ratione animæ: tamen apertè fallitur. Nam in rigore, idest, verè, & propriè homo non dicitur spiritualis, & immortalis, sicut verè, & propriè dicitur corporalis, & mortalis. Nam post mortem homo non est ampliùs homo, proinde non est homo immortalis, sed solus spiritus ejus: ergo multò minus ex unione Sacramentali, quæ est minor quàm naturalis, orietur communicatio idiomatum.

Secundò, Communicatio idiomatum non est inter naturas unitas, sed in solo supposito communi: non enim dicimus, Deitas est humanitas, vel contrà; sed Verbum dicitur Deus, & homo; & in exemplo hominis dicitur homo secundùm Boquinum; Quartò, Communicatio idiomatum non solùm communicat nomina naturarum, sed etiam proprietatum ipsarum. De Christo enim dicimus; Hic homo est æternus, omnipotens &c. & hic Deus esuriit, sitiit, mortuus est &c. at non licet tribuere pani, corporis Domini proprietates, neque è contrario proprietates panis corpori: nemo enim ferret, si quis dicere vellet; Panis est animatus, unitus divi-
C nitati &c. & multò minus, si quis diceret, Corpus Domini est rotundum, triticeum, expers vitæ, & sensus. Quare ineptum est Boquini figmentum.

C O R P U S.

Sequitur alia particula, nimirum, *Corpus*, quam tribus modis adversarii exponunt. Alii enim significari volunt ea voce corpus Christi mysticum; Alii signum corporis Christi; Alii signum quidem, sed efficax, quæ sunt tres opiniones ex illis, quas suprà recitavimus, nimirum, Septima, Octava & Nona.

Sed Prima expositio ineptissima est, nec ullo nititur fundamento, & apertè repugnat sequentibus ver-
D bis: *Quod pro vobis datur*; nec enim corpus Mysticum datum est pro nobis, sed corpus verum. Magis autem repugnat verbis, quæ dicuntur in consecratione calicis: non enim Ecclesia, seu corpus mysticum Christi, dici potest calix sanguinis, vel Testamenti; nec pro nobis effunditur in remissionem peccatorum.

Secunda autem expositio refellitur his argumentis. Primo, quia nusquam in Scriptura, accipitur corpus Christi, nisi vel pro corpore vero, & naturali ipsius, vel pro corpore mystico: pro signo, vel figura corporis nusquam; ergo expositio illa est planè temeraria, & sine exemplo ullo Scripturæ introducta. Et confirmatur, quia Scriptura cùm accipit
E impropriè corpus Christi, idest, pro Ecclesia, continuò id ipsum explicat: ut Coloss. 1. *Adimpleo, quæ desunt passionibus Christi pro corpore ejus, quod est Ecclesia*. At hoc loco nullus Evangelista, neque Paulus explicuit corpus accipi impropriè: relinquitur igitur, ut propriè accipi debeat.

Secundo idem probatur ex dictis de pronomine, *Hoc*: Nam si pronomen, *Hoc*, non demonstrat panem, ut clarissimè antea ostendimus, certè ruit fundamentum adversariorum: nec enim habent, de quo prædicent, *signum corporis*, nisi velint ipsum verum, & naturale corpus esse signum sui ipsius.

Tertio probatur ex sequentibus verbis: *Quod pro vobis datur*. Est autem Observandum, paulò aliter legi in Græcis & Latinis codicibus. Matth. 26. & Marc. 14. & Luc. 22. Græcè habetur, de sanguine ἐκχυ-

Porrò hæc explicatio si recipiatur, planè evertit hæreticorum sententiam de corpore Domini tropicè intelligendo. Neque enim corpus tropicè acceptum, idest, panis, datus est pro nobis, sed datus est nobis; neque vinum sanguinem significans effusus est in institutione cœnæ, sed infusus potius; neque id pro nobis, sed nobis; neque in remissionem peccatorum, quod propriè convenire vero sanguini omnes fatentur.

Altera tamen expositio, quæ refert hæc omnia ad passionem, & crucem Domini, & quam recipit Petrus Martyr in commentar. cap. 11. primæ ad Corinth. & Calvinus atque alii in cap. 27. Matth. est etiam vera, & non pugnat cum superiore, ut in 1. lib. de sacrificio, cap. 10. demonstramus. Quod autem hæc etiam expositio, quam adversarii recipiunt, ostendat corpus propriè, non tropicè accipiendum, probatur hoc modo. Ista additio: *Quod pro vobis datur*, non videtur apposita alia de causa, quàm ut distingueretur corpus Christi, quod dabatur discipulis, ab alio, quod eis non dabatur. Sicut enim addidit: *Meum*, ut distingueret corpus suum à corporibus non suis; ita adjecit (*quod pro vobis tradetur*) ad distinguendum corpus verum, & naturale suum ab alio corpore suo, sed non naturali, quale est, corpus mysticum Ecclesiæ. Quod etiam satis apertè indicat articulus appositus nomini Græcè τοῦτο ἐςὶ τὸ σῶμα &c. Nam ut Cyrillus docet lib. 1. in Joan. cap. 4. articulus facit, ut nomen accipiatur in una certa, determinata, & propria significatione. Itaque sicut cùm dicimus; Hic est ille Petrus, qui accepit claves regni, distinguimus eum ab aliis ejusdem nominis; ita cùm Dominus ait: Hoc est illud corpus (hanc enim vim habet articulus) quod pro vobis tradetur, intelligimus Dominum distinguere corpus suum verum ab omni alio, & determinatè loqui de illo solo. Jam igitur si Dominus Apostolis tradidit verum corpus propriè dictum, optimè se habet illa additio: dedit enim eis comedendum corpus suum naturale, non mysticum; si autem (ut adversarii volunt) dedit eis panem, qui esset signum corporis; falsa est additio. Panis enim, ut symbolum corporis Dominici, utrumque corpus significat, & mysticum, & naturale: quocirca malè addita fuisset illa distinctio. Quod enim panis Eucharistiæ utrumque corpus Christi significare debeat, & verum, & mysticum, dubitari non potest: inde enim 1. Corinth. 10. dicitur: *Unus panis, & unum corpus multi sumus, qui de uno pane participamus*; & Augustinus tract. 26. in Joan. dicit, ideò in specie Panis, & vini consecrari Eucharistiam, ut significetur unitas corporis mystici. Ut enim panis ex multis granis efficitur, & vinum ex multis racemis confluit; ita Ecclesiæ corpus, ex multis fidelibus componitur. Præterea corpus in crucem traditum, & sanguis in cruce effusus verè sunt corpus, & sanguis Christi propriè, non significativè.

tis: ubi dicit, Christum non dixisse, Hoc significat, vel hoc est signum, sed hoc est ipsum corpus meum, ut distingueret hoc signum ab aliis signis inanibus & sterilibus; dum enim panem istum Eucharistiæ ore sumimus, verè simul ipsum Christi corpus spiritu manducamus.

Est autem hìc revocandum ad memoriam, quod suprà diximus in 1. cap. non existimare Calvinum nobis eum pane dari reipsa ipsum Christi corpus, ita ut Christi corpus dici possit esse tunc, & in cœlo, &
C nobiscum, sed solùm dari per quandam communicationem ipsius, & omnium bonorum ejus, quæ non requirit localem præsentiam, quomodo dantur aliquando regna, & civitates, vel prædia absentibus. Id autem fieri existimat per instrumentum fidei: dum enim credimus in Christum, fit ipse noster cum omnibus bonis suis. Vide quæ suprà diximus loco citato.

Hæc opinio, seu potiùs figmentum, duplici argumento refutari potest. Primò ex principio quodam ipsius Calvini. Credere in Christum, non est verè manducare Christum; nec diceretur panis Eucharistiæ corpus Christi, si credere esset manducare. At ex sententia Calvini apertè sequitur, nihil esse aliud manducare Christum, nisi credere in ipsum; ergo ex sententia Calvini non verè manducatur in Eu-
D charistia corpus Christi, nec dici potest panis ille corpus Christi. Major propositio est ipsius Calvini lib. 4. Institut. cap. 17. §. 5. *Sunt*, inquit, *qui manducare Christi carnem, & sanguinem ejus bibere, uno verbo definiant, nihil esse aliud, quàm in Christum ipsum credere: sed mihi expressius quiddam, ac sublimius videtur voluisse Christus in præclara illa concione, ubi carnis suæ manducationem nobis commendat*. Et infrà: *Quemadmodum enim non aspectus, sed esus panis corpori alimentum sufficit: ita verè ac penitus participem Christi animam fieri convenit, ut ipsius virtute in vitam spiritualem vegetetur*. Ubi comparat actum credendi, cum actu videndi cibum, ut significet ita credere non esse manducare, sicut videre cibum
E non est manducare, qualia etiam repetit, §. 11.

Probatur nunc minor propositio. Nam manducare est actio quædam, & actio manducantis, non cibi manducati, ut notissimum est. At in manducatione corporis Domini secundùm Calvinistas, nulla est actio hominis manducantis, nisi ipsum credere; ergo ipsum credere est manducare secundùm Calvinum. Probatur minor. Nam illa unio corporis Domini nobiscum, quæ sequitur post actum fidei, non est aliqua actio, sed relatio sequens apprehensionem fidei, vel si actio est, non est nostra, sed Christi: ita enim ipsi docent, ex hoc quod quis credit, sequi ut Christus se totum ei donet, & communicet; vel explicent ipsi, post actum fidei, quam aliam actionem exerceat homo in conjunctione cum Christo facienda. Et confirmatur

prodo, non posse panem dici corpus, quia sit signum efficax. Nam eandem efficaciam habent Sacramenta vetera, novæ legis, Baptismus, verbum Dei, & imago depicta, vel sculpta crucifixi. At ineptus esset qui diceret, Imago crucifixi non est nuda imago, sed est verè ipse Christus, qui pro nobis passus est: & eodem modo esset ineptus, qui diceret, Sacrificia, & Sacramenta vetera, vel Baptismus noster, aut verbum Dei, sunt ipse Christus, non ejus tantùm symbola, ergo ineptus est etiam qui dicit, Panis Eucharistiæ est ipsum corpus Domini, non nudum symbolum. Probatur major propositio. Nam (ut suprà ostendimus in 1. cap.) nihil aliud tribuit Calvinus Eucharistiæ, nisi ut sit symbolum revocans ad memoriam Christi passionem, & ea ratione fidem excitans, ut patet ex lib. 4. Institut. cap. 17. §. 2. & 5. & alibi. At hoc idem faciunt Sacramenta vetera, & Baptismus, & verbum Dei, & imago crucifixi. Omnia enim hæc repræsentant Christi mortem, & proinde fidem excitant: immò multo meliùs mortem Christi repræsentat imago depicta, vel sculpta crucifixi, quàm panis fractio. Et idem dici potest de sacrificiis vitulorum, & agnorum apud veteres; & maximè de verbo Dei expressè proponente Christi mortem.

Ad hoc argumentum ex parte aliqua respondere conatur Petrus Martyr, in lib. contra Gardinerum par. 1. objecto 94. dicit enim Sacramenta vetera non fuisse appellata corpus Christi, sicut appellatur panis Eucharistiæ, licèt illa etiam fuerint signa efficacia hujus rei; quia nondum peracta erat Christi passio; nunc autem peracta est.

At vanissima est solutio. Nam quando Christus dixit: *Hoc est corpus meum*, nondum peracta erat passio. Et præterea, quod signa repræsentent rem præteritam vel futuram, ad hoc, ut accipere possint nomen rei significatæ, est omnino per accidens, & impertinens. Nam si cùm Deus revelavit aliquem nasciturum, sicut revelavit de Cyro, Joanne Baptista, & aliis depicta fuisset imago illius, non minus illa imago dici potuisset Cyrus, vel Joannes, quàm illæ, quæ modò pinguntur.

Deinde esto, solutio aliquid valeat, quantum ad Sacramenta vetera: certè nihil respondeti potest ad instantiam de Baptismo, in quo repræsentamus Christi mortem jam præteritam, teste Paulo Roman. 6. & de imagine crucifixi, & de verbo Dei, & tamen rideretur qui diceret verbum, aut Baptismum esse ipsum corpus Christi, & imaginem depictam non esse nudum signum, sed ipsum Christum, qui pro nobis mortuus est.

rate accipienda.

Videamus nunc quibus argumentis probent adversarii verba institutionis figuratè accipienda. Objiciunt illi primò argumentum, quod olim objiciebat Berengarius teste Guitmundo lib. 2. Particula (*Hoc*) est demonstrativa. Dominus autem cùm ait: *Hoc est corpus meum*, panem solum in ma-
C nibus habuit, quem demonstraret: ex sententia enim Catholicorum, non fuit corpus Domini in Sacramento, cùm diceretur (*Hoc*) sed peracta demum consecratione. Secundò, augetur difficultas ex illis verbis Matth. 26. *Bibite ex hoc omnes*, illud enim (*ex hoc*) non potest referri nisi ad vinum. Quare jussit Dominus, ut vinum biberent, proinde vinum, non sanguinem biberunt, nisi figuratè: vel si repentè mutavit vinum in sanguinem, præstigiis usus videbitur, quippe qui vinum obtulerit, & dum essent bibituri, illud è medio sustulerit. Tertiò Lucas, & Paulus dixerunt τοῦτο τὸ ποτήριον, *hic calix*; ergo pronomen demonstrat calicem, non sanguinem. At eadem ratio est panis, & calicis, ergo illud: *Hoc est*
D *corpus*, significat, Hic panis est corpus. Quartò est argumentum Lutheri cap. 1. de Babyl. captiv. Hebræi non habent genus neutrum; ergo Dominus non dixit: *Hoc est corpus meum*, sed, Hic est corpus meum: ergo demonstravit panem, non corpus. Quintò est argumentum Calvini, & aliorum. Quod accepit Dominus, ac benedixit, & fregit, id discipulis dedit; nam omnia verba, *Accepit*, *benedixit*, *fregit*, *dedit*, regunt eundem accusativum. Sed accepit, & benedixit, ac fregit panem; ergo, & panem dedit; ergo illud (*Hoc*) panem demonstrat.

Ut solvantur objectiones, & tota res aperiatur. Notandum est secundùm Græcos codices, pronomen τοῦτο, accipi posse substantivè, & adjectivè: præ-
E terquam Luc. 22. & 1. Cor. 11. ubi dicitur τοῦτο τὸ ποτήριον, *hic calix*: tamen in Latinis codicibus, non potest accipi substantivè, nisi in illis verbis: *Hoc est corpus*. Nam in consecratione calicis omnes habent, *Hic est sanguis*, aut *Hic calix*, quæ non possunt exponi substantivè. Est quidem in quibusdam codicibus Cypriani lib. 2. epist. 3. *Hoc est sanguis*: sed correctiores Manutii, Morelii, Pamelii habent, *Hic est sanguis*, ut etiam habetur in omnibus liturgiis Latinis. Quare ut omnia conveniant; præstat exponere ubique illud pronomen adjectivè, ut hic sit sensus: *Hoc est corpus meum*, idest, Hoc edulium est corpus meum: *Hic est sanguis*, idest, Hic potus est sanguis meus: *Hic est calix sanguinis mei*, idest, Hic calix est calix sanguinis mei.

Nota Secundò Catholicos etsi conveniant in re, tamen

Hæc dicit Dominus.

Hæc explicatio non videtur plenè satisfacere, propter duas caussas. Primò, quia etsi pronomen demonstrativum demonstret rem futuram, quando nihil est præsens, quod demonstretur, ut in exemplis allatis; tamen si quis digito aliquid ostendat, dum pronomen effert, valdè absurdum videtur dicere pronomine illo non demonstrari rem præsentem. Atqui Dominus accepit panem, & illum porrigens ait: *Accipite, edite, hoc est corpus meum*: videtur igitur demonstravisse panem. Neque obstat, quòd propositio non significat, nisi in fine totius prolationis. Nam etsi ita est de propositione, quæ est oratio quædam: tamen demonstrativa pronomina mox indicant certum aliquid, etiam antequam sequantur cæteræ voces. Et sanè in illis verbis: *Bibite ex hoc omnes*, valdè durum est non demonstrari id, quod erat, sed id tantùm, quod futurum erat.

Secundò verba Sacramentalia secundùm Catholicos, non sunt speculativa, sed practica; efficiunt enim quod significant: unde etiam à Patribus operatoria dicuntur, ut postea videbimus. At si pronomen demonstrat solùm corpus, verba erunt speculativa, non practica. Semper enim verum est demonstrato Christi corpore, dicere: *Hoc est corpus Christi*, sive id dicatur ante consecrationem, sive postea; sive à laico, sive à sacerdote. At verba Sacramentalia, quia operatoria non sunt vera, nisi dicantur ab eo, qui est legitimus minister; neque sunt vera antequam Sacramentum efficiatur.

Est igitur Altera sententia sancti Thomæ 3. part. quæst. 78. art. 2. & 5. & in cap. 11. prioris ad Corinth. necnon aliorum multorum, qui eum sequuntur, quod pronomen, *Hoc*, non demonstret præcisè panem, nec corpus, sed in communi substantiam, quæ est sub illis speciebus: sic tamen ut demonstratio propriè ad species pertineat; non quidem, ut sensus sit: *Hoc*, idest, hæ species sunt corpus meum; sed in obliquo, hoc modo: *Hoc est corpus meum*, idest, sub his speciebus est corpus meum. Quomodo etiam exposuit olim Guitmundus lib. 2. qui hunc vult esse sensum eorum verborum: *Hoc est corpus meum*, idest, hoc hactenus panis, nunc est corpus meum: atque hoc modo omnia optimè cohærent. Nam quia Sacramenta significant quod efficiunt, & non efficitur in hoc Sacramento, ut corpus Christi, sit corpus Christi, id enim semper fuit, neque efficitur, ut panis sit corpus Christi, id enim fieri nequit; sed efficitur, ut sub speciebus illis sit corpus Christi, sub quibus antea erat substantia panis; ideò illud, *Hoc*, non demonstrat panem, nec corpus Christi, sed contentum sub speciebus.

Hinc argumentum optimè solvitur. Nam cùm ajunt, *Hoc*, demonstrat panem; ergo panis est corpus Christi: propriè autem id esse non potest, ergo figuratè. Respondeo illud, *Hoc*, non demonstrare

cit ejus, quod præstigiatores faciunt: illi enim dicunt se aliquid dare, & non dant verè, sed apparenter: Dominus autem dedit verè, quod dicebat se dare, licèt non appareret ita esse.

Illud quod objiciebatur ex verbis Lucæ & Pauli, *Hic calix*, pro nobis facit. Nam nomine calicis, intelligitur ex communi usu loquendi non ipsum vas, sed quod in vase continetur: rectissimè igitur exponitur, *Hic calix*, idest, quod in hoc calice continetur. Neque est eadem ratio panis, & calicis; nam panis non potest significare nisi panem, calix autem significat generatim, quidquid in calice continetur, C sive sit vinum, sive sanguis, sive quid aliud.

Ad argumentum Lutheri respondeo Primò. Sicut Hebræi non habent genus neutrum in pronomine, ita nec habere in nominibus: quocirca etiam corpus Hebraicè est generis masculini, & demonstrari potuit per pronomen masculinum. Secundò verba Domini Hebraica dico rectiùs exposita à Marco & Luca, & ab eo, qui Matthæum Græcum fecit, qui sine dubio antiquissimus auctor fuit, quàm ab ullo alio exponi possint: porrò hi auctores cùm panem nominassent ἄρτον generis masculini, pronomen posuerunt in genere neutro τοῦτο.

Ad ultimum Respondeo: Dominum accepisse, ac benedixisse Panem; sed dedisse panem non vulgarem, D ut acceperat, sed benedictum, & benedictione mutatum. Intercedit enim inter, *accepit, & dedit*, verbum, *benedixit*, quod facit, ne omnia verba regant eundem accusativum eodem modo se habentem. Neque est hoc inusitatum: nam si quis dicat: Percussit quidam Petrum, occidit, & sepelivit; non intelliget Petrum fuisse vivum sepultum, tametsi vivus fuerit percussus. Adde quod etiam illi hoc modo coguntur solvere hoc argumentum: nam volunt Dominum accepisse panem vulgarem, & tamen dedisse panem Sacramentalem.

Objiciunt contra hanc solutionem Calvinus, & Petrus Martyr. Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 20. *Nihil absurdius*, inquit, *quàm ad speciem transferre*, E *quod de pane prædicatur*. Respexit nimirum Calvinus ad verba S. Thomæ 3. par. quæst. 78. art. 2. ubi dicit pronomen, *Hoc*, demonstrare species sensibiles panis, quæ solæ manent in illa mutatione panis in corpus Christi.

Sed S. Thomas explicuit se in art. 5. ad 2. ubi dicit pronomen, *Hoc*, non demonstrare accidentia, quasi esset sensus, Hoc, idest, hæc accidentia sunt corpus Christi (id enim verè absurdissimum esset, ut Calvinus dicit, qui videtur in hoc sensu accepisse verba S. Thomæ) sed demonstrare substantiam sub illis accidentibus contentam, quæ antea erat panis, & nunc est corpus Christi; ita ut hic sit sensus: Hoc, idest, substantia sub his accidentibus contenta, est corpus Christi. Et hic sensus non modo non est absurdus, sed est necessarius; quandoquidem (ut suprà ostendimus)

[illegible], & [illegible]. Et ut se in Scholasticis versatum ostenderet; addit Scotum fuisse parentem hujus individui vagi in explicatione horum verborum.

Sed in utroque fallitur. Nam in primis Scotus in 4. dist. 8. quæst. 2. ubi fusè de hac re agit, neque nominat individuum vagum, neque ita exponit hunc locum, ut pronomen, *Hoc*, demonstret aliquid incertum seu vagum, sed dicit, *Hoc* significare Hoc ens; illud autem, Hoc ens, supponere pro Christi corpore; proinde esse propositionem illam singularem, & determinatam; quam sententiam suprà refutavimus. Porrò individui vagi meminit Dominicus à Soto in explicatione sententiæ S. Thomas in 4. distinct. 11. quæst. 1. art. 5. Quamvis autem simile sit in individuo vago substantia sub speciebus panis contenta; & ex se non magis possit supponere pro pane, quàm pro corpore Christi, & pro qualibet alia re, quæ sub iisdem speciebus maneat: tamen in hac propositione: *Hoc est corpus meum*, substantia illa determinatur vi verbi, *Est*, ad supponendum pro corpore Christi; atque ita propositio est singularis, & determinata.

Ad id verò, quod ille ait, individuum vagum non posse demonstrari; Respondeo formaliter in hac propositione demonstrari species, quæ sunt certæ, & determinatæ, quamvis, ut dixi, in obliquo, non in recto. Quocirca non dicimus, *Hoc*, idest, hæc substantia, vel hoc ens cum Scoto, sed, *Hoc*, idest, substantia sub his speciebus, ut pronomen demonstrativum teneat se ex parte specierum, non ex parte substantiæ: interest autem inter illa duo *Hoc*, idest, hæc substantia, & Hoc, idest, substantia sub his speciebus. Quod si dicas, *Hoc*, idest, hæc substantia, necesse est, ut substantia illa tunc sit præsens, quando dicitur, *Hoc*, & tamen tunc non est præsens substantia corporis Christi, & falsa redditur demonstratio. At si dicas, Hoc, idest, substantia sub his speciebus, non est necesse, ut illa substantia tunc sit præsens, sed satis est, si præsentes sint species, quæ demonstrantur pronomine, His. Id quod clarius erit, si tacita substantia dicas: *Hoc est corpus meum*, idest, sub his speciebus est corpus meum: Sed de his satis.

Secundum argumentum sumitur ex particula. Est. Docet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, par. 3. pag. 658. cogi papistas, ut verbum, *Est*, accipiant tropicè pro Fit, vel transsubstantiatur. Nam alioqui esset falsa propositio: *Hoc est corpus meum*, prius enim debet esse res, quàm pronuncietur eam esse; vera enim est propositio, si res ita se habeat, non contrà, ac præsertim secundùm Catholicos, qui volunt hæc verba esse causam conversionis panis in corpus Christi: semper enim causa est prior suo effectu; at in hoc casu non posset esse prior, quia datur tamen ultimum punctum. Quare simul tempore sunt completa significatio verborum, & conversio panis in corpus Christi: ordine tamen naturæ invicem se præcedunt, & sequuntur hæc duo. Nam verba illa, quatenus causa sunt illius conversionis, præcedunt conversionem: & contra, quatenus veritas propositionis pendet à rei essentia, conversio præcedit significationem.

Ad illam confirmationem Respondeo, verba esse
C operatoria, etiamsi non ponatur, *Est*, pro Fiat; quia cùm Deus, qui mentiri non potest, dicit aliquid esse, necesse est, ut illud sit; & ideò si antea non fuerit, necesse est, ut tunc fiat. Cur autem dixerit olim Deus, *Fiat lux*, & Christus non dixerit, Fiat corpus, sed est corpus; rationem reddit S. Thomas, quia verba Dei in principio creationis operabantur solùm efficienter, non autem Sacramentaliter: verba autem Christi operantur utroque modo; & ideò debent significare suum effectum in facto esse; quod fit per verbum substantivum indicativi modi, & temporis præsentis. Sed etiamsi ista causa non esset; quis posuit Christo legem, ut semper eodem modo loqueretur cùm aliquid faciebat? nonne in Evan-
D gelio legimus dictum Lucæ 13. *Mulier dimissa es ab infirmitate tua?* & Joan. 4. *Vade, Filius tuus vivit!* Et certè non minus his verbis curavit hos ægrotos, quàm alium illis verbis: *Tolle grabatum tuum, & ambula*. Joan. 5.

Objiciunt Zuvingliani quædam exempla Scripturæ, in quibus, *Est*, accipi videtur pro significat, ut: *Semen est verbum Dei*, *Petra erat Christus*. Sed de his dicemus in sequenti disputatione; nam communia sunt etiam Oecolampadio, & Calvino, & aliis. Perinde enim est, si dicas: *Semen est*, idest, significat verbum, &, *Semen est verbum Dei*, idest, est signum verbi Dei: quomodo etiam possunt exponi omnes similes locutiones.

E Tertium argumentum, sicut, & quatuor proximè sequentia, ex particula, Corpus, desumitur. Igitur Calvinus & Martyr, & cæteri sæpè hoc argumentum repetunt. Illa sententia: *Hoc est corpus meum*, est Sacramentalis; ergo Sacramentaliter exponenda; ergo significat, panem esse corpus Christi Sacramentaliter; seu significativè. Hoc argumentum tanti fecit Calvinus, ut in ultima admonitione ad Westphalum de hoc argumento dixerit: *Hic murus aheneus esto*.

Respondeo, Sacramentalem propositionem sumi posse duobus modis. Primò, ut dicatur Sacramentalis, quia explicat Sacramentum, sive ejus significationem, qualis est Apocal. 17. *Septem capita, septem colles sunt &c.* Nam ostenderat in visione Deus Joanni mulierem sedentem super bestiam septem capitum, quæ significabat Romam, quæ sita est in septem mon-

materiam, & formam Sacramenti. Neque enim licet dicere, non oportere assumere aquam propriè dictam in Baptismo, sed aliquid per eam significatum; aut non esse invocandam propriis verbis Trinitatem, sed aliquem tropum in illis verbis subesse: alioqui nihil certi haberemus de Sacramentis.

Tota igitur quæstio est, utrum illa verba: *Hoc est corpus meum*, dicantur ad explicandum Sacramentum, an ad instituendum, vel conficiendum; vel potius non est quæstio, sed certum est dici ad instituendum, & conficiendum Sacramentum. Nam apud Catholicos hæc verba sunt de essentia Sacramenti, & sunt operatoria, ut Ambrosius testatur lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. Apud hæreticos autem etiamsi hæc verba non propriè dicantur forma Sacramenti, nec censeantur operatoria; tamen sunt necessaria ad Sacramenti confectionem, quia continent promissionem, sine qua nullum Sacramentum constare potest. Et quia Sacramentum secundùm Calvinum est posterius verbo promissionis, tamquam sigillum ejus, & appendix, ut ipse loquitur lib. 4. Institut. cap. 14. §. 2. inde fit, ut panis non fuerit Sacramentum, nisi post ea verba recitata. Non ergo fuit illa explicatio Sacramenti, cùm Sacramentum nondum esset, sed institutio, & confectio. Deinde, cur omnes hæretici ista verba præmittunt in suæ cœnæ celebratione, nisi quia putant sine his verbis nullum esse Sacramentum? Denique ubicumque in Scripturis est explicatio mysterii, præcedit ipsum mysterium, & indicat Scriptura esse declarandum per sequentia verba. Id patet in omnibus parabolis, somniis, & visionibus, quæ declarantur in Scriptura. Hoc autem loco nullum narratum est mysterium, nec ulla indicatur secutura declaratio; constat igitur illa verba ad institutionem, & confectionem Sacramenti, non ad declarationem significationis ejus pertinere. Ita murus aheneus inventus est luteus.

Argumentum quartum ejusdem Calvini lib. 4. Institut. cap. 17. §. 23. Nisi Apostolis venisset in mentem, *Corpus*, figuratè accipi debere, turbati fuissent de re tam prodigiosa. Atqui tranquillè, & quietè leguntur participasse sacram illam carnem.

Respondeo; Cur Apostoli mirati, ac turbati non fuerint duplex est causa; una, quia fuerant jam antea instructi, & præmoniti, Joan. 6. ut Chrysostomus docet homil. 83. in Matth. Altera, quia idem Christus, qui mysteria tradebat, mentem eorum fide illustrabat, ut simpliciter crederent. Nam multa alia mirabiliora sine turbatione audierant, & crediderant; quale erat in primis hominem illum, quem videbant comedere, bibere, dormire, fatigari, esse verum Deum; & jam tunc esse in cœlo cum loqueretur in terris Joan. 3. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo*. Denique cur hodie tot millia simplicium Catholicorum non turbantur, cùm primùm audiunt in Eucharistia esse per instrumenta humana, & naturalia, idest, linguam, & palatum. Alioqui senes, & pueri edentuli nihil unquam comederent; & nos, cùm deglutimus integros aliquos cibos, vel ipsas hostias non consecratas, non diceremur comedere. Addo præterea, si de ratione manducationis esset attritio dentibus facta; corpus Christi propriè manducari in Eucharistia, non tropicè. Non enim dicimus, corpus Christi absolutè manducari, sed manducari sub specie panis; quæ sententia significat ipsas species manducari visibiliter, ac sensibiliter, ac proinde ipsas dentibus atteri: sed sub illis invisibiliter sumi etiam,
C & transmitti ad stomachum corpus Christi. Nam etiam panis ipse verus non atteritur dentibus, nisi ratione accidentium suorum: substantia enim cujuslibet rei non est per se divisibilis. Hoc tamen interest inter substantiam panis, & corpus Christi sub speciebus panis; quòd illa extenditur ad extensionem quantitatis, qua verè informatur: hoc autem non extenditur, nec informatur, sed est totum sub qualibet particula. Ideò panis absolutè manducatur, corpus Christi non absolutè, sed sub specie panis.

Sextum argumentum sumunt ex variis locis Scripturæ, ubi vel, *Est*, accipitur pro Significat, vel certè prædicatum accipitur figuratè. Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 21. & §. 22. exempla profert Genes. 17. *Circumcisio est fœdus*. Exod. 12. *Angelus dicitur*
D *Deus. Agnus est phase, idest, transitus*. Levit. 16. *Sacrificia sunt expiationes*. Psalm. 84. *Arca est Deus*. Matth. 3. *Columba dicitur Spiritus sanctus*. Joan. 7. *Nondum erat Spiritus*, ubi, *Est*, non potest accipi substantivè, alioqui non esset æternus Spiritus sanctus. 1. Corinth. 10. *Petra erat Christus*. Et ibidem: *Panis est communicatio corporis Christi*. 1. Corinth. 12. *Ecclesia est Christus*. Tit. 3. *Baptismus est lavacrum regenerationis*. Si illud, *Est*, acciperetur substantivè, omnes, qui baptizantur, regenerarentur, multis tamen scimus inutilem esse Baptismum. Alii adferunt alia, ut: *Septem boves sunt septem anni*. Gen. 41. *Semen est verbum Dei*. Matth. 13. *Ego sum Ostium*. Joan. 10. & alia id
E genus. Confirmant argumentum; quia multæ hæreses ortæ sunt ex Scriptura propriè, & literaliter intellecta, ut Anthropomorphitarum, & aliorum. Exempla multa enumerat Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 23. & Klebitius de victoria veritatis par. 1. argum. 16.

Respondeo, hoc argumentum multis modis deficere. Nam in primis non potest colligi ex aliquot exemplis, sic ubique accipi verbum, *Est*, aut prædicatum propositionis; nos enim proferre possumus multa plura loca, in quibus, *Est*, significat, *Est*, & prædicatum propriè accipitur.

Refellit hanc solutionem Klebitius in lib. de victoria veritatis, par. 1. argum. 16. dicit enim simili modo argumentari adversarios suos, qui inde probant locum Evangelii: *Hoc est corpus meum*, accipiendum sine

mur necessario recurrere ad tropos. At in hac sententia: *Hoc est corpus*, non prædicatur disparatum de disparato, saltem verbis disertis. Quid enim illud, *Hoc*, referat, in quæstione est, & non debet assumi tamquam certum, quod referat panem, cùm expressè Scriptura id non habeat. Deberent igitur adferre exemplum, ubi de pronomine, *Hoc*, prædicaretur aliquid tropicè.

Klebitius duo exempla ponit. Unum argum. 16. Exod. 24. *Hoc est Testamentum*: ubi, *Hoc*, sanguinem refert. Alterum in fine libri ex Confessione Ducis Wirtembergensis, Ezechiel. 5. *Ista est Jerusalem*: ubi demonstratur imago Hierosolymæ depicta in latere, ut patet ex cap. 4. At illud, *Hoc est Testamentum*, non legitur. Exod. 24. sed, *Hic est sanguis Testamenti*; illud autem: *Ista est Hierusalem*, non intelligitur de imagine Hierosolymæ, sed de ipsa vera Hierosolyma, ut ex ipso textu, & Hieronymi commentario patet. Nam etiamsi cap. 4. jussus fuerit Ezechiel depingere illam urbem; tamen cap. 5. non loquitur amplius de illa imagine. Addo, quòd non ait Ezechiel, Hoc est Hierusalem, ostensa imagine, sed, *Ista est Hierusalem*. Dominus autem dixit: *Hoc est corpus*, non iste est corpus, quod dicere debuit si panem ostendere volebat. Itaque non sunt illa similia.

Tertiò peccat agumentum, quòd multa falsa admiscet. Nam, Quædam falsò citantur; ut verbi gratia: *Sacrificia sunt expiationes*; citant Calvinus, & Klebitius ex Levitic. 16. nec tamen habetur talis sententia eo loco, aut alibi. Item citat Calvinus Ps. 84. vers. 8. ut probet arcam dici Deum. At non hoc ibi habetur; illa enim verba, ad quæ Calvinus respexit: *Videbitur Deus Deorum in Sion*; exponuntur ab Augustino, Hieronymo, Theodoreto, & aliis, non de arca, sed de ipso Deo vero, qui in cœlesti Sion in se videbitur: & in terrena Sion visus est cùm carnem induisset. Adde quòd etiamsi de arca intelligeretur hic locus, non propterea dici posset: Hæc arca est Deus, sed per hanc arcam videtur Deus, ut per locum Deo sacrum, in quo responsa dabantur. Sic etiam citat, & valdè urget Calvinus ex 1. Cor. 12. *Ecclesia est Christus*. At non hoc Paulus dicit, sed hoc: *Ita & Christus*. Ubi vocat Christum, ipsum Dominum cum suo corpore mystico; sed non propterea licet dicere, Ecclesia est Christus; sicut nec dicimus, Corpus est caput, vel regnum est Rex, licèt aliquando nomine Regis intelligamus ipsum Regem cum suo regno. Illud etiam: *Nondum erat Spiritus sanctus*. Joan. 7. aliter habetur in textibus correctioribus, nimirum. *Nondum erat Spiritus datus*. Sic enim legit

non accipitur de petra materiali, quæ significaret Christum; illa enim non sequebatur Hebræos; sed de petra invisibili, & spirituali, quæ Judæis omnia necessaria providebat, quæ petra verè, & propriè erat Christus, ut Deus. Etsi enim est tropus in eo, quòd Christus vocatur petra, tamen per additionem, spiritualis explicatur tropus, & derivatur illa vox ad
C Christum significandum; & proinde ipsa propositio; *Spiritualis petra erat Christus*, propriè, non figuratè accipitur.

Calvinus, etsi in institutione loco notato per petram intelligat saxum, tamen in ultima admonitione ad Westphalum, intelligit aquam nomine petræ per metonymiam: aqua enim facilè sequi poterat Hebræos per rivulos fluens. At hoc commentum refutavit olim Theodoretus in hunc locum, & Petrus etiam Martyr non ei pepercit in commentario hujus loci. Nam repugnat Scripturæ illa expositio: siquidem paulò post indiguerunt rursus aqua, ut patet Num. 20. & 21. qua certè non eguissent, si aqua de petra eos secuta fuisset.

D Martyr duas expositiones adfert. Unam, quòd illud: *Consequente eos petra*, significet, Obsequente, & ministrante eis petra. Quia tamen Græci Patres, qui optimè noverant vim Græcæ vocis ἀκολυθούσης, constanter explicant, *Comitante*, non, Obsequente, ut etiam Erasmus, cui adversarii multum tribuunt: ideò ponit Alteram, quòd illud, *Comitante*, referatur ad Christum, non ad petram, ut nos diximus. Sed non advertit hac sua expositione, quam præ cæteris probare videtur, se destruere id, quod supra dixerat. Nam hoc modo non potest habere tropum in Sacramentis. Nam si petra comitans non erat petra materialis, sed Christus petra invisibilis; certè non potest exponere: *Petra erat Christus*,
E idest, petra significabat Christum; quod tamen ille maximè contendit.

Est tamen hìc Observandum, non negari à nobis, quin petra illa materialis figura Christi fuerit, & aqua inde manans figura fuerit sanguinis Christi: sicut etiam non negamus species panis signa esse corporis Christi; sed negamus per illa verba, *Petra erat Christus*, explicari illam figuram, sicut negamus per illa verba: *Hoc est corpus meum*, explicari significationem specierum panis.

Illud etiam: *Panis est communicatio*, 1. Corint. 10. non rectè exponitur, cùm ajunt: *Panis est communicatio, idest, significat communicationem*: sed sensus est: Communicatio panis consecrati in cœna Domini, nonne communicatio corporis Domini est? Ubi non est tropus ullus tollens veritatem rei, aut obscu-

ibidem dicitur victima transitus Domini. 1. Cor. 10. *Petra erat Christus*: ibidem explicatur de spirituali consequente eos petra: denique in omnibus parabolis, & visionibus, seu somniis, semper indicatur parabolam esse, vel visionem mysticam.

Ubi præterea est Adnotandum in ejusmodi locis parabolarum, similitudinum, visionum &c. sine ullo tropo posse accipi, *Est*, pro Significat; quia essentia talium rerum tota posita est in significando, sicut suprà diximus de explicatione vocabulorum. Ut verbi gratia cùm dicitur Genes. 41. *Septem boves sunt septem anni*, non est sensus, quòd boves significent annos, sed quòd boves in visione ostensi sunt ad significandos annos. Hæc autem sententia, *Hoc est corpus meum*, ut sæpè diximus, non est explicatio signi aut parabolæ, sed assertio rei. Quocirca Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 21. allaturus exemplum troporum, præfatur se nolle adferre exempla ex parabolis, nimirum advertebat illa non esse ad rem.

Septimum argumentum est Calvini lib. 4. Instit. cap. 17. §. 23. Si corpus in illa sententia: *Hoc est corpus meum*, accipitur propriè, vel significat solum corpus, vel totum Christum. Si solum corpus; ergo erit alicubi corpus Domini sine anima, sanguine, & deitate. Si totum Christum; ergo erit confusa battologia: *Hoc est corpus*, &, *Hic est sanguis*, idem enim ista significabunt, & poterit dici de pane: *Hic est sanguis*, & de calice: *Hoc est corpus*. Confirmatur, quia si totum Christum significat vox, *Corpus*, erit tropus, qui dicitur, Intellectio: Non ergo possumus tropos fugere in hac sententia, nisi impiè distrahamus corpus Domini à sanguine ipsius.

Respondeo, verba propriè significare; & nomine corporis solum corpus intelligi, nomine sanguinis solum sanguinem; nec tamen distrahitur corpus à sanguine, quia conjuncta sunt illa ob necessariam concomitantiam, licèt ista conjunctio non significetur illis vocibus: sicut neque negatur. Quemadmodum si quis demonstrato corpore Petri, dicat: Hoc est corpus Petri; is propriè solum corpus significat, nec tamen sequitur corpus illud carere anima, quia non ait ille: Hoc est corpus sine anima, sed simpliciter: Hoc est corpus, quod est verum, sive ibi sit anima, sive non sit: quare neque ulla est hìc battologia, neque intellectio. Quamquam si cogeremur intellectionem admittere, non gravatè id faceremus, quia magnum est discrimen inter intellectionem, & metaphoram, ac metonymiam: illa enim non tollit rei veritatem, istæ tollunt. Unde in illis verbis: *Verbum caro factum est*, Catholici intellectionem, qua ex parte intelligimus totum, omnes admittunt, metonymiam nulli, sicut nec metaphoram, nisi hæretici, qui negant veram carnem in Christo.

Octavum argumentum Calvini §. 20. & Martyris in cap. 11. 1. Corinth. & aliorum, ex illis verbis: *Hic* esse Testamentum in sanguine, ergo quod erat in calice, non erat sanguis: esset enim sensus: Hic sanguis est Testamentum in sanguine, quod est absurdum, & impossibile. Nam quando unum est in alio, non possunt illa esse unum & idem; nisi dicamus idem esse in seipso. Ex his colligit Calvinus exponi debere verba Matthæi, & Marci per verba Lucæ & Pauli, quia illa sunt pauciora, ista plura. Itaque illud: *Hic est sanguis meus*, quod Matthæus & Marcus dixerunt, sic debet exponi: Hoc est Testamentum in sanguine meo, idest, signum C Testamenti sanguine meo confirmati; & similiter illud: *Hoc est corpus meum*, exponi debet: Hoc est Testamentum in corpore meo. Non solùm enim sanguis, sed etiam corpus Christi Testamentum novum stabilivit: non ergo propriè accipi potest vocabulum corporis, nisi idem esse velimus corpus, & Testamentum in corpore. Atque hic videtur esse Achilles Calvini in hac materia.

Respondeo, non negamus in verbo, *Calix*, tropum esse; sed tropum ibidem clarissimè explicatum; quod de tropo, quem adversarii ponunt in voce, *Corpus* dici non potest. Dominus enim ait: *Accipite, bibite, hic est calix*: at certè non bibitur vas, D sed liquor in eo contentus. Item (ut supra diximus) Lucas addit de calice: *Qui pro vobis effunditur*; at vas non effunditur, sed liquor. Denique, quod Lucas & Paulus dicunt: *Hic est calix*; Matthæus & Marcus dixerunt: *Hic est sanguis*. Oportet autem exponere obscura verba per clariora, & figurata per propria. Certè si idem homo de eodem vase diceret: Bibite ex hoc poculo, & adderret: Bibite ex hoc vino, nemo dubitaret illo poculo contineri vinum, & eum hominem explicare voluisse, quid in poculo contineretur: cùm ergo idem Spiritus sanctus de eadem re dicat per duos scriptores sanctos: *Hic est sanguis*, per alios duos: *Hic est calix*, dubitari non debet eo calice sanguinem E contineri. Demonstrent adversarii explicari tam clarè in Scripturis tropum, quem fingunt in vocabulo corporis, & vicerunt. Omitto quod accipere calicem pro re contenta in calice, est tropus tam usitatus, & vulgaris, ut non minus apertus sit, quàm voces ipsæ propriæ.

Quantum ad alterum tropum, quem ponunt in voce, *Testamenti*, dico nullum esse ibi tropum. Observandum enim est duo esse, quæ nomine Testamenti appellari solent. Primò, ipsa voluntas testatoris, quæ de hæreditate disponit, sive sit absoluta, sive conditionem requirat, & pactum etiam dici possit. Sic accipitur Exod. 24. *Hic est sanguis fœderis*; seu (ut citat Apostolus Hebr. 9.) *Hic est sanguis Testamenti*; est enim sensus: Hic est sanguis, quo sancitur, & confirmatur voluntas, pactum, promissio Dei. Sic accipitur etiam Genes. 17. ubi Circumcisio dicitur signum fœderis, &

Galat. 4.

mentum præcipuè ipsa Eucharistia, quia non solùm est instrumentum conferendæ hæreditatis, sed etiam continet apertissimam repræsentationem effusionis sanguinis Domini, à quo vim suam habet Testamentum novum.

Ex his ad omnes objectiones respondemus. Ad primam nego quotidie fieri novum Testamentum, & antiquari præcedens. Nam celebratio Eucharistiæ non est nova institutio Testamenti, sed repetitio ejusdem; ut cùm describitur sæpiùs idem Testamentum, quæ repetitio fit ad applicandam hæreditatem variis hæredibus, qui subinde exoriuntur; sicut etiam Circumcisio repetebatur sæpissimè, nec tamen antiquabatur præcedens.

Ad secundam nego, debere Christum quotidie mori. Nam mors ejus non fuit Testamentum, sed confirmatio Testamenti: sufficit autem una ejus mors ad confirmandum Testamentum ipsius, etiamsi infinities repetatur.

Ad tertiam dico, in Matthæi verbis: *Hic est sanguis Testamenti*, accipi vocem Testamenti primo modo, idest, pro divina promissione: in verbis autem Lucæ: *Hic calix Testamentum est*, accipi secundo modo, idest, pro instrumento illius promissionis. Itaque utrumque est verè, ac propriè dictum.

Ad quartam dico, non esse absurdam locutionem: *Hic calix Testamentum est in meo sanguine*, etiamsi illud: *Hic calix*, significet, Sanguis in calice contentus. Nam sanguis accipitur diverso modo in his duobus locis. Cùm enim dicitur: *Hic calix*, sumitur sanguis in eo contentus, ut est sub speciebus vini, & est Sacramentum, ac proinde Testamentum; cùm autem dicitur, *In sanguine meo*, sumitur pro ipso sanguine visibiliter in cruce effuso, ut hic sit sensus, Hic calix, idest, res contenta in hoc calice sub speciebus vini, est novum Testamentum dedicatum, & sancitum, in sanguine meo.

Ad illud quod objiciunt, necessariò distingui ea, quorum unum est in alio: Respondeo, illud *(in)* hoc loco non significare continentiam, sed causam instrumentalem: est enim positum *(in)* loco *(per)* ut sit sensus, Testamentum novum in sanguine Christi sanciri, idest, per Christi sanguinem. Quomodo dicitur Roman. 3. Christus propitiator in sanguine suo. Et Rom. 5. dicimur justificati in sanguine Christi. Et Ephes. 2. *Qui eramus longè, facti sumus propè in sanguine ejus*.

Denique ad consequentias illas Calvini, dico non

Respondeo, quid sit, *in mei memoriam*, explicatum esse à Paulo 1. Corinth. 11. illis verbis: *Mortem Domini annunciabitis donec veniat*. Itaque jubemur sumere Eucharistiam in memoriam Dominicæ

C passionis, & mortis, quæ non præsens, sed absens est, immò non est, sed fuit. Ad confirmationem, Respondeo, Dominum meminisse utriusque finis. Nam cùm ait: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*. Et: *Hic est sanguis, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum*, apertè significat finem hujus Sacramenti esse peccatorum remissionem.

Adde, quòd de fructu Sacramenti hujus multa dixerat Dominus Joan. 6. ut necesse non fuerit hìc plura adjungere.

Decimum argumentum ex illis verbis: *Non bibam amodò ex hoc genimine vitis, donec illud bibam novum in regno Dei*. Hæc dicuntur post consecrationem; ergo etiam post consecrationem vinum fuit, quod erat

D in calice; ergo non fuit sanguis, nisi figuratè.

Respondeo, ex Luca apertè colligi verba ista pertinere ad calicem vini, quem dedit Apostolis Dominus post esum agni Paschalis ante consecrationem mysteriorum; ac proinde alios duos Evangelistas, non narrasse hoc suo loco. Nam in primis Lucas meminit duorum calicum, unius ante consecrationem panis, alterius post consecrationem panis; & de priore non dicit: *Hic est sanguis*, vel, *Testamentum in sanguine*, sicut dicit de posteriore: de eodem autem priore dicit: *Non bibam de hoc genimine vitis*. Præterea conjungit Lucas ista verba: *Non bibam de genimine vitis*, cum illis: *Non manducabo ex hoc*, nimirum Paschate, *donec impleatur in regno Dei*. At

E certum est Pascha ibi vocari Agnum Paschalem, quo nomine utuntur in hac significatione omnes tres Evangelistæ; ergò pertinent illa verba, *Non bibam de genimine vitis*, ad vinum, quod biberunt, cùm Agnum Paschalem comederent.

Dices, Matthæus cap. 26. non facit mentionem, nisi unius calicis, nimirum Eucharistiæ; ergo cùm ait: *Non bibam de hoc genimine vitis*, illud, *Hoc*, refertur ad calicem Eucharistiæ, non ad alium: videtur enim valde absurdum, ut demonstret calicem alterum, de quo nihil omnino dixerat. Respondeo, Matthæum non demonstrasse ullum calicem ex duobus, sed simpliciter demonstrasse vinum, quod erat in mensa, vel quod biberant in cœna: tamen ex Luca colligimus, Dominum non solùm respexisse ad vinum, quod biberant, sed etiam ad certum quod-

cum non narrasse suo loco rem parvi momenti, quàm Lucam non narrasse recto ordine summum mysterium. Denique, si convinceremur, verba illa Domini: *Non bibam de hoc genimine vitis*, dicta esse post consecrationem calicis; adhuc nihil adversarii obtinerent. Possent enim ac deberent ea verba referri, non ad calicem consecratum, sed antea potatum; ut ea refert Anselmus in eum locum Matthæi: non enim voluit Dominus dicere, se non amplius celebraturum Eucharistiam, sed non se bibiturum more humano ad reficiendas vires.

CAPUT XII.

Probatur veritas corporis Domini in Eucharistia ex locis Scripturæ, quæ continent usum hujus Sacramenti, ac primum ex cap. 10. prioris ad Corinthios.

QUartum argumentum ex Scripturis sumi diximus ex his locis, quæ declarant usum Eucharistiæ tempore Apostolorum. Sunt autem duo loca præcipua, quæ ad propositum faciunt. Unus habetur 1. Corinth. 10. in illis verbis: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est?*

Ex hoc loco plura sumuntur argumenta ad veritatem Catholicam comprobandam. Primum, ex illis verbis: *Calix benedictionis, cui benedicimus*. Significatur enim his verbis, consecrationem necessariam esse ad hoc Sacramentum conficiendum; quæ tamen necessaria non esset, si tantùm contineret hoc Sacramentum figuram, seu repræsentationem sanguinis Domini: ad hoc enim sufficeret prima institutio, & voluntas Christi declarata in Scripturis. Nam Manna, & aqua de Petra, & Agnus Paschalis erant etiam figuræ, & signa corporis Christi, immò & Sacramenta secundùm adversarios ejusdem generis cum nostra Eucharistia, & tamen nulla erat necessaria consecratio ad hoc, ut Manna, & Agnus Paschalis essent figuræ, vel Sacramenta.

Atque hinc refellitur expositio Calvini, & Martyris in commentario hujus loci qui dicunt benedictionem calicis esse consecrationem, qua efficitur, ut vinum commune sit Sacramentum. Nam si ita esset, vel quia Sacramentum est signum ad placitum, vel quia habet analogiam quandam ad rem signatam ex natura rei. Non primum, quia ad illud sufficit prima institutio. Non secundum, quia illa analogia cùm sit naturalis, est in re ante omnem consecrationem: quod enim panis, & vinum tio; ut patet ex illis verbis Pauli, 1. Corinth. 11. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur*. Nam & Calvinus, & Martyr, & multi ex Catholicis referunt hoc ad passionem; & Calvinus disertis verbis dicit: Frangi, in eo loco idem esse, quod immolari. Ergo etiam hoc loco fractio erit immolatio: est enim verbum ejusdem auctoris, in eadem epistola, & de re eadem tractantis. Et confirmatur, quia Paulus calicem descripsit per verba consecrationis, non per verba distributionis: non enim dixit, calix, quem propinamus, sed, *cui benedicimus*; ergo etiam panem describere debuit per

C verba consecrationis, non distributionis. Ergo illud *frangimus*, non significat distribuimus, sed offerimus, & immolamus Deo, quod fit per verba consecrationis. Si autem frangere est immolare, sequitur necessariò, ut vox illa, *panis*, non significet panem triticeum, sed ipsum Christi corpus, quod est panis supersubstantialis, & cœlestis. Neque enim panem triticeum immolamus; sicut etiam paulò infrà, cùm dicitur: *Unus panis, unum corpus multi sumus*, non accipitur nomen panis pro pane triticeo, sed pro corpore Christi: non enim sumus nos panis triticeus, sed panis quidam mysticus, idest, (ut Apostolus exponit) unum corpus Christi. Hinc autem evidenter probatur, Christi corpus verè esse præsens

D in cœna. Nam non immolamus panem (ut diximus) triticeum, sed corpus Christi; neque corpus Christi, ut est in cœlo; ergo ut est in ipsa mensa sub specie panis. Ad hoc argumentum responderi non potest, nisi admittendo duplicem æquivocationem; unam in verbo, *frangimus*, alteram in nomine, *panis*: quare id saltem obtinebimus, ut nostra explicatio sit censenda aptior, cùm non admittat æquivocationes, & Paulum per Paulum exponat.

Tertium argumentum sumitur ex illis verbis: *Communicatio sanguinis Domini*. Et: *Communicatio corporis Domini, est*. Ubi notandum est vocem *κοινωνία* tripliciter accipi in Scriptura. Aliquando enim significat distributionem, ut Roman. 12. *Necessitatibus Sanctorum communicantes*. Et hoc modo exponen-

E dum esse hunc locum negant aliqui Sacramentarii, ut Klebitius in solut. 1. arg. ne cogantur admittere, distribui cum specie panis ipsum Christi corpus. Sed Martyr, & alii, etsi ipsi quoque Sacramentarii sint, non rejiciunt hanc expositionem. Nam satis putant se præsidii habere in suo tropo contra omnia argumenta: dicunt enim distribui quidem corpus Christi cum specie panis, sed significativè, & spiritualiter tantùm. Aliquando *κοινωνία* significat societatem, seu confœderationem, ut Galat. 2. *Dederunt mihi, & Barnabæ dexteras societatis*. Et hanc significationem videntur Calvinus, & Martyr anteponere cæteris, ut sensus sit, calicis sacri potum signum esse societatis, quæ est omnibus fidelibus, qui eodem sanguine redempti sunt, atque eodem etiam spiri-

viam communem & tritam: nemo enim sanus id quærit: vel cur ingrediamur per portam, non per fenestram.

Secundò, quia sic exposuerunt veteres sancti, ac præsertim Chrysostomus, quem alii sequuntur. Nam in commentario hujus loci, ideſt, hom. 24. in priorem ad Corinth. exponens iſta verba: *Calix benedictionis &c. Horum*, inquit, *verborum hæc sententia est; quod est in calice, ideſt, quod à latere fluxit, & illius sumus participes*. Et addit: Paulum noluisse dicere μετοχὴν, ideſt, participationem, sed κοινωνίαν, ideſt, communicationem, ut indicaret per hoc Sacramentum ita participari corpus, & sanguinem Domini, ut fiant unum participans, & res participata, intima quadam, & vera conjunctione, quomodo verè conjuncta sunt per Incarnationem verbum Dei, & caro.

Certè Dei verbum, & caro non sunt conjuncta figuratè, aut per fidem tantùm, sed verè, & realiter. Cyrillus quoque lib. 10. in Joan. cap. 13. ex hoc loco probat, Christum per Eucharistiam nobis uniri non solùm per charitatem, sed etiam verè, & corporaliter.

Tertiò, probatur ex intentione, & proposito Apostoli, quod erat avertere Corinthios à sacrificiis Gentilium, & ab esu carnium immolatarum, ut patet ex toto contextu: avertit autem illos ostendendo mensam, & sacrificium longè præstantius, quo frui possunt. Illustrat autem rem totam Chrysostomus insigni similitudine. Sicut enim amans quispiam, cùm videt personam à se amatam desiderare vestes, aut aliud aliquid alicujus alterius, continuò offert ipse sua illis meliora, & præstantiora: ita etiam Apostolus, cùm videret Corinthios desiderare sanguinem sacrificiorum, & esum carnium immolatarum, ut eos revocaret, ostendit illis mensam Domini, in qua sanguinem, & carnem habent sine comparatione præstantiorem. Sed si vera esset sententia adversariorum, nihil Apostolus obtinuisset. Si enim vera caro, & verus sanguis non est in altari, sed tantùm figura & signum, non magis movebit oratio Apostoli, quàm moveret qui personæ amatæ offerret vestem sericam depictam, ut eam averteret à veste serica vera concupiscenda.

Adversarii duobus modis eludere conantur hunc locum: dicunt enim eos, qui indignè accedunt, duplici de causa reos fieri corporis Domini, & judicium sibi manducare. Primò, quia non recipiunt verè corpus Domini, quod eis in illis symbolis Deus offert, quod idem est, ac si illud in terram abjicerent, & conculcarent. Secundò, quia injuria afficiunt symbola corporis Domini: injuria autem symboli, seu imaginis refertur ad ipsum, cujus est symbolum, vel imago. Utramque causam breviter attingit Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 33. fusiùs autem Petrus Martyr in commentar. hujus loci, ubi ponit exemplum statuæ principis, & Petrus Boquinus in lib. cont. Heshusium pag. 164. ubi etiam adfert exemplum Theodosii, qui gravissimè punivit eos, qui uxoris suæ imaginem affecerant contumelia.

C

Sed neutra causa solida est. Ac, ut à posteriore incipiamus, miranda est inconstantia Calvinistarum. In causa enim imaginum non putant se peccare in Christum & sanctos, cùm eorum imagines demoliuntur; & rident Catholicos, cùm illis objiciunt, honorem, & contumelias imaginum referri ad exemplar: nunc autem summum sacrilegium esse volunt indignè sumere figuram corporis Christi, quòd ea injuria in Christum ipsum redundet.

D

Porrò Klebitius tam est sine mente, ut in eadem pagina in solut. 7. argument. invehatur in eos, qui imagines Christi, & Sanctorum non demoliuntur, in qua dixerat peccare eos, qui indignè sumunt symbola corporis Domini; quia in Regem peccat, qui sigillo ejus injuriam facit, quia nimirum in sigillo inest Regis imago.

Præterea non censetur fieri injuria imagini, nisi quando eo animo quis imaginem violat, ut illi injuriam faciat: si enim alia de causa imago discerpatur, conculcetur, maculetur, ut sæpissimè usu venit in imaginibus, vel humi depictis, vel in vasis, vestibus, aliisque ejusmodi rebus existentibus, nemo dicit violatum esse eum, cujus illæ imagines sunt. At qui Sacramentum Eucharistiæ percipiunt cum conscientia peccati læthalis, rei fiunt corporis Domini, & judicium sibi manducant, etiamsi non accesserint animo Eucharistiam violandi: non igitur illa causa est hujus peccati, quòd Eucharistia sit figura corporis Christi.

E

Adhæc, si ideò peccarent, qui indignè sumunt Eucharistiam, quia illa Christum repræsentat; non liceret homini peccatori aspicere, vel tractare imaginem Christi depictam; neque verbum Dei audire. Nam iſta etiam Christum repræsentant, & offerunt:

res figurata.

Si rursus Objicias, in Baptismo esse aquam veram, & naturalem, & non Spiritum sanctum sub speciebus aquæ; & tamen, qui aquam illam sine debita dispositione sumit in Baptismo, sine dubitatione peccat in Sacramentum Dei, & proinde etiam in ipsum Deum. Respondeo, id quidem esse verum, peccare, qui Sacramentum quodcumque indignè, & sine dispositione sumunt, quia ponunt obicem gratiæ Dei, non autem quia materia illa significat, vel repræsentat aliquid sacrum. At in Eucharistia sumenda præter dispositionem, ne in vacuum Sacramentum recipiatur, requiritur etiam singularis quædam, & specialis reverentia, & puritas, quod patet tum ex verbis Pauli: *Reus erit corporis Domini; Judicium sibi manducat*: nihil enim tale de ullo alio Sacramento usquam legimus, nec ullus diceret reum esse Spiritus sancti, qui aquam Baptismi indignè tractat; tum ex pœna, qua puniebantur olim, qui Sacramentum Eucharistiæ indignè percipiebant; nam vel ægrotabant, vel moriebantur, ut Apostolus testatur: *Ideò inter vos multi infirmi, & dormiunt multi*; & exempla aliqua refert Cyprianus in serm. de lapsis, qualia de Baptismo nusquam inveniuntur: tum denique, quòd semper in Ecclesia diligentissimè caverint, ne ulla particula Eucharistiæ in terram caderet. Tertullianus de coronat. milit. *Calicis, aut panis nostri aliquid decuti in terram, anxiè patimur*: at aquam Baptismi ipsi projicimus, dum baptizamus. Quare non ideò solùm honoranda est Eucharistia, quia est Sacramentum, vel figura, vel signum corporis Domini, sed ob aliam longè majorem causam: nulla autem fingi potest, nisi quia ipsum Dominum verè continet, nam cætera communia sunt aliis Sacramentis, & figuris.

Jam altera causa, quam adserunt adversarii, cur Paulus reprehendat indignè sumentes Eucharistiam, quòd videlicet illi non recipiant verè corpus Domini, quod sacra symbola illis offerunt; nihil habet probabilitatis. Nam Apostolus non dicit eos peccare, quòd non recipiant, sed quòd recipiant indignè: ubi crimen ponit in ipsa sumptione, non in omissione sumptionis.

Præterea illa verba: *Judicium sibi manducat, & bibit*, apertè indicant, ipsum quod sumitur ab indignis, adferre illis mortem, cùm aliis adferat salutem: hoc enim est manducare judicium, sumere aliquid, quod sumptum noceat.

Præterea illa verba: *Non dijudicans corpus Domini*, quid aliud significare possunt, nisi non discernens corpus Domini; sed ita sumens, ac si non esset corpus Domini? ubi certè non negatur manducatio veri corporis, sed asseritur maximè.

Præterea, si nollent impii sumere corpus Christi, non accederent ad Communionem: ergo cùm accedunt, non in eo peccant, quòd nolunt corpus Do-

ctus ponit exemplum de luce solis, quæ oculis ægris nocet, non quia non videtur, sed quia nimia lux offendit debiles & infirmos oculos. Oecumenius comparat indignè communicantes cum iis, qui Christum crucifixerunt; qui certè non solùm peccarunt, quia Christum ut Deum non receperunt, sed quia eundem injuria gravissima affecerunt. Cyprianus serm. de cœna Domini: *Ubi sacrum cibum mens perfida tetigit, & in sceleratum os panis sanctificatus intravit &c.*

Denique Augustinus lib. 5. de Baptismo cap. 8. *Sicut*, inquit, *Judas, cui bucellam tradidit Dominus,*
C *non malum accipiendo, sed malè accipiendo, locum in se Diabolo præbuit: sic indignè quisque sumens Dominicum Sacramentum non efficit, ut quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit: corpus enim Domini, & sanguis Domini, nihilominus erat etiam illis, quibus dicebat Apostolus; Qui manducat indignè, judicium sibi manducat*, & lib. 1. cont. Crescon. cap. 25. probare volens usum malum rerum bonarum nocere: *Quid*, inquit, *de ipso corpore, & sanguine Domini, unico sacrificio pro salute nostra, quamvis ipse Dominus dicat: Nisi quis manducaverit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam; nonne idem Apostolus docet, etiam hoc perniciosum malè utentibus fieri, cùm*
D *ait: Quicumque manducaverit panem, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini?* Quo loco Augustinus apertissimè dicit, indignos peccare, quia sumunt ipsum corpus Domini, unicum sacrificium salutis nostræ: certè autem unicum sacrificium salutis non est symbolum panis, sed ipsum verum Domini corpus. Idem Augustinus in epist. 120. ad Honoratum, cap. 27. loquens de superbis, qui indignè communicant: *Et ipsi*, inquit, *adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine ejus; sed adorant tantùm, non etiam saturantur, quia non imitantur*. Ubi dicit, superbos licèt sine fructu communicent, tamen percipere corpus Domini: & ne putemus eum loqui de corpore
E figuratè, idest, de pane, qui est signum corporis, dicit eos adorare id, quod sumunt, sed inde non saturari. Denique in epist. 162. ultra medium: *Tolerat*, inquit, *ipse Dominus Judam Diabolum, furem, & venditorem suum: sinit accipere inter innocentes discipulos, quod fideles noverunt, pretium nostrum*. At certè non est pretium nostrum, frustum panis, sed vera Christi caro.

Sed objicit Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 34. quædam loca Augustini, ubi videtur sanctus ille Doctor negare sumi ab impiis corpus Christi. Tractat. 26. in Joan. distinguit Augustinus visibile Sacramentum à virtute, seu re Sacramenti: ac dicit ab impiis sumi tantùm visibile Sacramentum, non virtutem, aut rem Sacramenti: & Sacramentum quidem proponi omnibus, sive ad vitam, sive ad exi-

Christi, audit vocem, *Spiritualiter: Ac per hoc*, inquit, *qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio non manducat spiritualiter carnem ejus, nec bibit sanguinem, licèt carnaliter, & visibiliter premat dentibus signum corporis, & sanguinis*. Hæc ille. Porrò, corpus ipsum Christi sine effectu suo, idest, sine spirituali nutritione animæ, non distinguit Augustinus à visibili Sacramento, sed simul cum illo comprehendit, licèt non sit visibile ipsum corpus nisi in specie panis. Ratio, cur non distinguat corpus à signo visibili, est, quia non majorem fructum percipiunt ex Communione, qui sic accipiunt corpus Christi, quàm si nihil perciperent, nisi solum signum. Ac ne miretur Calvinus, nos dicere comprehendi corpus Christi nomine signi visibilis, cogitet Scholasticos omnes dicere solitos Christi corpus sumi ab impiis Sacramentaliter tantùm; cùm tamen constet, à Scholasticis non negari sumi ab impiis verè ipsum Christi corpus. Itaque Sacramentaliter tantùm, sive quod Augustinus dicit, in signo visibili tantùm non excludit corpus Christi, sed effectum corporis Christi.

Sed objicit alium locum ex tract. 59. in Joan. ubi Augustinus dicit, Apostolos cæteros manducasse panem Dominum, Judam manducasse panem Domini, & serm. 2. de verb. Apostol. *Tunc erit*, inquit Augustinus, *unicuique corpus, & sanguis Christi, si quod in Sacramento sumitur, in ipsa veritate spiritualiter manducetur spiritualiter bibatur*. Objicit etiam alia loca, sed in eandem sententiam.

Respondeo, apud Augustinum sæpissimè illud solum dici tale, & verè tale, quod habet effectum suum conjunctum: res enim ex fructu æstimatur. Itaque illos dicit verè comedere corpus Christi, qui utiliter comedunt: quo modo etiam nos vulgò dicimus aliquem nihil comedisse, qui tam parum comedit, ut non sufficiat ad ejus vitam sustentandam; aut certè, quod comedit, non retinet, sed continuò ejicit. Idem etiam Augustinus lib. 4. in Julianum, cap. 3. cùm dixisset, opera virtutum sine fide esse mala, & vitiosa, explicat, se illud solum appellare verum bonum, quod ad æternam salutem ducit. Et lib. 11. contra Faustum, cap. 7. ostendit in Scripturis ita sæpè accipi vocabula, ut non substantiam rei, sed qualitatem, vel effectum significent: ut 1. Cor. 15. dicuntur corpora post resurrectionem futura spiritualia; quia talia erunt quoad effectum, non quoad substantiam; & ibidem dicitur: *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt*, ubi caro accipitur pro carnis corruptione; & 2. Corinth. 5. *Si novimus Christum secundùm carnem, jam non novimus*, ubi etiam caro non

Sacramentum est Eucharistia, ut ipse ibidem dicit. Nam opinio, quam refutat, ita accipiebat corpus Christi: dicebant enim illi non posse perire eos, qui Sacramentum percepissent, in vera Ecclesia constituti, quia eo modo non solùm Sacramentum sumebant unitatis fidelium, sed etiam comedebant corpus Christi, idest, incorporati erant illi unitati. Augustinus autem refellit ac dicit; neque etiam eo modo impios comedere corpus Christi, quia non possunt esse membra Christi, cùm sint membra meretricis: ubi tamen non negat impios esse de corpore Christi, quod est Ecclesia, sed negat esse membra viva ejus corporis. Itaque argumentum Calvini in manifesta æquivocatione versatur. Sed de his hactenus.

CAPUT XIV.

Solvuntur argumenta adversariorum deprompta ex verbo Dei.

NUnc tandem solvenda sunt argumenta, quæ adversarii ex verbo Dei proferunt, ut probent Christi corpus non esse revera in Eucharistia. Proponam autem argumenta secundùm ordinem librorum Scripturæ sacræ, memoriæ causa.

Primum argumentum sumunt ex illis verbis Ps. 113. *Deus autem noster in cœlo*. Et Isai. 66. *Cœlum mihi sedes est*. Ex his locis hoc argumentum instituit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, par. 1. in 8. objecto: *Christus ut homo post resurrectionem est in eadem sede cum Patre, quia sedet ad dexteram Dei; ergo sicut Deus Pater in cœlo sedem habet, ibique quærendus est, non in templo, vel pixide; ita etiam Christus; nisi velimus, sedem Dei & cœlum in pixide contineri*.

Respondeo; Argumentum hoc nihil omnino probare, vel potiùs contrarium probare ejus, quod auctor intendit. Nam licèt sedes Dei dicatur cœlum, quia in eo loco Deus manifestat gloriam regni sui; tamen etiam extra eum locum Deus invenitur, cùm sit ubique, & falsum est Deum non esse quærendum, nisi in cœlo, cùm Actor. 17. Paulus dicat, ubique posse quæri, & inveniri Deum, quia non longè est ab unoquoque nostrum: in ipso enim vivimus, movemur, & sumus. Eodem igitur modo Christus homo, licèt sit in cœlo, & ibi sedeat in throno regni, manifestans Angelis & beatis gloriam suam: tamen etiam extra cœlum esse potest, ubi ipse voluerit: non ergo dicimus cœlum esse in pixide, sed Christum in cœlo, & extra cœlum esse posse.

ra: *Omne Christi corpus, vel quidquid est Christi corpus, est in cœlo. Sed Sacramentum Eucharistiæ est Christi corpus, ergo Sacramentum Eucharistiæ est in cœlo.*

Respondeo; In primo argumento verè sunt quatuor termini, ut Gardinerus dixit. Nam in conclusione: *Ergo Sacramentum est in cœlo*, non accipitur, existens in Sacramento, qui fuit tertius terminus in præmissis, sed ipsum Sacramentum, qui est quartus terminus: aliud enim est esse in Sacramento, aliud esse Sacramentum. Itaque, vel argumentum est omninò vitiosum, vel ita concludi debuisset, Christi corpus est in cœlo, Christi corpus est in Sacramento; ergo quod est in Sacramento, est in cœlo: sive; ergo res existens in Sacramento, est res existens in cœlo. Et hoc est verum, sed non inde sequitur; ergo Sacramentum est in cœlo, cùm aliud sit Sacramentum, aliud res existens in Sacramento.

Secundum argumentum nihil concludit: quia ex eo, quòd Christi corpus est in cœlo, ubi non est Sacramentum, non sequitur Christi corpus esse cum Sacramento, & non esse cum Sacramento: sed tantùm sequitur Christi corpus esse in Sacramento, & extra Sacramentum; vel esse cum Sacramento, & esse sine Sacramento, vel esse non cum Sacramento. Quæ omnia sunt vera, & nullo modo contradicentia, cùm omnia sint affirmantia: contradicentium enim altera negare, altera affirmare debet. Idem videmus in similibus. Nam ex eo, quòd idem Deus eodem tempore est in cœlo, & in terra; & in cœlo non est Deus cum terra, nec in terra est cum cœlo: non colligimus; ergo Deus est in cœlo, & non est in cœlo; vel est cum cœlo, & non est cum cœlo: sed solùm colligimus; ergo Deus est in cœlo, & extra cœlum; est cum cœlo, & sine cœlo. Idem apparet in anima, quæ simul est in capite, & pedibus; cùm tamen nec pedes sint in capite, nec caput in pedibus.

Tertium argumentum est quidem in prima figura si accipiatur corpus Christi pro corpore Christi naturali, & mystico, sed tunc est falsa propositio: *Omne corpus Christi est in cœlo*: Nam Ecclesia militans est corpus Christi, & non est in cœlo. Si verò accipiatur corpus Christi pro solo naturali corpore; tunc vera est propositio, sed non est universalis, neque argumentum esse potest in prima figura. Non enim propositio est universalis, si signum illud (*Omne*) addatur ad terminum singularem: idem enim est; Petrus, &, Omnis Petrus, si de uno tantùm loquaris. Præterea etiam assumptio est falsa. Non enim Sacramentum Eucharistiæ est corpus Christi, sed continet corpus Christi: Sacramentum enim est signum sensibile.

Secundus locus est Matth. 15. *Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Sed* sine ullo detrimento suo ibi non erat. Solum igitur quæstio manet de verbis Domini, quomodo cum illis cohæreat, quod dicimus; aliquid per os intrare, & in secessum non emitti: Sed solutio apertissima est. Loquitur enim Dominus de cibis, qui sumuntur ad alendum corpus: illi enim ordinariè eum cursum tenent, quem Dominus describit. Quare ipse Dominus post resurrectionem verè comedit, & bibit, ut testantur omnes Evangelistæ in ult. cap. Evangelii, & Petrus Actor. 10. & tamen non emisit cibos in secessum, quia non comedit ad nutriendum

C corpus, sed ut exactione illa vitalis manducationis probaret se verum, & vivum corpus habere. Sic igitur corpus Christi, quod à fidelibus manducatur, non ad corpus nutriendum, sed ad animam sustentandam, ut Ambrosius dicit lib. 1. de Sacramentis cap. 4. non est necesse ut corporaliter digeratur, vel in secessum emittatur.

Excipit Petrus Martyr, exemplum allatum de Christo comedente post resurrectionem, non esse ad rem, quia Dominus loquebatur Matth 15. de hominibus mortalibus comedentibus, non de immortalibus. At sicut ipse restringit verba Domini ad manducantes mortales: ita nos restringere possemus ad cibum corruptibilem, quale non est corpus Christi,

D quod in Sacramento sumimus. Et præterea exemplum nostrum maximè est ad rem. Nam Dominus si tantùm loquebatur de mortalium manducatione, ideò de eis tantùm loquebatur, quia illi soli comedunt, ut nutriantur: quocirca per se loquebatur de omnibus, qui comedunt ut nutriantur, per accidens autem loquebatur tantùm de mortalibus. Nam si immortales indigerent nutritione, certè etiam ipsi post comestionem digererent cibum, & egererent excrementa: sicut econtrariò cùm aliquis mortalis comedit, & inde non nutritur, sed evomit quod comederat, quod intravit per os, in secessum non vadit. Exemplum igitur Christi comedentis post resurrectionem, aptissimum est ad demonstrandum

E eum solum cibum intrare per os, & in secessum emitti, qui sumitur ad corpus nutriendum.

Tertius locus est Matth. 24. *Si dixerint vobis, Ecce hic, aut illic est Christus, nolite credere. Non igitur credendum est, cùm dicunt (Papistæ) Ecce in illo altari, aut in illa pixide est Christus.* Argumentum est ejusdem Petri Martyris in lib. contra Gardinerum 1. par. object. 9.

Respondeo; Monet Christus, ut caveamus impostores, qui se nomine Christi venditabunt: subjungit enim: *Surgent Pseudochristi &c.* Sed duabus conditionibus describit hos impostores, quæ omninò repugnant Eucharistiæ, ut nulla probabilitate trahi possit hic locus ad Eucharistiam. Primò dicit, eos impostores clanculum venturos, non apertè, & manifestè; ut patet ex illis verbis: *Ecce in deserto est, ecce*

Sed instat Petrus Martyr: *Licèt Christus non loquatur eo loco de Eucharistia, tamen rectè adfertur iste locus contra Papistas errantes circa Eucharistiam. Nam Christi mens eo loco fuit, admonere fideles, ne temerè credendo decipiantur, & pro vero Christo recipiant impostores: at non minus periculum imminet, si Christum in pane esse credant, & creaturam pro creatore adorent*. At probare debuit, non assumere, idem esse periculum. Siquidem magnum imminet periculum, si credamus alicui homini prædicanti in deserto se esse Christum; cùm Dominus apertè monuerit, se non venturum more prædicatoris, aut Prophetæ clancularii, sed solùm more judicis, idque in nubibus cœli manifestissimè. Nusquam autem Christus monuit, se non futurum invisibiliter in Sacramento: immò contrarium dixit, tum per se, cùm ait: *Hoc est corpus meum*; tum per Ecclesiam, cui ut obediremus, imperavit.

Quartus locus est Matth. 26. *Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis*. Urgent hunc locum vehementer Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 26. & Martyr contra Gardinerum in 2. objecto: *Nam si verè Christus est in Eucharistia*, inquit Martyr, *contraria sententia erit vera, nimirum: Pauperes non semper habebitis, me autem semper habebitis. Nam post resurrectionem non habebimus pauperes, sed in hac vita tantùm, atque ita non semper habebimus; Christum autem, & hic in omnibus templis, & in alia vita in cœlo semper habebimus*. Et quia Catholici fortè respondere possent, hic agi de præsentia Christi pauperis, & egentis hominum obsequiis, qualis nunc non habetur à nobis: contrà illi probant, Christum, hoc loco se à pauperibus distinxisse, cùm ait: *Pauperes semper habebitis, me autem non semper*; Nec loqui eum de obsequio utili; sed de cultu, & honore: nam ideò Apostoli murmurabant, quia viderant subtractum pretium pauperum necessitatibus, & effusum in cultum, & honorem quendam, quo Christus non egebat, neque eum requirebat. At ejusmodi cultum adhuc possemus exhibere Christo præsenti, si in Eucharistia adesset. Quare necesse esse concludunt, ut vel non sit Christus in Eucharistia, vel falsa sint illa verba: *Me autem non semper habebitis*, idest, ita præsentem, ut rebus pretiosis corpus meum honorare possitis. Addit Martyr Christum his verbis apertè notasse Papistarum idololatriam, qui Eucharistiam honorant auro, argento, suffitu, alisque rebus pretiosis. Denique, tum Calvinus, tum Martyr confirmant expositionem suam ex Augustino qui tract. 50. in Joan. conferens hunc locum: *Me autem non semper habebitis*, cum illo: *Vobiscum sum* ventis. Illa enim sine dubio id fecit ad refocillanda Christi membra ex laboribus fatigata: Spiritus sanctus autem intendebat etiam per hoc Mariæ ministerium significare Christi mortem, & sepulturam imminere; sic enim Dominus ait: *Prævenit ungere corpus meum in sepulturam*. Unctio autem corporum non est tantùm honoris, sed etiam utilitatis, quia conservat, & odorem tribuit. Secundùm præsentiam C igitur talem, idest, visibilem, & obsequio indigentem, non habemus nunc Christum: nec tamen carentia hujus præsentiæ repugnat præsentiæ ejusdem Christi in Eucharistia, quæ est invisibilis, & nullo indigens obsequio. Nam si Dominus Lucæ ult. dixit: *Hæc locutus sum vobis, cùm adhuc essem vobiscum*, ubi significavit, se non esse jam cum illis, quia non versabatur ampliùs cum eis more humano, licèt verè, & visibiliter adesset: quantò magis nos dicere possumus, Christum non esse jam nobiscum juxta illud: *Me autem non semper habebitis*: cùm non modò non versetur nobiscum more humano, sed ne adsit quidem visibiliter?

Ex his ruunt omnia objecta adversariorum. Nam in primis non sunt contrariæ sententiæ, ut Martyr D objiciebat: *Pauperes semper habebitis, me autem non semper*: &, Pauperes non semper habebitis, me autem semper. Nam si intelligantur de diverso modo præsentiæ, ambæ sunt veræ.

Deinde falsum est, quod illi assumebant, posse Christo exhiberi obsequium tale in Eucharistia, quale exhibuit Maria. Nam (ut paulò ante ostendi) illud obsequium fuit non solius honoris, sed etiam utilitatis; qualis obsequii nunc Dominus capax non est. Et præterea illa obsequium præstitit Christo visibiliter præsenti, & unxit certa membra, quod nos facere non possumus: immò si quid valeret objectum adversariorum, sequeretur Christum, ne in cœlo quidem nunc esse. Nam etiam in cœlo existentem E possumus honorare, auro, argento, suffitu, ac similibus rebus, ut honoramus in Eucharistia. Nec enim suffitum adhibemus, ut oblectemus nares Christi, vel aurum, ut oblectemus ejus oculos corporales, sed adhibemus ista extrinsecus ad species illas panis, & vini, ut testemur pium affectum erga ipsum; sicut etiam facimus, cùm ornamus templa, cruces, imagines, & alia vel loca, vel instrumenta, etiam absente Eucharistia.

Quod autem Martyr dicebat, notari à Christo Papistarum idololatriam, qui auro honorant Eucharistiam: multò nos meliùs retorquemus in ipsum. Dominus enim dum factum Mariæ laudavit, satis apertè docuit cultum sui corporis anteponendum esse aliquando eleemosynis in pauperes. Et Theophylactus in cap. 14. Marci scribit, eos Judæ Isca-

debatur, quam certè modò non habemus: Nam Christum in Eucharistia fide tenemus, oculis non videmus.

Adde, quòd Augustinus ibidem non tacuit præsentiam Domini in Eucharistia. Dixit enim nunc adesse tribus modis, per majestatem, per providentiam, & per ineffabilem atque invisibilem gratiam: sub quo ultimo membro, etiam Calvino teste, includitur præsentia Domini per Eucharistiam. Sed intelligit ipse more suo non de reali præsentia, sed per signum, aut fidei apprehensionem. Verùm id repugnat eidem Augustino, qui superiùs in eodem tractatu scribit, Christum nunc esse præsentem per fidem, per signum Christi, idest, per signum crucis, per Baptismum, & per Eucharistiam: ubi distinguit Eucharistiam à signo, & apprehensione fidei.

Ubi etiam notandum est, fidem, signum crucis, & Baptismum non requirere realem præsentiam Christi, ut requirit Eucharistia. Nam fide apprehendimus etiam absentia; signum crucis repræsentare potest etiam absentia: in Baptismo adest Christus ut regenerans: potest autem regenerare, etiamsi corpore absit, quemadmodum sol manens in cœlo, gignit herbas in terra. At in Eucharistia Christus adest, ut cibus reficiens, dum manducatur: non potest autem cibus manducari, & reficere, nisi reipsa sit præsens.

Quintus locus est Marci ult. *Assumptus est in cœlum, & sedet ad dexteram Dei*. Item Act. 1. *Videntibus illis elevatus est &c.* Et Actor. 3. *Oportet illum cœlum suscipere usque ad tempus restitutionis omnium*. Philip. 3. *Conversatio nostra in cœlis est, unde etiam Salvatorem expectamus*. Hinc ita argumentatur Calvinus lib. 4. cap. 17. §. 27. *Scriptura testatur Christum, quod attinet ad naturam humanam ascendisse in cœlum; ibique mansurum usque ad diem judicii; & tunc demum, & non ante ad inferiora hæc loca rediturum: non igitur verum est tam sæpè descendere, ut sit in Eucharistia, ut Papistæ volunt*.

Respondeo; Hoc argumentum, quod videtur adversariis insolubile (unde perpetuò clamant nos destruere unum articulum Symboli) nullam reverà difficultatem habet. Nos enim fatemur Christum, quoad naturam humanam ascendisse in cœlum, ibique nunc esse, & futurum usque ad diem judicii, neque ante descensurum. At negamus consequentiam: *Ergo non est verè in Eucharistia*. Non enim ut sit in Eucharistia, debet cœlum deserere, aut descendere motu locali: sicut etiam, ut appareret Paulo Act. 9. & Petro cùm ei dixit: *Vado Romam iterum crucifigi*, & aliis Sanctis frequenter; non cœlum deseruit, sed solùm se constituit, ubi voluit, & quomodo voluit. Non igitur de articulo Ascensionis ulla quæstio est; sed potiùs de articulo omnipotentiæ, utrum scilicet Christus possit se in pluri-

caro: Christi argumentum infirmum fuisset, cùm probavit se carnem habere, quia videri, & tangi poterat: potuisset enim responderi, videri quidem sensuum judicio esse carnem, sed tamen aliud quidpiam esse.

Respondeo ad Calvinum, aliud esse affirmativè colligere: Hoc palpatur & videtur, ergo corpus est; aliud negativè: Hoc non palpatur, nec videtur, ergo non est corpus. Prior consequentia optima est, quam Dominus facit: siquidem nullo modo fieri potest, ut res incorporalis videatur, aut tangatur sensibus corporalibus, nec sensus falluntur
C circa proprium objectum. Itaque necessariò quod videtur, & tangitur, corporale est. Posterior consequentia, quam Dominus nequaquam facit, sed Calvinus facit, mala est. Potest enim fieri, ut verum corpus sit præsens, & non tangatur, nec videatur, quia tectum est alio corpore; vel quia Deus impedit, ne species sensibiles ad sensus transmittat: quomodo Lucæ 4. ipse transiens per medium illorum ibat, qui eum de monte præcipitare volebant. Et de sancto Gregorio Thaumaturgo scribit Nyssenus in ejus vita; & de S. Felice Nolano Paulinus in natalibus ejus, ita interdum eos persecutoribus occultatos, ut nulla re interposita præsentes non viderentur, aut sentirentur. Addo etiam,
D posse divina virtute fieri, ut corpus existat more spirituum indivisibiliter, ut videri ac tangi nullo modo possit; cùm tamen fieri nequeat, ut spiritus existat more corporum divisibiliter. Sed de hoc infrà dicemus: nunc satis est ostendisse non esse bonam consequentiam: Non videtur, aut tangitur, ergo non est corpus; licèt optima sit, Videtur, & tangitur, ergo corpus est.

Jam ad Petrum Martyrem respondeo; Sensus corporales falli non posse circa proprium objectum; falli tamen posse circa id, quod latet sub objecto sensuum; quod tamen magis convenit sensui interno, quàm externo. Sæpè enim accidit, ut pictores decipiant oculos, vel imaginationem intuentium, cùm
E aliquid ad vivum exprimunt: quod de illo refertur, qui ita scitè uvas depinxit, ut ad illas, aves accurrerent, quasi veræ essent uvæ. Et in Scripturis, qui videbant, & tangebant assumpta ab Angelis corpora, Genes. 18. & 19. non fallebantur, cùm se corpus videre, & tangere credebant: fallebantur tamen, cùm se corpus humanum tangere, & videre existimabant. Sic etiam in Eucharistia, non falluntur sensus nostri, cùm nos album quid, rotundum, solidum sentire arbitramur: falluntur tamen cùm nobis substantiam panis, sub illis accidentibus latere denunciant. At non propterea infirmum fuit argumentum Domini, sed efficacissimum. Solùm enim probare voluit Dominus, se non esse inane spectrum, aut umbram, seu phantasma, ut Apostoli suspicabantur, sed verum corpus; id verò ex testimonio

[illegible], seu via sufficiens dici posse. Nam in primis etiamsi Christus loqueretur de carne sua, & eam diceret nihil prodesse: non tamen rectè colligeremus, non esse veram carnem in Sacramento, idque propter duas causas. Primò, quia eodem modo concludi posset, non esse panem in Sacramento: nam si caro Christi non prodest, multò minus panis triticeus proderit. Secundò, quia si de carne sua hoc Dominus dixisset, certè non intellexisset eam absolutè non prodesse, sed non prodesse, si sola sit, idest, absque spiritu eam vivificante, ut exponunt Augustinus & Cyrillus; alioqui enim si caro Christi non prodesset manducantibus eam, quomodo in eodem capite Dominus dixisset: *Qui manducat meam carnem, habet vitam æternam?* &, *Nisi manducaveritis, non habebitis vitam in vobis?* Et Denique summa impietas est negare Christi carnem Divinitati unitam nihil prodesse, cui totam nostram salutem B. Paulus tribuit, dum Colos. 1. dicit, nos Deo reconciliatos per carnem Christi. Cùm igitur in Sacramento nos esse credamus non nudam carnem, sed unitam divinitati, & per spiritum Dei vivam, & vivificantem; nihil facit contra nos illud: *Caro non prodest quidquam*.

Sed præterea est alia solutio. Nam verus & literalis sensus eorum verborum, non est, quòd caro Christi, sive substantia carnis non prosit, sed quòd carnalis intelligentia non prosit: ut exponunt Chrysostomus, Theophylactus, & Euthymius in hunc locum; necnon Origenes in lib. 3. in epist. ad Romanos, explicans illa verba cap. 3. *Ex operibus legis non justificabitur omnis caro*. Et Cyprianus in sermone de cœna Domini, & alii. Vocatur enim eo loco nomine carnis, humana & carnalis cogitatio, ut distinguitur à cogitatione spirituali, & ex fide, atque inspiratione cœlesti excitata.

Id probatur Primò, quia caro in Scripturis ferè ubicumque distinguitur contra spiritum, vel contra aliquid sublimius; non significat substantiam carnis, sed vel infirmitatem, vel corruptionem, vel (ut dixi) humanam, & carnalem cogitationem; quæ omnia in idem ferè incidunt: si quidem ex corruptione est, ut homo humano suo sensu de rebus divinis judicare velit. Genes. 6. *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro sunt*, idest, carnales, infirmi. Matth. 16. *Caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus*. Rom. 8. *Qui secundùm carnem ambulant, & non secundùm spiritum*. Et, *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt*: &, *Prudentia carnis mors est, prudentia spiritus, vita & pax*. Galat. 1. *Non acquievi carni, & sanguini*. Hoc ergo modo caro non prodest quidquam, idest, cogitare, & intelligere manducationem ... adhærentes, propterea non debent humano sensu accipi, sed fide, & intelligentia à Deo inspirata, quasi dicat Dominus: Non mirum est si vos non intelligitis, quia vos humana cogitatis, & ego loquor divina. Quomodo etiam Joan. 3. cùm Dominus loqueretur de mysterio regenerationis, & Nicodemus cogitaret carnalem quandam nativitatem ex utero matris, reprehendit eum illis verbis: *Qui de terra est, de terra loquitur; qui de cœlo venit, super omnes est*, idest, tu homo terrenus, terrena cogitas, & loqueris; ego qui de cœlo veni, loquor ea, quæ superant captum omnium hominum: & ideò fide divina, non humano judicio hìc opus est. Idem etiam colligitur ex aliis sequentibus verbis: *Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt*. Ista enim verba nullo modo cohærent cum illa explicatione: *Caro non prodest quidquam*, idest, non prodest manducare carnem in Sacramento. Quæ enim est ista connexio: Non prodest manducare carnem in Sacramento; sed sunt ex vobis qui non credunt? At cum nostra explicatione aptissimè cohærent. Idem enim est, ac si diceret: Caro non prodest ad credendum, sed spiritus fidei: ideò quidam ex vobis non credunt, quia non habent spiritum, sed toti sunt caro, & carnali judicio res divinas metiuntur. Unde etiam consequenter adjungit: *Propterea dixi vobis, quia nemo potest ad me venire, nisi Pater meus traxerit illum*. Ubi videmus Dominum semper loqui de intelligentia spirituali, quæ datur à Deo iis, qui credunt verbis ipsius, & opponitur humanæ cogitationi, & sapientiæ.

Ubi etiam illud est observandum, istam sententiam: *Caro non prodest quidquam*, ideò adferri ut murum aheneum contra Sacramentum ab hæreticis, quia verè caro sunt ipsi, & caro non modò non prodest quidquam, sed etiam plurimùm obest: est enim radix, & quasi parens omnium hæresum. Ideò enim hæretici sunt hæretici, quia nolunt subjicere judicium suum verbo Dei, sed humana sua ratione omnia metiri volunt; & præsertim Sacramentarii. Causa enim præcipua cur non credant, est, quia humana ratio, qua sola ducuntur, non assequitur arcana Dei, & ipsi nihil volunt credere, nisi quod intelligunt. Prætexunt quidem Scripturas, sed tota quæstio est de sensu Scripturæ in quo assequendo nolunt illi Ecclesiæ acquiescere, ad quam nos Scripturæ apertissimè mittunt, sed judicio suo niti volunt. Itaque Apostolus Galat. 5. inter opera carnis, hæreses numeravit.

Octavus locus est Joan. 12. *Ubi sum ego, illic & minister meus erit. At Sancti non sunt in Eucharistia, igitur neque Christus ibi est*. Hoc argumentum satis indicat inopiam solidarum rationum, qua laborant adversa-

Respondeo; Sophisticè argumentari Pseudomartyrem istum: siquidem Christum in Eucharistia esse in gloria Patris, dupliciter intelligi potest. Uno modo, ut dum est in Eucharistia, videat Deum sancta illa anima, & proinde sit etiam in gloria Patris; & hoc modo Christus in Eucharistia est in gloria; nec enim unquam, aut usquam gloria privatur. Altero modo, ut esse in Eucharistia, sit illi gloria, & beatitudo; & hoc modo in Eucharistia non est in gloria: nec enim species illæ sunt gloria Dei Patris; non igitur opus est, ut Sancti sint in Eucharistia, ut sint cum Christo in gloria. Addo autem secundùm Sanctorum Patrum doctrinam, Christo in Eucharistia C existenti adesse semper choros Angelorum, ut apertè testatur Chrysostomus lib. 6. de sacerdotio, & homil. 65. ad populum Antiochenum; & Ambrosius in cap. 1. Lucæ, in illa verba: *Apparuit illi Angelus*: & Gregorius lib. 4. Dialogor. cap. 58.

Nonus locus est Joan. 14. *Relinquo mundum, & vado ad Patrem*. Ac ne fortè respondeamus Dominum reliquisse mundum visibiliter, sed mansisse tamen in mundo invisibiliter, occurrit Martyr libro contra Gardinerum objecto 3. & Calvinus lib. 4. Institutionum cap. 17. §. 26. ac probat id non rectè posse responderi, quia Dominus in eodem loco promittit alium Paracletum, idest, Spiritum sanctum, qui suppleat absentiæ suæ defectum. Non autem verè sup- D pleret defectum absentiæ Christi Spiritus sanctus, nisi is verè saltem ut homo, abesset: si enim totus Christus, & ut Deus, & ut homo adest, quorsum eget vicario? Denique notat Calvinus, antitheta esse, Christi ascensum, & descensum Spiritus sancti: quocirca necesse esse, ut verè ex mundo Christus abierit quoad carnem, si succedere debuit Spiritus sanctus.

Respondeo; Christum reliquisse mundum, quoad conversationem humanam; non enim post mortem suam versatus est in mundo more aliorum hominum: hæc tamen absentia non repugnat præsentiæ alterius generis, ut suprà diximus, & probavimus ex eo loco Luc. 24. *Hæc locutus sum vobis cùm essem vobiscum*. E

Porrò, argumentum de adventu Spiritu sancti, aut ego nihil video, aut juvat causam nostram. Nam Spiritus sanctus non promittebatur, ut suppleret omnem Christi præsentiam; ipse enim ibidem dicit: *Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos*. Et Matth. ult. *Vobiscum sum usque ad mundi consummationem*. Et Joan. 1. *In mundo erat*. Solùm ergo supplere debuit præsentiam Christi inter homines humano more conversantis. Quia enim Apostoli cariturì erant conspectu Christi, & concionibus, atque exemplis ejus; egebant majori gratia interna, quæ suppleret externam illam consolationem, & auxilia: atque hoc est, quod eis Christus promisit, cùm alium Paracletum promisit. Quod certè nihil facit contra præsentiam Christi in Eucharistia: sic enim ibi præsens est Chri-

[illegible] *nulla causa est, nisi quia nusquam alibi vult quæri*.

Respondeo; Tantum abest, ut nulla sit alia causa, nisi ista; ut ista non sit vera causa, & multæ aliæ reddi possint. Istam enim veram causam non esse, perspicuum est ex eo, quòd paulò post permisit Dominus se tangi, non modò à Magdalena, sed etiam ab aliis mulieribus, ut Matthæus habet cap. 28. & Augustinus notavit tract. 121. in Joan. Sicut ergo Calvinus ex prohibitione probat, Christum nolle quæri, aut tangi, nisi in cœlo; ita ex permissione nos probamus velle quæri, & tangi etiam in terra. Deinde si Christus noluisset quæri, nisi in cœlo, non debuisset se ostendere nisi de cœlo; at in terra sæpissimè apparuit, tum ante ascensionem, tum etiam postea.

Multas autem causas illius prohibitionis reddi posse non dubitabit, qui Patres legerit. Chrysostomus hom. 85. in Joan. & Theophylactus in hunc locum dicunt, Mariam voluisse solito sibi more familiariter ad Dominum accedere, eumque complecti: Dominum autem id prohibuisse, ut indicaret corpus suum jam gloriosum & immortale, majori reverentia tractandum, quàm antea; & hoc significant illa verba: *Nondum ascendi, sed vade &c.* idest, nondum quidem ascendi, sed paulò post ascensurus sum: jam enim corpus habeo gloriosum, & dignum cœlesti mansione. Unde cùm ipsa cum aliis mulieribus paulò post adoraret, & pedes reverenter oscularetur, non legitur eas prohibuisse.

Augustinus tract. 121. in Joannem, & Leo serm. 2. de ascensione dicunt, Mariam typum gessisse Ecclesiæ Gentilium, & quia Christus non se ostensurus erat videndum, & tangendum Ecclesiæ Gentium, sed tantùm fide, per Apostolorum prædicationem post ascensionem, ideò dixisse: *Noli me tangere, nondum enim ascendi &c.*

Idem Augustinus ibidem, & Gregorius lib. 26. Moral. cap. 26. dicunt, per illum contactum significari contactum fidei: & quia Maria nondum credebat Christum esse Patri æqualem, ideò Christum noluisse ab ea tangi; & hoc significari illis verbis: *Nondum enim ascendi*; idest, in corde tuo nondum ascendi, opinione tua non sum cum Patre.

Cyrillus lib. 12. cap. 50. in Joannem scribit Christum voluisse his verbis significare carnem in Eucharistia non debere tangi, nisi ab hominibus puris, & qui jam acceperint Spiritum sanctum. Et quia Maria typum gerebat peccatorum, quatenus tangere eum voluit, antequam per adventum Spiritus sancti planè purgata fuisset, ideò dictum esse: *Noli me tangere*.

Bernardus serm. 28. in Cantica, dicit hunc esse sensum: *Noli me tangere*, idest, noli judicio sensuum probare meam resurrectionem, sed exspecta ascensionem, & adventum Spiritus sancti: tunc enim ro-

borata

... 7. & 17. *Deus non in manufactis templis habitat : non igitur manet inclusus Christus , cùm sit Deus , in singulis templis*. Utitur hoc argumento Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum objecto 8. sed quia viderat facilè solvi posse , dicit hanc esse vim hujus argumenti , & hoc modo à suis proponi solere : *Deus ob suam immensitatem non potest ullo templo concludi , quia est major omni templo : ergo neque corpus Christi , quod justam hominis staturam habet , poterit includi in pixide , quia major est pixide*.

Respondeo : Loca illa intelliguntur propriè de divinitate , quæ licèt sit ubique , & peculiari modo in templis , dicitur tamen verissimè non habitare in templis manufactis ; quia habitare significat indigentiam loci : illi enim propriè habitant in domo, qui nisi ibi essent, malè essent ; significat etiam comprehensionem , & conclusionem in loco . Utrumque repugnat Deo vero , & tamen utrumque conveniebat idolis Gentilium : idcircò Paulus Actor. 17. hoc dicit, Deum non habitare in templis, ut distingueret eum ab idolis. Quamvis autem hæc loca propriè de divinitate intelligantur ; tamen conveniunt suo modo etiam corpori Christi in Eucharistia existenti. Etsi enim est ibi verè Christus , tamen non propriè habitare ibi dicendus est, cùm non indigeat ipse tecto, aut domo ulla , nec concludatur ita uno in loco, ut non sit etiam extra eum locum.

Jam ad argumentum Martyris Respondeo : Si rectè accommodetur proportio , argumentum esse pro nobis , non contra nos. Nam sicut Deus ob suam immensitatem non concluditur templo , tamen ibi revera totus Deus est ; ita etiam corpus Christi , ob omnipotentiam ipsius Christi non concluditur in pixide , aut speciebus panis , tamen totum ibi revera est . Quomodo autem possit corpus humanum non occupare locum , & proinde sub specie modici panis contineri , in alia quæstione explicabitur : hic enim solùm ex verbo Dei agitur. Verbum autem Dei non habet , non posse magnum corpus esse in parvo loco : sed contrarium potius, cùm Matth. 7. legamus posse Deum facere , ut transeat camelus per foramen acus.

Duodecimus locus est 1. Corinth. 10. *Patres nostri eandem escam spiritualem manducaverunt , & eundem potum spiritualem biberunt . At illi non manducarunt carnem Christi , nec biberunt ore corporali , ut notum est, sed fide tantùm : igitur etiam nos fide tantùm manducamus, & bibimus*. Hoc argumentum urget Petrus Martyr lib. contra Gardinerum , par. 1. objecto 82.

Sed facilis solutio est . Nam In primis demonstravimus in disputatione de Sacramentis in genere, non velle Paulum dicere eandem escam nos & Hebræos cat bonos , & malos eandem manducasse ; subjungit enim : *Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo:* omnes ergo manducarunt, & tamen plurimi eorum non placuerunt Deo, quia nimirum multi mali cum bonis illam escam manducabant. Et sicut dicit : *Omnes eandem escam spiritualem manducarunt* ; ita etiam dicit : *Omnes mare transierunt* . At certè mare transierunt omnes, & mali, & boni.

C Dico Secundò, veram esse Augustini sententiam, licèt Pauli loco ad literam non conveniat: nec tamen nobis ullo modo adversari . Nam dicit ipse, eandem nobiscum escam manducasse Hebræos ; sed explicat quomodo eandem, nimirum significatione: quia idem significant Sacramenta illa, & nostra. Sic enim ait tract. 26. in Joan. *Sacramenta illa fuerunt , in signis diversa sunt , in re, quæ significatur paria sunt*. Et præterea eadem sunt significatione , quia nostra continent, quod illa significant, ut apertè Augustinus ait in Psalm. 73. ubi dicit, Sacramenta vetera promisisse Salvatorem , nostra dare salutem , & in Psalm. 75. *Idem*, inquit , *in mysterio cibus , & potus illorum, & noster ; sed significatione idem, non specie ; quia idem ipse Christus illis in petra figuratus, nobis in*

D *carne manifestatus*. Ubi vides , Judæis tribui Christum in petra, nobis in carne, quam nimirum petra illa figurabat . Denique lib. 2. contra literas Petiliani cap. 37. *Aliud*, inquit , *est Pascha , quod Judæi de ove celebrant, aliud quod nos in corpore , & sanguine Domini accipimus*. Ubi vides, pro ove, quam habebant Judæi, nobis non tribui panem, sed corpus, & sanguinem Domini, quæ ove illa significabantur. Non igitur apud Augustinum eadem erat esca Judæorum, & Christianorum, quoad rem ipsam, sed solùm quoad significationem : quomodo dicuntur idem esse figura, & figuratum, quia unum est verè, quod alterum est typicè.

E Decimustertius locus est 1. Corinth. 10. & 11. *Ubi aliquoties Eucharistia vocatur panis, etiam post consecrationem: nihil igitur aliud est Eucharistia, nisi panis reipsa, significatione autem corpus Christi*. Utitur hoc argumento, quod est commune adversariorum , Petrus Martyr lib. contra Gardinerum, objecto 19.

Respondent nonulli, Eucharistiam vocari panem per tropum, quia fit ex pane, sive quia antea fuit panis : & adferunt multa exempla Scripturæ , ut quòd Genes. 3. Eva dicitur os Adami : Exodi 7. virgæ conversæ in dracones, adhuc vocentur virgæ : quòd Matth. 11. dicantur cæci videre, claudi ambulare : quòd Matth. 21. dicantur publicani, & meretrices præcedere in regnum cœlorum. Sed hæc solutio non videtur solidissima: possent enim adversarii dicere, non ideò, quia alicubi res denominatur ab eo,

corpus Domini frequenter vocari panem, & tamen adversarii contendunt in eo capite non tractari de Eucharistia, ac proinde coguntur per panem non intelligere panem materialem, sed cibum cœlestem.

Decimusquartus locus est Philip. 3. *Salvatorem expectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ*. Hinc tale argumentum facit Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 29. *Corpora nostra post resurrectionem habebunt eas dotes, quas nunc habet corpus Christi. At stultum esset expectare, ut nostra corpora esse possint in pluribus locis, vel sub modica panis specie.*

Respondeo; Quòd Christi corpus esse possit in multis locis, aut sub modica specie panis, non oritur ex aliqua dote corporis gloriosi, sed ex infinita Dei potentia. Nam etiam ante Christi resurrectionem credimus, Christi corpus fuisse in Eucharistia; nihil igitur ad rem facit gloria corporis, quam exspectamus.

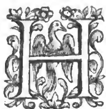
Decimusquintus locus est Coloss. 3. *Quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens.* Ex hoc loco Calvinus colligit lib. 4. Instit. cap. 17. §. 36.

jam hoc tempore nos ...

Respondeo igitur: *Sursum corda*, non significare elevationem ad locum corporalem: alioqui astrologi piissimi essent omnium hominum, qui semper versantur animo, & oculis inter sydera: sed elevationem à rebus terrenis, & curis hujus vitæ ad Deum, & res æternas, & divinas. Unde, sacerdoti dicenti; *Sursum corda*, non respondemus, Habemus ad Firmamentum, sed, *Habemus ad Dominum*. Et certè, qui in hoc mundo Christum quærebant, vel in præsepi, ut tres Magi, vel in templo, ut ipsa Virgo Mater, vel in sepulchro, ut Magdalena; sursum cor habebant; quia illum quærebant, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Et potest fieri, ut quis dum terram intuetur, & cogitat, cor habeat sursum; & contrà, dum quis cœlum intuetur, & cogitat, cor habeat deorsum; si nimirum ille in terra cogitet Dei potentiam, quæ ibi relucet; hic autem in cœlo nihil cogitet, nisi naturam, & qualitates cœli. Sic igitur qui in Eucharistia Christum quærunt, & venerantur, sursum cor habent, si de ipso Christo, non de negotiis hujus vitæ, interim cogitent.

C

LI-

ACTENUS ex verbo Dei controversiam disputavimus de præsentia corporis Domini in Eucharistia; nunc ex testimoniis veterum Patrum, qui ante hanc litem exortam floruerunt, eandem controversiam disputare aggredimur. Nam etsi adversarii, Patres contemnere soleant, cùm eos sibi adversari non dubitent; in hac tamen quæstione aliquid eis tribuere videntur: certè laborant, quantum possunt, ut eos ad se pertrahant. Joannes Calvinus in ultima admonitione ad Westphalum: *Constat*, inquit, *vetustos omnes scriptores, qui totis quinque sæculis post Apostolos vixerunt, uno ore nobis patrocinari.* Petrus Martyr in præfatione suæ defensionis contra Gardinerum ad Reginam Angliæ, jactat se defendere sententiam Patrum Græcorum, & Latinorum veterum de Eucharistia. Petrus Boquinus initio libri de cœna Domini contra Heshusium dicit, nullam esse rationem certiorem, & breviorem inveniendæ veritatis, in hac, de qua agimus, controversia, quàm insistendo vestigiis antiquorum Patrum.

Nos igitur, ut apertissimè, & brevissimè (quantum rei magnitudo patietur) intelligamus, quid Patres senserint, singulos seorsim excutiemus ordine ætatis, quo in Ecclesia floruerunt: ac in singulis quatuor considerabimus. *Primò*, quid ipsi doceant pro Catholica veritate. *Secundò*, quid ad ea respondeant adversarii. *Tertiò*, quid ex iisdem contra nos illi adferant. *Quartò*, quid ad ea sit respondendum.

Est autem illud *observandum*, testimonia Patrum, non quidem æquari per se Scripturarum testimoniis: tamen ex iis apertè cognosci, quæ fuerit sententia, & fides ejus Ecclesiæ, quam omnes fatemur veram Christi Ecclesiam fuisse, & veram de Sacramentis fidem ac doctrinam habuisse: quocirca ex illis colligitur argumentum firmissimum, & infallibile pro veritate. Unde *Augustinus* lib. 3. de peccatorum meritis & remiss. cap. 7. cùm attulisset Patrum testimonia quædam, ut Cypriani, & Hieronymi pro peccato originali: *Hæc*, inquit, *non ideò commemoravi, quòd disputatorum quorumlibet sententiis tamquam canonica auctoritate nitamur; sed ut appareat ab initio, usque ad præsens tempus, quo novitas ista orta est, hoc apud Ecclesiæ fidem tanta constantia custoditum, ut &c.*

CA-

ptus ab ejus discipulis, qui passioni interfuerunt. Hunc librum legitimum esse satis constat; tum, quia nulli (quod sciam) adhuc in quæstionem ejus auctoritatem vocarunt; tum, quia revera nihil continet, quod novitatem redoleat; tum, quia genus passionis S. Andreæ, & illa ejus verba: *Salve sancta crux*, in tota Ecclesia celeberrima, ex hoc libro sine dubitatione sumpta sunt: tum quia Petrus Damianus in serm. 2. de S. Andrea de hac historia sic loquitur. Non immeritò in singularem Auctoritatis arcem suscepta est, quam qui viderunt, scripserunt orbi, & ministri fuere sermonis: tum denique, quia Joannes à Lovanio in sua censura de passionibus Sanctorum, quæ habetur in Martyrologio Molani, hunc librum omnibus modis legendum censet; & idem indicavit vir gravissimus Aloysius Lipomannus, qui ex probatis auctoribus vitas Sanctorum descripsit; ut omittam quod in Breviario Romano, nuper recognito, ac repurgato, suum locum habet passio S. Andreæ ex hoc libro.

In eo igitur libro habentur hæc verba Apostoli Andreæ: *Ego omnipotenti Deo immaculatum agnum quotidie sacrifico*. Et infrà: *Qui cùm sit verè sacrificatus, & verè à populo carnes ejus manducatæ, integer perseverat, & vivus*. In quibus verbis, illud (*Verè manducatæ*) excludit manducationem in solo signo aut spiritu. Ac præterea paulò infrà, cùm Ægeas miraretur, ac peteret, sibi explicari, quomodo posset fieri, ut agnus verè manducatus, integer & vivus maneret, & S. Andreas recusaret homini Ethnico mysterium explicare: & ille instaret, ac per tormenta cogere vellet Apostolum; tandem Apostolus subjunxit, fieri non posse ullo modo, ut sine fide in Christum, ad hujus mysterii notitiam perveniret. At certè si nihil est Eucharistia, nisi panis significans Christum, non erat difficile etiam sine fide intelligere, quomodo Christus in signo manducatus, integer perseveret. Nam si in pane imprimatur imago Principis alicujus; certè sine ulla sua læsione, comedi poterit Princeps ille in sua imagine; nec ulla difficultas est in hac re intelligenda. Ad hunc locum non vidi ullam responsionem hæreticorum.

CAPUT II.

Testimonium S. Ignatii.

Secundus auctor Apostolorum tempore est S. Ignatius, de cujus epistolis dubitari non potest, cùm eæ citentur ab Eusebio, Athanasio, Hieronymo, Theodoreto, & aliis veteribus frequentissimè. contra quos agit, omnino repudiane Eucharistiam, ne fateri cogerentur, Christum habuisse veram carnem, si Eucharistiam, quæ est ipsa caro Christi, admisissent. Observandum enim est, hæreticos illos (ut ex ipsa epistola ad Smyrnenses patet) docuisse Christum putativè natum, passum, mortuum, resurrexisse: ac per hoc non negasse Christum habuisse carnem aliquam visibilem, & apparentem, sed negasse habuisse eum veram carnem humanam. Ex quo sequitur, ut non debuerint repudiare imagines, & figuras carnis Christi, sed solùm ipsam C veram carnem. Nam corpora humana apparentia depingi possunt, & figuris exprimi, licèt verè humana non sint, ut patet de imaginibus Angelorum. Ergo hæretici illi non negabant Eucharistiam significare posse carnem Christi, sed negabant esse carnem Christi (ut Ignatius disertè dicit) ne videlicet cogerentur admittere, Christum habuisse veram carnem. Reprehenduntur autem ab Ignatio; igitur Ignatius contrarium sentiebat, nempe Eucharistiam esse verè & propriè Christi carnem. Habentur alia loca in epist. ad Rom. & in epist. ad Ephes. sed faciliùs eludi possunt.

Porrò ex Ignatio objicit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum 1. part. objecto 149. illa verba D ex epist. ad Philadelphienses: *Rogo vos, ut insistetis uni fidei, uni prædicationi, una Eucharistia utentes: una est caro Domini Jesu, & unus ejus sanguis, qui pro nobis effusus est: unus etiam panis pro omnibus confractus, & unus calix totius Ecclesiæ*. Notat enim Petrus Martyr Ignatium distinguere panem, & calicem, à carne, & sanguine Christi, cùm dicat: *Una caro, unus sanguis: unus etiam panis, unus calix*. Ex quo sequi videtur, ut in Sacramento non sit nisi panis, & vinum, quæ tamen carnem, & sanguinem, quæ sunt res Sacramenti, significent. Addit etiam argumentum ex nomine panis, & fractionis, quæ non conveniunt propriè, nisi vero pani.

Respondeo; Quod attinet ad nomina panis & E fractionis, non esse faciendam novam quæstionem, cùm sint ista ipsa vocabula Pauli, 1. Corinth. 10. *Panis, quem frangimus &c.* de quibus suprà diximus. Quod autem pertinet ad illam distinctionem carnis, & sanguinis à pane, & calice, dico Ignatium distinguere carnem, ut in cruce passam, & sanguinem, ut in cruce fusum à Sacramento Eucharistiæ; & rectissimè. Sacramentum enim Eucharistiæ, sive contineat verè (ut nos credimus) Christi carnem, sive non contineat, est signum repræsentans carnem Christi, ut morientem in cruce, & sanguinem, ut in cruce effusum, & proinde distinguitur ab illis. Vult autem eo loco Ignatius hortari ad unitatem & charitatem consectandam, & ad schismata, & hæreses fugiendas. Itaque monet ut in una fide maneant, eidem prædicationi dent ope-

nos alibi probavimus esse. Sed hoc loco supersedendum est hoc labore, quia Petrus Martyr non solùm admittit, eos libros esse alicujus antiqui Patris, sed etiam argumentum inde petere audet pro suo errore. Et præterea cùm citetur hic auctor tamquam antiquus, & venerabilis Pater à S. Gregorio hom. 34. in Evangelia; necesse est omnino vixisse illum in primis quinque sæculis, quæ à Calvino recipiuntur. Nam si Gregorio, qui ante annos mille floruit, fuit hic auctor antiquus, & venerabilis Pater, quid erit nobis? C

Ille igitur auctor in lib. de Hierarchia Ecclesiast. cap. 3. par. 3. præter alia multa, quæ de hoc Sacramento dicit, ita ipsum alloquitur: *O divinissimum, & sacrosanctum Sacramentum, obducta tibi significantium signorum operimenta dignanter aperi, & perspicuè nobis fac appareas; nostrosque spirituales oculos, singulari, & aperto tuæ lucis fulgore imple*. Hæc ille. At ejusmodi invocatio stultissimè, & impiè referretur ad Sacramentum, si solùm esset panis triticeus, non autem panis cœlestis vivus, & divinus.

Respondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, par. 1. objecto 150. Dionysium apostrophen fecisse ad rem significatam, idest, ad ipsum Christum, qui per symbola panis, & vini repræsentatur: *Quemadmodum in templis Papistarum*, inquit ipse, *videas procumbere homines ante signa, & statuas, & ad illas exclamare, quasi aut B. Virgo, aut Petrus, & Paulus præsens esset*. D

At bis peccat in hac responsione Pseudomartyr. Primò, quia se ipse damnat cum cæteris Sacramentariis, qui acerrimè reprehendere solent, & idololatriæ accusare Catholicos, quòd orent ante imagines, aut venerabile Sacramentum: nunc enim usum istum ipse defendit, dum eum sanctissimo Patri tribuit. Secundò peccat, quòd non advertit, aliud esse ante imagines invocare Christum, vel Sanctos, quos imagines repræsentant, quod Catholici rectè faciunt: aliud invocare ipsas imagines, quod Catholici non faciunt, nec potest nisi stultè, & impiè fieri. Dionysius autem ipsum invocat Sacramentum, atque ab ipso petit, quæ à solo Deo recte peti possunt: existimavit igitur in Sacramento verè Christum ipsum Deum, & hominem contineri, immò ipsum Christum unà cum externis symbolis Sacramentum esse. E

Idem Dionysius ibidem, sed paulò inferius: *Pontifex*, inquit, *quòd hostiam salvatorem, quæ supra ipsum est, litet, se excusat ad ipsum exclamans: Tu dixisti, Hoc facite &c.* At certè purus panis non supra nos est; neque esset opus ulla excusatione, si merum panem tractare debemus, etiamsi is Christum ... tractare audeat.

CAPUT IV.

Secunda ætas Ecclesiæ ab anno Domini 100. ad 200.

Testimonium S. Justini.

POst Apostolorum discipulos in Secunda ætate Ecclesiæ tres habemus testes insignes, & indubitatos, Justinum Martyrem, Pium I. Pontificem, & Irenæum. Iustinus igitur Martyr in Apologia 2. ad Antoninum Imperatorem, sic loquitur de Eucharistia. ὐ γὰρ ὡς ἄρτον, ὐδὲ κοινὸν πόμα ταῦτα λαμβάνομεν, ἀλλὰ ὃν τρόπον διὰ λόγυ Θεῦ σαρκοποιηθεὶς Ἰησῦς Χριςὸς σωτὴρ ἡμῶν καὶ σάρκα, καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν: ὕτω καὶ τὴν δι' εὐχῆς λόγυ τῦ Θεῦ παρ' αὐτῦ εὐχαριςηθεῖσαν τροφὴν, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνυ τῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησῦ, καὶ σάρκα, καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι. *Non enim ut communem panem, neque communem potum hæc sumimus, sed quemadmodum per verbum Dei incarnatus Jesus Christus Salvator noster, & carnem, & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam per preces verbi Dei ab ipso Eucharistiam factum cibum, ex quo sanguis, & carnes nostræ per mutationem aluntur, illius incarnati Jesu, & carnem, & sanguinem esse edocti sumus*. Hæc ad verbum ex Græco interpretatus sum: quia queri solent hæretici sæpenumerò de interpretationibus Catholicorum. Solùm ambigi posset de illa voce: *Eucharistiam factum*; nam Græca vox, Εὐχαριςηθεῖσαν, significare potest, super quem gratiæ actæ sunt, vel barbaro vocabulo, Eucharistizatum, vel (ut nos reddidimus) *Eucharistiam factum*; sed non refert quidquam hoc ad rem propositam.

Ex hoc igitur loco duobus modis colligitur sensisse Justinum, veram Christi carnem propriè in Eucharistia contineri. Primò ex eo, quòd simpliciter asserit panem Eucharistiæ non esse communem panem, sed carnem Christi: neque ullam mentionem facit tropi, aut figuræ alicujus. Nam si Eucharistia esset significativè caro Christi, & non realiter, id Justinus omninò dicere debuisset: scribebat enim Apologiam pro Christianis, quibus præter alia crimina objiciebatur manducatio carnium humanarum in sacris, ut patet ex Tertulliano in Apologetico cap. 7. & ex Minutio Felice in Octavio: & quod maximum est, ex Athenagora, qui in Apologia ad eundem Antoninum tria crimina refellit falsò Christianis objecta;

velit affirmare, panem fieri carnem, sed solùm significativè, frustrà adducit exemplum Incarnationis: nullum enim est miraculum facere, ut panis significet corpus Christi.

Utrumque argumentum solvere nititur Petrus Martyr, & contrarium etiam colligere ex hoc loco Justini in lib. contra Gardinerum, objecto 13. & 151. Ad Primum nostrum respondet, Justinum non dixisse panem Eucharistiæ esse figuram corporis Christi, sed dixisse esse ipsum corpus, quia ita inter se loqui solebant Christiani eo tempore, nec fuisse periculum, ne ethnici putarent nos verè & propriè comedere carnem Christi, tum quia dixerat Justinus, panem, & vinum proponi in sacra mensa; tum quia poterant facilè Gentiles colligere, verba illa Christi: *Hoc est corpus meum*, à Justino citata, esse intelligenda sacramentaliter; tum denique quia Justinus dicebat, non cujusvis hominis carnem à Christianis manducari, sed solius Christi, qui jam resurrexerat, & in cœlum ascenderat.

At Petrus Martyr multa dicendo, nihil dicit. Nam etiamsi Christiani ita inter se loquerentur, tamen debuit defensor Christianorum Imperatori ethnico, & imperito rerum nostrarum, explicare tropum in illis verbis constitutum; alioqui non tollebat, sed augebat suspicionem criminis Christianis objecti. Deinde, etiamsi Justinus dixerit, panem, & vinum proponi in sacra mensa; tamen addidit, post mysticas preces non esse ampliùs panem, & vinum commune, sed ipsam carnem, & sanguinem Christi. Et ridiculum est debuisse, vel potuisse Imperatorem ethnicum per se intelligere verba Christi esse accipienda sacramentaliter: unde enim id colligeret homo Gentilis, qui neque an Sacramenta essent, audiverat? Opinatur fortasse Petrus Martyr Imperatorem illum versatum fuisse in schola Calvinistarum, ut statim ad tropos omnia revocaret. Denique, quod additur de Christi resurrectione, non tam explicat, quàm implicat magis difficultatem, & sine ulla causa reddit fidem nostram homini Gentili prorsus incredibilem. Itaque insolubile manet hoc dilemma; Aut poterat Justinus verè dicere, carnem Christi à Christianis solùm in signo manducari, aut non poterat: si poterat, prævaricator fuit causæ Christianæ; nam odiosissimam reddidit fidem, & auxit criminum suspicionem, cùm posset uno verbo & fidem probabilem facere, & crimen diluere: si non poterat, certè ideò non poterat, quia verè, & non in signo tantùm datur nobis comedenda Christi caro.

Ad Secundum nostrum argumentum respondet Martyr, Justinum ideò explicuisse Eucharistiam exemplo Incarnationis, ut ostenderet contra hæreticos Marcionistas nos veram Christi carnem per fidem accipere. Nam si Christus non assumpsisset per Incarnationem veram carnem, sed simulatam, & fi-Christum habuisse veram carnem. Præterea, si Eucharistia nihil esset nisi panis significans carnem Christi, nihil inde concluderetur contra Marcionem: nam diceret ille Christum habuisse carnem phantasticam, & apparentem, & eam significari per Eucharistiam; ideò veteres non probant ex signo isto Eucharistiæ, Christum habuisse veram carnem, sed probant ex communi sententia, & fide Ecclesiæ, quæ erat, Eucharistiam esse verè carnem Salvatoris. Quocirca (ut dicit Ignatius) hæretici illi simpliciter repudiabant Eucharistiam. Denique Justinus comparat Eucharistiam cum Incarnatione, quoad modum, quo utrumque factum est: dicit C enim eo modo per preces verbi Dei panem fieri Eucharistiam, & tunc esse carnem Christi; quomodo per verbum Dei, idest, per virtutem, seu imperium Dei, Incarnatio facta est. At si Eucharistia non esset corpus Christi, nisi significativè, non esset opus ulla prece consecratoria, sed satis esset prima institutio Christi: unde etiam Calvinistæ nullam adhibent consecrationem. Ergo Justinus, qui scribit panem Eucharistiæ fieri corpus Christi per preces verbi Dei, credebat Eucharistiam non esse solam figuram, sed reipsa corpus Christi.

Quod autem Martyr cavillatur, consecrationem D apud nos non fieri prece, sed verbis illis: *Hoc est corpus meum*, nimis leve est, quia (ut suprà sæpè ostendimus) sancti Patres vocant mysticas preces omnium Sacramentorum formas, etiamsi non videantur habere formam precum; quia omnes illæ formæ, quocumque modo pronuncientur, continent invocationem Dei, cujus virtute Sacramenta, & eorum effectus producuntur.

Videamus nunc quid Petrus Pseudomartyr adferat pro suo errore ex vero Martyre Justino. Duo igitur argumenta profert. Unum, ex hoc ipso loco à nobis citato, quòd Justinus dicat, pane Eucharistiæ ali corpora nostra: hinc enim colligit verum esse panem in Eucharistia, non autem corpus E Christi, nisi significativè, non enim corpore Christi aluntur corpora nostra, sed animi tantùm. Eandem objectionem facit Boquinus in libro de cœna Domini. Sed Petrus Martyr proponit alterum ex Dialogo cum Triphone, ubi Eucharistiam vocat Justinus panem, & poculum.

Sed hoc posterius jam suprà refutatum est. Ad illud prius respondeo dupliciter. Primò illa verba: *Ex quo carnes nostræ per mutationem aluntur*, esse periphrasim *panis*, ex quo conficitur Eucharistia, ut sit sensus, Cibus ille, ex quo carnes nostræ ali solent, cùm prece mystica consecratur, efficitur corpus Christi. Neque obstat, quòd Justinus priùs meminerit consecrationis, quàm dicat ex eo cibo ali carnes nostras: nam non dicit ipse, ex pane consecrato ali carnes nostras, ut adversarius contendit, sed

CAPUT V.

Testimonium S. Pii I. Papæ.

JAm verò Pius Papa I. qui eodem tempore sedit in Pontificatu, quo Justinus florebat, statuit pœnam satis gravem in eos, quorum negligentia aliquid Dominici sanguinis in terram, vel etiam super altare decideret: jussitque locum lambi, radi &c. ut patet ex Gratiano de consecratione distinct. 2. canon. Si per negligentiam, & ex lib. 1. decreti Ivonis, & lib. 5. BurcKardi. Quamvis autem non habeamus nunc epistolam ipsam Pontificis, tamen satis probabile reddit hoc testimonium, tum anctoritas Ivonis, BurcKardi, & Gratiani; tum etiam, quòd legamus in Tertulliano, Origene, Cyrillo, & aliis, qui proximi fuerunt iis temporibus, summam diligentiam adhiberi solitam in Ecclesia, ne quid Sacramenti hujus ullo modo in terram decideret. Testimonia Tertulliani, Origenis, & Cyrilli, infrà suo loco ponentur.

Porrò ista cautio argumentum est evidens fidei antiquorum. Si enim panis Eucharistiæ non esset corpus Christi, nisi repræsentativè; non esset adhibenda major diligentia, ne caderet in terram, quàm ea sit, quam adhibemus, ne sacra Biblia in terram cadant, aut imago aliqua Christi, aut aqua Baptismi, aut quam adhibebant Hebræi in conservando Manna, aut Agno Paschali. Quis autem audivit unquam debere lambi, aut radi terram, ubi cecidisset codex Evangelii, aut imago aut Manna, aut aqua Baptismi? Ad hoc testimonium, non legi adversariorum responsum.

CAPUT VI.

Testimonium sancti Irenæi.

SEquitur Irenæus, qui eodem sæculo floruit, quo Justinus, licèt paulò posteriùs. Is igitur in lib. 4. contra hæreses, cap. 34. disputans contra hæreticos, qui negabant Christum esse Filium Creatoris, & Creatorem mundi hujus, ita loquitur: *Quomodo autem constabit eis, eum panem, in quo gratiæ actæ sint, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis ejus, si non ipsum fabricatoris mundi Filium dicant, idest, Verbum ejus, per quod lignum fructificat, defluunt fontes, dat primùm quidem fœnum, post deinde spicam, deinde plenum triticum in spica?* Ex hoc loco nos tale argumentum facimus. Irenæus probat Christum esse Creatorem, ex eo, quòd panis per consecrationem fit cor-

creatura ejus; hæreticos autem offerre non posse, cùm non agnoscant eum esse Creatorem. Quid ergo opus erat, ut rursus idem argumentum repeteret? Adde, quòd illa verba: *Quomodo autem constabit eis &c.* indicant novum argumentum inchoari; alioqui dixisset: Quomodo enim, si hæc ratio ad argumentum præcedens pertineret. Deinde, Irenæus hoc loco ex Eucharistia probat Christum non solùm esse Filium Creatoris, sed etiam ipsum Creatorem, cùm ait, non posse constare panem Eucharistiæ esse corpus Domini sui, nisi fateantur ipsum esse Verbum illud, per quod lignum fructificat, defluunt fontes &c. At hoc argumentum nihil concludit, nisi ponamus veram, & realem mutationem in pane fieri. Posset enim Christus uti pane ad corpus suum significandum, etiamsi non esset Creator illius panis; quemadmodum nos utimur hedera, quam non creavimus, ad vinum designandum. Immò nec probat hoc argumentum Christum esse Filium Creatoris: potest enim uti rebus Creatoris etiam is, qui non est Filius Creatoris. Si quid autem probat, id solum est, Christum non esse adversarium Creatoris; nec enim uteretur rebus adversarii sui. At Irenæus Filium Creatoris, & Creatorem affirmat esse Christum ex hac mutatione panis in corpus suum.

Secundum testimonium est in eodem cap. in illis verbis: *Quomodo autem rursus dicunt, carnem in corruptionem devenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini, & sanguine alitur?* Et paulò infrà: *Quemadmodum enim qui est à terra panis percipiens vocationem Dei, jam non communis panis est, sed Eucharistia ex duabus rebus constans, terrena, & cœlesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, jam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia.*

Ex his verbis tria argumenta colligimus. Primum est: Corpora nostra incorruptibilia fiunt, quia aluntur corpore Christi: ergo corpus Christi non solùm animis percipitur, sed etiam corpore ex Irenæi sententia. At corpus non potest in cœlum conscendere, ut ibi gustet Christi carnem; ergo verè præsens est in Eucharistia ipsa Christi caro. Secundum est: Panis terrenus post invocationem Dei, seu mysticas preces, non est ampliùs communis panis, sed est cibus constans duabus rebus, una terrena, altera cœlesti. Non potest autem res illa cœlestis esse, nisi corpus Christi; igitur verè est in Eucharistia corpus Christi. Tertium: Ita panis mutatur ex terreno in cœlestem per invocationem Dei, sicut corpora nostra mutabuntur per Eucharistiam ex mortalibus in immortalia. Sed corpora nostra reipsa fient immortalia, non autem sola significatione: igitur panis terrenus reipsa fit corpus Christi, non sola significatione.

que probat, quia ipsa caro nostra per Eucharistiam conjungitur immortali, & vivificatrici Christi carni. At si esset vera adversariorum sententia, Irenæi argumentum vel nihil concluderet, vel certè esset supervacaneum. Nam qui negant resurrectionem carnis, non admittunt illam redundantiam gratiæ ex anima in corpus, in qua ponit Petrus Martyr totam vim argumenti Irenæi; neque admittent, quod dicit Beza, Christi corpus animo apprehensum, animam & corpus vivificare, immò dicent inde sequi, corpus non vivificari, sed solam animam, cùm illa sola Christum apprehendat. Deinde, quid erat opus urgere tantoperè Eucharistiam ad probandam resurrectionem, quod Irenæus facit, tum hoc loco, tum lib. 5. & alibi? Nam satis erat dicere, Christum per fidem apprehensum vivificaturum animas, & corpora nostra: impertinens autem est, unde excitetur illa fides, utrum sumptione Eucharistiæ, aut Baptismi, aut solo Dei verbo, aut aliquo miraculo: ista enim omnia nihil sunt apud adversarios, nisi instrumenta excitandæ fidei.

Ad secundum respondet Martyr, lib. contra Gardinerum, objecto 152. & 153. Eucharistiam vocari panem non communem, quia est Sacramentum quoddam, proinde panem sacrum non vulgarem dici debere. Constare autem, ait, re terrena, & cœlesti, idest, symbolo, & re significata; licèt res significata procul absit, sive pane, & sanctificatione. Est enim panis res terrena, sanctificatio autem, qua panis Sacramentum efficitur, res est cœlestis.

Utraque absurda est explicatio: ac primùm rem terrenam esse symbola, rem cœlestem esse rem significatam, sed absentem, nullo modo fieri potest. Nam nihil constare dicitur ex eo, quod in ipso non est: Eucharistiam autem constare dicit Irenæus ex duabus rebus, terrena una, altera cœlesti; vult ergo utramque rem esse in ipsa Eucharistia.

Respondet Martyr, omnino constare posse aliquid ex eo, quod in ipso non est: *Nam sermo noster*, inquit, *constat ex voce, & re significata; & tamen res significata sæpè longissimè abest à voce. Præterea Paulus dicit, Sacramenta veteris Testamenti constitisse ex symbolis, & corpore Christi: manducabant enim eandem escam nobiscum*, 1. Corinth. 10. *At corpus Christi tam procul aberat, ut ne natum quidem esset*.

Hic verò prodit suam imperitiam Petrus Martyr. Quis enim unquam dixit, sermonem constare ex voce, & re significata? nonne relativè opponuntur signum, & res significata? quomodo igitur potest aliquid ex oppositis constare? fefellit eum fortasse, quod dici solet, sermonem constare ex voce, & significatione. Sed significatio in ipsa voce est, ut relatio in suo subjecto; ac proinde non potest ex ea probare Petrus Martyr aliquid constare ex eo, quod in ipso non est. Quod verò addit quitur,

stiam constare duabus rebus, una terrena, altera cœlesti. Et confirmatur argumentum ex ipso adversariorum testimonio. Nam cùm quæritur, quid sit res terrena, & nos dicimus esse accidentia panis sensibilia; illi clamant, rem terrenam debere esse substantiam, non sola accidentia. Si ergo res terrena, ut verè dici possit res, debet esse substantia; res cœlestis, ut res verè dici possit, nonne debet esse etiam substantia? quomodo igitur exponunt per rem cœlestem, consecrationem, quæ in re nihil est? Præterea nemo ita loquitur de aliis Sacramentis, ut dicat aquam Baptismi constare duabus rebus, una terrena,
C altera cœlesti; & tamen aqua Baptismi, symbolum est Sacramenti, ut panis Eucharistiæ. Denique consecratio non habet eam vim, quam tribuit Irenæus rei cœlesti in Eucharistia: ipse enim vult Eucharistiam, quia re cœlesti constat, facere corpora nostra immortalia ex mortalibus. At non habet sola consecratio istam virtutem, & præsertim secundùm adversarios, qui nullam vim tribuunt Sacramentis, nisi ad fidem excitandam repræsentando. Vera igitur expositio est, rem terrenam esse id, quod sensu percipitur in Eucharistia (illud enim etsi revera substantia non sit, tamen vera res, & verè terrena est, alioqui sensibus corporalibus apprehendi non posset) rem cœlestem esse id,
D quod creditur, nimirum Christi corpus gloriosum, & immortale.

Ad Tertium nostrum argumentum respondet Petrus Martyr, lib. contra Gardinerum, objecto 152. ex verbis Irenæi colligi contrarium ejus, quod nos volumus. Ille enim dicit, sic mutari panem per consecrationem, & ex communi fieri sacrum, & cœlestem, quomodo per ipsam Eucharistiam corpora nostra fiunt immortalia ex mortalibus. At nostra corpora non mutantur substantialiter, sed accidentaliter tantùm; ergo & panis ille non mutatur nisi accidentaliter; quia nimirum fit Sacramentum religionis, cùm antea cibus esset tantùm vulgaris.

E Respondeo dupliciter. Primò, quæ adferuntur ut similia, debere esse similia in re, de qua disputatur, non autem in omnibus. Volebat autem Irenæus ostendere, corpora nostra verè resurgere, & fieri ex mortalibus immortalia: id ostendit hac similitudine: Sicut panis communis & proinde corruptibilis per consecrationem fit panis cœlestis, & incorruptibilis, ita corpora nostra corruptibilia per Eucharistiæ perceptionem fiunt incorruptibilia. In qua similitudine id requiritur, & sufficit, ut sicut corpora nostra verè mutantur, & fiunt incorruptibilia ex corruptibilibus; ita panis ille communis verè mutetur & fiat incorruptibilis: utrum autem id fiat per mutationem substantiæ, aut accidentium, impertinens est, ut patet.

Secundò tamen respondeo cum Joann. à Lovanio in

... comparat corpora nostra cum grano tritici, quod in terra dissolvitur, & corrumpitur; virtutem autem Eucharistiæ cum spiritu illo, seu genitali virtute, quæ corruptum granum resurgere facit. Nam quemadmodum granum frumenti, etiamsi mutatum fuerit in putredinem; tamen propter illam vim genitalem, quam habet, resurgit in spicam: ita corpora nostra, quamvis in pulverem resolvantur; tamen propter virtutem receptam à communicatione carnis, & sanguinis Domini, resur- C gunt gloriosa, & immortalia. Et hoc est etiam, quod Irenæus significat, cùm ait, corpora nostra consistere, & augeri ex corpore & sanguine Christi; quia nimirum Eucharistia facit, ut corpora non solùm non pereant, sed etiam ut resurgant aucta pluribus donis, quàm antea haberent: sicut etiam granum non resurgit simpliciter in granum, sed in spicam, idest, multiplicatum & auctum.

Unum argumentum ex Irenæo pro se adducit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum objecto 154. 156. 157. Nam Irenæus scribit, ipsum panem esse corpus Christi, quod non potest esse verum, nisi tropicè accipiendo corpus Christi, lib. 4. cap. 32. D *Eum*, inquit Irenæus, *qui est ex creatura, panem accepit, & gratias egit, dicens: Hoc est corpus meum; & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est*. Et libro eodem, cap. 34. *Quomodo constabit eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, esse corpus Domini &c.* Et libro eodem, cap. 57. *Accipiens panem, suum corpus confitebatur.*

Respondeo, Irenæus non significat panem simpliciter esse corpus Christi, sed panem in quo gratiæ actæ sunt, idest, panem sanctificatum, & factum Eucharistiam, ut Justinus loquebatur, τροφὴν εὐχαριστηθεῖσαν. Credibile enim omninò est, Irenæum eadem voce Græca usum, quam interpres non potuit reddere unica voce, sed per circumlocutionem E expressit. Porrò, panis factus Eucharistia, verè, & propriè est corpus Christi. Similis locutio esset, si quis diceret: Virga Mosis versa in draconem ambulabat, & comedebat: & aqua à Christo in vinum conversa, colorem, & saporem vini habebat.

Profert etiam aliud argumentum Petrus Martyr ex eo, quod Irenæus dicit, corpore Christi ali, & augeri corpora nostra. Sed hoc jam est solutum.

Is igitur in lib. 2. ad uxorem, cùm hortaretur fœminas Christianas, ut non nuberent Gentilibus maritis, præter alia argumenta, quibus id persuadere nititur, unum sumit ab Eucharistiæ communicatione. Nam aut oportebit clam marito sumere Eucharistiam, & hoc vix fieri poterit; aut illo sciente, & tum exponetur Sacramentum contemptui: *Non sciet*, inquit, *maritus quid secretò ante omnem cibum gustes; & si sciverit, panem, non illum credit esse qui dicitur*. Hæc ille. Ubi Tertullianus satis apertè indicat Eucharistiam non esse panem materialem, licèt id videatur esse Gentilibus, sed esse Christum.

Respondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, objecto 160. velle Tertullianum dicere, Gentiles non scire Eucharistiam esse Sacramentum, sed prophanum panem solummodo credere.

At repugnat ratio Grammaticæ. Nam Tertullianus ait: *Et si sciverit, panem, non illum credit esse, qui dicitur*: non autem ait: Non illud credit esse, quod dicitur: certè Sacramentum est generis neutri, non masculini. Denique nulla difficultas erat, vel fœminæ Christianæ significandi panem illum esse sacrum, quòd repræsentaret Christum; vel viro Gentili id credendi. Tertullianus autem loquitur de re, quam maritus Gentilis non facilè credere posset, nec tutò illi explicanda esset.

Idem Tertullianus in lib. de corona militis inter alios Christianos ritus ponit summam cautionem, quam adhibebant Christiani, ne aliquid Eucharistiæ in terram caderet: *Calicis*, inquit, *aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram anxiè patimur*. Hæc ille: de quo argumento suprà diximus in testimonio S. Pii Papæ.

Idem Tertullianus in lib. de resurrect. carnis probat, verè carnem resurrecturam, & non solam animam salvandam, ex eo, quòd omnia Sacramenta per corpus transeunt ad animam: *Caro*, inquit, *abluitur, ut anima emaculetur; caro inungitur, ut anima consecretur; caro corpore, & sanguine Christi vescitur, ut anima de Deo saginetur*.

Respondent Petrus Martyr loco citato, & Beza in Cyclope, & Boquinus in libro de cœna Domini, à Tertulliano vocari corpus Christi, ipsum Sacramentum corporis, quia repræsentat per modum signi ipsum verum corpus Christi.

At si ita est, argumentum Tertulliani concidit. Dicent enim hæretici, qui negabant veram resurrectionem, quòd sicut sola anima verum corpus Christi percipit, caro autem non ipsum corpus, sed ejus figuram: ita solam animam verè, & propriè resurgere, carnem autem non verè & propriè, sed metaphoricè.

Idem denique in libro de idololatria reprehendens quos-

violabant; sed de illis, qui cum peccatores essent, audebant corpus Domini tractare & porrigere communicaturis.

Sed videamus quid illi ex Tertulliano adferant. Tria igitur testimonia ex illo producunt. Primum est lib. 1. contra Marcionem, paulò ante medium: *Sed ille*, inquit, *usque nunc nec aquam reprobavit Creatoris, qua suos abluit, nec oleum, quo suos ungit, nec mellis & lactis societatem, qua suos infantat, nec panem, in quo ipsum corpus suum repræsentat.*

Respondeo; verbum Repræsentandi ambiguum est: significat enim præsentem rem aliquam facere, sive reipsa, sive in signo aliquo, vel imagine. Ac, ut omittam testimonia Ciceronis, & etiam sanctorum Patrum, qui frequenter utuntur hac voce ad significandum rem aliquam verè, & propriè præsentem exhiberi: Tertullianus ipse utriusque significationis exempla præbere potest, lib. 4. in Marcionem, circa medium: *Itaque*, inquit, *jam repræsentans eum: Hic est Filius meus &c.* ubi dicit Deum Patrem, qui aliquando promiserat Filium, eundem repræsentasse, cùm ait in monte Thabor: *Hic est Filius meus*; ubi apertissimè vocat repræsentare, exhibere reipsa: & in libro contra Praxeam vocat Filium Patris repræsentatorem, quia revera Pater est in Filio. Sed ipse idem in lib. de pœnitent. distinguit adulterium, reipsa commissum, ab adulterio per concupiscentiam in mente repræsentatum; ubi repræsentare est exhibere non reipsa, sed in imagine.

Cùm ergo vox ambigua sit, non potest rectè ullo modo colligi, Tertullianum loqui de repræsentatione in signo, & non in re; immò contrà potiùs, quia magis propriè dicitur repræsentari, quod reipsa exhibetur, quàm quod solùm in signo: probabilius colligetur Tertullianum loqui de repræsentatione, qua reipsa corpus Domini exhibetur.

Quare Petrus Martyr lib. contra Gardin. object. 160. tractans hunc locum Tertulliani, fatetur non posse ex hoc solo loco aliquid certi concludi, sed oportere ex aliis locis venari mentem Tertulliani, & remittit nos ad alium locum, quem nos paulò post excutiemus.

Secundum testimonium proferunt ex lib. 3. contra Marcionem, & ex libro contra Judæos: nam eadem verba in utroque libro habentur. Sic ergo Tertullianus in libro contra Judæos, ait: *De hoc ligno Deus per Hieremiam insinuat, quod essetis dicturi; Venite mittamus lignum in panem ejus. Utique in corpus ejus lignum missum est: sic enim Christus revelavit, panem corpus suum appellans, cujus retro corpus in panem Prophetes nunciavit.* Et rursus sic ait lib. 3. in Marcionem: *Hoc lignum, & Hieremias tibi insinuat dicturis prædicans Judæis: Venite mittamus lignum in panem ejus, utique in corpus. Sic enim Deus in Evangelio quoque vestro revelavit, panem corpus suum appellans, ut & hinc jam eum intelligas corporis sui figuram pa*-

rum Christi corpus, quod est panis ...

Hieremias loquitur quidem figuratè, sed tropus non est in eo, quòd panis dicatur corpus, quia sit corporis signum; sed in eo, quòd corpus dicatur panis, quia nutrit animas nostras instar panis: ut etiam rectè exposuit Lactantius lib. 4. divin. Institut. cap. 18. ubi dicit corpus Domini vocari panem à Hieremia, quia est cibus, & vita hominum, qui credunt in eum. Sed Christus per Tertullianum declaravit prophetiam Hieremiæ, cùm ait de pane: *Hoc est corpus meum*; ergo Christus non de pane materiali dixit: *Hoc est corpus meum*; sed de pane cœlesti, qui est verè corpus ejus. Nam si Dominus de pane
C materiali dixisset: *Hoc est corpus meum*, sequeretur, panem materialem fuisse pro nobis crucifixum; de illo enim pane dixit: *Hoc est corpus meum*, secundùm Tertullianum, de quo dixit Hieremias: *Mittamus lignum in panem ejus*. Quare ex sententia Tertulliani, illud pronomen, *Hoc*, demonstrat quidem panem; sed panem cœlestem, vel certè demonstrat panem terrenum, non qui maneat; sed qui mutetur in corpus Christi, ut sensus sit eorum verborum (secundùm Tertullianum) *Hoc est corpus meum*, idest, Hic panis, quem vobis porrigo, non est panis communis, sed est ipsum corpus meum: vel, Hoc, quod hactenus fuit panis communis, jam est corpus meum.

D Porrò illa verba obscurissima Tertulliani ex lib. 3. contra Marcionem: *Hinc intelliges corporis sui figuram panis dedisse*, non significant Christum dedisse Apostolis figuram corporis sui, non ipsum corpus: alioqui non diceret corporis figuram panis, sed figuram corporis panem dedisse. Significat igitur Christum dedisse, idest, explicuisse, sive implesse figuram corporis sui, quam in pane Hieremias posuerat. Itaque sic ordinanda sunt illa verba; Hinc intelliges corporis sui figuram; figuram, inquam, panis, idest, in panis vocabulo latentem, Christum aperuisse; unde subjungit: *Cujus retro corpus in panem Prophetes figuravit*. Est enim antithesis quædam in his verbis notanda: nam sicut Hieremias panem dixit,
E cùm significare vellet corpus Domini; sic è contrario Dominus corpus suum esse dixit, cùm panem vitæ discipulis daret.

Sequitur Tertius locus ex lib. 4. contra Marcionem, ubi sic legimus: *Acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum illum fecit; Hoc est, corpus meum dicendo, idest, figura corporis mei. Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus.*

Respondeo; Priora verba hujus testimonii, quod omnes Sacramentarii tamquam Achillem quendam in prima acie constituunt: pro nobis maximè faciunt: posteriora autem nihil obsunt causæ nostræ. Illud enim: *Acceptum panem corpus suum fecit dicendo: Hoc est corpus meum*, apertè indicat panis realem mutationem in corpus Christi; illud autem: *Hoc est figura corporis mei*, non significat (ut Sacramentarii cre-

[illegible] *inquit, panem corpus suum appellat, & non magis peponem, quem Marcion cordis loco habuit, non intelligens veterem fuisse istam figuram corporis Christi, dicentis per Hieremiam: Venite conjiciamus lignum in panem ejus, scilicet crucem in corpus ejus? Itaque illuminator antiquitatum quid tunc voluerit significasse panem, satis declaravit, corpus suum vocans panem.* Ubi Tertullianus dicit, Christum vocasse cor- C pus suum panem, non peponem, aut aliquem alium cibum, ut impleret figuram Hieremiæ, qui nomine panis significaverat Christi corpus: non ergo Christus instituit in Eucharistia figuram corporis sui, ut adversarii volunt, sed implevit figuram veterem ex pane conficiendo corpus suum.

Tertiò ex verbis aliis sequentibus, ubi explicans prophetiam Jacob, Genes. 49. *Lavabit in vino stolam suam; & in sanguine uvæ pallium suum. Stolam*, inquit, *carnem demonstrat, & vinum sanguinem. Ita & nunc sanguinem suum in vino consecravit, qui tunc vinum in sanguine figuravit.* Ubi notandum, quòd sicut apud Hieremiam panis significabat corpus, quia corpus Domini est cibus fidelium, ut suprà diximus: D ita vinum apud Jacobum Patriarcham significat sanguinem Domini, quia sanguis Domini est potus fidelium. Christus autem ut explicaret istas figuras, seu vaticinia, corpus sub specie panis, & sanguinem sub specie vini nobis tradidit: & sanè si non verum corpus, & sanguinem reipsa dedisset, non rectè explicuisset, vel implesset vaticinia. Nam tam Hieremias per panem verum corpus, quàm Jacob per vinum verum sanguinem prænunciavit, ut Tertullianus dicit. Illa autem verba Tertulliani: *Qui tunc vinum in sanguine figuravit*, referuntur ad illa verba Jacobi, *in sanguine uvæ pallium suum*. Vult enim dicere per sanguinem uvæ, intelligi vinum, sed per vinum intelligi sanguinem Domini, ut ipse E explicat, cùm ait per stolam carnem, per vinum sanguinem demonstrans.

Quartò denique idem patet ex progressu totius libri. Nam propositum ejus erat ostendere Christum in Evangelio non destruxisse Testamentum vetus, sed illud implesse. Itaque percurrit Tertullianus plurima Christi opera, ac demonstrat Christum in omnibus illis dedisse operam, ut impleret figuras legis: igitur hoc etiam loco non inducit figuram institutam in Testamento novo, sed impletionem tantùm veterum figurarum.

rii, neque corpus Domini servant, cùm non agnoscant Sacramentum, nisi in usu, neque consecrant, neque reos se putant, si quid illius panis, aut vini in terram cadat. Et meritò non putant, quia nihil nisi panem habent: at si verè corpus Domini haberent, aut habere se crederent, certè vel diligentissimè conservarent, ut semper Ecclesia fecit, aut se apertè impios, & sacrilegos testarentur. Ad hoc testimonium, ut etiam ad sequens, non vidi responsionem adversariorum.

Alterum testimonium Origenis est in homil. 5. in diversa loca Evangelii, in qua tractat de puero Centurionis: *Quando sanctum cibum, illudque incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane, & poculo frueris, manducas, & bibis corpus, & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergo humilians temetipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito; Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Ubi enim indignè ingreditur, ibi ad judicium ingreditur accipienti.* Hæc ille. Sanè ista non possunt rectè dici nisi de vero corpore Domini, quod verè ore corporis accipiatur. Nam si loqueretur Origenes de corpore Domini per metonymiam, idest, de pane significante corpus Christi, non vocaret eum panem incorruptum epulum, nec ei dici vellet: *Domine non sum dignus &c.* Si verò loqueretur de ipso Christo per panem significato, qui per fidem accipitur, non diceret: *Ubi indignè ingreditur, ibi ad judicium ingreditur accipienti.* Nam secundùm adversarios Christus per fidem non potest accipi nisi à piis, & ad vitam; quod enim indignè accipitur ab impiis, non est nisi externum symbolum, secundùm adversarios. At Origenes illi, qui ingreditur ad pios, & impios, vult dici: *Domine non sum dignus*, ergo vel vult adorari, & invocari panem, quod est absurdissimum; vel vult sub illis speciebus verè Christum ipsum contineri.

Tertius locus est homil. 7. in libro Numeri: *Tunc*, inquit, *in ænigmate est Manna cibus, nunc autem in specie caro Verbi Dei, & verus cibus, sicut ipse dicit, quia caro mea verè est cibus.* Hæc ille. At certè species cùm ænigmati opponitur, idem significat, quod veritas collata figuræ. Si autem Eucharistia esset corpus Christi solùm tropicè; non in specie, sed in ænigmate dici deberet caro Domini: nam etiam Manna erat corpus Domini tropicè, idest, significativè. Et confirmatur argumentum ex verbis præcedentibus, ubi Origenes dicit Hebræos habuisse Baptismum in ænigmate, dum transirent mare rubrum, nobis autem in specie per Baptismum conferri regenerationem. At vera regeneratio nobis datur in Baptismo, quam non dabat, sed adumbrabat solùm transitus maris rubri: ergo eodem mo-

piſſam, non eſt ſcriptum, quia in ſpecie locutus ſit ei Deus, & non in ænigmate: ſed ubi accepit Æthiopiſſam, tunc dicit de ea Deus, quia os ad os loquar ad eum, in ſpecie, & non in ænigmate. Modò enim cùm Moſes venit ad nos, & conjunctus eſt huic noſtræ Æthiopiſſæ, lex Dei, jam non in figuris, & imaginibus, ſicut prius, ſed in ipſa ſpecie veritatis agnoſcitur: & quæ prius in ænigmate deſignabantur, nunc in ſpecie, & veritate complentur. Hæc ille. Vides hìc non ſolùm Deum clarius loqui, ſed etiam reipſa præſtare, quæ in ænigmate deſignabat? Euchariſtia igitur veram carnem continet, quam in ænigmate Manna deſignabat.

Videamus nunc quid illi contra nos adferant ex Origene. Profert Petrus Martyr loca ſex Origenis in libro contra Gardinerum, objecto 162. & ſequentibus, quæ tamen, aut nihil concludunt, aut nobis magis, quàm adverſariis favent. Primus locus eſt ex homil. 16. in Numeros: *Bibere*, inquit, *dicimur ſanguinem Chriſti non ſolùm Sacramentorum ritu, ſed etiam cùm ſermones ejus recipimus.* Hæc ille. Hinc adverſarii probare nituntur in Sacramentis non bibi ſanguinem Chriſti, niſi ſpiritualiter, ſicut non niſi ſpiritualiter bibitur in concione.

At contrarium potiùs ſequitur. Non enim dicit Origenes eodem modo bibi Chriſti ſanguinem in Sacramentis, quo bibitur in concione; immò cùm diſtinguat hos duos modos, indicat eſſe modos diverſos; & per hoc bibi in concione ſpiritualiter, in Sacramentis autem reipſa.

Secundus locus eſt ex commentario Origenis in cap. 26. Matthæi, ubi ſic legimus: *Panis iſte, quem Deus Verbum corpus ſuum eſſe fatetur, verbum eſt nutritorium animarum.* Notat Martyr panem ipſum vocari corpus Chriſti; proinde panem materialem eſſe in Euchariſtia. Deinde addit: eum panem dici verbum, quia Sacramenta ſunt verba viſibilia. Addit denique non poſſe panem dici verbum nutritorium, ſi per tranſubſtantiationem evaneſcat: id enim quod nihil eſt, non poteſt aliquid nutrire.

Reſpondeo; Origenes prætermiſſo literali ſenſu omnibus noto, exponit myſticè totum hunc locum. Nec per panem intelligit panem materialem, qui ſit verbum viſibile: ſed intelligit ſermones Chriſti, ſeu verba Dei non viſibilia, ſed audibilia; dicit enim hoc verbum eſſe verbum de Deo Verbo procedens, & panem de pane cœleſti, ideſt, eſſe ſermonem quem loquitur Chriſtus, qui eſt Deus Verbum, & panis cœleſtis. Vide totum locum tract. 35. in Matthæum, & nihil dubitabis, quin myſtica ſit, non literalis Origenis expoſitio.

Tertius locus eſt in homil. 7. in Leviticum, ubi poſtquam dixerat Origenes, carnem Chriſti eſſe verbum Dei, ſubjungit: *Si enim ſecundùm literam ſequaris hoc, quod dictum eſt: Niſi manducaveritis carnem meam, & biberitis ſanguinem meum, occidit hæc*

edendam Chriſti carnem, quomodo comeduntur cæteræ carnes, ideſt, eam lacerando & conſumendo: & de hoc ſenſu rectè dicit hoc loco Origenes: *Litera occidit*; & Auguſtinus lib. 3. doctrinæ Chriſtianæ, cap. 16. dicit, verba Domini ita ad literam accepta, ſcelus quoddam ſonare. Tertio modo non omnino ad literam, nec omnino figuratè, ſed ad literam quoad ſubſtantiam rei, & manducationis, figuratè autem, quoad modum manducationis, ut videlicet ſenſus ſit, manducandam verè Chriſti carnem, ſed ſine ulla ſui læſione, ut ſuprà diximus in explicatio-
C ne ſententiæ S. Auguſtini de his verbis: atque hunc ſenſum hoc loco Origenes non attingit, ſed non rejicit; & homil. 7. in Numeros, eundem apertè recipit cùm de Euchariſtia ad literam exponit illa verba: *Caro mea verè eſt cibus.*

Quartus locus eſt homil. 9. in Leviticum propè finem: *Non hæreas in ſanguine carnis, ſed diſce potiùs ſanguinem Verbi, & audi ipſum tibi dicentem, quia hic ſanguis meus eſt, qui pro vobis effundetur in remiſſionem peccatorum.* Hic Petrus Martyr doceri contendit, ut non exiſtimemus in Sacramento eſſe verum ſanguinem carnis Dominicæ; ſed erigamus mentem ad ſignificationem Verbi. Si enim revera ſanguis Domini eſſet in Euchariſtia, oporte-
D ret illi inhærere, ut pretio noſtro, illudque ſubmiſsè adorare.

Reſpondeo; Toto cœlo hoc loco aberrat Petrus Martyr cum aliis Calviniſtis, dum exiſtimat ſanguinem Verbi eſſe prædicationem, ſeu ſignificationem verborum Domini. Vocat enim Origenes ſanguinem Verbi, ſanguinem verum, & corporalem Dei Verbi, ideſt, Chriſti; ac monet ut non inhæreamus in eo ſanguine, tamquam in ſanguine carnis, ac ſi nihil eſſet, niſi ſanguis quidam humanus; ſed conſideremus eum eſſe ſanguinem ipſius Dei, quo redempti ſumus. Vel (quod videtur probabilius) monet, ut non hæreamus in ſanguine carnis, ideſt, in ſanguine vitulorum, & hircorum, de quo loquitur Moſes in
E eo loco Levitici; ſed eo dimiſſo aſcendamus ad ſanguinem Dei Verbi, qui per ſanguinem illum vitulorum, & hircorum ſignificabatur. Intelligere autem Origenem per ſanguinem Verbi ipſum verum, & corporalem Chriſti ſanguinem, patet, quia de hoc ſanguine Verbi dicit Origenes, eo nos eſſe redemptos. At non ſumus redempti ſignificatione verborum, ſed veri ſanguinis effuſione. Item dicit de hoc ſanguine ſcriptum eſſe: *Hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis effundetur.* At hæc verba non poſſunt intelligi de concione, ſed de vero ſanguine, ut patet. Denique addit ibidem Origenes hæc verba: *Novit qui myſteriis imbutus eſt, & carnem, & ſanguinem Verbi Dei: non ergo immoremur in his, quæ & ſcientibus nota ſunt, & ignorantibus patere non poſſunt.* Ubi Origenes dicit fideles ſatis noſſe, quid ſit caro, & ſanguis

tia, peccataque; & abundantia causa est justitia, & recta facta. Hæc ille. At si esset in Eucharistia reipsa Domini corpus, rectè prodesset vi sua, & non solùm ex bonitate sumentis. Secundò dicit, in Eucharistia esse materiam panis, quæ in secessum emittitur: *Et ille cibus*, inquit, *qui sanctificatur per verbum Dei, & orationem, juxta id, quod habet materiale, in ventrem abit, & in secessum emittitur.* Et infrà: *Nec materia panis, sed super illum dictus sermo est, qui prodest non indignè Domino comedenti illum.* Tertiò, vocat Eucharistiam corpus typicum, & symbolicum, & distinguit illud à vero Christi corpore: *Et hæc quidem*, inquit, *de typico, symbolicoque corpore. Multa porrò & de ipso Verbo dici possent, quod factum est caro, verusque cibus &c.* Quartò dicit, corpus Christi non posse manducari à peccatoribus: *Si fieri posset*, inquit, *ut quis malus adhuc perseveret, edat Verbum factum carnem, cùm sit Verbum, & panis vivus, nequaquam scriptum esset: Quisquis ederit panem hunc, vivet in æternum.* Ob hæc loca ita triumphat Petrus Martyr, ut dicat lib. 1. contra Gardinerum, objecto 169. *Locum hunc numquam nobis excutiet: verba ita sunt perspicua, ut nullis ambagibus, aut commentis possint mitigari.*

Ad hæc loca quidam respondent, commentaria ista non esse integræ fidei, neque omnino constare, an sint Origenis: modus enim loquendi (quidquid sit de re) non parum dissonat ab his locis, quæ nos suprà citavimus ex veris libris Origenis.

Alii respondent, Origenem hoc loco non loqui de Eucharistia, sed de pane quodam sanctificato, qui dabatur Catechumenis loco Eucharistiæ, de quo scribit etiam Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis, & remissione cap. 26. qui panis rectè dici poterat corpus Domini symbolicum, quia repræsentabat Eucharistiam, cùm ejus loco daretur. Unum obstat huic explicationi, quòd Origenes de isto pane indignè manducato intelligat Apostolum 1. Corinth. 11. ubi ait: *Propter hoc multi inter vos imbecilles, & dormiunt multi.* Nisi fortè Origenes extendere voluerit verba illa Pauli, quæ propriè ad Eucharistiam pertinent, ad panem illum Catechumenorum; nam suo modo, idest, servata proportione, peccat etiam, qui contemnit panem illum sanctificatum, licèt multò minus, quàm qui despicit Eucharistiam.

Sed his omissis, respondeo illa omnia, quæ Origenes dicit, posse rectè intelligi de Sacramento Eucharistiæ. Ad Primum igitur respondeo, loqui Origenem præcisè de esu corporali Eucharistiæ, abstrahendo à bonitate, vel malitia sumentis; & hoc modo verum est, esum illum non prodesse, si adsit; nec ia. Neque obstat, quod ait Petrus Martyr, illa accidentia ad formam potiùs pertinere, quàm ad materiam, cùm sint qualitates quædam, idest, accidentales formæ. Nam hoc loco non vocatur aliquid materiale, respectu formæ naturalis, sed respectu sanctificationis, & significationis. Et præterea ex accidentibus Eucharistiæ principale est magnitudo, in qua fundantur omnia alia: magnitudo autem ad materiam potiùs, quàm ad formam pertinet.

C Ad Tertium respondeo, symbola panis, & vini rectè dici corpus typicum, & symbolicum, modò sanè, & Catholicè intelligatur: omnes enim Catholici Eucharistiam Sacramentum esse dicunt, signum seu symbolum rei sacræ, idest, corporis Christi. Sed quæstio est inter nos, & Sacramentarios, utrum hæc symbola sint rei absentis, an præsentis: nos enim dicimus sub illis symbolis verè contineri corpus Dominicum, illi negant. Et præterea ipsum verum corpus, ut est in Eucharistia, est typus ac symbolum sui ipsius, ut fuit in cruce, & ut est nunc in cœlo. Nam non solùm per Eucharistiam commemoramus passionem Domini, sed etiam accipimus pignus æternæ gloriæ. Ab hoc igitur corpore symbolico, & simul
D vero, distinguit Origenes Verbum Incarnatum, ut extra Sacramentum fide accipitur.

Ad Quartum respondeo, Origenem loqui de manducatione corporis Christi extra Sacramentum, cùm dicit non posse ab impiis manducari. Et hoc etiam verissimum est; nam extra Sacramentum manducatur solùm spiritualiter. Loqui autem Origenem de manducatione extra Sacramentum, patet, tum quia distinguit hanc manducationem à manducatione panis sanctificati per verbum Dei, qui est Eucharistiæ Sacramentum; tum etiam, quia allegat illa verba Joan. 6. *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum;* quæ verba non intelliguntur de Eucharistia, sed de ipsa Christi Incarnatione. Distinguuntur enim eo lo-
E co à Domino duo panes. Unus, qui jam tunc præsens erat, & fide comedendus erat, idest, verbum Incarnatum; & de hoc dicit: *Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi: qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Alter futurus, in Sacramento videlicet, & de hoc subjungit: *Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Denique mirum est, cur tantam vim faciant in hoc loco adversarii, cùm nihil esse putent in 6. cap. Joan. quod ad manducationem Sacramentalem pertineat.

Ultimum testimonium Origenis sumunt ex lib. 8. contra Celsum, paulò ante medium; ubi sic ait: *Nos, qui rerum omnium conditori placere studemus, cum precibus, & gratiarum actione pro beneficiis acceptis, oblatos panes edimus.* Ubi Eucharistiam panem vocat.

objectio; significari enim posset panes mutari in corpus non verum, sed repræsentativum. At non ita dixit, sed mutari in sanctum quoddam corpus; ubi illud, *quoddam*, non est diminutivum, sed declarativum in confuso veri corporis Domini. Noluit enim Origenes ethnico palàm dicere, panes mutari in corpus Christi, ne daret illi occasionem magis irridendi mysteria, quæ non intelligebat: sed dixit obscuriùs, mutari in sanctum quoddam corpus; quod corpus norant fideles cujusnam esset.

CAPUT IX.

Testimonium S. Cypriani.

TErtius testis in eadem Tertia ætate, est S. Cyprianus, qui passus est anno Domini 259. vel circiter. Is igitur in serm. 5. qui est de lapsis, reprehendens eos, qui post negatum Christum ad Sacramentum Eucharistiæ accedebant, non priùs per debitam pœnitentiam purgati: *Vis*, inquit, *infertur corpori ejus, & sanguini: & plus modò in Dominum manibus atque ore delinquunt, quàm cùm Dominum negaverunt*. Hæc ille. At profectò incredibile videtur Cyprianum sensisse, majus esse peccatum indignis manibus tangere signum aliquod, seu figuram Christum repræsentantem, quàm Christum ipsum negare. Quis enim ita desiperet, ut diceret, gravius peccare eum, qui tangeret librum Evangelii, aut imaginem Crucifixi cum conscientia peccati, quàm eum, qui Christum coram persecutore negaret? Vult igitur Cyprianus dicere, eos, qui indignè sumunt Eucharistiam, ipsam Christi personam in se, & immediatè injuria afficere, & propterea gravissimè peccare, & gravius (saltem ex hac parte) quàm ii faciant, qui Christum negando, in fidem, & honorem ejus peccant. Ibidem narrat sanctus Cyprianus quatuor miracula, quæ facta fuerant in eos, qui indignis manibus corpus Domini tractare voluerant, quæ satis abundè arguunt non esse Eucharistiam signum tantùm Dominici corporis, cùm nulla ejusmodi miracula legantur in eos edita, qui alia signa indignè tractarunt, præsertim cùm illi, de quibus loquitur Cyprianus, non ex contemptu, vel odio Christi ad Sacramentum accederent.

Exstat inter opera Cypriani sermo de cœna Domini, qui etsi Cypriani Episcopi Carthaginensis, de quo nunc agimus, esse non videatur: tamen est omnino antiqui alicujus, & doctissimi, ac sanctissimi Patris, ut adversarii fatentur. Inde igitur petemus sub nomine Cypriani duo, vel tria clarissima testimonia. Primum est in principio sermonis: *Cœna disposita inter Sacramentales epulas obviaverunt sibi instituta ... & latebat divinitas; ita Sacramento visibili ineffabiliter divina se infudit essentia*. Hoc testimonium nullam admittit solutionem, etiamsi adversarii sæpè ad illud respondere conati sint.

Respondet igitur Petrus Martyr in 2. par. libri contra Gardinerum propè finem, & rursum in 4. parte libri ejusdem, panem mutari, quia ex prophano fit sacer, & ex non Sacramento Sacramentum. Dicit autem mutari non effigie, sed natura, quia nova illa significatio Sacramentalis non accedit accidentibus panis, quæ à Cypriano dicuntur effi-
C gies, sed ipsi naturæ, & substantiæ panis. Analogia enim est inter panem, & corpus Christi, quòd sicut panis nutrit corpora, ita caro Christi nutrit animas: porrò nutrire ad substantiam pertinet, non ad accidentia. Addit verò (ne decipiamur) substantiam, seu naturam panis mutari, non quòd ipsa desinat esse quod erat, sed quòd acquirat aliquid, quod non habebat: quemadmodum mutari dicitur homo, cùm ex non Grammatico fit Grammaticus, & ex privato Princeps.

Sed facilè refellitur hæc solutio ex omnibus ferè vocibus, quibus utitur Cyprianus. Primò ex illa, *non effigie*. Nam si mutatio ista nihil est aliud, nisi additio significationis, non solùm natura panis, sed
D etiam effigies mutatur; immò magis effigies, quàm natura: siquidem id, quod propriè significat, est aliquod signum sensibile, qualia sunt accidentia panis; cur ergo Cyprianus ait: *non effigie, sed natura mutatus?*

Respondet Martyr, substantiam panis sensibilem esse per accidentia sua, & ipsi propriè convenire analogiam illam nutritionis.

At licèt substantia sensibilis sit per accidentia, tamen, signum esse, magis convenit accidentibus, quàm substantiæ: signum enim est id, quod per se, & immediatè sensibus percipitur. Neque verum est, analogiam illam nutritionis esse in substantia, & non in accidentibus; tum quia substantia sine accidenti-
E bus non nutrit: tum verò maximè ut aliquid sit signum nutritionis spiritualis, non requiritur, ut verè nutrire possit corporaliter, sed requiritur, ut repræsentet externa specie eam rem, quæ nutrire solet. Nam serpens æneus fuit vera figura Christi crucifixi, ob analogiam inter serpentem, & Christum; & tamen serpens ille æneus non habuit substantiam veram, sed solùm figuram serpentis. Et linguæ igneæ, quæ super Apostolos apparuerunt, rectissimè significabant donum eloquentiæ divinitus datum Apostolis, ob analogiam inter linguam, & illud donum: & tamen linguæ illæ non habuerunt substantiam, sed solam figuram linguæ. Denique in omnibus visionibus Prophetarum, & in somniis divinitus immissis, Pharaoni, Nabuchodonosor, & aliis, & in tota Apocalypsi describuntur plurima signa rerum aliarum, ob ana-

Sed, inquit Petrus Martyr, *non solùm mutatur panis, quia acquirit novam significationem; sed etiam quia efficitur instrumentum Dei ad movendos animos nostros*. At si petas, quomodo sint Sacramenta instrumenta Dei ad movendos animos, nihil respondere poterit, nisi significando, repræsentando: nec enim tribuunt ipsi Sacramentis ullam efficientiam veram, ut suprà demonstravimus.

Tertiò refellitur ex illis verbis: *Omnipotentia Verbi*. Nam quæ omnipotentia requiritur ad faciendum nihil? Sed ait Petrus Martyr, requiri omnipotentiam, quia solus Deus potest instituere Sacramenta. Contra; nam omnipotentia requiritur in eo, qui instituit Sacramenta, ut verè perficiat, quod Sacramenta significant, idest, justificet hominem. At non requiritur illa omnipotentia ad faciendum, ut res aliqua significet: id enim etiam homines facere possunt. Porrò Cyprianus non ponit omnipotentiam Dei in efficiendo, quòd Sacramenta significant; sed in mutatione panis in carnem; sic enim ait: *Omnipotentia Verbi factus est caro*.

Quartò ex illa similitudine: *Sicut in persona Christi humanitas apparebat, latebat divinitas; ita Sacramento visibili ineffabiliter divina se infudit essentia*. Ubi Cyprianus non dicit, quod adversarii ex hoc loco colligunt, in Sacramento esse duas naturas, ut sunt in Christo: ac proinde manere naturam panis; sed dicit ita latere sub specie visibili panis Deum verum: ut latebat sub specie visibili carnis Christi, dum is in terris conversaretur. Et ne quis dicat in Sacramento latere Deum per solam repræsentationem, addit adverbium, *ineffabiliter*, quo declaratur mysterium hic subesse maximum, & difficillimum: nulla autem difficultas in eo est, quòd panis significet Christum.

Tertium testimonium est in eodem sermone: *Nova est hujus Sacramenti doctrina, & schola Evangelica hoc primum magisterium protulerunt, & Doctore Christo primùm hac mundo innotuit disciplina, ut biberent sanguinem Christiani, cujus esum legis antiquæ auctoritas districtissimè interdicit; lex quippe esum sanguinis prohibet, Evangelium præcipit ut bibatur*. Hæc ille. Ubi nisi propriè de sanguine loquatur, nihil prorsus dicit: non enim lex vetus prohibebat sanguinem figuratè sumptum; immò Hebræi in potu aquæ de petra scaturientis, Christi sanguinem bibebant figuratè: ut modò Sacramentarii facere se dicunt in Eucharistia.

Sed jam adferenda sunt testimonia, quæ ex Cypriano adfert Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, objecto 170. & sequentibus novem; collegit enim ipse omnia loca, quæ ab aliis citari solent. Primum ergo ex isto ipso sermone de cœna Domini molitur, coquitur, & tandem comeditur. Non enim sensus esset, panem sub forma panis, seminari, meti, moli &c. sed quoad materiam unde fit, primò seminari, deinde meti, &c. Quod autem loquatur Cyprianus de vero corpore, non de signo corporis, quod nobis dividi, idest, distribui dicit, posteaquam panis creatus, & sanctificatus est, patet ex illo adjuncto, *veracissimum*; neque enim dici potest veracissimum, quod non nisi figuratè corpus est.

C Secundum testimonium ex eodem sermone: *Panis iste communis in carnem, & sanguinem mutatus procreat vitam, & incrementum corporibus: ideoque ex consueto rerum effectu fidei nostræ adjuta infirmitas sensibili argumento edocta est, visibilibus Sacramentis inesse vita æterna effectum*. Hæc ille. Hinc deducit Petrus Martyr, panem Eucharistiæ, etiam post mutationem Sacramentalem nutrire nostra corpora, & esse verum panem, & ex illa analogia nutritionis vocari corpus Christi &c.

Respondeo: Errat hoc loco toto cœlo Petrus Martyr. Neque enim Cyprianus loquitur de pane Eucharistiæ, cùm dicit, *mutari in carnem*, & alere corpora nostra; sed rationem reddit, cur ex pane D communi fiat Eucharistia, & cur aliquando Corpus Christi dicatur panis. Rationem autem esse dicit, quia sicut panis communis, idest, verè materialis, & triticeus, dum mutatur in carnem, & sanguinem nostrum per naturalem actionem caloris naturalis, nutrit nos & auget: ita corpus Christi spiritualiter nos nutrit & auget. Itaque non loquitur de nutritione Sacramentali, cùm dicit: *Panis communis in carnem, & sanguinem mutatus*, sed de naturali mutatione, quæ fit in nobis, dum cibo nutrimur.

Tertium testimonium ex fine ejusdem sermonis: *Hæc quoties agimus, non dentes ad mordendum acuimus, sed fide sincera panem sanctum frangimus*.

E Respondeo: Declarat his verbis Cyprianus fructum Sacramenti non consistere in corpore nostro delectando, vel saginando, sed in animo nutriendo, & reficiendo. Non enim acuere dicuntur dentes quicumque aliquid sumere volunt per oris instrumentum; sed qui avidè sumere cupiunt, ut palatum delectent. Certè qui medicamentum amarum comedere jubentur, non dicuntur acuere dentes, quia non sumunt, ut delectentur eo cibo, sed inviti accipiunt, ut sanentur.

Quartum testimonium est ex eodem sermone, ubi legimus: *Solus quippe Filius patri consubstantialis est, nec divisibilis est, nec partiabilis substantia Trinitatis: nostra verò & ipsius conjunctio nec miscet personas, nec unit substantias, sed affectus consociat, & confœderat voluntates*. Hæc ille. Ex quo loco Petrus Martyr colligit, nullam esse inter nos, & Christum corporalem

non perducit ad spiritualem unionem, quæ est verus finis hujus Sacramenti.

Quintum testimonium ex eodem sermone: *Ut sciremus*, inquit, *quòd mansio nostra in ipso, sit manducatio*. Et infrà: *Esus igitur hujus carnis, quadam aviditas est, & desiderium manendi in ipso*. Et infrà: *Quod est esca carni, hoc animæ est fides*.

Respondeo: Cyprianus his verbis de Sacramenti effectu loquitur; id enim est comedere Christi carnem, quantum ad effectum, & fructum manere in ipso per fidem, & charitatem. Hoc tamen testimonium non Petrus Martyr, sed alii quidam adferre solent.

Sextum testimonium sumit Petrus Martyr ex sermone de unctione Chrismatis: *Dedit*, inquit, *Dominus noster in mensa, in qua ultimum cum Apostolis participavit convivium, panem & vinum, in cruce verò manibus militum corpus tradidit vulnerandum: ut in Apostolis secretiùs impressa sincera veritas, & vera sinceritas, exponeret gentibus: quomodo vinum & panis caro esset & sanguis; & quibus rationibus causæ effectibus convenirent: & diversa nomina, vel species ad unam reducerentur essentiam; & significantia, & significata iisdem vocabulis censerentur*. Ex hoc loco colligit adversarius panem tantùm, & vinum, ut opponuntur vero corpori in cruce mortuo esse in Eucharistia, & ideò panem vocari corpus, & vinum sanguinem, quia illa significant, ista significantur.

Respondeo: verba Cypriani non carent obscuritate: tamen rectè expensa, Catholicis, non hæreticis favent. Primùm igitur cùm Cyprianus ait Christum in mensa dedisse Apostolis panem edendum, militibus autem in cruce dedisse corpus vulnerandum: non opponit panem corpori, sed corpus sub specie panis eidem corpori in specie sua; sive corpus ut cibum, eidem corpori ut victimæ. Id patet Primùm, quia idem iste auctor in superiore sermone disertis verbis docuit, panem natura mutari, & fieri carnem omnipotentia Verbi. Deinde idem patet, quia in toto eo sermone tractat hic auctor de excellentia religionis Christianæ suprà Judaicam, conferens hinc inde Sacramenta: at certè nihil ad hanc excellentiam pertinet, quod habeamus merum panem in Sacramento.

Præterea explicat continuò Cyprianus, cur dederit Dominus panem & vinum in cœna; ratio autem ejus non bene cohæret, nisi per panem & vinum intelligamus corpus & sanguinem sub specie panis & vini. Ratio quam subjungit, habet quatuor membra; dicit enim Dominum dedisse panem, & vinum, ut Apostoli secretò edocti sinceram veritatem, possent aliis omnibus explicare ista quatuor. Primò, quomodo panis, & vinum caro sit & sanguis. Secundò, quomodo causæ effectibus conveniant. Tertiò, quomodo diversa nomina, vel species ad unam reducantur essentiam. Quartò, quomodo

Tertium quoque membrum rectè exponimus. Dicimus enim Apostolos intellexisse, quomodo nomina ac species diversæ ad unam reducantur essentiam: quia videlicet per consecrationem Eucharistiæ ex pane fit caro Domini, & unica tantùm essentia remanet, carnis videlicet; quæ tamen diversa nomina recipit; nam & dicitur caro, quia talis est per substantiam, & dicitur panis, quia talis est per effectum.

Denique Quartum membrum rectè à nobis exponitur, quomodo scilicet & significantia, & significata iisdem vocabulis censeantur, idest, cur panis Eucharistiæ dicatur caro, & cur caro Domini dicatur
C panis. Nam caro Domini, quæ est res significata, potest dici panis, quia datur sub specie panis; & potest ille panis, qui exteriore specie sua corpus Domini significat, dici caro, quia revera quoad substantiam est caro. Itaque omnia cohærent in nostra interpretatione. At adversarius non ita facilè se expedire potest, & præsertim quoad tertium membrum illius rationis. Quomodo enim, quæso, ad unam essentiam reducuntur diversæ species, idest, panis & caro, si nulla sit realis mutatio?

Respondet Petrus Martyr reduci ad unam essentiam, quia fiunt unum Sacramentum: Sacramentum enim Eucharistiæ integrum constat ex signo, & re significata. At absurdissimum est quod dicit. Cùm
D enim signum & res significata sint opposita relativè, quomodo potest unum aliquid ex signo, & re significata constare? Non enim vult ipse dicere, quod Catholici dicunt, Sacramentum constare materialiter ex signo, & re significata reipsa præsente, & cum signo conjuncta; sed formaliter constare ex signo, & re signata, quorum unum tantum abest ab altero, quantum cœlum à terra; signum enim est tantùm in terra, & res signata tantùm in cœlo.

Septimum testimonium sumit ex epist. 6. lib. 1. ad Magnum, ubi scribit Cyprianus, corpus Domini panem vocari ex multorum granorum adunatione congestum, & sanguinem vinum ex botris pluribus expressum.

E Sed nulla est hìc nova difficultas; explicat enim Cyprianus, cur Dominus ex pane, & vino hoc Sacramentum conficere voluerit, & non ex aliqua alia re; rationem autem esse dicit propter analogiam, quæ est inter panem, & vinum, & Ecclesiam Domini, quæ per Sacramentum illud significatur.

Sed urget adversarius illa verba: *Panem vocavit corpus*; atque inde colligit, *ergo panis est corpus*; *non est autem propriè*; *ergo tropicè*. Respondeo: panem ex Cypriani sententia vocatum esse à Domino corpus, cùm dictum est in cœna: *Hoc est corpus meum*. Quare panis vocatus est corpus, sed ipsa vocatione factus est verè corpus; & ideò non sequitur, panem, dum est panis, esse corpus, sed qui fuerat panis, jam esse corpus. Quemadmodum cùm exercitus privatum aliquem militem appellabat Imperatorem, ipsa appel-

[illegible], vini figurare. Tertio, eo vino non ostendi sanguinem præsentem, & in calice reipsa existentem, sed absentem. Nam eo modo per vinum ostenditur sanguis, quo per aquam populi: populi autem non sunt in calice, nisi significativè. Hoc argumentum urgent Petrus Martyr, Petrus Boquinus, Beza, & alii.

Respondeo: Locum hunc Cypriani, quo Petrus Martyr lib. contra Gardinerum, objecto 175. in fine gloriatur, ita perspicuè asseri suam sententiam, ut ex nullo alio possit asseri clariùs, nihil omnino pugnare cum sententia Catholicorum, sed apertè destruere sententiam hæreticorum.

Observandum est enim, multum interesse inter has duas propositiones; Vinum est sanguis Domini, & Sanguis Domini est vinum. Nam prior propositio docet vinum esse sanguinem per similitudinem; reipsa autem, & propriè esse vinum, non sanguinem: posterior contrà docet, sanguinem esse vinum per similitudinem; reipsa autem, & propriè esse sanguinem, non vinum; nec enim propriè esse potest, aut vinum sanguis, aut sanguis vinum, cùm res illæ sint specie diversæ, & (ut loquuntur) termini disparati. Hinc fit, ut prior propositio, si apud Cyprianum vel alium Patrem inveniatur, non sit pro nobis, neque contra nos: posterior autem sit apertè pro nobis contra adversarios. Nam illa propositio: Vinum est sanguis Christi significativè, solùm requirit, ut in Eucharistia sit vinum, quantum ad id, quod significat, idest, quantum ad accidentia exteriora: nam, ut suprà ostendimus, ratione accidentium tantùm vinum significat. Verè autem in Eucharistia remanet vinum, quantum ad accidentia significantia sanguinem Christi. Utrum autem cum accidentibus illis sit in Eucharistia substantia vini, aut ipse Christi sanguis; illa propositio nihil dicit, atque ita neque est contra nos, neque pro nobis. Altera autem propositio, nimirum: Sanguis Christi est vinum per similitudinem, est omnino pro nobis: nam requirit necessariò ut in calice sit sanguis propriè, qui tamen habeat cum vino similitudinem. Neque possunt dicere, sanguinem Domini esse alicubi; quoad accidentia, non quoad substantiam, ut nos dicimus de vino. Nam non est impium separare accidentia vini ab ipsa ejus substantia: impium autem esset separare accidentia realia Christi ab ejus substantia, id enim esset Christum verè perimere.

Jam igitur adversarii in Cypriano priorem tantùm propositionem videre potuerunt, quæ, ut ostendi, non est contra nos: at posteriorem etiam illis in eodem loco Cypriani ostendemus, quæ est apertissimè contra eos. Sic enim loquitur in illa epistola non procul à principio: *Nam cùm dicat Christus: Ego sum*

Jam ad illa tria, quæ ex Cypriano colligebant adversarii, nullo negotio responderi potest. Ad Primum dico, vinum debere esse in calice, saltem quoad accidentia, ut diximus, quia per ea sanguinem ostendit. Ad secundum dico, sanguinem Domini vino significari, sed præsentem in calice, non absentem. Nam ut ex Cypriano audivimus, quod est in calice, vinum dicitur per similitudinem, sanguis autem est per proprietatem, & is sanguis, quo redempti sumus. C Ad Tertium dico, comparationes non in omnibus rebus convenire debere. Quare licèt dicat Cyprianus per vinum significari sanguinem, per aquam populos: non tamen inde colligi debet, in omnibus pares esse populos, & sanguinem Domini, ut si sanguis verè in calice sit, ibi etiam populos esse oporteat. Nam alioqui sanguis Domini significatur ut pretium, & ut potus, populi autem non ita significantur: & denique principaliter in Eucharistia repræsentatur corpus, & sanguis Domini, secundariò autem populi. Ac de Cypriano hactenus.

CAPUT X.

D

Quarta ætas Ecclesiæ ab anno Domini 300. ad 400.

Testimonium Nicani Concilii.

SEquitur nunc ætas Ecclesiæ Quarta, in qua habemus insignia testimonia, videlicet Nicæni. I. Concilii, Athanasii, Hilarii, Cyrilli Hierosolymitani, Ambrosii, Basilii, Optati, Gregorii Nysseni, Gregorii Nazianzeni, Ephrem, & Epiphanii. Ac Primum exstat testimonium Nicæni Concilii I. in Actis ejusdem Concilii in Vaticana Bibliotheca his verbis: E *Item etiam hic in divina mensa ne humiliter intenti simus ad propositum panem, & calicem, sed attollentes mentem fide intelligamus situm in sacra illa mensa agnum illum Dei, tollentem peccata mundi, incruentè à sacerdotibus immolatum, & pretiosum ipsius corpus, & sanguinem verè nos sumentes credere hæc esse nostra resurrectionis symbola: propter hoc enim neque multum accipimus, sed parum, ut sciamus non ad satietatem, sed ad sanctificationem sumi.*

Hoc testimonium agnoscunt etiam adversarii, ut Joannes Oecolampadius in Dialogo cum Nathanaele, Joannes Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 36. Petrus Boquinus in lib. de cœna Domini contra Heshusium, Wilhelmus Klebitius in lib. de victor. veritatis in solutione tertii argumenti: ac nituntur ipsi gravissimum hoc testimonium ad suam hæresim stabilien-

Concilium, ut ad ipsam mensam attendamus, sed in ipsa non tam symbola externa, quàm quod sub ipsis latet consideremus. Klebitius per sacram mensam intelligit cœlum; dicit enim, Concilium velle, ut in cœlesti mensa, non in altari lapideo agnum Dei quæramus. At fallitur apertissimè. Nam Concilium in eadem divina, & sacra mensa ponit symbola panis & vini, in qua ponit agnum Dei, ut patet ex primis verbis: *Hic in divina mensa ne humiliter intenti simus ad propositum panem*. Atqui symbola panis non sunt in cœlo, sed in altari lapideo: ergo divina mensa non est cœlum, sed altare in terris. Ac ne fortè dicant in altari esse corpus Christi significativè, & Concilium velle, ut non attendamus ad symbola, quatenus sunt res materiales, sed quatenus Christum repræsentant: addidit Concilium illam particulam, *situm*. Cùm enim dicit agnum Dei situm esse in sacra mensa, & eundem agnum opponit symbolis, manifestè declarat, agnum Dei verè & propriè ac reipsa esse in mensa, & non solùm quatenus per symbola repræsentatur.

Secundò idem probatur ex eo, quod Concilium dicit, agnum Dei in sacra mensa à sacerdotibus immolari; nam per agnum omnes intelligunt ipsum Christum, ut distinguitur contra symbola, quem adversarii solùm in cœlo esse dicunt. At non potest manibus sacerdotum immolari, si tantùm est in cœlo; neque enim tam longas manus habent sacerdotes, ut ad cœlum pertingant.

Tertiò probatur ex illis verbis: *Pretiosum corpus ejus nos verè sumentes*. Quorsum enim illud, *verè*, nisi ut opponatur figuræ? *At*, inquiunt, *nos verè sumimus corpus Domini, sed corde, non corpore*. Sed repugnant verba sequentia, ubi symbola resurrectionis nostræ dicuntur corpus, & sanguis Domini. Quia enim mortalia corpora nostra, cum immortali corpore Domini verè conjunguntur, inde aptissimè significatur futura corporum nostrorum resurrectio: si autem sola esset conjunctio animorum cum corpore Domini, solus animus resurrecturus significaretur.

CAPUT XI.

Testimonium S. Athanasii.

SAnctus Athanasius, qui ipso tempore Nicæni Concilii floruit (quippe qui eidem Concilio interfuit) citatur à Theodoreto in 2. Dialogo in hæc verba: *Corpus est, cui dicis: Sede à dextris meis; cujus etiam fuit inimicus Diabolus cum malis potestatibus, & Judæi, & Græci, per quod corpus Pontifex, & Apostolus fuit, & dictus est per id, quod nobis tradidit, mysterium dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur, & sanguis novi Testamenti, non veteris, qui pro vobis* figuram corporis, sed negabant verum corpus humanum habuisse.

Sed objiciunt adversarii alium locum ex Athanasio. Nam in tractatu super illa verba: *Quicumque dixerit verbum in Filium hominis, remittetur ei &c.* Sic ait: *Quot hominibus corpus ejus suffecisset ad cibum, ut universi mundi alimonia fieret? Sed propterea ascensionis suæ in cœlum mentionem fecit, ut eos à corporali intellectu abstraheret, ac deinde carnem suam (de qua locutus erat) cibum è supernis cœlestem & spiritualem alimoniam, & ab ipso donandam intelligerent. Quæ enim locutus sum vobis, inquit, spiritus, & vita sunt; quod perinde est,*
C *ac si diceret: Corpus meum, quod ostenditur, & datur pro mundo, in cibum dabitur, ut spiritualiter unicuique tribuatur, & fiat singulis tutamen, præservatioque ad resurrectionem vitæ æternæ.* Hæc ille. De hoc loco ita triumphat Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, object. 180. ut dicat: *Hoc argumento vix puto ullum aliud firmius esse, aut magis invictum ex his, quæ sumuntur ex Patribus.*

Respondeo: in tribus modis consistit vis argumenti adversariorum. Primùm in eo, quòd Athanasius dicat manducationem corporis Domini non debere accipi carnaliter, quia non sufficeret caro Christi tam multis, qui eam manducaturi sunt, si carnaliter sumi deberet. Atqui hoc non pugnat contra
D sententiam nostram, sed contra Capharnaitas, qui putabant debere dividi carnem Christi in particulas, & sic distribui manducantibus: hoc enim modo verè non sufficeret tam multis sine novo aliquo miraculo. Nos autem dicimus ita sumi carnem Christi, ut indivisibiliter ab omnibus sumatur tota.

Deinde in eo quod Athanasius dicit, carnem Christi esse alimoniam spiritualem, & spiritualiter distribui. Sed neque hoc pugnat cum sententia nostra. Vocatur enim caro Christi rectissimè alimonia spiritualis, quia datur in cibum spiritus, non corporis, & distribuitur spiritualiter, non corporaliter, quia non dividitur in partes, sed datur tota simul, ut diximus, indivisibiliter. Unde etiam S. Bernardus in
E serm. de S. Martino dicit: carnem Christi spiritualiter dari, & manducari, & tamen ibidem dicit in Sacramento adesse veram carnis substantiam.

Ultimò in eo, quod Athanasius dicit, Christum cùm loqueretur de manducatione carnis suæ meminisse ascensionis in cœlum, ut auditores abstraheret à corporali intellectu. Sed neque hoc officit causæ nostræ. Dominus enim meminit ascensionis, ut ostenderet, carnem suam non manducandam more aliarum carnium, qui erat corporalis intellectus Capharnaitarum, sed spirituali quodam modo: si enim Dominus dedisset carnem suam in particulas discerptam, ut Capharnaitæ suspicabantur esse dandam, certè in cœlum ascendere non potuisset cum illa carne. Cùm ergo discimus, Christum ascendisse in cœlum cum immortali, & gloriosa carne; simul discimus

CAPUT XII.

Testimonium S. Hilarii.

BEatus Hilarius æqualis Athanasii fuit: hos enim duos eximios Doctores simul Dominus excitavit, ut fidem contra Arianos defenderent, ille in Oriente, hic in Occidente. Is igitur sic ait in 8. lib. de Trinitat. *Si enim verè Verbum caro factum est, & nos verè Verbum carnem cibo Dominico sumimus, quomodo non naturaliter manere in nobis existimandus est?* Et infrà: *De veritate carnis, & sanguinis non est relictus ambigendi locus; nunc enim, & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est &c.*

Ad hæc duobus modis adversarii respondent: neque habent ipsi præterea locum ullum, quem ex Hilario proferant. Calvinus in ultima admonitione ad Westphalum, contendit Hilarium hyperbolicè loqui. Sed refellitur facillimè ex ipso Hilario, qui quasi prævidisset, quod Calvinus dicturus erat, in eodem ipso loco affirmat se loqui propriè, & simpliciter; sic enim ait: *Non est humano, aut sæculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentam, aut impudentem prædicationem cœlestium dictorum sanitati, aliena, atque impiæ intelligentiæ extorquenda perversitas est. Quæ scripta sunt legamus, & quæ legimus intelligamus, & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate, quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè atque impiè dicimus; ipse enim ait: Caro mea verè est esca &c.* Vides ut Hilarius dicat, se nihil asserere humano aut sæculi sensu, sed solùm id, quod Scriptura ipsa rectè intellecta docet. Præterea cùm Hilarius disputet adversus Arianos, & ex naturali unione Christi nobiscum per Sacramentum Eucharistiæ, concludat naturalem unionem inter Deum Patrem, & Deum Filium, si hyperbolicè loquitur de naturali unione Christi nobiscum, oportebit etiam ut loquatur hyperbolicè de unione Patris, & Filii, ex quo sequetur eum aut Arianum fuisse, aut certè imperitè causam fidei defendisse: neque enim Ariani negassent naturalem unionem inter Patrem, & Filium hyperbolicè.

Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, par. 4. Theodorus Beza in Dialogo Cyclope contra Heshusium, & Petrus Boquinus in lib. de cœna Domini contra eundem, respondent, Hilarium, cùm is ait nos verè sumere in Eucharistia carnem Domini, intelligere de sumptione spirituali, quæ fit per fidem; cùm autem ait, naturaliter Christum nobiscum unidicit, omnes fideles esse unum naturaliter, quia per fidem sunt unum. Secundò dicit, nos esse unum naturaliter; quia sumus unum per regenerationem. Tertiò dicit, nos esse unum naturaliter, quia sumus unum per Sacramentum Baptismi. Quartò dicit, nos esse unum cum Patre, & Filio per honorem nobis à Christo communicatum. Quintò dicit, nos esse unum cum Christo naturaliter per Eucharistiam. Sicut ergo uniones illæ per fidem, per regenerationem, per Baptismum, per honorem dicuntur natu-
C rales, quia includunt aliquid præter consensum voluntatis, licèt non includant naturarum commixtionem: ita etiam unio qua Christo conjungimur, dum per fidem carnem ejus apprehendimus, dici potest naturalis, licèt non includat realem unionem carnis Domini cum nostra. Hæc illi.

At refelli possunt hæc adversariorum figmenta ex ipso Hilario multis modis. Primò ex illis verbis: *Nos verè Verbum carnem cibo Dominico sumimus*. Quod enim ait (*cibo Dominico*) cogit ut intelligamus de manducatione corporali, non de sola spirituali, ut ipsi volunt; nam cibus Dominicus omnium consensu, est Eucharistia. Vult igitur Hilarius nos, dum Eucharistiam percipimus, in illa, & per illam, verè
D carnem Domini sumere.

Secundò ex illis verbis: *De naturali in nobis Christi veritate, quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè, atque impiè dicimus.* Hæc enim verba indicant, mysterium Eucharistiæ tale esse, ut paradoxum stultissimum videri possit, nisi à Deo proponeretur. At Christum sola fide manducari, & esse in nobis eo tantùm modo, quo sunt cætera, quæ animo apprehenduntur; neque paradoxum, neque stultum aliquid videri potest, etiamsi id non diceretur à Deo. Verè autem stulti haberi possemus, si absque Dei verbo crederemus, veram Christi carnem ore corporali manducari: nam id semper infideles stultissimum paradoxum æstimarunt, ut notum est de Aver-
E roe, & de aliis.

Tertiò ex illis verbis: *De veritate carnis & sanguinis non est relictus ambigendi locus; nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est*. Et mox: *An hoc veritas non est? contingat planè his verum non esse, qui Christum Jesum verum esse Deum negant*. Hæc verba non possunt accipi, nisi uno ex his tribus modis. Aut enim vult Hilarius dicere, veram carnem Christum assumpsisse; aut veram carnem fide manducari in Sacramento; aut veram carnem reipsa & ore corporis sumi, cùm sumitur Eucharistia. Prima intelligentia, quam amplectuntur Beza, & Boquinus, & fortè Petrus Martyr, non est ad mentem Hilarii. Nam non disserit eo loco de Incarnatione, sed de Eucharistia; neque disputat contra Manichæos, qui negabant Chri-

Christus Deus est, vel quia dixit: *Caro mea verè est cibus*. At rectissimè probatur in Eucharistia esse veram carnem Domini, quia Christus Deus est, qui dixit, carnem suam esse cibum nostrum: cùm enim Deus sit, potuit præstare quod dicebat. Secunda intelligentia coincidit cum prima. Nihil enim aliud est veram carnem fide manducare, nisi credere Christum habere veram carnem, & in ea carne verè esse mortuum pro nobis. Neque ad hoc probandum oportebat adducere argumentum ex divinitate Christi id asserentis: non enim difficile est (posito mysterio incarnationis) veram carnem fide manducari. Remanet igitur Tertia intelligentia, quæ sine dubitatione est ad mentem Hilarii.

Quartò, probatur ex eo, quod Hilarius sæpissimè repetit, Christum naturaliter esse in nobis per sumptionem Eucharistiæ. Nam apud Hilarium, unum esse in alio naturaliter, est naturam unius verè in altero esse, ut patet ex multis locis, sed maximè ex illis verbis, quæ habentur in eadem pagina: *Cur gradum quendam, atque ordinem consummandæ unitatis exposuit, nisi ut cùm ille in Patre per naturam divinitatis esset, nos contrà in eo per corporalem ejus nativitatem, & ille rursus in nobis per Sacramentorum inesse mysterium crederetur?* Ubi docet, Filium esse in Patre naturaliter, quia natura Filii verè est in Patre, cùm sit una utriusque natura: item nos esse in Christo naturaliter, quia verè naturam nostram sibi Deus univit per mysterium Incarnationis. Denique Christum naturaliter esse in nobis, quando sumimus Eucharistiam, quia naturam carnis suæ nobis unit. Sicut igitur verè, & propriè natura filii est in Patre, & natura nostra est in Christo; ita necesse est verè, & propriè natura carnis Christi sit in nobis, quando Eucharistiam sumimus.

Quintò, probatur ex illis aliis verbis ejus, ubi explicans illud: *Sicut misit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem, & qui manducat meam carnem, & ipse vivet propter me*; sic ait: *Hæc verò vitæ nostræ causa est, quod in nobis carnalibus manentem per Carnem Christum habemus, victuris nobis per eum ea conditione, qua vivit ille per Patrem. Si ergo nos naturaliter, secundùm carnem per eum vivimus, idest, naturam carnis suæ adepti, quomodo non naturaliter secundùm Spiritum in se Patrem habeat, cùm vivat ipse per Patrem?* Et infrà: *Dicit Filium Dei carnaliter in nobis manere per Eucharistiam*. Quid potuit, quæso, clarius dici, quàm in nobis carnalibus Christum per carnem suam carnaliter manere? Si enim fide tantùm, & non corporis instrumento Christi carnem manducaremus, non esset in nobis carnalibus, idest, in nobis, quatenus carne constamus, sed esset in mente, & animo nostro tantùm; neque esset in nobis per carnem, sed per fidem, & spiritum, neque esset carnaliter, sed spiritualiter. Præterea comparatio Hi-

Ariani intelligi ea verba de unitate voluntatis, & consensus, non de unitate naturæ; & attulerant in exemplum illa Scripturæ loca: *Multitudinis credentium erat cor unum, & anima una*, Actor. 4. Et: *Qui plantat, & qui rigat unum sunt*, 1. Corinth. 3. Et: *Et ipsi unum sint in nobis*, Joan. 17. Hilarius igitur, ut nulla in re cedat hæreticis, ex istis ipsis locis ab Arianis allatis, probat Patrem, & Filium esse unum naturaliter, & non sola concordia voluntatum: *Ex his*, inquit, *ipsis, quibus utuntur, refellendi sunt*. Ac Primùm docet, fideles inter se esse unum cor, & unam animam, non solo consensu, sed naturaliter; quia C sunt unum per fidem, & per regenerationem, & per Baptismum, ac proinde sunt unum per eandem fidei naturam, & per eandem naturam novæ regenerationis, & Baptismi: omnes enim sunt fideles, omnes Filii Dei, omnes baptizati, etiamsi fortè inter se non noverint, nec sciat unus quid alter velit: *Quomodo*, inquit, *non naturalem in his intelligis unitatem, qui per naturam unius fidei unum sunt?* Et idem dicit de regeneratione, & Baptismo, quod de fide dixit. Deinde docet illud: *Qui plantat, & qui rigat, unum sunt*, 1. Corinth. 3. indicare etiam naturalem unitatem: sunt enim illi unum, quia sunt ministri ejusdem Christi, & proinde unum sunt per naturam ejusdem ministerii. *Itaque*, inquit, *qui per rem eandem* D *idem sunt, natura etiam unum sunt, non tantùm voluntate; quia & ipsi res eadem effecti sunt, & ejusdem rei atque efficientiæ sunt ministri*. Denique venit ad Tertium locum ex Joan. 17. *Ut & illi unum sint in nobis*; & docet nos esse unum cum Christo naturaliter, quia per Eucharistiæ participationem unitur nobis carnis Christi natura, & hic habet illa omnia, quæ suprà exposuimus.

Nota Secundò, aliud esse apud Hilarium, aliqua esse unum naturaliter; aliud autem, unum esse in alio naturaliter. Nam ut aliqua sint unum naturaliter, satis est, si verè participent naturam ipsius rei, in qua sunt unum: & hoc modo dicit ipse, omnes fideles esse unum naturaliter per fidem, per regenerationem, & per Baptismum, quia participant E naturam ejusdem fidei, ejusdem regenerationis, & ejusdem Baptismi: & similiter dicit omnes ministros esse unum naturaliter per ministerium, quia participant ejusdem ministerii naturam. Sed ut unum sit in alio naturaliter non satis est, ut participent quomodocumque eandem naturam, sed necesse est, ut natura unius verè sit in alio; & hoc modo dicit Filium esse in Patre per Divinitatem naturaliter, quia natura divina Filii, verè est in Patre: & similiter dicit, Christum esse in nobis per carnem naturaliter, quia natura carnis ejus nobis verè unitur per Eucharistiam. Atque ex his solvitur ferè tota objectio Petri Martyris, & Bezæ, & aliorum. Non enim eodem modo loquitur Hilarius (ut illi falsò assumebant) de unione per fidem, seu regenerationem, vel Baptismum;

CAPUT XIII.

Teſtimonium S. Cyrilli Hieroſolymitani.

SAnctus Cyrillus Hieroſolymitanus, cujus laus eſt in II. Synodo generali, eodem tempore floruit, quo S. Hilarius, ut patet ex epiſtola ejus ad Conſtantium Imperatorem. Ac de Sacramento Euchariſtiæ tam propriè, & perſpicuè loquitur, ut non magis apertè loqui potuerit, ſi vixiſſet temporibus noſtris. Quocirca nihil habent hæretici, quod ex illo nobis objiciant: nos verò multa, & firmiſſima teſtimonia contra illos habemus.

C

Primùm igitur initiò Catecheſis 4. myſtagogicæ, & in tota ferè Catecheſi, hortatur ad non dubitandum de veritate corporis Domini in Euchariſtia: quod certè ſupervacaneum eſſet, ſi Euchariſtia eſſet ſolum ſignum corporis Domini; nemo enim dubitare ſolet de ejuſmodi rebus, quæ nullam habent difficultatem. Sic ergo loquitur: *Hæc B. Pauli doctrina ſatis poteſt efficere vos certiſſimos de divinis myſteriis &c.* Et infrà: *Cùm Chriſtus ipſe ſic affirmet atque dicat de pane: Hoc eſt corpus meum; quis deinceps audeat dubitare? ac eodem quoque confirmante, & dicente: Hic eſt ſanguis meus; quis, inquam, dubitet, & dicat non eſſe illius ſanguinem?* Quod autem dicit de pane, Chriſtum affirmaſſe illum eſſe ſuum corpus, non ſignificat panem materialem eſſe corpus Domini, ſed panem conſecratum, qui figura externa panis materialis eſt, ſed quoad ſubſtantiam panis cœleſtis eſt; illum, inquam, panem, corpus Domini eſſe confirmat.

D

Secundò, in eadem Catecheſi apertè ponit Cyrillus tranſmutationem panis in corpus Domini, & ſolas panis ſpecies remanere poſt eam tranſmutationem: *Aquam*, inquit, *aliquando mutavit in vinum, quod eſt ſanguini propinquum, in Cana Galileæ ſola voluntate; & non erit dignus cui credamus, quod vinum in ſanguinem tranſmutavit? Quare omni cum certitudine corpus, & ſanguinem Chriſti ſumamus: nam ſub ſpecie panis datur tibi corpus, & ſub ſpecie vini datur ſanguis.* Hæc ſunt tam perſpicua, ut omnino neſciam, quid fingi poſſit ad eorum perverſionem.

E

Tertiò ibidem dicit, Chriſti corpus, non ſolùm animis noſtris, ſed etiam corporibus verè conjungi per Euchariſtiam: *Sic*, inquit, *Chriſtophori erimus, id eſt, Chriſtum ferentes, cùm ejus corpus & ſanguinem in membra noſtra receperimus, atque ut B. Petrus dicit, Divinæ naturæ conſortes efficiemur.* Hæc ille. Neque poteſt intelligi hic locus de corpore ſymbolico, quaſi ſolum panem in membra noſtra recipiamus: nam ſignificet, vel non ſignificet; ſed judicant rem eam eſſe, quæ ſolet naturaliter eſſe ſub accidentibus, quæ ſentiuntur. Et præterea Cyrillus non dicit falli ſenſus, quia non judicant eſſe corpus Chriſti ſub ſpecie panis, ſed quia judicant rem illam, quam ſentiunt, eſſe panem, cùm non ſit. At revera panis eſſet, ſi ſolùm adderetur ſignificatio: non igitur ſenſus fallerentur, ut Cyrillus dicit. Denique in ſequenti Catecheſi propè finem, monet communicantes, ut ſumma diligentia provideant, ne mica ulla Euchariſtiæ cadat, neve amittatur: quod, ut ſuprà diximus, magnum eſt argumentum veritatis: & ibidem jubet, ut flexo genu, & in adorantium morem accedant ad Euchariſtiam.

Sed objiciet aliquis quod idem Cyrillus Catech. 3. myſtagogica de ſancto Chriſmate dicit, non eſſe nudum unguentum poſt conſecrationem; ſicut ibidem dicit, panem Euchariſtiæ non eſſe nudum panem poſt conſecrationem. Atqui id confirmat ſententiam noſtram: nam Cyrillus non eodem modo loquitur de Chriſmate, & de Euchariſtia. De Euchariſtia enim dicit, poſt conſecrationem non eſſe panem communem, ſed corpus Chriſti: de Chriſmate autem dicit quidem non eſſe commune unguentum, ſed non addit eſſe Spiritum ſanctum, vel corpus Chriſti, ſed eſſe Chriſma Chriſti, ſeu ſanctificatum oleum.

Hæc de Cyrillo, cujus teſtimonium vel ſolum ſufficere deberet: eſt enim hominis ſancti, & antiquiſſimi, & ex opere ejus indubitato, & clariſſimum, atque apertiſſimum, ut nullo modo perverti poſſit, & eſt ex Catecheſi, in qua ſolent omnia propriè & ſimpliciter explicari: & denique nemo unquam reprehendit Cyrillum erroris alicujus circa Euchariſtiam.

CAPUT XIV.

Teſtimonium S. Ambroſii.

SAnctus Ambroſius rectè adjungitur Cyrillo, quia & eodem tempore floruit, & ſimiles Catecheſes conſcripſit, nimirum libros de Sacramentis, de iis, qui initiantur myſteriis, & non minus apertè loquitur, quàm Cyrillus, ut videamus eodem tempore, eandem fuiſſe Orientis, & Occidentis ſententiam de Euchariſtia.

Primò igitur Ambroſius in lib. de myſteriis initiandis, cap. 9. & lib. 4. de Sacramentis, cap. 3. 4. & 5. fusè docet longè excellentiorem eſcam nobis dari in Euchariſtia, quàm olim in manna Judæi habuerint, cùm illis Chriſti corpus in figura, nobis detur in veritate:

tum Ambrosii.

Sed prior solutio timidè ab illis proponitur, & meritò. Nam citantur hi libri sub nomine Ambrosii à Lantfranco, Guitmundo & aliis, qui ante annos 500. floruerunt. Deinde constat, librum de mysteriis initiandis esse Ambrosii: nam in præfatione dicit, se tractasse moralia quædam ex vitis Patriarcharum, & ex Salomone; quæ opera nemo negavit unquam esse Ambrosii. Libros autem de Sacramentis ejusdem auctoris esse, cujus est liber de myster. init. res ipsa per se clamat, tanta est styli, & sententiarum similitudo. Denique, etiamsi non essent Ambrosii, essent tamen antiqui alicujus auctoris. Sed stultum est ambigere de auctore horum librorum, cùm nullum adversarii argumentum adferant, cur ambigere debeamus.

Posterior solutio refellitur ex ipsis Ambrosii verbis. Nam in lib. 4. de Sacram. cap. 4. *Tu*, inquit, *fortè dicis meus panis est usitatus; sed panis iste, panis est ante verba Sacramentorum; ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi.* Hæc ille. At si panis tantùm mutaretur Sacramentaliter, non desineret esse panis post consecrationem. Ibidem probat multis miraculorum exemplis, Christi verba esse operatoria; & ejusmodi, ut naturas verè mutare possint, quæ omnia sine causa adducuntur, si nulla realis mutatio fit in pane Eucharistiæ. Sed adferamus testimonium ad idem probandum ex lib. indubitato de myster. init. cap. 9. *Fortè*, inquit, *dicas: Aliud video, quomodo tu mihi asseris, quòd Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, ut probemus. Quantis igitur utimur exemplis, ut probemus, non hoc esse, quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit? majoremque vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur? virgam tenebat Moyses, projecit eam, & facta est serpens.* Hæc ille; Qui posteaquam multa alia miracula narravit Moysis, Eliæ, & Elisæi, concludit: *Quòd si tantum valuit humana benedictio, ut naturam converteret, quid dicimus de ipsa consecratione divina, ubi verba ipsa Domini Salvatoris operantur? Nam Sacramentum istud, quod accipis, Christi sermone conficitur. Quòd si tantum valuit sermo Eliæ, ut ignem de cœlo deponeret, non valebit Christi sermo, ut species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt; ipse mandavit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat; non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? non enim minus est novas rebus dare, quàm mutare naturas.* Hæc ille: ubi tam apertè loquitur de reali mutatione, ut nimia impudentia sit id negare. Ibidem paulò infrà idem probat ex mysterio Incarnationis: *Liquet*, inquit, *quòd præter naturæ ordinem Virgo generavit: & hoc quod conficimus, corpus, ex Virgine est. Quid hîc quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse Dominus Jesus partus ex Virgine?* Hæc ille. Quàm ineptè ista omnia dicerentur, tè loquitur de eo, quod offertur manibus Sacerdotis, quod quidem, nisi verè sit corpus Christi, decipit nos Ambrosius, qui vult nos id, & confiteri lingua, & affectu sentire. Et lib. 6. cap. 1. *Sicut verus est Dei Filius, Dominus noster Jesus Christus: non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi Filius ex substantia Patris; ita vera caro sicut ipse dixit, quam accipimus.*

Quartum testimonium ex lib. 1. in Lucam, ubi exponens illa verba cap. 1. *Apparuit illi Angelus: Non dubites*, inquit, *assistere Angelum, quando Christus assistit, Christus immolatur.* At certè non assisteret Angelus, si sola figura corporis Domini, non ipse Christus in altari adesset.

C

Quintum testimonium est lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 12. ubi tractans illud Psalm. 98. *Adorate scabellum pedum ejus. Itaque*, inquit, *per scabellum terra intelligitur, per terram autem caro Christi; quam hodie quoque in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Domino Jesu, ut suprà diximus, adorarunt.* Hic locus nullam admittit solutionem: nam & liber est indubitatus, & sermo est de adoratione latriæ; & apertè Ambrosius dicit, carnem Christi verbo unitam adorari à nobis in mysteriis, idest, in Eucharistia.

Diluamus nunc breviter, quæ Petrus Martyr ex Ambrosio profert, libro contra Gardinerum, objecto 188. & seq. Primò igitur objicit ex commentario in 11. cap. 1. ad Corint. quod Ambrosius in mysteriis dicat significari carnem & sanguinem, quæ oblata sunt pro nobis, & mysticum calicem typum esse sanguinis Domini.

D

Respondeo, neque ea commentaria sunt Ambrosii, neque quidquam habent contra nos; fatemur enim, immò & docemus, Eucharistiam signum ac typum esse mortis Christi, seu carnis & sanguinis, ut visibiliter in cruce illa suffixa, ille effusus est.

Secundò objicit ex lib. 4. de Sacram. cap. 4. illa Ambrosii verba: *Hoc igitur astruamus, quomodo potest, qui panis est, esse corpus Christi? consecratione.* Hinc ita Petrus Martyr argumentatur: *Qui panis est, corpus etiam Christi est per consecrationem. At panis non potest esse corpus propriè; ergo solùm significativè.* Idem confirmat ex illis verbis, quæ ibidem habentur: *Si tanta vis est in sermone Domini, ut ea incipiant esse, quæ non erant, quanto magis operatorius est, ut sint, quæ erant, & in aliud commutentur?* ubi videmus sic mutari panem in corpus, ut tamen maneat panis.

E

Ad priorem locum Respondeo, non dicere Ambrosium panem manere post consecrationem, sed potiùs non manere; illa enim verba: *Quomodo potest qui panis est, esse corpus Christi?* hunc sensum faciunt; Quomodo potest, qui nunc est panis, paulò post esse corpus Christi? & respondet: *Consecratione*; consecratio enim facit, ut qui panis est ante consecrationem, corpus sit post consecrationem.

Istum

sè mutentur, quoad interiorem substantiam. Posset etiam responderi, Ambrosium voluisse dicere; Si potuit Christus ex nihilo aliquid facere, cur non poterit ex aliquo aliquid facere, non annihilando id, quod antea erat, sed in melius commutando? unde non dixit: *Ut sint id, quod erant*: tunc enim panis manere deberet, sed: *Ut sint quæ erant*, idest, non annihilentur, sed maneant, quamvis mutata.

Tertiò objicit ex lib. 4. de Sacram. cap. 5. & de his, qui init. myst. cap. 8. & de benedict. Patriarc. cap. 9. ubi Ambrosius dicit, corpus Domini accipientibus fieri peccatorum remissionem. Atque inde colligit non sumi corpus Domini ab impiis, ac per hoc non sumi corporali instrumento, quod est commune cum impiis, sed ore tantùm spirituali, quo impii carent. C

Sed hæc sæpiùs jam dissoluta sunt: corpus enim Domini, quod ad se attinet, omnibus adfert peccatorum remissionem, licèt in quibusdam ob eorum indispositionem id non fiat.

Quartò objicit ex lib. de myster. init. cap. 9. illa verba: *Ante benedictionem verborum cælestium alia species nominatur: post consecrationem corpus Christi significatur*. Et lib. 4. de Sacram. cap. 4. dicit, nos bibere similitudinem pretiosi sanguinis, & cap. 5. dicit, oblationem altaris esse figuram corporis Christi. Et lib. 1. de officiis cap. 48. dicit, umbram fuisse in lege, imaginem in Evangelio, veritatem in cœlestibus. D

Respondeo in primis verbis citatis illud *significatur*, idem valet, *appellatur*, seu *dicitur*. Non enim loquitur de significatione rerum, sed vocum; nec docet quid Eucharistia significet, sed quomodo appelletur Itaque sensus est: *Ante benedictionem alia species nominatur*, idest, panis vocatur id, quod est in altari: *Post consecrationem corpus Christi significatur*; idest, non amplius panem esse significamus, seu dicimus, si quis nos interroget, quid sit in altari, sed corpus Domini esse significamus, seu dicimus. Unde ibidem; *Ante consecrationem*, inquit, *aliud dicitur*, *post consecrationem sanguis nuncupatur*. Ad alia verba fateor nos bibere similitudinem cruoris, sed sub qua veritas contineatur. Docet enim Ambrosius, nos non in specie sanguinis sanguinem sumere, ne ut ipse ibidem dicit, horror esset cruoris; sed in similitudine sanguinis, idest, specie vini, quod habet sanguinis similitudinem; ipsum sanguinem bibere. Ad illud de figura corporis, quamvis non esset absurdum, Sacramentum Eucharistiæ vocare figuram corporis ratione specierum externarum, tamen eo loco Ambrosius loquitur de pane ante consecrationem, ut ex ejus verbis patet. Neque est ab- E

respondere ...

Quintò objicit illud ex lib. 5. de Sacram. cap. 4. *Non iste panis est, qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit*. *Ex his verbis*, inquit Petrus Martyr, *vel cæcus videre potest Ambrosium non tam crassè sensisse de corpore Christi, ut putaverit illud ingredi, & recipi in corpus nostrum*.

Respondeo; Non negat Ambrosius corpus Christi ingredi in corpus nostrum, sed negat illud converti in substantiam corporis nostri more ciborum corporalium. Id patet manifestè ex adversativa: *Sed animæ substantiam fulcit*: Est enim sensus; iste panis non vadit in corpus, idest, non transit in corpus per nutritionem, sed animam reficit. Alioqui enim quomodo negaret Ambrosius corpus Christi in corpus nostrum ingredi, cùm dicat in serm. de S. Agnete: *Jam corpus ejus corpori meo sociatum est?* & cùm tam apertè docuerit in tot locis à nobis citatis, id quod sumimus, dum sumimus Eucharistiam, veram esse carnem Domini? Hæc de Ambrosio.

CAPUT XV.

Testimonium S. Basilii.

Sanctus Basilius eodem tempore, quo Ambrosius floruit; & in 2. lib. de Baptismo cap. 2. sic loquitur: *Si tales minæ adversus eos positæ sunt, qui temerè ad ea sacra accedunt, quæ ab hominibus sanctificantur: quid dicendum est de eo, qui in tantum ac tale mysterium temerarius est? Quantò enim majus aliquid is est templo secundùm Domini vocem, tantò gravius, & terribilius est in animæ impuritate constitutum corpus Christi temerè contingere, quàm sit accedere ad arietes, vel tauros &c.* Hoc loco Basilius affirmat tantò gravius peccare, qui indignè sumunt corpus Christi, quàm eos, qui indignè sumebant arietes, & tauros Deo immolatos, quantò Christus major est, non solùm arietibus, & tauris, sed etiam ipso templo Domini: quæ certè sententia vera esse non potest, nisi in Eucharistia sit verè corpus Domini præsens. Nam inter Christum, & arietes ab Hebræis immolari solitos, distantia est planè infinita: inter panem autem Eucharistiæ secundùm adversarios, & illos arietes penè nulla distantia: vel si distantia est notabilis, arietes excellebant, non panis Eucharistiæ, ut nos suprà demonstravimus. Basilius autem affirmat tantò gravius peccare, qui indignè tractant Eucharistiam, quàm ii, qui indignè tractabant sacrificia illa vetera, quantò Christus major est non solùm sacrificiis, sed etiam templo.

Petrus Martyr in lib. contra Gardiner. par. 4. respondere

Hæc autem apertè inter se pugnant, & unum destruit aliud; & præterea utrumque dictum est falsum. Quòd pugnent, sic ostendo. Cùm Basilius nominat corpus Christi in illa collatione cum sacrificiis veterum, vel intelligit corpus Christi verum, vel symbolicum. Si corpus Christi verum; ergo falsum est posterius dictum, quo asseruit Petrus Martyr Basilium loqui de symbolis, quæ sola sumuntur ab impiis: si corpus symbolicum; ergo falsum est prius dictum ejusdem, quo asseruit Basilium conferre rem ipsam, idest, corpus Christi, cum symbolis veteribus. Quòd autem sit falsum etiam absolutè utrumque dictum Petri martyris, sic demonstro. Nam Basilius non confert cum sacrificiis veterum solum corpus Christi verum, quod erat primum dictum Petri Martyris: nam impii non sumunt corpus Christi verum secundùm adversarios: neque sumunt illud corpus extra symbola secundùm Catholicos. At Basilius illud ipsum dicit sumi ab impiis; ergo non loquitur de solo corpore Christi vero. Adde, quòd non debuit Basilius, nec potuit ita comparare Sacramenta vetera cum Eucharistia, ut in illis tantùm poneret nudum signum, in hac, verum corpus, cùm utraque Sacramenta eodem modo contineant corpus Christi secundùm adversarios; immò melius vetera, quàm nova, quia melius repræsentabant. Sed de hoc alibi diximus.

Neque verò confert Basilius cum sacrificiis veterum solum symbolum Eucharistiæ, quod erat Secundum dictum Petri Martyris: nam symbola sola Eucharistiæ non præstant sacrificiis veterum, sed sunt illis inferiora, ut alibi ostendimus; & tamen Basilius hoc loco constituit infinitam distantiam inter corpus Christi, & sacrificia veterum. Sequitur igitur necessariò, ut Basilius loquatur de corpore Christi vero, ut continetur sub specie panis verè, & realiter: sic enim omnia cohærent. Nam hoc corpus verè excellit sacrificiis veterum infinita distantia, & verè sumitur ab impiis corporali instrumento. Et confirmatur hoc totum argumentum ex sequentibus verbis ejusdem Basilii in eo loco: monet enim ut sumpturi Eucharistiam diligentissimè purgemur à sordibus peccatorum, ne incidamus in peccatum eorum, qui Christum occiderunt. Ista enim comparatio indignè communicantium cum illis, qui Christum occiderunt, cogit omnino ut intelligamus verè, & realiter Christi corpus contineri in Eucharistia. Nam ideò comparantur inter se ista peccata, quia utrumque attingit Christum in seipso; & Christum, non ut est in cœlo, sed ut est in Eucharistia; quia impii non possunt Christum attingere, ut est in cœlo, sed solùm ut est in Eucharistia.

Alterum testimonium Basilii est in lib. de Spiritu sancto cap. 27. ubi sic ait: *Verba invocationis cùm ostenditur panis Eucharistiæ, quis Sanctorum in scripto nobis reliquit?* Hinc enim habemus morem fuisse in Ecclesia cedebant; cur negassent signum obscurius?

Porrò ex Basilio objiciunt adversarii, quòd in sua Lyturgia Eucharistiam appellet ἀντίτυπα, idest, figuram corporis Christi, de qua re multa scribit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum objecto 185.

Ad hoc argumentum tres dari solent solutiones, sed duæ priores mihi non videntur solidæ. Prima est, vocem illam ἀντίτυπα non semper accipi pro figura, sed aliquando sumi pro exemplari: cujus significationis proferunt exemplum ex 1. epist. Petri cap. 3. ubi Baptismus vocatur antitypon diluvii, cùm tamen diluvium figura fuerit Baptismi, non Baptismus diluvii. C Itaque hac acceptione contendunt quidam à Basilio Eucharistiam dici antitypon, quòd sit exemplar veterum figurarum.

Sed hæc opinio facilè rejici potest. Nam vox antitypon (ut etiam notavimus in 1. lib. de Sacramentis in genere) numquam accipitur pro exemplari, sed pro imagine, quæ è regione respondet exemplari; & ita illud imitatur, ut ferè cum eo contendere videatur. Quomodo valdè propriè vocatur antitypon imago, quæ resultat in speculo, dum quis in illud intuetur: etenim in ea imago ita ad vivum repræsentat, ut cum ipso homine de forma ipsius hominis certare videatur. Et hoc modo accipitur hæc vox ab Apostolo Hebr. 9. & ab auctoribus passim: D neque aliter accipitur 1. Petri 3. Nam Baptismus aliquo modo est exemplar, aliquo modo imago diluvii, & ut imago, non ut exemplar, dicitur à sancto Petro antitypon diluvii. Nam si consideremus significationem ad placitum, seu divinam ordinationem, diluvium figura fuit Baptismi, non contrà, Baptismus diluvii: neque enim Deus instituit Baptismum, ut repræsentaret diluvium; sed è contrario, diluvium Deus induxit in mundum, tum ob alias causas, tum etiam ut esset figura Baptismi. At si consideremus naturalem similitudinem, Baptismus est potius imago diluvii, quàm diluvium Baptismi: siquidem magis propriè, & verè diluvium suffocavit homines impios, quàm Baptismus peccata suffocet, E illa enim vera & propria, hæc metaphorica suffocatio est. Quia tamen valde similis est effectus Baptismi, idest, suffocatio iniquitatum, effectui diluvii, idest, suffocationi hominum impiorum: ideò S. Petrus Baptismum antitypon diluvii appellavit. Sed præterea licèt antitypon pro exemplari accipi posset, non tamen id nobis prodesset. Nam Basilius non dicit, Eucharistiam esse antitypon Sacramentorum veterum, sed corporis Domini; quare certum est à Basilio non accipi hanc vocem pro exemplari, sed pro imagine imitante ipsum exemplar.

Altera solutio est aliorum, vocari à S. Basilio panem Eucharistiæ antitypon corporis Domini, sed ante consecrationem, non postea. Ita respondit olim Joan. Damascenus lib. 4. de fide cap. 14. & Epiphanius in VII. Synodo act. 6. tom. 3.

Sed

… suis speciebus, signa sunt ejusdem corporis, & sanguinis, ut fuerunt in cruce; repræsentat enim Eucharistia passionem Christi. Et ideò fortasse Basilius, & alii Patres non vocant Eucharistiam figuram, seu typum, sed antitypon; quia, ut diximus, antitypa non dicuntur quælibet figuræ, sed illæ tantùm, quæ nihil ferè differunt à veritate. Porrò panis, & vinum, remoto corpore Domini, non ita ad vivum repræsentant corpus, & sanguinem, ut dici possint antitypa: melius enim repræsentabat Agnus paschalis, & tamen non dicebatur antitypon, sed typus. At si sub specie panis sit verè corpus Christi, tum verè Eucharistia erit antitypon corporis in cruce immolati. Unde Chrysostomus homil. 17. in epist. ad Hebræos dicit, Eucharistiam esse typum, seu figuram sacrificii crucis; & tamen ibidem asserit, nunc eundem Christum offerri, qui tunc oblatus fuit. Simile esset, si Rex aliquis gravissimo bello confecto idem ipsum bellum ad oblectandum populo in scena repræsentari vellet, & ipse idem, qui verè pugnaverat, in scena seipsum repræsentaret: esset enim ipse verè antitypon sui ipsius. Similia habemus in aliis Christi repræsentationibus: nam cùm tribus diebus latuit, & tandem tertia die inventus est in templo, significare voluit, teste Ambrosio in cap. 2. Lucæ, se triduo futurum in sepulchro absconditum, & tandem tertia die resurrecturum. Et Matth. 17. cùm transfiguratus est in monte coram Prophetis, & Apostolis, significare voluit, se eo modò videndum in gloria cœlesti ab omnibus Sanctis veteris, & novi Testamenti. Ipse igitur non semel fuit typus, & figura sui ipsius.

CAPUT XVI.

Testimonium S. Gregorii Nysseni.

S. Gregorius Nyssenus S. Basilii frater, insigne testimonium nobis præbet: ex quo etiam intelligi posset, quid Basilius sensisset, si de ea re ulla dubitatio oriretur. Constat enim Nyssenum in iis, quæ ad fidem pertinent, nulla in re à Basilio dissensisse. Igitur in lib. de vita Moysis, ubi disputat de Manna Judæorum, & eum cibum cum Eucharistia confert, sic loquitur de Eucharistia: *Panis est absque semine, absque aratione, absque ulla humana opere nobis paratus. Is desuper defluens invenitur in terris. Panis enim qui de cœlo descendit, qui verus cibus est, qui ænigmaticè hac historia significatur, non incorporea quædam res est: quo enim pacto res incorporea corpori cibus fiet? res autem quæ incorporea non est, corpus omninò est*. Hæc ille.

illud, quod à Deo factum est immortale, in nostrum corpus ingrediens totum in se transfert; atque commutat. Nam, ut pestiferum cum salubri commistum illud efficit perniciosum: sic & corpus immortale reddit totum illud, in quo susceptum est, naturæ simile immortali. Et infrà: *Fidelium corporibus conjungitur, ut ea conjunctione cum immortali, homo etiam immortalitatis particeps fiat*. Hæc ille.

C Secundò quærit, quomodo possit unum corpus toti mundo communicari, & tamen semper integrum maneat: quæ quidem quæstio absurdissima esset, si tantùm in signo corpus Christi manducaretur; nulla enim difficultas in ea re fingi posset: *Considerandum est*, inquit, *quomodo fieri queat, ut cùm unum illud corpus assiduè per totum orbem terrarum tot fidelium millibus impertiatur, totum cujusque per partem evadat, & in seipso totum permaneat*. Hæc ille.

Tertiò, respondet ad quæstionem, ac dicit panem qui ponitur in altari, converti in carnem Christi, & eo modo omnes, qui eo pane vescuntur, verè sumere Christi carnem sine ullo ejus detrimento: quæ sanè est acutissima, & verissima responsio. Nam vult
D dicere, ut habeamus, & comedamus veram Christi carnem, non esse opus, ut Christus de cœlo descendat, sed manente illo salvo, & incolumi in cœlo, verti quotidie panem in corpus ejus, & eo modo à multis manducari.

Quòd autem non loquatur de mutatione panis in carnem per solam significationem, ut adversarii dicere solent, sed de vera, & reali mutatione, patet Primò, ex ipsa quæstione, quæ (ut dixi) inepta esset, si de mutatione significationis ageretur. Secundò, patet ex ipsa ejus explicatione, dicit enim ita mutari nunc panem in carnem Domini virtute verborum ipsius, quemadmodum cùm ipse in terris viveret, mutabatur panis, quo ipse vescebatur in
E carnem ipsius. Tertiò patet, quia dicit hanc mutationem fieri divina virtute, seu virtute divinæ benedictionis: nulla autem virtus requirebatur ad mutandam significationem, cùm sit res merè voluntaria. Hæc autem sunt verba ejus: *Divinum illud corpus panis nutrimentum accipiens, idem quodammodo erat cum illo cibo (ut diximus) in ejus corporis naturam immutato*. Et infrà: *Quamobrem rectè etiam nunc Dei verbo sanctificatum panem in Dei Verbi corpus credimus immutari*. Et infrà: *Hæc autem tribuit virtute benedictionis in illud (corpus Domini) rerum quæ videntur (idest) panis, & vini, naturam mutans*. Hæc ille. Quæ tam perspicua sunt, ut non fuerit ausus ullus adversariorum, quod sciam, vel ad hæc loca respondere, vel aliquid ex hoc auctore nobis objicere.

tela fidei, & spes resurrectionis accepta est. Et infrà: *Quid est altare, nisi sedes corporis & sanguinis Christi?* Et infrà: *Quid vos offenderat Christus, cujus illic per certa momenta corpus, & sanguis habitabat?* Et infrà: *Hoc tamen immane facinus geminatum est dum fregistis etiam calices Christi sanguinis portatores*. Hæc ille.

Quòd autem per corpus Christi, quod tam sæpè repetit Optatus in altari manere solitum, non intelligatur corpus significativè, sed verè, idest, non solus panis, qui Christi corpus repræsentet, sed ipsum verum, & propriè dictum corpus, multis modis probari potest ex hoc ipso loco. Primò ex eo, quòd cùm toties id repetat, ne semel quidem dixerit, signum corporis in altari manere, vel offerri, sed perpetuò corpus Christi, aut membra Christi.

C

Secundò, ex eo, quòd dicit, invocari super altare Deum omnipotentem, & descendere super idem altare Spiritum sanctum, quod sine dubio referendum est ad consecrationem: videmus enim in omnibus Liturgiis antiquis invocari Spiritum sanctum, ut descendat, & transmuter panem in corpus Christi; neque potest reddi alia ratio hujus descensus Spiritus sancti, nisi ad Sacramentum conficiendum. Ar quorsum iste descensus, quorsum invocatio omnipotentis, si nihil mirabile, & supernaturale fieri deberet.

D

Tertiò ex eo, quòd Eucharistiam vocat Optatus, pignus salutis, tutelam fidei, & spem resurrectionis: alludit enim ad id, quod veteres, Irenæus, Hilarius, Cyrillus, Nyssenus, & alii dicere solent, ideò conjungi cum corpore nostro corpus Christi, ut ex illo trahat vim quandam ad beatam immortalitatem assequendam.

Quartò ex eo, quòd dicit per certa momenta habitare corpus Christi in altari. Si enim loqueretur de signo corporis, non diceret: *Per certa momenta*, sed semper; semper enim in altari manere solet crux, ut Chrysostomus testatur in orat. quòd Christus sit Deus; immò etiam (ut ipse ibidem ait) in culminibus, in parietibus, in vasis &c. Crux autem signum est Christi crucifixi; & ipsum etiam altare figura quædam est, & signum Christi, ut fatetur Petrus Martyr libro contra Gardin. objecto 38. alio igitur modo, quàm per significationem, Eucharistia corpus Christi est.

E

CAPUT XVIII.

Testimonium S. Gregorii Nazianzeni.

SAnctus Gregorius Nazianzenus, qui eodem tempore floruit quo superiores Patres, in 2. orat. de Paschate ita loquitur: *Absque confusione & dubio comede corpus, & sanguinem bibe, si saltem vita desiderio teneris, neque sermonibus, qui de carne habentur,* Judæi Paschalem Agnum, & accommodat illos ad manducationem Eucharistiæ. Et quoniam inter alios ritus Judæorum unus erat, ut baculis nixi manducarent, dicit eo baculo significari, ut etiam nos firmi, & stabiles, & sine ullo dubio manducemus carnem, & bibamus sanguinem.

Aliud testimonium exstat in orat. de obitu Gorgoniæ sororis suæ, ubi refert, Gorgoniam morbo incurabili affectam, nocte quadam sese in templum proripuisse, ac procumbentem ante altare coram venerabili Sacramento ita orasse, ut statim convaluerit: *Ad altare*, inquit, *cum fide procumbit, eumque qui super illud colitur, magno cum clamore obtestans*, &c. Quid autem super altare colatur, dubium esse non potest, cùm nihil ibi ponatur à Christianis, nisi panis, & vinum mutanda in corpus & sanguinem Christi: unde Optatus paulò ante citatus, vocabat altare sedem corporis Christi.

Petrum Martyrem valde ussit, pupugitque hic locus, ut apparet ex lib. ejus contra Gardinerum, objecto 38. Nam Primùm conatur se expedire, ac dicit, super altare coli quidem Christum, sed coli in symbolo, sicut in symbolo significatur. At hæc responsio nihil eum juvare potest. Nam si colitur in symbolo, vel est ipse revera in eo symbolo, vel non est. Si est; errant Sacramentarii, qui id negant: si non est; ergo licet saltem coram symbolis procumbere, & ibi Christum licet absentem adorare; ergo licet Eucharistiam, & imagines Christi venerari, neque est idololatria, ut ipsi passim clamant.

Sed hac solutione non contentus Petrus Martyr, paulò infrà aperit mentem suam, ac dicit, mulierculam illam parùm in Christiana religione fuisse instructam; & abusum, ac superstitionem esse, quod illa fecit, cùm nec ullum sit altare Christianis, nec ullus Sacramenti usus esse debeat, nisi ad sacram cœnam. At illam sanctam fœminam satis defendit ab istius impii Apostatæ petulantia tum sancti Gregorii auctoritas, qui illam non solùm prædicat, ut sanctissimam, & optimam; sed etiam testatur fuisse doctissimam in literis utriusque Testamenti; tum evidens miraculum, quod illa ipsa nocte accidit, siquidem continuò curata est ab incurabili morbo. Quis autem credat abusum, & superstitionem tanti miraculi causam esse potuisse? Adde, quòd si imperitia, & superstitio est, mensam Domini vocare altare, & Christum in Eucharistia colere, non sola Gorgonia, sed etiam ipse Gregorius accusandus erit imperitiæ, & superstitionis. Nam ipse est, qui mensam vocat altare, & qui Christum in Eucharistia coli dicit; ipsius enim Gregorii, non Gorgoniæ verba sunt illa: *Ad altare cum fide procubuit, eum, qui super illud colitur, magna voce obtestans* &c.

CA-

dum, ac bibendum præstitit nobis, corpus scilicet, & sanguinem suum. Hæc ille.

Ad hoc testimonium neque respondent adversarii, neque respondere aliquid possunt. Nam difficultas ad credendum, mysterii inscrutabilitas, & miraculum superans omnem mentem (quæ tria in hoc Sacramento prædicat S. Ephrem) clarissimè testantur, non esse Eucharistiam panem materialem, qui tantùm significet corpus Domini, sed esse ipsum verum Domini corpus. Adde, quòd Ephrem facit antithesim quandam: dicit enim mirabile fuisse, quòd Angeli, qui sunt incorporei, in corpore assumpto manducarint cibos corporeos: sed mirabilius esse, quòd nos homines corporei, & lutei comedamus ignem, & spiritum, idest, corpus cœleste Christi. At nulla esset admirationis causa, si tantùm in signo corpus Christi manducaremus; immò mirabilior multò fuisset illa Angelorum manducatio, quàm nostra sit.

CAPUT XX.

Testimonium S. Epiphanii.

SAnctus Epiphanius omnium superiorum æqualis (nam etiam Athanasio familiaris fuit, licèt omnibus supervixerit) in Ancorato, circa medium, cùm docere vellet, hominem verè esse factum ad imaginem Dei, licèt non facilè appareat, in quo consistat similitudo inter Deum, & hominem, cùm homo sit corporalis, finitus, mutabilis; Deus incorporalis, immensus, immutabilis, dicit, multa esse ejusmodi, quæ aliud sunt, aliud videntur esse, & ponit exemplum de Eucharistia, quæ verè est corpus Christi, & tamen nihil minus esse videtur; cùm id, quod apparet exterius, sit rotundum, & insensibile, & proinde valde dissimile corpori Christi. *Videmus*, inquit, *quod accepit Salvator in manus suas, veluti Evangelista habet, quòd surrexit à cœna, & accepit hæc, & cùm gratias egisset, dixit; Hoc meum est, Hoc & Hoc. Et videmus quòd non æquale est, neque simile, non imagini in carne, non invisibili Deitati, non lineamentis membrorum: hoc enim est rotundæ formæ, & insensibile, quantum ad potentiam. Et voluit per gratiam dicere: Hoc meum est, Hoc, & Hoc; & nemo non fidem habet sermoni; qui enim non credit esse ipsum verum, excidit à gratia, & salute.* Hæc ille.

Hic sanè locus omninò convincit. Nam quod dicit Epiphanius oportere credere esse ipsum verum,

C Sed hæc solutio facilè refelli potest duplici ratione. Primò, quia Epiphanius non sine causa mutavit conclusionem in comparatione Eucharistiæ cum homine. Nam cùm dixisset hominem esse imaginem Dei, licèt non appareat similitudo inter Deum, & hominem: debuisset dicere consequenter, panem Eucharistiæ esse imaginem corporis Domini, licèt non appareat similitudo inter panem, & corpus Domini; id enim requirere videbatur ratio exempli allati. At non ita dixit, sed ait panem Eucharistiæ esse ipsum verum corpus Domini. Et certè non dixisset de homine, esse ipsum verum Deum, sicut dixit de Eucharistia, esse ipsum verum corpus; & tamen non minus homo est verus Deus repræsentativè, cùm sit ejus imago, quàm sit per adversarios Eucharistia verum corpus repræsentativè. Quorsum igitur hæc mutatio, nisi ut intelligeremus, non conferri Eucharistiam, ut imaginem cum homine; sed Eucharistiam, quatenus in ea verè continetur corpus Domini?

D Secundò, refellitur solutio adversariorum, quia si Epiphanius vellet solùm dicere panem Eucharistiæ esse corpus Domini repræsentativè, exemplum ipsius nihil valeret. Nam Sacramenta signa quidem sunt repræsentantia rem aliquam sacram, sed non repræsentant ratione figuræ, aut formæ, aut colorum, quemadmodum repræsentant imagines depictæ, vel sculptæ; sed repræsentant partim ut signa ad placitum, partim ob analogiam naturalem inter effectus ipsorum signorum, & rei significatæ, quemadmodum etiam verba sunt signa rerum, & hedera signum est vini. Quare nihil est novum, vel mirum, quòd Sacramentum Eucharistiæ repræsentet Christum, licèt non sit illi simile, vel æquale, quoad figuram & formam: non enim repræsentat ut imago.

E Et quemadmodum stultus esset, qui miraretur, quomodo voces possint esse signa rerum, cùm non sint illis in figura, vel colore similes, vel magnitudine æquales: sic etiam stultus esset, qui miraretur quomodo panis Eucharistiæ possit Christum repræsentare, cùm non sit Christo æqualis, nec habeat lineamenta corporis Christi. Atqui Epiphanius adfert in medium, ut rem mirabilem, & sola fide comprehensibilem, quòd panis Eucharistiæ dicatur verè esse corpus Christi, cùm non sit illi similis, nec æqualis, nec referat ulla corporis illius lineamenta; non igitur Epiphanius loquitur de pane repræsentante corpus Domini, sed de ipso vero corpore, quod verè adest in illa sacra hostia, quam oculis videmus, & manibus tangimus, licèt sensus omnes reclament.

exteriori forma, ac specie rotunda, & insensibilis sit, ut panis merus videatur. Immò in hoc consistit (ut diximus) tota sententia Epiphanii, quod videlicet credere debeamus, verum Domini corpus nos in Sacramento Eucharistiæ percipere, cùm tamen nihil videamus, nisi panis materialis accidentia.

CAPUT XXI.

Quinta ætas Ecclesiæ ab anno Domini 400. ad 500.

Testimonium S. Gaudentii.

Beatus Episcopus Gaudentius ad initium Quinti sæculi floruit, ut patet ex serm. ipsius de dedicatione Basilicæ Concilii Martyrum. Ubi dicit, se accepisse reliquias quasdam à duabus neptibus S. Basilii; & ante paucos annos refert inventa fuisse corpora Sanctorum Gervasii, & Prothasii à S. Ambrosio. Hic igitur insignis auctor tract. 2. de Exodo, dicit, in veteri Testamento Agnum Paschalem non fuisse eundem omnium Judæorum, sed multos; siquidem unaquæque familia suum occidebat, & manducabat: ille enim agnus figura erat, non veritas. At in nostra veritate unum, & eundem in omnibus Ecclesiis immolari, & manducari affirmat. Quæ comparatio manifestè indicat in nostro Sacramento verum Christi corpus in seipso, non in solo symbolo adesse: alioqui etiam Judæi, unum & eundem agnum habuissent, cùm omnes illi eorum agni unum Christum significarent.

Deinde idem auctor sic loquitur: *Ipse naturarum Creator, & Dominus, qui producit de terra panem, de pane rursus (quia & potest, & promisit,) efficit proprium corpus: & qui de aqua vinum fecit, & de vino sanguinem suum.* Et infrà: *O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei. Pascha est Domini, hoc est transitus Domini. Ne terrenum putes, quod cœleste effectum est, per eum, qui transit in illud, & fecit illud suum corpus, & sanguinem.* Et infrà: *Quod annunciatum est credas, quia quod accipis, corpus est illius panis cœlestis, & sanguis est illius sacræ vitis. Nam cùm panem consecratum, & vinum discipulis suis porrigeret, sic ait: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Credamus cui credidimus: nescit mendacium veritas.* Et infrà: *Non infringamus os illud solidissimum: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Si quid autem superfuerit etiam nunc in uniuscujusque sensu, quod expositione ista non caperit, ardore fidei concremetur.* Ad hæc loca adversarii non responderunt, nec respondere possent.

lius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptu facillimus est. Quoniam ergo ille dixit: Hoc est corpus meum; nulla dubitatione teneamur, sed credamus &c. Et homil. 51. in Matth. *Qui*, inquit, *majus, idest, animam suam, pro te posuit, quare dedignabitur suum tibi tradere corpus? Audiamus igitur tam Sacerdotes, quàm alii, quàm magna, quàm admirabilis res nobis concessa est, audiamus, oro, & perhorrescamus, carnes suas nobis tradidit, seipsum immolatum proposuit.* Sanè non potuisset Chrysostomus clariùs loqui, si Calvinistam aliquem ante se habuisset, quem hortari ad
C
fidem voluisset.

Secundum testimonium habetur in iisdem duobus locis: *O, quot modo dicunt, vellem formam, & speciem ejus, vellem vestimenta ipsa, vellem calceamenta videre; ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis.*

Ad hunc locum respondet Petrus Martyr, Boquinus, & alii, Chrysostomum tribuere nomen rei significatæ symbolis ipsis, & hyperbolicè loqui. Et probant eum loqui de symbolis, non de ipso vero corpore, quia dicit videri Christum, & tangi in Sacramento, cùm tamen sola symbola tangantur, & videantur: de ipso autem vero corpore suprà dixit, oculis mentis per fidem esse videndum; & in-
D
frà dicit, in rebus sensibilibus donum insensibile nobis dari. Quod autem insensibile est, nec tangi, nec videri potest: non igitur de ipso vero Christo loquitur, sed de pane, cùm ait: *Ipsum vides, ipsum tangis, ipsum comedis.*

At solutio ista facilè refellitur: Chrysost. enim cùm dicit, Christum ipsum videri, & tangi, intelligit ipsum verum Christum videri, & tangi, sed in specie aliena, non in sua, idest, verè adesse, & recipi sub illis speciebus, quæ propriè videntur, & tanguntur; licèt in propria specie Christus in Sacramento non videatur, nisi oculis fidei, neque sensibilis sit, ut in Sacramento est. Exemplum habemus in Angelis. Nam verè dicebantur videre, tangere,
E
& hospitio excipere Angelos, qui illos recipiebant in corpore assumpto, ut Abraham, Loth, Tobias, & alii. Id autem velle Chrysostomum, patet ex eo, quod dicit, multos cupere videre vestimenta, & calceamenta, & in Sacramento plus habere, quàm cupiant, cùm ipsum Christum habeant, illi enim qui cupiunt vestimenta, vera vestimenta cupiunt, non imaginem vestimentorum. Et sanè optabilius esset videre, vel habere vera Christi indumenta, quàm imaginem corporis ejus: non ergo verè dicit Chrysostomus, illos habere plus quàm optent, nisi ipsum verum Christum verè habeant.

Præterea ibidem dicit Chrysost. nullum unquam pastorem pavisse oves carne, & sanguine suo, ut Christus facit, & multas matres dedisse filios aliis nutriendos, at Christum carne sua nos alere. Quæ com-

Item homil. 51. in Matth. *Adeamus*, inquit, *Christum singuli ægrotantes magna cum fide. Nam si qui fimbriam vestimenti ejus tunc tetigerunt, rectè omnes convaluerunt: quantò magis corroborabimur, si totum in nobis habebimus?* Ubi non loquitur Chrysost. de Christo habito tantùm in symbolis: non enim major est virtus imaginis Christi, quàm fimbriæ illius, quam qui tangebant, curabantur omnes.

Item homil. 3. in epist. ad Ephes. dicit, Eucharistiam nihil prorsus differre ab illo corpore, quod in cœlo ab Angelis adoratur: *De corpore*, inquit, *nobis sermo est, & eo, quod nihil ab illo dissidet. Quot istius corporis efficimur participes? quot ejus sanguinem gustamus? Recolito, quia illius corpus, & sanguis est, qui supra cœlos residet, qui ab Angelis suppliciter adoratur.*

Denique homil. 3. de incomprehensibili natura Dei propè finem, reprehendit acerrimè populum, quòd ad ejus concionem frequentissimè accederent, ad sacrum autem rariores: *Me*, inquit, *vehemens cæpit suspirium, quòd cum ego disputo vester conservus, studium adhibetis, & ingenium, contenditis animum, alter alterum impellit, & jactat, ut ipse propius adsit, frequentes ad finem usque dicendi patientissimi perseveratis: cùm autem ipse Christus communis omnium Magister, & Dominus in sacris mysteriis se ostensurus est, vacua Ecclesia redditur. Proh fidem hominum Christianorum?* Hæc ille. Quæ sanè comparatio, & exclamatio ineptissima esset, si nihil in Eucharistia præter signum haberemus: potuissent enim illi respondere, se domi satis multas habere imagines Christi, in quibus eum videre possent.

Tertium testimonium habetur in iisdem locis, homil. videlicet 60. ad popul. & 83. in Matth. ubi Chrysostomus sic ait: *Non sufficit ipsi, hominem fieri, flagellis interim cædi: sed nos secum in unam (ut ita dicam) massam reducit; neque id fide solùm, sed reipsa nos corpus suum effecit.* Et homil. 61. ad popul. & hom. 45. in Joan. addit non sola charitate, sed reipsa nobis commisceri carnem ipsius per hoc Sacramentum. Et homil. 24. in priorem ad Corinth. dicit, sic nos uniri corpori Christi per Eucharistiam, quemadmodum corpus illud unitum est Verbo per Incarnationem, idest, verè & realiter. Et ibidem dicit, amantes aliquando præ nimio amore morsu appetere eos, quos diligunt, ut eo modo indicent, cupere se, si posset fieri, intimè uniri, & fieri unum cum illis: Christum autem hoc mirabili modo per Eucharistiam effecisse, ut verè corpori ejus intimè uniremur. Quæ omnia frigidissima, & ridicula essent, si tantùm in signo Christi corpus acciperemus.

Quartum testimonium est in his locis, ubi miraculo tribuit Chrysostomus, quòd Christi corpus simul sit in cœlo, & in altari lib. 3. de sacerdotio: *O miraculum, ò Dei benignitatem, qui cum Patre sursum sedet in illo temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se ipse tradit volentibus illum excipere, & amplecti.* Item homil. 2. ad populum Antiochenum in fine: *Elias melotem discipulo reliquit: Filius autem*
C *Dei ascendens suam carnem dimisit: sed Elias quidem exutus, Christus autem, & nobis reliquit, & ipsam habens ascendit.*

Ad hunc locum respondet Beza in Cyclope, Christi carnem in cœlo esse propriè, in terra symbolicè. Et probat, quia ibidem Chrysost. dicit, Eliam simul fuisse sursum & deorsum, quia nimirum sursum erat in sua persona, & deorsum erat, quia requieverat spiritus ejus in Elisæo: & sic in alio erat deorsum, non in se. Adducit etiam Beza eundem Chrysostomum hom. 24. in priorem ad Corinth. ubi dicit, per hoc mysterium fieri, ut terra nobis sit cœlum, & hortatur, ut mente conscendamus in cœlum, ubi Christum habeamus.

D Sed nihil Beza dicit. Nam etiamsi Elias non erat propriè sursum & deorsum, tamen alia ratio est de Christi carne, quam Chrysostomus non confert cum Elia, sed cum ejus melote.

Quòd autem propriè carnem Domini Chrysost. intellexerit in terra nobis relictam, & simul in cœlo, patet, tum ex loco citato ex lib. 3. de sacerdotio, ubi miraculum in hac re agnoscit Chrysost. neque enim miraculum esset, si tantùm in symbolo carnem Domini haberemus: tum ex hoc ipso loco, de quo agimus. Dicit enim Chrysost. rem nobis longè majorem à Christo relictam, quàm ea fuerat, quam Elias Elisæo reliquit: quia Elias vestem, Christus carnem reliquit. At certè non est res major caro in
E symbolo, quàm vestis propriè dicta.

Denique locus alius à Beza productus ex hom. 24. in priorem ad Corinth. vel solus sufficeret ad eum convertendum ad veram fidem, nisi in sua hæresi planè obduruisset. Nam non dicit Chrysost. ut mente in cœlum ascendamus, ut ibi tantùm Christum habeamus, sed ut videamus, nihil esse in cœlo præstantius Christo, & ideò terram per hoc Sacramentum fieri cœlum, quia verè habemus in terris id, quod est in cœlo præstantissimum. Verba ejus hæc sunt hom. 24. in priorem ad Corinth. in fine: *Dum in hac vita sumus, ut terra nobis cœlum sit, facit hoc mysterium. Ascende igitur ad cœli portas, & diligenter attende, immò non cœli, sed cœli cœlorum, & tunc quod dicimus intueberis. Etenim quod summo honore dignum est, id tibi in terra ostendam; nam quemadmodum in re-* giis

Christi signo, non de ipso Christo loqueretur, nullo modo eum cum regio puero, sed cum imagine pueri regii conferret; aut certè ineptissimus esset.

Quintum testimonium, est in his locis, ubi Chrysost. dicit, Christum in Eucharistia, non modò ab hominibus, sed etiam ab Angelis adorari. Hom. 41. in priorem ad Corinth. *Non frustra memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus, pro istis agnum illum jacentem, & peccata mundi tollentem deprecantes*. Hæc ille. Ubi apertissimè dicit invocari (quæ species est summæ adorationis) agnum in altari jacentem; & fortè alludit ad illa verba: *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dona eis requiem*.

Idem in orat. de S. Philogonio, loquens de Magis, qui ad Christum adorandum ex Perside venerunt, sic ait: *Si cum fide accesserimus, proculdubio videbimus eum in præsepi jacentem. Nam hæc mensa vicem explet præsepis: siquidem & hic ponitur corpus Dominicum, non quidem fasciis involutum, sicut tunc, sed undequaque Spiritu sancto convestitum. Ac Magi quidem nihil aliud quid adorarunt: tibi verò si cum pura accesseris conscientia, permittemus ut sumas, & sumpto domum abeas*. Ubi indicat nos non tantùm adorare posse, quod Magi fecerunt, sed etiam sumere.

Idem homil. 60. ad populum Antiochenum: *Cogita quali sis insignitus honore, qua mensa fruaris. Quod Angeli videntes horrescunt, neque liberè audent intueri, propter emicantem inde splendorem, hoc nos pascimur, huic nos unimur*. Et homil. 61. *Huic & supernæ potestates assistunt, quoniam & ille nobis manifestius propositorum virtutem speculantur, & inaccessibiles admirantur splendores*. Et homil. 3. in epist. ad Ephes. *Et tu ad salutarem hanc hostiam accessurus, quam Angeli ipsi cum tremore suspiciunt*. Et lib. 6. ad sacerdot. *Per id tempus*, inquit, *& Angeli sacerdoti assident, & cælestium potestatum universus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, Angelorum choris plenus est: id quod credere abundè licet, vel ex tanto illo sacrificio, quod tunc peragitur. Ego verò, & commemorantem quendam audivi, cùm diceret senem quendam, virum admirabilem, ac cui revelationum mysteria multa divinitùs fuissent detecta, sibi narrasse, se tali olim visione dignum habitum à Deo fuisse: ac per illud quidem tempus derepentè Angelorum multitudinem conspexisse (quatenus aspectus humanus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circumdantium: denique sic capite inclinatorum, ut si quis milites præsente Rege stantes videat*. Homil. 21. in acta: *Quid dicis? hostia in manibus est, adsunt Angeli, adsunt Archangeli, adest Filius Dei: cum tanto horrore astant omnes &c.* Denique homil. de Eucharistia in encæniis: *Agnus Dei immolatur: Seraphim astant sex alis faciem tegentia &c.*

Ad hæc adversarii neque respondent, neque respondere possunt. Si enim Angeli ad altare astant ca-

net, nihil superfluit: sic & hic puta mysteria consumi corporis substantia.

Ad hunc ultimum locum respondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum par. 4. Chrysostomum non negare in Eucharistia esse verum panem; sed modo illo loquendi significare velle, non esse attendendum ad panem, sed ad id, quod per eum significatur: neque substantiam panis propriè velle consumi ab ipso Domini corpore superveniente, sicut ceram ab igne; sed istum esse tropum, quo indicetur oportere nos mentem abstrahere à pane, & vi-
C no, & in rebus significatis eam ponere. Id autem probat, quia Chrysostomus non solùm substantiam panis, sed etiam accidentia consumi dicit, cùm ait mysteria consumi, & cùm ait nihil superfluere, & cùm adhibet ceræ similitudinem, quæ tota omnino perit in igne, tum quoad substantiam, tum quoad accidentia. Atqui accidentia panis non consumuntur verè & propriè, cùm adhuc sensibus percipiantur; ergo neque substantia verè, & propriè consumitur. Secundò idem probat, quia ibidem Chrysostomus dicit: *Ne putetis quòd accipiatis divinum corpus ex homine, sed ex ipsius Seraphim forcipe ignem*. Quæ certè verba propriè accipienda non sunt, quia falsa essent: eodem igitur modo, cùm idem auctor dicit, non es-
D se panem, & vinum, & consumi mysteria, intelligenda sunt omnia impropriè.

Sed hæc solutio nullo negotio refelli potest. Nam si Chrysostomus non negaret reipsa panem adesse, & tantùm vellet, non adesse quoad cogitationem nostram; non diceret Eucharistiam non emitti in secessum, sicut alios cibos: ista enim nihil ad cogitationem, sed ad rem ipsam pertinent. Unde Petrus Martyr, quamvis multa dixerit de hoc loco, numquam tamen respondit ad istam sententiolam, sed eam semper, quasi scopulum quendam infestum evitavit. Præterea valde absurda esset similitudo illa de cera ab igne consumpta, si non reipsa panis consumeretur.

E Ad argumentum ejus Primum respondeo, Chrysostomum non dicere consumi accidentia panis; immò disertis verbis expressit ille substantiam discedere adveniente alia substantia. Unde cùm ait mysteria consumi, intelligit quoad substantiam, de qua loquebatur; & cum ait, nihil superfluere, nihil substantiæ remanere significat. Et denique cum cera, quæ tota consumitur, solam substantiam panis comparat, non quidquid in pane est.

Ad Secundum dico, non esse similes illas locutiones: *Ne putes divinum corpus ex homine te accipere*; &, *Num panem vides? num vinum?* Nam in priore manifesti sunt tropi, dum sacerdotem vocat Angelum Seraphicum, & corpus Domini ignem, & manum sacerdotalem forcipem: neque negat accipi corpus Domini à sacerdote, sed negat illum eo tempore gerere,

Jam contra Catholicam veritatem ex Chrysostomo novem testimonia Petrus Martyr adducit in lib. contra Gardinerum object. 197. & sequentibus, sed sex ex illis, nullam habent difficultatem. Unum sumit ex hom. 83. in Matth. ubi Chrysostomus Eucharistiam vocat symbola passionis Christi. Quod quidem & nos fatemur, ut suprà sæpè diximus.

Alterum, sumit ex eadem homilia, ubi dicit Israelitas Agnum Paschalem comedisse habitu viatorum, quia in Palæstinam profecturi erant; nos autem in cœlum profecturos esse: ex quo loco deducit Petrus Martyr nos, dum manducamus Eucharistiam, debere in cœlum mente conscendere, & ibi Christum quærere, non in Sacramento. Atqui ista mira est vel stupiditas, vel pertinacia. Nam non docet Chrysostomus, ut dum sumimus Eucharistiam, ascendamus in cœlum, sed ut sumamus Eucharistiam tamquam cibum, & viaticum, quo roboremur in hac vita, dum proficiscimur ad patriam cœlestem, ad quam post mortem perveniemus. Id quod ex allata comparatione perspicuum est: neque enim Israelitæ dum comederent agnum, ibant in Palæstinam, ut ibi quærerent agnum; sed comedebant agnum quæm præsentem habebant, habitu tamen viatorum, quia paulò post iter facturi erant ad terram promissionis.

Tertium testimonium sumit ex homil. 24. in priorem ad Corinthios, ubi Chrysostomus ait: *Quid est panis? corpus Christi*: *Ergo*, inquit Petrus Martyr, *panis est corpus Christi*; *ergo verus panis manet in Eucharistia*. Respondeo; Chrysostomus non de pane materiali, sed de pane consecrato prædicat corpus Christi: verissimè autem panis consecratus non est panis communis, sed panis vitæ, idest, corpus Christi. Unde ibidem Chrysostomus disertis verbis dicit, in calice sacro illud esse, quod ex latere Christi fluxit, idest, sanguinem ejus.

Quartum testimonium sumit ex eadem homil. ubi Chrysostomus dicit, Eucharistiam esse cibum aquilarum, juxta illa verba Domini: *Ubi fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ*. Proinde more aquilarum debere nos in altum evehi, & ad Christum accedere. Hinc autem nititur ostendere Petrus Martyr, Christum non esse quærendum in altari. Sed frustrà nititur. Chrysostomus enim loquitur de ascensione non in cœlum corporale, sed in Deum, ac res æternas, & spirituales, neglectis terrenis curis, cujus alicujus; phrasis enim Latina est, & cùm res, tum verba longissimè absunt à scriptis Chrysostomi: potest tamen responderi, (cujuscumque sit illa sententia) panem, & vinum in Sacramento ostendi

C quoad externam speciem. Nam ut suprà diximus, etiam more Scripturarum res denominantur ab exteriore specie: quomodo serpens æneus vocatur serpens, & Angeli qui apparebant in forma humana, passim dicuntur in Scriptura homines. Neque negamus panem Eucharistiæ similitudinem gerere corporis Domini, quoniam ejus Sacramentum est, licèt simul etiam doceamus, præsens Domini corpus, non absens, eo Sacramento significari. Porrò ille auctor panem & vinum appellare voluit Eucharistiam, non corpus, & sanguinem, quia exponebat illa verba Salomonis: *Venite comedite panes meos, & bibite vinum, quod miscui vobis*.

D Octavum testimonium sumit ex libro, sive epistola ad Cæsarium Monachum, ubi legimus, panem post consecrationem non vocari ampliùs panem, licèt natura panis in ipso permaneat.

Respondeo; Nihil ejusmodi unquam scripsisse Chrysostomum: neque enim in toto Chrysostomi opere ullus est liber, vel epistola ad Cæsarium. Verba autem hujus auctoris (quicumque ille fuerit) eandem prorsus sententiam habent cum sententia Theodoreti, & Gelasii; ideò, quod postea ad illos respondebimus, idem & huic responderi poterit: nolo enim cum Chrysostomo miscere testimonia incerta, & nullius auctoritatis.

Nonum testimonium sumit ex hom. 11. in Matth. ubi sic legimus: *Si ergo hæc vasa sanctificata ad priva-*
E *tos usus transferre sic periculosum est, in quibus non verum corpus Christi, sed mysterium corporis ejus continetur; quantò magis vasa corporis nostri, quæ sibi Deus ad habitaculum præparavit, non debemus locum dare Diabolo agendi in eis quod vult*.

Respondeo; Non dubium est, opus homiliarum imperfectum, unde sumptum est ab adversariis testimonium, non esse Chrysostomi: nec minus certum est, opus illud variis erroribus scatere. Id annotavit Erasmus in præfatione; idem fatetur Petrus Martyr; & omnes, qui legerint, facilè judicabunt. Porrò verba illa: *In quibus non est verum corpus Domini, sed corporis ejus mysterium continetur*: ab aliquo Berengarii discipulo inserta illi homiliæ esse videntur. Nam non sunt in omnibus exemplaribus, ut ibidem ad marginem annotatur: & præterea ad rem

non

dicæ, & præsertim adversus Arianos: id enim argumentum est manifestum, non esse illa omnia ejusdem auctoris. Habemus igitur, nihil solidi ex vero Chrysostomo ab hæreticis adferri potuisse, cùm tamen nos tam multa ex indubitatis ejus libris attulerimus pro Catholica veritate.

CAPUT XXIII.

Testimonium sancti Hieronymi.

S. Hieronymus æqualis Chrysostomi fuit, licèt ei aliquandiu supervixerit: obiit enim anno Domini 422. cùm obiisset Chrysostomus anno 409. Ex hoc igitur auctore quædam testimonia produci possunt. Primum est in comment. Matth. cap. 26. ubi sic legimus: *Postquam typicum Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Pascha transgreditur Sacramentum: ut quomodo in præfiguratione ejus Melchisedech, summi Dei sacerdos panem & vinum offerens fecerat: ipse quoque veritatem sui corporis, & sanguinis repræsentaret.*

Hunc locum etiam hæretici pro se adducunt, ut Petrus Martyr lib. contra Gardinerum objecto 210. propter illam ultimam voculam, *repræsentaret*; sed locus planè noster est totus. Nam repræsentare apud Hieronymum, exhibere reipsa significat, ut suprà diximus in testimoniis Tertulliani: qua significatione utitur etiam Ambrosius lib. 1. de officiis cap. 36. cùm ait: *Intellige priùs, quæ habentur in ferculis dapes, & tunc mitte manum, ut quæ legis, vel accipis à Deo, tu operibus exequaris, & collatam in te gratiam officiis repræsentes:* ubi pro eodem accipit, exequi, & repræsentare.

Sic accepisse Hieronymum, patet Primò ex eo, quòd opponit typicum Pascha Judæorum vero Sacramento Paschatis Christianorum. Nam si Eucharistia solùm repræsentaret corpus Christi in symbolo, & non reipsa; nulla esset causa cur diceretur verum Sacramentum, & cur opponeretur typico: nam etiam Pascha Judæorum repræsentabat in symbolo corpus Christi. Secundò patet ex eo, quòd dicit Melchisedechum offerendo panem, & vinum præfigurasse; Christum autem instituendo Eucharistiam repræsentasse corporis veritatem: ubi antithesis requirit, ut Christus exhibuerit corporis veritatem, cujus figura in Melchisedechi oblatione præcesserat. Quod ipse idem clariùs exponit in comment. Psal. 109. *Quomodo*, inquit, *Melchisedech Rex Salem obtulit panem & vinum, sic & tu offeres corpus, & sanguinem tuum, verum panem, & verum vinum. Iste Melchisedech ista mysteria, quæ habemus, tradidit nobis, ipse est, qui dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem &c.* Hic videmus

panem materialem, ... quia non verè diceret, Mosem non dedisse panem verum, idest, Christi corpus, si Eucharistia non esset corpus Christi, nisi significativè.

Tertium testimonium est in comment. 1. cap. ad Ephes. *Dupliciter*, inquit, *caro Christi, & sanguis intelligitur, vel spiritualis illa, atque divina, de qua ipse dixit: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: vel caro, & sanguis, quæ crucifixa est, & qui militis effusus est lancea. Juxta hanc divisionem &*

C *in Sanctis ejus diversitas sanguinis, & carnis accipitur: ut alia sit caro, quæ visura est salutare Dei, alia caro, & sanguis, quæ regnum Dei non queant possidere.* Hæc ille. Ubi distinguit carnem, quæ est in Eucharistia, ab illa, quæ fuit crucifixa, solùm quoad accidentia, nimirum quòd in cruce fuit caro passibilis; in Eucharistia sit impassibilis, & spirituali ac divino quodam modo se habens: quemadmodum distinguitur caro nostra mortalis, ab ipsa nostra carne immortali, qualis erit post resurrectionem. Nec potest responderi, carnem spiritualem, quæ est in Eucharistia, solùm esse in signo, & non reipsa: Nam si ita acciperet, destrueret id, quod astruere volebat, veram carnem resurrecturam, contra Origenistas. Deinde Caro Christi, ut in Eucharistia significatur, non potest distingui ab ea, quæ fuit in

D cruce, nec vocari divina; Eucharistia enim est Sacramentum, sive symbolum passionis Christi: non ergo Hieronymus distingueret unam ab alia, si de symbolo tantùm loqueretur. Neque etiam respondere possunt adversarii, Hieronymum non loqui de Eucharistia, sed de spirituali manducatione carnis Domini, de qua intelligunt ipsi verba Domini ab Hieronymo citata. Hoc, inquam, respondere non possunt: nam verba Domini secundùm adversarios intelliguntur de carne Domini, ut fuit in cruce, quæ per fidem manducatur spiritualiter, cui manducationi adjunxit posteà Dominus, ut ipsi dicunt, symbola externa. At Hieronymus distinguit carnem Domini, quæ verè est cibus, & quam manducamus,

E à carne crucifixa; ergo non loquitur de manducatione per fidem, sed de vera, & reali, ut diximus.

Quartum testimonium est in commentar. cap. 1. epist. ad Titum, ubi cùm dixisset, oportere ab officio conjugali eos abstinere, qui corpus Domini suscipere volunt, & attulisset exemplum Achimelech, qui noluit Davidi panes propositionis dare manducandos, nisi priùs audivisset, eum ab uxore se aliquandiu continuisse, subjungit: *Tantùm interest inter panes propositionis, & corpus Christi, quantum inter imaginem, & veritatem; inter exemplaria verorum, & ea ipsa, quæ per exemplaria præfigurabantur.* Hic sanè locus apertissimus est. Nam si in Eucharistia est ipsa veritas, quæ per panes propositionis figurabatur; certè non est in Eucharistia panis

mate-

CAPUT XXIV.

Testimonium S. Augustini.

S. Augustinus proximè S. Hieronymum sequitur, quippè qui ejus amicissimus fuit, & annos circiter decem illi supervixit: obiit enim teste Prospero in Chronico Augustinus anno Domini 433. cùm obiisset Hieronymus, eodem Prospero auctore anno 422. Hunc autem Patrem Calvinus totum suum esse mentitur lib. 4. Instit. cap. 17. §. 28. Eundem Petrus Martyr, & cæteri Calvinistæ præter cæteros omnes citant, ac suum esse jactant, ut etiam olim Berengarius, teste Guitmundo lib. 2. solùm Augustinum non respuebat. Proferam igitur ad hanc eorum jactantiam comprimendam, testimonia ex omnibus omnino tomis operum Augustini.

Ac primum ex primo tomo testimonium habemus in lib. 9. confess. cap. 13. *Tantummodò*, inquit, *memoriam sui ad altare tuum fieri desideravit, unde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chyrographum, quod erat contrarium nobis.* Et infrà: *Ad cujus pretii nostri Sacramentum ligavit ancilla tua animam suam vinculo fidei.* Hæc ille. Qui per victimam, qua deletum est chyrographum contrarium nobis, non potest intelligere, nisi veram Christi carnem, quæ pro nobis immolata fuit in cruce; neque enim panis est ejusmodi victima: & cùm dicit eam victimam dispensari ex altari, apertissimè indicat, carnem Christi non tantùm fide, sed etiam manibus, & ore suscipi. Denique cùm dicit sanctam Monicam alligasse animam suam vinculo fidei, ad Sacramentum corporis Domini, manifestè significat in eo Sacramento non esse nudum signum, sed ipsum etiam verum Domini corpus: neque enim alligasset mulier sapientissima animam suam pani, ut per eum secura esset.

In secundo tomo in epist. 44. ad Maximum, cùm Maximus homo gentilis objecisset Augustino, quòd Christiani in abditis locis Deum suum se videre credant: nihil omnino respondit. Nam neque negare poterat Christum videri in Sacramento altaris, cùm ipse idem dicat lib. 3. Trinit. cap. 10. in specie panis Dominum oculis apparere mortalium: neque tamen tutum, aut æquum putavit homini gentili explicare hoc mysterium. At certè si nonnisi in signo Christus in Eucharistia adesset, potuisset, & debuisset objectionem illam refellere.

Extat testimonium in epist. 86. ad Casulanum, ubi reprehendit Augustinus quendam Urbicum, qui pecori; & sanguis poculo, non sanguis sanguini. Vult igitur Augustinus ita esse omnia mutata, ut pro pane propositionis panem cœlestem habeamus; pro pecore irrationali, agnum Dei; pro sanguine brutorum animantium, sanguinem Christi.

Idem in epist. 118. cap. 3. dicit, Eucharistiæ deberi singularem venerationem: & ibidem comparat eos, qui ex devotione accedunt quotidie ad hoc
C Sacramentum, vel ex devotione etiam aliquando non accedunt, cum Zachæo & Centurione, quorum alter Dominum excepit in domum suam gaudens, alter dixit: *Domine non sum dignus*, quæ comparatio frigida, & inepta esset, si nihil nisi signum corporis Domini sumeremus.

In epist. 120. ad Honoratum cap. 27. idem Augustinus exponens illud Psalm. 21. *Manducaverunt, & adoraverunt omnes divites plebis. Et ipsi*, inquit, *adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore, & sanguine ejus, sed adorant tantùm non etiam saturantur, quia non imitantur: manducantes enim pauperem, dedignantur esse pauperes.* Hoc loco Augustinus apertè dicit, homines superbos accipere de mensa
D Domini, corpus Domini, & adorare, sed non saturari. Ex quo sequitur, ut per corpus Domini non intelligat signum corporis, idest, panem, quia panis non adoratur: nec intelligat corpus Domini, ut est in cœlo, sed ut est in altari; quia dicit sumi ex mensa Domini, & sumi ab impiis. Vide etiam epist. 162. & 163.

In tertio tomo sunt duo alia testimonia. Unum est lib. 3. de Trinit. cap. 4. ubi cùm dixisset aliter significari Christum per linguam, & voces scriptas, aliter per sacramentum corporis, & sanguinis, subjungit: *Nec linguam quippè, nec membranas, nec atramentum, nec significantes sonos lingua editos, nec signa litterarum conscripta pelliculis, corpus Christi & sanguinem dicimus, sed illud tantùm, quod ex fructibus ter-*
E *ræ acceptum, & prece mystica consecratum, ritè sumimus ad salutem spiritualem in memoriam pro nobis Dominicæ passionis.* Hæc ille. At certè si Eucharistia tantùm esset corpus Christi significativè, cur non possent corpus Domini vocari verba ipsa, seu scripta, seu pronunciata, quæ clarissimè idem corpus significant?

Sed paulò post idem Augustinus subjungit: *Quod cùm per manus hominum ad illam visibilem speciem perducitur, non sanctificatur, ut sit tam magnum Sacramentum, nisi operante invisibiliter spiritu Dei: cùm hæc omnia, quæ per corporales motus in illo opere fiunt, Deus operetur &c.* Ubi dupliciter asseritur ab Augustino veritas corporis Domini. Primò, quia dicit, operante invisibiliter Spiritu sancto fieri hoc Sacramen-

men-

est. Sed sunt hæc mera [illegible]. Nam Sacramenti institutio, & etiam confectio, si nihil sit nisi signum, nullam requirit invisibilem operationem Spiritus sancti: operatio autem, qua mentes nostræ excitantur ad fidem, in mentibus nostris est, non in Sacramento.

Alterum testimonium est lib. 3. Trinit. cap. 10. ubi sic ait: *Illas etiam nubes, vel ignes quomodo fecerint, vel assumpserint Angeli ad significandum quod annunciabant, etiamsi Dominus, vel Spiritus sanctus illis formis ostendebatur; quis novit hominum? sicut infantes non noverunt, quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione* C *consumitur, unde vel quomodo conficiatur, unde in usum religionis assumatur. Et si nusquam discant experimento vel suo, vel aliorum, & numquam illam speciem rerum videant, nisi inter celebrationem Sacramentorum, cùm offertur, & datur, dicaturque illis auctoritate gravissima, cujus corpus, & sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omnino in illa specie Dominum oculis apparuisse mortalium, & de latere tali percusso liquorem illum omnino fluxisse.* Hæc ille. Ubi disputat de formis, in quibus Angeli, vel Deus apparuerunt in Testamento veteri. Ac ut ostendat nos ignorare, quomodo illæ formæ factæ sint, & tamen certò credere, in illis Deum vel Angelos apparuisse; assumit similitudinem ab Eucharistia: ignorant enim infantes D cùm sacris intersunt, quomodo fiat illa forma, in qua consecratur Eucharistia, & tamen certò credunt in illa forma apparuisse Dominum, & in calice sanguinem Domini esse, quia dicitur eis, Christum in Evangelio hoc docuisse, cùm ait: *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.*

Habemus autem hinc argumentum firmissimum contra adversarios. Nam infantes, quibus dicitur auctoritate gravissima, in illa forma visibili esse corpus Christi, & liquorem qui est in calice, esse sanguinem, non credunt illa esse corpus & sanguinem significativè, sed verè, & propriè: non enim valent ipsi per se intelligere istos tropos, sed credunt simpliciter id, quod eis dicitur. Unde Augustinus ait: E *Nihil aliud credent, nisi Dominum oculis apparuisse mortalium in illa specie, & liquorem illum de latere Christi omnino fluxisse.* Neque dicendum est hos infantes falsam fidem habere; tum quia Augustinus dicit, illos id credere, quia dicitur eis auctoritate gravissima; tum etiam quia si falsa esset ista fides, debuissent instrui, & admoneri, præsertim cùm etiam ipsi eo tempore ad Communionem admitterentur. Præterea comparat Augustinus Eucharistiam cum formis, in quibus Angeli apparebant; sed in illis formis Angeli verè, & propriè aderant præsentes. Igitur etiam in forma panis verè, & propriè præsens adest corpus Christi: alioqui nihil valebit comparatio, & tota Augustini disputatio corruet. Vide præterea eundem Augustinum lib. 4. Trinit. cap. 14. & in Enchiridio, cap. 100.

etiam sanguinis [illegible].

In quinto tomo exstat testimonium lib. 17. de Civit. Dei cap. 20. in hæc verba: *In alio libro qui dicitur Ecclesiastes, ubi ait: Non est bonum homini, nisi quod manducabit, & bibet; quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationem mensæ hujus pertinet, quam sacerdos ipse mediator Testamenti novi exhibet secundùm ordinem Melchisedech de corpore, & sanguine? Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificiis veteris Testamenti, quæ immolabantur in umbra futuri. Propter quod etiam vocem illam in Psal. 39. ejusdem mediatoris per prophetiam agnoscimus: Sacrificium, & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi: quia pro illis omnibus sacrificiis, & oblationibus corpus ejus offertur, & participantibus ministratur.* Hæc ille. Quo loco non potest Augustinus loqui de signo corporis, sed de ipso vero corpore, cùm dicit offerri & ministrari illud corpus, quod successit sacrificiis antiquis: nam etiam illa erant signa corporis Domini. Ac præterea illud corpus offerri, & ministrari dicit Augustin. de quo scriptum est in Psalm. 39. *Corpus autem aptasti mihi*: quod quidem verum & naturale corpus fuisse, nemo negat. Neque possunt adversarii respondere, loqui Augustinum de vero corpore, sed quod fide tantùm percipiatur; nam cùm ait: *Offertur & ministratur*, apertissimè loquitur de corporali tractatione corporis Domini. Vide etiam de hac re expositionem ejusdem Augustini in Psal. 39. ubi vocat corpus, quod norunt fideles, & quod sumunt in Eucharistia, completivum omnium veterum sacrificiorum.

In sexto tomo lib. 12. contra Faustum cap. 10. dicit, fideles eum sanguinem ore percipere, quo redempti sunt, & cap. 20. dicit, nunc bibi, quod ex latere Christi manavit, & lib. 2. contra adversarium legis, & prophetarum cap. 9. *Mediatorem*, inquit, *Dei, & hominum hominem Christum Jesum carnem suam nobis manducandam, bibendumque sanguinem dantem fideli corde, atque ore suscipimus: quamvis horribilius videatur humanam carnem manducare, quàm perimere, & humanum sanguinem potare, quàm fundere.* Hæc ille. Ubi notandum est, quod dicit, non solùm corde, sed etiam ore sumi à nobis carnem Domini.

In septimo tomo lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 27. *Aliud est Pascha, quod adhuc illi de ove celebrant: aliud autem quod nos in corpore, & sanguine Domini accipimus.* Hæc ille. Ubi opponit Agno Paschali corpus Domini, quod sumimus in Eucharistia; quod certè non faceret, si de signo corporis, non de vero corpore loqueretur: nam etiam ille agnus erat corpus Domini significativè, & expressiùs, quàm panis. Vide etiam lib. 1. contra Cresconium cap. 25. & lib. 1. de peccator. meritis cap. 24.

In octavo tomo sunt apertissima testimonia. In Psalm. 33. conc. 1. explicans Augustinus titulum Psalmi, in quo scriptum erat: *Et ferebatur in manibus suis*: *Hoc*, inquit, *quomodo posset fieri in homine quis*

intelli-

hunc locum Petrus Martyr.

Sed facilè refelluntur. Nam Augustinus non solùm dicit Christum suis ipsius manibus portatum, sed addit rem istam esse difficillimam, & impossibilem aliis hominibus; sic enim ait: *Quomodo posset fieri in homine, quis hoc intelligat?* & rursus: *Manibus aliorum portari potest homo; manibus suis nemo portatur.* At quàm facile est, ut quis seipsum in signo portet? certè cùm princeps monetam suam in sacculo portat, seipsum portat in signo, cùm in ea moneta imago ipsius inveniatur impressa, & unusquisque nostrum cùm literas ad se datas legit, ubi nomen suum scriptum habet, nonne seipsum in signo portat? Cùm igitur tam frequenter, & usitatè hoc fiat, cur diceret Augustinus id non posse fieri, & vix etiam intelligi, si de signo tantùm loqueretur?

Sed inquit Petrus Martyr: *Nemo potest se portare, quomodo Christus se portabat, quia nemo potest Sacramentum instituere, & eo modo seipsum in Sacramento portare.* At respondeo; Nemo potest Sacramentum instituere, quatenus Sacramentum est instrumentum gratiæ conferendæ, vel infallibile signum ejusdem gratiæ: sed bene potest instituere, quatenus est simplex alicujus rei signum. Christus autem si portare se ipse dicebatur, quia Sacramentum portabat; ideò dicebatur se portare, quia Sacramentum illud erat signum ipsius: non quia erat instrumentum gratiæ, ut etiam ipsi fatentur, qui dicunt Sacramentum corporis Domini vocari corpus Domini, quia nomen rei signatæ aliquando tribuitur signo. Quicumque ergo portat imaginem suam à se depictam, ille non minus se ipse portat, quàm se Christus portaret, si vera est sententia adversariorum.

Addit Petrus Martyr: *Velint, nolint Papistæ, non potest ullo modo fieri, ut corpus suum Christus portaverit propriè, quia duo corpora tunc fuissent.* Hoc nimirum est, quod illi dolebat, mysterium esse sublimius, quàm ut ipse illud capere posset. Sed si Arianus quispiam illi diceret, non posse fieri, ut una natura sit in duabus personis distinctis reipsa, nisi natura illa geminetur; quid, quæso, respondebit, nisi fide opus esse ad ista intelligenda, quæ humanam rationem superant? idem ergo sciat à nobis responderi de hoc mysterio. Vel si Ariano ipse respondeat, divinam essentiam ob suam infinitatem posse esse in pluribus personis re distinctis: & nos ei dicemus, corpus Christi ob omnipotentiam Christi posse simul statui in diversis locis. Sed de hoc in sequenti libro differemus.

Ad illud igitur objectum ex particula *quodammodò*, respondeo, illam particulam significare Christum *rit; inventum est, quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, ut non solùm non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.* Hæc ille.

Respondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum par. 4. loqui S. Augustinum de vera, & propriè dicta carne Domini, quam spiritualiter ore fidei manducamus, & quam in cœlo existentem adoramus: atque ibidem obiter notat, impios secun-
C dùm Augustinum non manducare carnem Domini,
quia impii non adorant Christi carnem; & secundùm Augustinum nemo eam carnem comedit, nisi priùs adoraverit.

At falsus iste Martyr, non bene legit Augustinum, & ideò audacter colligit ex Augustino omnino contraria iis, quæ Augustinus scripsit. Nam in Psalm. 21. conc. 1. de divitibus superbis & impiis, inquit Augustinus: *Manducaverunt corpus humilitatis Domini sui etiam divites, non sicut pauperes saturati sunt usque ad imitationem, sed tamen adoraverunt.* Et in epist. 120. suprà citata: *Et ipsi,* inquit, *adducti sunt ad mensam Domini, & accipiunt de corpore & sanguine ejus, sed adorant tantùm, non etiam saturantur, quia
non imitantur.* Hæc ille. Vides igitur secundùm Au-
D gustinum impios adorare, & manducare carnem Do-
mini de ipsa mensa, idest, de altari acceptam. Ex illis igitur locis hunc locum explicamus, ac ex ipso Augustino docemus loqui ipsum de ipsa manducatione carnis Domini per corporale instrumentum, quandoquidem etiam impii eam carnem manducant.

Præterea si tantùm vellet Augustinus dicere terram sine impietate adorari, quia caro Christi ut est in cœlo, adoratur; sine causa dixisset, eam carnem nobis manducandam datam esse. Quorsum enim Eucharistiæ meminit, si non in ipsa Eucharistia carnem Domini præsentem adoramus? Voluit igitur Augu-
E stinus ostendere, carnem ipsam Domini adorari,
& quia non habemus aliud argumentum illustrius, quàm ex quotidiano usu adorandæ Eucharistiæ, ideò illius meminit: nam præter istam adorationem non facilè potest discerni, an quis adoret carnem Domini, an solam divinitatem.

Denique probabile est Augustinum totum hunc locum desumpsisse ex Ambrosio, qui ut suprà citavimus, apertè dicit carnem Domini à nobis in mysteriis adorari, ut eam Apostoli in propria specie adorarunt: & hoc esse adorare scabellum pedum Domini. Vide præterea in Psalm. 33. 65. 93. 94. & 100.

In Nono tomo tract. 11. in Joannem explicans illud: *Jesus autem non se credebat eis,* dicit istud convenire Catechumenis, quibus non se præbebat Dominus per Eucharistiam: *Si dixerimus,* inquit, *Cathecu-*

cramentum etiam dici posset, ac proinde sacræ rei signum. Ex his habemus argumentum insigne. Nam primò, si non esset in Eucharistia verum Christi corpus, & si non manducaretur Christi caro, nisi in symbolo, & per fidem, non esset verum, Christum non se credere Catechumenis; nam & illi habent Christum in signo, & manducant eum fide; nam & signant se signo crucis, & credunt in Christum. Secundò, nulla esset ratio cur non daretur eis Eucharistia, cùm dentur illis alia signa clariora, ut sunt verba Dei scripta. Tertiò, potuisset etiam ille panis sanctus dici corpus Domini, ut patet, cùm tamen id Augustinus constanter neget.

Idem auctor tract. 26. in Joan. explicans illud: *Panis quem ego dabo, caro mea est; Hoc*, inquit, *quando caperet caro, quod dixit panem carnem, vocatur caro; quod non capit caro &c.* At profectò facillimè caperet caro, panem esse carnem significativè. Uide etiam tract. 27. & 31. in Joan.

In tomo decimo serm. 2. de verbis Apostoli: *Audivimus veracem Magistrum, divinum Redemptorem, humanum Salvatorem commendantem nobis pretium nostrum sanguinem suum: locutus est enim de corpore, & sanguine suo, quod corpus dixit escam, & sanguinem potum. Sacramentum fidelium agnoscunt fideles.* Hæc ille. Ubi sanè loquitur de sanguine suo, non de figura sanguinis: nec enim figura est pretium nostrum; atque hunc sanguinem potum esse dicit, sicut etiam corpus escam. Ac ne dicerent adversarii, potum, & escam istam sola fide, ac mente sumi, adjunxit, Sacramentum esse fidelium, quod norunt fideles: ubi indicat, esse mysterium solis fidelibus notum, quomodo corpus Christi, & sanguis sint esca, & potus. Quam phrasim, *norunt fideles*, in infinitis locis in Augustino reperimus, ut lib. 10. de Civit. Dei cap. 6. in Psal. 39. in Psal. 109. lib. 50. hom. 42. & alibi. At profectò non est arcanum solis fidelibus notum, quod Christi corpus, & sanguis fide percipiatur: id enim publicè prædicatur etiam gentilibus, & notissimum erat non solùm fidelibus, sed etiam Catechumenis. Intelligit igitur Augustinus id, quod Ecclesia Catholica intelligit, arcanum esse verè mirabile in Eucharistia, quod nec debet aperiri infidelibus, nec sine fide intelligi potest.

In serm. ad Neophitos, ut testatur Ivo Carnotensis Episcopus in epist. ad Hymericum, & Paschasius in epist. ad Frudegardum: *Hoc accipite in pane, quod pependit in cruce; hoc accipite in calice, quod manavit de Christi latere.* Lib. 50. hom. 26. monet, ut summa diligentia, caveant, ne aliqua particula Eucharistiæ in terram cadat. Serm. 2. de tempore: *Invitati sumus ad mensam, ubi non invenitur cibus hominum, sed panis ponitur Angelorum.* Denique citat etiam Gratianus ex Augustino in lib. sententiarum Prosperi apertissimas sententias. Vide dist. 2. de consecratione can. Nos autem, & can. Hoc est quod dicimus. Easdem

ctum. Alterum ex epist. 57. ad Dardanum. In epistola 23. loquitur Augustinus in hæc verba: *Si Sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum Sacramenta sunt, non haberent, omnino Sacramenta non essent: ex hac autem similitudine plerumque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundùm quendam modum Sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, Sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est: ita Sacramentum fidei, fides est.*

Producunt hunc locum Calvinus, Petrus Martyr, & omnes alii, sed ante eos olim protulit etiam Berengarius, & responsum ei fuit; quare ut adversarii

C repetunt argumenta suorum majorum, & nos repetemus solutiones majorum nostrorum. Primò igitur Paschasius in epist. ad Frudegardum, & Lanfrancus in lib. contra Berengarium, respondent, Sacramentum corporis Domini vocari quodammodò corpus Domini; quia licèt in Sacramento Eucharistiæ sit verum corpus Domini, quoad substantiam, non tamen est ibi eo modo, quo fuit in cruce, nisi per similitudinem: loquitur enim ibi Augustinus de passione & morte Christi, quæ in sacrificio altaris repræsentatur. Idem itaque est, ac si dixisset, Celebratio mysteriorum altaris est quodammodò passio Christi: non enim est verè, sed tantùm repræsentativè passio Christi; vel si dixisset, corpus Domini, ut est sub

D specie panis, est quodammodò corpus in cruce pendens: non est enim verè, sed repræsentativè corpus in cruce pendens. Et illustrat Lanfrancus rem totam insigni similitudine. Lucæ ult. Dominus finxit se longius ire: quod exponit Augustinus lib. contra mendac. cap. 13. ubi dicit, Christum ea fictione significasse, se suprà omnes cœlos ascensurum. Idem igitur Christus sui ipsius figura fuit, & dici rectissimè posset, Christus fingens se longius ire, & quodammodò Christus in cœlum ascendens.

Guitmundus lib. 2. adhibet duas alias solutiones. Unam, quòd loquatur de Sacramentis veteribus, ut de Manna, vel de pane Melchisedech, quæ secundùm quendam modum erant corpus Domini, quia

E Sacramenta, idest, signa, & figuræ corporis Domini. Alteram, quòd loquatur de Eucharistia, quatenus signum est corporis Christi mystici: nam ipse idem Augustinus tract. 26. in Joan. dicit, Eucharistiam esse fidelium societatem, quia est signum, seu Sacramentum ejus societatis.

Porrò Algerus lib. 1. cap. 5. de Sacramento Eucharistiæ exponit aliter, nec minùs rectè hunc locum Augustini. Vult enim loqui Augustinum de speciebus panis & vini, quæ sunt maximè propriè Sacramentum corporis, & sanguinis Domini, idest, signa sensibilia repræsentantia corpus, & sanguinem Domini, ac de iis rectissimè dictum esse, Sacramentum corporis Christi est quodammodò corpus Christi: neque enim illæ species sunt corpus Christi, nisi quodam modo, idest, repræsentativè. Dices: Non sole-

Respondeo; Loquitur Augustinus de rebus secundùm naturæ cursum, non secundùm omnipotentiam Creatoris; fatemur autem naturaliter non posse intra cœlum corpus non occupare locum, neque accidentia posse sine subjecto existere: sive (quod idem est) loquitur de corporibus quæ modum existendi corporalem retinent; utrum autem possit aliquod corpus per omnipotentiam Dei accipere modum existendi spirituum, & proinde non occupare locum, non disputat eo loco Augustinus. Sed de toto hoc argumento tractabimus infrà suo loco.

Ex tertio tomo objiciunt primò cap. 9. lib. 3. de doctrina Christiana ubi dicit Augustinus, Christum instituisse pauca quædam signa, ut Baptismum & Eucharistiam. Sed locus non est ad rem, quia non negamus Eucharistiam esse Sacramentum, & proinde signum. Sed negamus nihil esse nisi signum.

Secundò objiciunt cap. 16. lib. 3. de doctr. Christiana ubi dicit, figuratè accipiendam manducationem carnis Christi. Sed hoc explicatum est suprà, ubi tractavimus cap. 6. Joan.

Tertiò proferunt cap. 19. libri de fide ad Petrum, ubi vocatur Eucharistia Sacramentum panis & vini. Sed nulla est in hac re difficultas: siquidem à materia rectissimè potest eo modo Eucharistia nominari.

Quartò proferunt cap. 4. lib. 3. de Trinit. ubi sic legimus: *Apostolus potuit significando prædicare Dominum Jesum, aliter per linguam, aliter per epistolam, aliter per Sacramentum corporis, & sanguinis ejus.* Atqui hic etiam nulla difficultas est. Numquam enim Catholici non asseruerunt per Sacramentum corporis Domini significari ipsum corpus Domini; sed præsens, non absens: id quod Augustinus ibidem apertè asseruit, cùm ait, aliter significari per hoc Sacramentum, aliter per sonos & literas; ista enim sunt nuda signa rei absentis, illud est signum rei præsentis. Unde ibidem dicit, nec literas, nec sonos dici corpus Christi, licèt illud significent, sed tantùm panem consecratum, corpus Christi dici.

Quintò proferunt cap. 10. ejusdem lib. 3. de Trinit. ubi Augustinus dicit, panem in altari positum peracta pietatis celebratione consumi: *At corpus Christi verum*, inquiunt, *non consumitur; igitur verus panis est, qui sumitur, cùm Eucharistia sumitur.*

Respondeo; Panis, qui in altari ponitur, peracta celebratione consumitur; nam consumitur quoad interiorem substantiam peracta consecratione; quoad externam verò formam consumitur, dum manducatur. Nec enim dubium est, quin Augustinus loquatur de symbolo tantùm visibili: nam loquitur de corporalibus formis, in quibus Deus,

...locum Pauli 1. Corinth. 11.

Ex tomo Sexto producunt Calvinus, Petrus Martyr, & alii locum illum ex lib. contra Adimantum, cap. 12. *Non dubitavit Dominus dicere: Hoc est corpus meum; cùm signum daret corporis sui.*

Ad hunc locum respondent nostri multis modis. Dicunt aliqui, nec malè, Augustinum loqui ex Manichæorum sententia, ut eos ex propriis ipsorum sententiis refellat. Ipsi enim cùm Christo non tri-
C buerent corpus verum, sed externa tantùm specie, & apparentia; & quidquid Christus passus est, dicant, in signo & apparentia passum: illa etiam verba: *Hoc est corpus meum*, in eo sensu accipiebant, ac si dictum esset: Hoc est signum, & apparentia corporis mei. Consuevisse autem Augustinum disputare cum Manichæis ex eorum principiis, constat ex lib. 2. de bono perseverantiæ, cap. 11. & 12. Ubi cùm Augustino objiceretur, quòd scripsisset in libris de libero arbitrio, naturalem esse ignorantiam, & difficultatem, cum qua nascimur; cùm ipse contra Pelagianos contrarium assereret, nimirum non esse naturalem, sed ex peccato primi parentis ortam: respondit se locutum in libris de libero arbitrio ex
D mente Manichæorum, ut eorum errorem redargueret ex ipsa ipsorum sententia.

Alia solutio est, Augustinum hoc loco per signum intelligere non nudum signum, sed cum quo reipsa conjuncta sit res significata. Nam explicat illa verba Deuteron. 12. *Sanguis est anima*; ac docet, sanguinem dici animam, non quia sit anima, sed quia signum sit animæ; & ad hoc illustrandum adfert illam sententiam, Eucharistiam appellari corpus Domini, quia est signum corporis Domini. Porrò sanguis non est signum animæ absentis, sed præsentis: longè enim aliter sanguis animam demonstrat, quàm statua principem. Quare idem Augustinus quæst. 57. in Leviticum, explicans, quomodo sanguis dicatur
E anima, docet animam dici, quia continet animam. Sic igitur sanguis animam significat, ut simul eam contineat, & cum ea reipsa conjunctus sit: eodem autem modo Eucharistiam signum esse corporis Domini, omnes Catholici fatentur.

Tertia solutio est, loqui Augustinum de signo corporis, ut in cruce immolati: quomodo panis Eucharistiæ, de quo Dominus ait: *Hoc est corpus meum*, & est verè corpus Domini, & signum ejusdem corporis. Sic respondet ad alium similem locum Guitmundus lib. 2. Vide quæ suprà diximus ad testimonium ex epist. 23. nam eadem est, meo judicio, sententia utriusque loci.

Et hinc etiam solvitur, quod proferunt ex lib. 20. contra Faustum, cap. 21. ubi sic ait Augustinus: *Hujus sacrificii caro, & sanguis ante adventum Christi per*

victimas

nius, quod ad superiora respondimus, loqui Augustinum de figura corporis in cruce suspensi, idest, de repræsentatione Dominicæ passionis; eodem enim modo Augustinus Eucharistiam figuram corporis vocavit, quo veteres Græci antitypa, de qua voce diximus in testimoniis Basilii.

Alterum locum proferunt ex comment. in Ps. 98. *Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod commendavi vobis &c.* Respondit olim Lantfrancus lib. contra Berengarium, voluisse Augustinum dicere, non idem corpus manducandum, idest, non eodem modo. Nam corpus in specie mortali, & visibili aderat tunc præsens; comedendum autem erat in aliena specie, & impassibiliter, ac invisibiliter se habens. Itaque idem erat (ut ait Lantfrancus) & non erat idem; idem quoad substantiam, non idem quoad modum, speciem, & qualitatem. Nam & Apostolus 1. Corin. 15. *Non corpus*, inquit, *quod futurum est, seminas, sed nudum granum*. Ubi similiter intelligit, non idem corpus humanum mori, & seminari in sepulchro, quod postea resurrecturum est: non quod non sit idem corpus numero futurum, quoad substantiam (idem enim maximè probare volebat) sed quia non erit idem, quoad qualitates; seminatur enim, ut ipse explicat, corruptibile, & surget incorruptibile. Et hunc modum loquendi notavit Augustinus in epist. 146. Et Ambrosius lib. 2. de Pœnitentia cap. 10. refert quendam rectè dixisse: *Ego non sum ego*, quia mutaverat vitam, & mores. Et Hieronymus in cap. 1. ad Ephesios, dicit aliam esse carnem in Eucharistia, aliam fuisse in cruce; cùm tamen evidenter probatum sit, eum in Eucharistia ponere veram carnem, & eandem cum illa, quæ fuit in cruce, quoad substantiam, licèt non qualitate. Denique Dominus ipse Luc. 24. distinguit se ipse à se, cùm ait: *Hæc locutus sum vobis, cùm adhuc essem vobiscum*. Porrò hanc fuisse mentem Augustini, ex illo ipso loco colligimus. Nam verum corpus Domini sumi in Eucharistia, ibidem docet, cùm ait, esse ipsam carnem, in qua Dominus ambulavit, & à nemine manducari, nisi priùs adoretur. Quomodò autem non idem corpus manducetur, explicat ibidem cùm ait, putasse Capharnaitas scindendam in particulas Christi carnem, & sic manducandam: ad hanc enim absurdam cogitationem respondet Dominus, cùm ait: *Non hoc corpus, quod videtis &c.*

Sed objicit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum objecto 220. unum dilemma: *Cùm Dominus in ultima cœna corpus suum discipulis dedit, vel erat mortale illud corpus, vel immortale. Si mortale, non ergo differebat qualitate ab eo, quod tunc videbatur: nec poterat rectè dici: Non hoc corpus, quod videtis &c. Si immortale, quomodò paulò post mortuum est?*

Respondeo; In ultima cœna corpus datum disci-

Tertiò proferunt illud tractat. 50. in Joan. *corpus Christi in quo resurrexit, uno in loco esse potest: veritas ejus ubique diffusa est*. Sed non negat hoc loco Augustinus, corpus Domini, pluribus in locis esse posse, sed negat ejus veritatem posse restringi ad unum locum, cùm sit ubique diffusa: quod verissimum est. Quale etiam esset, si quis diceret, Christi humanitas uno in loco esse potest, divinitas non potest.

C Quartò proferunt illud tract. 50. in Joan. ubi dicit, nunc non adesse Christum secundùm præsentiam carnis. Ad hunc locum respondimus, cùm tractaremus locum illum: *Me autem non semper habebitis*; ac diximus loqui Augustinum de præsentia visibili.

Quintò proferunt illud tract. 59. *Illi manducabant panem Dominum, Judas autem panem Domini*. Ad quem locum respondimus, cùm tractaremus cap. 11. prioris ad Corinthios, ubi demonstravimus corpus Domini ab impiis etiam manducari.

Sextò proferunt illud tract. 10. in epist. Joan. ubi Augustinus dicit corpus Christi naturale esse in cœlo, quò sublatum est per ascensionem: in terra autem relictum esse corpus Christi mysticum, idest, Ecclesiam. At ipse se explicat Augustinus; Nam sic ait: *Jam non invenis loqui Christum in terra*, & ibidem: *Ascensurus dixit verba novissima; post ipsa verba non est locutus in terra*. Itaque loquitur de præsentia Christi

D visibili, & more humano cum hominibus conversantis: hoc enim modo non est in terra, nisi in corpore suo mystico.

Ex decimo tomo, Primò profert Petrus Martyr, & etiam Calvinus ex sermone de verbis Apostoli, quod impii non verè sumant corpus Domini. Sed ad hoc respondimus suprà, cùm exponeremus cap. 11. prioris ad Corinthios, ubi diximus, impios dici non manducare, quia non nutriuntur spiritualiter: nam ibidem ait Augustinus: *Illud manducare refici est, illud bibere, quid est, nisi vivere?* Ex eodem fundamento solvitur quod Petrus Martyr citat ex Augustino in sententiis Prosperi, ubi legimus non manducare panem Domini, nec bibere ejus sanguinem,

E qui ab illo discordat, licèt Sacramentum ejus accipiat.

Secundò profert ex lib. 50. homil. serm. 26. quòd Augustinus dicat, æquale esse peccatum, si quis corpus Domini in terram cadere sinat, & si quis verbum Dei sibi ex corde permittat effluere. Quæ comparatio non videtur vera, si corpus Domini verum, & naturale sit in Eucharistia: majus enim peccatum esset sinere corpus Domini in terram cadere, quàm verbum Christi ex corde perire.

Respondeo; Non comparat Augustinus verbum Christi ratione soni, aut characterem cum corpore Christi, sed ratione veritatis divinæ, quæ illis sonis, & characteribus significatur. Unde non dicit verbum Dei ex auribus effluere, sed ex corde: neque dicit idem esse peccatum, si quis Eucharistiam, & si

quis

Quod vidistis, inquit, *panis est*, *& calix*, *quod nobis etiam oculi renunciant: quod autem fides vestra postulat instruenda*, *panis est corpus Christi*, *& calix est sanguis*. Et infrà, cùm dixisset Christum esse in cœlo, quærit: *Quomodo est panis corpus ejus? & calix*, *vel quod habet calix*, *quomodo est sanguis ejus?* deinde respondet: *Ista fratres ideò dicuntur Sacramenta*, *quia in illis aliud videtur*, *aliud intelligitur*; *quod videtur*, *speciem habet corporalem*: *quod intelligitur*, *fructum habet spiritualem*. *Corpus ergo Christi*, *si vis intelligere*, *audi Apostolum dicentem*: *Vos estis corpus Christi &c.*

Respondeo: Tota vis hujus testimonii in duobus posita est. Primò in eo, quòd Augustinus dicat, panem esse id, quod est in altari, ut oculi ipsi renunciant. Secundò quòd ad quæstionem, Quomodo panis est corpus Christi, si Christus est in cœlo? non responderit Augustinus per transmutationem, aut aliquid ejusmodi, sed dixerit, Sacramenta esse signa quædam visibilia, & corporalia rerum spiritualium, & intelligibilium.

Ad Primum facile est respondere. Augustinus enim declarat, quid sit, quod est in altari, ac dicit, panem esse, quoad speciem exteriorem, ut oculi rectè judicant; quoad interiorem substantiam, esse corpus Christi, ut fides rectè judicat. Nam si Augustinus vellet dicere in altari esse panem etiam quoad substantiam, & id probaret testimonio oculorum, ut verba ejus prima fronte sonare videntur, repugnaret apertissimè Cyrillo, Ambrosio, Nysseno, Epiphanio, Gaudentio, Chrysostomo, qui disertis verbis dicunt sensus falli, & non esse judicandum ex gustu, & denique non esse panem. Quis autem credat Augustinum in re tam magna tot Patribus repugnasse? & præterea si repugnasset, quomodo nec ipse unquam eos reprehendisset, nec ipse ab alus reprehensus fuisset? Quare cùm verba ejus dupliciter exponi possint, & uno modo repugnent Patribus cæteris, alio modo cum eis congruant, quis non videt uter sensus præferendus sit? Adde quòd non solùm aliis Patribus, sed etiam sibi ipse repugnaret, si sensuum judicio in hoc mysterio locum dare vellet, ut patet ex tot locis à nobis citatis.

Ad Secundum respondeo Augustinum ad quæstionem, Quomodo panis sit corpus Christi? noluisse directè respondere, quia non erant auditores capaces; homilia enim illa habebatur ad pueros recens baptizatos: ideò monuisse, ut simpliciter crederent, panem illum esse corpus Christi, & operam darent, ut essent ipsi corpus Christi per fidem, & opera bona, quia postea ubi crevissent, & profecissent in via Dei, mysteria ista eis aperirentur. Id ita esse patet, quia cùm esset propositum de corpore Christi natu-

CAPUT XXV.

Testimonium S. Cyrilli Alexandrini, & Synodi Ephesinæ generalis.

Sanctus Cyrillus Episcopus Alexandrinus, qui paulò post Augustini tempora floruit, multa nobis
C testimonia præbet. Sed Primo loco poni debet testimonium, quod à III. Synodo generali, cui ipse præsedit, ac deinde in IV. & V. approbatum fuit. Exstat epistola S. Cyrilli ad Nestorium cum duodecim anathematismis, quæ ut dixi, ab Ephesina Synodo, & ab aliis duabus approbata fuit: in ea sic legimus: *Sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus*, *& sanctificamur participes sancti corporis*, *& pretiosi sanguinis Christi*, *omnium nostrum redemptoris effecti*: *non ut communem carnem percipientes*, *quod absit*; *nec ut viri sanctificati &c. sed ipsius Verbi propriam factam.*

Ad hunc locum respondet Petrus Martyr in libro contra Gardinerum extremo, Cyrillum loqui de participatione veræ carnis Christi, sed quæ fit in animo,
D & fide, non ore corporali.

Verùm falsam esse istam interpretationem facilè probari potest, tum ex hoc ipso loco, tum ex aliis testimoniis ejusdem Cyrilli: nullus enim interpres melior ipso auctore inveniri potest. Et quidem hoc loco apertè loquitur de Eucharistia, ad quam accedimus communicaturi, quam ille vocat sacram benedictionem, & illam ipsam dicit esse carnem verbi Dei. Sed videamus alia ejus loca adhuc clariora, Lib. 4. in Joannem, cap. 3. explicans illud: *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum*. *Firmam*, inquit, *fidem mysteriis adhibentes*, *nunquam in tam sublimibus rebus*, *illud* (*quomodo?*) *aut cogitemus*, *aut proferamus*. Hæc ille. Deinde osten-
E dit, Deo nihil esse impossibile, & probat, potuisse nobis dare carnem suam ad manducandum, quia multa alia mirabilia fecit, ut cùm virgam in serpentem, & aquas in sanguinem mutavit; cùm divisit mare, cùm ex petra scaturire fecit aquas &c. quæ omnia ineptissimè dicerentur, si nihil esset Eucharistia, nisi signum corporis Domini. Eodem lib. 4. cap. 14. docet non solùm animam per Spiritum sanctum in beatam vitam ascendere, sed etiam corpus nostrum corruptibile per contactum, & manducationem carnis Christi incorruptibilis, immortale fieri; & cap. 15. idipsum repetit, atque illustrat similitudine insigni: *Sicut enim scintilla ignis in fœnum*, *aut paleam immissa totum inflammat*; *sic Verbum Dei per Eucharistiam naturæ nostræ corruptibili conjunctum totam resurgere faciet immortalem*, *& gloriosam*; & cap. 16.

sic ait : *An fortassis putas ignotam nobis mysticæ benedictionis virtutem esse? quæ cùm in nobis sit, nonne corporaliter quoque facit communicatione carnis Christi Christum in nobis habitare?* Et infrà : *Unde considerandum est, non habitudine solùm, quæ per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse, verùm etiam participatione naturali*. Et infrà : *Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis, ad incorruptibilitatem, & vitam traduci, nisi naturalis vitæ corpus ei conjungeretur. Non credis mihi hæc dicenti, Christo, obsecro te, fidem præbe*. Similia fusè repetit lib. 11. cap. 26. Denique citari solet passim epist. S. Cyrilli ad Calosyrium, in qua tria dicit. Primò, firmiter esse credendum verbis Domini : *Hoc est corpus meum*. C Secundò, in Eucharistia esse corpus Domini, etiam extra usum manducationis. Tertiò, transmutari panem in veritatem carnis Christi. Vide hunc locum apud Joannem Garezium.

Jam ex Cyrillo contra veritatem multa adversarii colligere conati sunt, sed planè frustrà. Primò proferunt ex lib. ad Evoptium in explicat. 11. anathematismi, ubi Cyrillus dicit in Sacramento Eucharistiæ, non contineri hominis manducationem; id enim esse ad crassas cogitationes credentium mentes deducere. Addit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, objecto 211. id ipsum haberi in Concilio Ephesino, sive in Epist. Cyrilli à Concilio approbata. D *Inter cætera*, inquit Petrus Martyr, *ait Eucharistiam nostram non esse comestionem nudi, & puri hominis : quod non est aliud, quàm mutatis verbis negare ἀνθρωποφαγίαν*. Hæc ille.

Sed excæcavit eos malitia eorum. Nam Cyrillus in utroque loco negat Eucharistiam esse manducationem puri hominis, ut Nestorius existimabat, & affirmat esse manducationem hominis Dei : & id vocat crassam, & humanam cogitationem, si quis existimet in Eucharistia esse carnem puri hominis, quæ nihil revera esset, nisi caro, idest, res terrena & corruptibilis, quæ vitam adferre non posset. Legatur tantùm uterque locus, & nulla remanebit quæstio.

E Secundò profert Petrus Martyr quædam loca, ubi Cyrillus dicit, carnem Christi adferre vitam, ut lib. 4. in Joan. cap. 10. 14. & 17. & in epist. ad Calosyrium : & inde concludit, carnem Christi non manducari ab impiis; proinde non manducari ore corporali.

Sed hæc inanissima sunt, & sæpè refutata. Non enim sequitur, impios non manducare carnem Christi, etiamsi vitam inde non accipiant : caro enim Christi ex se virtutem habet vivificandi, sed ob indispositionem accedentium aliquando mortem adfert, non vitam, quomodo sol sanos oculos illustrat, infirmos lædit.

Tertiò profert idem Petrus Martyr testimonium ex eadem epistola ad Calosyrium, ubi Cyrillus dicit, in pane & vino sumi carnem & sanguinem Domini. Item aliud ex lib. 4. in Joan. cap. 24. ubi Cyrillus di-

Cyrilli in Joannem quatuor intermedios, seu eos supplevit Clictoveus. Cùm autem Clictoveus ante paucos annos vixerit, & scripserit contra Oecolampadium de Eucharistia, & apertissimè hostis Sacramentariorum fuerit, dubitari non potest, quin illa ejus verba non repugnent veritati Eucharistiæ. Atque hinc discimus non esse mirandum, si Augustinus, Theodoretus, & alii veteres, quædam dixerint, quæ in speciem videantur favere hæreticis, cùm etiam Jodoco quædam exciderint, quæ ab adversariis trahantur ad suam causam. Voluit igitur dicere, Christum secundùm præsentiam carnis, non ubique, nec semper nobis adesse, secundùm divinitatem autem ubique & semper.

CAPUT XXVI.

Testimonium Procli Episcopi Constantinopolitani.

PRoclus eodem tempore Episcopus erat Constantinopolis, quo Cyrillus Alexandriæ. Exstat ejus testimonium brevissimum, & robustissimum in lib. de traditione divinæ Liturgiæ. Nam posteaquam multa dixerat de mirifico affectu Apostolorum, atque aliorum Patrum antiquissimorum, erga Sacramentum Eucharistiæ, & quod semper in mente habebant illa verba : *Hoc est corpus meum*, & longissimas preces, & psalmodias inter sacra mysteria peragebant; ita subjunxit : *Per has preces Spiritus sancti adventum expectabant, ut ejus divina præsentia propositum in sacrificia panem, & vinum aqua permistum, ipsum illud corpus, & sanguinem Salvatoris nostri Jesu Christi efficeret*. Hæc ille. His enim verbis tam apertè docet iste auctor mutari panem, & vinum in corpus, & sanguinem supernali virtute Spiritus sancti, ut nullum hic locum habeant solutiones adversariorum de mutatione Sacramentali per additionem solius significationis : ad istam enim mutationem non esset opus invocare præsentiam Spiritus sancti.

CAPUT XXVII.

Testimonium Theodoreti & Gelasii.

THeodoretus æqualis Cyrilli fuit, & ei etiam supervixit, ut patet ex epist. Theodoreti ad Joannem Antiochenum de obitu Cyrilli, quæ legitur in V. Synodo.

Duo loca proferuntur ex Theodoreto, tum à Catholicis, tum ab hæreticis. Prior est in primo Dialogo : *Servator*, inquit, *noster nomina commutavit, & corpori quidem id, quod erat symboli, ac signi nomen imposuit : symbolo autem quod erat corporis*. Hæc ille. Quæ verba pro se accipiunt adversarii. Sed paulò post

seu observandum est locum istum in specie quidem juvare nonnihil causam Lutheri, qui putavit cum pane vero conjunctum esse corpus Christi verum: at causam Calvini & Petri Martyris, & aliorum Sacramentariorum penitus destruere. Nam apertissimè asserit hoc loco Theodoretus præsentiam corporis Domini in Eucharistia, cùm dicit, intelligi, credi, & adorari corpus Domini in Eucharistia, & ideò intelligi, credi, & adorari, quia panis Eucharistiæ, idest, panis consecratus, est verè id quod intelligitur, creditur, & adoratur. Adde, quòd ibidem nolebat Theodoretus apertè loqui, metuens ne adesset inter auditores aliquis non initiatus: *Non oportet*, inquit, *apertè dicere; est enim verisimile adesse aliquos non initiatos*. At de Eucharistia, ut jam intelligunt Calvinistæ, potuisset quibusvis infidelibus apertissimè loqui, cùm nihil in ea mirabile, nihil arduum sit. Denique probare vult Theodoretus in illis omnibus dialogis, in Christo verè esse duas naturas, idque exemplo Eucharistiæ, ubi verè credimus cum symbolis panis esse corpus Christi. At si negasset veram præsentiam corporis Domini in Eucharistia, contra seipsum pro adversariis pugnasset.

Sed nec Lutheri causam adjuvat, si diligenter consideretur Theodoretus. Nam cùm dicit, substantiam symbolorum remanere, & non mutari, non loquitur de substantia, quæ distinguitur contra accidentia, & quam in prima categoria posuit Aristoteles, sed de essentia, & natura accidentium, quæ ipse perpetuò symbola appellat, quomodo alii auctores Græci & Latini passim accipiunt vocabulum substantiæ: sed maximè Græcæ voces φύσις & ὀσία, quibus Theodoretus usus est, omnem essentiam & naturam amplectuntur. Nec solùm Græci, sed Latini etiam interdum per substantiam intelligunt naturam accidentium. Petrus Cluniacensis in libro de sacrificio, & transubstantiatione: *Ammon cernis*, inquit, *præter glacialem duritiam, præter lapideam firmitatem (quantum ad speciem, vel perspicuitatem jam dicti elementi pertinet) nihil utique substantiæ detractum?* ubi per substantiam intelligit naturam externæ figuræ & perspicuitatis, quæ manent, quando mutatur glacies in crystallum.

Hoc igitur Theodoretus docet, naturam symbolorum, idest, accidentium sensibilium, quæ sunt in Eucharistia, fuisse etiam ante consecrationem. Eum ita loqui patet. Primò, quia in Dialogo secundo hæreticus ex communi fide urgebat mutationem panis in corpus Christi, ut inde probaret suum errorem de mutatione unius naturæ in alteram in mysterio incarnationis. Catholicus autem non negat mutationem aliquam panis in corpus Christi fieri, quod certè facere debuisset, si esset vera sententia Luthe-

non mutari quoad exteriorem naturam, & proprietates accidentium. Quartò, quia non est ullo modo credibile, Theodoretum tam apertè repugnare voluisse Chrysostomo, Ambrosio, Cyrillo & aliis, qui negant panem manere in Eucharistia: hos enim auctores in illis Dialogis frequentissimè citat, & præcipuè Chrysostomo Theodoretus addictissimus fuit.

Eadem prorsus ratio est de sententia Gelasii in libro de duabus naturis. Nam quicumque fuerit is Gelasius C (neque enim satis constat, quis ille fuerit) idem prorsus docet, quod Theodoretus, & ad eandem rem confirmandam: dicit enim manere naturam panis in Eucharistia, & tamen ibidem dicit mutari Spiritu sancto perficiente in divinam substantiam; & esse Eucharistiam rem divinam, ita ut ejus perceptione efficiamur divinæ consortes naturæ.

Ubi obiter est notandum, Gelasium istum non fuisse Romanum Pontificem, ut adversarii impudenter jactant. Nam Kemnitius 2. par. Examinis Tridentini Concilii sess. 13. cap. 4. mirabiliter triumphat ex hoc testimonio, tamquam Romani Pontificis. At non esse Romani Pontificis, argumento certissimo esse potest, quòd cum dicat se velle referre testimo- D nia omnium Patrum, nullam mentionem facit Hieronymi, Augustini, Leonis, & similium, qui Gelasio Papæ notissimi erant. Præterea quòd multa testimonia adferat iste Gelasius ex Eusebio Cæsariensi; quod numquam Gelasius Papa fecisset, cùm Eusebii libros reprobaverit in suo decreto de libris authenticis & apochryphis. Adde, quòd videtur iste Gelasius scripsisse ante Concilium Chalcedonense, & is ipse esse, quem Theodoretus citat in 3. Dialogo, & cujus meminit Hieronymus in lib. de scriptor. Eccles. nimirum Gelasius Episcopus Cæsariensis, qui non potuit nisi valdè senex esse, cùm librum istum scripsit contra Eutychianos. Sed quicumque tandem fuerit, non discrepat ab aliis Catholicis scriptoribus, ut jam E ostendimus.

CAPUT XXVIII.

Testimonium S. Leonis.

SAnctus Leo, licèt junior Theodoreto esset, eodem tamen sæculo floruit, ut patet ex epist. Theodoreti ad Leonem, & ex altera Leonis ad Theodoretum.

Quatuor testimonia ex Leone citari solent. Primum est serm. 7. de passione Domini, ubi sic ait: *Ut ergo umbra cederent corpori, & cessarent imagines sub præsentia veritatis, antiqua observantia novo tollitur Sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem san-*

R 2 guis

enim acciperemus veram carnem, si Christus non haberet veram carnem.

Respondet Petrus Martyr, argumentum Leonis in eo consistere, quòd non esset Eucharistia symbolum corporis Domini, si Christus non haberet corpus. Sed fallitur, nam adhuc esset symbolum corporis, quale ponebant Eutychiani, nimirum apparentis: possunt enim etiam corpora apparentia signo aliquo repræsentari. Præterea Leo dicit idipsum ore sumi, quod fide creditur. At fide credimus Christum habere veram carnem: veram igitur carnem ore sumimus. Et qui respondet, *Amen*, dum suscipit Sacramentum, non confirmat confessione sua, id quod accipit, esse symbolum, sed esse corpus: sacerdos enim non dicit, Accipe symbolum, sed, Accipe corpus, ut etiam ex Ambrosio suprà notavimus. Denique dicit linguas infantium non tacere corporis Domini veritatem in Sacramentorum celebratione: infantes autem simpliciter loqui solent, non figuratè, & symbolicè.

CAPUT XXIX.

Testimonium Hilarii Papæ.

Hilarius Papa sancti Leoni successit. Ex ipsius decretis proferunt adversarii unum testimonium, quod planè pro nobis, non pro illis facit. Testimonium exstat apud Gratianum de consecrat. dist. 2. can. Corpus, in hæc verba: *Corpus Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis & vinum extrà videntur: veritas autem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interius creditur.* Hæc ille. Sententia hujus testimonii ista est; Si spectes Sacramentum Eucharistiæ, quoad ea, quæ exterius videntur figura est, immò & panis est; at si consideres, quid intùs lateat, & quid ibi fides videat, corpus & sanguis in veritate est.

CAPUT XXX.

Testimonium Eusebii Emisseni, seu Fausti Rhegiensis, seu Cæsarii Arelatensis.

Postremus in hac ætate quinta sit nobis Eusebius Emissenus, seu quicumque fuit auctor ejus celeberrimi sermonis de corpore Domini, qui incipit: *Magnitudo cælestium beneficiorum.* Citatur quidem hic sermo nomine Eusebii Emisseni à Paschasio Corbejensi, qui ante annos fermè 800. floruit: tamen certum est, non esse illius Eusebii Emisseni Græci, cujus meminit Hieronymus in Catalogo virorum illustrium. Meminit enim in hoc ipso sermone hæresis Pelagianæ, quæ exorta est post mortem Eusebii illius Emis-neris, *ipse testis est veritatis.* Et infrà: *Ad cognoscendum, & percipiendum sacrificium veri corporis, ipsa te roboret potentia consecrantis.*

Secundò docet, non esse credendum sensibus: *Verè*, inquit, *unica, & perfecta hostia fide æstimanda, non specie, nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu.*

Tertiò docet, verè, & realiter mutari panem in carnem: *Invisibilis*, inquit, *sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis, & sanguinis verbo suo secreta potestate commutat.* Hæc ille. Ac deinde probat, id esse credendum exemplis rerum similium, quia eodem jubente Deo repentè ex nihilo substiterunt
C excelsa cœlorum, profunda fluctuum, vasta terrarum &c.

Quartò docet, corpus Christi totum esse in qualibet parte Sacramenti: *Quod corpus*, inquit, *sacerdote dispensante tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto, quod cùm Ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in universis: ita integrum esse probatur in singulis.* Hæc ille. Ubi si loqueretur de pane, non diceret, tantum esse in exiguo, quantum in magno, sive in toto: & si loqueretur de corpore Christi, ut est in cœlo, & fide solùm à fidelibus mentibus apprehenditur, non diceret, dispensari à sacerdote.

Quintò docet, post consecrationem non esse amplius panem: *Quando*, ait, *benedicenda verbis cælesti-*
D *bus creatura sacris altaribus imponuntur, antequam invocatione summi numinis consecrentur, substantia illic est panis, & vini; post verba autem Christi, corpus & sanguis est Christi; quid mirum autem si ea, quæ verbo creare potuit, possit creata convertere? Immò jam minoris videtur esse miraculi, si id quod ex nihilo agnoscitur condidisse, jam conditum in melius valeat commutare. Require quid ei possit esse difficile, cui facile fuit visibilia, & invisibilia voluntatis imperio suscitare.*

Porrò ex hoc auctore unum proferunt testimonium adversarii. Confert enim hic auctor mutationem panis in corpus Christi, cum ea mutatione, quæ fit in nobis per justificationem: quæ sanè mutatio non est substantialis, sed accidentalis, ut om-
E nes fatentur.

Atqui hoc ipsum nobis maximè favet. Iste enim auctor non probat mutationem substantialem fieri in Eucharistia ex alia substantiali mutatione, sed probat non esse impossibilem mutationem substantialem in Eucharistia ex alia mutatione, accidentali quidem, sed vera, ac reali, & magis difficili, ac mirabili, quàm sit mutatio substantialis panis in corpus Christi. Justificatio enim impii, & vera ac realis mutatio est animæ à peccato ad gratiam: & mirabilior est, quàm ipsa creatio cœli & terræ, ut Augustinus testatur tract. 72. in Joan. Et simul ostendit, non esse mirum, si dicamus panem mutari, cùm nulla exteriùs appareat mutatio: nam etiam in nobis nulla mutatio apparet exterius, cùm tamen interiùs in anima maxima mutatio fiat. Sed verba Eusebii audiamus:

Ut ti-

... Nunc breviter annotabimus ſequentium ætatum pauca teſtimonia, tum propter audaciam Petri Martyris, qui poſteriores etiam, ut Theophylactum & Bernardum pro ſuo errore citare non dubitavit; tum etiam, ut appareat continuatio doctrinæ Catholicæ ad noſtram ætatem à temporibus Apoſtolicis, quod adverſarii de ſua doctrina demonſtrare nullo modo poſſunt. Igitur ex ætate ſexta duo teſtimonia proferemus, unum Remigii, alterum Primaſii.

Remigius floruit in Gallia tempore Clodovei Regis ad initium anni Domini 500. & in hæc verba ſcripſit in commentar. cap. 10. prioris ad Corint. *Panis*, inquit, *quem frangimus in altari, nonne participatio corporis Domini eſt? Utique primùm conſecratur, & benedicitur à Sacerdotibus, & à Spiritu ſancto, & deinde frangitur, cùm jam licèt panis videatur, in veritate corpus Christi eſt*. Et infrà: *Caro quam verbum Dei Patris aſſumpſit in utero virginali, in unitate ſua perſonæ, & panis, qui conſecratur in Eccleſia, unum corpus ſunt; ſicut enim illa caro, corpus Christi eſt, ita iſte panis tranſit in corpus Christi, nec ſunt duo corpora, ſed unum corpus*.

Primaſius floruit tempore V. Synodi, circa annum Domini 550. ut patet ex ipſa V. Synodo collat. 2. Scripſit autem in cap. 10. epiſt. ad Hebr. in hæc verba: *Eſt unum corpus Christi cum illo, quod ſuſcepit de utero virginali; non multa corpora &c.* ubi contendit hoc intereſſe inter ſacrificia vetera, & ſacrificium Christianorum, quòd illa quotidie mutabantur; nec enim idem agnus bis immolabatur, ſed hodie unus, cras alius: at Christiani in diverſis altaribus, & temporibus, ſemper idem Christi corpus ſacrificant. Quod certè non poteſt intelligi de pane materiali: is enim quotidie mutatur; nec de pane ut ſignificat corpus Christi; nam hoc modo etiam Hebræi idem corpus ſemper immolaſſent, quippe qui omnibus ſuis victimis eundem Christum repræſentabant: nec poteſt intelligi de corpore, ut eſt in cœlo, & fide apprehenditur; nam Primaſius dicit immolari à ſacerdotibus in altari: cogimur ergo intelligere, ipſum verum Christi corpus, quod utique unum eſt, verè in altari adeſſe, & ſub ſpecie panis ac vini, à ſacerdotibus immolari. Ex quo teſtimonio apertiſſimo illud etiam colligitur, S. Auguſtinum nihil aliud ſenſiſſe, quàm Catholici ſentiunt. Fuit enim Primaſius Auguſtini doctrinæ addictiſſimus.

ſentiam veram & realem corporis Christi cœleſtis, ſummi & inviſibilis, in ſpecie panis terreni, imi, & viſibilis.

Idem quoque Gregorius inſigni miraculo probavit, verè panem in carnem Domini converti, ut teſtantur Joannes Diaconus lib. 2. vitæ Sancti Gregorii, cap. 41. & Paulus Diaconus in vita ejuſdem Gregorii. Addit verò Paulus Diaconus patrato miraculo ita Gregorium fuiſſe locutum ad mulierem, quæ de

C veritate corporis Domini in Euchariſtia dubitaverat: *Diſce veritati, vel modò etiam conteſtanti credere; Panis, quem ego dabo, caro mea eſt, & ſanguis meus verè eſt potus. Sed præſcius Conditor noſtræ infirmitatis, ea poteſtate, qua cuncta fecit ex nihilo, & corpus ſibi ex carne ſemper Virginis operante Spiritu ſancto fabricavit, panem & vinum aqua mistum, manente propria ſpecie in carnem & ſanguinem ſuum, ad Catholicam precem ob reparationem noſtram Spiritus ſui ſanctificatione convertit*. Hæc ille.

Iſichius Hieroſolymæ Presbyter, ac deinde Epiſcopus, ſancti Gregorii æqualis fuit: falluntur enim, qui eum Hieronymi, & Auguſtini temporibus floruiſſe dicunt. Nam Epiſcopus fuit Hieroſolymæ, ut

D Gloſſa ordinaria in Levitic. teſtatur: nullus autem fuit Hieroſolymæ Epiſcopus, qui Iſichius diceretur, niſi ille ad quem ſcribit ſanctus Gregorius libro 9. Regiſtri epiſtol. 40. Et præterea exponit hic auctor in comment. in Levitic. verſionem Hieronymi, tamquam communem, & receptam in Eccleſia, cùm ſatis conſtet, eam non fuiſſe ita communiter receptam, niſi longo tempore poſt ipſius Hieronymi obitum.

Igitur Iſichius lib. 2. in Levitic. cap. 8. *Eſt*, inquit, *locus ſanctus altare: ibi enim ſanctus ſanctorum requieſcit*: & infrà, explicans ritum, quo igni tradebatur quidquid ex Agno Paſchali homines comedere non potuerant, dicit eo ritu ſignificari, ut quod non

E poſſumus capere in myſterio Euchariſtiæ, id omnipotentiæ Dei relinquamus: *Ergo*, inquit, *ex hoc, quod agitur ſenſibiliter, ſignificatio cujuſdam intelligibilis rei eis, qui intendunt, provenit; ut quando ad comeſtionem ſacrificii deficimus, & comedere illud integrè non poſſumus, mente forſan laceſcente, ſive deficiente, utrum ea quæ videntur, corpus oporteat intelligi Domini, in quod oculis nec Angeli poſſunt proſpicere, non relinqui, ſed etiam tradi ea igni oportet Spiritus, ut ea comedat, quæ nobis ſunt ex infirmitate ineſibilia. Quomodo autem comedat? cùm cogitaverimus virtuti Spiritus eſſe poſſibilia ea, quæ nobis impoſſibilia videntur*. Et lib. 6. cap. 22. *Per ignorantiam*, inquit, *percipit, qui virtutem ejus & dignitatem ignorat, qui neſcit, quia corpus hoc & ſanguis eſt ſecundùm veritatem*. Et infrà: *Sanctificationem*, inquit, *myſtici ſacrificii, & à ſenſibilibus*

Sed nec Lutheranos juvat, quia ibidem Isichius dicit, Eucharistiam esse panem & carnem, quia corpus Christi, quod in Eucharistia sumimus, est panis vitæ, qui de cœlo descendit.

Sed instat Petrus Martyr: *Sed per panem hoc loco intelligere debemus non panem triticeum, sed panem cœlestem, idest, carnem Christi; ergo cùm Isichius ait, mysterium Eucharistiæ esse panem, & carnem, sensus erit, esse carnem, & carnem; quod sanè per absurdum videtur*. Respondeo: Objectionem istam non nobis, sed ipsi Isichio fieri debere. Ipse enim sententiam suam ita exposuit, ut per panem, non panem triticeum, sed panem cœlestem intelligendum diceret. Nulla autem est in ejus verbis absurditas: id enim dicere voluit, Eucharistiam ejusmodi cibum esse, ut carnis, & panis appellationem mereatur ob varios suos effectus, quemadmodum etiam Dominus Joan. 6. ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea est*. Sed de his satis.

CAPUT XXXIII.

Testimonia Patrum VIII. ætatis Joannis Damasceni, & Epiphanii, ejus æqualis.

JOannes Damascenus tempore Leonis Iconomachi floruit circa annum Domini 740. Scripsit verò de Eucharistia lib. 4. de fide, cap. 14. pro instituto suo plenissimè, & apertissimè. Nam cùm aliquot argumentis probasset, nihil esse Deo impossibile, ita subjungit: *Quemadmodum omnia, quæcumque fecit Deus, Spiritu sancto cooperante fecit, sic & nunc Spiritus sancti operatione hæc super naturam operatur, quæ non potest capere nisi sola fides*. Et infrà: *Panis, vinumque, & aqua per invocationem Spiritus sancti supernaturaliter transmutatur in corpus & sanguinem Christi: & non sunt duo, sed unum & idem. Non est figura panis, & vinum corporis, & sanguinis Christi; absit enim hoc, sed est ipsum corpus Domini deificatum*.

Epiphanius Damasceni æqualis, & doctissimus, in disputatione cum Gregorio, quæ habetur in VII. Synodo act. 6. tom. 3. multis verbis probat, Eucharistiam non esse figuram corporis & sanguinis, sed ipsum verum corpus, & sanguinem Domini: *Numquam invenies*, inquit, *neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres incruentum illud sacrificium, quod à Sacerdote offertur, imaginem dixisse; verùm ipsum corpus, & ipsum sanguinem*.

cap. 6. Joan. & in cap. 10. & 11. prioris ad Corinth. in quo ultimo loco explicans illa verba: *Non dijudicans corpus Domini*. Sic ait: *Si certiores essemus, quisnam, & quantus sit ille, qui nobis in conspectu adjacet, nulla fermè rei alterius ope indigeremus, sed solus ille, & continentiam nobis, & vigilantiam compararet*.

Sed invenerunt in Theophylacto unum verbum, quod pro se arriperent adversarii. Nam in cap. 14. Marci, dicit Theophylactus, panem transmutari in virtutem carnis Christi; ex quo exponi volunt, quod idem habet in cap. 26. Matth. & in cap. 6. Joannis,
C panem transmutari in carnem Domini. Itaque sensum esse volunt omnium istorum locorum, panem per mutationem Sacramentalem fieri instrumentum divinæ virtutis, quo nimirum animi nostri excitentur ad fidem. Ita Petrus Martyr disputat libro contra Gardinerum, objecto 13.

At nimia impudentia est de Theophylacti testimoniis disputare, cùm ipse in cap. 6. Joan. disertè dicat, non esse panem post consecrationem, licèt oculis videatur; & transformari ineffabili operatione (nulla autem ineffabilis operatio requiritur ut sit instrumentum excitandæ fidei) & non esse figuram, sed ipsum corpus; & ita verti panem in carnem Christi per consecrationem, ut vertebatur olim per nu-
D tritionem, cùm Dominus hic in terris viveret: & denique oportere in Eucharistia sumenda simpliciter credere, & non dicere, Quomodo potest id fieri? &c. Quod ergo Theophylactus dicit mutari substantiam panis in virtutem carnis Christi, significat mutari in essentiam carnis Christi, quæ vim habet nutriendi animos, ut substantia panis vim habet nutriendi corpora: idem enim est, ac si dixisset, sub speciebus panis antea erat vis quædam nutriendi corpora, nimirum substantia panis, nunc est vis quædam nutriendi animos, nimirum substantia carnis Christi. Adde, quòd si Theophylactus dicere voluisset panem fieri instrumentum divinæ virtutis, non dixisset mutari in virtutem carnis Christi, sed in vir-
E tutem Spiritus sancti: nam Spiritus sanctus est (ut ibidem ait Petrus Martyr) qui in sacra functione utitur Sacramento tamquam instrumento; immò nec dixisset, transelementari, sed fieri. Quis enim tam absurdè loqueretur, ut si dicere vellet, calamum aptari oportere: ut fiat instrumentum scribæ, diceret calamum transelementari in virtutem scriptoris?

Eodem sæculo floruit Paschasius Abbas Corbejensis, qui librum accuratissimum scripsit de corpore Domini ducentis fermè annis, antequam Berengariana hæresis nasceretur. In eo sic ait cap. 1. *Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in cælo, & in terra, & quia voluit, licèt figura panis, & vini hic sit, tamen omnino nihil aliud, quàm caro Christi, & sanguis post consecrationem credenda sunt*, & infrà prolixè id pro-

quem sacerdote proferente hæc verba : Hoc est corpus meum , jam non est panis terrenus , sed ille panis , qui de cælo descendit , mediator Dei , & hominum Jesus Christus .

Fulbertus Episcopus Carnotensis vir sanctissimus, & doctissimus floruit ad finem hujus decimæ ætatis. Nam Adelmannus Episcopus Brixinensis in epistola ad Berengarium indicat, se & Berengarium discipulos olim in adolescentia fuisse sancti senis B. Fulberti, quem suum Socratem appellat. Si igitur Berengario adolescentulo Fulbertus senex erat, necesse est Fulbertum floruisse ante annum Domini 1000. Siquidem constat Berengarium circa annum Domini 1040. cum sua hæresi apparere cœpisse.

Hic igitur sanctissimus vir in epistola ad Adeodatum, quæ excudi solet cum libris Paschasii, sic loquitur : *Quia corpus suum , quod semel pro nobis offerebat in pretium , paulò post à nostris visibus sublaturus erat in cælum ; ne sublati corporis fraudaremur præsenti munimine , corporis nihilominus , & sanguinis sui pignus salutare nobis reliquit , non inanis mysterii symbolum sed compaginante Spiritu sancto corpus Christi verum , quod quotidiana veneratione sub visibilis creaturæ forma invisibiliter virtus secreta in sacris solemniis operatur* . Et infrà : *Dubitari nefas est , ut ad cujus nutum cuncta subitò ex nihilo substiterunt ; si pari potentia in spiritualibus Sacramentis terrena materies panis , & vini naturam , & meritum generis sui transcendens , in Christi substantia commutetur , cùm ipse dicat :* Hoc est corpus meum ; Hic est *sanguis meus .*

CAPUT XXXVI.

Testimonia Patrum XI. ætatis Anselmi & Oecumenii.

JAm verò ætate XI. exorta hæresi Berengariana plurimi ex professo scripserunt de veritate corporis Domini in Eucharistia, ut S. Anselmus, Lantfrancus, Guitmundus, Adelmannus, Algerus, Hugo Lingonensis, & alii, qui floruerunt ab anno 1000. ad 1100. Eodem sæculo scripsisse creditur Oecumenius Græcus. Satis verò hoc loco erit S. Anselmi, qui sanctitate, & eruditione præter cæteros claruit, & Oecumenii testimonia ponere.

Igitur S. Anselmus in cap. 11. primæ ad Corinthios exponens illud : *Hoc est corpus meum ; Manducate* , inquit , *quod tribuo , quia hoc est corpus meum . Sensibus quidem exterioribus videtur esse panis , sed sensibus cognoscite mentis , quia hoc est corpus meum , non aliud , sed idem substantialiter , quod pro vobis redimendis tradetur ad mortem .*

nia ponere , unum S. Bernardi pro Latinis , alterum Euthymii pro Græcis.

S. Bernardus in vita S. Malachiæ : *Fuit* , inquit, *quidam clericus , probabilis , ut fertur , vita , sed fidei non ita : is sciolus in oculis suis præsumpsit dicere , in Eucharistia esse tantummodò Sacramentum , & non rem Sacramenti , idest , solam sanctificationem , & non corporis veritatem* . Hæc ille . Ubi subnectit insigne miraculum , quo ille à B. Malachia coactus est, vel in-
C vitus veritatem tandem amplecti & confiteri .

Euthymius in cap. 26. Matth. *Non dixit* , inquit, *Hæc sunt signa corporis mei , & sanguinis mei , sed , Hæc sunt corpus , & sanguis meus* . Et infrà : *Quemadmodum supernaturaliter assumptam carnem deificavit , si ita loqui liceat ; ita & hæc ineffabiliter transmutat in ipsum vivificum corpus suum* . Vide etiam Panopliam ejusdem tit. 21. ubi ex Patribus Nysseno, & Damasceno fusè probat , transmutationem panis in carnem Domini.

Audet tamen Petrus Martyr testimonia ex Bernardo proferre in lib. contra Gardinerum , object. 252. 253. & 254. Scribit enim Bernardus sermon. 33. in Cantic. *Habeo & ego Verbum , sed in carne ; & mi-*
D *hi apponitur veritas , sed in Sacramento. Angelus ex adipe frumenti saginatur , & nudo satiatur grano. Me oportet interim quodam Sacramenti cortice esse contentum , carnis furfure , litera palea , velamine fidei* . Et infrà : *At quantalibet sanè abundantia pinguescant ista ; non pari omnino jucunditate sumitur cortex Sacramenti , & adeps frumenti : fides & opes : memoria & præsentia : æternitas , & tempus : vultus , & speculum : imago Dei , & forma servi* . Idem quoque Bernardus in serm. de cœna Domini , comparat Sacramenta annulo & baculo, quibus tamquam signis confertur dignitas aliqua , vel possessio .

Hæc illi proferunt , ex quibus nos multum omnino lucramur . Nam dubitari non potest de sen-
E tentia S. Bernardi , tum ex testimonio à nobis paulò ante citato ; & ex aliis plurimis , quæ adferri possent, tum quia constat eum fuisse conjunctissimum Romanæ sedi , quæ multis Conciliis damnaverat hæresim Berengarii : necnon amicissimum Hugoni de Sancto Victore, & Petro Cluniacensi, qui ex professo scripserant de Sacramento contra hæresim paulò antè exortam ; tum denique , quia Petrus Martyr in fine objecti 252. dicit , Bernardum non rectè de hoc negotio sensisse , quòd illa tempora tenebris essent mirabiliter obfuscata . Quæ cùm ita sint , necesse est , verba ejus, quæ ab adversariis citantur , Catholicum sensum habere , quidquid tandem significent .

Ex quo intelligimus , non debere videri mirum, si antiquiores Patres , Ambrosius, Hieronymus , Augu-

teræ, in velamine fidei. Quibus verbis non dicit nos habere solùm corticem, furfurem, paleam & velamen; sed habere ipsum etiam Verbum, sed occultatum in his quasi involucris: unde nihil ista pugnant contra veritatem corporis Domini in Eucharistia.

Quòd verò paulò infrà adjungit, Angelos habere præsentiam, nos memoriam; quod maximè urget Petrus Martyr, facillimè solvitur. Nam per præsentiam intelligit conspectum; id enim appellat præsens, quod cernitur, id absens, quod non cernitur. Id verò inde patet, quia non loquitur de præsentia carnis Domini, sed de præsentia Verbi æterni. Illud enim dicit esse Angelis præsens, quia facie ad faciem ab illis cernitur: nobis verò dicit esse absens, & in memoria, non in præsentia, quia non cernimus illud ut est, sed tantùm cum eo cogitatione versamur; licèt alioqui Verbum Dei, cùm Deus sit, ubique sit. Neque est hic modus loquendi alienus à Scripturis: Scripturæ enim Deum ubique esse testantur, & hortantur tamen, ut eum quæramus, dum inveniri potest. Si ubique est, certè præsens est; & tamen si quærendus est, aliquo modo absens est.

Eodem modo intelligimus quod ibidem Bernardus dicit, nos habere corticem, Angelos adipem: significat enim Angelos frui ipsa adipe, quia facie ad faciem intuentur Verbum, nos autem in conspectu non habere nisi corticem Sacramenti. Nec enim videmus aliud, quàm species panis & vini: sed tamen intra eum corticem, latere etiam adipem, suprà dixerat Bernardus. Denique id sufficere deberet, quod (ut ante dixi) non loquitur de carne Christi, de qua nostra quæstio est cum adversariis; sed de præsentia, seu fruitione Verbi æterni.

In sermone autem de cœna Domini, non dicit Bernardus per Sacramentum Eucharistiæ dari carnem Christi, tamquam per signum, ut datur dignitas aliqua per baculum, & annulum; sed dicit gratiam Dei, dari per Sacramenta ut per signa; sic enim loquitur: ***In hunc modum appropians passioni Dominus, de gratia sua curavit investire suos: ut invisibilis gratia signo aliquo visibili præstaretur.*** Hæc ille. Quomodo autem Sacramenta non sint nuda signa, sed etiam causæ instrumentales gratiæ, explicuimus in disputatione de Sacramentis in genere, ubi etiam hunc locum sancti Bernardi tractavimus.

CAPUT XXXVIII.

Testimonia ætatum reliquarum.

IN ætate XIII. præter plurima testimonia insignium Theologorum Alexandri Alensis, Alberti, sancti Thomæ, sancti Bonaventuræ, & aliorum, exstat testimonium Concilii generalis Lateranensis sub Inno-

[illegible] instructione Armenor. Quo etiam tempore non solùm multi Latinorum de hac re scripserunt, ut Thomas Waldens., Joannes Gerson, & alii; sed etiam multi Græci scriptores, ut Samonas Episcopus Gazæ, Nicolaus Methonensis, Nicolaus Cabasilas, Marcus Ephesius, & Bessarion Cardinalis, qui omnes disertè asserunt veram ac realem transmutationem panis in corpus Christi. Vide tomum 4. Bibliothecæ sanctorum Patrum.

In ætate denique XVI. exstat testimonium Concilii generalis Tridentini sess. 13. Exstat etiam Græcorum perspicuum testimonium, in censura, quam C ante paucos annos ediderunt ad Confessionem Lutheranorum. Nam cap. 10. ejus censuræ disertis verbis affirmant, panem per consecrationem verè converti in ipsum verum Christi corpus. Habemus igitur continuationem Catholicæ doctrinæ per omnes ætates Ecclesiæ, non solùm in Occidente, sed etiam in Oriente.

CAPUT XXXIX.

Compendium argumentorum, quæ sumuntur ex Patribus.

D SI quis velit ad classes reducere argumenta omnia, ex quibus probamus, quid Patres locis jam antea à nobis citatis, de hoc Sacramento senserint, poterit ad sex classes omnia revocare.

Prima erit ex modo loquendi Patrum de hoc Sacramento. Utuntur enim veteres Patres vocabulis quibusdam, à quibus Sacramentarii nostri valdè abhorrent; quod certè non facerent, si cum Patribus in sententia convenirent. Nam Sacramentarii vix unquam aliter Eucharistiam appellant, quàm symbola corporis, & sanguinis Domini. At veteres omnes passim appellant, corpus & sanguinem Domini, quod non faciunt, cùm de aliis signis loquuntur. Præterea vocant pretiosum corpus, tremenda mysteria, pi-E gnus salutis, pretium nostrum. Vide Optatum, Chrysostomum, Ephrem, Augustinum, & alios. Denique Damascenus, Theophylactus, Euthymius, Paschasius & alii, disertis verbis dicunt non figuram esse, sed ipsum verum corpus.

Secunda erit ex comparatione hujus Sacramenti cum aliis rebus: ac Primò cum Sacramentis Hebræorum. Patres enim palàm affirmare non timent, differre hoc Sacramentum à Manna, agno Paschali, pane propositionis, & similibus rebus; ut veritatem à figuris, & corpus ab umbra, & rem cœlestem, divinam, & inconsumptibilem à re terrena, & consumptibili. Vide Origenem, Cyprianum, Ambrosium, Hieronymum, Chrysostomum, Augustinum, Cyrillum Alexandrinum. Secundò comparant cum mysterio Incarnationis, ut Justinus, Ambrosius,

Chry-

to comparant cum realibus mutationibus aquæ in vinum, virgarum in ſerpentes, & ſimilibus. Vide Ambroſium, Cyrillum Hieroſolymitanum, Cyrillum Alexandrinum, Auguſtinum, Emiſſenum, Damaſcenum. Quintò dicunt, ad iſtam mutationem requiri omnipotentiam Dei; Juſtinus, Irenæus, Cyprianus, Hilarius, Ambroſius, Nyſſenus, Gaudentius, Proclus, & alii.

Quarta claſſis ſumitur ex myſterio altiſſimo, quod Patres in Euchariſtia agnoſcebant. Nam Primò dicebant, non poſſe intelligi ſine fide, ut Andreas Apoſtolus, Ephrem, Gaudentius, Auguſtinus, Damaſcenus. Secundò hortabantur ſæpè ad fidem certam, & ad non dubitandum de veritate hujus myſterii; ut Hilarius, Cyrillus Hieroſolymitanus, Ambroſius, Nazianzenus, Epiphanius, Ephrem, Gaudentius, Chryſoſtomus, Emiſſenus, Cyrillus Alexandrinus. Tertiò dicebant, miraculum eſſe ſuperans humanum captum; Ephrem, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Gaudentius, Iſichius. Quartò non loquebantur de eo

gorius Papa: ex quibus Chryſoſtomus apertè dicit, C Angelos capite inclinato aſtare coram Euchariſtia.

Sexta claſſis ſumitur ex effectu, quem tribuunt Euchariſtiæ. Nam Primò dicunt nobis per eam uniri Chriſtum corporaliter; Hilarius, Nyſſenus, Chryſoſtomus, Cyrillus Hieroſolymitanus, & Cyrillus Alexandrinus. Secundò dicunt, noſtra corpora reſurrectura, quia uniuntur cum Chriſti corpore; Concilium Nicænum, Irenæus, Hilarius, Ambroſius, Optatus, Nyſſenus, Gaudentius, Chryſoſtomus, Cyrillus. Tertiò dicit Chryſoſtomus, donare Chri- D ſtum ſe nobis per Euchariſtiam, ut eum verè habeamus intra nos, quomodo cupiunt, & non poſſunt donare ſe homines iis, quos amant. Quartò dicunt, Chryſoſtomus, & Cyrillus Alexandrinus, & alii, conjungi Chriſtum nobiſcum, non ſolùm per fidem, & charitatem, ſed etiam reipſa, cùm eum in Euchariſtia percipimus. Quintò dicunt, per hujus Sacramenti perceptionem, nos fieri divinæ conſortes naturæ, ut Cyrillus Hieroſolymitanus, & alii.

LIBER

Proponitur quæstio: An possit fieri, ut corpus Christi præsens constituatur in Eucharistia.

EX Verbo Dei, & veterum Patrum sententiis disputavimus hactenus controversiam de veritate corporis Domini in Sacramento altaris: nunc ad plenam quæstionis hujus gravissimæ explicationem fingemus, non posse ex solo verbo Dei, aut Patrum sententiis quidquam certi colligi (tametsi contrarium duobus superioribus libris apertissimè docuerimus) ac investigabimus ratione adjuta variis principiis fidei, quid tandem de hac re sentiendum sit homini sapienti, & pio. Secabitur autem quæstio tota in partes duas. Primùm enim quæremus, an potuerit Deus reipsa præsens exhibere corpus & sanguinem Domini in specie panis & vini. Deinde an voluerit.

De prima quæstione Joannes Wiclefus apud Thomam Waldensem, tom. 2. cap. 72. & 73. & ejus discipulus Joannes Calvinus apertè negant id posse fieri. Nam etiamsi ad invidiam declinandam Calvinus sic loquitur lib. 4. Institut. cap. 17. §. 24. *Non quæritur quid Deus potuerit, sed quid voluerit.* Tamen paulò infrà sic ait: *Cur (inquiunt) non faciat Deus, ut caro eadem plura, diversaque occupet loca, ut nullo loco contineatur; ut modo, & specie careat? Insane, quid à Dei potentia postulas, ut carnem faciat simul esse, & non esse carnem?* Et infrà, §. 29. respondet ad argumenta, quibus Catholici probant fieri posse, ut unum corpus sit in duobus locis, vel non occupet locum. Similia habet Petrus Martyr libro contra Gardinerum, object. 10. 11. & 12. & 106. & Theodorus Beza in libro de cœna Domini contra Westphalum. Catholici contrà certò credunt, id fieri potuisse.

Tres autem sunt difficultates, in quibus ab adversariis dissentimus. Una, an possit unum corpus poni simul in diversis locis. Altera, an possit corpus alicubi esse non occupando locum; & hæ sunt nobis cum solis Sacramentariis, non autem cum Lutheranis. Tertia est etiam cum Lutheranis de modo, quo corpus Domini incipiat esse in Eucharistia, ubi de transubstantiatione tractabitur.

Ut igitur quæstionem de potentia Dei in hoc mysterio contra Sacramentarios disputemus, & ordine rem totam explicemus. Primò investigabimus, quæ sit certa regula cognoscendi quid Deus possit. Secundò probabimus posse Deum facere, ut unum corpus simul sit in diversis locis. Tertiò solvemus objectiones adversariorum. Quartò probabimus pos-
neat, ita ut locum non repleat? Quintò solvemus objectiones.

CAPUT II.

Quæ sit regula cognoscendi quid Deus possit.

REgula cognoscendi quid Deus possit, vel sumi potest ab ipso Deo, de cujus potentia agitur, vel ab homine, qui eum cognoscere debet, vel à rebus ipsis, quæ per eam potentiam fiunt.

B A Deo regulam quandam sumunt Joannes Calvinus in Catechismo brevi, ubi explicat primum articulum Symboli, & in Institut. cap. 6. §. 27. & Petrus Boquinus in libro de cœna Domini propè finem, ubi de omnipotentia disputant. Dicunt ii homines potentiam Dei non esse separandam à voluntate, & operatione: id enim Deum posse facere, quod reipsa vult facere, & facit; nullam autem esse in Deo potentiam, qua possit facere id, quod non decrevit facere.

Hæc regula falsa est, & inutilis. Falsa est, quia Scripturæ apertissimè docent, Deum posse facere multa, quæ numquam faciet. Matth. 3. & Lucæ 3. *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.*
C In quem locum Chrysostomus, Ambrosius, & Hieronymus, dicunt, posse Deum ex veris lapidibus homines formare: quod tamen numquam fecit, & probabile est numquam facturum. Item Matth. 26. *Possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones Angelorum.* Et Marci 14. *Omnia tibi possibilia sunt; transfer calicem hunc à me.* Ubi satis apertè indicat Dominus potuisse reparari mundum sine morte sua; & potuisse impediri passionem suam per divinam potentiam, & tamen scimus hoc non esse factum. Quod etiam notavit Gregorius Nazianzenus in epist. 1. ad Chelidonium: qui rursus lib. 4. de Theologia dicit, posse Deum facere, ut camelus transeat per foramen acus; &
D ut senex iterum redeat in uterum matris suæ, & renascatur; quæ tamen numquam fecit. Quare Augustinus in Enchiridio cap. 95. rectè scribit multa Deum posse, quæ non velit, nihil autem velit, quod non possit; & lib. de spiritu & litera, cap. 1. docet, multa esse possibilia Deo, quæ numquam fient, & ponit exemplum de camelo transeunte per foramen acus. Sed quamvis ista regula vera esset, est tamen inutilis, quia non magis notum est nobis, quid Deus velit facere, quàm quid possit facere.

Si quis autem diceret, regulam cognoscendæ divinæ potentiæ esse ejus voluntatem, vel intellectum, in hoc sensu; quòd id omne possit Deus facere, quod potest velle facere, vel quod intelligit esse factibile; regulam verissimam daret, sed inutilem. Verissimam quidem, quia in hoc differt Deus à creaturis, quòd crea-

... potest homo intelligere esse factibile : at quatenus negat posse Deum facere, quod homo non potest intelligere, fallax est, & contraria divinis literis. Nam etiamsi totum ens est ex se intelligibile, & id solum, quod non est, non potest intelligi : tamen mens nostra ob suam imbecillitatem, nisi divinitus adjuvetur, sæpè fallitur in rebus intelligendis, & multa putat non posse existere, & proinde nec esse intelligibilia, nec factibilia, quæ tamen intelligi, fieri, & existere possunt. Hinc dicit Joannes: *Major est Deus corde nostro*, 1. Joan. 3. Et Apostolus Ephes. 3. dicit, Deum operari suprà quàm petimus, aut intelligimus. Et S. Augustinus, lib. 21. de civit. Dei, cap. 5. 6. & 7. ostendit multa esse vera, quæ tamen homines intelligere non possunt. Et similiter Hilarius, lib. 3. de Trinitate, & alii Patres. Et sanè multa nostræ fidei mysteria ethnici Philosophi prorsus impossibilia esse judicabant, quæ tamen fideles homines non minùs, quàm illi periti naturalium scientiarum, verissima esse credunt. Et si potest unus homo interdum ea facere, quæ alii homines non capiunt, & nisi facta viderent, crederent nullo modo fieri potuisse, qualia sunt, quæ de Archimede narrantur à Plutarcho in vita Marcelli: quanto magis poterit Deus multa facere supra captum omnium hominum? Atque hoc ipsum verbis fatentur etiam adversarii, ut Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 10. & 24. & Petrus Boquinus in lib. de cœna Domini, ubi mysterium Eucharistiæ dicunt sublimius esse, quàm ut à nobis plenè intelligi possit: tamen reipsa satis indicant se nihil velle credere, nisi quod capiunt, cùm passim assererent non posse fieri, id quod orbis terrarum credit non modò fieri potuisse, sed etiam factum esse; & mysterium quod ipsi dicunt, superare humanum captum, nullam habeat difficultatem, ut suprà ostendimus.

Restat igitur, ut regula sumatur à rebus ipsis. Posset autem dupliciter sumi regula à rebus. Uno modo, si diceremus, Deum habere tantum activæ potentiæ, quantum est passivæ potentiæ in omnibus rebus, sive in tota natura. Et hoc modo Deum omnipotentem Philosophi ethnici fortasse facerent; at Christiani majorem aliquam potentiam Deo tribuere debent, cùm fateantur Deum ex nihilo mundum procreasse: qui enim ex nihilo aliquid facit, non pendet à potentia passiva subjecti.

Alio igitur modo regula sumetur à rebus, si dicamus Deum posse facere omnia, quæ ullo modo existere possunt, juxta illud verbum Angeli Gabrielis; Lucæ 1. *Non erit impossibile apud Deum omne verbum*. Et illud Salvatoris Marci 1. *Omnia tibi possibilia sunt*. Id autem omne existere potest, quod in sua ratione non dicit non esse, sed tantùm esse. Et hoc est, quod omnes adversarii in hoc conveniunt, id non posse fieri, quod implicat contradictionem. Et siquidem in particulari evidenter constaret, quæ sit essentia uniuscujusque rei, simul etiam constaret quid implicet, & quid non implicet contradictionem; & quæstio omnis finita esset: sed quia id non satis constat, ideò laborandum est nobis, ut ostendamus quod volumus.

C

CAPUT III.

Posse unum corpus simul esse in pluribus locis.

Accedamus nunc ad singula capita mysterii Eucharistiæ, quæ adversarii contendunt implicare contradictionem, atque ideò esse impossibilia. Ac ut incipiamus ab eo, quod est omnium difficillimum, probabimus non implicare contradictionem, & proinde possibile esse, ut unum corpus sit in pluribus locis.

Primum argumentum sumitur à Scriptura, quæ testatur Deo nihil esse impossibile, Matth. 19. *Apud*
D *Deum omnia possibilia sunt*. Explicabunt adversarii, omnia præter ea, quæ implicant contradictionem, quale est, unum corpus esse in duobus locis. At refelli potest hæc explicatio multis modis, etiam ex eorum principiis.

Primò, principium eorum est, nihil esse credendum sine verbo Dei. At verbum Dei nusquam excipit à Dei omnipotentia, unum corpus esse in duobus locis. Excipit quidem alicubi, mentiri Deum, Hebræor. 6. *Impossibile est mentiri Deum*. Et alibi: *Negare seipsum non potest*. 1. Timoth. 2. Ex quibus rectè colligitur, Deum illa tantùm non posse, quæ facere, non est facere, sed deficere. Sed unum corpus in duobus locis esse, non potest clarè ad ista reduci;
E proinde excipi non debuit.

Secundò, principium eorum est, eam esse veram doctrinam, quæ Deum exaltat, & hominem deprimit; & contrà falsam esse, quæ hominem exaltat, & deprimit Deum. At qui dicit, inter ea, quæ potest Deus, esse etiam, ponere unum corpus in pluribus locis, hic Deum exaltat, & hominem deprimit, cùm fateatur plura posse facere, quàm nos intelligamus: qui autem id negat, Deum deprimit, & hominem exaltat, cùm dicat, Deum non posse facere, quod homo non potest capere.

Tertiò, illa implicant contradictionem, quæ pugnant cum essentia rei, ita ut dicatur res esse, & non esse. At esse in loco, non est de essentia corporis, sed quid extrinsecum, & accidentarium: nam ultimum cœlum est verum corpus, & non est in loco;

Dei Patris super ipsum Christum in Baptismo, & in monte Thabor. Ita videtur totum hunc locum intellexisse Calvinus in cap. 9. Actorum.

Altera, quòd Paulus viderit quidem, & audierit Christum, sed in cœlo existentem, ita ut divina virtute factum fuerit, ut oculi & aures Pauli penetrarent cœlos. Et hoc modo respondit ad argumentum propositum Calvinus lib. 4. Institutionum, c. 17. §. 29. Cui sanè commodum esset objicere, quod ipse idem scribit lib. 3. Institut. cap. 20. §. 24. ubi ridet Sanctorum invocationem: *Quis*, inquit, *consque longas esse illis aures revelavit, quæ ad voces nostras porriganter? oculos etiam tam perspicaces, qui necessitatibus nostris advigilent?* Hæc ille. Quid igitur, si illi objiciamus non habuisse Paulum tam longas aures, nec oculos tam perspicaces, ut in cœlum usque penetrarent, & ibi Christum viderent, & audirent? quid, quæso, respondebit, nisi divina virtute id fieri potuisse? At si divina virtute fieri potest, ut oculi carnei, & aures carneæ in cœlum penetrent: non poterit eadem virtute fieri, ut oculi, & aures spirituales animarum glorificatarum in terram usque penetrent?

Sed his omissis probandum nobis est, à Paulo ipsum Christum verè, & propriè visum fuisse oculis corporalibus; idque in terra, non in cœlo. Ac Primùm quidem non modò certissimum, sed etiam evidentissimum est. Nam Actor. 9. cùm dicit Lucas de comitibus Pauli: *Viri autem illi, qui comitabantur, cum eo stabant stupefacti, vocem quidem audientes, neminem autem videntes.* Ponit antithesim inter Paulum, & comites ejus, quasi dicat; Comites ejus audiebant vocem loquentis, sed non videbant quis loqueretur; Paulus autem, & vocem audiebat, & videbat eum, qui loquebatur. Ibidem narrabat Barnabas Apostolis, quemadmodum Paulus vidisset Dominum. Et cap. 22. Ananias dicit ad Paulum de visione illa, quam habuerat in via: *Deus Patrum nostrorum præordinavit te, ut cognosceres voluntatem ejus, & videres justum, & vocem audires ex ore ejus.* Hæc ibi. Vidit igitur tunc Paulus Christum, & vocem audivit, non ex aliqua nube, aut Angelorum ministerio formatam in aere, sed ex ore Christi. Et cap. 26. ipse Christus Paulo dicit: *Ad hoc apparui tibi, ut constituam te ministrum, & testem eorum, quæ vidisti.* Ubi facit illum Apostolum, & testem oculatum resurrectionis: non autem fuisset verus testis, nisi ipsum corpus vidisset, quod resurrexerat, idque oculis corporalibus. Præterea, 1. Corinth. 9. idem Paulus probaturus Apostolatum suum: *Nonne*, inquit, *Dominum nostrum vidi?* Et 1. Corinth. 15. enumerans testes oculatos resurrectionis Christi, posteaquam posuerat Petrum, Jacobum, & alios, tandem ait: *Novissimè tamquam abortivo visus est & mihi:* quæ probatio nihil valeret, nisi vidisset ipse, ut alii viderant.

pinquior Paulo Dominus fuit, quàm aliis, & quasi in aurem ei locutus est. Si autem de cœlo vox facta fuisset, omnes æquè audivissent. Præterea illa interrogatio: *Quis es Domine?* & illa responsio: *Ego sum Jesus, quem tu persequeris*, apertè indicant præsentiam Domini. Si enim vidisset Paulus Christum in summo cœlo, ut eum vidit Stephanus, non dubitasset quisnam esset: sed quia repentè vidit coram se hominem quendam supra lucem solis rutilantem, ideò dixit: *Quis es Domine?* Denique si solùm in cœlo Paulus Christum vidisset, non fuisset idoneus testis resurrectionis: potuissent enim facilè homines calumniari

C ejus testimonium, ac dicere eum deceptum fuisse, aut sola imaginatione vidisse.

Confirmatur argumentum ex aliis Christi apparitionibus. Nam in primis Petro Apostolo Christum apparuisse in terra, & cum eo collocutum testantur gravissimi auctores, ut Ambrosius in oratione contra Auxentium. Egesippus lib. 3. de excidio urbis Hierosolym. cap. 2. Et Athanasius, licèt paulò obscuriùs, in Apologia pro fuga sua. Deinde Chistum apparuisse S. Antonio, posteaquam à dæmonibus gravissimè cæsus fuerat; & ad Christi præsentiam Dæmones fugisse, & plagas Antonii repentè curatas, testatur Athanasius in vita ejus. S. Gregorius lib. 4. Dialogorum, cap. 16. affirmat ipsum Christum verè apparuisse S. Tharsillæ amitæ suæ paulò ante obitum;

D & realem, non imaginariam fuisse visionem probat ex immensa odoris fragrantia, quæ in cubiculo relicta est. Et ipsi Gregorio Dominum humana specie verè apparuisse, testatur Joannes Diaconus, lib. 2. vitæ ipsius, cap. 22. aliaque id genus multa ex probatis auctoribus adduci possent: quæ si quis velit omnia negare, meritò impudentiæ, ac temeritatis argui posset. Sed præter cæteras apparitiones legatur ea, quam fusè narrat S. Paulinus in epist. ad Macharium, quæ sola abundè sufficit testatissimum efficere id quod volumus. Hoc argumentum adversus hæreticos hujus temporis, qui contendunt, Christum non descensurum è cœlo nec privatim,

E nec publicè usque ad diem judicii, efficacissimum est: absolutè autem non convincit, quia non est improbabile Christum privatim & ad breve tempus descendisse de cœlo post Ascensionem.

Tertium argumentum sumitur à testimoniis Patrum, qui rem unam in pluribus simul locis, esse posse docent. Ac primùm Chrysostomus lib. 3. de sacerd. (ut suprà citavimus) disertis verbis affirmat, eundem Christum eodem temporis articulo, & sursum in cœlo, cum Patre sedere, & in terra omnium communicantium manibus pertractari: & non loqui eum, de pertractatione solùm in symbolo, patet, quia tribuit id miraculo. Idem etiam Chrysostomus, & cum eo Primasius, & Anselmus, & commentarius Ambrosio adscriptus in cap. 10. ad Hebr. idem corpus Domini in multis altaribus simul offerri dicunt,

[illegible] historiam quandam S. Joannis Monachi, qui cùm ex monasterio suo non discessisset, apparuit tamen adhuc vivens in somnis cuidam alteri longè posito: ac deinde dicit dubium esse, an spiritus ejus revera fuisset in utroque loco, an id esset factum alio modo: *Si ipse*, inquit, *interfuit somnianti*, *mirabili gratia utique id potuit*, *non natura*; *& Dei munere*, *non propria facultate &c.* Ac denique dicit se, si cum sancto illo Monacho loqui potuisset, ab eo quæsiturum fuisse solutionem utriusque quæstionis, & verbis ejus crediturum.

Si quis objiciat, aliam esse rationem corporum, aliam spirituum; Augustinum autem spiritibus concedere, ut possint esse in pluribus locis simul, non corporibus: is facilè refelli poterit. Nam ratio, cur corpora non videantur posse esse in pluribus locis, non tam est moles, quàm unitas. Non enim quæstio est, an possit corpus occupare duo loca; nam corpus Christi, non occupat nisi unum locum ordinariè; in Sacramento enim non est localiter, nisi ratione dimensionum panis. Et licèt enim localiter arbitramur posse unum corpus esse in pluribus locis, & id probant exempla allata in secundo argumento; tamen ad mysterium Eucharistiæ defendendum, non requiritur, ut unum corpus possit occupare, seu replere plura loca, sed satis est, si possit quocumque modo esse in pluribus locis.

Ideò autem non videtur posse esse, quia non potest divelli à seipso, & videtur necessariò debere divelli, ac distrahi à se, si ponatur in variis locis. Quocirca Petrus Martyr cùm negat idem corpus posse esse in duobus locis, rationem reddit, quia geminaretur. Porrò ista repugnantia, quæ sumitur ab unitate rei, non minus invenitur in spiritu, quàm in corpore, utrumque enim est unum, & à se dividi non potest; quare perinde est ut in hac quæstione sive de corpore, sive de spiritu probetur.

Quartum argumentum sumitur ab exemplis Dei, & animæ rationalis. Deus enim cùm sit res una, & simplicissima, atque indivisibilis; tamen est simul in infinitis locis: est enim præsens totus Deus omnibus rebus creatis. Quod certè superat captum hominum: nec enim possumus cogitare rem unam in diversis locis, nisi cogitemus; aut loca illa fieri unum locum, aut rem unam dividi in plures. Unde Augustinus in epist. 3. ad Volusianum de hac existentia Dei in tot locis simul, sic ait: *Miratur hoc mens humana*, *& quia non capit*, *fortasse non credit*. Pari ratione anima rationalis tota est in qualibet parte corporis; alioqui enim si extenderetur ad extensionem corporis, esset materalis, & à corpore penderet, proinde non esset immortalis, quod cum fide Catholica pugnat.

Trinitatis est, quod etiam Lutherani, & Calvinistæ admittunt, in quo unam naturam in tribus personis reipsa verissimè distinctis credimus, quod sanè mirabilius est, quàm ut corpus unum sit in pluribus locis. Nam sicut hic est realis distinctio locorum, ita ibi personarum: sicut hic est unitas corporis, ita ibi unitas naturæ; sed mirabilius est mysterium Trinitatis, quia natura in Trinitate identificatur realiter, & formaliter cum singulis perso-
C nis, corpus autem non identificatur ullo modo cum locis. Si ergo potest una numero natura non distrahi à seipsa, licèt identificetur cum personis realiter distinctis, cur non faciliùs poterit unum corpus conjungi extrinsecus cum distinctis locis, & tamen non distrahi à seipso?

Secundum est mysterium Incarnationis, in quo unam hypostasim in duabus naturis perfectis, & dissimillimis confitemur. Et quia longè major unio est inter hypostasim, & naturam, quàm inter locatum & locum, cùm illa intrinseca & substantialis, hæc extrinseca, & accidentaria sit: profectò rectè inspicienti mirabilius videbitur unam esse hypostasim in duabus naturis, quàm unum corpus in
D duobus locis. Adde, quòd illa hypostasis identificatur prorsus realiter, & formaliter cum altera naturarum, idest, cum natura divina, & tamen unitur intimè cum natura humana, quæ realiter, & formaliter differt à natura divina. Ex quo sequitur, ut sit planè incomprehensibile, quomodo in illa unione, vel non confundantur naturæ, vel non dividatur hypostasis.

Tertium est mysterium resurrectionis mortuorum, quod ut semper Philosophis impossibile visum est, ita semper à fidelibus certa fide creditum est, & nunc etiam à Lutheranis, & Calvinistis creditur, si tamen creditur. Porrò in hoc mysterio id maximè difficile, & mirabile est, ut unum & idem individuum bis fiat. Si enim bis fit, quomodo non du-
E plici actione? si duplici actione, quomodo non sunt duo? nam effectus per se ab actione dependet, ut ejus terminus. Atque id maximè cernitur in accidentibus, quæ penitus perierunt, & tamen eadem numero restituuntur à Deo.

Quartum est creatio, & annihilatio, quæ ab omnibus fidelibus divinæ potentiæ conceduntur, licèt à Philosophis rideantur, & contradictionem implicare credantur. Nam qui dicit ex nihilo aliquid fieri, quod est creari, vel ex aliquo nihil fieri, quod est annihilari, videtur dicere, nihil esse aliquid, vel aliquid esse nihil. Et sanè superat humanam cogitationem, quod aliqua res nunc existat, quæ pauló ante nihil omnino erat. Quis enim concipiat, unde venerit? unde extracta sit? unde processerit in lucem, si nusquam

turo; & tamen nec ipsum initans dividitur, nec tempora confunduntur, quod superat planè humanum captum.

Sextum argumentum sumitur à simili. Nam potest unus locus capere duo corpora sibi adæquata simul, & tamen, neque locus ille dividitur in duo loca, neque corpora illa confunduntur in unum corpus; ergo poterit etiam unum corpus replere duo loca, etiamsi nec ipsum corpus dividatur in duo corpora, nec loca illa conveniant in unum locum.

Consequentia videtur optima, quia ita se habet locatum ad locum, sicut locus ad locatum. Antecedens verò certum est exemplis divinæ Scripturæ de egressu corporis Christi ex clauso sepulchro, & aliis, quæ in sequenti difficultate tractabuntur.

Quidam tamen Catholici, atque in eis S. Thomas in 4. dist. 44. quæst. 2. art. 2. quæst. 3. existimant non posse unum corpus esse in duobus locis localiter, sed tantùm Sacramentaliter; & ideò negant consequentiam argumenti adducti. Et rationem hanc reddunt, quia unum est illud, quod est indivisum in se, & divisum à quocumque alio: ex quibus conditionibus, prior, nimirum indivisum esse in se, essentialis est, & inseparabilis: posterior autem non, nimirum divisum esse à quocumque alio, accidentaria est, & separabilis. Cùm autem duo corpora sunt in uno loco, tollitur tantùm posterior conditio unitatis, ac proinde non destruitur unitatis essentia: cùm verò unum corpus ponitur in diversis locis, tollitur prior conditio, ac destruitur tota essentia unitatis.

Sed hæc ratio, pace tanti Doctoris, non videtur solida. Nam duplex est indivisio in se, & divisio ab aliis. Una respectu loci, quæ extrinseca est, & planè accidentaria. Altera respectu rei ipsius, quæ intrinseca est, & vel est de essentia, vel certè proprietas quædam unitatis. Jam igitur, quando duo corpora sunt in uno loco, non tollitur indivisio à se, nec divisio ab aliis intrinseca, sed extrinseca solùm, quæ est respectu loci. Nam licèt se penetrent duo corpora, sunt tamen duo diversa, & distincta, quoad omnia principia essentialia, immò etiam, quoad accidentalia, excepto situ. Sic etiam, cùm unum corpus est in diversis locis, non tollitur indivisio intrinseca, sed solùm extrinseca respectu loci: nam non dividuntur principia intrinseca, quæ corpus constituunt, sed solùm dividuntur situs, sive ubi illius corporis.

Adde, quòd si non posset esse unum corpus localiter in duobus locis, quia divideretur à seipso: profectò nec esse posset Sacramentaliter, eadem ratione. Licèt enim esse alicubi Sacramentaliter, non dicat esse per loci occupationem; tamen dicit esse per realem, & veram præsentiam in pluribus hostiis, sive altaribus, quæ realis præsentia in tot altaribus, & non in locis intermediis, non minus tollere videretur indivisionem rei, quàm repletio plurium locorum. Sed jam ad solutionem objectionum veniamus.

bus locis: posset enim accedere, ...

Secundò, proferunt ea loca, ubi Deo tamquam proprium tribuitur, ut non circumscribatur loco, sed ubique sit: *Cœlum, & terram ego impleo*, Hierem. 23. Et confirmant ex Patribus, qui probant Spiritum sanctum esse Deum, quia ubique est, juxta illud Psal. 138. *Quo ibo à Spiritu tuo?* Vide Ambrosium primo libro de Spiritu sancto, cap. 7. Hieronymum & Cassiodorum in Psalmum citatum. Augustinum tertio libro contra Maximinum, cap. 21. Basilium lib. de Spiritu sancto, cap. 22. Didymum lib. 1. de Spiritu sancto. Cyrillum lib. 7. Dialog. de Trinit. At si corpus

C Christi posset esse in multis locis, eadem ratione posset esse in omnibus, & tamen non esset Deus: ergo ratio Patrum nihil concluderet. Præterea Patres, qui scripserunt contra Eutychetem, probant humanam Christi naturam non esse confusam cum divina, quia divina est ubique, humana autem etiam post resurrectionem certo loco circumscribitur. Vide Theodoretum Dialogo 2. & 3. Vigilium lib. 1. & 4. contra Eutychetem, & Fulgentium lib. 2. ad Trasymundum, cap. 17.

Addit Wiclef apud Waldensem tom. 2. c. 72. alium locum ex Augustino in epist. 3. ad Volusianum, ubi Augustinus dicit, nullum corpus posse esse ubique

D totum. Posset Denique addi alius locus ex lib. 20. contra Faustum cap. 11. ubi sic loquitur Augustinus de Christo secundùm præsentiam corporalem: *Simul & in sole, & luna, & in cruce esse non posset*.

Respondeo ad locum Scripturæ: *Non est hic, surrexit enim*; duobus modis. Primò, consequentia illa Angeli optima est, sed si applicetur (ut applicanda est) ad mentem illarum sanctarum mulierum, cum quibus Angelus loquebatur: illæ enim quærebant corpus Domini mortuum in sepulchro, ut illud ungerent. Quare cùm Angelus ait: *Non est hic*, sensus est: Non jacet mortuus in sepulchro, ut vos creditis. Et id probat, cùm addit: *Surrexit enim*; nec enim poterat mortuus jacere si resurrexerat.

E Secundò, consequentia illa optima est etiam absolutè, sed moraliter loquendo, ut Angelus loquebatur, non metaphysicè. Nam moraliter loquendo, qui resurgit à morte non remanet in sepulchro, sed egreditur: sepulchrum enim est locus mortuorum, non viventium: tamen fieri etiam potest, ut aliquis vivens in sepulchro jaceat, si velit. Itaque moraliter verissimè dixit Angelus: *Non est hic, surrexit enim*; quamquam absolutè potuisset ibi esse Christus, licèt surrexisset. Simile est si quis dicat: Talis homo non sedet ad mensam, cœnatus enim est.

Ad alias Scripturas, & testimonia Patrum dico duas esse differentias inter Deum, & corpus Christi, quod pertinet ad existentiam in loco. Prima est, quòd Deus reipsa, ac de facto est ubique; corpus Christi, reipsa, ac de facto non est ubique, neque unquam erit, sed uno in loco est localiter, nimirum in cœlo; in multis, Sacramentaliter; in multis aliis nullo modo.

… ad unum locum. Et hoc eſt, quod ex profeſſo oppugnant, Theodoretus, Vigilius, & alii, qui ſcribunt contra Eutychetem.

Ad locum autem ex epiſtola ad Voluſianum, reſpondeo, loqui Auguſtinum de corpore exiſtente in loco naturaliter, ideſt, ſecundùm modum naturæ ſuæ convenientem. Omne enim corpus quantum eſt, & quia quantum etiam extenſum eſt, ita ut major pars majorem locum, & minor minorem occupet; & implicat planè contradictionem, ut corpus extenſum maneat, & tamen ſit totum in qualibet parte. Eodem modo in lib. 20. contra Fauſtum, loquitur Auguſtinus de corpore Chriſti: Manichæi enim, non arbitrabantur Chriſtum eſſe unum hominem, ſed lucem quandam expanſam per ſolem, lunam, & omnia alia loca, ut ibidem Auguſtinus teſtatur; illum autem, qui in forma humana crucifixus fuit à Pilato, dicebant phantaſma fuiſſe, non verum hominem. Quare Auguſtinus utitur hoc dilemmate: Si Chriſtus eſt Spiritus ſeu phantaſma, crucifigi non potuit; ſi autem eſt corpus expanſum per ſolem, lunam, & alia loca, non potuit totus ſimul eſſe in ſole, & in luna, & in cruce, quia corpus expanſum per tot loca non poteſt totum eſſe in ſingulis locis. Quòd ſi Auguſtinus loqueretur de corpore Chriſti, ut eſt revera, & non ſecundùm ſententiam Manichæorum; reſpondere poſſemus, eum loqui de corpore, ſecundùm ordinarium curſum naturæ, & non ſecundùm id, quod poteſt in illo facere omnipotentia Creatoris. Nam ibidem dicit, ſpiritum nullo modo pati poſſe in cruce; quod neceſſariò intelligi debet, ſecundùm ordinarium curſum naturæ, alioqui Auguſtinus pugnaret ſecum; quippe qui lib. 21. de civit. Dei, c. 10. ſcribit, ſpiritum pati poſſe ab igne corporeo per divinam potentiam. Et certè ſi poteſt alligari ſpiritus igni corporeo, ut ab eo recipiat pœnam miris, ſed veris modis, ut Auguſtinus loquitur, cur non poſſet alligari cruci, & ab ea pœnam recipere miris, ſed veris modis? ſed de hoc argumento ſatis.

Secundò, adferunt etiam Philoſophicas rationes. Ac Primùm Joannes Wicleſus illo argumento utebatur; Non poteſt aliquid ſimul eſſe in duobus temporibus; ergo nec in duobus locis.

Secundò, Calvinus, & Petrus Martyr argumentantur ab unitate rei; Si unum corpus ſit in diverſis locis ſimul, erit unum, & multa. Nam non continuatur corpus ut eſt in altari, cum eodem, ut eſt in cœlo; ergo diviſum eſt; ergo non unum; & tamen ponitur eſſe unum; ergo unum, & non unum.

Confirmatur Primò, quia ſi ponatur corpus unum in pluribus locis, erit in loco, & non in loco; nam erit in loco, immò in locis, ut ipſi ponimus, & tamen non erit in loco: quia omne, quod eſt in locore: item poterit uno in loco ſummè calefieri, in altero ſummè frigefieri: vel etiam uno in loco vulnerari, & occidi, in altero benè valere: quæ ſunt apertiſſimè repugnantia.

Reſpondeo, de his argumentis rectiſſimè dici poteſt, quod ait Auguſtinus lib. 22. de civit. cap. 11. *Ecce qualibus argumentis omnipotentia Dei humana contradicit infirmitas, quam poſſidet vanitas.* Nam quod una res non poſſit eſſe in duobus temporibus, non C naſcitur ex ipſa re, ſed ex temporibus, quæ non poſſunt eſſe ſimul, cùm ſemper fluant: unde non eſt ſimile in locis, quæ permanent. Ad illud autem de unitate, jam antea reſponſum eſt, unitatem eſſentialem rei non pendere ab unitate loci, cùm prius ſit rem eſſe unam, quàm eſſe in uno loco, ſed pendere ab internis ſuis principiis. Itaque imaginatio quidem non poteſt concipere unum corpus in diverſis locis, ſed ratio tamen judicare poteſt, ſi ſana ſit, falli imaginationem, ſicut fallitur, dum Deum, vel animam non poteſt cogitare in diverſis locis, vel duo corpora in uno loco.

Ad illud de continuatione dico, corpus Chriſti, ut eſt in altari, non continuari cum corpore, ut eſt D in cœlo, nec tamen eſſe diſcontinuum, vel diviſum ab illo. Nam continuari & dividi, eſt eorum, quæ multa ſunt, ſive ſint tota quædam, ſive partes ejuſdem. Corpus autem, ut in cœlo, & in altari, non ſunt duo tota, nec partes ejuſdem, ſed idem omnino totum.

At, inquies, *intercedunt multa corpora inter corpus Chriſti, ut in cœlo, & ut in altari eſt; ergo diſcontinuum, & diviſum eſt à ſeipſo.* Reſpondeo, hoc argumento rectè probari, loca ipſa eſſe diſcontinua, nimirum cœlum, & terram, & per hoc etiam corpus Chriſti diviſum eſſe à ſe reſpectu loci, ſed non reſpectu propriæ ſubſtantiæ, ſive quantitatis, ut ſuprà dictum eſt.

Ad primam confirmationem reſponderet S. Tho- E mas; Corpus Chriſti eſſe in cœlo circumſcriptivè, in Sacramento, autem non eſſe in loco, nec circumſcriptivè, nec definitivè ſecundùm ſe, tamen ratione dimenſionum panis eſſe circumſcriptivè in omnibus locis, ubi ſunt hoſtiæ conſecratæ.

At quia nos exiſtimamus, poſſe corpus Chriſti eſſe in pluribus locis etiam localiter, & viſibiliter, ideò dicimus corpus idem poſſe eſſe circumſcriptivè, & etiam definitivè in pluribus locis. Nam ut corpus ſit circumſcriptivè in aliquo loco, tantùm requiritur, ut commenſuretur illi loco; ita ut termini loci & locati ſint ſimul: non autem requiritur ut non ſit alibi, tamquam in alio loco; & hoc ſervatur in præſenti. Nam corpus Chriſti in cœlo commenſuratur loco ſuo, quem ibi habet; & quando ſimul erat in terra, cùm videlicet apparuit Paulo, commenſurabatur loco

ſuo,

& hoc fieri posse contendimus. Idem dici potest de modo existendi definitivè. Nam, ut aliquid sit definitivè in loco, satis est si definiatur certo quodam spatio, ita ut in toto illo sit, & non in majori; sive sit in alio loco etiam definitivè, sive non: & hoc modo corpus Domini in qualibet hostia potest dici esse definitivè, quia est in tanto spatio, quantum occupat hostia consecrata, & non in majori. Quod si quis contendat esse in loco tam circumscriptivè, quàm definitivè, id requirere, ut res nullo modo sit alibi; dicere possumus dari tertium modum existendi in loco, nimirum per solam præsentiam, quomodo Deus est in loco: & hoc modo esse in loco ea corpora, quæ per divinam potentiam simul sunt in variis locis.

Ad Secundam confirmationem dico, Domini corpus incipere esse in altari, ubi antea non erat; non per generationem, nec per motum localem, sed per conversionem panis in ipsum. Nec desunt exempla similia. Nam cùm homo per nutritionem augetur, anima rationalis incipit esse in materia illa addita, ubi antea non erat, & tamen non producitur anima nova, nec movetur localiter, sed solùm incipit informare materiam sibi adjunctam, quam non informabat. Et contrà, cùm membrum aliquod abscinditur, anima desinit ibi esse, & tamen non petit, nec recedit localiter: sic etiam Deus cùm aliquid in mundo nascitur, incipit in ea re esse, & cùm illud perit desinit ibi esse, & tamen nec generatur, aut corrumpitur Deus, nec localiter accedit, aut recedit.

Ad tertiam confirmationem variè Theologi respondent. Alii enim existimant ex positione unius corporis in diversis locis, multiplicari respectus, non autem absoluta; Ut verbi gratia, dicunt idem corpus in cœlo, & in terra existens, habiturum varias relationes, ita ut dicatur esse propinquum terræ, ut est hìc, quam relationem non habebit, ut est in cœlo, & contrà. At si hìc calefiat, etiam ibi erit calidum &c. Alii putant etiam absoluta multiplicari, & eousque progrediuntur, ut dicant posse eundem hominem uno in loco ebrium esse, in alio sitire; immò in uno mori, in altero vivere.

Sed media via tutissima esse videtur, pro qua intelligenda, Notandum est, unum corpus in pluribus locis positum, habere unum esse substantiale, sed multa esse localia. Ex quo fit, ut illa omnia multiplicari debeant, quæ consequuntur esse locale: illa autem non multiplicentur, quæ aliunde proveniunt, quàm ex esse locali.

Ac primum relationes ad loca necessariò multiplicabuntur: quia cùm sit corpus verè in pluribus locis; & relatio terminetur ad ipsa loca, quæ plura sunt, non potest ipsa relatio non multiplicari. Itaque erit idem corpus sursum & deorsum; remotum, & propinquum; poterit moveri ad locum, & quiescere in alio loco. Neque absurdum est in eodem subjecto esse quæ terminantur ad loca, ut si verbi gratia, una facula ponatur in multis locis, omnia illa simul illustrabit, & si applicentur in omnibus locis combustibilia, omnia comburet. Itaque posset fieri per divinam potentiam, ut una facula totum mundum illustraret, si poneretur in pluribus locis. Nam causa cur una facula posita in uno loco non illuminet ea, quæ procul absunt, est, quia illa non sunt intra sphæram activitatis illius faculæ.

At si facula ponatur in pluribus locis, jam erunt illa omnia intra sphæram activitatis ejus, nec propterea tamen sequetur, faculam illam esse soli æqualem, aut agere ultra suam virtutem; nam ipsa

C

sua virtute non illuminat, nisi modicum sibi proportionatum, sol autem sua virtute illuminat totum orbem: sed ex positione in multis locis id illi faculæ accedit, ut multas habeat sphæras activitatis, omnes tamen exiguas, & sibi proportionatas. Et simile est omnino de corpore trium cubitorum, quod (ut suprà diximus) occupare potest spatium sex, & novem cubitorum, non unica extensione sua, sed quia sæpiùs illa extensio ponitur in loco. Atque hæc dicta sunt de actionibus corporis locati, quæ recipiuntur in ipsis locis, vel aliis extrinsecis corporibus.

Contrarium porrò judicium esse debet de his, quæ

D

recipiuntur in corpore locato: quæ enim recipiuntur in corpore, sive sint actiones, sive qualitates, sive quæcumque alia, non multiplicantur, quia corpus unum est, non multa. Itaque si corpus uno in loco calefiat, etiam in alio erit calidum, & si uno in loco sit propè ignem, in altero propè glaciem; nec summè calefiet, nec summè frigefiet, sed eodem modo alterabitur, atque alteraretur, si in eodem loco applicarentur ei contraria illa agentia: & si uno in loco vulneretur, aut occidatur; in altero etiam vulneratum apparebit, & morietur: & si uno in loco comedat, in altero non esuriet, etiamsi non comedet, quia idem est corpus. Sed de his satis multa dicta sunt.

E

CAPUT V.

Proponitur, & explicatur Secunda difficultas, quæ in eo posita est, quòd corpus non occupet locum.

ANtequam ad probationem Secundi pronunciati veniamus, duo sunt observanda. Primum est, duas opiniones particulares falsas, & erroneas excogitatas fuisse in Scholis, ob hujus mysterii magnitudinem; quæ etiam nonnullam occasionem dederunt hæreticis hujus temporis, argumenta subtiliora contra veritatem fidei objiciendi. Una fuit Durandi in 4. dist. 10.

... quæ ad extensionem in eo loco consequun-
tur: & contra in cœlo totum Christum existere cum magnitudine, & omnibus accidentibus, excepta relatione ad species panis, quam habet, ut est in Eucharistia: & præterea corporis Christi partes, & membra non se penetrare, sed ita distincta esse & disposita inter se, ut figuram, & ordinem habeant corpori humano convenientem. Ita docent Albertus, S. Thomas, Bonaventura, Richardus, Scotus, & alii in 4. distinct. 10. vel 13. & Alexand. 4. part. summæ quæst. 10. myst. 7. artic. 3. & alii. Et hanc esse doctrinam Ecclesiæ dubitari non potest. Nam Ecclesia universa, ut patet ex Concilio Trident. session. 13. can. 1. non solùm corpus, & sanguinem, sed etiam animam, & Divinitatem, atque adeò totum Christum in Eucharistia esse docet. Certum autem est animam, & Divinitatem non esse in Eucharistia ex vi consecrationis, sed ex naturali concomitantia; quia ubi est unum, ibi esse necesse est quidquid cum illo est unitum. At magnitudo & figura, unita sunt corpori Christi, & quidem naturaliter, & inseparabiliter; igitur & illa adsunt.

Præterea cùm Dominus ait: *Accipite, & comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*, idem corpus manducandum dedit, quod ad mortem tradendum fuerat sequenti die: ad mortem autem non fuerat tradendum corpus sine magnitudine, & figura, & aliis accidentibus, quæ in ipsa magnitudine fundantur.

Adhæc, in Eucharistia sub specie panis caro Domini propriè continetur, juxta illud Joan. 6. *Panis, quem ego dabo, caro mea est*. Et rursus: *Caro mea verè est cibus*. Et illud Ecclesiasticum: *Verbum caro panem verum verbo carnem efficit*. At certè substantia sine quantitate, & complexione quadam accidentium caro dici non potest.

Denique in Eucharistia non sola caro, sed etiam anima continetur, ut suprà ex Concilio Tridentino probatum est. Atqui anima in corpore esse nequit, nisi disposito, & organizato: sine quantitate nulla esse potest dispositio, nulla organizatio; non igitur fieri potest, ut Durandi opinio cum Ecclesiæ doctrina facilè concilietur. Sed hæc fusiùs tractanda Scholasticis relinquimus.

Secundò, observandum est, ut Ecclesiæ sententia planius intelligatur, magnitudini tria quædam convenire, quorum unum ex altero sequitur. Primum est, extensam esse in se, & partem habere extra partem, ac proinde situm quendam intrinsecum, & ordinem, ac dispositionem partium; & hoc primum omnino essentiale magnitudini est. Quid enim est linea, nisi extensio in longitudinem? quid superficies, nisi extensio in longitudinem, & latitudinem? quid corpus, nisi extensio in longitudinem, latitu-

quæ dicitur propriè penetratio corporum.

His notatis, Catholicorum communis sententia est, in Sacramento Eucharistiæ verò adesse totam magnitudinem corporis Christi, sed habere primam conditionem, quæ (ut diximus) essentialis est, non autem secundam, & tertiam, quæ separabiles sunt. Et quamvis in Sacramento, nulla sit propriè corporum penetratio, cùm desit secunda conditio: tamen existimamus posse etiam per Dei potentiam dari penetrationem, ita ut corpus aliquod habeat
C primam, & secundam conditionem sine tertia. Quæ quia adversariis impossibilia videntur, nunc ea probare aggrediemur duplici argumentorum genere.

Quorum alterum sumitur ab omnipotentia Dei, quam Scripturæ prædicant. Alterum ab exemplis, tum à Scriptura, tum aliunde petitis.

CAPUT VI.

Posse corpus alicubi esse, & locum non occupare.

D PRimum igitur argumentum sumitur ab illis Scripturis, quæ dicunt esse apud Deum omnia possibilia, Matth. 19. Marc. 14. Luc. 1. Porrò inter illa omnia esse etiam id, de quo nunc agimus, probari potest ex principiis adversariorum, ut suprà fecimus in probando alio Catholicorum pronunciato. Vide caput tertium.

Sed præter ea probatur ex ipsa rei natura. Convenit enim inter nos, non debere excipi ab eorum numero, quæ Deus potest facere, nisi ea, quæ implicant contradictionem. Corpus autem esse alicubi, & non occupare locum, vel occupare, & non expellere alterum, nullam implicat contradictionem.
E Nam, id est implicare, repugnare essentiæ: non autem repugnat essentiæ magnitudinis, non occupare locum, aut non expellere alterum corpus. Id quod probatur primò, quia occupare locum, est quid posterius ipsa magnitudine; priùs enim res in se magna est, & apta replere locum, deinde replet locum. Nihil autem posterius est de essentia prioris: essentiæ enim in indivisibili consistunt. Secundò, potest magnitudo intelligi, atque etiam definiri sine loco, sive repletione loci; immò nemo hactenus in definitione magnitudinis posuit locum. Et quod majus est, potest esse sine loco, ut patet de ultima sphæra, & de corporibus, quæ sine dubio à Deo collocari possent supra convexum ultimæ sphæræ: non igitur de essentia magnitudinis est occupare locum. Tertiò, officium, seu functio non est de es-

Scripturæ. Primum exemplum est Matth. 19. Marci 10. Lucæ 18. *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm divitem intrare in regnum cælorum.* Et cùm Apostoli dicerent: *Quis ergo poterit salvus fieri?* Respondit Dominus: *Hoc apud homines impossibile est, apud Deum omnia possibilia sunt.* Ubi Dominus, cùm dicit, possibile esse Deo, id quod difficilius est, significat esse etiam possibile id, quod facilius est: facilius autem esse dicit, ut transeat camelus per foramen acus: igitur hoc Deo possibile esse voluit. At non potest camelus transire per foramen acus, nisi locum non occupando: alioqui majus esset minus suo minore.

Et præterea quomodocumque hoc fiat, certè non minus repugnare videtur rationi, ut camelus intret per foramen acus, quàm ut corpus Christi contineatur in parva specie panis: immò minor est proportio foraminis acus ad camelum, quàm hostiæ consecratæ ad corpus Domini, nisi quis dicat per camelum non intelligi magnum illud animal, quod camelum vocamus, sed funem nauticum, ut quosdam sensisse testatur Theophyl. in cap. 19. Matth. Sed tum erit quidem minor proportio corporis Domini ad hostiam consecratam, quàm cameli ad foramen acus: tamen etiam hoc erit hominibus impossibile, ut Dominus dicit, & ut experientia docet. Quis enim intelligat, qua ratione possit crassissimus funis, quales nautici sunt, per foramen acus transire.

Adde, quòd expositio communis Patrum animal gibbosum, non funem nauticum intelligit. Vide Origenem, Hieronymum, Hilarium, & Chrysostomum in Matthæum: Ambrosium in Lucam, & Augustinum lib. 2. quæst. Evangelic. quæst. 47. Adde etiam, quòd funis nauticus Græcè scribitur per iota κάμιλος, ut est apud Suidam, in Evangelio autem scribitur per ita κάμηλος, qua voce non funem, sed animal Græci intelligunt.

Quod autem quidam dicunt, per foramen acus intelligi portam quandam angustam Hierosolymæ, per quam cameli intrare non poterant onusti, nisi magno labore genua flecterent, (quam sententiam Cajetanus etiam approbavit) non solùm fabulosum est, & sine ullo fundamento assertum; nec solùm Patribus omnibus repugnat, sed etiam verbis Domini adversatur, dicentis Lucæ 18. *Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.* Quomodo enim ista impossibilia sunt apud homines, si poterat arte humana fieri, ut cameli genua flecterent, & intrarent?

Ex eodem refellitur, quod Pelagiani dicebant apud Augustinum epistol. 89. quæst. 4. verba Domini esse intelligenda in sensu diviso, non in sensu composito; ita ut impossibile sit divitem, si maneat dives, ingredi in regnum cœlorum, non autem si abjectis divitiis desinat esse dives: & eodem modo impossibile sit camelum, si maneat camelus, transire per foramen acus, non autem si extenuetur ad fili

B [illegible] turum. Quod idem affirmat Gregorius Nazianzenus lib. 4. de Theologia, & Origenes in cap. 19. Matth. ubi dicit, quomodò id fieri possit, soli Deo esse notum.

Alterum exemplum Scripturæ est Joan. 20. ubi Evangelista scribit, Christum venisse ad discipulos, cùm fores essent clausæ; & rursus post dies octo iterum ad eos intrasse januis clausis. Ex quo necesse est, ut corpus Christi, vel non occupaverit locum, cùm transivit per januas clausas, vel se cum alio corpore penetraverit: quorum utrumque est impossibile viribus creatis, & intelligentiam nostram superat.

C Hunc tamen locum depravare semper hæretici conati sunt. Nam & Berengariani, teste Guitmundo lib. 3. negabant, Christum intrasse januis clausis: & nostro tempore Joan. Oecolampadius Christum intrasse voluit per fenestram, aut alium aditum, cùm fores essent clausæ, nec eas penetrare posset; quod accepisse videtur à Durando in 4. dist. 44. quæst. 6. qui satis temerè singulares suas opiniones in medium adducit. Joan. Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 29. dicit, Christum divina virtute sibi aditum patefecisse: atque id ipsum clarius explicans in ultima admonit. ad Westphalum dicit, Christum intrasse januis clausis secundùm Evangelium, quia non expectavit, donec Apostoli aperirent, sed ipse sua virtute ostium aperuit, vel etiam in nihilum redegit, & continuò

D restituit. Petrus autem Martyr lib. cont. Gardinerum object. 11. & 12. dicit, Christum intrasse per aditum patefactum, sive rarefecerit Dominus portas illas, sive etiam cedere jusserit.

At hæ sunt meræ corruptelæ, & depravationes Evangelii. Nam in primis Evangelista Joannes miraculorum Domini diligentissimus enarrator, & qui alioqui non solet verba sine causa multiplicare, magno studio addere curavit: *Januis clausis*, idque non semel, sed bis. At si per fenestram intravit Dominus, aut aditu quocumque modo patefacto, nullum erit miraculum intrare januis clausis.

Deinde Lucas cap. 24. eandem apparitionem nar-
E rans, dicit, Dominum repente constitisse in medio Apostolorum, & propterea spiritum esse putatum: quæ certè indicant, Dominum nullo strepitu facto, sed tota domo immota manente comparuisse.

Præterea, Patres communi consensu agnoscunt miraculum in eo, quòd Dominus corpus suum solidum per aliud solidum introduxerit. Vide Chrysostomum, Cyrillum, Augustinum, Euthymium, Theophylactum, in hunc locum Joannis. Et præterea Justinum quæst. 117. ad Orthodoxos. Ambrosium in cap. ult. Lucæ. Amphilochium apud Theodoretum in secundo dialogo. Epiphanium hæres. 64. Hieronymum in epist. ad Pammachium de erroribus Joan. Hierolymitani. Leonem epist. 10. ad Flavianum. Gregorium hom. 26. in Evangelia. Bernardum ser. 1. de resurrect. & præter cæteros Hilarium lib. 3.

de

hoc loco argumentabantur; ut patet ex Cyrillo, Epiphanio, Hieronymo locis citatis: non videtur enim verum corpus esse posse, quod januis clausis intrare potest. Huic autem objectioni facillimè occurrere possent Patres, si dixissent, Christum, intrasse per fenestras, aut per januam à se antea patefactam, vel annihilatam: & tamen nulli unquam ante Berengarii tempora ista solutio venit in mentem; imò contra potius, ex hoc principio tamquam certissimo & explorato probabant alia dogmata. Nam Hilarius loco notato probat, non esse impossibile Deum Filium ex Patre generari sine ulla substantiæ paternæ diminutione, quandoquidem corpus Christi potuit ingredi per clausas januas sine ulla læsione, vel sua, vel januæ.

Tertium exemplum est de Domini nativitate: Exivisse enim Dominum de utero Matris clauso, inviolata videlicet manente integritate carnis, colligitur ex Verbo Dei, & à Patribus disertis verbis asseritur. Nam B. Mariæ virginitas in partu, habetur in symbolo Apostolico: *Natus ex Maria Virgine*. Symbolum autem Apostolorum, verbum Dei esse non scriptum Catholici omnes fatentur, & hæretici nostri temporis non solent apertè symbolum illud rejicere. Et hæc veritas symboli ex illa Scriptura colligitur Isai. 7. *Ecce virgo concipiet, & pariet Filium*, ubi dicitur non solùm Virgo conceptura, sed etiam Virgo paritura. Et Ezech. 44. describitur porta quædam clausa, per quam solus Dominus intrat, quam portam, uterum semper clausum Virginis Deiparæ esse docent, Ambrosius lib. de Instit. Virg. cap. 7. & Hieronymus in comment. hujus loci. Præterea Jovinianus hoc nomine inter hæreticos ponitur à Siricio, & Ambrosio in epistolis, quæ sunt apud Ambrosium 80. & 81. & Augustinum lib. de hæres. cap. 82. quòd asseruerit, B. Mariam pariendo fuisse corruptam.

Idem Augustinus lib. 22. Civitat. cap. 8. hoc ipsum probat alio simili miraculo, quod tempore ipsius accidit: scribit enim fœminam quandam nobilissimam nomine Petroniam accepisse à quodam Judæo annulum in quo esset lapis quidam utilis ad sanandum morbum nescio quem, quo illa vexabatur; fuisse autem annulum illum capillario vinculo involutum, ac diligentissimè alligatum; sed cùm illa iret ad memoriam S. Stephani primi Martyris, apud quem verè curanda erat, ne tribueretur virtus miraculi alligaturæ Judaicæ, repentè annulum illum ante pedes mulieris astitisse illæsum, illæso etiam vinculo, & undique diligentissimè clauso. De hoc miraculo sic loquitur Augustinus: *Non credunt hoc, qui etiam Dominum Jesum per integra virginalia Matris enixum, & ad discipulos suos januis clausis ingressum fuisse non credunt. Sed hoc certè quærant, & si verum invenerint, illa*

za respondeant. Ille enim in 4. dist. 44. quæst. 6. dicit, integra quidem fuisse claustra pudoris, sed tamen dilatatos à Deo fuisse naturales meatus, ac per eos liberè Christum exivisse. Iste autem in libro de omnipræsentia carnis Christi contra Brentium ultra medium, audet dicere, Virginis uterum revulsum, & apertum Christo egrediente, sed continuò divina virtute coaluisse partes uteri, ut etiam post partum Virgo dici posset.

C At quæro primùm, unde nam ista didicerint? nec enim Scripturam, aut Patrem ullum proferent. Deinde, si dilatati sunt meatus, non peperit Virgo sine dolore: dolor enim parturientium in sola illa dilatatione consistit. Imò (si verum diceret Beza) supra omnes mulieres B. Virgo dolorem experta esset: gravius enim sentitur carnis revulsio, quàm dilatatio. At ne Mahumetani quidem admitterent, B. Virginem cum dolore peperisse. Præterea, si ita esset, ut isti dicunt, B. Maria non fuisset virgo in partu, quia Virginem esse in partu, nihil aliud significare potest, quàm in ipsa actione pariendi inviolatum, illæsumque uterum permanere. At hoc negant isti, ut olim negabat Jovinianus. Nam quod Durandus

D ait, inviolatam mansisse carnis integritatem, & solùm meatus dilatatos; juxta doctrinam peritissimorum Medicorum, implicat contradictionem. Nam, ut Joannes Fernelius docet, in 1. lib. de partium corporis humani descript. cap. 7. integritatis virginalis amissio non in fractione membranæ alicujus consistit, sed in sola dilatatione partium conjunctarum, seu contiguarum. Verùm nec post partum Virgo mansisset. Nam virginitas carnis semel amissa reparari nequit, ut rectè ait Hieronymus in epistola ad Eustochium de custodia virginitatis. Nam etiamsi possint iterum conjungi partes revulsæ, tamen fieri nequit, quin revulsæ fuerint, si revulsæ fuerunt. Atqui esse Virginem, est numquam fuisse corruptum.

E Sed objicit Beza Ambrosium, & alios quosdam Patres, qui dicunt, Christum aperuisse uterum Matris cùm natus est. Sic enim scripsit Ambrosius lib. 2. in Luc. cap. 7. *Qui vulvam sanctificavit alienam, ut nasceretur Propheta, hic est, qui aperuit matris suæ vulvam, ut immaculatus exiret*: Similia habet Origenes, hom. 14. in Lucam, & Tertullianus in lib. de carne Christi.

Ac de Tertulliano quidem ambiguum est, quid sibi voluerit, nec magni facienda est ejus auctoritas, cùm contradicit aliis Patribus, cùm constet eum (ut Hieronymus loquitur) hominem Ecclesiæ non fuisse. De Origene, & Ambrosio, facilis solutio est: id enim solum docent, Christum sua virtute, non auxilio obstetricum, vel alia humana opera de utero egressum, sed ipsum sibi aperuisse aditum. Porrò

Quartum exemplum est de egressu Domini ex clauso monumento. Nam ut colligitur ex Matth. cap. 28. & Marco cap. 16. lapidem ab ostio monumenti non revolvit Christus, cùm resurrexit; sed post resurrectionem Angelus de cœlo descendit, & revolvit lapidem, ut ostenderet sanctis mulieribus, qui Christum ungere volebant, monumentum vacuum esse. Unde S. Hieronymus in epist. ad Hedibiam, quæst. 6. docet, nulli hominum notam esse horam, qua Dominus resurrexit, cùm tamen ex Evangelio satis constet, qua hora fuerit lapis revolutus à monumento.

Ad hoc argumentum Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 29. Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, object. 11. Theodorus Beza in lib. de omnipræsentia carnis Christi suprà citato, non negant Christum surrexisse, atque exivisse de monumento antequam lapis amoveretur per Angelum: licèt existiment probabilius esse, amotum priùs fuisse lapidem: sed more suo respondent eodem modo, quoad superiora, nimirum divina virtute lapidem cessisse, vel annihilatum, & continuò restitutum.

Sed ista non possunt ipsi probare, nisi propria auctoritate; cui nos objicimus testimonia Patrum, qui in eo ponunt miraculum, quod per clausum sepulchrum verum corpus exiverit. Justinus quæst. 117. Nazianzenus in Tragædia, Christus patiens, Chrysostomus homil. de sancto Joanne Baptista, tom. 3. Hieronymus in epist. ad Hedibiam, quæst. 6. Augustinus serm. 138. de tempore, qui est tertius de resurrectione. Beda hom. in vigilia Paschæ. Euthymius in cap. 28. Matth. Bernardus serm. 1. de resurrectione.

Quintum exemplum est de ascensione Christi, & beatorum in cœlum. Nam fide certissima tenemus Christum ascendisse super omnes cœlos, Ephes. 4. & similiter corpora beatorum post resurrectionem ascensura. Nulla autem est in cœlo janua, nulla fenestra, nulla rima, per quam supra cœlum ascendi possit; & ut dicitur Job 37. *Solidissimi quasi are fusi sunt cœli*. Necesse igitur est, ut possint plura corpora esse in eodem loco.

Ad hoc argumentum id solum responderi posse videtur, quod respondet Durandus in 4. distinct. 44. quæst. 6. divina virtute cœlum dividi, quando corpora beatorum illuc ascendunt.

At si cœlum natura sua solidum est, & incorruptibile, ut ferè, omnes hoc tempore Theologi, & Philosophi docent, certè probabile non est, tot foramina in cœlo esse facienda, quot corpora beatorum ascendent, præsertim cùm illa plurima sint futura. Sed quidquid de hoc sit, de corpore Christi non nisi temerè dici potest, cœlos omnes disruptos fuisse, cum ipse ad Patrem ascenderet. Nam Primò, Scriptura nusquam id habet; immò contrarium insinuat, Hebræor. 4. cùm dicit, Christum penetrasse cœlos. Et sanè tam novum, & inauditum miraculum sine Scripturæ testimonio affirmare, mirum est, si non colligi potest: quod eodem modo loquitur Scriptura de apertione cœli, quæ facta est in sola imaginatione & intelligentia, qualis est illa, quæ describitur Actor. 10. & Apocal. 19. & de ea, quæ facta est in oculis corporalibus, Matth. 3. Joan. 1. & Actor. 7. constat autem illam priorem non fuisse realem. Deinde, nulla fuit causa, cur cœlum dividi deberet. Nam Matth. 3. dicitur divisum celum, cùm de cœlo Spiritus sanctus descendit in forma columbæ: at neque Spiritus sanctus egebat cœli apertione, ut descenderet, cùm sit ubique: neque ea columba de cœlo propriè dicto missa est, sed in aere, & ex aere producta fuit: tamen ut intelligerent

C homines, rem illam fuisse divinam, ita apparuit, quasi è summo cœlo missa fuisset. Joan. 1. dicit aperiri cœlum ob descensum Angelorum. Angeli autem cùm spiritus sint, omnium consensu, per quælibet corpora penetrare possunt. Actor. 7. aperitur cœlum, ut S. Stephanus videat Christum in dextera Patris. At neque tum ulla ratio fuit, cur cœlum scindi deberet. Nam aut oculis corporis, aut oculis mentis vidit Stephanus Christum, cœlum autem cùm sit perspicuum, aut diaphanum, neutram visionem impedire poterat. Itaque vocata est eo loco apertio cœli, non scissio corporis cœlestis, sed nova quædam illustratio, qua factum est, ut oculis Martyris appareret, quod antea non apparebat:

D quemadmodum Lucæ ult. dicuntur aperti oculi duorum discipulorum, quando Dominum agnoverunt; non quòd anteà clausos oculos habuerint, sed quia tunc agnoverunt, quem ante cognoscere non poterant.

Sextum exemplum est de pœnis damnatorum; sunt enim in his pœnis multa miracula difficiliora, vel æquè difficilia, atque est hoc, de quo agimus. Ac primùm quòd corpora damnatorum ab igne corporali combutantur, & verè, ac realiter torqueantur, & tamen non dissolvantur: nam dolor corporalis ad dissolutionem corporis tendit. Si est igitur in illis pœnis verus dolor corporalis, quomodò numquam dissolvitur corpus? si nulla dissolutio, unde dolor?

E Itaque ethnici hæc ridebant, ut impossibilia, & tamen Catholici non propterea voluerunt unquam spiritualiter, vel metaphoricè interpretari illa supplicia, certò persuasi Deum posse facere suprà id, quod cogitare possumus, vel intelligere.

Deinde, non minus difficile videtur, ut spiritus teneatur, & impediatur à corpore, ne transeat quocumque voluerit, quàm ut corpus non teneatur, nec impediatur à corpore, sed liberè transeat per solida corpora, ac si nulla essent: non enim minus convenit naturæ spirituali non posse impediri, quàm corporali posse impediri. At divina potentia alligat spiritus hominum, & etiam Dæmonum in Gehenna certis locis, & corporibus, quasi carceribus, ut nullo modo egredi valeant. Et quid opus est in Gehennam descendere, ut hoc miraculum videamus? an

non

... credebant, quædam credere nolebant. Id enim rectissimè in Sacramentarios convenit: deberent enim, aut omnia credere, quæ ex divinis literis Ecclesia proponit, aut omnia negare.

Septimum exemplum sumitur à multis rebus similibus. Nam non magis convenit corpori quanto occupare locum, quàm gravi ponderare, colorato videri, lucido lucere, calido calefacere. Sed potest Deus efficere, ut grave non ponderet, ut coloratum non videatur, etiamsi sit in lumine, & medium sit diaphanum, & oculi astantium sint aperti, & intenti: ut lucidum non luceat, & calidum non calefaciat: cur igitur facere non poterit, ut corpus quantum non occupet locum?

Assumptio perspicua est in divinis literis. Nam Matth. 14. Christus, & Petrus cùm adhuc corpora mortalia haberent, super aquas ambularunt: & Josue 3. aquæ Jordanis non modò non descendebant, sed etiam ascendebant, & instar montis elevabantur, dum transiret populus Dei: & simile miraculum scribitur à S. Hieronymo in vita B. Hilarionis. Christus item non semel invisibilem se fecit, ita ut à vicinis hominibus non videretur; cùm tamen ibi esset, neque colorem amisisset, neque aliquid inter se, & illos opposuisset Luc. 4. *Ipse autem transiens per medium illorum ibat.* Et Joan. 8. abscondit se, ne lapidaretur: non autem se abscondit in aliquo angulo, quod nec decebat eum, nec poterat commodè fieri, cùm esset in media turba, & omnium oculi in eum conjecti. Et Luc. ult. cùm evanuit ex oculis eorum. Ex quibus locis Marcionitæ probare nitebantur, Christi corpus non verum, sed phantasticum fuisse, ut B. Hieronymus refert in epist. ad Pammachium de erroribus Joannis Hierosolymitani, quibus ipse B. Hieronymus respondet: verum fuisse corpus Domini, sed divina virtute se invisibile facere potuisse, qua etiam per januas clausas potuit penetrare. Idem etiam Domini corpus post resurrectionem sole isto cœlesti lucidius est, ut Paulus testatur Actor. 26. qui & ex ejus aspectu excæcatus fuit: & tamen sæpius apparuit Apostolis, & cum eis familiarissimè conversatus sine ullo insolito splendore. Potuit ergo id efficere, ut corpus lucidum non luceret: & sicut de corpore suo fecit, ita prorsus de sole isto cœlesti facere posset, si vellet. Denique ignem divina virtute non calefacientem habemus Daniel. 3. & sæpè idem legimus in historiis Sanctorum. Qui ergo potuit tam multa æquè difficilia, cur non poterit hoc unum de quo disserimus?

Respondet Petrus Martyr ad hoc argumentum in lib. cont. Gardinerum objecto 12. ac dicit, non esse similia exempla, quæ adducimus: siquidem facile fuit Deo suspendere gravitatem corporis, ne mergeretur ... supra aerem ascenderent, cum ipsa graviora sint aere.

Præterea ratio planè convincit, exempla esse similia. Nam tota ratio cur possit divina potentia fieri, ut grave non ponderet, lucidum non luceat, calidum non calefaciat, coloratum non videatur, est, quia causa est prior effectu, & proinde ab eo non pendet, & sine illo esse potest. At eadem ratio valet in magnitudine, quæ est causa, & occupatione loci, quæ est effectus. Neque multum interest,
C sitne causa formalis, an efficiens, quod ad rem præsentem pertinet. Nam etiamsi effectus formalis à sua propria causa separari nequeat, & ideò non possit à Deo suppleri, possit autem effectus efficientium causarum: tamen causa ipsa quæcumque, etiam formalis, sine suo effectu esse potest, cùm nulla causa ab effectu pendeat. Adde, quòd gravitas in eodem genere causæ dat corpori gravi ponderare, in quo moles dat quanto replere: & tamen fatetur Petrus Martyr posse Deum facere, ut corpus grave etiam extra regionem suam non ponderet.

Quòd autem videatur destrui natura corporis (ut dicit Petrus Martyr) si non occupet locum, idem etiam videtur in exemplis allatis. Nam si lapis in-
D gens marmoreus, Deo impediente gravitatis officium, duobus digitis attolli posset, & instar plumæ huc atque illuc jactari, quis non diceret, illud videri marmor, sed non esse? Et si ignis ardens, Deo impediente actionis calorem, manibus tractari posset sine ullo sensu caloris, quis non diceret depictum illum esse, non verum ignem? Et si nivem candidissimam manibus tractaremus, & tamen videre non possemus, quis non arbitraretur se deludi. Denique si solem in medio cœlo conspiceremus non lucentem, & nihil tamen interpositum esse videremus, quis non assereret naturam solis mutatam esse? Si igitur fieri possunt ista omnia sine destructione naturæ, ut Petrus Martyr affir-
E mat, licèt ignorantibus miraculum, videatur omnino destrui natura in ejusmodi suspensione causalitatum: cur non idem fieri poterit in magnitudine locum non occupante?

CAPUT VII.

Solvuntur objectiones adversariorum.

DUO sunt adversariorum argumenta præcipua: Unum ex Augustino in epistol. 57. ad Dardanum, quod & à Calvino, & à Petro Martyre millies repetitur; sic enim Augustinus loquitur: *Non potuit obtinere quantitas corporis, quod potuit qualitas; nam ita distantibus partibus, quæ simul esse non possunt, quo-*

ejus destruere. Sic enim loquitur initio epistolæ: *Hinc fortasse intelligendum dicis. Paradisum quasi in aliqua cæli parte compositum; aut quia ubique Deus sit, hominem quoque illum, qui in Deo sit, ubique esse diffusum.* Et infrà hoc ipsum refellens: *Sic venturus est*, inquit, *illa Angelica voce testante, quemadmodum ire visus est in cælum, idest, in eadem carnis forma, atque substantia; cui profectò immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Secundùm hanc formam non est putandus ubique diffusus: cavendum est enim, ne ita divinitatem astruamus hominis, ut veritatem corporis auferamus. Non est autem consequens, ut quod est in Deo, ita sit ubique ut Deus.* Hæc ille; nec alia dicit de corpore Christi in particulari.

Hæc autem directè pugnant cum sententia Ubiquistarum Lutheranorum, qui per unionem hypostaticam, ita Christi corpus ubique diffusum esse volunt, ut nusquam servet figuram, formam, & situm humano corpori convenientem: quod est (ut Augustinus dicit) destruere naturam humanam Christi. At nos fatemur Christi corpus non esse ubique diffusum; & ubicumque est, habere suam formam, & figuram humanam, & partium situm, ac dispositionem; quamvis hæc figura, forma, dispositio partium in cœlo conspiciatur, ubi locum replet; in Sacramento autem sit quidem, sed non repleat locum, nec videri à nobis possit: quemadmodum etiam ut suprà diximus, non caruit figura, & forma Christus, cùm se non semel invisibilem fecit; neque carne, & ossibus caruit, quando super aquas ambulavit, & per clausas portas intravit.

Jam verò de corpore generatim duo dicit Augustinus. Primò corpora magnitudinem habentia extensa esse, & habere certum ordinem partium, & proinde non posse fieri ut tanta sit magnitudo unius partis, quanta totius; vel tanta in parvo corpore, quanta in magno: cujus contrarium videmus non solùm in rebus spiritualibus, sed etiam in qualitatibus corporalibus. Nam eadem anima, & tota potest esse in parte corporis, & in toto corpore; & similiter in parvo corpore, & in magno; & potest fieri, ut tantus sit candor, vel calor in parte corporis, quantus in toto, immò etiam ut major sit candor, vel calor in parvo corpore, quàm in magno.

Quæ omnia verissima sunt, & nihil pugnant cum sententia nostra de Eucharistia; quia solùm requirit Augustinus, ut omne verum corpus sit extensum in se, non autem, ut necessariò coextendatur loco. Quòd si in verbis Augustini primo loco allegatis ab hæreticis, fit mentio loci, id fit, quia à posteriori probat Augustinus corpus in se extensum esse ex eo, quòd occupat certum spatium loci, sed non inde sequitur non posse extensum esse in se, nisi occupet locum. Ac per hæc explicata manent prima verba Augustini suprà citata: *Non potuit obtinere quantitas &c.*

Secundò augustinus dicit, corpora ita esse in loco, ostenderet, quid sit esse in loco, & non pendere à loco, explicuit per contrarium, quod est nobis notius, id est, per exempla corporum, quæ ita sunt in loco, ut pendeant à loco: ad hujus autem exempli veritatem satis est, si quædam corpora non possint naturaliter existere, nisi in loco sint. Atque hinc explicata manent illa alia verba: *Spatia locorum tolle corporibus &c.*

Altera objectio Philosophica est: nituntur enim ostendere destrui essentiam quantitatis, si alicubi ponatur, & tamen non occupet locum. Sic enim Calvinus argumentatur lib. 4. Instit. cap. 17. §. 29. *Hæc*
C *est propria corporis veritas, ut spatio contineatur, ut suis dimensionibus constet, ut suam faciem habeat: facessat igitur stultum illud commentum, quod tam mentes hominum, quàm Christum pani affigit.* Secundò Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum objecto 74. probat, quædam esse ita intrinseca rei, ut licèt sint posteriora, tamen separari nequeant ullo modo: *Nam facultas intelligendi est posterior ipsa hominis essentia, cùm illa qualitas, ista substantia sit, & tamen non potest separari ab homine facultas intelligendi, neque enim homo erit, si ratione careat. Similiter quantitas est posterior corporata substantia, & tamen separari nequeunt, sine interitu substantiæ. Sed occupare locum, est quædam intrinseca proprietas quantitatis; ergo separari non poterit à quantitate, licèt posterior sit.* Tertiò idem ibi-
D dem argumentatur: *Non potest separari quaternarius à modo quaternarii, ita ut existat per modum unitatis; ergo nec poterit linea, aut alia quantitas continua separari à modo suo, ita ut existat non extensè, sed indivisibiliter.* Huc pertinet aliorum etiam argumentum, quod sit quartum: *Non potest substantia existere nisi substantialiter; ergo nec quantitas, nisi quantitativè:* & aliud quod sit quintum: *Non potest ullo modo spiritus indivisibilis existere per modum corporis divisibiliter, & extensè; ergo nec potest corpus divisibile existere ullo modo per modum spiritus indivisibiliter.* Sextum: *Videtur implicare contradictionem ut corpus trium cubitorum contineatur sub dimensionibus frustuli panis unius digiti; nam si ita fiat, erit idem corpus majus, & minus; &*
E *proinde majus & non majus respectu ejusdem.* Septimum: *Si corpus Domini suam habet in Eucharistia figuram, & partium distinctionem, & ordinem; ergo distant pedes magis quàm pectus à capite. At distantia major, & minor sine relatione ad locum intelligi nequit: illa enim magis distant inter se, inter quæ majus intervallum intersectum est.* Octavum: *De essentia quantitatis est habere partem extra partem; ergo ubi est una pars, non est alia; non igitur tota quantitas corporis Domini in eadem hostiæ particula esse potest.*

Sed hæc omnia solvi possunt ex fundamentis jactis cap. 5. Ad primum igitur Calvini argumentum, Respondeo illum admiscuisse vera falsis, ut aliquid dicere videretur. Nam quod ait ad corporis veritatem requiri, ut suas dimensiones, & suam faciem habeat, verum est: neque nos dicimus, Christi corpus

... seu tantum, ut desinat exercere, quæ hominis sunt, quia instrumentis actionum humanarum careat: quemadmodum infantes, ac moriones homines sunt, quia rationabilem animum possident, licèt non minus careant usu intelligendi, quàm si facultatem illam penitus non haberent. Quod idem dico de substantia, & quantitate; licèt enim naturaliter sejungi nequeant, tamen nullam involvit contradictionem, ut unum sine altero sit.

Ad tertium ejusdem respondeo quaternarium non posse separari à modo quaternarii essentiali, sed posse ab accidentario, idest, non potest fieri, ut quaternarius redigatur ad modum unitatis, ita ut quatuor homines sint unus homo: sed potest fieri, ut redigatur ad locum unitatis, ita ut quatuor homines occupent locum unius hominis. Et eodem modo non potest linea, vel corpus separari à modo suo essentiali, ita ut fiat in se indivisibile, sed potest tamen separari à modo accidentario, ita ut non occupet locum divisibilem.

Ad quartum de substantia, quæ non videtur posse existere, nisi substantialiter, respondeo eodem modo, substantiam non posse separari à modo suo essentiali, quod fieret, si inhæreret in subjecto more accidentium: tamen posse separari à modo suo intrinseco, & proprio, sed non essentiali, qui est per se existere. Nam substantia humanitatis Christi, ab isto modo separata est, cùm existat in verbo, & non habeat propriam subsistentiam: sic igitur, & quantitas non potest existere nisi quantitativè, quantum ad essentialem modum, quia non potest existere sine extensione, & partium distinctione in se; tamen bene potest existere non quantitativè in ordine ad locum, ut sæpè diximus.

Ad quintum de spiritu & corpore, Respondeo, ex eodem principio colligi posse, cur non possit spiritus extendi in loco, & possit corpus non extendi. Nam extendi in loco est effectus formalis extensionis in se: ideò enim potest aliquid extendi in loco, quia in se est extensum, non econtrariò. Potest autem causa formalis ab effectu separari, non contrà, effectus à causa; quia causa prior est, effectus posterior. Hinc igitur potest corpus in se extensum non extendi in loco, quia per hoc separatur tantùm causa ab effectu: non autem potest spiritus in se indivisibilis extendi in loco, quia per hoc poneretur effectus formalis sine causa, & posterius sine priore: quòd fieri nequit.

Ad sextum respondeo, si consideremus dimensiones corporis Christi seorsim, & dimensiones hostiæ consecratæ, majores multò esse illas, quàm istas; tamen si consideremus easdem corporis Domini di-

illud (extra) dicat habitudinem ad subjectum, non autem si dicat habitudinem ad locum. Et similiter cùm in argumento colligunt; Ergo ubi est una pars, non est alia; dico rectè colligi, si illud (ubi) dicat situm internum partium in subjecto, non autem si dicat situm in loco; & hoc modo intelligitur quod ait Philosophus in prædicamento quantitatis quandam speciem quantitatis constare ex partibus habentibus positionem: loquitur enim de positione in toto, sive
C subjecto, non depositione in loco.

Sed contra solutionem quidam acutè instant; Corpus quantum habet partem extra partem in ordine ad totum seu subjectum, ergo & in ordine ad locum. Probatur consequentia. Nam pars corporis coexistit certæ parti loci: vel ergo eidem parti loci coexistit alia pars corporis; vel non; si non, ergo etiam in loco habet corpus illud partem extra partem, & proinde non est totum in qualibet parte: si coexistit, ergo etiam inter se partes corporis coexistunt. At hoc fieri nequit, cùm inter se distent, & una sit extra aliam, ut dictum est.

Respondeo; Nego primam illam consequentiam, Ergo & in ordine ad locum habet partem extra par-
D tem. Ad probationem dico, duas partes corporis, coexistere eidem parti loci. Cùm infertur; Ergo coexistunt etiam inter se; dico coexistere etiam inter se in loco, non tamen in subjecto; cujus ratio est sæpè reddita, quia videlicet extensio, & distinctio partium in subjecto non impeditur, nec impediri potest, cùm sit essentialis; extensio, & distinctio quoad locum impediri possit, & reipsa impediatur à Deo, cùm corpus Domini in Sacramento manet. Sed de his satis.

CAPUT VIII.

E *Ostenditur Deum voluisse, & fecisse, ut reipsa corpus Domini in Eucharistia præsens adesset.*

DEmonstravimus hactenus non esse impossibile Deo corpus Domini in Eucharistiæ Sacramento verè ac realiter constituere: sequitur videamus, an voluerit id facere. Et Sacramentarii quidem uno ore Deum noluisse dicunt, quidquid tandem de potentia sit: id verò non aliter probant, nisi quia non videtur id neque utile, neque decens. At nos habemus omissis etiam Scripturis, & Patribus, testimonia credibilia nimis, & ad quæ nihil omninò responderi possit ab is, qui Christianæ fidei nomen dederunt.

Ac primum quidem argumentum sumitur à natura,

 S 4

finibus.

Jam sententia Sacramentariorum habet auctorem suum certum, Berengarium Turonensem natione, & Andegavensem Archidiaconum. Id patet ex Paschasio, qui in lib. de verbis Institut. Sacramenti, affirmat suo tempore non defuisse aliquos, qui quæstiones moverent de veritate corporis Domini in Eucharistia (fuerant enim Joannes Scotus, & Bertramus) tamen nullum fuisse, qui apertè negaret: *Et ideò*, inquit, *quamvis ex hoc quidem de ignorantia errent, nemo tamen est adhuc in aperto, qui hoc ita esse contradicat, quod totus orbis credit, & confitetur*. Hæc ille. Itaque tempore Paschasii adhuc nullus fuerat, qui apertè profiteri ausus esset, non esse verè, & realiter Christi corpus in Eucharistia. Post Paschasii autem tempora nullus fuit ante Berengarium, qui apertè vel obscurè de hac re scripserit; sed ipse primus se doctorem novi dogmatis venditare ausus est. Quare Adelmannus Episcopus Brixinensis, & Hugo Episcopus Lingonensis in epistolis ad Berengarium, ad eum scribunt tamquam primum assertorem ejus hæresis, & seriò monent, ne Ecclesiam perturbet, & ut meminerit, quem exitum habuerint Hæresiarchæ, qui ante eum fuerunt. Denique Guitmundus lib. 3. non procul à fine: *Notissimum*, inquit, *est, hoc tempore, priusquam Berengarius insanisset, hujusmodi vesanias nusquam fuisse*. Itaque auctor notissimus est.

Tempus æquè notum; quippè ab Historicis, & Chronologis, aliisque scriptoribus eorum temporum annotatum. Scribit Sigebertus in Chronico, anno 1051. cœpisse Berengarium novo suo dogmate Gallias perturbare; quod idem indicant Lantfrancus, & Guitmundus, & alii, inter quos præcipuè legendus est Gulielmus Bibliothecarius, Malmes Beriensis lib. 3. de gestis Anglorum, qui illo ipso tempore floruit.

Locus item notissimus; Nam in Gallia cœpit suam hæresim prædicare, ut omnes citati auctores scribunt.

Paucitas sectatorum initio describitur à Guitmundo lib. 1. ubi dicit, Berengarium cœpisse audiri à pauperibus scholaribus quibusdam, quos ille data stipe ad se alliciebat. Admiratio, & perturbatio Ecclesiæ, quæ est evidens indicium novitatis, describitur ab iisdem auctoribus, & præsertim ab Adelmanno in epistolam ad Berengarium, & à Lantfranco initio libri contra Berengarium, ubi dicit lectam fuisse in Concilio Romano sub Leone IX. epistol. Berengarii à se; in qua epistola cùm scriptum esset, panem & vinum Eucharistiæ esse tantummodò Sacramentum, omnes Episcopos miratos esse, quòd illa verba adversarentur usitatissimæ fidei Catholicæ Ecclesiæ.

Denique contradictio, examen, judicium, & condemnatio habentur ibidem. Sic enim scribit Lantfrancus: *Tempore S. Leonis Papæ delata est hæresis tua*

que tempus, aut locum, aut paucitatem primorum sectatorum, aut admirationem populorum, aut denique ullum publicum judicium contra eam proferre unquam potuerunt adversarii.

Et sanè non esse inventum Papistarum (ut adversarii nos vocant) sententiam nostram de Eucharistia, sed rem antiquissimam, patet evidenter ex consensu Græcorum. Græci enim à Romanis Pontificibus à longissimo tempore dissidere cœperunt, & proinde eorum nova dogmata non facilè recepissent; & tamen in hac re numquam à Latinis dissenserunt, neque hoc tempore dissentiunt, ut ex censura Orien-
C talium ad Confessionem Lutheranorum patet. Confirmatur hoc totum argumentum à facilitate sententiæ adversariorum, & difficultate nostræ sententiæ. Nam cùm sententia adversariorum sit facillima, & humanis sensibus accommodata, facilè potuisset occultè irrepere, & à plurimis continuò admitti, ita ut laterent signa illa novitatis. At sententia nostra, quæ difficillima est, & repugnat sensibus, ac superat rationem, non potuit occultè irrepere, nec potuit facilè tantæ multitudini persuaderi. Cùm ergo videamus in sententia nostra nulla apparere signa novitatis, quæ tamen non potuit ullo modo occultè subintrare; & contrà inveniamus omnia signa novitatis in sententia adversariorum, quæ tamen fa-
D cilè potuisset occultè insinuari: evidenter sanè ostenditur nostram esse antiquissimam, & proinde veram; contrariam verò novam, & proinde falsam, & hæreticam.

Alterum argumentum veritatis fidei nostræ, est consensus Ecclesiæ. Nam habemus consensum Ecclesiæ totius Latinæ, Græcæ, Barbaræ. Scribit enim Paschasius in lib. de Instit. Sacramenti, ubi explicat verba Domini: *Hoc est corpus meum*; nullum omnino fuisse, qui se Christianum diceret, qui negare auderet carnem Domini verè esse in Eucharistia. Lantfrancus autem de suo tempore sic scribit in extremo lib. contra Berengarium: *Interroga universos, qui Latinæ linguæ, nostrarumve literarum notitiam perceperunt, in-*
E *terroga Græcos, Armenios, seu cujuslibet nationis quoscumque Christianos, uno ore hanc fidem se testabuntur habere*. Nostro autem tempore tantus consensus erat in nostro orbe terrarum, antequam Carolstadius, & Zvvinglius apparere cœpissent, ut Zvvinglius scribat in commentario de vera & falsa religione, cap. de Eucharistia, se valdè occultè mutio egisse, & cum paucis amicis contulisse negotium istud novi dogmatis proponendi: metuebat enim, ne omnes offenderet, cùm nullum omnino sciret esse ejus sententiæ, quam ipse invehere in Ecclesiam cogitabat.

Hoc igitur consensu posito, necessariò sequitur, ut vel nostra sit vera fides de Eucharistia; vel numquam fuerit Ecclesia in mundo, vel fuerit, sed perierit, vel manserit in solis Berengarianis; vel simul maneant Ecclesia Dei, & summum ac publicum sacrile-

[illegible] Ecclesia semper vivit, semper conspicua est, nec potest (ut ista hæresis fecit) modò interire, modò renasci, nisi falsæ sint promissiones suprà citatæ. Denique Ecclesiam esse, & simul in summo errore, sacrilegio, & idololatria versari, nullo modo fieri potest: nam alioqui nulli hæretici essent extra Ecclesiam, & falsò Paulus diceret 1. Tim. 3. Ecclesiam esse columnam, & firmamentum veritatis.

Videtur Petrus Martyr in sua precatione ad Deum, qua concludit librum suum contra Stephanum Gardinerum, existimasse Ecclesiam veram esse posse, ubi hæresis, & idololatria regnent: sed ita adversus eum pugnat illa ipsius precatio, ut mirum sit ipsum etiam non id animadvertisse. Sic enim alloquitur Christum: *Si desperata, inquit, est plaga, neque veritati tua in tua Ecclesia amplius futurus est publicus, & apertus locus, ad exercendum judicium quamprimum venito.* Hæc ille; qua quidem precatione nullam unquam stultiorem legi. Nam si per veritatem intelligit sententiam Zvvinglii, quam in toto eo libro asserere conatus est; fateri cogitur apud nos esse veram Ecclesiam Christi, & proinde se esse extra Ecclesiam: nostra enim Ecclesia est, in qua non permittitur locus sententiæ Zvvinglii. Si verò suum cœtum vocat Ecclesiam Christi, tum fateri cogitur, sententiam nostram de Eucharistia esse veritatem Dei: nam sententia nostra est, cui non datur locus in cœtu Zvvinglianorum. Quare quocumque se vertat, suo se gladio ferit; ut omittam, nimiam esse stupiditatem, dicere in Ecclesia Dei non dari locum veritati Dei. Ubi enim erit veritas Dei, si in Ecclesia Dei non est? Sed justo judicio Dei, qui Ecclesiam Dei perdiderunt, jam nec qualis illa sit, videre possunt.

Tertium argumentum sumi potest à diligentia, quam Ecclesia adhibuit in præsenti controversia examinanda, & à constantia in veritate retinenda. Si enim Ecclesia quæstionem discurrere noluisset, aut leviter discussisset: possent hæretici aliquem colorem obtendere, cùm dicunt Ecclesiam in errore versari. At nulla unquam quæstio sæpius, ac diligentius examinata est.

Primùm discussa fuit in Concilio Romano sub Leone IX. & damnata hæresis Berengarii. Secundò in Vercellensi, eodem Leone præsente, ac præsidente, eadem quæstio discussa & eodem modo explicata: quò etiam Berengarius vocatus est, & cùm accedere noluisset, cum ejus confœderatis, qui se Berengarii legatos nominabant, disputatum est. Tertiò mortuo sancto Leone iterum in Concilio Turonensi præsidentibus legatis Victoris Papæ, qui Leoni successerat, cum ipso Berengario acerrimè dispu[...]

cendo III. Romæ celebrato, iterum eadem hæresis damnata est. Septimò eadem veritas explicata est in Concilio generali Viennensi, anno Domini 1311. unde exstat Clementina unica de reliquiis, & veneratione Sanctorum. Octavò idem est factum in Concilio generali Romano sub Joanne XXIII. anno Domini 1413. ut testatur Joannes Cochlæus lib. 1. historiæ Hussitarum. Nonò idipsum actum est in Concilio Constantiensi propter hæresim eandem à

C Joanne Wicleffo renovatam. Decimò in Concilio Tridentino nostris diebus propter Zvvinglianos, & Calvinistas: ut omittam Concilium Florentinum, & plurima alia, in quibus obiter idem est definitum.

Quæ cùm ita sint, quis poterit sibi persuadere, Deum permissurum fuisse, ut Ecclesia in hac re erraret? Quid enim facere debuit, & non fecit? congregavit homines doctos, rem excussit, Deum invocavit, idque non semel, nec bis, sed sæpius. Quòd si dubitare possumus an hac in re erraverit Ecclesia, de omnibus aliis definitionibus contra varias hæreses dubitare poterimus; immò etiam, an Deus sit, sive an res nostras curet, dubitare poterimus; quid enim curat, si ista non curat?

D Huc accedit quòd Ecclesia Catholica semper in eadem sententia mansit, neque deterrita est ob argumenta varia, & difficilia, quæ vel Berengariani, vel postea Wiclefistæ, vel Zvvingliani excogitaverunt: in omnibus enim citatis Conciliis eadem sententia invenitur. Contrà verò adversarii, nec ulla Concilia Episcoporum habuerunt, nec inter se unquam convenerunt. Scribunt enim Guitmundus lib. 1. & Algerus in Prologo librorum de corpore, & sanguine Domini, statim in ipso initio Berengarianæ hæreseos ortas esse sex diversas opiniones, ac sectas, quas ipsi enumerant. Nostro autem tempore (ut suprà diximus) multò plures existunt, præsertim si conjungamus errores Lutheranorum cum

E erroribus Zvvinglianorum.

Quartum argumentum sumi potest à patronis sententiæ nostræ. Nam sententia nostra ab eo tempore, quo propter Berengarium clarissimè explicata est, idest, ab anno Domini 1051. patronos habuit plurimos viros tam claros vitæ sanctitate, & miraculis, ut etiam ab hæreticis hujus temporis sancti habeantur, & nominentur. In hoc numero sunt sanctus Anselmus, S. Bernardus, S. Malachias, S. Dominicus, S. Franciscus, S. Antonius de Padua, S. Petrus Martyr, S. Thomas, S. Bonaventura, S. Nicolaus Tolentinas, S. Ludovicus Rex, S. Bernardinus, S. Vincentius, S. Antoninus, S. Franciscus Paulanus, & alii plures. Isti verè sancti, & amici Dei fuerunt, & cum Christo nunc in cœlis regnant: nam præter commune Ecclesiæ testimonium, omnes

mira-

Bernardum, Dominicum, & Franciscum. Philippus Melanchthon in Apologia Confess. art. 4. & 5. & 27. sanctos vocat Antonium, Bernardum, Dominicum, Franciscum. Et Petrus Martyr in comment. 3. cap. 1. ad Corinth. in illud: *Dies enim Domini declarabit*, salvatos affirmat eosdem. Calvinus in Instit. cap. 10. & 17. Bernardum pium scriptorem vocat. Hos autem in nostra sententia de Eucharistia fuisse tum ex libris eorum constat, tum ex eo, quòd omnes Romanis Pontificibus adhæserunt; tum denique quia Romana Ecclesia numquam eos in sanctorum catalogum retulisset, si in tanta re ab illa dissensissent.

Adhæc extra controversiam est, sanctos, & amicos Dei esse non posse, qui vera fide carent; cùm sine fide impossibile sit placere Deo, Hebr. 11. & cùm justus ex fide vivat Hebr. 10. Et denique non est ullo modo credibile, Deum, qui sanctis istis dedit spiritum Prophetiæ, & revelavit plurima etiam non necessaria, tamquam amicis, noluisse saltem alicui eorum revelare veritatem hujus rei tam necessariam.

Neque potest dici sanctos istos excusari posse, licèt erraverint, quòd in re parvi momenti, aut in re nondum explicata, & definita, aut certè non pertinaciter, sed simpliciter, & ex ignorantia lapsi fuerint. Nam in primis res gravissima est, & in qua vel summa pietas, & religio, vel summa impietas, idololatria, & sacrilegium continetur. Deinde res tractata, discussa, & definita jam erat in multis Conciliis, ut diximus, & inter hæreticos jam numerabantur, qui aliter sentiebant. Denique ipsi homines sancti non simpliciter hoc asseruerunt, sed ferè omnes contra hæreticos propugnarunt; vel libris, vel concionibus, vel etiam disputationibus cum hæreticis habitis. Quare necesse est omnino aut veram esse sententiam nostram, aut homines illos hæreticos, & inimicos Dei fuisse: neque adversarii nostri unquam inter se conciliabunt ista duo, viros illos sanctos fuisse & in errore gravissimo versatos, atque ideò idololatras, & sacrilegos tota vita sua fuisse.

Quintum argumentum sumitur ab auctoribus, & patronis contrariæ sententiæ: tales enim fuerunt, ut nullo modo probabile sit, Deum per tales homines Ecclesiam suam corrigere, vel reformare voluisse. Etsi enim Deus eligere solet aliquando homines simplices, ignobiles, imperitos, ut per eos magnalia sua operetur; tamen ipse eos instruit divina sapientia, charitate, dono miraculorum, & similibus ornamentis, ut homines cæteri tutò credere possint illos à Deo missos. Tales fuerunt Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Institutores Ordinum religiosorum, & alii similes.

Inspiciamus nunc qualis fuerit Berengarius, quem parentem suum agnoscit Calvinus, in ultima admonitione ad Westphalum, ubi dicit se non ægrè ferre, quòd sententiam suam olim in Berengario damnaverit Nicolaus Papa in Concilio Romano, & Gregorius

stravit, ut in ejus vita testis est Athanasius. Solet enim Deus gravissima mala ut justissimo judicio suo interdum permittere, ita etiam ex magna sua misericordia præsignificare, ut homines sibi caveant, & minus inde lædantur.

Secundò excellit Berengarius in perjuriis, & inconstantia. Nam (ut suprà diximus) ter diversis temporibus hæresim abjuravit, ac proinde bis perjurus fuit; ideò enim ter abjurare coactus est, quia post primam abjurationem bis perjurus fuit, cùm in hæresim relapsus esset: tandem tamen Catholicus obiit, ut idem Gulielmus ibidem refert.

C Fuit Præterea Berengarius, ut patet ex 1. lib. Guitmundi, qui ejus vitam breviter describit) supra modum superbus, & arrogans, & ex ipsa superbia occasionem accepit novi dogmatis promulgandi. Nam prima illi controversia cum Lantfranco fuit de rebus ad Dialecticam pertinentibus; sed cùm ab eo superari, & ab auditoribus quotidie magis ac magis deseri se videret, ignominiam illam non ferens, Dialectica omissa ad Theologiam se transtulit: & quia malebat (ut ait Guitmundus) cum aliqua hominum admiratione esse hæreticus, quàm in oculis Dei occultè Catholicus vivere, ea diligentissimè sectabatur, quæ nova & inaudita cæteris essent. Inde ergo initium hæresis.

D Accedit adhæc, quod præter hanc sententiam de Eucharistia, duas alias promulgavit, quas ne ipse quidem Calvinus negaret hæreses esse. Docuit enim, ut ibidem Guitmundus testatur, legitima Matrimonia destrui posse, ac licere omnibus fœminis uti, & non esse infantes baptizandos; quæ duo in Anabaptistis hujus temporis Calvinus, & Lutherus damnant. Quis igitur credat voluisse Deum per hominem ita erroneum, adversariorum etiam judicio: atque adeò manifestè hæreticum, Ecclesiam illustrare & reformare?

De sectatoribus Berengarii scribit ibidem Guitmundus, homines sceleratos ad eum concurrere solitos, qui lætabantur se magno metu liberatos, cùm intel-
E ligerent Eucharistiam non esse rem tam divinam, ut propter ejus perceptionem à sceleribus, & flagitiis se continere deberent.

Jam de Wiclefo, de Carolstadio, Zuvinglio, Calvino, Petro Martyre, & aliis hujus hæresis patronis, nimis longum esset, quales fuerint, explicare. Illud constat, neminem ipsorum ullum unquam miraculum edere, aut signum ullum sui Apostolatus ostendere potuisse.

Postremum argumentum sumitur à miraculis, quæ in confirmatione hujus veritatis facta sunt, qualia hæretici pro suo errore, neque à Deo, neque à Dæmone extorquere potuerunt. Nam nec Deus testis mendacii esse potest, nec permisit hactenus hæreticis, ut saltem opera Diaboli, si non vera, saltem apparentia miracula facerent. Multa referuntur

mira-

... corpus, atque illud credere non po-
tuisse corpus Domini revera esse. Tum S. Gregorius à Deo petiit, & impetravit, ut etiam specie externa panis, in carnem mutaretur; quo facto, tam illam ad fidem reduxit, quàm totum populum confirmavit.

Alterum miraculum extat apud Paschasium in lib. de corpore Domini cap. 14. ubi refert Presbyterum quendam valde pium & sanctum, optasse aliquando videre corporalibus oculis speciem ejus, quem certa fide credebat sub speciebus panis, & vini latere: & C
tandem quod petebat obtinuisse, ac vidisse Christi corpus in forma humana, sed puerili, quod etiam ipse petierat. Ut enim eo loco idem Paschasius refert, duplici de causa Deus hæc miracula facere solet, vel ad dubitantes in fide confirmandos, vel ad consolandos eos, à quibus ardenter amatur.

Tertium est S. Malachiæ, quod refert Bernardus in ejus vita. Cùm enim Clericus quidam aliquando dicere præsumpsisset, in Eucharistia solum esse Sacramentum, non corporis veritatem. S. Malachias secretò, ac sæpè eum convenit, & admonuit non resipiscentem adducit in conventum Clericorum, ibique data facultate pro suo errore dicendi, eum illo disseruit, eumque apertissimè confutavit. Non- D
dum ad mentem redire volentem, coram omni populo publicè arguit, hæreticumque denunciat, & cum aliis Episcopis, qui fortè aderant, anathemate ferit. Sed cum adhuc ille furens diceret, omnes favere homini, se autem solùm non accipere personas, nec deserere veritatem, S. Malachias dixit: *Dominus faciat te veritatem fateri, vel ex necessitate:* Cui ille respondit, *Amen*. Sed ecce die eodem corripitur gravissimo ac lethali morbo, redit ad mentem, reconciliatur Ecclesiæ, expirat. Poterat ne clarius Deus ostendere à qua parte sit veritas?

Quartum est ipsius Bernardi. Nam ut scribitur in ejus vita lib. 2. cap. 3. Mediolani præsente populo innumerabili inter Sacramentorum celebrationem cu- E
ravit Dæmoniacam, cujus sanitas desperata jam videbatur. Siquidem multos annos Diabolus eam possederat, & oculorum, aurium, ac linguæ usum illi eripuerat; ipsam etiam linguam in morem promuscidis elephantinæ illi extenderat, ut monstrum horribile, non mulier videretur. Igitur sacram hostiam patenæ impositam super caput Dæmoniacæ tenens, atque in hunc modum loquens, Diabolum expulit: *Adest, inique spiritus, judex tuus, adest summa potestas: jam resiste, si potes; adest ille, qui pro nostra salute passurus, Nunc, inquit, princeps hujus mundi ejicietur foras. Hoc illud corpus, quod de corpore Virginis sumptum est, quod in stipite crucis extensum est, quod in tumulo jacuit, quod de morte surrexit, quod videntibus discipulis ascendit in cœlum. In hujus ergo majestatis terri-*

dabo. Exacto triduo adsis tu cum Sacramento, ego adero cum jumento, atque ante illum hordeum effundam; si jumentum hordeo derelicto ad Sacramenti venerationem accesserit, credam. Factum est ut ille voluit, & triduo exacto S. Antonius, turbis fidelium comitatus, & venerabile Sacramentum manu tenens, sic ad jumentum locutus est: *In virtute & nomine Creatoris tui, quem in manibus, licèt indignus, veraciter teneo, tibi dico animal, & præcipio, ut confestim venias humiliter modo tuo, & ei reverentiam exhibeas: ut ex hoc cognoscat hæretica pravitas, quod omnis creatura suo subditur Creatori, quem sacerdotalis dignitas jugiter tractat in altari.* His verbis prolatis, jumentum hordei ante se effusi, & famis oblitum ad sanctum accurrit, & capite inclinato, ac genibus, curvatis, eo modo quo potuit, Dominum adoravit, & hæreticum confutavit.

Sextum narrat Thomas Waldensis testis oculatus tom. 2. cap. 63. Scribit enim sartorem quendam hæreticum publicè in Ecclesia S. Pauli Londini in judicio coram Archiepiscopo & aliis Prælatis constitutum, dixisse, digniorem esse araneam cultu, ac reverentia, quàm Eucharistiam; & continuò de alto tecti culmine horribilem araneam directo filo ad os ejus properasse, ac vix multorum manibus prohibitam, ne ingrederetur.

Septimum narrat Tilmannus Bredembachius lib. 7. sacrarum collationum cap. 60. quod quidem in illis partibus, ubi contigit, dicit esse notissimum, & celeberrimum, ac non solùm soluta oratione, sed etiam carmine conscriptum. Ejus hæc est summa. Anno Domini 1561. die 8. Aprilis, feria 2. Paschæ tribus horis ante meridiem, Noviomagi, quod oppidum est in Geldria, Parochus quidam nomine Antonius Worstius, completis Missarum solemniis, venerabile Sacramentum ad fœminam ægrotam de more Catholico deferebat. Casu accidit, ut tempore eodem ad januam tabernæ, juxta quam Parocho transeundum erat, duo juvenes consisterent, Noviomagensis unus, alter Trajectensis, qui ova Paschalia in manibus habentes, inter se contendebant, uter celeriùs ovum deglutiret. Interea Parocho propinquante, Trajectensis blasphemus, & irrisor tanti mysterii, & ut apparet, hæreticus Calvinista, sodali suo dixit, se multo citius ovum suum devoraturum, quàm mulierculam Deastrum illum: & continuò ovum in os injecit. Sed ovum in medio gutture constitit, & cùm ille suffocari se sentiens, undique circumspiceret, vidit candelam sebaceam ex pariete dependentem, eaque arrepta, atque in os injecta, ut ovum detruderet, ita hæsit totum sævum in ovo, ut nudum filum, seu stamen candelæ miser extraxerit; tum denique concidit, & in Æthiopum nigredinem mutato vultu, elisoque gutture expiravit.

Ruper-

S. Bernardus, S. Antonius, & alii, quos sanctos fuisse etiam hæretici confitentur, non nisi præstigiis miracula circa Eucharistiam fecerunt. Sanè si ita liceat argumentari, poterimus etiam hoc modo colligere: Magi Pharaonis per incantationes convertebant virgas in dracones, & aquam in sanguinem; ergo & Moses cum similia faceret, per incantationes faciebat: & breviter omnia miracula Christi, & Apostolorum calumniari possemus.

Dico Secundò, responsionem Petri Martyris utcumque aptari posse ad miracula, quæ fiunt, cùm exterius in Eucharistia apparet caro, vel aliquid ejusmodi; at nullo modo aptari posse ad ea miracula, quæ consistunt in interitu hominum, ut est tertium & septimum à nobis recitatum: illæ enim veræ mortes fuerunt, non simulatæ, ac fictæ.

Dico Postremò in hoc mysterio maximè locum habere dilemma Augustini lib. 22. de Civitate Dei cap. 5. Nam aut facta sunt miracula ad hoc mysterium confirmandum, aut non sunt facta. Si facta sunt, credamus igitur, quod tot miraculis confirmatum est. Si non sunt facta, hoc ipsum est summum miraculum, quòd sine miraculis res tam difficilis credi potuerit à tot Philosophis, atque adeò à toto orbe terrarum. Nam sententia adversariorum, quæ facillima est, non est mirum, si absque ullis miraculis admittatur: nostram autem sententiam, quæ non modò cum sensibus, sed etiam cum ratione pugnare videtur, quis credat tantæ multitudini, sine multis, magnisque miraculis persuaderi potuisse, nisi, ut dixi, hoc ipsum summum miraculum esse dicatur?

CAPUT IX.

Solvitur objectio deprompta ab inutilitate realis præsentiæ.

DUæ sunt, ut suprà diximus, objectiones adversariorum. Prima est ejusmodi: Deus nihil frustrà facere solet. At frustrà poneretur in Eucharistia vera corporis Domini præsentia, cùm satis sit, si eam illic habeamus in signo. Primò, quia finis, ac fructus Eucharistiæ est, nutrire animas. Non minus autem nutrit animas Christus in symbolo existens, quàm reipsa delitescens in pane. Animæ enim nutriuntur fide, & charitate: fides autem, & charitas tam bene possunt complecti Christum in cœlo, quàm in Eucharistia. Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 32. *fidem*, inquit, *nos ista, quam enarravimus, corporis participatione non minus lautè, affluenterque pascimus, quàm qui ipsum Christum è cœlo detrahunt*. Similia habet Petrus Martyr lib. contra Gardinerum, objecto 52. & 60. ubi etiam addit Scripturæ testimonium. Nam Joan. 16. Dominus ait Apostolis. *Expedit vobis, ut ego vadam: Si enim* sed verus & solus panis maneat, ut antea erat?

Tertiò, ista præsentia Christi invisibilis est, immò nullo sensu, ac ne ipsa quidem mente perceptibilis, nisi per fidem. At fides non egebat ista præsentia, ut Christum apprehendere posset: nihil igitur confert præsentia ista Christi in Eucharistia.

Quartò, qui sola fide in symbolo Christum recipiunt, fructum passionis Domini sine dubio consequuntur; qui Christum reipsa in Eucharistia sine fide percipiunt, nullum fructum consequuntur.

Quintò, argumentatur Calvinus contra Westphalum: *Ista præsentia realis plus incommodi, quàm commodi adfert: nam facit, ut corpus Christi sit commune*
C *piis, & impiis, quod certè incommodum est non leve. Et præterea brevissimo tempore nobis adest, nimirum quamdiu species illa conservatur; quod exiguum commodum est; igitur inutilis est ea præsentia.*

Respondeo, ista argumenta levissima sunt. Ad primum negari potest consequentia, & antecedens. Consequentia enim illa si quid probat, solùm probat, non fuisse necessarium absolutè, ut in Sacramento reipsa corpus Domini poneretur, sed non probat non fuisse utile, vel frustrà poni. Id enim omne utile est, & non frustrà fit, per quod nobis aliquid boni confertur, licèt illud ipsum alia via conferri potuisset. Id verò manifestè colligitur ex multis similibus. Nam eodem modo argumentari
D possemus in mysterio Incarnationis: Poterat Deus sine Incarnatione Filii nos liberare; frustrà igitur Deus homo factus est. Item poterat Christus homo, per quodcumque opus bonum nobis reconciliationem apud Patrem mereri; frustrà igitur labores, & dolores sustinuit. Item poterat una sanguinis gutta nos redimere, quorsum igitur tot ludibria, verbera, vulnera, & sanguinis totius effusio? Item poterat sine descensu ad Inferos sanctos Patres inde eruere, Dæmones alligare, aliaque id genus operari solo imperio; quorsum igitur illa descensio? Denique poterant ægroti sola fide in Christum sanari, sine contactu manuum, vel fimbriæ ejus; quorsum igitur Dominus manus imponebat?
E quorsum illi tanto studio ad fimbriam accurrebant? Atque id genus infinita exempla possem adferre. Sic igitur non sequitur frustrà corpus Domini reipsa in Eucharistia exhiberi, etiamsi eundem fructum ex solo symbolo per fidem recipere possemus.

Deinde nego eundem fructum recipi ex solo symbolo per fidem. Nam Primùm magis excitatur fides, charitas, devotio, pietas, reverentia, cùm cogitamus reipsa nobiscum uniri Christum, quàm si solùm in cœlo eum sedere credamus. Et hoc experimentum ipsum abundè testatur: longè enim aliter afficiuntur pii fideles erga venerabile Sacramentum, quàm erga imagines Salvatoris, quæ sunt mera Christi symbola. Deinde Christus ipse dum nobis reipsa conjungitur, multa nobis largitur, quæ non

... non adverta-tur, quia præsentia Christi in Eucharistia cùm sit invisibilis, non conciliat amorem humanum (nec enim illum videmus aut audimus, aut cum eo versamur, ut Apostoli faciebant) sed planè divinum, & spiritualem: quare præsentia ista solùm prodesse, non autem obesse ullo modo potest.

Altera expositio est Græcorum, Cyrilli lib. 10. in Joan. cap. 32. & Theophylacti in cap. 16. Joan. qui dicunt expedivisse, ut Christus recederet, non quia præsentia ejus corporalis unquam possit esse inutilis, sed quia utilior erat Apostolis & nobis omnibus, ejus recessus per mortem, & ascensionem in cœlum, quàm conversatio illa in terris. Deus enim constituerat non mittere Spiritum sanctum, nisi priùs sacrificium crucis perageretur, & nisi dispensatio Christi per ejus Ascensionem compleretur. Itaque non impediebat adventum Spiritus sancti præsentia corporalis Christi, sed impediebat decretum illud Dei, quo statuerat, ut mors, & ascensio Christi præcederent.

Ad Secundum argumentum concedo potuisse Deum, per Sacramentum Eucharistiæ etiam sine reali præsentia corporis Domini conservare, & augere in nobis vitam spiritualem: in Baptismo acquisitam; sed non ideò inutilis est ea præsentia. Nam etiam potuisset Deus sine symbolis aquæ, & panis, idest, sine Sacramentis sensibilibus, Baptismi & Eucharistiæ eandem nobis gratiam conferre, quam per ea symbola confert: & tamen non dicunt adversarii inutilia esse symbola externa aquæ, & panis.

Adde, quòd non est eadem ratio Baptismi, & Eucharistiæ. Nam Baptismus nihil est aliud, nisi Sacramentum regenerationis: Eucharistia autem non est solùm Sacramentum refectionis, seu nutrationis, sed præterea est memoriale omnium miraculorum, & quasi compendium vitæ, passionis, & resurrectionis Domini, juxta illud Psalm. 110. *Memoriam fecit mirabilium suorum misericors, & miserator Dominus, escam dedit timentibus se*. Quare debuit esse res plena miraculo, non autem simplex aliquod symbolum, ut non esset inferior sed superior Mannæ Judæorum, quod similiter fuit memoriale mirabilium, quæ in deserto Hebræis contigerunt. Deinde est testimonium, & quasi pignus amoris Christi erga sponsam suam Ecclesiam: & ideò sicut amor ille est infinitus, & potentia ipsius Christi est infinita, ita debuit hoc pignus supra modum esse mirabile. De qua re multa præclara extant apud Chrysostomum homil. 24. in priorem ad Corinth. & alibi. Tertiò est causa, & quasi semen resurrectionis corporum nostrorum, idque per contactum: & conjunctionem corporis gloriosi cum corporibus nostris mortalibus, vel suprà ex Irenæo, Hilario, Cyrillo, aliisque Pa-

plantur, & tamen quia ipsa revera ad stomachum penetrant, utilissima sunt.

Ad Quartum concedo, sola fide sine reali præsentia corpus Domini apprehensum prodesse; & contrà solo corpore per realem præsentiam acceptum nihil prodesse: sed nego inde sequi, realem præsentiam, & corporalem perceptionem inutilem esse. Nam etiamsi ista sine fide non prosunt; & fides sine istis prodest: magis tamen prodest fides, cum istis, quàm sine istis. Quemadmodum opera bona sine fide non prosunt; fides autem sine operibus prodest, cùm quis videlicet ab operibus legitimè impeditur. Et tamen plus prosunt opera bona cum fide, quàm sola fides: & B. Mariæ nihil profuisset Christum corpore concipere, & parere, nisi etiam mente per fidem, & charitatem eundem concepisset: & contrà multum profuisset sola mente concipere, licèt eundem corpore non concepisset. Et tamen quis dicere auderet, non magis ei profuisse mente & corpore Christum, quàm sola mente concipere?

Ad Ultimum dico, nullum incommodum, sed maximum commodum consequi ex reali præsentia: nam non læditur corpus Domini ex eo, quòd impiis communicatur; & in eo demonstratur summa Dei charitas. Quamvis autem brevi tempore inter nos Dominum habeamus, tamen brevi illo tempore maxima dona nobis largitur; alioqui etiam brevi tempore tangebant fimbriam Christi multi ægroti, qui tamen ex eo contactu curabantur.

CAPUT X.

Solvitur altera objectio, quæ sumitur ab indignitate rei.

Altera, eaque postrema hæreticorum objectio ab indignitate rei sumitur. Scribit enim Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 32. absurda oportere rejicere, quæ cœlesti Christi majestate indigna sunt. Quæ autem illa sint absurda, ipse eo loco non dicit: sed ab aliis ista ferè enumerari solent, quòd oportebit concedere Christum in terram cadere, dentibus atteri, in ventrem, & in secessum ire, à muribus corrodi, vel etiam devorari, putrescere, vel acescere, denique etiam cremari. Quæ omnia, & nunc ab hæreticis objiciuntur, & olim à Berengarianis objiciebantur, ut patet ex Guitmundo lib. 2. & ex Algero lib. 2. cap. 1.

Sed respondemus, quod ad similia objecta veteres Patres majores nostri responderunt. Neque enim solùm hoc mysterium, sed omnia ferè alia Judæi, pagani, hæretici tamquam indigna, & stulta irriserunt: de quibus Augustinus in epistol. 49. ad Deo gra-

gumenta petebant ab absurdis: quia si erunt tunc sexus distincti, erit etiam procreatio, erunt nutrices, & obstetrices; si venter & palatum, erunt etiam cibi, erunt egestiones, erunt latrinæ &c. Dominus autem respondit: *Erratis, nescientes Scripturam, & virtutem Dei: in resurrectione enim, neque nubent, neque nubentur*, Matth. 22. quod idem nos hæreticis dicere possumus; Erratis, ignorantes Scripturam, & virtutem Dei. Christus enim verè in Sacramento existit, sed nullo modo lædi potest; proinde non cadit in terram, non teritur, non roditur, non putrescit, non crematur: ista enim in speciebus illis recipiuntur, sed Christum non afficiunt, licèt conjunctæ sint species illæ cum Christo. Ipsa quoque divinitas nonne ubique est præsens, & tamen nec sordescit in sordibus, nec crematur in flammis, nec putrescit in putrescentibus rebus.

Dices, si verè corpus Domini in Eucharistia est, cadente Eucharistia in terram, non cadit corpus Domini; ergo separatur in illo casu corpus Domini ab Eucharistia, & unum manet in terra, alterum in altari, vel in manibus ejus, cui cecidit Eucharistia.

Respondeo, corpus Domini non separatur ab Eucharistia, donec species illæ integræ manent, & ideò, si Eucharistia cadat in terram, corpus Domini in terra erit, sed non dicetur cecidisse; id enim propriè cadit quod corpus est, & corporaliter existit, ac movetur. Quare cadente homine, corpus cadit, anima non cadit, licèt per accidens moveatur: sic etiam corpus Domini, quod indivisibiliter manet in Eucharistia, locum mutat cadente hostia, sed non propriè cadit.

Secundò, multi Philosophi, ac præsertim Epicuræi, negabant providentiam Dei respectu rerum earum, quæ sunt infra lunam, quòd dicerent, indignum Deo, ut ad res tam viles procurandas se dejiciat. Sed Christiani ex Scripturis didicerunt, non esse Deo indignum, immò dignissimum, ut absque ullo suo labore, & incommodo erga passeres, fœnum, & res omnes, quamvis minutissimas benevolentiam suam ostendat. Quod idem nos hæreticis dicere possumus: non enim indignum est, sed dignissimum Christo, sine ulla sui læsione ita se nobis præbere, ut summum erga nos amorem ostendat.

Tertiò, qui negabant Incarnationem, nulla ferè argumenta fortiora sibi videbantur objicere, quàm ab indignitate. Hinc Marcionistæ apud Tertullianum in libro de carne Christi, objiciebant indignum esse Deo in utero fœminæ includi, poni in præsepi, & alia id genus. Et Nestorius apud Theodoretum, lib. 4. hæret. fabular. & Evagrium lib. 1. histor. cap. 2. nihil fortius adserebat, quàm, indignum esse, si Deus dicatur bimestris, & bicubitus; quæ tamen dici posse videntur, si verè infans aliquando fuit Christus, & simul Deus. Porrò Judæi & Pagani nihil magis horrebant, & ridebant in Christiana religione, quàm indignitatem illam, quòd dicerentur Christi panis, nihil omnino patitur: at in specie propria, verè passus est verbera, vulnera, & ipsam mortem, eamque cum summa ignominia in patibulo, atque inter latrones.

Quartò, Ariani, ut oppugnarent Christi Divinitatem, semper objiciebant, id requirere honorem Dei Patris, ut ex Hilario colligitur lib. 12. de Trinit. & in lib. contra Constantium. Novatiani quoque (ut Ambrosius refert lib. 1. de Pœnit. cap. 2.) ut negarent Ecclesiæ potestatem absolvendi peccatores, dicebant, indignum esse, si id hominibus tribuatur, quod est proprium Dei. Sed responderunt Patres, à nullis magis Deum Patrem affici contume-
C lia, quàm ab illis, qui non crederent verbis ejus: *Hic est Filius meus.* Et: *Quæcumque solveritis super terram.* Idem & nos Sacramentariis respondemus; non enim clarius dixit illa Deus, quàm Christus dixerit: *Hoc est corpus meum.* Non amat Deus ejusmodi patronos, qui nesciant honorem, & dignitatem ipsius tueri, nisi verba ejus corrumpant, & mendacem (quantum in se est) efficiant.

Denique, quia nonnulli vix ferre possunt, Christum quocumque modo posse includi in parva pixide, cadere in terram, comburi, rodi à bestia; ab ipsis ego libenter discerem an non credant Christum infantulum inclusum verè fuisse primùm in angustissimo, & obscuro fœminæ utero, deinde fasciis ac
D pannis involutum? eundem non modò cadere in terram potuisse, sed etiam humi sæpè jacuisse? eundem infantulum remoto miraculo, & comburi, & à bestia morderi potuisse? Si igitur ista pati potuit in propria specie, & cum læsione, cur mirum videri debet, si similia in specie aliena, & sine ulla læsione eidem accidere posse dicamus? Dixi autem in aliena specie, quoniam absolutè non concedimus, Christi corpus in Eucharistia posse comburi, vel corrodi, ne in propria specie Christum hæc pati posse significare videamur.

CAPUT XL

E *De modo existentiæ corporis Domini in Eucharistia, sententiæ variæ referuntur.*

GRavissima controversia de reali præsentia Dominici corporis expedita, sequitur alia de ratione, & modo, quo corpus Domini in Eucharistia adesse incipit. Et quidem Catholica Ecclesia semper docuit per conversionem substantiæ panis, & vini in corpus, & sanguinem Domini, quæ conversio postmodum transsubstantiatio appellata est, fieri, ut corpus & sanguis Domini, verè ac realiter in Sacramento Eucharistiæ præsentia sint. Sed præter hanc sententiam, quæ sola est antiquissima, & verissima, septem omnino exstiterunt errantium opiniones.

Prima Berengarii, & discipulorum ejus fuit, ut ex lib. 1.

pus [illegible] erat, verti per consecrationem in corpus Domini, eam verò, quæ ab impiis erat accipienda, non converti. Cujus sententiæ auctores, Guitmundus dicit, Berengarii hostes fuisse, & tamen iisdem ferè argumentis ad suum dogma stabiliendum uti consuevisse.

Huc referri possunt duæ aliæ sententiæ isti similes. Nam ut isti docebant, partem integrantem panis converti, & partem non converti: ita Durandus docuit, partem unam essentialem, idest, formam panis converti, partem alteram, idest, materiam non converti. Existimat enim Durandus in 4. dist. 11. quæst. 3. converti panem in corpus Domini per consecrationem, sed ita, ut forma panis recedente, materia panis maneat informata Christi anima, omnino ad eum modum quo cibus convertitur in carnem nostram per nutritionem.

Alii autem (ut nullus error deesset) è contrario docuerunt, materiam panis mutari in corpus Christi, sed formam panis substantialem remanere eandem. Refert hunc errorem sine nomine auctoris, sanctus Thomas 3. par. quæst. 75. art. 6.

Quinta sententia est Ruperti Abbatis Tuitiensis, qui circiter 40. annis Guitmundo posterior fuit. Rupertus igitur docuit, panem Eucharistiæ hypostaticè assumi à verbo, eo prorsus modo, quo natura humana ab eodem Verbo assumpta est. Id patet ex lib. 6. in Joan. ubi exponens illa verba: *Panis quem ego dabo, caro mea est*, dicit Verbum æternum per Incarnationem factum hominem non destruendo, vel mutando, sed assumendo personaliter humanitatem, & eodem modo per consecrationem Eucharistiæ, idem Verbum fieri panem non destruendo, vel mutando, sed assumendo personaliter panem. Ubi apertè fatetur, Christum dici, & esse panem facta consecratione, sicut dicitur, & est homo, per Incarnationem. Idem auctor in 2. lib. de divinis officiis, cap. 2. fusè idipsum docet: ubi declarat ipsum panem fieri corpus Christi, non quia vertatur in carnem Domini, sed quia assumatur à Verbo. Ex quo sequitur panem esse corpus Christi, sed corpus non humanum, neque carneum, sed panaceum; & longè diversum ab illo, quod de Virgine sumptum est. Ibidem docet, hæc duo corpora posse dici unum, quia unum est suppositum utriusque, sive unus est Christus, qui utrumque assumpsit: & disertis verbis dicit, illa corpora, panaceum, & carneum, esse unum, quia idem Christus sursum, idest, in cœlo, est in carne, deorsum, idest, in altari, est in pane. Denique in eodem lib. 2. cap. 9. multa similia docet, & addit impios in Communione sacra nihil accipere, nisi corpus panaceum; pios autem accipere utrumque corpus. Nam quia idem Dominus sursum est in carne, deorsum in pane, ideò solùm in pane sumitur de Sacrament. cap. 47. 65. & 93. exstabat olim quidam liber de divinis officiis sine nomine auctoris, quo Joannes Wiclefus mirabiliter triumphabat, & Catholicos vexabat, nunc Ambrosii, nunc Isidori, nunc Fulgentii nomine eum librum venditans. Quare Catholici diu quæsierunt auctorem verum ejus libri, & tandem certò deprehenderunt eum auctorem, vixisse tempore sancti Anselmi, & ab ipso Anselmo refutatum: & nescio quibus conjecturis suspicati sunt auctorem illum fuisse Walramum, seu

C Valeramum, ad quem exstant duo opuscula S. Anselmi, unum de azymo, alterum de diversitate Sacramentorum. Hinc Dominicus à Soto, Claudius Sanctius, Gulielmus Alanus, & alii, qui scribunt de Eucharistia, primum auctorem impanationis faciunt Valeramum. Sed nec ille fuit primus, cùm præcesserint Berengariani; nec fuit Valeramus, sed Rupertus Tuitiensis, ex cujus libris eruenda est ejus sententia, quam sanè perperam exponit Dominicus à Soto in 4. dist. 9. quæst. 2. art. 2.

Esse autem Rupertum auctorem illorum librorum de officiis divinis, in quibus isti errores continentur, dubitari nullo modo potest. Nam sententiæ omnes, quas citabat Wiclefus apud Waldensem, inveniuntur ad verbum in secundo libro Ruperti de officiis,

D cap. 9. Initium quoque librorum de officiis apud Waldensem est: *Ea, quæ per anni circulum*; & idipsum est initium librorum Ruperti. Denique conveniunt isti errores librorum de officiis divinis cum aliis ejusdem Ruperti in comment. in Exodum, & in Joannem. Unde non sine causa libri isti Ruperti sine honore & titulo jacuerunt annis fermè 400. nam ætate nostra primùm lucem liberè aspexerunt. Neque dubium esse potest, an libri isti de officiis divinis ejusdem Ruperti sint, cujus sunt omnia alia opera, quæ eidem adscribuntur: nam in prologo horum librorum de officiis divinis enumerat ipse omnia alia sua opera.

E Sexta opinio, seu potiùs hæresis est cujusdam Joannis Parisiensis, qui (ut refert Thomas Waldensis, tom. 2. de Sacramentis, cap. 65.) palàm oppugnavit hæresim præcedentem, & aliam excogitavit: docuit enim panem assumi à verbo, sed mediante corpore parte, idest, mediante corpore Christi, ut corpus accipitur pro parte hominis, non ut accipitur pro toto homine. Dixit autem mediante parte hominis, non mediante toto, ne admittere cogeretur, Deum esse panem. Quomodo enim Æthiops non dicitur albus absolutè, quia non est candor in toto ipsius corpore, sed solùm in dentibus: ita existimabat Deum non debere dici panem absolutè, quia non conjungitur Deo panis, nisi mediante parte humanitatis ejus.

Septima opinio, seu hæresis, Lutheranorum est, quæ

sunt omnes Lutherani, ut panis maneat. Tertiò, addit veram esse propositionem, Panis est corpus Christi; propter unionem panis cum corpore, sicut est vera, Christus homo est Deus: ubi insinuat impanationem Ruperti, vel Joan. Parisiensis; tamen non apertius id explicat. Et Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. ad cap. 4. sess. 13. Concilii Trident. disertis verbis dicit, Lutheranos non ponere unionem personalem Christi cum pane: unde etiam cæteri Lutherani magis adhærent primo errori ex citatis, quàm quinto, vel sexto. Quartò idem Lutherus in serm. de Sacrament. cœnæ Domin. & in libro *Quòd verba Christi: Hoc est corpus meum, adhuc firmiter stent.* Et in libro qui inscribitur: *Confessio Mart. Lutheri, de cœna Domini*, explicat modum seu rationem, quo corpus Domini cum pane conjungitur, ac dicit, corpus Domini per unionem ad Verbum id assecutum esse, ut sit ubicumque est Verbum, idest, ubique: quod si ubique est, certè etiam in pane cœnæ Domini erat.

Atque hanc Lutheri sententiam secuti sunt postea Joan. Brentius in Apologia pro Confess. Wirtemberg. in tractatu de cœna Domini, & in lib. de duabus naturis Christi, & Ascensione, & sessione à dextris, & in libro de Majestate Christi hominis. Matthias Illyricus in lib. de Ascensione Domini. Jacobus Schmidelinus in Thesibus de Majestate Christi hominis. Martinus Kemnitius in libro de duabus Christi naturis. Joan. Wigandus in libro de commun. idiom. Joan. Tilmannus in libro quem vocat Farraginem sententiarum. Denique ferè omnes Lutherani, ut apparet ex libro Concordiæ nuper edito. Itaque Lutherani hoc tempore maxima ex parte sequuntur quartum hoc dictum Lutheri de Ubiquitate. Si qui tamen sunt qui ab eo abhorreant, ii sequuntur tria priora, & proinde primum errorem suprà citatum Berengarianorum: & in hoc numero videtur Kemnitius in Exam. sess. 13. cap. 4. ubi dicit fundamentum præsentiæ corporis Domini, non esse ubiquitatem; tametsi ibi idem in libro de duabus naturis satis apertè ubiquitatem tueatur.

CAPUT XII.

Refellitur SECUNDUS error Berengarianorum.

ANtequam ad sententiam Ecclesiæ confirmandam veniamus, refellendi sunt errores delirantium: idque quàm brevissimè fieri poterit, quod errores illi, excepto primo & postremo, extincti ac sepulti jam sint: postremus autem, qui est de Ubiquitate, à nobis alio loco diligenter fuerit confutatus; primus autem iisdem argumentis confutandus sit, quo sententia vera confirmanda.

consecrabitur; ergo pendet consecratio à bonitate, & malitia ministri, quæ est antiqua hæresis Donatistarum, jamdudum explosa à Catholica Christi Ecclesia.

Tertiò, si esset vera ea sententia, numquam sciremus an aliqua hostia sit verè consecrata; nec posset Sacerdos, nisi temerè, dicere: Corpus Domini Jesu Christi; nec liceret ullam hostiam venerari. Nam nemo scit, qui sint justi, qui peccatores; & secundùm hanc sententiam non est hostia verè consecrata, nisi quam justi accipiunt.

Quartò, oporteret novum & continuum miraculum Dei in consecratione, & distributione Eucharistiæ adesse, quo fieret, ut Sacerdote consecrante, vel nulla pars consecraretur, si omnes communicaturi essent indigni, vel totum consecraretur, si omnes essent digni; vel partim consecraretur, & partim non consecraretur, si pars communicantium digna esset, pars indigna: & rursum in distributione opus esset novo miraculo, quo fieret, ut Sacerdos non erraret in distributione, licèt ignoraret quæ sint partes verè consecratæ, & qui sint homines verè digni. At ejusmodi miracula sine ullo fundamento Scripturæ, Conciliorum, Patrum asserere, mera stultitia est. Sed de his satis.

CAPUT XIII.

Refellitur error Durandi.

TErtius error eorum, qui volunt solam materiam panis remanere, pugnat in primis expressè cum Tridentino Concilio sess. 13. cap. 4. & canon. 2. ubi legimus, mutationem fieri totius substantiæ panis in corpus Domini: & cum Concilio Constantiensi sess. 8. ubi reprobatur secundus error Wiclefi, qui erat, accidentia non manere sine subjecto. Nam ex sententia Durandi, si materia panis manet, manent etiam accidentia omnia in suo subjecto: subjectum enim accidentium materia est, ex sententia meliorum Philosophorum. Immò etiam cum Concilio Lateranensi pugnare videtur hæc Durandi sententia. Neque enim Concilium illud transubstantiari dixisset panem in carnem, nisi totam panis substantiam mutari, significare voluisset: illa autem mutatio, quam Durandus inducit, non transubstantiatio, sed transformatio dici potest. Itaque sententia Durandi hæretica est, licèt ipse non sit dicendus hæreticus, cùm paratus fuerit Ecclesiæ judicio acquiescere.

Secundò, refellitur hæc sententia. Nam vel informaretur materia panis sola Christi anima, vel tota Christi humanitate. Utrumque autem est apertissimè falsum. Non enim ullo pacto dici potest informari materiam illam tota Christi humanitate: nec enim fingi potest, quomodo materia informetur à

mate-

Tertiò, vel materia panis accedit reliquo corpori Christi, & in eo manet; vel accedit, sed non manet; vel non accedit. Si accedit, & manet, ergo quotidie augetur, & crescit corpus Domini, & jam in immensam molem excrevit: si accedit, & postea recedit, ergo quotidie crescit, & decrescit, quod sanè quis ferat? si non accedit, ergo tria sunt Christi corpora re ipsa distincta; unum de Virgine sumptum, alterum conflatum ex materia panis, & Christi anima; tertium ex materia vini, & forma sanguinis Domini. Ecce qualia figmenta Patribus omnibus contraria Durandi temeritas admittere cogitur.

Quartò, si materia manet, & Christi anima informatur: ergo dimensiones panis, dimensiones Christi erunt; ergo extensè, & corporaliter corpus Christi in loco erit; ergo verè, & propriè dividi, calefieri, corrumpi poterit. Dices; Non poterit, quia gloriosum est, & incorruptibile. At hoc ipsum probat argumentum, corpus illud non esse gloriosum, & incorruptibile, aut certè corpus gloriosum & incorruptibile lædi, & corrumpi posse: experimur enim consecratum panem, qui per Durandum est materia panis, Christi anima informata, dividi, alterari, corrumpi.

Sed videamus, quid pro se Durandus adferat. Ille satis appositè ad persuadendum probat. Primò, sententiam contrariam esse impossibilem. Secundò, suam esse possibilem. Tertiò, suam re ipsa esse veram.

Primum hoc pacto probat: *Conversio fieri nequit, nisi manente materia, seu subjecto in utroque termino conversionis. Hoc enim interest inter creationem, annihilationem, & conversionem; quod in creatione fit, quod non erat; in annihilatione desinit esse id, quod erat; in conversione transit aliquid de uno esse ad aliud: oportet igitur, ut remaneat id, quod transit.*

Respondeo, hoc argumentum tolerabile esset, si ab ethnico Philosopho fieret. Verè enim naturaliter fieri nequit conversio, nisi manente materia: nec enim possunt agentia naturalia materiam ipsam producere. At Christiani, qui certa fide tenent Deum ex nihilo fecisse materiam, & eam in nihilum posse redigere: mirum profectò est, si non credant ab eodem omnipotente Deo posse mutari materiam, & quodlibet in quodlibet, ex creatis rebus videlicet: nam in Deum nihil verti potest, nec ipse in aliud, siquidem repugnat actui puro omnis potentia passiva. Ad argumentum ergo dico, conversionem posse fieri totius in totum; distingui autem eam ab annihilatione, & creatione, quia per conversionem una, & eadem actione ex uno fit aliud, cùm per creatio-

& vapores dissolvit. Posset etiam dici cum Joanne à Lovanio, in lib. de corpore Domini, Christum verè nutritum eo cibo post resurrectionem, sed sine ulla accessione, vel mutatione sua: potuit enim totum eum cibum vertere in carnem suam præexistentem, ita ut nec materia, nec forma panis remaneret. Sed prior solutio facilior est.

C Tertium probat Durandus ex Damasceno lib. 4. de fide, cap. 14. cui possumus addere Gregorium Nyssenum in orat. Catech. cap. 37. & Theophylactum in cap. 6. Joannis, qui dicunt eo modo mutari nunc panem in carnem Christi per consecrationem, quo mutabatur olim, dum ipse in terris viveret, per nutritionem.

At Patres illi similitudine nutritionis utuntur, ut veram, & realem mutationem ostendant, non autem, ut in omnibus similia esse velint consecrationem, & nutritionem; neque exempla, & similitudines id unquam exigunt, ut in omnibus omnino conveniant.

D

CAPUT XIV.

Refellitur Quartus error.

JAm verò Quartus error de forma panis, ineptissimus est, nec alio fundamento nititur, nisi imperitiæ. Existimabant enim auctores ejus erroris, panem rem esse merè artificiosam, quia manibus, & arte hominum fit, & proinde formam panis nihil esse, nisi figuram illam externam, & accidentariam, quam in Sacramento remanere videmus. At panis non est res merè artificiosa, nec sola arte humana fieri potest, ut fiunt scamna, vestes, ædificia; sed res est naturalis, & actione naturali agentium naturalium ab hominibus applicatorum conficitur. Quemadmodum etiam ranæ, scorpiones, apes, calx, vitrum, & alia nonnulla humana arte fieri possunt, quæ tamen naturalia sunt, & formam substantialem habent, eò quòd ad ea producenda adhibeantur agentia, seu causæ naturales.

E

Porrò formam substantialem panis, quam esse in pane præter figuram externam, jam ostendimus, in Sacramento Eucharistiæ non remanere, facilè probari potest. Nam aut cum materia sua maneret, aut sine illa; & si absque illa, aut informaret materiam corporis Domini, aut sine informatione, & separata à materia omni maneret. Si primum, tunc nulla fieret conversio, & coincideret hæc sententia cum prima. Si Secundum, tunc non panis fieret corpus Domini, sed è contrario corpus Domini fieret panis, &

Refellitur error Ruperti.

QUintus error, quem Ruperti esse diximus, refellitur Primò, quia repugnat apertissimis verbis Domini. Dominus enim ait Joan. 6. *Panis quem ego dabo, caro mea est*. At panis ille assumptus à Verbo, est quidem corpus Christi, sed non caro Christi; neque enim per assumptionem illam speciem suam mutat: panis autem corpus est, caro non est. Rursus Dominus ait Matth. 26. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*. At corpus illud panaceum non fuit pro nobis traditum; corpus igitur datum Apostolis à Christo manducandum in ultima cœna, non fuit panaceum, sed carneum. Vel si contendas corpus panaceum datum discipulis; oportebit etiam fateri corpus panaceum pro nobis fuisse crucifixum, ut facetè deducit Tertullianus lib. 4. contra Marcionem.

Responderi posset de corpore panaceo propter unionem hypostaticam prædicari corpus carneum; ac proinde dici potuisse; Hic panis est corpus illud, quod pro vobis tradetur, & hic panis est caro mea pro mundi vita; sicut dicimus; Hic homo est Deus, & hic Deus est homo.

At non potest ita responderi. Nam prædicatio diversarum naturarum propter unionem hypostaticam non valet, nisi in iis, quæ significantur ut tota quædam, & integra supposita. Unde non dicimus, Corpus est anima, vel homo est anima: neque dicimus, Hic Deus (Christus) est corpus Christi, vel anima Christi, sed tantùm, est homo. Eodem igitur modo posita assumptione hypostatica panis à verbo, liceret dicere, Hic panis est Deus, vel est Christus, vel est homo; non tamen posset dici, Hic panis est caro Christi, vel hic panis est corpus carneum Christi: caro enim, seu corpus carneum significantur, ut partes naturæ humanæ, non ut integra supposita. Nec potest dici, carnem & corpus Joan. 6. & Matth. 26. accipi pro supposito, seu pro re totali, saltem per figuram intellectionis, quomodo legimus: *Omnis caro corruperat viam suam*, Gen. 6. & *Verbum caro factum est*, Joan. 1. Nam pronomina addita in utroque loco cogunt, ut accipiamus carnem & corpus pro parte, non pro toto. Sic enim Dominus ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea est*; & *Hoc est corpus meum*, ubi, *mea*, & *meum*, non permittunt ut illa accipiantur pro toto, seu supposito.

Posset quis rursus pro Ruperto respondere, corpus Christi carneum per concomitantiam naturalem esse in Eucharistia simul cum corpore Christi panaceo, quandoquidem unita sunt illa corpora in eodem supposito: & ideò verè dici potuisse de Eucharistia: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*.

At neque hæc responsio solida est. Nam unio hypostatica non trahit secum concomitantiam unius naturæ cum altera; alioqui ubicumque est Verbum cum sua Divinitate, ibi etiam esset humanitas Christi per neque Angelum, neque naturam aliam assumpsit, quia res cæteræ aut non egebant liberatione, aut non poterant liberari: solus homo capax, & indigens liberationis erat. Quorsum igitur panem assumeret, qui nulla liberatione egebat.

Adde, improbabile esse omnino, ut unio hypostatica Dei cum creatura quotidie fiat, & quotidie destruatur: nihil enim majus, & mirabilius Deus creaturis donavit, quàm suam ipsius personalitatem, cùm Verbum caro factum est. At quis ferat, donum tam singulare quotidie cum pane communicari, & iterum paulò post auferri?

C Adde Ultimò, quòd hæc opinio fidem nostram sine causa facit odiosam, & ridiculam infidelibus, & dat ansam cum fundamento blasphemandi. Nam absurda, quæ hæretici falsò colligunt, cùm dicunt, Christum in Eucharistia posse cadere in terram, rodi à muribus, ire in secessum, comburi &c. secundùm hanc sententiam verissima essent. Si enim panis materialis per unionem hypostaticam est corpus Christi, atque adeò Christus ipse: quomodo negari posset, Christum, sive ejus corpus cadere, rodi, putrescere, ire in secessum, cremari, cùm panis ille cadit, roditur, putrescit, in secessum abit, crematur?

Sed pro hac sententia adduci posse videntur quædam Patrum testimonia. Nam Cyprianus in serm.
D de cœna Domini comparans Eucharistiam cum Incarnatione, sic ait: *Sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat Divinitas, ita Sacramento visibili divina sese infudit essentia*. Remigius Remensis in cap. 10. prioris ad Corinth. *Caro*, inquit, *quam Verbum Dei Patris assumpsit in utero virginali in unitate suæ personæ, & panis, qui consecratur in Ecclesia, unum corpus sunt. Divinitatis enim plenitudo, quæ fuit in illa, replet & istum panem*. Similia habent Haymo in comment. ejusdem loci; & Damascenus lib. 4. c. 14. Huc etiam trahi possent testimonia Theodoreti in 1. & 2. Dialogo; & Gelasii in libro de duabus naturis Christi, qui videntur ita velle panem, & corpus Domini uniri in Sacramento, quomodo uniuntur in Christo
E Divinitas, & humanitas.

Sed hæc omnia facilè solvi possunt. Nam Cyprianus, Remigius, & Damascenus cùm dicunt, pani se infundere Divinitatem, intelligunt ita se infundere, ut convertat panem in corpus Domini omnipotentia sua, non autem, ut hypostaticè sibi conjungat. Nam Cyprianus dicit ibidem apertè panem mutari, quoad naturam, & sic fieri carnem omnipotentia Verbi. Remigius quoque (quem Haymo secutus est) dicit esse idem corpus panem consecratum, & corpus ex Virgine, quia panis in corpus vertitur. Sic etiam Damascenus multis verbis conversionem panis in carnem docet & probat. Porrò Theodoretus & Gelasius comparant Eucharistiam cum Incarnatione propter quandam similitudinem, non quod in omnibus paria sint: similitudo autem in eo sita est, quòd sicut in

Secundus error Joannis Parisiensis iisdem argumentis refellitur, quibus error præcedens Ruperti: & præterea habet aliud majus incommodum, quòd vult panem immediatè assumi à corpore Domini. Multi enim non sine causa dubitant an possit fieri, ut creatura creaturam hypostaticè assumat. Et præterea corpus Domini in Christo caret propria personalitate; quomodo igitur poterit aliis communicare, quod in se non habet?

Sed nec obtinet iste error, quod cupit, nimirum, ut possit dici verè: Panis est corpus, & non cogamur admittere, panem esse Deum. Nam adhuc posita illa assumptione panis à Verbo mediante corpore Christi, non est vera propositio, Panis est corpus: siquidem corpus, ut hìc sumitur, est pars quædam naturæ humanæ, & proinde non potest prædicari, vel de toto, vel de altera parte coassumpta. Sicut enim non dicimus: Deus est corpus Christi, nec Divinitas est corpus Christi, sed solùm, Deus est homo: ita non posset dici, Panis est corpus Christi, vel essentia panis est corpus Christi; licèt in eodem supposito subsisterent. Quomodo etiam non dicimus, Digitus est manus, vel annulus est digitus; licèt digitus mediante manu in corpore subsistat, & annulus mediante digito sit in manu. Et præterea posita illa assumptione, poterit omnino verè dici, panis est Deus, & Deus est panis; quod est alterum incommodum, quod Joannes ille vitare cupiebat. Nam licèt panis à verbo assumatur mediante solo corpore Christi: tamen quia Verbum indivisibile est, à toto Verbo assumitur, & in toto Verbo subsistit ille panis, perinde planè, ac si mediante tota humanitate Christi assumeretur; quare verè dicetur Deus Verbum esse panis. Nec similitudo Æthiopis repugnat: nam si candor, qui est in dentibus Æthiopis, mediantibus dentibus in toto corpore existeret, totus Æthiops diceretur candidus. Vide plura apud Durandum in 4. dist. 10. quæst. 1.

CAPUT XVII.

Refellitur error Ubiquistarum.

De Errore Ubiquistarum fusè tractavimus in libris de Christo, ad quem locum lectorem remittendum putavimus. Hìc autem contenti erimus brevissimè demonstrare, per figmentum Ubiquitatis, non modò non explicari vel confirmari, sed planè obscurari, & everti Sacramentum Cœnæ Domini.

Primò igitur ex Ubiquitate sequitur, Eucharistiam non esse Sacramentum. Sacramenta enim novi Testamenti à Christi institutione pendent, & à ritu, Dicent fortasse, Sacramentum Cœnæ pendere ab institutione, & verbis Christi quantum ad symbola panis, & vini, quæ non essent symbola, nisi à Domino ad hoc instituta fuissent. Sed hoc est incidere in sententiam Sacramentariorum, ob quam cavendam, inventa erat Ubiquitas. Nam Sacramenta & eorum efficacia & veritas integrè pendent ab institutione & verbis Christi. Si ergo ab institutione & verbis Cœ-
C næ non pendent, nisi symbola illa, & eorum significatio; ergo Sacramentum cœnæ nihil omnino est, nisi symbolum externum significans corpus Christi: & proinde illa verba, *Hoc est corpus meum*, quibus hoc Sacramentum conficitur, exponenda erunt, ut Sacramentarii faciunt, per illa, Hic panis significat corpus meum, vel est signum corporis mei.

Secundò, ex Ubiquitate sequitur, Christi corpus non posse verè manducari ore corporali, sed solùm ore spirituali per fidem & gratiam, seu energiam & effectum; & consequenter non posse manducari, nisi à piis. At hæc est ipsissima hæresis Sacramentariorum, ob quam destruendam Ubiquitas in mundo apparuit. Quòd id sequatur, sic ostendo. Qod est ubi-
D que, non potest moveri, nec transire de loco ad locum; ergo licèt corpus Christi sit in pane, tamen non manducatur, cùm panis manducatur, quia non movetur, nec transit cum pane è manu ad os, & ab ore ad stomachum: nam etiam antea erat in ore & in stomacho, priusquam panis eò veniret. Et explicatur exemplo Dei. Deus ubique est, & quia ubique non movetur cum rebus, in quibus est, nec per se, nec per accidens; & ideò licèt sit in pane, non tamen manducatur cum pane; & licèt in aere, non tamen attrahitur cum aere intra pectus, neque ejicitur cùm respiramus. Et confirmatur. Nam si corpus Domini, quia est in pane, cum pane manducatur, ergo quia in terra, cum terra calcatur; & quia est in
E ligno, cum ligno comburitur; & quia est in saliva, cum saliva expuitur. At hæc & similia, falsa esse constat. Quòd si Christi corpus re ipsa & ore corporali non sumitur, sequitur aut esse inanem Cœnam Domini, aut saltem spiritualiter sumi per energiam, & per fidem, & solùm à piis, qui habent fidem, & hoc est quod volunt Calvinistæ.

Tertiò, etiamsi posset sumi corpus Christi ore corporali, cogentur nihilominus fateri, nullum esse fructum Cœnæ Domini, nisi energiam quandam, ut dicunt Calvinistæ. Nam si Christi corpus est ubique, non egemus Cœna Domini, ut Christi corpus habeamus, neque opus est ad Ecclesiam ire, aut parare se ad Communionem, aut institutionem audire, sed possumus domi nostræ in pane, & vino, & in quolibet cibo, immò & in aere quem inspiramus, Christi corpus habere. Quorsum igitur Cœna Domini? quid illa nobis prodest?

bum Dei hoc non dicit.

At hæc omnia frustrà dicuntur. Nam aut vult Lutherus corpus Domini, quod ubique est, non ubique posse utiliter haberi, aut simpliciter non posse ubique haberi. Hoc autem, quod posterius dixi, nulla ratione defendi potest. Nam quod ubique est, impossibile est non ubique haberi; implicat enim contradictionem, ut habeam panem, & non habeam in illo corpus Domini, si ubique est corpus Domini. Neque exemplum de radiis solaribus ad rem facit: radii enim illi non sunt ubique. Neque valet quidquam illa ratio de verbo Dei. Nam aut verbum Dei docet, Christi corpus esse ubique, vel non: si non id docet, ergo temerè Lutherani docent Ubiquitatem: si verò id docet, ergo non citra verbum, sed planè duce verbo ubique Christum habemus, & sumimus. Sed verisimile est Lutherum id intellexisse, quod primo loco posuimus, nimirum, non ubique, sed solùm in Cœna, Christi corpus haberi utiliter, & efficaciter: nam ita exponit Brentius in lib. de duabus naturis, & ascensione Christi. Dicit enim corpus Domini esse ubique personaliter, sed in Cœna esse etiam definitivè, idest, ex definitione, & decreto Dei; qui modus essendi addit solùm efficaciam, nam in Cœnâ Domini sumitur efficaciter, & nusquam alibi. At quid est hoc aliud, nisi Calvinismum inducere, dum oppugnare conaris? Nam hoc modo nihil habemus in Cœna, quod non habeamus extra Cœnam, nisi efficaciam quandam; & proinde vi Cœnæ non sumi corpus, sed energiam ejus, quæ est Calvini sententia.

Quartò, dogma est à Lutheranis omnibus receptum, corpus Domini non esse in Eucharistia extra usum, idest, non esse nisi dum sumitur: & ea de causa non servant species consecratas, neque deferunt ad ægrotos. At Ubiquitas destruit illud dogma: si enim corpus Domini ubique est, erit etiam ante usum in pane.

Ridicula autem responsio Smidelini est in libro adversus Albertum Sperlingum, ubi dicit: *Quod ajunt Lutherani, corpus Domini non esse in Eucharistia extra usum, non intelligi de præsentia, sed de distributione, quia nimirum non distribuitur extra usum.* At vel Smidelinus loquitur de quocumque usu in genere, vel de usu Cœnæ Domini, idest, de ritu illo, quo utimur in consecratione, & distributione Eucharistiæ. Si de quocumque usu, idem est dicere non distribui extra usum; & non distribui, nisi cùm distribuitur; quod est certum, sed numquam fuit in controversia. Si de usu, & ritu Cœnæ Domini, falsum est non distribui corpus Domini extra illum usum. Nam quidquid porrigimus, seu distribuimus in quocumque loco, in eo distribuimus corpus Domini, si corpus Domini ita est ubique, ut tamen distribui possit. Nam (ut suprà demonstravi) quod est ubique, non potest distribui, cùm necessariò sit immobile.

ram, quia alioqui Ecclesia careret capite, & cogeretur admittere ejus Vicarium, idest, Papam. Quare Ubiquitas ista, non ideò placuit Illyrico, quia sit in se valde speciosa, sed quia videtur conferre aliquid contra Papam.

Kemnitius quoque in 2. parte Exam. cap. 4. sess. 13. & liber Concordiæ in præfat. monent, fundamentum præsentiæ corporis Domini in Eucharistia non esse ponendum in Ubiquitate, sed in verbis Domini: *Hoc est corpus meum*, & tamen postea, cùm ad rem venitur, quia non possunt reddere ullam rationem illius præsentiæ, cùm rejecerint consecrationem, ad Ubiquitatem confugiunt, eamque totis viribus tuen-
C tur. Sed de his satis.

CAPUT XVIII.

Explicatur sententia Ecclesiæ.

Erroribus confutatis, explicanda, & confirmanda est veritas. Ecclesiæ igitur sententia est, rationem proximam, & propriam cur fit in Eucharistia verum Domini corpus, non esse assumptionem panis ad personam Verbi, neque Ubiquitatem, neque simplicem, & quasi localem unionem panis cum corpore, neque mutationem partialem
D panis in corpus, sed totalem conversionem substantiæ panis & vini in corpus & sanguinem Domini. Et quamvis in hoc Theologi conveniant ob Conciliorum, & Ecclesiæ auctoritatem, tamen in modo explicandi nonnihil discrepant. Sequar autem in hoc mysterio explicando communiorem, & tutiorem viam S. Thomæ, atque aliorum graviorum Theologorum.

Igitur tria sunt observanda. Primum est, ad veram conversionem quatuor conditiones requiri. Prima, ut aliquid desinat esse: non enim est intelligibile, ut unum convertatur in aliud, nisi id quod convertitur, desinat esse, quod antea erat. Hinc Augustinus lib. 18. de civit. Dei, cap. 18. docet, non fuisse veras con-
E versiones illas, quas Gentiles jactabant factas à suis Magis, vel Diis, ut Arcadum in lupos, sociorum Diomedis in aves, sociorum Ulyssis in varias bestias, Iphigeniæ in cervam, & alias similes. Nam cùm Iphigenia inventa esset alibi viva, post conversionem in cervam, intelligi potuit non eam verè conversam fuisse, sed Dæmonis arte subitò inde abductam, & in ejus locum cervam substitutam.

Si objicias, in conversione uxoris Loth in statuam salis, nulla pars substantiæ illius fœminæ periit, sed tantùm translata est anima in alium locum, & in materia ejus introducta est forma salis: & tamen ea verissima conversio fuit. Respondeo; Conversio non requirit ut desinat esse, nisi id, quod convertitur. Quare si id quod convertitur, sit aliquod compositum, satis est si desinat esse ipsum compositum,

Hinc intelligimus inanem, & supervacaneam fuisse Cajetani subtilitatem, in comment. S. Thomæ 3. par. quæst. 75. artic. 4. ubi concedit quidem nullam partem substantiæ panis remanere post consecrationem, & tamen docet remanere id quod fuit panis, nimirum ut verè dici possit; Quod fuit panis, nunc est corpus Christi. Sed non erat opus ista speculatione : C verè enim dici potest; Quod fuit panis, est corpus Christi; licèt nihil omnino maneat, quod prius fuerit panis. Nam illæ sententiæ ex communi modo loquendi, significant solùm id quod convertitur, non desinere in nihil, sed in aliquid, quod ei succedit. Hoc enim modo, sine ullo mysterio, dicunt de naturalibus mutationibus Philosophi; Quod fuit lignum, nunc est ignis, & quod fuit aqua, nunc est aer : & tamen nihil manet, quod prius fuerit lignum, vel aqua; materia enim quæ manet, numquam fuit lignum, vel aqua.

Tertia conditio est, ut sit connexio quædam & dependentia inter desitionem unius, & successionem alterius, ita ut unum desinat, ut alterum succedat, & D vi desitionis fiat successio. Nam si ista non essent connexa, non esset una actio, quæ dici posset conversio, sed essent duæ actiones per accidens se concomitantes, quarum una annihilatio, altera creatio diceretur. Ut exempli gratia; Si Deus annihilasset uxorem Loth, & deinde ubi illa fuerat, creasset statuam salis, nulla esset ibi conversio. At conversio fuit; quia illa ipsa actio, per quam desiit esse uxor Loth, introduxit in ejus locum statuam salis.

Atque hinc intelligi potest, cur panis in Eucharistia revera non annihilatur, licèt nihil ejus remaneat post consecrationem, quia nimirum actio per quam panis desinit esse, non terminatur ad nihil, sed ad aliquid, nimirum ad corpus Domini; annihilatio E autem est actio, quæ terminatur ad nihil. Id quod etiam cernimus in naturali transmutatione. Nam cùm aqua vertitur in aerem, nihil prorsus remanet formæ aquæ, & tamen ea forma non annihilatur; quia actio, qua illa destruitur, non terminatur ad non esse illius formæ, sed ad esse formæ aeris : num ab eodem agente, eadem actione, & iisdem dispositionibus una pellitur, & alia introducitur, immò ideò una pellitur, ut alia introducatur. Quod enim quidam dicunt, non annihilari formam aquæ, quia remanet in potentia materiæ, inane est. Siquidem in potentia materiæ manet quidem forma aquæ in universum, sed non illa singularis forma quæ tunc corrumpitur, cùm generatur aer : illa enim nusquam manet, nisi in potentia Dei objectiva. Sed erat. Non enim Deus disposuit materiam uxoris Loth, ad formam salis recipiendam, aut aquæ materiam ad formam vini, aut virgæ ad formam draconis, sed in momento effecit, ut unum desineret in ordine ad alterius successionem : atque ita non fuit facta statua illa, aut vinum, aut draco ex materia habente privationem, sed ex materia habente formam contrariam.

Ex quo intelligimus conversionem panis in corpus Domini esse perfectissimam conversionem, & distingui ab omnibus aliis mutationibus, sed similiorem tamen esse conversionibus supernaturalibus jam dictis, quàm ullis aliis : solùm enim in duobus ab his distinguitur. Primò, quòd in illis conversionibus probabile est materiam primam mansisse sub utroque termino, in hac autem certum est non manere. Secundò, quòd in illis accidentia, aut omnia, aut aliqua mutata sunt cum forma substantiali, in hac autem omnia accidentia remanent, quæ priùs erant, sola substantia mutata. Hæc igitur dicta sint de conditionibus, & natura conversionis.

Secundò notandum est. Ad veram conversionem non requiri, ut id, in quod aliquid convertitur, de novo producatur, sed satis esse si unum alteri succedat (ut diximus) sive id tunc producatur, sive aliunde adducatur, sive alio modo id fiat. Tribus enim modis fieri potest conversio. Nam si terminus ad quem non existat, vi conversionis, necessariò producetur, & inde vocatur à quibusdam ea conversio productiva; qualis fuit conversio aquæ in vinum in Cana Galilææ, & aliæ permultæ. Si verò terminus ad quem existat, sed non in eo loco, ubi est terminus à quo, tunc vi conversionis adducetur ad eum locum, & inde vocatur ea conversio adductiva : talis ferè est conversio cibi in hominem per nutritionem, quod attinet ad introductionem animæ : quamvis enim caro, quæ fit ex cibo, verè producatur; tamen anima non producitur, sed tantùm per nutritionem fit ut incipiat esse in ea materia, ubi antea erat forma cibi. Si denique terminus ad quem existat, & in ipso loco eodem, ubi est terminus à quo, ut verbi gratia, si duo corpora æqualia se penetrent, & unum divina virtute totaliter vertatur in aliud, tunc vi conversionis non producetur, neque adducetur terminus ad quem, sed solùm conservabitur, & inde dicitur ea conversio conservativa : nam cùm non possint naturaliter duo corpora simul esse, si Deus unum interimeret, ut alterum naturaliter ibi servaret, diceretur unum in alterum converti, ex eo quod unum desineret esse, ut alterum permaneret in esse.

men inhærentia : de qua re plura infra dicemus.

Sed objiciet aliquis. Si per conversionem istam non producitur corpus Christi, sed tantùm fit præsens; ergo terminus ad quem non est substantia, sed accidens; ergo conversio ista non substantialis, sed accidentalis est.

Respondeo, etiam terminus ad quem, est substantia. Non enim per conversionem istam fit præsentia (relationes enim non fiunt, sed consequuntur) sed fit, ut corpus Christi succedat pani: proinde substantia in substantiam transit, & substantia substantiæ succedit; non enim panis convertitur in præsentiam corporis Domini, sed in ipsum corpus Domini.

Tertiò notandum est. Subjectum in quo recipitur actio divina hujus conversionis, partim esse panem, partim corpus Christi. Nam illa actio, ut conversio, in pane recipitur; panis enim est, qui convertitur, proinde panis solus mutatur substantialiter. At illa eadem actio, ut adductiva corporis Christi, in ipso Christi corpore, recipitur: illud enim est, quod adducitur, idest, acquirit esse sub speciebus panis, quod antea non habebat.

Quod autem S. Thomas, & alii dicunt, corpus Christi incipere esse in Sacramento, non per mutationem sui, sed per mutationem panis in ipsum, verum est, sed intelligi debet de mutatione deperditiva; non autem de omni mutatione. Nam verè corpus Christi quod est in cœlo, non mutat, nec substantiam, nec ulla accidentia, nec ipsum etiam locum; tamen acquirit aliquid quod non habebat, nimirum esse Sacramentale, quod sine aliqua mutatione intelligi nequit. Nam si absque conversione ulla in ipsum, idem corpus Domini in cœlo manens, poneretur à Deo etiam in terra, quod fieri posse nos suprà docuimus; immò & factum esse probavimus ex apparitionibus Domini post ascensionem: certè negari non posset, quin actio Dei, qua illud corpus in terra poneretur, in ipso corpore, tamquam in subjecto reciperetur, & proinde ipsum corpus aliquo modo mutaretur. Eodem igitur modo, cùm per conversionem panis, idem corpus in sacra hostia ponitur, actio illa in corpore Domini recipitur, non quidem ut conversio, sed ut adductio est. Præterea corpus Domini per illam conversionem acquirit novam, & realem relationem præsentiæ, ad species panis, & ad altare: requiritur igitur aliquod fundamentum illius relationis, quod sanè aliud fingi non potest præter mutationem aliquam. Denique conversio, quatenus panem destruit, non tam est actio, quàm negatio actionis: Deus enim destruit panem, dum desinit eum conservare. At per negationem nihil positivè, & realiter fieri potest; ergo positio corporis Domini sub illis speciebus, quæ est quid positivum, non fit ab illa conversione, ut ea est in pane, sed ut est, & recipitur in corpore Christi.

Dices; Si panis destruitur per negationem actio-

corpus Domini, & eam conversionem esse propriam rationem præsentiæ corporis Domini in Eucharistia: ex quo simul confutabitur prima sententia Berengarianorum, quam etiam Lutherani sequuntur de simplici conjunctione panis cum corpore Domini in hoc Sacramento.

Primum autem argumentum ducitur ex illis Domini verbis: *Accipite, & manducate, hoc est enim corpus meum*, Matth. 26. Hæc enim verba necessariò inferunt, aut veram mutationem panis, ut volunt Catholici, aut mutationem metaphoricam, ut volunt Calvinistæ, nullo autem modo sententiam Lutheranorum admittunt: nam Dominus accepit in manibus panem, eumque benedixit, & dedit discipulis,
C & de eo ait: *Hoc est corpus meum*. Itaque panem accepit, panem benedixit, panem dedit, & de pane dixit: *Hoc est corpus meum*. Vel igitur benedicendo mutavit in corpus reipsa verè, & propriè, vel mutavit impropriè, & figuratè, addendo significationem, quam non habebat; vel nullo modo mutavit. Si mutavit reipsa, verè, & propriè; ergo panem mutatum dedit, & de pane mutato verissimè dixit: *Hoc est corpus meum*. Idest, quod sub specie panis continetur, non est amplius panis, sed corpus, & hoc est quod dicunt Catholici. Si verò quis dicat, panem mutatum esse figuratè, tamen datus erit Apostolis panis, qui figuratè erit corpus Domini, & illa verba: *Hoc*
D *est corpus meum*, hunc sensum habebunt, Hic panis est figura corporis mei. Hæc autem est sententia Sacramentariorum, quam & nos, & Lutherani communi consensu rejicimus. Si quis denique dicat nullam fieri mutationem, is cogetur dicere, panem non mutatum datum esse Apostolis, & de illo esse dictum: *Hoc est corpus meum*, idest, Hic panis verus ac triticeus, verè, & propriè est corpus meum. Atqui hoc nullo modo admitti potest, sive agamus de reipsa, sive de propositione; nec enim ullo modo fieri potest, ut una res non mutetur, & tamen fiat alia; esset enim ipsa, & non esset ipsa. In propositione autem affirmativa, necesse est, ut pro eodem supponant subjectum, & prædicatum; alioqui esset falsa
E prædicatio. Non igitur potest fieri, ut vera sit propositio, in qua subjectum supponit pro pane, prædicatum autem pro corpore Christi: panis enim & corpus Domini res diversissimæ sunt.

Ad hoc argumentum respondit Lutherus in lib. de Babyl. captivit. cap. de Eucharistia, non oportere Aristotelem judicem facere rerum tam sublimium. Deinde addit, si propter istam regulam Philosophicam, oportet panem transubstantiari, oportebit etiam propter eandem transaccidentari; alioqui dicemus, Hoc album, & hoc rotundum est corpus Christi. Denique ponit exemplum, in quo apparet posse prædicari diversum de diverso sine transubstantiatione: dicimus enim in Christo, Hic homo est Deus, & Hic Deus est homo: & tamen nulla fit transubstantiatio hominis in Deum, vel contrà. Ex his ita concludit:

Ego

captivare intellectum, ut non obstante evidentia contradictionis, cogamur credere panem triticeum esse corpus Christi.

Quod verò Lutherus Secundo loco adfert de transaccidentatione, levissimum est. Non enim admittimus illas propositiones; Hoc album, vel hoc rotundum est corpus Christi; neque cogimur eas admittere, licèt fateamur panis accidentia in Eucharistia remanere. Nam illud: *Hoc est corpus meum*, non significat, Hoc album est corpus meum; pronomen enim, *Hoc*, non supponit pro accidente, sed pro substantia. Itaque non cogimur dicere, Hoc album est corpus meum, sed nec possumus admittere. Nam Hoc album ante consecrationem supponit pro pane; post consecrationem non supponit pro pane, quia panis ibi non est; nec pro corpore Christi, quia corpus Christi non est subjectum illorum accidentium, sed supponit pro quantitate remanente, quæ est subjectum accidentium reliquorum: porrò quantitas illa alba & rotunda non est corpus Christi, ut patet.

C

Vide de ista quæstione, An hoc album sit corpus Christi, miras fraudes Wiclefi apud Thomam Waldensem, tom. 2. cap. 52. Ille enim jubebat uno verbo respondere, an hoc album, & rotundum (demonstrata sacra hostia) sit corpus Christi. Si enim concederetur, inferebat; Ergo corpus Christi est album, & rotundum &c. Si negaretur, turbabantur simplices fideles, qui putabant negari veritatem corporis Domini in Eucharistia. Sed respondendum fuit; Hoc album non est corpus Christi, sed est quantitas quædam rotundæ figuræ, & albi coloris; tamen sub hoc albo & rotundo, verè & realiter corpus Christi latet.

D

Denique illud exemplum de Incarnatione non est ad rem. Nam in Christo propter unionem hypostaticam verissimæ sunt illæ propositiones: Hic Deus est homo, & hic homo est Deus; quia in utraque tam subjectum, quàm prædicatum, pro eadem persona supponit. At in ista propositione, Hic panis est corpus Domini, pro diversis supponunt subjectum, & prædicatum, ut suprà dictum est.

E

Porrò Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. sess. 13. cap. 4. ad idem nostrum argumentum respondere conatur. Ac Primùm respondet, panem in Eucharistia mutari, quia ut dicit Irenæus; ex pane communi fit Eucharistia, duabus rebus constans, una terrena, altera cœlesti. Atque hoc dicit sufficere, ut rectè & verè dicamus, Panis est corpus Christi; licèt panis non convertatur in corpus, sed simul cum illo maneat.

Deinde paulò infrà repetitis Lutheri nugis de Philosophia Aristotelis, dicit secundùm morem Scripturæ sanctæ illa invicem prædicari, quæ divina ordinatione peculiari modo uniuntur, licèt in ejusmodi pro-

tes species, in quibus Angeli, vel Deus olim ostendebantur: nemo enim ausus fuit articulum inde facere, quòd species illæ fuerint accidentia sine subjecto. Quintum exemplum; Progrediente arca dicebat Moses: *Exurgat Dominus*, nec tamen opus fuit transubstantiari lignum, vel aurum arcæ. Sextum exemplum in vulgari locutione. Nam de dolio & vino, dicimus, Hoc est vinum; de marsupio & pecuniis dicimus, Hæ sunt pecuniæ; de fasciis & infante dicimus, Hic est infans uteri mei. His exemplis jactat Kemnitius gladio Spiritus se fœliciter dissolvisse, vel præcidisse telam nostri argumenti.

Sed profectò nos non egemus gladio, ut telam solutionis ejus destruamus: est enim ea telæ aranearum simillima, quæ levi flatu dissipari queat; nam multa dicit, sed nihil ad rem. Ad illud igitur de mutatione ex pane communi in Eucharistiam duabus rebus constantem, dico illam mutationem secundùm veram Irenæi sententiam (ut nos lib. 2. cap. 6. ostendimus) substantialem mutationem esse panis in carnem Christi, manentibus accidentibus, & proinde rem terrenam esse accidentia panis sensibilia, rem cœlestem, carnem Christi gloriosam: & hoc modo verè prædicari corpus Christi de pane Eucharistiæ, quia panis ille non est panis communis, idest, triticeus, sed panis cœlestis. At secundùm Lutheranos, qui per rem terrenam exponunt panem, per rem cœlestem intelligunt corpus Christi, nulla est ibi vera mutatio panis, sed sola adjunctio corporis Domini ad panem, quæ non est satis, ut possit verè dici, Panis est corpus Christi: alioqui etiam verè dicere possemus in homine, Anima est corpus; & in Christo, Humanitas est Divinitas; & in ferro ignito (quod est exemplum Lutheri loco suprà citato ad illustrandam conjunctionem panis cum corpore Christi in Eucharistia) Ferrum est ignis, vel ignis est ferrum; quæ tamen nemo concederet.

Ad illud quod subjungit Kemnitius de more, & usu Scripturæ, dico falsum esse in Scripturis ullas tales propositiones inveniri, quales ipse fingit. Ac in Primo quidem exemplo bis peccat Kemnitius. Primò, quia dicit illam propositionem, Hic homo est Deus, non esse veram secundùm regulas Aristotelis: in quo satis ostendit, se non legisse, vel quod est credibilius, non intellexisse regulas Aristotelis. Posita enim assumptione humanæ naturæ ad personam Verbi, illa propositio verissima est secundùm omnes regulas Philosophiæ, cùm pro eodem supposito supponant tam *hic homo*, quàm *hic Deus*. Nisi fortè Kemnitius non agnoscat in Christo veram, & hypostaticam unionem duarum naturarum; quod sanè insinuat, cùm ait ejusmodi propositiones tantùm significare unionem, & præsentiam unius rei cum altera. Sed si

mento Eucharistiæ, nullo modo fieri potest, ut sint æquè veræ, illa; Hic homo est Deus, & illa; Hic panis est corpus Christi.

Secundum exemplum non est ad rem. Non enim Dominus dixit, Hæc insufflatio est Spiritus sanctus; sed insufflando dixit: *Accipite Spiritum sanctum*: ubi solùm ostendit, se signo exteriori repræsentare id, quod interna, & invisibili operatione faciebat. Unde illa verba: *Accipite Spiritum sanctum* non faciunt hunc sensum; Accipite hanc insufflationem, quæ est Spiritus sanctus, sed hunc; Accipite in hac insufflatione, seu per hanc insufflationem, ut per signum & causam instrumentalem, donum Spiritus sancti.

C Tertium exemplum simile est superiori. Nusquam enim expressè legimus, Columba est Spiritus sanctus; sed solùm legimus, visum à Joanne Spiritum sanctum descendentem sicut columbam: nam omnes Evangelistæ, Matth. cap. 3. Marc. cap. 1. Luc. cap. 3. Joan. cap. 1. addiderunt particulam similitudinis, vel tamquam, vel sicut, vel quasi. Ex quo intelligimus, columbam signum dumtaxat Spiritus sancti fuisse, & Spiritum sanctum in columba, ut in signo visum.

Quartum exemplum, est merum parergum. Nec enim disputamus nunc, an accidentia panis maneant sine subjecto, sed an sit vera propositio in proprio sensu: Hic panis est corpus Christi: nusquam autem inveniet Kemnitius hanc propositionem in totis Bibliis, Corpus ab Angelo assumptum est ipse Angelus.

D Quintum exemplum simile est secundo. Cùm enim elevabatur arca, dicebat Moses: *Exurgat Dominus*, non quòd arcam appellaret Dominum, sed quia simul cum arca Dominus procedebat cum filiis Israel, & viam demonstrabat.

Sextum exemplum indicat sapientiam Kemnitii. Nam antea dixerat cum Luthero, ejusmodi propositiones non convenire cum regulis Philosophiæ, & esse Scripturarum proprias, & oportere intellectum captivare, si eæ credendæ sint; nunc autem vult esse adeò vulgares, tritas & faciles, ut in communi sermone quotidie usurpentur. Istud nimirum est sapere. Sed nec in istis vulgaribus exemplis aliquid simile nostræ propositioni invenire potuit. Nam etsi dolium vino plenum, & marsupium plenum pecuniis, & infantem fasciis circumligatum, simpliciter vinum, pecunias, & infantem nominamus: tamen nemo diceret, Dolium est vinum, marsupium est pecunia, fascia est infantulus; ut ipsi verè dici volunt, Panis est corpus Christi.

Sed licèt adversarii evidentissimè convincantur ex eo, quòd volunt illud pronomen, *Hoc*, significare, Hic panis; posset tamen aliquis dicere, in Eucharistia manere quidem panem cum corpore Domini, sed illa verba: *Hoc est corpus meum*, dicta esse solùm de corpore Domini, ita ut pronomen, *Hoc*, suppo-

[illegible] num. At cùm demonstratur res contenta, demonstratur una res tantùm, & excluduntur omnes aliæ, quæ ibi contineri possent, & proinde ex modo communi loquendi falsa est demonstratio, si plura contineantur. Verbi gratia, si quis de dolio, ubi sit vinum & oleum, dicat, Hoc est vinum, fraudator censetur: Illud enim, (Hoc est vinum) ex modo communi loquendi significat, In hoc dolio nihil est, nisi vinum. Pari ratione, si quis de marsupio pleno partim auro, partim argento, dicat: Hoc est aurum; vel de sacco pleno partim tritico, partim arena, diceret: Accipe & utere, hoc enim est triticum; deceptor jure haberetur. Eodem igitur modo illa verba: *Hoc est corpus meum*, ex modo communi loquendi, quidquid sit de Metaphysicis subtilitatibus, significant sub illis speciebus non fuisse aliud quàm corpus Domini; si enim fuisset etiam panis, debuisset Dominus dicere: Hic, idest, in hoc pane, est corpus meum, aut certè, hoc non tantùm est panis, sed etiam corpus meum.

Sed dicet aliquis; Totus panis est res continens respectu corporis Domini; ergo &c. sicut de dolio vini dicimus, Hoc est vinum, licèt dolium sit substantia, & sicut de Angelo apparente in forma humana, dici posset: Hic est Angelus Raphael, licèt illa forma corporalis esset etiam substantia.

Respondeo; In Eucharistia sola accidentia locum habent rei continentis; substantia autem panis, aut ibi non est (ut Catholici credunt) aut si ibi est, ut volunt Lutherani, est res contenta simul cum corpore Christi, & proinde falsa est propositio; Hoc est corpus, si ibi sint duæ substantiæ. Quòd autem sola accidentia sint res continens, ex eo patet; quòd corpus Christi non est in pane, ut in vase, aut in loco, sed est ut substantia sub accidentibus. Nam inde est, quod ex natura rei, posita consecratione, ad motum illorum accidentium movetur corpus Christi, & ad illorum elevationem elevatur, ad illorum depressionem deprimitur, & ad illorum corruptionem desinit ibi esse corpus Christi, quomodo desineret substantia panis, si ibi fuisset. Quod non videmus in exemplis allatis de vino, & Angelo, quia illa non manent ut substantiæ sub accidentibus; sed ut res in vase, vel in loco: non enim ad motum corporis assumpti, movetur Angelus necessariò, & ex natura rei, sed posset non moveri, & quando movetur, voluntariè movetur, immò ipse est, qui movet illud corpus; & quando dissolvitur illud corpus, non necessariò Angelus desinit esse in eo loco, sed potest manere, si velit.

Adde, quòd licèt in verbis Domini esset aliqua obscuritas, vel ambiguitas, ea tamen sublata est, per multa Concilia Catholicæ Ecclesiæ, & Patrum consensum.

CA-

ſimpliciter labitur in hiſtoria: ſiquidem S. Thomas, nondum natus erat, cùm ederetur cap. Firmiter, & Concilium illud celebraretur. Conſtat enim Concilium celebratum anno 1215. Sanctum verò Thomam natum poſtea anno 1224. Petrus Martyr in libro contra Stephanum Gardinerum objecto 128. Innocentium III. cum Concilio Lateranenſi facit auctorem primum tranſubſtantiationis, tum quoad nomen, tum etiam quoad rem. Joan. Calvinus lib. 4. Inſtitut.
C cap. 17. §. 15. eodem reſpexit, cùm ait, tempore S. Bernardi nondum innotuiſſe orbi tranſubſtantiationem. Idem quoque ſignificat Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. Concil. Trident. ſeſſ. 13. cap. 4. ubi dicit, tempore Petri Lombardi nihil certi de hac re fuiſſe in Eccleſia.

Igitur ad hoc mendacium refellendum, adducenda erunt teſtimonia Patrum ab Apoſtolorum tempore, uſque ad tempora Innocentii III. ſive ad annum Domini 1200. Prima ætate poſt Apoſtolos ab anno Domini 100. ad 200. floruerunt Juſtinus & Irenæus. Juſtinus in Apologia 2. propè extrema, dicit, eum cibum ex quo carnes noſtræ aluntur, ideſt, panem prece verbi Dei ſanctificatum, eſſe carnem Domini.
D Irenæus lib. 4. cap. 34. *Quomodo*, inquit, *conſtabit eis eum panem, in quo gratiæ actæ ſunt, eſſe corpus Domini ſui &c.* Uterque igitur vult hanc propoſitionem eſſe veram, Panis conſecratus eſt corpus Domini. Atqui hæc vera eſſe non poteſt, ſine mutatione panis in corpus Domini: neque enim panis manens panis, eſſe poteſt corpus Domini, ut ſuprà oſtendimus; igitur mutatio fit, & eo modo panis mutatus, verè eſt corpus Domini.

Ab anno 200. ad 300. floruerunt Tertullianus, & Cyprianus. Tertullianus lib. 4. in Marcionem: *Acceptum panem*, inquit, *corpus ſuum facit, dicendo: Hoc eſt corpus meum*. At quomodo potuit panis fieri corpus, ſine ſui mutatione? Cyprianus in ſerm. de Cœ-
E na Domini: *Panis iſte, quem Dominus diſcipulis porrigebat, non effigie, ſed natura mutatus omnipotentia Verbi factus eſt caro*. Hìc planè vides, panem mutari quoad naturam ſeu ſubſtantiam, & tamen effigiem, ideſt, accidentia remanere; & hoc eſt, quod vocamus tranſubſtantiationem.

Ab anno 300. ad 400. floruerunt Cyrillus Hieroſolymitanus, Ambroſius, Gregorius Nyſſenus, & Gaudentius. Cyrillus catecheſi 4. myſtagog. *Aquam*, inquit, *aliquando mutavit in vinum, & non erit dignus, cui credamus, quòd vinum in ſanguinem tranſmutarit?* En realem mutationem. Paulò infrà: *Sub ſpecie panis datur tibi corpus, & ſub ſpecie vini datur tibi ſanguis*. En accidentia panis, quæ remanent. Et infrà: *Hoc ſciens, & pro certiſſimo habens, panem hunc, qui videtur à nobis, non eſſe panem, etiamſi guſtus panem eſſe* ... Gaudentius tract. 2. de Exodo: *Ipſe naturarum creator & Dominus, qui producit de terra panem, de pane rurſus, quia & poteſt, & promiſit, efficit proprium corpus, & qui de aqua vinum fecit, de vino ſanguinem ſuum facit.*

Ab anno 400. ad 500. floruerunt Chryſoſtomus, Auguſtinus, Cyrillus Alexandrinus, & Euſebius Emiſſenus, Joannes Chryſoſtomus homil. 83. in Matt. *Non ſunt humanæ virtutis opera propoſita: nos miniſtrorum locum tenemus; qui verò ſanctificat ea, & immutat, ipſe eſt*. Et homil. de Euchariſtia in Encæniis: *Num vides panem? num vinum? num ſicut reliqui cibi in ſeceſſum vadunt? abſit: ne ſic cogites. Sicut enim ſi cera igni adhibita, illi aſſimilatur, nihil ſubſtantiæ remanet, nihil ſuperfluit: ſic & hìc puta myſteria conſumi corporis ſubſtantia*. Hìc etiam videmus totam ſubſtantiam myſteriorum, ideſt, panis conſecrati, conſumi ab adveniente ſubſtantia corporis Domini, ut ceram ab igne: & tamen manere exteriorem ſpeciem panis, ut ſenſus ipſi teſtantur.

Auguſtinus in ſerm. quem citat Beda in cap. 10. prioris ad Corint. *Non omnis panis, ſed accipiens benedictionem Chriſti, fit corpus Chriſti*. Adverte, non dixiſſe Auguſtinum, Panis eſt corpus Chriſti, ut Lutherani loqui ſolent, ſed, *Fit corpus Chriſti*. Quæ verba mutationem ſignificant panis in corpus; ut quidem Zuingliani utcumque reſpondere poſſent, mutatione ſignificationis ex pane fieri corpus: at Lutherani quid reſpondere poſſint, neſcio. Nam ipſi volunt realiter corpus Domini adeſſe in Cœna: Auguſtinus autem dicit, panem fieri corpus, proinde fateri debent ex Auguſtini ſententia, panem reipſa converti in corpus. Item ſerm. 28. de verbis Domini: *Dixi vobis, quòd ante verba Chriſti, quod offertur, panis dicatur; ubi Chriſti verba deprompta fuerint, jam non panis dicitur, ſed corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica ait, Panem noſtrum? panem quidem dixit, ſed ἐπιούσιον, hoc eſt, ſuperſubſtantialem: non iſte panis, qui vadit in corpus, ſed ille panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit*. Thomas Waldenſis tom. 2. cap. 83. citat alium locum ex lib. Auguſtini de corpore Domini, quem dicit ſe tranſcripſiſſe ex antiquiſſimo libro, antiqua valde manu deſcripto: *Nec credendum eſt*, inquit, *quòd ſubſtantia panis, vel vini remaneat; ſed panis in corpus Chriſti, & vinum in ſanguinem vertitur, ſolummodò qualitatibus remanentibus*. Suſpicor eum librum non Auguſtini, ſed Alcuini eſſe; nobis tamen ſatis eſt antiqui auctoris fuiſſe.

Cyrillus Alexandrinus in epiſt. ad Caloſyrium: *Ne horreremus carnem, & ſanguinem appoſita ſacris altaribus, condeſcendens Deus noſtris fragilitatibus influit oblatis vim vitæ, convertens ea in veritatem propriæ carnis,*

Post annum Domini 600. Gregorius Papa I. teste Paulo Diacono in ejus vita, ita coram populo locutus est: *Præscius conditor nostræ infirmitatis, ea potestate, qua cuncta fecit ex nihilo, panem & vinum aqua mixtum manente propria specie, in carnem & sanguinem suum spiritus sui sanctificatione convertit.*

Post annum Domini 700. Beda in serm. de Epiphania: *Panis & vini creatura in Sacramentum carnis & sanguinis ejus, ineffabili Spiritus sanctificatione transfertur.* Nota, per Sacramentum intelligi ipsum corpus sub specie panis existens: nam alioqui non opus esset ineffabili Spiritus sanctificatione, si sola significatione panis mutaretur. Præterea idem Beda in lib. de mysteriis Missæ, quem citat Thomas Waldensis tom. 2. cap. 82. *Ibi*, inquit, *forma panis videtur, ubi substantia panis non est: nec est ibi panis alius, quàm panis, qui de cœlo descendit.*

Joannes Damascenus in 4. lib. de fide, cap. 14. *Panis, vinumque & aqua per invocationem, & adventum Spiritus sancti, supernaturaliter transmutatur in corpus & sanguinem Christi, & non sunt duo, sed unum & idem.*

Post annum Domini 800. multi scripserunt. Theophylactus in cap. 6. Joannis: *Transformatur arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem, & accessionem sancti Spiritus in carnem Domini.*

Strabus auctor Glossæ ordinariæ in Glossa cap. 11. prioris ad Corinth. *Nos*, inquit, *incerta relinquentes, quod ex auctoritatibus certum est, profitemur, scilicet substantiam panis & vini, in substantiam corporis & sanguinis Dominici converti: modum verò conversionis nos ignorare non erubescimus fateri. Quæ autem remanent de priori substantia accidentia, scilicet color, sapor, forma, pondus, nec ipsum corpus Christi afficiunt, nec in eo fundantur.*

Alcuinus, qui floruit circa annum Domini 800. in lib. de divinis officiis, cap. de Missa, exponens illa verba Canonis: *Ratam, rationabilem &c. Panis*, inquit, *per se irrationabilis est, sed orat Sacerdos, ut ab omnipotente Deo consecratus, rationabilis fiat transeundo in corpus Filii sui.* Et infrà: *Consulens Deus infirmitati nostræ, qui non solemus carnes crudas manducare, & sanguinem bibere, facit ut in pristina remaneant forma duo illa munera; & est in veritate corpus Christi & sanguis.*

Remigius Altisiodorensis in Psal. 21. *Panis & vinum à Christiana veritate dicuntur, non quòd naturam panis & vini post consecrationem in se retineant, nisi quantum ad speciem, & saporem, & odorem: illi namque, qui carnem in utero Virginis assumptam Verbo suo personaliter & ineffabiliter unire potuit, qui etiam mortalia corpora nostra imperii sui potentia faciet immortalia, panis & vini materiam in sui corporis & sanguinis naturam transferre possibile est.*

Amalarius Trevirensis lib. 3. de Ecclesiastic. offic. cap. 24. *Hic credimus naturam simplicem panis & vini* nis ibi non sit, sed quia panis non creditur, sed videtur; corpus autem Domini sola fide apprehenditur. At si id voluit dicere Paschasius; ergo ante consecrationem panis non videbatur, sed credebatur: ipse enim dicit, post consecrationem non credi, nisi corpus. Et cur, obsecro, idem auctor præmisit, Deum omnia posse convertere & mutare pro arbitrio?

Post annum Domini 900. floruit S. Fulbertus Carnotensis, qui in epist. ad Adeodatum: *Dubitari*, inquit, *nefas est, ut ad cujus nutum cuncta subitò ex nihilo substiterunt, si pari potentia in spiritualibus Sacramentis terrena materies naturam & meritum generis sui* C *transcendens, in Christi substantiam commutetur, cùm ipse dicat: Hoc est corpus meum; & paulò post: Hic est sanguis meus. Si Deum omnia posse credis, & hoc consequitur ut credas; nec humanis disputationibus discernere curiosius insistas, si creaturas quas de nihilo potuit creare, has ipsas multò magis valeat in excellentioris natura dignitatem convertere, & in sui corporis substantiam transfundere.*

Atque hactenus de Patribus, qui floruerunt primis mille annis, antequam hæresis Berengarii oriretur: nunc subjiciemus eadem brevitate eorum testimonia, qui scripserunt duobus posterioribus sæculis, qui omnes ut manifestam hæresim refellunt, remanentiam panis & vini in Eucharistia. Igitur ab an-
D no 1000. ad 1100. hi scripserunt. Lantfrancus in lib. de corpore & sanguine Domini: *Ecclesia Christi*, inquit, *panem in carnem, vinum converti credit in sanguinem.* Et infrà: *Confitetur Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, panem & vinum ad sacrandum proponi in altari, sed inter sacrandum incomprehensibiliter, & ineffabiliter in substantiam carnis & sanguinis commutari.*

Adelmannus in epist. ad Berengarium: *Qui dixit in principio: Fiat lux, & facta est lux de nihilo: non potuit dicendo de pane: Hoc est corpus meum; ita fieri efficere? Et qui tacita virtute aquam convertit in vinum: non efficacius poterat (si quid tamen efficacius de Deo dici debet) sonante velociter eadem virtute, vinum ipsum in sanguinem suum transferre?*

E Hugo Lingonensis in epist. ad Berengarium: *Sicut non capis, quomodo Verbum caro factum est; sic non potes iterum capere, quomodo panis iste mutetur in carnem, & vinum in sanguinem transformetur, nisi te docuerit omnipotentia fides.*

Guitmundus Aversanus lib. 3. cont. Berengarium: *Nunc*, inquit, *contra illos habenda est ratio, qui Ecclesiæ rationibus expugnati, jam quidem negare nequeunt, substantiam corporis Christi cibo inesse Dominico: panem tamen & vinum per verba Salvatoris in carnem ejus, & sanguinem verti nequaquam credentes, sed Christum pani & vino commiscentes, tamquam subtiliori ratione hæresim alteram condiderunt.* Videsne hæresim appellari eam sententiam, quam nunc Lutherani defendunt, & tamen nondum natus erat Innocentius III.

Anselmus Cantuariensis in lib. de corpore Domini apud

credendum, per consecrationem mutari substantiam panis, & accidentia remanere, exemplis plurimis in medium adductis, quibus probat id non esse impossibile. Hugo Victorinus lib. 2. de Sacrament. par. 8. cap. 7. *Videtur*, inquit, *species panis, & vini, & substantia panis, & vini non creditur: creditur autem substantia corporis, & sanguinis Christi, & tamen species non cernitur.* Et cap. 9. *Per verba sanctificationis vera panis, & vera vini substantia, in verum corpus & sanguinem Christi convertitur: sola specie panis & vini remanente, & substantia in substantiam transeunte. Conversio autem ipsa non secundùm unionem.* (Nota contra Lutheranos) *Sed secundùm transitionem credenda est.* Petrus Lombardus lib. 4. sentent. dist. 11. lit. D. *Post consecrationem*, inquit, *non est substantia panis, vel vini, licèt species remaneant.* Euthymius Zigabenus in cap. 26. Matth. *Panem*, inquit, *& vinum ineffabiliter transmutat in ipsum corpus, & sanguinem suum.*

Habemus triginta duos probatissimos testes, quorum postremi quinque tempore S. Bernardi, omnes autem ante Innocentium III. floruerunt. Ex quibus colligimus, Primò, verissimum esse quod ait Concil. Trident. sess. 13. cap. 4. Ecclesiæ Catholicæ semper fuisse persuasum, ita transmutari panem in corpus Domini, ut substantia panis recedente, sola maneret Christi caro sub accidentibus panis. Secundò, mendacia esse impudentissima tum Lutheri, tum Lutheranorum, qui hanc mutationem excogitatam esse volunt, vel ab Innocentio III. vel à S. Thoma. Tertiò, mentiri Calvinum, cùm lib. 4. Instit. cap. 17. §. 14. de hac transubstantiatione sic loquitur: *Vetustatis patrocinio, quod evidenti Dei Verbo sæpè opponere audent, in confirmando isto dogmate destitui palàm est. Nec enim ita pridem excogitatum fuit, ignoratum quidem non melioribus illis sæculis modò, quibus purior adhuc vigebat religionis doctrina; sed cùm jam admodum inquinata esset illa puritas. Nemo est veterum, qui sacræ Cœnæ symbola non fateatur disertis verbis panem, & vinum esse, etsi (ut dictum est) variis epithetis illa interdum insigniunt ad commendandam mysterii dignitatem.* Hæc ille: cui satis fuit dixisse; nam probare quod dicebat, & vel unum ex Patribus testem adducere, indignum erat gravitate tanti hæresiarchæ.

CAPUT XXI.

Probatur idem ex definitione, & consensu Ecclesiæ ab annis quingentis.

NUnc probanda est eadem veritas ex definitione sub anathemate, & consensu totius Ecclesiæ, saltem ab annis quingentis. Quæ probatio duabus

rificè consensisse.

Secundò, adhibenda est hæc probatio, quia hoc fundamento posito, duæ rationes colligi poterunt, cur de hac veritate dubitari non debeat. Primùm enim fieri nequit, ut Ecclesia universa tot sæculis in gravissimo errore versata sit. Deinde hoc ipso tempore, quo hæc veritas tamquam certissimum dogma, atque adeò ut fidei articulus colebatur, floruerunt in Ecclesia plurimi sanctissimi viri, vitæ innocentia, miraculis, aliisque divinis donis clarissimi, quos nulla ratio admittit, ut & Deo amicissimi fuerint, & simul in fide graviter erraverint.

Primum igitur generale Concilium Romanum, sub Nicolao II. quod celebratum est circa annum Domini 1060. Berengarium abjurare coegit illis verbis: *Ego Berengarius anathematizo eam hæresim, de qua hactenus infamatus sum, quæ astruere conatur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodò Sacramentum, & non verum corpus, & sanguinem Domini nostri Jesu Christi esse.* Hæc abjuratio, & anathematizatio apertissimè significat rem à Concilio definitam sub anathemate fuisse: nec enim coguntur ulli abjurare, & anathematizare sententias dubias, sed eas tantùm, quæ damnantur ab Ecclesia, tamquam hæreses exploratæ. Quod autem Concilium hoc generale, cùm jussit credi panem post consecrationem esse corpus Domini, intellexerit non esse corpus, manendo panem, sed desinendo esse panem per mutationem in corpus; ac proinde definierit transubstantiari panem in corpus, testantur tres optimi viri, qui illis temporibus vixerunt, Lantfrancus, Guitmundus, Anselmus, quorum unus ipsi Concilio interfuit, & fortasse etiam duo interfuerunt.

Lantfrancus igitur, qui Concilio interfuit, in lib. de corp. Domini sic alloquitur Berengarium: *Nicolaus Papa comperiens te docere, panem vinumque altaris post consecrationem sine materiali mutatione in pristinis essentiis remanere, concessa tibi respondendi licentia, cùm non auderes pro tuæ partis defensione aliquid respondere, pietate motus ad preces tuas præcepit tradi Scripturam tibi. Ejus principium est; Ego Berengarius &c.* Itaque voluit Concilium (ut Lantfrancus affirmat) illa confessione destruere hæresim, quæ asserit, panem non mutatum in Sacramento remanere.

Guitmundus, qui eidem Concilio videtur interfuisse, sic de eodem Concilio loquitur lib. 3. de corpor. Domini. *Panem & vinum altaris Domini in corpus & sanguinem Christi substantialiter converti, non sicut delirat Berengarius, corporis & sanguinis Domini figuras tantùm esse, & umbras, aut intra se latentem Christum tegere, universalis Ecclesiæ consensione roboratum est.* Et ibidem utitur hoc argumento; Si quod universa Ecclesia

bituario, ut refert Thomas Waldensis, tomo 2. de Sacrament. cap. 43. in quo alia fidei professio clarior edita est propter fraudes varias, quibus Berengariani priorem illam professionem editam sub Nicolao II. depravare solebant. Sic igitur habet posterior fidei confessio: *Ego Berengarius, corde credo, & ore confiteor, panem & vinum, quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis, & verba nostri Redemptoris substantialiter converti in veram, ac propriam, & vivificatricem carnem, & sanguinem Domini nostri Jesu Christi &c.* Nihil igitur novi, si de re ipsa agatur, statuit Concilium Lateranense, & multò minus Tridentinum.

Tertium est Concilium generale Lateranense, sub Innocentio III. celebratum anno Domini 1215. in quo non negant adversarii hoc nostrum dogma etiam sub nomine transsubstantiationis confirmatum: sed negant aliqui eorum, ut Kemnitius, & quidam alii, definitum sub anathemate, atque ut decretum de fide, à quo non liceat dissentire sine periculo hæreseos. At hoc nullo negotio demonstrari potest. Nam initium capitis 1. ejus Concilii sic incipit: *Firmiter credimus, & simpliciter confitemur*. Ac deinde subnectitur integra confessio fidei de Trinitate, de creatione mundi, de Incarnatione Verbi, de Ecclesia, & Sacramentis; & deinde cap. 3. de prædicta confessione sic loquitur idem Concilium: *Excommunicamus, & anathematizamus omnem hæresim extollentem se, adversus hanc sanctam, Orthodoxam, Catholicam fidem, quam superius exposuimus.* Ecce igitur anathema, quod Kemnitius requirebat. Quid quod Lutherus ipse in lib. de captivit. Babyl. cap. 1. agnoscit in cap. Firmiter, quod ex hoc Concilio sumptum est, transsubstantiationem, ut articulum fidei definitam? Quæ cùm ita sint, Kemnitii mendacium, & temeritas non modò cum ipso nostro Concilio, sed etiam cum suo Propheta, & Apostolo pugnat.

Quartum Concilium est Romanum generale, celebratum anno Domini 1413. in quo damnati sunt tamquam hæretici articuli Joann. Wiclefi, quorum Primus est: *Substantia panis materialis, & similiter substantia vini materialis manet in Sacramento altaris.* Secundus est: *Accidentia panis non manent sine subjecto in eodem Sacramento.* Hujus Concilii meminit, & decretum ipsum recitat Joannes Cochlæus lib. 1. histor. Hussitarum.

Quintum Concilium est Constantiense generale, celebratum anno Domini 1414. in cujus sess. 8. confirmatur sententia Romani Concilii, & rursus nominatim; & sub anathemate damnantur articuli Joan. Wiclefi, & damnatio ipsa in fine Concilii iterum approbatur à Martino V. vero, ac legitimo summo Pontifice.

Sextum denique Concilium est Florentinum generale, in cujus sessione ultima celebrata anno Domini 1439. consentiente universo Concilio Latino- [illegible] trà sentire videbantur, non solis Christi verbis, sed quibusdam aliis precibus ab hominibus compositis mutationem illam fieri. Hanc autem solam fuisse quæstionem patet, tum ex ipso Concilio propè finem, tum ex auctoribus Græcis, qui de hac ipsa quæstione illo tempore scripserunt, qui sunt Bessarion Cardin. Nicænus, Nicolaus Cabasilas, Marcus Ephesius.

Quòd autem Græci numquam abhorruerint à transsubstantiatione (ut Pseudomartyr audacter mentitur) colligitur Primò ex antiquis auctoribus suprà
C citatis, Cyrillo Hierosolymitano, Gregorio Nysseno, Joanne Chrysostomo, Cyrillo Alexandrino, Joan. Damasceno, Theophylacto, & Euthymio.

Secundò, ex auctoribus recentioribus, Nicolao Methonensi, Samona Gazensi, Nicolao Cabasila, Marco Ephesio, & Bessarione, quorum opuscula exstant nuper impressa, qui omnes apertissimè confitentur mutationem istam, de qua loquimur.

Tertiò, ex Concilio Lateranensi, sub Innocentio III. suprà citato: siquidem interfuerunt Græcorum etiam Patriarchæ, & cap. 4. ejus Concilii indicat Innocentius eo tempore Græcos ad obedientiam Romanæ Ecclesiæ rediisse.

Quartò, ex Concilio Florentino. Nam in instru-
D ctione Armenorum disertis verbis ponitur hæc mutatio substantiæ panis in corpus Christi. Consensisse autem in eam instructionem etiam Græcos, patet ex initio, & fine illius instructionis; initiò enim dicitur facta sacro approbante Concilio, & in fine dicitur data in publica Synodali sessione. Quòd autem quidam dicunt, Græcos discessisse ex civitate Florentina, antequam Armenii advenirent, falsum est, ut patet ex ultimis verbis Concilii, quæ sic habent: Dum autem hæc gerebantur, Armeniorum Patriarchæ legati ad Synodum ipsam venerunt; & infrà: unà cum Græcis Florentia discesserunt.

Quintò, patet ex eo, quòd cùm Græci tempore Leonis IX. & deinceps multa objecerint Latinis, ob
E quæ ab illis dissentire se dicerent: numquam tamen hoc objecerunt de mutatione panis in corpus Christi, quam ab Ecclesia Latina doceri, ut dogma fidei, ignorare non poterant.

Sextò, denique patet ex censura Orientalium ad Augustanam Confessionem: divina enim providentia factum est, ut Lutherani ad suam ipsorum sempiternam confusionem, judices facerent controversiarum, quas nobiscum habent, inimicos nostros. Itaque miserunt Augustanam Confessionem ad Patriarcham Constantinopolitanum, qui censuram remisit pro approbatione, & cùm in aliis articulis eos reprehendit, tum potissimùm in art. 10. qui est de cœna Domini. Sic enim habetur in ea censura, cap. 10. *Multa in hac parte de vobis* (Lutheranis Confessionistis) *referuntur; quæ nobis nullo pacto probari possunt. Ecclesiæ igi-*

CAPUT XXII.

Probatur eadem veritas ex convenientia rationis.

NUnc ultimò probanda est eadem veritas ex congruentia secundùm rationem. Nam posito quòd Deus voluerit, Corpus Christi verè ac realiter communicari fidelibus manducandum, ut Lutherani (cum quibus nunc disputamus) concedunt; ratio profectò indicat omnino conveniens fuisse, ut non solùm in pane & vino, qui est cibus & potus communissimus & optimus, id fieret, sed etiam ut substantia panis recederet, & accidentia remanerent.

Ac Primùm congruum fuisse, ut substantia panis abesset. Probatur his rationibus. Prima ratio est, quia corpus Domini, ut suprà diximus, manet sub accidentibus panis, non ut in vase, aut in loco, sed planè ad eum modum, quo substantia panis manet sub accidentibus suis, excepta informatione: nam ideò ex natura rei movetur ad motum accidentium, & definit esse Sacramentaliter ad accidentium illorum desitionem. Quòd si cum corpore Domini maneret substantia panis, tunc duæ substantiæ haberent ordinem ad eadem accidentia, & ab iisdem accidentibus, tamquam externis signis demonstrarentur. Et quia substantia panis informaretur illis accidentibus, non autem corpus Christi, primarius ordo ad illa accidentia esset substantiæ panis, secundarius autem corporis Christi, & consequenter ipsa accidentia per se primò demonstrarent, & significarent panem, secundariò autem corpus Christi, quod sanè absurdum esset. Nam si quis peteret, quid sit quod est in altari, oporteret respondere: Est panis triticeus, & etiam corpus Christi; & si quis quæreret, quid significant illa accidentia? respondendum esset, substantiam panis illic esse, & simul corpus Christi; & si alius interrogaret: Quid frangit Sacerdos, & communicantibus tanta religione distribuit? diceremus, panem triticeum, & simul corpus Christi. Profectò igitur multò convenientius fuit, ut solum Christi corpus ad illa accidentia ordinem haberet, & illa soli Christi corpori deservirent.

Secunda ratio est ob venerationem Sacramenti. Nam si unà cum corpore Domini substantia panis sub iisdem accidentibus contineretur, periculum esset, ne simpliciores adorarent panem: illi enim non distinguunt, sed simpliciter adorant, quod sub illis speciebus continetur.

Tertia ratio est ob dignitatem; quia non videtur rationi consentaneum, ut simul maneant cibus mirantur, cur sicut dicimus, panem transsubstantiari, non etiam dicamus transaccidentari.

Prima igitur ratio est, quia si etiam accidentia abessent, nullum esset in Eucharistia signum sensibile; proinde nullum esset Sacramentum. Secunda, quia non posset ullo modo vera esse Domini sententia: *Hoc est corpus meum*, si ita mutaretur totum in totum, ut nihil in utroque termino commune remaneret. Tertia, quia hoc modo majus est meritum fi-
C dei. Quarta, quia horror esset humanam carnem in propria specie manducare.

Quam rationem oppugnandam sumpsit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum multis in locis, sed maximè par. 3. Primò, quoniam etsi Christi caro velatur speciebus panis, tamen non propterea assatur, sed adhuc remanet cruda; ac per hoc non tollitur horror. Secundò, quia major est horror mentis, quàm oculorum: horret enim qui scit se occidendum, etiamsi oculis non videat gladium. Et certè magis horreret quis, si deberet comedere artocream, quam sciret ex carne humana confectam, etiamsi non videret, nisi panaceum illud tegmen; quàm si juberetur comedere verum panem, sed ad humani corporis similitudinem conformatum. Tertiò, quia
D Deus non solet parcere sensibus, quando aliquid nobis utile est: unde proponit fidelibus suis calicem passionis & mortis, horroris plenum. Sed hæc facilè solvi possunt.

Ad Primum respondeo, per illas species panis Christi, carnem non assari, neque ullo modo coqui; tamen magis tolli horrorem, quàm si assaretur. Nam causa horroris in carne humana comedenda est læsio ipsius carnis: horret enim naturaliter homo vesci, & nutriri carne humana, quia horret lacerare, & destruere carnem suæ speciei. At si quis posset amicum suum totum & integrum sine ulla ejus læsione intra pectus suum recipere, libentissimè faceret.
E Nam ex vehementi amore hoc desiderari, testantur amplexus arctissimi eorum, qui se valdè diligunt: & in hoc modo comedendi magis horret animus assam carnem, quàm crudam, & vivam recipere: siquidem novit sine læsione assari non posse. Jam igitur, quia in specie panis sumitur Christus integer, & vivus, & sine ulla ejus læsione, & nostra summa cum utilitate, inde fit, ut animus non horreat.

Ad Secundum dico, majorem esse horrorem mentis, quàm sensuum; sed per species panis, & doctrinam fidei, tolli utrumque horrorem in Eucharistia sumenda.

Ad Tertium dico, Deum non parcere sensibus, quando agitur de sola pœna; parcere autem quando horror sensuum cum scelere conjungeretur: scelus

CAPUT XXIII.

Refelluntur Kemnitii objectiones.

SUperest, ut ad ea respondeamus, quæ adversarii contra transsubstantiationem objiciunt. Ac Primùm solvam argumenta Kemnitii: ipse enim omnia collegit, quæ Lutherus in lib. de captivit. Babylon. cap. 1. & Calvinus in lib. 4. Instit. cap. 17. §. 13. 14. & 15. contra transsubstantiationem scripserunt. Deinde solvam argumenta Petri Martyris, qui multa nova addidit ad superiora.

Igitur Kemnitius Lutherum & Calvinum secutus, Primo loco proponit argumentum à nomine transsubstantiationis, quod nomen peregrinum & barbarum transsubstantiationis, Concilium hoc invenerit, quod signum est novæ, peregrinæ, & barbaræ sententiæ.

Respondeo Primò, stultum esse, cùm de re constet, litigare de nomine: de re autem ita constat, ut non possit magis constare. Nam Patres, ut suprà vidimus, dixerunt panem substantialiter converti in carnem Christi, manentibus tamen accidentibus panis; & Hugo dixit, substantiam in substantiam ire; & Guitmundus, Algerus, Petrus Cluniacensis ante hoc Concilium ex professo disputarunt, mutari substantiam panis, accidentibus non mutatis, quæ actio non potest uno verbo significari, nisi dicamus transsubstantiari.

Secundò, licuit Concilio Nicæno in ipso symbolo ponere nomen ὁμοούσιος, & Concilio Ephesino nomen Θεοτόκος; majori igitur ratione licuit Concilio Lateranensi in confessione fidei nomen transsubstantiationis ponere. Nam in Concilio Nicæno 318. Episcopi fuerunt, in Ephesino 200. at in Lateranensi Episcopi supra 400. & Patres in universum plusquam 1000. Deinde ante Nicænum, & Ephesinum Concilium pauca testimonia veterum exstabant de re ipsa: at ante Lateranense innumerabilia. Neque obstat, quòd nomen ὁμοούσιος, non fuerit primò inventum in Concilio Nicæno, ut nos ostendimus in 2. lib. de Christo, cap. 1. nam satis est, quòd in eodem Concilio fuerit publicè ab Ecclesia receptum, & stabilitum, ut Augustinus affirmat lib. 3. contra Maximinum, cap. 14. Præterea, ante Nicænum Concilium non exstabat unum aliquod nomen æquivalens nomini ὁμοούσιος: at ante Concilium Lateranense exstabant multa nomina æquivalentia nomini transsubstantiationis. Nam Patres passim vocant conversionem, & transmutationem, & Theophylactus in cap. 14. Marci vocat transelementationem, quæ certè vox nihil minus significat, quàm transsubstantiatio: nam transelementatio significat mutationem totius rei usque ad prima elementa, idest, usque ad ipsam materiam, quæ ab Aristotele elementum vocatur. Denique, si mutatio solius formæ rectè dici-

Respondeo, ad singulas partes argumenti. Axioma Kemnitii falsissimum est: Nam si nihil pro articulo fidei proponendum est, quod non ex manifestis Scripturis probari possit, certè pro articulo fidei proponi non poterit, quòd libri Evangelistarum, & epistolæ Pauli sint Scripturæ divinæ: id enim ex nulla Scriptura, sed ex traditione sola probari potest. Remoto autem ab articulis fidei, quòd libri illi sint Scripturæ divinæ, simul concident omnes alii articuli, qui ex Scripturis illis probantur. Axioma igitur Kemnitii universam fidem destruit.

Quod autem ex Andradio, & Scoto, atque Cameracensi Kemnitius refert, mala fide, ut ei solemne
C est, refert. Nam Andradius in lib. de cœna Domini, non dicit absolutè transsubstantiationem in his rebus numerari, quæ ex Scripturis probari nequeunt, sed ex hypothesi loquitur, ac dicit: *Etiamsi transsubstantiatio ex manifestis Scripturis, ut tu*, inquit, *arbitraris, probari non posset, tamen furor esset in iis rebus, quæ ex certis locis Scripturarum, nec probari, nec refelli possent, velle suo judicio potiùs, quàm toti Ecclesiæ credere.* Itaque Kemnitius ex hypothetica Andradii sententia, absolutam fecit, ut calumniandi occasionem haberet: qua ratione posset etiam dicere, Christum esse mendacem, idque probare ex ipsius Christi testimonio, qui dixit, Joan. 8. *Si dixero, quia non novi eum, ero similis vobis, mendax.*

D Ubi etiam obiter Notanda est alia impostura Kemnitii contra eundem Andradium. Sic enim Kemnitius loquitur loco citato: *Andradius meus texit tale argumentum: Scriptura affirmat non esse apud Deum impossibile omne verbum; ergo credenda est transsubstantiatio, etsi natura vires, ac modum superet;* ac deinde argumentum ineptum facilè eludit. Sed numquam Andradio venit in mentem, ut tale argumentum faceret: nec enim ex omnipotentia probat transsubstantiationem fieri, sed non esse impossibilem. Legatur locus Andradii, & per se mendacium cadet.

Non dissimili arte in Scoto, & Cameracensi Kemnitius ludit: Scotus enim in 4. dist. 11. quæst. 3. quem
E sequitur Cameracensis, tria dicit. Primò, potuisse Deum efficere, ut in Sacramento verè adesset corpus Christi cum pane; & si hoc fecisset, mysterium futurum fuisse facilius, & minus miraculorum in se continens. Quod quidem aliqui negant, alii concedunt: sed res ad fidem non pertinet, neque de eo est nobis cum hæreticis controversia.

Secundò dicit, non extare locum ullum Scripturæ tam expressum, ut sine Ecclesiæ declaratione evidenter cogat transsubstantiationem admittere. Atque id non est omnino improbabile. Nam etiamsi Scriptura, quam nos suprà adduximus, videatur nobis tam clara, ut possit cogere hominem non protervum: tamen an ita sit, meritò dubitari potest, cùm homines doctissimi & acutissimi, qualis in primis Scotus fuit, contrarium sentiant.

..., quæ colligitur ex Scriptura divina, secundum explicationem communem Patrum, & juxta declarationem Ecclesiæ in Conciliis generalibus.

Tertium argumentum sumit Kemnitius ex illis Scripturis, quæ Eucharistiam panem appellant: siquidem ante benedictionem vocatur panis, Matth. 26. *Accepit panem*, & de ipso quod accepit, ait: *Hoc est corpus meum*. Et ne dubium esse posset, an particula demonstrativa denotaret id, quod acceperat Dominus: Lucas & Paulus id expresserunt in altera specie; siquidem dicunt: *Accepit poculum, benedixit, dedit illis, & ait: Hoc poculum &c.* ergo simplex historia cogit, ut dicamus panem esse corpus Domini, & poculum vini esse poculum sanguinis. At quomodo potest panis esse corpus si nullus sit ibi panis? & vinum esse sanguis, si nullum sit ibi vinum? Deinde post benedictionem in ipso usu Paulus Eucharistiam 1. Corinth. 10. & 11. quinquies panem appellat: *Panis quem frangimus. De uno pane participamus. Quoties manducabitis panem hunc. Qui manducaverit hunc panem indignè. Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat*. Ergo verus panis est in Eucharistia, non autem spectrum panis, idest, accidentia sine substantia: *Hæc argumenta*, inquit Kemnitius, *sunt perspicua, firma, & valde urgentia*.

Respondeo, quòd pronomen, *Hoc*, non demonstret panem materialem, satis apertè demonstravimus in 1. lib. cap. 10. & 11. neque opus est illa repetere, quia quòd pronomen, *Hoc*, demonstret panem materialem, utile est Calvinistis, contra quos tunc disseruimus, Lutheranis autem non modò nihil prodest, sed vehementer obest. Quare valde miror Lutheri, Kemnitii, & aliorum imprudentiam, qui tantoperè urgent, panem demonstrari pronomine illo: quantò enim fortiùs id probant, tantò seipsos fortiùs ligant, & impediunt. Nam (ut suprà deduxi) si Dominus ait: Hic panis est corpus meum, necessariò sequitur, ut aut falsa sit Domini sententia, si nimirum propriè panis materialis dicatur esse corpus Domini, quod apertè implicat contradictionem: aut panis sit corpus non propriè, sed figuratè, quod volunt Calvinistæ: aut denique panis non manens panis, sed benedictione mutatus sit in corpus Domini, quæ est sententia Ecclesiæ Catholicæ, & verissima.

Ad illas ergo argutias: *Si panis est corpus Domini, ergo panis manet*. Respondeo, falsum esse, panem esse corpus Domini, nisi addas, aut certè subintelligas, mutatum. Panis enim mutatus verè est corpus Domini: sed tunc non sequitur, debere manere panem; nam panis mutatus non est, sed fuit panis. Simile est, si dicas: Homo occisus, est cadaver: neque enim inde colligi potest; ergo homo manet, omnium consensu accipiatur propriè pro pane triticeo, quando Paulus ait: *Accepit panem, & gratias agens &c.* oportet etiam paulò infrà propriè accipere, quando idem ait: *Quotiescumque manducabitis panem hunc &c.*

Respondeo, non est ita absurdum, ut Kemnitius putat in eodem cap. variè accipere aliquam vocem, quando analogia aliqua, & similitudo inter eas res invenitur. Nam Exod. 7. Virga Aaron vocatur virga, antequam verteretur in colubrum; & rursum in eodem capitulo vocatur virga, cùm esset coluber, non virga: *Devoravit*, inquit Scriptura, *virga Aaron virgas Magorum*.

C

At instat Kemnitius; nam Exod. 7. apertè declarata est conversio virgarum in colubros: ea autem declaratione facta, non est absurdum idem nomen tribui rei ante & post conversionem. Paulus verò non declaravit transsubstantiationem, 1. Corinth. 11. quare sine fundamento asseritur, panis nomen accipi variis modis apud Paulum.

Respondeo, aliud exemplum ex ipso Paulo adduci potest, ubi nulla notatur conversio, & tamen idem nomen variè accipitur, 1. Corinth. 10. cùm dicitur: *Panis quem frangimus*, de pane triticeo Paulus loquitur secundùm Kemnitium; & de pane cœlesti, idest, de corpore Christi naturali secundùm Catholicos; & tamen ibidem Paulus ait: *Unus panis multi sumus*, ubi non de pane triticeo, nec de corpore Christi naturali, sed de Ecclesia loquitur. Adde, quòd Apostolus 1. Corinth. 11. satis apertè declaravit variam panis significationem, ex mutatione facta in pane. Nam ante consecrationem absolutè nominavit panem, dicens: *Accepit panem*; post consecrationem autem semper addidit pronomen, quo indicaretur sermonem esse de pane consecrato, & mutato; ait enim: *Quotiescumque manducabitis panem hunc*, idest, panem sic benedictum, & consecratum, & proinde mutatum in aliam substantiam. Adde, quòd de pane non mutato falsum esset, quod Paulus dicit: *Qui manducat indignè, judicium sibi manducat*, &, *reus erit corporis*, &, *non dijudicans corpus Domini*.

D

E

Quartum argumentum Kemnitius sumit à ratione Sacramenti. Nam secundùm Scripturas Eucharistia Sacramentum est sicut Baptismus. At si desit substantia panis, tollitur ratio Sacramenti; ergo non est Scripturis conformis ista transsubstantiatio. Assumptio probatur. Primò, in Sacramento requiritur, ut sint duæ res, materia, & forma; res terrena, & cœlestis; verbum enim accedens ad elementum, non annihilat elementum, sed facit Sacramentum. At transsubstantiatio tollit materiam, & rem terrenam, & annihilat elementum.

Secundò, Sacramenta sunt instituta ad confirmandum

cibus nutriens, & sustentans novum, & internum hominem. Altera, quòd sicut panis triticeus est quædam substantia ex multis granis coacta; ita unum corpus efficiuntur, qui de uno illo pane Eucharistiæ participant. Quæ significationes omnes intercidunt, si substantia panis tollitur.

Respondeo: Substantia panis non pertinet ullo modo ad rationem Sacramenti Eucharistiæ, sed sola accidentia externa, ut suprà ostendimus lib. 2. cap. 9. Sacramentum enim est signum sensibile, cui per accidens est, ut habeat substantiam annexam, vel non habeat.

Ad Primam probationem dico, rem terrenam in Eucharistia esse species illas sensibiles, quæ terrenis sensibus percipiuntur; materiam autem, ex qua Sacramentum conficitur, dico esse verum panem triticeum, qui in Sacramento jam confecto remanet, quatenus opus est, idest, remanet quantum ad id, quo Sacramentum, idest, signum sensibile est. Porrò verbum ad elementum accedens, non annihilat elementum, sed tamen mutat eo modo, quo opus est, ut fiat hoc magnum, & mirabile Sacramentum. Quòd autem nulla sit in hac mutatione annihilatio, & suprà breviter docuimus, & infrà iterum docebimus in solutione argumentorum Petri Martyris.

Ad secundam probationem dico, ad fidem confirmandam rerum invisibilium, satis esse si externum signum verè percipiatur, etiamsi non sequatur effectus ejus signi, ut est res naturalis. Explico: in Baptismo aspergimur aqua, ad significandam internam lotionem animæ, & tamen non est opus, ut reipsa sordes corporis aqua illa purgentur, sed satis est si leviter ab illa aqua contingamur. Non enim aspergimur, ut lavemus corpus, sed solùm gratia significationis, & ideò satis est si ita ab aqua attingamur, ut est signum internæ ablutionis. Sic igitur in Eucharistia, quia non sumimus cibum corporalem, ut caro inde nutriatur, & pinguescat; sed solùm gratia significandæ internæ refectionis, ideò satis est, si verè corporali ore sumamus panem, quatenus significare potest. Significat autem panis ratione accidentium, quæ sola sunt signa sensibilia; itaque satis est, si panis sumatur, quoad accidentia. Neque est hìc ulla ludificatio, quia norunt fideles se non sumere panem illum, nisi causa signi; signum autem verissimum, & verissimè sumunt. Adde, quòd etiam adversarii id fateri coguntur. Nam si fortè detur alicui ab ipsis tam exigua particula panis consecrati, ut non sufficiat ad hominem alendum corporaliter; vel detur magna quidem portio, sed homo qui recipit, & virium debilitate, & gravi morbo nutriri nequeat: non propterea negabunt verum Sacramentum ab illo fuisse acceptum; non igitur est opus ut cibus ille nutriat, sed tantùm ut sit nutritionis signum. Adde ultimò, quòd etiam species Sacramenti nutrirent, si in magna copia sumerentur: sicut Ultimò ex Patribus multa collegit Kemnitius contra transsubstantiationem, sed ea omnia explicata sunt à nobis in 2. libro: nam illa eadem adferebantur etiam à Calvinistis contra veritatem corporis Domini in Eucharistia. Vide quæ diximus de testimoniis Irenæi, Ambrosii, Theodoreti, Gelasii & Isichii. Horum enim duntaxat testimonia adducit, & cùm nihil novi adferat, frustrà in eorum confutatione immoraremur.

CAPUT XXIV.

C *Refelluntur objectiones Petri Martyris.*

PEtrus Martyr in lib. contra Stephanum Gardinerum multa argumenta, vel proponit, vel ab aliis antea proposita confirmat contra transsubstantiationem: sed ex iis multa, quæ ex verbo Dei, vel ex Patribus sumuntur, suprà à nobis refutata sunt. Nunc iis omissis, reliqua prosequemur.

Primum argumentum habetur objectione 13. cui argumento ad marginem libri hoc elogium adscripsit: *Nota utile argumentum*. Sic igitur argumentatur: *Sicut Dominus Joan. 6. de se dixit, Ego sum panis; ita Matth. 26. de pane dixit, Hoc est corpus meum. Sed* D *cùm ait, Ego sum panis; non se mutavit in panem: ergo cùm ait, Hoc est corpus meum; non mutavit panem in corpus suum.*

Respondeo: non sunt omnino similes illæ duæ sententiæ. Nam cùm Dominus ait: *Ego sum panis*, non loquebatur de pane triticeo, sed de pane cœlesti; numquam enim dixit absolutè: *Ego sum panis*, sed, *Ego sum panis vivus*, aut *panis vitæ*, aut aliud hujusmodi. Quare non fuit opus ulla mutatione, ut illæ sententiæ veræ essent, cùm pro eodem Christo supponerent, tam pronomen, *ego*, quàm nomen *panis*. At cùm idem Dominus ait: *Hoc est corpus meum*; ex adversariorum sententia, illud, *Hoc*, demonstrat panem triticeum; ex sententia autem Catholicorum E demonstrabat id, quod continebatur sub tritici panis speciebus. Itaque ex sententia adversariorum, sensus erat, Hic panis triticeus est corpus meum; quæ sententia non potest esse vera, nisi panis mutetur in corpus Domini, ut suprà ostendimus. Ex sententia etiam Catholicorum non potest esse verum illud Domini pronunciatum, nisi fiat mutatio panis in corpus; non enim ante mutationem, id quod sub speciebus illis continetur, est corpus Domini, sed panis tritici substantia. Quare in illo utili argumento major propositio est falsa, si illud, *sicut*, dicat similitudinem propositionum: si autem ita accipiatur illud, *sicut*, ut solùm significet ejusdem Christi esse utramque sententiam; tunc major propositio est vera, sed consequentia est mala, quia in alio sensu Dominus unum dixit, & in alio sensu aliud.

Secun-

succedit ei res nobilior, & tamen dicitur simpliciter corrumpi. Probat autem Secundam propositionem, quia converti, vel transire unum in aliud significat, si propriè loquendum sit, unum & idem manere sub utroque termino, alioqui non transit, sed resilit, vel recedit unum ab alio, si uno veniente alterum cedit. Et quia hoc argumentum videtur Petro Martyri insolubile, ita loquitur nobiscum: *Si ageretis cum belluis non deberetis audere tam ἀσύςατα, & monstrosa loqui. Gratia sit Deo, qui tam manifestè perdit sapientiam sapientium, & intelligentiam intelligentium rejicit. Ipse novit cogitationes hominum quoniam vanæ sunt. Hoc quoque tempore ad nostram institutionem non dedignatur comprehendere sapientes in astutia ipsorum.* Hæc ille.

Calvinus quoque lib. 4. Institut. cap. 17. §. 14. contendit, Catholicos non ponere veram conversionem, sed annihilationem panis. Quod idem asserit Kemnitius loco notato: & ante eos Joannes Wiclephus apud Thomam Waldensem, tomo 2. cap. 68. ubi etiam deducebat Christum esse Deum malum Manichæorum, si vera sit transubstantiatio, quia annihilabit res bonas à Deo creatas.

Respondeo; Argumentum de phantasmate Marcionistarum, verum phantasma mihi esse videtur: habet enim faciem quandam argumenti, sed verum argumentum non est, cùm nihil concludat pro adversario. Nam phantasma, seu phantastica corpora, quale esse putabant Christi corpus Marcionistæ, Manichæi, Euthychiani, videntur esse vera corpora, si externis oculis considerentur, & tamen reipsa non sunt vera. At corpus Christi in Eucharistia ex Catholicorum sententia non videtur oculis externis esse verum corpus, & tamen reipsa est. Itaque habet corpus Christi in Eucharistia contrarias conditiones iis, quæ conveniunt corpori phantastico. Quare argumentum adversarii concludit contrarium ejus, quod ipse volebat.

Ad Alterum ex iis, quæ suprà diximus cap. 18. patet solutio: sed ne Martyr nimium glorietur, respondebo ad singulas partes argumenti ipsius. Nego igitur panem annihilari, atque assero verissimè converti. Ad illam probationem: *Panis aliquid erat, & nunc nihil est, nullus est, nusquam est, &c.* Respondeo, non propterea esse annihilatum. Nam etiamsi panis nihil sit, tamen id in quod ipse conversus est, non est nihil, nec nullum, nec nusquam. Non enim dicitur annihilari quod manet nihil in se, sed quod terminatur in nihil, ita ut terminus actionis, qua ipsum definit esse, nihil sit: alioqui aqua, quæ à Domino versa est in vinum, annihilata fuisset; nam post conversionem nihil fuit, nul- ... ut ejus desitio terminetur ad nihil. Itaque cibus corrumpitur quidem, quia desinit esse, sed non annihilatur, quia non desinit in nihil, sed in carnem humanam.

Quantum autem ad Alteram propositionem argumenti Petri Martyris. Respondeo, aliud esse transire de uno ad aliud, aliud transire unum in aliud. Cùm enim dicimus transivisse aliquid de uno ad aliud, tunc significamus permanentiam ejusdem rei in
C utroque termino: & hoc modo quando unum sic cedit alteri venienti, ut migret ad aliud, dicitur resilire, seu recedere, & transire ab illo, cui cedit, non autem in illud transire. At verò, cùm dicimus, unum transite in aliud, tunc non significamus permanentiam ejusdem rei in utroque termino, sed significamus desitionem unius rei, & inchoationem alterius. Sic dicimus usitatissimè noctem converti, seu transire in diem per ortum solis, & diem in noctem per solis occasum; ligna in ignem per combustionem; cibum in hominem per nutritionem; & elementa in invicem per mutuum conflictum; atque hoc modo dicimus panem converti, seu transire in corpus Christi; non autem aliquid tertium de pane
D transire ad corpus Christi. Hinc igitur patet quàm inepta, & frigida fuerit Pseudomartyris gloriatio.

Quartum argumentum habetur objectione 59. ubi ex confessione Berengarii, quæ habetur can. Ego Berengarius, de consecrat. distinct. 2. argumentum sumit. Nam in ea Confessione, quæ à Concilio Romano approbata fuit, habetur panem, & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem esse non solùm Sacramentum, sed etiam verum corpus, & sanguinem Domini, & sensualiter, & in veritate Sacerdotum manibus tractari, & frangi, & fidelium dentibus atteri. Ex qua confessione apertè colligitur, panem verum esse in Eucharistia, & eum sensualiter tractari, frangi, at-
E teri: neque enim ista de Christi carne dici possunt sine ingenti blasphemia.

Idem argumentum antea fecerat Joan. Wiclefus apud Thomam Waldensem tom. 2. cap. 42. & 43. objiciebat enim Wiclefus, Ecclesiam tempore Innocentii III. defecisse ab Ecclesia, quæ fuit tempore Nicolai II. quòd illa negaverit substantiam panis manere in Eucharistia, cujus contrarium posuerat ista in abjuratione Berengarii. Calvinus etiam lib. 4. Instit. cap. 17. §. 12. & alii tum Lutherani, tum Calvinistæ istam confessionem Berengarii, aut contra nos objiciunt, aut eam ut monstrosam irrident. Et denique primus omnium Berengarius (teste Lantfranco in libro de corpore Domini) post illam abjurationem perjurus cœpit objicere fidelibus, ex illa confessione colligi posse verum panem esse in Euchari-

ubi dicit, panem & calicem certa consecratione fieri mysticum, alioqui esse alimentum refectionis, non Sacramentum religionis.

Secunda pars est, eundem panem post consecrationem esse verum, & naturale Christi corpus: quod intelligitur de pane mutato substantialiter virtute consecrationis, ut suprà cap. 21. probavimus ex Lantfranco, Guitmundo, & Anselmo. Itaque panis consecratus, quoad species externas, est Sacramentum, quoad internam substantiam, est verum, & naturale Christi corpus. Et hoc non solùm est verum quoad sensum, sed etiam conforme sententiis Patrum suprà citatis cap. 20. ac præsertim S. Augustini in homil. ad infantes apud Bedam in comment. 1. Corinth. 10. ubi dicit: *Panis est corpus, & vinum est sanguis*.

Ad argumentum autem Berengarii, Wiclefi, Petri Martyris, & aliorum, qui dicunt, Si post consecrationem panis est corpus Domini; ergo post consecrationem manet panis: respondit optimè Lantfrancus, omnino manere panem post consecrationem, sed panem cœlestem non triticeum; panis enim post consecrationem est panis mutatus substantialiter in carnem Domini, ut sæpè diximus.

Tertia pars est, corpus Domini sensualiter manibus tractari, frangi, & atteri dentibus; qui modus loquendi invenitur apertissimè in Patribus. Chrysostomus homil. 83. in Matth. *Ipsum*, inquit, *vides, ipsum tangis, ipsum comedis*. Et homil. 45. in Joan. *Non se tantùm videri permittit desiderantibus, sed & tangi, & manducari, & dentes carni suæ infigi*. Et homil. 24. in priorem ad Corinth. *Quod in cruce passum non est, id in oblatione patitur, & propter te frangi sustinet, ut omnes satiet*. Hæc ille. Itaque Chrysostomus asserit, corpus Domini in Eucharistia, videri, tangi, frangi, & dentes in illud infigi: qualia etiam leguntur apud Cyrillum lib. 12. in Joan. cap. 58. & alios Patres. Sensus autem horum verborum est, Christi corpus videri, tangi, frangi, & teri mediantibus speciebus panis, quæ solæ formaliter videntur, tanguntur, franguntur, teruntur. Quomodo Luc. 8. dicebat Dominus: *Quis me tetigit?* Et rursus: *Tetigit me aliquis*. Et tamen nemo ipsum, sive ejus corpus immediatè tetigerat, sed solùm mediante fimbria vestis: & nos usitatè dicimus: Pluvia me totum madefecit, & humectavit, etiamsi fortè solum pallium aspersum fuerit aqua. Denique in Scripturis frequentissimè dicebantur Angeli videri, & tangi, cum in corporibus assumptis viderentur, & tangerentur.

Quarta pars est, contactum istum sensualem carnis Christi non esse tantùm in Sacramento, idest, in symbolo, sed etiam in rei veritate: quæ particula addita est ob fraudes hæreticorum. Nam duobus modis potest Christi caro sensualiter videri, & tangi, mediantibus speciebus panis. Uno modo mediantibus speciebus, ut signis quibusdam; quomodo

si in Eucharistia non haberemus Christum nisi in signo.

Quintum argumentum habetur objectione 63. 64. 121. 122. 123. 129. Sensus falli non possunt circa sensibilem substantiam: at illi judicant in Eucharistia esse panem. Item Patres probant, Christum fuisse verum hominem, contra Marcionem, Manichæum, & similes hæreticos, quia manducabat, bibebat, dormiebat, fatigabatur; ergo eodem modo probare possumus in Eucharistia esse verum panem, quia ibi est color, sapor, odor, figura veri panis. Vel si hic sensus falluntur, & licet nobis dicere: Non est
C panis, licèt videatur omnibus sensibus, cur non licebit Marcionitis dicere, Christus non fuit homo, licèt omnibus sensibus videretur esse homo? ergo ista transubstantiatio præjudicat fidei, & favet hæreticis &c. Hæc est summa illarum objectionum. Similia habet etiam Joannes Wiclefus apud Thomam Waldensem tom. 2. cap. 45. & 46. ubi argumentatur, in Eucharistia esse verum panem, quia ita judicant mures.

Potest addi argumentum paulò gravius ex Scoto, qui & proponit, & solvit. Est autem hujusmodi: *In Sacramento veritatis nihil decet esse falsum. At si substantia panis desit, erit falsitas in accidentibus: accidentia enim externa, sunt naturalia signa internæ sub-*
D *stantiæ, unde etiam per ea à posteriori indagatur à Philosophis substantia.*

Respondeo ad Primum; Illa sententia Philosophorum, sensum non falli circa suum objectum, vera est, sed eget multis limitationibus, quæ notandæ sunt, ut videamus, quàm debile fundamentum habeant adversarii. Primò, vera est de objecto per se, idest, de accidentibus, non de substantia, quæ est objectum sensuum per accidens. Videmus enim circa substantias etiam sensibiles, homines falli frequentissimè, cùm ex sola apprehensione sensuum judicant, ut patet in glacie, quæ videtur crystallum, in aurichalco, quod non discernitur ab auro, & sic de aliis: & hoc sufficeret ad argumentum solven-
E dum. Fatemur enim sensus non falli in accidentibus panis, quæ sunt objecta per se, sed in substantia tantùm, quæ est objectum per accidens. Allatum est ad nos Romam anno 1585. à quibusdam ex Syria, fragmen ligni conversum in lapidem, manentibus accidentibus quibusdam ligni, ut figura, colore, asperitate &c. quod quidem ita verum lignum videbatur judicio oculorum, ut sanè qui rem non nosset, juraturus fuisset illud esse lignum, cùm tamen non lignum, sed verissimus lapis esset.

Secundò, vera est ea sententia de objecto proprio, non de objecto communi. Unde videmus homines passim decipi in judicanda magnitudine stellarum, in figura baculi in aqua existentis, in motu & quiete cum navigamus: putamus enim littora recedere, & navim quiescere.

Ter-

tur hæc ita sint, meritò Patres reprehendunt eos, qui ex apprehensione sensuum de hoc Sacramento, & aliis rebus fidei judicare volunt. Vide Cyrillum catechesi quarta mystagogica. Chrysostomum homil. 83. in Matth. & Augustinum serm. 33. de verbis Domini.

Ad Secundum respondeo contra Marcionem, Manichæum, & similes, probari à Patribus, Christi corpus verum, & solidum, non autem phantasticum fuisse experimento sensuum: idque rectissimè propter duas causas, quarum utraque deest argumento adversariorum circa panem Eucharistiæ. Prima causa est, quia disputabatur cum illis hæreticis de objecto proprio sensuum, idest, de soliditate corporis; phantasma enim tangi nequit. Unde etiam Dominus Luc. 4. probavit se non esse spiritum seu phantasma, sed corpus solidum ex tactu: *Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere*. Nos autem cum Lutheranis disputamus de substantia panis, quæ non est objectum sensuum, nec proprium, nec commune, nisi per accidens, & in quo sæpè erratur.

C

Secunda causa est, quia Scriptura nusquam dicit, Christum non habere verum corpus, immò contrarium affirmat, & similiter Ecclesia in Conciliis idem semper docuit. Posito autem hoc fundamento fidei ex verbo Dei per Ecclesiam explicato, rectè adhibentur omnia argumenta alia, quæ idem confirmare possunt; licèt alioqui non possint certitudinem fidei Catholicæ efficere. At in causa Lutheranorum, verbum Dei per Ecclesiam Catholicam in multis Conciliis declaratum affirmat, in Eucharistia non esse panem: proinde argumenta ex experimento sensuum, quæ (ut ostendi) in se fallacia sunt, in hac re fallacissima judicanda sunt.

D

Ad argumentum Scoti, dico nihil esse falsi in signo sensibili Eucharistiæ; quia accidentia illa significant naturaliter sub illa specie latere substantiam panis, & ideò, nisi præter cursum, ordinemque naturæ Deus aliquid faciat, per illa accidentia venitur in cognitionem substantiæ. In Eucharistia autem non naturaliter, sed supra ordinem naturæ fit, ut sub illis accidentibus desit substantia panis. Itaque in ipsis signis nulla est falsitas, cùm id solùm significent, naturaliter sub illa specie latere substantiam panis. Quòd si imaginatio hominum fallitur in hac re, id nascitur ex ipsorum vitio: nam vel sunt fideles, vel infideles. Si fideles non falluntur, quia sciunt testimonio Dei, & Ecclesiæ ibi esse accidentia sine substantia. Si infideles, falluntur, vel quia credere nolunt Deo, & Ecclesiæ, vel si fortè non audierunt quidquam de hoc mysterio, falluntur simpliciter ex ignorantia mysterii, non ex falsitate,

E

nutriri constat, & vermes inde procreari, & illum etiam posse comburi; & vinum Eucharistiæ verti aliquando in acetum.

Respondeo; Tractantur hæc omnia accuratè à Scholasticis: sed quod attinet ad argumenta adversariorum, facilè solvi possunt. Nam vel mutatio in pane Eucharistiæ est sola alteratio, vel est corruptio. Si sola alteratio, ut calefactio, condensatio &c. tum non requiritur materia, seu substantia; nam accidentia omnia pro subjecto habent quantitatem, quæ in Sacramento manet. Unde hostia consecrata dicitur alba, sapida, rotunda, parva &c. hæc enim omnia denominant quantitatem, alioqui non posset fieri ista denominatio: non enim accidentia de seipsis dicuntur in concreto, sed solùm de subjecto, excepta quantitate, quæ & dicitur quantitas, & quanta. Et sicut fieri potest, ut maneant qualitates in quantitate separata à materia, sic etiam potest fieri, ut introducantur novæ qualitates in eandem quantitatem à materia separatam. Si verò sit corruptio specierum, ut in nutritione humana, combustione &c. tum requiritur quidem materia, sed ea substituitur à Deo in illo ipso instanti, quo desinunt esse illæ species, & in quo aliud generatur; & hoc sine miraculo. Sicut enim cùm disposita est materia corporis humani sufficienter, Deus animam creat, & infundit, & hoc non dicitur miraculum, quia hoc exigit ordo rerum à Deo institutus: ita etiam quando per alterationem specierum panis eò venitur, ut adsint dispositiones requisitæ ad aliquam formam introducendam, exigente ordine rerum, Deus materiam substituit, & in illo ipso instanti ab agente naturali, mediantibus dispositionibus præmissis, introducitur forma substantialis. Atque hæc est simplicissima, & tutissima explicatio hujus rei: sic enim omnia cohærent. Nam nec dicimus, fieri generationem, & corruptionem sine materia, nec multiplicamus miracula, nec dicimus ab agente naturali fieri materiam, aut certè nihil ab eo fieri, sed totum à solo Deo: & simul ostendimus nihil materiæ mundo deperire ex tot panum consecratione.

Sed objicit Petrus Martyr objectione 67. argumentum, suo judicio insolubile, re autem vera prorsus ineptum, & indignum vel mediocri Philosopho: *Nam si disponuntur*, inquit ipse, *illæ species ad materiam recipiendam, vel id fit manente Christi corpore in Eucharistia, vel post ejus abscessum. Manente Christi corpore id fieri nequit, quia numquam simul esse debent materia panis, & corpus Christi; essent autem simul si dispositio fieret manente Christi corpore: nam simul est ultima dispositio, & introductio ejus, ad quod fiebat dispositio. Abscedente autem corpore Christi, species pereunt, nec usquam sunt, ut omnes Theologi docent, qui volunt cor-*

& ordinarium in omni generatione, & corruptione.

Ad illud autem de veneno in Eucharistia propinato, Respondeo, quidquid sit de veritate historiarum (neque enim desunt, qui eas historias falsas esse contendant) vel venenum consistebat in sola qualitate aspersa vino Eucharistiæ, vel in substantia aliqua admista illi vino ante vel post consecrationem. Si in sola qualitate, tum nullum sequitur absurdum, si dicamus in ipsa specie consecrata posse manere, vel introduci istam qualitatem, ut possunt aliæ, quæ se compatiuntur cum accidentibus panis, & vini. Si verò sit aliqua substantia venenata, ut aliquis liquor, in illo corpus Domini non erit, licèt in eodem calice sit ille liquor cum vino consecrato: nihil enim verti potest in corpus, & sanguinem Domini, nisi quod ipse Dominus instituit, idest, panis & vinum.

Argumentum Septimum est in objectione 106. *De accidentium ratione, & essentia est, ut inhæreant in subjecto. Sed in pane Eucharistiæ accidentia panis inveniuntur; ergo & subjectum eorum, quod est substantia*. Probat majorem propositionem. Primò, quia accidentis esse est inesse, ut colligitur ex lib. 5. Metaph. tex. 35. Unde accidens non tam dicitur ens, quàm entis, idest, aliquid entis, sive aliquid in ente existens.

Secundò, Aristoteles Platonem reprehendit, quòd posuit Ideas à materia separatas. Quòd si formæ substantiales, quales Ideæ sunt, à materia separari nequeunt, quanto minus poterunt separari formæ accidentales?

Tertiò, sicut accidenti convenit inhærere in alio, ita substantiæ non inhærere: Sed nullo modo fieri potest, ut substantia inhæreat in alio; ergo neque ut accidentia non inhæreant.

Quartò, ista accidentia vel sunt in se, vel in alio. Si in se; ergo subsistunt per se, & proinde substantiæ sunt, non accidentia. Si in alio; ergo inhærent; ergo non manent sine subjecto.

Quintò, Augustinus in epist. 57. ad Dardanum: *Tolle*, inquit, *ipsa corpora qualitatibus corporum, non erit ubi sint; & ideò necesse est, ut non sint*. Alium locum huic similem afferebat Joannes Wiclefus ex lib. 2. Soliloquiorum cap. 12. ubi sic loquitur Augustinus: *Cui fieri posse videatur, ut id, quod in subjecto est, maneat, ipso intereunte subjecto?*

Respondeo, falsum esse ad accidentis essentiam pertinere inhærentiam in subjecto: id enim negant non solùm veteres Patres, & omnes Theologi, ac Philosophi Christiani, sed etiam multi ex Ethnicis. Ex Patribus Basilius, non solùm credidit, accidens sine subjecto esse posse, sed etiam reipsa fuisse initio creationis rerum. Nam homil. 2. de opere sex dierum, & clarius homil. 6. docet lucem solis creatam fuisse primo die, & mansisse absque sede, & vehiculo [subjecto erat; seu deberet causa secunda efficiens], idest, corpus lucidum; à quo illuminatio illa fieret. Hoc, inquam, dici non potest. Nam homil. 2. distinguit Basilius lucem primigeniam, quam postea in corpore solari collocatam dicit, à lumine quod per aquam, & aerem diffundebatur: ait enim lucem illam per emissionem radiorum, & rursus per eorundem contractionem effecisse diem, & noctem; dum enim lux illa emitteret radios; omnia corpora diaphana illustrabantur, dum radios contraheret, eadem corpora obscurabantur. Similia habet Joannes Damascenus Basilium secutus lib. 2. de fide Orthodoxa cap. 7.

C Porrò Thomas Waldensis tomo 2. cap. 76. profert multa testimonia veterum Philosophorum, qui docebant posse accidentia existere sine subjecto, Aristoteles autem id quidem non concedit, quia non potest naturaliter fieri: tamen apertè docet non esse inhærentiam de essentia accidentis; quod nobis hoc loco sufficit ad refutandam Petri Martyris vanitatem. Nam Aristoteles lib. 3. de anima tex. 9. dicit: *Aliud est magnitudo, aliud magnitudinis esse*. Quod si ipsum esse, idest, existentia accidentis, distinguitur ab ejus essentia, certè multò magis inhærentia distinguetur, quæ est modus quidam existentiæ. Rursus lib. 4. Phys. tex. 58. quærit Aristoteles, an spatium censendum esset vacuum, ubi solus esset color,

D aut sonus: quæ sanè quæstio inanis esset omnino, si inhærentia esset de essentia: qui enim diceret colorem, necessariò includeret etiam subjectum, & proinde corpus.

Ad Primam igitur probationem dico illam sententiam, Accidentis esse est inesse; & , Accidens non ens, sed entis: nihil significare aliud, nisi accidentis naturam esse imperfectam, & habere ordinem quendam ad substantiam, ob cujus gratiam existit.

Sciendum enim est, accidentia habere propriam essentiam, ut patet: nam accidentia habent sua genera, & species distinctas planè à substantiæ generibus, & speciebus; sunt enim diversa prædicamen-

E ta. Rursum negari non potest, quin habeant accidentia propriam existentiam distinctam ab existentia subjecti, seu substantiæ, ut patet, quia terminant actiones reales; nam alteratio propriè qualitatem producit, & augmentatio quantitatem: tamen habent accidentia triplicem ordinem ad substantiam. Primus est essentialis, quia, ut dixi, sunt entia essentialiter imperfecta, & ideò essentialiter respiciunt substantiam. Hic autem ordo non est relatio propriè dicta, sed est ipsa natura imperfecta, & ratione hujus dicitur esse non tam ens, quàm entis, & ejus esse dicitur inesse, quia ordinatur ad inhærendum in subjecto. Secundus ordo est quædam potentia, seu aptitudo ad inhærendum: & hic ordo non est de essentia, sed est proprietas quædam accidentis, quæ oritur ex natura illa imperfecta, ut diximus.

... comparat actum accidentis, non cum actu substantiæ, ut debuit, si rectè comparare voluit; sed cum negatione actus accidentis. At si rectè comparasset hoc modo; Sicut accidenti convenit inhærere, ita substantiæ convenit subsistere: vel negativè; Sicut accidenti convenit non subsistere, ita substantiæ non inhærere, vidisset argumentum suum nihil valere, immò pro nobis esse. Nam sicut substantiæ convenit naturaliter subsistere, & tamen supernaturaliter potest separari à sua subsistentia, ut patet in mysterio Incarnationis, ubi natura humana est substantia, & tamen non subsistit, idest, non per se existit, sed à Verbo sustentatur: ita accidenti convenit naturaliter inhærere, & tamen fieri potest divinitus, ut non inhæreat. Sic etiam, sicut substantia nullo modo potest inhærere, ita accidens nullo modo potest subsistere per se: nam in Sacramento licèt non sint accidentia in subjecto, tamen non per se subsistunt more substantiæ, sed à Deo sustentantur modo supernaturali. Ratio autem cur non possit substantia inhærere, vel accidens per se existere, in promptu est; quia non potest effectus formalis separari à causa sua, à qua intrinsecè pendet, licèt è contrariò possit causa separari ab effectu, quia prius non pendet à posteriori. Porrò inhærere est effectus formalis accidentis, sicut subsistere, substantiæ; inde ergo non potest ullo modo illa res inhærere, quæ non est accidens, neque illa subsistere, quæ non est substantia.

Ad Quartam, quod erat ejusmodi: *Accidentia ista, vel sunt in se, vel in alio. Si in se, ergo subsistunt: si in alio, ergo inhærent*. Respondeo, esse in se, & non subsistere: quia sunt in se negativè, non positivè. Nam ideò dicuntur esse in se, quia non sunt in aliquo supposito, & tamen revera non subsistunt per actum positivum, qualis manat ex naturis substantialibus; sic enim dico esse in alio, & non inhærere, quia sunt in alio, ut in conservante, non ut in subjecto.

Ad Quintam probationem ex Augustino, Respondeo, cum loqui de eo, quòd potest fieri naturaliter.

Argumentum Octavum habetur in objectione 125. & 126. *Transubstantiatio, vel fit ante verba consecrationis, vel post, vel simul. Si ante; ergo non fit virtute verborum illorum: si post; ergo verba illa sunt falsa: Hoc est corpus meum: si simul; ergo transubstantiatio fit successivè, non autem in instanti, ut omnes Theologi docent*.

Respondeo, fit simul: & ad argumentum in contrarium, dico fieri non toto tempore quo durat pronuntiatio, sed in ultimo instanti terminativo illius prolationis. Etsi enim non detur ultima pars illius vum tam desitionis panis, quam successionis corporis Domini. Rursus, aut est idem instans desitionis, & successionis; aut diversum. Si idem ergo simul erunt sub illis speciebus, panis, & corpus Domini: si diversum; ergo in tempore intermedio (nec enim dantur duo instantia immediata) erunt species illæ sine substantia panis, & sine corpore Domini.

C Respondeo; Licèt panis desinat in instanti, tamen illud instans non potest assignari, vel notari, nisi negativè, ita ut sit primum non esse panis, non autem ultimum esse panis. Cujus ratio est, quia panis desinit ad desitionem verborum, in quorum virtute fit illa conversio: verba autem non habent ultimum esse, sed primum non esse. Itaque illud instans terminativum prolationis verborum, est primum non esse verborum, & consequenter substantiæ panis: & simul est primum esse corporis Domini sub illis speciebus. Quod idem cernimus in naturali transmutatione. Nam substantia quæ corrumpitur, in instanti desinit esse, non enim sunt gradus in substantia, sicut in qualitatibus; & tamen, quia desinit ad desitionem dispositionum, non habet ultimum esse, sed primum non esse: dispositiones enim per motum successivum desinunt.

D Argumentum Nonum habetur objectione 108. & sequentibus usque ad 116. *Posita transubstantiatione, sequitur ex pane fieri corpus Christi: at hoc multis nominibus est absurdum; igitur transubstantiatio admittenda non est. Probatur assumptio*. Primò, *si ex pane fit corpus Christi; ergo generatur corpus Christi: mutatio enim ad substantiam nulla est, nisi generatio. At absurdum est quotidie Christum generari*. Secundò, *in Eucharistia est Christus Deus & homo; ergo, si quod est in Eucharistia, fit à sacerdote per consecrationem; ergo Deus & homo fit à sacerdote*. Tertiò, *corpus Christi, quod fuit in cruce, & in utero matris, non fuit factum ex pane, sed ex carne Virginis. At quod est in Eucharistia, fit ex*

E *pane; ergo corpus Domini quod est in Eucharistia, non est illud, quod fuit in cruce, & in utero matris*. Hoc argumentum sæpiùs, ac sæpiùs repetit, & in varias formas syllogismorum redigit, ut nullus cavillis relinqui possit locus.

Respondeo; Non est ullum absurdum ex pane fieri corpus Christi: ita enim loquitur Ambrosius lib. 4. de Sacram. cap. 4. Gaudentius tract. 2. in Exod. & alii Patres.

Ad Primam probationem miror imperitiam, vel audaciam Petri Martyris, qui toties inculcat, corpus Christi necessariò dicendum esse generari, si conversio ista terminatur ad substantiam. Nam etiamsi generatio rectè distinguatur à Philosophis ab alteratione, augmentatione, & latione; quia generatio termi-

ficere, non est ipsum producere, sed in ipsum præexistens panis substantiam commutare. Quamquam si de modo loquendi agatur, non dubitavit Hieronymus in epist. ad Heliodorum, & in altera ad Evagrium dicere sacerdotes Christi corpus sacro ore conficere.

Ad Tertiam dico, corpus Christi ex pane fieri, non tamquam ex materia, quomodo factum est ex carne sanctæ Virginis, & quomodo ex ligno fit sedes, ex auro & argento vasa pretiosa; sed tamquam ex termino à quo, quomodo ex nihilo factum est cœlum, ex die fit nox, & etiam ex aqua factum est vinum. Neque enim aqua mansit, ut materia vini, licèt manserit materia prima, quæ aqua dici non potest. Porrò ista varia effectio, non mutat rei natu- *est factum ex pane. Hoc corpus (demonstrando corpus Domini in Eucharistia) est factum ex pane; ergo hoc non est illud.* Respondeo; Si per *factum ex pane* intelligatur productum; concessa propositione, negatur C assumptio: non enim corpus Domini in Eucharistia producitur, sed solùm succedit pani. Si verò per *factum ex pane*, intelligatur successisse pani in ipsum converso, & mutato; tunc assumptione concessa, negatur propositio. Nam verè corpus illud quod fuit crucifixum, factum fuit ex pane: Illud enim est, in quod panis per consecrationem conversus fuit à Christo ipso dicente: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.* Atque hactenus de transubstantiatione.

LI.

HACTENUS de Veritate corporis Domini in Eucharistia disseruimus, quod erat fundamentum controversiarum omnium de Sacramento Eucharistiæ. Nunc de Sacramento ipso disseremus, atque eas controversias explicabimus, quæ de ipsa natura Sacramenti, deque ejus causis, & partibus, idest, de materia, forma, fine, & efficiente, & denique de usu ejus existunt.

Prima igitur quæstio est, quid sit propriè Sacramentum Eucharistiæ, consecratione panis, & vini, an res ipsa consecrata, an potiùs sumptio, & manducatio, ex qua quæstione pendet alia quæstio; Num corpus Domini sit in Eucharistia solùm, dum sumitur, an verò permaneat in ea, dum servantur species illæ consecratæ. Nam cùm Domini corpus non sit in specie panis, nisi quatenus illæ ad Sacramentum pertinent, si fortè sola sumptio Sacramentum sit, non erit corpus Domini in illis speciebus, quando servantur in pixide, vel quando deferuntur ad ægrotos &c. ex qua quæstione rursus pendent aliquo modo aliæ controversiæ de adoratione Eucharistiæ, & de sacrificio, ut notum est. Hoc autem ordine præsentem controversiam explicabo. Primò, referam adversariorum sententiam. Secundò, eam refutabo, & respondebo ad eorum objectiones. Tertiò, explicabo sententiam Catholicorum.

Quod ad Primum attinet, Lutherani, & Calvinistæ, aliique hujus temporis hæretici in ea sunt opinione, ut existiment, Sacramentum Eucharistiæ non esse rem permanentem, sed actionem transeuntem: cùm è contrario Catholici omnes sentiant, Sacramentum Eucharistiæ propriè rem permanentem esse, nimirum hostiam consecratam. Auctor primus sententiæ adversariorum Martinus Bucerus fuit: nam (ut scribit Joannes Cochlæus lib. 3. Miscellaneorum tract. 8.) anno Domini 1536. 23. die Maji, persuasit Luthero Bucerus, corpus Domini non esse in Eucharistia, nisi dum sumitur, & proinde ipsam sumptionem propriè Sacramentum esse. Excogitavit hanc sententiam Bucerus, ut per eam conciliaret inter se Lutheranos & Zuinglianos: videbatur enim temperamentum quoddam, & quasi medium quid inter extremas illorum sententias. Sed quamvis concordia non successerit, tamen hanc sententiam libenter arripuerunt, tum Lutherani, tum Zuingliani, quòd viderent per eam destrui adorationem Eucharistiæ, & alia nonnulla quæ in usu erant apud Catholicos. Itaque Philippus Melanchthon ex Lutheranis eam tuetur in locis communibus, lo-

& 39. & Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, objecto 88. & 132. & alibi.

Sed Observandum est, non eodem modo usum istum Sacramenti explicari. Nam Calvinus, & Martyr, & Illyricus contendunt tunc solùm panem &
B vinum esse Sacramentum, dum comeditur, & bibitur, sicut aqua Baptismi tunc solùm est Sacramentum, cùm abluit: unde negant manere Sacramentum, si deferatur ad ægrotos. At Kemnitius, ut eludat testimonia Patrum, docet in tota actione cœnæ Domini Sacramentum, & corpus Domini manere, idest, dum panis benedicitur, frangitur, distribuitur, & etiam dum ex ipsa Cœna immediatè defertur ad ægrotos, vel ad absentes, ut illum comedant, non ut servent. Quidam etiam eò usque progressi sunt, ut dicerent toto triduo posse servari Eucharistiam propter ægrotos, & toto illo spatio tem-
C poris esse Sacramentum, & in ea reipsa manere corpus Domini, ut ex Lindano refert Claudius Sanctes, repetitione 4. de Eucharistia cap. 12. extremo. Sed profectò qui concedunt triduum, mirum est, cur non etiam quatriduum, & octiduum, & eadem ratione integrum mensem, vel annum concedant.

Porrò fundamenta adversariorum tria sunt. Primum institutio Domini, qui ait: *Accipite, edite*. Secundum similitudo Baptismi, & aliorum Sacramentorum, quæ omnia in actione consistunt. Tertium testimonia quædam veterum, qui jubebant reliquias cœnæ Domini, vel comburi, vel dari pueris edendas, ne quid superesset.
D

CAPUT II.

Probatur ex verbis institutionis Dominicæ, Sacramentum Eucharistiæ esse rem permanentem, & in eo corpus Domini permanenter existere.

JAm verò Catholici omnes conveniunt, panem ritè consecratum, sive corpus Domini sub specie
E panis contentum verè, & propriè esse Sacramentum, sive sumatur, sive servetur in pixide. Id quod expressè habetur in Concilio Tridentino, sess. 13. cap. 3. & 6. & can. 4. & 7.

Esse autem hoc verissimum, probatur Primò ex verbis Domini in institutione Sacramenti prolatis. Verba Domini (*Hoc est corpus, Hic est sanguis*) priùs dicta sunt, quàm fieret actio manducandi, & bibendi; ergo ante illam actionem fuit corpus Domini præsens in cœna, & proinde etiam Sacramentum Eucharistiæ confectum. Consequentia probatur dupliciter. Primò, quia juxta Augustinum tract. 80.

discipulis suis, & ait Accipite, & comedite, hoc est corpus meum. Itaque videmus simul concurrisse prolationem verborum Domini, & actionem manducandi: nam sicut post panis distributionem immediatè secuta est prolatio verborum, ita etiam post eandem distributionem immediatè secuta est manducatio.

Respondeo; Non oportet attendere in hac re, quæ verba Evangelistæ prius posuerint, & quæ posterius: illi enim certis de causis sibi notis aliquando mutant ordinem verborum. Nam Marcus cap. 14. sic ait de calice: *Et accepto calice gratias agens dedit eis; & biberunt ex illo omnes, & ait illis: Hic est sanguis meus novi Testamenti*. Ubi si attendamus ordinem verborum Evangelistæ, colligemus verba illa (*Hic est sanguis*) dicta esse post actionem bibendi; quod nemo admittit: quia tunc nihil demonstraret pronomen (*Hic*) & verba essent falsa, vel oporteret post actionem bibendi remansisse partem aliquam vini consecrati, & de ea dictum esse: *Hic est sanguis*; quod apertè pugnaret cum sententia adversariorum. Oportet igitur colligere ex verborum sensu, & significatione, non ex ordine, quo sunt scripta, quid prius, & quid posterius in sacra cœna factum sit.

Porrò sensus verborum cogit, ut dicamus prius fuisse à Domino prolata illa verba: *Hoc est corpus*, &, *Hic est sanguis*; quàm dederit discipulis cibum illum, & potum. Nam illa verba: *Hoc est corpus*, continent rationem, cur debuerit comedi ille cibus: & similiter illa verba: *Hic est sanguis*, continent rationem, cur debuerit bibi ille potus. Unde Matth. 26. ponitur particula causalis, cùm dicitur: *Hic est enim sanguis &c.* Prius autem debuit ratio illa à Domino explicari, & etiam percipi ab audientibus, quàm eis daretur panis ille comedendus, nimirum ut scirent, quid acciperent. Præterea si invitantur ad bibendum, quia est sanguis; ergo prius fuit sanguis, quàm illi biberent. Ad hæc Lucas cap. 22. & Paulus 1. Corinth. 11. scribunt: *Hic est calix novum Testamentum in sanguine meo*. Ergo in calice fuit sanguis, & non solùm in ore sumentium; & sanè prius in calice, quàm in ore sumentium; nam ex calice ad os pervenit, non contra. Adde verba Pauli 1. Corinth. 10. *Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Domini est? & calix cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Domini est?* Hic enim apertè Paulus indicat, panem prius consecrari, & mutari in corpus Domini, quàm frangatur, & distribuatur: dicit enim id, quod frangitur, non esse futurum, sed jam esse corpus Domini. Unde Chrysostomus in commentario ejus loci: *Quid est*, inquit, *in calice, quod ex latere Christi fluxit?* Huc etiam pertinent illa capitis 11. *Non dijudicans corpus Domini*: ubi dum arguit Corinthios, quòd non discernerent corpus Domini ab aliis cibis, qui in mensa ponebantur, significat potuisse discerni, & proinde ibi fuisse ante manducationem. Deinde corpus Christi: sed extra illum usum non fit, quia non est annexa promissio, nisi tali mandato. Illustrat rem totam Calvinus similitudine: *Mandatum*, inquit, *dedit Deus, cùm diceret: Invoca me; promissionem addidit, Exaudiam te. Si quis invocato Petro, aut Paulo, hac promissione glorietur, nonne omnes clamabunt eum perperam facere?*

Hæc Calvini solutio non magno negotio refutari potest. Nam in primis, si verba illa, *Hoc est corpus*, promissionem continerent, certè per verbum futuri temporis expressa fuissent, ut factum videmus in
C similibus promissionibus; sic enim de Baptismo legimus Marci ult. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*. Et in exemplo Calvini: *Invoca me, & exaudiam te*. Hoc autem loco non dixit Christus, Hoc erit, sed, *Hoc est corpus meum*.

Deinde, si ista verba promissionem præcepto annexam continerent, impletio ejus promissionis non comitaretur, sed sequeretur actionem manducationis; proinde non haberent fideles Sacramentum, & ipsum corpus Domini, dum manducarent, sed solùm postea quam manducassent; atque ita non manducarent corpus Domini, ne in Sacramento quidem, quod est absurdissimum, & ipsis etiam Calvinistis repugnans. Id autem sequi probatur, quia id vide-
D mus in omnibus similibus promissionibus; semper enim actio præcedit, quæ imperata fuit, & tandem sequitur impletio promissionis. Et ratio etiam reddi potest hujus ordinis, quia impletio promissionis est effectus actionis imperatæ, & semper causa est prior suo effectu, saltem natura. Itaque sicut prior est Baptismus, quàm remissio peccatorum, & prior est invocatio, quàm exauditio: ita prior erit manducatio, quàm præsentia corporis Domini, sive in re, sive in Sacramento. Quod autem hoc sit absurdum, etiam ex Calvini sententia, probatur. Nam cùm tractatur de Communione impiorum, de quibus Apostolus ait 1. Corinth. 11. *Qui manducat indignè, judicium sibi manducat*. Calvinus dicit, hoc interesse
E inter pios, & impios, quòd pii, dum sumunt ore corporali Sacramentum, simul sumunt ore fidei ipsum verum Domini corpus: impii autem sic sumunt ore corporali Sacramentum, ut non sumant ore fidei corpus Domini. Vide Calvinum lib. 4. Institut. cap. 17. §. 34. Omnes igitur, qui communicant, Sacramentum manducant ore corporali: at quomodo manducant, si non prius incipit esse Sacramentum, quàm absoluta sit manducatio?

Tertiò, Scriptura, & Patres corpus Domini non solùm in ore fidelium, sed etiam in altari, & vasis sacris agnoscunt; ergo verba illa extra manducationem verificantur, & non in sola manducatione Sacramentum consistit. Antecedens probatur ex illis Pauli locis: *Panis quem frangimus*, &; *Calix benedictionis*, &; *Hic calix novum Testamentum est*, &; *Non dijudicans*

nem contectum fuiſſe, & proinde falſum eſſe, quod ait Calvinus, verba illa: *Hoc eſt corpus meum*, non adimpleri, niſi dum panis manducatur. Et quia ejuſmodi teſtimonia paſſim occurrunt, non modò in Patribus, ſed etiam in ipſis hæreticorum ſcriptis, manifeſtè colligimus Calvini ſententiam improbabiliſſimam eſſe, & cum ipſo ſuo auctore pugnantem.

Reſtat Kemnitii reſponſio. Is animadvertens, non poſſe ullo modo defendi, quod majores ſui reſponderant, in ſola ſumptione Sacramentum conſiſtere: alia via ſibi ingrediendum eſſe cenſuit. Itaque docuit quod Lutherani dicunt, Sacramentum hoc in ſolo uſu conſiſtere, non debere reſtringi ad ſolum uſum manducationis, ſed ad omnem uſum, ſive omnem actionem, quæ exercetur in cœna. In cœna autem quinque actiones fuiſſe, acceptionem panis in manibus, benedictionem, fractionem, diſtributionem, manducationem; & de his omnibus intelligi poſſe illud: *Hoc eſt corpus meum*, ut ſit ſenſus: Hoc quod accepi, quod benedixi, quod fregi, quod diſtribui, quod manducatis, eſt corpus meum. Ex quo deducit Sacramentum Euchariſtiæ, & ipſum corpus Domini fuiſſe ante manducationem in ſacra menſa, tamen non fuiſſe ante omnem actionem cœnæ; nec supereſſe poſt omnem actionem cœnæ, & eo modo in ſola actione conſiſtere.

At hæc reſponſio eſt omnium abſurdiſſima. Nam aut vult Kemnitius in iſtis quinque actionibus ſimul ſumptis conſiſtere hoc Sacramentum, aut in ſingulis ſeorſim. Si in omnibus ſimul ſumptis, tunc redit opinio Calvini, & Illyrici: Nam non erit perfectum, & integrum Sacramentum, niſi peracta manducatione, atque ita falſum erit, quod dicit Kemnitius, ante manducationem eſſe corpus Domini in menſa. Si in ſingulis ſeorſim; ergo quinque erunt Sacramenta Euchariſtiæ, eaque diverſiſſima.

Præterea, vel ita eſt in ſingulis, ut ſit formaliter quælibet illarum actionum, aut ut tantùm coexiſtat ſingulis. Non poteſt eſſe formaliter quælibet illarum actionum, quod ſic probo. Actio accipiendi, quæ eſt omnium prima, non poteſt eſſe formaliter Sacramentum Euchariſtiæ; Nam quod eſt formaliter acceptio, non exiſtit, niſi dum accipitur. At hoc Sacramentum exiſtit poſt acceptionem, dum frangitur, diſtribuitur, manducatur; ergo &c. Rurſus, actio manducandi, quæ eſt ultima, non poteſt eſſe formaliter hoc Sacramentum, quia tunc non exiſteret, niſi dum manducatur: exiſtit autem ante manducationem, dum accipitur, frangitur &c. Denique actiones intermediæ, benedictio, fractio, diſtributio, non poſſunt eſſe formaliter hoc Sacra-

teſt non perſeverare, nam tunc non in toto tempore cœnæ Sacramentum, & corpus Domini adeſſent, quod eſt contra adverſarium: & præterea oporteret Chriſti corpus tempore cœnæ ſæpius accedere, & recedere, quod eſt omnino ridiculum. Quis enim credat Chriſti corpus adeſſe, dum panis accipitur in manibus, & ſtatim evaneſcere, deinde iterum adeſſe, dum panis frangitur, & finita fra-
C ctione evaneſcere; tum iterum redire, dum diſtribuitur panis, & rurſus continuò abire? Ergo neceſſe eſt confiteri Sacramentum, & corpus Domini præſens adeſſe tempore illo interjecto inter duas actiones, & proinde rem eſſe permanentem: quod enim manet omni actione ceſſante, non poteſt dici res tranſiens, ſed manens.

Quartò, ex poſito fundamento in argumento ſuperiori, probo etiam poſt omnem actionem cœnæ, Sacramentum, & corpus Domini perſeverare in ea parte Sacramenti, quæ non fuerit à communicantibus conſumpta. Nam perſeverat Sacramentum, & corpus Domini in eo tempore, quod eſt interjectum inter diſtributionem, & manduca-
D tionem, ſi quis velit (ut diximus) aliquantulum hærere, & quieſcere ante manducationem; ergo perſeveraret etiam, ſi quis differret manducationem illam in alterum diem, vel menſem. Si enim perſeverare poteſt per quadrantem horæ, cur non per integram horam? & ſi per horam, cur non per diem? & ſi per diem, cur non per menſem? & ſi per menſem; cur non per annum? & tandem ſemper dum ſpecies illæ non conſumuntur.

Ex his ſolvitur argumentum primarium adverſariorum, quod ex Scriptura petitum hujuſmodi eſt: *Sacramenta pendent à divina inſtitutione, ita ut Sacramenta non ſint, ſi non ſervetur in illis conficiendis ritus, & inſtitutio Domini. At Dominus juſſit panem benedi-*
E *ci, frangi, diſtribui, manducari, non autem juſſit ſervari in pixide, geſtari in ſupplicatione, exhiberi adorandum in Eccleſia; ergo non eſt Sacramentum, cùm ſervatur in pixide, geſtatur, adoratur, ſed ſolùm cùm benedicitur, frangitur, diſtribuitur, manducatur.*

Reſpondeo dupliciter. Primò, negando conſequentiam, quia aſſervatio in pixide, geſtatio, & adoratio non repugnant ullo modo divinæ inſtitutioni. Dominus enim juſſit panem benedici, & manducari; ſed non juſſit continuò poſt benedictionem manducari, præſertim totum, & ab omnibus: unde non repugnat inſtitutioni dilatio manducationis, modò ad eum finem benedictio, ſeu conſecratio ordinetur.

Atque hoc fecit Eccleſia: ſemper enim conſecrat Euchariſtiam in ordine ad manducationem, ſed conſer-

vat

Sacramenti hujus, sed etiam Sacramenti usum? benedictio enim, seu consecratio ad Sacramentum faciendum pertinet; distributio, & manducatio ad usum. Porrò res non pendet quoad esse suum, ab usu. Sicut ergo, si quis faciat sedem, cujus sedendo usus est, & tamen nemo unquam ibi sedeat, non propterea desinet esse sedes; immò etiam si quis faciat sedem, non ut ibi sedeatur, sed ut in spectaculo exhibeatur, adhuc erit verissima sedes: sic etiam sacrosanctum Sacramentum non desinit esse Sacramentum, licèt nemo illo utatur ad id, ad quod est institutum.

CAPUT III.

Probatur ex dissimilitudine Baptismi, & Eucharistiæ, Eucharistiam rem esse permanentem.

NUNC jam expendemus alterum adversariorum fundamentum, & sicut ipsi ex similitudine Sacramentorum probare nituntur, Eucharistiam in solo usu consistere: ita nos ex dissimilitudine contrarium ostendemus. Sit igitur hæc ratio. In Baptismo non est aliqua res permanens, sed sola actio, quæ dicatur, & sit Baptismus; in Eucharistia econtrariò, non est aliqua actio, sed sola res permanens, quæ dicatur, & sit Eucharistia, sive corpus Domini, sive Sacramentum corporis Domini; ergo Sacramenta ista dissimilia sunt, & unum in actione, alterum in re permanente consistit.

Probatur antecedens. Ac primùm de Baptismo, notum est, aquam, quæ est res permanens, non dici Baptismum, nec Sacramentum Baptismi, sed ablutionem, quæ est actio, dici & Baptismum, & Sacramentum Baptismi. B. Paulus Baptismum vocat lavacrum aquæ in verbo vitæ, Ephes. 5. & lavacrum regenerationis tit. 3. Si autem de reipsa agatur, certum est, aquam, ut est res permanens, non esse Sacramentum Baptismi: Nam Sacramenta, ut Augustinus dicit lib. 20. contra Faustum cap. 13. non nascuntur, sed fiunt per mysticam precem, aqua autem non fit per mysticam precem, sed olim à Deo creata fuit. Neque obstat quòd in Ecclesia benedici solet; Nam illa benedictio non est de essentia Sacramenti: possent enim in aqua fluminis, aut maris sine ulla præcedente benedictione aquæ, homines verè baptizari. Et similiter certum est, Sacramenti definitionem optimè convenire ablutioni; illa enim est signum & causa instrumentalis invisibilis gratiæ, & à Deo per ministrum efficitur. Et denique verba, quibus efficitur Baptismus, non diriguntur ad aquam, sed ad hominem qui Baptismum recipit. Dicimus enim: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, &* nem, vel consecrationem, vel distributionem, vel manducationem, vel aliam actionem, sed rem permanentem, idest, panem sanctificatum. Sic Justinus in Apolog. 2. *Hic cibus*, inquit, *à nobis Eucharistia appellatur*. Irenæus lib. 4. cap. 34. dicit, panem communem post acceptam benedictionem non esse ampliùs panem communem, sed Eucharistiam constantem ex re terrena, & cœlesti. Sic Tertullianus in lib. de resurrect. carnis: *Caro*, inquit, *corpore & sanguine Domini vescitur*. Ubi corpus Domini non appellatur actio vescendi, sed cibus ipse quo vescimur. Sic Augustinus lib. 20. contra Faustum, cap. 13. panem C consecratum appellat Sacramentum religionis. Optatus lib. 2. queritur de furore Donatistarum, qui Eucharistiam canibus dederunt: & Victor Uticensis lib. 1. histor. cap. 3. narrat Arianos Eucharistiam in terram abjecisse, & pedibus conculcasse. At quomodò potuerunt ista fieri, si Eucharistia non est res permanens? Item Justinus, Ambrosius, Eusebius Emissenus, Theodoretus, Gelasius, & alii passim conferunt Eucharistiam cum Verbo Incarnato; quia sicut in Christo duæ sunt naturæ, ita in hoc Sacramento duæ sunt naturæ, nimirum corpus Christi, & accidentia panis. Denique Patres passim dicunt, Eucharistiam, seu corpus Domini offerri, confici, portari, manducari, quæ nullo modo conveniunt actioni, D sed rei permanenti.

Quod autem ad rem attinet, Sacramentum Eucharistiæ non consistere in actione, sed in re permanente, probatur. Ac Primùm, quòd non in actione consistat, patet; quia nulla est actio, cui conveniat tota ratio Sacramenti. Præcipua actio per adversarios est manducatio: at hæc nullo modo potest esse Sacramentum. Nam ista est actio solius suscipientis, non Dei, aut ministri: nec enim Deus, aut minister manducat, sed suscipiens manducat. At Sacramenta non sunt actiones suscipientis, alioqui essent opera nostra: unde in Baptismo Sacramentum est ablutio, ut à Deo per ministrum datur. Præterea verba Sacramentalia, sine quibus Sacramentum E non fit, non dicuntur à manducante, neque ad manducantem, sed à ministro super panem: illa enim verba: *Hoc est corpus*, ad panem pertinent, non ad manducantem. Et hinc est, quòd non dicitur Eucharistiæ Sacramentum facere, qui manducat, sed potiùs illud consumere: & tamen revera dici posset Sacramentum facere, si in illa actione consisteret; sicut dicitur baptizare, qui abluit. Idem probari potest de actione frangendi, & distribuendi panem sanctificatum. Illæ enim actiones non sunt Sacramenta; nam non significant gratiam invisibilem: nec dicitur Sacramentum facere, qui frangit, aut distribuit. Restat sola consecratio, quam adversarii præter cæteras negligunt: sed nec est ipsa propriè Sacramentum Eucharistiæ. Nam consecratio non est signum, neque causa proxima invisibilis gratiæ,

quæ

sacramenti. At in hoc Sacramento, in quo aliud est fieri, aliud esse, principia illa concurrunt propriè ad Sacramenti effectionem: in ipsa autem re effecta manent, sed alio modo. Nam elementum manet, quoad externas species, & verbum manet, quoad virtutem: sicut etiam in mixtione elementorum manent elementa, sed alterata, & secundùm multos manent solùm quoad virtutes, non quoad substantiam.

Ex his solvitur argumentum Secundum adversariorum, quod hujusmodi est: *Sacramentum Baptismi in actione consistit; ergo & Sacramentum Eucharistiæ. Probatur antecedens; nam Sacramenta novæ legis ejusdem generis sunt. Et præterea, si Sacramentum Baptismi in actione consistit, quia Dominus dixit; Baptizate omnes gentes.* Matth. ult. *quanto magis Eucharistia in actione consistet, cùm Dominus in ejus institutione non uno verbo, ut in Baptismo, sed multis actionem declaraverit, dicens: Accipite, manducate, bibite, hoc facite &c.*

Respondeo, Sacramenta novæ legis sunt ejusdem generis, sed non ejusdem speciei: & quamvis ejusdem speciei essent, adhuc posset unum in actione, alterum in re permanente consistere; ista enim differentia materialis est, & ad rationem formalem Sacramenti non pertinet. Verba autem Scripturæ citata, usum Sacramenti continent, non essentiam, nisi per accidens, quando usus ab essentia non distinguitur, ut in Baptismo.

CAPUT IV.

Probatur eadem veritas testimoniis Patrum.

Ultimo loco probanda est eadem veritas testimoniis Patrum: semper enim in Ecclesia ista fides viguit. Ac Primùm ipso tempore Apostolorum, Clemens Romanus lib. 8. constit. cap. 13. in alia editione, cap. 20. jubet peracta Communione, quod superest de corpore Domini, reponi à Diaconis cum debita reverentia in pastophorio. Quid autem sit pastophorium, explicat Hieronymus in comment. cap. 22. Isaiæ, ubi dicit, pastophorium significare tabernaculum, seu thalamum, ubi templi Præpositus habitat. Hinc igitur Apostoli vas illud, in quo Sacramentum asservandum recondebatur, pastophorion dixerunt, quòd in eo Sacramento verè Christus sit, qui est verus templi Præpositus. Opera autem Clementis, etsi non ab omnibus recipiantur, tamen Kemnitius repudiare non potest, quippe qui (ut infrà videbimus) utitur ejusdem Clementis testimonio contra Catholicos.

Post annum Domini 200. Tertullianus in lib. 2. ad Uxorem, testatur consuevisse suo tempore deferre Christianos Eucharistiam ad suas domos, ut ibi eam opportuno tempore sumerent: *Non sciet*, inquit, *maritus, quid in occulto ante omnem cibum sumas?*

Eodem sæculo Cyprianus in serm. de lapsis: *Mulier quædam*, inquit, *cùm arcam suam, in qua sanctum Domini fuerat, indignis manibus tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est.* At quid, obsecro in illa

C arca includi potuit, si Eucharistia (de ea enim loquitur) extra actionem Cœnæ, neque corpus Domini est, neque Sacramentum?

Eodem sæculo Dionysius Alexandrinus in epist. ad Fabium, quam refert idem Eusebius lib. 6. hist. cap. 36. scribit, Serapionem quendam in extremis agentem misisse puerum ad Presbyterum, ut ad se veniret cum Sacramento Eucharistiæ: sed presbyterum fortè tunc ægrotantem non potuisse per se accedere, sed misisse per eundem puerum particulam Eucharistiæ. Ex quo loco apertissimè patet, morem fuisse asservandi Eucharistiam propter ægrotos: neque enim presbyter ille tunc sacram Cœnam celebravit, quippe qui ægrotabat, & fortè hora in-

D tempestiva erat.

Eodem sæculo S. Tharsicius Martyr (ut scribitur in vita S. Stephani I. Papæ, & apud Bedam in Martyrologio die 15. Augusti) cùm Eucharistiam deferret, & paganis quærentibus, quid illud esset, noluisse aperire, ab illis continuò necatus est, & tamen divino miraculo ita Sacramentum disparuit, ut numquam sacrilegi illi invenire illud potuerint.

Post annum Domini 300. exstat insigne testimonium Concilii I. Nicæni, canon. 14. aliàs 18. aliàs 20. ubi jubet Synodus, ut in absentia Presbyterorum, Diaconi Eucharistiam porrigant. Ex quo evidenter colligitur, Eucharistiam servari solitam in Ecclesia, ut distribui posset quovis tempore, etiam quando

E Cœna non celebratur. Nam loqui Concilium de tempore, quo sacra Cœna non celebratur, perspicuum est, quia Cœna sine presbyteris celebrari non potest: Diaconis enim non est data auctoritas offerendi, ut in eodem canone legimus. Est autem hic observandum, istam partem canonis non haberi in omnibus editionibus, tamen haberi expressè apud Ruffinum, lib. 10. hist. cap. 6. Canones autem, quos Ruffinus descripsit, esse ipsos veros, & authenticos Nicæni Concilii canones, testatur etiam S. Cyrillus in epist. ad Concilium Carthaginense, quæ extat in tom. 1. Conciliorum in actis Concilii Africani: quod est observandum propter Kemnitium, qui in dubium revocare istum canonem contendit.

In eodem Nicæno exstat canon. 13. & quidem in omnibus editionibus, in quo Patres jubent, ut secundum

commode sæpius Ecclesias frequentare, consuevisse Eucharistiam secum in eremum deferre: quæ epist. licèt non habeatur in omnibus exemplaribus, tamen passim citatur etiam ab ipso Kemnitio.

Eodem sæculo Gregorius Nazianzenus in orat. in Gorgoniam testatur, sanctam illam fœminam nocturno tempore in Ecclesia ad altare procubuisse, & partem Eucharistiæ, quam fortè servaverat de more illius temporis, in conspectu habuisse. Quod etiam testimonium clarissimum est; neque enim tunc sancta Cœna celebrabatur, cum & nocturnum tempus esset, & ipsa sola in templum ad orandum se recepisset.

Eodem sæculo Ambrosius in orat. de obitu Satyri fratris sui, cap. 7. scribit, eum in orario involutam Eucharistiæ particulam suspendisse ad collum suum in periculo naufragii, & eo auxilio fretum se dejecisse in mare, ac liberum ad littus evasisse.

De hoc exemplo multa garrit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, objecto 88. Primò dicit, hanc esse fabulam ab Ambrosio, non tam ut Episcopo, aut Theologo, quàm ut Rhetore narratam. Sed refellitur mendacium istud ab ipso Ambrosio, qui eam historiam narrat, ut inde religionem Satyri demonstret, & ut rem verissimam, & multis notam refert.

Secundò, reprehendit Ambrosium, ac dicit, eum excusari non posse, quod factum illud Satyri laudaverit. Sed ad Ambrosii defensionem satis est illum esse Ambrosium, istum esse infelicem apostatam.

Tertiò dicit, inde refutari hujus temporis superstitiones. Nunc enim Eucharistia sub clavibus asservatur, nec sine pompa, & luminibus producitur; tunc omnibus etiam Catechumenis, qualis erat Satyrus, permittebatur. At nunc sub clavibus servatur propter abusus, qui paulatim exorti sunt: tunc autem, cùm simpliciores essent Christiani, nec dum cœpissent ad magias abuti Sacramentis, facilius permittebantur, nec tamen etiam tunc licebat Catechumenis Eucharistiam sumere, aut etiam videre. Unde ibidem Ambrosius dicit, Satyrum non fuisse ausum Eucharistiam videre, & multò minus ore percipere, sed ne omni præsidio careret, jussisse sibi à fidelibus, qui in eadem navi erant, & Eucharistiam secum habebant, particulam involutam orario sibi tradi. Quod autem creverit honor externus sanctissimi Sacramenti, præsertim devotione interna decrescente, nemini displicere potest, nisi hostibus Christi, & religionis.

Quartò dicit, crimen idololatriæ Satyrum commisisse, dum spem in Eucharistia posuit; & tamen ibidem continuò addit, fortasse Deum ornare voluisse reliquias illas Eucharistiæ, miraculo, ut quondam ossa Elisei, & pallium Eliæ. At quomodo ista cohærent, ut Deus miraculo ornaverit Eucharistiam in gratiam idololatriæ? num Deo for-

ingressos tantum excitasse tumultum, ut etiam sacratissimus Domini sanguis, qui in Sanctuario erat, in eorum vestes effunderetur. Quòd autem id gestum non fuerit, dum sacra Cœna celebraretur, sed extra illam actionem, patet ex eodem loco: ibi enim Chrysostomus dicit, hoc factum esse, cùm mulieres jam præpararentur ad Baptismum. Itaque tum imminebat Baptismus, qui in Sabbatho Paschali celebrari solet: constat autem mysterium Eucharistiæ semper celebrari post Baptismum, non ante, vel simul cum Baptismo, nimirum, ut Neophyti tunc

C primùm sancto illi mysterio intersint, & Eucharistiam percipiant. Quare sanguis ille Dominicus, qui in Sanctuario erat, non tunc consecrabatur, aut distribuebatur, sed aliquo alio die consecratus fuerat.

Eodem sæculo S. Hieronymus in epist. ad Rusticum, laudat S. Exuperium Tholosæ Episcopum, quòd ob inopiam voluntariam cogeretur Christi corpus in canistro portare.

Eodem sæculo S. Cyrillus in epistol. ad Calosyrium, insanire dicit eos, qui asserunt, Eucharistiam, si in alterum diem servetur, vim suam amittere: ubi apertissimè errorem istum nostrorum adversariorum reprehendit.

Post annum Domini 500. S. Benedictus, ut in ejus vita scribit S. Gregorius, lib. 2. dialogorum cap. 24.

D cùm defunctus quidam Monachus sepeliri nequiret, misit aliquos, qui Eucharistiam super pectus mortui ponerent, & eo facto sepeliri potuit. Et sanè delatio Eucharistiæ cùm supra mortui pectus poneretur, non fuit ulla actio Cœnæ Dominicæ; neque S. Benedictus Eucharistiam tunc consecravit, quippe qui Sacerdos non erat, sed habebat in Ecclesia sua asservatam, de more totius Ecclesiæ. Ubi etiam notandum est mendacium Petri Martyris in lib. contra Gardinerum object. 38. quo in loco, ut hoc exemplum odiosum faciat, scribit jussu Benedicti, Eucharistiam in os mortui fuisse injectam: *Benedictus*, inquit Pseudomartyr, *jussit Eucharistiam*

E *in os inferi defunctæ mulierculæ*; quod est apertum mendacium. Nam hæc sunt verba S. Benedicti, referente S. Gregorio: *Ite, & hoc Dominicum corpus supra pectus ejus cum magna reverentia ponite*. Neque credendum est, relictum Dominicum corpus in sepulchro cum homine mortuo, sed tantùm positum supra pectus ejus, dum collocaretur in tumulo, ac deinde continuò ablatum. Nisi fortè loquatur Petrus Martyr de eo, quod scribit Gregorius cap. superiore de duabus sanctimonialibus: sed in eo etiam mentiretur iste miserrimus Pseudomartyr; non enim Benedictus jussit inferi Eucharistiam in os earum defunctarum mulierum, sed pro illis Domino immolari.

Eodem sæculo Monachi quidam sancti Gregorii à Constantinopoli Romam navigantes, in navi secum Eucha-

CAPUT V.

Diluuntur responsiones adversariorum ad testimonia Patrum.

AD hæc, & hujusmodi testimonia Joan. Calvinus uno verbo respondens, lib. 4. Institut. cap. 17. §. 39. *Sed enim*, inquit, *qui sic faciunt, habent veteris Ecclesiæ exemplum. Fateor. Verùm in re tanta, & in qua non sine magno periculo erratur, nihil tutius est, quàm veritatem sequi.* Hæc ille. Sed non fuit unquam quæstio, rutiusne sit sequi veritatem, an falsitatem, sed quæstio est à qua parte stet veritas: & sanè nisi planè desipimus, tutius est in re tanta, & in qua non sine magno periculo erratur, veterem Ecclesiæ consuetudinem & doctrinam, quàm novas adinventiones sequi.

Petrus Martyr à Calvino in hac parte non dissentit, nisi quòd impudentius, & nominatim, nunc Ambrosium, nunc Nazianzenum, nunc Bernardum, nunc Damascenum, nunc alios reprehendit.

Unus est Martinus Kemnitius, qui sic omnia confundit, ut nescias, utrum Patres sequi, an ab eis dissentire, constituerit. Duæ tamen colliguntur ex ejus verbosissima disputatione responsiones. Prima est, illa testimonia simpliciter admittenda, quæ habent ab ipsa actione Cœnæ missam fuisse Eucharistiam ad absentes, vel ad ægrotos, ut eam continuò sumerent: existimat enim toto illo tempore perseverare actionem, sive usum Cœnæ.

Hic autem multis modis deficit responsio Kemnitii. Primò, quia hæc responsio non potest aptari manifestè, nisi unico testimonio S. Justini; reliqua enim asservationem indicant Eucharistiæ, non delationem ab ipsa Cœnæ actione.

Secundò, quia si verum est, quod toties Kemnitius repetit, non esse Sacramentum, nisi dum fit, quod Christus expressò fecit, aut fieri jussit, quomodò erit Sacramentum in illa delatione ad absentes? neque enim Christus detulit ad absentes, aut deferri jussit.

Tertiò, supervacanea est ista delatio, secundùm principia Lutheranorum; ergo à Kemnitio non fuit admittenda. Nam (ut rectè Calvinus colligit ex communi Lutheranorum doctrina, quam etiam agnoscit, & recipit Kemnitius in fine disputationis in 6. cap. sess. 13. Concil. Trident.) vel qui deferebant Eucharistiam ad absentes aut ægrotos, in domibus eorum erant recitaturi institutionem, ac Cœnæ ritum repetituri, aut non. Si recitaturi institutionem, ac Cœnæ ritum repetituri erant, quid opus erat tam longè panem asportare? nonne ex illa ipsa domo panem accipere potuissent? Et præterea si illa delatio ex epist. ad Evagrium, aliisque Patribus, tum ex perpetua totius Ecclesiæ praxi. Quare necesse est, ut Kemnitius, aut rejiciat testimonium Justini, aut fateatur, non esse opus repetere consecrationem Eucharistiæ in domibus eorum, ad quos defertur, cujus tamen contrarium ipse affirmat loco notato.

Altera responsio Kemnitii complectitur alia testimonia Patrum, qui in hac re errasse videntur; quæ autem de iis dicit, ad quatuor capita revocari possunt omnia. Primùm igitur dicit, posse illis ignosci, quia simpliciter erraverunt, ut Cyprianus dicit, de iis, qui ex ignorantia in calice Dominico

C solam aquam ponebant lib. 2. epist. 3. Secundò dicit, non defuisse alios antiquos Patres, qui contrarium sentirent, & proinde non fuisse universalem consuetudinem asservandi Eucharistiam. Et citat Clementem, Origenem, Isichium, Nicephorum, Concilium Matisconense II. Humbertum, & Gabrielem. Tertiò dicit, consuetudinem, quæ alicubi fuit asservandi Eucharistiam, fuisse abrogatam postea, quia nimirum advertit tandem Ecclesia, pugnare cum institutione Christi illam asservationem: citat autem pro hac abrogatione Concilium Toletanum, & Cæsaraugustanum. Denique quartò dicit, veteres, qui Eucharistiam asservabant, sine superstitione id fecisse, quia asservabant, ut manducaretur:

D nunc à Catholicis asservari superstitiosè, quia non ad manducationem, sed ad pompam, & gestationem, & adorationem, & alios ejusmodi fines alienos à Christi institutione, asservatur. Et hæc est summa verbosissimæ, & confusissimæ disputationis Kemnitianæ.

Ad primam partem hujus responsionis dico, valdè dissimilem esse causam illam, de qua Cyprianus loquitur, ab hac nostra. Nam Cyprianus loquitur de paucis quibusdam Sacerdotibus, qui ex simplicitate contrarium morem servabant in sacrificio celebrando ab eo, qui in tota servatur Ecclesia: quocirca meritò illos reprehendit, & tamen ignosci vult eorum simplicitati. At doctrina, &

E consuetudo asservandæ Eucharistiæ, non à paucis, nec pauco tempore servata est, sed à Patribus omnium ætatum, & ab ipso Nicæno Concilio, & ab omni omnino Ecclesia. Quis autem ferat, ut post annos 1566. unus minister Brunsuicensis dicat se ignoscere Concilio Nicæno, plurimis Patribus, & toti Ecclesiæ Christi simpliciter erranti?

Ad secundam nego ulla esse testimonia contraria nostræ sententiæ. Clemens Romanus primo loco adducitur, qui in 2. epist. jubet, ut tot ponantur in altari holocausta, quot populo sufficere posse videntur: si quid autem superstit post Communionem, non servetur in crastinum, sed à clericis absumatur. Respondeo; intelligi debere hunc locum exceptis his partibus, quæ servandæ erant pro Communione infirmorum: nolebat enim nimis multùm Euchari-

Decreti, & Burchardus lib. 5. decreti intexuerunt decretum istud Clementis de consumendis reliquiis, in medio variorum decretorum, in quibus expressè jubetur Eucharistia asservari pro ægrotis; quod certè non fecissent, si decretum istud adversaretur asservationi hujus Sacramenti.

Secundo loco profertur Origenes, seu Cyrill. in cap. 7. Levitic. hom. 5. ubi sic ait: *Dominus panem, quem discipulis dabat non distulit, nec differri jussit in crastinum.* Respondeo; Verum est Dominum non jussisse Eucharistiam à se consecratam differri in crastinum; sed non potest inde colligi, non debuisse unquam postea Eucharistiam conservari: multa enim Dominus per se non jussit, quæ postea per Apostolos jussit, etiam circa Sacramentum Eucharistiæ, ut Augustinus testatur in epist. 118. Neque Origenes hoc agebat, ut probaret non posse Eucharistiam conservari, sed cùm docere vellet, placere Deo sacrificium laudis recens, & novum, ac spirituale, non autem vetus; usus est exemplo Domini, qui Eucharistiam à se consecratam, continuò manducari jussit; & illo etiam testimonio Evangelii, ubi Dominus prohibet portari panem in via, & altero testimonio ex lib. Josue, ubi Gabaonitæ reprehenduntur, quòd panes veteres attulissent, ut deciperent Israelitas. Et sanè non vult Origenes ostendere, non licere nunc deferre panes in via, aut uti pane veteri; sed simpliciter utitur illis exemplis, quatenus aliquo modo propositum ipsius adjuvant.

Tertio loco profertur Isichius lib. 2. in Levit. cap. 8. ubi dicit, morem esse Ecclesiæ comburendi id, quod superest ex Sacramento Eucharistiæ. Sed ibidem est solutio. Nam Isichius addit, non prohiberi asservationem Sacramenti per unum, vel duos, vel plures dies, sed comburi debere id, quod vel ob temporis diuturnitatem, vel alia de causa per manducationem consumi nequit: id quod expressè etiam cautum est in Concilio Aurelianensi, testibus Ivone & Burchardo locis suprà citatis; statuit enim Concilium, ut species corruptæ duntaxat comburerentur, non autem id quod per manducationem absumi potest. Vide Guitmundum lib. 2. & Algerum lib. 2. cap. 1. qui docent, tunc solere absumi species Sacramentales igni, quando aliquid accidit, unde horror sit eas manducare: ignis enim est elementorum omnium purissimum.

Quartò profertur Nicephorus lib. 17. hist. cap. 25. ubi refertur morem fuisse in Ecclesia Græca, ut reliquiæ Eucharistiæ darentur pueris innocentibus manducandæ: quod idem antea scripserant Evagrius lib. 4. hist. cap. 35. & Gregorius Turonensis lib. 1. de gloria Martyrum cap. 10. Sed & hìc nulla est difficultas: loquuntur ii auctores de reliquiis, quæ nimirum superabundabant. Nam (ut suprà diximus) non debent nimis multæ particulæ Sacramenti conservari, sed quot pro ægrotorum necessitatibus requiruntur. Quare non quotidie fiebat illa reliquiarum consecretur, & consumatur.

Sextò profertur Gabriel Biel, qui lect. 36. in canonem Missæ sic ait: *Postquam corpus suum consecravit, non sistebat in consecratione. Neque dedit discipulis, ut ipsum honorificè conservarent, sed dedit in sui usum, dicens: Accipite, & manducate.* Respondeo; Hoc verè est impudenter tractare scripta Catholicorum auctorum, & velle per fas & nefas hæreticos facere eos, qui semper hæresibus fortissimè restiterunt. Gabriel enim in isto ipso opere fortissimè defendit sacrificium, & adorationem Eucharistiæ, & transubstantiationem, & alia id genus: ad quæ refellenda adversarii excogitarunt istam sententiam de præsentia Christi solùm

C in usu cœnæ. Præterea exstant tres sermones ejusdem Gabrielis habiti in festo corporis Domini, in quo agitur celeberrima illa gestatio corporis Domini in publica supplicatione. In loco autem citato Gabriel disputat de primario fructu, & usu Eucharistiæ, ac docet, multò amplius prodesse Eucharistiam, dum reipsa manducatur, quàm dum in pixide conservatur. Id quod verissimum est, & probatur à Gabriele ex verbis Domini, in quibus non fit mentio asservationis honorificæ, sed solius manducationis: inde enim manifestè colligitur, primarium fructum non consistere in asservatione, sed in manducatione.

Ad tertiam partem responsionis, nego fuisse un-

D quam in Ecclesia Catholica abrogatam consuetudinem asservandi Eucharistiam. Concilium autem Toletanum I. can. 14. & Cæsaraugustanum can. 3. non prohibent asservari in Ecclesia Eucharistiam, sed jubent fidelibus communicantibus, ut in Ecclesia communicent, & non secum asportent venerabile Sacramentum, ut aliquando fiebat. Ratio autem hujus prohibitionis redditur in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 20. ne videlicet abutantur aliqui tanto Sacramento ad veneficia, & alia hujusmodi scelera. Ex quo sequitur prohibitionem istam nihil facere contra sententiam nostram, sed eam potiùs mirificè confirmare. Nam si extra usum cœnæ non esset Sacramentum, neque corpus Domini, posset per-

E mitti cuicumque panis ille sanctificatus: neque enim periculum esset ullius sacrilegii, si extra usum cœnæ nihil esset, nisi merus panis. Concilia igitur, quæ tam severè propter pericula sacrilegiorum prohibent Sacramenti asportationem, manifestè indicant etiam extra usum cœnæ verissimum permanere, tum corpus Domini, tum etiam Sacramentum.

Ad quartam partem responsionis brevissimè respondeo, falsum esse, apud veteres non fuisse alium Sacramenti usum, quam ad manducandum: id quod patet ex testimoniis suprà allatis. Nam Gorgonia soror Nazianzeni, ipso Nazianzeno teste in oratione de obitu Gorgoniæ, Sacramento Eucharistiæ usa est ad impetrandam à Deo corporalem sanitatem, Christi corpus in Sacramento adorando, invocando, oculis applicando. Satyrus Ambrosii frater, eodem

Deinde, falsum est etiam, quod Kemnitius dicit, apud nos non servari Eucharistiam ad manducationem, sed ad alios fines alienos ab institutione: nam, ut suprà diximus, primarius finis servandi Eucharistiam semper fuit, & est, manducatio: servatur enim potissimum ob viaticum infirmorum. Interim autem dum non consumitur, nihil prohibet sumere ex eo alias utilitates, ut Patres fecerunt.

Denique quidquid de hoc sit, tota ista quarta pars responsionis extra propositum adducta est. Nam ad quæstionem quam tractamus, utrum extra usum manducationis, Eucharistia sit Sacramentum, & corpus Domini, impertinens est, in quem usum hoc Sacramentum conservetur. Quidquid enim sit de isto usu, evidenter probatur ex consensu veterum, Sacramentum permanere extra usum cœnæ, quandoquidem illud conservabant.

CAPUT VI.

Explicatur quid propriè sit Sacramentum Eucharistiæ.

ERrore Sectariorum confutato, nunc breviter explicabimus, quid sit Sacramentum Eucharistiæ. Est autem observandum, Primò Sacramentum tribus modis accipi posse. Primo, amplissimo vocabulo Sacramenti accepto pro omni signo rei sacræ. Secundo, paulò strictius pro signo rei sacræ sanctificantis animam. Tertio, propriè & strictissimè pro signo non solùm significante, sed efficiente etiam animæ sanctitatem: quomodo vox Sacramenti non convenit nisi Sacramentis novæ legis propriè dictis.

Secundò observandum est, in Sacramento Eucharistiæ multa considerari posse, nimirum consecrationem, sumptionem, species panis, & vini, corpus, & sanguinem Christi: & denique ipsam Eucharistiam considerari posse, vel ut Sacramentum religionis, vel ut alimentum spirituale, vel ut pignus amoris divini, vel ut victimam, & sacrificium novæ legis. His autem fundamentis positis, res tota paucis propositionibus explicabitur.

Prima propositio: *Consecratio Eucharistiæ Sacramentum dici potest primo modo, non autem secundo vel tertio.* Nam signum est rei sacræ, nimirum corporis Domini, non tamen est signum, neque causa gratiæ sanctificantis animam.

Secunda propositio: *Sumptio Eucharistiæ Sacramentum dici potest secundo modo, non autem tertio.* Nam significat quidem illa externa manducatio internam

hymni Ecclesiastici: *Tantum ergo Sacramentum veneremur cernui.* Atqui species illæ neque excellunt aliis Sacramentis, immò sunt inferiores omnibus, cùm sint pura accidentia, neque adorari possunt.

Denique SS. Patres ita loquuntur de hoc Sacramento, ut apertè indicent, se per hoc Sacramentum non intelligere solas species. Irenæus lib. 4. cap. 34. dicit, Eucharistiam constare ex re terrena & cœlesti. Augustinus lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 24. dicit, Sacramentum Eucha-
C ristiæ rectè lingua Punica dici vitam, quia est panis vivus qui de cœlo descendit.

Quarta propositio: *Corpus Domini, & sanguis sine ordine ad species, non habet rationem Sacramenti.* Probatur: Nam Sacramentum est signum externum, ac sensibile; non est autem ejusmodi corpus Domini, & sanguis sine ordine ad species.

Quinta propositio: *Etsi tam species panis & vini, quàm corpus, & sanguis Domini ad essentiam Sacramenti Eucharistiæ pertineant; ratio tamen Sacramenti magis convenit speciebus, ut continent corpus, quàm corpori Christi, ut est sub speciebus.*

Hujus conclusionis intelligendæ gratia, observandum est, hoc interesse inter Sacramenta cætera, &
D Eucharistiam, quòd alia constant ex elemento externo, & virtute divina illi impressa, ut possint esse signa, & causæ, Eucharistia constat ex elemento, seu speciebus externis, & corpore, & sanguine Domini quæ sunt loco impressæ illius virtutis; & hinc apparet singularis hujus Sacramenti excellentia, quòd pro virtute eaque transeunte, quæ est in cæteris, hic est permanenter Christus ipse, qui est ipsa virtus, & potentia Dei. Hinc igitur habemus illa omnia esse de essentia; sed de modo loquendi dicimus Sacramentum Eucharistiæ debere potiùs dici species, ut continent corpus Domini, quàm corpus, ut est sub speciebus. Nam ita loquitur Concilium Tridentinum sess. 13. cap. 3. dicit enim hoc
E esse commune Eucharistiæ cum aliis Sacramentis, ut sit symbolum externum, & visibilis forma invisibilis gratiæ. At certè visibilem esse formam magis convenit speciebus, quàm corpori Christi. Deinde in aliis Sacramentis licèt concurrant signum externum, & virtus operativa, tamen nemo unquam dixit, Sacramentum esse virtutem operativam, ut est in signo, sed econtrariò signum, ut est operativum; & ratio est, quia in definitione Sacramenti signum est tamquam genus, virtus operativa, ut differentia: semper autem genus ponitur primo loco, deinde differentia: in instrumentis etiam naturalibus, nemo dicit gladium esse vim scindendi in ferro existentem, sed esse ferrum habens scindendi virtutem. Ita igitur Sacramentum Eucharistiæ sunt species corpus Domini continentes, non

corpus

pane, an fermentato Sacramentum conficiendum.

SEquitur nunc, ut materiam Sacramenti hujus explicemus: de qua satis constat inter nos, & adversarios, panem triticeum, & vinum ex vite ad materiam assumendum esse, sed duæ restant controversiæ. Una circa panem; Altera circa vinum.

Prior controversia est, utrum panis azymus, an fermentatus esse debeat: quæ sanè controversia circa annum Domini 1053. est exorta, ut Leo Papa IX. testatur in epist. ad Michaelem Episcopum Constantinopolitanum, cap. 5. tunc enim primùm Græci reprehendere cœperunt Latinos, quòd azymum panem in Sacramento Eucharistiæ assumerent, unde etiam azymitas nos vocare ausi sunt; in qua sententia ad hanc usque diem perseverant. Siquidem in censura, quam nuper edidit Hieremias Constantinopolitanus Patriarcha ad Confessionem Lutheranorum cap. 10. quod est de cœna Domini, affirmat Christum fermentatum panem consecrasse, nec posse in azymo hoc Sacramentum confici, quod azymus non sit verus panis, quodque azyma ad Judaismi figuras pertineant.

Hæretici autem Lutherani, & Zvvingliani non disputant de necessitate fermenti (quippe res etiam longè graviores pro adiaphoris habent) tamen, & verbis, & factis Græcorum consuetudinem Latinorum consuetudini anteponunt, atque fermentatum panem aptiorem esse censent ad Sacramentum conficiendum, quàm azymum. Nam in primis Illyricus cum suis collegis centur. 11. cap. 8. describit schisma Græcorum & Latinorum propter quæstionem de azymo, sed ita describit, ut satis apertè victoriam Græcis tribuat. Deinde Joannes Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 43. tria dicit. Primò, non multum referre azymone, an fermentato utamur. Secundò, addit ex historiis constare, usque ad tempora Alexandri Papæ totam Ecclesiam pane fermentato usum. Tertiò, dicit Alexandrum Papam instituisse, ut in azymo Sacramentum conficeretur, idque eum fecisse, non alia ratione, nisi ut novo illo spectaculo populum in admirationem traheret; ubi satis apertè usum azymorum reprehendit. Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis Concilii Tridentini sess. 22. cap. 7. Calvino assentitur, perinde esse uti azymo, vel fermentato, sicut perinde est uti vino albo, vel rubro. Denique Calvinistæ, fermentato pane utuntur Græcorum more, quod certè non facerent, nisi morem illum meliorem esse judicarent.

Quia verò præcipuum fundamentum, tum Latinorum, tum Græcorum est factum Christi (neque enim dubitari potest, quin illud sit melius, & faciendum, quod Christus fecit) ideò ista quæstio ab alia pendet, utrum Dominus Sacramentum instituerit primo die azymorum, quando fermentum inveniri

Et quidem S. Thomas rectè judicavit, ab immolatione Paschæ incipere usum azymorum, sed tamen Græci nonnulli ex doctoribus contrà sentiunt potuisse anteverti immolationem Paschæ, licèt usus azymorum in reliquo victu non anteverteretur. Itaque Euthymius in comment. cap. 26. Matth. & post eum Nicephorus lib. 1. hist. cap. 28. dicunt, Christum comedisse suum Pascha legale ante primum diem azymorum, & ideò manducasse quidem agnum Paschalem eo ritu, quem lex præscribebat, idest, cum azymis, & cæteris rebus necessariis: tamen ea cœna legali finita, dimissis azymis rediisse ad panem communem, quo vesci licebat, quia nondum advenerant dies a-
C zymorum, & proinde in pane communi, idest, fermentato Sacramentum instituisse. Duo enim præcepta distincta de azymo inveniuntur. Unum, ut agnus Paschalis, cum azymis comedatur. Alterum, ut septem diebus sola azyma edantur in quovis convivio. Dominus igitur ex Græcorum sententia servavit primum præceptum, quia ad illud obligabatur, cùm agnum manducare vellet: secundum non servavit, quia nondum venerat tempus, quo illud obligare inciperet. Quare necessariò quæstio ista disputanda est de tempore, quo Christus Sacramentum instituit, ut nullum omnino Græcis effugium relinquatur.

Sunt igitur de præsenti quæstione sententiæ qua-
D tuor. Prima est Græcorum, qui affirmant Dominum manducasse suum Pascha, & Sacramentum instituisse die 13. seu luna 13. mensis primi: sequenti autem die post Christi mortem ad occasum solis, incœpisse tempus Paschale Judæorum, & fermenti abjectionem. Ita docent Euthymius, & Nicephorus suprà citati.

Est enim observandum apud Hebræos menses omnes numerari à novilunio, & idem esse apud eos primam lunam, secundam lunam, &c. & primum diem mensis, secundum diem mensis &c. Porrò secundùm legem Exodi 12. die 14. primi mensis, idest, die 14. à novilunio, post solis occasum, incipiebant dies azymorum, & durabant septem diebus, idest, usque ad diem 21. inclusivè. Qui omnes dies erant
E Paschales, & azymorum dies vocabantur, tamen primus, & ultimus, idest, 15. & 21. soli erant solemnes, & festivi, ita ut non liceret in eis opera servilia facere, ut patet Levitic. 23. Dicunt ergo Græci feria 5. in Cœna Domini fuisse diem 13. mensis apud Hebræos; & proinde nondum incepisse tempus azymorum: feria autem 6. in qua Dominus mortuus est, dicunt fuisse profanum, non festivum: sed illo ipso die post occasum solis cœpisse tempus azymorum, quia ille erat dies 14. & postea die Sabbathi fuisse 15. diem, & solemnissimum.

Secunda sententia est Ruperti in commentario Levitic. cap. 23. & Matth. cap. 26. ubi docet Hebræos, ex quadam traditione Patrum suorum, numquam solitos fuisse celebrare duos dies festos continuos, & ideò

... in azymo pane institutum secundùm Ruperti sententiam, nisi priùs ostendatur cum immolatione agni quandocumque illa fieret, cœpisse usum azymorum per septem dies continuandum.

Tertia sententia est Pauli Burgensis in additione ad Lyranum in commentario cap. 26. Matth. quem auctorem multi recentiores sequuntur. Et in iis est Calvinus, qui in illud Matthæi 26. *Scitis quia post biduum &c.* ita hanc sententiam defendit, ut dicat nullo cavillo posse eludi ejus argumenta. Hæc sententia non differt à sententia Ruperti, nisi in eo, quod Rupertus dicebat ex traditione majorum differri festum azymorum aliquando in diem sequentem, celebrationem autem Paschæ numquam mutari. Burgensis autem dicit utrumque differri, & inde colligit eo anno, quo Dominus mortuus est, Hebræos manducasse suum Pascha die Veneris ad vesperam, Christum autem die Jovis ad vesperam.

Cæterùm hæc etiam sententia non probatur. Sciendum est enim mutationem illam dierum apud Hebræos ex traditione Patrum, quæ à multis annis viguit, & modò viget, non sic esse intelligendam, quasi dies 15. lunæ, seu mensis aliquando occurrat die veneris, & ipsi tunc transferant festum in diem 16. idest, in Sabbathum: id enim falsum est, & absurdissimum. Sed qui Kalendariis præsunt apud Hebræos, ita accommodant novilunia, præsertim initio anni, ut numquam accidat diem primum, & consequenter diem 15. primi mensis esse feria 2. vel 4. vel 6. & hoc est quod ipsi לא בדו פסח vulgò dicunt, idest, non contingit Pascha die 2. 4. & 6. Neque videtur mala ista consuetudo: neque pugnat apertè cum lege præcipiente festum azymorum celebrari die 15. mensis. Neque enim lex loquitur de die 15. secundùm calculum astronomicum, paucissimis notum, sed secundùm computum communem & vulgarem Kalendariorum totius populi: secundùm computum autem vulgarem communium Kalendariorum, semper illud servatur, ut festum azymorum agatur die 15. mensis. Neque absimilis est apud nos consuetudo, qui pro termino Paschali habemus lunam 14. post æquinoctium vernum, & tamen in æquinoctio, & in ipsa luna 14. inveniendis, non observamus motum verum solis & lunæ, sed observamus dies in Kalendario notatos, qui non raro nonnihil discrepant à vero motu: sed aliter fieri non potest, si certa aliqua regula tenenda est. Immò ante correctionem Kalendarii Gregorii XIII. jussu factam, distabat dies æquinoctii in Kalendario positus ab æquinoctio vero totis decem diebus, & novilunia in Kalendario notata distabant quinque diebus à veris noviluniis, & tamen melius erat Kalendarium il-

potuisse in fermentato Sacramentum instituere. Vides igitur ex hac sententia fundamentum Ecclesiæ Latinæ funditus tolli.

Quarta sententia est communis Theologorum in 4. dist. 11. Christum Sacramentum instituisse illo ipso tempore, quo secundùm legem, & secundùm Hebræorum (qui tunc vivebant) consuetudinem abjiciebatur fermentum ex toto Israele, ita ut non licuerit ullo modo eo uti, qui erat dies mensis pri-
C mi 14. illo enim die ad vesperam inchoabantur dies azymorum, & sequens dies 15. erat dies solemnis azymorum. Quæ sententia verissima est, & sola Græcos evidenter convincit: quocirca breviter probanda est, & simul omnes aliæ refellendæ.

CAPUT VIII.

Probatur Christum instituisse Sacramentum 14. die mensis secundùm legem, & secundùm morem Hebræorum.

D IGitur probatur ex textu omnium quatuor Evangelistarum. Matthæus cap. 26. sic ait: *Prima die azymorum, accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere Pascha?* Marcus cap. 14. *Prima autem die azymorum, quando Pascha immolabant.* Lucas cap. 22. *Venit dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha.* Hæc loca refellunt tres superiores sententias.

Ac primus Græcorum error manifestè refellitur: nusquam enim in tota Scriptura dies primus azymorum dicitur dies 13. mensis, sed solùm 14. vel 15. ut patet ex libro Exod. cap. 12. & 13. & Levit. cap. 23. ex Num. cap. 28.

Respondent Græci aliqui, referente S. Thoma in 4.
E dist. 11. quæst. 2. art. 2. quæst. 3. tres Evangelistas errasse, & à Joanne correctos fuisse. At hæc ingens blasphemia est. Et deinde si Evangelistæ inter se non convenirent, quod tamen fieri nequit, cur potiùs uni crederemus, quàm tribus?

Euthymius & alii modestiores respondent. Evangelistas loqui de die azymorum, non qui jam aderat, sed qui proximus erat: id enim volunt significare illud Lucæ: *Venit dies azymorum*, idest, imminet, seu propinquat. Refellitur hæc expositio. Primò, quia si ita esset, Christus prævaricatus esset legem, & potuisset justè accusari, & certè Hebræi si hoc illi objicere potuissent, non tantùm laborassent in quærendis falsis testibus.

Respondet Euthymius legem non prohibuisse anticipari, sed solùm postponi diem Paschæ. Sed qui præ-

ad principes sacerdotum, non potuisset id Judæis indicare? Verum igitur est, quod ait Chrysostomus homil. 85. in Matthæum, Christum usque ad mortem servasse legem Mosis, & Pascha suo tempore legitimè celebrasse. Neque juvat Euthymium quod Lucas dixerit: *Venit dies*. Nam refellitur hæc falsa expositio ex Matthæo & Marco, qui non dicunt, Venit dies azymorum; sed ajunt, primo die azymorum Apostolos Christo dixisse: *Ubi vis paremus tibi comedere Pascha?*

Accedit quod omnes fermè Patres, & maximè Græci dicunt, Christum 14. die Pascha celebrasse, Origenes tract. 35. in Matth. ubi apertè dicit, luna 14. Christum fuisse captum. Chrysostomus homil. 85. in Matt. dicit, Christum comedisse illo die, quem lex præcipiebat. Idem habet etiam Theophylactus, Theophilus Alexandrinus apud Bedam libro de ratione temporum, cap. 57. & 59. & Theodoretus quæst. 24. in Exod. & ex Latinis Tertullianus lib. contra Judæos, Cyprianus in sermone de cœna Domini, Ambrosius in epist. 83. Hieronymus in cap. 26. Matth. Augustinus in epistol. 86. ad Casulanum, & Beda lib. de temporum ratione, cap. 61.

Præter hoc argumentum ex tribus Evangelistis, & tot Patrum sententiis, habemus aliud argumentum ex Joanne, quem Græci se profitentur sequi. Nam S. Joannes affirmat diem passionis Christi, idest, sextam feriam fuisse illo anno solemnem, ac festam, ex quo necessariò sequitur, ut die præcedente agnum comederint. Joan. 13. *Ante diem festum sciens Jesus quia venit hora &c.* Hoc dixit Christus pridie passionis; ergo dies passionis, erat dies festus. Sed quia possent Græci tergiversari, ut faciunt, ac dicere loqui eum de festo futuro die Sabbathi, non de festo immediatè consequente eam ipsam noctem feriæ quintæ, in qua Dominus loquebatur; additur ibidem, quòd cùm Judæ Dominus dixisset: *Quod facis, fac citius*; ille exivit continuò, cùm jam nox esset: & Apostoli putarunt, dictum illi esse, ut emeret, quæ necessaria erant ad diem festum. At quomodo suspicari poterant tanta festinatione opus esse in parandis ad festum necessariis, si adhuc supererat totus dies sequens ante festi solemnitatem?

Præterea Joan. 18. Hebræi dicunt Pilato: *Nobis non licet interficere quemquam*; quod significat non licuisse id eis ob festum, quod tunc agebatur, ut exponunt Chrysostomus homil. 82. in Joann. & homil. 86. in Matth. Cyrillus lib. 12. in Joan. cap. 6. Augustinus tract. 114. in Joan. Beda in cap. 18. Joan. & alii. Nam alioqui licuisse cis alio tempore blasphemos occidere, patet ex Actor. 7. ubi Stephanum in Concilio judicatum publicè lapidarunt; & Actor. 24. conqueruntur apud Felicem Præsidem Syriæ, quòd volentibus Paulum secundùm suam legem interficere, Tribunus Lysias violenter eum eripuerit de manibus ipsorum.

do vobis, ut unum dimittam vobis in Pascha: vultis ergo dimittam vobis Regem Judæorum? Hinc ergo apparet, jam tunc agi cœpisse dies Paschales: & clarius Matth. 27. vocatur idem dies solemnis, & Marci 15. & Luc. 23. vocatur apertè dies festus.

Accedunt ad hæc testimonia Patrum, qui dicunt Christum occisum fuisse ipso die solemni Hebræorum. Vide Tertullianum in lib. contra Judæos. Origenem homil. 23. in Numer. Clementem Romanum lib. 5. constitut. cap. 14. aliàs 16. Epiphanium hæresi 70. Theophilum Alexandrinum in epist. ad Theo-
C dosium apud Bedam de ratione temporum, cap. 57. Cyrillum Hierosolymitanum catechesi 13. Chrysostomum homil. 86. in Matth. Augustinum tract. 10. in Joan. Socratem lib. 5. hist. cap. 21. Leonem sermone 7. de Paschate. Bedam in cap. 18. Joannem Anselmum in cap. 26. Matth. & Victorem Antiochenum nuper versum ex Græco in cap. 14. Marc. ubi dicit Hebræos libenter diem festum, qui occurrebat illo anno feria sexta, fuisse translaturos in alium diem, si per legem id eis licuisset.

Jam Secunda opinio, quæ Ruperti erat ex iisdem Scripturæ testimoniis confutatur. Nam si die Jovis, in quo Dominus Sacramentum instituit, erat primus dies azymorum, ut Evangelistæ tres disertis verbis
D affirmant, necessariò sequitur, ut festum azymorum fuerit illo anno die Veneris, non die Sabbathi.

Est enim observandum aliter dies festos, aliter dies naturales apud Hebræos considerari. Nam dies festi incipiunt ab occasu Solis, & desinunt in occasum Solis, ut patet Levit. 23. proinde festus dies azymorum continetur nocte sequente diem 14. & die toto artificiali 15. Dies autem naturalis, & ordinarius incipit ab ortu Solis, & desinit in ortu Solis, proinde continet diem & noctem artificialem, non autem noctem & diem artificialem. Id patet ex principio Geneseos; illud enim: *Factum est vespere, & mane dies primus*, ut exponunt Ambrosius & Basilius, & alii in eum locum, significat ex die artificiali, qui
E terminatur in vesperam, & ex nocte sequente, quæ terminatur in mane, factum esse primum diem. Ex quo facilè conciliari possunt verba trium prædictorum Evangelistarum, qui vocant primum diem azymorum diem 14. mensis, cùm verbis Mosis in Exodo, Levitico & Numeris, qui semper primum diem azymorum vocat diem 15. mensis. Nam cùm dies primus azymorum quatenus festivus, ut diximus, continuatur posteriore parte diei 14. & priori parte diei 15. accipiendo dies modo ordinario, seu naturali, potest dies azymorum ut festivus, per intellectionis figuram vocari tam 14. ut Evangelistæ faciunt, quàm 15. ut Moses facit.

Ex his autem refellitur opinio Ruperti. Nam si dies 14. ut Evangelistæ dicunt, erat primus azymorum, nimirum ex parte, necesse est, ut etiam 15. dies esset

Reſtat ſententia Burgenſis refellenda ex iiſdem Euangelii locis, & quidem facilè refellitur. Nam cùm dicunt Evangeliſtæ primo die azymorum Chriſtum comediſſe Paſcha, vel loquuntur de primo die azymorum ſecundùm ordinariam conſuetudinem, & Kalendaria Synagogæ, vel non. Si detur primum, tum refutata manet Burgenſis opinio; nec enim verum erit, quod ipſe ait, alio die Chriſtum, alio die populum Hebræorum Paſcha comediſſe. Si autem detur ſecundum, repugnabit Marcus, qui ait: *Prima die azymorum, quando Paſcha immolabant*; id enim ſignificat Hebræos eo die Paſcha immolare.

Sed reſpondent qui Burgenſem ſequuntur, illud (*immolabant*) vel referendum eſſe ad morem legitimum, ut ſenſus ſit, quando Paſcha ſecundùm legem immolari debebat, vel etiam ad aliquos paucos perfectiores, qui reipſa immolabant in die legitimo, non curantes Phariſæorum traditionem.

At neutrum horum rectè dici poteſt. Primò, quia etiamſi facta eſſet illa mutatio, debuiſſent omnes etiam optimi viri illam mutationem ſequi. Nam ut ſuprà oſtendi, non erat contra legem Dei, ſed erat accommodatio quædam Kalendarii prudenter facta; unde meritò ut ſchiſmatici, & ut inobedientes ſynagogæ puniri potuiſſent, qui ſecus feciſſent.

Secundò, falſum eſt tempore Chriſti fuiſſe illam traditionem in uſu, ut numquam feſtum azymorum celebraretur die 2. 4. vel 6. eſt enim traditio illa multò recentior. Atque hoc eſt, quod decepit plurimos ſcriptores modernos, alioqui eruditiſſimos: crediderunt enim omnes Burgenſi tamquam in ſua arte perito; nam & ipſe Rabinus Hebræorum fuerat. Eſſe autem falſum, traditionem illam tempore Chriſti in uſu fuiſſe, probo. In primis Rabbi Abenezra in commentario Levitici, cap. 23. diſertis verbis affirmat hanc traditionem non ſolùm non fuiſſe ab initio ſecundi templi, ut multi fabulantur, ſed nec fuiſſe eo tempore, quo fiebat Thalmud. Nam & in Miſna, & in Thalmud, ut ipſe dicit, invenitur Paſcha in בדר, id eſt, die 2. 4. & 6. conſtat autem Thalmud confectum fuiſſe aliquot annorum centuriis poſt paſſionem Chriſti.

Præterea S. Epiphanius, qui etiam Hebræus fuerat, & optimè noverat linguam, & ritus Hebræorum, hæreſi 30. Ebionitarum, & hæreſi 51. Alogorum, dicit feſtum azymorum apud Hebræos incidere in quamlibet diem hebdomadæ, etiam in 2. 3. & 4. Neque dici poteſt, Epiphanium loqui de feſto azymorum ſecundùm legem, & non ſecundùm conſuetudinem, quæ erat tempore ſuo, aut tempore Chriſti. Nam loquitur de conſuetudine, quæ erat

cleſiæ Aſiaticæ initio naſcentis fidei celebrabant Paſcha eodem die, quo Hebræi ſui temporis. Eædem Eccleſiæ celebrabant Paſcha luna 14. primi menſis, quacumque die hebdomadæ luna illa incidiſſet, idque ſine ullo dierum diſcrimine, vel exceptione; ergo etiam Hebræi illius temporis Paſcha celebrabant quolibet hebdomadæ die ſine ulla exceptione. Ergo feſtum azymorum incidere poterat in diem 2. 4. & 6. & proinde nondum cœperat eo tempore illa traditio
C Judaica, neque adhuc fuerat auditum illud בדר לא פסח igitur tempore Chriſti non fuit illa traditio. Propoſitio hujus argumenti certiſſima eſt, habetur enim expreſsè in epiſtola Nicæni Concilii, quam refert Theodoretus lib. hiſtor. 1. cap. 9. & in epiſtola Conſtantini ex eodem Concilio ad Eccleſias miſſa, quæ exſtat apud Euſebium lib. 3. de vita Conſtantini, cap. 17. Idem fatetur Polycrates apud Euſebium lib. 5. hiſtor. cap. 23. Tertullianus in lib. de præſcriptionibus hæret. Athanaſius in epiſtola de Synodis Arimini & Seleuciæ, Epiphanius hæreſi 50. Teſſareſcedecatitarum, & 70. quæ eſt Audianorum, ubi ſæpius repetit, Aſianos illos celebraſſe Paſcha quando Judæi celebrabant, ita ut non computarent ipſi dies, & menſes, ſed tantùm obſervarent
D tempus, quo Judæi ſui temporis, azyma incipiebant. Denique idem habet Auguſtinus lib. de hæreſibus, cap. 29. Aſſumptio ejuſdem argumenti non minus eſt certa. Nam Euſebius lib. 5. hiſt. cap. 22. dicit Aſianos Paſcha celebrare ſolitos quolibet die hebdomadæ. Auguſtinus libro de hæreſibus, cap. 29. addit, quolibet ſeptem dierum. Philaſtrius in lib. de hæreſibus, cap. de hæreſi de feſto Paſchæ, adhuc expreſſius dicit, eos Paſcha celebrare ſolitos etiam die 2. vel 4. vel 6. quibus diebus non fuiſſet celebratum, ſi eſſet vera Burgenſis opinio.

Præterea eſt argumentum huic non diſſimile. Epiphanius hær. 70. Audianorum, Theophilus in epiſt.
E ad Theodoſium apud Bedam de ratione temporum, cap. 57. Ambroſius epiſtola 83. ad Epiſcopos Æmiliæ, & Beda de ratione temporum, cap. 59. ponunt aliud diſcrimen inter Paſcha Chriſtianorum & Judæorum, ac Judaizantium, quòd Paſcha Chriſtianorum non ſolùm non fit luna 14. ſi illa venerit extra Dominicam, ſed neque ſi venerit in Dominica. Quando enim id accidit, ut luna 14. venerit in Dominica, tunc exſpectamus ſequentem Dominicam, & Paſcha celebramus luna 21. At Judæi, & Judaizantes in ipſa 14. luna celebrabant etiam ſi eſſet Dominica; quare aliquando fiebat (ut notat Beda) ut per integram hebdomadam diſtarent Paſchata, & Chriſtiani eo die inciperent, quo Judæi finiebant. Ex hac autem obſervatione manifeſtè ſequitur, Paſcha Judæorum tempore illorum Patrum aliquan-

RESTAT nunc, ut argumenta Græcorum, & eorum qui eis favent, breviter diluamus. Argumenta ducunt Primùm ex Scripturis. Deinde ex Patribus. Postremò ex ratione.

Primum testimonium Scripturæ, Matth. 26. *Dicebant autem: Non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo*. Respondeo: Fuit illa quorundam sententia in eo Concilio, sed non obtinuit: prævaluit enim eorum sententia, qui judicarunt non esse negligendam occasionem Christum necandi quocumque tempore.

Secundum testimonium Marci 15. Joseph mercatus est syndonem, & Luc. 23. mulieres paraverunt aromata. Ibidem Judæi egerunt causam criminalem contra Christum, & eum comprehenderunt, examinarunt &c. Quæ sanè in die festo licita non erant: nam Levit. 26. in festo azymorum prohibentur omnia opera servilia. Respondeo: In festo prohibentur opera servilia, sed non opera pietatis & charitatis, & maximè necessaria. Sepelire autem mortuos, opus charitatis est, non opus servile; & proinde etiam aromata parare, & syndonem emere ad corpus sepeliendum, non potuit esse prohibitum, præsertim cùm opus illud differri non posset, imminente jam Sabbatho. In Sabbatho enim major quies præcipiebatur, quàm in ullo alio festo. Unde in Sabbatho neque ignis accendi poterat, neque cibi præparari: quæ licita erant in aliis festis, etiam in Paschate, ut patet cap. 12. Exodi. Quod autem attinet ad Judæos, qui causam criminalem egerunt, non erant illi tam delicatæ conscientiæ, ut putarent id fieri non posse: satis existimabant se detulisse honoris diei festo, quod non suis manibus Christum lapidarunt.

Tertium testimonium Joan. 13. *Ante diem festum Pascha*. Respondeo: Loquitur de die artificiali, ut suprà diximus. Etsi enim in illa nocte, in qua Dominus loquebatur, festum Paschæ inciperet, tamen dies festus erat is, qui sequebatur eam noctem, non qui præcesserat: quemadmodum & nos solemus in vespera Sabbathi sancti dicere: Cras erit festum Paschæ; licèt jam cœperit festum celebrari in officio Ecclesiastico.

Quartum testimonium Joan. 18. *Ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha*. Respondeo: Omissis aliis solutionibus, Pascha vocatur eo loco non agnus Paschalis, qui solùm 14. die ad vesperam immolabatur, sed victimæ Paschales, quæ ex ovibus, & bobus quotidie in diebus Paschæ immolabantur. Deuteron. 16. *Immolabis Phase Domino Deo tuo de ovibus, & bobus in loco, quem elegerit Dominus*. 2. Paralipom. 35. *Dederunt sacerdotibus ad faciendum Phase pecora duo millia, & boves sexcentos*. Josephus lib. 3. antiquit. cap. 13. referens id quod habetur Num. 28. de immolatione duorum vitulorum, arietis, & hirci, & septem *ce corpora Sabbatho: erat enim magnus dies ille Sabbathi*. Ubi vides, Parasceven fuisse non ad Pascha, sed ad Sabbathum, quod illo anno celebrius erat, & magnum Sabbathum dicebatur, quia incidebat intra hebdomadam Paschalem, quæ tota solemnis erat, licèt primus, & ultimus dies solemniores essent. Hinc etiam Marcus cap. 15. ita illud idem expressit: *Erat Parasceve, quod est ante Sabbathum*, & Lucas cap. 23. inquit, *Erat autem Parasceve, & Sabbathum illucescebat*. Illud igitur Parasceve Paschæ non significat Parasceven ad Pascha, sed Parasceven in
C Paschate occurrentem: quomodo si nos diceremus, Erat feria 6. Paschæ.

Ultimò, proferebant olim Græci teste Anselmo illud Amos 4. *Sacrificate de fermentato laudem*, vel ut vertit Aquila: *Sacrificate de fermentato Eucharistiam*. Respondeo: Testimonium hoc, testimonium est imperitiæ, vel impudentiæ Græcorum. Nam Propheta illa dicit irridendo, & reprehendendo Hebræos, qui pro Deo idola colebant, & pro azymis fermentum offerebant. Sic enim præcedit: *Venite ad Bethel, & impiè agite: ad Galgalam, & multiplicate prævaricationem &c.* Vide Hieronymum, & Rupertum in hunc locum Prophetæ. Atque hæc sunt quæ ex Scripturis proferre solent.

D Jam ex Patribus nonnulli proferuntur, quorum testimonia breviter explicanda sunt. Primò S. Irenæus lib. 4. cap. 23. dicit, Mosem Deuteronom. 16. prædixisse Christi passionem, quoad locum, cùm ait, immolandum esse agnum Paschalem in loco, quem elegerit Dominus, idest, in Hierusalem; quoad diem, cùm nominavit diem Paschæ; & quoad horam, cùm dixit ad vesperam esse immolandum. Ex his nonnulli colligunt, Christum occisum esse secundùm Irenæi sententiam luna 14. quando agnus immolari solebat, & proinde cœnam Domini celebratam luna 13.

Respondeo: Quæ dicit Irenæus verissima sunt, sed nihil faciunt pro adversariis: nam Christus occisus
E est in Hierusalem: item in die Paschæ, quamvis luna 15. non 14. Nam (ut suprà diximus) primus dies Paschæ incipiebat in vespera diei 14. & durabat usque ad vesperam diei 15. Denique occisus est ad vesperam, quia obiit hora nona, quæ est hora vespertina. Adde, quòd Irenæus per vesperam, non tam intellexit vesperam diei, quàm vesperam mundi: dicit enim per vesperam significasse Mosem temporum extremitatem; ad quem modum exposuerunt illud, *ad vesperam*, etiam Cyprianus lib. 2. epist. 3. & Ambrosius epist. 3.

Secundò objicitur Tertullianus, qui in lib. contra Judæos sic ait: *Hoc enim & Moyses initio primi mensis novorum facturos vos prophetavit, cùm omne vulgus filiorum Israel ad vesperam agnum esset immolaturum*. Ubi loquitur de Christi passione, ac dicit, prædictum

stum vestrum in luctum &c.

Tertiò objicitur Epiphanius, qui hæresi 50. sic ait: *Oportebat Christum in decimaquarta die immolari secundùm legem*. Quòd si dies passionis Christi fuit 14. certè sequitur (ut Græci volunt) diem cœnæ Domini fuisse 13.

Respondeo: Loquitur Epiphanius de immolatione Christi non in se, sed in typo & figura, ac si clarius dixisset, oportuisse agnum, qui figura Christi erat, immolari luna 14. ad vesperam. Nam idcircò addidit, *secundùm legem*: reprehendit enim eo loco Epiphanius Quartadecimanos judaizantes, ac dicit, eos multum detrimenti accipere ex eo, quòd celebrant Pascha decimaquarta die cum Judæis, & non potiùs die Dominico cum Christianis; & rationem reddit, quia immolatio Christi, typica nimirum, quæ fiebat secundùm legem die 14. significabat Synagogam lumen suum amissuram Christo veniente. Nam dies 14. est ultima incrementi ipsius lunæ; peracta autem die 14. incipit lunæ lumen deficere, nimirum in die 15. Itaque Judæi cùm agnum immolabant luna 14. ad vesperam, obscurationem suam prophetabant: cujus obscurationis participes fiunt quotquot eos in Paschæ celebratione imitari malunt, quàm Ecclesiam Christi. Hæc est eo loco sententia Epiphanii, cujus auctoris apertissima testimonia pro nobis suprà retulimus.

Quartò objiciunt Chrysostomum homil. 82. in Joan. ubi duo dicit. Primum est, Christum comedisse suum Pascha pridie, quàm illud comederint Judæi. Alterum, Christum prævenisse unum diem in cœna manducanda, ut reservaret mortem suam Parasceve, quando etiam olim fuit Pascha. Ex quibus colligitur secundùm Chrysostomum diem Parasceves, in quo Dominus necatus fuit, fuisse lunam 14. in qua Pascha secundùm legem celebrari debuit. Similia omnino scribit Theophylactus in cap. 18. Joan.

Respondeo: Hic locus Chrysostomi & Theophylacti explicandus est per alium eorundem Auctorum. Nam Chrysostomus homil. 85. in Matthæum, & Theophylactus in cap. 26. Matth. scribunt, Principes sacerdotum tota nocte occupatos fuisse in negotio mortis Christi procurandæ, & ideò non potuisse cum cæteris debito tempore Pascha manducare, nimirum in nocte feriæ quintæ, sed distulisse cœnam illam agni Paschalis in sequentem diem. Ubi etiam addunt ii auctores in hac re prævaricatos esse legem Dei, Principes illos sacerdotum, quòd Pascha non egerint tempore debito, & hoc modo exponunt locum illum: *Ipsi non introierunt, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha*, Joan. 18.

Secundò dici potest illud (*quando etiam olim*) referri ad Parasceven: sed Chrysostomum non loqui de Pascha, ut Pascha significat immolationem agni, ut falsò Græci existimant, sed ut significat festum Paschæ. Quare hic est eorum verborum sensus: Christus in manducando agno Paschali prævenit uno die Principes illos sacerdotum, & proinde manducavit die Jovis, qui fuit 14. lunæ, ut servaret mortem suam in ipsum Paschæ festum, idest, in diem 15. lunæ, quando etiam olim Pascha, idest, Paschæ festum erat. Quod autem hic sit verus sensus, & non velit Chrysostomus dicere, feria illa sexta fuisse diem 14. & tempus legitimum immolationis agni Paschalis, ex duobus manifestè colligitur. Primum, quia si ita esset, Pontifices illi non fuissent prævaricati legem, dum distulerunt manducationem agni in feriam sextam. At Chrysostomus disertis verbis prævaricatos illos fuisse docet. Deinde, quia idem Chrysostomus homil. 86. & 87. in Matth. affirmat, ipsum diem occisionis Christi fuisse festivum, & solemnem Hebræis.

Quintò objicitur Augustinus, & cum eo venerabilis Beda. Nam Augustinus lib. 3. de consensu Evangelistarum, cap. 13. refert quosdam dixisse, Pascha Judæorum eo anno, quo Christus mortuus est, incœpisse in sequenti Sabbatho; & ideò sextam illam feriam dictam esse Parasceven Paschæ. Sed cùm id Augustinus non approbet, sed simpliciter referat, non est multum de ea re laborandum. Approbat quidem Augustinus, quod illi iidem dixerant, præparationem ad Christi immolationem cœpisse ab hora nona noctis; & proinde horam tertiam diei fuisse horam sextam Parasceves, Paschæ Christianorum, idest, Christi mortis: & hoc idem repetit tract. 117. in Joann. & idem habet Beda in cap. 19. Joannis. Priorem autem illam sententiam de Pascha Judæorum inchoante die Sabbathi; nusquam approbat Augustinus, vel Beda, vel alius bonus auctor ex veteribus.

Rursus objici solet, quod dicunt, Augustinus tract. 120. in Joan. & Beda in cap. 19. Joan. acceleratam fuisse Domini sepulturam propter Parasceven Judæorum, quia illa nocte cœnam puram comesturi erant. Sed nulla hic difficultas est: non enim cœna pura significat agni Paschalis manducationem, sed cœnam quandam solemnem, quam Judæi sumunt in vespera feriæ sextæ, ad initium videlicet Sabbathi. Unde ab ea cœna, ipsa etiam feria sexta dicebatur ab eis cœna pura, ut patet ex Irenæo lib. 1. cap. 10. & lib. 5. cap. 23. & ex Beda in cap. 23. Luc.

Sextò objici potest Anselmus, qui in capite 27. Matth. dicit, se certa ratione comperisse Christum

Octavo objiciunt Joannes Hentenius præfationes in Euthymium, & Cornelius Jansenius in comment. Matth. cap. 26. testimonium historici cujusdam antiqui, qui Hebraicè scripsit librum סדר עלם seder olam, in quo asseritur, traditionem illam Hebræorum, ne festum Pascha celebretur feria 2. 4. aut 6. initium habuisse statim à templo reparato post reditum à captivit. Babyl. ex quo sequitur, Christi tempore jam usu receptam fuisse illam traditionem.

Respondeo: In libro seder olam, tam majore, quàm minore, quem nuper Latinum fecit Gilbertus Genebrardus, non invenitur ea traditio. Deinde etiamsi ibi inveniretur, cùm auctor ille vix ante quingentos annos scripserit, & multa alia falsa tradiderit, nihil mirum esset, si etiam in hoc mentitus esset. Certè falsum esse, Christi tempore eam traditionem in usu fuisse, suprà evidentissimè demonstravimus etiam testimonio Rabbi Abenezræ.

Ultimò objicit Calvinus loco citato testimonia historiarum, quæ dicunt, ab Alexandro Papa institutum esse, ut ex pane azymo Eucharistia conficeretur, cùm ante Alexandrum omnis Ecclesia fermentato uti consuevisset. Itaque mos Græcorum fuit in primitiva Ecclesia, & Apostolicus censendus, ac meritò retinendus videtur.

Respondeo: Rectè fecit Calvinus, quod nullius historici nomen adscripsit: nullus enim id tradit, quod ipse dicit; nec verisimile est ullo modo. Nam loqui non potest Calvinus de Alexandro II. aut III. aut aliis posterioribus: isti enim fuerunt omnes post Leonem IX. qui acerrimè defendit sententiam Latinæ Ecclesiæ de Eucharistia in azymis conficienda. Loquitur igitur de Alexandro I. qui sedit circa annum Domini 110. Ac ut omittam, à nemine scriptum esse, quod hic Alexander azyma instituerit, non est probabile primis illis annis, in quibus Ecclesiæ in plurimis judaizabant, & factum Domini adeò recens erat, ut aliqua Ecclesia fermentato uti maluerit, quàm azymis. Adde, quòd Leo IX. in epist. ad Michaelem cap. 5. dicit, Romanam Ecclesiam à Petro, non ab Alexandro, ut Calvinus mentitur, didicisse qualiter divina mysteria celebrari debeant: & per 1020. annos à passione Domini retinuisse eundem morem; & cap. 24. dicit, sanctos Martyres primitivæ Ecclesiæ nostris azymis saginatos. Atque hæc de testimoniis.

Restant argumenta ex ratione. Et quidem Græci triplici ratione potissimùm utebantur, quæ sunt apud Anselmum in libro de azymo, & verbosissimè referuntur à Centuriatoribus Magdeburgensibus, ex libris Michaelis Episcopi Constantinopolitani, & Nicetæ Cent. 11. cap. 8. & apud Euthymium in cap. 26. Matth. & nuper etiam repetitæ sunt ab Hieremia Episcopo Constantinopolitano in censura ad Confessionem Augustanam, cap. 10.

Prima ratio est ejusmodi: *Dominus cùm Euchari-*

Denique Theodoretus, Græcus auctor in cap. 15. Danielis notat inscitiæ eos qui panem azymum, panem vocari posse negant.

Hoc ergo fundamento posito, colligimus Matt. 26. illa verba: *Accepit panem, benedixit &c.* de azymo exponi posse, cùm nomen sit commune; & præterea non solùm posse, sed etiam oportere, cùm jam ostenderimus id factum primo die azymorum. Vel igitur panis azymus differt specie à fermentato, vel non. Si differt, ut Græci volunt; ergo non potest Eucharistia confici in fermentato: non enim confici potest in alia specie, quàm in ea, quam Dominus
C instituit. Si non differt, ut verè Latini affirmant; ergo potest confici, tum in azymo, tum in fermentato; in azymo quidem, quia Dominus sic fecit; in fermentato autem, quia non differt specie ab azymo. Itaque vides argumentum, si quid valet, contra Græcos valere. Sed revera nihil valet, cùm non differat essentialiter azymus, & fermentatus.

Porrò illa Etymologia vocis ἄρτος ab elevando, aut ab accidentali conditione sumpta est, ut in aliis multis factum videmus: aut non dicitur ἄρτος, quia elevetur per fermentum, sed potiùs, quia elevet naturam humanam nutriendo & augendo corpora nostra, qui effectus communis est pani azymo cum fermentato.

D Sed hinc nascitur argumentum Calvini loco suprà notato. Nam si accidentaria differentia est inter azymum, & fermentatum, qualis est etiam inter vinum album & rubrum, non oporteret in Sacramento Eucharistiæ majori cura quærere panem azymum, quàm quærimus vinum album; sed esset omnibus permittendum, ut liberè uterentur quovis pane, ut liberè utuntur quovis vino.

Respondeo: Multum interest inter differentiam azymi & fermentati, & differentiam albi & rubri vini. Nam in primis constat Dominum usum esse azymo: non autem constat utrum vino albo, an rubro usus sit; & idcircò constanter retinemus azymum propter Domini exemplum; de vino non sumus solli-
E citi, quia non habemus simile exemplum. Deinde differentia azymi, & fermentati Deus sæpè usus est ad varia mysteria significanda, ut patet ex toto Levitico, ubi ferè semper præscribuntur panes azymi, ob significationem puritatis & sinceritatis; nusquam autem Deus usus est differentia vini albi, aut rubri ad aliquid significandum: ideò Ecclesia ob significationem retinet azymum, vinum autem indifferenter adhibet seu album sit, seu rubrum.

Secunda ratio Græcorum est, quia azyma sunt propria Judæorum; ergo consecrare Eucharistiam in azymo pane, est judaizare.

Respondeo: Non est judaizare, uti iisdem rebus, quibus utebantur Judæi; sed uti eodem ritu, & ad eundem finem. Itaque uti azymis cum agno Paschali, & ad significandam Christi puritatem, & sinceri-

tatem

14. ergo cœnam instituit die 13.

Respondeo: Agnus Paschalis, ut suprà diximus, cùm explicaremus figuras Eucharistiæ, figura fuit Christi, ut in Sacramento nobis apponendus erat manducandus, & ideò illa immolatio potiùs significabat immolationem Christi mysticam, quæ fit in Sacrificio Missæ, quàm immolationem cruentam, quæ in cruce peracta est: nam ideò ritus agni Paschalis potiùs tradit modum manducandi, quàm immolandi. Quia tamen agni immolatio erat etiam figura passionis Domini, debuit eodem die passio peragi, quo agnus immolabatur. Et sic factum est: nam illa vespera diei 14. in qua agnus immolabatur, ad diem sequentem pertinebat, ut dies ille festivus erat. Itaque institutio Eucharistiæ, quæ principaliter figurata fuerat per agnum Paschalem, peracta est eodem die, & eadem hora, qua agnus secundùm legem immolabatur: Christi autem passio, quæ minus principaliter per eandem immolationem figurata fuerat, eodem die, licèt non eadem hora, peracta fuit.

Quarta ratio addi posset, non parùm difficilis. Nam secundùm legem dies Pentecostes celebratur die quinquagesimo à secundo die azymorum, ut patet Levitic. 23. Sed eo anno, quo Dominus mortuus est, dies Pentecostes fuit in Dominica die, ut ex traditione Ecclesiæ patet; ergo etiam secundus dies azymorum fuit in Dominica die. Nam si numerentur dies quinquaginta à secundo azymorum inclusivè, ut lex præcipit, necessariò fiet, ut in eodem die hebdomadæ occurrat Pentecostes, in quo occurrit dies secundus azymorum. At si dies Dominica fuit secundus azymorum: ergo dies Sabbathi fuit ante diem azymorum, & multo magis dies cœnæ Domini; atque ita vera esse videtur Græcorum sententia.

Respondeo: De hoc argumento fusè tractavi in 3. lib. de Ecclesia triumphante, propè extremo. Summa responsionis est, dies Pentecostes numerandos esse à primo die prophano post festum primæ diei azymorum: & ideò si secundus dies azymorum sit prophanus, ut plerumque accidit, ab eo numerari debere dies Pentecostes. Si autem fortè sit dies festus, ut si occurrat in Sabbatho dies secundus azymorum, tunc à tertio die azymorum numerandos esse dies Pentecostes. Quia igitur eo anno, quo Dominus mortuus est, secundus dies azymorum fuit Sabbathum, propterea illo anno à tertio die azymorum, qui fuit die Dominico, qui apud Judæos prophanus est, numerari cœperunt dies Pentecostes; & inde factum est, ut in diem Dominicum incideret illo anno Pentecostes.

Atque hæc de tota ista disputatione dicta sint, in-

gumenta, & mendacia adversariorum.

Quod ad Primum attinet, non defuerunt olim, qui prætextu sobrietatis solam aquam in calice offerendam dicerent: ut Ebionitæ apud Epiphanium, hæresi 30. & Tatiani apud eundem, hæresi 46. Aquarii apud Augustinum lib. de hæresibus, cap. 64. Sed ea opinio continuò à Patribus explosa fuit, quòd satis constaret, Dominum non aquam solam, sed vi-
C num etiam in sacro calice ponendum esse docuisse. Vide Cyprianum lib. 2. epist. 3. ad Cæcilium, & Chrysostomum homil. 83. in Matth. qui ex instituto disputant contra eam sententiam.

Ubi etiam non est omittenda impudentissima calumnia Magdeburgensium, qui Centur. 3. cap. 6. & 7. affirmant, errorem istum de sola aqua in calice offerenda, ab Episcopis Romanis excogitatum esse, & à Cypriano refutatum in epistola ad Cornelium Romanum Pontificem; quod quidem sine ullo fundamento ex sola mentiendi libidine Centuriatores affirmant. Nam epist. Cypriani non est ad Cornelium, ut ipsi mentiuntur, sed ad Cæcilium, nec in ea ulla mentio fit Episcoporum Romanorum.

D Non defuerunt rursus, qui solum vinum offerendum censerent: ii fuerunt Armeni, ut Patres Trullani Concilii affirmant, can. 32. Causam autem, cur Armeni in eam sententiam descenderint, refert Nicephorus lib. 18. histor. cap. 53. ubi scribit Armenos non miscere aquam vino in sacrificio, ne significare videantur unionem duarum naturarum in Christo, quam ipsi non credunt. Ejusdem erroris accusantur Græci à Guidone Carmelita in catalogo hæreticorum, & ab Innocentio III. lib. 4. de officio Missæ, cap. 32. Sed contrarium tamen colligimus ex ipsorum scriptis, tum veterum, tum recentiorum, ut infrà ostendemus. Quare credibile est, Innocentium, & fortasse etiam Guidonem per Græcos intellexisse
E quosvis Orientales, non autem eos, qui propriè Græci dicuntur.

Lutherani & Calvinistæ Armenos imitantur: nam absque aqua vino utuntur. Lutherus in primo scripto contra Regem Angliæ, anno 1522. edito, fatuos & stolidos vocat eos, qui peccatum esse putant sine aqua celebrare; & ibidem sic addit: *Meo sensu melius, & tutius foret, aquam non miscere vino, cùm sit merum figmentum humanum, & sinistram, immò pessimam habeat significationem*. Et in formula Missæ, seu communionis pro Ecclesia Wirtembergensi anno 1523. edita: *Nondum constitui*, inquit, *mecum, miscendane esset aqua vino, quamquam huc inclino, ut merum vinum paretur absque aqua mixtura*. Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis Concilii Trident. sess. 22. cap. 7. & can. 9. docet, rem esse omnino indifferentem,

quod ad puritatem Evangelii adjiciant sua commenta: & à Calvino se hæc omnia didicisse fatetur. Quare non est mirum, si Calvinus, nec in Institutione, nec in Catechismo, nec in formula Sacramentorum ministrandorum ullam aquæ mentionem facit in mysterio cœnæ Domini.

Porrò Ecclesia Catholica semper credidit ita necessarium esse aqua vinum misceri in calice, ut non possit id sine gravi peccato omitti. Utrum autem sine aqua Sacramentum consistere possit, non est adeò certum; communis tamen opinio in partem affirmativam propendet. Quare falsò Kemnitius Catholicis in commune tribuit, quòd asserant, aquam in Eucharistia esse de necessitate Sacramenti, cùm paucissimi id affirment. Probatur Ecclesiæ sententia. Primùm ex facto Christi. Dominus vinum aqua mixtum consecravit; igitur & nos ita facere debemus.

Antecedens hujus argumenti Kemnitius fatetur esse probabile, sed non certum, & ideò incertam conclusionem ex eo colligi contendit. Deinde etiamsi certum esset antecedens, infirmam esse vult consecutionem. Nam Dominus si aquam admiscuit, id fecit pro more illius regionis; in Oriente enim vinum est fortius, quàm in his partibus, & ideò ordinariè solet in illis locis aqua temperari. At si in hac regione nostra, vel in partibus frigidioribus Dominus fuisset, cùm Sacramentum instituit, pro more patriæ aquam non miscuisset.

Cæterùm multum in utroque errat Kemnitius. Antecedens enim illud non minus certum est, quàm quòd Dominus vinum consecraverit, non siceram, aut aquam solam: quod sanè nemo negat esse certissimum. Nam ex Evangelio, & ex Paulo expressè non habetur, nisi calicem sanguinis Apostolis propinatum, vini nulla mentio est, cùm agitur de calice Eucharistico. Legantur omnia loca Matth. 26. Marci 14. Luc. 22. Joan. 6. 1. ad Corinth. 10. & 11. non invenietur mentio vini, nisi in illis verbis: *Amen dico vobis, non bibam de hoc genimine vitis, donec illud bibam novum in regno Dei*; quæ habentur in tribus locis citatis Evangeliorum. Sed ea verba, ut lib. 1. cap. 11. fusè docuimus, non pertinent ad calicem Eucharistiæ, sed ad calicem qui datus fuit post agni Paschalis manducationem, ut ex Luca manifestè colligitur. Neque obstat, quòd aliqui Patres ea verba de calice Eucharistiæ exposuerint: nam alii, qui magis ex professo rem tractarunt, contrarium docuerunt, ut tunc ostendimus; non possumus autem ex Patrum sententiis aliquid certi colligere, quando inter se non conveniunt. Atque id potissimum locum habet in sententia Kemnitii, qui (ut suprà vidimus in controversia de transubstantiatione) non vult argumenta efficacia posse duci à Scripturis, quæ variis modis exponuntur. Quid ergo in calice fuerit ante consecrationem, an vinum pu-

mini offerendo Dominica traditio servetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis prior fecit, ut calix, qui in commemorationem ejus offertur, mixtus vino offeratur. S. Basilius in sua Liturgia dicit Christum acceptum calicem miscuisse, & postea dixisse: *Hic est calix &c.* Theodoretus Dialog. 1. ait Christum suum sanguinem fecisse id, quod in calice commixtum erat. Eusebius Emissenus in serm. 5. de Paschate, qui est de corpore Domini, dicit Christum ipsum exemplo suo nos docuisse, ut calicem ex vino aqua mixto consecraremus. Denique Concilium III. Carthagi-
C nense, can. 24. (in quo etiam Augustinus interfuit) sic ait: *Ut in Sacramento corporis, & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quàm ipse Dominus tradidit, hoc est panis & vinum aqua mixtum*. Hæc testimonia certum argumentum faciunt, tum quia gravissimorum, & antiquissimorum auctorum sunt, tum quia nullus Patrum contrarium scripsit.

Quod autem Kemnitius ait de consuetudine Orientalium, non multum facit ad rem. Nam si illa esset potissima causa, cur Dominus calicem miscuisset, certè Patres variorum locorum numquam tanto consensu, & absolutè dixissent, miscendam vino aquam in calice.

Habemus autem testimonia Patrum omnium re-
D gionum. Ac primùm ex Syria habemus testimonia citata S. Jacobi & Theodoreti: uterque enim in Syria Episcopus fuit. Et præterea ex recentioribus idem docet Samona Episcopus Gazæ in disputatione cum Achmet Saraceno, quæ exstat in 4. tom. Bibliothecæ sanctorum Patrum.

Ex Italia habemus Justinum Martyrem: is enim Romæ scripsit Apologias suas, & de Romanæ Ecclesiæ consuetudine loquitur in 2. Apolog. propè finem, cùm dicit offerri poculum vino & aqua temperatum. Habemus item Alexandrum I. in epist. 1. ubi omnino jubet, ut nec vinum solum, nec sola aqua, sed utrumque simul offeratur. Habemus quoque Julium I. apud Gratianum de consecrat. dist. 2. Habe-
E mus præterea Ambrosium, qui in ea parte Italiæ scripsit, ubi certè vina non sunt adeò fortia, & tamen lib. 4. de Sacrament. cap. 4. & lib. 5. cap. 1. vinum & aquam in calice ponenda esse affirmat.

Ex Africa habemus loca citata S. Cypriani, & Concilii Carthaginensis: & potest addi testimonium Augustini tract. 120. in Joan.

Ex Gallia habemus S. Irenæum Episcopum Lugdunensem, qui lib. 5. cap. 1. *Quando*, inquit, *mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Domini*. Eusebius quoque Emissenus, cujus locum ante citavimus, in Gallia scripsit: fuit enim is auctor, ut aliàs diximus, Abbas Monasterii Lirinensis. Adde etiam Bernardum epist. 69.

Ex Hispania habemus S. Isidorum lib. 1. de offic. divinis, cap. 18. ubi satis copiosè de hac re agit.

Ex

... Constantinopolitani, qui paulò junior Chrysostomo fuit, in tractatu de traditione divinæ Liturgiæ. Item Synodi Trullanæ, can. 32. & in capitulis Græcarum Synodorum à Martino Bracarensi collectis, cap. 55. & præterea S. Joannis Damasceni lib. 4. de fide, cap. 14. Theophylacti in cap. 19. Joannis, ubi reprehendit Armenos hunc morem non servantes; & S. Germani Episcopi Constantinopolitani in theoria rerum Ecclesiasticarum. Floruit autem S. Germanus eodem tempore, quo Damascenus circa annum Domini 700. Præterea exstant testimonia etiam recentiorum Græcorum, ut Nicolai Methonensis Episcopi in lib. sive oratione de Eucharistia, Nicolai Cabasilæ, in lib. de sacrificio altaris, cap. 8. Marci Ephesii in libro de verbis consecrationis, Nicephori lib. 18. hist. cap. 53. Ex quibus testimoniis apparet, falsò imponi Græcis hunc errorem, quòd solo vino utantur in sacrificio altaris.

Adde, quòd Concilium Florentinum, in quo Græci & Latini aderant, in instruct. Armenorum, jubet Armenis, ut deinceps in calice vinum aqua temperent, quoniam omnes aliæ Ecclesiæ Latinorum, & Græcorum ita semper fecerunt.

Denique refelli potest Kemnitii vanitas ex rationibus, quas Patres reddunt hujus mixtionis vini, & aquæ: nullus enim somniavit unquam, nedum protulit, causam illam, quòd in Oriente vina sint fortia. Rationes igitur, quas Patres adferunt, sex sunt. Prima & potissima, quia Dominus ita fecit. Hanc reddunt plurimi Patres, & Concilia recentiora, Florentinum & Tridentinum.

Secunda ratio est, quia de latere Domini exivit sanguis, & aqua, Joan. 19. Nos enim in calice repræsentamus Christi sanguinem, ut effusum, sicut in pane consecrato repræsentamus Christi corpus, ut mortuum. Quare Chrysostomus hom. 24. in priorem ad Corinth. *Quid est*, inquit, *in calice? quod ex latere fluxit*, & Augustinus lib. 3. de Trinit. c. 11. dicit, de latere Domini percusso, illum fluxisse liquorem, qui est in calice. Quibus verbis significatur in calice esse verum Domini sanguinem, quoad substantiam, & esse eo modo, quo ex latere fluxit, idest, effusum, quoad repræsentationem. Quia igitur in calice repræsentamus id, quod ex latere fluxit; & quod ex latere fluxit, fuit sanguis, & aqua; ideò non solo vino, sed etiam aqua rem illam repræsentamus. Atque hanc rationem attingunt Alexander Papa, Ambrosius, Chrysostomus, Eusebius, Germanus, Rabanus, & alii.

Tertia ratio est, quia in mysterio Eucharistiæ significatur unio Christi cum Ecclesia: id autem ane Catechetica apud Euthymium, tit. 21. Panopliæ: & ante eum Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædagogi, cap. 2.

Sexta ratio esse potest, quam ponit Nicephorus lib. 18. cap. 53. ad significandam duarum naturarum in Christo conjunctionem.

CAPUT XI.

Solvuntur argumenta adversariorum.

Superest nunc, ut ad nugas Lutheri & Kemnitii respondeamus. Prima objectio Lutheri, & Kemnitii loco cit. est hujusmodi: *Vini cum aqua permixtio pessimam habet significationem, nam Isai. 1. dicitur: Vinum tuum mixtum est aqua: quod significat teste Hieronymo in eum locum Scriptura, & verbi Dei sinceritatem corruptam fuisse à Pharisæis per admixtionem humanarum traditionum.*

Respondeo; In Scripturis una, & eadem res alio, & alio modo considerata, nunc bonam, nunc malam habet significationem. Leo propter fortitudinem Christum significat, Genes. 49. *Catulus Leonis Juda*, & Apocal. 5. *Vicit Leo de tribu Juda*. Idem Leo propter crudelitatem diabolum significat, Psalm. 90. *Conculcabis Leonem & draconem*. 1. Petr. 5. *Tamquam Leo rugiens circuit quærens quem devoret*. Sic igitur mixtio vini cum aqua, si sumatur similitudo ab iis, qui vinum vendunt, significat fraudem, & corruptionem: decipitur enim qui pro vino mero emit vinum mixtum aqua. Et de hac re agitur Isaiæ 1. ubi Hieronymus legit: *Caupones tui miscent vino aquam*. Si autem sumatur similitudo ab iis, qui bibunt, habet optimam significationem illa mixtio: nam sobrietatem, & temperantiam significat. Unde Proverb. 9. *Bibite vinum, quod miscui vobis*. Quoniam igitur in calice vinum miscetur aqua, non ad vendendum, sed ad bibendum, optimè fit, & optimam habet significationem.

Secundum argumentum Lutheri, & Kemnitii est contra rationem illam de sanguine, & aqua, quæ profluxerunt ex latere Christi. *Ea ratio non probat, miscendam aquam in calice: Et tamen adducitur à Catholicis, tamquam unum ex præcipuis fundamentis; igitur non solidè probant Catholici suam sententiam*. Propositionem probant adversarii. Primò, quia non fuit aqua illa mixta cum sanguine, sed seorsim per se fluxit: nam alioqui quomodo discerni potuisset? non ergo pertinet ad istam mixtionem aquæ cum vino. Secundò, illa effusio sanguinis & aquæ significabat duo Sacramenta diversa, nimirum Baptismum, & Eucha-

Ad Secundum; Aliud est repræsentari, & significari; aliud repræsentare, & significare: hæc enim sunt diversa, nec se invicem impediunt. Nos igitur non dicimus, sanguinem & aquam significasse mixtionem vini, & aquæ in calice; sed è contrario significari, & repræsentari per hanc mixtionem calicis, quidquid tandem significaverit illa effusio sanguinis & aquæ. Quare Augustinus & Theophylactus, qui dicunt, sanguinem & aquam significare duo Sacramenta, iidem affirmant, inde colligi, miscendam esse aquam in calice Eucharistiæ.

Ad Tertium dico; Nullam hìc esse figuram, aut mysticum sensum: nam (ut diximus) non attendimus, quid illa significaverint; sed ea nos repræsentamus, quæ revera facta sunt.

Tertium argumentum eorundem, est contra aliam rationem nostram de unione Ecclesiæ cum Christo. Nam Primò, non commemoramus in Eucharistia unionem Christi cum Ecclesia, sed passionem Christi tantummodò; ergo frustra quæritur illa significatio. Secundò, non unimur Christo, nisi post sanguinis ejus effusionem; illa enim effusio causa fuit nostræ unionis: non ergo rectè ante effusionem; immò ante consecrationem sanguinis Domini miscetur aqua vino ad significandam unionem. Tertiò, solus Christi sanguis nos redemit sine permixtione cum nostro: non igitur in calice, in quo Christi passio, & nostra redemptio repræsentatur, oporteret aquam miscere, ne videamur velle conjungere nostra opera cum Christi laboribus, quasi illi non suffecissent. Et hoc loco more suo Kemnitius calumniatur Ecclesiam Catholicam, quasi hoc præcipuè intendat in ista mixtione aquæ, ut non solus Christus, sed etiam populus Deo Patri sistatur, cùm sacrificium offertur.

Respondeo; Frustrà conantur adversarii eam rationem convellere, quam tot sancti Patres plurimi fecerunt. Ad Primam probationem dico, falsum esse non commemorari in Sacramento Eucharistiæ unionem Ecclesiæ cum Christo: nam Paulus apertè dicit, 1. ad Corinth. 10. *Unus panis, & unum corpus multi sumus, qui de uno pane participamus*. Itaque principaliter quidem commemoratur in eo Sacramento Christi passio: sed commemoratur etiam secundariò effectus illius passionis, qui fuit, ut omnes unum corpus cum Christo efficeremur.

Ad secundam, non ponitur aqua in calice ante consecrationem, ut tunc significet unionem populi cum Christo, sed ut significet suo tempore, nimirum facta consecratione. Nam testimonio, & consensu adversariorum, & maximè Lutheri in sermone de Eucharistia, & Kemnitii in 2. par. Examinis Concilii Tridentini sess. 13. cap. 4. panis consecratus factus est ex multis granis, ut inde significetur unio fidelium, qui de illo uno pane participant: & promtè præparatio sacrificii) sed est oblatio veri corporis, & veri sanguinis Domini. Id enim offertur, quod reipsa est in calice, non autem quidquid est ibi significativè: reipsa autem non est in calice populus, sed solus Christi sanguis, non tamen à corpore separatus, & anima, & divinitate. Licèt igitur aqua significet populum, non tamen offertur, vel ipsa, vel populus Deo Patri in redemptionem nostram, sed sola Christi passio. Ac ut intelligant adversarii, se sine causa rejicere aquam ex Sacramento; cogitent eandem rationem esse de pane mixto ex aqua, & farina, quæ est de calice mixto ex aqua, & vino. Nam Cyprianus, cujus est ista ratio lib. 2. epist. 3. dicit, idem significari per farinam, & aquam in pane, quod per vinum, & aquam in calice. Si igitur aquam rejiciunt ex calice, ne populus cum Christo offerri Deo Patri videatur: rejiciant etiam aquam ex pane, ne idem incommodum consequatur. Vel si apud eos nulla fit oblatio, nullum sacrificium, sed sola communio corporis, & sanguinis Domini, non timeant illud incommodum significationis, quod nullum est, ubi nulla oblatio est.

Præter hæc argumenta Kemnitius sex objectiones alias profert contra Concilium Tridentinum in materia mixtionis aquæ cum vino, quæ non tam Concilium premunt, quàm ipsum Kemnitium. Primò, accusat Concilium quòd tam acriter pugnet pro aqua in calice, cùm interim totum calicem contra Dei mandatum populo abstulerit. Sed de hac re infrà disputandum erit: interea id solum observamus, defuisse adversario, quod de re proposita diceret, & idcircò ad alia digressionem fecisse.

Secundò, accusat Concilium, quòd falsò insimulet Lutheranos, qui asserant, mixtionem aquæ pugnare cum Christi institutione. At Concilium non nominat Lutheranos, sed generatim damnat eos, qui id asserunt: non defuisse autem qui id assererent, suprà ostendi ex Nicolao Villagagnonio.

Tertiò, accusat Concilium, quòd propter rem indifferentem, qualis est mixtio aquæ cum vino, anathematizet eos, qui contrarium sentiunt. At Concilium non anathematizat (ut patet ex can. 9.) nisi eos, qui negant eam mixtionem fieri debere tamquam pugnantem cum institutione Christi, non est autem res indifferens, sed dogma necessarium, & ad fidem pertinens, quòd Ecclesia nihil doceat pugnans cum Christi institutione. Deinde, licèt ponere aquam in calice, ex se fortasse sit res indifferens, quia sine illa Sacramentum constare posset; tamen posteaquam expressè imperatum, vel à Deo immediatè, vel per Concilia & Ecclesiam, ut id fiat, non est res indifferens, sed necessaria.

Quartò, accusat Concilium, & totam Ecclesiam, quòd istam mixtionem aquæ faciant cum opinione fal-

aquæ cum vino, non reipsa, sed solùm quoad significationem. Sed de his hactenus.

CAPUT XII.

Quibus verbis fiat consecratio Eucharistiæ.

DE forma, quæ est altera causa Sacramenti Eucharistiæ, quinque sunt controversiæ, sed ex iis, aliis in locis explicatæ sunt quatuor. Prima controversia est, utrum aliqua verba necessariò requirantur ad Eucharistiam conficiendam. Secunda, utrum ea verba debeant esse consecratoria, an concionalia, idest, utrum dici debeant ad populum instruendum, an potiùs ad materiam consecrandam. Tertia, utrum certa quædam, & determinata verba esse debeant. Ac tres istæ satis accuratè explicatæ sunt in lib. de Sacramentis in genere, cap. 19. 20. & 21. Quarta est, quænam sint illa verba, sive utrum illa sola verba: *Hoc est enim corpus meum*, *Hic est enim calix &c.* pertineant ad formam in Sacramento Eucharistiæ. Atque ista sola quæstio hoc loco explicanda est: ex cujus explicatione manebunt etiam aliæ tres explicatæ, ut notum est. Si enim illa sola verba constituant formam Sacramenti, certè sequitur, verba aliqua requiri, quod petebatur in prima quæstione: & verba illa esse consecratoria, non concionalia, quod secunda quæstio postulabat; & verba esse certa, & determinata, de quo erat quæstio tertia. Quinta quæstio esse posset de sensu illorum verborum: sed de hac re fusissimè egimus in primo libro de Eucharistia, ubi singulas voces diligenter excussimus.

Est igitur quæstio hoc loco tractanda, utrum illa sola verba: *Hoc est enim corpus meum*, &, *Hic est enim calix sanguinis &c.* ad formam Sacramenti hujus pertineant. Et quidem Ecclesia Catholica magno consensu docet, illa sola verba ad formam pertinere. Ita enim habemus in Concilio Florentino in instructione Armenorum, & in Catechismo Concilii Tridentini; & idem docent Theologi cum Magistro sententiarum lib. 4. dist. 8. & Jureconsulti apud Gratianum distinct. 2. de consecratione; & super caput, Cùm Marthæ, extra de celebratione Missarum. Et si enim Theologi disputent, nec inter se omnino conveniant, utrum singulæ voces, quæ habentur in forma consecrationis calicis in Latinis Missalibus, sint de essentia formæ, tamen omnes conveniunt, omnes illas voces esse de integritate formæ, ita ut sine peccato nulla earum omitti possit, & consensus in

tentiam referunt Kemnitius in 2. par. Exam. Concilii Tridentini sess. 13. cap. 1. & Joachimus Westphalus in lib. qui inscibitur, Recta fides de Cœna. Videtur ea sententia Martinum Bucerum habere auctorem: is enim in cap. 26. Matth. apertè scribit, non esse necessarium, ut recitentur verba, quòd nulla Scriptura id doceat; Dominus enim jussit panem frangere, & manducare, sed non jussit dici super panem: *Hoc est corpus meum.*

C Secunda sententia est aliorum, qui verba quidem recitari volunt, sed per modum concionis, seu lectionis ad instruendam fidem, non ad elementum consecrandum. Ita Calvinus docet lib. 4. Institut. cap. 17. §. 39. Dominus enim non alloquebatur panem, sed Apostolos, cùm ait: *Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum &c.* Quocirca in formula Sacramentorum ministrandorum præscribit Calvinus lectionem ex cap. 11. prioris ad Corinth. & concionem ministri, & paucas quasdam præfatiunculas. Hanc sententiam Lutherani passim rejiciunt, ac præsertim Kemnitius loco notato, licèt eam ex Luthero hausisse Sacramentarii videantur. Lutherus enim in lib. de captivit. Babyl. cap. de Baptismo, apertè scri-
D psit, parùm referre, quibus verbis Sacramentum conficiatur, modò adsit fides accipientis: Sacramenta enim consistere in promissione, quæ non accipitur nisi fide.

Tertia est aliorum sententia, qui, quo ad modum loquendi, proximè accedunt ad veritatem, tamen reipsa parùm dissentiunt à Calvino, & multum dissentiunt ab Ecclesia. Hi dicunt, verba certa requiri ad consecrationem, quæ non historicè tantùm, sive ad instruendum, sed etiam ad consecrandum adhibeantur. Hæc est Kemnitii sententia loco citato, quæ in quatuor, ut ipse eam exponit, differt à sententia Catholicorum. Primò existimat ipse, ad essentiam formæ pertinere omnia verba, quæ Dominus in in-
E stitutione locutus est, nimirum: *Accipite & manducate &c.* & inde Catholicos reprehendit, quòd formam consecrationis valdè mutilaverint. In quo tamen, vel fallitur, vel mentitur; nos enim in Missa etiam illa verba dicimus; *Accipite & manducate &c.* licèt ea distinguamus à verbis, quæ sunt de essentia formæ. Quare non mutilamus verba Domini, sed tantùm indicamus, quæ in eis verbis ad essentiam formæ pertineant.

Secundò dicit, sola Christi verba debere pronunciari; ex quo arguit Catholicos, quòd quædam addiderint, ut ex canone Missæ perspicuum est. Sed in hoc etiam fallitur, aut mentitur. Nam verba omnia quæ dicimus, Christi sunt, licèt non ex eodem loco habeantur, ut infrà ostendemus; & prætetea verba illa, quæ adduntur, ut, *enim*, in forma consecra-

modo utuntur Principes ministerio legatorum, aut judicum; & proinde non posse quemlibet esse ministrum, sed eum solum, qui à Deo ad hoc ordinatus est. De qua re disputavimus fusè in libris de Sacramentis in genere.

Quartò dicit, verba Sacramentalia non debere recitari merè historicè, ut nimirum Calvinistæ faciunt; nec etiam ita ut magicum quid sonare videantur, ut videlicet Catholici faciunt; sed ita ut Deo operante efficacia sint ad faciendum, ut panis sit, & dicatur corpus Christi, & vinum sit, & dicatur sanguis, quod ex natura sua illis non conveniebat. Est autem hoc loco diligenter Notandum, verba Kemnitii aliud sonare, aliud significare. Nam dedita opera obscurè loquitur, quia facilè non poterat à Calvinismo recedere, quin in sententiam Catholicorum veniret; neque contrà, à sententia Catholica recedere, quin in Calvinismum laberetur. Revera autem in Calvinismum labitur, licèt in modo loquendi ab eo alienissimus videatur.

Cùm igitur dicit, ac sæpiùs repetit, per verba Sacramentalia panem fieri corpus, & vinum fieri sanguinem, non idem affirmat quod similibus verbis Catholici solent. Nam nos Catholici dicimus verba Sacramentalia ex divina institutione esse vera instrumenta consecrationis, ita ut vim habeant tamquam instrumenta Dei, convertendi panem in corpus Domini, & vinum in sanguinem Domini, & hoc illi impiè & blasphemè magiam, & incantationem vocant; ipse autem vult verba esse efficacia, ut instrumenta Dei, non ad faciendam conversionem panis in carnem, sed ad significandam præsentiam corporis Christi cum pane. Nam quod hoc solum tribuat verbis Sacramentalibus, perspicuum est Primò, quia ipsi non credunt mutari panem in corpus Domini; ergo non tribuunt verbis efficaciam veram mutandi panem in corpus Domini. Secundò, sentiunt ipsi (ut suprà ostendimus) corpus Christi esse ubique; ergo verba non faciunt, ut corpus Christi incipiat esse præsens. Tertiò, Joannes Brentius, à quo in hac re non dissentit Kemnitius, apertè docet, verba consecrationis non facere, sed annunciare solùm præsentiam corporis Christi. Nam in libro contra Henricum Bullingerum, qui inscribitur Recognitio, illo argumento probat oportere Lutheranos credere Ubiquitatem corporis Domini, quia alioqui non possent probare præsentiam corporis Domini, nisi per efficaciam consecrationis Papisticæ; atque ita cogerentur fateri, verba Domini non solùm annunciare præsentiam corporis Domini, sed etiam facere. Quartò, si Kemnitius veram efficaciam mutandi substantiam panis tribueret verbis Sacramentalibus, sine dubio non objiceret nobis magicam incantationem, nisi etiam sibi eam communem esse vellet. Quintò denique, ipse ibidem Kemnitius cùm expli-

quæ in Liturgiæ actione pronunciantur, sive sint lectiones, sive preces, utiliter quidem adhiberi ad præparandos animos ad tam magnum mysterium, non tamen in eis vim ullam inesse ad Sacramentum conficiendum.

CAPUT XIII.

Solis Domini verbis fieri consecrationem.

C PRimùm igitur id probatur exemplo Domini, & Apostolorum. Nam ut Evangelistæ referunt Matthæus cap. 26. Marcus 14. & Lucas 22. & Paulus 1. Corinth. 11. Dominus cùm Sacramentum hoc instituit, & primus confecit, non solùm non jussit legi epistolam ad Corinthios, quæ nondum exstabat, sed nec ullam aliam lectionem, neque ullam habuit concionem. Pari ratione Apostoli antequam scriberentur Evangelia & epistolæ, nihil legebant, nisi fortè Psalmos, vel, ut S. Gregorius scribit lib. 7. epist. 63. solam orationem Dominicam ad consecrationem addebant. Neque B. Paulus 1. Corinth. 11. jubet, ut illud caput, aut aliud ejusmodi deinceps legatur. Præterea Dominus verba illa: *Hoc est corpus meum*,
D &, *Hic est calix sanguinis*, non historicè recitavit, sed significativè, ut notum est. Calvinistæ igitur, qui illa verba historicè recitant, & tamquam essentiam Sacramenti, lectionem & concionem adhibent, non sequuntur Domini institutionem, sed capitis sui somnia, & figmenta.

Ex eodem Domini exemplo, & Græci refelli possunt. Dominus enim nec dixit, nec dici jussit illas preces: *Fiat hic panis corpus Christi, & hoc vinum sanguis Christi*; sine quibus non existimant ipsi Sacramentum ritè confici posse. Nam si ea Dominus dixisset, aut dici jussisset, id haberemus in Scriptura, vel in traditione. In Scriptura non habemus; solùm enim Evangelistæ referunt, Dominum egisse gratias
E Patri, & panem benedixisse, ac dixisse: *Accipite, manducate, Hoc est corpus meum &c.* quibus verbis Dominus gratias egerit, non constat. Nec possunt Græci illa sua verba: *Fiat hic panis corpus Christi tui &c.* includere in illis verbis Evangelii; *Gratias agens*, non enim ista verba sunt gratiarum actionis, sed petitionis cujusdam. Benedictio autem, aut illis verbis facta est: *Hoc est corpus meum*, &, *Hic est sanguis meus*, ut Catechismus Romanus, & Theologi communius docent; aut certè in Evangelio non habetur, quibus verbis Dominus benedixerit: nullus etiam veterum tradidit Dominum usum fuisse illis verbis: *Fiat hic panis corpus Christi &c.* Ergo neque ex Scriptura, neque ex traditione probari potest, Græcos id facere quod Dominus fecit, aut fieri jussit.

Ne-

verbis: *Hoc est corpus meum*, *Hic est sanguis meus*. Ita enim docent Tertullianus, Cyprianus, Chrysostomus, Ambrosius, & alii; quæ Patrum testimonia paulò infrà adferemus. Præterea sunt urgentissimæ rationes. Nam si Dominus alio modo consecrasset, alio nos consecrare vellet, non dixisset: *Hoc facite*. Deinde sacerdos in persona Christi consecrat; & ideò non dicit, Hoc est corpus Christi, sed: *Hoc est corpus meum*, & nihil est aliud nostra consecratio, quàm repetitio illius primæ, quæ à Christo facta est, ut Chrysostomus scribit homil. 83. in Matthæum. At quomodo in persona Christi id facimus, & quomodo ista est illius primæ repetitio, si Christus sola voluntate, nos verbis consecramus? Denique conveniunt omnes, Dominum instituisse Sacramentum Eucharistiæ, cùm ipse primus Eucharistiam consecravit; ergo oportuit eum non solùm consecrare, sed etiam consecrare ritu Sacramentali, & illo ipso ritu, quo deinceps nos uti debebamus. At consecrare sola voluntate, non est consecrare ritu Sacramentali, sed est miraculo quodam extraordinario effectum producere Sacramentalis consecrationis, sine Sacramentali consecratione, quemadmodum cùm idem Dominus, Magdalenam absolvit sola potestate, non censetur Sacramentum instituisse, quia id non fecit ritu Sacramentali.

Quòd illa verba ex Domini præcepto à nobis dici debeant, quidquid dicat Bucerus, patet ex illis verbis, *Hoc facite*; illud enim jubet, ut totam actionem Christi imitemur. Christus autem non benedixit, & fregit panem sine ulla prolatione verborum, sed dicendo: *Hoc est corpus meum*. Neque obstat, quòd non dixerit, Pronunciate hæc verba: satis enim est, quòd jusserit nos imitari ipsius actionem, præsertim cùm accedat universæ Ecclesiæ perpetua consuetudo, quæ numquam ista verba frequentasset in actione Missæ, nisi intellexisset hoc esse à Domino præceptum. Et est simile de Baptismo. Nam nusquam dixit Dominus, Baptizate dicentes, Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; & tamen non solùm Ecclesia, sed etiam Lutherani, & Calvinistæ utuntur istis verbis in Baptismo, ac sentiunt ita Dominum præcepisse.

Quòd autem post illa verba recitata, statim adsit corpus Domini, & sanguis, & proinde vi illorum fiat consecratio, probatur: quia alioqui verba essent falsa; si differretur præsentia corporis Domini, usque ad aliorum verborum recitationem, ut Græci volunt; non enim Dominus dixit, Hoc erit, sed: *Hoc est corpus meum*. Unde etiam suprà in disputatione de transubstantiatione ostendimus, illa verba Domini non posse defendi ut vera, nisi per illa fiat

nondum facta est transmutatio?

Secundò, probatur hæc veritas ex traditione Ecclesiæ, & Patrum. Ac Primùm contra Lutheranos, & Calvinistas, quòd verba consecrationis Eucharistiæ dicantur ad panem benedicendum & mutandum, non ad populum instruendum, perspicuum est ex omnibus Liturgiis etiam antiquissimis, ut Clementis, Jacobi, Basilii, Chrysostomi, Ambrosii, & Romana, quæ S. Petri esse censetur, & omnibus omnino, quæ usquam exstant. Nam in omnibus verba Domini: *Hoc est corpus meum*, &, *Hic est sanguis*, recitantur seorsim, & non solùm in lectione epist. ad Corinthios, ut Calvinistæ faciunt: & recitantur certo ritu, & admixtis precibus antè, & post, ut planè appareat fieri Sacramentum, non concionem. Quare ritus cœnæ Calvinistarum non solùm est novus, sed planè inauditus in antiqua Ecclesia.

Deinde, sancti Patres dicunt corpus Domini fieri mystica prece, aut invocatione divini nominis, aut solemni benedictione, aut gratiarum actione, aut certa consecratione; quæ omnia evidenter ostendunt, verba illa non dici ad instruendum populum, sed ad panem ipsum sacrandum. Justinus Apolog. 2. dicit, prece fieri Eucharistiam. Augustinus lib. 3. de Trinit. cap. 4. dicit mystica prece. Idem Cyprianus lib. 1. epist. ult. Cyrillus Catech. 3. & 4. mystag. & Eusebius Emissenus serm. 5. de Paschate dicunt invocatione summi nominis fieri Eucharistiam. Cyrillus Alexandrinus lib. 11. in Joan. cap. 24. & alii passim, dicunt benedictione fieri, immò ipse Apostolus 1. Corinth. 10. *Calix benedictionis, cui benedicimus*. Irenæus lib. 4. cap. 57. *Quomodo*, inquit, *constabit eis, eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, esse corpus Domini sui &c.* ubi vides gratiarum actione fieri corpus Domini. Denique Augustinus lib. 20. contra Faustum, cap. 13. *Panis noster*, inquit, *& calix certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur: & quod non ita fit, alimentum est refectionis, non Sacramentum religionis*. Quare si ab Augustino quis quæreret, quid de cœna Calvini sentiret, responderet, alimentum esse refectionis, non Sacramentum religionis.

Atque hæc pauca contra Lutheranos sufficiant: nunc contra Græcos adferamus testimonia Patrum Græcorum & Latinorum. Justinus in secunda Apologia propè finem dicit, panem fieri corpus Domini per preces verbi Dei. Quæ sint autem illæ preces, ipse paulò post exponit, cùm dicit, haberi in Evangelus, & esse illa verba, quæ Dominus dixit: *Hoc est corpus meum*, *Hic est sanguis meus*. Irenæus lib. 5. cap. 1. dicit, mixtum calicem, & panem percipere verbum Dei, & tunc fieri Eucharistiam. Non est autem aliud verbum Dei in consecratione Eucharistiæ,

nisi:

tam, salutemque proficit, simul medicamentum, & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens. Hæc ille.

Gregorius Nyssenus in orat. Catechetica apud Euthymium in panoplia titul. 21. *Panis*, inquit, *statim per verbum in corpus mutatur, ut dictum est à Verbo, Hoc est corpus meum*. Et suprà dixerat, panem verbo Dei sanctificatum, mutari in corpus Domini: non est autem verbum Dei, oratio illa Græcorum. Ambrosius lib. 4. de Sacram. cap. 4. *Cùm*, inquit, *venitur, ut conficiatur venerabile Sacramentum, jam non suis sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus Christi*. Et cap. 5. explicat quæ sint verba Domini, quibus hoc Sacramentum conficitur, & recitat illa: *Hoc est corpus meum &c.* & in lib. de initiandis mysteriis cap. 9. *Ipse clamat Dominus Jesus: Hoc est corpus meum, ante benedictionem verborum cœlestium alia species nominatur; post consecrationem, corpus Christi est*.

C

Chrysostomus hom. 2. in 2. ad Timoth. *Quemadmodum*, inquit, *verba quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoque pronunciant, ita & oblatio eadem est; eadem quoque Baptismi ratio est*. Hæc ille. Ubi illud est Observandum Chrysostomum probare voluisse, nihil minus habere Eucharistiam quæ conficitur à malo sacerdote, ab ea, quæ conficitur à bono, etiamsi ille sit B. Petrus, aut Christus ipse. Id autem probat, quia semper Eucharistia efficitur virtute eorundem Christi verborum: certum autem est Christum non dixisse verba illa, quibus Græci utuntur: *Fiat hic panis corpus Christi tui &c.* Quare ex sententia Chrysostomi falsa est Græcorum recentiorum sententia. Idem Chrysostomus in serm. de proditione Judæ tomo 3. operum ipsius: *Hoc est*, ait, *corpus meum. Hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox, quæ dixit, Crescite & multiplicamini, & replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura: ita & vox illa semel dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ usque ad hodiernam diem, & usque ad ejus adventum præstat sacrificio firmitatem*.

D

Ad hunc locum respondere conati sunt Nicolaus Cabasilas, & post eum Marcus Ephesinus. Dicunt autem sententiam Chrysostomi esse, verbo Domini consecrari panem, sed cooperante prece sacerdotis: sicut etiam illis verbis: *Crescite & multiplicamini*, producuntur animantia, sed non sine cooperatione naturalium causarum.

E

Hanc solutionem multis verbis refellit Bessarion in suo lib. de verbis consecrationis. Summa est, discrimen inter illa verba: *Crescite & multiplicamini*; & ista: *Hoc est corpus meum*, ex ipso Chrysostomo sumi debere. Ipse enim dicit, illa verba: *Crescite & multiplicamini*, esse efficacia operante natura, quia nimirum Deus per illa verba nihil immediatè produxit, sed tantùm tribuit naturæ fœcundo efficitur Creatoris. Eusebius Emissenus sermon. 5. de Paschate. *Invisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis, & sanguinis sui, verbo suo secreta potestate convertit, ita dicens: Accipite & edite, hoc est corpus meum: & sanctificatione repetita, Accipite & bibite, Hic est sanguis meus*. Isichius lib. 6. in Levit. cap. 22. Per ejus virtutem, & prolatum ab eo verbum, quæ videntur, tam sanctificata sunt, quàm cunctum carnis sensum excedunt: Joannes Damascenus lib. 4. cap. 14. de fide: *Dixit*, inquit, *Dominus. Hoc est corpus meum, &, hoc facite in meam commemorationem: & omnipotenti ejus præcepto efficitur donec veniat*. Paschasius lib. de corpore Domini, cap. 12. *Virtute Spiritus sancti per verbum Christi, fit sanguis Domini*.

Denique idem habent Alcuinus lib. de divin. offic. cap. de Missa; Amalarius lib. 3. de offic. Ecclesiast. cap. 24. Adelmannus in epist. ad Berengarium, & omnes Latini scriptores posteriores.

Atque hæc quidem sunt testimonia contra Græcos, quibus addi possunt rationes. Prima est hujusmodi. Eadem ratio est Baptismi & Eucharistiæ, ut Chrysostomus docet in 2. hom. in 2. epist. ad Timot. & Augustinus apud Gratianum distinct. 2. de consecr. can. Utrum. At in Baptismo id, quod Sacramentum facit, non sunt humanæ preces quæ præcedunt, vel sequuntur infusionem aquæ; sed illa verba Domini: *Baptizo te, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, sive ut Græci dicunt: *Baptizetur talis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, quæ dicuntur dum infunditur aqua, ut omnes fatentur, & inde manifestè colligitur, quia si quis solis illis verbis baptizetur: *Ego te baptizo &c.* nulla adjuncta prece, censetur ab omnibus baptizatus, nec vel ab ipsis Græcis rebaptizaretur. Ergo in Eucharistia id, quod Sacramentum facit, non sunt preces humanæ, sed verbum Domini: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis &c.* alioqui unum Sacramentum verbo Domini conficeretur, aliud autem verbis hominum.

Secunda ratio est. Sacramenti confectio debet esse certissima, sive à bono, sive à malo ministro fiat; ergo non debet pendere ab humana prece, nisi constet de pacto absoluto, & promissione facta ejusmodi precibus à Deo. Nam sine ejusmodi pacto preces humanæ non necessariò sunt impetratoriæ, præsertim si à malo ministro fiant: non autem constat tale aliquod pactum factum esse à Deo de exaudienda oratione illa Græcorum.

Neque valet responsio Cabasilæ, qui dicit, Sacramentalium precum effectum esse certissimum, quia Deus promisit se exauditurum: & ponit exemplum de extrema Unctione, quæ est Sacramentum, & tamen ejus forma sunt preces sacerdotis. Hoc, inquam, non valet, nam in extrema Unctione habemus promissionem Dei expressam in sacris literis Jacobi

eobi

[illegible] precibus.

Tertia ratio est. Quia fatentur Græci, Christum consecrasse Eucharistiam verbis illis: *Hoc est corpus meum*, sine aliis precibus: id enim præter antiquos, quorum testimonia citavimus, ipse etiam Cabasilas fatetur in explicatione Liturgiæ, cap. 30. & Latini etiam ferè omnes. Tametsi enim Innocentius III. lib. 4. de mysteriis Missæ, cap. 6. opinatus sit Christum nullis verbis consecrasse: id tamen communiter refelli solet; & ipse idem Innocentius in epistolis decretalibus cap. Cùm Marthæ, de celebratione Missarum, admittit Dominum consecrasse illis verbis, quæ in Evangelio habentur. Igitur videtur evidenter sequi, etiam nos solis illis verbis consecrare; nam Dominus ait: *Hoc facite*, nimirum quod ego feci.

Quarta ratio. Omnium consensu, sacerdos consecrat in persona Christi, sive quod idem est, Christus consecrat per os sacerdotis: ut sæpè Chrysostomus dicit, & habetur etiam in Concilio Florentino in instructione Armenorum. At illa sola verba: *Hoc est corpus meum &c.* dicuntur à Christo per os sacerdotis; illa enim alia: *Fac panem istum pretiosum corpus Christi tui*, non dicuntur in persona Christi, sed planè in persona ministri, ut minister est à Christo distinctus, ut patet. Consecratio igitur non fit aliis verbis, quàm illis, quæ à Christo initio prolata sunt.

Quinta ratio. Si esset vera Græcorum sententia, simul fierent corpus, & sanguis Domini; nam ipsi una oratione utramque speciem consecrant; At Dominus seorsim, & diversis verbis consecravit, primò corpus, deinde sanguinem, ut ex Evangeliis apertissimè constat.

CAPUT XIV.

Solvuntur objectiones Græcorum & Latinorum contra formam consecrationis Eucharistiæ.

NUnc ad argumenta ipsorum veniamus. Ac Primùm Græci argumentum petunt ex Liturgia S. Clementis, quæ habetur lib. 8. constitut. Apostol. cap. 12. aliàs 17. S. Jacobi, S. Basilii, & S. Chrysostomi, in qua post verba Domini recitata: *Accipite, manducate, hoc est corpus meum &c.* habetur illa oratio: *Fac Domine panem istum corpus Christi tui &c.* non enim panem appellarent sancti isti Patres, neque peterent mutari in corpus Domini, si id jam esset factum per verba Domini antea recitata.

Respondeo; Tres solutiones dari possunt ad hæc loca. Prima est, fortasse mutatum esse ordinem istarum precum, & stabilitatem rei jam factæ, non quòd sacerdos timeat, ne evanescat munus jam consecratum, sed ut ostendat desiderium suum, & amorem erga præsentiam Dominici corporis. Similis locutio est Marc. 5. ubi mulieri, quæ sanata jam fuerat per contactum fimbriæ Domini, Christus ait: *Fides tua te salvam fecit, vade in pace, & esto sana à plaga tua.* Ubi illud: *Esto sana*, non significat, Volo ut saneris; jam enim sana erat: sed idem est, ac si dixisset, Placet

C quòd sanata sis: ratum habeo, quod factum est. Similis locutio est Luc. 7. ubi primùm dicitur de Magdalena: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*; & postea tamen Dominus eidem dicit: *Remittuntur tibi peccata tua*; quasi tunc primùm dimitterentur, cùm tamen antea jam remissa fuissent.

Tertia solutio, eaque omnium solidissima est, per ea verba non peti absolutè, ut panis fiat corpus Domini, sed ut nobis fiat, idest, ut panis ille consecratus, qui revera jam est in se corpus Domini, fiat per effectum nutritionis spiritualis etiam nobis corpus Domini: *Qui enim indignè manducant*, ut Paulus ait 1. Corint. 11. *judicium sibi manducant*. Hanc esse veram intelligentiam illarum precum, probari

D potest multis modis. Primò, quia in Liturgia Clementis & Basilii, non dicitur: *Fac panem illum corpus Christi*, sed *Ostende panem istum corpus Christi &c.* Neque dubium est, quin Jacobi, & Chrysostomi Liturgiæ, quæ habent (*Fac*) idem significare voluerint: porrò (*Ostende panem esse corpus Domini*) significat, Ostende per effectum salutarem in mentibus nostris, istum panem sanctificatum, non esse panem vulgarem sed cœlestem.

Secundò idem patet ex similibus precibus, sed clarioribus, quæ habentur in Liturgia Latina. Nam ante consecrationem (ut suprà notavimus) dicit: *Fiat nobis corpus, & sanguis*: non autem fiat simpliciter; & post consecrationem iterum petimus idem per illa

E verba: *Jube hæc perferri per manus S. Angeli tui in sublime altare tuum &c.* ubi id solum petimus, ut sacrificium nobis fit utile.

Tertiò denique idem patet ex confessione multorum Græcorum, qui in ultima sess. Concilii Florentini interrogati à summo Pontifice Eugenio, cur post consecrationem Eucharistiæ dicerent illas preces, quibus videtur peti consecratio, responderunt se nihil dubitare, quin consecratio fieret per verba Christi; illas autem preces addi, ut peteretur à Deo nobis utilitas ex tanto sacrificio, eo modo, quo Latini idem petunt per illam orationem: *Jube hæc perferri.*

Duæ aliæ solutiones ad idem argumentum sunt apud Bessarionem; sed eæ minus solidæ esse videntur.

Secundum argumentum sumunt ex testimonio S. Dio-

[illegible] eo loco Dionysius, & rursus postea in loco proprio peracta consecratione, ut in omnibus Liturgiis habentur.

Tertium argumentum sumunt ex Joanne Damasceno, qui lib. 4. cap. 14. dicit, Basilium in Liturgia vocare panem Eucharistiæ, antitypa corporis Domini ante consecrationem, non autem post consecrationem: & idem habet Epiphanius ille, qui in VII. Synodo, actio. 6. tom. 3. disputat pro Catholicis contra Iconomachos. Apud Basilium autem habetur illa vox: ἀντίτυπα post verba Domini: *Hoc est corpus meum*, non autem post illam orationem, qua Græci recentiores existimant fieri consecrationem; ergo existimarunt Damascenus, & Epiphanius, consecrationem non fieri per verba Domini, sed per illam orationem, quæ post verba Domini recitatur.

Respondeo, aliqui suspicantur tempore Damasceni, & Epiphanii, Liturgiam Græcam alium ordinem habuisse, quàm modò habeat, & illa verba, ubi panis Eucharistiæ vocatur antitypum corporis Domini, & rogatur Deus, ut illum efficiat corpus Domini, fuisse posita ante recitationem illorum verborum Domini: *Hoc est corpus meum, &c.* & ideò rectè dixisse Damascenum & Epiphanium, panem vocari à Basilio antitypum ante consecrationem, non postea. Sed hæc solutio non videtur habere locum. Nam S. Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, qui fuit Damasceni, & Epiphanii æqualis; in theoria rerum Ecclesiastic. exponens Liturgiam, quæ suo tempore erat in usu, apertè indicat habuisse eam Liturgiam illum ipsum ordinem, quem modo habet: quare si mutatio facta est, ut suprà diximus: improbabile non esse, certè facta est ante tempora Damasceni.

Alia igitur solutio dari potest, juxta ea, quæ diximus in 2. solutione ad primum argumentum Græcorum. Nam quemadmodum diximus verba illa: *Fac panem istum corpus Christi tui*, sonare quidem mutationem panis in corpus tamquam futuram: tamen reuera non significare nisi confirmationem rei factæ, ut ibi explicuimus; sic etiam dicendum est, vocem (antitypa) ex sententia Damasceni, & Epiphanii usurpatam esse à Basilio eo loco, quia loquebatur de pane, ac si nondum consecratus esset, licèt revera esset consecratus, & non esset amplius antitypum, sed ipsa veritas. Quod igitur Damascenus, & Epiphanius dicunt, antitypa vocari ante consecrationem, referendum est ad modum loquendi, non ad ipsam realem consecrationem: nam etiamsi tunc facta esset consecratio, tamen quoad modum loquendi significabatur ut futura.

Quartum argumentum est Nicolai Cabasilæ, qui contendit ex nostra Missa probari posse, consecrationem fieri post verba Domini. Dicit enim illa verba: *iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum, &c.* significare panem transferri per ma-

[illegible] vocant preces, vel invocationes, vel etiam gratiarum actionem, aut benedictionem: Una causa est, quia per consecrationem interdum accipiunt totam Liturgiam, vel certè totam actionem, quam nos canonem vocamus: & quia in ea actione sunt preces, gratiarum actiones, benedictiones, invocationes, &c. ideò Patres nunc ab una parte, nunc ab alia totam actionem denominant. Quando autem indicare volunt, quorum verborum virtute fiat consecratio, tunc separant verba Domini Evangelica ab aliis verbis precum, & invocationum, quæ adhibentur in C Missa, ut patet ex Ambrosio libr. 4. de Sacramentis, cap. 4. & ex Augustino lib. 6. contra Donatistas, cap. 25. & alibi. Altera causa est, quia ipsa etiam verba Domini: *Hoc est corpus meum*, ut omnium aliorum Sacramentorum formæ, ut proferuntur à Sacerdote cum intentione Sacramentum faciendi, continent implicitè invocationem divinæ virtutis, quæ est causa primaria effectus Sacramentalis: intendit enim Sacerdos per illa verba ut instrumenta Dei, consecrationem efficere.

Sextum argumentum pro Græcis. Possunt verba duobus modis dici, aut narrativè, ac recitativè, aut significativè. Ut exempli causa, cùm ex Evangelio recitamus, dixisse Judæos de Christo: *Hic blasphemat*, D illa verba (hic blasphemat) à Judæis dicebantur significativè, id enim significare volebant, Christum esse blasphemum: à nobis autem non dicuntur significativè, sed tantùm narrativè, non enim significare volumus Christum esse blasphemum, sed Judæos hoc dixisse. Hac distinctione posita, est hoc argumentum. Verba illa: *Hoc est corpus meum*, vel dicuntur à Sacerdotibus recitativè, vel significativè. Sed neutro modo possunt esse forma Sacramenti; igitur non sunt ista verba forma Sacramenti. Probatur assumptio. Nam si verba ista dicerentur recitativè. Primò, sequeretur per illud, *Hoc*, demonstrari panem qui fuit in manibus Christi, non istum, qui est in manibus Sacerdotis, ac proinde non consecraretur E panis, qui consecrandus proponitur in altari. Secundò, sequeretur non posse consecrari quidquam his verbis. Nam verba consecrant, dum faciunt, quod significant; ista autem nihil significant, cùm dicantur materialiter tantùm, & non significativè. Si autem dicerentur significativè, Primò illud: *Hoc est corpus meum*, demonstraret corpus Sacerdotis, non Christi: ac dicere oporteret, Hoc est corpus Christi. Secundò, omnia verba præcedentia clamant non dici significativè, sed recitativè, cùm legamus: *Accepit panem in sanctas ac venerabiles manus, &c.* Et infrà: *Benedixit, fregit, deditque discipulis suis, dicens; Accipite, &c.*

Respondeo, verba illa dici utroque modo, & recitativè, & significativè; in cujus rei gratiam Notanda sunt tria. Primum est, in actione Liturgiæ, Sacerdo-

Deus Patris tui. Et aliquando legati Regum referentes personam Principum suorum, admittunt honores, qui Regibus ipsis debentur.

Tertium est, Sacerdotem in actione Liturgiæ, usque ad illa verba: *qui pridie quàm pateretur*, agere personam suam, non Christi, ut patet; quia eousque orat, vel laudat: ab illis autem verbis, usque ad finem consecrationis, agere personam suam & Christi, & ideò recitativè simul, & significativè verba pronunciare; intendit enim recitare, quid Christus egerit, & dixerit, & simul omnia imitari in persona Christi, ac si Christus per ipsius ministerium iterum omnia faceret, & diceret, sicut revera invisibiliter ita fit. Et hinc est, quòd cùm dicit: *Accepit panem*, ipse simul accipit panem, & cùm ait: *Elevatis oculis in cœlum*, & ipse elevat oculos in cœlum, & cùm ait: *Benedixit*, & ipse benedicit, & cùm ait: *Hoc est corpus meum*, intendit, quòd sicut Christus de pane illo, quem olim accepit, dixit: *Hoc est corpus meum*, & dicendo fecit, ut esset; ita etiam de pane isto, qui nunc accipitur, idem Christus per os Sacerdotis dicat: *Hoc est corpus meum*, & dicendo efficiat. Quare longè alia ratione dicuntur ista verba in canone Missæ, quàm recitentur ab eodem Sacerdote in epistola B. Pauli in festo corporis Domini, vel in Evangelio in die Palmarum: in canone enim dicuntur significativè; aliàs autem solùm narrativè, & historicè. Atque hinc solvuntur omnia argumenta: nam priora probabant non dici solùm recitativè, posteriora probabant, non dici solùm significativè.

Septimum argumentum est Calvini, loco suprà citato. Dominus cùm ait: *Accipite & manducate*, *Hoc est corpus meum*, non alloquebatur panem, sed Apostolos: ergo verba illa non referuntur ad panem consecrandum, sed ad fidem instruendam. Addit, virtute verborum transmutari panem, speciem esse Magicæ incantationis.

Sed ad hoc Ultimum sæpè jam respondimus. Et sanè intolerabilis blasphemia est vocare Magiam id, quod Christi verbis ex ipsius Christi instituto fieri dicimus: & si hæc magia esset, multò magis Magia dici deberet, cùm Dominus luto & sputo cæcum sanavit. Sed his omissis, ad Primum respondeo, verba Domini dicta esse ad Apostolos, sed de pane, & super panem, & proinde circa panem efficacia fuisse, non circa Apostolos. Simile est Luc. 7. Dominus dixit ad Simonem de Magdalena: *Propter quod dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Hæc verba dicuntur ad Simonem, & tamen efficacia fuerunt circa Magdalenam, quæ tunc liberata est à peccatis. Et Joan. 8. cùm Dominus ait Regulo: *Vade, filius tuus vivit*; verba dicuntur ad Regu-

et debeant juxta Canonem ab Ecclesia institutum, & sine peccato omitti non possint, tamen non esse ita necessaria, ut sine illis consecratio non possit fieri. Probatur hoc dupliciter. Primò, quia hæc pauca verba sufficienter exprimunt effectum consecrationis. Neque est opus, ut exprimant actionem ministri, ut in aliis Sacramentis fit: nam alia Sacramenta in actione consistunt; hoc autem in re permanente. Secundò, quia hæc habentur in omnibus Liturgiis, & apud Matthæum, Marcum, Lucam, & Paulum; reliqua
C autem variantur. Non est autem dubitandum, quin forma Sacramenti hujus sufficienter expressa sit à quolibet Evangelista: alioqui enim sequeretur non habuisse veram Eucharistiam eos, qui non habuerunt nisi unum Evangelium.

Quòd si quis dicat, Evangelistas non voluisse tradere integras formas Sacramentorum, sed solùm historiam brevem passionis Domini, formas autem haberi ex traditione: urgebimus argumentum ex Liturgiis. Certum enim est in Liturgiis poni integras formas, & simul certum est verum Sacramentum habuisse eos, qui utebantur Liturgia, S. Clementis, S. Jacobi, S. Basilii, S. Ambrosii, S. Chrysostomi, & tamen istæ omnes Liturgiæ variant, & nulla est, quæ
D habeat illa omnia verba, quæ habentur in nostra Romana Liturgia. Nam illa verba: *Novi, & æterni Testamenti*. Et; *Mysterium fidei*, in nulla inveniuntur præterquam in nostra. Hinc ergo Kemnitio respondemus, si quid additum, aut detractum est in forma Sacramenti, id non pertinere ad essentiam ejusmodi formæ.

Secundò respondeo, non sine ratione, & exemplo detractum esse, vel additum quidquid in nostra forma additum est, vel detractum. Quod sic ostendo. Primò, calumniantur detracta esse illa: *Accipite & manducate*. Respondeo, illa non esse detracta; nam pronunciantur à nobis: separari autem à partibus formæ essentialis, quia illa verba significant præceptum
E datum de usu Sacramenti, non autem pertinent ad panem sanctificandum; quare etiamsi absolutè omitterentur, tamen Sacramentum fieret. Simile est in illis verbis Luc. 7. *Dico tibi, remittuntur ei peccata multa*, in quibus verbis, illud (*Dico tibi*) non facit quidquam ad effectum remissionis peccatorum. Sic etiam Joan. 8. *Vade, filius tuus vivit*, illud (*Vade*) nihil operatur in sanitate pueri illius. Adde, quòd Luc. 22. omittuntur illa verba: *Accipite, & manducate*. Et 1. Cor. 11. omittuntur illa: *Accipite, & bibite*; quare etiamsi apud nos omnino omitterentur, reprehendi minimè possemus.

Secundò, calumniantur detracta illa verba ex consecratione panis: *Quod pro vobis traditur*, vel, *frangitur*. Respondeo, illa verba non haberi apud Matthæum, & Marcum: nec apud Justinum Apol. 2. Cy-

 rillum

lum. Et præterea, ut argumentatur Innocentius III. cap. Cum Marthæ de celebratione Missarum, semper Dominus consueverat oculos in cœlum tollere, cùm Patri gratias ageret, ut patet Matth. 14. Marci 6. Luc. 9. Joan. 11. Quare dubium esse non potest, quin etiam in hac ultima gratiarum actione oculos in cœlum levaverit.

Quartò, calumniantur particulam (*enim*) additam ad formam consecrationis panis; & similiter ea verba: *Ex eo omnes*; cùm dicitur: *Manducate ex eo omnes*. Non enim ista habentur in Scripturis. Respondeo, illas omnes particulas haberi in forma calicis, Matth. 26. *Bibite*, inquit, *ex eo omnes*, *Hic est enim sanguis &c.* Ex quo intelligimus illas particulas subintelligi in consecratione panis: eadem enim ratio est utriusque formæ. Quid autem absurdi est, si exprimatur perspicuè id, quod alioqui subintelligendum esset? Unde Ambrosius etiam lib. 4. de Sacramentis cap. 5. illa omnia exprimit, ut in nostra Liturgia exprimuntur.

Quintò, calumniantur addita illa in forma consecrationis calicis: *Novi, & æterni Testamenti*. Et: *Mysterium fidei*: Nam in Evangelio non habetur, nisi (*novi Testamenti*.) Respondeo, istas particulas à S. Petro ex traditione haberi; proinde reprehendi non posse: præterea verissimas esse, & ex Scripturis colligi. Nam Testamentum Christi æternum esse ad distinctionem Testamenti veteris, quod fuit temporale, patet ex illo Psalm. 109. *Tu es Sacerdos in æternum*. Et ex Paulo ex professo hoc probante in epist. ad Hebræos cap. 7. Item mysterium fidei rectè vocari calicem sanguinis Domini, dubium esse non potest, cùm nulla in re alia magis, & frequentius exercenda sit fides reclamantibus omnibus sensibus, quàm in hac.

CAPUT XV.

Mendacia Kemnitii de forma Sacramenti Eucharistiæ.

PRæter objectiones notanda sunt etiam aliquot mendacia Kemnitii in hac disputatione de forma consecrationis Eucharistiæ in 2. part. Examinis Trid. Concilii sess. 13. cap. 1. Primum est pag. 336. & 337. Catholicos multum inter se disputare, quæ sint verba, quibus Eucharistia consecranda est: & Concilium Tridentinum noluisse determinare, quæ sint illa verba, cùm à multis id ab eo petitum esset. Sed mendacia esse ista crassissima, patet ex omnibus Missalibus, ubi literis magnis & sæpè rubeis adscribuntur verba consecrationis, ut nemo illa ignorare possit. Nec ullus id à Concilio petiit, neque Concilium id tractavit, quia sciebat rem esse notissimam, & jam antea sufficienter explicatam in Concilio Florentino, ubi Græci, qui dicuntur panem & vinum per sola Christi verba non consecrari, nisi addantur reliquæ preces Canonis Papistici. Hoc etiam esse mendacium patet ex ipsis auctoribus. Nam in Antididagmate, tit. An sine prece canonica Ecclesiæ consecretur Sacramentum: & in Panoplia Lindani lib. 4. cap. 41. solùm docetur eos non verè consecrare, qui verba Domini solùm recitant in lectione epistolæ ad Corinthios, quod est verissimum, neque à Kemnitio negari solet.

Quartum est ibidem, ubi dicit, apud Catholicos dubitari, an ad consecrationem Eucharistiæ sit necessarium altare sacrum, sacræ vestes, sacer minister,

C & reliqua Papalis Missæ panoplia. Sed Catholici, numquam de his rebus dubitarunt. Omnes enim docent ad essentiam consecrationis non requiri, nisi materiam, formam, & ministrum: reliqua adhibenda quidem esse, neque sine peccato omitti posse: tamen ad essentiam non pertinere.

Quintum est pag. 339. ubi Canonem Missæ ex corrupto, & integro, immò ex multis corruptis consarcinatum mentitur. Sed debuisset, vel unum verbulum notare, quod corruptionem aliquam redoleret.

Sextum est pag. 340. ubi dicit, Lindanum Basilio tribuere Eucharistiæ consecrationem fieri verbis, non scriptis. At Lindanus hoc non dicit, ut ex loco notato patet: sed solùm ait veteres Patres non fuisse

D contentos verbis consecrationis, quando sacra faciebant, sed addidisse alia non scripta. Id quod verè extat apud Basilium lib. de Spiritu sancto cap. 27.

Septimum est pag. 346. ubi dicit, Catholicos existimare per sola verba institutionis non posse fieri consecrationem, nisi adhibeantur ea, quæ addita sunt in Canone Missæ. Sed & hoc merum mendacium est. Catholici enim requirunt quidem universum Canonem, ut ritè, & sine peccato consecratio fiat; fatentur tamen veram esse consecrationem, quæ solis verbis institutionis fieret.

Octavum pag. 347. ubi dicit, Proclum quendam fingere Apostolos intra diem Ascensionis, & Pentecostes composuisse Canonem, ut esset forma conse-

E crationis. At S. Proclus unus est ex antiquis & Orthodoxis Patribus; quippè qui paulò post Chrysostomum, Episcopus fuit Constantinopolitanus. Ejus extat libellus de traditione divinæ Liturgiæ, in quo non dicit Apostolos Canonem composuisse ante diem Pentecostes, ut Kemnitius mentitur, quod nec ullo modo verisimile est: sed dicit eos post Ascensionem Domini, antequam dividerentur in varias regiones, totos se ad orationem colligere solitos, & maximè ad sacrificium celebrandum, semper in memoriam habentes illud: *Hoc est corpus meum*.

Ultimum est ibidem, ubi dicit, Catholicos tribuere consecrationem non solùm recitationi verborum, sed variis sacrificuli gestibus, expansioni manuum, elevationi, inclinationi cervicis, conversioni corporis, libri transpositioni. Sed hæ sunt meræ nugæ,

nemo

[illegible] in ministro, an bonitas, an intentio, & alia id genus, quæ sunt communia ministris omnium Sacramentorum: tractatum quoque fuit, an ministri Sacramentorum quilibet Christiani sint, an solùm ii, qui certo ritu ad hoc ministerium consecrati sunt. Quare hoc loco id solum tractandum est in particulari, num ad Eucharistiæ consecrationem, requiratur certa ministrorum ordinatio, an verò non requiratur.

Et quidem Joannes Wiclefus in dubium hoc revocavit teste Thoma Waldensi tom. 2. de Sacramentis cap. 7. & 28. Videbatur illi valdè mirum, si posset malus Sacerdos consecrare Eucharistiam, & id non posset laicus bonus: non tamen omnino rem definire voluit.

At Lutherus audacior apertissimè rem definivit: siquidem Lutheri sententia manifestissima est, quemlibet Christianum ex Baptismo potestatem habere Eucharistiam consecrandi, licèt officium sumere nemo debeat, nisi legitimè vocatus, excepto casu necessitatis. Id habet Lutherus in lib. de Babylonica captiv. cap. de Ordine; in lib. de instituendis ministris ad senatum Pragensem; in lib. de Missa abroganda; in lib. de notis Ecclesiæ, & alibi. Quare Lutherus ordinationem ministrorum solùm necessariam putat ob disciplinam & ordinem Ecclesiæ: esset enim nimia confusio, si quilibet Sacramenta conficere vellet: non autem, quòd Sacramentum non esset verum, si ab aliquo non ordinato conficeretur; Immò in lib. de Missa privata, & unctione Sacerdotum, edito anno 1534. eò usque progressus est, ut diceret, Sacramentum verum futurum, etiamsi à Diabolo conficeretur.

Ab hac sententia Sacramentarii apertè recesserunt. Etsi enim initiò Zvvinglius Lutherum sequeretur, ut patet ex lib. de vera, & falsa religione cap. de aliis Sacramentis, Calvinus tamen non solùm Eucharistiam, sed etiam Baptismum irritum esse docet, si ab alio, quàm à publico ministro conficiatur, ut patet ex lib. 4. Inst. cap. 1. §. 22. & cap. 3. §. 10. & cap. 15. §. 22. & in antidoto Concilii sess. 7. canon. 10. & idem habet Henricus Bullingerus decade 5. serm. 8. & 9. Quare nihil hoc loco cum Sacramentariis negotii nobis erit.

Porrò Martinus Kemnitius, & alii recentiores Lutherani timidè Lutherum sequuntur: Nam etsi idem sentiunt, quod ipse sensit, tamen istam quæstionem, ut plurimum dissimulare solent. Nam ab una parte vident argumenta Catholicorum evidentissima, quæ sine summa impudentia negari nequeunt; ab altera parte non possunt ad Catholicos accedere, quin deserant non solùm suum Prophetam Lutherum, sed etiam duo principia doctrinæ Lutheranæ ab omdari ullam novam spiritualem potestatem, sed solum usum seu officium. Unde tam apud Lutheranos, quàm apud Calvinistas potest unus & idem hodie esse minister, cras non minister, sive hodie clericus, cras laicus: dimisso enim officio, nulla est inter eos clericorum à laicis distinctio.

Ex hoc etiam principio manifestè sequitur non requiri ullam electionem, vel ordinationem ministrorum, ut verum Sacramentum Eucharistiæ conficiatur; C sed tantùm ut ordo, & disciplina servetur. Quare Lutherani omnes, nisi doctrinam suam destruere ipsi velint, coguntur Lutheri sententiam sequi de potestate consecrandæ Eucharistiæ omnibus Christianis communi.

At Catholica Christi Ecclesia longè aliam ab Apostolis doctrinam accepit, & in hanc usque diem servat: semper enim in Ecclesia pro indubitato habitum est, ita necessariam esse Ordinationem sacerdotalem ad Eucharistiam conficiendam, ut sine ea nullo modo confici possit.

Hæc autem veritas probatur, Primùm ex verbo Dei. Nam illud Christi, *Hoc facite*, Lucæ 22. non est dictum, nisi Apostolis, qui eo mandato ordinati D sunt primi sacerdotes novi Testamenti. Id autem probatur hoc modo: Illud, *Hoc facite*, non significat solùm Manducate, & bibite, quod convenit omnibus Christianis, sed significat, Consecrate, sumite, & aliis distribuite, ut me facere vidistis. Ista autem tria non possunt convenire omnibus; ergo illud mandatum non est datum omnibus, sed solùm quibusdam, qui ideò dicuntur Sacerdotes; ergo cæteri nullo modo possunt Eucharistiam consecrare, & si id tentaverint, nihil facient. Nam Sacramenta conficiuntur in persona Christi: quare cui Christus id non commisit, is nihil facere potest.

Probatur major propositio. Primò, ex ipso textu Lucæ. Lucas enim, qui solus inter Evangelistas haE bet illa verba: *Hoc facite*, non dixerat antea, Accipite, manducate, &c. sed solùm dixerat: *Accepit panem, benedixit, & dedit, dicens: Hoc est corpus meum.* Ergo non retulit Lucas illud, *Hoc facite*, ad actionem solam manducandi, cùm ejus ne meminerit quidem; sed retulit ad actionem benedicendi, & distribuendi, quas expresserat, & simul ad actionem manducandi, quia Dominus etiam manducavit, ut est communis sententia, licèt in Evangelio non exprimatur. Secundò, quia nulla est ratio, cur illud, *Hoc facite*, non debeat referri ad omnia, quæ Dominus fecit. Tertiò, quia nisi ad omnia referretur, non haberemus mandatum divinum in verbo Dei expressum de consecranda Eucharistia: & proinde non posset ab adversariis consecrari. Ipsi enim contendunt, non debere fieri nisi id, quod est expresè in divinis lite-

li, sed non pugnant cum verbis Lucæ magis universalibus.

Probatur nunc minor propositio. Primò, si illud mandatum daretur omnibus, tenerentur omnes consecrare, & distribuere: id autem non solùm esset absurdissimum, sed etiam est contra consuetudinem omnium tum Catholicorum, tum hæreticorum. Secundò, quia ita semper intellexit hoc mandatum universa Ecclesia, ut ex testimoniis, quæ jam adferemus, perspicuum erit. Neque obstat, quod S. Thomas 3. par. q. 81. art. 11. colligit ex hoc loco esse de jure divino, ut omnes aliquando sumant Eucharistiam; ubi videtur intellexisse illud: *Hoc facite*, dictum esse omnibus. Nam S. Thomas non vult colligi immediatè, sed mediatè. Quia enim Dominus jubet Apostolis, ut consecrent, sumant, & distribuant; consequenter jubet aliis, ut accipiant de manu Sacerdotum distribuentium. Quibus enim tenerentur Sacerdotes distribuere, si nulli tenerentur accipere? Simile est illud Joan. ult. *Pasce oves meas*, ubi mandatur Petro, ut pascat gregem, & consequenter mandatur gregi, ut pastori obediat. Quare idem S. Thomas 3. part. q. 82. art. 1. docet, per illud: *Hoc facite*, institutos fuisse à Domino Sacerdotes.

Probatur igitur secundò eadem veritas ex traditione, & consensu totius Ecclesiæ. Ac primùm habemus quatuor generalia Concilia, Nicænum 1. can. 14. Lateranense sub Innocentio III. can. 1. Florentinum in Instruct. Armen. & Tridentinum sess. 22. cap. 1. & sess. 23. cap. 1. & 4.

Præterea sanctos Patres. Nam Dionysius Areopagita cap. 5. Ecclesiast. hierarchiæ par. 1. *Nec ipse*, inquit, *Sacerdos erit, nisi Pontificalibus officiis ad hoc fuerit promotus*. Ignatius in epist. ad Trallianos, dicit, esse infideli deteriorem eum, qui audet aliquid facere circa altaris ministerium, nisi fuerit Episcopus, aut Presbyter. Clemens lib. 2. Apostolicam constit. cap. 31. *Omnis laicus sine sacerdote aliquid attentans, frustra facit*. Et loquitur apertè de sacrificii oblatione. Et lib. 8. cap. ult. dicit, Christum solis Apostolis dixisse: *Hoc facite*. Et deinde per Apostolos ad alios Presbyteros hanc potestatem derivatam esse. Justinus in Apologia 2. propè finem, dicit solis Apostolis dictum esse: *Hoc facite*. Tertullianus in lib. de præscriptionibus irridet Marcionistas, quòd apud eos aliqui hodie sint clerici, cras, laici, & quòd laicis sacerdotalia munia committantur. Quæ sententia apertissimè etiam Lutheranos nostros confutat: Nam apud eos ministri qui sunt, volente Magistratu, fiunt laici, immò semper sunt laici. Neque enim veras habent ordinationes, sed solùm injungitur eis officium prædicandi, & Sacramenta ministrandi sine vera ordinatione: & hoc est (ut Tertullianus dicit) laicis sacerdotalia munia committere.

Cyprianus lib. 1. epist. 2. & 9. & lib. 3. epistol. 15. non solùm docet; non posse Eucharistiam conficere deò hoc non licuisse unquam, ut ne ipsi quidem B. Virgini fuerit concessum. Chrysostomus non rarò scribit, ob hanc unam eximiam potestatem consecrandæ Eucharistiæ, Angelos à sacerdotibus superari. Vide lib. 3. & 6. de sacerdotio, & hom. 51. & 83. in Matth. & homil. 60. ad populum Antiochenum. Hieronymus frequenter hoc asserit, non posse nisi Episcopos, & Presbyteros Eucharistiam conficere. In lib. contra Luciferianos docet, Hilarium quendam, quia solùm Diaconus erat, non potuisse Eucharistiam consecrare, neque clericos ordinare: & in epistola 1. ad Heliodorum, & 85. ad

C Evagrium, illo potissimo argumento Diaconorum quorundam superbiam comprimit, & Presbyteris longè inferiores esse demonstrat, quòd non habeant potestatem consecrandi Eucharistiam, quam Presbyteri habent.

De Ambrosio scribit Theodoretus lib. 5. histor. cap. 17. dixisse eum Theodosio: *Purpura Imperatores facit, non sacerdotes*. Et in lib. de dignitate sacerdotali cap. 2. anteponit idem Ambrosius sacerdotalem potestatem Regiæ. Quod etiam facit Nazianzenus in oratione ad populum timore perculsum, & Chrysostomus hom. 4. in cap. 6. Isaiæ. Quod etiam reipsa docuit S. Martinus cùm in convivio Imperatoris anteposuit presbyterum suum Imperatori, ut

D in ejus vita scribit Sulpitius. At si sacerdotalis potestas communis esset omnibus Christianis, ut adversarii dicunt, cùm Regia non sit omnibus communis, multò inferiores essent Regibus sacerdotes. Vide etiam Paulinum epistol. 4. ad Amandum, Isichium lib. 2. in Levit. cap. 8. Denique Augustinum lib. 20. de Civitat. Dei cap. 10. ubi distinguit sacerdotes spirituales, & impropriè dictos ab Episcopis, & Presbyteris, qui propriè dicuntur sacerdotes.

His accedit, quòd nullum proferri potest exemplum antiquitatis, quo probetur in aliquo casu Diaconum, aut laicum consecrasse Eucharistiam: sicut exempla non pauca proferuntur, quibus ostenditur in certis casibus Diaconos, immò & laicos baptizasse.

E Constat enim ex cap. 8. Actor. Philippum Diaconum baptizasse: ex Ruffino lib. 1. hist. cap. 14. constat ratum fuisse Baptismum, quem Athanasius laicus, & puer contulerat. At de Eucharistia nullum tale exemplum proferri potest: sed contrà in summis etiam necessitatibus constat Catholicos caruisse potiùs Eucharistia, quàm ut eam non sacerdos conficere auderet. Scribit Theodoretus lib. 4. hist. cap. 12. cùm Valens Imperator Arianus omnes sacerdotes passim è suis sedibus exturbaret, zelo Dei motum Eusebium Episcopum Samosatenum, militari habitu peragrasse illa omnia loca, & clàm ordinasse in variis locis Presbyteros, & Diaconos, ut populi Sacramentis non carerent. Augustinus in epist. 180. ad Honoratum scribit tempore belli non debere deseri plebes à Clericis, etiamsi periculum vitæ immineat: ne desint, qui

CAPUT XVII.

De effectu Eucharistiæ, & de præparatione ad Communionem: sententia hæreticorum.

QUæstio de effectu Eucharistiæ adeò conjuncta est cum quæstione de præparatione ad Communionem, præsertim ex sententia adversariorum, ut nullo modo separari queant. Nos igitur primùm fideliter referemus quid adversarii de utraque quæstione sentiant. Deinde explicabimus, & probabimus veritatem. Tertiò solvemus eorum objectiones. Quartò addemus aliquid de præparatione minus principali.

Quod igitur ad primum attinet, Lutherus novorum paradoxorum in perniciem multorum millium animarum seminator, tria docuit. Primò effectum primarium Sacramenti Eucharistiæ esse remissionem mortalium peccatorum. Secundò, non requiri ad dignam præparationem Communionis, ut quis non sit sibi conscius peccati mortalis, immò quò plurium, & majorum sibi conscius est, eò esse aptiorem ad Eucharistiam. Tertiò, ad præparationem Eucharistiæ non requiri, ut quis per confessionem, & pœnitentiam à peccatis justificetur, sed satis esse fidem, qua certò credat sibi in eo Sacramento omnia peccata esse remittenda.

Hanc esse Lutheri sententiam patet ex multis ejus testimoniis. In concione de digna præparatione ad Sacramentum Eucharistiæ, habita anno 1518. *Optima*, inquit, *dispositio est, non nisi ea, qua pessimè est dispositus, & econtrariò, tunc pessimè es dispositus, quando optimè es dispositus*. Et probat, quia Christus etiam in hoc Sacramento non venit vocare justos, sed peccatores: & ibidem suadet pœnitentiam non agere ante Communionem, sed postea. Ibidem dicit esse perniciosum errorem, si quis accedat nixus ea fiducia, quòd sit confessus, & quòd non sit sibi conscius peccati, & quòd orationes, & alia præmiserit. Hos enim omnes dicit, in judicium accipere corpus Domini, quia his præparationibus non fiunt puri, sed magis polluuntur; fiunt autem puri per fidem, quam dicit esse solam, & summam dispositionem. Similia habet in concione de confessione & Eucharistia, habita anno 1519. ubi dicit, illum esse aptissimum ad Communionem, qui in fœda crimina prolapsus est, quæ malè afficiunt animum. In lib. de cata, & cum turbata conscientia accedendum sit.

In lib. de abroganda Missa, edito anno 1521. docet furorem esse præparatoriis confessionibus, & orationibus se mundos reddere ante Communionem, cùm non debeant accedere, nisi qui egent remissione peccatorum. In tractatu de Communione populi, edito anno 1523. docet non debere admitti ad Communionem, nisi eos, qui dicunt se accedere, quia vexantur conscientia peccati mortalis. Quo testimonio Lutherus B. Virginem, & omnes Apostolos post acceptum Spiritum sanctum excommunicavit: neque enim isti dicere poterant, se vexari conscientia peccati mortalis. In sermone de Eucharistia, habito anno 1526. dicit illum esse aptissimum ad communicandum qui antè, & retrò est peccatis contaminatissimus: & sine peccatis mortalibus nullum debere accedere. Denique similia habet in lib. contra articulos Lovanienses, edito anno 1545. paulò antè vitæ ipsius finem. Atque hæc de Lutheri sententia.

Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis, sess. 13. cap. 2. & 7. admittit, & propugnat pro viribus primum Lutheri pronunciatum, effectum primarium Eucharistiæ esse remissionem peccatorum mortalium. Alia duo non solùm non apertè affirmat, sed potiùs contrarium, saltem quoad modum loquendi, docet. Vult enim requiri ad dignam præparationem Eucharistiæ pœnitentiam, & propositum non peccandi: & addit etiam apud suos in more positum esse, ut priùs examinentur, & absolvantur, qui accessuri sunt ad Communionem. Quod habetur quoque in Confessione Augustana cap. de Confessione, & cap. de Missa, ubi dicunt, neminem se admittere ad Communionem, nisi antea discussum, & absolutum.

Sed (ut mox videbimus) doctrina ista Kemnitii ipsa secum pugnat: nec enim ullo modo ista cohærere possunt, ut Eucharistia accipiatur ad remissionem mortalium peccatorum, & tamen nemo accedere permittatur, nisi priùs à peccatis fuerit absolutus.

Addit Kemnitius, se non negare alios esse etiam effectus Eucharistiæ, ut quòd animam nutriat, roboret, & omnia Christi bona illi communicet: & inde queritur de Concilio Tridentino, quòd can. 5. damnet Lutheranos, quasi sentiant, nullum esse alium effectum Communionis, nisi remissionem peccatorum.

Sed immeritò Kemnitius conqueritur. Nam Concilium canon. 5. neque Lutheranos nominat; & sub distin-

culo sumentis, qui nisi purus accesserit, in judicium sumet. Atque hinc fieri dicit, ut homines apud Catholicos retrahantur à Comunione, & alliciantur ad emendas Missas.

Sed hoc impudentissimum est mendacium. Nullus enim Catholicorum unquam scripsit, sacrificium Missæ ex opere operato remittere peccata mortalia sine ullo negotio peccatoris, nec ullus in Ecclesia est usus petendi, nedum emendi missas pro remissione peccatorum. Immò multò amplius tribuimus sumptioni Eucharistiæ, quam dicimus ex opere operato conferre gratiam gratum facientem; quàm sacrificio missæ, ut pro peccatore aliquo offertur, quod solum docemus impetrare peccatori aliquod speciale auxilium, quo is pausatim ad mentem redeat, & non sine ullo negotio, ut Kemnitius mentitur, sed per veram contritionem, confessionem, & satisfactionem ad remissionem peccatorum tandem perveniat.

Joannes Calvinus lib. 4. Inst. cap. 17. §. 40. 41. & 42. multa dicit, quæ videntur inter se omnino pugnare, & ob quæ non eodem modo ab omnibus accipitur Calvini sententia. Nam §. 40. sic ait: *Cibus hic spiritualis si in animam inciderit malitia, nequitiaque pollutam, majore illam ruina præcipitat*. Hæc ille. Ubi videtur negare, quod Lutherani dicunt, per Eucharistiam remitti peccata mortalia, & requirere cum Catholicis, ut homo antè per pœnitentiam justificetur, quàm ad Sacramentum accedat. Præterea §. 42. dicit requiri fidem, & charitatem ad dignam sumptionem Eucharistiæ, & reprehendit quosdam, quòd requirant fidem, & charitatem nimis perfectam, & absolutam, cui nihil addi potest: quos dicit errare non in re, sed in modo. Itaque in his duobus locis videtur Calvinus cum Catholicis sentire. Quos autem reprehendit Calvinus, quòd requirant perfectissimam fidem, & charitatem, ii non sunt Catholici, sed Anabaptistæ. Nam de Anabaptistis refert Augustinus Marloratus in expositione, quam ex variis scriptoribus collegit in cap. 11. prioris ad Corinthios, eos ante Communionem protestari, se habere tantam charitatem, quantam habuit Christus in cruce pendens.

Porrò idem Calvinus, §. 41. apertè Catholicos reprehendit, quòd requirant ad dignam præparationem, ut homo sit in statu gratiæ: & in statu gratiæ esse definiant, purum, ac purgatum esse ab omni peccato. Et §. 42. apertissimè testatur, Eucharistiam remittere peccata mortalia, & nisi peccata adsint, frustra sumi, ut Lutherus dicebat: *Meminerimus*, inquit, *has sacras epulas ægrotis esse pharmacum, peccatoribus solatium, pauperibus largitionem; quæ sanis, justis, & divitibus, si qui reperiri possent, nullum adferent operæ pretium*. Et infrà: *Cùm in vitam detur, intelligimus nos sine ipso in nobis planè mortuos esse*. Hæc ille.

mortuus, quia revera peccata mortalia habet; & erit tamen non immundus, quia non habet affectum, nec propositum permanendi in illis.

Jam verò Catholica Ecclesia in Concilio Tridentino, sess. 13. cap. 2. & 7. & can. 5. & 11. duo docet. Primo, effectum Eucharistiæ præcipuum non esse remissionem peccatorum mortalium, sed nutritionem animæ, & præservationem à peccatis, & alia quæ sequuntur ex augmento gratiæ, & charitatis, quam secum adfert hoc Sacramentum. Secundo docet, præparationem ad Eucharistiam non esse solam fidem,
C sed veram pœnitentiam, & confessionem peccatorum, si quis post Baptismum in peccata mortalia lapsus sit.

Et quia de aliis effectibus Eucharistiæ conveniunt nobiscum adversarii, ut Kemnitius fatetur, tota quæstio ad hunc unum articulum revocatur; Utrum Sacramentum Eucharistiæ exhibeat remissionem peccatorum mortalium, quorum homo conscientiam habet: sive (& est idem) Utrum ad dignè communicandum requiratur, ut homo non habeat conscientiam peccati mortalis. Catholici enim omnes docent, Eucharistiam non remittere ejusmodi peccata, quorum homo conscientiam habet, & ideò requiri ut antea purgentur. Hæretici autem contrarium sen-
D tiunt: nec possunt aliter sentire, si sequi velint principia suæ doctrinæ. Nam illi non agnoscunt aliam justificationem, quàm remissionem peccatorum: non enim volunt infundi gratiam, quæ hominem reipsa justum coram Deo, vel justiorem efficiat. Volunt autem Sacramenta omnia esse instrumenta justificationis; quare coguntur dicere, Sacramenta omnia remittere peccata, eumque esse proprium illorum effectum.

CAPUT XVIII.

Indignè sumere Eucharistiam omnes illos,
E *qui accedunt cum conscientia peccati mortalis.*

ESse autem verissimam Ecclesiæ Catolicæ sententiam, probatur Primò ex cap. 6. Joannis. Nam in eo capite etiamsi negent adversarii, tractari de Sacramento Eucharistiæ, quod ad symbola attinet, tamen concedunt agi de spirituali manducatione, & etiam de fructu, seu effectu Eucharistiæ. Dicunt enim in eo capite tractari in genere de manducatione corporis Domini, quæ, & in Sacramento, & extra Sacramentum fieri potest: sed postea Matt. 26. Dominum addidisse symbola. In hoc igitur capite nusquam docetur, Eucharistiam institutam esse ad peccata remittenda, sed tantùm ad vitam spiritualem con-

..., & ... cibo homines tabescunt, & deficiunt. Nam quòd sine cibo homines tabescant, non id efficit, ut cibus non debeat dari nisi ægrotis, sed ut debeat dari sanis, ne ægrotent: sanis enim periculum imminet ægrotandi, & tabescendi; alioqui homines corporaliter sani, non deberent corporaliter manducare. Denique etiamsi cibus non daretur nisi ægrotis, tamen numquam probabit Calvinus, debere dari mortuis: non igitur dari debet illis, qui sciuntur mortui esse Deo.

Tertiò probatur ex figuris, & similitudinibus divinæ Scripturæ. Nam in primis agnus Paschalis, qui erat figura evidentissima Sacramenti hujus, non poterat edi, nisi ab hominibus purificatis, & mundis: & potiùs permittebat Deus, ut aliqui differrent in alterum mensem manducationem agni Paschalis, quàm ut non purificati manducarent, Num. 9. & 2. Paralip. 30. Deinde panes propositionis, qui etiam erant figura Eucharistiæ, non nisi à mundis edi poterant, ut patet 1. Reg. 21. Denique quicumque aliqua immunditia pollutus edebat de carne sacrificiorum, peribat anima eius de populo suo, Levit. 22.

Deinde in Testamento novo Joan. 13. Dominus lavat pedes discipulorum, antequam eis Sacramentum edendum porrigat, & Matth. 22. severissimè punitur, qui ad convivium Regium sine veste nuptiali intrare præsumpsit. Denique Lucæ 15. Filius prodigus, priùs Patri reconciliatur, & vestimentis, & annulo ornatur, & tum demum ad vitulum saginatum edendum admittitur.

Quartò probatur ex cap. 10. prioris ad Corinthios, ubi dicitur: *Unus panis, & unum corpus sumus, qui de uno pane participamus*. Hinc enim intelligimus hoc Sacramentum non prodesse nisi membris unitis cum capite, & aliis membris, & de eodem spiritu viventibus, ut declarat Augustinus tract. 26. in Joan. & hoc idem testatur externum symbolum panis, & vini, quæ fiunt ex multis granis, vel uvis in unam rem coeuntibus. At qui sunt in peccato mortali, ii non sunt membra viva Christi, & Ecclesiæ, neque vivunt de spiritu Christi; ergo nihil eis Sacramentum prodest; immò nocet potiùs, quia mentiuntur eo signo, se esse id, quod non sunt.

Quintò probatur ex verbis S. Pauli 1. Corinth. 11. *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat. Qui enim manducat, & bibit indignè, judicium sibi manducat, & bibit*. Hunc locum adversarii mirè depravant, omnia enim referunt ad probationem, num fidem habeamus.

Petrus Martyr in commentar. illius loci, facit tres gradus indignè accedentium. Primum eorum, qui planè sunt ἄθεοι, & nihil credunt. Secundum eorum qui habent fidem historicam, sed nihil curant de pœ-

nitentiam, & eam seorsim ab aliis, maximè pauperibus, absumerent: in quo multis modis peccabant. Nam & Christi corpus injuria afficiebant, dum cum illo miscerent alios cibos, ut notat Augustinus epistol. 118. cap. 3. & proximum offendebant, & Ecclesiam ipsam scandalizabant, dum ipsi lautè convivarentur, pauperibus videntibus, & esurientibus: & denique peccabant intemperantiæ, & crapulæ vitio.

C Id patet ex verbis Apostoli, qui hæc sola vitia reprehendit: *Alius*, inquit, *esurit, alius ebrius est*; &c. *Numquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent?* Et in fine concludit: *Itaque fratres mei, cùm convenitis, invicem expectate; si quis esurit, domi manducet, ut non in judicium conveniatis*. Cùm ergo B. Paulus solùm peccata quædam circa mores reprehenderit in Corinthiis, cùm addit: *Probet se ipsum homo, & sic de pane illo edat*: nihil aliud monere censendus est, nisi ut quisque videat, an habeat conscientiam ejusmodi, vel aliorum peccatorum: qui enim cum conscientia peccati accedit, judicium sibi manducat, & bibit.

D Deinde probatur hoc idem ex traditione, & consensu Patrum. Ac primùm in Græcis Liturgiis clamat Diaconus: *Sancta sanctis*; quibus verbis non arcentur soli Catechumeni, ut perperam exponit Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 506. sess. 13. cap. 7. sed omnes peccatores, ut rectè exponit Chrysostomus hom. 61. ad populum Antiochenum. Justinus in Apolog. 2. propè finem: *Porrò*, inquit, *alimentum hoc apud nos appellatur Eucharistia, quod nulli alii participare licitum est, quam veram esse doctrinam nostram credenti, & lavacro propter remissionem peccatorum, & regenerationem abluto, & ita ut Christus tradidit, viventi*. Cyprianus lib. 3. epistol. 14. reprehendens quosdam, qui admittebant ad Eucharistiam peccatores

E nondum absolutos: *Nondum*, inquit, *pœnitentia acta, nondum exomologesi, nondum manu eis ab Episcopo, & clero imposita, Eucharistia illis datur, cùm scriptum sit: Qui ederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis, & sanguinis Domini*. Similia habet in epistol. 15. & 16. & in toto lib. de lapsis; ubi & verbis, & exemplis ostendit, quàm perniciosum sit ad Eucharistiam accedere cum conscientia peccati lethalis. Basilius ex professo de hac re agit lib. 2. de Baptismo cap. 3. cujus capituli titulus est: *An tutum sit, si quis non repurgatus ab omni inquinamento carnis, & spiritus edat corpus Domini*. Ambrosius lib. 6. in Luc. cap. 37. exponens cap. 9. *Ubique*, inquit, *mysteriis ordo servatur, ut prius per remissionem peccatorum vulneribus medicina tribuatur; postea alimonia mensæ cælestis exuberet*. Et lib. 7. cap. 66. in comment. cap. 15.

idque multis & argumentis, & exemplis probat? homil. 30. in Genes. homil. 83. in Matth. homil. 45. in Joan. hom. 24. in priorem ad Corinth. homil. 3. in epist. ad Ephesios, in quo ultimo loco fusissimè undique desumptis argumentis probat purissimam animam esse debere, quæ ad Sacramentum hoc accedat: *Cum tali*, inquit, *puritate accede semper, sine hac ne præsumas unquam. Regem utique non audeas osculari, siquidem os tuum olet graviter, & Regem cælorum impudens oscularis anima tua vitiis olente &c.* Augustinus tract. 26. in Joan. *Innocentiam*, inquit, *ad altare portate*.

Denique vide Leonem serm. 2. de Resurrectione, Cyrillum lib. 4. in Joan. cap. 17. Isichium lib. 7. in Levit. cap. 16. Gregorium lib. 2. cap. 1. in lib. 1. Regum, & Bernardum in serm. de cœna Domini.

Postremò accedant etiam rationes. Prima ratio. Sacramentum Eucharistiæ diversum est à Sacramento Baptismi, & à Sacramentis cæteris; ergo finem proximum; sive effectum proprium habere debet diversum à fine, & effectu aliorum Sacramentorum. Sed alia Sacramenta habent pro fine, seu effectu remissionem peccatorum; igitur Eucharistia alium finem, seu effectum proprium habere debet, quàm remissionem peccatorum.

Et quidem apud Lutheranos illos, qui tria Sacramenta admittunt, Baptismum, Eucharistiam, & Absolutionem, argumentum nostrum evidenter concludit. Nam Baptismus habet pro fine proximo remissionem originalis peccati, & aliorum, quæ cum illo adjuncta inveniuntur, unde regeneratio propriè vocatur, & ablutio. Absolutio habet pro fine proximo remissionem peccatorum commissorum post Baptismum: quare Eucharistia, si Sacramentum est, & ab illis duobus diversum, alium finem debet habere, quàm remissionem peccatorum. Apud Calvinistas autem, & alios Lutheranos, qui non agnoscunt nisi duo Sacramenta, idem argumentum paulò aliter fieri potest. Nam ipsi loco Sacramenti Absolutionis Baptismum substituunt; dicunt enim Baptismum sufficere ad peccata delenda usque ad finem vitæ: per memoriam enim Baptismi semel accepti, omnia peccata deleri putant. Quod si ita est, quorsum opus fuit Sacramentum Eucharistiæ instituere ad peccata delenda?

Secunda ratio sumitur ex consuetudine Ecclesiæ antiquissima, Eucharistiam dandi Neophytis immediatè post Baptismum, ut patet tum ex Ambrosio, in lib. de iis, qui initiantur mysteriis, & ex catechesibus mystagogicis Cyrilli Hierosolymitani; tum ex ipso usu Ecclesiæ, qui adhuc viget. Si enim per Baptismum homines ita abluuntur ab omnibus peccatis, ut sancti, & immaculati dici possint, juxta illud Apostoli, 1. Corinth. 6. *Abluti estis, justificati* niaco traduntur? quare non dant eis dum ægrotant, sed solùm, quando per Baptismum, vel reconciliationem sanati sunt?

Nec respondere possunt, Catechumenos, & pœnitentes non esse idoneos ad Communionem, quòd careant fide, vel proposito mutandæ vitæ, vel etiam pœnitentia, quæ sola adversarii requirunt. Nam multi Catechumeni, & multi pœnitentes ista omnia habent: & non admittuntur ad Communionem, nisi priùs per Baptismum Catechumeni, & pœnitentes
C per Absolutionem à peccatis solvantur. Effectus igitur Eucharistiæ non est tollere peccata mortalia, & vera præparatio ad Eucharistiam, est à peccatis planè absolutum, & purgatum esse.

Quarta ratio sumitur ex doctrina, & consuetudine adversariorum. Nam omnes fatentur ante Communionem requiri fidem; & aliqui eorum requirunt etiam pœnitentiam, & aliqui quoque Absolutionem, ut suprà ostendimus. At fides etiam sola justificat, apud Lutheranos; & multò magis pœnitentia cum fide; & maximè omnium, Absolutio cum fide, & pœnitentia, quia tunc annunciatur remissio peccatorum ex verbo Dei, & fide apprehenditur. Quid igitur faciet Eucharistia? certè peccata invenit subla-
D ta & purgata?

Ad hoc argumentum respondere conatur Kemnitius, sed quò magis se expedire nititur, eò se magis impedit, & involvit. Tres solutiones adhibet. Prima est in Exam. cap. 2. pag. 361. ubi dicit remissionem peccatorum non esse in anima, sicut colorem in subjecto, ita ut hæreat immobiliter, & ideò opus esse perpetuo, & quotidiano exercitio fidei; immò nullum esse momentum, quo non oporteat per fidem apprehendere Christum, & remissionem peccatorum, si eam retinere volumus. Quare licèt per fidem, & pœnitentiam acquiratur remissio peccatorum, tamen per fidem in usu Sacramenti acquiri etiam remissionem peccatorum.

E Hæc solutio ineptissima est. Nam vel vult Kemnitius remissionem peccatorum, non durare nisi quamdiu actus fidei durat: vel vult aliquantulum quidem permanere, & hærere, sed non diu. Si dicat primum, ut reverà indicant ejus verba, nihil unquam dictum fuit absurdius. Nam tunc sequeretur, eos, qui desinunt actu credere, sine ulla sua culpa iterum recidere in omnia sua peccata: & qui dormiunt, semper esse peccatores; & qui moriuntur sine usu rationis, quod plerisque contingit, non posse ullo modo salvari. Deinde esto ita sit, quid opus est Eucharistia? nonne facilius actu fidei repetito retinebitur remissio peccatorum? Si verò dicat hærere aliquandiu, sed non longo tempore remissionem peccatorum, tunc argumentum nostrum manet in suo robore. Nam poterit contingere, ut post actum fidei,

[illegible] in sua Ecclesia : & præterea potest fieri facilius per memoriam Baptiſmi. Denique, aut fidem habent homines ante communionem, vel non habent. Si habent, ergo ſunt juſtificati à peccatis omnibus; ſi non habent, ergo indignè accedunt, quia ſine præparatione neceſſaria accedunt. Quare quidquid dicatur, Euchariſtia aut peccata non invenit, quæ remittat; aut ſi invenit, ea non tollit, ſed auget, cùm indignè ſumatur.

Tertia ſolutio habetur in Examine, cap. 7. pag. 499. dicit enim Euchariſtiam dari in teſtificationem, & obſignationem remiſſionis peccatorum, ut certiores efficiamur gratiæ jam acceptæ.

Sed hæc ſolutio eſt teſtificatio victoriæ Catholicorum. Nam ſi Euchariſtia ſolùm obſignat remiſſionem peccatorum jam acceptam; ergo non illam exhibet, ſed præſupponit; ergo non licet cum peccati conſcientia ad Sacramentum accedere.

CAPUT XIX.

Solvuntur objectiones adverſariorum.

NUnc argumenta adverſariorum diſſolvenda ſunt. Ac Primùm Lutherus illo argumento utitur, quòd Chriſtus dixerit: *Non veni vocare juſtos, ſed peccatores*: & quod dum hìc in terris viveret, ſeſe tangendum omnibus exhibuerit etiam peccatoribus.

Reſpondeo; Chriſtus cùm primùm ad ſe vocat, peccatores vocat: nulli enim ſine ipſo juſti eſſe poſſunt. At quos ad ſe vocavit, & per fidem, & pœnitentiam, ac Baptiſmum juſtificavit, & regeneravit, ac filios ſuos, ſeu potius membra ſua fecit, tum demum illos cibo corporis ſui alit. Itaque cùm Dominus dicit ſe peccatores vocare, loquitur de prima vocatione ad fidem, & pœnitentiam; non de invitatione ad Euchariſtiam. Quòd autem idem Dominus ſe tangi paſſus fuerit à peccatoribus, dum hìc viveret, id faciebat, quia verſabatur cum hominibus more humano, loquendo, audiendo, tractando, & ea converſatio utilis peccatoribus eſſe poterat. At in Euchariſtia Dominus non ita exiſtit ut videatur, loquatur, & doceat more humano, ſed exiſtit per modum cibi, & cibi utilis ſolùm mentibus bene diſpoſitis: quare peccatoribus nullum commodum adferret. Adde, quòd ſi argumentum hoc aliquid concluderet, efficeret etiam dandam eſſe Euchariſtiam ethnicis, & hæreticis, & pueris; nam Dominus etiam cum talibus verſabatur, & ab eis tangi ſe permittebat.

Aliud argumentum proponit Calvinus lib. 4. Inſti-

nimirum, ut probet ſeipſum, & faciat, quod in ſe eſt, ut peccatum purgetur. Illi enim dignè accedunt, qui moraliter faciunt, quod in ſe eſt; non quidem dignitate æqualitatis, vel etiam meriti, quaſi mereantur tantum donum, ut Kemnitius mentitur nos dicere; cùm potiùs fateamur in ipſo acceſſu ad Communionem noſtram indignitatem, dicentes cum pio illo Centurione: *Domine non ſum dignus, &c.*
C ſed dignitate illa, quam Deus à noſtra imbecillitate exigit, quæ potiùs eſt non indignitas, quàm dignitas. Illi autem indignè accedunt, non qui habent peccata, ſed qui habent affectum vel conſcientiam peccati nondum expiati. Quare beatus Thomas 3. par. qu. 79. art. 3. docet eum, qui fortè habet peccatum mortale, ſed non habet affectum, neque conſcientiam, quia poſt diligens examen non ei occurrit, & ſi occurreret, ſine dubio daret operam, ut per Sacramentum expiaretur: & dolorem habet omnium peccatorum ſuorum, licèt non ſit is dolor perfecta contritio; eum, inquam, dicit S. Thomas non indignè, nec inutiliter accedere, immò planè utiliter. Quia etſi hoc Sacramentum non ſit inſtitutum ad peccata
D mortalia remittenda, tamen gratiam confert gratum facientem, & conſequenter delet etiam peccata mortalia, ſi quæ inveniat in eo, qui non indignè accedit: gratia enim cum peccato ſimul manere nullo modo poteſt.

Tertium argumentum Kemnitii eſt in Examine 2. cap. Filius Dei Euchariſtiam vocat Teſtamentum novum, Luc. 22. Sed in novo Teſtamento includitur pactum de remiſſione peccatorum, ut patet ex Hieremia, cap. 31. Et confirmatur argumentum, quia in ipſa inſtitutione Sacramenti ſit aperta mentio remiſſionis peccatorum, dum dicitur: *Hic eſt ſanguis, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.*

Reſpondeo; Teſtamentum novum accipitur variis
E modis. Primo pro voluntate teſtatoris, & hoc modo Euchariſtia non dicitur Teſtamentum. Secundo pro hæreditate, ſeu bonis à teſtatore legatis, & hoc etiam modo Euchariſtia non eſt Teſtamentum. Tertio pro inſtrumento publico, quod ſimul ſit, & ſignum voluntatis teſtatoris, & cauſa inſtrumentalis applicandæ hæreditatis: & hoc modo fatemur Sacramenta, & maximè Euchariſtiam dici poſſe Teſtamentum novum. Et quidem ſi Euchariſtia dicatur Teſtamentum novum, quia eſt ſignum voluntatis teſtatoris, nulla eſt difficultas. Nam Euchariſtia, quia eſt ſignum, & repræſentatio mortis Chriſti, eſt etiam ſignum voluntatis teſtatoris & omnium bonorum nobis promiſſorum, atque adeò etiam remiſſionis peccatorum. Neque ullus noſtrum negat in Euchariſtia contineri remiſſionem peccatorum, quatenus per eam repræſen-

per modum lavacri, ad abluendas maculas; in Sacramento Pœnitentiæ applicantur per modum emplastri, vel pharmaci ad curanda vulnera: in Eucharistia autem applicantur per modum cibi, & potus ad reficiendum, & nutriendum, & præservandum à morbis.

Posset etiam dici, Eucharistiam applicare hæreditatem etiam quantum ad remissionem peccatorum, sed tum solùm, cùm ea est necessaria, nimirum, cùm ii qui non indignè accedunt, habent aliqua peccata mortalia, quorum tamen conscientiam non habent.

Quartum argumentum ejusdem Kemnitii ibidem; In omnibus Liturgiis habentur preces, quibus oratur Deus, ut faciat Sacramentum nobis esse in remissionem peccatorum.

Respondeo; Multis de causis oratur, ut Sacramenti perceptio sit in remissionem peccatorum. Primò, quia prodest ad delenda peccata mortalia, quorum non habemus conscientiam, ut suprà diximus. Secundò, quia prodest ad tollendam pœnam, quæ remanet luenda etiam post culpam dimissam: unde etiam pro peccatis defunctorum oramus in Missa. Tertiò, quia prodest ad delenda peccata venialia, & quotidiana, quæ charitatem, & vitam animæ non extinguunt.

Sed contra hoc est argumentum Quintum ejusdem Kemnitii in Examine tom. 2. cap. tum etiam 7. Si Eucharistia delet peccata venialia, cur non etiam mortalia delere potest? num est tam exigua virtus sanguinis Domini in hoc Sacramento, ut delere non possit peccata, nisi venialia? Deinde si potest homo accedere cum peccato veniali ad Sacramentum, cur non etiam cum mortali?

Respondeo; Non negamus tantam esse virtutem sanctissimæ Eucharistiæ, ut peccata mortalia delere possit: nam cùm gratiam conferat, eo ipso peccata delere potest, quæcumque invenerit, quæ cum gratia pugnent, & aliquando etiam id facit. Sed dicimus ex propria ratione Sacramenti, non ordinari ad peccata mortalia tollenda, sed ad vitam spiritualem conservandam; quia cibus est, non lavacrum, vel emplastrum: & ex eadem ratione convenit ei peccata venialia tollere. Nam peccata venialia debilitant quodammodò spiritum, & languorem quendam animi, ac lassitudinem inducunt: cibus autem id proprium habet, ut vires reficiat, & lætitiam, atque alacritatem adferat. Quare B. Ambrosius lib. 5. de Sacramentis cap. 4. dicit, Sacramentum hoc dici panem quotidianum, quia medicina est contra peccata quotidiana. Ex eadem ratione intelligimus, cur liceat accedere cum peccatis venialibus, & non cum mortalibus, quia nimirum homines debiles comedere solent, mortui non solent: & peccata mortalia occidunt animam, venialia non occidunt, licèt, ut & accedendo peccant, & proinde non prosit, sed etiam nocet: indignè autem accedunt, quia contra ordinem à Deo præscriptum accedunt. Deus enim instituit hoc Sacramentum per modum cibi, ut non nisi à viventibus, & amicis, & filiis sumeretur: & pro remissione peccatorum mortalium alia remedia instituit.

CAPUT XX.

C *Proponitur quæstio, & sententia adversariorum de Communione sub una, vel utraque specie.*

EXplicatis iis, quæ ad naturam, & causas Sacramenti hujus pertinebant, sequitur nunc, ut de usu disputemus. Usus autem primarius est ipsa communicatio, seu participatio Eucharistiæ: de qua una est controversia principalis: Utrum videlicet necessariò participanda sit Eucharistia sub utraque specie, an satis sit sub altera. Est autem hæc quæstio diligenter explicanda, quia hæretici nihil sæpiùs, nec aliquid magis invidiosum objiciunt, cùm apud suos
D Romanam Ecclesiam accusant, quàm quod contra expressum Dei mandatum privaverit populum usu calicis.

Erunt partes sex hujus controversiæ. In Prima referemus hæreticorum sententias, & qui de hoc argumento fusè scripserint. In Secunda tractabimus, utrum totus Christus sit in quavis duarum specierum: nam hæc est prima radix, cur necessaria videri possit utraque species. In Tertia tractabimus, an tota ratio Sacramenti in una specie reperiatur. In Quarta, an omnis fructus, qui ex utraque specie habetur, haberi possit etiam ex altera tantùm. In Quinta tractabimus, utrum divino præcepto aliquo præcipiatur sumptio utriusque speciei. In Sexta tra-
E ctabimus, utrum Ecclesia justis de causis prohibuerit laicis usum calicis.

Quantum ad Primum. Controversia de Communione sub utraque specie, exorta est Pragæ in Bohemia circa annum Domini 1412. auctoribus duobus Germanis, Petro Dresdensi, & Iacobello Misnensi. Nam ut scribit Æneas Silvius in historia Bohemorum cap. 35. Petrus ille Dresdensis cùm incidisset in illa verba Domini: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, Joan. 6. miratus est cur contra tam apertum præceptum Domini, laici omnes fraudarentur usu calicis. Itaque monuit Jacobellum, qui tum Pragæ concionator erat, atque illum impulit, ut pro concione populum instrueret, non posse eos salvari, nisi de calice Domini biberent. Placuit vehemen-

... porrigeret, ... institueretur, *ac praciperetur in aliquo generali Concilio*. Deinde paulò post in Assert. art. 16. ita mutat illam sententiam: *Consultum mihi videtur nunc, ut non modò per Concilium, sed per quamque diœcesim quilibet Episcopus etiam invito Papa, Christum secutus in Evangelio, rursum utramque speciem laicis daret*. Sed Postremò in formula Missæ ita scripsit: *Si quod Concilium statueret, aut permitteret utramque speciem, nos nequaquam utraque uti vellemus, sed in despectum Concili, ejusque statuti aut una, aut neutra, & minimè utraque uti vellemus, maledicturi universos, qui ex potestate, aut statuto Concilii utraque uterentur*.

Similem progressum facit, quod attinet ad ipsos communicantes laicos. Nam in sermone citato de Eucharistia apertè dicit, non esse necesse dari utramque speciem laicis. Postea tamen in lib. de captiv. Babyl. cap. 1. fusè probat, jure divino compelli sacerdotes, ut dent laicis utramque speciem, si ipsi eam velint; tamen addit liberum esse laicis unam, vel utramque, vel etiam neutram sumere. Sed in Assert. art. 16. dicit eos, qui non possunt impetrare utramque speciem, si omittant saltem eam desiderare, impios esse, & Christum ab eis negari: & in libro de Saxonica visitatione, damnat planè Communionem sub una specie.

Joannes Brentius in Apologia pro Confessione Wirtembergensi in 2. par. secundæ pericopes, prolixè disputat pro usu necessario utriusque speciei; & idem facit Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ: sed fusissimè omnium, quos viderim, Martinus Kemnitius in 2. par. Concilii Tridentini sess. 21. & Hermannus Hamelmannus in lib. de Communione sub utraque specie: & ex Sacramentariis Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 47. 48. 49. & 50. & in Antidoto articulorum Parisiensium art. 7.

Ex Catholicis multi copiosè, & doctè scripserunt: & in iis Ruardus Tapper in explicatione articuli 15. Lovaniensium, Albertus Pighius in controversiis Ratisponensibus controversia 7. Joannes Eckius in homiliis de Sacramentis. Cardinalis Hosius in Dialogo de Communione sub utraque specie. Joannes Roffensis in refutatione art. 16. Lutheri. Æneas Sylvius in epist. 130. Thomas Cajetanus in 3. par. sancti Thomæ quæst. 80. Dominicus à Soto in 4. sentent. dist. 12. quæst. unica art. 12. Censura Coloniensium contra errores Monhemii art. 27. cui adjungi debet, qui eam censuram contra Kemnitium eloquentissimè propugnavit, Dieghus Payva in lib. 7. qui est de cœna Domini. Joannes à Lovanio in lib. de Communione sub utraque specie, ubi præcipuè refellit dinerum in defensione objecti 36. Neque mirum est, si Sacramentarii concomitantiam non admittant, cùm corpus, & sanguinem tantùm in signo, non autem reipsa in Sacramento Eucharistiæ esse velint: signum enim corporis sine ulla Christi injuria, vel læsione solum corpus significat, & signum sanguinis solum sanguinem.

C Lutherus variè admodum de hac re loquitur. Nam in Assertione art. 16. fatetur apertè totum Christum accipi sub qualibet specie: in informatione autem ad quendam amicum de Communione sub utraque, ridet concomitantiam. In libro ad Waldenses de Eucharistia, dissimulat quæstionem tamquam minus necessariam; dicit enim quosdam se torquere inanibus quæstionibus, quomodo anima Christi, & divinitas sit in Sacramento.

Lutherani autem tripliciter sunt divisi. Quidam cum Sacramentariis audacter concomitantiam negant, cùm tamen verum corpus, & sanguinem in Eucharistia adesse contendant. In iis est Tilmannus Heshusius in libro de sexcentis erroribus Pontificio-
D rum tit. 17. errore 4. & 18. numerat enim inter errores, quòd totum Christum sub utraque specie contineri dicamus. Hermannus quoque Hamelmannus in libro de Communione sub utraque specie, dicit concomitantiam esse Diabolicum inventum. Illyricus in libro contra Sacramentarios parte 2. argumento 25. & par. 3. in solutione tertiæ objectionis, apertè negat totum Christum esse sub qualibet specie.

Alii contrà, cum Catholicis fatentur totum planè Christum sumi sub qualibet specie, ut Joannes Brentius in Confessione Wirtembergensi artic. de Eucharistia, & Kemnitius in fine disputationis de utraque specie; & idem coguntur docere omnes, qui defendunt Ubiquitatem. Si enim Christus totus ubique
E est, certè totus in pane, & totus in calice erit.

Alii denique prudentiores quæstionem istam dissimulant, ut sæpiùs Lutherus fecit, & in iis est Philippus Melanchthon in Apologia art. 10. Confessionis Augustanæ. Nam cùm Catholici petiissent explicari, an totum Christum sub qualibet specie Confessio Augustana ponat: Philippus nihil ad hoc expressè, & in forma respondere voluit; sed in fine tantùm illius Apologiæ dixit, se loqui de corpore vivo.

Cæterùm veritas est, eaque necessariò credenda, totum planè Christum in specie panis, & totum in specie vini contineri: ita enim expressè definiunt tria generalia Concilia, Constantiense sess. 13. Florentinum in instruct. Armenorum, & Tridentinum sess. 13. cap. 3. & sess. 21. cap. 3. Ac non esse istam veri-

quebatur.

Sed hæc sententia repugnat Concilio Tridentino sess. 13. cap. 3. ubi Concilium docet, vi verborum non esse in specie panis, nisi corpus: animam autem, & divinitatem, & sanguinem, per concomitantiam. Quod etiam docet S. Thomas in 3. part. quæst. 76. art. 1. ad primum & Catechismus Concilii Tridentini: quamvis concomitantia animæ sumatur ex vi naturalis unionis, concomitantia autem divinitatis, ex vi unionis hypostaticæ. At si in verbis Domini, vox (*corpus*) significaret corpus vivum; vi verborum esset ibi corpus cum anima, & sanguine. Deinde repugnat mysterio Eucharistiæ. Eucharistia enim est repræsentatio mortis Domini; & proinde sub specie panis repræsentatur corpus à sanguine separatum, & sub specie vini sanguis separatus à corpore: ergo quod est sub specie panis, vi Sacramentalium verborum, non est nisi corpus.

Neque argumenta illa concludunt. Nam etiamsi Dominus vivus esset, cùm dicebat: *Hoc est corpus meum*, & proinde loqueretur de corpore, quod tunc vivum erat, tamen per vocem (*corpus*) non significabat nisi corpus, idest, illam partem naturæ humanæ, quæ cum anima componit hominem; illa enim pars corpus Domini erat, & quando vivebat, & quando mortua erat.

Hac ergo opinione dimissa, solida fundamenta ex verbo Dei sunt tria. Primum est apud Joannem in epist. 1. cap. 4. *Omnis spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus*. Nam etsi loquebatur Joannes contra hæresim Ebionis, qui solvebat Jesum, quia negabat esse Deum, & hominem: tamen sententia generalis est, & omnes illos damnat, qui quoquo modo solvunt hypostaticam unionem Dei, & hominis, vel naturalem animæ, & carnis. Quare S. Patres ex hoc testimonio varios hæreticos confutare solent, ut patet ex Irenæo lib. 3. cap. 18. Augustino tract. 6. in epist. Joannis, & Leone epist. 10. Qui autem concomitantiam negant, apertissimè solvunt Jesum, cùm ponant alicubi corpus sine anima, & sanguine, & deitate.

Alterum fundamentum Joan. 6. habetur. Nam illud caput ad Sacramentum Eucharistiæ pertinere, probatum est in 1. libro de Eucharistia. Dominus igitur Joan. 6. *Qui manducat me*, inquit, *vivet propter me*. At non manducatur Dominus, nisi in specie panis; ergo in specie panis, non est solùm corpus, sed totus Christus; neque enim de solo corpore diceret: *Qui manducat me*. Ibidem: *Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi*. Et infrà: *Hic est panis, qui de cælo descendit*.

Tertium fundamentum pendet ex tribus principiis fidei, quæ evidenter habentur in verbo Dei. Primum est, corpus Domini verè, & realiter esse seu quid sit facturus, & quid reipsa faciat: hoc autem non facit, nec est facturus in æternum, ut Christi corpus alicubi reperiatur mortuum: id quod scimus, quia revelavit Spiritus ejus per manum Pauli loco notato.

Tertium principium est, Christum esse unam personam divinam in duabus naturis subsistentem, juxta illud Joan. 1. *Verbum caro factum est*. Ex hoc autem principio manifestè colligitur, corpus Christi, ubicumque sit, non habere aliam, quàm divinam subsistentiam Christi: & quia subsistentia idem est re cum divina essentia, nec ullo modo
C ab ea separari potest, inde efficitur, ut ubi est corpus Christi, ibi sit etiam divinitas Christi. Habemus igitur ex principiis fidei, & ex verbo Dei manifestè probari, in specie panis cum corpore Christi esse etiam animam, & sanguinem, & divinitatem, & similiter in calice.

Accedat nunc Patrum consensus. S. Andreas (ut in vita ejus scribunt presbyteri Achajæ, quam authenticam esse in 2. lib. probavimus) apertè dicit, in altari agnum immaculatum offerri, & immolari, & à populo manducari, & tamen vivum, & integrum permanere. Origenes in diversa loca Evangelii hom. 6. meminit ejus ritus, quo dicimus communicaturi: *Domine non sum dignus*. Cyprianus
D lib. 4. epist. 6. dicit eos, qui corpus Domini sumunt, in ipso Dominum suum amplecti. Nicæna Synodus in canone citato in 2. libro, quem canonem omnes etiam hæretici admittunt, dicunt in sacra mensa situm esse agnum Dei, qui tollit peccata mundi. Neque responderi potest ipsum agnum esse in altari, sed partim in pane, partim in vino. Nam qui ita sentiunt, non ponunt revera integrum agnum; non enim ponunt animam, sed corpus tantum, & sanguinem: corpus autem, & sanguis sine anima non efficiunt agnum Dei, idest, Christum.

Hilarius lib. 8. de Trinitate, scribit, & sæpiùs repetit, per manducationem Eucharistiæ fieri, ut ipse Filius Dei in nobis sit. Cyrillus Hierosolymi-
E tanus catechesi 4. mystagogica dicit, nos esse Christiferos, quando communicavimus, quia Christum ipsum in nobis habemus, 5. mystagogica dicit sub specie panis summum Regem sumi, & ideò maxima reverentia sumendum, & cavendum ne in terram cadat. Ambrosius lib. de initiandis mysteriis cap. 9. dicit Christum in Sacramento illo esse, quia ibi corpus est Christi: colligit enim rectè totum esse Christum, ubi pars est una, à qua cæteræ divelli nequeunt. Basilius in Liturgia alloquitur Christum in Eucharistia latentem: *Qui supra*, inquit, *cum Patre sedes, & hic invisibiliter nobiscum es*. Hieronymus in epist. ad Hedibiam quæst. 2. *Ipse*, inquit, *conviva, & convivium, ipse comedens, & qui comeditur*. Et in Apologia pro libris in Jovinianum, reprehendens illos, qui post actum conjugalem

rectum, sed etiam reipsa.

Denique communis est Christianorum sensus, ut in Eucharistia sub specie panis se accipere credant non aliquod cadaver, sed ipsum vivum atque integrum Christum. Apud hæreticos autem, qui concomitantiam negant, non solùm sumitur cadaver ipsorum opinione, sed etiam ipsi eorum ministri quoties Cœnam faciunt, toties Christum reipsa occidunt, vel certè occidere se credunt: quæ sanè absurdissima sunt.

Accedit etiam ratio Scholasticorum. Nam quandocumque aliqua sunt, & manent inter se conjuncta, nisi novum miraculum fiat, non potest unum alicubi esse, ubi non sit etiam alterum, manente illa conjunctione. Sed corpus Domini, anima, sanguis, & divinitas inter se conjuncta sunt, nec potest jam solvi illa conjunctio; ergo ubi est corpus, ibi sunt reliqua, & similiter ubi est sanguis, ibi sunt reliqua.

Dices; Ista ratio non videtur solida: nam inde probaretur, ubicumque est divinitas, ibi etiam esse Christi corpus, & sanguinem, quæ est hæresis Ubiquistarum. Respondeo; Regula illa debet intelligi sano modo. Quæ enim adæquatè uniuntur, ita ut unum non pateat latiùs, quàm alterum, in iis regula est simpliciter vera. Si verò unum latiùs pateat, tunc ubicumque est minus, ibi est etiam majus, non è contrario. Ut causa exempli, quia gemma & annulus, sol & cœlum, anima & oculus non adæquatè uniuntur, inde est, quod ubicumque est gemma, ibi est annulus; & ubi est sol, ibi est cœlum solis, ubi est oculus, ibi est anima; non contrà. Quoniam igitur divinitas longè superat humanitatem, ubicumque est humanitas Christi, ibi est cum ea etiam divinitas; non autem ubicumque est divinitas, ibi est humanitas.

Accedant miracula à Deo ostensa: nam ut credamus in specie panis esse corpus cum sanguine, non semel ex fractione panis, copiosus sanguis manavit. Exempla exstant in commentario Surii anni 1510. & 1556. Item apud Vincentium in speculo historiali lib. 30. cap. 24. & apud Alexandrum Alensem 4. par. quæst. 53. memb. 1. & in nova editione quæst. 11. memb. 2. art. 4. §. 3.

Adde, quòd argumenta hæreticorum levissima sunt. Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 18. *Quod obtendunt*, inquit, *per concomitantiam in corpore esse sanguinem, & in sanguine vicissim corpus, nimis sanè frivolum est; cùm symbola, quibus includuntur, ita distincta sint.*

Respondeo; Nimis sanè frivola consequentia est, Symbola sunt distincta; ergo & res ipsæ sunt disjunctæ atque ab invicem separatæ. Solùm enim sequitur diversa esse, quæ symbolis illis significantur; duo- *[...] distinxisset: & unquam fando auditum esset, corpus Christi, aut sanguinem Deum, & hominem appellari. Sanè si designare se totum voluisset dicere poterat, Ego sum; non autem, Hoc est corpus meum.*

Respondeo; Nemo nostrum dicit, panem esse sanguinem, & vinum esse corpus, sed sub specie panis esse corpus cum suo sanguine, & sub specie vini esse sanguinem in suo corpore. Porrò Dominus non sine causa distinxit verbis, & signis corpus, & sanguinem, quia ita oportebat passionem, C & mortem ejus repræsentari. Sed non ideò corpus, & sanguis reipsa ab invicem divulsa sunt, quia verbis, & signis distincta sunt: alioqui non posset pingi in una tabella caput alicujus, & in alia pedes, nisi reipsa caput à pedibus divelleretur. Etsi autem fando non est auditum, corpus Domini esse Deum, & hominem; quod neque nos dicimus: tamen qui sub specie illa panis latet, esse Deum, & hominem, omnes Patres dicunt, quos suprà citavimus. Denique non dixit Dominus, Ego sum; sed, *Hoc est corpus*, quia id solum exprimere voluit, quod eo signo repræsentatur. Nam alioqui Joan. 6. satis apertè dixit: *Qui manducat me, vivet propter me.*

D Hermannus Hamelmannus, præter Calvini argumenta, quæ ipse etiam repetit, argumentatur ex illis rithmis sancti Thomæ: *Dogma datur Christianis, quod in carnem transit panis, & vinum in sanguinem.* Nullum autem datur dogma, quòd in panem transit corpus, & sanguis. Et rursus profert illud: *Caro cibus, sanguis potus, manet tamen Christus totus sub utraque specie.* Si enim sub utraque totus; non ergo sub altera tantùm.

Respondeo; Hæc sunt testimonia verbi Dei, quæ se habere jactant contra dogmata Catholicæ Ecclesiæ, nisi enim S. Thomas rithmum illum scripsisset, non haberet Hermannus ullum argumentum, quo reprobaret inventum diabolicum (ut ipse vocat) concomitantiæ. Sed nimis stupidus est, si e- E xistimat rithmum S. Thomæ pugnare cùm doctrina ejusdem, & omnium Catholicorum. Dico igitur, nullum esse dogma, quòd corpus, & sanguis in panem transeant: neque etiam rithmus habet; In panem transit corpus, sed: *In corpus transit panis.* Verè enim (ut sanctus Thomas dicit) panis in carnem, & vinum in sanguinem transit: non panis in carnem, & sanguinem, neque vinum in sanguinem, & carnem: tamen quod non est sub specie panis ex vi conversionis, est ex vi concomitantiæ naturalis; & quod non est sub specie vini ex vi conversionis, est ex vi similiter concomitantiæ.

Quod autem nugatur Hermannus, totum Christum esse sub utraque specie, non autem sub altera tantùm; ex mera vel imperitia, vel impudentia

tia

rum fundamentum de ratione Sacramenti accedamus.

CAPUT XXII.

Totam Sacramenti rationem in una specie inveniri.

QUæritur igitur Secundò, num in una specie tota Sacramenti ratio inveniatur. Hinc enim valde in Catholicos hæretici invehuntur, quòd Sacramentum Domini mutilent, & sic mutilatum, & imperfectum laicis porrigant. Nam vel panis, & calix sunt duo Sacramenta, vel unum. Si duo; ergo populum integro Sacramento fraudant, qui calicem ei negant. Si unum; ergo dimidiatum Sacramentum laicis datur. Et confirmatur argumentum. Nam Eucharistia est convivium spirituale: ad convivium autem non sufficit cibus, sed requiritur etiam potus; quare populum parùm civiliter tractant, qui ad sacras epulas eum invitant, & solum cibum sine potu illi tribuunt.

Ut quæstio ista facilè, & perspicuè explicetur, revocandum est ad memoriam, Eucharistiam tribus modis considerari posse. Primò, ut sacrificium. Secundò, ut pignus divini amoris. Tertiò, ut Sacramentum. De singulis breviter explicabimus, utrum in una tantùm specie salvari possint, tametsi præcipua nostra quæstio de Sacramento sit.

Sit igitur Prima propositio: *Eucharistia, ut est pignus amoris, potest optimè in quavis specie conservari.* Nam Eucharistia est pignus, quatenus significat, & exhibet Christum præsentem: id autem quælibet species facit. Unde etiam Ecclesia Catholica unam tantùm speciem exhibet spectandam, extra sacrificium, & in processione circumfert.

Secunda propositio: *In una specie non habetur perfectè, & integrè sacrificii ratio, sed utraque necessaria est.* Nam Eucharistia, ut sacrificium, significat Christi passionem: est enim quædam imitatio sacrificii in cruce peracti. Sola autem species panis non repræsentat exactè Christum, ut mortuum, nisi ab altera parte conspiciatur sanguis, ut effusus. Et similiter sola species vini non repræsentat sufficienter Christum, ut immolatum; non enim solus sanguis est victima. Præterea in sacrificio Missæ debet esse reipsa, quod fuit in typo in sacrificio Melchisedech, cùm sit Christus Sacerdos secundùm ordinem Melchisedech, Psalm. 109. Melchisedech autem obtulit panem & vinum, Genes. 14. Denique sacrificium propriè ordinatur ad remissionem peccatorum; unde dicitur propitiatorium: sine sanguinis autem effusione, non fit remissio, Heb. 9. Necesse igitur fuit, ut perspicuè repræsentaretur sanguinis effusio.

Idem colligitur ex Ecclesiæ consuetudine, quæ

Tertia propositio: *In qualibet specie invenitur tota essentia, ac ratio Sacramenti: ita ut hostia consecrata, ut conservatur in templis, & ut à laicis sumitur, sine specie vini, absolutè, verè, & propriè dici debeat Sacramentum Eucharistiæ, non Sacramentum mutilatum, aut dimidiatum.* Quæ sententia habetur expressè in Concilio Trident. sess. 21. cap. 3. ubi definitur, sub una specie non solùm totum Christum sumi, sed etiam verum Sacramentum.

Probatur jam hæc sententia. Nam in quolibet Sacramento requiritur significatio, & causalitas: est enim Sacramentum signum, & causa gratiæ. Hæc C autem reperiuntur in qualibet specie, idest, tam in specie panis, quàm in specie vini seorsim sumptis. Siquidem significatio Eucharistiæ, ut Sacramentum, duplex est, juxta duplicem ejus effectum. Prior est significatio internæ refectionis. Posterior est significatio unionis fidelium inter se, & cum Christo. De priore dicitur Joan. 6. *Caro mea verè est cibus &c.* De posteriore 1. Corinth. 10. *Unus panis, & unum corpus multi sumus, qui de uno pane participamus.*

Utraque autem significatio in qualibet specie reperitur. Nam in specie panis significatur sufficienter refectio animæ, etiamsi non adderetur species vini, & similiter in specie vini, etiamsi non adderetur species panis. Nam etiamsi species panis non significet D refectionem spiritualem, nisi per modum cibi; & species vini non significet eandem refectionem, nisi per modum potus: tamen ut aliquid dici possit absolutè, & verè Sacramentum, satis est, si significet refectionem aliquam spiritualem, & eandem revera efficiat. Quocirca duo illa signa, species videlicet panis, & species vini, non tam essentiales, quàm integrales partes hujus Sacramenti esse videntur: ex quo sequitur, ut Eucharistia sub una specie sit verum, & integrum Sacramentum essentialiter, licèt etiam pars Sacramenti dici possit, si partes materiales symboli externi considerentur. Dixi autem (ex parte symboli externi) nam ex parte rei significatæ, idest, ex parte refectionis spiritualis, nihil deest ulli E speciei; siquidem in spirituali refectione non distinguuntur cibus, & potus, sed una, & eadem res, & nutrit, quod est cibi officium, & refrigerat, sive irrigat, & inebriat mentem, quod est officium potus. Itaque in divinis literis justitia, & sapientia, & similia dicuntur esuriri, & sitiri ut cibus, & potus Matth. 5. *Beati, qui esuriunt, & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Vides eandem justitiam, & cibum esse, & potum. Et Eccles. 24. *Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient.* Et Cyprianus sermone de cœna Domini disertis verbis dicit, ad eandem rationem pertinere cibum, & potum spiritualem: & similia docet Augustinus in illud Psalm. 103. *Panis cor hominis confirmet.* Quare Joan. 6. licèt dicat Dominus: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus,* tamen ibidem ait: *Qui mandu-*

ficationem attinet, nihil desiderari potest in qualibet specie ad verum & integrum Sacramentum.

Jam verò quantum ad causalitatem, seu efficientiam, eadem repetitur in qualibet specie Sacramenti hujus: nam tota efficientia nascitur ex ipso Christo, qui sub illis speciebus continetur, ut suprà diximus, cùm de natura Sacramenti Eucharistiæ disputaremus. Christus autem idem & totus est tam sub specie panis, quàm sub specie vini, ut capite superiore demonstratum est: quare eadem efficientia est in specie panis, quæ in specie vini; & eadem in singulis, quæ in utrisque simul sumptis.

Huc accedit, quòd quælibet species habet propriam materiam, propriam formam, & quod est amplius, propria quadam actione, & consecratione conficitur, nec ullo modo, ut Sacramentum sit, una species pendet ab alia. Nam Dominus priùs sub specie panis Sacramentum confecit, & manducandum dedit, ac deinde manducatione absoluta, sub specie vini Sacramentum confecit, & bibendum tradidit. Et Ecclesia Catholica, non sine causa post speciem panis consecratam, Sacramentum populo adorandum exhibet, antequam sub specie vini consecrare aggrediatur.

Accedit etiam communis fidelium consensus: nemo enim hostiam consecratam videns, dicit esse partem Sacramenti, aut Sacramentum mutilum, sed Sacramentum simpliciter omnes appellant.

Accedunt denique typi, & figuræ Testamenti veteris. Quæ enim figuræ erant Eucharistiæ, ut Sacramentum est, in sola specie manducabili consistebant, vel in sola specie potus; ut patet de pane propositionis, de Agno Paschali, & de Manna, quæ sine potu data sunt: & in aqua de petra scaturiente, quæ sine cibo aliquo mystico data est. Nam etiamsi Apostolus conjungat, 1. Corinth. 10. cibum spiritualem, idest, Manna, & potum spiritualem, idest, aquam de petra: tamen illæ duæ figuræ sunt distinctæ, & diversis temporibus datæ. Manna enim datum est in deserto Synai, Exod. 16. & postea aqua in Raphidim, Exod. 17. Quare Dominus Joan. 6. ubi comparat Manna cum Sacramento Eucharistiæ, nullam mentionem facit aquæ; & ibidem Dominus in signum ejusdem rei multiplicavit panes insigni miraculo, vinum vel aquam non multiplicavit.

Quarta propositio: *Duæ species Sacramenti cùm simul sumuntur, non sunt duo Sacramenta, sed unum.* Nota duas species Sacramenti duobus modis posse sumi. Primò, simul ut jam sumuntur à Sacerdotibus, in Missa. Secundò, non simul, sed temporibus diversis, ut si quis hodie solam speciem panis sumeret; alio die solam speciem vini. Et siquidem sumantur secundo modo, idest, temporibus diversis, plures particulas, unum Sacramentum accipit; si autem diversis temporibus, plura Sacramenta erunt. Licèt enim quælibet particula integrum Sacramentum contineat, tamen cùm adjungitur alteri, non multiplicantur Sacramenta, sed solùm augentur, quod est materiale in symbolo.

Ex his ad argumentum adversariorum initiò factum respondemus, populo dari integrum Sacramentum, non mutilum, vel dimidiatum; siquidem in qualibet specie seorsim invenitur veri atque integri Sacramenti ratio.

Dices, si est integrum quod accipit laicus; ergo sunt duo integra Sacramenta, quæ accipiuntur à Sacerdote. Respondeo; negatur consequentia. Nam duæ species simul sumptæ non faciunt duo Sacramenta; sicut nec duæ particulæ consecratæ simul junctæ, vel duo calices sanguinis in eodem altari existentes, nec tres mersiones sunt tria Baptismata.

Ad confirmationem respondeo, populo datur cibus spiritualis, qui est integra, & totalis refectio, & virtualiter continet cibum & potum, ut suprà ostendimus. Neque obstat, quòd à Sacerdotibus in ipso sacrificio distinctè sumatur Eucharistia per modum cibi, & per modum potus: id enim fit potissimùm ob sacrificii, non ob Sacramenti integritatem. Neque inde aliquid populus perdit; nam idipsum, quod sumit Sacerdos sub duplici Symbolo, sumit populus sub uno: quemadmodum si uni alicui darentur in una schedula 100. aurei à mercatore accipiendi, alteri darentur totidem aurei, sed in schedulis duabus.

CAPUT XXIII

Non majorem utilitatem sumi ex Communione sub utraque specie, quàm sub una.

SEquitur quæstio Tertia de fructu, qui ex Communione percipitur. Nam postquam totum Christum, & integrum Sacramentum in una specie sumi demonstravimus: id unum superest, ut videamus utrum aliquis fructus iis depereat, qui sub altera tantùm specie Eucharistiam sumunt. Et quoniam de fructu Sacramentorum longè aliter disputant hæretici nostri temporis, atque Catholici faciunt, juxta utrorumque sententiam de Eucharistiæ fructu disseremus.

Ac ut à sententia hæreticorum incipiamus, statuo hanc propositionem Primam: *Ejus fructus, quem Lutherani omnes in Sacramentis quærunt, non minus percipiunt, qui sub una specie communicant, quàm qui sub dua-*

dam. Nihil ergo fructus perit communicantibus sub una, quia licèt unam tantùm ore sumant, tamen oculis utramque sumunt non minus, quàm Sacerdotes, & possunt, si volunt, ex illo aspectu significationem percipere.

Sit jam Secunda propositio de fructu Sacramenti secundùm Catholicos: *Ex qualibet specie percipitur tantùm ejus fructus, quem Catholici in Sacramento quærunt, quantum necessarium est ad salutem.* Habetur hæc propositio in Concilio Tridentino sess. 21. can. 3. ubi Concilium directè damnat hæreticorum sententiam de necessitate utriusque speciei. Nam fructus quem Catholici in Sacramento quærunt, est gratia Dei animæ infusa per quam conservatur vita animæ, ut per ciborum nutritionem conservantur corpora: sed quælibet species confert gratiam, ut suprà demonstravimus, cùm sit verum Sacramentum, & quilibet gradus gratiæ sufficit ad implenda mandata, immò ad pellenda etiam omnia peccata. Et confirmatur ex Joan. 6. ubi Dominus pollicetur vitam sumenti unam speciem: *Qui manducat hunc panem vivet in æternum.*

Tertia propositio: *Licèt plus gratiæ, & fructus ex utraque specie, quàm ex una tantùm caperetur, non propterea opus esset, vel expediret, ut omnes utramque speciem sumerent.* Probatur. Nam ex duobus malis semper est eligendum minus malum: est autem minus malum ut homines aliqui careant aliquo bono non necessario, quàm ut Sacramentum Dei evidenti periculo irreverentiæ exponatur. Exponeretur autem evidenti periculo, si communiter populo daretur Eucharistia sub specie vini; moraliter enim fieri non posset, quin sæpiùs effunderetur sanguis Domini. Et confirmatur hæc ratio ab exemplis similibus. Certè Sacerdotium gratiam confert, nec tamen expedit omnibus fieri Sacerdotes. Parvulis Eucharistia gratiam conferret, & tamen quia ea non indigent necessariò, nec sine irreverentia eis dare posset, non eis datur, neque à Catholicis, neque ab hæreticis.

Præterea plus gratiæ recipi potest ex frequenti Communione sub una specie, quàm ex rara sub utraque: non igitur est necessaria Communio sub utraque, cùm facili negotio compensari possit damnum, si quod sit. Nam si communicant jam singulis mensibus sub utraque; communicent decimoquinto, aut octavo quoque die sub una, & sine dubio multò amplius lucrabuntur.

Denique, posita veritate secundæ conclusionis, quæ certissima est, magis lucratur qui (ut Ecclesiæ obediat) communicat sub una, quàm qui sub duabus, sine illo ingenti obedientiæ fructu.

Sit Ultima propositio: *Nihil spiritualis fructus capitur ex duabus speciebus, quod non capiatur ex una.* Hæc propositio non est adeò certa, ut superior: de hac enim variè sentiunt Theologi, neque Concilium eam apertè definire videtur. Est tamen nostra sen-

ut Gabrielis lect. 84. in canonem Missæ, Joan. Roffensis, Cajetani, Domin. à Soto, Ruardi, Joan. à Lovanio, & aliorum.

Unus est ex veteribus, qui contrarium sensit, Alexander Alensis in 4. par. summæ quæst. 53. memb. 1. Ex recentioribus autem Gaspar Cassalius in 2. lib. de Cœna, & Calice capite 25. rem in dubium revocat. Et quamvis Ruardus videatur interdum in contrariam sententiam propendere, id facit, ut aliquo modo conciliet Alexandrum cum sententia communi: alioqui enim plurimis in locis apertissimè docet, nihil omnino plus utilitatis recipi ex duabus speciebus,
C quàm ex una, quæ loca diligenter notavit Joannes à Lovanio.

Probatur igitur propositio nostra. Si sumptio utriusque speciei plus gratiæ, aut fructus spiritualis confert, quàm sumptio unius, id necessario orietur vel ex symbolo continente, vel ex re contenta. Ex symbolo id nasci non potest, quia symbolum non operatur, nisi per virtutem sibi impressam; in Eucharistia autem loco virtutis impressæ est ipse Christus, sive corpus ejus & sanguis: non igitur ex symbolo oritur major gratia.

Dices; Licèt symbolum operetur per virtutem impressam, tamen id operatur, quod significat; ergo quando symbolum cumulatius, & plenius significat,
D effectum etiam pleniorem, & majorem operatur. At duæ species cumulatius, & plenius significant, quàm una.

Respondeo, Symbolum efficit quod significat, sed id non efficit per significationem, sed per vim operativam: significatio enim non operatur, nisi in mente, excitando affectum aliquem dum apprehenditur. Id ergo symbolum, quod significat cumulatius, & plenius, si significet plenius, idest, aliquid plenius, & melius; tunc sine dubio operatur etiam effectum pleniorem, quia virtus operativa proportionatur significationi. Si autem significet plenius, idest, distinctius, & clarius, rem eandem non efficit meliorem, vel majorem effectum: alioqui moneta
E melius impressa plus valeret, quàm alia; & literæ, quibus diplomata continentur, quò accuratius scriptæ essent, eò majoris essent auctoritatis. Et ut exemplis propriis utamur, Baptismus trina mersione collatus magis justificaret: & hostia sacra cum imagine crucifixi impressa in exteriore superficie magis reficeret. Talis autem significatio est duarum specierum, quia nimirum exactius, & clarius significat Christum esse alimentum animorum, non tamen aliquid significat, quod ab altera specie, licèt paulò obscurius, non significetur.

Omisso igitur symbolo ad rem contentam veniamus. Si ex re contenta major illa gratia oritur, id fit, vel quia res contentæ in utraque specie sunt revera duæ, & diversæ, & quælibet operatur aliquid in animam suscipientis; & hoc dici non potest, cùm unus

... multo clarius nobis significant duæ species, quàm una, Christum esse cibum, & potum animarum nostrarum.

Respondeo, jam suprà docui fructum ex utraque specie à populo capi posse, etiamsi utraque species non manducetur; nam videndo symbola melius percipit homo eorum significationem, quàm comedendo. Præterea sententia ista Calvini, & Lutheranorum, quòd Sacramentorum fructus consistat in confirmanda fide, absurdissima est, & proinde argumentum, quo probare volunt utriusque speciei necessitatem, falso nititur fundamento. Nam si fructus Sacramentorum in eo consisteret, ut apprehensa significatione moveretur animus, homines rudes nihil ferè utilitatis ex Sacramentis perciperent; infantes autem ex Baptismo nihil omnino lucrarentur; & denique quo quis esset ingeniosior, eò majorem fructum perciperet; atque ita Sacramentorum effectus magis penderet ex natura, quàm ex gratia. Sed de hac re satis multa diximus in lib. de Sacramentis in genere.

Secundò, objicit Georgius Cassander apud Joannem à Lovanio (nam librum ipsum Georgii non vidi) Sancti Patres tribuunt peculiarem effectum sanguini Domini, qui ex calice sumitur. Sic enim Ambrosius loquitur lib. 5. de Sacramentis, cap. 3. *Quotiescumque bibis, remissionem accipis peccatorum, & inebriaris spiritu*. Et Cyprianus lib. 1. epist. 2. *Quomodo docemus, aut provocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturi, Christi sanguinem denegamus?*

Respondeo, sancti Patres non tribuunt peculiarem effectum sanguini Domini, ut distinguitur contra corpus ejusdem Domini, sed simpliciter tribuunt effectum quendam sanguini Domini, quia verè illi convenit, sed non negant eundem convenire etiam corpori Domini, quemadmodum sæpè multa tribuuntur Deo Patri, vel Filio, & tamen non negantur ea de Spiritu sancto, licèt non exprimatur tunc Spiritus sanctus. Hoc autem esse verum patet, quia iidem auctores in aliis locis eosdem effectus tribuunt corpori Domini. Ambrosius enim qui lib. 5. cap. 3. tribuit sanguini remissionem peccatorum, idem lib. 4. cap. 5. sic ait: *Qui manducaverit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum*. Et Cyprianus in illa ipsa epistola, ubi dicit, Martyres futuros confirmari, atque armari debere potu sanguinis Domini; ibidem dicit muniri debere protectione corporis Domini. Ipse quoque Apostolus cùm de fructu passionis Domini loquitur, nunc tribuit omnia corpori, nunc sanguini, ut patet Coloss. 1. *Pacificans*, inquit, *per sanguinem crucis ejus*. Et infrà: *Reconciliavit in corpore carnis ejus per mortem*. Adde quòd Patres non tribuunt illum effectum speciebus vini, sed ipsi Dominico sanguini: sanguinem autem accipiunt, sed potum continens. Talis igitur est cibus, & potus animarum, ut suprà demonstravimus: una enim, & eadem res, sive detur sub specie panis, sive sub specie vini, sive utriusque, & famem, & sitim animæ sedat. Nec ulla differentia cerni potest, nisi in symbolis externis, quibus per quandam similitudinem effectus, & proprietates alimenti spiritualis explicantur.

C Quartum argumentum. Eucharistia sub specie panis, Sacramentum est; ergo gratiam confert. Vel igitur superaddita sumptio calicis gratiam auget, vel non auget. Si primum, ergo major fructus capitur ex duplici specie, quàm ex una. Si secundum, ergo verum Sacramentum non confert gratiam; ergo frustrà sumitur à Sacerdotibus.

Respondeo, idem argumentum fieri posset de duabus particulis consecrati panis, & de duobus haustibus vini consecrati, ut suprà diximus: ex quo perspicuum est, hoc argumentum de duplici specie non concludere. Dico igitur sumptionem Eucharistiæ sub specie panis gratiam conferre, sed eam gratiam in sumptionem utriusque speciei, ut in unam causam es-
D se referendam, quandoquidem ad unam refectionem utraque species confert. Quocirca Eucharistia sub specie vini, quæ paulò post sumitur, non novam aliquam gratiam tribuit, nisi fortè majori aliquo ardore spiritus percipiatur.

Posset etiam dici, Eucharistiam sub specie panis non conferre gratiam, nisi tota sumptione Eucharistiæ absoluta. Et quia eùm sequitur utraque species, non censetur absoluta sumptio, nisi cùm sumpta est utraque species; ideò Eucharistiam sub specie panis conferre quidem gratiam, sed non ante sumptionem alterius speciei. Tunc autem utramque simul gratiam conferre, sed eandem quam sola contulisset una species, si sola sumpta fuisset; sicut etiam in Baptismo,
E cùm adhibetur trina mersio, non datur gratia, nisi ubi omnes tres absolvuntur, cùm tamen post primam detur, cùm adhibetur una sola.

Neque ideò frustrà, aut inutiliter sumitur à Sacerdotibus utraque species: non enim est inutile id quod aliquid facit, licèt etiam sine eo id fieri potuisset. Id quod manifestè patet in miraculis Domini. Dominus enim aliquando sola voluntate operabatur miracula, ut cùm aquam in vinum convertit; aliquando voluntate & verbo, ut cùm Lazarum excitavit; aliquando voluntate, verbo, & contactu, ut cùm excitavit puellam mortuam; aliquando voluntate, verbo, contactu, & alio instrumento, ut sputo, ut cùm cæcum illuminavit, & alibi surdum, & mutum curavit. In his omnibus nihil erat inutile, & superfluum, quia omnia operabantur, & tamen non erant omnia necessaria, neque majorem effectum producebant omnia simul, quàm unum, aut duo tantùm. Non enim

distinctam gratiam operatur. Consequentia notissima est. Nam idem Deus per diversa Sacramenta diversam gratiam confert; quia utitur instrumentis diversis. Antecedens probatur; nam in Eucharistia sub specie panis instrumentum conferendæ gratiæ est solum corpus Domini, non autem sanguis, aut anima; in Eucharistia autem sub specie vini instrumentum est solùm sanguis Domini, non autem corpus, aut anima. Id quod si fortè negetur, ita probabitur: In specie panis solum corpus Domini est vi consecrationis, reliqua per concomitantiam, & planè per accidens, quod ad Sacramentum pertinet; ergo solum corpus Domini est instrumentum conferendæ gratiæ in Eucharistia sub specie panis. Illud enim solum est instrumentum, quod per se ad Sacramentum pertinet; anima autem, & sanguis, licèt non per accidens, sed per se conveniant humano corpori viventi, tamen corpori, ut est in specie panis, non nisi per accidens. Nam si in triduo mortis Domini Eucharistiam Apostolus aliquis consecrasset, ea certè solum corpus sine anima, & sanguine habuisset, & tamen ejusdem virtutis fuisset, atque modò est.

Respondeo, corpus & sanguinem Domini etiam præcisè sumpta non esse duo instrumenta formaliter, sed unum. Instrumenta enim formaliter differunt per diversam virtutem operativam: eadem enim virtus operativa est tam in corpore, quàm in sanguine, sicut eadem erat in verbis, & in tactu, vel etiam in luto, & sputo, cùm Dominus illuminabat cæcos. Et ideò idem effectus sequebatur ex verbis solis, & ex verbis, & tactu, & ex verbis, tactu, & luto. Esse autem eandem virtutem in corpore, & sanguine, ex eo patet, quòd Scriptura tribuit utrique eosdem effectus, Coloss. 1. & alibi; & utrumque omnem suam vim habet ex conjunctione ad divinitatem. Corpus enim ideò operatur, quia est corpus Filii Dei, & sanguis ideò operatur, quia est sanguis Filii Dei. Falsum enim est, quod in argumento assumitur, divinitatem per accidens esse in Sacramento. Nam etiamsi panis non convertitur in divinitatem, sed in solum corpus, & ideò divinitas est ibi per concomitantiam, tamen convertitur in corpus non quodcumque, sed Filii Dei: dixit enim Dominus: *Hoc est corpus meum*. Quare vi verborum est in specie panis corpus non quodlibet, sed Filii Dei, & proinde corpus subsistens divina Verbi subsistentia, & consequenter unitum divinitati. Unde Cyrillus lib. 4. in Joannem, cap. 23. dicit, corpus Christi (de Eucharistia loquens) vivificare, quia non est corpus cujusvis hominis, sed vitæ auctoris, & in quo habitat divinitatis plenitudo.

therus permissionem potius divinam, quàm legem cogentem in pluribus locis agnoscat, ut suprà citavimus: tamen Joan. Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 47. *Edictum*, inquit, *æterni Dei est, ut omnes bibant*. Et Kemnitius initio disputationis de utraque specie, omnino contendit mandato Domini teneri omnes ad utramque speciem sumendam.

Porrò in hac quæstione adversariorum est probare, nostrum respondere: nos enim negamus, illi asserunt; probare autem illi incumbit, qui affirmat, non ei, qui negat. Ut tamen accuratior, ac plenior disputatio sit. Primùm adferemus varias rationes, quibus omnino credibile fiat, nullum præceptum à
C Christo datum de utraque sumenda specie. Deinde respondebimus ad omnia argumenta, quæ illi proferunt.

Quod igitur ad Primum attinet. Prima ratio sumitur ex figuris. Pleræque figuræ Eucharistiæ manducationem sub una specie significant. Non est igitur ullo modo probabile, Christum imperaturum fuisse sumptionem utriusque speciei: figuratum enim figuræ respondere debet. Unde Evangelistæ passim, cùm describunt acta Christi, addunt (*ut Scriptura impleretur*) Joan. 19. notat S. Joannes ideò Deum non permisisse ut frangerentur crura Domino crucifixo, quia præcesserat illa figura Agni Paschalis, cujus ossa confringi non poterant. Et Apostolus
D 1. Corinth. 10. *Omnia*, inquit, *contingebant illis in figura*.

Prima figura fuit ligni vitæ in medio paradisi Genes. 2. & 3. quod Sacramenti Eucharistiæ figuram fuisse docet Paschasius lib. de corpore Domini, cap. 7. Constat autem nullum fuisse potum illi arbori adjunctum. Secunda fuit Agni Paschalis, Exod. 12. quæ notissima est.

Neque obstat Kemnitii responsio, qui vult utriusque speciei figuram præcessisse in Agno Paschali, quia & caro manducabatur, & sanguis in postibus aspergebatur; aspersionem autem sanguinis potum calicis significasse probat ex Gregorio homil. 22. Hæc, inquam, responsio non valet. Nam Grego-
E rius ponit duas explicationes. Unam minus probabilem & particularem, quòd per sanguinem in postibus aspersum significetur potus sanguinis Domini. Nec tamen dicit potum sanguinis sub specie vini; de quo nos agimus, sed potum sanguinis absolutè, ut pro Eucharistia accipitur: non enim distinguit eo loco Gregorius duas species. Deinde ponit Alteram communem, quòd per sanguinem in postibus significetur signum crucis in fronte, ut exponit etiam Augustinus lib. 12. contra Faustum, cap. 30. Hieronymus in cap. 66. Isaiæ. Cyprianus in tractatu contra Demetrianum, & Isidorus in cap. 12. Exod. Et hæc sine dubio est vera: sanguis enim ille non potest referri ad potum, cùm nec biberetur, nec daretur hominibus, & priùs linirentur ex eo postes, quàm agnus manducaretur.

Ter-

enim Eucharistia aliquo modo holocaustum; aliquo modo hostia pacifica, aliquo modo hostia pro peccato. Et quia in holocausto omnia consumebantur, & victimæ, & libamina, ideò etiam nunc à Sacerdote, cujus est consumere holocaustum, omnia sumuntur. A populo autem, qui solùm participat de sacrificio, satis est manducari carnes agni immaculati.

Dices Secundò, etiamsi in istis figuris commendetur Communio sub specie cibi tantùm; sunt tamen aliæ, in quibus commendatur sub utraque. Ut Genes. 14. ubi Melchisedech, obtulit panem, & vinum, & utrumque dedit sumendum Abrahæ, & iis, qui eum sequebantur, & 1. Corinth. 10. ubi dicuntur Hebræi manducasse cibum spiritualem, & bibisse potum spiritualem: quem locum Kemnitius magni facit.

Respondeo, non contendimus nos pro necessitate unius speciei, sicut adversarii pro necessitate duarum, & ideò contra nos non est, si aliquæ figuræ pro duabus speciebus inveniantur, sed planè contra adversarios facit, si inveniantur aliquæ, ut revera inveniuntur plurimæ, pro una specie. Deinde non constat, an Melchisedech dederit panem, & vinum comedendum Abrahæ, an solùm Deo obtulerit. Scriptura enim id apertè non dicit. Quod enim Deo obtulerit, patet ex sequentibus verbis: (*Erat enim Sacerdos Dei altissimi*) quòd autem dederit manducandum, ex nullo verbo colligitur. De potu autem spirituali, idest, de aqua ex petra jam suprà diximus, figuram illam favere uni speciei. Aqua enim cùm data est populo in signum spiritualis potus, sola data est, sine ullius cibi spiritualis adjunctione: quomodo etiam sanguis, & aqua, quæ ex latere Domini fluxerunt, duo Sacramenta significant, Baptismum, & Eucharistiam, teste Augustino, & Theophylacto in cap. 19. Joan. ubi sub una tantùm specie Eucharistia designatur, ut intelligamus unam sufficere.

Secunda ratio sumitur ex doctrina, & exemplo Christi. Dominus enim cùm Joan. 6. de fructu Eucharistiæ loquitur, non semel, sed quater unam speciem sufficere docet ad salutem: *Qui manducat me, vivet propter me. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum. Hic est panis de cœlo descendens, ut si quis ex eo manducet, non moriatur.* Non ergo fieri potest, ut idem Dominus mandaverit utramque speciem sumendam, tamquam necessariam ad salutem. Esse autem hoc caput Joan. de Sacramento intelligendum, suprà ostendimus in prima controversia de Eucharistia.

Rursus exemplo suo Dominus idem comproba-

se tamen signum Eucharistiæ, & voluisse Dominum hoc exemplo demonstrare fructum, & utilitatem Eucharistiæ in una specie: quare ex hoc loco non minus probari usum unius speciei, quàm ex multiplicatione panum, Joan. 6. Id autem probat, tum ex Augustino, Beda, & Theophylacto locis citatis, qui hoc tantùm docere videri possunt, nempe fuisse in illa panis benedictione mysterium quoddam, quo significaretur utilitas Eucharistiæ, quomodo etiam loquitur Innocentius III. lib. 6. de myst. Missæ, cap. 7.
C & 9. tum etiam ex ipso textu, nam fuisse hìc aliquod mysterium, patet partim ex benedictione, quam non legitur Dominus adhibuisse, nisi ad aliquid mirabile operandum; partim ex effectu, nam per illum panem illuminati sunt.

Quamcumque autem sententiam ex his duabus amplectamur, ostendit hoc exemplum Christi, eam esse utilitatem Eucharistiæ in una specie, ut minimè sit existimandum, fuisse imperatum omnibus illius usum in specie utraque.

Sed occurrit hoc loco Philippus Melanchthon in Apologia Confessionis Augustanæ, in articulo de utraque specie, ubi fatetur hoc exemplum ad Eucharistiam pertinere, sed dicit, non colligi ex eo usum
D unius speciei, quoniam in fractione panis per figuram intellectionis significatur totum Sacramentum cum utraque specie. At facilè id refelli potest; historia enim Evangelica ita conjungit distributionem panis benedicti cum Domini recessu, ut nullum relinquat locum benedicendo, vel distribuendo calici. Sic enim loquitur: *Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt eum, & ipse evanuit ex oculis eorum.*

Instat Kemnitius, & probat ex Augustino tract. 2. in epist. Ioannis, Christum dedisse duobus discipulis utramque speciem. Sic enim Augustinus loquitur: *Et verè, qui non sibi judicium manducat, & bibit, in fra-*
E *ctione panis Christum agnoscit.* At argumentum est nimis longè petitum. Non enim Augustinus dicit, Christum dedisse utramque speciem, sed dicit in fractione panis Christum agnosci, ut illis discipulis contigit in Emaus; sed addit hunc fructum eos tantùm consequi, qui non indignè sumunt, & allegat verba Pauli, seu alludit ad illa, ubi legimus, 1. Cor. 11. eos, qui indignè manducant, & bibunt, judicium sibi manducare, & bibere; quod verissimum est, sive una species, sive utraque sumatur indignè.

Denique addit Kemnitius, Christum non addidisse: *Hoc facite*, cùm panem benedictum in Emaus dedit: ergo non tenemur eum in hoc imitari, si unam tantùm speciem dedit. Sed neque nos dicimus teneri; sed tantùm probamus hoc exemplo licere, & utile esse communicare sub una.

Z 2 Ter-

probat, quia Apostoli alioqui sub una specie consecrassent, quod ne Catholici quidem admitterent. At hæc ejus ratio nihil concludit. Non enim Lucas describit, quid Apostoli, sed quid populi facerent, dum dicit, eos perseverantes fuisse in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & oratione. Apostoli igitur in utraque specie Eucharistiam consecrabant, sed populis in una specie ministrabant.

Quod etiam ex eo confirmatur, quia plurimi in Hierusalem Christiani erant, qui in illis initiis servabant legalia Moysis, Apostolis permittentibus, ut patet ex cap. 21. Actorum; & ex iis nonnulli usque ad certum tempus Nazaræi erant, non bibentes vinum, nec radentes capita, usque ad finem dierum voti sui. Hos autem neque credibile est contra votum suum bibisse de calice Domini; neque probabile est abstinuisse omnino à Communione, cùm Lucas dicat, omnes perseverantes fuisse, in doctrina, & communicatione fractionis panis. Quare probabilissima conjectura est, ideò Lucam solùm meminisse fractionis panis, quòd ab ea sola specie nulli abstinerent. Unde etiam Beatus Paulus 1. Corinth. 10. non sine causa de calice dicit: *Calix benedictionis, cui benedicimus*; de pane autem: *Panis quem frangimus*. Calix enim semper benedicebatur, sed non semper distribuebatur. Unde etiam paulò infrà dicit: *Unus panis, & unum corpus sumus, qui de uno pane participamus*.

Et miranda est sanè Kemnitii sapientia, qui cùm ubique vulgatam editionem contemnat, hoc loco eam diligenter defendit. Scribit enim in sua disputatione pag. 600. in vulgata editione, quam Tridentinum Concilium nullo prætextu rejici posse decrevit, haberi 1. Cor. 10. *Unus panis, & unum corpus sumus, qui de uno pane, & de uno calice participamus*. Sed Concilium Tridentinum non statuit recipiendam esse quamlibet lectionem vulgatæ editionis, sed eam, quam constet esse lectionem vulgatæ editionis, alioqui non jussisset idem Concilium vulgatam editionem quàm emendatissimè imprimi. Porrò illud (*& ex uno calice*) non habetur in Bibliis correctioribus vulgatæ editionis, sed solùm in paucis quibusdam minus emendatis; in Græcis autem nullis habetur.

Quarta ratio sumitur ex testimonio veteris Ecclesiæ, quæ cùm vera Ecclesia fuerit, sine dubio contra expressum Christi mandatum nihil egisset. Tribus autem modis vetus Ecclesia testatur Communionem sub una specie esse licitam. Primo, quia numquam eam reprehendit, aut damnavit, cùm tamen non ignoraret eam saltem apud aliquos in usu fuisse. Nam (ut alia interim omittam) Manichæi numquam communicabant, nisi sub specie panis, ut Leo I. testatur serm. 4. de Quadragesima: arbitrabantur enim illi vinum esse fel draconis. Et præterea negabant panem prophanum, quem ex domo afferri jusserat, ut illum palam comederet loco Eucharistiæ: sed eum panem continuò in lapidem esse conversum. Ex hoc facto intelligimus, morem fuisse, ut acciperent, qui vellent, Eucharistiam sub una tantùm specie. Nam si omnes coacti fuissent bibere de calice Domini, mulier illa nullo modo simulare potuisset: non enim pro calice Domini aliquid aliud sumere potuisset; siquidem calix non dabatur in manus, sed manu Diaconi admovebatur ori communicantium.

Alterum exemplum est apud Leonem serm. 4 de Quadragesima, ubi S. Leo dicit, Manichæos, ut
C hæresim suam tegerent, panem Eucharistiæ sumere solitos esse cum Catholicis, non tamen calicem bibere. Si autem Romæ non fuisset libera Communio sub utraque specie, sed omnes semper sumere debuissent sub utraque, non potuissent ullo modo Manichæi latere, qui sanguinem Domini numquam sumebant. Unde sanctus Leo non jubet observari eos, qui aliquando sumebant, aliquando non sumebant, sed qui numquam omnino sumebant sanguinem: illud enim eo tempore pro signo Manichæismi haberi potuit. Tertio, ex variis ritibus, ex quibus apertè colligitur usus unius speciei: non enim vetus Ecclesia, quæ adversariorum testimonio vera Ecclesia erat, contra Dei mandatum tam apertè pugnasset. Sunt
D autem hi ritus, asservatio Sacramenti, communicatio domestica, communicatio infantium, communicatio ægrotorum, communio laica, communio ex præsanctificatis.

Ac Primùm asservari solitum Sacramentum Eucharistiæ fuisse, suprà probavimus multis Patrum & Conciliorum testimoniis. Quòd autem solùm sub una specie asservarent, & proinde sub una specie sumerent, patet, quia aliquando ad longissimum tempus asservabant. Meminit enim Sophronius in Prato spirituali, cap. 79. aliquando per annum integrum servatum fuisse; immò Græci ad hunc diem servant per integrum annum. Non autem posset vinum in parva quantitate tamdiu conservari, quin
E acesceret, & corrumperetur. Præterea qui meminerunt asservationis, ut Cyprianus in serm. de lapsis, & Ambrosius in orat. de obitu Satyri, & Sophronius jam citatus, solius speciei panis meminerunt, quam involutam orario, vel linteo dicunt.

Kemnitius contra hunc ritum objicit, quòd Gregorius Nazianzenus dicat, Gorgoniam reservasse symbola corporis, & sanguinis; & quòd Ambrosius dum de Satyro loquitur, meminerit haustionis, & fusionis in viscera, quæ ad potum potiùs, quàm ad cibum pertinent.

Sed facile est illa refellere. Nam Gregorius sub disjunctione loquitur, ac dicit, Gorgoniam recondidisse quidpiam signorum corporis, aut sanguinis Domini; & loqui eum de specie panis, non vini, satis colli-

.... totus perspicuum est, tum ex eo, quòd sola species panis dabatur in manus fidelium, sanguis autem dabatur ex calice bibendus, ut Cyrillus demonstrat Catech. 5. mystagog. tum etiam quia non erant in domibus laicorum ulli calices sacti, seu vasa, quibus contineri posset sanguis Domini, ut clarissimè patet ex Apologia secunda Athanasii contra Arianos.

Hoc loco fatetur Kemnitius in domibus privatis usum fuisse unius tantùm speciei: sed dicit, illos eosdem qui domi sumebant sub specie panis, in Ecclesia prius sumpsisse sub specie vini; & proinde sub utraque specie per intervalla temporum. Deinde addit se non disputare de eo, quod fiebat in privatis domibus, sed de eo, quod fiebat in publica Cœnæ administratione.

Sed hæc solutio cum ipso suo auctore pugnat. Nam si in Ecclesia in publica Cœnæ administratione sumebant panis speciem, sed eam servabant deferendam in domum, & alio tempore manducandam, solam autem speciem vini, quam deferre non poterant, in Ecclesia bibebant: ergo in Ecclesia non communicabant, nisi sub una specie, nimirum vini. Non enim communicare est sumere in manibus Eucharistiam, sed manducare, & bibere.

Est præterea Advertendum, haustum sanguinis in Ecclesia, & manducationem corporis Domini in privatis ædibus, non potuisse haberi pro una Communione, sed necessariò fatendum esse fuisse diversas Communiones, & utramque sub altera tantùm specie, neutram sub utraque. Nam diversis diebus sumebantur illæ species, non autem eodem die: ideò enim domum deferebant, ut possent sequentibus diebus communicare, etiamsi templum non adirent. Unde Hieronymus in Apologia pro libris contra Jovinianum scribit, illis diebus consuevisse quosdam domi corpus Domini sumere, quibus ob actum conjugalem patratum non audebant ingredi Ecclesiam.

Neque obstat, quòd illa consuetudo deferendæ Eucharistiæ in privatas ædes, fuerit postea abrogata: abrogata enim fuit ob irreverentiam, qua tantum Sacramentum afficiebatur, non autem quòd Communio sub una specie non sit licita.

Tertius ritus erat, communicatio infantium. Communicabant enim veteres aliquando infantes, sed sub una tantùm specie, nimirum instillando in os eorum aliquid sanguinis Domini, ut patet tum ex Cypriano in serm. de lapsis, tum ex manifesta ratione, quia non possunt infantes cibum aliquem solidum sumere.

Quartus erat, communicatio ægrotorum, quæ ut plurimum fiebat sub una tantùm specie. Scribit Eu-tur, altera sumeretur à Sacerdote ante sanguinis sumptionem, tertia servaretur pro ægrotis, quæ viaticum morientium dicebatur.

Quintus ritus erat, usus Communionis laicæ, quæ in pœnam gravis alicujus delicti olim dabatur clericis, ablata eis communione clericali. Est autem hujus Communionis laicæ crebra mentio in decretis antiquissimorum Pontificum & Conciliorum. Vide Felicem III. qui sedit ante annos mille, & centum,
C epist. 1. cap. 2. & Siricium Papam, Felice III. antiquiorem annis circiter centum, in epist. 1. cap. 11. Concilium præterea Elibertinum ante Siricii tempora celebratum, canon. 76. & Sardicense, cap. 2. & Agathense, cap. 2. 5. & 50.

Sed hoc argumentum rident Philippus, & Kemnitius, ac mirantur inscitiam, vel impudentiam Papistarum. Philippus in Apologia Confess. August. dicit Communionem laicam dictam esse Communionem laicorum, non quod esset sub una specie tantùm, sed quòd esset eorum, qui non consecrabant: & hanc fuisse pœnam olim Sacerdotibus infligi solitam, ut privati ministerio consecrandi Eucharistiam, contenti essent sola manducatione.

D At si res ita se haberet, ut Philippus dicit, hæc pœna non fuisset inflicta Diaconis, aliisque inferioribus Clericis, ad quorum ministerium numquam spectavit Eucharistiam consecrare, sed solùm Presbyteris, & Episcopis. Decreta autem suprà citata ferè omnia de Diaconis loquuntur, & aliis Clericis inferioribus: Falsa est igitur Philippi interpretatio.

Kemnitius loco suprà notato pag. *667.* & *668.* dicit, Communionem laicam fuisse, quam sumebant Clerici inter laicos, idest, in loco templi inferiore, & post Clericos; ita ut Communio laica distinguatur à Clericali solùm tempore, & loco, quòd videlicet Clerici priùs, laici posteriùs; Clerici intra sacrarium, laici extra eum locum communicarent.

E Sed neque hæc est vera expositio. Nam Felix Papa III. loco citato, jubet ob delicta quædam, Clericis non dari, nisi in morte Communionem laicam. Et Concilium Sardicense, cap. 2. ne in morte quidem laicam Communionem dari permittit ob crimina quædam graviora. In morte autem cùm detur Communio soli ægroto, idque in privato cubiculo, nulla distinctio notari potest loci, aut temporis inter Clericos, & laicos. Laica igitur Communio dicitur ea, quæ laicis permittebatur tangenda, & etiam deferenda si vellent. Sola autem species panis dabatur in manus: ex calice autem bibebant, qui volebant, in Ecclesia, sed non licebat laicis calicem tangere, nedum secum deferre. Vide Cyrillum Hierosolymitanum Catechesi 5. mystagog. extrema, ubi describit modum communicandi. Eadem Communicatio dici-

Latinos, meminit Innocentius I. in epist. I. cap. 4. liber Sacramentorum S. Gregorii in officio Parasceves, Ordo Romanus antiquus in officio ejusdem diei, Rabanus lib. 2. de Institur. Clericorum, cap. 37. & Micrologus in lib. de Ecclesiasticis observationibus, cap. 19.

Quòd in Parasceve Communio fiat solùm sub specie panis, patet ex ordine Romano citato; ibi enim non solùm habetur, in Parasceve non confici Sacramenta, sed etiam communicari Sacerdotem, & populum sub specie panis tantùm absque sanguine Domini: sanguinem etiam totum consumi jubet feria 5. & solum corpus Domini conservari pro Communione sequentis diei, quo Sacramenta non conficiuntur. Ex quo intelligimus in publico etiam cœtu Ecclesiæ usum fuisse unius speciei, idque ab annis plus mille.

Quinta ratio sumi potest ex consensu, & testimonio Ecclesiæ posterioris. Nam constat ab annis plus octingentis fuisse usum in quibusdam Ecclesiis Communionis sub una specie, etiam in publico cœtu fidelium, & extra diem Parasceves. Et simul constat Græcos numquam hoc Latinis objecisse tamquam errorem, cùm tamen alia multa objecerint, in quibus à nobis diffidebant. Ex quo intelligimus totam Ecclesiam tum Latinam, tum Græcam hunc usum ut licitum approbasse.

Fuisse autem hunc usum longo tempore in Ecclesiis quibusdam, testantur Concilia, Constantiense, sess. 13. & Basileense, sess. 30.

Deinde S. Thom. qui floruit ante annos 300. 3. par. quæst. 80. art. 12. dicit eas Ecclesias rectè facere, quæ non communicant populum nisi sub una specie.

S. Bernardus qui ante annos 400. vixit, in Monasterio suo sub una specie Communionem præbebat, ut apertè colligitur ex lib. 1. cap. 11. vitæ ipsius. Scribit enim Gulielmus Abbas S. Bernardi æqualis, in celebri quadam solemnitate S. Bernardo Eucharistiam ministrante, accessisse inter alios Monachum quendam, quem ob certam culpam, idem sanctus vir accedere prohibuerat: verùm, quia res occulta erat, datam illi etiam Eucharistiam, sed divino miraculo non potuisse Monachum illum Eucharistiam deglutire. Finitis autem solemniis accessisse Monachum ad Abbatem, & aperto ore ostendisse, quid pateretur: & tum demum confessum, & absolutum, Sacramenta Domini liberrimè ad viscera trajecisse. Ex hoc exemplo manifestè apparet, solam speciem panis à sancto Bernardo dari solitam; nam speciem vini tamdiu in ore servare ille non potuisset.

Cardinalis Hosius in Dialogo de utraque specie ex historiis, & monumentis Polonicæ Ecclesiæ scribit, non posse colligi, fuisse unquam in Polonia usum utriusque speciei in Communione populari: & inde suspicatur non sine causa Ecclesiam illam ab ipsa pri-

apertissime indicat in Romana Ecclesia publicum usum fuisse unius tantùm speciei. Nam in capite de ordine celebrandi Missam, significat in parvo calice sanguinem Domini consecrari solitum: deinde pro Communione populi ex eo parvo calice effundi modicum sanguinis Domini in magnum calicem vino, & aqua plenum, atque ex eo magno calice consuevisse populum bibere post corpus Domini sumptum. Et quia calix unus, quantumvis magnus, non sufficere poterat tantæ multitudini, verisimile est (quam-
C vis ibi id non legatur) sæpiùs eundem calicem vino fuisse repletum. Porrò calix ille magnus dicebatur calix sanguinis, quia consecratus erat contactu sanguinis Domini, non quòd revera esset sanguis Domini: non enim ex contactu illo mutari potuit vinum in sanguinem.

Est autem conjectura valdè magna, etiam in aliis Ecclesiis, ubi dicebatur populus de calice bibere, non alium morem fuisse, quàm Romæ. Nam intelligi planè non potest, quo pacto in Ecclesiis valdè numerosis potuerit dari Communio toti populo ex calice veri sanguinis Domini. Neque enim unquam fuit usus consecrandi simul multos calices, ut patet ex epistola Gregorii III. ad Bonifacium Episcopum Mo-
D guntinum, ubi reprehendit quosdam, qui contra morem Ecclesiæ plures calices in altari simul habebant. Neque fuit usus unquam consecrandi vinum in altari in calice aliquo vastissimo, qui tantum vini caperet, quantum populo universo sufficiat. Debuit enim calix non adeò magnus esse, ut posset à Sacerdote elevari, & à Diacono huc, & illuc deferri. Neque inveniuntur ulli calices tam magni, cùm tamen multi in multis Ecclesiis antiquissimi inveniantur; ergo necesse fuit, ut idem calix sæpiùs repleretur inter ipsam Cœnæ actionem, ut modò facimus in distribuendo vino ad ablutionem. Certum autem est non potuisse in eadem actione repeti sæpiùs consecrationem: vinum igitur, non sanguis Domini po-
E pulis dabatur. Adversarii quidem non laborant in hac re. Cùm enim existiment nullam requiri consecrationem, sed hoc ipso corporis, & sanguinis Domini symbola esse panem, & vinum, quod in mensa ponuntur, & distribuuntur: facilè possunt sæpiùs pocula replere, & hoc ipso Sacramenta juxta suum errorem conficere, sed veritas Catholica longè aliter se habet, ut ostendimus.

Sexta ratio sumi potest, ab incommodis, quæ sequerentur ex necessitate utriusque speciei: ex quo colligitur Christum sapientissimum omnium legislatorum numquam fuisse ejusmodi præceptum positurum.

Primum incommodum est, impossibilitas implendi legem istam in iis locis, ubi sit populus valdè numerosus, & unus tantùm sacerdos, ut sæpè accidit in frequentissimis pagis: de qua re paulò ante diximus.

Secundum incommodum est, irreverentia sanctis-

… exempla, quæ referuntur ab Æneа Sylvio in Dialogo de Communione sub utraque specie, & in Actis inter legatos Basileenses, & legatos Bohemorum in Egra oppido Germaniæ, ubi communi consensu convenerant.

Neque ad hoc incommodum satisfaciunt adversarii, cùm dicunt, Christum ista omnia prævidisse, & tamen non propterea deterritum ab institutione Eucharistiæ sub duplici specie; & Ecclesiam veterem ista eadem expertam esse, & tamen, iis non obstantibus, ministrasse Communionem sub utraque specie. Nam Christus instituit quidem sub duplici specie, sed non jussit dari omnibus sub duplici. Ecclesia autem vetus ministrabat sub duplici specie, quando Christiani erant pauci, & præterea non omnes accipiebant utramque speciem, ut suprà ostendimus. Crescente autem multitudine magis, & magis apparuit incommodum, & sic paulatim desiit usus sub utraque, ut paulò post dicemus.

Tertium incommodum est, quòd multi abhorrent à vino, & vel natura abstemii sunt, vel educatione, ut in calidis regionibus. Assuefiunt enim pueri, & puellæ etiam nobiles aquæ potui, unde multi postea etiam in matura ætate non possunt absque nausea vinum gustare. Quid ergo isti facturi sunt? abstinebunt à Communione perpetuò? at id non licet per divinas leges.

Joannes Brentius hoc incommodo adductus in Apologia pro Confessione Wirtembergensi in 2. par. secundæ pericopes, admittit abstemios posse sub una specie communicare, non obstante jure divino utramque speciem præcipiente. At ubi legit ipse à divino mandato generaliter posito excipi debere abstemios? vel si Ecclesia Brentii jus habet interpretandi jus divinum, ac declarandi in eo mandato non comprehendi abstemios, cur Ecclesia Catholica jus non habebit interpretandi idem jus divinum, ac declarandi in eo non comprehendi nisi sacerdotes sacrificantes?

Quartum incommodum est, penuria vini. Si quidem in multis regionibus vinum non crescit, & quod aliunde adfertur, partim summo pretio emitur, partim non diu conservatur: ex quo oporteret plurimos, aut numquam, aut rarissimè communicare, si non posset fieri Communio sub una specie. Certè in Japonia, adeò nulla est copia vini, ut vix ad sacra facienda commodè haberi possit. Et scribit Volaterranus lib.7. Geographiæ ab Innocentio VIII. concessum Norvegiis, ut sine vino sacrificarent, quòd vinum in Norvegia non crescat, & aliunde importatum continuò acescat. Quod quidem Pontifex ille concessit, si tamen concessit, vel quòd ejus sententiæ esset, non esse de jure divino, ut sacrificium in utra-

tur, unam speciem tantùm populis ministrando; quod quidem Deo placere signis, & prodigiis aliquando demonstratum est. Scribit Alexander Alesius in 4. parte summæ Theologicæ, quæst. 11. memb. 2. art.4. §.3. in nova editione, quosdam Monachos aliquando, apud quos usus erat unius speciei, cœpisse utramque speciem postulare: sed interim accidisse, ut cùm sacerdos inter sacrorum solemnia hostiam frangeret, totum patenæ concavum sanguine ex ipsa
C hostia profluente repleretur. Quo significare voluit Deus frustrà illos tumultuari pro calice sanguinis, cùm omnia haberent in specie illa panis, quam de more solebant accipere.

CAPUT XXV.

Solvuntur objectiones ex Scriptura petitæ.

Restat nunc, ut ad argumenta adversariorum respondeamus, quæ illi partim ex Scripturis, partim ex Patribus, partim ex ratione desumunt. Primus Scripturæ locus est Joan. 6. *Nisi manducaveri-*
D *tis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*. Quem locum soli Bohemi objiciunt: Lutherani enim, & Calvinistæ non existimant Joan. 6. de Sacramento Eucharistiæ tractari.

Tres solutiones à Catholicis datæ sunt. Prima est communis, quam etiam in 1. lib. attigi, dum locum Joannis exponerem; vim hujus præcepti in re, quæ sumitur, non in modo sumendi consistere. Continent enim verba illa: *Nisi manducaveritis*, non simplex præceptum, sed medium, seu remedium conservandæ vitæ per Baptismum acceptæ, & consequenter præceptum, quia tenemur conservare Vitam. Unde non obligant ista verba Catechumenos, quia
E nondum vitam per Baptismum acceperunt, quam conservare debeant; neque infantes baptizatos, quia non egent conservatione vitæ, cùm eam non possint amittere sine usu rationis. Porrò remedium conservandæ vitæ non consistit in speciebus panis, & vini, neque in modo manducandi, & bibendi, sed in sumptione corporis, & sanguinis Domini: quocumque enim modo illa sumantur, modò verè sumantur, sumentem nutriunt, & reficiunt. Caro enim Domini verè est cibus, & sanguis verè est potus: ad solam igitur sumptionem illa verba obligant, non ad modum sumendi. Sumuntur autem verè tam corpus, quàm sanguis sub qualibet specie; igitur præcepto satisfaciunt, qui sub una specie Sacramentum percipiunt. Accedit, quòd ipse Dominus quod dixerat: *Nisi manducaveritis, & biberitis*, declaravit cùm di-

tume. Joan. 15. *Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent*. Sensus est; Si neque venissem, neque locutus fuissem: subintelligitur enim negatio præcedens, more Hebraicæ linguæ, quam aliquando interpretes imitantur. Hebræi enim ut plurimum simplicem conjunctionem ponunt, cùm tamen subintelligant negationem præcedentem; ut Psalm. 1. in Hebræo est: *Non surgunt impii in judicio, & peccatores in Concilio justorum*. Sed quia subintelligitur negatio, ideò rectè Latini verterunt: *Non resurgunt impii in judicio, neque peccatores in concilio justorum*. Cæterùm, ut dixi, interpretes non rarò imitantur phrasim Hebraicam: & hoc modo verba Domini Hebraicè, vel Syriacè à Domino pronunciata, Joannes quidem Græcè scripsit, sed phrasim Hebraicam servare potuit, ut hic sit sensus: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & nisi biberitis ejus sanguinem*, idest, si neque manducaveritis, neque biberitis &c. vel, si non manducaveritis, aut non biberitis. Esse autem hoc modo ista verba intelligenda, probatur ex verbis sequentibus. Nam Dominus paulò post addit: *Qui manducat me, vivet propter me*. Et rursus ibidem: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*. Quæ sanè falsa essent, si conjunctivè, & non disjunctivè intelligerentur illa verba: *Nisi manducaveritis &c.*

Sed etiamsi adversarii has duas solutiones confutare possent, quod hactenus non fecerunt, & omnino convincerent, verba Domini intelligenda esse de modo manducandi, & bibendi, & conjunctim, non disjunctim: adhuc haberemus præsidium Tertiæ solutionis. Multa enim præcepta sunt in Scripturis, quæ dantur universæ Ecclesiæ, sed implenda per aliquos, non per singulos: quod observandum esse monet B. Augustinus in explicatione Scripturarum, lib. 3. doctrinæ Christianæ, cap. 17. Tale est illud: *Crescite, & multiplicamini*; id enim dicitur humano generi, sic tamen, ut satis sit, si per aliquos species humana propagetur, & non cogantur omnes liberis procreandis operam dare. In hunc igitur modum possunt hæc verba explicari: *Nisi manducaveritis &c.* idest, nisi sint in Ecclesia aliqui, qui hoc Sacramentum sub utraque specie sumant, non habebitis vitam in vobis. Si enim nulli tales sint, consequenter nulli erunt, qui Sacramentum conficiant, nulli qui ministrent: atque ita peribit totus fructus saluberrimi Sacramenti. Sed de hoc loco satis dictum est.

Secundus locus, qui est planè Achilles Lutheri, Buceri, Philippi, Calvini, Kemnitii, Hamelmanni, & omnium aliorum, sunt illa verba Matth. 26. *Bibite ex hoc omnes*; id enim edictum esse dicit Calvinus, æterni Dei, quo omnes coguntur ad utramque speciem Sacramenti percipiendam.

Respondeo; Hæc verba dicuntur solis Apostolis, qui tum ad mensam cum Christo sedebant. Id pro-

[illegible] includentur infantes, quos tamen etiam adversarii excludunt. Dicent, esse omnes fideles adultos. Sed in primis gratis hoc dicent; nec enim id facilè probare poterunt. Deinde includentur abstemii, quos tamen ipsi plerumque excipere solent. Denique repugnat Marcus apertissimè, qui sic ait cap. 14. *Et biberunt ex eo omnes*; ista enim verba respondent illis: *Bibite ex eo omnes*. Quare eodem modo accipitur, *omnes*, apud Matthæum, & apud Marcum. Apud Marcum autem non intelliguntur per, *omnes*, omnes fideles adulti: nec enim verum esset: *Bi-*
C *berunt ex eo omnes*; ergo nec apud Matthæum intelligi possunt omnes fideles adulti. Quod si fortè dicant apud Marcum per, *omnes*, intelligi omnes fideles adultos, quia in Apostolis biberunt omnes: colligemus jam non obligari fideles ad calicem Domini bibendum, quia mandatum jam impleverunt; jam enim biberunt, ut eis fuerat imperatum.

Restat igitur, ut mandatum solis Apostolis datum fuerit. Id quod potest etiam confirmari ex circumstantiis totius illius loci Evangelistæ Matthæi. Omnes enim clamant, hæc verba solis Apostolis dicta esse: *Cœnantibus*, inquit, *eis*. Quid est, *eis*, nisi Apostolis? Sequitur: *Accepit Jesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis*. Quibus disci-
D pulis dedit, nonne illis qui cum illo cœnabant? Sequitur: *Et ait, Accipite, & comedite, hoc est corpus meum*. Certè illis dixit: *Accipite, & comedite*, quibus dedit comedendum; dedit autem Apostolis solis, ut jam ostendimus. Sequitur: *Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis*. Quibus illis? iisdem, quibus dederat panem, idest, solis Apostolis. Sequitur: *Dicens, Bibite ex hoc omnes*. Quibus hoc dixit, nisi illis, quibus dedit calicem? nam dedit dicens. Dedit autem solis Apostolis; ergo solis Apostolis dixit. Sequitur: *Et hymno dicto exierunt in montem Oliveti, tunc dicit illis: Omnes vos scandalum patiemini in me &c.* Qui dixerunt hymnum cum Christo? qui exierunt in montem Oliveti? qui erant om-
E nes illi scandalum passuri in illa nocte? nonne soli Apostoli? Clarissimè igitur patet, verba illa ad solos Apostolos pertinere.

Sed videamus nunc quid adferant adversarii, ut probent illa dici ad omnes fideles. Lutherus in lib. de captiv. Babyl. cap. de Eucharistia tribus argumentis probat, illud: *Bibite ex hoc omnes*, non ad solos Apostolos dictum esse.

Primum est, quia non sine mysterio Dominus non dixit, Manducate ex hoc omnes; sicut dixit: *Bibite ex hoc omnes*; nimirum prævidebat futuros, qui dicerent, panem omnibus datum, calicem non item. Idem argumentum habet Calvinus in antidoto articulorum Parisiensium, art. 7.

Respondeo; Negamus, Christum non dixisse: *Manducate ex hoc omnes*. Tametsi enim id Evangeli-
stæ

. . . . cit. . . . . Vel igitur totum Sacramentum datum est solis presbyteris, vel simul etiam laicis. Si laicis etiam, ergo omnibus dictum est: *Manducate, & bibite*. Si solis presbyteris, ergo non licet laicis dare ullam partem Sacramenti, nec eis dictum erit, Manducare; non enim temerè dandum est, cui Christus prima institutione non dedit. De hac ratione ita gloriatur Lutherus: *Ego*, inquit, *fateor, ista me ratione mihi invicta superatum, nec legisse, nec audivisse, nec invenisse, quid contra dicam*. C

Respondeo: Christus prima illa institutione, Apostolis solis dedit totum Sacramentum, ut ante probatum est. Nec tamen valet illa Lutheri consequentia; Christus non dedit laicis, ergo non potest dari à nobis. Nam etsi non dedit, non tamen prohibuit dari: & alibi jussit etiam dari, cùm ait: *Hoc facite*, de quo loco postea dicemus.

Tertium argumentum Christus dixit: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis, & pro multis effundetur*. Hic clarissimè vides, sanguinem dari omnibus, pro quorum peccatis fusus est. Quis autem audeat dicere pro laicis non esse fusum? ergo omnibus datur, & omnibus dicitur: *Bibite*. De hoc argumento sic Lutherus triumphat: *Hoc*, inquit, *maximè omnium urget, penitusque me concludit*. D

Respondeo: Argumentum hoc verè concludit non pro Luthero, sed contrà ipsum. Nam si sanguis Domini dandus esset omnibus, pro quibus fusus est; dandus esset omnibus omnino hominibus, etiam Turcis, Judæis, Ethnicis, & quibuscumque impiis. Sanguis enim ille pro omnibus fusus est, ut Scripturæ passim tradunt, Colols. 1. 1. Corinth. 15. 1. Joan. 2. & alibi.

Philippus in Confess. August. in artic. de utraque specie, probat illud: *Bibite ex hoc omnes*, dictum esse non solùm Apostolis, sed etiam aliis, quia Ecclesia Corinthiorum à Paulo, qui à Domino edoctus fuerat, instituta, utraque specie utebatur. E

Respondeo: Argumentum est nimis infirmum. Ecclesia enim Corinthiorum utebatur utraque specie, quia Paulus, vel Domini exemplo, vel aliunde ostendit, & tradidit, licitam esse Communionem sub utraque specie. Sed nec Paulus citavit illud mandatum: *Bibite ex hoc omnes*; nec ullo verbo docuit, esse necessariam omnibus Communionem sub utraque specie.

Joannes Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 48. 49. & 50. antequam solutionem nostram refellat, ita præfatur: *Alterum*, inquit, *effugium est, solos Apostolos in hujus Cœnæ participationem à Christo admissos, quos jam in sacrificiorum ordinem allegerat, & cooptaverat. Velim tamen mihi ad quinque postulata respondeant: quibus elabi non poterunt, quin facilè cum suis mendaciis* specie, quia Dominus id non prohibuit, etiamsi non jusserit.

Tertium postulatum: *Cur de pane simpliciter dixit, ut ederent, de calice, ut omnes biberent*? Quartum; Si Dominus solis Apostolis, ut sacerdotibus Sacramentum dedit, quo jure datur nunc, vel ex parte, laicis? Ad hæc responsum est paulò ante; sunt enim hæc Lutheri argumenta, primum & secundum.

Ultimum postulatum: *An mentiebatur Paulus, cùm dicebat Corinthiis se accepisse à Domino, quod illis tradiderat? Nam postea traditionem declarat, ut omnes promiscuè utroque symbolo communicarent*. Respondeo: Apostolus nequaquam mentiebatur: sed planè mentitur Calvinus, dum ei tribuit, quod ipse non dicit. Non enim Paulus ita declarat traditionem Domini, ut dicat debere omnes divino mandato sub utraque specie communicare. Sed de loco Pauli infrà plura dicemus; & jam aliquid diximus in solutione argumenti Philippi.

Martinus Kemnitius loco cit. in Exam. pag. 635. addit hoc argumentum, quod more suo verbosissimè persequitur. Christus dixit: *Accipite, edite, bibite*; sed priora duo Synodus Tridentina vult ad laicos etiam pertinere; ergo & tertium illud, *Bibite*, ad laicos pertinet: nulla enim assignari potest causa diversitatis.

Respondeo: Removeantur mendacia, & argumentum per se corruet. Nusquam enim Synodus Tridentina scriptum reliquit, illa verba: *Accipite, edite*, ad laicos pertinere; illud autem, *Bibite*, non pertinere. Concilium id solum docet, non teneri eos, qui Sacramentum non conficiunt, sive laici sint, sive sacerdotes, jure divino ad utramque speciem: cur autem qui conficiunt ad utramque speciem teneantur, ratio est, quia sacrificium integrum esse, & integrè consumi debet.

Hermannus Hamelmannus in lib. de utraque specie par. 2. duo argumenta profert, præter argumenta Lutheri. Primum est: Si solis Apostolis dictum esset: *Bibite ex hoc omnes*; ergo soli Episcopi communicare deberent sub utraque; illi enim soli Apostolis succedunt. Respondeo: Etiam Sacerdotes succedunt Apostolis quatenus ad illos etiam pertinet præceptum conficiendæ Eucharistiæ, quod datum fuit Apostolis per illa verba: *Hoc facite in meam commemorationem*. Quare Sacerdotes etiam, propter perfectionem Sacramenti, tenentur sumere utramque speciem, cùm conficiunt Eucharistiam.

Secundum argumentum Hamelmanni. Dominus ait Marc. 13. *Quod vobis dico, omnibus dico*; ergo illud: *Bibite ex hoc*, dictum Apostolis, omnibus dictum esse censendum est. Respondeo: Marcus non absolutè, & simpliciter posuit: *Quod vobis dico, omnibus*

matur argumentum ex illa particula: *Similiter & calicem*. Nam ista particula (ut Kemnitius diligenter observari jubet pag. 533. & 535.) significat eandem esse rationem panis, & calicis; & sicut Dominus accepit, & dedit panem, & dixit: *Hoc facite*; ita quoque similiter accepisse & dedisse calicem, & dixisse, *Hoc facite*.

Respondeo: Mirabilis est providentia Dei in sanctis literis: nam ut non haberent hæretici justam excusationem, sustulit eis omnem tergiversandi occasionem. Nam Lucas illud, *Hoc facite*, posuit post datum Sacramentum sub specie panis, post datum autem calicem illud non repetivit, ut intelligeremus jussisse Dominum, ut sub specie panis omnibus distribueretur Sacramentum; sub specie autem vini non item.

Nec quidquam momenti habet illud, *similiter*, quod tantopere Kemnitius urget: nam non refert illud, *similiter*, nisi acceptionem; est enim sensus, Similiter postquam cœnavit, accepit calicem. Quod autem non referat omnia, quæ Christus fecit circa panem, ut vellet Kemnitius, patet, quia Christus panem non solùm accepit, & benedixit, & dedit, sed etiam fregit, & fractum divisit inter accumbentes: calicem autem non fregit, nec divisit ipse discumbentibus, sed dedit integrum, ut unus alteri porrigeret. Præterea Paulus 1. Corinth. 11. cùm habeat eandem particulam, *similiter*, non tamen habet, *dedit*, sed solùm, *accepit*. Non igitur illud, *similiter*, referri potest ad verbum, *dedit*. Quod autem non referat illud mandatum, *Hoc facite*, perspicuum est ex ipso contextu; sic enim legimus: *Similiter & calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic calix &c.* Ubi debet subintelligi verbum, cum quo bene cohæreat ille accusativus, *calicem*; tale autem verbum non est, *Hoc facite*. Quæ enim esset hæc oratio, Similiter & calicem hoc facite? Sententia ergo illa est, quam diximus: *Similiter & calicem accepit dicens, &c.*

Quartum testimonium Scripturæ est in verbis illis B. Pauli 1. Corinth. 11. *Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis &c.* Traditio Apostolica sine dubio omnes obligat: tradidit autem Paulus omnibus utramque speciem esse sumendam. Et præterea Paulus tam post speciem panis, quàm post speciem vini repetit Domini Mandatum: *Hoc facite*. Et denique postea adjungit: *De pane illo edat, & de calice bibat*. In hoc argumento mirè sibi placent adversarii. Lutherus in lib. de captivit. Babylon. cap. de Eucharistia: *Ultimò*, inquit, *stat invictus Paulus, omnium obstruens ora &c.* Et infrà: *Non dicit*, inquit, *permisi vobis*. Et infrà: *Tradidisse est præcepisse*. Et in libro contra Angliæ Regem: *Hoc argumentum*, inquit, *dixit assertori Sacramentorum, Noli me tangere*.

Respondeo: In ultimis verbis nulla est difficultas; illud enim: *De pane illo edat &c.* sequitur post ea verba: *Probet seipsum homo, & sic de pane illo, &c.*

[illegible] xerat.

Sed tamen alio modo ex eodem verbo Kemnitius argumentatur, & ut ipse dicit, pulcherrimum conficit argumentum. Paulus enim cùm ait, *tradidi*, non præcipit; non enim ausus fuit in usu Sacramentorum aliquid præcipere, sed tradit Christi præceptum. Et ne putemus eum tradere præceptum solis presbyteris, qui erant Corinthi, in principio epistolæ dicit se scribere omnibus qui erant Corinthi; immò etiam omnibus aliis Christianis. Nam addidit: *Cum omnibus qui invocant Nomen Domini nostri Jesu Christi*.

C Sed hæc omnia falsa, frivola, & ineptissima sunt; Nam in primis falsum est, Paulum tradidisse præceptum Christi de utraque specie sumenda. Quid enim tradiderit, explicat, cùm ait: *Quoniam Dominus Jesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem &c.* ubi videmus tradi historiam de institutione Sacramenti, non autem præceptum de utraque specie sumenda.

Deinde falsum est, Paulum nihil fuisse ausum præcipere circa usum tanti Sacramenti; illud enim: *Probet seipsum homo*, præceptum Pauli est, nec enim in Evangelio legitur. Et illa: *Cùm convenitis invicem exspectate*; &, *Qui esurit, domi manducet*, ejusdem Apostoli sunt: qui etiam plura se ordinaturum asserit, cùm ait: *Cætera cùm venero disponam*. Quare Augu-
D stinus epistol. 118. Apostolorum præceptum esse dicit, ut hoc Sacramentum à jejunis sumatur.

Postremò falsum est, epistolam ad Corinthios scriptam esse ad omnes fideles, ita ut omnia, quæ ibi habentur, ad omnes pertineant. Num enim ad omnes pertinet: *Auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter Gentes?* &; *Alius dicit: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ*? Porrò illud in inscriptione: *Cum omnibus qui invocant nomen Domini*, non significat scribi epistolam ad omnes, sed significat scribi ad Corinthios, quibus Apostolus precatur pacem, & gratiam cum omnibus, qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi. Nec tamen negamus, quin epi-
E stola illa aliquo modo ad omnes pertineat; doctrina enim, quæ ibi traditur, communis est omnibus; sed non ideò omnia, quæ ibi dicuntur, ad omnes pertinent, ac si ad omnes scripta esset.

Jam verò illud, *Hoc facite*, quod in hac epistola bis ponitur, nihil causæ nostræ officit. Nam post panis consecrationem absolutè ponitur: *Hoc facite in meam commemorationem*; post calicem autem idem repetitur, sed cum conditione, *Hoc*, inquit, *facite quotiescumque bibetis*. Et certè non sine causa Spiritus sanctus modum loquendi mutavit. Non significant igitur hæc verba posteriora, ut calix debeat dari, vel sumi necessariò, sed modum præscribunt, ut si id fiat, fiat in memoriam Dominicæ passionis.

Quæritur à Doctoribus, quid propriè demonstret illud, *Hoc*, cùm Dominus ait: *Hoc facite*; an demonstret id quod Dominus egit, idest, consecrationem, & di-

......, ut quod ex verbis sequentibus colligitur. *Quotiescumque enim*, inquit, *manducabitis panem hunc*, & *calicem bibetis*, *mortem Domini annunciabitis*. Et praeterea idem planum fieri potest ex instituto, & proposito B. Pauli. Nam Apostolus eo loco emendabat errorem Corinthiorum, Corinthii autem non errabant in consecratione, sed in sumptione, quia non debita cum reverentia sumebant: quare accommodat ea verba ad suum usum, ac docet, Christum praecepisse, ut actio coenae celebraretur in memoriam passionis, & ideò attentè, & reverenter sumenda esse tanta mysteria.

CAPUT XXVI.

Refelluntur objectiones ex Patribus.

Multa loca ex Patribus adversarii citant; quae duabus de causis parum, aut nihil eis prodesse possunt. Primò, quia iisdem Patribus (ut Joannes à Lovanio rectè monuit) in rebus gravioribus nihil credunt. Major pars eorum Patrum apertissimè docet transubstantiationem panis in carnem vi consecrationis, quam tamen adversarii magno consensu rejiciunt, & cùm citantur à nobis Patres, ipsi ad solum verbum Dei provocant, patribus omnibus contemptis. Secundò, quia revera Patres bene intellecti nihil eorum habent, quae ipsi illis tribuunt. Nec tamen mirandum esset, si aliquis eorum obscurius loqueretur, cùm tempore ipsorum non fuerit ista quaestio introducta, sitne utraque species necessariò sumenda.

Percurramus Patres, quos illi citant, ordine temporum, quo floruerunt. Ignatius in epist. ad Philadelphienses: *Unus est*, inquit, *panis omnibus confractus*, *unum poculum omnibus distributum*.

Respondeo Primùm; In Latinis codicibus, non habetur unus calix omnibus distributus, sed unus calix totius Ecclesiae. Est enim communis calix, quia pro omnibus offertur Deo. Neque multum fidendum est Graecis codicibus, quos Kemnitius magni facit: multi sunt enim in eis errores, ut quivis facilè animadverteret, qui conferret eos codices Graecos, qui nunc exstant, cum testimoniis Ignatii, quae citantur ab Athanasio in epistol. ad Epictetum, & à Theodoreto in Dialogis contra Eutychianos. Adde, quòd ipsi Magdeburgenses, Cent. 2. cap. 4. art. de Eucharistia, citant hunc locum Ignatii, ut nos habemus.

Secundò respondeo; Ignatium in illis verbis, etiam ut à Kemnitio citantur, facere vim in unitate calicis, non in universalitate bibentium. Docet enim unum esse calicem, non autem debere, vel etiam solere ab omnibus sumi; ut hic sit sensus: Cùm in Ecclesia ... immediatè ante illa verba, quae adversarii citant, Justinus declarat, quid sit, & quomodo fiat Eucharistia, ac dicit, panem per verbum Dei prolatum in consecratione, fieri Eucharistiam, & non esse amplius communem panem, sed ipsius Jesu carnem, & sanguinem: tum ne videatur rem tam miram ex capite suo finxisse, subjungit: *Apostoli enim in commentariis suis*, *quae Evangelia dicuntur*, *ita praecepisse sibi Jesum tradiderunt*. Quibus verbis significat Aposto-
C los tradidisse, sibi à Domino praeceptum, ut verbo Dei consecrarent panem, & ea consecratione ex pane facerent corpus ipsius. Idem patet ex sequentibus verbis: Justinus enim addere curavit verba illa Evangelii, quibus Domini praeceptum continetur, atque ait: *Eum enim pane accepto*, *cùm gratias egisset*, *dixisse*: *Hoc facite in meam recordationem: hoc est corpus meum*; *& similiter accepto calice dixisse*, *Hic est sanguis meus*. ubi nulla fit mentio Communionis, sed solius institutionis.

Tertius est Clemens Alexandrinus, qui lib. 2. Paedagogi, cap. 2. ait: *Bibere sanguinem Jesu est participem esse incorruptionis divinae*. Hinc verò colligunt adversarii, non posse participare incorruptionem, qui non
D bibit sanguinem.

Respondeo Primùm; Non sequitur illa negativa ex affirmativa. Non enim quia potus sanguinis dat incorruptionem, ideò non habet incorruptionem, qui non bibit sanguinem; potest enim aliunde, nimirum ex corpore Domini, haberi eadem illa incorruptio, juxta illud Joan. 6. *Qui manducat hunc panem*, *vivet in aeternum*. Nam etiam in rebus corporalibus argumentum non valeret; Vinum nutrit, ergo qui vinum non bibunt, nutriri non possunt. Non valet, quia non solùm vinum, sed multa etiam alia nutriunt.

Secundò; Sanguis Domini non dat incorruptionem, quia bibendo sumitur, sed quia sumitur. Vis enim in ipso sanguine est, non in modo bibendi; san-
E guinem autem verè sumunt, qui sub una specie communicant, ut suprà diximus.

Eadem solutio valet ad locum Tertulliani, qui Quartus numerari potest. Ex libro de resurrectione citat Calvinus illud: *Caro corpore*, *& sanguine Christi vescitur*, *ut anima de Deo saginetur*. Sed praeter communem solutionem, non est praetereundum Tertullianum dixisse, nos sanguine vesci, non, bibere sanguinem; vescimur autem sanguine, cùm eum sumimus per modum cibi sub specie panis.

Quintò proferunt Origenem homil. 16. in Numer. *Populus Christianus in usu habet sanguinem bibere*.

Respondeo Primò: Habet in usu, non in praecepto. Secundò; Ut eum usum habeat populus Christianus, non necesse est, ut singuli de populo bibant, sed satis est, si in Ecclesia aliqui sint, qui id faciant: multa

latum erat jus Communionis: ac hortatur Cornelium Papam, ut lapsis imminente nova persecutione restituatur jus communicandi, si nimirum ad pœnitentiam redierint, ne inermes ad prælium pro fide inveniantur. Jus ergo laicorum ad communicandum à sacerdotibus datur, & à sacerdotibus tollitur: & sicut possunt Prælati ob crimina tollere jus communicandi, ita possunt ob alias justas causas disponere, & ordinare de modo communicandi sub una specie, vel altera. Præterea si tempore Cypriani habuissent laici jus petendi calicem, certè habuissent ex consuetudine illius temporis; ergo cùm sit hoc tempore contraria consuetudo introducta, & lex præterea in generalibus Conciliis promulgata, non habent amplius jus illud laici, nisi fortè probare possint, quod hactenus non fecerunt, expresso Dei mandato se jus illud habere.

Secundus locus est in lib. 2. epist. 3. ubi sic loquitur Cyprianus: *Quidam vel ignoranter, vel simpliciter in calice Domini sanctificando, & plebi ministrando non hoc faciunt, quod Christus fecit & docuit.* Hinc colligunt Christum docuisse, ut calix plebi ministraretur. Et auget difficultatem Kemnitius; nam si illi reprehenduntur, qui loco vini aquam ministrabant, cùm tamen & calicem, & verba retinerent, quanto magis reprehendendi sunt, qui totum calicem sustulerunt?

Respondeo: Non agit eo loco Cyprianus, oporteatne calicem populo præbere, an non: sed tantùm, ut si ministretur, ex vino mixto, non ex aqua sola constet, & hoc dicit Dominum docuisse, ut calix Eucharistiæ ex vino mixto, non ex aqua sola constet.

Quod autem Kemnitius addit, omnino absurdissimum est, nimirum gravius, & reprehensibilius esse non dare plebi calicem, quàm dare in sola aqua consecratum. Nam qui dant in sola aqua consecratum, corrumpunt Sacramentum Christi, quia mutant materiam; & populum decipiunt, cui pro sanguine Domini meram aquam tribuunt, quæ gravissima sacrilegia esse, non dubium est: & denique pugnant cum Domini præcepto, quod semper urget Cyprianus, quia Dominus jussit fieri, quod ipse fecit, dum ait: *Hoc facite*; ipse autem calicem vini mixti consecravit, non calicem aquæ. At præbere populo Eucharistiam sub una specie, nullum sacrilegium, nullam fraudem, nullius præcepti prævaricationem continet.

Et sanè mirum est, adversarios tantopere urgere testimonium hujus epistolæ, cùm in disputatione de sacrificio, & de miscenda aqua vino in calice, hanc epistolam contemnant: & argumenta, quæ in ea habentur pro mixtione aquæ, refutare non vereantur.

Tertius locus est in serm. de cœna Domini, ubi sic loquitur auctor: *Lex esum sanguinis prohibet, Evangelium præcipit, ut bibatur.*

Respondeo Primùm, non dicit auctor sermonis corpore sub specie panis: id quod iste auctor non solùm fatetur, sed etiam dicit propter eam causam in sola specie panis esse cibum & potum. Sic enim ait initio sermonis: *Manducaverant, & biberant de eodem pane secundùm formam visibilem &c.*

Septimò proferunt Ambrosium ex lib. de initiandis mysteriis, cap. 9. *Illis aqua fluxit è petra, tibi sanguis è Christo.* Item citat Calvinus verba Ambrosii ad Theodosium teste Theodoreto lib. 5. histor. cap. 18. *Qua audacia poculum sanguinis pretiosi, ore tuo participabis?* Sed hæc nihil ad rem faciunt. Fatemur enim datam aliquando utramque speciem laicis, sed nega-
C mus id jure divino mandatum.

Octavò profert Calvinus Hieronymum in cap. 2. Malach. *Sacerdotes, qui Eucharistiam conficiunt, & sanguinem Domini populo distribuunt.* Respondeo: Nihil novi audimus.

Nonò proferunt Chrysostomum homil. 18. in 2. ad Corinth. *Est autem*, inquit, *ubi nihil differt sacerdos à subdito, ut quando fruendum est horrendis mysteriis: similiter enim ut illa percipiamus, digni habemur. Non sicut in veteri lege partem quidem sacerdos comedebat, partem verò populus: verùm omnibus unum corpus proponitur, & poculum unum.* Respondeo: Vim facit in re, quæ sumitur, non in speciebus, vel in modo sumendi; alioqui falsum esset discrimen, quod ipse ponit inter
D novam & veterem legem. Nam si agatur de speciebus, etiam nunc partem sumit sacerdos, partem populus: nemo enim sumit integrum panem. Hoc igitur est discrimen inter veteris & novi Testamenti sacrificium, quòd illud dividebatur per partes, nec poterat ab uno sumi totum; & inde fiebat, ut alii majorem partem, alii minorem haberent; & sacerdotum ordinariè erat pars potissima. At hoc nostrum totum, & integrum datur singulis: nec plus habet sacerdos, quàm laicus; licèt symbola sint majora vel plura in Communione sacerdotum. Fuisse autem Chrysostomi ætate, & in ipsa Chrysostomi Ecclesia liberum communicare sub una specie, manifestè patet ex eo exemplo, quod suprà citavimus ex Sozo-
E meno & Nicephoro.

Decimo loco proferunt Augustinum. Ac Primùm citant illud lib. quæstionum in Leviticum, quæst. 57. *Ad bibendum sanguinem, omnes exhortantur qui volunt habere vitam.* Respondeo: Augustinus eodem modo loquitur de potu sanguinis, quo suprà diximus locutum esse Cyprianum, seu quisquis fuit auctor in serm. de cœna Domini: non enim vim facit in modo bibendi, sed in ipsa sumptione sanguinis, qui idem efficit, sive sumatur per modum cibi, sive per modum potus. Nam idem Augustinus ibidem, sicut antea Cyprianus, opponit ut contraria, non comedere sanguinem, & bibere sanguinem: *A cujus*, inquit, *sacrificii sanguine in alimentum sumendo non solùm nemo prohibetur, sed ad bibendum exhortantur omnes &c.*

Secun-

cet non posse sumi carnem exanguem, neque sanguinem, nisi cum suo corpore: & illum non jure communicare, qui sentit unum accipi sine altero. Eodem sensu dixit idem Paschasius cap. 17. *Non rectè caro Christi sine divinitate sumitur, nec divinitas sine carne præstatur.*

Undecimò proferunt Gelasium, cujus ea verba recitantur à Gratiano, can. Comperimus, de consecrat. dist. 2. *Comperimus quòd quidam sumpta tantummodò corporis sacri portione, à calice sacri cruoris abstineant. Qui procul dubio (quoniam nescio qua superstitione docentur obstringi) aut Sacramenta integra percipiant, aut ab integris arceantur: quia divisio unius, & ejusdem mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire.*

Respondeo: Duplex ad hunc locum dari solet solutio. Una est, quòd loquatur Gelasius de solis sacerdotibus sacrificantibus, qui nullo modo debent unam speciem sine altera sumere, cùm ipsorum sit, holocaustum consumere. Hæc solutio ex eo probabilis redditur, quòd Gratianus, qui ex epist. Gelasii, quæ modò fortasse non exstat, capitulum illud desumpsit, hunc ei præfixit titulum: *Corpus Christi sine ejus sanguine sacerdos non debet accipere.*

Altera solutio est, Gelasium reprehendere illos dumtaxat, qui ex errore Manichæorum à calice abstinebant, quales erant tum ipsi Manichæi, tum Priscillanistæ. Isti enim ideò à calice abstinebant, tum quia abhorrebant à vino, tum quia existimabant Christum non habuisse verum sanguinem. Quare Gelasius non damnat eos, qui justa de causa à calice se abstinent, sed qui ex superstitione, ut verba ipsius indicant: *Quoniam*, inquit, *nescio qua superstitione docentur obstringi*. Isti enim magno sacrilegio Sacramentum dividebant, quia solvebant Jesum opinione sua, & ideò rectè jubebantur aut integra Sacramenta, & quidem sub utraque specie sumere in signum correcti erroris, aut simpliciter à Sacramento arceri. Unde (ut suprà diximus) S. Leo serm. 4. de Quadragesima, ad Manichæos detegendos jubebat observari, non eos, qui modò sub una, modò sub utraque specie communicabant; sed eos tantùm, qui numquam sub utraque communicabant. Illud enim eo tempore signum erat Manichæismi: errore autem illo sublato, ordinariè omnes sub una communicabant, ut ex ordine Romano suprà ostendimus.

Duodecimò proferunt Gregorium Papam, qui lib. 4. Dialog. cap. 58. dicit Christi sanguinem jam non in manus infidelium, sed in ore fidelium fundi: & homil. 22. in Evangel. dicit, ore corporis, & ore cordis Christi sanguinem hauriendum esse.

Decimotertiò proferunt Bedam, qui similia verba [...] est epist. ad Corinth. cum erit enim Pauli sententiam, atque id loquitur, quod Paulus in summa, & brevissimè dixerat. Paulus arguebat divites, qui in cœnis illis, quæ tunc fiebant in Ecclesia, non dignabantur communicare epulas suas lautiores cum pauperibus. Hos ergo arguit, quasi Pauli nomine Theophylactus, & inter alia hoc argumentum adducit, non debere eos abhorrere à pauperibus, quando calicem suum Christus ex æquo omnibus dederit, idest, tam pauperibus, quàm divitibus. Hæc autem

C sententia etiamsi tunc maximè locum habuit, cùm Communio sub utraque specie erat omnibus libera; tamen etiam nunc locum habet. Nam & nunc pari conditione calix iste cunctis, idest, tam divitibus, quàm pauperibus convenit: sumunt enim ex calice cuncti sacerdotes, sive divites sint, sive pauperes; laici non sumunt, sive divites, sive pauperes sint.

Decimosextò proferunt Paschasium, qui in lib. de corpore Christi, cap. 15. sic exponit illud: *Bibite ex hoc omnes; Idest*, inquit, *tam ministri, quàm reliqui credentes*. Respondeo: tria sunt hìc breviter observanda. Primum est, locum istum videri omnino corruptum, & pro illa voce, *Bibite*, debere esse, Edite; ut Joannes à Lovanio non sine causa suspicatur.

D Nam hæc verba præcedunt: *Hic solus est, qui frangit hunc panem, & per manus ministrorum distribuit credentibus, dicens: Accipite, & bibite ex hoc omnes &c.*

Secundò observandum est, non exponere Paschasium verba Domini, ut sunt apud Matthæum: *Bibite ex hoc omnes*, sed ut videntur dici à Christo, dum in Ecclesia distribuitur Sacramentum. Nam ipse ait Christum hoc dicere, cùm per manus ministrorum Sacramentum distribuit credentibus: verba autem illa Domini Matth. 26. dicta sunt, cùm Dominus per se, non per ministros, Sacramentum distribueret. Et præterea verba illa, ut dicta sunt in prima institutione Sacramenti, nullo modo admittunt illam explicationem, Bibite omnes, tam ministri, quàm reliqui credentes; nulli enim tunc erant ministri à cre-

E dentibus distincti in mensa Domini.

Tertiò observandum est, verba Paschasii, ut jam se habent, nostræ sententiæ plurimum favere: significant enim bibendum esse Domini sanguinem, sed in specie panis, non in specie vini; quomodo etiam Cyprianus serm. de cœna Domini dixit, panem manducari & bibi. Unde Thomas Waldensis, tomo 2. de Sacrament. cap. 93. ex hoc loco Paschasii colligit sanguinem bibi posse sub specie panis.

Decimoseptimò proferunt Bernardum, qui serm. 3. in ramis palmarum, dicit alimoniam corporis, & sanguinis Domini in prima cœna Domini exhibitam, ac deinceps frequentari mandatam.

Respondeo: Sub specie panis integra alimonia est corporis & sanguinis Domini, ut suprà ostendimus: quare

dum potus. Si ut habeatur, frustrà intingitur panis, quia in specie panis non deest sanguis cum corpore. Si ut habeatur in specie potus, frustrà etiam intingitur, quia (ut dixi) non bibitur ille panis sic intinctus, sed solùm editur.

Decimonono proferunt Concilium III. Bracarense, citatum can. 1. sed ut plurimum nomine Julii Papæ, quomodo citatur istud decretum etiam à Burchardo lib. 5. cap. 1. à Gratiano dist. 2. de consecrat. can. Cùm omne, & à Micrologo de observationibus Ecclesiasticis, cap. 19. Proferunt igitur testimonium hujus decreti, ubi habetur non esse dandum populo panem intinctum in sanguine, quia Dominus legitur dedisse utramque speciem seorsim, idest, primò (C) speciem panis, postea speciem vini.

Respondeo: Concilium prohibet quidem rectè illam intinctionem ex eo, quòd Dominus non intinctum panem dedit, nec poterat probari illa intinctio ullo testimonio, vel exemplo Scripturarum, non tamen Concilium addit, debere dari utramque speciem. Præterea si hoc etiam Concilium diceret, responderemus Concilium loqui de eo tempore, quo libera erat Communio sub utraque specie: tunc enim iis, qui utramque speciem cupiebant, Concilium jubet dari utramque speciem, non autem panem intinctum.

Vigesimo proferunt impudentissima tria mendacia sub nomine trium generalium Conciliorum. Lutherus (D) in disputatione contra Concilium Constantiense dicit, Concilium in hæc verba locutum in suo decreto: *Licèt Christus instituerit, ut omnes communicent sub utraque, tamen hoc non obstante, nos volumus, ut omnes communicent sub una*. Ex quibus verbis habemus Concilium agnovisse, & docuisse veritatem, quòd sit de jure divino Communio sub utraque, licèt idem Concilium contrarium statuerit. Unde Lutherus ibidem dicit, Concilium damnasse Christi doctrinam, & ipsum Christum pro Hæresiarcha habuisse. Sed est mendacium intolerabile; nam nihil ejusmodi habet Concilium, immò è contrario definit, non esse de jure divino sumere utramque speciem. Verba autem (E) unde Lutherus mendacium fabricavit, sunt ista, in sess. 13. *Licèt Christus instituerit, & dederit Sacramentum post cœnam sub utraque specie discipulis; hoc non obstante observanda est Ecclesiæ consuetudo, ut non sumatur nisi à jejunis*. Ubi Concilium non loquitur de utraque specie, cùm ait: *Hoc non obstante*; sed tantùm de tempore communicandi. Neque dicit servandum Ecclesiæ morem, non obstante Christi præcepto, sed non obstante Christi exemplo: ille enim dedit post cœnam ex peculiari causa, quæ modò non habet locum.

Quamvis autem hoc mendacium jamdudum in Luthero à Catholicis detectum, & confutatum fuerit: tamen discipuli ejus semper illud urgent, ut apertissimè indicent, se ex lectione, & ex pura malitia

Communionem sub utraque sine Ecclesiæ dispensatione; sed concessit eam facultatem (teste Ænea Sylvio in historia Bohemica, cap. 52.) cum ea conditione, ut crederent Communionem sub una esse licitam, & proinde non esse contra jus divinum.

Tertiò incredibili impudentia Illyricus in Apologia confessionis Antuerpiensis, cap. 14. dicit, Concilium Tridentinum convictum fulgore verbi Dei, tandem agnovisse suum errorem, & permisisse Communionem sub utraque. Sed legantur sess. 21. & 22. Concilii, & mendacium evanescet.

CAPUT XXVII.

Refelluntur objectiones ex ratione.

PRæter testimonia Scripturæ & Patrum, objiciunt adversarii aliquot rationes ex Scripturis depromptas, quas breviter diluemus. Prima ratio à figura. Hebræi omnes in deserto biberunt aquam de petra, dicente Paulo 1. Corint. 10. *Et omnes eundem potum spiritualem biberunt*. Ergo in deserto hujus vitæ debent omnes bibere sanguinem Domini: illa enim in figura contigerunt illis.

Respondeo: Non biberunt illi aquam de petra simul cum cibo spirituali, ut suprà ostendimus, sed diverso loco, & tempore: quare tam cibus ille, quàm potus signum fuit Eucharistiæ sub una specie sumendæ.

Secunda ratio ab institutione. Christus instituit cœnam sub duplici specie: ergo sub duplici sumenda est, alioqui non erit cœna Domini, sed pars ejus.

Respondeo: Si propriè, & secundùm Evangelium loqui velimus, cœna Domini non constat, nisi ex una specie; nam Matth. 26. sic legimus: *Cœnantibus illis accepit Jesus panem &c.* Et Luc. 22. *Similiter & calicem postquam cœnavit*. Et 1. Corint. 11. *Similiter & calicem postquam cœnavit*. Itaque in cœna non dedit nisi Eucharistiam sub specie panis, quæ propriè respondet cœnæ Judaicæ, & agno Paschali: post cœnam autem dedit calicem. Unde etiam Cyprianus in serm. 5. de lapsis, dicit, calicem offerri solere præsentibus post expleta solemnia, idest, finita jam Missa. Deinde etiamsi cœna Domini utraque specie constaret: tamen quia quælibet species continet rem utriusque speciei, tam esset integra cœna ex una specie, quàm ex duabus; sola enim differentia esset in vasis, quibus inferuntur cibi. Pertinent tamen duæ species ad sacrificii perfectionem, ut sæpè diximus, sed non est necesse, ut sacrificium, quoad omnia signa sumatur ab omnibus, satis enim est, si pro omnibus offeratur.

Tertia ratio ab exemplo Domini, & Apostolorum. Dominus calicem omnibus præsentibus dedit: Apo-

Respondeo : Hæreditas nobis relicta, non est panis, neque vinum, sed corpus & sanguis Domini, quæ duo dantur tam sub una, quàm sub duplici specie; hoc solum interest, quòd qui bibunt ex calice, accipiunt hæreditatem in duabus tabulis: qui non bibunt, accipiunt illud idem in una tabula. Sed hæc differentia nullius momenti est, quod attinet ad participandam hæreditatem.

Quinta ratio à fine hujus Sacramenti. Finis est Sacramenti hujus, ut commemoremus Christi mortem. Sed non significatur Christi mors integrè per unam speciem; ergo debent utramque sumere, qui C volunt Christi mortem per hoc Sacramentum commemorare. Tenentur autem omnes mortem Domini commemorare, dum Sacramentum hoc percipiunt, teste Paulo 1. Cor. 11. ergo tenentur omnes utramque speciem sumere.

Respondeo: Dupliciter commemoratur in Sacramento Christi mors. Uno modo per repræsentationem, & significationem. Altero modo per memoriam, & narrationem. Aliter enim commemoratur aliqua victoria in comœdia, ubi omnia repræsentantur ad vivum; alio modo cùm quis ejus victoriæ recordatur, & aliis narrat, & inde lætatur. Priore modo commemoratio mortis Domini, non fit manducando & bibendo, sed consecrando & offerendo Deo D Eucharistiam: imitatio enim mortis Domini est illa separatio corporis à sanguine in signis sensibilibus. Unde Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 58. & alii Patres passim in immolatione constituunt repræsentationem mortis Dominicæ: atque ad hanc repræsentationem perfectè exprimendam fatemur requiri utramque speciem. Posteriore modo commemoratio fieri potest manducando, & bibendo: qui enim participant de hoc sacrificio, recordari debent cum gratiarum actione mortis Domini, quæ in eo sacrificio repræsentatur. Sed ad hoc non requiritur ut utraque species sumatur. Qui enim unam speciem sumit, jam didicit ex consecratione, & oblatione per eam repræsentari corpus ut mortuum; atque ita illam unam sumendo, E in memoriam revocare potest & debet Christi mortem. Quare Paulus 1. Corinth. 11. de utraque specie seorsim dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*.

Sexta ratio à fructu. Dicit enim Kemnitius dulcissimam consolationem sumi ex calice, qua necesse est privari eos, qui sub una tantùm specie communicant. Respondeo: Non dubium est, quin in potu optimi vini valdè dulciter palatum & gula oblectentur: sed Catholici non quærunt in Sacramentis istam corporalem palati & gulæ consolationem. Si dicant se loqui de calice, ut invisibili, & insensibili modo sanguinem Domini continet; nos respondemus eundem sanguinem totum in specie panis contineri, & mentum Eucharistiæ percipere.

Nona ratio à majori. Datur laicis remissio peccatorum, ergo non potest eis negari signum illius remissionis: signum autem calix est. Respondeo: Argumentum contrario modo valeret. Datur signum remissionis, ergo remissio negari non potest, quia alioqui signum esset falsum. At remissio cur non potest sine signo dari? Præterea signum remissionis propriè non est calix, sed Baptismus, & Absolutio: calix enim signum est pretii, quo peccata remissa sunt, & spiritualis potus, quo animæ nostræ reficiuntur.

Decima ratio, item à majori. Datur laicis sanguis Domini, ergo negari non debet symbolum ejus sanguinis, quod est longè vilius. Respondeo: Si habent ipsum Domini sanguinem, cur tantopere litigant pro signo? Certè qui pecunias per schedulam promissas jam accepit, non multum laborat de schedula. Deinde negatur symbolum, quia tutius datur res illa pretiosissima sub uno, quàm sub duobus symbolis. Et hæc de ratiunculis Lutheri, & sectatorum ejus: ex quibus manifestè colligitur nihil eos habere justæ causæ, cur tantopere de Ecclesia querantur ob calicis ablationem.

CAPUT XXVIII.

Ecclesiam justis de causis præcepisse Communionem sub una specie.

SEquitur jam illa quæstio: Utrum justè Ecclesia præscripserit modum communicandi sub una tantùm specie: quæ sanè quæstio, si vera sint quæ hactenus diximus, facili negotio explicari potest. Demonstrabimus autem Ecclesiam rectè id fecisse, si breviter probaverimus Ecclesiam potuisse id facere, & justissimas causas habuisse, cur id faceret.

Ac Primum quidem illud ita demonstratur. Ecclesia potest ordinare, & præscribere ea, quæ ad substantiam Sacramentorum non pertinent, nec sunt jure divino ordinata. Sed ritus communicandi sub una, vel sub duabus speciebus ejusmodi est: potest igitur ab Ecclesia ordinari, & præscribi. Propositio certissima est, nam cùm à Deo nulla regula data sit, aut nulla erit regula, nullus ordo, aut is ab Ecclesia statui debet. Præterea patet exemplis. Nam aliquando Ecclesia jussit baptizari homines trina mersione, quando causa id requirebat, ut patet ex can. 49. Apostolorum, & Tertulliano lib. de corona militis: & tamen eadem Ecclesia, postulante certa causa contrarium ritum, contrarium statuit, nimirum, ut tantùm una mersione daretur Baptisma, ut patet ex Concilio IV. Toletano, cap. 5. Denique id expressè docet

Constantiensi primum instituit istum usum, sed prohibuit tolli, & abrogari.

Secundò movit Ecclesiam ad hunc usum stabiliendum, & lege firmandum, quòd videret ab hæreticis, & ex errore oppugnari. Nam primus, qui cœpit oppugnare usum receptum Communionis sub una specie, fuit Petrus Dresdensis, ut initio docuimus ex Æenea Sylvio: ille autem infectus erat lepra Waldensium, & proinde erat Sacramentarius, vel ipso teste Luthero, qui librum de Eucharistia ad Waldenses scripsit. Sacramentarii autem non credunt concomitantiam sanguinis Domini cum corpore in specie panis, unde etiam ii Lutheranorum maximè urgent utramque speciem, qui cum Sacramentariis rident concomitantiam, ut Illyricus, Hamelmannus & Heshusius. Cæteri autem Lutherani, qui concomitantiam non negant, ex alio pernicioso errore petunt utramque speciem, quia nimirum existimant jure divino esse præceptam, & propterea totam Ecclesiam à longo tempore in hac re turpiter errasse, quod nullo modo fieri potest. Cùm igitur Ecclesia certa fide teneret in qualibet specie totum esse Christum, & usum ejusdem Ecclesiæ non posse esse erroneum, meritò ob hujus gravissimi erroris detestationem non permisit abrogari consuetudinem unius speciei.

Tertiò movit Ecclesiam uniformitas, & concordia populi Christiani in Sacramento hoc percipiendo, quod est Sacramentum pacis & unitatis. Nam si in una specie detur Communio, in toto orbe terrarum poterit esse idem usus, ut modò videmus in Ecclesia Catholica toto orbe dispersa: at si libera esset Communio, vel sub utraque specie imperaretur, non posset ullo modo servari uniformitas. Nam qui vinum non ferunt, ut abstemii, & qui vinum comparare non possunt, nisi difficulter, cogerentur, aut numquam, aut rarissimè communicare, aut unam speciem vel inviti accipere, cùm interim alii sub utraque frequentissimè communicarent, quæ certè magna inæqualitas esset. Ex quo etiam nonnulli rectè colligunt, quòd si Dominus voluisset Communionem sub utraque esse necessariam omnibus, non instituisset Sacramentum in pane & vino, sed in pane & aqua, ut esset materia facilis, & in promptu in qualibet regione. Nam alioqui possent Boreales provinciæ, & aliæ, ubi vinum non invenitur, existimare, se Christo curæ non fuisse, aut non ita, ut alias provincias, quando Sacramentum instituit.

Quartò movit, & quidem vehementer, irreverentia, & prophanationes tanti Sacramenti, quæ vix evitari possent in tanta fidelium multitudine, si omnibus daretur utraque species, ut suprà demonstravimus.

Christum reipsa esse præsentem, & panem Eucharistiæ reipsa nihil esse, nisi panem ex furno. Quare Clebitius in lib. de victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici 3. par. arg. 9. docet ex Lutheranorum sententia, qui agnoscunt in Eucharistia verum Christi corpus, necessariò sequi adorationem esse concedendam. Et Ministri Tigurini in Apologia, edita anno 1545. contra ultimam Lutheri Confessionem, apertè fatentur, se cum Catholicis fideliter adoraturos Sacramentum, si crederent ibi esse verum Domini corpus.

Porrò Lutherani distinguunt de adoratione, vel enim fit adoratio in usu cœnæ Domini, vel extra
C eum, ut cùm defertur Eucharistia honoris gratia per plateas cum facibus, & hymnis. Et quidem extra usum, omnes ferè clamant idololatriam esse illam adorationem. Unde Lutherus in lib. ad Waldenses vehementer agit contra processionem, quæ fit in festo corporis Domini.

De adoratione autem in usu, non eodem modo loquuntur omnes. Nam alii simpliciter damnant eam adorationem, etiamsi credant ibi esse corpus Domini verè, ut Lutherus in lib. de Eucharistia ad Waldenses, Philippus in judicio suo de cœna Domini, quod edidit anno 1559. quando jam Sacramentarius magna ex parte factus erat. Item Illyricus in Confessione Antuerpiensi, & Apologia ejusdem Con-
D fessionis, cap. 14.

Alii tamen in usu cœnæ contendunt Christi corpus esse adorandum, ut idem Lutherus in formula Missæ; & in lib. de verbis: *Hoc est corpus meum*, & alibi. Bucerus in actis Colloquii Ratisponensis, Joannes Brentius in Apologia pro Confessione Wittembergensi pericope 2. Kemnitius in 2. par. Examin. Tridentini Concilii, sess. 13. cap. 5. ubi tamen more suo insigne mendacium admiscet, nullum esse, qui dubitet an Christi corpus in cœna sit adorandum, nisi qui cum Sacramentariis aut neget, aut dubitet in cœna verè Christum esse præsentem. Sed hoc mendacium redarguit abundè Illyricus cum aliis, qui cum Sacramentarios acerrimè oppugnent, negant
E tamen Christum in Eucharistia esse adorandum.

Tametsi autem posteriores isti auctores concedant Christum in Eucharistia esse adorandum: ut tamen à Catholicis, saltem in modo loquendi dissentiant, negant Sacramentum Eucharistiæ esse adorandum, & eo nomine Catholicos reprehendunt, quasi ἀρτολατρείαν doceant, quia Sacramentum ipsum absolutè dicimus adorandum. Vide Kemnitium & Brentium, loco cit. & Tilmannum Heshusium in lib. de erroribus Pontificiorum, tit. 17. errore 21. & 22.

Sed hæc mera calumnia est. Catholici enim cùm negent panem in Sacramento remanere, quomodo possent asserere ἀρτολατρείαν, idest, panis adorationem? Neque ullus Catholicus est, qui doceat ipsa symbola externa per se, & propriè esse adoranda cultu latriæ, sed solùm veneranda cultu quodam minore,

docent consequenter Sacramentum Eucharistiæ materialiter adorandum. Sed quidquid sit de modo loquendi, status quæstionis non est, nisi an Christus in Eucharistia sit adorandus cultu latriæ.

His præmissis, probatur Christum in Eucharistia esse adorandum hoc argumento. Deo vero debetur adoratio latriæ, Deuteron. 6. & Matth. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Christus autem ut est in Eucharistia, sive in usu, sive extra, est Deus verus, ut omnes fatentur; igitur adorandus est cultu latriæ.

Ad hoc argumentum respondent Lutherus, Illyricus & Calvinus. Primò, negando consequentiam; quia Christus adorandus quidem est, sed ubi ipse jubet se adorari, sive ubi est ut adoretur, nimirum in cœlo. In Eucharistia autem non est ut adoretur, sed ut manducetur; non enim ait: Accipite & adorate. Sed: *Accipite & manducate.*

Secundò respondent, Christum quidem esse adorandum, sed non esse in Eucharistia Christum, sed corpus Christi, nec esse idem corpus Christi, & Christum.

Sed ista frivola sunt. Nam in primis adoratio Dei non est alligata certo loco, ut patet Joan. 4. sed ubique Christus adorari potest, & debet, quando cum eo tractare debemus: non enim convenit illi adoratio, quia in cœlo est, vel in alio loco, sed quia est Deus. Præterea non erat Christus quondam in præsepi, ut adoraretur, sed ut membra ejus requiescerent, & tamen Magi illum in præsepi adorarunt, Matth. 2. sic etiam cùm ambularet in terris, non ambulabat ut adoraretur, sed ut doceret, & tamen passim adorabatur, ut Matth. 8. 9. 14. 15. 20. Joan. 9. & alibi. Et quando hic in terris Principes aliquò proficiscuntur, non eunt ad eum finem, ut ab occurrentibus salutentur, & tamen nemo illis occurrit, quin se eis prosternat, ac reverenter salutet. Quare adversarii pluris faciunt Principem externum, immò quemlibet amicum suum, quàm Christum, cùm solum Christum sine ullo honore excipiant, nec dignentur ei assurgere, nisi expressè id eis præcipiatur. Adde, quòd licèt non sit primaria ratio institutionis Sacramenti, ut Christus ibi adoretur, tamen etiam ista ratio quædam fuit, ut haberemus Christum magis præsentem, & ut præsentem honoraremus: unde Eusebius Emissenus hom. 5. de Paschate, dicit institutum esse Sacramentum hoc, ut coleretur Christus jugiter per mysterium.

Altera solutio planè est impia & Nestoriana. Nam etiamsi non esset nisi corpus Christi in Eucharistia, tamen adhuc adorari deberet ab iis, qui recipiunt

nis, & in altera de B. Philogonio. Augustinus in Psalm. 98. *Nemo*, inquit, *illam carnem manducat, nisi prius adoraverit.* Vide eundem epist. 118. cap. 3. epistol. 120. cap. 27. in Psalm. 21. conc. 1.

CAPUT XXX.

C *Solvuntur objectiones.*

Superest ut objectiones adversariorum diluamus. Primò, Lutherus in lib. ad Waldenses objicit, in Sacramentis præcipuè ad verba Sacramentalia attendere oportere: & inde colligit, non debere homines occupari circa adorationem, ne videlicet adorationi intenti obliviscantur verborum.

Respondeo; Nititur hoc argumentum fundamento illo putrido, quòd Sacramenta sint instituta ad instruendum animum, & excitandam fidem, quod millies jam refutatum est. Deinde adoratio ex verbis oritur: inde enim movemur ad adorandum, quia audimus illud esse corpus Domini. Unde unum juvatur ex altero, tantum abest, ut unum alterum impediat.
D

Secundò, objicit idem. Adoratio ex fide procedere debet; fides autem nititur Verbo Dei. Sed verbum Dei non dicit, Christum in Eucharistia esse adorandum.

Respondeo; Verbum Dei satis monet, & præcipit, Christum adorari debere in Eucharistia, cùm docet illum verè esse Deum, & esse in Eucharistia: & alibi jubet Deum adorari.

Tertiò, objicit Calvinus. Apostoli cùm primùm communicarent, non leguntur prostrati in terram adorasse Sacramentum.

Respondeo; Apostoli non debuerunt majorem ho-
E norem exhibere Christo in specie panis latenti, quàm in forma humana visibiliter præsenti: non autem poterant semper prostrati cum Christo agere, & præsertim in cœna, quando recumbere cum eo illis necesse erat. Itaque certis vicibus illum proni adorabant, aliàs autem mente, & animo venerabantur agnoscentes verum Dei Filium. Reliqua Calvini argumenta ex Nicæna Synodo, & ex illa præfatione; *Sursum corda*, & ex aliis quibusdam locis suprà soluta sunt in 2. lib.

Quartò, argumentantur alii. Si ideò Sacramentum Eucharistiæ adorandum est, quia ibi Christus est: igitur omnis creatura adoranda erit, quia in omni creatura Deus est.

Respondeo; Longè aliter est Christus in Eucharistia, & in aliis rebus Deus. Nam in Eucharistia u-

hoc Sacramentum adorat: adoratio enim ex intentione potissimùm pendet. Quare sicut is, qui panem non consecratum injuria afficeret, putans consecratum esse, gravissimè peccaret in Christum: sic etiam contrà, qui panem eundem adorat, quòd certò credat non esse panem, sed Christum, is propriè, & formaliter Christum adorat, non panem.

Sextò, Honorius III. instituit, ut Sacramentum adoraretur; & paulò post Urbanus IV. addidit festum diem, & solemnem processionem: ergo totus iste ritus novus est, & ab humano ingenio excogitatus.

Respondeo; Honorius, ut ex cap. Sanè de celebratione Missarum, intelligi potest, non instituit primus Sacramenti hujus adorationem, sed monuit solùm, ut præsides Ecclesiæ operam darent, ne tantum Sacramentum debito honore fraudaretur. Urbanus autem IV. instituit quidem primus festum corporis Domini, & solemnem illam processionem, & ejus decretum confirmavit Clemens V. cum universo Concilio Viennensi, ut habetur in Clementina unica, de reliquiis, & veneratione Sanctorum; sed ea institutio nullo modo reprehendi potest. Nam aut reprehendenda esset, quia nova, & sine Dei mandato, vel quia sine justa causa introducta. Novitas non potest reprehendi: omnia enim festa aliquando fuerunt nova, nec ulla inveniuntur in Testamento novo ab ipso Christo instituta, vel imperata. Exstant etiam exempla legis veteris. Nam festum sortium à Mardocheo, & Esther sine ullo Dei mandato institutum fuit, & ab omni Synagoga receptum, ut patet Esther 9. Festum item victoriæ Judith, institutum fuit ab Hebræis sine ullo Dei præcepto, Jud. 16. Denique festum Enceniorum, institutum à Machabæis, 1. Machab. 4. ipse etiam Dominus celebrare de more Judæorum voluit, Joan. 10. ut intelligeremus licere Ecclesiæ nova festa introducere.

Fuisse autem optimas rationes ejus festi introducendi, patet ex Clementina suprà citata; sed duæ videntur præcipuæ. Prima est, ut populus Christianus Deo gratias ageret, ob tantum & tam singula-

doctrinam, ex publica adoratione totius Ecclesiæ, & honore illo eximio, qui huic Sacramento exhibetur, quàm ex multis concionibus. Quare si hoc festum nondum institutum esset, expediret planè, ut hoc tempore institueretur, tum ut fideles instruerentur, tum etiam ut reipsa hæresim confutarent, & fidem veram facto protestarentur.

Septimò, objicit Kemnitius argumentum (ut ipse putat) insolubile, contra processionem, & circumgestationem venerabilis Sacramenti. Nam 1. Reg. 4. legimus, filios Israel bona quidem intentione, sed
C absque Dei mandato, adduxisse arcam Dei in castra, existimantes per eam arcæ circumgestationem se victoriam de hostibus relaturos. Sed contrà accidit; nam & exercitus fusus est, & Sacerdotes occisi, qui arcam adduxerant, & ipsa arca ab hostibus capta fuit.

Respondeo; Causa tot malorum non fuit arcæ adductio ad castra, sed peccata præterita Israelitarum, & præcipuè Sacerdotum Ophni, & Phinees filiorum Heli; ut Deus ipse testatur, 1. Reg. 2. & 3. Nam alioqui arca erat in castris, quando insignem victoriam retulit Saul, 1. Regum 14. & rursus erat in castris, quando Joab superavit filios Ammon, 2. Regum 11. Et cùm Israelitæ, Num. 14. ab Amalecitis victi sunt,
D Scriptura monendum putavit, non fuisse tunc arcam Dei cum illis, qui præliabantur.

Denique placuisse Deo, honorem arcæ impensum in solemni processione, & circumgestatione, sive ipse id mandasset, sive non, perspicuum est ex variis Scripturæ divinæ testimoniis. Josue 6. solemnis circumgestatio arcæ septem diebus celebrata, effecit, ut Hierico sine sanguine Hebræorum caperetur: & illa quidem processio à Deo mandata fuit. Sed 2. Reg. 6. & 7. & 3. Reg. cap. 8. solemnissimæ, & Deo gratissimæ leguntur processiones, cùm arca Domini referretur de loco in locum, quas tamen Dominus minimè fieri jusserat. Atque hæc de tota controversia pro instituti brevitate sufficiant.

LI.

viventibus tantum, an etiam mortuis. *Quarta*, liceatne in Sanctorum honorem, & memoriam Missas celebrare. *Quinta*, de modo, ac ritu celebrandi, an licitæ sint Missæ privatæ. *Sexta*, an Missa lingua vulgari celebranda sit. *Septima*, an quæ leguntur in Missa, debeant omnia alta voce legi. *Octava*, de cæremoniis Missæ, quæ in actione, aut rebus consistunt. *Nona*, de veritate, & antiquitate eorum omnium, quæ leguntur in Missa.

Sed ante has omnes quæstiones duo quædam præmittenda sunt. *Unum*, de vocabulo Missæ. *Alterum*, de voce, natura, definitione, & partitione sacrificii. His enim explicatis, intelligetur status principalis quæstionis, sitne Missa verum sacrificium; quem statum adversarii, & Kemnitius maximè, dedita opera perperam explicant. Auctores, qui de sacrificio tractant, habes in fine capitis quinti.

CAPUT PRIMUM.

De voce, Missa.

T IGITUR à vocibus incipiamus, de nomine Missæ, quatuor dicenda sunt, quæ sit ejus antiquitas, quæ etymologia, quæ significationes, & quo sensu accipiatur à Catholicis, cùm dicunt Missam esse sacrificium.

Antiquissimam, & usitatissimam in Ecclesia Latina esse hanc vocem, dubitari non potest. Exstat enim apud Ambrosium lib. 5. epist. 33. *Ego*, inquit, *mansi in munere, Missam facere cœpi, orare in oblatione Deum, ut subveniret*. Exstat apud Augustinum serm. 91. de tempore: *In lectione*, inquit, *quæ nobis ad Missas legenda est, audituri sumus &c.* Exstat idem vocabulum apud Victorem Uticensem lib. 2. hist. de persecutione Wandalica, apud Cassianum lib. 3. de canonico divinarum orationum, & psalmorum ordine: apud Leonem epist. 81. ad Dioscorum, & 88. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ: apud Felicem IV. in epist. 1. apud S. Benedictum in regula cap. 17. Apud Gregorium I. lib. 1. epist. 12. & lib. 4. epist. 10. & alibi passim. Denique in antiquissimis Conciliis, ut in Romano, sub Sylvestro I. in Carthaginensi II. can. 3. in Carthaginensi IV. can. 84. Ilerdensi can. 4. Valentino can. 1. Agathensi can. 47. Aurelianensi I. can. 28. quæ omnia testimonia ante annos circiter mille, & eo amplius conscripta sunt.

Quod verò attinet ad etymologiam, Lutherani solita impudentia deducunt à voce Hebraica מָעֻזִּים

A quæ habetur Dan. 11. ubi de Antichristo legimus: *Deum autem Mahuzim colet in loco suo*. Itaque volunt adversarii, atque in primis Kemnitius in 2. part. Exam. Concilii Tridentini, in ipso principio disputationis de sacrificio Missæ, Missam esse Deum, seu arcem, & robur Antichristi Romani, idest, Papæ: idque probant, quia divina providentia factum videtur, ut Missa in voce congrueret cum Deo illo Antichristi.

Sed nos ex hoc ipso loco Danielis, probamus Deum Mahuzim nihil habere commune cum Missa, & esse potiùs idolum aliquod, si in divinis literis
B ludere liceat, Lutheranorum. Nam in eodem cap. legimus, Regem illum, qui colit Deum Mahuzim, esse Regem Aquilonis, & contra eum in prælium venturum Regem Austri, & nominatim Romanos contra eundem illum Regem pugnaturos: nam voces illas Hebraicas צִיִּים & כִּתִּים testatur S. Hieronymus in commentario, ab Hebræis exponi, Romanos & Italos. Quòd si Australes, & nominatim Romani pugnant cum Rege, qui colit Deum Mahuzim; certè Deus Mahuzim non est Deus Romanorum, neque
C est Missa, nisi velint jam Missam à Romanis oppugnari, ab Aquilonaribus defendi.

Præterea Rex ille, qui colit Deum Mahuzim, ut in eodem capite legimus, non colit ullos alios Deos, neque Deos Patrum suorum, sed contra universa numina consurgit. Porrò Romanos adversarii asserunt colere Deos innumerabiles, & plurima idola, nimirum omnes Sanctos, & Sanctas, & eorum reliquias atque imagines. Ipsi autem adversarii nostri contra imagines, reliquias, & ipsos etiam Sanctos apertè consurgunt; deberent igitur, si consequenter loqui vellent, ingenuè confiteri, suum esse Deum Mahuzim, non autem Papistarum.

gnificat propriè Mahuzim) Diabolum pro Deo colet, cujus artibus ad illam potentiam deveniet, ut Deus credatur, & signa, & prodigia mendacia patrabit. Quare si Deus Mahuzim solùm in abditissimo loco, atque occulto colendus est, quis non videt, quàm longè à veritate aberrent, qui de Missa Danielem interpretantur, cùm Missa in toto orbe terrarum, publicè, in mediis templis, spectantibus populis celebretur?

His ergo nugis omissis, veniam ad sententias Catholicorum. Plurimi conantur ostendere nomen Missa esse Hebraicum, & oblationem voluntariam significare; habetur enim Deuter. 16. vox מסה in ea significatione. Nec solùm Catholici, sed etiam Philippus Melanchthon in Apologia Confessionis Augustanæ in disputatione de vocabulo Missæ agnoscit Etymologiam hanc, & significationem, atque eam ad suum propositum detorquere conatur.

Sed non videtur Apostolis in usu fuisse hoc vocabulum Hebraicum, multoque probabilior est eorum sententia, qui docent Missam, vocem esse Latinam, & à Latinis primùm usurpatam in celebratione mysterii Eucharistiæ. Nam si vox ista Hebraica in usu Apostolis fuisset, certè retinuissent eam etiam Græci, & Syri atque aliæ nationes, ut retinuerunt alias similes voces, ut Amen, Alleluja, Sabaoth, Osanna, Satan, Sabbathum, Pascha. Vocabula enim Hebraica per Græcos ad nos devenerunt; cùm ipsi etiam Apostoli, & primi Ecclesiæ Doctores Græcè scripserint. Porrò apud Græcos, nulla est mentio hujus vocis Missa, sed pro eo λειτουργίαν dicunt. Est autem λειτουργία munus seu ministerium publicum; & quamvis à Patribus Græcis vix aliter accipiatur, quàm pro ministerio sacrificii Eucharistiæ offerendi: tamen vox ipsa ex se latiùs patet. Nam & Demosthenes in oratione contra Leptinem, frequentissimè hanc vocem usurpat pro publico munere; & ipse etiam Apostolus Philip. 2. Epaphroditum vocat τὸν λειτουργὸν necessitatis suæ. Adde, quòd Syri, ut Marronitæ, qui Chaldaica lingua celebrant divinum sacrificium, non habent Missæ vocabulum, sed pro eo dicunt קדיש, idest, sanctum, seu sacrum. Et tamen si Hebraica vox apud ullos conservari debuit, apud eos maximè, qui semper ea lingua, licèt nonnihil corrupta, usi sunt. Adde, quòd viri docti linguæ Hebraicæ, ut Origenes, Epiphanius, Justinus, Hieronymus hac voce numquam utuntur, quod meritò admirandum videri posset, si ea vox esset Hebraica. Adde ultimò, quòd si vox illa esset Hebraica, non Missa, sed Missah dicendum esset: quo modo tamen nemo scribit, aut loquitur.

Qui Latinam vocem esse volunt, non eodem modo omnes exponunt: alii enim Missam dici volunt, quòd oblatio, & preces ad Deum mittantur. Ita Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis part. 8. ob refrigerium pauperum potissimum excogitatum, ut ex Tertulliani Apologetico cap. 39. & Augustino lib. 20. contra Faustum cap. 21. colligi potest, sobrium quidem, & temperatum, sed tamen humanum, & politicum. Per Missam autem Ambrosius, Augustinus, Leo, & cæteri omnes quos citavimus, semper accipiunt actionem sacram, & mysticam, & in qua præcipua pars religionis nostræ consisteret.

Probabilissima est eorum sententia, qui Missam dici volunt à missione, seu dimissione populi, ut idem sit Missa, quod Missio, sicut idem sunt apud C veteres collecta, & collectio, & Græcè συλλογὴ & σύλληξις, & peccati remissa, & remissio; remissam enim passim usurpat Cyprianus lib. 3. epist. 8. lib. de bono patientiæ, in epist. ad Jubajanum, & alibi. Hæc sententia est Isidori lib. 6. originum. Rabani lib. 1. cap. 32. de Instit. Clericorum, & Alcuini lib. de officiis Ecclesiasticis cap. de celebratione Missæ. Hugo etiam loco notato, & alii recentiores hanc etymologiam admittunt.

Quamvis autem à missione Missa dicatur, non tamen eam solam significat, sed traductum est inde vocabulum ad alia significanda. Sunt igitur quinque Missæ acceptiones apud Scriptores Ecclesiasticos.

Primò, accipitur simpliciter pro missione: ita accipitur in Concilio Carthaginensi IV. canon. 84. *Episcopus nullum prohibeat usque ad Missam Catechumenorum, neque hæreticum, neque Judæum, neque Gentilem Ecclesiam ingredi, & audire verbum Dei.* Quo loco Missa non potest accipi pro sacrificio, seu cœna sacra: nam illa non erat Catechumenorum, sed fidelium tantùm. Neque potest accipi pro Evangelio, & Lectionibus, quæ recitabantur præsentibus Catechumenis: nam Concilium volebat ea ab infidelibus etiam audiri. Quare non potest Missa eo loco accipi, nisi pro missione Catechumenorum. Eodem modo accipitur ea vox in Concilio Ilerdensi canon. 4. ubi prohibentur incestuosi permanere in Ecclesia, nisi usque ad Missam Catechumenorum. Sic Augustinus E in eodem sensu serm. 237. de tempore (qui absque dubio est Augustini) *Ecce*, inquit, *post sermonem fit Missa Catechumenis, manebunt fideles &c.* Eodem modo accipitur Missa apud Cassianum lib. 2. de canonico orationum, & psalmorum modo cap. 7. & in titulo cap. 15. ubi Missam orationis, vocat dimissionem finita oratione. Et lib. 3. cap. 7. ubi vocat Missam congregationis, dimissionem congregationis, & cap. 8. vocat Missam vigiliarum, dimissionem post vigilias. Quomodo etiam accipiuntur Missæ, quæ jubentur fieri à sancto Benedicto in Regula cap. 17. post singulos nocturnos. Denique hoc modo accipitur in nostra Liturgia, cùm dicitur à Diacono: *Ite Missa est*, ut enim rectè exponit Alcuinus loco citato, sensus est; Jam dimissio est congregationis; abire omnibus licet.

Secun-

Quintò, accipitur pro ipsis collectis, seu precibus, quæ dicuntur in Liturgia: ita accipitur in Concilio Milevitano can. 12.

Sed quarta significatio est, in qua accipitur nomen Missæ, cùm quærimus; Utrum Missa sit sacrificium: est enim sensus quæstionis; Utrum actio illa sacra, in qua conficitur Eucharistia, multis præcedentibus, & sequentibus precibus & cæremoniis, sit sacrificium. Nec intelligimus quæstionem esse, an singuli illi ritus sint de essentia sacrificii, sed solùm, an inter illos ritus sit aliquis, qui propriè sacrificium dici debeat, ad quem reliqui omnes referantur.

Ex quo refellitur impostura Kemnitii. Nam in 2. par. Examinis Tridentini Concilii pag. 717. proponit explicandum; Quid illud sit in Missa, quod Pontificii propriè intelligunt sacrificium, ac dicit illud clarissimè explicari à Joan. Eckio lib. 1. de sacrificio Missæ cap. 10. & tandem citatis quibusdam verbis Eckii, ita concludit pag. 719. *Sacrificium igitur Missæ, de quo Pontificii dimicant, in eo consistit, quòd sacrificulus certis ornamentis, & instrumentis, super panem, & vinum Eucharistiæ variis utitur gestibus, motibus, & actibus: ut sæpiùs geniculari, inclinari, strictis manibus, modò distendere, modò reducere brachia, subinde se convertere, nunc esse clamosum, nunc magno silentio quædam demurmurare, suspicere in altum, esse pronum, consistere uno in loco, nunc in dextram, nunc in levam altaris partem commigrare &c.*

Sed hæc est mira fraus novi istius Evangelistæ. Nam Joannes Eckius vir doctissimus, & qui semper de Luthero, & ejus sectatoribus triumphavit, dicit quidem in Missa repræsentari Christi passionem variis actibus, gestibus, ornamentis, ritibus &c. Sed non ait in illa repræsentatione, & illis gestibus consistere essentiam sacrificii, de quo disputamus, ut Kemnitius impudenter mentitur, sed docet, sacrificium propriè consistere in oblatione corporis, & sanguinis Domini, quæ à Sacerdote fit Deo. Nam in fine illius capitis decimi à Kemnitio citati, facit quadrimembrem divisionem. Est enim quædam actio sacrificium, & non repræsentatio sacrificii: quædam repræsentatio, & non sacrificium. Et hæc duplex est: nam alia est simplex repræsentatio, qualis esse solet cùm aliquid cernitur pictum, aut ex libro historia recitatur: alia est repræsentatio ad vivum per varias actiones, ut cùm prælium, vel triumphus in scena ab actoribus repræsentatur, ubi & personæ, & vestes, & arma, & ipsæ actiones cernuntur, & verba audiuntur. Quædam denique sacrificium, & repræsentatio sacrificii.

Ad Primum membrum pertinet mors Christi vera gestus, & motus fiant, quod tamen Eckius disertis verbis negat.

Adde quòd Eckius cùm probare vult sacrificium Missæ, in toto illo opere omnia sua argumenta dirigit ad probandum in Missa fieri oblationem Deo: non autem ad probandum fieri debere varios gestus, & motus. Non igitur ille per sacrificium intellexit
C gestus, & motus, ut Kemnitius calumniatur, sed oblationem corporis, & sanguinis Domini. Hæc de primo.

CAPUT II.

De sacrificii definitione.

Explicuimus vocabulum Missæ: nunc explicanda est vox sacrificium, ut planè intelligatur status controversiæ; An Missa sit sacrificium. Porrò in voce Sacrificium non est quærenda etymologia, aut vulgaris aliqua significatio, quæ notissima sunt: sed quid propriè sit sacrificium, sive quæ sit eius
D natura, & definitio; in hac enim re non pauci falluntur.

Ac Primùm Philippus Melanchthon in Apologia Confessionis in articulo de Missa, ita sacrificium definit: *Sacrificium est cæremonia vel opus, quod nos Deo reddimus, ut eum honore afficiamus.* Deinde dividit sacrificium in duas species, in sacrificium videlicet propitiatorium, & sacrificium εὐχαριστικόν. Propitiatorium esse dicit, quod est satisfactio pro peccatis, & Deum placat. εὐχαριστικόν esse vult, quod non reconciliat hominem Deo, sed est gratiarum actio, quæ à reconciliatis pro acceptis beneficiis exhibetur Deo: quo genere contineri dicit
E fidem, prædicationem Evangelii, orationes, castigationes carnis, & breviter omnia bona, unde laus Deo consurgit. Atque ex his fundamentis colligit Missam posse dici sacrificium hoc modo posteriore, quia sumptio Eucharistiæ fieri potest ad laudem Dei, sicut cætera opera bona, non tamen esse sacrificium prioris generis.

Ab hac Philippi sententia non procul abesse videtur opinio Doctoris cujusdam moderni, hominis alioqui valde eruditi, & pii, qui in lib. de sacrificio cap. 5. docet, sacrificium propriè dictum esse omne opus bonum, quod fit, ut sancta societate inhæreamus Deo, sive ex se sit opus virtutis, sive non, ita ut non minus propriè sit sacrificium castigatio corporis propter Deum assumpta, quàm sacrificium Eucharistiæ. Dividit autem eadem opinio sacrificia pro-

diæ, pœnitentiæ opera essent propriè sacrificia : non igitur veræ essent illæ sententiæ Scripturarum suprà citatæ. Quomodo enim vult Deus misericordiam, & non sacrificium, si ipsa misericordia est verum, ac propriè dictum sacrificium? aut quomodo melior est obedientia, quàm victimæ, si ipsa obedientia verè, ac propriè victima est? quemadmodum autem non vult Deus sacrificium, & holocausta, sed cor contritum & humiliatum, si hoc ipsum est verissimum sacrificium?

Secundum argumentum. In omni sacrificio propriè dicto requiritur res aliqua sensibilis, quæ offeratur, nec in sola actione sacrificium consistere potest. At si sacrificium esset quælibet cæremonia, vel opus ad honorem Dei factum, nihil obstaret quò minus in sola actione sacrificium consisteret; & qui voce psallit, aut genua flectit, aut aliquid ejusmodi facit, is propriè sacrificare diceretur: non igitur sacrificium est quælibet cæremonia, vel opus ad honorem Dei factum. Probatur major propositio, Genes. 22. Isaac ait patri: *Ecce ignis, & ligna, ubi est victima holocausti?* Hebr. 8. *Omnis Pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur: unde necesse est & hunc habere aliquid, quod offerat.* Ubi Apostolus colligit ex ratione communi sacrificiorum, non potuisse Christum verè dici Pontificem, nisi habuisset victimam, quam offerret.

Tertium argumentum. Negari non potest, quin sacrificare sit actus proprius, & elicitus religionis, ut præter Doctores Scholasticos docet S. Augustinus lib. 20. contra Faustum cap. 21. Non potest autem idem actus esse proprius, & elicitus diversarum virtutum: igitur opera propria misericordiæ, temperantiæ, aliarumque virtutum non possunt propriè sacrificia dici, sed solùm per quandam participationem. Quamvis enim unus, & idem actus non possit esse proprius, & elicitus diversarum virtutum, potest tamen ab una elici, & ab alia imperari, & eo modo ad unam propriè pertinere, ad alteram participativè. Quemadmodum sobriè cibum sumere, est actus elicitus temperantiæ; tamen si imperetur à fortitudine, ut homo sit magis aptus ad pugnandum, participabit fortitudinem; si à justitia, ut nimirum habeat unde debitum reddat pecuniarium, participabit justitiam. Sic igitur opera quarumlibet virtutum, possunt imperari à religione, & participativè sacrificia dici, non tamen absolutè, & propriè, cùm à religione non eliciantur. Atque hinc est, quod in divinis literis opera virtutum non vocantur absolutè sacrificia, sed cum addito, ut sacrificium laudis, hostiæ spirituales, vituli labiorum, & de cæteris ad eundem modum: illa verò, quæ sunt propriè sacrificia, simpliciter, & absolutè talia nominantur, ut in locis allegatis in primo argumento: *Misericordiam volo, non sacrificium &c.*

Quartum argumentum. In Ecclesia Christi unum pellat. S. Leo serm. 8. de passione Domini: *Nunc*, inquit, *carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum, una corporis, & sanguinis tui implet oblatio.* Sanctus etiam Joannes Chrysostomus in Psalm. 95. *Magnus*, inquit, *erat, & sine modo numerus sacrificiorum in lege, quæ omnia nova superveniens gratia uno complectitur sacrificio, unam, & veram statuens hostiam.*

Quintum argumentum. Sacrificium, & sacerdotium relativa sunt, ita ut sacrificio propriè dicto sacerdotium propriè dictum; & sacrificio impropriè dicto sacerdotium impropriè dictum respondeat. At
C non sunt omnes, qui operantur bona opera ad honorem Dei Sacerdotes propriè dicti: non igitur sunt omnino talia opera sacrificia propriè dicta.

Major propositio certissima est. Nam Sacerdotis, ut talis est, proprium munus est offerre sacrificium, ut Apostolus docet, Hebr. 5. & Justinus Martyr in Dialogo cum Triphone ultra medium, ubi dicit, Deum non accipere sacrificium nisi à Sacerdotibus. Augustinus quoque semper conjungit hæc duo tamquam inseparabilia, sacrificium, & Sacerdotem. Vide epist. 49. quæst. 3. lib. 8. de Civitate Dei cap. ultim. & lib. 22. cap. 10. Id etiam docent ipsa vocabula, Latinè enim pro eodem accipiuntur sacerdos, & sacrificus. Græcè à θύειν, quod est sacrificare, fit θυσία
D sacrificium, & θύτης Sacerdos, & ab ἱερεύειν, sacrificare, ἱερεῖον sacrificium, & ἱερεύς Sacerdos. Denique non alia de causa Lutherani non agnoscunt in Ecclesia verum, & propriè dictum sacerdotium, nisi quòd non agnoscant verum, & propriè dictum sacrificium.

Probatur nunc assumptio. Nam in Testamento veteri notissimum est non fuisse Sacerdotes propriè dictos, nisi filios, & nepotes, atque alios posteros Aaronis, ut Regi Oziæ sacerdotium usurpare volenti, dictum legimus ab Azaria Pontifice 2. Paral. 26. & tamen omnes filii Israel bona opera facere debebant. In Ecclesia verò Christi, velint nolint Lutherani, numquam dicti, vel habiti sunt Sacerdotes
E propriè, nisi Episcopi & Presbyteri. Hos autem hoc nomine appellant Dionysius Areopagita lib. 1. de Ecclesiastica hierarchia cap. 1. 3. & 5. Justinus in dialogo cum Triphone ultra medium. Tertullianus lib. de præscript. ultra medium, & de velandis virginibus ultra medium, Cyprianus lib. 1. epist. 4. & omnes posteriores passim. Ipse etiam Apostolus Hebr. 5. de sacerdotio loquens: *Nemo*, inquit, *assumit sibi honorem, nisi qui vocatur à Deo, tamquam Aaron:* & hoc usque adeò verum est, ut ipsum etiam Christum dicat ibidem Paulus non sibi per se sacerdotium assumpsisse, sed à Patre illud accepisse. Denique (ut multa præteream) Concilium Nicænum cap. 14. & Tridentinum, quod à Catholicis rejici non potest sess. 23. can. 1. & 7. apertè docent, in Ecclesia non omnes, sed certos quosdam Sacerdotes esse. Quare id necessariò

Deinde Genes. 8. ubi primum altare erectum legimus, sacrificii causa erectum fuisse legimus: & in omni gente, & religione semper altaria ad sacrificia erigebantur. Et sicut sacrificium soli Deo vero ritè potest offerri, ita etiam altare soli Deo vero ritè potest erigi, ut S. Augustinus docet lib. 20. contra Faustum cap. 21. Porrò assumptio hujus argumenti nulla probatione eget. Quis enim non videt plurima bona opera, multasque cæremonias sine ulla ara fieri ad honorem Dei posse?

Non igitur verum est, quod Melanchthon scripsit, omnem cæremoniam, seu opus, quod nos Deo reddimus, ut eum honore afficiamus, esse sacrificium. Quare Joannes Calvinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 13. sine nomine auctoris, eam definitionem apertè reprehendit his verbis: *Qui sacrificii vocabulum ad omnes cæremonias, & religiosas actiones extendunt, qua ratione id faciant, non video.*

Unum est argumentum in contrarium, ac præsertim Catholici illius Doctoris: testimonium videlicet S. Augustini, qui lib. 10. civit. cap. 6. sic definit sacrificium: *Sacrificium*, inquit, *verum, est omne opus, quod agitur, ut sancta societate inhæreatur Deo, relatum ad illum finem, quo beati esse possimus.*

Sed facilis est responsio. Nam S. Augustinus non definit sacrificium in genere, nec sacrificium propriè dictum, sed solùm sacrificium, quod præcipuè est internum, & opponitur sacrificiis legalibus, & merè externis. Et vocat sacrificium verum ratione dignitatis, & ratione effectus, non ratione formæ, & essentiæ sacrificii propriè dicti. Non enim vult dicere sacrificia interna esse magis propriè dicta sacrificia, quàm externa, cùm oppositum sit verum, sed esse præstantiora, & Deo gratiora, & facilius Deum placare. Similis sententia est, Joan. 15. *Ego sum vitis vera.* Nec enim Dominus eo loco significare volebat se magis propriè esse vitem, quod attinet ad formam, & essentiam vitis, quàm sit illa, quæ plantatur in vineis: sed solùm esse vitem nobiliorem, & effectus excellentiores producere, ut Euthymius in commentario hujus loci rectè exponit.

Expendamus nunc Calvini definitionem; reprehendit enim alios, sed nec ipse meliorem definitionem attulit. Sic autem loquitur loco citato: *Nos perpetuò Scripturæ usu sacrificium appellari scimus, quod Græci nunc θυσίαν, nunc προσφορὰν, nunc τελετὴν dicunt: quod generaliter acceptum complectitur quidquid omnino Deo offertur.* Hæc ille: ubi apertè docet idem esse sacrificium quod oblationem Deo factam. Ac deinde partitur sacrificium in duas species, ad eum modum, quo Philippus fecit; nisi quòd sacrificium non propitiatorium, contendit vocari posse non solùm

combustione, sacrificii ascendit. Unde etiam Chrysostomus, & Theophilactus in cap. 10. epist. ad Hebr. notant, differentiam esse inter θυσίαν & προσφορὰν, idest, sacrificium, & oblationem, quod θυσία, dicatur de rebus illis, quæ occiduntur, vel aliter consumuntur. Quò etiam pertinet, vox τελετὴ, dicitur enim ea vox à verbo τελέω, quod est consumo, Ex quibus colligitur, non rectè Calvinum confudisse illa nomina: προσφορὰν, quæ significat simplicem
C oblationem, θυσίαν ac τελετὴν, quæ addunt consumptionem supra oblationem.

Secundò, probatur ex usu Scripturarum. Nam in Scripturis multa dicuntur Deo offerri, quæ nec secundùm usum Scripturæ divinæ, nec juxta communem loquendi modum dici possunt sacrificari. Exodi 25. & 35. offerenda Deo dicuntur aurum, argentum, æs, ligna, lapides pretiosi, byssus, coccus, pili caprarum, & similia, quæ nonnisi absurdissimè sacrificari dici possent. Numeri 8. Aaron offert Levitas in munus Domino à filiis Israel, & tamen nec Scriptura dicit, homines illos sacrificatos fuisse, nec dici potest, nisi valde impropriè, cùm homines illi non sint occisi, sed solùm ad ministerium deputati.
D Contrà verò Isaac verè, & propriè sacrificandus dicebatur à Patre, quando occidendus, & cremandus Domino ducebatur. Genes. 22. Et omnia omnino, quæ in Scriptura dicuntur sacrificia, necessariò destruenda erant; si viventia, per occisionem; si inanima solida, ut simila, & sal, & thus, per combustionem; si liquida, ut sanguis, vinum, & aqua, per effusionem, Levit. 1. & 2.

Neque his repugnat exemplum Melchisedechi, qui erat Sacerdos Dei altissimi, & obtulit panem & vinum: nec tamen legitur illam oblationem consumpsisse, Genes. 14. Nam Scriptura non explicat modum illius sacrificii; sed ex aliis locis colligimus eum more solito sacrificasse, ita ut panem illum, & vi-
E num ad honorem Dei consumpserit. Constat igitur sacrificium non esse quidquid offertur Deo, ut Calvinus dicit, nisi aliquid aliud addatur.

Denique Tertiò, accedant argumenta ducta à sacerdotio, & ab altari, quæ paulò ante fecimus adversus Melanchthonem. Nam oblatio generatim sumpta, nec sacerdotium, nec altare requirit: verè enim ac propriè obtulit Deo vidua illa Evangelica duo æra minuta, cùm nec Sacerdos ipsa esset, nec altare ullum haberet.

Venio nunc ad Martinum Kemnitium: is initio disputationis de sacrificio Missæ in 2. par. Exam. Tridentini Concilii pag. 712. & seq. primo loco adfert acceptiones hujus vocis, Sacrificium, quas in genere tres esse dicit. Primò enim, accipi vult pro sacrificio externo, & cæremoniali, quale dicit fuisse in

Sed in hac doctrina Kemnitii plurima sunt errata. Primum, non rectè numerantur decimæ, & primitiæ cum sacrificiis veteris legis propriè dictis: nusquam enim in Scriptura dicuntur sacrificia, ejusmodi decimæ, & primitiæ, nec eis nomen, aut ratio sacrificii convenit, ut suprà ostendimus. Adde, quòd sacrificium soli Deo offerri potest, ut omnes fatentur: decimæ autem immediatè Sacerdotibus offerebantur, & offeruntur, non Deo.

Deinde, quod Kemnitius dicit, sacrificia externa; & cæremonialia fuisse solùm in lege veteri, & jam omnino desiisse, pugnat cum eo, quod idem Kemnitius dicit, omne opus bonum factum ad Dei honorem esse etiam hoc tempore sacrificium. Nam certè Baptismi, & Eucharistiæ Sacramenta conficere, dare, sumere, sunt opera bona, facta ad Dei honorem, & tamen sunt externa, & cæremonialia. Immò idem Kemnitius paulò infrà multis modis probat Eucharistiæ consecrationem, & sumptionem dici posse sacrificium: quam tamen externam, & cæremonialem esse nemo negare potest.

Tertiò, mirum est, cur admittat Kemnitius quartam sacrificii acceptionem, cùm eam fateatur non posse colligi ex divinis literis, sed videtur eam admittere, ut possit eludere loca Patrum, in quibus Missa dicitur sacrificium. Cæterùm ea acceptio planè arbitraria, & conficta est: nam nec Scriptura, nec Patres sacrificium appellant, id quod est solùm figura, vel commemoratio sacrificii.

Denique, falsò concludit Kemnitius ab Augustino definiri sacrificium in genere lib. 10. civit. cap. 6. Tantum enim abest, ut Augustinus definire voluerit eo loco sacrificium in genere, ut potiùs expressè excluserit à sua definitione omnia sacrificia veteris legis, quæ in mactatione ovium, & boum sita erant, quæ propriissimè sacrificii nomen, & rationem retinent. Quare Kemnitius, neque dividendo, neque definiendo id assequi potuit, quod cupiebat, ut quid sit proprium sacrificium explicaret.

His ergo rejectis, vera definitio sacrificii propriè dicti in genere hæc esse potest: *Sacrificium est oblatio externa facta soli Deo, qua ad agnitionem humanæ infirmitatis, & professionem divinæ Majestatis à legitimo ministro res aliqua sensibilis, & permanens ritu mystico consecratur & transmutatur.* Hæc definitio paulò longior esse debuit, ut omnes conditiones sacrificii propriè dicti complecteretur.

Primò igitur dicimus esse oblationem, ut genus sacrificii indicaremus: hoc enim loco sacrificium accipimus pro actione sacrificandi; non pro ipsa victima, quæ sacrificatur, tametsi ipsa etiam sacrificium dici solet. Sacrificium igitur pro actione acceptum, species est oblationis: id enim est sacrificium, quod propriè & per se ad actionem Sacerdotis pertinet. Porrò Sacerdotis proprium munus est offerre, Heb. 5. plex sacrificium distingui potest, ut S. Augustinus distinguit lib. 10. de Civ. Dei cap. 5. invisibile, sive internum, & visibile, sive externum. Invisibile est pia voluntas, quæ divinæ Majestati, se, & sua omnia offert: visibile autem est testificatio quædam externa interni affectus. Quare ibidem Augustinus definiens visibile sacrificium, invisibilis sacrificii Sacramentum, idest, sacrum signum esse dicit. Quamvis autem invisibilis oblatio sit nobilior, & melior visibili; & placeat Deo invisibilis sine visibili; visibilis sine invisibili Deo non placeat: tamen nomen, & ratio sacrificii propriè non convenit invisibili oblationi, sed solùm visibili, & externæ, ut nos in definitione posuimus. Oblatio enim invisibilis, semper est occulta, & privata; nomine autem sacrificii propriè omnes intelligunt publicum, & manifestum honorem Deo exhibitum à communi, & publico ministro Itaque necessariò requiritur ad sacrificium propriè dictum, ut sit oblatio externa.

C

Tertiò diximus in definitione: *Facta soli Deo*. Nam oblatio externa potest fieri etiam homini, vel homini, & Deo, ut cùm dantur eleemosynæ pauperibus propter Deum; illæ enim offeruntur hominibus, & simul etiam Deo, dicente Christo: *Quod uni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis*, Matth. 25. Sed non sunt sacrificia ejusmodi oblationes: sacrificium enim propriè pertinet ad cultum latriæ, qui soli Deo exhiberi potest. Ut enim est interior quidam cultus, quem soli Deo exhibemus, cùm eum agnoscimus primum & summum bonum, causam efficientem, & finalem omnium rerum, & ut tali cor nostrum illi demississimè prosternimus; sic etiam debuit esse externum aliquod signum quo protestaremur cultum istum soli Deo debitum. Tale autem signum non est, nisi sacrificium: nam omnis alia externa reverentia, quam exhibemus Deo, sive caput nudando, sive genua flectendo, sive corpus totum prosternendo, sive etiam supplicando, & invocando, solet etiam hominibus aliquando exhiberi. Unde Exod. 22. legimus: *Qui sacrificat Diis, occidetur, præterquam Domino soli*. Neque id solùm Scriptura docet, sed etiam idipsum naturali lumine omnes Gentes agnoverunt: *Quis verò*, inquit. S. Augustinus lib. 10. de Civ. Dei cap. 4. *Sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deum, aut scivit, aut putavit, aut finxit?* Et lib. 1. contra advers. leg. & prophet. c. 18. *Dæmon sibi sacrificium non exigeret, nisi Deo vero deberi sciret. Nam obsequia cætera, quæ divinitati exhibentur, ausi sunt sibi etiam superbiæ fastu homines arrogare: rarissimi autem commemorantur, qui sibi ut sacrificaretur, cum regia potestate possent, ausi fuerint imperare. Quicumque tamen ausi sunt, per hoc se Deos haberi voluerunt.*

D

E

Quartò diximus: *Ad agnitionem humanæ infirmitatis, & professionem divinæ Majestatis*. Quoniam hic est finis generalis omnium sacrificiorum: sunt enim quasi

cùm fideles candelas accendunt, & consumunt in templo ad honorem Dei.

Sextò diximus: *Res aliqua sensibilis, & permanens*, ut nimirum excludantur à ratione sacrificii propriè dicti, actiones transeuntes, in honorem Dei factæ, quales sunt psalmodiæ, preces, genuflexiones, & alia quæ fiunt à Sacerdotibus actu externo ad honorem Dei, & tamen sacrificia propriè non dicuntur.

Septimò diximus: *Ritu mystico consecratur*. Nam debet res illa, quæ Deo offertur, ex prophana fieri sacra, & Deo dicata: id enim significat sacrificare, sacrum facere, ut S. Thomas rectè monet in 2. 2. quæst. 85. art. 3. Ista autem consecratio, & dedicatio semper fiebat in lege veteri certo ritu, & cæremonia mysterium continente, ut impositione manuum super victimam, vel elevatione oblationis in altum. Et in hoc distinguitur sacrificium à simplici oblatione, quæ non requirit ex se ullam ejusmodi mysticam consecrationem.

Octavò diximus: *Et transmutatur*. Quia ad verum sacrificium requiritur, ut id, quod offertur Deo in sacrificium, planè destruatur, idest, ita mutetur, ut desinat esse id, quod antè erat: & in hoc maximè differt à simplici oblatione, quæ interdum ritu mystico elevebatur coram Deo, sed non destruebatur, nisi quando verè sacrificabatur. De qua conditione plura diximus paulò superiùs in refutatione definitionis Joannis Calvini. Ratio autem hujus rei duplex esse videtur. Una ob significationem mortis Christi. Deus enim, qui primus sine dubio inspiravit Abeli, & aliis sanctis viris usum sacrificiorum, voluit per ea sacrificia sacrificium omnium sacrificiorum præstantissimum adumbrari: illud autem morte, & destructione rei oblatæ constabat. Altera ratio est, quia sacrificium est summa protestatio subjectionis nostræ ad Deum, & summus cultus externus, qui exhiberi possit. Summa autem ista protestatio requirit, ut non solùm usus rei Deo offeratur, sed ipsa etiam substantia: & ideò non solùm usus, sed substantia consumatur.

CAPUT III.

Mortem Christi sacrificium esse propriè dictum.

SED una occurrit dubitatio circa sacrificii definitionem. Nam sacrificium crucis, idest, Christi passio & mors, verissimum, ac perfectissimum sacrificium fuit, ut Augustinus docet lib. 1. contra adversf. leg. & prophet. cap. 18. & tamen non videtur ei convenire definitio assignata. Nam (ut alia omittam) ratio dici poterit. Et quemadmodum eleemosyna pauperi propter Dei honorem data, sacrificium quoddam est; sic etiam sacrificium pro peccatore Deo oblatum, misericordia est.

Dicet aliquis; Si res ita se habet, poterunt etiam Martyrum passiones verè, & propriè sacrificia dici, licèt ad charitatem, & fortitudinem potissimùm pertinere videantur.

C Respondeo; Martyrum passiones sacrificia dici possunt largo modo, ut omnia alia bona opera; non autem propriè, & in rigore, ut Christi passio: differt enim passio Christi à passionibus Martyrum quatuor modis, ratione videlicet personæ, actus, formæ, & finis.

Ratione personæ, quia Christus verè, & propriè erat sacerdos Psal. 109. *Tu es sacerdos in æternum*, & sacerdos magnus, ut ait Apostolus Hebr. 10. imò planè summus, & maximus, qui posset hostiam quamlibet ritè offerre, & ideò etiam corpus suum. Sancti autem Martyres, vel sacerdotes non erant, vel certè non tales, qui possent eligere victimam lege præscriptam.

D Ratione actus, quia Christus propriè seipsum sacrificavit, cùm in ejus potestate fuerit mori, & non mori. Isai. 53. *Oblatus est, quia ipse voluit*. Joan. 10. *Ego pono animam meam; nemo tollit eam à me, sed ego pono eam*. Joan. 17. *Et pro eis ego sanctifico meipsum*; idest, sacrificium offero meipsum, ut exponunt Joannes Chrysostomus homil. 81. in Joan. & Cyrillus lib. 11. in Joan. cap. 25. Martyres autem nec poterant mori, quando volebant, nec etiam impedire passionem suam, & mortem, quando volebant.

Ratione formæ, quia Christus verè mystico ritu sacrificatus est; non enim casu, sed ex electione ipsius factum est, ut in die festo Paschæ, & in altari crucis, & manibus extensis, & extra portam urbis Hierosolymæ pateretur, ut S. Leo notat in epist. 83. E ad Monachos Palæstinos. Et Joannes Evangelista, scribit cap. 13. *Sciens Jesus, quia venit hora ejus*. Et Paulus Hebr. 13. *Quorum animalium infertur sanguis pro peccato, horum corpora cremantur extra castra; ita & Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est*. In mortibus Martyrum nihil ejusmodi reperimus.

Ratione finis, quia ille fuit proximus, & principalis finis mortis Christi, placare Deum generi humano, qui est finis veri sacrificii, Coloss. 1. *Pacificans per sanguinem crucis &c.* & idem clamant omnes Scripturæ. Quare omnia sacrificia legis veteris, figuræ erant, ac typi hujus verissimi, & summè propitiatorii sacrificii, ut Augustinus testatur lib. 1. contra adversf. leg. & prophet. c. 18. & alibi. Finis autem proprius mortis Martyrum, non erat Deum placare,

sed

NUnc de partitione pauca dicenda sunt. Sacrificium igitur propriè dictum, duobus modis dividi solet, ratione materiæ, & ratione formæ, & finis. Ratione materiæ dividitur in tria genera, in victimas, seu hostias, immolationes, & libamenta. Victimæ, seu hostiæ dicuntur sacrificia ex animantibus, videlicet ovibus, capris, bobus, columbis, passeribus, & turturibus: nec enim ulla alia animantia sacrificari poterant. Et quamvis hæc nomina generalia sint, tamen apud Latinos derivata sunt ab iis sacrificiis, quæ offerebantur post victoriam de hostibus reportatam. Victima enim à victoria, & hostia ab hostibus dicta est, juxta illud Ovid. lib. 1. Fastorum:

Victima quæ cecidit dextra victrice vocatur,
Hostibus à victis hostia nomen habet.

Immolationes dicuntur sacrificia ex rebus inanimis, sed solidis, ut ex farina, pane, sale, thure: dicebantur autem immolationes à mola, sive à molendo. Quamvis deinde vocabulum immolandi ad omne genus sacrificii derivatum sit: Nam & in Scripturis sanctis, & in prophanis auctoribus sacrificare, & immolare pro eodem accipiuntur. Libamenta dicuntur sacrificia rerum liquidarum, ut vini, & aquæ.

Ratione formæ, & finis dividitur in tria genera, in holocausta, hostias pro peccato, hostias pacificas. Holocausta offerebantur propriè in reverentiam divinæ Majestatis, & ideò tota cremabantur, ut resoluta in vaporem tota sursum ascenderent, in signum quòd quidquid habemus, Dei est. Hostiæ pro peccato dicebantur eæ, quæ offerebantur pro expiatione peccati; & hæ partim cremabantur, partim à sacerdotibus in ipso atrio sancto manducabantur. Erant autem multa genera hostiarum pro peccato, nam & variabantur pro varietate peccati, & pro varietate personarum. Aliud enim offerebatur pro perjurio, aliud pro aliis peccatis; & similiter aliud pro Pontifice, aliud pro Rege, aliud pro Synagoga, aliud pro privatis hominibus. Hostiæ pacificæ partim cremabantur, partim manducabantur à sacerdotibus, partim ab iis, qui donaverant. Erant autem duæ species pacificorum: quædam enim offerebantur pro beneficio accepto: quædam pro beneficio accipiendo, quæ in hoc solùm differebant à superioribus, quòd istæ poterant etiam in crastino manducari, illæ autem debebant consumi ipso die sacrificii.

Ex quo rectè colligit S. Thomas 1. 2. quæst. 102. artic. 3., ubi de tota hac materia egregiè disputat, præstantissimum sacrificium fuisse holocaustum, secundum locum dignitatis obtinuisse sacrificium pro peccato, tertium sacrificium pacificum pro beneficio accepto, postremum sacrificium pacificum pro beneficio accipiendo. Maximè enim obligamur Deo honorem deferre ob ipsius infinitam majestatem; deinde secundò ob offensam in ipsum commissam, tercerdotum: idcircò ejus sacrificii una pars Deo offertur, altera sacerdoti, nulla ipsi offerenti cedit.

CAPUT V.

Explicatur status controversiæ, & sententiæ referuntur Catholicorum & hæreticorum.

C EXplicatis vocibus Missæ, & sacrificii, sequitur ut ipsa quæstio explicetur; Utrum Missa sit sacrificium. Porrò quæstio principalis cum hæreticis hujus temporis, non est de sacrificio spirituali, aut improprio. Fatentur enim Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ, & Martinus Kemnitius in Examine Tridentini Concilii, & Brentius in Confessione Wirtembergensi, & alii, Missam, sive sacram cœnam multis modis sacrificium dici posse: sed de sacrificio externo visibili, verè, ac propriè dicto; ac potissimùm de ipso genere sacrificii propriè dicti, idest, de oblatione visibili Deo facta ministerio sacerdotum.

Itaque status controversiæ hic erit. Utrum in Missa, sive in actione cœnæ Domini, si ritè celebretur,
D Eucharistia Deo offerri debeat. Hunc esse verum statum quæstionis, facilè probari potest ex testimoniis adversariorum, & nostris. Ac primùm formulæ ab ipsis editæ, cœnæ Domini celebrandæ, satis apertè indicant quid in nostra Missa illis displiceat.

Formula Missæ pro Ecclesia Wirtembergensi à Luthero edita anno 1523. admittit primò, Introitum cum Psalmo. Secundò, Kyrie eleison cum hymno Angelico: *Gloria in excelsis Deo*. Tertiò, Collectam, seu orationem cum lectione sequente. Quartò, Graduale cum Alleluja. Quintò, Prosas, seu Sequentias quasdam paucas, ut de Spiritu sancto, & de Natali Domini. Sextò, Evangelium. Septimò, Symbolum. Deinde ita subjungit. Octavò: *Sequitur tota illa abominatio, cui servire coactum est quidquid in*
E *Missa præcessit: unde & Offertorium vocatur; & ab hinc omnia ferè sonant, ac olent oblationes.* Et infrà: *Proinde omnibus illis repudiatis, quæ oblationem sonant cum universo Canone, retineamus, quæ pura & sancta sunt.* Hæc ille, qui deinde brevissimè præscribit consecrationem Eucharistiæ prolatis verbis Domini, & Communionem.

Formula Calvini Sacramentorum ministrandorum pro Ecclesia Genevensi, & omnes aliæ, quas videre potui, diligentissimè cavent, ne ulla fiat mentio oblationis.

Præterea Lutherus in omnibus libris, quos multos de hac ipsa quæstione scripsit, id unum agit, ut doceat in actione cœnæ, seu Missa, nihil nos Deo offerre præter orationes, sed contrà potius offerri nobis

...pium docent omnes hujus temporis hæretici. Nam & Philippus Melanchthon in locis, tit. de sacrificio. Et Joannes Brentius in Confessione Wirtembergensi, cap. de Eucharistia, & Matthias Illyricus in Apologia pro Confessione Antuerpiensi, cap. 15. & Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis Concilii Tridentini. Et Joannes Calvinus lib. 4. Institut. cap. 18. §. 1. & 2. & sequentibus, & Petrus Martyr in comment. cap. 4. & 10. prioris ad Corinth. & Theodorus Beza in sua confessione cap. 7. §. 3. & alii negant Eucharistiam Deo offerri posse, aut debere.

Econtrariò verò Catholici scriptores, qui hoc nostro sæculo de sacrificio Missæ scripserunt, omnes in eo potissimùm laborant, ut ostendant, in Missa offerri Deo verè, ac propriè corpus, ac sanguinem Domini, sub specie visibili panis & vini. Vide Joannem Eckium in tribus libris de sacrificio Missæ, Jodocum Clictoveum, in propugnaculo Ecclesiæ lib. 1. Gasparem Schatzgerum, tract. de Missa; Joannem Fabrum lib. 2. 4. & 5. de Missa & Eucharistia; Joannem Roffensem in lib. de visibili sacerdotio; Cajetanum tract. de sacrificio Missæ, qui est tract. 10. tomi 3. Martinum Peresium in lib. de traditionibus par. 3. considerat. 4. Joannem Driedonem lib. 4. de Scripturis & dogmatibus Ecclesiast. cap. 5. par. 4. Ambrosium Catharinum in lib. de veritate incruenti sacrificii novi & æterni Testamenti; Dominicum à Soto in 4. sentent. distinct. 13. quæst. 2. Jodocum Tiletanum in Apologia pro Concilio Tridentino contra Kemnitium; Ruardum Tapperum in explicatione art. 16. Lovaniensium; Albertum Pighium lib. 2. hierarch. Ecclesiast. cap. 5. & controvers. 5. & 6. Antonium Democharem in lib. quatuor de sacrificio Missæ; Alphonsum de Castro in lib. 10. contra hæres. verbo Missa; Gasparem Casalium in libris tribus de sacrificio Missæ; Hosium Cardinalem in Confessione Polonica cap. 41. Wilhelmum Lindanum lib. 4. Panopliæ cap. 37. & sequentibus; Melchiorem Canum lib. 12. de locis Theologicis, cap. 13. Wilhelmum Alanum lib. 2. de Eucharistia; Gregorium de Valentia in tract. & Apologia de sacrificio Missæ.

Ex his colligimus Philippum, & Kemnitium perperam exposuisse statum hujus quæstionis. Philippus enim tum in locis tit. de sacrificio, tum in Apologia Confessionis Augustanæ cap. de Missa, quia nec bene definit, nec bene dividit sacrificium, totam controversiam in eo ponit, utrum in Missa offeratur sacrificium propitiatorium. Sed alia est controversia prior, utrum verè, ac propriè sacrificium offeratur: possunt enim verissima sacrificia esse, quæ tamen non sint propitiatoria, ut suprà ostendimus.

In Missa verum sacrificium offerri, probatur ex primo testimonio Scripturæ, & ex sacerdotio Melchisedech.

NUNC tandem ad argumenta pro veritate veniendum est. Ac primùm adferemus testimonia Scripturarum. Tum veterum Patrum. Postremò
C rationes. Ac ex divinis literis primum locum obtinebunt, figuræ Testamenti veteris. Secundum, vaticinia Prophetarum. Tertium, testimonia ex Evangelio. Quartum, ex Actis Apostolorum. Quintum, ex epistolis B. Pauli.

Primum igitur testimonium Scripturæ sit illud Genes. 14. *Melchisedech Rex Salem protulit panem & vinum: erat enim sacerdos Dei altissimi.* Hunc locum ad Christum ita referunt David Psal. 109. & Paulus Hebr. 7. ut non dicant Melchisedechum figuram tantùm Christi gessisse, quod etiam de Aarone dici potuisset, sed Christum sacerdotem fuisse secundùm ordinem Melchisedech, & non secundùm ordinem Aaronis, ut apertè scribit Paulus.

D Porrò differentiæ duæ sunt inter duo illa sacerdotia, ex quibus duo argumenta peti possunt. Prima & potissima differentia posita est in externa specie sacrificii. Nam etiamsi omnia sacrificia veterum conveniebant in re significata, cùm eundem Christum crucifixum significarent: tamen in signis diversa erant: Sacrificia enim Aaronica cruenta erant, & sub specie animantium occisorum, Christi mortem repræsentabant: Melchisedechi sacrificium incruentum fuit, & sub specie panis, & vini ejusdem Christi corpus, & sanguinem figuravit. Quare si Christus sacerdos est secundùm ordinem Melchisedech, & non Aaronis, sacrificium instituere debuit incruentum, & sub specie panis & vini, ut
E Ecclesia Catholica rectè canit in vesperis festi corporis Domini: *Sacerdos in æternum Christus Dominus secundùm ordinem Melchisedech panem & vinum obtulit.* Quod si ex vi sacerdotii secundùm ordinem Melchisedech non certò colligeretur, ut certò colligitur, Christum sacrificare debuisse hostiam in specie panis & vini; id tamen colligeretur ex vi typi & figuræ. Fuit enim Melchisedech in illa cæremonia panis & vini, figura manifestissima, consensu Patrum, quem paulò post adferemus, Christi Sacramentum Eucharistiæ instituentis in pane & vino. Sed Melchisedech panem & vinum obtulit, ut sacerdos Dei altissimi, ac proinde verè sacrificavit, igitur & Christus in institutione Eucharistiæ, ut sacerdos egit, & verè sacrificavit, alioqui non exactè figuram illam implevisset.

Et

æternum &c. Quod si sacerdotium Christi durat usque ad mundi consummationem (id enim Scriptura æternum vocat hoc loco, ut exponunt Anselmus & Theophylactus in cap. 5. ad Hebr.) certè, & sacrificii ritus durare debet; nisi fortè otiosum habet Christus sacerdotium. At sacrificium crucis semel tantùm peractum est, nec repeti ampliùs potest, cùm Christus mori jam nequeat: ergo aliud sacrificium esse oportet, quod jugiter offeratur; nec enim sacerdos dici potest, qui nullum habet sacrificium quod offerat. Admittere igitur necesse est in Ecclesia veram sacrificandi actionem, quæ Christo summo sacerdoti per ministros suos tribuatur: qualis certè actio nulla erit, si Missæ sacrificium auferatur è medio.

Præterea ante Christi incarnationem, quia Christus reipsa nondum erat sacerdos (sacerdotium enim Christo convenit, ut minor est Patre, & proinde ut homo est, non ut Deus est, ut Augustinus etiam notat in Psal. 109. in illud: *Tu es sacerdos in æternum*) non poterat per se sacrificium offerre: tamen ut etiam eo tempore sacerdos dici posset, & esset, ipse unus ab initio mundi, usque ad finem summus Sacerdos; eo modo quo poterat, sacrificium offerebat, nimirum per typos, & figuras. Ut enim omnia sacrificia vetera figuræ erant sacrificii crucis, & in omnibus illis victimis ipse immaculatus agnus typicè mactabatur; unde in Apocal. cap. 13. dicitur agnus occisus ab origine mundi: sic omnes illi sacerdotes, typi quidam Christi erant, & in omnibus sacrificantibus ipse sacrificabat. Quòd si propter sacerdotii æternitatem, Christus etiam ante Incarnationem eo modo, quo poterat, sacerdotio fungebatur, quantò magis post Incarnationem, quando reipsa à Patre sacerdos appellatus est, & sacerdos sine successore, non debet usque ad mundi consummationem ab officio sacrificandi cessare? quorsum enim sacerdotium illius manet, si numquam deinceps sacrificare debet?

Ad hæc argumenta adversarii respondere conantur. Siquidem Calvinus lib. 4. Institut. cap. 18. §. 2. & Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 740. & 747. & alii in expositione, quam vocant, Ecclesiasticam in Genesim, & Petrus Martyr in cap. 5. 1. ad Cor. admittunt Melchisedech sacerdotem fuisse, & Christi typum gessisse; sed negant panem, & vinum ab eo in sacrificium Deo fuisse oblata. Et inde colligunt, sacerdotium Christi non consistere in oblatione panis & vini, & tamen esse secundùm ordinem Melchisedech: æternitatem quoque ejusdem sacerdotii Christi, non in eo positam esse, quòd usque ad mundi consummationem in Ecclesia sacrificium in specie panis, & vini Domino offeratur.

Quam solutionem ut accuratè refellamus, nos primò expendemus textum Geneseos. Secundò adducemus consensum Patrum, qui disertè scribunt

apertè de nostra editione mentiatur? Nec enim in ulla editione Latina legi unquam, *obtulit*, sed constanter video omnes habere *proferens*. Quod tamen verbum licèt ex se nihil aliud significet, nisi proferre, seu adducere, tamen pro loci exigentia sæpè usurpatur pro adductione hostiæ ad immolationem, ut Jud. 6. ubi bis habetur idem verbum הוציא, quod hoc loco in Genesi cernimus, & apertè significat adductionem hostiæ.

Quod idem videmus in verbo הביא, quod propriè adducere significat, & tamen passim in Scriptura restringitur ad sacrificium, ut idem sit quod
C offerre, ut patet Genes. 4. ubi describitur sacrificium Cain & Abel.

Sequitur in sententia citata: *Panem & vinum*. Hic Calvinus & Kemnitius contendunt, panem & vinum prolata fuisse in refectionem Abrahæ, & sociorum ejus, qui fatigati, revertebantur ex prælio. At nos non negamus data illa in cibum Abrahæ, & sociis, sed dicimus priùs fuisse Deo oblata, & consecrata, & tum data hominibus, ut de sacrificio participarent.

Nam in primis nulla erat causa cur corporalem refectionem præberet Melchisedech Abrahæ. Nam ut scriptura ibidem habet, rediit Abraham ex prælio cum ingenti præda, in qua etiam erant ea,
D quæ ad cibum pertinent, ut illic dicitur: immò in fine capitis additur, milites Abrahæ cibum sumpsisse, antequam eis occurreret Melchisedech. Quid igitur opus erat pane & vino iis, qui spoliis abundabant, & paulò ante comederant & biberant?

Præterea cùm Scriptura tot in locis describat nobis sacerdotium Melchisedech, ut distinctum ab Aaronico, & ut simillimum sacerdotio Christi, debuit profectò alicubi tradere, quale fuerit sacrificium Melchisedech.

Siquidem ad sacrificium ordinatur sacerdotium, & sacrificio ignorato necesse est etiam sacerdotium ignorari. Nusquam autem fit mentio sacrificii, quod obtulerit Melchisedech, nisi hoc loco: oportet igi-
E tur per panem & vinum, non prophanos cibos, sed sanctificatos, & Deo priùs oblatos intelligere.

Denique id probatur efficacissimè ex verbis sequentibus; subjungit enim Scriptura: *Erat enim sacerdos Dei altissimi*. Quæ ratio ab ipso Spiritu sancto reddita, cur Melchisedech panem & vinum protulerit, omnino cogit, ut intelligamus panem, & vinum prolata fuisse ad sacrificium.

Sed occurrit Kemnitius, & rursus editionem Latinam accusat, quòd posuerit particulam causalem pro conjunctiva; non enim in Hebræo est כי causalis, sed ו conjunctiva. Quare sic ipse vertit, Calvinum secutus: *Erat autem sacerdos Dei altissimi, & benedixit ei &c.* Et sic distinguit actiones ipsius Melchisedech Regis, & sacerdotis, ut adductio panis, & vini ad munificentiam Regis pertineat, benedictio autem

venitur accentus, quem Hebræi vocant soph pasuch, qui indicat ibi terminari periodum. Quare non potest illud: *Et erat sacerdos*, coniungi cum sequentibus, *& benedixit*, sed debet superioribus illis annecti: *Protulit panem & vinum*. Eandem quoque distinctionem invenimus in Chaldæo, & Græco, & Latino textu. Posita autem hac vera, & communi interpunctione, & distinctione orationis: etiamsi nulla
C adesset causalis particula, per se clamaret oratio, panem & vinum prolata fuisse ad sacrificium. Quorsum enim cum illis verbis: *Protulit panem & vinum*, conjungerentur illa: *Et erat sacerdos Dei*, nisi ut intelligeremus panem, & vinum à Melchisedech sacerdote prolatum, ut offerretur Deo?

Præterea non rectè adversarii dicunt, Melchisedech ut sacerdotem, benedixisse Abrahæ, & proinde malè ita interpretantur Scripturam, cùm sic reddunt: *Erat sacerdos, & benedixit ei*, vel (ut habet Calvinus) *Cùm sacerdos esset Dei, benedixit Abrahæ*. Nam etiam Abraham sacerdos erat, ut patet ex plurimis sacrificiis, quæ obtulit: non igitur Melchisedech ut sacerdos, vel quia sacerdos erat, benedixit
D Abrahæ, sed quia major sacerdos, vel quia absolutè major erat, cùm & Rex, & sacerdos esset. Non enim est solius sacerdotis benedicere; sed omnis majoris. Nam Salomon Rex, qui sacerdos non erat, benedixit populo 3. Regum 8. & idem fecit David 2. Reg. 6. & antea idem fecerat Josue cap. 8. & 22. cùm nec ipse sacerdos esset, sed princeps politicus. Et Jacob Gen. 48. precatur Angelum, ut benedicat filiis Joseph. Quare B. Paulus Hebr. 6. ex eo, quòd Melchisedech benedixit Abrahæ, non colligit, ut secundùm Calvinum, & Kemnitium debuisset, Melchisedech sacerdotem fuisse, sed Abrahamo majorem fuisse: minor enim, ut ipse ibidem dicit, sine controversia à majore benedicitur.

E Accedat nunc, ut ad secundum veniamus, consensus veterum Patrum, qui certè vel solus sufficere deberet, ut confunderet novorum istorum interpretum temeritatem. Ac Primùm tota Ecclesia in Canone Missæ id testatur, cùm ait: *Supra quæ propitio, ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui justi Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech sanctum sacrificium, immaculatam hostiam*. Cujus partis Canonis meminit expressè Ambrosius lib. 4. de Sacramentis cap. 6. ex quo perspicuum est, esse antiquissimam, & publicam totius Ecclesiæ istam sententiam.

Sed Præterea adducemus testimonia singulorum Patrum Græcorum, & Latinorum ordine temporis. Clemens Alexandrinus lib. 4. Stromatum, non pro-

lit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, suum scilicet corpus, & sanguinem? Hic perspicuè vides, Melchisedech obtulisse Deo panem, & vinum in sacrificium, & propter hujus sacrificii imitationem, sacerdotium Christi, & Christianorum, vocari secundùm ordinem Melchisedech. Idem Cyprianus, vel quicumque fuit auctor, in serm. de cœna Domini, non procul ab initio: *Significata*, inquit, *olim à tempore Melchisedech prodeunt Sacramenta, & filiis Abrahæ facientibus opera ejus summus Sacerdos panem profert, & vinum: Hoc est*, inquit, *corpus meum*. Et infrà idem auctor æternitatem sacerdotii Christi ponit in eo, quòd jugiter sacrificium Eucharistiæ offertur: *Perpes*, inquit, *est hoc sacrificium, & semper permanens holocaustum*. Et superiùs dixerat interituram esse religionem, si corpus Domini in Eucharistia manducando consumeretur, quia nulla superesset victima, sine qua religio esse non potest.

Eusebius Cæsariensis in 5. lib. demonstr. Evangel. cap. 3. *Et sanè*, inquit, *oraculi exitus admirabilis ei, qui contempletur, quemadmodum Salvator noster Jesus, qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu, ea quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodum ille, qui sacerdos gentium erat, nusquam videtur sacrificiis corporalibus functus; sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedixit: ita sanè primus ipse Salvator, ac Dominus noster, deinde qui ab eo profecti sunt sacerdotes, in omnibus gentibus spirituale secundùm Ecclesiasticas sanctiones sacerdotii munus obeuntes, vino ac pane corporis illius, & salutaris sanguinis mysteria repræsentant; quæ sanè mysteria Melchisedech tanto antè Spiritu divino cognoverat, & rerum futurarum imaginibus usus fuerat*. Et hìc vides Melchisedech in sacrificio solo pane, & vino usum: & tum Christum, tum ejus Ministros toto orbe terrarum in specie panis & vini sacrificium offerre, & hoc modo perpetuari, (ut sic loquar) sacerdotium Christi secundùm ordinem Melchisedech.

S. Ambrosius lib. 5. de Sacrament. cap. 1. *Cognovimus*, inquit, *Sacramentorum istorum figuram Abrahæ temporibus præcessisse, quando obtulit sacrificium S. Melchisedech*. Et infrà: *Diximus quòd in altari constituatur calix & panis; in calice mittitur vinum: & quid aliud? aqua. Sed tu mihi dicis; Quomodo ergo Melchisedech panem, & vinum obtulit? quid sibi vult admixtio aquæ?* Vide similia lib. 4. de Sacrament. cap. 3. & 6. & de initiandis myster. cap. 8. Idem seu quicumque fuit auctor, in cap. 5. ad Hebr. exponens illud: *Tu es sacerdos in æternum &c. Constat*, inquit, *pecudum victimas periisse, quæ fuerunt in ordine Aaron: sed manere Melchisedech institutum, quod toto orbe terrarum in Sacramentorum erogatione celebratur*.

S. Epi-

mactaverit cruentas victimas, ſed pane, & vino ſimplici, puroque ſacrificio Chriſti dedicaverit Sacramentum. Idem in quæſtionibus in Geneſim, explicans cap. 14. *Myſterium*, inquit, *noſtrum in verbo ordinis ſignificatur, nequaquam per Aaron irrationalibus victimis immolandis ſed oblato pane & vino, ideſt, corpore & ſanguine Domini Jeſu*. Idem in commentario Matth. 22. in fine dicit, Melchiſedechum pro Abrahamo obtuliſſe panem & vinum, & cap. 26. dicit Melchiſedechum ſacerdotem Dei ſummi panem, & vinum offerendo præfiguraſſe myſterium Euchariſtiæ.

C S. Joannes Chryſoſtomus hom. 35. in Geneſ. *Videns typum*, inquit, *cogita, oro, & veritatem*. Et hom. 36. *Poſtquam*, inquit, *& Melchiſedech Rex Salem panem, & vinum attulit (erat enim ſacerdos Dei altiſſimi,) ab illo Abraham accepit oblata*.

S. Auguſtinus epiſt. 95. ad Innocentium Papam, quam ſcribit nomine ſuo, & aliorum multorum Epiſcoporum: *Melchiſedech*, inquit, *prolato Sacramento menſæ Dominicæ novit æternum ejus ſacerdotium figurare*. Hic apertiſſimis, & pauciſſimis verbis Auguſtinus docet oblationem Melchiſedech figuram fuiſſe Euchariſtiæ, & in Euchariſtia offerenda conſiſtere æternitatem ſacerdotii Chriſti. Et lib. 16. de Civitate Dei cap. 22. loquens de oblatione Melchiſedech: *Ibi*, inquit, *primum apparuit ſacrificium, quod nunc à Chriſtianis offertur Deo, toto orbe terrarum &c.*

D Et lib. 17. cap. 17. & lib. 18. cap. 35. & in Pſ. 109. clariſſimè dicit, ſacerdotium Chriſti perpetuum ſecundùm ordinem Melchiſedech eſſe, id quod nunc in Eccleſia viget in oblatione, quæ ad altare fit. Quod idem fuſius perſequitur in lib. 1. contra adverſ. leg. & prophet. cap. 20. ubi inter alia ſic loquitur: *Ibi quippè, & hoc dictum eſt: Juravit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech. Noverunt qui legunt, quid protulerit Melchiſedech, quando benedixit Abraham; & jam ſunt participes ejus: vident tale ſacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem juratio, incredulorum eſt increpatio; & quòd Deum non pœnitebit,*

E *ſignificatio eſt, quia hoc ſacerdotium non mutabit, mutavit quippè ſacerdotium ſecundùm ordinem Aaron*. Denique ſerm. 11. de ſanctis, qui eſt quartus de Innocentibus, tractans de reliquiis Martyrum, quæ ſub altaribus requieſcunt: *Quid reverentius*, inquit, *quid honorabilius dici poteſt, quàm ſub illa ara requieſcere, in qua Deo ſacrificium celebratur, in qua offertur hoſtia, in qua Dominus eſt ſacerdos, ſicut ſcriptum eſt: Tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech?*

Theodoretus in commentar. Pſal. 109. *Invenimus*, inquit, *Melchiſedech ſacerdotem, & Regem eſſe, & offerentem Deo non ſacrificia ratione carentia, ſed panem & vinum*. Et infrà: *Sacerdos nunc eſt Chriſtus non ipſe aliquid offerens, ſed vocatur caput eorum, qui ordine prætermiſſo, eos rectores Eccleſiæ accipit, quos Spiritus ſanctus præparavit*.

Euſebius Emiſſenus, ſeu quicumque fuit auctor, ſerm. 5. de Paſchate: *Melchiſedech*, inquit, *oblatione panis, & vini hoc (nimirum quod in Euchariſtia celebratur) Chriſti ſacrificium figuravit*. Et antea dixerat, perpetuam eſſe futuram in Eccleſia hanc oblationem.

Arnobius in Pſal. 109. *Chriſtus*, inquit, *per myſterium panis, & vini factus eſt ſacerdos in æternum*.

Eucherius lib. 2. cap. 18. in Geneſ. *Melchiſedech*, inquit, *ſacerdos Dei ſummi, panem, & vinum in ſacrificium offerens*. Et infrà: *Sine aliqua ſacerdotali genealogia, Chriſtus homo extitit ex hominibus, utpotè non ex tribu Levi, ſed ex tribu Juda; ex qua tribu nihil de ſacerdotali præcepto accepit: utique propter myſterium Sacramenti, quod Chriſtianis celebrare præceptum eſt, ut non ſecundùm Aaron pecudum victimas, ſed oblationem panis & vini, ideſt, corporis & ſanguinis ejus Sacramentum in ſacrificium offeramus*.

Primaſius in comment. cap. 5. epiſtol. ad Hebr. *Quare ſecundùm ordinem Melchiſedech, & non ſecundùm ordinem Aaron, dicatur exiſtere ſacerdos, diverſæ cauſæ exiſtunt: & prima quidem eſt, quia Melchiſedech ſecundùm legalia mandata non fuit ſacerdos, ſed ſecundùm cujuſdam ſingularis ſacerdotii dignitatem, panem offerens Deo, non brutorum animalium ſanguinem: in cujus ordine ſacerdotii Chriſtus factus eſt ſacerdos, non temporalis, ſed æternus; nec offerens victimas legales, ſed inſtar illius panem & vinum, carnem videlicet, & ſanguinem ſuum*. Et infrà: *Unde patet ſacrificium pecudum periiſſe, quod fuit ordinis Aaron & illud manere potiùs, quod fuit ordinis Melchiſedech, quia Chriſtus corroboravit, & Eccleſiam tenere docuit*.

Caſſiodorus in Pſal. 109. *Quem ordinem*, inquit, *Melchiſedech per myſticam ſimilitudinem juſtiſſimus Rex inſtituit, quando Domino panis, & vini fructus obtulit. Conſtat enim pecudum victimas periiſſe, quæ fuerunt ordinis Aaron: & Melchiſedech manere potiùs inſtitutum, quod toto orbe in Sacramentorum erogatione celebratur*.

Remigius Antiſiodorenſis, & Euthymius Zigabenus in eundem Pſal. 109. non diſſimilia ſcribunt.

Joannes Damaſcenus lib. 4. de fide cap. 14. *Menſa illa (Melchiſedech) myſticam hanc adumbrabat, quemadmodum & ſacerdos ille veri Pontificis Chriſti figuram, & imaginem præſeferebat*.

Oecumenius in comment. cap. 5. epiſt. ad Hebr. *Melchiſedech*, inquit, *fuit primus, qui hoſtiam ſine ſanguine, panem, inquam, & vinum obtulit*. Et infrà: *Non ad ipſum*, inquit, *tantùm, quæ à Deo ſemel facta eſt, hoſtiam & oblationem dixit, in æternum: ſed ad noſtri temporis ſacerdotes inſpiciens, per quos Chriſtus, & ſacrificat, & ſacrificatur, quique eis in myſtico illo convivio, ac cœna ſacerdotii hujus tradidit formulam*.

Theo-

enim sacerdotii tradidit: erat enim ipse sacrificans panem, & vinum Deo sancto, & benedicto. Ibidem R. Phinees in cap. 28. Num. *Tempore Messiæ omnia sacrificia cessabunt, sed sacrificium panis, & vini non cessabit, sic dictum est Genes. 14. & Melchisedech Rex Salem protulit panem & vinum. Melchisedech enim, idest, Rex Messias excipiet à cessatione sacrificiorum sacrificium panis & vini, sicut dicitur Psalm.* 110. *Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.*

Superest, ut videamus quid adversarii contra nostrum argumentum, & pro sua solutione objiciant. Primò igitur Calvinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 2. objicit sic: *Perperam trahunt ad panem & vinum illa verba; Et erat sacerdos Dei altissimi; quæ Paulus ad benedictionem refert. Nam Hebr. 7, colligit ejus præstantiam, quia minor benedicitur à majore.*

Respondeo; Falsum est illa verba: *Et erat sacerdos Dei altissimi*, à Paulo ad benedictionem referri: illa enim verba Paulus ne citat quidem, sed solùm breviter, & verbis suis scribit, Melchisedech Regem Salem sacerdotem Dei summi occurrisse Abrahæ revertenti à cæde Regum, eique benedixisse; quæ verissima sunt, sed non inde sequitur, illa verba: *Et erat sacerdos Dei altissimi*, in textu Mosis conjungenda esse cum sequentibus: *Et benedixit*; & non potiùs cum præcedentibus: *Protulit panem & vinum.* Quod autem Apostolus subjicit, minorem à majore benedici, non probat Melchisedech sacerdotem Dei fuisse, sed sacerdotem Abrahamo majorem, ut nos suprà deduximus.

Secundò Calvinus ibidem objicit hoc modo: *Quòd si oblatio Melchisedech sacrificii Missalis figura esset, an Apostolus, obsecro, qui minima quæque excutit, rem adeò seriam, & gravem fuisset oblitus.*

Respondeo; Causa cur Apostolus non meminerit sacrificii panis & vini, primaria notissima est: quia videlicet id ad propositum ejus non faciebat. Volebat enim Apostolus ex Melchisedech ostendere Christi excellentiam suprà Leviticos sacerdotes: Hebræi enim ad quos ipse scribit, valdè se efferebant ob sacerdotium Aaronicum. Itaque B. Paulus adducit in medium, quòd Melchisedech, secundùm cujus ordinem Christus Pontifex erat, benedixerit Abrahæ, & in eo Aaroni, & proinde major fuerit Aarone. Item quòd decimas acceperit ab Abrahamo, & in eo ab Aarone, qui tunc in lumbis Abrahæ erat, & per hoc major fuerit Aarone; summus enim Pontifex ab inferioribus sacerdotibus decimas accipit.

Denique quòd Melchisedech fuerit quodammodo æternus, cùm nec ortus, nec interitus ejus in Scripturis describatur: quæ omnia ad excellentiam Christi pertinent, & ideò commemoranda fuerunt. Quòd autem obtulerit panem & vinum, non perspicuè ad dæis infidelibus: constat autem Sacramentum, quod non poterat infidelibus prodi, vix aliud fuisse quàm Eucharistiæ.

Neque his repugnat quod Chrysostomus, & Theophylactus in argumento hujus epistolæ volunt, eam scriptam esse Judæis fidelibus. Nam scripta fuit utrisque, vel certè ita scripta fuit fidelibus, ut ab illis communicari deberet etiam cum infidelibus: nam idcircò in magna parte epistolæ multum Apostolus
C laborat, ut probet Christum esse Filium Dei, & unicum orbis terræ doctorem.

Kemnitius loc. citat. pag. 750. postquam ex textu Hebræo perperam efficere conatus est, Melchisedech non obtulisse Deo sacrificium panis & vini, quæ suprà refutata sunt; addit, etiamsi constaret Melchisedech obtulisse Deo sacrificium prædictum, tamen non posse inde effici, Christum obtulisse simile sacrificium. Id quod probat duplici argumento.

Primum est hujusmodi, quod erit ordine argumentorum tertium: *Ex figuris non sunt fabricanda dogmata, nisi in Scripturis ea figura clarè explicentur. Porrò David explicat quidem Melchisedech fuisse Christi figuram, cùm dicit Psalm.* 110. *Tu es sacerdos in æternum*
D *secundùm ordinem Melchisedech; sed non explicat in quo consistat illa similitudo inter Melchisedech, & Christum: Apostolus autem Hebr. 5. & 7. explicat in quo consistat, & multa dicit, sed non attingit oblationem panis & vini. Non igitur affirmandum est Melchisedech typum Christi gessisse, cùm panem, & vinum in sacrificium obtulit Deo.*

Respondeo; Ex figuris dogmata fabricari possunt, quando ex Scripturis juxta communem Patrum consensum intellectis colligitur explicatio. Non enim necesse est, ut semper Scriptura apertissimè loquatur, sed satis est, si ita loquatur, ut communem Patrum interpretationem secuti, sententiam ejus assequamur: alioqui paucissima, ac ferè nulla essent
E dogmata certa in Ecclesia. Jam verò Scriptura in Psal. 109. vel secundùm Hebr. 110. testatur Christum esse sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech, quod idem sæpiùs repetit Apostolus ad Hebræos: in quo autem consistat iste ordo Melchisedech, Scriptura apertè non explicat. Paulus enim, ut diximus, non tractat quis fuerit ordo Melchisedech, sed solùm ostendit excellentiam Christi suprà Aaronem. Sed licèt Scriptura non apertè dicat in quo consistat ordo Melchisedech, & figura sacerdotii Christi, tamen ita insinuat & indicat, ut Patres omnes summo consensu in eandem expositionem inciderint, ut suprà ostendimus.

Et præterea ratio manifestè docet, eam esse veram expositionem. Nam si Christus est sacerdos secundùm ordinem Melchisedech; Ergo debet in sacerdo-

dech, & ad sacerdotium maximè pertinet, cùm sit proprius ejus actus. Nulla igitur dubitatio remanet de explicatione hujus figuræ; quamquam apud prudentes Christianos etiam sine hac ratiocinatione sufficere debuisset tot Patrum auctoritas, cùm nullus contrà proferri possit, qui id neget.

Quartum argumentum, quod est Secundum Kemnitii, contra hanc ipsam solutionem pugnat. Sic igitur ille loquitur: *Typus sacerdotii Melchisedech consistit in his, quæ non communia habet cum sacerdotio Aaronico, sed in quibus discernuntur Melchisedech & Aaron. Sed sacrificium panis, & vini quotidianum fuit in sacerdotio Aaronico, Exod. 29. Num. 28.*

Respondeo Primùm; In sacerdotio Aaronico erat quidem sacrificium panis & vini, sed ut pars quædam, & quasi condimentum alterius sacrificii; non autem ut sacrificium principale: nam in iisdem locis Scripturæ jubentur offerri agni, aut vituli, & simul cum eis simila, & libamentum. At Melchisedech, panem, & vinum per se in sacrificium obtulit. Deinde panes, qui offerebantur in sacrificio Aaronico cum animalibus, ut diximus, semper conspergebantur oleo, & ut plurimùm inde fiebant lagana. At sacrificium Melchisedech erat simplex panis. Denique posset etiam dici, differentiam inter sacerdotia illa hanc fuisse, quòd Aaron offerebat sacrificia omnium generum, idest, tam cruenta quàm incruenta. At Melchisedech utebatur solo incruento, puro, ac simplici sacrificio, ut ex Hieronymo, Eusebio, & omnibus Patribus suprà citatis docuimus.

Sed contra hanc solutionem est Quintum argumentum. Nam si Melchisedechi sacerdotium hoc differt ab Aaronico, quod in illo nihil cruenti sacrificabatur: sequitur Christum non posse dici sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech, siquidem præcipuum Christi sacrificium cruentum fuit, nimirum sacrificium crucis.

Respondeo; Sacrificium crucis, si per se consideretur, non est secundùm ordinem Aaron, nec secundùm ordinem Melchisedech. Quod non sit secundùm ordinem Aaron, certissimum fidelibus esse debet: nam Christus non erat sacerdos secundùm ordinem Aaron, ut Apostolus apertè docet ad Hebræos 7. & patet etiam manifestissimè, quia non erat de tribu Levi, sed de tribu Juda. Quomodo ergo sacerdos non secundùm ordinem Aaron, sacrificium Aaronicum obtulisset? Deinde sacrificium crucis est sacrificium omnium perfectissimum, & ipso etiam sacrificio Missæ præstantius, quatenus distinguuntur. At quis ferat, ut dicatur sacrificium Aaronicum præstantius omnibus sacrificiis, & ipsa etiam Missa, quæ est secundùm ordinem Melchisedech? Præterea Apostolus ad Hebr. 7. disertis verbis docet, sacrificium, Aaronicum imperfectum fuisse, nec potuisse consummare sanctificatos. At crucis animalium, Melchisedech autem erat incruentus, & in forma panis. Ex quo sequitur ratione sacrificii crucis Christum non esse sacerdotem, nec secundùm ordinem Melchisedech, nec secundùm ordinem Aaron, quia non obtulit se in cruce sub forma panis, nec sub forma agni, aut vituli, sed sub ipsa sua humana forma. Ex quo rursum sequitur, Christum non posse dici sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech, ut tamen in Scripturis passim dicitur, nisi sacrificium instituerit, vel obtulerit sub forma panis: quemadmodum non potest dici sacerdos secundùm ordinem

C Aaron, quia non instituit sacrificium sui ipsius sub forma vituli, aut agni, aut alicujus alterius typi cruenti secundùm ritum Aaronicum. Nam agnum Paschalem, ut dicemus, non obtulit secundùm ritum Aaronicum; neque ipse instituit, sed potiùs abrogavit.

Dices; Si Christus obtulit sacrificium cruentum, etiamsi non obtulerit illud juxta ordinem Melchisedech, tamen ipsum obtulisse tale sacrificium impedit, quò minus possit Christus appellari sacerdos secundùm ordinem Melchisedech, cùm proprium sit hujus ordinis non habere sacrificium ullum cruentum.

Respondeo; Christus dicitur sacerdos secundùm

D ordinem Melchisedech, non quomodocumque, sed in æternum, idest, respectu ejus sacrificii, quod in æternum duraturum, idest, perpetuò frequentandum erat, abrogatis sacrificiis legalibus; & quod erat futurum proprium sacrificium Christianæ religionis. Et quia Christus non instituit, neque obtulit sacrificium perpetuò celebrandum, & proprium religionis suæ, nisi incruentum, ideò verè ac propriè est sacerdos secundùm ordinem Melchisedech. Ubi tamen illud est Observandum, quòd licèt Christus non fuerit sacerdos secundùm ordinem Melchisedech ratione sacrificii crucis, sed solùm ratione sacrificii Eucharistiæ: tamen sacrificium crucis dici potest secundùm ordinem Melchisedech ratione ip-

E sius sacerdotis Christi, à quo offerebatur: ipse enim absolutè sacerdos erat secundùm ordinem Melchisedech. Quare Apostolus ad Hebr. 5. etiam in ipsa cruce Christum sacerdotem vocat secundùm ordinem Melchisedech.

Sextum argumentum sumit Matthias Illyricus in Apologia Confessionis Antuerpiensis, cap. 25. à dissimilitudine sacrificii Melchisedech, & nostræ Missæ. Melchisedech enim, si quid obtulit, panem & vinum obtulit. At in Eucharistia non manet panis, & vinum, sed sola accidentia, ut Catholici ipsi docent.

Respondeo; Sacrificium Missæ est verè secundùm ordinem Melchisedech, tum quia est incruentum; id enim erat proprium sacrificii Melchisedech, tum etiam quia Missa Christum repræsentat in specie panis;

& vini,

... Josephum, & Chrysostomum.

Sed hæc loca nihil omnino efficiunt. Nam in primis R. Salomon non modò Hebræus est, & nullo modo conferendus cum tot sanctis Patribus, quos citavimus, sed etiam apertissimus hostis Christianæ Religionis. Præterea ipse ibidem indicat, ut etiam Petrus Martyr fatetur, oblationem illam Melchisedech significasse futurum aliquando, ut in Hierusalem offerretur sacrificium panis & vini. At quomodo sacrificium futurum significare poterat oblatio illa, si erat tantùm prophanum convivium, & non potiùs convivium sacrum, ex participatione nimirum rei Deo priùs oblatæ? Itaque R. Salomon, licèt dicat panem, & vinum prolatum à Melchisedech in refectionem Abrahæ & sociorum fuisse, non tamen negat, immò subindicat priùs Deo fuisse oblatum. Quod apertissimè docent Rabini antiquiores, ut jam ostendimus.

Sanctus Ambrosius totus est noster, ut suprà demonstratum est, & ideò fortasse Petrus Martyr, ut est in hujusmodi rebus cautus, certum librum & caput noluit annotare.

Locus ex Augustino citatus, neque Augustini est, neque pro adversariis facit, sed pro nobis. Auctor enim illarum quæstionum multos habet errores, qui ab Augustino refelluntur, & in primis in illa ipsa quæstione 109. quam pro se Martyr adducit, contendit ille auctor Melchisedechum esse Spiritum sanctum, quem errorem ex professo refellit Hieronymus in epistola ad Evagrium de Melchisedech. Quod autem ille auctor, quicumque fuerit, de oblatione Melchisedech scribit, pro nobis facit contra adversarios: dicit enim Melchisedechum obtulisse Abrahamo Eucharistiam corporis, & sanguinis Domini. Ex quo intelligimus, illi auctori non fuisse commune, & prophanum convivium, quod exhibuit Melchisedech Abrahæ, sed sacrum typum Eucharistiæ, quod nunc adversarii pertinaciter negant.

Porrò Josephus quem citat Kemnitius, scribit, panem illum datum Abrahæ, quod non negamus, sed non negat priùs Deo fuisse oblatum, quod nos affirmamus.

Denique Chrysostomus noster est, ut suprà est demonstratum.

Octavum argumentum oppugnat alteram partem nostræ rationis, ductam ab æternitate sacerdotii secundùm ordinem Melchisedech. Est autem argumentum tale: Ut Christus sit sacerdos in æternum, non necesse habet quotidie per Ministros offerre; non igitur ratio illa concludit. Antecedens probat Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 742. ubi demonstrat ex Apostolo Hebr. 7. & 9. negativè, & affirmativè, ut ipse loquitur, quemadmodum sit Christi

Quòd autem ad æternum sacerdotium Christi necesse sit, ut sæpiùs offerat per se, vel per suos ministros, non quidem cruentè, sed aliquo alio modo, idem Paulus docet, Hebr. 8. ut S. Thomas in commentario præclarè exponit. Cùm enim Apostolus dixisset, Christum esse Pontificem, & ministrum Sanctorum, & tabernaculi, quod fixit Deus, & non homo, idest, esse Pontificem Ecclesiæ, non Synagogæ, subjungit: *Omnis Pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur, unde necesse est, & hunc habere*
C *aliquid, quod offerat*. Ubi vides Paulum per necessariam consequentiam colligere, debere Christum, si verè est Pontifex, habere aliquid quod offerat, & consequenter debere offerre, quia omnis Pontifex constituitur ad offerendum. Quare secundùm Pauli sententiam, Christus non est Pontifex in æternum, nisi assiduè aliquid offerat, nec satis est, quod semel cruentè obtulerit seipsum. Subjungit postea idem Apostolus, declarans victimam, quam nunc assiduè Christus offert, non esse aliquid terrenum, ut oves & boves, sed aliquid cœleste, nimirum sacratissimam Eucharistiam: *Si ergo*, inquit, *esset super terram, nec esset sacerdos, cùm essent qui offerrent secundùm legem munera; qui exemplari, & umbræ deserviunt*
D *cœlestium*. Quorum verborum hæc est sententia: Si hostia immolanda esset super terram, idest, si esset aliquid terrenum, & mortale, ut oves & boves &c. Christus non esset Sacerdos, quia non esset ulla necessitas novi sacerdotii, cùm satis multi sine ipso secundùm legem ejusmodi munera terrena assiduè offerant. Deinde pergit Paulus, ac ostendit, Christum esse Pontificem melioris Testamenti, quàm antiquum fuerit, ex quo sequitur offerri nunc meliores hostias, quàm antiquæ illæ fuerint.

Atque hinc etiam perspici poterit, quinque illas causas, quas attulit Kemnitius, non sufficienter ostendere, cur Christus dicatur sacerdos in æternum. Prima illa, quia vivit in æternum, non est
E sufficiens. Nam requiritur quidem vita æterna in eo, qui debet sacerdotium æternum habere, sed non sufficit: alioqui omnes Levitici sacerdotes post resurrectionem dicerentur sacerdotes in æternum, quia habuerunt sacerdotium, & vivent in æternum. Requiritur igitur, ut vivens fungatur sacerdotio in æternum. Quemadmodum non potest aliquis rectè dici fuisse Rex per triginta annos, si nec regnaverit, nec regnare potuerit, nisi per unum diem. Id quod maximè locum habet in sententia adversariorum, qui existimant sacerdotium, seu ministerium Ecclesiasticum, esse merum officium. Denique id apertissimè B. Paulus requirit, ut ostendimus, cùm ait, oportere Christum, si est Pontifex, habere aliquid quod offerat. Paulus autem Hebr. 7. ubi ponit istam causam Kemnitii, cùm ait: *Christus autem, eò*

quia (ut colligitur ex cap. 8. Genes.) effectus sacrificii oblati à Noe post diluvium, semper manet, & manebit: impetravit enim, ne iterum diluvium aquæ rediret super terram. Pari ratione Christi nativitas ex matre, passio, & mors, dici possent æterna, & Christus dici posset semper nasci, pati, & mori, quia effectus horum omnium semper manet.

Tertia ratio, quòd Christus in cœlo semper intercedat pro nobis, aut non probat illum esse sacerdotem, aut probat illum nunc per ministros offerre. Nam si volunt adversarii Christum intercedere per solam orationem, non habent inde illum esse propriè sacerdotem: Nam quilibet homo, quantumvis laicus, potest pro alio per orationem intercedere. Si verò contendant illum intercedere ut sacerdotem, idest, mediante oblatione victimæ: tum necesse est Christum semper offerre; & proinde Eucharistiam esse sacrificium, quod à Christo per ministerium humanum Deo jugiter offeratur.

Dicent, Christum offerre seipsum in cœlo, dum passionem suam assiduè Patri repræsentat, & per eam nos reconciliat. Hoc enim videtur sentire Calvinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 2. ubi dicit, non esse ampliùs in terris ullum sacerdotium, cùm sit translatum in cœlum, Christo ibi in æternum sacerdote existente.

Respondeo: aut volunt oblationem quæ fit in cœlo, esse verum ac propriè dictum sacrificium; aut solùm impropriè, & figuratè. Si primum, plurima sequentur contra adversarios, & aliqua eorum etiam contra veritatem. Primò, religionem, ac legem Christianam non esse ampliùs in terris, sed translatam esse in cœlum: nam translato sacerdotio, necesse est ut etiam legis translatio fiat, Hebr. 7. Secundò, in cœlo non esse nudam veritatem, sed umbras etiam, & figuras, ac cæremonias: nam omnia sacrificia propriè dicta, debent esse repræsentativa sacrificii crucis, & cæremoniæ quædam religionis. Tertiò, oportebit adversarios concedere, repeti sæpiùs oblationem Christi, quod illi nullo modo concedere volunt. Si secundum, tum necesse erit confiteri Christi verum sacrificium in terris offerri, quod nos contendimus, aut certè Christum non esse verè, ac propriè sacerdotem, quod est absurdissimum, & contra manifestas Scripturas. Id autem sequi perspicuum est, quia non potest esse verè, ac propriè sacerdos, qui sacrificium verum, ac proprium offerre non potest.

Quarta Kemnitii ratio similis est superiori: perinde enim est Christum sacerdotem pro nobis intercedere, quæ erat tertia ratio; & nos per sacerdotem Christum aditum habere ad Patrem, quæ erat quarta.

Quinta ratio, quòd salvare in perpetuum possit, probat eum Salvatorem esse, non autem sacerdotem. Neque hæc ratio dissimilis est secundæ ac tertiæ; proinde eodem modo refellitur. Quare non nem Melchisedech, idest, ut ex Patribus demonstravimus, Tu es Sacerdos in æternum offerens per ministros tuos in Ecclesia tua sacrificium corporis, & sanguinis tui in specie panis & vini. Sacrificium autem in specie panis & vini non durabit infinito tempore, & tamen durabit in æternum, quia semper durabit, quamdiu sacrificium propriè dictum necessarium erit, idest, usque ad mundi consummationem. Juravit enim Dominus, & non pœnitebit eum, hoc est, non mutabit unquam hoc sacerdotium cùm alio sacerdotio, sicut mutavit sacerdotium secundùm ordinem Aaron cum sacerdotio secundùm ordinem Melchisedech.

CAPUT VII.

Probatur sacrificium Missæ ex figura Agni Paschalis.

Alterum testimonium pro sacrificio Missæ sumitur ex lib. Exod. cap. 12. & similibus locis, ubi agitur de Agno Paschali. Est autem hoc argumentum: Celebratio Agni Paschalis figura erat expressa celebrationis Eucharistiæ. Sed illa immolatio quædam erat victimæ Deo oblatæ; ergo celebratio Eucharistiæ immolatio victimæ Deo oblatæ esse debet, ut figura figurato respondeat. Quia verò aliqui, ut Kemnitius, negant propositionem, aliqui assumptionem: utraque probanda erit, ac deinde argumenta Kemnitii diluenda, quibus hanc rationem infirmare conatur.

Quòd igitur celebratio Agni Paschalis fuerit figura celebrationis Eucharistiæ, probatur Primò ex Scripturis, 1. Corinth. 5. *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis*. Ex hoc loco certò constituere possumus, Agnum Paschalem, qui & Pascha dicitur in Evangelio, figuram immolationis Christi fuisse: quando autem fuerit impleta, non ita certò ex hoc solo loco constitui potest.

Dicent enim adversarii, Apostolum loqui de immolatione in cruce facta, & de manducatione spirituali, quæ fit per fidem. Sed nos ex Evangelio probabimus figuram illam propriè impletam fuisse in institutione, & celebratione Eucharistiæ. Nam in primis ex Evangelio constat, Apostolos ante Christi passionem manducasse carnem Christi in novissima cœna, & proinde manducasse verum agnum Paschalem, ad cujus epulas nos hortatur Apostolus, cùm ait: *Itaque epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis*. Sed epulum sequitur immolationem: priùs enim agnus immolatur, postea comeditur, non è contrario, priùs comeditur, & postea immolatur. Debuit ergo præcedere immolatio Christi illam manducationem

..., agnus immolabatur in memoriam transitus Domini, & liberationis populi de Ægypto: & Eucharistia celebratur in memoriam transitus Domini per passionem ex hoc mundo ad Patrem, & nostræ liberationis de potestate Satanæ, quæ per ipsam Christi mortem facta est. Tertiò, agnus immolabatur, ut manducaretur, & esset quasi viaticum peregrinorum; nam ideò manducabatur à Judæis, habitum peregrinorum præ se ferentibus cum baculis, & calceis &c. Et Eucharistia quid est aliud, nisi refectio, & viaticum peregrinantium ad veram ac cœlestem patriam? Quartò, agnus non poterat manducari, nisi à circumcisis & mundis, & in Hierusalem; ita Eucharistia non potest sumi, nisi à baptizatis & mundis, & intra Ecclesiam Catholicam existentibus.

Adhæc, si non implevit Christus eam figuram in institutione Eucharistiæ, dicant adversarii, quando eam impleverit: nam cùm, teste Paulo, figura fuerit, debuit necessariò impleri.

Dicent fortasse impletam eam figuram à Christo, vel quando ipse manducavit Agnum Paschalem, vel certè quando fuit crucifixus: nec enim aliud occurrit, quod verisimiliter dici possit.

At illud Primum, nulla ratione defenditur. Cùm enim Dominus Agnum Paschalem manducavit, legem observavit, quod semper faciebat dum in terris viveret, non figuram implevit. Siquidem implere figuram, non est illud ipsum, quod lex præscribit agere, sed aliquid aliud ei substituere excellentius, ad quod significandum figura illa præcesserit; quemadmodum figuram circumcisionis non implevit cùm Circumcisionem accepit, sed cùm Baptismum ei substituit. Unde à Paulo Coloss. 2. Baptismus vocatur Circumcisio Christi non manufacta.

Illud autem alterum de passione Domini, est quidem aliquid, sed non ejusmodi, ut sufficiat. Nam immolatio Agni Paschalis potest quidem dici figura passionis Christi. Nam si agnus ille figura est Eucharistiæ, & Eucharistia est repræsentatio passionis, quis neget etiam agnum illum, fuisse figuram, & repræsentationem passionis? Quare Joan. 19. videmus Evangelistam reddere causam, cur non fuerunt Christi crura in passione confracta, quia scriptum est de Agno Paschali: *Os non comminuetis ex eo*; tamen magis immediatè, & principaliter cæremonia Agni Paschalis figura fuit Eucharistiæ, quàm passionis, ut patet ex circumstantiis paulò ante explicatis. Passio enim non incidit in diem 14. nec in vesperam, sed in meridiem diei 15. Neque fuit Christus crucifixus in memoriam transitus alicujus, aut liberationis. Neque crucifigebatur ut manducaretur, nec fuit ullus tunc, qui eum sic immolatum manducaverit. Neque in domo, aut Hierusalem, sed ex-

...nium Paschalem figuratam.

Cyprianus lib. de unit. Eccles. probat non posse extra Ecclesiam manducari utiliter Eucharistiam, quia scriptum est de Agno Paschali: *In domo una comedetur*. Et serm. de cœna Domini: *Cœna*, inquit, *disposita inter Sacramentales epulas obviaverunt sibi instituta antiqua, & nova: & consumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconsumptibilem cibum Magister apponit discipulis*.

Ambrosius in cap. 1. Lucæ: *Quando*, inquit, *sacri-* C *ficamus, Christus adest, Christus immolatur; etenim Pascha nostrum immolatus est Christus*.

Gregorius Nazianzenus orat. 2. de Pascha, exponens cæremonias Agni Paschalis, dicit imperasse Deum, ut ad vesperam agnus immolaretur, quia Christus ad vesperam Sacramentum corporis sui discipulis tradidit.

Gaudentius tract. 2. in Exodum, totam celebrationem agni de Eucharistia exponit: *In umbra*, inquit, *illius legalis Paschæ, non unus agnus occidebatur, sed plures. Singuli enim occidebantur per domos, nam sufficere unus non poterat universis*. Et infrà: *Idem per singulas Ecclesiarum domos in mysterio panis & vini reficit immolatus, vivificat creditus; consecrantes sanctificat* D *consecratus, hæc agni caro, hic sanguis est*.

Hieronymus in cap. 26. Matth. *Postquam*, inquit, *typicum Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat: assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Pascha transgreditur Sacramentum*.

Joannes Chrysostomus homil. de proditione Judæ, tom. 3. *In ipsa mensa*, inquit, *utrumque Pascha, & typi, & veritatis celebratum est*. Et infrà: *Fuit quidem aliquando Pascha Judaicum, sed exemptum, & evacuatum est Pascha spiritalis adventu, quod Christus tradidit. Nam cùm manducarent, & biberent, accepit panem, & fregit, & dixit: Hoc est corpus meum &c.* Et homil. 83. in Matth. de institutione Sacramenti lo- E quens: *Veritatem*, inquit, *figuræ adjunxit*. Et paulò post: *Si figura à servitute liberavit, multò magis veritas orbem terrarum vindicabit*.

Augustinus lib. 2. contra literas Petil. c. 37. *Aliud*, inquit, *est Pascha quod illi de ove celebrant, aliud quod nos in corpore, & sanguine Domini accipimus*.

Leo serm. 7. de passione Domini, de Pascha loquens: *Ut ergo*, inquit, *umbræ cederent corpori, & cessarent imagines sub præsentia veritatis; antiqua observantia novo tollitur Sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festivitas dum mutatur, impletur*. Et infrà de Sacramenti institutione loquens: *Vetus*, inquit, *Testamentum consumabat, & novum Pascha condebat. Discumbentibus enim secum discipulis &c.*

Isichius lib. 2. in Leviticum, cap. 8. *Priùs*, inquit, *figu-*

Pascha agnum comedit cum discipulis suis , tunc ipse novi sacrificii agnus continuò capiendus , & ducendus ad immolandum , jam in angustia passionis agonizans , priùs propriis manibus Deo Patri semetipsum immolavit , accipiens panem , & vinum , & mira , atque ineffabili sanctificationis potentia transferens hæc in corporis sui , & sanguinis Sacramentum.

Ex his igitur propositio nostri argumenti satis confirmata videtur. Assumptio verò , celebrationem Agni Paschalis , sacrificium quoddam fuisse , minori adhuc negotio comprobabitur . Nam legimus Exodi 12. *Immolate Phase* . Et infrà : *Victima transitus Domini est* . Num. 9. *Ecce* , inquit , *quidam immundi super anima hominis , qui non poterant facere Phase , in die illo accedentes ad Moysem , & Aaron dixerunt : Immundi sumus super anima hominis , quare fraudamur , ut non valeamus oblationem offerre Domino in tempore suo inter filios Israel?* Et infrà : *Si quis mundus est , & in itinere non fuit , & tamen non fecit Phase , exterminabitur anima illa de populis suis , quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo*. Ex his habemus Agnum Paschalem verè , & propriè sacrificium fuisse , cùm & victima , & sacrificium in Scripturis absolutè dicatur ; & præterea offerri Domino per immolationem , quod est veri sacrificii proprium , debuerit.

Adde , quòd eodem modo loquitur Evangelium , Marc. 14. *Et primo die azymorum , quando Pascha immolabant*.

Denique , quid clarius verbis Pauli 1. Corinth. 5. *Pascha nostrum immolatus est Christus?* neque enim negabunt Christi passionem verum sacrificium fuisse . Cur autem Paulus sacrificium Christi Paschæ immolationem appellaret , si non fuisset verum sacrificium Agni Paschalis immolatio? Neque obstat , quòd non offerebatur à solis Sacerdotibus , sed à multis non Sacerdotibus . Nam hoc sacrificium fuit institutum , antequam familia Aaron determinaretur ad sacerdotium , & ideò quantum ad hoc sacrificium , mansit antiquum privilegium , ut omnes patresfamilias sacerdotio fungerentur . Vide Philonem lib. 1. de vita Moysis.

Sed jam videamus , quid Kemnitius contra hoc nostrum argumentum objiciat in secunda parte Examinis , pag. 758. & 759. Primò , objicit testimonium Augustini , libro de unitate Ecclesiæ , contra literas Petiliani , cap. 16. *Non ea colligant , & commemorent , quæ obscurè , ambiguè , vel figuratè dicta sunt , quæ quisque sicut voluerit , interpretetur secundùm sensum suum : talia enim rectè intelligi , exponique non possunt , nisi priùs ea , quæ apertissimè posita sunt , firma fide teneantur . Sed aliquid proferte , quod non egeat interprete , nec unde convincamini , quod de alia re dictum sit , & vos aliud ad vestrum sensum detorquere conemini .* Et cap. 19. *Hæc mystica sunt , operta sunt , figurata sunt ; aliquid manifestum , quod interprete non egeat flagitamus .* Item : *Quòd si ambiguè posita & pro nobis , &*

vículo collationis tertiæ diei . Secundò , quando Scriptura immediatè figuram non explicat , tamen approbat Ecclesiæ explicationem , dum ei apertissimis verbis testimonium perhibet , quòd sit columna , & firmamentum veritatis , 1. Timot. 3. Augustinus lib. 1. contra Crescon. cap. 33. & alibi passim tradit hanc formam argumentandi . Tertiò , quando Scriptura docet , in verbis quibusdam figuram in Christo , vel à Christo implendam contineri : & deinde manifesta ratione colligimus , quo tempore , & loco fuerit impleta , licèt Scriptura id non explicaverit. Nam cùm constat aliquam esse figuram , simul constat impleri debuisse : proinde si possimus ratiocinando concludere , aut tali tempore , & loco fuisse impletam , aut absolutè non fuisse impletam , firmissimè quod volumus demonstramus.

Nostrum igitur argumentum ex figura Agni Paschalis , & ejusdem figuræ explicatio , habet testimonium à Scriptura secundo & tertio modo . Nam in primis protulimus consensum veterum Patrum Græcorum , & Latinorum , qui est consensus ejus Ecclesiæ , quam & nos , & adversarii veram Ecclesiam esse , & proinde juxta Apostolum columnam & firmamentum veritatis esse non dubitamus. Deinde , Scriptura testatur illam esse figuram in Christo implendam , ut ex eodem Paulo ostendimus , 1. Corinth. 5. Et nos ex manifestis circumstantiis evidenti ratione conclusimus , aut numquam , aut in novissima cœna in institutione Sacramenti fuisse impletam.

Porrò Augustinus in locis à Kemnitio citatis , loquitur de figuris illis , quarum explicatio nullum habet à Scriptura testimonium ; & ideò semper adjungit esse obscuras , opertas , interprete indigentes , & quæ possint pro arbitrio in varios sensus detorqueri . Non enim simpliciter rejicit argumentum ex figuris , sed ex figuris obscuris , & nondum explicatis , vel in alio Scripturæ loco , vel ab Ecclesia . Nam alioqui in ipso libro eodem de unitate Ecclesiæ , cap. 13. probat Augustinus Ecclesiam constare ex bonis , & malis , ex parabolis zizaniorum , & bonorum , ac malorum piscium , & similibus figuratis locutionibus . Solùm igitur rejicit argumentum ab illis figuris , quarum est incerta interpretatio ; quale illud erat ex Canticis : *Ubi cubas in meridie* , quod semper Donatistæ jactabant , ut probarent in sola Africa esse Ecclesiam ; quibus Augustinus rectè objicit illud Psalm. 47. *Latera Aquilonis civitas Regis magni* ; & similia æquè obscura .

Adde , quòd Augustinus in eo libro , ideò petit à Donatistis testimonia Scripturæ apertissima , nec libenter admittit obscura , quia habebat ipse pro se apertissima testimonia . Nam agebatur de loco Ecclesiæ , an esset Africa sola , an totus orbis terrarum . Et quia sunt plurima testimonia , quæ sine ulla obscuritate docent , Ecclesiam in toto orbe terrarum esse futuram ; meritò Augustinus requirit ab adver-

sario

plicanda sit. Nam in primis non respondebit figura figurato, cùm immolatio Agni Paschalis cruenta fuerit; Eucharistia sit incruenta. Deinde Agnus Paschalis non à Sacerdotibus, ut Eucharistia, sed à multitudine immolabatur. Et denique sacrificium Agni Paschalis non erat propitiatorium pro peccato, ut nos Eucharistiam esse dicimus, sed in memoriam fiebat liberationis de Ægypto.

Respondeo: Eucharistia non à solo Agno Paschali, sed etiam à sacrificio Melchisedech, & à Manna, & ab aliis rebus in Testamento veteri figurata fuit: ideò non omnia, quæ in Agno Paschali fiebant, ad figuram Eucharistiæ pertinent, sed illa tantùm, quæ non pugnant cum impletione aliarum figurarum. Itaque ex figura Agni Paschalis habemus in Eucharistia veram carnem & sanguinem Christi Agni immaculati: sed modo incruento, & in specie panis & vini, ut locum habeat alia figura sacrificii Melchisedech in pane & vino oblati. Atque ita oblatio, & manducatio agni, ad figuram Eucharistiæ pertinet, modus cruentæ mactationis, ad hanc figuram non pertinet, quia pugnaret cum figura sacrificii Melchisedech, sicut è contrario forma seu species externa panis & vini in sacrificio Melchisedech, ad figuram Eucharistiæ pertinet: substantia panis & vini interior ad hanc figuram non pertinet, quia pugnaret cum figura Agni Paschalis, quæ veram carnis substantiam requirit in figurato, ne sit figuratum sua figura vilius. Quòd autem modus ille cruentæ mactationis non impediat, quò minus Agnus Paschalis figura fuerit Eucharistiæ, patet ex Augustino lib. 17. civit. cap. 20. & lib. 1. contra advers. leg. & Prophet. c. 18. & Leone serm. 8. de passione Domini, qui omnia sacrificia veteris legis quantumvis cruenta, figuras fuisse docet sacrificii Eucharistiæ.

Jam verò, quod attinet ad alterum absurdum, nulla est difficultas. Nam quod in Scriptura dicitur, Agnum Paschalem debuisse à tota multitudine filiorum Israel immolari, non sic intelligitur, quasi debuerint singuli de populo agnum immolare: sed quod debuerit in singulis domibus, ac familiis immolari, patrefamilias propriè, & per se immolante, reliquis per illum immolantibus, & voluntate, ac participatione in sacrificium consentientibus. Quod etiam in Ecclesia circa Eucharistiam observatur: presbyteri enim, qui in Christi familia patres sunt, propriè ac per se immolant, populus autem per illos immolat, & simul voluntate, & participatione in sacrificium consentit.

Denique tertium absurdum, quod Kemnitius proferebat, nullius ponderis est. Nam Eucharistiæ sacrificium, ut diximus, non solo Agno Paschali, sed multis aliis typis adumbratum fuit. Et quidem Agnus Paschalis typus Eucharistiæ fuit, non ut sacrificium propitiatorium, sed ut commemorativum liberationis, & ut propriè Eucharisticum: sacrificia autem, quæ plurima in lege pro peccato fiebant, ejus-

CAPUT VIII.

Probatur sacrificium Missæ ex figuris variorum sacrificiorum Testamenti veteris.

TErtium argumentum sumitur ex cap. 24. Exodi, ubi describitur dedicatio, ac celebratio Testamenti veteris. Nam post datam legem in monte Syna, pepigit Deus fœdus cum Hebræis, ac promisit eis multa bona, & ipsi vicissim obedientiam mandatorum promiserunt Deo. Sancitum autem fuit hoc fœdus solemni sacrificio, & sanguinis aspersione, illis verbis: *Hic est sanguis Testamenti, quod mandavit ad vos Deus*, ut Apostolus recitat Hebr. 9. allegans verba Moysis, Exod. 24. Hanc figuram impletam esse in ultima cœna, in institutione Sacramenti Eucharistiæ, nos probavimus suprà in 1. lib. de Eucharistia: nec videtur ullo modo negari posse. Nam in primis expressè Lucas cap. 22. & Paulus 1. Cor. 11. dicunt: *Hic calix novum Testamentum est in sanguine meo.* Matth. cap. 26. & Marcus cap. 14. dicunt: *Hic est sanguis meus novi Testamenti.*

Deinde Patres veteres apertè docent, Christum in ultima cœna condidisse Testamentum novum. Tertullianus lib. 4. in Marcionem: *In calicis mentione*, inquit, *Testamentum constituit sanguine suo obsignatum.* Idem expressè docent Chrysostomus, & Theophylactus in loca allegata Matthæi, & Pauli: necnon Ambrosius in Paulum, & Beda in Marcum, & Lucam, locis citatis.

Præterea id Lutherani negare non possunt, cùm eorum præcipuum argumentum contra sacrificium Missæ hoc sit: *Missa est Testamentum Christi; non igitur est sacrificium.* Hoc argumentum præ omnibus urget Lutherus in libro de captivitate Babylonica, cap. 1. & in lib. de abroganda Missa, & alibi urget idem argumentum Kemnitius in 2. par. Examinis, pagina 753. & 802. urgent etiam alii communiter. Quid momenti hoc argumentum habeat, postea videbimus: interim accipimus, quod dant, Missam esse Testamentum Christi; inde enim manifestè sequitur, Christum in ultima cœna condidisse suum Testamentum, & proinde implesse figuram Testamenti veteris.

Accedit postremò, quod si Testamentum Christi in cœna factum non fuisset, certè factum fuisset in cruce, ut quidam suspicari videntur. At omnes conditiones Testamenti in cœnam quadrant, nullæ in crucem. Primùm qui testatur, vivere debet usque ad completum, & obsignatum Testamentum. Christus in cœna semper vixit, in cruce mortuus est. Quare rectè B. Paulus Hebr. 9. non ait Christi morte Testamentum novum factum fuisse, sed confirmatum: non enim testamentum valet, dum vivit, qui testatus est. Deinde qui testatur, sui juris esse debet. Christus in cœna sui juris erat; in cruce non modò

cumque, sed ipsam Ecclesiam convocare debuit; id fecit in cœna, aderant enim omnes Apostoli, qui Patriarchæ fuerunt, & veri Patres totius Christiani populi. Ad crucem nec aderant, nec facilè convocari potuissent. Sextò qui testatur, solet disertis verbis explicare Testamentum se facere. In cruce Testamentum Christus ne nominavit quidem: at in cœna expressit nomen Testamenti, & quidem illis ferè verbis, quibus olim Moyses; ut enim ille dixerat: *Hic est sanguis Testamenti, quod mandavit ad vos Deus*; ita ipse dixit: *Hic est sanguis meus novi Testamenti*. Septimò qui testatur, instrumentum publicum conficit, quod perpetuò vim habeat applicandæ hæreditatis. Id instrumentum Christus in cœna confecit dum Sacramentum instituit; in cruce nihil omnino ejusmodi. Maneat igitur ratum & certum in cœna Testamentum novum conditum, & proinde figuram Testamenti veteris impletam.

Hoc fundamento posito, ita argumentamur: Sanguis Testamenti veteris apud Moysem, erat sanguis victimæ jam immolatæ, & verè, ac propriè sacrificatæ, ut patet Exod. 24. ergo sanguis Testamenti novi apud Christum, est sanguis victimæ immolatæ, & verè, ac propriè sacrificatæ. Est autem sanguis ille sanguis Christi, ut ipse dicit: *Hic est sanguis meus*; ergo ipse fuit victima in cœna immolata, & sacrificata.

Neque responderi potest, sanguinem Christi in cœna fuisse sanguinem victimæ futuræ in cruce. Nam in Exodo priùs immolata est victima, deinde sanguis aspersus in populum illis verbis: *Hic est sanguis &c.* ergo etiam Christus priùs debuit se ipse victimam facere, & immolare; deinde de sanguine dicere: *Hic est sanguis &c.* Præterea, nulla ratio patitur, ut priùs sanguis victimæ hauriatur, deinde victima immoletur, cùm è contrario ex immolatione sanguis sequatur. Denique, cùm in figura Testamenti veteris, Exod. 24. tria inveniantur. Primò, promulgatio legis coram populo. Secundò, immolatio victimæ fœderalis, seu pacificæ. Tertiò, aspersio sanguinis, & manducatio victimæ; & Christus impleverit primum, cùm ait: *Hoc est præceptum meum &c.* Et tertium, cùm ait: *Comedite, hoc est corpus meum; Bibite; hic est sanguis meus*; quis credat prætermissum fuisse secundum, nimirum victimæ immolationem? Ad hoc argumentum nullam legi, vel Kemnitii, vel aliorum confutationem.

Huc referri possunt omnia illa Scripturæ divinæ loca, ubi describuntur varia sacrificia veteris legis propriè dicta. Illa enim omnia fuerunt typi, ac figuræ sacrificii Eucharistiæ; ex quo sequitur ut etiam Eucharistia verum sacrificium esse debeat.

Respondet ad hoc argumentum Kemnitius in 2. par. Examin. pag. 771. sacrificia veteris Testamenti fuisse quidem figuras implendas in novo Testamento, sed impletas esse in unico sacrificio crucis; & nunc mihi; quia pro illis omnibus sacrificiis, & oblationibus corpus ejus offertur, & participantibus ministratur*. Leo serm. 8. de passione Domini: *Nunc carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum, una corporis & sanguinis tui implet oblatio: & sicut unum est pro omni victima sacrificium; ita nunc unum de omni gente fit regnum*. Vide etiam Isichium in Leviticum lib. 5. Isidorum lib. 1. de officiis, cap. 17. & Damascenum lib. 4. de fide, cap. 14. Ex quibus testimoniis Patrum refellitur mendacium Kemnitii, pagina 778. ubi sic ait: *Ignota est veteribus illa disputatio, quòd abrogatione Leviticorum sacrificiorum, præter sacrificium Christi in cruce, aliud successisset cæremoniale sacrificium in novo Testamento*.

Secundò probatur, quia sacrificium crucis non fuit impletivum figurarum illarum, nisi quoad ipsam mactationem, & paucas alias cæremonias. Multæ autem aliæ cæremoniæ sacrificiorum, quæ sine dubio figurales erant, ut quòd in tabernaculo offerrentur, quòd coram multitudine populi fidelis, quòd manus imponerentur super victimam, quòd victima immolata continuò manducaretur, & aliæ similes, in cruce impleri non potuerunt: quare aut in Eucharistia implentur, aut simpliciter non implentur.

CAPUT IX.

Probatur sacrificium Missæ ex vaticiniis Prophetarum.

QUartum argumentum principale, sumi potest ex vaticiniis prophetarum. Nam, ut rectè ait Augustinus epist. 49. quæst. 3. *Nostrum sacrificium non solùm Evangelicis, sed etiam Propheticis libris demonstratum est*. Sex testimonia Prophetarum adduci solent, sed postremum est præcipuum, & ideò cætera breviter solùm attingemus, ut in postremo diutius liceat immorari.

Primum testimonium habetur lib. 1. Regum cap. 2. propè finem, ubi quidam Propheta innominatus prædicit Heli Sacerdoti, futurum aliquando tempus, ut cesset Sacerdotium ipsius, & patrum suorum, & surgat novus sacerdos, qui ambulet coram Christo Dei, omnibus diebus. Quem locum exponunt de sacerdotio, & sacrificio Christianorum, quod successit Aaronico, & manebit usque ad mundi consummationem: Cyprianus lib. 1. contra Judæos, cap. 17. Augustinus lib. 17. civit. cap. 5. Eusebius lib. 4. demonstrat. Evangel. cap. 26. Gregorius, Beda, & Eucherius in comment. ejus loci.

Sed contrà objici posset, videri impletum illud vaticinium in Samuele, vel in Sadoc. Nam Samuel successit Heli, & deinde Salomon ejecit Abiathar, qui descendebat de familia Heli, & constituit pro eo Sadoc, & addit Scriptura, lib. 3. Reg. cap. 1. id factum

Tertium testimonium sumitur ex illo Isaiæ cap. 19. *Cognoscent Ægyptii Dominum in die illa, & colent eum in hostiis, & muneribus*. Eusebius lib. 1. demonstrat. Evangel. cap. 6. & Hieronymus in commentario ex hoc loco, probant, legem esse translatam, quandoquidem sacerdotium est translatum, cùm apud Ægyptios, idest, apud Gentiles sacrificia Deo vero offerantur. Neque valet responsio Calvini, lib. 4. Instit. cap. 18. §. 4. Isaiam loqui de sacrificiis spiritualibus, quæ à Christianis omnibus offeruntur. Nam in eodem loco fit mentio altaris Domini in loco visibili constituti: *In die illa* inquit, *erit altare Domini in medio Ægypti*. Ad sacrificia autem spiritualia nullum altare visibile necessarium est.

Quartum testimonium habetur Isaiæ 66. *Et assumam ex eis Sacerdotes, & Levitas, dicit Dominus*. Cui simile est illud Hierem. 33. *Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum domus Israel, & de Sacerdotibus, & de Levitis non interibit vir à facie mea, qui offerat holocaustomata &c.* Hæc loca Hieronymus in Isaiam, & Theodoretus in Hieremiam, exponunt de Sacerdotibus Christi, qui perpetuò permanebunt usque ad mundi consummationem. Nec possunt aliter exponi, cùm apertissimè uterque Propheta loquatur de conversione Gentium, & ædificatione Ecclesiæ.

Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 753. agnoscit ista loca debere exponi de novi Testamenti Sacerdotibus: neque aliquid respondet, nisi ista vaticinia partim impleta esse in Christo: qui fuit verus Sacerdos, & successit Sacerdotibus Testamenti veteris, partim impleri in omnibus Christianis, qui sunt spirituales Sacerdotes. At neutra expositio facit ad rem. Non de solo enim Christo possunt intelligi ea vaticinia, cùm disertè in numero multitudinis ponant Sacerdotes, & Levitas: neque de omnibus Christianis intelligi possunt, cùm uterque Propheta distinguat Sacerdotes futuros à reliquo populo.

Dicet aliquis; Loquuntur vaticinia de ministris Testamenti novi, qui successerunt ministris Testamenti veteris in ministerio doctrinæ, & Sacramentorum, licèt non successerint in ministerio sacrificandi. At si ita esset, cur vocarentur Sacerdotes? cur Hieremias diceret, illos holocausta oblaturos? Succedere igitur debent veteribus illis veri Sacerdotes, qui sacrificia verè, & propriè offerant.

Quintum testimonium est Danielis 8. & 12. ubi dicitur Antichristus ablaturus juge sacrificium: quem locum de sacrificio Missæ exponit Hyppolitus Martyr in lib. de Antichristo. Nec obstat, quòd Daniel loqui videatur de Antiocho, loquitur enim de Antichristo ab Antichristo, quia Papa Romanus, ut ipse dicit, sustulit puritatem verbi, & Sacramentorum. At ista omnia vanissima sunt. Nam In primis aliud est tollere, aliud corrumpere. Antichristus non corrumpet, sed simpliciter auferet juge sacrificium saltem ex publicis templis: unde, ut ibidem additur, manebit locus sacrificii desolatus. Deinde,
C in Scriptura nusquam appellatur sacrificium absolutè, & præsertim in numero singulari, nisi id, quod est verè ac propriè sacrificium. Denique, juge sacrificium apud Hebræos, non erat sacrificia spiritualia, sed sacrificium propriè dictum, idest, duo agni, qui offerebantur quotidie in holocaustum, unus manè, alter vesperi, ut patet Exod. 29. & Num. 28. Quare Daniel cùm vocet sacrificium juge, loquitur de vero ac proprio sacrificio, cujus typus fuit juge illud sacrificium Hebræorum.

CAPUT X.

Probatur idem ex Malachia.

D Sed insigne testimonium pro sacrificio Missæ habetur Malachiæ 1. in illis verbis: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra: ab ortu enim solis, usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum*.

Hoc testimonium non potest intelligi de sacrificio crucis, quia illud non offertur in omni loco, sed semel tantùm uno in loco oblatum fuit, nec de sacrificio aliquo Judaico, quia Propheta dicit à gentibus offerendum, & apertè illud opponit sacrificiis Hebræorum.
E Neque etiam de sacrificiis Gentilium piorum, qui erant in mundo ante Christi adventum, ut Melchisedech, Job, & similium. Hi enim viri sancti inter Gentiles paucissimi erant, ac præsertim temporibus Prophetarum, quando idololatria mundum planè repleverat, ita ut David diceret: *Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus*, Psal. 75. Malachias autem contrario modo vaticinatur: *Magnum est nomen meum in gentibus, & ab ortu solis usque ad occasum &c.* Nec denique potest locus hic Malachiæ intelligi, ut quidam suspicati sunt, de sacrificiis Gentilium idololatrarum: non enim illa oblatio munda ullo modo dici posset, nec Deo vero offerebatur, sed Diis alienis: *Quæ enim gentes immolant*, inquit Apostolus 1. Corinth. 10. *Dæmoniis immolant, & non Deo*. Quare nullo modo admittenda est expositio Bene-

ficio Ecclesiæ Christianæ, quod & successit Judaicis sacrificiis, & Deo placet, ac mundum est, & in toto orbe terrarum à Gentibus ad Deum verum conversis jugiter offertur. Neque obstat, quòd Malachias loquitur in præsenti, non in futuro; id enim Prophetæ faciunt, quia res futuras ita certò norunt Deo eis indicante, ac si præsentes intuerentur.

Tota controversia circa hunc locum est, an Malachias loquatur de sacrificio propriè dicto, quale in Ecclesia aut est Eucharistia, aut nullum omnino est; an verò de sacrificio impropriè dicto, quales sunt orationes, laudes, bona opera, patientia in persecutionibus, & similia. Nam Philippus in Apolog. Confess. & Calvinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 4. Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 760. & alii contendunt, Malachiam loqui de sacrificiis spiritualibus, ac impropriè dictis.

Adducit autem Kemnitius tria argumenta pro sua opinione, quæ facilè solvi possunt. Primum est: *Malachias non dicit, sacrificulum debere mimicis gestibus, ritibus, & actibus in pane & vino repræsentare passionem Christi, & illam actionem esse sacrificium Deo gratum pro vivis, & mortuis &c.* Respondeo: Hoc non argumentum, sed impostura est. Neque enim de gestibus, & ritibus, sed de substantia rei, idest, de oblatione sacrificii propriè dicti nostra quæstio est: ac satis probamus, quod volumus, cùm ostendimus ex Prophetæ testimonio, esse in Ecclesia sacrificium propriè dictum.

Secundum argumentum: *Malachias in genere prædicit futurum in Ecclesia sacrificium mundum, non autem explicat, quale sacrificium. In Testamento autem novo invenimus sacrificia fidelium esse sacrificia spiritualia;* 1. Petri 2. Rom. 11. Hebr. 12. Philipp. 2. *ergo loquitur Propheta de sacrificio spirituali.* Respondeo: Si in novo Testamento legeremus, nulla esse sacrificia fidelium, nisi spiritualia, argumentum Kemnitii rectè concluderet. At nusquam id legimus. Non autem licet concludere ex eo, quòd sunt in Ecclesia quædam sacrificia spiritualia; nulla esse propriè dicta, vel Prophetam loqui de spiritualibus. Alioqui quoniam in Testamento veteri, multa erant etiam sacrificia spiritualia, liceret eodem modo concludere, non fuisse in Testamento veteri sacrificia propriè dicta; & cùm Malachias ait: *Non accipiam munus de manu vestra*, intelligeremus eum loqui de sacrificio spirituali, non de propriè dicto, quod apertè falsum est.

Tertium argumentum sumit ex Patribus, quod postea discutiendum est.

Catholici contra his argumentis probant verba hujus Prophetæ intelligenda esse de sacrificiis propriè dictis. Primò, ex voce qua utitur Propheta, nam vocat absolutè מנחה mincha, ubi duo consideranda sunt. Primò, Scripturam non solere nomen sacrificii, Scripturis Testamenti veteris, describantur res futuræ, per typos, & ritus externos legis, ut cùm per Hierusalem intelligitur allegoricè Ecclesia, per Levitas clerici, per sacrificia ovium & boum, sacrificium Eucharistiæ, tamen id fieri solet, cùm describuntur res novæ, & futuræ, quæ non erant eo tempore in usu: ideò enim describuntur per figuras, seu per voces tunc cognitas, quia non potuissent aliter intelligi. Ea verò, quæ sunt communia omnibus temporibus, & locis, & quæ non minus tunc in usu e-

C rant, quàm modo sint, nulla causa est, cur per figuras significari deberent. Porrò sacrificia spiritualia, orationes, hymni, eleemosynæ, & similia, communia sunt omni loco & tempori, & passim occurrunt in Scripturis, tum veteris, tum novi Testamenti. Quare per vocem illam מנחה non debet intelligi sacrificium spirituale, quod non erat novum, nec futurum, nec ullo modo inusitatum, vel incognitum: sed verum aliquod sacrificium in Ecclesia celebrandum, & tunc incognitum; quale revera est Eucharistia. Non enim ita crassè intelligimus Prophetam, ut existimemus oportere nunc offerri mincha propriè dictum, idest, similam conspersam oleo, & thuri admixtam: sed intelligimus Prophetam per vocem

D tunc cognitam descripsisse sacrificium novum, & verum, per illud antiquum adumbratum.

Falsum est etiam, quod Calvinus dicit, pro adoratione Dei futura in Ecclesia, poni in Scripturis oblationes munerum omnis generis. Nam illis oblationibus debet respondere aliquid verè futurum, & novum; adoratio autem semper fuit in usu.

Jam verò Kemnitius alia via ingreditur; scribit enim istam ipsam vocem מנחה accipi in Scripturis pro sacrificio spirituali (legimus enim in Psal. 141. *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum*) & nomen oblationis haberi Roman. 15. & Philipp. 2. pro conversione Gentium.

E Respondeo: David propriissimè sacrificium vespertinum usurpavit pro vero, atque externo sacrificio, quod secundùm legem quotidie offerebatur ad vesperam, Levit. 6. Neque enim dicere voluit, elevationem manuum suarum in oratione, esse sacrificium vespertinum; elevatio enim manuum omni tempore fieri potest, sed orat Deum ut gratam habeat orationem suam, sicut habere solet gratum sacrificium vespertinum. Sic enim ait: *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo; elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum*; idest, dirigatur oratio sicut incensum, & elevatio manuum sit velut quoddam sacrificium vespertinum. Quod etiam clariùs posuit Daniel, cùm ait cap. 3. *In animo contrito, & in spiritu humilitatis suscipiamur, sicut in holocausto arietum, & taurorum, & sicut in millibus agnorum pinguium.* Loca autem illa, Roman. 15. & Philipp. 2. ad rem non faciunt.

Sed quærerem libenter à Kemnitio, quomodo in Scripturis dicantur munda, & acceptabilia ista opera. Nam vel sunt verè, ac propriè munda, & tunc ruit eorum opinio de operum nostrorum bonitate: vel non sunt verè & propriè munda, sed dicuntur talia vel ob imputationem Dei, vel quacumque alia de causa, & tunc si Malachias loquitur de sacrificio spirituali, oportebit illa verba: *Offeretur nomini meo oblatio munda*, sic exponere; Offertur nomini meo oblatio verè immunda, sed quam ego mundam esse reputo. Quæ expositio absurdissima est: nam sententia Malachiæ indicat oblationem istam Deo placere, quia est munda; non autem esse mundam, quia Deus eam reputet talem.

Secundò Propheta opponit sacrificium ita mundum ex se, & generaliter, ut non possit malitia ministrorum fieri immundum, ei sacrificio, quod facilè pollui potest, & quod non est semper mundum. Id patet; nam de sacrificio Judaico dicit: *Offertis panem pollutum*. Et: *Si offeratis cæcum, & claudum, nonne malum est &c.* ubi ostendit sacrificia illa potuisse pollui. Neque credibile est, ita generaliter fuisse rejecta ratione pollutionis tantùm ex parte offerentium, quia eadem ratione & nostrum rejici posset. Et præterea multi Hebræorum bene offerebant: quare si ista esset causa rejectionis, rejecisset Deus in particulari ista, vel illa, non ita in genere omnia. Itaque rejecta sunt generaliter omnia, quia causa erat generalis, cùm omnia pollutioni obnoxia essent:

Quòd verò illis opponat sacrificium mundum generaliter, & non obnoxium pollutioni, patet, quia dicit: *In omni loco offertur oblatio munda*. Nam si esset mundum ratione offerentium, non in omni loco offerri mundum diceretur, cùm in plurimis locis mali ministri, quod est in se, sacrificium polluant: sed dicitur in omni loco offerri mundum, quia tale est in se, nec potest revera pollui ex malitia ministrorum. Et præterea, si causa repudiationis illorum sacrificiorum est obnoxia fuisse pollutioni, certè opponi debet illis oblatio non obnoxia pollutioni. At sacrificia spiritualia, cùm ab opere nostro pendeant, obnoxia sunt pollutioni, & reipsa sæpè polluuntur, non minus nunc à Christianis, quàm olim pollueretur à Judæis; ergo loquitur Propheta de sacrificio Eucharistiæ, quod unum, & solum est verè mundum, & quod nullius ministri malitia pollui potest, cùm præcipuus Sacerdos sit Christus, & ipse idem sit sacrificium.

Gentes nasci debuit etiam ex publico, & visibili sacrificio. Alioqui major fuisset contemptus illatus nomini Dei in sacrificio Gentium: ille enim fuisset contemptus interior, & exterior, & privatus, & publicus; hæc autem gloria esset solùm privata, & C magna ex parte interior.

Quintum argumentum sumitur ex antithesi Sacerdotum. Opponit enim Malachias non omni populo, sed Sacerdotibus tantùm veteris legis, non omnes Christianos, sed certos homines, qui propriè Sacerdotibus illis succedunt: ergo non loquitur de sacrificio spirituali, quod ab omnibus Christianis offerri solet, sed de sacrificio propriè dicto, quod à solis veris Sacerdotibus offerri potest. Et quidem quòd loquatur de Sacerdotibus tantùm, non de omni populo, patet ex illis verbis: *Ad vos, ò Sacerdotes, qui despicitis nomen meum &c.* quòd autem illis opponat solos Sacerdotes, non autem omnem populum patet ex eodem Propheta. Nam postquam dixerat D cap. 1. *Offertur nomini meo oblatio munda &c.* exponit cap. 3. à quibus offerenda sit ista munda oblatio: *Purgabit*, inquit, *filios Levi, & colabit eos, quasi aurum, & quasi argentum, & erunt offerentes Domino sacrificium in justitia &c.* ubi per filios Levi non possunt intelligi Levitæ Testamenti veteris, quia loquitur Propheta apertissimè de sacrificio Ecclesiæ Christianæ, & Sacerdotes Leviticos jam reprobaverat. Et denique initio capitis legimus: *Ecce ego mitto Angelum meum*. Quæ verba exponit ipse Dominus de Joan. Baptista Matth. 11. & inde cogimur totum hunc locum intelligere de adventu Domini, & tempore Testamenti novi. Nec possunt intelligi per filios Levi omnes Christiani, quia filii Levi una tantùm pars E erat in populo Dei, non totus populus; quare respondet eis pars quædam populi Christiani, non totus populus. Et confirmatur ex cap. 66. Isaiæ, ubi, ut paulò antè ostendimus, distinguuntur Sacerdotes à populo Christiano, cùm dicitur: *Assumam ex eis Sacerdotes*. Non igitur omnes Christiani sunt propriè Sacerdotes, sed certi quidam ex eis assumpti, ac proinde sacrificium propriè dictum esse debet, quod ab illis tantùm & non ab omnibus offeratur.

Denique accedat consensus veterum Patrum, qui locum hunc Malachiæ de sacrificio Eucharistiæ semper intellexerunt, non de operibus bonis, quæ ab omnibus fieri possunt. Justinus Martyr in Dialogo cum Triphone, disertis verbis (Kemnitio etiam teste) hunc locum exponit de sacrificio Eucharistiæ, quod in specie panis, & vini toto orbe terrarum

Deo

rectæ; causam autem sacrificii esse dicit memoriam passionis Domini, & actionem gratiarum. Et sanè si liceret hoc modo cavillari, probare possemus, nulla unquam fuisse, ne apud Judæos quidem, sacrificia propriè dicta: Omnia enim fiebant in repræsentationem passionis Domini, & gratiarum actionem, aut similem aliquam causam.

Irenæus lib. 4. cap. 32. *Eum*, inquit, *qui est ex creatura, panem accepit, & gratias egit, dicens: Hoc est corpus meum, & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est, & novi Testamenti, novam docuit oblationem. Quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, offert Deo in universo mundo ei, qui alimenta nobis præstat, primitias suorum munerum: de quo & in duodecim Prophetis Malachias sic præsignificavit: Non est mihi voluntas in vobis &c.* Similia habet cap. 33. & 34.

Hunc etiam locum Kemnitius ad suam sententiam detorquere conatus est, sed usque adeò debiliter, ut vix ulla responsione sit opus. Dicit enim Irenæum loqui de oblatione eleemosynarum, quæ inter actionem Cœnæ Domini fieri solebat: atque has eleemosynas sacrificium appellasse, quod Deo offerri dici possit, id quod propter Deum pauperibus offertur, juxta illud: *Qui miseretur pauperis, fœneratur Deo*. Et illud: *Esurivi, & dedistis mihi manducare*, quæ duo loca Irenæus allegat cap. 34.

Sed non advertit Kemnitius Irenæum à simili ducere argumentum. Nam cùm vellet ostendere, sacrificium Deo exhiberi, non quia ipse indigeat, sed quia nobis utile est gratitudinem erga illum ostendere: adfert in exemplum eleemosynam, quæ Deo fieri dicitur, cùm tamen non sit utilis Deo, sed nobis. Quòd autem Irenæus intelligat Malachiam de sacrificio propriè dicto, non de eleemosynis, patet ex illis verbis, quæ habentur in fine capitis 32. *Manifestè*, inquit, *significans Malachias per hæc, quoniam prior quidem populus cessabit offerre Deo; omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum, nomen autem ejus glorificatur in Gentibus*. Et ex illis, quæ habentur cap. 34. *Et genus oblationum reprobatum est: oblationes enim & illic, oblationes autem & hîc sacrificia in populo, sacrificia & in Ecclesia*. Ubi Irenæus dicit, sacrificium nostrum succedere illi, quod cessavit apud Hebræos: & Deum non reprobasse sacrificia absolutè, sed genus quoddam sacrificiorum, nimirum Judaicorum. Porrò apud Judæos non cessarunt eleemosynæ, & orationes, & alia impropriè dicta sacrificia: sed cessarunt veræ, ac propriè dictæ immolationes, quæ non nisi in Hierusalem fieri poterant; ergo loquitur Irenæus de sacrificio propriè dicto, & tale vult esse sacrificium Eucharistiæ. Denique illa verba cap. 32. *Novi Testamenti novam docuit oblationem*, nonne clarissimè

charistiæ; unde mox subjungit: *Ecclesiarum Sacramenta, & munditiem sacrificiorum*. Denique alludit Tertullianus ad ipsam primam hujus sacrificii oblationem. Dominus enim in ultima cœna primò gratias egit, deinde benedixit, & tandem hymnum cecinit: nam hymno dicto exiit in montem olivarum, ut in Evangelio legimus. Quæ omnia totidem ferè verbis Tertullianus expressit, cùm ait: *Gloriæ relatio, benedictio, laus, & hymni*.

Profert Kemnitius duo alia loca ex Tertulliano. C Unum ex libro contra Judæos, ubi dicit de sacrificiis spiritualibus locutum esse Malachiam, non de terrenis. Alterum lib. 4. contra Marcionem, ubi legimus simplicem orationem de conscientia pura esse sacrificium, de quo loquitur Malachias.

Sed facile est respondere. Tertullianus enim non vocat Eucharistiam sacrificium spirituale, quia non sit verè, ac propriè dictum sacrificium: sed tum quia à Spiritu sancto est, non ab humano, & carnali sensu excogitatum; tum etiam quia non constat victima terrena, sed cœlesti, nec carnali modo per gladium & ignem, & sanguinis effusionem, sed modo spirituali per verborum benedictionem, & consecrationem sacrificatur. Neque id durum ulli D videbitur, qui cogitet ab eodem Tertulliano in eodem loco, sacrificium Abelis vocari spirituale respectu sacrificii Cain, quia nimirum Abel Spiritu sancto duce sacrificaverit, Cain autem non tam spiritum, quàm sensum carnis suæ in sua oblatione ducem habuerit. Quòd si sacrificium Abel, licèt spirituale dicatur, non desinit esse verum, immò etiam cruentum sacrificium; quantò magis Eucharistia poterit spirituale sacrificium appellari, & tamen veri sacrificii nomen, & rationem retinere? Adde, quod ibidem Tertullianus dicit, sacrificium Abel fuisse figuram Eucharistiæ, ex quo sequitur sic ab eo appellari Eucharistiam sacrificium spirituale, quomodo sacrificium Abel.

E In Altero loco Tertullianus non exponit testimonium Malachiæ per orationem, ubi nominat sacrificium, sed ubi nominat incensum. Nam in Hebræa, & Græca editione sic legimus: *Incensum offertur, nomini meo, & sacrificium mundum*. Ubi vocem illam *incensum*, Tertullianus interpretatur orationem, quod etiam ante eum fecit Irenæus loco citato, & post eum Hieron. in comment. Malachiæ; sed posteriorem vocem, sacrificium, communiter exponunt de Eucharistia.

Cyprianus lib. 1. contra Judæos, cap. 16. ponit in titulo capitis, quod sacrificium vetus evacuetur, & novum celebretur; ac deinde citat hunc locum Malachiæ. Non est autem novum sacrificium, nisi sacrificium Eucharistiæ: illa enim spiritualia, quæ hæretici commemorant, semper fuerunt.

Euse-

ebias, sed incensum, seu sacrificium, quod per orationem, idest, per verba consecrationis perficitur. Solent enim Patres consecrationis verba, orationes, seu mysticas preces appellare. Deinde etiamsi per incensum intelligere deberemus orationem: tamen sequentia verba ad Eucharistiam pertinent; ipsa enim est sacrificium mundum, quod non per cruorem, sed per pias, & religiosas actiones, idest, per mysticas consecrationes offertur. Itaque Eusebius utroque loco per sacrificium à Malachia prædictum intelligit Eucharistiam.

Joan. Chrysostomus in comment. Psalm. 95. posteaquam verba Malachiæ citaverat, subjungit: *Vide quàm luculenter, atque dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Thymiama autem purum vocat sacras preces, quæ post hostiam offeruntur*. Ex quo loco exponi potest alius ejusdem Chrysostomi ex homil. 2. contra Judæos quem citat Kemnitius, ubi verba Malachiæ intelligit de cultu spirituali, qui carnali cultui Judæorum successit. Vocat enim cultum spiritualem sacrificium Eucharistiæ, quia, ut suprà diximus, non carnali modo per gladium, & sanguinis effusionem, sed per Spiritum sanctum, & per verba consecrationis efficitur. Unde ibidem Chrysostomus scribit, nostrum vocari sacrificium mundum, quia adeò excellenter est mundum, ut comparatione ejus omnia alia videantur immunda. Quod encomium certè non quadrat in opera nostra, quæ sunt sacrificia impropriè dicta, sed in Eucharistiam optimè convenit.

Hieronymus in comment. Malachiæ, licèt per incensum intelligat orationem (quem locum frustrà urget Kemnitius) tamen per sacrificium intelligit Eucharistiæ oblationem; dicit enim offerri Deo hostiam mundam in cæremoniis Christianorum.

Augustinus lib. 1. contra advers. legis, & Prophet. cap. 20. tractans hunc locum Malachiæ: *Ecclesia*, inquit, *per successiones Apostolorum immolat in corpore Christi sacrificium laudis*. Ubi quod loquatur de vero sacrificio, quod à solis Sacerdotibus propriè dictis offerri potest, patet ex illis verbis: *Per successiones Apostolorum*. Illi enim soli rectè immolant sacrificium corporis Christi, qui legitimè Apostolis succedunt, qui primi à Christo Sacerdotes instituti fuerunt. Quare frivolum est, quod Kemnitius ad hunc locum respondet, ideò non esse contra se, vel pro nobis, quòd Augustinus non meminerit mimicæ repræsentationis. Nam, ut sæpè diximus, non de illa repræsentatione, sed de oblatione Eucharistiæ Deo facta controversia est. Quod etiam Kemnitius addit, ab Augu-

CAPUT XI.

Idem probatur ex cap. 4. Joannis.

C Argumentum Quintum duci potest ex cap. 4. Evangelii secundùm Joannem, ubi Dominus ipse vaticinium Malachiæ, de quo satis jam disseruimus, explicare videtur, cùm sic ait: *Venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem*. Et paulò post: *Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate*. Hoc enim loco per adorationem non intelligitur quævis adoratio, sed solemnis, & publica, per sacrificium propriè dictum. Id verò tribus argumentis comprobabimus, si primùm breviter ostenderimus, in Scripturis non esse inusitatum, ut per adorationem intelligatur sacrificium.

Genes. 22. Abraham instructus gladio, & igne ad sacrificandum, dixit famulis suis: *Exspectate hic cum* D *asino, ego & puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos*. Hoc loco, *adorare* sacrificare significat: nam alioqui ubique adorare potuisset, si tantùm per adorationem incurvatio quædam intelligeretur; sed jusserat ei Dominus, ut in monte sacrificaret, & eò proficiscebatur, ut diximus, ad sacrificandum gladio, atque igne instructus. Joan. 12. *Erant quidam Gentiles, qui ascenderant, ut adorarent in die festo*. Act. 8. Eunuchus Æthiops venerat adorare in Hierusalem. In his, & similibus locis (adoratio) sacrificium significat; ideò enim ex longinquis regionibus homines in Hierusalem veniebant, quia non poterant in alio loco Deo vero sacrificia ritè offerri: adoratio autem simplex, ut etiam preces, ubique fieri poterant.

E His ergò præmissis. Primum argumentum, quo probamus illa verba Domini: *Veri adoratores adorabunt in spiritu, & veritate*, intelligenda esse de sacrificio, ducitur à principali scopo totius illius loci. Quæstionem proposuerat Samaritana Domino de schismate Judæorum, & Samaritanorum: *Domine*, inquit, *video, quia Propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adoraverunt, & vos dicitis, quia Hierosolymis est locus, ubi adorare oportet*. Ista quæstio necessariò de adoratione per sacrificium intelligenda est. Nam (ut ex Josepho intelligi potest, lib. 11. antiquit. cap. 8.) schisma Judæorum, & Samaritanorum exortum est ex eo, quòd Samaritani templum ædificaverunt in monte Garizim, & ibi sacrificandum esse contendebant: Judæi autem contrà docebant, in solo templo

minus non satisfecisset quæstioni propositæ. Ergo cùm Dominus ait : *Mulier crede mihi, quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem :* sensus erit, Veniet tempus, quando non erit alligata adoratio per sacrificium, neque huic monti, neque Hierosolymis, sed in omni loco offeretur Domino sacrificium. Et hoc est, quod prædixit Malachias : *In omni loco offertur nomini meo oblatio munda.*

Verba autem sequentia : *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate,* hunc sensum faciunt ; Veri adoratores, idest, qui verum Deum legitimè colent, nimirum Christiani, adorabunt Patrem, idest, Deo sacrificabunt : in spiritu & veritate, idest, sacrificio spirituali, & vero, non carnali, & typico, ut Judæi faciebant. Opponitur enim spiritus carni, & veritas figuræ: erant enim sacrificia Judaica carnalia, quia in mactatione carnis, & sanguinis effusione consistebant, & simul typi, & umbræ erant futurorum. At Eucharistia sacrificium est spirituale, quia (ut sæpè diximus) per Spiritum sanctum, & verba consecrationis efficitur, & simul est verum ac impletivum veterum figurarum. Nam etsi est etiam typicum respectu sacrificii crucis, tamen respectu sacrificiorum Judaicorum, non typicum, sed verum dicendum est. Ita exponunt has particulas : *In spiritu, & veritate,* Chrysostomus, Cyrillus, Euthymius in hunc locum. Possent tamen etiam ita distingui illæ voces, ut Theophylactus, & S. Thomas in commentario distinguunt, ut spiritualis cultus, opponatur cultui carnali Judæorum : verus autem opponatur cultui falso Samaritanorum, qui revera non legitimè, & per hoc non verè Deum colebant sacrificiis suis.

Secundum argumentum ducitur ab illis verbis: *Venit hora, & nunc est.* Hæc enim verba manifestè significant Dominum loqui de adoratione nova, quæ antea non erat, & quæ initium haberet à Christo. At adoratio simplex, & omnia sacrificia impropriè dicta, ut hymni, preces, eleemosynæ, semper in usu fuerunt, tum in lege, tum etiam ante legem ; non ergo Dominus loquitur de adoratione simplici, sed de adoratione per sacrificium, & per sacrificium non impropriè dictum, & commune omni ætati, sed per sacrificium propriè dictum, & proprium Testamento novo, & Ecclesiæ Christianorum.

Tertium argumentum sumitur ex eo, quod sine dubio loquitur Dominus de adoratione externa, publica, & solemni; non de interna, & privata. Nam & quæstio Samaritanæ id postulat, & præterea Dominus apertissimè loquitur de adoratione apud Christianos, quæ succedat illi, quæ apud Judæos non fiebat legitimè, nisi in templo Hierosolymitano ; illa autem erat externa, publica, & solemnis. Atqui adoratio simplex, & sacrificia impropriè dicta, possunt omnia privatim fieri, & sæpè sola mente ; non ergo loquitur Dominus de ista adoratione, neque de istis sa-

Sextum argumentum principale sumitur ab institutione, & prima celebratione hujus mysterii, quæ habetur Matth. 26. Marc. 14. Lucæ 22. & 1. Cor. 11. Est autem argumentum hujusmodi : Christus in ultima Cœna se ipsum sub specie panis, & vini Deo Patri obtulit, & idipsum jussit fieri ab Apostolis, & eorum successoribus usque ad mundi consummationem. Sed hoc est sacrificium verè, ac propriè dictum obtulisse, & offerendum instituisse ; ergo celebratio
C Eucharistiæ est sacrificium propriè dictum. Assumptio argumenti extra controversiam est : sed propositionem adversarii pertinacissimè negant. Antequam autem progrediamur ad eam comprobandam, operæ pretium erit, imposturam adversariorum breviter refutare.

Joannes Calvinus in antidoto articulorum Parisiensium, fingit Catholicos ita probare propositionem nostri argumenti : *Christus dixit, Hoc facite. Sed facere, est sacrificare, juxta illud Virgilii, Cùm faciam vitula : ergo Dominus jussit sacrificare.* Deinde argumento à se conficto, respondet, Dominum, cùm ait : *Hoc facite,* non esse locutum Latinè, ut locum habeat acceptio illa Virgiliana, sed Syriacè, sive He-
D braicè, ubi non habet locum illa subtilitas Grammaticalis : proinde argumentum nihil concludere. Martinus etiam Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 746. Catholicos ridet, quòd utantur illo argumento ex vocabulo faciendi, quòd apud Virgilium accipiatur pro eo, quod est sacrificare.

Sed errant in duobus adversarii. Primùm quòd non bona fide referant argumenta Catholicorum ; non enim Catholici tam ineptè argumentantur. Deinde, falsum est, quod assumunt, in lingua Syriaca, vel Hebraica, verbum (facere) non posse accipi pro sacrificare : nihil enim sæpiùs occurrit in Scriptura, quàm illud verbum in ea significatione. Levit. 15. ver. 15. loquens Moses de duobus turturibus
E in sacrificium offerendis : *Faciet,* inquit, *unum pro peccato, & alterum in holocaustum,* ubi etiam in Hebræo est, verbum עָשָׂה quod propriè significat facere, עָשָׂה אֹתָם חַטָּאת 3. Reg. 18. ver. 23. dicit Elias Prophetis Baal : *Dentur nobis duo boves, & illi eligant sibi bovem unum, & in frusta cedentes ponant super ligna, ignem autem non supponant, & ego faciam bovem alterum* וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת הַפָּר הָאֶחָד Oseæ 2. ver. 8. *Ego dedi ei frumentum, vinum, & oleum, & argentum multiplicavi ei, & aurum, quæ fecerunt Baal.* עָשׂוּ לַבָּעַל Vide similia Levit. 9. 14. 23. 24. Num. 6. 8. 14. 28. 3. Reg. 8. Ezech. 46. & alibi.

Sed his omissis, probabimus propositionem nostri argumenti, quòd videlicet Dominus in cœna obtulerit Deo, & jusserit offerri corpus suum in specie panis, & vini. Et quidem, quòd si ipse obtulit, jusserit etiam offerri, certum est ex illis verbis Lucæ 22. *Hoc facite in meam commemorationem*; illud enim, *Hoc,* de-

Apostolis ad manducandum, & bibendum, sed dari, & effundi Deo in sacrificium : nam non ait Dominus, Vobis datur, frangitur, effunditur, sed pro vobis. Et præterea non dabatur, aut effundebatur cibus ille, & potus tunc nisi Apostolis præsentibus, & tamen Dominus ait etiam: *Pro multis effunditur*, Matth. 26. sensus igitur est, Pro vobis, & pro multis datur; & libatur Deo in sacrificium propitiatorium, in remissionem videlicet peccatorum.

Ad hoc argumentum non potest responderi, nisi id quod respondet Kemnitius in 2. par. exam. pag. 716. illa verba, *traditur*, *frangitur*, *effunditur*, referri ad crucem, ut sensus sit, Hoc est corpus meum, quod paulò post dabitur ad mortem, & hic est sanguis, qui paulò post in cruce fundendus est : quod enim paulò post futurum est, non inusitatè dicitur jam fieri. Et probat Kemnitius debere accipi hoc loco præsens pro futuro, his argumentis. Primò, quia in Canone Missæ legimus : *Effundetur*. Secundò, quia si ipsa actione Missæ sanguis effunderetur, non esset Missa incruentum sacrificium. Tertiò, Scriptura tradit Christi sanguinem fusum esse in cruce. Quartò, in Scriptura sæpè accipitur præsens, vel etiam præteritum pro futuro, ut in illis verbis: *Ego pono animam meam. Puer natus est nobis. Agnus occisus est ab origine mundi.* Addit etiam Quintò, quod si ista verba, *Quod pro vobis datur*, essent substantialia verba sacrificii Missæ, magnum scelus impingeretur Canoni Missæ, quòd illa verba prætermiserit.

Sed ista Kemnitii argumenta parum valent. Ad primum, non solùm canon Missæ, sed etiam vulgata editio Scripturæ Lucæ 22. & Cyprianus lib. 2. epist. 3. legunt in futuro : *Effundetur*. Sed istæ lectiones non pugnant inter se, immò una inducit alteram; nam ex eo, quòd Dominus in præsenti dixit, *funditur*, idest, offertur, ac libatur Deo in repræsentationem effusionis futuræ in cruce, sequitur effusionem in cruce fuisse futuram; & simul etiam sequitur, deinceps usque ad mundi consummationem fundendum sanguinem Christi, idest, offerendum, & libandum Deo in sacrificio Missæ, quod omnibus veteribus sacrificiis successit. Itaque omnes sunt veræ lectiones, sive dicamus, Funditur, idest, nunc in cœna, sive Fundetur, idest, in cruce, sive Fundetur, idest, deinceps in sacrificio per Ecclesiam frequentando, Sed nulla negari debet, & præsertim prima, cùm Evangelistæ, & Paulus scripserint in præsenti, *datur*, *effunditur*; & non oporteat negare proprium, & simplicem literæ sensum sine urgentissima ratione.

Ad Secundum, non effunditur in cœna sanguis in propria specie, sed in specie vini : dicitur enim sanguis in cœna fundi, dum in specie liquida in calice est.

Ad Quintum illa verba : *Quod pro vobis datur*, non sunt verba substantialia sacrificii, quasi necessariò requiratur eorum pronunciatio, ut sacrificium perficiatur : sunt tamen ejusmodi, ut manifestè indicent sacrificium à Christo in Cœna fuisse oblatum.

Non igitur probavit Kemnitius quod volebat: nos verò contrà probamus, illa verba : *datur*, & *funditur*, debere referri ad actionem cœnæ, & in præsen- C
ti accipienda esse. Primò, quia id requirit propria, & simplex ejus loci sententia.

Secundò, quia Paulus 1. Corinth. 11. dixit: *Quod pro vobis frangitur*, frangi autem non convenit Christi corpori, nisi in specie panis. Quare S. Joannes Chrysostomus homil. 24. in priorem ad Corinth. scribit Christum in Sacramento pati fractionem, quam in cruce pati noluit. Et quamvis utcumque possit fractio etiam ad passionem Christi in propria specie accommodari, propter confractionem cutis, & nervorum, ac venarum &c. tamen vix dubium esse potest, quin Apostolus respexerit ad species panis, cùm ait, *frangitur*; Scriptura enim propriè uti solet hac voce cùm loquitur de pane, ut : *Frange esurienti panem*
D *tuum*. Isaiæ 58. *Panis quem frangimus*, 1. Corinth. 10. *Frangebant circa domos panem*. Actor. 2. Nec tamen possumus de solo pane intelligere illa verba : *Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur*; non enim panis pro nobis frangitur, sed nobis. Oportet igitur intelligere verba illa de vero corpore, sed sub specie panis, ut sensus sit; Hoc est corpus meum, quod nunc pro vobis in specie panis frangitur, idest, datur, & immolatur Deo.

Tertiò, quia Lucas cap. 22. cùm ait : *Hic est calix novum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis funditur*; illud, *funditur*, non conjunxit cum voce, *sanguine*, sed cum voce, *calix*, ut ex Græco textu apparet, ubi habetur, τοῦτο τὸ ποτήριον ἐκχυνόμενον. At
E certè si Lucas dicere voluisset, sanguinem fundendum in cruce tantummodò, dixisset: Hic est calix novum Testamentum in sanguine meo, qui, nimirum sanguis, funditur : nunc autem dixit: Hic est calix, qui funditur. Itaque indicavit sanguinem fundi, ut erat in calice, & proinde fundi in cœna.

Secundum argumentum principale ad probandam propositionem supradictam, quòd Christus in cœna se obtulerit in sacrificium, sumitur ex vera præsentia corporis, & sanguinis Christi in cœna, quam Lutherani concedunt, & Calvinistæ concederent, nisi cum apertissimis Scripturæ verbis pugnare vellent. Nam Christi corpus, & sanguis in cœna sumuntur, ut caro, & sanguis victimæ pro nobis oblatæ; ergo necessariò in ipsa cœna priùs immolantur, & offeruntur Deo, quàm à nobis sumantur.

Sumi

Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 772. & 773. egregiè se ad hoc argumentum respondisse putat. Dicit enim non sufficere præsentiam veram, & realem corporis Christi ad sacrificium: nam etiam in utero matris, & postea in præsepi, fuit vera, & realis præsentia corporis Christi, ubi tamen nullum fuit sacrificium. Itaque vult quatuor conditiones requiri ad verum sacrificium. Primò, substantiam rei, quæ immolatur. Secundò, certam offerendi actionem à Deo præscriptam. Tertiò, certam personam à Deo deputatam ad offerendum. Quartò, ut fiat ea intentione, & ad eum finem, qui in verbo Dei præscriptus est. Ex his autem conditionibus primam dumtaxat haberi dicit in celebratione cœnæ, reliquas omnino deesse.

Respondeo primùm, quòd Christi corpus in utero matris, vel in præsepi verè, ac realiter fuerit præsens, & tamen non fuerit sacrificium, ad rem nihil facit. Nam non erat in utero, vel in præsepi, ut victima, sed ut vivens infantulus: in cœna autem esse ut victimam, ipsi fatentur. Sic enim scribit ipse Kemnitius, ut alios interim omittam, pag. 717. *Ibi (in cœna) dispensatur, & sumitur victima, quæ pro peccatis nostris semel in cruce oblata est*. Hæc ille. Sic igitur nos argumentum instruimus: Christi corpus, ut in Cœna reipsa adest, victima quædam est; ergo aliqua præcedente immolatione victima factum est. Quæro, quæ fuerit illa immolatio? dices, Immolatio crucis. At cùm primùm Apostoli participarunt istam victimam, nondum Christus in cruce fuerat immolatus. Præterea neque nunc victima, quæ est in altari, potest dici facta per immolationem crucis: nam illa immolatio semel tantùm facta est, & victima per eam facta, paulò post desiit esse victima. Christi enim corpus post resurrectionem dum apparebat discipulis, & dum in cœlum ascendebat, victima dici non poterat: & multò minus nunc, ut in cœlis vivit ac regnat, victima dici potest. Cùm igitur victima per immolationem crucis facta, desierit esse victima, si iterum Christi corpus incipit esse victima, debet alia immolatione id fieri. Sed immolatio crucis non potest repeti; alia igitur nova requiritur immolatio. Quare aut immolatio, quæ victimam ponit in altari, seu in sacra cœna, est ipsa actio, celebratioque mysterii Eucharistiæ: aut non est in sacra cœna ulla victima.

Quod verò attinet ad illas tres conditiones sacrificii, quas in Eucharistia desiderari Kemnitius putat, nos facilè possumus eas demonstrare. Nam in primis certæ personæ deputatæ ad sacrificium, sunt Apostoli, & qui eis succedunt; illis enim solis Dominus dixit: *Hoc facite*. Intentio, & finis in verbo Dei præscriptus, habetur ibidem in illis verbis: *In meam commemorationem*. Nam ut finis erat sacrificiorum præcedentium, Christum repræsentare sacrificium crucis, ut futurum: sic finis est sacrificii Eucharistiæ immolationis, & oblationis in Eucharistia, nimirum ipsa consecratio. Neque enim petere debent adversarii, ut ostendamus ubi Dominus dixerit: Ego offero, vel sacrifico; aut ubi jusserit, Offerte, vel sacrificate: sed satis est, si actio ipsa offerendi, & immolandi ostendatur. Nam in Testamento veteri nusquam legimus dixisse sacerdotes: Ego offero, vel sacrifico; sed hoc ipso, quod ad Dei honorem, & ad significandam Christi mortem, animalia cæsa super altare ponebant, offerre Deo, & sacrificare censebantur. Quemadmodum etiam Dominus in cruce non legitur dixisse: Ego me offero, & sacrifico:
C & tamen quis dubitet spontaneam illam ascensionem crucis, veram oblationem fuisse? Ad eundem igitur modum illa actio, qua Christi corpus ad Dei honorem super mensam ponitur, ut consumatur, idque fit ad repræsentandam ejusdem Christi passionem, oblatio, & immolatio dicenda est. Illa autem actio consecratio est: nam per consecrationem fit, ut Christi corpus verè, & visibiliter adsit super mensam, & adsit aptè ad repræsentandam passionem, & mortem ejusdem.

Tertium argumentum principale ad eandem probandam propositionem, sumitur ex Patribus, qui apertè dicunt, Christum in cœna seipsum Deo Patri sub specie panis, & vini obtulisse.

D Irenæus lib. 4. cap. 32. *Novi Testamenti novam docuit oblationem*. Cyprianus lib. 2. epist. 3. *quis magis sacerdos Dei summi, quàm Dominus noster Jesus Christus? qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, panem scilicet, & vinum, hoc est, suum corpus, & sanguinem*. Ambrosius in Psalm. 38. in illa verba: *In imagine pertransit homo: Vidimus*, inquit, *Principem sacerdotum ad nos venientem; vidimus, & audivimus offerentem pro nobis sanguinem suum. Sequamur, ut possumus, Sacerdotes, ut offeramus pro populo sacrificium. Nam etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio: quia etsi nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur: immò ipse offerre*
E *manifestatur in nobis, cujus sermo sanctificat sacrificium quod offertur*. Gregorius Nyssenus orat. 1. de Resurrect. *Pro ineffabili, arcanoque, & qui ab hominibus cerni nequit, sacrificii modo, sua dispositione præoccupat impetum violentum, ac sese oblationem, ac victimam offert pro nobis sacerdos simul, & agnus Dei. Quando hoc accidit? cùm suum corpus ad comedendum, & sanguinem ad bibendum familiaribus præbuit*. Joann. Chrysostomus homil. 24. in priorem ad Corinthios: *Pro brutorum*, inquit, *cæde seipsum offerendum præcepit*. Et homil. 2. in posteriorem ad Timotheum, propè finem: *Sacra ipsa oblatio, sive illam Petrus, sive Paulus, sive alius cujusvis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamque sacerdotes modo quoque conficiunt: nihil habet ista, quàm illa minus. Cur id? quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam*

SEptimum argumentum sumitur ex illis verbis, quæ S. Lucas in Actis ponit, ubi refert ordinationem Pauli, & Barnabæ: *Ministrantibus*, inquit, *illis Domino, & jejunantibus, dixit Spiritus sanctus; Segregate mihi Saulum, & Barnabam, in opus, ad quod assumpsi eos*, Act. 13. Ministerium enim illud Domino exhibitum, non videtur aliud esse potuisse, quàm sacrificium, & sacrificium Missæ: aut enim hoc sacrificium est in Ecclesia, aut nullum.

Significari autem illa voce: *Ministrantibus*, sacrificium, probatur Primò ex voce Græca λειτουργούντων. Nam in primis etiam adversarii confitentur, & potissimum Apologia Confessionis Augustanæ in articulo de Missa, vocem illam λειτουργέω, non significare quodcumque ministerium, sed publicum. Itaque hoc loco non significat aliquid privatum, & internum, sed publicum, & proinde externum. Neque significare potest ministerium verbi, aut Sacramentorum: quia ista publica quidem sunt, sed non exhibentur Deo. Non enim concionamur Deo, neque Sacramenta Domino dispensamus, sed populo. Hic autem dicitur: *Ministrantibus illis Domino*.

Dices; Qui concionantur, aut Sacramenta populo præbent, Domino ministrare dici possunt, quia ad ejus honorem id faciunt. At si ista esset causa, cur Lucas scripserit, *Ministrantibus Domino*, non addidisset, *& jejunantibus*; nam etiam jejunare, est eo modo Domino ministrare. Qui enim bene jejunant, ad honorem Dei jejunant; juxta illud Roman. 14. *Qui manducat, Domino manducat, & qui non manducat, Domino non manducat*.

Præterea verbum illud λειτουργέω, licèt possit accommodari ad sacra, & prophana ministeria, tamen cùm accommodatur ad sacra, & absolutè ponitur in Scripturis, ubique accipitur pro ministerio sacrificii, ut patet ex cap. 1. Lucæ, & epistola ad Hebræos, cap. 2. 8. 9. & 10. Quare hoc loco Erasmus, qui apud adversarios in pretio esse solet, vertere ausus est: *Sacrificantibus illis Domino*; & hinc etiam factum est, ut Græci Missæ celebrationem λειτουργίαν appellent.

CAPUT XIV.

Probatur sacrificium Missæ ex cap. 10. prioris ad Corinthios.

ARgumentum Postremum ex his quæ petuntur à Scripturis, est apud Apostolum 1. Cor. 10. *Fugite*, inquit, *ab idolorum cultura. Ut prudentibus loquor; vos ipsi judicate quod dico. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Domini est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* propriè dictum erigitur, nisi ad sacrificia propriè dicta. Existimant quidem aliqui, ut Haymo, & alii nonnulli graves auctores non improbabiliter mensam Domini expressè vocari altare, Heb. 13. in illis verbis: *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deserviunt*: tamen quia non desunt ex Catholicis, qui eo loco per altare intelligant crucem, aut ipsum Christum; non urgeo ipsum locum.

Alterum argumentum sumitur ex comparatione Eucharistiæ cum sacrificiis Gentilium, & Hebræorum.
C rum. Apostolus enim apertissimè dicit, ita nos fideles sumere de mensa Domini corpus, & sanguinem Domini, ut sumunt Judæi hostias, & Gentiles idolothyta ex suis altaribus seu mensis. Quæ comparatio inepta sit necesse est, & perperam ab Apostolo adducta, si Eucharistia non est sacrificium Deo immolatum, sicut cibi illi Judæorum, & Gentilium sunt sacrificia Deo, vel idolis immolata.

Tertium argumentum sumitur ex comparatione societatis, quam habemus cum Deo per manducationem Eucharistiæ, cum societate quam habebant Gentiles cum idolis per manducationem idolothytorum. Paulus enim docet eos, qui manducant idolothyta ita conjungi cum idolis, ut censeantur
D veri idololatræ, ideò namque initio dixit: *Fugite ab idolorum cultura*. Utitur igitur hoc argumento; Qui manducat idolothyta, fit particeps altaris idolorum: ergo consentit in sacrificium idolorum, immò fit socius immolantium idolis. Ergo est idololatra; sacrificium enim est proprius actus latriæ. Quare si apta est Pauli comparatio, oportebit etiam circa Eucharistiam ita argumentari; Qui manducat Eucharistiam, fit particeps altaris Domini, ergo consentit in oblationem Eucharistiæ Deo factam, immò fit socius eam offerentium; ergo Deum hac oblatione cultu latriæ honorat.

Ad hæc argumenta respondet Kemnitius in 2. parte Examinis pag. 767. Ac Primum more suo impu-
E denter admodum, & scurriliter in re tam sacra se gerit: *Ex Ethnicorum*, inquit, *sacrificiis, quæ dæmoniis offeruntur, deplorata Missæ suæ subsidium accersere non verentur: non dissimili ratione, sicut ille apud Virgilium*, inquit:

Vos mihi Manes
Este boni, quoniam Superis aversa voluntas.

Hæc ille: nec animadvertit impius hæreticus, se hoc modo Apostolum ipsum irridere, illique insultare. Si enim nos à Diis Manibus censemur subsidium petere, quia probamus sacrificium Missæ ex comparatione Eucharistiæ ad sacrificia Gentilium: multò magis Paulus censebitur à Diis Manibus auxilium petiisse, qui probavit non esse manducanda idolothyta ex eadem comparatione Eucharistiæ ad sacrificia idolorum. Sed facessant impiæ nugæ, vel blasphemiæ po-

apponebantur idolothyta.

Hæc Prima solutio Kemnitii parum valet. Nam In primis falsum est non consuevisse Gentiles ad aras idolorum discumbere. Quid enim, quæso, est quod ait Apostolus 1. Coninth. 8. *Si quis viderit eum, qui habet scientiam, recumbentem in idolio?* quid enim est idolium nisi locus ubi est idolum? Neque obstat quod idem Paulus dicit 1. Cor. 10. *Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire, omne quod vobis apponitur, manducate; si quis dixerit, Hoc immolatum est, nolite manducare &c.* Nam utrumque est verum, solebant quippe Gentiles, & ad aras idolorum discumbere, & etiam de reliquiis immolatorum domi suæ convivium instruere. Quare malè proponit Kemnitius quæstionem Apostoli. Nam etsi non erat quæstio, an liceret idolis sacrificare: tamen nec erat quæstio, an liceret in conviviis Gentilium interesse; sed an liceret vesci idolothytis, & præsertim in idolio: & Paulus negat licere, quia hoc est socium fieri dæmoniorum, & interpretativè sacrificare dæmonibus.

Deinde etiamsi non consuevissent Gentiles ad aras idolorum discumbere, ut falsò dicit Kemnitius, tamen mensa dæmoniorum, cui comparatur mensa Domini, adhuc altare ipsum, non mensam communem significaret. Apostolus enim ubi mensam dæmoniorum nominat, non loquitur de mensa, ubi comedebatur, sed de mensa, ubi immolabatur, & unde cibi immolati ad mensam communem deferebantur, ut manifestè patet ex collatione cum altari Judæorum: *Videte*, inquit, *Israel secundùm carnem, nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?*

Deinde idem colligitur ex eo, quòd Apostolus vocat mensam Gentilium mensam dæmoniorum: vocat enim eam mensam dæmoniorum, quia sacra erat dæmoniis. Non enim vocaret mensam dæmoniorum, mensam communem Gentilium, ad quam permittebat etiam fidelibus accedere. Præterea non compararet mensæ Domini si loqueretur de mensa communi & prophana, nisi velit Kemnitius mensam Domini esse mensam communem, & prophanam.

Adhæc Apostolus, cùm dehortatur à mensa dæmoniorum, dicit causam esse, ut fugiant cultum idolorum: ergo loquitur de mensa, in qua immolabatur idolis, ex qua qui sumebant cibum, censebantur idololatræ.

Denique idem Paulus in eodem capite dicit, licitum esse ire ad mensas Gentilium, & ibi manducare idolothyta, si quis ignoret cibos illos esse immolatitios; & simul dicit: *Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum*: ergo nisi secum ipse pugnet Apostolus, non potest per mensam dæmoniorum intelligere mensam Gentilium, ubi solùm materialiter comeduntur idolothyta. Quod autem Kemnitius dicit Apostolum scribere, liberum quidem esse, tamen non convenire, ut fideles simul mensæ

idolothyta, participabant de sacrificio peracto in altari idolorum.

At neque hac via evadere poterit. Nam Apostolus non comparat mensam dæmoniorum cum cruce, sed cum mensa Eucharistiæ, proinde vult esse mensam Eucharistiæ verum altare ad sacrificandum erectum: & in hoc sita est comparatio; quòd sicut Gentiles manducabant immolata in altari, ita nos manducamus id quod immolatur in mensa Eucharistiæ. Deinde, ut suprà diximus, sacrificium ex immolatione factum in cruce fuit aliquando, & postea desiit esse, nec potest rursum fieri nisi per novam immolationem. Atque hactenus de testimoniis Scripturarum.

CAPUT XV.

Probatur sacrificium Missæ ex traditione Patrum, ac primùm ex vocibus sacrificii, oblationis, immolationis &c.

HActenus ex divinis literis testimonia pro sacrificio Missæ deprompsimus: nunc ad Secundum locum accedimus, videlicet ad testimonia veterum Patrum. Rectè enim Kemnitius dicit pag. 775. bonas mentes plurimum moveri consensu, & testimonio antiquitatis ejus potissimum, quæ fuit purioribus, optimis & florentissimis Ecclesiæ temporibus. Sed quia nimis longum esset singula testimonia seorsim excutere, ut fecimus in disputatione de veritate corporis Domini in Eucharistia: reducemus omnia ad aliquot capita, & simul refellemus responsiones adversariorum.

Primum igitur caput, sive argumentum sumi potest ex nominibus sacrificii, hostiæ, victimæ; & ex verbis, offerre, immolare, sacrificare, quibus Patres utuntur cùm de celebratione Cœnæ Domini verba faciunt; passim enim tum Græci, tum Latini, non solùm dicunt Eucharistiam esse sacrificium, seu oblationem, sed dicunt, offerri Deo, immolari, & sacrificari. Neque opus est loca notari ubi ejusmodi voces habeantur: adversarii enim fatentur eas apud Patres esse frequentissimas: *Negari non potest*, inquit Kemnitius pag. 782. *veteres quando loquuntur de celebratione cœnæ Dominicæ, usurpare vocabula, sacrificii, immolationis, oblationis, hostiæ, victimæ; item uti verbis, offerre, sacrificare, immolare.* Hæc ille.

Hic igitur modus loquendi satis indicat quid Patres senserint: si enim existimarent Eucharistiam solùm esse Sacramentum, non etiam sacrificium, ut adversarii sentiunt, nulla esset causa cur aliter loquerentur de Eucharistia, quàm de Baptismo. Nusquam autem Patres Baptismum vocant sacrificium, hostiam, victi-

... Ecclesia, contra plurima Patrum docuerim, nihil horum me auditurum. Et infrà apertè dicit, se non curare quid Patres de Missa dixerint, sed quid debuerint dicere. Similia habet in lib. contra Regem Angliæ: *Ultimò*, inquit, *dicta Patrum inducit Rex pro Missario sacrificio, & ridet meam stultitiam, quòd solus velim sapere præ omnibus. Hoc est quod dixi, Thomisticos asinos habere nihil quod producant, nisi multitudinem hominum & usum antiquum*. Et paulò infra dicit, se nihil curare si mille Augustini, & mille Cypriani contra se stent. Denique in lib. de Missa privata: C *Hic non moramur*, inquit, *si clamitent Papistæ, Ecclesia, Ecclesia, Patres, Patres: quia, ut dixi, hominum dicta, aut facta, nihil in tam magnis causis curamus. Scimus enim ipsos Prophetas lapsos esse, adeoque Apostolos: verbo Christi judicamus Ecclesiam, Apostolos, adeoque ipsos Angelos*.

Joannes Calvinus lib. 4. Institut. cap. 18. §. 10. respondet initio Sacramentum Eucharistiæ à Patribus vocari sacrificium, quia est memoriale sacrificii crucis. Quam solutionem fusius persequitur Kemnitius, & ideò paulò infra cum Kemnitii solutionibus eam refellemus: præsertim cùm Calvinus non multum videatur in hac solutione confidere. Nam paulò post §. 11. non solùm fatetur veteres usos esse vocabulis, D quæ sacrificium significant, sed etiam agnoscit eos in modo actionis ad sacrificii rationem accessisse, & apertissimè eos reprehendit, quamvis ineptè sensum eorum excusare nitatur: *Quia veteres quoque*, inquit, *videò aliò hanc memoriam detorsisse, quàm institutioni Domini conveniebat (quòd nescia quam repetitæ, aut saltem renovatæ immolationis faciem eorum Cœna præ se ferebat) nihil tutius piis pectoribus fuerit, quàm in pura, simplicique Dei ordinatione acquiescere, cujus etiam ideò vocatur cœna, quoniam sola hic ejus auctoritas vigere debet*. Et §. 12. *Et certè si cogitamus Domini, non hominum cœnam esse, non est cur ulla hominum auctoritate, vel annorum præscriptione patiamur nos ab illa vel latum unguem dimoveri*. E Hæc ille.

Itaque Lutherus, & Calvinus non sunt homines bonæ mentis, judice Kemnitio, cùm non moveantur consensu, & testimonio veteris ac veræ, & florentissimæ Christi Ecclesiæ. Ipse autem Kemnitius, ut se bonam mentem habere lectoribus persuadeat, quatuor quædam dicit de testimoniis Patrum. Primum, pag. 776. & sequentibus multa nugatur de statu quæstionis; scribit enim non posse probari ex Patribus histrionicam illam repræsentationem, quam Pontificii Missam vocant, esse sacrificium. Sed jam suprà respondimus, statum quæstionis non esse de cæremoniis, & ritibus Missæ; de his enim postea loco proprio disseremus; sed de substantia sacrificii. Quare non tenemur hoc loco pro-

...cationi mortis Domini, quæ adjungi solebat celebrationi Cœnæ: Nam Paulus Rom. 15. ministerium Evangelii sacrificium vocat. Quinta, quòd loquantur de variis exercitiis pietatis quæ occurrunt in Cœna Domini, ut fidei, pœnitentiæ, spei, dilectionis: istæ enim dicuntur à B. Petro spirituales hostiæ. Sexta, quòd loquantur de oblatione fidelium, qui in actione Cœnæ se ipsi Deo vovent, & consecrant, hoc est, corpus & animam suam. Paulus enim Roman. 12. vocat hostiam Deo placentem exhibitionem corporis ad obsequium ejus.

Sed istæ omnes rationes nihil ad rem faciunt. Patres enim cùm de oblatione Eucharistiæ loquuntur, apertè dicunt, solis sacerdotibus licitum esse id sacrificium offerre Deo: eleemosynæ autem, preces, laudes, & cætera quæ Kemnitius laboriosè coacervavit, à toto populo offeruntur. Tertullianus in lib. de velandis virginibus: *Non permittitur*, inquit, *mulieri in Ecclesia loqui, nec docere, nec tingere, nec offerre*. Idem in lib. de exhortatione castitatis, dicit officium sacerdotis esse docere, tingere, offerre. Epiphanius similiter hæresi 79. multis verbis contendit, non licere mulieribus offerre sacrificia, & ideò Christum ne ipsi quidem Matri suæ permisisse ut sacrificaret, sed solis Apostolis, quos sacerdotes ordinaverat. Concilium Nicænum canone 14. & Hieronymus in epistola ad Evagrium, & alia Concilia, & Patres, passim docent, non habere Diaconos potestatem offerendi sacrificium, sed id munus sacerdotum esse. At quis unquam negavit licere Diaconis, immò etiam laicis, & mulieribus offerre eleemosynas, orationes, & alia sacrificia spiritualia, & impropriè dicta?

Præterea Patres disertis verbis dicunt sacrificium, quod in Ecclesia offertur à sacerdotibus, esse ipsum Domini corpus, & sanguinem; proinde solutiones illæ Kemnitii omnes sunt vanæ: nisi fortè velit inaudito aliquo tropo, per corpus Domini intelligere eleemosynas, preces &c.

S. Andreas Apostolus, ut scribunt Presbyteri, & Diaconi Achajæ in ejus passione, dixit Ægeæ proconsuli: *Ego immaculatum agnum in altari offero, cujus carnes posteaquam omnis populus credentium manducaverit, agnus, qui immolatus est, integer perseverat, & vivus*. Hyppolitus Martyr in oratione de Antichristo, inducit Christum ita loquentem ad sacerdotes: *Venite Pontifices, & Sacerdotes qui pretiosum corpus, & sanguinem meum quotidie immolastis*. Ambrosius in Psal. 38. *Etsi nunc Christus non videatur offerre, ipse tamen offertur in terris, cùm corpus ejus offertur*. Et in cap. 1. Lucæ: *Cùm sacrificamus*, inquit, *Christus adest, Christus immolatur*. Gregorius Nyssenus in orat. de resurrect. *Dominus*, inquit, *præoccupans impetum Judæorum, seipsum victimam offert idem*

tate cap. 14. *Quid gratius offerri, aut suscipi posset, quàm caro sacrificii nostri, corpus effectum sacerdotis nostri?* Similia habet Cyrillus lib. de adoratione in spiritu, & veritate. Leo serm. 8. de passione. Fulgentius lib. 2. ad Monymum cap. 2. & alii Patres passim. Et ipsum Nicænum Concilium in eo canone, quem Calvinus, & alii omnes recipiunt, apertè dicit in sacra mensa situm esse Agnum Dei incruentè immolatum.

Quod cùm non ignoraret Kemnitius, addidit tertium dictum pag. 788. & sequent. *Sed excipiunt*, inquit, *non illa tantùm pietatis exercitia, sed ipsam actionem Cœnæ Dominicæ, & quidem ipsum corpus, & sanguinem in Cœnâ à veteribus vocari sacrificium, oblationem, hostiam, victimam; Ego verò non nego hoc &c.* Deinde ponit tres modos explicandi loca Patrum, quæ ipsam cœnæ actionem, vel Christi corpus, sacrificium vocant: quos modos singillatim refellemus, omisso tertio, quod is ad ea loca Patrum solùm pertineat, qui dicunt sacrificium altaris esse propitiatorium, quæ est altera controversia suo loco inferiùs explicanda.

Igitur primus modus est, ut sacrificium appellent actionem Cœnæ, quia consecratio, & dispensatio Eucharistiæ est quædam sacra actio, quæ à Dionysio vocatur Græci ἱερουργία; Latini enim sacrificare dixerunt, quod Græci dicunt ἱερουργεῖν. Id verò probat. Nam Paulus ad Rom. 15. describit per vocabula sacrificii, & oblationis ministerium Evangelii, quia est quædam sacra actio. Et Augustinus epistol. 59. ad Paulinum, vocat sancti altaris oblationem, quæ offertur Deo, quando id, quod in mensa Domini est, benedicitur, sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur, & præparatur. Et Cyprianus lib. 2. epist. 3. ubi in principio totius epistolæ argumentum ponit de calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando, subinde ingeminat vocabula sacrificii, & oblationis, & quod Christus sumpsit calicem non sola aqua, sed vino, & aqua mixtum, illumque benedixit, & distribuit discipulis. Hoc Cyprianus ita effert: *Christus obtulit Deo Patri non aquam solam, sed vinum aqua mixtum in calice.* Non enim ista oblatio videtur posse esse ea, quam Catholici docent; nam corpus, & sanguinem, non vinum, & aquam Catholici Deo offerri dicunt. Vocat igitur Cyprianus oblationem Deo factam, ipsam consecrationem panis & vini, quemadmodum Actor. 13. Lucas dixit, Apostolos ministrasse Domino, cum, interprete Chrysostomo, loqueretur de prædicatione Evangelii. Unde etiam Augustinus epistol. 23. dicit Christum immolari nobis, & in Psalm. 79. dicit, immolari fidelibus: ubi immolationem vocat ipsam consecrationem factam in usum fidelium. Denique Cyrillus in epistola ad Nestorium, vocat incruentum sacrificium, seu latriam, quando id, quod confectum est, nomina-

sacra actio potest dici oblatio, ut notum est. Non enim quicumque sacram actionem facit, continuò aliquid offert alteri. At Patres disertè dicunt in Cœna offerri Deo sacrificium corporis Domini: non igitur possunt verba Patrum exponi de sola consecratione panis ordinata ad communicationem fidelium, cùm illa non possit dici oblatio.

Præterea etsi vocabulum sacrificii esset ambiguum, & posset accipi pro quavis sacra actione; tamen quando tribuitur ea vox rei permanenti, idest, cùm vocatur sacrificium non ipsa actio sacrificandi, sed res quæ illa actione sacrificatur, tunc certè non C potest exponi, nomen sacrificii pro sacra actione. At Patres ipsum corpus Christi, quod offertur, sacrificium vocant: Nam determinatè dicunt in sacra Cœna offerri Deo sacrificium corporis Christi. Non igitur potest exponi sententia Patrum de sacra actione consecrandi, & dispensandi Eucharistiam: neque enim illa actio est, aut dici potest ullo modo corpus Christi.

Adde ultimò, quòd Kemnitius non bene probavit quod assumpsit, & in quo totum robur suæ solutionis constituit, nimirum idem esse Latinis sacrificium, & sacrificare, quod Græcis ἱερουργία, & ἱερουργεῖν. Nam licèt etymologia sacrificii sumatur à sacra actione, cùm sit sacrificare sacrum facere: ta- D men non quælibet sacra actio est sacrificium, sed ea sola, qua Deo res aliqua offertur cum certo quodam solemni ritu, & reali illius rei consumptione, ut suprà ostendimus. Quare Latini, eruditi interpretes Græcorum librorum, non reddunt per vocabulum sacrificii nisi Græcam vocem θυσίαν, quæ propriè significat sacrificium, aut certè vocem ἱερουργίαν, aut aliam similem ambiguam, & generalem, quando ex circumstantiis vident eo loco positam esse pro vero sacrificio. Id quod facilè potest intelligi ex testimoniis à Kemnitio allatis. Nam apud Dionysium, vocem ἱερουργίαν, reddunt interpretes sacrum ministerium, non autem sacrificium: & quod Dionysius crediderit in Missa offerri Deo verum sa- E crificium, patet ex illis verbis cap. 3. par. 3. de Ecclesiastica hierarchia: *Pontifex excusat se, quòd hostiam salutarem, quæ supra seipsum est, litet.* Apud Paulum Rom. 15. vocem ἱερουργοῦντα vertit interpres non sacrificantem, ut debuisset secundùm Kemnitium, sed sanctificantem: vocem autem προσφορὰν vertit rectissimè oblationem; nomen sacrificii in toto eo capite non legitur.

Porrò Augustinus altaris oblationem apertissimè vocat corpus Domini, quod in altari, ut verum ac proprium sacrificium Deo offertur. Neque obstant verba à Kemnitio citata. Nam Augustinus non dicit, ut ille pessima fide citat, oblationem Deo fieri, cùm quod est in mensa, ad distribuendum comminuitur: sed posteaquam dixerat, id quod est in mensa benedici, & comminui &c. multis interpositis

dicit,

tur enim panis, & vinum, ut etiam nunc in Missa fieri videmus, tamquam materia sacrificii futuri à Deo benedicenda.

De loco Actorum suprà disseruimus, atque ostendimus probabiliorem esse illorum sententiam, qui per illa verba: *Ministrantibus illis Domino*, intelligunt sacrificium Missæ. Sed etiamsi admitteretur alia sententia, ut probabilis, quod loquatur Lucas de ministerio concionandi: nihil inde lucraretur Kemnitius. Nam verba Lucæ sunt generalia, neque explicatè continent certum aliquod ministerium: non enim dixit Lucas, Offerentibus illis Domino sacrificium corporis Christi, sed in genere: *Ministrantibus illis Domino*. Quamvis autem non ineptè possit, qui concionatur, dici, ministrare Domino; & eodem modo possit qui Eucharistiæ, vel Baptismi Sacramentum dispensat, dici ministrare Domino: non tamen potest nisi valde durè, inusitatè, & ineptè dici is, qui baptizat offerre Domino aquam, vel is qui Eucharistiam dispensat, offerre corpus Christi Deo. Cùm igitur Patres passim dicant, in sacra Cœna offerri Deo corpus, & sanguinem Christi in sacrificium: non possunt eorum verba ita depravari, ut Kemnitius vellet.

Ad loca Augustini, ubi dicitur Christus immolari nobis, vel populis, facilè responderi potest. Illud enim *nobis*, vel *populis*, significat in nostram utilitatem sacrificium Deo offerri: nam etiam sacrificium crucis, quod est verissimum sacrificium Deo oblatum, potest dici factum nobis, quia pro nobis oblatum est. Immò Augustinus in posteriore loco, loquitur de sacrificio crucis; dicit enim tunc nobis Christum immolari, quando incipimus participare fructum mortis ejus: perinde enim nobis est, ac si tunc primùm Christus in cruce oblatus fuisset.

Denique Cyrillus nihil habet contra sententiam nostram. Vocat enim incruentam latriam consecrationem, & Communionem Eucharistiæ, quatenus per illas actiones offerimus Deo sacrificium, & deinde illud consummamus, vel inde participamus: non enim appellaret latriam, nisi primarius finis illius actionis, esset Deum immediatè colere cultu illi soli debito, quod fit solùm per sacrificium propriè dictum. Hinc est enim quòd neque Cyrillus, neque alii Patres, qui vocant Missam incruentam latriam, unquam vocant incruentam latriam Baptismi celebrationem, quia nimirum Baptismus immediatè refertur ad nostram sanctificationem, non ad cultum Deo soli debitum reddendum. Atque hæc de primo modo.

Alter modus exponendi dicta Patrum est, ut intelligamus Cœnam Domini vocari à Patribus sacrificium, oblationem, immolationem, quia est commemoratio quædam, & repræsentatio veri sacrificii, & immolationis factæ in ara crucis. Ubi notat Kemnitius Concilium Tridentinum sess. 22. can. 1. dixisse anathema huic sententiæ Longobardi ex Patribus confirmatæ. Nam Longobardus ex Patribus docet, sacrificium Missæ dici sacrificium, quia est memoria sacrificii crucis, non quod in se sit propriè sacrificium; Concilium autem ait: *Si quis dixerit in Missa non offerri Deo verum & proprium sacrificium, anathema sit*.

C Ad hunc Secundum modum respondeo, verissimum esse, quod Patres dicunt, Christum semel tantùm immolatum fuisse, & illius immolationis memoriam, & similitudinem esse actionem sacræ Cœnæ: nam loquuntur de immolatione in propria specie, sive de cruenta immolatione, quæ semel tantùm verè, & propriè facta est: nunc autem non propriè, sed per repræsentationem agitur. Sed hoc non impedit, quò minus Patres existimaverint in Missa offerri verum, & proprium sacrificium.

Porrò Longobardus, cùm quærit, an quod sacerdos gerit sit dicendum sacrificium, & immolatio; accipit nomen sacrificii & immolationis pro occisione, ac si apertius quæsivisset, an quod gerit sacerdos, sit dicenda Christi occisio: respondet autem

D rectissimè, Christum semel tantùm verè immolatum, idest, occisum fuisse; nunc autem non propriè immolari, idest, occidi, sed solùm in Sacramento, & repræsentatione. An autem sit quod sacerdos gerit, sacrificium propriè dictum, sed incruentum, Longobardus non quærit, sed præsupponit, ut omnibus notum, ex ipsa celebratione quotidiana sacrificii. Ad quem modum etiam sanctus Thomas, & alii Scholastici non fuerunt solliciti de eo, quod nunc est in controversia, sed solùm qua ratione sacrificium Missæ possit dici Christi immolatio, idest occisio, & ideò ferè respondere solent, dici immolationem, quia est repræsentatio immolationis, vel quia habet effectum similem cum ipsa ve-

E ra, & reali Christi occisione. Quare Concilium Tridentinum nihil contrarium docuit Longobardi, aut Sholasticorum doctrinæ.

Quòd autem Patres senserint, sacrificium Missæ non esse solùm commemorativum, sed etiam verum, & proprium, probatur Primò, quia Augustinus in locis à Kemnitio citatis de fide ad Petrum, cap. 18. & lib. 20. contra Faustum, cap. 18. sicut dicit actionem Cœnæ esse commemorationem sacrificii crucis jam peracti; ita dicit sacrificia veteris Testamenti fuisse commemorationem sacrificii crucis postea futuri: & tamen negari non potest, quin sacrificia illa vetera fuerint in se verè, & propriè dicta sacrificia.

Secundò, si Patres putassent sacrificium Eucharistiæ non esse sacrificium, nisi repræsentativum, numquam dixissent in numero multitudinis, offerri Deo victi-

ficium Deo oblatum unquam appellaverunt. Non igitur ista sola repræsentatio causa esse potuit cur actio Cœnæ Domini sacrificium appelletur.

Quartò, si celebratio Eucharistiæ non esset oblatio nova realis & vera, Deo facta, sed solùm imago quædam, ac repræsentatio oblationis in cruce peractæ, non possemus verè Deo dicere: Offero tibi hoc munus, seu, accipe Domine hoc sacrificium. Qui enim dicit alicui: Offero tibi, seu Accipe, reipsa tunc aliquid porrigit, & non solùm repræsentat oblationem, nisi fortè irridere velit eum, quem honorare se simulat. C Quare adversarii nostri, cùm hoc probè intelligunt, abstinent omnino in suæ Cœnæ celebratione ab ejusmodi vocibus, & eas in nobis maximè reprehendunt. At veteres Patres frequentissimè ita loquuntur, ac præsertim Augustinus lib. 8. de Civitate cap. ult. *Quis*, inquit, *audivit aliquando fidelium, sacerdotem stantem ad altare, dicere in precibus, Offero tibi Petre, aut Cypriane &c.* Adde quòd Patres non solùm dicunt, se offerre, sed etiam dicunt per hanc oblationem commemorari oblationem crucis; ubi duas distinguunt oblationes, unam repræsentantem, & unam repræsentatam, incruentam unam, alteram cruentam. Augustinus lib. 20. cont. Faustum cap. 18. *Christiani*, inquit, *jam peracti sacrificii memoriam celebrant sacrosancta oblatione, & participatione corporis Christi.* D Ubi illud etiam est obiter observandum, quòd sicut participatio corporis Domini non desinit esse vera, & realis participatio, licèt sit commemorativa; ita etiam oblatio, quæ simul fit cum illa participatione, non desinit esse vera, & realis oblatio, licèt sit alterius oblationis commemorativa.

Quintò, Patres ad nomen sacrificii sæpè addunt Epitheta, quæ soli vero sacrificio conveniunt, & quæ ineptè dicerentur de sola repræsentatione. Cyprianus lib. 2. epist. 3. vocat plenum, ac verum sacrificium. Chrysostomus homil. 60. ad populum, & omnes Græci passim vocant sacrificium terribile, & plenum horroris. Augustinus lib. 10. de Civ. cap. 20. E vocat summum, & verissimum sacrificium lib. de spiritu & litera cap. 11. appellat verissimum, & singulare sacrificium, Eusebius lib. 1. demonstr. Evangel. cap. ult. vocat sacrificium Deo plenum.

Denique ultimò accedit quod Patres apertissimè dicunt per hoc sacrificium, quod nunc ab Ecclesia toto orbe terrarum offertur Deo, exhiberi eidem Deo cultum latriæ illi soli debitum, ut patet ex loco Augustini jam citato; ubi inde probat, nos non habere Sanctos pro Diis, quia nemo ad altare dicit: Offero tibi Petre, aut Cypriane: & ex Cyrillo, aliisque Græcis, qui, ipso etiam teste Kemnitio, vocant hoc sacrificium incruentam latriam. At si non esset hoc sacrificium nisi repræsentatio, & memoria sacrificii crucis, non esset cultus latriæ: non enim commemini nusquam vocat sacrificium. Secunda, quia ista appellatio sacrificii, non parum obscurat veram Doctrinam, & usum Cœnæ Dominicæ. Tertia, quia ex illa catechesi appellationis sacrificii, non dexterè interpretata, extructum est theatricum Pontificiæ Missæ sacrificium. Hæc ille.

Istæ verò causæ continent in primis maximam Patrum reprehensionem: significant enim Patres non esse locutos secundùm morem Scripturæ, & obscurasse veram doctrinam, & usum Cœnæ Domini, & sua licentia, & improprietate loquendi, maxima incommoda Ecclesiæ attulisse. At quis id credat de illis doctissimis hominibus, qui floruerunt purioribus, ut Kemnitius loquitur, optimis & florentissimis Ecclesiæ temporibus?

Deinde prima causa ineptissima est, ut nihil de secunda & tertia, quæ meras calumnias continent, dicamus. Nam si displicet nomen sacrificii, quia Scriptura eo non utitur, cur non eadem ratione displicet nomen Sacramenti? neque enim credo, locum ostendent in divinis literis, ubi Cœna Domini Sacramentum nominetur. Quid est ergo quod Kemnitius loquitur, cùm ait: *Hæc consideratio de nævis quorundam veterum ostendit, quare maluimus Cœnam Dominicam Sacramentum potiùs, quàm sacrificium appellari. Primò enim Scriptura, quæ omnium rectissimas, & commodissimas appellationes potest rebus ipsis tribuere, nullibi Cœnam Dominicam vocat sacrificium?*

Adde, quòd Scriptura disertis verbis Cœnam Domini vocat sacrificium apud Isaiam, & Malachiam, ut suprà ostendimus; Apud Paulum autem tam apertè confert Cœnam Domini cum sacrificiis Hebræorum, & Gentilium, ut planè sit cæcus, qui non videt eam ex Pauli sententia sacrificiam esse.

CAPUT XVI.

Probatur sacrificium propriè dictum ex ritu altarium.

Alterum caput, unde agnosci potest sententia veterum Patrum, sumitur ex ritu altarium erigendorum ad hujus sacrificii celebrationem. Nam altaria non consuevisse erigi nisi ad sacrificia propriè dicta, adversarii non negant: Nam ideò Calvinus lib. 4. Institut. cap. 18. §. 12. ita loquitur de differentia Sacramenti Eucharistiæ, & sacrificii propriè dicti: *Mensam*, inquit, *nobis dedit, in qua epulemur, non altare, super quod offeratur victima.* Et Petrus Martyr lib. cont. Gardinerum par. 3. in responsione ad objectum 16. pag. 710. scribit, nullum esse debere altare in Ecclesia. Et denique non alia causa est, cur hoc tempore adversarii altaria ubique demoliantur, & pro altaribus mensas conviviales substituant, nisi quòd

[illegible] temporalium procuratorem, & causam reddit, quia non est dignus ut pro illo sacrificetur, qui sacrdotem Dei ab altari abstraxit. Eusebius lib. 1. demonstr. Evangel. cap. 6. multa dicit de altari Ecclesiæ. Optatus Milevitanus lib. 6. contra Parmenianum: *Quid est*, inquit, *tam sacrilegum, quàm altaria Dei, in quibus aliquando & vos obtulistis, frangere?* Et ibidem altare esse dicit sedem corporis Christi. Ambrosius lib. 5. epist. 33. *Certatim*, inquit, *milites nunciare, & irreverentes in altaria osculo pacem significare*. S. Antonius, ut in ejus vita scribit Athanasius, cùm prævidit futuram hæresim Arianam, videre sibi visus est, feroces quosdam mulos calcibus evertentes Christi altaria. Gregorius Nazianzenus oratione in Gorgoniam, scribit eam ad altare procubuisse, & invocasse illum, qui super altare coli solet. Gregorius Nyssenus in lib. de Baptismo dicit, altare esse lapidem natura sua, sed consecratione fieri sanctum &c. Chrysostomus hom. 53. ad populum: *Si quis*, inquit, *vellet hoc altare subruere, nonne illum lapidibus obrueretis?* Et hom. 20. in posteriorem ad Corinth. *Tu*, inquit, *altare honoras quod accipit corpus Christi*. Hieronymus in lib. contra Vigilantium. Augustinus lib. 8. Civit. cap. ult. & lib. 22. cap. 8. & alii Patres, & etiam antiqua Concilia frequentissimè altarium meminerunt.

Sed fortè objiciet aliquis Minutium Felicem, qui in Dialogo, qui inscribitur, Octavius, inducit Cæcilium Ethnicum ita loquentem cum Octavio Christiano: *Cur nullas aras habent (Christiani) nulla templa, nulla simulacra?*

Sed facilis est solutio; Nam Christiani illis temporibus duplici de causa diligentissimè cavebant; ne ulli Ethnici interessent sacris nostris. Primùm, quia non erant idonei ad tanta mysteria intuenda. Deinde, ob metum persecutorum, propter quam causam etiam frequenter in cryptis, & cavernis, vel certè in privatis domibus furtim rem divinam facere cogebantur: quare vulgò existimabantur Christiani planè athei, quod nullis Diis palam sacrificare cernerentur. Cæterùm non solùm tempore Minutii Felicis, sed etiam multò ante habuisse Christianos altaria, perspicuum est ex locis citatis Tertulliani, Dionysii, & Clementis, qui sunt omnes Minutio antiquiores, & ex Cypriano, qui fuit æqualis Minutii.

novis ejusmodi vocabulum in hac significatione non inveniatur: quod quidem verissimum est. Nam non solùm Augustinus lib. 20. de Civit. Dei cap. 10. & Chrysostomus in libris sex de sacerdotio, quos Kemnitius citat, & omnes posteriores passim utuntur hac voce, sed etiam his antiquiores, ut Gaudentius tract. 2. de Exodo: *Dominus*, inquit, *discipulis fidelibus mandat, quos primos Ecclesiæ suæ constituit sacerdotes, ut indesinenter ista vitæ æternæ mysteria exercerent, quæ necesse est à cunctis sacerdotibus per singulas*
C *las totius orbis Ecclesias celebrari*. Item Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos propè finem. Ambrosius in Psal. 38. Eusebius lib. 5. demonstr. Evangel. cap. 3. Cyprianus in singulis fermè epistolis. Tertullianus de præscriptione, & de velandis virginibus. Dionysius cap. 1. 3. & 5. Ecclesiasticæ hierarchiæ, & alii omnes hac voce utuntur. Et quod amplius est, ipsum S. Joannem Apostolum sacerdotio functum, & laminam Pontificalem gestasse scribit Polycrates apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 23.

Neque obstat, quòd in novo Testamento ministri Ecclesiastici non dicantur sacerdotes; causa enim in promptu est. Quia enim tempore Apostolorum adhuc vigebat sacerdotium Judaicum, & sacrificia
D cruenta offerebantur in templo Hierosolymitano, Apostoli (Domino inspirante) non utebantur nominibus sacerdotii, sacrificii, templi, altaris, & similium rerum, ut faciliùs distinguerent Christiana sacra à Judaicis, & ne putarentur, si iisdem uterentur vocibus, eosdem illos ritus innovare, aut confirmare. Sed paulò post everso templo Hierosolymitano, & cessantibus omnino sacrificiis Hebræorum, liberè cœperunt antiquissimi Patres uti nominibus templi, altaris, sacerdotis, & sacrificii, ut res ipsa postulabat.

Quare manifestè fallitur, vel potiùs mentitur Calvinus lib. 4. Institut. cap. 18. §. 10. cùm dicit, honorem sacerdotii sic uni Christo veteres vendicasse,
E ut Antichristi vocem fore affirmet Augustinus lib. 2. contra Parmenianum cap. 8. si quis Episcopum inter Deum, & hominem intercessorem faciat. Nam Augustinus contra Parmenianum non loquitur de sacerdote, sed de mediatore, & non de quocunque mediatore, sed de mediatore per modum redemptionis, quæ soli Christo propria est. Nam per modum deprecationis multos esse intercessores, & mediatores passim fatentur Patres. Nam sic appellat sanctos Martyres Basilius in orat. in 40. Martyres, & Hieronymus in epist. ad Fabiolam de veste sacerdotali, appellat Episcopos sequestres, idest, mediatores inter Deum & populum, per oblationem sacrificii altaris: quod etiam est apud Chrysostomum in 6. lib. de sacerdotio. Nec solùm intercessores, sed nominatim sacerdotes Augustinus vocat Episcopos, & presbyteros

habeat quod offerat. Quis ergo credat doctissimos Patres nomen sacerdotis tribuisse iis, qui solùm docent populos, & iis Sacramenta ministrant; sed Deo nullum offerunt sacrificium? Præterea docere, & Sacramenta ministrare, non solùm convenit Episcopis, & presbyteris, sed etiam Diaconis, & tamen Diaconi à veteribus non dicuntur sacerdotes; ut patet ex Augustino loco citato lib.20. de civit. cap.10. ubi dicit Episcopos, & presbyteros propriè sacerdotes nominari: & ex Concilio IV. Carthag. can.4. ubi apertè dicitur, Diaconos non ad sacerdotium, sed ad ministerium ordinari.

Dices, Diaconi non poterant omnia Sacramenta ministrare, & ideò fortasse non dicebantur sacerdotes. At nec presbyteri omnia Sacramenta ministrare poterant, ut patet de Sacramento Ordinis, & Confirmationis, & tamen sacerdotes dicebantur. Illa igitur sola vera causa est, quam reddit Concilium Nicænum canon. 14. quia videlicet Diaconi non habent potestatem sacrificia offerendi, sed solùm in sacrificio sacerdotibus ministrandi.

CAPUT XVIII.

Probatur sacrificium ex Liturgiis.

QUartum caput sumitur ex ritu celebrandi. Nam in primis ex omnibus antiquis Liturgiis, quæ extant, Jacobi, Clementis, Basilii, Chrysostomi, & ex libro quinto & sexto de Sacramentis Ambrosii, & ex Catechesi quarta & quinta mystagogica Cyrilli Hierosolymitani, qui magnam partem Liturgiæ exponunt; clarissimè patet, veteres Patres eo ritu celebrasse mysterium Eucharistiæ, ut nihil dubitaverint, eam esse verissimum sacrificium: plena sunt enim nominum oblationis, sacrificii, victimæ, signorum, benedictionum, elevationum, aliorumque ejusmodi rituum. Quare Lutherus (ut suprà notavimus) in libro de formula Missæ, totum Canonem abstulit, quòd non putaret eo incolumi existente, posse defendi, Missam non esse sacrificium. Canon autem verbis non multum mutatis, totus fermè invenitur in Liturgiis, & in libris Ambrosii: & Cyrilli jam citatis: illa certè inveniuntur omnia, quæ Lutherum offendebant, nimirum nomina oblationis, & sacrificii.

Calvinus lib.4. Institut. cap.18. §.11. excusari dicit non posse veteres, quin in actionis modo peccaverint; *Imitati sunt enim*, inquit, *propiùs Judaicum sacrificandi morem, quàm aut ordinaverat Christus, aut Evangelii ratio ferebat*. Scilicet melius novit Calvinus, qui heri natus est, quid ordinaverit Christus, quàm Jacobus frater Domini, qui Cœnæ Domini cum ipso Christo interfuit, aut Clemens, qui ab prodest, quàm iis, qui baptizantur. Quod quidem adversarii non negant: immò Philippus, Calvinus, Kemnitius, & alii totam controversiam inter nos, & ipsos esse dicunt, An Eucharistia non solùm debeat distribui manducantibus, sed etiam offerri pro salute aliorum, tum viventium, tum mortuorum: id enim posterius ad verissimum sacrificium pertinere non dubitant.

Jam verò Patres non solùm in Liturgiis citatis, offerunt Eucharistiam pro peccatis vivorum, & defunctorum, pro pace, pro incolumitate, pro omnibus C denique necessitatibus, tum spiritualibus, tum temporalibus: sed etiam in aliis libris passim docent, id fieri debere; quæ testimonia infrà suo loco adducenda erunt, cùm ad eam quæstionem venerimus, sitne hoc sacrificium propitiatorium. Interim autem unus, aut alter ex patribus sufficient.

Joannes Chrysostomus hom.79. ad populum Antiochenum: *Altari*, inquit, *assistens sacerdos, pro terrarum orbe, pro Episcopis, pro Ecclesia, pro gubernantibus Ecclesiam, jubetur Deo offerre*. Et homil. 72. in Matth. addit offerri etiam pro infirmis, pro sanis, pro terræ fructibus. Homil. 21. in Acta, & lib.6. de sacerdotio, & alibi addit etiam pro mortuis. Augustinus lib.22. de Civitate Dei cap.8. scribit à suis D presbyteris oblatum sacrificium Eucharistiæ pro domo liberanda à dæmonum vexatione, & lib. 9. Confessionum cap. 12. scribit, sacrificium pro matre sua defuncta oblatum. Et ne putemus meram esse cæremoniam pro defunctis offerre, ipse idem in Enchiridio cap. 110. scribit, hostiam hanc pro non valdè malis propitiationem esse. Sed de iis satis. Si quis autem velit testimoniorum farraginem, legat Joannem Garetium.

CAPUT XX.

E *Probatur sacrificium Missæ ex conjunctione legis, & sacrificii.*

VEnio nunc ad argumenta, quæ ex ipsa ratione Scripturarum, & Patrum lectione instructa peti possunt. Prima ratio desumitur ex conjunctione, quæ est inter religionem, seu legem, & sacrificium; & hoc syllogismo concludi potest. Tanta conjunctio est inter legem, seu religionem, & sacrificium externum, ac propriè dictum, ut omnino necesse sit, aut legem, & religionem verè & propriè in Christi Ecclesia non reperiri; aut sacrificium quoque externum, & propriè dictum in Christi Ecclesia reperiri. Nullum autem est, si Missam tollas: est igitur Missa sacrificium externum, & propriè dictum.

Pro-

ræ sunt. At Deos esse multos, colenda idola, sacrificandos homines, & alia quæ multipliciter variantur, ex corruptione sunt. Præterea id quod ex corrupta natura prodit, non est commune bonis, & malis, nec à Deo probatur. At sacrificandum esse, multi optimi, & sanctissimi viri censuerunt, ut Noe, Abraham, Job, Melchisedech, & Deus ipse sacrificia approbavit, & jussit etiam fieri: non igitur ex corruptione naturæ oritur sacrificandi instinctus.

Probatur secundò eadem propositio. Sacrificium cum ipsa religione natum est, & cum illa extinguitur; est igitur inter ea conjunctio quædam planè necessaria. Antecedens patet. Nam primi homines, qui Deum coluisse leguntur, Filii Adami fuerunt Cain, & Abel; illi autem sacrificia obtulisse leguntur Genes. 4. Deinde mundo per diluvium abolito, cùm iterum renovaretur religio, simul renovata sunt sacrificia per Noe Genes. 8. & deinde cùm ob varias persecutiones, religio vera in periculum adduceretur, nihil prophetæ magis lamentabantur, quàm sacrificiorum cessationem, 3. Reg. 19. inquit Elias. *Dereliquerunt pactum tuum filii Israel, altaria tua destruxerunt, & Prophetas occiderunt*. 2. Paralip. 15. inquit Azarias: *Transibunt multi dies in Israel absque Deo vero, & absque Sacerdote, Doctore, & absque lege*. Danielis 3. inquiunt tres S. Pueri: *Non est in tempore hoc Princeps, & Dux, & Propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum apud te, ut possimus invenire misericordiam tuam*. Et Daniel. 12. dicitur Antichristus ablaturus juge sacrificium, nimirum, ut religionem penitus tollat. Denique Apostolus. Hebr. 7. dicit, populum sub sacerdotio Levitico accepisse legem, & deinde addit translato sacerdotio necesse esse, ut & legis translatio fiat.

Probatur Tertiò. Sacrificium propriè dictum est cultus proprius Dei, idest, qui soli illi omnium consensu debetur: nam alia omnia genera honoris sunt aliquo modo communia cum creaturis, ut suprà probatum est; ergo nulla esse potest religio sine sacrificio propriè dicto. Nam religio ad colendum Deum instituitur: non autem colit Deum, sed potiùs ignominia illum afficit, qui cultum illi soli debitum, ei non adhibet. Certè inter homines si quis Regi non tribueret titulum honoris, qui solis convenit Regibus, Majestatem videlicet, etiamsi conservaret omnes inferiores titulos, non modò Regem non honorare, sed etiam contumelia afficere judicaretur.

Probatur nunc assumptio primi syllogismi; sublato videlicet sacrificio Missæ, nullum restare in Ecclesia Christi sacrificium propriè dictum. Nam si ullum assignari posset, id esset sacrificium crucis: id enim unum adversarii assignant, atque id esse volunt unictum, & virtutem, ut notum est; immò numquam fuit tempore Christianæ religionis; ea enim post Christi mortem propriè cœpit. At sacrificium proprium religionis debet ipsam perpetuò comitari, ut suprà probatum est.

Tertiò, religio quævis sacrificium externum, ac visibile requirit, ad quod homines illius religionis peragendum conveniant, & quod ab ipsis frequentari possit. At nihil hujusmodi in sacrificio crucis reperitur. Est enim respectu Christianorum invisibile, cùm sola fide non oculis cernatur, unde nec ad illud
C
conveniri potest à populis, nec etiam si cerneretur, à populo, vel sacerdotibus Christianis frequentari posset, non enim fas esset ut Christum Christiani toties interficerent.

Quartò, sacrificium Christianæ religionis debet esse ritus quidam à Deo Christianis præceptus, pertinens ad illum cultum, qui latria dicitur, ut rectè Augustinus affirmat lib. 20. cont. Faustum cap. 21. At Christi occisio, quæ dicitur sacrificium crucis, neque ritus dici potest, cùm fuerit ipsa veritas, quam omnes ritus adumbrabant; & multò minus ritus Christianis præceptus dici potest, nisi quis velit nobis à
D
Deo imperatum summum scelus, Christi videlicet interfectionem, & mortem. Et denique minimè omnium cultus latriæ dici potest, cùm potiùs Christum occidere summum sacrilegium dici debeat.

Accedant testimonia Patrum, quos suprà citavimus in explicanda definitione sacrificii, qui dicunt sacrificium Eucharistiæ esse unicum, & singulare sacrificium Christianorum.

Accedat denique testimonium Cypriani in serm. de Cœna Domini, ubi dicit, si Eucharistia manducando consumeretur, fore ut nullum nobis remaneret sacrificium, & per hoc tota religio interiret.

Dices; Cur ergo B. Paulus ad Hebr. 7. cùm dicit, traslato sacerdotio debere etiam transferri legem;
E
non dicit traslatum esse sacerdotium Leviticum ab Aarone, & successoribus in S. Petrum, & successores; sed solùm in Christum? Respondeo; Apostolus non dicit translatum esse Leviticum sacerdotium ab Aarone in Christum, sed translatum esse sacerdotium Leviticum in sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech, quod sacerdotium æternum esse, & in Ecclesia perpetuò vigere debet. Unde cùm postea nominat Christum sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech, non ipsum considerat, ut præcisè obtulit sacrificium crucis, sed ut per ministros suos perpetuò sacrificat seipsum in Eucharistia: hoc enim solo modo, ut suprà ostendimus, perpetuum habet sacerdotium.

ptis, & Sacramentis. Nam præcepta non sustulit, sed explicuit Matth. 5. & consilia addidit quæ ad præceptorum perfectam observationem conducunt. Pari ratione Sacramenta Circumcisionis, Agni Paschalis, & similia non sustulit, sed mutavit in alia verè, & propriè dicta Sacramenta, sed ut Augustinus dicit epist. 118. pauciora, faciliora, & præstantiora; ergo eodem modo sacrificia non debuit omnino tollere de medio, sed mutare.

Secundò, sacrificium est summus cultus, qui Deo tribui possit. Nam sine controversia res verbis præstant; & inter res, sacræ prophanis; & inter sacras, publicæ privatis; & inter publicas, eæ, quarum ipsa substantia in Dei honorem consumitur, quàm eæ, quarum solus usus. Tale autem est sacrificium propriè dictum, ut notum est. Quare si hoc genus cultus fuisset in veteri lege, & non in nova, fuisset Deus in veteri lege longè majori honore affectus, quàm in nova: & proinde Christus Patris sui, non gloriam, ut dicebat, sed ignominiam procurasset.

C

Tertiò, causa cur populus Hebræorum sacrificia externa, & propriè dicta habuerit, omnes inveniuntur etiam in populo Christiano. Habuerunt illi sacrificia externa, & visibilia, quia & ipsi populus erant externus, & visibilis, nempè non ex solo spiritu, sed carne, & spiritu constans. At populus etiam Christianus externus, & visibilis est, & carne, & spiritu constat. Habuerunt illi sacrificia, ut Christi mortem, quæ est unicum pretium, & unica salus nostra, sæpè repræsentarent, & commemorarent, cùm eam præsentem intueri non possent.

D

At nos etiam Christi mortem præsentem intueri nequimus; ergo egemus sacrificio, quo sacrificium illud crucis jugiter commemoremus. Habuerunt illi sacrificia, quibus Deum colerent honore summo, & soli illi debito. At nos etiam debemus Deum colere honore summo, & soli illi debito. Habuerunt denique illi sacrificia ut Deum placarent, vel ab eo beneficia impetrarent, vel pro impetratis gratias agerent. At iisdem de causis, & nos sacrificiis indigemus; immò quò nos plura à Deo beneficia accepimus, eò magis ad sacrificandum obligamur. Quare rectè Petrus Cluniacensis scribit hæreticos, qui sacrificium de Ecclesia tollere cupiunt, id tentare Diabolo suggerente, ut gens illa Deo præter cæteras sit ingrata, quæ præter cæteras pluribus, & majoribus à Deo beneficiis ornata est.

E

Quartò, reipsa Christiani retinent omnia alia genera honoris, & cultus, quibus Hebræi Deum colebant, nimirum adorationem, invocationem, votorum nuncupationem, hymnos, psalmos, cantica, dies festos, jejunia, eleemosynas, & similia. Quis igitur sibi persuadere possit, solum illud genus honoris, quod est proprium Dei, nobis à Christo prohibitum esse, cùm omnia alia sint ab eo permissa; externo signo sacrificiorum.

Quintò, sacrificia non sunt primùm in lege Mosis instituta, sed ex lege naturæ ortum habent, ut patet ex sacrificiis Abel, Noe, Melchisedech, Job, & aliorum: Ergo etiamsi Christus abrogare voluisset omnia instituta legis Mosaicæ, non tamen sacrificia omnino abrogare debuisset.

CAPUT XXII.

Probatur idem ex differentia Sacramenti, & sacrificii.

Tertia ratio ex differentia, quæ est inter Sacramentum, & sacrificium, sumi potest. Nam commune est omnibus Sacramentis, ut ab alio dentur, ab alio accipiantur: neque illus sibi ipse Sacramentum administret. Ita videmus in Baptismo, aliisque Sacramentis accidere; nemo enim seipse baptizare sinitur, etiamsi extrema adsit necessitas. Pari ratione nemo seipse confirmat, nemo se absolvit, nemo se sacris Ordinibus initiat, nemo se inungit. Eodem igitur modo si Eucharistia solummodò Sacramentum esset, nemo sibi eam ministrare posset; cujus tamen contrarium semper fuit in usu quod attinet ad eos, qui Eucharistiam consecrant.

Deinde, Sacramenta omnia in actione consistunt, non in re aliqua permanente, ut patet de Baptismo, & cæteris Sacramentis; non enim aqua consecrata, sed ablutio est Sacramentum Baptismi. Sola Eucharistia non in actione, sed in re permanente consistit, ut suprà probatum est, cujus differentiæ vix alia ratio reddi potest, nisi quia Eucharistia non solùm Sacramentum, sed etiam sacrificium esse debuit.

Denique, nullum aliud Sacramentum continet reipsa corpus Christi, sed solùm sunt signa visibilia, continentia virtualiter gratiam sanctificationis, neque aliud requiritur ad rationem Sacramenti, cùm Sacramenta nihil sint aliud, nisi instrumenta sanctificationis. Quare etiam Eucharistia potuisset verè, & propriè Sacramentum esse, etiamsi Christi corpus reipsa non contineret. Quæ igitur causa est cur debuerit necessariò Eucharistia Christi corpus reipsa continere, nisi ut posset verè, & propriè Deo Patri à nobis offerri, & proinde sacrificium esse verè ac propriè dictum? Et sanè mirum est, cur Lutherani concedant, corpus Christi verè, & realiter præsens esse in Sacramento Eucharistiæ, & simul admittant victimam esse omnium, quæ unquam fuerunt, præstantissimam; & tamen pertinacissimè negent, posse, aut debere offerri Deo, quasi non sit omnino exploratum & certum, debere Deo offerri id, quod habemus optimum.

CA-

Kemnitius fatetur pagin. 826. & 827. ubi de canone Missæ disputat: & constat à tempore S. Gregorii nihil ad Canonem Missæ additum esse. Porrò Gregorius ante annos circiter mille floruit; ergo testimonio adversariorum. Missa pro sacrificio haberi cœpit in Ecclesia, ab annis ut minimum mille.

Fuisse autem hanc sententiam receptam non in sola Urbe Roma, sed in toto orbe terrarum, fatentur etiam adversarii: nam ideò Lutherus in lib. de captivit. Babyl. cap. 1. *Missa*, inquit, *creditur passim esse sacrificium, quod offertur Deo. Accedunt his dicta Sanctorum Patrum, tot exempla, tantusque usus per orbem constanter observatus*. Et infrà: *Nec moveat*, inquit, *quòd totus orbis contrarium & sensum, & usum habet*. Et in principio libri de abroganda Missa, seu potiùs in epistola dedicatoria ejus libri: *Magnum est*, inquit, *certè tot sæculorum consuetudini, tantæ multitudinis sensui, tantorumque auctoritati reluctari*. Et paulò infra apertè dicit se esse solum contra orbem terrarum; sic enim sibi ipse objicit: *Tu solus sapis? totne errant universi? tanta sæcula ignoraverunt?* Sic etiam Joan. Calvinus lib. 4. Institut. cap. 18. §. 1. *Pestilentissimo*, inquit, *errore Satan totum penè orbem obcæcavit, ut crederet Missam sacrificium, & oblationem esse ad impetrandum remissionem peccatorum*. Et paulò infrà: *Congredi me lectores intelligant cum ea opinione, qua Romanus Antichristus, & ejus Propheta totum orbem imbuerunt*. Et infrà §. 18. dicit, hanc sententiam, quòd Missa sit sacrificium; inebriasse omnes Reges terræ, & populos à summo usque ad novissimum.

Et quamvis adversarii id non dicerent, res tamen certissima esset. Constat enim apud Latinos semper fuisse eandem Missam, ex iis, qui diversis temporibus illam exposuerunt, Isidoro, Amalario, Walfrido, Ruperto, Hugone, Innocentio III. Bonaventura, & aliis: & similiter apud Græcos id clarissimè constat, ex Maximo Monacho, Germano Constantinopolitano, Simeone Thessalonicensi, & Nicolao Cabasila; & nunc demum ex censura Orientalium ad Confessionem Augustanam cap. 13.

Ex hoc igitur principio certissimo, & ab adversariis concesso, nempe Missam habitam esse pro sacrificio ab annis ut minimum mille, in toto orbe terrarum, sequitur necessariò, si non est verum quod nos docemus, Primò Ecclesiam totam periisse, & Christum sponsam suam, & hæreditatem amisisse; non enim Ecclesia Christi esse potuit, qui palàm idololatriæ tot sæculis servivit. Secundò sequitur falsa esse vaticinia Prophetarum Oseæ 2. & aliorum, qui prædixerunt post Christi adventum idololatriam cessaturam. Tertiò falsam Christi promissionem Matth. 16. *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam*. Et Angeli Lucæ 1. *Regni ejus non erit finis*. Quartò falsam Apostoli sententiam 1. Tim. 3. Ecclesiam esse co-

CAPUT XXIV.

Solvuntur objectiones Lutheri.

Nunc demum solvendæ sunt adversariorum objectiones, Lutheri, Calvini, Kemnitii; nam reliqui vix aliquid novi adferunt. Primùm igitur Lutherus in lib. de captivit. Babyl. & in lib. de abroganda Missa, duo argumenta proponit, eaque confidenter opponit omnibus omnium Sanctorum testimoniis, & totius orbis terræ, atque omnium sæculorum consensui. Primum argumentum sumitur à verbis. Secundum ab exemplo Christi.

C

Primum ejusmodi est; Cœna Domini est Sacramentum, ac Testamentum Christi; sic enim ipse ait: *Hic calix novum Testamentum est in meo sanguine*; ergo sacrificium esse non potest. Nam sacrificii ratio cum ratione Sacramenti, & Testamenti omnino pugnat. Sacrificium enim est aliquid, quod nos Deo offerimus: at Sacramentum datur nobis à Deo, & similiter Testamentum continet promissionem hæreditatis nobis factam. Præterea Sacramenti, & Testamenti promissio fide accipitur; sacrificium contrà ex fide procedit. Sacramentum, & Testamentum ad nos à Deo descendunt; sacrificium à nobis ad Deum ascendit. Item sicut non possunt idem esse oratio & quod oratione accipitur; ita non possunt idem esse Testamentum, & sacrificium. Denique sicut ridiculum est dicere per Testamentum dari aliquid testatori ab hærede, cùm è contrario detur aliquid hæredi à testatore: sic etiam ridiculum videri debet, si quis dicat per Eucharistiæ Sacramentum nos Deo aliquid offerre, cùm ipse potiùs nobis aliquid promittat, & donet. Hoc argumentum per multas paginas versat Lutherus, ac fundamentum esse dicit totius doctrinæ suæ in hac materia: ac propter hujus rei ignorantiam, pronunciat idololatras esse omnes Sacerdotes, & Episcopos, cum omnibus suis majoribus.

D

E

Respondeo; tribus modis peccat argumentum Lutheri. Primò, quia assumit, sacrificium esse opus, quod nos Deo exhibemus, & illud opponit, ut nostram actionem, actioni Christi. At nos non hoc dicimus, sed asserimus tam Sacramentum, seu Testamentum, quàm sacrificium esse Christi opus, & actionem: idem enim Christus, qui nobis seipsum per Eucharistiam præbet in cibum, idem seipsum per Eucharistiam Patri obtulit, & quotidie per ministros suos se offert in sacrificium. Immò inter alia bona, quæ nobis Christus moriens Testamento suo reliquit, unum fuit corpus ipsius, & sanguis, quo uteremur, tum ut illa Deo offerremus, tum ut inde animæ nostræ reficerentur. Neque dissimile est quod agunt homi-

sibi oblatam, instituto & mandato suo, assumere in signaculum promissionis? immò reipsa in lege veteri sic Deus fecit. Nam Testamentum vetus Exod. 24. obsignavit sanguine victimæ, tunc sibi immolatæ, dicente Mose: *Hic est sanguis Testamenti, quod misit ad vos Deus*. Sic etiam omnia sacrificia legis veteris, & vera sacrificia erant, & tamen signacula erant promissionis Christi venturi, & morituri. Quid igitur mirum, si sanguis Domini in altari existens, per consecrationem simul sanguis sit victimæ Deo oblatæ, & signaculum promissionis divinæ.

Tertiò peccat argumentum Lutheri, quod non distinguat rationes formales Sacramenti seu Testamenti, & sacrificii. Ita enim argumentum procedit, ac si nos diceremus, sacrificium, qua sacrificium est, esse Sacramentum, vel Testamentum, & contra; vel dare; idem esse quod accipere, petere, idem quod promittere. At non ita sumus hebetes, aut rudes, ut ista dicamus: sed quod dicimus, hoc est; Eucharistiam Sacramentum esse, quatenus est signum externum, & visibile invisibilis gratiæ, & refectionis, quæ nobis confertur, dum Eucharistiam ritè sumimus: eandem esse Testamentum, quatenus est instrumentum publicum, & authenticum divinæ voluntatis, & promissionis: eandem esse victimam & sacrificium, quatenus Deo offertur. Neque repugnat, unum & idem accipi, & dari; neque valet quidquam illa consequentia: Accipimus à Deo Eucharistiam, ergo non possumus eandem illi offerre. Nam nihil omnino habemus quod Deo offeramus, nisi quod ab eo accepimus; juxta illud Davidis in lib. 1. Paralip. 29. *Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi*.

Secundum Lutheri argumentum sumitur ab exemplo Christi, qui in ultima cœna legitur in mensa sedisse, & Sacramentum discipulis distribuisse, non autem illud Patri obtulisse.

Respondeo; Christi exemplum nobis maximè favet. Nam etiamsi Evangelistæ non expresse dixerint, Christum se Patri in cœna obtulisse; tamen neque expresse dixerunt, non se obtulisse. Et præterea nos ex loci illius circumstantiis, ex figuris, & vaticiniis Prophetarum, ex testimonio expresso antiquissimorum Patrum scimus, Christum se Patri in cœna in sacrificium obtulisse; & hoc ipsum fieri mandasse, cùm ait: *Hoc facite*. Neque est id novum in mysteriis fidei. Nam nullus Evangelista scribit, in ultima cœna Christum immolasse agnum Paschalem, & eundem comedisse accinctis renibus, & cum baculis in manu; immò neque expresse scribunt Evangelistæ, illum comedisse agnum Paschalem: & tamen nemo dubitat ista omnia facta esse, cùm esset Dominus observantissimus legis, & Pascha parari jussisset. Neque dicunt expresse Evangelistæ, Christum in calice, quem sanguinis sui calicem appella-

tio fiat; & inde deducere, post Christi ascensionem translatum fuisse sacerdotium à Christo in Petrum, deinde à Petro in Papam, & à Papa in suos successores. Quam Lutheri imposturam iterum repetit Illyricus in Apologia Confessionis Antuerpiensis, cap. de Missa, ubi etiam addit Papam loqui de sacerdotio secundùm ordinem Melchisedech.

Sed hic tria sunt mendacia. Primum, quòd Papa ista dicat ingressurus in decretales epistolas, & pro fundamento jaciat. Nam ille Canon; *Translato sacerdotio*, non habetur in 1. titulo, sed in 2.
C nec in principio illius tituli; nam duo alii canones præcedunt.

Secundum mendacium est, quòd Papa ista dicat. Nam in toto illo canone, non est nomen Christi, nec Petri, nec Papæ, sed ponuntur ipsa verba Pauli cum quadam annotatiuncula S. Augustini, quæ solum continet, legem & sacerdotium esse omnino connexa.

Tertium mendacium est, quòd in eo canone agatur de sacerdotio Christi, vel Melchisedech. Nam expressè agitur de sacerdotio Levitico, ut glossa bis notat. Itaque mera sunt Lutheri somnia, translatum esse sacerdotium à Christo in Petrum, vel à Petro in Papam.

D

CAPUT XXV.

Solvuntur argumenta Joannis Calvini.

JOannes Calvinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 1. quinque argumenta proponit, cùm dicit se verbo Dei clarissimè demonstraturum sacrificium Missæ insigni contumelia Christum afficere; crucem ejus sepelire, & opprimere; mortem ejus in oblivionem tradere; fructum, qui ex ea nobis proveniebat, tollere; Sacramentum, quo mortis memoria relicta erat, enervare, & dissipare: quæ omnia argumenta exequitur
E in sequentibus sectionibus.

Primum igitur tale est argumentum. Christus est sacerdos in æternum: ergo nulli substitui debent Christo successores, aut vicarii. Ergo nulli sunt modò sacerdotes in terris, proinde nec sacrificia: nam in veteri lege ideò multiplicabantur sacerdotes, quia morte prohibebantur permanere, ut Apostolus dicit ad Hebr. cap. 7. Neque responderi potest, eos qui nunc ordinantur sacerdotes, non succedere Christo, sed eos suffraganeos esse. Nam Apostolus loco citato non concedit ullorum sacerdotum multiplicationem, nisi propter mortem præcedentium, Christus autem semper vivit, & sacerdos manet; ergo solus fungitur sacerdotio: vel si multi sunt in terris sacerdotes, Christi sacerdotium abrogatur.

Respondeo; Nullus Catholicorum affirmat, sacerdo-

Christi, ut patet ex Paulo, qui 1. Timoth. 2. & 2. Timoth. 1. vocat se Doctorem, & Magistrum, & 1. Corinth. 3. vocat se & alios nonnullos, Dei coadjutores, & ministros, & 2. Corinth. 5. dicit: *Pro Christo legatione fungimur tamquam Deo exhortante per nos. Itaque obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo*: quibus verbis se, & legatum, & vicarium Christi facit. Idem dici potest de officio pascendi, & Sacramenta ministrandi. Christus enim est pastor omnium ovium, & ipse est, qui baptizat, & Sacramenta cætera confert, omnium consensu; & tamen quis unquam negavit, debere esse in Ecclesia multos pastores, & Sacramentorum ministros, qui loco Christi, & ut ministri Christi visibiliter ista faciant? Nonne ipsi etiam adversarii pastores, & doctores, & ministri dici volunt, & quotidie docent, & baptizant, & tamen non putant se derogare unitati Magisterii, & Pastoratus Christi? Eodem igitur modo, quia Christus non sacrificat nunc per se visibiliter, & humano more in terris: non repugnat unitati, & æternitati sacerdotii ejus, ut habeat in terris sacerdotes ministros, & vicarios, per quos id faciat. Immò ut suprà demonstravimus, non potest Christus alia ratione verè dici sacerdos in æternum, nisi per ministros sacrificet, quandoquidem certum est, eum per se propriè non sacrificare.

Ad locum autem Apostoli, qui videtur absolutè excludere multiplicationem sacerdotum in Testamento novo, in promptu est responsio. Apostolus enim excludit absolutè multiplicationem sacerdotum in eadem dignitate, & potestate; non autem sacerdotum inferiorum, & qui respectu Christi ministri sint, & dicantur. Nam in lege veteri ob mortem Aaronis, successit illi in eadem dignitate, & potestate Eleazarus, Eleazaro Phinees, & sic de aliis, & si numquam Aaron mortuus esset, nullus ei successisset; tamen vivente etiam Aarone multi alii erant inferiores sacerdotes. Sic igitur Christo nemo succedit in eadem dignitate, & potestate, quia numquam moritur: tamen ipso vivente, multi inferiores ordinantur, qui sint ejus vicarii, & administri. Quod etiam videmus in regno temporali, ubi Regi, quamdiu vivit, numquam succeditur, licèt is multos habere soleat vel Proreges, vel ministros, per quos in variis provinciis jus dicat.

Secundum Calvini argumentum tale est. Non potest erigi altare, quin evertatur crux Christi, nec potest offerri sacrificium Missæ, sine injuria sacrificii crucis. Nam sacrificium crucis habet vim infinitam, & æternam: ergo non egemus alio sacrificio; ergo multiplicare tot sacrificia Missæ, ni- ... testare oblationem. Accedit ultimò Christi vox, Joan. 19. *Consummatum est*; quibus verbis testatur Dominus uno suo sacrificio perfectum esse, & completum, quidquid in salutem nostram erat.

Respondeo; Quod Apostolus ait Roman. 3. de lege & fide: *Numquid legem destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus*; idem nos de cruce, & Missa dicere possumus, Numquid crucem evertimus per Missam? absit, sed crucem statuimus. Quomodo

C enim Missa crucem everteret, quæ nihil fermè est aliud, nisi continua commemoratio crucis? Sed ad argumentum. Fatemur sacrificium crucis, vim infinitam, & sempiternam habere ad sanctificandum, atque inde sequi concedimus, non esse opus alio sacrificio crucis, aut ejusdem sacrificii crucis repetitione; idest, non esse opus, ut alius Christus moriatur pro nobis, aut ut idem Christus sæpiùs moriatur. Negamus autem inde sequi, non posse sine crucis Christi injuria multiplicari sacrificia repræsentantia sacrificium crucis, & ejus fructum nobis applicantia. Nam si ita esset, non solùm tollerentur Missæ de medio, sed etiam efficeremus omnia sacrificia Testamenti veteris fuisse pe-

D racta in injuriam crucis Christi. Nam sacrificium crucis non solùm vim habuit sanctificandi futuros homines, sed etiam præteritos: inde enim dicitur, agnus occisus ab origine mundi, Apocalyp. 13. Illa igitur Calvini consequentia: Sacrificium crucis est perfectissimum; ergo non potest erigi altare, quin evertatur crux Christi: si quid valet contra altare Ecclesiæ, valebit etiam contra altare Synagogæ: negemus igitur cum Manichæis, ut Calvino pareamus, Testamentum vetus, quod tot altaria erexerit in contumeliam crucis.

Illud autem, quod Calvinus addebat fructum crucis satis applicari per prædicationem Verbi, & administrationem Cœnæ Domini: proinde non es-

E se opus sacrificio Missæ: nihil concludit. Nam in primis eodem argumento probarem supervacaneam esse Cœnam Domini, quia fructus crucis satis applicatur per Baptismum; immò, & Baptismum supervacaneum esse, quòd sola prædicatione Verbi possit excitari fides, per quam applicatur fructus crucis. Placuit igitur Deo varia media instruere, quibus faciliùs, suaviùs, pleniùs fructum crucis consequeremur, atque unum ex his, nos sacrificium Missæ esse contendimus: neque adversarii contrarium adhuc ostendere potuerunt. Deinde etiamsi ad applicandum fructum crucis, non esset sacrificium Missæ necessarium, nec utile, non tamen sequeretur esse in injuriam crucis, quod Calvino probandum erat; immò nec sequeretur non esse necessarium. Nam adhuc necessarium esset ad religio-

victimam intrabat, & exibat: alioqui oportuisset Christum ab origine mundi pro singulis generationibus se offerre, ac mortem pati; sed unica oblatione, idest, unica morte peccata totius mundi purgavit, & cœli aditum omnibus hominibus aperuit. Videmus igitur Apostolum non excludere quamlibet iterationem oblationis Christi, sed eam solam, quæ mortem ipsius requirit.

Illa quoque verba capitis 10. *Sanctificati sumus per oblationem corporis Christi semel*. Et illa: *Una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos*: similiter de cruenta oblatione intelligenda sunt. Sensus enim est; Per unam Christi mortem sanctificati sumus, immò etiam consummati sumus, adepti videlicet non solùm remissionem peccatorum, sed etiam ornamenta justitiæ, & ipsam beatitudinem; & hoc in sempiternum, idest, pro omni ætate, & generatione, ut jam non egeamus alio Christo, qui morte sua nos redimat: vel ut idem Christus pro nobis, vel pro aliis sæpiùs moriatur.

Illud autem ex eodem capite: *Ubi est remissio peccatorum, jam non est remissio pro peccato*, quod adversarii maximè urgent, si quid probaret, tantùm probaret, non esse locum post sacrificium crucis, ulli sacrificio propitiatorio, non autem ulli sacrificio absolutè: nam multa sunt sacrificia verè, & propriè dicta, quæ non sunt propitiatoria. Quare parum fideliter Calvinus ex Paulo citavit, nullam amplius restare oblationem, cùm Paulus disertis verbis dixerit, nullam esse oblationem pro peccato.

Sed neque admittimus ex hoc loco posse colligi, Missam non esse sacrificium propitiatorium, seu oblationem pro peccato. Nam duo requiruntur ad remissionem peccatorum; Unum, ut inveniatur pretium liberationis, seu satisfactio justa & debita divinæ justitiæ. Alterum, ut pretium in particulari applicetur hominibus. Quod attinet ad Primum, sacrificium crucis remisit omnia peccata, præterita, præsentia, & futura; siquidem pretium acquisivit sufficientissimum pro peccatis totius mundi: & ideò illo sacrificio peracto, & peccatis remissis, non restat ulla similis oblatio pro peccato, idest, pro acquirendo pretio ad remissionem peccatorum. Et hoc solum est, quod Apostolus eo loco scribit. Quantum ad Secundum, nondum facta est remissio peccatorum omnium: nam adhuc sunt, & erunt usque ad mundi consummationem, quibus applicandum sit pretium liberationis, & remittenda peccata, & ideò remanet hostia pro peccato, nimirum sacrificium Missæ.

Dices; Videtur Apostolus, cùm ait: *Jam non est oblatio pro peccato*, respicere ad sacrificia Judaica, quæ pro peccato dicebantur; ac docere illa sacrificia esse omnia abrogata, cùm jam peracta sit remissio peccatorum: non ergo solùm excludit Paulus novam oblationem, qua acquiratur pretium, sed omnes alias iam Sacramenta repræsentantia, & applicantia fructum crucis; immò & verbum, & fidem, & orationem, & omnia media, seu instrumenta, quibus applicatur fructus crucis. Nam sic argumentari possemus; Per crucem sunt remissa omnia peccata; ergo frustrà sunt omnia instrumenta justificationis.

Denique illud, *Consummatum est*, perperam à Calvino adducitur. Non enim significat, ut ipse somniat, unica oblatione crucis consummata, & completa omnia, quæ in salutem nostram erant; quasi supervacanea fuerint cætera, doctrina, Sacramenta, exempla, & omnes labores ante crucem obiti: sed
C significat, ut Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus, Teophylactus, & alii exponunt, consummatas fuisse pœnas, & afflictiones, quas in carne passurus erat, vel, quod in idem recidit, consummata fuisse Prophetarum oracula, quæ passionem ejus prædixerant.

Tertium argumentum Calvini sumitur ex eo, quòd sacrificium Missæ unam Christi mortem obliteret, & ex hominum memoria excutiat. Nam Testamenti confirmatio à morte testatoris pendet: ergo & Testamenti Christi confirmatio à morte Christi pendet. Sed Missa est novum Testamentum; immò quot sunt missæ, tot sunt Testamenta: ergo ut rata sint oportet Christum toties mori, quoties dicitur Missa: ergo unica illa Christi mors, aut non creditur, aut
D pro nihilo ducitur. Præterea hostiam, quæ offertur, occidi & mactari necesse est: ergo si Christus singulis Missis sacrificatur, eum singulis momentis mille in locis crudeliter interfici oportet. Neque valet si respondeant, sacrificium Missæ esse *ἀναίματον*: nam non pendet ex arbitrio hominum, ut sacrificii naturam mutent; & Apostolus ait: *Sine sanguinis effusione non fit remissio*.

Respondeo; Si Catholici dicerent, in sacrificio Missæ verè Christum mori, Calvini argumentum aliquid virium habere videretur: sed cùm dicant omnes, Christum non mori nisi in Sacramento, seu signo repræsentante unicam illam mortem, quam aliquando obiit; tantum est, ut Missa obliteret Chri-
E sti mortem, ut potiùs efficiat, ne unquam oblitere-tur. Sed inquit Calvinus: *Etsi dicant Papistæ, se Christum nec velle, nec posse interficere, tamen id sequi ex eorum dogmate, argumenta nostra probant*. Videamus igitur an ita sit.

Primum argumentum ex nomine Testamenti, nihil probat. Nam Missa non est nova Testamenti Christi institutio, sed est repetitio illius ejusdem, quod Christus aliquando fecit, & sua morte confirmavit. Quemadmodum inter homines, cùm testamentum morte confirmatum sæpiùs in judicio exhibetur, & recitatur, aut etiam describitur ad applicandam huic, aut illi hæreditatem, non est opus ut testator iterum moriatur: sed satis est, si constet testatorem esse mortuum, nec ante mortem revocasse, aut immutasse suum testamentum.

Sed

Ad aliud argumentum ex occisione hostiæ, quæ offertur, Respondeo; Sacrificium Missæ esse verissimum sacrificium, & tamen non exigere veram hostiæ occisionem. Solùm enim occisio requiritur in oblatione rei viventis, & quæ in forma rei viventis offertur, ut cùm offeruntur agni, vituli, aves, & similia, quorum destructio in morte consistit. At cùm forma sacrifìcii est rei inanimæ, ut panis, vini, thuris, & similium, non potest requiri occisio, sed solùm consumptio rei illi conveniens. In Missa igitur offertur quidem Christus, qui est res vivens, & offertur in forma rei viventis, quantum ad repræsentationem, ubi solùm requiritur mors repræsentata, non autem mors reipsa: sed ut est sacrificium reale, & propriè dictum offertur in forma panis & vini, juxta ordinem Melchisedech, & proinde in forma rei inanimæ. Unde in Canone ubi habentur verba oblationis potissimæ post consecrationem, dicimus: *Offerimus panem vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ*. Quare consumptio hujus sacrificii non debet esse occisio, sed manducatio.

Ad illud: *Sine sanguinis effusione non fit remissio*. Respondeo; Apostolum loqui de sacrificiis legis veteris, in qua nullum erat sacrificium pro peccato sine sanguinis effusione. Sic enim ait Hebr. 9. *Omnia penè in sanguine mundantur, secundùm legem, & sine sanguinis effusione non fit remissio*.

Præterea potest etiam absolutè, & generatim accipi Pauli sententia, non quòd quotiescumque fit remissio, tum sanguinem fundi oporteat, sed quòd remissio numquam fiat, nisi in virtute effusionis sanguinis, sive ea nunc fiat, sive facta, sive futura sit.

Denique in sacrificio Missæ rectissimè potest dici sanguis Christi effundi, ut ipse Dominus loquitur, cùm ait: *Hic est sanguis meus, qui pro multis funditur*; sive consideremus mysticam sanguinis effusionem, sive realem effusionem, idest, libationem, seu oblationem sanguinis Domini. Ut enim usitatè secundùm Scripturas, dicitur panis frangi cùm distribuitur, etiamsi integri panes dentur: sic etiam vinum fundi dici potest cùm distribuitur, licèt plenæ amphoræ donentur, & eodem modo corpus sub specie panis frangitur, & sanguis sub specie vini funditur, dum offertur & donatur Deo in sacrificium.

Quartum Calvini argumentum ducitur à fructu mortis Christi; quem Missa nobis præripit, dum ne eum agnoscamus, & cogitemus, facit. Quis enim cogitet, se morte Christi redemptum esse, ubi novam in Missa redemptionem viderit? Quis peccata sibi remissa confidat, ubi novam remissionem viderit?

Respondeo; Argumentum non est dissimile superioribus: nititur enim falso illo fundamento, quòd Missa Catholicorum sententia, vim habeat expiandi peccata sine crucis sacrificio. Si enim hoc diceremus, Christus nos redimeret. Deinde non ita comparamus, ut perperam facit Calvinus, passionem Christi cum sacrificio Missæ, ut dicamus ex passione Christi sumi tantùm exemplum redemptionis. Dicimus enim passione Christi totum pretium redemptionis acquisitum, & propterea nos omnes ea morte redemptos, quod attinet ad sufficientiam pretii pro omnibus persoluti: per sacrificium autem Missæ applicari pretium illud, ut etiam applicatur per Sacramenta, quamvis alio, & alio modo, ut suo loco infrà dice-

C mus. Sicut igitur, qui baptizat, non dicitur exemplum tantùm sumere redemptionis à passione Christi, nec propriè redimere, sed applicare dumtaxat pretium per passionem acquisitum: sic etiam de sacrificio Missæ cogitari debet.

Quintum argumentum jam est solutum: nihil enim adfert, præter id, quod Lutherus dicebat, non posse idem accipi, & donari. Hæc sunt argumenta ex libro Institutionum. Alia duo addit in Antidoto artic. 6. Parisiensis, quæ brevissimè solvi possunt.

Primum est hoc: *Institutio Christi sic habet: Accipite & manducate; non autem, Offerte; ergo sacrificium non ex instituto Christi est, sed palàm cum eo pugnat*. Respondeo: Nusquam legimus Christum dixisse;

D Non offerte: quod si legeremus, tum verè pugnaret cum instituto Christi sacrificium Missæ. Quòd si illud urgeat Calvinus, quòd non dixerit Christus: Offerte, jam suprà responsum est, tum nihil colligi ex pura negatione; tum satis Christum apertè jussisse offerri, cùm ait: *Hoc facite*.

Alterum argumentum est: *Nemo usurpare debet honorem sacerdotii, nisi à Deo vocatus, teste Apostolo. Nemo autem præter Christum vocatus legitur*. Respondeo; Cùm Apostolos Christus ad honorem sacerdotii vocaverit illis verbis: *Hoc facite*, nemo potest dicere eos non esse à Deo vocatos, nisi qui Christum neget esse Deum. Qui autem Apostolis legitima ordinatione succedunt, non minus à Deo vocari cen-

E sendi sunt, quàm olim à Deo judicarentur vocari, qui Aaroni per carnalem propagationem substituebantur.

CAPUT XXVI.

Solvuntur objectiones Kemnitii.

Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 800. & seq. proponit argumenta sua sub hoc titulo: *Argumenta ostendentia abominationem Missæ Pontificiæ*. Sunt autem argumenta sex.

Primum tale est: *Instituere cultum extra verbum, & sine verbo Dei, vanum est, immò idololatria est, cùm scriptum sit, Frustra colunt me mandatis, & doctrinis homi-*

tra usum à Christo institutum in aliam actionem toto genere diversam transferre, ingens est piaculum. Christus autem Sacramenti; & non sacrificii actionem in verbis institutionis praescripsit: contumelia igitur coena Dominica est, Missa Pontificia. Respondeo; Assumptio argumenti probanda fuerat: nam eam falsam esse, suprà plurimis & clarissimis argumentis demonstravimus.

Tertium argumentum: *Administrationem coenae Christus moriturus testamenti forma instituit: Magnum autem scelus est, vel hominis testamento, quando ratum & confirmatum est, aliquid superordinare: Manifestum igitur est, quid sit Pontificia Missa, quae Testamento Filii Dei aliquid superordinat.* Respondeo; Ultima particula probanda erat. Quòd enim Missa aliquid superordinet Testamento Filii Dei, falsum est, cùm nihil sit aliud Missa, nisi frequentatio ejus rei, quam Christus moriturus frequentari mandavit. Sed facile est adversariis, verba profundere, etiam cùm nihil habent, unde sua probare queant.

Quartum argumentum: *Missa Pontificia, pugnat cum sacrificio crucis &c.* Quintum: *Missa pugnat cum unico sacerdotio Christi &c.* Sextum: *Missa obscurat coenam Domini, & alia media à Christo instituta, ad applicandum fructum passionis Christi.* Respondeo; Haec omnia sumpta sunt ex institutione Calvini, & à nobis paulò ante soluta.

CAPUT XXVII.

Solvitur ultima objectio, & explicatur in qua parte Missae propriè consistat essentia sacrificii.

POstremo loco solvenda est objectio quaedam, quam partim haeretici faciunt ad Missam oppugnandam: partim etiam Catholici ad rem melius explicandam. Si Missa sacrificium esset propriè dictum, certè in aliqua ejus parte inveniretur ratio sacrificii propriè dicti, & suprà definitione explicati, nullam autem ejusmodi partem esse, sic ostenditur. Post Missam Catechumenorum, in qua certum est non consistere sacrificii rationem, quinque partes inveniuntur. Prima oblatio panis, & vini. Secunda consecratio, & transmutatio panis in corpus, & vini in sanguinem Domini. Tertia oblatio corporis, & sanguinis per expressa verba. Quarta fractio, & commistio Sacramenti. Quinta distributio, & consumptio ejusdem. In oblatione panis, & vini sacrificium Missae non consistere, extra controversiam est: non enim res terrenae esse possunt illud unicum sacrificium, quod in Ecclesia vigere pro omnibus veteribus sacrificiis Patres affirmant.

orationem Dominicam Apostolos addidisse ad verba consecrationis, certè nec ipsi faciebant illam oblationem, quam nos post consecrationem facimus: non igitur illa oblatio ad essentiam sacrificii pertinet.

Porrò fractio, quae quarta pars est, sine dubio non habet Dominum auctorem. Dominus enim fregit quidem panem, sed fregit vel ante consecrationem, ut multi volunt, vel statim à consecratione, ut distribueret cum discipulis. At nostra fractio fit post consecrationem multis aliis actionibus interje-
C ctis, & non fit ad distribuendum, sed ad certum mysterium significandum.

Denique manducatio, seu consumptio non videtur propriè sacrificium, cùm non fiat à solo Sacerdote. Et quamvis ad essentiam sacrificii pertineret, non potest tamen in ea sola tota essentia sacrificii constitui: nam sine oblatione, & dedicatione praecedente, sacrificium esse non potest. Atque haec est ratio cur apud Catholicos feria sexta majoris hebdomadae non censeatur sacrificium Missae propriè celebrari, licèt vera hostia adsit & frangatur, & consummetur: quia videlicet consecratio, & oblatio deest.

Respondeo; Ut rem totam facilè, & breviter ex-
plicemus, duo aperienda sunt. Primum, quid sit
D propriè sacrificium Missae, accipiendo sacrificium pro re, quae sacrificatur. Deinde quid sit propriè sacrificium Missae, accipiendo sacrificium pro actione sacrificandi. Utrumque autem ex sequentibus sententiis, seu propositionibus patebit.

Prima propositio: *Negari non debet, panem, & vinum aliquo modo in Missa offerri, & proinde pertinere ad rem, quae sacrificatur.* Haec patet Primùm ex ipsa Liturgia. Nam cùm ante consecrationem dicimus: *Suscipe sancte Pater hanc immaculatam hostiam*, certè pronomen *Hanc*, demonstrat ad sensum id, quod tunc manibus tenemus: id autem panis est. Et similes sunt in Liturgia non paucae sententiae, quae
E panem offerri apertissimè demonstrant.

Deinde veteres Patres passim idem tradunt. Irenaeus lib. 4. cap. 32. dicit, Ecclesiam offerre Deo sacrificium ex creaturis, idest, ex pane & vino. Cyprianus lib. 2. epist. 3. dicit, Christum obtulisse Patri calicem vino & aqua mixtum, & in sermone de eleemosyna, reprehendens divites foeminas, quae non adferebant panem consecrandum: *Locuplex*, inquit, *& dives in Dominicum sine sacrificio venis, & partem de sacrificio, quod pauper obtulit sumis*; ubi per sacrificium, panem intelligit, qui per Sacerdotes Deo sacrificandus erat. Sanctus Gregorius lib. 2. Dialog. cap. 23. de S. Benedicto loquens: *Manu sua*, inquit, *oblationem dedit dicens: Ite, & hanc oblationem pro eis offerri Domino facite, & ulterius excommunicatae non erunt. Quae dum oblatio pro eis fuisset immolata*

natura physicè spectetur, tamen unum erat sacrificium, non duo sacrificia; nam ovis viva offerebatur consecranda per mortem Deo, & deinde per ignem absumenda. Sic etiam, licèt panis & corpus Domini, res sint diversissimæ, si eorum natura consideretur: unum tamen sacrificium faciunt, quod est panis in corpus Domini transmutatus, sive corpus Domini in specie panis Deo oblatum. Atque hinc est, quod in Missa non offertur panis, ut sacrificium perfectum, sed ut sacrificium inchoatum, & perficiendum, ut patet ex illis verbis: *Benedic* C *hoc sacrificium tuo sancto nomini præparatum*. Et in secretis aliquoties legimus: *Sacrandum tibi munus offerimus*. Unde rectissimè Irenæus lib. 4. cap. 32. dixit: *Calicem, sanguinem suum confessus est, & novi Testamenti novam docuit oblationem*. Ubi oblatio novi Testamenti propriè vocatur vinum in sanguinem Domini commutatum.

Huc faciunt omnia loca Patrum qui docent, unicum esse Ecclesiæ sacrificium, quod successit toti multitudini veterum sacrificiorum; Leonis sermone 8. de passione Domini; Joannis Chrysostomi in Psalm. 95. & Augustini libro de spiritu & litera cap. 11. lib. 3. contra Donatistas, de Baptismo cap. ult. lib. 1. contra advers. leg. & prophet. cap. 20. D lib. 1. contra Cresconium, cap. 25. & lib. 8. de civit. Dei cap. ult.

Hinc patet, improbabilem esse sententiam Gasparis Cassalii lib. 1. de sacrificio cap. 20. qui affirmat duo esse sacrificia Euchatistiæ, unum panis & vini, alterum corporis & sanguinis Domini.

Quarta propositio: *Oblatio panis, & vini consecrationem præcedens, ad integritatem & plenitudinem sacrificii pertinet, non tamen ad essentiam*. Quod ad essentiam non pertineat, extra controversiam esse videtur. Nam oblatio vocalis, ut suprà ostendimus, non est ad sacrificium necessaria: satis enim Deo se demonstrat aliquid offerre, qui reipsa offert. Et quamvis oblatio aliqua ad essentiam sacrificii E necessariò requiratur, non tamen necesse est, ut ea immolationem præcedat: ipsa enim immolatio, oblatio esse potest. Quod autem ad integritatem quandam pertineat, inde patet, quod in omnibus Liturgiis, quantumvis antiquis, seu Græcis, seu Latinis, pars actionis est oblatio rerum consecrandarum. Et quamvis Dominus non iisdem verbis panem consecrandum obtulerit, quo nos modo offerimus, tamen obtulisse aliquo modo, apertè scribit Cyprianus lib. 2. epist. 3. & colligitur ex illa cæremonia elevandi oculos in cœlum, & gratias agendi, quam Dominum consecrationi præmisisse, partim Evangelistæ, partim antiquissimæ Liturgiæ testantur.

Quinta propositio: *Oblatio quæ sequitur consecra*- Liturgia Jacobi, & Clementis intelligi potest.

Sexta propositio: *Fractio Sacramenti ad essentiam non pertinet, sed solùm ad integritatem*. Quòd non ad essentiam, perspicuum est ex ipso usu Ecclesiæ. Nam si fortè dum cum ipso Sacramento signum crucis exprimitur super calicem, panis consecratus in calicem decidat, non solet frangi, sed relinquitur ita integrum, usque ad sumptionem; nec tamen sacrificium irritum, aut essentialiter immutari creditur. Adde, quòd hac cæremonia Dominus non videtur esse usus, ut initio diximus. Pertinere autem ad integritatem, perspicuum est ex omnibus Liturgiis Græcis & Latinis.

Septima propositio: *Sacramenti consumptio ut à populo fit, non est pars sacrificii; ut autem fit à Sacerdote sacrificante, pars est essentialis sed non tota essentia*. Quod attinet ad populi sumptionem, res certissima est: qui enim edunt victimas, participes sunt altaris, ut Apostolus ait, 1. Corinth. 10. & Hebr. 13. Non est autem idem, sacrificium offerre, & de altari participare. Consumptio autem, quæ fit à Sacerdore sacrificante, non tam est comestio victimæ, quàm consummatio sacrificii; & propriè combustioni holocausti respondere censetur. Itaque adeò necessaria semper judicata est ab Ecclesia, ut si fortè Sacerdos ante consumptionem moriatur, vel alio modo à consumptione impediatur, oporteat alium Sacerdotem illi succedere, & sacrificium consummare, ut patet ex Concilio Toletan. 12. can. 5. & ex regulis libri Missalis.

Quòd autem sit pars essentialis, inde probatur, quia in tota actione Missæ, ut mox ostendemus, nulla est alia realis destructio victimæ præter istam: requiri autem realem destructionem, suprà probatum est, cùm definitionem constitueremus. Unde Abraham Patriarcha, licèt filium jam colligasset, & super aram constituisset, & manum ad mactandum sustulisset, quia tamen defuit realis occisio, non dicitur eum, nisi voluntate sacrificasse. Neque obstat, quòd ista consumptio non videatur fieri in persona Christi, qui tamen est primarius sacerdos. Nam Christus quidem non se ipse manducat, neque immediatè consumit Sacramentum: tamen ipse dici potest consumere, quia ad consummandum tradit. Quemadmodum etiam in sacrificio crucis, Christus verè se ipse sacrificavit, quia occidendum obtulit, licèt non se ipse occiderit. Nam etiam in Testamento veteri de ratione holocausti erat combustio, quæ tamen immediatè non à Sacerdote, sed ab igne fiebat: sed verè dicebatur Sacerdos cremare victimam, quando ignem illi subjiciebat.

Octava propositio: *Consecratio Eucharistiæ ad essentiam sacrificii pertinet*. Hæc sententia ita generatim proposita, multos habet auctores. Nam ex Græ-

priè sacrificari dicitur, quod realiter mutatur, ita ut desinat esse: at solus panis mutatur. Id autem absurdissimum esse, nemo negare potest; quia si ita esset, haberet Ecclesia sacrificium inanimum, & vilius multò, quàm habuerint olim Hebræi. Deinde mutatio, quæ ponitur quasi forma sacrificii sensibilis, & externi, debet esse externa, & sensibilis. At mutatio panis in corpus Christi, est omnino interna, & nullo sensu, sed fide sola perceptibilis. Tertio, non esset idem sacrificium Ecclesiæ, & sacrificium crucis, quoad rem oblatam: nec esset verum, quod Patres dicunt, in sacrificio Missæ eundem esse sacrificium, & Sacerdotem; neque illud, quod Chrysostomus, Ambrosius, Primasius, & alii notant in cap. 10. epistolæ ad Hebr. sacrificia Hebræorum fuisse multa, quia hodie unum agnum, cras alium offerebant: nostrum autem esse unum, quia semper eundem offerimus Christum; nam & nos, si de pane agamus, non semper eundem offerimus.

Alii volunt ideò in consecratione sacrificii essentiam consistere, quòd per eam verè, licèt mysticè, & incruentè, immoletur Christus. Nam cùm vi verborum, *Hoc est corpus meum*, solum Christi corpus sine anima & sanguine incipiat esse in altari, & vi aliorum verborum, *Hic est sanguis*, incipiat sanguis solus, & seorsim à corpore esse in altari: & ubi est verum corpus à sanguine separatum, ibi fit vera quædam immolatio: certè sequitur, vi totius consecrationis, verè immolari Christum: & tamen incruenta est immolatio, quia naturalis concomitantia impedit, quo minus verè sanguis aut anima à corpore separentur.

Hæc sententia non videtur ita satisfacere, ut omnino animus conquiescat. Nam in primis verum, & reale sacrificium, veram, & realem mortem, aut destructionem rei immolatæ desiderat: consecratio autem, non veram, & realem mortem; sed mysticam tantùm efficit. Neque satis respondere, videntur, qui dicunt consecrationem ex se veram mortem adferre, sed per naturalem concomitantiam fieri, ne mors revera sequatur. Nam si naturalis concomitantia impedit mortem, hoc ipso impedit sacrificium. Certè, si tempore veteris Testamenti Sacerdos immolaturus ovem, ictum adhiberet, qui ex se mactare posset, sed aliquo impedimento interveniente ovis non mactaretur, non diceretur peracta reipsa mactatio, sed voluntate sola.

Præterea, si per consecrationem vera, & realis immolatio fieret, ea tamen non fieret in altari, sed in cœlo. Nam immolatio ibi fieri dicitur, ubi animal vivum occiditur; sive ubi divisio fit corporis ab anima, & sanguine; porrò divisio corporis Christi ab anima, & sanguine, si qua fit per verba Sacramentalia, non fit in altari, sed in cœlo. Ibi enim fieri debet divisio, ubi præexistit res ante divisionem: Christus autem ante divisionem istam, in cœlo, non in

crificii veri, & realis ratio consistit. Primum, res prophana fit sacra: panis enim res alioqui terrena, & communis, per consecrationem vertitur in corpus Christi, rem videlicet omnium sacratissimam.

Dices: Ex hoc sequi videtur, ut panis solus propriè sacrificetur: quod esse absurdum suprà diximus. Nam quod fit sacrum ex prophano, id propriè sacrificatur; si ergo panis fit sacer ex prophano, panis propriè sacrificabitur.

Respondeo; Quod ita fit sacrum ex prophano, ut maneat, id sine dubio propriè sacrificatur: atque ideò apud Hebræos ovis sacrabatur, & eadem ovis
C sacrificabatur, quia manebat eadem etiam post mortem, saltem quoad partem materialem, & ovis tam viva, quàm mortua dicebatur. At panis non manet dum sacratur, sed in aliud vertitur: & ideò non panis, sed id quod ex pane factum est, propriè sacrificatur.

Secundò, in consecratione res illa sacra ex prophana effecta, Deo offertur, dum in altari Dei collocatur. Nam, ut suprà diximus, victimam in altari ponere, est reipsa illam Deo offerre, & quia vi consecrationis fit, ut corpus Christi, & sanguis incipiat reipsa esse super altare mediante manu Sacerdotis, ideò verbis consecrationis vera & solemnis oblatio celebratur. Neque his repugnat,
D quòd aliquando sine altari celebratum est sacrificium. Nam non disputamus hic de altari lapideo; sed id omne vocamus altare, ubi recipitur victima per verba consecrationis effecta. Neque obstat, quòd videatur esse oblatio rei invisibilis; cùm tamen externa, & sensibilis victima requiratur in externo, & propriè dicto sacrificio. Nam corpus Christi non est victima in sacrificio Missæ, absolutè, sed ut est in specie panis: in specie autem panis planè visibile est.

Tertiò, per consecrationem, res quæ offertur, ad veram, realem & externam mutationem, & destructionem ordinatur, quod erat necessarium ad rationem sacrificii. Nam per consecrationem, corpus
E Christi accipit formam cibi: cibus autem ad comestionem, & per hoc ad mutationem, & destructionem ordinatur. Neque obstat, quòd corpus Christi nullam in se læsionem patiatur, neque esse suum naturale amittat, cùm manducatur Eucharistia: nam amittit esse Sacramentale, & proinde desinit realiter esse in altari, desinit esse cibus sensibilis.

Hæc mihi S. Thomæ sententia esse videtur, qui in 2.2. quæst. 85. art. 3. cùm doceret ad sacrificii rationem pertinere, ut circa rem oblatam aliquid fieret, ut cùm animalia occidebantur, & cremabantur ad Dei honorem, non addidit, id quod fit in sacrificio Missæ, consistere in conversione panis in corpus Domini, sed in fractione, benedictione, & manducatione panis.

Hac explicatione præmissa, probatur nostra propositio

cium reale, & sacrificium repræsentativum: siquidem ipsum reale est alterius repræsentativum.

Quintò, quia hæc est sententia veterum Patrum. Nam Irenæus lib. 4. cap. 32. dicit, Christum tunc libus, & invisibilibus fieri; neque dubium est, quin ob Christi præsentiam, Angeli de cœlo in terram veniant. Atque hæc de prima controversia dicta sunt.

tiatorium sacrificium.

Expedita primaria controversia, sequuntur aliæ multò, quidem, & breviores, & faciliores, sed tamen in quibus minus, quàm in prima, cum adversariis convenimus. Est igitur Secunda controversia: Quale sacrificium Missa sit, Eucharisticum tantùm, & honorarium, an etiam propitiatorium, & impetratorium. Nam ut in principio libri superioris explicatum est, tria sunt genera sacrificiorum; seu potiùs quatuor, cùm postremum ex tribus in duo genera, dividatur. Unum est, quod in Scriptura dicitur holocaustum; quod etiam λατρευτικὸν, & honorarium dici potest, cujus finis est solus Dei cultus, atque honor. Alterum dicitur, in Scriptura sacrificium pro peccato, quod etiam propitiatorium appellatur: cujus finis est præter Dei cultum, propitiatio irati Dei & peccatorum remissio. Tertium, in Scriptura nominatur pacificum, & hoc est duplex; alterum Eucharisticum, idest, oblatum ad agendas gratias pro beneficio accepto; alterum quod communi vocabulo impetratorium dici potest, cujus finis est impetratio beneficii.

Adversarii facilè concedunt Missam esse sacrificium εὐχαριστικὸν & λατρευτικόν, non quidem quòd velint esse sacrificium propriè dictum, sed impropriè, & largo modo, ut supra demonstratum est. Nam ipsa Eucharistiæ distributio & manducatio, ad honorem Dei fit, & in gratiarum actionem pro beneficio accepto passionis Christi: ista enim convenire possent Eucharistiæ, etiamsi non esset aliud, nisi Sacramentum. At esse propitiatorium, & impetratorium, præsertim aliis, quàm ipsis sumentibus, nulla ratione admittunt, nec possunt admittere, nisi fateantur Eucharistiam non solùm esse Sacramentum, sed etiam sacrificium propriè dictum: non enim Sacramenta prosunt aliis, quàm sumentibus. Vide Lutherum in libro de captiv. Babyl. cap. 1. Apologiam Confess. Augustanæ, in art. de Missa. Confessionem Wirtembergensem, cap. 16. quod est de Eucharistia. Calvinum lib. 4. Institut. cap. 18. §. 13. 14. 15. & 16. & Kemnitium in 2. parte Examinis Trident. Conc. sess. 22. cap. de Missa.

Contrarium docet, ac docuit semper Catholica Christi Ecclesia; & Synodus Tridentina, ut rem totam penitus declararet, sess. 22. canon. 2. apertè docuit, sacrificium Missæ non solùm propitiatorium esse pro pœnis, sed etiam pro culpis, nec solùm pro culpis levibus, sed etiam pro gravibus, atque adeò mortalibus: id enim significat, cùm ait: *Crimina, & peccata, & etiam ingentia dimittit.* Præterea non solùm impetratorium esse spiritualium beneficiorum, sed etiam temporalium, & idcircò ostendo, esse impetratorium. Tertiò, ostendemus utrumque illi convenire ex opere operato, & breviter explicabimus, quæ sit propria efficientia sacrificii. Quartò, solvemus objectiones hæreticorum.

CAPUT II.

Probatur sacrificium Missæ propitiatorium esse.

B Igitur sacrificium Missæ propitiatorium esse probatur. Primùm, testimoniis veteris Testamenti. Scriptura enim Testamenti veteris apertè docet, fuisse in lege naturæ, & Moysis sacrificia propitiatoria. Nam Job cap. 1. legimus S. Job, qui in lege naturæ vivebat, quotidie pro peccatis filiorum suorum sacrificasse Deo, & Job ult. Deum ipsum jussisse, ut amici Job sacrificarent pro peccato suo Levit. 4. 5. & 6. describuntur varia sacrificia pro peccato.

Hæc, & similia testimonia dupliciter probant sacrificium Missæ esse propitiatorium. Primò, quia illa sacrificia erant typi, ac figuræ hujus nostri sacrificii, ut suprà probatum est.

Secundo, quia si sacrificium crucis, quod est singulariter
C propitiatorium, non impedit, quò minus illa vetera fuerint suo modo propitiatoria, nec impedire debet, quò minus sacrificium Ecclesiæ sit propitiatorium. Nam sacrificium crucis vim habuit ab initio mundi, & habebit usque ad mundi consummationem; ac propterea si impediret sacrificium nostrum, quò minus esset propitiatorium, impediret etiam illa; & contrà, si illa non impedivit, nec nostrum impedire debet.

Tertiò, quia sacrificium nostrum est, verè, ac propriè dictum sacrificium, non minus quàm vetera, ut libro superiore demonstratum est: est etiam commemorativum passionis Domini, ut illa, immò expressiùs quàm illa, denique continet hostiam Deo gratiorem, quàm illa continerent; quæ igitur cau-
D sa esse potest, cur illa propitiatoria dici possent, hoc non possit?

Respondet Calvinus lib. 4. Institut. cap. 18. §. 13. illa vetera dicta esse sacrificia propitiatoria, non quòd verè expiarent peccata, Deumve placarent, sed quòd adumbrarent, ac significarent futurum aliquando sacrificium crucis, quo peccata verè purgarentur.

At etiamsi sacrificia vetera nihil aliud, quàm typi, & umbræ fuissent, adhuc solutio Calvini non satisfaceret: nam non solius sacrificii crucis, sed etiam sacrificii Eucharistiæ typi, & umbræ erant. Unde Augustinus quæst. 57. in Leviticum: *Illis*, inquit, *sacrificiis unum hoc sacrificium significabatur, in quo vera fit remissio peccatorum, à cujus sacrificii sanguine in alimentum sumendo, non solùm nemo prohibetur, sed ad bibendum potiùs omnes exhortentur.*

Dein-

... *peccatorum*, apertissimè docent, Christum obtulisse in cœna sacrificium pro peccatis Apostolorum. Idem autem est sacrificium nostrum cum illo, quod in cœna oblatum fuit; jussit enim Dominus Apostolis, ut idem postea frequentarent.

Præterea, sacrificium Missæ est sacrificium applicans promissiones Testamenti novi: nam ideò etiam Luc. 22. Testamentum novum appellatur, ut suprà exposuimus. At inter promissiones novi Testamenti una est de remissione peccatorum, ut patet Hier. 32. & Hebr. 8.

Denique fatentur Lutherani, vel potiùs contendunt, Eucharistiam institutam esse ad peccati remissionem: quare necesse est, ut peccata remittat, vel ut sacrificium, vel ut Sacramentum. Et quidem ut Sacramentum, non est propriè instituta ad peccati remissionem, sed ad vitæ spiritualis conservationem. Nam, ut Sacramentum, non prodest nisi sumenti: sumens autem probare se antea jubetur, nec potest cum conscientia peccati accedere, nisi judicium sibi manducare velit, & bibere, 1. Corinth. 11. Sequitur igitur ut ad remissionem peccati instituta sit Eucharistia, ut sacrificium est. Et sanè adversarii non intelligunt quid loquantur, cùm Eucharistiam ad peccati remissionem institutam volunt, & tamen Sacramentum tantùm, non etiam sacrificium illam esse contendunt.

Tertium argumentum sumitur ex Apostolo, qui Hebr. 5. sic ait: *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccato*; ubi videmus præcipuum munus Sacerdotis cujuslibet esse offerre pro peccato. Si ergo, ut in superiore libro demonstratum est, habemus in Ecclesia sacerdotium, & sacrificium: necesse est, ut ad peccata purganda illa habeamus. Præterea sicut Apostolus dicit, Hebr. 10. *Ubi est horum remissio, jam non est oblatio pro peccato*: ita nos è contrario dicere possumus; Ubi nondum facta est remissio, adhuc relinquitur hostia pro peccato. At remissio perfecta nondum facta est, sed quotidie fit, & fiet usque ad mundi consummationem; ergo manet adhuc, & manebit usque ad mundi consummationem hostia pro peccato.

Secundò probatur testimoniis antiquorum Patrum. Jacobus in Liturgia: *Offerimus*, inquit, *tibi incruentum sacrificium pro peccatis nostris, & ignorantiis populi*. Justinus in Dialogo cum Triphone, dicit sacrificium vaccæ, quod offerebatur pro elephantiacis, fuisse figuram Eucharistiæ, quæ offertur pro expiatione peccatorum. Origenes homil. 13. in Leviticum, cùm adduxisset verba Domini, quibus jubemur mysterium Eucharistiæ conficere in memoriam ejus: *Ista est*, inquit, *commemoratio sola, quæ propitium facit Deum hominibus*: Athanasius in sermone de defunctis, quem Damascenus citat in sermone ejusdem argu-salutatem. Denique Damascenus lib. 4. cap. 14. dicit hoc sacrificio sordes peccatorum purgari.

Ex Latinis Cyprianus in sermone de cœna Domini, dicit, Eucharistiam esse holocaustum ad purgandas iniquitates. Ambrosius lib. 1. de officiis, cap. 48. de Eucharistia loquens: *Offert*, inquit, *Christus seipsum quasi Sacerdos, ut peccata nostra dimittat*. Et in exhortatione ad virgines in ultimis verbis, vocat sacrificium, quod in altari offertur, hostiam salutarem, per quam peccatum mundi hujus aboletur. Hieronymus in comment. cap. 1. epist. ad Titum:
C *Si laicis*, inquit, *imperatur, ut propter orationem abstineant se ab uxorum coitu: quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidie pro suis populique peccatis illibatas Deo oblaturus est victimas*. Vide eundem in epist. ad Damasum de filio prodigo. Et in epist. ad Fabiolam de veste sacerdotali. Augustinus quæst. 57. in Levit. *In multis*, inquit, *sacrificiis, quæ pro peccatis offerebantur, unum hoc nostrum sacrificium significatur, in quo vera fit remissio peccatorum*. Et lib. 20. de civit. Dei, cap. 25. scribit, sacrificium pro peccato offerri in Ecclesia usque ad diem Judicii, sed non ulteriùs, quia post eum diem non erunt, quibus peccata remitti possint, & lib. 1. contra Cresconium, cap. 25. vocat sacrificium Eucharistiæ, unicum sacrificium pro salute
D nostra. Serm. 11. de Sanctis, qui est 4. de Innocentibus, de altari loquens: *Ibi*, inquit, *pro peccatoribus Christi sanguis effunditur*. Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 58. *Hæc victima singulariter ab æterno interitu animam salvat*. Vide etiam homil. 37. Beda lib. 4. histor. gentis suæ, cap. 22. *Sacrificium*, inquit, *hoc salutare ad redemptionem valet animæ, & corporis sempiternam*.

Accedat Concilium Bracarense III. quod ante Bedæ tempora celebratum fuisse constat, can. 1. sic legimus: *Cùm omne crimen atque peccatum oblatis Deo sacrificiis deleatur, quid de cætero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificii oblatione erratur?*

E Accedant denique omnia testimonia in sequenti controversia adducenda, quibus probabimus sacrificium Eucharistiæ esse propitiatorium defunctis. Nam qui asserunt hoc sacrificium propitiatorium esse defunctis; necessariò asserunt esse propitiatorium: quod nunc tantùm demonstrandum suscepimus. Hæc de testimoniis Patrum.

tum pro delictis, sed etiam pacificæ, tum pro actione gratiarum, tum etiam votivæ pro beneficio aliquo impetrando, ut patet Levit. 7. & alibi passim: & David 2. Reg. ult. obtulit pacifica pro peste avertenda, & impetravit. Onias obtulit hostiam salutarem pro vita temporali Heliodori, quam etiam impetravit, 2. Machabæor. 3. & Hebræi 1. Esdræ 6. immolabant hostias pro vita Regis Darii, & filiorum ejus. Quare, si verum est, quod scribunt Chrysostomus in Psalm. 95. Augustinus lib. 1. contra adversi. legis & prophet. cap. 20. & Leo serm. 8. de passione Domini, omnes differentias hostiarum veterum una Eucharistiæ oblatione contineri: necesse est, ut Eucharistia offerri possit, etiam pro impetrandis ejusmodi beneficiis.

Secundò, quod scribit Apostolus, 1. Timot. 2. faciendas in Ecclesia obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, ut quietam, & tranquillam vitam agamus, exponunt sancti Patres de publicis precibus, quæ fiunt in Missa: & volunt Apostolum hoc præcepisse, ut sacrificium etiam offerretur pro temporali pace, & tranquillitate Ecclesiæ. Vide Augustinum in epist. 59. ad Paulinum, & commentaria Chrysostomi, Theophylacti, & Oecumenii in hunc locum, & Ambrosium lib. 6. de Sacramentis, cap. ult.

Tertiò, Liturgiæ omnes, Jacobi, Clementis, Basilii, Chrysostomi, non semel inter offerendum, orandum præcipiunt pro pace, pro copia fructuum, & pro aliis id genus temporalibus beneficiis.

Quartò, veteres scriptores idem passim testantur. Tertullianus in libro ad Scapulam: *Sacrificamus*, inquit, *pro salute Imperatoris*. Et in libro de Corona militis scribit, oblationem pro natalitiis fieri solitam. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 5. mystagogica: *Postquam confectum est*, inquit, *illud spirituale sacrificium, & ille cultus incruentus, super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro regibus, pro militibus, pro sociis, pro ægrotis, & afflictis, & in summa pro omnibus, qui egent auxilio*. Chrysostomus hom. 18. & 21. in Acta Apostolorum, & alibi sæpè docet, offerri sacrificium pro fructibus terræ, proque aliis necessitatibus. Augustinus lib. 22. de civit. Dei, cap. 8. meminit sacrificii Eucharistiæ oblati ad purgandam domum à Dæmonum vexatione. Prosper in libro de prædictionibus Dei, cap. 6. dimidii temporis, scribit suo tempore sacrificium Missæ oblatum pro dæmoniaca, & rursus ea curata, iterum oblatum in gratiarum actionem. Gregorius homil. 37. in Evangelia, & Beda 4. lib. hist. Angliæ, cap. 22. scribunt diversis temporibus idem miraculum contigisse, ut cùm sacrificium Missæ offerretur pro homine captivo in alia regione posito, & ignorante quid pro se fieret, ejus vincula divinitus solverentur ipsa hora sacrificii.

Quintò & ultimò, ratio ipsa hoc docet: nam si

B

Sequitur nunc, ut explicemus, num sacrificium Missæ ex opere operato vim habeat, & simul, ut promisimus, quæ sit propria efficientia sacrificii. Sunt autem tria præmittenda, ut hoc rectè intelligatur. Primum est, sacrificium Missæ à tribus offerri, à Christo, ab Ecclesia, à Ministro; sed non eodem modo. Christus enim offert, ut primarius Sacerdos, & offert per Sacerdotem hominem, ut per suum proprium Ministrum. Ecclesia non offert, ut Sacerdos per Ministrum, sed ut populus per Sacerdotem. Itaque Christus per inferiorem offert, Ecclesia per superiorem: Sacerdos enim quatenus talis major est reliquo populo, quippe qui, ut mediator quidam, pro populo apud Deum intercedit, nec est

C propriè in ea re Minister Ecclesiæ, sed Christi principalis mediatoris. Ex quo etiam sequitur, ut Ecclesia non propriè sacrificet exercendo actum sacerdotalem, sed tantùm offerat Sacerdoti rem sacrificandam, aut curet fieri sacrificium, aut certè consentiat in sacrificium, & voluntate, ac desiderio offerat, cùm Sacerdos offert.

Ubi est etiam Observandum, totam quidem Ecclesiam offerre omnia sacrificia, quæ à Sacerdotibus omnibus offeruntur, sed non eodem modo. Nam aliqui solùm habitualiter offerunt, qui nimirum absunt, neque de sacrificio cogitant, sed tamen habitualiter cupiunt offerri: aliqui offerunt

D actu, qui nimirum intersunt sacro, & actuali desiderio offerunt: aliqui præterea offerunt etiam causaliter, quia causa sunt, ut sacrificium fiat, sive hortando, sive rogando, sive jubendo. Denique Minister ipse offert, ut Sacerdos verus, sed ministerialis.

Secundò, revocandum est ad memoriam, quod sæpè dictum est in disputatione de Sacramentis in genere: illud habere vim ex opere operantis, quod vim habet ex bonitate, vel devotione ejus, qui operatur; ita ut opus multum, aut parum, aut nihil valeat, prout magna, parva, aut nulla est bonitas, & devotio operantis: qualis est valor precum, & meritorum nostrorum. Illud autem habere vim ex

E opere operato, quod ex se valet, modò fiat sicut lex præscribit, quidquid sit de bonitate, vel malitia operantis Ministri, ita ut opus semper idem valeat, nec fiat melius ex Ministri bonitate, neque pejus ex Ministri iniquitate. Talem esse valorem Baptismi, ne adversarii quidem hoc tempore negant, licèt à vocabulo operis operati abhorreant: idem enim est Baptismus, & idem efficit, sive à bono, sive à malo Ministro conferatur. Quare controversia est: Utrum sacrificium vim habeat ex ipso opere, qualem habent Sacramenta, aut ex bonitate Ministri, qualem habent nostræ preces.

Tertiò, considerandum est, valorem ex opere operato, posse duobus modis in aliquo opere inveniri. Uno modo, si opus illud sit instrumentum quoddam efficienter, & immediatè producens effectum,

quasi

..., ponam aliquot propositiones, quibus res tota aperiatur. Prima propositio: *Sacrificium Missæ non habet vim solùm, aut potissimùm ex opere operantis, sed etiam ex opere operato*. Dicimus, *solùm*, quia negari non potest, sacrificium habere vim etiam aliquam ex bonitate, & devotione Ministri sacrificantis. Si enim cætera opera virtutum Deo placent, quatenus ab amico aliquo suo, & ex charitate, & devotione procedunt, cur non placeat eadem ratione opus istud religionis præstantissimum? Sed negamus, hinc tantùm, aut hinc potissimùm vim habere sacrificium Missæ; atque asserimus vim habere præcipuè ex opere operato.

Quæ sententia communis apud Theologos est, cùm unus tantùm, aut alter inveniatur, qui dissentiat: & est etiam Concilii Tridentini, sess. 22. cap. 2. Ubi cùm docet Concilium per sacrificium hoc remitti peccata, reddit causam, quia eadem est hostia, & idem offerens, qui fuit in sacrificio crucis: eadem autem est hostia, & idem offerens, qui fuit in cruce, sive Minister sit bonus, sive malus. Quæ ratio sine dubio est etiam omnium Patrum, immò & Scripturarum, ex quibus suprà probatum est Christum esse, qui (ut Sacerdos primarius, & sempiternus) nunc offert seipsum per manus omnium Ministrorum: quare non pendet effectus principalis hujus sacrificii ex bonitate Ministri immediati.

Secunda propositio: *Sacrificium Missæ non habet vim ex opere operato ad modum Sacramentorum*. Explico propositionem. Non operatur sacrificium efficienter & immediatè, neque est propriè instrumentum Dei ad justificandum. Id quod docet Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 2. ubi dicit, per hoc sacrificium peccata etiam ingentia dimitti, quia Deus hoc sacrificio placatus, gratiam & donum pœnitentiæ concedit. Non igitur sacrificium immediatè justificat, ut Baptismus, & Absolutio faciunt; sed donum pœnitentiæ impetrat, per quod homo peccator ad Sacramentum accedere velit, & per illud justificetur. Quod idem antea docuerat S. Thomas in 4. sentent. dist. 12. quæst. 2. art. 2. quæst. 2. ad 4. ubi dicit, sacrificium justificare eos, pro quibus offertur, non ut causam proximam, sed donum contritionis impetrando.

Quæ sententia S. Thomæ, & Concilii, Primò probatur, quia si sacrificium immediatè justificaret, requireret necessariò præviam dispositionem in eo, pro quo sacrificium offerretur. Quod si verum esset, non liceret sacrificium offerre pro iis, quos scimus in peccato libenter manere, nec pro obduratis, & impœnitentibus: quorum tamen contrarium certissimum est: peccarent etiam, qui pro se sacrificium offerri peterent, nisi simul se ad gratiam recipiendam præpararent; quod falsum esse, nemo dubitat.

& donum pœnitentiæ.

Tertiò probatur, quia ad peccatum immediatè tollendum, instituta sunt Sacramenta Baptismi, & Pœnitentiæ; illud pro infidelibus, hoc pro fidelibus; sive illud pro originali, hoc pro actuali diluendo: non igitur credibile est ad eundem prorsus effectum institutum esse aliud medium, sive aliam causam à Deo, qui omnia facit in numero, pondere, & mensura.

Tertia propositio: *Sacrificium Missæ vim habet per modum impetrationis: & ejus propria efficientia est impetrare*. Probatur Primò, quia hæc est efficientia sacrificii in genere, & proinde hujus etiam sacrificii: sacrificium enim propriè orantis, & supplicantis est, & ad orationem juvandam adhibetur. Ut enim pulchrè explicat Gregorius Nyssenus in 2. orat. in orationem Dominicam, προσευχή, idest, oratio, dicitur ab εὐχή, idest, votum, quia solent præmitti vota, idest, promissiones, & oblationes ante orationem, ut oratio faciliùs impetret, unde est illud Virgilii:

Ænea cessas in vota, precesque?

Quare sicut oratio, licèt possit esse meritoria, quatenus fit ab homine justo, & ex charitate, & simul etiam satisfactoria, quatenus est opus laboriosum; tamen ex se, & ex proprio officio impetratoria est: sic etiam sacrificium, quod est quædam oratio, ut sic dicam, realis, non verbalis, propriè impetratorium est.

Secundò probatur, quia sacrificium Missæ præcipuam vim habet, ut à Christo summo Sacerdote offertur. Christus autem nunc, nec mereri, nec satisfacere potest, sed solùm impetrare: igitur impetratio, propria est hujus sacrificii vis, & efficientia.

Atque hinc tria sequuntur, quæ ad rem hanc illustrandam non parum faciunt. Primum est, discrimen esse inter sacrificium Missæ, & sacrificium crucis, quatenus à Christo utrumque oblatum est. Nam sacrificium crucis fuit meritorium, satisfactorium, & impetratorium verè, & propriè, quia Christus tunc mortalis erat, & mereri, ac satisfacere poterat: sacrificium Missæ, ut dixi, propriè solùm est impetratorium, quia Christus nunc immortalis, nec mereri, nec satisfacere potest. Cùm autem dicitur propitiatorium, vel satisfactorium, id est intelligendum ratione rei quæ impetratur. Dicitur enim propitiatorium, quia impetrat remissionem culpæ; satisfactorium, quia impetrat remissionem pœnæ; meritorium, quia impetrat gratiam benefaciendi, ac merita acquirendi. Quamquam non negaverim, dici etiam satisfactorium, quòd ex Christi institutione per sacrificium hoc applicetur ejusdem Christi passio ad pœnas tollendas, seu viventium, seu mortuorum, quæ post culpam remissam aliquando remanent, vel in hac vita, vel in purgatorio luendæ.

nummorum ab hypocritis, & superbis factæ: quamvis cæteris paribus gratior sit oblatio rei præstantioris, & proinde gratissima oblatio corporis Domini, rei videlicet omnium præstantissimæ.

Tertium est, sacrificium Missæ, ut à Christo offertur, vim habere ex opere operantis, sed infallibiliter; quia placet ex bonitate offerentis Christi, quæ semper est eadem, & nec minui, nec crescere potest. Ut autem offertur ab homine, vim habere ex opere operato; quia placet Deo, etiamsi homo, qui offert, Deo non placeat. C Itaque quod est opus operantis respectu Christi: est opus operatum respectu Ministri. Absolutè tamen cùm dicitur Missa vim aliquam habere ex opere operantis, semper intelligitur de valore, quem habet ex bonitate Ministri, quia ipse est, qui propriè operatur: Christus enim non operatur, nisi per Ministrum.

Quarta propositio: *Valor sacrificii Missæ finitus est*. Hæc est communis sententia Theologorum, & probatur apertissimè ex usu Ecclesiæ. Nam si Missæ valor infinitus esset, frustrà multæ Missæ, præsertim ad rem eandem impetrandam offerrentur. Si enim una infiniti valoris est, certè ad omnia impetranda sufficiet; quorsum igitur aliæ? Et confirmatur ex sacrificio crucis, quod non alia de causa unum tantùm fuit, D neque unquam repetitur, nisi, quia illud unum infiniti valoris fuit, & pretium acquisivit pro omnibus peccatis præteritis, & futuris remittendis.

Sed licèt res ipsa certa sit, causa tamen non est adeò certa: mirum enim videtur, cur valor sacrificii hujus sit finitus, cùm idem sit hoc sacrificium cum sacrificio crucis; & cùm ipsa hostia, & offerens Christus, infinito modo sint Deo grata. Videntur mihi, salvo meliore judicio, tres esse causæ hujus rei. Prima sumitur ex parte hostiæ, quæ offertur. Nam in sacrificio crucis destruebatur ad honorem Dei, ipsum esse naturale Christi in forma humana; in sacrificio Missæ destruitur tantùm esse Sacramentale: nobilius E autem est; & magis pretiosum, esse Christi naturale, quàm Sacramentale. Cæterùm hæc ratio solùm demonstrat majoris valoris fuisse sacrificium crucis, quàm sacrificium Missæ, sed non reddit causam, cur hoc sit finitum, & illud fuerit infinitum. Non enim est infinita distantia inter esse Christi naturale, & Sacramentale: neque infiniti valoris fuit sacrificium crucis, quia in eo destruebatur esse naturale humanitatis Christi; sed quia eam destructionem spontè patiebatur, & in sacrificium offerebat Filius Dei, qui verè est infinitè Deo gratus, cùm & ipse sit verus Deus.

Secunda igitur ratio efficacior est, quæ sumitur ex parte offerentis. Nam in sacrificio crucis, offerens est ipsa persona Filii Dei per se; at in sacrificio Missæ offerens est Filius Dei per Ministrum. Multum autem interest inter actionem Filii Dei per

ut pro singulis oblationibus applicaretur certa mensura fructus passionis suæ sive ad peccatorum remissionem, sive ad alia beneficia, quibus in hac vita indigemus. Cur autem id voluerit, non est nostrum curiosiùs inquirere. Videtur tamen id voluisse, tum ut hoc modo frequentaretur hoc sanctum sacrificium, sine quo religio consistere non potest: tum etiam, quia id requirebat ordo divinæ providentiæ. Quæ est etiam causa, cur Christus assiduè interpellet pro nobis in cœlo, cùm tamen videatur, unica interpellatione potuisse omnia statim impetrare; & similiter cur pretium infinitum, quod in cruce acquisivit, quo totus mundus continuò salvari potuisset, non nisi quibusdam, & in certa mensura applicari voluerit: horum enim omnium causa est, quia voluit Christus omnia fieri secundùm ordinem divinæ providentiæ.

CAPUT V.

Solvuntur objectiones adversariorum.

NUnc objectiones diluendæ sunt, quæ ab adversariis contra efficaciam sacrificii propitiatorii, & impetratorii fieri solent. Ac primùm argumenta hæreticorum præcipua, jam soluta sunt in libro superiore: illi enim omnia confundunt.

Unum superest Lutheri argumentum ex lib. de captiv. Babyl. *Baptismus unius non prodest alteri, nec potest unus pro alio baptizari: ergo nec sumptio Eucharistiæ potest ab uno pro alio fieri. Non igitur Missa est sacrificium propitiatorium, quia si ita esset, Missa & Communio unius, alteri prodesset.*

Respondeo; Multum interest inter Sacramenti susceptionem, & sacrificii oblationem. Susceptio enim Sacramenti ad sanctificandum suscipientem ordinatur, & ideò non sanctificat, nisi suscipientem: at oblatio sacrificii ordinatur ad impetrandum beneficia iis omnibus, pro quibus offertur. Quare sacrificium, ut suprà diximus, simile est orationi, quod attinet ad efficientiam: oratio enim non solùm prodest oranti, sed etiam iis, pro quibus oratur. Ex his colligimus, manducationem Eucharistiæ, quæ fit à Sacerdote, ut est Sacramenti susceptio, soli sumenti prodesse: ut autem est sacrificii consummatio, prodesse illis omnibus, pro quibus oblatum est sacrificium.

Secundò objiciunt alii, atque inter eos Kemnitius in 2. pat. Examinis, pag. 405. & 861. *Si Missa sacrificium propitiatorium esset, ac peccata remitteret: utile esset non accedere ad Sacramenta pro remissione peccatorum percipienda. Nam remissio peccatorum per unam Missam ab alio dictam sine ullo labore, & periculo haberetur: per Sacramenta autem non nisi cum labore, & periculo haberi potest.*

Respon-

..., quo peccatores ad poeniten-tiam perducantur, ſed illud auxilium variè operatur, pro varia hominum diſpoſitione. Nam ſi is, pro quo Miſſa offertur, diſpoſitus eſt ad contritionem, efficietur in illo vi novi auxilii contritio, quæ propriè donum pœnitentiæ eſt: & hoc eſt, quod dicunt Concilium Tridentinum, & S. Thomas ſuprà citati; ſi verò non ſit diſpoſitus, efficietur in illo homine nova quædam diſpoſitio, ſed quæ ſine ſuo fruſtrabitur, ſi ille ex arbitrii libertate vocationem Dei rejiciat. Itaque non eſt mirum, ſi peccatores non ſemper convertantur, pro quibus Miſſæ ſacrificium offertur, cùm tamen ſine dubio ſemper juventur. Adde, quòd non eſt neceſſarium, ut effectus ſacrificii continuò exiſtat: ſed ſolùm ut Deus auxilium, & gratiam det, quando ipſi opportunum videbitur. Nam etiam ſacrificium crucis non continuò habuit ſuum effectum: & oratio S. Stephani, Pauli converſionem impetravit, ſed futuram tempore à Deo determinato.

Quod autem attinet ad temporalia beneficia, multæ poſſunt eſſe cauſæ, cur non continuò obtineantur, licèt infallibilis ſit efficacia ſacrificii. Nam vel ea Deus non largitur, quia non eſſe utilia ad ſalutem æternam intelligit, vel differt, ut opportuniore tempore illa concedat, vel denique indigni ſunt pro quibus ſacrificium offertur, ut temporalia illa beneficia accipiant, & contrà digniſſimi, qui ſeveriſſimè caſtigentur. Nam etiamſi ſacrificium offeratur ad Deum placandum etiam indignis, tamen aliquando majora ſunt hominum demerita, quàm ut Deus uno, vel altero ſacrificio placari poſſit: ſiquidem, ut diximus, finitus ac limitatus eſt Miſſæ valor.

CAPUT VI.

Sacrificium Miſſæ omnibus viventibus prodeſt.

Tertia ſequitur quæſtio, pro quibus ſacrificium Miſſæ offerri debeat, aut poſſit: Sunt autem ſex hominum genera, de quibus dubitari poſſe videtur. Alii enim adhuc vivunt, alii mortui ſunt: qui vivunt, aut ſunt membra corporis viva, aut mortua, aut nullo modo, ideſt, aut ſunt juſti, aut peccatores, ſed fideles, aut denique impii, & infideles: eorum qui mortui ſunt, alii in purgatorio, alii in cœlo jam degunt, alii etiam apud inferos æternis ſuppliciis addicti ſunt.

Et de iis quidem, qui vivunt intra Eccleſiam, & de iis, qui ſunt in gehenna, ideſt, de primis & ultimis, nulla controverſia eſt. Nam pro iis omnibus, qui ſunt intra Eccleſiam, ſive juſti, ſive peccatores tes explicari poteſt. Nam in primis conſtat eis ſaltem indirectè ſacrificium prodeſſe, & pro eis etiam indirectè offerri poſſe. Dum enim offerimus ſacrificium pro Eccleſia Catholica propaganda, unienda, purganda; quod certum eſt licere, ſimul indirectè offertur pro converſione infidelium, & hæreticorum. Præterea in libris noſtris Miſſalibus extat Miſſa propria ad tollendum ſchiſma: ubi licèt pro Eccleſiæ pace ſacrificium offeratur, tamen implicitè offertur pro ſchiſmaticis, ut videlicet convertantur. Denique in oblatione calicis, dum pro totius mundi ſalute orare
C jubemur, certè aliquo modo pro infidelibus etiam oramus.

Deinde certum eſt, etiam ex natura rei, ſi nulla ſit prohibitio Eccleſiæ, licere offerre pro ejuſmodi hominibus. Nam ſacrificium crucis pro omnibus fuit oblatum: cur igitur non poſſit etiam Miſſa pro omnibus offerri? Deinde, in antiqua Eccleſia offerebatur pro Principibus & Regibus, qui tamen erant omnes infideles: quod enim Apoſtolus ait, 1. Timoth. 2. *Volo igitur fieri orationes &c.* communiter à Patribus exponitur de orationibus, quæ fiunt in ſacrificio. Et Chryſoſtomus expreſsè homil. 6. in hanc epiſtolam, dicit pro Rege gentili eſſe offerendum. Et Tertullianus in libro ad Scapulam: *Sacrificamus*,
D inquit, *pro ſalute Imperatoris*. Et in lege veteri, ut ſuprà oſtendimus, ſacrificabatur pro vita Regis Darii, & filiorum, 1. Eſdræ 6. & in 2. lib. Machabæor. cap. 3. pro ſalute Heliodori gentilis. Præterea Clemens lib. 8. conſtitution. cap. 18. docet, Apoſtolos obtuliſſe ſacrificium Euchariſtiæ pro Regibus ſui temporis, necnon pro Catechumenis, & pro reductione eorum, qui verſabantur in errore. Et in Liturgia Jacobi ſit expreſſa oratio pro extirpatione hæreſum. Chryſoſtomus, & Baſilius in Liturgia ſimiliter orant pro toto orbe terrarum, & nominatim pro errantibus, ut revocentur ab errore. Chryſoſtomus præterea lib. 6. de ſacerdotio, dicit Sacerdotem ſacrificantem orare pro peccatis omnium hominum,
E ut illis Deus propitius fiat; & in homil. de Adam & Eva dicit, Sacerdotes publicè orare pro infidelibus, Hæreticis, Judæis, Catechumenis &c. In ordine Romano, ubi deſcribitur ſcrutinium tertium, quod agitur Feria 4. poſt Quartam Dominicam Quadrageſimæ, inſtituitur Miſſa propria pro Catechumenis, & infra actionem in illis verbis: *Hanc igitur oblationem ſervitutis noſtræ &c.* expreſsè additur eam offerri pro Catechumenis. Non igitur dubitari poteſt, quin abſolutè liceat ſacrificium offerre pro iis, qui ſunt extra Eccleſiam.

Neque his repugnat, quod ait Auguſtinus, lib. 1. de orig. animæ, cap. 9. *Quis offerat ſacrificium corporis Chriſti, niſi pro iis, qui ſunt membra Chriſti?* Nam ut rectè reſpondit ad hanc objectionem S. Thomas in 4. diſtinct. 12. quæſt. 2. art. 2. quæſt. 2. ad 4. id intel-

Sed quæret aliquis, utrum ubi Rex infidelis est, ut in Græcia, ubi Turca dominatur, & in India in Japone, apud Sinas, ubi Ethnici regnant, liceat sacerdotibus, qui ibi sunt, expressè offerre pro Rege. Respondeo: Existimo licere, modò Rex ille non sit excommunicatus, ut sunt Reges hæretici; sed paganus, sive Ethnicus. Nam hæc traditio, immò & constitutio Apostolica est, ut paulò antè ostendimus; neque exstat, quod sciam, ulla Ecclesiæ manifesta prohibitio.

Rursus aliquis petet, utrum liceat hoc tempore sacrificium offerre pro hæreticorum, sive infidelium aliorum conversione: ratio dubitandi est, quia tota Liturgia Latinæ Ecclesiæ, quæ nunc est in usu, refertur ad fideles, ut patet ex precibus oblationis, tum extra, tum intra Canonem. Respondeo: Existimo id licere, modò nihil addatur ad Missam, sed solùm per intentionem sacerdotis applicetur sacrificium conversioni infidelium, sive hæreticorum; id enim multi faciunt viri pii, & docti, quos reprehendere non possumus, neque exstat expressa Ecclesiæ prohibitio. Tutissimum tamen est, quod alii faciunt, qui intentionem suam ita moderantur, ut directè intendant, offerre pro augmento, unitate, & pace illius Ecclesiæ, quæ inter hæreticos, vel ethnicos conversatur: qui enim ita offerunt, eundem habent effectum, quem superiores. Non enim potest augeri, & uniri, ac pacificari Ecclesia in illis locis; nisi convertantur infideles, aut hæretici: & simul horum intentio conformior est Ecclesiastico ritui, quàm superiorum.

CAPUT VII.

Sacrificium Missæ pro defunctis in purgatorio degentibus, ritè offertur.

DE mortuis duæ sunt cum hæreticis hujus temporis controversiæ. Una de iis, qui sunt in purgatorio. Altera de Beatis.

Quod attinet ad priorem, hæretici omnes in superiore controversia nominati, & iisdem in locis, maximè detestantur sacrificia pro defunctis; nec tamen habent nisi levissimum argumentum, quòd videlicet Christus dixerit: *Accipite & manducate*, cùm de usu Eucharistiæ loqueretur; mortui autem neque accipere, neque edere valeant. Hoc enim argumentum, & Calvinus in Antidoto articulorum Parisiensium, & Kemnitius in 2. par. Examinis Concilii Tridentini in ultimo argumento, & alii passim objiciunt; quod tamen nihil concludit. Nam quòd mortui non manducent, probat eos non posse participare de carnibus sacrificii, non autem probat non posse eos participare fructum sacrificii: siquidem Job, pro absentibus filiis, & Judæi pro Rege Babylonis similiter absente, non inutiliter sacrifica-

Dei, & lib. 1. de Purgatorio. Sed esto, non esset liber Canonicus, quis tamen negaverit historicum esse antiquissimum, & bonæ fidei, non minus quàm Josephum aut Sallustium? Quod igitur narrat, de facto Judæ, & Hebræorum consuetudine in sacrificiis pro mortuis offerendis, nulla causa est, cur putetur non esse verum; nam si idem Josephus narraret, aut quivis alius bonæ fidei auctor, nemo non crederet. Habemus igitur, ut minimum, illam fuisse Ecclesiæ antiquæ consuetudinem, quam bonam, & laudabilem fuisse vel ex eo probatur, quòd neque à Christo, neque ab Apostolis, neque ab ullo Concilio, ullisve doctoribus, nisi Ecclesiæ hostibus,
C fuerit reprehensa. Adde, quòd Augustinus, quem sanè tutius sequimur, quam Calvinum, libro de cura pro mortuis, cap. 1. & lib. de origine animæ, cap. 11. ex hoc loco probat, defunctis prodesse sacrificia pro eis oblata.

Secundum argumentum sumimus ex consuetudine Ecclesiæ Catholicæ universæ. Nam ut scribit Epiphanius in compendiaria doctrina, & Augustinus lib. de cura pro mortuis, cap. 1. & ult. & serm. 34. de verbis Apostoli; Ecclesia universa in sacrificio Missæ pro defunctis orat. Id quod etiam patet ex omnibus Liturgiis, Jacobi, Clementis, Basilii, Chrysostomi, Ambrosii, & cæteris. Ac denique patet ex Conciliis omnium provinciarum, in quibus fit mentio sacrificii pro defunctis, tamquam recepti, & usitati.
D Vide pro Africa Concilium III. Carthaginense, cap. 29. & IV. cap. 79. pro Hispania Bracarense I. cap. 34. & 39. pro Gallia Cabilonense, ut habet canon. Visum est, de consecrat. dist. 1. pro Germania, Wormatiense cap. 10. pro Italia Concilium VI. sub Symmacho, pro Græcia, cap. 69. capitulorum ex Græcis Synodis collectorum à Martino Bracarensi Episcopo. Ex quo refellitur mendacium Kemnitii; Kemnitius enim in 3. par. Examinis Tridentini Concilii in tractatu de purgatorio, scribit consuetudinem sacrificandi pro mortuis, fuisse quidem alicubi, sed non in tota Ecclesia.

Tertium argumentum sumitur ab Apostolica tra-
E ditione. Nam constat hunc ritum sacrificandi pro peccatis mortuorum, ab Apostolis ad nos manasse: id enim apertè docet Rabanus lib. 2. de Institut. Clericorum, cap. 44. & ante eum Isidorus lib. 1. de officiis divinis, cap. 18. & ante Isidorum Chrysostomus homil. 69. ad populum Antiochenum: *Non temerè*, inquit, *hæc ab Apostolis sancita fuerunt, ut in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio: sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, multam utilitatem*. Idem habet homil. 3. in epist. ad Philipp. Idem docent Gregorius Nyssenus, & alii, quos citat Damascenus in oratione pro defunctis. Idem apertè colligitur ex Liturgia Jacobi, qui Apostolus fuit, & Clementis, qui ea scripsit, quæ ab ore Apostolorum accepit.

Denique idem probatur ex regula sancti Augustini lib. 4.

Ad hoc argumentum multum laborat, ut respondeat Kemnitius loco cit. ac Primùm fatetur Chrysostomum dicere, hunc ritum ab Apostolis esse institutum. Deinde falsam esse Chrystomi sententiam conatur ostendere. Primò, quia in nulla divina Scriptura reperitur ista Apostolica constitutio. Secundò, quia Hieronymus, & Gregorius dicunt solam orationem Dominicam adhibuisse Apostolos ad consecrationem. Tertiò, quia Tertullianus de corona militis, scribit hunc ritum ex consuetudine fluxisse.

At nos etiamsi solum Chrysostomum haberemus, mallemus illi, quàm Kemnitio credere: plus enim multò valet illius auctoritas, quàm omnia huius argumenta. Nam quod dicit in Scripturis id non reperiri, quis negat? Neque enim nos ad Scripturam, sed ad traditionem non scriptam Apostolorum referimus hanc eorum constitutionem: & ad ejusmodi traditiones certò investigandas, valet regula S. Augustini.

Quod ex Hieronymo, & Gregorio allegatur, partim est verum, partim falsum, & totum impertinens: verum est Gregorium id dicere, sed falsum quòd à Hieronymo idem dicatur. Hieronymus lib. 3. cont. Pelagianos, dicit Christum Apostolos docuisse, ut in sacrificio Eucharistiæ recitarent orationem Dominicam, sed non dicit eam solam. Est autem totum impertinens, tum quia poterant Apostoli primo tempore solam orationem Dominicam adhibere post consecrationem, deinde alio tempore addere alias preces; tum etiam quia sine ulla certa prece poterant offerre sacrificium pro defunctis; ad hoc enim sola interior mentis intentio abundè sufficit.

Quod denique addit Kemnitius de Tertulliano, ex eodem auctore refellitur. Tertullianus enim non dicit hunc ritum sacrificandi pro mortuis ex consuetudine primùm fluxisse, sed ex consuetudine retentum, & confirmatum, quod ex Apostolica traditione descenderat: *Traditio*, inquit, *est auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides observatrix*. Adde, quòd Tertullianus non loquitur de sacrificio pro defunctis absolutè, sed de sacrificio annuo. Quare potuit fieri, ut illud annuum ex aliquorum consuetudine manarit: sed hoc ipsum est argumentum, jam tunc usu receptum, ut pro defunctis sacrificaretur. Et quamvis non apertè dicat Tertullianus, traditionem hanc esse Apostolicam, tamen neque id negat: & ex regula Augustini colligitur necessariò esse Apostolicam.

Quartum argumentum sumitur ab hæresi Aerii, quæ publicè in Ecclesia damnata fuit. Aerius enim quis non irridet orationem pro mortuis?

Alterum, quòd Aerius negaverit orationes, non autem oblationes pro defunctis; quod mendacium disertis verbis Epiphanii, Augustini, & Damasceni, trium sanctissimorum testium confutabitur, Epiphanius hæresi 75. subobscurè indicat Aerium negasse commemorationem mortuorum inter sacra mysteria, sed in alio libro qui inscribitur Anacæphalæosis, idest, recapitulatio omnium hæresum, sic ait: C *Aerius multa contra Ecclesiam docuit, fide quidem existens Arianus perfectissimus, verùm amplius docet, non oportere offerre pro iis, qui obdormierunt*. Augustinus in lib. de hæresibus, cap. 53. dicit Aerium propria dogmata addidisse, & inter ea primo loco numerat, orare, vel offerre pro mortuis oblationem non oportere. Damascenus in lib. de centum hæresibus: *Negat*, inquit, *Aerius quidquam esse pro mortuis offerendum*.

Quintum argumentum sumitur à probatissimorum Patrum testimoniis Græcorum & Latinorum. Tertullianus in lib. de corona militum: *Oblationes*, inquit, *pro defunctis*, *pro natalitiis annua die facimus*. Similia habet in lib. de Monogamia, & in exhortatione castitatis, D & in 2. lib. ad uxorem.

Cyprianus lib. 1. epist. 9. *Episcopi*, inquit, *antecessores nostri*, *religiosè considerantes*, *& salubriter providentes censuerunt*, *ne quis frater excedens*, *ad tutelam vel curam clericum nominaret*, *ac si quis hoc fecisset*, *non offerretur pro eo*, *nec pro dormitione ejus*, *sacrificium celebraretur*.

Eusebius Cæsariensis lib. 4. de vita Constantini, cap. 71. ex versione Christophorsoni, scribit Constantinum consecutum quod optaverat, ut sepeliretur in Basilica Apostolorum, & jam frui communione orationum, quæ ibi funduntur, & mystici sacrificii.

Cyrillus Hierosolymitanus catech. 5. mystagogica: E *Maximum*, inquit, *esse credimus animarum juvamen*, *pro quibus offertur obsecratio sancti illius*, *& tremendi*, *quod in altari positum est*, *sacrificii*.

Ambrosius in lib. 2. epist. 8. ad Faustinum de obitu sororis: *Itaque*, inquit, *non tam deplorandam*, *quàm prosequendam orationibus reor*, *nec mæstificandam lachrymis tuis*, *sed oblationibus animam ejus Domino commendandam*. Vide orationes de obitu Theodosii, Valentiniani, & Satyri, in quibus omnibus se pro animabus eorum sacrificaturum pollicetur.

Ephrem in testamento suo, quod exstat in 1. tomo Surii, rogavit, sacrificium altaris pro anima sua offerri. Epiphanius in compendiaria doctrina, ponit inter dogmata Ecclesiæ, orare pro defunctis, & pro eisdem perficere divinum cultum, & mysteriorum dispensationem. Chrysostomus jam suprà citatus est,

cujus

Ex his testimoniis cognosci potest, quàm sint levia, & inepta, quæ adversarii ad Patrum testimonia respondere solent. Aliqui enim contendunt nos non habere nisi testimonia Gregorii & recentiorum, ad probandum sacrificium pro defunctis: ita Melanchthon in Apologia Confessionis Augustanæ, in artic. de Missa.

Alii concedunt nos habere testimonia etiam Augustini & Epiphanii, sed non antiquiora: ita Kemnitius in 3. par. Exam. loco cit. At nos citavimus plurimos Patres, non solùm Gregorio, sed etiam Augustino, & Epiphanio antiquiores, ut Ambrosium, Ephrem, Nyssenum, Cyrillum, Eusebium, Cyprianum, Tertullianum.

Alii contendunt Patres loqui de sacrificio precum, aut eleemosynarum, non de sacrificio corporis Domini, cùm dicunt offerre sacrificium pro defunctis: ita exponit loca Tertulliani & Cypriani Kemnitius loco citato, & loca Augustini Georgius Major in refutatione prophanationis cœnæ. At falluntur apertissimè; Nam Cyprianus lib. 1. epist. 9. citata, dicit sacrificium celebrari pro defunctis in altari. Augustinus autem distinguit tria, quæ offeruntur pro defunctis, & omnia dicit prodesse, eleemosynas, preces & sacrificia, ut in Enchirid. cap. 110. & serm. 34. de verbis Apostoli, & lib. de cura pro mortuis, c. 18. Item dicit offerri pro mortuis sacrificium pretii nostri, lib. 9. Confess. cap. 12. & sacrificium corporis, & sanguinis Domini, lib. 1. de orig. animæ, cap. 9. & 11. & sacrificium mediatoris, quæst. 1. ad Dulcitium; & sacrificium altaris, lib. de cura pro mortuis, cap. 18.

Sed Kemnitius occurrit, ac dicit, in celebratione quidem Eucharistiæ consuevisse commemorari mortuos, sed non in eum finem, ut oblatio Eucharistiæ esset propitiatio pro peccatis mortuorum; verùm ut eo tempore adhiberetur confessio, & testificatio illius articuli: *Communionem Sanctorum*, ut nimirum profiteamur ad corpus Christi, & Ecclesiæ pertinere tum viventes, tum mortuos.

At hoc est merum figmentum. Nam Cyrillus, Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus, & alii citati, clarè dicunt, multum prodesse animabus defunctorum ad refrigerium sacrificium Eucharistiæ: & Augustinus in Enchirid. cap. 110. utitur voce propitiationis, cùm ait: *Pro non valde malis, propitiatio est*. Et denique idem Augustinus, ubicunque agit de hac re, semper distinguit sanctos, præcipuè Martyres, ab aliis fidelibus defunctis, ac dicit utrosque in sacrificio altaris commemorari, sed Sanctos, ut ipsi pro nobis orent, alios autem ut nos pro illis oremus. At si solùm ea commemoratio, testificatio esset communionis, & societatis, eodem modo omnes commemorarentur. Vide loca Augustini tract. 84. in Joan. lib. de sancta Virginitate, cap. 45. & serm. 17. de verbis Apostoli.

tribus capitibus continetur. Primò, Sacrificia non prosunt Sanctis ad culpæ vel pœnæ remissionem, nec ad gratiæ vel gloriæ essentialis augmentum. Hoc certum est apud Catholicos, neque de eo controversia est ulla cum hæreticis. Quare sanctus Augustinus tract. 84. in Joan. & serm. 17. de verbis Apostoli, & alibi, monet in sacrificio memoriam fieri Sanctorum, sed non orari pro illis. Et ideircò cùm in nostra Liturgia petimus, ut oblatio Sanctis prosit ad gloriam, non tam oramus pro Sanctis, quàm pro nobis: petimus enim à Deo gratiam ita sanctè, piè, devotè, rectè sacrificium offerendi, ut meritò Sancti
C inde gaudere possint, & gloria illis coram hominibus accedat. Et similiter cùm Cyprianus, Cyrillus, Epiphanius, Augustinus, & Chrysostomus, quos infrà citabimus in probatione primæ propositionis, dicunt sacrificium offerri pro Apostolis, & Martyribus, non intelligunt offerri pro eorum salute, sed pro eorum honore.

Secundò, Sacrificium non offertur Sanctis, & proinde neque templa, neque altaria eriguntur Sanctis, licèt in eorum memoriam ista omnia fieri possint, ut mox dicemus. Hoc habetur expressè in Concilio Tridentino, sess. 22. cap. 3. & apud Augustinum lib. 8. de civit. Dei, cap. 27. ubi sic legimus: *Nos Martyribus non constituimus templa, sacerdotia,*
D *sacra, & sacrificia*. Quæ verba citat Kemnitius, pag. 818. & subjungit, impudenti mendacio: *Atqui hoc in Papatu, & factum est, & adhuc defenditur*. Sed poterat eodem modo in Augustinum mentiri, ac dicere. Atqui hoc tempore Augustini fiebat, & ab ipso defendebatur. Nam in quo sensu Augustinus negat altaria, templa, & sacrificia Sanctis, & nos pariter negamus: & tamen in alio sensu cum eodem Augustino, templa, altaria, & sacrificia Sanctis attribuimus. Negat Augustinus, & nos cum illo, sacrificia offerri Sanctis, & proinde templa, & altaria erigi, ut in iis sacrificetur Sanctis: at concedit, & nos cum eo pariter concedimus, sacrificia offerri in memoriam Sanctorum, & proinde templa, & altaria
E erigi in Sanctorum memoriam; unde etiam templa, & altaria, in quibus soli Deo sacrificatur, passim ab Augustino dicuntur memoriæ Sanctorum.

Probantur hæc omnia ex ipsius Augustini verbis; Nam loco citato à Kemnitio lib. 8. de civit. Dei, cap. 27. ita Augustinus explicat quod dixerat, Sanctis non constitui templa, & sacrificia: *Quis audivit aliquando fidelium, stantem sacerdotem ad altare dicere in precibus: Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane, cùm apud memorias eorum Deo offeratur?* Et lib. 20. contra Faustum, cap. 21. *Nulli Martyrum*, inquit, *quamvis in memorias Martyrum, constituimus altaria. Quis enim Antistitum in locis Sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, Deo offertur, qui Martyres coronavit, apud memo-*

rias

ctorum cultum, & invocationem: nam ex eo quòd aguntur Deo gratiæ in sacrificio pro victoriis Sanctorum, consequitur honor Sanctorum; & quia eos hoc modo honoramus, consequitur etiam vicissim, ut ipsi sint nostri memores in cœlo, & pro nobis orent. Atque id vel ex ipsa nostra Liturgia intelligi potest; Nam in ea nusquam directè Sancti invocantur, nisi bis, aut ter in aliquo versiculo, & in confessione, quæ præmittitur ante Missæ introitum: alioqui ipsa oblatio expressè dirigitur ad solum Deum; similiter Collectæ tam publicæ, quàm secretæ, & omnes Canonis orationes diriguntur ad Deum, nullæ ad Sanctos. Ar si Missa esset instituta per se ad cultum, & invocationem Sanctorum, certè directè Sancti invocarentur in ipso Canone, ut invocantur in Litaniis.

Non igitur est status quæstionis, quem proponit Kemnitius: An cœna Domini sit instituta ad cultum, & invocationem Sanctorum; sed an repugnet institutioni cœnæ Domini, ut in ejus celebratione fiat memoria Sanctorum, & consequenter honorentur, & invocentur Sancti, sive directè, sive indirectè. Et quidem Catholici omnes affirmant utrumque, idest, non solùm non repugnare institutioni, ut in sacrificio nominentur Sancti cum honore, sed nec etiam ut invocentur. Quæ duo tum ex Concilio Tridentino, sess. 22. cap. 3. tum ex ipsa Liturgia manifesta sunt. Ar Kemnitius illud primum admittit consuetum fuisse in antiqua Ecclesia, & utcumque tolerari posse; secundum autem vult ad manifestam prophanationem cœnæ Domini pertinere, & adversa fronte pugnare cum institutione Dominica, idque non tam apertè, quàm palpabiliter. Quare nos utrumque breviter confirmabimus.

Quod igitur ad secundum attinet, statuo has propositiones.

Prima: *Non repugnat institutioni cœnæ Domini, ut in ea nominentur, & honorentur Sancti.* Probatur Primò ex Apostolo 1. Timoth. 2. ubi jubet fieri orationes, & gratiarum actiones in sacrificio Missæ (nam de hoc sacrificio locum illum exponunt veteres, ut suprà ostendi) pro omnibus, & maximè pro Regibus; vult igitur Apostolus in Missa non solùm supplicari Deo pro accipiendis beneficiis, sed etiam agi gratias pro acceptis. Est autem beneficium singulare, quod fratribus nostris Deus eam gratiam contulerit, ut mundum, & Satanam superaverint, & post eam victoriam gloria, & honore eos coronaverit: quare licitum erit, vel potiùs dignum & justum, ut sacrificium offeramus ad agendas Deo gratias pro victoria, & triumphis Sanctorum, & per hoc etiam Sanctos ipsos in sacrificio cum honore, & exultatione nominemus.

Quartò probatur ex utilitate hujus instituti: prodest enim Primum ad protestandam communionem Sanctorum. Nam sacrificium corporis Christi veri, nomine totius corporis mystici offertur, & offerri debet: proinde sicut nominantur viventes Pontifices, Reges, & multi alii; ita etiam mortui nominari debent, sive in purgatorio sint, sive in cœlo; omnes enim ad idem corpus pertinent. Accedit quòd
C ut Augustinus scribit lib. 10. de civit. Dei, cap. 6. & lib. 22. cap. 10. in sacrificio altaris significatur sacrificium generale, quo universum corpus Christi mysticum, idest, tota redempta civitas offertur Deo per Christum Sacerdotem magnum: & quia ad compagem hujus corporis pertinent etiam Sancti, qui sunt in cœlo; ideò etiam illi suo ordine in sacrificio altaris nominandi sunt.

Alia utilitas est, excitatio sanctæ æmulationis: quam utilitatem attingit S. Augustinus lib. 8. de civit. Dei, cap. 27. Nam reddens rationem, cur in memoriam, & apud memorias Sanctorum dicantur sacra, sic ait: *Ut ea celebritate, & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum, atque palmarum eodem invocato in auxilium*
D *ex eorum memoriæ renovatione adhortemur.*

Secunda propositio: *Non repugnat institutioni cœnæ Domini, ut in ea invocentur Sancti, eo modo, quo ab Ecclesia Catholica invocari solent.* Explico; tribus modis Sancti in sacrificio Missæ invocari possunt. Uno modo per ipsam oblationem, ita ut eis oblatio offeratur; ipsa enim oblatio tacita quædam, sed efficacissima est invocatio; & hoc modo non invocat Sanctos Ecclesia in Missa, nec invocare posset sine peccato idololatriæ, ut diximus.

Secundo modo per precem ad eos directam, ut cùm dicimus: *S. Petre, ora pro me*; & hoc modo non invocantur Sancti in Missa, ut suprà diximus, nisi obiter, in versiculis post lectionem; idque solùm in
E una, vel altera Missa: qui tamen modus nihil habet absurdi. Nam si licet à viventibus petere, ut nos juvent orationibus suis, dum tam sublimi fungimur ministerio, unde etiam dicimus in Liturgia: *Orate fratres*; cur non liceat idem à Sanctis petere? Sed non est opus nunc de ista re disputare, quia nec adversarii istos versiculos oppugnant, qui canuntur in Missa Catechumenorum, quæ non est propriè sacrificium; in Missa autem fidelium, quæ incipit ab oblatione, numquam ita directè Sancti invocantur.

Tertio modo per preces ad Deum directas, ut cùm à Deo petimus, ut intercedentibus Sanctis nos juvet; & hoc modo in Missa tum in Canone, tum extrà invocantur Sancti: atque hoc est quod reprehendunt adversarii, & ideò hoc solum probandum est.

Probatur Primò ex Patribus. Cyrillus catech. 5. mysta-

agimus, & omnium Sanctorum tuorum; quorum supplicationibus, respice nos Deus. Et infrà: *Stabili*, inquit, *nostros gressus precibus, & supplicationibus sanctæ Deiparæ, & semper Virginis Mariæ, & omnium Sanctorum*. Augustinus tract. 84. in Joan. *Ideò quippe*, inquit, *ad ipsam mensam non sic eos (Martyres) commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, ut etiam pro eis oremus; sed magis ut orent ipsi pro nobis*. Idem habet serm. 17. de verbis Apostoli.

Secundò probatur ratione. Nam Sancti sine ullo dubio pro nobis in cœlo orare possunt, & orant, ergo bonum est à Deo petere, tum ut Sanctos pro nobis orare faciat, tum ut illos pro nobis orantes exaudiat, quæ duo in Missa petuntur. Consequentia apertissima, & certissima est. Nam si unum ex mediis nostræ salutis est, Sanctorum oratio, cur non liceat à Deo petere, ut per hoc medium nos adjuvet? Et si licet petere, ut per bonos doctores, & pastores in terris nos dirigat, doceat, tueatur, cur non licet etiam petere, ut idem faciat per Angelorum & Sanctorum suffragia? Et si licet Deum rogate, ut excitet eos, qui hic vivunt ad orandum pro nobis, eosque exaudiat, cur non idem licet in Sanctis?

Antecedens autem hujus argumenti fusè probatum est à nobis in 1. lib. de Sanctis; nec adversarii multum de hac re contendunt. Nam etiamsi pertinacissimè negent invocandos esse à nobis Sanctos, quia non credunt illos audire posse nostras preces; tamen illos in genere sollicitos esse pro Ecclesia, & orare posse, atque etiam reipsa orare, fatentur Philippus in Apolog. Confession. Augustanæ, articulo de invocatione Sanctorum, Brentius in Confessione Wirtembergensi cap. de invocatione Sanctorum, Kemnitius in 3. par. Exam. Concilii Tridentini, Calvinus quoque lib. 3. Instit. cap. 20. §. 21. & 24. non repugnat huic sententiæ, tametsi ægrè ad eam admittendam adduci se patiatur. Et sanè id negari non potest, nisi negetur in primis Scriptura, quæ 2. Machab. ult. testatur Hieremiam & Oniam defunctos orasse pro populo, & Apoc. 5. describuntur viginti quatuor seniores in cœlo offerre incensum, quo Joannes ipse exponit significari orationes Sanctorum: nisi etiam negetur unitas corporis Ecclesiæ, vel communio Sanctorum, quam in symbolo Apostolico confitemur. Si enim unum corpus sumus, & alii aliorum membra, certè invicem solliciti esse debemus: ea enim est membrorum natura, ut Apostolus docet 1. Cor. 12. Denique Augustinus quæst. 108. in Exod. dicit Martyrum orationibus propitiari Deum peccatis populi sui, & quæst. 149. dicit, Sanctorum meritis nos relevari posse apud Deum, quando mala nostra merita nos gravant.

Restat, ut Kemnitii objectionibus respondeamus. Primò sic argumentatur pag. 810. *Christus dicit: Hoc facite non in Sanctorum, sed in mei commemorationem. Et præterea ideò corpus, & sanguinem suum nobis tradit* potest Ecclesia Sanctorum memoriam in Missa facere: non enim Eucharistia est symbolum passionis Sanctorum, sed Christi solius. Alia igitur est memoria Sanctorum, quam in sacrificio celebramus: nimirum enim Sanctos nominamus, ut pro eorum victoria Deo sacrificium gratiarum actionis offeramus, ut suprà diximus.

Ad aliam partem argumenti respondemus, aliter per Christi intercessionem, & merita, & aliter per Sanctorum merita, & preces nos à Deo misericordiam exspectare, ac petere. Nam per Christi merita immediatè à Deo misericordiam petimus; ipse
C enim solus est immediatus intercessor noster apud Deum. Per Sanctorum autem merita, & preces à Deo misericordiam petimus, eodem Christo mediante: nam & ipsi cùm pro nobis orant, per Christum orant. Itaque sicut nostra oratio pro nobis ad Deum, non est supervacanea, nec injuriam Christo facit, licèt ipse sit apud Deum advocatus noster, quia nos per illum pro nobis Deum oramus: ita Sanctorum preces pro nobis non sunt vel supervacaneæ, vel in Christi injuriam, licèt Christus sit noster advocatus, quia ipsi per Christum petunt. Et sicut sancti pro nobis Deum orare possunt, non obstante Christi intercessione; ita & nos possumus ab eis petere, ut pro nobis orent, & à Deo petere, ut illos
D ad orandum impellat, & orantes exaudiat, non obstante Christi intercessione.

Secunda objectio ex Augustino, qui lib. 22. de civit. Dei, cap. 10. dicit, in administratione cœnæ Dominicæ à sacerdote Sanctos quidem nominari, nullo modo autem à sacerdote invocari.

Respondeo; Verba Augustini Kemnitius si citasset, fraudem suam etiam nobis tacentibus, omnibus patefecisset. Hæc autem sunt illius verba: *Uni Deo, & Martyrum, & nostro sacrificium immolamus: ad quod sacrificium, sicut homines Dei, qui mundum in ejus confessione vicerunt, suo loco, & ordine nominantur: non tamen à sacerdote, qui sacrificat, invocantur. Deo quippe, non ipsis sacrificat, quamvis in memoria sacrificet eorum, quia Dei sacerdos est, non illorum.*

E Vides hìc Primò, Augustinum non dicere: *In administratione cœnæ Domini*, sed *in sacrificio quod immolamus*; & bis, terve repetere, sacerdotem sacrificare Deo sacrificium, non cœnam administrare. Secundò vides, Augustinum apertissimè dicere, sacrificium fieri in memoriam Sanctorum, & Sanctos in eo nominari: quod non solùm est contra horum sectariorum novitates, qui in sua cœna nullam Sanctorum mentionem faciunt, sed est expressè contra Kemnitium, qui paulò antè disputabat Christum dixisse: Hoc facite, non in Sanctorum commemorationem. Tertiò vides, Augustinum, cùm is negat Sanctos invocari, loqui de invocatione per sacrificium, idest, de oblatione, quæ, ut suprà diximus, est efficacissima invocatio: nam formaliter loquitur,

cùm

... Smyrnensis apud Eusebium lib. 4. histor. cap. 15. Secundò dicit, progressu temporis id accessisse, ut corpora Sanctorum sub ipsis mensis ponerentur: & probat ex Ambrosio lib. 10. epist. 85. Tertiò dicit, in orationibus Ecclesiæ factam fuisse memoriam Martyrum, quia Ecclesia orabat, ut aliquando consors fieret in vita æterna ipsorum Martyrum; id quod ex epistola suprà citata Smyrnensium probat. Atque hæc tria dicit esse secundùm usum purioris Ecclesiæ, & Scripturæ consentanea. Quartò dicit, tempore Augustini ortas esse opiniones peregrinas, & vitiosas de singularibus Martyrum pro suis cultoribus intercessionibus, de meritis, & operationibus Martyrum. Quintò dicit, Augustinum has opiniones in medio reliquisse, tamquam nec veteres, nec certas: id quod probat ex libro 22. de civit. Dei cap. 10. & de cura pro mortuis, cap. 16. Sextò dicit, Augustinum paulatim cœpisse aliquid tribuere his opinionibus; sed Hieronymum, Basilium, Nazianzenum audaciores fuisse in hac quæstione. Septimò dicit, postremis temporibus, fabricatum esse articulum fidei de patrocinis, & meritis Sanctorum, & quod horribilius est, ipsam actionem cœnæ Domini, eò detorqueri cœptam.

C

Ex hac longa narratione Kemnitius simplicioribus persuadere nititur, rem esse novam, & à Papistis confictam, de invocatione Sanctorum in sacrificio Missæ. At si quis paulò attentius rem expendat, ex hac ipsa disputatione Kemnitius, & ejus sodales apertissimè refelluntur. Nam prima illa tria capita, quæ fatetur adversarius fuisse in puriore Ecclesia, & esse consentanea Scripturæ, contra nos nihil faciunt, cùm non contineant aliquid contrarium nostræ doctrinæ: at contra adversarios maximè faciunt, cùm sint omnino contraria scriptis & factis ipsorum. Ipsi enim nec celebrant Sanctorum memoriam apud Sanctorum reliquias; nec Martyrum corpora sub sacra mensa reponunt, sed ejiciunt potius; nec denique in precibus, & mysterio Eucharistiæ ullam Sanctorum mentionem faciunt: quare testimonio Kemnitii, concludimus, Kemnitium, & ejus sodales recessisse ab usu primitivæ purioris Ecclesiæ, sacris literis consentaneo.

D

Quartum caput falsum est, & ex sexto refelli potest. Nam si Basilius, Nazianzenus, & Hieronymus sequuntur eas opiniones de intercessionibus, & meritis Sanctorum, ut habet cap. 6. non igitur cæperunt illæ opiniones Augustini ætate, ut habet c. 4. nam ætas Augustini posterior est Basilii, & Nazianzeni ætate. Adde, quòd sententia Ecclesiæ de invocatione Sanctorum, non cœpit etiam Basilii ætate, sed longè antiquior est. Nam Eusebius Basilio antiquior lib. 13. præparat. Evangel. cap. 7. *Vota*, inquit, *Sanctis facimus, quorum intercessione apud Deum non parum juvari nos profitemur*. Et Irenæus Eusebio

E

... suæ Kemnitius fecerit, cùm tam apertè reprehendere ausus est quatuor illas Ecclesiæ Græcæ & Latinæ columnas, Basilium, Nazianzenum, Hieronymum & Augustinum.

Septimum caput falsissimum esse patet ex testimoniis à nobis citatis, Cyrilli, Basilii, Chrysostomi, & Augustini, qui apertissimè scribunt, in sacrificio altaris peti à Deo Sanctorum intercessiones. Quanto enim mendacio postremis temporibus fabricatum fuisse fingitur, quod ante annos 1200. in usu Ecclesiæ Catholicæ fuit?

CAPUT IX.

De Missis privatis.

SEquitur controversia de Missa privata, de qua post Lutherum scripserunt Brentius in Confessione Wirtembergensi, cap. de Eucharistia, & Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 858. & seqq. & Philippus tum in Confess. Augustana, tum in Apologia in art. de Missa. Quam controversiam ita tractabimus, ut primùm doceamus sex modis posse Missam dici privatam, & omnibus modis esse licitam. Deinde objectiones adversariorum refellamus.

Igitur Primò dici potest Missa privata ratione loci; quæ enim celebrantur in privato aliquo oratorio, seu sacello, dici possunt privatæ, si comparentur ad eas, quæ celebrantur in publico templo. Ac de his non est magna controversia; nam etiamsi adversarii eas Missas odiosè traducant, & angulares per contumeliam vocent: tamen habemus de his exempla manifestissima antiquitatis. Nam in primis Dominus primam Missam instituit, ac celebravit in privata domo: & Apostoli initio frangebant circa domos panem, Act. 2. ac deinde sancti Pontifices tempore persecutionis, non in domibus tantùm privatis, sed etiam in cryptis, & foraminibus terræ sacra faciebant: immò S. Lucianus in carcere sacrificavit, & suo ipsius pectore pro altari usus est, cùm jaceret onustus catenis, nec erigere seipsum posset. Refert id Nicephorus lib. 8. histor. cap. 31.

Nec solùm ob persecutiones, sed etiam aliis de causis aliquando veteres in privatis locis sacrificia offerebant. Gregorium Nazianzenum in exigua cellula extructo oratorio sacra fecisse ibidem, Sozomenus testatur, lib. 7. histor. cap. 5. quem locum Kemnitius etiam citat. Sanctus Ambrosius, teste Paulino in vita ipsius, in domo clarissimæ cujusdam fœminæ ab ea rogatus, sacrificium obtulit. Sanctus Augustinus lib. 22. de civit. Dei, cap. 8. testatur quendam à suis presbyteris in domo rustica sacrificium corporis, & sanguinis Domini obtulisse. Theodoretus in historia religiosa, cap. 20. scribit, se in cellula Maris anachoretæ

... solo præsente Josaphat, Missæ sa-
crificium offerre solitum.

Secundò, Missa privata dici potest à tempore; ut publica sit, quæ festis diebus; privata, quæ profestis celebratur. Et quamquam adversarii non nisi rarò admodum, ac ferè solùm in Dominicis, aut majoribus festis sacram cœnam faciunt; tamen non apertè reprehendunt usum Missæ quotidianæ: & certè nullo modo reprehendi potest. Nam in primis, ideò juge sacrificium appellatur, Danielis 12. quia jugiter & quotidie celebrari deberet.

Deinde negari non potest, quin olim singulis diebus in multis locis Missæ celebrarentur. Nam Cassius singulis diebus Missam celebrabat, teste Gregorio loco cit. homil. 37. Augustinus epist. 23. dicit, Christum semel in cruce immolatum, omni die in Sacramento populis immolari. Chrysostomus hom. 3. in epist. ad Ephesios scribit, quotidianam oblationem suo tempore fieri solitam. Hieronymus in cap. 1. ad Titum dicit, sacerdotes quotidie pro peccatis populi, ac suis sacrificare. Hyppolitus Martyr in oratione de Antichristo scribit, Christum in die Judicii dicturum: *Venite Pontifices, qui pretiosum corpus meum quotidie immolastis*. Denique S. Andreas, ut in ejus historia legimus, singulis diebus agnum immaculatum sacrificabat. Sed neque de hac re jam adversarii multum laborant.

Tertiò dici potest Missa privata à fine, quia nimirum pro aliquo particulari homine, vel negotio celebretur, ut pro hoc vel illo defuncto; pro ista, vel illa necessitate. Et quidem si Missa aliqua uni soli applicaretur, excludendo omnes alios homines, tum verè privata dici posset: sed talis nulla est, aut fuit unquam in Ecclesia. Nam omnis Missa offertur à Ministro publico, & publico nomine pro tota Ecclesia, tum quæ in terris, tum quæ in cœlis, vel in purgatorio est: nam horum omnium in qualibet Missa mentio habetur. Si autem Missa applicetur uni peculiariter, sic tamen ut non excludantur cæteri; tum privata Missa dici poterit, & erit, si comparetur ad alias, quæ nulli particulari applicantur.

Neque dubium est, ejusmodi Missas privatas fuisse in usu antiquæ Ecclesiæ, & licitas esse. Nam in Testamento veteri sacrificia fiebant plurima pro particularibus. Levitici 4. & 5. præscribuntur sacrificia pro sacerdote, pro principe, pro quolibet privato, pro synagoga. Job 1. habemus sacrificium pro filiis Job; & Job 42. sacrificium pro amicis Job; 2. Machabæor. 3. pro Heliodoro.

In Testamento novo Missæ in natalitiis Sanctorum, quas suprà defendimus, omnes erant privatæ hoc tertio modo: & habemus insigne exemplum, præter ea quæ suprà allata sunt, apud Bedam lib. 4. histor. cap. 14. ubi sancti Apostoli Petrus & Paulus cuidam apparentes, jusserunt Missas celebrari in die sancti Osvvaldi Regis, in memoriam ejusdem S. Osvvaldi, & visionem illam fuisse verissimam manifestè patuit

populus adsit: privata autem, ad quam non expectatur populus, sed pro arbitrio sacerdotis habetur, sive multi adsint, sive pauci. Has Missas ita privatas adversarii non rarò reprehendere solent. Certè Philippus in Apolog. Confess. accersit hinc inde argumenta, ut probet, non debere fieri nisi unam Missam, nimirum eam cui populus intersit: tamen alii ex adversariis non volunt de hac re contendere. Nam Brentius in Confessione Wirtembergensi cap. de Eucharistia, contentus est, ut Missa celebretur si duo ut minimùm adsint, unus qui consecret & ministret Sacramentum, & alter cui porrigatur. Et hoc ipsum probant testimonia allata pro Missis privatis ratio-
C ne loci; & de his Missis privatis loquitur S. Gregorius lib. 4. epistol. 43. ad Castorium, ubi prohibet in Monasterio fieri Missas publicas, ne, ut ipse dicit, in secessibus servorum Dei fiant conventus populares: Ex quo loco colligitur Missas publicas vocari, quibus interest populi multitudo; privatas autem, quæ sine conventu populi intra Monasteria, vel alibi celebrantur.

Quare fallitur apertissimè Melanchthon in Apologia Confess. cùm dicit, ante Gregorii tempora nullam fieri mentionem privatarum Missarum. Nam si apud Gregorium privatæ Missæ censentur, quæ celebrantur absque populi conventu, ut ex hoc loco perspicuum est, Missa privata erat, quæ dicta est à pres-
D bytero Augustini in domo rustica, ipso teste lib. 22. de civit. Dei cap. 8. & ab Ambrosio in domo cujusdam matronæ Romæ, teste Paulino, & à Theodoreto, in cellula S. Maris, & à Luciano in carcere; immò ab Apostolis cùm circa domos frangebant panem, ut suprà citavimus: Et ab ipso Christo, qui non convocavit populum, sed tantùm primarios discipulos duodecim.

Quintò Missæ privatæ dici possunt, quæ dicuntur in eodem templo, eodem die, præter unam. Nam una tantùm solet esse Missa publica & solemnis, quæ dicitur in summo altari; cæteræ quæ dicuntur in minoribus altaribus eodem die, & privatæ dici possunt, licèt multi interdum adsint auditores.
E Et quidem hanc multiplicationem Missarum valde oderunt, ac reprehendunt omnes adversarii. Sed nos probamus licitam esse, Primùm ex Testamento veteri, in quo plurima offerebantur sacrificia eodem die & loco.

Secundò, multi erant in eadem Ecclesia sacerdotes; Nam tempore S. Cornelii Papæ Romæ erant quadraginta Presbyteri, ut ipse scribit ad Fabium, teste Eusebio lib. 6. hist. cap. 33. ac deinceps semper magis, ac magis crevit sacerdotum multitudo. Multi autem quotidie celebrabant: ergo vel omnes alii cessabant à sacrificio offerendo, vel multi eodem die & loco sacra faciebant. Fuisse autem, qui quotidie sacrificium offerrent, dubitari non potest; id enim perspicuum est ex testimoniis suprà citatis, ubi egimus de Missa privata ex parte temporis.

Tertiò

tria altaria, unum in memoriam B. Virginis, alterum S. Laurentii, tertium S. Benedicti. Vide etiam Petrum Damiani initio vitæ S. Romualdi. Quorsum autem tot altaria, si semel tantùm in die sacrificium offerri poterat in una Ecclesia?

Denique Prosper in libro de prædictionibus dimidii temporis, cap. 6. scribit, bis intra paucas horas uno in loco sacrificium oblatum. Leo epist. 81. ad Dioscorum, monet ut Alexandriæ servetur Romanus ritus de iterando sacrificio eodem die.

Ultimò privata Missa dici posse, in qua solus sacerdos communicat: & hæc est Missa privata, de qua potissimùm adversarii altercantur, & quam nullo modo admittunt. Sed eam licitam esse, probatur Primò ratione Concilii Tridentini, sess. 22. cap. 6. quæ talis est: Missæ, in quibus solus sacerdos communicat, etiamsi privatæ dici possent, ratione communicantium Sacramentaliter, tamen absolutè non privatæ, sed publicæ & communes sunt; ergo non debent ut privatæ rejici, & damnari. Antecedens probatur à Concilio dupliciter. Primò, quia in ejusmodi Missis sæpè multi communicant spiritualiter, proinde fructus est publicus, & communis: & per hoc etiam Missa est ex hac parte publica, & communis. Secundò, quia sacerdos publicus est Minister, & pro tota Ecclesia sacrificium offert.

Hanc totam rationem refellere conatus est Kemnitius pag. 868. & sequentibus: sed non tam rationem Concilii refutavit, quàm se mendacem, & ineptum demonstravit. Primò, miratur cur Concilium audeat vocare has Missas communes, & negare esse privatas, cùm per multas annorum centurias sint à Catholicis appellatæ privatæ, & cùm apud Gregorium in registro crebra fiat mentio privatæ Missæ; & cùm Glossa in Canonem, & hoc attendendum, de consecrat. dist. 1. eas privatas appellet.

Atqui hoc totum est mendacium: nam apud Gregorium nusquam exstat vocabulum Missæ privatæ. Exstat quidem semel vocabulum Missæ publicæ lib. 4. epist. 43. sed ut suprà diximus, non vocat publicas Gregorius, in quibus communicatur, sed in quibus adest populi multitudo, & iis opponit Missas, in quibus non adest populus, sive in iis communicent aliqui, sive nulli. Eodem modo accipitur vocabulum Missæ publicæ, & peculiaris, seu privatæ in Canone, & in glossa citata.

Secundò, Kemnitius oppugnat argumentum Concilii ductum à spirituali Communione; & quia non poterat negare spiritualem Communionem, affingit novo mendacio ipsi Concilio, quod affirmaverit per spiritualem Communionem satisfieri insti-

Nam si adversarii concederent Missam non solùm esse Sacramentum, sed etiam sacrificium, fortasse in hac re facilè convenirent: siquidem ad sacrificium, ut sacrificium est, nihil refert, si multi, vel pauci, vel nulli intersint, aut communicent, cùm sacrificium offeratur Deo pro populo; potest enim sacerdos pro populo offerre, etiamsi populus nec adsit, nec C communicet. Et confirmatur ex lege veteri; cùm enim sacrificia offerebantur pro peccato, nihil inde manducabat is, pro quo offerebatur, ut patet Levit. 6. & 7. & tamen illi proderat. Et confirmatur rursus à simili; nam sacrificium simile est orationi, ut suprà diximus, immò est quædam realis & efficacissima oratio. Porrò orationem prodesse ei, pro quo fit, etiamsi ille non adsit, nec sciat quid agatur, certum & exploratum est.

Tertiò probatur ex consuetudine veterum; Nam etiamsi nusquam expressè legamus à veteribus oblatum sacrificium sine Communione alicujus, vel aliquorum, præter ipsum sacerdotem: tamen id possumus ex conjecturis facilè colligere. Prima conjectu- D ra ex Concilio Nannetensi, cap. 30. quod citatur ab Ivone in decret. par. 3. cap. 70. ubi jubentur presbyteri non celebrare soli Missam, nisi habeant saltem unum secum, qui respondeat. Ex quo intelligimus quosdam planè solos celebrare solitos Missæ sacrificium: & proinde sine communicantibus. Item ex Concilio Toletano XII. can. 5. ubi graviter reprehenduntur quidam sacerdotes, qui sacrificium offerentes non communicabant: *Quale erit*, inquit Concilium, *illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans participasse dignoscitur?* Quæ verba satis apertè indicant, in ejusmodi sacrificio nullum omnino fuisse, qui communicaret; & tamen Concilium non requirit, nisi ut sacerdos ipse communicet: proinde ad- E mittit tamquam rata, & ut apparet, usitata sacrificia, in quibus solus communicat sacerdos. Est autem hoc Concilium ante annos circiter 900. celebratum.

Secunda conjectura. Quidam initiabantur sacris absque ulla certa procuratione animarum, qui proinde non poterant ulli Sacramentum administrare, & tamen sine dubio Missas celebrabant. Exemplum habemus in S. Paulino Nolano, qui presbyter ordinatus fuit, ut ipse scribit epist. 6. ad Severum, in sacerdotium Domini, sed nulli certæ Ecclesiæ alligatus.

Tertia conjectura. Plurimi sacerdotes quotidie celebrabant, ut suprà ostendimus, & tamen populus in multis locis raró admodum communicabat, ut vel ex illa querimonia Chrysostomi cognosci potest,

quæ

Sed adversariorum argumenta solvamus.

CAPUT X.

Solvuntur argumenta contra Missas privatas.

PRima objectio Kemnitii in 2. par. Exam. pag. 862. (nam quæ ipse fabulatur de origine Missæ privatæ, quia nullo argumento probavit, omitto) sumitur ex illis verbis Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationem*. Jubet enim Christus, ut faciamus quod ipse fecit; ipse autem non solùm consecravit, sed etiam dedit Sacramentum iis, qui aderant manducandum; quare consecrare, & non distribuere, est ipsam Cœnam Domini prophanare.

Respondeo: Jussit Dominus fieri quod ipse fecit, sed pro loco, tempore, personis: ea enim est vis affirmativorum præceptorum. Et sine dubio non jussit Sacramentum dispensari invitis, aut indignis. Quare si fortè nulli sint, qui velint, aut possint communicare, non tenemur Sacramentum ministrare, nec tamen ideò prohibemur à celebratione cessare.

Dices: Si licet dividere actiones, quas Dominus exemplo suo conjunxit, & Sacramentum aliquando consecrare, & nemini ministrare: licebit etiam consecrare, vel ministrare, & non sumere.

Respondeo: Non est eadem ratio omnium illarum actionum. Nam consecratio & consummatio, de essentia sacrificii sunt, ideò nullo modo possunt omitti: at dispensatio, nec est de essentia, nec de integritate, sed solùm affirmativo Domini præcepto necessaria; & ideò facienda quidem est, sed pro loco & tempore, ut diximus.

Secunda objectio. Apostolorum Synaxis describitur Act. 2. per fractionem panis; ergo distributio, & dispensatio Sacramenti fuit in usu primitivæ Ecclesiæ in celebratione Cœnæ Domini.

Respondeo: Nihil verius dici potest; sed non inde sequitur non posse unquam sacrificium sine dispensatione offerri. Nam & apud nos in templis omnibus celebratur Synaxis cum dispensatione Sacramenti, & tamen non ideò damnantur sacra, quæ in privatis oratoriis, vel sacellis sine tali dispensatione celebrantur.

Tertia objectio. B. Paulus 1. Corint. 10. describens ritum Cœnæ Domini, apertè scribit, corpus Domini communicari, & distribui fidelibus, & fideles participes esse mensæ Domini, non spectando unum manducantem, sed manducando.

Respondeo: Apostolus eo loco non describit ritum Cœnæ Domini, ut declaret quid sit ipsa celebratio hujus mysterii, vel in quo præcipuè consistat, sed tantùm ut ostendat, eos qui Eucharistiam sumunt, participes esse mensæ Domini, & socios Christi.

Definit autem privatam Cœnam, ubi quis privatim, quod Cœnæ Dominicæ est, manducat, & præoccupat non simul participantibus aliis: & dicit, non dissimile esse, ac si instrueretur talis cœna, ubi unus saturaretur, alter verò cogeretur esurire: *Hic certè locus tamquam fulmen*, inquit Kemnitius, *prosternit privatas Pontificiorum Missas, in quibus solus Sacerdos celebrans sacramentaliter communicat: & clarissima est Chrysostomi sententia in illum Pauli locum: Quod Dominicum est, privatum fecerunt; Cœna enim Domini debet esse communis &c.*

C Respondeo: Primùm cùm Paulus opponit Cœnam Domini cœnæ privatæ, non loquitur de Eucharistia, sed de convivio, quod in Ecclesia olim in pauperum refrigerium fieri solebat, quod convivium vocat Cœnam Domini, ut Chrysostomus interpretatur, quia fiebat ad repræsentandam Cœnam Domini ultimam cum discipulis; & etiam quia fiebat in loco sacro, & denique quia conjungebatur cum Eucharistiæ communicatione. Quod autem per Cœnam Domini intelligatur convivium illud, perspicuum est ex illis verbis: *Unus esurit, alius autem ebrius est*. Non enim in communicatione Eucharistiæ poterat esuries, aut ebrietas inveniri, cùm illa sit cibus mentis, non ventris. Deinde idem patet, ex proposito Pauli. Vult enim ipse (Chrysostomo, & omnibus aliis exponentibus) Corinthios reprehendere, quòd non
D amplius convivia illa faciant, sicut oportet, sed divites seorsim & lautè conviventur, pauperes autem etiam seorsim, & vix ad satietatem reficiantur: hunc autem abusum reprehendit illis verbis: *Jam non est Dominicam Cœnam manducare; unusquisque enim suam cœnam præsumit &c.* Hoc est: Vestra ista convivia, ut nunc celebrantur, non repræsentant ampliùs cœnam Dominicam. Dominus enim simul cum discipulis in eadem mensa accubuit, etiamsi ipse Dominus, illi servi essent; vos autem fratres vestros, quòd pauperes sint, à mensa vestra excluditis &c. Quæ omnia ad convivia illa pertinent, non ad Eucharistiam: nam quod attinet ad Eucharistiam, omnes æquè so-
E briè, & æquè lautè epulabantur, cùm omnibus daretur corpus Dominicum in modica specie panis. Itaque totum argumentum Kemnitii in æquivocatione laborat.

Secundò, etiamsi B. Paulus de Eucharistia loqueretur, cùm cœnam communem privatæ opponit, ut Theodoretus, & aliqui alii veterum probabiliter docent: nihil inde colligi posset pro adversariis. Paulus enim reprehendit cœnam privatam, à qua excluduntur alii, non ad quam non coguntur. Porrò Missæ nostræ non excludunt communicantes; immò ut Concilium Tridentinum affirmat sess. 22. can. 6. optat Ecclesia, ut in singulis Missis, qui adstant, communicent; sed si nulli sunt qui communicare velint, nulla culpa est sacerdotis, nec potest reprehendi, quasi solus participare velit cœnam Dominicam.

Quin-

conjors non est, *impudens*, *& improbus adstat*. Et rursum: *Si quis*, inquit, *ad convivium vocatus*, *manus quidem laverit*, *& accubuerit*, *& tamen nihil ciborum gustaverit*, *nonne infert contumeliam convivatori*. *à quo fuerat vocatus? an non satius fuerit*, *eum qui talis est*, *prorsus non comparuisse? Audis*, subjungit Kemnitius, *non verba*, *sed fulmina contra Pontificiam persuasionem de spectaculo privatarum Missarum*.

Respondeo, Veteribus non fuisse incognitum usum assistendi Missæ sacrificio, & tamen in iis non communicandi Sacramentaliter, perspicuum est ex Concilio Agathensi ante 1000. annos celebrato. Nam can. 18. jubentur omnes laici saltem ter in anno communicare, in Natali, Pascha, & Pentecoste: & tamen can. 47. jubentur iidem laici singulis diebus Dominicis Missæ interesse, idque usque ad sacerdotis benedictionem, quæ datur in fine Missæ. Præterea non dubitasse veteres, Missam prodesse adstantibus, licèt non communicarent, certissimum est ex iis, quæ suprà diximus de Missis pro defunctis, & pro qualibet necessitate. Si enim Missa prodest defunctis, ut omnes Patres uno ore fatentur, nec non viventibus, absentibus, ægrotis, iter facientibus, immò etiam infidelibus, & hæreticis, quantò magis proderit fidelibus præsentibus, & simul voto, ac desiderio offerentibus?

Ad locum Chrysostomi dico, illa verba: *Frustrà fit oblatio quotidiana*, non significare absolutè oblationem frustrà fieri, sed frustrà quatenus ordinatur ad Communionem. Nam cùm celebratio Missæ partim ordinetur ad sacrificium Deo offerendum, partim ad populum sacro illo pane reficiendum: cùm nulli sunt, qui communicent, frustrà fit, quatenus ordinatur ad posteriorem finem, sed non fit frustrà quatenus ordinatur ad finem priorem. Itaque Chrysostomus, etiamsi dicat frustrà fieri, non tamen propterea omittebat quotidie sacrificare: quod certè fecisset, si absolutè frustrà fieri existimasset.

Ad illud autem quod Chrysostomus dicit, melius esse non interesse sacrificio, quàm interesse, & non communicare, dico Chrysostomum, ut quædam alia, per excessum ita esse locutum, cùm solùm hortari cuperet homines ad frequenter, & dignè communicandum. Nam quia videbat excusare se homines à Communione, quòd se indignos, & imparatos dicerent, ipse animadvertens negligentiam, & desidiam totius illius damni causam esse, vehementer illos arguit, ac dicit, indignos etiam esse, qui simul cum cæteris orent, immò dignos, qui ab Ecclesia ejiciantur tempore sacrificii, quomodo ejiciuntur pœnitentes, & Catechumeni; & melius facturos si non venirent, & alia id genus, quæ certum est, di-

C Septima objectio. In veteri Ecclesia prohibitas fuisse Missas privatas, in quibus solus sacerdos communicat, testatur Chrysostomus hom. 18. in 2. ad Corinth. ubi scribit, in celebratione Eucharistiæ non fieri, sicut fiebat in Testamento veteri, ubi solus sacerdos quædam comedebat.

Respondeo; Chrysostomus eo loco in eo solùm ponit discrimen inter sacrificia Testamenti veteris & novi, quòd in illis, aut solus sacerdos edebat victimas, aut ipso majorem partem, populus minorem obtinebat ex immolatis: in his autem totam victimam sacerdos, & totam populus edit, idem videlicet, & integrum Christi corpus, & sanguinem. Sed nihil hoc facit contra Missas privatas: quòd enim nunc sæpè sacerdos solus victimam edat, non est culpa sacerdotum, aut natura sacrificii, sed populi negligentia.

Octava objectio. Canon decimus Apostolorum jubet excommunicari eos; qui non permanent in Ecclesia usque dum Missa peragitur, & non accipiunt sanctam Communionem: atque hic canon renovatur in Concilio Antiocheno cap. 2. & exstat etiam

D decretum Anacleti in epistol. 1. & apud Gratianum, can. Peracta, de consecr. dist. 2. *Peracta consecratione omnes communicent*, *qui noluerint Ecclesiasticis carere luminibus: sic enim*, *& Apostoli statuerunt*, *& S. Romana tenet Ecclesia*. Ergo prohibitæ tunc erant Missæ privatæ.

Respondeo; Primùm isti canones jubent, ut fideles communicent in Missa; sed non prohibent sacerdoti sacrificare, si populus non adsit, aut communicare nolit. Deinde canon Apostolorum ita explicatur in Concilio Antiocheno, ut intelligamus non damnari eos, qui absolutè non communicant, sed eos, qui certa de causa, nimirum ob aliquam superstitionem, aut pravam opinionem aversantur sacram

E Communionem. Decretum autem Anacleti, si epistola ejus consulatur, & non solùm fragmentum, quod est apud Gratianum, solos obligat clericos Episcopo in diebus solemnibus sacrificanti solemniter ministrantes: quocirca si die aliquo non solemni, aut sine aliorum clericorum solemni ministerio quis sacrificet, non cogitur ex hoc decreto Communionem dare. Denique certum est, decreta ista, quæ sine dubio non divini, sed humani juris erant, si ad populum pertinebant progressu temporis abrogata fuisse; constat enim tempore Ambrosii, & Chrysostomi, ut suprà citavimus, Græcos non nisi post annum communicare solitos esse.

Nona objectio. Humbertus contra Nicetam scribit, imperfectam esse Missam, in qua non simul fit consecratio, fractio, seu distributio, & communi-

Soteris, & Concilii Nannetensis ad rem non pertinent: non enim jubent, ut adsint qui communicent; sed tantùm ut adsint, qui sacerdoti respondeant. Ubi obiter Notandum est mendacium Kemnitii; scribit enim Kemnitius, Concilium illud ridiculum judicasse, muris, & parietibus à sacerdote insusurrari, quæ ad populum pertinent. At Concilium non meminit populi, sed jubet, ut saltem unus adsit, qui respondeat in Missa, ne videatur sacerdos parietibus dicere: *Dominus vobiscum*; & *Orate fratres*.

Decima objectio. Ludibria sunt, quòd in Missa,
C in qua nulli communicant, dicat sacerdos: *Quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus*, & *Sacramenta, quæ sumpsimus*. Item, quòd hostia frangatur: fractio enim ad distribuendum ordinatur, ut Augustinus docet in epist. 59. ad Paulinum.

Respondeo; Illa verba dicuntur in numero multitudinis, tum propter præsentes communicantes, si qui adsint; tum etiam propter eos, qui alibi communicant: cùm enim unum corpus simus, non solùm præsentes, sed etiam absentes pro omnibus oramus. Simile est in oratione Dominica, quam quisque potest etiam solus in suo cubiculo recitare, & tamen ita composita est, ac si dicenda esset solùm à multitudine congregata.

Quòd attinet ad fractionem, ea non solùm ad di-
D stribuendum, sed etiam ad significandum ordinatur. Nam in Missa Chrysostomi fit confractio in quatuor partes in modum crucis, & una ex illis particulis in calicem immittitur cum certa verborum recitatione: ut etiam Latini faciunt. Quare Kemnitius cùm cæremoniam fractionis ludibrium appellat, & apertè irridet, antiquam, & veram Ecclesiam, Græcam, & Latinam irridet. Atque hactenus de objectionibus Kemnitii.

Undecima objectio, est Joan. Brentii in Confess. Wirtembergensi cap. de Eucharistia: ubi præter ea, quæ illi sunt communia cum Kemnitio, facit hoc argumentum: *Christus instituit cœnam suam, non ut esset privata actio sacrificuli, sed communis totius Eccle-*
E *siæ; non igitur licitæ sunt privatæ illæ Missæ, in quibus sacerdos sibi soli legit verba Cœnæ, & Eucharistiam consecrat*.

Respondeo; Missa Catholicorum numquam est privata actio sacerdotis, sed semper est communis toti Ecclesiæ, quia à communi ministro pro communi omnium utilitate offertur: proinde semper est in Missa communio Ecclesiæ, si per communionem intelligas fructum communem sacrificii. Quòd si per communionem intelligas Eucharistiæ manducationem: fatemur Christum instituisse Cœnam, ut esset simul & sacrificium & communio, sed non jussisse ut illa duo numquam separarentur, quasi non possit Deo sacrificium offerri, quando nulli adsunt, qui communicare velint.

vel feriam occurrentem, sed utraque sacra eodem die celebrari.

Ultima objectio est aliorum, quam recitat Eckius ex Basilio in Psal. 115. propè finem, ubi dicit: *Non in latebris dilitescens sacrificabo, sed publicum exhibebo tibi sacrificium*. Et infrà dicit, unum esse altare Ecclesiæ. Et confirmatur ex Hieronymo in cap. 3. Amos, ubi dicit unum esse altare in Ecclesia.

Respondet rectè Eckius, Basilium per sacrificium occultum intelligere sacrificium schismaticorum, qui se ab Ecclesia segregant, & in suis conventiculis sacrificia offerre præsumunt, & ideò etiam unum altare agnoscere, idest, unum sacerdotium, unum ritum &c. Nam subjungit ibidem Basilius: *Audite qui Ecclesiam relinquitis, & in publicis domibus versati, miseras facitis corporis pretiosi scissuras*. Et infrà: *Tu aram erigis ex adverso altaris tibi à Patribus constituti*. Quemadmodum etiam Augustinus, Optatus, Cyprianus, & alii passim schismaticos describunt, cùm dicunt, quosdam erigere altare contra altare. Hieronymus quoque distinguit unum altare Ecclesiæ à multis altaribus hæreticorum, quia ut ipse dicit, tot habent altaria, quot schismata. Alioqui multa fuisse in Ecclesia altaria materialia, suprà ostendimus ex Ambrosio, Gregorio, & aliis: unde Tertullianus in libro de pœnitentia, ponit inter alias pœnitentium cæremonias, aris Dei aggeniculari.

CAPUT XI.

De genere linguæ.

SEquitur controversia de genere linguæ, an scilicet necessarium sit Missam vulgari lingua recitari: id enim contendunt adversarii, & maximè Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 883. & sequentibus. Sed istam quæstionem maxima ex parte tractavimus partim libro 2. de verbo Dei, extremo, partim lib. 2. de Sacramentis in genere, extremo. Nam tria quædam ad Missam pertinent. Primò, lectio Scripturarum, & publica oratio. Secundò, Sacramenti Eucharistiæ consecratio, & dispensatio. Tertiò sacrificii oblatio. De lectione, & oratione disseruimus in lib. de verbo Dei, loco citato: De Sacramenti consecratione, & dispensatione tractatum est in libris de Sacramentis in genere, ut jam diximus: solùm igitur superest disputatio de ipsa sacrificii oblatione.

Sed ea facillima est: Nam in primis sacrificii oblatio magis in re, quàm in verbis consistit. Nam ut suprà diximus, illa actio, qua corpus Domini super altare ponitur ad Dei honorem, vera, ac realis oblatio est, etiamsi verbis non dicatur, Offero, vel offerimus. Porrò illa actio verba quidem aliqua necessariò requirit, nimirum verba consecrationis: sed illa

vatas:

Quartò, sacrificium non offertur ad populum instruendum, si de primario, & proprio fine agatur, sed ad Deum colendum, & ad impetranda populo beneficia: non igitur id requiritur, ut populus intelligat id, quod dicitur, sed satis est si Deus intelligat.

Quintò, si lingua vulgari sacrificium offerendum esset, duo gravissima incommoda sequerentur. Unum, quòd oporteret frequenter mutare verba sacrificii, cùm vocabula, quæ uno tempore sunt vulgatia, non diu post desinant esse vulgatia. Alterum, quòd tolleretur communicatio Ecclesiarum: nec enim posset sacerdos Italus in Gallia, neque Gallus in Italia, neque Italus aut Gallus in Germania, neque Germanus in Italia, aut Gallia sacrificium offerre; quod idem de Hispania, Anglia, Polonia, aliisque regionibus intelligendum est.

Sextò, accedit antiquissima Ecclesiæ consuetudo. Nam in toto Oriente non inveniuntur antiquæ Liturgiæ, nisi Græcæ, aut Caldaicæ; in toto autem Occidente antiquæ Liturgiæ nullæ sunt nisi Latinæ; & tamen à multis jam sæculis desierunt omnes istæ linguæ esse vulgares, immò Germanis, Francis, Anglis, Polonis, numquam fuit lingua Latina vulgaris: rectè igitur Concilium Tridentinum sess. 22. can. ult. statuit Missam non esse lingua vulgari celebrandam. Argumenta quæ adversarii contrà objiciunt, sunt à nobis omnia refutata in duobus locis paulò ante notatis. Quare non putavi operæ pretium esse illa repetere; præsertim cùm non pugnent contra sacrificii actionem.

CAPUT XII.

Non esse omnia necessariò in Missa alta voce pronuncianda.

ALia quæstio est superiori non multùm absimilis, de modo vocis. Accusant enim adversarii Ecclesiam Latinam, quòd pleraque in Missa submissa voce pronunciari jubeat: de qua re exstat canon 9. in sess. 22. Concilii Tridentini. Ubi illud initio est Observandum, non esse quæstionem, an sit per se illicitum totam Missam alta voce celebrare; nec enim ignoramus modum vocis non pertinere ad substantiam sacrificii, & posse ista omnia ad arbitrium Ecclesiæ immutari. Tota igitur quæstio in eo sita est: utrum consuetudo Latinæ Ecclesiæ, quædam submissa voce pronunciandi, repugnet Christi institutioni, ac proinde sit mala, & necessariò corrigenda.

Et quidem Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 890. contendit contra Christi institutionem esse, ut quædam submissa voce legantur in Missa: Concilium autem contrà definit. Concilii verò sententiam veri responsio, qui illud ita interpretatur, ac si Liturgiæ illæ præscriberent, quædam pronunciari moderata voce, sic tamen ut ab omnibus audiantur, concludi autem cum clamore, & cantu. Nam in Liturgia Chrysostomi, ubi legimus: *Sacerdos orat secretò*, vox græca μυστικῶς, non significat voce moderata; sed planè secretò, nec enim dicuntur mysteria, quæ moderata voce publicantur, sed quæ omnino celantur. Et præterea ibidem monetur sacerdos illas preces secretò recitare, dum Diaconus alta voce canit Litaniam, vel dum cantores alia quædam concinunt: proinde non potest populus iis attendere, **C** quæ dicit sacerdos, atque ideò verè & propriè secreta sunt.

De Latina autem Liturgia habemus testimonium Innocentii I. in epistol. 1. ad Episcopum Eugubinum, cap. 1. ubi interrogatus de tempore, quo in mysterio Missæ pax danda est, apertè indicat, præcipuam partem Missæ esse secretam; nec audet aperire quæ sint illa, quæ recitantur antequam pax detur. At si totus populus illa omnia audire consuevisset, certè nihil fuisset secretum, nihil arcanum, & facilè potuissent literis committi, quæ erant vulgò omnibus nota.

Tertiò habemus exempla sacrificiorum veteris legis. Nam (ut omittam quod in sacrificiis plerumque **D** sola mente orabant, sine ullis verbis) Levit. 16. describitur solemne sacrificium incensi, ac jubetur solus sacerdos intra velum ingredi, & sacrificare, atque orare pro se, & populo, omnibus aliis foris exspectantibus, & non modò non audientibus, sed nec videntibus sacerdotem: quo etiam ritu sacrificasse Zachariam patrem Præcursoris, legimus Luc. 1.

Quartò Christus ipse in sacrificio crucis, quod exemplar fuit omnium sacrificiorum, in silentio oblationem peregit, nec trium horarum spatio locutus est audientibus circumstantibus, nisi septem brevissimas sententias: quot sunt etiam sententiæ, quæ in Canone nostræ Liturgiæ alta voce pronunciantur.

E Sed videamus quid pro sua sententia Kemnitius adferat. Primò objicit Christi institutionem, qui in sua Cœna jussit sui memoriam fieri, non per silentium, sed, ut Paulus explicat, per annunciationem. Et posset argumentum confirmari Christi ipsius exemplo qui verba consecrationis alta voce pronunciavit, ut omnes qui aderant, audire potuerint.

Respondeo; Christi memoria, & annunciatio non tam verbis, quàm reipsa fieri debet; sic enim scribit Augustinus lib. 20. contra Faustum cap. 18. *Christiani, inquit, jam peracti sacrificii memoriam celebrant sacrosancta oblatione, & participatione corporis Christi &c.* Neque posset alio modo impleri quod Paulus præcipit, ut omnes annuncient mortem Domini: qualis enim confusio fieret, si omnis populus

est: nunc enim de sacrificio propriè agimus. Sacrificium autem non in verbis, sed in oblatione rei consistit: verba verò in sacrificio Missæ requiruntur, non ut sint ipsa sacrificium, vel pars sacrificii, sed solùm ut victimæ præsentiam nobis exhibeant. Verbis enim consecrationis, ut suprà ostendimus, id efficitur, ut corpus Christi verè adsit in altari: quare sacrificium erit verè externum, & sensibile, etiamsi verba quibus id efficitur, sentiri non possint. Adde, quòd in Sacramentis quoque, ad quorum essentiam verba potissimùm pertinent, non est necesse, ut verba ab iis percipiantur, qui Sacramenta suscipiunt, modò percipiantur ab iis, qui ea ministrant: alioqui Baptismus infantibus, amentibus, surdis collatus, irritus esset, quod ne Kemnitius quidem admitteret. Ad argumentum igitur respondemus, Christum non quidem instituisse, ut verba occultentur, & sepeliantur, sed neque instituisse ita pronunciari, ut ab omnibus, qui adsunt, audiantur, sed solùm instituisse, ut reipsa adhibeantur, libertate relicta Ecclesiæ, ut modum recitandi constituat. Id quod non solùm Catholici docent, sed etiam Kemnitii præceptor & Propheta Lutherus in lib. de formula Missæ, ubi liberum permittit, ut verba Cœnæ, alta vel submissa voce pronuncientur.

Tertia objectio. Apostolus 1. Corinth. 14. disertè distinguit hæc duo: In Ecclesia loqui, de iis scilicet, quæ ad publicum ministerium pertinent; & privatim sibi ipsi, & Deo loqui.

Respondeo; In Ecclesia loqui Beato Paulo est exhortari, & instruere Ecclesiam; sibi & Deo loqui, est orare, vel laudare Deum: *In Ecclesia*, inquit, *volo quinque verba in sensu meo loqui, ut & alios instruam*. Et rursus: *Si non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, & Deo*. Itaque distinguit concionem ab oratione. Ad neutrum autem propriè pertinet sacrificium: sacrificare enim non est loqui, sed facere; vel si quo modo loqui est, non est in Ecclesia, vel Ecclesiæ loqui, sed Deo. Qui enim sacrificium Deo offert, cum Deo agit, non cum hominibus, licèt non privatim, sed publicè agat, quia non pro se tantùm, sed pro Ecclesia universa agit.

Quarta objectio. In antiqua Ecclesia dimissis iis, qui non poterant interesse mysteriis, alta voce pronunciabantur preces, gratiarum actiones, & ipsa etiam verba consecrationis. Quod quidem de verbis consecrationis tradit Bessarion Cardinalis in libro de verbis Cœnæ, & idem patet ex ritu antiquo respondendi, *Amen*, ad verba consecrationis: cujus ritus meminerunt Dionysius Alexandrinus apud Eusebium lib. 7. histor. cap. 9. & Augustinus in libro ad Orosium quæst. 49. Idem patet ex Chrysostomo homil. 18. in posteriorem ad Corinthios, ubi legimus preces, & gratiarum actiones in celebratione Eucharistiæ populo cum sacerdote fuisse communes. xandrini, nihil opus est respondere.

Ad locum Augustini Respondeo, Nec librum illum esse Augustini, ut eruditi fatentur, nec ad rem facere: non enim loquitur ille auctor de consecratione, sed de dispensatione Sacramenti; id enim solùm dicit, eos, *Amen*, respondere solitos; qui accipiunt sanguinem Domini, dicente videlicet sacerdote: *Sanguis Domini nostri Jesu Christi*. Cujus ritus meminit etiam Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 5.

C Ad locum Chrysostomi respondeo, Chrysostomum id potissimùm velle, ut populus non otietur in templo, sed oret pro iis rebus, pro quibus & sacerdos orat: id quod potest fieri, etiamsi tum sacerdos, tum populus in silentio oret. Immò Cyprianus in tractatu de oratione Dominica, scribit tempore sacrificii imitandam esse Annam matrem Samuelis, quæ ita orabat, ut labia moverentur, sed vox penitus non audiretur. 1. Reg. 1. & eam typum Ecclesiæ gessisse dicit, dum in silentio orabat. In nostra quoque Liturgia tunc dicitur populo: *Orate fratres*, cùm secretò est orandum. Adde, quòd Chrysostomus non dicit omnes preces esse communes populo cum sacerdote: quare etiamsi loqueretur de communione earundem omnino precum, nihil

D tamen adversarii obtinerent. Nam in Liturgia Chrysostomi apertè distinguuntur, quæ ab omnibus, & quæ à solo sacerdote, & quidem secretò dicenda sunt.

Ad Novellam Justiniani responderi posset in primis non ad Imperatorem pertinere de ritu sacrificandi leges ferre: proinde non multum referre quid ille sanxerit. Sed illud etiam respondemus, non esse legem illam sententiæ nostræ contrariam: solùm enim ille jubet, ut quæ in Ecclesiis Orientalibus alta voce dici solebant, ab omnibus alta voce dicerentur. Erant enim quidam, ut ex illa ipsa Novella colligitur, qui submissa voce pronunciabant ea, quæ ex recepta consuetudine alta voce pronuncianda erant,

E ut eo modo ignorantiam suam tegerent: qui quidem jure reprehenduntur, tum quòd contra morem Ecclesiæ facerent, tum quòd ex imperitia legendi id facerent.

Ultima objectio. Fatentur Pontificii, usum istum non esse antiquum. Scribunt enim Honorius, & Belet olim alta voce verba consecrationis pronunciari consuevisse: sed postea imperatum fuisse, ut sub silentio dicerentur, hac de causa. Cùm verba illa ab omnibus audirentur, à multis etiam laicis memoria tenebantur: inde factum est, ut quidam pastores in agro super panem, & vinum ea verba pronunciaverint. Continuò autem panis in corpus & vinum in sanguinem conversa sunt: & pastores illi divinitus percussi interierunt. Ex qua historia colligitur, usum recitandi verbum consecrationis sub silentio,

... & vinum ex lapidem, super quem illa sita erant, absumpsit, & pastores illos obstupefecit, ut ad longum tempus vix loqui possent. Neque scribit Sophronius istam esse causam, cur verba illa secretò nunc dicantur: quamquam si ista esset causa, non video quid contra objici posset. Certè usus iste antiquissimus esset, etiamsi non antè cœpisset, quàm post miraculum illud divinitus mundo ostensum.

CAPUT XIII.

De cæremoniis Missæ quid hæretici sentiant.

DE cæremoniis in genere disputatum est in 2. lib. extremo de Sacramentis: nunc ea solùm tractanda sunt, quæ propriè ad Missæ cæremonias pertinent. Duo potissimùm hoc loco explicanda sunt. Primò aperiendum erit quid adversarii sentiant de cæremoniis Missæ, & quid in controversia sit. Secundò probanda erit veritas, & simul refellendæ objectiones.

Scribunt autem de cæremoniis, & partibus Missæ multi auctores. Primus videtur fuisse Gelasius, cujus librum de Missarum solemniis coarctavit Gregorius I. ut scribit Joannes Diaconus lib. 2. vitæ Gregorii, cap. 17. & ipse ejusdem libri meminit lib. 7. epist. 63. Secundus fuit Isidorus post annum Domini 600. cujus libri duo extant de divinis officiis. Tertius fuit auctor Ordinis Romani, qui floruisse videtur post annum Domini 700. Quartus fuit Alcuinus eodem sæculo, cujus extat liber de officiis Ecclesiasticis. Quintus Amalarius eodem sæculo, cujus etiam libri extant ejusdem tituli. Sextus fuit Rabanus Maurus post annum Domini 800. Septimus eodem sæculo Walfridus Strabo. Octavus post annum fortasse 900. Solitarius in lib. de gemma animæ. Nonus Micrologus post annum 1000. Decimus Rupertus Tuitiensis post annum 1100. Undecimus Hugo de S. Victore eodem sæculo. Duodecimus Innocentius III. post annum 1200. Decimustertius Bonaventura, eodem sæculo. Decimusquartus Guilielmus Durandus post annum 1300. Decimusquintus Thomas Waldensis post annum 1400. Decimussextus Conradus Brunus post annum 1500. quo sæculo scripsit etiam Rapsodiam Georgius Cassander, & nonnulla Beatus Rhenanus in annotationibus ad librum Tertulliani de corona militis: qui tamen auctor cautè legendus est; superior autem, etiamsi hæreticus fuerit, nihil tamen de suo addidisse videtur. Feruntur etiam multa collegisse de Liturgia Joann. Garetius, & Jacobus Pamelius: sed eorum libros nondum videre potui.

de Eucharistia, tria de cæremoniis scribit. Primò, Missam eò esse magis Christianam, quò est simplicior, & similior Missæ Christi, in qua nulla fuit vestium, gestuum, cantuum, aliarumque cæremoniarum pompa; quibus verbis obliquè cæremonias reprehendit.

Secundò addit, non esse propterea calumniandam universam Ecclesiam, quæ multis aliis ritibus, & cæremoniis Missam ornavit, & ampliavit: & in libro de formula Missæ, permittit lumina, C & incensum, & aliqua alia ejusmodi. Sed hoc dictum secundum non valde cohæret cum primo. Nam si pompa cæremoniarum faceret Missam minus Christianam, ut habet primum dictum, meritò Ecclesia, quæ pompam illam invexit, reprehendi posset, ac deberet, cujus contrarium asserit hoc secundum dictum.

Tertiò dicit, cæremonias sine fide esse irritabula impietatis potiùs, quàm officia pietatis. Quòd si Lutherus de fide Catholica loqueretur, qua credimus in Eucharistia verè esse præsens corpus Domini, & verè in sacrificium Deo offerri pro peccatis vivorum, & mortuorum, non malè dixisset, cæremonias sine fide esse irritabula impietatis: sed D quia loquitur de fide quadam speciali, qua vult nos certò credere remissa esse peccata, ideò dictum illud ejus jure damnatur in Concilio Tridentino, sess. 22. can. ult. Cæremoniæ enim devotioni, & reverentiæ excitandæ serviunt, etiam in iis, qui non certò credunt sibi remissa esse peccata; sed de hac fide alibi disserendum est.

Jam verò Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 852. ponit quadrimembrem partitionem cæremoniarum Missæ. Quasdam enim esse dicit, quæ habeant mandatum divinum, & exempla Scripturæ, & quæ substantiales sint, ut accipere panem, benedicere, manducare, mortem Domini nunciare. Quasdam, quæ licèt non habeant expressum mandatum, ne- E que omnino necessariæ sint, tamen pias, & bonas esse, si ad ædificationem usurpentur, ut psalmos, lectiones, preces, confessionem fidei per symboli recitationem. Quasdam per se superstitiosas, & impias, ut oblationem pro vivis, & mortuis, invocationem Sanctorum, satisfactionem pro animabus Purgatorii, Missam privatam, consecrationem salis, benedictionem aquæ. Alias denique adiaphoras, ut vestes, vasa, ornamenta cætera, quæ verbo Dei non repugnant. Ex his docet eas, quæ sunt primi generis, omnino servandas; quæ sunt tertii, omnino abrogandas; quæ sunt secundi, & quarti retinendas esse, sed cum libertate, ac ut minimè necessarias.

Nos cum Kemnitio in primo genere convenimus, in tertio ab illo dissentimus; in secundo & quarto partim convenimus, partim dissentimus. Sed non

illi paucissimas, nos plures cæremonias in Missa adhibemus. Secundò, quòd illi nullo modo admittunt cæremonias esse necessarias, vel posse imperari ab Ecclesia: nos etsi fateamur non esse ex se necessarias, tamen judicamus imperari posse, & hoc præcepto posito, non posse sine peccato omitti. Tertiò, quòd illi nullam vim tribuunt ulli cæremoniæ, & irrident consecrationes aquæ, salis, thuris, cereorum &c. nos quibusdam cæremoniis vim quandam tribuimus ex consecratione, & precibus Ecclesiæ. Sed de his dubiis postremis quæstionibus satis multa diximus in 2. lib. de Sacramentis in genere, & in aliis locis: idcirco solùm hoc loco ostendendum erit, non solùm paucas illas cæremonias, quas Lutherani admittunt, sed omnes alias, quibus Ecclesia Catholica in Missa utitur, esse antiquas & pias.

Sed antequam ad cæremonias nostras veniamus, refellenda sunt mendacia, quibus planè scatet Kemnitii disputatio. Primò pag. 853. dicit, Concilium Tridentinum sess. 22. cap. 5. sine distinctione omnes cæremonias approbare, sive piæ, sive superstitiosæ sint. At Concilium non loquitur nisi de his cæremoniis, quas Ecclesia instituit, ut ex ipso textu Concilii patet, & quæ ad quartum genus à Kemnitio positum, pertinent; quas idem Kemnitius fatetur non esse superstitiosas.

Secundò ibidem dicit, à Concilio definiri, omnes cæremonias quæ in Missa adhibentur, esse ex traditione Apostolica: & probat ipse hoc esse falsum, quia Dominus in ultima cœna, eas non adhibuit, neque earum meminit Paulus, cùm describit Synaxim Apostolicam 1. Corinth. 11. At Concilium non dicit omnes, sed multas esse ex Apostolica traditione: & probatio Kemnitii ineptissima est. Nam traditio Apostolica cœpit post ascensionem Domini, & ideò non mirum si in ultima cœna Domini eæ cæremoniæ non fuerint adhibitæ: quia videlicet nondum eas Apostoli instituerant. Porrò Paulus 1. Cor. 11. non refert totam Synaxim Apostolicam, sed solùm narrat quid à Domino acceperit.

Tertiò dicit, Pontificios veterum cæremonias cumulasse multis admixtis otiosis, & superstitiosis ritibus. At hoc falsissimum esse patet ex Liturgia Græcorum, & ex Ambrosiana, quas non instituerunt Pontificii, & tamen plures cæremonias habent, quàm nostra Romana, quam Kemnitius Pontificiam vocat.

Quartò dicit, apud Catholicos ita necessariam existimari cæremoniarum observantiam, ut pronuncient mortaliter peccare, qui aliquid in illis neglexerint. At hoc etiam mendacium est: non enim apud nos quælibet negligentia peccatum est mortale, sed contemptus, aut notabilis negligentia in rebus gravibus.

Quintò dicit, Pontificios vix credere rectè eclinus, vel curvare genua, & alia id genus, esse per se, & absolutè meritoria.

CAPUT XIV.

Cæremonias, quæ Missam præcedunt, esse antiquas, & pias.

NUnc ut facilius Missæ cæremonias defendamus, ad quædam capita omnes revocabimus. Quædam enim sumuntur à persona, quædam à loco, C aliæ à tempore, & hæ in rebus consistunt, & prærequiruntur ad sacrificium. Aliæ consistunt in actione, & adhibentur inter sacrificandum, partim erga Deum, partim erga populum, partim erga ipsum sacrificium. Ex parte personæ requiruntur vestes sacræ, ex parte loci requiruntur templa, altaria, vasa sacra, ut calix, discus, corporalia, item lumina. Ex parte temporis requiritur, ut fiat præcipuè Dominicis diebus, ut ante meridiem, ut ante omnem cibum. De his igitur singulis brevissimè dicamus.

De vestibus sacris.

D

Ac Primùm de vestibus sacris habemus exemplum Testamenti veteris, in quo sacerdos sacrificium oblaturus, certis vestibus à Deo præscriptis induebatur: fuisse autem eas vestes, typos ac figuras vestium sacrarum, quibus nunc induuntur sacerdotes Christiani, ostendunt auctores quos jam citabo, qui singillatim demonstrant, quæ ex nostris vestibus cui ex Judaicis respondeant.

Habemus Deinde usum Ecclesiæ antiquissimum: nam omnia indumenta, quibus nunc utimur in Missa, enumerant, & significationes eorum explicant, multi antiqui scriptores, ut Innocentius III. lib. 1. de mysteriis Missæ. Rupertus lib. 1. de divinis officiis. Bonaventura in libro de explicatione Missæ. E Walfridus Strabo in lib. de rebus Ecclesiasticis cap. 24. Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis par. 4. Amalarius lib. 2. de officiis Ecclesiasticis. Rabanus libro 1. de institutione Clericorum, & Alcuinus in libro de officiis Ecclesiasticis cap. de vestibus sacris, Floruerunt autem hi auctores, alii ante annos 300. ut Innocentius, & Bonaventura: alii ante annos 400. ut Rupertus, & Hugo: alii ante annos 700. ut Walfridus, & Rabanus; denique Amalarius; & Alcuinus ante annos 800.

Præter hos auctores, qui omnia indumenta ordine enumerant, nec dicunt suo tempore incepisse, sed quod à majoribus acceperant, tradunt; non desunt alii antiquiores, qui breviter aliquid attingant de ejusmodi vestibus. Nam Julianus Pomerius, qui ante

… qua utebatur in ministerio Christi: floruit autem uterque ante annos 1100.

Concilium Carthaginense IV. tempore Augustini celebratum, prohibet canon. 41. ne Diaconi utantur alba, nisi in sacro ministerio.

Auctor quæstionum veteris, ac novi Testamenti, quæ habentur tom. 4. operum Augustini quæst. 46. scribit Diaconos uti solere Dalmaticis: vixit autem hic auctor ante Augustinum, ut patet ex quæst. 44.

Sylvester ante annos 1200. ut in ejus vita refert Damasus, constituit ut Diaconi in Ecclesia Dalmaticis uterentur, & palla linostima lævam cooperirent.

Denique huc referri potest, quod scribit Polycrates ante annos 1400. apud Eusebium libro 5. histor. cap. 24. ipsum etiam sanctum Joannem sacerdotale petalon gestasse.

Accedit etiam manifesta ratio. Nam ut Reges, ac Magistratus in publicis actionibus non vulgari utuntur vestitu, sed alio augustiore, & certis insignibus, quo & reverentia ipsis concilietur, & simul imperium ipsorum, & potestas repræsentetur: sic etiam omnino conveniebat, ut in hac publica totius Ecclesiæ actione, sacerdos sacro, ac peculiari habitu uteretur; tum ad reverentiam mysterii, tum ad ipsam Christi passionem repræsentandam idoneo.

De templis & aris.

Jam verò de templis & aris multa disputavimus in lib. 3. de Ecclesia triumphante cap. 1. & sequentibus: & plena sunt scripta veterum, tum Patrum, tum Conciliorum, ubi fit mentio templi, & altaris; & nos libro superiore cap. 14. non pauca testimonia adduximus. Et quia adversarii non tam rejiciunt templa, & altaria, quàm mysticas consecrationes cùm templi, tum altaris; vide antiquissima testimonia ejusmodi consecrationis in Concilio V. Carthaginensi can. 6. & Agathensi can. 14. & in scriptis Patrum, Eusebii lib. 4. de vita Constantini; Athanasii in Apologia ad Constantium; Basilii in Psalm. 114. Gregorii Nysseni in libro de Baptismo Ambrosii lib. 1. epistol. 5. ad Felicem; Gaudentii in tract. de dedicatione; Augustini serm. 251. & sequentibus de tempore; Gelasii I. in epist. 1. & Felicis IV. in epist. decretali de Ecclesiarum, & altarium consecratione, qui Pontifex atavus sancti Gregorii fuit, & non modo Ecclesias, & altaria consecrari debere confirmat, sed etiam, quod est hujus loci proprium, testatur antiquis Canonibus prohibitum, ne sacra Missarum solemnia alibi quàm in locis Deo sa-

Arianos, multa scribit de mystico poculo, quod ab eo confractum calumniabantur Ariani: ex quo loco constat calices Eucharistiæ sacros fuisse, & non nisi ab initiatis tangi, nec sine sacrilegio pollui potuisse. Gregorius Nazianzenus in oratione de seipso contra Arianos, scribit ab Arianis direpta sacra vasa, laicis ad tangendum prohibita: & ideò comparat eos Nabuzardano, & Balthasari, quorum alter sacra vasa templi Hierosolymitani abstulit, alter prophanavit. Optatus Milevitanus lib. 6. contra Parme-
C nianum, queritur de Donatistis, quòd sacra, & pretiosa vasa Ecclesiæ, in quibus Christi sanguis continetur, diripuerint, conflaverint, & vendiderint: similiter pallas, & velamina. Ambrosius lib. 2. de officiis cap. 28. multa scribit de sacris Ecclesiæ vasis, atque ea aurea, & consecrata fuisse demonstrat. Augustinus in Psalm. 113. *Et nos*, inquit, *pleraque instrumenta, & vasa ex auro, & argento habemus in usum celebrandorum Sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata, sancta dicuntur*. Denique Chrysostomus homil. 4. in Matth. & fusiùs in libro de S. Babyla contra Gentiles, scribit Julianum Juliani Imperatoris avunculum, & alium quendam, qui Quæstoris officio fungebatur, sacra Ecclesiæ vasa diripuisse, ac
D prophanasse, sed continuò ultricem manum Domini sensisse, ita ut Julianus vermibus corrosus interierit; Quæstor autem subitò medius crepuerit. Similia exempla refert Gregorius Turonensis de gloria Martyrum capite 85. quæ satis ostendunt cæremoniam istam sacrorum vasorum antiquissimam, & Deo gratam esse.

Sed Calvinus in præfatione Institutionis objicit duo loca Patrum. Unus est Ambrosii lib. 2. de officiis cap. 28. ubi sic legimus: *Aurum Sacramenta non quærunt, neque auro placent, quæ auro non emuntur*. Alter est Acacii, quem refert Socrates lib. 7. histor. capite 21. sic aliquando locutum, cùm accusaretur, quòd sacra vasa propter pauperes vendidisset: *Deus*
E *noster, neque discis, neque calicibus eget, quia non comedit, neque bibit*.

Respondeo; Uterque locus nobis favet, nam in utroque loco legimus Ecclesiam abundasse vasis pretiosis, & sacris; & ea debuisse diligenter conservari, nisi urgeret summa pauperum necessitas. In tali autem necessitate volunt sancti illi Patres licere sacra vasa conflare, & vendere, & rationem reddunt, quia vasa illa pretiosa non sunt absolutè necessaria ad Sacramenta ministranda. Et hoc est, quod ait Ambrosius: *Aurum Sacramenta non quærunt*, idest, non necessariò exigunt; & quod subdit: *Nec auro placent*. Non significat, in auro displicent, vel, nullo modo placent magis in auro, quàm in vitro: sed, non ideò principaliter placent, quia ministrantur in auro. Nam si displicerent in auro, vel non

qua testimonia, Athanasius in epistola ad omnes Orthodoxos non procul ab initio, scribit inter alia sacrilegia Arianorum unum fuisse, quòd cereos Ecclesiæ idolis adolerent. Hieronymus in lib. contra Vigilantium scribit in Ecclesia Catholica sole rutilante accendi cereos, dum legitur Evangelium, ad signum lætitiæ demonstrandum. Chrysostomus in Liturgia scribit, sacerdotem procedere ad altare, ministro præcedente cum lumine. Ordo etiam Romanus meminit cereorum, qui & ad Evangelium, & ad oblationem corporis Domini accenduntur. Concilium IV, Carthaginense can. 6. docet, Acolutho in sua ordinatione tradi ab Archidiacono cereum, ut sciat ad suum ministerium pertinere lumina accendere in Ecclesia. Quo autem tempore lumina ab Acoluthis accendenda essent, explicat Isidorus lib. 7. Etymolog. cap. 12. ubi scribit, cùm Evangelium legitur, & cùm Christi corpus offertur, debere Acolythos accendere cereum in Ecclesia. Denique Micrologus cap. 11. asserit, Missam numquam sine lumine celebrari, etjamsi in meridie celebretur.

De die celebrandi.

Porrò, quod attinet ad tempus sacrificii celebrandi, Catholici sentiunt die Dominico præcipuè id faciendum; neque hæretici repugnant. Habemus in primis testimonium Scripturæ Actor. 20. *Una Sabbathi cùm convenissemus ad frangendum panem*. Nam per unam Sabbathi, dies Dominica intelligitur, ut Chrysostomus, & Beda exponunt: & perspicuum est ex aliis similibus locis. Quod enim scribitur 1. Corinth. 16. *Per unam Sabbathi unusquisque apud se reponat &c.* omnes interpretes Græci, & Latini exponunt de die Dominica, in qua Christiani convenire solebant in Ecclesiam. Marc. ultim. dicitur Christus una Sabbathi resurrexisse: quo loco per unam Sabbathi intelligi diem Dominicam, nemo unquam negavit. Dicitur autem dies Dominica una Sabbathi, quia est prima dies hebdomadæ, phrasi enim Hebraica unum accipitur pro primo, & Sabbathum pro hebdomada.

Deinde Justinus Martyr in 2. Apologia extrema, apertè scribit, die solis, idest, die Dominica Christianos solitos fuisse ad sacrificium Eucharistiæ convenire. Augustinus in epist. 118. scribit in quibusdam locis sacrificium omni die offerri solere, alibi solùm die Dominica, & Sabbatho, alibi die solùm Dominica. Ex quo intelligimus nullos unquam dubitasse, quin dies Dominica aptissima esset ad hoc sacrificium celebrandum.

celebrantur, & jejunia de more protrahuntur.

Lutherani, & Calvinistæ ista planè contemnunt: scribit enim Lutherus in lib. contra Regem Angliæ, edito anno 1522. esse articulum Papæ, tantum manè, & ante omnem cibum esse communicandum, & addit: *Nos autem istos merè fatuos, & stolidos appellamus, & Communionem liberam habemus, sive per diem, sive per noctem, sive manè, sive vesperi. Apud nos non peccat, qui modestè ederit, & biberit ante Communionem*. Et in libro de formula Missæ, liberum permittit jejunium ante Communionem, & solùm necessariò requirit, ut sobriè accedatur, idest, ut ipse

C exponit, ne quis crapula ructet, aut distento ventre pigrescat. Similia habet in libro de abroganda Missa privata: ubi tamen falsò Catholicis affingit, quod doceant eum indignum esse Communione, qui guttulam unam aquæ imprudens sorbuerit. Neque enim tam rigidè Catholici jejunium hoc exponunt: immò in casu necessitatis permittunt etiam post cibum Communionem sumere, ut quando ægrotus aliquis de vita periclitatur, & nondum viaticum accepit, & periculum est in mora, tunc enim quacumque hora dari solet Communio: & extra hunc casum, qui inter abluendum aliquas aquæ guttas trajecerit cum saliva fortuitò ad stomachum, non censetur solvisse

D jejunium, nec prohibetur à sacro faciendo, vel Communione sumenda, de qua re vide S. Thomam 3. par. quæst. 80. art. 8.

Quòd autem nostra consuetudo sine dubio antiquissima, & Apostolica sit, & necessariò servanda, excepto casu necessitatis, facilè demonstrari potest. Tertullianus in 2. lib. ad uxorem: *Non sciet*, inquit, *maritus quid ante omnem cibum sumas &c.* & loquitur omnium consensu de Eucharistia. Cyprianus lib. 2. epistol. 3. propè extrema, objicit sibi argumentum, quod postea fecit Lutherus, nimirum ab exemplo Christi, qui post cœnam sacrificium obtulit, & respondet, Christum certa de causa obtulisse ad vesperam, & post cœnam, quia sic prædictum fuerat à

E Prophetis: nos tamen manè offerre debere, quia resurrectionem Domini celebramus: & ibidem tamquam rem valde absurdam infert: *Numquid ergo post cœnam Dominicum celebrare debemus?* Joannes Chrysostomus hom. 27. in priorem ad Corinthios non procul à fine: *Tu*, inquit, *priusquam accipias, jejunas, ut aliquo modo dignus Communicatione videaris*. Idem Chrysostomus in epistol. 3. ad Cyriacum Episcopum scribit, se accusatum, quòd non jejunis Communionem præbuerit, ac jurat id se non fecisse: *Si id feci*, inquit, *abjiciat me Christus à regno suo*.

Augustinus in epist. 118. cap. 6. proponit idem argumentum, quod suprà à Cypriano solutum diximus: *Et liquidè*, inquit, *apparet, quando primùm acceperunt discipuli corpus, & sanguinem Christi, non eos accepisse jejunos; numquid tamen propterea calumniandum est*

... Quarto, rationem hujus rei fuisse ob honorem tanti Sacramenti: quam eandem rationem attingunt etiam posteriores auctores, ut Isidorus lib. 1. de officiis divinis cap. 18. & Amalarius lib. 3. de officiis Ecclesiasticis cap. 34. & Walfridus Strabo, lib. de rebus Ecclesiasticis cap. 19.

Sed Lutherus, ut erat omnium hominum impudentissimus, tanti Doctoris testimonium irridet in lib. de abroganda Missa par. 2. his verbis: *Indignum est, inquiunt, ut in os Christiani aliud intret, priusquam corpus Domini intraverit. O festiva ratio, fortè nec nebulam, nec aerem priùs intrare licet os Christiani, quàm corpus Domini intraverit, ut sacerdotibus respiratione, & vita interdicatur, usque post Missam, & Communionem*. Hæc ille.

Horrenda sanè, & planè Diabolica audacia, toti Ecclesiæ insultare non solida aliqua ratione, sed depravato loco Augustini. Non enim Augustinus ait, indignum esse, ut aliud priùs intret in os Christiani, quàm Christi corpus: sed ut alius cibus priùs intret, quàm sacratissimus cibus carnis Dominicæ. Non igitur prohibemur aerem inspirare, ut nugatur Lutherus, sed cibum aliquem sumere.

Præter hæc Patrum testimonia, habemus etiam decreta Conciliorum antiquorum in variis mundi partibus celebratorum. Concilium III. Carthaginense in Africa celebratum ante annos 1100. can. 29. ita decrevit. *Ut Sacramenta altaris non nisi à jejunis hominibus celebrentur*. Idem repetitur canon. 48. & rursus in Concilio Africano canon. 8. Concilium Matisconense II. in Gallia celebratum ante annos 1000. can. 6. renovat canonem Concilii Carthaginensis, & addit pœnam depositionis à propria dignitate. Ibidem etiam statuit, ut reliquiæ corporis Domini dentur pueris manducandæ, indicto eis jejunio: quem usum fuisse olim in Græcia testatur Evagrius lib. 4. histor. cap. 35. Concilium Bracarense I. celebratum in Lusitania ante annos 900. can. 16. statuit, ut etiam feria 5. in cœna Domini, Missæ à jejunis celebrentur. Concilium Toletanum VII. celebratum in Hispania ante annos item 900. can. 2. pœnam excommunicationis statuit in eos, qui post sumptum cibum quamlibet exiguum, Missam facere audent. Concilium Constantiense in Germania celebratum, annis centum ante Lutheri hæresim exortam sess. 13. damnat errorem, sive abusum quorundam, qui Sacramentum altaris post cibum sumptum celebrare audebant.

Huc demum accedat horribilis vindicta, quam Deus exercuit in presbyterum quendam, qui in die Natalis Domini Missas celebrare præsumpsit non jejunus: de qua re vide Gregorium Turonicum capite 86. libri de gloria Martyrum.

Sed argumenta Lutheri videamus. Primò objicit exemplum Christi, qui post cœnam Sacramentum ... diu jejunus in Ecclesia permanere, prius domi suæ cibum sumat, & sic ad Ecclesiam veniat: ita exponit Anselmus, qui tamen addit, eum qui cibo sumpto ad Ecclesiam venit, non debere Eucharistiam sumere. Secundò, ut sensus sit; Si quis in Ecclesia constitutus, famem tolerare non potest, egrediatur; & domum redeat, atque ibi manducet, non in Ecclesia. Quæ tamen non dicuntur ab Apostolo, ut ita fiat, sed ut confundantur ejusmodi homines, gulæ addicti, tamquam qui indigni sacra communione,
C ab Ecclesia expellantur, & ad suas domos amandentur: ita exponunt Chrysostomus, & Theophylactus, & alii; quæ expositio videtur omnino verior, sed neutra pro Luthero facit.

Tertiò objicit, moderato cibo sumpto, hominem esse aptiorem ad Communionem, quàm jejunum, quia post cibum sumptum caput solet esse purgatius, os mundius, halitus incorruptior &c. Respondeo; Magis nos movere debent Apostolica traditio, & totius Ecclesiæ consuetudo, quàm ista Lutheri Philosophia. Falsum præterea Lutherus assumit, nam etiamsi ad opera corporis cibus prosit, non tamen ad opera spiritus. Ac præcipuè ad orationem multum conferre jejunium, ex Scriptura divina perspicuum
D est, quæ ubique ferè conjungit orationem cum jejunio. Tob. 12. *Bona est oratio cum jejunio*. Judith. 4. *In jejuniis, & orationibus*. Luc. 2. *Jejuniis, & orationibus serviens Deo*. Matth. 17. *Hoc genus non ejicitur, nisi in oratione, & jejunio*.

Ultimò objicit; Christum id liberum reliquisse, proinde liberum esse debere. Respondeo; Multa Christus per se non præcepit, quæ tamen libera esse noluit, siquidem ea per Apostolos, aut eorum successores præcepit, & de illis dixit Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit*.

CAPUT XV.

E
De cæremoniis, quæ fiunt in Missa, & in actione consistunt.

NUnc de cæremoniis illis breviter est dicendum, quæ in ipsa Missæ celebratione adhibentur, quæ ad quinque capita revocari possunt. Aliæ enim ad Deum referuntur, ut elevatio manuum, elevatio oculorum, adoratio per inclinationem corporis totius, aut per genuum curvationem. Aliæ ad sacrificium, ut elevatio, ostensio, fractio, commixtio. Aliæ ad sacerdotem celebrantem, ut tunsio pectoris, & lotio manuum. Aliæ ad populum, ut salutatio, & dimissio. Aliæ ad ea, quæ leguntur in Missa, ut cantus, & instrumenta Musica. Præter has, quædam aliæ sunt communes multis rebus, ut signum

non legatur expressè in Evangelio, oculos ad cœlum sustulisse: id tamen constanter asserunt eum fecisse, S. Jacobus in sua Liturgia, & S. Ambrosius lib. 4. de Sacramentis cap. 5. Tertullianus in Apologetica cap. 30. scribit Christianos cœlum intuentes, manibus extensis, nudo capite orare solitos.

Tertia, quæ est inclinatio corporis, aut genuum incurvatio, index est humilitatis, & reverentiæ, & passim à Sanctis usurpata. 2. Paralip. 6. Salomon flexis genibus orabat. Luc. 22. Dominus ipse positis genibus orabat Act. 21. Paulus positis genibus oravit cum omnibus, qui secum erant. Neque possunt hæ cæremoniæ erga Deum ullo modo reprehendi: nam ut S. Cyprianus docet in serm. de orat. Dominica, placendum est divinis oculis etiam habitu corporis. Non solùm autem inter sacrificandum sacerdos inclinat caput Deo, sed etiam cruci, aut imagini crucifixi, & ipsi etiam altari, & id sæpiùs: quam cæremoniam antiquissimam esse intelligi potest ex Liturgia Chrysostomi; ubi habentur hæc verba: *Sacerdos egreditur ex parvo Ostio, & conversus ad Christi imaginem, inflexo capite cum exclamatione dicit hanc orationem &c.*

Prima cæremonia erga sacrificium, est elevatio hostiæ consecrandæ coram Deo, quæ fit in Offertorio; quæ cæremonia non potest reprehendi, si concedatur oblatio, quam in libro superiore defendimus. Nam si licet offerre Deo sacrificium visibile; cur non liceat id ipsum elevare in signum oblationis? Habemus etiam in Scriptura exemplum, siquidem Lev. 8. 9. 10. & alibi, sacerdos elevat coram Deo id quod offertur. Denique habetur in antiquis Liturgiis.

Secunda, quæ est ostensio Sacramenti ad populum, antiquissima est: habetur enim in primis in Liturgiis Basilii, & Chrysostomi, & apud Dionysium cap. 3. Ecclesiast. hierarch. Et præterea meminit ejus ut Apostolicæ traditionis, S. Basilius in lib. de Spiritu sancto cap. 27. *Verba*, inquit, *invocationis cùm ostenditur panis Eucharistiæ, & poculum benedictionis, quis Sanctorum in scripto nobis reliquit?* Chrysostomus crebram facit mentionem illius ritus, qui apud Græcos erat, ut Eucharistia consecraretur ad altare velis obducta, ac deinde reductis velis populo ostenderetur. Hom. 61. ad populum Antiochenum: *Cùm vela*, inquit, *videris retrahi, tunc supernè cælum aperiri cogita &c.* Idem habet hom. 36. in 1. Corinth. & hom. 3. in epist. ad Ephes.

Tertia, quæ est fractio & commixtio, habetur expressè in Liturgia Jacobi, & in Liturgia Chrysostomi: quare ipsa quoque antiquissima est. Unde Chrysostomus hom. 24. in priorem ad Corinth. scribit Christum in altari confractionem pati, quam in cruce pati noluit.

Alia est cæremonia erga sacrificium, mixtio aquæ, & vini, de qua nihil hic dicimus, quia in 4. lib. de Eucharistia copiosè de ea tractavimus.

non adhiberi eam lotionem ad sordes corporis abluendas, cùm nemo in Ecclesiam sordidis manibus accedere audeat: sed ob symbolum puritatis animi, qua pollere debent, qui tantùm peragunt sacrificium.

Prima cæremonia erga populum, est salutatio per *Dominus vobiscum*: de qua in sequenti capite disseremus.

Secunda cæremonia est dimissio populi per *Ite missa est*, de qua etiam infrà dicemus: nam istæ cæremoniæ in verbis consistunt, non in actione tantùm.

C Prima cæremonia erga ea, quæ leguntur in Missa, est cantus: de qua non est hoc tempore magna controversia; nam ipsi etiam hæretici passim canunt. Et præterea habemus ipsius Domini exemplum. Nam Matth. 26. legimus Dominum in ultima Cœna, in qua prima Missæ institutio, & celebratio consistebat hymnum cecinisse: illa enim verba: *Et hymno dicto*, Græcè ὑμνήσαντες, propriè cantum significant. Nam ut Augustinus docet, in titulum Psal. 72. usque adeò de ratione hymni est cantus, ut nisi cantetur, hymnus dici non possit. Unde etiam Concilium Toletanum IV. can. 12. de hymnis canendis in sacro officio, dicit nos exemplum Domini habere: ex quo falsum esse colligimus quod scribit Lutherus in lib. de

D captivit. Babylon. cap. 1. Missam Domini sine cantu celebratam esse. In disputatione de horis Canonicis tom. 3. de hac re copiosiùs disseremus.

Secunda cæremonia, sunt instrumenta Musica, quæ in Ecclesia adhiberi cœpta sunt in sacro officio, tempore Vitaliani Papæ circa annum Domini 660. ut ex Pontificali refert Platina; vel ut mavult Aimoinus lib. 4. de gestis Francorum cap. 114. post annum Domini 820. tempore Ludovici Pii. Licita autem esse, & utilia ejusmodi instrumenta, si sobriè, & graviter eis utamur, negari certè non potest, cùm & habeamus exemplum Testamenti veteris, & experiamur devotionem per ea excitari, & tædium minui, quod ex longitudine, & gravitate officiorum

E alioqui oriretur.

Neque valet responsio Petri Martyris ad exemplum Testamenti veteris: scribit Petrus Martyr, in cap. 14. prioris ad Corinth. instrumenta Musica pertinere ad Judaicas cæremonias, neque nobis magis convenire, quàm Circumcisionem, & neomenias. Sed fallitur apertissimè. Siquidem Judaicæ cæremoniæ duplices erant.

Quædam ipsorum propriæ, quæ videlicet ad aliud futurum significandum erant institutæ, ut Circumcisio, & similes: & hæ nobis verè non conveniunt. Aliæ erant communes ipsis cum aliis Gentibus, eæ scilicet, quæ naturali ratione nituntur, non autem significatione rerum futurarum, ut genua flectere, pectus tundere &c. Et hæ nobis etiam conveniunt, atque ad hoc genus pertinent Musica instrumenta, quippè

tionibus Ecclesiasticis cap. 46.

Secunda cæremonia communis, est thurificatio: nam thus adoletur in Missa, tum ad altare, tum ad Evangelium, tum ad Sacerdotem, tum etiam ad clerum, & populum; & quidem hæc cæremonia antiquissima est. Nam can. 4. Apostolorum dicitur thymiama, seu incensum offerendum ad altare, cùm sacra celebratur oblatio. Dionysius cap. 3. Ecclesiast. hierarch. describens ritum celebrandi sacrificii Eucharistiæ, meminit etiam thuris. In Liturgiis Jacobi, & Chrysostomi, mentio fit benedictionis thuris, & thurificationis ad altare. Præterea Damasus in Pontificali in vita Soteris & Sylvestri Pontificum, inter alia sacra vasa Ecclesiæ numerat thuribula, seu thymiamateria: quare falsum est, quod Platina in vita Sixti I. & Polidorus Virgilius in lib. de inventoribus rerum scribunt, Leonem III. qui sedit anno 800. fuisse primum, qui thus in Missa adhibuit.

Quod autem Arnobius scribit lib. 7. contra Gentes, religionem thuris novellam esse: intelligi debet de consuetudine Gentilium: Nam apud populum Dei, antiquissima consuetudo est, thuris adhibendi in sacrificio divino, ut patet ex lib. Exodi 25. & 30. & sequentibus. Porrò Christiani thuris religionem non à Gentilibus, sed ab Hebræis acceperunt.

Causa verò cur thuris odor, ac fumus in sacrificio adhibeatur, ut colligitur ex precibus Liturgiæ tum Græcæ, tum Latinæ, est, tum ut significetur bonus odor Evangelii, & eorum qui Evangelium prædicare debent; tum ob similitudinem, quam habet incensum cum oratione; unde dicitur in Psal. 141. *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo*. Et Apocalyp. 9. incensum Deo oblatum interpretatur Joannes esse orationes Sanctorum: tum etiam ad gloriam Dei repræsentandam. Deus enim in nebula se ostendere solebat in Testamento veteri: tum denique ad tetrum odorem, si quis ex multitudine hominum in Ecclesia existeret, abstergendum.

Tertia cæremonia communis, est osculum: osculatur enim Sacerdos frequenter ipsum altare, deinde librum Evangelii; tum Ministrum suum, & per eum in universum clerum, & populum pacem diffundit. Quæ cæremonia habetur in Liturgiis omnibus, tum Græcis, tum Latinis; & ejusdem meminit Justinus in fine 2. Apologiæ. Tertullianus lib. de orat. cap. ult. Cyrillus Catechesi 5. mystagog. & Chrysostomus hom. 77. in Joan. Duplex autem ratio est hujus osculi: nam altare, & librum in signum reverentiæ osculamur, fratres autem in signum charitatis, & pacis.

Quarta cæremonia est, signum crucis: quæ omnium communissima, & antiquissima est. Nam signo crucis seipsum Sacerdos consignat, item librum, litis. Cyrillo Catechesi 4. & 13. & Hieronymo in Epist. ad Eustochium de custodia Virginitatis, qui docent, in omni negotio signum crucis adhibendum. Quòd si in omni negotio, cur non in actione tremendi sacrificii?

CAPUT XVI.

De iis, quæ recitantur in Missa Catechumenorum.

C RESTAT postrema controversia de veritate Canonis, & aliorum, quæ in Missa recitantur. Ubi illud est Observandum, Missam in quatuor partes dividi solere. Prima est, ab initio usque ad Offertorium, quæ dici solet Missa Catechumenorum. Secunda, ab Offertorio usque ad Consecrationem, quæ dicitur à Græcis ἀναφορὰ à Latinis nonnullis Canon minor. Tertia, à Consecratione usque ad Communionem, quæ dicitur Canon major. Quarta, à Communione usque ad finem.

De Psalmo, Judica, & Confessione.

D Primùm igitur ante Missæ initium pronunciatur Psal. 42. *Judica me Deus*, & fit generalis confessio. Er quidem Psalmum reprehendere nemo potest, neque etiam confessionem, quatenus fit Deo, & proximis astantibus: sed quatenus fit Sanctis, adversarii eam non probant, quòd existiment Sanctos eam audire non posse, cùm tam procul absint. Sed Ecclesia Catholica nihil dubitat, Sanctos cognoscere, ut orationes, ita etiam confessiones nostras, tum ex ritu invocationis Sanctorum, qui semper fuit in usu apud veros Christianos, ut fusè docuimus in 1. lib. de Ecclesia triumphante, tum ex miraculis, quæ omnibus sæculis facta sunt ad Sanctorum invocationem, quorum multa refert Augustinus lib. 22. de Civ. Dei cap. 8. Nos igitur confitemur
E Deo, Sanctis, & Ecclesiæ præsenti, quia omnes offendimus, cùm peccamus, ut ille etiam dicebat, Lucæ 15. *Peccavi in cœlum & coram te*.

Usum autem confessionis antiquum esse ante Introitum Missæ patet tum ex Micrologo cap. 1. ubi apertè dicit, præmitti solere confessionem, tum etiam ex Liturgia sancti Jacobi, quæ à confessione incipit.

De Introitu.

Sequitur Introitus, qui constat ex Antiphona, & Psalmo, cum *Gloria Patri*. Dicitur Introitus, quia canitur à Choro in Introitu Sacerdotis ad altare,

vari voluit.

Nam alioqui Dionysius Areopagita cap. 3. Ecclesiasticæ hierarchiæ, meminit Psalmorum, qui ad initium Missæ canebantur: & S. Basilius in sua Liturgia circa initium jubet tres aut quatuor versiculos Psalmi decantari. Sed etiamsi à Celestino hæc institutio ortum habuisset, reprehendi non posset, cùm Introitus ferè semper ex divina Scriptura sumatur, & ab universa Ecclesia iste usus ab annis ampliùs mille retentus sit.

De Gloria Patri, &c.

Versiculus: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto &c.* qui additur ad Introitum, putatur à nonnullis à S. Hieronymo compositus, rogatu Damasi Papæ; in qua opinione est Alcuinus, in lib. de officiis divinis: sed verius est, quod scribit Walfridus in lib. de observationibus Ecclesiasticis, cap. 25. compositum eum versiculum fuisse à Nicæno Concilio. Nam ante Hieronymi, & Damasi tempus fuisse usum in Ecclesia canendi eum versiculum ad finem Psalmorum, patet ex Theodoreto, lib. 2. hist. cap. 24. & Sozomeno, lib. 3. cap. 19. qui scribunt Antiochiæ temporibus Constantii Imperatoris Catholicos, & Arianos in psalmorum fine discerni solitos, quòd illi canerent: *Gloria Patri, & Filio, & spiritui sancto*, Isti autem: *Gloria Patri, per Filium in Spiritu sancto*. Basilius etiam de hoc versiculo, *Gloria Patri &c.* disputat in lib. de Spiritu sancto, cap. 28. Testatur quoque Concilium Vasense, quòd ante annos 1100. celebratum est, can. 5. non solùm Romæ, sed etiam in toto Oriente, & per Africam, post *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*, subjungi solitum: *Sicut erat in principio &c.* Porrò epistolæ duæ, quæ circumferuntur de hac re, Damasi ad Hieronymum, & Hieronymi ad Damasum, supposititiæ, & ineptissimæ sunt, & ideò ad tomum 4. meritò relegatæ.

De Kyrieeleison:

Sequitur invocatio Kyrieeleison, quam Græci Litaniam vocant, à verbo Græco λιτανεύειν, quod est, supplicare. Esse autem antiquissimam hanc Missæ partem, patet ex Liturgiis, Jacobi, Basilii, & Chrysostomi. Differit etiam de hac supplicatione Basilius in epist. 63. quam scribit ad Neocæsarienses. Apud Latinos etiam antiquissima consuetudo est, eandem Litaniam Græcis vocibus canendi. Nam sanctus Gregorius, lib. 7. epist. 63. cùm accusaretur, quòd Kyrieeleison, & alia nonnulla ex Græcorum cæremoniis in Latinam Ecclesiam invexisset; ro 178. dicit ab omnibus Christianis Græcis, Latinis, Barbaris, supplicari Deo ut misereatur, lingua Græca.

De Gloria in excelsis.

De *Gloria in excelsis Deo*, qui Angelicus hymnus nominatur, tradunt ferè omnes, institutionem esse sancti Telesphori Papæ, ut hic hymnus ad Missas dicatur. Ita Walfridus cap. 22. de observationibus
C Ecclesiasticis, & omnes alii. Et quidem quod attinet ad prima verba, ea in Evangelio habentur, Lucæ 2. & recitantur etiam in antiquissima sancti Jacobi Liturgia: sed quis adjecerit cætera, non est usque adeò certum. Innocentius III. lib. 2. de mysteriis Missæ cap. 20. scribit eam additionem à nonnullis tribui Telesphoro, sed à pluribus tamen tribui Hilario Pictaviensi: sed quicumque tandem auctor fuerit, nihil omnino offensionis habet, unde etiam Luthero placuit, ut patet ex ejus lib. de formula Missæ.

De Dominus vobiscum.

D Sequitur salutatio: *Dominus vobiscum*, qua cæremonia utimur, quotiescumque populum excitamus, vel ad orandum, vel ad audiendum: unde præmittitur ante *Oremus* & ante Evangelium, & præfationem, & alia hujusmodi. Itaque est quædam religiosa excitatio, seu invitatio, & servit loco adverbii vocandi, quomodo religiosi olim, Augustino teste in Psalm. 132. cùm alium vocarent, dicere solebant: *Deo gratias*, quod etiam nunc à multis servatur: quomodo etiam sancta Paula ad virgines convocandas utebatur illa voce: *Alleluja*, ut in ejus vita scribit sanctus Hieronymus: & nunc in Monasteriis virginum dici solet: *Ave Maria*. Porrò hæc
E salutatio *Dominus vobiscum*, sumpta est ex more Hebræorum, qui salutantes dicebant, Dominus tecum, aut vobiscum, ut patet Judicum 6. Ruth 2. 2. Paral. 27. & Luc. 1.

Scribit de hac salutatione integrum librum Petrus Damianus, qui inscribitur, De Dominus vobiscum, ubi probat debere dici etiam ab iis, qui recitant soli Horas Canonicas: ubi etiam monet in Missa ab Episcopis dici debere: *Pax vobis*, loco Dominus vobiscum, quia Dominus, Matth. 10. docuit Apostolos, quibus Episcopi succedunt, ut pacem annunciarent cùm ingrederentur aliquem locum. Et quamvis Concilium Bracarense I. can. 21. jubeat omnes tum Episcopos, tum Presbyteros in Missa eodem modo populum salutare; tamen servanda est ejusmodi Ecclesiarum consuetudo.

Esse

fortassè verior est, vult preces illas dici Collectas, per intellectionis figuram ab ipsa Missæ celebratione, quæ ab antiquis dicebatur Collecta, quia ad eam populus colligebatur: fuisse enim ab antiquis Missæ celebrationem appellatam Collectam, patet ex illis verbis S. Augustini in breviculo collationis, collatione tertii diei: *Confitebantur se Collectam, & Dominicum egisse*. Exstant apud Surium in fine primi tomi acta Martyrum quorundam, & videntur esse illa, quæ Augustinus citat, in quibus frequentissimè legimus, Collectam facere, seu celebrare, pro eo, quod est Missam celebrare. Hinc etiam Tertullianus in lib. de fuga in persecutione, extremo: *Quomodo colligemus*, inquit, *quomodo Dominica solemnia celebrabimus?* Hinc igitur oratio, quæ dicitur in Missa, Collecta dicta esse videtur, quia est finis; immò etiam principium, & medium totius illius actionis, quæ Collecta dicebatur. Orationes enim dicuntur eodem numero & ordine initio Missæ, in medio, & in fine: qua etiam ratione aliquando eædem Collectæ, dicuntur Missæ, quia sunt pars quædam, eaque non minima Missæ. Hæc de nomine.

Porrò antiquitas inde cognosci potest, quòd usus semper fuit in Ecclesia, ut numquam Christiani congregarentur, quin finis esset oratio, ut patet ex Justino Apologia 2. extrema, & Tertulliano in Apologetico cap. 39. immò & Apostolo hoc præcipiente 1. Tim. 2. Collectæ autem nostri Missalis, quæ sanè pulcherrimæ sunt, ab antiquis Pontificibus compositæ, & à S. Gregorio in unum congregatæ creduntur, ut Walfridus Strabo significat cap. 22.

Quod ad formam attinet, præscribitur in Concilio III. Carthaginensi, cap. 23. ut oratio, quæ in Missa dicitur, dirigatur ad Patrem, nec tamen inde sequitur, Filium, & Spiritum sanctum non esse invocandos, vel in Missa non invocari: Nam ut Tertullianus in lib. de orat. rectè docet, propter essentiæ unitatem, semper in Patre intelliguntur Filius, & Spiritus sanctus. Idem videmus in oblatione sacrificii, quæ propriè ad Patrem dirigitur, ut patet ex illo initio Canonis: *Te igitur, clementissime Pater, per Jesum Christum*, & tamen sacrificium toti Trinitati offertur, ut probat S. Fulgentius lib. 2. ad Monimum cap. 2. 3. 4. & 5. immò ex conclusione Collectæ apertè colligitur, cum Patre simul invocari Filium, & Spiritum sanctum: dum enim dicimus Filium, & Spiritum sanctum cum Patre vivere & regnare per omnia sæcula sæculorum; simul indicamus nos cum Patre Filium & Spiritum sanctum invocare.

Cur autem Collectæ ordinariè dirigantur ad Patrem
paucæ sunt, & fortasse non tam antiquæ, quàm aliæ fortasse etiam dedita opera voluit Ecclesia aliquas Collectas dirigi ad Filium, ne homines crederent, non posse disertis verbis invocari nisi Patrem.

Finita oratione, respondetur, Amen, quod significat, verè, seu fideliter: à verbo Hebræo אמן, quod in Hiphil significat credere, & in Niphal, stabilem
C esse. Græci vertere solent *γένοιτο*, fiat: optat enim qui id respondet, verè & fideliter ita fieri, ut in oratione postulatur. Esse autem usum antiquissimum respondendi, *Amen*, patet ex Apostolo 1. Corinth. 14. *Qui supplet locum idiota quomodo respondebit, Amen?* Idem patet ex Justino in 2. Apologia extrema. Hieronymo in Prologo lib. 2. in epistola ad Galatas: & Augustino in epistola 107. ad Vitalem.

De Epistola.

Post Collectam sequitur lectio ex Propheta, vel
D Apostolo: quem morem antiquissimum esse, patet ex Justino Apologia 2. citata, ubi dicit, in Synaxi lectiones ex Prophetis, & Apostolis legi consuevisse. Idem patet ex Tertulliano in Apologetico cap. 39. ex Dionysio, cap. 3. de Ecclesiast. hierarch. Videtur autem hic mos ab Hebræis acceptus, apud quos per omne Sabbathum, adhuc hodie leguntur in Synagogis lectiones ex Prophetis. Vide Luc. 4. Actor. 13. 15. 17. & 18.

De Graduali, Alleluja, Tractu, Prosa.

E Lectione finita, leguntur aliquot versiculi, qui ut plurimùm ex Scripturis sumuntur. Et quidem in Græcorum Ecclesia, antiquissima consuetudo est aliquid interferendi inter Epistolam, & Evangelium, ut patet ex Liturgia Chrysostomi: apud Latinos non videtur usque adeò antiqua universalis consuetudo. Nam in Concilio Toletano IV. celebrato ante annos 900. can. 11. prohibentur Laudes post Epistolam, tamen postea Romana consuetudo interferendi Gradualia, & alia ejusmodi, paulatim omnibus placuit, & ubique recepta; & approbata fuit, ut scribit Walfridus cap. 22.

Sunt autem quatuor genera horum versiculorum: nam alii dicuntur Responsorium seu Graduale, alii Alleluja, alii Tractus, alii Sequentia, seu Prosa. Responsorium dicitur, quia uno incipiente alii respondent,

Cypriano lib. 2. epist. 5. ubi de Aurelio Confessore, quem ad legendum in Ecclesia Evangelium ordinaverat, dicit eum ad pulpitum post catastam venire. Denique in antiquis Ecclesiis ubique inveniuntur lapidea pulpita in usum Evangelii legendi instituta: quæ à Micrologo cap. 9. & ab aliis dicuntur Ambones, Græco vocabulo; nam ab ἀμβαίνω, ascendo, fit ἄμβων, quod in Concilio Laodiceno cap. 15. Latinus interpres vertit, pulpitum.

Porrò Alleluja, quod significat, Laudate Dominum, canitur post Graduale, teste Walfrido cap. 22. & ejus loco in diebus jejuniorum dici solet Tractus, qui sunt alii versiculi ex Scripturis desumpti; dicuntur autem hi versiculi Tractus, quia graviter, & tractim cani debent in signum mœstitiæ, ut placet Durando. Denique in festis solemnissimis, ut in Paschate, & Pentecoste addi solet Sequentia, seu Prosa, qui sunt versus quidam rythmici.

C

Nihil horum à Luthero reprehenditur, nisi quòd non dicamus semper Alleluja: quocirca statuit ipse in formula Missæ; ut etiam in Quadragesima, & in ipsa Hebdomada sancta decantetur Alleluja. Sed recedit in hac re omnino temerè ab usu antiquitatis. Nam in primis in Concilio Toletano IV. can. 10. expressè cavetur, ne in Quadragesima cantetur Alleluja. Augustinus in epistol. 119. cap. 15. dicit, usum fuisse celeberrimum, ut solùm à Paschate, usque ad Pentecosten quotidie, & in Dominicis diebus caneretur Alleluja, in signum lætitiæ, ob Christi resurrectionem. Et S. Gregorius aliquando reprehensus fuit, quod extra tempus Pentecostes ad Missas cani juberet Alleluja; nimirum in omnibus festis; exceptis iis, quæ incidunt inter Septuagesimam, & Pascha; quibus ipse respondet, usum istum non à se incipere, sed introductum tempore Damasi, auctore S. Hieronymo. Vide lib. 7. epist. 63. ad Joan. Syracusanum Episcopum. Esse autem canticum lætitiæ Alleluja, & meritò intermitti in diebus pœnitentiæ & luctus, patet ex Scriptura divina. Nam Tobiæ 13. ubi describitur gloria cœlestis Hierusalem, inter alia legimus: *Et per vicos ejus Alleluja cantabitur.* Et Apocalyp. 19. describitur lætitia Sanctorum, quæ erit in cœlo post diem Judicii: *Et audivi*, inquit, *quasi vocem turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum dicentium, Alleluja, gaudeamus, & exultemus &c.*

D

E

Unum hìc addi potest ex Ruperto lib. 1. de divinis officiis cap. 34. Graduale, esse versiculos ad pœnitentiam pertinentes: & ideò tempore Paschali omitti, & ejus loco duplicari Alleluja, quia totum illud tempus remissionis, & lætitiæ est: sicut econtrariò à Septuagesima usque ad Pascha omitti Alleluja, & duplicari ea, quæ ad luctum, & pœnitentiam pertinent.

Sequitur deinde lectio Evangelica, quam anti-

Porrò cæremoniæ petendæ benedictionis ante Evangelium, & excitatio populi, per illa verba: *Sequentia sancti Evangelii secundùm Matthæum*; & responsio: *Gloria tibi Domine*, habentur etiam in Missa S. Joannis Chrysostomi; & apud Amalarium lib. de officio Missæ cap. 18. & Alcuinum in lib. de officiis divinis.

De Symbolo.

Symbolum rectè post Evangelium pronunciatur, quia fides ex auditu verbi Dei sequitur. Usus autem Symbolum Constantinopolitanum in Missa canendi, apud Orientales antiquior est, quàm apud Occidentales: nam in Missa Chrysostomi expressè habetur, & idem ex Concilio III. Toletano colligitur, quod tamen Concilium ante annos circiter 1000. celebratum est; in eo enim Concilio can. 2. statuitur, ut juxta morem Orientalium Symbolum dicatur ad Missam singulis Dominicis diebus. Scribit etiam Walfridus Strabo cap. 22. apud Germanos, & Gallos, usum Symboli ad Missas recitandi, tempore Caroli Magni potissimùm invaluisse, occasione Felicis Urgelitani Episcopi, qui eo tempore hæreseos damnatus fuerat.

CAPUT XVII.

De Offertorio, & Præfatione.

De Offertorio.

Offertorium ordine sequitur quod ex Scripturis perpetuò sumitur, & inde nomen accepit, quòd caneretur dum populus offerebat, ut Walfridus tradit cap. 22. & Micrologus cap. 10. Quinque autem illæ orationes: *Suscipe sancte Pater: Offerimus tibi Domine: Veni sanctificator: In spiritu humilitatis*, &: *Suscipe sancta Trinitas*; Neque antiquæ admodum sunt, neque in Romana Ecclesia ante quingentos annos legebantur, scribit enim Micrologus cap. 11. illas preces: *Veni sanctificator*, &: *Suscipe sancta Trinitas*, juxta ordinem Gallicanum recitari, sed in Ordine Romano nullas orationes esse institutas inter Offertorium, & Secretas. Unde etiam Walfridus, Amalarius, Rupertus, Alcuinus, immò etiam Innocentius III. & alii veteres, non meminerunt illarum orationum, sed transeunt ab Offertorio ad Secretas: Quia tamen nihil continent, quod offendat, paulatim ab omnibus receptæ sunt.

Sed objectiunculæ quædam solvendæ sunt, quas Georgius Major in preces illas evomuit. Primò objicit,

non est illic oblationi, sed nobis.

Tertiò objicit, cur in illa oratione: *In spiritu humilitatis*, petat Sacerdos, ut oblatio placeat, postquam illam obtulit: id enim signum est, eum dubitare an placeat, & proinde peccasse, offerendo sine fide. Respondeo; Non dubitat Sacerdos, quin placeat Deo sacrificium Missæ ex se, sive ex Christi instituto, & ideò certissima fide offert sacrificium Deo gratissimum, sed dubitat de propria dispositione, & idcircò petit sibi spiritum humilitatis, & contritionis, ut sacrificium inchoatum ita peragat, ut etiam ex parte sua Deo placeat: neque peccat offerendo sine certa fide propriæ dignitatis, quia non tenetur habere istam certitudinem, sed solùm tenetur non habere conscientiam peccati, dicente Paulo 1.Corinth. 11. *Probet seipsum homo &c.*

Quartò objicit, cur dicatur in illa oratione: *Veni sanctificator &c.* sacrificium præparari cùm jam antè sit oblatum. Respondeo; Illa prior oblatio, præparatio fuit ad posteriorem oblationem, in qua propriè sacrificium consistit, proinde rectè dicitur præparatum sacrificium, quando materia sacranda Deo, per quandam oblationem est dedicata.

De Præfatione.

Offertorio finito, & materia sacrificii præparata, lotisque manibus, & oblatione Deo commendata per secretas Collectas, dicitur Præfatio, quæ quidem hoc nomine appellatur, quia est præparatio, & excitatio populi ad illam actionem, in qua propriè sacrificium consistit. Ac primùm illa verba: *Per omnia secula seculorum*, pertinent ad superiores orationes silentio recitatas, sed dicitur alta voce ista conclusio, ut populus respondere possit, *Amen*; & ea voce confirmet superiores orationes, ita scribit Micrologus, cap. 7.

Deinde incipit Præfatio per illud: *Dominus vobiscum*, & usque ad ea verba: *Verè dignum, & justum est*, habetur in antiquissimis auctoribus Græcis, & Latinis. Nam ut omittam Liturgias, in quarum nulla deest hæc præfatio, meminerunt horum verborum Clemens lib. 8. constit. cap. 16. Cyprianus in serm. 6. de orat. Dominica. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 5. mystagogica, Chrysostomus passim, ut hom. de Eucharistia: *Quid facis ò homo, non promisisti Sacerdoti, qui dixit, Sursum corda, & dixisti, Habemus ad Dominum?* Vide etiam homil. 4. de natura Dei, & Augustinus non minus frequenter, ut in epistola 57. ad Dardanum, & 120. ad Honoratum, & 156. ad Probam, lib. de spiritu, & litera, cap. 11. lib. 2. de bono perseverantiæ cap. 13.

Reliqua verba, usque ad illum versum: *Sanctus*, Sanctus, Sanctus &c.

Finita Præfatione dicitur Canticum: *Sanctus, Sanctus &c.* quod quidem partim desumptum est ex hymno Angelorum, quem Isaias cap. 6. audivisse se narrat; partim ex cantico Hebræorum, quod Christo cecinerunt, cùm in die Palmarum intraret in Hierusalem, Matth. 21. & habetur in antiquis Liturgiis, Jacobi, Basilii, & Chrysostomi: & de eo exstat peculiaris Canon in Concilio Vasensi, can. 4. aliàs can. 6.

C

CAPUT XVIII.

De nomine Canonis.

Nunc ad sacrum Canonem à morsibus impiorum Lutheranorum defendendum aggredimur: quem quidem ut summa veneratione semper Catholici retinuerunt, ita incredibili furore hæretici hujus temporis lacerant.

Lutherus in lib. de abrog. Missæ, ut se ex malitia, non ex ignorantia peccare ostenderet, ita loquitur: *Et quamquam habeam, quod pro sano sensu Canonis dicere possim, ut aliàs feci, tamen nunc non dignabor eum tali honore*, & ibidem multa scommata, & jocos planè impios, & blasphemos jacit in sacrum illud mysterium. Sed longè adhuc furiosius agit in lib. de abominatione Canonis, ubi ita rem amplificat, ut velit homines audito nomine Canonis signare se cruce, & fugere, ac si illis Diabolus occurrisset.

D

Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 825. & sequentibus, de Canone disputat, ac quatuor sunt, quæ præcipuè reprehendit. Primò, quòd ritum illum celebrandæ Missæ Canonem esse velimus, idest, regulam fixam, & stabilem: vellet enim ipse, liberum esse debere uti his, aut illis precibus. Secundò, quòd auctorem Canonis Tridentinum Concilium faciat partim Christum, partim Apostolos, partim antiquos Romanos Pontifices: ipse autem probat auctorem fuisse quendam Scholasticum, teste S. Gregorio. Tertiò, quòd antiquum esse affirmemus: *Fumi*, inquit, *& nugæ sunt, quod de antiquitate Canonis fabulantur*. Quartò, quòd nullum errorem in toto Canone inveniri pronunciemus: enumerat autem ipse errores septemdecim.

E

Scripsit etiam multa contra Canonem Missæ Georgius Major, Zvvinglius, Illyricus, & alii. Nos igitur primò, de nomine Canonis. Tum de auctore. Deinde, de antiquitate. Postremò, de veritate ejusdem, & singularum ejus partium differemus.

Quod ad Primum attinet, exstat hoc nomen in hac significatione apud S. Gregorium lib. 7. epist. 63. ubi

nem, tum Canonem, quibus duabus vocibus omnes posteriores utuntur: dicitur autem Actio illa pars Missæ, quia in ea celebratur actio sacrificii; cætera enim verba sunt potiùs, quàm actiones. Porrò hæc nomina, Canon, Regula, Legitimum, Ordo, satis apertè indicant, apud veteres ordinem celebrandi non fuisse arbitrarium, ut Kemnitius vellet, sed ab Ecclesia ita præscriptum, ut qui secus facerent, planè prævaricari legem judicarentur.

Sed objicit Kemnitius pag. 835. duo argumenta. Unum ex Concilio Africano can. 70. & Milevitano, can. 12. ubi præscribitur, ut in Missa non dicantur preces, nisi quæ priùs sint cum prudentioribus viris collatæ, aut à Synodo approbatæ, ne fortè aliquid contra fidem contineant: hinc enim colligitur, non fuisse antiquo tempore præscriptum certum Canonem orationum, qui omnes obligaret, sed permissum fuisse, ut quisque componeret preces, modo eæ analogæ essent fidei. Alterum argumentum sumit ex diversitate Liturgiarum, Basilii, Chrysostomi, Ambrosii, Gregorii, Isidori.

Sed hæc argumenta nihil concludunt. Nam in primis Canones Conciliorum citatorum non loquuntur de Canone Missæ; sed de Collectis, quæ semper fuerunt multiplices, & variæ. De Canone enim Missæ jam audivimus Optatum Episcopum Milevitanum dicentem, legitimum esse, & prætermitti non posse.

Neque negamus verba Canonis diversa fuisse, & etiam hodie esse apud Græcos, & apud quasdam Latinorum Ecclesias; neque cogit Romana Ecclesia, ut Kemnitius mentitur pagina 836. ut omnes Canonem Missæ Romanæ tamquam necessarium omnino ad Eucharistiam consecrandam servent: Nam & in ipsa Urbe Roma, & alibi per Italiam, videmus Romano Pontifice consentiente, à Græcis retineri Liturgiam Basilii, vel Chrysostomi, & Mediolani, Ambrosianam, & Toleti in Hispania, quam dicunt, Mozarabam.

Sed quod asserimus, est, ordinem sacrificii celebrandi rectissimè Canonem nominari, quod debeat esse certus, & ab iis præscriptus, qui legitimè in Ecclesia præsident, non autem in arbitrio cujusvis positus. Quocirca meritò reprehendimus, Lutherum & Calvinum, & similes, qui propria auctoritate, cùm revera privati homines essent, ausi sunt mutare ordinem à summis Pontificibus institutum, & in Ecclesiis Germaniæ, & Galliæ ab annis, ut minimum 800. conservatum.

cretis suis, ut Isidorus testatur lib. 1. de officiis cap. 15; sed postea tamen diversi Pontifices preces diversas addiderunt; usque ad Gregorium I. qui fuit ultimus eorum, qui ad Canonem aliquid adjunxerunt, ut ex Walfrido colligi potest, lib. de observationibus Ecclesiasticis cap. 22.

Ubi illud etiam est observandum, quod licèt quædam Liturgia dicatur Basilii, alia Chrysostomi, alia Ambrosii, alia Gelasii, seu Gregorii, nostra videlicet Romana, alia Isidori: non tamen isti auctores Liturgiam de integro composuerunt, sed solùm eam, quæ suo tempore erat in usu, ad meliorem formam redegerunt, vel detrahendo, si quid irrepserat minus conveniens, vel addendo aliquid pro temporum C varietate, vel denique ob tædium vitandum aliquid inde subtrahendo, sic tamen, ut substantiales partes Liturgiæ ab Apostolis institutæ, integræ permanerent. Nam S. Gregorius Gelasianum codicem coarctavit; ut scribit Joannes Diaconus, lib. 2. vitæ Gregorii cap. 17. & ipse epist. 73. lib. 7. asserit, se restituisse in Missa antiquas consuetudines, & sustulisse quædam, quæ postea irrepserant: itaque fuit auctor non institutionis, sed reformationis Liturgiæ. Gregorius item VII. iterum emendavit officium Ecclesiasticum, sed (ut ipse testatur, canone, In die, de consecrat. distinct. 5.) non novum instituit, sed antiquum reduxit: quod nostris diebus fecit etiam D Pius V. tum in Breviario, tum in Missali restituendo, unde dicitur Missale Pii V. seu Missale novum, cùm tamen non sit absolutè novum, sed antiqui emendatio, & restitutio.

Sed in his quæ diximus de auctore, Kemnitius primò reprehendit, quod habeamus Canonem ab auctoribus multis compositum.

At inanis est ista reprehensio. Nam etiam Symbolum Apostolicum est una simplex fidei confessio, & tamen composita est à duodecim Apostolis, singulis sententiam suam adjicientibus, ut S. Leo scribit in epist. 13. ad Pulcheriam, & ante Leonem Ruffinus in explicatione Symboli, & Augustinus sermon. 115. de tempore. Et deinde idem Symbolum auctum, si-E ve explicatum fuit in Concilio Nicæno, & Constantinopolitano, unde tandem prodiit symbolum illud plenius, quod propriè Constantinopolitanum vocatur. Liber item Psalmorum multos auctores habet, si sancto Hieronymo credimus, in epistol. ad Sophronium, & in alia ad Cyprianum, cùm tamen unicus liber censeatur. Denique id est maximè admirandum, & commendandum, quòd Canon Missæ sit multorum auctorum, & tamen ita aptè partes omnes inter se jungantur, & cohæreant, ut unius auctoris videatur.

Secundò objicit Kemnitius S. Gregorii testimonium lib. 7. epist. 63. ubi duo quædam scribit sententiæ nostræ, ut apparet, contraria. Unum est, Apostolos ad solam Dominicam orationem Eucharistiam consecrare solitos; ex quo refelli videtur, id quod nos dixi-

[…] ad solam Dominicam orationem Eucharistiæ mysterium celebrasse. Videtur enim Gregorius id accepisse ex Hieronymo in lib. contra Pelagianos: sed Hieronymus dicit, Apostolos Dominico præcepto ad celebrationem Eucharistiæ adhibuisse orationem Dominicam, non autem dicit solam Dominicam orationem adhibuisse.

Sed quidquid de hoc sit (non enim facilè repudiandum est, quod S. Gregorius scripsit, neque est verisimile tantum virum non animadvertisse, quid Hieronymus ante scripserit) Respondeo, quod non semel suprà docuimus, Apostolos initiò solam Dominicam orationem ad verba consecrationis in mysterio Eucharistiæ addere solitos, tamen postea eosdem Apostolos multa alia adjunxisse: nam certò orationem pro defunctis in sacrificio Missæ ex Apostolica traditione descendere, constanter docet S. Joannes Chrysostomus, homil. 3. in epist. ad Philippenses, & alibi.

Quod autem de Scholastico Gregorius scribit contra sententiam nostram non pugnat. Nam in primis non constat, Scholasticum eo loco esse nomen proprium: non enim quia tempore Gregorii aliqui nomine proprio dicebantur Scholastici, ideò ubicumque invenitur hoc nomen, ita accipiendum est, ac si alicui esset proprium; quin potiùs longè probabilius est, per Scholasticum eo loco intelligi virum insignem eruditione, & eloquentia. Sic Hieronymus lib. de Scriptoribus in Serapione, scribit, Serapionem virum doctissimum ob ingenii elegantiam, Scholastici cognomen adeptum. Sanctus Gregorius lib. 10. epist. 2. vocat Matthæum Scholasticum virum clarissimum: & Gennadius in Catalogo scriptorum vocat Prosperum sermone Scholasticum, idest, eloquentia & eruditione præstantem: & Honorius in Catalogo scriptorum, vocat Alcuinum officio Scholasticum. In eodem sensu accipit Scholasticum in tractatu super Psalmum 44. Sanctus Augustinus. Tales erant presbyteri quidam doctissimi, qui præficiebantur olim Scholæ Christianæ, ad eos erudiendos, qui ex Judæis, aut Gentibus ad Ecclesiam veniebant: quales fuerunt Pantenus, Clemens Alexandrinus, Origenes, & alii. Denique adhuc hodie in quibusdam Ecclesiis, & nomen, & dignitas Scholastici perseverat, licèt ipsa functio penè cessaverit.

Jam igitur si apud Gregorium accipiatur Scholastici nomen pro homine doctissimo in universum, admittere possumus, totum Canonem, exceptis verbis Domini, à Scholastico compositum, quia nimirum & S. Petrus, & cæteri sancti Pontifices Scholastici dici possunt. Neque hoc est alienum à sententia S. Gregorii: ille enim non loquitur de Scholastico per contemptum, sed eum opponit Christo, ut hominem Deo, ac si diceret: Si oratio ab homine tis annis Ambrosio posterior fuit.

Neque hæc explicatio abhorret à verbis S. Gregorii: nam ille scribit se accusatum fuisse, quòd jussisset orationem Dominicam recitari mox post Canonem; & respondet id se fecisse, quia indignum existimabat orationem à Scholastico compositam super oblationem dici, & ipsam Christi orationem super corpus ejus non dici: quibus verbis indicat Gregorius se non agere de Canone, sed de orationibus, quæ dicebantur post Canonem. Et quidem ante ipsius tempora post Canonem ante Communionem videtur in usu fuisse, ut diceretur aliqua oratio à Scholastico composita: oratio autem Dominica vel diceretur post Communionem, oblatione consumpta, vel non diceretur. Sed Gregorius hunc ordinem mutavit, & voluit, ut oratio Dominica diceretur mox post Canonem, adhuc in altari corpore Domini præsente, oratio autem Scholastici sequeretur. Ex his duabus sententiis utraque probabilis est, & neutra contra nos facit.

CAPUT XX.

De antiquitate Canonis.

Superest nunc, ut de antiquitate dicamus. Ac Primùm, ridenda videtur Kemnitii levitas, qui pag. 828. nugas, & fumos esse dicit, quòd Concilium scripserat, Canonem Missæ multis ante sæculis institutum, & tamen pag. 826. idem Kemnitius affirmaret Canonem absolutum intra primos sexcentos à Christo nato annos; & pagina 827. scribit, Canonis auctorem vixisse circa annum Domini 590. quod etiam repetit pag. 828., ubi ultimum auctorem Canonis facit Gregorium anno 590. Nam si Canon anno Domini 590. absolutus est, quis non videt eum ante decem propemodum sæcula institutum, & proinde verum esse, quod ait Concilium, & Kemnitium sibi ipsum esse contrarium in eadem pagina? Deinde quærendum esset ab istis, qui negant, Canonem nostrum esse antiquum, ut ipsi sui Canonis vetustatem ostenderent: quale enim est, ut ii Canonem nostrum tamquam novitium contemnant, quem ante annos propè mille editum esse fatentur; cùm ipsi Canonem habeant, si tamen Canon dici meretur, hoc ipso nostro sæculo editum?

Sed his omissis, veram antiquitatem nostri Canonis ostendamus. Primùm igitur illud constat, Canonem nostrum integrum, ut eum nunc in Missalibus habemus, fuisse in usu Ecclesiæ ante annum Domini 800. Nam exstat in Ordine Romano, non procul ab initio, quem Ordinem citant Alcuinus, & Ama-

Ac primùm apud Ambrosium, lib. 4. de Sacrament. cap. 5. & 6. habetur verbis parum mutatis illa pars Canonis: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæsumus, benedictam, adscriptam, ratam &c.* Et illa: *Qui pridie, quàm pateretur &c.* Et illa: *Unde & memores &c.* Et illa: *Supra quæ propitio &c.* quæ sunt quatuor partes potissimæ totius Canonis: duæ enim proximè præcedunt, duæ proximè sequuntur consecrationem. Et quoniam S. Ambrosius non primus instituit has partes Canonis, sed eas allegat ex antiquo ritu Ecclesiæ ad confirmandum id, quod eo loco tractabat de veritate corporis Domini in Eucharistia: sequitur necessariò, ut earum institutio Ambrosii ætatem præcesserit, proinde ante 1200. annos in usu fuerit. Idem Ambros. lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. apertè meminit primæ orationis Canonis, ubi oratur pro Ecclesia, & pro Rege, licèt ipsa verba non ponat: ejusdem etiam meminit Optatus, lib. 2. contra Parmenianum, ubi dicit, Legitimum esse, ut offeratur pro Ecclesia Catholica. Illius autem orationis, ubi nominantur & invocantur Sancti, & illius, ubi oratur pro defunctis, meminit Augustinus tract. 84. in Joannem; immò earum orationum mentionem faciunt plurimi Patres, quos suprà in propriis locis adduximus. Itaque totus Canon partim quoad sententiam, partim etiam quoad verba, invenitur in auctoribus, qui ante 1100. vel 1200. annos floruerunt.

His accedunt aliquot conjecturæ insignes ad probandam Canonis antiquitatem. Prima conjectura est, quia in toto Canone nulla fit mentio Confessorum, aut Virginum non Martyrum, sed Martyrum tantùm, seu virorum, seu fœminarum: quod etiam notavit Augustinus, lib. de sancta Virginitate, cap. 45. Hujus autem rei causa nulla est alia, nisi quam reddit Innocentius, lib. 3. cap. 10. de mysteriis Missæ, quia videlicet eo tempore Canon compositus est, quo nondum cœperant publicè coli in Ecclesia sancti Confessores. Siquidem certum est, Martyres cœpisse publicè invocari, & eorum nominibus dies festos coli, & Basilicas erigi, ab initio planè Ecclesiæ: Confessores autem multò seriùs hunc honorem in Ecclesia meruisse. Constat autem ex Concilio Moguntino, sub Carolo Magno celebrato, can. 36. festa Confessorum jam in usu fuisse anno 800. Siquidem in Catalogo festorum dierum ponuntur dies festi S. Martini, & S. Remigii: igitur ante annum Domini 800. Canonem compositum fuisse necesse esse.

Secunda conjectura est, quia veteres diligenter annotarunt pauca quædam verba, quæ aliqui Pontifices ad Canonem addiderunt. In vita Leonis I. scribit auctor Pontificalis, addita fuisse à Leone illa verba ad Canonem: *Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam*; cujus rei, ut valde notabilis, meminerunt etiam Strabo, cap. 22. & reliqui auctores, qui de Missa scribunt. Gregorium I. addidisse ad Ca[illegible] & memores, & cæteræ, si fuissent ab aliquo Romano Pontifice compositæ, certè aliquis historicus id prodidisset: si enim non omiserunt, quis aliquas particulas addiderit, quantò magis non omisissent, qui vitas Pontificum scripserunt, quis totum ferè Canonem composuerit? Relinquitur igitur, ut Canon sit omni memoria antiquior, & ab Apostolis, ut multa alia, per manus traditionem ad nos devenerit. Neque obstat, quòd in Canone fit mentio Apostolorum, & Martyrum, qui primis trecentis annis floruerunt: nam ea nomina postea paulatim addita fuisse, dubium esse non potest.

C Quarta conjectura est Walfridi, cap. 22. qui inde colligit Canonem esse antiquissimum, quia dum enumerantur Apostoli, non servatur ordo, qui est in Evangeliis per Hieronymum emendatis: id enim argumento est, eam partem Canonis priùs fuisse compositam, quàm à Hieronymo Evangeliorum codices Latini ad vetera exemplaria Græca corrigerentur; ipse enim Hieronymus in præfatione Evangeliorum ad Damasum, testatur magnam fuisse in antiquis Latinis codicibus confusionem.

CAPUT XXI.

D ### *De veritate primæ orationis Canonis.*

NUnc demum veritas Canonis demonstranda est, quod facilè fiet, si ad ea respondeamus, quæ adversarii contrà singulas preces Canonis objiciunt.

Prima igitur oratio Canonis, quæ incipit: *Te igitur clementissime Pater*, extenditur usque ad illud: *Hanc igitur oblationem*; illud enim: *Memento Domine*. Et illud: *Communicantes, & memoriam venerantes*, non sunt diversæ orationes, sed partes sunt primæ orationis, ut colligitur, tum ex conclusione, *Per eundem Dominum nostrum*, quæ ponitur in
E fine harum omnium precum; tum etiam, quia illud: *Communicantes*, non haberet ullum sensum, nisi continuaretur cum præcedentibus verbis. Itaque prima oratio Canonis continet nomina eorum, pro quibus offertur, & in quorum honorem offertur sacrificium, idest, mortalium, qui sunt in Ecclesia militanti, & etiam Sanctorum, qui cum Christo regnant in cœlis. Ac Primùm nominatur Ecclesia. Secundò, Papa. Tertiò, Episcopus loci. Quartò, Rex in quibusdam Ecclesiis. Quintò, omnes Orthodoxi in genere. Sextò, particulares personæ, sed secretò. Septimò & ultimò, S. Apostoli, & Martyres.

Ubi est observandum, orationem pro Ecclesia, haberi in omnibus Liturgiis, & ut suprà ostendimus, nominatim id notatur ab Optato Milevitano, lib. 2. contra

Bonaventura in explicatione Canonis agnoscunt hanc vocem; & omnes antiquæ Liturgiæ id servant, & ex Apostolo, 1. Timoth. 2. id colligunt Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. & Augustinus epist. 59. ad Paulinum.

Quod sequitur: *Pro omnibus Ortodoxis*, Micrologus cap. 13. scribit, esse superfluum, & non haberi in emendatioribus libris: tamen habetur apud Alcuinum loco notato, qui vixit 300. annis ante Micrologum, & apud Innocentium III. & alios omnes; quocirca usu ipso auctoritatem obtinuit, nec debet omitti. Intelligimus autem hìc per omnes Orthodoxos, ut sanctus Bonaventura exponit, non omnes omnino fideles; tunc enim verè esset superflua hæc particula, cùm idem sit offerre pro tota Ecclesia, & omnibus Orthodoxis: sed omnes alios præter Papam, Episcopum proprium, & Regem proprium, ac si diceremus: Offerimus primò pro omni Ecclesia in universum, deinde in particulari pro Papa, pro Episcopo, pro Rege, & pro omnibus aliis fidelibus, sive Principibus, sive privatis.

Adversus hanc primam orationem, Prima objectio est Lutheri in lib. de abroganda Missa: *Quis non videat*, inquit, *Canonem esse compositum ab aliquo verboso, & parum spirituali? quid enim attinet verbis ita superfluere: Hac dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia?* Similis objectio est in libro contra abominationem Canonis, ubi reprehendit illud: *Omnibus Orthodoxis, atque Catholicæ, & Apostolicæ fidei cultoribus*; idem enim esse videtur pro Orthodoxis & pro Catholicæ fidei cultoribus.

Respondeo; Satis apparet, Lutherum solùm calumniandi libidine hæc objecisse; nam alioqui non poterat ignorare, ad effectum explicandum, multum facere repetitionem ejusdem rei, præsertim vocibus diversis. Certè Liturgiæ Basilii, & Chrysostomi plenæ sunt ejusmodi repetitionibus, Confessiones item Augustini, quæ ad effectum excitandum potissimùm diriguntur, passim inculcant eadem multis vocabulis. Cantica Scripturarum, & Psalmi, vix aliquid semel pronunciant, quod non iterum aliis verbis repetant, Psalm. 92. *Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt*. Psalm. 115. *Ego servus tuus, ego servus tuus, & filius ancillæ tuæ*; immò Psalm. ille 118. qui est omnium longissimus, idem ferè omnibus versiculis repetit. Lucas cap. 18. cùm narrasset Dominum prædixisse Apostolis mortem suam propinquare, subjungit: *Et ipsi nihil horum intellexerunt; & erat verbum istud absconditum ab eis; & non intelligebant quæ dicebantur*. Si Lutherum consulamus, verbosum Lucam, & parum spiritualem appellabit: at ipse spiritu sancto dictante illa verba multiplicavit, ut intelligeremus, Apostolos eo tempore longissimè abfuisse ab ea cogitatione, ut existi-

bantur, ut immolarentur; unde est illud Cypriani in serm. de eleemos. *Dives, & locuples in Dominicum sine sacrificio venis?* Dicuntur autem meritò sancta, & illibata, quia jam dedicata, & consecrata ad usum divinum per priorem oblationem sunt: & etiam quia pura, & sancta intentione offeruntur ab Ecclesia. Sed quamquam eo modo sancta sint, tamen sanctiora fieri debent per mutationem in corpus, & sanguinem Christi, & ideò rectè petimus, ut Deus illis benedicat, eaque sanctificet, nimirum ut sic fiant nobis corpus, & sanguis Christi, ut infrà in alia o-
C ratione petimus.

Tertia objectio ejusdem ibidem, In Canone dicitur: *Quæ tibi offerimus in primis pro Ecclesia tua*. At illa sacrificia ex mero pane, & vino constant; ergo panem, & vinum Deo offerimus pro Ecclesia. Neque potest responderi, illud, *offerimus*, accipi pro futuro, & referendum ad hostiam consecratam, quasi sensus sit, Offerimus, idest, mox offeremus: nam repugnat huic solutioni demonstrativa particula: *Hæc dona, hæc munera &c.* dicimus enim nos offerre illa dona, quæ ad sensum tunc ostenduntur.

Respondeo; Mira est hæreticorum levitas. Nam idem Lutherus qui in hoc libro de abominatione
D Canonis, tamquam rem valdè absurdam ex Canone colligit, quòd videamur Deo panem offerre, non Christum: idem in libro de captiv. Babyl. cap. de Eucharistia, dicit, Catholicos existimare se Christum Patri offerre; & ibidem monet sacerdotes, ut intentionem suam dirigant ad panem offerendum, non ad Eucharistiam: *Observent*, inquit, *se Sacerdotes hoc perdito, & periculosissimo sæculo, qui sacrificant, ut verba Canonis majoris, & minoris, cum Collectis, quæ nimis apertè sonant sacrificium, dirigant non ad Sacramentum, sed ad ipsum panem, & vinum consecrandum: nam panis, & vinum antea offeruntur ad benedicendum, sed postquam est benedictus, & consecratus, jam non debet offerri.*

E Sed ad argumentum Respondeo; Panem rectè dici offerri pro Ecclesia, non quòd ista oblatio sit propriè sacrificium propitiatorium, sed quia est dedicatio rei, ex qua faciendum est sacrificium propitiatorium: sicut paulò ante dicebamus de nomine sacrificii, quod tribuitur pani, quia est materia sacrificii. Quare cùm dicimus, nos offerre panem Deo pro Ecclesia, sensus est, nos offerre Deo panem consecrandum, & ex quo per consecrationem verum sacrificium Deo immolandum est pro Ecclesia. Neque alienum est hoc à modo loquendi Scripturæ divinæ, siquidem Levit. 4. 5. 6. & alibi, jubentur singuli quique de populo offerre agnum, vel aliquid ejusmodi in sacrificium pro peccato, & tamen non quilibet de populo propriè sacrificabat: id enim erat solius Sacerdotis munus, sed dicebantur illi offerre sacrifi-

apud Lutheranos quidem nulli putantur esse fideles, & devoti, quin simul justi sint, proinde redempti, quoad animam: apud Catholicos tamen, qui fidem sine charitate esse posse sentiunt, non dubitantur esse multi fideles, & etiam devoti imperfecta quadam devotione, qui tamen nondum justificati, & per hoc nec redempti sint, eo modo, quem mox explicabimus, quales sunt, qui pœnitentiam agere incipiunt, & cupiunt quidem ad Deum converti, & pro hac re orant, & Missas devotè exposcunt, licèt nondum ad perfectam contritionem pervenerint. De his igitur verba Canonis commodè accipi possunt.

Sed præterea, ut Lutherani intelligant non esse absurdum, si redempti redemptione alia indigere dicantur, Animadvertendum est, in Scriptura quinque modis accipi redemptionem, & proinde posse eos, qui uno modo redempti sunt, opus habere, ut aliis modis redimantur. Prima dicitur redemptio ab omni malo culpæ, & pœnæ, per solutionem pretii sufficientis: & hoc modo omnes omnino homines redempti sunt per Christi crucem, juxta illud Apostoli 1. Timoth. 2. *Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus*.

Secunda est redemptio à malo culpæ per applicationem illius pretii in cruce soluti: & hæc redemptio est ipsa justificatio. Rom. 3. *Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu*; & hac redemptione plurimi egent, etiamsi prima redemptione redempti sint.

Tertia redemptio est à debito pœnæ, quod sæpè manet dimissa culpa, juxta illud Proverb. 13. *Redemptio animæ viri, divitiæ suæ*: divitiæ enim cùm in pauperes expenduntur, à pœna liberant homines; & hac redemptione sæpè indigent illi etiam, qui primo & secundo modo redempti sunt.

Quarta redemptio est à peccato futuro; dicitur enim Deus redimere eos, quos præservat à peccato, in quod alioqui incidissent. Psalm. 33. *Redimet Dominus animas servorum suorum, & non delinquent omnes, qui sperant in eo*.

Quinta redemptio est à corruptione, & ærumnis omnibus hujus vitæ, quæ fiet tandem in ultima resurrectione. Luc. 21. *Levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra*; & hac ultima, ut etiam superiore redemptione, omnes egent quamvis sanctissimi sint. Porrò prima redemptio non obtinetur per Missam, quia in cruce peracta est, tamen in Missa repræsentatur, & applicatur: ad reliquas omnes obtinendas Missa non parum confert, & ideò nihil est mirum, si dicatur offerri pro redemptione fidelium, & devotorum.

Quinta objectio est ejusdem Lutheri ibidem, qui reprehendit illud: *Communicantes, & memoriam venerantes*. Christus enim instituit Cœnam, ut esset Communio vivorum; auctor autem Canonis facit etiam mortuos communicantes.

ma ratione; nam in Natali, Epiphania, Pascha, Ascensione, & Pentecoste, post illud *Communicantes*, additur, *& diem sacratissimum celebrantes &c.* & paulò post, *sed & memoriam venerantes &c.* ubi apertè videmus, illud, *Communicantes*, non conjungi cum memoria Sanctorum, sed per se manere, & ad solos offerentes referendum esse.

Sexta objectio est Georgii Majoris, qui ordinem reprehendit illorum verborum: *Ut accepta habeas, & benedicas hæc dona*; priùs enim debent esse benedicta, quàm acceptentur à Deo.

Sed facilis est solutio. Nam ut est oblatio duplex, C ut suprà diximus, una rei consecrandæ, altera rei consecratæ; ita est acceptatio duplex; benedictio autem, & sanctificatio unam earum oblationum, & acceptationum sequitur, alteram præcedit. Unde sicut hoc loco, ubi agitur de prima acceptatione, postponitur benedictio; ita paulò post in illa oratione: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, benedictam, adscriptam, ratam, acceptabilem facere digneris*; ubi agitur de posteriore acceptatione, præponitur benedictio.

Septima objectio est Zvvinglii, qui non probat illud: *Memento Domine famulorum &c. Videmur enim*, ut ipse ait, *metuere, ne Deus obliviosus sit, & ideò tamquam immemorem eum commonefacere velle*.

D Sed videtur ipse potiùs oblivioni mandasse Scripturarum locutiones, aut certè si earum meminerat, Spiritum sanctum corrigere voluisse: quid enim in Scriptura frequentius occurrit, quàm Memento, vel recordare Domine? Vide Exod. 32. v. 13. Deuter. 9. v. 27. Judic. 16. v. 28., 4. Reg. 20. v. 3., 2. Esdræ 5. v. 19. Psalm. 131. v. 1. Lucæ 23. v. 42. & alibi. Nec solùm in Scriptura passim legimus: *Memento Domine*, sed etiam, quod videtur mirabilius: *Ne obliviscaris*, vel, *Quare oblivisceris*, ut Psal. 9. v. 32. Ps. 12. v. 2. Psalm. 41. v. 50. & alibi in Psalmis potissimùm. Porrò dicitur Deus per metaphoram oblivisci, quando non juvat, & contrà recordari, quando juvare incipit.

E Octava objectio est ejusdem Majoris, qui ponderat illa verba: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt*; ac dicit, illam correctionem; *vel qui tibi offerunt*, apertè monstrare Canonem loqui de eleemosynis, quas populus offerebat ad altare pro pauperibus: proinde non rectè nunc ista detorqueri ad sacrificium Eucharistiæ.

Huc etiam pertinet Prima objectio Kemnitii ex illis septemdecim, quas facit contra Canonem in 2. par. Examinis, pag. 839. & sequentibus. Nam prima objectio solùm id habet, olim verba Canonis dirigi consuevisse ad benedicendas & commendandas eleemosynas; nunc autem perperam trahi ad mimicam repræsentationem sacrificuli: & præterea non rectè offerri Deo panem pro Ecclesia. Cujus objectionis pars prior desumpta est ex argumento Majoris, quod jam resol-

orthodoxis; at eleemosynæ non solent offerri, nisi pro iis, qui eas dederunt. Deinde de eadem oblatione, quæ nominata est in principio Canonis, quam isti volunt ad eleemosynas pertinere, subjungitur paulò infrà: *Hanc igitur oblationem servitutis nostræ &c.* ubi apertè ostenditur eam oblationem esse propriè sacrificium, quippe quæ per ministerium sacerdotum Domino offertur: & paulò post de eadem dicitur: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæsumus, benedictam &c. ut nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi Filii tui &c.* ubi manifestè videmus in toto Canone de illa oblatione mentionem fieri, quæ per consecrationem efficitur corpus & sanguis Domini. Denique omnes expositores Liturgiæ, tum Græci, ut Germanus, & Cabasilas, tum Latini, ut Alcuinus, Amalarius, & cæteri totum Canonem explicant de Eucharistia.

Nona objectio est Kemnitii, quam Secundo loco ipse ponit; ponderat enim ipse illud verbum: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis*; ac vult canonem juxta antiquum ritum agere hoc loco de sacrificio spirituali, quod consistit in laude Dei, & gratiarum actione pro redemptione acquisita in cruce. Deinde hoc fundamento posito, reprehendit Catholicos, tum quòd sacrificium laudis mutaverint in silentiarium murmur sacerdotis, tum quòd sacrificium laudis pro redemptione in cruce acquisita detorserint ad repræsentationem sacrificuli pro impetranda, & promerenda, redemptione animarum.

Respondeo: Hæc objectio, ut etiam superior, & aliquot sequentes, non sunt contra Canonem, sed contra intentionem sacerdotum, qui Canonem recitant: siquidem verba Canonis ipsemet dicit posse accipi de sacrificio laudis, vel de eleemosynis &c. Proinde istæ objectiones non multum ad rem faciunt; siquidem propositum Kemnitio erat, demonstrare multos errores in ipso Canone inveniri, ut patet ex pag. 839. ubi sic loquitur: *Tamquam in tabella spectandum proponemus, quos errores, & quæ vitia Pontificius Canon contineat*. Hæc ibi. At ubi incœpit istos errores enumerare, non tam verba Canonis reprehendit, quàm sacerdotes, qui ea, vel submissa voce recitant, vel detorquent ad repræsentationem.

Deinde falsa sunt ea, quæ in argumento Kemnitius more suo assumit, & non probat. Primùm enim falsum est, per sacrificium laudis, cujus in Canone fit mentio, debere accipi sacrificium spirituale, quod in laude, & gratiarum actione consistit: significatur enim ea voce sacrificium veri corporis Domini, quod sacrificium laudis dicitur, quia per illud Deus magnoperè laudatur, & gratiæ illi aguntur, pro summis ejus in nos beneficiis: unde etiam

[illegible] vera, & realis oblatio præsentis corporis Dominici est sacrificium, quod nos propriè in Ecclesia immolamus.

Decima objectio, & Kemnitii Tertia est contra illa verba Canonis: *Reddunt tibi vota sua æterno Deo vivo & vero*. Dicit enim Kemnitius olim in Ecclesia usum fuisse, ut juxta illa verba Psalm. 116. *Vota mea Domino reddam*, gratiæ agerentur Deo pro beneficiis; sed nunc sublato antiquo ritu, Canonem Missæ referre illa verba ad Missas votivas, quæ data pecunia celebrari jubentur.

C Respondeo: Ista omnia calumniæ, & mendacia sunt: non enim Canon per vota intelligit Missas votivas, sed pia desideria, & oblationem adstantis populi: dicuntur enim hæc verba in omnibus Missis etiam non votivis, & ab iis, qui pecuniam numquam accipiunt, vel acceperunt pro Missæ celebratione. Sed Kemnitius probare debuisset aliquo testimonio, quæ tam audacter affirmat.

Undecima objectio, quæ est Kemnitii Quarta, est contra illud: *Et memoriam venerantes*; objicit enim Kemnitius, quòd olim in Ecclesia usus fuerit prædicandi memorias Martyrum, & certamina ac victorias ipsorum: nunc autem Canon Missæ solùm præ-

D scribat memoriam per nominum recitationem, idque submissa voce.

Sed & in hac objectione, præter calumnias, & mendacia invenimus nihil. Veteres enim non in Liturgia, sed in concionibus, & lectionibus Martyres prædicabant, quod & nos facimus tum in concionibus ad populum, tum in lectionibus, quæ assiduò decantantur in horis Canonicis: alioqui proferatur ex Liturgia Basilii, vel Chrysostomi, vel qualibet alia, iste usus prædicandi res gestas Martyrum; certè nihil in eis nisi nomina inveniuntur, ut in nostra Liturgia cernimus.

Duodecima objectio, quæ est Quinta Kemnitii, pugnat contra invocationem, quæ annectitur me-

E moriæ Sanctorum: sed nihil novi adfert præter ea, quæ suprà refutavimus, cùm ageremus de Missis in honorem Sanctorum, cap. 8.

CAPUT XXII.

De veritate secundæ orationis Canonis.

Altera oratio Canonis incipit in illis verbis: *Hanc igitur oblationem servitutis nostræ &c.* in qua continentur quatuor petitiones. Prima, ut oblationem nostram Deus placatus accipiat. Secunda, ut dies nostros in sua pace disponat. Tertia, ut ab æterna damnatione nos eruat. Quarta, ut in electorum grege nos numeret.

Secunda objectio est Kemnitii; Sexta apud ipsum: *Vetus Ecclesia*, inquit, *obtulit Deo in celebratione Eucharistiæ, preces pro impetrandis per Christum beneficiis temporalibus, & æternis: ad hoc sacrificium precum commodè referri potuerunt hæc verba: Hanc oblationem placatus accipias &c. Pontificius verò Canon hæc transfert ad mimicam sacrificuli repræsentationem panis nondum consecrati, & orat, ut Deus illam ità accipiat, ut propter illam dies nostros in sua pace disponat, & à damnatione nos eripiat*.

Respondeo; Quòd vetus Ecclesia obtulerit Deo preces pro beneficiis per Christum impetrandis, verissimum est, & idem nostra Ecclesia in hac ipsa oratione Canonis facit. Mendacium enim est apertissimum Kemnitii, & Lutheri, quòd hìc petamus beneficia propter oblationem panis: ipsa enim oratio non est obscura, neque ambigua, neque aliud continet, nisi quatuor petitiones; *Per Christum Dominum nostrum*.

Quod autem Kemnitius dicit, illud: *Hanc oblationem*, posse commodè referri ad sacrificium precum, & contra ipsum Kemnitium, & contra veritatem est. Contra ipsum Kemnitium, quia ipse in prima objectione referebat ad eleemosynas illa verba primæ orationis: *Hæc dona, hæc munera &c.* At de eadem oblatione loquitur Canon in prima & in secunda oratione, ut patet ex illa particula (*Igitur*) *Hanc igitur oblationem &c.* Quare si in prima oratione agebatur de eleemosynis, & in hac secunda agitur de eleemosyna: proinde Kemnitius sibi ipse repugnat. Est autem id totum contra veritatem, quia de eadem oblatione agitur in prima, secunda, & tertia oratione Canonis. In tertia autem perspicuè ostenditur, per oblationem intelligi debere oblationem panis consecrandi, cùm expressè dicatur, ut fiat nobis corpus, & sanguis &c. non igitur ad eleemosynam, nec ad orationem, sed ad Eucharistiæ sacrificium referendum est, quidquid dicitur in his orationibus.

CAPUT XXIII.

De veritate tertiæ orationis Canonis.

ORatio Tertia Canonis incipit ab illis verbis: *Quam oblationem tu Deus in omnibus*; & continuatur usque ad finem consecrationis.

Prima objectio Lutheri est loco suprà notato; qui objicit nos hìc orare pro Christo, & mediatores nos facere inter Christum, & Patrem, ac Deum rogare, ut benedicat, & sanctificet corpus, & sanguinem Christi.

At Lutherus non videtur memor fuisse verborum Canonis, cùm hæc scriberet: non enim oramus pro Eucharistia consecrata, sed pro pane, & vino consecrando, neque petimus, ut Deus benedicat, & timus a Deo, ut ipse oblationem nostram consecrando benedictam ex prophana efficiat; eandem approbando, faciat adscriptam, idest, adscribat, & numeret inter dona, quæ ipsi probantur; confirmando ratam efficiat, idest, stabilem, & firmam, ut fructum certum, & perpetuum ad nos referat: rationabilem quoque faciat, ut non solùm bona, sed etiam bene, rationabiliter, & prudenter offeramus, ac sit rationabile obsequium nostrum, juxta Apostolum Rom. 12. Denique acceptabilem faciat, idest, ita undique bene se habentem, non solùm ex parte doni, sed etiam ex parte Ministri offerentis ut digna
C sit, quæ à Deo accepretur. Vide plura apud auctores allegatos.

Tertia objectio est Kemnitii Septima apud ipsum. Scribit autem Kemnitius hanc orationem haberi quidem apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. & apud Augustinum referente Gratiano canon. Utrum, de consecrat. dist. 2. sed alium sensum habere ista verba apud Ambrosium, & Augustinum, alium autem apud Pontificios: apud illos enim referri ad sumptionem Sacramenti, apud nos ad repræsentationem.

Sed in multis peccat Kemnitius. Primò, quòd non probat id, quod se probaturum suscepit. Volebat enim, ut suprà notavimus, demonstrare errores Canonis; quæ autem nunc adfert, non pugnant
D contra Canonem, sed contra sensum, in quo illum Pontificii accipiunt.

Secundò, perperam allegat Augustinum; nusquam enim illa exstant apud Augustinum, sed partim apud Ambrosium loco notato, partim apud Paschasium in lib. de corpore Christi, cap. 4. quamvis in hac re Gratianus quoque videatur fuisse deceptus.

Tertiò, fallitur apertè, cùm scribit, Augustinum illa verba: *Benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem &c.* interpretari de sumptione Eucharistiæ, quasi, juxta errorem Lutheranorum, in sola sumptione putaverit Augustinus panem fieri corpus Christi, per quod benedicimur, adscribimur in cœlo. Nam Augustinus, ut dixi, nusquam habet aliquid
E ejusmodi: Ambrosius autem, ex quo Paschasius, & Gratianus acceperunt; non de sumptione, sed de consecratione illa omnia exponit, ut patet legenti cap. 5. lib. 4. de Sacramentis. Neque obstant illa verba ejusdem Ambrosii, quæ falsò Kemnitius Augustino tribuit: *Quia in Baptismo similitudinem mortis Christi accepimus, similitudinem quoque carnis, & sanguinis ejus sumamus*. Nam illa dicuntur ab Ambrosio alio loco, nimirum cap. 4. lib. 4. & ad alium finem.

Quartò, mentitur Kemnitius, nomen oblationis in ista oratione Canonis: *Quam oblationem tu Deus, &c.* à Pontificiis detorqueri ad actionem sacrificuli, cùm revera de pane, & vino dicatur. Nullus enim tam fuit unquam absurdus, vel stupidus, ut non videret nomen oblationis hoc loco ad panem, & vinum,

... Christum Dominum nostrum.

Prima objectio contra hanc orationem, est Lutheri: qui iterum objicit verbositatem, propter illam adjunctorum multiplicationem: *Hostiam puram*, *hostiam sanctam*, *hostiam immaculatam*.

Sed similia verba habentur apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. *6*. & eodem planè spiritu Apostolus scripsit Rom. 12. *Hostiam viventem*, *sanctam*, *Deo placentem*, *rationabile obsequium*.

Secunda objectio ejusdem Lutheri, & omnium aliorum, qui calumniantur illa verba: *Supra quæ propitio, ac sereno vultu respicere digneris*; dicunt enim nos hic orare pro Christo, & reconciliare velle Filium Patri. Suspicantur etiam quidam illorum, hæc verba fuisse olim ante consecrationem, nunc autem ab indocto Canonis collectore posita esse post consecrationem.

Sed facilis responsio est; nam in primis habentur ista etiam apud Ambrosium post consecrationem libro 4. de Sacramentis, cap. *6*. Omnes item Græcæ Liturgiæ post verba consecrationis ponunt orationem pro donis pretiosis, & sanctificatis. Quare non est novus, sed antiquissimus ritus orandi pro oblatione jam consecrata. Neque hoc est orare pro Christi reconciliatione apud Patrem, sed pro nostra potiùs infirmitate: etsi enim oblatio consecrata ex parte rei, quæ offertur, & ex parte Christi principalis offerentis, semper Deo placeat; tamen ex parte Ministri, vel populi adstantis, qui simul etiam offerunt, potest non placere. Id igitur est, quod petimus, ut Deus benignè respiciat hoc munus, ut à nobis offertur. Simile quid cerni potest in sacrificiis veterum Hebræorum: illi enim suppliciter postulabant, ut clementer Deus ipsorum sacrificia, ovium, & boum aspiceret, nec tamen orabant propriè pro ovibus, & bobus; nec mediatores se constituebant inter oves & Deum, nec reconciliare pecora illa Deo volebant: sed pro se orabant, & obsequium suum in illis rebus offerendis Deo gratum esse cupiebant.

Tertia objectio Lutheri ibidem, ubi reprehendit illud: *Sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui justi Abel, & sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ*. Videmur enim non plus tribuere hoc loco efficaciæ ipsi Christo pro nobis immolato, quàm irrationali pecori.

Respondeo: Habentur ista quoque apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. *6*. Porrò comparatio non fit inter sacrificium nostrum, & sacrificium Abelis, & Abrahæ absolutè, sed tantùm ratione fidei, & devotionis offerentium. Id enim optamus, ut det nobis Deus tanta fide, & devotione sacrificium offerre, quanta Abel, & Abraham obtulerunt: & proinde, ut ex parte Ministri offerentis non cium aliquod obtulisse: quod quidem qui mendacium esse dicit, mendacem facit Spiritum sanctum, qui per os Pauli Hebr. 5. *6*. & 7. Melchisedech sacerdotem fuisse testatur; & per eundem Paulum Hebr. 5. & 8. docet, omnem sacerdotem aliquid habere debere, quod offerat. Adde, quòd Melchisedech panem & vinum sacrificasse, satis à nobis libro superiori demonstratum est. Adde ultimò, quòd hanc partem Canonis, ubi Melchisedech summus Sacerdos appellatur non solùm agnoscit Ambrosius lib. 4.
C cap. *6*. de Sacramentis, sed etiam auctor quæstionum novi ac veteris Testamenti apud Augustinum tom. 4. quæst. 109. Est autem auctor ille Ambrosii æqualis, ut ex iisdem quæstionibus manifestè colligitur.

Quinta objectio ejusdem contra illud: *Jube hæc perferri per manus Sancti Angeli tui in sublime altare tuum*; absurdum enim videtur, ut sacerdos petat deferri in cœlum, quod ipse paulò post consumpturus est. Nec minus videtur absurdum, ut altare aliquod esse cogitetur in cœlo.

Respondeo: Non tam crassè hæc intelligenda sunt, ut existimemus in cœlo altare aliquod corporale, & sensibile erectum esse, atque ad illud re-
D ipsa, & corporaliter Sacramentum corporis Domini manibus Angelorum oportere deferri: altare tamen aliquod, spirituale videlicet, in cœlo esse, ut etiam tabernaculum, thronum, incensum, tubas, coronas, palmas, & alia id genus, nemo negare potest, qui Scripturas negare noluerit. Siquidem Apocal. *6*. 8. *9*. & 14. sæpè legitur, altare aureum in cœlo coram oculis Dei: Apocal. 4. leguntur in cœlo throni, tubæ, & coronæ: Apocal. 7. leguntur etiam palmæ in manibus Sanctorum: Apocal. 8. legitur thuribulum, & incensum: Apocal. 21. legitur tabernaculum; cujus etiam tabernaculi cœlestis meminit Christus, Lucæ *16*. & Paulus Hebr. 8. & *9*. Ejusdem altaris in cœlo positi meminerunt Irenæus lib. 4.
E cap. 34. & Augustinus in Psalm. 25. in illud: *Lavabo inter innocentes manus meas*; non igitur somnium Catholicorum, sed ipsa divina Scriptura altare in cœlo constituit.

Porrò altare istud cœleste, vel Christum ipsum significat, per quem ad Deum orationes & oblationes nostræ ascendunt: vel certè altare dicitur esse in cœlo, quia in cœlo recipiuntur sacrificia, quæ Deo vero immolantur in terris. Deferri autem sacrificia nostra ad Deum per manus Angeli, nihil est aliud, nisi Angelorum intercessione juvari, & commendari Deo nostrum obsequium & cultum, quem illi immolando exhibere desideramus. Neque dissimile est, quod legimus Tobiæ 12. & Apocal. 8. orationes nostras ab Angelis deferri ad Deum: neque enim Angeli voces, & verba nostra corporalia sursum deferunt,

quo indocto, & superstitioso, qui sibi persuaserat, Christum in Missa Deo Patri offerri. Id autem probat, quia cùm paulò ante in eadem prece dicatur: *Offerimus de tuis donis, ac datis*; quæ sine dubio ad eleemosynas, quæ à populo offeruntur, referenda sunt: non potuit nisi indoctus aliquis, sermonem de eleemosyna institutum, continuò transferre ad Christum.

Respondeo: Verba quæ adjecta ab aliquo indocto suspicatur Major, habentur etiam apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 6. tamquam usitata, & recepta in tota Ecclesia; & quædam similia habentur etiam in Liturgiis Græcis, Jacobi, Basilii & Chrysostomi, & apud Clementem lib. 8. Constitutionum Apostolic. cap. 17. Neque malè cohærent ista cum illis: *De tuis donis, ac datis*; nam illa possunt referri ad panem & vinum, ex quibus fit Eucharistia, ut sensus sit: Offerimus tibi hostiam puram, panem sanctum, & calicem salutis, quem ex creaturis tuis à te datis, & donatis, ex pane scilicet & vino per consecrationem habemus: sic exponit Innocentius lib. 5. cap. 3. de mysteriis Missæ. Possunt etiam referri omnia ad ipsam Eucharistiam, sive ad Christum, ut in Eucharistia existentem: rectissimè enim dicitur Christus, Dei datum, & donum. Sic enim loquitur Isaias, cap. 9. *Filius datus est nobis*; & ipse Christus Joan. 3. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret*; & ipsum Sacramentum, & Sacrificium nonne verissimum est Dei donum, & datum?

Octava objectio est Kemnitii, qui fatetur illud: *Unde & memores*, sumptum esse ex veteribus; sed ait apud illos alta voce recitari consuevisse, cùm Cyrillus dicat fuisse annunciationem, & Dionysius utatur verbo ὑμνεῖν: in Canone autem Pontificio cantum esse, ut submissa voce legatur.

Respondeo: Neque hæc objectio ullum in verbis Canonis errorem, aut vitium inesse demonstrat, quod tamen solum adversario propositum erat; neque aliquid solidi adfert. Nam illud: *Unde & memores*, legitur post verba consecrationis secretò, non solùm apud Latinos, sed etiam apud Græcos: in Missa enim Basilii notatur secretò id esse dicendum, & ea oratione finita, voce alta pronunciandum, *tua ex tuis*. Quod item de mutatione ista vocis in fine orationis, legimus in Missa Chrysostomi. Porrò Cyrillus catechesi 5. mystagogica, ubi Liturgiam explicat, non meminit hujus orationis, neque enim omnia exponit: quare viderit Kemnitius ubi legerit, quod ex Cyrillo citavit. Sed neque negamus, in Missa annunciari mortem Domini juxta Apostolum 1. Corint. 11. sed ut supra non semel diximus ex Augustino lib. 20. contra Faustum, cap. 18. id non tam verbis, quàm oblatione, & participatione corporis Domini faciendum est. Dionysius verò de Ecclesiane mendacium est apertissimum, quòd verba transferantur à Catholicis ad repræsentationem sacrificuli? omnes enim Catholici verba illa: *Offerimus præclaræ Majestati tuæ*, de quibus adversarius loquitur, referunt ad ipsam hostiam puram, & sanctam, confectam per consecrationem ex Dei donis, & datis, ut verba ipsa Canonis sonant, non ad aliquam repræsentationem. Impertinens autem est, utrum panis & vinum, unde fit Eucharistia, sint à populo data, an à sacerdote oblata: undecumque enim venerint, Dei dona & data rectissimè nominantur, &
C Eucharistiæ materia esse possunt.

Decima objectio ejusdem. Reprehendit illa verba: *Supra quæ propitio, ac sereno vultu &c.* ubi horrendam comparationem fieri dicit inter Christum, & bruta animalia, quæ ab antiquis immolabantur. Et addit hanc orationem apud Basilium exstare ante consecrationem, ubi comparatio fit sacrificii Abelis, Noe, Abraham, & aliorum veterum, cum oblationibus panis & vini, quæ à populo adferuntur: sed imperitia auctoris Canonis, positam esse post consecrationem, & inde esse factum, ut intolerabilem errorem contineat.

Respondeo: Quod attinet ad comparationem Christi cum brutis animalibus, jam antè solutum est ar-
D gumentum in tertia objectione Lutheri. Quod verò ad transpositionem pertinet, falsum est hanc orationem esse transpositam; constat enim ex Ambrosio lib. 4. de Sacramentis, cap. 6. eam fuisse post consecrationem, etiam tempore Basilii; Ambrosius enim, qui eam legit post consecrationem, æqualis Basilii fuit. Neque obstat, quòd apud Basilium alia quædam similis oratio habeatur ante consecrationem, nam in utroque loco ea oratio rectè inseri potest. Unde in nostro Missali habetur quædam similis oratio ante consecrationem, ut idem Kemnitius annotavit, in Collecta secreta Dominicæ septimæ post Pentecosten: & tamen rursus habetur post consecrationem in loco, de quo nunc agimus.

E Undecima objectio ejusdem, est contra illa verba: *Jube hæc perferri &c.* Nam in primis absurdissimum esse demonstrat Kemnitius, quòd petamus Christi corpus nunc primùm in cœlum ab Angelis deferri, cùm Apostolus Hebr. 9. dicat, Christum jamdudum in cœlum ingressum esse. Deinde affirmat, hæc verba debere ante consecrationem legi, & ad preces, & eleemosynas esse referendas. Id probat tum ex Irenæo, qui lib. 4. cap. 34. dicit, orationes & eleemosynas deferri ad altare, quod est in cœlo, tum ex Augustino, can. Utrum, de consecrat. dist. 2. tum ex cap. 12. Tobiæ, & cap. 5. Apocalypsis, ubi preces dicuntur Ab angelis in cœlum deferri.

Respondeo: Fatemur absurdissimè dici Christi corpus nunc primùm in cœlum ab Angelis corporaliter oportere deferri: sed nemo Catholicorum ita sen-

lib. 8. conſtitutionum, Baſilii, & Chryſoſtomi, ut planè miranda ſit audacia iſtorum novatorum, qui ob leviſſimas ratiunculas de iis rebus judicant, quas omnino ignorant. Locus enim Tobiæ, & Apocalypſis nihil faciunt adverſus ſententiam noſtram, ſed eam potiùs explicant, & confirmant. Locus Irenæi depravatè adducitur: non enim de eleemoſyna, ſed de Euchariſtia loquitur Irenæus, ut ſuprà oſtendimus lib. 1. de ſacrificio, cap. 8. & etiamſi de eleemoſyna Irenæus loqueretur: quid inde Kemnitius lucraretur? Num quia Irenæus de eleemoſyna alicubi ſcribit, eam in cœleſte altare deferri ſolitam, ideò oratio iſta Canonis de eleemoſyna intelligenda erit, cùm eam orationem Irenæus ne nominet quidem?

Quod autem adducitur eſt Auguſtino, ut ſuprà dixi, non eſt Auguſtini teſtimonium, ſed rapſodia quædam fragmentorum ex Ambroſio, Paſchaſio, & aliis: in qua rapſodia non ſervatur ordo Liturgiæ. Nam primò ille auctor meminit conſecrationis, qua panis vertitur in carnem, & vinum tranſit in ſanguinem: deinde allegat illa verba: *Jube hæc perferri &c.* tum ſubjungit illa: *Hanc oblationem benedictam, ratam &c.* Sicut igitur contendit Kemnitius, illud: *Jube hæc perferri*, fuiſſe olim ante conſecrationem, quia iſta verba ponuntur ab auctore illius Canonis ante illa: *Hanc oblationem benedictam, ratam &c.* ita nos contrà demonſtramus fuiſſe poſt conſecrationem, quia ponuntur poſt ipſam conſecrationem ab eodem auctore: ſed veritas eſt, non ſervari ab illo auctore ordinem Liturgiæ.

Sed illud hoc loco minimè prætereundum eſt, eſſe in iſto teſtimonio duo quædam contra Kemnitium. Primò exponitur in hoc teſtimonio illud: *Jube hæc perferri*, de pane conſecrato, ut nos exiſtimamus, aut certè de conſecrando, ut vult Kemnitius: ergo non de eleemoſyna intelligi debet, ut idem Kemnitius intendit; proinde contra ſe hoc teſtimonium Kemnitius attulit. Secundò in hoc teſtimonio apertè legimus, virtute Spiritus ſancti ex pane fieri carnem, & vinum tranſire in ſanguinem, quod eſt contra omnes Lutheranos, qui negant tranſubſtantiationem.

CAPUT XXV.

De veritate quintæ orationis Canonis.

QUinta oratio illa eſt: *Memento etiam Domine &c.* in qua fit memoria defunctorum.

Prima objectio Lutheri eſt, qui hanc orationem

Secunda objectio, eſt Kemnitii Duodecima, qui audacter affirmat, olim ſolam memoriam defunctorum fieri ſolitam, ad imitationem ſcilicet, & in teſtimonium, quòd mortui apud Deum vivant, teſte Dionyſio: poſtea ad illam memoriam acceſſiſſe etiam preces pro defunctis: poſtremò ſacrificium ipſum pro defunctis offerri cœptum; ita nimirum paulatim veterum inſtituta in ſuperſtitiones degeneraſſe.

C

Reſpondeo; Multa de hac re ſuprà diximus, cap. 7. ubi etiam ex Tertulliano antiquiſſimo auctore oſtendimus uſum offerendi pro defunctis, ut non poſſit non eſſe mendacium, quod hic ſcribit Kemnitius, inſtituta veterum paulatim degeneraſſe in abuſum. Hoc loco ſolius Dionyſii teſtimonium proferam, ut Kemnitius erubeſcat, ſi frontem habet. Dionyſius igitur lib. de Eccleſiaſt. hierar. cap. 7. par. 3. *Accedens*, inquit, *venerandus Antiſtes precem ſacram ſuper mortuum peragit, poſt quam precem, & ipſe eum Præſul ſalutat, & ſuo deinceps ordine, qui adſtant omnes. Precatur oratio illa divinam clementiam, ut cuncta dimittat per infirmitatem humanam admiſſa peccata defuncto, eumque in luce ſtatuat, & regione vivorum &c.*

D

CAPUT XXVI.

De ſexta oratione Canonis.

SExta oratio, quæ & ultima eſt in canone propriè dicto, incipit ab illis verbis: *Nobis quoque peccatoribus*, & extenditur uſque ad *Per omnia ſæcula ſæculorum*, ante Dominicam orationem: concluditur enim totus Canon alta voce illis verbis: *Per omnia ſæcula ſæculorum*, ut populus totum confirmet reſpondendo, *Amen*. Quare feria 6. majoris hebdomadæ, quia totus Canon, qui pertinet ad conſecrationem omittitur, nulla harum ſex orationum legitur, nec dicitur, *Per omnia ſæcula ſæculorum*, ſed immediatè poſt lotionem manuum, fit tranſitus ad orationem Dominicam.

E

In hac oratione pro ſe ipſo orat ſacerdos, ac de ſuis meritis diffiſus, precatur ſibi ex divina miſericordia partem, & ſocietatem cum ſanctis Apoſtolis, & Martyribus. Ubi illud eſt Annotandum, hìc nominari Primo loco Joannem. Secundo Stephanum. Tertio Matthiam: de quibus multi dubitant cur ſolus Joannes hìc repetatur ex iis, qui nominantur ante conſecrationem; & cur Stephanus Diaconus præponatur Matthiæ Apoſtolo, & cur Matthias in priore ordine non fuerit nominatus. Et

quidem

postolus ex duodecim in hoc secundo ordine, ac verè dici posset: *Cum tuis Apostolis, & Martyribus*; tum etiam quia Matthias non fuit Apostolus ante passionem Domini, neque legitur in ordine Apostolorum in Evangeliis. Neque obstat, quòd Paulus quoque non fuerit Apostolus ante passionem Domini, neque in Evangelio nominetur, & tamen in priori ordine recenseatur: nam id est Pauli privilegium, ut semper cum Petro conjungatur.

C Jam contra hanc orationem, est objectio Prima Lutheri, qui reprehendit sacerdotem, quòd non precetur hoc loco se admitti ad consortium Christi, quasi eo non indigeat; sed tantùm ad consortium Sanctorum: & rursus, quòd solùm petat partem cum Sanctis, cùm Christus non partem, sed totum thesaurum suum dare paratus sit.

Respondeo; Meræ calumniæ sunt. Nam consortium Sanctorum est Christi consortium: id enim petimus, ut in regno Christi consortium Sanctorum habeamus, non in regno Diaboli consortium impiorum. Quod attinet ad vocem, *Partem*, ea desumpta est ex divinis literis, quæ per partem cum Sanctis describunt omne bonum & fœlicitatem. Coloss. 1. *Qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum*. Et

D Joan. 13. Dominus: *Si non lavero te non habebis partem mecum*. Adde, quòd hanc partem orationis, quam Lutherus ita reprehendit, ac ridet, è contrario Kemnitius vehementer laudat, pag. 843. *In altera*, inquit, *commemoratione Sanctorum in Canone verba sunt pulcherrima. Nobis quoque peccatoribus famulis tuis &c. Hæc absque dubio fuit formula veteris commemorationis Sanctorum*. Hæc ille. Vides igitur, Lector, quàm bene conveniat discipulo Lutheri cum magistro suo.

Secunda objectio est Lutheri contra illud: *Per quem hæc omnia semper bona creas*: Objicit enim quòd Christum nos creare existimemus. Huc etiam pertinet objectio Decimatertia Kemnitii, qui more suo

E contendit, hæc olim ante consecrationem dici consuevisse ad eleemosynas populi commendandas.

Respondeo; Hæc verba nusquam inveniuntur in Liturgiis, vel apud expositores, ante consecrationem posita: inveniuntur autem post consecrationem apud Alcuinum, & Amalarium lib. 3. de officiis Ecclesiasticis, cap. 26. & apud omnes posteriores; quocirca inanis est Kemnitii conjectura.

Nihil autem absurdi hæc verba continent, sed potiùs aptissimè conveniunt in Canonis conclusionem: commemorant enim brevissimè omnia beneficia divina circa hoc Sacramentum, inchoando à prima productione materiæ, unde illud conficitur. Itaque dicimus à Deo per Christum hoc Sacramentum ratione materiæ. Primò creari, cum panis videlicet creatur. Secundò sanctificari, cùm dedicatur per primam oblationem ad Sacramentum conficiendum. Tertiò

I dam aliæ orationes, quibus ad Communionem præparamur, & hic incipit Quarta pars Missæ. Quamvis enim Innocentius, & alii recentiores, includant intra Canonem etiam orationem Dominicam, & aliqua alia; tamen Gregorius lib. 7. epist. 63. & Strabo cap. 22. scribunt, orationem Dominicam legi post Canonem. Porrò Dominica oratio habetur in omnibus Liturgiis, & præterea legendam esse ad Missam, perspicuum est ex Cyrillo catechesi 5. mystagogica, ex Ambrosio lib. 5. de Sacramentis, cap. 4. ex Hieronymo lib. 3. contra Pelagianos, ex Augustino epistol. 59. ad Paulinum, & ex Gregorio lib. 7. epist. 63. & ex Concilio IV. Toletano, can. 17. Post eam orationem, subjungitur oratio quædam, quæ incipit: *Libera nos, quæsumus, Domine, ab omnibus malis &c.* quam reprehendit Kemnitius objectione 14. quia in ea fit mentio intercessionis Sanctorum; sed de hac re satis multa dicta sunt, cap. 8. Adde, quòd hæc oratio habetur apud Alcuinum, & alios veteres, proinde antiquissima est.

Sequitur deinde alia oratio dum hostia frangitur, & commiscetur corpus Domini cum sanguine: *Pax Domini &c.* &, *Hæc commixtio, & consecratio*. Et quidem: *Pax Domini*, Luthero, & Kemnitio non displicet; displicet autem valdè id quod sequitur: *Hæc commixtio, & consecratio &c.*

Ac Primùm objicit Lutherus, blasphemum esse, quod hìc dicitur de commixtione corporis Christi cum sanguine, cùm unus sit Christus, & indivisus.

Respondeo; Non intelligunt Catholici, corpus & sanguinem in propria specie commisceri: id enim sciunt fieri non posse, nisi Christus iterum vulneretur; sed in specie panis, & vini. Quemadmodum enim ratione specierum, dicitur videri, tangi, & frangi, ita etiam ratione earundem dici potest commisceri.

Secundò objicit, absurdum esse ut dicatur cum ista mixtione fieri consecrationem, cùm jam antea per verba Domini facta sit consecratio.

Respondeo; Illud verbum, *Consecratio*, non habetur apud Amalarium lib. 3. cap. 31. & apud Innocentium lib. 5. sed solùm: *Fiat commixtio corporis &c.* quocirca nonnulli supervacaneum esse credunt. At Ordo Romanus distinctè habet: *Commixtio, & consecratio*; & eodem modo legit Micrologus, cap. 18. & fuit auctor Ordinis Romani antiquior Amalario, & Micrologus Innocentio. Neque habet aliquid incommodi ea vox, si bene intelligatur: non enim petimus ut nunc fiat consecratio, sed ut consecratio antea facta, sit nobis ad vitam æternam salutaris. Posset etiam fortasse commodè responderi, agi hoc loco de nova quadam consecratione, quæ ex commixtione nunc primùm exurgit. Nam in Liturgia Jacobi, ubi fit cæremonia commixtionis, leguntur hæc verba: *Unitum est, & sanctificatum*. Porrò hæc conse-

secra-

&, *Ore autem confessio fit ad salutem*, Roman. 10. Sed hoc loco tamen non dicimur propriè salutem acquirere per commixtionem, & consecrationem, ut illa opera nostra sunt. Nam commixtio, & consecratio dicuntur fieri in nostram salutem, non quòd ipsa actio commiscendi, & consecrandi nos salvet, sed quia res ipsæ commixtæ, & consecratæ dum à nobis devotè suscipiuntur, multum prosunt ad salutem; unde hic dicimus: *Fiat sumentibus nobis in vitam æternam*.

Quartò objicit Kemnitius (& est ejus objectio Decimaquarta) Canonem Missæ, dum istam commixtionem fieri jubet, non solùm non convenire cum Scriptura, & Patribus, sed neque cum antiquis Romanis Pontificibus: exstat enim prohibitio Julii Papæ apud Gratianum, canone, Cùm omne, de consecratione, distinct. 2.

Respondeo; Julius Papa non prohibet commixtionem quæ fit in Missa, sed eam, quam nonnulli faciebant, cùm populo Sacramentum Eucharistiæ porrigere volebant. Unde Micrologus cap. 18. describit commixtionem, quæ fit in Missa, ut antiquissimam, & legitimam: deinde cap. 19. reprehendit commixtionem illam, quam Julius reprehendit. Concilium Toletanum IV. can. 17. meminit commixtionis, quæ fit in Missa, eamque probat: Concilium autem Bracarense III. can. 1. prohibet commixtionem, quam Julius prohibet. Non est autem verisimile in eadem Hispania, eodem ferè tempore, contraria decreta condita fuisse: Concilia enim illa eodem ferè tempore circa annum Domini 650. celebrata esse constat. Denique commixtio, quæ fit in calice, habetur in omnibus Liturgiis Græcis, & in Ordine Romano, nec non apud Alcuinum, Amalarium, & omnes alios. Quis autem credat, aut Julium damnasse usum omnium Ecclesiarum, aut omnes Ecclesias, & Romanam in primis, obtemperare Julio noluisse?

Sequitur postea: *Agnus Dei &c.* quod à Sergio Papa ante annos 900. institutum referunt Walfridus cap. 22. Micrologus cap. 18. & omnes alii. Neque adversariis displicet.

Tum sequuntur tres orationes ante communionem, quas (ut suprà notavimus ex Micrologo, cap. 18.) non præscripsit ordo antiquus Missæ, sed devotio religiosorum invexit. Earum primam reprehendit Lutherus, ob illa verba: *Non respicias peccata mea, sed fidem Ecclesiæ tuæ*. Dicit enim his verbis, sacerdotes damnare seipsos, quòd affirment se sine fide indignè, instar canum, tractare hoc Sacramentum: & hinc factum esse, ut Papistæ sentiant, hoc sacrificium placere Deo ex opere operato, sine bono motu utentis.

Deinde falsum est, Catholicos existimare sacrificium hoc placere Deo, sine bono motu utentis. Nam etiam si ipse minister offerens fortè sit malus, & careat bono motu, tamen Christus principalis offerens non caret bono motu: immò ideò hîc oramus, ut Deus respiciat fidem, idest, bonum motum Ecclesiæ, quia existimamus sive bono motu alicujus
C offerentis sacrificium Deo minimè placiturum. Quòd si fortè Lutherus agat de bono motu ejus, pro quo sacrificium offertur, distinguendum est, de effectu sacrificii immediato, qui est placare Deum, & de mediato, qui est justificare hominem. Nam si de priore agatur, non est absurdum, sacrificium prodesse sine bono motu ejus, cui prodest. Quemadmodum enim orare possumus pro dormiente, & indevoto, vel etiam impœnitente, ita etiam sacrificium offerre: & sicut oratio, ita & sacrificium illi prodesse poterit, licèt ignoret quid agatur. At si de posteriore, falsum est, sacrificium prodesse sine bono motu ejus, cùm ad hoc potissimùm sacrificium offeratur, ut Deus hoc sacrificio placatus, bonum illi motum,
D idest, conversionem inspiret.

Denique fallitur Lutherus, cùm opus operatum ex sententia Catholicorum, opponit bono motui, quasi idem sit, sacrificium prodesse ex opere operato, & prodesse sine bono motu utentis. Nam Catholici omnes docent, Sacramenta vim habere ex opere operato: & tamen requirunt bonum motum, idest, fidem, & pœnitentiam ex parte suscipientis.

Sequitur illa oratio: *Quod ore sumpsimus &c.* Et illa: *Corpus tuum Domine, quod sumpsi*; quas Lutherus etiam approbat in formula Missæ, Collectas autem solùm reprehendit, quòd in eis fiat mentio sacrificii, sed de hac re satis multa dicta sunt.

Sequitur: *Ite Missa est*; qua etiam dimissione utun-
E tur Græci, sed per illa verba: *In pace Christi eamus*: & respondetur: *In nomine Domini*, ut patet ex Liturgiis Jacobi, Basilii, & Chrysostomi. Porrò: *Ite Missa est*, ut Alcuinus rectè docet, nihil aliud significat, nisi, Ite, dimissio conceditur, de qua re initio primi libri disseruimus. Cur in quibusdam Missis, non dicatur, *Ite Missa est*, sed, *Benedicamus Domino*, causam reddit Micrologus, cap. 64. Scribit enim, in Missis festivis populum semper ad Missas convenire; & ideò in fine publicè dimissionem denunciari: in diebus ferialibus non convenire, ut plurimùm, nisi Clericos, & Monachos, quibus non esse dicendum, *Ite*, sed potiùs invitandos ad permanendum in Dei laudibus, cùm ipsorum officium sit, in precibus, & laudibus Domini occupari. Sunt tamen Missæ quædam solemnes, & ad quas populus concurrit, & tamen

Finis librorum de Sacramento Euchariſtiæ.
Ad honorem Dei.

QUAR-

QUARTA CONTROVERSIA GENERALIS,

DE SACRAMENTO PŒNITENTIÆ.

QUATUOR LIBRIS COMPREHENSA.

LIBER SECUNDUS,

Qui est de Contritione.

PRÆFATIO.

LIBER TERTIUS,

In quo de Confessione differitur.

in quo de Satisfactione agitur.

est pars secunda. *Quarta* de Satisfactione, quæ est pars tertia. Sed antequam ad ipsas controversias accedamus, operæpretium esse duximus, tria quædam præmittere; Qui auctores de hoc argumento scripserint; quibus imposturis, & mendaciis veritatem involvere nitantur adversarii; & quid nomine Pœnitentiæ cùm apud Latinos, tum apud Hebræos, & Græcos intelligatur.

CAPUT PRIMUM.

Qui scripserint de Pœnitentia tum Catholici, tum Hæretici.

IGITUR ex Catholicis multi de Pœnitentia egregia volumina reliquerunt. Ac ut à vetetibus incipiamus. Primus de Pœnitentia librum integrum scripsit Tertullianus, quem tamen inter Catholicos non numeramus. Deinde, S. Cyprianus de eodem argumento scripsit tum in serm. 5. de lapsis, tum in lib. ad Novatianum. Tertiò, scripsit Pacianus epistolas tres contra Novatianos, & Paræneſim ad Pœnitentiam; quæ omnia nunc habentur in primo tomo Biblioth. sanctorum Patrum. Quartò, sanctus Ephrem scripsit librum de Pœnitentia, & alterum de vera Penitentia. Quintò, S. Ambrosius scripsit libros duos de Pœnitentia adversus Novatianos. Sextò, S. Joan. Chrysostomus scripsit homilias duodecim de Pœnitentia. Septimò, S. Augustinus scripsit homilias duas, quæ sunt 27. & 50. & in lib. 50. homiliarum, quarum altera sub titulo libri de utilitate Pœnitentiæ; altera sub titulo libri de Pœnitentiæ medicina, in tomo 9. etiam habentur. Octavò, Theodoretus in Epitome divinorum decretorum, de Penitentia proprium tractatum fecit. Nonò, Victor Cartennensis insigne volumen scripsit de Pœnitentia. Decimò, Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis part. 14. Undecimò, Petrus Lombardus, & post eum Theologi Scholastici lib. 4. sentent. dist. 14. & Gratianus, ac post eum Jureconsulti 33. quæst. 3.

Propriè autem adversus Hæreticos recentiores hi Theologi scripserunt. Thomas Waldensis tom. 2. de Sacramentis cap. 135. & seq. Joannes Eckius in homiliis de Sacramentis, & in tribus libris de Pœnitentia. Joannes Roffensis in refutatione articulorum Lutheri. Albertus Pighius controversia nona. Pe- A trus à Soto de institutione sacerdotum. Ruardus Tapperus in explicatione articulorum Lovaniensium. Alphonsus à Castro in libris contra Hæreses. Dieghius Payva lib. 8. Orthodoxarum explicationum. Jacobus Latomus in defensione articuli tertii Lovaniensium, & in lib. de Confessione secreta; & in altero contra Oecolampadium. Joannes Antonius Delfinus lib. 2. de Ecclesia. Marinus Victorius historiam scripsit de Sacramento Confessionis. Hosius Cardinalis in Confessione Polonica cap. 44. & sequentibus. Wilhelmus Lindanus lib. 4. Panopliæ cap. 57. & sequentibus. Peresius Ajala in libro de traditionibus part. 3. Andreas Vega lib. 13. in Concilium Tridentinum. Joannes Cochlæus in discussione arti- B culorum 11. & 13. Augustanæ Confessionis. Joannes à Daventria in refutatione eorundem articulorum. Joannes Hoffmeisterus in judicio de iisdem articulis. Alphonsus Virvesius Philippica 9. 10. & 11. Joannes Medina tractatu de Pœnitentia, Confessione & Satisfactione. Melchior Canus in relectione de Pœnitentia. Chrysostomus Javellus lib. de Philosophia Christiana part. 5. tract. 5. Tilmannus in lib. de Sacramentis cap. 4.

Jam verò ex Hæreticis nostri temporis, scripsit primus Martinus Lutherus de Penitentia in lib. de captivit. Babylon. cap. de Sacramento Pœnitentiæ; in assertionibus articulorum suorum; in disputationibus contra Antinomos. Philippus Melanchthon in C Confessione Augustana, & ejus Apologia art. 11. & 12. in locis communibus, titulo de Penitentia, Contritione, Confessione & Satisfactione: & in disputatione quadam de Penitentia. Joannes Oecolampadius in lib. de Confessione. Joannes Brentius in Confessione Wirtembergensi, & in ejus Apologia, & in homiliis de Pœnitentia. Joannes Calvinus lib. 3. Institut. cap. 4. & lib. 4. cap. 19. Joannes Wigandus in lib. qui inscribitur Methodus doctrinæ Ecclesiæ Magdeburgensis cap. 18. Petrus Palladius in Admonitione de Pœnitentia & Justificatione. David Chytræus in sua Catechesi, loco 8. Martinus Kemnitius in secunda parte Examin. Tridentini Concilii ad 14. sess. Theodorus Beza in sua Confessione fidei cap. 7.

fidem quoque adeo extinxit, ut impudenti fronte eam negaret necessariam esse in Sacramento isto, immò Antichristica impietate definiret hæresim esse, si fidem necessariam quis esse assereret.

Hæc impudentissima calumnia non solùm refutatur omnibus Catholicorum libris, qui primo loco fidem exigunt in iustificatione adultorum: sed etiam ex ipsomet Luthero secum in eadem pagina intra septem lineas apertissimè pugnante. Sic enim ait in libro suprà citato adversus execrabilem Antichristi bullam, & in eadem ipsa pagina: *Hoc ea doctrina egi: pœnitentiam nullius esse momenti, nisi in fide, & charitate fieret; quod ipsimet docent quoque, nisi quod nec quid fides, nec quid charitas sit, aut sciunt, aut docent.* Hæc ibi.

Secundò, idem Lutherus in eodem lib. de captiv. Babylonica cap. de Pœnitentia: *Principio*, inquit, *Contritionem sic docuerunt, ut eam fide promissionis priorem facerent, & longè viliorem, ut quæ non esset fidei opus, sed meritum; immò non memorantur eam.* Et infrà: *His audaciores, & pejores finxerunt quandam attritionem, quæ virtute Clavium, quam ignorant, fieret Contritio: eam donant impiis, & incredulis, ut sic universa Contritio aboleretur. O iram Dei insustentabilem. Haccine in Ecclesia Christi doceri?* Hæc ille.

At Hæc omnia imposturæ, & calumniæ sunt. Nemo enim Catholicorum Contritionem priorem esse fide, neque ipsam etiam attritionem nisi fide præcedente ullo modo haberi posse docuit: fidem autem ita certi sumus donum esse Dei, ut neque Contritione, quæ ex fide nascitur, neque ullo alio opere, tamquam ex merito acquiri posse constanter doceamus. Neque Lutherus ullum notare potuit auctorem ex nostris, idest, Catholicum, qui ea scripserit, adversus quæ ipse adeò tragicè vociferatur. Sed video unde occasionem acceperit calumniandi: fidem enim novus iste Apostolus longè aliter definit, quàm in epist. ad Hebræos B. Paulus definierit, & quàm acceperit hactenus Catholica Christi Ecclesia. Quia igitur inanem illam persuasionem, qua Lutherani iubent unumquemque firmissimè credere sibi à Deo remissa esse peccata, nos Catholici non agnoscimus, ac ne fidei quidem Catholicæ nomine dignamur; Lutherus ut simplicibus imponat, nos fidem simpliciter à Contritione separare, atque adeò de medio tollere calumniatur. At nos non fidem Christi, sed hæresim Lutheri minimè necessariam ad Contritionem esse contendimus.

Tertiò, idem Lutherus in 4. disput. adversus Antinomos propos. 3. docet, apud Catholicos pœnitentem oportere esse incertum de remissione peccatorum. Et in eadem disputatione, proposit. 9. affirmat Papistas cogere homines ut diffidant an Christus pro illorum peccatis sit mortuus. Et in serm. de Eucharistia, quem habuit anno 26. dicit, summè erratum esse; quòd nemo hactenus rationem Absolutionis

gunitur: nam fidem, & pœnitentiam requiri non negant: posse autem falli hominem in sua fide ac pœnitentia discernenda, concedunt. Sic enim Lutherus loquitur in serm. de Baptismo habito anno 1535. *Ut Baptismus certus sit in nobis, ideò non fundat eum Deus supra fidem nostram, cùm illa possit incerta, & falsa esse, sed supra verbum & institutionem suam.* Et Joannes Calvinus lib. 3. Instit. cap. 2. §. 10. de iis loquens, qui fidem se habere existimant, cùm tamen non habeant: *Tot vanitatis*, inquit, *recessus habet, tot mendacii latebris scatet cor humanum, tam fraudulenta hypocrisi obtectum est, ut seipsum sæpè fallat. At verò qui*
C *talibus fidei simulachris gloriantur, intelligant diabolis nihilo se in hac parte præcellere.* Hæc ille.

Lutherus igitur, ut etiam Lutherani passim, cùm intelligant Catholicos de consecutione remissionis peccatorum interdum non sine causa dubitare ob indispositionem propriam; mira fraude, quod est unius causæ, ad aliam transferunt, & impudenter nobis affingunt, quòd de mortis Christi pretio, aut de Sacramenti virtute, & efficacia dubitemus. Accedit, quòd Catholici non docent oportere pœnitentes (ut Lutherus mentitur) esse incertos de remissione peccatorum, quin potiùs hortantur, ut ita vivant, & ea diligentia, eoque studio Sacramentum percipiant, ut certò confidere possint sibi remissa esse peccata,
D & testimonio pacatæ conscientiæ jucundissimè perfruantur.

Sed duo sunt quæ Catholici docent, & in quibus ab adversariis dissidemus. Alterum, certitudinem quam de remissione peccatorum habere possumus, & plurimi fidelium post Sacramenta percepta habent, non esse certitudinem fidei Catholicæ, sed moralem & humanam, nec tam fidei, quàm fiduciæ. Alterum, eos, qui hac certitudine carent, & ob suam infirmitatem metuunt ne fortè Sacramenti fructum non perceperint, non esse propterea inter infideles & impios numerandos; neque ideò inutiliter Sacramenta percipere, quia timent ne fortè inutiliter Sacramenta percipiant.

E Adversarii verò non minus certò credere jubent eos, quibus Sacramenta ministrant, sibi remissa esse peccata, quàm Christum Deum esse, & eadem de causa qui de sua justificatione dubitant, impios & infideles judicant: in quo apertissimè falluntur. Nam etiamsi ex verbo Dei certi simus, omnibus illis remitti peccata, qui ut oportet ad Pœnitentiæ Sacramentum accedunt, dicente Domino: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, Joan. 20. Hunc tamen aut illum hominem, ut oportet, ad Sacramentum accedere, ex verbo Dei colligi non potest, sed ex humanis tantùm conjecturis, ac signis, proinde ad fidem Catholicam & divinam, quæ verbo Dei nititur, id pertinere nullo modo potest.

Quartò, idem Lutherus in lib. de Missa privata edito anno 34. scribit plerosque Catholicorum horribili,

voluit remissa culpa: porrò culpas ipsas actuales Catholici omnes per Sacramentum Pœnitentiæ, quod vim habet ex Christi sanguine, purgari affirmant. Id quod neque Lutherus ipse ignorare potuit: nam in disputatione Philippi de partibus Pœnitentiæ, cui Lutherus epistolam laudatoriam præfixit, ita habet propositio 10. *Rectè fatentur adversarii quòd satisfactiones non mereantur remissionem culpæ*, & idem repetit Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ in art. de Confessione, & Satisfactione. Adde, quòd non solùm Catholici docent, Christum satisfecisse pro culpis omnibus, sed etiam pro omnibus pœnis: cæterùm Christi satisfactionem non eodem modo nobis applicari pro culpa originali, & pro actuali; neque eodem modo pro pœna æterna, & pro temporali, ut infrà suo loco explicabimus.

Quintò, idem Lutherus in comment. epist. ad Galat. in illa verba 2. cap. *Si enim quæ destruxi, iterum ædifico &c.* scribit Catholicos in Confessionis Sacramento nullam mentionem facere meriti Christi, sed inculcare tantùm humanas satisfactiones: id quod probat ex forma Absolutionis, qua utuntur religiosiores Papistæ.

Sed hoc mendacium non opinor Lutherum vigilando, sed dormiendo scripsisse: nam in ipsa forma Absolutionis, quam eo loco ponit, & quam etiam ex Luthero Tilmannus Heshusius recitat in libro de sexcentis erroribus Pontificiorum, loco 9. num. 57. prima verba sunt hæc: *Meritum passionis Christi, & meritum Beatæ Mariæ Virginis, & omnium Sanctorum &c.*

Sextò, idem Lutherus in captivit. Babyl. cap. de Sacramento Pœnitentiæ, in ipso principio sic ait: *Primum hujus Sacramenti, & capitale malum est, quòd Sacramentum ipsum in totum aboleverunt, ne vestigia quidem ejus relicto.*

At si ita esset, ut Lutherus hoc loco dicit, certè non æstimarent Catholici ex Lutheri sententia, septem esse Sacramenta: non enim septem esse possunt si unum dematur. Idem autem Lutherus in ipso principio ejusdem libri de captivit. Babyl. cùm dicit, neganda sibi esse septem Sacramenta, & tantùm tria pro tempore ponenda, satis apertè significat apud Catholicos septem Sacramenta communiter numerari.

Septimò, idem Lutherus in lib. adversus Papatum Romæ fundatum, quem edidit anno 45. uno anno videlicet antequam de hac vita migraret, ita impudenter mentitur, & obscœnè, ac petulanter loquitur, ut mirum sit ab ipsis suis hominibus non pro scurra potiùs, quàm pro Evangelista habitum. Audacter scribit Papam dicere: *Nemo extra me, meas Claves, & Missas, potest opem ferre: Christus & fides hic nihil possunt conferre.* Item: *Christus est ebrius, stolidus, fatuus, & oblitus quantam potestatem ligandi cum*

C Octavò, idem Lutherus in articulis Smalchaldicis, quos anno 1537. collegit, & in conventu suorum promulgavit, in 3. par. titulo de falsa Pœnitentia Papistarum, præter alia multa mendacia, quibus titulus ille scatet, Catholicis imponit, quòd doceant eos qui rectè Pœnitentiam agunt, mereri remissionem peccatorum. Item addit, apud Catholicos nullam fieri Christi, aut fidei mentionem, sed sperare unumquemque se propriis operibus abolere omnia peccata coram Deo: item Contritionem Catholicorum, esse fictam & simulatam cogitationem peccatorum ex propriis viribus profectam sine fide, & sine cognitione Christi.

Hæc & similia, quæ eo loco sæpiùs repetuntur, & inculcantur, tantum abest ut pro nostris agnoscamus, ut ea in Pelagianis hæreticis prorsus damnemus. Sed ut sæpè dixi, facile est sine teste quidlibet asserere, & proclive, ac familiare hæreticis mentiri.

CAPUT III.

Calumniæ & mendacia Melanchthonis.

D PHilippus Melanchthon Confessionis, & Apologiæ auctor, & Confessionistarum quasi proprius parens, ut locum hunc de Pœnitentia præter cæteros diligenter muniret, variis imposturis, & calumniis fucandum censuit: ac primùn in ipsa Confessione Augustana art. 12. mentitur, Catholicos non docere remissionem peccatorum per fidem contingere, sed per nostram dilectionem, & opera; & satisfactiones esse necessarias ad redimendas pœnas æternas.

Sed operæpretium erit audire, quàm variè hoc mendacium in variis editionibus expresserint. Nam in ipsa Confessione quam anno 1530. Imperatori Carolo exhibuerunt, ita legimus: *Rejiciuntur & isti, qui non docent remissionem peccatorum per fidem contingere, sed jubent nos mereri gratiam per satisfactiones nostras.* E In editione autem Wittembergensi anno 1531. ita mutarunt: *Rejiciuntur & isti, qui non docent remissionem peccatorum per fidem contingere, sed docent remissionem peccatorum contingere propter nostram dilectionem, & opera. Rejiciuntur & isti, qui Canonicas satisfactiones docent necessarias esse ad redimendas pœnas æternas, aut pœnas Purgatorii.* In editione anni 1540. ita posuerunt: *Damnant & illos, qui non docent remissionem peccatorum per fidem gratis propter Christum contingere: sed contendunt remissionem peccatorum contingere propter dignitatem Contritionis, Dilectionis, aut aliorum operum; & jubent dubitare conscientias in Pœnitentia, an consequantur remissionem peccatorum, & affirmant hanc dubitationem non esse peccatum, &c.* Eadem Confessio in articulo de

est mendacium tum in Confess. in art. de Confessione, editionis anni 1540. tum in Apologia ad articulum de Pœnitentia, quod nullo modo præteriri possum. Gloriatur Philippus maximam huic loco à suis esse lucem allatam. In Confessione sic loquitur: *Fuit obruta ingenti acervo inutilium ac malarum opinionum, simplex doctrina de Pœnitentia*. Et paulò post: *Ideò huic articulo maximè studuerunt nostri lumen adferre, quem quidem ita patefecerunt, atque illustraverunt, ut etiam adversarii saniores fateantur hac in re bene meritos esse de Ecclesia*. In Apologia verò hæc addit: *Omnes*, inquit, *boni viri omnium ordinum, ac Theologici ordinis etiam, haud dubiè fatentur, ante Lutheri scripta confusissimam fuisse doctrinam Pœnitentiæ. Exstant libri Sententiariorum, ubi sunt infinitæ quæstiones, quas nulli Theologi unquam satis explicare potuerunt: populus neque rei summam complecti potuit, nec videre quæ præcipuè requirerentur in Pœnitentia, ubi quærenda esset pax conscientiæ. Prodeat nobis aliquis ex adversariis, qui dicat quando fiat remissio peccatorum: Bone Deus, quantæ tenebræ sunt. Dubitant utrum in Attritione, vel in Contritione fiat remissio peccatorum*. Et infrà: *Nos igitur, ut explicaremus pias conscientias ex his labyrinthis Sophistarum, constituimus duas partes Pœnitentiæ, videlicet Contritionem, & Fidem &c.*

At nos contrà verissimè dicere possumus, ante Lutheri defectionem, & scripta illa contentiosa, planissimam fuisse doctrinam de Pœnitentia, si ea spectentur, quæ ad hoc Sacramentum cum fructu suscipiendum & ministrandum pertinent, quæ sola à populo, & sacerdotibus communiter sciri necesse est. Sciebant enim, & fatebantur omnes, Pœnitentiam Sacramentum esse; neque de ea re ulla controversia erat. Sciebant quo tempore necesse esset Pœnitentiam agere, atque ad hoc Sacramentum accedere. Sciebant quid esset agendum, ut Sacramentum hoc utiliter perciperetur, nimirum dolendum esse de peccato præterito, & propositum concipiendum vitæ melioris; confitenda sacerdoti omnia peccata mortalia, quæ ad mentem post examen venirent: mulctam denique subeundam, quam sacerdos imposuisset. Sciebant per Absolutionem remitti peccata, Deo nimirum Christi merita per sacerdotum ministerium applicante: idque gratis, non ob meritum vel dignitatem Contritionis, nedum Attritionis, ut mendacissimè Adversarii nobis imponunt. Sciebant denique à quo Pœnitentiæ Sacramentum petere deberent, à proprio videlicet animarum suarum Pastore, vel certè ab eo, qui à communi Pastore totius Ecclesiæ ad id munus facultatem haberet. Hæc omnia, & nota erant omnibus, & extra controversiam posita, & ad populi instructionem in Catechismis, aliisque communibus libris passim inveniebantur.

Quòd si præterea quædam subtilius à Theologis peccata sint confitenda necessariò; quo tempore sit facienda Confessio; cui sit facienda; & num etiam fœminæ, ac pueri possint absolvere; Fidesne Contritionem, an Contritio Fidem præcedere debeat. Nam Lutherus in captivit. Babylon. cap. de Pœnitentia, tragicè vociferatur in eos, qui Contritionem Fide priorem faciunt, quique eam impiis, & infidelibus tribuunt: *O iram*, inquit, *Dei insustentabilem. Haccine in Ecclesia Christi doceri?* Et tamen Confessio Augustana artic. 12. qui est de Pœnitentia, & in art. de Confessione, & Apologia ad artic. 12. disertis verbis docent, Contritionem præcedere, Fidem autem subsequi; ex quo sequitur, ut

C Contritio numquam nisi in impiis, & infidelibus reperiatur. Ita in re primaria pugnat Confessio, quæ est Lutheranis loco novi cujusdam Evangelii, cum ipso Luthero, qui est iisdem loco novi cujusdam Evangelistæ. Sed his omissis, pergamus ad cætera.

Idem Philippus in disputatione de Pœnitentia, proposit. 7. sic ait: *Stultè, & impiè docuerunt Scholastici, peccata remitti per Contritionem sine fide*. Et proposit. 11. *Tota*, inquit, *doctrina de Pœnitentia apud Scholasticos, plena est errorum, & impietatis, quia omittunt caput negotii, videlicet fidem, quia non docent hominem fide accipere remissionem peccatorum*. Idem in alia disputat. cont. art. Lovanienses proposit. 9. *Detrahunt*, inquit, *gloriæ Christi, quando dicunt remitti*

D *peccata propter nostra merita, non propter Christum*. Et propos. seq. *Hunc tetrum errorem, quo deletur præcipuus articulus fidei; Credo remissionem peccatorum, impiè defendunt Lovanienses in suo decreto*: Idem in locis communibus ultimò editis, tit. de Confess. *Monachi*, inquit, *finxerunt enumerationem peccatorum in Confessione esse cultum, & meritoriam remissionis*.

Hæc omnia mendacia sunt, neque alio testimonio probari possunt, nisi quia Luthero libuit ea confingere; quod enim ille dixit, pro vero habendum, & sæpiùs repetendum est, licèt alioqui falsissimum sit.

Denique in Locis communibus editis anno 1522.

E cùm primitias spiritus Lutherici se habere gloriaretur Philippus, mendaciis & imposturis contemptum addebat antiquissimi, & celeberrimi Concilii œcumenici Nicæni: sic enim scripsit in eo lib. tit. de humanis legibus: *In Synodo Nicæna constitutæ sunt quædam Pœnitentiæ formæ: non pronuncio quo spiritu decreverint Patres; at video bonam Evangelii partem, immò vim germanam Evangelii obscuratam esse ex traditione; nam inde primùm natæ sunt satisfactiones*. Et infrà: *Porrò nostrorum temporum Theologastri secuti priscam traditionem Synodi Nicænæ, fecerunt ex satisfactionibus partem Pœnitentiæ; quo errore planè non est alius nocentior*. Hæc ille.

In quibus verbis tria mihi animadvertenda esse videntur. Primò, incredibilis audacia hujus hominis, qui cùm eo tempore juvenis esset, & sacras literas vix

... , & Papistarum commenta appellare soleant, hîc Philippus affirmare non dubitavit, Theologastros nostri temporis in eo quòd Satisfactionem partem Pœnitentiæ fecerunt, secutos esse Patres Synodi Nicænæ. Quod si ita est, antiquissimam fateri oportet Catholicorum doctrinam: novam autem, quæ illi repugnat, Lutheranorum.

CAPUT IV.

Calumniæ, & mendacia Tilmanni Heshusii.

Tilmannus Heshusius, qui se Episcopum Sambiensem scribit, cùm animadverteret multis jam annis Catholicos protestari, mendacia plurima à Luthero, Philippo, cæterisque sectariis esse conficta, ut doctrinam Catholicam, quam solidis rationibus confutare non poterant, imposturis saltem odiosam facerent, consilium cæpit indicandi auctores eorum omnium errorum, qui nobis à Lutheranis objiciuntur, ut auctoribus nostrarum sententiarum conspectis atque agnitis, desineremus aliquando Lutheranos tot mendaciorum, & calumniarum reos facere. Itaque librum scripsit de sexcentis erroribus, quos Romana Ecclesia contra Dei verbum furenter defendit: de quo libro in aliis locis non pauca diximus.

Nunc inspiciemus solùm locum novum, qui est de Pœnitentia. In eo loco errores tres, & octoginta numeravit Heshusius, quos de Pœnitentia à Catholicis affirmari contendit.

Sed in his non inveniuntur, qui à Luthero, & Philippo passim nobis objiciebantur, ut, quòd fidem excludamus à Sacramento Pœnitentiæ, quòd gratiam propriis meritis acquiramus, & alia id genus: non igitur indicavit auctores eorum errorum, quos nobis falsò, & per summam impudentiam imponi contendimus. Deinde in erroribus quos Tilmannus enumerat, multi sunt nobis communes cum Lutheranis; qui certè aut errores non erunt, aut Lutherani cum Papistis errabunt, vel etiam Papistæ dici poterunt: multi sunt item ad verbum deprompti ex libris veterum, ac sanctissimorum Patrum, qui ante mille annos floruerunt, qui debent similiter aut expungi ex catalogo illorum errorum, aut certè efficietur, veteres illos sanctissimosque Patres fuisse Papistas, & proinde Papistarum Ecclesiam, antiquam illam, & veram esse Ecclesiam, quæ ante annos mille florebat.

Sunt etiam non pauci, qui sententias adeò veras comprehendunt, ut necesse omnino fuerit, vel Heshusium non intellexisse Catholicorum sententiam, aut studiosè ineptire, ne dicam insanire voluisse.

Spiritus sancti virtutem in ordinatione collatam, tamquam Christi ministros functionem remittendi peccata exercere. Hæc sententia ita est communis Catholicis cum Lutheranis, ut in ipsa Confessione Augustana art. 8. damnentur Donatistæ & similes, qui negabant ministerium malorum in Sacramentis esse utile, atque efficax: & ibidem apertè asseratur, Sacramenta propter Ordinationem, & mandatum Christi efficacia esse, etiamsi per malos exhibeantur. Vel igitur Heshusius errorem illum expugnat, vel
C se ut Donatistam ab ipsa Augustana Confessione damnatum esse fateatur.

Error 74. ponitur ab Heshusio, quòd pro peccato originali non debeat fieri satisfactio: cujus erroris auctorem citat S. Thomam 4. dist. 16. quæst. 1. art. 2. At quis unquam Lutheranus non idem sensit? qui Satisfactionem universè de medio tollunt: an credibile est eos admissuros Satisfactionem ad expiandum originale peccatum?

Jam secundi generis hæc erunt exempla. Primus error esse dicitur, quòd Pœnitentia sit præterita peccata plangere, & plangenda non admittere. Quæ verba apud S. Gregorium leguntur hom. 34. in Evangelia, & citantur similia nomine S. Ambrosii à Gra-
D tiano can. Ecce nunc, de Pœnitentia dist. 1. quare si iste error Papistarum est, ut Heshusius dicit, Gregorius & Ambrosius Papistæ, atque adeò Lutheranorum adversarii erunt.

Tertius error apud Heshusium hic est: *Secunda post naufragium tabula est, culpam simpliciter confiteri*. At hæc ipsa verba S. Hieronymi sunt in epist. ad Pammachium & Oceanum, de erroribus Origenis, & similem sententiam idem auctor habet in epistola ad Demetriadem, & in altera ad Sabinianum, & in cap. 3. Isai. Vides igitur lector, quàm antiquum ac nobilem Papistam nobis concedat Heshusius, quem sexcentis Lutheris optimo jure anteferre possimus.

Error 15. est, quòd Pœnitentiam esse dicamus
E Baptismum laboriosum, quodque in Tridentino Concilio, sess. 14. cap. 2. asserant Patres, ad vitæ novitatem per Sacramentum Pœnitentiæ non sine magnis fletibus, & laboribus perveniri. Atqui hæc sententia non unius, aut alterius, sed omnium penè veterum scriptorum est, ut non possit hic error Papistarum dici, nisi omnes illi sanctissimi, atque antiquissimi Patres Papistæ concedantur fuisse.

Nam qui ita comparant Pœnitentiam cum Baptismo ut tabulam naufragii cum navigio integro, satis apertè indicant, Pœnitentiam Baptismum esse laboriosum. Sed præter Hieronymum in eandem sententiam scribunt S. Cyprianus, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Pacianus, Ambrosius, Theodoretus, Damascenus, & alii, quorum testimonia cap. 12. infrà citantur.

Tertii generis exempla hæc esse poterunt. Quintum errorem esse dicit, quòd Pœnitentiæ Sacramentum consistat essentialiter in actu ejus qui sanctificatur: quam sententiam Catholici sic intelligunt, ut velint Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, quas partes materiales Sacramenti hujus appellant, in actione pœnitentis consistere. Quod quidem verum esse, nemo sobrius negabit: cujus enim actio esse potest dolere, confiteri, satisfacere, nisi ejus qui dolet, confitetur, satisfacit? Sextum errorem esse dicit, quòd Pœnitentia secundùm habitum debeat esse perpetua, secundùm actum non item. Hanc verò sententiam quis neget, si eam intelligat? nec enim Pœnitentiam actu agere dum dormimus possumus (ut varia negotia, quæ Pœnitentiæ actionem impediunt, nunc omittam) proinde perpetuò illam agere minimè possumus: habitu autem promptos, ac paratos ad Pœnitentiam agendam si res postulet esse nos debere, ac posse, quis unquam inficiatus est?

Errorem 13. esse dicit, quòd fides non sit pars pœnitentiæ, sed eam antecedat. Et hanc sententiam, si per fidem intelligatur id quod Catholici intelligunt, firmus videlicet assensus ad ea omnia, quæ Deus verbo suo revelare dignatus est; nec Lutherani, nec ulli omnino homines negare poterunt. Nisi enim quis Deum, peccatum, Judicium, & alia id genus esse certò credat, fieri non potest, ut ad Pœnitentiam adducatur: quare nisi fides præcedat, Pœnitentia numquam subsequetur.

Errorem 14. numerat, quòd duplex sit dolor in Contritione, unus rationalis, alter sensualis, quòdque prior necessariò ad Contritionem requiratur, posterior non item. Et hic quæ dubitatio fingi potest? Negabit Tilmannus hominem, & mente, & carne dolorem posse concipere? at si id neget, angelum, vel belluam, non hominem dabit. Negabit dolorem illum qui mente concipitur, sine dolore sensibili, atque externo esse posse? At quàm sæpè experimur ipsi in nobis, cùm rem aliquam gravissimè animo aversemur, ejusque nos valdè pœniteat; tamen lachrymam unam nos ipsos à nobis impetrare non posse? quis verò Christianus ambigat ad peccati detestationem, cor contritum & spiritum contribulatum, etiam sine corporalibus lachrymis posse sufficere?

Errorem 25. facit, quòd perfectam Contritionem esse oportere dicamus, & tantum dolorem ex peccatis concipiendum, ut major nequeat cogitari: cujus erroris auctorem facit Catechismum Romanum. Sed fallitur Heshusius: non enim sententiæ illius Catechismus Romanus, sed Spiritus sanctus est auctor, qui, cùm & Mosis, & Christi ipsius ore tam sæpè testatus sit, Deum tota mente, toto corde, atque omnibus viribus, idest, summo, & sincerissimo amore diligendum esse, ut nihil ei vel anteponamus, vel adæquemus: certè simul etiam nos admonuisse cen-strumenti, Christi sanguinem ad nos derivari, quo peccata purgentur: non autem (ut mentitur Heshusius) Christi sanguinem vim suam à Sacramentis accipere, id enim nullus unquam neque scripsit, neque somniavit Catholicorum. Hæc autem sunt verba Catechismi, quæ citantur etiam ab adversario: *Cùm nemo salutem nisi per Christum, ejusque passionis beneficium consequi possit, consentaneum, nobisque utilissimum fuit ejusmodi Sacramentum institui, cujus vi, & efficientia Christi sanguis ad nos defluens, peccata post Baptismum admissa elueret.* Quo loco non significat

C Catechismus, vi & efficientia Sacramenti, Christi sanguinem peccata eluere: sed Christi sanguinem, qui solus peccata nostra eluere potest, vi, & efficientia Sacramenti ad nos defluere. Ex quo non magis sequitur, Christi sanguinem à Sacramento vim eluendi peccata accipere, quàm sequatur, aquam vim humectandi à canali accipere, quia per canalem descendit: vel certè lucernam lucendi vim mutuari à candelabro, quia per candelabrum defertur ad aulam.

In errore 19. notat ex Gratiano & Longobardo, semel tantùm Pœnitentiam agi posse. Sed more suo impostorem agit. Nam Gratianus distinct. 2. & 3. de Pœnitentia, & Longobardus lib. 4. Sentent. di-

D stinct. 14. proferunt varia Patrum testimonia, quæ in specie contraria esse videntur, cùm alia semel tantùm Pœnitentiam agi, alia sæpiùs iterari posse concedant: sed iidem auctores Patrum dicta conciliant, ac docent Pœnitentiam solemnem non nisi semel, privatam sæpiùs concedi solitam. Heshusius autem ut simplicibus imponat, quæ auctores illi pro una parte quæstionis adducunt, ita citat, ac si ea sententia Catholicorum esset.

In errore 24. Catechismum Romanum, & Tapperum reprehendit, quòd asserunt, Contritionem non esse opus Spiritus sancti, sed actum voluntatis, vi liberi arbitrii elicitum. Hìc verò audacissimum impostorem agit: ubi enim, quæso, in toto Catechis-

E mo, aut in omnibus Tapperi libris invenietur illa negatio, non esse Contritionem opus Spiritus sancti? Dicunt quidem auctor Catechismi & Tapperus; Contritionem esse actum voluntatis, seu liberi arbitrii (quod solum Heshusius citat, & verissimum est) sed actum esse solius liberi arbitrii, aut non esse simul Spiritus sancti donum, non dicunt. Et puerilis est illa Heshusii Dialectica: Contritio est actus voluntatis, non igitur est opus Spiritus sancti; quasi non possit idem opus à Deo simul, & à nostra voluntate fieri. S. Augustinus lib. de prædest. Sanctorum cap. 3. disserens de actibus credendi, & amandi: *Utrumque*, inquit, *nostrum est, propter arbitrium voluntatis, & utrumque datum est propter spiritum fidei, & charitatis.*

In errore 58. cujus auctorem Heshusius invenire non

... *ego te absolvo ab omnibus peccatis tuis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen*: in qua forma nulla mentio fit B. Virginis Mariæ, aut Sanctorum cæterorum, sed solius Dei, cujus est proprium, per se aut per ministros suos, peccata remittere. Hanc autem esse formam Absolutionis, partim ex Conciliis, Tridentino & Florentino, & omnibus auctoribus, qui de iis rebus tractant, partim ex ipsa Ecclesiæ consuetudine, omnes norunt. Porrò illa, quæ citat Heshusius, non forma absolutionis, sed pia quædam precatio est, quam adhibere nonnulli solent post Absolutionem à peccatis datam. Neque absurdè precamur juvari ad pœnæ, quæ ex peccato relinquitur, remissionem, necnon ad gratiæ incrementum, & vitam æternam consequendam, meritis Christi, Sanctissimæ Deiparæ, omnium beatorum cum Christo regnantium, & nostris etiam propriis operibus ac laboribus, cùm omnia suo modo prodesse valeant.

Sed jam de Heshusio satis diximus: neque enim omnia excutere, sed quædam solùm exempli causa in medium adducere propositum fuerat.

CAPUT V.

Calumniæ & mendacia Joannis Calvini, & Theodori Bezæ.

NUnc de Calvini calumniis, & mendaciis pauca quædam annotanda esse videntur. Primò igitur in 3. lib. Instit. cap. 4. §. 1. ad hunc modum Calvinus loquitur: *Si sunt*, Catholici, *in externis exercitiis mordicus infixi, ut nihil aliud ex immensis voluminibus colligas, quàm Pœnitentiam esse disciplinam, & austeritatem, quæ partim domandæ carni, partim castigandis, puniendisque vitiis serviat: de interiori mentis renovatione, quæ veram vitæ correctionem secum trahit, mirum silentium*. Hæc ille. Quæ sententia & iis repugnat, quæ continuò ab eodem auctore subjiciuntur, & apertum mendacium continet: sic enim ille in consequentibus loquitur: *De contritione quidem & attritione, multus apud eos sermo*. At si de contritione, & attritione multus apud Catholicos sermo est, quo modo de interiori mentis renovatione mirum apud eosdem silentium est? ad Contritionem enim propriè pertinet celebris illa Pœnitentiæ definitio, quam iisdem Catholicis idem Calvinus attribuit. *Anteacta peccata deflere, & deflenda non committere*. Qui autem ita seriò peccata deflet, ut propositum certissimum concipiat animo, numquam deinceps ad peccata redeundi, is profectò internam illam mentis renovationem acquirit; quæ veram vitæ correctionem secum trahit.

Pœnitentia Deo placeat, ubi in aliis durat obstinatio; An pœnæ divinitus inflictæ ad Satisfactionem valeant; An sæpiùs iterari possit pro mortalibus peccatis Pœnitentia.

Sed ego nullum actenus legi, qui his quæstionibus impeditus teneretur; omnes enim continuò respondent, non placere Deo Pœnitentiam unius peccati, nec veram Pœnitentiam esse, ubi in aliis durat obstinatio; & pro certo axiomate habent verbum illud Augustini, seu quicumque fuerit auctor C in libro de vera, & falsa Pœnitentia cap. 9. *Quædam impietas infidelitatis est, ab illo qui justus, & justitia est, dimidiam sperare veniam*: nec minus consentiunt omnes flagella à Deo immissa, ad Satisfactionem valere: idque contra Hæreticos negantes defendunt, ut videre est in Concilio Tridentino sess. 14. can. 13. nemo denique Catholicorum est, qui dubitet Pœnitentiam privatam (nam de solemni alia ratio est) toties iterari posse, quoties quis in peccatum lapsus fuerit.

Tertiò, ibidem Calvinus impudenter mentitur, cùm ait: *Turpiter, & impiè definiunt, nonnisi de venialibus peccatis quotidie agi Pœnitentiam*. Qui enim quæso hoc definiunt? cur nullus citatur hujus decreti D auctor? Scribunt quidem Catholici, venialia peccata quotidiana esse, & ideircò quotidianam quoque de eis Pœnitentiam esse agendam: neque solùm recentiores, sed etiam S. Augustinus id verbis apertissimis docet in lib. 50. homiliarum, homil. postrema cap. 8. at non posse, & interdum etiam oportere de mortalibus peccatis toto vitæ tempore Pœnitentiam agi, nemo Catholicus definivit.

Et contrà potiùs extant multi veteres Canones, qui Pœnitentiam perpetuam pro certis criminibus imperant; & laudantur apud nos ii vehementer, qui ad expianda adolescentiæ suæ peccata, vel in eremo, vel monasteriis toto vitæ suæ tempore durissimum vitæ genus complexi Pœnitentiam agunt.

E Quartò, idem Calvinus in eodem capite §. 2. scribit, exigere Catholicos à Pœnitentibus Contritionem adeò justam & perfectam, ut in trutina appendatur cum fiducia veniæ, & §. 3. id ipsum planius explicans, scribit Catholicos velle, ut ea Contritio meritum sit remissionis peccatorum, cùm tamen eam nemo habere possit: *Multum*, inquit, *interest, doceatne emereri remissionem peccatorum justa, & plena Contritione, qua numquam defungi possit peccator; an cum instituas ad esuriendam, & sitiendam Dei misericordiam &c.* Sed Catholici non docent Contritione nos emereri remissionem peccatorum, ac per hoc nec illud docent, debere in trutina appendi cum fiducia veniæ doloris acerbitatem: audiunt enim Catholici omnes Synodum Tridentinam disertis verbis concionantem, nihil eorum quæ justificationem præcedunt, mereri gra-

contentus, nullos testes adhibeat.

Quintò, in eodem cap. §.16. 17. & 18. calumniatur doctrinam Catholicorum de enumeratione peccatorum in Confessione facienda: ac tandem addit, rem impossibilem ab illis præcipi: *Dicam*, inquit, *in summa, qualis lex illa fuerit, Simpliciter est impossibilis*. Sed calumniam hanc esse nemo negabit, qui libros Catholicorum, aut certè Concilium ipsum Tridentinum, sess. 14. cap. 5. legere voluerit. Neque enim omnia omnino peccata enumerari oportere lex nostra jubet, sed ea solùm, quæ post diligentiam in examine positam menti occurrerint: diligentiam autem moralem intelligimus, qualem in negotiis gravioribus adhibere solemus.

Quid, quòd hoc idem eodem in loco ipse idem Calvinus docet? nam Deo peccata confitenda esse dicit non solùm generatim, sed etiam singula: *Quid*, inquit, *ergone confitenda non sunt singula delicta? ergo nulla confessio Deo accepta, nisi duobus istis verbis conclusa, Peccator sum? immò verò danda potiùs opera, ut quantum in nobis est, totum cor effundamus coram Deo, nec modò nos peccatores esse, sed quanta sit, & quàm varia peccatorum labes; tota cogitatione recognoscamus non modò nos immundos, sed qualis, & quanta, quamque in multis partibus nostra immunditiès; non modò nos debitores, sed quantis debitis gravati, & quot nominibus obstricti; non modò vulneratos, sed etiam quàm multis, & lethalibus plagis saucii simus*. Ac ne quis ei objiceret, id omnino fieri non posse, ut singula peccata Deo confiteamur, adjungit: *Hac tamen recognitione, cùm se totum peccator coram Deo effuderit, seriò ac sincerè cogitet plura adhuc restare, ac profundiores esse malorum suorum recessus, quàm quos penitus excutere possit: atque adeò exclamet cum Davide: Errores quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine*. Hæc ille. Sicut igitur ipse non existimat legem esse impossibilem, qua jubemur singula peccata Deo confiteri; quia non tenemur id facere, nisi quantum in nobis est: ita non debet legem impossibilem judicare, qua jubemur singula peccata sacerdotibus confiteri, quia non tenemur id facere nisi quantum recordari possumus; & de reliquis eum Propheta supplicare debemus, ac dicere: *Delicta quis intelligit? ab occultis munda me Domine*.

Sextò, idem Calvinus in eodem cap. §.25. rursus mentitur, nos docere, veniam peccatorum meritis acquiri: *In hanc summam*, inquit, *recidunt omnia: nos quidem à Dei clementia delictorum veniam impetrare, sed intercedente merito operum*. Et infrà §.26. *Verum*, inquit: *qua sunt perversitate, & peccatorum remissionem, & reconciliationem fieri semel dicunt, cùm in gratiam Dei per Christum in Baptismo recipimur: post Baptismum resurgendum esse per satisfactiones*. Quid agas huic calumniatori, qui dedita opera senten-

solvi Dei justitia postulat. Et §. 30. *Scio*, inquit, *subtilius adhuc ipsos elabi, dum inter æternam pœnam, & temporales distinguunt*.

Septimò idem Calvinus lib. 4. Institut. cap. 19. §. 16. cùm docuisset Catholicos multum laborare, & sudare, ut Sacramentum in Pœnitentia invenire possint, indicat eis in Absolutione Sacerdotis multò speciosius & facilius Sacramentum constitui potuisse, quàm in actione pœnitentis: & miratur cæcitatem Scholasticorum, qui hoc non adverterint: *Sanè*, inquit, *hallucinati sunt plusquam pueriliter, & cæci in sole fuerunt; qui cùm multa difficultate æstuarent, rem planam adeò, & cuivis obviam non perspexerunt*. Hæc ille: qui quidem impudentius mentiri non poterat, nisi fortè nullum Scholasticum legerit. Nam ex Scholasticis Scotus, Ockam & Gabr. in 4. sentent. dist. 14. Sacramentum Pœnitentiæ in sola Absolutione constituunt: cæteri omnes actus pœnitentis, Confessionem, Contritionem, & Satisfactionem, partem Sacramenti hujus esse volunt, sed non absque Absolutione, quam Sacramenti formam, ac per hoc primariam Sacramenti partem esse docent. Itaque quod nulli in mentem venisse Calvinus fingit, omnibus in mentem venit: & ipse planè hallucinatus est plusquam pueriliter, & cæcus in sole fuit, si libros Scholasticorum legit, & rem planam adeò, & cuivis obviam non perspexit.

Octavò, idem Calvinus in Antidoto articulorum Parisiensium, art. 3. introducit Catholicos ita loquentes: *Quantum verò pertinet ad Confessionem; notandum est quòd materia sit de jure divino, forma autem de jure positivo*. Et paulò infrà dicit, formam superinductam ab Innocentio Pontifice, qui statuit confitendum esse proprio Sacerdoti. Denique fingit sententiam esse Lutheranorum, & Catholicis contrariam; Nos reconciliari gratis per satisfactionem Christi. Sed hæ meræ sunt imposturæ: nam neque ullus Catholicus docuit formam Confessionis esse de jure positivo: neque formam Theologi vocant, confiteri proprio Sacerdoti, cùm forma sit, omnium consensu, verbum Absolutionis: neque Innocentius instituit confitendum esse proprio Sacerdoti, sed explicuit, jure divino non convenire potestatem Sacramenti hujus administrandi, nisi iis, qui jurisdictionem in alios habent, quales sunt proprii Sacerdotes. Sententia autem illa, Nos reconciliari gratis per Satisfactionem Christi, non modò nobis contraria non est, neque absurda Catholicis ullis videtur, ut Calvino fingere placuit, sed anathema dicimus iis, qui illam negare voluerint: neque Calvinistæ proferent unquam testimonia Doctorum Catholicorum, qui ea dicant, quæ nobis Calvinus imposuit.

Similia mendacia habet etiam Theodorus Beza in sua Confessione, cap. 7. art. 11. ubi de Pœnitentia Papistarum disserit. Primò affirmat, Catholicos non

tam

mus, meritum passionis ejus veram esse, atque unicam peccatorum medicinam, eamque applicari per verbum Absolutionis iis, qui per Contritionem & Confessionem, ac satisfaciendi propositum ad eam medicinam recipiendam ritè præparantur? Vel si hæc contumelia est, cur non erit etiam contumelia, si quis dixerit, Baptismum aquæ lavacrum esse regenerationis? vel, in eo lavacro positam esse remissionem peccatorum, quòd per id lavacrum applicetur nobis Christi meritum, quo peccata donantur?

Quartò, affirmat doctrinam Catholicorum de Contritione, blasphemam esse, quòd eam partem esse velimus Satisfactionis pro nostris peccatis coram Deo, atque ita transferamus ad homines, quod unius Christi proprium est. At non hoc docent Catholici, neque enim propriè satisfieri posse credunt pro culpis in Deum admissis, quasi Contritio justum pretium sit, qua offensioni, atque iræ divinæ satisfiat: solùm enim justificatos, atque amicos Dei per Christi meritum factos, docent, pro temporalibus pœnis posse ac debere satisfacere. Sed adversarii nostri non laborant ut Catholicam doctrinam intelligant, sed id solùm quærunt, ut quovis modo eam reprehendant, ac in invidiam vocent. Sed de his hactenus.

CAPUT VI.

Calumniæ & mendacia Martini Kemnitii.

NUnc tandem ad calumnias, & mendacia Kemnitii veniamus. Primùm, ut se, ac suos à Novatianorum hæresi asserat, illorum sententiam perperam exponit: sic enim loquitur in 2. par. Exam. pag. 900. *Nequaquam sumus Novatiani, qui semel justificatis, si post Baptismum lapsi essent, omnem spem veniæ, & reconciliationis cum Deo vel prorsus negabant, vel in dubium revocabant, etiamsi rursus converterentur, & Pœnitentiam agerent.* Sed non fuisse hanc Novatianorum hæresim, multis argumentis probare possemus, si opus esset: verùm Kemnitius hoc labore nos liberavit. Nam paulò infrà, pag. 902. refert ex historia Tripartita, quæ fuerit Novatianorum opinio, his verbis: *Meritò improbatur Acesii Novatiani dictum, qui in Tripart. lib. 1. cap. 13. ad Constantinum Imperatorem inquit, invitandos quidem lapsos ad Pœnitentiam; spem verò remissionis non à Sacerdotibus, sed à Deo solummodò expectandam, qui solus potestatem habeat remittendi peccata.* Hic vides non negasse Novatianos spem veniæ, & reconciliationis cum Deo, ut suprà falsò scripsit Kemnitius, sed negasse in Sacerdotibus potestatem absolvendi, quippè quæ in solo Deo sit:

Tertiò pag. 905. *Peccatorem*, inquit Kemnitius, *post Baptismum lapsum, quando quærit & ambit reconciliationem cum Deo, & remissionem peccatorum, Pontificii per Sacramentum suum Pœnitentiæ deducunt ad humana, seu propria opera, ut illa, accedente verbo absolutionis, fiant & sint Sacramentum, hoc est, causa efficiens & conferens gratiam reconciliationis cum Deo, & remissionis peccatorum.* Hæc ille: ubi Primùm in

C eo errat, & secum ipse pugnat, quòd Contritionem, & Confessionem vocat opera humana & propria, cùm potiùs dona sint Dei, ut ipse idem Kemnitius confitetur pag. 955. ubi sic loquitur: *Est autem vera Contritio non opus liberi arbitrii, seu virium humanarum: sed Spiritus sanctus per verbum prædicatum, auditum, & cogitatum, illa in nobis excitat, inchoat, operatur, & efficit.* Cùm igitur Contritio, & consequenter etiam Confessio, non sit nostrum tantùm opus, sed etiam Dei qui illam nobis inspirat, falsò Kemnitius paulò antè scribit, Pontificios deducere peccatores ad opera humana, & propria.

Deinde, Catholici etiamsi Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem ad partem materialem Sacramenti Pœnitentiæ pertinere velint: tamen causam

D efficientem remissionis peccatorum ut instrumentum Dei, vel solam Absolutionem faciunt, vel actiones pœnitentis cum Absolutione conjunctas, non ut actiones humanæ sunt, sed ut instrumenta Dei; alioqui enim ipsa etiam Absolutio, & ablutio, & corporis Domini consecratio, ac distributio, actiones humanæ dici possent, cùm non minus ab hominibus fiant, quàm ipsa peccatorum enumeratio. Nihil igitur est cur Kemnitius clamitet, nos causam efficientem remissionis peccatorum in humano, ac proprio opere pœnitentis constituere, cùm in ipso verbo, per Sacerdotem nomine Dei pronunciato, constituamus.

Quartò. Pag. 911. demonstrare Kemnitius volens,

E cur Pœnitentia, quam prædicavit Joan. Baptista, & post eum Christus, non sit apud Catholicos Sacramentum Pœnitentiæ, ita loquitur: *Quia in illa Pœnitentia gratis sine operibus, fide propter Christum remittebantur peccata, quia etiam tam Baptista, quàm Christus, fidem in filium Mediatorem, partem conversionis necessariam, ad consequendam remissionem prædicarunt. Propter has causas talis Pœnitentia Pontificiis non est Sacramentum: id quod diligenter expendatur.* Hæc ille. O Miseros Lutheranos, quorum ignorantia sic abutitur Kemnitius, ut palpabilia mendacia non solùm eis impudenter obtrudat, sed etiam jubeat tamquam magna mysteria diligenter expendi. Scribit quidem Concilium Tridentinum sess. 14. cap. 1. Sacramentum Pœnitentiæ institutum fuisse post Christi resurrectionem, & ea de causa Sacramentalem Pœnitentiam

scribet remissionem peccatorum gratis, sine nostris operibus, propter meritum Christi donari, & fide accipi: in lapsis verò post Baptismum Pœnitentiam impetrare veniam, non fide gratis, & sine operibus, sed per & propter opera Pœnitentiæ. Et pag. sequenti: *Idem est*, inquit, *quòd alibi dicunt, duplicem esse justificationem, quarum prior sit gratis, fide, sine operibus propter Christum: altera non gratis, sed per, & propter opera fiat*: Hæc ille. Porrò, si ista mendacia non sunt, proferatur in medium vel unus aliquis scriptor Catholicus; ne dicam Concilii Oecumenici, aut etiam particularis, decretum, in quo habeatur, justificationem in Sacramento Pœnitentiæ non donari gratis, per fidem sine operum merito, ob Christi denique passionem, & mortem? Neque enim quia requirimus Contritionem, & Confessionem, ac deinde etiam Satisfactionem, ideò non gratis, & per Christum, sed ex operibus propriis justificamur; illa enim opera non merita sunt justificationis, sed dispositiones justificandi: alioqui etiam justificatio quæ fit in Baptismo, non gratis, sed ex operibus fieret, quia Pœnitentia quædam requiritur ante Baptismum, dicente Apostolo Petro Actor. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum*.

Quid, quòd idem Kemnitius ante confessus fuerat Catholicos agnoscere, per meritum Christi, fieri remissionem in Sacramento Pœnitentiæ? sic enim scripsit pag. 903. *Pontificii asseverant Pœnitentiam, qua lapsi Deo reconciliantur, esse peculiare Sacramentum, quo lapsis post Baptismum beneficium mortis Christi applicatur*. Hæc ille: cujus testimonium hoc loco prolatum, verum est, sed malè cohærens cum his, quæ nobis falsò passim imponit.

Sextò. Pag. 935. auctorem primum Sacramenti Pœnitentiæ Kemnitius Petrum Lombardum facit, qui post annum Domini 1100. floruit: *Quia*, inquit, *Lombardus primùm ex pœnitentia Sacramentum fecerat, cœperunt postea Scholastici quærere, quæ sit materia, & quæ forma &c*. Hoc esse mendacium nemo dubitavit, qui aliquid in veteribus legerit; passim enim conjungunt veteres Pœnitentiam seu reconciliationem cum Baptismo, aliisque Sacramentis propriè dictis. Quæ testimonia suo loco adducentur: nunc unum S. Augustini testimonium nobis sufficiet; is enim in epist. 180. ad Honoratum: *An non cogitamus*, inquit, *cùm ad istorum periculorum pervenitur extrema, nec est potestas ulla fugiendi; quantus in Ecclesia fieri soleat ab utroque sexu, atque ab omni ætate concursus, aliis Baptismum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam ipsius Pœnitentiæ actionem, omnibus consolationem, & Sacramentorum confectionem, & erogationem? ubi si ministri desint, quantum exitium sequatur eos, qui de isto sæculo vel non regenerati exeunt, vel ligati?*

...8. disertis verbis pronunciavit, ideo gratis per Christum nos justificari secundùm Apostolum, quia nihil eorum quæ justificationem præcedunt, sive fides, sive opera, ipsam Justificationis gratiam promerentur.

Et quia Concilium sic negat fidem partem esse Pœnitentiæ, ut tamen ad Pœnitentiam fidem necessariam esse concedat, & Theologi fidem Pœnitentiæ fundamentum esse doceant: explicat Kemnitius mentem Concilii, ac Theologorum his verbis: *Quando dicunt fidem esse fundamentum Pœnitentiæ, intelligunt talem persuasionem: si actiones illas Pœ-*
C *nitentiæ à Pontificiis præscriptas quis susceperit, & præstiterit, quòd illis actionibus impetret veniam peccatorum, & reconcilietur Deo; & hoc est quod dicunt fidem esse fundamentum Pœnitentiæ*. At longè aliter mentem suam ipsum Concilium explicat: sic enim loquitur sess. 6. cap. 6. ubi exponit quem locum fides habeat in negotio Justificationis: *Disponuntur*, inquit, *ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia & adjuti, fidem ex auditu concipientes, liberè moventur in Deum, credentes vera esse, quæ divinitus revelata & promissa sunt, atque illud in primis, à Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu: & dum peccatores se esse in-*
D *telligentes, à divinæ justitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore; illumque tamquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt, ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod, & detestationem &c*.

Ex his habemus, fidem, quæ est fundamentum Pœnitentiæ, non esse (ut mentitur Kemnitius) persuasionem, quòd actionibus Pœnitentiæ impetremus veniam peccatorum, & reconciliationem; sed quòd vera sint Dei promissa, & illud in primis, justificari impium per gratiam Dei per redemptionem, quæ est in Christo. Et simul habemus, non
E excludi fidem ac terrores à Pœnitentia, immò includi, non ut partes, sed ut causas præcedentes Pœnitentiam: neque enim credere & terreri est pœnitere, sed ex fide & terroribus Pœnitentia gignitur. Neque multum refert, quòd in loco jam citato Concilium explicat justificationem, quæ in Baptismo acquiritur, non eam quæ in Sacramento Pœnitentiæ; nam idem est dispositionum & conversionis progressus, licèt Pœnitentiæ opera multò faciliora ad Baptismum, quàm ad reconciliationem exigantur.

Octavò. Pag. 945. incredibili malitia vel inscitia, ex can. 4. sess. 14. Concilii Tridentini Kemnitius colligit, totum Evangelium ex Pœnitentia à Catholicis tolli: *Quando*, inquit, *quartus Canon anathemate damnat eos, qui dicunt fidem conceptam ex Evangelio*,

fidem partem esse Pœnitentiæ, cùm ea potiùs (ut suprà diximus) Pœnitentiam gignat; tum verò fidem, qua quis credit sibi remissa esse peccata: veram esse fidem ex Evangelio conceptam, cùm nihil nisi figmentum Lutheri jure dici possit. Evangelium enim remissionem peccatorum omnibus verè Pœnitentibus promittit; sed utrum hic aut ille veram Pœnitentiam habeat, Evangelium nusquam dicit, quare ex Evangelio fides illa concipi non potest, qua quis certò credat sibi remissa esse peccata. Sperare quidem possumus & debemus, ut Concilium docet sess. 6. cap. 5. & sess. 14. cap. 4. Deum nobis propitium fore: sed certò id credere quo modo certò credimus articulos fidei, mera stultitia est.

Nonò. Pag. 958. falsò tribuit S. Thomæ quòd scripserit ad remissionem peccati requiri actum nostrum, qui sit meritorius, quia cadat sub libero arbitrio. Id enim neque usquam S. Thomas scripsit, neque scribere potuit, nisi Theologiæ planè oblitus. Quis enim vel mediocris Theologus diceret, actum nostrum esse meritorium, quia cadat sub liberum arbitrium? quasi verò non possint multi actus sub liberum arbitrium cadere, nec tamen meritorii esse. Quid, quod S. Thomas in 1. 2. quæst. ultim. artic. 5. disertis verbis docet, neminem posse mereri gratiam justificationis; cujus contrarium Kemnitius illi imponit?

Decimò. Similem omnino Kemnitius habet calumniam pag. 961. ubi sic ait: *Talis fides est Pontificiæ Pœnitentiæ, in nostra scilicet opera, non in Christum; talem misericordiam Dei volunt, non quæ sit gratuita, & gratis propter Christi meritum peccata remittat, sed quæ operibus nostris tribuat mercedem, reconciliationem scilicet cum Deo, & remissionem peccatorum.* Hæc ille. Sed tantum abest, ut hæc sit Catholicorum sententia, ut nullus sit Catholicorum, qui non toto corde anathema scribere paratus sit iis, qui ita sentiunt, ut nos sentire Kemnitius fingit.

Undecimò. Pag. 962. affirmat Scotum velle dilectionem Dei super omnia ex naturalibus viribus haberi posse, eamque esse dispositionem sufficientem immediatam & ultimam ad infusionem gratiæ. Deinde pagin. 963. addit: *Et hoc est dogma Scholasticorum, ad quod stabiliendum factum est hoc decretum.* Hic duo mendacia sunt. Unum Scholasticorum est illud dogma: nam Scotum, quem solum Kemnitius citat, longè aliter sensisse, fusè demonstrat Andreas Vega in lib. de Justific. quæst. 10. & deinde quidquid de Scoto sit, constat S. Thomam, & meliorem Scholæ partem, contrarium omnino docere. Alterum est verba Lutheri non uno in loco posita clarissima sint, neque ullam ejusmodi interpretationem admittant.

In sermone de Pœnitentia habito anno 1517. ex quo articuli illi deprompti sunt, quos Leo X. damnavit; ita Lutherus loquitur: *Contritio duplici via paratur. Primò per discussionem, collectionem, detestationem peccatorum, qua quis (ut dicunt) recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum gravitatem, damnum, fœditatem, multitudinem, deinde amissionem æternæ beatitudinis, ac æternæ damnationis acquisitionem, & alia, quæ possunt tristitiam, ac dolorem excitare. Hæc autem tristitia facit hypocritam, immò magis peccatorem, quia solùm timore præcepti, & dolore id facit: & tales omnes indignè absolvuntur.* Hæc ibi; ubi non damnatur Contritio, sive Attritio (ut Kemnitius dicit) quia sit ex solo libero arbitrio, sed quia nascitur ex timore præcepti, non ex amore justitiæ.

Rursus idem Lutherus in lib. contra bullam Antichristi, posteaquam recitavit art. 6. à Leone damnatum, ubi habetur ad verbum, quæ modò ex serm. de Pœnitentia citavimus, ita subjungit: *Meus certè est articulus, & Christianissimus, quem mihi ab innumerabilibus Papis & Papistis non sinam extorqueri.* Utri, quæso, magis credendum, Lutherone articulum suum agnoscenti, an Kemnitio impudenter mentienti, numquam Lutherum ita sensisse?

In assertione quoque omnium articulorum suorum, iterum recitat eundem sextum articulum, & suum esse fatetur, & multis argumentis confirmare nititur.

Denique in Resolutionibus super propositiones Lipsiæ disputatas, apertissimè dicit hæresim esse Pelagianam, admittere, Pœnitentiam inchoari ante dilectionem justitiæ: ubi prorsus tollit primam partem Pœnitentiæ, quam Kemnitius, & Lutherani cæteri constituunt in illis terroribus fidem præcedentibus. Proinde nunc Luthero teste, Lutherani Pelagiani facti sunt: & ideò non mirum, si Kemnitius mavult impudenter Lutheri scripta negare, quàm Pelagianus haberi.

Decimotertiò. Pagin. 967. mirabili stratagemate Kemnitius Catholicis affingit, quæ sunt Lutheri propria. Reprehendit enim Scholasticos, quòd doceant, Contritionem, si non oriatur ex dilectione Dei, sed ex timore iræ & judicii divini, etiamsi accedat fides petens, & statuens remitti nobis peccata propter Christum, tamen non esse salutarem, sed Judæ Pœnitentiam. At hoc numquam Scholastici docuerunt, sed Lutherum ita docentem Leo Pontifex, & Academiæ

tur Pęnitentibus , quæque Satisfactio à Catholicis nominatur ; proprerea illi non libenrer hac voce u-tunrur , & pro ea in Scripturis ferè ubique substi-tuunr Resipiscentiam.

Laurentius Valla , qui veluti præcursor quidam Lutheranæ factionis videtur fuisse , in Annoratione ad cap. 7. posterioris ad Corinth. scribit , elegantio-res voces esse μετάνοια, & μεταμέλεια Græcas , quàm Pęnitentiam , Latinam , quia Pęnitentia significet tristitiam commissi , illæ mentis emendationem : at-que inde colligit , nihil agere eos , qui ex eo Pauli loco triplicem inducant Pęnitentiam , unam quæ sit contritio; alteram , quæ sit confessio ; tertiam quæ sit Satisfactio , cùm apud Paulum duæ illæ voces μετάνοια, & μεταμέλεια tantùm inveniantur.

Erasmus, qui alter præcursor Lutheri dici potest, in Annotationibus novi Testamenti ad cap. 3. Matth. & alibi frequentissimè , mavult , resipiscere & resi-piscentiam , quàm Pęnitere , & Pęnitentiam , esse vertendum, ubi legimus μετανοεῖν, & μετάνοιαν. *Nostrum vulgus*, inquit, *putat esse Pęnitentiam agere; præscripta pœna quapiam , luere commissa : quòd apud Christianos , qui publicè peccassent , ejecti è consortio propalam affligerentur, eaque satisfactio sive pęna, pęnitentia vocari cępta. Qua quidem ex re non mediocris error Theologis quibusdam obrepsit, qui quod Augustinus de Pęnitentia, hoc est, publica satisfactione scripsit , ad animi dolorem , quam Contritionem vocant , detorquent . Alioqui μετάνοια dicta est à μετανοεῖν, hoc est, à posterius intelligendo, ubi quis lapsus, re peracta tum demum animadvertit erratum suum*. Et infrà , non solùm vocem Græcam μετάνοιαν resipiscentiam sonare contendit , quod multi alii fecerunt , & inter alios Lutherus ipsum Erasmum auctorem citans in Resolutionibus : sed etiam, Pęnitentiam, quod fortè nullus est ausus , in resipiscentiam transformare conatur . Vult enim & hoc loco in cap. 3. Mat. & infrà in cap. 7. posterioris ad Cor. non à pęna , sed à ponè tenendo, Pęnitentiam ductam; quasi nihil sit aliud pęnitere, nisi posterius consilium tenere; sive, ut ipse loquitur, intelligere post factum, unde & Græcis dicta est Metanęa.

Theodorus Beza annot. ad 3. cap. Matth. interpretationem eorum reprehendens , qui illud μετανοεῖτε non verterunt , Resipiscite , sed pęnitentiam agite : ita loquitur : *Quam interpretationem multas ob causas repudio, sed ob eam potissimùm , quòd multi imperiti occasionem ex hoc dicendi genere arripuerint falsarum opinionum de Satisfactione , quibus hodie agitatur Ecclesia* . Hæc ille . Scilicet imperiti , & (ut Erasmus loquebatur) vulgus depurandi sunt omnes , qui fidei simplicitatem cum sanctis Patribus, & universa Ecclesia tenent . Sic olim Berengarius (Lanfranco teste in lib. de corpore Christi) Catholicorum sententiam , vulgi sententiam appellabat.

Porrò distinguit Beza vocem μετανοεῖν à voce μετα-

ceu Pœnitentiæ non significare odium, vel dolorem de vita præterita, ut olim dicebatur, sed significare amorem justitiæ, & novæ vitæ , & hoc nomen nihil habere amarum, vel acerbum, sed omnia grata, & dulcissima . Similia indicat idem Lutherus in serm. de Pęnitentia , & in Resolutionibus suarum propositionum.

Sed in eo multum errant doctores isti Grammatici potiùs quàm Theologi , qui vocum significationes ex etymologia potiùs ducunt , quàm ex communi Scripturæ , & bonorum auctorum usu . Nam si non

C originem ac derivationem , sed usum spectemus harum vocum , videbimus non solùm נחם & μεταμέλεσθαι, sed etiam שוב , μετανοεῖν & ipsum præcipuè pęnitere, velit nolit Erasmus, externum dolorem, ac pęnam ex interna conversione profectam significare, & idcircò Latinum interpretem melius voce Pęnitentiæ usum esse , quàm fecisset , si voce resipiscentiæ uti voluisset.

Percurramus singulas voces. Ubi legimus in libro Job cap. ult. *Ago Pænitentiam in favilla , & cinere* ; נחמתי est in Hebræo . Ex quo intelligimus , verbum נחם non aliquid dulce, ut Lutherus somniat , sed amarum dolorem , & eum non solùm internam , sed etiam externam actionem comprehendere : id quod

D ne Beza quidem negare ausus est.

Apud Joelem cap. 2. ubi habemus : *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio & fletu , & planctu* , vox שוב non potest ad solam animi mutationem referri, cùm tam perspicuè Dominus jubeat eos converti in jejunio , fletu & planctu : proinde conversio, quam vox illa Hebraica significat, internam & externam simul actionem comprehendit.

Sed veniamus ad Græcam vocem μετάνοιαν, de qua potissimùm controversia est . Matth. 11. & Lucæ 10. *Si in Tyro , & Sidone facta essent virtutes , quæ factæ sunt in te olim in cilicio & cinere , Pænitentiam egissent.* Apud utrumque Evangelistam est vox μετενόησαν , quam omnino absurdè Beza reddidit : *Resipuissent* .

E Quid enim est, in cilicio & cinere sedendo resipiscere? certè resipiscentia, si propriè accipiatur, saccum & cinerem præcedit , nemo enim saccum induit , & in cinere sedet , nisi antea resipuerit : Dominus autem actionem pęnalem significat , quæ tum assumitur & exercetur , dum quis mœstus & dolens in sacco & cinere sedet . Itaque μετενόησαν eo loco nihil aliud significare potest , nisi corde simul & corpore aversari peccata præterita , & vindictam de illis à semet repetere.

Similis locus est Matth. 12. & Luc. 11. ubi Dominus Ninivitas laudat , quòd egerint Pęnitentiam in prædicatione Jonæ, & utitur eodem verbo μετανοεῖν: quæ fuerit autem Pęnitentia Ninivitarum , scribitur Jonæ 3. nimirum jejunia, cilicia , preces ad Deum.

Adhæc in posteriore ad Corinth. epist. cap. 12. extremo :

ditum.

Neque solùm Scripturæ divinæ usus, sed etiam auctores tum Græci, tum Latini hanc vocem *μετάνοια* accipiunt non pro sola resipiscentia, sed etiam pro detestatione præteritæ culpæ, & vindicta, quam quis de se ob eam culpam expetit. Sic accipit S. Basilius in oratione de fame & siccitate, ubi *μετάνοιαν* appellat externam Pœnitentiam Ninivitarum: & Poeta Latinus Ausonius in illo Epigrammate de occasione & pœnitentia, eodem modo accepit, cùm ait:

Sum Dea, quæ facti non factique exigo pœnas:
Nempe ut pœniteat sic Metanæa vocor.

Neque probabile est quod scribit Beza loco citato, Ausonium metri causa posuisse Metanœam pro Metamelia. Voluit enim Ausonius proprium nomen ejus simulachri, quod vulgò Pœnitentia dicebatur, exprimere; & quia Latinum non extabat apud Ciceronem, & alios antiquos probatos auctores: *Sum Dea*, inquit, *cui nomen nec Cicero ipse dedit*, Græcum substituit pro Latino. Non est autem credibile, eum, qui proprium nomen reddere volebat, alienum supposuisse, præsertim cùm facilè potuerit poetica licentia dicere: *Nempe ut pœniteat, Metamelia vocor*, producendo primam syllabam vocis *Metamelia*, ut similem produxit Virgilius: *Italiam fato profugus &c.* immò Græcis solemne est primam producere, cùm tres breves in aliqua voce occurrunt.

Lactantius lib. 6. cap. 24. scribit quidem Metanœam Latinè reddi posse Resipiscentiam: sed explicat, per Resipiscentiam non debere intelligi solam mentis mutationem: *Resipiscit autem*, inquit, *quem errati piget, & seipsum castigat dementiæ, & confirmat ad rectius vivendum*. Atque hæc de Græca voce.

Porrò vox Latina Pœnitentia non est quidem apud Ciceronem, ut neque etiam Resipiscentia, tamen verbum Pœnitendi, unde sine dubio Pœnitentia dicta est, apud Ciceronem non eam vim habet, quam credit Erasmus, sed quam veteres Grammatici, qui à pœna, non à ponè, Pœnitere & Pœnitentiam derivarunt. In 4. Tusculana extrema: *Quomodo*, inquit Cicero, *si naturalis esset ira, aut alius, alio magis iracundus esset; aut finem haberet priùs quàm esset ulta, ulciscendi libido; aut quemquam pœniteret, quod fecisset per iram? ut Alexandrum Regem videmus, qui cùm interemisset Clytum familiarem suum, vix à se manus abstinuit: tanta vis fuit pœnitendi*. Quo loco vox Pœnitendi non significat solam agnitionem erroris, sed detestationem facti, cum desiderio puniendi.

Ovidius quoque in eadem significatione verbum, Pœnitere, accepit lib. 1. de Ponto, cùm ait:

Pœnitet ô, si quid miserorum creditur ulli,
Pœnitet, & facto torqueor ipse meo.
Cumque sit exilium, magis est mihi culpa, dolori:
Estque pati pœnam, quàm meruisse, minus.

Jam verò apud Ecclesiasticos auctores, nomen Pœ-beret, quam habet vox Pœna, si à Ponè, ut vult Erasmus, & non à Pœna derivaretur? Maneat igitur, omnes Pœnitentiæ voces, Hebraicam, Græcam, & Latinam, secundùm scripturæ, & bonorum auctorum usum, non solam mentis mutationem, aut erroris agnitionem, sed etiam detestationem peccati, & vindictam spontè assumptam significare.

CAPUT VIII.

C

Proponitur Controversia prima.

An Pœnitentia sit Sacramentum propriè dictum.

Controversia Prima, quæ est de genere, sitne videlicet Pœnitentia Sacramentum propriè dictum, quatuor partes habebit. Primò enim explicandus erit quæstionis status. Deinde adferendæ sententiæ adversariorum. Tertiò asserenda & propugnanda veritas. Postremò objectiones contrariæ diluendæ.

D

Ut igitur controversiæ status aperiatur, illud initiò ponimus, non de quavis Pœnitentia controversiam esse: potest enim, ut ad præsentem disputationem pertinet, vera Pœnitentia vel in sola mentis conversione, atque interna peccati detestatione consistere, vel etiam externis signis, mœrore, lachrymis, confessione, corporis afflictatione se prodere. Et quidem conversio illa mentis ad Deum, etsi semper necessaria fuerit ad reconciliationem, & virtus quædam sit non exigua: tamen nisi signa externa adjuncta habeat, Sacramentum dici non potest: neque de hac re ulla controversia est.

Posse autem, & ut plurimum solere, veram Pœnitentiam signa externa adjuncta habere, ex sacris literis paulò ante probatum est. Dominus enim Matth. 11. in cinere & cilicio Pœnitentiam acturos fuisse dicit Tyrios, & Sidonios, si prædicatum eis fuisset: & Matth. 12. laudat idem Christus Pœnitentiam Ninivitarum, quam externam fuisse testatur Jonas cap. 3.

E

Ipsi etiam adversarii licèt satisfactiones rejiciant, tamen opera externa laboriosa in signum Pœnitentiæ, non rejiciunt. Calvinus lib. 3. Institut. cap. 3. §. 15. *Quo severiores*, inquit, *in nos sumus, eò debemus sperare magis propitium ad misericordiam Deum, & certè fieri non potest, quin anima judicii horrore perculsa, partes ultionis in exigenda de se pœna occupet*. Et Kemnitius in 2. par. Exam. in disputatione de satisfactione pag. 1072. scribit, non rejici à suis opera laboriosa, ut fructus, & signa veræ Pœnitentiæ.

De hac igitur Pœnitentia, quæ signis externis proditur

bo Absolutionis, sit Sacramentum novæ legis propriè dictum. Istum enim ritum reconciliandi lapsos post Baptismum, qui ex Pœnitentia signis externis prodita, & verbo Absolutionis constet, Catholici verum ac propriè dictum Sacramentum esse affirmant; Hæretici negant.

Kemnitius more suo dum queritur à Catholicis controversiæ statum confundi, ipse eum mira fraude confundit. Quia enim statu rectè constituto, videbat magnam Lutheranorum partem, & ipsum Confessionis Augustanæ auctorem à Catholicis non dissentire, ne ipse cum suis tam apertè pugnare videretur, statum quæstionis longè alium esse finxit, quàm revera sit. Is igitur pag. 905. & 908. hunc esse contendit statum controversiæ: Utrum peccatores post Baptismum quærentes reconciliationem cum Deo abducendi sint à fide obedientiæ, passionis, & satisfactionis Christi, ad fiduciam actionis propriæ Contritionis, Confessionis, & Satisfactionis, ita ut istæ actiones, accedente ad eas verbo Absolutionis, sint Sacramentum, & causa efficiens remissionis peccatorum.

At ista quæstio si inter nos esset, non esset certè illa quam Catholici proponunt, cùm quærunt, Sitne Pœnitentia Sacramentum propriè dictum; sed esset alia quæstio à priore dependens, nimirum: Quale sit Pœnitentiæ Sacramentum. Priùs enim componenda est controversia, An Pœnitentia Sacramentum sit, quam Kemnitius fraudulenter dissimulare conatur: deinde quærendum, Quale tandem Sacramentum sit.

Quid, quòd quæstio quam Kemnitius depingit, ac fingit, nulla est omnino? non enim Catholici (ut etiam superiore capite breviter ostendimus) usquam disputant, peccatores à fide obedientiæ, passionis, & satisfactionis Christi abducendos esse ad fiduciam actionis propriæ: sed contra omnes uno ore clamant, totam vim Sacramenti Pœnitentiæ, ut aliorum omnium Sacramentorum, à merito obedientiæ, passionis, & satisfactionis Christi pendere, neque absque fide in Christum, ullum à peccatis absolvi, vel reconciliari cum Deo posse. Porrò vim Sacramentalem, quæ efficienter atque instrumentaliter concurrit ad remissionem peccatorum, propriè ac præcipuè in verbo, quod sacerdos Dei nomine pronunciat, dum absolvit, constituunt; ut perspicuum est ex S. Thoma in 4. sent. dist. 18. quæst. 1. artic. 2. actiones autem pœnitentis solùm concurrunt ad remissionem peccatorum efficiendam, quatenus vim Sacramentalem à verbo Absolutionis, à quo formantur, participant.

Neque his repugnat, quòd Pœnitentiam ipsam, quæ in actione peccatoris consistit, Sacramentum appellamus: nomen siquidem Sacramenti, materiæ aptius tribui solet, quàm formæ, licèt forma aut sola, aut præcipuè vim efficiendi contineat. Sic Baptismus ... Dei, & ideo nihil omnino detraheretur de efficientia Dei, & merito passionis Christi. Nam ipsa etiam Absolutio, & ablutio, & Eucharistiæ consecratio, actiones humanæ sunt: & tamen quia per eas actiones, ut per sua quædam instrumenta, Deus operatur, & Christi merita nobis applicat; nemo queritur abduci homines à merito Christi ad fiduciam actionis humanæ, quando ab homine baptizari, vel absolvi, vel Eucharistiam ab homine consecratam sumere jubetur.

Verus igitur status quæstionis est, quem nos constituimus: Utrum Pœnitentia signis externis declarata, cum verbo Absolutionis, sit verè, proprieque dictum novæ legis Sacramentum.

CAPUT IX.

Explicantur sententia Adversariorum de proposita quæstione.

Pœnitentiam Sacramentum esse, primi negarunt Montanistæ, & Novatiani: quamquam ii non Sacramenti solùm rationem, & nomen, sed etiam potestatem reconciliandi peccatores, & omnem omnino ritum Ecclesiasticum reconciliationis sustulerunt. Neque verò, ut nonnulli falsò existimant, Pœnitentiam, & spem veniæ à Deo obtinendæ, Hæretici suprà nominati tollebant è medio, sed solùm ab Ecclesia solvi ac reconciliari posse eos, qui post Baptismum fuerant lapsi, negabant.

De Montanistis S. Hieronymus in epist. ad Marcellam de erroribus Montani: *Illi*, inquit, *ad omne penè delictum Ecclesiæ obserant fores: nos quotidie legimus: Malo pœnitentiam peccatoris, quàm mortem.*

De Novatianis refert Socrates lib. 4. hist. cap. 23. Novatianum ipsum, quem ipse Novatum vocat, ad Ecclesias omnes scripsisse, ut eos qui simulachris immolassent, minimè ad mysteria admitterent, sed hortarentur ad Pœnitentiam, remissionemque permitterent Deo, qui potest & habet auctoritatem remittendi peccata. Idem ex Cypriano lib. 2. epist. 4. & ex Ambrosio lib. 1. de Pœnitentia cap. 2. colligitur. Monet autem Ambrosius, Novatianos sui temporis nonnihil remisisse de rigore majorum suorum: *Ajunt*, inquit, *se exceptis gravioribus criminibus relaxare veniam levioribus. Non hoc quidem auctor vestri erroris Novatianus ait, qui nemini Pœnitentiam dandam putavit.* Et paulò post: *In eo igitur patrem vestrum propria damnatis sententia, qui distinctionem peccatorum facitis, quæ solvenda à vobis putetis, & quæ sine remedio esse arbitremini.*

Quia verò auctorem hujus hæresis post Montanum alii Novatum, alii Novatianum vocant: sciendum est, Novatum Presbyterum Carthaginensem, primum fuisse, qui post Montanum hanc hæresim excita-

[illegible] Novatiani.

Verum autem & propriè dictum Sacramentum esse Pœnitentiam, primus negavit hoc nostro sæculo Lutherus, sed timidè, & inconstanter: nam in libro de captivit. Babyl. non procul ab initio: *Principiò*, inquit, *neganda mihi sunt septem Sacramenta, & tantùm tria pro tempore ponenda, Baptismus, Pœnitentia, Panis*. Sed in eodem libro, extremo, Pœnitentiam ad Baptismum revocat, & ex tribus duo facit. *Propriè*, inquit, *ea Sacramenta vocari visum est, quæ annexis signis promissa sunt: quo fit, ut si rigidè loqui volumus, tantùm duo sint in Ecclesia Dei Sacramenta, Baptismus, & Panis, cum in his solis & institutum divinitùs signum, & promissionem remissionis peccatorum videamus. Nam Pœnitentiæ Sacramentum, quod ego his duobus accensui, signo visibili & divinitùs instituto caret, & aliud non esse dixi, quàm viam ac reditum ad Baptismum*. Hæc ille. Idem tamen Lutherus, cùm alibi sæpè, tum in propositionibus adversus Lovanienses, quas edidit anno 1545. propositione 35. Pœnitentiam Sacramentum esse concessit.

Philippus Melanchthon in locis communibus editis anno 1522. apertè negavit hoc Sacramentum: sic enim loquitur in titul. de Pœnitentia: *Pœnitentiam non esse signum, nihil obscurum est: est enim Pœnitentia vetustatis nostræ mortificatio, & renovatio spiritus. Sacramentum ejus, vel signum non aliud nisi Baptismus est: atque hic omnium rectissimè vocetur Sacramentum Pœnitentiæ*. Idem tamen Philippus Lutherum suum secutus, in libris postea editis, Pœnitentiam Sacramentum esse docuit, ac præsertim in Apologia Confessionis Augustanæ.

Et quoniam Matthias Illyricus in Apologia Confessionis Antuerpiensis cap. 18. & Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis pag. 903. scribere non verentur, Apologiam Confessionis Augustanæ non agnoscere hoc Sacramentum nisi impropriè, & modo quodam, non autem simpliciter & propriè; verba ipsa Apologiæ adferenda sunt, ut duo isti Lutherani non solùm ab Ecclesia Catholica, sed etiam ab Apologia Confessionis Augustanæ, in cujus verba juraverant, defecisse intelligantur. Sic igitur habet Apologia in cap. de numero & usu Sacramentorum: *Si Sacramenta vocamus ritus, qui habent mandatum Dei, & quibus addita est promissio gratiæ, facile est judicare, quæ sint propriè Sacramenta. Nam ritus ab hominibus instituti, non erunt hoc modo propriè dicta Sacramenta: non est enim auctoritatis humanæ, promittere gratiam. Quare signa sine mandato Dei instituta, non sunt certa signa gratiæ, etiamsi fortasse rudes docent aut admonent aliquid. Verè igitur sunt Sacramenta, Baptismus, Cœna Domini, Absolutio, quæ est Sacramentum Pœnitentiæ: nam hi ritus habent mandatum Dei, & promissionem gratiæ, quæ est propria novi Testamenti. Certò enim debent statuere corda, cùm baptizamur, cùm ... ti de ceremoniis intelligitur institutis in prædicatione Christi; numerentur hæc Sacramenta, Baptismus, Cœna Domini, Absolutio, quæ sunt externi ritus, & sunt signa totius Evangelii, & quidem propriè sunt testimonia remissionis peccatorum, seu reconciliationis, de qua præcipuè dicitur in definitione usitata: Sacramentum est signum gratiæ, idest, reconciliationis gratuitæ, quæ propter Christum donatur, & in Evangelio prædicatur*. Satis igitur constat, Philippum, & Lutherum revocasse priorem illam sententiam, quam initiò docuerant.

C Sed erroris ab istis introducti, ac posteà deserti, non defuerunt qui patrocinium susciperent: ac primùm Zvvinglius in libro de vera, & falsa religione cap. de Sacramentis, & Zvvingliani omnes, Pœnitentiam à numero Sacramentorum removent. Joan. Calvinus lib. 4. Institut. cap. 19. §. 15. & sequentibus, non negat solùm Pœnitentiæ Sacramentum, sed etiam multis argumentis nullum ejusmodi Sacramentum esse conatur ostendere: quod idem facit in Antidoto Concilii Tridentini sess. 6. cap. 15. Calvinum sequitur suus Beza in Confessione fidei cap. 7. articul. 11. nec desinit multi ex his qui Lutherani dici volunt, & in verba Confessionis Augustanæ & ejus Apologiæ jurarunt, qui ad Sacramentarios in præ- D senti quæstione defecerint; ut Nicolaus Selneccerus in 2. parte suæ Pædag gıæ, ubi de numero Sacramentorum tractat: Joannes Wigandus in Methodo doctrinæ Ecclesiæ Magdeburgensis cap. 14. Matthias Illyricus in præfatione libri, qui inscribitur: *de sectis & dissidiis Pontificiorum* Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis Tridentini Concilii, in prima disputatione de Pœnitentia: aliique denique non pauci, quos nihil attinet recensere.

Adversus hunc errorem edidit Synodus Tridentina canonem 1. sess. 14. in hæc verba: *Si quis dixerit, in Catholica Ecclesia Pœnitentiam non esse verè ac propriè Sacramentum, pro fidelibus, quoties post Baptismum peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, à Christo Domi-* E *no nostro institutum, anathema sit*.

CAPUT X.

Pœnitentiam Sacramentum esse propriè dictum.

NUnc ad veritatem confirmandam accedamus. Ac primo quidem loco habemus verba Domini Joan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*. Ex quibus verbis duo colliguntur, quæ ad omne Sacramentum propriè dictum constituendum, & requiruntur, & sufficiunt; ritus externus sive symbolum divinitus institutum,

enim peccata remitti debent, nisi iis, qui se peccata habere, eaque sibi displicere testantur. Nam ut ii absolvi nequeunt, qui ligati non sunt; ita nec ii, qui solvi nolunt: nolunt autem solvi, qui non adferunt animum paratum, ut oportet, idest, qui sine fide ac Pœnitentia accedunt. Quare ipsi etiam adversarii absolvendos non putant eos, qui Pœnitentiæ signa nulla ostendunt, quique absolutionem non petunt: *Privata absolutio*, inquit Kemnitius pag. *916. contritis*, *& fide petentibus consolationem*, *remittit peccata*. Habemus igitur symbolum, seu ritum externum, eumque duplicem; signa Pœnitentiæ, & verbum Absolutionis.

Promissionem verò gratiæ justificantis nusquam Dominus apertius exposuit, quàm hoc loco: quid enim est peccatorum remissio, nisi justificatio?

Hoc testimonium variis modis Hæretici depravare conantur: sed duo sunt præcipua ipsorum effugia. Unum est omnibus commune, loqui Dominum de remissione peccatorum, non Judiciaria, & ex potestate quadam quasi Prætoria, sed per Evangelii prædicationem: *Illis enim*, inquiunt, *Minister peccata remittit*, *in quibus prædicando fidem excitat*, *qua remissio ipsa apprehenditur*.

Sed etiamsi solùm de remissione per annunciationem Evangelii Dominus loqueretur, adhuc adversarii Sacramentum negare non possent: siquidem ipsi omnia Sacramenta nihil aliud esse volunt, nisi quandam Evangelii annunciationem ad excitandam fidem institutam. Quemadmodum igitur aquæ aspersio cum verbo: *Ego te baptizo*, Sacramentum est etiam apud adversarios, licèt illud: *Ego te baptizo*, referatur ad excitandam fidem, per annunciationem ablutionis nomine Dei factam: sic etiam signum Pœnitentiæ, quod peccator ostendit dum petit absolutionem, cum verbo: *Ego te absolvo*, Sacramentum censendum est, licèt ipsorum opinione, illud: *Ego te absolvo*, referatur ad excitandam fidem, per annunciationem absolutionis nomine Dei factam; debere autem Absolutionem in particulari applicari, Lutherani concedunt, ut suprà citavimus ex Kemnitio in 2. par. Exam. pag. *916.* & ex Calvino lib. 3. Instit. cap. 4. §. 14.

Alterum effugium est Calvini in Antidoto Concilii Tridentini, sess. *6.* cap. 14. ubi posteaquam dixerat, Catholicos ex loco jam citato Evangelii colligere institutionem Sacramenti Pœnitentæ; Respondet, verba illa Evangelii: *Quorum remiseritis peccata*, pertinere ad remissionem peccatorum, quæ tum efficitur, cùm per verbum prædicationis, impii & infideles convertuntur ad fidem, & per Baptismum ad Ecclesiam adjunguntur. *Quis*, inquit, *ignorat*, *munus Apostolis illic fuisse injunctum*, *quo erga extraneos fungerentur? ea legatio est*, *quæ per Evangelium defertur in Ecclesiam nondum cooptatis*. Idem etiam habet Kemnitius in 2. par. Exam. pag. *915.* ubi hanc

Calvinus autem tametsi in Antidoto ita loquitur, ut videatur eam promissionem restringere ad solos infideles; tamen alibi se ipse explicat. Siquidem lib. 3. Instit. cap. 4. §. 12. dicit Ministris esse injunctum, ut de remissione peccatorum certiores reddant fidelium conscientias, & probat ex hoc loco Joannis; & paulò post §. 14. ex hoc eodem loco colligit privatam absolutionem, quæ datur in Ecclesia pœnitentibus: *Non vulgare*, inquit, *aut leve solatium est habere illic præsentem Christi legatum*, *reconciliationis mandato præditum*, *à quo denunciari sibi Absolutionem audiat. Hic utilitas Clavium meritò commendatur*, *cùm*
C *ritè*, *quo ordine & qua religione decet*, *ista peragitur legatio*: *similiter cùm is*, *qui se ab Ecclesia quodammodo abalienaverat*, *restituitur in fraternam veritatem*, *accepta venia. Quantum beneficium est*, *quòd sibi ab iis ignosci intelligit*, *quibus dixit Christus*: *Quibuscumque remiseritis peccata in terris*, *remissa in cœlo erunt?* Et lib. 4. Instit. cap. 1. §. 22. disertis verbis affirmat, generalem esse promissionem, immò magis in fidelibus, quàm in infidelibus locum habere: *Non enim*, inquit, *cùm Apostolis mandatum dedit Christus*, *& potestatem contulit remittendi peccata*, *hoc tantùm voluit*, *ut eos solverent à peccatis*, *qui ab impietate ad Christi fidem converterentur*: *sed magis ut hoc officio fungerentur perpetuò inter fideles*. Et probat ibidem
D Calvinus hoc ipsum ex Apostoli Pauli certissimo testimonio: nam 2. Corinth. 5. Apostolus ad fideles scribens, eosque exhortans ad reconciliationem cum Deo ob culpas post Baptismum admissas: *Deus*, inquit, *posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur*, *tamquam Deo exhortante per nos*; *obsecramus pro Christo*, *reconciliamini Deo*. Neque dubitari potest, ut etiam Calvinus non dubitat, quin verbum reconciliationis tunc in Apostolis positum fuerit, cùm dictum est eis à Christo: *Quorum remiseritis peccata &c.*

Posita hac expositione, satis facilè colligimus Sacramentum Pęnitentiæ. Nam ut Cyrillus in hunc locum docet, Christus dedit quidem Apostolis pote-
E statem peccata remittendi ac retinendi, tum infidelibus, tum fidelibus: sed non eodem modo. Infidelibus enim remitti voluit per Baptismum, & retineri per exclusionem à Baptismo, si fortè indigni eo censeantur: at fidelibus remitti noluit per Baptismum, sed per alium ritum, nimirum per reconciliationem pœnitentium. Sicut igitur potestas remittendi infidelibus peccata, non sine Sacramento quodam exercetur, ita nec potestas remittendi fidelibus: proinde reconciliatio fidelium post Baptismum Sacramentum quoddam est.

Neque hæc negare adversarii possunt, cùm admittant ex his verbis Domini, colligi privatam, Absolutionem à Domino institutam, qua post Baptismum reconcilientur. De qua re sic loquitur Kemnitius, pag. 901. *Hoc etiam apud nos extra controversiam est*,

... igitur causa erat, cur aut Dominus post resurrectionem suam hanc potestatem Apostolis daret, aut id scriberet Joannes.

Præterea potestas Clavium datur hoc loco sanctis Apostolis, ut Catholici & Hæretici concedunt: potestas autem Clavium non est ad Baptismum necessaria, cùm non soli ministri Ecclesiastici, quibus claves dantur, sed etiam laici, immò etiam non Christiani Baptismum, aliquando dare possint.

Adhæc potestas Clavium sine dubio, Judicialis quædam potestas est, ut alio loco probaturi sumus: non autem judicant Christiani de Infidelibus, sed de Fidelibus tantùm: *Quid ad me*, inquit Apostolus 1. Corinth. 6. *de his qui foris sunt judicare?* Igitur hoc loco potestas datur Ecclesiæ Præpositis, fidelibus tantùm baptizatis peccata remittendi, eosque certo ritu post Baptismum reconciliandi.

Quare Chrysostomus, Theophilactus, Euthymius, & alii in hunc locum: & rursus Chrysostomus in 3. lib. de Sacerdotio. Ambrosius in lib. 1. de Pœnitentia, cap. 2. cùm hunc locum exponunt, nullam Baptismi mentionem faciunt. Pacianus in epist. 3. ad Sympronianum, refellit Novatianos, qui hoc loco volebant, datam Ecclesiæ potestatem solvendi Catechumenos per Baptismum.

Neque vim ullam habet argumentum Kemnitii ex ult. cap. Lucæ: falsò enim assumit Kemnitius, de re eadem loqui Joannem, & Lucam. Nam longè aliud est, prædictum esse à Prophetis, prædicandam esse Pœnitentiam, & remissionem peccatorum in Christi nomine per omnes Gentes, quod scribit Lucas: aliud, accepisse Apostolos à Domino Spiritum sanctum, & cum eo potestatem remittendi ac retinendi peccata, quod scribit Joannes. Neque dubium est, quin Lucas de ea Pœnitentia loquatur, quæ Baptismum præcedit; quæque propriè Gentibus ad fidem adducendis convenit, de qua loquitur Petrus Act. 2. cùm ait: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum*: cùm Joannes aut generatim de omni Pœnitentia, aut solùm de ea quæ post Baptismum agitur, verba faciat. Denique jam diximus, Joannis consuetudinem non esse repetere quæ cæteri scripserunt.

Quòd si posterior hæc expositio admittatur, evacuatum est planè objectum adversariorum. Habemus igitur ritum absolvendi, per verbum reconciliationis, ut Apostolus loquitur, externum ac sensibile, cum promissione remissionis peccatorum in Evangelio fundatum, ipsis etiam adversariis testibus: ex quo quid ad Sacramenti propriè dicti rationem desit, omnino non video.

Sed ut clarius omnia perspiciantur, & adversarii evidentius convincantur, conferamus hunc ritum quem ex Scriptura deduximus, cum definitionibus, quibus tum Catholici, tum Hæretici Sacramenti naturam atque essentiam explicare solent. Catholici ... nexis promissa sunt. Apologia Confessionis Augustanæ artic. de numero & usu Sacramentorum, Sacramentum propriè dictum eodem modo definit: vult enim esse ritum, qui habet mandatum Dei, & cui addita est promissio gratiæ. Hanc definitionem in ritum Confessionis atque Absolutionis quadrare, certè negari non potest: nam ut de Confessione interim taceam; Absolutionem, etiam privatam, habere mandatum Dei & promissionem gratiæ, omnes fatentur. Illud enim 2. Corinth. 5. *Posuit in nobis verbum reconciliationis*, &, *Pro Christo le-*
C *gatione fungimur*, mandatum divinum sonat. Illud autem, Joan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, apertissimam gratiæ promissionem continet. Et licèt etiam mandatum expressum nullum extaret; tamen in ipsa promissione absque dubio tacitè contineretur; quorsum enim daret Christus Apostolis absolvendi potestatem, nisi etiam ut ea uterentur quando opus esset, juberet?

Martinus Kemnitius communi hac definitione contentus non fuit: Itaque in 2. par. Exam. Tridentini Concilii pag. 41. ut excluderet à ratione Sacramenti propriè dicti, omnia Sacramenta Catholicorum, exceptis duobus, Baptismo & Eucharistia; definitionem longissimam fabricavit. Voluit enim octo con-
D ditiones requiri ad Sacramentum novæ legis propriè dictum: quas omnes excussimus in primo libro de Sacramentis in genere; nunc satis erit ostendere, eas omnes Sacramento Pœnitentiæ, invito etiam Kemnitio, convenire.

Prima conditio postulat, ut adsit externum ac sensibile symbolum. Damus in præsenti verbum externum ac sensibile. *Absolvo te*, seu, *Remitto tibi peccata*, ex illo testimonio Domini: *Quorum remiseritis peccata*. Secunda conditio exigit, ut symbolum illud habeat institutionem & mandatum Dei, non autem sit ab humano ingenio fabricatum. Id quoque jam demonstravimus ex verbo Dei: *Quorum remiseritis peccata*. Tertia, ut mandatum sive institutio sit
E in novo Testamento. Et hoc extra controversiam est, nisi quis Evangelium Joannis, & epistolam Pauli ad Corinthios ad novum Testamentum pertinere nolit. Quarta, ut sit ritus perpetuus, non ad breve tempus institutus. Ritum autem Absolutionis semper in Ecclesia permansisse, ac permansurum, neque adversarii negant; & ex Evangelio facilè probari potest. Cùm enim Dominus in Ecclesia potestatem remittendi peccata esse voluerit, neque tempus ullum definierit; id manifestè sequitur, ut tamdiu ea potestas duratura sit, quamdiu Ecclesia purgatione & remissione indigebit. Quinta, ut adsit etiam promissio gratiæ. Sexta, ut sit promissio gratiæ non cujuslibet, sed quæ in justificatione, ac reconciliatione consistat. Septima, ut promissio illa gratiæ signo externo adjuncta, & vestita sit. Quæ tres

condi-

drat : ita quidem ille docet in 4. lib. Instit. cap. 19. §. 15. ubi ad suam definitionem provocat. Sed illa etiam (quamvis alioqui satis inepta, ut in primo libro de Sacramentis in genere, demonstravimus) ad hunc ritum accommodari potest. Igitur ille, lib. 4. Institut. cap. 14. §. 1. Sacramentum definit : *Externum symbolum, quo benevolentiæ erga nos suæ promissiones conscientiis nostris Dominus obsignat, ad sustinendam fidei nostræ imbecillitatem, & nos vicissim pietatem erga eum nostram, tam coram eo & Angelis, quàm apud homines testamur.* Symbolum externum, & gratiæ promissionem, jam non semel in ritu Confessionis & Absolutionis ostendimus : illum autem finem, ad sustinendam fidem & pietatem testificandam; non minus in ritu Absolutionis, quàm in ritu Baptismi locum habere video. Nam quemadmodum qui in Baptismo audit illa verba nomine Dei prolata : *Ego te baptizo*, erigit animum ad spem, & in fide confirmatur, & roboratur : similiter facit, qui post Confessionem audit verba illa à Dei legato ad se propriè dirigi : *Ego te absolvo*. Et sicut qui ad Baptismum accedit, & in Christi familiam cooptari postulat, pietatem suam erga Deum apud homines testatur : ita etiam eandem testatur, qui signa Pœnitentiæ præ se ferens, & ad Absolutionem accurrens, cum Deo reconciliari enixè flagitat.

Quæ cùm ita sint; aut Sacramentum Pœnitentiæ verè proprieque dictum Sacramentum erit, aut Baptismus Sacramentum verè ac propriè dictum non erit : vel certè confingant novam aliquam definitionem, si ritum reconciliationis ita cupiunt à Sacramenti ratione excludere, ut ab eadem Baptismum non excludant.

Accedant præterea testimonia veterum. Duobus præcipuè modis intelligi potest, quæ fuerit de hac re Patrum sententia. Primum enim non rarò, cùm vera Sacramenta enumerant, iis Pœnitentiam adjungunt : sæpè etiam Pœnitentiam cum Baptismo conferunt, ac docent, in utroque Sacramento Deum esse, qui potissimùm operatur.

Tertullianus in libro de Pœnitentia : *Hæc*, inquit, *venena providens Deus clausa ignoscentiæ janua, & intinctionis sera obstructa, aliquid adhuc permisit patere : collocavit in vestibulo Pœnitentiam secundam, quæ pulsantibus patefaciat.* Ubi Tertullianus duas januas esse docet ad remissionem peccatorum, Baptismum & Pœnitentiam : proinde tale aliquod remedium esse judicat Pœnitentiam, quale est Baptismus, licèt specie diversum. Vide etiam eundem lib. 1. contra Marcionem extremo.

S. Cyprianus vel quicumque fuit auctor (antiquum autem auctorem esse nemo negat) in sermone de ablutione pedum : *Post Baptismum*, inquit, *qui sui reverentia non patitur iterari, aliud lavacrum procurasti &c.*

S. Ambrosius lib. 1. de Pœnitentia, cap. 7. *Cur fit ut de his quidquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt; per quos & nos Christiani sumus; qui claves regni cælorum habentes, quodammodò ante diem judicii judicant;* ubi conjungit cum Baptismo, & Eucharistia, pœnitentium absolutionem.

S. Augustinus epist. 180. ad Honoratum : *An non cogitamus*, inquit, *cùm ad istorum periculorum pervenitur extrema, nec est potestas ulla fugiendi, quantus in Ecclesia fieri soleat ab utroque sexu, atque ab omni ætate concursus, aliis Baptismum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam Pœnitentiæ ipsius actio-*

C *nem, omnibus consolationem, & Sacramentorum confectionem, & erogationem?* Et paulò post : *Si ministri adsint*, inquit, *alii baptizantur, alii reconciliantur, nulli Dominici corporis Communione fraudantur.* Et lib. 5. de Baptismo, cap. 20. *Si ad hoc valet quod dictum est in Evangelio, ut per peccatorem Sacramenta non celebrentur; quomodo exaudit homicidam deprecantem, vel super aquam Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur?* ubi per manus impositionem, Ordinationem, & Reconciliationem intelligit. Nam pœnitentium reconciliationem vocari ab Augustino, manus impositionem; multis testimoniis probari posset : sed in præsenti unum aut alterum suf-

D ficiet. Lib. eodem 5. de Baptismo, cap. 23. *Manus*, inquit, *ab hæresi redeunti propterea imponitur, ne extra omnem culpam fuisse videatur &c.* Et in Psalm. 146. explicans illud : *Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. Quæ sunt*, inquit, *ista alligamenta? temporalia Sacramenta;* & exempla ponit Eucharistiæ, & manus impositionis, qua per Præpositum peccatores reconciliantur. Idem Augustinus in lib. 1. cap. ult. de adulterinis conjugiis, & lib. 2. cap. 6. apertissimè confert Reconciliationem cum Baptismo.

Sanctus Joannes Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio, primò conjungit potestatem remittendi peccata cum potestate conficiendi Eucharistiam : dein-

E de paulò post eandem confert cum Baptismo : *Neque enim*, inquit, *solùm cùm vos regenerant, sed etiam postea, condonandorum nobis peccatorum potestatem obtinent.*

S. Cyrillus lib. 12. in Joannem, cap. 56. duobus modis dicit remitti peccata à sacerdotibus, ut Dei ministris; per Baptismum, & Pœnitentiam.

Theodoretus in Epitome divinorum decretorum, cap. de Pœnitentia, dicit, sacrorum mysteriorum Baptismi, & Pœnitentiæ, figuras fuisse in Testamento veteri, ablutiones, & sacrificia. Ubi non solùm conjungit Theodoretus Pœnitentiam cum Baptismo, sed etiam utrumque, Mysterium (qua voce Sacramenta nominare solent) appellat.

S. Leo epist. 91. ad Theodorum : *Multiplex*, inquit, *misericordia Dei, ita lapsibus subvenit humanis, ut non solùm*

Græcæ, quæ ab annis 500. floruit. His enim quingentis annis in tota Ecclesia, Sacramentum Pœnitentiæ inter Sacramenta verè ac propriè dicta numeratum esse, nullo modo negari potest, neque adversarii, ut arbitror, negant. Satis enim id constat, tum ex Petro Lombardo, quem Theologi omnes posteriores secuti sunt, lib. 4. Sentent. dist. 14. cum ex decreto Lucii Papæ III. quod exstat cap. Ad abolendam, extra de Hæreticis, & ex definitione generalium Conciliorum, Florentini & Tridentini, quibus Catholici omnes libenter parent; tum denique ex responsione Hieremiæ Archiepiscopi Constantinopolitani ad Germanos: nam cap. 7. apertè docet Hieremias, Græcam Ecclesiam inter vera Sacramenta numerare Pœnitentiæ Sacramentum.

Hæc autem testimonia non ideò profero, quòd ignorem ea nihili fieri ab adversariis: sed ut omnes intelligant, aut totis quingentis annis Ecclesiam universam in gravissimo errore esse versatam, quod certè fieri non potest, cùm sit columna & firmamentum veritatis. 1. Timor. 3. aut verum esse, quòd nos ab eadem Ecclesia de Pœnitentiæ Sacramento didicimus. Hanc autem Ecclesiam, quæ his quingentis annis peregrinata est in terris, veram Christi fuisse Ecclesiam, & cum antiquiore illa continuatam; vel uno hoc argumento satis convincimus: Quia cùm nulla alia Ecclesia ab adversariis demonstretur, quæ totis his quingentis annis sine interruptione ubique terrarum sparsa fuerit; aut hæc nostra vera Ecclesia fuit, aut nulla omnino fuit: nullam verò fuisse, numquam affirmabit, qui verba illa Christi vera esse crediderit: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Matt. 16. Sed de his satis: nunc ipsorum objecta diluamus.

CAPUT XI.

Solvuntur argumenta Calvini & Kemnitii.

JOannes Calvinus lib. 4. Institut. cap. 19. §. 15. 16. & 17. hæc argumenta proponit. Primò, objicit difficultatem, quam Theologi Scholastici patiuntur in Sacramento reperiendo, cùm de Pœnitentia tractant. *Romanenses*, inquit, *Scholastici anxiè in reperiendo hoc Sacramento desudant: nec mirum videri debet, nodum enim in scirpo quærunt. Quod tamen optimum habent; rem implicatam, suspensam, incertam, opinionumque varietate confusam ac turbatam relinquunt.*

Respondeo; aptè omnino exordium à mendacio ducit: Theologi enim summo consensu Pœnitentiam

Sacramenti non conveniat: *Qui Sacramenti*, inquit, *definitionem suprà à nobis positam memoria teneant, ad eam exigant id quod dicunt esse Sacramentum, & invenient non esse cæremoniam externam à Domino institutam ad fidei nostræ confirmationem.*

Respondeo, jam superiore capite ostendi non minus Pœnitentiam cum Absolutione ritum externum esse, atque à Deo institutum & fidem nostram confirmantem, quàm sit Baptismus. Sed licèt fides ex ejusmodi ritibus confirmari possit: non est tamen is proprius, & primarius finis Sacramentorum, sed concionis, atque exhortationis; alioqui frustrà infantes, dormientes, amentes, Sacramenta ulla perciperent. Sed de hac re satis multa in primo libro de Sacramentis in genere diximus.

Tertiò, objicit testimonium S. Augustini ex sermone de Baptismo ad infantes, & ex lib. 3. quæst. vet. Testam. qui Sacramenta visibilia esse debere scribit: *Quid tale*, inquit, *aut ipsi vident, aut aliis queunt ostendere in eo quod Sacramentum Pœnitentiæ vocant?*

Respondeo, non desunt multa signa visibilia in Sacramento Pœnitentiæ, sive sacerdotem aspicias manus imponentem, sive pœnitentem ad genua Sacerdotis abjectum, & lachrymas fundentem: sed quia ista ita plerumque conspiciuntur, ut tamen etiam absque iis Sacramentum Pœnitentiæ esse possit; breviter Respondeo, visibile signum, idque à Deo institutum, esse tum Confessionem, tum Absolutionem. Augustinus enim visibile signum vocat, quod sensu externo aliquo percipitur, etiamsi is non sit sensus videndi, sed audiendi: nam ut idem Augustinus lib. 10. Confess. cap. 35. ait, rectè dicimus: *Vide quid sapiat, vide quid valeat, vide quid sonet, vide quàm durum sit.* Et certè in Sacramentis visibile signum non opponit Augustinus ei rei, quæ non cernitur oculis; sed quæ sola mente, nullo autem corporali sensu apprehenditur; sic enim ait Serm. ad infantes, quem Calvinus ipse citavit: *Sacramentum ideò dicitur, quia aliud videtur, aliud intelligitur: quod videtur, speciem habet corporalem, quod intelligitur, fructum habet spiritualem*, ubi vides corporale opponi spirituali, & quod sensu percipitur, ei quod intelligentia apprehenditur. Verbum igitur corporale rectè signum visibile, idest, sensibile, atque externum dicitur.

Quartò objicit, nullam exstare promissionem: *Quacumque*, inquit, *in parte Sacramentum posuerint, nego jure haberi pro Sacramento: primùm, quod nulla Dei promissio singularis ad hanc rem exstet.*

Respondeo; nimia hæc impudentia, vel inconstantia est: exstare enim singularem promissionem Dei pro Absolutione privata, quam minister pœnitenti annunciat (ut verbis utar ipsius) ex pluribus Calvini locis superiore capite ostendimus. Et sanè quæ fingi potest clarior promissio, quàm illa sit: *Quorum*

tem instruendam & excitandam potissimùm refertur, quorsum (ut paulò ante dicebamus) infantes, interdum etiam dormientes & amentes baptizarentur? verba igitur Sacramentalia, & inter alia illud: *Ego te absolvo*, veræ cæremoniæ sunt, non conciones; Siquidem actiones sunt externæ, ad significandam & efficiendam justificationem, atque ad Deum eo ritu colendum à Christo institutæ. Et propterea non multum refert, utrum ab eo qui Sacramentum percipit, exaudiantur & intelligantur, an secus; & linguane patria, an latina, vel Græca aut Hebræa pronuncientur. Atque hactenus de argumentis Calvini.

Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. Tridentini Concilii, pag. 903. Primò objicit, deesse Pœnitentiæ Sacramento elementum externum: *Ex divina*, inquit, *institutione non habet tale externum, & materiale elementum, quale est in Baptismo, & in Eucharistia, quod ad integram definitionem, & genuinam proprietatem Sacramenti pertinet*.

Respondeo; non malè Kemnitius ex Baptismo, & Eucharistia, quæ omnium consensu vera Sacramenta sunt, naturam, ac proprietatem Sacramentorum in genere investiganda esse censet: sed in eo fallitur, quod non rectè explicat, quo gradu similitudo requiratur inter elementum Baptismi atque Eucharistiæ, & Sacramentorum cæterorum. Fatemur enim, in omni Sacramento requiri elementum externum, simile illi, quod in Baptismo & Eucharistia adesse cernimus: sed quæstio est, quo gradu, sive quatenus simile requiratur.

Ac primùm certum est, non requiri simile in specie: alioqui deberent omnia Sacramenta ex aqua constare, quia Baptismus ex aqua constat, & tum Eucharistia, quæ constat ex pane & vino Sacramentum non esset. Eadem ratione certum est, non requiri similitudinem in genere proximo: alioqui Sacramenta omnia ex simplici corpore, quale est aqua, idest, ex aere, aut igne, vel terra, conficienda essent. Sed fortè similitudo requiritur in superiore aliquo genere; ut elementum cujuscumque Sacramenti, substantia quædam sit corporalis, quales substantias esse videmus aquam, panem & vinum, ex quibus Baptismi & Eucharistiæ Sacramenta constant. At neque hoc dici potest: nam Baptismi natura atque essentia propriè non in substantia, sed in actione consistit. Symbolum enim externum, cui annexa est gratia, & quod propriè Baptismus dicitur, non est aqua, sed ablutio cum sanctissimæ Trinitatis invocatione: ablutio autem & invocatio, non substantiæ, sed actiones sunt. Quare immeritò Catholicos Kemnitius reprehendit, pag. 936. quòd elementum de prædicamento Substantiæ, transformarint in elementum de prædicamento Actionis. Nec tamen generatim affirmari potest, omne Sacramentum in actione consistere, nam Eucharistiæ Sacramentum propriè [...]cramenta non essent. Quemadmodum igitur in Baptismo ablutio exterior per aquam exhibetur, ut ablutio interior per spiritum significetur: sic etiam in Eucharistia panis & vinum, seu potiùs panis vinique species in conspectu ponuntur, ut corpus & sanguis Domini, cibus ac potus animorum esse intelligantur; & ad eundem modum in Sacramentis cæteris, id solùm necessariò Sacramenti natura postulat, ut externa signa ad spiritualem effectum aptè repræsentandum exhibeantur. Utrum autem ea signa ad prædicamentum Substantiæ, an ad prædicamenta Accidentium, & utrum oculis, an auribus percipiantur, nihil interest, neque Christus nos de
C
prædicamentis sollicitos esse voluit, neque facilius ipse per substantiam quàm per Accidentia homines justificat.

Quare in Sacramento Pœnitentiæ, in quo pro symbolo externo confessionem pœnitentis, & absolutionem voce corporali à sacerdote pronunciatam habemus, vera & propria Sacramenti ratio minimè desideratur. Verba enim non solùm signa externa, ac sensibilia, sed etiam in genere signorum præstantissima sunt, ut sanctus docet Augustinus lib. 2. cap. 3. de doctrina Christiana.

Quòd verò idem Augustinus tract. 80. in Joan. distinguit elementum à verbo, cùm ait: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum*; non debet ad
D
omnia Sacramenta trahi: neque enim ille de Sacramentis generatim, sed de Baptismo tantùm loquebatur, ut ex illis verbis intelligimus: *Detrahe verbum, quid est aqua, nisi aqua?* Alioqui enim & verba loco elementi, seu rei, & res loco verborum esse posse, in lib. 1. de Sacramentis in genere, demonstravimus.

Secunda objectio Kemnitii in eo consistit, ut probet, Sacramentum Pœnitentiæ non habere fundamentum in verbo Dei, neque in Patribus: id verò prolixè persequitur, disputatione in quinque capita, distributa; de quibus omnibus breviter, atque ordine dicendum erit.

Primo igitur capite, quod habetur pag. 908. pro-
E
bat, Sacramentum Pœnitentiæ non habere fundamentum in Testamento veteri, idque ex testimonio Concilii Tridentini, sess. 14. cap. 1. & inde colligit, per annos circiter quater mille non fuisse Pœnitentiæ Sacramentum. Sed hæc inania sunt. Fatemur enim Sacramentum Pœnitentiæ à Christo institutum, ut etiam Baptismum & Eucharistiam, & idcirco mirum non esse, si per multa annorum millia non fuerit.

Ne tamen nihil fecisse Kemnitius videatur, argumentum quoddam proponit, quod hoc syllogismo comprehendi potest. In Pœnitentia Testamenti veteris fuit Contritio, Confessio, & quædam veluti Satisfactio, cum potestate remittendi peccata: Atqui ea Pœnitentia non erat Sacramentum propriè dictum: igitur nec Pœnitentia, quam Catholici ex Con-

remiseritis peccata, remittuntur eis. Audi S. Joannem Chrysostomum lib. 3. de Sacerdotio : *Corporalem lepram purgare, seu verius dicam, haud purgare quidem, sed purgatos probare, Judæorum sacerdotibus solis licebat. At verò nostris sacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est.* Hæc ille.

C Neque exemplum Prophetæ Nathan, quod exstat lib. 2. Reg. cap. 12. ad rem nostram facit, & omninò ineptè non semel à Kemnitio inculcatur. Non enim Nathan dixit: Ego te absolvo, vel tibi peccata remitto; sed solùm : *Dominus transtulit peccatum tuum à te*, quibus verbis significavit id, quod sibi ut Prophetæ, divinitùs indicatum erat, non autem peccatum ipse remisit. Quòd si quicumque narrat aliquid factum esse, idem potest dici rem illam fecisse; quid prohibet, quo minus Evangelistæ Christum peperisse, interfecisse, & eundem à mortuis revocasse, & in cœlum transtulisse, & Spiritum etiam sanctum misisse dicantur, quia hæc omnia facta esse literis prodiderunt? Non igitur dicimus, quod fingit Kemnitius, Nathan non absolvisse judiciaria potestate, D sed per ministerium, quasi apud nos sacerdotes non per ministerium, sed regia ac suprema potestate absolvant, sed dicimus, in Sacramento Pœnitentiæ sacerdotes potestate judiciaria, sed ministeriali, ut Christi ministros, non ut Reges ac Dominos, peccatores absolvere; Nathan autem, nec Regia, nec ministeriali potestate absolvisse, sed tantùm à Deo jam absolutum Prophetica virtute cognovisse, & renunciasse. Quamquam ne tum quidem aliquid obtineret Kemnitius, si Nathan judiciaria ministeriali potestate Davidem absolvisset : id enim factum esset semel extraordinaria quadam providentia Dei; singularia verò exempla legem non faciunt.

E Sed instat Kemnitius : *Apostolus Petrus Act. 10. & Paulus Act. 26. affirmant se de Pœnitentia in Deum, & de accipienda remissione peccatorum, non aliter docuisse quàm Prophetas.* At quid hoc ad propositum facit? num ideò Pœnitentia Testamenti veteris Sacramentum erit? aut novi non erit? Apostoli enim loquuntur de Pœnitentiæ virtute, & ea præsertim quæ ad Infideles pertinet, qui convertuntur ad fidem : eam autem semper in usu fuisse, & à Prophetis frequenter prædicatam, non negamus. Aliud autem est virtus Pœnitentiæ, quæ semper necessaria fuit : aliud verò Sacramentum Pœnitentiæ, quod à Christo institutum, in solo Testamento novo locum habet.

Cur igitur, instat Kemnitius, *ab exemplis Testamenti veteris, Sacramentum Pœnitentiæ confirmare nitimini, si Pœnitentia in Testamento veteri Sacramentum non erat?* Respondeo; non probamus ex Testamento ve-

describitur : Pœnitentiam agite, & credite Evangelio. Docuit autem, & Baptista, & Christus de Contritione. Baptistæ auditores confessi sunt peccata sua, Matth. 3. & Christus privatam Absolutionem impertiit, Matth. 9. & Luc. 7. Quare igitur juxta definitionem Pœnitentiæ à Pontificiis traditam, Pœnitentia illa à Christo & Baptista prædicata, non est Sacramentum? atqui Tridentinum Concilium sess. 14. cap. 1. negat eam esse Sacramentum.

Ad hoc argumentum respondet ipse qui illud fecit, sed planè absurdè, ut nimirum ostendat non posse responderi, nisi multis concessis, quæ nulla ratione concedenda essent : *Respondeo*, inquit, *quia Contritio & Confessio non habuit enumerationem singulorum delictorum : Christus etiam absolutionem impertiit, non præmisso processu Judiciali, & imposita mulcta, sed gratis, iis qui peccata agnoscebant, iram Dei timebant, & fide propter ipsum petebant & quærebant reconciliationem. Et summa*, inquit, *quia in illa Pœnitentia gratis, sine operibus, fide propter Christum remittebantur peccata, quia etiam tam Baptista quàm Christus, fidem in Filium Mediatorem, partem conversionis necessariam ad consequendam remissionem prædicarunt : propter has causas talis Pœnitentia Pontificiis non est Sacramentum. Concedit itaque & fatetur Tridentinum Concilium, Sacramentum Pœnitentiæ non habere fundamentum, testimonium, vel exemplum, sicut non in veteri Testamento, ita nec in concionibus Baptistæ, & Christi ante Resurrectionem.* Hæc ille.

Ad argumentum initio factum Respondeo Pœnitentiam, quam Christus & Baptista prædicarunt, ideò Sacramentum non fuisse, quia defuit pars Sacramenti potissima, nimirum verbum Absolutionis, confessioni peccatorum adjunctum. Nam Matth. 3. legimus quidem auditores Baptistæ confiteri solitos peccata sua, cùm accederent ad Baptismum, sed Baptistam pronunciasse verbum Absolutionis, non legimus; Christum autem, & paralytico, & fœminæ peccatrici peccata remisisse legimus, sed eos peccata confessos nequaquam legimus. Itaque nisi Kemnitius velit ex Confessione auditorum Joannis, & ex paralytici ac peccatricis Absolutione, unum Sacramentum facere; non habemus exemplum Sacramenti Pœnitentiæ, in actis Baptistæ, & Christi ante resurrectionem.

Adde, quòd Christus, cùm paralyticum & peccatricem absolvit, non ritum instituit, quo reconcilientur deinceps peccatores, neque Apostolis mandavit, ut eo modo quo ipse fecerat, inspecta fide aliorum, alii nihil petenti, peccata remitterent : proinde non verbo Sacramentali, sed propria, ac singulari sua potestate peccata dimisit.

Porrò illa Kemnitii responsio ad idem argumentum,

corporalem sanitatem, non reconciliationem quærebat: neque ulla fit eo loco mentio agnitionis peccati, vel timoris iræ Dei. Lucæ autem 7. detestatio quidem peccati agnoscitur, sed ea non tam ex timore iræ Dei, ut Kemnitius somniat, quàm ex amore Christi vehementissimo nascebatur: quæ etiam causa esse potuit, cur mulctam nullam ei Dominus imposuerit. Nam & hoc tempore Theologi docent, tantam esse posse in pœnitente vim contritionis & amoris, ut nullus omnino pœnæ & culpæ reatus post reconciliationem supersit: *Cui*, inquit, *minus dimittitur, minus diligit*, &, *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*.

Mendacia autem illa, quòd ideò negemus, Pœnitentiam à Christo & Baptista prædicatam Sacramentum fuisse, quia in ea gratis, & propter Christum dabatur remissio: jam suprà notata & refutata sunt.

Denique conclusionem illam libenter admittimus, fateri Concilium Tridentinum, Sacramentum Pœnitentiæ non habere fundamentum, testimonium, aut exemplum in concionibus Baptistæ, & in toto veteri Testamento. Sed si cui mirabile id videtur, is miretur etiam, cur in Testamento veteri, & in concionibus Baptistæ, fundamentum, testimonium, & exemplum non habeamus Baptismi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; & Eucharistiæ, ex pane vinoque per consecrationis verba confectæ.

In Tertio capite pag. 911. & sequentibus, probat Kemnitius, Pœnitentiæ Sacramentum non fundari in illis verbis Domini: *Quorum remiseritis peccata*, Joan. 20. & rursus repetit argumenta sua de absolutione Davidis per Nathan Prophetam, & de Pœnitentia quam Christus & Baptista prædicaverunt.

Sed hæc omnia jam anteà refutata sunt: quia enim ex testimonio illo Dominico verè colligitur Pœnitentiæ Sacramentum, ideò de verbis illis egimus capite superiore, ubi argumenta nostra pro veritate adferebamus.

In Quarto capite pag. 921. probare conatur, ex Apostolorum doctrina & exemplis nihil adferri posse, ad Sacramentum Pœnitentiæ confirmandum: & quamvis id non multum referat, cùm satis esse debeat Christi verbum, tamen ne Kemnitius glorietur, ad hunc locum nihil esse responsum, respondeamus breviter: *Paulus*, inquit Kemnitius, *Actor. 26. recitans summam doctrinæ suæ de Pænitentia, affirmat se nihil docuisse extra ea, quæ Prophetæ locuti sunt*.

At hic duo sunt mendacia. Non enim Paulus Act. 26. recitat summam doctrinæ suæ de Pœnitentia, sed tantùm dicit se annunciasse hominibus, ut Pœnitentiam agerent, & converterentur ad Deum, digna Pœnitentiæ opera facientes: hæc certè non est summa doctrinæ de Pœnitentia, sed cohortatio ad Pœnitentiam. Nec loquitur Paulus nisi de Pœnitentia, quæ Baptismum præcedit, quam nos fatemur Sacramentum non esse. Deinde quod Paulus addit, se omnes, qui credunt in eum, quæ verissima sunt, neque ullo modo cum sententia nostra pugnant.

Addit Kemnitius: *Apostoli nusquam leguntur exegisse enumerationem peccatorum ad remissionem necessariam: nec leguntur imposuisse mulctam, quibus peccata remittebant*. At nec leguntur alicui peccata remisisse. Proferat Kemnitius exempla, ubi Apostoli legantur in particulari alicui lapso post Baptismum Absolutionem impendisse, vel (ut ipsi malunt) annunciasse; & tum demum jure à nobis quæret, ut ostendamus, ea in reconciliatione Confessionem & mulctam adfuisse. Quis ambigit, multa Apostolos, & fecisse &
C docuisse, quæ scripta non sunt? alioqui facilè probabimus, non esse homines baptizandos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, quia nusquam Apostoli hoc ritu baptizasse legantur.

Proferetur fortasse exemplum Corinthii incestuosi. Sed Paulus non eum propriè absolvit, sed absolutionem à Corinthiis datam approbavit 2. Corinth. 2. Corinthios autem non sine mulcta imposita illum absolvisse, significat idem Apostolus 2. Corinth. 7. ubi inter alia nominat vindictam, quam de peccato illius incestuosi exegerant.

Addit rursus Kemnitius: *Vanum etiam & falsum est, Apostolos aliam docuisse Pænitentiam, quod ad substantialia attinet, qua impii ante Baptismum ad Deum*
D *convertuntur; & aliam diversam, qua lapsi post Baptismum cum Deo in gratiam redeant: non enim aliam Legem, non aliud Evangelium, non alium Christum, nec aliam fidem lapsis post Baptismum proposuerunt*. Et ubinam legisti mendax, apud Catholicos Pœnitentiam ante Baptismum, ab ea differre, quæ agitur post Baptismum, quòd aliam fidem, aliam legem, aliud Evangelium, alium Christum requirat? hæc enim vestra sunt mendacia, non nostra dogmata. Lege, si placet, Tridentinum Concilium sess. 6. cap. 6. & 7. ubi describitur justificatio impii per Baptismum, & rursus cap. 14. ubi describitur justificatio per Pœnitentiæ Sacramentum: videbis in iis locis, in utraque justificatione peccata remitti per Christi merita,
E præcedente fide, & Pœnitentia, ac Deo corda excitante, & adjuvante, ut seriò convertantur, & Pœnitentiam, ut oportet, agant, idque totum ex eodem Evangelio derivari.

Discrimen inter Pœnitentiam ante, & post Baptismum, in eo ponimus; quòd posterior materia Sacramenti est, & confessionem singulorum peccatorum, ac opera quædam laboriosa exigit: prior, nec est Sacramenti materia, neque distinctam illam, ac particularem peccatorum confessionem, neque laboriosa illa opera necessariò postulat. Quæ omnia accidentaria ipsi Pœnitentiæ sunt, non substantialia: accidit enim virtuti Pœnitentiæ, ut tali vel tali modo exterius prodeat, atque ut signa ejus externa cum verbo Absolutionis, Sacramentum efficiant.

Ultimò addit Kemnitius: *Exstant verè in scriptis Apo-*

[illegible], non ante ad confessionem singulorum peccatorum ad pedes Sacerdotis deponendam vos provocant, quàm ad fidem Catholicam iterum profitendam, & Ecclesiam agnoscendam, disputando, atque errores vestros refellendo perduxerint. Quorsum enim ad Sacramentum Pœnitentiæ invitaremus, quos scimus Sacramentum ipsum nihili facere?

Quis igitur fuerit Apostolorum tempore ritus, quæve ratio reconciliandi eos, qui post Baptismum lapsi fuerant, non potest ex epist. sola ad Galatas planè cognosci. Illustrius aliquanto est exemplum Corinthii incestuosi 1. Cor. 6. & 2. Cor. 2. & 7. & quamvis nec de illius reconciliatione in particulari sit proditum, quo ritu ea peracta sit: tamen satis constat multò durius cum eo actum esse, quàm si ante Baptismum idem flagitium perpetrasset.

In Quinto & ultimo capite probat Kemnitius, Sacramentum Pœnitentiæ nullum habere in antiquis Patribus fundamentum. Ac Primùm dicit extra omnem dubitationem esse, primam originem Sacramenti Pœnitentiæ, à Catholicis excogitati, ductam esse ex spectaculis publicæ Pœnitentiæ, quam magna severitate vetus Ecclesia in manifestis, & atrocibus criminibus servabat. In illa enim requirebantur signa externa Contritionis, Exomologesis, seu Confessio criminum; & imponebantur certæ castigationes, tum exempli causa propter alios, tum verò explorationis gratia, an seria esset Pœnitentia.

Addit, fuisse etiam antiquis in usu privatam Pœnitentiam; & Patres, ut Origenem, hortatos populum, ut etiam alia crimina, quamvis non notoria, nec ita magna, confiterentur. Inde autem cœpisse regulam & doctrinam generalem fieri, ad Pœnitentiam, qua lapsi in qualiacumque peccata post Baptismum, Deo reconcilientur, pertinere præter cordis contritionem, & fidem amplectentem Christum, etiam oris confessionem sacerdoti faciendam, & operis satisfactionem.

Deinde attexit, varias esse opiniones Catholicorum de necessitate Confessionis: idque probat ex Gratiano, & ejus Glossa, ac Bonaventura; hi sunt enim omnes Patres, omnesque Historici, quos Kemnitius citat, quamvis Bonaventuræ locum præ festinatione non annotaverit.

Hìc ego Primùm à Kemnitio quæro, unde illam historiam de origine Pœnitentiæ hauserit: nullo enim teste hæc probata reliquit. Legerat, credo, tale aliquid in Calvino; id ei satis fuit, sed nobis non est satis, qui multa ipsius etiam Calvini mendacia deprehendimus. Deinde, quid hoc ad quæstionem, de qua agimus? Esto enim, prima lapsorum reconciliatio, in publica Pœnitentia fuerit: cur ea Sacramentum esse non potuit? cur signa illa externa contritio-

to Baptismi diversum sit.

HÆretici, qui Sacramentum Pœnitentiæ de medio sustulerunt, ex hoc errore in alium prolapsi sunt: quia enim negandum esse non putabant, peccatores post Baptismum posse Deo reconciliari, neque reconciliationem istam sine Sacramento aliC quo fieri credebant, id eis in mentem venit, ut dicerent, Baptismum ipsum dici posse atque esse Pœnitentiæ Sacramentum. Itaque lapsos post Baptismum, reconciliari dixerunt per Baptismum, memoria, non autem reipsa, repetitum.

Ex quo novo dogmate, tria quædam adversarii deduxerunt. Primò, non esse durius pactum, quod Deus cum peccatore fecit in reconciliatione post Baptismum, quàm ante Baptismum, sed esse æquè facile, vel potiùs prorsus idem: & inde gravissimè invehuntur in eos, qui dicunt Pœnitentiam esse tabulam naufragii, quasi non liceat ad ipsam navim Baptismi ampliùs redire. Secundò, non minus integrè renovari hominem in reconciliatione post Baptismum, quàm antè Baptismum: & sicut in reD generatione, quæ fit in Baptismo, dimittuntur omnia peccata quoad culpam & pœnam; similiter fieri volunt in reconciliatione, quæ fit post Baptismum. Tertiò, non esse quærendum post Baptismum, symbolum externum divinitùs institutum, quo Christi merita applicentur, cùm id satis commodè præstet Baptismus, memoria (ut diximus) apprehensus, & repetitus.

Primus auctor hujus erroris, ut etiam aliorum fermè omnium, qui hoc tempore inter Lutheranos versantur, Lutherus fuit: sic enim scribit in lib. de captiv. Babylon. cap. de Baptismo: *Præbuit his opinionibus occasionem verbum illud periculosum D. Hieronymi, E sive malè positum, sive malè intellectum, quo Penitentiam appellat secundam tabulam post naufragium, quasi Baptismus non sit Penitentia. Hinc enim ubi in peccatum lapsi fuerint, de prima tabula seu navi desperantes, velut amissa, secundæ tantùm incipiunt niti & fidere tabulæ, idest, Penitentiæ.* Et in eodem lib. propè extremo: *Penitentiæ Sacramentum*, inquit, *signo visibili, & divinitùs instituto caret: & aliud non esse dixi, quàm viam ac reditum ad Baptismum.* Hæc ille; in quibus verbis obiter observanda est mira Lutheri inconstantia. Nam in ejusdem libri principio disertis verbis scripsit, tria esse Sacramenta, Baptismum, Pœnitentiam, & Panem; seu potiùs unum Sacramentum, & tria signa Sacramentalia: quo loco signum Sacramentale apertissimè in Pœnitentiæ Sacramento posuit distinctum à signo Baptismi, & Eucharistiæ. Sed in fine libelli, opinione mutata, vel potiùs oblitus eorum quæ paulò ante scripsit, æquè apertè negat si-

ptissimè, itaque dixeris, si Baptismum vocaveris Pœnitentiæ Sacramentum, cùm in confirmationem gratiæ, & fiduciæ sigillum, iis datus sit, qui Pœnitentiam meditantur.

Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 929. 930. 931. & 932. fatetur quidem aliud esse Pœnitentiam, aliud Baptismum; & majorem luctam conscientiæ esse iis, qui converti debent à peccato post Baptismum commisso, quàm in iis, qui convertuntur à peccato commisso ante Baptismum: tamen Lutherum & Calvinum secutus, reprehendit similitudinem de tabula naufragii, & fœdus Baptismi vult esse perpetuum; ita ut vel in eo perseveremus, vel si fortè peccatum admiserimus, ad illud revertamur. Reprehendit etiam Concilium Tridentinum, quòd velit diversam esse rationem reconciliationis in Baptismo ab ea, quæ est in Pœnitentia; & hanc quidem multò difficiliorem ac duriorem esse, quàm illam. Detorquet autem impudentissimis mendaciis Concilii sententiam ad eam intelligentiam, de qua numquam Patres Concilii cogitarunt, vel potiùs quam disertis verbis anathemate damnarunt, nimirum, quòd in Sacramento Pœnitentiæ non nitamur Christi satisfactione & merito, sed propriis nostris operibus; de quibus mendaciis suprà diximus, quæ hoc loco dici potuissent.

Igitur adversus hunc novum errorem Tridentinum Concilium sess. 14. canon. 2. ita scripsit: *Si quis Sacramenta confundens, ipsum Baptismum Pœnitentiæ Sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo Sacramenta distincta non sint, atque ideò Pœnitentiam non rectè secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit.* Quæ veritas tribus argumentis confirmanda est; testimonio Scripturæ, traditione veterum, & ratione.

CAPUT XIII.

Probatur veritas.

QUod attinet ad Primum: habemus in primis exempla; vel potiùs typos & figuras Testamenti veteris. Extra controversiam est, Circumcisionem datam Judæis in figuram Sacramenti Baptismi: unde etiam Baptismus ab Apostolo Coloss. 2. dicitur Circumcisio spiritualis, & non manufacta. Si quis autem diligenter evolvat Scripturam veterem, nusquam inveniet memoriam Circumcisionis præscribi tamquam remedium peccatorum post Circumcisionem perpetratorum; sed sacrificia, expiationes, confessionem peccatorum, ut ex cap. 4. 5. & 6. Levitici colligi potest. Eodem igitur modo in Testamento novo existimandum non est, Baptismi memoriam remedium esse ad ea peccata purganda institutum, quæ post Baptismum committuntur, sed sacrificium novi ipsisse, etiam adversarii nostri concedunt. Quomodo enim Paulus negaret, lapsos post Baptismum reconciliari posse, qui Corinthium post Baptismum gravissimo scelere inquinatum, reconciliari permisit? Sed negat posse renovari per Baptismum: sic enim hunc locum intelligunt, Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, Ambrosius, & alii in commentario hujus loci; & præterea Ambrosius lib. 2. de Pœnitentia, cap. 2. ubi copiosè hoc ostendit, Novatianos refellens. Idem etiam apertissimè docet Augustinus in expositione. epist. ad Rom. inchoata, propè finem, ubi notat, eos qui post Baptismum

C labuntur, curari posse per Pœnitentiam, non autem renovari, quod est proprium Baptismi. Idem habet etiam auctor libri de vera & falsa Pœnitentia, cap. 3. qui liber habetur in 4. tomo operum S. Augustini.

Deinde circumstantiæ loci vix patiuntur aliter accipi verba Apostoli. Nam initio capitis monet Apostolus Hebræos, ut non respiciant iterum ad primordia Baptismi, & fidei, & ejus Pœnitentiæ, quæ Baptismum præcedit, estque veluti fundamentum ædificii spiritualis: *Quapropter*, inquit, *intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursus jacientes fundamentum Pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei in Deum, Baptismatum doctrinæ,*

D *impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, & judicii extremi.* De quibus Pauli verbis loquens Augustinus lib. de fide & operibus, cap. 11. *Hæc*, inquit, *omnia pertinere ad initia Neophytorum, satis apertèque Scriptura testatur.* Reddit autem in sequentibus verbis Apostolus rationem, cur non oporteat respicere ad illa primordia, cùm ait: *Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati &c.* ac si apertius diceret: Quia non contingit nisi semel, ea renovatio, quæ habetur per Baptismum. Describi verò Baptismum per illuminationem, dubitari non potest: inde enim omnes veteres, ac maximè Græci, baptizari illuminari dicunt, & Baptismum Sacramentum luminis appellant.

E Cùm ergo ex Apostolo habeamus, impossibile esse iterum renovari per eam Pœnitentiam, quæ cum Baptismo conjuncta est: necesse est omnino, aut negare cum Novatianis reconciliationem, aut cum Catholicis admittere novum Sacramentum à Baptismo distinctum, quo peccatorum remissio tribuatur. Neque dicere possint adversarii, Paulum tantùm velle, non debere iterum repeti actionem Baptismi: non enim Paulus de cæremonia, sed de ejus effectu, idest, de renovatione loquitur. Quare si Baptismi effectum iterum habere non possumus, certè alium ritum, aliud Sacramentum quærere debemus.

Adde, quòd cùm in Scriptura legamus exempla eorum, qui post Baptismum lapsi sunt, ut Simonis, Actor. 8. & Corinthii incestuosi, 1. Corinth. 6. nusquam tamen legimus eos remissos fuisse ad memoriam

botes pervenire ad remissionem post Baptismum, cùm ante Baptismum facillimus sit aditus ad indulgentiam.

Clemens Alexandrinus apud Eusebium lib. 3. histor. cap. 17. aliàs 24. vocat Pœnitentiam Baptismum lachrymarum: atque ibidem significat, multis orationibus & jejuniis opus esse ad remissionem, quæ fit post Baptismum.

Cyprianus in serm. 5. qui est de lapsis, nihil aliud agit, quàm, post Baptismum si quis labatur in peccatum, ei necesse esse multis lachrymis & jejuniis culpam suam abluere: & lib. 3. epist. 15. & 16. graviter reprehendit eos, qui Absolutionem pœnitentibus dabant, antequam justam Pœnitentiam egissent. Similia habent Ambrosius in lib. ad Virginem lapsam, cap. 8. ubi comparat Pœnitentiam tabulæ naufragii. Item Gregorius Nazianzenus oratione in sancta lumina, ubi distinguit Baptismum aquæ, qui facilis est, à Baptismo laborioso, & lachrymarum, qui est eorum proprius, qui Pœnitentiam agunt post Baptismum. Eadem habent, & eadem similitudine naufragii utuntur Pacianus epistol. 1. ad Sympronianum, & Hieronymus in cap. 3. Isaiæ, & in epist. ad Demetriadem, & in altera ad Sabinianum.

Epiphanius hæresi 59. quæ est Catharorum, scribit, eos qui post Baptismum in peccata labuntur, non posse ampliùs ad Baptismum confugere, sed aliud remedium esse quærendum, videlicet Pœnitentiam.

Augustinus in epist. 23. ad Bonifacium. *Si infans*, inquit, *post Baptismum propria incipiat habere peccata; illa non regeneratione auferuntur, sed alia curatione sanantur*. Et lib. 2. de adulterinis conjugiis, cap. 16. *Si à Catechumeno factum est homicidium, Baptismate abluitur; si à Baptizato, Pœnitentia & reconciliatione sanatur*. Et hom. 50. ex lib. 50. homiliarum, distinguit tres Pœnitentiæ actiones: unam quæ agitur ante Baptismum: alteram quotidianam atque perpetuam pro peccatis venialibus, pro quibus assiduè dicimus: *Dimitte nobis debita nostra*: tertiam pro lethalibus peccatis, quæ post Baptismum committuntur; ac de tertia ista sic loquitur, cap. 9. *In hac Pœnitentia majorem in se quisque severitatem exercere debet, ut à seipso judicatus, non judicetur à Deo*.

Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio, & Cyrillus lib. 12. in Joannem, cap. 56. apertè distinguunt modum peccata remittendi per Baptismum, & per alia Sacramenta; quod certè non facerent, si Baptismo peccata omnia præterita, & futura dimitterentur.

Theodoretus in Epitome divinorum decretorum, cap. de Pœnitentia, scribit, vulnera quæ post Baptismum accipiuntur, curabilia quidem esse, sed quod de se Apostolus ait: *Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci, in incredulitate*. 1. Timoth. 1. At si vera esset adversariorum opinio, non eadem; sed, quod longè absurdius est, majori facilitate ad veniam pervenirent, qui scienter post fidem, & Baptismum, quàm qui ignoranter in incredulitate peccassent: facilius enim est Baptismum olim acceptum ad memoriam revocare, quàm teipsa iterum baptizari. Hoc autem est, quod adversarii volunt, peccata ante Baptismum admissa, per

C Baptismum reipsa susceptum; contracta autem post Baptismum, per Baptismum quidem, sed memoria & cogitatione repetitum deleri. Quòd si hæc absurda sunt, ut revera esse nemo sanæ mentis inficiari potest, illud efficitur, diversum esse pactum Baptismi à fœdere reconciliationis post Baptismum; proinde diversum etiam Sacramentum.

Secundò. Ritus Baptismi & Pœnitentiæ diversam habent materiam, & formam: diversa igitur Sacramenta existimanda sunt. Quod attinet ad materiam infrà suo loco probandum erit, materiam Sacramenti Pœnitentiæ esse ipsius pœnitentis actiones cùm Baptismi materiam, aquæ aspersionem esse; nemo neget; Baptismi formam admittunt omnes illis

D verbis Dominicis contineri: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Ad eam reconciliationem, quæ fit post Baptismum, nemo dicit: *Ego te baptizo*, sed, *Ego te absolvo*, quam Absolutionem etiam privatam, agnoscunt, & ex verbo Dei rectè doceri fatentur, Kemnitius, & Calvinus, ut suprà ostendimus.

Sed ad hoc argumentum respondet Calvinus lib. 4. Instit. cap. 15. §. 4. potestatem Clavium, quæ exercetur in Absolutione, non posse à Baptismate separari: non enim potestatem Clavium exerceri sine prædicatione Evangelii, qua annunciamus impios mundari Christi sanguine. Signum autem ac testimonium lavacri illius, non esse aliud, nisi Ba-

E ptismum: ita signum utriusque verbi, idest, tam illius, *te baptizo*, quàm hujus, *te absolvo*, unum atque idem, non aliud & aliud esse.

At facilis est hujus responsionis confutatio. Nam quidquid sit de signo materiali, certè verbum aliud esse in Baptismo, aliud in reconciliatione Pœnitentium, Calvinus negare non potuit. Cùm autem verbum potissima Sacramenti pars sit, necessariò efficitur, ut Sacramenta diversa sint, Baptismus, & & pœnitentium reconciliatio; quæ verbis diversis constant. Quid? quòd verba diversa, diversa etiam signa materialia exigunt. Nam signum materiale est quasi visibile verbum, & illud idem sensibus offerre debet, quod offert verbum: neque id adversarii negant. Porrò verbum, Baptizo, quod lavacrum sonat, rectè adjunctum habet ritum Baptismi

per

nia ista signa, ac testimonia sint sanguinis Christi pro nobis effusi, cujus virtute lavamur, solvimur, potamur. Ex quo argumentum Calvini planè evacuatur. Fatemur enim Christi sanguine nos justificari, sive cùm baptizamur, sive cùm reconciliamur, sive cùm potamur, sed per diversa externa signa, atque adeò Sacramenta, vim sanguinis illius ita nobis applicari, ut modò mundari, modò solvi, modò potari dicamur.

Tertiò. Ministri diversitas diversa Sacramenta esse testatur. Constat enim Baptismum ratum esse etiamsi à non Sacerdote tribuatur: nam Actor. 8. Philippus Diaconus baptizavit. Actor. 9. Ananias, qui ne Diaconus quidem erat sed merè laicus, Apostolum Paulum baptizavit. Id enim contigit primo anno à passione Domini, quo tempore solùm erant septem Diaconi ab Apostolis ordinati, è quorum numero Ananias non erat. Et Ruffinus lib. 10. histor. cap. 14. scribit, Baptismum verum ac ratum habitum esse, quem Athanasius laicus, & puer, aliis quibusdam pueris aliquando contulerat. At reconciliationem Pœnitentium, ita propriam semper fuisse scimus Episcoporum, & Presbyterorum, ut si laicus id facere quavis necessitate præsumeret, irritam esse reconciliationem nemo ambigeret. De qua re suo loco disseretur.

Quartò. Si Baptismus Sacramentum Pœnitentiæ esset, ac per cogitationem & memoriam repetitus obsignaret, ut adversarii loquuntur, promissionem reconciliationis, quocumque tempore opus esset; illud efficeretur, non debere nisi adultos baptizari, ut ab Anabaptistis, quos Lutherani etiam & Calviniani reprehendunt, fieri videmus. Nam alioqui incertissima erit justificatio, quippe, quæ ab hominum testimonio pendeat: neque enim qui infantes baptizantur, cùm posteà adoleverint, baptizatos se fuisse recordari possunt, sed coguntur alienis verbis, non suis oculis credere. Quo pacto igitur ista cohærent, ut Sacramenta percipi dicant, quo certi reddantur homines propriæ justificationis: & tamen incertos eos esse cogant an Sacramentum perceperint, cùm infantes baptizent?

Quintò. Si Baptismus valet ad peccata, non solùm præterita, sed etiam futura delenda; quæro, quo tempore futura peccata deleat: an tunc, cùm primùm suscipitur, an posteà, cùm ad memoriam revocatur. Si enim cùm primùm suscipitur, omnia peccata etiam futura usque ad finem vitæ deleat, incredibilis consequetur absurditas, ut videlicet peccata priùs deleantur quàm fiant, & homini baptizato nulla peccata etiam post Baptismum admissa, nocere queant, ac demum ut omnes baptizati, ac proinde omnes tùm Catholici tùm Hæretici, modò Baptismum susceperint, necessariò salvari debeant: verum enim esse Baptismum, & salutarem, quem infan-

CAPUT XIV.

Solvuntur objectiones.

SEd jam argumenta adversariorum diluenda sunt. Et quoniam in libro de Baptismo, cap. 18. solvimus argumenta Lutheri, Kemnitii, & Calvini, quæ ipsi attulerant in disputationibus de Baptismo: nunc ea solùm argumenta dissolvenda restant, quæ
C Calvinus addidit lib. 4. instit. cap. 19. §. 17. ubi de Sacramento Pœnitentiæ propriè disputat. Sic igitur ille argumentatur: Baptismus per peccatum non deletur; igitur tota vita utilis esse poterit, si ad memoriam revocetur, quoties peccator de remissione cogitat: *Quasi verò*, inquit, *per peccata deleatur Baptismus, & non potiùs in memoriam revocandus sit peccatori, quoties de peccati remissione cogitat, ut illinc sese colligat, animumque recipiat, & fidem confirmet &c.*

Respondeo; Multa sunt in Baptismo: Primum, actio ipsa ablutionis, quæ propriè cum verbo Sacramentum facit: atque hæc non permanet, sed dum efficitur, transit, ut notum est. Deinde, gratia regenerationis, & renovationis, quæ per Ba-
D ptismum acquiritur: hæc verò manet in anima, donec per lethale peccatum ejiciatur. Qui enim post Baptismum peccant, desinunt esse filii Dei, & hæredes Regni, atque ad membra Diaboli, & Gehennam pertinere incipiunt: id quod in Scripturis apertissimum est. Tertiò, character quidam spiritualis; & hic quidem semper manet, neque per ullum peccatum aboleri potest, & ratione ejus, Baptismus repeti nequit. Sed neque Calvinus characterem istum admittit, neque est character signum visibile atque externum, ut verbo adjunctum, propriè Sacramentum efficiat. Quare licèt Baptismus in suo quodam effectu semper maneat: non tamen eam vim habet, ut per modum signi visibilis promissionem confirma-
E re, atque, ut ipsi loquuntur, obsignare possit.

Dicent fortasse, ipsam Baptismi actionem visibilem atque externam semper manere, non quidem in se, sed in mente & cogitatione hominis baptizati. At id non sufficit ut Sacramentum Baptismi manere dicatur: & si id sufficeret, certè etiam Eucharistiæ manducatio semel peracta, semper maneret; proinde frustrà repeteretur.

Secundò, Calvinus ibidem S. Hieronymi testimonium adducit: *Quod*, inquit, *Hieronymus durè, & impropriè dixit, Pœnitentia reparari Baptismum (à quo excidunt, qui excommunicari ab Ecclesia merentur) boni isti interpretes ad suam impietatem trahunt.*

Respondeo, ipsa similitudo tabulæ naufragii, qua tot in locis S. Hieronymus utitur, satis apertè docet,

nostrum putes, præterquam quod Scripturæ verbis conforme est, apparet in veteri Ecclesia fuisse pervulgatum instar certissimi axiomatis. Nam in libello de fide ad Petrum, qui Augustino inscribitur, Sacramentum fidei, & Pænitentiæ dicitur. Et quid ad incerta confugimus? quasi verò apertius quidpiam requirendum sit, quàm quod recitat Evangelista, Joannem prædicasse Baptismum Pœnitentiæ in remissionem peccatorum.

Respondeo: Pœnitentiam quandam ante Baptismum necessariam esse, & rursus aliam ante reconciliationem, quæ post Baptismum datur, extra controversiam est. Nam de priore legimus, Act. 2. *Pænitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum.* De posteriore, Act. 8. *Pænitentiam age ab hac nequitia tua:* alloquitur enim S. Petrus Simonem Magum jam baptizatum. Probandum itaque Calvino fuerat, Baptismum dari in sigillum fidei, iis qui Pœnitentiam meditantur post Baptismum; aut ejus Pœnitentiæ, quæ post Baptismum agitur, Sacramentum appellari: quod cùm non fecerit, nihil omnino fecit. Nam in lib. de fide ad Petrum, cap. 30. Baptismus vocatur Sacramentum fidei, & Pœnitentiæ, non cujuscumque, sed ejus quæ ante Baptismum agi debet. Et in Evangelio Marci cap. 1. & Lucæ cap. 3. vocatur Baptismus Joannis, non autem Baptismus Christi, de quo agimus, Baptismus Pœnitentiæ: neque dicebatur Baptismus Pœnitentiæ in remissionem peccatorum, is quem Joannes prædicabat; quia pęnitentibus peccata remitteret, sed quia ad Pęnitentiam provocabat, quam Pęnitentiam qui agerent ut par erat, remissionem peccatorum obtinerent. Itaque Baptismus Joannis Pęnitentiam pariebat, Pęnitentia remissionem; Christi verò Baptismus non Pęnitentiam gignit, sed per Pęnitentiam præparatos à peccatis purgat, eosque renovat, & regenerat: & ideò in Scripturis Baptismus Joannis passim appellatur Baptismus Pęnitentiæ, quia ad pęnitentiam invitabat, Matthæi 3. Marc. 1. Luc. 3. Act. 13. & 19. Christi verò Baptismus, non Pęnitentiæ Baptismus, sed lavacrum regenerationis & renovationis dicitur, Tit. 3. Ephes. 5. Vide plura de hac re in lib. de Baptismo, cap. 23.

CAPUT XV.

De partibus essentialibus Sacramenti Pœnitentiæ.

DEmonstravimus hactenus, Pœnitentiam Sacramentum esse verè, proprièque dictum, atque etiam à Sacramento Baptismi distinctum: nunc de partibus ejus disputare incipiemus.

Tribus partitionibus dividi solet Pęnitentiæ Sacramentum. Prima sumitur ab essentia, quæ duabus *peccata tua*; vel, *Remittuntur tibi peccata tua*, nihil de Sacramenti essentiali perfectione decederet. Neque verò quæstio esse potest de materia, quam dicunt remotam: constat enim peccata, sive hominem peccatorem, materiam esse Sacramenti hujus remotam, cùm ad peccata delenda, sive ad hominem peccatorem curandum Absolutio à sacerdotibus impendatur. Sed neque peccatum, neque peccator, talis materia dici potest, ex qua tamquam ex altera parte, Sacramentum perficiatur: sed potiùs circa quam Sacra-
C mentum operetur; quemadmodum corporalis morbus, aut ægrotus, non est id ex quo medicamentum constet, sed in quod vim suam medicamentum exerat.

Quæstio igitur est, Utrum præter Absolutionem, aliquid aliud sit, quod ad Sacramenti hujus rationem, atque essentiam pertinere videatur. Quatuor autem sententiæ inveniuntur. Prima est, solam Absolutionem Sacramenti hujus essentiam constituere. Ita ex Catholicis Theologis Scotus docuit in 4. Sent. dist. 14. quæst. 4. & dist. 16. quæst. 1. & qui eum secuti sunt, Gulielmus Okam, Joannes Major, Jacobus Almayn, & si qui sunt alii. Ad quam sententiam accedunt etiam aliqui ex Hæreticis nostri sæculi, ut
D Illyricus in Apologia Confess. Antuerpiens. cap. 18. & Kemnitius in 2. par. Examin. pag. 903.

Sed in duobus dissident Hæretici isti à Theologis suprà citatis. Primùm enim hæretici non agnoscunt Sacramentum Pœnitentiæ, nisi imperfectum, & impropriè dictum, cùm solo verbo, ut ipsi loquuntur, sine elemento constet: at Catholici illi integrum, & perfectum, ac propriè dictum Sacramentum esse volunt, licèt in sola Absolutione essentia ejus consistat. Deinde Scotus, & qui eum sequuntur, etsi negent Confessionem essentialem partem esse Sacramenti hujus, tamen non negant eam esse necessariam, & à Christo institutam, quod Illyricus & Kemnitius, & cæteri Sectarii negant. Adde, quòd Scotus, & cæte-
E ri Doctores Catholici, ante Concilia illa vixerunt, in quibus accuratius hæc omnia explicata sunt; quod si hoc tempore superessent, sine dubio Ecclesiæ definitioni ac sententiæ acquiescerent.

Altera sententia eorum est, qui præter verbum Absolutionis, ritum etiam quendam visibilem à ministro adhiberi volunt, ut essentia Sacramenti hujus integrè perficiatur, quamquam non satis explicant, quis sit ille ritus. Philippus Melanchthon in Apologia Confess. Augustanæ art. 13. de usu & numero Sacramentorum, hujus sententiæ auctor est: scribit enim, Baptismum, Eucharistiam, & Absolutionem vera Sacramenta esse, quòd habeant ritum cum promissione. Et ibidem, distinguit ritum à verbo. *Corda, inquit, simul per verbum, & ritum movet Deus: sicut autem verbum incurrit in aures, ut feriat corda, ita*

ritus

test, Pœnitentia Sacramentum ex Baptismo & Absolutione constare. Hæc propositio satis capite superiore probata est: & certè sufficere deberet, quòd nec Baptismus ante multos annos peractus, nec ejus recordatio, signa sensibilia dici possunt; cùm ad Sacramenti essentiam id maximè requiratur, ut cùm Sacramentum percipitur, corporale signum corporalibus sensibus objiciatur.

Secunda propositio: *Nullus est ritus à ministro adhibitus, præter verbum Absolutionis, qui Sacramenti hujus materia rectè dici possit*. Optarem Philippus clarius explicuisset quisnam sit ritus, qui in oculos pœnitentis incurrit, dum verbum Absolutionis, ejusdem pœnitentis aures ferit: minus enim in ejus sententia refellenda laboraremus. Veruntamen, nisi fallor, tres sunt ministri actiones dumtaxat, de quibus aliqua ratione ambigi potest: quæ si omnes evidenter excludantur, evidenter etiam Philippi sententia refutata erit.

Primùm igitur Minister dum pœnitentes reconciliat, eisdem manum imponere consuevit. Sed hic ritus etsi & in antiqua Ecclesia in usu fuit, & nunc etiam in plerisque locis adhibetur; ad essentiam tamen Sacramenti hujus non pertinet, ut S. Thomas docet in opusculo 22. de forma Absolutionis, ubi breviter refellit objectiones, quæ contrà fieri poterant. Erit autem hoc multò etiam certius, si adversariorum doctrina locum habeat, siquidem ex verbo Dei non potest ullo modo demonstrari, manus impositionem in reconciliatione necessariò esse adhibendam: nec solum testimonium, sed neque exemplum ullum hujus manus impositionis in sacris literis invenitur. *Quorum remiseritis peccata*, Dominus ait, *remittuntur eis*. Joan. 20. non autem addidit: Et quibus imposueritis manus. Neque ex verbis jam citatis colligitur, imponendas esse manus, quemadmodum sanè colligitur, confitenda esse peccata, ut suo loco ostendemus: quid enim prohibet, quo minus peccata remittantur, etiamsi manus non imponantur? Neque Dominus, cùm Paralitico Matth. 9. & Magdalenæ Lucæ 7. dixit: *Remittuntur tibi peccata*, manus eis imposuisse legitur.

Quod autem in Concilio IV. Carthaginensi, canone 78. dicitur, ut pœnitentes, qui ob vitæ periculum, viaticum Eucharistiæ accipiunt, non se existiment absolutos sine manus impositione si supervixerint: non repugnat iis, quæ diximus. Accipit enim Concilium manus impositionem pro ipsa Pœnitentiæ actione, in qua frequenter manus imponebantur: nam in eodem Concilio can. 80. præscribitur, ut singulis diebus jejuniorum, manus à sacerdote pœnitentibus imponantur. Itaque hæc est Concilii illius sententia; Qui ob vitæ periculum privatim à sacerdotibus absolvuntur, nondum completa Pœnitentiæ publicæ actione, ii si supervixerint, redeant ad ordinem pœnitentium, & cum illis manus impositionem

Tertius ritus fingi posset, motus ille visibilis linguæ, & labiorum, qui in verborum pronunciatione exercetur: quam sententiam Lutheranorum quorundam esse audio. Et sanè nihil aliud fingi posse videtur, si quo modo explicanda est opinio illa Philippi, distinguentis in pronunciatione Absolutionis ritum, qui objicitur oculis, à verbo, quod incurrit in aures. Sed absurda omnino, ac planè ridicula sententia est. Nam in primis commune est omni verbo corporali, ut non fiat sine motu linguæ & labiorum, & tamen nemo hactenus in verbo, quo Baptismum, vel Eucharistiam conficimus, distinxit ritum à voce. Deinde

C motus linguæ & labiorum nihil per se significat, sed solùm est causa vocis, quæ indicat animi conceptiones. Itaque si surdus quispiam videat hominem loquentem, non magis ex motu labiorum conjiciet quid à loquente significetur, quàm si eundem motum labiorum cerneret in pecude. Non igitur fingi potest ritus ullus ex parte Ministri.

Tertia propositio: *Actio pœnitentis quasi materia, & verbum Sacerdotis quasi forma, Sacramenti Pœnitentiæ rationem atque essentiam complent*. Non est hoc loco ex divinis literis probandum, actionem pœnitentis, Confessionem videlicet, & reliqua, quæ ex parte ejus requiruntur, vel omnino necessaria esse, vel à Christo instituta: id enim infrà suo loco tractabitur, ut suprà diximus. Sed hoc posito, probandum

D est solùm, actionem pœnitentis ad Sacramenti essentiam pertinere ut materiam, ex qua, si forma accedat, Sacramentum constituitur. Et quoniam illa hypothesi facta, quæstio solùm inter Catholicos est, probabitur sententia nostra ex testimoniis illis, quæ à Catholicis omnibus admittuntur.

Primùm igitur Tridentinum Concilium, sess. 14. cap. 3. docet, formam Sacramenti Pœnitentiæ esse verba illa: *Ego te absolvo &c.* actus verò pœnitentis esse quasi materiam: & paulò post addit, tam Absolutionem, quàm actus pœnitentis, ad integritatem Sacramenti pertinere. Quo decreto satis apertè Concilium docuisse videtur, non sola Absolutione

E integrum Sacramentum contineri: non enim distingui debuit forma à materia, si unica simplex actio Sacerdotis totum Sacramentum constituit. Et quomodo, quæso, ad Sacramenti integritatem non minus requiritur actio pœnitentis, quàm Absolutio sacerdotis, si sola Absolutio Sacramentum perficit?

Deinde Concilium Florentinum in instructione Armenorum, ipsam Pœnitentiam vocat Sacramentum, & ejus partes materiales esse dicit actus pœnitentis, formam autem verba Sacerdotis: *Ego te absolvo &c.* ad quem modum loquitur etiam Lucius Papa III. cap. Ad abolendam, de hæretic. ubi Sacramenta vocat, Baptismum, Confessionem peccatorum, & Matrimonium. At quomodo Confessio Sacramentum est, si ad essentiam Sacramenti nullo modo pertinet? Neque Scotus satis aptè locutus videri debet, cùm

ait

colligitur ex eo, quòd qui peccatum confitetur, & veniam à Deo petit, indicat se peccatum odisse, & ab eo jam, animo & voluntate recedere, ac proinde justificari, quod apertiùs significatur, & completur per Absolutionem. Porrò hoc signum à Deo institutum esse, alibi, ut diximus, est probandum, neque à Scoto ejusque sectatoribus negatur. Denique ad remissionem peccatorum aliquo modo concurrere, testatur S. Joannes, qui in epist. 1. cap. 1. scribit: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & justus, ut remittat nobis peccata, & emundet nos ab omni iniquitate*. Et quemadmodum verè dicimus aliquem justificari, quia absolvitur, sic etiam rectè dicere possumus, aliquem justificari, quia peccata humiliter confitetur. Sed de hac re in sequenti capite plura dicemus.

CAPUT XVI.

Solvuntur objectiones.

NUnc objectiones diluendæ sunt, tum Kemnitii, tum etiam aliquorum Catholicorum. Kemnitius igitur in 2. par. Exam. pag. 935. refellere nititur Concilii Tridentini doctrinam de partibus essentialibus Sacramenti Pœnitentiæ, ac Primò objicit, Antiquitati esse ignotam hanc disputationem, an in Pœnitentia sit materia & forma Sacramentalis.

Respondeo, nomina materiæ & formæ in Sacramentis, inventa sunt à posterioribus Doctoribus ad rem facilius explicandam: ideo nihil est mirum, si apud veteres non legantur. Nam neque in Baptismo & Eucharistia, sancti Patres ita verbum ab elemento distinxerunt, ut unum formam, alterum materiam appellarent: & tamen non negat Kemnitius, aquam in Baptismo rectè vocari materiam, & verbum formam. Satis igitur nobis esse debet, quòd quemadmodum antiqui Patres in Baptismo, aquam, & invocationem Trinitatis adesse debere docuerunt: sic etiam in Pœnitentia, actionem pœnitentis, & reconciliationem Sacerdotis necessariò adhibenda esse docuerint.

Secundò objicit, ne inter Scholasticos quidem de hac re quidquam constare, cùm alii peccata velint esse materiam, alii peccatorem confitentem, alii actiones pœnitentis, alii actionem sacerdotis proferentis certis ritibus Absolutionem: *Sic etiam formam quidam ponunt*, inquit, *verba Absolutionis; quidam ipsos actus absolventis dicunt esse pro forma, etiamsi non fiant per limitata & determinata verba.*

Respondeo, Kemnitius semper est sui similis calumniator, & mendax. Nam in primis nulli sunt Catholicorum, qui materiam hujus Sacramenti fece-

est. Qui peccata confitetur, materia dicitur, cum de materia circa quam, sive de subjecto in quod agit virtus Sacramentalis, disputatio est. Actio denique pœnitentis materia vocatur, cùm de materia illa disseritur, ex qua Sacramentum adjuncta forma constituitur. Simile quid cernimus in corporum medicina (est enim Pœnitentia medicina animorum) nam & morbus, & ægrotus, & ægroti deambulatio, materia medicinæ rectè dici possunt: siquidem morbus per medicinam tollitur; ægrotus per eandem curatur; deambulatio pars est medicamenti salutaris, &
C unà cum pharmaco à medico propinato sanitatem restituit.

Quod attinet ad formam, non dissentiunt inter se, qui certa verba Absolutionis formam esse dicunt, & qui contendunt nulla esse verba determinata, quibus Absolutio impendatur. Nam si de sono, & numero syllabarum agatur, nulla sunt verba determinata, quæ ad Sacramenti essentiam necessariò requirantur: sive enim quis dixerit: *Absolvo te*, sive, *Remitto tibi peccata*; & sive id Latinè, sive Græcè, sive barbara aliqua lingua pronunciaverit, semper efficitur Sacramentum. Si verò de sententia verborum sermo sit, nemo Catholicorum negat, verba esse determinata, atque ex divinis literis deprompta. Quod idem cer-
D nimus in Baptismo: neque enim certus sonus aut numerus syllabarum in Scripturis determinatur, quo forma Baptismi pronunciari debeat, sed solùm sententia ejus formæ ex Evangelio colligi potest. Quare quemadmodum ex eo quod Dominus ait Matth. ult. *Docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, colligit Ecclesia formam illam: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, nec tamen censerentur non verè baptizare, qui dicerent; Ego te abluo, seu tingo, sive aspergo &c. sic etiam ex eo quod idem Dominus ait Matth. 16. *Quodcumque solveris, erit solutum*. Et Joan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, colligit Ecclesia formam illam: *Ego te absolvo à pecca-
E tis tuis*, nec tamen censerentur non verè absolvere, qui aliis verbis eandem sententiam proferrent.

Tertiò objicit, Sacramenta esse actiones Dei: proinde si opera humana, quales sunt actus pœnitentis, sint pars essentialis Sacramenti; humanis operibus divinitatem quandam attribui, ut scilicet solum ipsorum juxta astra Dei exaltetur, sicut de Rege Babylonico Isaias loquitur.

Sed hoc jam solutum est suprà cap. 6. in tertio mendacio Kemnitii, ubi breviter indicavimus, actiones pœnitentis non habere vim Sacramentalem justificandi, nisi ut instrumenta sunt Dei, quemadmodum etiam verbum Sacerdotis, etiamsi actio quædam sit, ab hominis lingua & arteria, spirituque producta, tamen ut instrumentum Dei est, rem divinam, idest, gratiam justificationis efficit.

Quartò

quitur Concilium Florentinum in instruct. Armenor. cùm dicit, Sacramenta tribus perfici, rebus tamquam materia, verbis tamquam forma, & intentione Ministri. Ex quo etiam Concilio intelligimus, falsissimum esse quod scribit Kemnitius, ante centum annos, & Gabrielis ætate, adhuc fuisse dubium, & incertum, quæ esset materia Sacramenti. Nam Concilium Florentinum, in quo disertis verbis explicantur materiæ, & formæ omnium Sacramentorum, anno Domini 1439. absolutum est: proinde ante annos centum & quadraginta, & ante Gabrielis ætatem, jam erat in Ecclesia non solùm indubitata, & certa doctrina de materia Sacramenti Pœnitentiæ, sed etiam diligentius quàm unquam antea, explicata.

Quintò objicit verba Concilii Tridentini, quod non videtur ausum fuisse apertè scribere, actionem pœnitentis esse materiam Sacramenti hujus, sed scripsit esse materiam, vel quasi. Ex quo pulchrè sibi videtur Kemnitius colligere, Pœnitentiæ Sacramentum esse Sacramentum, vel quasi; & effectum ejus esse remissionem peccatorum, vel quasi.

Respondeo, omitto quòd Kemnitius non satis fideliter retulit verba Concilii, ut locum faceret argutiæ suæ: non enim Concilium posuit, esse materiam, vel quasi; sed simpliciter, esse quasi materiam, sess. 14. cap. 3. Omitto etiam, quòd vox illa Quasi, non semper extenuat rem, de qua agitur: alioqui Joan. 1. ubi dicitur Christus quasi unigenitus à Patre, liceret argumentari cum Kemnitio, ac dicere, Christum esse unigenitum, vel quasi. Sed his omissis, Concilium Tridentinum, ut etiam anteà Florentinum; actiones pęnitentis maluerunt dicere, quasi materiam, quàm absolutè, materiam, non quòd non sint verè & propriè talis materia, qualem Sacramenta requirunt; sed quòd non sint res aliqua solida, permanens, ac tractabilis, qualis in multis aliis Sacramentis cernitur.

Quod ut planiùs explicetur, animadvertendum est, duobus modis Sacramentorum materiam posse considerari. Uno modo, ut est pars quædam Sacramenti. Alio modo, ut cum materia rerum naturalium, unde nomen accepit, similitudinem habet. Et quidem priore modo nihil aliud requiritur ad Sacramenti materiam, nisi ut sit externum ac sensibile signum, quod per verbum perficiatur, & quasi formetur; & hoc modo verè ac propriè actio pęnitentis est materia Sacramenti. Posteriore autem modo, nullius quidem Sacramenti, ut rectè Gabriel affirmat, materia est propriè, ac simpliciter, sed metaphoricè tantùm materia: sed maximè tamen omnium, materia Sacramenti Pęnitentiæ distat à perfectione Physicæ materiæ, cùm, ut diximus, non sit aliquid solidum, & tractabile, sed actio quædam transiens. Quare quemadmodum aqua Baptismi, si cum materia Physica comparetur, quasi materia dici potest: sic etiam actio pœnitentis, si cum aqua Baptismi conferatur, vel Satisfactionem.

Respondeo, remissionem peccatorum, ut suprà diximus, non solùm Absolutione, sed etiam Confessione significari. Nam ut Sacerdos absolvens significat se peccatum expellere, ita pœnitens confitens, significat se à peccato recedere.

Secundò objiciunt, id Sacramentum esse quod à Ministro confertur: in Sacramento autem Pœnitentiæ solam Absolutionem à Ministro conferri, non autem Confessionem, vel Contritionem. Et præterea esse inauditum in Ecclesia, ut qui Pœnitentiam agit, Minister Sacramenti Pęnitentiæ esse dicatur:
C proinde non esse actionem pęnitentis Sacramentum, aut partem Sacramenti.

Respondeo, Ministrum Sacramenti propriè dici, qui vel totum, vel potissimam Sacramenti partem conficit: si quis autem à Ministro illo jussus aliquid faciat, eum non propriè Ministrum, sed Ministri cooperatorem nominari. Atque hoc modo Sacerdos, qui formam Absolutionis pronunciat, & à quo pęnitens interrogatur, examinatur, & injunctam satisfactionem accipit, propriè Minister Sacramenti dicitur: pœnitens autem, licèt aliquid faciat ad Sacramentum illud pertinens, non tamen Minister, sed Ministri cooperator dici debet, quia ipsius actio non est pars Sacramenti, nisi quatenus potestati Sacerdotali subjicitur, & à Sacerdote dirigitur, vel jubetur.
D Simile est in curatione morbi corporalis, si fortè medicus jubeat ægrotum post sumptum pharmacum inambulare: tametsi enim ægrotus id facit, quod ad partem medicamenti pertinet, tamen non propterea ipse sui medicus dicitur, sed is tantùm, qui pharmacum præbuit, & inambulationem jussit.

Objiciunt Tertiò, solam Absolutionem esse causam gratiæ, cùm tota vis Sacramentalis in Clavibus resideat; Claves autem sacerdotis sint, non pœnitentis: proinde actionem pęnitentis partem Sacramenti esse non posse; non enim pars Sacramenti est, quæ ad Sacramenti effectum non concurrit.

Respondeo, Primùm negari posse consequentiam
E hujus argumenti. Nam quemadmodum homo corpore, & spiritu constat, & tamen solo spiritu intelligit: sic etiam facilè fieri posset, ut Sacramentum aliquod duabus partibus constans, per alteram tantùm operaretur. Et hanc solutionem sequuntur, qui vim Sacramentalem in sola absolutione constituunt; quæ sententia fuit olim S. Thomæ, & S. Bonaventuræ, & aliorum quorundam veterum in 4. Sentent. dist. 18. & 22. & ex recentioribus Andreæ Vegæ in Concilium Tridentinum lib. 13. cap. 15. & Francisci Ferrariensis in commentario cap. 72. lib. 4. contra Gentes.

Deinde potest etiam responderi, Absolutionem quidem esse potissimam causam justificationis, sed non solam: proinde negari posset, vim Sacramentalem in solis Clavibus residere, sed partim, & quidem

præ-

Sequitur altera partitio Pœnitentiæ, qua pars ejus materialis rursum in partes tres, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem distribuitur. De qua partitione duæ sunt quæstiones: una inter Catholicos, altera cum Hæreticis.

Quæstio prior non est, An Contritio, Confessio, & Satisfactio sint necessariæ, & omnino adhibendæ; sed, An sint omnes veræ partes Sacramenti. Fuit enim opinio Durandi in 4. dist. 16. quæst. 1. solam Confessionem partem esse materialem Sacramenti Pœnitentiæ: Contritionem autem esse dispositionem, & Satisfactionem fructum Pœnitentiæ.

Argumenta ejus præcipua duo sunt. Primum, quia quælibet veri Sacramenti pars debet esse sensibilis; Contritio autem non est sensibilis. Secundum, quia Sacramentum Pœnitentiæ non necessariò exigit Satisfactionem in re, sed in voto dumtaxat: verum enim Sacramentum erit, si confitenti peccata sua, detur Absolutio, etiamsi is numquam posteà satisfaciat.

At sententia Theologorum communis, in eadem distinct. 16. & S. Thomæ 3. par. quæst. 90. art. 2. & 3. non solam Confessionem, sed etiam Contritionem, & Satisfactionem, veras Sacramenti Pœnitentiæ partes materiales esse docet. Quæ sententia certissima est, neque jam amplius in dubium revocari potest, cùm in Conciliis Oecumenicis, Florentino & Tridentino disertis verbis legamus, actus Pœnitentis, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, esse quasi materiam Sacramenti Pœnitentiæ.

Neque iis repugnat, quòd in Scripturis sanctis satisfactionis opera dicuntur fructus Pœnitentiæ: nam aliud est loqui de virtute, aliud de Sacramento Pœnitentiæ. Virtus Pœnitentiæ non componitur ex partibus, cùm sit habitus quidam simplex: proinde non sunt partes, sed actus ejus, Contritio, Confessio, & Satisfactio. Contritio quidem est actus ejus internus, Confessio & Satisfactio, actus externi: & hoc modo Scripturæ loquuntur, cùm opera externa fructus Pœnitentiæ vocant. Sacramentum verò Pœnitentiæ duabus partibus constat, ut diximus, materiali atque formali. Et ad materialem quidem pertinent tres illi Pœnitentiæ virtutis actus, qui sunt etiam ipsius Pœnitentis actiones: ad formalem autem Absolutio Sacerdotis. Quia verò Contritio actio est interna, ut pars Sacramenti, quod est corporale ac sensibile, dici possit, signo aliquo externo prodi debet.

Et per hoc solvitur Primum Durandi argumentum: non enim Contritionem, ut in corde sedem habet, sed ut per signa manifestatur, Sacramenti partem esse contendimus.

Dicet fortassis aliquis, sæpè accidere, ut Contritio non alio signo, quàm ipsa peccatorum confessione prodatur: proinde tunc non distingui Contritionem, quatenus est pars Sacramenti sensibilis, à Confessione. Nam sine Satisfactione, Sacramentum Pœnitentiæ esse potest, sed mancum ac mutilum: neque enim tres illæ partes, essentiales, sed integrales dicuntur: sine aliqua autem parte integrali res quidem esse potest, sed integra esse non potest. Illud admittimus, ex integralibus partibus quasdam esse principales, sine quibus essentia rei nullo modo consisteret, quales sunt in homine caput, & cor; & tales in Sacramento Pœnitentiæ sunt Contritio, & Confessio: nam nisi signa doloris aliqua conspiciantur, & nisi manifestatio aliqua peccatorum præce-
C dat, Absolutio à Sacerdote impendi non potest. Aliæ sunt partes integrales secundariæ, sine quibus rei essentia consistere, licèt imperfecta & mutila, potest: quales sunt in homine, manus & pedes: & ejusmodi in Sacramento Pœnitentiæ videtur esse Satisfactio.

Sed objiciunt aliqui: Aut Satisfactio pars est Sacramenti, ut est in voto & proposito Pœnitentis, aut ut reipsa exercetur. Si priore modo, non est res sensibilis; si posteriore, non est præsens cùm perficitur Sacramentum. Siquidem accedente verbo Absolutionis ad Confessionis elementum, perficitur Sacramentum. Satisfactio verò post Absolutionem datam, atque acceptam peragitur.

D Respondeo: utroque modo Satisfactio pars est Sacramenti; incipit enim quodammodo, dum injungitur & acceptatur: & posteà tempore suo completur. Et quamvis, ut est in voto, & proposito, non videatur esse sensibilis, tamen signis externis sensibilis redditur, dum verbo Sacerdotis indicitur, & verbo aut nutu pœnitentis admittitur. Neque absurdum est, si post Absolutionem datam atque acceptam, Satisfactio compleatur: nam accedente verbo Absolutionis ad elementum Confessionis, Sacramentum perficitur quidem, quod attinet ad essentiam, sed non omnino integrè, & perfectè, si partes integrales considerentur. Quemadmodum etiam dum in utero matris corpus humanum formatur, & corde, aliisque
E nonnullis partibus perfectis, conjungitur anima corpori, homo inde existit, etiamsi fortè oculi, digiti, & aliæ quædam partes nondum perfectæ, atque distinctæ conspiciantur.

CAPUT XVIII.

De partibus Pœnitentiæ, sententiæ variæ Hæreticorum.

Altera quæstio jam cum Hæreticis tractanda est, quot sint partes Pœnitentiæ, sive quot sint actiones in homine pœnitente necessariæ, ut Absolutionem percipere, & cum Deo in gratiam redire possit. Neque enim cum Hæreticis disputare necesse erit,

timoque hoc doctrinæ Ecclesiasticæ tramite aberrantes, in varias errorum vias abierunt. Tres præcipuè sunt apud eos sententiæ.

Prima eorum, qui docent duas esse Pęnitentiæ partes, Contritionem, & Fidem. Ac per Contritionem quidem intelligunt terrores conscientiæ ex minis legis incussos: per Fidem autem, fiduciam quandam certam remissionis peccatorum ex Evangelii, ut ipsi dicunt, pollicitatione conceptam.

Hujus sententiæ primus auctor Lutherus fuit. Is enim etiamsi anno 1520. in libro contra execrabilem bullam Antichristi, in defensione artic. 5. & rursus anno 1521. in assertione articulorum suorum, eundem illum quintum articulum propugnans, scripserit, se non negare tres esse partes Pęnitentiæ, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem; sed tantùm de Satisfactione docere, eam quæ arbitrio Ecclesiæ imponitur, non esse juris divini, aut si juris divini est, non posse per Claves Ecclesiæ tolli: tamen postea cùm non parum in Schola Sathanæ profecisset, anno 1545. in refutatione articulorum Lovaniensium, propositione 37. his verbis priorem illam sententiam à se quoque admissam damnavit: *Pœnitentia à Lovaniensium Synagoga tradita (scilicet quòd sit Contritio, Confessio, & Satisfactio) est nulla nisi Judæ proditoris, & similium; ideò ut hæretica est damnanda*. Et in articulis Smalchaldicis anno 1537. editis, in cap. de Pœnitentia, duas partes Pęnitentiæ esse docet, Legem & Evangelium, sive, quod est idem, ut ipse ibidem explicat, Contritionem ex minis legis, & Fidem ex Evangelii promissis conceptam; porrò opera bona hoc loco, non partem, sed fructum Pœnitentiæ esse voluit. Eadem sententia fuit Philippi Melanchthonis, tum in locis editis anno 1521. tum in Confessione Augustana edita anno 1530. Sed in Locis cap. de Pęnitentia, duas Pęnitentiæ partes vocat Mortificationem & Vivificationem: in Confessione autem, art. 12. vocat Contritionem, & Fidem; res tamen eadem per Mortificationem & Contritionem, per Vivificationem & Fidem significatur. Idem quoque permulti alii Lutheranorum docent, ut Centuriatores Magdeburgenses, Centur. 1. lib. 1. cap. 4. col. 148. & lib. 2. cap. 4. col. 341. Joan. Wigandus in Corpore doctrinæ Magdeburgensis, cap. 18. Tilmannus Heshusius in lib. de erroribus Pontificiorum, loco 9. Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. ad cap. 3. de Pęnitentia, pag. 942. & 943.

Altera eorum sententia est, qui ad illas duas Pęnitentiæ partes adjungunt tertiam, videlicet opus bonum, sive novam obedientiam.

Hujus sententiæ videtur etiam auctor Lutherus fuisse. Nam in prima disputatione contra Antinomos, edita anno 1538. propositione prima, dicit partes Pęnitentiæ esse dolorem de peccato, & propositum melioris vitæ. In tertia autem disputatione contra eosdem, propositione 9. ad bonum propositum non solùm pertinere vult fidem, seu fiduciam

Examine ordinandorum, cap. de Pęnitentia. Idem docent illi omnes, qui Lutherani molles appellantur, & contra rigidos Lutheranos, sive Illyricianos, de hac re magna contentione digladiantur, ut auctores Confessionis Saxonicæ, cap. de Pęnitentia, Nicolaus Selneccerus in sua Pædagogia ad finem secundæ partis, ubi explicat articulum Symboli: *Remissionem peccatorum*; David Chythræus in sua Catechesi, loco 8. & alii non pauci.

Tertia sententia Calvini est, libro 3. Institution. cap. 3. §. 8. ubi duas Pœnitentiæ partes constituit, Mortificationem & Vivificationem; sed longè alio sensu, quàm Lutherani faciunt. Nam per Mortifi-
C cationem non intelligit terrores incussos, ut Lutherani, sed mortificationem vitiorum, sive abnegationem sui, & spoliationem totius veteris hominis; proinde non parvo aliquo tempore, sed tota vita Pœnitentiam agendam esse dicit. Per Vivificationem non intelligit fidem, vel fiduciam, aut consolationem ex Evangelio conceptam, ut Lutherani, sed pium bene vivendi studium, atque affectum ad opera bona; quæ opera non partem, sed fructus Pœnitentiæ esse docet.

Refellit ibidem Calvinus apertè sententiam Lutheranorum. Nam §. 1. contendit fidem priorem esse Pęnitentia, quod est contra Lutheranos, qui fidem posteriorem partem Pęnitentiæ faciunt. §. 2. docet,
D incussos illos terrores, quos Lutherani priorem partem Pęnitentiæ esse volunt, non esse partem Pęnitentiæ, sed esse timorem quendam initialem, qui fidem præcedit, ex quo postea Pęnitentia ut fructus, emanat. §. 3. agnoscit, alios ante se Pœnitentiam esse partitos in Mortificationem, & Vivificationem (id enim sine dubio legerat apud Melanchthonem in Locis communibus editis anno 1521.) sed addit, vocibus istis, si recta subsit interpretatio, vim Pęnitentiæ satis commodè exprimi: sed non sibi placere eorum interpretationem. §. 5. refellit illos (Lutheranos videlicet omnes) qui fidem sub pęnitentia complectuntur, ac dicit eos Paulo repugnare.

In Calvini sententiam Theodorus Beza discipulus
E ejus descendit, eamque tuetur & explicat, in libro quem inscripsit, Abstersio calumniarum Tilmanni Heshusii, in responsione ad quartam calumniam.

CAPUT XIX.

Refelluntur sententiæ Hæreticorum, & Catholica confirmatur.

NUnc breviter, & per partes novorum Hæreticorum dogmata refellemus, ac veterem & communem Ecclesiæ Catholicæ, quæ sola vera est, sententiam comprobabimus.

Sit igitur propositio Prima: *Terror animo incussus à lege, quem Lutherani Contritionem, sive Mortificationem*

nitentiam in salutem stabilem operatur. Per tristitiam intelligi debet molestia quædam, & timor, ac pudor natus ex objurgatione illa vehementi, & minis, quibus Apostolus apud Corinthios usus fuerat. Non enim vocat Apostolus eo loco tristitiam, dolorem de peccatis admissis, quæ est ipsa Contritio, sive Pœnitentia, sed molestiam illam, & verecundiam, quæ æquo animo accepta, & secundùm Deum, Penitentiam saluberrimam gignit. Nam in eadem epist. cap. 2. Apostolus ait: *Ex multa tribulatione, & angustia cordis, scripsi vobis, non ut contristemini, sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vos*. Et cap. 7. *Gaudeo*, inquit, *non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad Penitentiam*. At certè Apostolus non hæc diceret, si per tristitiam, dolorem illum acciperet quo quis angitur, quòd Deum offenderit. Non diceret, inquam: *Scripsi vobis, non ut doleatis de peccato*, cùm hoc ipsum vehementissimè cuperet; neque diceret: *Non gaudeo, quia contristati estis*, cùm maximè gaudendum sit, quòd peccatores peccasse se doleant, & gaudium sit in cœlo super uno peccatore Pœnitentiam agente. Itaque, ut Chrysostomus, & alii exponunt, sententia Pauli est: Non gaudeo de tristitia; gaudeo de fructu, qui est Pœnitentia. Et quemadmodum medicus non gaudet, quòd amaro pharmaco, vel sectione, aut adustione ægrotum cruciet; sed gaudet de sanitate, quæ ex illo pharmaco, vel sectione, aut adustione consequitur: sic etiam Paulus non gaudet, quòd aspera objurgatione & minis, terrorem & molestiam Corinthiis attulerit; sed quòd ea molestia ac terrores, Pœnitentiam, eamque stabilem & omninò salutarem pepererint. Vides igitur ex doctrina Apostoli Penitentiam non esse terrorem ex minis incussum, sed effectum, seu fructum quendam ejus terroris, ut Concilium Trident. rectè docet.

Deinde, si quis inspiciat definitiones omnes Penitentiæ, quæ apud Theologos tum veteres, tum recentiores exstant, & simul inveniuntur apud Magistrum in 4. lib. Sententiar. dist. 14. & apud Gratianum de Pœnit. dist. 3. in nulla earum terrores istos inveniet, quos Lutherani partem Pœnitentiæ faciunt.

Præterea, cùm partes Penitentiæ quærimus, non quosvis motus, qui quocumque modo ad Pœnitentiam pertinent, quærimus, sed eos motus sive actus dumtaxat, qui ex ipsa virtute Pœnitentiæ prodeunt. Porrò terreri, cùm intentantur minæ; non est ullius virtutis actus, sed naturalis affectio, quam etiam in pueris, & in ipsis bestiis cernimus.

Adhæc, sæpè terrores in iis inveniuntur, qui Penitentiam nullam agunt, ac ne inchoant quidem, ut in dæmonibus, qui credunt, & contremiscunt. Jacobi 2. sæpè etiam nonnulli veram Pœnitentiam agunt, nullo pœnæ terrore, sed solo Dei & justitiæ amore impulsi, qualem credibile est fuisse beatam illam fœminam, de qua Dominus ait, Luc. 7. *Dimittuntur*

Probatur autem Primò ex illis ipsis locis, unde Adversarii sententiam suam probant: proferunt enim Melanchthon, Illyricus, Heshusius, Kemnitius, & alii passim, duo loca, ut probent duas esse Pœnitentiæ partes, Terrores, & Fidem. Prior locus est Marc. 1. *Penitentiam agite, & credite Evangelio*. Alter Act. 20. *Testificans Judæis, atque Gentilibus in Deum Pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Jesum Christum*. At hæc loca maximè faciunt contra eos: siquidem distinguitur in utroque loco fides à Penitentia. Non enim Dominus apud Marcum ait: Penitentiam agite credentes Evangelio; sed: *Pœnitentiam agite, & credite Evangelio*: duo sunt igitur, ac diversa, Penitentiam agere, & credere Evangelio. Sic etiam B. Paulus non ait: Testificans in Deum Penitentiam, quæ ex fide & terroribus constat; sed: *Testificans in Deum Pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Jesum Christum*.

C Deinde fides Pœnitentiam præcedit, eamque gignit, ut exemplum Ninivitarum, & ratio manifesta docet: *Crediderunt*, inquit Scriptura Jon. 3. *Ninivitæ in Deum, & prædicaverunt jejunium, & induti sunt saccis*. Et sanè intelligi non potest, quòd seriò aliquis Pœnitentiam agere incipiat, nisi priùs credat vera esse, quæ Deus tum peccatoribus comminatur, tum pœnitentibus pollicetur. Quòd si fides Penitentiam præcedit, certè causa ejus esse potest, pars autem nullo modo.

D Adhæc partes Pœnitentiæ, ut suprà diximus, illæ actiones censendæ sunt, quæ à virtute Pœnitentiæ manant. Atqui credere, non Penitentiæ, quæ virtus est moralis, sed fidei virtutis Theologicæ actio est.

Denique veteres Patres cùm Pœnitentiam definiunt, nusquam fidei meminerunt: quod certè non facerent, si ea potissima Pœnitentiæ pars esset, ut Lutherani volunt. Gregorius hom. 34. Pœnitentiam definit: *Præterita peccata plangere & plangenda non admittere*. Ambrosius in præfatione enarrationis in Psal. 37. *Plena*, inquit, *est definitio Pœnitentiæ, commemoratio delictorum, ut unusquisque peccata sua, velut quodam quotidiani sermonis castiget flagello, & commissa sibi flagitia condemnet*. Quibus verbis docet, Pœnitentiam in eo consistere, ut quis peccata sua confiteatur, & confitendo castiget, ac damnet: quod sine detestatione, quam nos Contritionem vocamus, & sine Satisfactione, vel ejus proposito fieri non potest. Quomodo enim seriò peccata confiteatur, qui ea non detestatur? & quomodo ea castiget, & damnet, qui satisfactione emendare non cupiat?

E At certè credere sibi remitti, vel remissa esse peccata, ad eam Confessionem minimè requiritur. Cur enim non possit aliquis cum dolore animi peccata sua fateri, & ea laboriosis operibus castigare, & proinde ex Ambrosii sententia plenam agere Pœnitentiam, etiamsi nondum certò credat ea sibi esse remissa, aut etiam tunc remitti? Certè Ninivitæ crediderunt in

di ad Pœnitentiam pertineat, neque etiam quin opera quædam bona, quæ ad eum finem tendunt, ut vel Pœnitentia interior ostendatur, vel pro peccatis satisfiat, in partibus Pœnitentiæ numerentur: sed id solùm asserimus, non omne bonum opus post reconciliationem cum Deo factum, partem esse Pœnitentiæ. Id quod vix ullam probationem exigit: multa sunt enim opera bona, quæ à justificatis fiunt, sine ulla relatione ad peccata præterita; ex charitate in Deum, ex misericordia in proximos, ex justitia in eos quibus aliquid debent, ex temperantia, fortitudine, cæterisque virtutibus, qualia opera facerent etiamsi numquam peccassent, aut Pœnitentia eguissent.

Quarta propositio: *Non rectè ponuntur Pęnitentiæ partes, Mortificatio, & Vivificatio, ad eum sensum quo à Calvino & Beza accipiuntur*. Ratio propositionis hujus certissima est. Nam Calvinus & Beza, vel confundunt omnino Pęnitentiam cum justificatione, vel posteriorem justificatione esse volunt: dicunt enim, Pœnitentiam esse fructum fidei justificantis, & per Mortificationem & Vivificationem, intelligunt refrenationem vitiosarum affectionum, & pium studium bene operandi, quæ in reconciliatione inchoantur, ac deinde tota vita perficiuntur.

At Scripturæ divinæ passim docent, Pœnitentiam viam esse ad justificationem, & proinde priorem ipsa justificatione. Hierem. 18. *Si Pęnitentiam egerit gens illa à malo, agam & ego Pænitentiam*. Ezechielis 18. & 33. sæpè repetit Dominus: *Si pœnitentiam egerit impius, iniquitatum ejus non recordabor*. Luc. 3. *Nisi Pænitentiam habueritis, omnes similiter peribitis*. Luc. 24. *Oportebat prædicari Pœnitentiam, & remissionem peccatorum*. Actor. 2. *Pænitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus sancti*. Actor. 3. *Pænitemini, & convertimini, ut deleantur peccata vestra*. Actor. 5. *Hunc Principem, & Salvatorem Deus exaltavit dextera sua, ad dandam Pęnitentiam Israeli, & remissionem peccatorum*. Actor. 8. *Pęnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui*. Actor. 11. *Ergo & Gentibus Pęnitentiam dedit Deus ad vitam*.

Quòd si Pœnitentia via est ad remissionem peccatorum; & prior justificatione, secundùm Scripturas; multò majori ratione Mortificationem illam & Vivificationem præcedet, quæ opinione adversariorum, fructus est fidei justificantis, & justificationem ipsam consequitur. Quare tam Lutherani, quàm Calvinistæ, extrema sectantur: & sicut Lutherani errant, quia Pœnitentiam in his motibus constituunt, qui veram Pœnitentiam antecedunt; ita quoque errant Calvinistæ, qui Pœnitentiam in his actionibus ponunt, qui veram Pęnitentiam consequuntur.

Adde, quòd Pęnitentia in Scripturis non dicitur, nisi à peccatis, sive ab operibus mortuis, juxta illud habitum, seu virtutem Pęnitentiæ, quæ, ut suprà diximus, partes non habet, cùm simplex qualitas sit; neque etiam actualem Pœnitentiam absolutè, cùm Confessio & Satisfactio, Contritionis signa & effectus sint, & proinde ad eam non ut partes ad partem, sed ut effectus ad causam referantur: sed designari actualem Pœnitentiam, quatenus ea ex parte pęnitentis ad remissionem peccatorum in Sacramento reconciliationis necessaria est. Quia enim tres isti actus, qui ex virtute Pœnitentiæ (licèt non æquè immediatè, & principaliter) oriuntur ex parte Pœnitentis necessarii sunt, ideò tres partes Pœnitentiæ numerantur. C

Secundò est observandum, tres istas Pœnitentiæ partes non solùm requiri in ordine ad Sacramentum, sed etiam extra Sacramentum suo quodam modo esse, ac fuisse necessarias in omni lege. Dixi autem, Suo modo, propter duas causas. Primùm, quia extra Sacramentum non requiritur confessio omnium peccatorum, quæ Sacerdoti fiat, neque Satisfactio à Sacerdote injuncta: sed satis est confessio quædam generalis facta Deo, & Satisfactio per opera laboriosa sponte assumpta. Deinde, quia extra Sacramentum, si quis aut angustiis temporis, aut alia de causa legitimè impediatur, quo minus confiteri aut satisfacere queat, sola contritio interior ad salutem illi sufficiet. D

Tertiò observandum est, non esse hujus loci, de singulis his tribus partibus accuratè disserere, id enim ad librum sequentem propriè pertinet: nunc verò muneri nostro satisfecisse videbimur, si ex divinis literis, testimoniis veterum, & congruentia rationis ostendere potuerimus, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem saltem in genere, actus quosdam esse virtutis Pœnitentiæ, ac per hoc partes ac veluti membra Pœnitentiæ actualis.

Primùm igitur Contritionem ad Pœnitentiam pertinere, Scripturæ passim docent. Deut. 4. *Cùm quæsieris Dominum, invenies, si tamen quæsieris in toto corde, & tota tribulatione animæ tuæ*. Joel. 2. *Scindite corda vestra*. Psalm. 50. *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies*. Confessionem quoque Pęnitentiæ partem esse, perspicuum est ex infinitis locis. Num. 5. *Vir sive mulier, cùm fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, confitebuntur peccatum suum &c.* Psalm. 31. *Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino*. Matth. 3. *Baptizabantur ab eo in Jordane, confitentes peccata sua*. Actor. 19. *Multi credentes veniebant confitentes, & annunciantes actus suos*. 1. Joan. 1. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & justus, ut remittat nobis peccata nostra*. Denique satisfactionem per opera laboriosa, frequentissimè Scriptura commemorat, 2. Esdræ cap. 9. *Convenerunt filii Israel in jejunio, & in saccis, & humus super eos, & confitebantur peccata sua*. Daniel. 4. *Peccata tua eleemosynis redime*. Joelis 2. E

Aliud exemplum est Ninivitarum, quorum Pœnitentiam Dominus in Evangelio laudavit Matth. 12. ita verò ea describitur Jonæ 3. *Convertatur vir à via sua mala*, ecce Contritionem, *& clament ad Dominum in fortitudine*, ecce Confessionem, *& homines & jumenta non gustent quidquam, nec pascantur, & aquam non bibant, & operiantur saccis homines, & jumenta*, ecce Satisfactionem.

Tertium exemplum habemus in Evangelio Lucæ 18. ubi describitur Publicanus pœnitens, qui in signum Contritionis non audebat oculos ad cœlum levare; & peccatum confitebatur, dicens: *Deus propitius esto mihi peccatori*, ac denique pectus suum percutiebat, quod pertinet ad Satisfactionem. Huic simile est exemplum filii prodigi Lucæ 15. qui Primùm ad se revertitur, ac statum detestatur suum. Deinde confitetur, dicens: *Pater peccavi in cœlum, & coram te*. Postremò subjicit se pœnæ à patre inferendæ. *Jam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut unum ex mercenariis tuis.*

Eadem veritas ex Patrum testimoniis copiosè probari posset, sed quia testimonia illa suis locis infrà adferenda erunt, ubi de his tribus partibus seorsim disseretur: nunc solùm illa breviter annotabo, in quibus omnium trium partium simul mentio fit.

Tertullianus in lib. de Pœnitentia, posteaquam de Contritione dixerat, oportet pœnitentem animum meroribus dejicere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies ac noctes: & ibidem de Satisfactione; sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, jejuniis preces alere &c. subjungit de Confessione: *Hæc omnia Exomologesis, ut pœnitentiam commendet, ut de periculi timore Dominum honoret, ut in peccatorem ipsa pronuncians pro Dei indignatione fungatur*. Et paulò post: *Cùm igitur provolvit hominem, magis relevat; cùm squalidum facit, magis mundatum reddit; cùm accusat, excusat; cùm condemnat, absolvit*. S. Cyprianus in serm. de lapsis: *Denique*, inquit, *quanto & fide majore, & timore meliore sunt, qui quamvis nullo sacrificii, aut libelli facinore constricti, quia tamen de hoc vel cogitaverunt, hoc ipsum apud Sacerdotes Dei dolenter, & simpliciter confitentur, Exomologesim conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvis licèt, & modicis vulneribus exquirunt*. Hæc ille: ubi vides primùm fidem & timorem, non inter partes, sed inter causas Pœnitentiæ numerari: Deinde tres Pœnitentiæ partes distinctè, & perspicuè ostendi, Contritionem in verbo illo: *Dolenter*; Confessionem in illo: *Confitentur*; Satisfactionem in illis, *Salutarem medelam vulneribus exquirunt*. S. Joan. Chrysostomus in serm. de Pœnitentia, qui habetur in 5. tomo post homilias decem de Pœnitentia; *In corde*,

justitiam vindicantem, & Pœnitentiam reconciliantem; quod ad justitiam vindicantem satis est, si reus pœnam luat à Judice præscriptam, sive is libenter id faciat, sive invitus, & sive is qui læsus est, id probet, sive improbet; at mulcta in Pœnitentia reconciliante subeunda est prompto animo ab eo, qui læsit, & ad arbitrium ejus qui læsus est. Quare necessariò hìc exigitur Primùm, ut qui peccavit, doleat se peccasse, & amicitiam violasse: quando enim recuperare amicitiam cuperet, qui
C non doleret amissam? Deinde, ut subjiciat se pœnæ ad arbitrium Dei, qui læsus est. Et, quia Deus per Ministros suos nobiscum agit; oportet, ut qui peccavit, illi homini se spontè subjiciat, qui Dei locum tenet. Id verò fieri nequit, nisi & culpas suas ei per Confessionem aperiat, & mulctam suscipiat, quam ille præscripserit. Sunt igitur tria illa necessaria: Detestatio peccati cum proposito vitæ melioris, quæ Contritio dicitur; Confessio, & Satisfactio.

Adhæc, tria ista, natura ipsa duce, quotidie adesse videmus, cùm aut liberi cum parentibus, aut servi cum dominis, aut uxores cum viris in gratiam redeunt: nam & signa doloris ostendunt
D & peccatum fatentur, & se castigationi subjiciunt, aut certè indulgentiam petunt. *Ad judices*, inquit pro Ligario M. Tullius, *sic agi solet*; *Non fecit, non cogitavit, falsi testes, fictum crimen*. *Ad parentem autem, Erravi, temerè feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti veniam peto, ut ignoscas oro*. Docent autem sacræ literæ non uno in loco, Deum erga homines, & patris, & domini, & sponsi locum tenere; proinde non absimilem esse debere Pœnitentiam, & conversionem hominum ad Deum illi, quæ est filii ad parentem, servi ad dominum, uxoris ad virum. Isaiæ 63. *Tu pater noster, & Abraham nescivit nos, & Israel ignoravit nos: tu Domine pater noster, Redemptor noster, à sæculo nomen tuum*.
E Psalm. 122. *Sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum: sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri*. Hierem. 3. *Tu fornicata es cum amatoribus multis, tamen revertere ad me, dicit Dominus*.

Postremò, neque illa congruentia contemnenda videtur, quòd quemadmodum tria sunt instrumenta peccandi, cor, lingua, manus; peccamus enim corde, verbo, & opere: ita par est, ut tria sint veluti instrumenta Pœnitentiæ; & adversus peccatum cordis, Contritione; oris, Confessione; & operis, Satisfactione pugnemus, ut hac ratione juxta Apostolum ad Rom. 6. *Sicut exhibuimus membra nostra servire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibeamus membra nostra servire justitiæ in sanctificationem*.

ba erunt. Proinde Pœnitentiam, quæ continet præteritorum peccatorum detestationem, & propositum vitæ melioris, non post justificationem constituit, ut Calvinus facit, sed ante: neque fructum, sed causam justificationis esse docet. Quod autem attinet ad alterum locum; quæ ibi numerantur, partes justitiæ, non pœnitentiæ sunt. Nam Pœnitentia ad peccatores tantùm pertinet, juxta illud: *Non veni vocare justos, sed peccatores ad Pœnitentiam*. Luc. 5. at declinare à malo, & facere bonum, justorum est proprium. Itaque perperam Calvinus confundit Pœnitentiam, cum justitia: neque usquam in Scripturis inveniet Pœnitentiam appellari, declinare à malo, & facere bonum: sed, in fletu, & planctu, in cinere & cilicio, eleemosynis & jejunio, præterita malè facta purgare.

Secundò, idem Calvinus eodem lib. 3. cap. 4. §. 1. Catholicis objicit, quòd dum tres partes Pœnitentiæ assignant, definitionem Pœnitentiæ destruant, quam ipse tamen ex Patribus hausisse videri voluit. Siquidem apud Magistrum Sententiarum lib. 4. dist. 14. & in Decreto Gratiani, dist. 3. de Pœnitentia, hæ leguntur Pœnitentiæ definitiones: *Anteacta peccata deflere, & flenda non committere*. Item: *Mala præterita plangere, & plangenda non committere*. Item: *Vindicta quædam, puniens in se, quod dolet commisisse*, quæ ex Gregorio, Ambrosio, Augustino decerptæ esse dicuntur. Porrò cum his definitionibus non bene cohærere videtur partitio illa Pœnitentiæ in Contritionem, Confessionem, & satisfactionem: potest enim facilè aliquis peccata præterita plangere, & plangenda non committere; & punire etiam in se, quod dolet commisisse, etiamsi ore non confiteatur.

Respondeo; jam suprà exposuimus, quo sensu Theologi doceant tres esse Pœnitentiæ partes, nimirum, tres esse Pœnitentis actiones, quæ in Sacramento reconciliationis ad remissionem peccati exiguntur: nam alioqui satis apertè docuimus, extra Sacramentum facilè posse fieri, ut sine Confessione & Satisfactione, per internam cordis Pœnitentiam quis justificetur. Quare nequaquam partitio Pœnitentiæ cum ejus prima & secunda definitione pugnabit, si alio, & alio modo Pœnitentiæ vox accipiatur. In Prima enim & Secunda definitione, Pœnitentia accipitur pro Contritione, qui primarius actus est Pœnitentiæ virtutis; in partitione autem, vox Pœnitentiæ sumitur pro actione integra Pœnitentis, quæ materialis pars dicitur Sacramenti Pœnitentiæ. Porrò, definitio Tertia satis aptè cum partitione cohæret, siquidem in ea Contritio, & Satisfactio, apertissimè exprimuntur, cùm dolor ad Contritionem, vindicta ad Satisfactionem pertineat: Confessio autem non obscurè in Satisfactione includitur. Nam cùm Satisfactio fieri debeat ad arbitrium partis læsæ, necessariò intelligitur, oportere eum qui læsit, subjicere se per humilem Confessionem ei, quem læsit, *Pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Jesum Christum*, Actor. 20.

Respondeo; quòd lex minas intentet, & Evangelium consoletur, verissimum est, sed non inde sequitur, Terrores & Fidem partes esse Pœnitentiæ. Siquidem incussi illi terrores à minis legis Pœnitentiam gignunt: proinde causa sunt, non pars Pœnitentiæ. Aliud enim est terreri, quod etiam dæmonibus convenit; aliud, Pœnitere, quod illis non convenit. Consolatio quoque, quam Evangelium adfert, Pœnitentiam sequitur, aut etiam comitatur: sed non

C ideò Pœnitentiæ pars facienda est. Denique non est satis ex Scripturis ostendere, terrores, & consolationem, sive fidem, in conversione aut justificatione peccatoris locum suum habere, quod nos minimè negamus; nisi etiam simul probetur duas illas res, easque tantùm, partes Pœnitentiæ dici debere, quod hactenus probatum non est. Ad Scripturas autem ex Marco, & Luca, & Paulo adductas, jam antè respondimus, eas omnes sententiæ nostræ mirificè favere, cùm fidem à Pœnitentia distinguant. Hæc enim optima consequentia est; Prædicat Paulus Pœnitentiam, & fidem: non igitur fides pars Pœnitentiæ est, sicut nec Pœnitentia pars fidei est.

Quarta objectio ejusdem Kemnitii: *Partes Sacramenti Pœnitentiæ visibiles esse debent, est enim Sacramentum signum visibile: igitur per Contritionem, non*

D *internus animi dolor, sed signa externa doloris accipienda sunt: & per Confessionem, non ea quæ fit Deo, sed quæ fit homini, significatur. At signa externa doloris, & confessionem, quæ fit homini, nulla Scriptura docet ad remissionem peccati necessariò exigi. Ergo duæ istæ partes sine testimonio Scripturæ excogitatæ sunt. Rursus, per Satisfactionem intelligunt Pontificii opera indebita, id est, verbo Dei non mandata, omnes igitur Pœnitentiæ partes sine Scriptura habent*.

Respondeo; signa doloris tam evidenter in divinis literis commendantur, atque ad Pœnitentiam exiguntur, ut mirum sit cur id Kemnitius negare

E voluerit. Quid enim est, quod ait Propheta: *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, & fletu, & planctu*? Joel. 2. an fletus & planctus, non sunt apertissima signa doloris? Confessionem Sacerdoti faciendam singulorum peccatorum, jure divino exigi, in sequenti libro probaturi sumus: Confessionem autem aliquam visibilem, saltem in genere, adhibendam esse, atque etiam adhibitam in Testamento veteri & novo fuisse, probavimus ex divinis literis capite superiore. Porrò, opera indebita, etiamsi præcepta non sint absolutè, tamen iis, qui peccaverunt, & Pœnitentiam agere cupiunt, in divinis literis imperantur, & ex indebitis debita fiunt. Daniel. 4. *Peccata tua eleemosynis redime*, Joel. 2. *Convertimini ad me &c. in jejunio &c.* Sed de his plura, & suprà diximus, & infrà

mulari possint; & simul tres illæ partes adjuncta forma Absolutionis, peccata remittant, non tamen ea remittunt simulantibus, sed verè ac seriò Pœnitentiam agentibus, contritis, confessis, atque ad Satisfactionem subeundam paratis.

Sexta objectio ejusdem: *Judas fide illa speciali destitutus, cùm partes Pœnitentiæ Pontificia haberet, Contritionem scilicet, Confessionem, & Satisfactionem, tamen laqueo se suspendit.*

Respondeo; idem Judas & baptizatus jam fuerat, & Eucharistiam de manu Domini sumpserat, & tamen laqueo se suspendit. An igitur neganda erit vis Baptismi & Eucharistiæ, quia Judæ non profuit? Deinde eam non esse causam, cur Judæ Pœnitentia inutilis fuerit, quia fide illa speciali caruerit; testimonium amplissimum nobis Scriptura præbet, cùm Jonæ 3. testatur Ninivitas utiliter Pœnitentiam egisse, licèt fide illa speciali carerent, ac dicerent: *Quis scit si convertatur, & ignoscat Deus?* Denique falsum est; Judam habuisse tres Pœnitentiæ partes, quas Catholici in Sacramento requirunt; immò nullam habuit omnino. Veram Contritionem certè non habuit, quæ sine spe remissionis esse non potest. Confessionem quoque non habuit, qualis exigitur, id est, singulorum criminum, atque ad veniam impetrandam Sacerdoti factam. Nec Satisfactionem habuit, præsertim à Sacerdote injunctam: neque enim illi, ut se ipse suspenderet, ab ullo fuerat imperatum; neque se ipsum necare, opus est bonum, qualia esse debent opera satisfactoria.

Septima objectio: *Trina illa enumeratio partium Pœnitentiæ, ex publica Pœnitentiæ ritibus sumpta; postea ritibus illis partim abrogatis, partim mutatis, indoctè ad generalem Pœnitentiæ doctrinam accommodata est.*

Respondeo; hæc omnia facilè possent contemni, cùm nulla ratione vel testimonio muniantur: tamen non gravabor uno verbo calumniam istam refellere. Quomodo, quæso, ad generalem doctrinam de Pœnitentia tres illæ partes ex ritibus publicæ Pœnitentiæ accommodatæ sunt, cùm etiam in veteri Testamento in usu fuerint, ut suprà ostendimus exemplo Davidis, & Niuivitarum: & ex ipsa ratione, ac natura Pœnitentiæ colligantur, ut paulò ante demonstratum est? ritum enim publicæ Pœnitentiæ, post Christi ascensionem in cœlum institutum esse, nemo, opinor, inficiabitur. Deinde, cùm apertè veteres mentionem faciant Pœnitentiæ, & publicæ, & privatæ, ut in sequenti capite demonstrabo: unde probabit Kemnitius, enumerationem illam ex ritibus publicæ Pœnitentiæ, & non ex privatæ sumptam esse?

Octava objectio: *Veteres in multis locis loquuntur de Pœnitentia, non quatenus quærit & accipit remissionem peccatorum, sed quatenus est vita mutatio, & e-*

&c. ubi perspicuè vides, Pœnitentiam medicinam esse peccati præteriti, non solam vitæ mutationem. Ambrosius præfatione in Psalm. 37. *Quis dubitet affligere animam suam, cùm Propheta tantus afflixerit, solvens pretium lachrymarum pro redemptione peccati?* Augustinus in epist. 54. ad Macedonium: *Quosdam*, inquit, *à societate removemus altaris, ut pœnitendo placare possint, quem peccando contempserant, seque ipsos puniendo.* Sed quid ego in Patribus moror? annon Scriptura ipsa passim hæc docet? quid est quæso,
C quod ait Ezechiel cap. 18. *Si impius egerit Pœnitentiam &c. omnium iniquitatum ejus non recordabor?* Et quod ait Daniel cap. 4. *Peccata tua eleemosynis redime?*

Atque hactenus de objectionibus: nam mendacia illa de fide, quam à Catholicis damnari mentitur, jam suprà cap. 6. exposita, & refutata sunt.

CAPUT XXI.

De tertia partitione Pœnitentiæ, in privatam, publicam, & solemnem.

D SEquitur ultima partitio Pœnitentiæ, quam esse diximus, in privatam, & publicam; & rursus publicæ, in solemnem, & non solemnem: quæ partitio breviter explicanda erit, quia nonnulli Adversariorum vix aliam, quàm publicam Pœnitentiam agnoscere videntur.

Igitur publica, & privata Pœnitentia in eo potissimum distinguuntur, quòd publica ea dicitur, in qua peccatum commissum publicatur, & pro eo publicè coram Ecclesia peragitur Satisfactio: privata verò illa, in qua peccatum soli detegitur Sacerdoti, & Satisfactio occultè, ac privatim injungitur peragenda. Ex quo sequitur, ut publica peccata ad Pœnitentiam publicam, occulta ad privatam pertineant;
E neque enim licet peccatum occultum publicare, aut etiam pro occulto Pœnitentiam ita publicam imponere, ut ex ea peccatum ipsum detegatur. Id patet ex epist. 80. S. Leonis ad Episcopos Campaniæ in qua reprehendit abusum quorundam, qui peccata occulta privatim in Confessione audita, coram Ecclesia publicabant. Qui etiam S. Leo epist. 92. ad Rusticum Narbonensem Episcopum cap. 8. Monachum, qui relicta Professione, ad militiam vel conjugium transiit; quia id occultum esse non potest, publicæ Pœnitentiæ satisfactione dicit esse purgandum; ubi cum publicam Pœnitentiam nominat, significat aliam quandam esse Pœnitentiam privatam.

Inter publicam autem Pœnitentiam solemnem & publicam non solemnem, multæ differentiæ sunt; quamvis hoc nomen solemne, apud veteres fortè

homicidio, aut pro diversis criminibus gravissimisque peccatis publicam Pœnitentiam gerens, sub Concilio, divino fuerit reconciliatus altari. Origenes quoque homil. 15. in Levit. & Ambrosius lib. 2. de Pœnitentia cap. 10. & cæteri scriptores consentiunt, nonnisi pro criminibus gravioribus injungi potuisse Pęnitentiam illam, quæ repeti non poterat. Publica autem non solemnis Pœnitentia, pro publicis quibuscumque peccatis, licèt non ita gravia essent, neque scandalum adferrent, imponi consueverat.

Secundò, Pœnitentia solemnis semel tantùm concedebatur, ut patet ex Origene hom. 15. in Levit. Ambrosio lib. 2. de Pœnitentia cap. 10. & Augustino epist. 54. cujus rei ratio præcipua duplex est. Una, quam reddit Augustinus, ne medicina vilis minus utilis esset ægrotis, quæ tanto magis salubris est, quantò minus contemptibilis fuerit. Altera, quam insinuat Ambrosius, & clarius explicat sanctus Thomas in 4. dist. 14. quæst. 1. art. 5. quia Pęnitentia solemnis, est solemnis quædam professio, non redeundi iterum ad publica illa scandala, sicut Baptismus est solemnis professio non redeundi ad infidelitatem: & ideò sicut unum Baptisma, ita & una est Pœnitentia solemnis. Atque hoc idem fortasse sibi voluit Tertullianus, cùm in lib. de Pœnitentia, secundam non tertiam, aut quartam tabulam post naufragium Pœnitentiam appellavit. Pęnitentia publica non solemnis, sæpius agi poterat, ut ex iisdem auctoribus satis apertè colligitur.

Quid verò ageretur cum iis, qui post solemnem Pœnitentiam in eadem, vel graviora crimina labebantur, explicat Siricius Papa in epist. 1. cap. 5. his verbis: *Quia,* inquit, *jam suffragium non habent pęnitendi, id duximus decernendum, ut sola intra Ecclesiam fidelibus oratione jungantur; sacra mysteriorum celebritati, quamvis non mereantur, intersint; à Dominica autem mensa convivio segregentur, ut hac saltem districtione correpti, & ipsi in se sua errata castigent, & aliis exemplum tribuant, quatenus ab obscœnis cupiditatibus retrahantur. Quos tamen (quoniam carnali fragilitate ceciderunt) viatico munere, cùm ad Dominum cęperint proficisci, per Communionis gratiam volumus sublevari.*

Tertiò, Pœnitentia solemnis Sacerdotibus imponi non poterat; & contra, qui Pęnitentiam solemnem egissent, ad Ordines promoveri nequibant. Extat de hac re testimonium vel decretum Siricii Papæ in epist. ad Himerium Tarraconæ Episcopum, cap. 14. in hæc verba: *Illud quoque par fuit nos providere, ut sicut Pęnitentiam agere cuiquam non conceditur Clericorum: ita post pęnitudinem ac reconciliationem, nulli unquam laicorum liceat honorem Clericatus adipisci.* Idem habemus in Concilio Carthagin. IV. can. 68. & Concilio V. can. 11. & Tolet. I. can. 2. & apud Innocentium I. in epist. 6. ad Agapitum,

Nec est improbabile quod quidam volunt, Sacerdoti deposito potuisse Pęnitentiam solemnem injungi; quòd Sacerdos depositus censeatur ad laicorum ordinem redisse. Nam S. Cyprianus lib. 3. epist. 8. ad Fidum, reprehendit Episcopum Teraphium, qui Victori quondam Presbytero ante expletum Pęnitentiæ tempus, sine petitu & conscientia plebis, nulla infirmitate aut necessitate urgente, pacem dederat.

Quartò, Pęnitentia solemnis non poterat imponi conjugatis sine mutuo consensu, ut patet ex
C Concilio II. Arelatensi can. 22. cujus rei ratio est, quia pęnitentibus interdicebatur officium conjugale, & si innupti erant, etiam nuptiæ, ut ex eodem Concilio Arelatensi, can. 21. & ex Concilio Toletano VI. can. 8. & ex epist. 92. Leonis cap. 12. potest intelligi. Propter eandem causam juvenibus non facilè solemnis Pęnitentia concedebatur, ut ex capite 15. Concilii Agathensis, & ex cap. 19. Concilii III. Aurelianensis intelligimus. Id autem locum non habebat in Pęnitentia non solemni.

Quintò, Pęnitentia solemnis à solo Episcopo indicebatur, & ab eodem reddebatur pax Pęnitentibus; neque id Presbyteris licebat, nisi in absentia Episcopi, urgente necessitate. Id patet ex Concilio
D II. Carthaginensi, can. 4. & Carthaginensi III. canon. 31. & 32. & ex aliis canonibus, qui passim in Conciliis leguntur: immò ne Chorepiscopis quidem hanc facultatem concessam fuisse, testatur S. Leo in epist. 86. At Pœnitentiam non solemnem, Presbyteri quoque injungere poterant, & Pœnitentes reconciliare.

Sextò, denique variæ ac multiplices ritus erant, qui ad solemnem Pœnitentiam adhibebantur, nec Pœnitentiæ privatæ, aut etiam publicæ non solemni, communes erant: de quibus ritibus in sequenti capite breviter disseremus.

E

CAPUT XXII.

De ritibus Pœnitentiæ solemnis.

DEscripturus solita brevitate solemnis Pœnitentiæ ritus, dicam de nomine Pœnitentium, de habitu, de loco, de tempore, de Pœnis.

Nomen Pœnitentium, ordinis erat, ut nomen Clericorum, vel Catechumenorum. Christiani enim Primùm in duos quasi ordines secabantur; in Fideles, & Catechumenos. *Catechumenis,* inquit Augustinus tract. 96. in Joan. *Sacramenta Fidelium non produntur.* Deinde Catechumenorum duæ erant classes: alii enim audientes, alii competentes, sive electi dicebantur. Fidelium verò tres classes erant. Prima Clericorum, quo nomine omnes ordines Ecclesiastici intelli-

bit eam stetisse in ordine Pœnitentium. Declaravit autem, ut suprà notavimus, Concilium Toletanum I. can. 2. non dici propriè Pœnitentes, omnes qui quoquo modo Pœnitentiam agunt, sed eos tantùm, qui publicam, & ut nostri loquuntur solemnem Pœnitentiam agunt.

Habitus Pœnitentium erat certus, quo distinguerentur à cæteris, videlicet pulla vestis, cilicium, caput detonsum, exceptis fœminis. Meminerunt hujus habitus plurimi auctores: Tertullianus in lib. de Pęnitentia. Pacianus in Parænesi ad Pęnitentiam. Optatus lib. 2. propè finem. Ambrosius lib. ad Virginem lapsam cap. 8. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ. Concilium Agathense can. 15. jubet non admitti ad Pęnitentiam eos, qui comam non deposuerint, vel habitum non mutaverint. Concilium Toletanum III. can. 12. idem jubet, sed excipit mulieres, quæ non tondere, sed velare caput debent. Locus Pœnitentium varius erat pro criminum varietate. S. Gregorius Neocæsariensis in epistola canonica, quæ adjungi solet canonibus Photii; quinque loca Pęnitentium fuisse scribit. Primum, idest, infimum, & ab altari remotissimum, extra Portas Ecclesiæ constituit, qui πρόκλαυσις dicebatur à fletu: qui enim in hoc loco consistebant, non permittebantur ingredi Ecclesiam, sed pro foribus flebant, & orationes fidelium postulabant. Alter locus jam intra portas erat, unde audire verbum Dei cum Catechumenis Audientibus Pęnitentes poterant, non tamen ad orationem cum Competentibus admittebantur, & hic locus ab audiendo ἀκρόασις nominabatur. Tertius locus eorum erat, qui admittebantur, tum ad audiendum, tum etiam ad orandum cum Competentibus, non tamen ad sacrificium Missæ cum Fidelibus; & hic locus dicebatur ὑπόπτωσις quasi Contemplatio rerum supernarum. Quartus locus erat eorum, qui manebant cum Fidelibus dum sacrificium celebraretur; non tamen altari communicabant: & hic locus à stando σύστασις dicebatur. Quintus locus eorum erat, qui jam Pęnitentiam expleverant, & solùm expectabant tempus reconciliationis; non enim reconciliabantur Pęnitentes solemni ceremonia, nisi feria 5. in Cęna Domini, ut paulò post demonstrabimus: dicebatur locus horum Pęnitentium μέςοσις, idest, expletio.

nicabant, ut Innocentius I. in epist. ad Decentium Episcopum Eugubinum cap. 7. his verbis testatur: *De Pęnitentibus verò, qui sive ex gravioribus, sive ex levioribus Pęnitentiam gerunt, si nulla interveniat ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat.* Idem habemus in Concilio Agathensi apud Gratianum can. In capite di-
C stinct. 50. & idem indicat S. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ.

Pœnæ denique Pœnitentium multiplices erant, & variæ. Prima communis, & gravissima; abstinere à participatione divinorum mysteriorum. Id patet ex Cypriano lib. 3. epist. 8. & in serm. de lapsis, & alibi passim, ubi eos reprehendit, qui ante expletam Pœnitentiam corpus Domini, ut ipse loquitur, invadebant. Secunda, ut Pœnitentes non promoverentur ad Clerum, ut suprà ostendimus ex Siricio epist. 1. cap. 14. Tertia, ut abstinerent à nuptiis, de qua etiam suprà diximus: indulgebatur tamen interdum adolescentibus, ut patet ex Leone epistol. 92.
D cap. 12. ut ad vitandam fornicationem uxorem ducerent. Quarta, ut ad militiam sæcularem non accederent, sed soli Deo deinceps deservire satagerent; ut ex eadem Leonis epist. cap. 11. intelligi potest. Quinta, ut non essent Susceptores in Baptismo aut Confirmatione, dum in ordine Pęnitentium starent: testatur id Concilium Parisiense, tempore Ludovici & Lotharii celebratum lib. 1. cap. ult. tribus enim libris Concilium illud comprehensum est. Sexta, ut Unctione infirmorum carerent, teste Innocentio I. in epist. ad Decentium cap. 8. Septima, ut singulis diebus Jejuniorum venirent ad Ecclesiam, & capita submitterent Sacerdotibus, qui eis manus imponerent,
E & pro eis orarent: ut monet Concilium IV. Carthaginense can. 80. Octava, ut mortuos sepelirent: ex eodem Concilio can. 81. Nona, ut diebus Dominicis, & tempore Paschali, cùm Fideles stantes orabant, ipsi genua flecterent ad orandum; ex eodem Concilio can. 82. Decima, ut non irent ad balnea, neque ad convivia, & invitati recusarent; ut indicat Pacianus in sua Parænesi ad Pęnitentiam: sed jejuniis, & orationi, sacco & cineri incubantes, assiduè operam darent; ut Tertullianus in lib. de Pęnitentia, & Ambrosius ad Virginem corruptam, cap. 8. & alii omnes passim testantur.

Satisfactione disputaturi, à Contritione, ut rectus ordo postulat, initium faciemus: de qua Pœnitentiæ parte duabus de causis pauca dicenda essent. *Primùm*, quòd multa, quæ de Contritione hoc loco dici possent, commodius in disputatione de justificatione disputari posse videntur. *Deinde*, quòd Lutherani jam penè recesserint ab illis erroribus, quos initiò de Contritione Lutherus docuerat. Certè Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis Tridentini Concilii cap. 4. de Pœnitentia, ferè admittit omnia, quæ in eodem Concilio de Contritione definita sunt: sed quoniam eas Concilii definitiones, adversus antiquos Lutheri errores constitutas esse non ignorabat, ne Lutherum tam apertè damnare, & etiam ne nihil dicere videretur, variis calumniis & mendaciis doctrinam Concilii perperam interpretando, odiosam reddere conatus est. Eas calumnias & mendacia jam suprà notavimus, & quantum necesse videbatur, abstersimus, in primo libro cap. 6.

Cæterùm, ne opus hoc nostrum imperfectum relinquamus, operæpretium esse duximus, doctrinam Ecclesiæ Catholicæ in medium adferre, & quæ vel Lutherus objecit olim, vel nunc ejus discipuli adversus eam objiciunt, breviter refutare.

CAPUT PRIMUM.

Proponitur doctrina Catholica.

GITUR Tridentinum Concilium sess. 14. cap. 4. septem capita de Contritione proponit, quæ apud Catholicos omnes certissima esse debent. Primum est, Contritionem esse dolorem animi, ac detestationem de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Alterum, Contritionem lapsis semper fuisse necessariam ad veniam obtinendam. Tertium, post Baptismum debere esse conjunctam cum fiducia divinæ misericordiæ, & cum voto præstandi cætera, quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ requiruntur. Quartum, Contritionem charitate formatam reconciliare hominem, etiam antequam Sacramentum actu percipiatur. Quintum, Contritionem imperfectam, quæ attritio dici solet, quæ ex metu Gehennæ concipitur; si voluntatem peccandi excludat, & cum spe veniæ sit conjuncta, non solùm non facere hominem magis peccatorem, sed esse donum Spiritus sancti, & utilem ad justificationem. Sextum, Attritionem

A sine Sacramento, quod reipsa percipiatur, non posse per se ad reconciliationem peccatorem perducere, eum tamen ad gratiam in Sacramento suscipiendam disponere. Septimum, Contritionem non esse coactam, & extortam, sed liberam, & voluntariam.

Ex his capitibus habemus, quid sit Contritio, quæ ejus necessitas, quæ species, quis effectus: sunt autem de his omnibus controversiæ decem. Prima, An Contritio sit actus bonus, & liber, & num ad Legem, an ad Evangelium pertineat. Secunda, An sit actus solius liberi arbitrii. Tertia, An includat odium, ac detestationem peccati præteriti. Quarta, An includat propositum bene vi-
B vendi. Quinta, An sit necessaria ad justificationem. Sexta, An summum dolorem exigat. Septima, An vim habeat peccatorem Deo reconciliandi. Octava, An ante Absolutionem Sacerdotis. Nona, An peccata omnia delere queat. Decima, An attritio sit donum Dei.

CA-

Deus est qui eum conterit malleo legis, & minarum. Secundum, Contritionem ad Legem, non ad Evangelium pertinere; Lex enim est, quæ supplicia comminando terret, Evangelium autem Christum offerendo consolatur: proinde Pœnitentia, quæ Contritione, & Fide (ut ipsi loquuntur) constat; partim à Lege, partim ab Evangelio pendet. Tertium, Contritionem non modò non esse opus bonum, sed etiam hominem omni bono opere spoliare; & peccatis ac maledictionibus replere, & eo modo mortificare, atque occidere, ut deinde per fidem vivificetur, & resurgat, ac bonis omnibus repleatur.

Lutherus in prima disputatione contra Antinomos, propositione 2. scribit, Contritionem esse tactum, & sensum legis in conscientia: & propositione 30. scribit, esse afflictionem, ac passionem, quam conscientia pati cogitur, etiamsi nolit. In articulis quoque Smalchaldicis, tit. de Pœnitentia, dicit Contritionem non esse activam, sed passivam; & comparat Legem fulmini prosternenti, & citat verba illa Hierem. 23. *Verba mea sunt quasi malleus conterens petras.*

Eandem sententiam acriter tuentur Joannes Wigandus, & alii rigidi Lutherani, ut intelligi potest ex Colloquio Altemburgensi: nam in collatione 4. ubi respondent rigidi Lutherani ad tertium scriptum Wirtembergensium, sive mollium, & (ut in eo colloquio nominantur) Electoralium Lutheranorum, in argumento 21. hæc verba habentur: *Tam lex, quàm Evangelium, ad conversionis doctrinam pertinent; quæ tamen confundenda non sunt. Lex quidem ad Contritionem pertinet, Rom. 3. sed Evangelium ad secundam partem conversionis, nempè ad Fidem, referendum est.* Et infrà: *Contritio non est opus nostrum, est potiùs passio nostra, quâ conterimur, & concutimur.* Et infrà: *Nos passivi tantùm sumus, nos nihil agimus, sed patimur: ipse Deus nos conterit, non ipsi nos.* Et infrà: *Proprietates Contritionis sunt, hominem vel pertinacem, vel hypocritam, exuere & expoliare ab omnibus suis bonis operibus, eumque replere innumerabilibus peccatis, hoc est, cognitione peccatorum, concutere eum timore, tremore, horrore.* Et infrà: *Manifestum igitur est, Legem ad Contritionem pertinere, Contritionem autem nos privare omnibus operibus bonis coram Deo in negotio salutis; & peccatis, atque maledictione nos replere.*

Ad eandem sententiam accedere videtur Kemnitius, qui in 2. parte Examinis Tridentini Concilii cap. 3. de Pœnitentia pag. 942. & 943. docet, Contritionem ad Legem pertinere. Fidem ad Evangelium. Et cap. 4. pag. 955. scribit, Contritionem non esse opus liberi arbitrii, cùm Spiritus sanctus per

libro superiore cap. 19. & sanè præter argumenta eo loco adducta, nomina ipsa, & metaphoræ unde sumpta sunt ea nomina, satis apertè docent, aliud esse, terreri & contremiscere; aliud verò, conteri, molliri, & scindi. Potest enim res integra & dura commoveri, & tremere: at non potest dura simul & mollis, integra & scissa seu contrita permanere. Quemadmodum autem cum lapidea moles ita conteritur, ut in pulverem redigatur;
C duritiem & tumorem deponit, ut jam flecti & formari se facilè sinat ad artificis arbitrium: sic etiam cor peccatoris durum ac tumidum, Dei legibus & imperio resistens, per Contritionem mollitur, humiliatur, legi Dei subditur, pristinam suam duritiem & tumorem deponit. Et ideò in Scripturis idem est, cor contritum, & cor carneum: Deus enim quasi malleo conterit petras, ut dicitur Hier. 23. quando aufert cor lapideum, & donat cor carneum, juxta Ezechielem cap. 11. ut exponit Hieronymus in commentario Hieremiæ ad cap. 23.

Rursus ferè semper humilitas cum contritione conjungitur, ut Psalm. 33. *Propè est Dominus iis, qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu salvabuntur.*
D In quem locum Basilius, & Augustinus pro tribulato, Contrito legunt; & cor contritum, cor humile esse dicunt, quia sequitur in Psalmo: *Et humiles spiritu salvabuntur.* Sic etiam in Psalm. 50. *Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies.* Quem locum tractans Chrysostomus hom. 9. in epistol. ad Heb. docet Contritionem sine humilitate esse non posse. Cùm igitur Contritio duritiem & tumorem, ac proinde peccati affectum, secum non patiatur, dubitari non potest, quin aliud sit Contritio, aliud simplex terror. Siquidem terrores in corde duro, & superbo esse possunt, ut perspicuum est in primis de Satana & Angelis ejus, qui credunt, & contremiscunt, Jacobi 2. & tamen nec
E peccatum suum oderunt, nec tumorem aut obstinationem unquam deponunt. Planum est etiam de Felice illo Syriæ Præside, qui audiens Paulum de futuro Judicio disputantem, non levem terrorem concepit, ut scribit S. Lucas Actor. 24. nec tamen Contritionem habuisse dici potest, eùm retinuerit cor lapideum, & nec infidelitatem, nec cætera sua peccata dimiserit.

Deinde, Scriptura Contritioni tantam vim tribuit, ut David dicat: *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies.* Psalm. 50. & Dominus apud Isaiam: *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?* Isai. 66. & quod suprà citavimus: *Propè est Dominus iis, qui tribulato*, idest, contrito, *sunt corde*, Psalm. 33. Quis autem credat, terrores illos, qui in hominibus impiis,

tiùs ad liberam actionem, ejusmodi præcepta referre. Quorsum enim imperentur ea, quæ non sunt in nostra potestate, & quæ velimus, nolimus, tolerare cogimur? quis nisi amens, hortaretur aliquem, ut fulmine de cœlo cadente, aut leone sibi occurrente, paveret?

Deinde Contritio gratissimum Deo sacrificium est, ut ex Psalm. 56. suprà ostendimus; & oculos Domini ad se trahit, ut ex cap. 66. Isaiæ intelligi potest: & promissionem habet misericordiæ, & gratiæ, ut Scripturæ passim testantur. At passio coacta nihil habet, unde placeat Deo, ut notum est: Contritio igitur non mera passio, sed actio, eaque voluntaria ac libera esse debet.

Denique non alia de causa Contritionem Adversarii passionem esse volunt, & extortam, atque coactam, nisi quia sibi persuaserunt, Contritionem nihil esse aliud, nisi terrores illos ex minis præceptorum conceptos: neque enim fieri posse videtur, ut menti objiciatur peccatum proprium, & simul ira Dei in peccatores, & supplicia æterna peccatoribus præparata, quin terror & pavor ingens hominem ista cogitantem invadat. Atqui jam satis ostendimus, longè aliud esse Contritionem, quàm istos terrores. Et licèt etiam terrores isti Contritio dici possent, adhuc tamen non coacti, sed liberi dici deberent: nam supplicia ista, quæ Deus peccatoribus comminatur, non ut præsentia, & visibilia objiciuntur oculis, sed ut futura, absentia, invisibilia, objiciuntur menti. Proinde nisi quis serio animum applicet ad ea cogitanda; non facilè commovetur: applicare autem animum ad ea, vel ab eis eundem animum avocare, in nostra potestate est. Quocirca plurimi conciones audiunt, & libros sacros legunt, qui tamen non extimescunt: & Dominus ipse, cùm per Prophetas, tum per se ipse, ad hunc timorem hortatur, quod sanè non faceret, si timere, vel non timere, in potestate nostra non esset. Ecclesiast. 12. *Time Deum, & mandata ejus observa*. Ecclesiast. 7. *In tota anima tua time Dominum*. Psalm. 33. *Timete Dominum omnes sancti ejus*. Luc. 12. *Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in Gehennam; ita dico vobis, hunc timete*.

Sed unum est argumentum, quod & Lutherus, & Lutherani passim objiciunt. Hieremiæ 23. *Quid paleis ad triticum, dicit Dominus? numquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petras?* certè ignis violenter comburit, quidquid illi objicitur; & malleus petras conterit, sine ulla ipsarum cooperatione.

At facilis responsio est. Nam, ut S. Hieronymus in commentario loci hujus admonet, comparat Dominus verba sua cum verbis falsorum Prophetarum, atque in eo discrimen ponit: quòd illi prædicarent

Contritionem in nobis, partim interna gratiæ aspiratione, partim externa prædicatione operatur: sic etiam dicuntur homines corda sua conterere, quia divinæ operationi per liberum cooperantur arbitrium. Sic enim legit Augustinus in Psalm. 33. *Juxta est Dominus iis, qui obtriverunt cor*; pro eo quod nostra editio habet: *Propè est Dominus his, qui tribulato sunt corde*. Et perspicuè Joelis 2. Dominus clamat: *Scindite corda vestra*. Et sicut Ezechiel. 36. Dominus ait: *Dabo vobis cor novum, & spiritum novum*. Sic etiam
C ait Ezechiel. 18. *Facite vobis cor novum, & Spiritum novum*. Et sicut Micheæ 7. legimus: *Projiciet in profundum maris omnia peccata nostra*. Sic etiam legimus Ezechiel. 18. *Projicite à vobis omnes prævaricationes vestras*. Et quemadmodum nos Deum oramus: *Converte nos Deus salutaris noster*. Psalm. 84. sic ille vicissim postulat à nobis; *Convertimini, & agite Pœnitentiam*, Ezechiel. 18.

Quare cùm & Deus conterat corda nostra, & nobis imperet ut ea scindamus, & conteramus; cùm det nobis cor novum, & velit, ut nos ipsi nobis faciamus cor novum, cùm projiciat peccata nostra, & nobis, ut ea projiciamus, mandet; cùm nos ipse convertat, & Pœnitentiam nobis inspiret, & simul, ut
D convertamur, & Pœnitentiam agamus, jubeat; nulla remanet dubitatio, quin ad Contritionem nostram verè cooperemur, & sit Contritio non mera passio, sed etiam actio eaque voluntaria, ac libera.

Tertia propositio: *Contritio ad Evangelium maximè pertinet*. Hæc est adversus eosdem Lutheranos, & probatur Primò ex vaticinio Ezechielis cap. 11. & 36. ubi Dominus pollicetur filiis Testamenti novi, spiritum novum, & cor carneum pro corde lapideo: idem enim est, cor lapideum & cor durum, idem etiam cor carneum & cor contritum, ut S. Hieronymus docet in illud Hier. 23. *Quasi malleus conterens petras*.

Secundò id probatur. Nam Christus auctor Evangelii, Contritionem prædicavit cum diceret *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum*. Mat-
E th. 4. & rursus: *Non veni*, inquit, *vocare justos, sed peccatores ad Pœnitentiam*, Luc. 5. Apostoli quoque à Christo missi ad Evangelizandum, exeuntes prædicabant, ut Pœnitentiam agerent, Marc. 6. Et rursus post resurrectionem suam explicans Christus Lucæ ultim. quòd Evangelium prædicandum esset in nomine suo: *Oportet, prædicari Pœnitentiam, & remissionem peccatorum, in omnes Gentes*, Actor. 5. Petrus dicit Christum exaltatum à Patre, ad dandam Pœnitentiam Israeli. Actor. 11. *Ergo & Gentibus Pœnitentiam dedit Deus ad vitam*. Actor. 17. *Et tempora quidem hujus ignorantiæ despiciens Deus, nunc annunciat hominibus, ut omnes ubique Pœnitentiam agant*. Actorum 20. Paulus prædicasse dicit Judæis atque Gentilibus Pœnitentiam in Deum, & fidem in Dominum

no-

[illegible] 2. Corinth. 3. ubi litera Legis sine spiritu Evangelii, tantum abest, ut vitam adferre dicatur, ut etiam dicatur occidere. At Contritio Deo gratissima est, & gratiæ, ac vitæ promissionem habet. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*. Psalm. 50. Sacrificium autem ideò nominatur, quia instar sacrificii Deo grata & accepta Contritio est. Item in eodem Psalmo: *Cor contritum & humiliatum Deus non despiciet*. Et Isaię 66. *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu?* Et Deut. 4. *Invenies eum, si quæsieris in toto corde tuo, & in tota tribulatione animæ tuæ*. Et Ezechiel. 18. *Si impius egerit Pœnitentiam &c. vita vivet*. Cùm igitur habeat Contritio, sive Pœnitentia, quæ potissimum in Contritione consistit, promissionem gratiæ, & vitæ; sine dubitatione ad Evangelium potiùs, quàm ad Legem pertinere dicenda est.

Denique si ulla ratio esset, cur Contritio ad Legem rejicenda videretur, ea potissimum esset, quia proprium Legis est terrere, ut Evangelii proprium est consolari. At jam ostendimus, Contritionem non esse terrorem à Lege incussum. Et præterea neque illud est verum, Evangelii propriam esse consolationem, non autem minas: siquidem Evangelium, ut mirificè consolatur obedientes, & fideles, ita vehementer inobedientes, & infideles exterret. Sic enim de Christo Joannes concionatur: *Cujus ventilabrum in manu ejus, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum; paleas autem comburet igni inextinguibili*. Matth. 3. & ipse Dominus nonne passim Matth. 5. 13. 24. & 25. Marc. 9. Luc. 12. & alibi, minatur Gehennam, ignem inextinguibilem, vermem qui non moritur, tenebras exteriores, stridorem dentium, supplicium sempiternum? Et quid est, quod Apostolus ait in ipso principio epist. ad Rom. *Non erubesco Evangelium, virtus enim Dei est, in salutem omni credenti, Judæo primùm, & Græco, Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est; Justus autem ex fide vivit. Revelatur enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem, & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in justitia detinent?* Certè hoc loco perspicuè Paulus docet, Evangelium continere non solùm credentium salutem, sed etiam minas iræ Dei erga peccatores. Quare nulla omnino remanet dubitatio, quin Contritio ad Evangelium pertinere dicenda sit.

Quarta propositio: *Contritio non spoliat hominem bonis operibus; & peccatis, ac maledictionibus replet, sed contra potiùs, & ipsa est opus bonum, & à peccatis liberat, & bona opera, ac benedictiones adducit*. Hæc propositio satis probabitur, si fundamenta adversariorum cognoscantur, & evertantur.

Duo sunt igitur fundamenta ipsorum. Unum, quia experientia testatur, eos, qui veram Contritionem bus, non ideo vulneribus ac morbis replemur, quia dolemus: sed quia vulneribus ac morbis nos plenos cernimus, ideò dolemus. Et facinorosi homines, non quia supplicium timent, & viso patibulo ac judice, terrentur, ideò furtis, rapinis, homicidiis replentur; sed contrà, ideò timent ac terrentur, quia furta, rapinas, homicidia sua noverunt. Perperam igitur loquuntur Adversarii, cùm nos per Contritionem omnibus bonis operibus spoliari, & peccatis ac maledictionibus repleri affirmant.

C Deinde, quod attinet ad alterum fundamentum: nihil absurdius dici potest, quàm, Contritionem ante certam illam fidem remissionis peccatorum, esse fugam Dei, fremitum contra Deum, viam ad desperationem, & exitium sempiternum; præsertim apud Adversarios, qui Contritionem, etiam ut fidem præcedit, à solo Deo esse contendunt. Nam & Kemnitius loco notato dicit, Contritionem esse opus Spiritus sancti in nobis, non autem liberi arbitrii: & Lutherani illi Saxonici, sive rigidi, in colloquio Altemburgensi, loco antea citato, dicunt Contritionem esse opus bonum, sed Dei, non hominis; hominem enim pati, non agere dum conteritur. At si Contritio ista opus Dei est, quo pacto tam mala est,
D ut sit fuga Dei, fremitus contra Deum, & via ad desperationem, & exitium sempiternum? num Deus in nobis id efficit, ut eum fugiamus, ut contra eum fremamus, ut in desperationem, & exitium sempiternum ruamus? Hæc sanè opera non Deo, sed Diabolo auctore digna sunt: nisi cum Manichæis etiam Diabolum Deum faciatis.

Deinde Ninivitæ, teste Jona cap. 3. nonne de remissione peccatorum dubitabant, cùm dicerent: *Quis scit, si convertatur, & ignoscat Deus?* & tamen territi & compuncti ad prædicationem Jonæ, non fugiebant à Deo, neque adversus eum fremebant, sed eum potiùs Pœnitentiæ operibus placare satagebant, & ea ratione tandem misericordiam impetrarunt. Vera
E igitur Contritio etiam sine certa fide remissionis peccatorum, non est fuga Dei, neque replet hominem peccatis, neque bonis operibus privat, sed est potiùs sacrificium Deo gratissimum, & antidotus peccatorum, & via ad gratiam, & salutem.

Compunctio, inquit S. Ephrem in lib. de judicio extremo cap. 5. *sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compunctio remissionem delictorum nobis acquirit: compunctio Jesum unigenitum facit in nobis habitare*. Et infrà: *Grandis*, inquit, *virtus est lachrymarum, multumque prævalent lachrymæ, quæ secundùm Deum sunt*. Et S. Joannes Chrysostomus hom. 5. de Pœnitentia: *Pœnitentia*, inquit, *est medicamentum, peccatum extinguens, donum cœlitus datum, virtus admirabilis, gratia vim legum superans*. Atque ad eundem modum loquuntur cæteri Patres, quos non est opus hoc loco adducere,

Contritionem sine speciali Dei auxilio haberi non posse.

ALtera quæstio erat. Utrum Contritio, quam liberam actionem esse jam demonstravimus, ita procedat ex libero arbitrio, ut sine speciali Dei auxilio cor humanum præveniente & adjuvante, possit haberi. Quæ sanè controversia hoc tempore nulla esset, si Adversarii nostri finem aliquem facerent calumniandi. Fuit quidem olim cum Pelagianis gravissima concertatio, cùm illi (Augustino teste in libro de hæresibus, cap. 88. & in epist. 106.) dicerent, gratiam qua liberamur ab impietate, secundùm merita nostra dari: Catholici contrà, Conversionem ad Pœnitentiam divina gratia præveniri, atque inspirari contenderent. Sed hoc tempore satis cum Lutheranis convenimus, Pœnitentiam; ac per hoc Contritionem, donum esse Dei, nec posse sine divina inspiratione, solis naturæ viribus obtineri.

Quia tamen Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis cap. 4. de Pœnitentia pag. 963. scribere ausus est, Concilium Tridentinum stabilire voluisse dogma illud, quod tribuit humanis viribus sine speciali auxilio Dei eam Pœnitentiam, quæ sit sufficiens dispositio ad remissionem peccatorum: idcircò necessarium esse duximus, Primùm adferre testimonia ejusdem Concilii, & recentium Theologorum. Deinde sententiam Concilii, & Theologorum, atque adeò totius Ecclesiæ, testimoniis Scripturæ & veterum confirmare.

Igitur Tridentinum Concilium sess. 6. cap. 5. hæc habet verba: *Declarat præterea* (sancta Synodus) *ipsius justificationis exordium in adultis à Dei per Christum Jesum præveniente gratia sumendum esse*. Deinde cap. 6. *Disponuntur*, inquit, *ad ipsam justitiam dum excitati divina gratia, atque adjuti, fidem ex auditu concipientes, liberè moventur in Deum &c.* Tum cap. 14. *Qui verò*, inquit, *ab accepta justificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus justificari poterunt, cùm excitante Deo per Pœnitentia Sacramentum meritò Christi amissam gratiam recuperare procuraverint*. Et infrà canon. 3. *Si quis dixerit, sine præveniente Spiritus sancti inspiratione, atque ejus adjutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit*. Denique sess. 14. cap. 4. non modò non habetur, quod Kemnitius fingit, Contritionem ex solis viribus liberi arbitrii concipi posse; sed etiam disertis verbis ipsa etiam Contritio imperfecta, quam Attritionem dicimus, Concilium esse docet donum Dei, & Spiritus sancti impulsum.

Nec solùm Concilium Oecumenicum, in cujus definitionibus omnes Catholici acquiescunt, sed etiam celeberrimæ Academiæ in articulis publicè editis eam

Bonaventura in 2. librum Sentent. dist. 28. articul. 2. quæst. 1. & dist. 30. quæst. 1. & Gregorius Ariminensis in 2. Sentent. dist. 26. quæst. 1. & Marsilius in eundem librum quæst. 17. & alii plurimi, eidem sententiæ apertissimè subscripserunt: Sed etiam Scotus, quem accusat Kemnitius nominatim, non uno in loco auxilii divini in Pœnitentia concipienda necessitatem agnoscit. Nam in 1. Sentent. dist. 44. quæst. unica scribit, ideò posse quemlibet peccatorem salvari, quia potest eum Deus sua gratia prævenire: & in 4. dist. 14. quæst. 3. negat ab homine solis naturæ viribus posse
C cognosci, peccatum esse detestandum, ut offensivum Dei, atque aversivum (ut ipse loquitur) ab eo: & in eundem librum dist. 22. art. 2. extremo Pœnitentiam à Deo inspirari fatetur. Quemadmodum autem intelligenda sint loca quædam ejusdem Scoti, quæ cum his pugnare videntur, explicat Vega in opusculo de justificatione quæst. 11.

Jam verò sententiæ hujus Catholicæ veritatem adversus hæreticos Pelagianos ex divinis literis nullo negotio comprobabimus. Primùm Psalmi Davidis pleni sunt illis vocibus: *Converte nos Deus salutaris noster*. Psalm. 84. *Deus virtutum converte nos*. Psal. 79. *Erravi sicut ovis quæ periit, quære servum tuum*. Psalmus 118. Deinde Hieremias cap. 31. *Converte*, inquit,
D *me Domine, & convertar*. Et paulò infrà: *Postquam convertisti me, egi Pœnitentiam*, in quem locum sanctus Hieronymus scribens: *Vide*, inquit, *quantum sit auxilium Dei, & quàm fragilis humana conditio, ut hoc ipsum, quòd Pœnitentiam agimus, nisi nos Dominus ante converterit, & nisi Dei nitamur auxilio, nequaquam implere valeamus*.

Tum Ezechielis cap. 36. disertis verbis Dominus dicit: *Auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis carneum*. Quod certè nihil aliud, quàm donum Contritionis, veræque Pœnitentiæ significare potest.

Adhæc Luc. 22. Conversus Dominus respexit Petrum, & talem in eo contritionem excitavit, ut continuò amarissimè fleverit: in quem locum scribens
E Ambrosius lib. 10. in Lucam: *Quos*, inquit, *Jesus respicit, plorant delictum. Negavit Petrus, & non flevit, quia non respexerat Dominus: negavit secundò, & non flevit, quia adhuc non respexerat Dominus: negavit tertiò, & respexit Jesus, & ille amarissimè flevit*.

Denique, ut alia prætermittam, quid apertius illo B. Pauli testimonio, qui in epistola posteriore ad Timotheum cap. 2. monet, cum modestia corripiendos esse eos, qui resistunt veritati: *Ne quando det illis Deus Pœnitentiam, ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captivi tenentur?* Quem locum adducens Augustinus lib. 5. in Julianum cap. 3. *Quantumlibet*, inquit, *præbeat patientiam, nisi ipse dederit, quis agit Pœnitentiam?* Et libro de fide ad Petrum cap. 31. ex eodem Pauli testimonio dogma Ecclesiasticum his verbis proponit, sive Augustinus, sive

nocentius in epist. ad Concilium Carthaginense, ut ad rectam redeamus viam divino adjutorio nos egere confirmat. Cœlestinus in epist. ad Episcopos Galliarum can. 11. idipsum probat ex orationibus Ecclesiæ, quibus à Deo petimus, ut infidelibus det fidem, & ut lapsis Pœnitentiæ remedium conferatur; & ex gratiarum actione, quam Deo pro illuminatione infidelium, & lapsorum correctione deferimus. Leo in epist. 91. ad Theodorum Episcopum: *Ipsam*, inquit, *Pœnitentiam ex Dei credimus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: Ne fortè det illis Deus Pœnitentiam*. Sed de his satis.

CAPUT IV.

In contritione includi odium, ac detestationem peccati præteriti.

TErtia controversia erat, utrum contritio includat odium ac detestationem peccati præteriti. Lutherus enim initio defectionis suæ à Catholica Ecclesia inter alia multa hæretica paradoxa, hoc etiam excogitavit ac docuit, non esse veram Contritionem, sive Pœnitentiam, odium vitæ præteritæ, sed amorem justitiæ, & novam vitam.

In sermone de Pœnitentia, loquens de Contritione, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, sic ait: *Hæc tristitia facit hypocritam, immò magis peccatorem*. Et quamvis paulò post, dum hoc probare nititur, non videatur damnare peccati detestationem absolutè, sed solùm eam quæ oritur ex timore servili: tamen in consequentibus verbis apertè damnat absolutè peccati detestationem, cùm ita loquitur: *Plus tibi discutiendum est confessuro, quantum diligas justitiam, quàm quantum odias peccatum: multoque majore, immò solo hoc labore tibi cogitandum est, quomodo futuram vitam agas bonam, quàm quomodo odias, aut deseras præterita mala. Verissimum est enim proverbium, & omni doctrina de contritionibus hucusque data præstantius, Optima Pœnitentia, nova vita*. Hæc ille, qui, ut vides, solùm in eo laborandum jubet, quomodo vitam agas bonam, non quomodo præterita oderis mala. Idem etiam Lutherus in epist. ad Joannem Staupitium Vicarium ordinis S. Augustini, quæ extat in primo tomo operum ejus, non obscurè scripsit, nomen Pœnitentiæ non significare odium, vel dolorem de vita præterita, sed amorem, dilectionemque justitiæ; neque enim aliquid habere amarum vel acerbum, sed omnia grata, & dulcissima. Denique circa primam conclusionem resolutionum suarum: *Non ergo*, inquit Lutherus, *in usu Scriptura sacra Pœnitentia dolor dicitur, sed mutatio mentis, & consilii*. Hæc ille.

Sed ab hoc Lutheri paradoxo, jam omnes Lutherani recessisse videntur: ac, ut alios omittam, Mar-

Primum igitur in Scripturis, tum per se, tum per Apostolos, & Prophetas, Deus peccata frequentissimè in memoriam peccatoribus revocabat, cujus nulla alia ratio reddi potest, nisi ut ipsi quoque ea recogitarent, & detestarentur. Gen. 3. dixit Deus mulieri: *Quare hoc fecisti?* Genes. 4. dixit idem Dominus Cain: *Quid fecisti?* Judic. 2. Deus per Angelum populum increpat: *Noluistis audire vocem meam: quare hoc fecistis?* Isai. 58. *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, annuncia populo meo scelera eorum, & domui Jacob peccata eorum*. Hierem. 7. *Et misi ad vos omnes servos meos Prophetas per diem, consurgens diluculò, & mittens, & non audierunt me*. Et cap. 8. ex-
C plicans quid sit, de quo queritur Deus: *Nullus est*, inquit, *qui agat Pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci?* ubi perspicuè vides, Pœnitentiam referri ad peccata præterita detestanda. Ezech. 16. *Notas fac Hierusalem abominationes suas*. Joel. 2. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, & fletu, & planctu, & scindite corda vestra*. Sanè fletus, & planctus, & ipsa scissio cordis, non ad vitam novam, sed ad peccata vetera pertinent. Denique Prophetæ omnes in hoc maximè laborabant, ut cohortationibus suis ad peccata agnoscenda, ac detestanda populum provocarent. Nec minus in Testamento novo Christus ipse assiduè peccata Scribarum, & Pharisæorum arguebat, ac præsertim Matth. 23. ut etiam Petrus
D Act. 2. & 3. Stephanus Act. 7. Paulus Act. 13. revocant in memoriam Judæis peccata ipsorum, atque illud maximè, quòd Christum interfecerint.

Deinde idem ostendunt Scripturarum exempla. Nam Job de seipso dicit cap. 39. *Unum verbum locutus sum, quod utinam non dixissem*. Et cap. 42. *Insipienter locutus sum*. Et paulò post: *Idcircò me reprehendo, & ago Pœnitentiam in favilla, & cinere*. Videmus certè exemplo Job, ad præterita mala Pœnitentiam pertinere. David Psal. 50. *Iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper*. Ezechias apud Isaiam cap. 38. *Recogitabo omnes annos meos in amaritudine animæ meæ*. Quare cùm Lutherus in sermone suo de Pœnitentia reprehendit eos, qui recogitant
E omnes annos suos in amaritudine animæ suæ, Ezechiam reprehendit: ejus enim sunt verba illa: Mulier illa peccatrix, Luc. 7. lachrymis rigans pedes Domini, non vitam novam, sed vetera peccata deflebat. Sanctus etiam Petrus Lucæ 22. flevit amarè, non ob aliud certè, nisi quia Dominum suum negando, grave scelus admiserat.

Accedant nunc testimonia aliqua Patrum, Cyprianus in sermone de lapsis, non procul à fine: *Vos verò fratres*, inquit, *quorum timor in Deum promus est, & in ruina licèt animus constitutus, mali sui memor est, pœnitentes ac dolentes, peccata vestra perspicite, gravissimum conscientiæ crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti vestri oculos cordis aperite &c.* Gregorius Nazianzenus orat. in sancta lumina, scribit, se pœnitentes recipere, si lachrymis confectos videat. Ambrosius

In actione, inquit, *Penitentia non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris: cor enim contritum, & humiliatum Deus non spernit*. Item serm. 7. de tempore: *Penitentiam*, inquit, *certam non facit, nisi odium peccati, & amor Dei, quando sic penites, ut tibi amarum sapiat in animo, quod antè dulce fuit in vita; & quod te prius oblectabat in corpore, ipsum te cruciat in mente: jam tunc bene ingemiscis apud Deum, & dicis: Tibi soli peccavi &c.*

Denique huc pertinet definitio illa communis: *Penitentia est, perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare*, ex Gregorio hom. 34. in Evangelia: qui etiam 3. par. Pastoralis cap. 31. ita de hac re locutus est: *Admonendi sunt, qui admissa deserunt, neque tamen plangunt, ne jam relaxatas æstiment culpas, quas etsi agendo non multiplicant, nullis tamen fletibus mundant*.

Quòd si etiam rationis judicium consulatur, dubium esse non poterit, quin Penitentia sive Contritio, includat odium culpæ præteritæ. Nam & naturalis est illa Synderesis, quæ malè facta in corde flagellat, etiamsi exterius non modò non puniantur, sed ne cognoscantur quidem: & apud Ethnicos dicuntur furiis agitari, qui gravibus se sceleribus inquinarunt.

Adhæc, non videtur intelligi posse, quo pacto quis peccata deserat, & ad vitam meliorem se transferat, nisi peccata, & vita pristina, atque adeò ipse sibi displicere incipiat: cur enim deserit, quod hactenus placuit, nisi quia placere jam desiit? *Nemo*, inquit Augustinus hom. 27. in lib. 50. homiliarum, *eligit vitam novam, nisi quem veteris penitet*.

CAPUT V.

Solvuntur objectiones.

Neque Lutheri argumenta ullius sunt ponderis. Objiciebat ille in primis nomen Græcum Penitentiæ *μετάνοια*, quod Lactantii testimonio Resipiscentiam significat.

Sed vanum est, etymologiam potiùs nominis, quàm usum ejus considerare. Nam idem Lactantius lib. *6.* divinarum institutionum cap. 24. ubi nomen illud *μετάνοια* Resipiscentiam significare dicit; addit, eos verè resipiscere, quos errati penitet, & qui se ipsi castigant dementiæ. Et Tertullianus, qui lib. 2. in Marcionem scriptum reliquit, nomen Græcum Penitentiæ non à delicti confessione, sed à mentis demutatione dictum esse; in lib. de Penitentia fusissimè docet, veram Penitentiam exigere odium, ac detestationem vitæ præteritæ, confessionem peccatorum, opera laboriosa, & alia id genus multa. Et Ausonius, ut in 1. lib. citavimus, Metaneam esse

gumentum. Qui enim sic peccata deflent, ut mox ad eadem revertantur, aut etiam numquam deserant; nihil omnino proficiunt: id quod pulchrè docuit Spiritus sanctus per Ecclesiasticum cap. 34. *Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit eum, quid proficit lavatio illius? sic homo qui jejunat in peccatis suis, & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se?* Et S. Gregorius hom. 34. in Evangelia: *Qui sic*, inquit, *alia peccata deplorat, ut tamen alia committat; Pœnitentiam agere aut dissimulat, aut ignorat*. Et in lib. de cura pastorali par. 3. cap. 31. dicit, eos flendo
C inaniter se lavare, qui culpas post lachrymas repetunt: & in epist. ad Theotistam patritiam lib. *9.* epistol. *39.* copiosè refellit errorem quorundam, qui dicebant, de quolibet peccato Pœnitentiam triennio agendam, ac post in voluptatibus vivendum. Denique proverbium illud rectissimè Ambrosius, seu quicumque est auctor eorum commentariorum, exponit, in cap. 2. posterioris ad Corinth. ubi sic loquitur: *Hæc vera Penitentia est, jam cessare à peccato: sic enim probat dolere se sibi, si de cætero desinat*.

Tertiò, objiciebat verba illa B. Pauli: *In Christo enim Jesu, neque circumcisio, neque præputium aliquid valet, sed nova creatura*. Gal. *6.*

At B. Paulus non opponit novæ creaturæ, Pœni-
D tentiam, quæ est via ad novam creaturam, sicut nec Baptismum, qui est instrumentum, quo efficitur nova creatura; sed circumcisionem, quæ post Christi adventum nullam vim habet ad justificandum, ut nec præputium. Itaque numquam Paulus diceret: Neque Pœnitentia, neque Baptismus aliquid valent, sed nova creatura: neque enim Paulus cum Petro committendus est, qui Actor. 2. concionabatur: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum*. Et Actor. 8. ad Simonem Magum: *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua*. Multò etiam minùs B. Paulus Joanni Baptistæ, & Christo ipsi repugnaret, qui prædicationem ab illis verbis exorsi sunt: *Penitentiam agite*.

E Adde, quòd Apostolus in epist. ad Galatas, non videtur loqui de justificatione à peccato, sed de operibus justificatorum: est enim sensus verborum ejus; Is qui sunt in Christo jam per Baptismum renati, & justificati, nova vita necessaria est, sive (ut ibidem ipse loquitur) Fides, quæ per dilectionem operatur, ut nimirum justè, sobriè, & piè vivant in hoc sæculo: neque periculum ullum imminet si præputium gerant, neque utilitatem ullam adferre poterit circumcisio: Quocirca locus iste nihil facit pro errore Lutheri; neque ad Pœnitentiam pertinet, quæ justificandorum est, non justificatorum.

Quartò, posset objici pro Luthero locus ille Apostoli 2. Corinth. 7. *Quæ secundùm Deum tristitia est, Penitentiam in salutem stabilem operatur*. Hic enim videtur Paulus ita tristitiam à Pœnitentia separare, ut

Pœni-

Ecce enim hoc ipsum contristari vos &c. explicat Paulus quid sit Pœnitentia, sed effectus potiùs, ac fructus Pęnitentiæ. Adde etiam, quòd si B. Paulus eo loco Pęnitentiam ipsam explicaret; nihil inde pro Lutheri errore colligi posset, siquidem inter alios actus numerantur etiam indignatio, & vindicta, quæ non nisi ad præteritum peccatum commodè possunt referri.

Quintò posset objici, quod stultum esse videatur, nolle id esse factum, quod non potest non esse factum. Qui autem de peccato præterito dolent, quid aliud cupiunt ac volunt, quàm se non peccasse? ut verò non peccaverit qui jam peccavit, nullo modo fieri potest. Satius igitur videtur esse, cogitare de bona vita instituenda, quàm anxium esse de mala transacta.

Ad hoc Respondemus, stultum planè videri, absoluta voluntate id optare, quod nulla ratione fieri potest. Proinde qui de peccato dolent, non dicunt (si sani sunt) Nolo me peccasse: sed cum conditione: Si fieri posset, nollem peccasse; & quia fieri potuit aliquando, & mea culpa non est factum ut non peccarem, ideò justè doleo, meque ipse accuso ac reprehendo, quòd peccaverim.

Neque enim probandum est quod Adrianus qu. 1. de Pęnitentia, docet, ne conditionalem quidem voluntatem haberi posse impossibilium. Nam si desiderium haberi potest, ut ipse fatetur, rei amissæ, cur non etiam voluntas conditionalis, ut (si fieri posset) res illa non esset amissa? siquidem desiderium illud naturaliter hanc voluntatem conditionalem parit. Certè qui mortuum deflent amicum, non ideò lugent, quia diligunt amicum: sed quia nollent periisse quem diligunt. Et David cùm diceret: *Absalon, fili mi, quis mihi tribuat, ut ego moriar pro te?* 2. Regum 18. quid aliud significabat, quàm optare se, si fieri posset, filii mortem propria morte redimere? Et Apostolus Paulus cùm diceret: *Nolumus expoliari, sed supervestiri.* 2. Corinth. 5. non id volebat, absolutè non mori, cùm in eodem loco subjungat: *Bonam voluntatem habemus, peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.* Et Philip. 1. *Desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo*: sed volebat, si fieri posset, non incidisse hominem in hanc moriendi necessitatem. Christus quoque satis apertè volebat, si fieri posset, ut calix transiret, tametsi non ignorabat, id jam esse à Patre statutum ac definitum, ut biberet illum. Denique ipse etiam Aristoteles in 3. lib. de moribus cap. 2. negat impossibilium esse electionem, sed voluntatem tamen esse concedit nimirum conditionalem: nemo enim eligit semper vivere, cùm id fieri nequeat, sed vellet tamen unusquisque, si posset, numquam mori.

pertinere. Qui autem contritionem hac priorem esse volunt, & Pęnitentiam dividunt in contritionem & fidem, ii contritionem solis terroribus conscientiæ, & peccati detestatione ex terroribus illis concepta definiunt; propositum autem rectè vivendi, fructum fidei, non contritionis partem esse docent. Atque in hac sententia Lutheranorum pars maxima versari mihi videtur: loca allata sunt, tum in 1. cap. hujus libri, tum cap. 18. libri superioris.

Porrò, Catholici Scriptores in eo quidem consentiunt, ut ad veram contritionem, & peccati detestatio, & vitæ melioris propositum requiratur:
C sed in eo non conveniunt, utrum hoc propositum expresè, & formaliter necessarium sit, an sufficiat virtuale, atque implicitum. Neque enim dubitari potest, quin is, qui seriò peccata sua odit, ac detestatur, & ob ea perperrata dolet: cupiat simul, ac velit saltem implicitè, & virtualiter, ut sic loquamur, deinceps in melius vitam mutare.

Et quidem veteres Theologi, ut Petrus Lombardus lib. 4. dist. 14. & 15. Alexander Alensis in summa Theologica par. 3. quæst. 69. m. 9. art. 2. S. Thomas in 4. sent. distinct. 17. quæst. 2. art. 1. & 3. part. quæst. 86. art. 2. & lib. 3. contra Gentes cap. 158. & lib. 4. cap. 72. Scotus, Durandus, Albertus, & alii in 4. sent. dist. 14. vel 17. simpliciter docent de ratione contritionis esse, cùm detestationem peccati,
D tum propositum bene vivendi: & quamvis non distinguant inter formale, & virtuale propositum, tamen satis apertè indicant de formali esse locutos. Id quod apertius posteà docuerunt Adrianus Pontifex VI. in quinto quodlibeto art. 3. Thomas Cajetanus in additionibus ad 3. partem S. Thomæ quæst. 1. art. 1. Dominicus à Soto in 4. sent. dist. 17. quæst. 2. art. 1. & Melchior Canus in relectione de Pęnitentia par. 1.

Non defuerunt tamen pauci quidam, qui contrà disputaverint, ac virtuali proposito, quod in peccatorum detestatione includitur, contenti; formale propositum necessarium esse, & in ratione contritionis includi negaverint. In iis fuerunt Joannes
E Major, & Jacobus Almaynus in 4. sentent. dist. 14. quæst. 1. & qui eos sequutus est, Andreas Vega lib. 13. in Concilium Tridentinum cap. 21.

Sed nobis communis, ac trita à veteribus via semper visa est tutior & commodior. Probatur igitur, ad contritionem requiri explicitum, ac formale propositum vitæ melioris. Primò, ex divinis literis. Amos 5. *Odite malum, & diligite bonum, & constituite in porta judicium, si fortè misereatur Dominus Deus exercituum.* Isaiæ 1. *Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum, quiescite agere perversè, discite bene facere.* Et mox: *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur.* Hic vides promissionem remissionis peccatorum post bona opera, saltem desiderio & proposito inchoata. Rursus Ezech. 18. *Si autem impius egerit Pęnitentiam ab omnibus*

dæ legis; & tamen promittitur remissio peccatorum. Sed hic locus nobis apertissimè favet. Nam cùm dixisset Propheta: *Convertimini, & agite Pœnitentiam*; continuò explicuit quid sit converti, & agere Pœnitentiam, dicens: *Projicite à vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor novum, & spiritum novum*. Ubi vides quàm distinctè duo illa ponantur, quæ nos ad veram Pœnitentiam, sive contritionem requiri diximus.

Secundò Vega addit, illa verba: *Et custodierit omnia præcepta &c.* à Propheta adjecta fuisse, ut intelligeremus, præter Pœnitentiam de admissis, necessarium esse, non adjicere alia nova peccata, juxta illud Gregorii hom. 34. in Evangel. *Quid prodest, si peccata quis luxuriæ defleat, & tamen adhuc avaritiæ æstibus anhelet? quid prodest si iræ culpas jam lugeat, & tamen adhuc invidiæ facibus tabescat?* Sed hæc responsio excluditur per universalem particulam, quam Ezechiel ponit, cùm ait: *Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis*. Qui enim agit Pœnitentiam ab omnibus peccatis, frustrà admonetur, ne dum unum luget, aliud committat: neque enim fieri potest, ut quis eo tempore avaritiæ æstibus anhelet, aut invidiæ facibus tabescat, quo non solùm luxuriæ, atque iræ, sed omnium vitiorum culpas luget.

Tertiò idem Vega respondet, illa verba; *Et custodierit omnia præcepta &c.* posita esse contra illorum errorem, qui post Pœnitentiam peractam, licitum esse putant, ad sordes pristinas reverti; ut Ezechiel nihil aliud voluerit, quàm post justificationem per Pœnitentiam adeptam, in justitia permanendum esse. Sed repugnat huic expositioni, quòd Propheta satis apertè demonstrat, duo illa, Pœnitentiam videlicet à peccatis, & mandatorum observationem, in voto scilicet & proposito, viam quandam esse ad justificationem; & proinde priora esse debere ipsa remissione peccatorum. Sic enim ait: *Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, & custodierit omnia præcepta &c. vita vivet, & non morietur; omnium iniquitatum ejus non recordabor*. Ex quo etiam refellitur error eorum Lutheranorum, qui novæ obedientiæ propositum, post justificationem constituunt.

Adhæc, illæ omnes Scripturæ, quæ Pœnitentiam per conversionem describunt, qualis est illa in primis, Joel. 2. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, & fletu, & planctu*, sententiam nostram apertè confirmant: siquidem conversio ad Deum, idem est, ac voluntas placendi Deo per observationem mandatorum; sicut aversio à Deo voluntas est prævaricandi. Quem admodum igitur sine conversione contritio esse non potest, ita nec sine proposito placendi Deo per mandatorum observationem.

Concilio Tridentino sess. 14. cap. 4. ita contritio explicatur, ut sit *Dolor de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero*. Neque verò responderi potest, Concilia ista loqui de proposito implicito. Nam cùm propositum implicitum à peccati detestatione nullo modo separari possit: sine causa Concilia addidissent illa verba: *Cum proposito non peccandi de cætero*. Quorsum enim ista expressio, si propositum non expressè requiritur? Si Concilia ita posuissent, Contritio est detestatio peccati commissi cum proposito implicito non peccandi de cætero, nemo esset qui
C non judicaret supervacaneam partem illam posteriorem definitionis, cùm detestatio peccati sine proposito illo implicito numquam reperiatur. Igitur aut verba illa de formali proposito intelligenda sunt, aut certè, quod absurdissimum est, supervacanea sunt. Quid, quod in eodem cap. 4. Concilium Tridentinum paulò post adjungit, propositum novæ vitæ principaliter in contritione contineri, cùm sic ait: *Declarat igitur sancta Synodus, Contritionem non solùm cessationem à peccatis, & vitæ novæ propositum, sed etiam veteris odium continere?*

Denique sicut peccati detestatio, propositum non peccandi implicitum & virtuale includit: sic etiam contrà propositum non peccandi, detestationem
D peccati implicitam & virtualem includit. Quare si detestatio peccati commissi sine proposito formali non peccandi de cætero, ad justificationem aliquando sufficit, sufficiet etiam aliquando propositum non peccandi de cætero, sine formali detestatione peccati commissi: nulla enim ratio reddi potest, cur hæc paria non sint. Atqui ipse etiam Vega, loco citato, rectè negat, sine detestatione formali peccati commissi per solum propositum non peccandi de cætero, impium posse justificari: negandum igitur etiam est, sine proposito formali non peccandi de cætero, per solam detestationem peccati commissi, impium posse justificari. Sed respondendum est argumentis, quæ contrà objiciuntur à Vega.

E

CAPUT VII.

Solvuntur objectiones.

PRima objectio continet exempla multorum, qui, testimonio Scripturæ & Patrum, justificationem adepti esse videntur sine formali proposito vitæ melioris. Nam 2. Reg. 12. David mox justificatus est, ut corde & ore dixit: *Peccavi Domino*. De qua re loquens Augustinus homil. 41. *Tres*, inquit, *syllabæ sunt*, Peccavi, *sed de his tribus syllabis flamma sacrificii coram Domino ascendit in cœlum*, & Chrysostomus homil. 9. de Pœnitentia: *Dic*, inquit, *peccavi;*

.... a Deo mitus mutatus est, & dolorem de peccato, & propositum non peccandi, sine dubio habuit, quod & coram Nathan uno verbo, & multis verbis in Psalmis suis postmodum expressit. Porrò de Manasse cùm Scriptura dicat, eum egisse Pęnitentiam valdè; quis prohibet, nomine Pęnitentiæ non solùm dolorem de peccato, sed etiam propositum vitæ melioris, & opera Pęnitentiæ eo loco accipere? Conversionem quoque Ninivitarum à Jona expressam, non video cur ad solam peccati detestationem restringere cogamur, cùm etiam opera Pœnitentiæ in eis legamus, quæ sine proposito bene vivendi effici non poterant. Denique Publicanus, & filius Prodigus, qua fronte veniam peccatorum postulassent, nisi decrevissent non amplius eum offendere, à quo veniam postulabant? Ac ut intelligas, non posse ex solis verbis judicium fieri de animo pœnitentis; expende quid Apostolus dixerit, cùm à Christo vocatus, & ea vocatione conversus, & justificatus fuit: nam neque peccasse se dixit, neque peccata detestari, sed solùm: *Domine quid me vis facere?* Actor. 9. Quemadmodum igitur non licet argumentari, Paulum non habuisse de peccatis suis dolorem, etiamsi verbis nihil aliud expresserit, nisi propositum Domino serviendi: sic etiam non oportetet colligere Davidem, Manassem, & cæteros in exemplum adductos, non habuisse propositum rectè vivendi, etiamsi verbis nihil aliud expressissent, nisi dolorem atque odium peccatorum.

Secunda objectio: *Contritio seu Pęnitentia, supposita fide & spe, per legem & gratiam Dei, sufficit Christiano ad veniam obtinendam. At contritio non includit propriè, nisi actum, quo nolumus Deum offendisse: igitur sine proposito formali vitandi deinceps peccata per solam peccati præteriti detestationem justificari possumus.* Assumptionem probat duobus argumentis. Primo, quia nomen Pœnitentiæ, tum Græcum tum Latinum, ad præteritum, non ad futurum respicit. Secundo, quia propositum vitandi peccata, propriè actus est charitatis, sive obedientiæ, non Pœnitentiæ.

Respondeo, assumptio argumenti falsa est. Nam Concilia, Florentinum & Tridentinum suprà citata, apertissimè ponunt in definitione contritionis, propositum non peccandi de cætero; & idem docent ex B. Gregorio Theologi omnes, qui Pœnitentiam definiunt: *Admissa peccata plangere, & plangenda non admittere.* Et sanctus Thomas, quem in hac parte sequimur, in 3. par. Summæ quæst. 87. art. 1. *Pertinet*, inquit, *ad rationem veræ Pęnitentiæ, quòd non solùm homo doleat de peccato præterito, sed etiam proponat cavere de futuro*, & idem confirmat in responsione ad primum, & alibi multis in locis.

Quod autem contrà objicitur de nomine Pœniten-

lumus Deum offendisse, charitatis est, si absolutè consideretur. Quemadmodum igitur actus, quo nollemus Deum offendisse, absolutè charitatis est, & tamen ut refertur ad peccatum delendum, & amicitiam cum Deo reconciliandam Pœnitentiæ est: sic etiam propositum vitandi peccata, absolutè charitatis, vel obedientiæ est, cùm etiam justis conveniat, qui non indigent Pœnitentia; tamen ut assumitur ab eo qui peccavit, ad compensandam injuriam Deo factam, & amicitiam redintegrandam, Pœnitentiæ est. Siquidem Pœnitentia, ut sanctus Thomas docet 3. par. quæst. 85. art. 3. pars quædam est potentialis justitiæ, cujus proprium officium est, compensare injuriam Deo factam, ut inde reconciliatio consequatur: compensatur verò injuria per detestationem peccati, & propositum servandi mandata, & cætera omnia adhibendi, quæ Deus requirit.

Tertia objectio: *Dolor de peccatis propter offensam Dei, virtute includit propositum non peccandi de cætero: igitur ad reconciliationem sufficiet, etiamsi non distinctè feratur in futura. Qui enim sic dolet, non minus perfectè uniri poterit Deo, quàm ille, qui actu haberet ejusmodi propositum.*

Respondeo, si quid hoc argumentum concludit, efficiet etiam, ut propositum peccata vitandi, in quo virtualis dolor de præteritis continetur, sufficiat ad reconciliationem, sine formali ac distincto dolore de peccatis admissis; quod tamen disertis verbis negat is, cujus nunc argumenta refellimus. Dico igitur non posse fieri, ut verus sit in animo dolor de peccatis admissis, quin continuò oriatur etiam propositum vitandi peccata futura: sicut neque è contrario fieri potest, ut quis ex vera charitate propositum animo concipiat non peccandi, quin continuò exsurgat dolor de peccato admisso, & nondum per indulgentiam Dei dimisso; neque erit vera contritio, quæ dolorem adferat de peccato præterito, sine proposito non peccandi de cætero; neque erit vera charitas, quæ amorem justitiæ sine peccati odio gignat in eo, qui sibi peccati lethalis conscius sit.

Quarta objectio: *Apud homines benignos sola vehemens patrata culpæ detestatio, nonnunquam impetrat illius veniam: Deus autem longè magis benignus est, quàm ulli homines sint. Neque credibile est, Christum expectare voluisse ut Petrus decerneret nunquam amplius peccare; sed continuò peccatum ei remisisse, cùm eum amarè plorantem vidit.*

Respondeo, benigni homines ad solam culpæ confessionem ac detestationem ignoscunt, quia non dubitant, quin ii, quos ita culpas detestari vident, jam animo propositum conceperint non peccandi de cætero: nam alioqui etiam per tormenta promissionem illam extorquent. Porrò S. Petrum dum amarè flebat, simul & peccatum detestatum esse, & pro-

positum

Respondeo, sæpenumero Scriptura divina tribuit vim justificandi, aut etiam salvandi, diversis rebus; non quòd solæ illæ justificare, aut salvare possint, sed quòd illæ vim suam habeant ad justificationem, aut salutem, & ad eum finem perducant, si tamen cætera non desint. Sic legimus Rom. 3. *Arbitramur justificari hominem per fidem*. Ecclesi. 1. *Timor Domini expellit peccatum*. Rom. 8. *Spe salvi facti sumus*. Lucæ 7. *Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Tob. 12. *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata*. Tit. 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis*. Jacob. 1. *Suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras*. Hæc & alia (C) id genus in sacris literis passim leguntur: neque tamen ullus est, qui inde colligat, solum timorem, aut solam spem, aut solam eleemosynam, aut solum verbum, sine fide, & dilectione, aliisque ad eundem finem requisitis, sufficere posse ad salutem. Sic igitur etiamsi detestationi peccatorum & orationi alicubi Scriptura iustificationem tribueret; non tamen colligere oporteret, sola illa sufficere, sed illa quidem vim suam habere, & planè justificare, si cætera non desint.

Adde, quòd in verbis Isaiæ citatis, non intelligo cur non potiùs propositum vitæ melioris, quàm peccatorum detestatio commendetur. Nam illa verba: *Derelinquat impius viam suam*, non tam significare (D) videntur, oportere ut impius peccata sua defleat, quàm, ut cesset à peccato, & novam vitam instituat; hoc enim est derelinquere viam suam; non incedere antiquo & usitato itinere, sed novam arripere atque ingredi viam. Pari ratione verba illa sequentia: *Et revertatur ad Dominum*, quid aliud, quæso, significant, quàm ut impius Deum diligere, eique placere studeat? id verò sine proposito servandi mandata, fieri non potest; nam, *Si diligitis me*, Dominus ait Joan. 14. *mandata mea servate*.

Sexta objectio: *Potest contingere, subita morte aliquos ita præveniri, ut meminisse quidem possint peccatorum, quæ admiserunt, & de eis dolentes, & clamantes: Domine miserere, de vita discedant, antequam quidquam de futuris cogitare, vel decernere quiverint. Num-* (E) *quid ii venia carebunt? quid rigidius? quid durius? quid inclementius dici potest? Accedit, quòd felix ille Latro, qui cum Christo pendebat in Cruce, non legitur propositum vitæ melioris habuisse, sed tantùm peccata sua detestatum, ad Christi misericordiam confugisse*. Luc. 23. *Et in Sacramento Pœnitentiæ absolvendus censetur, qui signa doloris de peccatis ostendit, etiamsi nullo signo declaret quid in futurum proponat*.

Respondeo, non facilè concedo id posse contingere, ut quis ex vera dilectione Dei peccata defleat, & eorundem indulgentiam postulet, quin saltem animo proponat, Deum non amplius offendere: neque periculum est, ut hujus propositi obliviscatur; cùm non solùm charitas, sed etiam natura ipsa suggerat,

lium Tridentinum, sess. 6. cap. 14. cum Pœnitentiam, secundam post Baptismum tabulam appellarunt, ad peccatorum detestationem sine dubio respexerunt: fieri potest igitur, ut aliquis interdum, sine proposito non peccandi de cætero, per solam detestationem peccatorum justificetur.

Respondeo, nec Patres, nec Synodus, ad solam peccati detestationem, tabulæ similitudinem retulerunt, sed ad totam, atque integram Pœnitentiam: immò Concilium non tam Pœnitentiam, quàm Pœnitentiæ Sacramentum, secundam tabulam appellavit.

CAPUT VIII.

Contritionem ad justificationem omnino necessariam esse.

Quinta controversia erat de necessitate contritionis. Loquimur autem hoc loco de contritione in genere, ut tam perfectam, quæ propriè contritio, quàm imperfectam, quæ attritio dicitur, comprehendamus: & quæstionem non solùm de necessitate, quam vocant, medii, sed etiam præcepti, intelligi volumus.

Ac Lutherus quidem, & Calvinus, contritionem quæ justificationem præcedat, nullam agnoscunt. Nam Calvinus, cùm totam Pœnitentiam, fructum fidei justificantis esse doceat, ut suprà ostendimus ex lib. 3. Institut. cap. 3. §. 1. sine dubio nullam Pœnitentiæ partem, proinde neque ipsam contritionem, ad justificationem obtinendam necessariam esse censet.

Lutherus in assertione articulorum suorum, nonnullis visus est contritionis necessitatem pernegasse, propter illa verba artic. 11. *Si Sacerdotis absolutionem obtinueris, crede fortiter te absolutum, & absolutus eris, quidquid sit de contritione*. Sed tamen in art. 12. affirmat, impossibile esse, ut quis sine contritione verè absolutus sit: *Si per impossibile*, inquit, *confessus non esset contritus, aut sacerdos non seriò, sed joco absolvisset, si tamen credat se absolutum, verissimè est absolutus*: & paulò infrà, declarat, ideò esse id impossibile, quia fides sine contritione esse non potest: *Dixi*, inquit, *per impossibile; quia satis suprà dictum est, fidem sine contritione esse non posse, cùm gratia non infundatur, nisi cum magna concussione animæ*. Quare non negavit Lutherus contritionem absolutè, sed eam negavit, ad remissionem peccatorum necessariam, cùm eam postponat fidei, quæ (ipsius opinione) sola justificat, ut in iisdem articulis sæpissimè repetit.

Non desunt tamen ex Lutheri discipulis, qui contritionem ante confessionem necessariam esse doceant. Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 901.

Est,

nino necessaria est in adultis, necessitate medii, ad remissionem peccatorum, & justificationem obtinendam. Hæc propositio ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 14. & sess. 14. cap. 4. satis apertè colligitur. Cùm enim Concilium dicit, contritionem omni tempore ad justificationem necessariam fuisse, de necessitate medii sine dubio loquitur; quæ enim sola præcepti necessitate necessaria sunt, non ita universè omnia tempora complecti solent.

Probatur autem hæc propositio ex verbis illis Domini Luc. 13. *Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis*; hæc enim verba tam sunt perspicua, ut nullam omnino dubitationem relinquant. Præterea, idem apertè probant verba illa S. Petri, Act. 3. *Pœnitemini, & convertimini, ut deleantur peccata vestra*. Et illa B. Pauli ad Roman. 2. *Ignoras quia benignitas Dei ad Pœnitentiam te adducit? secundùm autem duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram, in die iræ & revelationis justi judicii Dei*. Et illa Christi ipsius in 2. cap. Apocal. *Memor esto unde excideris, & age Pœnitentiam, & prima opera fac: sin autem, veniam tibi citò, & movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi Pœnitentiam egeris*. Denique Ezechiel cap. 18. nihil aliud peccatoribus concionatur, nisi ut Pœnitentiam agant, si salvi esse velint. Hoc idem illi omnes Patres docent, qui Pœnitentiam, secundam post naufragium tabulam appellarunt, quorum testimonia in primo libro retulimus: quibus addi potest S. Augustini testimonium, qui in epist. 48. ad Vincentium, ita loquitur in extrema epistola: *Nec quemquam putes ab errore ad veritatem, vel à quocumque seu magno, seu parvo peccato, ad correctionem sine Pœnitentia posse transire*.

Secunda propositio: *De contritione præceptum divinum exstat*. Hæc Primùm ex superiore probari potest. Siquidem ea omnia, quæ necessaria sunt necessitate medii, censentur necessaria necessitate præcepti, licèt non quæcumque necessaria sunt necessitate præcepti, sint etiam necessaria necessitate medii: tenentur enim homines ea necessariò adhibere, sine quibus salvi esse non possunt.

Deinde exstant in divinis literis manifesta verba, quibus Pœnitentiæ præceptum indicatur. Joel. 2. *Convertimini ad me, & scindite corda vestra*. Matth. 3. *Pœnitentiam agite*. Ezech. 18. *Projicite à vobis pravitates, & facite vobis cor novum*. Apocal. 2. *Age Pœnitentiam*.

Adhæc observatio mandatorum, sufficiens est medium ad salutem. Dominus enim interroganti cuidam, Luc. 18. *Quid faciens, vitam æternam possidebo?* respondit: *Mandata nosti*. Et apertius apud Matth. cap. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Quod si quid aliud præter mandatorum observationem requireretur ad vitam æternam obtinendam, Dominus

præcepto tenemur, ea media non negligere, quæ ad vitam & salutem corporis necessaria sunt: neque peccatum homicidii ille evaderet, qui cibum capere nollet, quo tempore sine cibo vivere non posset. Quanto igitur majori ratione, divino præcepto tenebimur ea media assumere, sine quibus animæ vita reparari nequit?

Denique impœnitentiam non solùm peccatum, sed etiam gravissimum peccatum esse constat, usque adeò, ut nonnulli peccatum in Spiritum sanctum nihil aliud esse voluerint, nisi finalem impœnitentiam;
C & Scripturæ passim accusant impœnitentes, & pœnas eis gravissimas comminantur. Psalm. 94. *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*. Psalm. 4. *Usquequo gravi corde?* Proverb. 1. *Quia vocavi, & renuistis &c. ego quoque in interitu vestro ridebo*. Zachar. 1. *Ne sitis sicut Patres vestri, ad quos clamabant Prophetæ priores, dicentes: Hæc dicit Dominus, Convertimini de viis vestris malis, & de cogitationibus vestris pessimis: & non audierunt, neque attenderunt ad me*. Matth. 23. *Quoties volui congregare filios tuos &c. & noluisti*. Roman. 2. *Secundùm duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram*. Quòd si novum peccatum est, nolle converti, nolle pœnitere, nolle per contritionem veniam peccatorum
D suorum procurare; certè sequitur ut novum etiam præceptum sit, quo tenemur converti ad Deum, & contritionem in nobis excitare. Quocirca rectè Tertullianus in lib. de Pœnitentia, ex eo probat, bonum esse pœnitere, quia Deus id præcipit: *Bonum est*, inquit, *pœnitere, an non? quid revolvis? Deus præcipit*.

Sed objectiones aliquæ solvendæ sunt, quas non Hæretici, sed Catholici, explicandæ rei gratia, proponere solent.

CAPUT IX.

Solvuntur objectiones.

E PRima objectio. Baptismus, ut etiam Sacramenta cætera, non ponenti obicem, gratiam confert: sed obicem non ponit, qui vitam novam proponit, & nullius peccati complacentiam habet, etiamsi fortè non detestetur re ipsa peccatum.

Respondeo, non potest rectè dici, non ponere obicem, qui sine dispositione necessaria ad Sacramentum accedit: alioqui non solùm sine detestatione peccati, sed etiam sine fide posset aliquis per Baptismum, justificari. Esse autem Pœnitentiam, quæ sine peccati detestatione nulla est, dispositionem ad Baptismum; docet Apostolus Petrus Actor. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum*, quod idem nuper Tridentinum Concilium declaravit sess. 6.

 cap. 6.

gemitum, neque planctum requirere, sed solam ex corde professionem. Non enim auctor ille peccati detestationem ac Pœnitentiam omnino rejecit ab eo, qui baptizandus est, sed perfectam illam contritionem, quæ sine exteriore actione vix reperitur.

Secunda objectio. Charitas videtur omnino sufficere ad justificationem, & salutem, etiamsi absque Pœnitentia & contritione in aliquo reperiatur; nam *Universa delicta operit charitas*. Prov. 10.

Respondeo, charitas vera sine dubio sufficit ad salutem, & justificationem: nam ubicumque adest charitas, ibi adest justitia, & inde necessariò abest peccatum lethale; nam: *Qui diligit, legem implevit*. Rom. 13. qui autem legem implet, justus est, neque ei deest aliquid ad salutem, juxta illud Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Quare rectè Sanctus Augustinus tract. 5. in epist. Joan. *Dilectio*, inquit, *sola discernit inter filios Dei, & filios Diaboli*. Et infrà: *Hæc est pretiosa margarita, sine qua nihil tibi prodest, quodcumque habueris: quam si solam habes, sufficit tibi*. Et ipse etiam S. Joannes, teste S. Hieronymo in comment. cap. 6. epist. ad Galat. de præcepto charitatis sententiam illam pronunciavit: *Præceptum Domini est & si solum fiat, sufficit*. Verumtamen charitas vera, sine vera contritione in eo, qui peccati mortalis conscientiam habet, nullo modo existere potest: & ideò, licèt charitas etiam sola, sufficiat; rectè dicunt Theologi, contritionem in eo, qui crimen lethale commisit, esse medium necessarium ad justificationem & salutem. Quemadmodum & fides, ac spes necessariæ sunt, tametsi sola charitas (Augustino teste) sufficiat: nam charitas sine fide & spe nulla est. Itaque sola charitas sufficere dicitur, quia numquam est sola, sed chorum aliarum virtutum partim sequitur, partim præcedit. Et hoc est, quod S. Thomas docet 3. par. quæst. 84. art. 5. ad 2. cùm negat, charitatem sine Pœnitentia ad justificationem posse sufficere: rationem enim reddit, quia charitas Pœnitentiam requirit, & efficit. Quomodo enim potest aliquis verè Deum diligere, nisi peccatum detestetur, per quod à gratia Dei excidit?

Sed objiciunt quidam; interdum mentem hominis ita repentè ad amorem Dei converti, ut otium non habeat in peccata respiciendi: interdum etiam peccatores ad martyrium ita rapi, ut possint quidem dilectionis actum elicere, quo se ad mortem propter Christum offerant, sed metu illo præsenti turbatos, de peccatis præteritis cogitare non posse: interdum quoque ita esse oblitos peccatorum suorum, ut sine miraculo nequeant ea peccata ad memoriam revocare.

Sed primum & secundum membrum hujus dubitationis, non difficulter explicari possunt. Nam qui conscientiam peccati mortalis gerunt, nihil prius co-

Azarias, Misael, illustres ac nobiles pueri, quo minus Exomologesin Deo fecerint, nec inter flammas, & camini exæstuantis incendia quieverunt.

De tertio verò membro dubitationis, equidem arbitror in eo locum habere, quod quidam docent de contritione virtuali. Nam etiamsi contritionem planè formalem ordinariè requiri censeam; tamen in duobus casibus sufficere existimo virtualem. Primùm, quando aliquis post accuratam discussionem conscientiæ suæ, non potest ad memoriam peccatum, vel peccata sua lethalia revocare. Deinde cùm
C aliquis neque peccati lethalis conscientiam habet, neque otium vitam suam excutiendi, ut si fortè rapiatur subitò ad martyrium: tunc enim credibile est, posse hominem per actum dilectionis, in qua contritio virtute continetur, à peccatis occultis justificari.

Ratio est in primis, quoniam alioqui frustrà cum Davide diceremus Deo: *Ab occultis meis munda me Domine*. Psalm. 18. Nam si absque formali contritione nulla peccata deleri possunt, & contritio formalis de occultis haberi nequit: certè sequitur, ut ab occultis nulla ratione liberari possimus; quorsum igitur oramus, si quod petimus, impetrari non potest? Deinde, sicut legimus Luc. 13. *Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis*; sic etiam
D legimus Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*. Et Joan. 6. *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, non habebitis vitam in vobis*. Atqui omnes concedunt, Baptismum & Eucharistiam, cùm re ipsa haberi nequeunt, per votum posse suppleri. Adhæc S. Augustinus in epistola 48. ad Vincentium, scribit, Cyprianum aut correxisse errorem illum suum, aut texisse ubere charitatis, & à Patre celesti purgatum in eo falce passionis. Et sanctus Thomas 3. par. quæst. 87. artic. 1. disertis verbis scribit, virtualem displicentiam non sufficere ad remissionem peccati mortalis, nisi quantum ad peccata oblita post dili-
E gentem inquisitionem: quo loco admittit displicentiam virtualem, pro iis diluendis criminibus, quæ ad memoriam revocari non possunt. Denique mirum est, si non absurdum videatur, posse contingere, ut homines aliqui in media Ecclesia, sine miraculo justificari nequeant: quales nimirum illi essent, qui aut morbo, aut senectute, aut alia de causa omnino peccatorum suorum memoriam perdidissent.

Tertia objectio adversus alteram propositionem, quæ erat de præcepto contritionis. Impœnitentia non est speciale aliquod peccatum, sed circumstantia omnium peccatorum, ut S. Thomas docet in 2. 2. q. 14. art. 2. non igitur speciale aliquod præceptum de Pœnitentia exstabit.

Respondeo: Impœnitentia interdum speciale peccatum

de Pœnitentia agenda ; & quæst. 85. art. 2. speciale præceptum de Pœnitentia exstare confirmat. Sed de his ista sufficiant, de quibus integræ disputationes in libris nostrorum exstant.

CAPUT X.

De quantitate Contritionis.

SExta controversia erat ; Quantanam esse debeat ea tristitia, quam de peccatis suscipimus, ut ad justificationem peccatorum sufficiat. Hîc mirè triumphant, atque exultant Adversarii : existimant enim se locum reperisse, ex quo doctrinam Catholicam de Pœnitentia cum plausu vulgi reprehendant, ut quæ ad desperationem sternat viam, vel certè planè dubios, atque incertos de sua justificatione homines reddat.

Martinus Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 963. scribit Concilium Tridentinum exigere ad justificationem, contritionem charitate perfectam ; eam autem contritionem, ut perfecta sit, probat ex Scoto, habere debere certum gradum intensionis, & certo spatio temporis continuari ; cùm tamen neque possit ulla ratione constitui, quotus ille gradus sit, neque quantum spatium temporis exigatur. Ita nimirum redduntur perplexa, & implicata omnia. Addit etiam ex testimonio Scholasticorum aliorum, contritionem oportere ex charitate procedere ; charitate autem Deum super omnia diligi debere : ad quam perfectionem nullus Sanctorum in hac vita pervenire potest. Ex his ita colligit pag. sequenti : *Impossibilis igitur est sufficientia, & perfectio contritionis, & ejus persuasio vel facit Pharisæos, vel desperabundos. Conscientia enim, quæ numquam potest certa esse de sufficientia & perfectione contritionis, semper dubia & incerta manebit de remissione peccatorum, & reconciliatione cum Deo.* Hæc ille.

Ad eundem modum Joannes Calvinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 2. *Contritionem*, inquit, *debitam exigunt, hoc est, justam & plenam : sed interim non constituunt, quando securus aliquis esse possit, se hac contritione ad justum modum defunctum esse.* Et infrà : *Sed ubi exigitur doloris acerbitas, quæ culpæ magnitudini respondeat, & quæ in trutina appendatur cum fiducia veniæ ; hîc verò miseræ conscientiæ miris modis torquentur, & exagitantur, dum sibi debitam peccatorum contritionem imponi vident, nec assequuntur debiti mensuram, ut secum decernere possint, se persolvisse quod debebant.* Et §. 3. *Quòd si me*, inquit, *calumniari ajunt ; prodeant sanè, & unum aliquem ostendant, qui hujusmodi contritionis doctrina, vel non sit ad desperationem adactus : vel simulationem doloris, judicio Dei, pro vero dolore non*

inde pag. 953. explicans quomodo agatur vera Pœnitentia : *Omnino*, inquit, *in iis, qui veram, & seriam Pœnitentiam agunt, necessaria est contritio.* Et pag. 954. docet, contritionem acrem ac vehementem esse debere : *Hinc sequitur*, inquit, *dolor conscientiæ, graviter dolentis se peccasse, & peccatis offendisse Deum.* Calvinus lib. 3. Institut. cap. 4. §. 2. *Equidem*, inquit, *sedulò & acriter instandum esse fateor, ut quisque amarè deflendo sua peccata, se ad eorum displicentiam & odium magis acuat.* Et §. 3. *Diximus & nos*, inquit,
C *quodam loco, numquam sine Pœnitentia obvenire peccatorum remissionem ; quòd nulli nisi afflicti, & peccatorum conscientia vulnerati, Dei misericordiam implorare sincerè possunt.* Hæc ille.

Quamvis autem iisdem in locis dicant, ac protestentur se non facere contritionem causam, aut meritum remissionis peccatorum, & Calvinus jactet se sustulisse illa animarum tormenta, Quòd contritio debita præstanda sit : tamen ex iis, quæ ipsi docent, apertissimè sequitur, neminem ex sententia ipsorum sine vera, seria, gravique contritione justificari, sive ea contritio justificationis causa sit, sive conditio tantùm, sive quid aliud ; id enim ad rem nostram hoc loco non pertinet.

D Quæ sit autem vera, seriaque contritio, sine qua peccata non remittuntur ; non possumus aliunde melius, ac tutius discere, quàm ex literis sacris. Porrò, literæ sacræ ubique requirunt contritionem ex toto corde ; qualis est etiam vera Dei dilectio, ex qua contritio vera procedit. Deuteron. 4. *Cùm quæsieris Dominum, invenies eum, si toto corde quæsieris eum, & tota tribulatione animæ tuæ.* Deuteron. 30. *Si ductus pœnitudine cordis, reversus fueris ad Dominum in toto corde tuo, & tota anima tua, miserebitur tui.* 3. Regum 8. *Si peccaverint tibi, & reversi fuerint ad te in universo corde suo, & tota anima sua, propitiaberis populo tuo.* 2. Paralipom. 30. *Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt eum.* Hierem. 29.
E *Quæretis, & invenietis me, cùm quæsieritis me in toto corde vestro.* Joel. 2. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, fletu, & planctu, & scindite corda vestra.*

Debent igitur Adversarii velint nolint, admittere ; sine contritione perfecta, & quæ ex toto corde sit, non remitti peccata. Atqui ejusmodi contritionem, ut etiam dilectionem Dei, ex toto corde, impossibilem in hac vita esse contendunt, & quam nullus unquam Sanctorum habuerit, ut ex locis suprà citatis, & ex aliis multis omnes norunt, qui eorum scripta legerunt. Quare sequitur, ut remissio peccatorum planè sit impossibilis, & pœnitentibus nihil superfit aliud, nisi desperatio, si vera est doctrina Kemnitii, & Calvini. Quam enim, quæso, spem salutis ille concipiet, qui contritionem ex toto corde impossibilem

lumniam & mendacium Calvini, qui lib. 3. Institut. cap. 4. §. 2. ut etiam in primo libro notavimus, scribere ausus est, tam perfectam contritionem à Catholicis exigi, ut in trutina appendatur, cum fiducia veniæ: non potest autem in trutina appendi cum fiducia veniæ, nisi sit justum pretium peccatorum, & ex rigore justitiæ satisfaciat Deo; atque iræ ipsius magnitudinem æquet.

Et quidem non exigi à Catholicis tantam contritionem, perspicuum est ex eo, quod omnes Catholici negant, Contritione mereri nos ex condigno justificationem, aliqui etiam negant ex congruo. Rectè autem non exigi, probari potest, tum quia scriptum est: *Quis novit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare?* Psalm. 89. tum quia peccatum lethale, Deum qui infinitæ dignitatis est, offendens, infinitam indignationem, & pœnam meretur: non potest autem homo infinitum pretium offerre Deo, quantumvis doleat ac seipse excruciet.

Sed argumentum evidens habemus ex divinarum Scripturarum testimoniis, atque exemplis. Nam Scriptura nihil aliud à nobis exigit, nisi ut convertamur ad Deum in toto corde: converti autem ad Deum in toto corde, non est, dolorem illum concipere, qui æqualis sit offensioni vel iræ divinæ, nam dolor iste sine dubio impossibilis est. Si verò impossibile esset converti ad Deum in toto corde, cur Deus ipse id postularet? cur diceret Joel. 2. *Convertimini ad me in toto corde vestro?* an Deus ignorabat id fieri non posse, aut fieri volebat quod sciebat non posse fieri? Deinde, Scriptura testatur aliquos in toto corde reversos ad Deum, & alios pronunciat reversuros: quæ sunt argumenta certissima, id fieri posse; & proinde converti in toto corde, non significare contritionem æqualem iræ divinæ. 4. Reg. 23. *Similis illi non fuit Rex, qui reverteretur ad Dominum in omni corde suo.* Hierem. 24. *Ego ero illis in Deum, quia revertentur ad me in toto corde suo.*

Quare quod S. Cyprianus ait in serm. de lapsis: *Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus*, non significat, dolorem absolutè offensioni æquandum esse, quod fieri non potest: sed proportionem illam inter peccata & dolorem de peccatis, esse debere, ut de majore peccato magis, de minore minus doleamus. Quod verò scribit S. Ambrosius in lib. ad Virginem corruptam, cap. 8. cùm ait: *Sed quanta putas, & qualis necessaria Pœnitentia, quæ aut æquet crimina, aut certè excedat?* non ita accipiendum est, quasi Pœnitentia æquare, aut excedere debeat peccatum, ut offensam Dei, sed ut dolor Pœnitentiæ æquet, aut excedat voluptatem, quam peccando accepimus: quod aliis verbis ita scripsit Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacram. par. 4. cap. 2. *Si in correctione minor est afflictio, quàm in culpa fuit delectatio, non est dignus Pœnitentiæ tuæ fructus.*

tes filiorum, quàm ob peccata; qui tamen, si daretur optio, mallent filios amisisse, quàm Deum offendisse. De sancta Paula Romana scribit S. Hieronymus in ejus vita, in mortibus filiorum sic illam graviter affici solitam, ut semper de vita periclitaretur: qualem dolorem ob crimina in Deum admissa, numquam sensisse legitur: nec tamen dubitari potest, quin fœmina illa sanctissima & optima, maluerit filios omnes perire, quàm vel leviter Deum offendere.

C Si quis objiciat, fieri non posse, ut voluntas non intensius doleat de ejus rei amissione, quam pluris æstimat, cùm ideò doleat, quia rem charam, & quam magnifaciebat, amisit. Respondebimus, id fieri non posse, si omnia sint paria: tamen non semper esse omnia paria. Sæpè enim fit, ut id quod minoris faciendum esse recta ratio judicat, sit propinquius, notius, naturæ convenientius, longa familiaritate conjunctum, quod proinde magis afficiat, & moveat, licèt illi aliud quidpiam absolutè ac simpliciter præferatur. Id quod in rebus etiam corporalibus experimur, quippe qui magis tristamur & angimur ob acrem dolorem dentium, aut ustionem aliquam digiti, quamvis non lethalem, quàm ob febrim lentam, sed pestiferam: & tamen quis non libenter febrim illam lentam, & pestiferam, cum acerbissimo
D dentium aut digitorum dolore mutaret?

His explicatis, propositio nostra probatur ex omnibus illis Scripturæ locis, quæ paulò ante adduximus, ut ostenderemus, contritionem ex toto corde, atque adeò summam & maximam esse debere. Deinde, addi possent illa omnia loca, quæ jubent ut Deum ex toto corde diligamus, quæ exstant Deut. 6. Matth. 22. Luc. 10. & alibi. Qui enim jubemur Deum ex toto corde diligere, jubemur pariter peccatum, quo Dei amicitiam violamus, toto pectore detestari. Denique ratio idipsum apertissimè docet; Nam cùm peccatum sit malorum omnium maximum, super omnia detestandum, fugiendumque est. Et quia
E teste Apostolo, Rom. 3. *Non sunt facienda mala, ut veniant bona*, ideò non licet peccatum eligere quacumque conditione proposita: proinde magis dolendum est appretiativè de commisso peccato, quàm lætandum de quovis opere bono.

Tertia propositio: *Non est necesse, ut contritio sit dolor summus intensivè.* Probatur Primum, quia si id esset necesse; maximè ob ea loca Scripturæ, quæ jubent ut convertamur ad Deum in toto corde, & tota tribulatione animæ nostræ, Joelis 2. & Deuter. 4. sed ista loca exigunt quidem dolorem summum appretiativè, ut suprà diximus, non tamen intensivè. Converti enim ex corde, nihil est aliud, nisi seriò ac sincerè converti: ex toto autem corde converti, est integrè & perfectè converti, ita ut non partim peccata detestemur, partim illis afficiamur, sive, non unum

mens ille dolor, qui ex amissione filiorum in parentibus cernitur, tum quia naturalis est, tum etiam quia in sanctissimis hominibus locum invenit. Certè Patriarcha Jacob ita doluit mortem filii sui Joseph, ut Scriptura dicat Genes. 37. *Congregatis cunctis liberis ejus, ut lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere; sed ait, Descendam ad filium meum lugens in infernum*. Et S. David 2. Reg. 19. ita vehementer Absalonem filium suum deflevit, ut licèt multa legantur de insigni contritione ejus ob peccatum adulterii, atque homicidii; majora tamen signa doloris ob filii mortem ostendisse videatur.

Accedit Tertiò, quòd ex iis, qui seriò & ut oportet, de peccatis suis dolent, alii magis, alii minus dolent. Non enim tantoperè celebraretur Mariæ Magdalenæ contritio, si omnes, qui rectè Pœnitentiam agunt, parem contritionem haberent, quoad intensionem, sicut revera parem habent, quoad appretiationem.

Præterea, si dolor summus pro quolibet lethali crimine exigeretur, nemo posset magis de uno, quàm de alio peccato dolere; quod est & contra experientiam, & contra rationem. Experimur enim, graviora crimina acriùs conscientiam pungere, & majorem tum verecundiam, tum displicentiam parere, quàm leviora: & judicium rectæ rationis id postulat, ut majora delicta major Pœnitentia, & contritio intensior consequatur.

Denique, si summus dolor intensivè ad veram contritionem necessarius esset, vix unquam possemus, non dico certò scire, sed ne probabiliter quidem cognoscere, nos id fecisse quod debemus, in sceleribus detestandis. Quis enim est, qui non possit, si studium adhibere velit, ad contritionem paulò majorem se excitare? At profectò absurdum, & alienum à divina benignitate videtur, ut eam medicinam instituerit, in qua pacem animi, ac tranquillitatem nullam inveniamus.

Quarta propositio: *Non requiritur certus gradus intensionis, neque mora ulla temporis, ad veram contritionem*. Hæc est adversus nonnullos, qui veram contritionem esse negant, nisi ad certum quendam intensionis gradum perveniat, & certo spatio temporis duret. Sed facilis est hujus sententiæ confutatio. Nam Scripturæ conversionem & Pœnitentiam exigunt; sed certi gradus aut temporis mentionem nullam faciunt; quare si certus gradus, certumve tempus requireretur, id esset omnino incognitum, & proinde non ex electione, sed casu fieret, ut aliqui ad justam mensuram doloris pervenirent, & in eo dolore justo tempore versarentur. Deinde, quis unquam in præceptis fidei, spei, dilectionis, aliarumque virtutum istas mensuras excogitavit, ut non sit fides, aut spes, aut charitas, nisi certum gradum intensionis, & cer-

C

D

E

cœna Domini: *Sed*, inquit, *& in eodem articulo temporis, cùm jam anima festinet ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerserit, Pœnitentiam clementissimi Dei benignitas non aspernatur*. Et infrà: *Nec quantitas criminis, nec brevitas temporis, nec hora extremitas, nec vitæ enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio, excludit à venia*. Et infrà, de bono latrone: *In momento*, inquit, *impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & statim consummatus civis Sanctorum, & domesticus Dei præmissus est in regnum*. S. Basilius homil. de Pœnitentia: *Tantummodò voles*, inquit, *& ipse Deus ultrò occurret*. Et probat ibidem Basilius exemplo filii prodigi, incredibilem esse Dei benignitatem erga pœnitentes. S. Joannes Chrysostomus in epist. priore ad Theodorum lapsum: *Non*, inquit, *ad temporis rationem, sed juxta affectum animæ solet dijudicari Pœnitentia*. Et infrà de bono latrone: *In eo momento*, inquit, *totius vitæ peccata simul abstersit, atque ante Apostolos, officii grati præmium suscepit*. S. Leo in epist. 91. ad Theod. Episcopum: *Apud Deum*, inquit, *nullas patitur veniæ moras vera conversio, dicente Spiritu Dei per Prophetam: Cùm conversus ingemueris, salvus eris*. Sanctus etiam Cœlestinus I. Papa in epist. ad Gallos: *Desperat*, inquit, *de misericordia Dei, qui ei ad subveniendum morienti sufficere, vel in momento non credit posse*. Et infrà: *Vera ergo ad Deum conversio in ultimis positorum, mente potiùs æstimanda est, quàm tempore, Propheta hoc taliter asserente, Cùm conversus ingemueris, tunc salvus eris*.

Quinta propositio: *Neque illud exigitur, ut tot sint actus contritionis, quot sunt peccata; modò de omnibus, quæ post examen menti occurrunt, ex animo doleamus*. Nam ut negandum non est, singula peccata detestanda esse, cùm scriptum sit Isaiæ 38. *Recogitabo tibi omnes annos meos &c.* Et Ezechielis 18. *Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis &c.* sic est etiam concedendum, posse hominem unica actione peccata omnia, quæ memoriæ fortè occurrunt, detestari, atque ob ea commissa dolere: alioqui enim falsum esset quod paulò ante demonstravimus, in momento posse hominem converti, & justificari.

Sexta propositio: *Utilissimum tamen est, peccata singula amarissimè, & longo tempore ita deflere, ut contritio non solùm appretiativè, sed etiam intensivè, & extensivè, ut sic loquamur, summa dici possit*.

Hanc propositionem satis nobis persuadent exempla, & cohortationes Sanctorum; nam & David lavabat per singulas noctes lectum suum, Psalm. 6. & S. Petrus flevit amarè, Luc. 22. & Magdalena lachrymis suis pedes Domini irrigavit, Luc. 7. & S. Augustinus de se loquens lib. 8. Confess. cap. 12. *Ubi*, inquit, *à fundo arcano alta consideratio contraxit, & congessit totam miseriam meam in conspectum cordis mei*,

utilior, quo eſt major: ſed etiam quia periculum eſt, ne homo ſe ipſe fallat; & dum ſe ad acrem & intenſam contritionem excitare non ſatagit, revera ne appretiativè quidem toto corde crimina deteſtetur.

CAPUT XII.

Contritionem cauſam eſſe remiſſionis peccatorum.

Septima controverſia ordine ſequitur, Utrum contritio peccata remittat. Lutherani etiamſi contritionem requirant ad remiſſionem peccatorum, tamen non ferunt, ut contritio dicatur cauſa juſtificationis; quod ideò faciunt, ne ulla ratione fidei derogetur, cui ſoli juſtificationem tribuunt.

Lutherus in aſſert. art. 12. poſteaquam docuerat fidem juſtificare, etiamſi per impoſſibile homo non eſſet contritus, ſubjungit: *Dixi autem, per impoſſibile, quia ſatis ſuprà dictum eſt, fidem ſine contritione eſſe non poſſe, cùm gratia non infundatur ſine magna concuſſione animæ: volui enim fidei virtutem declarare, & commendare, quàm ſola faciat ad remiſſionem peccatorum, & juſtificationem pacis. Quod dico, ne quis me putet contritionem, ſeu perturbationem illam cordis in cognitione peccatorum ſuſcitatam negare, Volo eam; ſed dico eam non operari juſtificationem, aut remiſſionem peccatorum: fides enim in verbum Dei juſtificat, & purgat.* Joannes Calvinus lib. 3. Inſtit. cap. 4. §. 3. *Diximus*, inquit, *& nos quodam loco, nunquam ſine Pœnitentia obvenire peccatorum remiſsionem; ſed ſimul adjecimus, Pœnitentiam non eſſe cauſam remiſsionis peccatorum:* Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 960. *Impetrationem*, inquit, *veniæ, & reconciliationem cum Deo, manifeſtè tribuunt* (Catholici) *actui ſeu operi contritionis noſtræ: & quidem ante Abſolutionem, quæ eſt vox Evangelii, gratis propter meritum Chriſti annuncians, & impertiens fidei reconciliationem cum Deo, & remiſsionem peccatorum. Quid verò aliud eſt hoc, quàm reconciliationem cum Deo, & remiſsionem peccatorum adimere Evangelio, & fidei, immò gratuitæ miſericordiæ Dei, & merito Chriſti: & transferre illam in merita noſtrorum operum!*

At Catholici communi conſenſu docent, contritionem cauſam eſſe remiſſionis peccatorum: quod idem Tridentinum Concilium docet, tum ſeſſ. 6. cap. 6. tum ſeſſ. 14. cap. 4. Ex quibus etiam locis intelligere licet, duobus modis contritionem cauſam eſſe juſtificationis; quia videlicet diſponit ad juſtificationem, & impetrat remiſſionem peccatorum. Seſſ. 6. cap. 6. numerat Concilium actum Pœnitentiæ inter diſpoſitiones juſtificationis: & quia diſpoſitio non ſolùm ſe tenet ex parte materiæ, ſed etiam ex parte agentis; ideò actus Pœnitentiæ quatenus ejuſmodi actus, quæ ſententia eſt Magiſtri Sententiar. in 2. lib. Sent. diſt. 27. & S. Thomæ in 2. diſt. 27. quæſt. 4. ad 4. Alberti in primum, diſt. 41. art. 2. ad quintum. S. Bonaventuræ in 2. diſt. 28. art. 2. quæſt. 3. & in 4. diſt. 15. art. 1. quæſt. 5. Præterea Scoti, Durandi, Gabrielis, & aliorum, in 2. diſt. 28. & ex recentioribus Andreæ Vegæ lib. 8. in Concilium Tridentinum, decem ultimis capitibus, & in opuſculo de juſtificatione quæſt. 7. Et quamvis poſterior hæc ſententia nobis verior, & Scripturis, ac Patribus conformior videatur, tamen in eo potiſſimùm laboC rabimus, ut probemus, Pœnitentiam ſive contritionem cauſam eſſe remiſſionis peccatorum, quidquid ſit de vocabulo meriti.

Habemus Primùm divinas literas, ad quarum apertiſſima teſtimonia nullam adhuc legi adverſariorum reſponſionem. Ezech. cap. 18. *Cùm averterit ſe impius ab impietate ſua, ipſe animam ſuam vivificabit.* Quid clarius? an vivificare animam ſuam, non eſt aliquid facere ad propriam juſtificationem? In eodem capite: *Facite*, inquit, *vobis cor novum, & ſpiritum novum*, quomodo autem faciat homo ſibi cor novum, & ſpiritum novum, paulò ante Propheta explicaverat dicens: *Convertimini, & agite Pœnitentiam: projicite à vobis omnes prævaricationes veD ſtras.* Quòd ſi dum convertimur, & Pœnitentiam agimus, facimus nobis cor novum, & ſpiritum novum; quis inficiari poteſt, converſionem, ac Pœnitentiam cauſam eſſe juſtificationis?

Jonæ 3. *Et vidit Deus opera eorum, quia converſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt Deus ſuper malitia, quam locutus eſt ut faceret eis, & non fecit.* Hoc certè loco cauſa redditur cur miſertus ſit Dominus Ninivitarum, quia converſi ſunt de via ſua mala, Pœnitentiæ opera fecerunt.

Pſalm. 50. *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus.* At ſacrificium Deum placare, & gratiam impetrare ſolet: & ideò ſubjungitur: *Cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies.*

E Dan. 4. *Peccata tua eleemoſynis redime.* Tobiæ 12. *Eleemoſyna à morte liberat, & ipſa eſt, quæ purgat peccata.* Hæc loca non videntur intelligenda de eleemoſyna quocumque animo facta: nam qui in peccato perſeverare volunt, numquam per Eleemoſynas ſalvabuntur. Neque intelligi poſſunt de eleemoſynis juſtorum, qui pœnas temporarias poſt culpæ remiſſionem, juxta Catholicorum ſententiam, redimunt: ſiquidem Nabuchodonoſor, quem Daniel alloquitur, impius erat; & Angelus apud Tobiam non tribueret eleemoſynæ vim liberandi à morte, ſi de juſtorum tantùm eleemoſynis loqueretur. Quare loca illa de eleemoſynis pęnitentium intelligenda ſunt, qui ſaltem ex congruo per contritionem & opera Pęnitentiæ, Dominum placant.

Luc. 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dile-*

xit

tiam esse medicinam peccati, & per eam Dominum placari; & ad veram contritionem fuerat cohortatus, ita sermonem clausit: *Qui sic Deo satisfecerit, qui Pœnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus & adjutus à Domino, quam contristaverat, lætam faciet Ecclesiam, nec jam solùm Dei veniam merebitur, sed coronam*. Quibus verbis docet, vera contritione satisfieri Deo, & veniam impetrari, ut inde justificatus homo, etiam ipsam gloriæ coronam per martyrium, vel alia sancta opera mereatur. Athanasius in lib. de Virginitate, ultra medium: *Vide*, inquit, *quale remedium in lachrymis: specta, quæso, quam iniquitatem deleverint. Quid enim tetrius hoc vitio? quippe qui ter jurejurando Dominum abnegaverit, tantum tamen scelus per lachrymas delevit*. Basilius in serm. de Pœnitentia: *Statim*, inquit, *David ad pharmacum properavit*; ubi contritionem pharmacum peccati appellat. Et infrà: *Tertiò Dominum Petrus negavit; lachrymatus est; flexerunt lachrymæ eum, qui nostri misertus est*. Et in epistola ad Virginem lapsam, in fine, dicit per Pœnitentiam purgari animam: & in libro de vera virginitate, ultra medium: *Pœnitentia*, inquit, *certum est, relaxari peccata*. Ambrosius lib. 2. de Pœnitentia, cap. 3. loquens de filio prodigo: *Tam citò*, inquit, *veniam meretur, ut venienti, & adhuc longè posito occurrat Pater, & osculum tribuat, quod insigne est sacræ pacis*. Et lib. 10. in Lucam, in illud Luc. 22. *Respexit Dominus Petrum &c. Lachrymæ*, inquit, *veniam non postulant, sed merentur*. Et infrà: *Et tu si veniam vis mereri, dilue culpam lachrymis tuam*. Et præfatione in Psal. 37. *Quis dubitet affligere animam suam, cùm Propheta tantus afflixerit, solvens pretium lachrymarum pro redemptione peccati?* Ephrem in libro de die Judicii, cap. 5. *Compunctio*, inquit, *sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compunctio remissionem delictorum nobis acquirit*. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ, explicans contritionem ac pœnitentiam ejus: *Quæ peccata*, inquit, *fletus iste non purget? quas inveteratas maculas hæc lamenta non abluant?* Et infrà: *O felix Pœnitentia, quæ ad se Dei trahit oculos*. Et in lib. 2. contra Pelagianos: *Qui peccata*, inquit, *simpliciter confitentur, merentur humilitate clementiam Salvatoris*. Joannes Chrysostomus in 2. lib. de compunctione cordis: *Sola est*, inquit, *cordis compunctio, quæ sicut ignis, omne animæ vitium perurit, & adimit: & quantacumque in ea reperit mala, abstergit universa, & penitùs delet*. Augustinus in epist. 54. ad Macedonium: *Quosdam*, inquit, *à societate removemus Altaris, ut pœnitendo placare possint, quem peccando contempserant*. Et in Psalm. 50. *Ninivitæ*, inquit, *Pœnitentiam egerunt, & certam misericordiam meruerunt*; cui sententiæ Gregorius subscribit lib. 3. cap. 4. in primum librum Regum, in hæc verba: *Ninivitæ dum veluti pro*

sive meriti est, quod facit in ordine ad justificationem.

Sed objiciunt Adversarii. Si contritione nostra justificamur, quomodo gratis justificari nos dicit Apostolus? si contritio justificationem meretur, cur non potiùs redditur, quàm donatur?

C Respondeo, quod ad similem objectionem olim respondit Augustinus: ideò gratis nos justificari, licèt contritionis merito justificemur, quia ipsa contritio donum Dei est; ille enim non gratis justificaretur, qui ex opere proprio, idest, solius liberi arbitrii viribus acquisito, justificaretur. *Non dicat*, inquit Augustinus in epist. 106. *sibi, Si ex fide, quomodo gratis? quod enim fides meretur, cur non potiùs redditur, quàm donatur? Non dicat ista homo fidelis, quia cùm dixerit, Ut merear justificationem, habeo fidem: respondetur ei: Quid enim habes, quod non accepisti? Cùm ergo fides impetrat justificationem, non gratiam aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici*. Hæc ille, ubi meritum humanum, vocat opus ex solo libero arbitrio

D factum, sine speciali videlicet gratia Dei excitante & adjuvante: qua significatione accipiendo meritum, passim affirmat contra Pelagianos, gratiam non secundùm merita nostra dari; ut videre licet in hac ipsa epist. 106. & in præcedente, & sequente; & præfatione in Psalm. 31. & libro de gratia & libero arbitrio, cap. 6. 7. & 8. ubi ante justificationem nulla agnoscit merita, nisi mala. Sed nusquam negat, ex operibus cum auxilio Dei speciali factis, ut ex actibus fidei, orationis, pœnitentiæ, & similibus, non posse nos mereri aliquo modo ipsam remissionem peccatorum, & gratiam bene operandi: quin potiùs id apertissimè confitetur, epist. 105. *Nec ipsa*, inquit, *remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum fidei, qua fi-*

E *de ille dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori; & descendit justificatus merito fidelis humiliatus, quoniam qui se humiliat, exaltabitur. Restat igitur ut ipsam fidem, unde omnis justitia sumit initium, non humano, quo isti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec ullis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcumque sunt merita: sed gratuitum Dei donum esse fateamur, si gratiam veram, idest, sine meritis cogitamus*. Et epist. 106. *Si quis dixerit, quòd gratiam bene operandi fides mereatur; negare non possumus, immò gravissimè confitemur*.

Neque verum est, quod quidam dicunt ab Augustino retractatam fuisse istam propositionem; Fides meretur justificationem; quando retractavit illam: *Initium fidei est ex nobis*; lib. 1. Retract. cap. 23. Nam in epist. 105. & 106. ubi maximè contendit initium fidei non esse ex nobis, disertis verbis docet, fidem mereri justificationem, ut jam ostendimus: & in illo ipso lib. 1. Retract. cap. 23. ubi retractat quod olim dixe-

ritum simpliciter, sed aliquo modo; ut semper locuti sumus. Meritum enim ex condigno & simpliciter, non praecedit justificandum, sed sequitur justificatum, ut Augustinus scribit in Psalm. 110. libro de fide & operibus, cap. 14. lib. 1. ad Bonifacium, contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 2. libro de spiritu & litera, cap. 29. & 30. & lib. 1. ad Symplicianum, quaest. 2.

De hoc merito ex condigno, sive ex justitia loquens Concilium Tridentinum, sess. 6. cap. 8. dicit, justificari hominem gratis, quia neque fides, neque opera, quae justificationem praecedunt, ipsam merentur: meritum enim ex justitia, opponitur gratiae, non autem meritum ex congruo, quod non in justitia, sed in liberalitate fundatur. Et hoc modo de merito, nimirum ex condigno, nos in primo libro dum mendacia Haereticorum refutaremus, saepè diximus: Contritionem non esse meritum, sed dispositionem justificationis. Denique omnia loca Patrum à nobis adducta, ubi Contritio sive Poenitentia dicitur meritum, pretium, satisfactio pro peccato; de merito, pretio, & satisfactione ex congruo accipienda sunt, ut etiam loca Scripturae: *Peccata tua eleemosynis redime*. Dan. 4. & similia.

CAPUT XIII.

Contritione perfecta cum voto Sacramenti suscipiendi, remitti peccata ante Sacerdotis absolutionem.

OCtava quaestio est; Utrum Contritio ante Absolutionem Sacerdotalem peccata remittat: siquidem Catholici Doctores communi consensu docere solebant, Contritionem si perfecta sit, & votum Sacramenti Baptismi, aut Absolutionis adjunctum habeat, omnino reconciliare hominem Deo, & peccata remittere, etiam antequam Sacramentum reipsa perciperetur.

Caeterùm, nostro tempore Martinus Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 960. apertè reprehendit eos, qui Contritioni remissionem peccatorum tribuunt ante absolutionem. Fuit etiam Doctor quidam ante paucos annos, qui in libro, quem de charitate conscripsit, adversus communem sententiam docuit; Catechumenis & poenitentibus, quamvis perfectè conversis, & charitate flagrantibus, non remitti peccata sive reatum mortis aeternae, nisi cùm vel baptizantur, vel reconciliantur ministerio Sacerdotum, nisi fortè in mortis articulo.

Et quidem cum Kemnitio, facili negotio controversia finiri potest. Nam cùm ipse, & omnes Lutherani contendant, sola fide hominem justificari, & pi non posse, nisi per Absolutionem; numquam obtinebit, non posse homines antè justificari, Deoque reconciliari, quàm Sacerdotum ministerio absolvantur. Porrò Catholici non cuicumque Poenitentiae, sed illi soli remissionem peccatorum, tribuunt ante Absolutionem, quae perfecta est; quaeque ex fide, spe, & charitate procedit.

Jam verò scriptori illi Catholico, qui veram perfectamque Contritionem, cum reatu lethalis peccati usque ad Sacramenti perceptionem, manere contendit, opponimus Primùm Concilii Oecumenici auctoritatem. Nam Concilium Tridentinum, sess. 6.
C cap. 4. declarat post Evangelium promulgatum neminem justificari sine Baptismo, aut ejus voto: quo loco admittit Concilium, posse hominem per veram Poenitentiam cum voto Baptismi, Deo reconciliari, antequam Baptismum reipsa percipiat. Et sess. 14. cap. 4. disertis verbis docet, Contritionem charitate perfectam, reconciliare hominem Deo, priusquam Sacramentum Penitentiae actu suscipiatur. Et sess. 13. cap. 7. idem Concilium declarat ad praeparationem Eucharistiae, Confessionem Sacramentalem necessariam esse iis, qui conscientiam habent peccati lethalis: & simul excipit eos, qui fortè Missam celebrare tenentur, neque habent sacerdotem, cui peccata sua confiteantur; iis enim Contritionem cum propo-
D sito Confessionis ad Eucharistiam non indignè percipiendam sufficere judicavit. Itaque Concilium illud credidit, per veram contritionem, etiam ante sacerdotis Absolutionem, & extra mortis articulum, peccata remitti; neque enim suspicari fas est, in ullo casu Concilium Catholicum permissurum fuisse, ut cum conscientia reatus peccati mortalis, ad Sacramentum Eucharistiae accederetur.

Secundò, opponimus testimonia Scripturarum, & sanctorum Patrum explicationes. Scriptura enim passim docet, eos, qui toto corde ad Dominum convertuntur, sine mora veniam peccatorum accipere.

Lib. 2. Reg. cap. 12. cùm audisset David à Nathan Propheta peccatum suum, poenitentia ductus ait:
E *Peccavi Domino*, & continuò subjecit Nathan: *Dominus quoque transtulit peccatum tuum*; de qua re loqui videtur idem David, cùm ait in Psalm. 31. *Dixi, Confitebor adversum me injustitiam meam: & tu remisisti impietatem peccati mei*. S. Ambrosius in Apologia David, cap. 7. *Si dixit*, inquit, *Pronunciabo; & veniam meruit antequam pronunciaret: quanto magis ubi de se pronunciavit dicens: Iniquitatem meam ego cognosco; remissum est ei omne peccatum? ergo remissionem meruit iniquitatis, & texit charitate, atque operuit peccata sua*. S. Augustinus concione 2. in Psalm. 31. *Non pronunciat*, inquit, *sed promittit se pronunciaturum, & ille jam dimittit*. S. Gregorius in commentario ejusdem Psalm. 31. *Attende*, inquit, *quanta sit indulgentia vitalis velocitas, quanta misericordiae Dei commendatio, ut confitentis desiderium comitetur venia, antequam ad* cru-

Huc etiam pertinet parabola filii prodigi, Lucæ 15. videmus enim in ea parabola, patrem occurrisse filio revertenti, & antequam ille confessionem suam absolvisset, dedisse osculum pacis. Quam parabolam ad pœnitentium consolationem adducens; Ambrosius lib. 2. de Pœnitentia, cap. 3. *Tam citò*, inquit, *veniam meretur, ut venienti, & adhuc longè posito occurrat Pater, & osculum tribuat, quod insigne est sacræ pacis.*

Tertiò, opponimus ea omnia loca Scripturæ & Patrum, quæ charitatem cum peccato, sive reatu mortis æternæ, simul habitare non posse testantur. Si enim charitas sine remissione peccatorum esse nequit, & Contritio nascitur ex charitate, eamque comitem individuam habet, necessariò efficitur, ut etiam Contritio sine remissione peccatorum esse nequeat.

Proverb. 8. *Ego diligentes me diligo*. Proverb. 10. & 1. Petr. 4. *Universa delicta operit charitas*, 1. Joan. 3. *Nos scimus quia translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres: qui non diligit, manet in morte.* Lucæ 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

S. Joannes Chrysostomus homil. 7. in posteriorem ad Timotheum: *Sicut*, inquit, *ignis ubi sylvam occupaverit, omnia purgare consuevit; ita & charitatis fervor quocumque inciderit, omnia perimit, atque perrumpit: ubi charitas est, omnia sublata sunt mala.* S. Gregorius homil. 33. in Evangelia: *Quid*, inquit, *esse dilectionem credimus nisi ignem? & quid culpam, nisi rubiginem? unde nunc dicitur: Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum: ac si apertè diceretur: Incendit plenè peccati rubiginem, quia ardet validè per ignem amoris.* S. Augustinus lib. 15. de Trinit. cap. 18. de charitate loquens: *Nullum est*, inquit, *isto dono Dei excellentius: solum est, quod dividit inter filios regni æterni, & filios damnationis æternæ.* Hæc ille, qui reatum mortis æternæ cum charitate esse non posse, apertissimè confitetur. Quomodo enim charitas divideret inter filios regni æterni, & filios damnationis æternæ, si possent qui charitate flagrant esse rei damnationis æternæ? Idem Augustinus tract. 5. in epist. Joannis: *Dilectio*, inquit, *sola discernit inter filios Dei, & filios Diaboli.* Et infrà: *Si solam habes, sufficit tibi;* at quomodo sola sufficit, si hominem non liberat a reatu mortis æternæ? Et infrà: *Si quis in corde suo invenerit charitatem, is securus sit, quia transiit à morte ad vitam, jam in dextera est.* At num in dextera esse dici potest, qui adhuc reus est Gehennæ, & filius iræ, ac perditionis? Vide similia loca, lib. de unitate Ecclesiæ, c. 19. & hom. 50. de verbis Domini. *filii Dei, quia est, quod ipse libero arbitrio tribuit bene vivendi potestatem?* Et præfatione in expositionem Psalm. 31. *Nihil*, inquit, *boni fecisti, & datur tibi remissio peccatorum;* & concione secunda in eundem Psalmum, explicans illud: *Pro hac orabit ad te omnis Sanctus*, scribit neminem esse sanctum, nisi post remissionem peccatorum. Et in Psalm. 110. *Justitiam*, inquit, *non operatur, nisi justificatus*, & libro de spiritu & litera, cap. 26. *Factores legis justificatio præcedit.* Sequitur igitur, ut qui charitatem habent, liberi sint à peccato, quandoquidem sancti sunt, & legem implent, quod nemo potest nisi à peccato justificatus.

C

Præterea charitas facit amicos Dei, vel potiùs ipsa est amicitia hominis cum Deo. Proverb. 8. *Diligentes me diligo*. Joannis 15. *Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis;* quid autem ipse præcipiat, explicat in eodem loco, dicens: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem.* S. Ambrosius in epist. 7. ad Simplician. *Libertas*, inquit, *liberum facit hominibus, charitas amicum Deo.* At qui amicus Dei est, quomodo potest reus esse apud Deum mortis æternæ? potestne aliquis amicum putare, à quo sciat sibi sempiternum exitium præparatum?

D

Quintò, opponimus Ecclesiæ totius consensum. Nam in Ecclesia sæpè conceduntur à Pontificibus Indulgentiæ habentibus contritionem peccatorum suorum cum proposito Confessionis Sacramentalis suo tempore faciendæ: & eædem Indulgentiæ à fidelibus toto orbe Christiano libenter & cum gratiarum actione suscipiuntur. At certum est, Indulgentias hoc requirere, ut qui eas sumit, jam sit in statu gratiæ, & liber à reatu mortis æternæ, & solùm pro temporalibus pœnis satisfacere teneatur: Indulgentiæ enim à temporalibus pœnis homines liberant, si tamen priùs ab æternarum reatu liberati fuerint: Quare universa Ecclesia credit, per contritionem cum voto Confessionis, à reatu peccati mortalis hominem liberari, atque in gratiam cum Deo redire.

E

Postremò, opponimus id, quod etiam Adversarius admittit; in articulo mortis, si non adsit, qui reconciliet pœnitentem, vel baptizet Catechumenum, posse eos per veram contritionem cum desiderio Sacramenti percipiendi, non solùm justificari, sed etiam continuò ad æternam gloriam pervenire. Id enim docet Ambrosius in oratione de obitu Valentiniani Junioris. Augustinus lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, cap. 22. Bernardus in epist. 77. ad Hugonem, & Innocentius III. cap. ad Apostolicam, de presbytero non baptizato. At certè non est articulus mortis, qui homines illos justificat, sed vera conversio, & cordis contritio cum desiderio Sacramenti suscipiendi. Articulus enim mortis solùm excusat

nant, quæ præsentis temporis sunt, & ut sentire videtur S. Thomas in 3. par. quæst. 64. art. 3. necesse est, ut aliquo tempore fuerit mulier in peccatis suis, licèt charitate flagraret. Non enim tunc primùm cœpit diligere, cùm audivit Absolutionem suam, sed multò ante cœperat. Dominus enim non ait: Quia diligit multum, sed: *Quia dilexit multum*. Neque responderi potest, remissam fuisse pœnam temporalem, non autem æternam, cùm Dominus ait: *Dimittuntur ei peccata multa*. Nam in parabola duorum debitorum explicuit Dominus se loqui de condonatione debiti, pro qua debitores satisfacere numquam potuissent. *Non habentibus*, inquit, *unde redderent, donavit utrisque*; at satisfacere pro temporali pœna, possunt ii, quibus Deus donavit æternam, & quos gratia sua divites fecit.

Respondeo, verba illa: *Dimittuntur ei peccata multa*, non cogunt ut dicamus, illo ipso tempore peccata fuisse fœminæ illi dimissa, quo verba illa Dominus pronunciavit: nam etiam posteà interjecto aliquanto spatio temporis, iterum Dominus ait: *Remittuntur tibi peccata tua*; nec tamen dicere debemus, bis eadem peccata fuisse dimissa. Verba igitur Domini *Remittuntur ei peccata multa &c.* nihil aliud significant, nisi, magnam dilectionem causam fuisse magnæ indulgentiæ: & ut S. Gregorius explicat in homil. 33. magnam rubiginem peccati, magno charitatis igne purgatam. Illa autem verba: *Remittuntur tibi peccata tua*, quæ magis præseferunt formam præsentis Absolutionis; partim absolvunt exterius, & coram hominibus, eam quæ jam intùs à Deo absoluta erat; partim etiam confirmant Absolutionem invisibiliter datam. Nam simile quid legimus Marci 5. ubi Dominus mulieri, quam jam sanaverat à fluxu sanguinis, ait: *Esto sana à plaga tua*; quo verbo non eam curavit, sed curationem jam factam confirmavit. Porrò sancti Thomæ testimonium nihil concludit, quoniam in argumentis contrariis rem illam breviter attigit, sed non clarè exposuit, quid inde sentiret.

Dicet aliquis, Si dilectio Dei causa fuit remissionis peccatorum, priùs certè debuit esse dilectio, quàm peccati remissio: ergo dabitur tempus aliquod, quo dilectio Dei sine remissione peccatorum fuerit.

Respondeo, dilectionem Dei super omnia, de qua hìc loquimur, ultimam esse dispositionem ad gratiam, & peccati remissionem, & propterea esse quidem natura priorem, quàm sit remissio peccatorum, sed nullo puncto temporis eam præcedere: quod idem in naturalibus formis & dispositionibus usu venire Philosophi docent.

Secunda objectio: *Qui non diligit me, sermones meos non servat*. Joan. 14. At Catechumeni ante remissionem peccatorum, sermones Domini diligenter

nus tract. 75. in Joannem, & S. Cyrillus lib. 10. in Joannem, cap. 1. referunt. Itaque hic est ordo, quem Dominus hoc loco statuit, gradium ad vitam æternam, ut quis primùm diligat Deum, deinde mandata omnia servet, postremò diligatur à Deo dilectione illa perfecta, quæ beatitudinem confert. Quod idem apertius paulò ante his verbis Dominus explicaverat: *Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum*, quod certè tunc fiet, cùm similes illi erimus, *Quia videbimus eum sicuti est*. 1. Joan. 3.

C Quarta objectio, Actor. 22. Ananias Paulo, quem perfectè conversum esse, & vas electionis factum ab ipso Domino audierat, sic ait: *Et nunc quid moraris? exurge, & baptizare, & ablue peccata tua, invocato nomine illius*.

Respondeo; rectissimè dicuntur hæc Paulo ab Anania, quia debuit Paulus omnia facere, quæ ad peccata remittenda Dominus instituerat. Non enim certò sciebat Ananias, adeò perfectam Pauli conversionem fuisse, ut sola sufficeret ad peccata ejus delenda; licèt eum à Domino singulatiter præordinatum, & vas electionis futurum esse non dubitaret. Potuit etiam Ananias hortari Paulum, licèt perfectissimè conversum, & per hoc justificatum, ut amplius peccata sua ablueret: juxta illud Psal. 50. *Amplius lava me ab iniquitate mea*; fortè enim non totius pœnæ reatus per conversionem ei remissus fuerat; & si totius pœnæ reatus fuerat remissus, certè non deerant vulnera ex peccato relicta, ut propensiones malæ, & alia id genus multa, quæ per gratiam Dei curari poterant. Denique & illud dici posset, debuisse Paulum jam intus lotum invisibiliter, lavari etiam exterius visibiliter, ut non solùm gratiam, sed etiam gratiæ signum haberet; ut sensus sit eorum verborum: *Ablue peccata tua*, idest, Ablutionis Sacramentum accipe: quo modo de Cornelio loquitur S. Augustinus quæst. 33. in lib. Numeri: *Cornelius*, inquit, *audiens & credens quod prædicaverat Petrus, ita mundatus est, ut ante visibilem Baptismum, cum suis qui aderant, acciperet donum Spiritus sancti: verumtamen nec visibile Sacramentum contemni potuit, ut ablutus etiam extrinsecus, lavaret quodammodo vestimenta sua*. Hæc ille.

Quinta objectio: *Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum anathema sit*. 1. Corinth. 16. At impium est, execrari Catechumenos & pœnitentes, anhelantes ad remissionem peccatorum: igitur in illis est charitas Christi ante remissionem peccatorum.

Respondeo, Catechumeni, & pœnitentes, si Christum super omnia diligunt, ac vera Dei charitate flagrant, jam apud Deum remissionem consecuti sunt, ad cujus remissionis Sacramentum piè, religioseque anhelant. Si autem per inchoatam dilectionem

nus, lib. 1. ad Simplicianum, quæst. 2. comparat Catechumenos embrionibus, qui in uteris matrum concepti, vivere incipiunt, sed nascuntur postea per Baptismum, ut ad vitam perveniant sempiternam. Porrò Confessio non est propriè opus vitæ, sed dispositio ad vitam: opera enim quæ propriè dicuntur
C vitæ, sunt opera justitiæ bona, ac vitæ æternæ meritoria. Augustinus in Psalm. 110. *Justitiam*, inquit, *homo non operatur, nisi justificatus*; & infrà: *Unde ergo illa confessio: nondum quidem opus est justitiæ, sed delicti improbatio*.

Septima objectio. Apostolus 1. Corinth. 13. scribit, neque fidem, neque eleemosynas aliquid prodesse sine charitate. Sed impium est existimare vel dicere, nihil prodesse Catechumenis & pœnitentibus fidem quam habent, & eleemosynas quas faciunt, ante remissionem peccatorum: habent igitur illi charitatem, etiam ante remissionem peccatorum.

Respondeo; quod Apostolus ait, fidem, & eleemosynas non prodesse sine charitate, non ita acci-
D piendum est, quasi absolutè non prosint, hoc est, nullam adferant utilitatem, sed quòd nequeant hominem ad vitam æternam perducere, nisi cum charitate jungantur: alioqui enim fides, quamvis informis, donum Dei est, & multum prodest, cùm sit justificationis initium, & justitiæ fundamentum. Si quis ædificii materialis fundamentum jecisset, ac deinde neque parietes, neque tectum superædificaret, nihil ei prodesset quod fecit, cùm solo fundamento neque à sole, neque ab imbribus defendi posset: at si vellet in ædificatione pergere, multum ei prodesset, quòd fundamentum jam haberet. Sic etiam fides informis, si semper maneat informis, non
E prodest, quia non salvat, multum tamen prodest, si ei spes & charitas adjungantur.

Octava objectio: In Christo Jesu *neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per dilectionem operatur*. Galat. 5. Sed fides, qua Catechumeni & pœnitentes impetrant remissionem peccatorum, multum valet; igitur per dilectionem operatur.

Respondeo; fides quæ per dilectionem operatur, dicitur sola valere, quia sola perfectè justificat, & salvat: sed non ideò fides, quæ petit remissionem peccatorum, & inchoat justificationem, nihil valet. Neque oportet Christianum hominem, idem judicium facere de fide, quæ magnum donum Dei est, & sine qua impossibile est placere Deo; & de circumcisione ac præputio, quæ nullam omnino vim habent ad justificandum.

Nona objectio: *Scientia inflat, charitas ædificat*.

Respondeo; loquitur Concilium de gratia dilectionis, per quam homo vitare potest omnia peccata mortalia, sive omnia mandata servare, quæ gratia non præcedit, sed simul infunditur cum remissione peccatorum: ut patet ex cap. 3. ubi dicitur gratiam Dei per Jesum Christum, non solùm remittere peccata, sed etiam juvare ad non peccandum; & statim cap. 4. dicitur, hanc eandem gratiam non esse scientiam tantùm, sed etiam charitatem. Quod verò dicitur in argumento: *Catechumenis ante remissionem peccatorum convenit non peccare*; in eo sensu verum est, quia non licet eis peccare, & auxilium Dei habent, quo possint vitare singula peccata; non tamen omnia simul vitabunt, nisi posteaquam gratiam justificationis fuerint adepti.

Undecima objectio. Concilium Arausicanum can. ult. *Deus*, inquit, *nullis præcedentibus meritis, fidem & amorem sui prius inspirat, ut Baptismi Sacramentum fideliter requiramus*. Item Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 6. dicit, quòd peccatores se ad justitiam præparantes, Deum tamquam fontem justitiæ diligere incipiunt.

Respondeo; ista argumenta ferunt secum solutionem. Nam Concilium Arausicanum apertè distinguit amorem illum imperfectum, quem habent homines ante remissionem peccatorum, à vera charitate, per quam servantur omnia mandata, quæ cum reatu mortalium peccatorum esse non potest: siquidem postquam dixerat: *Fidem & amorem sui prius inspirat*, subdit, *Ut Baptismi Sacramentum fideliter requiramus, & post Baptismum, quæ ipsi sunt placita implere possimus*. Concilium verò Tridentinum, clarissimè distinguit imperfectum illum amorem à charitate, quam cap. 7. dicit, cum remissione peccatorum simul infundi.

Duodecima objectio. S. Augustinus lib. 12. de civit. Dei, cap. 9. & lib. 14. cap. 7. & libro de gratia Christi, cap. 21. & alibi, docet bonam voluntatem esse id, quod in Scripturis usitatius charitas nominatur: sed bonam voluntatem habet homo etiam ante remissionem peccatorum, cùm Lucæ 2. promittatur pax hominibus bonæ voluntatis.

Respondeo; bona voluntas, quam B. Augustinus vocat charitatem, non est, quæcumque bona voluntas, sed illa quæ datur nobis per Spiritum adoptionis, in quo clamamus, Abba Pater; quæque diffunditur in cordibus nostris per Spiritum inhabitantem, & quæ sola perducit ad vitam æternam. Nam sanctus Augustinus eodem lib. 12. de civit. Dei, cap. 9. postquam dixit Angelos creatos cum bona voluntate, idest, cum charitate; statim rationem subdit, quia de Angelis quoque dici potest: *Charitas*

minibus bona voluntatis; sed, *In terra pax hominibus bona voluntas*: nomen quoque *Bonæ voluntatis*, non est θέλημα ἀγαθὸν, sed, εὐδοκία, quod nomen non solet significare amorem hominis erga Deum, sed amorem Dei erga homines. Itaque cùm dicitur: *In terra pax, in hominibus bona voluntas*, sensus est, Annunciatur hominibus pax, quæ est ipsa Dei bona voluntas erga ipsos. Secundùm verò Latinos codices, in quibus habetur: *In terra pax hominibus bonæ voluntatis*, sensus est, Annunciatur in terra pax hominibus, pax (inquam) bonæ voluntatis Dei erga nos.

Decimatertia objectio. Augustinus epist. 143. ad Julianum, dicit, per charitatem adimpleri in nobis, si quid divinæ legis, & admonitionis implemus: Sed Catechumeni ante remissionem peccatorum multum implent divinæ legis, cùm ad Baptismum accedunt. Item libro de gratia Christi, cap. 26. dicit, nullum bonum opus sine charitate imputari, nec esse verè bonum opus. At Catechumenorum opera non sunt omnia peccata: igitur Catechumeni charitate prædíti sunt, etiam ante remissionem peccatorum.

Respondeo; per charitatem impletur, si quid divinæ legis impletur, quia sine charitate nullum mandatum servare possumus, nisi secundùm substantiam operis: sine charitate etiam nullum bonum opus imputatur, nec est verè bonum, secundùm Augustinum, quia ipse id vocat bonum, quod est meritorium vitæ æternæ. Catechumeni autem ante remissionem peccatorum servant aliquid legis, secundùm substantiam operis, & faciunt opera bona, sed non meritoria vitæ æternæ.

Decimaquarta objectio. Augustinus lib. 2. contra duas epistolas, cap. 9. *Quid est*, inquit, *boni cupiditas, nisi charitas? de qua Joannes sine ambiguitate loquitur, dicens: Charitas ex Deo est; nec initium ejus ex nobis, & perfectio ex Deo; sed si charitas ex Deo est, tota nobis ex Deo est*. Sed initium bonæ cupiditatis habetur ante remissionem peccatorum; ergo & charitas.

Respondeo, Augustinus non dicit, quodlibet initium cupiditatis boni esse charitatem, sed ipsam perfectam boni cupiditatem: distinguit enim initium charitatis ab ipsa charitate, & utrumque dicit esse ex Deo, quia qui infundit charitatem, ipse idem antea inspirat bona desideria, quibus homo disponitur ad charitatem. Id quod clarius docet libro de gratia & libero arbitrio, cap. 18. *Sine suo fructu*, inquit, *admoneretur liberum arbitrium, quærere Dei donum, de quo Joannes ait, Dilectio ex Deo est: nisi prius acciperet aliquid dilectionis*. Hìc vides, dari homini aliquid dilectionis, quod nondum charitas dici potest, & per illud disponi ad veram charitatem, de qua Joannes ait: *Charitas ex Deo est*.

Decimaquinta objectio sumitur ex Leone, qui

talis haberi potest. Augustinus tract. 13. in Joan. *Quantumcumque*, inquit, *Catechumenus proficiat, adhuc sarcinam suæ iniquitatis portat, nec illi dimittitur, nisi cùm venerit ad Baptismum*. Et lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, cap. 21. *Non dubito*, inquit, *Catechumenum Catholicum divina charitate flagrantem, hæretico baptizato anteponere &c.* Et infrà: *Sicut autem bono Catechumeno Baptismus deest ad capessendum regnum cœlorum, sic malo baptizato vera conversio*. Præterea idem Augustinus epist. 57. ad Dardanum, lib. 1. de prædestinatione Sanctorum, cap. 7. & lib. 1. quæst. 2.
C ad Simplician. & lib. 1. de Baptismo, cap. 8. & lib. 4. cap. 21. dicit Cornelium Centurionem, licèt laudatum in Scripturis, nondum talem fuisse, ut salvus esse posset, nisi per Sacramentum Baptismi incorporaretur Ecclesiæ: Et de se scribit lib. 9. Confess. cap. 4. *Et insinuati sunt mihi in profundo nutus tui, & gaudens in fide laudavi nomen tuum, & ea fidei me securum esse non sinebat de præteritis peccatis meis, quæ mihi per Baptismum tuum remissa nondum erant*. Præterea S. Leo epist. 91. ad Theodorum Episcopum Forojulii: *Divinæ*, inquit, *bonitatis præsidiis ordinatum est, ut indulgentia Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum, nequeat obtineri*. Item Richardus de S. Victore, in lib. de potestate ligandi & solvendi, cap. 91. dicit apertè, pos-
D se hominem esse in charitate, & simul in reatu æternæ damnationis: quod etiam affirmat Thomas Waldensis tom. 2. de Sacramentis, cap. 97.

Respondeo ad Primum locum Augustini, dico eum loqui de iis Catechumenis, qui negligunt ad Baptismum accedere: tales enim quantumvis proficiunt, numquam sunt verè justificati, cùm nec in re, nec in voto Sacramentum Baptismi habeant, nec vera charitate flagrent; vera enim charitas, & verum Baptismi votum, non permittunt hominem esse negligentem, vel contemptorem Baptismi. Quare ibidem Augustinus: *Ad hoc*, inquit, *viam præbuit Dominus noster, ne quis arrogans, eò quòd habeat abundantiam alicujus gratiæ, dedignaretur baptizari Baptismo*
E *Domini: Quantumcumque enim Catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat, nec illi dimittitur nisi cùm venerit ad Baptismum*, quod intellige, in re, aut in vero & ardenti desiderio: nam apud Deum animus pro facto reputatur. Quare idem Augustinus lib. 4. de Baptismo, cap. 23. scribit, latronem, qui cum Christo crucifixus fuit, non caruisse Baptismo; quia non ejus accipiendi voluntas defuit, sed non accipiendi necessitas adfuit.

Ad Secundum dico, Catechumenum divina charitate flagrantem, non carere remissione peccatorum. Quòd autem desit illi Baptismi susceptio ad capessendum regnum cœlorum, non ideò est, quia non habeat remissionem peccatorum, sed quia tenetur Baptismum suscipere, nisi necessitate aliqua excludatur, & si contempserit, aut neglexerit accipere,

reus

menta sua. Idem dicit Chrysostomus homil. 24. in Actor. Apostol. *Vide*, inquit, *dispensationem Dei: non permittit absolvi sermonem, neque ex praecepto Petri fieri Baptismum, sed ubi exhibuerunt se mente admirabili, & crediderunt omnino Baptisma esse remissionem peccatorum; tunc advenit Spiritus*. Et infrà explicans illud: *Numquid aquam quis prohibere potest &c.* introducit Petrum loquentem: *Totum*, inquit, *factum est, quod magis necessarium fuit Baptisma; jam factum est, quo & nos baptizati sumus &c.* Hieronymus lib. 2. in Jovinianum: *Cornelius Centurio, ut Spiritum sanctum acciperet antequam Baptisma, eleemosynis meruit, crebrisque jejuniis*.

Ad locum ex Confessionibus, dico, meritò Augustinum ante Baptismum numquam fuisse securum: quia non certò sciebat, se veram charitatem & contritionem habere, nec fecerat totum quod poterat, ad remissionem peccatorum accipiendam. Cùm autem dicit: *Peccata mea nondum remiseras*; loquitur secundùm conscientiam suam, ipse enim ita existimabat, nec poterat homo pius & humilis aliter existimare; non tamen propterea sequitur id verum fuisse. Nam & plerique Sanctorum, dicunt, se maximos esse peccatores, & dignos Gehenna; & licèt mendaces non sint, quia dicunt quod sentiunt; falsum tamen sine dubio dicunt.

Ad locum Leonis, qui ait non posse hominem Deo reconciliari sine Sacerdotali Absolutione, Respondeo; id esse intelligendum, in re, vel in voto: nam ibidem scribit Leo, veram conversionem nullam veniæ moram pati, & citat illud Propheticum: *Cum reversus ingemueris, tunc salvus eris*.

Ad locum Richardi dico, eundem Richardum in eodem libro semet explicare. Nam cap. 4. docet, statim atque aliquis perfectè ad Deum convertitur, remitti ei reatum pœnæ æternæ, sive mutari reatum pœnæ æternæ in reatum pœnæ temporalis, etiam ante Sacramenti susceptionem. Et cap. 8. scribit, licèt per contritionem pœna æterna sit remissa, tamen verè etiam remitti per Absolutionem Sacerdotis, quia in voto & pacto hujus Absolutionis remissa fuerat. Quod igitur postea dicit, cap. 19. charitatem consistere cum reatu pœnæ æternæ; non est intelligendum, ut verba sonare videntur, sed sensus ejus est, habere hominem cum vera charitate adhuc debitum mortis æternæ, quando non suscepit actu Sacramentum, quia nondum implevit pactum & votum, in quo remissa sunt ei peccata; & si ex negligentia pactum illud non impleat, proculdubio damnandum, non quia non habuerit ante remissionem peccatorum, sed quia pactum non servavit. Id verò ex ea similitudine, quam ibidem adducit, apertissi-

... impossibile aliquis diligeret super omnia Deum, & tamen nollet Sacramenta suscipere, non justificaretur. Waldensis autem illud scripsit contra Wiclefum, qui sentiebat, Baptismum aquæ non esse nisi signum internæ renovationis; quæ est etiam hæresis Calvinistarum. Verba ejus hæc sunt: *Quamvis bonus fuerit, plena fide; dico tamen sine visibili Sacramento, vel re ipsa, vel affectu gravido consecuto, sine aqua* C *salvus esse non poterat &c.* quæ sunt omnino consentanea doctrinæ, quam tradit Concilium Tridentinum sess. 14. cap. 4. ubi docet contritionem quidem reconciliare hominem Deo ante susceptionem Sacramenti: tamen eam reconciliationem non esse tribuendam soli contritioni, sed contritioni cum voto Sacramenti suscipiendi, quod votum semper in ea includitur.

Decimaseptima objectio. Si per contritionem peccata remittuntur, quorsum homines contriti baptizantur, vel reconciliantur? & nonne falsa est forma Sacramenti: Ego te baptizo, vel absolvo; si is jam lotus & absolutus est, cui sic loquimur?

Respondeo; Sacramentum non frustrà suscipitur D ab eo, qui per veram contritionem justificatus est. Primùm, quia Sacramentum auget gratiam, & pœnam temporalem remittit, vel totam, ut in Baptismo, vel ex parte, ut in Absolutione: Contritio enim cum solo Sacramenti voto, culpam quidem purgat, sed reatum totius pœnæ temporalis rarò admodum tollit. Secundò, quia nemo certò scire potest, se veram contritionem habuisse; & attritio cum solo Sacramenti voto non justificat. Itaque ut quis de adepta indulgentia securior sit, debet omnia illa remedia adhibere, quæ Deus ad peccata purganda instituit. Tertiò, quia pactum implere debet, quod cum Deo quodammodo pepigit, qui per votum Sacramenti suo tempore suscipiendi, gratiam reconci- E liationis accepit.

Neque forma Sacramenti redditur falsa. Nam qui dicit: Ego te baptizo, vel absolvo, non affirmat se absolutè baptizare vel absolvere, cùm non ignoret, multis modis fieri posse, ut neque baptizet, neque absolvat, licèt ea verba pronunciet, nimirum si is, qui Sacramentum suscipere videtur, fortè non habeat suscipiendi intentionem, vel non sit ritè dispositus, aut obicem ponat. Igitur Minister illis verbis nihil aliud significat, nisi se, quod in se est, Sacramentum reconciliationis vel absolutionis impendere; quod vim habet in homine disposito peccata omnia dimittendi. Quare S. Thomas in 3. par. quæst. 84. art. 3. ad ultimum, ita exponit verba illa: *Ego te absolvo*, idest, Sacramentum Absolutionis impendo.

Præterea, quemadmodum (ut in responsione ad

quar-

tur : est autem duplex sensus hujus quæstionis. Alter, an omnis peccator possit agere pœnitentiam : sunt enim qui existiment, interdum aliquos, vel ob multitudinem, vel ob magnitudinem peccatorum ita deseri à Deo, ut numquam sint auxilium divinum ad rectè pœnitendum habituri. Alter sensus est, an si quis egerit Pœnitentiam, nulla sit tanta peccatorum multitudo, vel gravitas, quæ pœnitendo non possit expiari. Nam & Novatiani videntur in ea sententia fuisse, ut ob gravissima quædam scelera nulla ratione Deus placari posset, ut ex Paciano in epist. 3. ad Sympronianum, & ex Ambrosio lib. 1. de Pœnitentia, cap. 9. & lib. 2. cap. 2. & 4. intelligimus : & Richardus Armachanus, lib. 9. quæstionum Armenorum, cap. 27. probabile esse docuit, ob quædam ingentia crimina non posse veniam impetrari, etiamsi ageret peccator quidquid posset pro venia impetranda. Sed quoniam de sensu priore tractandum erit in disputatione de gratia, & libero arbitrio : nunc solùm de posteriore breviter disseremus.

Illud igitur affirmamus, non ut probabile, quemadmodum loquitur Armachanus, sed planè ut certum, & apud Catholicos exploratum; nullam esse peccatorum multitudinem, vel gravitatem, quæ per veram Pœnitentiam non expietur. Nam in primis Ezech. 18. & 33. Deus sæpiùs clamat : *Nolo mortem peccatoris*; & sine ulla exceptione veniam pollicetur omnium iniquitatum, si impium seriò pœnituerit vitæ præteritæ, cum emendationis proposito : quod idem in Isaia cap. 1. & 55. & in Jerem. cap. 18. & aliis Prophetis legimus. Porrò Joel cap. 2. addit particulam universalem: *Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit*. Nemo autem seriò Pœnitentiam agit, qui non invocet nomen Domini : nam in eodem cap. describens idem Propheta Pœnitentiam, ait : *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, fletu & planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra*. Et infrà : *Inter vestibulum & altare plorabunt Sacerdotes ministri Domini, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo*. Et Jonæ 3. *Operiantur saccis homines, & jumenta, & clament ad Dominum in fortitudine*.

In Testamento novo Matth. 11. Dominus sine exceptione omnes invitat ad se : *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos*. Matth. 16. omnium peccatorum solvendorum sine exceptione Petro potestatem tribuit : *Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælo*. Matth. 18. rursus generatim dicit Apostolis. *Quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælis*. Et ibidem de numero, ne fortè quis peccata alicujus ob frequentes lapsus irremissibilia esse crederet, non solùm usque septies, sed etiam usque septuagies septies peccata dimittenda esse admonuit, numerum certum ac finitum, pro incerto & infinito ponens, ut Origenes, Hilarius, Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus

Accedit Ecclesiæ Catholicæ definitio. Nam in primo capite Concilii Lateranensis Oecumenici, & frequentissimi, quod sub Innocentio III. celebratum est, habetur ea sententia : *Si post susceptionem Baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram potest semper Pœnitentiam reparari*; cui sententiæ consentiunt omnium ferè Patrum testimonia. Hilarius can. 18. in Matth. *Neque fas est*, inquit, *nos ex præscripto legis, danda venia numero concludi, cùm per Evangelii gratiam sine modo nobis à Deo fuerit indulta*. Ambrosius lib. 2. de Pœnitentia, cap. 4. *Omnibus*, inquit, *conversis pollicetur veniam, quia scriptum est : Omnis quicumque* C *invocaverit nomen Domini, salvus erit*. Hieronymus in epist. ad Oceanum, de digamia : *Frustrà*, inquit, *mortuus est Christus, si aliquos vivificare non potest : mentitur Joannes Baptista, & digito Christum, & voce demonstrans : Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi; si sunt adhuc in sæculo, quorum Christus peccata non tulerit &c.* Augustinus lib. 1. Retract. cap. 19. revocat, quod in lib. 1. de sermone Domini dixisse videbatur, esse ingens aliquod peccatum quod nulla ratione remitti possit : *Addendum*, inquit, *fuit; Si in hac tam scelerata mentis perversitate finierit hanc vitam : quoniam de quocumque pessimo in hac vita constituto, non est utique desperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur*. Eandem sententiam D apud Basilium, in epist. ad Virginem lapsam, Chrysostomum in epistolis duabus ad Theodorum de reparatione lapsi, atque apud alios passim invenies.

His addi possunt exempla Scripturæ divinæ. Nam in Regibus Israel pejorem Achabo, & in Regibus Juda pejorem Manasse non facilè reperies : uterque tamen per Pœnitentiam veniam impetravit. Vide de Pœnitentia Achab, lib. 3. Regum, cap. 21. de Pœnitentia Manasse lib. 2. Paralip. cap. 33.

In Testamento novo orat Stephanus, Actor. 7. pro lapidatoribus suis, qui tamen Spiritui sancto resistebant, ut ipse illis dixerat : &, ut ab Augustino paulò ante audivimus, pro iis non imprudenter oratur, de quibus non desperatur, Actor. 8. hortatur E Petrus Simonem Magum ad Pœnitentiam, eumque corripit, qui tamen gravissimè peccaverat : &, ut loquitur Augustinus serm. 11. de verbis Domini: *Quis est fructus correptionis, sine ulla spe remissionis?* 2. Corinth. 2. Paulus Corinthium illum ad indulgentiam recipit, quem jusserat 1. Corinth. 5. tradi Satanæ, & de quo dixerat : *Auditur inter vos fornicatio, quales nec inter Gentes, ut uxorem patris sui aliquis habeat*.

CA-

latra oravit, & exauditus est. Exod. 32. Videtur Heli more humano esse locutus. Nam inter homines rari inveniuntur, qui apud Principem intercedere audeant, quando reus Principem ipsum immediatè læsit: alioqui facilis est intercessio, quando inter privatos injuria consistit. Summa est; Heli nihil aliud significare voluisse, nisi peccata in Deum difficilius expiari, quàm in homines.

Secunda objectio sumitur ex lib. Proverb. cap. 1. ubi sapientia Dei sic loquitur: *Quia vocavi, & renuistis: extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret &c. tunc invocabunt me, & non exaudiam; manè consurgent, & non invenient me*. Et Psalm. 17. *Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret, ad Dominum, nec exaudivit eos*. Et Hierem. 14. *Cùm jejunaverint, non exaudiam preces eorum.*

Respondeo. Verba Sapientiæ in Proverbiis, de iis potissimùm accipienda sunt, qui post hanc vitam in die Judicii sive universalis, sive particularis, inutilem Pœnitentiam agent, & refrigerium aliquod petent, nec impetrabunt, quia tempus Pœnitentiæ non est, nisi in vita præsenti; de quibus, etiam loquitur liber Sapientiæ, cap. 5. cùm ait: *Tunc dicent intra se, Pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum &c.* Et Dominus Matth. 25. introducit fatuas virgines post clausum ostium dicentes: *Domine, Domine aperi nobis*. Et Lucæ 13. clarioribus verbis: *Cùm intraverit*, inquit, *paterfamilias, & clauserit ostium, & incipietis foris stare, & pulsare ostium dicentes: Domine, aperi nobis; & respondens dicet vobis: Nescio vos unde sitis: tunc incipietis dicere: Manducavimus coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti. Et dicet vobis: Nescio vos unde sitis; discedite à me omnes operarii iniquitatis; ibi erit fletus, & stridor dentium &c.* Et Lucæ 16. introducit divitem in inferno implorantem Abrahamum, & nihil impetrantem. Loqui autem librum Proverbiorum de vita futura, perspicuum est ex illis verbis: *Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cùm vobis quod timebatis advenerit.*

Quòd si ea verba ad hanc etiam vitam referre placeat, sine dubio accipienda erunt de invocatione Dei ad pœnas arcendas, non de vera Pœnitentia, neque de seria cupiditate liberationis à culpa: ad quem modum intelliguntur alia duo loca, ex Davide & Hieremia. Nam de invocatione Dei ex vera Pœnitentia, non potest falsum esse quod scribit Joel cap. 2. *Omnis qui invocaverit nomen Domini salvus erit.*

Tertia objectio continet exempla duo eorum, qui Pœnitentiam in hac vita egerunt, nec indulgentiam meruerunt. Lib. 2. Machab. cap. 9. de Antiocho inquit Scriptura: *Orabat hic scelestus Deum, à quo non esset misericordiam consecuturus*. Et in epist. ad Hebr. cap. 12. de Esau inquit Apostolus: *Scitote quoniam postea cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus est: non* *luctus patris mei, & occidam Jacob fratrem meum*. Itaque Apostolus exemplo Esau admonere voluit fideles, ne facilè se in peccata pertrahi sinerent; tum quia damnum irrecuperabile per peccatum incurrit, qui innocentiam, aut virginitatem, aut aliquid ejusmodi peccando amittit; tum etiam quia nonnulli gemunt ac plorant, nec tamen veram Pœnitentiam habent: atque ita valde dubius, atque incertus est peccantium exitus.

Quarta objectio, eaque præcipua, quam & Pacianus in epist. 3. ad Sympronianum, & Ambrosius in utroque lib. de Pœnitentia, ex Novatianis referunt,
C sumitur ex quatuor locis Scripturæ divinæ, in quibus peccatum in Spiritum sanctum dicitur esse irremissibile. Ac ut perspicuè res tota, & breviter explicetur, duo tractanda erunt. Primum, quid sit propriè peccatum in Spiritum sanctum. Deinde, qua ratione dicatur irremissibile.

Quod ad Primum attinet, quatuor sententiæ sunt, quarum tres posteriores in 2. 2. quæst. 14. B. Thomas recitat, & etiam Magister in 2. dist. 43.

Prima est Origenis in Matth. cap. 12. peccata in Spiritum sanctum, esse omnia illa, quæ contra Dei legem admittunt homines post Baptismum. Et ratio est, quia, ut ipse ibi docet, Pater est in omnibus rebus, etiam ratione carentibus, Filius in solis ra-
D tionalibus, etiamsi Ethnici sint, Spiritus sanctus in solis regeneratis. Cùm igitur peccent homines in eam personam divinam, quam in se habent; sequitur peccata Ethnicorum esse in Patrem, aut Filium: peccata Christianorum in Spiritum sanctum. Eadem sententia fuit etiam Novatiani; nam ut B. Hieronymus scribit in epist. ad Marcellam, de blasphemia in Spiritum sanctum; ideò Novatianus negabat Christianis lapsis remissionem peccatorum, quia existimabat, omnes Christianorum lapsus esse peccata in Spiritum sanctum.

Hanc sententiam meritò refellit B. Athanasius in libello quem edidit super eum locum Evangelii: *Qui dixerit verbum in Filium hominis, remittetur ei, &c.*
E Primò, quia sequeretur omnia peccata Christianorum esse talia, ut non remittantur, neque in hoc sæculo, neque in futuro; quod constat esse falsum ex B. Paulo, qui 2. Corinth. 2. remisit peccatum fornicario Christiano. Secundò, quia Dominus accusat peccati in Spiritum sanctum Pharisæos, qui tamen Christiani non erant. Tertiò, quia falsum est, quod Origenes assumit, Patrem esse in pluribus rebus, quàm Filium, & Filium in pluribus, quàm Spiritum sanctum. Nam cùm sint una numero essentia, necessariò una persona divina est in alia, juxta illud Joan. 14. *Ego in Patre, & Pater in me est*. Et multò magis ubi est una persona, ibi sunt reliquæ. Hæ sunt rationes Athanasii.

Altera sententia est Beati Augustini, qui nullum aliud voluit esse peccatum in Spiritum sanctum, quàm

Hæc sententia B. Augustini vera quidem est, quatenus docet finalem impœnitentiam esse peccatum aliquod in Spiritum sanctum: tamen non videtur posse defendi, si velit propriè peccatum illud in Spiritum sanctum, de quo Dominus in Evangelio loquitur, esse finalem impœnitentiam. Primò, quia peccatum in Spiritum sanctum, propriè blasphemia quædam est, ut patet Matth. 12. Luc. 12. & Marc. 3. finalis autem impœnitentia non est blasphemia, sed circumstantia quædam, quæ in omni peccato reperiri potest.

Secundò, quia finalis impœnitentia non committitur nisi in morte: peccatum autem in Spiritum sanctum, etiam in hac vita reperitur; alioqui non diceret Dominus, non remitti, neque in hoc sæculo, neque in futuro.

Tertiò, quia Dominus notavit Pharisæos hujus criminis, ut patet Marc. 3. *Qui blasphemaverit*, inquit, *in Spiritum sanctum, non habet remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti, quoniam dicebat: Spiritum immundum habet*. At Pharisæi tunc non agebant animam, & multos annos fortasse supervixerunt.

Quartò, quia Apostolus Hebr. 6. & 10. de hoc peccato loqui videtur; ait enim cap. 6. *impossibile est, eos qui semel sunt illuminati &c. & prolapsi sunt: iterum renovari ad Pœnitentiam*: Et cap. 10. *Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur hostia pro peccato &c.* & infrà dicit, eos qui ita peccant, ideò gravissimè peccare, quia Spiritui gratiæ contumeliam faciunt. Certum autem est, Apostolum loqui de peccatis vivorum, non de finali impœnitentia; alioqui idem esset ac si diceret, non posse mortuos revocari ad Pœnitentiam; quod indignum est tanto Apostolo.

Postremò, quia 1. Joan. 5. ubi dicitur; *Est peccatum ad mortem; non pro eo dico, ut roget quis &c.* sermo est de peccato in Spiritum sanctum, ut ipse Augustinus confitetur lib. 1. de serm. Domini in monte cap. 43. & tamen Joannes de peccatis vivorum loquitur. Sunt quidem aliqui, qui existimant Joannem loqui de peccatis mortuorum, ac dicere, non esse orandum pro illis, qui usque ad mortem in peccatis suis permanserunt: tamen textus Apostoli apertè reclamat; ait enim: *Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem; petat, & dabitur ei vita &c.* quibus verbis præsupponit, posse sciri cùm aliquis peccat, an illud peccatum sit ad mortem, vel non: ac proinde non loquitur de finali impœnitentia, quæ non potest cognosci, nisi post mortem. Prætereà, si loqueretur de peccatis mortuorum, non diceret: *Si quis scit fratrem suum peccare*; sed, Si quis scit fratrem suum peccasse.

Tertia sententia est, peccatum in Spiritum sanctum, esse peccatum ex malitia, sicut peccatum ex infirmitate, dicitur peccatum in Patrem, & peccatum ex ignorantia, dicitur peccatum in Filium. Hæc sententia neque semper est blasphemia: dividunt enim auctores hujus sententiæ peccatum in Spiritum sanctum in sex species, ex quibus tantùm una ad blasphemiam pertinet.

Est igitur Quarta sententia, quam veram esse non dubitamus, peccatum in Spiritum sanctum propriè nihil esse aliud, quàm veritatem cognitam & manifestam, ex malitia improbare, & tamquam dæmoniacam, & detestabilem calumniari. Dicitur autem peccatum in Spiritum sanctum, non quia non sit etiam contra Patrem & Filium, sed quia Spiritui sancto tribuitur operatio miraculorum, & illustratio
C animorum ad cognoscendam veritatem: ipse enim est qui docet omnem veritatem, Joan. 16. & qui dividit singulis, pro ut vult, uni gratiam sanitatum, alteri donum linguarum, & operatur omnia in omnibus 1. Corinth. 12. Itaque ille peccat in Spiritum sanctum, qui cognitam veritatem Spiritu sancto illustrante, improbat, & signa ac prodigia, virtute Spiritus sancti facta, tribuit Satanæ.

Hanc sententiam veram esse, Primò probatur ex communi consensu veterum: ita enim docent Athanasius in libello de hac re scripto, & etiam orat. 2. in Arianos. Chrysost. homil. 42. in Matth. Basilius in Moralibus, summa 35. cap. 1. & in quæst. compendio explicatis quæst. 273. Hilarius in cap. 5. & 12.
D Matth. Ambros. lib. 1. de Spiritu sancto cap. 3. Hieronymus in cap. 12. Matth. & in epist. ad Marcellam, de blasphemia in Spiritum sanctum. Anselmus in cap. 12. Matth. Richardus de S. Victore, in libro de spiritu blasphemiæ. Theophylactus, & Beda, in cap. 12. Matth. & cap. 3. Marci: & ante hos Pacianus in epist. 3. ad Sympronianum.

Verùm observandum est, cùm B. Hieronymus in epistola citata dicit, peccatum in Spiritum sanctum futurum, si quis ante tribunal Judicis constitutus, non solùm neget Christum, sed etiam dicat eum esse Beelzebub; non esse hæc verba simpliciter intelligenda. Tunc enim solùm vult B. Hieronymus futurum peccatum in Spiritum sanctum, si is, qui dicit
E Christum esse Beelzebub, non dicat coactus tormentis, sed ultrò ex malitia cognitam veritatem oppugnans, ut ex tota illa epistola perspicuum est: & tales aliquos fuisse suo tempore B. Cyprianus testatur in serm. de lapsis.

Secundò, probatur ex eo, quòd Dominus peccatum in Spiritum sanctum vocat peccatum Pharisæorum, quo dicebant Christum in Beelzebub ejicere dæmonia, ut Marcus cap. 3. scribit: peccatum autem hoc Pharisæorum, nihil erat aliud, quàm oppugnatio cognitæ veritatis.

Tertiò, probatur ex eo, quòd Dominus Matt. 12. distinguit blasphemiam in Filium hominis, à blasphemia in Spiritum sanctum. Blasphemia autem in Filium hominis, secundùm expositionem Athanasii, & Hieronymi, & aliorum, erat eorum, qui existimantes

committi credibile est, qui cùm in Scripturis & Patribus assiduè versentur, vix fieri potest, quin intelligant, se vehementer errare: & tamen ne videantur sine causa de Ecclesia recessisse, doctrinam cognitam satis & exploratam obstinatè reprehendunt.

Jam verò, qua ratione hoc peccatum dicatur irremissibile, dubium est propter quatuor loca Scripturæ. Primus est, Matth. 12. Luc. 12. & Marc. 3. ubi dicitur blasphemia in Spiritum sanctum non remitti, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Secundus est Hebræor. 6. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati &c.* Tertius Hebr. 10. *Voluntariè peccantibus vobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur hostia pro peccato.* Quartus 1. Joan. 5. *Est peccatum ad mortem, pro eo non dico ut roget quis.*

Ad Primum locum multiplex responsio dari solet. Prima est Theophylacti in hunc locum Matthæi, & Abulensis ibidem, peccatum in Spiritum sanctum dici irremissibile, quia numquam remittitur sine Pœnitentia, peccatum autem in Filium hominis dici remissibile, quia remittitur sine Pœnitentia, quia enim ex ignorantia procedit, non reputatur verum peccatum. At si hæc sententia vera esset, sequeretur, omne verum peccatum, quod non est ex ignorantia invincibili, esse peccatum in Spiritum sanctum; quod certè absurdissimum est.

Secunda est Richardi in libello de spiritu blasphemiæ, peccatum in Spiritum sanctum dici irremissibile non ratione culpæ, sed ratione pęnæ; quia si homo Pœnitentiam non agit de hoc peccato, nihil ei remittitur de pœna damnationis; si verò Pœnitentiam agit, nihil ei remittitur de pœna temporali, quæ ad Satisfactionem requiritur: alia verò peccata dicuntur remissibilia, quia semper remittitur aliquid de pœna illis debita, ratione ignorantiæ, vel infirmitatis, quæ peccata illa diminuunt.

Contra hanc solutionem est, Primò, quod omnes alii Patres intelligunt, Dominum esse locutum de remissione culpæ. Secundò, quia Dominus non dixit: Nihil de hoc peccato remittetur; sed absolutè: Hoc peccatum non remittetur: ergo non loquitur de diminutione pœnæ, sed de absoluta remissione totius peccati. Tertiò, quia sine ratione asseritur, nihil pœnæ relaxari peccantibus in Spiritum sanctum, si Pœnitentiam egerint: nam si revera magno fervore aliquis talis convertatur, cur non poterit Deus & Ecclesia, vel partem aliquam pęnæ temporalis relaxare?

Alia igitur solutio est aliorum, peccatum in Spiritum sanctum irremissibile dici, quia etiamsi remitti possit, si Pœnitentia adsit, tamen qui ita peccant, ad veram Pœnitentiam non perveniunt, quòd justo judicio Deus eos deseruerit, & in reprobum sensum traditi sint.

quia populus Judæorum, qui dixerat de Christo: *In Beelzebub principe Dæmoniorum ejicit dæmonia*; posteà ad prædicationem Beati Petri conversus legitur, Actorum 2.

Dicendum igitur, Scripturas & Patres dicere, peccatum in Spiritum sanctum non remitti, quia ordinariè & ut plurimùm, non curatur: sicut de aliis peccatis Dominus ait: *Omnia peccata & blasphemiæ remittuntur*, non quia semper, & omnibus remittantur, sed quia ut plurimùm & ordinariè remittuntur.
C Sunt autem duæ causæ cur ordinariè incurabile sit peccatum in Spiritum sanctum. Una, quia directè resistit, & repudiat gratiam Dei: quemadmodum si ægrotus unico medicamento curari posset, & illud admittere non vellet, rectè diceretur morbus ejus incurabilis. Altera, quia cùm sit peccatum ex malitia, non ex ignorantia vel infirmitate, nihil in se habet, unde vel modicum excusari possit, ac proinde nihil misericordiæ meretur: hinc enim Apostolus 1. Timoth. 1. *Misericordiam*, inquit, *consecutus sum, quia ignorans feci, in incredulitate.*

Ac ne mirum videatur, si peccatum irremissibile, dicamus irremissibile ordinariè, sed non absolutè; considerentur alia similia loca. Matthæi 19. Domi-
D nus ait, facilius esse, ut camelus intret per foramen acus, quàm ut dives ingrediatur in regnum cœlorum. Quo loco videtur planè divitibus aditum ad salutem interclusisse: & tamen in eodem loco subjungit: *Quod impossibile est apud homines, apud Deum possibile est.* Et Hier. 13. dicit Dominus: *Si mutare potest Æthiops pellem suam, & pardus varietates suas; & vos poteritis benefacere, cùm didiceritis malè.* Et tamen in toto eo libro hortatur eos Deus ut revertantur, & veniam pollicetur.

Ad Secundum locum ex epist. ad Hebræos cap. 6. posset Primò eodem modo responderi, impossibile esse ut qui semel sunt illuminati, & voluntariè postea peccent, ad Pœnitentiam renoventur; non ab-
E solutè, sed ut in plurimum. Sed melior solutio est, quòd Apostolus hìc solùm loquatur de Pœnitentia, quæ Baptismum præcedit: sic enim exponunt Chrysostomus, Ambrosius, & alii Patres. Et ipse Apostolus hoc insinuat illis verbis: *Qui semel sunt illuminati*, idest, baptizati: Nam apud veteres, illuminari est baptizari. Et illis: *Iterum renovari*. renovatur enim propriè in Baptismo. Et illis: *Iterum crucifigentes Filium Dei.* Nam cùm baptizamur, conformamur similitudini mortis Domini, ut dicitur ad Rom. 6. & sicut Christus tantùm semel crucifixus est, ita & nos tantùm semel baptizamur, & qui vellet iterum baptizari, iterum sibi Christum crucifigeret.

Ad Tertium ex cap. 10. ad Hebr. dico cum Chrysostomo, Ambrosio, & aliis: cùm Apostolus dicit, non relinqui hostiam pro peccato, sensum esse, non

solum ut non orent homines vulgares, & imperfecti, ad quos epistolam illam scribebat: gravissima enim peccata, perfectis orationibus indigent. Hieronymus lib. 2. in Jovinianum ultra medium, versus finem, tractans hunc locum, dicit nihil hic significari aliud, nisi pro peccato ad mortem difficulter orationem exaudiri. Et hic videtur verissimus esse hujus loci sensus: nam immediatè anteà dixerat Joannes; *Scimus quoniam audit nos, quidquid petierimus ab eo*. Idcircò ne putaremus hoc habere locum etiam in petitionibus quibuslibet, quas pro aliis offerimus; subdit: *Qui scit fratrem suum peccare non ad mortem, petat, & dabitur ei &c.* idest, cum fiducia petat, nam impetrabit. Si verò peccatum est ad mortem, idest, gravissimum ex genere illorum, quæ ordinariè non remittuntur, sed puniuntur æterna morte: *Non dico, ut roget quis*, idest, non prohibeo quidem orare, sed non audeo polliceri, quòd facilè impetrabitis, ideò non dico ut roget quis, nimirum cum illa certa fiducia impetrandi; sæpè enim Deus in tali negotio preces Sanctorum non audit, juxta illud Hierem. 7. *Noli orare pro populo hoc, quia non exaudiam te*.

CAPUT XVII.

Contritionem imperfectam, sive attritionem ex timore pœnæ ortam, bonam atque utilem esse.

DEcima sequitur quæstio; Utrum Contritio, sive Attritio quæ oritur ex timore servili, sit bona: siquidem Martinus Lutherus (ut ostendimus ex multis ejus testimoniis in lib. 1. cap. 6.) initio defectionis suæ apertè dicebat, Contritionem ex timore servili ortam, facere hominem hypocritam, & magis peccatorem. Et quamvis Lutherani posteà ab ea sententia recesserint, & jam communiter doceant, timorem pœnæ utilem esse, atque inde Pœnitentiam inchoari, ut perspicuum est ex Kemnitio in 2. par. Examin. pag. 954. & ex Calvino lib. 3. Institut. cap. 3. §. 7. tamen operæpretium esse duximus, Lutheri sententiam à Leone X. primùm in Bulla contra articulos Lutheranos, deinde à Concilio Oecumenico Tridentino sess. 14. can. 5. damnatam, testimoniis Scripturarum, veterum traditione, & rationibus confutare.

Sed antequam ad argumenta veniamus, exponendum erit paucis, de quo timore pœnæ potissimùm controversia sit; possumus enim doctrinæ causa quatuor timores distinguere, qui omnes pœnam, non culpam respiciant.

Primus est timor naturalis, qui passio quædam est partis inferioris; & de hoc timore nulla controversia est, tum quòd hic timor non se extendat ad pœnas commoda nobis ingenitæ, ut S. Basilius demonstrat in orat. contra irascentes. Timor autem ille qui ex fide oritur, non ideò malus dici debet, quia hominem non corrigit, alioqui ipsa etiam fides dici posset mala, quando hominem non corrigit; sed vitium illud non fidei, vel timoris, sed hominis est, qui fidei ac timoris ductum non sequitur.

Alter timor est is, quem Theologi mundanum appellare solent; cùm videlicet quis ita pœnas à rebus creatis infligendas metuit, ut propterea in creatorem peccare non metuat; qualis timor in Petro fuit, cùm Christum negavit. Neque de hoc timore ulla
C quæstio esse potest: is enim timor consensu omnium malus est, & ab ipso Christo damnatus, Matth. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus*. Et ab Apostolo Petro, 1. Pet. 3. *Timorem eorum ne timueritis, Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris*. Et ab Isaia cap. 51. *Quis tu, ut timeres ab homine mortali, & à filio hominis, qui quasi fœnum, ita arescet!* Hunc eundem timorem S. Basilius in explicatione Psalm. 33. hostilem appellat, ac sobolem incredulitatis esse dicit; & de eodem disputat S. Augustinus serm. 18. de verbis Apostoli.

Tertius est timor pœnæ, quem Deus ipse peccatoribus comminatur; sed cum timore offensionis divinæ ita conjunctus, ut licèt homo vehementer pœ-
D nam timeat, magis tamen offensionem Dei, quàm pœnam illam timeat. Atque hic timor servilis dici solet secundùm substantiam, sed absque servilitate, & ordinatus, ac bonus est; neque de eo quæstio esse posse videtur, ac ne ipse quidem Lutherus, ut existimo, timorem istum reprehendisset. Nam & Dominus hortatur sanctos Martyres Matth. 10. ut timeant eum, qui potest animam & corpus perdere in Gehennam: & sancti Patres hunc timorem passim laudant, & in ipsis etiam justis hominibus locum habere dicunt. S. Basilius orat. in Psalm. 33. docet peccatorum tentationes repellendas à viris justis timore futuri Judicii. Et oratione in principium Proverbiorum, dicit homines justos hoc timore impediri ne
E peccent, non secus ac impediuntur clavis, qui cruci affixi sunt, ne se commoveant, juxta illud Ps. 118. *Confige timore tuo carnes meas: à judiciis enim tuis timui*. S. Joannes Chrysostomus homil. 15. ad populum Antiochenum, scribit, metum Gehennæ esse in anima hominis justi quasi militem fortem & armatum, qui fures & latrones, & omnes hostes procul arcet à domo. S. Ambros. in Psalm. 118. serm. 21. scribit, sanctos Martyres in agone martyrii constitutos, timore Gehennæ ante oculos mentis propositæ, vincere solitos earum pœnarum timorem, qui à persecutoribus & carnificibus ingerebatur. S. Hieronymus in epist. ad Eustochium de servanda virginitate, scribit se metu Gehennæ solitudinem, & genus vitæ durissimum elegisse. S. Augustinus in libro de gratia & libero arbitrio cap. 18. scribit, sanctis viris

ret non licere, quod lex vetat, quia non spiritaliter delectatur ejus bono, sed carnaliter malum metuit, quod minatur.

De hoc igitur timore tota controversia est, hunc enim Lutherus damnabat, ut qui faceret homines hypocritas, magisque peccatores; & hunc eundem Tridentina Synodus sess. 14. cap. 4. bonum atque utilem esse, & à Deo excitari docet. Quæ sententia probatur Primò ex verbis illis Davidis, Psalm. 110. & Salomonis, Proverb. 1. *Initium sapientiæ timor Domini*, & Eccles. cap. 1. *Timor Domini expellit peccatum, nam qui sine timore est, non poterit justificari*. Et cap. 25. *Timor Domini initium dilectionis ejus*. Hæc dicuntur de timore qui est in peccatoribus, & qui dilectionem præcedit: in peccatoribus autem & ante dilectionem, timor filialis esse non potest, sed tantùm servilis.

Item Isaiæ 26. secundùm versionem LXX. *A timore tuo concepimus, & peperimus Spiritum salutis*. Hierem. 5. *Me ergo non timebitis, & à facie mea non dolebitis, dicit Dominus?* Malach. 1. *Filius honorat Patrem, & servus dominum: Si ego pater, ubi est honor meus? si dominus, ubi timor meus?* Quo loco Dominus exigit timorem à servis, qui eum ut patrem amare non noverant.

Illud etiam Domini, Matth. 10. *Timete eum, qui potest corpus & animam perdere in Gehennam*: etiamsi ad justos pertineat, qui timore isto juvantur ne peccent; tamen dubitari non potest, quin etiam ad injustos referri debeat, qui timore eodem juvantur, ut ad Pœnitentiam veniant.

Præterea Scripturæ passim terrorem incutiunt peccatoribus, nec sanè ad alium finem, nisi ut timorem concipiant, & ex eo timore Pœnitentiam meditentur. Deuteron. 32. *Ignis succensus est in furore meo, & ardebit usque ad inferni novissima*. Psalm. 7. *Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit, arcum suum tetendit, & paravit illum, & in eo paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit*. Isaiæ 33. *Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Jonas cap. 3. illa comminatione Ninivitas convertit, *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur*. Matth. 3. Joannes Baptista ex timore pœnæ ad Pœnitentiam homines adducere satagebat: *Genimina viperarum, quis vobis demonstravit fugere à ventura ira?* Et rursus: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excindetur, & in ignem mittetur*. Et Christus ipse Matth. 5. 13. 24. & 25. Marc. 9. Luc. 12. & alibi sæpissimè, ignem Gehennæ, stridorem dentium, tenebras exteriores, vermem non morientem, & flammas inextinguibiles minabatur.

Denique eædem Scripturæ timorem istum à Deo inspirari tam apertè docent, ut nimis magna temeri-

nare, ut de remediis adeptione non dubites. Idem lib. 2. in Marcionem, timorem Judicii bonum, & salutarem esse demonstrat.

Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromatum, ante medium: *Fides*, inquit, *est prima ad salutem inclinatio, post quam timor, & spes, & Pœnitentia*. Et infrà: *Qui timorem damnant, ii legem etiam insectantur; quòd si legem, clarum est, quòd & eum qui legem tulit*.

S. Cyprianus in serm. de lapsis, cùm ad timorem lapsos hortaretur: *Deus*, inquit, *quantum pietate patris indulgens semper & bonus est: tantùm judicis maje-*
C *state timendus est*.

S. Basilius orat. in Psal. 33. *Timor*, inquit, *salutaris, qui ad sanctitatem deducit, & animæ divinitùs insitus est, qualis existat, si cupis audire, attende: quando fortè te ad aliquod peccatum videris paratum, illud horribile mandatum, & Christi judicium cogita &c.* Vide eundem oratione in principium Proverbiorum.

S. Pacianus in Parænesi ad Pœnitentiam, ferè extrema: *Timete*, inquit, *dilectissimi justa judicia, omittite errorem, damnate delicias: properat jam tempus extremum: Tartarus & Gehenna laxatos impiis sinus pandunt: post animarum tempestiva supplicia, redivivit quoque corporis pœna servatur &c.*

D S. Ambrosius in libello ad virginem corruptam cap. 8. *Pœnitentia*, inquit, *non verbis agenda est, sed & actu. Hæc autem sic agitur, si tibi ante oculos ponas de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum sit, & si te jam credas propè ipsas positam tenebras exteriores*.

S. Hieronymus in commentario ad caput primum Malachiæ: *Vult*, inquit, *Deus ut primùm ejus filii simus, & bonam voluntate faciamus: si hoc consequi nolumus; ut saltem nos servos habeat, à malis per suppliciorum formidinem recedamus, ut de timore servorum ad gratiam filiorum transeamus*. Et in caput secundum Micheæ: *Ut qui pudore*, inquit, *vel verecundia non tenentur, agant Pœnitentiam saltem comminatione pœ-*
E *narum*.

S. Joannes Chrysostomus in 1. libro de compunctione cordis, extremo: *Hoc solùm est, quod exposcitur à nobis, ut semper recordemur mala nostra, & ad animum revocemus, & conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos, ut pro his supplicemus Deo, ut Gehennam ponamus in conspectibus nostris, & Angelos, qui in die Judicii ubique discurrunt, & congregant de omni orbe terrarum eos, qui tradendi sunt in Gehennam ignis, ac suppliciis tradendi &c.* vide etiam hom. 15. ad populum Antiochenum.

S. Augustinus in Psalm. 127. in illud: *Beati omnes, qui timent Dominum. Ille*, inquit, *timor nondum castus, præsentiam Domini & pœnas timet, timore facit quidquid boni facit, non timore amittendi bonum illud, sed timore patiendi illud malum: non timet ne per-*

quis, si non prius per timorem coercitus, ab affectis vitiis non emundatur,

S. Bernardus in serm. de S. Maria Magdalena, quasi, prævidisset Lutherum soli fidei omnia tribuentem: *Fallitur*, inquit, *qui sic osculatur misericordiæ pedem, ut pedem Judicii non attendat; qui totum de misericordiæ pede præsumit, hoc solum ad salutem sufficere credens, quòd credit*, Et in lib. de præcepto & dispensatione: *Bonus quidem*, inquit, *obedientiæ gradus est, juxta Magistri nostri sententiam; sive propter metum Gehennæ, sive propter professionem sanctam quam professus est, quisquis obediat: melior tamen, cùm ex Dei amore obeditur.*

Accedat denique etiam ratio; nam consentaneum est naturæ, ac rationi, timere malum quod accidere potest, ac præsertim malum summum, & sempiternum, qualis est cruciatus Gehennæ. Deinde, timoris hujus effectus optimus est: aut enim coercet voluntatem à peccando, aut saltem impedit opus: non potest autem arbor mala bonos fructus facere. Postremò, non solùm Deus causa est hujus timoris, sed etiam probabile est, hunc eundem timorem inter illa præclara septem dona sancti Spiritus numerari, ut ex Scholasticis docuerunt Alexander in 3. par. summæ Theologicæ quæst. 76. m. 2. & S. Bonaventura in 3. Sent. dist. 34. par. 2. art. 1. quæst. 1. & ex antiquis Doctoribus S. Augustinus, & S. Gregorius, duæ columnæ Ecclesiæ.

S. Augustinus tract. 9. in epist. Joannis, docet timorem servilem esse, de quo loquitur Salomon cùm ait Proverb. 1. *Initium sapientiæ timor Domini*; quod etiam docent S. Basilius, oratione in principium Proverbiorum, Beda in 1. cap. Proverb. Bernardus homil. 23. in Cantic. & epist. 9. ad Episcopum Coloniensem, & Magister cum Theologis Scholasticis in 3. Sentent. dist. 34. Rursus idem Augustinus lib. 1. de serm. Domini in monte cap. 9. & Gregorius hom. 19. in Ezechielem, scribunt de eodem timore locutum esse Salomonem, qui ait: *Initium sapientiæ timor Domini*; Et Isaiam cap. 11. qui ultimo loco inter dona sancti Spiritus posuit Spiritum timoris Domini. Igitur ex sententia Gregorii, & Augustini, inter septem dona Spiritus sancti timor servilis locum suum habet. Adde, quòd Gregorius loco citato disertis verbis tradit, Spiritum timoris Domini, de quo loquitur Isaias, esse timorem pœnæ, qui minuitur crescente charitate. Et Augustinus in libro de gratia & libero arbitrio cap. 18. docet Spiritum timoris Domini, quem inter dona Spiritus sancti posuit Isaias, non esse timorem illum, quo Petrus Christum negavit, sed illum, de quo Dominus ait: *Timete eum, qui potest corpus & animam perdere in Gehennam.* Qui quidem timor servilis est, saltem secundùm substantiam.

Neque his repugnat, quòd in Christo fuerint omnia dona Spiritus sancti, in quo tamen timor servi-

MArtinus Lutherus in sermone de Pœnitentia, & in assertione articuli sexti, adversus ea, quæ jam explicata & constituta sunt, pauca quædam objicit argumenta, quæ licèt jam olim à viris doctissimis Joanne Roffensi, & Ruardo Tappero dissoluta fuerint, nihil tamen oberit, si etiam à nobis brevissimè dissolvantur.

Primò igitur objicit, Contritionem ex timore præcepti & minarum, extortam, ac violentam esse, & augere peccatum, non minuere. Nam remoto præ-
C cepto & minis, qui anteà ex timore dicebant sibi displicere peccatum, jam dicerent placere, & eo magis peccant, & peccatis suis afficiuntur, quo magis coguntur: non autem volunt illa odisse; siquidem lex & cognitio peccati, magis abundare facit peccatum, ut ait Apostolus ad Rom. 5.

Respondeo, dubitari non potest, quin dolor de peccato ex solo timore legis & pœnarum profectus, non sit ita liber ac voluntarius, ut est ille, qui oritur ex amore justitiæ, & Dei: simpliciter tamen liber, & voluntarius est etiam ipse; cùm ex deliberato consilio, & electione nascatur, & possit homo, ut etiam reipsa multi faciunt, malle peccando præsenti jucunditate frui, quàm non peccando futuras pœnas
D evadere. Sed etiamsi dolor iste aliquo modo extortus dici queat, non ideò tamen est malus, neque peccatum auget, sed bonus est, & à peccato retrahit, alioqui lex ipsa, quæ timorem incutit, esset mala; & Deus, qui timorem illum inspirat, mali auctor esset. Quòd autem nitamur in vetitum, & inde peccatum abundet ex cognitione legis, & timore pœnarum; non oritur ex lege, vel timore, sed ex corrupta hominis voluntate, quæ ex bono accipit occasionem mali. Quocirca B. Paulus apertè scribit, non à lege occasionem dari, sed ex lege occasionem accipi: *Quid ergo*, inquit ad Rom. 7. *dicemus? lex peccatum est? absit: sed peccatum non cognovi nisi per legem, nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non con-*
E *cupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.* Et infrà: *Peccatum occasione accepta, per mandatum seduxit me, & per illud occidit: itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum.* Quod idem de timore dici potest, esse videlicet eum sanctum, & bonum, cùm ex se retrahat à peccando, licèt interdum corrupta hominis voluntas eò magis concupiscat, quò magis ab opere coercetur.

Sed sciendum est præterea, duos quasi gradus distingui posse in timore servili. Primus est, quando impedit opus peccati externum, sed non voluntatem: & hic timor est bonus, & bonæ rei causa, quia bonum est impediri opus externum; sed quia conjunctus est cum mala voluntate, non gignit Contritionem neque Attritionem. Secundus est, quando

non

cujus contrarium non priùs dilexerit, cùm amor sit prior odio, & odium ex amore naturaliter fluat; proinde non esse verum odium peccatorum, quod ex timore pœnarum oritur, sed illud solùm, quod nascitur ex amore justitiæ: atque ideò peccatores hortatur, ut si veram Pœnitentiam concipere volunt, non attendant ad peccati fœditatem, sed ad speciem, & pulchritudinem virtutis.

Respondeo, si admitteremus, quod Lutherus assumit, nihil aliud inde efficeretur, nisi dolorem de peccatis ob timorem pęnæ non esse perfectum odium peccatorum, quod quidem nos nunimè negamus: fatemur enim perfectum odium peccati esse illud, quod ex amore Dei, justitiæque procedit, & ideò dolorem, sive odium ex timore pœnæ conceptum, non Contritionem, sed Attritionem nominamus. Verumtamen principium illud Lutheri, non posse videlicet aliquid verè perfectèque odio haberi, cujus contrarium priùs non diligatur; non habet locum nisi in iis rebus, quæ propter se odio habentur: nam si quid alterius rei gratia odio habeatur, verè ac perfectè odio haberi poterit, si res illa diligatur, cujus causa istud odio habetur. Hoc modo sæpè cibum suavem detestamur, non quòd ejus contrarium, idest, cibum insuavem diligamus, sed quia diligimus sanitatem, cui cibus ille suavis creditur obfuturus: sic igitur peccata verissimo, vehementissimoque odio prosequi possumus, etiamsi contrarias illi virtutes minimè diligamus, quia diligimus fœlicitatem, à qua peccando nos excludi, atque excidere persuasi sumus. Porrò, cohortatio illa Lutheri, ut Pœnitentiam acturus, non in ea damna quæ gignit peccatum, sed in speciem virtutis oculos mentis intendat; prorsus intempestiva est. Qui enim sordibus peccatorum assuetus est, non movetur ad speciem virtutis; neque fieri potest ut avaro liberalitas, luxurioso castitas, superbo humilitas repentè placere incipiat, nisi Deus singulari miraculo in momento hominem aliquem divinitus illustrare, & immutare voluerit. At supplicia, quæ Deus peccatoribus comminatur, facilè possunt cujuslibet hominis, quamvis impii & nefarii animum permovere: & idcircò ordinariè divina providentia à timore pęnarum incipere solet, cùm peccatorem ad Pęnitentiam ducit. Verè enim à Davide, & Salomone scriptum est: *Initium sapientiæ timor Domini*. Et Augustinus tract. 9. in epist. Joannis, verè dixit: *Si nullus est timor, non est, qua intret charitas. Sicut videmus per setam introduci linum, quando aliquid suitur, seta prius intrat; sed nisi seta exeat, non succedit linum: sic timor primò occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideò intravit, ut introduceretur charitas.*

Tertiò, idem Lutherus in assertione art. 6. multa dicit ut probet, Contritionem ex timore Pęnarum conceptam, esse hypocrisim quandam, & homines hypocritas facere: sed summa ratiocinationis hæc quia ad interitum sempiternum ducit, verè, ac seriò peccatum odit, sicut verè, ac seriò interitum sempiternum timet: & qui peccata sua eleemosynis redimebat, juxta consilium Danielis, vel ad Jonæ prædicationem, urbis eversionem metuentes, jejunio ac cilicio se affligebant, nequaquam hypocritæ erant. Neque Apostolus Paulus 1. Corinth. 13. scripsit, id quod fit sine charitate, nihil, vanum, & falsum esse; aut fidem, linguas, prophetiam, scientiam, miracula, sine charitate nihil esse, aut vana, & falsa esse: sed hominem, qui illa omnia sine charitate habet, nihil esse, quia non est amicus Dei, neque C illa omnia si charitas absit, beatum illum unquam facient.

Quartò objicit idem Lutherus in epistola ad Vicarium ordinis sui, Pęnitentiam nihil amarum, aut asperum, sed rem dulcem, & suavem sonare: timor autem pęnam habet, ut scribit S. Joannes.

Respondeo. Id nimirum Lutherani audire cupiunt, Pęnitentiam agi suaviter dormiendo, ac potando: quibus aptissimè convenit quod scribit Tertullianus in lib. de Pęnitentia, cùm ait: *Num ergo in coccino, & Tyrio pro delictis supplicare nos condecet? cedò acum crinibus distinguendis, & pulverem dentibus elimandis, & bisulcum aliquid ferri vel æris, unguibus repastinandis: si quid ficti nitoris, si quid coacti ruboris, in labia, aut* D *genas urgeat. Præterea exquirito balneas latiores, hortulani maritimive recessus; adjicito ad sumptum, conquirito altilium enormem saginam, defecato senectutem vini. Cùm quis interrogarit, cur anima largiaris? Deliqui (dicito) in Deum, & periclitor in æternum perire.* Hæc ille. Non sic Petrus, qui flevit amarè; non sic Publicanus, qui præ confusione non audebat oculos ad cœlum levare, & cum dolore pectus suum percutiebat: non sic mulier illa peccatrix, quæ, ut sanctus loquitur Gregorius hom. 33. tanto dolore ardebat, ut etiam inter epulas flere non erubesceret. Denique longissimè abest Pœnitentia ista Lutheri, tota suavis & blanda, ab illis præceptis, qui jubet affligere animos, scindere corda, luctum facere quasi unigeniti.

E Quintò posset objici, quòd timor servilis inordinatus videatur, ac per hoc etiam malus, cùm magis pœnam, quàm culpam timeat.

Respondeo, argumentum rectè probat, eos, qui timorem servilem habent, inordinatos ac malos esse, non tamen ipsum timorem inordinatum esse, vel malum. Nam timor servilis non dicitur servilis ab aliqua forma servilitatis sibi intrinseca, & essentiali, sed à forma servilitatis extrinseca sibi, intrinseca autem subjecto suo. Dicitur enim timor servilis, quia reperitur in servis, quasi diceretur timor servorum: quomodo fides informis est fides hominum peccatorum, sed ipsa non est peccatum, quia informitas est conjuncta cum fide; sed non est illi intrinseca. Itaque qui serviliter timet, malus est, quia pluris facit pęnam, quàm culpam, sed timor ipse non est ma-

junctus sit, tamen non est peccati causa: neque enim fieri potest, ut quis ideò Deum offendat, quia Deum timet, sed contrà potiùs à peccando se abstinet, quia Deum timet; & hujus boni effectus non nisi bona causa esse potest. Timor autem mundanus non solùm cum peccato conjunctus est, sed est etiam peccati ipsius causa, propterea enim timidus Deum offendit, quia nimis timet creaturam, & ex eo timore peccatum eligit, tamquam medium ad fugiendum malum temporale quod timet: & hujus mali fructus non nisi mala arbor causa esse potest.

Alterum est discrimen, quòd timor servilis non potest esse nimius intensivè: nemo enim Deum iratum, aut sempiternum exitium nimis timere potest; quin etiam nemo tantum in hoc mundo timet Gehennam, quantum timeret si eam bene perspectam haberet. Potest quidem Gehenna nimis timeri appretiativè, ut si quis, data optione mallet Gehennam fugere, quàm peccatum, sed iste excessus non oritur ex vitio timoris, quasi ille in se sit nimius, & proinde sit causa malæ æstimationis, sed ex defectu charitatis

C

nus est, vel potius summum atque infinitum bonum; non autem est in se malus, sed solùm in effectis, quibus justè peccatores affligit: idcircò propter se diligendus est, timendus autem propter aliud. Atque hæc de tota hac disputatione sint satis.

Una quidem adhuc quæstio tractari potuisset. An videlicet Attritio, sive imperfecta Contritio, quam certum est sine Sacramento non sufficere ad justificationem; sufficiat cum Sacramento, ita ut pœnitens ex attrito virtute Absolutionis fiat contritus, & justificetur. Lutherus enim id aliquando negavit, ut perspicuum est ex ejus responsione ad dialogum Sylvestri Prieratis, ubi de conclusione sexta loquens: *Error est*, inquit, *quòd attritus fiat contritus virtute Clavium*. Cæterùm discipuli ejus, qui Contritionem in terroribus constituunt, & soli fidei ex verbo Absolutionis conceptæ, quæ terrores illos consequitur justificationem adscribunt, nullo modo negare possunt, quin attritio, & sola non sufficiat, & cum Absolutione sufficiat, ut in Concilio Trident. sess. 14. cap. 4. declaratum est.

LI-

inde, sententia Catholicæ Ecclesiæ ex divinis literis confirmetur. *Tertio*, proferantur sanctiones & decreta Conciliorum. *Quarto*, testimonia veterum Patrum. *Quinto*, rationes variæ. *Postremo*, argumenta Adversariorum proponantur, & dissolvantur.

CAPUT PRIMUM.

De erroribus circa Confessionis necessitatem.

PRIMI qui Confessionem sustulerunt, veteres illi Hæretici censendi sunt, qui potestatem absolvendi sustulerunt. Montanistæ videlicet, & Novatiani, de quibus in primo libro diximus: neque enim ulla necessitas confessionis est, si nulla sequitur Absolutio.

Fuit alia hæresis Audianorum, temporibus Valentiniani senioris, quæ (ut ex Theodoreto lib. 4. de fabulis Hæreticorum intelligi potest) Confessionem quidem peccatorum jubebat, & Absolutionem largiebatur, sed nullam injungebat pœnitentibus mulctam; & ideò pœnitentes, quia per jocum ac ludum Confessionem à se exigi intelligebant, gravia peccata cælabant, & solùm pauca quædam ac levia fatebantur; planè ad eum modum, quo nunc Lutherani confiteri peccata coram suis Ministris solent.

Messaliani quoque iisdem temporibus exorti (Damasceno teste, in libro de centum hæresibus) peccata dimittebant, nulla habita ratione Pœnitentiæ, & canonum Ecclesiæ.

Postmodum Joannes Wiclefus (teste Thoma Waldensi tom. 2. de Sacramentis cap. 135.) Confessionem Sacramentalem apertè oppugnare cœpit, asserens eam neque in Scripturis fundari, & ex sola institutione Papali introductam esse.

Extitit etiam ante annos circiter centum, quidam Petrus Oxoniensis, qui Confessionem peccatorum in specie, affirmabat non esse de Jure divino, sed ex aliquo statuto universalis Ecclesiæ; de quo vide summam Conciliorum in decretis Sixti Papæ IV.

Nostro sæculo in eodem errore versati sunt Erasmus Roterodamus, & B. Rhenanus. Ille, in Annot. ad epist. S. Hieronymi ad Oceanum de obitu Fabiolæ, & in annotatione ad cap. 19. Actor. & in Methodo Theologiæ; Hic, in annotationibus ad librum Tertulliani de Pœnitentia: uterque enim docet, Confessionem secretam singulorum peccatorum,

A non modò non esse jure divino institutam, aut imperatam, sed neque in usu antiquæ Ecclesiæ fuisse.

Porrò Lutherani, & quotquot ab illis sectæ Hæreticorum exortæ sunt, licèt variè sentiant de Confessione, omnes tamen in eo conveniunt, ut non sit necessarium omnia peccata Sacerdotibus confiteri: ex quo illud etiam sequitur, ut Confessio integra peccatorum, qualis in Ecclesia Catholica exigi solet, non sit divinitus instituta.

Martinus Lutherus in lib. de captivit. Babylon. cap. de Pœnitentia scribit quidem Confessionem secretam, quæ modò celebratur, sibi valdè placere,
B & esse utilem, vel potiùs necessariam: tamen addit tres errores. Primò, non posse eam probari ex Scripturis. Secundò, non esse necessarium confiteri omnia sacerdotibus. Si quis enim correptus à fratre, quem fortè læsit, agnoscat coram illo peccatum suum, & veniam petat, docet Lutherus, eum non teneri peccatum illud sacerdotibus aperire. Tertiò, damnat omnino eos, qui docent circumstantias peccatorum in Confessione esse detegendas: *Ego*, inquit, *quidquid est circumstantiarum, consuluerim penitus contemnere*.

Item in serm. de Pœnitentia, docet non esse con-
C fitenda venialia, nec omnia mortalia, sed ea tantùm quæ sunt manifestè mortalia. Ex quo loco deprompti sunt articuli, quos Leo X. damnavit. Nam art. 8. negat omnia peccata mortalia esse confitenda, & addit, in antiqua Ecclesia, sola peccata manifestè mortalia ad Confessionem adduci consuevisse: & art. 9. scribit, dum volumus purè omnia confiteri, nos nihil aliud facere, nisi ut misericordiæ Domini nihil ignoscendum relinquamus: & in assertione ejusdem articuli, carnificinam cruentissimam appellat, si quis à pœnitentibus omnium, & singulorum peccatorum confessionem exigat.

D Dubitari solet, quid per manifesta peccata, quæ sola ad Confessionem pertinere voluit Lutherus, intellexerit: non enim defuerunt olim, qui eum excusare vellent. Aut igitur manifesta peccata occultis opposuit, aut dubiis, aut omnino incognitis etiam ipsi peccatori. De omnino incognitis non potest esse locutus, ea siquidem ne Catholici quidem volunt esse confitenda: neque carnificinam Lutherus appellasset sententiam Catholicorum, si in eadem sententia etiam ipse fuisset. De occultis non

se

Joannes Oecolampadius librum scripsit, quod Confessio non sit onerosa Christiano: sed non agnoscit Confessionem à Deo præceptam, immò ne ab Ecclesia quidem, nisi manifestorum criminum.

Philippus Melanchthon in ipsa Confessione Augustana, art. de Confessione: *De confessione peccatorum*, inquit, *docent nostri, quòd Absolutio privata in Ecclesiis retinenda sit, quamquam non sit necessaria delictorum enumeratio: est enim impossibilis enumeratio omnium delictorum, juxta illud: Delicta quis intelligit?* Hæc ille, qui quamvis ex ratione quam adfert, eam solùm enumerationem non necessariam esse significare videatur, quæ est omnium peccatorum, sive ea cognoscantur à nobis, sive ignorentur: tamen sine dubio reprehendere voluit enumerationem illam, quæ est in usu Catholicæ Ecclesiæ, videlicet omnium peccatorum, quæ post examen animo occurrunt. Nam in Apologia articuli de Confessione & Satisfactione, sæpiùs repetit, enumerationem quæ modò fit, & quæ erat apud veteres, non esse necessariam Jure divino: *Porrò*, inquit, *Adversarii nostri multos Doctores receptissimos damnabunt, si contendent, enumerationem delictorum in Confessione necessariam esse jure divino. Quamquam enim Confessionem probamus, & quandam examinationem prodesse judicamus, ut institui homines melius possint: tamen ita moderanda res est, ne conscientiis injiciantur laquei, quæ numquam erunt tranquillæ, si existimabunt, se non posse consequi remissionem peccatorum, nisi facta illa scrupulosa enumeratione.* Idem in Examine ordinandorum, ubi de Confessione agit: *Nulla*, inquit, *enumeratio delictorum necessaria est, quia manifestum est, nusquam extare præceptum divinum de enumeratione singulorum.* Similia habet in Locis communibus, titulo de Confessione, ubi tamen utilem esse judicat aliquam enumerationem, & idcirco satis prolixè instituit methodum discutiendi conscientiam per omnia præcepta decalogi.

C

D

Joannes Calvinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 7. *Miror*, inquit, *qua fronte ausint contendere, Confessionem, de qua loquuntur, juris esse divini: cujus equidem vetustissimum usum esse fatemur; sed quem facilè evincere possumus olim fuisse liberum.* Deinde §. 11. admittit Confessionem generalem, quam Minister pro se & populo in Ecclesia faciat. Et §. 12. admittit etiam Confessionem privatam coram Pastore, quando quis ita angitur & afflictatur peccatorum sensu, ut se explicare nisi alieno adjutorio nequeat; sed addit hanc moderationem: *Hinc sequitur*, inquit, *ejusmodi Confessionem liberam esse oportere, ut non ab omnibus exigatur, sed iis tantùm commendetur, qui ea se opus habere intelligent. Deinde ne ii ipsi, qui illa utuntur pro sua necessitate, ad enumeranda omnia peccata vel præcepto aliquo cogantur, vel arte inducantur: sed quoad interesse sua putabunt, ut solidum consolationis fructum referant.* Denique §. 19. de Confessione, qualis fit apud Ca-

E

propositum emendationis: interrogantur etiamsi in certis quibusdam peccatis hærere existimantur: traditur illis doctrina, & exhortatio de emendatione, quæritur vel consilium, vel consolatio in gravaminibus conscientiæ: & tali Confessioni impertitur Absolutio. Hæc ille, qui non solùm à Catholico ritu, sed etiam à Lutheri, & Melanchthonis, quos magistros habere se gloriatur, doctrina longè abesse videtur. Illi enim confessionem peccatorum in specie faciendam esse docent, licèt non omnium, neque ex legis divinæ præcepto: at Kemnitius generali confessione, & pœnitentis instructione contentus est.

Eadem generali confessione, ac pœnitentis instructione contentus est Joannes Brentius in Confessione Wirtembergensi artic. 11. de Confessione; & alii, quos longum esset, & minimè necessarium enumerare.

CAPUT II.

Probatur Confessionis necessitas ex Evangelio.

ADversus omnes jam notatos errores, Concilium Tridentinum sess. 14. cap. 5. & can. 6. 7. & 8. non solùm declarat, Confessionem omnium peccatorum mortalium Jure divino necessariam esse iis, qui post Baptismum in peccata labuntur; sed etiam anathema dicit iis, qui contra ausi fuerint disputare.

Quam veritatem ex verbis Domini comprobaturus, ad hanc ratiocinationem, totam vim divinorum testimoniorum revocandam esse censui: Qui mortali peccato se obstrinxerunt, tenentur Jure divino Pœnitentiam agere, & reconciliationem cum Deo quærere: Sed medium necessarium ad reconciliationem post Baptismum, est confessio peccatorum omnium Sacerdoti facta. Ergo tenentur jure divino, qui post Baptismum mortali peccato se obstrinxerunt Sacerdoti peccata omnia confiteri.

Propositio in libro superiore probata est, ex illis verbis Matth. 3. *Pœnitentiam agite*, Ex illis Luc. 13. *Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis*; neque adversarii eam negant. Quare tota difficultas in assumptione posita est, quæ rursus hac ratiocinatione concluditur: Christus instituit Sacerdotes judices super terram cum ea potestate, ut sine ipsorum sententia nemo post Baptismum lapsus reconciliari possit. Sed nequeunt Sacerdotes rectè judicare, nisi peccata cognoscant: Ergo jure divino tenentur qui post Baptismum lapsi sunt, peccata sua Sacerdotibus aperire; ac per hoc est confessio peccatorum medium necessarium ad reconciliationem iis, qui post Baptismum lapsi sunt.

Hujus

... beneficii, scilicet annuncianda remissionis peccatorum, sive nota sint, sive ignota. Et infrà: *Ministerium*, inquir, *est testimonium divinæ absolutionis*. Et infrà: *Quòd Evangelium publicè multis, & privatim singulis applicari possit, testatur hæc sententia: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.*

Joannes Calvinus lib. 3. Institut. cap. 4. §. 18. *Nam*, inquit, *quòd contendunt, non posse fieri judicium, nisi causa cognita; in promptu est solutio, temerè hoc sibi arrogare qui sunt à seipsis judices creati*. Et infrà: *Jactant sibi ligandi, & solvendi munus esse mandatum, ac si quædam esset jurisdictio quæstioni adjuncta. Porrò hoc jus Apostolis fuisse incognitum, tota eorum doctrina clamat*; Et §. 21. declarat, remittere ac retinere peccata nihil esse aliud, nisi polliceri ex verbo Dei remissionem peccatorum credentibus, & edicere damnationem non amplectentibus Christum: quod idem copiosius docet lib. 4. cap. 11. §. 1. *Hoc*, inquit, *de remittendis, & retinendis peccatis mandatum, & illa de ligando & solvendo, Petro facta promissio, non aliò debent referri, quàm ad verbi ministerium; quod dum Apostolis committebat Dominus simul hoc ligandi, solvendique munere ipsos instruebat. Quæ enim est summa Evangelii, nisi quòd omnes servi peccati & mortis, solvimur ac liberamur per redemptionem, quæ est in Christo Jesu? qui verò Christum liberatorem, ac redemptorem non suscipiunt, nec agnoscunt, eos æternis vinculis damnatos, addictosque esse?*

Martinus Kemnitius in 2. part. Examinis, cap. 5. de Pœnitentia pag. 129. proponit his verbis potissimum Catholicorum argumentum: *Christus*, inquit, *Sacerdotes judices constituit, ut pro potestate Clavium pronuncient sententiam vel remissionis, vel retentionis peccatorum. Sed nullum judicium rectè exerceri potest incognita causa: Ideò omnia peccata Sacerdoti ut judici, in Confessione quando petitur Absolutio, sigillatim enumeranda, exponenda, & detegenda sunt*. Et infrà ponit responsionem pag. 130. *Sed rectè*, inquit, *respondetur discrimen esse inter judicium, & functionem ministerii Evangelici: In judicio enim juxta causæ cognitionem pronunciatur, prout bona, vel mala est, vel prout reus adfert compensationem pro delicto: ministerium verò Evangelii mandatum habet annunciandi & impertiendi alienum beneficium, Christi scilicet*. Et pagina 1033. *Ministri*, inquit, *tantùm legatione funguntur, & sunt dispensatores alieni beneficii, quibus non mandatum est, ut corda scrutentur, sed ut iis, qui significant se Pœnitentiam agere, & Evangelio credere, annuncient remissionem peccatorum*. Hæc ille.

Quare si ex Evangelio probavero, Apostolos & eorum successores judices esse à Domino in Ecclesia constitutos in causis pœnitentium, simul etiam probavero, Jure divino confessionem peccatorum in specie coram Sacerdote esse faciendam.

non potest, etiamsi nihil aliud legeremus, non posset ambigi, quin eam potestatem alicubi accepissent. Tertius locus continet ipsam concessionem ejus potestatis, & Sacramenti totius constitutionem.

Et quoniam adversarii non negant, in his locis promitti vel dari Ecclesiæ potestatem solvendi, & ligandi, sive peccata remittendi aut retinendi; sed hanc potestatem interpretantur ministerium prædicandi, & annunciandi pœnitentibus remissionem peccatorum, & impœnitentibus iram, & damnationem, sive publicè multis, sive privatim uni: ideircò probandum nobis est, ex his locis apertissimè colligi, datam esse veram potestatem ex auctoritate absolvendi, ac per hoc Sacerdotes judices esse in causis peccatorum vice Christi.

C

Primùm igitur id colligitur ex metaphora clavium, de quibus dicitur: *Tibi dabo claves*. Nam in primis claves non solent fieri, vel dari ad significandum, ostium esse clausum vel apertum, sed ad aperiendum & claudendum reipsa. Deinde, apud homines claves dari solent Magistratibus in signum potestatis: & in ordinatione Ostiariorum dantur claves Ecclesiæ materialis, non ut Ostiarii declarent, sintne fores templi clausæ, vel apertæ, sed ut eas verè claudant atque aperiant. Denique, cùm in Apocal. cap. 3. de Christo dicitur: *Qui habet clavem David, aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit*, omnes intelligunt per clavem, veram & propriè dictam potestatem, qua possit Christus ex auctoritate judiciaria absolvere & ligare, non autem significare aut declarare, quis sit ligatus, quis solutus.

D

Quare cùm suas claves Christus cum Apostolis, eorumque successoribus communicaverit, veram potestatem ex auctoritate judiciaria solvendi & ligandi cum illis communicavit. Et quemadmodum nemo in clausam domum ingredi potest, nisi qui habet ejus domus clavem, ostium aperuerit: sic etiam nemo cui cœlum ob culpam sit clausum, in illud ingredi poterit, nisi Sacerdotum ministerio aperiatur. Nam si aliundè pateret aditus, frustrà claves Apostoli accepissent: quid enim prodesset habere claves domus, si absque clavibus; invito etiam Ostiario, aditus pateret? *Nemo*, inquit S. Augustinus hom. 49. *sibi dicat, Occultè ago, apud Deum ago. Ergo sine causa dictum est; Quæ solveritis in terra, soluta erunt in cœlo? ergo sine causa sunt claves datæ Ecclesiæ Dei? frustramus Evangelium, frustramus verba Christi*.

E

Neque his repugnat, quòd per Baptismum illi etiam qui claves non habent, intromittere possunt homines in regnum cœlorum. Nam potestas clavium, est potestas judiciaria, & ideò propriè erga eos tantùm exercetur, qui sunt in Ecclesia. *Quid enim ad me de iis qui foris sunt judicare?* inquit Apostolus 1. Corinth. 6. Itaque per Baptismum admittuntur homines ad

rit, sed poterit etiam peccator alia ratione sine ipsorum ministerio reconciliari. Quemadmodum cùm regum auctoritate Judices publici constituuntur, possunt illi quidem judicare omnes, qui ipsorum opera uti volunt; non tamen coguntur qui lites habent ad publicos illos judices accedere, sed possunt arbitros eligere, aut etiam ipsi per se causam suam componere.

Sed hæc objectio facilè solvitur. Nam etiamsi possint privati homines, lites, quas inter se habent, sine publicorum Judicum sententia componere: non possunt tamen eas lites componere, quas cum rege ipso habent, nisi illum adeant, quem loco suo Rex Judicem esse voluit. Porrò peccata omnia causæ sunt, quas cum Deo ipso habemus, & ideò cùm Deus judicium de peccatis, Sacerdotibus permiserit in Ecclesia sua, non possunt qui in Ecclesia sunt, si ejusmodi causas habeant, sine Sacerdotum judicio cum Deo reconciliari. Quare illa negatio, Quæcumque non solveritis, non erunt soluta, quamvis expressa non fuerit in eo loco Evangelii: tamen apertè colligitur, tum ex illa affirmatione: *Quæcumque solveritis, erunt soluta*, qua Sacerdotes judices futuri dicuntur in causis contra Deum; tum etiam ex illa: *Quæcumque ligaveritis, erunt ligata*, ligare enim non solùm est novum vinculum addere, ut Excommunicationis: sed etiam vinculum peccati confirmare, ac retinere, ut in alio Evangelista explicatur, & denique nolle solvere. Quòd si possent rei sine Sacerdotum sententia à peccatis absolvi, non esset vera Christi promissio; *Quæcumque ligaveritis, erunt ligata*.

Tertiò, colligitur idem ex illis verbis Joan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt*. Hoc enim loco expressè datur potestas non solùm remittendi peccata, sed etiam retinendi: retinere autem quid est, nisi nolle remittere? proinde negatur remissio illis, quibus noluerint Sacerdotes remittere. Adde, quòd non ait Dominus, Quorum remiseritis peccata, remissa erant, quod certè dixisset, si per remissionem, declarationem significare voluisset, sed ait: *Remittuntur eis*, quia nimirum ratam habet Christus sententiam à Sacerdote, nomine suo, latam.

Quartò colligitur ex illa voce, Quorum, nec enim vult Dominus omnibus indefinitè peccata remitti, sed certis hominibus, iis videlicet, quos Sacerdotes absolvendos judicaverint. At Evangelium omnibus indefinitè prædicandum est, juxta illud Marc. ult. *Prædicate Evangelium omni creaturæ*, & omnibus omnino dari potest conditionalis illa absolutio Calvini. *Remittuntur tibi peccata, si credis*. Non igitur Dominus de prædicatione Evangelii, sed de vera potestate peccata remittendi loquitur.

Quintò, colligitur ex cæremonia insufflationis, qua Dominus usus est, cùm potestatem remittendo-

Ac primùm S. Joannes Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio, multis modis sententiam nostram confirmat: *Etenim*, inquit, *qui terram incolunt, atque in ea versantur, iis commissum est, ut ea quæ in cælis sunt dispensent: iis datum est, ut potestatem habeant, quam Deus neque Angelis, neque Archangelis datam esse voluit: neque enim ad illos dictum est: Quæcumque alligaveritis in terra &c.* At certè possunt Angeli annunciare hominibus, remitti peccata si credant, non remitti, si non credant: non igitur potestas annunciandi, sed verè absolvendi ac ligandi data est Sacerdotibus ex sententia Chrysostomi.

C Pergit ibidem Chrysostomus: *Habent quidem & terrestres Principes vinculi potestatem, verùm corporum solùm: id autem quod dico, Sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cælos usque pervadit, usque adeò, ut quæcumque infernè Sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac servorum sententiam Dominus confirmet*. At principes terræ non solent annunciare quis vinctus sit, quis solutus, sed planè pro imperio corpora subditorum ligant & solvunt. Igitur & Sacerdotes cùm animas ligant, vel solvunt, non annunciant quis ligatus sit, quisve solutus: sed planè pro imperio, Christi vice, vincula injiciunt, vel tollunt, si comparatio Chrysostomi aliquid valet.

D Pergit Chrysostomus: *Quorumcumque (ait) peccata retinueritis, retenta sunt. Quænam, quæso, potestas hac una major esse queat?* At annunciare peccata fidelibus remitti, infidelibus detineri: non magna res est, id enim quilibet facere potest, qui modò Evangelium legere noverit, non solùm Sacerdotes, sed etiam laici; nec tantùm Catholici, sed etiam Hæretici, quin etiam ipsi Dæmones.

Pergit: *Pater omnifariam Filio potestatem dedit; cæterùm videò ipsam eandem omnifariam potestatem à Filio illis traditam: nam quasi jam in cælum translati, ac supra humanam naturam positi, atque nostris ab effectibus exempti, sic illi ad principatum istum perducti sunt*. At Pater Filio non nudam Evangelii annunciandi facultatem dedit: sed planè ex auctoritate peccata dimittendi. Alioqui Dominus Matth. 9. cùm dixisset Paralytico: *Dimittuntur tibi peccata tua*: & quidam Pharisæi adjecissent: *Hic blasphemat*: potuisset uno verbo calumniam repellere, ac dicere, non se peccata propriè remittere, sed solùm annunciare esse remissa; cæterùm non hoc fecit, sed ex potestate mirabili repentè curandi corpora, demonstravit se habere etiam potestatem admirabilem curandi animas.

E

Addit Chrysostomus: *Quid multa? Rex aliquis si cui ex subditis suis honorem hunc detulerit, ut potestatem habeat quoscumque velit in carcerem conjicendi, eosdemque rursus laxandi: beatus ille, & admirandus judicio omnium fuerit. At verò qui à Deo tantò majorem accepit potestatem, quantò cælum terra pretiosius est, quantò etiam animæ corporibus præstant: hic vilem eò usque*

que

bat: neque nescis quanta cum ambitione, quanto cum studio, & concertatione Sacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò nostris Sacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est. Hoc verò loco, tam perspicuè Chrysostomus sententiam Adversariorum damnat, ut nihil omnino contrà responderi queat.

Sed audiamus etiam alios Patres. S. Gregorius Nazianzenus oratione ad cives timore perculsos, & Principem, sive Præsidem irascentem: *Ipsa*, inquit, *Christi lex, vos quoque Præsides, meo imperio, tum solio subjicit: Nam & nos cum potestate sumus, addam etiam ampliore, perfectioreque.*

S. Ambrosius lib. 1. de Pœnitentia, cap. 2. & sequentibus, probat ex locis allegatis Matth. 16. & Joan. 20. Sacerdotibus datam à Christo potestatem remittendi peccata. Loqui autem Ambrosium de vera potestate remittendi, non de solo ministerio evangelizandi, perspicuum est; tum quia Novatiani non negabant posse Evangelium omnibus prædicari, sed negabant peccata ex auctoritate remitti posse; tum quia cap. 7. Ambrosius scribit, Christum communicasse cum Sacerdotibus eam potestatem, quam ipse habet. Christum verò veram potestatem remittendi, non autem solùm annunciandi habere, paulò ante ostendimus.

S. Hieronymus in epist. ad Heliodorum de vita solitaria: *Absit*, inquit, *ut de his quicquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus, qui claves regni cælorum habentes, quodammodo ante diem Judicii judicant.*

S. Augustinus lib. 20. de Civ. Dei cap. 9. explicans illud Apocalypsis: *Et vidi sedes, & sedentes super eas, & judicium datum est*, ita loquitur: *Non hoc putandum est de ultimo Judicio dici, sed sedes præpositorum, & ipsi Præpositi intelligendi sunt, per quos Ecclesia nunc gubernatur. Judicium autem datum nullum melius accipiendum videtur, quàm id, quod dictum est: Quæ ligaveritis in terra, ligata erunt in cælo. Unde Apostolus: Quid enim mihi est, inquit, de his, qui foris sunt judicare? nonne de his, qui intùs sunt, vos judicatis?*

S. Innocentius I. in epistola 1. ad Decentium cap. 7. *De pondere*, inquit, *æstimando delictorum, Sacerdotis est judicare.*

S. Gregorius hom. 26. in Evangelia, exponens illa verba Domini: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis &c. Principatum*, inquit, *superni judicii sortiuntur, ut vice Dei quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent.*

Septimò probatur rationibus. Ac primùm si non essent Sacerdotes judices, nec verè peccata remitterent, sed solùm annunciarent esse remissa: nemo periret ex eo solùm, quòd sacerdotem reconciliantem habere non posset; qui enim credit, ex sententia Adversariorum, jam habet remissionem, etiamsi nemo sit, qui id verbis protestetur. At S. Augustinus quibus locis intelligimus, Sacramentalem reconciliationem vim habere justificandi, neque esse solam annunciationem acceptæ, vel accipiendæ justificationis.

Deinde, si Sacerdos non aliter peccata remitteret, quàm annunciando divinas promissiones: certè non nisi frustrà ac ridiculè absolverentur surdi, & ii, qui ob vim morbi sensibus sunt destituti. *Ne effundas sermonem meum*, inquit Sapiens Eccles. 32. *ubi non est auditus*. At in Ecclesia veteri, non solum surdi, sed etiam ii, qui ob vim morbi extra se positi erant, aliquando reconciliabantur, ut patet ex Augustino lib. 1. de adulterinis conjugiis cap. ult. & Leone in epist. paulò ante citata ad Theodorum, & ex Con-

C cilio Carthaginensi IV. can. 76. & Arausicano can. 12.

Tertiò, si absolutio esset annunciatio remissionis peccatorum, vel temeraria esset, vel superflua. Nam cùm Minister dicit: *Remittuntur tibi peccata*, aut absolutè hoc pronunciat, aut ex hypothesi, si videlicet credas, & ut oportet pœnitentiam agas. Si absolutè; temerè id pronunciat, cùm ignoret, an is, qui reconciliationem petit, sit verè pœnitens, & fidem habeat, qualis requiritur ad justificationem: & præterea etiamsi aliquo modo id Minister nosset, melius tamen novit ipse pœnitens, proinde non eget annunciatione illa Ministri, quæ nihil ei addere potest certitudinis. Si verò est conditionalis Absolutio (ut Calvinus admittit) non potest talis Absolutio cer-

D tum ac securum efficere pœnitentem, cùm ex incerta conditione dependeat: & tamen Adversarii vix alium finem absolutionis agnoscunt, quàm ut certum reddat hominem acceptæ justificationis.

Quartò, si absolutio non est actus judicialis, sed simplex annunciatio divinæ promissionis, quæ in Evangelio scripta extat, non minùs absolvere poterit laicus, immò etiam fœmina, aut puer, aut infidelis quispiam, aut diabolus, vel etiam psittacus, si doceatur ea verba, quàm Sacerdos. Et quamquam Adversarii id concedant, quia sequitur evidenter ex ipsorum principiis, tamen est contra omnium veterum confessionem, & contra consuetudinem omnium Ecclesiarum, & omnium sæculorum, de qua te suo lo-

E co plura dicemus.

CAPUT III.

Confirmatur eadem veritas ex figuris, quæ Confessionem sacramentalem præcesserunt.

Sacramenta Christiana, ac præsertim ea, quæ magis necessaria sunt, non simpliciter in divinis literis indicantur, sed primùm in lege naturæ & Mosis adumbrata, ac prænunciata, deinde à Christo promissa, tum instituta, posteà frequentata, & commendata in Scripturis inveniuntur.

Sic

te &c. denique frequentata, & commendata ab Apostolis Act. 1. & 2. Corinth. 10. & 11.

Quod idem de confessione demonstrari potest. Deus enim in lege naturæ non semel exegit confessionem peccati: clariùs eandem præscripsit in lege Mosis: eandem Christus in Evangelio variis figuris expressit: eandem posteà promisit, & instituit: accessit denique usus ejus tempore Apostolorum, necnon exhortatio, & commendatio.

Et quoniam de promissione, & institutione, ex quibus præcipuum argumentum sumitur, diximus, cap. superiore: nunc de iis, quæ promissionem & institutionem, vel præcesserunt, vel secuta sunt, quæque ad eandem veritatem confirmandam non parùm valent, breviter dicemus.

Porrò ex figuris duplex argumentum sumi potest. Primùm enim si confessio, quam Deus in Testamento veteri exigebat, figura quædam erat, ut revera erat, cùm omnia contingerent illis in figuram 1. Corinth. 10. certè necesse est, ut in Testamento novo sit etiam confessio peccatorum à Deo præcepta, & quidem tantò exactior & perfectior, quantò res figurata figuris ipsis præstat. Deinde, si confessio necessaria erat coram Dei Ministro, eo tempore, quo nondum data erat Sacerdotibus potestas remittendi peccata: quis non inde colligat, multò majore ratione æquum fuisse, ut confessio tamquam necessaria imperaretur, tempore novi Testamenti, quo tanto cum fructu confiteri possumus, ut legitimam confessionem continuò certa Absolutio consequatur?

Prima igitur figura habetur Genes. 3. & 4. ubi Deus primùm ab Adamo & Eva, deinde à Cain Confessionem peccati exegit. In his locis exigitur confessio, non solùm cordis, sed etiam oris, nec solùm in genere, sed etiam in speciali, nec tantùm coram Deo, sed etiam coram ejus Ministro: Nam interrogatio illa facta est per Angelum in forma humana apparentem, ut patet ex eo, quòd ambulabat in Paradiso ad auram post meridiem. Ex quo intelligimus magnam fuisse similitudinem inter illam confessionem, & eam, quæ nunc fit Sacerdoti, qui est etiam Angelus Domini, teste Malachia cap. 2. ut non sine causa, una dicatur fuisse figura alterius.

Quare Tertullianus in lib. 2. adversus Marcionem, hanc figuram expendens, ita loquitur: *Interrogat Deus quasi incertus, & ut hinc liberi arbitrii probans hominem, in causa vel negationis, vel confessionis, ut daret ei locum spontè confitendi delictum, & hoc nomine revelandi: sicut de Cain sciscitatur, ubi nam frater ejus, quasi non jam vociferatum à terra sanguinem Abelis audisset, sed ut & ille haberet potestatem ex eadem arbitrii potestate spontè negandi delicti, & hoc nomine gravandi: atque ita nobis conderentur exempla confitendorum potiùs delictorum, quàm negandorum, ut*

Hanc figuram fuisse Sacramenti Confessionis, docent Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio, & S. Hieronymus in cap. 16. Matthæi. Hinc enim colligit S. Hieronymus oportere Sacerdotes cognoscere peccatorum varietates; & S. Chrysostomus monet, officium Sacerdotum Christianorum longè excellentius esse quàm olim fuerit Judæorum, cùm illis, lepram non curare, sed curatam ostendere; nostris, peccata non curata ostendere, sed verè curare concessum sit.

Joannes Calvinus lib. 3. Institut. cap. 4. §. 4. hoc argumentum contemnere videtur, & tamen opero-
C sè diluere conatur: *Videamus*, inquit, *quibus argumentis Confessionem hanc Dei esse mandatum probant: Misit*, *inquiunt*, *leprosos Dominus ad Sacerdotes? Quid? misitne ad Confessionem? quis unquam fando audivit, audiendis confessionibus præfectos Leviticos Sacerdotes?* At neque nos dicimus, missos leprosos à Christo ad Sacerdotes, ut illis peccata sua confiterentur, sed ex figura, cum Chrysostomo & Hieronymo, ducimus argumentum. Ut enim in lege veteri cognitio lepræ corporalis: ita in nova cognitio lepræ spiritualis ad Sacerdotes pertinet; & ideò cùm legimus ab ipso Christo leprosos ad Sacerdotes Leviticos missos, allegoricè intelligimus, missos peccatores ad Sacerdotes Evangelicos.

D Neque hoc Calvinum ignorasse, sed ansam calumniandi accipere voluisse, testantur verba sequentia: *Confugiunt*, inquit, *ad allegorias. Sancitum erat lege Mosaica, ut Sacerdotes discernerent inter lepram & lepram. Peccatum spiritualis est lepra: de hac pronunciare, Sacerdotum est. Antequam respondeo, quæro obiter: Si hic locus, spiritualis lepræ eos judices facit, cur naturalis & carnalis lepræ cognitionem ad se trahunt? scilicet hoc non est Scripturis ludere: Lex cognitionem lepræ defert Sacerdotibus Leviticis, hanc nobis usurpemus; peccatum est lepra spiritualis; simus & peccati cognitores. Nunc respondeo; translato sacerdotio, necesse est legis translationem fieri. Omnia Sacerdotia ad Christum translata sunt, in eo impleta, & finita:*
E *ad eum igitur unum jus omne, & honor sacerdotii translatus est.*

Ad quæstionem obiter propositam: Respondeo, Calvinum obiter mentiri, cùm scribit, Sacerdotes Christianos ad se trahere cognitionem lepræ corporalis. Neque enim hujus rei vel testimonium, vel exemplum producere poterit: apud nos enim de lepra corporali medici respondere solent, non Sacerdotes. Exstat quidem in Jure canonico titulus de conjugio leprosorum: sed is titulus nihil habet commune cum legibus leviticis de leprosis. Leges enim Leviticæ præscribunt rationem diiudicandæ lepræ, & sacrificia, quæ pro leprosis offerenda sunt; Jus verò canonicum neque de ratione lepræ diiudicandæ, neque de sacrificiis tractat, neque leges illas Leviticas ulla ex parte servandas præscribit; sed

sacerdotium in cœlum, & lex in cœlum translata est: si extinctum est sacerdotium, extincta quoque est lex. Si verò nonnisi absurdissimè dicitur, lex Dei ita esse extincta, aut in cœlum translata, ut nulla sit in terris: profectò non minus absurdè dicitur, sacerdotium ita extinctum, aut in cœlum esse translatum, ut inter homines nullum sit.

Addit deinde Calvinus: *Adhac, importuna est ipsorum allegoria, qua legem merè politicam inter caremonias reponit.* At hic duo sunt errata. Primùm enim lex de purgatione leprosi, non merè politica, sed maxima ex parte cæremonialis erat: Nam si merè politica fuisset, ad principem politicum, non ad Sacerdotes pertinuisset. Et quo modo politica lex est, & non potiùs cæremonialis, quæ jubet leprosum recludi septem diebus, dissutum gerere vestimentum, lavari aliquoties, offerre passeres, & agnos, tingi sanguine & oleo in extremo auriculæ dextræ, & in pollice manus ac pedis dextri, & alia id genus multa? Deinde etiamsi merè politica lex illa fuisset, quid prohiberet quo minus alicujus mysterii figuram gerere posset? certè transitus maris rubri, manna de cœlo, aqua de petra, idololatrarum interfectio, non cæremoniæ, sed res gestæ fuerunt, & tamen Apostolus 1. Corinth. 10. apertè scribit, omnia illa in figuram Hebræis contigisse, & ad nos earum rerum significationes pertinere. Neque cæremonia dici potest, quòd Abraham duos filios habuerit, unum de ancilla, & unum de libera: & tamen ejus rei allegoriam B. Paulus exponit Galat. 4.

Concludit tandem Calvinus responsionem suam his verbis: *Quamquam in re clara suffragium ullius hominis accersere pudet: ubi Christus pronunciat, se jus legale relinquere Sacerdotibus integrum, tamquam professis Evangelii hostibus, qui semper ad obstrependum intenti erant, nisi os fuisset occlusum. Quare ut hanc possessionem retineant Papales sacrifici, palàm concedant in eorum partes, quos necesse est vi compesci, ne Christo maledicant, nam ad veros ejus Ministros nihil hoc pertinet.*

At quid est aliud aerem verberare, & sine hoste pugnare, si hoc non est? sic enim nos Calvinus ad Judaismum rejicit, quasi contenderemus, cognitionem lepræ corporalis juxta legem Leviticam, ad Sacerdotes Evangelicos pertinere; cùm nos (ut sæpè diximus) non cognitionem lepræ corporalis, sed spiritualis, quæ per corporalem illam significabatur, nostris Sacerdotibus deferamus. Et verò si Calvini ratiocinatio quidquam valeret, illud etiam efficeret, neminem posse à circumcisione carnali ad circumcisionem spiritualem argumentum ducere, quin ad

Sed quoniam Martinus Kemnitius in 2. part. Examinis pag. 984. contendit, Confessionem illam fuisse generalem, (*Talis Confessio*, inquit, *in veteri Testamento erat, quando aliquis ad Sacerdotem adducebat hostiam offerendam pro peccato, pro delicto, pro ignorantia, pro contumacia &c. nec exigebatur ut peccatum illud in specie, & sigillatim cum omnibus circumstantiis sa-* C *cerdoti exponeretur,*) ostendam breviter Confessionem illam certi peccati in specie fuisse.

Verba Scripturæ in lib. Num. cap. 5. sic habent: *Vir, sive mulier, cùm fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum.* Ubi duo sunt observanda. Primùm illud, Confitebuntur, esse in conjugatione hitpael, quæ auget significationem, ita ut illud והתודו rectè verti possit: Expressè, & distinctè confitebuntur. Deinde illa verba: *Confitebuntur peccatum suum,* in Hebræo haberi cum majori explicatione, sic enim legimus: *Confitebuntur peccatum suum* אשר עשו, idest, *quod fecerunt.* Ex quibus colligimus hoc loco impe- D rari, ut peccatum in specie per manifestam confessionem prodatur: si enim in genere tantùm confiteri, sufficeret, non diceret Scriptura: *Confitebuntur apertè peccatum illud, quod fecerunt*, sed simpliciter, Confitebuntur peccata sua.

In Levitico cap. 5. ubi nostra editio habet: *Agat Pœnitentiam pro peccato*; in Hebræo est illud idem vocabulum, quod in lib. Numer. sic enim legimus, והיה כי יאשם לאחת מאלה והתודה אשר חטא: *Et erit cùm peccaverit in uno ex his, confitebitur apertè peccatum quod peccavit.*

Ad hæc testimonia Rabinorum, & consuetudo gentis, satis apertè ostendit, præceptum hoc intelligendum esse de Confessione distincta, & in specie ejus peccati, pro quo expiando sacrificandum erat. E De consuetudine Hebræorum, testes sunt Thomas Waldensis tomo 2. de Sacramentis cap. 137. ubi scribit se in Austria ab ipsis Hebræis cognovisse hanc eorum consuetudinem: & S. Antoninus 3. part. tit. 14. cap. 6. §. 1. summæ Theologicæ, ubi dicit, solere Judæos doctiores ante mortem confiteri omnia peccata Levitæ alicui, si quem fortè nacti fuerint. De testimoniis Rabinorum vide Petrum Galatinum lib. 10. cap. 3. ubi multis testimoniis Rabinorum probat, oportuisse in Confessione detegere peccatum in specie, & cum suis circumstantiis.

Adde quod omnino probabile est, Ecclesiasticum cap. 4. ad hoc præceptum legale observandum exhortari, cùm ait: *Non confundaris confiteri peccata tua.* Porrò confusio timeri non solet in confessione,

quæ

τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, aliud autem est, agnoscere se peccatorem, aliud, peccata sua alicui confiteri.

Neque multum refert, quòd illa confessio quæ coram Joanne fiebat, cum Baptismo conjuncta esset, cùm nostra Confessio Sacramentalis solùm in iis locum habeat, qui post Baptismum peccant. Nam Baptismus Joannis non remittebat peccata ex opere operato, & ideò satis erat conveniens, ut non solùm baptizarentur qui ad Joannem accedebant: sed etiam confiterentur, ut variis modis ad veram contritionem, & satisfactionem excitarentur. Christi verò Baptismus non ponenti obicem, ex opere operato peccata omnia, tum quoad culpam, tum quoad pœnam omnino remittit, & ideò nusquam leguntur Apostoli ante Baptismum confessionem exegisse, aut satisfactionem ullam indixisse.

Quinta figura habetur Joan. 11. in historia Lazari. Quòd enim Dominus è sepulchro prodire jusserit Lazarum, & ab Apostolis solvi voluerit funeralia illa vincula quibus ligatus erat, significari Patres dicunt, peccatores divina voce excitatos, foras prodire per Confessionem, & ministerio sacerdotum liberari à peccatorum vinculis per Absolutionem. S. Irenæus lib. 5. cap. 13. *Hoc symbolum*, inquit, *ejus hominis, qui inligatus fuerat in peccatis, & propter hoc ait Dominus: Solvite illum, & dimittite eum abire*. S. Ambrosius lib. 2. de Pœnitentia cap. 7. S. Augustinus tract. 49. in Joan. in Psal. 101. concione 2. serm. 8. & 44. de verbis Domini, & homil. 27. in lib. 50. homiliarum, & S. Gregorius hom. 26. in Evangel. & lib. 22. Moral. cap. 13. eandem figuram agnoscunt & exponunt.

Sed occurrit Joannes Calvinus lib. 3. Institution. cap. 4. §. 5. ac primùm dicit, argumenta ex allegoriis non multum valere ad dogmata confirmanda. Sed neque nos in ejusmodi argumentis præcipuum fundamentum ad confirmanda dogmata collocamus, nisi allegoriæ in ipsa Scriptura explicentur, vel communi Patrum consensu, aut certa aliqua Ecclesiæ definitione constet, quorsum pertineant: quin tamen probabile argumentum inde sumi possit, quando magni viri, quales sunt quos citavimus, allegorias exponunt, negari nullo modo debet.

Deinde addit Calvinus, mentiri eos, qui scribunt, Christum imperasse discipulis, ut Lazarum dissolverent: *Dicunt*, inquit, *Dominus discipulis præcepit, ut suscitatum Lazarum fasciis solverent, & expedirent. Hoc primum mentiuntur: nusquam enim legitur, hoc dixisse Dominum discipulis, estque multò verisimilius, dixisse Judæis astantibus, quo citra ullam fraudis suspicionem evidentius fieret miraculum, & major sua virtus eluceret, quòd nullo tactu, sed sola voce mortuos suscitaret.*

Miror impudentiam Calvini, qui tam audacter S. Augustinum, & S. Gregorium mendacii arguere non veretur. Augustinus enim est, qui serm. 8. & 44. circumstantibus, certè credibile est, discipulos, aut solos, aut cum primis obedivisse. Quare licèt ex Evangelio non possit certò colligi, qui fuerint, qui Lazarum solverunt: tamen magna conjectura est, Apostolos fuisse.

Neque huic expositioni repugnat Chrysostomus, aut si qui sunt alii, qui id factum aliis quibusdam præter Apostolos tribuunt. Potuit enim fieri, & credibile est ita factum esse, ut Domino jubente multi simul accurrerint, tum ex Apostolis, tum ex aliis, & hi conjunctis viribus lapidem sustulerint, ac deinde alii manus Lazari, alii pedes solverint, alii velamen ex facie detraxerint, alii reliquum corpus expedierint: neque ex hoc, quòd Apostoli cum aliis Judæis Lazarum solverint, aliquid detrahitur de magnitudine miraculi.

Atque hæc dicta sint de calumnia mendacii; nam alioqui ad rem nostram nihil refert, utrum Apostoli, an alii quidam Lazarum solverint: ut enim hæc Lazari solutio figura sit Absolutionis Sacerdotalis, satis est, si ii, qui Lazarum solverunt, in ea re ministri Christi fuerint, & Christo jubente id fecerint. Hoc enim contendimus, eos dumtaxat potestatem habere peccata remittendi, quibus id Christus mandavit: quemadmodum ii soli Lazarum de monumento prodeuntem solverunt, quibus Christus dixerat: *Solvite eum*. Quare S. Augustinus tract. 49. in Joan. non nominat discipulos, sed generatim, ministros, cùm de illis agit, quibus Christus dixit: *Solvite eum*.

Addit postremò Calvinus aliam allegoriæ hujus explicationem: *Sed demus*, inquit, *hoc dictum discipulis: quid tum obtinebunt? Dominum dedisse Apostolis solvendi potestatem. Quantò aptiùs, & magis dextrè hæc allegoricè tractari poterunt, si dicamus, hoc symbolo Deum voluisse fideles suos instituere, ut solverent à se suscitatos: hoc est, ne in memoriam peccata revocarent, quæ ipse oblitus esset: ne ceu peccatores damnarent, quos ipse absolvisset: ne adhuc exprobrarent, quæ ipse condonasset: ne ubi misericors ipse esset, & ad parcendum facilis, ipsi ad puniendum severi, & morosi essent? certè nihil ad ignoscentiam flectere nos magis debet, quàm Judicis exemplum, qui se nimium rigidis & inhumanis implacabilem fore minatur. Eant nunc & allegorias suas vendisent*. Hæc ille.

Quæ sanè explicatio nihil est mirum, si nulli veterum Patrum in mentem venerit, cùm ineptissima sit. Nam quod Patres dicunt, per mortuum significari peccatorem; per excitationem, conversionem, per egressionem ex monumento, confessionem; per vincula, peccata; per solutionem, remissionem; id totum & maximam habet signi cum re significata similitudinem, & ex Scripturis sanctis confirmari potest. At quod Calvinus dicit, nullum habet neque in Scripturis, neque in rei similitudine fundamentum. Quis enim usquam legit, non exprobrare, aut non recordari, esse solvere? aut quis sanus diceret, non expro-

tulerunt coram omnibus.

Hic locus accipiendus est In primis de confessione fidelium post Baptismum; illi enim propriè dici solent credentes, ut patet Actor. 3. 4. & 5. 1. Thes. 1. & alibi: neque hoc negant adversarii. Deinde loquitur Scriptura de confessione peccatorum in specie, ut ex illis verbis colligitur: *Confitentes actus suos.* Denique agitur hoc loco de confessione facta non soli Deo, sed etiam homini: nam ad Paulum veniebant, ut confiterentur actus suos. Et quoniam eo tempore nulla exstabat Ecclesiæ constitutio de confessione peccatorum facienda, id sequitur, ut ab ipso Christo ejusmodi Confessio fuerit instituta.

Sed occurrit in primis Lutherus, qui in sua versione, per actus, miracula intelligenda esse docuit: quem secutus est Joannes Brentius, in commentario hujus loci.

Sed hanc expositionem non solùm rejicit communis Catholicorum consensus, & ipsius etiam venerabilis Bedæ, in cap. 1. Marc. sed multò maxima pars Adversariorum, ut Melanchthon, Calvinus, Beza, Bullingerus, Sarcerius in Acta Apostolorum, & Illyricus Centur. 1. lib. 2. cap. 4. col. 347. & Kemnitius in 2. par. Examin. pag. 987. Deinde inauditum est; ut miracula dicantur actus nostri, cùm sint opera planè divina: multò etiam absurdius est, ut confiteri actus suos, sit, jactare miracula à se facta. Adde, quòd causa hujus Confessionis, Luca teste, fuit ingens quidam terror ex divina ultione in eos, qui abutebantur nomine Jesu & Pauli ad quæstum: terror autem divinæ ultionis, ad confessionem peccatorum, non ad prædicationem propriæ laudis, homines impellere consuevit. Denique Syriaca editio disertis verbis reddidit, Offensas.

Kemnitius loco citato duas indicat solutiones ad nostrum argumentum. Una est, quòd in hoc loco Actorum agatur de confessione generali, qua Ephesii agnoscebant, actiones suas ad normam verbi Dei non congruere. Altera, quòd in specie confessi sint aliqua peccata, per modum exempli, non tamen omnia.

Sed prima solutio facilè refellitur. Nam In primis voces illæ, *Actus suos*, satis indicant, confessionem factam esse in specie: nemo enim propriè dici potest confiteri actus suos, qui solùm dicit se peccatorem esse. Deinde vox Annuncio, & Græcè ἀπαγγέλλω, qua utitur hoc loco sanctus Lucas, significat distinctè aliquod narrare; & in editione Syriaca habetur vox [illegible], quæ idem significat quod Hebraicum ספר Saphar: proinde rectè verti posset: *Numerantes peccata sua*. Denique unde cognovisset B. Paulus illos fuisse curiosa sectatos, adeò ut libros eorum comburi juberet, nisi in specie peccata sua confessi fuissent?

actus suos, nihil potest esse aliud, nisi, palàm facere omnia sua peccata.

Præter hanc solutionem, quam breviter refutavimus, libuit Calvino in comment. Actor. aliquot antitheses proponere, inter confessionem horum Ephesiorum, & Confessionem, quæ nunc est in usu apud Catholicos; ut videlicet ostenderet, nihil hunc locum Actorum ad rem nostram facere: *Hoc*, inquit, *semel legimus confessos esse: Papæ lex quotannis ut minimùm repeti jubet. Isti sponte prodierunt: Papa necessitate omnes obligat. Lucas multos venisse dicit, non*
C *omnes: in lege Papæ nulla exceptio. Isti coram fidelium cœtu se humiliarunt: Papæ longè aliud mandatum, ut clancularriis susurris in aurem proprii Sacerdotis obmurmuret peccator. En quàm dextrè Scripturas ad probandas suas fallacias accommodent.* Hæc ille.

Sed has calumnias, planè leves, ac pueriles, nullo negotio dissolvemus. Nam etiamsi semel legamus Ephesios illos confessos, non tamen sequitur, non sæpiùs id ab eis factum: alioqui iidem Ephesii, quia numquam leguntur Baptismum aut Eucharistiam suscepisse, juxta Dialecticam istam Calvini, numquam Baptismum, aut Eucharistiam susceperint.

D Quòd autem illi sponte prodierint ad confitendum, mirum videri non debet, tum quòd nulla tunc exstaret lex de confessione certo aliquo tempore facienda, tum quòd etiam nostro tempore plurimi extra tempus Paschale, in quo solo, lege Ecclesiastica confiteri tenentur, sponte sua prodeant ad Confessionem. Itaque etiamsi tunc lege cautum fuisset, ut quotannis omnes confiterentur, potuissent tamen Ephesii illi sponte ac liberè ad Confessionem prodire.

Multos autem venisse ad Confessionem, non omnes; quid habet repugnantiæ cum ea lege, quæ jubet ut omnes quotannis ut minimum, peccata sua confiteantur? neque enim lex omnes absolutè
E includit, sed omnes qui conscientiam habent peccati lethalis, neque istos omnes quovis tempore obligat, sed tantùm semel per annum. Quare si lex ista Ecclesiastica tempore beati Pauli viguisset, adhuc potuissent Ephesii quidam ad Confessionem faciendam accedere, quando non omnes accedebant.

Denique quòd illi coram cœtu fidelium se humiliaverint, ex capite suo deprompsit Calvinus, non enim Lucas tale aliquid scripsit: *Multi*, inquit, *credentium veniebant, confitentes, & annunciantes actus suos.* Utrum autem venerint coram cœtu fidelium, aut privatim, ad Paulum, aut aliquem alium, Lucas non dicit. Deinde nonne etiam Catholici hoc tempore coram cœtu fidelium se humiliant, cùm in mediis basilicis, tota inspectante Ecclesia, ad sacerdotum

solvere sint parati &c. Quare potestas ista ministerialis reconciliandi eos, necessariò fert secum potestatem cognoscendi causas reorum, atque adeò confessiones exigendi, & audiendi : neque enim Ministris licet pro arbitrio quoslibet etiam non auditos reconciliare.

Tertius locus habetur Jacobi 5. ubi S. Jacobus ad Confessionem cohortatur, dicens : *Confitemini alterutrum peccata vestra*; quæ cohortatio satis apertè indicat, Confessionem jam tum fuisse institutam, & quidem peccatorum, atque homini faciendam. Et satis apertè cohæret hæc sententia cum superioribus verbis, secundùm Catholicorum explicationem. Nam paulò ante Apostolus Jacobus monuerat ægrotos, ut Presbyteros accerserent, à quibus oleo sancto cum precibus ungerentur, & adjecerat effectum illius sacræ unctionis, & precum, futurum, ut allevaretur ægrotus, & sanaretur, & si in peccatis esset, ea illi remitterentur. Sed ne fortè qui hæc legeret, existimaret illa etiam peccata lethalia, quorum homo conscientiam habet, per sacram unctionem posse deleri, subjunxit : *Confitemini alterutrum peccata vestra*; non enim sacra unctio peccata lethalia remittit, quorum aliquis conscientiam habet, cùm ea per Confessionis Sacramentum purganda sint; sed aut venialia, aut etiam lethalia, quorum conscientiam non habemus, quæ reliquiæ peccatorum dici solent.

Sed objiciunt Adversarii, ac præsertim Philippus in Apologia Confessionis art. de Confessione & Satisfactione, & Joannes Calvinus lib. 3. Instit. cap. 4. § 14. & in annotatione ad hunc locum, particulam illam, Alterutrum. Videtur enim ea particula cogere, ut dicamus S. Jacobum non loqui de Confessione Sacramentali, quæ soli Sacerdoti fieri potest, sed de confessione offensionis, quæ fit fratri offenso, ad obtinendam ab eo pacem & veniam, ut existimat Philippus, vel de confessione peccatorum, quæ fit homini spirituali, ut is cognito nostro spirituali morbo, nos instruere, & pro nobis ad Deum preces fundere valeat, ut docet Calvinus : quæ Calvini expositio confirmari videtur ex verbis sequentibus : *Et orate pro invicem, ut salvemini*.

Sed hæc objectio facilè solvi potest. Nam Origenes homil. 2. in Levit. Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio, Augustinus homil. 12. ex lib. 50. homil. & Bernardus libro Meditationum, cap. 9. hunc locum de confessione quæ fit sacerdoti, simpliciter accepisse videntur, & ut rectè exponunt Beda in commentario hujus loci, & Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, par. 14. c. 1. voces illæ, Alterutrum, & Invicem, accipiendæ sunt prout exigit consequentia verborum Scripturæ divinæ. Itaque : *Confitemini alterutrum*, nihil est aliud, nisi, Confitemini homines hominibus; qui Absolutione indigetis, illis, qui potestatem habent absolvendi. Quemadmodum 1. Petri 4. cùm Apostolus dicit : *Hospitales invicem, sine*

Quod etiam sequitur in verbis Jacobi : *Orate pro invicem, ut salvemini*; id significat, ut Presbyteri pro infirmis, non ut infirmi pro Presbyteris orent : respicit enim Jacobus ad id, quod anteà dixerat : *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum*. Quod etiam indicat lectio Græca, quæ ubi nos habemus : *Orate pro invicem, ut salvemini*, habet vocem ἰαθῆτε, quæ ad sanitatem corporis propriè refertur.

Quartus locus habetur 1. Joan. 1. *Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & justus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate*. Ex hoc loco probabiliter colligitur Confessio Sacramen-
C talis singulorum peccatorum. Neque enim dubitari potest, quin loquatur Apostolus Joannes de confessione peccatorum, & quidem singulorum in specie : nam id significant illa verba : *Si confiteamur peccata nostra*; non enim ait, Si agnoscamus, aut confiteamur nos peccatores; sed, *Si confiteamur peccata nostra*. Et cùm verba sequentia : *Remittet nobis peccata nostra*, omnium consensu, de remissione peccatorum omnium, & singulorum in specie, intelligantur; non possint verba præcedentia sine vitio æquivocationis aliter accipi quàm de confessione omnium, & singulorum peccatorum in specie.

Sed respondent Adversarii, Apostolum loqui de confessione peccatorum, quæ Deo fieri debet, non
D de ea, quæ fit homini.

At solutio hæc non difficulter refelli potest. Primùm enim verba illa : *Fidelis est & justus &c.* referuntur ad promissionem divinam : ideò enim Deus fidelis & justus dicitur, dum peccata confitentibus remittit, quia stat promissis suis nec fidem fallit. At promissio de remittendis peccatis iis, qui confitentur Deo peccata sua, non videtur ulla exstare in divinis literis : exstat autem promissio apertissima iis, qui ad illos accedunt, quibus dictum est Joannis 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis &c.* Quare, si qui confitentur sacerdoti peccata sua, Deus fidelis & justus est, ut juxta suam institutionem, & promissionem, remittat eis peccata ipsorum.

E Præterea si hoc loco promitteret Apostolus remissionem iis, qui Deo confitentur peccata sua, frustra dictum esset à Christo Apostolis : *Quorum remiseritis peccata &c.* &, *Quæcumque solveritis super terram &c.* nam cùm multò facilius sit, Deo, quàm hominibus confiteri; nemo esset qui ab hominibus remissionem quæreret, si soli Deo confitendo remissionem obtinere posset.

Denique si quem sacerdos absolvendum non esse judicaret, atque adeò peccatum ejus retineret, frustrà id faceret, si per confessionem soli Deo factam, invito etiam sacerdote, ille absolveretur. Quocirca nec vera esset illa sententia : *Et quorum retinueritis, retenta sunt*, &, *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo*.

Ut igitur omnia inter se aptè cohæreant, & unus Scri-

[illegible] à Deo ipso præceptam; tum quia non invenitur prima origo hujus præcepti in ullo Concilio; tum etiam quia non est ullo modo probabile, populos fideles præceptum tam arduum ab hominibus admissuros fuisse, si per confessionem soli Deo, aut generatim factam, remissionem peccatorum obtinere potuissent.

Primùm igitur in Ecclesia Orientali habemus testimonium Concilii Laodiceni, ante 1100. annos celebrati: sic enim legimus can. 2. *His qui diversorum peccatorum lapsus incurrunt, & instant orationi, confessioni, ac Pœnitentiæ, malorum suorum perfectam conversionem demonstrantes, pro qualitate peccati tempus Pœnitentiæ tribuendum est*. Hic habemus Confessionem, & quidem in specie, & hominibus faciendam: nam alioqui non possent homines pro qualitate peccati, tempus Pœnitentiæ assignare.

In canonibus quoque sextæ Synodi, qui à Græcis conditi sunt ante annos circiter 900. canon. 102. ita legimus: *Oportet autem eos, qui solvendi & ligandi potestatem à Deo accepere, peccati qualitatem considerare, & ejus qui peccavit ad eam conversationem promptum studium, & sic morbo convenientem adferre medicinam*.

Ex quibus locis, ut etiam ex testimoniis Patrum Græcorum, quæ in sequenti capite adducentur, intelligi potest, falsum esse quod quidam dicunt, Græcos non solere confiteri peccata, nisi soli Deo: & in eo quod scribitur apud Gratianum, de Pœnitentia, distinct. 1. can. Quidam: *Quidam Deo solummodò confiteri debere peccata dicunt, ut Græci*; illud, *ut Græci*, videtur irrepsisse in textum ex margine, & marginalem annotationem imperiti alicujus fuisse, qui ex facto Nectarii collegit, sublatam omnino Confessionem Sacramentalem apud Græcos. Nam alioqui in ipso capitulari Theodori, unde canon ille descriptus est, non habentur duæ illæ voces, *ut Græci*, neque etiam habentur in Concilio II. Cabilonensi, cap. 33. unde Theodorus capitulum illud accepisse videtur: sed nec Magister Sententiarum in 4. libro distinct. 17. eandem sententiam adducens, addidit illud, *ut Græci*. Neque in Concilio Florentino ulla fuit controversia de Confessione cum Græcis, eo excepto, quòd Eugenius Pontifex à nonnullis Græcorum Doctoribus privatim quæsivit, cur sacerdotes ipsorum ante Sacrificii celebrationem peccata sua non confiterentur. Denique Nicolaus Cabasilas in explicatione Liturgiæ, cap. 29. & Anastasius Nicenus in quæstionibus super Scripturam, quæst. 6. apertè docent Confessionem Sacramentalem, cùm tamen Græci sint; & nostris diebus Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus in Censura Confessionis Augustanæ, cap. 11. reprehendit quod Lutherani dicebant, non esse necessarium omnia peccata per singulas species, in Confessione enumerari. Atque hæc de Ecclesia Græca.

fitentur peccata sua sacerdotibus, non plenè id faciunt. Quia ergo constat, hominem ex duabus esse substantiis, anima videlicet & corpore, & interdum animi motu, interdum carnis fragilitate peccatur: solerti indagatione debent inquiri ipsa peccata, ut ex utrisque plena sit confessio; scilicet ut & ea confiteantur, quæ per corpus gesta sunt, & ea quibus in sola cogitatione delinquitur.

In Concilio Turonico III. circa idem tempus celebrato, cap. 22. ita legimus: *Episcopis & Presbyteris diligenti cautela pertractandum est, qualiter hominibus sibi sua delicta confitentibus, tempus abstinendi adscribant*. Similia habentur in Concilio Remensi ejusdem antiquitatis, canon. 12. & 16. & Parisiensi cap. 32. & 46. Atque hæc omnia Concilia sunt Ecclesiæ Gallicanæ.

Nec minùs perspicua testimonia habemus Ecclesiarum Germaniæ: nam in Concilio Moguntino sub Rabano Archiepiscopo, cap. 26. ita statuitur: *Ab infirmis in mortis periculo positis, per Presbyteros pura inquirenda est confessio, non tamen illis imponenda quantitas Pœnitentiæ, sed innotescenda*. Vide etiam cap. 27.

In Concilio Wormaciensi celebrato anno Domini 868. ut initio ejusdem Concilii legimus, cap. 25. ita scriptum est: *Pœnitentibus secundùm differentiam peccatorum, sacerdotis arbitrio Pœnitentiæ decernuntur. Debet itaque sacerdos in Pœnitentia danda singulorum causas singulatim considerare, originem quoque, modumque culparum, & affectus, gemitusque delinquentium diligenter examinare, manifesteque cognoscere, temporum etiam, & personarum, locorum quoque, & ætatum qualitates inspicere, ut pro consideratione locorum, ætatum, vel temporum, seu pro qualitate delictorum, atque gemituum uniuscujusque delinquentis, à sacris regulis oculos non deflectat*. Ex his testimoniis satis apparet, antiquas Germaniæ Ecclesias longè aliter de Confessione sensisse ac docuisse, quàm nunc Sectarii, ac novatores Lutherani sentiant & doceant.

His accedant Concilia Generalia: Lateranense, sub Innocentio III. cap. 21. Constantiense sess. 8. Florentinum in Instruct. Armenorum, & Tridentinum sess. 14. quæ licèt, quòd recentiora sint, ab adversariis contemnantur, tamen injuria contemnuntur: nam & antiquissimis Conciliis congruentem fidem ac doctrinam tradiderunt, & totius Ecclesiæ Catholicæ, quæ his 400. annis floruit, sententiam continent, ut errare non potuerint, quin tota Ecclesia errasse, atque adeò portis Inferi succubuisse dicatur.

cus hæreticus circumvenerat : *Hæ sæpissimè conversæ ad Ecclesiam Dei confessa sunt, & secundùm corpus exterminatas se ab eo velut cupidine, & inflammatas, valdè se illum dilexisse*. Et infrà de alia pariter seducta : *Cùm magno labore fratres eam convertissent, omne tempus in Exomologesi consummavit, plangens, & lamentans ob hanc quam passa est ab hoc Mago corruptelam*. Et lib. 3. cap. 4. *Cerdon*, inquit, *sæpè in Ecclesiam veniens, & Exomologesim faciens, sic consummavit, modò quidem latenter docens, modò verò Exomologesim faciens*.

Quo loco Observandum est, nomine Exomologesis, apud veteres interdum non intelligi solam Confessionem, sed etiam Contritionem & Satisfactionem, ut perspicuum est, tum ex Tertulliano in lib. de Pœnitentia, tum ex loco Irenæi citato ex lib. 1. cap. 9. interdum autem intelligi solam Confessionem, ut patet ex Cypriano in serm. de lapsis. Numquam verò Contritionem vel Satisfactionem sine Confessione per eam vocem significari : Itaque Exomologesis Confessio est, vel sola, vel cum adjunctis aliis Pœnitentiæ partibus.

Neque vera sunt quæ dicit Kemnitius pagin. 1000. per Exomologesim intelligi ab Irenæo confessionem publicam publicorum scelerum, ob quæ excommunicari homines merebantur. Nam in 1. lib. cap. 9. loquitur de occulto crimine, immò etiam de occulta cupiditate, quæ nisi ex confessione fœminarum illarum cognosci non potuisset : in lib. autem 3. cap. 4. apertissimè Irenæus dicit, Cerdonem Exomologesim fecisse, postquam latenter hæresim suam docuerat : Quare loquitur in utroque loco de confessione secretorum, sive occultorum scelerum.

Secundo loco habemus Tertullianum, qui floruit ad exitum ejusdem sæculi, Severo imperante, ut ipse testis est in Apologetico, cap. 4. Is in libro de Pœnitentia, multa docet, quæ notanda sunt, quoniam Kemnitius hunc etiam locum depravat.

Primùm igitur explicat Tertullianus, quid sit Exomologesis, ac dicit esse actum Pœnitentiæ, quo delictum nostrum confitemur Domino : *Is actus*, inquit, *qui magis Græco vocabulo exprimitur, & frequentatur, Exomologesis est, qua delictum nostrum Domino confitemur*. Quod autem dicit, Exomologesim fieri Deo, significat, Deo fieri per sacerdotem, non autem soli Deo : id quod ex sequentibus apertè colligitur. Nam continuò adjungit, per Confessionem disponi Satisfactionem, & Pœnitentiam nasci : quia videlicet sacerdos audita Confessione, disponit atque ordinat, quæ Satisfactio necessaria sit, & eam pœnitenti injungit.

Deinde paulò post addit, nonnullos ex pudore quodam, & humana verecundia à Confessione abhorruisse; quæ verecundia non habet locum in Confessione quæ soli Deo fit : *Plerosque*, inquit, *hoc opus, ut publicationem sui, aut suffugere, aut de die in*

Kemnitius loco notato duo dicit ad hoc testimonium Tertulliani. Primò, loqui eum de Pœnitentia publica tantùm. Secundò, loqui de Confessione, quæ fiebat non solis Presbyteris, sed etiam laicis: nam sic loquitur Tertullianus : *Ergo cùm te ad fratrum genua protendis, Christum contrectas, Christum exoras*.

Respondeo, loquitur fortasse Tertullianus de Pœnitentia publica, sed quæ fiebat post Confessionem secretam. Sæpè enim agebatur publicè Pœnitentia, & tamen peccatum in specie non aperiebatur, nisi sacerdotibus : nam peccata solùm publica publicè

C confitenda erant, quæ autem secreta erant, nemo cogebatur publicè confiteri. Tertullianus autem loquitur de peccatis secretis, ut ex verbis ejus perspicuum est. Non enim diceret, homines suffugere aut differre Confessionem verecundiæ causa; neque compararet ejusmodi homines cum iis, qui morbo vexantur in partibus corporis secretis; neque illud adderet, si quid humanæ notitiæ subduxerimus, non tamen Deo posse celari; nisi de peccatis occultis, ac secretissimis loqueretur. Itaque occultorum, ac secretorum Confessionem homini faciendam, necessariam ad salutem existimavit Tertullianus : talium autem peccatorum Confessio publica esse non debet, neque ab Ecclesia exigebatur, nisi secreta. Quòd si etiam

D Tertullianus vellet, secretorum peccatorum Confessionem publicam esse faciendam, certè multò magis concederet, saltem secretam esse necessariam. Proinde Tertulliani testimonio aut idipsum requiritur, quod nos docemus, aut aliquid gravius, & durius: nullo autem modo id quod Kemnitius, & Lutherani volunt, qui solùm in genere, aut de peccatis publicis confitentur.

Quod attinet ad id, quod Tertullianus dicit pœnitentes advolvi consuevisse fratribus; duobus modis responderi potest. Nam aut ipsos Presbyteros vocat fratres, siquidem paulò ante dixerat, pœnitentes advolvi presbyteris; & rectè vocare poterat eos fratres, quia de illis tractabat, ut distinguuntur

E à Deo, qui est communis omnium Pater : aut certè cùm dicit, pœnitentes advolvi fratribus, loquitur de oratione, non de Confessione, præsertim in specie. Solebant enim pœnitentes abjicere se ad pedes omnium fratrum, ut eorum precibus se commendarent : hoc enim sonant illa verba : *Cùm te ad fratrum genua protendis, Christum contrectas, Christum exoras*. Et paulò ante apertius omnia distinguens ait: *Presbyteris advolvi, aris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ injungere*. Ac de Tertulliano satis.

CA-

Confessione facienda Sacerdoti, ut verba ejus indicant, & de Confessione peccatorum in specie, & occultorum, quorum homines erubescere solent; alioqui non diceret: *Non erubescit indicare peccatum suum*. Denique loquitur de confessione, quæ in divinis literis fundamentum habet, ut patet ex eo quod testimonium sancti Jacobi adducit in medium.

Idem Origenes homil. 3. in Levit. explicans illud: *Si peccaverit unum ex istis, pronunciet peccatum, quod peccavit. Est*, inquit, *aliquod in hoc mirabile secretum. Etenim omni genere pronuncianda sunt, & in publicum proferenda cuncta, quæ egerimus; si quid in occulto gerimus, si quid in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta proferri; proferri autem ab illo, qui & accusator peccati est, & incentor: ipse enim nunc nos ut peccemus instigat; ipse etiam cùm peccaverimus, accusat. Si ergo in vita præveniamus eum, & ipsi nostri accusatores simus, nequitiam Diaboli inimici nostri & accusatoris effugimus; sic enim & alibi Propheta dicit: Dic tu iniquitates tuas prior, ut justificeris*. His verbis Origenes, sicut docet in die Judicii omnia peccata nostra etiam occultissima, & solo sermone vel cogitatione patrata à Satana in medium proferenda; ita docet, ut si velimus ea purgari, omnia, videlicet etiam occultissima, & solo verbo vel cogitatu admissa, sacerdoti prodamus.

Idem auctor homil. 2. in Psalm. 37. *Vide*, inquit, *quid edocet nos Scriptura divina, quia oportet peccatum non celare intrinsecus. Fortasse enim sicut ii, qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris vel phlegmatis, stomacho graviter, & molestè imminentia, si vomuerint, relevantur: ita ii qui peccaverunt, siquidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecus urgentur, & propemodum suffocantur à phlegmate vel humore peccati: si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum & confitetur, simul evomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodò circumspice diligentiùs cui debeas confiteri peccatum tuum; proba priùs medicum, cui debeas causam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui condolendi, & compatiendi noverit disciplinam: ut ita demum, si quid ille dixerit, qui se priùs & eruditum medicum ostenderit, & misericordem, si quid consilii dederit, facias & sequaris. Si intellexerit, & prævideris talem esse languorem tuum, qui in conventu totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari ex quo fortassis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse facilè sanari; multa hoc deliberatione, & satis perito Medici illius consilio procurandum est*. Ex hoc loco discimus, Confessionem esse necessariam, etiam occultorum criminum, nec tamen oportere omnia peccata publicè confiteri, sed omnia quidem privatim, publicè autem solùm publi-

fessionem pertinuerunt: quia verò inde sequebantur obtrectationes, suadet Origenes, ut tales lapsus primùm Sacerdoti exponantur, ut de ejus consilio vel suscipiatur publica Confessio, vel omittatur.

Sed hæc distinctio Kemnitii vanissima est: siquidem Origenes in utraque homilia de omnibus peccatis loquitur. Ac in priore quidem, dicit omnia Deo esse confitenda, & pro omnibus gemendum, & supplicandum: in posteriore monet, illa eadem hominibus confitenda, primùm privatim, deinde pu-
C blicè, juxta consilium sacerdotis. Hæc autem sunt verba Origenis in fine prioris homiliæ: *Omnia*, inquit, *ex quo deliqui, sive concupivi concupiscentiam sæcularem, sive quid aliud commisi, omnia ante te profero, & in orationibus meis in conspectu tuo pono*. Vides quàm apertè de omnibus omnino loquatur in priore homilia, & non de quibusdam tantùm, quæ ad publicam Confessionem non pertinerent, ut fingit Kemnitius.

Idem etiam Origenes homil. 17. in Lucam, explicans illud: *Ut revelentur ex multis cordibus cogitationes*, ostendit peccata, quæ Deo confitemur esse etiam hominibus confitenda: *Unde*, inquit, *& nos si peccaverimus, debemus dicere: Peccatum meum notum
D tibi feci, & iniquitatem meam non abscondi. Dixi: Annunciabo injustitiam meam contra me Domino. Si enim hoc fecerimus, & revelaverimus peccata nostra non solùm Deo, sed & his qui possunt mederi vulneribus nostris, atque peccatis, delebuntur peccata nostra ab eo, qui ait: Ecce deleo ut nubem iniquitates tuas, & sicut caliginem peccata tua*. Hæc ille, qui satis apertè ostendit, non esse distinguenda peccata, quæ Deo, & quæ Sacerdoti sint aperienda; sed eadem utrique, atque omnia confitenda.

Secundo loco habemus S. Cyprianum, qui eodem sæculo, licèt aliquanto posteriùs, quàm Origenes floruit. Hic igitur beatissimus Martyr, in epist. 16. lib. 3. ad plebem suam ita loquitur; *Nam
E cùm in minoribus delictis, quæ non in Dominum committuntur, Pœnitentia agatur justo tempore, & Exomologesis fiat, inspecta vita ejus, qui agit Penitentiam, nec ad communicationem venire quis possit, nisi priùs illi ab Episcopo & Clero manus fuerit imposita: quantò magis in his gravissimis & extremis delictis cautè omnia & moderatè secundùm disciplinam Domini observari oportet?* Hic habemus Exomologesim necessariam secundùm disciplinam Domini, & talem Exomologesim, ut ex ea pœnitentis vita inspici, & cognosci possit. Proinde habemus Confessionem omnium peccatorum, Jure divino esse necessariam: neque enim, Exomologesis generalis, aut aliquorum tantùm peccatorum, vitam pęnitentis ita detegit, ut ea planè inspici possit.

Idem auctor serm. 5. de lapsis: *Denique*, inquit,

sententiam ad publicam Pœnitentiam, & ad publica crimina.

Sed istæ objectiones ex eodem Cypriano facilè refelluntur: non enim Cyprianus exemplum proponit Confessionis liberæ, sed necessariæ, ut patet ex sequentibus verbis. Nam posteaquam dixerat: *Salutarem medelam parvis licèt, & modicis vulneribus exquirunt*, adjungit continuò, *Scientes scriptum esse: Deus non deridetur. Derideri & circumveniri Deus non potest, nec astutia aliqua fallente deludi: plus immò delinquit, qui secundùm hominem Deum cogitant, evadere se pœnam criminis credit, si non palàm crimen admisit*; & paulò infrà de iisdem, qui sola cogitatione peccaverunt, ita loquitur: *Minus planè peccaverit non videndo idola, nec sub oculis circumstantis, atque insultantis populi sanctitatem fidei prophanando, non polluendo manus suas funestis sacrificiis, nec sceleratis cibis ora maculando. Hoc eo proficit, ut sit minor culpa, non ut innocens conscientia; faciliùs potest ad veniam criminis pervenire, non est tamen immunis à crimine; nec cesset in agenda Pœnitentia, atque in Domini misericordia deprecanda, ne quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur; confiteantur singuli, quæso, fratres, delictum suum, dum adhuc, qui deliquit, in sæculo est, dum admitti Confessio ejus potest, dum satisfactio & remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est.*

Ex his manifestè colligimus auctore Cypriano, necessarium esse confiteri peccata omnia mortalia, etiamsi sola cogitatione commissa sint. Quare verba illa: *Quanto & fide majore, & timore meliore sunt, qui &c.* non continent exemplum Confessionis non necessariæ, ut Kemnitius existimavit, sed argumentum à minore ad majus. Si enim qui sola cogitatione peccant, Pœnitentiam agunt, atque Exomologesim faciunt, quantò magis id fieri deberet ab iis, qui verbo & opere peccata committunt?

Quod autem Kemnitius addit, Cyprianum loqui solùm de cogitatione abnegationis Christi, & proinde hanc sententiam pertinere an Pœnitentiam publicam, & crimina publica, ridiculum est. Neque enim cogitatio de peccato aliquo patrando, publica dici potest, aut debet, etiamsi peccatum illud publicum esse possit: neque ullo modo ad peccatum publicum pertinet cogitatio, nisi peccatum ipsum publicum ex ea cogitatione prodierit. Quomodo enim ad peccatum publicum pertinet, quod neque in se est publicum, neque est peccati publici causa? & quis unquam audivit in Ecclesia id fieri solitum, ut ob solam internam cogitationem abnegationis Christi, aliquis excommunicaretur, aut publicam Pœnitentiam subire cogeretur? etiamsi qui palàm Christum abnegant, jure excommunicentur, & Pœnitentiæ publicæ subjiciantur. Non igitur Cyprianus Confessionem ejusmodi cogitationum exigebat, quòd eæ cogitationes ad peccata publica pertinerent: sed

Testimonia Patrum ab anno 300. ad 400.

JAm verò Tertio sæculo post Apostolos, habemus primum Lactantium, qui cum Crispi Cæsaris institutor fuerit, & Imperatori Constantino libros suos nuncupaverit, sine dubio ad initium tertiæ ætatis post Apostolica tempora floruit.

Is igitur in lib. 4. divinarum Institutionum, cap. 17. explicans rationem cur Deus Circumcisionem in Testamento veteri imperavit, ac docens, eam Confessionis ac Pœnitentiæ figuram fuisse, ita loquitur: *Ob hanc causam Deus nudari eam jussit, ut hoc argumento nos admoneret, ne involutum pectus haberemus, id-* C *est, ne quod pudendum facinus intra conscientiæ secreta velemus. Hæc est cordis circumcisio, de qua Prophetæ loquuntur, quam Deus à carne mortali ad animam transtulit, quæ sola mansura est. Volens enim vitæ ac saluti nostræ pro æterna sua pietate consulere, Pœnitentiam nobis in illa Circumcisione proposuit, ut si cor mundaverimus, idest, si peccata nostra confessi, satis Deo fecerimus, veniam consequamur, quæ contumacibus, & admissa sua celantibus denegatur ab eo, qui non faciem sicut homo, sed intima, & arcana pectoris intuetur.*

Idem Lactantius in extrem. lib. Novatianos damnans, ponit pro nota veræ Ecclesiæ confessionem: D *Sed tamen*, inquit, *quia singuli quique cœtus Hæreticorum se potissimùm Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam putant, sciendum est, illam esse veram, in qua est Confessio, & Pœnitentia, quæ peccata, & vulnera, quibus subjecta est imbecillitas carnis, salubriter curat.* Hæc Lactantius.

Deinde habemus S. Athanasium, qui in serm. in illa verba: *Profecti in Pagum, qui ex adverso est, invenietis pullum alligatum &c.* ad finem sermonis ita loquitur: *Nos ipsos examinemus, num soluta sint nostra vincula, ut in melius proficiamus. Quòd si nondum soluta sint vincula, tradas te ipsum discipulis Jesu: adsunt enim qui te solvant pro potestate ea, quam à Salvatore acceperunt. Quæcumque enim ligaveritis, in-* E *quit in terra, erunt ligata, & in cælis: & quæcumque solveritis in terra, erunt soluta & in cælis: & si quibus remiseritis peccata, remittuntur ei.*

Tertiò, habemus S. Hilarium, can. 18. in Matth. ubi sic loquitur: *Ad terrorem autem metus maximi, quo in præsens omnes continerentur, immobile severitatis Apostolicæ Judicium præmisit, ut quos in terris ligaverint, idest, peccatorum nodis innexos reliquerint, & quos solverint, Confessione videlicet veniæ receperint in salutem, hi Apostolicæ conditione sententiæ, in cælis quoque, an soluti sint, aut ligati.*

Quartò habemus sanctum Basilium in quæstionibus sive regulis brevioribus, ita præcipientem, regula 229. *Omnino in peccatorum confessione eadem ratio est, quæ etiam in apertione vitiorum corporis. Ut igitur vitia corporis nequaquam quibusvis temerè*

... peccata in specie committenda sint, patet ex duobus. Primò ex illa similitudine medici, & medicinæ corporalis, quam Basilius adhibet regula 229. Neque enim curari potest corporaliter, qui medico solùm dicit, se morbo aliquo laborare, nisi in specie detegat morbum; & si pluribus morbis laborat, nisi eos omnes singillatim exponat, alioqui enim medicamentum potiùs oberit, quàm proderit, nisi ad certum morbum convenienter applicetur. Secundò ex ratione, quam idem Basilius reddit regula 288. cur oporteat sacerdoti peccata detegere: ratio enim est, quoniam conversionis modus accommodatus esse debet ad rationem peccati, ut ipse Kemnitius vertit pag. 1017. Quomodo autem poterit sacerdos accommodare modum conversionis ad rationem peccati, idest, actionem externam Pœnitentiæ injungere, qualem, & quantam peccata requirunt, nisi peccata ipsa omnia in specie noverit?

Esse autem Confessionem necessariam, & non solùm consilii gratia faciendam, perspicuum est, tum ex eadem morbi similitudine, & ratione jam explicata, tum ex ipsa voce, Necessariò, qua Basilius usus est. Frustra enim Kemnitius pag. 988. vertit: *Necessarium videtur*; & pag. 1017. *Aptum est*: nam in ipso textu Græco non est, *videtur*, neque *aptum est*, sed simpliciter, ἀναγκαῖον, *Necessarium*. Quare sic reddidit Godefridus Tilmannus: *Necessariò iis peccata aperiri debent, quibus credita est dispensatio mysteriorum Dei*.

Quintò habemus S. Ambrosium, qui lib. 2. de Pœnitentia, cap. 6. sic ait: *Si vis justificari, fatere delictum tuum: solvit enim criminum nexus verecunda confessio peccatorum*, & cap. 9. scribit multos fuisse, qui libenter confitebantur privatim Sacerdotibus, sed publicè in Ecclesia satisfacere recusabant: *Plerique*, inquit, *futuri supplicii metu peccatorum suorum conscii, Pœnitentiam petunt: & cùm acceperint, publicæ supplicationis revocantur pudore*; & cap. 10. *An quisquam ferat, ut erubescas Deum rogare, qui non erubescis rogare hominem? & pudeat te Deo supplicare, quem non lates; cùm non pudeat peccata tua homini, quem lateas, confiteri?*

Ipsum etiam S. Ambrosium Confessiones audire solitum, & quidem privatim, testatur Paulinus in vita ejusdem, his verbis: *Quotiescumque illi aliquis ob percipiendam Pœnitentiam lapsus suos confessus esset; ita flebat, ut & illum flere compelleret; videbatur etiam sibi cum jacente jacere. Causas autem criminum, quas illi confitebantur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur.*

Sextò habemus S. Gregorium Nissenum in epistola canonica ad Episcopum Mitylenes, quæ exstat in Bibliotheca sanctorum Patrum, tom. 1. Is enim c. 1. *... nis, (pro morborum enim varietate, convenienter quoque medicina ac disciplina unicuique morbo applicatur) ita cùm multa sit in morbo quoque animæ affectionum varietas, multiformis quoque necessariò fuerit medica curatio, ad affectionis rationem medicinam exercens.* Hæc ille.

Exstat etiam oratio ejusdem Gregorii in mulierem peccatricem, ubi hæc habentur verba de Confessione: *Audacter ostende sacerdoti, quæ sunt recondita, animi arcana, tamquam occulta vulnera medico retege:*
C *ipse & honoris, & valetudinis tuæ rationem habebit*, quo in loco etiam occultorum Confessionem faciendam esse docet.

Septimò habemus S. Pacianum, qui in Parænesi ad Pœnitentiam, sic loquitur: *Vos primùm appello fratres, qui criminibus admissis Pœnitentiam recusatis, vos inquam, post impudentiam timidos, post peccata verecundos, qui peccare non erubescitis, & erubescitis confiteri*. Et infrà: *Ecce iterum Apostolus ad sacerdotem: Manus citò nulli imponas, nec communices peccatis alienis. Quid facies tu, qui decipis sacerdotem? qui aut ignorantem fallis, aut non ad plenum scientem, probandi difficultate confundis!* Quo loco Pacianus docet oportere sacerdoti omnia peccata in Confessione de-
D tegi, ut his tutò manus imponere possit: addit etiam de occultis: *Rogo vos fratres etiam pro periculo meo, per illum Dominum, quem occulta non fallunt, desinite vulneratam tegere conscientiam: prudentes ægri medicos non verentur, ne in occultis quidem partibus, etiam secaturos, etiam perusturos*. Porrò infrà alloquitur eos, qui peccata quidem singillatim, & omnia ad plenum confitebantur, sed graviorem Pœnitentiæ mulctam refugiebant: *Nunc*, inquit, *ad eos sermo fit, qui bene ac sapienter vulnera sua, Pœnitentiæ nomine confitentes, nec quid sit Pœnitentia, nec quæ vulnerum medicina, noverunt: similesque sunt illis, qui plagas quidem aperiunt, ac tumores, medicisque etiam assidentibus confitentur, sed admoniti quæ imponenda sunt*
E *negligunt, & quæ bibenda, fastidiunt*; ex quo loco intelligimus, Confessionem accuratam semper in usu fuisse apud Christianos.

CAPUT IX.

Testimonia Patrum ab anno 400. *ad* 500.

QUarto sæculo habemus S. Joannem Chrysostomum, quem satis constat ad initium quarti sæculi post Apostolos floruisse. Is in homil. 30. in Genesin, meminit Confessionis, quæ in hebdomada sancta ante festum Paschæ fieri debet, cujus etiam Gregorium Nyssenum meminisse suprà notavimus: *Quia*, inquit, *in magnam hanc hebdomadam perveni-mus.*

qui & nunc opera nostra videt, & eos quos in præsentia non pœnitet, damnabit. Et infrà: *Commisisti aliquod scelus, aut animo agitasti, homines celas, non Deum, & nihil curas, oculos hominum formidas.* Et infrà: *Vos autem hortor dilectissimi, ut etsi nemo opera nostra videat, ut singuli suam conscientiam ingrediantur, & judicem sibi rationem constituant, errata sua in medium adducant, nisi velint in die illa horrenda universo orbi ea manifestè patere: sanentur jam vulnera: sumatur Pœnitentiæ medicina.*

Porrò confessionem peccatorum apud sacerdotem faciendam esse, colligitur apertissimè ex lib. 2. & 3. de sacerdotio: nam in 2. libro sic ait Chrysostomus: *Quamobrem multa quidem arte opus est, ut qui laborant Christiani, ultrò sibi persuadeant, Sacerdotum curationi sese submittere oportere.* Et paulò post: *Equidem complures recensere possim, quos constat in extrema mala adactos, non ob aliud, nisi quòd digna ab eis pœna, & quæ peccatis perpetratis par esset, exigeretur. Neque enim temerè ad delictorum modum oportet & mulctam ipsam adhibere: sed tamquam conjecturis quibusdam explorandus est delinquentium animus, ne quæ fiat, ut dum consuere vis quod interruptum est, scissuram deteriorem facias.* Quo loco docet Chrysostomus, in injungenda pœnitentia, non solùm rationem habendam esse sacerdoti gravitatis, & multitudinis peccatorum, sed etiam infirmitatis & debilitatis ejus, qui peccavit. Constat autem non posse ista cognosci, nisi ex confessione diligenti & accurata delinquentis: quare voluit Chrysostomus, confessionem peccatorum omnium, etiam occultissimorum, quæ non minus curatione egent, quàm manifesta fieri debere apud sacerdotes. Vide etiam lib. 3. de sacerdotio.

Secundò, habemus S. Hieronymum, Chrysostomi æqualem. Is in comment. ad cap. 10. Ecclesiastæ, habet hæc verba: *Si quem serpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio, peccati veneno infecerit; si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri: magister, qui habet linguam ad curandum, facilè ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat, medicina non curat.*

Idem in comment. ad cap. 16. Matth. *Legimus*, inquit, *in Levitico de leprosis, ubi jubentur ut ostendant se sacerdotibus, & si lepram habuerint, tunc à sacerdote immundi fiant: non quo sacerdotes leprosos faciant, & immundos, sed quo habeant notitiam leprosi, & possint discernere qui mundus, quive immundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos mundum, vel immundum facit: sic & hic alligat vel solvit Episcopus, & Presbyter; non eos, qui insontes sunt, vel noxii, sed pro officio suo cùm peccatorum audierit varietates, scit qui ligandus sit, quive solvendus.* Hæc ille. Quo loco S. Hieronymus apertissimè docet, oportere sacerdotem audire peccatorum varietates, non audivit, scit qui ligatus sit, quive solutus, sed: *Qui ligandus sit, quive solvendus.* Sacerdos enim, pro potestate sibi à Christo concessa, peccatores impœnitentes ligat, pœnitentes solvit, & non solùm ligatos aut solutos declarat. Quocirca non pugnat Hieronymus cum Chrysostomo, qui in lib. 3. de sacerdotio, scribit, sacerdotes Leviticos non purgasse, sed declarasse lepram corporalem, sacerdotes autem Christianos non declarare, sed planè purgare lepram spiritualem.

C Vide eundem Hieronymum in comment. ad 2. cap. Hierem. & in epist. ad Pammachium, & Oceanum, de erroribus Origenis, ubi docet, necessariam esse Confessionem, cùm secunda tabula post naufragium sit, culpam simpliciter confiteri.

Tertiò, habemus S. Innocentium I. Pontificem, qui in epist. 1. ad Decentium Episcopum Eugubinum, cap. 7. ita loquitur: *Cæterùm de pondere æstimando delictorum, Sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis, & ad fletus atque lachrymas corrigentis, ac tum jubere dimitti, cùm viderit congruam satisfactionem.*

Quartò, habemus S. Augustinum, qui in lib. 50. homiliarum, homil. 12. docet, confessionem peccatorum à Deo esse præceptam: *Deus noster*, inquit,
D *quia pius est & misericors, vult ut ea confiteamur in hoc sæculo, ne pro illis confundamur postmodum in futuro.*

Idem etiam in eodem opere homil. 41. docet Confessionem sacerdoti esse faciendam: *Non solùm*, inquit, *post pœnitentiam ab istis vitiis se homo servare debet, sed & ante pœnitentiam, dum sanus est: quia si ad ultimum vitæ steterit; nescit si ipsam pœnitentiam accipere, ac Deo, & Sacerdoti peccata sua confiteri poterit.*

Idem tractatu super Psal. 66. docet, peccata omnia esse confitenda: *Tristis esto*, inquit, *antequam confitearis, confessus exulta: jam sanaberis. Non confitentis conscientia saniem collegerat, apostema tumuerat, cruciabat te, requiescere non sinebat: adhibet medicus fomenta*
E *verborum, & aliquando secat, adhibet medicinale ferrum in correptione tribulationis. Tu agnosce medici manum, confitere, exeat in confessione, & defluat omnis sanies, jam exulta, jam lætare; quod reliquum est, facilè sanabitur.* Certè omnis sanies, omnia peccata significat, & sicut ex apostemate omnis sanies quàm diligentissimè exprimenda est, ita judice Augustino, omnia peccata in Confessione aperienda sunt.

Idem etiam Augustinus interfuit Concilio III. Carthaginensi, & canonibus ejus cum cæteris Coepiscopis suis subscripsit: proinde canonem illum 31. suprà citatum sine dubio approbavit.

Habetur item in 4. Tomo operum S. Augustini, liber de vera & falsa pœnitentia, qui licèt non videatur S. Augustini esse, tamen negari non potest, quin sit alicujus antiqui, probatique scriptoris, cùm inde Gra-

confitenda est.

Quintò, habemus S. Leonem in epist. 80. ad Episcopos Campaniæ, ubi cùm prohibuisset, ne peccata secreta publicè recitarentur, reddidit rationem, dicens: *Cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta*. Et paulò infrà: *Sufficit illa confessio, quæ primùm Deo offertur, tum etiam sacerdoti*.

Ad hunc locum respondet Kemnitius, pag. 1007. C ac dicit, S. Leonem non loqui de confessione omnium peccatorum occultorum, sed tantùm de confessione eorum, quæ si publicarentur, possent legum constitutionibus percelli, hoc est, eorum, quæ olim publicæ confessioni, & pœnitentiæ subjecta fuerunt. Id verò probat Kemnitius, quia S. Leo inter alias causas cur prohibuerit confessionem publicam peccatorum occultorum, etiam illam reddidit, quia periculum erat, ne multi à Pœnitentiæ remediis arcerentur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis facta sua referare, quibus possunt legum constitutionibus percelli.

Sed in promptu est refutatio. Nam S. Leo non unam, sed tres causas reddidit, cur prohibenda esset D confessio publica scelerum occultorum. Una fuit, quam Kemnitius solam notavit, ne publicarentur crimina, quæ possent legum sanctione puniri; ut homicidia, furta, proditiones, & similia. Altera, quia cùm multi erubescant flagitia sua publicè referare, ob eam verecundiam à pœnitentiæ remediis arcerentur, si necesse esset occulta flagitia publicari. Ex hac autem secunda causa manifestum est, S. Leonem non esse locutum de illis solis criminibus, quæ legum severitate puniuntur. Tertia causa fuit, quia sufficit reatus conscientiarum solis sacerdotibus indicari confessione secreta; proinde non sunt pœnitentes ad confessionem publicam adigendi: quæ sanè causa generalis est, & peccata omnia comprehendit. E

Deinde, nulla prorsus ratio fingi potest, cur peccata illa confitenda esse velit S. Leo, quæ si publicarentur, legum sanctionibus punirentur; & non alia. Nam quod Kemnitius dicit, illa sola peccata apud veteres necessariò confitenda fuisse, quæ si publica fuissent, ad confessionem publicam pertinuissent; & suprà refutatum est, & hoc loco nihil Kemnitium juvat. Nam ad confessionem publicam pertinebant peccata publica, non ea solùm, quæ legum constitutionibus coercebantur, ut adulteria: sed etiam ea, quæ impunè committebantur, ut fornicationes. Non igitur rectè Kemnitius probat, B. Leonem de illis tantùm criminibus esse locutum, quæ per leges publicas prohibebantur, ea ratione, quia ejusmodi crimina confessioni publicæ olim subjecta fuerunt: nam ut jam diximus, non ea solùm, sed alia multa præterea confessioni publicæ subjecta fuerunt.

ex Christi instituto in eo consistere, ut confitentibus pœnitentiam injungant, & eosdem ad communionem Sacramentorum per januam reconciliationis admittant. Loqui autem S. Leonem de confessione secreta, & peccatis omnibus etiam occultis, perspicuum est tum ex loco superiore, tum etiam, quia non possent sacerdotes congruam pœnitentiæ actionem injungere, nisi peccata omnia accuratè cognoscerent. Porrò ad hunc locum Kemnitius nullam solutionem reperire potuit.

Sextò, habemus Sozomenum, qui lib. 7. hist. c. 16. ita loquitur: *Cùm prorsus non peccare, natura sit humana divinioris; pœnitentibus, quamvis frequenter deliquissent, veniam dare Deus jussit, & ad impetrandam veniam, confiteri peccata necessarium est*. Hic audis ab homine Græco, & Jus divinum, & Confessionis necessitatem.

CAPUT X.

Testimonia reliquorum Patrum ab anno 500. ad 1200.

NUnc addemus testimonia aliqua eorum Scriptorum, qui floruerunt consequentibus ætatibus usque ad annum Domini 1200. quo demum tempore sub Innocentio III. Confessionis omnium peccatorum legem latam fuisse, Adversarii mentiuntur.

Habemus igitur post annum Domini 500. Sanctum Gregorium I. qui homil. 26. in Evangelia explicans illa verba: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Videndum est*, inquit, *quæ culpa, aut quæ sit pœnitentia secuta post culpam; ut quos omnipotens Deus, per compunctionis gratiam visitat, illos Pastoris sententia absolvat. Tunc enim vera est absolutio Præsidentis, cùm æterni arbitrium sequitur Judicis*. Non potest autem sacerdos cognoscere an pro ratione culpæ pœnitentiam egerit, qui solvi desiderat, nisi culpam ipsam, vel potiùs culpas omnes pœnitens apertè confiteatur: quare necessaria est Confessio omnium peccatorum. Quod etiam eodem in loco idem Gregorius colligit, ex Lazari excitatione & solutione: *Lazaro*, inquit, *dicitur, veni foras; ac si apertè cuilibet mortuo in culpa diceretur: Cur reatum tuum intra conscientiam abscondis? foras jam per Confessionem egredere, qui apud te interiùs per negationem lates. Veniat itaque foras mortuus, idest, culpam confiteatur peccator: venientem verò foras, solvant discipuli, ut Pastores Ecclesiæ ei pœnam debeant amovere, quam meruit, qui non erubuit confiteri quod fecit*.

Eodem sæculo floruit Joannes Climacus, qui in suo libro, qui inscribitur Climax, gradu 4. ita loquitur: *Ante omnia verò culpas nostras præclaro Judici nostro soli confiteamur: omnibusque si ille jusserit, confiteri*.

parat peccata morbis, confessionem medicinæ, sacerdotem medico: neque enim, ut etiam suprà diximus, satis est ad sanandos morbos corporales, si medico ægrotus dicat, se malè habere, nisi in specie morbum, vel morbos, si fortè pluribus simul vexatur, aperiat.

Post annum Domini 700. venerabilis Beda in commentar. ad cap. 5. epist. S. Jacobi, exponens illud: *Confitemini alterutrum peccata vestra. In hac*, inquit, *sententia, illa debet esse discretio, ut quotidiana leviaque peccata, alterutrum coæqualibus confiteamur, eorumque credamus oratione salvari: porrò gravioris lepræ immunditiam, juxta legem, sacerdoti pandamus, atque ad ejus arbitrium, qualiter, & quanto tempore jusserit, purificari curemus.*

Idem Beda lib. 5. histor. Gentis suæ, cap. 14. scribit insigne exemplum militis, qui cùm confiteri peccata sua negligeret, vel erubesceret, etiamsi ab ipso rege sæpiùs moneretur, ut more Christiano Confessionem peccatorum suorum faceret, antequam de hoc sæculo exire compelleretur: tandem horribili præcedente visione, ad Inferni perpetuos cruciatus raptus, neglectæ dilatæque Confessionis pœnas justissimas dedit.

Eodem sæculo Theodorus Studytes in vita S. Platonis, laudat eundem Platonem, quòd ab adolescentia, Pastori animæ suæ confiteri consuevisset, non minùs frequenter quàm diligenter, peccata omnia, ad intimas usque cogitationes.

Post annum Domini 800. Rabanus Episcopus Moguntinus lib. 7. in Ecclesiasticum, cap. 7. de Confessionis necessitate ita loquitur: *Qui transgreditur mensuram in concupiscentiis carnis, & aggravatur ejus delictis, necesse est, ut per confessionem peccatorum, fœditatem evomat, & sic per jejunium & castigationem corporis, ad statum pristinæ sanitatis redeat.* Vide eundem lib. 2. de institutione Clericor. cap. 30.

Eodem sæculo Nicephorus Cartophylax in epist. ad Theodosium, cujus fragmentum exstat in 1. Tomo Bibliothecæ sanctorum Patrum: *Olim*, inquit, *omnes oportebat ad ipsos Pontifices accedere, suaque illis occulta prodere, & sic vel reconciliationem, vel repudium ferre. Ignoro autem qui factum sit, cur hæc minùs observentur: quamvis existimem Pontifices negotii tædio, frequentique multitudinis turbulentia defatigatos, id operæ ad Monachos transmisisse, ad eos scilicet, qui verè probati sint, aliisque valeant esse utiles.* Et infrà: *Porrò si quis expertus sit, & frugi, & cum hoc, sacerdotio fungatur, ad illum in primis accedendum.* Ex hoc loco intelligimus, communicatam fuisse à Pontificibus absolvendi potestatem etiam Monachis, non tamen quibuscumque, sed iis tantùm qui & sacerdotio fungerentur, & doctrina ac probitate prædit essent.

Post annum Domini 900. Radulphus Flaviacensis,

sentiam, lætus effectus, divinam cœpit implorare clementiam: Domine, inquit, *quem nullum latet occultum, quæso, si quid reatus in me est, quod non sim hucusque confessus, tu mihi misericorditer in memoriam revoca, quatenus Abbati meo, dum præsens est, purè confitear, atque ab eo, qui jus hoc in me præ cæteris habet, judicatus absolvar. Hoc dicto hujusmodi vox auribus ejus insonuit: Certè est, certè est aliquid in te, quod confessus adhuc non es. Cumque ille vocem solam audiret, sed à*
C *quo procederet, non videret; orando subjunxit: Exprime Domine manifestè quid hoc sit, ut confessus corrigam quod erravi. Porrò, vox eadem peccatum quoddam sicut quærebat, signanter expressit, quod ille à se commissum illicò recognovit, & Abbati festinanter accito, facta Confessione purgavit: paucisque post diebus in sancta pace defunctus est.*

Post annum Domini 1100. S. Bernardus in sermone ad milites templi, cap. 12. *Quid*, inquit, *de Bethphage dicam, ubi & Confessionis Sacramentum, & sacerdotalis ministerii mysterium continetur?* Et infrà: *Et quidem verbum in corde peccatoris, operatur salutiferam contritionem; verbum verò in ore, noxiam tollit confusionem, ne impediat necessariam confessionem.* Et infrà sacerdotibus dicit: *Non absolvant etiam compunctum,*
D *nisi viderint & confessum.* Hic habemus Primò, Confessionem Sacramentum esse, ac proinde juris divini. Secundò, necessariam esse etiam iis, qui cordis compunctionem videntur adepti. Tertiò, sacerdoti esse faciendam, & ab eodem Absolutionem exspectandam.

Esse autem peccata omnia confitenda, docet idem Bernardus serm. 16. in Cant. his verbis: *Omne quod remordet conscientiam, confitere humiliter, purè, fideliter.*

Huc addi potest testimonium Hugonis de S. Victore, lib. 2. de Sacrament. par. 14. cap. 1. ubi explicans illud, Jacob. 5. *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro invicem, ut salvemini*, monet, ideò dictum esse, *confitemini ut salvemini*, quia non sal-
E vamur, nisi confiteamur. Item Richardi de S. Victore, in lib. de potestate ligandi & solvendi, cap. 4. ubi dicit, Pœnitentiam veram esse abominationem peccatorum, cum voto cavendi, confitendi, & satisfaciendi; & probat tum ex natura, tum ex Scriptura. Denique, testimonium Petri Cluniacensis, qui Bernardi, Hugonis, & Richardi æqualis fuit. Is lib. 1. de miraculis, apertissimè docet, Confessionem omnium peccatorum lethalium omnino necessariam esse iis, qui post Baptismum peccaverunt.

Habemus igitur testimonia Patrum, partim Græcorum, partim Latinorum, ad triginta, qui omnes ante Innocentii III. tempora floruerunt: ex quibus apertè convincitur eorum omnium error, qui Confessionem non à Christo, sed ab Innocentio III. institutam esse docent.

CA-

præcipue Pontificia Confessio dimicat. Quare ne Lutherani sibi ac suis persuadeant, ad omnia loca Patrum, quæ in superioribus capitibus adduximus, jam à Kemnitio esse responsum; excutiam paucis totam hanc disputationem Kemnitii, licèt etiam suprà refutaverim ea, quæ ad certa loca Patrum ipse responderat.

Primùm igitur docet Kemnitius, Confessionem quandam esse, quæ soli Deo fit, & queritur hanc negligi in Ecclesia Catholica; & Scripturarum, ac Patrum testimonia, quæ ad hanc Confessionem propriè pertinent, detorqueri dicit ad Confessionem auricularem, quæ homini fit.

C In hac prima solutione, Primò mentitur Kemnitius, Confessionem, quæ Deo fit, negligi in Ecclesia Catholica. Nam in primis Confessio generalis, quæ incipit: *Confiteor Deo omnipotenti*, quotidie recitatur à sacerdote & populo, ad initium sanctissimi Sacrificii: eadem in horis Canonicis à toto Clero bis in die pronunciatur; eandem frequentare omnes laici, tum viri, tum fœminæ, à Pastoribus admonentur. Deinde, Confessio, quæ soli Deo fit, in Contritione includitur, qui enim recogitant annos suos in amaritudine animæ suæ, & peccata omnia, quorum conscientiam habent, ex animo detestantur, eaque sibi dimitti à Deo petunt, sine dubio confitentur Deo.

D Quare cùm doctrina de vera Contritione, cum accurata discussione conscientiæ, magis apud Catholicos, quàm apud Lutheranos vigeat, ut libro superiore ostendimus, non potest non mentiri, qui Confessionem quæ Deo fit, à Catholicis negligi, à Lutheranis frequentari dicit. Denique, Confessio quæ Deo fit, includitur in Confessione quæ fit sacerdoti, tum quia sacerdoti fit ut locum Dei tenet, tum quia qui sacerdotibus confitentur, expresè dicunt: *Confiteor Deo, & tibi*. Catholici igitur, qui Confessionem sacramentalem, quæ fit homini, docent; simul etiam docent eam, quæ Deo fit: atque hoc usque adeò verum est, ut non desint Patres, qui cùm de Confessione sacramentali loquuntur, eam non tam homini, quàm Deo fieri dicant.

E Secundò, multa loca Scripturarum, & Patrum frustrà Kemnitius adducit, quasi nos ea de Confessione sacramentali intelligamus, cùm ad Confessionem, quæ soli Deo fit, pertineant. Nullus enim Catholicorum testimoniis illis utitur; sed ipse solita fraude imponere voluit simplicibus. Ad quam etiam fraudem pertinet, quòd loca quædam omisit, ex quibus facillimè detegi ejus insidiæ potuissent: ut, exempli gratia, citavit homiliam priorem Origenis in Psalm. 37. ubi commendatur Confessio quæ fit Deo; & omisit homiliam posteriorem, in qua disertis verbis commendatur Confessio, quæ fit homini.

Tertiò, quædam loca huc trahit, quæ satis aperTale est etiam testimonium illud Chrysostomi, ex hom. 3. in Matth. *Confessio peccatorum, testimonium est conscientiæ timentis Deum. Qui enim timet judicium Dei, peccata sua non erubescit confiteri; qui autem erubescit, non timet*. Nam erubescentia, de qua Chrysostomus loquitur, apud homines locum habet, non apud Deum: illis enim confiteri erubescimus, quibus arbitramur ignota esse mala nostra; id quod unusquisque in se experitur. Adde, quòd si Chrysostomus loqueretur de erubescentia coram Deo, non diceret: *Qui timet judicium Dei, peccata sua non erubescit confiteri; qui autem erubescit, non timet*, sed è contrario diceret: Qui timet judicium Dei, erubescit, confiteri; qui autem non erubescit, non timet: siquidem timor facit, ut magnifaciamus eum, quem timemus, & proinde etiam facit, ut erubescamus coram illo turpes videri. Sed quia major timor vincit minorem, ideò rectissimè Chrysostomus dicit, eos, qui timent judicium Dei, non erubescere peccata sua hominibus confiteri, quia videlicet timor Dei vincit timorem hominum; & contrà, eos qui confiteri hominibus erubescunt, non timere judicium Dei, quia si illud timerent, non sinerent se ab humano timore ita superari, ut medicinam vulnerum animæ suæ, Confessionem scilicet, recusarent.

Quartò, solutio Kemnitiana nihil efficit, quia etiamsi loca Origenis & Chrysostomi, quæ ipse adducit, accipienda essent omnia de Confessione quæ Deo fit, tamen multa sunt alia, tum horum duorum, tum aliorum Patrum, quæ ipse omisit, quæ nulla ratione detorqueri possunt ad Confessionem quæ fit soli Deo; ut ex locis à nobis citatis, quivis cognoscere potest. Porrò, loca quædam Chrysostomi paulò obscuriora, cùm ad Calvini argumenta ventum fuerit, explicabo.

Secundum genus Confessionis, ex quo secundam solutionem Kemnitius petit, est, cùm aliquis proximum læsit, & Pœnitentia ductus, confitetur eidem proximo se peccasse, atque ut sibi ignoscatur, rogat. Sed hæc solutio nihil omnino ad rem nostram facit, cùm ad nullum testimonium sanctorum Patrum ex his, quæ nos adduximus, accommodari possit, ut perspicuum est, tum ex ipsis testimoniis, tum etiam quia neque Kemnitius ad hoc genus Confessionis, ullum eorum testimoniorum referre conatus est: solùm enim protulit duo testimonia, unum sancti Augustini, alterum Theophylacti, quorum neutrum ex his est, quæ nos adduximus.

Tertium genus Confessionis est, cùm aliquis confitetur non solùm Deo, vel proximo quem læserat, sed etiam Ministris Evangelii, verumtamen generatim tantùm se peccatorem agnoscit, aut in specie unum aliquod peccatum magis gravans Ministro detegit;

næi, Tertulliani, Origenis, & Cypriani, quæ Kemnitius de Confesſione publica exponit, ſuprà à nobis ſunt explicata, cap. 6. & 7. De hiſtoria autem Nectarii, & teſtimoniis Chryſoſtomi, & Leonis, ex quibus demonſtrare conatur Kemnitius, Confesſionem publicam mutatam fuiſſe in privatam, & neutram eſſe neceſſariam Jure divino, paulò poſt diſſeremus. Iſta enim ad argumenta pertinent, quibus veritas ab adverſariis oppugnatur, non ad explicanda teſtimonia Patrum, quæ nos pro veritate adduximus: hic verò non argumenta Adverſariorum diſſolvenda, ſed noſtra, quæ à teſtimoniis Patrum petita ſunt, à Kemnitii calumniis aſſerenda ſuſcepimus.

Eſt igitur Nonum, ac poſtremum genus Confesſionis apud Kemnitium, cùm aliquis confitetur privatim ſacerdoti peccata ſua, non quia ſit neceſſarium Jure divino confiteri omnia peccata in ſpecie, ad remisſionem peccati obtinendam, ſed quia eſt utilis diſciplina Confesſio illa privata, qua Sacerdoti peccata aliqua deteguntur. Primò, ad inſtructionem rudiorum. Secundò, ad remedia contra peccata futura. Tertiò, ad conſilium capiendum in rebus dubiis. Quartò, ad conſolationem recipiendam ex privata abſolutione. Quintò, ad diſcernendum, an qui abſolutionem petit, ſit verè pœnitens, necne? Atque huc refert Kemnitius multa loca Patrum, Chryſoſtomi, Origenis, Cypriani, Baſilii, Hieronymi, Auguſtini, Ambroſii, & Casſiani.

Circa hanc ſolutionem, quæ potisſima eſt, tria breviter obſervanda ſunt. Primum, eſt Kemnitium planè invitum ad hanc ſolutionem deſcendiſſe. Nam cùm ſæpè anteà dixiſſet, Confesſionem privatam natam eſſe ex Confesſione publica, & notaſſet etiam tempus, quo Confesſio publica in privatam fuerit commutata, annum videlicet 450. ab adventu Domini, & denique addidiſſet, Confesſionem auricularem poſterioribus temporibus, ut ipſe loquitur, generatam: nihil conſequentius dicere potuiſſet, quàm veteres Patres, qui ante annum Domini 450. ſcripſerunt, privatæ Confesſionis numquam meminiſſe. Sed non permiſit eum evidentia rei tam apertè mentiri: & ideò licèt invitus, admiſit, multas exſtare ſententias veterum Patrum de Confeſſione privata: *Et illa quidem*, inquit pag. 1015. *quæ hactenus ex Patribus annotavimus, ad ea potisſimùm crimina ſpectant, propter quæ excommunicari aliquis merebatur, ſicut Auguſtinus inquit, ſive illa eſſent palàm, ſive clàm, ſive tantùm voluntatis propoſito commiſſa. Non diſſimulandum tamen eſt, exſtare prætereà apud veteres, multas ſententias, quibus exhortantur populum, ut alia etiam peccata ſacerdoti per confeſſionem exponant*. Et infrà: *Alias verò habuerunt rationes ſancti Patres, propter quas & ſervarunt, & commendarunt privatam Confeſſionem.*

Secundò, obſervandum eſt, in hac poſtrema Kem-

nem &c.

Ex his autem duobus, id quod aſſerendo proponitur, libenter admittimus; habet enim Sacramentalis Confeſſio quinque illas utilitates, & alias prætereà non paucas: ſed quod negando aſſumitur, id omnino falſum eſſe dicimus, & à Kemnitio non modò non eſſe probatum, ſed ne probari quidem potuiſſe. Patres enim, quos hoc loco adducit Kemnitius (uno excepto Caſſiano, de quo in ſolutione argumentorum dicemus) nihil aliud docent, niſi, confitendum eſſe peccata ſacerdoti ad eum modum, quo morbi
C ab ægrotis aperiuntur medico. Ex hac autem ſimilitudine non ſequitur, Confeſſionem non debere eſſe omnium peccatorum, aut non eſſe neceſſariam jure divino: ſed contrarium potiùs ſequitur, nam & morbi neceſſariò debent omnes aperiri medico, & jure divino tenemur non minùs animæ, quàm corporis medicinam quærere, ut nos ſuprà deduximus, cùm iſta ipſa Patrum teſtimonia adduceremus. Quare tametſi Patres, quos citat Kemnitius, non dicant diſertis verbis, Confesſionem omnium peccatorum neceſſariam eſſe jure divino (quod unum ipſe urget) tamen neque diſertis verbis dicunt, Confesſionem omnium peccatorum non eſſe neceſſariam jure divino: quod quidem hoc loco nobis ſufficeret, ad re-
D fellendam Kemnitii vanitatem: & ex ſimilitudine, quam adducunt, colligimus id eos ſenſiſſe, quod nos ſentimus, quodque alii omnes Patres ſenſerunt & docuerunt.

Tertiò ac poſtremò obſervandum eſt, Kemnitium ne in hac quidem nona ſolutione omnino acquieviſſe. Nam poſteaquam omnia dixerat, quæ ad explicanda teſtimonia Patrum dicenda eſſe judicaverat, addidit pag. 1020. inveniri apud Patres ſententias etiam duriores, quæ ad neceſſitatem Confesſionis inclinent: ſed iis opponendas eſſe alias disſimiles Patrum ſententias. Itaque tandem confiteri coactus eſt, non poſſe ad omnia loca veterum Patrum, quæ Catholici pro ſe adducunt, commodè reſpondeti.

E

CAPUT XII.

Confeſſionem eſſe juris divini, confirmatur aliquot argumentis.

POſt auctoritatem Scripturarum, traditionem Conciliorum, & teſtimonia Patrum, ſuum etiam locum in confirmandis dogmatibus obtinent rationes.

Prima igitur ratio duci poteſt ab antiquitate Confesſionis. Nam quæ ſunt juris humani, ea reperiuntur initium habuiſſe ex Concilii alicujus Oecumenici, aut ſummi Pontificis decreto; Confesſionem autem peccatorum in Eccleſia fuiſſe ante omnia Conciliorum, Pontificumve decreta, ex teſtimoniis ſuprà cita-

sua omnia detegere, quamvis arcana, quamvis turpia, quamvis pudenda, quamvis horrorem etiam ipsi confitenti adferentia, & eorundem sacerdotum judicio stare, ac mulctam ab illis injunctam subire? Tanta profectò hujus rei difficultas est, ut nullo modo credibile sit, aut Ecclesiæ Præsides ausuros fuisse legem ejusmodi ferre, aut populis persuaderi potuisse, ut ejusmodi legem acciperent, & tot jam sæculis observarent, nisi divinum imperium, divina institutio, divina promissio accessissent. Igitur divina fuit auctoritas, quæ ad obedientiam in Confessione fa- C
cienda, populorum animos inclinavit; divina promissio, quæ eosdem, ut libenter ad Confessionem accederent, invitavit.

Tertia ratio ducitur ab utilitate: Confessio enim tot parit utilitates, ut planè divino consilio instituta videri possit, etiamsi id ita esse non aliunde constaret. Nam sive Deum consideremus, sive sacerdotes, qui Dei auctoritate Ecclesiam regunt, sive Ecclesiam ipsam universam, sive fideles singulos; undique insignis Confessionis utilitas se ostendit.

Elucet in primis in hoc opere admirabilis Dei misericordia, qui Confessionem non extorquet more Judicum hujus sæculi, ut confessos damnet, sed potiùs instar medici, ut patefacta vulnera continuò sanet: elucet nihilominùs etiam Justitia, quæ super- D
biam peccatoris, Confessionis humilitate comprimit, & eos, qui turpia impudenter admiserunt, Confessionis ruborem tolerare voluit.

Ad pastores animarum magna utilitas redit, dum per Confessionem, morbos ovium suarum intelligunt, & eo modo tum singulis seorsim convenientia remedia adhibere possunt, tum in publicis concionibus generatim ea vitia potissimùm reprehendere, quibus gregem suum magis obnoxium esse sciunt.

Ad Ecclesiam universam, atque ad ipsam Rempublicam politicam, multiplex utilitas ex Confessione accedit: multa enim, quæ per Judices in externo foro emendari numquam potuissent, nullo ne- E
gotio per sacerdotes in foro conscientiæ emendantur, dum restituuntur ablata, dimittuntur injuriæ, conciliantur paces, dissolvuntur contractus injusti, dissociantur malè icta fœdera, aliaque id genus plurima privatim perficiuntur, ex quibus scandala publica removentur, & pax, ac tranquillitas Reipublicæ redditur.

Sed præcipua utilitas eorum est, qui Confessionem, sicut oportet integrè ac fideliter obeunt. Nam, ut omittam, quòd eis peccata remittuntur, & in gratiam cum Deo redeunt, qui est communis fructus omnium Sacramentorum, referunt ii, si volunt, ex Confessione consilium, instructionem, consolationem, quietem animæ ob præterita, remedium contra futura. Ille ipse rubor, quem inter confitendum patimur, & pars quædam est satisfactionis pro admissis, & frænum cohibens, ne deinceps talia admitteretur, conspectum fuisse à spirituali quodam sanctoque viro, procerum quendam, ac terribilem, qui conscriptam chartam & calamum tenebat: & cùm latro ille humi prostratus peccatum confitens pronunciaret, hoc ille calamo delebat. Qua visione intelligi voluit Deus, quod ibidem Climacus scribit, & nos paulò ante diximus, per temporalem confusionem eos qui confitentur, ab æterna confusione liberari.

Contemptus Sacramenti Confessionis divino judicio sæpè graviter punitus fuit, cujus rei duo exstant exempla. Unum apud Bedam, lib. 5. histor. cap. 14. Alterum apud Antoninum in summa Theologica, par. 2. tit. 9. cap. 13. §. 5. Exstat etiam apud Petrum Damianum insigne miraculum de Confessionis integritate, quod superiore capite retulimus.

Petrus Cluniacensis lib. 1. de mirac. cap. 3. 4. & 5. tria miracula scripta reliquit, quibus apertissimè Deus ostendit, Confessionem Sacramentalem integram esse debere; ita ut nullum omnino mortale peccatum, quod in conscientia sit, reticeatur: capite autem sexto, addit aliud miraculum, quod se præsente contigisse, & usque adeò notum, ac celebre fuisse affirmat, ut sine magna temeritate negari non possit. In ea narratione (quam ob nimiam prolixitatem non putavi hìc inserendam esse) perspicuè cernitur, nihil magis Satanam optare, & totis viribus suis contendere, quàm ne Christiani peccata sua integrè sacerdotibus confiteantur.

In vita S. Bernardi, quam Auctor probatissimus, ipso S. Bernardo vivente conscripsit, lib. 1. cap. 9. miraculum insigne narratur, quod ipsis verbis Auctoris referam: *Cùm*, inquit, *aliquantos jam in Claravalle*, Bernardus, *explesset annos, contigit virum nobilem, & ipsius quoque secundùm carnem propinquum, Josbertum de Firmitate, quod est oppidum proximum Monasterio, graviter infirmari, qui subitò præoccupatus, amisit intellectum pariter, & loquelam: unde & filius ejus, Josbertus Junior, & omnes simul amici eò magis affligebantur dolore, quod sine Confessione, & viatico, vir magnificus & magnificè honoratus obiret. Cucurrit nuncius ad Abbatem: neque enim tunc in Monasterio erat. Venit & invenit eum jam triduo sic jacentem. Compassus autem homini, sed & motus lachrymis filii ejus, simul & lugentium cæterorum, confisus est de misericordia Dei, & sermonem magnificum protulit, dicens eis: Notum vobis est, quod in pluribus homo iste gravavit Ecclesias, oppressit pauperes, offendit Deum: si mihi creditis, ut Ecclesiis restituantur ablata, & usurpata in gravamen pauperum consuetudines dimittantur, loquetur adhuc, & suorum confessionem faciet delictorum, divina quoque suscipiet Sacramenta devotus. Mirantur omnes, lætatur filius, familia omnis exultat: quidquid præcipit homo Dei, firmiter ei promittitur, & impletur. Cæterùm frater ejus Gerardus, & Galdricus avunculus, non parùm territi & turbati, secretiùs eum super tali promissione conveniunt,*

durius

prandium. Venit itaque ad militis domum, omniſque familia pauperum hoſpitum exultavit in ingreſſu. Ante verò, quàm cibum ſumerent, juxta ſolitum morem vir mente devotus offerens Deo preces & laudes, oculis ſtabat elevatis in cœlum. Oratione completa, benignum hoſpitem familiariter advocatum in partem, ſic allocutus eſt: Ecce, frater hoſpes, tuis victus precibus, ut manducarem, domum tuam intravi: meis nunc citò monitis acquieſce, quoniam non hic, ſed alibi manducabis: confitere nunc peccata tua, vera pœnitentia dolore contritus, nec in te remaneat quidquam, quod veridica confeſſione non pandas: reddet tibi Dominus hodie vicem, quoniam tanta devotione ſuos pauperes ſuſcepiſti. Acquievit continuò vir ille ſermonibus Sancti, ſocioque ipſius univerſa peccata in Confeſſione detegens, diſpoſuit domum ſuam, & ad mortem ſuſcipiendam ſe quantùm valuit, preparavit. Intraverunt tandem ad menſam, & incipientibus aliis manducare, hoſpes ſubitò ſpiritum exhalavit, juxta verbum hominis Dei, repentina morte ſublatus; ſicque factum eſt, hoſpitalitatis gratia promerente, ut juxta verbum veritatis, Prophetam recipiens, mercedem Prophetæ acciperet, dum per ſancti viri prænunciationem Propheticam miles ille devotus ſibi contra mortis ſubitationem providit, quatenus armis pœnitentiæ præmunitus, perpetuam damnationem evaderet, & in æterna tabernacula introiret.

Idem Auctor in eodem lib. extremo, dum ea miracula enumerat, quæ poſt mortem S. Franciſci, ipſo intercedente, contigerunt: inter alia unum refert de fœmina quadam, quæ ob S. Franciſci preces ad vitam ex morte rediit, cùm jamjam ſepelienda eſſet, ut peccatum quoddam in Confeſſione detegeret, quod numquam anteà confeſſa fuerat. Item etiam aliud, de fonte quodam divinitùs ad S. Franciſci preces exorto, ex cujus aqua qui biberent, à languoribus curarentur, modò peccatorum confeſſionem ante præmiſiſſent.

Noſtro etiam ſæculo, quo per Lutheranos Confeſſio in Septentrione, cum incredibili animarum pernicie multis in locis extincta eſt: apud novos Chriſtianos, ubi Eccleſia in dies magis ac magis refloreſcit, ac propagatur, atque apud Japones potiſſimùm, ita viget, ut ſæpè etiam divinis miraculis illuſtretur; quod ante nos annotavit Alanus Copus, lib. 2. Dialog. cap. 28. Atque hactenus argumenta pro confirmanda Confeſſione produximus: nunc ad ſolvenda Adverſariorum argumenta veniemus.

CAPUT XIII.

Solvitur argumentum I. Joannis Calvini.

Sequitur ut Adverſariorum argumenta diluamus. Ac ut à Calvino incipiamus, is lib. 3. Inſtit. cap. 4. §. 7. objicit Primò in hunc modum: *Miror qua fron-*

mum enim quod ait, legem de Confeſſione omnium peccatorum, nullam exſtare, ante conſtitutionem Innocentii III. ſive potiùs Concilii Lateranenſis, cui Innocentius præfuit, falſum eſſe, ex tam multis noſtris argumentis intelligi poteſt. Exſtat enim lex Chriſti, ut ſuprà copioſè deduximus: neque opus fuit, ut Concilia aut Pontifices id legibus ſuis præciperent, quod ab ipſo Chriſto imperatum, & multorum ſæculorum conſuetudine roboratum eſſe noverant.

Sed neque Innocentius aut Lateranenſe Concilium, Confeſſionem ſimpliciter imperavit, ſed ſolùm tempus determinavit, quo ea facienda eſſet; [C] quemadmodum etiam Concilia vetera ſuprà citata, ex Græcia, Africa, Gallia, Germania, & Pontificum, Innocentii I. ac Leonis I. decreta, non Confeſſionem ſimpliciter imperarunt, ſed aut de ſecreto Confeſſionis, aut de aliis id genus circumſtantiis regulas ſtatuerunt. Id quod ex ſimili decreto Zepherini Pontificis probari poteſt. Zepherinus enim, ut in ejus vita refert Platina, ſtatuit, *ut omnes Chriſtiani adulti in ſolemni die Paſcha, Euchariſtiæ Sacramentum perciperent*; quo decreto, non intelligitur præcipere voluiſſe, ut Euchariſtiam Chriſtiani aliquando ſumerent, quod à Chriſto ipſo eſſe præceptum, neque Catholici, neque Hæretici negant; ſed tantùm negligentiæ aliquorum occurrere, ac tempus determinare, [D] ultra quod perceptionem tam ſalutiferi Sacramenti differre non liceret. Sic igitur & Innocentius III. non Confeſſionem inſtituit, aut ſimpliciter imperavit, ſed tempus, ultra quod nemo Chriſtianus eam differret, utiliter omnino præſcripſit.

Neque verò decretum hoc Innocentii novum dici debet, ſed innovatum potiùs, & adjuncta pœna, ſeveriùs, id poſtulante conditione temporum, imperatum. Jam enim ſuprà ex Gregorio Nyſſeno, & Joanne Chryſoſtomo demonſtravimus, circa Paſchæ celebritatem Chriſtianos omnes ad Confeſſionem accedere debuiſſe.

Deinde, cùm certum, atque exploratum ſemper in Eccleſia fuerit, non licere iis, qui peccatorum mortalium ſibi conſcii ſunt, ad Euchariſtiam accedere, [E] niſi per Confeſſionem & Reconciliationem purgati eſſent, ut ex Cypriano in ſerm. de lapſis, & ex Leone epiſt. ad Theodorum Forojulii Epiſcopum, & ex aliis notiſſimum eſt: & rurſus cùm omnes Chriſtiani ſaltem in Paſchate ad Euchariſtiam accedere ſemper conſueverint, & obligati fuerint; certè ſequitur, ſemper hanc legem in Eccleſia fuiſſe, ut omnes Chriſtiani ſaltem ſemel ſingulis annis peccata ſua confiterentur.

Deinde, quod idem Calvinus ait: Nullam ſtatam legem de Confeſſione fuiſſe ante Innocentii conſtitutionem, in noſtris Annalibus contineri, & nobiſipſis teſtibus, nondum elapſos eſſe trecentos annos, ex quo ab Innocentio confitendi neceſſitas injecta eſt: credo mendacium tutò appellari poſſe. Solus enim eſt

gari Christianos ad Eucharistiam aliquando percipiendam; & ex Patribus notissimum est, numquam licuisse, non præmissa Exomologesi, ad Eucharistiam accedere iis, qui lethalium criminum conscientiam haberent: sic enim, ut cæteros omittam, loquitur S. Leo epist. 91. ad Theodorum: Christus Jesus *hanc Præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut & confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per januam reconciliationis admitterent.*

Denique, quod barbariem objicit Calvinus Innocentio, propter voces illas: *Omnis utriusque sexus*, & ex barbarie colligit, nullam fidem decreto illius habendam; incredibilis tum impudentiæ, & arrogantiæ, tum etiam stultitiæ & temeritatis argumentum est. Esto enim barbaræ essent voces, barbara dictio Innocentii, num ideò fides ejus decreto abroganda esset, quod in Concilio orbis terræ maximo, & celeberrimo omnium quæ unquam habita fuerint, editum, universa Ecclesia debito cum honore ac devotione suscepit? num Apostolus Paulus non ait: *Etsi imperitus sermone, sed non scientia?* num hoc idem Matthæus, & Joannes, Jacobus, & Judas, & ipse Princeps Apostolorum Petrus, dicere non potuissent? An ideò Apostolorum scripta fidem non merentur, quòd sermonis elegantia careant?

Sed neque facilè concesserim, in verbis illis: *Omnis utriusque sexus*, ullam inesse barbariem. Nam S. Hieronymus, quem barbarum dicere non possumus, immò qui longè meliùs Latinas voces noverat quàm Calvinus, iisdem vocibus non semel uti voluit in interpretatione Scripturarum.

Deut. 7. quod in Hebræo erat: *Non erit apud te vir sterilis, neque mulier sterilis*, sic Hieronymus Latinè reddidit; *Non erit apud te sterilis utriusque sexus*, neque timuit, ne sciolus aliquis diceret, ad solos hermaphroditos eam benedictionem pertinere. Item Judic. 16. ubi ad verbum verti potuisset: *Quasi tria millia viri & fœminæ, spectantes dum luderet Samson*, sic Hieronymus vertit: *Circiter tria millia utriusque sexus spectantes ludentem Samson*, neque timuit, ne tria millia hermaphroditorum introducere videretur. Lib. 2. Paralip. cap. 31. ita legimus, eodem interprete Hieronymo: *Universæ multitudini, tam uxoribus quàm liberis eorum, utriusque sexus, fideliter cibi præbebantur*, neque Hieronymus timuit, ne sibi barbaries objiceretur, nisi verteret; *Filiis, & filiabus*, ut in Hebræo legimus.

Possem si liberet, ex Marco Tullio quoque aliisque optimis auctoribus demonstrare, verba illa Innocentii non modò nullam barbariem, sed etiam elegantiam redolere; sed nolo in his nugis tempus terere.

omnium Ecclesiarum institutum. Unum autem è Presbyteris peculiariter destinatum fuisse dicit, qui huic muneri præesset: quo abundè confutat, quod isti de Clavibus, universo sacerdotali ordini in hunc usum promiscuè datis, mentiuntur, siquidem non omnium Sacerdotum communis erat functio, sed singulares unius partes, qui ad id electus ab Episcopo fuerat. Is est, quem hodie quoque in singulis Cathedralibus Ecclesiis Pœnitentiarii vocant, graviorum criminum, & quorum censura ad exemplum pertinet, cognitor. Subjicit deinde, eum quoque morem Constantinopoli fuisse, donec matrona quadam, confiten- C *tem simulans, ea specie consuetudinem, quam habebat cum Diacono, prætexuisse deprehensa esset. Ob id facinus, Nectarius vir & sanctitate, & eruditione clarus, illius Ecclesiæ Episcopus, confitendi ritum abrogavit. Hic, hic aures asini isti arrigant. Si lex Dei erat auricularis Confessio, qui ausus esset Nectarius eam refigere, & convellere? Nectarium sanctum Dei hominem, omnibus veterum suffragiis probatum, hæreseos & schismatis accusabunt? Sed eodem calculo damnabunt Ecclesiam Constantinopolitanam, in qua, confitendi morem non ad tempus modò dissimulatum fuisse, sed ad suam usque memoriam obsolevisse, affirmat Sozomenus: immò non Constantinopolitanam, sed Orientales omnes Ecclesias, defectionis reas agant; quæ inviolabilem, si verum dicunt, legem, &* D *Christianis omnibus mandatum neglexerunt.*

Respondeo, multos in hac una objectione Calvini lapsus exstare, quos breviter annotabimus, ac tum demum objectionem ipsam perspicuè diluemus. Primùm igitur mirum est, cur tam audacter jactaverit Calvinus, luculenta testimonia exstare, tum in historiis, tum apud antiquos alios Scriptores: si unum Sozomenum proferre ad medium constituerat. Neque enim ignoramus, Sozomenum in historia multa esse mentitum, teste S. Gregorio, lib. 6. epistol. 31. & neque antiquitate, neque doctrina cum multis eorum comparandum, quos nos citavimus.

Deinde mirum est, cur non adverterit Calvinus, ipsum Sozomenum in eodem loco, qui ab eo cita- E tur, disertis verbis asserere Confessionis necessitatem, ut nos suprà notavimus.

Tertiò, assumit tamquam certum Calvinus, constitutionem Episcoporum, quæ tempore Sozomeni in Occidentalibus Ecclesiis, & præsertim Romæ vigebat, fuisse constitutionem de Confessione omnium peccatorum simpliciter facienda; quod probandum, non assumendum fuerat. Sozomenum enim ut mox demonstrabimus, non loquitur de confessione omnium peccatorum absolutè facienda, quam necessariam esse fatetur, & nos divini Juris esse contendimus; sed de confessione uni certo Presbytero, certo ritu facienda; de qua constitutionem quandam Episcopi ediderant, Novatiana hæresi grassari incipiente.

Quartò ex eo, quòd in singulis Ecclesiis unus certus Presbyter super pœnitentes olim constituebatur, per-

fœminam quamdam confitentem simulasse, eaque specie consuetudinem, quam cum Diacono habebat, prætexuisse. Nam neque Sozomenus, lib. 7. cap. 16. neque Socrates, lib. 5. cap. 19. neque Nicephorus, lib. 12. cap. 28. neque alius ullus ex veteribus scribit fœminam illam confitentem simulasse &c. Socrates autem, qui antiquissimus est, & qui rem ab illo ipso audiverat, qui interfuerat, scribit fœminam illam scelus suum cum Diacono, sponte in Confessione aperuisse. Quare tantum abest, ut specie Confessionis consuetudinem cum Diacono fœmina illa prætexuerit, quod Calvinus ad infamandam Confessionem impudenter confinxit; ut contrà potiùs flagitium suum in Confessione, ut diximus, patefecerit.

Sextò, duo simul falsa Calvinus scribit, cùm addit: *Nectarius vir sanctitate & eruditione clarus, illius Ecclesiæ Episcopus, confitendi ritum abrogavit.* Nectarius enim jam senex, & laicus, & quod majus est, nondum baptizatus erat, cùm ad Episcopatum assumeretur; ut non sit credibile, aut eo tempore clarum eruditione fuisse, aut posteà ad insignem aliquam eruditionis gloriam pervenire potuisse. Quocirca Sozomenus lib. 7. cap. 8. laudat eum à canitie, & morum suavitate; sanctitatis & eruditionis mentionem nullam facit. Sed qualiscumque tandem Nectarius fuerit: non ritum confitendi abrogavit, sed Presbyterum dumtaxat exauctoravit, qui publicis pœnitentibus præerat; Socrates enim, Sozomenus, & Nicephorus locis notatis, id solùm memoriæ prodiderunt. Fortasse Calvinus Sozomenum Græcum non legit, aut fidelem aliquam versionem, sed in Musculum incidit, qui ita reddidit titulum cap. 16. lib. 7. Sozomeni: *Quomodo abrogata fuerit privata Confessio*, qui titulus quàm sit falsus, perspicuum est ex principio capitis ipsius Sozomeni, ex quo titulus colligi debuit: sic enim ait; *ἐν τούτῳ δὲ ἐπὶ τῶν μετανοούντων τεταγμένον πρεσβύτερον οὐκέτι συνεχώρησεν εἶναι πρῶτος Νεκτάριος*, quod sic ad verbum reddi potest: *Hoc tempore Presbyterum constitutum super pœnitentes, non permisit amplius esse, primus Nectarius.*

Septimò, contumeliosis illis vocibus, atque Hæreticorum propriis: *Hic, hic aures asini isti arrigant*, manifestum mendacium Calvinus adjungit, dum auricularem confessionem à Nectario abrogatam scribit. Nam non modò nullus Historicorum hoc scripsit, sed etiam tota illa narratio clamat, non auricularem, sed publicam confessionem à Nectario abrogatam; neque enim ex auriculari confessione flagitium illud patefieri potuisset, ob cujus solius manifestationem, Nectarius ritum illum confessionis publicæ abrogavit.

His igitur in Calvinum breviter annotatis, tota illa historia explicanda est, ut perspicuè pateat, nullum argumentum ex ea narratione adversus Confessionis necessitatem posse colligi.

Tribus capitibus tota illa narratio comprehenditur. Primùm enim referunt auctores citati, Socrates, So-

clesius Presbyter quidam pœnitentiæ præesset; quo qui post Baptismum lapsi fuissent, coram Presbytero ad eam rem designato peccata sua confiterentur.

Quæ autem esset functio ejus Presbyteri, non est omnino certum: quod enim Sozomenus tradidit, contrario sensu retulerunt Cassiodorus & Nicephorus, ob variam interpunctionem Græci codicis Sozomeni. Ille enim in Historia Tripart. lib. 9. cap. 35. ita reddidit verba Sozomeni: *Quoniam omnino non peccare, divinum, & ultra humanam naturam esse cognoscitur, peccantibus autem, & pœnitentiam agentibus, veniam Deus dari præcepit; qui verò confiteri refugiunt, majus peccatorum onus acquirunt: propterea visum est an-*
C *tiquis Pontificibus, ut velut in theatro, sub testimonio Ecclesiastici populi delicta pandantur; & ad hanc rem Presbyterum bonæ conversationis, servantemque secretum, ac sapientem virum statuerunt, ad quem accedentes ii qui deliquerant, delicta propria fatebantur &c.* Nicephorus autem lib. 12. cap. 28. ita ex Sozomeno rem eandem narrat: *Quandoquidem nihil peccati admittere, non humanæ, sed divinæ, & immortalis naturæ proprium est, nos autem per transgressionem semel peccandi hæreditatem adivimus; delictorum eis veniam Deus concedere jussit, qui legitima & convenienti pœnitentia usi, deinceps simul peccatum, & aversantur, & confitentur. Grave autem Episcopis qui proximè post Christum fuere, visum est, in media plebe, vel in theatro, no-*
D *xam confiteri. Quapropter ex Presbyteris unum delegere, qui probata vita esset, & simul taciturnus, & prudens, apud quem per pœnitentiam resipiscentes, commissa sua proferrent &c.*

Et quamvis sententia hæc posterior non sit improbabilis, quam etiam secutus est Joannes Christophorsonus in interpretatione Sozomeni: prior tamen anteponenda videtur, quam secutus est Joannes Hassellanus, teste Ruardo Tappero, in explicat. art. 5. Lovaniensium; nam Cassiodorus floruit non longè ab ætate Sozomeni; Nicephorus autem annis plus octingentis Sozomeno posterior est. Quare credibile est, codicem quem habuit Cassiodorus, vel Epiphanius, qui primus historiam Tripartitam confecit, certiorem
E fuisse, magisque integrum & incorruptum, tum quoad interpunctionem, tum quoad cætera, quàm eum, quem Nicephorus aut Christophorsonus habuere.

Deinde voluisse Episcopos, ut peccata quasi in theatro publicè recitarentur, ut habet Cassiodorus; non autem ut non recitarentur, ut scribit Nicephorus, colligi videtur ex Chrysostomo, qui hom. 5. de incomprehensibili natura Dei, & hom. 4. de Lazaro, & hom. 8. de pœnitentia, & homil. de Publicano in cap. 18. Lucæ, alludens apertè ad factum Nectarii, & abrogationem priscæ constitutionis Episcoporum, ubique repetit, non esse opus jam quasi in theatro peccata pandere. Verba Chrysostomi in sequenti capite reperies.

Denique idem colligi potest ex hac ipsa narratione. Nam & Socrates, & Sozomenus, & ipse etiam Nice-

audiebat Presbyter omnia omnino pœnitentium peccata; sed quæ occulta erant, secreta habebat, atque ad hoc taciturnitas exigebatur; quæ autem publica erant, licèt multis fortasse incognita, ea palàm in Ecclesia tamquam in theatro pandebantur.

Atque hinc fortè conciliari possunt diversæ illæ narrationes Cassiodori, & Nicephori. Quod enim Cassiodorus dicit, visum esse priscis Episcopis, ut peccata publicè in Ecclesia tamquam in theatro, pronunciarentur, de publicis peccatis intelligi debet: quod autem scribit Nicephorus, grave visum esse, ut peccata coram cętu multitudinis, quasi in theatro efferrentur; de peccatis occultis accipiendum erit.

C Noluisse autem Episcopos illos, peccata occulta, sed publica dumtaxat (in quo à Ruardo & Hasselano dissentire cogor) confessioni publicæ subjicere, tribus argumentis comprobabo.

Primùm testantur Sozomenus & Nicephorus locis notatis, ritum illum, quem Nectarius Constantinopoli sustulit, Romæ suo tempore integrè perseverasse, ut etiam in reliquis Occidentis Ecclesiis: ex Leone autem qui Sozomeni æqualis fuit, apertissimè constat numquam Romæ fuisse ejusmodi ritum, ut peccata occulta publicarentur. Siquidem in epist.80. ad Episcopos Campaniæ, vehementer objurgat nescio quos Episcopos, qui omnia peccata pęnitentium per libellum in Ecclesia recitari volebant, ac dicit; eam

D præsumptionem pugnare cum Apostolica regula, & ritum esse improbabilem, ac modis omnibus submovendum. Quare non fuit Romæ, neque in reliquo Occidente unquam talis consuetudo, ut peccata omnia, quamvis secreta, publicè efferrentur, sed solùm in angulo Campaniæ, abusus quidam, qui etiam continuò sublatus fuit.

Deinde, si peccata omnia etiam occultissima, publicanda erant, quorsum in Presbytero pœnitentiario taciturnitas illa, & secreti tenacitas requirebatur, cujus omnes Historici meminerunt?

Denique, cùm secreta peccata in Confessione excepta revelare, sit contra Jus naturæ, ut Theologi docent, & contra Apostolicam regulam, ut S. Leo

E affirmat; si constitutio illa veterum Episcoporum id habuisset, optimo jure à Nectario abrogata fuisset, quin etiam mirum videri posset, à Gregorio Nazianzeno, Basilio, Athanasio, & cæteris Græcis Doctoribus, qui Nectarium præcesserunt, tolerari potuisse. Videmus autem Nectarium ob eam rem potiùs reprehendi, quàm laudari, à Socrate, Sozomeno, Cassiodoro, Nicephoro, & cæteris Scriptoribus: non igitur probabile est, ritum quem veteres Episcopi introduxerant, id habuisse, ut secreta peccata publicæ confessioni subjicerentur.

Illud etiam hoc loco est observandum, Presbyterum illum pœnitentiarium, non omnibus fidelibus, qui quocumque modo pœnitentiam agebant, sed solis publicis pœnitentibus præpositum fuisse: id quod tribus aliis argumentis demonstrari potest.

li publici pœnitentes intelligi solebant, ut in lib. 1. sub finem annotavimus: cùm igitur Historici sæpè citati dicunt, Presbyterum super Pœnitentes constitutum fuisse, id accipiendum est de iis, qui simpliciter Pœnitentes dicebantur, hoc est, de publicis.

Ex his, quæ hactenus dicta sunt, colligimus, constitutionem Episcoporum, de qua Historici loquuntur, id solùm complexam, ut qui publicè lapsi essent post Baptismum, ii ad sacram Eucharistiam non accederent, nisi Presbytero pęnitentiario privatim omnia peccata sua confessi essent, & deinde ad ejus arbitrium publicè coram cœtu Ecclesiæ peccata publica detexissent, & pœnitentiam publicam egissent. Quam constitutionem Socrates rectè vocat, appendicem additam ad veteres canones: nam ante exortam hæresim Novati, nemo cogebatur certum Presbyterum adire, neque peccata ulla publicè confiteri. Consueverant quidem aliqui juxta consilium Sacerdotis, cui peccata omnia confessi fuerant, aliqua graviora & publica publicè confiteri, ut ex Origene cognosci potest, hom. 2. in Psal. 37. tamen ut dixi, non tenebantur, sed satis erat, peccata omnia privatim confiteri, & Pęnitentiam privatam vel publicam juxta Sacerdotis imperium, agere. Cæterùm post Novati hæresim excitatam, placuit Episcopis aliquid addere, ne Novatiani Catholicos reprehendere possent, quòd nimis facilè lapsos ad communionem admitterent. Hæc de primo capite.

Jam quod attinet ad secundum de flagitio Diaconi cum muliere, scribit Sozomenus, sed clariùs Nicephorus, occasionem illius flagitii fuisse, quòd mulier illa jussa esset à Presbytero pęnitentiario in Ecclesia diutiùs permanere orationis causa: ex eo enim, quòd sæpè & diu mulier in Ecclesia morabatur, occasionem habuit Diaconus cum ea flagitium perpetrandi. Porrò crimen hoc ad aures populi pervenit, ex ipsius mulieris publica Confessione. Tametsi enim peccatum occultum esset, neque Presbyter ei mandasset, ut illud populo patefaceret; ipsa tamen cùm alia peccata, quæ publica erant, publicè confiteretur, longius progressa quàm par erat, etiam hoc peccatum confessa est.

Narrat hoc totum Socrates: qui duplicem Confessionem illius mulieris distinctè refert. Unam secretam coram solo Presbytero. Alteram publicam coram populo: *Mulier*, inquit, *nobilis ad Presbyterum pœnitentiarium accedit*, *peccata quæ post Baptismum commiserat*, *particulatim confitetur*, ecce privatam Confessionem omnium peccatorum: subjungit deinde mulctam injunctam; *Presbyter*, inquit, *mulieri mandatum dat*, *ut jejuniis*, *& continuis precibus se dederet*, *quo unà cum peccatorum confessione opus dignum pœnitentia ostenderet*, ecce satisfactionem post privatam Confessionem: addit deinde confessionem publicam, quæ fuerat illi injuncta unà cum jejuniis, & precibus: *Mulier*, inquit, *longiùs in confitendo progressa*, *alterius culpa se ipsa infimulat*: *docet Diaconum*

fuerat sacrilegium Diaconi, & mulieris: utrumque enim populo displicebat; & tantum scelus in Ecclesia perpetratum, ut scribit Sozomenus; & ex eius publicatione magnam infamiæ notam ordini Sacerdotali inustam, ut tradit Socrates. Non autem abrogavit, nec abrogare potuit, Confessionem & Pœnitentiam privatam.

Quare quod scribunt Socrates & Sozomenus, permissum esse à Nectario, ut unusquisque secundùm conscientiam suam ad sacra mysteria participanda accederet; non significat, permissum esse fidelibus, ut sine Confessione & judicio Sacerdotis, sacræ mensæ participes fierent: sed ut non cogerentur adire publicum Ecclesiæ tribunal, verùm ipsi conscientiæ suæ rationem haberent, & si quidem sine peccato mortali essent, ad communicationem divinorum mysteriorum tutò accederent; sin autem, unum ex Presbyteris eligerent, cui privatim peccata sua confiterentur.

Esse autem hunc sensum eorum verborum, & à Nectario non fuisse Confessionem privatam abrogatam, his argumentis confirmari potest. Primùm, non sustulit Nectarius, nisi appendicem ad veteres canones, quæ accesserat initio hæresis Novatianæ: illa autem appendix, ut jam satis ostendimus, ad publicam tantùm Pœnitentiam pertinebat.

Deinde non sustulit Nectarius, nisi id, quod necessarium erat ad sedandum populi tumultum ex occasione detecti illius flagitii excitatum ad hoc autem satis superque erat, de medio tollere Confessionem & Pœnitentiam publicam, neque enim ex Confessione Pœnitentiaque privata ullus tumultus exoriri poterat.

Tertiò, post Nectarii tempora mansit semper in Ecclesia Græca, usus Confessionis privatæ, ut perspicuum est ex Chrysostomo, Nicephoro, Cartophylace, Concilio Trullano, aliisque testimoniis suprà citatis. Nulla autem historia refert, ab ullo Episcopo vel Concilio revocatum esse ac retractatum id, quod Nectarius fecerat: non igitur abrogaverat ille Confessionem privatam.

Quartò Sozomenus, qui fusius historiam istam conscripsit, & quem Adversarii potissimùm citant, affirmat Deum ipsum præcepisse, ut pœnitentibus venia daretur, & necessariam esse Confessionem: idem autem Sozomenus non reprehendit Nectarium, ut eversorem Juris divini, sed tantùm dubitanter, & modicè illum carpit, quòd occasionem sustulerit peccata invicem arguendi. Neque ullus alius scriptor in tot annorum centuriis Nectarium accusavit: quod certè multi fecissent, si rem tam necessariam, & ab Apostolorum temporibus in Ecclesia frequentatam, ipse unus Episcopus abrogare tentasset.

Quintò ipsi etiam Adversarii non admittunt homines ad Eucharistiam, nisi priùs exploratos, ut intel- C D E epistola ad Photium, quæ recitatur in VIII. Synodo act. 4. Nectarium vocet Hæreticorum expugnatorem, & Ecclesiarum defensorem; tum quòd Nectarii sententiam S. Joannes Chrysostomus apertissimè tueatur, ut in sequenti capite ostendemus; tum denique, quòd Nectarii sententiam omnes Orientis Ecclesiæ secutæ sint.

Scio etiam, quibusdam visum esse, totam hanc historiam esse confictam à Socrate: sed non facilè adduci possum, ut eredam historiam illam falsam esse, quæ tum scribebatur, cùm adhuc viverent, qui rei gestæ interfuerant; præsertim cùm res, quæ narratur, non in angulo aliquo, sed in urbe celeberrima, conscio populo universo contigisse dicatur.

CAPUT XV.

Solvitur argumentum III. Joannis Calvini.

PErgit Calvinus in eodem capite sectione 8. & adducit Chrysostomum: *Hanc*, inquit, *abrogationem tot locis evidenter Chrysostomus testatur*, *Constantinopolitanæ & ipse Ecclesiæ Præsul*, *ut mirum sit*, *istos audere contrà mutire*. *Peccata tua*, inquit hom. 2. in Psal. 50. *dicito ut deleas illa*. *Si confunderis alicui dicere*, *quæ peccasti*, *dicito quotidie ea in anima tua*: *non dico*, *ut confitearis conservo tuo*, *qui exprobret*; *dicito Deo*, *qui curat ea*.

Addit ibidem Calvinus alia loca similia ejusdem Chrysostomi, ex serm. de Pœnitentia & Confessione, item ex homil. 5. de incomprehensibili natura Dei, item ex hom. 4. de Lazaro. Addit Philippus in Confess. August. artic. de Confessione alium locum similem superioribus, ex hom. 31. in cap. 12. epist. ad Hebræos.

Respondeo, Chrysostomum, qui Nectarii successorem se agnoscebat, diligenter, ut par erat, judicium prædecessoris sui defendere voluisse, sic tamen, ut veritati, & fidei nulla in re detrimentum adferret. Quemadmodum igitur Nectarius non Confessionem privatam, sed publicam abrogavit: sic etiam Chrysostomus passim Confessionem publicam carpit, privatam autem nusquam reprehendit.

Id perspicuum est ex omnibus locis, quæ vel objecta sunt ab Adversariis, vel objici potuissent. Nam hom. 2. in Psalm. 50. cùm ait: *Non dico*, *ut confitearis conservo tuo*, *qui exprobret*; apertè indicat se loqui de Confessione publica, ex qua exprobratio sequi solebat. Nam ut refert Origenes hom. 2. in Psal. 37. cùm publica fieret Confessio, non deerant qui exprobrarent, *Si hujusmodi*, inquit, *homo memor delicti sui*, *confiteatur quæ commisit*, *& humana confusione parvi pendat eos*, *qui exprobrant eum confitentem*, *& notant*, *vel*

neque necessarium, notant, aliquando fuisse necessarium coram testibus confiteri, sed eam necessitatem tunc fuisse sublatam.

Item hom. 5. de incomprehensibili natura Dei: *Non te*, inquit, *in theatrum conservorum tuorum duco, non hominibus peccata tua detegere cogo*. Hic etiam cernere est, quàm apertè Chrysostomus alludat ad illam veterem Episcoporum constitutionem, qui teste Sozomeno in Tripart. lib. 9. cap. 35. voluerant, ut quasi in theatro peccata panderentur: quam constitutionem Nectarius, ut sæpè diximus, abrogavit.

Item in hom. 4. de Lazaro: *Cave*, inquit, *homini*
C *dixeris, ne tibi exprobret*. Et infrà: *Non cogo te in medium prodire theatrum, ac multos adhibere testes: mihi soli dic peccatum privatim &c.* Idem hom. 31. in epistol. ad Hebræos: *Non tibi*, inquit, *dico ut te prodas in publicum; neque ut te apud alios accuses*. Idem homil. 8. de Pœnitentia: *Non reveles*, inquit, *ulcus, non in commune theatrum accusationem producas, non delictorum testes statuas*. Idem hom. de Publicano ad cap. 18. Lucæ: *Admoneo te ut assiduè confiteare: neque enim te ad theatrum duco conservorum tuorum &c.* Ex his locis evidenter colligitur, Chrysostomum de publica Confessione loqui, cùm à confessione hominibus facienda populum dehortatur.

At, inquies, Confessioni, quæ fit hominibus,
D Chrysostomus opponit Confessionem, quæ fit soli Deo in anima, sive intra conscientiam confitentis, cogitatione, non lingua; igitur excludit omnem confessionem quæ fit hominibus, sive publicam, sive privatam: non enim Confessio privata facta coram Sacerdote, dici potest facta esse in anima, sive intra conscientiam, sive cogitatione, non lingua. Verba ejus hæc sunt hom. 2. in Psalm. 50. *Si confunderis dicere alicui quia peccasti, dicito ea quotidie in anima tua.* Homil. de Pœnitentia & Confessione: *Nunc autem neque necessarium est præsentibus testibus confiteri: cogitatione fiat delictorum exquisitio: absque teste sit hoc judicium: solus te Deus confitentem videat*. Hom. 31. in epist. ad Hebræos: *Ante Deum confitere peccata tua:*
E *apud verum Judicem cum oratione delicta tua pronuncia, non lingua, sed conscientiæ tuæ memoria*. Homil. 8. de Pœnit. *Non delictorum testes statuas: intus in conscientia, astante nemine, præter eum, qui cuncta videt, Deum, reforma quod deliquisti*.

Respondeo; Chrysostomum in his locis opponere Confessioni publicæ, confessionem, quæ fit soli Deo in conscientia, sine sono verborum: quia non loquitur de Confessione, ut ordinatur ad Absolutionem Sacerdotalem, quæ propriè pars est Sacramenti Pœnitentiæ essentialis, sed de Confessione ut ordinatur ad confusionem & erubescentiam, quæ pars dici potest Satisfactionis. Illa enim Confessio publica, quam sustulit Nectarius, non erat instituta, ut per eam Sacerdos cognosceret, peccata pœnitentis, & inde rectè judicaret, esset ne pœnitens ligandus, vel

Adde quod si Chrysostomus in locis suprà citatis, de Confessione respectu cujuscumque finis loqueretur, non solùm nobiscum, & cum tota Ecclesia, sed etiam cum Adversariis nostris pugnaret. Adversarii enim Confessionem saltem aliquorum graviurm delictorum coram Ministro utilissimam, vel etiam necessariam esse censent; Chrysostomus autem, confessionem coram hominibus non solùm dicit non esse necessariam, sed etiam apertè damnat, ac rejicit; sic enim loquitur hom. 4. de Lazaro; *Cave homini dixeris, ne tibi exprobret*, & hom. 8. de Pœnitentia; *Non reveles ulcus, non delictorum testes statuas*. Quare Chrysostomus solùm Confessionem publicam rejicit, ut erat pars quædam Satisfactionis: ex quo sequitur confessionem etiam privatam, non esse necessariam ad illum eundem finem, licèt ad alium finem necessariam esse, neque ipse hoc loco neget, & alibi satis apertè confirmet.

CAPUT XVI.

Argumentum IV. Calvini.

POST objectionem illam ex Chrysostomo, Calvinus multa differit in eodem capite, à sectione 9. usque ad 16. de variis Confessionum formis; non pauca etiam more suo, non tam argumentando, quàm calumniando, dicit in decretum Concilii Lateranensis. Sectione autem 16. redit ad argumenta, atque objicit verba illa Psal. 18. *Delicta quis intelligit?* & illa Psal. 37. *Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum*, ex quibus locis ita concludit; *Quis suorum peccatorum nunc supputationem cogitet, ubi Davidem videt suorum numerum inire non posse?* Deinde sectione 17. & 18. rem exaggerat multis verbis, quæ frustrà hoc loco adscriberentur: summa est, enumerationem peccatorum esse impossibilem, & idcircò neque à Deo fuisse imperatam, neque ab Ecclesia imperari jure potuisse.

Sed objectio ista, qua etiam utitur Philippus in Confessione Augustana, & cæteri Sectarii passim, non modò per se tenuis est, sed etiam ex verbis ejusdem Calvini eodem in loco positis, apertissimè solvitur. Docet enim Calvinus, sectione 18. in Confessione quæ Deo fit, non satis esse, generatim confiteri ac dicere, Peccator sum: sed oportere quantum in nobis est, singula peccata accuratè confiteri. Quod idem Catholici omnes docent de Confessione quæ fit Sacerdoti. Neque enim jubent omnia omnino peccata enumerari, sed ea solùm, quæ post diligentem excussionem memoriæ occurrunt; diligentem autem excussionem vocant, quam in rebus gravioribus ordinariè homines adhibere solent. Denique id solum jubent, ut peccata omnia, quantum in nobis est (qua phrasi Calvinus utitur in explicanda Confessione quæ

expectamus: sic etiam in Confessione, quæ fit homini, vel potiùs per hominem Deo, post enumerationem eorum quæ recordamur, addimus: *Delicta quis intelligit &c.* & nihilominus integram peccatorum omnium indulgentiam expectamus.

CAPUT XVII.

Diluitur argumentum V. Calvini.

Ultima Calvini objectio habetur in eadem sectione 18. ubi ex verbo Dei jactat se demonstrasse, sine Confessione aut ejus voto, posse homines justificari: *Non alia*, inquit, *nunc est peccatorum remissio, quàm semper fuit. Quotquot remissionem peccatorum à Christo obtinuisse leguntur, non leguntur in aurem Sacrificuli cujusdam confessi, nec sane confiteri poterant, ubi nec Sacrificuli Confessionarii erant, nec ipsa etiam Confessio: & multis postea sæculis inaudita fuit hæc Confessio, quibus sine hac conditione remittebantur peccata. Sed ne quasi de re dubia longiùs disceptemus, verbum Dei apertum est; quod æternum manet: Quotiescumque ingemuerit peccator, omnium iniquitatum ejus non recordabor. Huic verbo, qui aliquid audet adjicere, non peccata ligat, sed Domini misericordiam.*

Hæc objectio quatuor quasi membris continetur, quæ singillatim excutienda sunt. Primùm assumit Calvinus, non aliam esse nunc remissionem peccatorum, quàm semper fuit: & quia Confessio auricularis non semper fuit, inde colligi vult, eam non esse ad justificationem impii necessariam.

Sed si hæc argumentatio aliquid verè concluderet, non solùm Confessio, sed etiam Baptismus in discrimen adduceretur: Nam ut Confessio, ita etiam Baptismus non semper fuit, & tamen scriptum legimus Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum:* quæ tempore legis veteris nusquam legebantur. Quare si nunc est remissio peccatorum, quæ semper fuit; aut Baptismus nunc necessarius non est, & Christus (quod absit) mentitur; aut ab initio sæculi, Baptismus ex aqua & Spiritu sancto necessarius fuit, quod nemo sanæ mentis dicere potest. Quemadmodum autem ex Evangelio demonstramus, nunc Baptismum ad remissionem peccatorum requiri, qui in lege veteri non requirebatur; quia scriptum est: *Nisi quis renatus fuerit &c.* sic etiam ex Evangelio demonstramus, Confessionem peccatorum ad justificationem hoc tempore necessariam esse, quæ tempore Patrum Testamenti veteris necessaria non erat: quia scriptum est Joan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt;* Quod in lege veteri scriptum non erat.

quid in re tanta sit nobis agendum, ne fortè perperam ligemus, aut solvamus, & dum hominibus peccata remittimus, Dominum offendamus.

Tertiò Calvinus assumit, multis posteà sæculis inauditam fuisse hanc Confessionem.

Sed hoc falsum esse, Calvinus ipse testatus est in hoc eodem capite §. 7. cùm ait: *Miror qua fronte audeant contendere, Confessionem, de qua loquuntur, juris esse divini; cujus equidem vetustissimum esse usum fatemur.* Et quamvis id Calvinus non diceret, testimonia à nobis allata, Irenæi, Tertulliani, Origenis, Cypriani, & aliorum, ad quæ Calvinus respexit, eum usum Confessionis, de qua loquimur, vetustissimum esse confessus est, planè evincerent, falsum esse quod hoc loco idem Calvinus ait, multis sæculis post Christum inauditam fuisse hanc Confessionem.

Quartò denique adjungit verba illa Ezechielis, cap. 33. *Quotiescumque ingemuerit peccator omnium iniquitatum ejus non recordabor.* Ex quibus evidenter concludi existimat, sine Confessione aut ejus voto, remitti posse peccata.

Sed hoc argumentum adeò non timuit S. Leo, ut in eadem epist. 91. ad Theodorum, hunc ipsum locum Ezechielis adduxerit, ubi pauló ante scripserat, Deum ordinasse, ut sine Sacerdotum supplicatione indulgentia divina nequeat obtineri. Et jure non venit in mentem S. Leoni, ut hoc argumentum timeret, cùm non ignoraret neminem esse, qui, ut oportet, ingemiscat, qui non cupiat ea remedia animæ suæ vulneribus applicari, quæ Deus pro temporum varietate instituit. Alioqui si simpliciter gemitus quicumque sufficeret ad salutem, non solùm Confessio, sed etiam Baptismus necessarius non esset; addo etiam, sine fide, spe, & charitate homines justificandos; quis enim prohibet, quò minus ob solum temporale damnum aliquis ingemiscat? Quemadmodum igitur in eo gemitu, cui salus à Deo promittitur, includitur fides, spes, charitas, peccati detestatio, & propositum vitæ melioris, ita etiam Baptismi aut Confessionis votum ac propositum continetur; & sicut non addit ad verba Domini, sed illa congruenter exponit, qui ad justificationem præter gemitum, fidem, spem, charitatem, & alia quæ diximus, exigit; sic etiam non addit, sed exponit, qui præter gemitum, votum Baptismi aut confessionis requirit.

CAPUT XVIII.

Diluitur I. objectio Martini Kemnitii.

Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 976. & sequentibus multa argumenta contra necessitatem Confessionis adducit, quæ cùm ex Calvini Institutio-

... per impositionem manuum Spiritum sanctum dare, quia Christus non manus imponendo, sed insufflando Spiritum sanctum dedit, Joan. 20.

Igitur misit Christus Apostolos, sicut ipse missus fuerat à Patre: quia potestatem eis dedit ligandi, & solvendi, ut ipse à Patre acceperat: quæ est Chrysostomi expositio. Sed tamen accepit ipse ut Filius, & proinde talem, ac tantam, ut posset etiam sine Sacramentis justificare: dedit autem eam Apostolis, ut ministris, ac servis, ac per hoc longè minorem, & Sacramentis, aliisque mediis à se institutis alligatam.

Misit etiam Christus Apostolos, ut ipse à Patre missus fuerat, quia ad id eos misit, ad quod ipse fuerat missus, videlicet ad reconciliandos homines Deo, ad Evangelium prædicandum, ad Ecclesiam propagandam; quæ est expositio Cyrilli.

Denique misit Christus Apostolos, ut ipse à Patre missus fuerat, quia misit eos, non ad delicias, sed ad crucem, licèt vehementer amaret: quemadmodum ipse à Patre infinito amore diligebatur, & tamen ad passionem, & mortem, non ad mundi gaudia mittebatur: quæ est explicatio S. Gregorii homil. 26. in Evangelia.

CAPUT XIX.

Diluitur II. objectio Kemnitii.

Secunda objectio Kemnitii habetur pag. 1007. usque ad pag. 1014. ubi argumentum ducit ex historia Nectarii, cujus hæc summa: *Confessio publica abrogata fuit, & mutata in privatam ab Episcopis, tempore Decii Imperatoris, & postea. Confessio autem privata abrogata fuit tempore Nectarii: igitur nec publica, nec privata Confessio necessaria est Jure divino; neque enim sancti illi Patres Jus divinum tollere ausi fuissent.*

Confirmat etiam hoc argumentum Kemnitius ex historia Socratis lib. 5. cap. 19. ubi legimus mulierem quandam confessam esse Presbytero pœnitentiario κατὰ μέρος, idest, ex parte: ex quo sequitur, non fuisse tunc necessarium, confiteri omnia peccata integrè Jure divino. Confirmat rursus ex eadem historia, ubi legimus, unum fuisse Presbyterum pœnitentiarium in Ecclesia Constantinopolitana. Hinc enim colligimus, non fuisse necessarium eo tempore, ut singuli peccata omnia confiterentur; neque enim in tam ampla urbe, ubi erant 60. Presbyteri, tempore Justiniani, potuisset unus presbyter, tot ac tam longas Confessiones audire.

Respondeo; totum hoc argumentum ex imperitia coagmentatum esse. Nam quod primo loco Kemnitius abrogatio, est appendix, de qua loquitur Socrates; proinde tantum abest, ut tempore Decii fuerit abrogata Confessio publica, ut potiùs tunc primùm fuerit ab Episcopis imperata.

Id autem ita esse probatur primò, Si Episcopi tempore Decii abrogassent Confessionem publicam, & solùm privatam retineri voluissent, ut Kemnitius dicit: illa non fuisset appendix, sive additio ad veterem canonem, sed potiùs detractio, sive abrogatio veteris canonis. At vera fuit additio atque appendix, C teste Socrate, ut eam etiam vocat Kemnitius, quam Episcopi tempore Decii fecerunt: ergo non abrogarunt Confessionem publicam, sed eam potiùs addiderunt ad privatam.

Secundò, si tempore Decii abrogata fuisset Confessio publica, non potuisset accidere scandalum tempore Nectarii ex Confessione, neque ulla fuisset causa cur Nectarius Presbyterum pœnitentiarium de Ecclesia tolleret: constat enim ex Socrate, scandalum illud ex publica Confessione mulieris natum esse.

Tertiò, Sozomenus scribit, ab illis ipsis Episcopis constitutum fuisse Presbyterum pœnitentiarium, qui decreverant, peccata quasi in theatro publicè esse pandenda. Sed Presbyterum pœnitentiarium consti- D tutum fuisse tempore Decii, scribit Socrates: ergo decretum illud de Confessione publicè facienda, ab Episcopis illis editum est, qui fuerunt tempore Decii, non autem ab antiquioribus, ut Kemnitius somniat.

Neque obstat, quòd Sozomenus dicat, decretum illud factum esse ab Episcopis, qui ab initio fuerunt: Nam qui fuerunt tempore Decii, dicuntur fuisse ab initio, quia proximi fuerunt temporibus Apostolicis, & multò antiquiores erant, quàm esset Nectarius, qui decretum illorum sustulit, aut Sozomenus, qui sublatum retulit.

Quartò, Sozomenus scribit, decretum Episcoporum, qui ab initio fuerunt, quique Presbyterum pœ- E nitentiarium constituerunt, à Nectario abrogatum fuisse. Constat autem ex Socrate, à Nectario abrogatum decretum Episcoporum, qui tempore Decii Ecclesias gubernabant: iidem igitur sunt Episcopi, qui ab initio apud Sozomenum, & qui tempore Decii apud Socratem fuisse dicuntur. Quare appendix, de qua loquitur Socrates, est ipsa constitutio, de qua loquitur Sozomenus, non autem ejus abrogatio, ut sine ulla causa fingit Kemnitius.

Porrò hoc fundamento everso, ruit ædificium totum argumenti Kemnitiani. Nam quod secundo loco Kemnitius affirmat, Confessionem privatam abrogatam fuisse à Nectario, falsò nititur fundamento, quòd videlicet appendix ad veterem canonem, quam Nectarius sustulit, fuerit mutatio Confessionis publicæ in privatam. Præterea cap. 14. demonstravimus contra

Pœnitentiam agebant.

CAPUT XX.

Diluitur III. objectio Kemnitii, & simul objectiones Brentii.

TErtia objectio Kemnitii, quæ habetur pag. 1019. sumitur à testimoniis Patrum: ac præter loca quædam S. Joannis Chrysostomi, ad quæ responsum est suprà cap. 14. adducit primò Cassianum, qui collat. 20. cap. 8. sic loquitur: *Quòd si verecundia retrahente revelare coram hominibus erubescis, illi quem latere non possunt confiteri jugi supplicatione non desinas, qui & absque ullius verecundiæ publicatione curare, & sine improperio peccata donare consuevit.*

Sed non potest dubium esse, quin Cassianus doctorem suum Chrysostomum secutus sit, & ideò in eundem sensum hæc ejus verba accipienda sint, in quem accipienda esse demonstravimus verba Chrysostomi cap. 15. quamquam Cassiani verba faciliùs explicentur, cùm nihil adjunctum habeant, unde excludi videatur Confessio privata. Quod enim ille dicit in numero multitudinis: *Si revelare coram hominibus erubescis*, ad Confessionem publicam pertinet, quæ coram multis fieri solebat: quod autem addit, Deo esse confitendum, commodè accipi potest de Confessione, quæ fit Deo per sacerdotem. Nam circumstantiæ illæ: *Qui & absque verecundia publicatione, & absque improperio peccata donare consuevit*, satis apertè indicant, Confessionem illam notari, ex qua publicatio, & improperium sequebatur: quæ duo longè absunt à Confessione secreta, quæ fit uni soli, ut locum Dei tenet.

Secundo loco adducit Origenem, qui homil. 2. in Levit. enumerat varios modos, quibus peccata purgantur, & inter eos ponit Confessionem, quæ fit sacerdoti: ex quo sequitur, ut licèt Confessio peccatorum sacerdoti facta, sit utilis, non sit tamen necessaria.

Sed facilis est responsio. Modi siquidem illi, quos eo loco ponit Origenes, non sunt omnes & singuli per se sufficientes ad peccati remissionem, sed plerique eorum includunt alios, saltem in voto: hi sunt enim modi, quos ille enumerat: *Baptismus, Martyrium, Eleemosyna, Injuriarum condonatio, Conversio peccatoris, Charitas, & Pœnitentia, sive Confessio*. Certum autem est, solam Eleemosynam, aut injuriæ condonationem, aut cætera, quæ ibi enumerantur sine Baptismo in re vel in voto, non sufficere ad justificationem, licèt suo modo juvent: & quemadmodum non baptizatis illa non sufficiunt sine Baptismo, ita etiam baptizatis illa non sufficiunt sine Confessio-

rum præteritorum, ac per Baptismum dimissorum, ad eum finem institutam, ut inde cognoscatur & laudetur misericordia Dei.

Alterum testimonium est Ambrosii lib. 10. in Luc. cap. 96. ubi sic legimus: *Petrus doluit, & flevit, quia ut homo erravit, non invenio quid dixerit, invenio quòd flevit, lachrymas ejus lego, Satisfactionem non lego.* Et infrà: *Lavent lachrymæ delictum, quod voce pudor est confiteri.*

Respondeo primùm, eo tempore nondum institutam fuisse Confessionem Sacramentalem, ac per hoc nihil esse mirum, si Petri confessio non legatur. Dico deinde S. Ambrosium loqui de lachrymis, quæ Confessionem quandam continent, ut cùm quis convictus erroris ab alio, non voce, sed lachrymis fatetur errorem. Sic enim S. Petrus, cùm sciret Christo notum fuisse crimen suum, non voce, sed lachrymis confessus est: id quod omnino sufficit in Confessione, quæ fit Deo, qui omnia novit. Quod autem S. Ambrosius in lachrymis B. Petri confessionem agnoverit, perspicuum est ex illis verbis: *Maluit Petrus suum accusare peccatum, ut justificaretur fatendo, quàm gravaretur negando. Justus enim in principio accusator est sui: & ideò flevit.* Item ex illis: *Verecunda lachryma sine horrore culpam loquuntur: lachrymæ crimen sine offensione verecundiæ fatentur.* Quæ omnia accipienda sunt de Confessione quæ fit Deo, aut etiam homini, qui crimen anteà noverit.

CAPUT XXI.

Solvitur IV. objectio Kemnitii.

QUarta Kemnitii objectio habetur pag. 1024. ubi sex causæ numerantur, ob quas Lutherani rejecerunt Confessionem, in qua enumerantur omnia peccata: *Hæc est*, inquit, *vetus illa carnificina conscientiarum, quam gladio Spiritus Ecclesiæ nostræ excusserunt, propter multas gravissimas causas. Primò, quia imponitur conscientiis, cùm nec Christi, nec Apostolorum, vel præceptum, vel exemplum habeat. Secundò, nullam in verbo Dei promissionem habet. Tertiò, Evangelium transformat in legem: statuit enim remissionem pendere ex enumeratione. Quartò, gratuitæ condonationi substituit meritum enumerationis, & Satisfactionis. Confessionem meritoriam esse ad culpæ remissionem, pœnæ diminutionem, paradisi apertionem, & salutis fiduciam, Scholastici expressè tradunt. Quintò, conscientiam adducit in dubitationem, & desperationem, scrupulosa illa enumeratione: videns enim se non posse omnia delicta colligere, numquam acquiescit; dubitatio verò extinguit fidem. Sextò, exigit rem impossibilem, constat enim plurima peccata nos intelligere, nec meminisse, juxta illud, Delicta quis intelligit.*

Respon-

quis omnia peccata enumerare potuerit, reconciliari nequeat: siquidem facilè potest accidere, ut vel propter oblivionem, vel propter ignorantiam, vix minimam partem suorum criminum quis aperiat, & tamen absolvitur, & verè absolutus creditur ab omnibus peccatis.

Neque verò Evangelium in legem convertit, quicumque conditionem alicujus operis exigit ad justificationem, nisi totum Evangelium negare velimus. Quid enim sonant verba illa: *Nisi quis renatus fuerit &c.* Joan. 3. &, *Nisi manducaveritis carnem filii hominis &c.* Joan. 6. &, *Nisi Pœnitentiam habueritis &c.* Luc. 13. &, *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Matth. 19. & alia permulta, nisi conditionem? Deinde si Evangelium in legem converteret, quicumque diceret remissionem peccatorum, pendere aliquo modo ab enumeratione, quæ fit in Confessione coram Sacerdote: in eundem errorem incideret, qui diceret, remissionem pendere ab enumeratione, quæ fit in confessione coram Deo. At hoc ipsum, ex doctrina veterum Patrum, disertis verbis affirmat Kemnitius pag. 982. ubi sic loquitur: *Dicunt Patres peccata confessione revelanda, in specie expendenda, curiosius discutienda, explicanda, detegenda, enumeranda: dicunt peccata solvi per Confessionem; impossibile esse salvari citra Confessionem. Sed Chrysostomus addit interpretationem; hæc intelligenda esse non de externa Confessione homini facienda, sed de interiori, quæ fit Deo.* Hæc ille.

Non disputo nunc, an sententiæ Patrum patiantur interpretationem istam, & num ad eam solam Confessionem pertineant, quæ Deo fit: sed tamen nemo, opinor, tam excors erit, qui non videat Kemnitium ex sententia Patrum id admittere, quod paulò post in Catholicis reprehendit, nimirum remissionem ab enumeratione pendere.

illud homil. 20. in Genes. *Confessio peccatorum abolitio est delictorum*, qui etiam hom. 5. in Gen. antea dixerat, Confessione peccata lavari, & fiduciam salutis in fine præberi.

Ac (ut omittam cætera) nonne ipse Kemnitius paulò ante ex Patribus annotavit, peccata solvi per Confessionem, & impossibile esse sine Confessione salvari? Neque refert, quòd Patrum sententias Kemnitius intelligendas esse velit, de Confessione, quæ fit Deo. Nam si gratuitæ condonationi repugnaret virtus & efficacia, quam tribuunt Scholastici Confessioni, quæ fit Sacerdoti; repugnaret etiam virtus & efficacia, quam tribuunt Patres Confessioni, quæ fit Deo: utraque enim Confessio est opus nostrum.

Quinta & sexta causa, quòd illa enumeratio sit impossibilis, & ad desperationem adducat, jam suprà refutatæ sunt, & rursus ex ipso Kemnitio refutari possunt. Nam si enumeratio in Confessione, quæ coram Sacerdote facienda est, in desperationem adducit, & impossibilis est: idem profectò dici poterit de enumeratione in Confessione coram Deo, vel potiùs longè faciliùs desperabunt, qui coram Deo, qui falli nullo modo potest, omnia peccata enumerare debebunt, quàm ii, qui coram hominibus id facturi erunt.

Admisit autem Kemnitius pagina 982. peccata coram Deo in specie explicanda, enumeranda, & confitenda esse, & citra istam Confessionem impossibile esse hominem salvari. Quare necessario jam cogitur, aut carnificinam illam, quam gladio spiritus excussisse jactaverat, amplecti, ac tueri: aut certè concedere, enumerationem, quam Catholici exigunt, neque impossibilem esse, neque ad desperationem adducere, neque carnificinam nominari posse.

de quibus acerrime antea dimicabant.

Porrò universa hæc disputatio tribus partibus continetur. *Primùm* enim explicandus est controversiæ status. *Deinde* quoniam statu controversiæ explicato, quinque existent quæstiones, tractandæ erunt singulæ seorsum. *Postremò* dissolvenda erunt argumenta, quæ ab Adversariis adferuntur.

CAPUT PRIMUM.

Status controversiæ explicatur.

Ut igitur controversia de Satisfactione intelligatur, animadvertendum est, Satisfactionem nihil esse aliud, nisi actionem, qua is qui alterum læsit, tantum facit, quantum satis est ad injuriam compensandam; sive quantum is qui læsus est, justè exigit.

Ex quo sequitur, ut non sit idem Restitutio, quod Satisfactio. Restituere enim, est cessare ab injuria, non injuriam factam resarcire: nam qui rem alienam invito Domino retinet, tandiu facit injuriam, donec rem illam non reddit. Adhæc restitutio respicit damnum reipsa illatum: Satisfactio personam injuria affectam, etiamsi illa damnum nullum acceperit. Quocirca Deo nihil restitui potest, cùm ipse damnum nullum patiatur: potest tamen eidem satisfieri, cùm injuria à nobis afficitur. Itaque restitutio in rebus, Satisfactio in actionibus versatur: & restaurat Justitiam Restitutio quoad æqualitatem rerum, ut cùm ea, quæ furto ablata sunt, redduntur: restaurat Satisfactio Justitiam quoad æqualitatem actionum, ut cùm is qui alium contumelia affecerat, ab eo veniam petit.

Quemadmodum autem Justitia, quæ in actionibus versatur, duplex est; ita duplex etiam est Satisfactio. Alia Justitia est, quæ versatur in absoluta, & perfecta æqualitate; ut cùm tantum honoris unus alteri tribuit, quantum ejus dignitas absolutè exigit. Alia est justitia, quæ non consistit in perfecta, & absoluta æqualitate, sed in æqualitate imperfecta, quæ ex pacto, aut donatione, vel acceptatione alterius pendet; veluti cùm quis eum honorem principi defert, quem is sibi deferri lege mandavit, licèt is honor inferior sit Principis dignitate.

Ita Satisfactio aliquando fit ad absolutam; & perfectam æqualitatem; ut cùm actio contumeliosa inter duos homines æquales recompensatur per aliam contrariam, tantum habentem honoris, quantum alia habuerat contumeliæ. Aliquando autem fit ad æqualitatem imperfectam; ut cùm is, qui pertulit jacturam decem millium aureorum, satisfieri sibi patitur cessione omnium bonorum, licèt ea bona ad summam tot millium non perveniant.

Jam igitur inter omnes convenit, inter Deum & A homines non posse esse Justitiam illam perfectam, & absolutam: proinde nec Satisfactionem. Quidquid enim sumus, Dei sumus: quidquid habemus, à Deo habemus; cùm in eum peccamus, infinitum bonum, quod in nobis est, lædimus, quidquid autem nos habemus, & sumus, exiguum est, ac finitum. Quare nisi aliqua acceptatio aut donatio intercedat, nemo potest illi pro peccatis in eum admissis satisfacere; neque de hac re ulla controversia esse potest, cùm etiam ethnici Philosophi intellexerint & scripserint, Deo non posse ab hominibus paria reddi. Tota igitur controversia est; Utrum saltem imperfecta illa Satis- B factio, quæ acceptatione, & donatione ejus nititur, locum habeat in Sacramento Pœnitentiæ.

Rursus animadvertendum est, Satisfactione compensandam esse inæqualitatem, quæ non solùm justitiæ, sed etiam amicitiæ contraria est, ut S. Thomas rectè docet in 4. dist. 15. quæst. 1. art. 3. quemadmodum enim qui alterum lædit, justitiam simul, & amicitiam violat; ita qui satisfacit, & justitiam & amicitiam restaurare, ac redintegrare debet. Et quamvis una actione possit aliquando justitiæ simul, & amicitiæ satisfieri; tamen sæpè contingit, ut una actio solam justitiam aut solam amicitiam restauret.

C Si quis à Judice comprehensus, tantum pœnæ subire cogatur invitus, quantum ipse injuriæ in alium intulit, satisfiet sine dubio supplicio illo justitiæ, nec tamen inter eos amicitia reformabitur, quæ inter invitos esse non potest. Contrà autem, si quis ita graviter aliquem læserit, ut non possit, nisi longo tempore, injuriam compensare, is quidem poterit humili prece continuò veniam petere, atque in gratiam ejus redire quem læserat; deinde tamen suo tempore pro injuria integrè satisfacere tenebitur.

Jam igitur cùm homines peccant in Deum, amicitiam simul, & justitiam violant, ut notum est. D Ac pro amicitia quidem reformanda, non potest homo Deo satisfacere: nam, ut supra diximus, satisfactio hominis erga Deum, acceptatione ipsius Dei necessariò indiget; acceptatio autem amicitiam præsupponit. Et præterea ut satisfactio sit aliquo modo ad æqualitatem, oportet ut sicut offensio habuit infinitatem quandam ex parte objecti: sic habeat satisfactio infinitatem aliquam ex parte principii satisfacientis, proinde requiritur, ut opera satisfactoria fiant à Spiritu Dei hominem inhabitante, sive ab ipso homine ut membro Christi, ac filio Dei jam per gratiam, & charitatem effecto. Non igitur fieri potest, ut pro instauranda amicitia cum Deo, homines satis-

neque certo constat an S. Thomas id voluerit ; satis nobis est hoc loco, Doctores omnes in eo convenire, ut non possit ullus ante gratiam gratum facientem adeptam, Deo satisfacere : in quo ne Hæretici quidem nobis adversantur.

Quod etiam Andreas Vega lib. 13. in Concilio Trident. cap. 36. contendit satisfieri pro culpa : non repugnat iis, quæ diximus. Neque enim vult ille, satisfieri posse pro culpa, quatenus ea inducit inimicitiam cum Deo, sed solùm quatenus eam sequitur reatus pœnæ : quare quæstio solùm est de nomine.

Restat igitur controversia solùm de Satisfactione, qua justitiæ restauretur æqualitas : restituta siquidem amicitia per gratuitam Dei misericordiam, & per redemptionem, quæ est in Christo Jesu. Posset quidem Deus universum pœnæ debitum condonare, ut certum est eum facere, cùm primùm per Baptismum nos in filios recipit, vel cùm martyrium pro nomine ejus subimus : sed potest etiam id velle, ut cùm peccamus post Baptismum, amicitia quidem gratis penitentibus, & confitentibus peccata sua, restituatur ; sed maneat tamen debitum luendæ pœnæ, quo justitiæ satisfiat. Quæstio igitur est, An velit Deus, ut peccantibus post Baptismum, remissa culpa, remaneat debitum luendæ pœnæ, an non : atque hoc est Primum, in quo Catholici ab Hæreticis dissident.

Quod si probatum fuerit, ut paulò post, Domino bene juvante fiet, remissa culpa non semper remitti debitum pœnæ : existet alia quæstio, An debitum illud pœnæ, post culpæ remissionem manens, possit per opera bona redimi. Nam (ut rectè explicat Card. Cajetan. in tract. de Contritione quæst. 4.) pœna illa quæ luenda restat post culpæ remissionem, est illa ipsa pœna sensus, quam in Gehenna pati debuisset peccator, remota solùm æternitate. Tria enim complectitur pœna Gehennæ : pœnam damni, pœnam sensus, & utriusque pœnæ æternitatem : quorum Primum respondet aversioni à Deo. Secundum, conversioni inordinatæ ad creaturas. Tertium, inimicitiæ cum sempiterno, & infinito Rege. Ex his autem tribus malis quæ sunt in Gehenna ; à primo & tertio liberantur continuò, qui ad amicitiam Dei, & ejus gratiam redeunt : solùm autem remanet malum illud secundum, debitum videlicet pœnæ sensus, ad tempus luendæ.

Et quoniam posset Deus velle, ut ea pœna necessariò lueretur post hanc vitam, posset etiam admittere redemptionem ejus pœnæ per opera laboriosa hujus vitæ ; & quid reipsa Deus velit, non convenit nobis cum Adversariis : propterea nascitur Secunda Quæstio, An satisfacere possint homines, pro expiando reatu illius pœnæ, qui interdum remanet post remissionem culpæ.

Postquam autem demonstratum fuerit, posse pœnam illam temporalem futuræ vitæ, quæ propriè debetur, remaneat aliquando reatus pœnæ temporalis. Adversarii partim inter se conveniunt, partim dissident. Conveniunt enim de reatu pœnæ alterius vitæ, nullum ejusmodi reatum remanere, eaque de causa omnes communi consensu purgatorium, & suffragia, atque Indulgentias pro defunctis negant : dissident autem de pœnis hujus vitæ.

Lutherus enim initio suæ novæ doctrinæ, negabat ullam pœnam à Deo exigi post culpam, ut cognosci potest ex concione de Indulgentiis, quam habuit an-
C no 1518. & ex Asteriscis, quos opposuit Eckii obeliscis, ad initium secundi asterisci. Deinde tamen idem Lutherus, admisit reatum pœnæ temporalis in hac vita, post culpam remissam, ut patet ex assertione articulorum suorum art. 5.

Porrò Priorem Lutheri sententiam secutus est Joan. Calvinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 31. & 32. ubi docet Deum à justis nullas expetere pœnas in vindictam peccati præteriti, sed eos tantùm paternè castigare ad profectum, & emendationem in posterum. Sententiam posteriorem secuti sunt multi ex Lutheri discipulis, ac præcipuè Philippus in locis ultimò editis, tit. de Satisfactione, & Kemnitius in 2. par. Exam. Trident. Conc. pag. 1074.

D Catholici autem summo consensu docent, post remissam culpam sæpè remanere reatum pœnæ temporalis, ut ex Concil. Trid. constat, Sess. 6. cap. 14. & sess. 14. cap. 12. pœnam autem temporalem intelligunt, tum in alia vita, tum etiam in præsenti : sed pœna alterius vitæ, propriè peccatis omnibus, & ex condigno debetur ; pœna autem hujus vitæ, solùm ex congruo (ut sic loquamur) certis peccatis à Deo infligi solet. Et quoniam de pena futuræ vitæ, satis multa diximus in primo libro de Purgatorio, nunc de pena hujus vitæ breviter dicemus.

Igitur de pena temporali hujus vitæ, extant in divinis literis varia testimonia, ex quibus ea primo loco excutienda sunt, quæ contra se Calvinus adduxit.

E Primum igitur testimonium est, 2. Regum. 12. ubi David post impetratam veniam adulterii, atque homicidii, punitus est morte filii.

Secundum est 2. Reg. cap. 24. ubi idem David ob numeratum populum Penitentiam agit, & à Deo in gratiam recipitur : & tamen post remissam culpam, datur illi optio ut eligat in penam peccati bellum, famem, aut pestem.

Ad hæc duo loca respondet Calvinus lib. 3. Instit. cap. 4. §. 31. & 35. penas istas non fuisse à Deo Davidi impositas in vindictam peccati præteriti ; sed in admonitionem cavendi de cætero ; esseque ejusmodi flagella correptiones paternas, non Judicis ultiones : & in hac re citat Chrysostomum in hom. de Penitentia & Confessione, qui sic ait : *Propter hoc imponit nobis pœnam, non de peccatis sumens supplicium, sed ad futura nos corrigens.*

At

... cubatio, & cætera, quibus mortem sibi aver-tere conabatur. Neque enim pœnam sibi utilem ad cavenda futura, & ad hunc solum finem inflictam, deprecatus fuisset vir sanctus: sed quia intelligebat, luendam sibi fuisse pœnam ob peccatum præteritum, per aliam viam Deo satisfacere cupiebat.

Præterea S. Gregorius lib. 9. Moral. cap. 27. disertis verbis scribit, Davidem punitum fuisse ob peccatum præteritum, quamvis remissum quoad culpam; quia Dominus delictum sine ultione non deserit.

Adhæc multa sunt alia Scripturæ testimonia, quæ indicant, mortem ipsam sæpè infligi in pœnam peccati, etiam post culpam remissam: ridiculum autem esset dicere morte puniri homines, ut deinceps cautius vivant; proinde ad ea testimonia nullo modo applicari potest Calvini responsio.

Primum testimonium est Gen. 2. *Quacumque die comederis, morte morieris*. Et Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt*. Neque Adversarii negant, mortem esse pęnam peccati originalis; quàm multi autem moriuntur, quibus peccatum originale remissum est?

Quòd si fortè Calvinus dicat; mortem esse nonnumquam exercitationem virtutis, ut S. Augustinus rectè docet lib. 2. de peccatorum meritis & remission. cap. 34. quem locum Calvinus adducit: quid dicemus de parvulis, qui post Baptismum repentè moriuntur? Nam sine dubio peccatum illis originale per Baptismum dimissum est, neque ejus ætatis sunt, ut virtutes exercere possint, & tamen in pœnam peccati ante legitimum tempus rapiuntur: neque solùm mors, sed etiam morbi, & dolores, quibus iidem parvuli non raró torquentur, sunt pœnæ peccati originalis, neque ullo modo eis ad cavenda futura proficiunt.

Deinde etiamsi quibusdam mors interdum virtutis materia esse possit, tamen non ideò desinit esse pęna peccati; cujus signum est, quòd non aliqui tantùm, sed omnes omnino moriuntur, etiamsi aliqui justi sint, & nullam in morte virtutem exercere valeant, ut qui repentina morte rapiuntur. Quocirca idem Augustinus lib. 13. de Civit. Dei cap. 6. mortem, & peccati pœnam, & exercitium virtutis simul esse dicit: *Cùm*, inquit, *ex primi hominis perpetuata propagine, proculdubio sit mors pœna nascentis, tamen si pro pietate, justitiaque pendatur, fit gloria renascentis; & cùm sit mors peccati retributio, aliquando impetrat, ut nihil retribuatur peccato*.

Alterum testimonium est Exod. 32. ubi sine discrimine multa hominum millia interfecta sunt, propter peccatum adorati vituli: nec tamen credibile est, omnes illos in peccato mortuos esse, cùm Dominus testatus sit, se ob Moysi preces peccatum illud dimisisse.

Tertium est Num. 14. ubi populus universus mur-

montem istum Abarim, in montem Nebo, & morere in monte: quem conscendens, jungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus, & appositus populis suis; quia prævaricati estis contra me, &c. Nemo est autem qui neget Moysem & Aaronem post peccatum illud in gratiam Dei rediisse: mansit igitur pœna luenda post culpam remissam.

Quintum est 1. Cor. 11. ubi Apostolus scribit, multos eorum qui indignè communicabant Sacramento corporis Domini, in pœnam peccati morte punitos, cum ait: *Ideò inter vos multi imbecilles, & dormiunt*
C *multi*. Quos ante mortem reconciliatos Deo fuisse, idem Apostolus monet, cùm addit: *A Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur*. Neque huic loco accommodari potest Calvini responsio.

Simile est quod scribitur 3. Reg. 13. de Propheta Domini, qui ob peccatum quoddam à leone occisus fuit in itinere: & quia paulò ante prædicta illi fuerat ea calamitas, dubium esse non potest, quin Pęnitentiam egerit, & remissionem à Domino impetraverit; nam in testimonium sanctitatis ejus, in qua vitam finierat, stabat leo juxta cadaver, impastus, & ne asinum quidem Prophetæ attingere audebat.

Denique Chrysostomus, & Augustinus, quos pro se Calvinus adducit, si rectè inspiciantur, eidem
D Calvino manifestè repugnant. Nam Chrysostomus in hom. de Pęnitentia & Confessione, à Calvino citata, utrumque scribit: & supplicium, quod Deus de nobis post culpam remissam interdum sumit, ultionem esse peccatorum, & simul remedium contra futura; quod quidem verissimum est: *Ne peccantes*, inquit, *& inulti manentes, nos efficeremur deteriores, non remisit nobis supplicium, sed vidit hoc manifestè, quòd peccatis ipsis non minus damnosum sit non puniri: propter hoc imposuit pœnam*. Quare illud quod sequitur: *Non exigens supplicium de peccatis, sed ad futura corrigens*. Non significat ut verba sonare videntur, pęnas, quas Deus infligit, non esse supplicium pro peccatis: id enim repugnaret apertissimè verbis superioribus, ubi
E legimus, non remitti supplicium, & peccantes non manere inultos: sed significat, Deum magis intendere in pęnis utilitatem nostram, quàm ultionem peccati, & ideò peccata ulcisci, quia nobis id utile est, quemadmodum Oseæ 6. legimus: *Misericordiam volo, non sacrificium*.

Sic etiam S. Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis & remission. cap. 33. & 34. dicit quidem (quod notavit Calvinus) pęnas, quibus Deus amicos suos affligi sinit, esse materiam virtutis, sed non negat esse etiam ultionem peccatorum. Et in Psal. 50. apertiùs de hac re loquens, ultiones esse confitetur: *Veritatem*, inquit, *dilexisti, hoc est, impunita peccata eorum etiam, quibus ignoscis, non dimisisti, sic prærogasti misericordiam, ut servares & veritatem*.

Quid quod ipse etiam Calvinus in lib. eodem c. 8. §. 6. agnoscit puniri à Deo peccata etiam in filiis, & ami-

quod idem est, An pro reatu pęnæ satisfieri possit.

Joannes Calvinus lib. 3. Institut. cap. 4. §. 30. docet, pęnas peccatorum nullis operibus redimi posse: sic enim loquitur de lege Testamenti veteris: *Qui fit ut nullis prorsus operibus admissa delicta procurare jubeat, sed sola in expiationem sacrificia requirat; nisi quod ita testari vult unicum esse satisfactionis genus, quo judicium suum placatur? nam quæ tunc immolabant sacrificia Israelitæ, non hominum opera censebantur: sed à sua veritate, hoc est, unico Christi sacrificio extimabantur*. Et §. 36. explicans locum illum Danielis: *Peccata tua Eleemosynis redime. Non voluit*, inquit, *significare justitiam, & misericordiam esse Dei propitiationem, & pœnarum redemptionem: absit enim, ut alia unquam fuerit ἀπολύτρωσις, quàm sanguis Christi*.

At Luthetani ferè communiter fatentur pęnas temporales, quarum apud Deum sumus rei, posse interdum aliis pęnis spontè assumptis tolli, aut mitigari.

Martinus Lutherus in assertione articulorum suorum art. 5. non admittit quidem nomen Satisfactionis, sed tamen concedit (quod solum hoc loco quærimus) posse præveniri manum Dei, & pęnis spontè susceptis pęnas illas averti, quas alioqui ob nostra scelera merebamur. Quod idem admittit Philippus in locis communibus ultimò editis tit. de Satisfactione, & in Apologia Confessionis Augustanæ cap. de Confessione & Satisfactione; & Kemnitius in 2. par. Examinis pag. 1078.

Porrò Catholici tria docent. Primò pœnas temporales alterius vitæ, quæ in purgatorio luendæ essent, redimi posse jejuniis, precibus, Eleemosynis, aliisque piis ac laboriosis operibus hujus vitæ: de qua re satis diximus in libris de Purgatorio.

Secundò, pœnas temporales hujus vitæ interdum non posse redimi, sed necessariò perpetiendas esse: id quod extra omnem controversiam esse videtur. Deus enim aliquando ita pęnam aliquam constituit, ut nullam pro ea redemptionem accipere velit. Talis in primis pęna mors est, quam nullus quantumvis justus, ullo pio opere avertere potuit. Talis fuit pęna illa Davidis, 2. Reg. 12. *Quia blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur*. Tametsi enim David jejunaverit, & humi prostratus oraverit, non tamen mortem illam filii sui redimere potuit. Talis etiam fuit pęna illa Moysis, ne intraret in terram promissionis, ob peccatum, quod ad petram Oreb commiserat: rogavit enim Moyses (ut ipse testatur Deut. 3.) Deum, ut pęnam illam sibi condonaret, & exauditus non est. Vide S. Gregorium lib. 9. Moral. cap. 30. in illa verba S. Job: *Deus cujus iræ nemo resistere potest*.

Tertiò posse aliquando pęnas temporales hujus vitæ aliis operibus tolli: id quod tam est in Scripturis evidens, ut mirum sit ab ullo negari potuisse. Certè per quam indicata fuerat pœna temporalis, quam ille ob sua scelera merebatur: continuò subjecit: *Quamobrem Rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua Eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum*. Ubi apertissimè S. Daniel docet, posse pœnas peccatorum piis operibus redimi.

Neque potest accommodari huic loco solutio illa Calvini, quòd loquatur Daniel de redemptione debiti ad homines, ut videlicet restitueret Nabuchodono-
C sor quæ injustè rapuerat. Nam peccatum præcipuum Nabuchodonosor, ob quod pœnam illam meruerat, quam Propheta Eleemosynis averti posse dicit, non fuit rapina bonorum alienorum, aut aliquod aliud peccatum in homines, sed superbia, & cordis elatio. Sic enim legimus in illo ipso 4. capite Danielis: *In aula Babylonis deambulabat; respondit que Rex, & ait: Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum Regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Cumque sermo adhuc esset in ore Regis, vox de cœlo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonosor Rex, regnum transibit à te &c.*

Præterea etiamsi peccatum Regis fuisset iniquitas in homines: tamen non solùm illud peccatum habuit
D Nabuchodonosor, sed multa alia. Daniel autem omnia peccata Eleemosynis redimi posse dicit: *Peccata tua*, inquit, *eleemosynis redime*. Quod clariùs scribitur Tob. 4. *Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat*; Loquitur igitur Daniel de Eleemosyna non tam ut hominibus ablatum restituit, quàm ut Deum offensum placat.

Huc etiam facit quod ait Apostolus 1. Corinth. 11. *Si nos metipsos dijudicaremus, non utique judicaremur*.

Denique, huc pertinet sententia illa S. Augustini in Psalm. 50. *Impunita peccata eorum, etiam quibus ignoscis non dimisisti: sic prærogasti misericordiam, ut servares & veritatem. Ignoscis confitenti, ignoscis, sed seipsum punienti: sic servatur misericordia, & veritas*. Et illa san-
E cti Gregorii lib. 9. Moral. cap. 27. *Proculdubio Dominus delictum sine ultione non deserit: aut enim ipse hoc homo in se pęnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit*. Et cæteræ Patrum sententiæ, quas infrà cap. 9. adferemus.

CAPUT IV.

Opera laboriosa, quibus reatus pœnæ temporalis expiatur spontè suscipi posse.

Tertia quæstio erat, Utrum opera laboriosa, quibus pœnæ temporalis reatus expiandus est, tum spontè assumenda sint, tum etiam à Sacerdotibus injungenda.

Concilium Trident. sess. 14. cap. 9. docet, tribus modis

[illegible]
les ultrò accersiti cruciatus, pertinent ad regulam, Frustrà colunt me mandatis hominum; item pugnant cum his præceptis, Non occides; item, Habeto honorem corpori.

Martinus etiam Kemnitius in Examin. suo part. 2. pag. 1079. satis apertè rejicit duos illos modos, ubi tractans locum Apostoli: *Si nos ipsos judicaremus &c.* 1. Corinth. 11. *Non utitur*, inquit, *verbo κρίνειν, sicut Pontificii interpretantur de electitiis pœnis, quæ tamquam satisfactiones, aut compensationes pro peccatis, vel voluntariè suscipiuntur, vel à Confessario injunguntur.* Et infrà pagin. 1092. negat pertinere ad claves, injunctionem satisfactionis: & pag. 1093. ita scribit: *Quod dictum est, Optimam & aptissimam pœnitentiam esse, novam vitam; hanc habet sententiam: post acceptam fide propter Christum remissionem peccatorum, non requiri præterea aliam satisfactionem, aut expiationem pro peccatis, cùm simus in Christo consummati, sed requiri illud quod Scriptura præscribit; Desine à malo, & fac bonum.*

Martinus Lutherus in assert. art. 5. admittit quidem, rectè facere Ecclesiam, dum, ut pia mater quibusdam castigationibus filios suos puniens, prævenit manum Dei: non tamen admittit hoc pertinere ad Claves, cùm (ut ipse notat) ligentur & solvantur peccata, non autem Confessio, vel Satisfactio ligari aut solvi rectè dici possit.

Sed facile nobis erit, utrumque modum satisfaciendi, & per pœnas spontè assumptas, & per injunctas à Sacerdotibus, ex divinis literis, & Patrum testimoniis demonstrare.

Ac Primùm de pœnis spontè assumptis tot sunt in Scripturis exempla, ac testimonia, ut mirum sit, potuisse in mentem alicujus cadere, ut id negaret. Quis S. Job coegit pœnitentiam agere in favilla, & cinere, ejus delicti, quod verbo commiserat? sic enim ipse ait cap. ult. *Insipienter locutus sum, idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla, & cinere.* Quis Davidem coegit jejunare, & humi jacere? 2. Regum 12. & ponere vestimentum suum cilicium? Psal. 68. & panem sicut cinerem manducare, & potum cum fletu miscere? Psalm. 101. nonne hæc omnia, & alia id genus multa, S. David spontè sua faciebat, ut de se pœnas sumeret, ob peccata in Deum admissa? Nonne etiam Achab spontè sua cilicium ad carnem induit, ut Deum placaret, jejunavitque, & dormivit in sacco, ut legimus 3. Regum 21. & Dominus de eo ad Eliam dixit: *Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus.* Quid rex Ninivitarum; nonne spontè sua surrexit de solio, & abjecto vestimento suo, indutus est sacco, & sedit in cinere, & jejunium toti populo suo indixit? Si pœnæ istæ spontè assumptæ, hypocritæ essent, & cum præceptis divinis pugnarent, ut Phi-

[illegible]
non utique judicaremur. Pro illis peccatis, quæ legis Decalogus continet, & de quibus Apostolus ait: Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt; in pœnitentia majorem in se quisque severitatem debet exercere, ut à se ipso judicatus, non judicetur à Domino, ut idem Apostolus ait; Si enim nos judicaremus, à Domino non judicaremur.

Ex quo intelligimus, parum ad rem facere, quod notavit Kemnitius, Apostolum non usum esse verbo κρίνειν, sed διακρίνειν, cùm ait: *Si nos judicaremus:* siquidem Apostolus per vocem διακρίνειν, intellexit quidem discutere ac discernere, ut vox ipsa propriè significat, sed haud dubiè voluit, ut qui se discutiunt, si malefacta in se inveniunt, ea corrigant, & puniant, ne à Domino gravius puniantur, ut S. Augustinus rectè exposuit. Quem sequitur Anselmus in eundem locum; & ab his non discrepat Commentarius, qui tribuitur Ambrosio, qui per διακρίνειν intelligit errata non solùm discernere, sed etiam corrigere: cum quibus apertissimè sentit Chrysostomus hom. 42. in Matth. *Audi*, inquit Chrysostomus, *Paulum dicentem; Si nos ipsos judicaremus, non utique judicaremur. Et quonam modo, inquies, à meipso rationes vivendi, & supplicium exigam? Largos lachrymarum effunde fluvios, laboribus ac vigiliis te ipsum affige &c.*

Neque argumenta illa Philippi, quòd pertineant pœnæ spontè assumptæ ad regulam: *Frustrà colunt me mandatis hominum*, & quòd pugnent cum præceptis: *Non occides*, &, *Habeto honorem corpori*. Concludunt aliquid: alioqui reprehendere cogeremur S. Job, Davidem Prophetam, & alios sanctissimos homines, quos constat pœnas multas spontè suscepisse, ut peccata ut se punirent.

Illud igitur: *Frustrà colunt me mandatis hominum*, non habet locum in re proposita: tum quia Dominus eo loco non loquitur de eo, quod spontè agimus, sed de eo, quod facimus ex hominum imperio: tum quia non displicet Deo obedientia erga homines, nisi quando contraria Deo præcipiunt homines: tum denique quia non hominum sed Dei mandatum est, ut qui peccavit pœnitentiam agat; & pœnitentiam Scripturæ passim describunt per fletum, planctum, jejunium, saccum &c. Itaque cùm dicuntur aliqui pœnas spontè sua assumere; illud, Sponte sua, non excludit mandatum Dei de pœnitentia agenda, & operibus laboriosis assumendis; sed excludit tum peculiare Sacerdotis imperium; tum etiam certum genus, aut mensuram operum laboriosorum, quam Scriptura aut Ecclesia in particulari præscripserit.

Illud autem: *Non occides*, quorsum adducitur? neque enim ullus nostrum probat ejusmodi pœnas, quæ mortem, aut mortis periculum adferant. Porrò jejunia, preces, sacci, & cæteræ corporis asperitates, adeò non occidunt, ut Eremitæ illi veteres, qui in ejusmodi operibus præter cæteros homines exercebantur,

quosdam, qui ex superstitione corpus affligebant, non autem ut illud ob animæ salutem castigarent: ubi corporalis afflictio spontè assumpta laudatur, sed finis malus reprehenditur: *Videntur quidem*, inquit Apostolus, *quæ isti faciunt rationem habentia sapientiæ in superstitione, & humilitate, non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis*, hoc est, Videtur quidem abstinentia istorum habere quasdam rationes sapientiæ, quia hoc facere videntur ad humiliandum cor, & castigandum corpus, non honorandum & saturandum: tamen quia ex superstitione id faciunt, non ex vera pietate, nihil eis prodest.

CAPUT V.

Opera quibus reatus peccati præteriti expietur, rectè à Sacerdotibus injungi.

DEmonstravimus hactenus opera laboriosa sponte assumi posse: sequitur, ut ea posse quoque ac debere à Sacerdotibus injungi, breviter ostendamus.

Primùm igitur verba illa Domini. *Quodcumque ligaveris*, Matth. 16. &, *Quæcumque alligaveritis*, Matth. 18. satis apertè hoc docent. Rectè enim Concilium Tridentinum sess. 14. can. 15. docet, Claves Sacerdotibus datas non tantùm ad solvendum, sed etiam ad ligandum; & ideò sicuti à culpa pœnitentes absolvunt, ita etiam posse ac debere eosdem ad certa pœnitentiæ opera alligare: & quemadmodum peccata remittunt quoad culpam, & pœnam æternam, dum absolvunt, sic etiam peccata retinent quoad pœnam temporalem, dum mulctam pœnitenti imponunt.

Ridicula autem est objectio Lutheri, quòd peccata, ligari & solvi dicantur: non Confessio, aut Satisfactio. Nam neque nos dicimus, ligari vel solvi Confessionem, aut Satisfactionem: neque propriè peccata solvuntur, aut ligantur; sed homines sunt, qui à vinculis peccatorum absolvuntur, vel pœnarum vinculis alligantur.

Porrò in potestate Clavium contineri, ut Sacerdotes pœnitentibus opera quædam laboriosa præscribant; ac per hoc, ad Jus divinum, non ad humanas traditiones hoc pertinere, testatur S. Leo in epist. 91. ad Theodorum his verbis: *Mediator Dei & hominum, hanc Præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, & ut confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per januam reconciliationis admitterent.*

Sanctus etiam Cyprianus in serm. de lapsis, dum contendit non oportere ad Martyrum preces, remittere peccata lapsis, nisi priùs expleverint impositas mulctas, ad Evangelium recurrit: *Contra Evangelii*, inquit, *vigorem, contra Domini ac Dei legem temeritate quorumdam laxatur incautis communicatio. Ite-*

pam, quàm ad pœnam temporalem expiandam, referri consuevisse, perspicuum est ex Conciliis illis, quæ in articulo mortis jubent pœnitentibus Communionem dari, etiamsi nulla: aut non plena præcesserit satisfactio; sed tamen admoneri, ut si fortè supervixerint, integrè pœnitentiam sibi injunctam expleant. Vide Concilium Nicænum, can. 12. aliàs 13. Carthaginense IV. can. 76. Arausicanum I. can. 3. Moguntinum sub Rabano, canon. 26. Item cap. 83. Græcarum Synodorum à Martino Bracarensi collectarum: & ex Pœnitentiali Theodori apud Gratianum, 26. quæst. 7. can. Ab infirmis.

Nec verò desunt optimæ rationes, ob quas planè congruens fuerit, ut in Sacramento Pœnitentiæ Deus vellet per ministros suos certam mulctam peccatoribus imponi.

Primùm enim id exigebat differentia inter eos, qui ante Baptismum, & qui post Baptismum peccant. Qui enim peccant ante Baptismum, majori misericordia digni sunt, quàm qui post Baptismum, cùm illi in tenebris ignorantiæ; isti in lumine fidei, & agnitionis Dei versarentur: illi Diabolo, & pompis, atque operibus ejus nondum nuncium remisissent; isti remisissent: illi sine adjutorio gratiæ gratum facientis, & absque Spiritu sancto inhabitante viverent; isti filii Dei effecti, pignus Spiritus in cordibus suis haberent: illi denique numquam anteà ad indulgentiam pervenissent: isti post indulgentiam, & tot beneficia, ingrati, tantum benefactorem iterum ad iracundiam provocassent. Itaque omnino par erat, ut Deus ministris suis mandaret, ut peccantes post Baptismum: non sine mulcta injuncta ad indulgentiam divinam per januam reconciliationis admitterent.

Quam rationem Michael Psellus in ea disputatione quam edidit, An plena remissio detur in fine suscipienti habitum Monachalem; egregiè his verbis complexus est, ex sententia Gregorii Nazianzeni: *Quot afferemus lachrymas, ut fonti Baptismi exæquentur? etenim nisi tantæ fuerint lachrymæ, ut per eas nostræ iniquitates obruantur, non invenientur eis superiores.* Et infrà: *Divinum quidem lavacrum, sicut superius est dictum, etiam sine lachrymis largitur remissionem peccatorum. Quamobrem, quòd talis lavacro adest potestas, & quòd facilè condonari possunt, quæ ante Baptismum peccata sunt, ut quæ sint admissa propter ignorantiam, ostensum est: quæ autem post Baptismum, multis lachrymis indigent, & non facilè condonantur, quoniam prudentes, scientesque peccamus.*

Altera ratio peti potest à misericordia, & justitia Dei, quæ in divinis literis passim conjunctæ prædicantur: siquidem maximè consentaneum est rationi, ut sic Deus ex misericordia peccata condonet, ut etiam justitiæ, quoad ejus fieri potest, satisfieri velit.

Neque solvitur argumentum, si quis dixerit, Christum pro nobis Deo Patri abundè satisfecisse. Nam etiamsi

impunitus, ne ex veniæ facilitate ad peccandum iterum incitetur. Atque hæc est ratio S. Gregorii Nazianzeni, orat. 14. quam habuit in funere parentis sui Gregorii: *Deus*, inquit, *ultionum est Dominus, qui licèt ob clementiam à severitate ad remissionem inclinare consueverit, non tamen in omnibus parcit peccantibus, ne illi bonitate sua fiant deteriores*. Hæc ille.

Neque solùm timor satisfactionis cum labore exsolvendæ, coercet à peccando, sed etiam admonet quanta sit peccati gravitas, & eo modo animam erudit, & illustrat, atque ex eo lumine ingens quoddam odium erga peccatum nascitur, ut jam non timore pœnæ, sed amore justitiæ, & odio peccati in bonis actionibus perseveretur.

Neque exigua est illa utilitas Satisfactionis, quæ multum conducit ad habitus vitiorum eradicandos, & virtutum inserendos, quodque Christi crucem gustare nos facit, & Christo ipsi compati, ut cum eodem postea (juxta Apostolum) regnemus: quas rationes breviter attigit Concilium Tridentinum, sess. 14. cap. 8.

Quinta ratio petitur ab utilitate, quæ in alios redundat. Nam sæpè ob peccatum unius, non punitum, ut oportebat, in totum populum Dei furor accenditur: cujus rei testis est Josue, qui cap. 7. scribit, populum Israel tamdiu coram hostibus terga vertisse, donec peccatum Achan detectum, & punitum non fuit. Neque exigua est illa utilitas, quod ex pœna unius, præsertim si publica sit, sæpenumerò corriguntur multi. Denique, illud quoque accedit, quòd, ut sanctus Cyprianus ait in sermone de lapsis, extremo: *Is qui Deo pro peccatis suis satisfacere, ut par est, laborat, non solum veniam apud Deum impetrat, sed etiam quam contristaverat nuper lætam facit Ecclesiam*.

CAPUT VI.

Opera satisfactoria esse, Orationem, Jejunium, & Eleemosynam.

QUarta sequitur quæstio, Quænam sint illa opera, quibus pro reatu pœnæ expiando, satisfacere debemus. Et quidem Philippus Melanchthon cum in Confessione Augustana, art. de Confessione, inter eos qui sunt de abusibus, & in Apologia art. de pœnitentia, tum in locis, titul. de Satisfactione, absolutè damnat ea opera, in quibus Catholici Satisfactionem constituunt, ac dicit esse cæremonias, res inutiles, non mandatas divinitùs, traditiones humanas &c.

Martinus autem Kemnitius in 2. par. Examin. pagin. 1094. admittit, opera quæ satisfactoria dicuntur à Catholicis, ut Orationem, Jejunium, Eleemosynam, in genere, & ut ad vitæ novitatem pertinent, mandata esse divinitùs: tamen certam mensu-rà illa omnia, quæ ad hæc tria, tamquam ad quædam præcipua capita revocantur.

Cur autem hæc tria præcipuè à Theologis statuantur, duæ sunt causæ. Una est, quòd debeamus satisfacere per ea bona, quæ nostra sunt, quoad ejus fieri potest. Habemus autem tria genera bonorum animi, quæ Deo damus per Orationem; corporis, quæ Deo damus per Jejunium; externa, quæ Deo damus per Eleemosynam. Altera ratio est, quòd omnia vitia revocantur ad illa tria, quæ S. Joannes posuit in epist. cap. 2. concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculo-
C rum, & superbiam vitæ. Jejunium comprimit concupiscentiam carnis, Eleemosyna concupiscentiam oculorum, idest, avaritiam, Oratio superbiam vitæ.

Revocantur autem ad Jejunium ea omnia quæ corpus affligunt, & concupiscentiæ carnis repugnant, ut cilicia, cineres, flagellationes: revocantur ad Eleemosynam, quæ repugnant avaritiæ, aut certè in proximi utilitatem cedunt, ut opera omnia misericordiæ: revocantur ad Orationem, quæ Deo propriè exhibentur, ut laudes, gratiarum actiones, Contritionis & Confessionis actus.

Quocirca rectè Theologi docent, per actum Contritionis, ut est opus pœnale, semper aliquid pœnæ temporalis, pro qua satisfaciendum erat, remitti: &
D aliquando tam vehementem esse posse dolorem Contritionis, ut tota pœna remittatur. Quod etiam à nostris docere, agnoscit Philippus in Apolog. Confess. in articulo de Confess. & Satisfactione, & tamen mentiri audet, nos Satisfactionem in cæremoniis, & rebus inutilibus constituere.

His ita constitutis, facile erit probare Scripturarum testimoniis ea, in quibus nos ponimus Satisfactionem. Nam de Oratione loquitur Deus in Psalm. 49. *Invoca me in die tribulationis, eruam te &c.* ubi simul præceptum, & promissionem videmus. Exemplum habemus Davidis, qui tot Psalmis compositis, peccata sua coram Deo deflevit; item Manasse, de quo sic legimus, 2. Paralip. 33. *Qui postquam coangustatus est, oravit Do-*
E *minum Deum suum, & egit Pœnitentiam valde coram Deo Patrum suorum, deprecatusque est eum, & exoravit intensè: & exaudivit orationem ejus, reduxitque eum Hierusalem in regnum suum*. De jejunio habemus exemplum Davidis, ut cætera prætermittam, 2. Reg. 12. item præceptum, & promissionem: Joelis 2. de Eleemosyna insigne exstat exemplum Tob. 1. præceptum, & promissio, Lucæ 11. *Date Eleemosynam, & omnia munda sunt vobis*.

Rursum hæc tria commendantur ab Angelo, Tobiæ 12. *Bona est Oratio cum jejunio, & Eleemosyna*. Et regulas eorundem trium operum explicat Dominus, Matth. 6. De cinere, & cilicio, quæ ad Jejunium reducuntur, exstant exempla in divinis literis, ut Ninivitarum, Jonæ 3. Davidis, ac seniorum Israel, 1. Paral. 21. Idem imperatur Hier. 4. Joel. 1. & alibi. Idem confirmat ipse Dominus, Matth. 11. Denique Hiero-nymus

[illegible] & S. Hieronymus postquam dixerat in epist. ad Eustochium de custodia virginitatis: *Horrebant sacco membra deformia*; & : *Nuda humo vix ossa coharentia collidebam*, & : *Repugnantem carnem, hebdomadarum inedia subjugabam*. Subjungit: *Memini me clamantem, diem crebrò junxisse cum nocte, nec priùs à pectoris cessasse verberibus, quàm rediret Domino increpante tranquillitas*.

Jam verò hæc ipsa opera quatenus quoad certum modum in particulari, divinitùs mandata non sunt, ac per hoc indebita dici possunt; grata esse Deo, & sancta, atque utilia, demonstratum est à nobis in 2. lib. de Monachis, ubi de Consiliis Evangelicis, & Operibus supererogationis disputavimus. C

Ac præter alia, insigne testimonium habemus in lib. Num. cap. 30. ubi Deus approbat, & sibi reddi jubet, vota sponte facta de jejuniis, aut alia quavis corporis afflictione. Atqui Deus nusquam imperaverat, non solùm in specie aliqua certa vota, sed ne in genere quidem ulla vota: & tamen vota spontè facta Deo grata esse, perspicuum est, tum ex eo, quòd jubet sibi reddi, tum ex illa Prophetæ cohortatione: *Vovete, & reddite Domino Deo vestro*; Psalm. 75. Falsum igitur est quod adversarii passim scribunt, opera indebita, sive non imperata divinitùs, minimè Deo placere. D

Insigne quoque est exemplum S. Joannis Baptistæ, cujus vestis, pili camelorum erant; cibus, locustæ; lectus, humus, domus, desertum. Matth. 3. Luc. 3. & Marc. 1. Neque poterunt Adversarii in Scripturis ostendere, ubi Deus tantam vitæ asperitatem imperaverit; ut omnino fateri cogamur, ejusmodi labores spontè susceptos fuisse, atque ad opera supererogationis pertinuisse. Neque illud dici potest; resipiscentiam, ac vitæ novitatem eos labores postulasse. Nam nec S. Joan. unquam à Deo alienus fuerat, ut conversione, & resipiscentia, ac vitæ novitate indigeret: neque conversio, ac vitæ novitas, ex sententia præcipuè Adversariorum, tantam severitatem requirit. Joannes igitur quia Pœnitentiam prædicaturus venerat; ut eam non solùm verbo, sed etiam exemplo prædicaret: *Elegit*, ut scribit Chrysostomus homil. 10. in Matth. *vestem, & victum, ac reliquam vitam compunctioni, & pœnitentiæ accommodatam*. Et placuisse Deo ejusmodi vitam, testis est Christus ipse, qui Joannem Matth. 11. & Luc. 7. mirificè laudavit. E

Huc etiam pertinet Annæ illius exemplum, quæ ut Lucas scribit cap. 2. *Non recedebat à templo, jejuniis ac obsecrationibus serviens, die ac nocte*. Nam à templo non recedere, & perpetuò jejunare & orare, non erat in lege Domini usquam imperatum: & tamen hæc opera indebita, & supererogationis, fuisse cultum Deo gratum, ex verbis Evangelii satis apertè colligitur. Neque enim Evangelista in laudibus ejus mulieris posuisset, assidua illa jejunia & preces, & in templo commorationem; neque dixisset, illam Deo servisse jejunitudinibus *elegantia propemodum certans*. Augustinus homil. 29. in lib. 50. homiliarum, eleemosynarum largitionem, sacrificium vocat. Idem, sive quicumque fuit auctor, in libro de dogmatibus Ecclesiasticis, cap. 68. *Pro amore castigandi corporis, abstinentibus à vino vel carnibus, nihil credere meriti accrescere, non hoc Christiani, sed Joviniani est*. At profectò à carnibus, & vino abstinere, non est divinitus imperatum. Leo serm. 2. de jejunio decimi mensis: *Pro consummata*, inquit, *perceptione omnium fructuum dignissimè largitorum, eorum Deo continentiæ libamen offertur*. Quo loco S. Pontifex, sacrificium, ac per hoc, cultum Dei, jejunium illud appellat, quod certum est non esse à Deo Christianis impositum. Denique, pleni sunt libri Patrum ejusmodi testimoniis.

Postremò, accedit etiam ratio. Nam si Deo placent opera, quæ ipse neque in genere, neque in specie imperavit, modò cum debitis circumstantiis fiant, ut paulò ante ostendimus de votis; quantò magis certum erit, placere Deo, quæ ipse saltem in genere imperavit, qualia sunt, Oratio, Jejunium, & Eleemosyna, & quæ ad ista revocantur? Argumenta Philippi soluta sunt capite superiore.

CAPUT VII.

Posse hominem justificatum verè Deo satisfacere pro reatu pœna temporalis.

Ultima restat quæstio; Utrum opera quæ fiunt ad redimendam pœnam temporalem, cujus reatum sæpè manere ostendimus post culpam dimissam, verè Satisfactoria dici possint. Adversarii siquidem etiamsi cogantur admittere (ut jam disputavimus) manere interdum reatum pœnæ temporalis post culpam remissam; & pœnis spontè assumptis præveniri manum Dei, & flagella divina averti, ac denique Jejunium, Orationem, & Eleemosynam esse opera laboriosa, ac Deo grata: tamen nullo modo adduci possunt, ut fateantur, per hæc opera satisfieri Deo, aut pœnas debitas compensari; vix etiam nomen ipsum Satisfactionis ferunt.

Lutherus in assert. art. 5. *Vehementer*, inquit, *odi, & sublatum vellem hoc vocabulum*. Satisfactio, *quod non modò in Scripturis non invenitur, sed & periculosum habet sensum, quasi Deo quisquam possit pro ullo peccato satisfacere, cùm gratis ille ignoscat omnia*.

Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ articul. de Confessione & Satisfactione: *Sed tamen*, inquit, *fatentur Adversarii, quòd Satisfactiones non prosint ad remissionem culpæ: verùm fingunt Satisfactiones prodesse ad redimendas pœnas, seu Purgatorii, seu alias*. Et infrà: *Hæc tota res est commentitia, recens conficta, sine*

& ex animo pertæsos esse approbarent, sed potius priorum memoriam obliterarent : atque ita dicebantur, non Deo, sed Ecclesiæ satisfacere. Hæc ille, qui his verbis satis ostendit, se non admittere Satisfactionem qua Deo satisfiat; & in superioribus explicaverat, se non solùm satisfactionem quoad culpam, sed neque etiam quoad pœnam, ullo modo admittere : cujus argumenta paulò infrà dissolvemus.

Martinus etiam Kemnitius loco sæpiùs notato, ac præcipuè pag. 1087. id præcipuè in Tridentino Concilio reprehendit, quòd exigat Satisfactionem in reconciliatione, quæ fit post Baptismum : *Ita*, inquit, *Concilium sententiam suam explicat : Eos qui ante Baptismum deliquerunt, dicit in gratiam à Deo recipi sine propriis satisfactionibus, propter meritum & satisfactionem Christi : qui verò post Baptismum lapsi sunt, illis ait divinam clementiam non dimittere peccata absque ulla propria ipsorum satisfactione, quam pro peccatis ipsi exolvant, Hoc Lector bene notet &c.*

Nos igitur Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 14. & sess. 14. canon. 13. & Ecclesiæ totius sententiam sequentes, probare aggrediemur, per opera illa pœnalia, de quibus hactenus locuti sumus, verè ac propriè Domino satisfieri pro reatu pœnæ, qui post culpam dimissam remanet expiandus.

Illud tamen anteà præmittendum putamus, quod & initio libri hujus attigimus, nos hoc loco de Satisfactione illa verba facere, quæ (ut nostri loquuntur) ex condigno quidem pœnam temporalem expiet, non tamen ex rigore justitiæ. Satisfactio enim ex rigore justitiæ, duo requirit : ut satisfiat ex propriis; & ad æqualitatem, nulla videlicet præveniente, aut intercedente gratia ejus, cui debetur Satisfactio. Nos autem neque aliquid habemus, quod Dei non sit, neque possumus ullo genere honoris adæquare injuriam, quam Deo fecimus : cùm injuriæ mensura æstimetur ex dignitate Dei, quæ infinita est; mensura honoris, quem illi impendimus, æstimetur ex dignitate nostra, quæ est finita, ac perexigua. Nihilominus tamen accedente gratia Dei, eaque multiplici, verè possumus aliquo modo ex propriis, & ad æqualitatem, ac per hoc justè, & ex condigno satisfacere.

Primùm enim accedit gratia justificationis, per quam efficimur filii Dei, membra Christi, habitacula Spiritus sancti : & hac ratione, opera nostra, ut à Spiritu Christi in nobis habitante procedunt, quandam habent infinitatem, ac per hoc etiam quandam æqualitatem cum injuria, qua Deum peccando affeceramus.

Accedit rursus alia gratia, dum Deus, qui nostra omnia sibi jure vendicare posset, non omnia, quæ facere possumus, imperat, sed certa quædam opera duntaxat : alia verò permulta, non imperat, sed suadet, atque ad ea facienda hortatur, ut lib. 2. de Monachis copiosè ostendimus. Ex qua Dei benignitate illud consequitur, ut habeamus opera propria, & indebita, quibus pro injuria satisfaciamus : quamquam ea est benignitas Dei, ut etiam quæ munera ipsius

Ex Scripturis probatur, Deo satisfieri posse pro pœna temporali, culpa dimissa.

PRimum igitur Scripturæ testimonium esse potest, quod habetur Isaiæ cap. 1. ubi Dominus promittit remissionem plenam, ac perfectam peccatorum quasi præmium quoddam, iis qui non tantùm laverint ac mundaverint se per contritionem, sed etiam in bonis operibus misericordiæ se exercuerint. Sed de hoc loco
C plura dicemus cap. 15. in solutione tertii argumenti Joannis Calvini.

Alterum testimonium habetur Daniel. 4. *Peccata tua eleemosynis redime*. Et Proverb. 16. *Misericordia & veritate redimitur iniquitas*. Hic enim habemus vocem Redemptionis, quæ æquivalet voci Satisfactionis, quam Lutherus in divinis literis inveniri negabat. Certè enim non minùs ad justitiam pertinet Redemptio, quàm Satisfactio : & si absurdum esset dicere, nostris operibus satisfieri pro peccatis; multò esset absurdius dicere, nostris operibus redimi peccata : quemadmodum ipsi etiam hæretici graviùs ferunt, si dici velimus aliqua ex parte redemptores, quàm Satisfactores. Cùm igitur Scriptura non uno in loco diser-
D tis verbis tradat, nostris operibus redimi peccata, profectò non abhorret ab usu Scripturæ quòd nos dicimus, nostris operibus satisfieri pro peccatis. Quemadmodum autem refellatur Calvini expositio cap. 3. ostendimus.

Sed fortasse objiciet aliquis, non dixisse Danielem, Pœnas tibi debitas eleemosynis redime; sed, *Peccata tua eleemosynis redime*, proinde locutum esse de redemptione culpæ; quam nos ipsi fatemur non esse veram & propriam redemptionem.

Respondeo, in sacris literis nomen peccati sæpenumerò accipi pro pœna, sive pœnæ reatu, ut Gen. 43. *Nisi reduxero puerum, ero peccati reus in te omni tempore*. Deuteron. 5. *Reddens iniquitatem patrum in filios*. 3. Regum 1. *Erimus ego, & filius meus Salomon peccatores*; Et hoc modo accipi potest illud quod adduximus
E ex Proverbiis : *Misericordia & veritate redimitur iniquitas*.

Locus autem Danielis duobus modis exponi solet. Uno modo ut per peccatum intelligatur culpa, sive inimicitia cum Deo : & tunc significatur illis verbis, posse hominem pœnitentem per eleemosynas placare Deum ex congruo, atque ab eo gratiam reconciliationis impetrare. Ex qua interpretatione id sequitur, ut si opera hominis nondum justificati, tamen cum auxilio Dei speciali facta tantum valent ad reconciliationem, ut ex congruo dicantur redimere culpam: multò magis opera hominis justi, ex Spiritu inhabitante facta, tantum valeant ad expiandam pœnam temporalem, ut ex condigno dicantur redimere pœnam.

Alio modo exponuntur à nonnullis ea verba, ut

per

opera pœnitentiæ requirit, quibus primùm venia peccatorum impetretur, deinde etiam corona gloriæ acquiratur.

Tertium testimonium positum est in illis verbis Præcursoris: *Facite fructus dignos pœnitentiæ*, Luc. 3. quod testimonium Adversarii non rectè exponunt de novitate vitæ, & observatione legis divinæ. Nam facere fructum dignum pęnitentiæ, est operari eo modo, quo decet eum qui Pœnitentiam profitetur; qui autem pœnitentiam profitetur quòd aliquem læserit, non solùm cessat à lædendo, nec solùm cavet in futurum ne quid in eum committat, sed etiam damnum resarcit, compensat injuriam, malè facta corrigit, & emendat.

Atque in hunc modum locum istum veteres exposuerunt. S. Gregorius homil. 20. in Evang. *Aliud*, inquit, *est fructum facere Pęnitentiæ, aliud dignum Pęnitentiæ fructum facere. Ut enim de dignis pęnitentiæ fructibus loquamur, sciendum est, quòd quisquis illicita non commisit, huic jure conceditur, ut licitis utatur, sicque opera pietatis faciat, ut tamen si voluerit, ea quæ mundi sunt non relinquat. At si quis in fornicationis culpam, vel fortassis, quod gravius est, in adulterium lapsus est, tantò à se licita debet abscindere, quantò se meminit & illicita perpetrasse*. Vide eundem lib. 6. cap. 2. in primum Regum, ubi cùm tria ad Pęnitentiam requirat, mentis conversionem, oris confessionem, & peccati vindictam; hoc tertium, ex testimonio à nobis allato de dignis Pęnitentiæ fructibus confirmat.

Beda lib. 1. in Luc. cap. 2. repetit verba Gregorii jam citata. Idem etiam Beda in Psalm. 4. *Sacrificate*, inquit, *sacrificium justitiæ, quasi dicat: Ita dico ut irascamini præteritis peccatis, ut sacrificetis sacrificium, id est, mortificetis propria vitia vestra, faciendo dignos fructus Pęnitentiæ, tantum scilicet pro singulis vos affligentes, quantum digna expetit Pęnitentia, quod erit sacrificium justitiæ*.

Petrus Damiani in serm. 2. de S. Andrea: *Ne tibi blandiaris, si graviter peccanti, levior Pęnitentia à mansueto, vel à dissimulante dictatur, cùm in Purgatoriis ignibus perficiendum sit, quidquid hîc minus feceris: quia dignos Pęnitentiæ fructus quærit Altissimus*.

Christianus Druthmarus in cap. 3. Matth. *Fructum*, inquit, *dignum Pęnitentiæ facere, est præterita mala fletibus punire, & bona è contrario agere, & malè commissa eleemosynis redimere*.

Isichius lib. 4. in Levit. cap. 14. *Hæc*, inquit, *opera necessaria habet, quæ virtutibus, & actionis studio valeant delere peccata: propter quod Joannes Baptista populo Judæorum dicebat, Facite fructum dignum Pęnitentiæ*, & paulò infrà, explicans quæ sint ista opera, sive fructus Pœnitentiæ, dicit esse Orationem intentam, Eleemosynam, vigilias, saccum, jejunium, lachrymas.

Sanctus Joannes Chrysostomus homil. 10. in Mat-
pænitentiæ. Vides sarmenta purgari: quæ sunt detrimenta carnis damna lætitiæ, damna patrimonii, vitæ labores, qui actus propriè pęnitentium sunt.

Hi certè Patres non solùm vitæ novitatem, & legis obedientiam requirunt, ut digni fructus Pęnitentiæ censeantur, sed etiam ut à licitis nos abstineamus, ut opera faciamus; quæ valeant delere peccata, ut malè facta laboriosis operibus puniamus, ut scelera bonis operibus redimamus, ut vitiorum plagas abstinentiæ medicina curemus, ut crapulam & ebrietatem (ut Chrysostomus loquitur) aquæ potu, ac jejunio
C compensemus. Denique Pacianus, detrimenta carnis damna lætitiæ, damna patrimonii, & vitæ labores, idest, jejunia, fletus, eleemosynas profusas, & cæteras vitæ asperitates, quas alioqui nulla lex imperat, fructus dignos pœnitentiæ esse definit. Digni autem fructus rectè dici non possent, nisi re vera sufficerent ad injuriam compensandam, si non ad æqualitatem quantitatis, saltem ad æqualitatem proportionis, & juxta acceptationem ejus qui fuerat læsus.

Quartum testimonium habetur 2. Corinth. 7. ubi B. Paulus inter alios bonos fructus sanctæ tristitiæ, quæ Pœnitentiam in salutem stabilem operatur, ponit Vindictam. Neque multum refert an Apostolus loquatur de vindicta, quam is, qui Pœnitentiam a-
D git, de seipso sumit, an de ea, quæ injungitur ab alio: satis enim nobis est, probari ab Apostolo pœnas, quæ vindictæ nomine inveniuntur in Pœnitentia. Vindicta enim ad præteritum respicit, & ad justitiam pertinet, neque aliud est, nisi id quod nos dicimus Satisfactionem: ideò enim sumit unusquisque de peccatis suis pro amore Dei vindictam, vel à Sacerdote injunctam libenter admittit, ut injuriam Deo factam ea ratione compenset.

Et quamvis Calvinus, ut suprà notavimus, multis in locis neget, ullam pœnam pro peccatis nostris exigi à nobis; tamen lib. 3. Instit. cap. 3. §. 15. hunc locum Apostoli tractans, ita loquitur: *Postrema est vindicta: quo enim severiores in nos sumus, & acriore cen-*
E *sura quæstionem habemus de peccatis nostris, eo sperare debemus magis propitium, ac misericordem Deum. Et certè fieri non potest, quin anima divini Judicii horrore perculsa, partes ultionis in exigenda de se pęna occupet*. Quo loco apertè concedit, Apostolum Paulum loqui de pœna, quæ vindictæ nomine à pœnitente suscipitur.

Quintum testimonium colligitur ex Levit. cap. 4. 5. & 6. ubi sacrificia diversi pretii, pro æstimatione ac mensura delicti imperantur. Fuisse autem ea sacrificia compensationem, ac satisfactionem pro reatu pœnæ temporalis expiando, probabitur cap. 15. in responsione ad argumenta Calvini, in solut. 5. argumenti.

Huc adferri possunt illa omnia Scripturæ loca, quæ docent, opera hominum justorum, meritoria esse vitæ æternæ. Nam si opera justorum eam vim habent, ut vitam æternam verè, & propriè mercantur: nullo

merces debetur : denarium autem diurnum, qui eo loco pro mercede ponitur, communi consensu Patres docent esse vitam æternam. Vide Ambrosium lib. 7. in Lucam cap. *66.* Hieronymum lib. 2. in Jovinianum. Augustinum lib. de sancta Virginitate, cap. *26.* Gregorium lib. 4. Moralium, cap. 42. Chrysostomum, & alios in hunc locum Matthæi.

Alterum testimonium est 2. Timoth. 4. *Reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi in illa die justus judex, non solùm autem mihi, sed & iis, qui diligunt adventum ejus*, certè corona justitiæ, quæ redditur à justo Judice, veram & propriam laborum, meritorumque mercedem significat. Sed de his hactenus : nam de meritis operum suo loco fusiùs disseremus.

CAPUT IX.

Ex traditione veteris Ecclesiæ probatur Satisfactio.

NUnc adferemus testimonia veteris Ecclesiæ. Ac Primùm ætate prima post Apostolos, idest, post annum Domini 100. habemus Justinum, sive quicumque fuit auctor quæstionum, quæ in Justini operibus continentur. Is igitur quæst. 79. quærit, Cur Josiam Regem Deus permiserit gladio cædi, cùm vir sanctissimus fuisset ; respondet autem his verbis : *Cæterùm luctuosum vitæ finem propterea Josias retulit, quòd jussioni Hieremiæ non paruerit, qui ei ex mandato Dei dixerat, ut ne progrederetur ad obviandum Regi Ægypti in bellum, sicut ait Hieremias. Quapropter ut eum purum à peccatis ex hac vita reciperet Dominus Deus, ideò permisit illum inobedientiæ ejus ferro Ægyptio pœnas exolvere.* Quòd si mortem illam Deus permisit, ut purum Josiam à peccato reciperet : ergo mortis pœna expiatio fuit peccati ; & proinde (quod est idem) satisfactio pro peccato ; & si pœna illa mortis violentæ, expiatio fuit peccati, ad eundem modum cæteræ pœnæ, quæ post peccatum exiguntur à pœnitentibus, non sunt satisfactiones coram hominibus tantùm, sed etiam coram Deo : neque solùm in remedium contra futura, sed etiam in vindictam, & compensationem præteritorum exiguntur.

S. Irenæus lib. 3. cap. 37. loquens de Pœnitentia Adami : *Timor*, inquit, *Domini initium intelligentiæ, intellectus verò transgressionis fecit Pœnitentiam, pœnitentibus autem largitur benignitatem suam Deus. Etenim per succinctorium in facto ostendit suam Pœnitentiam, foliis ficulneis semetipsum contegens, existentibus & aliis foliis multis, quæ minus corpus ejus vexare potuissent, condignum tamen inobedientiæ amictum fecit, conterritus timore Dei, & retundens petulantem carnis impetum.* Et infra ponit verba ipsius Adami : *Quoniam*, inquit, *eam, quam habui à Spiritu sanctitatis, stolam amisi per inobedientiam : & nunc cognosco, quoniam sum dignus tali tegumento, quod delectationem quidem nullam præstat,* ad cor humiliandum valebat, ut superbiam, & inobedientiam compensaret. Atque hinc videtur posteà factum, ut pœnitentes sacco, sive cilicio communiter uterentur. Idem lib. 4. cap. *26.* in fine : *Docebat*, inquit, *ut facerent præcepta, quæ ab initio præcepit Deus, & ut veterem cupiditatem per opera bona solverent, & sequerentur Christum. Quoniam autem ea, quæ possidentur, pauperibus divisa, solutionem faciunt præteritæ cupiditatis, Zachæus fecit manifestum : Ecce, dicens, dimidium bonorum meorum do pauperibus.*

Tertullianus in lib. de Pœnitentia : *Offendisti*, inquit, *sed reconciliari adhuc potes, habes cui satisfacias,*
C *& quidem volentem*. Et infrà : *Satisfactio confessione disponitur*. Et paulò ante : *Quàm porrò ineptum, Pœnitentiam non adimplere, & veniam delictorum sustinere? hoc est pretium non exhibere, ad mercedem manum emittere : hoc enim pretio Dominus veniam addicere instituit : hac Pœnitentiæ compensatione redimendam proponit impunitatem.* Ex hoc testimonio habemus nomen Satisfactionis, quod Lutherus sublatum cupiebat : habemus satisfieri Deo, non autem soli Ecclesiæ, ut Adversarii docent : habemus, Satisfactionis opera ex condigno redimere pœnas peccatorum, nam ideò pretium, redemptionem, & compensationem Tertullianus appellat.

Post annum Domini 200. habemus Origenem, is
D homil. *6.* in Exod. sic loquitur : *Si quis fortè hujusmodi pecuniam à Diabolo deceptus, accepit, non usquequaque desperet, misericors enim & miserator Dominus, & creaturæ suæ non vult mortem, sed ut convertatur & vivat. Pœnitendo, flendo, satisfaciendo deleat quod admissum est*. Item homil. 15. in Levit. ubi dixerat posse redimi peccata in hac vita, subjungit : *Si tamen inveneris manus tua pretium, quod restituat. Quale pretium? Pœnitentiæ sine dubio lachrymis congregatum, & manibus, idest, labore boni operis inventum.* Homil. 3. in lib. Judic. *Vide*, inquit, *benignum Dominum, misericordiam cum severitate miscentem, & ipsius pœnæ modum justa & clementi libratione pensantem. Non in perpetuum tradit delinquentes, sed quanto tempore errasse te nosti, quanto*
E *tempore deliquisti, tanto nihilominus tempore humilia te ipsum Deo, & satisfacito ei in confessione Pœnitentiæ.*

S. Cyprianus lib. 1. epist. 3. scribens adversus eos, qui non præmissa plena satisfactione, pacem pœnitentibus dabant : *Elaborant*, inquit, *ne Deo indignanti satisfiat*. Et infrà : *Datur opera, ne satisfactionibus, & lamentationibus justis delicta redimantur, ne vulnera lachrymis abluantur*. Item lib. 3. epist. 14. *Hæc qui subtrahit fratribus nostris, decipit miseros, ut qui possunt agere Pœnitentiam veram, Deo Patri, & misericordi, precibus & operibus suis satisfacere, seducantur ut magis pereant*. Item in sermone de opere & eleemosynis : *Nec haberet*, inquit, *quid fragilitatis humanæ infirmitas, atque imbecillitas faceret, nisi iterum pietas divina subveniens justitiæ, & misericordiæ operibus ostensis, viam quandam tuendæ salutis aperiret, ut sordes postmodum quascumque contrahimus, eleemosynis abluamus.*

Loqui-

na, in ultimis verbis, posteaquam dixerat: *Orare oportet impensius, & rogare, diem luctu transigere, vigiliis, ac noctes fletibus ducere, stratos solo adhærere cineri, in cilicio & sordibus volutari &c.* ita subjungit: *Qui sic Deo satisfecerit, qui Pœnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit; exauditus & adjutus à Domino, quam contristaverat nuper lætam faciet Ecclesiam: nec jam solam Dei veniam merebitur, sed coronam.*

Post annum Domini 300. S. Antonius Magnus in epist. 1. extrema, dicit Deum aspicere ad jejunia plurima, vigilias, meditationes assiduas, preces largas, abdicationem rerum hujus mundi, & cæteros labores pœnitentium, & sic eorum misereri.

Lactantius lib. 4. de vera sapientia, cap. 17. *Volens*, inquit, *vitæ ac saluti nostræ pro æterna sua pietate consulere, Pœnitentiam nobis in illa circumcisione proposuit, ut si cor nudaverimus, idest, si peccata nostra confessi, satis Deo fecerimus, veniam consequamur.* Idem lib. 5. de Justitia, cap. 13. *Deo*, inquit, *satisfacere licet*, & lib. 6. de vero cultu, cap. 13. *Circumspice*, inquit, *conscientiam tuam, & quantum potes, medere vulneribus: nec tamen quia peccata largitione tolluntur, dari tibi licentiam peccandi putes. Abolentur enim si Deo largiare, quia peccaveras: nam si fiducia largiendi pecces, non abolentur. Deus enim purgari homines à peccatis maximè cupit, ideoque agere Pœnitentiam jubet.* His verbis Lactantius Cyprianum, ut videtur, secutus, hortatur pœnitentes ad eleemosynarum largitionem: ac dicit peccata tolli & aboleri per eleemosynas, si hominem pœniteat peccasse; & ideò quia peccavit, nimirum ut satisfaciat Deo; eleemosynas largiatur: non tolli autem nec aboleri, si fiducia largiendi homines peccent, idest, si eleemosynas largiantur, ut liberiùs peccent. Eodem lib. cap. 24. idem auctor: *Potest*, inquit, *reduci, & liberari, si eum pœniteat actorum, & ad meliora conversus, satisfaciat Deo.*

S. Hylarius in Psalm. 118. exponens versiculum ultimum literæ Phe: *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Conscius*, inquit, *peccatorum veterum, ut historia ipsa docetur, licèt toto corde se direxerit, tamen quia & peccati sui dolorem ante re ipsa scripserit, tunc cùm Nathan Propheta arguente, crimen suum recognovit, & flevit: nunc quoque non desinit veræ Pœnitentiæ lachrymis, facti veteris crimen abluere.* Et infrà: *Hæc Pœnitentia vox est, lachrymis orare, lachrymis ingemiscere, & per hanc confidentiam dicere: Lavabo per singulas noctes lectum meum. Hæc venia peccati est, fonte fletuum flere, ut largo lachrymarum imbre madefieri.* Ex hoc testimonio habemus Davidem post perfectam conversionem, & indulgentiam culpæ adeptam, lachrymis peccatum olim commissum abluisse, quia videlicet intelligebat, post culpam remissam, reatum pœnæ remansisse; qui Satisfactione purgandus esset: habemus etiam, veniam peccati esse, fonte, *& pallium salutis &c.* Hoc loco satis apertè Magnus Basilius docet, laboribus & ærumnis, quibus affligitur caro, acquiri lætitiam indulgentiæ, ac salutis. Idem etiam in oratione super illa verba: *Attende tibi. Attende*, inquit, *tibi, ut pro delicti proportione, hinc quoque mutueris ex admota tibi medela, valetudinis instaurandæ subsidium. Magnum est, & grave peccatum? multa opus habes confessione, lachrymis amarulentis, peracri contentione vigiliarum, indivulso, & continenti jejunio. Levis est: nec intoleranda offensio? huic quoque exæquetur Pœnitentia.* Hic verò apertissimè agnoscit Basilius Satisfactionem condignam esse debere, & eam proportionem cum peccato exigere, ut verè per eam offensio compensetur.

C

S. Ambrosius in epist. 82. ad Ecclesiam Vercellensem: *Quæ nobis*, inquit, *salus esse potest, nisi jejunio eluerimus peccata nostra?* Idem lib. 2. de Pœnitentia, cap. 5. *Utrumque*, inquit, *beatum dixit, & cujus iniquitas remittitur per lavacrum, & cujus peccatum tegitur operibus bonis; qui enim agit Pœnitentiam, non solùm diluere lachrymis debet peccatum suum, sed etiam emendatioribus factis operire, & tegere delicta superiora, ut non ei imputetur peccatum.* Idem ad Virginem lapsam, cap. 8. *Grandi plagæ*, inquit, *alta, & prolixa opus est medicina: grande scelus, grandem necessariam habet Satisfactionem.* Idem in lib. de Elia, & jejunio, cap. 20. *Habemus*, inquit, *plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus. Pecuniam habes? redime peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es, peccatis tuis venundatus es: redime te operibus tuis, redime te pecunia tua.*

D

S. Gregorius Nazianzenus in oratione de pauperum amore, propè extrema: *Misericordia*, inquit, *& fide peccata purgantur. Ergo miseratione purgemur, animique labes, & inquinamenta, egregia illa herba detergamus ac dealbemus, alii ut lana, alii ut nix pro misericordiæ videlicet proportione.* Idem in oratione in sanctum lavacrum, dicit, cicatricem ex peccatorum vulneribus remanentem, obduci obnixis precibus, multo luctu, & gemitu, & lachrymis. Idem oratione in sancta lumina, posteaquam multa dixerat de Baptismo laborioso Pœnitentiæ, subjungit: *Æquale est malum, & dimissio absque castigatione, & castigatio sine venia; quandoquidem illa totas relaxat habenas, hæc verò nimium restringit*; qua sententia pulchrè refellit Novatianos & Lutheranos (licèt hi nondum nati essent) Novatiani enim castigationem admittebant sine spe absolutionis; Lutherani contra absolutionem sine castigatione concedunt. Quare sicut Cyprianus de Novatianis dixit, illos subtraxisse de Satisfactione medicinam, lib. 4. epist. 2. ita nos dicere possumus de Lutheranis, eos è contrario subtrahere de medicina satisfactionem.

E

S. Pacianus in Parænesi ad Pœnitentiam, extrema: *Obtestor*, inquit, *& deprecor, ne pudeat in hoc ope-*

corrigentis; ac tum debere dimitti cum viderit congruam Satisfactionem. Idem in epist. 22. ad Episcopos Macedoniæ, cap. 4. *Ergo*, inquit, *si ita est, applicentur ad ordines sacrilegi, adulteri, atque omnium criminum rei, qui benedictione Ordinationis crimina, vel vitia putantur auferri: nullus sit Pœnitentiæ locus, quia id potest præstare Ordinatio, quod longa satisfactio præstare consuevit*. Hinc certè sine ambiguitate discimus, longa Satisfactione criminum, remissionem acquiri.

S. Leo I. serm. 1. de jejunio decimi mensis: *Oratione*, inquit, *propitiatio Dei quæritur, jejunio concupiscentia carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimuntur*. Idem in epist. 79. ad Nicetam, cap. 5. *De iis Christianis, qui inter eos, à quibus fuerant captivati, cibis immolatitiis asseruntur esse polluti, consultationi tuæ charitatis hoc etiam respondendum esse credidimus, ut Pœnitentia Satisfactione purgentur, quæ non tam temporis longitudine, quàm cordis compunctione spectanda est*. Idem in epistola 91. ad Theodorum, rursum repetit, salubri Satisfactione pœnitentes purgari; & in epist. 92. ad Rusticum, cap. 2. de Sacerdotibus pœnitentibus loquens: *Unde*, inquit, *hujusmodi lapsis ad promerendam misericordiam Dei, privata est petenda secessio, ut illis Satisfactio si fuerit digna, sit etiam fructuosa*.

S. Gelasius I. in epist. 1. ad Episcopos Lucaniæ, Brutii & Siciliæ, cap. 23. *Viduæ, quæ propria voluntate professam pristini conjugii castitatem mutabili mente calcaverint, periculi earum intererit, quali Deum Satisfactione placare debeant*.

Præter hos Pontifices, habemus insignes Theologos, Græcos & Latinos. Sanctus Joannes Chrysostomus in 2. lib. de Sacerdotio, non longè à principio: *Non temerè*, inquit, *ad delictorum modum oportet & mulctam ipsam adhibere: sed tamquam ex conjecturis quibusdam explorandus est delinquentium animus &c.* & homil. 41. ad populum Antiochenum: *A nobis*, inquit, *ultionem sumamus, ita placabimus Judicem*. Idem hom. 2. de lapsu primi hominis: *Ostendit*, inquit, *Dominus quibus officiis possint delicta purgari: ostendit, confessione & deformitate cultus, veniam posse facillimè impetrari*.

Theophilus Alexandrinus in 1. Paschali epist. extrema: *Præterita*, inquit, *peccata pœnitentia corrigamus, præsenti fletu redimamus futura gaudia, aculeoque conscientiæ in morem apum noxios peccatorum fucos repellamus*.

S. Hieronymus in cap. 1. Joelis, explicans illa verba: *Accingite vos, & plangite. Qui*, inquit, *peccator est, & quem remordet propria conscientia, cilicio accingatur; & plangat vel propria delicta, vel populi; & ingrediatur Ecclesiam, de qua propter peccata fuerat egressus: & cubet, vel dormiat in sacco, ut præteritas delicias, per quas offenderat Deum, vita austeritate compenset*. Idem in epist. ad Eustochium de obitu Paulæ matris, ita Paulam loquentem inducit: *Turpanda est sibi non parcenti ille parcit, cujus altum justumque judicium nullus contemptor evadit*. Item homil. 50. cap. 11. ex lib. 50. homiliar. *Veniat peccator ad Antistites, per quos in Ecclesia claves ministrantur, & tamquam bonus incipiens jam esse filius, maternorum membrorum ordine custodito à Præpositis sacramentorum accipiat Satisfactionis suæ modum, ut in offerendo sacrificio cordis contribulati devotus, & supplex, id tamen agat, quod non solùm illi prosit ad suscipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum*; & infrà cap. 15. *Non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de his, quæ facta sunt, satisfiat Deo, &c.* Item in

C Psalm. 50. in illa verba: *Et à peccato meo munda me; Implora misericordiam, sed attende justitiam; misericordia est ut ignoscat peccato, justitia est ut puniat peccatum. Quid ergo? quæris misericordiam? peccatum impunitum remanebit? respondeat David, respondeant lapsi, respondeant cum David, ut misericordiam mereantur sicut David, & dicant: Non Domine, non erit impunitum peccatum meum, non impunitum erit, sed ideò nolo ut tu punias, quia ego peccatum meum punio*. Hic certè locus apertè convincit, Satisfactionem nostram non requiri solùm ad exemplum, vel disciplinam politicam, sed ut injuria Deo facta compensetur, & divinæ justitiæ satisfiat.

D Maximus homil. in die Cinerum: *Non reprehenditur*, inquit, *ille, qui dudum corde devio, & lubricis gressibus à tramite elapsus salutis, redintegrare se Deo mœsta pœnitentiæ Satisfactione conatur*.

Severus Sulpitius lib. 2. Dialogorum de miraculis S. Martini, cap. 13. *Fornicatio*, inquit, *deputatur ad pœnam, nisi Satisfactione purgetur*.

Joannes Cassianus collat. 20. cap. 7. *Dum agimus pœnitentiam, & vitiosorum actuum recordatione mordemur, necessarium est, ut ignem conscientiæ nostræ obortus ex confessione culpæ, lachrymarum imber extinguat: cùm verè cuiquam in hac humilitate cordis, & spiritus contritione defixo, atque in labore & gemitu perduranti, horum recordatio fuerit consopita, & conscientiæ spina de medullis animæ, gratia Dei miserantis evulsa, certum est eum*

E *ad Satisfactionis finem, atque indulgentiæ merita pervenisse, & ab universorum criminum labe purgatum*. Vide etiam eumdem collat. 23. cap. 15.

Theodoretus in Epitome divinorum decretorum, cap. de Pœnitentia: *Sunt*, inquit, *medicabilia etiam quæ post Baptismum fiunt, vulnera: medicabilia autem non ut olim, per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & jejunium, & orationem, & laborem facti peccati quantitati contemperatum*.

S. Paulinus in epist. 12. ad Severum: *In sæculo*, inquit, *corrupti muneribus reorum judices condemnantur: sed quisquis homo præventus in aliquo peccato, diffidens innocentiæ tuæ, adfers pretium salutis tuæ Judici nostro; ne verearis quasi corruptionis injuriam justitiæ Dei faceres: accipit à te Christus libenter salutis tuæ pretium;*

& pau-

..., inquit, confitenda sunt peccata, sed etiam pœnitentiæ austeritate delenda. Item ibidem: *Corrigibilia equidem peccata portantur, quia postquam à delinquentis voluntate discedunt, purgari Satisfactione salubriter possunt*. Vide eundem lib. 3. in 1. lib. Regum, cap. 7. & lib. 2. epist. 27.

Hesychius, sive Isichius (quem æqualem Gregorii fuisse putamus, ut diximus in secundo lib. de Eucharistia, cap. 32.) lib. 2. in Leviticum, exponens cap. 6. *Carnes*, inquit, *pœnitentiæ intelligimus jejunium, vigilias, cilicinum vestimentum, cum lachrymis orationem, eleemosynam: ex his enim consistit pœnitentia, qua qui tangit rectè, sanctificatur*. Vide eundem lib. 7. in cap. 25. & in cap. 27.

Post annum Domini 600. Isidorus lib. 2. de summo bono cap. 13. *Ille*, inquit, *pœnitentiam dignè agit, qui reatum suum Satisfactione legitima plangit*.

Cæsarius Arelatensis serm. 1. de eleemosyna, in quo explicat illud Apostoli 1. Corint. 3. *Si cujus opus arserit, detrimentum patietur. Si autem*, inquit, *nec in tribulationibus Deo gratias agimus, nec bonis operibus ipsa peccata redimimus: tamdiu illo in Purgatorio moras habebimus, quamdiu supradicta minuta peccata tamquam lignum, & fœnum, & stipula consumantur*; & homil. 6. *Non quidem dicimus, Pœnitentiam prodesse non posse: certum est, quia prodest, si cum grandi eleemosyna illam unusquisque accipiat &c.* Idem auctor in homiliis illis passim repetit, bonis operibus peccata redimi, elui, purgari.

Post annum Domini 700. Beda in 1. Psal. *Delectatio*, inquit, *seu voluntas peccandi, quando ad Satisfactionem venitur, leviter eleemosynis, & aliis talibus purgatur: consensus verò, non nisi gravi pœnitentia deletur: consuetudo autem, non nisi recta, & ponderosa Satisfactione absolvitur*. Idem in Psalm. 4. *Mortificetis propria vitia vestra, faciendo fructus dignos pœnitentiæ; tantum scilicet pro singulis vos affligendo, quantum digna expetit pœnitentia, quod erit sacrificium justitiæ, idest, justum sacrificium*.

Post annum Domini 800. Rabanus lib. 6. in Ecclesi. cap. 7. *Quid*, inquit, *est aliud pœnitere, nisi irasci sibi, ut horreat quod fecit, & cruciatus à se exigat, ne Judex iratus potius affligat?* Vide eundem lib. 8. cap. 3.

Post annum Domini 900. Radulphus lib. 12. cap. 1. in Leviticum: *Ab unoquoque nostrum*, inquit, *pœnitentiæ Satisfactione commissa culpa detergitur*; & lib. 18. cap. 4. *Venditores possessionis hæreditatis æternæ hi sunt, qui claves regni cœlorum à Domino susceperunt, quibus commissa est potestas, ut ligent & excludant peccantes, solvant & introducant pœnitentes. Istis ergo juxta Domini præceptum, providendum est, ut in hoc mercimonio non gravent cives suos, majorem Satisfactionem exigentes ab eis, quàm peccati qualitas requirit. Emptor quoque caveat necesse est, ne Dei dispensatorem contristet, si tepida mente sui delicti veniam petens, justam Satisfactionis mensuram non explet*.

CAPUT X.

Responsiones Hæreticorum ad testimonia Patrum.

Videamus nunc, quid Adversarii ad Patrum testimonia respondere soleant. Lutherus in assert. artic. 5. non concedit, testimonia ulla veterum esse, quæ de Satisfactione loquatur: *Quare*, inquit, *verum*
C *dixi, arbitrariam istam Satisfactionem nec in Scripturis, nec in Patribus inveniri; inveniri autem pœnam irremissibilem à Deo impositam, ut Psalm. 88. Visitabo in virga iniquitates eorum*. Sed Lutherus, aut non legerat, aut se non legisse fingebat, monimenta veterum; jam enim ostendimus, singulis ætatibus non defuisse, qui Satisfactionem docerent.

Lutherum secutus Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ, art. de Confessione & Satisfactione, negat exstare veterum testimonia de Satisfactione, qua Deo pro peccatis satisfiat: *Hæc tota res*, inquit, *commentitia est, recens conficta, sine auctoritate Scripturæ, & veterum scriptorum Ecclesiasticorum. Ac ne Lombardus quidem de Satisfactionibus hoc modo loquitur. Scholastici viderunt in Ecclesia esse Satisfactiones, nec ani-*
D *madverterunt, illa spectacula instituta esse, tum exempli causa, tum ad probandos hos, qui petebant recipi in Ecclesia. In summa, non viderunt esse disciplinam, & rem prorsus politicam: ideò superstitiosè finxerunt, eas non ad disciplinam coram Ecclesia, sed ad placandum Deum valere*.

Primùm nescio qua fronte Philippus negare audeat, apud Lombardum exstare testimonia de Satisfactione illa, de qua Scholastici loquuntur, cùm Scholastici apud Lombardum invenerint ea, de quibus ipsi copiosiùs disserunt. Certè Lombardus lib. 4. Sentent. dist. 16. posteaquam multa de Satisfactione dixerat, eamque ex Scriptura, & Patribus deduxerat,
E ita conclusit totam eam distinctionem: *Ad agendam pœnitentiam non sufficit, mores in melius commutare, & à malis factis recedere, nisi de his quæ facta sunt, satisfiat Domino per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis*. Et quoniam hæc verba Lombardus ex homil. 50. S. Augustini mutuatus est; ex iisdem verbis simul ostendimus, non solùm apud Lombardum, sed etiam apud Augustinum exstare testimonium de Satisfactione, qua ipsi Domino, non autem solis hominibus satisfacimus.

Deinde non solùm testimonia à nobis allata planè convincunt errorem Philippi, sed etiam Calvinus, Kemnitius, & Illyricus ejusdem Philippi vanitatem redarguunt. Illyricus enim ingenuè fatetur, omnes ferè Patres agnoscere Satisfactionem, quæ Dominum placet, & peccata redimat. Nam Centur. 3. partim

trum studiosè collegit, eaque Lutheri dogmatibus esse contraria, negare contra manifestam veritatem noluit: ita cæcitas animi, & impudentia, ne dicam stoliditas, & vecordia vituperanda, quod sibi persuadere potuerit, plus uni Luthero, quàm omnibus omnium ætatum Doctoribus esse credendum. Scilicet omnes Patres, quamvis alioqui doctissimi, & sapientissimi, in hoc articulo cæci fuerunt, & sacras literas ignorarunt: unus Lutherus lumen aspexit, unus Scripturas rectè interpretari potuit.

C Joannes Calvinus tametsi conetur utcumque respondere, tamen fatetur, quod res est, Patres à partibus nostris stare, eosque reprehendere, quàm sequi, utilius esse, stultissimè judicavit. Lib. 3. Institut. cap. 3. §. 16. *Ejusmodi*, inquit, *exercitia sæpè commemorant vetusti scriptores, cùm de pœnitentiæ fructibus loquuntur: quamquam autem vim pœnitentiæ minimè in illis reponunt, veniam tamen mihi dabunt lectores, si dixero quod sentio. Plus æquo certè insistere in his mihi videntur: ac si quis prudenter expendat, mihi (ut spero) assentietur dupliciter eos modum excessisse*. Et cap. 4. §. 38. *Parum*, inquit, *me movent, quæ in veterum Scriptis de Satisfactione passim occurrunt. Video quidem eorum nonnullos, dicam simpliciter omnes ferè quorum libri extant, aut hac in parte lapsos esse, aut nimis asperè, & durè locutos*. Et lib. 4. cap. 12. §. 8. *Qua in parte*, inquit, *excusari nullo modo potest immodica veterum austeritas, quæ & prorsus à Domini præscripto dissidebat, & erat mirum in modum periculosa*. Hæc ille, qui satis apertè arrogantiam suam, & superbiam intolerandam prodit; dum ipse unus tot Ecclesiæ lumina, quæ variis temporibus non solùm insigni doctrina, sed etiam probitate incomparabili, pars etiam miraculis, aut martyrio claruerunt, prorsus contemnere, & castigare non erubescit.

Sed videamus quid præter contemptum istum Patrum, pro responsione Calvinus adferat. Lib. 3. Institut. cap. 4. §. 38. & 39. tria proponit, ex quibus testimonia nobis prolata nonnihil infirmari videntur.

Adducit Primùm duo loca Chrysostomi, & alia duo Augustini, contra Satisfactionem. Sed ea paulò post in argumentorum solutione discutiemus. Interim nemo non videt, quatuor obscura loca duorum Auctorum, præjudicare non posse testimoniis plurimis, atque apertissimis Auctorum supra triginta, quæ nos adduximus.

Deinde dicit, *Vocasse Patres Satisfactionem, non compensationem, quæ Deo redderetur, sed publicam testificationem, quâ qui excommunicatione mulctati fuerant, cùm in communionem recipi vellent, Ecclesiam reddebant de sua pœnitentia certiorem*. Et paulò post: *Atque ita dicebantur non Deo, sed Ecclesiæ satisfacere: quod etiam his ipsis verbis ab Augustino expressum est in Enchiridio cap. 65*.

At dicit quidem loco notato S. Augustinus, oportere pœnitentes Ecclesiæ satisfacere, sed non addit

punitum, ut eo modo non solùm misericordia Dei in remissione resplendeat, sed etiam veritas, & justitia locum habeant; quò etiam pertinet, quòd multi veterum quos suprà citavimus, peccata per Satisfactiones redimi, deleri, expiari, purgari dicunt.

Ultimò addit Calvinus, testimonia, quæ Catholici scriptores pro Satisfactione adducunt, bona ex parte esse Canones ex insulsis Monachorum deliriis, quæ sub Ambrosii, Hieronymi, Augustini, & Chrysostomi nomine feruntur, à Petro Lombardo collectos.

Sed testimonia, quæ citavimus, non ex Lombardi sententiis, sed ex ipsis veterum Patrum monumentis accepimus: & res ipsa per se fidem faciet, si quis ea testimonia legere, & ad suos fontes revocare voluerit. Quamquam neque illud admittimus. Petrum Lombardum Centones collegisse ex insulsis Monachorum deliriis: fuit enim is vir apprimè doctus, & in Hilarii, Ambrosii, Hieronymi, Gregorii, aliorumque Patrum, ac præter cæteros in Augustini libris diligenter versatus.

D Jam verò Martinus Kemnitius non negat in Patribus multa de Satisfactione extare, sed partim apertè reprehendit eorum sententias, partim revocat ad tropicas, atque hyperbolicas locutiones; sic enim loquitur in 2. par. Exam. pag. 1082. *Veteres, ut ritus illos Satisfactionum hominibus magis commendarent, sæpè cohortatoriè magis, quàm verè, juxta Chrysostomi dictum, de ritibus illis per hyperbolem locuti sunt, peccata scilicet, & pœnas peccatis debitas, purgari, compensari, tegi, Judicem placari, & reconciliari operibus illis Satisfactionum*; & paulò infrà, ubi citasset Origenem, Cyprianum, Ambrosium, Augustinum, & Gregorium, ita subjungit: *Et Cyprianus in illis hyperbolicis Satisfactionum commendationibus, eo usque progreditur, ut affirmet peccatum non dimitti, nisi absolutis, & completis illis canonicis Satisfactionibus; & in sermone de eleemosyna, excidit ipsi hoc inconsideratè dictum: Delicta, quæ ante Baptismum contracta fuerunt, Christi sanguine, & Satisfactione purgari; sordes verò postmodum contractas, eleemosynis ablui: & addit, remedia propitiando Deo in lapsibus post Baptismum, hæc esse: operationibus justis Deo satisfacere, misericordiæ meritis delicta purgare. Hæc profectò nimium transcendens veritatem est oratio. Joannes enim illis, qui post Baptismum peccant, dicit: Hæc scribo vobis, ut non peccetis; sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: nec pro nostris tantùm, sed etiam pro totius Mundi*. Hæc ille.

E

Sed quod attinet ad reprehensionem sanctorum Patrum, qui clarissima illa lumina vituperare audet, non illis ignorantiæ, aut imperitiæ, sed sibi superbiæ, atque arrogantiæ notam inurit.

Neque loca illa Cypriani censuram Kemnitii metuunt. Ubi enim Cyprianus scribit, peccata non dimitti,

igne: *aliud peccata omnia passione purgasse*.

In alio verò loco à Kemnitio reprehenso, non negat Cyprianus peccata post Baptismum commissa merito passionis Christi deleri; sed negat, solo illo merito plenè deleri, quoad omnem culpam & pœnam. Hoc enim (ut sæpiùs dictum, & probatum à nobis est) interest inter Baptismi, & Pœnitentiæ Sacramenta, ex sententia Scripturæ, & sanctorum Patrum, quòd in Baptismo non requiritur satisfactio ex parte nostra, sed plenè atque integrè, ad omnem culpam & pęnam delendam, Christi passio applicatur: in Sacramento autem Pœnitentiæ ita Christi passio applicatur ad culpam & pœnam æternam tollendam, ut tamen requirat ex parte nostra opera laboriosa, quibus pro reatu pœnæ temporalis divinæ justitiæ satisfiat. Quocirca idem Evangelista Joannes, quem adversus Cypriani sententiam perperam adducit Kemnitius, licèt in epistola sua verè dixerit peccata post Baptismum facta Christi sanguine expiati, tamen adolescenti cuidam post Baptismum in multa crimina delapso, ac pęnitentiam agere cupienti, non id præcepit, quod Lutherani solent, ut Christi sanguine peccata sua purgata esse certò crederet, sed preces, & jejunia indixit; neque id solum, sed ipse etiam Joannes pro eo longo jejunio se maceravit, ut ex Clemente refert Eusebius lib. 3. histor. Ecclesf. cap. 17. Atque hactenus de reprehensione testimoniorum Cypriani.

Quod autem Kemnitius hyperbolem esse contendit in sententiis Patrum de Satisfactione, duobus modis refellitur. Primùm enim etiamsi concederemus esse hyperbolem in illis testimoniis Patrum, adhuc tamen haberemus argumentum solidissimum contra Adversarios. Hyperbolica enim locutio requirit, ut verè aliquid subsit in re, licèt non tam excellenter, quàm verba significant: alioqui enim non hyperbole, sed mendacium esset, neque tam ejusmodi figuris ornaretur, quàm vitiaretur oratio. Scribit David Ps. 106. de navibus in mari periclitantibus: *Ascendunt usque ad cœlos, & descendunt usque ad abyssos*; hæc quidem hyperbolica locutio est, tamen nisi revera naves à fluctibus interdum valdè altè sustollerentur, & deprimerentur, non figuram, sed mendacium (ut diximus) contineret. Ad eundem igitur modum, nisi opera laboriosa aliquid, vel potiùs nisi multum valerent ad pęnam peccatorum expiandam, & Deum placandum, non hyperbolicæ, sed falsæ prorsus veterum sententiæ dici deberent. Itaque si qua est hyperbole in illis encomiis Satisfactionis, quæ apud Patres inveniuntur; in eo est, quòd verba Patrum significare videantur, operibus Pęnitentiæ purgari peccata, quoad culpam & pœnam, eamque tum æternam, tum temporalem: cùm tamen re ipsa, ac sine hyperbole, quoad pœnam tantùm eamque solùm temporariam, ejusmodi operibus crimina expientur.

Cæterum etiamsi in eorum Patrum testimoniis hy-

CAPUT XI.

Solvuntur argumenta quædam Lutheri contra sententiam Ecclesiæ de Satisfactione.

NUnc demum argumenta solvenda sunt, ac præcipuè Lutheri, Melanchthonis, Calvini, Kemnitii. Sed quoniam Lutheri argumenta & leviora sunt, C & à multis viris doctissimis jamdudum excussa, & dissoluta: pauca solùm attingam, ut ex iis judicium de cæteris fiat.

Primum igitur in serm. de indulgentiis, quem habuit anno 1518. ad initium videlicet tragœdiæ à se excitatæ, ex verbis Ezechielis Prophetæ demonstrare nititur, post dimissam culpam, nullam exigi à Deo pęnam, sive Pœnitentiam, sed novam tantummodo vitam. Ezechiel enim cap. 33. inducit Dominum ita loquentem: *Impietas impii non nocebit ei, quacumque die conversus fuerit ab impietate sua*; ex quo loco colligi videtur, nullas superesse pœnas, quas Deus repetat ab impio post conversionem; quia si aliqua superesset pęna, certè adhuc noceret impio impietas sua.

D Respondeo, sententia Prophetæ non est, quòd nihil omnino impietas noceat impio post conversionem; sed quòd non noceat ad obtinendam & conservandam gratiam Dei, & salutem æternam: nam quid sit nocere, aut non nocere explicat ibidem Propheta, cùm non semel repetit, impium post conversionem non moriturum, & justum post aversionem non victurum. Quemadmodum igitur non prosunt justitiæ justo, si à Domino avertatur, quia non possunt efficere ut non moriatur: sic etiam non nocent impio omnes impietates, si ad Dominum convertatur, quia non possunt efficere, ut moriatur.

Et confirmatur hæc explicatio evidentissimo argumento. Nam si impietas impio post conversionem nul- E lo modo noceret, etiam quoad pœnam temporalem: eodem modo justitia justo post aversionem nullo modo prodesset, etiam quoad præmium temporale. Nam Deus in eo loco dicit: *Justitia justi non liberabit eum in quacumque die peccaverit, & impietas impii non nocebit ei in quacumque die conversus fuerit*; & cap. 18. sicut dicit Deus non recordaturum se iniquitatum, quas impius gessit, si Pœnitentiam egerit: ita quoque dicit, non recordaturum se justitiarum, quas justus operatus est, si peccaverit. At negari non potest, quin sæpenumerò Deus opera bona impiorum remuneret temporali mercede, ut sancti Patres docent, Chrysostomus hom. 67. ad populum Antiochenum. Hieronymus in cap. 29. Ezechielis; Augustinus lib. 5. de civit. Dei, cap. 15. Gregorius homil. 40. in Evangelia. Sicut igitur bona opera post aversionem dicuntur non prodesse justo, quia non eum liberant à morte sempiterna, licèt non frau-

post conversionem manet.

Secundum argumentum habetur in lib. de captivit. Babylon. quem edidit anno 1520. Nam in eo lib. cùm ad Sacramentum Pœnitentiæ venisset, multa scripsit de Satisfactione, sed inter multa verba partim inania, partim mendacia, nihil est quod aliquam argumenti speciem ostendat, præter exemplum Christi, Joan. 8. qui cùm adulteram absolvens, dixit: *Vade, & noli amplius peccare*; non aliam satisfactionem ab illa exegit, nisi ut deinceps bene viveret.

Respondeo, Primùm non constat, utrum adulteram Dominus à peccatis absolverit, an solùm à pœna lapidationis liberaverit; certè verba illa: *Nec ego te condemnabo: vade, & noli amplius peccare*, nihil aliud significare videntur, nisi, Neque ego te ad lapidationem adjudico, sed cave ne iterum peccando in idem periculum incidas. Quare nihil hic locus pro Satisfactione, vel contra Satisfactionem facit.

Deinde esto, remiserit Dominus adulteræ peccatum: quis novit, an non tantam in ea Dominus contritionem viderit, ut nulla præterea satisfactione opus esse judicaverit? nam nec nos diffitemur, tantam aliquando vim contritionis in aliquo reperiri posse, ut sola sufficiat ad omnem culpam, & pœnam expiandam; qualem fuisse in Maria Magdalena, facilè mihi ipse persuadeo.

Denique alia ratio Christi est, alia Sacerdotum. Ille, qui Dominus erat, suo jure poterat omnem culpam & pœnam adulteræ condonare: Sacerdotes, qui ministri sunt, juxta leges sibi traditas coguntur pœnitentibus mulctam injungere.

Tertium argumentum Lutherus habet in assertione omnium articulorum suorum, quam edidit anno 1521. Nam in assertione articuli quinti, more suo ab auctoritate negativa sumit argumentum, & quidem his verbis: *Satisfactionem*, inquit, *negavi, qualem ipsi docent: quod mihi non erit difficile probare. Ostendant si possunt ubi in tota Scriptura unus apex, aut jota scribatur, pro peccato mortali uno debere satisfieri septem annis: dicant ubi pro differentibus peccatis differentes pœnas statuat Christus, & Apostoli. Nonne hæc omnia sunt postea inventa ab Episcopis? immò dent unum ex antiquis Patribus, in quo legantur quadragenæ, septenæ, & similia. Ubi fecerint, libens revocabo.*

Respondeo, non esset quidem necessarium ex Scripturis, & Patribus ea demonstrare, quæ requirit Lutherus, si summo jure agere vellemus: non enim contendimus, determinationem certarum pœnarum sive quoad tempus, sive quoad modum, esse Juris divini. Quemadmodum enim in multis aliis rebus generatim Christus præscripsit quid agi vellet, determinationem autem quoad tempus, locum, modum, & cætera similia, Ecclesiæ potestati reliquit, ut sanctus Augustinus testatur in epist. 86. ad Casulanum de jejunio, & in epist. 118. ad Januarium, de sumenda Eucharistia: sic etiam dicere nobis licet, Christum in genere Pœnitentiam peccatoribus imperasse, modicitur. Neque longè abest à proposito nostro quod scribitur Daniel. 4. Regem Nabuchodonosor pro peccato superbiæ septem temporibus, idest, septem annis, gravissimam pœnam Deo jubente luisse.

Quod autem Lutherus indicari postulat locum, ubi pro differentibus peccatis differentes pœnæ constituantur; habemus testimonium luculentum in Deuteron. cap. 25. *Pro mensura delicti, erit & plagarum modus.* Et Apocal. 18. *Quantum se glorificavit, & in deliciis fuit, tantum date ei tormentum & luctum*; ex his enim locis perspicuè discimus diversa peccata, diversas exigere pœnas, majora videlicet majores, & minora mi-
C nores.

Quod verò pertinet ad sanctos Patres, quorum vel unum sibi demonstrari cupit Lutherus, qui meminerit quadragenarum & septenarum, idest, pœnitentiæ quadraginta dierum, aut septem annorum: nos pro uno Patre Concilia antiquissima Patrum plurimorum dabimus. In Concilio Ancyrano celebrato ante Nicænum I. Concilium, idest, ante annos 1270. can. 8. injungitur septennis pœnitentia iis, qui coacti bis, terve, idolis sacrificaverant, & in eodem Concilio pro variis delictis, aliquando duorum, aliquando trium, aliquando etiam decem annorum pœnitentiæ indicuntur. In Concilio Nicæno I. trecentorum decem & octo sanctorum Patrum, can. 11. indicitur pœnitentia anno-
D rum undecim iis, qui præter necessitatem prævaricati sunt; & rursus can. 12. quibusdam aliis annorum 13. pœnitentia imperatur. In Concilio Elibertino, quod circa tempus Concilii Nicæni celebratum est, can. 5. mulieri, quæ ancillam verberando necavit, septem annorum injungitur pœnitentia.

Denique innumerabilia sunt ejusmodi testimonia, quæ tum in ipsis Conciliis, tum apud Ivonem, & Burchardum decretorum collectores legi possunt, ex quibus Lutheri imperitia, qui ne unum quidem Patrem pro septenni pœnitentia proferri posse credidit, facilè cognosci potest.

E

CAPUT XII.

Solvuntur argumenta Philippi Melanchthonis ex Locis communibus.

JAm verò Philippus Melanchthon in Locis communibus tit. de Satisfactione, quædam alia argumenta congessit, quæ hoc loco solita brevitate solvemus.

Primùm, exemplo Gentilium conatur ostendere, Satisfactionem apud veteres Christianos nihil aliud fuisse, nisi publicam excommunicationem, & certa signa reatus, atque etiam pœnas externas, quæ injungebantur publicis peccatoribus exempli & disciplinæ causa: & profert exempla quædam de Phœnice apud Homerum de Oreste, Peleo, Antilocho, Adrasto, & similibus, qui leguntur in Historiis, sive potiùs in fabulis Græcorum.

Respon-

pus scribit, exempli solùm, & disciplinæ causa impositas satisfactiones in usu fuisse apud veteres. An exempli, & disciplinæ causa. Rex Achab, cui nemo Satisfactionem imponere ausus fuisset, cilicium ad carnem sponte sua gerebat, & dormiebat in sacco, ac jejunabat, ut legimus lib. 3. Regum cap. 21. an potiùs ut soli Deo, qui videt in abscondito, satisfaceret? Joram quoque Rex Israel, cùm tempore belli & famis Deum per Pœnitentiam placare cuperet, cur cilicium gerebat occultè, ut habemus lib. 4. Regum cap. 6. nisi quia non hominibus, sed Deo satisfacere cupiebat? Quod idem ex Rege David intelligi potest, qui solo Dei oculo contentus, lavabat per singulas noctes lectum suum, & humiliabat in jejunio animam suam, & panem sicut cinerem manducabat, ut ipse de se in Psalmis loquitur: ut omittam testimonia Patrum, qui disertis verbis testantur, per opera Pœnitentiæ Deum esse placandum, atque illi potissimùm satisfaciendum; quæ testimonia suprà posuimus.

Alterum Philippi argumentum constat ex variis causis, quibus Deus in hoc mundo affligit Ecclesiam. Nam posteaquam enumeravit decem causas, ita concludit: *Omittantur ergo fabulæ de compensatione Purgatorii, quæ nulla habent testimonia in Scriptura Prophetica, & Apostolica, & cogitentur aliæ majores causæ calamitatum, ut iram Dei agnoscamus, & expavescamus, & rursum veram consolationem nobis proponamus.*

Respondeo, multis modis argumentum peccat. Primùm, non reddit causam afflictionum, quas vel ipsi pœnitentes sponte sua assumebant, ut Ninivitæ, Job, David, & cæteri; vel Ecclesia pœnitentibus injungebat, ut ex tot Conciliis suprà probavimus; sed earum tantùm quas à Deo immissas, velint nolint, homines tolerare coguntur. Etsi autem nos fatemur flagella divinitùs immissa, si æquo animo tolerentur, non parùm prodesse ad Satisfactionem: tamen magis propriè satisfactionis dicuntur labores spontè assumpti, vel à Judice Spirituali impositi ad compensandam injuriam Deo factam.

Deinde non probat Philippus non esse alias causas calamitatum, quas Deus immittit, præter illas decem, quas ipse enumerat. Et quemadmodum ipse reperit causas, non unam, aut duas, sed decem; ita possumus & nos undecimam addere, quæ cæteris nihil repugnet: ea verò est, ut homines Christiani calamitates, quibus à Deo premuntur, libenter sustinentes, Purgatorii pœnas evadant.

Denique ex illis ipsis causis, quas ipse adducit, colligi potest, valere Satisfactiones ad pęnas Purgatorii compensandas, quod ipse negat. Fatetur enim Philippus in prima & octava causa, Deum calamitatibus suos affligere, ut eorum peccata puniat: fatetur etiam paulò post, idest, pag. sequenti, ejusmodi cala-

mone Monachorum, quorum aliqua satis est refutasse. Satisfactiones Monachorum obscurant legem, & Evangelium, & amplificant dignitatem traditionum humanarum: fingunt enim in Satisfactionibus aliquid amplius fieri, quàm legem Dei; somniant reliquis operibus legi Dei satisfactum esse. Necesse est autem in Ecclesia exstare hanc doctrinam, quòd in hac vita procul absint etiam renati à perfectione legis. Deinde obscurant Evangelium, quia fingunt, mortem æternam nostra compensatione aboleri, immò indocti facilè transferunt Satisfactiones etiam ad re-
C *missionem culpæ. Tertiò amplificant traditiones humanas; definiunt enim Satisfactiones esse opera non debita, hoc est, ceremonias humanas, certorum dierum jejunia, certorum ciborum abstinentiam, certarum precum lectionem. Necesse est autem in Ecclesia exstare hanc doctrinam: Frustrà colunt me mandatis hominum, idest, observationes humanæ non sunt cultus Dei, ac multò minus æstimationis tantæ, ut sint compensatio pro morte æterna.*

Respondeo, omitto quòd doctrinam Catholicam, per contemptum Philippus doctrinam Monachorum nominat: neque enim conviciis, sed argumentis certare mihi propositum est, quamquam eam doctrinam, quam Philippus oppugnat, non Theologorum tantùm Scholasticorum, quorum plerique Monachi
D fuerunt, sed etiam omnium veterum Patrum esse, paulò ante ostendimus.

Quod igitur attinet ad illa tria, quæ adversus doctrinam de Satisfactione objiciuntur, quòd videlicet obscuret legem, quòd obscuret Evangelium, & quòd amplificet dignitatem traditionum humanarum. Primum repugnat Scripturæ & Patribus universis. Secundum, non modò est falsum, sed etiam ipso teste Philippo falsum esse convincitur. Tertium & est apertè falsum, & suprà à nobis cap. 4. & 6. refutatum.

Primum Scripturæ & Patribus repugnare, perspicuum est ex cap. 19. Matthæi, ubi Dominus consilia à præceptis distinguens, ostendit, posse homines justificatos per gratiam Dei non solùm implere legem;
E sed etiam aliqua alia opera Deo gratissima facere, quæ imperata non sint. Nam interroganti adolescenti: *Quid boni faciam, ut habeam vitam æternam?* respondit Dominus: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Cumque ille diceret, se omnia servasse à juventute sua, adjecit Dominus, & ait: *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cęlo, & veni sequere me*; de quo loco fusè disseruimus in 2. lib. de Monachis, cap. 9. ubi etiam multa alia adduximus testimonia Scripturarum ad rem eandem confirmandam: & in eodem libro, cap. 11. adduximus testimonia Patrum Latinorum & Græcorum, qui disertis verbis affirmant, posse hominem Christianum per Dei gratiam plus facere, quàm Deus præcipiat. Quare necesse est in Ecclesia exstare hanc doctrinam, posse omnes Christianos (ut Concil. II. Arausicanum, can. ultimo tradit) post acce-

vium, partem redimendam esse Satisfactionibus: hac est summa commenti. Hæc ille; qui cùm docet, ex sententia Monachorum, Satisfactionibus redimi pœnas purgatorii, aut alias pœnas temporales, pœnam autem æternam non redimi nisi priùs ex misericordia Dei mutata sit in temporalem: certè simul docet, ex sententia Monachorum, absolutè & simpliciter non redimi mortem, sive pœnam æternam, sed solùm temporalem.

Porrò, pęnam temporalem Purgatorii nostris operibus redimi, non solum Monachi docent, sed etiam Scripturæ, & Patres, quorum testimonia alio loco allata sunt: inter quæ illud S. Cypriani insigne est, ex epist. 2. lib. 4. *Aliud est pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse*.

Quamvis autem Satisfactiones nostræ non sint ex condigno compensationes mortis æternæ, ut sæpè jam repetivimus: tamen opera laboriosa, quæ cum Dei auxilio fiunt à pœnitentibus, sive ex congruo, sive ut dispositiones concurrere & prodesse ad culpæ remissionem, & mortis æternæ liberationem; Scripturæ & Patres perspicuè docent, ut lib. 2. cap. 12. demonstravimus: inter cætera, Paciani in Parænesi ad Pœnitentiam, post Tertullianum in libro de Pœnitentia, testimonium illud apertissimum est: *Si de cruciatu Exomologesis retractatis, Gehennam recordemini, quam vobis Exomologesis extinguet*.

De Tertio, idest, de amplificatione traditionum humanatum, nihil est hoc loco addendum, cùm satis sit id totum cap. 4. & 6. ut paulò ante diximus, refutatum. Atque hæc ex Locis.

CAPUT XIII.

Solvuntur argumenta Philippi ex Apologia Confessionis Augustanæ.

IN Apologia Confessionis Augustanæ idem Philippus præter ea, quæ ex Locis communibus adducta confutavimus, quædam profert argumenta, quibus probare nititur, Scripturas, quæ pro Satisfactione à Catholicis adducuntur, ad rem non facere, ac proinde sententiam nostram de Satisfactione non niti solidis argumentis. Sic igitur loquitur in articulo de Confessione & Satisfactione: *Multa colligi possunt argumenta, quòd hæc dicta Scripturæ nullo modo pertineant ad Scholasticas Satisfactiones. Isti fingunt Satisfactiones esse opera indebita: Scriptura autem in his sententiis requirit opera debita: nam hæc vox Christi: Agite Pœnitentiam; vox præcepti est*. Primum hoc argumentum si ad formam ratiocinationis revocetur, ejusmodi erit: Scripturæ, quæ pro satisfactione adducuntur, præceptum divinum sonant. At Satisfactio quam Scholastici docent, ipsorum opinione, continet opera in-

Pergit deinde Philippus & ait: *Item Adversarii scribunt, confitentem si recuset suscipere Satisfactiones, non peccare, sed persoluturum esse has pœnas in Purgatorio. Jam hæ sententiæ sine controversia præcepta sunt ad hanc vitam pertinentia: Agite Pœnitentiam; Facite fructus dignos Pœnitentiæ; Exhibete membra vestra servire justitiæ: quare non possunt detorqueri ad Satisfactiones, quas recusare licet; non enim licet recusare præcepta Dei*.

Respondeo, neutra propositio hujus argumenti vitio caret. Nam quod attinet ad Primum, si loquatur de Satisfactione à Sacerdote injuncta, de qua
C Philippus loqui videtur, non concedit melior pars Thelogotum Catholicorum, posse confitentem sine peccato recusare Satisfactionem. Nam tametsi Scotus & Gabriel, & pauci quidam doceant, quod Philippus retulit: tamen Magister Sententiarum, S. Thomas, Richardus, Durandus, Paludanus, & alii permulti in 4. dist. 16. vel 18. omnino contendunt, quod & nos suprà docuimus, Sacerdotem habere Claves, quibus non tantùm absolvat à culpa, sed etiam ut Judex vice Dei liget ad pœnam, quam pęnitens recusare non potest, nisi Judici divinitùs constituto, ac proinde ipsi Deo resistat. Veteres autem Patres tantum abest, ut recusantes mulctam à Sacerdote injunctam admissuri essent, ut numquam ad
D communionem Eucharistiæ pęnitentes adire permiserint, nisi priùs salubri satisfactione purgatos. Ipsa denique Concilia Oecumenica. Florentinum & Tridentinum, non facerent Satisfactionem partem Sacramenti Pęnitentiæ, nisi & à Deo institutam, & necessariam in re vel in voto esse credidissent.

Altera verò propositio ideò non caret vitio, quia præceptum illud; *Facite fructus dignos pęnitentiæ*, quod unum ex tribus à Philippo notatis, nos adduximus, pro Satisfactione, datur quidem hominibus in hac vita, sed intelligitur eum conditione, si videlicet quis velit perfectam remissionem peccati, non solùm quoad culpam, sed etiam quoad omnem pęnam: omnino enim probabile est, non obstringi eos novo peccato,
E qui non plenè satisfaciunt in tertis pro pęna temporali alterius sæculi. Etsi enim vult Deus dignos pęnitentiæ fructus, tamen si quid minus hîc solverimus, id Purgatoriis ignibus expiabitur, ut Petrus Damianus scribit in 2. serm. de S. Andrea.

Addit Philippus argumentum Tertium his verbis: *Tertiò, Indulgentiæ remittunt illas Satisfactiones, ut docet capit. Cùm ex eo, de Pęnitentia & remissione. At indulgentiæ non solvunt nos illis præceptis: Facite fructus dignos Pęnitentiæ; Agite pęnitentiam. Itaque manifestum est, malè detorqueri illa dicta Scripturæ ad canonicas Satisfactiones*.

Respondeo. Indulgentiæ (de quibus suo loco fusiùs differemus) non solvunt nos divinis præceptis, sed faciunt tamen, ut pro iis pęnis, quæ nobis per Indulgentiam condonantur, non teneamur præcepto illo de faciendis dignis pęnitentiæ fructibus. Et habemus

patiamini pœnas Purgatorii post hanc vitam.

Respondeo, miror novam istam Philippi Dialecticam: Satisfactio est redemptio pœnarum Purgatorii; igitur sententiæ, quæ præcipiunt Satisfactionem, præcipiunt ut animæ castigentur in Purgatorio. Quis ita colligeret, nisi planè amens? an qui præcipit redimi captivos, ne divexentur, aut occidantur ab hostibus, is tibi videtur præcipere, ut captivi ab hostibus vexentur, vel interficiantur? Ergo ita colligi debet: Satisfactio est redemptio pœnarum Purgatorii. Sententiæ igitur, quæ Satisfactionem præcipiunt, id præcipiunt, ut detur opera, ne animæ purgatoriis ignibus addicantur: & sententia illa: *Facite fructus dignos pœnitentiæ*, non significat, Patiamini pœnas Purgatorii, post hanc vitam, sed; Redimite pœnas Purgatorii, & sponte satisfacite in hac vita, ne, velitis nolitis, satis patiamini post hanc vitam.

Quintum argumentum his verbis proponit: *Præterea cùm certissimum sit, remissionem peccatorum gratuitam esse, seu gratis propter Christum donari sequitur non requiri Satisfactiones.*

Respondeo. Remissionem peccatorum, quod attinet ad reconciliationem amicitiæ, & pœnam mortis æternæ, gratuitam esse, libenter admittimus, tum quia Scripturæ divinæ id passim testantur, tum quia certum est, non posse hominem sine Dei gratia boni aliquid agere: remissionem autem peccati quoad pœnam temporalem, ita fatemur esse gratuitam, ut etiam per Satisfactionem acquiri posse non dubitemus. Gratuitam esse dicimus, quia sine gratia Dei satisfacere non possemus, acquiri nihilominus per Satisfactionem asserimus, quia ipsa opera bona & pœnalia per Spiritum Christi facta, ex condigno reatum pœnæ temporalis expungunt. Et quemadmodum B. Paulus ad Rom. 6. vitam æternam, gratiam Dei vocat, quam 2. Timoth. 4. Justitiæ coronam appellat, quia ut rectè docet Concilium Arausicanum can. 19. debetur merces bonis operibus, si fiant, sed gratia, quæ non debetur, præcedit ut fiant, sic etiam pœnæ temporalis remissio ad gratiam, & justitiam pertinet; quia debetur remissio pœnæ temporalis Satisfactioni, si fiat, sed gratia quæ non debetur, præcedit, ut fiat. Adde, quòd si non repugnat gratuitæ remissioni peccati, redemptio pœnæ temporalis hujus vitæ, quam Philippus admittit: nulla est ratio cur eidem repugnat redemptio pœnæ temporalis Purgatorii.

Sextum argumentum in verbis sequentibus ita proponitur. *Evangelium habet mandatum gratis remittendi peccata, non imponendi pœnas, & novas leges, aut partem pœnarum imponendi, parte remissa.*

Respondeo, Mandatum istud Evangelicum de peccatis remittendis gratis, idest, nulla Satisfactione imposita: nos adhuc in quatuor Evangelistarum voluminibus reperire nequivimus; invenimus autem Matth. 16. & 18. mandatum omnino contrarium. Ubi est) nullum unquam fuit tempus, quo lapsi in Ecclesia sine Satisfactione reciperentur. Quis autem credat, Ecclesiam universam ab initio prædicationis Evangelicæ, noluisse lapsos sine Satisfactione admittere, si in Evangelio mandatum exstaret de peccatis sine satisfactione remittendis?

Argumentum Postremum, si tamen argumentum, & non potiùs figmentum dici debet, in illis verbis habetur: *Præterea mors Christi non est solùm Satisfactio pro culpa, sed etiam pro morte æterna, juxta illud: Ero mors tua ò mors. Quid est igitur monstri, dicere, quòd* C *Christi Satisfactio redimat culpam, nostra pœna redimant mortem æternam; ut jam illa vox (Ero mors tua) intelligi debeat, non de Christo, sed de nostris operibus; & quidem, non de operibus à Deo præceptis, sed de frigidis quibusdam observationibus, excogitatis ab hominibus; & dicantur mortem abolere etiam cùm fiunt in peccato mortali?*

Respondeo. Tria sunt hìc mendacia. Primùm enim non docent Catholici, Satisfactionibus nostris redimi mortem æternam, sed pœnam solùm temporalem, ut jam sæpiùs diximus: atque illud: *Ero mors tua*, de Christi morte, non de nostris operibus intelligendum esse, gratissimè confitemur. Deinde, satisfactoria opera non in observationibus ab hominibus excogitatis, sed in Jejunio, Eleemosyna, & O- D ratione, quæ in Scripturis præcepta, exempla, & promissiones amplissimas habent, ut suprà docuimus, collocamus. Denique nemo Catholicorum docet, opera in peccato mortali facta, abolere mortem: dicunt quidem aliqui, opera in peccato mortali facta, fore satisfactoria, si is iterum ad gratiam Dei redeat, qui ea opera fecerat; sed tunc satisfactoria esse, dum is est in peccato mortali, nemo (quod sciam) dicit. Porrò meliores Theologi neque satisfactoria esse, neque unquam futura concedunt ea opera, quæ in peccato mortali facta sunt; tantum abest ut his operibus mortem aboleri dicant. Atque hæc ad argumenta Philippi respondisse sufficiat.

E

CAPUT XIV.

Solvuntur quædam argumenta Joannis Calvini.

JOannes Calvinus lib. 3. Institut. cap. 4. §. 25. incipit exagitare doctrinam de Satisfactione, & quasi alter Thraso, vel Goliath Philistæus, admirabili confidentia insultat agminibus Dei viventis: *Tertium*, inquit, *locum Satisfactioni in Pœnitentia assignant: de qua quidquid blaterant, uno verbo subverti potest. Dicunt non sufficere pœnitenti à præteritis malis abstinere, & mores in melius commutare, nisi de iis, quæ facta sunt, satisfaciat Deo: esse autem multa adminicula, quibus pec-*

Pecuniam habes? redime peccatum tuum. Neque his dissimilia leguntur in Scripturis & Patribus, quos suprà citavimus: non igitur ista nos blateramus, aut fingimus, sed ex Scripturis & Patribus hausimus.

Porrò gratuita peccatorum remissio, quæ clarissimè in divinis literis prædicatur, sicut Augustinum & Ambrosium, & Patres cæteros, Scripturarum diligentissimos tractatores non terruit, ita neque nos terret: in iisdem enim Scripturis utrumque legimus, gratuitam videlicet peccati remissionem, & redemptionem peccatorum per bona opera. Idem enim Spiritus sanctus, qui per Isaiam dixit: *Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non ero memor.* Isaiæ 43. & cætera, quæ citat Calvinus: dixit etiam per Salomonem: *Misericordia, & veritate redimitur iniquitas.* Proverb. 16. & per Danielem: *Peccata tua eleemosynis redime.* Daniel 4. & per Lucam: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Luc. 7. Itaque gratuita est peccatorum remissio, quia gratis Deus fidem & pœnitentiam nobis inspirat; gratis ad amicitiam, & gratiam suam nos recipit, gratis culpam, & reatum mortis æternæ condonat; gratis denique gratiam illam infundit, per quam pro pœna temporali, quæ dimissa culpa remanet, satisfacimus; ex quo sequitur, ut gratuita peccati remissio, non solùm cum Satisfactione non pugnet, sed eam potiùs gignat. In eo verò potissimùm errat Calvinus, quòd gratiam, quæ in sacris literis prædicatur, non animadvertit opponi propriè illis tantùm operibus, quæ ex propriis viribus liberi nostri arbitrii fiunt: opera enim, quæ ex gratia ipsa procedunt, adeò non opponuntur gratiæ, ut in ea potiùs tamquam effectus in causa includantur.

Pergit Calvinus §. 26. *Verùm qua sunt perversitate, & peccatorum remissionem, & reconciliationem fieri semel dicunt, cùm in gratiam Dei per Christum in Baptismo recipimur: post Baptismum resurgendum esse per Satisfactiones: sanguinem Christi nihil prodesse, nisi quatenus per claves Ecclesiæ dispensatur &c.* & contrà allegat illud 1. Joan. 2. *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* Et illud Joan. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.*

Respondeo, quod hoc loco in Catholica doctrina Calvinus reprehendit, ante mille & trecentos annos scripsit S. Cyprianus in sermone de opere & eleemosynis, ubi sic loquitur: *Non haberet quid fragilitatis humanæ infirmitas, atque imbecillitas faceret, nisi iterum pietas divina subveniens justitia, & misericordiæ operibus ostensis, viam quandam tuendæ salutis aperiret, ut sordes postmodum quascumque contrahimus, eleemosynis abluamus. Loquitur in Scripturis Spiritus sanctus, & dicit: Eleemosynis & fide delicta purgantur: non utique illa delicta, quæ fuerant ante contracta, nam illa Christi sanguine, & sanctificatione purgantur.* In eandem sententiam loquitur Ambrosius libr. 2. de Pœnitentia, cap. 5. *Utrumque beatum dixit; & cujus iniquitas remit-*

etiam temporalem deleat; ita ut nullius satisfactioni propriæ locus relinquatur; in Sacramento autem Pœnitentiæ, idem Christi sanguis culpam quidem, & pœnam æternam delet, sed pœnam temporalem totam, nisi propria Satisfactione cooperante, non expiat: cujus discriminis causam ex divina justitia, atque ex aliis locis petitam suprà reddidimus.

Quare non admittimus modos illos loquendi, quibus Calvinus sententiam nostram, ut eam odiosam faceret, explicavit. Non enim dicimus, remissionem peccatorum & reconciliationem semel fieri, quasi justificatio lapsorum post Baptismum, non sit vera peccatorum remissio, & reconciliatio. Neque dicimus
C post Baptismum resurgendum esse per Satisfactiones: non enim Satisfactio ad resurgendum à morte peccati, sed ad reatum pœnæ temporalis, qui post eam resurrectionem manet, expiandum adhibetur. Neque illud dicimus, sanguinem Christi nihil prodesse, nisi quatenus per Ecclesiæ claves dispensatur: neque enim solùm prodest in Sacramento Pœnitentiæ, in quo virtute Clavium peccatores reconciliantur, sed etiam in Confirmatione, Eucharistia, cæterisque omnibus Sacramentis.

Deinde, §. 27. argumentum ducit ab honore Christi, & pace conscientiæ: *At duo*, inquit, *hic perpendere convenit: ut integer & illibatus suus honor Christo servetur; ut conscientiæ de peccati venia securæ, pacem*
D *apud Deum habeant &c.* allatis autem in medium testimoniis, Isaiæ, Petri, & Pauli, quibus peccatorum nostrorum purgatio Christo tribuitur, his verbis conficit argumentum: *Nunc tibi pestilentes eorum nænias propone: Gratiam Dei in prima peccatorum remissione solam operari; si posteà ceciderimus, ad secundam veniam impetrandam opera nostra cooperari. Hæc si locum habeant, anne quæ Christo superius sunt attributa, illi salva manent? Immane quantum hæc differunt: Iniquitates nostras positas esse in Christo, ut in ipso expiarentur; &, nostris operibus expiari. Christum esse propitiationem pro peccatis nostris; &, Deum operibus propitiandum.*

Ad hanc Priorem argumenti partem, quæ ab honore Christi ducta est, Respondeo, multis modis
E peccasse Calvinum. Primùm, non rectè sententiam Catholicorum exposuit, cùm ait nos dicere, Gratiam Dei in prima peccatorum remissione solam operari: si postea ceciderimus, ad secundam veniam impetrandam opera nostra cooperari. Nam si agatur de remissione peccatorum quoad culpam, & debitum mortis æternæ; neque in prima, neque in secunda remissione, opera nostra cooperantur gratiæ Dei, per modum Satisfactionis propriè dictæ, & tamen cooperantur tum in prima, tum in secunda remissione, per modum impetrationis, & dispositionum. Quòd enim in prima remissione, quæ videlicet fit in Baptismo, non sit gratia Dei sola, quæ operatur, sed opera etiam nostra, ut dispositiones, cooperentur; perspicuum est ex verbis illis Beati Petri Actor. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum.* Et ex

reatu pœnæ temporalis, pro qua Satisfactio exigatur. Atque hanc esse Catholicorum sententiam, agnoscit, & scribit idem Calvinus paulò infrà in eodem cap. §. 30. sed maluit hoc loco fraudulenter eam proponere, ut faciliùs impugnaret.

Deinde Calvinus non satis fideliter antitheses illas adduxit, cùm ait: *Immane, quantum hæc differunt: iniquitates nostras positas esse in Christo, ut in ipso expiarentur: & nostris operibus expiari: Christum esse propitiationem pro peccatis nostris: &, Deum operibus propitiandum.* Nam si ut paulò ante fecit opera nostra cooperati expiationi, & propitiationi Christi dixisset, non autem ea Christi Satisfactioni opposuisset; vidisset planè nullum esse locum exclamationi illi: *Immane, quantum hæc differunt.* Neque enim hæc multum differunt, Iniquitates nostras positas esse in Christo, ut in ipso expiarentur; &, opera nostra à Spiritu Christi profecta, eidem Christo ad peccata expianda cooperari: neque illa multum differunt, Christum esse propitiationem pro peccatis nostris; &, opera nostra per Spiritum Christi facta, ejusdem Christi propitiationi cooperari. Certè S. Augustinus, qui præter cæteros gratiam Christi totis viribus ubique defendit, non abhorret ab his vocibus, quas hoc loco tantopere reprehendit Calvinus: *In melius*, inquit in Enchiridio, cap. 70. *est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus.*

Tertiò Scripturæ, quas ex Isaia, Petro, & Paulo Calvinus adducit, nihil minus probant, quàm quod ipse cupit. Quid enim Isaias dicit? *Posuit Deus in eo iniquitatem omnium nostrum, & livore ejus sanati sumus.* Isaiæ 53. Quid Petrus? *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum.* 1. Petr. 2. Quid Paulus? *De peccato damnavit peccatum in carne.* Rom. 8. Atqui hæc loca nihil aliud docent, nisi, Christi mortem fuisse pretium sufficiens ad omnia peccata mundi totius redimenda, sive sacrificium ad omnia omnium hominum crimina expianda: sed hoc pretium nemini prodest, nisi modo aliquo applicetur. Nam si nulla requiritur applicatio, & omnia omnino peccata Christi sanguis expiavit; unde tam multi sunt in mundo impii? cur tam multi detruduntur ad Inferos? cur tam pauci sunt qui salvantur? quid facit Baptismus? quid Eucharistia? quid fides? quid Pœnitentia? quid ipsa Evangelii prædicatio? Confitendum est igitur, Christi mortem, quæ per se ad omnia peccata abolenda sufficeret, nemini prodesse, nisi per fidem, & Sacramenta, cæteraque instrumenta divinitùs instituta, singulis applicetur. Unum autem ex instrumentis divinitus institutis ad pœnam temporalem peccatorum expiandam, Satisfactionem esse, nos dicimus, nec solùm dicimus, sed ex Scripturis, & omnium Patrum testimoniis comprobamus, ut ex iis quæ antea scripsimus, patuit.

Huc accedit, quòd sacrificium crucis Christi eò Christo servetur; tantum abest, ut sententiæ nostræ de Satisfactione adversetur, ut eam potiùs stabiliat, & confirmet. Siquidem major est Christi gloria, si dicatur non solùm pro peccatis nostris satisfecisse, sed etiam id membris suis donasse, ut per ejus gratiam & virtutem aliqua ex parte etiam ipsa satisfacerent: quemadmodum non derogat omnipotentiæ Creatoris, sed eam potiùs commendat, & celebrat, qui dicit Deum non solùm per se, sed etiam per servos suos miracula facere. Viderint igitur Adversarii, ne dum pro Christi honore certare se credunt, operibus gratiæ, & Christi membris, & ipsi Spiritui sancto injuriam faciant: siquidem reprehensio fructuum, derivatur ad radicem, & injuria membrorum in caput redundat.

Jam verò Posterior argumenti pars, quæ ducebatur à pace conscientiarum, his verbis à Calvino tractatur: *Quòd si de pacificanda conscientia agitur: quæ isthæc erit pacificatio, si audiat peccata redimi satisfactionibus? quando tandem ille satisfactionis modus constare poterit? ergo semper dubitabit, an Deum habeat propitium, semper æstuabit, semper horrescet. Nam qui levibus satisfactiunculis acquiescunt, nimis contemptim judicium Dei æstimant, & parum reputant quanta sit peccati gravitas. Et ut ipsis concedamus, peccata aliquot justa satisfactione redimere, quid tandem facient ubi tot peccatis obruuntur, quorum satisfactionibus nec centum vitæ, vel si tota in hoc sint, sufficere queant?*

Respondeo, conscientiæ pax non pendet à reatu illo pœnæ temporalis, quem solùm satisfactionibus nostris tollendum esse dicimus: qui enim culpæ remissionem accepit, ac de mortis æternæ periculo liberatus, in gratiam cum Deo rediit, magna sine dubio fruitur conscientiæ pace, etiamsi sciat se temporali aliqua mulcta ob peccata præterita castigandum. Quare Calvinus ita argumentatur, ac si nos diceremus, satisfactionibus nostris amicitiam Dei, gratiamque recuperandam: quod cùm nos minimè dicamus; ipse frustra sudat, & nihil præter aerem verberat.

In eo Præterea Calvinus fallitur, quòd existimat totam vitam, ac ne centum quidem vitas sufficere ad Satisfactionem, quam docemus. Fallitur, inquam, apertissimè: siquidem tanti æstimatur à Deo Satisfactio, quæ in hac vita sponte, atque ex charitate suscipitur, ut brevis hujus vitæ labor facilè compenset acerbissimos, longissimosque cruciatus Purgatorii. Certè S. Martyr Cyprianus lib. 4. epist. 2. non dubitat affirmare, peccata omnia, quæ alioqui longissimam in Purgatorio pœnam exigerent, unica Martyrii passione purgari: ac etiam præter Martyrium, Theologi docent ejusmodi esse posse in aliquo pœnitente contritionem, ut per eam peccata omnia quoad culpam & pœnam, plenissimè deleantur.

His argumentis explicatis, Calvinus §. 28. ponit di-

Sed quis dedit Calvino illud principium; unum diem requiri ad satisfactionem unius peccati venialis? Si unico actu contritionis, qui momento temporis fieri potest, interdum multa mortalia, ut diximus, expiantur: quanto facilius non, inquam, unus dies, sed una hora sufficiet ad satisfactionem venialium plurimorum? *De quotidianis*, (inquit Augustinus in Enchiridio, cap. 71.) *brevibus, levibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit.* Certè non consumitur unus integer dies in oratione Dominica recitanda: & tamen ea oratione pro venialibus peccatis, non uno aut duobus, sed multis satisfieri credit Augustinus: non igitur præcisa est satisfaciendi fiducia, neque sine causa de satisfaciendo cogitare audemus.

CAPUT XV.

Solvuntur alia Calvini argumenta.

JAm verò in §. 29. propius ad rem accedit, & solutionem Catholicorum his verbis Calvinus proponit: *Conantur quidem se expedire: sed aqua, ut dicitur, illis hæret. Fingunt sibi distinctionem pœnæ, & culpæ: culpam remitti fatentur Dei misericordia; sed culpa remissa, pœnam restare, quam persolvi Dei justitia postulat: ad pœnæ igitur remissionem propriè spectare satisfactiones.* Deinde multis Scripturæ locis allatis, addit §. 30. quod deesse videbatur ad Catholicorum solutionem: *Scio*, inquit, *subtiliùs adhuc ipsos elabi, dum inter æternam pœnam, & temporales distinguunt. Sed cum temporalem pœnam quodvis supplicium esse tradunt, quod tam de corpore, quàm de anima sumit Deus, excepto modò æterna morte; parùm eos sublevat hæc restrictio. Nam superiores loci, quos citavimus, hoc nominatim volunt, hac nos conditione recipi à Deo in gratiam; ut quicquid eramus pœna meriti remittat, culpam ignoscendo.*

Excutiamus igitur loca singula quæ adducit, ac videamus, utrum ex iis colligi queat, omnem temporalem pœnam nobis remitti quotiescumque nos Deus in gratiam recipit. Quæ quidem testimonia tanta confidentia Calvinus producit, ut dicat: *Subnectam quædam alia testimonia, quibus adeò constringantur tortuosi isti angues, ut ne summam quidem caudam complicare posthac queant.*

Primum testimonium est, Hierem. 31. & Ezech. 18. quod his verbis à Calvino proponitur: *Hoc est Testamentum novum, quod Deus in Christo suo nobiscum pepigit, quòd iniquitatum nostrarum non recordabitur. Quid his significaverit, discimus ex alio Propheta, ubi Dominus, Si justus, inquit, à justitia sua deflexerit, omnium justitiarum ejus non recordabor: si impius ab impietate sua recesserit, omnium iniquitatum ejus non recordabor. Quòd se justitiarum recordaturum negat, utique hoc est, nullam se earum habiturum rationem, ut remuneretur:*

puniet sempiterna morte, & igne illo æterno, qui paratus est diabolo & angelis ejus. Vide plura loco citato in solutione argumentorum Lutheri, cap. 11.

Alterum testimonium habetur Isaiæ 44. Micheæ 7. & in Psal. 31. *Id ipsum*, inquit Calvinus, *alibi dicitur, Projicere post tergum, delere instar nubis, demergere in profundum maris, non imputare, tectumque habere: talibus loquendi formulis non obscurè sensum suum nobis explicaverat Spiritus sanctus, si dociles aures illi accommodaremus. Certè si punit Deus, peccata imputat: si vindicat, recordatur: si ad judicium vocat, tecta non habet: si examinat, post tergum non projicit: si inspicit, non obliteravit instar nebulæ: si ventilat, non projecit in profundum maris. Atque in hunc modum interpretatur Augustinus claris verbis: Si texit peccata Deus, noluit advertere; si noluit advertere, noluit animadvertere; si noluit animadvertere, noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere. Tecta ergo peccata quare dixit? ut non viderentur. Quid erat Deum videre peccata, nisi punire?*

Rectè dicit Calvinus, id ipsum in his locis contineri, quod in superioribus. Quare quemadmodum superiora testimonia Hieremiæ, & Ezechielis, significabant Deum non recordari iniquitatum eorum, qui per Pœnitentiam ad ipsum redeunt, non quia non puniat temporali aliqua pœna, ob eorum ipsorum, qui puniuntur, utilitatem, sed quia non retinet cum illis inimicitiam, neque sempiterno igni illos addicit, neque ab æterna fœlicitate excludit, sic etiam testimonia Isaiæ, Micheæ & Davidis: hoc tantùm significant, Deum projicere, delere, non videre, non imputare, tegere peccata eorum, quibus amicitiam suam, gratiamque restituit; quia quod attinet ad reatum culpæ, & pœnæ æternæ, ita illos respicit, ac si numquam peccassent, licèt ob eorum utilitatem, aliisque justissimis de causis, aut eos ipse temporaliter castiget, aut ut se ipsi castigent, velit.

Quocirca idem S. Augustinus, qui, tegere peccata, interpretatur, non punire: in alio loco scribit Deum omnino velle, ut peccatum non maneat impunitum, & tum non punire peccata nostra, cùm nos ipsi ea punimus. In Psalm. 50. *Non impunitum erit peccatum meum, sed ideò nolo ut tu punias, quia ego peccatum meum punio.* Et ibidem: *Veritatem dilexisti, hoc est, impunita peccata eorum, quibus ignoscis, non dimisisti: sic prærogasti misericordiam, ut servares & veritatem.* Hæc ille. Non igitur apud Augustinum, tegere peccata, est, nullo modo punire: sed, non punire in æternum: vel non punire etiam temporaliter, si se ipse peccator puniat.

Tertium testimonium est Isaiæ 1. & Hierem. 50. *Audiamus verò*, inquit Calvinus, *& ex alio Propheta loco, quibus legibus peccata remittat Dominus. Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix albescent, & si rubuerint ut vermiculus, erunt quasi lana. Apud Hieremiam autem sic legitur: In illa die requiretur iniqui-*

tas

set. Audi enim quibus legibus apud Isaiam peccata remittat Deus: *Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere perversè, discite benefacere, quærite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam; & venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra ut coccinum, sicut nix dealbabuntur, & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.* Hæc Dominus per Isaiam, ubi promittit quidem perfectam peccati purgationem, ut nulla restet luenda pœna, ut cupit Calvinus; sed non promittit solùm credentibus, & resipiscentibus, ut Adversarii nostri docent, qui de capite suo loquuntur, & non de ore C
Domini: sed promittit iis, qui prius lavantur, & mundantur per veram Contritionem, & Pœnitentiam; deinde cessant à peccatis, quibus antea malè assueverant; tum in bonis operibus assiduè, ac diligenter exercentur, atque ita (ut hunc locum sanctus exponit Hieronymus) dignos Pœnitentiæ fructus faciunt. His inquam, Dominus dicit: *Venite, & arguite me: si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur*, idest, ut idem exponit Hieronymus: *Si hæc omnia feceritis, arguite me, nisi præmia reddidero, quæ pollicitus sum, nimirum nisi peccata, quamvis maxima, plenè, perfecteque dimisero.* Cùm igitur plena peccati remissio, quoad omnem pœnæ reatum, D
præmium sit operum bonorum, quæ post conversionem, & culpæ remissionem fiunt, quæque satisfactoria dici solent: quis non videt, ex hoc loco Isaiæ à Calvino adducto, non destrui, sed astrui prorsus, & stabiliri nostram de satisfactione doctrinam?

Porrò Hieremias loquitur de peccato idololatriæ, ob quod totus populus in captivitatem Babylonicam ductus fuerat; ac prædicit, expiato peccato illo longa, durissimaque captivitate, tandem flagellum in ipsum regem Babylonis convertendum, & reliquias Israel & Juda liberandas, & ita liberandas, ut peccatum illud non amplius inveniatur, ut nimirum aliqua alia pœna mulctetur.

Quartum testimonium est, 1. Petr. 2. Isaiæ 53. E
Rom. 1. 1. Corinth. 1. Ephes. 1. Coloss. 1. & 1. Tim. 2. *Quid quæso*, inquit Calvinus, *nobis præstitisset Christus, si adhuc pro peccatis pœna exigeretur? nam cùm dicimus eum pertulisse peccata nostra in corpore suo super lignum, non aliud significamus, quàm defunctum pœna & vindicta, quæ peccatis nostris debebatur. Id ipsum significantiùs declaravit Isaias, cùm dicit, castigationem pacis nostræ fuisse super eum, & quoties de redemptione per eum facta meminit Paulus, vocare solet ἀπολύτρωσιν, quo non simpliciter redemptionem indicat, qualiter vulgò intelligitur, sed pretium ipsum, & satisfactionem.*

Respondeo, si Christo mortuo, adhuc pœna mortis æternæ à nobis exigeretur, non omnino ineptè Calvinus quæreret, quid nobis præstitisset Christus;

sanguis ejus per Sacramenta applicatur; mediatè autem pro pœna etiam temporali, quatenus gratiam præbet, per quam ipsi nos Domino satisfacimus.

Quintum testimonium est in toto Levitico, de quo sic loquitur Calvinus: *Validum autem in primis arietem nobis suppeditat, quod de expiandis peccatorum noxis in lege Mosaica præscribitur. Neque enim illic Dominus hanc, aut illam satisfaciendi legem constituit, sed totam in sacrificiis compensationem requirit: ubi tamen alioqui diligentissimè, atque exactissimo ordine omnes expiandi ritus exequitur. Qui fit autem, ut nullis prorsus operibus admissa delicta procurare jubeat, sed sola in expiatione sacrificia requirat, nisi quòd ita testari vult, unicum esse satisfactionis genus, quo judicium suum placatur? nam quæ tunc immolabant sacrificia Israelitæ, non hominum opera censebantur, sed à sua veritate, hoc est, unico Christi sacrificio æstimabantur.*

Respondeo. Validus iste aries, pro veritate validus est, pro Calvini errore prorsus infirmus. Nam sacrificia illa Levitica (ut in 2. lib. de Sacramentis in genere cap. 14. 15. 16. & 17. demonstravimus) non culpam, aut pœnam æternam, sed immunditiam tantùm legalem, & pœnam temporariam expiabant: proinde rectè satisfactiones quædam dici poterant.

Quòd culpam & pœnam æternam non expiarent, perspicuum est, tum ex Davide Psalm. 50. *Si voluisses sacrificium, dedissem: utique holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non despicies*, tum ex eo, quòd ea sacrificia Deo grata non erant, nisi qui offerebat, Deo gratus, & per hoc justus esset; nam Proverbior. 15. victimæ impiorum dicuntur abominabiles Domino: tum denique ex testimoniis plurimis Scripturarum, & Patrum, quæ loco citato adduximus,

Quòd autem ut quædam satisfactiones, expiarent reatum pœnæ temporalis; sequitur ex ipsa Dei promissione. Promisit enim Deus offerentibus ea sacrificia, remissionem peccatorum: quæ promissio cùm intelligi nequeat de remissione quoad culpam, & pœnam æternam; id restat, ut intelligatur de remissione peccati quoad pœnam temporalem. Accedit, quòd Deus jubebat pro mensura delicti offerri sacrificia majoris, vel minoris pretii. Levitic. 6. quod est argumentum manifestum, illas oblationes imperatas fuisse in compensationem aliquam injuriæ Deo factæ.

Ex his autem sequitur, multa falsò affirmasse Calvinum, ut validum illum arietem contra Satisfactiones extrueret. Primò falsò asseruit, Deum in Levitico non constituisse hanc, aut illam satisfaciendi legem: quid enim sunt sacrificia variæ æstimationis pro varia mensura delicti, nisi variæ Satisfactiones? Secundò falsò scripsit, Deum totam in sacrificiis compensationem exegisse: nam Deus non instituit sacri-

ipsa oblatio sacrificii, opus erat à Deo mandatum ad peccata admissa procuranda.

Quod denique Calvinus addit, oblationes illas, non hominum opera censeri; non minus est falsum, quàm cætera. Nam tametsi sacrificia illa, divina opera dici possent, tum quia à Deo instituta erant, tum quia sacrificium Crucis significabant: tamen erant etiam, ac censebantur opera humana, & laboriosa, ac proinde Satisfactoria: quia non sine detrimento rei familiaris offerebantur; quia per ea cultus latriæ, Deo ab eo cujus erat oblatio, adhibebatur: quia ex fide & pietate offerentium grata erant: *Dona enim*, ut ait Sapiens Eccles. 34. *iniquorum, non probat Altissimus, nec respicit in oblationes impiorum*. Et Genes. 4. *Respexit Deus ad Abel, & munera ejus*: in quem locum scribens, ita loquitur S. Gregorius lib. 22. Moral. cap. 12. *Iram judicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offerentis*. Et paulò post: *Idcirco non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placuerunt*. Atque hæc de valido Calvini ariete.

Sextum testimonium est Oseæ 14. *Qualem*, inquit Calvinus, *compensationem à nobis recipiat Dominus, paucis verbis eleganter Oseas expressit: Omnem, inquit, tolles iniquitatem, ò Deus: en peccatorum remissio & vitulos labiorum persolvemus; en satisfactio*.

Respondeo, qui Deum rogat ut omnem tollat iniquitatem, jure pollicetur actionem gratiarum, sive laudis sacrificium. Sed quid hoc facit contra Satisfactionem? nam neque iniquitas reatum pœnæ, sed culpam significat propriè, neque si Deus culpam, & pœnam æternam tollat temporali manente, pro qua satisfieri debeat, non erunt labiorum vituli persolvendi; nec denique, si aliquando Deus culpam, & omnem pœnam ita condonet, ut nullam exigat satisfactionem, præterquam laudis, & actionis gratiarum, idcirco id perpetuum erit.

Septimum testimonium est Ezech. 36. *Superiores loci*, inquit Calvinus, *quos citavimus, hoc nominatim volunt, hac nos conditione recipi à Deo in gratiam, ut quidquid eramus pœnæ meriti, remittat, culpam ignoscendo. Et quoties David, aut alii Prophetæ peccatorum veniam petunt, simul pœnam deprecantur, immò divini Judicii sensus huc eos impellit: rursus cùm à Domino misericordiam promittunt, semper ferè ex professo de pœnis, eorumque remissione concionantur. Certè cùm Dominus apud Ezechielem pronunciat, finem se impositurum Babylonico exilio, idque propter se, non propter Judæos: gratuitum esse utrumque satis demonstrat. Denique si à reatu liberamur per Christum, pœnas, quæ inde proveniunt, cessare oportet*.

Respondeo, quid superiores loci contineant, jam vidimus, nullum enim prætermisimus, & in nullo invenimus quod Calvinus hoc loco tam confidenter affirmat; hac nos conditione recipi à Deo in gratiam, ut quidquid eramus pœnæ meriti, remittat, culpam ignoscendo: & contrà, nos multa exempla

omnino facit ad rem: nam eo loco Propheta de gratia novi Testamenti propriè vaticinatur; ait enim: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab universis idolis vestris mundabo vos, & dabo vobis cor novum, & spiritum novum ponam in medio vestri, & auferam cor lapideum, & dabo vobis cor carneum &c.* hanc autem gratiam certum est, propter nomen suum, non propter merita Israelitarum, Deum fecisse humano generi. Deinde etiamsi ad literam potissimùm de liberatione à servitute Babylonica Propheta locutus fuisset, quid hoc faceret contra Satisfactionem, quam nos defendimus
C ad expiandam pœnam temporalem alterius sæculi, & unicuique propriam? pœnas enim hujus sæculi, & præsertim communes toti populo, jam anteà docuimus non semper Satisfactionibus expiari, quemadmodum non semper immitti.

Denique illa conditionalis assertio; *Si à reatu liberamur per Christum, pœnas quæ inde proveniunt, cessare oportet*. Si per reatum intelligamus obligationem ad pœnam, verissima est; sed illud non est verum, per Christum semper liberari nos ab omni reatu pœnæ temporalis; etiamsi nulla interveniat Satisfactio. Si verò per reatum significetur culpa, sive offensio, ob quam debitum pœnæ luendæ contrahimus; falsa conditionalis assertio est, Si à reatu liberamur, pœnam
D cessare oportet; multa sunt enim, quæ sine certis causis non orirentur, quæ tamen orta manent, causis pereuntibus. Ædificium sine ædificatore non fieret; quod si semel factum fuerit, manebit, licèt continuò ædificator pereat. Itaque rectè S. Augustinus tract. 124. in Joan. *Productior*, inquit, *est pœna, quàm culpa, ne parva putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna*.

Atque ita soluta manent illa omnia argumenta, quæ Calvinus insolubilia esse, solita temeritate jactaverat; supersunt tamen adhuc alia quædam argumenta, quæ obiter Calvinus in sequentibus paragraphis, dum aliud ageret, idest, dum argumenta Catholicorum solvere niteretur, inseruit.

E

CAPUT XVI.

Solvuntur alia Calvini argumenta.

IGitur in eodem cap. 4. §. 35. adducit S. Joannis Chrysostomi testimonium ex lib. 3. de providentia, ut probet Deum non inferre supplicia, ut peccata puniat, sed tantùm, ut peccatores excitet ad resipiscentiam: & idem confirmat testimonio Hieremiæ, & Oseæ Prophetarum; sic autem loquitur: *Stultissimus fuerit, si quis arbitretur, præsentis vitæ calamitates in peccati noxam esse nobis impositas. Id mihi videtur Chrysostomus voluisse, cùm ita scripsit: Si ob hoc pœnas infert Deus, ut in malis perseverantes ad Pœni-*

ten-

mortes Sodomitarum , Pharaonis , Antiochi , Herodis ; & aliorum , qui divino judicio percussi , miserè interierunt. Cæterùm , tametsi ejusmodi calamitates , quæ conversionem præcedunt , sæpè , ut dixi , ad resipiscentiam referantur : eæ tamen quæ post conversionem sequuntur , de quibus nos hoc loco agimus , non ad resipiscentiam , sed ad offensam aliquo modo compensandam referuntur . Sequi autem post conversionem pœnas aliquas temporales , vel in hac vita , vel in futura ; satis suprà probatum esse credimus.

Neque testimonium S. Joannis Chrysostomi cum nostra sententia pugnat : tum quia loquitur ipse de pœnis , quæ conversionem præcedunt , quas æquum est cessare , cùm ii , qui flagellabantur , seriò resipiscunt : tum etiam quia S. Chrysostomus per pœnitentiam non significat solam resipiscentiam , sed integram Pœnitentiam , quæ præter internam conversionem , & gemitum , externos etiam labores atque opera satisfactoria comprehendit : æquissimum autem est , ut ostensa Pœnitentia , idest , cùm peccator se ipse affligit , & punit , dignosque facit Pœnitentiæ fructus ; pœna divinitus inflicta cesset.

Quod autem Deus queratur , durum & obstinatum populum , qui à Hieremia & Osea sub nomine Ephraim reprehenditur , diu percussum , non fecisse peccandi finem : significat quidem , iis flagellis populum percussum , ut tandem aliquando resipisceret ; sed non inde sequitur , non oportuisse eum populum post conversionem in cinere , & cilicio , in jejunio , fletu , & planctu Pœnitentiam agere , eaque ratione pro culpis præteritis Domino satisfacere.

Aliud argumentum in eodem §. 35. ducit Calvinus ab exemplis eorum , qui sine ulla imposita mulcta justificati leguntur : *Legitur* , inquit , *Publicanus , descendisse è templo justificatus : pœna nulla sequitur. Petrus delicti veniam obtinuit : lachrymas ejus (inquit Ambrosius) legimus , satisfactionem non legimus. Audit Paralyticus , Surge , remittuntur tibi peccata tua: pœna non imponitur. Omnes quæ in Scriptura commemorantur absolutiones , gratuita describuntur . Ex hac exemplorum frequentia , regula potiùs peti debuerat , quàm ab unico illo , quod nescio quid singulare continet .*

Respondeo , regula doctrinæ Catholicæ non ab unico Davidis exemplo petita est , sed à multis Scripturæ testimoniis & exemplis , ab usu vetustissimo omnium Ecclesiarum , à communi Patrum Latinorum , Græcorumque consensu . Sed tamen unicum etiam Davidis exemplum , si quis rectè judicare possit , plus valet ad sententiam nostram confirmandam , quàm exempla omnia , quæ Calvinus protulit , ad infirmandam . Siquidem Publicanus ille legitur quidem justificatus præ Pharisæo , non tamen ab omni reatu pœnæ liberatus . Deinde non sine satisfactione justificatus dici potest , qui pectus suum

sive defensionem criminis apertissimè designavit : laudat enim Petrum , quòd maluerit lachrymando confiteri , quàm loquendo excusare delictum . Sic enim legimus lib. 10. in Lucam cap. 96. *Maluit ipse suum accusare peccatum , ut justificaretur fatendo , quàm gravaretur negando* : Et infrà : *Non invenio quid dixerit , invenio quod fleverit : lachrymas ejus lego , satisfactionem non lego : sed quod defendi non potest , ablui potest* . Et in serm. 46. ubi eandem illam sententiam posuerat : *Lachrymas lego , satisfactionem non lego* : subjecit : *Rectè Petrus flevit , & tacuit , quia quod defleri solet , non solet excusari* . Itaque Satisfactio eo loco defensio , & excusatio est ; quo sensu dicitur 1. Petr. 3. *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem , de ea , quæ in vobis est spe* ; & Actor. 24. inquit Paulus : *Bono animo pro me satisfaciam*.

C

Argumentum Postremum Calvinus petit ex quatuor Chrysostomi & Augustini testimoniis quæ tamen nullo negotio poterunt explicari . Primum testimonium Chrysostomi est homil. 2. in Psalm. 50. ubi sic legimus : *Ubi misericordia flagitatur , interrogatio cessat : ubi misericordia postulatur , judicium non sævit : ubi misericordia petitur , pœnæ locus non est : ubi misericordia , quæstio nulla : ubi misericordia , condonata responsio est* . Secundum testimonium ejusdem est hom. 10. in Genesim , ubi Chrysostomus dicit , nihil ultra à nobis Deum requirere , quàm ut delicta nostra cum lachrymis apud se confiteamur. Primum testimonium Augustini est in lib. de dogmatibus Ecclesiasticis , cap. 54. ubi definitur Satisfactio ad hunc modum : *Pœnitentia Satisfactio est , causas peccatorum excindere , nec eorum suggestionibus aditum indulgere* . Secundum testimonium ejusdem , ex nescio quo libro ; neque enim certum locum notavit : *Caro Christi* , inquit , *verum est , & unicum pro peccatis sacrificium , non modò iis , quæ universa in Baptismate delentur , sed quæ postea ex infirmitate subrepunt , propter quæ universa quotidiè clamat Ecclesia , Remitte nobis debita nostra ; & remittuntur per singulare illud sacrificium.*

D

E

Respondeo Primùm , Chrysostomi testimonium misericordiam generatim commendat . Ac verissimum est , misericordiæ opponi judicium , & pœnam ; qui enim misericordiam quærit , non vult subire judicium ; & qui ex misericordia indulgentiam consequitur , non debet subire pœnam , quæ sibi condonata est . At ex hac generali commendatione misericordiæ , non potest rectè colligi , non oportere pœnitentes satisfactione injuriam aliqua ex parte compensare , nisi aliunde constet , ex misericordia condonari illis à Deo non solùm culpam , sed etiam omnem omnino pœnam temporalem , & sempiternam .

Itaque idem Chrysostomus in eadem homilia paulò inferiùs , hæc habet : *Miseretur quidem Deus , sed non passim miseretur : provocat nos , & dicit , Da & tu aliquid ; non quia ego tui egeo , sed quia volo , & te ali-*

citiam Dei recuperandam, sufficere contritionem veram, quæ confessionem peccati coram Deo cum lachrymis factam, & propositum vitæ melioris complectitur: non excludit autem Chrysostomus opera laboriosa, post amicitiam Dei recuperatam, ad reatum pœnæ temporalis delendum, ut ex multis ejus testimoniis suprà probavimus.

Id ita esse, perspicuum erit ex homilia de B. Philogonio, ubi fusiùs habentur ea, quæ ex hom. 10. in Genes. Calvinus adduxit, sic enim loquitur: *Ego testificor, ac fidejubeo ut si nostrum quisque, qui peccatis obnoxii sumus, recedens à pristinis malis, ex animo vereque promittat Deo, se posteà nunquam ad illa rediturum; nihil aliud Deus requirat ad satisfactionem ulteriorem: benignus enim est &c.* quo loco per Satisfactionem intelligit excusationem, & sensus est; Deum non requirere, ut peccatum defendamus, vel excusemus, & rationem reddamus, cur hoc, aut illud fecerimus, sed satis illi esse, si simpliciter peccatum confiteamur, & promittamus nos deinceps non peccaturos: dixerat enim paulò ante: *Discede à malo, virtutem amplectere, desiste à pravitate, pollicere te posthac ista non commissurum, & istud sufficiet ad excusationem.* In eadem autem homilia idem Chrysostomus antea docuerat, Satisfactionem, id est, opera laboriosa requiri, vel certè eorum propositum, si temporis angustiis quis excludatur: *Proinde*, inquit, *& tu quibus rebus provocasti Deum, per has rursus facito propitium. Provocasti illum pecuniarum rapina, per easdem illum reconcilia: cumque & rapta restitueris, & alia insuper addideris, dicito juxta Zachæum; Reddo, si quid rapui, quadruplum. Provocasti lingua maledicentia multis contumelia affectis: vicissim lingua placato, puras emittens preces, benedicens maledicentibus, laudans vituperantes, gratias agens injuriam inferentibus. Hæc non egent multis diebus, annisve, sed solo animi proposito unico die perficiuntur.*

Testimonium Augustini, sive Gennadii potiùs, ex

cipere. Sed & secreta satisfactione solvi mortalia crimina non negamus, sed mutato priùs sæculari habitu, & confesso religionis studio, per vitæ correctionem, & jugi, immò perpetuo luctu, miserante Deo, ita duntaxat, ut contraria pro his quæ pœnitet, agat. Hæc ille.

Ex quo intelligi potest, quam intoleranda impudentia Calvinus post allegatum cap. 54. hujus auctoris, hæc verba subjunxerit: *Quo apparet, illis quoque sæculis irrisam passim fuisse Satisfactionis doctrinam, quæ pro admissis delictis rependi diceretur: cùm omnem satis-*
C *factionem, ad cautionem referat, se in posterum à peccatis abstinendi.* Sanè qui mendacium scribere ausus est, quod ex eodem ipso loco, unde mendacii occasio sumpta est, tam evidenter coarguitur: in rebus paulò obscurioribus, qua temeritate grassabitur?

Alterum Augustini testimonium nulla indiget expositione. Fatemur enim peccata omnia remitti per sacrificium Crucis: Nam ex eo sacrificio vim habent Baptismus, & Sacramenta cætera, quibus homines justificantur; & ex eodem sacrificio spiritum gratiæ haurimus, sine quo pro reatu pœnæ temporalis satisfacere non possemus. Porrò S. Augustinum ob
D Crucis sacrificium non existimasse satisfactiones excludi, perspicuum est ex his testimoniis, quæ cap. 9. protulimus.

Atque hæc de tota disputatione hoc loco sufficiant. Nam quæ Martinus Kemnitius de Satisfactione attulit, partim sunt à nobis cap. 8. & 10. refutata; partim sunt ea ipsa testimonia, quæ Lutherus, Philippus, & Calvinus protulerunt. Certè novum aliquod testimonium in tota Kemnitii disputatione reperire non potui: neque aliquam aliam sententiam, quæ speciem solidi argumenti præseferre videretur. Quemadmodum etiam quæ Kemnitius de Absolutione disseruit, ideò non excussimus, quòd nihil attulerit præter ea, quæ in disputatione de Sacramentis in genere jam antè posuerat: ad quæ nos eo loco respondimus.

Finis librorum de Sacramento Pœnitentiæ.
Ad honorem & gloriam DEI.

QUIN-

QUINTA CONTROVERSIA GENERALIS.

DE

EXTREMA UNCTIONE, ORDINE, ET MATRIMONIO.

SINGULIS LIBRIS EXPLICATA.

LIBER SECUNDUS,

De Sacramento Ordinis.

LIBER TERTIUS,

De Sacramento Matrimonii.

D E

CAPUT PRIMUM.

Qui hæretici hoc Sacramentum negarint.

Æretici permulti ritum unctionis infirmorum è numero Sacramentorum auferre conati sunt. Primò Waldenses, ut referunt Æneas Sylvius libro de origine Boemorum cap. 35. & ante eum Guido Carmelita in summa de hæreticis. Secundò, Albigenses, teste Antonino in summa Theologica part. 4. tit. 11. cap. 7. §. 5. Tertiò, Joannes Wiclefus, teste Thoma Waldensi tom. 2. de Sacramentis cap. 163. & satis ipse de se id testatur in 4. lib. Trialogi cap. 25. ubi contendit, hoc Sacramentum neque à Christo, neque ab Apostolis institutum, proinde nec verè Sacramentum esse.

Hos imitantur hæretici hujus temporis. Lutherus in lib. de captivit. Babylonica cap. de Extrema unctione, non rejicit hunc ritum, tamen negat Sacramentum esse propriè dictum. Calvinus lib. 4. Institut. cap. 19. §. 18. 19. 20. & 21. & Kemnitius in 2. par. Exam. à pag. 1102. usque ad 1135. non solùm Sacramentum esse negant, sed etiam irrident more suo. Idem facit Melanchthon in locis tit. de unctione. Idem facit etiam Joannes Brentius in Confessione Wirtemberg. cap. de Extrema unctione: & Magdeburgenses Centur. 7. & sequentibus, cap. 6. de ritu visitationis infirmorum.

Ecclesia verò Catholica palàm affirmat, Unctionem extremam Sacramentum esse verè ac propriè dictum. Id enim expressè habent Concilium Florentinum in instruct. Armenorum, & Trid. sess. 14. can. 1. de Extrema unctione, & omnes Theologi, lib. 4. sent. dist. 23. Potest autem hæc veritas tribus argumentis probari. Primò, ex Scripturis. Secundò, ex traditione Ecclesiastica. Tertiò, ex ratione.

CAPUT II.

Probatur ex Scripturis Unctionem infirmorum esse Sacramentum propriè dictum.

QUod attinet ad primum: duæ Scripturæ proferuntur ab omnibus, una ex cap. 6. Marci, altera ex cap. 5. Jacobi.

A De priore non omnes conveniunt, an cùm Apostoli ungebant oleo infirmos, & curabant, illa fuerit unctio Sacramentalis, de qua nunc disputamus: an solùm fuerit figura quædam, & adumbratio hujus Sacramenti. Qui tuentur priorem sententiam, ut Thom. Valdens. loco citato, & Alphonsus de Castro lib. de hæres. verbo, Extrema unctio, ea ratione ducuntur, quòd Beda, Theophilactus, & Oecumenius in commentariis Marci & Jacobi, videantur dicere eandem esse unctionem, cujus fit mentio in utroque loco. Sed profectò probabilior est sententia posterior, quæ est Ruardi in explicatione art. 12. & Jansenii in cap. 6. Marci, & Dominici à Soto dist. 23. quæst. 1. art. 1. & aliorum. B Et mihi certè eo etiam nomine gratior, quòd videam Lutherum, Calvinum, & Kemnitium locis citatis esse in priore opinione: existimant enim illi eandem esse unctionem, Marci 6. & Jacobi 5.

Probo igitur breviter sententiam posteriorem. Primò illa unctio, qua utebantur Apostoli, referebatur solùm aut præcipuè ad curationem morbi corporalis, ut ex eo loco patet, unde etiam sanabantur omnes, qui tum inungebantur. Sacramenta autem per se ad animam pertinent, ad corpus per accidens, aut certè secundariò.

Deinde secundò, Apostoli eo tempore nondum C erant Sacerdotes: & quamvis potuerit Christus etiam per non sacerdotes Sacramenta conferre; tamen non est probabile eum hoc fecisse, nec legimus id unquam factum in Sacramentis magis necessariis, ut in Sacramento Pœnitentiæ, vel Eucharistiæ. Neque obstat quòd Apostoli baptizarunt, cùm nondum essent Sacerdotes: nam non ita est de essentia Baptismi, ut minister sit sacerdos, sicut de essentia unctionis. Nam si laicus baptizet, etiam extra necessitatem, Baptismus est ratus: non autem est rata Unctio, si laicus inungat. Quòd autem Apostoli nondum fuerint eo tempore sacerdotes, patet, quia facti fuerunt in ultima cœna, ut docet D Concilium Tridentinum sess. 22. cap. 1.

Accedit tertiò, quòd Apostoli tunc promiscuè ungebant quoslibet ægrotos, ut cœcos, claudos &c. at Sacramentum unctionis non datur nisi iis, qui decumbunt cum periculo vitæ, ut omnes concedunt.

Item quartò, Apostoli tunc cùm inungerent, non quærebant, essentne baptizati, qui inungendi erant, & omnino probabile est, multos ab eis inunctos, qui infideles erant; At certè sine Baptismo nihil prosunt Sacramenta cætera, nec dari possunt aut debent non baptizatis sine peccato. Nec valet quod quidam objiciunt, Cornelio datam Confirmationem ante Baptismum, Act. 10. Deo videlicet in hac re dispensante. Nam Cornelius non habuit Sacramen-

etiam quòd Dominus jusserit Apostolos oleo curare infirmos, & non alia aliqua re, intelligimus significatum esse, futurum fuisse aliquando tempus, ut oleum esset Sacramentum infirmorum.

Veniamus nunc ad alterum locum Jacobi 5. ita legimus: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum, & allevabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei*. Hìc habemus omnia, quæ ad Sacramenti essentiam requiruntur, videlicet symbolum externum, promissionem gratiæ, & divinam institutionem: hæc enim tria, ut suprà diximus in prima controversia de confirmatione, adversarii requirunt. Symbolum externum est unctio olei cum oratione fidei; promissio verò, allevatio infirmi, & remissio peccatorum. Institutio autem colligitur ex hac tam constanti promissione Apostoli: neque enim Apostolus tam constanter, & absolutè id promitteret, nisi Dominus id instituisset, & mandasset. Itaque Apostolus Jacobus non instituit Sacramentum, sed hortatur ad illud suscipiendum, quod à Domino noverat institutum.

Quia verò Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 41. & 42. requirit alia quinque, licèt tria prædicta sint præcipua: ostendamus illa etiam reperiri in unctione extrema. Ille igitur primò requirit præter tria prædicta, ut ritus mandatus sit in novo Testamento; ut distinguatur à cæremoniis Testamenti veteris. Id verò hoc loco manifestè cernimus, cùm constet Jacobi epistolam esse librum Testamenti novi: & præterea talis ritus non fuerit in Testamento veteri.

Secundò requirit, ut ritus non ad breve tempus duret, sed perpetuus sit. Id quoque habemus in illis verbis: *Infirmatur quis in vobis*, inde enim colligimus tamdiu duraturum hunc ritum, quamdiu in Ecclesia erunt ægroti.

Tertiò requirit, ut promissio gratiæ sit annexa, & quasi vestita symbolo, ita ut intelligatur dari gratia, cùm symbolum externum exhibetur: id quod Kemnitius ponit contra Calvinistas, qui volunt Sacramenta esse symbola præteritæ, & jam olim acceptæ gratiæ. Id verò hoc loco habemus, ut patet; dicitur enim: *Ungentes eum in nomine Domini, & allevabit eum Dominus, & si in peccatis fuerit &c.* planè ad eum modum, quo dicitur de Baptismo Marc. ult. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*.

Quartò requirit, ut illa promissio non sit cujuslibet gratiæ, sed remissionis peccatorum: id verò expressè sic habetur: *Si in peccatis fuerit, remittentur ei*.

Quintò requirit, ut non sit tantùm promissio generalis, sed etiam applicetur in particulari ei, qui Sacramentum percipit. Et hoc etiam habemus; nam in particulari dicitur: *Ungentes eum &c.*

stolam illam à Jacobo Apostolo scriptam, & ex Eusebio lib. 3. hist. cap. 23. qui de illa sic ait: *Sciendum ὡς νοθεύεται, idest, quod nothi sit*.

At hæc prima solutio est refugium miserorum. Nam omnes veteres, qui catalogos scripserunt sacrorum librorum, hanc epistolam cum cæteris numerarunt, ut patet ex Clemente can. ult. Apostolorum ex Innocentio I. epistol. 3. & Gelasio I. in Concilio LXX. Episcoporum: Item ex Conciliis Laodiceno, can. ult. Carthag. III. can. 47. Florentino & Tridentino sess. 4. Denique ex Patribus, Origene homil. 7. in Josue, Athanasio in synopsi, Epiphanio hæres. 76. C Hieronymo epist. ad Paulinum, Augustino lib. 2. doctrinæ Christianæ cap. 8. Ruffino in symbolum, Isidoro lib. 4. etymolog. cap. 1. & Damasceno lib. 4. de fide cap. 18. Quod si his tot, ac tantis auctoribus fides non habetur, concidet auctoritas omnium aliorum librorum: nec enim aliunde scimus, qui libri sint canonici, nisi ex traditione, & testimonio veterum Pontificum, Conciliorum, & Patrum, eorum præsertim, qui indicem texere voluerunt sacrorum librorum.

Neque ullum unquam legi veterum, qui apertè scriberet, Jacobi epistolam non esse Canonicam. Nam Hieronymus, quem pro se Kemnitius citat, dicit quidem quibusdam visam fuisse dubiæ fidei epi- D stolam, tamen temporis progressu obtinuisse auctoritatem. Eusebius autem dicit eam epistolam quorundam opinione esse adulterinam; tamen subjungit continuò: *Nos autem scimus in plurimis Ecclesiis publicè esse receptam*. Et certè plus ad nos valere debet publica Ecclesiarum auctoritas, quæ teste Eusebio hanc epistolam recepit ut Canonicam, quàm obscura quorundam opinio, quæ eodem teste Eusebio, eandem epistolam rejicit.

Secunda solutio est ejusdem Lutheri ibidem, qui sic ait: *Si esset Jacobi Apostoli, dicerem non licere Apostolo sua auctoritate Sacramentum instituere, idest, divinam promissionem cum adjuncto signo dare, hoc enim ad Christum solum pertinebat*.

E Hæc solutio longè deterior est superiore: audet enim Lutherus se Apostolo Jacobo opponere, & in faciem illi resistere, quasi apertè erranti, & sibi arroganti quod ei non conveniebat. At certè nec Jacobus sibi assumit quod Lutherus dicit: non enim ipse Sacramentum instituit, sed hortatur ad usum Sacramenti instituti; & si id sibi assumeret, illi potiùs, quàm Luthero credendum esset. Nec enim fieri posset, ut tantus Apostolus post acceptum Spiritum sanctum, in re tam magna erraret: neque est simile de B. Petri errore; ille enim erravit exemplo, non doctrina, iste autem errasset in doctrina, & in ipsa Scriptura, quod fieri non potest. Quare si Jacobus diceret Sacramentum à se institutum; credere deberemus, id illi à Christo concessum singulari privilegio, sed non est opus ad has angustias redigi.

Tertia

… vel aqua Siloe &c. nunc autem quando donum illud cessavit, non modò unctionem non esse Sacramentum, sed etiam esse rem inutilem, & superstitiosam.

Argumenta eorum sunt tria. Primum, quia Jacobus ex Marci Evangelio accepit, quod docet de unctione olei: Marcus autem de unctione illa loquitur, quam adhibebant qui habuerunt donum curationum.

Secundum, quia Jacobus utitur vocibus quæ ad corporalem sanitatem pertinent, nimirum ἐγείρω, & ἰάομαι.

Tertium, quia Jacobus tantùm loquitur ad homines sui temporis, quando durabat gratia sanitatum. Idque patet ex eo, quòd non addidit aliquam particulam, qua significaret, hunc ritum propagandum esse ad posteros, sicut Scripturæ faciunt, cùm loquuntur de veris Sacramentis, ut de Baptismo Matth. ult. *Ecce ego vobiscum sum usque ad mundi consummationem*. Et de Eucharistia 1. Corinth. 11. *Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat*.

Sed his argumentis nos longè plura, & meliora possumus opponere. Ac Primùm, quòd non loquatur de naturali curatione, & simul quòd Prophetæ non consueverint curare more medicorum, contra Wiclefum, & Philippum facilè probari potest. Primò; quia etsi oleum sit medicinale, tamen non est medicinale ad curandos quosvis morbos, immò verò plurimis, aut nihil proderit, aut etiam oberit. Apostolus autem generatim jubet, ut ægroti ungantur oleo.

Deinde Prophetæ, & Apostoli, ut plurimùm rebus noxiis natura sua, aut certè non salutaribus utebantur; ut curarent, ut nimirum omnes intelligerent, Dei miraculo illa fieri, non viribus naturæ. Sic Moyses æneum serpentem erexit, ut ejus aspectu curarentur læsi à serpentibus. Sic Helisæus aqua Jordanis curavit lepram Naaman Syri. Sic Isaias massa ex ficis curavit ulcus Ezechiæ, quæ medicina contraria erat curationi illius morbi, ut Hieronymus notat ex sententia Hebræorum in com. ad cap. 38. Isaiæ. Sic Dominus luto, & sputo, cæcum natum: Sic Petrus umbra corporis sui: Sic Paulus sudariis, & semicinctiis.

Accedit, quòd si usi fuissent ordinariè rebus utilibus ad curandum, ipsi sibi fidem abrogassent, & Dei donum obscurassent.

Quòd autem nec loquatur Jacobus de unctione, quæ sanaret corpus ex dono miraculorum, sed quæ sanaret animum, & aliquando etiam corpus virtute Sacramentali, contra Lutherum, Calvinum, & alios probatur ex singulis vocibus hujus loci. Primò, *Infirmatur*, inquit, *quis in vobis*. At si de miraculis ageret, generaliùs loqueretur: non enim solùm

Tertiò: *Orent*, inquit, *super eum*, *ungentes eum oleo*. At si de miraculis ageretur, non præscriberet Jacobus materiam: qui enim donum habet curationis, adhibet quod Deus illi inspirat, nec potest alligari certæ alicui rei virtus miraculorum. Id quod satis patet ex divinis literis, & exemplis omnium sanctorum: *Sed*, inquit Calvinus, *utile fuit præscribere oleum, ut esset signum, miraculum fieri non viribus hominis, sed potentia Spiritus sancti: constat enim oleo significari Spiritum sanctum*. At etiam aqua significat
C Spiritum sanctum. Et præterea si illa esset causa, cur præscribatur oleum, debuisset illud servari in omni curatione, & in excitatione mortuorum maximè. Nusquam autem legimus inunctos fuisse mortuos; cùm excitandi erant.

Quartò: *Et oratio*, inquit, *fidei salvabit infirmum, & allevabit eum Dominus*. Hæc sanè absoluta promissio est, proinde referri non potest præcipuè ad corporalem sanitatem. Nam aut semper sanati fuissent ægroti illi, qui ungebantur, ut Jacobus præscribit, aut non semper: si semper, ergo nulli fuissent mortui Apostolorum tempore, nisi illi, qui Jacobo non obedivissent, qui paucissimi fuissent. Et præterea sanitas corporalis, quia non semper utilis est animæ,
D non etiam semper obtinetur à Deo, quicumque sit, qui oret, etiamsi donum habeat curationis. Quare non semper sanabantur qui ungebantur; ergo vel falsa est absoluta illa promissio Jacobi, quod fieri non potest, aut quod verissimum est, ad animam præcipuè, & absolutè referenda est.

Quintò: *Et si in peccatis fuerit, dimittentur ei*. Hæc verò particula tam expressè ad animam pertinet, ut non sit locus tergiversationi. Donum autem curationis, ut sæpè diximus, ad corpus refertur.

Sextò, omnia alia quæ habentur in illa epistola, sive ante hunc locum, sive postea, non ad eos solos pertinent, qui tunc vivebant, sed etiam ad nos, qui posteà futuri eramus, ut patet ex illis præcedentibus: *Patientes estote*, &: *Confirmate corda vestra*, &: *nolite jurare*, &: *Tristatur quis in vobis? oret; æquo animo est? psallat*. Item ex illis immediatè sequenti-
E bus: *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro invicem, ut salvemini*. Hæc omnia sine dubio ad nos etiam pertinent: igitur etiam illa, quæ eodem tenore verborum in medio posita sunt: *Infirmatur quis in vobis &c.* ad nos pertinent. Quare non agitur de dono curationis, quod est rarissimum, & non semper haberi potest, sed de Sacramento, quod semper durat, & facilè à quolibet haberi potest.

Neque argumenta ipsorum contrà allata convincunt. Ad Primum Respondeo, non esse eandem unctionem Marci 6. & Jacobi 5. nisi eo modo, quo dicuntur idem figura & figuratum: Quantum enim interest, inter lotionem cæci nati in aqua Siloe, quæ fuit figura Baptismi, Joan. 9. & ipsum Baptismum ex aqua,

tatem corporalem pertineant. Interim tamen, sicut illa duo verba, Kemnitii opinione, ad corporis sanitatem pertinent: sic etiam integra sententia est, quæ citra omnem controversiam refertur ad animæ salutem, nimirum illud: *Si in peccatis fuerit, remittentur ei*.

Dico Secundò, illa verba duo, hoc loco non ad corpus, sed animam præcipuè pertinere. Nam etsi ἐγείρω propriè significat excitare, & elevare, quod ad corpus pertinet, tamen per metaphoram Scripturæ sanctæ familiarem, significat etiam pellere mœrorem, tristitiam, negligentiam, soporem, & desidiam animi. Hinc sunt illa Apostoli Rom. 13. *Hora est jam nos de somno surgere* ἐγερθῆναι Ephes. 5. *Surge*, ἔγειραι, *qui dormis &c.* Et illud Luc. 3. *Potens est Deus de lapidibus istis excitare filios Abrahæ*. Et illud 1. Petr. 3. *Excito sinceram vestram mentem*. Hoc autem loco. *Allevabit eum Dominus*, significat liberationem à quodam torpore, mœrore, anxietate, quæ propinquos morti valde deprimere, & gravare solet, ut non facilè possint mentem ad Deum attollere.

Alterum illud verbum ἰάω, non ponitur à Jacobo in ea sententia, ubi agit de Sacramento unctionis, sed infrà cùm ait: *Orate pro invicem, ut salvemini*; ibi enim est, ἰαθῆτε. Quocirca ineptè à Kemnitio trahitur ad propositum hujus loci. Et Prætereа illa etiam vox hoc loco accipitur pro salute animæ, ut patet ex præcedentibus. Et ne miretur Kemnitius, si verbum medicinale usurpetur pro sanitate animæ, cogitet in Scripturis millies haberi hanc vocem in hoc sensu, Psal. 149. *Qui sanat contritos corde*. Matth. 13. *Ne fortè convertantur, & sanem eos*. Pro quo Marcus habet cap. 4. *Et dimittantur eis peccata*. Et 1. Petr. 2. *Cujus livore sanati estis*.

Ad Tertium dico, necessarium quidem esse ut Sacramenta maneant, quamdiu Ecclesia manet, sed non esse necesse, ut ad hoc significandum ponatur in Scriptura verbum aliquod denotans perpetuitatem. Nam de Baptismo nusquam extat ejusmodi verbum; nec obstat: *Ecce ego vobiscum sum*, nam potuit Christus nobiscum esse, etiamsi Baptismum instituisset solùm ad unum diem duraturum. Cognoscimus autem evidenter, unctionem, de qua loquitur Jacobus, semper duraturam, tum quia infirmi, presbyteri, orationes, remissio peccatorum, & cætera, quæ Jacobus nominavit, semper mansura sunt in Ecclesia; tum etiam quia hactenus semper in Ecclesia fuit ista consuetudo ungendi infirmos.

Quarta solutio ejusdem Lutheri, Kemnitii, & Calvini est, qui affirmant locum istum nihil pro nobis facere, quod alius omnino fuerit ritus ungendi tempore Jacobi, alius nostro tempore. Id quod his argumentis probant. Primò, quia Jacobus jubet inungi quoslibet infirmos, nos autem solùm inungimus homines semimortuos. Unde apud nos verè est unctio extrema, quia datur morientibus, Jaco-

presbyteros: & etiamsi decumberet, sed non adeò graviter, non oporteret adduci presbyteros. Alioqui enim si ob quemlibet morbum deberent presbyteri excurrere ad ægrotos, numquam domi manerent, est enim infinitus numerus ægrotorum. Denique non est credibile voluisse Jacobum, ut ad remedia supernaturalia Christiani recurrerent, quando facilè possent naturalibus medicamentis curari. Adde Ultimò hunc locum mirè pugnare cum adversariis ex ipsa eorum sententia. Nam si jubet Apostolus omnes ægrotos inungi, quare ipsi nullum inungunt.

C Secundò probant, quia Jacobus jubet advocari seniores Ecclesiæ, nos autem non multos, sed unum vocamus, & eum sacerdotem.

Respondeo, nomen presbyteri, seu senioris in Testamento novo ferè ubique accipi pro ministro Ecclesiastico; & Jacobum non tam de numero, quàm de qualitate fuisse sollicitum. Quemadmodum enim cùm dicimus confitenda esse peccata sacerdotibus, non intelligimus confitenda esse multis, sed uni: Nec tamen interim negamus bonum esse, ut multi veniant, sicut in quibusdam locis fieri solet.

Tertiò probat Calvinus, quia Jacobus oleo simplici vult inungi ægrotos: nunc autem adhibetur oleum benedictum. Addit Kemnitius, Jacobum non præ-
D cepisse in qua parte ungi debeat ægrotus, nunc autem determinari certa membra.

Respondeo, Jacobum alloqui infirmos hoc loco, non sacerdotes: scire autem quale debeat esse oleum, & in qua parte sit adhibendum, ad infirmum non pertinet, sed ad sacerdotem. Satis Præterea nobis esse debet, quòd Jacobus non negat oleum esse prius benedicendum, neque negat eas partes inungendas, quæ modò unguntur in Ecclesia; quocirca non pugnant ejus verba cum Ecclesiæ consuetudine, sed contrà potiùs Ecclesiæ consuetudo explicat verba Jacobi. Adde, quòd Beda in cap. 5. Jacobi, dicit significari oleum benedictum per illa verba: *Ungentes oleo in nomine Domini*.

E Quartò probant Lutherus, Calvinus, & alii, quia Jacobus tribuit hunc effectum orationi fidei: *Oratio*, inquit, *fidei*, *salvabit infirmum*. Ex quo Lutherus colligit, unctionem apud Jacobum non esse Sacramentum, nec eandem cum nostra: nam Sacramenta, & nostra etiam unctio non pendent à fide ministri. Calvinus autem, & Kemnitius, ea ratione colligunt, non esse eandem unctionem cum nostra, quia Jacobus totum effectum tribuit orationi; nos autem totum ferè tribuimus unctioni, cùm dicimus: *Per hanc sacram unctionem &c.*

Respondeo; ad consequentiam Lutheri orationem fidei dici hoc loco, non quia requirat necessariò fidem Ministri, sed quia est oratio dictata à fide, & sola fide intelligitur, quomodo verbum Sacramentale, quod cum elemento facit Sacramentum, Augustinus

oratio dicitur illum salvare, sed non sine Christi passione. Addo etiam, quòd licèt in illa oratione fidei nulla fieret mentio unctionis, adhuc nihil adversarii obtinerent. Nam etiam in aliis Sacramentis sæpè tribuitur effectus uni parti ipsius Sacramenti, cùm tamen constet eam partem non operari sine alia. Tit. 3. *Salvos nos fecit per lavacrum*, Actor. 8. *Cùm videret Simon, Quia per manus impositionem Apostolorum daretur Spiritus sanctus &c.* & tamen anteà dixerat Lucas, Apostolos orasse pro Samaritanis, ut acciperent Spiritum sanctum.

Quintò, probat Calvinus ex testimoniis nostrorum. Nam Sigebertus in Chronico scribit, hanc unctionem ab Innocentio I. institutam; non igitur illa est, de qua loquitur Jacobus, sed Kemnitius pagina 1135. magis audacter scribit, unctionem infirmorum sine dubio institutam à Felice IV. circa annum Domini 528. nec dignatur vel unum testem adhibere hujus suæ narrationis.

Respondeo; mendacium Kemnitii satis refelli à Calvino. Nam Innocentius I. præcessit Fœlicem IV. annis centum, & amplius. Sed nec in vita, nec in scriptis Fœlicis IV. aliquid habetur de unctione infirmorum. Habetur quidem aliquid de unctione altarium, & basilicarum, dum consecrantur, in epistola 1. hujus Pontificis, at de unctione infirmorum nihil. Sed Kemnitio licet vocare ea quæ non sunt tamquam ea quæ sunt. Nisi fortè id acceperit Kemnitius ex supplemento Chronicorum Philippi Bergomensis: is enim scribit, Fœlicem Papam monuisse, ut servaretur doctrina S. Jacobi de inungendis morituris. Sed quid hoc adversus Catholicos? immò cur non pro illis potiùs?

Ad Calvinum autem respondeo, Sigebertum referre iisdem verbis id, quod habetur in ipsa Innocentii epist. 1. cap. 8. quo loco dicit quidem Innocentius unctionem infirmorum, de qua loquitur Jacobus, esse Sacramentum, sed à se institutum non dicit, immò contrarium disertis verbis dicit, dum Jacobi testimonium profert, & dum Sacramentum appellat, & dum respondet ad quæstionem sibi propositam circa hoc Sacramentum ab Episcopo Eugubino.

CAPUT IV.

Probatur ex traditione veterum, unctionem infirmorum esse Sacramentum.

JAM secundo loco probanda est veritas ex testimoniis Pontificum, Conciliorum, Patrum, aliorumque auctorum. Ac primùm ex Pontificibus habemus Primò Innocentium I. qui disertis verbis in epist. 1. ad Decentium cap. 8. meminit hujus Sacramenti, ... ægrotos.

Denique Kemnitius, qui omnes ferè alios conatur exponere, qui à Catholicis proferuntur pro hoc Sacramento, hunc auctorem ne nominare quidem ausus est, nec tamen eum ignorare potuit, cùm omnes Catholici hoc testimonium proferant.

Ex hoc etiam testimonio colligimus, cur non extent multa hujus generis testimonia, idest, tam antiqua, & tam expressa: quia videlicet non habuerunt occasionem de hac re scribendi. Nam nec Innocentius de hac re scripsisset, nisi Episcopo Eugubino dubitatio illa in mentem venisset, utrum Episcopus possit dare Sacramentum Unctionis extremæ, an solus presbyter: ista enim est quæstio ad quam Papa respondet. Alioqui enim de Sacramentis, quæ in usu quotidiano erant, non scribebant Patres, nisi coacti aliqua occasione, vel nisi hæreticis respondendum esset.

C

Deinde ex Conciliis habemus in primis Nicænum ex Arabico Latinum factum canon. 69. ubi apertè mentio fit olei infirmorum, & distinguitur à Chrismate, & oleo Catechumenorum. Item Concilia particularia, sed antiqua, ut Cabilonense II. canone 48. de hoc Sacramento loquens, dicit Patrum decreta Jacobi epistolæ consonare. Wormatiense can. 72. ubi iterum renovatur decretum Innocentii I. Meldense apud Burchardum lib. 4. can. 75. jubet fer. 5. in cœna Domini, parochos ab Episcopo accipere ampullam olei sancti pro infirmis inungendis, juxta Apostolicam traditionem. Aquisgranense II. tempore Ludovici Imperatoris canone 8. monet, ne hoc Sacramentum negligatur, in quo salvatio infirmorum continetur. Similia habet Moguntinum sub Rabano Archiepiscopo can. 26.

D

Jam verò ex Patribus habemus duo genera testimoniorum. Unum eorum, qui non dicunt quidem expressè hoc esse unum ex Sacramentis, tamen expressè dicunt verba Jacobi ad nos pertinere, & debere etiam nunc, & omni tempore presbyteros id facere, quod Jacobus scribit. Ita Origenes hom. 2. in Levit. Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio, Augustinus in speculo, ubi ponit ex tota Scriptura eas sententias tantùm, quæ nobis omni tempore deserviunt: adscripsit etiam hanc Jacobi sententiam: *Infirmatur quis in vobis &c.* Idem etiam serm. 215. de tempore, monet, ut qui ægrotant, Jacobi præceptum servent. Idem habet auctor operis de visitatione infirmorum lib. 2. cap. 4. qui liber habetur tomo 9. operum Augustini, & licèt falsò tribui videatur Augustino, antiquum tamen & bonum librum esse negari non potest. Idem habent Beda in cap. 6. Marci, & 5. Jacobi. Theophilactus in cap. 7. Marci, & Oecumenius in cap. 5. Jacobi.

E

Hæc verò testimonia satis probant quod volumus, si observemus, adversarios ideò præcipuè negasse

sunt hanc unctionem, vel ipso teste Calvino.

Habemus deinde alios, qui expresse inter Sacramenta numerant hanc unctionem, ut Alcuinus lib. de divinis officiis cap. de infirmis, Amalarius lib. 1. de officiis Eccles. cap. 12. Petrus Damiani serm. 1. de dedicatione templi, Hugo lib. 2. de Sacrament. par. 15. cap. 2. & 3. Ubi illud obiter est notandum, quod hic auctor dicit à Jacobo hoc Sacramentum institutum, debere intelligi de institutione promulgatoria, non de propriè dicta institutione: quomodo sæpè dicitur Moses auctor legis veteris, cùm eam solùm promulgaverit. Bernardus in vita S. Malachiæ, ubi etiam insigne miraculum refert. Denique Petrus Lombardus in 4. dist. 23. & qui eum secuti sunt Theologi omnes.

His accedant exempla plurimorum sanctorum, qui inungi voluerunt, antequam è vita migrarunt, quæ legi possunt apud Surium ex Catholicis, præsertim tom. 2. & apud Illyricum ex hæreticis Centur. 8. & sequentibus cap. 6.

Accedat denique testimonium Ecclesiæ Græcæ, quod ideò suum pondus habet, quia cùm constet, Græcos non accepisse suos ritus à Romana Ecclesia; præsertim ab annis plus quingentis, quibus à nobis separati fuerunt, certum est ea, in quibus convenimus, esse antiquiora schismatibus, & hæresibus, quæ postea natæ sunt. Porrò Græcos agnoscere pro vero Sacramento Extremam unctionem, patet primò ex Concilio Florentino, ubi sine ulla contradictione receperunt instructionem Armenorum, ubi inter alia Sacramenta numeratur Extrema unctio.

Præterea Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus in responsione ad Confessionem Lutheranorum cap. 7. ponit septem vera, & propria Sacramenta, ac dicit non esse plura, nec pauciora: & inter ea ponit Extremam unctionem, eamque divinum Sacramentum vocat, & ab Apostolo Jacobo explicatum dicit.

Idem etiam tradunt Græci scriptores recentiores, ut Simeon Thessalonicensis in lib. de septem Sacramentis, Nicolaus Cabasilas in expositione sacræ Liturgiæ cap. 26. ac demum ipsum εὐχολόγιον, idest, liber ritualis Græcorum, eosdem ritus habet in hoc Sacramento, quos etiam nos Latini habemus.

CAPUT V.

Idem probatur ratione.

Accedit ultimò ratio ex divina providentia desumpta, qua etiam utitur Tridentinum Concilium sess. 14. Nam cùm Dominus Sacramenta instituerit, quibus veluti divinis subsidiis juvaremur in ingressu Ecclesiæ, & in progressu, certè nullo testatur vix posse ejusmodi ægrotos mentem ad Deum attollere.

Sed occurrit Kemnitius initio censuræ suæ in decreta Concilii de extrema unctione, ac dicit, non esse alia quærenda præsidia pro morientibus, quàm ea quæ data sunt, & prosunt viventibus, nimirum verbum Dei, & Sacramenta Baptismi, & Eucharistiæ. Nam verbum Dei quocumque tempore potest excitare fidem, & memoria Baptismi, atque Eucharistiæ perceptio etiam morituris prosunt.

Respondeo si hæc responsio valeret, probaremus etiam non fuisse opus Eucharistia. Nam ipsorum o-

C pinione, memoria Baptismi semper justificat, cur igitur post Baptisma sumitur Eucharistia? nimirum quia post Baptismum paulatim ex hujus vitæ negotiis, & ipsa pugna concupiscentiæ, minuitur fervor initio acceptus, nec sufficit memoria Baptismi ad eum reparandum: ideò Dominus instituit spiritualem cibum &c. Ita igitur quia in exitu de hoc mundo existunt speciales difficultates, instituit Dominus speciale præsidium: præsertim quia sæpè accidit, ut qui in extremis agunt, nec possint audire verbum exhortationis, nec Eucharistiam percipere, nimirum morbo gravati & usu sensuum privati, inungi autem, & Sacramenti hujus fructum percipere semper possunt.

D

CAPUT VI.

Solvuntur argumenta adversariorum.

Præter argumenta quibus nituntur adversarii locum Jacobi pervertere, de quibus suprà diximus, habent etiam quædam alia, quibus directè hoc Sacramentum impugnant.

Primum argumentum Lutheri est: *Si unctio infirmorum Sacramentum esset, haberet effectum infallibilem: at non habet, ut ex eo constat, quòd paucissimi sanantur, cùm tamen promissio hujus cæremoniæ sit sanitas corporalis.* Respondeo; duobus modis ad hoc

E respondent Catholici. Quidam enim, in quibus est Dominicus à Soto dist. 23. quæst. 1. art. 2. existimant corporalem sanitatem esse absolutum, & infallibilem effectum hujus Sacramenti: sed dicunt non promitti nec dari per hoc Sacramentum integram sanitatem, sed certum quendam gradum auxilii supernaturalis, qui interdum satis erit ad sanandum, interdum non erit satis; semper autem cæteris paribus, sanandum citius inunctum, quàm non inunctum.

Hæc solutio mihi non placet, cùm omnes Theologi, & ipsa Concilia, Florentinum & Tridentinum disertè pronuncient sanitatem in hoc Sacramento promitti conditionaliter, idest, si animæ saluti expediat.

Acce-

… , pertinere quidem ad hujus Sacramenti promissionem, sed conditionatam, idest, si ea fuerit animæ utilis.

Secundum Argumentum Calvini est: *Si ex eo, quod Apostoli inungebant oleo, & curabant, Sacramentum colligitur Unctionis infirmorum; debet etiam colligi Sacramentum ex eo, quod Dominus luto, & sputo, & aqua Siloe sanavit cæcum; & ex aliis similibus cæremoniis.* Respondeo; argumentum Calvini præsupponit Catholicos niti præcipuè in hoc Sacramento testimonio Marci, qui cap. 6. refert Apostolos olei unctione multos curasse. Atqui nos suprà contrarium documus. Quia tamen aliqui Catholici non omnino improbabiliter testimonio Marci utuntur, solvamus in eorum gratiam hoc argumentum.

Dico igitur magnum esse discrimen inter hanc unctionem, quam describit Marcus, & alias cæremonias, quibus Apostoli, vel ipse Dominus utebantur in morbis curandis. Nam de aliis cæremoniis nullum exstat testimonium Scripturæ, quo jubeamur illas frequentare: de hac autem exstat Jacobi 5. Præterea de aliis nulla exstat promissio gratiæ spiritualis: de hoc autem exstat Jacobi 5. siquidem Jacobus addidit, quod Marcus omisit. Adhæc in aliis cæremoniis non designatur certus Minister, & reipsa scimus, quosvis etiam laicos in primitiva Ecclesia donum habuisse curandi: at in hac cæremonia designantur certi Ministri, nimirum presbyteri, Jacobi 5.

Tertium argumentum Kemnitii: *Unctionis cæremonia extra donum curationis, partim ab hæreticis, partim ab Ethnicis originem ducit. Nam qui primi cœperunt uti cæremonia unctionis per modum Sacramenti sine dono curandi, fuerunt Hæretici Valentiniani, ut patet ex Irenæo lib. 1. cap. 18. Præterea Ethnici consueverunt ungere mortuos, ut patet ex illo Virgilii.*

Corpusque lavant frigentis, & ungunt.

Unde, Apulejus illud vocat ultimum lavacrum libro 9. de asino aureo. Similia verò sunt his Ethnicis superstitionibus, quæ narrat Dionysius cap. 7. de Ecclesiastica Hierarchia.

Respondeo; hæreticorum illorum ritus nostro diversissimus fuit. Illi enim ungebant non moriturum, sed jam mortuum, ut patet ex collatione hujus loci Irenæi cum Epiphanio, hæresi 36. Quod enim Irenæus dicit, ungi solitos ab hæreticis ad finem defunctionis, quod ambiguum esse poterat. Epiphanius apertè dicit, ungi solitos ipsos defunctos. Præterea illi ungebant aqua, & oleo simul mixtis, ut esset illa unctio loco Baptismi; nos autem separamus hanc unctionem à Baptismo, nec miscemus aquam cum oleo. Denique illi utebantur inauditis quibusdam: & horribilibus verbis Hebraicis, cùm nos prece simplici & apertissima utamur.

Quod autem attinet ad Ethnicas superstitiones, duo sunt Kemnitii peccata. Primum, quòd tota e… temporibus usurpatum in sepultura Patriarchæ Jacob, & Joseph, Genes. ult.

Quartum argumentum ejusdem Kemnitii: *Progressus istius unctionis apertè docet non esse Sacramentum. Nam initio Apostoli ungebant oleo simplici ægrotos, ut illos curarent: deinde cœperunt aliqui addere benedictionem, oleumque consecrare; utebantur tamen eo ad eundem finem, ad quem Apostoli quondam, nimirum ad curandos ægrotos divino miraculo, ut patet ex miraculis, quæ narrantur facta per oleum benedictum à S. Martino, aliisque multis sanctis viris, ut legere est apud Sulpitium*
C *in vita B. Martini, & in Palladii historia Lausiaca, & Theodoreti historia religiosa. Tandem cùm miracula omnino cessassent, ne otiosa maneret cæremonia ungendi, Felix IV. voluit ungi infirmos.*

Respondeo argumentum partim ex levibus conjecturis, partim ex falsis constare. Nam quod Apostoli uterentur oleo simplici, nec probat, nec probare potest Kemnitius nisi more suo; quia Scriptura non nominat oleum benedictum. At nos habemus Clementem, qui Apostolis tribuit doctrinam de oleo benedicendo, lib. 8. constit. cap. 35. & Basilium, qui olei benedictionem Apostolicam traditionem esse dicit, lib. de Spiritu sancto cap. 27. & Beda in cap. 5. Jacobi, ubi dicit Jacobum præscribere oleum bene-
D dictum. Et certè magis credi debet tribus testibus affirmantibus, quàm infinitis nihil dicentibus. Quod autem Felix IV. instituerit oleum infirmorum, mendacium esse suprà demonstravimus, etiam Calvini, & Magdeburgensium testimonio.

Quod verò cæremonia ungendi infirmos per modum Sacramenti, nata sit ex unctione illa, quæ per modum miraculi operabatur, non probat Kemnitius, nisi quia sic ipse existimat. Sed nos contrario modo conjicimus factum esse progressum istum olei, nimirum ex eo, quòd in Sacramento Extremæ unctionis sæpè accidebat, ut homines curarentur, inde cœperunt quidam viri sancti etiam extra Sacramentum uti oleo, non quidem ab Episcopo benedicto ad usum
E Sacramenti, sed simpliciter signo crucis ab ipsis sanctificato, ad curandos morbos.

Quo etiam modo videmus factum in aqua, quia in Baptismo aliquando curabantur homines ab ægritudine corporali, ut Augustinus testatur in epist. 23. & narrat ipse idem exempla quædam hujus rei lib. 22. de Civit. Dei cap. 8. Inde cœperunt multi etiam extra Baptismum uti aqua benedicta ad curandos morbos, cujus rei multa exempla exstant apud eosdem auctores, Palladium, Theodoretum, & alios.

Quintum argumentum est Kemnitii ibidem, & Illyrici in Centur. 2. 3. 4. 5. 6. cap. 6. quòd scilicet non exstent exempla antiqua, quòd sancti viri in extremis agentes, oleo benedicto perungi voluerint.

Respondeo, non exstare ejusmodi exempla, quia non scribuntur res notissimæ, & quotidianæ. Nam cer-

num loco citato: necnon Concilia, & Pontifices, ac Patres suprà citati. Quod quidem ita accipiendum est, ut consecratio, & benedictio Episcopalis in hoc Sacramento, sit de essentia materiæ Sacramenti; non autem accidentaria, ut consecratio aquæ in Baptismo. Concilia siquidem Florentinum, & Tridentinum, quæ propter hæreticos magis distinctè hæc omnia explicuerunt, in Baptismo materiam esse dicunt aquam simplicem, nec addunt benedictam: in Extrema vero unctione, ut etiam in Confirmatione, docent esse oleum ab Episcopo consecratum.

Jam verò forma, sunt illa verba: *Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per visum &c.* Istam formam tradunt Concilia Florentinum & Tridentinum, & communiter Scholastici.

Sunt autem hoc loco tria notanda. Primò his verbis explicari omnia quæ in forma Sacramenti explicari debent, nimirum causam principalem, quæ est Dei misericordia; & instrumentariam, quæ est sacra unctio; nec non effectum, idest, remissionem peccati, & consequenter corporalem sanitatem, quæ ex remissione perfecta peccati pendet, sicut morbus ex peccato ut plurimum oriri solet. Unde Dominus Matth. 9. paralytico, quem curare volebat, prius dixit: *Remittuntur tibi peccata tua*; ut omnes intelligerent, peccata ejus causam fuisse morbi: ut etiam alteri, quem ad piscinam curaverat Dominus, dixit Joannis 6. *Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi contingat.*

Secundò nota, non esse in hac forma numerandas syllabas, quasi singula sint de essentia; solùm enim sententia ad essentiam pertinet, quæ formam habeat deprecatoriam, cùm Jacobus disertè dicat: *Orent super eum.* Et præterea exprimat effectum Sacramenti, ita ut determinet materiam, idest, unctionem illam. Quamvis autem non sint de essentia singula illa verba; tamen omitti non debent, nec possunt sine peccato, cùm habeamus Ecclesiæ disertum præceptum, & longissimam consuetudinem.

Tertiò nota, causas cur forma debeat esse deprecatoria, varias assignari, sed illam videri præcipuam, quia hoc Sacramentum est complementum Sacramenti Pœnitentiæ, & quasi pœnitentia quædam infirmorum, qui non possunt jam facere opera Pœnitentiæ. Idcircò hoc interest inter hæc duo Sacramenta, quòd in Sacramento Pœnitentiæ requiritur Confessio, & Satisfactio, & proinde opera laboriosa ex parte suscipientis Sacramentum: unde ibi est justitia, & misericordia: in hoc autem Sacramento est sola Dei misericordia, & ideò dicitur: *Indulgeat tibi Deus.* Itaque ad significandum in hoc Sacramento esse remissionem ex sola misericordia utimur prece.

lia; sed improbabiliter: nam ea possunt sine Sacramento deleri, nec ad ea tollenda requiritur nova infusio gratiæ, quæ est effectus omnium Sacramentorum. Itaque si is esset effectus proprius & præcipuus hujus unctionis, non facilè probare possemus eam esse Sacramentum, nec Jacobus diceret: *Si in peccatis fuerit, remittentur ei.* Peccata enim venialia omnes habent: nam ut idem ait cap. 2. *In multis offendimus omnes.* Denique non est tutum restringere ad venialia, quod Jacobus generatim vocat peccatum; & quod in forma dicimus: *Quidquid deliquisti.*

C Alii nomine reliquiarum intelligunt pronitatem, sive habitum ex peccato relictum. Sed ii adhuc improbabilius loquuntur: nam de ejusmodi habitu non potest commodè intelligi illud Jacobi: *Si in peccatis fuerit.* Neque illud formæ Sacramentalis: *Quidquid deliquisti.* Deinde non videntur tolli ejusmodi habitus per hoc Sacramentum: sæpè enim accidit, ut qui convalescunt, eandem pronitatem sentiant ad peccandum, quam antea sentiebant. Nec immeritò: habitus enim contracti per actiones frequentatas non tolluntur, nisi frequentatione contrariæ actionis.

Dico igitur reliquias peccatorum duplices esse; & utrarumque abstersionem ad effectum hujus Sa-

D cramenti propriè dictum pertinere. Primùm enim reliquiæ dicuntur peccata, quæ interdum remanent post omnia alia Sacramenta, sive mortalia, sive venialia sint. Potest enim fieri, ut quis post Confessionem, & Communionem, in peccatum mortale incidat, & ignoret se eo peccato teneri; unde non poterit illud nova Confessione expiare: potest enim fieri ut Confessionem & Communionem non ritè peregerit, & hoc ipsum ignoret. Istæ igitur sunt veræ reliquiæ, quæ hoc Sacramento tolluntur, nisi quis obicem ponat. Et hoc indicat Jacobus, cùm ait: *Et si in peccatis fuerit.* Et Concilium Florentinum cùm dicit, effectum esse animæ sanationem. Et Tridentinum cùm ait sess. 14. cap. 2. *Si qua delicta sint adhuc expianda, abstergit.* Et forma Sacra-

E mentalis: *Quidquid deliquisti per visum, tactum &c.* Denique unguntur quinque sensus, quia illa sunt quasi quinque ostia, unde peccata intrant ad animam, ut nimirum fiat generalis quædam expurgatio omnium, quæ remaneant peccatorum. Ex quo intelligimus, quàm sit hoc Sacramentum non contemnendum, cùm aliquando fieri possit, ut per hoc Sacramentum salvetur is, qui alioqui planè damnandus erat.

Dicet aliquis; Id videtur commune omnibus Sacramentis, ut peccata mortalia tollant, si quæ inveniant, modò non ponatur obex, quia omnia Sacramenta conferunt gratiam, quæ non potest cum peccato mortali consistere: non igitur id est proprium hujus Sacramenti. Respondeo, omnia quidem Sacramen-

CAPUT IX.

De Ministro, & eo qui suscipit Sacramentum Extremæ unctionis.

Ministrum esse presbyterum, idest, sacerdotem, & consequenter Episcopum, si is velit, docent omnia Concilia, & Patres suprà citati. Id quod etiam apertè colligitur ex Jacobo : *Inducat presbyteros Ecclesiæ*. Nam etsi vox illa Græca πρεσβυτέρος ambigua sit, & tam seniorem ætate, quàm dignitate significare possit, tamen secundùm usum Scripturæ Testamenti novi, & Ecclesiæ non significat nisi sacerdotes. Unde 1. Tim. 4. illud : *Cum impositione manuum presbyterii*. Etiam adversarii intelligunt de ministris Ecclesiasticis, non de senioribus laicis.

C

Una est tantùm hoc loco dubitatio, quia Innocentius I. in epist. 1. cap. 8. dicit oleo sancto posse uti non solùm sacerdotes, sed etiam laicos in suis, ac suorum necessitatibus. Quam sententiam totidem verbis recitat etiam Beda in cap. 6. Marci, & Concilium Wormatiense can. 72.

Respondet Thomas Waldensis lib. 2. de Sacramentis cap. penult. verba Innocentii intelligenda esse de eo loco & tempore, ubi nulli adsint sacerdotes, tunc enim licere etiam laicis hoc Sacramentum ministrare. Sed hæc expositio ab omnibus refellitur, & meritò. Nullum enim est Sacramentum, quod non requirat essentialiter Ministrum Sacerdotem, excepto Baptismo, ob summam ejus necessitatem; & Matrimonio, quia in contractu mutuo nubentium consistit.

D

Dominicus à Soto dist. 23. quæst. 7. art. 1. intelligit Innocentium de usu olei sancti extra Sacramentum ad curandos morbos : sed videtur id esse contra praxim Ecclesiæ, non enim dari solet oleum sanctum laicis, ut eo utantur. Exempla verò, quæ leguntur de miraculis; quæ sancti Eremitæ oleo sancto faciebant, non convincunt eos fuisse usos illo oleo, quod ab Episcopo solemni cæremonia benedicitur, ut sit mus. Tertiò infirmum graviter, ita ut de vita periclitetur, ut Concilia docent, & nos suprà ostendimus. Quartò adultum, & qui usum rationis habuerit : Infantes enim, & qui semper amentes fuerunt, non habent reliquias peccatorum, quæ abstergantur, nec sunt capaces lætitiæ, & alleviationis, quam Sacramentum eis ministraretur. Quintò non excommunicatum, nec ante Confessionem, & Absolutionem, si constet eum teneri peccato, à quo nondum sit absolutus. Ita docet Innocentius I. in epist. 1. ad Decentium cap. 8.

CAPUT X.

De Cæremoniis.

Duæ sunt cæremoniæ. In hoc Sacramento usitatæ. Prima, ut recitentur Litaniæ, & aliæ quædam preces ante unctionem. Secunda, ut ungantur septem corporis partes, nimirum oculi, aures, nares, os, & manus, propter quinque sensus : deinde renes, ubi est sedes concupiscentiæ; & tandem pedes, ob vim progressivam, & executionem. Ita præscribit Concilium Florentinum.

Sed ex his unctionibus aliqui putant, nullam esse de essentia, sed sufficere, ut quovis loco ungatur ægrotus, quoad Sacramenti essentiam : reliqua ad ritum, & solemnitatem pertinere. Hæc tamen opinio singularis est, & ideò minus tuta. Quidam verò existimant omnes illas unctiones esse de essentia.

Sed communior opinio, quam etiam sequitur S. Thomas, est, ut ad essentiam solùm pertineat unctio quinque sensuum. Ibi enim est origo omnium peccatorum : vis enim appetitiva pendet à cognoscitiva, vis autem progressiva, sive executiva ab utraque. Et sanè ratio honestatis, in fœminis id postulare videtur, ut renes non ungantur. Itaque Concilium non præscribit, ut partes illæ omnes ungantur, sed solùm enumerat omnes partes, quæ inungi solent juxta varium Ecclesiarum ritum.

DE

Sacramentum. *Tertia*; Quæ ſit materia, & forma Sacramenti hujus. *Quarta*; Quis effectus. *Quinta*; Quis Miniſter. *Sexta*; Quibus cæremoniis conferatur.

Alia quædam ad hunc locum revocari poſſent, quæ ſunt à nobis alio loco jam explicata, nimirum de poteſtate Eccleſiaſtica, de numero, diſtinctione, atque officio ſingulorum Ordinum, de ſacerdotio, de annexis ſacerdotio, ut de continentia, aliiſque id genus rebus.

CAPUT PRIMUM.

Ordinationem verè ac propriè Sacramentum eſſe novæ legis, qui negaverint ex hæreticis.

ST igitur quæſtio prima eaque præcipua; Sitne Ordinatio Sacramentum propriè dictum. Negat Lutherus in lib. de captivit. Babyl. cap. de Ordine, ubi ſine ullo ordine, & petulantiſſimè diſputat. Negat etiam Illyricus in Confeſſione Antuerpienſi cap. 11. & Kemnitius in 2. par. Exam. in diſputatione de Sacramento Ordinis pag. 1162. & ſequentibus. Calvinus autem etiamſi pleriſque in locis duo tantùm ponit Sacramenta, Baptiſmum, & Cœnam, tamen lib. 4. Inſtitut. cap. 14. §. 20. & cap. 19. §. 31. agnoſcit Ordinationem eſſe verum Sacramentum; ac dicit ſe tantùm duo antea poſuiſſe, quod loqueretur de Sacramentis, quæ omnibus fidelibus communia ſunt.

Philippus quoque Melanchthon, etſi in locis primò editis duo tantùm poſuerat Sacramenta, tamen in locis editis anno 36. 52. & 58. Ordinationem vult eſſe verum Sacramentum, & fusè id probat. Item in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ art. 13. qui eſt de numero Sacramentorum, ſatis apertè docet, Ordinationem Miniſtrorum eſſe Sacramentum propriè dictum.

Nec valet reſponſio Kemnitii pag. 1167. ubi dicit, Apologiam eſſe intelligendam de voce Sacramenti largo modo accepta. Id, inquam, non valet. Nam Philippus dicit ad Sacramenta propriè dicta tria requiri, ritum, promiſſionem gratiæ, & mandatum; deinde ex hoc fundamento probat Sacramenta eſſe propriè dicta, Baptiſmum, Euchariſtiam, & Abſolutionem. Deinde ex eodem fundamento rejicit Confirmationem, & Extremam unctionem, & paulò poſt etiam Matrimonium. De Ordine autem diſtinguit: nam ſi accipiatur pro ſacerdotio, negat in Eccleſia ullum eſſe debere ſacerdotium; ſi accipiatur

A pro Ordinatione Miniſtrorum, dicit non gravatè ſe admittere eam inter Sacramenta, & probat ex fundamento ſuprà poſito, quia habet ritum, mandatum, & promiſſionem. Itaque ſine dubio Kemnitius, etiamſi id confiteri palàm non audeat, repugnat in hac controverſia non ſolùm Calvino, ſed etiam Lutheranis præcipuis; ſeque adjungit Illyrico, aliiſque obſcurioribus, & paucioribus Lutheranis.

CAPUT II.

B *Ordinationem Sacramentum eſſe demonſtratur ex divinis literis.*

QUòd igitur Ordinatio ſit Sacramentum verè, ac propriè dictum, demonſtratur ex ſacris literis. Tria requiruntur ad Sacramentum propriè dictum, ut adverſarii fatentur, & aſſerit Apologia Confeſſionis art. 13. quam admittit Kemnitius, cùm in ejus verba juraverit. Nimirum ſymbolum externum, ſeu ritus, promiſſio gratiæ; & mandatum;
C ſeu inſtitutio divina. Hæc omnia reperiuntur in Ordinatione.

Ac primùm, ritus, externumque ſymbolum eſt manuum impoſitio: de qua eſt in Scriptura frequentiſſima mentio, ut Actorum 6. ubi ordinantur Diaconi per manus impoſitionem. Actorum 13. impoſitione manuum ordinantur Epiſcopi Paulus, & Barnabas, ſic enim eum locum intelligit S. Leo epiſt. 81. ad Dioſcorum, & Chryſoſtomus in commentario ejus loci. Actorum 14. ubi habemus: *Cùm conſtituiſſent eis presbyteros*, Græcè eſt χειροτονήσαντες, ideſt,
D cùm per manus impoſitionem creaſſent presbyteros. 1. Timoth. 4. *Cùm impoſitione manuum presbyterii*. Et cap. 5. *Nemini citò manus impoſueris*. Et 2. Tim. 1. *Per impoſitionem manuum mearum*. Quæ omnia loca intelliguntur ab omnibus expoſitoribus de Ordinatione: unde etiam apud Græcos ordinario χειροτονία appellari ſolet, ideſt, manuum extenſio, ſive impoſitio.

Promiſſio gratiæ habetur expreſsè, 1. Tim. 4. *Noli negligere gratiam &c.* Et 2. Tim. 1. *Admoneo te, ut reſuſcites gratiam &c.*

Denique mandatum, & inſtitutio, Actor. 13. *Segregate mihi Saulum, & Barnabam*. Actor. 20. *In quo*

vos

dixit : *Hoc facite* ; sed non legitur ulla cæremonia, qua eos ordinaverit. Deinde Joannis 20. dedit illis iterum Ecclesiasticam potestatem, dicens : *Quorum remiseritis peccata* : nec tamen imposuit manus, aut unxit illos, aut dedit instrumenta consecrationis, quod modò nos facimus, sed tantùm insufflavit, quod nos minimè facimus. Neque Apostoli usquam tradunt, se mandatum accepisse, ut manus imponerent, cùm ordinabant Ministros.

Respondeo. Quod attinet ad manus impositionem, adhibitam eam fuisse non solùm ad orandum, sed etiam ad ordinandum. Id probatur Primò, quia Scri- C ptura non meminit orationis 1. Tim. 4. & 5. & 2. Timoth. 1. ubi de manus impositione agitur.

Secundò in Actis cap. 6. ubi ordinantur Diaconi ab Apostolis, distinguitur apertissimè oratio ab impositione manuum, sic enim legimus Græcè ; *καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας*, idest : *Et cùm orassent, imposuerunt eis manus*. Et rursus cap. 13. distinguitur una cæremonia ab alia : *Jejunantes*, inquit, *& orantes, imponentesque illis manus, dimiserunt eos.*

Tertiò, quia 1. Tim. 5. illa verba : *Nemini cito manus imposueris, neque communicaveris peccatis alienis*, non possunt exponi de oratione, sed de cæremonia, qua ordinantur Ministri. Non enim communicat peccatis alienis, qui orat pro alio, etiamsi indignis- D simo ; sed qui ordinat indignum, is verè communicat peccatis alienis.

Quartò, illa verba Actor. 14. *χειροτονήσαντες πρεσβυτέρους* nulla ratione possunt exponi de oratione. Neque obstat, quòd adversarii nolunt *χειροτονεῖν* esse manus imponere ; sed manum extendere, sive attollere in signum suffragii. Id, inquam, non obstat ; nam in Scripturis, & usu Ecclesiastico *χειροτονεῖν* significat extendere manus super capita ordinandorum, & eo modo ordinare ; ita ut sit idem *χειροτονία*, & *χειροθεσία*. Id patet ex Chrysostomo hom. 10. in priorem ad Timotheum, & ex epistola Concilii Nicæni ad Alexandrinos apud Theodoretum lib. 1. histor. cap. 9. & ex aliis Græcis, qui Ordinationem, E quæ ab Episcopo fit, vocant *χειροτονίαν*, & tamen Episcopi non ordinant attollendo manus in signum suffragii, sed extendendo super capita ordinandorum. Et ex hoc ipso loco Actor. 14. idem apertè colligitur ; nam Lucas non dicit, Apostolos constituisse presbyteros ad *χειροτονίαν* populi, ut dicere deberet, si intelligeret, id quod adversarii volunt, sed dicit ipsos Apostolos usos *χειροτονίᾳ*, idest, manus extensione in constituendis presbyteris.

Denique sanctus Hieronymus peritissimus utriusque linguæ, in cap. 58. Isaiæ, *χειροτονίαν*, interpretatur manus impositionem, quæ cum vocis imprecatione, Ordinationem perficit. Denique etiamsi constaret cum manus impositione semper conjunctam fuisse orationem, nihil obtineret Kemnitius : dicat 1. Corinth. 11. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat &c.*

Si secundum, facilè ostendemus Ordinationem esse verum Sacramentum. Nam gratia, quæ illi promissa est, non est donum aliquod gratis datum, ut prophetia, vel donum linguarum, sed gratia justificans. Nam in primis, Joan. 20. cùm Dominus tribuit Apostolis potestatem remittendi peccata, quæ est pars quædam sacerdotii, dixit : *Accipite Spiritum sanctum*, non autem vocatur absolutè Spiritus sanctus in Scripturis donum illud, quod in impiis esse potest. Præterea, 2. Timoth. 1. ubi dixerat Apostolus, gratiam Timotheo per manus impositionem datam, subjungit explicans, quæ sit illa gratia : *Non enim*, inquit, *dedit nobis*, idest, nobis Episcopis, *Deus spiritum timoris ; sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis*.

Quòd autem pertinet ad mandatum, sive institutionem, non legimus quidem disertis verbis Christum dixisse, Ordinate Ministros per manus impositionem ; sed evidenter id colligimus ex sanctis literis. Nam ut diximus de aliis Sacramentis, non potest ullus homo gratiam alligare certo signo ; idque etiam adversarii concedunt : atqui secundùm Scripturas alligata est gratia manus impositioni in Ordinatione, ut ex illis verbis patet, 1. Timoth. 4. *Noli negligere gratiam quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii*. Ubi illud, *Per prophetiam*, non est instrumentum, sed causa impellens, & movens : instrumentum autem conferendæ gratiæ est illud : *Cum impositione manuum*. Sensus enim est, ut rectè etiam Calvinus exponit ; Noli negligere gratiam illam, quæ tibi data est, quando Episcopus à me ordinatus es, juxta revelationem de te mihi factam (Deus enim revelaverat Paulo, & jusserat, ut Timotheum ordinaret, id quod etiam habetur in primo capite) secundùm præcedentes in te prophetias. Quod autem instrumentum gratiæ conferendæ, fuerit impositio manuum, habetur adhuc clarius, 2. Tim. 1. *Admoneo te, ut resuscites gratiam, quæ in te est, per impositionem manuum mearum*. Cùm igitur gratia sit alligata Ordinationi per manus impositionem, necesse est Deum esse auctorem, & institutorem illius cæremoniæ.

Neque argumenta Kemnitii contra allata concludunt. Dominus enim, qui Sacramentis alligatus non erat, poterat Apostolis dare effectum Sacramenti sine Sacramento, idest, ordinare Presbyteros, & Episcopos sine manus impositione ; sicut eosdem Apostolos sine Sacramento confirmavit, & Magdalenam sine Sacramento absolvit.

Adde quòd neque cogimur credere, Dominum sine impositione manus Ordinationem Apostolis contulisse. Nam etiamsi scriptum non est, per impositionem manuum ordinatos Apostolos à Christo ; tamen

Sic enim ait: *Scio hunc solum auctorem haberi ex antiquis pro septenario Sacramentorum, licèt Matrimonio omisso, senarium tantùm dederit: nihil enim prorsus in reliquis Patribus de istis Sacramentis legimus. Nec Sacramenti nomine censuerunt, quoties de his rebus locuti sunt: recens enim est inventio Sacramentorum.* Hæc ille: ubi multa mentitur. Nam nec verum est, quod ille quasi contra se citat, Dionysium tradere sex Sacramenta; non enim meminit nisi quatuor: nihil enim scribit de Pœnitentia, Extrema unctione, & Matrimonio. Deinde mentitur impudentissimè, cùm dicit, recentem esse inventionem Sacramentorum; nimirum quoad nomen Sacramenti: nos enim in primo libro ostendimus, omnes veteres Latinos hoc vocabulo usos. Denique, nihil prorsus in antiquis legi de his Sacramentis, est mendacium Luthero dignissimum.

Igitur ex Pontificibus Innocentius I. in epist. 18. ad Alexandrum Antiochiæ Episcopum cap. ult. confert Ordinationem cum Baptismo; ac dicit ab hæreticis baptizatos recipi cum suo Baptismo, sed ab hæreticis ordinatos, non recipi cum suo ordine, & causam reddit, quia hæretici solum Baptismum dare permittuntur. Ex collatione cum Sacramento propriè dicto, indicat se habuisse Ordinationem etiam pro Sacramento propriè dicto.

Ubi tamen Observandum est, non velle Innocentium iterum ordinandos esse, quos hæretici ordinaverant, sed solùm cessare debere ab executione Ordinum, ac si ordinati non essent.

Leo I. epist. 81. ad Dioscorum Alexandrinum cap. 1. Ordinationem Sacramentum vocat, & jubet à jejunis dari, & accipi, & solùm in vespera Sabbathi, idque summa cum devotione: ubi apertè indicat in eo Sacramento gratiam conferri. Et epist. 87. ad Episcopos Mauritaniæ cap. 1. de Ordinatione loquens. *Quis*, inquit, *dissimulare audeat, quod in tanti Sacramenti perpetratur injuriam?* Hæc ille. Audis hìc nomen Sacramenti?

Anastasius II. in epistol. ad Anastasium Imperatorem cap. 7. *Nullum*, inquit, *de his, quos vel baptizavit Acacius, vel quos Sacerdotes, sive Levitas, secundùm canones ordinavit, ulla eos ex nomine Acacii portio læsionis attingit, quo forsitan per iniquum tradita Sacramenti gratia minus firma videatur.* Ubi S. Pontifex Ordinationem, & Sacramentum vocat, & gratiam conferre dicit, & cum Baptismo comparat: & idem repetit cap. 8.

Denique S. Gregorius I. lib. 4. commentariorum in libros Regum cap. 5. in ipso initio de Sacramento Ordinis loquens: *Is*, inquit, *qui promovetur, bene foris ungitur, si intus virtute Sacramenti roboretur.* Ubi & Sacramentum vocat, & gratiam conferre affirmat ipsam Ordinationem.

Ex Conciliis, Chalcedonense Concilium can. 2. damnat eos, qui pecunias pro Ordinatione suscipiunt; etiam scribere, quam Dionysius scripserit. Nos autem opponimus Luthero S. Gregorium, qui hom. 34. in Evangelia, hunc Dionysium, ut antiquum, & venerabilem Patrem laudat.

Exstat apud Sozomenum lib. 7. hist. cap. 10. Martyrii cujusdam sententia, ad Nectarium Episcopum Constantinopolis, ubi apertè comparat sacerdotium cum Baptismo, & utroque homines justificari dicit: *Tu*, inquit, *ò beate, recens, baptizatus, & purificatus, & mox insuper sacerdotio auctus es: utraque autem hæc peccatorum expiatoria esse Deus constituit.*

C S. Joan. Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio: *Sacerdotium*, inquit, *in terra peragitur, sed in rerum cœlestium classem, ordinemque referendum est. Atque id perquam meritò: quippe non mortalis quispiam, non Angelus, non Archangelus, non alia quævis creata potentia, sed ipse Paracletus ordinem ejusmodi disposuit.* Et infrà: *Tum probè intelliget, quanto sacerdotes honore, quanta dignitate, Spiritus sancti gratia dignata fuerit.*

Tharasius in epist. ad Adrianum Papam, quæ habetur in primo tomo Bibliothecæ sanctorum Patrum, dicit eos, qui pecunias accipiunt pro Ordinatione, vendere gratiam, atque adeò ipsum Spiritum sanctum, qui datur in Ordinatione.

D Theodoretus in illud, 1. Tim. 5. *Manus citò nemini imposueris.* Theophilactus, & Oecumenius in illud, 2. Tim. 1. *Admoneo te, ut excites gratiam*; apertè dicunt in Ordinatione conferri gratiam Spiritus sancti, quæ piis studiis, & oratione fovenda est, quemadmodum oleo fovetur ignis.

Cyprianus, seu quicumque fuit auctor sermonum de operibus cardinalibus Christi, Ordinationem Sacramentum vocat, & cum Baptismo confert: *Docemur*, inquit, *quæ sit Baptismi, & aliorum Sacramentorum stabilitas.* Et infrà: *Nam Baptismum repeti, Ecclesiastica prohibent regulæ; & semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum consecrans præsumit accedere: nemo sacros Ordines semel datos iterum renovat &c.*

E Ambrosius lib. de dignitate sacerdotali cap. 5. *Homo*, inquit, *imponit manum, Deus largitur gratiam: Sacerdos imponit supplicem dexteram, Deus benedicit potenti dextera.* Vide eundem 1. Corinth. 12. in illud: *Divisiones gratiarum sunt.* Et in 1. cap. 2. ad Timoth.

Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos, toto ferè eo libro, confert Ordinationem cum Baptismo, ac probat Ordinationem ab hæreticis datam, esse ratam, quia Baptismus ab eis datus, ratus Baptismus est. Illa sunt enim verba S. Hieronymi contra Luciferianos: *Si in fide sua baptizans baptizato nocere non potuit: & in fide sua sacerdotem constitutum constituens non inquinavit.*

Augustinus simili ratione argumentandi, probat contra Donatistas, Sacramentum Ordinis semel habitum amitti non posse, quia Baptismus semel acceptus amitti non potest: sic enim ait lib. 2. contra Parme-

omnes populi se credebant, quod nos modo credimus.

Vide Præterea eundem Augustinum epist. 50. ad Bonifacium propè finem; & de bono conjugali, c. 18. & 24. & in sermone de gestis cum Emerito; & denique lib. 2. contra Parmenianum, cap. 11. ubi dicit, per hoc Sacramentum dari Spiritum sanctum: ex quo etiam colligitur, etiam cæremoniam Sacramentum esse propriè dictum.

His accedant Scholastici apud Magistrum, lib. 4. distinct. 24. ex quibus S. Thomas, quæst. 1. artic. 1. affirmat communem esse omnium sententiam, Ordinationem unum esse ex septem verè, ac propriè dictis Sacramentis.

CAPUT IV.

Idem ostenditur ratione.

Accedat etiam congruentia rationis. Deus enim, cujus perfecta sunt opera, Deuteron. 32. cùm dat potestatem, dat etiam ea, quæ requiruntur ad ejus legitimum, & congruentem usum. Id videmus in rebus naturalibus, quibus Deus non tantùm potentias operativas dedit, sed etiam certas qualitates, & instrumenta, quibus expeditè, & rectè illis utantur. In Ordinatione autem sacra datur homini potestas conficiendi, & ministrandi Sacramenta; quæ certè à peccatore rectè exerceri non potest. Dabit igitur Deus simul cum ea potestate, etiam gratiam justificantem, & perficientem animam, ut ritè fungatur tanto ministerio. Præterea, si in Baptismo, in quo datur potestas suscipiendi Eucharistiam, & alia Sacramenta, datur simul cum ea potestate gratia gratum faciens, quia sine ea non rectè percipiuntur Sacramenta cætera: cur in Sacramento ordinis, in qua datur potestas conferendi Sacramenta, non simul etiam dabitur gratia gratum faciens, cùm non minus peccatum sit homini indigno Sacramenta tradere, quàm accipere? Quod si in hoc Sacramento datur gratia gratum faciens, certè Sacramentum erit verè ac propriè dictum: omnis enim cæremonia instituta ad sanctificandum, Sacramentum est propriè dictum.

Accedit Ultimò, quòd adversarii nihil habent, quod objiciant, nisi argumenta illa negativa, & levia, quæ nos suprà dissolvimus.

cui de singulis, quid verius, ac probabilius videatur.

Ac Primùm Ordinatio Episcopalis, Sacramentum est verè ac propriè dictum. Hæc sententia etiamsi à quibusdam veteribus Scholasticis negetur, in 4. distinct. 24. & ex recentioribus à Dominico Soto, lib. 10. de justitia, & jure, quæst. 1. art. 2. & in 4. distinct. 24. quæst. 2. art. 3. tamen asseritur ab omnibus antiquis Patribus; & ex recentioribus, à Petro Soto, lect. 4. de Sacramento Ordinis in institutione Sacerdotum, & à Cajetano tom. 1. opusculi 11. necnon ab antiquis nonnullis Scholasticis, ut Altisiodorensi, 4. parte summæ Theologicæ, Joan. Majori, Scoto, Durando, & Paludano in 4. distinct. 24.
C licèt Durandus idem Sacramentum esse velit cum Sacramento presbyteratus. Denique ab omnibus penè Canonistis, in cap. Cleros, distinct. 21. & caput Perlectis, distinct. 25.

Mihi verò posita assertio certissima videtur. Primò, quia Scripturæ quibus Catholici probant, Ordinationem esse Sacramentum, de Ordinatione Episcopali intelliguntur, ut patet ex 1. Timoth. 4. & 2. Timoth. 1. in his enim solis locis disertè ponitur symbolum externum cum promissione gratiæ. In his autem locis agitur de Ordinatione Timothei, qui Episcopus fuit à Paulo creatus, ut omnes interpretes
D docent: pari ratione, Actor. 13. agitur de Ordinatione Episcopali Pauli, & Barnabæ. Quare si Ordinatio Episcopalis non est Sacramentum, non possumus ex Scripturis apertè probare, Ordinationem esse Sacramentum.

Secundò, testimonia allata, Leonis, Gregorii, Dionysii, Martyrii, Chrysostomi, Ambrosii, Hieronymi, Augustini, Theodoreti, de solis Episcopis intelliguntur. Veteres enim nomine Sacerdotis absolutè Episcopum intelligebant; unde Ambrosius librum inscribit de dignitate Sacerdotali, & Chrysostomus libros de Sacerdotio, cùm tamen uterque de solis Episcopis agat. Itaque amittemus etiam loca Patrum pro controversia principali, si Episcopalis Ordinatio
E non est Sacramentum.

Tertiò, Episcopalis Ordinatio est cæremonia imprimens characterem spiritualem, & conferens gratiam; ergo est verissimum Sacramentum. Probatur antecedens: ac Primùm de charactere, ex eo, quòd Episcopalis Ordinatio, non potest repeti. Et Præterea, Episcopus potest duo Sacramenta conferre; nimirum Confirmationem, & Ordines sacros, quæ non possunt ulli alii Ordines inferiores conferre: & si tentent id facere, nihil prorsus efficiunt; Ergo habet Episcopus ex sua Ordinatione spiritualem potestatem, & proinde novum characterem.

Dicent, non esse opus novo charactere, sed satis esse si extendatur character presbyteralis. Sed aut volunt reipsa extendi characterem illum, aut solùm significatione, quòd videlicet in Episcopo signum sit plu-

di, & consecrandi Eucharistiam, quàm potestas legendi Evangelium, & Epistolam in sacrificio. Sed propter ista ponuntur ab adversariis duo distincti characteres in Diacono, & Subdiacono, nec dicunt unum extendi; cur igitur nolunt esse duos in Presbytero, & Episcopo?

Jam quòd Episcopalis consecratio conferat gratiam, probatur manifestissimo argumento: nam ideò probant Theologi in ordinatione presbyterali dari gratiam, quia debet presbyter quædam Sacramenta ministrare, quæ sine gratia non dignè ministrantur. Episcopus autem debet quædam etiam Sacramenta ministrare, Sacramentum videlicet Confirmationis, & Ordinis, quæ sine gratia non dignè ministrantur.

Denique, mirabile est, quòd velint aliqui ad officium Diaconi, & Subdiaconi requiri novam gratiam, & ideò illas Ordinationes esse Sacramenta; & ad officium Episcopi, quod est sine ulla comparatione difficilius, & excellentius, nolint gratiam requiri. Confirmatur hæc ratio dupliciter. Primò, ex ipso ritu consecrationis Episcopi. In nulla enim Ordinatione adhibetur tanta solemnitas, quanta in Ordinatione Episcopi, ibi est impositio manus, ibi unctio, ibi plurima alia: non est autem credibile tot Sacramentalia instituta, ubi nullum sit Sacramentum. Secundò, quia si Episcopatus sit Sacramentum à presbyteratu distinctum, facilè erit defendere Episcopum jure divino majorem esse presbytero, tam ordine quàm jurisdictione; quod hoc tempore omnes hæretici negant: alioqui ægrè id defendi poterit.

Neque rationes, quæ contrà objici solent, convincunt. Primò objiciunt: *Episcopatus non est Ordo novus, alioqui Ordines essent plures quàm septem. Si autem non novus Ordo, certè nec novum Sacramentum: nam si Sacramentum esset, esset utique Sacramentum Ordinis.*

Respondeo, Episcopatum esse Ordinem unum cum presbyteratu, sed gradus esse diversos: Ordines enim sumuntur ab habitudine quam habent ad Eucharistiam; & quia summa circa Eucharistiam est potestas ipsam conficiendi, ideò primus Ordo est sacerdotalis, idest, eorum qui Eucharistiam consecrare possunt: nec supra hunc potest fingi alius Ordo major, vel superior. Quia tamen hanc potestatem vario modo participant Presbyteri, & Episcopi, inde sunt duo gradus sacerdotum. Presbyteri in consecranda Eucharistia, saltem quoad usum, pendent ab Episcopis, qui possunt eis interdicere ne consecrent, vel suspendere ad tempus, vel præcipere, ut tali loco, tali modo, tali tempore celebrent. Et præterea presbyteri non ita habent hanc potestatem, ut eam aliis communicare possint: Episcopi autem, & habent, & communicare aliis possunt.

Dices, non videtur id esse verum; nam Episcopus ex sua consecratione non habet, ut possit Eucharistiam consecrare, sed solùm ut possit confirmare, & ordinare; & si potest consecrare Eucharistiam, ... sua ultima Ordinatione, tamen id habere ex alia Ordinatione præcedente, quæ est etiam de essentia Episcopatus. Sicut homo non habet ex differentia sua specifica, ut sit sensibilis, tamen id habet ex genere suo, proinde ex natura sua, quæ ex genere, & differentia constat.

Atque hinc solvuntur omnia alia argumenta, quæ Sotus, & alii multiplicant. Est enim Secundum eorum argumentum ejusmodi: *Si Episcopatus esset Sacramentum, sequeretur posse aliquem ordinari Episcopum, qui non esset presbyter; & posse illum sic ordinatum consecrare Eucharistiam; quorum utrumque est falsum ex* C *communi sententia.* Primum probant, quia unus Ordo non pendet ab alio, ut patet: quia si quis ordinetur presbyter, qui antea non fuerit Diaconus, ille est verè ordinatus. Secundum probant, quia semper Ordo inferiòr continetur in superiore; saltem in virtute: posset enim presbyter fungi munere Diaconi, etiamsi Ordinem Diaconi non haberet.

Respondeo, nihil eorum sequi. Nam impossibile est ordinari Episcopum, qui vel antea non sit presbyter, vel certè non tunc simul accipiat utramque Ordinationem; quia ut dixi, utraque est de essentia Episcopatus. Nec est verum, unum Ordinem non pendere ab alio, nisi in iis, quorum unus non est de essentia D alterius: nec valet similitudo Diaconi, & Presbyteri, quia presbyteratus non includit essentialiter Diaconatum, sicut Episcopatus includit presbyteratum. Pari ratione non sequitur, posse Episcopum, qui non sit presbyter, consecrare Eucharistiam: non enim Episcopatus sine presbyteratu, est Ordo superior, immò nihil est in re, sed merum figmentum in mente, quomodo Archiepiscopus, qui non sit Episcopus, vel rationale quod non sit animal.

Tertium argumentum, si Episcopalis ordinatio est Sacramentum, characterem certè imprimit; vel ergo is character est major presbyterali, vel non: si major, ergo est aliquid majus potestate consecrandi Eucharistiam, quod omnes negant; & præterea hinc sequeretur, esse ordinem aliquem altiorem E sacerdotali, qui jam deberet numerari octavus: si non est major, ergo Episcopus, ut Episcopus, non est major presbytero, sed æqualis, vel potiùs minor, quia nullus character est æqualis sacerdotali.

Respondeo, characterem Episcopalem integrum & perfectum, esse majorem presbyterali, quia illum includit, & unum præterea alium, ut diximus: & hoc modo comparamus Episcopos cum Presbyteris, cùm dicimus alios esse superiores, alios inferiores: si tamen quis conferat characterem, quem habet Episcopus ex ultima sua consecratione, cum charactere, quem habet ex Ordinatione presbyterali; tunc iste est major intensivè, quia summa potestas est, posse consecrare Eucharistiam: ille est major extensivè, quia ad plura se extendit. Sed de his satis.

CA-

Secundò, quia 1. Timoth. 3. Apostolus Paulus, ut etiam Philipp. 1. & ad Titum 1. semper conjungit Diaconos cum Episcopis, idest, cum Sacerdotibus: intelligit enim nomine Episcoporum, etiam Presbyteros, ut Chrysostomus docet in commentario horum locorum.

Tertiò, quia Act. 6. Diaconi ordinantur per manus impositionem, idest, simili cæremonia qua Episcopi, & Presbyteri.

Quartò, quia Diaconi in absentia Episcoporum possunt baptizare, Eucharistiam dare, reconciliare pœnitentes publicos, prædicare, ac ferè omnia munera Episcoporum, & Presbyterorum in eorum absentia exercere: ex quo sequitur, eos gratia Dei speciali indigere, ac proinde eorum Ordinationem esse Sacramentum. Antecedens patet. Nam de Baptismo id testantur Tertullianus in lib. de Baptismo, & Hieronymus in lib. contra Luciferianos: De Eucharistia, quòd videlicet Diaconi Eucharistiam laicis ministrare possint, patet ex Concilio Nicæno, can. 14. immò olim ordinariè Diaconi sanguinem Domini ministrabant populo, ut patet ex Cypriano, serm. 5. de lapsis. De reconciliatione pœnitentium, patet ex eodem Cypriano, lib. 3. epist. 17. De prædicatione testatur Gregorius, lib. 4. epist. 88. Et hæc videtur ratio, cur Diaconi ad Hierarchiam pertineant, & populis præesse dicantur, unà cum Episcopis & Presbyteris, ut patet ex Hieronymo in 2. cap. ad Titum; & ex Dionysio, qui in Ecclesiastica hierarchia non ponit nisi hos tres Ordines, quia hi soli sunt hierarchici: inferiores enim non præsunt populo, sed tantùm serviunt superioribus Ordinibus.

Quintò, Diaconatus semel acceptus, numquam amittitur, nec potest repeti: igitur imprimit characterem, ergo est Sacramentum.

Respondent quidam Diaconatum esse perpetuum, non ex charactere, sed ex quadam consecratione, & quia est officium de jure divino. Sed solutio non valet. Nam si aliunde potest provenire, quàm ex charactere, ut non possit amitti Diaconatus; certè ruet principalis ratio Catholicorum, qua inde probant, quædam Sacramenta imprimere characterem, quia non possunt repeti.

Deinde non esset consecratio Diaconorum, Ordinatio, nisi esset Sacramentum; esset enim simplex officii iniunctio. Nihil autem impedit, quo minus possit officium tolli, & postea iterum reddi: Immò nulla potest fingi major consecratio, si ita vocanda est dedicatio personæ extra Sacramenta, quàm Monachorum, qui Deo consecrantur per solemnem professionem; & tamen justa causa, & summi Pontificis dispensatione possunt iterum ad sæculum redire, ut doctissimi viri censent, & exempla aliqua testantur. Neque illud obstat, quòd sit officium de jure

se etiam solùm velle dicere, Christum non ordinasse ullos Diaconos, sicut ordinavit Episcopos, & Presbyteros: sed non inde sequitur, Christum non instituisse hoc Sacramentum: nam etiam nullum Christus confirmavit, & tamen instituit Sacramentum Confirmationis. Porrò Damasus, & Anacletus solùm docent Christum instituisse tantùm duos Ordines Sacerdotum, idest, Episcoporum in Apostolis, & Presbyterorum in 72. discipulis: id quod scribunt contra Chorepiscopos, qui tertium genus Sacerdo-
C tum videri volebant, cùm tamen revera nihil essent, nisi Presbyteri. Itaque non negant hi Pontifices, Diaconos, & alios Ordines inferiores à Christo institutos, sed negant esse ullum Ordinem Sacerdotum, præter duos jam dictos.

Ad confirmationem Respondeo, ex occasione quidem ordinatos primos Diaconos, sed non ex occasione inventum esse Ordinem diaconorum.

Neque verum est, solùm ministros mensarum fuisse Diaconos tempore Apostolorum: nam Diaconi erant etiam Philippis, & Ephesi, & in Creta, ut patet ex epistolis Pauli ad Philip. ad Timotheum, & Titum; & tamen in illis locis non vivebant Christiani communiter, ut esset opus ministris mensarum.
D Deinde illa tam solemnis Ordinatio per manus impositionem, certè indicat aliud, quàm solum mensarum ministerium. Præterea, Philippus ex Diaconis primis, non dabat operam mensis præcipuè, sed prædicationi, & Baptismo, Actor. 8. Denique, ab antiquissimis temporibus Diaconi sunt ministri altaris, & Sacramentorum, ut patet ex Justino Apologia 2. in fine, & ex omnibus antiquis auctoribus.

Secundum argumentum est, quia Diaconi nullam habent potestatem faciendi aliquid supernaturale, aut effectum aliquem, qui sit irritus, si fiat à non Diacono: Ergo non habent proprium characterem; character enim datur ad operandum simpliciter, non ad bene operandum.

E Respondeo, non esse de essentia Sacramenti, ut qui illud habet, aliquid supernaturale efficiat, sed satis est, si sit cæremonia conferens gratiam. Neque est verum universaliter, quòd character detur ad operandum simpliciter, ut patet ex charactere Confirmationis, qui datur ad profitendam fidem: quam tamen aliqui Catechumeni sine charactere interdum optimè profitentur, usque ad sanguinis profusionem: & aliqui Confirmati non audent profiteri.

Tertium argumentum, Diaconatus materia, est traditio libri Evangeliorum, ut habetur in Concilio Florentino. Sed cùm ordinarentur primi Diaconi, non erat scriptum Evangelium; ergo vel illi non habuerunt verum Sacramentum, vel non est Sacramentum Diaconatus.

Respondeo, hoc argumentum solvendum esse in

racterem, cùm sit initerabilis; tum quia habet annexum solemne votum continentiæ; tum denique, quia hæc est communis Theologorum sententia, antiquorum & recentiorum, uno Durando excepto, & Cajetano.

Sunt autem contra hanc sententiam duo argumenta. Primum est, quia Subdiaconatus olim non erat Ordo sacer, sed postea factus est à Pontificibus, ut apertè testatur Innocentius III. cap. A multis, de ætate, & qualitate, & ordine præficiendorum, & idem Innocentius III. cap. Miramur, extra de servis non ordinandis: & Urbanus II. canon. Nullus, distinct. 60. Unde Magister, lib. 4. distinct. 24. dicit, Subdiaconatum, & Ordines Minores ab Ecclesia introductos, cùm Apostolorum tempore non fuissent.

Respondeo, non esse idem, Ordinem sacrum, & Sacramentum: multi enim existimant, Ordines minores esse Sacramenta, cùm tamen non possint eos vocare Ordines sacros. Ut enim rectè docet Magister loco notato, omnes Ordines sunt sacri, sed primi tres dicuntur per excellentiam sacri, quia proximè contingunt res sacras. Presbyter enim Eucharistiam consecrat, & ministrat. Diaconus defert eam: Subdiaconus sacra vasa contingit, & præbet.

Olim tamen Subdiaconis non licebat tangere sacra vasa, ut patet ex Concilio Laodiceno, cap. 21. & ex can. Nullus, dist. 24. qui ex decretis Sylvestri sumptus est: & ea ratione non dicebatur Ordo sacer. Nec ex Ordine Subdiaconorum poterat eligi Episcopus, sed tantùm ex Ordine Presbyterorum, & Diaconorum: tamen postea concessum est Subdiaconis, tangere sacra vasa, ut patet ex can. Non liceat, dist. 23. & cœperunt etiam ex Subdiaconis eligi Episcopi, ut patet ex Innocentio, & Urbano locis notatis.

Quod autem Magister dicit, Subdiaconos ab Ecclesia introductos, non sic debet intelligi, quasi Ecclesia eum Ordinem instituerit; sed videtur Magister existimasse, usum horum Ordinum non cœpisse tempore Apostolorum, sed postea, quòd videlicet antea ob fidelium paucitatem, non essent tot Ordines necessarii. Sed neque hoc videtur esse verum: nam S. Ignatius qui tempore Apostolorum floruit ferè, omnium Ordinum meminit, in epist. ad Heronem, & in alia ad Antiochenos.

Secundum argumentum; Subdiaconi poterant ordinari à Chorepiscopis, ut patet ex Concilio Antiocheno, can. 10. At Chorepiscopi erant simplices Presbyteri, qui Ordinis Sacramentum conferre non possunt; igitur Subdiaconatus non est Sacramentum Ordinis.

Respondeo, duo fuisse genera Chorepiscoporum (ut diximus in disputatione de Clericis) quorum alii erant veri Episcopi, sed in aliena diœcesi morabantur, ut nunc in Germania Suffraganei, & de his lo-

.Scholastici, Durando excepto. Et ex recentioribus gravissimi quique, ut Franciscus Victoria in summa de Sacramentis, Petrus à Soto, lect. 4. de Sacramento Ordinis, & alii. Tertiò, id videtur sensisse Concilium Florentinum. Ubi enim dixit, Sacramentum Ordinis esse sextum Sacramentum, & materiam hujus Sacramenti esse id, quod porrigitur in Ordinatione: continuò ponit exempla de Ordine Sacerdotis, Diaconi, & Subdiaconi, & addit, idem de aliis Ordinibus intelligendum. Neque dissentit Concilium Tridentinum: nam sess. 23. cap. 2. septem Ordines numerat; & postea cap. 3. absolutè Ordinem Sacramentum esse dicit. Quartò, Minores Ordines non possunt iterari, igitur imprimunt characterem, igitur Sacramenta sunt.

Una est objectio in contrarium, quia si quot Ordines sunt, tot Sacramenta esse ponamus; jam Sacramenta non erunt septem, sed quatuordecim.

Respondeo, omnes Ordines licèt sint per se singuli Sacramenta, tamen unum Sacramentum censeri, quia unum sunt, quia ad unum finem omnes referuntur.

CAPUT IX.

Manus impositionem ad essentiam Sacramenti Ordinis pertinere.

Sequitur Tertia controversia, de materia, & forma hujus Sacramenti. Convenit autem inter omnes, materiam esse aliquod signum sensibile, formam autem esse verba, quæ dicuntur, dum illud signum exhibetur. Quamvis enim Scriptura non meminerit verborum; tamen apertè scribunt verba requiri antiquissimi Patres, ut Ambrosius in cap. 4. 1. ad Timot. Hieronymus in cap. 58. Isaiæ, & Augustinus in serm. de gestis cum Emerito; & idem patet ex antiquo Ordine Romano, & ex omnibus, qui de hoc Sacramento tractant.

Sed quia in Ordinatione Presbyteri, & Diaconi, duplicia signa exhibentur; nimirum impositio manuum, & porrectio instrumenti, ut calicis & patinæ in presbyteratu; & libri Evangeliorum in Diaconatu; ideò quæstio existit, utrum horum signorum sit essentialis materia Sacramenti. Duæ sunt autem Theologorum sententiæ.

Alii enim existimant, manus impositionem esse accidentariam, & solam instrumentorum porrectionem esse essentialem: ita Dominicus à Soto, distinct. 24. quæst. 1. art. 4. & alii quidam.

Fundamenta eorum sunt tria. Primum, quia in Concilio Florentino non alia assignatur materia, nisi instrumentorum porrectio.

Secun-

potestas consecrandi, & offerendi Eucharistiam. Idem enim est: *Hoc facite in meam commemorationem*, quod audierunt Apostoli in ultima Cœna; &, *Accipe potestatem offerendi &c.* quod nos audimus, cùm ordinamur Sacerdotes.

Altera sententia est longè probabilior, & verior, videlicet, non solùm instrumentorum porrectionem, sed etiam manus impositionem esse materiam essentialem. Id quod affirmat ex recentioribus; Petrus à Soto, lect. 5. de Sacramento Ordinis; Martinus Ledesmius in 4. quæst. 36. art. 4. ad 1. Cardinalis Hosius in Confessione Polonica, cap. 50.

Probatur hæc sententia. Primò, quia Scripturæ, passim tradunt pro symbolo externo Ordinationis, manus impositionem, ut patet ex locis adductis, Actor. 6. 13. & 14. 1. Timoth. 4. & 5. & 2. Timoth. 1.

Respondent, impositionem manuum requiri, sed non esse de essentia. Contra, si ita est, non possumus convincere hæreticos, Ordinationem esse Sacramentum propriè dictum, quia non possumus in Scriptura demonstrare symbolum externum hujus Sacramenti. Deinde, si ita licet exponere, poterimus negare materias omnium aliorum Sacramentorum: dicam enim, aquam non esse de essentia in Baptismo secundùm Scripturas, nec vinum in Eucharistia, nec oleum in Extrema unctione &c. Præterea Scriptura, non solet in aliis Sacramentis tradere nisi essentiales cæremonias, & vix etiam illas integrè: quis ergo sibi persuadeat, in hoc Sacramento semper nominari ritum accidentarium, omisso essentiali? Denique Paulus dicit, per manus impositionem dari gratiam, 1. Timoth. 4. & 2. Timot. 1. Ergo manus impositio est pars Sacramenti essentialis: non enim gratiæ promissio facta est cæremoniis accidentariis, sed essentialibus.

Neque valet, quod objiciunt de Confirmatione; quæ Actor. 8. dicitur dari per manus impositionem, & tamen non est illa materia essentialis ejus Sacramenti, sed Chrisma. Jam enim hoc dissolvimus in disputatione de Confirmatione, ubi ostendimus, manus impositionem in Confirmatione esse de essentia, quia per illam signantur Chrismate frontes fidelium.

Secundò, idem probo ex traditione Pontificum, & Conciliorum. Clemens lib. 8. constitut. cap. 2. & sequentib. Damasus epist. 4. Innocentius I. epist. 22. ad Episcopos Macedoniæ, Leo I. epist. 87. ad Episcopos Africæ, & ex recentioribus Alexander Papa II. canon. Ex multis, 1. quæst. 3. & Urbanus II. canon. Daibertum, 1. quæst. 7. & alii passim.

Item ex Conciliis. Nicænum, canon. 9. Antiochenum, can. 10. & 17. Carthaginense IV. can. 2. 3. & 4. & omnia alia antiqua Concilia passim affirmant, manus impositione conferri Ordines.

in vita S. Joannis Chrysostomi, cùm ei manus imponeret Episcopus Antiochenus, ut eum crearet Presbyterum, continuò descendisse in eum visibiliter Spiritum sanctum in forma columbæ.

Ambrosius lib. de dignitate sacerdotali, cap. 5. hac cæremonia dicit perfici Ordinationem: *Homo*, inquit, *manum imponit, & Deus largitur gratiam*. Hieronymus in cap. 58. Isaiæ: *Ordinatio*, inquit, *non solùm ad*
C *imprecationem vocis, sed etiam ad impositionem impletur manuum*. Augustinus lib. de gestis cum Emerito, & alibi, manus impositione ordinari dicit Sacerdotes: quod idem omnes veteres passim docent.

Dicere autem, omnia Concilia, Pontifices, & Patres loqui de accidentaria cæremonia, ridiculum est: cùm nusquam ponant aliam cæremoniam, & sæpè ex professo tractent de ritu Ordinationis. Quis enim credat tot Patres, & Concilia, cùm nihil frequentius tractent, quàm Ordinationes Sacerdotum, ne semel quidem attigisse id, quod ad essentiam Sacramenti pertinet?

Tertiò, idem probatur ex Scholasticis: ne videatur nostra sententia nova in scholis. Certè S. Thomas in 4. distinct. 15. quæst. 1. art. 1. dicit, in impositione
D manuum dari gratiam Sacramentalem: ex quo sequitur eam impositionem esse partem Sacramenti. S. Bonavent. Scotus, Paludanus, distinct. 24. & Altisiodorensis in sua summa, par. 4. apertè dicunt, de essentia esse manuum impositionem.

Ut igitur argumentis respondeamus, Observandum est. Primò in ordinatione presbyterorum, de quibus præcipuè disputatur, duas conferri potestates. Unam, consecrandi Eucharistiam, quæ dicitur potestas in corpus Christi verum. Alteram, absolvendi à peccatis, quæ dicitur potestas in corpus Christi mysticum.

Secundò. Nota, propter has duas potestates, duas esse in Ordinatione presbyterorum præcipuas cære-
E monias. Unam, qua Episcopus porrigit futuro presbytero patinam cum hostia, & calicem cum vino, ac dicit: *Accipe potestatem offerendi sacrificium &c.* Alterum, cùm post Missam Episcopus manus imponit, & dicit: *Accipe Spiritum sanctum, quorum remiseris peccata &c.* Utraque autem cæremonia, non solùm habetur in Pontificali, & est in usu Ecclesiæ, sed habetur etiam in antiquo Ordine Romano.

Tertiò. Nota, utramque cæremoniam esse essentialem, ut rectè docet, atque explicat Scotus. Nam per unam confertur una potestas, per alteram altera; sive sint duo characteres, sive unus, qui in secunda cæremonia extendatur. Neque est probabile, quod quidam dicunt, in una totum dari, & in altera tantùm explicari, quod est datum in alia. Nam in primis verba illa: *Accipe potestatem*, &, *Accipe Spiri-*

utrumque autem Concilium rectè docet, neque unum cum altero pugnat.

Cur autem Concilium Florentinum ex duabus partibus magis exprimere voluit porrectionem instrumentorum, quàm impositionem manuum, duplex ratio esse potuit. Una, quia intendebat assignare pro materia rem aliquam subsistentem, sicut fecit in Baptismo, Confirmatione, Eucharistia, & Extrema unctione: res autem subsistens non est impositio manuum, sed calix, & patina &c. Altera causa est, quia fortasse Armeni, qui à Concilio instruebantur, in hac re errabant, & non in alia.

Ad Secundum Respondeo; ea loca Innocentii, & Gregorii favere nostræ sententiæ. Quod enim Pontifices nolint repeti cæremonias ritè peractas, & tamen suppleri, quod est omissum; indicat eas cæremonias posse dividi, & dari diverso tempore, & esse efficaces quocumque tempore dentur. Quod autem Gregorius dicit, manus impositionem esse ritum ab Apostolis introductum; non sic debet accipi, quasi Apostoli hunc instituerint, sed quia ipsi primi cœperunt illum usurpare in Ordinationibus.

Ad Tertium Respondeo; Sacerdotes ordinari, cùm illis dicitur: *Accipe potestatem sacrificium offerendi*; sed ordinari etiam postea, cùm illis dicitur: *Accipe Spiritum sanctum*. Nam accipiunt per varias cæremonias, varias potestates.

Atque hinc solvitur argumentum de Diaconis, quod fecimus quæstione superiore. Nam primi Diaconi fuerunt ferè ordinati, ad quædam ministeria, per manus impositionem, non autem fuerunt ordinati ad legendum Evangelium, quia non erat opus: nunc autem per varias cæremonias, ordinantur ad varia ministeria. Credibile autem est, Dominum instituisse istas omnes materias Ordinum, non quidem in particulari, sed generatim, monendo Apostolos, ut Ordines conferrent per cæremoniam instrumentorum, quibus significaretur eorum potestas.

CAPUT X.

De effectu hujus Sacramenti.

JAm verò de effectu convenit inter Catholicos, duplicem esse effectum hujus Sacramenti. Primò, potestatem spiritualem perpetuam, in cujus signum imprimitur character. Secundò, gratiam gratum facientem, qua possint ordinati ritè fungi suo munere.

Hæretici hujus temporis, characterem præcipuè negant. Volunt enim ministerium Ecclesiasticum es-

nationem. Vide etiam multa decreta de hac re, apud Gratianum, 1. quæst. 7.

CAPUT XI.

De Ministro.

C DE Ministro Ordinationis disseruimus in disputatione de Sacramentis in genere. Res autem perspicua est, cùm numquam Ecclesia agnoverit Presbyteros, vel Diaconos, nisi ab Episcopis ordinatos.

Vide Concilium Ancyranum, can. 12. Antiochenum, can. 10. Epiphanium hær. 75. Damasum epist. 4. Hieronymum in epist. 85. ad Evagrium, Chrysostomum, Theodoretum, & alios in 3. & 4. caput prioris ad Timotheum.

CAPUT XII.

De Cæremoniis.

D DUæ sunt cæremoniæ, quas adversarii reprehendunt, videlicet unctio, & rasura; unde per contemptum vocant Catholicos Sacerdotes, unctos, & rasos. Sed de rasura disseruimus in disputatione de Clericis: illa enim etsi est cæremonia Sacerdotum, non tamen fit in ipsa consecratione sacerdotali, de qua modò agimus.

Unctio autem est cæremonia verè Sacramentalis, quamquam accidentaria: siquidem in ipsa Ordinatione ungitur caput Episcopis, & manus Presbyteris.

De hac cæremonia dicit Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 1171. & sequenti. Primò, Christum, & Apostolos ea usos non fuisse. Secundò, in historia Ecclesiastica nullum exstare exemplum. Tertiò,
E Ambrosium, & alios Patres ejus non meminisse; si excipiamus suppostitios libros Cypriani, & Anacleti. Quartò, in Ecclesia Græca non fuisse receptam istam unctionem, usque ad annum 1200. immò etiam antiquis displicuisse, ut colligitur ex Innocentio III. cap. Cùm venisset, de sacra unctione. Quintò, ritum esse Judaicum, proinde non magis usurpandum, quàm sacrificia ovium, & boum: quod ultimum accepit ex Calvino, lib. 4. Institut. cap. 19. §. 30. & 31.

Respondeo, ista omnia esse mendacia. Nam quod attinet ad exempla Christi, & Apostolorum, Kemnitius non probat eos non fuisse usos unctione; nos autem contrarium probare possumus. Nam Dionysius, cap. 4. hierarchiæ Ecclesiast. dicit, Pontificem

Item Gregorius, lib. 4. in libros Regum, cap. 5. multa dicit de ista unctione Sacerdotum. Quibus addo, velit nolit Kemnitius, auctorem de operibus Cardinalibus Christi, in sermone de Chrismate: etsi

rum, & alio ritu, atque ad alium finem; alioqui etiam Judaismus esset, uti aqua in Baptismo; & pane in Eucharistia, cùm etiam Judæi habuerint aquas expiationis, & panes propositionis.

rum Matrimonialium. Septima, de cæremoniis.

Scribunt autem de Matrimonio adversus hæreticos, Thomas Vualdensis, tomo 2. cap. 130. & sequentibus. Joannes Roffensis in defensione libri Regis Henrici VIII. Alphonſ. à Caſtro, lib. 11. contra hæreses, verbo Nuptiæ. Ruardus Tapperus in explicatione articuli 18. 19. & 20. Lovaniensium. Petrus à Soto, in institutione Sacerdotum, in lectionibus de Matrimonio. Dominicus à Soto in 4. diſtinct. 26. Hosius Cardinalis, in explicatione Symboli, cap. 55. & 56. Gulielmus Lindanus, lib. 4. Panopliæ, cap. 94. Joan. Eckius in 4. tomo sermonum, à 69. sermone, usque ad finem. Tilmannus in libro de septem Sacramentis, cap. 6. Franciscus Victoria in relectione de Matrimonio. Javellus in libro de Philosophia Christiana, parte 5.

CONTROVERSIA PRIMA

Sitne Matrimonium Sacramentum propriè dictum.

Controversiæ Primæ quinque partes erunt. Primùm enim explicandus erit status quæstionis, & errores hæreticorum in medium adferendi. Deinde, veritas ex divinis literis asserenda. Tum confirmanda ex veterum Patrum traditione & testimonio. Postea rationibus variis, iisque non levibus corroboranda. Postremò, adversariorum objecta breviter diluenda.

CAPUT PRIMUM.

De statu quæstionis, & erroribus hæreticorum.

Quod igitur ad Primum attinet cùm quærimus, sitne conjugium Sacramentum propriè dictum Testamenti novi, id quærimus, utrum conjugium, præter civilem contractum viri & fœminæ ad propagandam, & educandam prolem institutum, sit etiam signum, seu symbolum externum religionis, cui sit annexa promissio gratiæ justificantis, idque ex divina institutione. Nam in hac generali definitione ferè conveniunt omnes, tum Catholici, tum Hæretici. Certè Lutherani, & Calvinistæ, cum quibus potissimùm agimus, non negant Sacramenta esse novæ legis propriè dicta, ubi tria illa inveniuntur, symbolum externum, promissio gratiæ, & mandatum, sive institutio divina.

Jam verò permulti omnibus ferè sæculis, aliquid horum trium in Matrimonio desiderari, & ea de causa Matrimonium Sacramentum non esse censuerunt.

Veteres hæretici, Simon, Saturninus, Gnostici,

A Manichæi, & alii, Matrimonium à Deo non esse, proinde nec Sacramentum esse docuerunt. Simon Magus, hæreticorum omnium princeps, turpitudinem introduxit indifferenter utendi fœminis, S. Augustino teste, lib. de hæresibus, cap. 1. Saturninus, Simonis discipulus, apertè asseruit, nubere, & liberos gignere, à Diabolo esse, teste Irenæo lib. 1. c. 22. Marcionem in eadem hæresi fuisse, ut nuptias illicitas esse crederet, testatur S. Hieronymus in 1. libro contra Jovinianum.

Tatianum S. Justini quondam auditorem, ejusdem hæresis patronum facit Irenæus, lib. 1. cap. 30. atque

B inde Encratitæ orti sunt, de quibus vide Epiphanium hæresi 46. & Augustinum hæresi 25. ubi Augustinus, cùm dicit, Encratitas schismaticos Tatianistarum esse apud Epiphanium, respexisse videtur ad anacephalæosim ejusdem Epiphanii, ubi Encratitæ dicuntur, avulsio quædam à secta Tatiani. Fortasse addiderunt aliquid repugnans aliis dogmatibus Tatiani, & ideò schismatici dici potuerunt: nam alioqui & ipse Epiphanius loco notato, & Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum, Tatianum Encratitarum principem faciunt.

Eandem hæresim tribuit Adamianis S. Augustinus

C hæres. 31. eandem Manichæis, hær. 46. idem auctor. Eandem Eustathianis tribuit Socrates lib. 2. histor. cap. 33. Eandem Priscillianistis tribuit S. Leo epist. 91. ad Turbium. Eandem Apostolicis quibusdam, seu potiùs Apostaticis S. Bernardus serm. 66. in Cantica. Eandem denique tribuit Albigensibus S. Antoninus in summa Theologica, par. 4. tit. 11. cap. 2. §. 5.

Nostri verò temporis hæretici non negant, Matrimonium esse licitum, & à Deo vero institutum, sed negant esse symbolum, cui sit annexa promissio gratiæ justificantis; & ex hoc potissimùm capite, Sacramenti rationem illi convenire non posse colligunt.

Lutherus in lib. de captivit. Babyl. cap. de Matrimonio, contendit in Matrimonio utique signum &

Deo

Igitur adversus omnes prædictos errores, Concilium Tridentinum, sess. 24. can. 1. anathema dixit iis, qui negarent, Matrimonium Sacramentum esse propriè dictum, aut à Christo institutum, aut gratiam conferre. Quam sententiam, ut verissimam esse non dubitamus, sic etiam ex divinis literis confirmare aggredimur.

CAPUT II.

Matrimonium Sacramentum esse, probatur ex divinis literis.

UT Matrimonium veri nominis Sacramentum esse probemus, tria probanda erunt. Primò, Matrimonium à Deo esse institutum. Secundò, esse symbolum rei sacræ. Tertiò, habere promissionem gratiæ justificantis.

Esse autem à Deo Matrimonium institutum, duobus modis potest intelligi. Uno modo, ut intelligamus à Deo esse conjunctionem masculi & fœminæ, ut ea refertur ad genus propagandum. Altero modo, eandem conjunctionem esse à Deo, ut refertur ad rem aliquam sacram significandam, & homines, qui ita junguntur, sanctificandos. Nam priore modo negabant Matrimonium esse à Deo, hæretici veteres, qui nuptias damnabant: posteriore modo negant Lutherani, & Calvinistæ Matrimonium esse à Deo, qui nuptias tamen non damnant.

Priore modo nuptias esse bonas, & à Deo, tam est in divinis literis evidens, ut mirum sit, ullos in hac re labi potuisse. Genes. 2. *Non est*, inquit Deus, *bonum, hominem esse solum: faciamus illi adjutorium simile sibi*. In quem locum S. Augustinus, lib. 9. de Genesi ad literam, cap. 7. scribens, rectè animadvertit, nulla in re alia esse viro necessarium feminæ adjutorium, nisi in procreatione, & educatione liberorum, siquidem in aliis rebus melius viri à viris, quàm à fœminis adjuvantur. Item verba illa, Genes. 2. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ*, dicta quidem sunt ab Adamo, sed sine dubio divino spiritu illa ei verba dictante: nam Christus, Matth. 19. tribuit hæc ipsa verba Deo. Itaque Adam nomine Dei, seu potiùs Deus per os Adami illa pronunciavit; ex quibus apertissimè Matrimonium approbatur.

Rursus, Matth. 19. Christus: *Quod Deus*, inquit, *conjunxit, homo non separet*. Nec alia de causa, Joan. 2. nuptiis interesse Dei Filius, easque insigni miraculo ornare voluit, nisi ut indicaret, quod in eum locum S. Augustinus notavit, se fecisse nuptias. Apostolus quoque, 1. Corint. 7. *Qui Matrimonio jungit* etiamsi locum Scripturæ non habeamus, ubi expressa mentio fiat hujus institutionis: neque enim potest ullus homo, vel Angelus, ejusmodi signum instituere. Id quod ingenuè confitentur adversarii. Philippus in Apologia Confess. Augustanæ, art. 13. Calvinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. 2. & Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 13. Et hac via nos alibi demonstravimus, Sacramenta Confirmationis, Ordinationis, & Unctionis infirmorum à Deo instituta fuisse.

C Quod igitur ad Secundum attinet, Matrimonium signum esse rei sacræ, & proinde non civilem contractum solùm, sed etiam mysterium quoddam, & Sacramentum, probamus ex cap. 5. epist. ad Ephesios: *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*. Ubi sunt tria breviter observanda.

Primò ineptè Lutherum & Calvinum loco citato, & Bezam in annot. ad hunc locum, scripsisse, Catholicos deceptos ex versione vulgari interpretis, qui reddidit hoc loco, *Sacramentum*, cùm reddere debuisset, *Mysterium*; nam idem est Græcè Mysterium, & Sacramentum Latinè; neque potuit Apostolus, qui Græcè scripsit, Sacramentum nominare, nisi Græco vocabulo.

D Quòd autem Catholici non ex sola voce, *Sacramentum*, hoc loco posita, Matrimonium Sacramentum propriè dictum esse collegerint, manifestissimè patet ex eo, quod in multis aliis locis Testamenti veteris & novi, habetur vox, *Sacramentum*, ut Tobiæ 12. Daniel. 2. Colofs. 1. 1. Timot. 3. Apocal. 1. & 17. & in hac ipsa epist. ad Ephes. cap. 1. & 3. & tamen ex nullo horum locorum novum aliquod Sacramentum propriè dictum fabricati sumus. Et quidem hæc loca citant etiam adversarii, ut doceant non debuisse Catholicos ex illa una voce novum dogma de Sacramentis constituere: sed planè pro nobis citant. Nam, ut dixi, vel hinc manifestissimè colligi potest, Catholicos non illa sola voce niti,

E cùm in tot aliis locis nullum Sacramentum propriè dictum invenerint. Itaque ex hac voce sola non probamus, Matrimonium integram habere Sacramenti rationem: sed probamus tamen id, quod hoc loco probandum suscepimus, Matrimonium esse signum, seu symbolum aliquod sacrum: non autem contractum merè civilem & naturalem.

Secundò considerandum est, cui rei accommodetur ab Apostolo illud: *Sacramentum magnum*, utrum videlicet conjunctioni Christi, & Ecclesiæ; an conjugio humano viri & fœminæ.

Lutherus & Calvinus loco citato, & Erasmus, ac Beza in annotat. ad hunc locum, contendunt ab Apostolo, magnum Sacramentum, sive arcanum, vocari conjunctionem Christi cum Ecclesia. Atque inde

... adducit Gregorium Nazianzenum ita enarrantem verba Pauli: *Scio quia locus iste ineffabilibus plenus sit Sacramentis, & divinum cor quærat interpretis; ego autem pro pusillitate sensus mei, in Christo interim illud, & in Ecclesia intelligendum puto.* Hæc ille, qui per locum plenum Sacramentis, intelligit verba Genesis, ubi describitur conjugium. Proinde magnum mysterium, de quo Paulus loquitur, in ipso conjugio ponit, quatenus Christi, & Ecclesiæ conjunctionem repræsentat.

Chrysostomus homil. 20. in epist. ad Ephesios, hunc locum exponens: *Et bene dixit*, inquit, *Magnum est hoc mysterium; ac si dixisset: Veruntamen allegoria ista dilectionem conjugalem non evertit.* Et mox: *Revera*, inquit, *mysterium est, & magnum mysterium relicto eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miserè, & cum labore parturivit, adhærere virum illi, quæ antea neque visa sit; atque hanc omnibus præferre. Verè mysterium est. Et parentes etiam cùm ista fiunt, non offenduntur &c.* Vides quàm apertè S. Joannes Chrysostomus magnum mysterium in conjugio agnoscat, ubi nullum mysterium Erasmus videre potuit. In eandem sententiam loquuntur Theophylactus, Oecumenius, & cæteri.

Denique S. Augustinus eodem modo hunc locum exponit, lib. 1. de nuptiis, & concup. & cap. 10. *Sacramentum*, inquit, *nuptiarum commendatur fidelibus conjugatis; unde dicit Apostolus: Viri diligite uxores vestras &c.*

Deinde ex ipso textu adversarii refelli possunt; Nam cùm Apostolus ait: *Sacramentum hoc magnum est*, illud pronomen, *Hoc*, referri debet necessariò ad id, quod proximè præcessit: est enim demonstrativum ejus rei, de qua agitur. At proximè illud præcessit: *Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ; & erunt duo in carne una.* Sententia igitur Pauli hæc esse debet: Sacramentum hoc, nimirum quòd relinquat homo patrem & matrem, & adhæreat uxori, & sint duo in carne una, magnum est, quia Christi, & Ecclesiæ conjugium repræsentat.

Præterea idem colligitur ex argumento totius illius capitis. Apostolus enim hortatur conjuges ad mutuam benevolentiam, & inter alia argumenta hoc, ut potissimum adducit, quod ipsorum conjugium non sit res levis, & contemnenda, sed mysterium magnum includat, quod ad Christum, & Ecclesiam referatur. Quòd si juxta adversarios, totum mysterium in Christo, & Ecclesia constituatur; ad Matrimonium autem nihil pertineat; tota Pauli argumentatio concidit, nec facilè apparebit, quorsum pertineat illa commemoratio conjunctionis Christi, & Ecclesiæ, in extremo illo capite posita.

Adde ultimò, quòd Paulus Græcè non dixit, ἐν Χριστῷ καὶ ἐκκλησίᾳ; sed εἰς Χριστὸν, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, idest, in Christum, & Ecclesiam. Quibus verbis ... non potest.

Sed objicit Kemnitius duo loca Augustini contra nostram expositionem. Unus est tract. 9. in Joan. ubi negat Augustinus, Sacramentum, de quo Apostolus loquitur, esse in conjugio viri & fœminæ, & tantùm esse docet in Christo & Ecclesia: *Erunt*, inquit, *duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est.* Et ne quis istam magnitudinem Sacramenti in singulis quibusque hominibus uxorem habentibus intelligeret: *Ego autem*, inquit, *dico in Christo, & in Ecclesia.*

C Alter locus est lib. 1. de nuptiis, & concup. c. 21. ubi dicit: *Quod in Christo, & in Ecclesia est magnum Sacramentum, hoc est in singulis quibusque viris atque uxoribus minimum, sed tamen conjunctionis inseparabile Sacramentum.*

Respondeo: S. Augustinus dupliciter accipit nomen Sacramenti, cùm de Matrimonio agitur. Uno modo pro sacro, & indissolubili vinculo, quod tamen aliquando non tam Sacramentum, quàm rem Sacramenti vocat, ut lib. 1. de nuptiis, & concup. cap. 10. Alio modo Sacramentum accipit, pro signo sacræ conjunctionis. Priore modo dicit Sacramentum magnum esse in Christo, & in Ecclesia, minimum autem in hominibus conjugatis: quia nimirum singuli
D quique fideles conjugati, minimi sunt respectu Christi, & Ecclesiæ; tametsi vinculum tam inter Christum, & Ecclesiam, quàm inter homines conjugatos, non sit minimum, sed maximum, quia omnino insolubile; Posteriore modo accepit Augustinus Sacramentum lib. de bono conjugali, cap. 18. ubi dicit, Sacramentum singularium nuptiarum, significare subjectionem unius Ecclesiæ ad unum Deum; & etiam lib. 1. de nuptiis, & concup. cap. 10. ubi apertissimè dicit, Sacramentum nuptiarum, commendari fidelibus conjugatis ab Apostolo ad Ephesios.

Tertiò explicandum est, utrum hoc magnum mysterium constituatur ab Apostolo in conjugio Adami, & Evæ, an verò in aliis conjugiis. Hieronymus qui-
E dem videtur hunc locum intellexisse de conjugio Adami, & Evæ.

Et quamquam negari non potest, Adamum, & Evam figuram gessisse Christi & Ecclesiæ, in eo quòd Eva de latere dormientis Adami formata est: tamen hoc loco Apostolus magnum Sacramentum non ad conjugium Adami & Evæ, sed ad nuptias fidelium sine dubio refert. Nam in primis, verba quæ ipse allegat ex Genesi: *Relinquet homo patrem & matrem &c.* de omni conjugio intelliguntur; non enim ait: Ego relinquam; sed indefinitè: *Relinquet homo*. Immò conjugio primorum parentum ista verba accommodari non possunt: non enim reliquit Adam patrem, & matrem, ut uxori adhæreret suæ, cùm parentes nullos habuerit ipse primus omnium parens. Et præterea de futuris conjugiis loquitur, cùm dicat: *Relin-*

& in Ecclesia.

Quare S. Augustinus in lib. de bono conjugali passim affirmat, Matrimonium non esse Sacramentum, nisi in Ecclesia: & S. Thomas in 4. dist. 26. quæst. 2. artic. 2. dicit in solo Testamento novo Matrimonium repræsentare conjunctionem Christi, & Ecclesiæ. Quod idem docent Ruardus in explicatione artic. 18. & alii.

Restat nunc ut Tertium, quod ad rationem Sacramenti requiritur, gratiæ videlicet promissionem, in conjugio, ex divinis literis ostendamus.

Ac Primùm id colligitur ex hoc ipso cap. 5. ad Ephes. Nam hoc loco non solùm docemur, Matrimonium esse signum conjunctionis Christi, & Ecclesiæ per naturæ conformitatem, sed etiam per spiritualem charitatem, qua Christus Ecclesiam diligit, & sanctè gubernat, & ipsa Ecclesia Christo adhæret per fidem, spem, & charitatem, eique per obedientiam subjicitur. Id autem verum esse dubitari non potest; tum, quia Christus per naturæ conformitatem non soli Ecclesiæ jungitur, sed toti humano generi: soli Ecclesiæ jungitur, ut sponsus sponsæ, spirituali dilectione; & ideò necesse est ut conjugium hanc etiam spiritualem unionem significet, quæ est inter Christum, & Ecclesiam; tum etiam, quia B. Paulus hanc unionem spiritualem maximè urget, cùm ait: *Ecclesia subjecta est Christo, & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret &c.* Non potest autem conjugium id significare, nisi inter virum, & uxorem præter civilem contractum, sit etiam unio spiritualis animorum; & ideò ibidem Apostolus non semel monet, ut viri uxores diligant, ut Christus Ecclesiam dilexit, & uxores viris obediant, ut Ecclesia obedit Christo. Quòd si Deus virum, & fœminam conjungit ad hunc finem, ut spirituali sua unione, unionem spiritualem Christi, & Ecclesiæ significent, sine dubio gratiam illis largitur, sine qua spiritualem illam unionem non haberent.

Et confirmatur hoc ex aliis Scripturæ locis 1. Timot. 2. *Salvabitur*, inquit, *per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate*; ubi Notandum est illud: *Per filiorum generationem*, positum esse pro, in filiorum generatione. Non enim significare vult Apostolus, filiorum generationem esse causam salutis; sed mulierem in statu Matrimonii, sive in statu generandi filios salvam fore, si permanserit in fide, dilectione, & sanctificatione.

Et hinc tolluntur illæ quæstiones, quas quidam proponunt; Quomodo salvari poterunt virgines aut steriles, si mulier salvatur per filiorum generationem? frequentissima enim est in Scripturis illa phra-

runt, & notarunt Sedulius, & Primasius in hunc locum, Apostolus, sæpè transit de numero ad numerum, ut in hoc ipso capite: *Similiter, & mulieres in habitu ornato &c.* & mox: *Mulier in silentio discat.* Et Galat. 6. *Vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite; considerans te ipsum, ne & tu tenteris.*

Ita igitur hoc loco sensus erit: *Salvabitur per filiorum generationem, si permanserint*; idest, si unaquæque illarum permanserit, *in fide &c.* Vel, ut non

C malè Cajetanus exponit; *Si permanserint ipsa, & vir ejus.* Nam quòd ad filios referatur, durissimum est; quis enim credat Paulum velle salutem matris pendere à filiorum perseverantia? Deinde educare filios, & instituere, magis ad patrem, quàm ad matrem pertinet: & tamen Apostolus hoc loco aliquid mulieribus proprium significare voluit, quo eas consolaretur, cùm eis loqui in Ecclesia prohibuisset. Adde quòd Calvinus, & Beza in annotationibus ad hunc locum admittunt, illud: *Si permanserit*, ad matrem, non ad filios pertinere.

Hac ergo explicatione, ut fundamento, posita, videamus, quid Apostolus à conjugatis fœminis requirat: *Si permanserit*, inquit, *in fide, & dilectione,*

D *& sanctificatione cum sobrietate*, ubi quatuor bona enumerat Matrimonii Christiani, contra quatuor mala, quæ sine gratia Dei in Matrimonio evitari non possunt. Primum est malum, non servare conjugi fidem. Secundum, odium & rixæ, quæ subinde inter conjuges oriuntur. Tertium immunditia quædam & turpitudo ex rebellione membrorum. Quartum intemperantia. His Paulus opponit fidem, dilectionem, sanctificationem, & sobrietatem; in quibus permanendum esse dicit, tamquam videlicet in ipsa Matrimonii celebratione acceptis.

Atque hinc 1. Corinth. 7. vocat donum Dei Matrimonium Apostolus, ut ipsam virginitatem: *Unusquisque*, inquit, *donum suum habet ex Deo, unus qui-*

E *dem sic, alius autem sic.* Et 1. Thessal. 4. hortatur conjuges ut abstineant se à fornicatione, & vas suum possideant in sanctificatione; quam nimirum per Matrimonium antè acceperunt.

CAPUT III.

Matrimonium Sacramentum esse, probatur ex Patribus.

Accedant nunc veterum Patrum testimonia, quæ mendacii manifesti arguant adversarios. Calvinus enim lib. 4. Institut. cap. 19. §. 24. scribit, neminem ante Gregorium vidisse Matrimonium pro Sacramento datum. Beza in annot. ad cap. 5. ad Ephesios,

præcedit, homil. 20. in epist. ad Ephesios, ut supra citavimus, Mysterium magnum esse affirmat, in conjugio insolubili viri, & fœminæ. Neque oportet à Chrysostomo vocabulum Sacramenti exigere, cùm Sacramenti vox Latina sit, & ille Græcè scripserit.

Ambrosius, qui & Augustino, & Hieronymo antiquior est, præter locum suprà notatum ex commentar. in cap. 5. ad Ephes. lib. 1. de Abraham, c. 7. loquens de eo, qui alterius nuptam ducere cupit in uxorem: *Qui sic egerit*, inquit, *peccat in Deum, cujus legem violat, gratiam solvit: & ideò quia in Deum peccat, Sacramenti cœlestis amittit consortium*; ubi docet, non posse Sacramentum cœleste inveniri, ubi contra Dei legem conjugium celebratur.

Siricius Papa Ambrosii æqualis in epist. 1. cap. 4. non appellat quidem Matrimonium Sacramentum; sed quod est majoris momenti, scribit sacrilegium committi, cùm alter conjugum, vivente conjuge, ad aliud conjugium transit. At si Matrimonium contractus tantùm civilis esset, non etiam Sacramentum religionis, quo pacto, quæso, sacrilegium in ejus violatione committeretur?

Sic etiam Innocentius I. in epist. 9. quæ est ad Probum, Matrimonium divina gratia fundari asserit, dum celebratur. Cyrillus lib. 2. in Joan. cap. 22. dicit, Christum sanctificasse conjugium, & gratiam nuptiis præparasse, ut aditus hominum in hanc vitam benediceretur.

Sed veniamus ad Augustinum, ac ostendamus ab Augustino, & nomen Sacramenti Matrimonio attributum, contra mendacium Calvini, & Bezæ; & Sacramenti rationem, contra Kemnitii temeritatem.

Nomen igitur Sacramenti tribuit Augustinus Matrimonio, in his omnibus locis. In lib. 9. de Genes. ad literam, cap. 7. lib. de fide, & operibus, cap. 7. lib. de bono conjugali, cap. 7. 8. 15. 17. 18. 24. & 25. lib. de sancta Virginitate, cap. 12. lib. 5. contra Julianum, cap. 9. lib. 2. de peccato originali, cap. 34. lib. 1. de nuptiis, & concupisc. cap. 10. 17. & 21.

Quòd autem ratio etiam Sacramenti tribuatur Matrimonio in his locis, probatur his argumentis. Primò, quia absolutè & ordinariè Augustinus hac voce in disputatione de Matrimonio utitur; nam quæ sunt Sacramenta impropriè, & largo quodam modo, non solent nisi raro, & cum addito Sacramenta nominari. Exemplum esse potest in eo pane sanctificato, qui dabatur Catechumenis loco Eucharistiæ; nam eum panem vocat Augustinus Sacramentum, lib. 2. de peccatorum merit. & remiss. cap. 26. Sed id semel tantùm fecit, & in eodem loco admonuit, eum panem non esse corpus Christi, & Catechumenis non sufficere ad salutem.

Secundò, quia in plerisque horum locorum, Augustinus dicit, Matrimonium non esse Sacramentum, nisi in Ecclesia; & per hoc distinguit Matrimonia fidelium à Matrimoniis infidelium, quòd illa Sacramenta sint, hæc non sint; de Sacramento propriè dicto agit, non de Sacramento largo modo sumpto.

Atque hinc etiam colliges, quàm procul absit ab Augustini sententia Joannes Calvinus, qui Matrimonium cum agricultura, & sutoria arte, atque tonstrina comparavit, quia nihil sit aliud, nisi genus vitæ bonum, & à Deo institutum. Hac enim ratione nihil interesset inter Matrimonia fidelium, & in-
C fidelium.

Tertiò probatur, quia Augustinus non obiter dicit, Matrimonium Sacramentum esse, sed id assumit tamquam certum, ad probandum dogma Ecclesiasticum, quòd videlicet Matrimonii vinculum sit prorsus insolubile, ut patet ex toto libro de bono conjugali. At certè hoc argumentum Augustini nihil valeret, si loqueretur de Sacramento largo modo accepto: de quo argumento in sequenti capite plura dicemus.

Quartò probatur, quia S. Augustinus eodem modo loquitur de Matrimonio, & de Baptismo, cùm de Sacramenti ratione disputat. Nam lib. 1. de nuptiis, & concupisc. cap. 10. cùm dixisset, Sacramentum
D Matrimonii manere etiam in eis, qui re ipsa à se mutuò separantur, & alia conjugia ineunt. (Adhuc enim primum vinculum viget, & ideò uterque mœchatur; quia non est illius conjux, cui adhæret, sed illius, quem deserit) subjungit, idem accidere in Sacramento Baptismi, quod numquam amitti potest, etiamsi quis amissa fide à Christo deficiat. Hæc certè comparatio manifestè declarat, Matrimonium Augustino verissimum Sacramentum fuisse.

Sed objicit Kemnitius pag. 1225. unum locum Augustini lib. de bono conjugali, cap. 18. ubi Augustinus scribit, nuptias Patriarcharum cum multis feminis, Sacramentum fuisse conjunctionis Christi cum multitudine nationum totius mundi, quæ convertun-
E tur ad fidem: nuptias autem Christianorum cum una tantùm uxore, Sacramentum esse unitatis Ecclesiæ Christo subjectæ. Ex quo loco colligi videtur, Matrimonium apud Augustinum non fuisse Sacramentum, nisi largo modo, prout videlicet aliquid mysticè significat in Christo, & in Ecclesia.

Respondeo, non accipit Augustinus nomen Sacramenti eodem modo ubique; id quod vel ex ipso Kemnitio probare possumus. Nam pagina superiore, quæ est 1224., docet Kemnitius, nuptias Christianorum apud Augustinum esse Sacramentum, quia significant conjunctionem Christi cum Ecclesia, & quia Sacramentum sunt, non pati ullo modo polygamiam plurium uxorum simul. Ergo cùm Augustinus dicit, polygamiam Patriarcharum fuisse Sacramentum, non accipit Sacramentum eodem modo, quo

Probatur ratione, Matrimonium esse Sacramentum propriè dictum.

VEnio nunc ad rationes. Prima ratio ducitur ab insolubilitate Matrimonii, & Monogamia, quæ est ratio, qua passim utitur S. Augustinus. Matrimonium Christianorum est unius tantùm cum una, & omnino insolubile; igitur est Sacramentum conferens gratiam, ac propriè dictum. Antecedens patet ex illo Marci 10. *Qui dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam*; & præterea ex aliis multis testimoniis, quæ infrà suo loco adferentur. Consequentia probatur; nam ex eo, quod est unum, & insolubile, colliguntur duo. Primò esse signum sacrum. Secundò conferre gratiam: quæ duo Sacramentum propriè dictum efficiunt.

Primum apertè colligitur. Nam illa omnimoda insolubilitas in unis nuptiis, non potest referri in causam primariam, & certissimam, nisi in signum conjunctionis Christi cum Ecclesia, in quam causam perpetuò Augustinus eam insolubilitatem refert, in libro de bono conjugali. Nam si consideres Matrimonium, ut officium naturæ ad propagandam sobolem, ægrè potest reddi ratio, cur ob sterilitatem conjugis non liceat eam dimittere, aut aliam ducere. Si consideres, ut est in remedium contra fornicationem institutum, cur non poterit uxor perpetuo morbo laborans, dimitti? aut cur non poterit alia duci? Quare habet quidem Matrimonium ex jure naturæ quandam insolubilitatem, ut sanctus Thomas docet in 4. dist. 33. quæst. 2. artic. 1. non tamen tantam, quin aliquando ratio dictet, expedire ut solvatur accedente præsertim dispensatione divina. Cur igitur Matrimonium sit omnino insolubile, illa est potissima causa, quia significat divina institutione insolubilem conjunctionem Christi, & Ecclesiæ.

Et hinc est, quòd sapientes hujus mundi licèt à divortio abhorrerent, tamen quia potissimam causam ignorabant firmitatis vinculi conjugalis; certis de causis conjuges dimittebant, vel commutabant, vel plures ducebant: ut de Catone refert Augustinus lib. de bono conjugali, cap. 18. & de fide, & operibus, cap. 7. Quod idem de alio quodam refert Gellius lib. 4. cap. 3. qui uxorem, quam unicè diligebat, tamen ob sterilitatem dimittendam putavit. Idem refert Hieronymus lib. 1. in Jovinianum de Cicerone. Socratem constat duas simul habuisse uxores. Alia id genus exempla non pauca possent referri.

Denique ex Apostolo 1. Corint. 7. constat Matrimonium legitimum, & consummatum, ante Baptismum contractum, posse dissolvi; non autem posse si post Baptismum contrahatur. Cujus certè nulla causa reddi potest, nisi quia hoc Sacramentum signum

multas simul uxores habere, & impunè etiam conjuges per libellum repudii dimittere.

Secunda ratio sumitur à fine Matrimonii, qui est duplex, propagatio sobolis, & remedium contra peccatum fornicationis: nam uterque finis requirit in Matrimonio gratiam Dei.

Ac de Primo quidem fine sciendum est, non pertinere ad Matrimonium solùm procreare liberos, sed etiam educare, & instituere: in hoc enim differt conjugium hominum à conjunctionibus belluarum, quæ
C propriè Matrimonia non dicuntur, cùm solùm procreare, & alere, non autem instituere proles, ad bestias pertineat. Sed præter officium instituendi liberos, juxta regulas rationis, quod est commune omnibus gentibus, ad Christianos conjuges pertinet, filios instituere in fide, & religione, & dare omnem operam ut Ecclesiæ Catholicæ vera, & viva membra efficiantur. Et hoc patet, tum quia ad hoc conjunguntur Ecclesiæ filii, ut Ecclesiam ipsam augeant, & conservent; tum etiam, quia hoc requirit similitudo inter Christum, & Ecclesiam ex una parte, & viri ac fœminæ conjunctio ex altera. Christus enim, & Ecclesia semper filios spirituales per Baptismum gignunt, per Eucharistiam nutriunt, per Confirmatio-
D nem roborant &c. Itaque obligantur conjuges Christiani ex ipso conjugio, ad officia divina: numquam autem committuntur à Deo officia, quæ naturam superant, nisi etiam simul gratia detur, per quam illa officia exerceantur, ut oportet.

Quod verò attinet ad alterum finem, rectè dicunt Theologi, solum conjugium sine gratia Dei non esse sufficiens remedium contra fornicationem, tum quia concupiscentia ex actu conjugali accenditur potiùs, quàm extinguitur, tum quia sæpissimè accidit, ut ob morbum, vel absentiam conjugis, cogantur ad longum tempus se continere; quod quidem difficilius conjugatis esse solet, quàm in perpetuo cœlibatu virginibus vivere, pertinuit igitur ad auctorem divinæ le-
E gis, ut remedium perfectum, & omni ex parte sufficiens Ecclesiæ filiis provideret.

Tertia sumitur à ritu, & cæremoniis. Nam jam inde ab exordio Ecclesiæ, Matrimonium inter res sacras habitum esse constat, & inter sacrorum solemnia per Sacerdotum ministerium celebrari solitum. At certè si esset contractus humanus tantùm, quales sunt contractus venditionum, & locationum humanarum, vel politicum vitæ genus, qualia sunt, ut Calvinus loquitur, agricultura, tonstrina, ars sutoria, & cementaria, numquam sancti Patres cum rebus sanctissimis Matrimonium conjunxissent.

Tertullianus in 2. libro ad uxorem, ut ostendat, quantum intersit inter conjugium, quod in Ecclesia, & conjugium, quod apud Ethnicos celebratur: *Unde sufficiam*, inquit, *ad felicitatem ejus Matrimonii*

enar-

nitis, de Baptismo, de Matrimonio, de Confessione peccatorum, aliisque Ecclesiæ Sacramentis aliter sentirent, quàm Romanæ Ecclesiæ fides habeat; ubi videmus Matrimonium numerari inter ea Sacramenta, quæ propriè novæ legis Sacramenta dicuntur, & sunt. Habetur hoc decretum Lucii cap. Ad abolendam, de Hæreticis.

Concilium Florentinum, Græcis & Latinis consentientibus, instructionem Armenis dedit, in qua Matrimonium cum Baptismo, & Eucharistia, aliisque novæ legis Sacramentis enumeravit.

Ac ne fortè aliquis crederet, Græcos ab ea fide, & confessione postea recessisse, commodè accidit, ut paucis ante annis, idest, anno Domini 1576. Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus, nomine suo, & reliquorum Græciæ Præsulum, censuram ederet ad confessionem Augustanam Lutheranorum, in qua Censura cap. 7. legimus, Matrimonium divinum Sacramentum esse, atque unum ex illis septem, quæ Christus, & Apostoli Ecclesiæ tradiderunt, ubi etiam allegatur cap. 5. ad Ephes.

Ex quo testimonio duo quædam obiter colligi possunt, contra mendacia Adversariorum. Primum, si Græci, qui à Romani Pontificis obedientia longo jam tempore recesserunt, Matrimonium inter Sacramenta numerant; non igitur est hoc dogma proprium Pontificiorum. Deinde, si Græci, qui Apostolum non nisi Græcè legunt, ex cap. 5. ad Ephes. Sacramentum Matrimonii collegerunt; non igitur Latini ex ignorantia Græcæ linguæ, vel ex sola vocula *Sacramentum*, in editione vulgata Latina reperta, Sacramentum Matrimonii fabricati sunt, ut Lutherus, Calvinus, Beza, Kemnitius mentiuntur.

Porrò hic tantus Ecclesiarum consensus, piis ac modestis Christianis sufficere omnino deberet, etiamsi argumentum præterea nullum haberemus. Nam in Scripturarum & Patrum explicatione facilè labi possumus; at quòd Ecclesia numquam deficiat, quodque errare nequeat, tam apertè, tam luculenter, tam disertè ab ipso Christo, & ab ejus Apostolo dictum est, ut nihil apertius, nihil clarius, nihil expressius dici possit.

Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Matth. 16. *Ecclesia Dei vivi est columna & firmamentum veritatis*, 1. Timoth. 3.

Scripturarum, inquit Augustinus lib. 1. contra Cresconium, cap. 23. *à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod universæ jam placuit Ecclesiæ, quam ipsa Scripturarum commendat auctoritas: ut quoniam sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit hujus obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat.*

gnum est Apostolo resurrectionis mortuorum: denique in Evangelio plurima signa regni cælorum in parabolis Domini inveniuntur; significatur enim regnum cælorum per semen, per granum sinapis, per fermentum &c. & tamen nulla colliguntur ex tot signis Sacramenta propriè dicta.

Respondeo Primò, falsum Lutherus assumit, ut suprà ex Scripturis, & Patribus demonstravi. Secundò, non est argumentum solidum ab auctoritate negativa sacræ Scripturæ, cùm satis jam Catholici probaverint multa esse tradita ab Apostolis, quæ non sunt literis Sacris mandata.

C Adde, quòd Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ, art. 13. & Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 1219. agnoverunt, hoc Lutheri argumentum nihil valere. Et ideò admisit Philippus, habere Matrimonium promissionem aliquam gratiæ; Kemnitius autem & signum externum, & gratiæ promissionem admisit, licèt aliunde nolint Matrimonium esse Sacramentum propriè dictum.

Ad illam confirmationem, dico, non ex quolibet signo Sacramentum colligi, sed tantùm ex signo à Deo instituto, & cui sit annexa gratia. Quæ omnia inveniuntur in Matrimonio; est enim signum conjunctionis Christi cum Ecclesia, ad hoc planè institutum, ut ostendimus ex insolubilitate ejus; & præterea habet annexam gratiam, ut antea docuimus.
D At illa signa, quæ Lutherus & Calvinus proferunt, neque gratiam annexam habent, nec sunt propriè à Deo instituta; non enim Deus creavit cœlos, ut Apostolos significarent, sed ex naturali eorum proprietate ducit Scriptura similitudinem, ad officium Apostolorum explicandum. Et idem de omnibus aliis similibus intelligendum est.

Secundum argumentum Lutheri: *Matrimonium fuit ab initio Mundi, & adhuc permanet etiam apud infideles, nec minus verum, & sanctum est apud illos, quàm apud nos: & contrà inveniuntur apud fideles impii conjuges, quibusvis Gentibus pejores. At apud infideles Matrimonium non est Sacramentum; Ergo nec apud fide-*
E *les: vel si est apud eos Sacramentum; Ergo non est Sacramentum novæ legis proprium.* Idem argumentum faciunt Philippus, & Kemnitius loco notato.

Respondeo, non desunt Catholici, qui admittant, Matrimonium non esse Sacramentum proprium novæ legis, sed fuisse in lege veteri, etiamsi apud Judæos, & à Christo non tam institutum, quàm confirmatum. Ita enim docet Alphonsus à Castro libro 11. contra hæreses, verbo Nuptiæ, hæresi 3. & Petrus à Soto, lect. 2. de Matrimonio, & alii quidam, quorum rationes sunt præcipuè tres. Prima, quia Apostolus ad Ephes. 5. de conjugio Adami & Evæ, dicit: *Sacramentum hoc magnum est &c.* Secunda, quia Genes. 1. Deus benedixit conjugio Adami & Evæ; ex quo videtur gratiam signo adjunxisse. Tertia, quia Leo epist. 92. ad Rusticum, dicit, nuptias

ptias

corruptæ, fuisse illi additum, ut esset in remedium; & tandem in lege nova, à Christo institutum fuisse Sacramentum. S. etiam Bonaventura in 4. dist. 26. artic. 2. quæst. 2. docet, Matrimonium in lege nova tantùm habere annexam veram gratiam. Ex quo intelligimus eundem auctorem, cùm suprà asseruit, Sacramentum fuisse Matrimonium in statu innocentiæ, non esse locutum de Sacramento, quale nunc est. Scotus præterea eadem distinct. 26. quæst. unica, conclusione 4. apertissimis verbis docet, Matrimonium non fuisse Sacramentum ante Christi adventum, sed nunc demum in lege nova à Christo institutum. Quod idem ex recentioribus docent, Ruardus in explicatione art. 18. Lovaniensium, & Dominicus à Soto, in 4. dist. 26. quæst. 2. art. 2. & alii permulti.

Et Denique accedit manifesta ratio. Nam si Matrimonium Sacramentum fuisset ante Christi adventum, vel fuisset institutum in statu innocentiæ, vel posteà: non in statu innocentiæ, quia tunc nulla fuit necessitas gratiæ Sacramentalis, cùm nulla esset concupiscentia, vel difficultas; neque ullo remedio contra peccatum opus esset. In statu autem naturæ corruptæ, non legitur ulla institutio Matrimonii facta, in toto veteri Testamento, sed tantùm restrictio quædam, quoad personas contrahentes, Levit. 18.

Præterea in Testamento veteri, permissione Dei licita erant polygamia, & repudium; quæ duo pugnant cum ratione signi, & ideò tunc ne signum quidem erat Matrimonium, neque erat eo tempore gratia tam necessaria in Matrimonio, quàm nostro tempore est: cùm facilè potuerint homines illius temporis, vel multitudine uxorum, vel libello repudii occurrere illis difficultatibus, ob quas nostro tempore gratiam requiri docuimus. Et quamvis eo tempore tenerentur Hebræi instituere filios in fide, & religione Dei: tamen hic finis erat extrinsecus Matrimonio illorum, intrinsecus autem est Matrimonio Christianorum. De qua re vide Ruardum loco notato.

Neque tria illa argumenta convincunt. Nam ad Primum jam antè respondimus, Apostolum Paulum eo loco nomen Sacramenti non tribuere conjugio primorum Parentum, sed nuptiis fidelium. Deinde etiamsi conjugium Adami, & Evæ significasset conjunctionem Christi & Ecclesiæ, ut revera per modum figuræ significavit: tamen non potuit dici Sacramentum propriè dictum, qualia sunt nostra Sacramenta, quia defuit illi promissio gratiæ.

Ad Secundum respondeo, benedictionem illam fuisse corporalem, non spiritualem: inde enim fœcunditas corporibus, non auxilium gratiæ spiritibus attributa est. Quod rectè probat Augustinus lib. 13. Confessionum, cap. 24. ex eo, quòd eadem benedictio data legitur piscibus, & avibus.

sanctum apud infideles, & fideles: nam Augustinus locis notatis, apertissimè scribit, Matrimoniis infidelium deesse Sacramenti sanctitatem, quæ Matrimoniis fidelium minimè deest.

Ad illud, quod addebat Lutherus conjuges impios, & omnibus Gentilibus pejores inveniri apud fideles; Respondeo, non pollui Sacramenti sanctitatem per malos mores eorum, qui Sacramenta percipiunt, nam alioqui etiam Baptismum, & Eucharistiam Sacramenta esse negaremus: multi enim, qui ista Sacramenta percipiunt, sæpenumerò ipsis Ethnicis sunt

C pejores. Adde, quòd si apud fideles aliqui sunt conjuges impii, multi tamen pii, & sancti sunt: apud Gentes autem omnes sunt impii, nullus sanctus.

Tertium argumentum est Calvini, lib. 4. cap. 19. §. 34. *Non satis est, Matrimonium esse à Deo, ut Sacramentum censeri possit; nam etiam agricultura, & ars sutoria est à Deo, nec tamen est Sacramentum: sed requiritur, ut sit cæremonia exterior à Deo posita, ad confirmandam promissionem. Nihil tale esse in Matrimonio, pueri quoque judicabunt.*

Respondeo: de propositione hujus argumenti multa disputavimus, in primo lib. de Sacramentis in genere, ubi ostendimus, Sacramentum non esse institutum ad confirmandam promissionem, sed ad significandam, & conferendam gratiam. Sed etiam

D si propositio esset vera, nihil concluderet argumentum, quia falsa est assumptio. Ipsa enim externa, & visibilis conjunctio viri, & fœminæ, quæ per solemnia verba coram Ecclesia fieri solet, cæremonia externa est, atque à Deo instituta; & ex ea confirmari potest promissio illa divina, quòd Ecclesiam suam Christus numquam omnino sit deserturus, id enim per Matrimonium significari, ex Paulo demonstravimus ad Ephes. 5.

Neque obstat, quòd conjunctio illa viri & fœminæ, sit res naturalis, & usitata etiam apud Ethnicos: nam res etiam naturales si ad aliquid significandum referantur, cæremoniæ dici possunt. Manduca-

E re panem, & bibere vinum, res naturalis est, & apud omnes homines usitata; & tamen ipsi etiam Calvinistæ in sua Cena sancta, quam vocant, cùm panem manducant, & vinum bibunt, cæremoniam externam se exercere non malè arbitrantur, quia manducant, & bibunt, ut Christi mortem repræsentent; & eodem modo tum nos, tum illi, cùm baptizamus, aqua corpus abluimus, quod usitatum est vulgò apud omnes; & tamen sacram cæremoniam verè exercemus, quia ablutionem illam externam, ad internam ablutionem significandam referimus.

Quartum argumentum est ejusdem Calvini ibidem §. 36. & Kemnitii in 2. par. Exam. pag. 1207. *Pontificii Matrimonium immunditiem, & pollutionem, & carnales sordes appellant; ergo secum ipsi pugnant, cùm Matrimonium Sacramentum esse volunt; neque enim Sa-*

cramen-

lib. 4. Instit. cap. 12. §. 24.

Respondeo primùm, argumentum hoc totum mendacio & calumnia niti: nusquam enim Catholici legitimum Matrimonium, pollutionem, aut immunditiem vocant. Siricius enim antiquissimus, & sapientissimus Pontifex, non conjugia damnat, sed sacrilegia, quæ falsò à Lutheranis conjugia nominantur. Reprehendit enim c. 6. & 7. Monachos, & Sacerdotes, qui illicitis nuptiis implicari volebant, quibus ex Apostolica doctrina conjugia interdicta esse noscuntur; ac de his dicit: *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt*. Sacerdotes enim in carne esse, idest, carnaliter vivere convincuntur, cùm ad conjugia sibi interdicta aspirant. Capite autem 5. ubi nomen pollutionis habetur, reprehendit eos, qui post actam Pœnitentiam, ad pristinas sordes redeunt. Nemo autem agit Pœnitentiam, quòd legitimè nupserit, vel uxorem duxerit; quare id sequitur, ut illicitum aliquod Matrimonium reprehenderit.

Adde, quòd si in actu Matrimonii turpitudinem, & immunditiem aliquam esse diceremus ratione concupiscentiæ, & rebellionis membrorum, nihil diceremus divinis literis repugnans. Nam 1. Regum 21. interrogavit Sacerdos à Davide, petente panes propositionis: *Si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus?* Et respondit David: *Et quidem si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri, & nudiustertius*. Ex quo loco rectè probat S. Hieronymus lib. 1. in Jovinian. actum carnalem etiam in conjugatis, immunditiem dici posse. Et Apoc. 14. *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati; virgines enim sunt*; quo loco coinquinatio vocatur omnis actus, quo perit virginitas: per Matrimonium autem virginitatem perire, negari non potest.

Denique, si nihil turpe in actu conjugii est, cur homines erubescunt, neque coram aliis eum actum exercere audent? & cur Levit. 18. & 20. perpetuò instrumenta ejus actus, turpitudinis vocabulo appellantur? Quare propter hujusmodi inquinationem, de qua loquitur Apocalypsis; & immunditiem, de qua Abimelech in libris Regum; & turpitudinem, de qua Moses in Levitico; rectè dici potest Sacerdotibus: *Mundamini qui fertis vasa Domini*.

Præterea 1. Corint. 7. Apostolus virginem conferens cum conjugata, dicit: *Virgo cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore & spiritu*. Placet igitur Virgo Deo aliquo modo, quo non placet conjugata; & sancta est virgo corpore & spiritu, aliquo modo quo sancta non est conjugata: quamobrem non malè dici posset de conjugatis: *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt*; idest, qui carnalibus curis ob nuptias sunt implicati, cogitant quæ mundi sunt, quomodo placeant uxori, & ideò Deo placere non possunt eo gradu, quo placere potest virgo. Et ad eundem modum Sacerdoti ob cælibatum rectè accommodatur illud: *Sancti estote*, nimirum Sacramentum perit) & Sacerdotes sunt, quare non pugnant Sacramenta inter se. Esse autem in Matrimonio, quando liberis opera datur, multa, quæ animum à rebus divinis necessariò avocent, Apostolus docet 1. Corint. 7. *Qui cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est*; & ibidem hortatur conjuges, saltem ad tempus ex consensu ab actu conjugii se abstineant, ut vacent orationi. Itaque non propter Sacramenti sanctitatem, sed propter ejusmodi impedimenta Sacerdotibus Matrimonium interdicitur.

C Sed contra solutionem, Calvinus aliud argumentum profert. Est igitur sextum argumentum: *Coitus pars Sacramenti est, nec sine eo Matrimonium Sacramentum est, ut habet Magister lib. 4. Sententiarum, dist. 26. & Gratianus 27. quæst. 2. canon. Non est dubium, & canon. Cùm societas: nam per eum figuratur conjunctio Christi cum Ecclesia, per naturæ conformitatem, dum scilicet efficiuntur conjuges una caro. Ergo si à Sacramento non arcentur Sacerdotes, non solùm à vinculo, sed nec ab ipso coitu debent arceri: aut certè quod unum superest, Matrimonium Sacramentum non erit*.

Addit ad idem comprobandum Calvinus hoc acutissimum, scilicet, argumentum: *In Sacramento*, inquit, *conferri gratiam Spiritus Sancti affirmant: coitum tradunt esse Sacramentum: in coitu negant unquam*

D *Spiritum sanctum adesse*. Quam ultimam propositionem ex Gratiano probat, canon. Connubia, 32. quæst. 2.

Respondeo, de copula conjugali duæ sunt opiniones Catholicorum. Quidam enim docent, copulam illam neque Sacramentum, neque partem Sacramenti esse; sed actum solum, sive officium Matrimonii, proinde quid accidentarium esse respectu Sacramenti Matrimonii. Alii volunt, copulam conjugalem esse partem quandam Sacramenti, non quidem essentialem, sed integralem, & ideò ante copulam appellari ratum, sed non consummatum.

Omnes tamen in eo conveniunt, quòd copula non

E sit pars essentialis; & propterea Sacramentum Matrimonii totum, ac plenum quantum ad partes essentiales, inveniatur in contractu per verba de præsenti: quæ sententia est etiam veterum Patrum, ut ex apertissimis eorum testimoniis perspicuum est.

Ambrosius lib. de Institut. virgin. cap. 6. *Non defloratio*, inquit, *virginitatis, facit conjugium, sed pactio conjugalis*. Vide eundem lib. 2. in Lucam, cap. 2. Idem habet Augustinus lib. 1. de nuptiis, & concup. cap. 11. & lib. 2. de consensu Evangelistarum, cap. 1. ubi docet, inter B. Virginem Mariam, & S. Joseph, verum conjugium sine ulla carnali copula fuisse. Ad idem propositum alia quædam adducit ex Chrysostomo, Isidoro, Nicolao Papa, & aliis, Gratian. 27. quæst. 2.

Ubi tamen observandum est, in eadem quæstio-

ne

tione, patet; tum quia ita habent omnes codices S. Leonis, tum etiam quia illa negatio repugnat sententiæ S. Leonis. Ille enim docere intendit, concubinam non esse veram uxorem: ut autem hoc probet, non est opus, ut ostendat ad Matrimonium requiri commixtionem sexuum; illa enim commixtio in concubinatu non deest: sed ostendere debet, quod etiam facit, Matrimonium non tam in copula carnali consistere, quàm in fœdere nuptiali, in quo est Sacramentum Christi, & Ecclesiæ.

His præmissis, ad argumentum Calvini Respondeo, duo falsa ab ipso affirmari. Primo, coitum Sacramentum esse, vel talem Sacramenti partem, ut sine eo Sacramentum esse non possit: id enim falsum esse, testantur suprà citati Patres. Neque obstat, quòd per copulam significetur conjunctio Christi cum Ecclesia, per naturæ conformitatem: nam non illa sola significatio Sacramentum facit, sed etiam significatio conjunctionis Christi cum Ecclesia, vel cum quavis anima, per amorem Spiritualem. Quocirca si desit copula, significatio quædam deerit: non tamen omnis significatio, & ideò conjugium illud Sacramentum quidem erit, sed aliqua ex parte imperfectum, & non consummatum.

Ad illa loca Magistri, & Gratiani, quæ Calvinus allegat, jam est responsum, loca esse corrupta: unde etiam Magister, & Gratianus laborant in eorum explicatione. Sed nulla est difficultas, si Leonis epist. consulatur.

Secundò falsò Calvinus assumit, Sacerdotem non arceri à Sacramento Matrimonii, ex Catholicorum doctorum sententia, sed solùm à coitu. Arcentur enim planè Sacerdotes non à coitu tantùm, sed etiam à Sacramento Matrimonii; non quidem ratione Sacramenti, ut suprà diximus, sed ratione eorum, quæ Sacramento annexa sunt. Neque est absurdum, eos, qui unum Sacramentum habent, arceri ab alio, licèt utrumque sanctum, & Deo gratum sit, quando unius ministerium alterius functionem impedit. Nam & Apostoli Actor. 6. rejecerunt à se munus ministrandi mensis, ut verbo Dei, & orationi diligentiùs instare possent: & tamen utrumque opus pium, & charitatis erat. Et 1. Timot. 5. reprehenduntur viduæ, quæ ad ministerium Ecclesiæ assumptæ, nubere volebant: quia nimirum non facilè poterant nuptiis simul, & ministerio Ecclesiæ satisfacere.

Ad confirmationem Respondeo, in ea quoque duo esse vitia. Primum est, in illa propositione: *Coitum tradunt Sacramentum esse*, nullus enim Catholicorum, quod sciam, hoc tradit; sed ut anteà docui, aliqui id simpliciter negant, aliqui solùm admittunt esse partem quandam integrantem Sacramenti.

Ex qua sententia non sequitur, quod Calvinus sequi existimat, in coitu debere ordinariè Sacramentalem gratiam dari: gratia siquidem ex Catholicorum sententia tunc datur, cùm conjuges per verba adesse, sed non adesse ad eum actum efficiendum, speciali aliquo auxilio. Id enim Origenes docet, non omnia sanctorum opera fieri à Spiritu sancto. Quædam enim sunt aliquando mala opera, quæ etiam à Sanctis fiunt, & ea non fiunt à Spiritu sancto; quædam sunt bona, sed naturalia, & ideò non exigunt peculiarem Spiritus sancti præsentiam; immò nec decet ea tribuere peculiari Spiritus sancti auxilio. Et in hoc genere ponit Origenes conjugale opus, nec malè existimat, ad opus hoc naturam sufficere, neque esse necessarium, neque decere illud tribuere Spiritui sancto. Cùm hoc autem Origenis pronunciato rectè cohæret, per actum conjugalem posse acquiri gratiam
C Spiritus sancti, quando actus iste est actus justitiæ, vel obedientiæ, vel charitatis: nam harum omnium virtutum esse potest. Unde S. Augustinus lib. 4. in Julian. cap. 5. dicit, bonum beatificum esse, quando quis utitur conjugis carne non ad libidinem explendam, sed ad sobolem, ob Dei gloriam propagandam. Sed in tali opere voluntas illa, quæ actum conjugalem eligit ad Dei gloriam, Dei sine dubio auxilio indiget: opus autem ipsum conjugale ex voluntate illa sequitur per naturalia instrumenta, sine novo ac speciali Dei auxilio, ut Origenes volebat.

Septimum argumentum Kemnitii est in 2. par. Examinis pag. 1220. *Sacramentis propriè dictis annexa debet esse promissio gratiæ non cujuscumque, sed reconcilia-*
D *tionis, & remissionis peccatorum: talis promissio Matrimonio deest.*

Respondeo, nititur argumentum falso fundamento, quòd omnia Sacramenta sint instituta ad remissionem peccatorum: quod fundamentum non semel evertimus, tum in 1. lib. de Sacramentis in genere, tum in 4. lib. de Eucharistia. Et sanè ex ipsa Eucharistia fundamentum illud solidissimè evertitur. Eucharistiam enim Sacramentum esse propriè dictum, omnes concedunt, & eam tamen non ad peccata remittenda, sed ad vitam spiritualem per baptismum acquisitam, alendam, & conservandam, institutam esse, species ipsæ Sacramenti testantur: ideò enim in specie panis, & vini hoc Sacramentum datur,
E ut in eo nobis cibum dari ad vitam sustentandam intelligamus.

Octavum argumentum ejusdem, sumitur ex materia, & forma hujus Sacramenti: de qua re disseremus in sequenti controversia.

Nonum argumentum Kemnitii sumitur ex eo, quod sancti Patres antiqui, & vetera Concilia, ante Constantiense, & Florentinum, non tradiderunt Matrimonium esse Sacramentum; & ex Doctoribus Durandus cum iis, quos ipse citat, apertè negat Matrimonium esse Sacramentum propriè dictum, sive univocè cum aliis. Ex quibus, mendacii arguere conatur Tridentini Concilii verba, quæ ad initium sess. 24. ita habent: *Matrimonium inter novæ legis Sacramenta annumerandum sancti Patres nostri, Concilia, & universalis Ecclesiæ traditio semper docuerunt.*

nam esse. Utrum autem Sacramentum esset proprie dictum, non fuit causa cur tractarent, cùm nemo de illa re tunc ambigeret; Concilia tamen posteriora, causa id postulante, declararunt quod à veteribus omissum fuerat.

Quod ad Durandum attinet, scripserat ille initio (ut Capreolus refert in 4. dist. 26. qu. unica art. 3.) Matrimonium non esse propriè Sacramentum. Sed quia propterea malè apud Catholicos audiebat; in posteriori editione id correxit, atque ait, esse Matrimonium verè, & propriè Sacramentum, sed non univocè; atque istam quæstionem de univocatione, Logicam esse dixit, ut nimirum non videretur ab aliis, nisi in quæstione Logica dissentire. Sed quamquam ille non satis isto colore texit errorem suum, videmus tamen etiam ante Constantiense, & Florentinum Concilium, pro hæreticis, vel de hæresi suspectis habitos, qui Matrimonium è numero Sacramentorum eximerent. Quid autem virium habeant argumenta Durandi, nunc videbimus.

Sit igitur decimum argumentum, quod est primum apud Durandum: *In Sacramentis cæteris, id quod exterius agitur, excedit dictamen rationis naturalis, nec potest reddi sufficiens causa illius, nisi per lumen fidei. At quod exterius agitur in Matrimonio, naturalem causam habet; non igitur sunt univocè Sacramenta, Matrimonium, & reliqua sex. Major propositio probatur. Nam si quis videat in Ecclesia puerum baptizari, & ignoret mysteria nostra fidei numquam reddere poterit causam ejus ablutionis. Non enim ablutio illa fit, ut puer refrigeretur, aut lavetur corporaliter, qui sunt naturales aquæ effectus; sed ut justificetur à peccato originali, qui est effectus supernaturalis, & à sola Dei voluntate dependens. Et idem dici potest de aliis quinque Sacramentis, quæ sunt omnia signa voluntaria à Deo instituta. Probatur quoque minor propositio. Nam Matrimonium fit ad significandam, & efficiendam unionem insolubilem viri, & mulieris: id autem naturaliter significant verba exprimentia mutuum consensum; & ideò si Ethnicus videat Matrimonium celebrari, facilè causam reddet, cur id fiat. Neque satisfaciet, si quis dixerit, Matrimonium esse Sacramentum Christi, & Ecclesiæ, & hunc effectum non significari naturaliter, nec posse cognosci ab Ethnico. Nam significatio Sacramentorum principalis est ejus rei, quæ per Sacramentum efficitur: Sacramenta enim faciunt quod significant. Matrimonium autem non efficit unionem Christi cum Ecclesia, sed unionem masculi, & fœminæ; & ista unio dicitur ab Augustino lib. de bono conjugali cap. 7. res Sacramenti.*

Respondeo, minor propositio falsa est. Nam non est quælibet unio viri & feminæ, res Sacramenti hujus, sed unio planè insolubilis. Etiamsi enim communi consensu conjuges hoc vinculum Matrimonii consummati dirimere vellent, aut à summa potestate Ecclesiastica, vel temporali dirimi vellent; non tamen vinculum solvi posset. Hanc autem tantam

ad placitum, & ex divina institutione significat, quàm alia Sacramenta.

Undecimum argumentum, quod est secundum Durandi: *Sacramenta cætera consistunt in aliqua re sacra, quæ applicatur extrinsecus suscipienti à Ministro. At nihil tale invenitur in Matrimonio; non igitur Matrimonium est Sacramentum univocè cum cæteris. Major propositio patet inductivè: Nam in Baptismo applicatur aqua, sive ablutio; in Confirmatione unctio; in Eucharistia panis consecratus; in Confessione absolutio &c. Minor autem propositio certissima est. Nam in Matrimonio nihil est quod applicari possit, vel debeat: nam voluntas*
C *conjugum signo expressa sufficit. Quòd si quis respondeat, applicari in hoc Sacramento signa ipsa mutui consensus, non omnino satisfaciet; nam numquam ostendet applicari eo modo ista signa, quo modo applicantur Sacramenta cætera. Nam reliqua applicantur necessariò ab alio; nemo enim seipse baptizat, nemo se absolvit &c. at in Matrimonio ipsi conjuges seipsos ligant. Præterea alia Sacramenta non possunt conferri in absentes, neque uni per alium: nemo enim baptizat hominem absentem, neque ullus per procuratorem baptizatur. At Matrimonium inter absentes, & per procuratorem celebrari potest: non igitur univocè Matrimonium est Sacramentum cum Baptismo, & cæteris Sacramentis.*

D Respondeo, neganda est hujus argumenti consequentia; quia non est de ratione Sacramenti in genere, ut consistat in aliqua re, quæ extrinsecus applicetur, sed satis est, ut sit signum, & causa gratiæ justificantis.

Et sanè, si hoc argumentum valeret, facilè probaremus, nullum esse Sacramentum univocè cum reliquis. Nullum enim est, quod non habeat aliquid proprii, in quo ab omnibus aliis distinguatur: ut exempli causa, Sacramentum nullum præter Baptismum, habet pro materia verum, & naturale elementum. Possemus igitur ita formare argumentum; commune est Sacramentis, non habere pro materia verum, & naturale elementum; sed Baptismus habet pro materia verum, & naturale elementum; non igi-
E tur Baptismus est Sacramentum univocè cum cæteris: Idem argumentum fieri posset de Eucharistia; nam commune est Sacramentis cæteris, in actione consistere; sed Eucharistia non in actione, sed in re permanente consistit. Idem dici posset de aliis Sacramentis, ut Paludanus, & Capreolus fusè deducunt.

Si quis autem roget, quæ causa sit, cur solum Matrimonium non consistat in applicatione rei alicujus extrinsecæ; responsio in promptu est. Deus enim Sacramenta vario modo instituit; prout res erant variæ, in quibus ea instituit. Sacramentum Baptismi in lotione instituit, ideò aquam adhiberi voluit: Sacramentum Eucharistiæ in refectione, ideò panem, & vinum elegit; Sacramentum Pœnitentiæ in forma judiciali, ideò verbis sententiam pronunciari mandavit; & sic de cæteris. Matrimonium in contractu

tractu

tium: *Sacramentum Matrimonii non confert gratiam; cætera conferunt: non igitur est Matrimonium Sacramentum univocè cum reliquis*. Propositionem majorem probat Durandus auctoritate, & ratione. Auctoritas est aliquot juris Canonici Interpretum, ac præterea Magistri sententiarum in 4. lib. sentent. distinct. 2. Ratio est duplex. Una, Jureconsultorum, quos ipse citat. Altera, ipsius propria.

Jureconsulti probant, Sacramentum Matrimonii non conferre gratiam, quia licitè fit pactum de Matrimonio contrahendo, si certa summa pecuniæ numeretur: quod illicitum videretur, si Matrimonium gratiam conferret, est enim simoniæ crimen, gratiam Dei pecuniis emere velle.

Ipse verò Durandus hoc argumento utitur: *Matrimonium non confert primam gratiam, quæ est ipsa justificatio à peccatis; neque secundam gratiam, sive gratiæ incrementum: nullam igitur gratiam confert*. Et quidem quod gratiam primam non conferat, probat, quia solus Baptismus, & Pœnitentia ad peccati remissionem instituta sint. Quod non secundam, probat, quia majoris gratiæ esset Matrimonium, quàm continentia; si continens per Matrimonium in gratia divina augeretur.

Respondeo, quod attinet ad auctoritatem interpretum juris Canonici, non multum refert, quid pauci quidam ex illis senserint; tum quia communis sententia in Rubricam de sponsalibus & Matrimoniis, est in contrarium, ut notavit Navarrus in Enchirid. cap. 19. Numer. 22. tum quia in his, quæ ad Jus divinum pertinent, qualia sunt Sacramenta, major fides habenda est Theologis, qui veri sunt Juris divini Consulti, quàm Canonistis, qui in solis humanis legibus versantur.

Neque valet quidquam Durandi argumentatio, qui ex eo probat, magnam esse Canonistarum auctoritatem, quia ipsi probè norunt sententiam, & fidem Romanæ Ecclesiæ. Nam sententiam Romanæ Ecclesiæ norunt Canonistæ in iis, quæ ad humanos canones pertinent, non autem in iis, quæ pendent ex jure divino: neque canonem ullum in toto corpore juris invenient, ubi habeatur Matrimonii Sacramentum gratiam non conferre.

Quod autem ad Magistri sententiam attinet, ostendit præclarè S. Thomas, locum illum Magistri explanans, nihil à Magistro contra communem Ecclesiæ sententiam in eo loco disputatum esse. Quod enim ait Magister; quædam Sacramenta instituta esse tum in remedium, tum ut gratiam adjutricem tribuerent, ut Baptismum; quædam in remedium tantùm, ut Matrimonium; quædam ut gratiam tantùm adjutricem darent, ut Eucharistiam: intelligendum est de principali fine, & effectu Sacramentorum. Etsi enim omnia Sacramenta gratiam gratum facientem conferant, & omnis gratia gratum faciens vim haberet, tamen adhuc Sacramentum esset, ex eorundem Canonistarum sententia, proinde non liceret pro eo Sacramento pecunias dare, vel accipere: nihil enim sacrum licitè vendi, aut emi potest.

Ad rationem Durandi, quæ certè tanto Theologo indigna est; Respondeo, Matrimonii Sacramentum gratiam conferre, quæ & prima, & secunda dici possit. Nam etiamsi hoc Sacramentum non sit principaliter institutum ad remittenda peccata, tamen ea remittere potest eo modo, quo à Sacramentis Eucharistiæ, Confirmationis, & Ordinis remittun-
C tur: & siquidem id fiat, erit prima gratia; sin autem, erit secunda.

Neque obstat, quòd continentia sit excellentior Matrimonio: nam aliud est comparare statum cum statu, aliud, statum cum Sacramento. Status continentiæ altior est statu Matrimonii, & majoris gratiæ, & meriti: *Qui enim nubit, bene facit; qui non nubit, melius facit*, 1. Corinth. 7. Sacramentum tamen semper auget gratiam, in quocumque statu suscipiatur. Quare continens dum Matrimonium contrahit, in gratia crescit: sed si idem continens propter Deum nuptias humanas contempsisset, plus gratiæ apud Deum invenisset, quàm sit illa, quæ per Sacramentum Matrimonii datur.

D Decimumtertium argumentum, quod est Quartum Durandi: *In Sacramentis cæteris, ordinatio Ecclesiæ vim præcepti habere potest, sed numquam est de necessitate Sacramenti, quia non potest Ecclesia mutare essentialia Sacramentorum. At in Matrimonio, Ecclesiæ ordinatio est de necessitate Sacramenti, ut patet; quia cùm Ecclesia prohibet conjugia in certo gradu consanguinitatis, non perficitur Sacramentum inter eas personas, etiamsi personæ illæ reipsa Matrimonium contrahere conentur. Non igitur Matrimonium est cum cæteris sex univocè Sacramentum.*

Respondeo, mala est consequentia hujus argumenti, & major propositio falsa. Nam causa cur ordinatio Ecclesiæ sit de necessitate Sacramenti Matri-
E monii, non est, quia Ecclesia possit mutare essentialia hujus Sacramenti, sed quia potest mutare fundamentum prærequisitum ad hoc Sacramentum. Materia enim Sacramenti hujus, non est conjunctio viri & mulieris cujuscumque, sed conjunctio legitimarum personarum; alioqui etiam inter patrem & filiam, interque filium & matrem, esse posset Matrimonii Sacramentum. Quæ sint autem legitimæ personæ, Christus non definivit, sed præsupposito contractu humano inter legitimas personas, eam conjunctionem evexit ipse ad Sacramenti dignitatem. Ecclesia igitur determinat, quæ sint habendæ legitimæ personæ, & eo modo materiam, & fundamentum præparat Sacramento Matrimonii; non autem essentialia Matrimonii ullo modo mutat, aut mutare potest.

Præterea non videtur esse verum, quod in majori propositione Durandus posuit, esse proprium Matrimonii, ut in eo Ecclesiæ ordinatio sit de necessitate Sacramenti. Nam in Sacramento Pœnitentiæ, & Confirmationis, idem cernimus. Cùm enim Ecclesia Sacerdotem aliquem certæ parœciæ, vel diœcesi præficit, si is hominibus non sibi subjectis Sacramentum Pœnitentiæ administrare aggrediatur, non solùm peccat, quia contra Ecclesiæ præceptum agit, sed etiam irrita est absolutio. Et si summus Pontifex simplici Presbytero committat, ut Sacramentum Confirmationis alicubi conferat; Sacramentum illud erit verum, & ratum. Quod si absque Pontificis mandato, vel facultate id faciat simplex Sacerdos, neque Sacramentum erit verum, & ipse peccabit.

Decimumquartum argumentum, quod est quintum Durandi: *Absque Baptismo nemo est capax Sacramenti propriè dicti; sed Matrimonii capax est homo ante Baptismum, ergo Matrimonium non est Sacramentum propriè dictum. Minor propositio probatur: Nam Matrimonium ita est verum, & legitimum inter infideles ante Baptismum; ut inter fideles post Baptismum. Neque obstat, quòd post Baptismum dicitur ratum, quod ante Baptismum non dicebatur: nam dicitur quidem ratum, sed non est magis Sacramentum, quàm antea, cùm nulla mutatio facta sit.*

Respondent aliqui, ut Petrus Paludanus, & Joannes Capreolus in 4. dist. 26. q. unica art. 3. ad 5. & Joannes Eckius homil. 73. de Sacramentis, eos conjugatos, qui convertuntur ad fidem; debere post Baptismum iterum contrahere inter se Matrimonium, & tum demum contractum illum fieri Sacramentum. Alii tamen, ut Thomas de Argentina in 4. dist. 39. q. 1. art. 1. ad 1. & Paludanus loco citato, dicunt, sine novo contractu Matrimonium quod ante Baptismum non erat Sacramentum, statim post Baptismum esse Sacramentum, quia jam actu significat, quod anteà solùm in potentia significabat.

Sed quidquid de hoc sit, communis sententia Theologorum in 4. Sentent. dist. 39. est, Matrimonium infidelium esse posse verum, & legitimum, sed non ratum, nec omnino insolubile; sed si ambo conjugati convertantur ad fidem, & baptizentur, Matrimonium eorum fieri ratum, & omnino insolubile, & proinde Sacramentum. Nam ideò Matrimonium infidelium non est ratum, quia non est Sacramentum, ut S. Thomas docet in secundo scripto in 4. sent. dist. 39. Omnimoda enim insolubilitas est effectus Sacramenti. Sive igitur conjugati post Baptismum iterum contrahant, sive persistant in contractu antiquo, ille consensus mutuus signo aliquo, aut saltem ipsa copula expressus, Sacramentum conjugii facit in iis, qui jam per Baptismum capaces Sacramentorum effecti sunt.

bis esse videtur, ut dogma Ecclesiasticum in superiore quæstione explicatum, omnia ex parte tectum ac defensum maneat.

Kemnitius enim hinc argumentum ducit, ad probandum, nullum esse conjugii Sacramentum propriè dictum, quod in conjugio, materia & forma, sive elementum & verbum, non facilè demonstrari possint.

Canus autem dum pro sua opinione pugnat, iis argumentis imprudenter utitur, quibus hæretici nostri temporis, Ecclesiam vexare possent; siquidem lib. 8. de locis Theologicis cap. 5. affirmat non omne
C Matrimonium inter Christianos legitimè contractum esse Sacramentum, sed illud solùm, quod à Ministro Ecclesiastico sacris & solemnibus verbis celebratur. Quocirca verba, quibus conjuges mutuum consensum exprimunt, admittit ille formam esse contractus conjugii, sed non Sacramenti conjugii: & personas contrahentes admittit esse Ministros contractus conjugii, sed non Sacramenti conjugii.

At quia sententia communis, & vera, distinctionem istam omnino ignorat, & nihil interesse statuit inter contractum conjugii Christiani, ejusque materiam, formam, & Ministrum; & Sacramentum conjugii, ejusque materiam, formam, & Ministrum: ita ut quod sufficit ad contractum istum celebran-
D dum, idem sufficiat ad Sacramentum celebrandum: inde fit, ut dum Canus totis suis viribus probare conatur, Matrimonium sine forma verborum à Ministro Ecclesiastico prolata celebratum non esse Sacramentum, simul etiam probet quantum in se est, nullum revera esse in Ecclesia conjugii Sacramentum.

Nos igitur ut utrique respondeamus, Primò exponemus breviter, quæ sit materia, quæ forma, & Minister hujus Sacramenti, secundùm communem sententiam, & Kemnitii calumnias repellemus. Deinde, Cani sententiam refutabimus; atque ejusdem argumenta solvemus.

Quod igitur ad primum attinet, de materia hujus
E Sacramenti duæ sunt Theologorum præcipuè sententiæ, quas Petrus Paludanus refert in 4. dist. 1. q. 4. Una est, quòd consensus conjugum verbis expressi, seu verba consensum exprimentia, sint materia, & forma hujus Sacramenti. Altera, quòd ipsa corpora, seu personæ contrahentium, sint materia: verba verò exprimentia consensum, sint forma.

Quæ sententiæ meo judicio sunt ambæ veræ, & facilè conciliari possunt. Nam conjugii Sacramentum duobus modis considerari potest. Uno modo, dum fit. Altero modo, dum permanet postquam factum est. Est enim Matrimonium simile Eucharistiæ, quæ non solùm dum fit, sed etiam dum permanet, Sacramentum est: dum enim conjuges vivunt, semper eorum societas Sacramentum est Christi, & Ecclesiæ.

Si

determinantur, materia.

Atque hæc est sententia S. Thomæ in 4. dist. 26. quæst. 2. art. 1. Nam in responsione ad 1. dicit, formam Sacramenti hujus esse, verba conjugum: in responsione ad 2. dicit, materiam esse, actus ipsorum conjugum, quibus Sacramentum Matrimonii perficitur, ubi per actus intelligit eadem verba, quæ paulò antè dixerat, esse formam; nulli enim alii actus necessariò requiruntur ad hoc Sacramentum perficiendum: Nec non Richardi, Paludani, Capreoli, Dominici à Soto, & aliorum in eadem distinctione.

Si verò consideretur Matrimonium jam factum, & celebratum, negari non potest ipsos conjuges simul cohabitantes, sive externam conjugum societatem, & conjunctionem, esse materiale symbolum externum, repræsentans Christi & Ecclesiæ indissolubilem conjunctionem: quemadmodum in Sacramento Eucharistiæ, consecratione peracta remanent species consecratæ, quæ sunt symbolum sensibile atque externum, interni alimenti spiritualis.

Quare rectè mihi dixisse videtur Petrus à Soto, lect. 4. de Matrimonio, materiam non solùm circa quam, sed etiam ex qua Sacramentum Matrimonii constat, esse personas contrahentes. Theologi quoque fermè omnes satis indicant, corpora conjugum esse materiam Sacramenti hujus, dum affirmant, Ecclesiam posse constituere certos gradus consanguinitatis, & affinitatis, intra quos matrimonium sit irritum; quia dum eos gradus constituit, facit ut personæ quæ alioqui erant materia Sacramenti hujus, jam non sint amplius materia. Atque hæc de materia dicta sint.

Forma autem, consensu omnium Theologorum, Cano excepto, sunt verba, vel signa mutuum consensum exprimentia. Id habet expresse S. Thomas loco notato in 4. dist. 26. quæst. 2. art. 1. ad 1. & ante eum Hugo de S. Victore, lib. 2. de Sacramentis, par. 11. cap. 5. & omnes alii.

Sed objicit Kemnitius, pag. 1221. Joannem Gropperum nostra ætate docuisse, formam Sacramenti Matrimonii esse illa verba Domini, Matth. 19. *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, proinde non deesse, qui contra Scholasticos doceant, non esse formam Sacramenti hujus, signa mutui consensus.

At Kemnitius more suo non bona fide Gropperum citat. Locus Gropperi est in Enchiridio Christianæ Institutionis, nomine Concilii Coloniensis edito, in tract. de Sacramento Matrimonii: quo loco Gropperus colligit quidem formam Sacramenti hujus ex verbis Domini: *Quod Deus conjunxit &c.* sed non ait, illa verba esse formam, aut necessariò recitanda esse: immò expresse dicit, verba mutui consensus esse formam Sacramenti: *Superest*, inquit, *ut verbum & elementum hujus Sacramenti indicemus, & gratiam insuper in eo conferri demonstremus. Verbum itaque hujus Sacramenti, quo accedente ad elementum, fit*

C jugibus proferantur, necesse est, conjuges ipsos esse proprios hujus Sacramenti Ministros.

Neque absurdum videri debet, quòd in easdem personas concurrat causa materialis, & efficiens: id enim exigit natura contractus, qui de personis contrahentium fit. Quemadmodum enim, si quis in servum alicui se ipse venderet, idem esset vendens, & res vendita, efficiens, & materia: sic etiam in Matrimonio, cùm ipsi conjuges se mutuò tradant, ac donent; ipsi efficientes, & ipsi materia sunt. Et quamquam requiritur ex decreto Ecclesiæ, Minister Ecclesiasticus, qui consensum conjugum exquirat, & eundem approbet, & declaret, & benedictione Sacerdotali confirmet; tamen propriè qui Matrimonii Sacramentum efficiunt, ipsi conjuges sunt.

Ex his refelli possunt Kemnitii calumniæ. Objicit ille, in 2. par. Exam. pag. 1220. & sequenti, Scholasticos nondum fingere potuisse aliquid, quod materia & forma in hoc Sacramento rectè dici possit. Addit Theologos, & Jureconsultos nostros admodum varias, & incertas opiniones de hac re habere: arguit Tridentinum Concilium, quod nihil in re tam dubia determinaverit: colligit ex his omnibus, non posse etiam à nobis certò asseri, Matrimonium esse Sacramentum.

D Sed hæc omnia levia sunt, & inania. Nam In primis Concilium nihil determinavit, quia non erat opus. Sicut enim Dominus ipse non expressit materiam, & formam hujus Sacramenti, quia non novum symbolum instituit, sed humanum, usitatumque contractum evexit ad Sacramenti dignitatem, attribuens illi contractui novam significationem, & gratiæ promissionem: sic etiam Concilium muneri suo satisfecit, cùm explicuit Dominicam traditionem.

Deinde, Theologi mirificè inter se conveniunt quo ad formam, & Ministrum: quoad materiam autem non ita dissentiunt, ut facilè conciliari non possint.

E Et quamvis etiam tum de materia, tum de forma maximè inter se Catholici dissiderent: nihil id officeret certitudini, quam habemus de Sacramento Matrimonii. Nam ad fidem Catholicam de Sacramentis habendam, & ad eadem Sacramenta fideliter ministranda, vel suscipienda, satis est scire, quid necessariò requiratur ad Sacramentum celebrandum, & quot sint, & quæ illa, sine quibus non perficitur Sacramentum, quid autem in his propriè forma sit, quid materia, sine fidei præjudicio disputari, & etiam ignorari potest. Sciat Parochus, ad Baptismum aquam esse necessariam, cum illis verbis sacris: *Ego baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, utrum autem aqua, materia dicenda sit, & verbum forma, adeò sine periculo ignorabit, ut etiamsi verbum materiam, & aquam formam esse crederet, neque perniciosè erraret, neque inutiliter baptizaret.

Nunc adversus Cani opinionem probandum est, non aliam esse formam essentialem, neque alium Ministrum Sacramenti Matrimonii; aliam verò formam & alium Ministrum contractus Matrimonii, & propterea nullum celebrari inter Christianos legitimum Matrimonium, quin id continuò sit etiam verum Ecclesiæ Sacramentum.

Ac primò id probamus, quia si vera esset opinio Cani, non possemus ex Scripturis & Conciliis ostendere conjugii Sacramentum; neque immeritò dicerent hæretici hoc Sacramentum ab hominibus, idque recens, excogitatum fuisse. Nam in Scripturis habemus quidem, Matrimonium fidelium esse Sacramentum; sed novæ alicujus formæ, aut Ministri vestigium nullum in divinis literis reperimus. Quare si forma, & Minister contractus Matrimonii, sit etiam forma, & Minister Sacramenti Matrimonii; forma, & Minister hujus Sacramenti in divinis literis perspicuè demonstrabitur: si verò sit alia forma quærenda, aliusque Minister, alibi certè, quàm in divinis literis ista quærenda erunt.

Concilium Florentinum & Tridentinum, in quibus propter novas hæreses hoc dogma diligentius explicatum est, debuissent omnino formam, & Ministrum hujus Sacramenti assignare, si qua essent præter formam, & Ministrum contractus Matrimonii. At ista Concilia ne verbo quidem novam istam formam, & Ministrum indicant, quin potiùs satis apertè significant, non esse quærenda alia, præter ea, quæ in contractu Matrimonii inveniuntur.

Concilium Florentinum ita loquitur: *Septimum est Sacramentum Matrimonii, quod est signum conjunctionis Christi & Ecclesiæ, secundùm Apostolum. Causa efficiens Matrimonii, regulariter est mutuus consensus per verba de præsenti expressus*. Hæc ibi. Quo loco Concilium per causam efficientem Matrimonii, intelligit causam efficientem Matrimonii etiam ut Sacramentum est: Nam hoc susceperat explicandum, cùm diceret: *Septimum est Sacramentum Matrimonii*, & nisi ita intelligeret, jure reprehendi posset, quòd omisisset id, quod necessariò explicandum erat, & adjecisset id, quod à nemine petebatur. Quòd si causa efficiens Sacramenti Matrimonii juxta Concilii hujus Oecumenici declarationem, est mutuus consensus per verba de præsenti expressus, manifestè sequitur, formam Sacramenti hujus non esse benedictionem Sacerdotis, sed ipsa conjugum verba, & Ministrum necessariò requisitum, esse utrumque conjugem: Nam Minister est causa efficiens Sacramenti, neque aliter efficit, quàm formam materiæ adjungendo. Quicumque igitur Cani sententiam tueri volet, eum oportebit aut Concilio Oecumenico apertè repugnare, aut certè notam imprudentiæ eidem Concilio inurere.

Concilium Tridentinum sess. 24. in ipso decreto de

C terum, quæ Sacramenta non erant. Ritus enim ex materia, & forma constat. At in illis certum est, non fuisse de essentia Matrimonii verba aliqua à Sacerdote pronunciata: non igitur ejusmodi verba sunt de essentia Sacramenti Matrimonii, etiam apud Christianos.

Præterea idem Concilium Trident. in eodem loco anathema dicit iis, qui negant, Matrimonia clandestina, antequam ab Ecclesia irritarentur, fuisse vera & rata. Porrò secundùm usum loquendi sacrorum canonum illa Matrimonia dicuntur vera & rata, quæ non solùm sunt contractus civiles, sed etiam Sacramenta Religionis. Nam cap. Quanto, de divort. Innocentius III. docet, Matrimonia infidelium esse vera, sed non rata, quia non sunt Sacramenta: contra verò, Matrimonia fidelium esse vera, & rata, quia Sacramenta sunt. Dicuntur autem Matrimonia, quæ Sacramenta non sunt, non esse rata, quia non habent illam omnimodam insolubilitatem, quam habent ea, quæ Sacramenta sunt. Quare cum Concilium Tridentinum Matrimonia clandestina, vera & rata fuisse declaraverit certè negari non potest, quin etiam Sacramenta fuisse declaraverit.

D Habemus igitur, Concilia duo Oecumenica, quæ de hoc Sacramento ex professo tractaverunt, non modò non tradidisse novam formam, & Ministrum hujus Sacramenti, sed etiam perspicuè docuisse, non esse quærenda alia præter ea, quæ in contractu legitimi conjugii inveniuntur.

Secundò probatur ex communi consensu Theologorum. Nam in primis Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis par. 11. cap. 5. apertè dicit, Sacramentum Matrimonii perfici, cùm consensus utriusque conjugis exprimitur.

S. Thomas in 4. dist. 26. q. 2. art. 1. ad 1. clarissimè docet, formam Sacramenti Matrimonii esse verba conjugum; ex quo idem Doctor colligit, Sacerdotis benedictionem non esse de essentia Matrimonii. Et

E dist. 28. q. unica art. 3. dicit, clandestina Matrimonia esse vera Sacramenta, etiamsi nullus adsit Minister Ecclesiasticus: quia in clandestinis inveniuntur omnia, quæ sunt de essentia hujus Sacramenti. Atque hoc idem cæteri omnes docent: nam idem Canus fatetur esse hanc opinionem communem Scholarum.

Et Dominicus à Soto, qui paulò ante libros suos in quartum sententiarum edidit, quàm sua loca Theologica ediderit Canus, affirmat in 4. dist. 26. quæst. 2. art. 3. suo tempore non defuisse aliquos, qui disputare inciperent, formam essentialem Sacramenti Matrimonii esse illa verba Sacerdotis: *Ego vos conjungo*; sed tamen nullum adhuc fuisse, qui eam sententiam scriptis mandare ausus fuisset.

Ex quo intelligimus, Cani opinionem esse omninò singularem, & novam: ex quo rursus efficitur, aut Cani opinionem falsam esse, aut certè totam Ecclesiam

ctasse, nihil ejus causam juvare potest. Theologi enim, etiamsi de materia Sacramenti hujus diversas opiniones sequantur, tamen de forma, & de Ministro nulla apud eos dissensio est, & ideò quæstionem ex professo non instituunt, sed simpliciter affirmant id quod veritas habet, quia res ista semper in Ecclesia certissima fuit, neque venit in mentem ulli, ut id in controversiam revocaret.

Tertiò probatur ratione. Aut Matrimonia inter legitimas personas, easque Christianas, sine nova illa forma à Sacerdote prolata, continent vinculum insolubile unius cum una, vel non continent.

Si continent, ergo sunt vera novæ legis Sacramenta, nam illud vinculum est res Sacramenti, ut Augustinus docet, lib. de bono conjugali, cap. 7. & illa est causa, cur Matrimonia infidelium etiam legitima & consummata solvi possint per conversionem alterius conjugis 1. Corinth. 7. quia nimirum non sunt Sacramenta. Itaque illud vinculum omnino insolubile, est res supernaturalis, & Sacramenti divini effectus: quocirca ubi ille est, ibi etiam Sacramentum necessariò esse debet.

Si verò non continent illud vinculum, ergo solvi possunt, saltem in aliquo casu, vel cum Ecclesiæ dispensatione; & multæ etiam uxores duci possunt à Christianis modò sine benedictione Sacerdotali ducantur. Nam si vinculum unius cum una insolubile ex Sacramento nascitur, & hic nullum est Sacramentum, quid prohibet ista Matrimonia multiplicari, vel solvi? At inauditum est in Ecclesia Catholica, ut legitimè contracta, & consummata Matrimonia per ullam dispensationem solvantur, aut multiplicentur, etiamsi absque ullo ministerio Sacerdotum celebrata sint. Imò Concilium Tridentinum sess. 24. in decreto de Matrimoniis clandestinis, ea de causa inhabiles fecit homines Christianos ad ea Matrimonia contrahenda, quia judicabat non posse ulla ratione dissolvi Matrimonia, quamvis clandestina, si legitimè contraherentur; & tamen videbat expedire omnino, ut ejusmodi Matrimonia, vel non fierent, vel facta dirimerentur.

CAPUT VIII.

Solvuntur argumenta Cani.

JAM ad Cani argumenta respondeamus. Prima objectio: *Non potest ex Scriptura, vel traditione probari, Matrimonium prophanè contractum sine Ministro Ecclesiastico, esse Sacramentum: ergo si Matrimonium revera Sacramentum est, oportet illud præter ci-*

Secunda objectio: *In Concilio Florentino definitum est, omnia Sacramenta rebus, & verbis constare. In Matrimonio prophanè contracto sine Ministro Ecclesiastico, sæpè nulla sunt verba, sed soli nutus, aut litera, aut ipsa copula conjugalis; non igitur tale Matrimonium Sacramentum esse potest. Quòd si quis respondeat, nutus, & literas, & copulam, vicem verborum gerere: contrà objici potest, eadem ratione probari posse licere Sacerdoti muto nutibus absolvere, aut Episcopo muto nutibus Ordines sacros* C *conferre. Et præterea absurdissimum esse videtur, ut copula vicem suppleat formæ Sacramentalis, cùm in ea Spiritus sanctus non adsit, ut habetur Can. Connubia, 32. quæst. 2.*

Respondeo, in Concilio Florentino per verba, quæ ad omnia Sacramenta requiruntur, intelligi non solùm verba propriè dicta, sed etiam ea signa, quæ vicem verborum gerunt. Nam ideò idem Concilium, cùm singula Sacramenta sigillatim exponeret, non dixit, in Matrimonio necessariò verba requiri; sed ait regulariter verba conjugum adhiberi. Addidit verò illud (*Regulariter*) quia nonnumquam nutus adhibentur, qui locum verborum teneant.

D Neque inusitatum est, aut præter Scripturæ divinæ morem, ut per nutus homines loqui dicantur, & proinde nutus verborum vicem teneant: Nam Joan. 13. *Innuit Simon Petrus Joanni, & dixit*, quem locum enarrans Augustinus, scribit, Petrum innuendo dixisse, & ipsos nutus à divina Scriptura verba appellari.

Ad ea quæ Canus objicit de Sacramento Penitentiæ, & Ordinationis; Respondeo, Magnum esse discrimen inter ea Sacramenta, & Matrimonium. Sacramentum enim Pœnitentiæ habet formam judicii: in judicio autem ex tribunali sententia pronuncianda est; neque umquam est auditum, ut judex mutus constitueretur. Præterea debet Sacerdos confitentem audire, examinare, signa Pœnitentiæ in ipso cernere, E propositum non peccandi, & pro præteritis satisfaciendi in ipso cognoscere, quæ omnia requirunt præsentiam utriusque, & ut Sacerdos audire, & loqui possit. Pari ratione Episcopus Ordines collaturus, debet præsentes habere ordinandos, ut eis manus imponat, & instrumenta sacra tangenda offerat: debet etiam verbis formam pronunciare, ut certa potestas, quæ per Ordinationem confertur, exprimatur. Denique (si nihil haberemus aliud) Ecclesiæ usus satis ostendit, neque Absolutionem, neque Ordinationem vel à muto, vel ab absente conferri posse. At verò Matrimonium formam habet contractus: contractus autem ex natura sua, & ex consuetudine id habet, ut etiam inter mutos, vel absentes celebrari possit.

Ad illud de copula, jam ante responsum est, quæ-

& sanctificant homines, sacra verba meritò dicuntur & sunt. Neque obstat, quòd interdum à conjugibus nihil sacrum cogitantibus dicuntur. Nam etiam verba Baptismi, aliquando ab infidelibus sine ulla religione pronunciantur, & tamen quia ex institutione sua verba sunt sacra, & cum intentione faciendi quod Ecclesia facit, pronunciantur, Sacramentum efficiunt.

Quarta objectio: *In omnibus Sacramentis ex declaratione Florentini Concilii, requiritur certus Minister qui Sacramentum conferat: At in Matrimonio prophanè contracto nullus est Minister; non igitur tale Matrimonium est Sacramentum.* C

Respondeo, Concilium Florentinum, Ministrum quidem requirit, sed non negat posse in eundem hominem concurrere Ministri, & suscipientis personam: immò hoc ipsum idem Concilium apertè docuit, cùm ait, causam efficientem Matrimonii esse consensum conjugum per verba ipsorum expressum. Neque obstat, quòd in aliis Sacramentis distinguatur Minister à suscipiente. Nam ut suprà diximus, id proprium est Matrimonii, quia contractus quidam est: natura enim contractus id exigit, ut ipsi contrahentes sui contractus sint causa.

Quinta objectio: *Fideles non se existimant sacrilegos, quo tempore sic prophanè contrahunt, si fortè gratia Dei careant: in animis igitur fidelium inscriptum est, ejusmodi contractum non esse Ecclesiæ Sacramentum.* D

Respondeo; non video, quemadmodum antecedens argumenti sui Canus probare possit: nam contrarium ejus, quod ipse assumit, multò probabilius est. Cùm enim in Catechismis passim omnes legant, septem esse Sacramenta, atque unum ex eis esse Matrimonium, neque unquam vel in Catechismis legerint, vel in concionibus audierint, non omnia Matrimonia, sed tantùm quædam esse Sacramenta; credibile est fidelem populum communiter in ea sententia esse, ut omnia Matrimonia legitima Sacramenta esse censeat: & proinde sacrilegium in ejus Sacramenti violatione committi non dubitet.

Neque obstat, quòd nonnulli ad Matrimonium suscipiendum accedant multis peccatorum sordibus inquinati: nam multi etiam contrà inveniuntur, qui nulla ratione audent Matrimonium contrahere, nisi peccatorum confessione antè præmissa. Deinde si tam multi sunt qui sacra vasa diripiunt, qui templa polluunt, qui alia sacrilegia apertè committunt, etiamsi ea sacrilegia esse non dubitent: quid mirum, si hoc sacrilegium nonnulli facilè perpetrent, sive sacrilegium esse sciant, sive etiam fortasse nesciant. E

Sexta objectio: *Augustinus in epist. 23. ad Bonifacium, scribit, res ipsas corporeas, quibus Sacramenta constat, imaginem, & similitudinem gerere ejus sanctificationis, cujus signa & causa esse dicuntur, ut Baptismi lotio externa, internam purgationem, & Eucharistia externa manducatio, internam refectionem designant, &* re debuisset, non simpliciter, ut fecit, asserere.

Septima objectio: *Verba ex Concilio Florentino, forma Sacramentorum sunt: At fieri nequit, ut res non sacra Sacramentum perficiat: verba igitur sacra Sacramentorum forma esse debent. At in Matrimonio prophanè contracto nulla sunt verba sacra: non igitur tale Matrimonium Sacramentum appellari potest.*

Assumptionem, quam negandam esse facilè Canus animadvertit, probat; quia si ulla essent ejusmodi verba, illa certè essent: *Ego te accipio in meam &c.* Hæc autem non esse verba Sacramentalia, multis rationibus contendit. Primò, quia verba ejus, qui suscipit Sacramentum, materia esse possunt, forma autem nullo modo, cùm forma ab agente in passum mediantibus causis administris introducatur.

Secundò, quia licèt materia Sacramentorum res aliqua naturalis esse possit, forma tamen, quæ dat esse Sacramento, necessariò supernaturalis esse debet, illa autem verba. *Ego te accipio in meam*, undique naturalia sunt, & ab omnibus gentibus usurpata.

Tertiò, forma Sacramenti significat eum spiritualem effectum, cujus causa Sacramentum esse dicitur. At illa verba: *Ego te accipio in meam*, nullius effectus spiritualis signa sunt.

Quartò, verba quæ sunt forma Sacramenti, divina institutione determinata sunt, nec possunt hominum arbitrio mutari: at verba, quibus Matrimonium contrahendum sit, nulla sunt omnino definita.

Quintò, quando verba aliqua sunt forma Sacramenti, si nutus, vel Scriptura, vel aliud quodlibet signum, eorum verborum loco substituitur, inanis actio est. At si contrahentes loco verborum, nutus vel Scripturam subjiciant, æquè conficiunt Matrimonium, ac si verbis uterentur.

Sextò, nomen Sacramenti pro materia accipi solet, pro forma non item: Baptismus enim dicitur ablutio, non illa verba: *Ego te baptizo &c.* At illa verba: *Ego te accipio in meam &c.* dicuntur Matrimonium, seu Matrimonii Sacramentum: est enim Matrimonium contractus, qui ex amborum conjugum verbis constituitur. Verba igitur illa, materia Sacramenti sunt, non autem forma.

Respondeo, nego verba illa: *Ego te accipio in meam &c.* non posse esse formam Sacramenti. Ad Primam probationem. Respondeo, non esse impossibile, neque absurdum, ut aliquando idem sit agens, & patiens, præsertim secundùm partes diversas: potest enim unusquisque manibus sibi ipse pedes ligare, vel solvere, vel abluere, imò & una manu alteram solvere, ligare, abluere; eodem igitur modo poterit verbis, & lingua se ipse alteri tradere, quod in Matrimonio solùm requiritur. Quare si Cani argumentum valeret, probaret etiam Matrimonium, ut contractum civilem, esse impossibile: neque enim potest Matrimonium contrahi, quin seipsi conjuges li-

gent;

teriam Sacramenti, licèt sint verba aliquo modo humana, & naturalia; ita poterat admittere esse formam. Nam quemadmodum ille cogitur dicere verba illa, quatenus materia Sacramenti sunt, esse sacra, & supernaturalia, ratione novæ significationis à Deo institutæ; ita nos dicimus verba illa, ut Sacramenti formam, esse sacra, & supernaturalia &c.

Ad Tertiam Respondeo, verba illa ex divina institutione significare effectum spiritualem, nimirum spiritualem unionem Christi cum Ecclesia, & cum anima: quod idem cogitur Canus dicere de iisdem verbis, quatenus, ipsius opinione, materia sunt: nam etiam materia significare debet.

Ad Quartam Respondeo, verba Sacramentalia determinara esse quoad sensum, non quoad numerum syllabarum, vel sonum vocis; alioqui non possent linguis diversis Sacramenta celebrari. Sic igitur in Sacramento Matrimonii verba determinata sunt, quæ mutuum consensum sufficienter exprimant, sive id pluribus, sive paucioribus vocibus fiat.

Ad Quintam Respondeo, tunc solùm non posse subjici nutus loco verborum, quando forma Sacramenti est solum verbum propriè dictum: at in Matrimonio id peculiare est, ut forma sint eam verba propriè dicta; quàm etiam impropriè: ut nutus: ut suprà diximus in solutione secundæ objectionis.

Ad Sextam Respondeo, argumento illo tantùm probari verba conjugum esse materiam, non autem probari non esse etiam formam. Nam si id, quod materia est tantùm Sacramenti, Sacramentum nominari potest; quantò magis Sacramentum nominari poterit id, quod simul materia est, & forma?

Deinde verba illa: *Ego te accipio in meam*, Matrimonium appellari, est omnino inauditum: Matrimonium enim definitur, maris & fœminæ conjunctio, individuam vitæ consuetudinem retinens. Sic definit Alexander III. cap. Illud, de præsumptione, & ante eum Justinianus, Institut. de pat. potest. in principio, & eam definitionem Theologi, & Canonistæ passim recipiunt. Quare verba illa: *Ego te accipio in meam*, causa Matrimonii sunt, sed non sunt ipsa Matrimonium; proinde argumentum contra auctorem suum pugnat, probat enim illa verba: *Ego te accipio in meam*, non esse materiam hujus Sacramenti, sed potiùs formam, cùm Sacramentum de materia dicatur, de his autem verbis non dicatur.

Ultima objectio sumitur ex auctoritate Theologorum, Patrum, ac Pontificum: contendit enim Canus, non esse sententiam nostram communem omnibus Theologis. Atque ex tanto numero Doctorum, producit solùm tres, aut quatuor, ac deinde addit multa loca Pontificum, & Patrum ex jure Canoni-

Si de priore loquatur Canus, de qua sanè loqui visus est in tota superiore disputatione, nullum habet auctorem, quem pro sua sententia proferat: Nam Gulielmus Parisiensis, & Canonistæ loquuntur de benedictione, & precibus, quæ adhibentur tempore sacrificii in templo. Si de posteriore loquatur, habet quidem auctores prædictos, sed illi & pauci sunt, & nullo modo cum omni schola Theologorum conferendi. Et præterea in manifesto errore versantur: nam illam benedictionem posteriorem, exploratum, ac certum est, sacramentale quid esse, non autem Sacramentum, cùm in ea benedictione nulla sint verba, quæ forma Sacramenti esse videantur; & cùm ea benedictio secundis nuptiis non detur, quæ tamen omnium judicio vera Sacramenta sunt; & cùm absque peccato omitti possit, modò negligentia, & contemptus absit, ut patet ex can. Nostrates 30. quæst. 5.

Adde quòd fundamentum Canonistarum debilissimum est; probant enim sententiam suam ex cap. In Ecclesia de simonia, ubi prohibentur Sacerdotes accipere pecunias pro benedictione nubentium, quia ea benedictio Sacramentum est. Sed eo loco vocatur benedictio nubentium, Sacramentum largo modo; ut etiam ibidem Sacramenta vocantur, idest, cæremoniæ sacræ, exequiæ defunctorum, officium sepulturæ, deductio Episcopi ad suam sedem, & alia id genus.

Secundò objicit Canus Patres Concilii Coloniensis; qui aliam formam Sacramenti requirunt, quàm Scholastici requirere solent. Sed ad hoc supra respondimus, cùm Kemnitium refutaremus: ostendimus enim ex verbis ipsis Enchiridii, nomine Concilii Coloniensis editi, formam hujus Sacramenti esse verba, quibus conjuges mutuum consensum exprimunt.

Tertiò objicit Canus Petrum Paludanum, qui in 4. dist. 5. quæst. 2. scribit, non peccare conjuges, qui Matrimonium contrahunt in peccato mortali existentes. Ex qua sententia colligitur Matrimonium civiliter contractum non esse Sacramentum, neque enim auctor ille tam imperitus erat, ut nesciret Sacramentum Matrimonii sine sacrilegio suscipi non posse ab iis, qui in peccato mortali existunt.

Respondeo, Petrus Paludanus in illo ipso loco quem Canus citat, apertis verbis docet, Sacramentum Matrimonii ministrari ab ipsis conjugibus, consensum suum invicem exprimentibus, cùm in eo consensu signis expresso essentia Matrimonii consistat. Quare mirum est, cur Canus velit nos potiùs ex consequentia quadam ipsius colligere Paludani sententiam, quàm ex propriis verbis illius. Porrò Paludanus

mas probat, Matrimonium esse Sacramentum, quia per Ministros Ecclesiæ dispensatur, & quædam benedictio nubentibus datur.

Respondeo, prior locus si quid probat, probat solùm ad Sacramentum Matrimonii non sufficere nutus, sive quæcumque alia signa, sed necessaria esse verba, ut in omnibus aliis Sacramentis; at non probat, Matrimonium non esse Sacramentum, nisi verba illa à Ministro Ecclesiastico proferantur, cùm idem S. Thomas dist. 26. quæst. 2. art. 1. ad. 1. disertis verbis dicat, formam Sacramenti esse verba conjugum: benedictionem autem Sacerdotis non esse de essentia hujus Sacramenti. Adde, quòd idem sanctus Thomas in secundo scripto in quartum dist. 1. quæst. 1. artic. 3. cùm posuisset verba suprà scripta, quæ habentur etiam in primo scripto, addidit: *Vel dicendum, quòd in his, ut Sacramenta sunt, requiruntur aliqua signa loco verborum*; ex quo loco intelligimus S. Thomam non certum fuisse prioris opinionis.

In posteriore loco S. Thomas probat Matrimonium esse Sacramentum à signo, & conjecturis, ut etiam nos suprà fecimus, est enim signum hujus rei, quòd Matrimonium sacerdotali benedictione ornetur, & quòd ad Ecclesiæ Ministros pertineat causas Matrimoniales judicare.

Quintò profert testimonia gravissimorum auctorum. Evaristi in epist. 1. Calixti in epist. ad Episcopos Galliæ, Siricii in epist. ad Himerium, Hormisdæ apud Gratianum 30. quæst. 1. can. Nullus, Nicolai apud eundem Gratianum 31. quæst. 2. can. Lotharius, Ambrosii lib. 9. epist. 70. ad Vigilium, Isidori lib. 2. de officiis Eccles. cap. 19. Denique testimonia Conciliorum quorundam, ut Carthaginensis IV. can. 13. Lateranensis, ut habetur cap. in Ecclesiæ corpore, extra de simonia. Viennensis, ut habetur in Clementina religiosi, de privilegiis Lugdunensis 35. q. 3. can. Nulli, & Constantiensis in fine ipsius Concilii. Quæ sanè testimonia, si quid haberent contra sententiam nostram, meritò nos terrerent.

At nihil omnino habent, (uno Evaristi testimonio excepto) nisi, in Matrimonio adhiberi solere, vel debere benedictionem sacerdotalem, & alias ejusmodi cæremonias: quod etiam nos libentissimè accipimus, & contra hæreticos defendimus. Esse autem eas cæremonias de essentia Sacramenti, aut Matrimonium per verba de præsenti inter fideles contractum, non esse Sacramentum, in nullo eorum testimoniorum invenitur: immò in Concilio Lateranensi, unde sumptum est illud cap. In Ecclesiæ, de simonia, vocatur quidem benedictio nubentium, Sacramentum, sed tale Sacramentum, quale est etiam officium sepulturæ, exequiæ defunctorum, deductio Episcopi ad suam sedem, & similia.

Unus est Evaristus, qui in epist. 1. & apud Gratianum 30. quæst. 5. can. Aliter, Matrimonia sine Sacramento ... re, Matrimonia clandestina non fuisse vera conjugia, sed adulteria, vel stupra, aut fornicationes. Evaristus enim Matrimonia illa occulta non solùm negat esse Sacramenta, quod Canus audire cupit, sed etiam affirmat esse adulteria, stupra, fornicationes; quod nisi intelligatur in foro exteriore tantùm, manifestum errorem continet, ut Concilium generale, cui Canus, ut verè Catholicus parendum esse non dubitabat, apertissimè definivit.

C

CONTROVERSIA III.

De unitate conjugii.

CAPUT IX.

De polygamia multarum uxorum successivè.

Sequitur controversia Tertia de unitate Matrimonii, sive de polygamia, quæ unitati opponitur. Duæ sunt partes principales hujus controversiæ. Una de polygamia multarum uxorum successivè. Altera, de polygamia multarum uxorum simul.

D

De polygamia multarum uxorum successivè, quarum videlicet una alteri succedat, duo sunt, quæ nobis hæretici hujus temporis objiciunt. Primum est, quòd Polygamos non admittamus ad sacros Ordines.

Sed de hac re disseruimus in 1. lib. de Clericis, ubi ostendimus, Paulum unius uxoris virum, idest, qui non plures uxores habuerit, Episcopum, Presbyterum, & Diaconum ordinari voluisse, 1. Tim. 3. & Tit. 1.

E

Alterum est, quòd prohibeamus Christianis istam polygamiam. Kemnitius enim in 2. part. Examin. pag. 1226. scribit, Catholicos existimare, secundas nuptias non debere benedici, eò quòd Sacramento careant, & fornicationes sint, ac prostitutiones; & allegat decretum Gratiani, can. Hac ratione, & can. Quomodo 31. quæst. 1.

Sed hæc est manifesta calumnia. Fuit quidem antiquus error Montani, ut refert S. Augustinus in libro de hæresibus cap. 26. & Tertulliani, ut patet ex lib. ejusdem de Monagamia, & Novatianorum, teste Theodoreto lib. 3. de fabulis hæreticorum, secundas nuptias esse illicitas. Catholici verò, & verbo, & facto docent secundas nuptias, immò etiam tertias, & quartas, & alias deinceps esse licitas, & vera Matrimonia, atque adeò Sacramenta.

Id

forte secundas nuptias experti fuerint.

Huc Accedant testimonia Patrum, Ambrosii in libro de viduis, Hieronymi in epist. ad Geruntiam, Augustini in libro de bono viduitatis, Chrysostomi hom. 20. in epist. ad Ephes. & aliorum, qui secundas nuptias apertè probant, licèt illis continentiam præferant.

Denique Concilium Florentinum in instructione Armenorum (juxta fidem ejus, qui summam Conciliorum collegit) non solùm secundas, & tertias, sed etiam quartas, & alias deinceps nuptias, licitas esse declaravit.

Ad id, quod objicitur de benedictione, Respondeamus, verissimum esse, secundas nuptias non benedici; sed causam hujus rei non esse, quia secundæ nuptiæ careant Sacramento. Nam illud primum, idest, secundas nuptias non debere benedici, affirmant gravissimi auctores, Patres Concilii Neocæsariensis can. 7. Ambrosius, sive quicumque fuit auctor, in 7. cap. prioris ad Corinth. & in 3. caput prioris ad Timoth. Augustinus serm. 243. de tempore. Isidorus lib. 2. de officiis divinis cap. 19. Alexander III. & Urbanus III. extra, de secundis nuptiis, cap. Capellanum, & cap. Vir autem. At ideò secundas nuptias non benedici, quòd Sacramento careant, Patres citati non dicunt, neque est verum: benedictio enim illa ad Sacramenti essentiam non pertinet, ut suprà ostendimus, causa autem cur secundæ nuptiæ non benedicantur, est, quia benedictio in primis nuptiis data non perit, neque debent iterum benedici, qui semel benedicti fuerunt, ut Urbanus docet loco notato.

Ad loca, quæ objecit Kemnitius, facile est respondere. Nam vel Canonum illorum auctores Kemnitius reprehendit, vel Gratianum collectorem. Si auctores Canonum: cum antiquissimis Patribus bellum gerit, non cum Scholasticis, vel recentioribus doctoribus: tres enim Canones, qui in secundarum nuptiarum reprehensionem eo loco citantur, deprompti sunt ex auctoribus, qui ante mille & centum, vel mille & ducentos annos vixerunt. Si collectorem Kemnitius accusat, iniquus & improbus est, cùm eodem loco Gratianus apertè contrarium asserat, & multa testimonia Hieronymi & Augustini adducat, ut probet non solùm secundas, sed etiam quartas, & ulteriores nuptias licitas esse.

Sed expendamus etiam Canones à Gratiano citatos. Primus est Concilii Neocæsariensis ante annos 200. celebrati: nam in eo Concilio can. 7. prohibentur Presbyteri interesse celebritati secundarum nuptiarum, cùm pœnitentia injungenda sit iis, qui sæpius nubunt.

Hunc Canonem aliqui intelligunt de iis, qui simul plures uxores habere volunt: quod esse contra Evangelium in sequenti capite demonstrabimus. Alii eundem Canonem de iis intelligunt, qui sæpiùs nuptias contrahunt successivè, atque hos non peccare affirmant, quòd sæpiùs nuptias appetant; sed quòd

Secundus Canon tribuitur Chrysostomo, sed revera non sancti Joannis Chrysostomi, sed alterius cujusdam est, cujus extat opus imperfectum in Matthæum: quod opus aut est hominis hæretici, aut est ab hæreticis corruptum, siquidem multa continet cum doctrina Orthodoxa pugnantia.

Verba præsentis Canonis habentur serm. 32. in cap. 19. Matthæi, ubi auctor ille scribit, secundas nuptias ab Apostolis præcipi ob incontinentiam hominum, sed revera fornicationem esse. Quæ verba nonnulli ita exponunt, ut velint eum auctorem per hyperbolem vocasse fornicationem secundas nuptias, non quòd revera fornicatio sit, secundò nubere, sed
C aliquid minus bonum, quàm in viduitate permanere. Sed quidquid sit de auctoris illius mente, certum est ejus verba non habere in dogmatibus auctoritatem: præsertim, cùm verus Chrysostomus hom. 20. in epist. ad Ephes. dicat, secundas nuptias non posse damnari.

Postremus Canon S. Hieronymi est, in lib. 1. adversus Jovin. ubi tam multa scripsit, in laudem virginitatis, & continentiæ, ut visus sit nonnullis non modò polygamiam, sed etiam nuptias absolutè damnare.

Cæterùm in Apologia ad Pammachium, pro libris adversus Jovinianum, disertis verbis scripsit: *Non damno bigamos, immò nec trigamos, & si dici potest*
D *octogamos &c.* & in com. cap. 1. ad Tit. dicit, librum de Monogamia Tertulliani, ubi secundæ nuptiæ damnantur esse hæreticum: & in epist. ad Gerontiam de Monogamia: *Quid igitur?* inquit, *damnamus secunda Matrimonia? minimè; sed prima laudamus: abjicimus de Ecclesia Digamos? absit; sed Monogamos ad continentiam provocamus*. Itaque S. Hieronymus non illicitas secundas nuptias esse censebat; sed si quando vehementius ad Monogamiam hortabatur, id faciebat tum amore pudicitiæ, quo sanctissimus ille vir mirè ardebat, tum ob incontinentiam multorum, qui non contenti secundo, aut tertio, vel etiam quarto Matrimonio, usque ad vigesimum aliquando progrediebantur: refert enim in eadem epist. ad Gerontiam,
E Damasi tempore fuisse Romæ par conjugum, quorum alter viginti uxores sepelierat, altera maritos viginti, & unum.

Unus tamen adhuc scrupulus remanere videtur. Nam cùm Catholici doceant, Bigamos defectu Sacramenti non posse ad sacros ordines promoveri, videtur secundum Matrimonium apud Catholicos, ut Kemnitius dicebat Sacramento carere.

Respondeo, Bigami, defectu Sacramenti, sacris initiari nequeunt, non quòd eorum Matrimonium Sacramentum non sit, sed quòd perfectione quadam Sacramenti careat. Qui enim Monogamus est, significat Christum ita esse unum unius conjugis virum, ut numquam alteram habuerit; qui autem Bigamus est, significat quidem Christum esse unum unius, quod ad Sacramentum sufficit: sed non signifi-

vera, ex qua Gratianum filium jam ſuſceperat: ut colore aliquo intemperantiam ſuam tegeret, legem promulgavit, ut liceret unicuique duas ſimul conjuges habere.

Noſtro tempore Martinus Lutherus, ut alios errores innumerabiles, ita etiam hunc errorem, cujus ferè nulla memoria apud fideles extabat, ab inferis revocare conatus eſt. Nam in propoſitionibus de Bigamia Epiſcoporum, quas edidit anno 1528. ita ſcripſit, propoſitione 65. & 66. *Nota ſunt jura Moſaica, de fratris defuncti uxore, & de filia corrupta invito Patre, quæ cogunt plurium eſſe uxorum virum: quæ non magis ſunt abrogata, quàm reliqua omnia, ideſt, libera, nec prohibita, nec præcepta*, & ſuprà in propoſitione 62. & ſequentibus, dicit, apud Ethnicos fortaſſe ſcandalum fore, ſi Chriſtianus plures uxores habeat: tamen inter Judæos non eſſe ſcandalum, & ideò non poſſe oſtendi id eſſe illicitum. Et quia in tota Europa, & Africa vix ulli ſunt cum Chriſtianis Ethnici, ſed tantùm Judæi, & Mahumetani, quibus uxorum multitudinem Pſeudopropheta ſuus conceſſit; ſecundùm Lutheri ſententiam liceret in his omnibus regionibus uxores multas ducere. Quid? quod idem Lutherus in explicatione Geneſeos, quam anno 1525. edidit, in commentario ad cap. 16. non obiter, ſed ex profeſſo diſputat, utrum Chriſtianis liceat exemplo Abrahæ plures ſimul uxores habere, ac tandem reſpondet, id neque eſſe præceptum, neque prohibitum, ſed liberum; & ſe quidem nolle hanc novam conſuetudinem introducere, ſed nec improbare poſſe, cùm exempla Patrum adhuc ſint libera.

Hanc Lutheri ſententiam Anabaptiſtæ ſequuntur, ut Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 1229. teſtatur; ubi fatetur rectè à Concilio Tridentino damnari hunc errorem de polygamia plurium uxorum ſimul. Quare fateri debet, rectè etiam damnari Archiprophetam Lutheranorum, qui in eodem errore fuit; ut revera damnatur in 2. can. Concilii Tridentini ſeſſ. 24. his verbis: *Si quis dixerit, licere Chriſtianis plures ſimul habere uxores, & hoc nulla lege divina eſſe prohibitum, anathema ſit*. Hæc enim verba Concilii, quæ à Kemnitio approbantur, propriè in Lutherum diriguntur, cujus eſt illa ſententia, polygamiam non eſſe à Deo præceptam, nec prohibitam.

Neque eſt nova hæc definitio Concilii Tridentini. Idem enim definivit olim Syricius in epiſt. 1. & Innocentius I. in epiſt. 9. & Innocentius III. cap. Gaudemus, de divor. ac denique multi alii, in toto titulo de ſponſa duorum, & apud Gratianum 24. quæſt. 3. can. An non.

Poteſt autem hæc veritas his argumentis confirmari. Primò, Chriſtus Matth. 19. revocat Matrimonium ad primam inſtitutionem, ac vult eam deinceps valere. Sed prima illa inſtitutio excludit polygamiam. ... ba in numero ſingulari: *Maſculum, & fœminam fecit eos*, &; *Adhærebit uxori ſuæ*, &, *Erunt duo in carne una*; Apertè indicant Deum voluiſſe Matrimonium eſſe conjunctionem unius cum una, non unius cum multis.

Secundò ex illa explicatione Chriſti: *Itaque jam non ſunt duo, ſed una caro*. Hæc enim verba ſignificant Matrimonii initio inſtituti eum eſſe effectum, ut qui conjunguntur, fiant una caro: at ſi unus multis jungatur, non erit una caro, ſed multæ; nec tam fiet unio, quàm diviſio per tale Matri-
C monium.

Tertiò patet ex ipſa prima creatione hominis. Nam ſi Deus voluiſſet Matrimonium eſſe unius cum multis, creaſſet Adamo non unam tantùm, ſed multas fœminas, quas in uxores ducere potuiſſet. Nam non poterat Adam uxorem habere, niſi quæ cum illo creata fuiſſet à Deo; repugnat enim omnino naturæ, ut pater ducat filiam, aut neptem: omnes autem fœminæ præter Evam, filiæ, aut neptes fuerunt. Itaque coegit Deus Adamum Monogamum eſſe.

Accedat ultimò conſenſus Patrum. Nam Hieronymus, Chryſoſtomus, Beda, Theophylactus, & Anſelmus in commentario, ad cap. 19. Matth. Am-
D broſius in lib. de viduis extremo, & Auguſtinus lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia, cap. 9. docent Matrimonium initio inſtitutum, excludere polygamiam; immò rationes paulò ante allatæ, ex his Patribus depromptæ ſunt ferè omnes.

Secundò, Chriſtus Matthæi 5. & 19. Marci 10. & Lucæ 16. declarat eum, qui dimiſſa uxore aliam duxerit, mœchari. Ex quibus teſtimoniis colligitur, polygamiam jure Evangelico eſſe omnino illicitam; Nam ideò mœchari dicitur, qui dimiſſa priore aliam ducit: quia prior non poterat dimitti, & licèt videatur dimiſſa coram hominibus, tamen adhuc verè eſt uxor illius, qui eam primò duxerat. Nam ſi per dimiſſionem deſiiſſet eſſe uxor,
E non mœcharetur vir ejus, aliam ducens, quemadmodum non mœchatur, qui priore uxore mortua aliam ducit. Quòd ſi mœchatur, qui aliam ducit vivente priore, non licet igitur plures conjuges habere, niſi adulteria licita eſſe velimus; & ſi non licet aliam ducere, dimiſſa priore, multò minus priore retenta. Nam non licet priore dimiſſa aliam ducere, quia prior adhuc eſt uxor; at multò magis eſt uxor quæ non eſt dimiſſa: quare vivente priore uxore, ſive dimiſſa, ſive retenta, illicitum eſt ducere aliam.

Hoc argumentum non videtur Cajetano ſatis ſolidum: ſcribens enim Cajetanus in cap. 19. Matth. dicit hoc argumentum non carere ſcrupulo, propter verba quædam Marci. Deinde ſcribens in cap. 10. Marci, explicat ſcrupulum antea notatum: eſt autem

tem

do habebant, decepti fuissent. Quare expositio unius Evangelistæ per alium non debet esse talis, ut sine ea reddat falsum, quod aliquis eorum dixit. Oportet igitur, ut perspicuè verum sit quod Matthæus & Lucas dicunt, videlicet absolutè mœchari eum, qui secundam uxorem ducit, prima vivente: alioqui decepti fuissent, qui Matthæum, aut Lucam sine Marco legissent.

Præterea illa verba; *Mœchatur super eam*, non tollunt adulterium, sed ponunt, & aliquid præterea addunt. Mœchari enim super dimissam uxorem, est verè Mœchari, sed cum injuria addita injustæ dimissionis: & aliter exponere, est sine ulla causa relinquere propriam, & germanam verborum significationem, & fingere tropos ad arbitrium, quod si liceret, liceret etiam Scripturas omnes corrumpere & depravare.

Adde, quòd Augustinus lib. 1. de adulterinis conjugiis cap. 11. & Beda in commentario ad cap. 10. Marci, ita Marcum exponunt, ut nos diximus: & Innocentius III. cap. Gaudemus, de divortiis, totum argumentum, quod hactenus explicuimus, habet, & ante eum Innocentius I. in epist. 3. ad Exuperium cap. 6. & omnes alii Patres, quos in sequenti quæstione citabimus, qui affirmant verè eum Mœchari, qui vivente priore uxore etiam dimissa per repudium, alteri jungitur.

Sed fortè Cajetanus dicere voluit, mœchari super eam, esse verum adulterium, quia ducitur tunc alia uxor, invita priore, quæ injustè dimissa est: at retenta, & consentiente priore, non esse adulterium, si ducatur alia; proinde non apertè colligi ex verbis Domini, prohibitionem polygamiæ.

Respondeo, consensus uxoris neque sufficit, neque requiritur ad polygamiam licitam reddendam. Nam tempore Christiano, quo interdicta est polygamia, etiamsi prior uxor maximè vellet, ut maritus aliam duceret, non tamen id ei liceret: tempore autem Patriarcharum, quo polygamia licita erat, non requirebatur consensus; ut patet de uxoribus Jacob. Non enim verisimile est, consensisse Liam, ut Jacob acciperet Balam Rachelis æmulæ suæ ancillam in uxorem; neque contra consensisse Rachelem, ut Jacob acciperet Zelpham ancillam Liæ: sed Jacob jure suo utebatur. Sic etiam David multas uxores accepit, prioribus id ignorantibus; neque usquam legitur, maritum petiisse uxoris prioris consensum, ut ei liceret aliam ducere. Quare non facit adulterium, invita uxore aliam ducere, sed aliam ducere priore vivente, & uxore permanente.

Tertiò probatur ex Apostolo. Nam in primis Apostolus ubicumque loquitur de Matrimonio, semper vangelico pares sunt vir & fœmina, quantum ad fidem, & debitum conjugale, ut ipse idem Paulus explicat 1. Corinth. 7. cùm ait: *Uxori vir debitum reddat, & uxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier*. Quibus verbis Apostolus significat in contractu Matrimonii Christiani, quod est Sacramentum unius Christi cum Ecclesia,

C ita conjungi virum uxori, ut se totum illi tradat, sicut se totam viro mulier tradit: ex quo sequitur, ut sicut non potest mulier sine injustitia se tradere alteri viro; ita nec possit vir sine injustitia se tradere alteri fœminæ.

Quare S. Augustinus licèt in libro de bono conjugali cap. 17. scripserit, magis absurdum esse si una mulier multis viris, quàm si unus vir mulieribus multis jungatur: tamen in lib. 1. de adulterinis coniugiis cap. 8. docuit parem esse in Matrimonio Christiano fœminam viro, quod attinet ad monogamiam; & ideò sicut, Apostolo teste, mulier adultera erit, si vivente marito fuerit cum altero viro, ita etiam è contrario vir adulter erit, si vivente uxore fuerit

D cum alia fœmina.

Colligimus igitur ex Apostolo hanc rationem; Mulier non potest juxta Apostoli doctrinam plures viros habere; sed juxta eundem Apostolum pares sunt vir & mulier in hac re. Non igitur potest juxta Apostolum unus vir plures uxores habere.

Quartò polygamia tum ex parte viri, tum ex parte uxoris, juri naturæ, & rationi Matrimonii repugnat; non igitur licita est, præsertim in lege Evangelica, quæ sustulit permissiones omnes, quæ erant in lege veteri. Antecedens, quod attinet ad polygamiam, qua una mulier multis simul viris nuberet, apud omnes certum, & exploratum est: nam talis polygamia repugnat omnibus Matrimonii finibus.

E Possunt autem distingui quatuor fines Matrimonii, doctrinæ causa. Finis Primarius est susceptio & educatio prolis. At cùm una mulier non nisi semel in anno parere possit, ab uno viro sufficienter fœtari poterit. Si verò pluribus jungatur, non solùm non pariet sæpiùs, sed rarius, aut numquam pariet: experientia enim testatur, meretrices infœcundas esse. Deinde nemo virorum illorum quibus eadem uxor communis esset, filios suos nosset, quod sanè educationi liberorum plurimum noceret.

Alter finis Matrimonii est, domestica societas, & communicatio operum, quæ ad vitam necessaria sunt. Nam ut Aristoteles docet lib. 8. Ethicorum, cap. 12. vir & uxor non junguntur solùm ad procreandum, ut animalia cætera, sed etiam ad cohabitandum, ut simul familiam regant, & officia domestica

Quartus finis est, ut sit Sacramentum Christi & Ecclesiæ, cui fini maximè repugnat ista polygamia. Unus enim Deus est, cui Ecclesia jungitur, non multi: nec potest Ecclesia, sive anima quævis multis Diis conjungi, nisi fornicando.

Sunt autem hæ rationes S. Augustini lib. 3. de doctrina Christiana cap. 12. & libro de bono conjugali cap. 17. ubi etiam hanc ipsam sententiam probat exemplo veterum sanctorum. Inveniuntur enim quidam Sanctorum, qui plures uxores habuerunt, sed quæ maritis pluribus juncta fuerit, nullam omnino sanctarum legimus fœminarum.

Quod verò ad polygamiam illam attinet, qua unus vir multas uxores habet, non est omnino extra controversiam, an talis polygamia juri naturæ repugnet. Durandus enim in 4. distinct. 33. quæst. 1. & Alphonsus Episcopus Abulensis in cap. 19. Matth. quæst. 30. docent, non repugnare: Innocentius tamen Pontifex cap. Gaudemus, de divortiis, & Theologi plerique in dist. 33. lib. 4. sententiam contrariam tuentur. Nam etiamsi conjugium unius viri cum multis uxoribus, non repugnet. Primo fini Matrimonii, idest, prolis propagationi, & educationi; cùm facilè possit unus vir ex multis fœminis liberos procreare, & alere; tamen aliis finibus apertè repugnat.

Nam Secundus ille finis, qui est socialis cohabitatio, & domus gubernatio, non parum impeditur per uxorum multitudinem. Siquidem uxor, licèt sit viro subjecta, non tamen ut famula, sed ut socia, & collateralis: & ideò ipsa quoque in domo principatum habet, ut fusè tradit Chrysostomus hom. 20. in epist. ad Ephesios: & idem probat S. Thomas 1. par. quæst. 92. art. 3. ex ipsa productione mulieris: ideò enim non ex capite, neque ex pedibus, sed ex latere formata est, ut neque dominetur viro, neque subjiciatur instar ancillæ, sed socia sit, & collateralis. Quod etiam testantur honorum vocabula. Regum enim uxores Reginæ, & Augustorum Augustæ dicuntur. Jam verò omnis principatus sua natura diligit singularitatem, ut Augustinus docet lib. de bono conjugali cap. 17. repugnat igitur Matrimonio, ut unius viri plures sint conjuges.

Atque hinc intelligimus argumentum Augustini loco citato, quo ipse probat, non ita esse contra rationem, si unus vir plures uxores habeat, quemadmodum est contra rationem, si una mulier multos viros habeat: quia non est contra rationem, ut unus Dominus multos servos habeat; cùm sit contra rationem ut unus servus multos habeat Dominos; intelligimus, inquam, hoc argumentum non probare, non esse absolutè contra rationem, ut unus vir multas uxores habeat: siquidem magnum est discrimen inter subjectionem servorum ad Dominum, & subjectionem uxoris ad virum; sed tantùm probare, mi-

oriri, ex pravitate scilicet fœminarum. Nam è contrariò potius per accidens fieret; ex bonitate fœminarum, si eæ non orirentur, cùm eas polygamia secum adferat.

Quartus denique finis, nimirum Sacramentum, sine controversia polygamiæ repugnat.

His Accedit prima institutio: si enim polygamia naturæ conformis esset, sine dubio Deus initio illam instituisset, cùm & esset eo tempore maximè necessaria ad propagandum genus, & naturalis origo tunc formaretur. At econtrariò Deus initio monogamiam C instituit, ut in prima ratione ostendimus; non est igitur polygamia secundùm naturam.

Quintum argumentum sumi potest ex Ecclesiæ consuetudine. Si enim polygamia Christianis licita esset, aliquod exemplum proferretur probatorum Christianorum, qui plures simul conjuges habuissent. Mirabile enim est, exempla Patriarcharum, ut Lutherus dicit, semper fuisse libera, & licita: & tamen nullum probum virum nominari posse, qui in totis 1500. annis exempla illa imitatus cum laude fuerit.

Quid? quòd non solùm Christiani semper monogamiam coluerunt, sed etiam Ethnici apud Romanos. Nam in Jure civili ab Imperatoribus Gentilibus infamiæ nota, aliisque pœnis polygami afficiuntur, D ut patet ff. de his, qui notantur infamia leg. 1. item C. de incestis nuptiis, leg. eum qui. Aristoteles etiam tum in Politicis, tum in utroque Oeconomico, monogamiam præcipit. Sed de his hactenus.

CAPUT XI.

Solvitur argumentum adversariorum, ex Patriarcharum exemplo ductum.

SED argumentum solvendum est Lutheri, & Anabaptistarum, quod ab exemplo Abrahæ, Jacob, E David, aliorumque Patriarcharum sumitur, quos & uxores multas habuisse, & simul Deo gratos, atque acceptos fuisse constat. Quod argumentum variis modis dissolvi solet.

Quidam enim docent, Patriarchas unam tantùm uxorem legitimam habuisse, cæteras verò, concubinas eorum fuisse. Id quod probant, Primùm ex illis verbis Judæorum Joan. 8. *Nos ex fornicatione non sumus nati*; videntur enim significare voluisse Euthymio interprete, se non descendere ex Agar concubina Abrahæ, sed ex legitima, ejus uxore Sara.

Deinde, quia Scriptura passim concubinas appellat mulieres illas, quæ præter uxorem Patriarchis adhærebant; neque filios earum hæredes fuisse docet, ut patet ex illis verbis Genes. 25. *Dedit Abraham cun-*

cta

diluere, si existimasset Agar veram conjugem Abrahami fuisse.

Denique S. Leo epist. 92. ad Rusticum Narbonensem, cap. 4. distinguit inter uxorem & concubinam, ac docet concubinam non esse veram uxorem, ita ut si quis habens concubinam, ducat aliam in uxorem, ille non censeatur duplicare conjugium: ponit autem exemplum de Sara, & Agar. Quare videtur sensisse, Agar non veram fuisse Abrahæ conjugem.

Sed hæc sententia est improbabilis, nec difficultatem solvit. Nam quidquid sit de Sara, & Agar, certè Lia, & Rachel duæ veræ conjuges erant Patriarchæ Jacob, utraque enim libera erat, & utraque uxor perpetuò nominatur: & idem dici potest de Anna, & Phenenna uxoribus Helcanæ, & aliis permultis.

Deinde, quis credat Patriarcham Abraham virum sapientissimum, & sanctissimum, immò parentem omnis sanctitatis, & in Scripturis ab Apostolis, & Prophetis, & ab ipso Christo semper cum honore nominatum, vel ignorasse adulterium esse peccatum, vel adigi potuisse consensu conjugis, aut alia ulla de causa, ad id perpetrandum, quod peccatum esse non ignoraret.

Adde, quòd si non fuissent illæ veræ uxores Patriarcharum, oporteret dicere Patriarchas non tantùm semel, aut iterum ex humana fragilitate, sed toto ferè vitæ tempore, idque palam, & ex professione peccasse: illas enim mulieres perpetuò, & publicè retinebant.

Præterea Deus ipse dicit Davidi, 2. Reg. 12. *Dedi uxores Domini tui in sinum tuum:* at quomodo, quæso, Deus adulterii auctor esse potest?

Denique Beatus Paulus ad Galat. 4. scribit, duos filios Abraham significasse duo Testamenta, sive duos populos; & sicut Abraham unum filium habuit ex libera, idest, Sara, alterum ex ancilla, idest, Agar: ita Deum habuisse duos populos, unum ex Synagoga serva, alterum ex Ecclesia libera. Significavit igitur Agar Synagogam. At Synagoga non fuit adulterina conjunctione Deo copulata, sed legitima; ergo & Agar, si vera est significatio, non fuit adultera concubina, sed legitima conjux Abrahæ.

Neque argumenta illa concludunt; nam illud: *Nos ex fornicatione non sumus nati*, intelligi debet de fornicatione spirituali, quæ est idololatria, non de fornicatione carnali, ut hunc locum S. Augustinus rectè exponit: ideò enim illi addunt: *Sed unum Patrem habemus Deum*. Ac si dixissent: Nos non descendimus ex Gentibus idololatris, qui cum multis Diis fornicantur, sed ex Patriarchis unius Dei cultoribus.

Deinde idem patet ex verbis superioribus: suprà enim dixerant, se Patrem habere Abraham, & in-

Erant autem duo genera uxorum, tum apud Hebræos veteres, tum etiam apud Gentiles. Quædam, quæ ducebantur non solùm ad procreandos liberos, sed etiam ad societatem omnium bonorum, & totius domus gubernationem; atque harum tantùm filii erant hæredes; & hæ propriè dicebantur Matresfamilias. Quædam erant legitimæ etiam uxores, sed non admissæ ad societatem bonorum, & domus gubernationem; & hæ neque Matresfamilias dicebantur, neque earum filii hæredes erant; & hæ tum uxores, tum concubinæ nominabantur.

C

Id in usu fuisse apud Hebræos, patet ex cap. 25. Gen. suprà citato. Apud Gentiles autem id fuisse in more positum, perspicuum est ex Gellio lib. 18. cap. 6.

Et hoc modo exponit Gratianus dist. 34. can. Omnibus, canonem ultimum Concilii Toletani, ubi dicuntur admitti posse ad Communionem ii, qui una muliere contenti sunt, sive ea sit uxor, sive concubina: dicit enim concubinam vocari eam, quæ verè esset uxor, sed privatim ducta, sine legalibus instrumentis.

Ad Tertium argumentum ex Patribus desumptum, Respondeo, Ambrosium variis modis Abrahamum defendere conatum esse, sed in ultima responsione veram defensionem posuisse. In ultima enim responsione apertè scripsit, conjugium Abrahæ cum Agar non fuisse peccatum, sed mysterium: Deus enim ita fieri voluit ad aliquid futurum significandum, ut Apostolus exponit Galat. 4. Ex quo intelligimus, Ambrosium existimasse, conjugium cum pluribus uxoribus alioqui illicitum, Dei Dispensatione factum esse licitum: quæ est solutio, quam postea Innocentius III. & Scholastici secuti sunt.

D

Porrò S. Augustinus in locis citatis non dicit, Agar non fuisse uxorem, aut conjunctionem Abrahami cum ipsa fuisse adulterium, sed solùm dicit, eum non peccasse peccato libidinis, quia solùm ob amorem prolis, & ex consensu uxoris aliam mulierem cognovit.

At, inquiunt, potuisset uno verbo crimen depellere, si dixisset, Agar veram conjugem fuisse, & eo tempore licitam fuisse polygamiam. Respondeo hoc alibi dixit Augustinus. Nam in lib. 16. de Civit. Dei cap. 38. apertè scripsit, Jacob Patriarcham quatuor uxores habuisse, quia eo tempore nulla lex id prohibebat: & lib. 22. contra Faustum cap. 47. dicit eo tempore id non fuisse contra leges, neque contra consuetudinem, & ideò fuisse licitum. Sed quia Manichæi præcipuè objiciebant Patriarchis libidinem, ac petulantiam; idcircò S. Augustinus, & sæpiùs, & fusiùs demonstrare conatur, Patriarchas non lubrico carnis, sed amore posteritatis operam uxoribus dedisse.

E

Quod ad S. Leonem pertinet, distinguit ille uxorem

sed in re dubia pium existimo, Leonem exponere, ut jam feci.

Est igitur alia sententia aliorum, qui non solùm docent, fœminas illas Patriarcharum veras, & legitimas uxores fuisse, sed etiam affirmant id non esse prohibitum, nisi jure positivo Evangelico. Quam sententiam esse volunt sanctorum Patrum Hieronymi, & Augustini.

Hieronymus enim in epist. ad Oceanum de Monogamia clericorum, sic loquitur: *Sciebat*, Apostolus, *lege concessum, & exemplo Patriarcharum, ac Moysi, familiare populo noverat in multis uxoribus liberos spargere*. Hæc ille: non igitur contra legem ullam, sed potius secundùm legem erat polygamia, temporibus Hebræorum.

Augustinus lib. 3. de doct. Christ. cap. 12. *Sufficienda*, inquit, *prolis causa, erat uxorum plurium simul uni viro habendarum inculpabilis consuetudo*. Et lib. 6. de Civ. Dei cap. 38. *Eo tempore multiplicanda posteritatis causa multas uxores habere lex nulla prohibebat*. Denique lib. 22. contra Faustum cap. 47. *Peccata alia sunt contra naturam, alia contra morem, alia contra præceptum. Quæ cùm ita sint, quid tandem criminis est, quod de pluribus uxoribus simul habitis objicitur sancto viro Jacob? Si naturam consulas, non lasciviendi, sed generandi causa illis mulieribus utebatur: si morem, illo tempore, & in illis locis hoc factitabatur: si præceptum, nulla lege prohibebatur*. Hæc ille.

Hæc tamen sententia, repugnat Innocentio III. cap. Gaudemus, de divort. ubi dicit nulli unquam fuisse licitum sine divina dispensatione, plures simul uxores habere: repugnat etiam Chrysostomo homil. 56. in cap. 30. Geneseos, ubi dicit, consuetudinem plurium uxorum habendarum fuisse malam, & ideò à Christo abolitam; sed Patribus antiquis fuisse licitam, quia à Deo permissam: repugnat quoque Ambrosio, qui ut suprà vidimus, non potuit Abrahamum excusare ab adulterii crimine nisi ratione mysterii, nimirum, quia Deus dispensaverat in lege Monogamiæ ab initio institutæ.

Præterea si solo jure Evangelico positivo, non autem jure naturali prohibita esset polygamia, liceret hoc tempore infidelibus plures uxores habere: neque enim illi tenentur particularibus legibus Evangelii, antequam Christiani fiant. At post Christi adventum, & prædicationem, omnibus hominibus illicita est polygamia, ut ex eo patet; quòd si infidelis polygamus ad Baptismum veniat, cogitur dimittere uxores omnes, præter primam; quia indicat Ecclesia solum conjugium cum prima verum esse Matrimonium, ut patet ex cap. Gaudemus de divort.

Nec responderi potest, ejusmodi infidelem cogi post Baptismum dimittere uxores præter unam, quia lex Christiana prohibet, ne quis habeat plures simul uxores, etsi id in Gentilitate licitum fuerit. Nam lex Christiana prohibet etiam dirimi vera Matrimonia:

& Scholasticis positus. Ex enim dispensatione posita, non erat contra legem, immò erat secundùm legem Mosis scriptam, Matrimonium cum pluribus simul uxoribus: consuetudo quoque illius temporis erat inculpabilis, ut Augustinus dicit. Et denique eadem dispensatione vigente, non erat contra naturam, plures uxores ducere, sed tantùm eas ducere lasciviendi causa; & ideò rectè dicit Augustinus, conjugia Patriarcharum non fuisse contra naturam, quia non fiebant lasciviendi, sed gignendi causa.

Est igitur Tertia sententia Scholarum communis, Patriarchis ex divina dispensatione licuisse plures
C uxores ducere. Sed quoniam de hac etiam re variæ sunt opiniones, & alii quidem volunt singulis Patribus peculiarem adfuisse divinam inspirationem, qua intelligerent licere sibi divina dispensatione pluribus uxoribus jungi: alii volunt satis fuisse, si primis Patriarchis divina inspiratione innotuerit ea dispensatio: & rursus alii hanc dispensationem tantùm cum populo Dei; alii cum omnibus Gentibus factam docent: exponam paucis propositionibus, quid mihi in hac re probabilius videatur.

Prima propositio: *Circa polygamiam tam uxoris cum multis viris, quàm viri cum multis uxoribus, nullus homo dispensare potest, & maximè post Evangelium prædicatum*. Patet; quia polygamia prohibita est primùm
D jure divino naturali, & deinde jure divino Evangelico: non potest autem inferior dispensare in lege superioris proinde nec homo in lege Dei.

Secunda: *Potest Deus dispensare circa polygamiam unius viri cum pluribus uxoribus, non autem unius uxoris cum multis viris*. Ratio est, quia duo genera præceptorum ad jus naturæ pertinent. Quædam universalia, & communissima, quæ sunt veluti principia prima juris naturæ. Quædam alia, quæ ex primis tamquam conclusiones derivantur. Et quidem priora illa, continent ita universaliter regulam rectitudinis; ut in nullo casu mutatione ulla indigeant, & ideò sunt omnino indispensabilia; qualia sunt præcepta Decalogi. Posteriora autem continent quidem regu-
E lam rectitudinis: sed aliquando mutatis circumstantiis rerum, & personarum, utile est legem mutari; sed tamen etiam tunc mutari non potest nisi ab eo, qui illam posuit.

Jam igitur polygamia fœminæ unius cum multis viris pertinet ad prima illa principia juris naturæ, nec per ullam mutationem circumstantiarum potest fieri bona, quia repugnat, ut suprà ostendimus, omnibus finibus Matrimonii; ideò in illam nulla cadit dispensatio.

Dices, quid si sola esset una mulier inter homines, & ea esset nupta viro sterili: nonne oporteret cum ea dispensare, ut nuberet alteri viro, ne mundus interiret?

Respondeo, Non esse periculum ut talis casus accidat: Deo enim curæ est providentia generis humani.

lygamiam tempore Patriarcharum, non erat scripta in ullo libro, sed solùm impressa in mentibus: libros enim Scripturæ sacræ à Mose initium habuisse, certum est.

Secunda pars probatur, quia lex prohibens polygamiam, non erat solùm naturalis, quia conformis rationi rectæ, sed quia Deus speciali inspiratione docuerat Adamum, quæ esset natura Matrimonii à se instituti, & proinde se velle ut monogamiam contineret. Nam secundaria ista præcepta juris naturæ, non habent vim coactivam, nisi specialiter à Deo, vel ab aliquo principe sanciantur; sed solùm obligant quatenus recta ratio docet ita esse faciendum, vel non faciendum, ut S. Thomas docet in 4. sentent. dist. 33. quæst. 1. art. 1. ad 2. Sicut igitur speciali inspiratione sancita fuerat à Deo lex Monogamiæ, ita speciali inspiratione opus erat in ejus dispensatione.

Quarta propositio: *Dispensatio circa polygamiam, indicata est à Deo primis aliquot Patribus; deinde illorum verbo, aut exemplo ad cæteros pervenit.*

Probatur, quia jam tempore Abrahæ, & deinceps postea res erat omnibus nota, adeò, ut Sara Abrahamum induceret ad secundam uxorem ducendam. Neque enim credibile est, Saram fœminam sanctissimam hoc facturam fuisse, nisi id licitum esse scivisset: neque verisimile est, illi primum hoc à Deo indicatum. Pari ratione Laban obtulit Jacobo duas filias; & rursus illæ obtulerunt eidem duas alias uxores; neque ipse miratus est, aut dixit, non licere. Et denique Moses in Deuteronomio, tamquam de re nota, & passim licita loquitur, cùm ait: *Si fuerint alicui duæ uxores, una dilecta, altera odiosa, &c.* Deuteron. 21. non igitur necesse erat, ut ad singulos fieret inspiratio divina; sed satis erat, si primis Patribus facta fuerit, & fortasse soli Noe facta fuit, & deinde ipse alios docuit.

Quinta propositio: *Probabile est dispensationem concessam omnibus Gentibus, non autem solis Hebræis.* Dico id esse probabile, quia non ignoro multos existimare, soli populo Dei id esse concessum, nimirum ad propagandam eam Gentem, unde Messias nasciturus erat.

Probatur primò ex Augustino, qui in lib. 16. de civit. Dei cap. 38. & lib. 22. contra Faustum, cap. 47. scribit, in terris ubi Jacob uxores quatuor duxit, fuisse morem ducendi plures uxores, posteritatis causa, & eum morem fuisse inculpabilem, quia eo tempore polygamiam lex nulla prohibebat. Quo loco Augustinus indicat, dispensationem fuisse generalem, tum quia absolutè dicit, eo tempore nullam fuisse legem prohibentem polygamiam, quia nimirum lex naturalis propter generalem dispensationem nusquam obligabat, tum etiam, quia dicit in eo loco, & in aliis

C

Sexta propositio: *Probabile est, dispensationem hanc ante Christi adventum cessasse; sed si non ante cessaverit, certum est à Christo omnino esse sublatam, ita ut jam non solùm Christianis, sed etiam aliis Gentibus omnibus polygamia prohibita sit.*

Quod à Christo sublata dispensatio sit, si qua tunc erat, satis probatum est in primo argumento capitis superioris. Quod autem probabile sit, antea per se cessasse, inde colligimus, quod jam antea cessaverat causa dispensationis: causa enim fuerat paucitas hominum. Nam quia post diluvium homines paucissimi erant, & non diu vivebant, ut ante diluvium; idcircò Deus ad faciliorem propagationem generis humani, indulsit polygamiam: sed antequam Christus veniret, jam plenissimus erat mundus hominibus; quare cessaverat causa dispensationis.

D

Id quod homines etiam intellexisse videntur: nam nec apud Judæos, nec apud Romanos erat in usu polygamia tempore Christi, nisi fortè apud paucissimos. Siquidem in Evangelio sive discipuli, sive Pharisæi, sive alii loquantur, semper de uxore in numero singulari loquuntur; & quod est manifestum indicium hujus rei, Zacharias pater Joannis, cum uxorem sterilem haberet, non tamen aliam uxorem accepit, sed cum illa una usque ad senectutem vixit, ut patet ex 1. cap. Lucæ.

Unum adhuc solvi posset argumentum ex epistola Gregorii III. ad Bonifacium, ubi uxorem secundam concessisse videtur cuidam ob ægritudinem primæ. Sed de hac re disseruimus lib. 4. de Pontifice, cap. 12. Solutio communis est, illam primam non fuisse veram conjugem ob impedimentum perpetuum; atque id Gregorium declarasse.

E

CONTROVERSIA IV.

De Matrimonii firmitate.

CAPUT XII.

Matrimonium infidelium solubile esse, etiam quoad vinculum.

Sequitur controversia Quarta, quæ est de Matrimonii firmitate. Ubi est initio observandum, aliud judicium esse debere de conjugio fidelium, aliud de conjugio infidelium: & rursus aliud de conjugio fidelium rato, & non consummato, & aliud de conjugio fidelium rato, & consummato: denique

rem, excepta causa fornicationis &c. Ibidem, neque illud, quòd propter hæresim non solvitur vinculum Matrimonii, cùm tamen hæresis species infidelitatis sit.

Nam ad Primum responderi debet, hoc Matrimonium non dirimi ab homine, sed à Deo, cujus interpretem habemus Apostolum Paulum.

Ad Secundum Cajetanus in comment. cap. 7. prioris ad Corinth. respondet, Christum dedisse libertatem solis viris, dimittendi, causa fornicationis, uxores; non autem uxoribus dimittendi viros. Paulum autem locutum esse de causa, quæ sit communis viro & uxori, & hanc esse voluisse, conversionem alterius conjugis ab infidelitate.

C

Sed hæc solutio non videtur satisfacere argumento. Nam in primis (ut infrà ostensuri sumus) Dominus loquitur de dimissione quoad thorum, non quoad vinculum: in illa autem re pares sunt vir & uxor: potest enim, & vir uxorem adulteram, & uxor virum adulterum relinquere.

Sed neque hæc loca rectè conciliat Kemnitius, qui scribit in 2. par. Examin. pag. 1248. Christum loqui de eo, qui dimittit injustè, Paulum autem de eo qui injustè dimittitur. Nam ut Augustinus notat in lib. de adulterinis conjugiis, cap. 2. & 3. Paulus non tantùm permittit conjugi deserto ab infideli, aliud Matrimonium inire, sed etiam permittit simpliciter, dimittere infidelem, etiamsi cohabitare velit: solùm enim consulit, non autem præcipit, ut conjux fidelis non dimittat conjugem infidelem, si is velit cohabitare; & ideò si quis dimittat volentem cohabitare, non peccat contra ullum præceptum. Præterea, si infidelis non deserat fidelem, sed velit ei cohabitare cum injuria Creatoris, perpetuò scilicet persuadendo reditum ad infidelitatem, & Christum blasphemando, certè poterit à fideli dimitti, juxta illud: *Qui non odit patrem, & matrem, uxorem, filios &c. propter me*, Luc. 14. Hæc igitur est Apostoli sententia. Si infidelis discedit, nimirum nolens cohabitare, aut nolens sine injuria Creatoris, discedat &c.

D

Dicendum est igitur cum Augustino, lib. 1. de adulterinis conjugiis, cap. 1. & 2. Christum loqui de Matrimonio inter fideles, Paulum de Matrimonio contracto inter infideles, id quod Paulus ipse satis declarat. Nam cùm dixisset: *Præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere*, subjungit: *Cæteris autem ego dico, non Dominus; si quis habet uxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam &c.* Ubi per cæteros, intelligit eos, qui Matrimonium ante fidem contraxerunt, de quibus Dominus nihil præceperat: de his ergo Paulus consilium dat, ut vir non dimittat uxorem infidelem, si ea velit cohabitare sine injuria Creatoris. Sed quia hoc est consilium, non præceptum; ideò licet etiam dimittere uxorem infidelem, & tunc maximè, si nolit cohabitare.

E

tùm hæreticus, sed etiam apostata, Ethnicus, atheus, tamen numquam solvitur vinculum Matrimonii, quia Sacramentum est.

Et hinc solvitur etiam dubitatio, quæ nasci posset, cur videlicet si conjux fidelis nolit cohabitare cum conjuge etiam fideli, nisi cum injuria Creatoris, eum scilicet perpetuò ad malum sollicitando, cur, inquam, non possit Matrimonium solvi; causa enim jam reddita est, quòd ejusmodi Matrimonium in Ecclesia contractum, Sacramentum sit.

CAPUT XIII.

Matrimonium ratum, non consummatum, solvi etiam quoad vinculum, per ingressum in religionem.

ALtera quæstio, de Matrimonio fidelium rato, non autem consummato, tractata est à nobis in 2. lib. de Monachis, cap. 38. Itaque ad eam Lectorem remittendum putavimus.

CAPUT XIV.

Matrimonium consummatum solvi posse quoad thorum, & cohabitationem.

TErtia quæstio est de solutione Matrimonii consummati quoad thorum, & cohabitationem, manente vinculo conjugali; quæ solutio propriè dicitur divortium à Theologis: & distinguitur à repudio, quod est solutio etiam quoad vinculum. Quamvis Jureconsulti paulò aliter accipiant istas voces: nam repudium vocant dimissionem tum sponsæ, tum etiam uxoris; divortium autem, dimissionem solius uxoris post Matrimonium, sive quoad thorum, sive quoad vinculum, ut patet ex l. inter stuprum, & l. inter divortium, ff. de verb. significat. unde tam in Jure canonico, quàm civili, in titulo de divortiis, agitur de solutione Matrimonii, sive quoad thorum tantùm, sive etiam quoad vinculum.

Sed quidquid sit de vocibus, Lutherus in libro de captivit. Babylon. cap. de Matrimonio, Philippus in locis Theologicis tit. de conjugio, Kemnitius in 2. par. Exam. Concilii Tridentini, & alii passim, non agnoscunt divortium manente vinculo conjugali. Kemnitius autem non solùm negat, ullum esse licitum divortium ejusmodi, sed etiam Ecclesiam reprehendit, quòd pluribus de causis, & non sola causa fornicationis, divortium quoad thorum concedat.

At nihilominus sententia Theologorum, & Ecclesiæ totius est, posse Matrimonium consummatum inter fideles solvi quoad thorum & cohabitationem, duabus de causis.

Primò

trem suum, *& matrem*, *& uxorem &c.* Deinde si alter conjugum impellat alterum ad peccatum, ita ut non possit alter cum eo cohabitare sine periculo Deum offendendi; & de hoc loquitur Dominus cùm ait: *Si oculus tuus scandalizat te*, *erue eum*, Matth. 18. in quem locum scribens Hieronymus, docet sententiam Domini esse, ut si ii, qui nobis conjuncti sunt, & chari instar oculorum, ut parentes, filii, uxor, causa sint ruinarum, ab iis recedamus.

Atque hæc omnia habentur in decretis Ecclesiæ in titulo de divortiis, & nuper Concilium Tridentinum contra Lutheranos id ipsum his verbis confirmavit, sess. 24. can. 8. *Si quis dixerit*, *Ecclesiam errare*, *cùm ob multas causas separationem inter conjuges quoad thorum*, *seu quoad cohabitationem ad certum*, *incertumve tempus fieri posse decernit*, *anathema sit*.

Sunt autem antequam ad objectiones adversarii respondeamus, Observanda tria. Primum est, libertatem divortium faciendi ob crimen, parem esse viro, & uxori: licèt enim Dominus Matth. 19. de viro tantùm loquatur, quia ordinariè viri uxores dimittunt, raro autem ab uxoribus dimittuntur viri; tamen quod Dominus de viris dixit, etiam ad fœminas pertinet. Nam Apostolus 1. Cor. 7. utrumque dixit: *Præcipio non ego*, *sed Dominus*, *uxorem à viro non discedere*, *& vir uxorem non dimittat*; nimirum sine licita causa. Et idem docent Concilium Milevit. can. 17. Innocentius I. in epist. 3. cap. 4. Hieron. in epist. ad Oceanum de obitu Fabiolæ, & Augustinus lib. de adulterinis conjugiis 2. cap. 8.

Secundum est, divortium quoad thorum tantùm, propria auctoritate posse fieri, modò verè noverit conjux conjugis adulterium. At verò divortium quoad cohabitationem, quia res est publica, & quæ scandalizare potest cæteros, non posse fieri, nisi Ecclesiæ judicio, ut habemus cap. Porrò, de divortiis.

Tertium est, divortium in causa fornicationis quatuor de causis posse fieri illicitum. Primò si fornicatio fuerit sine crimine, & proinde non fuerit nisi materialis, ut si mulier vim passa fuerit, aut ex ignorantia cum eo rem habuerit, quem virum suum esse credebat, cùm tamen esset alienus. Secundò si uterque conjux eodem crimine teneatur. Tertiò si post cognitum adulterium conjugis, cum eo rem habuerit. Quartò si auctor fuit conjugi, ut fornicaretur. Vide Sotum in 4. dist. 36. quæst. unica, art. 1.

Sed Kemnitii objecta diluenda sunt, quæ adversus hunc Canonem proposuit in 2. par. Exam. pag. 1268. & sequentibus. Prima objectio: *Definitio illa divortii; quod sit separatio Matrimonii quod thorum, manente vinculo conjugali, nova est*, *& ex verbis Pauli malè intellectis*, *perperam fabricata*: *nam ex illis verbis deducta est*: *præcipio non ego*, *sed Dominus*, *uxorem à viro non discedere*, *quòd si discesserit*, *manere innuptam*, *aut* de injusta discessione, in posteriore de justa. Si enim Apostolus ageret de separatione illicita ob leves causas, cùm ait, *Quòd si discesserit &c.* non daret conjugibus optionem, ut post separationem, aut innuptæ manerent, aut viris suis reconciliarentur, sed simpliciter præciperet, ut viris reconciliarentur. Si enim Dominus uxorem à viro discedere prohibuit, nimirum sine justa causa, ut ipse Apostolus testatur, quomodo fieri potest, ut idem Apostolus ibidem permittat, contra Domini præceptum, uxorem à viro

C sine justa causa separatam manere? Quare hic erit sensus Apostoli: præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere, nimirum sine justa causa; quòd si discesserit, causa nimirum justa inventa, manere innupram &c. Errant igitur manifestè Erasmus, Kemnitius, Calvinus, Beza & omnes alii, qui hunc locum exponunt de injusta discessione; & justum divortium ex hoc loco colligi posse negant.

Secunda objectio: *Christus Matth. 5. & 19. dimissionem conjugis nisi propter causam fornicationis pronunciat esse illicitam*, *& illegitimam*. *Contra hanc Christi sententiam*, *Pontificii decernunt præter fornicationem*, *multas alias esse causas*, *propter quas licita*, *& legitima conjugum separatio fieri possit*.

D Respondeo, constat ex Evangelio, alias esse causas præter fornicationem carnalem, cur conjugium separari possit quoad thorum, ut suprà ostendimus ex variis locis: sed ille in primis est insignis, qui habetur Matth. 19. Nam ubi Dominus jusserat, non dimitti uxorem, nisi ob fornicationem; in eodem capite, promisit centuplum in hoc sæculo, & vitam æternam in futuro iis, qui uxores dimiserint propter Evangelicam perfectionem. Quare ne ipsum Evangelium secum pugnet, adhibenda est explicatio, & limitatio aliqua.

Præterea ex Apostolo 1. Cor. 7. didicimus, posse infidelem conjugem à fideli dimitti, etiamsi fornicatio non intercesserit: non igitur verba Domini universaliter, & sine limitatione accipienda sunt.

E Ut igitur Domini sententiam exponamus, Primò limitanda est ad Matrimonia contracta inter fideles, ut detur locus Apostolo permittenti solutionem conjugii contracti inter infideles. Secundò sententia Domini intelligenda est de dimissione ratione criminis non ratione majoris perfectionis adipiscendæ. Nam ratio cur Dominus prohibet conjugem dimitti, est quia qui injustè dimittit, est altori conjugi causa mœchandi. At qui dimittit causa majoris perfectionis, non est causa mœchandi, quia vel Matrimonium est consummatum; & tunc non potest fieri talis separatio, nisi ex consensu libero utriusque partis; vel est ratum tantùm, & tunc fit separatio quoad vinculum, & ideò potest conjux relicta alteri nubere: quare nullum est adulterii periculum.

nium, ut suprà ostendimus, dirimuntur ab Ecclesia ob crimina, quæ vergunt in detrimentum alterius conjugis. Quare idem Augustinus lib. 1. retract. cap. 19. non vult nos hanc suam sententiam absolutè sequi.

Dicendum est igitur, Dominum ob duas causas excepisse solam fornicationem. Prima causa est, quia sola fornicatio est propria ratio solutionis Matrimonii; cæteræ autem communes sunt Matrimonio cum aliis omnibus confœderationibus: nam propter hæresim, vel inductionem ad peccandum, non solùm separari debet conjux à conjuge, sed etiam filius à patre, frater à fratre, servus à Domino &c. Quocirca Dominus istas causas non exclusit, quas sciebat esse communes, sed exclusit eas omnes, ob quas cæteræ confederationes non dirimuntur, excepta fornicatione. Ratio autem hujus est, quia sola fornicatio directè opponitur fidei conjugali, & substantiæ ipsius Matrimonii, cætera autem crimina per accidens se habent ad Matrimonium.

Secunda causa est, quia Dominus loquebatur de dimissione non ad certum tempus, sed perpetua: nam de hac loquebantur, qui eum interrogaverant. Porrò causa perpetui divortii nulla est, nisi fornicatio: propter fornicationem enim conjugis, etiamsi tantùm semel ea perpetretur, & mox qui peccaverat, resipiscat, liberatur alter conjux à debito reddendo per omnem vitam. At propter alia crimina non liberatur, nisi pro eo tempore, quo durant ea crimina: si enim conjux, qui conjugem ad peccandum inducebat, resipiscat, & seriò convertatur, tenetur conjux eum recipere, eique affectu maritali cohabitare, quia ista crimina, ut diximus, per accidens opponuntur Matrimonio, ac fornicatio per se opponitur; & ideò statim, atque conjux fornicando frangit conjugi datam fidem, quia non stat promissis, cadit à jure conjugii, nec habet amplius in conjugem ullum jus.

Tertia objectio: *Separationem, quæ 1. Cor. 7. extra causam fornicationis describitur, Paulus nec suadet, nec decernit, sed docet eam pugnare cum præcepto Domini, qui præcipit non discedere: quando verò conjuges contra illam Apostoli doctrinam privata contumacia se separant, tunc Paulus suadet reconciliationem, aut si hoc nolint, pronunciat ipsos debere sine conjugio manere. Sed octavus hic canon dicit, ipsam Ecclesiam ob multas causas, præter fornicationem, decernere posse separationem.* Hæc Kemnitius; volui enim ejus verba ponere, ne queratur objectionem suam non esse fideliter recitatam.

Respondeo, tunc soluta est hæc objectio, cùm ad primam respondimus: falsò enim Kemnitius assumit, illa verba Pauli: *Si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*, esse accipienda de illicita discessione, ut ibi ex Augustino invictissima demonstratione docuimus. Itaque falsò dicit Kemnitius, describi 1. Corinth. 7. separationem extra causam fornicationis

nit, suprà probavimus, quia est conformis Evangelio, & rectæ rationi. Nam cùm duo immineant pericula: Unum conjugi innocenti, si sinatur habitare cum conjuge hæretico, aut impellente ad flagitia; periculum videlicet in hæresim, aut in flagitia labendi: Alterum conjugi nocenti, si separetur; periculum scilicet fornicandi: Ecclesia recto judicio censet potiùs consulendum innocenti, quàm nocenti, & ideò Matrimonia illa dirimit quoad cohabitationem. Quare Pontificii non ideò separationem decernunt, quod de periculis fornicationis, & adulterii non sint

C solliciti, sed quod magis solliciti sint de periculis aliis gravioribus.

Quinta objectio: *Contendunt tale debere esse divortium, in quo vinculum Matrimonii salvum maneat. Atqui sic Pontificia illa separatione vinculum conjugii multis & variis modis solvitur. Nam quid sit vinculum Matrimonii, docent hæ sententiæ: Et adhærebit uxori suæ; Faciamus ei adjutorium, quod sit coram ipso; Mulier non habet potestatem corporis sui, sed vir; Iterum convenite, ne tentet vos Satan; Non sunt duo, sed una caro; & ipsum Matrimonium definitur individua vitæ consuetudine. At hæc omnia vincula solvit divortium quoad thorum, & cohabitationem; ergo homines separant, quod Deus conjunxit.*

D Respondeo, tota objectio nititur falsa vinculi conjugalis explicatione. Vinculum enim conjugale dicitur mutua quædam obligatio, quia vir ita efficitur maritus unius fœminæ, ut non possit esse alterius, illa vivente; & fœmina ita efficitur uxor unius viri, ut non possit esse alterius, illo vivente: Sic enim explicat Apostolus Roman. 7. & 1. Corint. 7. Cohabitatio autem, & societas lecti, ac mensæ, de quo loquuntur Scripturæ allegatæ à Kemnitio, non vinculum ipsum efficiunt, aut sunt, sed ex illo consequuntur: alioqui quotiescumque vir, & uxor, etiam justa de causa, in diversas regiones abirent, atque inter se distarent, conjugii vinculum solveretur; quod sanè absurdissimum est. Sicut igitur vir, &

E uxor, vinculum Matrimonii retinent, quando unus in Oriente, altera in Occidente degit, quia non potest vir alteri fœminæ, neque uxor alteri viro sine adulterio jungi, cùm adhuc sint veri conjuges, licèt non cohabitent, neque sibi invicem adhæreant: ita etiam vinculum conjugii retinent vir & uxor, per divortium separati, quia adhuc ille hujus solius fœminæ vir, & illa hujus solius viri uxor est.

Illa autem verba: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*; de vero vinculo intelligenda sunt, non de cohabitatione, aut lecti communione, nisi velimus conjuges ipsos toties solvere quod Deus conjunxit, quoties à se invicem absunt.

CA-

dum à Romana Ecclesia separaverunt. Id enim inter eorum errores numerat Guido Carmelita, in sua summa de hæreticis; & in Concilio Florentino sessione ult. Pontifex ipse Eugenius Græcis dixit, eos graviter à Latinis accusari, quòd Matrimonia dissolverent: neque illi negare ausi sunt, sed rationes suas se habere responderunt. Denique notum est, hoc tempore Græcos re ipsa Matrimonia dissolvere, & conjugibus alia Matrimonia ineundi potestatem facere in causa adulterii.

Ex Latinis Lutherani omnes, & Calvinistæ, atque Anabaptistæ in eodem errore versantur: sed alii magis, alii minus errant.

Lutherus in libro de captivitate Babylonica, cap. de Matrimonio, nihil statuere audet: tamen cupit vehementer definiri non solùm in causa fornicationis, sed etiam quando alter conjux recedit in aliam regionem post decennium, aut numquam reversurus, licitum esse aliud Matrimonium contrahere. Ubi obiter annotanda est Lutheri contradictio in eadem pagina. Nam scribit Papam errare, cùm divortium concedit extra causam fornicationis, quam solam Dominus excepit: & statim adjungit, optare se ut definiatur, licere divortium facere ob absentiam diuturnam alterius conjugis. Si enim error est, divortium facere ob aliam causam, quàm fornicationis: errorem igitur definiri cupit Lutherus, cùm ob absentiam conjugis divortium esse licitum definiri cupit.

Addit autem, se nolle quidquam definiri sola Papæ, & Episcoporum auctoritate; sed si duo eruditi, & boni viri in nomine Christi consentirent, & in spiritu Christi pronunciarent, eorum judicium se Conciliis prælaturum: quæ sanè mera fatuitas est. Nam unde sciemus, duos illos homines in nomine Christi magis consensisse, & in Spiritu sancto pronunciasse, quàm tot Episcopos, qui ex diversis provinciis unum in locum legitimè conveniunt ad fidem Christianam explicandam? Certè his mille, & quingentis annis, numquam Ecclesia duorum quorumlibet hominum judicia Episcoporum Conciliis antepofuit.

Idem Lutherus post annos tres, anno videlicet 1523. doctior factus (nam priorem librum anno 1520. ediderat) scripsit librum in caput 7. prioris ad Corinth. ubi multas ob causas Matrimonium solvi, & aliud iniri posse censet: ut, si non modò Ethnicus Christianam, sed etiam falsus Christianus Christianam conjugem deserat; vel si conjux conjugem ad furtum aut aliud peccatum inducat, vel si ob frequentes rixas molesta sit cohabitatio cum priore conjuge, vel si diu absit alter conjux. In libro quoque de causis Matrimonialibus, edito anno 1530. Si pauper cum divite Matrimonium contrahat, & con-

parti innocenti licere aliud conjugium celebrare: tamen in annot. ad cap. 5. Matth. idem Melanchthon non solùm parti innocenti, sed etiam nocenti aliud Matrimonium concedit, quia (ut ipse dicit) non est ulli imponenda pœna, quam ferre non possit.

Joannes Brentius in Confess. Wirtembergensi, cap. de Conjugio, in fine illius cap. sperare se dicit, pios Episcopos, & Principes concessuros jus contrahendi aliud Matrimonium iis, qui ob adulterium alterius conjugis justo divortio separati sunt.

C Joannes Calvinus lib. 4. Instit. cap. 19. §. ult. tyrannicam legem vocat, quæ non permittit aliud conjugium ei, qui ab adultera conjuge divortium fecit: & in cap. 19. Matt. vult quidem vinculum Matrimonii dirimi in causa adulterii, sed non admittit alias causas, nisi desertionem fidelis à conjuge infideli.

Martinus Kemnitius in 2. par. Examin. pag. 1249. Calvinum apertissimè sequitur. Nam duos tantùm casus esse voluit, in quo liceret aliud Matrimonium inire, nimirum adulterium alterius conjugis, & desertionem infidelis, ubi per infidelem non intelligit quemlibet injustum desertorem, ut Lutherus, & Philippus intelligebant, sed solùm eum qui Christianus non est, sed Gentilis; de quo casu nulla est quæstio,
D ut suprà vidimus. Deinde in sequenti pag. 1250. explicat se tantùm loqui de parte innocente, cùm aliud Matrimonium ob adulterium concedit. Quare neque Philippus cum Luthero, neque Kemnitius cum Philippo, aut Luthero in sententia convenit.

Eandem sententiam secutus est Erasmus, qui in annotat. ad 7. cap. prioris ad Corinth. fusissimè probare conatur, propter fornicationem licere conjugi innocenti ad alias nuptias transire. Edidit autem Erasmus primùm has annotationes anno 1515. biennio scilicet antequam Lutheri factio exoriretur: ex quo intelligimus, non Erasmum à Luthero, sed Lutherum potiùs ab Erasmo hunc errorem hausisse.

E Ex Catholicis duo sunt, qui eodem errore tenentur. Cajetanus in Commentar. ad cap. 19. Matth. timidè tamen, & breviter rem attingens: & Ambrosius Catharinus, qui lib. 5. annotat. in Commentaria Cajetani, in fine, disputat quæstionem istam, ac tandem concludit, ex Evangelio, & Apostolo non posse colligi, non licere in causa fornicationis aliud Matrimonium inire; id tamen variis canonibus esse prohibitum, & ideò non debere fieri nisi ex Ecclesiæ auctoritate.

Porrò tres isti, Erasmus, Cajetanus, Catharinus in hoc multum ab hæreticis suprà nominatis distant. quòd se Ecclesiæ judicio disertis verbis subjiciunt. Et quia Ecclesia sententiam suam jam apertissimè protulit, ut patet ex can. 6. & 7. sess. 24. Tridentini Concilii, ubi anathema dicitur iis, qui sentiunt Matrimonium quo ad vinculum ulla de causa solvi pos-

esse licitum ad alias nuptias aspirare.

Primus locus sit ille, qui est apud Matth. cap. 5. *Omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat*. Verba illa: *Et qui dimissam duxerit, adulterat*, vel universè accipienda sunt, vel cum exceptione, nisi ob fornicationem. Si universè, ergo qui dimissam duxerit, etiam ob fornicationem, mœchatur; ergo non fuerat dimissa quoad vinculum, sed solùm quoad thorum: non enim mœcharetur qui illam ducit, nisi adhuc esset priori viro alligata. Si cum exceptione, ergo qui fornicariam à viro dimissam duxerit, non mœchatur. Ergo melior est conditio fornicariæ, quàm innocentis, & castæ; nam fornicaria libera est, & nubere potest; innocens autem injustè dimissa, nec priorem virum habere potest, nec alteri nubere. Atqui hoc absurdissimum est, ut lex Christi justissima dimissam justè meliori loco esse velit, quàm dimissam injustè.

Respondent aliqui, sententiam illam esse generalem, sed fornicariam non posse nubere alteri; non quòd non sit diremptum vinculum Matrimonii, sed quia in pœnam peccati lex prohibet illam nubere.

Sed hæc solutio nulla est. Si enim prohiberetur nubere in pœnam peccati, sed verè tamen libera esset, ac soluta vinculis prioris conjugii, peccaret quidem nubendo, & fortè Matrimonium esset irritum, sed non mœcharetur neque ipsa, neque qui eam duceret: non enim est adulterium, nisi cum conjuge alterius. Dominus autem disertis verbis pronunciat: *Et qui dimissam duxerit, adulterat*.

Secundus locus est apud Marcum, cap. 10. *Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: & si uxor dimiserit virum suum, & alii nupserit, mœchatur*. Et similia habentur Luc. 16. *Omnis qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur, & qui dimissam à viro ducit, mœchatur*. Hæc verba universaliter docent numquam ita dissolvi Matrimonium inter fideles contractum, & consummatum, ut liceat ad alias nuptias transire.

Respondent adversarii, loca ista debere exponi ex cap. 19. Matth. ubi habetur exceptio fornicationis. Nam nisi in verbis Marci, & Lucæ, subintelligamus, excepta causa fornicationis, pugnabunt Marcus, & Lucas cum Matthæo; ista enim contradicentia sunt: *Omnis qui dimiserit &c. mœchatur*; &, Non omnis qui dimiserit &c. mœchatur. Ista autem posterior sententia ex Matthæo colligitur; idem enim est dicere: *Omnis qui dimiserit, excepta fornicationis causa*; &, Non omnis qui dimiserit: prior verò propositio apud Marcum, & Lucam habetur, nisi subintelligatur eadem exceptio.

At contrà. Nam ut suprà diximus in quæstione de polygamia, Evangelistæ omittunt quidem interdum aliquid, aut addunt, quod alii Evangelistæ non

Atque idem dici potest de Luca, qui Evangelium scripsit his Gentibus, quibus prædicaverat Paulus, & ad quos nondum pervenerant Matthæi, & Marci volumina; sed tantùm falsa quædam scripta Pseudoevangelistarum, ut ipse breviter indicat in principio Evangelii, & clarius colligitur ex Ambrosio in commentar. 1. cap. Lucæ, & ex Eusebio lib. 3. histor. cap. 24. & Hieronymus in libro de viris illustribus in Luca. Oportet igitur vera esse absolutè, quæ Marcus & Lucas dicunt, neque pendere à verbis Matthæi, nisi velimus deceptos fuisse eos, qui sine Matthæo, Marcum aut Lucam legebant.

C

Sed objicies, quia S. Augustinus lib. 1. de adulterinis conjug. cap. 11. dicit locum Matthæi esse obscurum, & esse ambigendum de eo, donec veniamus ad alios Evangelistas.

At Augustinus non dicit ambigendum de eo quod Matthæus dicit, sed de eo quod non dicit. Matthæus enim dicit eum mœchari, qui extra causam fornicationis uxore dimissa, aliam ducit: & hoc est simpliciter verum. Sed non dicit, an hic tantùm sit mœchus, an etiam is, qui dimissa uxore ob fornicationem, aliam ducit: id quod alii Evangelistæ dixerunt apertissimè. Adversarii autem nostri volunt nos ambigere de eo, quod Marcus & Lucas dicunt, an sit accipiendum ut sonat, non de eo quod non dicunt. Quare idem S. Augustinus lib. 1. de adulterinis conjugiis, cap. 9. graviter invehitur in eos, qui horum Evangelistarum verba non accipiunt universaliter, ut sonant: *Qui sumus*, inquit, *nos, ut dicamus, est qui mœchatur, uxore dimissa, alteram ducens, & est qui hoc faciens non mœchatur, cùm Evangelium dicat, omnem mœchari qui hoc facit*.

D

Ad objectionem autem illam respondemus, non esse repugnantiam inter Evangelistas; illa enim propositio: Non omnis qui dimittit uxorem, & aliam ducit, mœchatur, non invenitur apud Matthæum, ut adversarii existimant. Illa enim sunt verba Matthæi: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*; ex quibus non debet inferri, Ergo non omnis, qui dimiserit uxorem, & aliam duxerit, mœchatur.

E

Cur autem id non debeat inferri, cùm planè sequi videatur, multæ causæ reddi solent. Durandus in 4. dist. 35. quæst. 2. ad ultimum, dicit, Christum loqui apud Matthæum præsupposita lege veteri, quæ jubebat adulteras occidi; hac enim lege servata, licebat in causa fornicationis uxorem dimittere, & aliam ducere, quia nimirum propter adulteræ supplicium extremum, dirimebatur vinculum conjugii.

Non probatur mihi hæc solutio. Primò, quia Dominus non tradidit legem solis Judæis, sed etiam Christianis: non jubet lex Evangelica adulteros occidere, immò Joan. 8. Dominus adulteram liberavit à morte. Nec ignorabat Christus, in Ecclesia sua varias

Hæc ergo solutione omissa, aliqui dicunt verbum *Mœchatur*, referendum esse divisim ad utramque partem sententiæ, hoc modo: Quicumque dimiserit uxorem suam nisi ob fornicationem, mœchatur, & qui aliam duxerit, mœchatur: bis enim mœchatur, qui uxorem ducit priore dimissa, extra casum fornicationis, semel quidem, adulterio uxoris, cujus ipse causa fuit per injustam dimissionem; & semel, adulterio proprio, per novæ uxoris vivente priore conjunctionem.

Et hanc solutionem indicat breviter Theophylactus in cap. 19. Matthæi, ubi dicit sententiam hujus loci esse, quòd qui dimittit uxorem extra causam fornicationis, mœchatur, idest, auctor est illi ut mœchetur. Et idem ante docuerat Augustinus lib. contra Adimantum cap. 3. ubi sic enarrat locum istum Matth. 19. *Quicumque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, facit eam mœchari, & qui aliam duxerit, mœchatur*. Estque hæc solutio valde conformis ejusdem Matthæi verbis cap. 5. ubi ait: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, facit eam mœchari*. Videtur igitur Matth. 19. ad eandem sententiam: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem*, referendum esse verbum, *Mœchatur*, in illo sensu, idest, facit eam mœchari.

Alii dicunt, nec minus probabiliter, illud: *Nisi ob fornicationem*, non pertinere nisi ad dimissionem, cum qua immediatè conjungitur, & esse per parenthesim pronunciandum, & aliquid subintelligendum, hoc modo: Quicumque dimiserit uxorem (quod non licet, nisi ob fornicationem) & aliam duxerit, mœchatur. Et certè non sine causa Dominus non adjecit illam exceptionem post illa verba: *Et aliam duxerit*, sed immediatè post illa: *Quicumque dimiserit*, & similiter non temerè Dominus tum Matth. 5. tum Matth. 19. cùm adjunxit: *Et qui dimissam duxerit, mœchatur*, non addidit: *Nisi ob fornicationem*, ut nimirum indicaret, causam fornicationis solam dimissionem licitam facere, non autem novi conjugii celebrationem. Hæc mihi videtur S. Thomas sententia in 4. dist. 35. quæst. unica art. 5. ad ultim. & eandem obscurè subindicat Hieron. in Comment. hujus loci.

Sunt & aliæ explicationes minus probabiles, quas Abulensis, Alphonsus de Castro, & alii excogitarunt: Sed optima est S. Augustini lib. 1. de adulterinis conjugiis, cap. 9. ubi docet Matthæum, vel potius Dominum apud Matthæum, accepisse illud: *Nisi ob fornicationem*, negativè, non exceptivè; ut sensus sit, Quicumque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, idest, extra causam fornicationis, & aliam duxerit, mœchatur. Ex quo affirmatur quidem adulterium ejus, qui uxore dimissa extra causam fornicationis aliam duxerit: sed nihil dicitur de eo, qui duxerit aliam priore dimissa ob fornicationem.

C te; respondit eis præcisè ad interrogata. Quærebant illi, an liceret uxorem dimittere, nimirum quoad vinculum, quacumque ex causa; respondit Dominus, non licere quacumque ex causa; idque probavit, quia non licet dimittere non fornicariam, & aliam ducere, id quod tam perspicuè verum erat, ut nullo modo negari posset. Utrum autem liceat dimittere fornicariam quoad vinculum, & aliam ducere, Dominus tunc apertè dicere noluit, quia hoc altius erat, quàm ut ab eis tunc capi posset. Quamquam ex iis, quæ Dominus dixerat de prima origine instituti Matrimonii, facilè poterat hoc etiam intelligi, sed ne daret illis Dominus ansam calumniandi verba sua, voluit, ut ipsi per se id colligerent, quemadmodum fecit in parabola vineæ, & aliàs sæpè: & nihilominus domi paulò post (ut Marcus scribit capite 10.) apertè pronunciavit, omnem qui dimittit uxorem, & aliam ducit, mœchari. Vides igitur quemadmodum verba Domini nihil supervacanei contineant, nec pugnent inter se verba diversorum Evangelistarum.

D Unum dumtaxat contra hanc expositionem objici posset, quòd nimirum si ita exponamus, non habebimus ex hoc loco, licitum esse divortium quoad thorum, ob fornicationem alterius conjugis. Sed parum id refert; nam ad hoc dogma stabiliendum, sufficit testimonium Matth. cap. 5.

Tertius locus habetur in epist. ad Roman. cap. 7. *An ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur quanto tempore vivit? Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est à lege viri: Igitur vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro; si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro*, & similis locus habetur in epistola priore ad Corint. cap. 7.

E Ex his autem locis colligimus numquam solvi vinculum conjugale, nisi per mortem: & quia non solvitur, manere etiam post divortium quacumque de causa factum. Quod argumentum tanti fecit S. Augustinus ut lib. 2. de adulterinis conjugiis, cap. 4. clamaverit: *Hæc verba Apostoli toties repetita, toties inculcata, vera sunt, viva sunt, sana sunt, plana sunt. Nullius viri posterioris mulier esse incipit, nisi prioris esse desierit: esse autem desinet uxor prioris, si moriatur vir ejus, non si fornicetur, licitè itaque dimittitur conjux ob causam fornicationis, sed manet vinculum prioris, propter quod fit reus adulterii, qui dimissam duxerat, etiam ob causam fornicationis*. Hæc ille.

Sed respondet Cajetanus, verba Apostoli accipienda esse regulariter, non autem in casu, ut sensus sit; vinculum viri cum uxore ordinariè, & regulariter, nisi scilicet aliunde solvatur, durare usque ad mortem, & tunc demum solvi. Idem ferè respondet Eras-

lum permanserit, sive non permanserit. Adde ultimò, quòd cum hæc sit quædam similitudo, non est necesse ut in omnibus conveniat.

Sed falsam esse hanc expositionem, testantur Primùm ipsa verba, quæ ut Augustinus rectè dicit, plana sunt. Quid enim planius illo: *Mulier vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro?* Roman. 7. *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit?* 1. Corinth. 7. Et certè mirum esset Apostolum numquam addidisse exceptionem, si ea addenda esset, cùm tam sæpè hæc repetiverit, & inculcaverit.

Deinde testantur Interpretes, Ambrosius, Chrysostomus, Theophylactus, Theodoretus, Oecumenius, Primasius, Anselmus, & alii, in utrumque locum Pauli, & præterea Origenes in cap. 19. Matth. Augustinus loco citato, & Hieronymus in epist. ad Amandum, ubi interrogatus, an liceret mulieri dimisso viro adultero, alii nubere, respondit, non licere, ob hæc Pauli loca, quæ (ut ipse dicit) omnem excusationem excludunt.

Denique idem testatur ratio similitudinis, quam eo loco Paulus adducit: volebat enim probare, legem veterem obligasse usque ad Christum, sed jam non amplius obligare: utitur autem ad hoc probandum similitudine ducta ex Matrimonio. Quemadmodum enim vir, & uxor tamdiu sibi invicem obligantur, donec alter eorum, vel uterque moriatur, sic etiam tamdiu homines legi subjecti sunt, donec vel ipsa lex abrogetur, & sic quodammodo moriatur, vel homines translati in alium statum, à lege eximantur, & eo modo legi moriantur. Per Christi autem mortem utrumque factum est: nam & lex est abrogata, & nos translati in statum filiorum Dei, legi illi veteri, quæ erat servorum, mortui sumus.

Ubi obiter est Notandum, legem comparari viro, ut Chrysostomus exponit, & hominem comparari uxori, quia sicut vir dominatur uxori, non uxor viro, ita lex dominatur homini, cui data est, non homo legi. Et quamvis debuisset Apostolus concludere, homines liberos esse à lege; quia lex mortua est, sicut dicit uxorem liberari, quando moritur vir: tamen ne Judæos offenderet, maluit invertere conclusionem, ac dicere, nos mortuos esse, quàm legem esse mortuam, quamquam utrumque dicere potuisset, & perinde est ad id de quo agitur, utrum vir, aut uxor, aut uterque moriatur.

Porrò hæc similitudo B. Pauli omnino requirit, ut vir & uxor nullo divortio, aut repudio, sed sola morte liberari queant à vinculo conjugii. Nam quamdiu lex vetus vigebat, numquam poterant Judæi jugum ejus à se excutere, etiamsi illi repudium dare, & ab ea divortium facere conarentur, fornicando cum variis legibus falsorum Deorum; ergo eodem modo, quanto tempore maritus vivit, numquam potest uxor esse quod Paulus dicit: *Vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro*; neque enim vocabatur adultera quæ vivente viro erat cum altero viro, si repudium licitum erat, & vinculum conjugii dissolvebat.

Ad Secundum Respondeo illud: *Quæ sub viro est, mulier*, simpliciter conjugatam significare; quod nomen non minùs convenit mulieri post divortium, quàm ante divortium, si divortium non solvit vinculum, ut nos contendimus. Et hoc perspicuum est
C tum ex conclusione generali, quam Apostolus infert: *Igitur vivente viro, vocabitur adultera &c.* non enim dixit, Igitur dum est sub viro, vel dum non repudiatur, sed dum vir ejus vivit, vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro: tum ex 1. Corinth. 7. ubi generatim Paulus dicit: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit*.

Ad Tertium Respondeo non solùm voluisse Paulum ostendere, vinculum conjugii non durare post mortem; sed etiam durare toto tempore vitæ alterius conjugis. Nam illud non durare post mortem apertissimum erat, nec fuisset opus ad id persuadendum allegare legem, ac dicere: *Scientibus legem loquor*.

Præterea conclusio ab Apostolo intenta, non erat
D solùm, non obligari Christianos ad legem Mosis, sed etiam obligari ad non recipiendam ullam aliam; sicut etiam Hebræi obligabantur legem Mosis servare toto tempore, quo ea vivebat, nec poterant ullo prætextu eam deserere, donec moreretur per abrogationem, aut ipsi morerentur illi per translationem in alium statum, ut diximus.

Ad ultimum Respondeo, non debere quidem similia in omnibus esse similia: tamen debere similia esse in eo, in quo est vis argumenti ex illa similitudine ducti. Requirit autem vis argumenti Paulini, ut sicut vinculum legis nullo modo disrumpi potest, quacumque intercedente prævaricatione, donec ea lex vivit, ita vinculum conjugii perseveret, quacumque
E interveniente fornicatione, donec maritus aut uxor vivit.

Adde quòd 1. Corinth. 7. non per modum parabolæ, ad illud illustrandum, sed absolutè pronunciatur: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit: quòd si dormierit vir ejus, liberata est; cui vult, nubat &c.*

Quartus locus est in epist. priore ad Corint. cap. 7. *His, qui Matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Quem locum tractavimus in quæstione superiore de divortio quoad thorum.

Habemus autem hinc argumentum planè insolubile. Nam vel mulier, de qua dicitur: *Si discesserit &c.* discessit ex causa justa divortii, ut fornicationis, hæresis,

Unum eit tantum, quod objici posset, quod etiam ab Erasmo objectum fuit. Nam videtur Apostolus loqui de muliere adultera, quæ discedit à viro non sponte sua, sed ab illo ejecta: id enim significari videtur, cùm dicitur: *Aut viro suo reconcilietur*; nam reconciliari propriè ad reos pertinet, qui per reconciliationem redeunt in gratiam cum iis, quos offenderunt. Quòd si Paulus agat de adultera, non est mirum, si velit eam manere innuptam: soli enim parti innocenti conceduntur secundæ nuptiæ.

At nullo pacto defendi potest, Paulum loqui de muliere adultera, & ejecta: nam cùm præcipitur mulieri à viro non discedere, præcipitur ne ipsa sit auctor divortii, ac ne deserat virum, non autem ne ejiciatur, & coacta discedat. Id enim præcipitur, quod est in potestate ejus, cui præcipitur: non est autem in potestate mulieris ne ejiciatur, neque potest marito expellente non discedere.

C

Deinde paulò post ait Apostolus: *Et vir uxorem non dimittat*; quod esset omnino idem cum priore præcepto, & proinde supervacaneum, si mulierem discedere à viro nihil esset aliud, nisi ejici, & dimitti à viro.

Denique si Apostolus solùm de adultera dimissa loqueretur, valde imperfectam doctrinam traderet: adhuc enim quæri posset, quid sit faciendum mulieri, quæ separatur à viro ob adulterium viri, non ob culpam suam propriam. Ergo Paulus generatim loquitur de omni muliere, quæ justi divortii auctor est. Dicit autem: *Mulier non discedat*, non autem dicit, Mulier non dimittat virum, sicut posteà dicit: *Vir non dimittat uxorem*; quia ordinariè uxor est in domo viri, & ideò divortium facit discedendo ab eo, non eum ex domo ejiciendo; contrà maritus, quia est in domo sua divortium facit dimittendo, non recedendo.

D

Illud autem quod objicitur de verbo, Reconcilior, quod etiam pag. 1259. notavit Kemnitius, ut probaret culpa sua uxorem discessisse, nullam vim habet. Reconciliari enim dicitur tam is, qui læsit, quàm is, qui læsus est: nam reconciliantur propriè; qui alienati sunt. Unde M. T. Cic. lib. 1. epist. 2. ad Lentulum, dicit reconciliatam esse voluntatem Senatus, quæ tamen non culpa sua, sed aliorum, abalienata a Lentulo fuerat. Et in hoc sensu dicitur Deus reconciliari hominibus, lib. 2. Machab. cap. 1. *Exaudiat Deus orationes vestras, & reconcilietur vobis*; & cap. 7. *Reconciliabitur Deus servis suis*; & illud Matth. 5. *Reconciliare fratri tuo*, exponit Chrysostomus, sive justè, sive injustè frater se offensum dicat.

E

Eadem veritas Secundo ex traditione probari potest: extant enim omnibus ætatibus testimonia Patrum. Ac Primo quidem sæculo habemus testimonium Clementis, in Canonibus Apostolorum can. 48. det his verbis: *Dico illum conditionaliter nunc fecisse divortii prohibitionem, si ideò quis dimittat uxorem, ut aliam ducat &c.* ubi docet Christum non prohibuisse divortium, si causa justa adsit, sed prohibuisse alterum conjugium post divortium. Eodem sæculo Origenes tract. 7. in Matth. explicans cap. 19. dicit quosdam Episcopos permisisse mulieri nubere viro priore vivente, & addit: Contra Scripturam fecerunt.

Sæculo Quarto post annum Domini 300. in Concilio Elibertino can. 9. Mulier quæ ob viri adulterium alteri nupsit, non recipitur ad Communionem nisi post mortem prioris mariti: ex quo intelligimus, illicitum fuisse Matrimonium illud judicatum, etiam ex parte innocentis, & in causa adulterii. Eodem sæculo, S. Ambrosius in cap. 16. Lucæ multa scribit contra eos, qui uxore dimissa aliam ducunt, & passim adulterium vocat id conjugium: neque in tota illa disputatione unquam excipit causam fornicationis. Sanctus item Hieronymus. Ambrosii æqualis, in epist. ad Oceanum de obitu Fabiolæ, scribit, Fabiolam dimisso viro non solùm adultero, sed etiam omnibus flagitiis cooperto alteri nupsisse; sed addit id eam fecisse, quia ignorabat rigorem Evangelii: & ibidem scribit, eam post mortem secundi mariti publicam pœnitentiam sibi ab Episcopo impositam, summa humilitate egisse. Ex quo intelligimus, eo tempore publicum crimen habitum in Ecclesia Catholica fuisse, si quis vivente conjuge ad alias nuptias transiret, etiam causa fornicationis. Idem Hieronymus in epist. ad Amandum, de hac ipsa quæstione interrogatus, simpliciter respondit, esse illicitum, etiam causa fornicationis, vivente conjuge ad alias nuptias transire. Eodem sæculo S. Joan. Chrysostomus homil. 17. in Matth. enarrans cap. 5. idem docet.

Sæculo Quinto, post annum Domini 400. Concilium Milevitanum, can. 17. definivit secundùm Evangelicam & Apostolicam doctrinam, numquam licere vivente conjuge ad alias nuptias transire: & idem habetur in Concilio Africano can. 69. Eodem sæculo Innocentius I. in epist. 3. ad Exuperium can. 6. interrogatus, an intercedente divortio liceret aliud inire conjugium, respondit nullo modo licere, sed esse utrumque adulterum, tam virum, quàm uxorem, si post divortium ad alias nuptias transeant. Eodem tempore S. Augustinus ex professo hoc docuit, tum in duobus libris de adulterinis conjugiis, tum in libro de bono conjugali.

Sæculo Sexto, post annum Domini 500. Primasius in Commentario, cap. 7. prioris ad Corint. in illud: *Si discesserit, manere innuptam*, idem habet.

Sæculo Septimo, post annum Domini 600. Isidorus idem docet, lib. 2. de officiis divinis cap. 19.

Sæculo Octavo, post annum Domini 700. Beda in cap. 10. Marci idem affirmat.

Sæ-

Doctores Scholastici, Scotus, Durandus &c.

Sæculo Decimoquinto, post annum 1400. idem statuit Concilium Florentinum, in instruct. Armenorum, quod sanè mirum est non advertisse Cajetanum, & Catharinum &c.

Sæculo denique Decimosexto, post annum 1500. idem definivit Concilium Trident. sess. 24. can. 7.

Accedat Ultimò argumentum ex ratione petitum. Primò, Matrimonium fidelium, signum est conjunctionis Christi cum Ecclesia, ut Apostolus docet cap. 5. ad Ephes. At illa unio indissolubilis est: igitur & vinculum conjugale indissolubile est. Et quamvis tota simul Ecclesia à Deo fornicari non possit, tamen aliquæ partes Ecclesiæ, nonnulli videlicet fideles, fornicantur interdum spiritualiter, & divortium faciunt, sed non propterea licet illis mutare Deum, aut Deus ita illos abjicit, ut nolit reconciliari, immò semper hortatur ad reconciliationem. Tale igitur debet esse conjugium Christianorum, ut numquam tale divortium fiat, quin spes maneat reconciliationis. Et hanc rationem à Sacramento ductam, valde urget Augustinus lib. de bono conjugali, cap. 7. 15. 18. & 24.

Secundò, si licitum esset aliud Matrimonium, injuria afficeretur proles: nam filiis jam natis malè consuleretur, qui pro patre vitricum, pro matre novercam habere inciperent. Et hæc est ratio S. Ambrosii in cap. 16. Lucæ, ubi etiam dicit, propter filios debere patrem matris culpæ ignoscere.

Tertiò, si esset licitum ejusmodi conjugium vivente altero conjuge, aperiretur aditus infinitis repudiis etiam injustis. Nunc enim quia sciunt fideles, debere se, aut cœlibes vivere, aut priori conjugi reconciliari, non facilè ad divortium adducuntur: at si scirent, mox repudiata uxore posse aliam duci, facillimè divortia fierent, & quærerent occasiones aliquando dissidiorum, & criminum, &c. Et hanc rationem attingit Hieronymus in cap. 19. Matthæi, ubi scribit, quia periculum erat, ne mariti ob desiderium alterius conjugii, calumniam struerent priori uxori, sic Dominum voluisse dimitti uxorem ob fornicationem, ut tamen ea vivente non liceret aliam ducere.

Quartò, si post divortium in causa fornicationis, liceret parti innocenti aliud Matrimonium inire, vel id liceret etiam nocenti, vel non liceret. Si liceret, ergo commodum ex peccato suo adulter reportaret; & sæpè etiam viri dedita opera adulterium committerent, ut possent ab uxore liberari, & aliam uxorem ducere. Si non liceret, quæro in primis, quare? nam cùm ea persona sit à vinculo prioris conjugii soluta (neque enim potuit pars innocens aliud Matrimonium inire, nisi vinculo prioris dirempto) neque ulli facit injuriam, quare non potest Matrimonium contrahere?

Solvuntur argumenta adversariorum.

PRoponam, & solvam argumenta Martini Kemnitii, tum quia ipse post alios omnes scripsit, & eorum argumenta collegit, tum quia nemo ei respondit; cùm Erasmo, Cajetano, Catharino, Luthero, Bucero, Brentio, Calvino, & Philippo responderint Joan. Eckius, Ruardus, Alphonsus de Castro, & alii ex Catholicis multi.

C Prima objectio Kemnitii pag. 1250. *Lex Pontificia negans conjugi innocenti in causa adulterii aliud conjugium, privat innocentem jure suo absque ejus culpa, contra regulas juris.*

Respondeo, lex ista non est Pontificis Romani solius, sed etiam Christi. Et malè Kemnitius regulam Juris allegat: hæc enim est Regula in Sexto de Regul. Juris, can. Sine culpa. *Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.* Ubi non solùm culpam, sed etiam causam abesse oportet; ut quis nullo modo puniri possit: alioqui, quàm sæpè filii privantur hæreditate paterna ob peccata patris? quàm sæpè ob indicia aliqua jure torquentur homines à Judicibus, sine ulla propria culpa? quàm sæpè ob incurabilem D conjugis morbum sine culpa sua privatur alter conjux debito conjugali, & (quod est gravius) fructu nuptiarum, idest, prole? Sic igitur uxore per divortium separata, privatur vir usu conjugii sine culpa, sed non sine causa: causa enim subest maxima, quia vinculum prioris manet, & quia Christus prohibet, & quia fieret injuria proli &c.

Secunda objectio pag. 1251. *Si non liceret uxorem ducere homini innocenti, divortium à Filio Dei concessum in causa fornicationis, nihil esset aliud, nisi laqueus conscientiæ, & conjiciens homines in ustiones, & fornicationes, in iram & judicium Dei: nam fortè persona illa innocens non habebit donum continentiæ, & ideò in perpetua ustione versabitur, quæ impedit invocationem Dei;* E *aut etiam in fornicationes, & adulteria præcipitabitur. Quare melius Ecclesiæ suæ Christus consuluisset, si divortium nullum concessisset, tunc enim persona innocens cogeretur uti remediis à Deo ordinatis.*

Respondeo, aut persona innocens potest non dimittere conjugem, vel certè post dimissionem potest reconciliari; aut cogitur dimittere, nec potest reconciliari. Si detur Primum, quod accidit ut plurimum, tum nullus conscientiæ laqueus metuendus est: habet enim persona innocens remedium paratum, si continere non potest, nimirum ut conjugem non dimittat, aut dimissæ reconcilietur, ad quod Apostolus hortatur, 1. Corinth. 7. & post Apostolum Ambrosius in cap. 16. Lucæ, & Augustinus lib. 2. de adulterinis conjug. cap. 6. 7. & 9.

Et non debere durum videri maritis, culpis uxorum

terium dimisit, sit etiam ipse adulter, si non opere, certè voluntate. Coram Deo autem, & in rei veritate: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo*, Matth. 5. Sicut ergo viri cupiunt non deseri ab uxoribus, etiamsi fidem eis non servaverint; ita debent eas non deserere, aut certè reducere si dimiserint, licèt ipsis aliquando fidem non servaverint: licèt enim secundum leges mundi impares videantur vir & uxor in causa adulterii, tamen secundùm legem Christi pares sunt.

Quòd si non liceat, aut non expediat uxorem retinere, aut revocare post crimen admissum: tunc etiam remedium non deest in divino auxilio, quod nemini petenti negatur, juxta illud: *Petite, & accipietis*, Matth. 7.

Et non esse hoc novum, ut quis cogatur sine sua culpa ad perpetuum cœlibatum, ostendit Augustinus libro de adulterinis conjugiis, cap. 11. & sequentibus, multis exemplis. Nam si fortè uxor ab initio Matrimonii in morbum incidat, & in eo perduret usque ad mortem viri; vel si captiva ducatur, & viro sciente, in carcere, vel alibi apud hostes perpetuò vivat, vel justi negotii causa multos annos in longinqua regione vir ab uxore disjunctus maneat, quid tunc faciet vir ille, si fortè ustionem pati incipiat; cùm neque ullam divortii justam causam habeat, neque uxore sua uti possit? nonne oportebit à Deo auxilium ad continendum piis precibus impetrare?

Ex his perspicitur quàm inconsideratè Kemnitius scripserit, melius Christum Ecclesiæ consulturum fuisse, si divortium nullum concessisset. Nam si id non concessisset, coegisset homines ad pericula apertissima, & maxima subeunda, ut vitarentur pericula minora, & quæ fortè numquam accident: quod extremæ dementiæ fuisset. Nam si fortè alter conjugum fiat hæreticus, & perpetuò alteram ad hæresim suam nitatur attrahere, quis non videt, si illicitum sit divortium, in aperto discrimine amittendæ fidei miseram illam conjugem lege cogente esse futuram?

Tertia objectio, pag. 1252. & 1253. Pharisæi Christum interrogantes, Matth. 19. an liceret uxorem dimittere, loquebantur de dimissione quoad vinculum, & non quoad thorum tantùm; neque enim illi aliam dimissionem noverant, nisi quæ in lege permittebatur. Illa autem talis dimissio erat, ut liceret aliam ducere, ut colligitur ex Deuteron. 24. Levit. 21. Jerem. 3. & Ezechiel. 44. Christus igitur eis respondens, loquitur etiam de demissione quoad vinculum: nam alioqui non respondisset ad propositum. Unde semper Dominus conjungit dimissionem unius cum acceptione alterius, dicens: *Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit &c.* Matth. 19.

re uxore aliam ducunt. At inspiciatur textus, & manifestum erit, Christum hoc non dicere.

Præterea particulæ, παρέκτος, & εἰ μὴ illam Augustini contorsionem non admittunt: nam in Scripturis passim accipiuntur exceptivè ut patet 1. Reg. 20. *Puer hoc non sciebat, nisi tantùm David, & Jonathas*, 1. Reg. 21. *Non est hic alius gladius, præter hunc*, 3. Reg. 3. *Nemo adfuit, nisi nos duæ*, Actor. 26. *Optarim omnes fieri tales, qualis ego sum, exceptis his vinculis*. In his enim sententiis ineptissima esset interpre-
C tatio de magis, & minus, cùm simpliciter sint exclusivæ exceptiones, sicut & particula Nisi, quæ Matth. 19. usurpatur.

Respondeo, ad hoc argumentum Duplex solutio adhiberi potest, juxta ea, quæ diximus capite superiore. Nam verba illa Matthæi: *Nisi ob fornicationem*, possunt accipi exceptivè, vel negativè, ut ibi diximus, & si quidem accipiantur exceptivè, tum respondendum est, Christum non loqui de dimissione quoad vinculum, sed solùm quoad thorum, quando concedit dimissionem in causa fornicationis.

At Pharisæi interrogaverant de dimissione quoad vinculum, ergo & Dominus de eadem respondit. Concedo Pharisæos de dimissione quoad vinculum interrogasse, sed nego Dominum de eadem respondisse:
D *Ergo*, inquit adversarius, *non satisfecit Dominus propositæ quæstioni*, neganda est consequentia. Nam cùm in dimissione perfecta, quæ est, quoad vinculum, duo contineantur, dimissio unius, & potestas ducendi aliam: Dominus hæc duo separavit, ac unum quidem concessit, dimissionem videlicet, cum restrictione ad causam fornicationis, alterum verò omnino sustulit. Et hæc est causa, cur ferè semper Dominus illa duo distinctè posuerit: *Quicumque dimiserit &c.* &; *Aliam duxerit*, ut nimirum explicaret repudium in lege permissum, & partim approbaret, partim improbaret.

Ad argumentum illud à contrario sensu respon-
E deo, nihil illud concludere. Nam si exponamus, ut cap. superiore diximus, verba Domini, hoc modo: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*, idest, mœchatur illam dimittendo, quia facit eam mœchari, & mœchatur aliam ducendo, quia propriè adulterium committit, atque ita bis mœchatur: tunc à contrario sensu inferendum est: Ergo qui propter fornicationem dimittit uxorem, & aliam ducit, non mœchatur bis, sed tantùm semel, idest, non mœchatur dimittendo, sed solùm aliam accipiendo, & hoc est verissimum. Sic etiam si accipiamus alteram expositionem, quæ talis erat: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem*, idest, quod non licet nisi ob fornicationem: *& aliam duxerit, mœchatur*, à contrario sensu non potest inferri; nisi hoc, Ergo qui pro-

uxore aliam ducit, mœchatur; non rectè infertur; Ergo qui propter fornicationem uxore dimissa aliam ducit, non mœchatur: sed tantùm inferri potest; Ergo minus graviter mœchatur. Nam qui sine causa fornicationis uxore dimissa aliam ducit, non ideò mœchatur, quia sine tali causa aliam ducit; sed quia aliam ducit. Quòd autem ea causa absit, non facit eam mœchari, sed facit eum mœchari cum injuria prioris conjugis; & idcirco qui propter fornicationem priore dimissa aliam ducit, mœchatur quidem, sed minus graviter, quia sine injuria prioris conjugis. C

Ponit exemplum Augustinus lib. 1. de adulterinis conjugiis, cap. 9. ex epist. Jacob. cap. 4. *Scienti bonum, & non facienti, peccatum est illi.* Neque enim à contrario sensu debet inferri; Ergo, ignoranti bonum, & non facienti, peccatum non est illi; nam sunt etiam peccata ignorantiæ: sed inferri debet; Ergo ignoranti bonum, & non facienti, minus peccatum est, quàm si sciens peccasset. Quemadmodum si quis diceret; Qui, nisi ob inopiam furatur, peccat, non posset inde inferre; Ergo qui ob inopiam furatur, non peccat: Sed, Ergo qui ob inopiam furatur, minus peccat; nisi fortè sit extrema necessitas, quia tunc non modò non peccatum, sed nec furtum appellandum esset.

Ad Secundam confirmationem Respondeo, Kemnitium semper sui esse similem, idest, fraudulentum, & mendacem: neque enim S. Augustinus usquam scripsit, exceptionis illius: *Nisi ob fornicationem*, sensum esse, quòd illi gravius peccent, qui sine causa fornicationis divortium faciunt, quasi quæstio proposita fuisset, ex illicitis divortiis quodnam esset gravius. Nihil, inquam, tale unquam scribit Augustinus, sed solùm Christum in Evangelio B. Matthæi, expressisse unam speciem adulterii, eamque gravissimam, aliis prætermissis, quia id requirebat locus & tempus illius disputationis habitæ cum Pharisæis, ut nos suprà capite superiore exposuimus. D

Ad illud quod ultimò Kemnitius de particula exceptiva objecit, Respondeo, negari non posse, illas particulas, παρεκτὸς, & εἰ μὴ sæpè accipi exceptivè, ut loca à Kemnitio allata demonstrant: sed tamen posse etiam aliter accipi. Nam Apoc. 9. ubi legimus: *Et præceptum est illis, ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem, nisi tantùm homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis.* Illud Nisi, Græcè, εἰ μὴ, non potest accipi exceptivè, sed adversativè, nisi quis velit homines inter arbores connumerare. Et cap. 21. ubi legimus: *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, nisi qui scripti sunt in libro vitæ*, non potest accipi particula Nisi εἰ μὴ Græcè, exceptivè: nam sensus esset, aliquos coinquinatos intraturos esse in regnum cœlorum. E

Deinde etiamsi in testimonio Matthæi 19. vox Ni-

nicationis viri, ob culpam nimirum suam; Ergo si causa fornicationis adsit, non tenebitur manere innupta.

Antecedens probat. Primò, quia in verbo illo: *Præcipio non discedere*, intelligitur exceptio à Domino posita de causa fornicationis; ergo etiam in verbo sequenti: *Quòd si discesserit, manere innuptam*, debet intelligi eadem exceptio: alioqui erit æquivocatio intra paucas lineas in verbo, Discedo. Secundò, probat ex verbo illo Reconciliari, quod propriè ad reos pertinet: qui enim læsit, debet reconciliari, qui fuit læsus, placari. Quare loquitur Paulus de muliere discedente injustè sine causa liciti divortii. Tertiò, paulò post idem Apostolus concedit fideli deserto ab infideli, nubendi libertatem, ergo ostendit priorem illam sententiam: *Non discedere*, vel: *Si discesserit &c.* non esse accipiendam sine exceptione. Quartò, Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius, & Ambrosius, hunc locum exponentes, excipiunt causam fornicationis.

Respondeo, jam satis ostendi capite superiore, Paulum non posse exponi nisi de discessione ob justam causam, cùm ait; Quòd si discesserit &c. quia alioqui, & cum Evangelio, & secum ipse pugnaret, si daret optionem conjugi, ut ad conjugem rediret, vel non rediret, etiamsi injustè ab illo recessisset.

Ad Primam probationem Respondeo, non esse æquivocationem in verbis Pauli, sed eclypsim ipsi Paulo frequentissimam, est enim sensus: *Præcipio non discedere*, scilicet sine justa causa; *quòd si discesserit*, videlicet causa inventa &c.

Ad Secundam suprà respondi, verbum Reconciliari, esse commune, & ei qui læsit, & ei qui læsus est: nam secundùm Scripturas, & nos reconciliamur Deo, & Deus reconciliatur nobis.

Ad Tertiam Respondeo, argumentum non esse ad rem. Nam quando Paulus permittit libertatem nubendi fideli deserto ab infideli, loquitur de conjugio contracto inter infideles, de quo Dominus nihil præceperat; unde ait: *Cæteris ego dico, non Dominus &c.* At quando jubet, uxorem à viro non discedere, & si discesserit, manere innuptam, loquitur de Matrimonio contracto inter fideles, quod Christus insolubile esse pronunciavit.

Sed instabit aliquis, Si fornicatio spiritualis, nempè infidelitas solvit vinculum conjugii, cur non magis fornicatio corporalis?

Respondent nonnulli, fornicationem spiritualem esse majus peccatum, quàm corporalem, & ideò non esse consequens, ut si ob majus peccatum solvitur vinculum conjugii, solvatur ob minus peccatum. Sed non est solida solutio. Nam etiamsi fornicatio spiritualis sit majus peccatum absolutè, tamen magis repugnat conjugio fornicatio corporalis, quàm spiritualis: & ideò si fornicatio spiritualis solveret vinculum, solveret etiam corporalis.

Vera

vortia, sed cum fiunt, oportere conjuges non transire ad alia conjugia: inter illas autem causas quis prohibet fornicationem alterius conjugis numerare?

Commentarius autem Ambrosii, sive quicumque fuerit auctor, dicit (ut Kemnitius citat) Apostolum loqui de muliere, quæ recedit ob malam conversationem viri. Per malam autem conversationem nihil convenientius intelligi potest, quàm si vir uxori fidem non servet, aut eam ad peccandum sollicitet, quæ duæ sunt causæ justissimi divortii. Et de his causis se locutum auctor ille paulò post ostendit: dicit enim, ideò debere innuptam mulierem manere post divortium, quia non licet ei alteri nubere, si ob fornicationem, aut apostasiam viri ab illo discesserit. Verba igitur à Kemnitio allegata, contra ipsum Kemnitium maximè pugnant, quippe qui contendit Paulum de ea muliere loqui, quæ sine justa causa à viro recedit.

Objectio Quinta, pag. 1263. *Origenes tract. 7. in Matth. etiamsi dicat, Episcopum, qui permittit mulieri secundas nuptias, post divortium causa adulterii factum, id permisisse contra Scripturam: tamen ibidem dicit eum non sine causa permisisse; & comparat hanc permissionem cum illa, quæ exstat 1. Corinth. 7. Bonum est homini mulierem non tangere, sed propter fornicationem &c. Non igitur intelliget permissionem criminis mortalis vastantis conscientiam, & effundentis gratiam.*

Respondeo, pervertit more suo hæreticus scripta Patrum. Origenes enim loco notato, cùm ait, illos Episcopos non sine causa permisisse; significat eos permisisse rem malam, & illicitam, ut ex duobus malis eligerent minus malum; sic enim ait: *Pejorum comparatione quæ mala sunt, permiserunt*. Neque comparat Origenes hanc permissionem cum illa Pauli: *Bonum est homini mulierem non tangere; propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat*; nisi in eo, quod utraque est permissio quædam concessa ob infirmitatem hominum. Nam si omnes Christiani perfecti esse vellent sequerentur id, quod Apostolus simpliciter bonum appellat, cùm ait: *Bonum est mulierem non tangere*; tamen quia non omnes capiunt verbum hoc, conceduntur uxores. Sed tamen Origenes non dicit, hanc Pauli permissionem esse contra Scripturam, aut esse rei malæ, sicut loquitur de permissione secundi conjugii post divortium.

Quod autem Kemnitius addit, ex sententia Origenis secundum illud conjugium non esse crimen lethale, falsum est. Quomodo enim non est crimen lethale, quod est Origene teste, expressè contra Scripturam illam Pauli Roman. 7. *Vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro*? an fortè adulterium non est crimen lethale? Sed ad cætera transeamus.

Objectio Sexta, pag. 1264. *Concilium Neocæsariense, canon. 7. contrahentibus secundas nuptias post divortium, injungit aliquam pœnitentiam, sed non dirimit contractum Matrimonium. Veteres igitur censebant ejusque publica pœnitentia Fabiolæ efficit, peccatum esse simpliciter mortale: nam & illis qui adulteram sine divortio retinebant, duorum aut trium annorum pœnitentia tunc imponebatur 32. quæst. 1. can. Si quis.*

Respondeo. Rectè dixit Augustinus frontem hæreticorum non esse frontem, lib. 4. in Jul. cap. 8. quis enim crederet hominem, qui ullo pudore teneretur, tam impudenter potuisse mentiri? Nam illa verba Kemnitii: *Addit Hieronymus illam hoc non ut peccatum mortale commisisse*, aut significant illud non fuisse peccatum mortale opinione Fabiolæ, aut non fuisse opinione Hieronymi. Si dicat primum, ad rem non loquitur: quid enim curamus, quam opinionem

C habuerit Fabiola? de sententia enim Hieronymi, non Fabiolæ disceptamus. Si dicat secundum, ut debet, apertè mentitur. Nusquam enim in tota illa epist. scribit S. Hieronymus Fabiolam in secundo illo conjugio non peccasse mortaliter; neque id scribere poterat, nisi secum ipse pugnare vellet.

Neque dicit Fabiolam esse secutam legem Papiniani, & Pauli, immò potiùs dicit illam contra Papiniani legem fecisse. Papinianus enim viris frena libidinis laxat, non mulieribus: Fabiola autem fœmina erat, non vir: *Aliæ sunt*, inquit Hieronymus, *leges Cæsarum, aliæ Christi: aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit &c.* Quod autem Hieronymus in excusatio-

D nem aliquam Fabiolæ adducit verba Pauli: *Melius est nubere, quàm uri*; &, *Volo adolescentiores nubere*; eò pertinet, ut ostendat illam partim ex infirmitate, partim ex ignorantia peccasse. Existimaverat enim illa ad se pertinere illas sententias, tum quia ignorabat vigorem Evangelii, tum quia concupiscentiæ ardore se ipsa fallebat.

Sed quòd nihilominus teste Hieronymo, & propria Fabiolæ conscientia, mortaliter ipsa peccaverit, facilè probari potest. Primò, quia Hieronymus scribit factum illud Fabiolæ fuisse contra Christi præceptum: *Præcepit Dominus*, inquit, *uxorem non debere dimitti excepta causa fornicationis, & si dimissa fuerit, manere innuptam. Quidquid viris jubetur, hoc consequen-*

E *ter redundat in fœminas*. Hæc ille: ubi apertissimè factum Fabiolæ indicat contra expressam Christi legem, & consequenter peccatum mortale ex genere suo fuisse.

Secundò, probatur ex illis verbis ejusdem Hieronymi: *Igitur & Fabiola, quia persuaserat sibi, & putabat à se virum jure dimissum, nec Evangelii vigorem noverat, in quo nubendi universa cautio, viventibus viris feminis amputatur: dum multa Diaboli vitat vulnera, unum incauta vulnus accepit.*

Tertiò probatur ex illis: *Sed quid ego in abolitis, & antiquis moror, quærens excusare culpam, cujus pœnitentiam ipsa confessa est?* Qualis autem pœnitentia fuerit, his verbis explicat: *Tota urbe spectante Romana, ante diem Paschæ in Basilica quondam Laterani, qui Cæsariano truncatus est gladio, stetit in ordine peniten-*

ris consensit, ut Doctores exponunt, quod quidem mortale crimen esse nemo dubitare potest. Nam alioqui adulteram tolerari posse, & maximè emendari cupientem esse retinendam, fusè docet Augustinus lib. 2. de adulterinis conjugiis.

Objectio Octava, pag. 1265. *Ambrosius in Commentario, cap. 7. prioris ad Corinth. observat Apostolum non dixisse de viro, ut maneat sine uxore, aut uxori reconcilietur, si eam dimiserit: sed tantùm, ut vir uxorem non dimittat. Ex quo ipse colligit, soli mulieri prohiberi secundum conjugium, non autem viro post divortium.*

Respondeo, Gratianus 32. quæst. 7. & Petrus Lombardus lib. 4. sentent. distinct. 35. contendunt ea verba ab aliquo falsario inserta fuisse commentario hujus auctoris. Alii respondent loqui auctorem istum de lege politica Cæsarum, quòd videlicet liceat viris, non autem fœminis per leges Cæsarum repudiata conjuge aliam ducere: & ideò Paulum, ne offenderet Cæsarem, non voluisse expressè dicere, si vir dimiserit uxorem, maneat sic, aut uxori reconcilietur.

Si tamen hæc minus probentur, in promptu est responsio, auctorem eorum commentariorum non esse Ambrosium, quod eruditi non ignorant, neque aliquem ex celebratis Patribus: proinde ejus unius sententiam non posse omnibus aliis præjudicare; præsertim cùm ejus sententia de impari jure conjugum apertè ipsi vero Ambrosio adversetur, ut videre est, lib. 1. de Abraham, cap. 4.

Neque argumentum ex Paulo sumptum ab hoc auctore, concludit; cùm enim Paulus dicit: *Et vir uxorem non dimittat*; intelligit sine dubio, eum non debere dimittere uxorem ad eum modum, quo explicatum est de muliere, non debere illam recedere à viro.

Objectio Nona, pag. eadem: *Pollentius quidam Augustini sententiæ, de illicito conjugio post divortium apertè contradixit; non igitur erat hoc eo tempore Catholicum dogma.*

Respondeo, Pollentius non contradixit Augustino, sed eum consuluit circa quæstionem obscuram, & loca Scripturæ difficilia, ut ex principiis utriusque libri intelligi potest. Neque mirum est, si Augustinus Pollentium non vocavit hæreticum, neque acriter increpavit; non enim hæretici sunt quicumque errant in fidei doctrina, sed qui pertinaciam ad errorem adjungunt, quod Pollentius non legitur fecisse. Quare idem Augustinus in epist. ad Volusianum tertia, non reprehendit Volusianum, sed modestè admonet & instruit, licèt quæstiones ei proposuerit planè impias, an Deus relicta mundi cura, ad unius corpusculi angustias se coegerit, an Christi mater fuerit semper virgo, an sit credibile Deum esse, qui in utero clausus jacuit mensibus decem &c.

Adde, quòd tempore Augustini non erat hoc dogma integris libris disputaverit, in nullo casu, ne fornicationis quidem, licitum esse vivente conjuge ad aliud transire conjugium; dubium esse non debet, quæ sit Canonis illius sententia. Deinde hoc ipso, quòd ille canon nullam causam excipit, generatim accipiendus est.

Legem autem imperialem Patres illi desiderabant, non qua declaretur illicitum esse novum conjugium post divortium, utroque adhuc vivente conjuge: id enim ex Evangelio, & Apostolo constare Patres illi affirmant: sed qua punirentur severè etiam à temporali potestate, qui crimen illud admitterent.

C Objectio Undecima, pag. eadem. *Leo epist. 85. aliàs 87. ad Episcopos Africæ, cap. 1. sacerdotem, qui dimissa uxore aliam duxerat, tantùm ab ordine removet, non autem Matrimonium ejus dirimit, aut eum ab Ecclesia communione expellit.*

Respondeo, Non loquitur Leo de sacerdote, qui post susceptum sacrum ordinem, uxorem duxerit; neque enim id unquam factum est ante hæresim Lutheranam: sed de quodam, qui cùm uxorem accepisset, priore dimissa, postea ad sacerdotium promotus fuerat. Hunc autem S. Leo ab ordine removet; nihil autem addit de Matrimonio ejus, ratum ne, an irritum esset, tum quia non erat ei proposita quæ-

D stio, nisi de ordinatione: an scilicet talis homo ad sacerdotium promoveri potuisset; tum quia ibidem addit, salva esse debere decreta prædecessorum suorum. Unum est autem inter ea decretum Innocentii I. epist. 3. quo declarantur adulteri, qui priore dimissa, etiam per legitimum divortium, aliam ducunt.

Objectio Duodecima, pag. 1266. & 1267. *In decreto Gratiani, 32. quæst. 7. referuntur quatuor canones, Quod proposuisti. Quædam. Concubuisti. Si quis eum; quibus conceditur aliud Matrimonium post divortium; & duo quidem eorum Canonum ex Conciliis sumpti sunt, duo ex epistolis Pontificum Zachariæ, & Gregorii.*

Respondeo, Primus Canon sumptus est ex episto-

E la Gregorii III. ad Bonifacium; ubi legimus Gregorium concessisse secundum Matrimonium cuidam viro, ob ægritudinem conjugis prioris. Sed canonem istum intelligunt Doctores, de ægritudine, quæ reddat mulierem ineptam ad conjugium, & proinde sit impedimentum dirimens contractum Matrimonium.

Secundus Canon depromptus est ex Concilio quodam, cujus ne nomen quidem exstat, unde facilè contemni posset. Sed exponitur tamen rectè à Doctoribus, de conjugio ineundo post mortem prioris conjugis. Hæc sunt verba canonis: *Quædam cum fratre viri sui dormivit: decretum est, ut adulteri nunquam conjugio copulentur; illi verò, cujus uxor stuprata est, licita conjugia non negentur.* Sententia autem hujus Canonis colligitur ex Canone simili, qui habetur

Objectio Decimatertia Lutheri in lib. de captivit. Babyl. cap. de Matrimonio: *Christus divortium permisit in causa fornicationis, Matth.5. & nullum cogit esse cœlibem, cùm dicat: Qui potest capere, capiat, Matth.19. Ergo permittit aliam uxorem duci facto divortio. Et confirmatur ex Paulo, qui ait: Melius est nubere, quàm uri, 1. Corinth.7.*

Respondeo, Christus absolutè neminem cogit esse cœlibem, quia cœlibatum inter consilia, non inter præcepta numerari voluit: tamen cogit hominem stare promissis, & consequenter sæpè accidit; ut cogat esse cœlibem: Qui enim vovit continentiam, cogitur reddere vota sua, & sic cogitur esse cœlebs: & qui duxit uxorem, promisit se illa vivente nulli alii adhæsurum; id enim requirit vinculum Matrimonii, quod est omnino insolubile; & si ideò à sua se continet, cogitur esse cœlebs.

Porrò Apostolus rectissimè dixit, melius esse nubere, quàm uri; sed non dixit, ut notat Augustinus lib.2. de adulterinis conjugiis, cap.12. in fine, melius est mœchari, quàm uri: mœchari autem eum, qui vivente priore aliam ducit, idem Apostolus docet Roman.7.

Objectio Decimaquarta est Buceri in comment. cap.19. Matth. *Judæis permissum erat ob duritiam cordis dimittere uxores, & alias ducere: ergo idem licere debet Christianis, quando eadem invenitur in eis cordis duritia, ut simul commodè habitare nequeant. Probatur consequentia. Primò, quia si causa legis illius durat, æquum est, ut etiam lex ipsa duret. Secundò, quia Christus filius Dei non damnavit quidquam eorum, quæ Pater ipsius præcepit: Pater autem cœlestis jussit duris corde, si nollent maritali æquitate uxores tractare, ut eas liberè dimitterent, ut nuberent aliis. Tertiò, adeo necessariæ sunt nuptiæ, ut si qui, aut quæ existat, cui nullus sit conjux, conjugem illi concedere oporteat. Non enim Deus creavit hominem masculum, & fœminam, ut seorsim vivant, sed dixit, Non est bonum hominem esse solum, Genes.2. & Paulus 1.Corinth.7. Unusquisque suam uxorem habeat. Ergo si impetrari possit, ut conjuges non separentur, aut separati reconcilientur, id quidem optandum est, & procurandum: si autem obstiterit cordis duritia, non poterit infringi verbum Domini, unusquisque suam, & unaquæque suum.*

Respondeo, quæstio est apud Doctores, utrum repudium Judæis concessum, ita ut aliud Matrimonium post repudium iniri posset, permissum fuerit ut licitum, an verò ut minus malum.

Et quidem sententia communior Magistri dist.33. lib.4. & ibidem Bonav. Richardi, Dominici à Soto, & aliorum id habet, ut illicitum semper fuerit, sed permissum tamen ut impunè fieret, causa majoris mali evitandi. Nam Deuter.24. Scriptura testatur, mulierem repudiatam, si alteri nupserit, fieri pollutam, & abominabilem coram Domino; ex quo in-

seu forte contrariam opinionem quis malit amplecti; quæ (ut verum fatear) mihi semper probabilissima visa est. Primò, quia si vinculum non fuisset solutum per libellum repudii, fuisset illa permissio valde inæqualis, ne dicam, iniqua. Nam viris permittebatur alias uxores ducere, cùm esset eo tempore licita polygamia unius viri cum multis uxoribus, fœminæ autem, quæ tamen sunt infirmiores, coactæ fuissent perpetuò continere, & aliquando sine ulla culpa. Non enim licebat fœminis habere simul plures viros: quare debuissent, aut adulteræ fieri, aut perpetuò continere. Quis autem credet, in lege C veteri fuisse coactas mulieres perpetuum cœlibatum eo tempore insuitatum tolerare.

Secundò, quia lex vetus non puniebat nuptias repudiatarum cum aliis viris, ut patet Deuteronom.24. ergo si illæ nuptiæ adulteria erant, lex tolerasset publica, & continua adulteria. At quis facilè sibi persuadeat, eam legem, quæ jubebat lapidari mulierem, quæ semel in adulterio deprehensa esset, simul tolerasse tot adulteria, quæ publicè patrata fuissent à multis toto vitæ tempore?

Tertiò, quia lex prohibebat, ne repudiata post mortem secundi mariti, posset unquam reduci à priore marito: & quidem ita prohibebat, ut simul indicaret grave esse peccatum si id fieret, ut patet expendenti textum, cap.24. Deuteronomii. At si per D repudium non solvebatur vinculum conjugii, non erat peccatum, nec prohibendum, immò valde bonum, & optandum, ut uxor rediret ad suum verum maritum.

Quartò, quia mirum esset, neque Mosem, neque Prophetas, qui alia vitia populi reprehendebant, numquam palam reprehendisse ista adulteria, quæ fiebant cum repudiatis.

Quintò, Levit.21. prohibetur sacerdos non ducere uxorem viduam, nec repudiatam, nec meretricem, sed virginem tantùm: ex qua lege videtur omnino colligi, licuisse aliis ducere repudiatam, quemadmodum licebat ducere viduam, & meretricem.

E Sextò, Abraham jubente Deo repudiavit Agar, quam duxerat in uxorem; neque probabile est fuisse coactam illam deinceps colere cœlibatum. Sicut ergo Deus dispensavit cum Abraham ratione mysterii circa vinculum Matrimonii: cur non potuit dispensare cum populo suo ob eorum infirmitatem circa idem vinculum &c.

Septimò Exod.21. lex divina constituit, ut si Dominus servo dederit uxorem, & ea pepererit filios; anno septimo servus egrediatur liber, sed uxor, & filii Domini sint; atque ita privabatur vir ille uxore, & filiis. Quòd si vinculum non solvebatur, cogebatur mulier illa sine ulla sua culpa perpetuò continere; quod cùm improbabile sit, dicendum videtur, Deum eo tempore facilè dispensasse circa vinculum, sicut etiam dispensaverat circa polygamiam.

Ne-

decere?

Neque locus etiam Hieremiæ concludit : nam Dominus argumentatur à minori, si vir non recipit repudiatam, si ea nupserit alteri ; quantò magis deberem ego non te recipere, quæ non nupsisti alteri, sed fornicata es cum amatoribus plurimis?

Quòd si hæc sententia admittatur, quam defendunt S. Thomas, Scotus, Durandus, & Paludanus, in 4. distinct. 33. Abulensis in Matth. cap. 19. quæst. 49. & 50. Eckius homil. 74. de Sacramentis, & Petrus à Soto lect. 13. de Matrimonio, tunc ad argumentum Buceri neganda erit consequentia. Dominus enim concessionem Judæis factam apertissimè revocavit, cùm ait Matth. 5. *Qui dimissam duxerit mœchatur*. Et Matth. 19. *Ab initio non fuit sic*. Et : *Quod Deus conjunxit, homo non separet*. Et Marc. 10. *Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam; & si uxor dimiserit virum, & alii nupserit, mœchatur*.

Sed respondet Bucerus, debere intelligi ista omnia de iis, qui dimittunt, vel dimissam accipiunt in fraudem prioris conjugii. Vult enim ipse, non posse aliud Matrimonium iniri, donec post divortium tentata sit reconciliatio; & si quis aliam ducat dimissa sua, aut dimissam ab alio accipiat, antequam tentaverit, an posset cum sua pacificè habitare, hunc dicit in fraudem prioris conjugii Matrimonium contrahere, & juxta Domini sententiam mœchari : sed si alter conjugum duro corde sit, ut nullo modo velit pacificè cum conjuge habitare, de hoc dicit Christum nihil præcepisse.

At si ista ita se haberent, Dominus noster nulla in re à Pharisæis dissensisset. Neque enim Pharisæi volebant matrimonia dirimi, quando conjuges pacificè habitabant, sed solùm quando alter nolebat cum altero concorditer vivere : neque lex ipsa Mosis, libellum repudii dari permisit, nisi ob duritiam cordis. Quòd si Domino cum Pharisæis tam bene conveniebat, quid sibi volunt illa: *Dictum est antiquis &c. Ego autem dico vobis &c.* Matth. 5. Non igitur dubitandum est, quin Dominus absolutè repudium illud in lege concessum aut permissum, omnino sustulerit, & ad primam originem conjugium revocaverit.

Ad Primam probationem Respondeo, causam illam non durare universaliter : & si duraret, non tamen esse tolerandam. Major enim est gratia Testamenti novi, quàm veteris, sive cognitionem, sive Sacramenta, sive exempla consideres : immò proprium est novi testamenti, auferre cor lapideum, & dare cor carneum, Hieremiæ 31. & Ezechielis 36. Nec solum in Testamento novo durum non judicatur, uni tantùm conjugi insolubiliter alligari, sed etiam mulierem omnino non tangere, & usque ad vitæ finem cœlibatum colere. Denique ipsum etiam conjugium in testamento novo Sacramentum est, & peculiarem gratiam confert, qua molestiæ conjugii facilè toleren-

vel imprudenter facta? Christus autem illui eorum quæ Pater præceperat, non rectè imperatum fuisse unquam pronunciavit, sed contrà potiùs Matth. 5. ait : *Non veni solvere legem, sed adimplere*. Et : *Jota unum, aut unus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant*. At nihilominus plurima Dei præcepta, quæ pro tempore data erant, quæque statui Synagogæ tantùm conveniebant, Christus immutavit : & qui id vel ignorat vel negat, Christianus non est. Ubi enim nunc est in populo Dei Circumcisio? ubi Sabbathum? ubi sacrificia pecudum? ubi cæteri ritus innumerabiles, qui in Levitico per Mosem à Deo præci-
C piuntur? Talis igitur eùm fuerit libellus repudii, mirum esse non debet, si eum sublatum de medio Christus voluerit.

Ad Tertiam probationem, quæ Epicurum magis, aut potiùs equum, & canem, quàm hominem, & maximè Christianum deceret, Respondeo, non esse necessarium, ut ubicumque est vir aut mulier sine conjuge, continuò detur ei conjux ; alioqui falsa essent Apostoli verba : *Bonum est homini, mulierem non tangere*. Et : *Solutus es ab uxore, noli quærere uxorem*. Et : *Qui non jungit Matrimonio virginem suam, melius facit*. Et : *Beatior erit si sic permanserit*. 1. Corinth. 7. & B. Joannes, & Christus ipse, non rectè fecissent, quòd sine conjuge esse voluerunt.

D Porrò Deus hominem masculum, & fœminam esse voluit, ut propagari posset genus humanum, non autem, ut cogerentur omnes cum conjuge vivere.

Illud verò : *Non est bonum, hominem esse solum* : significat non fuisse bonum ad propagationem generis, ut solus masculus crearetur, sed necessariam fuisse etiam fœminæ creationem: non autem significat non licere, aut non esse melius ipsi homini, cœlibatum colere, quàm Matrimonio jungi, præsertim genere satis propagato ; alioqui pugnaret verbum Dei : *Non est bonum, hominem esse solum*, cum alio verbo Dei : *Bonum est homini, mulierem non tangere*.

Denique illud Pauli : *Unusquisque suam*, dicitur conjugatis, juxta illud, alligatus es uxori noli quæ-
E rere solutionem, vel si de ducenda uxore agatur, dicitur illis tantùm, qui liberi sunt, & fornicationis periculum timent. Nam alioqui, si quæ mulier vinculo conjugii cum viro ligata sit, & per divortium ab eo discedat, non dicitur ei, unaquæque suum ; sed dicitur : *Manere innuptam, aut viro reconciliari*. Et si quæ per votum continentiæ Deo sit alligata, & nubere velit, non dicitur ei, unaquæque suum; sed : *Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt*. 1. Timot. 5. Denique si quæ soluta sit, & de Deo sperans, fornicationis periculum non metuat, non dicitur ei, unaquæque suum; sed : *Beatior erit, si sic permanserit*. 1. Corinth. 7. Atque hactenus de Matrimonii firmitate.

CON-

Dicuntur impedire, & non dirimere ea, quæ non adversantur essentiæ Matrimonii, sed solemnitati, aut ornamento alicui accidentario; & ideò si cum eo impedimento Matrimonium contrahatur, peccant, qui ita contrahunt, sed Matrimonium est firmum, & ratum.

Ea verò dicuntur impedire, & dirimere, quæ ipsi essentiæ Matrimonii contraria sunt, adeò, ut necessariò aliquid essentiale Matrimonio desit, proinde nec sit verum Matrimonium, si cum eo impedimento fuerit celebratum. Quare non dicuntur ista impedimenta dirimere contractum Matrimonium, quasi Matrimonium verum dirimant, sed quia Matrimonium de facto, non de jure contractum, irritum reddunt. Impedimenta hujus generis numerantur omnino duodecim, quæ his versiculis continentur:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si fortè coire nequibis,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Sed ut hujus numeri ratio intelligatur, sciendum est, omnia impedimenta revocanda esse ad consensum conjugum, vel ad personas contrahentes. Nam cùm tria sint necessaria ad omnia Sacramenta, materia, forma, & intentio Ministri; in hoc Sacramento materia sunt personæ legitimæ, ut suprà diximus: ex consensu autem pendent forma, & intentio. Est enim consensus causa efficiens Matrimonii, signa verò exprimentia consensum, forma: unde si consensus adsit, etiam signa erunt vera; si consensus non adsit, signa erunt falsa; & similiter si consensus adsit, intentio aderit; si consensus absit, intentio aberit. Itaque ad Matrimonii Sacramentum nihil aliud requiritur essentialiter, nisi consensus signo expressus inter legitimas personas.

Jam igitur ex parte consensus sumuntur duo generalia impedimenta, ignorantia, & coactio: hæc enim duo faciunt involuntarium. Ad ignorantiam pertinet error personæ, quod est primum impedimentum: neque enim consentire censetur in Matrimonium, qui uni personæ jungitur, existimans esse aliam. Item conditio personæ, quod est secundum impedimentum, ut, cùm quis servam accipit, quam liberam esse credebat.

Huc etiam pertinet, carentia usus liberi arbitrii; neque enim pueri, furiosi, amentes contrahere possunt, cùm deliberatum consensum habere nequeant: & hoc impedimentum non est inter illa duodecim numeratum, sed reducitur ad errorem. Ad coactionem pertinet vis, seu metus, quod est impedimentum septimum.

Ex parte personarum contrahentium sumuntur cætera omnia, quorum alia reddunt personam inhabilem absolutè, & proinde respectu cujuscumque men est impedimentum quintum, & per crimen intelligitur adulterium mixtum homicidio, cum ordine ad futurum conjugium. Non enim potest, qui cum aliqua adulterium commisit, & ejus viro necem molitus est, illam unquam ducere in uxorem, ut infrà explicabitur: quocirca hoc impedimentum dirimit certum aliquod Matrimonium, non autem omne absolutè.

Nimia disjunctio vocatur cultus disparitas, & est impedimentum sextum, non enim potest fidelis cum
C infideli contrahere Matrimonium. Nimia conjunctio est cognatio, ad quam tria impedimenta revocantur, nimirum cognatio naturalis, quæ dicitur propriè consanguinitas, & est impedimentum quartum, & ad illud reducuntur cognatio spiritualis, qualis est inter baptizantem seu confirmantem, & baptizatum seu confirmatum; & cognatio legalis, quæ fit per adoptionem. Huc etiam pertinet affinitas, quæ per carnalem copulam acquiritur, quæ est impedimentum undecimum. Et denique publica honestas, quæ est affinitas orta ex sponsalibus; & est impedimentum decimum.

Impedimenta autem quæ contrahendum impediunt, sed non dirimunt contractum, duo numerari solent: unde existunt versiculi:
D
Ecclesiæ vetitum, necnon tempus feriatum
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Per Ecclesiæ vetitum, intelligunt prohibitionem, ne Matrimonia clam fiant, cùm debeant in facie Ecclesiæ, & coram testibus celebrari. Per tempus feriatum, intelligunt certa tempora sacra, ut Adventus, & Quadragesimæ, quibus Ecclesia nuptias celebrari prohibuit. Sed primum horum impedimentorum jam post Concilium Tridentinum non est amplius tantùm impediens conjugium contrahendum; sed etiam dirimens contractum; quare vel reducendum est hoc impedimentum ad crimen, quod erat unum ex impedimentis dirimentibus, vel certè erit impedimentum XIII.

Sunt præterea quædam alia impedimenta non
E dirimentia, ut votum continentiæ simplex, sponsalia, instructio Catechumeni per traditionem Catechismi, & sex crimina; incestus, raptus alienæ sponsæ, conjugium sacrilegum cum sanctimoniali, cædes uxoris, homicidium presbyteri, & Baptismus proprii filii.

Sed hæc non ponuntur in numero seorsim cum illis duobus primis, quia duo illa sunt impedimenta distincta omnino à dirimentibus: hæc autem novem reducuntur ad dirimentia, & cum illis explicari solent. Nam sex crimina reducuntur ad crimen, Catechismus ad cognationem spiritualem, votum simplex ad Votum solemne, & sponsalia ad Ligamen.

Porrò adversarii impedimenta tria, quæ sumuntur

vox Lutheri, in serm. de Matrimonio: *Duo de viginti causas in suo jure effinxit Papa, quibus omnibus Matrimonium vel dissipet, vel impediat, quas tamen ferè omnes, & rejicio, & condemno.* Hæc ille. De his igitur impedimentis, septem tantùm sunt cum Hæreticis hujus temporis quæstiones.

CAPUT XIX.

Non requiri ad essentiam Matrimonii, consensum parentum.

PRima igitur quæstio est, an requiratur necessariò ad Matrimonium filiorum, consensus parentum. Contendunt enim adversarii, Matrimonium irritum esse, nisi fiat cum parentum consensu: sed quia non omnino inter se conveniunt, eorum sententias breviter referemus. Primus videtur fuisse Erasmus, qui rem in controversiam revocavit: nam in colloquio de Matrimonio, in quo Eubulum, & Catharinam loquentes inducit, sic ait: *Definiunt quidam Matrimonium esse ratum, quod insciis, aut etiam invitis parentibus, inter puerum & puellam per verba de præsenti contractum est. Atqui istud dogma nec natura sensus approbat, nec veterum leges, nec Moyses ipse, nec Evangelica, aut Apostolica doctrina.* Hæc ille.

Martinus Lutherus in serm. de Matrimonio, cum distinctione loquitur: nam aut nata est proles ex conjugio contracto sine parentum consensu, aut nondum est nata. Si nata est, firmum esse debet Matrimonium: si nondum est nata, in potestate parentum erit, confirmare, vel irritare conjugium. Idem docet Philippus in locis, tit. de conjugio.

Bucerus in cap. 19. Matthæi revocari optat in usum leges civiles, quibus id caveri dicit, ne nuptiæ filiorum ratæ sint sine consensu patris, aut avi, aut proavi. Joannes Brentius in Catechismo, exponens quartum præceptum; si Matrimonium sine parentum consensu, celebratum sit, jubet id referri ad Magistratum, atque ejus judicio confirmandum, vel irritandum esse. Nam etiamsi generalis regula sit, quòd liberi debeant inire conjugia cum parentum consensu, tamen nonnulli sunt casus, in quibus licet etiam secus agere. In eandem sententiam descendit Martinus Kemnitius in 2. part. Exam. Concilii Tridentini pagina 1273. & sequentibus, ubi tamen non rectè confundit Matrimonia filiorum sine consensu parentum, cum Matrimoniis clandestinis: potest enim fieri ut Matrimonium sit clandestinum, & tamen cum parentum consensu contractum: & contrà ut non sit clandestinum, sed publicum, & coram Ecclesia, & tamen insciis, & invitis parentibus celebratum; Joannes Calvinus lib. 4. Institut. cap. 19. §. ult. enumerans leges Pontificum Romanorum de Matrimonio (ut ipse loquitur) vel in Deum impias,

ipso pater filiam ad conjugium cogere. Hanc propositionem admittit Philippus loco notato, neque alii eam negant.

Probatur primò exemplo Scripturæ divinæ. Nam in Genesi cap. 24. cùm pater, & frater Rebeccæ de Matrimonio ejus cum procuratore Abrahæ, qui eam in uxorem filio Abrahæ petebat, tractassent, dixerunt: *Vocemus puellam, & inquiramus ejus voluntatem.*

Secundò patet ex jure canonico, can. Sufficiat, 27. q. 2. & can. Ubi non est, 30. qu. 2. Cap. Tuas dudum, de sponsa duorum; & can. unico, de desponsatione impuberum in VI.

C Tertiò patet ratione. Nam illorum necessariò consensus requiritur, qui Matrimonii formam pronunniant; essent enim falsa verba illa: *Ego te accipio in meam, Ego te accipio in meum*, si consensus pronunciantium ea verba deesset. At formam pronunciant ipsi qui contrahunt; ipsorum igitur consensus necessariò requiritur.

Deinde conjugium est summus amicitiæ gradus, secundùm Philosophum; repugnat igitur naturæ conjugii, ut contrahatur inter invitos.

Secunda propositio: *Filiorum consensus, etiamsi solus sit, ad Matrimonium firmum, ac ratum efficiendum sufficit; nec potest à parentibus, vel Magistratu ejusmo-*
D *di Matrimonium irritari.* Hæc est contra Erasmum & Lutheranos.

Probatur primò exemplis Scripturæ divinæ. Genesi 26. Esau duxit uxores duas, quæ ambæ offenderant animum Isaac & Rebeccæ parentum ejus: proinde invitis parentibus eas accepit. Et rursus cap. 28. accepit tertiam, contra eorundem parentum voluntatem; nec tamen Isaac ea conjugia irritavit, & Scriptura simpliciter uxores vocat, quæ ita ductæ fuerant. Deinde Jacob Genes. 29. & 30. duxit uxorem unam juxta consilium parentum suorum; sed alias tres, & præsertim duas ancillas duxit, parentibus omnino insciis; nec tamen Jacob sanctissimus Patriarcha id fecisset, si credidisset necessarium esse
E consensum parentum. Tobias quoque, ut legimus cap. 7. libri Tobiæ, uxorem duxit in aliena regione, parentibus ignorantibus: nec tamen Angelus Raphael, qui cum ipso erat, eum admonuit, ut parentum consensum expectaret, neque ipse religioni sibi duxit, insciis parentibus id facere.

Secundò probatur ex Jure canonico. Nam capit. Cùm virum, de regularibus, ita loquitur Clemens III. de puella nubili: *Tunc*, inquit, *quia liberum habet arbitrium, in electione propositi, parentum sequi non cogitur voluntatem*. Et huc pertinet quod ait S. Ambrosius in libro de Virginibus: *Cui licet*, inquit, *maritum eligere, non licet Deum præferre?* ubi docet licere puellæ virgini, patre etiam invito, continentiam Deo vovere: sicut eidem licet virum eligere. Et idem Ambrosius in epist. 43. ad Sysinnium, qui filio

sius, quia deest usus liberi arbitrii, vel quia deest consilii maturitas, vel quia ita subjiciuntur filii parentibus, ut jus non habeant de statu vitæ suæ disponendi. Primum dici non potest, quia tunc etiam cum parentum consensu, conjugium non esset. Nec Secundum dici potest. Nam ad Matrimonium contrahendum non exigitur necessariò consilii maturitas, sed solùm usus liberi arbitrii, qualis etiam requiritur ad peccandum, ad merendum, ad vovendum &c. alioqui daretur occasio Matrimonia passim dirimendi. Quocirca solam pubertatem in contrahentibus Canones exigunt. Deinde sæpè accidit, ut qui parentes adhuc habet, sit vir maturioris consilii, quàm multi alii, qui parentibus, aliisque majoribus orbati sunt; si igitur hi posteriores uxorem eligere possunt, sine ullius alterius consilio, cur non etiam priores illi, qui sunt his, ut jam ponimus, prudentiores? Sed neque Tertium dici potest. Nam filius licèt patri obedientiam, & reverentiam debeat, tamen quando usum liberi arbitrii habet, liber est, & sui juris, non minus quàm pater, in his quæ ad statum vitæ pertinent. Quare poterit quidem peccare, dum non sequitur patris directionem in statu eligendo, tamen quod facit, ratum & firmum erit, quia de re sua, non de aliena disposuit. Præterea conjugium servorum invitis Dominis, firmum ac ratum esse, Theologi rectè docent; & habetur in Jure canonico, cap. 1. de conjugio servorum: non enim Jus gentium, quo servitus introducta est, id potuit auferre quod Jus naturæ concessit. Ergo multò magis conjugium filiorum invitis parentibus erit ratum: major enim subjectio est servorum ad Dominum, quàm filiorum ad parentes. Confirmatur argumentum ex testimonio adversariorum. Nam Lutherus & Melanchthon contendunt, Matrimonium filiorum invitis parentibus contractum, si per copulam carnalem consummatum sit, non posse amplius à parentibus irritari.

At copula illa carnalis non facit filium prudentiorem, neque eximit à patria potestate; ergo etiam ante copulam Matrimonium contractum à parentibus irritari non poterat, vel si tunc poterat, etiam post copulam poterit, quod ipsi negant. Sed, inquit Melanchthon, *quando Matrimonium est consummatum, non amplius agitur de futuro, sed de præsenti; & injuria fieret conjugi, si post violationem desereretur.* At etiam Matrimonium contractum per verba de præsenti, non est futurum, sed præsens conjugium, & donatio conjugalis jam peracta est; illa igitur ratione non poterit irritari Matrimonium ullum, sive consummatum, sive non consummatum. Præterea Matrimonium consummatum invitis parentibus, vel jure consummatum est, vel non. Si jure consummatum; ergo & jure contractum ante consummationem: non enim jure consummari potest Matrimo-

C *monia contrahunt*. Dixi: *Sine justa, & rationabili causa*, quia potest aliquando fieri, ut filius non peccet inscio patre uxorem ducendo; quia nimirum credit patrem id ratum habiturum; & hoc modo Tobias inscio patre uxorem duxit. Potest etiam fieri, ut non peccet filius invito patre uxorem ducendo, ut si pater injustè prohibeat filium à conjugio, vel causa majoris dotis, nonnisi indignam mulierem, aut etiam hæreticam ei dare velit. Ut plurimum tamen peccant filii, cùm non sequuntur in hac re parentum voluntatem: Nam ut plurimum parentes sunt prudentiores, neque periculum est ut filiis malè consultum velint, cùm eos naturaliter diligant. Præterea parentum est, filiis prospicere, eosque dirigere; ergo filiorum est, sinere se à parentibus regi, ac duci. Et habemus exempla, ac testimonia in Scripturis perspicua. Genes. cap. 24. Isaac accepit uxorem, quam pater ei dedit, & Rebecca uxor ipsius, consilium patris sui in ea re secuta est; de qua re disputans Ambrosius lib. 1. de Abraham cap. ultimo, multa ad hoc propositum adfert, & inter alia laudat versus Euripidis, qui virginem ita loquentem introducit: *Sponsalium quidem meorum pater meus curam subibit; hoc enim non est meum*. Et in epist. 43. ad Sysinnium, dicit eum justè indignatum, quòd se

D inscio filius uxorem ducere voluisset.

Exod. 34. & Deuteronomii 7. præceptum de Matrimonio filiorum, parentibus potius datur, quàm filiis, ne jungantur videlicet cum Chananæis: *Filiam tuam non dabis filio ejus; nec filiam illius accipies filio tuo*. Et Isaac apertè jussit filio suo Jacob, ut non acciperet uxorem de filiabus Palestinorum, sed aliquam ex filiabus Laban; quod & ille obedienter fecit. Genes. 28. Dices, si potest pater filio imperare, ut uxorem, & talem uxorem ducat; ergo potest cogere, ut ducat, vel non ducat uxorem, quod est contra primam propositionem. Respondeo, tribus modis potest intelligi, ut pater dicatur filium cogere ad Matrimonium. Primò, ut filium planè dissentien-

E tem & invitum pater cogat vivere cum aliqua, quam velit ejus uxorem esse: & hoc non potest fieri, & si fiat, Matrimonium est nullum. Et hoc propriè in prima propositione assertum est. Secundò, ut filium assentiri cogat, injecto metu mortis, aut alio, cadente in constantem virum; & hoc etiam patri minimè licet. Neque Matrimonium illud esset ratum: quoniam ad Matrimonium non solùm consensus, sed etiam consensus liberrimus contrahentium exigitur; cùm Matrimonium sit vinculum perpetuum, & natura sua benevolentiam & amicitiam, eamque summam requirat. Tertiò, ut filium ad assentiendum inducat, auctoritate paterna imperando, quando revera filio id conducit, ita ut secundùm rectam rationem dissentire non possit: & hoc patri licet, & filius obedire tenetur. Quemadmodum etiam cum filio expedit

conjugii.

Primò objicit testimonium seniorum Pontificiorum, qui agnoscunt & fatentur, Matrimonia insciis & invitis parentibus contracta, non esse legitimam, aut divinam conjunctionem; & allegat Joannem Gropperum in institutione Coloniensi.

Respondeo, multis modis fallitur Kemnitius. Primò, quia ex uno Groppero colligere conatur mentem saniorum Catholicorum, cùm nos contrà proferre possimus omnes antiquos Theologos, & in eis S. Thomam, in 4. dist. 28. quæst. 1. art. 3. & recentiores plurimos doctissimos, ut Ruardum, Petrum & Dominicum à Soto, & alios, qui apertissimè docent, Matrimonium, sive clandestinum, sive insciis parentibus contractum, non esse solùm Matrimonium verum, sed etiam verum Sacramentum.

Secundò, quia Joannes Gropperus eo loco non loquitur de Matrimonio, cui solùm deest parentum consensus, de quo nos in præsenti quæstione tractamus, sed de Matrimonio, quod insciis parentibus contrahitur, & simul clandestinum est. Matrimonium enim, quod in facie Ecclesiæ celebratur, licèt parentibus insciis, vel invitis, numquam Gropperus verum esse Sacramentum denegasset. Quare in quæstione præsenti præcisè accepta, nulla est inter Catholicos dissensio.

Tertiò, quia Gropperus Matrimonium clandestinum negat quidem esse Sacramentum, in quo manifestè fallitur, ac S. Thomæ, & sanioribus Theologis repugnat: tamen admittit esse verum Matrimonium, & ab Ecclesia longo tempore toleratum, sed optat ab Ecclesia irritari; quod jam factum est in Concilio Tridentino. Concilium enim dum asseruit Matrimonia clandestina, quamdiu ab Ecclesia irritata non erant, fuisse vera Matrimonia, & tamen deinceps illa irritavit, ac personas inhabiles fecit ad sic contrahendum; planè satisfecit desiderio Gropperi, & aliorum multorum, qui ob incommoda gravissima, quæ ex clandestinis conjugiis oriuntur, ea omnino sublata cupiebant. Nulla igitur in re, si quæstionem de Sacramento separes à quæstione de veritate Matrimonii, de qua sola nunc agimus, Gropperus à nobis, atque à cæteris Theologis Catholicis dissentit.

Secundò, Kemnitius argumentum ducit ex jure divino (profitetur enim se probaturum sententiam suam ex jure divino, naturali, civili, & Canonico) *Matrimonium talis debet esse conjunctio, ut ejus auctor, & conciliator Deus ipse haberi possit: At ejusmodi non sunt Matrimonia, quæ insciis, vel invitis parentibus contrahuntur: non igitur sunt vera Matrimonia. Propositio certa est ex illo Matthæi 19. Quod Deus conjunxit &c. Assumptio probatur. Non est Deus auctor, & conciliator Matrimonii, quod contra ejus verbum, & præceptum contrahitur, Matrimonium insciis vel invitis parentibus, contra Dei verbum, & manda-*

Præterea extat lex divina Exod. 22. & Deuteronomii 22. ut si quis virginem stupraverit, det patri ejus certum numerum siclorum, & eam uxorem habeat, si pater voluerit, vel non habeat, si noluerit. Ex quo intelligimus patriæ potestatis esse, conjugium filiæ ratum vel irritum facere.

Adhæc, si puella Deo voverit aliquid, potest Pater votum illud irritare. Num. cap. 30. ergo multò magis irritare poterit idem parens, promissionem homini factam de conjugio.

Denique Deus conjungit virum uxori in legitimo Matrimonio, sed non conjungit immediatè, ut olim C Adamum Evæ; ergo per aliquod medium. Quod sit autem medium, ipse explicat in traditione quarti præcepti, ubi jubet filios parentibus obedire; ergo qui his mediis spretis Matrimonium contrahunt, non possunt certò pronunciare, conjugium illud esse divinam, & legitimam conjunctionem: *Hæc ratio*, inquit Kemnitius, *gravissima est, & ex jure divino desumpta.*

Respondeo, non probat hoc argumentum, Matrimonium esse irritum, aut irritari posse, si fiat insciis, aut invitis parentibus; quod sanè probandum erat: sed tantùm, non debere Matrimonium insciis aut invitis parentibus contrahi, & malè facere, qui ita contrahunt, de quo nulla quæstio est. Sed ut res D tota perspicuè intelligatur, singulas argumenti partes inspiciamus.

Ad Primam igitur primi syllogismi propositionem Respondeo, dupliciter posse Deum auctorem dici Matrimonialis conjunctionis. Uno modo ex parte ipsius conjugii: Altero modo ex parte contrahentium.

Erit auctor Deus Matrimonii ex parte ipsius conjugii, si ipsa conjugii essentia à Deo sit instituta: erit autem auctor Matrimonii ex parte contrahentium, si ipsis contrahentibus Deus inspiret ut Matrimonio jungantur. Id quod in omnibus Sacramentis facilè reperimus. Cùm enim quis Baptismum, aut Ordinationem, aut Sacramentum aliud E ab alio percipit, potest Deus auctor dici ejus actionis, vel quia ipse Sacramentum instituit, quod ille percipit, vel quia ipse movet tum Ministrum ad Sacramentum conferendum, tum alium ad Sacramentum recipiendum. Et potest sæpè accidere, ut priore modo sit auctor Deus, posteriore Diabolus; si videlicet verum Sacramentum tradatur, & percipiatur, sed & qui tradit, & qui percipit, non ob Dei gloriam, & animæ salutem, sed ob lucrum, aut commodum aliquod turpe, ac sordidum moveatur.

Sic igitur in conjugio, auctor conjugii uno modo erit Deus, si materia, & forma adsint, qualia Deus instituit: & hoc solum requiritur, ut Matrimonium sit verum, firmum & ratum. Altero modo auctor erit etiam Deus, si conjuges ad prolem ad Dei glo-

riam

inſciis, vel invitis parentibus contrahuntur, ſæpè non habere Deum auctorem ſecundo modo, habere tamen primo modo, ſi nihil aliud obſtet; & ideò vera, ac rata Matrimonia eſſe, licèt ſine peccato ut plurimum non contrahantur.

Ad probationem aſſumptionis, quæ erat: *Deus non eſt auctor Matrimonii, quod contra præceptum ipſius contrahitur*; per eandem diſtinctionem Reſpondeo. Aut enim præceptum Dei, contra quod Matrimonium aliquis contrahit, ad eſſentiam Matrimonii pertinet, aut ſolùm ad circumſtantias Matrimonio accidentarias explicandas, ut ad voluntatem contrahentium perficiendam, ut bonum bene quærat, & appetat, &c. Si priore modo quis contra præceptum Dei faciat, non habet Deum auctorem conjugii, quoad eſſentiam ipſius conjugii, proinde irritum, & illegitimum eſt conjugium. Si poſteriore modo contra præceptum faciat, non habet Deum auctorem ſuæ voluntatis in conjugio ſuſcipiendo, neque præmium, ſed pœnam operis meretur; tamen Deum habet conjugii ſui, quod pertinet ad ejus eſſentiam, auctorem & conciliatorem.

Ad probationem aſſumptionis ſecundi ſyllogiſmi, quæ ducebatur ex quarto præcepto Decalogi, quod explicatur à Paulo Coloſſenſ. 3. Reſpondeo, præceptum illud ad mores informandos, non ad Sacramenta miniſtranda pertinere. Quare obediendum eſt Patri per omnia, etiam in contrahendo conjugio, ſi juſtè, & ſecundùm Deum præcipiat: & ideò qui id non facit, peccat, ſed non continuò Matrimonium eſt irritum. Nam non minus Epiſcopo, & Eccleſiæ obediendum eſt per omnia, quàm patri carnali; & tamen ſi quis laicus contra Epiſcopi, & Eccleſiæ præceptum baptizet, Baptiſmus erit ratus, & verus, ſed laicus ille baptizando peccabit. Neque ſolùm Matrimonium ut Sacramentum, eſt ratum, ſed etiam ut civilis contractus, licèt contra præceptum Patris contrahatur. Nam filius, ut ſuprà expoſuimus, etſi teneatur patris directionem ſequi, cùm de ſtatu vitæ ſuæ diſponit; tamen de re ſua, non de aliena diſponit, remque ſuam, non alienam donat: quare diſpoſitio ac donatio rata, & firma eſt, quamvis non ſine peccato tranſacta ſit.

Ad illa teſtimonia, quæ adverſarius producebat, ut probaret Scripturam dare Patri præcepta de filiabus in Matrimonio collocandis, nihil opus eſt reſpondere, cùm nos minimè negemus ad parentum curam & providentiam, filiorum conjugia maximè pertinere.

Ad illud autem, quod ex cap. 22. Exodi, & 22. Deuteronomii adfertur, ad probandum, penes patrem eſſe, conjugium filiæ ratum, vel irritum facere. Reſpondemus, non agi eo loco de Matrimonio jam contracto, ſed de futuro, cauſa ſtupri præcedentis. Non enim illa conjunctio viri cum puella, quæ inſcio patre in duobus illis capitibus facta deſcribitur, copula conjugalis erat, ſed ſtuprum, ut Scriparentibus dirimi non poſſe, ſi conſummatum ſit. Quo modo enim potuiſſet pater filiam ſuam à ſtupratore illo ſeparare (ut Moſes apertè concedit) ſi ſtuprum illud conſummati conjugii fuiſſet?

Ad illud de irritatione votorum, quæ habetur in lib. Numer. cap. 30. Reſpondeo, legem illam de filiabus determinare, quæ adhuc non pervenerunt ad pubertatem; ut ex eo perſpicuum eſt, quod Scriptura in eo capite bis repetit, patrem irritare poſſe vota filiæ, quæ in domo parentum habitat, & adhuc eſt in ætate puellari. Cui legi divinæ ſimilis eſt Lex canonica, quæ habetur Canone Puella 20. quæſt. 2. in hæc verba: *Puella ſi ante duodecimum ætatis annum*
C *ſponte ſua velamen ſibi ſacrum aſſumpſerit, poſſunt ſtatim parentes, vel tutores id factum irritum facere, ſi voluerint. Si verò in fortiori ætate adoleſcentula, vel adoleſcens ſervire Deo elegerit, non eſt poteſtas parentibus prohibendi*. Ratio autem legis tum divinæ, tum canonicæ, eſt, quia ante annos pubertatis non habent homines plenum judicium rationis, ideoque nec ſunt Domini actuum ſuorum: at poſt annos pubertatis, ſui juris efficiuntur, & de perſona ſua, & actibus qui naturaliter liberi ſunt, pro arbitrio diſponere poſſunt.

Ad Ultimum de mediis, per quæ Deus conjungit homines in Matrimonium, Reſpondeo, ad hoc ut Matrimonium ſit verum & ratum, non requiri alia
D media, præter conjugum liberum conſenſum. Ut enim alia Sacramenta Deus per Miniſtrum diſpenſat: ſic etiam Matrimonium; Miniſter autem Matrimonii eſt uterque conjux, ut alibi explicuimus. Ut autem conjugium ſit Deo gratum & ipſis conjugibus utile, media à Deo inſtituta ſunt, parentum, & amicorum conſilia, matura deliberatio, Sacerdotis benedictio, & alia id genus; quæ qui ſpernit, non poteſt certò pronunciare ſuum conjugium Deo placere, aut ſibi utile futurum, licèt eodem tempore poſſit non ambigere, quin ſit verum & firmum, atque à Deo certiſſimè inſtitutum.

Tertia objectio Kemnitii ducitur ſimul ex Jure naturali & civili. Nam quòd Matrimonia filiorum invitis parentibus contracta, irrita ſint, ex Jure civili
E probat, ex L. Nuptiæ ff. de ritu nuptiarum, & ex L. 1. & 2. C. de nuptiis, & ex Inſtitut. de nuptiis §. juſtas autem. Quòd autem irrita ſint etiam Jure naturæ, probat ex lege proximè citata. Nam in ea lege, poſteaquam ſancitum eſt requiri in nuptiis conſenſum parentum, ſubjunguntur hæc verba: *Nam hoc fieri debere, & civilis, & naturalis ratio ſuadet, in tantum ut juſſus parentum præcedere debeat*.

Reſpondeo ratio naturalis docet nuptias non debere injuſſu parentum celebrari. Et hoc verè aſſerit eo loco Juſtinianus: ſiquidem Jure naturæ filius patri ſubjicitur, & ab eo regendus eſſet, à quo accepit ut eſſet: tamen Jus naturæ non docet, irritum eſſe Matrimonium ſi injuſſu parentum fiat. Lex autem civilis non multum refert, quid in hac parte ſtatue-

Respondeo, decretum Evaristi, quod est etiam in corpus Juris canonici relatum, can. Aliter 30. quæst. 5. multas conditiones requirit, ut Matrimonia censeantur legitima, quarum conditionum nonnullæ adversariis nullo modo placere possunt. Quare hoc decretum non minus cum adversariis, quàm nobiscum pugnat; requirit enim inter cætera, ut uxor cum precibus, & oblationibus (idest, cum sacrificio Missæ) à Sacerdote benedicatur: item ut conjuges biduo, vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant. Quæ conditiones si necessariæ sunt, ut conjugia legitima sint, nulla erunt inter Lutheranos legitima conjugia: neque enim oblationem Deo pro nupturis offerunt, neque biduo, vel triduo continentiam servant.

Præterea multæ ex illis conditionibus, ita sunt extrinsecæ & accidentariæ, ut stultum sit credere, sine illis conjugium irritum esse; quales sunt, ut uxorem paranymphi custodiant, ut propinqui comitentur, ut ea legitimè dotetur, & solemniter accipiatur &c. Quare cogimur dicere, Evaristum non voluisse significare, eas omnes conditiones esse necessarias, ita ut si una vel altera desit, irritum sit Matrimonium: sed ita legitimum esse conjugium, si illa omnia adsint, ut è contrario si nulla earum adsit, & conjugium occultè sine testibus, & sine ulla celebritate contrahatur, legitimum haberi non possit; non quidem in conscientia, sed in foro externo, & apud Ecclesiam, quæ non judicat de occultis.

Secundus canon desumptus est ex lib. 1. de Abraham S. Ambrosii, & habetur apud Gratianum can. Honorantur 32. quæst. 2. Sed nihil in eo Canone contra sententiam nostram habetur: solùm enim Ambrosius hortatur puellas, ut ad exemplum Rebeccæ, permittant parentibus judicium de nuptiis suis. Si autem secus fiat, sintne legitimæ nuptiæ an non, Ambrosius eo loco nihil definit.

Tertius Canon est Concilii IV. Carthaginensis apud Gratianum 30. quæst. 5. can. sponsus. Sed neque iste Canon quidquam habet cui respondendum sit. Jubet enim Canon, ut cùm sponsus & sponsa benedicendi sunt à Sacerdote, offerantur Ecclesiæ à parentibus, & paranymphis; quod quidem faciendum esse nos minimè negamus. Sed non inde sequitur, conjugium esse irritum, si ista non fiant, quia dubium non est, ista ad solemnitatem, non ad essentiam conjugii pertinere.

Quartus Canon, qui Leoni tribuitur, est apud Gratianum, can. Qualis 30. quæst. 5. Ubi non solùm nihil est contra Catholicam sententiam, cùm solùm describat ille Canon ritum nuptiarum, non autem definiat, irritum esse conjugium, si ritus illi non serventur: sed est aliquid expressè contra adversarios. Sic enim concluditur ille Canon: *Si fornicata fuerit uxor, dimittenda est, sed illa vivente, altera non du-*

Sextus Canon est Nicolai Papæ, & habetur can. Nostrates 30. quæst. 5. ubi inter alios ritus nuptiarum ponitur, ut fiant de consensu parentum. Sed nihil inde sequitur. Enumerat enim Nicolaus varios nuptiarum ritus, & in fine Canonis adjungit, non esse peccatum, si non omnes serventur: ex quo intelligimus, non omnes esse essentiales, neque declarat ipse eo loco, qui sint essentiales, qui verò accidentarii.

C Septimus Canon est Concilii Aurelianensis apud Gratianum 36. quæst. 1. can. De raptoribus, ubi legimus puellam raptam reddendam esse patri, etiamsi raptori ipsa consenserit.

Octavus est Gregorii, vel potiùs Gratiani ipsius, eadem causa 36. quæst. 2. can. Apud, ubi dicitur: *Cùm rapta patri fuerit restituta, si voluntas parentis utriusque in unum convenerit, non prohibentur invicem copulari.*

Respondeo, aliud est raptus, aliud conjugium invito patre celebratum: raptus enim ad eam pertinet, quæ nondum est propria uxor, neque sponsa. Qui enim violenter sponsam suam patri ejusdem sponsæ aufert, non dicitur raptor; quia rem suam, non alienam capit, ut patet ex Gelasio, cap. Lex illa 36. quæst. 1. Rectè igitur volunt Canones raptam D puellam, etiamsi ipsa consenserit rapi, reddendam esse patri; quia qui rapuit, injuriam fecit patri, violenter ejus filiam abducendo, licèt injuriam puellæ non fecerit. Sed si puella rapta juxta decretum Tridentini Concilii sess. 24. cap. 6. extra raptoris potestatem constituta, & in loco tuto, libero consensu cum raptore conjugium contraheret, Matrimonium esset ratum, nec posset à patre irritari. Raptus enim est impedimentum impediens contrahendum conjugium, sed non dirimens contractum, ut docent Theologi, & in iis S. Thomas 2. 2. quæst. 154. art. 7. ad 3. ubi ostendit Concilium Meldense, quod contrarium statuerat, esse abrogatum.

E

CAPUT XXI.

De impedimentis, quæ inhabilem simpliciter faciunt contrahentem, idest, de Voto & Ligamine.

Diximus de impedimentis, quæ sumuntur ex parte consensus. Nunc de iis dicendum est, quæ sumuntur ex parte personarum contrahentium. Et Primum de illis, quæ simpliciter inhabilem reddunt. Deinde de aliis.

Impedimenta, quæ simpliciter reddunt inhabilem personam, quatuor sunt (ut suprà diximus) impotentia coeundi, Votum solemne Monachorum, Ordo

Apud Catholicos numquam dubium fuit, quin votum continentiæ simplex, sit impedimentum impediens contrahendum, non tamen dirimens contractum: votum autem solemne sit impedimentum impediens contrahendum, & dirimens contractum, quod ultimum sub anathemate definitum est in Concilio Tridentino, sess. 24. can. 9.

Quare tria probanda sunt. Primò, Votum simplex castitatis esse impedimentum impediens Matrimonium contrahendum. Secundò, Votum simplex castitatis, non esse impedimentum dirimens contractum. Tertiò, Votum solemne castitatis, esse impedimentum, & impediens & dirimens.

Sit igitur prima propositio: *Votum simplex impedit Matrimonium contrahendum*. Hæc facilè probari potest ex fundamento facto in 2. lib. de Monachis, ubi ostendimus ex Scripturis, Conciliis, Patribus, & ex ipsa ratione votum perpetuæ continentiæ esse licitum, sanctum, & Deo gratissimum. Inde enim sic ratiocinari possumus ad id, quod est hujus loci: Votum perpetuæ continentiæ est licitum, ergo servandum est; cùm Scriptura dicat: *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere*. Ecclesiast. 5. & Deuteron. 23. At reddi non potest votum continentiæ ab eo qui uxorem ducit, cùm teneatur illi petenti debitum reddere: non igitur licet iis, qui votum ejusmodi habent, Matrimonio jungi.

Præterea, 1. Timoth. 5. B. Paulus de viduis, quæ continentiam voverant, ita pronunciat: *Cùm luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*. Ubi Apostolus non damnat viduas illas, quia posteaquam luxuriatæ fuerant, nubere voluerunt: id enim laudandum erat, non vituperandum: sed quia nubere volentes, primam fidem, Deo videlicet datam de servanda continentia, irritam faciebant. Et hoc modo hunc locum intellexerunt omnes interpretes Græci, & Latini, & præterea Concil. Carthaginense IV. can. 104. & Toletanum IV. can. 55. Item Tertullianus in lib. de Monogamia. Basilius in lib. de virginitate. Epiphanius hæres. 48. Hieronymus lib. 1. in Jovinianum. Innocentius I. epistola 2. cap. 13. Augustinus lib. de bono viduitatis cap. 8. & 9. Gelasius epistola 1. cap. 23. Fulgentius epist. 1.

Secunda propositio: *Votum simplex non dirimit Matrimonium post ipsum votum contractum*. Hanc adversarii non negant: & eandem ex professo docet Augustinus in lib. de bono viduitatis cap. 9. & 10. eandem invenimus in jure declaratam ab Alexandro III. Cœlestino III. & Bonifacio VIII. cap. Consuluit. Qui clerici, vel voventes, & cap. Rursus, eodem, & cap. Unico, de Voto in VI. Et ratio declarationi huic apertissima suffragatur. Promissio enim qualis est votum simplex, obligat quidem in conscientia, ta-

Sed error iste Lutheri damnatus jamdudum fuit, cap. De illis, & cap. Si inter virum, & cap. Adolescens, de sponsalibus, & Matrimonio, & cap. 1. de sponsa duorum, quod caput S. Augustino tribuitur: & ratio eadem est, quia per sponsalia non fit donatio, sed promissio.

Neque argumenta Lutheri concludunt. Primò sic objicit: *Nemo potest dare quod non habet. Qui sponsalia cum una contraxit, non est amplius sui juris; ergo non potest se ipse alteri dare: ergo secundum conjugium irritum judicandum est*. Respondeo, negatur assumptio.

C Nam qui sponsalia cum una contraxit, adhuc est sui juris, cùm se nulli donaverit, licèt donaturum promiserit. Quare si relicta sponsa cum alia contrahat per verba de præsenti, Matrimonium tenet, sed peccavit, qui fidem fregit.

Secundò objicit: *Deus prohibet ne quis in negotio fratrem suum circumveniat, quod servandum est ultra, & supra omnes humanas traditiones*. Respondeo, verum est quod assumitur: sed quorsum tendit? Fatemur enim peccare eum, qui fratrem suum circumvenit, fidem ei datam non servans, sed non ideò irritum erit Matrimonium cum eo peccato contractum. Nam is etiam, qui uxorem alicui divitem, aut nobilem, aut bene moratam promittit, si ea talis non sit, illum sine dubio circumvenit, graviterque in proximum suum peccavit: neque tamen Matrimonium irritum erit, si per verba de præsenti contractum fuerit.

D

Objicit tertiò: *Si votum Religionis facit alienum, cur non etiam fides data, & accepta; cùm hæc sit præcepti, & fructus spiritus, Gal. 5. illud autem arbitrii humani?* Respondeo, si comparemus, fidem dare sponsæ, cum eo quod est vovere, utrumque est arbitrii humani: neque enim cogitur quisquam jure divino hoc aut istud vovere, aut uxorem istam, vel illam ducere. Si conferamus autem id, quod est servare fidem sponsæ, cum eo, quod est implere votum

E Deo factum; utrumque est præcepti, & fructus spiritus: siquidem implere votum, est fidem servare Deo. Neque Apostolus inter fructus Spiritus sancti numerat, servare fidem homini, & non servare fidem Deo: quare Lutherus graviter errat, cùm vota arbitrii humani, sponsalia autem juris divini esse docet. Cur autem vota religionis solemnia Matrimonium dirimant, paulò post explicabimus.

Objicit quartò: *Licet uxori virum suum repetere, voto Religionis facto non obstante; cur ergo non liceat sponsæ sponsum suum repetere, etiam secuta copula cum altera?* Respondeo; Magnum est discrimen inter uxorem & sponsam, cùm illa jam habeat, & possideat ut rem suam, corpus viri sui, ut Apostolus docet, 1. Cor. 7. ista autem nondum habeat, nec possideat viri corpus, nisi in spe & promissione. Sed de his satis.

Neque reſponderi poteſt, Concilium prohibere nuptias celebrandas, ſed non judicare irritas celebratas. Nam in primis Concilium Triburienſe canone 23. hunc ipſum Canonem Concilii Chalcedonenſis allegavit, ut probaret non eſſe verum Matrimonium, quod poſt ſolemnia vota contrahitur. Deinde, numquam fuit dubium inter Chriſtianos, an peccarent qui votum continentiæ Deo non redderent; ſed non defuerunt, qui dubitarent, an Matrimonia eſſent vera & rata, quæ ab ipſis contrahuntur, qui continentiam voverant. Quare Concilium declarare voluit id quod dubium erat, atque aſſeruit non eſſe legitima Matrimonia poſt ſolemne votum, quale eſt Monachorum, & ſanctimonialium.

Concilium Forojulienſe ante annos 1300. can.11. de ſacris virginibus: *Si publicè*, inquit, *nupſerint, dignis quidem mundano judicio corporalibus coercita vindictis, ſegregentur ab invicem, & agant cunctis diebus vita ſua pœnitentiam.*

Concilium Toletanum VIII. ante annos 900. canone 6. Subdiaconos, ſi uxores duxerint, in monaſteriis includi jubet.

Toletanum IV. ante annos 950. can. 51. *Nonnulli*, inquit, *Monachorum egredientes à Monaſterio, non ſolùm ad ſaculum revertuntur, ſed etiam uxores accipiunt. Igitur revocati in eodem Monaſterio, unde exierant, pœnitentia deputentur.*

Turonicum II. ante annos 1000. can. 16. *Si qui*, inquit, *in Monaſterio converſi ſunt, nullatenus exinde habeant licentiam evagandi; nec (quod abſit) ullus eorum conjugem ducere poſſit; & ſi uxorem duxerit, excommunicetur, & de uxoris mala ſocietatis conſortio, etiam judicis auxilio ſeparetur.*

Triburienſe Concilium ante annos circiter 700. can.23. apertè jubet ſeparari eos, qui poſt votum ſolemne Matrimonio conjunguntur.

Secundò eſt auctoritas Pontificum veterum, ac Sanctiſſimorum. Siricius in epiſtola 1. cap.6. Monachos & ſanctimoniales, ſi Matrimonia contrahere præſumant, jubet non ſolùm excommunicari, ſed etiam in ergaſtulis uſque ad finem vitæ pœnitentiam agere.

Innocentius I. in epiſt.2. cap.12. & 13. diſtinguit apertè inter Votum ſolemne, & ſimplex. Nam c.2. dicit, eam, quæ velum ſacrum acceperat, ac proinde ſolemne votum emiſerat continentiæ, ſi fortè nupſerit, non poſſe admitti ad pœnitentiam, donec vixerit is, cui ſe conjunxit: quemadmodum cum illa agitur, quæ vivente viro alteri jungitur; Cap.13. dicit, eam, quæ promiſerat continentiam perpetuam, ſed velum ſacrum nondum acceperat, ideſt, quæ votum ſimplex, non ſolemne emiſerat, ſi poſtea nupſerit, ad pœnitentiam admitti poſſe.

Gelaſius I. in epiſt.1. cap.22.& 23. ſimilem diſtin-

eſſe, & à viris illis omnino ſeparandas, & conjunctionem illam inceſtam appellat. Et quamvis ii, cum quibus illæ dormierant, non ſe maritos earum dicebant; tamen idem judicium de illis Cyprianus feciſſet, ſi ſe maritos earum profiteri voluiſſent. Nam illas adulteras Chriſti vocat, quia fidem Chriſto non ſervant: fidem autem non ſervant, ſi alteri ſe jungant, ſive eum maritum, ſive alio nomine appellent. Et inceſtam conjunctionem viri cum ſacra vir-
gine Cyprianus vocat, propter relationem ad Chri-
C ſtum, qui frater noſter fieri voluit: quæ relatio non
minus inveniretur in ea conjunctione; quæ cum viro
fieret ſub nomine conjugis, quàm in ea, quæ fieret
ſine tali nomine. Unde quod in eadem epiſt. Cyprianus dicit, eas virgines admonendas eſſe, ut ſi perſeverare nolint, aut non poſſint, apertè nubant: intelligendum eſt de illis, quæ nondum voverunt. Alioqui cùm Cyprianus ſub disjunctione dicat, ut nubant, ſi perſeverare nolint, aut non poſſint; permitteret illis, ut nuberent poſt votum, etiamſi poſſent continere, modò tantùm nolint, quod eſt abſurdiſſimum, & ne ab ipſis quidem Lutheranis concedendum.

Baſilius in lib. de virginitate, parum ultra me-
D dium: *Cùm*, inquit, *virginitatem Domino profeſſa ſint,*
carnali poſtmodum voluntate malè blanda delinita, ac devicta, ſtupri ſcelus honeſto conjugii nomine obtegere cupiunt, non ignorant hujuſmodi, quamvis ignorantiam ſimulent; qua ſponſi dextram, & fœdera pravaricata ſit, eam nec illius ultrà eſſe ſponſam, quem dereliquit; neque ejus uxorem per ullas leges dici poſſe, cui ſe, deſerto ſponſo, libidine incitata conjunxit. Et intrà copiosè hoc idem oſtendit, numquam illam dici poſſe uxorem viri mortalis, ſed ſemper Chriſti, viri immortalis adulteram.

Ambroſius in lib. ad virginem lapſam cap.5. *Qua ſe ſpopondit Chriſto, & ſacrum velamen accepit, jam*
nupſit; jam immortali juncta eſt viro, & jam ſi vo-
E luerit nubere communi lege conjugii, adulterium
perpetrat.

Joan. Chryſoſtomus in epiſt. 6. ad Theodorum: *Honorabiles*, inquit, *nuptia, ſed te jam ſervare non convenit privilegia nuptiarum: quamvis frequenter hoc ipſum nuptias voces, ego tamen adulterio illud pejus exiſtimo.*

Hieronymus lib. 1. in Jovinianum: *Certè confiteris*, inquit, *non poſſe eſſe Epiſcopum, qui in Epiſcopatu filios faciat: alioqui ſi deprehenſus fuerit, non quaſi vir tenebitur, ſed quaſi adulter damnabitur.*

Neque obſtat, quod quidam objiciunt de S. Malcho, qui teſte S. Hieronymo in ejus vita, poſteaquam multos annos Monachus fuerat, uxorem duxit, & cum ea uſque ad finem vitæ permanſit. Nam conjugium nullum fuit inter Malchum, & eam fœ-

minam,

... Quorum hæc est potissima ratio, quia votum solemne non est simplex promissio Deo facta, ut est votum, quòd dicitur simplex, sed est traditio de præsenti sui ipsius in perpetuum Christi obsequium; & ea traditio à Christo per Ministros suos acceptata, ac probata est. Quare differt votum solemne à simplici, ut conjugium de præsenti contractum à sponsalibus de futuro. Sed jure divino ac naturali, nemo potest alteri dare quod suum non est, & si dederit, irrita est donatio: igitur jure naturali, & divino irritum est conjugium post votum solemne.

Et quidem si ex Scripturis, aut evidenti aliqua ratione demonstrari posset, votum solemne differre à simplici, quòd in illo sit donatio de præsenti, in isto verò promissio tantùm de futuro; non oporteret aliam quærere rationem. Tamen quia principium illud multi negant, ut Scotus, & Paludanus in 4. dist. 38. & Cajetanus in 2.2. quæst. 88. art. 7. & omnes interpretes juris Canonici, ut Panormitanus testatur in cap. Rursus, qui clerici, vel voventes, & contra potius existimant, solo Ecclesiæ decreto factum esse, ut votum solemne dirimat Matrimonium: ideò probandum superest, Ecclesiam potuisse hoc impedimentum Matrimonii constituere.

Sed hoc facilè probatur. Primùm ex eo ipso quod fecit, Ecclesia enim ab antiquissimis temporibus, ut ex testimoniis citatis perspicuum est, tum in Conciliis, tum per summos Pontifices hoc statuit. Fortasse etiam hoc de Apostolica traditione descendit. Nam Cyprianus, Basilius & Ambrosius, qui hoc impedimentum agnoscunt, ante ea Concilia, eosque Pontifices vixerunt, à quibus hoc decretum factum videtur: & ideò Concilia & Pontifices non tam novi aliquid statuisse, quàm vetus decretum innovasse, aut declarasse censendi sunt. Quod autem Ecclesia antiqua, quam veram fuisse Christi Ecclesiam hæretici negare non possunt, fecit, & sæpiùs repetivit, stultum, atque impium est dicere, non esse jure factum.

Deinde probatur, quia illegitimas facere personas ad Matrimonium, non est mutare Sacramenti essentiam, ut suprà diximus, sed ratum vel irritum facere contractum humanum, qui in Sacramento Matrimonii prærequiritur. Non enim Christus declaravit, quis contractus humanus sit habendus legitimus, quis illegitimus, sed ea declaratione præsupposita, voluit contractum humanum legitimum inter virum, & fœminam Sacramentum esse.

Posse autem Ecclesiam ejusmodi contractus legitimos vel illegitimos decreto suo reddere, personas habiles vel inhabiles efficiendo; probatur. Nam in primis huc pertinent omnia illa Scripturæ loca, ex quibus discimus, curam Ecclesiæ gubernandæ Apostolis, & eorum successoribus esse commissam, Lutem, irritos esse decernere, ob communem pacem & concordiam populorum; ergo poterunt etiam id principes Ecclesiastici ob salutem æternam animarum.

Dices, si ita est, non solùm Ecclesia, sed etiam Principes politici poterunt impedimenta Matrimonii constituere: nam ex contractu Matrimonii non tantùm salus animarum, sed etiam pax, & concordia temporalis pendet.

Respondeo, si Matrimonium esset solùm contractus civilis, possent sine dubio politici Principes impedimenta constituere, personas legitimas, vel illegitimas efficiendo, sicut etiam fecerunt sæpè Imperatores, præsertim Ethnici, ut patet ff. de ritu nuptiarum, & C. ad legem Juliam de adulteriis; ubi sunt multæ leges de contractu Matrimonii. Tamen quia nunc apud Christianos Matrimonium est Sacramentum, & ex contractu illo civili Sacramentum Ecclesiæ pendet, & Sacramentorum dispensatio ad Ecclesiam pertinet; ideò potestas impedimenta Matrimonii constituendi, maximè propriè ad Principem Ecclesiasticum pertinet. Ad politicum autem non pertinet, nisi cum consensu, & subordinatione ad Principem Ecclesiasticum: non enim eadem potestas ad duo diversa tribunalia æquè & immediatè & propriè pertinere potest.

Quare S. Thomas, quamvis in 4. dist. 34. quæst. unica art. 1. ad 4. concesserit Matrimonium, ut est civilis contractus, pendere posse à lege civili, tamen dist. 42. quæst. 2. art. 2. ad 4. id ita explicat, ut locum habeat lex civilis, si auctoritas etiam accesserit Ecclesiæ: *Prohibitio*, inquit, *legis humanæ non sufficeret ad impedimentum Matrimonii, nisi interveniret auctoritas Ecclesiæ, quæ idem interdicit.*

Quòd autem Ecclesia non solùm potuerit votum solemne, impedimentum dirimens Matrimonii constituere, sed etiam causam habuerit id constituendi, facilè probari potest. Nam qui vota solemnia continentiæ suscipiunt, illi statum vitæ mutant, & ab imperfecto ad perfectum ascendunt, absurdum autem esset, si iidem postea iterum redirent ad statum imperfectiorem. Deinde, qui hæc vota faciunt, magna deliberatione, & præcedente probatione diuturna faciunt: incongruum autem est, ut id, quod maturo consilio factum est, iterum mutetur. Adhæc vota solemnia regulariter publicè, & coram testibus multis, immò populo inspectante fiunt; ergo non possunt sine ingenti scandalo violari. Quare decuit Ecclesiam providere, ne id mutari possit: medium autem efficacissimum providendi fuit, irritare Matrimonia post ejusmodi vota contracta. Denique, qui vota solemnia faciunt, non solùm Deo se obligant, sed etiam spontè se subjiciunt Ecclesiæ, ut ab ea cogi possint, etiam per viam judicii: proinde queri non possunt, si eos inhabiles ad Matrimonium Ecclesia facit.

Atque

De impedimento criminis.

SUperſunt impedimenta illa, quæ perſonam inhabilem reddunt ad Matrimonium cum certa perſona, non autem univerſè cum omnibus. Ea verò ſunt, ut ſuprà notavimus, Crimen, Cultus diſparitas, & Cognatio: de his igitur breviter differendum eſt, ac Primùm de crimine.

Jubent canones impedimentum eſſe dirimens Matrimonium, ſi quis cum ea conjugium contrahat, quam polluit per adulterium: de qua re eſt integer titulus in epiſtolis Decretalibus, ſed tamen obſervant Doctores, non ſemper Matrimonium eſſe irritum, cùm quis ducit eam, quam polluerat per adulterium, ſed ſolùm in tribus caſibus.

Primus caſus eſt, cùm adulter procurat mortem conjugis ſuæ, vel Mariti adulteræ, ut cum adultera conjugium celebrare poſſit: vel contra, ſi adultera procuret mortem viri ſui, vel uxoris adulteri, ut adulterum in maritum accipiat; & habetur definitio hujus rei, cap. Super hoc, de eo, qui duxit in Matrimonium quam polluerat per adulterium, & intelligitur caſus, ſi mors revera ſequatur.

Secundus eſt, ſi adulteri dederint ſibi invicem fidem, de Matrimonio inter ſe contrahendo poſt mortem uxoris adulteri, vel mariti adulteræ: nam qui ita ſibi fidem dederunt, videntur omnino procuraturi mortem alterius conjugum. Et habetur deciſio hujus can. Relatum 31.quæſt. 1.

Tertius eſt, ſi de facto adulteri inter ſe contraxerint, viventibus prioribus conjugibus, ut habetur cap. Finali, de eo qui duxit in Matrimonium.

Sed intelliguntur duo iſti caſus, ſi uterque adulter erat conſcius vitæ conjugis alterius. Alioqui enim ſi vir adulteram decipiat, affirmans conjugem ſuam eſſe mortuam; vel contrà, mulier adulterum decipiat, affirmans virum ſuum eſſe mortuum: tunc matrimonium non eſt irritum, ut patet ex cap. Propoſitum, de eo qui duxit in Matrimonium.

Extra hos caſus non dirimi Matrimonium inter adulteros contractum, docet Auguſtinus in lib. de bono conjugali cap. 14. & in lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia cap. 10. & relata ſunt hæc teſtimonia Auguſtini inter Canones Eccleſiaſticos 31. quæſt. 1. can. Denique. Et hæc de crimine adulterii.

Crimen autem homicidii ſine adulterio, in uno tantùm caſu dirimit Matrimonium, quando videlicet in morte alterius conjugum procuranda conveniunt tam vir, quàm fœmina, qui inter ſe conjugium inire cupiunt; ut habemus cap. Laudabilem, de converſione infidelium. Alioqui enim, ſi alter tantùm homicidium procuraret, altero inſcio, & adulterium non præceſſit, non dirimitur Matrimonium.

Neque exemplum Davidis ad rem facit. Hoc enim impedimentum non eſt de jure divino, ſed Eccleſiaſtico: & in Teſtamento veteri multa permittebantur, quæ in nova lege, quæ perfectior eſt, optimo jure interdicuntur, ut polygamia, libellus repudii, & alia id genus multa.

Adde, quod etiam ſecundùm Eccleſiaſticam legem, peccatum illud Davidis & Bethſabeæ, fortaſſe non fuiſſet impedimentum dirimens. Non enim adulterium ſolum, neque conjugis homicidium quocumque animo patratum, dirimens impedimentum judicari ſolet, ſed illud ſolum homicidium conjugis, quod ea intentione committitur, ut ejus uxore quis poſtea potiatur. Jam verò Bethſabea in adulterium quidem conſenſit, ſed in mortem viri nullo modo quidquam legitur machinata: proinde ex parte ejus non fuit impedimentum, quo minus conjugium cum Davide contraheret poſſet. David autem adulterio homicidium Uriæ adjunxit, ſed non eſt certum an eo animo, ut uxore ejus potiretur: nam antea ſæpè conatus erat inducere Uriam, ut ad uxorem rediret, ut eo modo adulterium regeretur.

CAPUT XXIII.

De Cultus diſparitate.

ALterum impedimentum eſt cultus diſparitas. Catholici enim communi conſenſu docent, Matrimonia fidelium cum infidelibus non baptizatis, non ſolùm eſſe illicita, ſed etiam irrita: cum hæreticis autem baptizatis illicita eſſe, non tamen irrita.

Lutherus autem in lib. de captiv. Babylon. cap. de Matrimonio, hoc impedimentum non admittit, nec tamen aliud argumentum adfert, niſi quia Deus hæc Matrimonia Chriſtianis prohibuiſſe non legitur, & quia B. Monica S. Auguſtini mater virum habuit infidelem. Idem etiam repetit, cùm in ſerm. de Matrimonio, tum in expoſitione ſeptimi capitis, prioris ad Corinthios. Philippus etiam Melanchthon in locis, tit. de conjugio, licèt fateatur bono animo ab Eccleſia hæc Matrimonia fuiſſe prohibita: vellet tamen non adeò rigidè hæc obſervari, ut Catholici poſtulant.

Sit igitur propoſitio Prima: *Non licet fidelibus cum infidelibus, aut etiam hæreticis Matrimonia jungere.* Probatur Primò ex verbo Dei, Deuter. 7. Deus prohibuit populo ſuo Matrimonia jungere cum Gentilibus. Et quamvis præceptum illud ſit judiciale, & ſolos Judæos propriè obligaverit, tamen habet aliquid etiam moralis, & ad omnes pertinet, ſi cauſa inſpiciatur: nam cauſam reddit planè moralem, quæ etiam nunc locum habet: *Quia ſeducet*, inquit, *filium*

tuum

cent interpretes hujus loci ferè omnes, ut Ambrosius, Theodoretus, Theophylactus, Anselmus, Sedulius, S. Thomas, Cajetanus, & alii: & præterea Tertullianus in lib. 2. ad uxorem, & Hieronymus lib. 1. adversus Jovinianum.

Denique Augustinus lib. 1. de adulterinis conjugiis cap. 25. hanc expositionem admittit, licèt etiam aliter exponi posse dicat, sic enim ait, illud: In Domino, *duobus modis potest intelligi; aut Christiano nubens, aut Christiana permanens. Sed posterior expositio non videtur ita probabilis, ut prior: non enim dubium esse poterat, quin illicitum esset, nubendo apostatare à fide; immò id tam perspicuum, & notum est omnibus, ut planè supervacaneum videatur de ea re Christianos monere.*

Est etiam alius locus, 2. Corinth. 6. *Nolite jugum ducere cum infidelibus*, quem S. Hieronymus, cùm in lib. 1. in Jovinianum, tum in epist. ad Gerontiam de monogamia, exponit de conjugio cum infidelibus non jungendo. Neque huic expositioni repugnat Theophylactus & alii, qui generatim exponunt de commercio vitando cum infidelibus: si enim commercium cum infidelibus interdicitur, certè conjugium, quod est commercium omnium maximum, & periculosissimum, interdicitur.

Secundò probatur ex Conciliis. Exstat canon 13. Concilii generalis Chalcedonensis, ubi prohibentur conjugia cum Hæreticis, Judæis & Paganis. Extat item Concilii Agathensis can. 67. ubi habentur hæc verba: *Non oportet cum hominibus hæreticis miscere connubia, & vel filios, vel filias illis dare*. Concilium item Toletanum III. can. 14 prohibet, ne Judæi uxorem Christianam habeant, & Toletanum IV. canon 61. jubet Hebræos cum Christianis Matrimonio conjunctos, aut Christianos fieri, aut ab uxoribus separari. Extat etiam in jure civili C. de Judæis, l. ne quis Christianam. Lex Valentiniani & Theodosii, quæ ut adulteria, punit conjugia Judæorum cum Christianis, & in C. Theodosiano lib. 3. tit. 14 similiter puniuntur Matrimonia Romanorum cum Gentilibus.

Tertiò probatur ex Patribus. Tertullianus in 2. lib. ad uxorem, longa disputatione hoc agit, non oportere Christianos, vel Christianas cum infidelibus contrahere Matrimonia. S. Cyprianus in serm. de lapsis, inter alia crimina fidelium numerat, jungere cum infidelibus Matrimonia: idque esse dicit, prostituere Gentilibus membra Christi. S. Ambrosius lib. 1. de Abraham cap. 9. *Cave Christiane*, inquit, *Gentili, aut Judæo filiam tuam tradere; cave Gentilem, aut Judæam, atque alienigenam, hoc est, hæreticam, & omnem alienam à fide tua, uxorem accersas tibi*. Et in epist. 70. quæ est prima lib. 9. ad Vigilium, instituit novum Episcopum, ut plebem suam doceat summopere cavere Matrimonia cum infidelibus. S. Hieronymus de hac re certum testimonium, tametsi Cyprianus inter gravissima crimina posuerit, cum infidelibus jungere Matrimonia. Sed tandem concludit, omnino cavendas esse ejusmodi conjunctiones, quia expedit in re dubia tutiorem partem sequi: *Omnimodo*, inquit, *conandum est, ne fiant tales conjunctiones: quid enim opus est in tantum discrimen ambiguitatis caput mittere.*

Itaque ex Augustino habemus, ut minimum ista Matrimonia esse dubia, & proinde non contrahenda. Nec tamen si Augustino dubitare licuit, nobis
C quoque licebit, cùm nos Pauli sententiam habeamus à pluribus interpretibus explicatam, multa etiam testimonia Conciliorum & Patrum, quæ ipse non viderat: & denique omnium Theologorum, qui post Magistrum scripserunt, atque adeò totius Ecclesiæ consensum teneamus.

Quartò probatur ratione. Matrimonium fidelis cum infideli multa secum adfert incommoda, atque damna; non igitur licitum censeri debet. Antecedens probatur. Nam in primis periculum, & quidem gravissimum adfert fideli, apostatandi à vera fide: *Et qui amat periculum, peribit in illo*, Ecclesiastici 3. Deinde, proles non poterit commodè educari in vera religione. Adhæc vix poterit in domo pax, &
D tranquillitas illa inveniri, quæ ad conjugium requiritur, siquidem dissensio circa religionem, contentiones, & jurgia, odium etiam, & alienationem animorum gignit. Denique, ut Tertullianus copiosè demonstrat, si maritus sit infidelis, facilè impediet omnia exercitia pietatis, quæ alioqui uxor Christiana exhibere tenetur.

Secunda propositio: *Matrimonium inter fidelem, & infidelem non est irritum jure divino, naturali, vel positivo, vel certa aliqua lege Ecclesiæ*. Quòd non jure divino, probari existimant Dominicus à Soto (ut ipse loquitur in 4. dist. 39. quæstione unica art. 2.) evidenter ex eo, quòd 1. Corinth. 7. Paulus permittit fidelem non separari à conjuge infideli. Si enim jure
E divino Matrimonium fidelis cum infideli irritum esset, quomodo B. Paulus permitteret, in tali conjunctione, quæ fornicaria sine dubio esset, Christianos permanere?

At ista ratio non solùm non evidens, sed nec solida esse videtur. Apostolus enim non permittit fidelem cum infideli contrahere, sed Matrimonium cum infideli contractum permittit non dirimi per conversionem alterius conjugis. Non est autem consequens, ut si Cultus disparitas non dirimat Matrimonium, jure divino antea contractum: non dirimat etiam post contractum. Nam impedimenta dirimentia hoc proprium habent, ut dirimant si ipsa præcedant; non dirimant, si sequantur. Impotentia enim coeundi, & votum solemne continentiæ, & alia id genus, si præcedant Matrimonium, illud ita impediunt, ut irri-

neque pax, ut, si alter conjugum de religione nihil curet, aut bene sit affectus erga fidem. Quo casu non modò non erit impedimentum aut periculum ullum conjugi fideli, sed etiam erit magna spes trahendi alterum ad fidem: tunc autem (si non obstet jus positivum) ratio dictat conjugium ejusmodi non esse malum, sed bonum.

Secundò probatur exemplis Sanctorum, qui sine dubio infidelibus conjuncti non fuissent, si id Matrimonium jure naturæ irritum esset. Exstant autem exempla in lege naturæ, in lege scripta, & in lege gratiæ. In lege naturæ, Jacob uxores duxit filias Laban Idololatræ; Joseph filiam Putipharis Ægyptiam; Moses filiam Jetro Æthiopissam. In lege scripta Esther nupsit Assuero Regi Persarum Ethnico; & Salomon uxorem duxit filiam Pharaonis; & David accepit filiam Regis Gessur, 2.Regum 3. In lege gratiæ testantur Hieronymus lib. 1. in Jovinianum, & Augustinus lib. de fide & operibus cap. 19. suo tempore fuisse frequentissima in Ecclesia ejusmodi conjugia; & quamvis à Patribus reprehendebantur, tamen non dirimebantur, nec est probabile fuisse tolerata, si vera Matrimonia non fuissent.

Præterea, sancta Monica virum habuit paganum, teste Augustino lib. 9. Confession. cap. 9. & Clotildis Christiana nupsit Clodoveo Regi Francorum Ethnico, teste Gregorio Turonico lib. 2. hist. cap. 28. Utraque autem pia erat, & virum ad fidem convertit: non potest autem fieri ut piæ fœminæ essent, & in perpetua fornicatione viverent.

Quod non sit etiam impedimentum dirimens jure divino positivo, probatur: nam in Testamento novo, non exstat tale præceptum. Verba enim Pauli: *Tantùm in Domino*. Et: *Nolite jugum ducere cum infidelibus*, non probant, nisi non esse contrahendum cum infidelibus: non autem probant, Matrimonium esse irritum.

In Testamento autem veteri non invenitur præceptum ita prohibens conjugia cum infidelibus, ut ea redderentur irrita, nisi apud Esdram, lib. 1. cap. 9. & 10. Ibi enim legimus, Esdra interpretante legem Domini in Deuteronomio à Moyse latam, separatos fuisse filios Israel à conjugibus infidelibus, quas duxerant. Sed illud præceptum quatenus irritans Matrimonia, judiciale fuit, non naturale, & ideò cessavit cum cæteris, neque ad Christianos pertinet. Fuisse autem judiciale, ex eo colligitur, quod solùm prohibuerit conjugia Judæorum cum infidelibus habitantibus in terra Chanaam, quos Deus omnino interfici, & deleri volebat: non autem cum infidelibus cæteris.

Unde Esther legitimè nupsit Assuero Gentili, & Salomon accepit in uxorem filiam Pharaonis. Neque obstat, quòd lib. 1. Esdræ cap. 9. inter Gentes, quarum connubia Judæis erant prohibita, numerantur Ægyptii: loquitur enim Esdras de Ægyptiis,

Tertia propositio: *Matrimonium inter fidelem, & infidelem non baptizatum, irritum est ex more populi Christiani, vim legis obtinente.* Probatur; nam ab annis, ut minimum 400. sine ulla controversia creditum est in Ecclesia Christiana, ista Matrimonia esse nulla. Nam & Magister sententiarum in lib. 4. dist. 39. & Gratianus 28. quæst. 1. & deinceps omnes Theologi, & Canonistæ tamquam rem exploratam, & à majoribus acceptam hoc tradiderunt. Cùm igitur tota Ecclesia à multis jam sæculis id crediderit & servaverit, & tamen certa aliqua lex non inveniatur, necesse est, ut id paulatim sit introductum, & consuetudo vim legis obtinuerit.

C Non posse autem hunc morem, sive hanc legem improbari, duobus argumentis demonstrari potest. Primò, exemplo legis. Si enim in lege veteri Cultus disparitas erat impedimentum dirimens saltem intra certas nationes, certè majori ratione potuit fieri Cultus disparitas impedimentum dirimens apud Christianos: nam lex Christiana perfectior est. Et Præterea major est Cultus disparitas inter Christianos, & infideles, quàm inter Judæos, & infideles. Nam Christiana lex omnibus est ad salutem necessaria; & qui Christiani non sunt, alieni sunt à Deo, & ab Ecclesia, ac religione divina. At lex Hebræorum non erat omnibus necessaria, multique inter

D Gentes salvari poterant, dum lex vigeret: quare non erant Gentiles extra Ecclesiam Dei per hoc solum, quod ad populum Israel non pertinebant.

Secundò, Matrimonium apud Christianos Sacramentum est, ergo non debet à Christianis, illis personis tribui, qui Sacramenta suscipere nequeunt. Ergo maxima fuit causa irritandi Matrimonia fidelium cum infidelibus: non enim infidelis non baptizatus ullius Sacramenti capax est. Et hæc etiam ratio est, cur Matrimonia cum hæreticis irritata non sint, quia videlicet Sacramenta esse possunt ratione præcedentis Baptismi in utroque conjuge.

Quarta propositio. *Potest summus Pontifex, si causa id postulet, cum fideli dispensare, ut cum infideli Matrimonium contrahat.* Hæc propositio ex superioribus

E sequitur. Si enim agatur de præcepto irritante ejusmodi Matrimonia, dubium non est, quin in eo summus Pontifex dispensare possit, cùm id præceptum non sit naturale, nec divinum positivum, sed planè Ecclesiasticum.

Si verò agatur de præcepto simpliciter prohibente, de quo diximus in prima propositione, id præceptum vel est positivum, vel naturale: Si est naturale, non obligat nisi quatenus recta ratio dictat id non esse faciendum, vel ob periculum subversionis, vel ob alias causas. Quare cessantibus illis causis, non est contra jus naturæ ejusmodi conjugium, præsertim accedente declaratione summi pastoris: unde etiam Esther, (ut supra diximus) & Joseph, Jacob, Moyses, & alii viri sancti cum infidelibus Matrimonio

ge particulari, sed solum lege naturæ secundùm rectam rationem in certis casibus talia Matrimonia prohibebantur, & tales fuerunt, Jacob, Joseph, Esther &c. Vel ad eos, qui uxores Gentiles quidem, sed quæ ad fidem convertebantur, duxerunt: id enim semper fuit licitum. Et hoc modo Salmon duxit Raab meretricem ex Palæstina, & Booz Ruth Moabitidem &c. illæ siquidem ad fidem, & religionem Judaicam accesserunt, licèt alioqui essent ex Gentibus, cum quibus non licebat Judæis contrahere Matrimonia. Vel ad eos, qui apertè reprehenduntur, quod contra legem cum Gentilibus conjugia celebraverint. Et in his fuit Salomon, qui 3. Reg. 11. valde arguitur à divina Scriptura, quod uxores Moabitidas, Ammonitidas, & Chananitidas contra legem duxerit: in his etiam numerandi sunt Christiani, qui propterea graviter à sanctis Patribus reprehenduntur, ut ex Cypriano, Ambrosio, & Hieronymo suprà demonstravimus. Vel denique ad eos, quos ignorantia, & introducta consuetudo fortasse excusabat. Et in hoc numero ponenda videtur sancta Monica mater B. Augustini: nam ejus tempore ita invaluerat consuetudo, ut peccatum non putaretur cum Gentilibus jungere Matrimonia, ut Augustinus testatur lib. de fide, & operibus cap. 19.

Itaque S. Monica, cujus exemplum hæretici tanti faciunt, ignorantia, & more patriæ à peccato fortasse excusabatur; vel certè pœnitentia, & lachrymis illud purgavit: neque debuit Matrimonium semel contractum dirimere, quia nondum mos populi fidelis Cultus disparitatem inter impedimenta dirimentia reposuerat, ut postea fecit.

CAPUT XXIV.

De impedimento Cognationis; quid sit Cognatio, & quot ejus gradus.

RESTAT impedimentum Cognationis, de quo gravissima controversia est: quæ ut ordine explicari possit; Primò exponendum erit, quid sit Cognatio, & qui, & quot ejus gradus. Secundò, quid de hac re hæretici sentiant. Tertiò, probanda erit veritas, & solvenda argumenta ipsorum.

Ut igitur à Primo incipiamus, Jureconsulti distinguunt inter Cognationem & Agnationem. Cognatos enim vocant, qui ex eodem sanguine per matrem descendunt, agnatos, qui per patrem; tametsi cognatos etiam interdum omnes consanguineos appellent. Itaque Cognatio aliquando est nomen generis, aliquando speciei; Agnatio autem semper est nomen speciei: qui enim agnati sunt, cognati etiam unius ex illis efficiuntur proximi, & affines alterius. Itaque parentes, & fratres, & cæteri consanguinei uxoris, efficiuntur affines mariti, & contra parentes, & fratres, & cæteri consanguinei mariti, eodem modo efficiuntur affines uxoris: non tamen consanguinei unius conjugis, sunt affines consanguineis alterius conjugis, sed solùm ipsi conjugi. Et quidem in eo gradu fiunt affines alteri conjugum, in quo gradu sunt consanguinei alteri: pater enim C sponsæ efficitur quodam modo pater sponsi, & frater sponsæ efficitur frater sponsi &c. Quare si quis noverit gradus consanguinitatis, facilè colliget gradus affinitatis.

Quantum igitur ad gradus, Sciendum est, aliter numerari in jure civili, aliter in jure canonico. In jure civili, ut patet ex titulo de gradibus, in Pandectis Justiniani, duplex ordo constituitur. Unus rectus, ut patris, filii, nepotis &c. vel sursum versus, patris, avi, abavi &c. Alter transversus, fratrum, consobrinorum &c.

Et quidem in ordine recto tot sunt gradus, quot sunt personæ, omisso stipite, verbi gratia; Filius est in primo gradu, nepos in secundo, pronepos in tertio, abnepos in quarto &c. neque in hac re discrepat D jus canonicum.

In ordine autem transverso Jus civile nullum ponit primum gradum, sed incipit à secundo, qui est fratrum inter se. Et ratio est, quia in transverso etiam ordine, tot ponit Jus civile gradus, quot sunt personæ dempto stipite, fratres autem ut minimùm duo esse debent. Si enim unus tantùm sit alicujus patris filius, is non dicitur frater, sed filius tantùm: proinde non facit ordinem transversum, sed tantùm propagat ordinem rectum. Fratres igitur qui duo sunt ut minimùm, secundum efficiunt gradum: tertium autem faciunt patruus, vel avunculus cum filiis fratrum, vel sororum; nam tunc tres personæ inveniuntur dempto stipite. Sint, exempli gratia E duo fratres: si alteri eorum filius nascatur, jam erunt tres, & incipiet dici alter fratrum patruus, respectu filii fratris sui; atque ita in tertio gradu sunt patruus, & filius fratris. Et eadem de avunculo, amita, matertera, ratio est. Quartum faciunt filii fratrum, qui inter se patrueles dicuntur, vel consobrini, si filii sororum sint. Neque enim esse possunt patrueles, sive consobrini, nisi quatuor personæ dempto stipite numerentur; duo videlicet fratres, & duo ipsorum filii. Quintus porrò gradus erit inter patruelem unius, & filium alterius. Sextus gradus inter duos filios patruelium; & sic deinceps.

Ubi illud obiter est notandum, secundum gradum esse æqualiter distantium à stipite, tertium autem esse inæqualiter distantium: & ad eundem modum, quar-

Alexander autem II. Papa, in Concilio Lateranensi, ut patet ex can. Ad sedem, 35. quæst. 5. non refellit Justinianum, sed errorem quorundam malè intelligentium Justinianum: unde ibidem Alexander his terve repetit, legem civilem rectè se habere, licèt alium ordinem servet. Jus enim civile respicit numerum personarum, Jus autem canonicum distantiam à stipite. Igitur secundùm Jus canonicum in ordine recto primus gradus est filiorum, qui proximè à stipite derivantur, secundus nepotum, tertius pronepotum &c. in ordine transverso, primus gradus est fratrum germanorum, secundus patruelium, seu consobrinorum, & simul patrui, & filii fratris, tertius est filiorum duorum fratrum patruelium; & simul patruelis, & filii alterius patruelis, & sic deinceps. Ex quo deducit Alexander Papa, ex duobus gradibus secundùm jus civile, unum constitui secundùm jus canonicum; & proinde eum qui est secundus jure civili, esse primum Jure canonico; & qui est tertius & quartus Jure civili, esse secundum Jure canonico; & qui est tertius & sextus Jure civili, esse tertium Jure canonico; & qui est septimus, & octavus Jure civili, esse quartum Jure canonico, & sic deinceps.

Ratio autem Canonicæ supputationis redditur optima à Theologis & Canonistis, & habetur etiam capite. Quòd dilectio, de consanguinitate & affinitate, & cap. Finali eodem, quia nimirum cùm personæ in ordine transverso non conjungantur, nisi ratione stipitis, à quo procedunt, non possunt inter se magis, aut minus distare, quàm à stipite distent: necessariò igitur efficitur, ut eo gradu inter se conjungantur, vel distent, quo stipiti conjunguntur, vel ab eo distant. Quare duo fratres in primo gradu erunt, quia uterque in primo gradu est cum stipite: consobrini in secundo erunt, quia uterque in secundo gradu est cum stipite. Quòd si inæqualiter à stipite distent, ut patruus, & filius fratris, tunc eo gradu inter se distabunt, quo distat à stipite ille, qui est remotior. Cùm enim per stipitem conjungantur, fieri non potest, ut ullus propinquior sit consanguineo suo, quàm stipiti: non igitur filius fratris minus distare potest à patruo, quàm ab avo. Licèt igitur patruus uno tantùm gradu distet à stipite, tamen quia filius fratris duobus gradibus distat ab eodem stipite, ideò patruus, & filius fratris in secundo gradu sunt, non minus quàm duo filii fratrum.

Et hoc est, quod Alexander Papa significavit, cùm ait, ex duobus gradibus civilibus fieri unum canonicum. Siquidem Jure civili patruus, & filius fratris, faciunt unum gradum; duo filii fratrum faciunt alterum, quia una persona additur ad numerum, & Jus civile numerum personarum respicit: at Jure Canonico idem est gradus patrui & filii cum affectum retinere, quem natura consanguineis insevit.

Quia tamen non facilè sciri potest, quousque virtus illa ejusdem sanguinis perseveret, & probabile est, non æqualiter semper, sed nunc in pluribus, nunc in paucioribus generationibus conservari, prout in uno potentior est virtus, quàm in alio: ideò, ut certi aliquid haberemus, Legislatores certum numerum graduum præfixerunt.

Et quidem Moyses in Levit. cap. 18. præfixit duos gradus tantùm, primum videlicet, & secundum. Prohibuit enim in recta linea, conjugium Patris cum filia, & cum nepte, & similiter matris cum filio, & cum nepote: in transversa prohibuit conjugium fratris cum sorore, sive ex uno, sive ex utroque parente; & nepotis cum amita, vel matertera; non tamen prohibuit conjugium econtrariò patrui, vel avunculi cum filia fratris vel sororis. Et hæc quoad consanguinitatem, ubi sunt duo gradus secundùm canones, & tres secundùm leges. Quoad affinitatem, prohibuit conjugium filii cum noverca, & patris cum nuru, & rursus patris cum privigna, vel cum ejus filia: & hæc in recto ordine. In trasverso autem, prohibuit conjugium cum uxore fratris, & cum sorore uxoris, uxore vivente; & cum uxore patrui. Ubi etiam sunt duo gradus secundùm Canones, primus & secundus, & tres secundùm leges: nam filia privignæ est in secnudo gradu cum patre, & uxor patrui est in secundo gradu cum ejus nepote.

Quare errat Lutherus in captivit. Babylon. cap. de Matrimonio, ubi dicit, in lege divina non prohiberi, nisi primum gradum affinitatis, & primum, & secundum consanguinitatis.

Quod etiam S. Ambrosius in epist. *66.* dicit, in lege divina prohiberi conjugium patruelium, qui sunt in 4. gradu secundùm leges, non video, quomodo verum esse possit: sicut etiam, quod idem Ambrosius ibidem, negat in lege expressè prohiberi conjugium Patris cum filia, fortè lapsus est memoriæ. Nam prima illa prohibitio: *Turpitudinem patris tui, & turpitudinem matris tuæ non discooperies*; nihil aliud significat, nisi ne filia patri nubat, & ne filius matrem accipiat in uxorem.

Sed quamquam lex divina his paucis gradibus contenta fuerit: tamen lex civilis prohibuit etiam conjugia consobrinorum, qui sunt in quarto gradu secundùm leges, ut Ambrosius testatur epist. *66.*

Lex autem Ecclesiastica longius progressa est. Ecclesia enim olim septimum gradum definierat, ultra quem non esset ulla consanguinitas, ut patet ex Alexandro II. suprà citato: sed postea in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. restricta est tum consanguinitas, tum affinitas ad quartum gradum, ut patet ex cap. Non debet, de consanguinitate & affinitate.

Ex quo intelligimus, id quod communiter dici solet,

uxorem accipere.

Addidit præterea Ecclesia duas alias species cognationis, quæ in Levitico non continentur, nimirum cognationem spiritualem, quæ oritur ex Baptismo, & Confirmatione: & cognationem legalem, quæ oritur ex adoptione. Item addidit duas alias quasi species affinitatis; unam, quæ oritur ex sponsalibus, quæ Publicæ honestatis justitia appellatur; & alteram, quæ oritur ex copula carnali fornicaria, quamvis hæc ultima ex Levitico juxta quosdam non difficulter eruatur. Porrò juxta Concilii Tridentini decreta session. 24. cognatio spiritualis, & Publica etiam honestas intra primum gradum tantùm Matrimonia dirimunt: affinitas autem ex copula fornicaria, intra primum & secundum.

Est etiam alia quædam affinitas, quæ oritur ex Matrimonio rato, sed nondum consummato, quæ quamvis Publica justitia dici soleat: tamen haud dubiè est quid perfectius, & ideò Pius V. Papa declaravit, restrictionem Concilii publicæ justitiæ ad primum gradum non habere locum, nisi in sponsalibus de futuro.

CAPUT XXV.

Sententiæ adferuntur de impedimento cognationis.

HIS præmissis, quæstio est, intra quos gradus cognatio, sive etiam affinitas Matrimonii contractum jure impediat: impedire enim intra gradum aliquem nemo est, qui neget. Quinque invenio de hac re sententias hæreticorum.

Prima est Joannis Wiclephi, qui in 4. lib. Trialogi cap. 20. affirmat cognationem in primo solùm gradu impedire conjugium, idque in recto ordine, in transverso autem nullam esse prohibitionem: ex quo colligit, inter fratres & sorores Matrimonium posse conjungi, quia id non est prohibitum jure divino, sed tantùm per humanam inventionem.

Quare deceptus est Dominicus à Soto in 4. sententiatum distinct. 40. artic. 3. ubi refert, Wiclephum sensisse, prohibitiones quæ habentur in Levitico, vim suam jure divino etiam apud Christianos retinere. Non enim id sensit Wiclephus, sed planè contrarium. Hæc enim sunt verba in libro ipsius, quem apud me habeo: *Nec delector in multitudine causarum divortii, cùm multa fiat infundabiliter humanitus ordinata, ut patet specialiter de cognatione. Nam tempore primi hominis, fratres & sorores fuerunt ex ordinatione divina taliter conjugati: & tempore Patriar*-quid prohibendum, quidve non prohibendum fuerit.

Et hanc sententiam sequebantur, qui persuaserunt Henrico Regi Anglorum, non potuisse Romanum Pontificem cum ipso dispensare, ut acciperet uxorem fratris sui defuncti; quod id videlicet expressè prohibeat lex divina Levit. 18.

C Tertia sententia est Philippi Melanchthonis in locis, tit. de conjugio, & Martini Kemnitii in 2. part. Examinis Concilii Tridentini pag. 1230. & sequentibus, qui conveniunt cum Luthero & Bucero, quod præcepta Levitici circa gradus cognationis naturalem justitiæ normam contineant, & per hoc etiam apud Christianos vim habeant, & omnino immutabilia sint: sed discrepant, quoad alios gradus in Levitico non expressos. Dicunt enim aliquos alios gradus ab Ecclesia antiqua rectè fuisse prohibitos, & nunc etiam posse prohiberi, modò id fiat servata libertate conscientiæ, idest, ut non sit peccatum in conscientia, si secus fiat.

D Sed tres sunt in disputatione Kemnitii contradictiones. Primùm enim pagina 1231. dicit, præcepta Levitici de gradibus cognationis, esse mandata naturalia, quæ ad omnes homines, & ad omnia tempora pertineant, tamquam normæ justitiæ, in mente & voluntate divina immutabiles: & tamen pag. 1230. proximè præcedenti dixerat, Deum dispensasse cum filiis Adami, ut fratres sororibus copularentur; qui est gradus primus in linea transversa, in Levitico expressè prohibitus. Si lex illa Levitici ad omnes homines & omnia tempora se extendit, & est norma justitiæ in mente divina immutabilis, quo pacto ab ipso Deo statim initio mundi mutata est?

E Deinde pag. 1238. affirmat Kemnitius, omnia Matrimonia, quæ non pugnant contra divinas prohibitiones, esse à Deo conjuncta, & ideò dirimi non posse, cùm Christus dixerit: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*; & tamen in eadem pagina & superiore, concesserat posse Ecclesiam cum Magistratu, gradus aliquos constituere iis proximos, quos lex divina constituerat; & pag. 1234. & 1235. approbaverat ex Ambrosio, & Augustino, legem civilem prohibentem conjugia consobrinorum, licèt ea non prohibuerit lex divina. At si omnia Matrimonia, quæ non pugnant cum divina prohibitione, sunt à Deo, & dirimi nequeunt: ergo nulla Matrimonia prohiberi possunt, quæ Deus non prohibuit, neque ulli gradus constitui, quos Deus non constituit, nisi prohibere velimus, ac dirimere Matrimonia, quæ Deus conjunxit. Quomodo ergo possunt homines gradus constituere; qui non sunt in Levitico, ut de consobrinis?

Postre-

conscientias Pontificiis prohibitionibus non minus teneri, quàm divinis. At hoc mendacium esse, perspicuum est, quia summus Pontifex in Pontificiis prohibitionibus sæpè dispensat; in divinis numquam. Nam quæ videntur Kemnitio divinæ prohibitiones, & in quibus aliquando Papa dispensat, eas nos paulò post, non esse divinas apud Christianos, Deo volente manifestè probabimus.

Quarta sententia Brentii est, qui in Confessione Wirtembergensi, cap. de conjugio, & in Apologia pro eadem confessione, vult in gradibus cognationis legem civilem Imperatorum servandam esse. Sed fusius hoc tractat in Commentariis in Leviticum ad cap. 18. quæ autem eo loco habet, ad quinque capita revocari possunt.

Primò affirmat legem divinam, quæ in Levitico habetur, ad Christianos non pertinere, quatenus Mosaica & Levitica judicialis est, cùm sit per Christum abrogata: sed solùm quatenus continet aliquo modo legem naturæ. Lex enim naturæ jubet, discrimen esse inter personas in contrahendis Matrimoniis; sed quod sit illud discrimen, non expressè docet.

Secundò addit, non esse relinquendum in arbitrio uniuscujusque, ut discrimen personarum, & proinde gradus cognationis constituat, sed opus esse aliquo Legislatore.

Tertiò dicit, tres esse Legislatores, qui de his gradibus leges posuerunt, Moysem, Romanum Pontificem & Cæsarem, sed nullum horum simpliciter admitti posse. Moyses enim ad nos non pertinet, cùm ejus politia per Christum abrogata sit. Romanus Pontifex non habet auctoritatem leges ferendi. Cæsar est quidem verus Legislator, sed quia in hoc negotio de Matrimonio subjecit leges suas canonibus Pontificiis, ideò ipse quoque auctoritatem amisit.

Quartò dicit, cùm nulla sit reliqua lex de nuptiis, sectandam esse legem naturæ, & ad cognoscendum qui gradus sint prohibiti jure naturæ, observari jubet, in quibus gradibus conveniant lex Mosis, & lex Imperatoris Romani. Nam qui gradus prohibentur ab utraque lege, ii sine dubio censeri debent prohibiti jure naturæ; & in iis nulla dispensatio admittenda est: qui autem prohibentur à lege Mosis tantùm, aut à lege Romani Imperatoris tantùm, ii habendi sunt prohibiti lege politica, non jure naturæ.

Quintò denique addit, non solùm servandam esse legem naturæ in gradibus cognationis, quod attinet ad Matrimonia, sed etiam legem Romani Imperatoris, & consuetudinem loci, & arbitrium etiam prudentium virorum. Licèt enim lex Romani Imperatoris auctoritatem perdiderit, cùm se canonibus Pontificiis subjecit; tamen alioqui justa erat: & quemadmodum quidam appellavit à Rege somnolento ad vigilantem, & alius ab ebrio ad sobrium, ita nos appellabimus à deceptis fraude ad rectè edoctos, aut à legum administratoribus ad ipsas leges.

labit?

Sed ideò fortasse addidit, se appellare ab administratoribus legum ad ipsas leges. At hoc inauditum, & absurdissimum est, ut quis à Judice ad legem appellet: & quamvis utcumque tolerari posset, ut appellaretur à Judice aliquo inferiore ad legem: tamen ut à Principe, qui legem condidit (hunc enim vocat Brentius legis administratorem) appelletur ad legem, omnino intolerabile est, cùm lex à Principe, non Princeps à lege auctoritatem habeat, nec possit Princeps auctoritate privari, quin & ipsius leges continuò desinant esse leges.

C Sed fortasse Brentius leges Romanas esse censet, non ut leges coactivas, sed ut prudentes admonitiones, ad quem modum etiam leges Platonis, vel Aristotelis de Republica, vel Marci Tullii de officiis servari possent. At neque hoc dici potest. Nam leges istæ, quæ carent Principis auctoritate, non faciunt legitima, vel illegitima Matrimonia, ac præsertim in foro externo. Brentius autem de iis legibus loquitur, quæ faciunt legitima, vel illegitima Matrimonia: scribit enim politicas leges Romanorum servandas esse, non solùm propter conscientiam, sed etiam propter successiones, & hæreditates, quæ ad legitimos filios tantùm pertinent; & ii sunt filii legitimi, qui ex legitimo Matrimonio procreantur.

D Cogitur ergo Brentius duo ista pugnantia admittere, leges Romanas de gradibus cognationis perdidisse auctoritatem, & tamen obligare, ac necessariò ut verissimas leges esse servandas. Sed de Brentio satis.

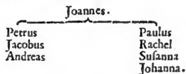
Joannes Calvinus non satis explicat sententiam suam. Solùm enim lib. 4. Institut. cap. 19. §. ultimo reprehendit Ecclesiam, quòd gradus cognationis constituerit præter aliarum Gentium, & ipsius etiam Mosis politiam: & quòd spiritualem cognationem impedimentum Matrimonii esse voluerit. Sed ex sententia Theodori Bezæ primarii Calvini discipuli, sententiam Calvini cognoscere licebit.

E Est igitur quinta sententia Theodori Bezæ in libro de repudiis & divortiis, qui primò reprehendit modum supputandi gradus, quo utuntur Canonici Doctores, tamquam absurdum; & solùm sequendum esse contendit modum supputandi, quo utuntur Jureconsulti civiles.

Deinde affirmat gradus, qui numerantur in Levitico, jure divino servandos esse, & Matrimonia in illis gradibus contracta, esse omnino nulla.

Tertio docet, non solùm gradus illos, qui expressè habentur in Levitico, jure divino servandos esse, sed etiam eos, qui à simili colliguntur. Ut, quia in Levitico prohibetur conjugium nepotis cum amita, vel matertera, asserit Beza, prohibitum etiam intelligi debere conjugium patrui, vel avunculi cum nepte ex fratre vel sorore: & quia in Levitico prohibetur conjugium patris cum filia, & avi cum nepte,

hæreticum decebat, in eo libro calumniis, & mendaciis satis instructum incedere: è quibus duo annotare placuit. Pag. 44. depingit hanc figuram,

ac dicit: *Concedunt Canonici Johannam fratris abneptem ducere Petro patruo maximo, quæ ab eo si rectam supputationem sequamur, sex gradibus distat: Jacobo verò Johannam non item, quamvis totidem, idest, sex gradibus distent, immò ne Johannam quidem Andreas accipere ex illorum Canonibus poterit, à qua tamen septem distat gradibus. Itaque intra sextum gradum concedunt nuptias etiam cum eo, qui parentis loco sit, ut modò diximus: intra eundem, qui parentis loco non sit, non concedunt, nempe inter Jacobum & Johannam: nec in septimo quidem gradu, at inter Andream & Johannam. Usque adeo procul eos à recto cogit deflectere secunda illa regula commentitia de gradibus in transversa linea inæquali numerandis.* Hæc ille. In quibus paucis lineis tot sunt fermè errata, quot verba; adeò ut dubitare cogar, dormiens ne, an vigilans illa scripserit. C

Primò falsò affirmat Canonicos Doctores concedere patruo maximo, ut abneptem ex fratre ducat uxorem: nam cùm inter hos secundùm Canones sit quartus gradus consanguinitatis, nemo Canonicorum diceret, inter eos conjugium esse licitum. Norissimum enim est, & suprà citatum ab ipso Beza citatum, in quarto gradu Matrimonium prohiberi, cap. Non debet, de consanguinit. & affinit. D

Secundò falsò affirmat inter hos esse gradum sextum, secundùm rectam supputationem. Nam per rectam, intelligit legalem, ut ex superioribus constat: semper enim pro legali contra Canonicam pugnat. At secundùm legalem supputationem inter Petrum & Joannam, sunt gradus quinque, non sex: tot enim sunt personæ dempto stipite.

Tertiò falsò affirmat nuptias Johannæ, quæ concedebantur Petro negari Jacobo, & Andreæ. Nam omnibus quidem negantur, quia sunt omnes cum ea in quarto gradu: at si Petro concederentur, concederentur etiam consequenter Jacobo & Andreæ, qui in eodem gradu sunt respectu Johannæ. Neque ullum Beza Canonistam inveniet, qui secùs doceat. E

Quartò falsò affirmat secundùm legum supputationem, totidem gradibus distare Johannam à Jacobo, quot ea distat à Petro, nimirum sex; id enim falsum esse, nemo dubitare potest, cùm secundùm leges uno gradu sit propinquior Petrus Johannæ, quàm Jacobus eidem Johannæ. Itaque Petrus quin-

sorore illa germana, ut Beza mentitur, sed cum sorore ejus, quam antea cognoverat per fornicationem, ut sanctus Antoninus refert, 3. parte summæ Theologicæ, titulo 1. cap. 11. hanc autem affinitatem non expressè legimus in Levitico. Neque negare possunt adversarii, longè tolerabilius esse, ducere affinem ex copula fornicaria factam, quàm affinem, ex legitimo Matrimonio, vel consanguineam in primo gradu; & tamen hoc ipsum non permisit Pontifex (ut rursus mentitur Beza) ob pecunias sibi datas; sed ob scandalum ingens, quod ex illius conjugii separatione timebatur, cùm casus esset occultus; idque ex maturo consilio, & longa disceptatione multorum Theologorum, ut ex eodem sancto Antonino, qui eodem tempore vixit, intelligi potest.

CAPUT XXVI.

Rationem Canonicam supputandi gradus, optimam esse, defenditur contra Bezam.

ADversus omnes superiores errores, statuam aliquot sententias, seu propositiones, ut per partes facilius veritas explicetur.

Prima propositio: *Ratio supputandi gradus cognationis, qua utuntur sacri Canones, optima est.* Hanc assero contra Bezam in libro citato de repudiis. Nam cùm cognatio sit vinculum eorum, qui propagantur ab uno, non potest fingi melior ratio supputandi gradus, quàm penes distantiam ab illo uno. Et confirmatur, quia licèt ratio civilis supputandi gradus sit etiam bona, tamen non potest negari, quin Canonica sit melior, cùm in linea transversa primum gradum ponat: videtur enim nescio quid absurdi præ se ferre, quòd detur secundus gradus sine primo, ut revera datur in ratione supputandi civili. Et quamvis ipsi respondere possint, non posse dari primum in illa ratione supputandi; tamen quis negabit, rectè fecisse Canonistas, qui aliam rationem excogitarunt, qua illi etiam incommodo mederentur?

Sed videamus argumenta Bezæ contra rationem supputandi Canonistarum: *Tres*, inquit, *sunt regulæ quibus comprehenditur tota sententia Canonistarum: nulla illarum est, quæ non sit inepta, & absurda: ergo tota sententia ipsorum est absurda.*

Probat majorem propositionem: & Primò quoad primam regulam. Nam Prima regula est: (*In recta linea tot numerandos esse gradus, quot sunt personæ, una dempta.*) *Hæc verò regula*, inquit Beza, *etsi nihil efficit à veritate alienum, tamen non rectè concepta*

est;

est talis : (*In ordine transversa si duo aequi distent à stipite, tot gradibus inter se distant, quot à stipite quivis illorum distat.*) *Atqui*, inquit Beza, *ineptam, & falsam esse hanc enumerationem, vel ipse communis sensus dictare potuit : natura enim ipsa ostendit, tot esse oportere gradus, quot sunt generationes; nec posse perveniri à fratre ad fratrem, nisi transitu per patrem communem facto.*

Respondeo, decipitur Beza, quia fingit ita à fratre ad fratrem transeundum esse per patrem, ac si in aliqua linea per medium punctum, duo fratres, duo extrema tenerent : sic enim haud dubiè unus frater ab alio duobus gradibus distaret. Sed falsa ista imaginario est : non enim ultra patrem est progressio ad aliam personam, nisi ad illam à qua pater ipse procedit, nimirum ad avum. Et sic in linea recta per unam personam transitur ad aliam, quia una persona procedit ab alia : ut, nepos duobus gradibus distat ab avo, quia non potest à nepote ad avum ascendi nisi per patrem. At à fratre ad fratrem non transitur per patrem, cùm nulla sit processio fratris à fratre, nec immediata, nec mediata, sed frater uterque in patre conjungitur; nec habet conjunctionem frater cum fratre, vel habitudinem, nisi quatenus est unum cum patre. Quare si quis distantiam inter fratres cognoscere cupit, debet id solum attendere, quantum distet alter eorum à patre; tantum enim inter se etiam distabunt, cùm non habeat alter habitudinem ad alterum, nisi ut est unum cum patre suo, ut jam diximus : quòd enim etiam ipse à patre distet uno gradu, per accidens est respectu distantiae ab altero fratre.

Dicet aliquis, Filius patri propinquior esse videtur quàm fratri; nam & amor vehementior, & obligatio etiam justitiae major est inter patrem & filium, quàm inter duos fratres. At filius à patre uno gradu distat, ergo frater à fratre magis, quàm uno gradu distat; ergo duobus distat, nisi gradus dimidiatos quis jam fingere velit.

Respondeo, major est propinquitas filii ad Patrem, quàm fratris ad fratrem, si sic loqui licet, intensivè, non extensivè : non enim longiùs distat frater à fratre, quàm filius à patre; sed in aequali distantia major est conjunctio, & proinde major amor, & obligatio. Et ratio est, quia non sunt gradus illi ejusdem rationis. Filius enim cum patre jungitur, ut effectus cum sua proxima causa, & ideò illi similis est ex vi productionis, unde oritur amor, & ab illo pendet, unde oritur obligatio. At frater cum fratre conjungitur, ut effectus à communi causa procedens : inter duos autem effectus ab una causa procedentes non est ea dependentia, quae inter causam, & effectum, licèt distantia non sit major.

Tandem probat Beza tertiam regulam esse falsam, & intolerabilem errorem continere, est autem haec regula Tertia : (*In linea transversa inaequa-* altera Nachor, Bathuel, Laban : si quaeras quoto gradu distet Joseph à Nachor, respondebitur, quarto : si quaeras quoto distet idem Joseph à Bathuel, respondebitur item quarto, & idem dicetur de Laban. Absurdum autem omnino videtur, ut idem Joseph aequaliter distet ab illis tribus, qui inter se singulis gradibus distant.

Respondeo, hoc argumentum, si quid probat, probat etiam contra secundam regulam : nam etiam in linea transversa aequali, qui est postremus in uno latere, distat aequaliter ab omnibus, qui sunt in altero latere. Quare frustra adducitur hoc argumentum

C propriè contra tertiam regulam.

Sed argumentum revera contra neutram regulam ullam vim habet. Nam qui sunt in uno latere, non habent habitudinem ad eos, qui sunt in altero, nisi ratione stipitis, in quo uniuntur, & ideò per accidens est, quòd inter se distent, vel non distent; quantum ad habitudinem ad personas alterius lateris. Quare non est absurdum, sed planè conveniens, immò & necessarium, ut Joseph tantum distet à Nachor, quantum à Bathuel, vel etiam à Laban, licèt illi inter se singulis gradibus distinguantur : nam tres illi Josephum respiciunt solum, quatenus omnes tres uniuntur in Thare primo stipite, à quo Joseph quatuor gradibus distat.

D Sed petet aliquis fortasse, unde fiat, ut si consideremus personam remotiorem à stipite, inveniamus illam aequaliter distare ab omnibus personis alterius lateris, ut diximus de Joseph : si verò consideremus propinquiorem, inveniamus illam distare inaequaliter à singulis alterius lateris. Nam certò Abraham, qui est proximus stipiti, idest, Thare, distat à Nachor, qui est primus in altero latere, uno gradu; à Bathuel, qui est secundus, duobus; à Laban, qui est tertius, tribus.

Respondeo, rationem hujus esse, quia quando consideramus personam remotiùs distantem, ut Joseph, tunc attendimus distantiam ipsius à stipite, & in stipite intelliguntur omnes, qui sunt in altero latere: &

E ideò tantum distat persona illa remotior à stipite, quantum ab omnibus personis alterius lateris. At quando consideramus personam propinquiorem, ut Abraham, tunc non attendimus distantiam ejus à stipite; sed distantiam stipitis ad personas alterius lateris, & in stipite tunc intelligimus personam illam propinquiorem : & quia stips distat inaequaliter à personis alterius lateris, ideò etiam persona illa propinquior, idest, Abraham, inaequaliter distat ab omnibus personis alterius lateris.

Dices rursus, quare considerando personam remotam, ut Joseph, attendimus distantiam ejus à stipite; & non etiam id facimus, quando consideramus personam propinquam, ut Abraham.

Respondeo, quia si considerando personam propinquam, attenderemus distantiam ejus à stipite, seque-

ſtare inter ſe collaterales, quot gradibus diſtat remotior à ſtipite; non autem quot gradibus propinquior diſtat ab eodem ſtipite; ex cujus regulæ ignoratione proceſſit inanis illa jactantia, atque temeritas Bezæ.

CAPUT XXVII.

Non omnia præcepta Levitici de gradibus cognationis, eſſe de jure naturæ.

SIt jam Secunda propoſitio: *Non obligant jure divino Chriſtianos præcepta omnia, quæ de gradibus habentur in Levitico.* Hæc eſt contra Lutherum, Bucerum, Melanchthonem, Kemnitium, Calvinum & Bezam.

Sed eſt In primis obſervandum inter nos, & adverſarios convenire, præcepta Levitici non obligare Chriſtianos, quatenus propriè Levitica, ideſt, poſitiva, & judicialia ſunt, ſed tantùm quatenus naturalia. Sed tota controverſia eſt, an omnia illa præcepta, quæ habentur in Levitico de gradibus cognationis, ſint naturalia; an aliqua, vel omnia judicialia. Et quidem adverſarii volunt, omnia eſſe naturalia, & proinde per Eccleſiam indiſpenſabilia: nos autem docemus, non eſſe omnia naturalia, & ideò in quibuſdam poſſe per Eccleſiam diſpenſari, ut Concilium Tridentinum affirmat, ſeſſion. 24. canon. 3.

Advertendum eſt Secundò, naturalia præcepta illa eſſe, quæ ſolo lumine naturali ſine aliquo diſcurſu, aut certè per diſcurſum rationis facillimum cognoſcuntur, & apud omnes ſunt eadem, tum quoad notitiam, tum quoad rectitudinem. Nam quæ indigent lumine ſupernaturali, dicuntur divina poſitiva; quæ per diſcurſum humanum à Principe conſtituuntur, dicuntur humana, & talia non ſunt eadem apud omnes.

Poteſt autem tribus modis aliquod præceptum prohibens dici naturale. Primo, quia ſit de re intrinſecè mala, ita ut ſemper, & apud omnes ſit mala, nec poſſit per mutationem circumſtantiarum fieri bona: qualia ſunt mentiri, mœchari, odiſſe Deum &c. & hæc propriè vim legis habent, & ſunt omnino indiſpenſabilia.

Secundo, quia ſit de re mala ſemper, & apud omnes, excepta extrema neceſſitate: quale eſt, tollere alienum invito Domino. Id enim apud omnes, & ſemper eſt malum, excepta ultima neceſſitate: tunc enim quod erat alienum, deſinit eſſe alienum, & fit commune. Et tale etiam eſſe videtur, Matrimonium cum propria ſorore: nam ubique apud homines, qui recta ratione utuntur id judicatur malum, niſi extrema omnino cogente neceſſitate, dam ſignum incredulitatis, & fraudum humanarum. Si enim inter homines fides vigeret, & ſuſpicio fraudum ceſſaret, nemo expeteret juramentum. Et ideò Dominus Matth. 5. prohibet juramentum, nimirum nudè ſumptum: & tamen dubium eſſe non poteſt, quin juramentum ſuis circumſtantiis ſeu comitibus, ut vocant ornatum, ſit bonum & licitum.

Hoc igitur Tertio modo præcepta naturalia vim habent legis, ſi agatur de re nudè ſumpta. Si autem agatur de re adhibitis variis circumſtantiis, non habent vim legis, quia tunc res illæ mutabiles C ſunt, neque ſunt apud omnes eædem, & ideò neceſſe eſt, ut ſanciantur ſpeciali lege poſitiva, ſi omnino prohibendæ ſunt: ac præſertim ſi non ſolum Matrimonium impedire, ſed etiam dirimere debeant. Nam multa ſunt, quæ ſi fiant contra rectam rationem, mala ſunt, & tamen facta tenent, niſi ſpeciali lege irritentur, ut ſuprà diximus de conjugio filiorum invitis parentibus.

Jam igitur cùm in concluſione negamus, omnia præcepta Levitici de gradibus cognationis, eſſe naturalia, intelligimus primo & ſecundo modo: nam tertio modo poſſet concedi, omnia eſſe naturalia, ut concedunt plerique Theologorum veterum, in 4. diſtinct. 40. ut Bonaventura, Richardus, Paluda- D nus, & alii. Sed non inde ſequitur, omnia illa præcepta vim legis habere; niſi agatur de gradibus nudè ſumptis. Proinde multi ex illis gradibus, ſi conſiderentur, ut variis circumſtantiis mutari poſſunt; non erunt jure naturali prohibiti; neque diriment jure naturæ Matrimonium.

Obſervandum eſt Tertiò, nos in concluſione non dicere, nulla præcepta Levitici eſſe naturalia, ſed non omnia eſſe naturalia, quia de aliquibus id libenter fatemur, ut de primo gradu conſanguinitatis; ſed de omnibus id non concedimus. Unde etiam Concilium Tridentinum, non dixit Eccleſiam poſſe diſpenſare in omnibus, ſed tantùm in aliquibus.

E Probatur nunc propoſitio, Primò ex cap. 20. Levitici. Nam cap. 18. feruntur leges de gradibus, in quibus Matrimonium prohibetur: capite autem 20. adduntur pœnæ iis, qui intra eos gradus conjugium fortè contraxerint. Colligimus autem ex pœnis illis maximam diverſitatem inter illos gradus. Nam conjugium in primo gradu affinitatis in recta linea, Deus punit morte, & conjungit hoc peccatum cum adulterio, & cum Sodomia, quæ ſunt maniſeſtè contra Jus naturæ; & eadem eſt ratio, vel potiùs major, de conſanguinitate in primo gradu in linea directa. Neque enim dubitari poteſt, quin ſit dignus morte, qui duxerit matrem ſuam, ſi eſt dignus morte, qui duxerit novercam ſuam. Deinde eandem pœnam mortis lex ſtatuit in eos, qui junguntur in primo gradu conſanguinitatis in linea trans-

occidendo, non mœchando, non furando, non mentiendo: antequam lex à Deo per Mosem populo suo daretur: si autem leges illæ semper obligassent, numquam sancti viri, & amici Dei contra eas leges Matrimonia contraxissent. Habemus autem exempla non pauca Sanctorum, qui in lege naturæ, in gradibus in Levitico prohibitis, connubia junxerant.

Primum exemplum sit Patriarchæ Jacob, qui duas sorores viventes simul accepit uxores, Liam, & Rachelem, Genes. 29. id autem expressè prohibetur Levit. 18. & est primus gradus affinitatis in linea transversa: immò duplex erat in eo conjugio affinitas; nam utrique soror erat affinis ratione alterius.

Secundum exemplum est Judæ Patriarchæ, qui Genes. 38. dedit filio suo secundogenito uxorem primogeniti defuncti, & illo etiam defuncto eandem promisit tertio filio, qui tamen gradus in Levitico prohibetur; & est etiam primus gradus affinitatis in linea transversa.

Tertium exemplum est Moysis, qui natus est ex conjugio nepotis cum amita. Nam Exod. 6. sic legimus: *Accepit Amram uxorem Jochabed patruelem suam, quæ peperit ei Aaron, & Moysem*; eo autem loco nomen patruelis accipitur pro patrua, non pro sorore patruele. Nam vox Hebræa דדה ad verbum significat patruam, sicut דד significat patruum: non enim habent Hebræi distinctum nomen pro sorore patris, ut nos Latini nomen amitæ. Hieronymus autem ne diceret patruam, quod Latinè est inusitatum, maluit dicere patruelem.

Sed præter vocem Hebræam est locus manifestus in Numeris. Propriè enim Jochabed erat amita ipsius Amram, ut patet ex cap. 26. Numeri, ubi habemus Amram fuisse filium Caat filii Levi, & accepisse uxorem Jochabed filiam Levi, quæ nata est ei in Ægypto, ubi apertissimè vides, Jochabed fuisse sororem Caat patris Amram, & proinde Amitam ipsius Amram viri sui.

Ad hoc argumentum respondent adversarii dupliciter. Aliqui dicunt conjugia ista facta fuisse Deo dispensante, ob aliquod mysterium. Sed hæc solutio non est solida: nam ex cap. 28. Genes. satis apparet fuisse consuetudinem loci, ut duæ sorores uni viro conjungi possent. Nam Laban cùm decepisset Jacobum obtrudendo ei unam sororem pro alia, obtulit ei etiam alteram; ille verò nihil omnino dubitans, continuò acquievit; neque parentes postea eum reprehenderunt, neque ipse factum purgavit. At certè si fuisset res insolita, & singularis, & quæ scandalum gignere potuisset, profectò vir sanctus, aut id non fecisset, aut facti sui rationem reddidisset. Idem apparet in facto Judæ, qui cum uxorem fratris alteri fratri conjunxit, non allegavit dispensationem, sed rationem consuetudinis, ut scilicet semen defuncti suscitaretur. Præterea nulla apparet

fuissent irrita, non solùm Jacob, & Amram peccassent, sed in peccato semper mansissent; & eorum filii spurii, & illegitimi fuissent: atque ita pars quædam filiorum Jacob, & ipse Moses ex illegitimo Matrimonio nati essent.

Tertiò probatur. Nam si omnia illa præcepta Levitici de gradibus, jure naturæ constituta essent, sine dubio universalia essent, ita ut intra eundem gradum omnia Matrimonia essent illicita. At Moses in Levitico quædam conjugia prohibuit, & quædam permisit in eodem gradu: ergo non est illa prohibitio juris naturæ, sed judicialis, & positiva. Propositio certissi-

C ma est; quod enim jure naturæ prohibetur, semper & ubique prohibetur; neque id adversarii negant. Assumptio probatur. Nam lex illa Levitici prohibet conjugium nepotis cum amita, & matertera, & non prohibet conjugium patrui, vel avunculi cum nepte ex fratre, vel ex sorore; cùm tamen sint in eodem gradu nepos, & amita; patruus, & neptis. Præterea lex prohibet conjugium cum uxore fratris etiam defuncti, & non prohibet conjugium cum sorore uxoris, nisi ea vivente, ac proinde non prohibet eum sorore uxoris jam defunctæ: & tamen est idem prorsus gradus affinitatis cum sorore uxoris, & cum uxore fratris.

D Ad hoc respondet Beza in libro de repudiis & divortiis, prohibita esse ista omnia conjugia, etiamsi in Scriptura non exprimantur: nam à simili deducuntur præcepta similia.

Sed contra. Nam In primis argumentum à simili in legibus prohibentibus non solet valere: leges enim prohibentes sunt odiosæ; odiosæ autem leges non sunt laxandæ, sed restringendæ, ut habet regula Juris.

Deinde consequentiæ, quas Beza facit, non sunt omnino à simili, sed à minori. Nam licèt sint in eodem gradu nepos cum amita, & patruus cum nepte, tamen turpius est conjungi nepotem cum amita, quàm patruum cum nepte: siquidem ordinariè amita est senior nepote, & ratione sui gradus habet in

E nepotem, quasi patriam auctoritatem. Uxor autem subjici, ac regi debet: quare indecens est, ut amita sit uxor nepotis, quia deberet simul regere, & regi; subjici, & præesse. At patruus est ordinariè senior nepte, & in illam auctoritatem habet: non est autem indecens, ut vir sit uxore senior, & illi præsit. Hac igitur de causa lex unum prohibuit, alterum concessit. Pari ratione sicut turpius est ut una mulier duos simul maritos habeat, quàm ut unus vir duas simul uxores: ita suo modo indecentius videtur, ut una sit uxor duorum fratrum etiam successivè; quàm ut unus sit vir duarum sororum successivè: & ideò lex unum concessit, alterum prohibuit. Sed quamquam ista diversitas fuerit sufficiens ratio, cur lege positiva judiciali in eodem gradu conjugium modò prohiberetur, modò concederetur: tamen si gra-

dus

in tertio. Nam licet numerando personas, ut jubet legalis supputatio, in diverso gradu sint patrueles, & amita cum nepote: tamen quod attinet ad propinquitatem, vel distantiam, sunt omnino in eodem. Nam ut suprà ostendimus, non potest amita vel ejus filius, cum filio fratris cognationem habere, nisi ut cum stipite unitur: proinde non magis ab illo distat, quàm ab eodem stipite distat nepos. Nepos autem à stipite duobus gradibus distat; ergo tam amita, quàm ejus filius, à filio fratris qui amitæ nepos, & amitæ filio patruelis est, duobus tantùm gradibus distat. Porrò graduum prohibitio sine ullo dubio propinquitatem respicit, non personarum multiplicationem; & ideò tertius, & quartus gradus legalis in secundum canonicum coincidunt, quod attinet ad conjugiorum prohibitionem.

Confirmatur ultimò hæc ipsa ratio, exemplo Abrahæ, & fratris ejus Nachor, qui (ut habetur Genes. 11.) duxerunt uxores, duas filias fratris sui Aran. Ex quo sequitur, non esse contra jus naturæ, ut patruus neptem ducat, & consequenter non esse contra jus naturæ, ut nepos ducat amitam, cùm sint in eodem gradu: & tandem sequitur, prohibitionem, quæ habetur in Levitico, ne quis amitam ducat, judicialem esse, non naturalem.

Ad hoc Beza quatuor modis responderet, ut ex libro ejus de repudiis colligitur. Primò Aran patrem uxoris Abrahæ, non esse fratrem Abraham, sed alium quendam hominem distinctum ab illo Aran, qui frater Abrahæ fuit. Sed hoc repugnat non solùm communi expositioni interpretum ejus loci, sed etiam cap. 20. Geneseos, ubi Abraham dicit, Saram uxorem suam esse sororem suam, filiam patris sui, & non filiam matris suæ: quod exponitur communiter, ut fuerit neptis ejus ex patre, non ex matre, quòd uterini non essent Abraham & Aran. At si Aran pater Saræ alius quidam erat à fratre & patre Abrahæ distinctus, quomodo erat illa soror Abrahæ ex patre?

Secundò dicit, fortè Saram fuisse privignam Thare patris Abraham. Sed refellit ipse idem hanc opinionem; quia si Sara fuisset privigna Thare, non dixisset Abraham de illa: *Filia est Patris mei, non filia matris meæ*; sed è contrario, filia est matris meæ, non filia patris mei. Quòd si quis dicat, fuisse privignam ex alia uxore, non ex matre Abrahami. Respondebimus id fieri non potuisse, quia tunc non fuisset soror Abrahæ, neque ullo modo illi affinis, ut notum est, & tamen ipse ait Genes. 20. *Verè soror mea est*.

Tertiò dicit, fuisse Saram sororem germanam Abrahami. Sed hoc falsum esse, inferius demonstrabo, ubi perventum fuerit ad locum de conjugio fratrum, & sororum. Hoc autem loco, non est opus id refellere: nam sententia ista maximè pugnat contra adversarios. Si enim Abraham sororem suam germanam non comprobavit, cum ei dixit: *Sarai uxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram; & benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus sum?* Gen. 17. quis credat ex illegitimo, & incesto conjugio voluisse Deum excitare hæredem Abrahæ, ex quo Messias nasciturus erat, & in quo benedicendæ erant omnes Gentes.

Probatur Ultimò nostra propositio ex cap. 25. Deuteronomii, ubi præcipitur, ut si quis absque liberis moriatur, ducat frater ejus uxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Lex ista nihil jubet contra jus

C naturæ: quid enim absurdius, quàm ut naturæ auctor contra naturam pugnet? Non igitur est contra jus naturæ, ut ob justum aliquem finem quis ducat uxorem fratris sui: ergo quod in Levitico legimus, cap. 18. ne quis ducat uxorem fratris sui, non est naturale præceptum, si intelligatur simpliciter, ut adversarii volunt.

Est autem Observandùm multos conatos esse hæc duo loca conciliare, sed intentione diversa. Alii enim voluerunt ex his locis efficere, conjugium cum uxore fratris non esse prohibitum jure naturæ, & ideò posse in eo Pontificem dispensare. Alii contra hæc loca conciliant, ut possint asserere, non obstante lege Deuteronomii, conjugium cum uxore fra-

D tris pugnare cum jure naturæ.

Primò igitur Joan. Major. in 4. sent. dist. 40. quæst. 3. dicit, nusquam in lege prohibitum esse conjugium cum uxore fratris; in Levitico enim illud præceptum vitio scriptorum superadditum fuisse.

At hæc conciliatio ansam præbet negandi apertissimas Scripturas, quando eæ cum aliis pugnare videntur: nulla enim est ratio, cur Major neget, præceptum illud esse de textu in Levitico, nisi quia pugnare videtur cum præcepto Deuteronomii. Nam alioqui præcepti illius verba habentur in omnibus codicibus Hebræis, Græcis, Chaldaicis, Latinis; neque ulla suspicio est, inserta fuisse ab aliquo.

Secundò quidam dixerunt, in Levitico non prohi-

E beri conjugium cum uxore fratris absolutè, sed tantùm cum uxore fratris viventis, quemadmodum in eodem loco prohibetur conjugium cum sorore uxoris, & expressè additur: *Illa vivente*. Hæc expositio est Radulphi in commentario hujus loci, & favet causæ nostræ, idest, Catholicorum, qui constanter affirmant Pontificem Maximum jure dispensasse cum Rege Anglorum, ut uxorem fratris sui defuncti accipere posset.

Tamen hæc sententia non videtur vera. Nam conjugium cum uxore fratris viventis, est adulterium. Adulterium autem in eodem capite expressè prohibitum fuerat; ergo frustrà hæc prohibitio de conjugio cum uxore fratris addita fuisset. Præterea Levit. 20. adulterium punitur pœna mortis: conjugium autem cum uxore fratris punitur pœna longè minori. Non igi-

intelligi de fratre germano, sed de proximo in alio gradu, in quo liceat secundùm legem contrahere Matrimonium, ut de patrueli, vel de consobrino: nam etiam isti apud Hebræos dici solent fratres. Hanc sententiam sequitur Calvinus in comment. ad cap. 18. Levitici.

Sed est sententia improbabilis, & falsa, & ab ipso Beza Calvini discipulo refutatur in lib. de repudiis, pag. 76. Nam ex Scripturis constat, legem intelligi de fratribus germanis principaliter, licèt ad alios etiam propinquos extendatur. Genes. 38. Judas fratribus germanis uxorem eandem conjunxit; & Ruth 1. Noemi hortatur nurus suas viduas, ut non expectent in conjuges, fratres virorum, quos ante habuerant, sed aliis viris nubant. Loqui autem illam de fratribus germanis, patet ex illis verbis ejus: *An adhuc in utero meo sunt filii, qui fiant mariti vestri? Revertimini, & abite filiæ meæ; quoniam senior sum, quàm ut virum habere queam.* Et Matth. 22. interrogatio Sadducæorum de muliere, quæ nupsit septem fratribus, videtur omnino cogere, ut de germanis fratribus lex intelligi debeat. Adde, quòd lex ipsa Deuteronomii satis indicat de fratre germano rem esse intelligendam. Nam non dicit absolutè accipiat eam frater. Sed: *Si habitaverint*, inquit, *fratres simul, & unus moriatur sine liberis; non exibit uxor ejus extra domum, sed ducet eam frater alius*; ubi describuntur fratres, qui in eadem domo habitant, quales ordinariè non sunt, nisi fratres germani.

Sed objiciunt vocem Hebraicam; quæ habetur in Deuteronomio: non enim dicitur, accipiet eam אח, idest, frater, sed יבם, idest, cognatus.

Respondeo, vocem illam יבם propriè significare levirum, idest, fratrem mariti defuncti: unde etiam verbum יבם in Piel, significat accipere uxorem fratris. Habetur enim hæc eadem vox Genes. 38. vers. 8. & Ruth 1. vers. 15. ubi sine controversia agitur de fratribus germanis. Præterea in hoc cap. 25. Deuteronom. quorsum Scriptura diceret: *Si habitaverint fratres simul, & unus moriatur sine liberis &c.* nisi vellet per יבם significare fratrem defuncti fratris? Denique ibidem paulò post Scriptura subjungit: *Primogenitus, quem pariet mulier, erit fratris defuncti*; ubi expressè defunctum Scriptura vocat fratrem ejus, quem vocavit יבם ergo & iste est frater illius. Propriè igitur יבם est id, quod Latinè dicitur levir: quamvis derivetur etiam ad alios propinquos, sicut etiam lex ipsa ad alios pertinebat: quando fratres deerant, aut non volebant illam accipere; tunc enim propinquior succedebat in jure illam ducendi, ut historia Ruth cap. 4. apertè declarat.

Quintò alii volunt, legem Deuteronomii intelligi quidem de fratre germano, sed esse exceptionem quandam legis in Levitico latæ. Ita docet S. Augustinus, quæst. 61. in Leviticum, & Lyranus, & alii esse judicialem, & proinde nunc per Christum abrogatam. Quòd si exceptio judicialis est, ergo & lex, à qua fit exceptio, judicialis est: exceptio enim fit ab iis, quæ sunt ejusdem naturæ, & ordinis. Vel si lex illa naturalis erat, & exceptio erit naturalis: qualis est illa, quòd in ultima necessitate liceat fratri sororem ducere; lex enim naturalis patitur hanc naturalem exceptionem.

Præterea qualiscumque sit illa exceptio, sive naturalis, sive judicialis, convincit, conjugium cum uxore fratris non esse per se, & intrinsecè malum; C non enim quod est intrinsecè malum, per ullam circumstantiam potest fieri bonum. Quare habemus ex hac exceptione legem Leviticam non esse naturalem primi ordinis.

Rursus ista eadem exceptio convincit, conjugium cum uxore fratris non esse malum semper, excepta sola ultima necessitate, quale diximus esse conjugium cum sorore germana. Nam iste casus in Deuteronomio exceptus, non erat ultima necessitas, sed pietas quædam in fratrem mortuum. Ergo præceptum Leviticum non est etiam naturale secundi ordinis, sed tantùm tertii, idest, earum rerum, quæ sunt malæ, ob extrinsecam aliquam turpitudinem, quæ tamen potest tolli per aliquam circumstantiam, cujus hone- D stas vincat priorem turpitudinem: tunc enim tale conjugium licitum redditur secundùm rectam rationem, cessante lege positiva. Et sicut non est contra rationem, immò secundùm rationem, conjugium ob pietatem in fratrem: ita si fiat alia similis exceptio, vel etiam majoris alicujus boni, ut, si modò ad pacem inter principes conservandam, ducat quis uxorem fratris defuncti; non erit contra rationem tale conjugium, nec ullo modo illicitum, nisi ob legem Ecclesiasticam, in qua dispensari potest.

Dices fortasse, fuisse dispensationem in lege naturæ à Deo factam. At dispensatio non est lex, nec jubet aliquid fieri, sed tantùm tollit obligationem legis in aliquo particulari casu, & permittit secus fie- E ri, quàm lex præcipiat. In Deuteronomio autem lex planè statuitur, jubens ut frater uxorem fratris demortui ducat, & pœnam in transgressorem constituit.

Adde Ultimò, quòd licèt non sit improbabile ob Augustini auctoritatem, illam exceptionem esse: tamen probabilius est non esse. Nam exceptionem addere post legem conditam, & maximè alio tempore, & loco, non est Dei, qui omnia novit: sed hominum, qui experimento paulatim discunt, suas leges non posse servari, nisi aliquid excipiatur.

Quare probabilissima est Cajetani expositio in commentario Levitici, & aliorum, qui volunt non prohiberi in Levitico Matrimonium cum uxore fratris defuncti; nisi accipiendo tale conjugium nudè, & solitariè, quemadmodum accipitur homicidium in Decalogo, cùm dicitur: *Non occides*. Quæ lex

non

quæ habitabant Palæstinam antequam eò Hebræi venissent, punitum ob incesta conjugia, quæ in isto cap. 18. Levitici prohibentur; & vocat conjunctiones illas Gentilium, & abominationem coram Deo; ergo præcepta Levitici de gradibus cognationis, non sunt judicialia, sed naturalia, cùm Gentes etiam obligaverint, quæ ad populum Israel non pertinebant.

Responderet aliquis fortasse, Deum punire voluisse Gentiles, non propter transgressionem præceptorum de gradibus cognationis, sed propter adulteria, propter concubitum cum masculis, & jumentis, & propter idololatriam, quam Gentes illæ exercebant cum idolo Moloch. Nam ista quatuor scelera, quæ verè sunt contra naturam, prohibentur in cap. 18. Levitici, post prohibitionem graduum cognationis, & tandem subjiciuntur pœnæ in Gentiles, qui prædictis sceleribus polluebantur. At non videtur solida solutio. Nam etiamsi in cap. 18. Levitici, pœnæ in Gentiles subjiciantur immediatè post illa quatuor scelera, tamen cap. 20. subjiciuntur eædem pœnæ in eosdem Gentiles immediatè post prohibitiones graduum cognationis.

Neque potest responderi, Deum punivisse Gentiles ob conjugia in primo gradu consanguinitatis, quæ sunt contra legem naturæ: non autem ob conjugia in aliis gradibus. Nam in illo cap. 20. post enumeratos gradus, habentur hæc verba: *Custodite leges meas, atque judicia, & facite ea; ne & vos evomat terra. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos; omnia enim hæc fecerunt, & abominatus sum eas.* Hæc ibi; illa autem verba postrema: *Omnia hæc fecerunt*, cùm sint universalia, non possunt restringi ad certa aliqua scelera.

Respondeo, omnia illa præcepta de gradibus cognationis, naturalia sunt aliquo modo, nimirum si nudè, ac solitariè sumantur gradus cognationis, sine circumstantiis, quæ sufficiant ad Matrimonia in illis gradibus honestanda. Nam certè propositio illa generalis Levit. 18. *Ad proximam sanguinis sui nemo accedat*, jus naturæ complectitur, & ideò etiam in singulis præceptis de gradibus, repetitur vocabulum, Turpitudo, quia turpe est cum cognata Matrimonium contrahere, cùm natura ipsa dictet reverentiam quandam illis deberi, cum qua pugnat copula carnalis. Et quia Gentes illæ sine ullo delectu miscebantur consanguineis, peccabant haud dubiè in singulis contra jus naturæ, & ideò meritò puniebantur.

Est tamen illud hìc observandum, peccasse quidem Gentes in ejusmodi conjugiis contrahendis; sed non ita graviter, ut propter illa ejicienda essent è terra: ista enim pœna propriè respicit crimen idololatriæ, & adulteria, ac flagitia illa prodigiosa cum bestiis, & masculis. Cùm enim Scriptura dicit: *Omnia hæc fecerunt &c.* non intelligit tantùm conjugia in gradibus prohibitis, sed omnia scelera suprà nominata. Nec dicit Scriptura, propter singula peccata fuisse dignos illos, qui à terra evomerentur; sed propter omnia,

incestuosum illum Satanæ tradidit: ergo Paulo judice, tenentur Christiani ad observantiam legis Leviticæ de gradibus. Quare lex illa non judicialis, sed naturalis est.

Respondeo, Primò probabile est, primum gradum affinitatis in linea recta, simpliciter prohibitum esse jure naturæ: sed non ideò præcepta omnia de gradibus sunt naturalia, quia unum aut alterum est naturale.

Secundò, probabile est Apostolum loqui de aliquo, qui novercam concubinæ loco haberet, vivente adhuc patre; quod scelus non incestus tantùm, sed & adulterium etiam gravissimum erat. Id enim
C colligunt S. Anselmus, & S. Thomas ex illo 2. Corinth. 7. *Scripsi vobis non propter illum, qui fecit injuriam, nec propter eum, qui passus est, sed ad manifestandam sollicitudinem nostram*; nam is qui fecit injuriam, est filius incestuosus; qui eam pertulit, est pater, cujus uxor violata est. Et quamquam posset intelligi, ut vult Theodoretus, patri mortuo factam esse injuriam: tamen longè probabilius est, Apostolum loqui de patre vivo; nam mortuo non facit injuriam, qui ejus uxorem ducit, cùm per mortem solvatur vinculum conjugale.

Tertium argumentum Kemnitii: *Joan. Baptista, cujus ministerium finem imposuit legi veteri, confirmavit præceptum Levitici de non ducenda uxore fratris*: Dixit
D enim Herodi: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui, Matth. 14. & Marci 16.*

Respondeo, Primò Joan. Baptista non imposuit finem legi, sed Christus, si de mutatione; & abrogatione legis agatur: imposuit tamen etiam Joannes finem legi, quia fuit ipse ultimus Propheta veteris Testamenti, juxta illud Lucæ 16. *Lex, & Prophetæ usque ad Joannem.* Quare toto tempore Joannis, lex Mosis vigebat, & tenebatur Herodes, qui eam legem profitebatur, observare. Non licebat autem ei secundùm legem habere uxorem fratris sui, sive is viveret, sive mortuus esset, quia proles ex eo Matrimonio jam nata erat, nimirum filia illa Herodiadis, quæ saltandi arte ita placuit Regi, ut ab eo caput sancti Joannis impetraverit. Istam enim filiam fuisse Herodiadis, ex priore marito, docet Chrysostomus hom. 49. in Matthæum; & satis constat ex eo, quòd
E mors Joannis incidit in ipsum initium conjugii Herodis cum Herodiade, ut patet ex Josepho lib. 18. antiquit. cap. 10. Si enim eo tempore puella jam tripudiare noverat, certè multis annis antè nata fuerat: neque verisimile est S. Joannem expectaturum fuisse tot annos, antequam Herodem publici illius criminis reprehenderet.

Secundò responderi potest, crimen Herodis non fuisse incestum tantùm, sed etiam adulterium: siquidem ut in comment. cap. 14. in Matth. refert ex antiquis historiis S. Hieronymus, Herodes viventis fratris uxorem acceperat. Quod etiam Josephus scribit lib. 18. antiquit. cap. 9. quamvis in nomine dissensio sit. Josephus enim dicit Herodem istum duxisse He-

de comedente fermentatum in diebus azymorum, Exod. 12. Denique pleni sunt libri Exodi, Levitici, & Numerorum ejusmodi pœnis.

Quintum argumentum est Joan. Brentii in commentario Levitici, cap. 18. *Leges, in quibus conveniunt Moses, & Cæsar Romanus, non possunt esse judiciales, sed morales. Sed conveniunt Moses & Cæsar in multis gradibus cognationis prohibendis: ergo lex prohibens ejusmodi gradus, non est habenda judicialis, sed moralis.* Majorem propositionem probat, quia politiæ Mosis & Romanorum, sunt approbatæ à Deo, & sunt omnium aliarum præstantissimæ; ergo non est dubium, ea, in quibus duæ illæ politiæ conveniunt, esse juris naturæ.

Respondeo, non est verum leges omnes ad Jus naturæ pertinere, in quibus Moses, & Cæsar conveniunt, neque id solidè probatur à Brentio.

Primùm enim non allegat, neque allegare potest Brentius ullum testimonium verbi Dei, unde probet suam propositionem; proinde non tenemur illi credere, si quidquam valent apud ipsos ipsorum principia.

Deinde non verè assumit, politiam Romanorum à Deo fuisse approbatam. Christus quidem dicit Matth. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari*; & Apostolus Rom. 13. omnem potestatem esse à Deo, & ideò principibus esse parendum, & tributa præstanda: sed non ideò confirmavit Deus omnes leges Romanorum; alioqui confirmasset etiam leges de colendis idolis, & de solvendis usuris. Scribit enim Augustinus in epistola 54. ad Macedonium, adhuc suo tempore legibus Romanis coactos fuisse homines usuras solvere: nec desunt aliæ leges injustæ, quas nimis impium est dicere, à Deo esse probatas. Aliud igitur est, parendum esse principibus justè imperantibus, quod Christus, & Apostolus volunt; aliud autem, omnes Principum leges esse justas, & à Deo probatas, quod nusquam in verbo Dei reperitur.

Adhæc etiamsi leges Romanorum fuissent omnes justæ, atque adeo probatæ, ut revera erant leges Mosis: non tamen colligi posset, ad jus naturæ pertinere omnes leges, in quibus Moses & Cæsar conveniunt. Potest enim facilè fieri, ut conveniant etiam in legibus positivis; immò cùm omnes leges Cæsarum positivæ sint, necesse est, ut si quando conveniunt cum Mosaicis, in positivis planè conveniant. Lex enim Cæsaris non prohibet id, quod solo lumine rationis omnes noverunt esse prohibitum, sed pœnam constituit in eos qui secus fecerint, aut certè quod jus naturæ docet in genere, lex civilis determinat in particulari; utrumque autem positivum est, tam pœnæ constitutio, quàm etiam determinatio juris in particulari.

Non igitur probavit Brentius suam propositionem: sed probemus nos modò ex ejus principiis, illam esse falsam. Lex Cæsaris prohibet conjugium cum sorore Cæsar & Moses: hæc enim non est naturalis, & tamen in ea conveniunt Cæsar & Moses.

Sextum argumentum adfert Thomas Waldensis tom. 2. de Sacramentis cap. 134. ex Augustino in lib. quæstionum super Levit. quæst. 53. aliàs 65. ubi Augustinus videtur totam illam tabulam Leviticam de gradibus prohibitis reducere ad Decalogum, tamquam in eo præconceptam.

Respondeo, non diligenter attendit Waldensis sententiam S. Augustini. Is enim quæst. 61. & 65. dicit, adulterium in Decalogo esse prohibitum, & iterum
C in Levitico cap. 18. ex eo autem deducit, reliqua præcepta Levitici, quæ prohibent conjugium cum uxore patris, vel fratris, vel patrui &c. non debere accipi de uxore patris viventis, aut patrui viventis, aut fratris viventis, sed mortui, quia alioqui supervacanea essent, cùm omnia ista adulteria sint, & jam in Decalogo prohibita.

Septimum argumentum addi potest ex Innocentio III. capit. Gaudemus, de divortiis; ubi dicit, Matrimonium inter infideles contractum in 2. 3. & ulterioribus gradibus, esse ratum, nec debere dissolvi cùm illi convertuntur ad fidem, quia non tenebantur illis legibus Ecclesiæ. Ex quo colligunt aliqui, ex sententia Innocentii Matrimonium infidelium in
D primo gradu contractum, esse irritum, & proinde jure naturæ prohibitum. At conjugium cum uxore fratris mortui, est in primo gradu, ergo prohibitum jure naturæ.

Respondeo, argumentum hoc non est contra conclusionem nostram. Nos autem tantùm contendimus, non omnes gradus in Levitico prohibitos, esse prohibitos jure naturæ, id quod Innocentius etiam docet, dum secundum gradum non vult esse prohibitum jure naturæ, cùm tamen non ignoraret eum gradum in Levitico fuisse prohibitum.

Est tamen hoc argumentum contra id quod sæpè dicimus, conjugium cum uxore fratris, non esse irritum jure naturæ. Ideò Respondeo, Innocentium de
E primo gradu nihil dixisse, sed tantùm declarasse id, quod ei propositum fuerat de secundo & sequentibus. Præterea etiamsi apertè dixisset primum gradum jure naturæ prohibitum esse, deberet hoc intelligi de primo gradu in linea recta, vel de primo gradu consanguinitatis, non autem affinitatis. Nam ut habemus cap. fin. de divortiis, idem Innocentius dispensavit, ut in Livonia retinerent uxores fratrum defunctorum: quod certè numquam fecisset, si existimasset, jure naturali eum gradum prohibitum fuisse.

CA-

tertio, & sequentibus gradibus in recta linea, non quòd eos non putemus jure naturæ prohibitos, sed quia eadem ratio esse videtur de primo, & de cæteris: est enim communis sententia, inter ascendentes & descendentes omnia conjugia esse prohibita. Nam etiamsi in gradibus remotioribus minor sit propinquitas sanguinis, tamen major est inæqualitas ætatis, quæ defectum illum propinquitatis compensat; ut, ex. gr. inter nepotem & aviam minor est propinquitas sanguinis, & proinde minor indecentia conjugii, quàm inter filium & matrem; tamen major est inæqualitas ætatis, & consequenter major indecentia ratione ætatis: nepos enim vix est adolescens, cùm avia jam est anus. Pari ratione inter pronepotem & proaviam, minor est propinquitas sanguinis, tamen major inæqualitas ætatis, quàm inter nepotem, & aviam. Et quando tam procul proceditur in gradibus, ut jam nulla sit communicatio sanguinis, ut in quinto gradu, & sequentibus; tunc aut mortui sunt ascendentes, aut omnino confecti, ac decrepiti; & contrà, descendentes, aut infantuli, aut tam teneræ ætatis sunt, ut nulla ratio ferat, inter eos conjugia copulari.

Secundo loco notandum est, nos in conclusione posuisse primum gradum, sed non omnino universaliter: nam primum gradum affinitatis in linea transversa, ut leviri cum fratria, non putamus prohibitum esse jure naturæ, ut conclusione superiore docuimus. Neque id mirum videri debet. Nam magna differentia est inter primum gradum in linea recta, & primum in transversa; & rursum discrimen est non contemnendum, inter consanguinitatem & affinitatem: immò in eodem primo gradu in linea recta, invenitur latitudo quædam, & proinde diversitas.

Possumus autem doctrinæ causa ita disponere ordinem conjugiorum jure naturæ prohibitorum. Primum, idque omnium turpissimum est, filii cum matre. Nam & summa conjunctio est inter matrem & filium, & præterea deberet mater, quæ naturæ ordine filio præest, eidem conjugii ratione subesse.

Secundum est, patris cum filia. Id enim par est primo, quod attinet ad conjunctionem, sed minus turpe est, quia non invertitur ordo regiminis, cùm & filiæ, & uxoris sit, subjici, non præesse. Ac de his duobus omnes conveniunt, jure naturæ esse prohibita.

Tertium est, fratris cum sorore germana, ex utroque parente: nam & hìc summa conjunctio est, sed lateralis, & ideò minor, quàm sit ea, quæ patri cum filia intercedit.

Quartum est, fratris cum sorore, ex altero tantùm parente: neque enim dubium esse potest, quin sit minus turpe conjugium cum sorore ex altero parente, quàm ex utroque.

Tertiò notandum est, nos in conclusione dixisse, conjugia in his gradibus indispensabilia esse ab homine, quia putamus, à Deo dispensabilia esse conjugia omnia in quovis gradu: nullus enim est gradus, in quo conjugium ita sit intrinsecè malum, ut repugnet illud fieri bene. Quod ex eo patet, quia nullus gradus tollit finem Matrimonii primarium, vel secundarium, licèt aliquo modo impediat; nam ex conjugio etiam filii cum matre, nasci possunt liberi, & educari, &c. neque legi ullum, qui expressè hoc negaverit. Nam ipse etiam Cajetanus in 2.2. quæst. 154. art. 9. gradum istum primum in linea recta, dicit habere per se, & naturaliter annexum impedimentum conjugii; tamen ibidem scribit, conjugium in hoc gradu dispensabile esse ab auctore naturæ.

Et aliquod argumentum ad hoc probandum adferri potest ex facto filiarum Loth, quæ cùm existimarent, nullum omnino virum in mundo superesse, crediderunt sibi licitum esse, ex proprio patre liberos quærere, Genes. 19. Et quamquam à peccato non excusentur, quia debuissent curam istam generis propagandi patri relinquere, aut certè cum eo communicare consilium, & ipsius exspectare judicium, & non prævenire, ac patrem decipere: tamen factum ipsum indicat, in tam extremo casu non esse omnino contra humanam rationem ejusmodi conjugium, præsertim si accederet auctoritas dispensantis Dei. Immò Chrysostomus homil. 44. in Gen. & Ambrosius lib. 1. de Abraham cap. 6. eas omni crimine liberant. Augustinus lib. 22. contra Faustum, cap. 43. peccasse dicit, non tam ardore libidinis, quàm nimio amore posteritatis.

His notatis, probatur conclusio. Primò, quia omnia & sola conjugia prædicta puniuntur ultimo supplicio in Levit. cap. 20. cùm cætera puniantur levioribus pœnis.

Secundò, quia nulla exstant exempla Sanctorum, qui ullo unquam tempore his gradibus contraxerint Matrimonia, cùm tamen exstent de aliis, ut suprà ostendimus.

Tertiò, quia nulla unquam facta est dispensatio ab Ecclesia in his gradibus: quamvis non defuerint, qui eam aliquando quærerent. Nam de Comite Armeniaco refert Paulus Æmilius in Ludovico XI. eum falso Pontificis diplomate sororem germanam sibi Matrimonio conjunxisse; qua nimirum verum diploma extorquere numquam potuit à Pontifice; falsum à corrupto quodam ministro procuravit. In gradibus autem quos diximus, jure naturæ non prohiberi, non semel factæ leguntur dispensationes. Facta enim legitur in primo gradu affinitatis in linea transversa, ab Innocentio III. cap. finali, de divortiis; & à Martino V. teste Antonino, 3. par. tit. 1. cap. 11.

sum-

lib. 9. de Historia animalium, cap. 47. scribit, camelos, & equos, non posse adigi, ut cum matribus misceantur, & exempla duo planè admirabilia refert. Quod etiam facit Plinius lib. 8. naturalis Histor. c. 42. Svetonius in Cajo, inter flagitia Caji Imperatoris refert, quòd sororem Drusillam uxoris loco habere voluerit. Eutropius, & alii Scriptores in Antonini Caracallæ vita, notant eundem, quòd ob nimiam impudicitiam à noverca Julia non abstinuerit.

Denique Ambrosius in epist. *66.* ad Paternum scribit, conjugium patris cum filia pugnare cum lege naturæ, scripta in cordibus singulorum. Et Augustinus lib. 15. civitat. cap. *16.* scribit, conjugia cum sororibus, non nisi perversis legibus fuisse permissa. Quod enim semel factum est, compellente necessitate, à filiis Adæ, ita posteà multiplicatis hominibus natura exhorruit, quasi numquam licuerit. Possent huc etiam adduci rationes aliquot naturales ex S. Thoma, & aliis auctoribus, sed eæ commodiùs adducentur pro conclusione sequenti.

Jam verò contra tertiam hanc propositionem objici solent argumenta quædam. Primum sumitur ab exemplo filiorum Adæ, qui cum sororibus suis Matrimonia contraxerunt. Si enim ejusmodi conjugia cum lege naturæ pugnarent, non possent jure contrahi, nisi dispensante auctore naturæ. Nulla autem tunc facta legitur dispensatio; nec videtur decuisse divinam sapientiam, ut eodem tempore legem conderet, & in lege dispensaret: quare non erit prohibitum jure naturæ conjugium cum sorore.

Respondeo, Primò fieri potest, ut Deus cum filiis Adæ dispensaverit, ut sororibus jungerentur: non enim requirebatur externa aliqua dispensatio per vocem, aut Scripturam, sed satis erat interna inspiratio; fortè etiam Deus per Adamum significavit, ac declaravit ejus filiis voluntatem suam. Neque absurdum est, quòd in ipso mundi initio in ea lege dispensaverit Deus, quandoquidem voluit rerum auctor omnes homines ab uno procedere, neque bonum judicavit, plures simul masculos, pluresque fœminas procreare.

Secundò, facilius dici potest, nulla fuisse opus dispensatione, quia conjugium fratris cum sorore, jure naturæ prohibetur, excepta summa illa necessitate generis propagandi: ut in secunda propositione declaratum est.

Secundum argumentum sumitur ab exemplo Abrahæ, qui sororem uterinam duxisse videtur, cùm ipse dicat Genes. 20. *Verè soror mea est, filia patris mei, non filia matris meæ, & duxi eam in uxorem.* Respondeo, Saram dici sororem Abrahæ de more Scripturarum, quia consanguinea ejus erat, neptis videlicet ex patre.

Et quia non solùm nonnulli ex nostris, sed etiam Beza in lib. de repudiis contendit, Saram germanam sororem Abrahami fuisse, ideò sententiam no-

& deinde quorsum mentio fieret Jeschæ, si diversa esset à Sarai?

Tertiò probatur ex eodem capite, ubi sic legimus: *Tulit itaque Thare Abram filium suum, & Loth filium Aran filii sui, & Sarai nurum suam, uxorem Abram filii sui.* Quare non dixit: Et Sarai filiam suam; sed solùm, *Nurum suam?* certè filia conjunctior est patri, quàm nurus. Sed quia non erat propriè filia, noluit eam miscere cum iis, qui propriè erant filii.

Quartò probatur, quia si Abraham, & Nachor accepissent sorores germanas, id fecissent, quia eo tem-
C pore per mores illarum gentium licuisset; ut fatentur, qui defendunt Saram fuisse Abrahami sororem germanam. Neque enim recurrendum est ad dispensationem divinam, cùm ea necessaria non fuerit, si non est contra Jus naturæ tale conjugium, ut Adversarii volunt. At si tunc & per legem naturæ, & per mores gentis licuisset tale conjugium inire; nihil profuisset Abrahæ dicere: *Soror mea est.* Id enim dixit ad tegendum conjugium, ut patet Gen. 12. & 20. quod idem posteà fecit Isaac, Genes. 26. interrogatus enim de uxore sua, ac timens propter illam occidi, dixit: *Soror mea est.* Oportet igitur fateri, homines locorum illorum ita horruisse conjugium cum propria sorore, ut audito nomine sororis, statim cre-
D derent eam non fuisse uxorem.

Denique quis credat Abrahamum sine ulla necessitate duxisse propriam sororem, cùm propter hoc crimen Deus jusserit, Levit. 20. utrumque conjugem simul necari.

Sed respondendum est ad objectiones Cajetani, qui contrà sentit in explicatione cap. 20. Genes. & cap. 18. Levitici, & nonnullorum aliorum.

Primò objiciunt verba illa expressa: *Verè soror mea est.* Respondeo, significari illis verbis, verè fuisse consanguineam: Nam etiam Isaac, Genes. 26. dicit de Rebecca, sororem suam esse, cùm tamen constet eam fuisse neptem ex patruele, idest, filiam Bathuelis filii Nachor fratris Abraham: itidem Abraham
E vocat Loth fratrem suum, Genes. 13. cùm tamen esset ejus nepos; & Tobiæ 8. ait Tobias junior: *Tu scis Domine, quia non luxuriæ causa accipio sororem meam conjugem,* & tamen non erat soror ejus germana. Daniel. 5. vocatur Nabuchodonosor pater Balsasaris, cùm tamen esset avus ejus, ut in eum locum scribit Hieronymus. Denique Matth. 12. nominantur quidam fratres Domini, cùm tamen nullos habuerit Dominus germanos fratres.

Secundò objiciunt; Esto, fratres dici possint consanguinei æquales, absurdum tamen est, patruum dici fratrem nepris, cùm potiùs pater dici deberet. Respondeo, id non esse absurdum, docent exempla allata, Isaac vocantis Rebeccam sororem, quæ erat neptis ex patruele: & Abraham vocantis Loth fratrem, qui erat nepos ex fratre.

Tertiò objiciunt: *Cùm Abraham ait, filia patris*

mei,

At cur non dixit aperte: Neptis patris mei? vel filia fratris mei? cur impropriè loqui maluit, quàm propriè? Respondeo, quia dixerat: *Soror mea est*, debuit consequenter loqui, ac dicere: *Filia patris mei*. Præterea, quia pater Saræ obiit ante avum, ut habemus in Genes. cap. 11. illa non alium patrem agnoscebat, quàm avum, & ideò etiam Abraham sororem illam appellare solebat. Et hoc est quod ait Chrysostomus homil. 45. in Genes. quem perperam allegant quidam pro contraria sententia. Dicit enim appellatam sororem Abrahæ: quia eundem patrem vocabat, quem ille; nimirum quia patre propriè dicto amisso, non alium patrem noverat, quàm avum.

Quartò objiciunt: *Si non propriè soror erat Abrahami Sara; ergo Regem fefellit, cùm ait: Soror mea est*. Respondeo, non fefellit mendacio, sed elusit ambiguitate, quod licitum est, cùm aliquis interrogatur non juridicè.

At saltem debuisset posteà rem totam aperire, cùm periculum evasisset, ne Regem illum in eam opinionem induceret, quasi cum sorore germana Matrimonium contraxisset. Respondeo, credibile est omnino, sermonem longiorem habitum inter Abraham, & Regem illum, & omnia fusè explicata, sed Scriptura breviter, more suo, rem attigit.

Quintò, objici potest argumentum paulò difficilius. Nam si Sara filia esset Aran, & uxor Abrahæ, ut nos dicimus, debuisset gigni, cùm pater ejus Aran septem esset annorum, quod fieri nullo modo potest. Id autem sequi, ita probo. Abraham erat decem annis senior, quàm Sara, ut patet ex cap. 17. Genes. ubi sic loquitur Abraham: *Putasne centenario nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet?* ergo quando nascebatur Sara, decem annorum erat Abraham. Sed Aran erat junior ipso Abraham, saltem duobus annis, cùm esset tertius ab ipso: genuit enim Thare tres filios, Abram, Nachor, & Aran, Genes. 11. Ergo Aran erat octo annorum, quando nascebatur Sara; ergo anno septimo illam genuit, si est ejus filia.

Respondeo, Aran major erat natu, quàm Abraham, & quàm Nachor, licèt ob dignitatem primo loco ponatur Abraham. Id verò non temerè dico, neque solùm ad hanc solvendam difficultatem excogitavi, sed ex ipsa Scriptura didici; nam Genes. 11. sic legimus: *Vixit Thare septuaginta annis, & genuit Abram, Nachor, & Aran*. Ex quo loco habemus, anno septuagesimo Thare, jam natos fuisse tres istos filios: non enim Scriptura significat, eodem anno omnes tres genitos fuisse, sed illo anno jam habere cœpisse ipsum Thare tres filios, unum videlicet illo anno genitum, & alios anteà. Illo autem anno natus est Abraham; Scriptura enim in Genesi semper indicat tempus nativitatis eorum, quorum texit genealogiam, ut sciamus ætatem totius mundi, aliis prætermissis, qui ad istam Chronologiam non pertinent. Ita videmus Scripturam Genes. 4. prodidisse, quoto mon opprimeretur, dixisse legitur: *Noli frater mi, noli opprimere me, noli facere stultitiam hanc; quin potius loquere ad Regem, & non negabit me tibi*, 2. Reg. 13. Ex hoc enim loco intelligimus, non fuisse inusitatum, ut à fratribus ducerentur sorores: alioqui enim, unde consilium illud puellæ venisset in mentem?

Respondent aliqui, Thamar non fuisse re vera filiam David, sed privignam, atque ideò fuisse quidem sororem uterinam Absalon, sed non sororem ullo modo Ammon. At hoc defendi non potest. Nam in illo ipso capite 13. lib. 2. Reg. vocatur Thamar filia

C Regis, & soror Ammon, & clarissimè lib. 1. Paralip. cap. 3. enumeratis omnibus filiis David, subjungit Scriptura: *Omnes ii filii David, absque filiis concubinarum, habueruntque sororem Thamar*; non potuit autem Thamar soror esse omnium filiorum David, qui ex variis uxoribus, & concubinis nati fuerant, nisi eundem eum illis patrem habuerit.

Respondent igitur alii, Thamar fuisse quidem veram sororem Ammon, & bene nosse, tale conjugium esse illicitum, sed tamen illa verba protulisse, vel quia nullum aliud consilium in illis angustiis ei occurrit, vel quia putavit fratrem perturbatum illa vehementi passione non animadversurum fuisse, illicitum esse conjugium cum sorore. At neque hoc di-

D ci potest: nam Thamar seriò locutam de conjugio futuro, si à Rege id peteretur; indicant ejus verba in eodem capite. Nam cùm vi compressa à fratre, in summum odium amore converso, expelleretur, dixit: *Majus est hoc malum, quod nunc agis adversum me, quàm quod ante fecisti, expellens me*. Voluit igitur illa cum eo, more conjugis permanere; atque id satagebat, ut Davide consentiente, ab Ammone in uxorem duceretur.

Quo posito, ad argumentum Respondeo, non posse firmum argumentum duci ab opinione, & verbis unius puellæ, quæ etiamsi numquam viderat tale conjugium, & ipsa etiam absolutè id horrebat: tamen existimavit minus malum esse à fratre duci in

E uxorem, quàm vi stuprari, præsertim si Regis assensus accederet.

Quartum argumentum simile est superiori; ducitur enim ab exemplo Adoniæ, qui novercam suam Abisag Sunamitidem petiit in uxorem, 3. Reg. 2.

Respondeo Primò, non constat Abisag fuisse uxorem David, & per hoc neque constat fuisse novercam Adoniæ filii David. Nam, ut loco citato dicitur, ministrabat illa Davidi seni, atque ad eum calefaciendum eum eo cubabat, sed neque vocatur uxor, neque David eam cognovit, ut Scriptura loquitur in eodem loco.

Secundò, cùm Adonias ob eam petitionem à Salomone pœna capitis affectus fuerit, signum est, illum rem illicitam postulasse: certè enim plus valere debet sententia Salomonis Regis sapientissimi, quàm postulatio Adoniæ.

CA-

niant posse leges ferre de gradibus cognationis: Secundò, causam habuisse cur ejusmodi leges tulerit. Sed illud primum jam est probatum suprà in disputatione de impedimento voti solemnis: probatur igitur illud secundum quatuor rationibus, quas ferè ex Patribus desumpsit S. Thomas in 2. 2. quæst. 154. art. 9.

Prima ratio ducitur ab honore debito consanguineis, & affinibus: docet enim ipsa natura, parentibus, & consequenter aliis consanguineis, & affinibus deberi peculiarem verecundiam, reverentiam seu cultum, & observantiam. Huic autem reverentiæ repugnat maximè conjugalis actus, qui sine turpitudine quadam, & irreverentia exerceri non potest. Quocirca Levitic. 18. cùm prohibetur conjugium cum matre, causa redditur: *Quia mater tua est*; & cùm prohibetur conjugium cum nuru, dicitur: *Quia uxor filii tui est*. De qua re sic loquitur Augustinus lib. 15. de civitat. cap. 16. *Nescio quomodo inest humana verecundia quiddam naturale, atque laudabile, ut cui debet causa propinquitatis verecundiam, ab ea contineat, quamvis generatricem, tamen libidinem, de qua erubescere videmus, & ipsam pudicitiam conjugalem*. Hæc autem ratio eousque valet, quousque habetur notitia cognationis: solent autem homines ordinariè usque ad quartam generationem se cognatos agnoscere, deinceps autem vix ulli sunt, qui se pro cognatis habeant.

Secunda ratio ducitur à consuetudine, & familiaritate, quæ inter consanguineos & affines esse debet. Nam parentes, & filii, fratres, & sorores, avi, & nepotes, noverca, & privigni in eadem domo habitant, & assiduè noctu, & interdiu simul versantur: cæteri etiam propinqui, crebrò, & fidenter propinquos adeunt, & cum illis manent. Ut autem ista intima consuetudo innoxia esset, oportuit omnino inter ejusmodi personas conjugia interdicere: alioqui enim tria mala ex ista assidua conversatione nascerentur. Unum, quòd nimis facilè, & nimis etiam citò, ac temerè Matrimonia conciliarentur. Deinde maxima præberetur incestibus occasio: facilius enim peccata committuntur cum eis, cum quibus jus est Matrimonii contrahendi, quàm cum aliis. Denique essent omnia plena malis suspicionibus; & affabilitas, blanditiæque, & oscula, quæ nunc inter propinquos pietatis sunt, tunc libidinis esse non temerè crederentur. Atque hanc rationem amplificat S. Ambrosius in epist. 66. ad Paternum.

Tertia ratio sumitur à studio charitatis inter extraneos dilatandæ. Nam per Matrimonia conjunguntur, & colligantur homines vinculo necessitudinis. Quòd si inter propinquos Matrimonia contrahantur, perit hic fructus amplissimus propagandæ necessitudinis: nam ad unam personam multa vincula inutiliter restringuntur, quæ in multas utilissimè spargi potuissent. Si enim frater, exempli causa, sororem ducat uxorem; idem erit frater, & maritus respectu uxoris; & idem erit filius, & gener respectu patris; & ille erit simul pater, & socer respectu filii. Ita-

Respondeo Primò, Christus non tunc quidem politicas leges, sed potuit tamen ferre, si voluisset; & quod per se potest, potest etiam per Vicarios, præsertim cùm eæ leges ad æternam salutem fidelium necessariæ judicantur.

Secundò, leges de Matrimonio non sunt merè politicæ, sed etiam spirituales, cùm Matrimonium sit Sacramentum. Unde Christus ipse, sicut leges aliquas tulit de Sacramentis cæteris, ita etiam de Matrimonio, cùm sustulit polygamiam, & repudium: & sicut reliquit Ecclesiæ potestatem multa alia statuendi circa alia Sacramenta, ita etiam circa Ma-
C trimonia. Quare plena sunt Concilia vetera canonibus de Matrimonio, ut videre est in Concilio Turonensi II. in quo multorum Conciliorum canones allegantur.

Secundò objicit Lutherus in Babylon. captivit. de Matrimonio, & Bucerus in cap. 19. Matthæi: *Deus melius novit, quæ sint personæ aptæ ad Matrimonium, & quousque se extendant gradus cognationis, quàm ullus homo. At ipse non prohibuit conjugia, nisi usque ad secundum gradum in linea inæquali; ergo temerè prohibentur ab hominibus conjugia in gradibus ulterioribus.*

Respondeo: Deus sapientissimè, & planè divinè legem dedit populo suo, quam tamen legem eadem sapientia sua noluit nobis esse communem, sed illi
D tantùm populo peculiarem: aliud enim conveniebat illi uni populo, aliud Ecclesiæ Christianæ per omnes Gentes diffusæ: illi enim populo, non fuit admodum restringenda lex conjugii, tum quòd pauci essent, tum quòd in eadem tribu opes propriæ conservandæ erant, tum denique, quòd illi valdè proni essent ad uxores repudiandas. Cùm enim consanguineæ magis diligantur, quàm externæ mulieres, quò minus illæ arcebantur à Matrimoniis cum consanguineis, eò magis claudebatur aditus ad repudia. Denique sicut ob infirmitatem illius Gentis permittebantur repudia, & polygamia; ita etiam concedebantur Hebræis conjugia in quibusdam gradibus, in quibus Christianis minimè deceret concedi. Unde S. Au-
E gustinus lib. 15. civit. cap. 16. fatetur, antiquis licita fuisse conjugia cum consobrinis, & ea tamen Christianis rectissimè prohiberi.

Tertiò objiciunt Beza, & Kemnitius, ille in libro de repudiis, iste in 2. parte Exam. Trident. Concilii pag. 1235. aliquot Concilia vetera, ut Epaunense cap. 30. Turonense II. can. 12. Parisiense I. cap. 4. in quibus non prohibentur conjugia, nisi usque ad secundum gradum: quibus addi potest testimonium S. Gregorii in responsis ad interrogata Augustini Anglorum Episcopi, cap. 6. ubi docet, in tertio & quarto gradu Matrimonia contrahi posse, modò à secundo omnino abstineatur. Ex quibus testimoniis colligunt adversarii, prohibitionem quarti gradus, & multò magis septimi, antiquæ Ecclesiæ fuisse incognitam.

Respondeo, falsum est, antiquitati incognitam fuisse

lib. 7. decreti.

Exstat etiam Concilium Toletanum II. celebratum ante tempora S. Gregorii, ubi in 5. cap. statuitur, ut Matrimonium nullus contrahat cum propinquis ullis, usquequo lineamenta affinitatis generis successione cognoscit, quem locum explicat Alexander II. loco citato, ut sensus sit, prohibita esse conjugia in omnibus gradibus, & proinde in septem; nullus enim ultra septimum cognationem ullam agnoscit. Simile factum est decretum in Germania, in Concilio Wormatiensi, referente Gratiano, can. In Copulatione, 35. quæst. 2. ubi prohibentur conjugia in propria cognatione, usque dum generatio agnoscitur, aut memoria retinetur. Concilium item Agathense in Gallia celebratum ante illa omnia, quæ adversarii citant, can. 61. post prohibitionem graduum aliquorum, addit generalem prohibitionem, ne quis ullam consanguineam suam ducat uxorem. Exstat denique apud eundem Gratianum eadem causa, 35. quæst. 2. can. Nulli, & can. Contradicimus; & duo alia Concilia Gallicana, Lugdunense, & Cabylonense, in quibus rursum ad septimum usque gradum Matrimonia prohibentur. Habemus igitur morem, sive legem de septem gradibus, non fuisse incognitam antiquitati, cùm in Italia, Gallia, Hispania, & Germania multis sæculis viguerit, & ante annos 1000. initium cœperit.

Ad illa igitur tria Concilia ab adversariis citata, Dico enumerari in illis Conciliis præcipuos quosdam gradus, sed non negari esse etiam alios prohibitos. Nam Concilium Turonense II. remittit se ad superiora Concilia, ut ad Epannense, & alia, & apertè profitetur, servanda esse statuta veterum: Epannense autem adducit initium canonis 61. Concilii Agathensis anteà celebrati; ex quo intelligimus, omnia convenire cum Agathensi, ubi generaliter prohibetur cum omnibus consanguineis Matrimonium.

Adde, quòd etiamsi constaret ea Concilia permisisse conjugia ultra secundum gradum, nihil absurdi sequeretur: potest enim in ejusmodi rebus mutabilibus, mutatio & varietas facilè accidere.

Quartò, objiciunt iidem Beza & Kemnitius, rationem Lateranensis Concilii, cur prohibitio restricta sit ad quartum gradum, omnino ridiculam, & puerilem esse: redditur enim ea causa, quia quatuor sunt humores in corpore humano, prout ex quatuor elementis hominem constat esse compositum.

Respondeo, Concilii illius omnium frequentissimi, & celeberrimi sanctio, qua cognatio ad quartum gradum restricta est, non ea ratione nititur, quam hæretici exagitandam susceperunt, sed aliis longè gravioribus, ut patet ex cap. 50. ejusdem Concilii. Præcipua autem ratio est, quia experientia docet, non posse hoc tempore tot graduum prohibitionem sine ingenti dispendio conservari. Nam quia ætas decre-

Porrò ratio illa de quatuor humoribus, non ut ratio primaria, sed ut congruentia quædam adfertur: neque tamen inepta, aut ridicula est, sed planè physica, ut S. Thomas ostendit in 4. distinct. 40. quæst. 1. art. 4. Quia enim homo ex quatuor elementis constat, colligitur admodum probabiliter, in quarto gradu penitùs deficere vim illam sanguinis ejusdem, quæ à primo stipite trahitur. In permixtione enim sanguinis à patre accepti cum alio extraneo, quæ fit in generatione; id quod est subtilissimum, ni-
C nirum vis ignea, 1. confunditur, & perit; 2. vis aerea, 3. aquea, 4. terrea. Quare in quarta generatione totus ille sanguis perire videtur.

CAPUT XXX.

De Cognatione spirituali, & legali, deque Publica honestate, & Affinitate ex fornicatione.

QUinta propositio: *Cognatio spiritualis, & legalis, Publica justitia, & Affinitas ex fornicatione meritò ab Ecclesia inter impedimenta Matrimonii referuntur.*
D De cognatione spirituali, & legali integri tituli exstant in epistolis decretalibus; multa etiam testimonia veterum legi possunt apud Gratianum, 30. quæst. 1. & 3. Præterea rationes quatuor pro confirmatione propositionis superioris, vim etiam habent in his duabus cognationibus. Neque adversarii aliquid solidi contra adferunt, licèt has cognationes more suo irrideant.

Lutherus in libro de captivit. Babylonica, cap. de Matrimonio, & eum secutus Beza in lib. de repudiis, illud objiciunt, quòd omnes Christiani sint fratres, & omnes Christianæ sorores: proinde omnes inter se spirituales cognati. Quocirca aut Cognationem spiritualem non debere censeri impedimentum, aut
E certè cum solis Ethnicis Christianos conjugia celebraturos.

Sed facile est respondere. Nam impedimentum Cognationis spiritualis non ex jure naturæ, sed ex Ecclesiæ arbitrio pendet: Ecclesia autem non quamlibet spiritualem cognationem impedimentum esse voluit, sed eam solam, quæ ex Baptismo, & Confirmatione oritur. Nam ut hanc cognationem impedimentum faceret, habuit causam rationabilem, quia unus ab alio recipit esse spirituale, & ideò debet illi peculiarem reverentiam &c. neque ullum absurdum ex hac impedimenti additione sequi videbat. At ut cognationem, quæ est inter omnes Christianos, impedimentum faceret, neque causam habuit (non enim quatuor illæ rationes in hac cognatione locum habent) & absurdum maximum sequi videbat, nimirum ut cogerentur fideles infidelibus copulari.

Jam

tur. *Erunt enim*, inquit, *duo in carne una*. Præterea ex fornicatione oritur vera cognatio, cùm ſit verè pater, qui ſic generat, & verè filius, qui ſic generatur: cur igitur ex fornicatione oriri non poſſit affinitas? Adde, quòd legimus in lib. 2. Reg. cap. 20. decem concubinas David, quas filius ejus Abſalon violaverat, incluſas ab eodem Davide fuiſſe, & numquam amplius ab eo cognitas; quia nimirum factæ erant illæ omnes, quaſi nurus, ob conjunctionem cum filio ſuo.

CAPUT XXXI.

De duobus impedimentis non dirimentibus.

EGimus hucuſque de impedimentis omnibus dirimentibus Matrimonium. Nunc de duobus illis, quibus ſuprà diximus Matrimonium contrahendum impediri, non tamen dirimi contractum, breviter agendum eſt. Impedimenta erant; Eccleſiæ interdictum, & tempus feriatum.

Per Eccleſiæ interdictum intelligitur communiter Matrimonium clandeſtinum, quod ſub gravibus pœnis in jure canonico interdicitur, ac potiſſimùm in Concilio Lateranenſi, cap. 51. & nuper in Concilio Trident. ſeſſ. 24. non ſolùm prohibitum eſt, ſed etiam planè irritatum ac illegitimum redditum, ut jam qui ita contrahunt, verum non habeant Matrimonium, ſed in perpetua fornicatione maneant. Potuiſſe autem Eccleſiam hæc Matrimonia irritare, dubitare non poteſt qui credit, potuiſſe eandem Eccleſiam irritare Matrimonia in certis gradibus cognationis, vel ob votum ſolemne continentiæ, aut aliis de cauſis, de quibus ſuprà diximus: eadem eſt enim omnium ratio.

Adverſarii probant, quod nunc tandem Matrimonia clandeſtina pronunciemus illegitima; ſed nos reprehendunt, quòd ante Concilium Tridentinum ea pro veris, & ratis haberemus; cùm tamen damnare-
E mus, ac deteſtaremur. Itaque Martinus Kemnitius in 2. par. Examin. pag. 1280. & 1281. ſic loquitur: *Audi verò qualia ἀσύστατα Tridentina Synodus de hac quæſtione ſtatuat. Fatetur Eccleſiam talia clandeſtina Matrimonia ſemper deteſtatam eſſe, atque prohibuiſſe: & tamen ſimul anathemate damnat, qui ea vera & rata eſſe negant. Poteſtne igitur deteſtanda, & prohibita conjunctio facere verum Matrimonium? Hoc eſt; deteſtanda & prohibita conjunctio juxta Tridentinum Concilium, eſt legitima, & divina conjunctio*. Hæc ille.

Sed facilis reſponſio eſt. Nam idem Matrimonium eſſe ratum, verum, legitimum, divinum, & ſimul deteſtandum, prohibitum, Deoque inviſum, non ſunt ἀσύστατα, niſi in capite malè ſano Kemnitii, & ejus ſodalium. Nam ſi eſſentiam Matrimonii ſpectes, ante Concilii Tridentini, decretum verum, ratum,

Alterum impedimentum, quod tempus feriatum dicitur, nihil ſignificat aliud, niſi interdictam eſſe nuptiarum ſolemnitatem certis anni temporibus. Et quidem antiquo jure prohibebantur ſolemnes nuptiæ ab initio Adventus uſque ad Epiphaniam; item à Septuageſima uſque ad octavam Paſchæ; denique à diebus Rogationum uſque ad octavam Pentecoſtes. De qua re extant decreta Conciliorum antiquorum, & Pontificum, apud Gratian. 33. quæſt. 4. & inter alia, Concilii Laodiceni, cap. 25. quod Concilium ante annos 1200. celebratum eſt: exſtat etiam aliud decretum, extra, de feriis, cap. Capellanum.

C Ratio hujus prohibitionis eſt, quia toto anno feſta omnium celeberrima ſunt hæc tria, Natale Domini, Paſcha, & Pentecoſte; atque in his tenebantur omnes ad Euchariſtiam accedere ex Concilio Agathenſi, can. 18. Solemnitas autem nuptiarum res eſt magnæ diſtractionis, cùm convivia, aliique apparatus fieri ſoleant. Ut igitur Chriſtiani homines ſine impedimento ad ea feſta ſpiritualia, & ad Sacramentum Euchariſtiæ ſuſcipiendum parati invenirentur, optimo conſilio ab Eccleſia ſolemnes nuptiæ tribus illis temporibus prohibitæ fuerunt. Quam tamen prohibitionem nuper Tridentinum Concilium ſeſſ. 24. cap. 10. temperavit, atque ad duo tantùm tempora redegit; ſolùm enim ab Adventu Domini uſque ad
D Epiphaniam, & à die Cinerum uſque ad octavam Paſchæ ſolemnes nuptias interdixit.

Porrò hanc utiliſſimam legem ſimpliciter damnat Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 19. §. ult. Kemnitius item in 2. par. Examin. pag. 1271. laudat quidem ut bono zelo inſtitutam à veteribus, ſed duo quædam reprehendit. Unum, quòd inſtitutum hoc retineatur, cùm cauſa ejus ceſſaverit: cauſa enim fuerat, quia ter in anno populus communicabat corporis Dominici Sacramento; nunc autem ſemel tantùm ad Communionem accedere cogitur. Alterum, quòd aſſui cœperit nova opinio, quaſi ſanctitas illorum temporum non poſſet ferre commixtionem carnis in copula conjugali, ſicut quondam in ſacris Bonæ Deæ coge-
E bantur ſecubare.

Sed in utroque fallitur Kemnitius. Nam etiamſi non teneantur Chriſtiani omnes lege Eccleſiaſtica ad Communionem accedere, niſi in Paſcha: tamen adhuc viget conſuetudo in tota Eccleſia communicandi in Natali Domini, adeò ut rari ſint omnino, qui id non faciant. In Pentecoſte rarior eſt communio, & ideò etiam fortaſſe Concilium Tridentinum hoc tempore nuptias ſolemnes fieri permiſit.

Adde, quòd non eſt ſola Communio cauſa illius decreti, ſed celebritas etiam principalium feſtorum, ad quæ Eccleſia per jejunia & orationes filios ſuos præparare ſatagit: non autem bene conveniunt pompæ nuptiales, convivia, ſaltationes, & alia ſigna lætitiæ, cum præparatione illa, præſertim, Quadrageſimæ, & Adventus. Nec in ullo decreto eorum, quæ habentur 33. quæſt. 4. vel in titulo de feriis, expreſ-

dum sit corpori Dominico, abstinendum esse à copula conjugali, multis Patrum testimoniis probant Gratianus 33. quæst. 4. & Magister sentent. lib. 4. dist. 32.

Et habemus fundamenta hujus in divinis literis. Nam Exod. 19. Hebræi accepturi legem, & celebraturi primum festum Pentecostes, jubentur triduo integro præparari, & non appropinquare uxoribus. Et 1. Regum 21. Achimelech sacerdos negat Davidi panem sanctum, nisi mundus esset à mulieribus: ex quo loco S. Hieronymus lib. 1. in Jovinian. & in Apologia pro eodem libro, deducit, multò minus dignum esse pane cœlesti, qui non se continet ab uxore. Denique B. Paulus 1. Corinth. 7. vult conjuges ex consensu invicem à copula conjugali abstinere, ut vacent orationi. At certè in præcipuis festis orationi vacandum est: ergo & à copula abstinendum.

Neque obstat, quod citat Kemnitius, thorum immaculatum à Paulo appellari conjugium; Nam etsi culpa vacat officium conjugale, si loco, & tempore fiat; tamen certè non vacaret culpa, si fieret in foro, inspectante populo, & multò minus si in templo Deo sacro. Quid ergo mirum est si Catholici dicant, in tempore sacro, & maximè quando communicandum est, à conjugali copula esse abstinendum?

CONTROVERSIA VI.

CAPUT XXXII.

Causas Matrimoniales ad Ecclesiæ judicium pertinere.

SExta restat controversia de causis Matrimonialibus, quæ brevissimè poterit expediri. Multi ex adversariis causas Matrimoniales ad politicum Magistratum simpliciter rejiciunt, ut Philippus Melanchthon in locis, titulo de conjugio. Joannes Brentius in Apologia pro Confessione Wirtembergensi, & alii.

Martinus tamen Kemnitius in 2. par. Examin. Tridentini Concilii, pag. 1272. distinguendum esse putavit. Scribit enim Ecclesiæ esse, non autem politici Magistratus, respondere de casibus conscientiæ, qui circa Matrimonium ex verbo Dei pendent; tamen ferre leges de Matrimonio, non ad Ecclesiam, sed ad politicum Principem pertinere contendit; idque probat, tum quia legem prohibentem conjugia consobrinorum, non Episcopi, sed Theodosius Imperator tulit, tum quia Concilium Milevitanum legem de divortio ab Imperatore petendam esse decrevit. Itaque Kemnitius circa Matrimonium, non aliam tribuit Ecclesiæ potestatem, quàm explicandi verbum Dei, qualem nos concionatoribus, & privatis Doctoribus concedimus.

lam Ecclesiam pertinere: alioqui quo tempore nulli Principes, nullive Magistratus politici Christiani erant, oportuisset causas omnino spirituales ad infidelem Judicem deferre, aut sine legitimo Judice causæ illæ fuissent.

Potissima quæstio est de causis tertii generis, quas quidem nos dicimus ad politicum Magistratum pertinere posse, sed cum subordinatione ad Ecclesiasticum; simpliciter autem ad Principem Ecclesiasticum pertinere, ut in Concilio Tridentino sess. 24. can. 12. definitum est. Id suprà breviter est probatum, in disputatione de impedimento voti solemnis: & nunc
C rursus tribus rationibus confirmatur.

Primò, Matrimonium est Ecclesiæ Sacramentum; neque apud Christianos separatur contractus legitimus Matrimonii à Sacramento Matrimonii, cùm omnis legitimus contractus Matrimonii hoc ipso sit Sacramentum Matrimonii. Ergo judicare an aliquis contractus Matrimonii sit legitimus, est judicare, an ille contractus sit Sacramentum: sed de Sacramentis judicare, ad Ecclesiam spectat; igitur & de tali contractu judicare, ad Ecclesiam spectat.

Secundò, etiamsi Matrimonium Sacramentum non esset, tamen quia res est conscientiæ, ex legibus divinis pendens, ad pastores animarum sine dubio pertineret, quemadmodum quæstiones de cambiis, de
D censibus, aliisque contractibus, in quibus interdum absconduntur usuræ, ab Ecclesia judicantur. Quare mera calumnia est illa Kemnitii in 2. par. Examinis pag. 1226. ubi dicit, Catholicos ex Matrimonio Sacramentum fecisse, ut causæ Matrimoniales soli judici Ecclesiastico subjectæ essent.

Tertiò, probatur ex praxi totius Ecclesiæ. Nam in primis Christus ipse causam de divortio & repudio, non remisit ad Politicum Magistratum, sed ipse judicavit, Matthæi 5. & 19. Deinde Apostolus 1. Corinth. 7. causam conjugii inter fidelem & infidelem, similiter cognovit, neque ad Magistratum eam rejecit. Denique plena sunt Concilia, & Pontificum rescripta legibus, & sententiis in causa Matri-
E monii: siquidem, ut ex epistolis decretalibus cognosci potest, semper in Ecclesia hæc fuit consuetudo, ut de ejusmodi causis, non Reges, sed Pontifices consulerentur.

Neque ista judicia Christi, Apostoli, Pontificum & Conciliorum, fuerunt meræ interpretationes verbi Dei, ut Kemnitius somniat, sed legitimæ sententiæ coactivæ. Nam Christus apertè legem tulit, de tollendo repudio Judæis permisso: sic enim loquitur Apostolus de illa Christi lege: *Iis qui Matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari*, 1. Corinth. 7.

Præterea in Testamento veteri circa dubias quæstiones mittebantur homines ad Sacerdotem, ut verum judicem, non ut simplicem consiliarium: nam Deuteronom. 17. jubebatur occidi, qui sententiæ Sacer-

cer-

nimus. Nam cum non diu post, eam legem ejus filii abrogassent, ut patet l. celebrandis, C. de nupt. & deinde etiam Justinianus legem tulisset, ut licita essent Matrimonia inter consobrinos, §. duorum, Institut. de nupt. S. Gregorius Papa legem Honorii, & Justiniani apertè reprehendit, in rescripto ad Augustinum Anglorum Episcopum, & contrà statuit, inter consobrinos illicita Matrimonia esse censenda: & hæc Pontificis lex, non autem illa Cæsaris, in Ecclesia robur obtinuit, 35. quæst. 2. can. Quædam lex.

Ad illud autem Concilii Milevitani, respondimus in disputatione de divortio, Patres ejus Concilii non petere legem, qua decernatur, non licere post divortium uxorem aliam ducere, priore vivente, sed qua puniatur pœna externa, qui id fecerit: jam enim Patres ipsi in Concilio rem satis definierant, & definitioni suæ pœnam excommunicationis adjecerant.

CONTROVERSIA VII.

CAPUT XXXIII.

De cæremoniis Sacramenti conjugii.

POstrema controversia de ritibus, ac cæremoniis est, quibus Matrimonii Sacramentum in Ecclesia Catholica solet administrari. Id enim commune est omnibus Sacramentis, ut præter essentialem cæremoniam à Deo institutam, in qua Sacramenti essentia consistit, adhibeantur etiam aliqui alii ritus ex antiquo Ecclesiæ more, vel instituto, quo majori cum pietate, ac devotione Sacramentum percipiatur.

...dorum, tam serio tractet de ritu Matrimonii celebrandi, cumque cum ritu Baptismi, & Eucharistiæ conjungat, cùm tamen Matrimonium Sacramentum esse neget. Sed ita contingit aliquando pertinacibus, ut quod ore negant, factis affirment.

Cæteros ritus, quos Catholici servant, non dubito eis parum probari: tamen neque Kemnitius ad can. 11. sess. 24. Concilii Tridentini, ubi anathema dicitur hos ritus contemnentibus, aliquid scripsit contra has cæremonias; neque apud alios auctores, ullum legi adversus easdem cæremonias solidum argumentum. Quare satis erit hoc loco, ex veterum auctoritate ritus illos confirmare.

Ac primùm exstat testimonium Nicolai Papæ, qui sedit ante annos 700. & habetur can. Nostrates, 30. quæst. 5. Deinde exstat testimonium Isidori lib. 2. de officiis, cap. 19. ubi etiam ratio singulorum redditur. Floruit autem Isidorus ante annos plus 900. Adhæc Siricius Papa in epist. 1. cap. 4. & Innocentius I. item Papa, in epist. 2. cap. 6. benedictionis sacerdotalis, quæ nubentibus dari solet, meminerunt: ejusdem etiam mentionem faciunt Patres Concilii IV. Carthaginensis, quorum unus fuit S. Augustinus cap. 13. S. Ambrosius in epistola 70. ad Vigilium, non procul ab initio, non solùm benedictionis meminit, sed etiam velaminis, quo novi sponsi à sacerdote in Ecclesia operiuntur: unde etiam nuptias dictas esse interpretatur idem Ambrosius lib. 1. de Abraham cap. ultim. quòd velo obnubatur sponsa. Floruerunt autem Siricius, & Ambrosius ante annos 1200. & Innocentius atque Augustinus, ante annos paulò pauciores. Denique Tertullianus his omnibus antiquior, in lib. 2. ad uxorem, meminit oblationis, qua Matrimonium in Ecclesia confirmatur. Atque hæc de Sacramento Matrimonii.

Finis quinque Controversiarum generalium Tomi tertii.

LAUS DEO, VIRGINIQUE MATRI MARIÆ.

Corre-

Dominus instituit in Cœna; quæ sunt, Eucharistia, Chrisma, & Ordinatio. Vide &c. *corrige*: explicat mysteria, quæ Ecclesia recolit, vel celebrat in die Cœnæ Domini; quæ sunt, Eucharistia, ablutio pedum, reconciliatio pœnitentium, & confectio Chrismatis. Vide &c.

Pag. 203. col. 1. lin. 32. Symbolum (Adde) si vera est sententia Calvini. Probatur &c.

strumenta deessent, sufficeret manus impositio, quia manus est organum organorum, in quo omnia instrumenta virtute continentur; & addit, quòd in primitiva Ecclesia per solam manuum impositionem implicitè tradebantur omnes ordines: quod idem repetit eadem dist. artic. 2. quæst. 1. ad 3. Scotus, Paludanus &c.

J O B.

P S A L M I.

P R O V E R B I A.

J E R E M I A S.

D A N I E L.

O S E A S.

J O E L.

A M O S.

M I C H E A S.

H A B A C U C H.

Z A C H A R I A S.

'M A L A C H I A S.

MATTHÆUS.

MARCUS.

LUCAS.

10. Qui

J O A N N E S.

ACTA APOSTOLORUM.

EPIST. AD ROMANOS.

I. AD CORINTHIOS.

Ideò

II. AD CORINTHIOS.

AD EPHESIOS.

AD PHILIPPENSES.

AD COLOSSENSES.

II. AD THESSALONICENSES.

I. AD TIMOTHEUM.

II. AD TIMOTHEUM.

AD TITUM.

AD HEBRÆOS.

JACOBUS.

I. PETRI.

APOCALYPSIS.

INDEX

A

mitto

Ægroti

Ange-

nis,

Lib.

B

BAPTISMI SACRAMENTUM.

De natura & definitione Baptismi.

De forma Baptismi.

Chri-

Quo tempore cœperit Baptismus esse necessarius, & de institutione Baptismi.

De Baptismo sanguinis & flaminis.

An Baptismus aquæ suppleri possit per Martyrium tam in parvulis, quàm in adultis, & per veram cordis conversionem in adultis.

De Ministro Baptismi.

De suscipientibus Baptismum.

Cre-

De effectibus Baptismi.

Baptis-

Quinque alii effectus Baptismi confinguntur ab hæreticis, qui sunt quinque expressi errores de Baptismo. 135.c 127.c & seq.

De cæremoniis Baptismi.

De cæremoniis ante Baptismum.

Cæremoniæ ante Baptismum sunt duodecim.

Cære-

Chari-

De præparatione ad communionem, & simul de effectu Eucharistiæ, quæ duæ quæstiones separari non possunt.

Fru-

CONCILIA VARIA.

pen-

Confessio non sacramentalis.

Con-

Confirmationis Sacramentum, an sit verum, & proprium Sacramentum.

De Materia hujus Sacramenti Confirmationis.

De effectu Sacramenti Confirmationis.

De

Con-

Cor

Cypria-

D

Dog-

E

In

De modo, ac ratione existentiæ Christi in Eucharistia.

De materia Eucharistiæ.

De forma Sacramenti Eucharistiæ.

De fine, seu effectu, vel fructu Eucharistiæ.

De usu Eucharistiæ.

cra-

sitio-

Filii

G

Hære-

lum

Impo-

Joan-

Quo-

K

L

manum

Matrimonii Minister.

Matrimonii finis, effectus, & bona.

Matrimonii unitas.

Matrimonii impedimenta.

An requiratur necessariò ad Matrimonium filiorum consensus parentum.

qui

De duobus impedimentis non dirimentibus, idest, de interdicto, & tempore feriato.

De causis Matrimonialibus.

Missa an sit sacrificium.

Missæ

Missa an sit propitiatorium sacrificium.

Missæ sacrificii efficientia.

Missæ sacrificium pro quibus offerri debeat & possit.

De Missis privatis.

De genere linguæ.

De

Moy-

N

O

Obla-

vis

P

Passio

Pec-

Pœnitentiæ Sacramentum.

Calu-

Pœnitentia non Sacramentalis.

Pœnæ

Post

Sacramenti natura.

Deni-

Sacramenti definitio formalis, & artificiosa.

Sacramentorum finis, & necessitas.

Ministri qualitas.

Sacramentorum effectus.

Sacra-

Sacramentorum veteris, & novæ legis differentia.

ope-

Sacramentorum alter effectus, qui est character.

Sacramentorum numerus & ordo.

Sacramentorum novæ legis inter se comparatio & ordo.

Sacri-

In

V

Verba

Verbum Sacramentale.

B. Vir-

Usus

FINIS TERTII TOMI.

Errata Typographorum.

Pag.	Col.	Lin.	Error.	Correct.
8	2	19	ſententia	ſententiam
26	2	71	Leongè	Longè
142	1	66	nobiſcum cum in	nobiſcum in
147	2	36	reddit	redit
151	2	29	Bernardus	Bernardum
156	2	43	confirnatus	confirmatus
165	2	30	cæremonim	cæremoniam
183	2	43	Beregariani	Berengariani
205	1	32	Thomas	Thomæ
208	2	48	adderret	adderet
218	1	11	viedant	videant
241	1	27	eran	erant
260	1	39	ſancti	ſancto
270	2	10	conſequentiam	conſequentia
299	1	4	quodam	quoddam
303	1	20	declationem	declarationem
311	2	56	juſta	juxta
325	1	21	veſtrum	veſtrum
327	2	30	Magdeburgenſium	Magdeburgenſium
329	2	2	ſignficant	ſignificant
		50	ſimilirudo	ſimilitudo
342	1	32	pauſatim	paulatim
347	2	28	utaque	utraque
		56	Cunfeſſionis	Confeſſionis
352	1	8	Iſtæ	Iſte
377	1	45	elevebatur	elevabatur
396	1	65	prætera	præterea
412	2	16	cœnm	cœnam
421	2	28	Ptimò	Primò
423	2	66	ſacificium	ſacrificium
425	1	24	Chryſtomi	Chryſoſtomi
434	1	54	Euchariſtiæ	Euchariſtia
457	1	36	eſt	ex
460	2	6	Dominis	Dominicis
473	2	6	Pęitentibus	Pęnitentibus
476	2	63	[illegible]	[illegible]
477	2	24	ſignifiare	ſignificare
478	2	32	ſententia	ſententiæ
486	2	35	Coninth.	Corinth.
490	1	71	debant	debeant
505	2	65	vin	vim
529	2	9	partem	patrem
531	1	16	poſſet	poſſent
		69	poſſit	poſſit
570	1	15	Davit	David
586	2	30	Thelogorum	Theologorum
618	2	49	ſingularium	ſingularum
630	1	55	ſi	ſi
632	1	69	conſtat	conſtant
643	1	68	quod	quoad
647	1	58	Thomas	Thomæ
651	1	68	demiſſione	dimiſſione
658	2	32	pronunniant	pronunciant
683	1		dicta	dicto

